
University of Toronto.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS UNDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS UNDECIMUS

600-679

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

—

M DCCC LXVII

SUMMARIUM

TOMI XI.

DC. 1, 2. Slavorum irruptio in Italiam. 3. Triste S. Gregorii vaticinium. 4. Avares devastant Pannoniam. 5. Eulogius episcopus Alexandrinus sua scripta cognoscenda mittit ad Gregorium. 6. Mortuo Constantio Mediolanensi episcopo, eligitur Deusdedit. 7-9. Episcopis, monachis dat documenta, et bona Ecclesiæ quomodo eroganda præcipit Gregorius. 10-13. Gregorius arguit Leontium præfectum urbanum, quod Libertinum expræfectum male habuisset, et hunc solatur.

DCI. 1-8. Gregorius magis magisque ægrotans scribit ad plures, maxime ad Rusticianam; ubi de monasterio S. Andreæ. 9. Gregorii constitutum pro monachis. 10-13. Theotistam sororem imperatoris in suspicionem hæresis adductam monet Gregorius. 14-16. Esychius episcopus Hierosolymitanus, ad quem, et ad alios episcopos, ipsosque reges Francorum de extirpanda simonia scribit Gregorius. 17-22. De conversione Angliæ Epistolæ gratulatoriæ Gregorii ad Augustinum, ad regem, ac reginam, et ad alios. 23, 24. Pallium mittit Gregorius ad Augustinum, et sedes episcopales designat in Anglia, ubi fides Catholica dilatatur. 25, 26. Hibernis consulentibus de rebaptizandis hæreticis respondet Gregorius, et preces indicit ad Barbaros vitandos. 27. Mariniano ægrotanti consulit Gregorius. 28. De Venantii patricii anima, et de ejus filiabus sollicitus Gregorius. 29. Concilium Romanum in quo Andreas impostor damnatur. 30. Civile bellum in Gallia.

DCII. 1. A Longobardis afflicti Romani. 2, 3. Schismatici et hæretici ad Ecclesiam redeuntes. 4-8. Concilia Gregorius indicit in Africa et Numidia ad episcoporum quasdam causas cognoscendas, aliisque episcoporum necessitatibus consulit. 9. Basilicas SS. Apostolorum Petri et Pauli instaurandas suscipit Gregorius. 10, 11. Gregorii sensus de suis lucubrationibus. 12-20. Occisis Mauritio et filiis, Phocas coronatur imperator. 21-23. De annis imperii Mauritii. 24, 25. Probe facta Mauritii.

DCIII. 1, 2. Phocas Romæ acclamatus imperator. 3-8. Gratulatorias litteras dat Gregorius Phocæ et ejus conjugi, et apocrisiarium Bonifacium mittit Constantinopolim. 9. Adspectus et mali mores Phocæ. 10-12. Theodosius filius Mauritii necatur, et Georgius Cappadox vinctus ad Phocam ducitur. 13. Persæ fœdus rumpunt Mauritii cædis ultores. 14. Gregorii Epistolæ ad Eusebiam patriciam et Eulogium. 15-17. Legatis regis Galliæ satisfacit Gregorius, et aliquos abusus evellit. 18. In Hispaniæ episcopos decernit, et Sardiniæ consulit Gregorius. 19, 20. In Longobardos

Romam oppugnaturos auxilia poscit Gregorius. 21. Pro custodia Neapolis mittit Gregorius tribunum.

DCIV. 1-4. Pace facta cum Longobardis, Gregorius gratulatur per litteras Theodolindæ de nato ei filio, cui mittit munera. 5. De Epistolis Gregorii ad sua loca restituendis. 6. De Florentio electo episcopo Anconitano. 7-10. Ad consultationes episcoporum respondet Gregorius de impedimento consanguinitatis in matrimonio. 11-13. Severus et mitis in corrigendo Gregorius. 14, 15. Basilicis SS. Apostolorum assignata prædia pro luminaribus. 16, 17. S. Gregorii obitus et sepulcrum. 18-29. S. Gregorii laudes, scripta, res gestæ, et ejus ac parentum imago. 30-53. Fabula destruitur de anima Trajani ab inferis per Gregorium revocata. 54. De creatione Sabiniani papæ. 55-65. Augustinus in Anglia fidem Catholicam propagat, et schismaticos pugnat, episcopos creat, moritur, eique succedit Laurentius, et ipse laboribus insignis. 66, 67. Honores venales in Oriente. 68-70. Prœlia cum Persis, duce Romanorum Domitio.

DCV. 1. Adaluvaldus rex Longobardorum. 2-7. De Aquileiensi et Gradensi patriarchis. 8. Sabiniani papæ interitus. 9. Penuria. 10. Narses vivus combustus ab imperatore.

DCVI. 1-3. Bonifacius papa III creatur, cui favet Phocas contra Cyriacum episcopum Constantinopolitanum. 4-7. Phocas cur obstiterit Cyriaco, qui moritur; ubi de primatu Romani Pontificis. 8. Concilium Romanum, et Bonifacii obitus. 9. Faustus monachus scribit Vitam S. Mauri abbatis.

DCVII. 1. Bonifacius papa IV, qui Pantheon Deo dicat. 2-5. Phocas cæde nobilium et propinquorum Mauritii cruentatur, ubi de sanctis hujus familiæ feminis. 7-11. S. Theodori prodigia et prædictiones.

DCVIII. 1. Phocas in cives, Persæ in imperium bacchantur. 2-5. Defuncto Thoma episcopo Constantinopolitano succedit Sergius, virtute in suis primordiis conspicuus. 6-8. S. Theodori exhortationes et miracula. 9, 10. S. Eulogii patriarchæ Alexandrini obitus et scripta. 11. De S. Victoris martyris inventione.

DCIX. 1. Bonosus Orientis præfectus a S. Theodoro increpatus et admonitus. S. Anastasius episcopus Antiochenus occiditur a Judæis. 4-6. Tumultus et cædes Constantinopoli, et belli motus ubique.
DCX. Heraclius Phocam bello superatum occidit, imperator coronatur. 6. Clades Romanorum a Persis. 7-9. Joannes eleemosynarius episcopus Alexandrinus, et ejus sanctitatis primordia. 10, 11. Concilium Romanum pro rebus Angliæ, et de dedicatione ibidem Ecclesiæ S. Petri. 12-14. Concilium Toletanum Ecclesiæ Toletanæ jura vindicans.

DCXI. 1. Eudociæ Augustæ partus et obitus. 2-6. Obitus S. Austregisili Bituricensis episcopi, a quo Guarnerii exactoris furor et avaritia repressa.

DCXII. 1. Saracenorum in Syriam incursiones. 2-13. S. Columbanus a Theodorico et Brunichilde vexatus et a Gallia pulsus, sanctis gestis, miraculis ac prophetiis clarescit. 14. S. Desiderii episcopi Viennensis martyrium.

DCXIII. 1, 2. A Persis capta Damascus, ubi in sacrilegos ultio divina. 3. Heraclii incestuosum conjugium. 4. S. Theodorii Siceotæ obitus. 5, 6. Theodobertus Francorum rex a Theodorico fratre victus regno spoliatur. 7-9. S. Columbanus in Italiam venit ad Longobardorum conversionem. 10. Edilberthi Angliæ regis obitus. 11, 12. Sub Eadualdo rege Anglicanæ Ecclesiæ persecutio.

DCXIV. 1. Bonifacii papæ obitus, et electio Deusdedit. 2, 3. Rex Angliæ conversus revocat episcopos. 4-10. Theodorici et Brunichildis mors teterrima; ubi præclarum Fridiburgæ virginis facinus. 11-13. Clotharius solus regnat in Gallia consiliis Faronis bene usus. 14-22. Hierosolymorum devastatio per Persas, cui medetur Joannes episcopus Alexandrinus, et quam deflet Antiochus monachus. 23-31. Antiochi homiliæ et litteræ narrantis cædem et dispersionem monachorum Hierosolymæ. 32-39. Lignum S. Crucis apud Persas a Cosrhoe allatum virtutibus clarescit. 40-42. Sisebutus regnat in Hispania, ejusque et imperatoris zelus in Judæos.

DCXV. 1-5. Persis vastantibus Ægyptum, Joannis Alexandrini sollicitudines, qui et simoniam exturbat.

6-7. Eleutherius exarchus in Italiæ regem convertitur. 8. Deusdedit papæ, pestis tempore, miraculum. 9-12. S. Arnulphum Metensem episcopum, aliosque sanctos viros colit Clotharius. 13, 14. Clotharii adversus Burgundiam expeditio; ubi de usu campanarum. 15. S. Columbani obitus.

DCXVI. 1-3. Ecclesia S. Joannis Baptistæ in Modoetia per Theodolindam erecta et ditata. 4-7. Orientali imperio collabente, Modestus monachus curat Hierosolymorum Ecclesiam.

DCXVII. 1-3. Deusdedit papæ obitus, et ejus de spirituali cognatione Decretum, eique succedit Bonifacius V. 4-16. In Agrestinum monachum turbas excitantem Concilium Matisconense colligitur; illiusque et asseclarum exitus. 17. Legatio Heraclii a Cosrhoe rejecta.

DCXVIII. 1-3. Fide Catholica in Anglis prosperante, Bonifacius papa gratulatur per Epistolam ad Justum Rossensem archiepiscopum. 4-8. Heraclii pragmatica sanctio de numero clericorum Ecclesiis inservientium.

DCXIX. 1-4. Concilium Hispalense. 5. Sisebuti regis in Hispania obitus. 6. Capta a Persis Ancyra Galatiæ.

DCXX. 1-5. Nicetæ patricio pecunias paranti ad bellum jussu imperatoris, Joannes Eleemosynarius mire præsto est. 6-9. Joannes Eleemosynarius in Cyprum redit, et testamento facto moritur, miraculis clarus. 10, 11. Georgius Joannis consobrinus ei succedit in episcopatu.

DCXXI. 1, 2. Heraclius divinam opem implorans parat bellum in Persas. 3-9. Persarum copias victoriis elatas Romani divinitus superant ac profligant. 10-13. Anastasius Persa migrans Hierosolymam baptizatur.

DCXXII. 1-10. Heraclius in Persas pugnaturus ducit exercitum in Persidem, urbes capit, usque in Albaniam penetrat, fugiente Cosrhoe a facie ejus.

DCXXIII. 1-7. Annus tertius belli Persici post varia prœlia cum victoria Heraclii clausus.

DCXXIV. 1-3. Quartus annus belli Persici feliciter pro Romanis confectus, magnum virtutis specimen præbente Heraclio. 4, 5. Obitus Melliti episcopi in Anglia sanctitate insignis.

DCXXV. 1-6. Quintus annus belli Persici, in quo Cosrhois copiæ Barbarorum auctæ præsidiis et Constantinopolim usque grassantes, ope præsertim B. M. V. sternuntur. 7-9. S. Paulinus episcopus Eboracensis laborat pro conversione Anglorum Borealium, occasione nuptiarum eorum regis Eduini. 10-14. Bonifacii papæ Epistolæ parænetieæ ad Eduinum et ejus conjugem Edelburgam jam Christianam. 15, 16. Bonifacii papæ obitus et res gestæ.

DCXXVI. 1. Honorius papa creatur. 2, 3. Sextus annus belli Persici felix item Romanis. 4-13. Cæsareæ in Palæstina nobilissimum Anastasii Persæ Christiani certamen et cruciatus. 14-26. Eduinus rex in Anglia miris modis ad fidem Catholicam vocatur. 27-41. Adalvado Longobardorum rege pulso, subrogatur Ariovaldus, qui, utpote Arianus, negotium facessit presbyteris et monachis, quorum abbas S. Bertolfus legatione adit Honorium papam.

DCXXVII. 1-12. Anastasius in Persidem ductus post gloriosum certamen martyrio coronatur. 13, 14. Heraclius potitur oppidis et bonis Cosrhois in Perside. 15-18. Cosrhoes miserrime necatur a filio. 19-22. S. Anastasii triumphus in ejus translatione reliquiarum. 23-29. S. Crucis triumphus in Heraclii triumpho redeuntis Constantinopolim. 30-36. Eduinus rex cum familia et fere universo populo baptizatur in Anglia, unde ibi pax et felicitas.

DCXXVIII. 1, 2. Heraclius S. Crucem refert Hierosolymam; unde festum Exaltationis S. Crucis. 3. Collapsum Persarum imperium. 4. Legationes ad Heraclium. 5,6. Heraclius magno suo damno sacris se immiscet dogmatibus.

DCXXIX. 1-5. Athanasio Monothelitæ nimis indulgens Heraclius hæresim fovet. 6-12. Ciri et Sergii in Heraclio circa fidem decipiendo quæ fuerint partes.

DCXXX. 1-12. Mahometis obitus, de cujus sectæ origine et progressu multa. 13. Cyrus episcopus Alexandrinus. 14-16. Primogenius creatus ab Honorio Gradensis patriarcha, cui civitati favent summi Pontifices cum Venetis contra Longobardos. 17. De S. Vincentio abbate et martyre in Hispania.

DCXXXI. 1. Arabes Romanum invadunt imperium. 2-4. Clotarius moritur, qui virtutibus pollens S. Lupum mire coluit. 5-8. Sub Dagoberto ejus successore elucet Pippinus major virtute et pietate. 9, 10. De S. Wirone episcopo. 11, 12. Arnulphus Metensis, et Eligius Noviomensis episcopi sanctitate conspicui Dagoberto familiares. 13. De S. Bavone in Gallia.

DCXXXII. 1. Arabes Saraceni invadunt Gazensem regionem. 2-7. S. Amandus episcopus in exilium a Dagoberto pulsus, eo quod ejus nuptias sacrilegas reprehendisset, in Vasconiam ad gentiles convertendos pergit.

DCXXXIII. 1, 2. Ingruentibus Saracenis Heraclius Constantinopolim defert lignum S. Crucis; ubi de ejus cultu. 3-16. Cyrus in Synodo Alexandrina dolose insinuat hæresim Monothelitarum, eique adversatur Sophronius episcopus Hierosolymorum, cujus extat Epistola ad Honorium papam et Sergium. 17-24. Sergii Epistola ad Honorium pro Cyro et contra Sophronium Catholica specie tenus habenda. 25-31. Honorii responsio ad Sergium, quæ delucidatur. 32-36. Quam prudenter Honorius Sergio assensus fuerit circa silentium de duabus operationibus in Christo; unde frustra hæresis insimulatus. 37- 43. Legatio Sophronii ad Honorium, et hujus Epistola ad Sergium Catholicum dogma declarantis. 44-52. Ex utrisque Honorii Epistolis, aliisque documentis comprobatur ejusdem Pontificis Catholica omnino sententia. 53, 54. Sophronius Hierosolymæ episcopus defenditur. 55, 56. Monothelitarum hæresis triplex. 57-60. Honorius papa Epistolam adhortatoriam ad Eduinum regem, et ad episcopos Angliæ mittit pallia cum litteris. 61-66. A perduellibus necatur Eduinus; unde perturbatio in Anglia, et apostasia successorum. 67. Honorii papæ ad Scotos litteræ de celebratione Paschatis. 68-72. Concilium Toletanum quartum, cui præfuit S. Isidorus.

DCXXXIV. 1-4. Saraceni invadunt Ægyptum, inde clades et excidia. 5-16. Osuvaldus sanctissimus rex, nepos Eduini vincit Carduellam invasorem, fidem Catholicam instaurat, vocato ex Scotia Aidano episcopo, et aliis apostolicis viris.

DCXXXV. 1-8. Saracenis loca sancta extra Hierusalem grassantibus, Sophronii episcopi flebilis homilia. 9-11. S. Byrinus ab Honorio missus in Angliam ad evangelizandum.

DCXXXVI. 1-5. Hierosolyma capta a Saracenis, S. Sophronius magno Ecclesiæ damno moritur. 6. Concilium Toletanum quintum. 7-9. S. Isidorus moritur scriptis clarus, eique succedit hæreticus Theodiscus, qui privatur episcopatu. 10-16. Justi archiepiscopi Toletani obitus; ubi series illius sedis archiepiscoporum. 17-19. De episcopis Cæsaraugustanis Joanne et Braulione, et Conantio Palentino.

DCXXXVII. 1-2. Antiochia capta, et reliquiæ translatæ in Occidentem.

DCXXXVIII. 1-4. Honorii papæ obitus ac res ab eo gestæ, et maxime exstinctio schismatis Histrianæ. 5-10. De deprædatione patriarchii Lateranensis, et persecutione Romanæ Ecclesiæ sub Severino Honorii successore. 11, 12. Concilium Toletanum sextum; ubi laudes regis Cinthilani. 13, 14. Ariovaldo succedit Rotharis rex Longobardorum, et ipse Arianus.

DCXXXIX. 1-2. Heraclius Ecthesim promulgat, hoc est, expositionem fidei hæreticam, præsumens eam probari a Severino Pontifice. 3, 4. Severini papæ obitus et res gestæ. 5-7. Legatio a Scotis ad Severinum, quibus Romanus clerus respondit. 8-16. Ecthesis Heraclii confirmata in Synodo Constantinopolitana, plaudente Cyro Alexandrino. 17. Defuncto Sergio, subrogatur Pyrrhus in sede Constantinopolitana, et ipse hæreticus. 18. Imperium Persarum a Sarracenis invasum. 19, 20. S. Amandus baptizat Sigebertum filium Dagoberti regis ad bonam frugem conversum.

DCXL. 1-4. Joannes papa in Synodo fortiter damnat edictum Heraclii, et Monothelitas, ac defendit Honorium. 5-7. Maximi genus et primordia. 8-10. Heraclius negat edictum esse suum. 11. Cyri episcopi Alexandrini obitus. 12. Richarius Francorum legatus ad regem Slavorum. 13. Sub rege Earconberto Ecclesia Anglicana propagatur.

ANNALES ECCLESIASTICI.

GREGORII ANNUS 11. — CHRISTI 600.

1. *Slavorum irruptio in Italiam.* — Sexcentesimus adest Domini annus, tertiæ Indictionis, Reipub. utique funestus, Sclavis sive Sclavinis Barbaris eo usque progressis, ut jam Italiam penetrarent, ipso S. Gregorio deteriora adhuc fore prænuntiante. Ad Maximum enim Salonitanum episcopum ista rescripsit [1] : « Ad Romanam veniens Urbem communis filius presbyter Veteranus, ita me podagræ doloribus debilem reperit, ut fraternitatis tuæ Epistolis per me respondere nullatenus valuissem. Et quidem de Sclavorum gente, quæ vobis valde imminet, et affligor vehementer, et conturbor. Affligor in his quæ jam in vobis patior : conturbor, quia per Istriæ aditum jam Italiam intrare cœperunt ». Quænam autem funesta acta sint per hujusmodi Barbaros Sclavos Italiam invadentes, apud Paulum diaconum ita breviter habes [2] :

2. « Hoc, inquit, nihilominus anno Sclavi Istriam, interfectis militibus, lacrymabiliter deprædati sunt ». Sed de Chajano, sive Gagano Avarum rege Venetiam provinciam invadente, Forumque Julii insidiis Romildæ relictæ Agilulphi ducis capiente et comburente, idem Paulus pluribus narrat [3]. Viduata marito, qui eodem tunc bello perierat impudica ista femina, spe sumendi sibi maritum eumdem regem Avarum Chajanum, prodidit eidem civitatem. Sed quam dignam crimine pœnam subierit, ab eodem hæc tantum accipe : « Postmodum quoque palum rex in medio campo configi præcipiens, eamdem ejus cacumini inseri mandavit, inquiens : Talem te dignum est maritum habere. Igitur dira proditrix patriæ tali exitio periit, quæ amplius suæ libidini quam civium et consanguineorum saluti prospexerat. Filiæ vero ejus non matris libidinem secutæ, sed castitatis amorem, caventes ne ab Avaribus contaminarentur, crudorum pullorum carnes sibi inter mamillas sub fascia posuerunt quæ ex calore putrefactæ odorem fœtidum exhalabant. Cumque vellent eas Avares contingere, non sustinentes fœtorem, putabant naturaliter eas ita fœtere, procul ab eis cum execratione recedentes, atque dicentes omnes Longobardas putidas esse. Hac itaque arte Avarum libidinem puellæ nobiles evadentes, et ipsæ castæ servatæ sunt, et utile servandæ castitatis (si quid tale contigerit) feminis omnibus reliquerunt exemplum. Quæ postea per diversas regiones venundatæ, juxta nobilitatem suam dignis sunt nuptiis potitæ : nam una dicitur Atemannorum regi, alia vero Bajoariorum principi nupsisse ». Hucusque Paulus diaconus de cladibus per Barbaros Sclavinos et Avares illatis in extremas illas Italiæ partes, ubi (ut vidimus) schismatici episcopi erant : ulterius autem in regiones Catholicorum progredi, minime illis a Deo concessum fuisse videtur.

3. *Triste S. Gregorii vaticinium.* — Sed ad sanctum Gregorium redeamus, qui dum in ea Epistola res Italiæ eo modo deplorat, quæ paterentur Itali ab amicis et defensoribus, nempe ministris imperatoris, ita subdit : « De Juliano autem Scribone quid dicam, nescio : quando ubique video, quia nobis peccata nostra respondeant, ut et foris a gentibus, et intus a judicibus conturbemur? Sed nolite de talibus omnino contristari : quia qui post nos vixerint, deteriora tempora videbunt, ita ut in comparatione sui temporis felices nos æstiment dies habuisse ». Ita quidem vaticinatus spiritu divino S. Gregorius, æque veridicus inventus est esse Propheta : etenim non Barbarorum duntaxat cladibus afflictatum est imperium, sed sub hæreticis imperatoribus Dei Ecclesia mirum in modum vexata

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXXVI. Ind. III. — [2] Paul. diac. l. IV. c. 4. in fin. — [3] Ibid. c. 12.

est, usque adeo, ut vinctus catenis abriperetur ab Urbe Pontifex, et diro exilio exagitatus martyr mori cogeretur, invalescentibus ubique hæreticis : additumque est malum omnium maximum absque controversia ab omnibus judicatum, nempe ortus nefandissimæ sectæ Mahometanæ, et Sarracenorum eam profitentium immanissima in universum pæne Christianum orbem grassatio atque dominium ; quorum comparatione, verum dicit Gregorius, hæc fuisse æstimanda levissima, atque ista tempora felicissima : ita quidem res se habere, quæ tomi hujus sunt reliqua annis singulis declarabunt. Ad finem vero Epistolæ de conversione hæreticorum curanda idem scribit sanctus Gregorius, accersens eos Romam, spondensque illis omnem securitatem veniendi et abeundi.

Quod vero pertinet ad dictum Scribonem ab imperatore missum atque deterius quam hostes infestantem populum ; hic intexenda mentio est, quæ de eo habetur in Theophane [1] præsenti anno Mauritii imperatoris : ipsum nempe ob id quod episcopum Constantinopolitanum violentus ab Ecclesia abduxerat, a populo fuisse urbe pulsum eo tempore, quo iidem Sclavini contra Constantinopolitanam civitatem progressuri essent.

His quoque temporibus accidit, ut excursantibus et grassantibus Barbaris per Illyricum atque Dalmatiam, ab Epidauri episcopo corpus sancti Donati translatum fuerit in Corcyram insulam, collocatumque in castro Cassiopi dicto. Extant [2] de his plures sancti Gregorii Epistolæ sub Indictione septima datæ, cum Epidauri episcopus castrum illud sibi satageret vindicare.

4. *Avares devastant Pannoniam.* — Hoc anno, nempe tertio ante Mauritii obitum, Chajanus rex Avarum inferiorem Pannoniam invadens, cunctaque vastans, neque a sancti Alexandri martyris sacris reliquiis abstinuit, cujus rei gratia meritas pœnas exsolvit. De his dicturi, primum videamus quæ ista præcesserint inter Priscum ducem exercitus imperatoris, et ipsum regem Barbarum : quæ ita narrantur ex Theophane in Miscella : « Priscus Singidone relicta, huic, Chajano scilicet, efficitur proximus. Cum autem Paschalis festivitas haberetur, et Romani fame tabescerent, audiens Chajanus Prisco significabat, ut sibi plaustra mitteret ad portanda illis alimenta, quatenus cum hilaritate propriam festivitatem celebrarent. Quadraginta itaque plaustra plena his mittit. Pari modo et Priscus species Indicas Barbaro quasdam remisit, piper videlicet, et folium Indicum, et costum, et casiam, atque alia ex iis quæ quæruntur ; cum Chajanus apud Sirmium resideret : qui receptis his, gavisus est valde in eis ; et donec compleretur dies festus, Romani ac Barbari simul habitabant, et non erat in utrisque viribus timor.

« Cumque finiisset dies festus, Barbari separati sunt ab invicem a Romanis, et Driziparam venientes, civitatem depopulati sunt et S. Alexandri martyris Ecclesiam incenderunt, sepulcrumque ipsius argenteo tecto coopertum spoliant, sed et injuriis martyris corpus afficiunt ; multamque in Thracia prædam capientes, epulabantur splendide contra Romanos elati. Cumque Commentiolus dux venisset Byzantium, maxima urbi turbatio et æstus incubuit ; ita ut timore detenti consilium caperent Europam deserendi, et in Asiam et Chalcedonem migrandi. Quin et imperator excubitoribus, armatoque et electo cuneo sumpto, murum munivit : vulgus autem urbem custodiebat, et senatus commonebat imperatorem legationem ad Chajanum mittendi. Deus autem vindictam martyris faciens Alexandri, pestilentiam languoris Barbaris intulit, et in uno die septem filios Chajani per febrem et inguinariam passionem occidit una cum aliis turbis multis : ita ut post triumphale gaudium cum carminibus et canticis lamentationes et lacrymæ et luctus sine consolatione possiderent Barbaros ». Hæc eadem Nicephorus [1] quoque et alii habent. Sed pergit auctor :

« At vero senatus rogabat Cæsarem legationem ad Chajanum mitteret. Imperator autem Armazonem misit ad Chajanum cum multis muneribus Driziparam, qui verbis mitibus blandiretur. At ille nolebat dona suscipere, lamento intolerabili filiorum morte detentus. Dicebat autem ad legatum : Judicet Deus inter me et te et imperatorem Mauritium. Ego vero captivos ei reddo, per unam animam unum numisma percepturus ab eo. Mauritius autem id dare minime passus est. Verum Chajanus petiit per singulas animas unum accipere nummum : at imperator nec sic dare consensit, sed nec in quatuor siliquis. Tum Chajanus commotus furore omnes occidit et ad propria rediit, cum quinquaginta millia aureorum pactis imposuisset ». Hæc de rebus hoc anno gestis. Porro Mauritii impium facinus, quo tot insontes perire, non redimens, passus est, severe admodum ultus est Deus, ut suo loco dicemus. Subdit auctor de legatione ab exercitu missa contra suum ipsorum ducem. Inter alios missos legatos fuit unus Phocas, qui postea imperator creatus est, qui paulo liberius atque severius allocutus intrepide imperatorem, a quodam patriciorum alapa percussus est, et barba evulsus : unde Phocæ occasio nova tentandi oblata est. Quomodo autem ipse in Mauritium insurrexit, dicendum est suo loco.

5. *Eulogius episcopus Alexandrinus sua scripta cognoscenda mittit ad Gregorium.* — Eodem anno, cum Eulogius patriarcha Alexandrinus Romam ad sanctum Gregorium misisset cognoscendum atque probandum commentarium suum adversus Agnoitas hæreticos scriptum, ipse Gregorius eumdem cognitum ut Catholicum laudavit. Ita plane Orthodoxorum scriptorum morem fuisse, tomo superiori demonstravimus, ut adversus hæreticos quæ scri-

[1] Miscel. an. xv. Mauritii imp. — [2] Greg. l. xii. Ep. ii. iii. viii.

[1] Niceph. l. xviii. c. 28. 29.

berent, eadem antequam ederent, cognoscenda mitterent ad Romanum Pontificem, prout hoc anno factum ab Eulogio dictum est, de cujus scriptis habet ista ipse Gregorius [1] : « In eo sensu quod dudum scripseram, ita rescribo : quia de doctrina vestra contra hæreticos, qui dicuntur Agnoitæ, fuit valde quod admiraremur : quod autem displiceret, non fuit. In eodem autem sensu jamdudum communi filio nostro Anatolio diacono plura scripseram. Ita autem doctrina vestra per omnia latinis Patribus concordavit, ut mirum mihi non esset, quod in diversis linguis spiritus non fuerit diversus, etc. » Sed et in superioribus litteris ad eum sub eadem hac tertia Indictione datis, cum eadem ipsius scripta commendat, hæc habet inter alia [2] : « Sit ergo illi laus, sit in excelsis et gloria, cujus dono adhuc in sede Petri clamat vox Marci, de cujus effusione spiritus cum sacerdos ad perscrutanda mysteria, scilicet ad Sancta sanctorum intrat, in sancta Ecclesia velut in Tabernaculo in verbis prædicationis spiritalia tintinnabula resonant. Recta itaque et valde laudabilis est vestra prædicatio. Sed omnipotentem Dominum deprecamur, ut diu vos etiam in hac vita custodiat; ut de Dei organo, quod estis, in hoc mundo latius vox veritatis resonet. Pro me autem, peto, intercedite, ut hujus peregrinationis via, quæ mihi asperior facta est, cum celeritate finiatur ». Reputans se inutilem, brevem sibi optat vitam, longiorem tamen ipsi Eulogio deprecatus. Porro de Agnoitis hæreticis quinam isti fuerint, dictum est superiori tomo : ut superfluum sit eadem hic repetere.

6. *Mortuo Constantio Mediolanensi episcopo, eligitur Deusdedit.* — Moritur hoc anno Constantius episcopus Mediolanensis : quo audito Gregorius magnopere doluit. Ad populum enim et clerum ejus civitatis scribens : hæc ait [3] : « Quantus nos de obitu fratris et coepiscopi nostri Constantii mœror afficiat, paginali explere locutione non possumus. Sed quam multa bona partes illæ in uno homine perdiderunt, utinam vicinæ repentina calamitate non sentiant. Nam quemadmodum sollicitus in Ecclesiasticæ regula disciplinæ, vel quam fuerit vigilans in tuitione civitatis vestræ, non habemus incognitum ». Deposito autem luctu, assurgit vigore sacerdotali adversus Agilulphum regem, qui Mediolanensibus nominare ipse volebat episcopum : cujus studiis atque conatibus ipse resistens Gregorius, hæc ad eos : « Illud autem quod vobis ab Agilulpho indicastis scriptum, dilectionem vestram non moveat. Nam nos in hominem, qui non a Catholicis et maxime a Longobardis eligitur, nulla præbemus ratione consensum. Nec si alicujus præsumptionis usurpatione factus fuerit, in locum vel ordinem illum sacerdotis suscipimus : quia vicarius S. Ambrosii indignus evidenter ostenditur, si electus a talibus ordinatur. Nec enim est quod vos hac ex causa deterreat, vel aliquam vobis necessitatem incutiat; quia unde possunt alimenta S. Ambrosio servientibus clericis ministrari nihil in hostium locis, sed in Sicilia et in aliis Reipublicæ partibus, Deo protegente, consistit ». Hæc ad eos Gregorius, monens ut in proposito firmiter maneant in facta per eos electione Deusdedit diaconi in ejus sedis episcopum ; quod et exclusa Agilulphi regis petitione, strenue impletum est. Porro ex Annalibus Mediolanensibus [1] proditur, sanctum Gregorium papam concessisse Mediolanensibus, ut deficientibus regibus Longobardorum, ejus civitatis antistes (quisquis esset) coacto Concilio episcoporum, eligeret regem quem vellet.

7. *Episcopis, monachis dat documenta et bona Ecclesiæ quomodo eroganda præcipit Gregorius.* — Inter hæc autem sollicitus invigilans super Ecclesias ipse Gregorius, si quid ab episcopis minus rectum factum scisset, continuo studuit emendare, vehementius commotus in Lucullum episcopum [2], qui res Ecclesiæ in proprios usus converterat, et quartam partem reddituum debitam Ecclesiæ fabricæ usurparat. Insuper Mariniani episcopi [3] Ravennatis oscitantiam increpavit, quod ipso non reclamante, neque (ut par erat) ex adverso surgente, sanctimonialis fuerat e monasterio educta, et a seductore retenta. Sed et Basilium Capuanum episcopum apud sæculares præfectos diutius agentem non tulit, sed inde pelli, et ad Ecclesiam suam redire compelli debere, scripsit ad Romanum defensorem his paucis [4] : « Perlatum ad nos est reverendissimum fratrem nostrum Basilium episcopum velut unum de laicis in causis sæcularibus occupari, et prætoriis inutiliter deservire. Quæ res quoniam et ipsum vilem reddit, et reverentiam sacerdotalem annihilat : statim ut experientia tua hoc præceptum susceperit, eum ita ad revertendum districta executione compellat : quatenus ei illic, te insistente, quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat : ne si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos graviter incipias esse culpabilis ». Hæc voluimus totidem verbis Gregorii reddidisse, ad declarandum quam execrabile ab eodem sanctissimo Pontifice haberetur, ut episcopus apud sæculares principes moraretur. Increpavit vero Leonem episcopum Catanensem [5], quod non correxisset quod ferebatur scandalum de monachis cum mulieribus consuetudinem habentibus : quem hujuscemodi urget dilemmate : « Aut enim hæc fieri nescisti, et culpa neglectus vehementer argueris : aut certe factum recognovisti et graviorem erga te videris indignationem exigere, cur tantum facinus ultione districtissima non punisti ».

8. Quod vero crebra exoriri solerent scandala ex religiosis Deo dicatis monachis, ad futura mala

[1] Greg. l. VIII. Ep. XLII. Ind. III. — [2] Ibid. Ep. XXXV. Ind. III. — [3] Ibid. Ep. LXV. Ind. III.

[1] Sigon. de regn. Ital. an. DCI. — [2] Greg. l. VIII. Ep. I. Ind. III. — [3] Ibid. Ep. IX. Ind. III. — [4] Ibid. Ep. XI. Ind. III. — [5] Ibid. Ep. XXI. Ind. III.

antevertenda, postquam prave facta corrigenda præcepit[1], prohibuit ne quis conversionis causa veniens ad monasterium, ante biennium tonsura initiaretur. Commonuit item hoc anno Januarium Calaritanum episcopum[2], quod minime pro defensione pauperum assurgeret. cum infirmiores a potentioribus opprimerentur. Carthaginensis enim episcopi relatione, et Innocentii in Africa præfecti id Gregorius scriptis acceperat, virorum maxime religiosorum, de quibus sæpe superius. Quorum Innocentius petierat ab ipso Gregorio libros in Job ab eo conscriptos : quos dum Gregorius mittit, ad eum scripsit hæc inter alia[3] : « Quod vero in expositione S. Job transmitti vobis Codicem voluistis : de vestro omnino studio gaudemus, quoniam illi rei eminentiam vestram studere conspicimus, quæ nec totos foras vos exire permittat, et ad cor iterum sæcularibus curis dispersos recolligat. Sed si delicioso cupitis pabulo saginari, beati Augustini patriarchæ vestri opuscula legite, et ad comparationem siliginis illius nostrum furfurem non quæratis ». Hæc ipse. Sane quidem e religiosorum manibus neuter horum liber excidere aliquando deberet, cum ex illis veluti quibusdam funibus retrahatur homo ab exterioribus distractionibus ad sui considerationem, efficiaturque sui habitator, licet ad diversa peregrinari cogatur. Monuit præterea Gregorius eumdem Joannem Calaritanum episcopum, quid agere deberet, cum quis ad Ecclesiam confugeret, et quomodo reddendus esset. Sed et idem reprehendit[4] hoc anno Bonifacium episcopum Regiensem eo quod sua Ecclesia litigaret cum expræfecto, monens, ut eligeret viros qui eam citius dirimerent controversiam.

Accidit ut hoc etiam anno moreretur Fortunatus episcopus Neapolitanus conjurationibus implicitus, et ab ipso Gregorio sæpe monitus. Cum autem de successoris electione studia diversa essent, atque alii elegissent Joannem diaconum parvulam filiam habentem, rejecit ejus electionem Gregorius, eo quod ex parvulæ filiæ indicio castitas ejus haud adeo solidata videretur. Sed audi prudentem circumspectorem : ait enim[5] : « Joannem diaconum, qui ab altera parte electus est, parvulam habere filiam, quorumdam relatione cognovimus. Unde si rationem voluissent attendere, nec illi eum eligere nec ipse debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad episcopatum audet accedere, qui adhuc longam sui corporis continentiam, filiola teste, convincitur non habere ? » Rejicitur ab eo et Petrus ab altera parte electus, eo quod esset (ut ait) simplex, et quod solidos dedisset ad usuram. His igitur rejectis, electus fuit Paschasius, per quem voluit erogari clericis et pauperibus, quæ ex pecuniis Ecclesiæ prædecessor minime erogasset.

9. Sed quomodo ejusmodi distributio fieri soleret, accipe unde discas cætera. Meminisse enim in primis debes, quod sæpius dictum est, ex redditibus Ecclesiæ solitas fieri quatuor canonicas portiones, quarum unam sibi retineret episcopus, clerus alteram, duas alias in pauperes et Ecclesiæ ædificationem impendendas. Quæ igitur de duabus portionibus, clericorum scilicet atque pauperum, sibi Fortunatus retinuerat, Gregorius ita ex more erogari mandavit[1] : « Constituisse nos recolit, ut ex pecuniis Ecclesiæ vestræ portio cleri vel pauperum, quam minime decessor vester præbuerat, id est, quadringenti solidi seorsum fieri debuissent, qui ejusdem cleri atque pauperum erogationi proficerent : quod quia diutius non est differendum, volumus ut secundum distributionem præsentibus scriptis insertam, coram Anthemio subdiacono nostro sine difficultate aliqua fraternitas vestra debeat erogare. Videlicet :

« Præbendi itaque sunt clericis vestris, per singulos (sicut prospexeritis) simul omnis summa solidi centum : præjacentibus, quos centum viginti sex esse cognovimus, dandi sunt solidi sexaginta tres, id est, medius solidus per singulos : presbyteris ac diaconibus et clericis peregrinis solidi quinquaginta : hominibus honestis ac egenis, quos publice petere verecundia non permittit, solidi centum quinquaginta : ita ut quidam eorum ad singulos tremisses, quidam ad binos, quidam ad singulos solidos, vel si visum fuerit amplius dividantur (dimittantur). Reliquis vero pauperibus, qui eleemosynam publice petere consueverunt, solidos triginta sex. Ecce nos quantum vel quibus dari debeat distribuimus. Sed quia sicut prævidimus. non omnibus æqualiter est præbendum ; necesse est ut una cum prædicto subdiacono, prout prævideritis, dare singulis debeatis, etc. » Vidisti, lector. quomodo Ecclesiastici redditus duabus ex partibus clericis et pauperibus solerent olim partiri ? ut magnopere timendum sit illis, qui post tot de his sancitos canones longe aliter agunt.

10. *Gregorius arguit Leontium præfectum Urbanum quod Libertinum expræfectum male habuisset et hunc consolatur.* — Mittitur hoc anno in Italiam administrare Urbanam præfecturam Leontius exconsul, revocaturque Gregorius, cui redeunti Constantinopolim dedit S. Gregorius papa litteras commendatitias easdemque testes ejus magistratus bene perfuncti : extant[2] ipsæ quidem. Hic enim ministrorum imperatoris minis compulsus intra Ecclesiæ septa, ad quæ confugerat, aliquando se continuit, sed persuasione Gregorii papæ egressus est, rationem suæ administrationis redditurus. Quod ad Leontium missum in Italiam pertinet : in Siciliam primum se contulit, illic mandata ab imperatore negotia peracturus. Hunc ipsum Domitianus episcopus cognatus imperatoris, de quo superius, litteris[3] suis ad sanctum Gregorium missis

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXIII. Ind. III. — [2] Ibid. Ep. XXXVIII. Ind. III. — [3] Ibid. Ep. XXXVII. Ind. III. — [4] Ibid. Ep. LVIII. Ind. III. — [5] Ibid. Ep. XL. Ind. III.

[1] Greg. l. IX. Ep. XXIX. Ind. IV. — [2] Greg. l. VIII. Ep. LIV. LV. LVI. LVII. LVIII. LIX. — [3] Ibid. Ep. L. Ind. III.

plurimum laudavit; imo et litteris[1] anno superiore ad ipsum Leontium datis ab ipso Gregorio valde commendatus habetur.

11. Dum vero idem adhuc in Sicilia moraretur, redegit in ordinem Libertinum virum clarissimum expræfectum voluntate imperatoris, cæsumque bonis spoliavit : quem eidem Leontio cum sanctus Gregorius commendasset, Leontius scripta ipsius ad eum misit, ut manifeste cognosceret, quam meruisset ille latam damnationis suæ sententiam. Verum rescribens[2] ad Leontium Gregorius, ea ex parte ipsum redarguit, quod virum liberum cædere minime debuisset ut servum. Perseverabat adhuc antiquæ legis usus, ne homo liber subderetur flagellis : cujus violatæ legis causa Gregorius vindex insurgens, his eum commonuisse verbis voluit : « Si quam, inquit, rebus publicis fraudem fecit, substantia ejus cædi debuit, non libertas. Nam in hoc quod liberi cæduntur, ut taceam quod omnipotens Deus offenditur, taceam quod opinio vestra vehementer gravatur, piissimi tamen imperatoris nostri omnino tempora fuscantur. Hoc enim inter reges gentium et imperatores Romanorum distat, quia reges gentium domini servorum sunt, imperator vero Romanorum dominus liberorum. Unde et vos quicquid agitis, prius quidem servata justitia, deinde custodita per omnia libertate agere debetis ». Ita quidem. Si enim adeo declamatum est a Cicerone in Verrem, quod liberos homines Romanos sæpe cædi jussisset; quomodo sanctus Gregorius Christianum præfectum non redargueret? In quem post aliqua in detestationem crudelitatis, et ob oculos positam Domini sententiam, qua ait[3] : « Quod vultis ut faciant vobis homines, hoc facite illis ». Ista subjungit : « Metuamus quod iterum dicit[4] : In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Quid autem gloria vestra existimat, quia si superbe, si crudeliter agimus, despecto Deo, nobis homines placamus? Nullo modo ». Et inferius : « Si autem dicitur, quod sine verberibus, sine terroribus fraudes publicæ inveniri non possunt : hoc admittere poteram, si in ratiociniorum causa dominus Leontius non venisset. Nam verum est quia illi solent in manibus excedere, qui in sensu et lingua deficiunt : de qua re se mihi vestra gloria non valet excusare. Nam quæ auditis, vel quæ dicitis, subtiliter exquirens, inveni quia homines sine causa cæditis, qui, auxiliante Deo, verbis agere omnia potestis ». His vero saluberrimam hanc admonitionem adjungit.

12. « Ita ergo age, gloriose fili, ut in actione commissa prius illum habeas placatum, qui continet omnia, ac deinde serenissimi principis utilitatem cum omni sollicitudine impleas : nam et in ejus actione, a quo tibi commissa est, esse negligentem, non sine peccato existimo. Sed quia, omnipotente Deo largiente, idonea est vestra sapientia et rationes vigilanter et subtiliter exquirere, et Creatoris vobis judicium per mansuetudinem placare : quotiens ira animum invadit, mentem edoma, vince teipsum : differ tempus furoris; et cum tranquilla mens fuerit, quod placet vindica. Ira enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non præire, ut quasi ancilla justitiæ post tergum veniat, et non lasciva ante faciem prorumpat. Aliquando vero ostendenda est, et non exhibenda : aliquando exhibenda est, et nunquam sequenda. Quando enim in executione justitiæ placata mente irascimur, iracundiam et non sequimur et exhibemus, etc. » Plura id genus ingerit viro religioso, qui pro justitia nimis concitatus apparuit. Ad postremum autem hæc quæ subdit, corrigenda proponit : « Alia quoque currit opinio, quia alii præ aliis gravantur : et ex quibusdam, quæ ex principali jussione expensa sunt, minime reparantur (reputatur). Quod si verum sit, nescio. Si tamen ita est, hoc omnino facere et pro timore æterni judicii, et pro ipsius humanæ considerationis ratione minime debetis. Ecce, gloriose fili, amore Dei, tuoque provocatus, cuncta quæ sensi, cuncta quæ audivi, breviter indicavi. Sapientis autem viri est, et breviter audita latius pensare, et quæque Deo displicent, in celeritate corrigere ». Hæc ad Leontium.

Sed ipse Gregorius paternis visceribus amplexus miserrimum Libertinum expræfectum eodem tempore privatum præfectura provinciæ, libertate, divitiis, consolatoris litteris convenit, atque eleemosynis fovit, brevem hanc ad eum scribens Epistolam[1] :

13. « Quantæ vos sæculi hujus premant angustiæ, incognitum non habemus. Sed quia in summa tribulatione positis sola est consolatio misericordia Creatoris; in eum spem vestram ponite, ad ipsumque tota vos mente convertite, qui et juste cum vult, permittit affligi, et confidentem in se misericorditer liberat. Ipse ergo gratias agite, et patienter quæcumque illata sunt sustinete. Nam rectæ mentis est, Deum non solum in prosperis benedicere, sed etiam in adversitatibus collaudare. In his igitur quæ patimini, nullum contra Deum murmur cordi vestro surrepat; quia ad quid hoc Creator noster operetur, ignotum est. Forsitan enim, magnifice fili, aliquid illum in prosperis positus offendisti, unde te clementi amaritudine vult purgare. Et ideo nec temporalis te frangat afflictio, nec rerum damna discrucient : quia si in adversis gratias referens, Deum tibi patientia feceris esse placabilem, et quæ amissa sunt multiplicata redduntur, et super hæc gaudia æterna præstantur. Peto autem, ne injuriosum ducatis, quod viginti annuos vestitus ad pueros vestros per Romanum defensorem scripsimus præberi : quia de B. Petri Apostoli rebus quamvis parva sint quæ offeruntur, pro magna semper benedictione suscipienda sunt : quoniam et hic vobis valebit majora impendere, et apud omnipotentem

[1] Greg. l. VII. Ep. XXXIV. Ind. III. — [2] Greg. l. VIII. Ep. LI. Ind. III. — [3] Matth. VII. — [4] Ibid.

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXXI. Ind. III.

Deum beneficia æterna præstare ». Hactenus ad Libertinum Gregorius.

Sed quem audisti corripientem Leontium præfectum, et consolantem afflictum Libertinum, afflictus ipse doloribus, iisque maxime cruciatus, nunquam aliquid prætermisisse voluit, quod animarum videret saluti posse conducere. Qui igitur præfectum ira percitum ministrantem justitiam monuit, pariter et Guidiscalcum ducem Campaniæ in monasterium et abbatem, cujus monachus ad hostes fugerat, præter jus fasque consurgentem, data ad eum Epistola cohibere conatus est[1]. Sed et Clementinam patriciam potentissimam feminam apud Neapolim commorantem, plus satis odio indulgentem, æque paterne commonuit: ad quam, post laudatam ipsam in quibus videbatur esse laudanda, hæc habet[1]: « Nuntiatum siquidem mihi est, quod si quando vos quisquam offenderit, dolorem inomissibiliter retinetis. Quod si verum est (quia quantum vos diligo, tantum contristor) peto ut hoc a vobis vitium nobiliter excludatis, et secus boni operis segetem inimici semen crescere non sinatis, etc. » Plura inculcans de remissione et oblivione injuriarum. Quæ sunt autem ejusdem Gregorii sive res gestæ, sive scripta omnia sub Indictione quarta, in sequentem annum rejicimus: quia cum mensibus minime inveniantur esse distincta, sicut alia sub præcedentibus Indictionibus, sequentis anni periodo ea includere operæ pretium esse putamus.

[1] Greg. l. VIII. Ep. XII. Ind. III.

[1] Greg. l. VIII. Ep. XVI. Ind. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6093. — Anno Æræ Hispan. 638. — Jesu Christi 600. — Gregorii papæ 11. — Mauritii imp. 19.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XVIII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XVI, ut habet Chronicon Alexandrinum.

2. *Gesta Romanos inter et Avares anno* DXCVIII. — Ad num. 4. Baronius dicit, se narrare gesta Romanos inter et Avares anno tertio ante obitum Mauritii, et in medium affert quæ de iisdem habet Auctor Miscellæ, *anno* XVIII *imperii Mauritii*, exeunte scilicet; cum verno tempore ac æstate expeditiones militares contingant: quo pacto pertinerent ea ad currentem Christi annum, quo et consignantur a Theophane, quem Baronius non viderat. Theophanes enim anno Incarnationis DXCII, qui Kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait: « Hoc anno Indictione tertia, mense Martio, Priscus educto exercitu Singindonem versus proficiscitur, etc. », quæ urbs est Mœsiæ superioris, hodie Serviæ. Quare tam Theophanes, quam auctor Miscellæ, qui eum exscripsit, existimarunt, bellum istud hoc anno confectum esse. Verum valde hallucinati sunt; Theophylactus enim, qui hoc tempore vivebat, et ex quo Theophanes quæ de eo scribit, mutuatus est, manifeste indicat, bellum illud spectare ad annum Mauritii imp. XVII exeuntem, ad vernum scilicet tempus ac æstatem anni Christi quingentesimi nonagesimi noni. Is lib. 7, cap. 13 et seqq. de eo bello agit, et lib. 8 qui ejus Operis ultimus est, recitat quæ posterioribus Mauritii annis secuta sunt. Quia tamen tacet crudelitatem in captivorum duodecim millia, quos non ita grandi pecunia redimere potuisset Mauritius, qua de re omnes alii locuti sunt, Nicephorus sc. lib. 18, cap. 38, Zonaras, Michael Glycas, Constantinus Manasses, Cedrenus, et auctor Chronici Alexandrini initio imperii Phocæ, rem summarie ex Theophane referam. *Chaganus* cum *Priscum* Singindonem versus profectum esse didicisset, ex adverso collectis viribus, in Mœsiam irrupit, indeque *Priscus* ea urbe relicta ad eum accedendum esse judicavit. Festis Paschalibus Romani cum Barbaris permixtim et absque discrimine conversati sunt; *nec in alterutrius castris terroris suspicio exorta est.* Diebus vero solemnibus jam elapsis Barbari a Romanis sejunguntur. Porro *Mauritius* suppetiis *Prisco* ferendis *Comentiolum* misit, quorumdamque rumor fuit, Mauritium mandasse Comentiolo, ut Romanum exercitum a tumultibus concitandis deinceps compescendum adversariis proderet. Sane is turbabat ordines, postquam Barbari irruere, atque ita Romani in fugam versi sunt, quemadmodum et ipse Comentiolus, qui ad *Driziperam* salutem quæsivit, sed cives eum urbe expulere. Tum Barbari *Driziperam* profecti in sancti *Alexandri Martyris* templum incendio grassati sunt, illusis prius et

contemptis ejus reliquiis: inde coacta per totam Thraciam præda, collectisque captivis in Romanos insultabant.

3. *Mauritius captivos etiam vili pretio redimere recusat.* — *Comentiolo* Byzantium reverso, ingens ex timore perturbatio toti urbi incubuit; imperator *Longum murum* tutabatur, urbem vero populi factiones. Deus injurias martyri irrogatas ulturus morbum pestilentem in Barbaros immisit, qui uno die septem *Chagani* liberos cum innumera populi multitudine exstinxit. Senatu suadente legati ad Chaganum *Drizeperam* missi, quos Barbarus ita affatur: « Sedet Deus æquus Judex inter me et Mauritium imp., ipse violandæ paci ansam dedit. Captivos tamen omnes ei reddam accepto in singula capita nummo uno ». Mauritio eam summam depromere non ferente, dimidium nummum pro singulorum capite rursum postulat *Chaganus*, sed frustra. Ea propter Chaganus cunctos ad unum interfecit, et in propriam regionem regressus, tributo, quod ex antiquis conditionibus Romani pendebant, quinquaginta millia de novo addidit. Ex istis odium ingens in *Mauritium* conflatum, unde et conviciis eum aperte proscindere cœpit exercitus, missis ad eum contra *Comentiolum*, qui se ab ipso in prœlio proditos quererentur. *Phocas*, qui postea imperium arripuit, unus e missis fuit, qui insolentibus in Mauritium probris, audiente etiam senatu, invectus est. Porro imperator objectas *Comentiolo* accusationes non admisit; *ex quo insidiarum in imperatorem deinceps structarum series processit,* inquit Theophanes. Legendus Theophylactus citatus, qui pluribus hæc narrat, omissa tamen (incertum qua de causa), Mauritii culpa ob crudelitatem in captivos exercitam.

4. *Pax Romanos inter et Avares sancita.* — His autem addit Theophylactus cap. 14: « Chaganus accusabat imperatorem ruptæ pacis, nec mentiebatur. Revera namque Romani pace male conservata, et bello irritato, prædictas sibi clades accersebant. Etenim principia non bona pernicioso exitu concluduntur. Ex pacto autem Ister ad Romanorum Abarumque fines dirimendos constituitur, et potestas ejusdem contra Sclavos trajiciendi conceditur. Præterea denuo vicena aureorum millia antea pactis adduntur. Atque hoc sane modo bellum inter Abares, et Romanos profligatum est ». Sed hæc gesta, ut dixi anno DXCIX.

5. *S. Alexander martyrium fecit in Thracia.* — Baronius eadem refert ex auctore Miscellæ, et Nicephoro in sua Historia; verum perperam tradit, facta hæc esse in inferiori Pannonia, ibique *Chaganum* a sancti *Alexandri martyris* sacris reliquiis non abstinuisse: cum gesta sint in Thracia, ubi *Drizipera*, ut a Theophylacto et Theophane, vel *Drusipara*, ut a Ptolomæo lib. 3 Geograph. cap. 11 vocatur, sita est ad fluvium Arzum, et ubi sanctus *Alexander* Romanus martyrium fecit, ut videre est in Actis ejus martyrii apud Henschenium ad diem XIII mensis Maii, in quibus etiam legitur, quemadmodum et in Menologio Basilii imp. ac in Ms. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ asservato in Bibliotheca collegii Parisiensis Ludovici Magni *sanctum Alexandrum* Maximiano imperante passum esse, quod et in Martyrologio Romano ad diem XXVII mensis Martii etiam habetur. Quare corrigendum quod narrat Baronius anno CCCVIII, num. 27, *Alexandrum* sc. martyrio coronatum esse tertio imperii Maximini anno Driziparæ in *Illyrico*. Licet enim Drizipara non in Illyrico, sed in Thracia, inter Hadrianopolim et Heracleam ad ortum posita sit, Thraciam tamen in Illyrico aliqui geographi recentiorum temporum locant. At Alexander non sub Maximino, sed sub Maximiano occubuit, ut videre est in laudatis Actis Notis illustratis ab Henschenio, qui et de sancto Alexandro martyre agit etiam ad diem XXVII Martii. Porro, ut id obiter annotem, *Drizipera* apud Cedrenum ad annum X Mauritii perperam dicitur *Drizin*, qui error ex Theophylacto lib. 6, cap. 5 tollendus est. Is enim ibidem scribit, *Chaganum*, postquam *Anchialo* discessisset, *Driziperam* profectum esse. Quod exscribens Cedrenus refert, Chaganum cum Anchialum venisset, inde *Drizinem* (in Græco ἐς τὸ Δρίζιν) trajecisse. Hoc librariorum mendum cum non observasset Ortelius in Thesauro Geographico, in voce *Drizin*, dicit eam esse urbem Thraciæ ex Cedreno, seque putare eamdem esse cum *Drizon*, quam fingit urbem fuisse Thraciæ.

6. *Rursus rupta.* — Anno currenti *Comentiolus* de integro dux deligitur. *Ubi æstas adfuit* ex urbe discedit, Romanisque secum in gratiam reversis ad Istrum contendit ac Singidone cum Prisco se conjungit, inquit Theophylactus lib. 8, cap. 1, ubi sermo esse non potest quam de æstate currentis Christi anni, Mauritii scilicet XVIII exeuntis. Addit Theophylactus cap. 2: « Quarto die in concionem coacto exercitu, et Prisco verba faciente pax inter Romanos et Avares dissuitur: quod, ut facerent, Mauritius imperiali mandato ducibus præceperat». Dirempta itaque pace pugnatum est a Romanis cum Avaribus quinquies, illis semper vincentibus, ut narrat Theophylactus citatus cap. 2 et 3, qui capite sequenti refert, *Comentiolum* cum diris suorum execrationibus Philippopolim venientem, totam illic hyemem traduxisse, *et initio veris*, sequentis scilicet anni, Byzantium reversum, *æstate mox sequente* ejusdem Christi anni DCI rursum ducem a Mauritio designatum esse. Ideo autem Comentiolus illis prœliis non interfuit, quia quando « Romani Viminacium (insula est in Istro flumine) deferuntur, ibi Comentiolus graviter se habere visus est », inquit Theophylactus cap. 2.

7. *Theodosius Mauritii imp. filius uxorem accipit.* — Post hæc Theophylactus cap. 4 inquit: « Anno imperii Mauritii decimo nono nihil inter Romanos et Barbaros gestum est (vere nempe et æstate insequentis Christi anni), vicesimo Petrum fratrem imperatoris prætorem Europæ declaravit. Sed anno priore (præsenti scilicet) Theodosio filio

imperator singulari apparatu legitimo connubio Germani, excellentissimi viri, et illustrissimi senatoris filiam conjungit. Paucis diebus a nuptiis, ipsa hyeme Byzantii ob annonæ gravitatem fame laborarunt. Cumque jam dies quadragesimus adesset, celebritatis Natalium Magni Dei Jesu Christi, quem gentes universæ per orbem terrarum venerantur, plebs seditionem adversus imperatorem incipit. Consueverat ille cum populo eum diem in templo peragere. Cumque ibidem jam sacris precibus distineretur, quidam plebeii novarum rerum cupidi eum maledictis lacerant, et lapidibus insectantur. Mauritius corporis custodibus mandat, uti se invadentes clavis ferreis (quæ Romanis distria dicuntur) deterreant, et impetum in eos simulent. Germanus Theodosium chlamide sua protectum, per Hilaras (locus est urbis) illæsum e templo educit ». Quæ verba cum referat Theophylactus, postquam sermonem habuit de quinque prœliis Romanos inter et Avares commissis, evidens est ibidem eum narrare gesta anno Mauritii XVIII exeunte. Anno itaque Christi sexcentesimo pauloante Nativitatem Christi, Germani filia conjux Theodosio Mauritii filio data, ineunte scilicet anno decimo nono ejusdem Mauritii. Theophanes quidem anno Incarnationis DXCIV, qui kalend. Sept. anni Christi DCI exorditur, scribit : « Hoc anno mense Novembri, Indictione V, Mauritius imp. filium filiæ Germani patricii matrimonio junxit », sed, uti in aliis, quæ ad hoc bellum spectant, in anno fallitur ; multoque magis auctor Chronici Alexandrini, qui Indictione V post consulatum Mauritii XVIII, anno nempe Christi sexcentesimo secundo, scribit : « Hoc anno mense Februario per septem dies solemnia nuptiarum Theodosii filii Mauritii peracta sunt, a nona die usque ad XV ejusdem mensis Februarii ». Standum igitur quoad rerum gestarum narrationem Theophylacto auctori æquali, existimandumque eas nuptias anno currenti, mense Novembri, ut habet Theophanes, anno imperii Mauritii decimo nono jam ab aliquot mensibus inchoato, celebratas esse, ac vere, æstateque sequentis Christi anni Romanos inter et Avares nihil actum fuisse. Hanc nostram Chronologiam quæ annis DCI et DCII ex Theophylacto in medium adducemus, confirmabunt. Ista jejunius a Baronio, aliisque recentibus historicis tractata, e tenebris, quibus circumfusa sunt, educere e re esse duximus.

Hoc anno Concilium *Romanum III* celebratum, de quo anno sequenti.

GREGORII ANNUS 12. — CHRISTI 601.

1. *Gregorius magis magisque ægrotans scribit ad plures, maxime ad Rusticianam, ubi de monasterio S. Andreæ.* — Sexcentesimus primus agitur annus Redemptoris nostri, quarta Indictione : quo S. Gregorius duodecimum sui Pontificatus inchoavit annum, eumdemque ob prolabentes in deterius ipsius corporis ægritudines sibi molestissimum : cum enim anno præterito se biennium agere in eo quem patiebatur morbo testetur, sane quidem tertius hic numerandus ab eo fuit, idemque præcedentibus longe molestior, ut ejus testificatione liquet ex Epistola quam scripsit hoc anno ad Maximianum [1] Arabiæ episcopum, cujus scribendæ rationem primum tibi aperiendam duximus, ut intelligere possis quam toto Christiano orbe crevérit cultus sanctorum. Etenim ex Arabia idem Maximianus antistes Romam Candidum abbatem misit, ut acciperet a sancto Gregorio sanctorum reliquias : quibus eidem datis, ad ipsum Gregorius ista rescripsit :

2. « Latore huc præsentium Candido abbate pro petendis reliquiis veniente, quæ et concessæ sunt, quanto de fraternitatis tuæ nutrimento lætatus sum, quod in eo studium tuæ fraternitatis apparuit, tanto contristatus sum, quod ejus, ut volui, præsentia uti non potui, quod me ægrotum reperit, et discedens in infirmitate adhuc positum dereliquit. Multum enim jam tempus est, quod surgere de lectulo non valeo. Nam modo me podagræ dolor cruciat, modo nescio quis in toto corpore cum dolore se ignis expandit ; et fit plerumque, ut uno me tempore ardor cum dolore affligat, et corpus in

[1] Greg. l. IX. Ep. XXVII. Ind. IV.

me animusque deficiat. Quantis autem aliis necessitatibus, extra hæc quæ retuli, infirmitatis afficiar, enumerare non valeo. Sed breviter dico, quia sic me infectio noxii humoris imbibit, ut vivere mihi pœna sit, et mortem desideranter exspectem, quam gemitibus meis solam esse credo posse remedium. Proinde frater sanctissime, divinæ pro me pietatis misericordiam deprecare, ut percussionis suæ erga me flagella propitius mitiget, et patientiam tolerandi concedat, ne nimio (quod absit) tædio in impatientiam cor erumpat, et ea quæ bene curari per plagam poterat culpa, crescat ex murmure ». Hæc sunt Gregorii doloribus absorpti lamenta.

3. Extant de iisdem repetitæ querelæ in litteris[1] ad Rusticianam patriciam degentem Constantinopoli, ipsi Gregorio sanguine conjunctam, de qua sæpe superius dictum est. Ex quibus pariter intelliges, cujus habitudinis corporis ipse Gregorius fuerit: ait enim, dum eamdem eodem laborantem morbo consolatur : « De podagræ autem molestia, quam vobis evenisse signastis, et contristatus vehementer sum, et lætatus : lætatus, quia humor noxius inferiora petens, superiora perfecte deseruit ; contristatus vero, quia in tam tenuissimo corpore dolores vos nimios perpeti pertimesco. Ubi enim caro deest, quæ virtus esse poterit doloribus resistens? Me etenim, quem qualis fuerim nostis, ita amaritudo animi et assidua exacerbatio, atque præter hoc podagræ molestia affecit, ut corpus meum tanquam in sepultura ita siccatum sit : unde fit, ut jam de lectulo raro surgere valeam. Si ergo mei molem corporis in tantam ariditatem podagræ dolor redegit; quid de vestro corpore sentiam, quod nimis siccum ante dolores fuit ? » Hæc Gregorius ad Rusticianam.

Miserat ista oblationes ad Basilicam Apostoli Petri, vela scilicet super ejus venerandum sepulcrum ponenda : miserat et eleemosynam ad monasterium sancti Andreæ ab ipso Gregorio Romæ constructum. Sed et de his acturi, attende primum Gregorii ad eam rescribentis immensam animi demissionem, cum hæc habet in ipso Epistolæ exordio :

4. « Excellentiæ vestræ scripta suscepi, quæ me in gravissima ægritudine positum de salute, de devotione, ac de dulcedine sua omnino relevarunt. Unum vero ægre suscepi, quia in eisdem Epistolis ad me (quod semel esse poterat) sæpius dicebatur, Ancilla vestra, Ancilla vestra. Ego enim, qui per episcopatus onera servus sum omnium factus, qua ratione se illa mihi ancillam dicit, cujus ante susceptum episcopatum propinquus (proprius) fui ? Et ideo rogo per omnipotentem Deum, ne hoc verbum aliquando ad me in scriptis vestris inveniam ». Sed de muneribus et eorum delatione ad Basilicam S. Petri ista mox subdit :

5. « Ea autem quæ ex purissimo sincerissimoque corde beato Petro Apostolorum principi munera transmisistis, præsente omni clero suscepta, atque illic suspensa sunt. Filius enim meus vir memorandus domnus Symmachus, quia ægrotum me ex podagræ dolore et pæne desperatum reperit, scripta vestra mihi dare distulit, et post multum temporis quam vela suscepta sunt, dedit. Postmodum vero in scriptis excellentiæ vestræ invenimus, ut cum litania ad B. Petri Ecclesiam portari debuissent. Quod ideo minime factum est, quia (sicut prædixi) ante vela quam scripta suscepimus. Tamen prædictus vir cum omni familia domus vestræ hoc fecit, quod nos cum clero facere voluistis. Sed etsi voces defuerunt hominum, habet ipsa vestra oblatio apud omnipotentem Deum vocem suam. In ejus enim pietate confido, quia cujus corpus vos cooperuistis in terra, ejus vos intercessio ab omnibus peccatis proteget in cælo ». Et de eleemosyna facta monasterio S. Andreæ, post nonnulla, ista subjungit : « De eleemosyna vero, quam B. Apostoli Andreæ monasterio fecistis, quid necesse est me aliquid dicere, cum scriptum sit[1] : Absconde eleemosynam in sinu pauperis, et hæc pro te exorabit, etc. » De quo etiam monasterio mira quædam, quæ iisdem temporibus acciderunt, enarrat, sic dicens :

6. « Indico autem, quia ob tanta miracula, tanta cura, tanta custodia monachorum in eodem monasterio ejusdem Apostoli est, ac si specialiter abbas monasterii ipse sit. Nam ut pauca de multis loquar, quæ abbate ac præposito monasterii narrantibus agnovi, edicam. Quadam die duo exinde fratres transmissi sunt, qui aliquid emere pro monasterii utilitate debuissent : unus junior, qui prudentior videbatur ; alter senior, qui custos junioris esset. Perrexerunt utrique, et de pretio quod acceperunt, ipse qui custos missus fuerat, nesciente altero, de eodem pretio furtum fecit. Qui mox ut ad monasterium sunt reversi, atque ante oratorii limen venerunt, arreptus a dæmonio is qui furtum fecerat, cecidit, et vexari cœpit. Dimissus autem a dæmonio, concurrentibus monachis, requisitus est, num forsitan de eo quod acceperat, furtum fecisset? negavit. Iterum vexatus est. Dimissus, atque iterum requisitus, negavit, atque iterum vexatus est. Octo itaque vicibus negavit, octo vicibus est vexatus. Post octavam vero negationem, necnon vexationem, confessus est quantos nummos furto abstulerat ; et agens pœnitentiam prostratus, se peccasse testatus est. Ulterius vero ad eum dæmonium non accessit.

7. « Alio quoque tempore, dum in die natalitio ejusdem Apostoli jam meridianis horis fratres quiescerent, subito quidam frater apertis oculis cæcatus cœpit tremere, et voces ingentes emittere, quibus vocibus testabatur ferre se non posse quod patiebatur. Concurrentes fratres viderunt cæcum apertis oculis trementem, et acclamantem, et a præsentibus alienum, nihilque quod foris agi poterat sentientem : eumque in manibus levaverunt, atque ante altare sancti Andreæ Apostoli projecerunt, ipsique

[1] Greg. l. IX. Ep. XXXVIII. Ind. IV.

[1] Eccl. IX.

pro eo in oratione prostrati sunt. Qui statim ad se reversus, quid passus fuerat, confessus est : quia senex quidam ei apparuit, et canem nigrum ad eum dilaniandum dimisit, dicens : Quare fugere voluisti de monasterio isto ? Cumque evadere de canis morsibus nullo modo potuissem, venerunt quidam monachi, et eumdem senem pro me rogaverunt : qui statim jussit canem abscedere, et ipse ad me reversus sum. Qui etiam confessus est, quia eo die, quo ista pertuli, consilium habueram de eodem monasterio fugere.

« Alius quoque monachus discedere ex eodem monasterio latenter voluit. Cumque hoc mente tractasset, voluit oratorium ingredi ; sed statim dæmonio traditus, vehementissime vexatus est. Relinquebatur vero a dæmonio, si extra oratorium stetisset, et nihil patiebatur adversi. Si vero conatus fuisset ingredi, statim maligno spiritui traditus vexabatur. Cumque hoc sæpius fieret, culpam suam confessus est, quia de monasterio egredi cogitabat. Tunc collecti pro eo fratres, sese per triduum in precibus adstrinxerunt, atque ita curatus est, ut ad eum postmodum nunquam spiritus malignus accederet. Dicebat, autem, se eumdem B. Apostolum dum vexaretur, vidisse, seque ab eo increpatum esse, cur de monasterio voluisset abscedere.

8. « Alii quoque duo fratres de eodem monasterio fugerunt, atque aliqua prius colloquendo fratribus signa dederunt, quod per viam Appiam descendentes, Hierosolymam tenderent. Qui exeuntes diverterunt ab itinere, et ut a sequentibus inveniri minime potuissent, retrusas cryptas juxta Flaminiam portam invenientes, in eis sese occultaverunt. Cum vero vespertinis horis requisiti, minime in congregatione inventi essent : ascensis caballis, eos quidem fratres secuti sunt, per Metroni portam exeuntes, ut eos in Latinam vel Appiam viam sequerentur. Subito autem eis consilium ortum est, ut eos in Salaria via requirerent. Extra civitatem igitur pergentes deflexerunt iter in Salariam. Eos vero minime invenientes, per portam Flaminiam decreverunt reverti. Cumque reverterentur, mox ut equi eorum ante cryptas illas venerunt, in quibus se absconderant, fixerunt gradus : pulsati et compulsi passum movere non potuerunt. Consideraverunt monachi rem talem sine mysterio esse non posse. Attenderunt ad cryptas, viderunt earum aditus missa maceria damnatos : sed caballis eorum nusquam euntibus, descenderunt. Deposuerunt lapides, qui in ore cryptarum positi fuerant : ingressi sunt, eosque in iisdem tenebrosis latibulis terræ consternatos invenerunt. Qui ad monasterium reducti, ex eodem miraculo ita sunt meliorati, ut eis multum profuerit ad parum temporis de monasterio fugisse. Hæc dixi, ut excellentiæ vestræ innotesceret, cujus oratorio eleemosynam fecistis ». Hucusque Gregorius. Perseverasse etiam ad sua usque tempora ut miracula ingentia in eodem loco Deus operaretur, Joannes diaconus testatur, qui nonnulla ex eis scribit.

Cum autem adeo (ut vidisti) Gregorius laboraret corporis morbis, nihil tamen reperitur remisisse curæ pastoralis, prospiciens cunctis, in omnibus vigilans et laborans. Hoc namque anno collegit Synodum episcoporum, in qua ante suæ vitæ exitum, quem proxime imminere ob jugem corporis malam valetudinem sentiebat, voluit consulere monachorum quieti et indemnitati, probe sciens ipse jam antea monachus id expertus, quantas interdum solerent ab episcopis monachi molestias pati. Sic igitur collectis episcopis viginti presbyteris pariter atque diaconis cardinalibus, nonis Aprilis pro monachis edidit decretum, quod appellari consueverat Constitutum. Desideratur illud quidem inter opera ipsius ; sed inventum a nobis in bibliotheca Vaticana, hic tibi describendum putavimus, nefas existimantes vel apicem scriptorum et decretorum tanti Pontificis sinere latere oblivione sepultum. Est autem hujusmodi :

9. *Gregorii Constitutum pro monachis.*— « Gregorius episcopus omnibus episcopis.

« Quam sit necessarium monasteriorum quieti conspicere, et de eorum perpetua securitate tractare, anteactum nos officium, quod in regimine cœnobii exhibuimus, informat. Et quia in plurimis monasteriis multa a præsulibus præjudicia atque gravamina in monachos pertulisse cognoscimus ; oportet ut vestræ fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione, quatenus conversantes in illis, in Dei servitio, gratia ipsius suffragante, libere perseverent. Sed ne ex ea, quæ magis emendanda est consuetudine, quisquam monachis quicquam molestiæ præsumat inferre : necesse est, ut hæc quæ inferius enumerare curavimus, ita studio fraternitatis episcopi (episcoporum) debeant custodire, ut ex eis non possit ulterius inquietudinis occasio reperiri.

« Interdicimus igitur in nomine Domini nostri Jesu Christi, et ex auctoritate beati Petri Apostolorum principis, cujus vice huic Romanæ Ecclesiæ præsidemus, prohibemus, ut nullus episcoporum, aut sæcularium ultra præsumat de redditibus, rebus vel chartis monasteriorum, vel de cellis, vel villis quæ ad ea pertinent, quocumque modo, vel qualibet occasione minuere, vel dolos, vel immissiones aliquas facere. Si qua causa forte inter terram venientem ad partem suarum Ecclesiarum et monasteriorum evenerit, et pacifice non potuit ordinari : apud electos abbates et alios patres timentes Dominum, sive voluntaria delatione, mediis sacrosanctis Evangeliis finiatur.

« Defuncto autem abbate cujusque congregationis, non extraneus eligatur, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit : et qui electus fuerit, sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur. Quod si ipsi inter se personam invenire nequeant, solerter sibi curent de aliis monasteriis similiter ordinandum. Neque constituto abbate, quæcumque persona qualibet occasione præponatur, nisi forte extanti-

bus (quod absit) criminibus, quæ sacri canones punire monstrantur.

« Pariter autem custodiendum est, ut invito abbate, ad ordinanda alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium tolli exinde monachi non debeant. Descriptiones quoque rerum et chartarum monasterii ab episcopo Ecclesiasticas fieri omnino vetamus : sed si quando res exigit, abbas loci cum aliis fratribus causas rerum inventarum faciat, et eorum consilio judicio finiantur. Obeunte quoque abbate, episcopus in describendis providendisque rebus monasterii acquisitis, vel datis perquirendis nullatenus se permisceat. Missas quoque publicas ab eo in cœnobio fieri omnino prohibemus, ne in servorum Dei recessibus et eorum receptaculis ulla popularis præbeatur occasio conventus, vel mulierum fiat novus introitus quod omnino nec expedit animabus eorum. Neque audeat ibi cathedram collocare, vel quantamlibet potestatem habere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi ab abbate loci fuerit rogatus : quatenus monachi semper maneant in abbatum suorum potestate. Nullumque monachum sine testimonio vel concessione abbatis in aliqua Ecclesia teneat, vel ad aliquem promoveat honorem.

« Hanc ergo scriptorum nostrorum paginam omni futuro tempore ab omnibus episcopis firmam statuimus illibatamque servari, ut et suæ Ecclesiæ juvante Domino tantummodo jure contenti, et monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, vel quibuslibet obsequiis sæcularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus deserviant; sed remotis vexationibus in cunctis gravaminibus divinum opus cum summa animi devotione perficiant». Hactenus Gregorii Constitutum.

Universi episcopi respondere : « Libertati monachorum congaudemus, et quæ nunc de his statuit beatitudo vestra, firmamus». Sequuntur ista omnia subscriptiones, et primo loco ejusdem Pontificis hoc modo :

« Gregorius episcopus Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, huic Constituto a nobis promulgato subscripsi.

« Agnellus episcopus sanctæ Ecclesiæ Ferentinensis huic Constituto a vobis promulgato subscripsi.

« Humilis episcopus Belitrensis huic Constituto a vobis promulgato subscripsi : et sic alii omnes episcopi numero viginti, quatuordecim presbyteri, et diaconi quatuor, die nonas Aprilis, Indictione quarta ». Hactenus de Constituto in Synodo habito, adnitente Gregorio papa consulere monachorum quieti.

10. *Theotistam sororem imperatoris in suspicionem hæresis adductam monet Gregorius.* — At non publica tantum, sed et privata curavit, sublevans eos quos sciret calumniam passos, ut fieri contigit hoc pariter anno cum sorore imperatoris, quam undique oppressam accusationibus sic defendere studuit, ut tamen eam ad pœnitentiam provocaret. Quod enim litteris Theotistæ patriciæ sororis (ut diximus) imperatoris, Constantinopoli scribentis, certior factus esset, pati ipsam calumniam de pravis et hæreticis quibusdam opinionibus : eamdem, ut ipsa se purgaret, admonuit [1]. Quatuor itaque capitibus eam obnoxiam affirmabant, quæ ipse Gregorius confutat. At cum de his rumores jam diu antea emersissent, quibus et nonnulli calumniose fuerant accusati : inde accidit, ut et calumniam de his pati ipsam Gregorius putaret, vel credere id fortasse dissimularet, ut eam ad pœnitentiam absque opprobrio perducere posset. Audi ergo peritum agricolam et zizania evellentem, et segetem conservantem, dum damnat errores, et errantes ab eisdem immunes servat : nam ad eam hæc scribit inter alia :

11. « Ad me etenim (sicut nostis) cum apud vestigia dominorum in regia urbe demorarer, multi ex eis venire consueverant, qui de prædictis capitulis accusabantur. Sed teste conscientia fateor, nunquam in eis aliquid erroris, aliquid pravitatis, aliquid de his, quæ contra eos dicebantur, inveni. Unde et eos, opinione contempta, familiariter suscipere, et magis ab insequentibus defendere curabam. Dicebatur namque contra eos, quia sub obtentu religionis conjugia solverent, et quia dicerent quod baptisma peccata penitus non auferret : et si de iniquitatibus suis quis in triennium pœnitentiam ageret, postmodum ei perverse vivere liceret : et quia si compulsi aliquid, de quibus reprehendebantur, anathematizare se dicerent, anathematis vinculo nullo modo teneri ». Hæc sunt quatuor errorum capita quæ ipsi Theotistæ impingebantur : quam cum excuset S. Gregorius, ipsam tamen secreto ea abjurare, atque juramento se purgare debere suadet : ait enim superius in eadem Epistola : « Priores eorum sponte vobis secreto vocandi sunt, atque ipsis ratio reddenda, et perversa quædam capitula, quæ tenere vos existimant, coram ipsis anathematizanda. Quod si etiam (sicut dicitur) dari a vobis anathema ficte suspicantur ; etiam jurejurando firmandum est, vos nunquam eadem capitula tenere, nunquam tenuisse. Nec vobis indignum videatur tali eis modo satisfacere, nec de imperiali genere sit contra eos aliquod in mente vestra fastidium : omnes etenim fratres sumus». Docet autem, non dedignari debere quoslibet potentes rationem de se petentibus reddere.

12. Ubi vero Gregorius valide satis ejusmodi absque fundamentis erectas diaboli machinas veritate Catholica disjecit : eos qui Ecclesiæ nihil ducerent anathema, anathematizans ac damnans, hæc ait : « Si vero sunt qui dicunt, quia compulsus quispiam necessitate si anathematizatus fuerit, anathematis vinculo non tenetur : ipsi sibi testes sunt, quia Christiani non sunt ; quia ligamenta sanctæ Ecclesiæ variis se existimant conatibus solvere ; ac

[1] Greg. l. IX. Ep. XXXIX. Ind. IV.

per hoc nec absolutionem sanctæ Ecclesiæ, quam præstat fidelibus, veram putant, si ligaturas ejus veras esse atque valere non æstimant. Contra quos diutius disputandum non est; quia despiciendi per omnia et anathematizandi sunt : ut unde veritatem fallere se credunt, inde in peccatis suis veraciter ligentur. Si qui sunt igitur qui sub nomine Christiano hæc quæ prædiximus errorum capitula aut prædicare audent, aut taciti apud semetipsos tenere, hos proculdubio et anathematizavimus et anathematizamus ». Fuisse autem in ejusmodi erroribus semina quædam Priscillianistarum hæresis, si quis recte consideret, intelliget.

13. Ad postremum vero hæc de indiscreta habet inquisitione quorumdam : « Quia sunt multi fidelium, qui imperito zelo succenduntur, et sæpe dum quosdam quasi hæreticos insequuntur, hæreses faciunt : eorum infirmitati consulendum est, et sicut prædixi, ratione et mansuetudine sunt placandi. Illis quippe sunt similes, de quibus scriptum est [1] : Testimonium illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Vestra itaque excellentia, quæ in lectione, in lacrymis, atque in eleemosynis incessabiliter vivit, eorum (sicut petii) imperitiam placare mansuetis exhortationibus ac responsionibus debet, ut non solum de semetipsa, sed etiam de illis gloriam æternæ retributionis inveniat ». Hæc Gregorius : ex cujus dictis illud observa, quod licet Theotistam ipsam passam calumniam æstimare se pluribus dicat, vult tamen ipsam eosdem anathematizare errores objectos, atque se juramento purgare, feminam alioqui religiosissimam habitam, ab ipsoque Gregorio sæpe laudatam. Nam præter ea quæ de eadem aliis superioribus litteris summis laudibus prædicavit, in hac modo data Epistola ista habet : « Magnas omnipotenti Deo gratias agere debemus, quod piissimi et benignissimi imperatores nostri tales de suo genere juxta se propinquos habent, de quorum conversatione nobis omnibus grande sit gaudium ». Ita quidem enituisse sanctitate eximia affines et consanguineas, ipsasque filias Mauritii imperatoris, quæ ad finem ejus imperii dicenda erunt, facient manifestum.

14. *Esychius episc. Hierosolymitanus ad quem et ad alios episcopos, ipsosque reges Francorum deextirpanda simonia scribit Gregorius.* — Quod rursus ad Orientales res pertinet, hocanno defuncto Amos Hierosolymorum episcopo, subrogatus est in locumejus Esychius : qui more majorum, ut Catholicæ et Apostolicæ communionis particeps fieret, misit suæ fidei professionem Romam ad sanctum Gregorium papam; qui ea accepta, et Catholica cognita atque laudata, ad ipsum litteras reddidit, in quibus hæc inter alia [2] : « In hujus itaque arcæ mysticæ Noe ædificatione vos currere, relecta fraternitatis vestræ Epistola, rectæ fidei compage gaudemus, magnasque omnipotenti Deo gratias exsolvimus, qui et immutatis gregis sui pastoribus, fidem quam semel sanctis Patribus tradidit, etiam post eos immutabilem custodit ». Et post nonnulla : « Tua ergo fraternitas spiritaliter edocta rectam per omnia fidem percolit, et quæ quærenda erant, subtiliter enarravit. Fides itaque vestra, fides est nostra. Ea tenemus, quæ dicitis; ea dicimus, quæ tenetis ». At de moribus quæ corrigenda sint admonet, subdens : « Quia vero pervenit ad nos in Orientis Ecclesiis nullum ad sacrum ordinem nisi ex præmiorum datione pervenire : si ita esse vestra fraternitas agnoscit, hanc primam oblationem omnipotenti Deo offerat, ut a subjectis sibi Ecclesiis errorem Simoniacæ hæreseos compescat. Nam (ut alia taceam) quales esse in sacris ordinibus poterunt, qui ad hos non merito, sed præmio provehuntur? etc. » Plura subdens in detestationem erroris ac sceleris.

15. Vix credi potest, quantum hoc tempore in universo orbe ejusmodi labe Ecclesia Dei inquinaretur : qui enim hoc anno id adversus Orientales exclamat, adversus quoque Occidentales vociferatur : etenim quos sæpe monuerat et redarguerat Gallicanos episcopos, atque ipsos Francorum reges sinentes ejusmodi vepribus repleri agrum Dominicum, eosque non extirpantes, hoc item anno adversus eosdem querelas repetit, instans opportune et importune. Extant de his ab ipso Gregorio scriptæ litteræ [1] ad primatem Galliarum Arelatensem episcopum Virgilium : ubi ingemiscens, quod quæ est idolorum servitus et cultus, in Dei Ecclesiam introducta esset, avaritia scilicet, quæ nec se abstineret a sacris, ut in aurum cuncta converteret, ita exclamat : « Proh nefas ! manus illicito munere polluit, et alios se benedictione credit erigere, cum ipse jam sit propria iniquitate substratus, et sua nihilominus ambitione captivus. Hujus ergo mali rapacitas quia arcem vestræ mentis nunquam intravit, et innoxias habere vos manus de ordinationibus perhibetis, omnipotenti Deo gratias agite, et tanto vos Dei debitores esse cognoscite, quanto illæsi ab hujus morbi contagione, eo custodiente, mansistis. Sed hæc vobis minus quam poterant bona proficiunt, si hæc et in aliis sollicite non vetatis. Sicut enim in te istud tibi malum displicuit, ita hoc et in fratre cum dolore zelare debueras, etc. » Monet ut Synodum cogat, et zelus tollat. Scribit idipsum ad Aetherium [2] episcopum Lugdunensem, petitque ab eo scripta S. Irenæi diu quæsita et non inventa. Ubi vero eodem argumento de Simonia tollenda litteras scripsit [3] ad Desiderium episcopum Viennensem, eumdem redarguit, quod grammaticam quosdam doceret, nefas ducens episcopum in ejusmodi litterarum studiis immorari.

16. Insuper de extirpanda Simonia ad singulos Francorum reges Theodoricum, Theodobertum, atque Clotarium litteras dedit [4], et ob eam causam cogendam esse Synodum monuit, addiditque alias

[1] Rom. x. — [2] Greg. l. IX. Ep. XL. Ind. IV.

[1] Greg. l. IX. Ep. XLIX. Ind. IV. — [2] Ibid. Ep. L. Ind. IV. — [3] Ibid. Ep. XLVIII. Ind. IV. — [4] Ibid. Ep. LIII. LIV. LV. LVII. Ind. IV.

ad Brunichildem eorum aviam reginam Francorum. Hanc vero moderantem regni habenas instantius urget his verbis : « Facite quod Dei est, et Deus faciet quod vestrum est. Itaque Synodum congregari præcipite, et peccatum Simoniacæ hæresis de regno vestro inter alia (sicut antea scripsimus) definitione Concilii studiosius prohibete sacrificium Deo, devicto interiori hoste, offerte : ut exteriores adversarios, ipso adjuvante, vincatis : ut quale vos contra inimicos ipsius studium gesseritis, tale illud in vestro juvamine sentiatis. Mihi autem credite, quia (sicut jam experimento multorum didicimus) in damno expenditur, quicquid cum peccato congregatur. Si vultis igitur nihil injuste perdere, summopere studete per injustitiam nihil habere. In terrenis etenim rebus semper causa damni est origo peccati.

« Vos itaque si eminere adversantibus gentibus vultis, si earum, auctore Deo, victrices existere festinatis, ejusdem omnipotentis Domini cum tremore præcepta suscipite, ut ipse pro vobis contra adversarios vestros pugnare dignetur, qui per sacrum eloquium pollicitus est, dicens : Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis ». Hactenus Gregorius ad Brunichildem dierum malorum inveteratam reginam, quæ cum non cognoverit tempus vocationis suæ, facta est, ulciscente numine, posteris exemplum summæ calamitatis, ut suo loco dicturi sumus. Sed accipe quid de eadem Simonia vigente sub Brunichilde scribat sanctus Audoenus episcopus Rhotomagensis in Eligio : « Illis diebus immaniter Simoniaca hæresis pullulabat in urbibus et in cunctis finibus regni Francorum, maximeque a temporibus Brunichildis infelicissimæ reginæ usque ad tempora Dagoberti regis violabat hoc contagium fidem Catholicam ». Vigebat hoc tempore et viguit hæc pestis, donec tandem opera sancti Eligii et Audoeni ipsius per Dagobertum regem compressa est.

17. *De conversione Angliæ Epistolæ gratulatoriæ Gregorii ad Augustinum, ad regem, ad reginam et ad alios.* — Rursum vero quod et præter Simoniacam labem pravi mores ubique Galliarum sacerdotes infecerant, omnisque ipsis regnantibus vitiis disciplina Ecclesiastica conticesceret, instat iterum S. Gregorius, pulsat denuo, et vehementius clamat, ad eamdem Brunichildem, utpote malorum omnium fontem, ista scribens [1].

« Cum scriptum sit : Justitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum : tunc regnum stabiliri creditur, cum culpa, quæ cognoscitur, citius emendatur. Multorum igitur ad nos relatione pervenit (quod dicere sine afflictione cordis nimia non valemus) ita quosdam sacerdotes in illis partibus impudice ac nequiter conversari, ut et audire nobis opprobrium, et lamentabile sit referre. Ne ergo postquam hujus nequitiæ hucusque se tetendit opinio, aliena pravitas aut nostram animam, aut regnum vestrum peccati sui jaculo feriat : ardenter ad hæc debemus ulciscenda consurgere, ne paucorum facinus multorum possit esse perditio. Nam causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim populi se peccatis intercessor objiciat, si sacerdos, qui exorare debuerat, graviora committat? Sed quoniam eos quorum est locus hæc insequi, nec sollicitudo ad requisitionem, nec zelus excitat ad vindictam ; scripta ad nos vestra discurrant, ut personam (si præcipitis) cum vestræ auctoritatis assensu transmittamus, quæ una cum aliis sacerdotibus hæc et subtiliter quærere, et secundum Deum debeat emendare ». Cogitasse namque Gregorium ad eos mittere Augustinum Anglorum episcopum, ipsius Epistolæ quæ extant apud Bedam [1] fidem faciunt. Pergit vero : « Nec enim sunt dissimulanda quæ dicimus : quia qui emendare potest et negligit, participem se proculdubio delicti constituit. Providete ergo animæ vestræ, providete nepotibus, quos cupitis regnare feliciter, providete provinciis; et priusquam Creator noster manum suam ad feriendum excutiat, de correctione hujus sceleris studiosissime cogitate, ne tanto postmodum acrius feriat, quanto modo diutius et clementer exspectat. Scitote autem, quod Deo nostro magnum sacrificium placationis offertis, si tanti labem facinoris de vestris citius finibus amputatis ». Hæc ad Brunichildem Gregorius : et quidem verissimus vates inventus fuit. Factum est enim, ut cum ista contemneret, et regnum ipse Deus ademerit duobus nepotibus, et ipsa infamissime perierit : sed de his suo loco. Quod autem absens sanctus Gregorius per litteras fecit, hoc præsens operatus est S. Columbanus sæpe redarguens Brunichildem, ut ex rebus ab eo gestis fideliter scriptis apparet, de quibus inferius.

Hoc eodem anno Augustinus ad Arelatensem antistitem venit, ut ab eo, secundum S. Gregorii jussionem, ordinaretur episcopus : quo reverso in Britanniam, mox (ut ait Beda [2]) quidam ex iis qui cum ipso Augustino in Angliam missi fuerant, ab eodem Romam cum litteris suis redire jussi sunt ad S. Gregorium, ut ab eo major numerus verbum Dei annuntiantium illuc mitteretur. Quinam autem fuerint, qui in Urbem sunt regressi, declarat ipse Gregorius in Epistola [3] ad reginam Anglorum data, nempe fuisse Laurentium atque Petrum. Gregorius vero, iis acceptis litteris, non defuit officio, ut petitio Augustini consequeretur effectum. Quamobrem una cum Petro atque Laurentio alios dirigit. De quibus Beda : « Misit, inquit, cum præfatis legatariis suis complures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi et præcipui erant Mellitus, Justus, Paulinus, Ruffinianus : et per eos generaliter universa quæ ad cultum erant et ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, et vestimenta altarium, ornamentaque Ecclesiarum, et sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon

[1] Greg. l. IX. Ep. LXIV. Ind. IV.

[1] Bed. l. I. c. 28. — [2] Ibid. c. 27. — [3] Ibid. c. 29.

Codices plurimos ». His etiam in Gallias ad regem Francorum litteras [1] dedit commendatitias, ad Clotharium videlicet, Brunichildem, Theodoricum, et Theodobertum, Francorum reges; commendavitque [2] eosdem episcopis Virgilio Arelatensi, Mennæ Tolosano, et Aetherio Lugdunensi. Reddidit pariter Gregorius litteras ad Augustinum Anglorum Apostolum, his congratulatus ipsi verbis ipso Epistolæ exordio [3] :

18. « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis : quia granum frumenti mortuum cadens in terram, multum fructum attulit, ne solum regnaret in cælo, cujus morte vivimus, cujus infirmitate roboramur, cujus passione a passione eripimur; cujus amore in Britannia fratres quærimus, quos ignorabamus, cujus munere, quos nescientes quærebamus, invenimus. Quis autem narrare sufficiat, quanta hic lætitia in omnium corde fidelium fuerit exorta, quod gens Anglorum, operante Dei omnipotentis gratia, et tua fraternitate laborante, expulsis errorum tenebris, sanctæ fidei luce perfusa est; quod mente et devotione integerrima jam calcat idola, quibus prius vesano timore subjacebat; quod omnipotenti Deo puro corde substernitur : quod a pravi operis lapsibus sanctæ prædicationis regulis ligatur : quod præceptis divinis animo subjacet, et intellectu sublevatur; quod usque ad terram se in oratione humiliat, ne mente jaceat in terra? Cujus hoc opus est, nisi ejus qui ait : Pater meus usque nunc operatur, et ego operor? Qui ut mundum ostenderet non sapientia hominum, sed sua se virtute convertere prædicatores suos, quos in mundum misit, sine litteris elegit : hoc etiam modo faciens, quia in Anglorum gente fortia dignatus est per infirmos operari ». Reddens vero causam, ipsum Augustinum, ne ob tam grandia facta inflaretur, ut humiliter de se sentiat monet, ista subdens : « Sed est in isto dono cælesti, frater carissime, quod cum magno gaudio vehementissime debeat formidari. Scio enim, quod omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente quam eligi voluit, magna miracula ostendit. Unde necesse est, ut de eodem dono cælesti et timendo gaudeas et gaudendo pertimescas. Gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur : pertimescas vero, ne inter signa quæ fiunt, infirmus animus in sui præsumptione se elevet, et unde foras in honore attollitur, inde per inanem gloriam intus cadat ». Hæc et alia providus architectus, studens illæsa, quibus moles erigitur, instrumenta servare. Scripsit pariter ad Aldiberthum Anglorum regem gratulatorias litteras de ipsius ex dæmonum cultu ad veram Christi fidem conversione; quas hic reddi integras, dignitas argumenti postulat atque personæ : sic enim se habent [4] :

19. « Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad populorum regimina perducit ut per eos omnibus, quibus prælati fuerint, dona suæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factum cognovimus, cui vestra gloria idcirco præposita est, ut per bona quæ vobis concessa sunt, etiam subjectæ vobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideo, gloriose fili, eam quam accepisti divinitus gratiam sollicita mente custodi : Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina : zelum rectitudinis tuæ in eorum conversione multiplica : idolorum cultus insequere fanorum ædificia everte, subditorum mentes (mores) in magna vitæ munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, et boni operis exempla monstrando ædifica; ut illum retributorem invenias in cælo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cujus vos honorem quæritis et servatis in gentibus. Sic enim Constantinus quondam piissimus imperator Romanam Rempublicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Domino Deo nostro Jesu Christo secum subdidit, seque cum subjectis populis tota ad Deum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum nomen principum suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione prædecessores suos, quanto et in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei Patris et Filii et Spiritus sancti regibus ac populis sibimet subjectis festinet infundere, ut et antiquos gentis suæ reges laudibus ac meritis transeat, et quanto in subjectis suis aliena peccata deterserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat.

« Reverendissimus autem frater noster Augustinus episcopus in monasterii regula doctus, sacræ Scripturæ scientia repletus bonis, auctore Deo, operibus præditus, quæque vos admonet, libenter audite, devote peragite, studiose in memoria reservate : quia si vos eum in eo quod pro omnipotente Deo loquitur auditis, idem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si enim (quod absit) verba ejus postponitis; quando eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque adnisum illius, virtute quam vobis Divinitas tribuit, adjuvate : ut regni sui vos ipse faciat esse participes, cujus vos fidem in regno vestro recipitis et facitis custodiri. Præterea scire vestram gloriam volumus, quia sicut in Scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi jam terminus juxta est, et sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ ante non fuerunt, videlicet, immutationes aeris, terroresque de cælo, et contra ordinem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræ motus per loca : quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur.

[1] Greg. l. IX. Ep. LV. LVI. et sup. LIII. LIV. — [2] Ibid. Ep. XLIX. L. LII. — [3] Ibid. Ep. LVIII. Ind. IV. — [4] Ibid. Ep. LX. Ind. IV.

20. « Vos itaque si qua ex his evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo vestrum animum perturbetis : quia idcirco hæc signa de fine sæculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, ut venturo Judici in bonis actibus inveniamur præparati ». Ista quidem Gregorius (ut etiam superius dictum est) quod ob excrescentia supra modum peccata atque flagella prædictum a Domino prope esse ejus putaret adventum : quem cum ipse Deus nemini voluerit fieri manifestum, et Ecclesia Dei, ipsius Christi admonitione assidue rogare sit jussa, ut adveniat regnum illius ; haud levitatis arguendi sunt Patres, qui suis sæculis prope adesse mundi finem existimarunt : sicut nemo prudens ac pius dixerit, levitatis esse redarguendos Apostolos, si qui ipsorum sua ætate id eventurum videntur existimasse, prænuntiantes futuros aliquando homines post suas ambulantes conscientias, ista omnia derisuros ; monentes e contra fideles, ut vigiles, in bonis operibus invenirentur : ad quos Petrus [1] de his agens : « Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint : quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus, exspectantes et properantes in adventum diei Domini, etc. » Demum vero Gregorius his claudit Epistolam :

« Hæc nunc, gloriose fili, paucis locutus sum ut cum Christiana fides in regno vestro excreverit, nostra quoque apud vos locutio latior excrescat, et tanto plus loqui libeat, quanto se in mente vestra gaudia de gentis vestræ perfecta conversione multiplicant. Parva autem xenia transmisi quæ vobis parva non erunt, cum a nobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam, quam cœpit, custodiat atque perficiat, atque et hic vitam vestram per multorum annorum curricula extendat, et post longa tempora in cælestis patriæ congregatione suscipiat ». Hucusque ad regem Anglorum Gregorius. Recitatur hæc ipsa Epistola a Beda in historia ejusdem gentis Anglorum : sed cum data ponatur anno decimo nono Mauritii imp. errore id factum apparet : nam hoc anno ea scripta esse monstratur ex Indictionis quartæ nota ibidem posita. Ad Aldibergam autem reginam ejus conjugem ista idem S. Gregorius [2] :

21. « Qui post terrenam potestatem regni cælestis gloriam cupit acquirere, ad faciendum lucrum Creatori suo debet enixius laborare, ut ad ea quæ desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere, sicut vos fecisse gaudemus. Remeantes igitur dilectissimus filius noster Laurentius presbyter et Petrus monachus, qualis erga reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum Augustinum gloria vestra extiterit, quantaque illis solatia vel qualem charitatem impenderit, retulerunt. Et omnipotentem Deum benediximus, qui conversionem gentis Anglorum mercedi vestræ dignatus est propitius reservare. Nam sicut per recordandæ memoriæ Helenam matrem piissimi Constantini imperatoris ad Christianam fidem corda Romanorum accendit, ita et per gloriæ vestræ studium in Anglorum gentem ejus misericordiam confidimus operari. Et quidem jamdudum gloriosi filii nostri conjugis vestri animos prudentiæ vestræ bono, sicut revera Christianæ debuistis inflectere, ut pro regni et animæ suæ salute fidem quam colitis sequeretur : quatenus et de eo et per eum de totius gentis conversione digna vobis in cælestibus gaudiis retributio nasceretur. Nam postquam (sicut diximus) et recta fide gloria vestra unita et litteris docta est, hoc vobis nec tardum, nec debuit esse difficile.

« Et quoniam, Deo volente, aptum nunc tempus est : agite, ut divina gratia cooperante, cum augmento possitis, quod neglectum est, reparare. Itaque mentem gloriosi conjugis vestri in dilectione Christianæ fidei adhortatione assidua roborate : vestra illi sollicitudo augmentum in Deum amoris infundat, atque ita animos ejus etiam pro subjectæ sibi gentis plenissima conversione succendat, ut et magnum omnipotenti Domino de devotionis suæ studio sacrificium offeratis, et ea quæ de vobis narrata sunt, crescant, et vera esse modis omnibus approbentur : quia bona vestra non solum jam apud Romanos, qui pro vita vestra fortius oraverunt, sed etiam per diversa loca et usque Constantinopolim ad serenissimum principem pervenerunt : ut sicut nobis de Christianitatis vestræ solatiis lætitia facta est, ita quoque de perfecta operatione vestra Angelis fiat gaudium in cælis. Sic vos in adjutorio supradicti reverendissimi fratris et coepiscopi nostri, et servorum Dei, quos illuc misimus, in conversione gentis vestræ devote ac totis viribus exhibete, ut et hic feliciter cum glorioso filio nostro conjuge vestro regnetis, et post longa annorum tempora futuræ quoque vitæ gaudia, quæ finem habere nesciunt, capiatis. Oramus autem omnipotentem Deum, ut gloriæ vestræ cor et ad operanda quæ diximus gratiæ suæ igne succendat, et æternæ mercedis fructum vobis de placita sibi operatione concedat ». Ista ad reginam Anglorum Gregorius.

22. Quod autem in litteris ad regem datis monuerat eum ut idolorum templa destrueret : hæc, ut sibi visus est, in melius correxit, scribens ad Mellitum abbatem his verbis [1] :

« Dilectissimo filio Mellito abbati Gregorius servus servorum Dei.

« Post discessum congregationis nostræ, quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi, quia nil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cum vero vos Deus omnipotens ad reverendissimum virum fratrem nostrum Augustinum coepiscopum perduxerit, dicite ei, quod diu mecum de causa Anglorum cogitans tractavi : videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minime debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur.

[1] 2. Petr. III. — [2] Greg. l. IX. Ep. LIX. Ind. IV.

[1] Apud Bed. l. I. hist. Angl. c. 30. et Greg. l. IX. Ep. LXI.

Aqua benedicta fiat, in iisdem fanis adspergatur, altaria destruantur, reliquiæ ponantur. Quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est ut a cultu dæmonum in obsequium veri Dei debeant commutari : ut dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, et Deum verum cognoscens et adorans, ad loca quæ consuevit, familiarius concurrat. Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua solemnitas immutari, ut die dedicationis vel natalitio sanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis conviviis solemnitatem celebrent, nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, et donatori omnium de satietate sua gratias referant : ut dum eis aliqua exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant : nam duris mentibus simul omnia abscindere, impossibile esse non dubium est. Quia is qui locum summum ascendere nititur, necesse est ut gradibus, vel passibus, non autem saltibus elevetur. Sic Israelitico populo in Ægypto Dominus se quidem innotuit, sed tamen eis sacrificiorum usus, quos diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reservavit, ut eis in sacrificio suo animalia immolare præciperet : quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent : ut etsi ipsa essent animalia quæ offerre consueverant, verumtamen Deo hæc et non idolis immolantes, jam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri necesse est dicere, ut ipse in præsenti illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili. Data die decima quinta kalendarum Juliarum, imperante, etc. Indictione quarta ».

Quo pariter anno, cum per eosdem quos Augustinus ad Gregorium miserat, consuluisset ipsum de nonnullis ad episcopale officium pertinentibus in administratione Ecclesiæ Anglicanæ : Gregorius ad consultationes ejus singulas respondens, decretalem Epistolam scripsit, quæ licet ultimo loco Epistolarum ejus sit posita, hic tamen est collocanda testificatione Bedæ, qui ipsam una cum aliis litteris quarta Indictione datam affirmat [1] : tu eam prolixam nimis, si libet, consule.

23. *Pallium mittit Gregorius ad Augustinum, et sedes episcopales designat in Anglia, ubi fides Catholica dilatatur.* — Tunc etiam post dies quinque, auctore Beda, apparet eumdem sanctum Gregorium misisse pallium ad sanctum Augustinum, junctis his litteris [2] :

« Reverendissimo ac sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

« Cum certum sit pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reservari ; nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multiplicius insudare. Et quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente, et te laborante, perducta est : usum tibi pallii in ea ad sola missarum solemnia agenda concedimus : ita ut per loca singula, duodecim episcopos ordines, qui tuæ subjaceant ditioni, quatenus Londoniensis civitatis episcopus semper in posterum a Synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta et Apostolica, cui Deo auctore deservio, Sede percipiat. Ad Eboracum vero civitatem te volumus episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare : ita duntaxat, ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipsa quoque duodecim episcopos ordinet, et metropolitani honore perfruatur : quia ei quoque si vita comes fuerit, pallium tribuere, favente Domino, disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subjacere. Post obitum vero tuum, ita episcopis, quos ordinaverit, præsit, ut Londoniensis episcopi nullo modo ditioni subjaceat.

« Sit vero inter Londoniensis et Eboracensis civitatis episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus. Communi autem consilio, concordique actione, quæ sunt pro Christi zelo agenda, disponant unanimiter, recte sentiant, et ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua vero fraternitas non solum eos episcopos quos ordinavit, neque eos tantummodo qui Eboraci per episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ sacerdotes habeat, Deo Domino nostro Jesu Christo auctore, subjectos : quatenus ex lingua et vita tuæ sanctitatis et recte credendi et bene vivendi normam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exsequentes, ad cœlestia, cum Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decima kalendarum Juliarum, Mauritio etc. Indictione quarta ».

Quæ autem dona miserit sanctus Gregorius ad Augustinum per eos quos hoc anno in Angliam dimisit, Beda recenset his verbis [1] : « Per eos generaliter universa quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria misit, vasa videlicet sacra, et vestimenta altarium, ornamenta quoque Ecclesiarum, et sacerdotalia et clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon et codices plurimos; misit etiam litteras, quibus significat se ei pallium direxisse, etc. » Quid autem, ubi hæc omnia Augustinus accepisset, fecerit, ab eodem Beda audi, cum ait [2] :

24. « At Augustinus ubi in regia civitate sedem episcopalem (ut prædiximus) accepit : recuperavit in ea, regio fultus adminiculo, Ecclesiam, quam ibi Romanorum antiquorum fideli opere factam fuisse didicerat, et eam in nomine sancti Salvatoris Dei

[1] Beda l. II. hist. Angl. c. 27. — [2] Apud Bed. l. I. hist. Angl. c. 29.

[1] Beda. l. I. hist. Angl. c. 29. — [2] Ibid. c. 33.

et Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi habitationem statuit et cunctis successoribus suis. Fecit autem monasterium non longe ab ipsa civitate ad Orientem, in quo ejus hortatu Edilberthus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri et Pauli a fundamentis construxit ac diversis donis ditavit, in qua et ipsius Augustini et omnium episcoporum Dorovernensium simul et regum Cantii poni corpora possent: quam tamen Ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius consecravit. Primus autem ejus monasterii abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus in Galliam missus, demersus est in sinu maris qui vocatur Amplear, et ab incolis loci ignobiliter traditur sepulturæ. Sed omnipotens Deus, ut qualis meriti vir fuerit, demonstraret, omni nocte supra sepulcrum ejus lux cælestis apparuit: donec animadvertentes vicini qui videbant, sanctum fuisse virum qui ibi esset sepultus, et investigantes unde et quis esset, abstulerunt corpus, et in Bolonia (Bononia civitate juxta honorem tanto viro congruum in Ecclesia posuerunt ». Hæc de Petro, quem monachum hoc anno cum Laurentio et aliis a Gregorio papa missum esse in Angliam, habent ipsius Gregorii litteræ ad Aldibergam reginam superius recitatæ. Hæc sunt cunabula Ecclesiæ Anglicanæ.

25. *Hibernis consulentibus de rebaptizandis hæreticis respondet Gregorius et preces indicit ad Barbaros vitandos.* — Fuit etiam hoc anno Gregorio[1] cum Hibernis agendum, quod ipsum consuluissent ejus insulæ episcopi, quid de Nestorianis agendum esset redeuntibus ad Ecclesiam, num denuo baptizandi? Respondit quidem ex antiquæ Ecclesiæ Catholicæ instituto, non esse rebaptizandos qui in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt; hincque fieri, ut neque Eutychianos, neque Nestorianos, imo nec Arianos Ecclesia Catholica rebaptizet, quos sciret in nomine Trinitatis ab ipsis esse baptizatos, secus autem de Montanistis atque Bonosianis, quos non baptizare in nomine Trinitatis certum esset: differre autem in ritibus Orientalem ab occidentali Ecclesia, dum ista per manuum impositionem duntaxat ejusmodi recipere in Ecclesiam pœnitentes consueverit, Orientales vero eosdem per chrismatis suscipiant unctionem. Porro hos, de quibus agitur, Nestorianos cum fidei Catholicæ professione esse recipiendos cum jubeat, eosdemque perfecte edocendos Incarnationis mysterium præcipiat: ipse eadem Epistola catechesim perfectam apponit, qua populi instruantur. Ista Gregorius lecto decumbens, et doloribus (ut vidisti) vexatus assidue, atque inter Barbarorum gladios in Italiam ac Siciliam evaginatos, quibus in primis precibus occurrendum putavit. Et quidem quod Sclavini (ut cœperant) non influxerint in Occidentales oras, Italiam, atque Siciliam, non armorum vis, sed preces intercesserant. Audi, rogo, quid hoc anno ipse de his scribat ad Siciliæ episcopos omnes circulari Epistola[1]:

26. « Super afflictiones et gemitus, quos annosa hic continuatione de hostibus sustinemus, major nos metus excruciat, quod inimicos nostros omni adnisu ad Siciliæ invasionem cognoscimus festinare. Sed ne hæc illis molientibus prosperitatem multitudo nostrorum præbeat peccatorum, toto nos corde ad Redemptoris nostri remedia conferamus; et quibus resistere virtute non possumus, lacrymis obviemus. Nam quid vobis cavendum, quidve sit vehementius formidandum, ex istius provinciæ debetis desolatione colligere. Itaque hortor, fratres carissimi, ut omni hebdomada, quarta et sexta feria litaniam inexcusabiliter indicatis, et contra Barbaricæ crudelitatis incursus supernæ protectionis auxilium imploretis. Sed ut ad aures Dei viam precibus faciatis, vigilantius studendum est, ut voces actibus adjuventur. Nam inanis fit oratio, ubi prava est actio. Quia igitur quanto immane cernitis imminere periculum, tanto simul omnes in fletu debetis et gemitu occupari, filios vestros a sæculi perversitate, sacerdotali quamprimum adhortatione compescite. Discant injusta contemnere, et quæ Deo placita sunt, amare: ut illos possitis habere ad impetrandam divinæ misericordiæ gratiam adjutores. Ne si neglexeritis, actio eorum preces orationum superet, et sævientis inimici gladius (quod absit) resecet, quos monentis verba non corrigunt. Deus autem noster justus et pius est, et sicut perseverantibus in pravitate districtus est, ita conversis misericors. Ad ipsum ergo tota mente contriti cordis ejulatione curramus, ab ipso ereptionis nostræ solatia postulemus. Quoniam benignus et mitis est, si nos a malis nostris emendatos sua viderit mandata diligere, et hic nos potens est ab hoste defendere, et in futuro æterna nobis gaudia præparare». Hactenus litaniarum indictio ob imminentia ibi pericula. Profuisse quidem remedia ista declaravit eventus; cum certum sit, nullam hostium passam esse incursionem Siciliam, et inaccessam Sclavinis remansisse Italiam. Ista quidem Gregorius tunc potentior, cum gravius infirmatur.

At ægrotans ipse Gregorius, ægrotantium quam exactissimam curam gessit: testantur id ipsius litteræ ad Marinianum Ravennatem episcopum, quem antea suum monachum, postea factum episcopum licet sæpe redarguerit avaritiæ et negligentiæ, blanditur illi tamen cum scivit ægrotum esse, Romamque ad se vocat, ut curari melius possit, eumque laudibus ornat, ac si sanctissimus esset. Quibus discamus quantum sit ægrotis compatiendum atque præstandum. Sed accipe Epistolam [2] ipsam, quam admireris:

« Venientes quidam Ravennates homines gravissimo mœrore me percusserunt, quia fraternitatem tuam de vomitu sanguinis retulerunt ægro-

[1] Greg. l. IX. Ep. LXI. Ind. IV.

[1] Greg. l. IX. Ep. XLV. Ind. IV. — [2] Ibid. Ep. XXVIII. Ind. IV.

tare. Ex qua re sollicite et singillatim eos quos hic doctos lectione novimus medicos fecimus inquiri, et quid singuli senserint, quidve dictaverint, sanctitati vestræ scriptum transmisimus : qui tamen quietem et silentium præ omnibus dictant : quam si tua fraternitas in sua Ecclesia possit habere, valde sum dubius. Et ideo videtur mihi, ut ordinata illic Ecclesia, vel qui missarum solemnia explere valeant, vel qui episcopii curam gerere, hospitalitatemque et susceptiones possint exhibere, quive monasteriis custodiendis præesse norint, tua fraternitas ad me ante æstivum tempus debeat venire : ut ægritudinis tuæ ego specialiter, in quantum valeo, curam geram, quietem tuam custodiam : quia huic ægritudini æstivum tempus medici vehementer dicunt periculosum, et valde pertimesco, ne si curas aliquas cum adversitate temporis habueris, amplius ex eadem molestia pericliteris.

« Ego enim ipse valde sum debilis : et omnino valde est utile, ut cum Dei gratia sanus ad tuam redeas Ecclesiam ; aut certe si vocandus es, inter tuorum manus voceris : et ego qui me proximum morti video, si me omnipotens ante te vocare Deus voluerit, inter tuas manus transire debeam. Si autem qualitas temporis ad veniendum præpedierit, aliquo parvo remedio (præmio) dato, apud Agonem agi potest, ut ipse vobiscum hominem suum usque Romam transmittat. Si autem eadem ægritudine gravari te sentis, et venire disponis, cum paucis tibi veniendum est : quia mecum in episcopio manens, quotidiana obsequia de hac Ecclesia habebis. Propterea nec hortor, nec admoneo, sed districte præcipio, ut jejunare minime præsumas : quia dicunt medici huic molestiæ valde esse contrarium : nisi forte si grandis solemnitas exigit, quinque in anno vicibus concedo. Sed et a vigiliis quoque temperandum est, et preces quæ super cæreum in Ravennate civitate dici solent, vel expositiones Evangelii, quæ circa Paschalem solemnitatem a sacerdotibus fiunt, per alium dicantur : et tua dilectio contra virtutem laborem sibi minime imponat. Hæc autem dixi, ut si te melius senseris, et venire distuleris, scias quid debeas ex meo mandato custodire ». Hæc ad Marinianum Gregorius.

Quid autem de Mariniano sit actum, si cupis scire ; ex ejusdem Gregorii litteris post biennium datis, nempe Indictione sexta, aliquanto eum se melius habuisse cognosces, atque Ravennæ mansisse ; ad quem tunc ista Gregorius [1] :

« Multa nos, frater carissime, cogit infirmitas, ex quibus, si sani essemus, jure reprehensibiles videremur. Sed quia aliter subsistere in hoc fragili corpore positi non valemus, nisi ejus languoribus serviamus : erubescere quod imponit necessitas, non debemus. Et ideo quoniam eruptionem sanguinis patientibus jejunia medici omnino dicunt esse contraria ; his fraternitatem tuam hortamur affatibus, ut reducens ad animum ea quæ est solita de ægritudine sustinere, jejunandi sibi laborem minime imponat. Si autem Deo miserante, adeo melioratam se esse, ac virtutem suam sufficere posse cognoscit ; semel aut bis in hebdomada jejunare permittimus. Sed illud te præ omnibus studere convenit, ut exasperationem sentire nullo modo debeas : ne ægritudo, quæ modo levior est et quasi suspensa creditur, per exacerbationem postmodum gravior sentiatur ». Hæc Gregorius : ex quibus intelligas, quanta ejus consueverint esse jejunia, cui neque adeo sano bis tantum in hebdomada jejunare, pro magna relaxatione concedit.

27. *Mariniano ægrotanti consulit Gregorius.* — Qui res Ravennates sunt prosecuti, Marinianum tradunt [1] pervenisse usque ad annum Redemptoris sexcentesimum sextum, sicque supervixisse Gregorio ; atque ad ejus tumulum ejusmodi inscriptum fuisse Epitaphium :

Sanctificis semper monitis memorande sacerdos
Hoc positus tumulo, Mariniane, jaces.
Corpore defunctus, tamen est tua fama superstes :
Artus obit terris, lux tua facta tenet.
Mœnibus his veniens Romana Antistes ab Urbe,
Tutasti precibus sancte Ravennatium.
Cuncta salutifere disponens tempora sæcli,
Te pius in populo, Christo regente, dedit.
Quod tamen his templis meruisset sumere busta,
Te placuisse Deo tanta sepulcra probant.
Utque vices cujus gessisti rite sacerdos,
Ipsius inque locis sit tibi causa quies.

28. *De Venantii patricii anima, et de ejus filiabus sollicitus Gregorius.* — Quem igitur pro sanitate corporis alterius adeo sollicitum vidisti, pro salute animæ quantum fuerit Gregorius anxius, videre est in eo, quod hoc eodem anno contigit de viro illo clarissimo Venantio patricio, sed exmonacho, quem ad meliorem frugem et ad pristinam vitam repetendam anno primo sui Pontificatus litteris [2] frustra fuerat cohortatus : hunc enim cum audisset ab ejus filiabus clarissimis feminis Antonia atque Barbara ad mortem ægrotare, valde de ipsius animæ salute sollicitus ad Joannem episcopum Syracusanum de eo ita scribit [3] : « Vestra igitur sanctitas primam quam decet curam negligere non debet, ut de anima ejus cogitare debeat, exhortando, rogando, Dei terribile judicium proponendo, ineffabilem ejus misericordiam promittendo, ut ad habitum suum redire vel in extremis debeat : ne ei tantæ culpæ reatus in æterno judicio obsistat ». Vult eumdem episcopum gerere curam filiarum, ejus atque bonorum, quæ fisci nomine potuissent periclitari. Erant ipsæ neptes Rusticianæ patriciæ degentis Constantinopoli, de qua sæpe superius, ut apparet ex litteris [4] ad eam postea datis. Ad has vero consolatorias S. Gregorius litteras dedit de ægritudine patris, quæ extant [5].

Defuncto autem ipsarum parente Venantio,

[1] Greg. l. XI. Ep. XXXIV. Ind. VI. edit. Rom.

[1] Ex Agnel. in vita ejus et Rub. l. IV. — [2] Greg. l. I. Ep. XXXIII. Ind. IX. — [3] Ibid. Ep. XXXI. Ind. IV. — [4] Greg. l. XI. Ep. XXIV. Ind. VI. — [5] Greg. l. IX. Ep. XXX. Ind. IV.

has Romam redire habuisse in animo, ad quod explendum sanctus Gregorius eas hortatus est ex ejus litteris ad finem Indictionis hujus datis apparet, in quibus et ista leguntur [1] : « Quod autem ad beati Petri Apostolorum principis limina festinare vos dicitis, opto nimis et æstuanti animi desiderio exspecto, ut dignis meritis junctas vos in ejus Ecclesia videam : quatenus et vos de me solamen aliquantulum, et ego de vestri præsentia non parvam lætitiam acquiram. Viro autem reverendissimo fratri meo episcopo Joanni et Romano defensori causas vestras studui commendare, ut quæ cœperunt, Deo auctore, debeant perficere. Xenium autem vestrum, duas racanas, quas de labore vestro esse mandastis, libenter accepi. Sed tamen cognoscite quia non mihi mandatum credidi : nam vos de labore alieno laudem quæritis, quæ fortasse adhuc ad fusum manum nunquam misistis. Nec tamen me res ista contristat : quia opto ut sanctam Scripturam legere ametis : ut quandiu vos omnipotens Deus viris conjunxerit, sciatis qualiter vivere, et domum vestram qualiter disponere debeatis ». Hæc ipse ad eas virgines sibi affinitate conjunctas.

29. *Concilium Romanum in quo Andreas impostor damnatur.* — Quod autem ad publica negotia spectat : hoc eodem anno Gregorius Romæ Concilium habuit, in quo inter alia damnatus est Andreas græcus homo sub monachali habitu degens apud Basilicam S. Pauli, detectus impostor atque falsarius; de quo scribit pariter ipse Gregorius ad Eusebium Thessalonicæ episcopum verbis istis [2] : « Lator præsentium Theodorus Ecclesiæ vestræ lector ad sanctorum Apostolorum limina veniens, dum omnes (homo quippe novus) haberet incognitos, Andreæ monacho, qui ad sanctum Paulum inclusus fuerat, res et chartas quas detulit, ut revera olim noto, innocenter deposuit, credens quidem, quod mens ipsius, sicut et nos ante habueramus, cum habitu concordaret. Sed tantæ ille pravitatis inventus est, ut si ejus stultitiæ sub inclusionis suæ specie paulo adhuc amplius licuisset, multorum animas malitiæ suæ falsitate deciperet, et quæcumque potuisset, non levia scandala generaret.

« Nam inter alia quæ idem Andreas pessime cogitavit et fecit, eam quoque quam ad nos misistis, dum apud ipsum a præfato latore esset deposita, ita falsavit Epistolam, ut quicumque eam legeret, vos nec Catholica nec recta sapere evidenter argueret. Ex qua re contigit, ut dum veritatem studiose quæreremus, ejus quæ latebat iniquitas vulgaretur : et tanta in eo reperta sunt, quanta nec de scelerato quocumque laico crederentur. Et quia inter diversa mala aliquos etiam sermones scripsit, atque eos ex nostro nomine titulavit, et suspicati (suspecti) sumus ne eos alicubi transmiserit : fraternitas vestra sollicitudinem gerat, et si quid tale repererit, eos et exscindi et omnino faciat aboleri : ut quod imperitus litterarum et Scripturæ divinæ nescius, nostro (sicut diximus) nomine prænotavit, quorumdam animos non possit inficere. Nam nos nec græcum novimus nec aliquod opus aliquando græce conscripsimus. Alia vero mala ipsius, vel quid de eo a nobis in Concilio statutum sit, antedicti portitoris, quem fraternitati vestræ in omnibus commendamus, quia præsens inventus est, relatione cognoscetis ». Hæc de impostore cognito, et in Concilio damnato Gregorius. Quas vero nefandus homo de suis sceleribus pœnas dederit, cum non scribat, nobis incertum : certi tamen reddi possumus, minime ipsum effugisse eas, quibus affici hoc anno Gregorius mandavit Hilarium subdiaconum, qui calumniatus fuerat Joannem diaconum, de quo ad Anthemium ista scribit [1] :

« Quia ergo tantæ nequitiæ malum sine digna non debet ultione transire, suprascriptum fratrem nostrum Paschasium volumus admoneri, ut eumdem Hilarium prius subdiaconatus, quo indignus fungitur, privet officio, atque verberibus publice castigatum faciat in exilium deportari, ut unius pœna multorum possit esse correctio ». Si hanc in calumniatorem subdiaconum hoc anno severitatem exhibuit, quantam oportuit exercuisse in talem falsarium, calumniatorem, et impostorem? Reperitur hoc quoque anno Gregorius dedisse litteras [2] de inquirendis atque severe puniendis incantatoribus ac sortilegis.

Sicut vero adversus impios atque scelestos homines sanctissimi viri zelus exarsit, ita e contra eos quos munus suum novit religiose explere, fovit, et suis pæne visceribus clausit. Videas hæc ex ipsius litteris [3] ad Bonum abbatem cœnobii Lerinensis antiquitus fœcunditate sanctorum conspicui. Iste namque relaxatam a prædecessore monasticam observantiam fibulis disciplinæ restrinxit. Quem ipse Gregorius, de perseverantiæ bono sollicitus, ut perseveret admonens salutaria monita impertitur.

Quod igitur ad dictum Concilium rursus pertinet, ibidem Probo abbati data est a S. Gregorio testandi facultas de iis bonis, quæ ante susceptum monasticum habitum habebat. Extant de iis Acta publica [4] die et cons. consignata, annoque in primis adventus Domini, his verbis : « Imperantibus domno Mauritio et Tiberio AA. anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo primo, eodemque domno undecies consule, sub die tertio nonar. Octobrium, præsidente beatissimo et Apostolico papa Gregorio, etc. » Tu reliqua Acta consulas. Tanti namque momenti æstimabatur facultatem testandi dare monacho, etiam de bonis ante ingressum monasterii acquisitis, ut id Gregorius facere noluerit, nisi in Synodum convocatis sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteris et diaconis cardinalibus, et episcopis qui in Urbe tunc erant. Hactenus de rebus gestis S. Gregorii anni hujus, cum prætermittamus alia plura quæ idem Gregorius hoc anno de privatis

[1] Greg. l. IX. Ep. LXXV. Ind. IV. — [2] Ibid. Ep. LXIX. Ind. IV.

[1] Greg. l. IX. Ep. LXVI. Ind. IV. — [2] Ibid. Ep. XLVII. Ind. IV. — [3] Ibid. Ep. VIII. Ind. IV. — [4] Ibid. Ep. XXII. Ind. IV.

negotiis ad diversos scripsit, ne fastidium lector sentiat, quem ista cupientem ad ipsum Epistolarum Codicem amandamus.

30. *Civile bellum in Gallia.* — Hoc anno, qui numeratur [1] quintus regum Francorum Theodoberti atque Theodorici fratrum, conflatum est civile bellum inter eos atque Clotharium filium regis Chilperici, hæredem vero Guntheramni; magnaque facta utrinque cæde, cessit victoria tandem Theodoberto atque Theodorico, fugiente Clotario. « In qua pugna », inquit Aimoinus, « Angelus Domini astans evaginatum visus est tenuisse gladium ». Et quidem visio non solum quod fieret, sed quod futurum erat, haud dubiis demonstravit signis : siquidem ira Dei effusa supra reges Francorum effecit, ut se invicem civili bello consumerent. Ita quidem dum Gregorium et S. Columbanum sæpe monentes audire despiciunt, cito experti sunt de contemptu vindictam.

[1] Aimoi. de gestis Franc. l. III. c. 87. 88.

Anno periodi Græco-Romanæ 6094. — Olymp. 345. — Anno Æræ Hispan. 639. — Jesu Christi 601. — Gregorii papæ 12. — Mauritii imp. 20.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XIX *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XVII, ut legitur in Chronico Alexandrino.

2. *Concilium Romanum IV sub S. Gregorio PP.* — Ad num. 8 et 9. Sanctus *Gregorius* monachorum quieti consulens, in horum favorem Synonodale decretum emisit, *Constituti* nomine appellari solitum, idque in Synodo Romana, quæ in collectione Conciliorum Labbeana dicitur *tertia tempore Gregorii papæ I*, cum tamen *quarta* vocari debeat, et quæ sub hujus anni finem a Baronio recitatur, celebrata sit mense Novembri superioris Christi anni, ut mox videbitur. Concilium istud IV ordine inter Romana deinceps appellandum, dicitur in laudato Constituto coactum, *die nonas* (1) *Aprilis*, *Indictione quarta*, quæ hoc anno mense Aprili in cursu fuit; ideoque non in anno a collectoribus Conciliorum, sed in eorum ordine erratum.

3. *S. Gregorius scribit ad filiam imperatoris.* — A num. 10 ad 14. Epistola XXXIX libri 9 Registri divi Gregorii, Indict. IV, data est ad *Theoctistam patriciam*, filiam Mauritii imp. non vero ad *Theoctistam* sororem ejusdem imperatoris, ut perperam a Baronio appellatur; qua de re infra suo loco.

4. *Moritur Amos episc. Hierosolymorum.* — Ad num. 14. Baronius accurate consignavit hoc anno mortem *Amos* episcopi Hierosolymitani, cui Nicephorus in Chronico, et Tabulæ Theophani insertæ annos octo assignant. Nam divus Gregorius lib. 9, Indict. IV, Epist. XL, respondet Synodicæ *Isicii* ejus successoris, et post eam Epistolam dedit eam, quæ numero est XLV ad *Donum* episcopum Messanensem, mense Junio, *Indict.* IV, aliamque *Aetherio episcopo Galliæ*, Lugdunensi scilicet, quæ numero est L, scriptam die X Julii, Indict. IV. Quare *Amos* sedere cœperat ante annum DXCV, quo ejus initium collocat Baronius; alioquin annos octo sedere non potuisset.

5. *S. Augustinus ordinatur episc.* — A num. 17 ad 25. *Augustinus* ad Arelatensem episcopum venit, ut ab eo episcopus ordinaretur, anno DXCVII, ut suo loco ostendi, et manifeste liquet ex Epistola sancti Gregorii ad Eulogium episcopum Alexandrinum, data mense Junio anni DXCVIII, in qua ait, monachum a se missum in Angliam *a Germaniarum episcopis* episcopum factum esse, ut anno DXCVII, num. 3, explicavimus.

6. *Variæ Epistolæ a S. Gregorio PP. pro conversione Anglorum datæ.* — Novem Epistolarum, quibus *Gregorius* papa monachos in Angliam cum *Laurentio* presbytero proficiscentes variis episcopis Galliarum, *Theodorico* ac *Theodeberto* regibus Francorum, ac *Brunichildi* reginæ commendavit, mentionem non facit Beda, quia scilicet eas non viderat. Observat tamen currenti anno, quem recte decimum nonum Mauritii Augusti, et XVIII post consulatum Mauritii constituit, modo scilicet loquendi Victoriano, Indictione quarta, scriptas a Gregorio fuisse de rebus Anglicis Epistolas V :

(1) *Die nonas Aprilis, Indictione* IV. An forte legendum : *Die nona Aprilis?* Utique nona Aprilis, non vero nonarum dies in Dominicam hoc anno incidit. MANSI.

duas *XV kalend. Julias*, unam videlicet *Mellito* abbati, alteram Augustino episcopo Dorovernensi seu Cantuariensi, tres alias *X kal. Julias*, *Virgilio* episcopo Arelatensi, iterum Augustino episcopo Dorovernensi, et *Edilbertho* regi Cantuariorum. Apud Bedam lib. 1, cap. 28, primo loco ponitur Epistola Gregorii ad Virgilium episcopum Arelatensem, quæ in Registro Gregoriano est LXIII libri 9. Sed apud Bedam hic præfigitur titulus: « Reverendissimo et sanctissimo fratri Virgilio episcopo, Gregorius servus servorum Dei, » et in fine hæc adjunguntur : « data die x kalend. Juliarum, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo nono, post consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo octavo, Indictione quarta », quæ mense Junio, quo ea Epistola data, hoc anno usurpabatur. Baronius hanc subscriptionem tam in hac Epistola quam in aliis laudatis prætermittit, sola Indictione IV, die ac mense memoratis, quia scilicet annum XIX Mauritii ibi errore positum existimat, quod ejus Chronologiæ adversetur. Cointius vero, qui initium Mauritii imp. cum anno Christi DLXXXIII perperam illigavit, hoc anno num. 9, et anno DXCVI num. 13 ait, hanc et similes Bedæ Epistolas suspectas esse, quoad titulum et notas temporis, quia titulus ille *Gregorius servus servorum Dei* præfigi non solet Gregorianis Epistolis et hujusmodi characteres Chonologici non consentiunt cum initio imperii Mauritii, annoque ejus consulatus, quia nempe ipse existimat, *Mauritium* imperare cœpisse anno DLXXXIII, et ex illis sequi eo anno Mauritium consulem processisse.

7. *Tituli et subscriptiones Epistolarum D. Gregorii omissæ.* — Verum inde intelligere debebat vir doctissimus, *Mauritium* anno DLXXXII, Tiberio Constantino successisse, cum omnes subscriptiones litterarum a Beda relatarum id manifestissime evincant. Ad hæc Epistola I libri 8 Registri Gregoriani inscribitur : « Gregorius servus servorum Dei, Romano defensori Siciliæ », et Epistola I libri 9 : « Gregorius servus servorum Dei, Innocentio Africæ præfecto ». Gussanvillæus quidem in Notis ad primam Epistolam dicit se dubitare, an nuncupatio illa a Gregorio ibi usurpata fuerit. Sed, ut observat Garnerius in Appendice ad Notas capitis 1 libri de Ordine Romano, nulla est in toto Gregorii Registro Epistola, quæ non sit a collectore, suis, quas habeberet, solemnibus formulis spoliata : habuisse tamen omnes, vel ex eo uno apertum est, quod ad sæculares viros, feminasque multæ datæ sint, nec ulla tamen domini dominæque nomen in Epigraphe præferat, quamvis id nunquam omissum Joannes diaconus in ejus Vita tradat. Accedit, quod cum Gregorius in Epistolis, eodem diacono teste, post Joannis Constantinopolitani insolentem arrogantiam, se semper servum servorum Dei inscriberet, paucæ tamen (non autem *nullæ*, sicut perperam scribit Garnerius) ut nunc habentur, hanc inscriptionem præferant; deinde cum Epistolas Pelagii II ad Istriæ episcopos ipsemet Gregorius, dum adhuc vir privatus esset, scripserit, usitatamque formam in iis servaverit, credibile non est, eum a more prædecessoris recessisse. Epistolæ itaque Gregorii a Beda recitatæ nullo modo interpolatæ sunt, ex iisque Mauritii imperium anno DLXXXII affigendum esse necessario consequitur.

8. *Epistola Gregorii ad Augustinum subscriptio legitima.* — Dicit etiam Cointius apud Bedam lib. 1, cap. 29, describi Epistolam Gregorii ad Augustinum, quæ in Registro Gregoriano est XV libri 12, et locari sub Indictione septima, quam Mauritii principatus non attigit : cœpta enim ea kalendis Septemb. anni Christi DCIII. Quapropter, inquit Cointius, in fine illius Epistolæ apud Bedam expungendi sunt hi characteres Chronologici : « Data die x kalend. Jul. imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo nono, post consulatum ejusdem Domini anno decimo octavo, Indictione quarta». Verum licet ea conclusio desit in Ms. et editis Registri exemplaribus, eamque in sua editione Gussanvillæus contra leges criticæ ex Beda suppleverit, non ideo apud Bedam addititia est; quia collectores non solum Epistolas, quæ in Registro divi Gregorii extant, subscriptionibus mutilarunt, sed etiam temporis, quo datæ sunt, ordinem non semper repræsentarunt, ut passim ostendimus. Ex argumento itaque a Cointio adducto aliud deduci non potest quam eam Gregorii Epistolam, quæ sub Indictione IV referenda erat, sub Indictione VII male collocatam esse.

9. *Vicariatus S. Augustino concessus fuit personalis.* — In Decretali Epistola a sancto Gregorio ad Augustinum, qui eum de nonnullis consuluerat, scripta, mentio est vicariatus Apostolici Augustino concessi, non quidem conceptis verbis, sed ex consequentia, ut colligitur ex septimo ejusdem Gregorii responso ad interrogationes Augustini apud Bedam lib. 1, cap. 27. Interrogaverat illum Augustinus qualiter deberet cum Galliarum et Britanniarum episcopis agere. Respondit Gregorius : « In Galliarum episcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus : quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus, pallium Arelatensis episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus ». Cum pallio igitur conjuncta tum erat dignitas vicarii Apostolicæ Sedis, quam adimere Arelatensi episcopo noluit Gregorius. Porro privilegium illud personale tantum fuit, non vero perpetuum, ut manifeste colligitur ex Epistola Gregorii ad Augustinum, quam ex Beda lib. 1, cap. 29, recitat Baronius; cum præterea constet, Cantuarienses archiepiscopos nonnisi diu post ista tempora factos fuisse vicarios Romani Pontificis, ita ut Ecclesiæ illius episcopus diceretur legatus natus Sedis Apostolicæ. Ita Balusius V. C. in supplemento lib. 5 de Concordia sacerdotii et imperii, cap. 42, num. 9. juxta ea quæ habet Marca lib. 6, cap. 7, num. 3, ubi præsul doctissimus ait ævo divi Gregorii invaluisse, ut Romanus Pontifex pallio ornaret metropolitanos quibus vices suas in provinciis commit-

tebat, uti archiepiscopum Thessalonicensem, et Justinianæ primæ sive Bulgariæ metropolitam; et in Galliis, Arelatensem. Verum de usu pallii temporibus, in quibus versamur, non est una constansque omnium sententia, ut videre est apud Garnerium loco laudato ad Notas capitis 4. Sufficiat hic observare episcopos Britanniæ Augustino a Gregorio subjici his verbis, quæ leguntur in fine septimi responsi: « Britanniarum vero omnes episcopos tuæ fraternitati committimus ».

10. *S. Gregorius scribit ad Hiberos de baptismo ab hæreticis collato.* — Ad num. 25 et seq. Epistola LXI libri 9 Registri Gregoriani, Indict. IV, data est *Quirico episcopo, et cæteris episcopis in Hibernia Catholicis.* Marca tamen in Appendice ad Concilium Claromontanum sub Urbano II, de hoc titulo ita loquitur: « Gregorii Epistolæ inscriptionem ad Hiberniæ episcopos emendandam duxi, Iberiam substituendo, tum quod inquisitio de Nestorianis facta satis docet de Orientis partibus agi, in quibus solis hæresis illa vigebat: tum quod initio Epistolæ annotat Gregorius, legatum episcoporum Romam se conferentem, in Hierosolymorum urbe Epistolas cum aliis rebus perdidisse: quod de Hibernis in ultimo Occidente positis, nonnisi absurdissime dici potest, quemadmodum Iberis in finibus Ponti sitis et fidem Christianam ab ipsa Constantini ætate amplexis apprime congruit. Nestorianos ergo per solam fidei professionem recipiendos consultationi respondens dicit Gregorius, neque baptismo iterato, neque manu imposita, vel chrismate collato. Et ille quidem traditionem Patrum laudat, quæ ritum alium erga Nestorianos non adhibendum docebat ». His addit Gussanvillæus in Notis ad eam Epistolam, non deesse manuscriptos Codices, qui lectionem hanc confirment, Thuaneum, qui in Indice Epistolarum habet, *Hiberia*, licet in ipsa Epistola habeatur *Hibernia*, Codicem Vaticanum num. 622, et Anselmum Lucensem in Collectione Can. lib. 8, cap. 24, ubi legitur, *Quirico episcopo, et cæteris Hiberiæ episcopis.* Verum sive ea Epistola data sit ad episcopum *Hiberiæ* seu *Iberiæ* regionis Asiæ Colchidem inter et Albaniam, sive ad episcopum Hiberniæ, non dubito, quin legendum sit *episcopis in Hiberia Catholicis*, quia, ut supra ostendimus, divi Gregorii tempore *Hiberni* vocabantur etiam *Hiberi.* Ex eo itaque titulo hæc difficultas dirimi non potest, et ratio tamen quam ex Epistola Marca deducit, non magis admittenda, quam ejus emendatio. Non dissimilem quæstionem agitatam, sæculo præterito refert Maldonatus Disp. de baptismo quæst. IV. « Merito disputatum est, inquit, a viris doctis de baptismo Calvinistarum, nec desunt, qui putent non esse verum baptismum ». Tum utriusque partis argumenta refert. Pro validitate tamen talis baptismi pronuntiavit Pius V, ut notat ibidem Gussanvillæus. Post Pium V Synodus Ebroicensis anno MDLXXVI, quæ refertur inter Decreta Ecclesiæ Gallicanæ per Ludovicum Bochellum collecta, Concilium Rothomagense anno MDLXXXI et Aquense anno MDLXXXVI idem declararunt.

11. *Concilium Romanum III sub S. Gregorio.* — Ad num. 29. Concilium *Romanum III* pertinet ad præcedentem Christi annum. In eo damnatus *Andreas* græcus homo sub monachali habitu degens apud Basilicam sancti Pauli, quod detectus esset impostor atque falsarius, ut liquet ex Epist. LXIX libri 9 Registri Gregoriani Indict. IV, ac præterea concessa est testandi facultas *Probo* abbati monasterii sancti Andreæ a divo Gregorio papa constructi, nuncque a monachis Camaldulensibus inhabitati. Hujus Concilii Romani Acta ad nos non pervenere; sed qui in eo errores damnati fuerint, intelligere possumus ex Bibliotheca Photii Cod. CLXII, cujus titulus est: *Eusebii episcopi contra Andream quemdam libri* X. Tum: « Lecti sunt », inquit Photius, « Eusebii cujusdam, ut dignitate episcopi, sic et fide Orthodoxi, decem libri adversus Andream quemdam inclusum, qui horum illi scribendorum causam dedit, etc. » Hæreticam dein illius sententiam pluribus refellere aggreditur. Erat enim ille ex eorum numero, qui ab improba, quam tenebant opinione, Aphthartodocetæ sunt dicti. Erant hi *Incorruptionis* assertores, de quorum hæresis initio locuti sumus anno DXIX, num. 18, qui contendebant, Corpus Christi esse incorruptibile. Andreas per litteras monitus ab Eusebio (quem ex Epistola LXIX lib. noni Registri Gregoriani, recitata a Baronio, Thessalonicensem episcopum fuisse liquet), non solum errorem non emendavit; sed « in sinistram inclinavit, et deteriora arripuit. Alterum enim mox librum scripsit, quo planius ea, quæ prius asseruerat, et (ut arbitratur) demonstratione quadam adstruit. In quem librum decem hos pius ille Eusebius conscripsit ». Quatuor Andreæ errores erant: primo, corruptionis vocabulum soli peccato congruere; secundo, corpus Christi ex ipsa cum Verbo conjunctione immortale, impatibile et incorruptibile factum esse; tertio, Adami corpus ante lapsum non fuisse natura mortale et corruptibile; quarto, mundum incorruptibilem esse, et interitus expertem. Refert enim Photius Andream multa sanctorum Patrum dicta adulterata, vi in suam detorsisse sententiam, erroremque suum ex illis, *ut sibi quidem persuasit*, confirmasse, ac denique hæreticorum dicta quædam compilasse, eaque sanctis Patribus attribuere ausum esse. Eusebius pluribus hunc Andreæ monachi inclusi, ut etiam eum sanctus Gregorius in Epistola laudata appellat, errorem refellit, et controversiam de *Corruptibili* et *Incorruptibili* egregie explicat. Quare epitome decem librorum Eusebii in collectionem Conciliorum transferri debet, non minus, quam Epistola divi Gregorii, qui hujus falsarii in Concilio Romano damnati ob errores in ea epitome contentos, meminit.

12. *Epocha hujus Concilii.* — Celebratum porro Concilium istud mense Novembri anni Christi superioris, ideoque tertium ordine Romanum

dicendum est, non quartum, ut hucusque ab omnibus Conciliorum Collectoribus perperam appellatum. Epistolæ enim XXII ejusdem libri datæ *Probo abbati monasterii sancti Andreæ*, ut habet titulus, initium est : « In nomine Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi, imperantibus domno Mauritio et Tiberio Augustis, anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo primo, eodemque domno undecies consule, sub die tertio nonarum Octobrium, præsidente beatissimo et Apostolico papa Gregorio, atque considentibus reverendissimis Menna episcopo Telesino, etc. » ac paulo post recitatus supplex libellus Probi, his verbis inchoatus : « In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi, imperante domno Mauritio Tiberio piissimo Augusto, die III kal. Octob. Indict. IV ». In hoc Concilio eidem Probo adjudicatur quod postularat, testandi scilicet facultas. Additur in fine Decreti, *dat. mense Novembris, Indictione* IV. Quare cum tam mense Octobris, quam mense Novembris præcedentis Christi anni Indictio quarta in cursu fuerit, apparet, Concilium istud ad eum Christi annum pertinere, qui erat Mauritii imperatoris XIX, consulatus vero ejus XII, secundum modum loquendi Victorianum, quem solum regorius in suis Epistolis adhibuit. Verum enimvero aliqua a quopiam sciolo huic Epistolæ XII adjecta, quæ inter se pugnant. Primo, hæc inscriptio : *Gregorius Probo abbati monasterii sancti Andreæ*, deest in omnibus antiquis Codicibus Mss. bibliothecæ regiæ, Colbertinæ, et in quatuor Vaticanæ. Secundo, Codex quidem Ms. 1065, Colbertinus non differt ab editis quoad initium illius Epistolæ mox recitatum, sed in quatuor aliis Epistola ab his verbis incipit : « Præsidente beatissimo et Apostolico papa Gregorio, etc. » Neque dubito, quin antecedentia verba addititia sint potius quam corrupta ; cum *Tiberius* nunquam cum Mauritio patre imperaverit, nec sanctus *Gregorius*, nec ejus decessores, Æra Incarnationis usi fuerint, et consulatus XI Mauritii cum Indictione IV, nullo pacto copulari possit. Præterquam quod anno elapso currebat annus Incarnationis DC, et verisimile non est, auctorem illius additamenti adhibuisse Æram Dionysianam a Pisanis adoptatam, quæ uno anno vulgarem ac communem præcedit.

13. *Characteres chronologici Concilio Romano III inserti.* — Hæc tamen interpolatio non solum antiqua, sed etiam vires acquisivit eundo ; extat enim in variis Codicibus Mss. cum ipso imperii Mauritiani anno, qui non legitur in exemplaribus editis. In Codice Colbertino 726, Epistola his verbis incipit : « In nomine Domini et Salvatoris nostri J. C., imperantibus domno Mauritio Tiberio PP. Aug. anno XIII, eodemque domino cons. anno undecimo, sub die III nonas Octob., Indictione IV, præsidente, etc. » Idem habetur in Codice Colbertino 135, nisi quod loco, *Indict.* IV scriptum est, *Indict.* III. In Codice monasterii Floriacensis, qui nunc extat in bibliotheca regia initium Epistolæ est : « In nomine Domini Dei et Salvatoris N. J. C. imperante domino Mauritio Tiberio Augusto, anno XIII, eodemque domino cons. anno XI, sub die III non. Octob., Indict. IV ». Idem legitur in uno Codice Vaticano, sed in alio annus imperii et consulatus variatur, et exaratum est, *anno* XIV *ejusdem domni nostri, consulatus anno* XIII. Denique integra Epistola deest in Codice Colbertino 1052. Ex quibus patet, quanta circumspectio consideratioque in usu manuscriptorum adhibenda sit, et ex temporariis notis in Codicibus, vel editis, vel manu exaratis, in hac Epistola expressis solam Indictionis et mensium notam in certam rei gestæ notitiam nos perducere posse.

14. *Mauritius unicum consulatum gessit.* — Onuphrius in Fastis, qui initium hujus Epistolæ mendosum esse vel interpolatum non animadverterat, eo innixus non solum eam hoc anno datam arbitratus est, sed etiam *Mauritium* anno DXCII, secundum consulatum gessisse (quam in rem Fastos græcos citat), et præsenti anno undecimum consulatum iniisse ; cum tamen, si ejus opinio vera esset, *Mauritius* hoc anno decimum tantum consulatum capessisset. Verum ut jam in Dissertatione Hypatica demonstravi, consulatus perpetuus, qualis fuit Mauritii, non iterabatur. Præterea Fasti Siculi, ut tunc vocabatur Chronicon Alexandrinum, Onuphrio non favent; etenim sub Indictione V, annoque Mauritii XX, post ejusdem consulatum XVIII habent : « Secundo consulatu ejusdem religiosissimi principis nostri, Novembri mense ejusdem Indictionis (nempe V) Phocas cum exercitu contra Mauritium seditionem movit ». Quare consulatus ille secundus in annum sequentem incideret. Verum locus ille corruptus est, consulatusque ille II addititius. Mirum porro Ducangium in Notis ad Chronicon Alexandrinum, seu, ut ipse appellat, *Chronicon paschale*, in errorem a me in laudata Dissert. penitus profligatum incidisse, licet eam legerit.

15. *Epocha Concilii Romani III ex Indictione et mense solum deducenda.* — In eadem Dissertatione hanc Epistolam, ideoque et hoc Romanum Concilium, suo anno primus reddidi, meamque sententiam tam Indictione IV cum mense Octobri copulata, quam anno Incarnationis DCI, prout a quibusdam etiam in Italia alias anticipabatur, confirmavi, quia videlicet, nec tunc manuscripta videram, neque locus ibi erat examinandi, an divus Gregorius Æram Incarnationis aliquando usurpasset. Nihilominus Papebrocius V. C. tacens se hujus difficultatis solutionem a me accipere, in Paralipomenis in Conatum ad Catalogos Pontificum, ultima pagina tomi VII Sanctorum mensis Maii, de Baronio, Onuphrio, ac de me loquens ait : « Ego existimo et hos (nempe Baronium et Onuphrium) et illum (nempe me) hallucinatos, si crediderunt Actum istum Gregoriano Registro ab initio insertum fuisse ; reclamante stylo totius Registri, quod mere ac simpliciter est Epistolare, nec similem alium (quales tamen centenos ac centenos exercuit Gregorius) uspiam habet admixtum Epistolis ». Sed

cum actus iste in omnibus Codicibus Gregorii tam editis, quam Mss., præterquam in uno solo a me laudato reperiatur, duæ illæ conjecturæ eo leviores, quo Epistola XLIV libri IV ejusdem Registri, quia complectitur gesta secundæ Synodi Romanæ, habitæ sub eodem sancto Pontifice, exhibeat in fine subscriptiones XXII episcoporum cum nominibus civitatum in quibus sederunt, ac præterea subscriptiones triginta trium presbyterorum, et totidem Ecclesiarum, quibus addicti erant, eaque Epistola his verbis exordiatur : « Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo », quam formulam a divo Gregorio alibi usurpatam non invenio. Ad hæc Epistola LVI, lib. 11 Indict. VI, continet varias leges a diversis imperatoribus sancitas; cum tamen D. Gregorius in suis Epistolis leges citare solitus non sit : adeo verum est, eum unum eumdemque scribendi genus non semper sectari. Quod vero ibidem dicit Papebrocius credidisse me divum Gregorium Æra Incarnationis usum, jam respondi, loco Dissertationis meæ ab eo laudato me in id unum incubuisse, ut Mauritii *postconsulatus* a divo Gregorio memoratos suis annis illigarem, cætera, præsertim quæ longioris fuissent operæ, qualis est quæstio an Pontifices Romani Æram Christianam usurparint, disceptare nihil tunc morans.

16. *Bellum inter Francorum reges exortum.* — Ad num. 30. Bellum, quod Aimoinus lib. 3, cap. 88, et Fredegarius in Chronico cap. 20 narrant gestum a *Theodorico* Burgundiæ et *Theodeberto* Austrasiæ regibus adversus *Clotarium II* Neustriæ regem, in quo hic oppressus et parte ditionis spoliatus, pertinet ad superiorem Christi annum. Uterque enim historicus asserit, illud contigisse anno V regni Theodorici, qui prioribus mensibus anni Christi DXCVI Childeberto II patri successerat. Susceptum bellum adnitente *Brunichilde* Theodeberti atque Theodorici avia, quæ per invidiam pessima consilia *Theodorico* subministrabat, ut tradunt Historici citati, quibus suffragantur auctor de gestis Francorum cap. 38, et anonymus auctor Vitæ sancti Betharii episcopi Carnotensis apud Duchesnium tomo I scriptorum Francorum, qui prodit Theodoricum, cum accepisset thesauros innumerabiles in Ecclesia Carnotensi repositos, direxisse illuc maximam exercitus sui partem, qui civitatem tunc munitissimam Barbarico more invasit, maximam multitudinem populi interfecit, et sanctum *Betharium* captum atque ligatum usque ad regem Theodoricum, et Brunichildem deduxit. Attamen rex et regina videntes humilitatem Betharii, et cognoscentes sanctitatem ejus, captam prædam reddi jussere : « Imperante namque Theodorico, redditur omnis captivitas, prædaque magna : thesaurique Ecclesiæ. Insuper etiam aliis multis muneribus, a rege cunctisque optimatibus honoratus, revertitur ad propriam, Christo propitiante, civitatem », inquit anonymus, qui cum affirmet, Theodoberto ac Theodorico *Reccaredum* Wisigothorum regem auxilio fuisse, consilio *Brunichildis*, quæ genere Hispana ac Gotha erat, indicat hoc bellum anno superiori factum esse : cum, ut mox ostendam, *Reccaredus* æstate hujus anni vita functus fuerit. Vixit autem *sanctus Betharius* usque ad annum circiter DCXXIII, ut eo anno scribit Cointius num. 11 qui addit, eum coli die secundo mensis Augusti, et pretiosas ejus exuvias conditas esse in matrice Ecclesia Carnotensi (1).

17. *Moritur Reccaredus Hispaniæ rex.* — Hoc anno, ut habent Vasæus, et Vulsa in Chronicis, *Reccaredus* Hispaniarum rex, relicto maximo sui desiderio, rebus humanis exemptus est, postquam regnasset, inquit Vulsa, annos XV, mensem I, dies X. Quare cum circa finem mensis Aprilis anni DLXXXVI regnum inierit, mense Junio mortuus est. Is leges Gothicas in compendium contraxit, Romanos multis prœliis vicit, Gothorum imperium florentissimum reddidit, illudque Ariana hæresi purgavit. Refert Isidorus, *Reccaredum* Toleti sub ipsam mortem pœnitentia publica, ex Christianorum veteri ritu fidem rectæ gloriæ, quam initio regni percepit, cumulasse, et *Liubam* filium ejus (qui tamen *Liuva* dicendus est) Æra DCXXXIX, hoc scilicet anno, ei successisse.

18. *Anno Mauritii* XIX *nihil gestum est in bello Avarico.* — Quoad res Orientales a Baronio, sicuti et mortem *Reccaredi*, prætermissas, Theophylactus lib. 8, cap. 4, postquam narravit, quinque præclaras victorias anno superiori a Romanis de Chagano Avarum rege reportatas, ait : « Anno imperii Mauritii decimo nono nihil inter Romanos et Barbaros gestum est. Vicesimo Petrum prætorem Europæ declaravit ». Tum capite seq. « Petrum Istrum petens, Palastolum venit, ibique castris excitatis, æstatem transigit. Ineunte autumno in Dardaniæ latus, sive angulum vadit ». Subdit, sermonem miscuisse de pace cum *Apsico* Barbarorum duce, sed cum non posset redintegrari, utrumque exercitum inde abscessisse. Tum agit de iis, quæ æstate proxima, autumnoque gesta sunt, anno scilicet Mauritii

(1) Circa hunc annum celebratum fuisse Concilium quoddam Senonense docet nos vetustus auctor Vitæ S. Betharii Carnotensis episcopi, qui, narrato bello a Theodorico rege Burgundiæ gesto cum Chlotario cæterisque, de quibus Pagius, hic subdit : « Accidit quoque illis diebus, ut indiceretur Synodale Concilium Senonis civitate, ad quam cum pervenisset (Betharius) cum cæteris clericis coram pontificibus, cum omni honore ibidem est susceptus ». Vide Bollandist. ad diem II Augusti pag. 171. Concilium hoc indictum fuisse videtur a Patribus Gallicanis, ut obsequerentur voluntati S. Gregorii papæ, qui scriptis per Galliam litteris ad regem, ad reginam, ad Vigilum Arelatensem, aliosque suasit, Concilia indicere ad morum reformationem, ad tollendam simoniam, et neophitorum ordinationem. Has litteras detulit Cyriacus abbas S. Andreæ in clivo Scauri quem ad easdem Synodos admitti Pontifex rogavit. Nec alia forte est Synodus illa hoc circiter anno in Gallia celebrata, ad quam invitatus S. Columbanus ire recusavit, ne, ut ipse ait in Epistola II, quietem suam ad duodecim annos inter fratres suos (in solitudine scilicet Vosagi) productam turbaret. Actum in ea de quæstione Paschalis, quæ ætate illa inter Scotos, Britones, Gallos, ac Romanos agitabatur. Auctor collectionis Conciliorum Veneto-Labbeanæ Concilii hujus notitiam ex Basnagio in Annalibus accepit. Basnagius vero sicut et Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 9, num. 34, rem ex Epistola S. Columbani repetentes sub nomine Concilii incerti loci illud designarunt. Sed locum Concilii Senonensem urbem fuisse ex Vita S. Betharii a nobis producta aperte discimus. MANSI.

ultimo. Ex his apparet primo, ex Theophylacti sententia annum XIX Mauritii imp. concurrere cum præsenti Christi anno, ideoque et hujus imperium anno DLXXXII inchoatum fuisse. Secundo, ipsum *Theophylactum* lib. 5, cap. 16, perperam copulasse eclipsim solarem, quæ mense Martio anni Christi DXCII visa est, et de qua suo loco egimus, cum anno ejusdem imperatoris nono, huncque errorem eidem, non vero librariis attribuendum esse; cum in loco ejus mox recitato asserat, *Petrum* a *Mauritio* imperatore ejus fratre renuntiatum fuisse prætorem Europæ anno imperii Mauritiani XX, cum tamen ipsomet Theophylacto teste, æstate anni imperii ejus XIX, currenti scilicet, jam exercitum ductaret, et cum Barbarorum duce de pace ageret. Ultimus enim error librariis tribui non potest, ideoque uterque auctori adscribendus.

GREGORII ANNUS 13. — CHRISTI 602.

1. *A Longobardis afflicti Romani.* — Sequitur Christi annus secundus post sexcentesimum, quintæ Indictionis: quo absoluto tempore pacis initæ inter Romanos et Longobardos, rursum utrinque certatum est: sed peccatis exigentibus. posteriores (ut S. Gregorius sæpe deplorat) tulere Romani victi ab Ariulpho (ita enim vocat eum Paulus diaconus[1]) duce Spoleti. Id quidem hoc anno contigisse, ejusdem Pauli assertione manifeste probatur, dum ait, anno sequenti a bello habito inter Francorum reges, in quo Clotarius superatus est, post bellum adversus Romanos ipsum Ariulphum defunctum esse: quibus optime consentit quod in Epistola hoc anno data ad Eulogium Alexandrinum episcopum ista deplorat his verbis[2]: « Pro me vero ut oretis peto: quia inter gladios Longobardorum, quos sustineo, podagræ doloribus vehementer affligor ». Accidit namque (ut diximus) peccatis exigentibus, ut Gentilis Barbarus Romanos vicerit, opem illi ferente per sanctum martyrem Sabinum offenso numine, sicuti in ultionem Deus est usus sæpe regibus Babyloniæ ad plectendos Hebræos, prout sanctus Hieronymus in Epistola ad Heliodorum in Epitaphio Nepotiani testatur, cum ait: « Miseri Israelitæ, ad quorum comparationem Nabuchodonosor servus Dei dicitur! Infelices nos, qui tantum displicemus Deo, ut per rabiem Barbarorum illius in nos ira desæviat! » Ita Hieronymus. Sed audi rem gestam, admiratione quidem dignam, ita ab eodem Paulo diacono recensitam[3]:

« Sequenti anno Ariulphus dux, qui Faroaldo apud Spoletum successerat, moritur. Hic Ariulphus cum bellum contra Romanos in Camerino gessisset, victoriamque patrasset, requirere a suis hominibus cœpit, quisnam vir ille fuisset, quem in prœlio, quod gesserat, tam strenue pugnantem vidisset. Cumque sui responderent, se illic nullum fortius bellantem, quam ducem ipsum vidisse; ille ait: Certe multo per omnia meliorem ibi alium vidi: qui quoties me adversæ partis aliquis percutere voluit, me semper suo clypeo protexit. Cumque dux ipse prope Spoletum, ubi Basilica beati martyris Sabini episcopi sita est, in qua ejusdem venerabile corpus requiescit, advenisset: interrogavit cujus illa tam ampla domus esset. Responsum est ei a viris fidelibus, Sabinum ibi martyrem requiescere; quem Christiani, quoties in bello contra hostes irent, præsidium haberent, ac eum propterea in suum auxilium vocarent. Ariulphus vero cum adhuc esset Gentilis, ita respondit: Et potest fieri, ut homo mortuus aliquod viventibus auxilium præstet? Qui cum hoc dixisset, equo desiliens, eamdem Basilicam conspecturus intravit. Tunc aliis orantibus, ipse picturas ejusdem Basilicæ mirari cœpit. Qui cum figuram beati martyris Sabini conspexisset, mox cum juramento affirmavit, talem omnino eum virum, qui se bello protexerat, formam habitumque habuisse. Tuncque intellectum est, martyrem Sabinum eidem in prœlio adjutorium contulisse ». Hucusque de Ariulpho Paulus diaconus, qui de ejus Christianitate verbum nullum. Quamobrem quo usus erat Deus in puniendis Christianorum peccatis ministro, eumdem accepto muneri ingratum eodem anno mortis pœna affecit.

2. *Schismatici et hæretici ad Ecclesiam redeun-*

[1] Paul. diac. l. IV. c. 5. — [2] Greg. l. X. Ep. LIV. Indict. V. — [3] Paul. diac. l. IV. c. 5.

tes. — Qui igitur mœstus fuit S. Gregorius ex ejusmodi a Longobardis clade suscepta, lætatus nonnihil est schismaticorum et hæreticorum ad Catholicam communionem reversione. Tergestinus enim episcopus sponte ad Ecclesiam rediit, necnon hæretici nonnulli Eutychiani, Monophysitæ dicti, qui sponte ex Oriente Romam, ut hæresim detestarentur, fidemque Catholicam amplexarentur, se contulerunt. Extat ad eumdem episcopum S. Gregorii Epistola [1] ad unitatem Catholicam provocantis. Sed audi quam facere solerent redeuntes ad Ecclesiam fidei et unitatis professionem : relata ipsa habetur apud S. Gregorium in ejus Epistolis his verbis [2] :

3. « Quotiens cordis oculus nube erroris obductus, supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, et ab unitatis radice eos qui ad eam reversi fuerant, telo iterum erroris abscindat. Et ideo ego ille civitatis illius episcopus, comperto divisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecum cogitatione pertractans, prona et spontanea voluntate ad unitatem Sedis Apostolicæ, divina gratia duce, reversus sum. Et ne non pura mente, seu simulate reversus existimer, sub mei ordinis casu spondeo et anathematis obligatione, atque promitto tibi, et per te sancto Petro Apostolorum principi, atque ejus vicario beatissimo Gregorio, vel successoribus ipsius, me nunquam quorumlibet suasionibus, vel quocumque alio modo ad schisma, de quo Redemptoris nostri misericordia liberante ereptus sum, reversurum ; sed semper me in unitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ et communione Romani Pontificis per omnia permansurum.

« Unde jurans, dico per Deum omnipotentem, et hæc sancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, et salutem gentium atque illustrium dominorum nostrorum Rempublicam gubernantium, me in unitate (sicut dixi) Ecclesiæ Catholicæ, ad quam, Deo propitio, sum reversus, et communione Romani Pontificis semper et sine dubio permanere. Quod si (quod absit) aliqua excusatione vel argumento ab hac me unitate divisero ; perjurii reatum incurrens, æternæ pœnæ obligatus inveniar, et cum auctore schismatis habeam in futuro sæculo portionem. Hanc autem confessionem, promissionisque meæ chartulam notario meo cum consensu presbyterorum, et diaconorum, atque clericorum, qui me in hac unitate obligantes in suprascriptis omnibus prona simul voluntate secuti, atque propriis manibus subscripturi sunt, scribendam dictavi, et propria manu subscribens tibi tradidi. Acta in loco illo, die et consulibus suprascriptis ».

Subscriptio episcopi.

« Ego ille episcopus civitatis illius huic confessioni, promissionique meæ, præstito de conservandis suprascriptis omnibus sacramento, subscripsi ». Quod autem in professione hac Catholicæ unitatis nulla penitus mentio habetur de fidei dogmatibus, quorum causa conflatum est schisma, ut nonnisi eorum confessione facta, esset quis in Ecclesiam admittendus : desiderari videtur in ea pars illa professionis, qua quinta Synodus asseritur et comprobatur : quam nos accepta una cum diversis Epistolis a nostro Fabro Parisiis missis, hic suo loco reddendam esse putavimus : sic enim se habet :

Professio fidei Orthodoxæ.

« Fateor me sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia recipere et venerari, Nicænum, scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur ; Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii et Macedonii error convincitur ; Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur ; Chalcedonense, in quo Eutychis Dioscorique pravitas reprobatur tota devotione complector, integerrima approbatione custodio ; quia in his, velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, et cujuslibet vitæ atque actionis existit. Quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo Epistola, quæ Ibæ dicitur erroris plena reprobatur ; Theodorus personam mediatoris Dei et hominum in duabus subsistentiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur : scripta quoque Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur ausu dementiæ reprobata refutantur. Cuncta vero quæ præfata Concilia respuunt, respuo ; quæ venerantur, amplector : quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere quos relegarint, aut ligare quos solverint. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis ergo prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit a Deo Patre per Jesum Christum Filium ejus, qui cum eo vivit et regnat consubstantialiter Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen. Explicit ». Sed jam cœptam prosequamur historiam.

At vero ubi Tergestinus episcopus reversus est, blanditiis primum tentatur a Severo Grandensi episcopo schismaticorum capite : sed minime acquiescens, diram ab eo persecutionem est passus, cujus rei gratia opus fuit ut sanctus Gregorius adversus persecutorem Severum imploraret auxilium Smaragdi exarchi, quod contigit anno sequenti, quo ad eumdem exarchum pro eo litteras dedit [1] : Porro iste Severus, qui dicitur Grandensis episcopus, haud dubium ipse idem est cum Severo Aquileiensi ; sed incensa et diruta (ut dictum est) Aquileia, idem Severus in Grandensi Ecclesia sedem collocavit, unde et Grandensis est nominatus episcopus, idemque metropolitanus concedente id Pelagio papa Eliæ episcopo Aquileiensi, cum adhuc cum Romana Ecclesia communicaret, tempore Tiberii imperatoris. Hæc de his quæ ad schismaticos spectant.

[1] Greg. l. x. Ep. xxxvi. Ind. v. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. xxx. Ind. v edit. Rom.

[1] Greg. l. xi. Ep. xl. Indict. vi. edit. Rom.

Quod autem pertinet ad Monophysitas hæreticos Ægyptios ad Catholicam fidem conversos in Siciliam primum, inde Romam ad Apostolorum limina venientes : extat ipsius S. Gregorii Epistola[1] ad Eulogium Alexandrinum episcopum, qua ipsos illi commendat, ne ab aliis hæreticis persecutionem paterentur; ait enim : « Latores præsentium in Siciliam venientes, a Monophysitarum errore conversi sunt, atque sanctæ universali Ecclesiæ semetipsos adunaverunt. Qui ad beati Petri Apostolorum principis Ecclesiam pervenientes, poposcerunt a me ut eos meis Epistolis vestræ beatitudini commendare debuissem : quatenus ab hæreticis, qui juxta ipsos sunt positi, nullam jam violentiam perpeti permittantur. Et quia unus eorum dicit, monasterium in quo fuit, a parentibus suis fuisse constructum : auctoritatem desiderat a sanctitate vestra percipere, ut hi qui in eo sunt hæretici, aut ad sinum sanctæ Ecclesiæ redeant, aut de eodem monasterio repellantur. Hæc a nobis indicata vobis esse sufficiant : nam de vestra beatitudine novimus, quia quidquid ad zelum Dei omnipotentis pertinet, cum omni facere fervore festinet ». Hæc de his ad Eulogium S. Gregorius : atque de schismaticis et hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus satis.

4. *Concilia Gregorius indicit in Africa et Numidia ad episcoporum quasdam causas cognoscendas.* — Fuit hoc anno eidem Gregorio in rebus Africanæ Ecclesiæ laborandum. Atque primum cum Clementius primas provinciæ Bizacenæ gravium criminum reus constitutus esset apud ipsum Romanum Pontificem, quod inter Longobardorum gladios sæpius idem Pontifex versaretur : placuit ipsi, ut ab episcopis comprovincialibus causa quam exactissime tractaretur, collecto episcoporum Concilio, ad quos ista conscripsit[2] : « Ante multum tempus quædam ad nos de fratre nostro Clementio primate vestro perlata sunt, quæ cor nostrum non modico mœrore transfigerent : sed prementibus diversis tribulationibus, et maxime circumsævientibus hostibus, ea nobis non fuit spatium requirendi. Et quoniam ita sunt gravia, ut transire indiscussa nullo modo debeant : fraternitatem vestram his hortamur affatibus, ut cum omni sollicitudine ac vivacitate, veritatis indagare substantiam multis modis debeatis : ut aut si ita sunt ut audita sunt, ultione canonica resecentur; aut si falsa, fratris nostri innocentia diu sub nefandæ opinionis dilaceratione non jaceat, etc. » Monet enim pluribus, ut naviter in opus incumbant.

5. Quod item ad Africanas res spectat : idem quoque hoc anno rescripsit in causa Donadei in Numidia diaconi : qui ab episcopo suo Victore injuste gradu depositus appellavit ad Apostolicam Sedem, auditusque est a S. Gregorio, qui ejus causam cognosci voluit a primate Numidiæ, aliisque ejus provinciæ episcopis in publico Concilio, ut si revera innocens diaconus repertus esset, digna censura percelleretur ipse, qui eum damnarat Victor episcopus. Extant de his datæ Gregorii litteræ[1] ad Columbum in Numidia episcopum. Porro in eodem Concilio celebrando in Numidia ab ejus provinciæ primate Victore atque aliis collegis episcopis cognosci etiam mandat S. Gregorius causam Paulini Regensis in eadem provincia episcopi qui a suis clericis fuerat accusatus. Erat inter alias accusatio illa, quod simoniacis ordines Ecclesiasticos conferret : quod si verum esse inveniretur, tam episcopos accipientes quam dantes debere canonica pœna damnari jussit : præcipiens insuper, ut in eodem ipsorum Concilio rursus adversus simoniacos pœnæ innovarentur. Hæc ad Victorem[2] primatem Numidiæ, et ad Columbum in eadem provincia episcopum Gregorius scribit, plurimumque commendat, præcipiens, ut si opus esset, Hilarius Sedis Apostolicæ chartularius, in eadem provincia degens ad Ecclesiastica curanda negotia, eidem episcoporum Concilio interesse deberet. Scripsit[3] præterea et hac Indictione ad Dominicum episcopum Carthaginensem, a quo acceperat cum litteris reliquias sancti Agilei martyris, habetque de cura pastorali saluberrimas admonitiones.

6. Fuerunt hoc anno et alia judicia episcoporum ad Apostolicam Sedem delata, ab ipso autem S. Gregorio aliis cognoscenda delegata, ut causa Pauli episcopi Diaclini (Doclealini), quam delegat Joanni episcopo primæ Justinianæ vicem agenti ipsius Romani Pontificis. Extant de his ipsius Gregorii litteræ sub hac Indictione datæ[4], et aliæ eodem argumento ad Constantium episcopum[5]. Vides in his Apostolicæ Sedis auctoritatem adeo vigentem, ut neque bella, neque alia incommoda retinere potuerint homines, quo minus tam ab Oriente, quam Occidente ex transmarinis Ecclesiis appellationes et alia judicia deferrentur ad Apostolicam Sedem.

Quod autem ad Pauli episcopi causam pertinet : damnatus hic ob corporale (ut ait Gregorius) peccatum, et ab episcopatu depositus, cum alius in locum ejus subrogatus esset, ipse vi militum irrupit in Ecclesiam, et bona auferens, subrogatum episcopum pæne ad mortem trucidavit. Quibus auditis, jubet idem S. Gregorius, ut tanti facinoris reus retrudi deberet in monasterium ad perpetuam pœnitentiam usque ad obitum, communione corporis et sanguinis Domini privatus.

Qui igitur adversus facinorosos episcopos Ecclesiasticæ vigore censuræ erigi consuevit, idem inclinabat se (ut sæpe vidimus) compassione erga fratres coepiscopos quacumque vexatione oppressos, non despiciens, sed prompte audiens et exaudiens eorum petitiones. Nam audi, quanam hoc anno erga episcopum indigentem affectus fuerit

[1] Greg. l. x. Ep. XLV Ind. v. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XXXV. edit. Rom.

[1] Greg. l. x. Ep. VIII Ind. v. — [2] Ibid. Ep. XXXI. edit. Rom. — [3] Ibid. Ep. I. Ind. v. — [4] Ibid. Ep. XXXIII. Ind. v. — [5] Ibid. Ep. XXXIV. Ind. v. edit. Rom.

animi compassione, eidem opem ferens : scribens enim ad Venantium Perusinum episcopum, hæc habet[1] :

7. « Fratrem et coepiscopum nostrum Ecclesium frigore omnino laborare cognovimus, pro eo quod hiemalem vestem non habebat. Et quia aliquid sibi a nobis petiit debere transmitti : fraternitati tuæ ad hoc per latorem præsentium transmisimus amphimallum tunicam, vel pectoralem, ut a te ei debeat sine mora transmitti. Et ideo ad prædictum fratrem nostrum sub omni illud celeritate stude transmittere; atque nobis hoc ipsum, quia transmiseris, tuis renuntiare Epistolis non omittas : sed ita fac, ut ad transmittendum (quia vehemens frigus est) moram aliquam minime facias ». Hæc Gregorius quam propensissima sollicitudine fratris coepiscopi prospiciens egestati. Sed non prætereat (quod in hoc argumento versamur) quam nisus sit mœrentem hominem, quem ante reprehenderat, postea pariter consolari. Audi, quæso, quæ scribat ad Opportunum hoc itidem anno[2] :

8. « Pervenit ad me, quia ex eo tempore quo dilectionem tuam verbis asperis propter quædam quæ mihi jure displicuerant, contristavi, magna tibi sit oborta tristitia, atque continuus animi mœror. Unde te, dilectissime fili, volo cognoscere, quia ego illa verba non asperitate cordis, sed amore tuæ animæ sum locutus. Tu itaque ad omnipotentem Deum tota mente convertere : quantum sit fugitiva præsens vita, considera : æterna præmia lucrari festina : in quantum virtus sufficit, castiga carnem, quæ quandiu in voluptatibus vixit, animam castigavit (mortificavit). Benignitatem proximis exhibe : psalmodiæ et lacrymis horas vitæ frequentius impende : illata mala a proximis æquanimiter tolera. Si contra veritatem injuriam pertuleris, lucrum puta : ut hæc agens, per temporalia, quæ despiciendo pateris, ad cælestia regna pertingas ». Ista Gregorius, brevi compendio totius Christianæ vitæ perfectionem perstringens. Sed reliquas ejus res gestas prosequamur.

9. *Basilicas SS. Apostolorum Petri et Pauli instaurandas suscipit Gregorius.* — Inter multiplicium negotiorum labores et afflictiones, quibus jugiter tenebatur, curam suscepit hoc anno Gregorius utriusque Basilicæ, Pauli omnium amplissimæ, atque Petri, ut collabentia earum tecta instauraret: cujus rei gratia Sabino subdiacono injunxit, ut prægrandes trabes incidendas curaret, atque ad mare deferendas, quo navigio Romam perduci possent. Scripsit de his pariter et ad Arogem ducem : extant ad eos datæ Epistolæ[3] ; sed vitiatum scias Codicem, ubi perperam legitur de partibus Britannorum eas esse mittendas. Quomodo enim tam longæ petendæ trabes fuere, cum propinquiores essent in diversis Italiæ oris silvæ cæduæ earumdem trabium fertiles? Sed si qua in provincia Sabinus degeret, et negotia Ecclesiæ ageret, intelligemus ; plane sciemus, non ex Britannia esse petitas trabes, sed e Brutina provincia. Etenim ex diversis Epistolis ad eumdem Sabinum subdiaconum superius datis[1], in quibus de Rhegitanæ Ecclesiæ negotiis agitur, apparet ipsum curasse Sedis Apostolicæ negotia in Brutiorum provincia, ubi Rhegium est. Sicque quod in litteris Gregorii dicitur de partibus Britannorum esse petendas trabes, restituendum est, ut dicere velit, de partibus Brutiorum, quæ provincia hodie Calabria dicitur. Sed et quod ad Maurentium magistrum militum de eadem re Gregorius scribit, ut litteras suas, quas ad dictum Sabinum subdiaconum mittit, quam citissime curet certo homini perferendas dare : cum constet eumdem Maurentium Neapoli constitisse (ut apparet ex ejusdem Gregorii litteris[2] ad eum datis) istud ipsum affirmare suadet. Recitat Paulus diaconus[3] Epistolam S. Gregorii tunc eadem de causa scriptam ad Arogem, quem nominat Arigem, et loco Britannorum legit Brixiorum, sive Briccorum : sed Brutiorum esse legendum, quæ dicta sunt, indicant. Fuit Aroges dux Beneventi, cujus ducatus amplitudo regiones omnes continebat, quæ Hadriatico atque Tyrrheno includuntur, a littore Hydruntino Campanum usque, locis aliquibus exceptis, quæ adhuc Orientali imperio subjecta erant. Est mentio de eodem duce apud eumdem S. Gregorium in Epistola ad Joannem episcopum Ravennatem libro secundo, et alibi. Sed et confirmat hæc omnia quæ dicta sunt auctoritas Anastasii bibliothecarii, qui in Gregorio secundo Romano Pontifice testatur, trabes pro eadem omnium amplissima Basilica sancti Pauli e Calabria esse petitas, atque Romam navigio missas.

10. *Gregorii sensus de suis lucubrationibus.* — Hoc anno S. Gregorius scribens[4] ad Joannem subdiaconum Ravennatem, prævia occasione obitus Claudii abbatis, recenset suas lucubrationes, vel a se scriptas, vel ab aliis exceptas, vel translatas : atque primum : « Præterea, inquit, quia idem carissimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquentem de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis, de libris quoque Regum, et de Heptateuco audierat, quæ ego scripto tradere præ infirmitate non potui, ipse ea suo sensu et stylo dictavit, ne oblivione deperirent, ut apto tempore hæc eadem mihi inferret, et emendatius dictarentur. Quæ cum mihi legisset, inveni dictorum meorum sensum valde in multis inutilius fuisse permutatum. Unde necesse est, ut tua experientia, omni excusatione et mora cessante, ad ejus monasterium accedat, et convenire fratres faciat, ut sub omni veritate quantascumque de diversis scripturis chartas detulit, ad medium deducant : quas tu suscipe, et mihi celerrime transmitte ». Hæc de ex-

[1] Greg. l. x. Ep. LII. Ind. v. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XIV. Ind. v. edit. Rom. — [3] Ibid. Ep. XXIV. XXV. XXVI. Ind. v.

[1] Greg. l. VII. Ep. XLVI. Ind. II. l. VIII. Ep. V. VI. Ind. III. — [2] Greg. l. VIII. Ep. XXVI. Ind. III. — [3] Paul. diac. l. IV. c. 6. — [4] Greg. l. x. Ep. XXII. Ind. v.

ceptis per Claudium abbatem. Alia vero occasione de libris a se scriptis et editis ista subdit :

11. « Illud autem quod ad me quorumdam relatione perlatum est, quia reverendissimus frater et coepiscopus meus Marinianus legi commentarios (commenta) beati Job publice ad vigilias faciat, non grate suscepi : quia non est illud opus populare, et rudibus auditoribus impedimentum magis quam provectum generat. Sed dic ei, ut commenta Psalmorum legi ad vigilias faciat, quæ mentes sæcularium ad bonos mores præcipue informant. Neque enim volo, dum in hac carne sum, si qua dixisse me contigit, ea facile hominibus innotescere (innotesci). Nam quia dilectissimæ memoriæ Anatolius diaconus (apocrisiarius fuit hic a Gregorio missus post Sabinianum Constantinopolim et ibi defunctus) quærenti ac jubenti domno imperatori librum regulæ pastoralis dedit, ægre suscepi : quem sanctissimus frater et coepiscopus meus Anastasius Antiochenus in græcam linguam transtulit; et sicut mihi scriptum est, ei valde placuit : sed mihi valde displicuit, ut qui meliora habent, in minimis occupentur, etc. » Subdit de supplendis ex Romano Codice, quæ decurtata seu omissa in eo libro legerentur in Codice Ravennate. Quod vero ad Claudii abbatis successorem a monachis delectum Constantinum pertinet : rejecit illum sanctus Gregorius, eo quod, inquit, peculiaritati studeret, quodque scisset ipsum profectum esse in Picenum ad aliud quod ibi haberet monasterium, solum, absque fratrum suorum aliquo teste. Sed de his hactenus.

12. *Occisis Mauritio et filiis, Phocas coronatur imperator.* — Quod autem ad rerum Orientalium statum pertinet : hoc anno occisum esse Mauritium imp. una cum filiis, et subrogatum Phocam, publica monumenta apud Gregorium ita descripta testantur undecimi libri exordio [1] :

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, per Indictionem sextam, die vicesima tertia mensis Novembris, temporibus domini et beatissimi papæ Gregorii, coronatus est Phocas et Leontia Augusta Septimo in palatio, quod dicitur Secundianas, et occisus est Mauritius imperator cum omnibus filiis suis masculis, id est, Theodosio jam coronato, Tiberio, Petro, Paulo, et Justiniano simul et Petro fratre suprascripti Mauritii Augusti; sed et aliqui procerum, qui ei cohærebant, id est, Constantius patricius et curator, et Placidas, sed et Georgius notarius principis ». Hæc tibi quod ad tempus pertinet.

Plane accidit secundum illud Sapientiæ [2] : « Audite, reges, et intelligite. Horrende et cito apparebit vobis : quoniam judicium durissimum in his qui præsunt fiet ». Ita quidem patefactum est horrendum Dei judicium adversus Mauritium imperatorem, dum de facinore haud pridem perpetrato persolvit pœnam (ut licuit) talionis : dum enim ipse passus esset tot millia innocentium Christianorum a diro Barbaro immanissime cædi, quos minimo potuisset redimere pretio, reus factus innoxii effusi sanguinis, ipse a tyranno una cum insontibus filiis crudelissime necatus est, nullo adjuvante, eripiente nemine. Sentiens vero ipse manum esse hanc Domini porrectam ad ulciscendum, specimen edidit probatissimi Christiani , conficiens sibi ex calice iræ Dei poculum medicinæ, quod sibi prodesset ad peccatorum suorum purgationem et perfectam salutem animæ consequendam. Sed age jam cuncta eodem, quo se habuerunt ordine, recenseamus.

13. Primum quidem quæ de Mauritii nece ostensa sint divinitus Theodoro Siceotæ episcopo Anastasiopolitano , dicenda sunt. Eleusius rem gestam sic narrat, qui illi inhærebat [1] : « Antequam Mauritius imperator occideretur, cum in Dei Genitricis monasterio vir sanctus præfinitum Psalmorum numerum legeret, in sanctuario recens exædificato, lucerna, quæ semper ardet, exstincta est. Quapropter uni ex fratribus annuit ut eam accenderet : sed cum statim rursus exstincta esset, frater rediit, et cum precibus eam iterum accendit. Repenteque rursus exstincta, vir sanctus illum reprehendens , tanquam inepte id fecisset ; ipse accessit, et manu sua illam accendit. Sed cum illic adhuc staret, similiter rursum exstincta est. Tunc fratribus omnibus congregatis, severe locutus est ad hunc modum : Signum hoc, fratres, non simpliciter (mihi credite) nec temere contigit. Vos ergo diligenter explorate quid egeritis, et in conspectu Dei peccatum vestrum confitemini. Licet enim vos illud celare conemini, Deus ipse patefaciet. Cum autem fratres sibi nullius esse culpæ conscios respondissent, ad obsecrandum Deum accessit, ut sibi rem indicaret. Cumque re divinitus patefacta , tristis esset, et cum gemitu diceret : Vere tu, Isaia, naturam hominis expendisti, cum diceres [2] : Omnis homo fœnum, et omnis gloria ejus tanquam flos fœni : aruit fœnum, et flos ejus decidit. Et cum hæc loqueretur, fratres rogabant eum, ut rem omnibus patefaceret. Quibus cum præcepisset, ut rem nemini indicarent, prædixit eis, quo mortis genere Mauritius imperator esset interiturus. Fratribusque merito id illi eventurum respondentibus ob ea quæ improbe gessisset : Sic ipse quidem, filii (inquit S. Theodorus) morietur, sed post eum multo deteriora contingent, quæ hæc ætas non exspectat ». Sed de his postea.

14. Rursum vero prædictiones. Etenim ante annum imperatoris necis hæc etiam præcessisse, Cedreni habent Annales : « Monachus quidam, cujus vitæ exercitatio illustris erat, strictum gladium tenens a foro usque ad æneam portam procurrit, omnibus prædicens imperatorem gladio occisum iri. Sed Herodianus Mauritio palam, quæ ipsi eventura essent, denuntiavit ». Tunc etiam et populum in Mauritii ludibrium Maurum quemdam hominem

[1] Greg. l. XI. c. 1. — [2] Sap. VI.

[1] Vit. S. Th. Sic. apud Sur. tom. II. die XXII. April. — [2] Isa. IV.

Mauritio similem super asinum imposuisse, et corona ex alliis confecta coronasse, et ac si imperator esset, per urbem duxisse, sannisque, jocis, scommatibus, ac sibilis insectatum eum universum vulgus, affirmat: addit præterea, portenta monstraque plura, et e cælo signa ad id indicandum præcessisse, quæ singula Nicephorus refert[1]: præcognitumque Mauritio, ab eo se occidendum esse, cujus nomen duabus his litteris inchoatur P. H. cujus rei gratia Philippicus sororis ipsius maritus in suspicionem adductus est: sed divinitus per somnium certiorem de nomine interfectoris Mauritium esse redditum. Narrat cuncta verbis istis Cedrenus:

15. « Sic igitur eodem anno ultimo Mauritii imp. ipse ad se reversus, recordatusque Deum nihil clam esse, eumque pro meritis cuique suis sive bona sive mala tribuere: tum quam graviter peccasset, quod captivos redimere noluit: expediens esse cogitavit, ut in hac vita temporaneas, et non in futura æternas pœnas daret. Itaque libellos supplices scripsit ad omnes patriarchas, et monachos in omnia monasteria, etiam Hierosolymam misit, ut a Deo peterent, ut ipse de peccatis admissis in hac vita et non in futura pœnas lueret. Quin et in Philippicum impegit sororis suæ maritum, suspicatus ab eo cædem sibi parari, ex vaticinio quodam, quo significatum esset, ab P. H. esse cavendum. Cæterum Philippicus innocens juramentis modis omnibus apud eum se purgare non destitit. Mauritius autem, cum pro ipso ubique viri pii Dominum precarentur, quadam nocte in somnis ejusmodi visum vidit: nempe adstare se ante Salvatoris imaginem in palatii porta ærea collocatam, atque una simul multam turbam captivorum ipsum apud Dominum accusantium. Tum ipsum judicem jubere Mauritium causam dicturum sisti. Sicque a satellitibus correptum, et in porphyretico umbilico ibi posito constitutum, ab eodem Jesu Christo Domino interrogatum fuisse, ubinam sibi pœnas rependi vellet, in hac scilicet vel futura vita? ipsum autem Mauritium ita respondisse: Domine benignissime, juste Judex, hic malo potius, quam in altera vita. Nec mora, statim jussum esse, ut cum uxore sua et liberis, totaque familia Phocæ militi trucidandus daretur. Expergefactus, statim accubitorem suum misit, qui Philippicum ad se perduceret.

16. « Cum autem vocari se nocte Philippicus cognovisset, qui jam antea se scisset in suspicionem apud imperatorem adductum, de se actum putavit: quamobrem antequam ad ipsum imperatorem accederet, sacram Eucharistiæ communionem accepit, et abiit, uxorem Gordiam nomine relinquens ejulantem sacco cinereque conspersam, dolorem immensum, quo angebatur præ se ferentem. Ut autem ad imperatorem Philippicus venit, sese ad ejus pedes stratus advolvit. Sed imperator, accubitore foras exire jusso, ipse ad Philippici pedes accidit, dicens: Ignosce mihi, frater, quas tibi innocenti calumnias tribui. Suspicabar quidem te meæ vitæ insidias moliri, sed jam te innocentem cognovi. Hortor autem, ut dicas mihi, si quem Phocam militem in exercitu nosti. Novi, ait ille, quemdam, qui pridem ab exercitu missus, cum tua majestate jurgavit. Quærenti autem Mauritio, quo ille præditus esset ingenio: respondit, hominem esse timidum et crudelem. Tum imperator: Si timidus est, inquit, homicida est. Narravitque Philippico insomnium ». Subdit vero de comete, qui apparuit, gladii formam habente, qui quasi lingua cælestis quæ essent eventura prædiceret. Post hæc vero quid referret legatio ad sanctos viros missa, sic breviter narrat: « Postridie Magistrianus, quem ad hoc ablegaverat Mauritius venit a sanctis hoc responsum ferens: Probat Deus conversionem tuam, et animæ salutem concedit, teque totamque familiam tuam collocat inter electos, sed imperii cum dedecore jacturam patieris. Quibus auditis, Mauritius Deo laudes et gratias dixit.

17. « Inter hæc autem accidit ut Petrus germanus imperatoris litteras ipsius jussu ad exercitum mitteret, quibus juberet, ut trajecto Istro, milites ibidem hiemarent. Quod cum audisset exercitus, commotus vehementer, seditionemque faciens, de novo creando imperatore tumultuose agere incipiens, quem audacem scirent esse militem Phocam centurionem super scutum elevantes acclamant, salutantque imperatorem. Ubi autem ista innotuere Petro, mox Byzantium veniens, certiorem de his reddit imperatorem: qui jam adventare sentiens hostem navim conscendit cum liberis et uxore; sed tempestate repulsus vix periculum evasit, delatus ad sanctum Autonomum: eademque nocte podagræ dolores ipsum corripuere. Qui vero erant Constantinopoli contrariæ factionis Prasini, occurrentes Phocæ eumdem plurimum honoravere, persuaseruntque in Hebdomon venire. Inter hæc accidit peti a populo adversæ partis Theodosium filium Mauritii imperatorem. His Mauritius adversatus. Timens sibi Germanus in Deiparæ, Cyri dictum, templum aufugit: quo jussus abstrahi a militibus, sed tutatus est eum populus ». Sed hæc Theophanes pluribus.

18. At modo de promotione et unctione Phocæ historiam prosequamur. Cum se contulisset ad Septimum Phocas, facti sunt illi obviam patriarcha Constantinopolitanus, necnon et senatores. Exegit vero ab eo Cyriacus patriarcha ex more confessionem Catholicæ fidei, promissionemque, qua polliceretur juxta ritum, se Ecclesiam a dissensionibus conservaturum immunem. Quibus peractis, idem Phocas in Ecclesia sancti Joannis Baptistæ insignibus imperatoriis decoratur; ex quo facto clades provenit imperii, biduo post Phocas curru imperatorio advectus venit in regiam. Quinta vero die Leontiam conjugem suam, corona ei imposita, Augustam nuncupavit.

19. Cum autem ex more pristino in editione spectaculorum Phocas totus esset, et in Circo de

[1] Nic. l. XVIII. c. 38.

loci prærogativa oborta contentio fuisset, populus tumultuatus Mauritium appellavit, quod nondum mortuus esset. Movit res inexspectata invidiam imperatoris: qui mox excitatus, missis militibus ad Mauritium, eum ad portum Eutropii adduci jussit. Ubi ante oculos ejus jussi sunt necari quinque filii masculi. Ad quæ ille alta philosophia dixisse fertur illud Davidicum: « Justus es, Domine, et rectum judicium tuum ». Interea vero cum nutrix subtraxisset unum e nece, et pro illo filium suum offerret: id Mauritius fieri vetuit, infantemque suum prodidit, qui visus est e vulneribus lac dare cum sanguine. Tandem vero ultimo loco Mauritius ipse occisus est, cum se casu superiorem in omnibus demonstrasset. Horum omnium abscissa capita delata in campum juxta tribunal, ad fœtorem usque ibidem permanserunt, donec Phocas licentiam ea auferendi atque sepulturæ mandandi concessit, quæ una cum corporibus delata sunt ad sepulcrum S. Mamantis. Defuit autem liberorum Mauritii internecioni Theodosius ablegatus a patre ad petendum auxilium a Cosrhoe Persarum rege: sed quomodo interceptus, et neci postea ipse etiam traditus sit, dicemus anno sequenti, quo contigit. De nece quoque conjugis et filiarum virginum suo item loco dicturi sumus. Habet hæc eadem de interitu Mauritii Theophanes totidem ferme [1] verbis, sed paulo copiosius explicat: ubi subditur, interfectum post hæc fuisse Petrum Mauritii fratrem, et alios proceres multos. Philippicum vero cognatum imperatoris attonsum capite, sacerdotio initiatum, sectatum vitam quietam, tradit Cedrenus, cum videlicet jugalis ejus idem vitæ genus arripuisset.

20. Quomodo autem hæc quæ Constantinopoli gesta sunt, dæmones Alexandriæ nuntiaverunt a Theophane ita narratur: « Interea Calligraphus quidam Alexandriæ venerabilis vir, ex matutina vigilia domum vadens, media nocte videt statuas ex metallo æris abstractas, et voce grandi dicentes, interemptum Mauritium et filios ipsius, atque omnes casus, qui apud Byzantium fuerunt gesti. Mane vero facto, pergens, hæc Augustali retulit, qui præcepit ei, nulli hæc manifesta facere; scribensque diem præstolabatur exitum. Die vero nona prætereunte, ecce nuntius venit, indicans Mauritii interemptionem. Tunc Augustalis dæmonum vaticinium publicavit ». Hæc ibi. Qui autem præter Mauritium et filios interempti fuerint, Nicephorus ea quæ sunt dicta prolixius prosecutus, ita recenset [2]: « Proinde Petrum Mauritii fratrem tyrannus ferro necat. Occiditur præterea, de quo sæpe facta est mentio, dux Commentiolus, item Georgius Philippici filius, Præsentinus, etiam, cui curas et consilia sua Petrus crediderat: postremo vero et Theodosius Mauritii successor, ex itinere (ut dictum est) retractus ». Sed de ipso agetur anno sequenti.

21. *De annis imperii Mauritii.* — His enarratis, jam superest, tantum, ut annos, quibus Mauritius imperavit, ad calculos revocemus. Accidit namque, ut unus errans, idem et reliquos rem absque exacta consideratione prætergredientes, in errorem eumdem secum ferret. Hæc dixerim, quod penes Græcos vel alios ferme omnes una videtur esse communis assertio de tempore quo Mauritius imperavit, nimirum ipsum ad annum vicesimum pervenisse: istud quidem expressum invenies apud Theophanem, Cedrenum, Nicephorum [1], qui et ejus ætati tribuit annos sexaginta tres, idemque Zonaras habet, hoc ipsum Beda, et alii. Sed antequam alios corrigamus, ea primum menda, quæ volvendo cusos hactenus tomi hujus terniones reperimus de inchoatis vel absolutis Mauritii imp. annis expurgemus: ut hac una animadversione corrigas omnes errores illapsos, ut singulos in annis singulis positos ejus annos semper inchoatos intelligas, non absolutos. His emendatis, exactam jam Mauritii imperii temporis rationem ineamus.

Jam superius ex scriptoribus qui eodem tempore vixerunt, ostendimus creatum Mauritium anno Redemptoris quingentesimo octogesimo sexto; idque tam Græci quam Latini auctores testantur, qui eodem vivebant tempore: quo etiam anno Tiberium prædecessorem Mauritii mortuum tradunt, quarto idus Augusti: a quo tempore si incipias numerare annos Mauritii usque ad præsentem annum, quo testificatione publicorum Actorum et aliorum constat mense Novembri Indictionis sextæ occisum Mauritium, et subrogatum Phocam; utique reperies ipsum nonnisi annos sexdecim ac menses tres et aliquot dies imperasse.

22. Sed quoniam apud S. Gregorium et Bedam in publicis monumentis depravatum interdum invenies numerum Indictionum et discrepare ab aliis annis aliter consignatis: provocamus lectorem ad Evagrium [2] rationem temporum non obiter et oscitanter afferentem, sed summa (ut profitetur) industria et diligentia statuentem, qui cum suæ ætatis tempora quam studiosissime recensere se profiteatur, erit ipse nobis instar omnium aliter sentientium. Repetenda sunt ergo hic verba ipsius ita dicentis: « Ut autem ordinem temporum accuratissime complectamur, intelligendum est, Justinum juniorem per se solum ad annos duodecim et menses decem cum dimidio regnasse, atque una cum Tiberio ad annos tres et undecim menses, totumque tempus regni sui annos sexdecim et menses novem cum dimidio complexum esse. Regnavit autem Tiberius per se solum annos quatuor, cum Justino autem tres, et menses undecim ». Sunt hæc Evagrii verba, canonque firmissimus temporis constitutus.

23. Sic igitur dum numerat ab obitu Justiniani imp. cui Justinus successit: cum constet Justinianum [3] idibus Novembris diem obiisse anno Domini quingentesimo sexagesimo quinto, atque teste

[1] Miscel. l. XXVII. — [2] Niceph. l. XVIII c. 41.

[1] Niceph. l. XVIII. c. 40. in fin. — [2] Evag. l. V c. 23. — [3] Ex Corippi carm. dict. sup.

eodem Evagrio [4] imperasse annos triginta octo et menses octo, sicque obiisse anno Redemptoris, quingentesimo sexagesimo quinto : his si addas annos decem et septem minus mense uno cum dimidio, quibus imperavit Justinus, pervenies ad annum Domini quingentesimum octogesimum secundum. His jungas quatuor, quibus solum regnasse Tiberium idem Evagrius tradit; pervenies ad annum Domini quingentesimum octogesimum sextum : a quo tempore incipe numerare annos Mauritii usque ad præsentem annum ; utique non amplius quam annos sexdecim et tres menses (ut superius dictum est) reperies. Hæc dicta sunto ad rectam annorum imperii Mauritii rationem, auctore Evagrio omnia ob oculos habente, et annos imperatoris ad exactissimam temporis rationem revocante : quibus reliquos corrigas omnes et emendes, nisi auctores numero potius quam veritate pollentes sequendos existimes.

24. *Probe facta Mauritii.* — Porro scito calumniam fuisse, quam adversa populi pars intulit [1] in Mauritium, quod Marcionis hæresis sectator esset : siquidem superius vidimus ejusdem fidem Catholicam non solum receptam, sed prædicatam sæpe a sancto Gregorio Romano Pontifice [2], cujus de his sententia vera certaque haberi debet, non inconstantis vulgi et perciti furore jactata convicia. Quæ vero laude digna de Mauritio Nicephorus ad finem habeat [3], accipe : ait enim : « Mauritius imp. summopere viros eloquentia insignes coluit : liberalis etiam erga eos, qui pulcherrimis optimisque disciplinis præclaram operam navassent. Celebria quoque opera in Romani imperii ditione construxit : quorum est unum sanctorum quadraginta martyrum Ecclesia, quam Tiberius antea ædificare aggressus fuerat. Sacram quoque Apostoli Pauli ædem Tarsi Ciliciæ eumdem construxisse ferunt. Fertur et illud quoque de eo, quod tertiam partem pensionum vectigalium subditis suis remiserit, quodque liberaliter Byzantiis triginta talenta donaverit, ut aquæductuum meatus renovarent. Item præclarum illud stemma et ornamentum, quod ei Sophia Augusta socrus et conjux Constantina ambitiose admodum et magnifice elaborarant, cum id ne semel quidem gestasset, maximo Dei templo intulit, et divinæ mensæ consecratum, aurea catella suspendit : quod ipsum ornamentum usque ad expugnationem urbis duravit ». Hæc Nicephorus.

25. Verum cur ad extrema hæc omnium calamitatum Mauritius tandem prolapsus inciderit ut intelligas, superiores ejus gressus non recto tramite fixos memoria repete, quæ scilicet quantave adversus libertatem Ecclesiasticam sanxerit, quæve in sanctissimum patrem Gregorium perpetrarit : ut plane illam visus sit subiisse quodammodo pœnam, quæ in sacris Proverbiis reperitur ita esse sancita [1] : « Oculum, qui subsannat patrem, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ » : Passus namque et hanc ignominiam esset, secto capite usque ad putredinem in foro exposito, nisi vallatum semper fuisset a spectantibus et admirantibus populis. Hæc de his satis.

[1] Niceph. l. XVIII. c. 39. — [2] Greg. l. X. Ep. XL. Ind. 4. — [3] Niceph. l. XVIII. c. 42.

[1] Prov. XXX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6095. — Anno Æræ Hisp. 640. — Jesu Christi 602. — Gregorii papæ 13. — Phocæ imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XX *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XVIII. Ita Chronicon Alexandrinum.

2. *Bellum Longobardicum anno superiori gestum.* — Ad num. 1. Prœlium inter Romanos et Longobardos commissum, in quo *Ariulphus* dux Spoleti et vir gentilis, *sancto Sabino* martyre illi opem ferente, vicit, retrahendum est ad annum superiorem. Paulus enim diaconus, qui illud lib. 4 Historiæ Longobard. cap. 17, juxta accuratas editiones Grotii et Gruteri, narrat, postquam locutus est de bello *Clotarium* inter et *Theodebertum* Francorum reges gesto, ait : « Sequenti anno Ariulphus dux moritur », et postea de victoria ab eo relata verba facit. Quare cum anno DC *Cloturius* a *Theodeberto* superatus fuerit, anno DCI *Ariulphus* de Romanis victor extitit.

3. *Fidei professio schismaticorum ad Ecclesiam redeuntium.* — Ad num. 2 et seq. Cum schismatici ad Ecclesiasticam unionem redibant, juramenti formulam a Gregorio conflatam recitabant, quam ipsemet exibet lib. 10, Epist. XXXI, Indict. V. Inse-

ruit eam Annalibus Baronius hoc anno num. 3, sed sine titulo hoc, qui præfigitur eidem Epistolæ in editione Gregoriana Gussanvillæi : « Promissio cujusdam episcopi hæresim suam anathematizantis, quam solvi fecit in nomine domini imp. Constantinopoli, sub die x mensis Febr. Indict. v». Idem eminentissimus cardinalis in editione Coloniensi, et in aliis, in Addit. ad tomum IX, ait desiderari in Gregorii libris fidei professionem, quam recitabant schismatici, dum ad Ecclesiam revertebantur, accepisse se tamen illam a Nicolao Fabro, quam in Annales inserit. Emin. card. Norisius in Dissert. de Synodo quinta cap. 9, paragrapho 5, eamdem iisdem omnino verbis dicit recitari lib. 1, Epist. XXIV, ad patriarchas in fine, incipereque ab his verbis : « Præterea quia corde creditur ad justitiam », usque ad finem Epistolæ. Etenim hic in Ecclesia mos id temporis vigebat, « Ut quoties (verba sunt Gregorii) in quatuor præcipuis sedibus antistites ordinantur, Synodales sibi Epistolas vicissim mittant, in quibus se sanctam Chalcedonensem Synodum cum aliis generalibus Synodis custodire fateantur ». Quare Gregorius acceptis imperatoris litteris, quibus ipsius consecrationem ratam habebat, quinto sui Pontificatus mense elegantissimam Synodicam Epistolam ad patriarchas misit, in cujus fine ait : « Sicuti sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, et venerari me fateor ». Ita eruditissimus card. Norisius.

4. *Diversa ab illa quam emittebant Pontifices Rom. in sua ordinatione.* — Verum tam ipse, quam Baronius hac in re hallucinati sunt. Baronius quidem, quia arbitratus est in professione Catholicæ unitatis, quam ipsemet recitat, et cujus Epigraphen mox retulimus, desiderari videri partem illam, qua quinta Synodus asseritur, quia in citata professione nulla mentio habetur de fidei dogmatibus, quorum causa conflatum est schisma. Putavit etiam Baronius professionem fidei sibi a Nicolao Fabro transmissam, aliud non esse, quam partem illam in professione fidei schismaticorum a librariis prætermissam. At exemplar illud Nicolai Fabri, cujus titulus est : *Professio fidei Orthodoxæ*, pars tantum est professionis fidei a sancto Gregorio ad quatuor patriarchas missæ aliquot mensibus a sua ordinatione : quæ professio fidei integra recitatur libro primo Regist. Epist. XXIV, unde exemplar illud Nicolai Fabri desumptum est, ut illud cum fine ejusdem Epistolæ conferenti manifeste liquebit. Professio itaque fidei a schismaticis adhiberi solita, integra est tam apud Baronium, quam in lib. 10 Registri Gregoriani, et in Baroniana nihil deest præter titulum a collectoribus Conciliorum, vel ab aliquo alio eidem additum. Pars vero professionis fidei, quam recitat Baronius ex Codice Nicolai Fabri, pars est professionis fidei a sancto Gregorio emissæ. In libro diurno Romanorum Pontificum recitantur tres aliæ fidei professiones sine nomine Pontificis Romani, qui eas pronuntiavit; in quibus etiam, sicuti in Gregoriana, articuli fidei memorantur. Falsus est etiam Baronius in eo quod autumavit, partem illam professionis fidei Parisiis ad se transmissam nunquam lucem vidisse. Norisius vero cardinalis, qui recte animadvertit, eamdem partem jamdiu typis datam esse, et contineri in Epist. XXIV libri primi, in eo cum Baronio deceptus est, quod crediderit, eam a schismaticis de more emissam, et in horum fidei professione dogmata fidei de more memorata fuisse. In ista enim mentio tantum erat schismatis, ad quod nunquam se reversuros promittebant, et unitatis Ecclesiæ Catholicæ, in qua se semper permansuros jurabant, ut ex laudata formula in lib. 10, Epist. XXX Registri sancti Gregorii descripta satis intelligitur.

5. *Epistola D. Gregorii de causa Pauli episc. Docleatini.* — Ad num. 6. Epist. XXXIV Registri Gregoriani lib. 10, Indict. v, data est *Joanni episcopo primæ Justinianæ*, qua Gregorius ei mandat, ut cogat Paulum *Docleatinæ civitatis* episcopum, ob corporale crimen jam dignitate depositum restituere Ecclesiæ, quæ dicebatur abstulisse. In exemplari, quo Baronius usus Paulus dicitur episcopus *Diaclinus*, et ex correctione Baronii *Doclealinus*. Verum in editione Gussanvillæi, cæteris quæ hactenus prodiere correctiore, recte Paulus appellatur *episcopus Docleatinæ civitatis. Doclea* erat urbs Illyrici cujus populi vocabantur *Docleatæ*, ut docet Ptolomæus lib. 2 Geogr. cap. 17, et quidem episcopalis; quibusdam *Antivari*, aliis vero *Cataro* ad Rhyzonicum sinum. Suberat olim *Scodritano* episcopo, qui tunc primas erat, et *Scodra* metropolis fuit Prævalis, donec Justinianus patriam suam *Acrida* Justinianam nominavit, et metropolim declaravit, ut habetur Novella CXXXI.

6. *Mauritius imp. occiditur.* — A num. 12 ad 21. Theophylactus lib. 8, cap. 5 et seqq. narrat quæ ultima æstate et autumno imperii Mauritiani gesta sunt, aitque, *autumno adventante*, cum Mauritius *Petro* fratri Europæ prætori jussisset, ut copias in Sclavorum regione *per hyemem* retineret, Romanos acerrime recusasse propter prædæ spem exiguam et barbaricam locorum illorum frequentiam. Hinc ad Petrum leucis viginti distantem a castris, legatos mittunt octo, *e quibus etiam erat Phocas tyrannus immitissimus*. Petebant autem, ut liceret in hyberna domum redire. *Petrus* ad castra profectus imperatoris ad se litteras demonstrat, et se multitudini opponit. Verum postridie milites rursum coeuntes exarchum *Phocam* centurionem sibi præficiunt, eumque supra scutum alte sublatum, faustis gratulationibus prosequuntur. His auditis *Petrus* fugæ se committit, et ad imperatorem venit. Is legatos ad Phocam mittit. Sed hac de re tyrannus insolescit, procellaque excitata Mauritius ægre ad ædem martyris *Autonomi* vivus evadit. Tandemque populo Phocæ applaudente, « omnibusque res novas exposcentibus, promulgatur pestis illa, et sceptri dominus tyrannus deligitur, qui Mauritio vitam eripit, prius, eo spectante, maribus

ejusdem filiis jugulatis. Cum nutrix unum de puerulis imperatoris suffurata, suum adhuc lactantem pro eo jugulandum subjecisset, ferunt, quod res est, Mauritium percussoribus arcanum detexisse, occultationemque pueruli indicasse, et minime justum esse affirmasse, ista subtractione sui filii germanam cædem quasi adulterari atque corrumpi ». Tyrannus Petro Mauritii germano cervices præcidit. Tollitur e medio etiam *Comentiolus*, qui Europæ dux fuerat, aliique. Hæc Theophylactus.

7. *Phocas invadit imperium.* — Auctor Chronici Alexandrini, cujus tantum Fastos Baronius legerat, selecta quædam sub anno Mauritii xx, refert : « Sexto Julii quintæ Indictionis, edicto proposito scriptum est reliqua parte anni usque ad Januarium, nempe, sexta Indictione. Ita et secundo consulatu ejusdem religiosissimi principis nostri Novembri mense ejusdem Indictionis, Phocas cum exercitu contra Mauritium seditionem movit et Mauritius Tiberius cum uxore Constantina et novem liberis, sex maribus, nempe : Theodosio, Tiberio, Petro, Paulo, Justino, et Justiniano; et tribus virginibus : Anastasia, Theocliste, et Cleopatra. xxii mensis Dii, qui Romanis est November, noctu, illucescente jam xxiii die, qui fuit feria sexta, fugit. Phocas autem xxiii ejusdem mensis, feria sexta a Cyriaco patriarcha Constantinopolitano in æde veneranda S. Joannis, quæ est in Hebdomo, inauguratus, xxv die dicti mensis, die Dominico, ab Hebdomo per Auream, et Troadesias porticus, mediamque urbem totam, usque ad palatium, nemine resistente, sed cunctis applaudentibus, curru vectus Constantinopolim ingressus est ». Verum priora verba corrupta sunt; mense Julio currebat adhuc Indictio v, eaque ante Septembrem mutari non potuit. Præterea certum est *Mauritium* semel consulem processisse, quod et ipsemet auctor Chronici Alexandrini ostendit, qui præsentem annum his characteribus notat : *Indict.* v, *Mauritii* xx, *post ejusdem consul.* xviii. Quod si Mauritius secundum consulatum gessisset, auctor Chronici Alexandrini loco verborum illorum scripsisset : *Indict.* v, *Mauritii* xx, *co secundo consule solo.* Illum itaque locum depravatum esse, certissimum : quod tamen non animadvertit Ducangius in Notis ad istud Chronicon, ubi eum sanum contendit, miraturque me in Dissertatione Hypatica hunc Mauritianum characterismum omisisse (1).

8. *Crudelitas Phocæ in Mauritium ejusque filios.* — Subdit auctor Chronici Alexandrini : « Comprehensus vero Mauritius Tiberius cum uxore et octo liberis in æde S. Autonomi juxta Prænetum, et xxvii die ejusdem mensis, feria tertia, occiditur ad Chalcedonem ipse Mauritius Tiberius ac Petrus, Justinus et Justinianus, et Petrus Mauritii germanus curopalata captus et ipse. Interfecti sunt in Diadromo ad Acritam Constantinus Lardis ex præfecto factus prætorio Logothetes et curator Ormisdi, filius præterea Mauritii Theodosius, et Comentiolus patricius, et militiæ præfectus cæsus est trans urbem ad S. Cononis propter mare. Et corpus ipsius a canibus devoratum est. A xxv ejusdem mensis in reliquam anni partem, usque ad Januarium nempe, præsentis Indictionis vi perscriptum est in publicis imperii causis : PHOCÆ ANNO PRIMO.

9. *Mauritius annum* xxi *imperii inchoavit.* — Ad num. 21 et seq. *Mauritium* die xiv mensis Augusti anni DLXXXII, *Tiberio Constantino* successisse, et exeunte mense Novembri hujus Christi anni trucidatum esse, ideoque et imperasse annos viginti, menses tres, dies aliquot, imposterum vocari non potest in controversiam, solutis jam omnibus difficultatibus, quæ nostra etiam ætate viros doctissimos in errorem traxerant. Baronius, qui anno DLXXXVI ejus initium collocarat, eique hoc anno imperii annos xvi tantum assignarat, in Appendice ad tomum xii, ad annum DLXXXVI, et in editione Coloniensi ad eumdem annum tomo vii, Evagrium errasse in recensendis annis Justini, Tiberii et Mauritii agnovit, licet verius dixisset Evagrii textum a librariis depravatum fuisse, ut suo loco ostendi; uno tamen anno adhuc erravit Baronius, cum Mauritii imperium anno DLXXXIII illigandum esse docuerit. Verum quidem est, Zonaram, Cedrenum, aliosque passim ei annos viginti tribuere; sed historici illi annos completos, ut fere fit, tantum numerant. Qui enim annos non integros in summam contulere, uti Beda lib. 4, cap. 23, et Paulus de Gestis Longobard. lib. 4, cap. 27 tradunt eum imperium *uno et viginti annis tenuisse.* Ducangius in familiis Augustis Byzantinis cap. 9, refert nummum Mauritii Augusti in postica inscriptum : ANNO XX, aliumque in quo legitur, ANNO XX : infra, THEUP. id est, *Thessalonicæ urbe percussus.*

10. *Theophylactus Heraclio imperante Historiam Mauritianam scripsit.* — Ad num. 23 et seq. Virtutes et vitia Mauritii imperatoris non tacuit Theophylactus Simocatta in sua Historia, quam publicavit extremis Heraclii Augusti temporibus.

(1) Hunc textum Chronici Alexandrini corruptum esse duplici conjectura Pagius arguit. Primo, quod Indictionem sextam hoc anno incœpisse referat die vi Julii. Secundo, quod in hunc annum secundum Mauritii consulatum conferat. Sed alia ex his conjecturis nonnisi ex depravata textus versione processit. Ita enim habet Græcum ex nupera editione Veneta Dufresnii, pag. 301 : Καὶ τῇ ϛ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς αὐτῆς ε' Ἰνδικτιῶνος,.. ἐγράφη τῷ λοιπῷ μέρι χρόνου, τοῦ μέχρι δηλονότι Ἰανουαρίου τῆς ἕκτης Ἰνδικτιῶνος, οὕτως· Καὶ Ὑπατείας τοῦ αὐτοῦ quæ sic probe vertit Dufresnius : « Sexto deinde Julii mensis die ejusdem v Indictionis, proposito edicto scriptum est reliqua parte anni, nempe usque ad Januarium vi Indictionis, sic : Et consulatu ejusdem piissimi domini nostri ». Non ergo ait Chronici auctor Indictionem vi a die illa Julii mensis cœpisse ; sed asserit secundum Mauritii consulatum a die illa usque ad Januarium vi Indictionis in Actis publicis consignatum fuisse. Quoad secundam vero, non est cur antiquus et coævus auctor ex eo quod rem nobis ignotam et inexploratam ferat, continuo interpolatus censeatur. Profecto nec de Justini altero consulatu, quidquam aliquid hucusque rescitum, seu a veteribus adnotatum fuit ; quem tamen nemo post ea quæ nos ad A. 565, 2 adnotavimus negaverit. Forte Mauritius secundum solemnem consulatum hoc anno solemni ritu et in curuli sella procedendo gessit. Quem tamen secundum consulatum in exordio anni auctor Chronici non adnotavit, eo quod medio elapso anno consulatum suffectorum instar cœperit.

MANSI.

Libro enim 8, cap. 12, loquitur de morte *Chosrois* Persarum regis, quæ contigit anno DCXXVIII. Non itaque ante illum Christi annum Historiam suam scripsit Theophylactus, qui in Dialogo, quem eidem præfixit, dicit a *Mauritii* morte et a tempore quo *tyrannus Caledonius* (ita Phocam vocat), imperator declaratus est, Historiam fuisse quasi mortuam, nec quandiu ipse imperavit, in aula Cæsarea fuisse locum philosophiæ. *Theophylactus* in Prologo prioris partis Quæstionum physicarum, se in Græcia natum, et *Locros* patriam habuisse tradit. Se Christianum fuisse posterioris partis earumdem Quæstionum prologo indicat, sicuti in Historia lib. 8, cap. 4 et seq., sed clarius lib. 8, cap. 13, ut ex verbis ejus anno sequenti num. 2 referendis patebit. Ad dignitates publicas evectus est, ut ex ejus scriptis eruit Hankius libro de Byzantinarum rerum scriptoribus parte 1, cap. 9, ubi plura tam de eo, quam de illius scriptis. Historiæ ejus libri a Jacobo Pontano e græco in latinum versi inserti sunt Corpori historicorum Byzantinorum typis regiis edito, et Oudinus in supplemento de Script. Ecclesiast. pag. 157, ejus scripta recenset, indicatque quibus in locis, quibusve annis typis mandata fuerint.

Inventio corporis *S. Victoris martyris*, de quo anno DCVIII.

GREGORII ANNUS 14. — CHRISTI 603.

1. *Phocas Romæ acclamatus imperator.* — Sexcentesimus atque tertius numeratur annus sextæ Indictionis, quo inchoatur Gregorii papæ decimus quartus, et Phocæ imperatoris primus, cum et Romæ idem acclamatus est imperator mense Aprili : non enim ante illud tempus allatæ sunt Romam regnantium Augustorum imagines, de quibus hæc apud Gregorium in exordio undecimi libri : « Venit autem icona suprascriptorum Phocæ et Leontiæ Augustorum Romam septimo kalendas Maii, et acclamatum est eis in Lateranis in Basilica Julii ab omni clero vel senatu : Exaudi Christe : Phocæ Augusto et Leontiæ Augustæ vita. Tunc jussit ipsam iconem dominus beatissimus et Apostolicus Gregorius papa reponi in oratorio S. Cæsarii martyris intra palatium ». Hæc ibi ex Actis publicis.

Quod audis de imaginibus Augustorum Romam allatis : alias sæpe diximus, eas mitti solitas ab imperatoribus in diversas provincias imperio Romano subjectas, et ad principis amicos, easdemque dici consuevisse Laurata, quasi Laureata. Est de his ampla mentio in Epistola Gregorii papæ secundi ad Leonem Isauricum imperatorem, de qua suo loco inferius. His veluti imperatori præsenti debitus honoris cultus deferri consuevit ab omnibus ; et in eas peccans, majestatis reus efficiebatur, ut superius dictum est in Constantino Magno, cum ejus imaginem quidam Ægyptii lapidibus appetiissent. Est de veneratione imaginum principum frequens mentio apud posteriorem Nicænam Synodum, et Damascenum, vel alios, qui scripserunt de veneratione sacrarum imaginum.

2. Quod autem postquam iisdem Augustorum imaginibus Romam missis, in Basilica Julii in Lateranis debitæ sunt a clero atque populo acclamationes exhibitæ, jusserit sanctus Gregorius reponi eas in oratorio sancti Cæsarii martyris intra palatium : non putes locum illum fuisse in Palatino, vel palatio Lateranensi, quod patriarchium dicebatur ; sed Ecclesiam illam (quæ aliquando diaconia, postea vero titulus fuit) positam in viæ Appiæ divortio a Latina, haud procul a titulo S. Sixti. Ædes enim peramplæ illic erant sive usui Pontificis, sive imperatoris, cum Romæ esse contingeret, inservientes, quæ sacrum palatium dicebantur, ut testatur Anastasius in Sergio papa, quem illic eligi contigit adversus altercantes inter se schismaticos. Perseveravit eadem Ecclesia antiqua nobilitate celebris usque ad tempora nostra eodem nomine tituli sancti Cæsarii palatio, ut complura publica monumenta docent, atque novissime Acta sacrosancti Concilii Tridentini, quibus subscriptus legitur Christophorus cardinalis Madrucius Tridentinus, presbyter tituli sancti Cæsarii in palatio. Porro eamdem ipsam nimia vetustate collapsam, penitusque inaccessam atque desertam, ob ibque e numero titulorum expunctam a Sixto V Pontifice, Clemens papa VIII Ecclesiasticarum antiquitatum tenacissi-

mus custos et conservator ipsam restituturus in titulum, in veterem formam exstruendam atque exornandam curavit : quo etiam nomine illi potissimum ei bene precantur, qui antiquam loci nobilitatem non ignorant. At de oratorio S. Cæsarii hæc obiter dicta satis. Jam rerum gestarum seriem prosequamur.

3. *Gratulatorias litteras dat Gregorius Phocæ et ejus conjugi, et apocrisiarium Bonifacium mittit Constantinopolim.* — Præstitit et Phocas haud dubium, quod reliqui omnes Augusti (ut sæpe superius est demonstratum) præstare consueverunt, simul ac electi essent imperatores : nimirum, ut fidei suæ professionem Catholicam mitterent ad Romanum Pontificem, quo in universa Catholica Ecclesia nomen Catholicum communionemque consequerentur. Non omisisse ipsum quæ usitatæ solemnitatis essent, qui religiosos alios ritus in sua consecratione implesse voluit, par est credere. Porro sanctus Gregorius simul ac accepisset de ejus evectione in imperium nuntium, litteras ad ipsum dedit : extant ipsæ, quibus intueri per transennam possis, quam deploratissimus esset status Romani imperii sub Mauritio : sic enim se habet Epistola [1] ad eum data de adepto imperio gratulatoria, ut moris erat :

« Gloria in excelsis Deo, qui juxta quod scriptum est [2], mutat tempora, et transfert regna : et qui hoc cunctis innotuit, quod per Prophetam suum [3] loqui dignatus est, dicens : Quia dominatur Excelsus in regno hominum, et cui voluerit ipse dat illud. In omnipotentis quippe Dei incomprehensibili dispensatione alternatim vitæ mortalis sunt moderamina : et aliquando cum injustorum multorum peccata refrænanda sunt, unus erigitur, per cujus duritiam tribulationis jugo subjectorum colla deprimantur : quod in nostra diutius afflictione probavimus. Aliquando vero, cum misericors Deus mœrentium multorum corda sua decrevit consolatione refovere, unum ad regiminis culmen provehit, per cujus misericordiæ viscera in cunctorum mentibus exultationis suæ gratiam infundit. De qua exultationis abundantia roborari nos citius credimus, qui benignitatem vestræ pietatis ad imperiale fastigium pervenisse gaudemus. Lætentur cæli, et exultet terra, et de vestris benignis actibus universæ Reipublicæ populus nunc usque vehementer afflictus hilarescat. Comprimantur jugo dominationis vestræ superbæ mentes hostium. Releventur vestra misericordia contriti ac depressi animi subjectorum. Virtus cælestis gratiæ inimicis terribiles vos faciat, pietas subditis benignos.

4. « Quiescat felicissimis temporibus vestris universa Respublica, prolata sub causarum imagine præda pacis. Cessent testamentorum insidiæ, donationum gratiæ violenter exactæ. Redeat cunctis in rebus propriis secura possessio, ut sine timore habere se gaudeant, quæ non sunt eis fraudibus acquisita. Reformetur in singulis sub jugo imperii vestri libertas sua. Hoc namque inter reges gentium et Reipublicæ imperatores distat, quod reges gentium domini servorum sunt, imperatores vero Reipub. domini liberorum. Sed melius hoc orando, quam suggerendo dicimus. Omnipotens Deus in cuncta cogitatione et opere cor vestræ pietatis suæ gratiæ manu teneat ; et quæque juste, quæque clementer agenda sunt, inhabitator vestri pectoris Spiritus sanctus benigne disponat : ut de temporali regno vestra clementia post multorum annorum curricula ad cælestia regna pertingat ». Hæc Gregorius primum ad Phocam. Accidit vero, ut post hæc ab ipso Phoca receperit Gregorius litteras, quibus, persolutis quæ solerent reliqui imperatores officiis, questus est ipse novus imperator cum sancto Gregorio, quod nullum invenerit Constantinopoli ex more residere sanctæ Romanæ Ecclesiæ apocrisiarium. Accidit enim (ut anno superiori dictum est) obiisse eum, qui in eadem muneris functione post Sabinianum missus fuerat Anatolius, cui necdum suffectus quisquam erat. Ad hæc respondens Gregorius se excusat ob temporis iniquitatem, cujus causa nullus inventus esset, qui ejusmodi provinciam subire vellet : adeo enim iniqua fuerant et Romanæ Ecclesiæ molesta illa extrema tempora Mauritii imperatoris, Deo amplius non ferenda. Rescribens ergo Gregorius, simul etiam de miserando statu Romanæ Ecclesiæ eumdem certiorem reddit. Litteræ vero ipsæ sic se habent [1] :

5. « Considerare cum gaudiis et magnis actionibus gratiarum libet, quantas omnipotenti Domino laudes debemus, quod remoto jugo tristitiæ, ad libertatis tempora sub imperiali benignitatis vestræ pietate pervenimus. Nam quod permanere in palatio juxta antiquam consuetudinem Apostolicæ Sedis diaconum vestra serenitas non invenit, non hoc meæ negligentiæ, sed gravissimæ necessitatis fuit : quia dum ministri omnes hujus nostræ Ecclesiæ contrita asperaque tempora cum formidine declinarent atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, ut ad urbem regiam in palatio permansurus accederet. Sed postquam vestram clementiam, omnipotentis Dei gratia disponente, ad culmen imperii pervenisse cognoverunt : ipsi quoque suadente lætitia, ad vestra vestigia venire festinant, qui prius illuc accedere valde timuerant. Sed quia eorum quidam ita senectute sunt debiles, ut laborem terre vix possint, quidam Ecclesiasticis curis vehementer implicantur : et lator præsentium, qui primus omnium defensor fuit, bene mihi ex longa assiduitate compertus est vita, fide ac moribus approbatus : hunc aptum pietatis vestræ vestigiis judicavi. Unde eumdem, auctore Deo, diaconum feci, et sub celeritate transmittere studui, qui cuncta quæ in his partibus aguntur, invento opportuno tempore, valeat clementiæ vestræ suggerere. Propter quod

[1] Greg. l. XI. Ep. LVIII. Ind. VI. edit. Rom. — [2] Dan. II. — [3] Dan. IV.

[1] Greg. l. XI. Ep. XLV. Ind. II. edit. Rom.

rogo, ut serenitas vestra pias aures inclinare dignetur : ut tanto nobis valeat celerius misereri, quanto afflictionem nostram verius ex ejus relatione cognoverit.

« Qualiter enim quotidianis gladiis et quantis Longobardorum incursionibus ecce jam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere vocibus suggestionis valemus. Sed in omnipotenti Domino confidimus, qui quæ cœpit consolationis suæ nobis bona perficiet : et qui suscitavit in Republica pios dominos, etiam exstinguet crudeles inimicos. Sancta itaque Trinitas vitam vestram per tempora longa custodiat, ut de bono vestræ pietatis, quod tarde suscepimus, diutius gaudeamus ». Hactenus ad Phocam Augustum Gregorius. Porro hic qui missus est ex defensore diaconus apocrisiarius, Bonifacius fuit, ut apparet ex Epistola data ad Cyriacum Constantinopolitanum episcopum : et eum puto Bonifacium, qui secundus post Gregorium successit Romanus Pontifex. Sed et ad Leontiam imperatricem aliam tunc Epistolam dedit Gregorius his verbis conscriptam [1] :

6. « Quæ lingua loqui, quis animus cogitare sufficiat, quanta de serenitate vestri imperii omnipotenti Deo gratias debemus, quod tam dura longi temporis pondera cervicibus nostris amota sunt, et imperialis culminis leve jugum subiit, quod libeat portare subjectis ? Reddatur ergo Creatori omnium ab hymnidicis Angelorum choris gloria in cælo ; persolvatur ab hominibus gratiarum actio in terra : quia universa Respublica, quæ multa mœroris pertulit vulnera, jam nunc consolationis vestræ invenit fomenta. Unde nobis necesse est omnipotentis Dei misericordiam enixius exorare, ut cor vestræ pietatis sua semper dextera teneat, ejusque cogitationes cælestis gratiæ ope dispenset : quatenus tranquillitas vestra tanto rectius valeat sibi servientes regere, quanto dominatori omnium noverit verius deservire. In amore Catholicæ fidei faciat defensores suos, quos fecit ex benigno opere imperatores nostros. Infundat in vestris mentibus zelum simul et mansuetudinem : ut semper pio fervore valeatis et quicquid in Deo exceditur, non inultum relinquere, et si quid in vobis delinquitur parcendo tolerare. Det vobis in vestra pietate Pulcheriæ Augustæ clementiam, quæ pro zelo Catholicæ fidei in sancta Synodo Helena nova vocata est.

7. « Omnipotentis Dei misericordia largiora vobis cum piissimo domino spatia vivendi concedat : ut quo vestra longius vita extenditur, subjectorum omnium consolatio validius confirmetur. Rogare forsitan debui, ut Ecclesiam beati Petri Apostoli, quæ nunc usque gravibus insidiis laboravit, haberet vestra tranquillitas specialiter commendatam. Sed quia scio quia omnipotentem Deum diligitis, non debeo petere quod sponte ex benignitate vestræ pietatis exhibetis. Quanto enim plus timetis Conditorem omnium, tanto amplius ejus potestis Ecclesiam amare, cui dictum est [1] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam : et cui dicitur : Tibi dabo claves regni cælorum : et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælo : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælo. Unde nobis dubium non est, quam forti amore ad eum vos stringitis, per quem solvi ab omnibus peccatorum nexibus desideratis. Ipse ergo sit vestri custos imperii, sit vobis protector in terra, sit pro vobis intercessor in cælo : ut per hoc quod relevatis duris ponderibus in vestro imperio subjectos gaudere facitis, post multa annorum tempora in cælesti regno gaudeatis ». Hucusque ad Leontiam. Sane quidem (ut accidere solet, cum novi principes regnare incipiunt) spes haud mediocris de Phoca imperatore concepta erat, et meliora futura tempora sperabantur, eo quod una cum Mauritio, vel exstincti, vel ejecti essent, qui provincialium sanguinem suxerant magistratus illi, qui et durissima tyrannide (ut vidimus) universos oppresserant.

8. Cum ergo apocrisiarium Gregorius Constantinopolim mitteret Bonifacium, eidem etiam ad Cyriacum Constantinopolitanum episcopum litteras dedit, easdemque pacis conciliatrices : etenim illis ipsum hortatus est concordiam in Ecclesia custodire in spiritu humilitatis. Litteræ autem sic se habent [2].

« Quanta sit pacis virtus, carissime frater, ex voce Dominica diligentius intuentes, quæ ait [3] : Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis : ita in ejus nos decet dilectione persistere, ut locum præbere discordiæ nullo modo debeamus. Sed quia in radice ipsius aliter vivere non valemus, nisi mente et actu humilitatem, quam ipse auctor pacis docuit, teneamus : cum ea charitate, qua dignum est, suademus, ut profanam elationem, quæ animabus semper adversa est, cordis pede calcantes, perversi superbique vocabuli scandalum Ecclesiæ auferre de medio festinetis : ne a pacis nostræ societate divisi inveniri possitis ; sed unus in nobis spiritus, una mens, una charitas, una in Christo, qui sua membra esse nos voluit, sit compago concordiæ. Nam quam durum, quam indecens, quam crudele, quamque a sacerdotali proposito sit extraneum, pacem illum, quam aliis prædicat, non habere, sanctitas vestra consideret, et suos de superbia fratres scandalizare abstineat. Sed hæc magis studeat, ut vanæ aut superfluæ elationis auctorem, humilitatis queat ense prosternere : quatenus ex ejusmodi victoria suum vos habitaculum sancti Spiritus gratia sibi vindicet, et aperte impleatur in vobis quod scriptum est [4] : Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Præsentium vero portitorem dilectissimum communem filium Bonifacium diaconum vobis in omnibus commenda-

[1] Greg. l. XI. Ep. XLVI. Ind. VI. edit. Rom.

[1] Matth. XVI. — [2] Greg. l. XI. Ep. XLVII. Ind. VI. edit. Rom. — [3] Joan. XIV. — [4] Cor. VI.

mus, ut quocumque necesse fuerit, solatia vestræ (sicut decet) inveniat sanctitatis». Hæc Gregorius in causa admodum deplorata : dum licet minime se audiri ferme certo compertum haberet, tamen noluit deesse officio neque desperare penitus de hominis salute; quod suos monuerit Apostolos Dominus, dicens [1] : « Nonne duodecim sunt horæ diei? » Quasi significare, nullius esse desperandam salutem, cum homo sui natura mobilis ad singula omnino momenta et interdum in melius mutari possit.

9. *Adspectus et mali mores Phocæ.* -- Jam vero prosequentes missum a Gregorio apocrisiarium, quæ agerentur Constantinopoli et in reliqua parte Orientalis imperii, videamus, ad ipsum Gregorium postmodum reversuri. Atque in primis quam diversus ac pæne contrarius extiterit Phocas ab ea quam de ipso spem conceperat sanctus Gregorius, atque ad ipsum scripserat, a Cedreno audiamus primum ejus formam ita describente : « Statura, inquit, fuit mediocri, deformis, terribilis adspectu, rubente capillo, superciliis coeuntibus, mento raso, cicatrice in mala notatus, quæ ipso irascente denigrabatur : vinosus, mulierosus, sanguinarius, rigidus, in dicendo ferox, a miseratione alienus, moribus ferus, hæreticus. Uxor ejus Leontia iisdem fuit moribus imbuta ». At quod hæreticus dicatur Phocas calumniose id passus videtur. Verum tum ex ejus sæviente tyrannide, tum ex aliunde emergentibus malis fuisse tempora ejus imperii infelicissima, idem auctor tradit his verbis : « Illius ætate omne genus malorum in Romanum imperium exundarunt : nam et hominum et bestiarum mortua est immensa multitudo, et terra fruges negante, tum fames, tum gravissimæ pestes obortæ sunt, hiemesque fuerunt adeo sævæ, ut congelaverit mare, ac pisces perierint ». Refert idem hoc anno, quod cum circensi libertate populus Phocam dicteriis exagitasset, ab eodem dira passus sit, occisis aliis, aliis membris mutilatis.

10. *Theodosius filius Mauritii necatur, et Georgius Cappadox vinctus ad Phocam ducitur.* — Sed audi miserandam necem Theodosii filii Mauritii, quem ad Cosrhoen legatum a patre ad petendum auxilium missum diximus, ob idque non necatum cum reliquis, sed postea, cum hoc anno summa diligentia Phocæ captus esset. « Fama obtinet », inquit Cedrenus [2], « Theodosium Mauritii filium ad Cosrhoen legatum, missis a Phoca ministris, Nicææ captum, jussum necari, cum ad locum, cui nomen est Leucactæ, pervenisset. Theodosium porro petiisse, ut priusquam necaretur, divinis impertiri posset mysteriis. Quod postquam impetravit, actis Deo gratiis, lapidem a terra sustulisse, eoque ter pectus suum percussisse, ita orantem : Domine Jesu Christe, tu scis me nulli hominum injuriam fecisse : nunc autem mihi evenit ut tua jubet potentia. His dictis, caput ei fuit amputatum ». Hæc de nece honestissimi juvenis jam in sortem imperii a patre ante delecti. Verum ista de Theodosio neque tunc temporis ita credita, sed alium in ejus locum ad necem suppositum, jactatum fuit : unde et factum est, ut novæ fabricarentur contra imperatorem insidiæ, de quibus suo loco dicendum inferius.

11. Cum autem, ante obtruncatis qui Constantinopoli reperti erant, qui aberant quærerentur ad necem : fuit inter eos Georgius Cappadox, vir nobilis et insignis, de quo scribit Eleusius in rebus gestis sancti Theodori Siceotæ, cujus ipse fuit discipulus, et quæ vidit scriptis mandavit : ait enim, dum recenset miracula a sanctissimo viro edita [1] : « Georgius Cappadox cum magna militum manu catenis collo manibusque ac pedibus injectis vinctus traheretur ad Phocam imperatorem, tanquam imminutæ majestatis criminibus obnoxius : cupiebat sanctum Theodorum invisere, et ejus se precibus commendare : eodem et custodes desiderio tenebantur. Quamobrem ad eum se contulerunt, et accepta ejus benedictione, illum rogarunt, ut Georgium vinctum admoneret, ut animo sincero se duci sineret, nec sibi, nec ipsis insidias faceret, ne in capitis periculum apud imperatorem incurrerent. Id fecit sanctus pater : divinarum enim Scripturarum utens testimoniis, monebat eum, hæc inquiens : Fili, quæ sunt in hac vita, brevia caducaque sunt : quæ vero in altera vita nos manent, stabilia et sempiterna. Cave igitur, ne tibi mortem consciscens, in æternum supplicium incidas. Illudque considera, fili, et tibi ipse propone, ut sive hoc, sive alio crimine jure damnatus, capite plectaris, libenti animo supplicium subeas, ut in vita futura liber sis et absolvaris. Quod si nullius es tibi criminis conscius, multo libentius, si condemneris, supplicium adi, ut coronam eamdem accipias, quam sancti omnes, qui injuria interfecti sunt, perceperunt. Expedit enim vim injuste patientem mori, quemadmodum et sancto Abel, et innocenti contigit Zachariæ, et sancto Joanni Baptistæ, et sanctis Apostolis, et Christi martyribus.

12. « His et multis aliis divinarum Scripturarum testimoniis Georgius animo confirmatus, ut divinorum mysteriorum particeps fieret petiit. Tunc B. Theodorus ad custodes : Vereamini, inquit, filii, mysterium Domini, et solvite hunc, dum illud accipit : neque enim est, ut quisquam vinculis constrictus Christum suscipiat, qui pro nobis passus est, ut nos ab inferni vinculis liberaret. Cum autem illi se excusarent, dicerentque id sibi non licere : Georgium enim esse virum nobilem ac strenuum, qui si solutus esset, et vellet ingratus esse et aufugere, nullo modo comprehendi posset : beatus Theodorus sumpto divinæ communionis poculo, ut id illi impertiret, suspirans ad Deum suspexit, et illico vincula humi cum strepitu conciderunt. Quamobrem cum milites tumultuarentur, et ad fores claudendas currerent, ne Georgius fugeret : Nihil»,

[1] Joan. XI. — [2] Cedren. Annal. an. I. Phoc. imp.

[1] Extat apud Sur. tom. II. die XXII. April.

inquit sanctus Theodorus, «timeatis : ego enim gratum et sincerum hujus viri animum plane novi. Cum igitur divina ei mysteria tribuisset, voluit etiam, ut simul cum custodibus apud se cibum caperet. Post autem, vinculis rursum injectis, discesserunt». Hactenus auctor, qui intentus res admirandas Theodori prosequi, his enarratis, ad alia miracula viri admirabilis recensenda se confert, relicto Georgio cum satellitibus ipsum ducentibus.

13. *Persæ fœdus rumpunt Mauritii cædis ultores.* — Sed redeamus ad Phocam imperatorem : «Qui», inquit Nicephorus[1], «quinto ab inito imperio mense, litteras ad Cosrhoen Persarum regem (quod consuetudo hujusmodi a multo tempore Romanis ac Persis fuerit) per Lilium familiarem suum, qui etiam Mauritii cædem patravit, misit : quibus litteris, ad imperialem dignitatem conscendisse se, significabat. Ille vero iræ intemperiis actus legitimam Mauritio vindictam præstare volens, pacta cum Romanis fœdera rupit, et perniciosum illud orbi classicum cecinit. Id namque Persarum simul, et Romanorum felicem tranquillumque statum solvit, eoque initio Persicum bellum est ortum, et Persæ Syriam, Palæstinam, Phœnicem quoque brevi subegere : ditioni quoque suæ Armeniam, mox Cappadociam, Galatiam, et Paphlagoniam adjecere. Quin impetu, quem cohibere non esset, ducti, ad ipsam usque Chalcedonem, quæ ex adverso Byzantio sita est, advenere. Parte vero alia Avares Europam omnia vastantes percurrerunt, et cædes hominum plurima grassata est, qualem haud quisquam unquam vidit, non tantum civibus passim, sed ipsis etiam militaribus copiis interemptis ». Hæc et alia Nicephorus, quæ paulo ante retulimus. Sunt hæc malorum initia : hicque meminisse oportet S. Gregorii ad Anastasium episcopum Antiochenum oraculi, quo prænuntiavit conquerentibus aliis de illorum temporum malis, fore ut eadem in posterum adeo crescerent, ut qui tunc viverent, felices dicturi eos essent, qui præcessissent. Porro hæc a Nicephoro enarrata, hoc anno cœpta, ad futura tempora sunt propagata.

14. *Gregorii Epistolæ ad Eusebiam patriciam et Eulogium.* — Cum his tumultibus Constantinopolitana civitas agitaretur, ut ad tyranni imperium pro animi arbitrio nobilissimorum virorum capita truncarentur : ad Eusebiam patriciam, conjugem Strategii viri clarissimi, quo superior malis his omnibus esset, brevem hanc Epistolam[2] Gregorius hoc anno dedit, unicuique in hujuscemodi angustiis versanti ob oculos ponendam :

« Etsi occupata mens vestra divitiis, aut fortasse regiæ civitatis tumultuosis implicationibus, nos per Epistolas suas visitare postponit : nostrum est tamen etiam adversa filiorum corda dulci charitate prosequi, eaque ad benigum animum et admonendo et orando revocare. Unde nunc debitum salutationis alloquium solvens, hortor, ut excellentia vestra a civitatis illius superfluis tumultibus animum avertat, plusque ea quæ animæ, quam quæ sunt corporis cogitet. Transitoria esse omnia perpendat. Venturi Judicis examen tremendum cum metu, et lacrymis quotidie sine cessatione consideret : illumque diem, in quo perturbanda sunt omnia, cum timore ad animum reducat, ut iram Judicis in ipso jam die non timeat. Omnipotens autem Deus hæc vestris cogitationibus aspiratione sui spiritus infundat, vosque et hic cum nobilissimo conjuge vestro et tranquille vivere, et de domni Strategii salute gaudere faciat atque post longa tempora ad æterna præmia pervenire concedat». Hactenus ad Eusebiam Gregorius.

At nec Occidens sine tumultu permansit, Longobardis (ut dictum est) termino pacis elapso, cuncta vastantibus. De his enim ad Eulogium Alexandrinum episcopum hoc anno idem Gregorius scribens, hæc ait[1] : « Rogo ergo, ut pro me peccatore enixius oretis : quia et dolor corporis, et amaritudo cordis, et immensa vastitas mortalitatis inter Barbarorum gladios me vehementer affligit. Inter quæ omnia non temporalem, sed æternam consolationem requiro, quam per me impetrare non valeo, sed intercessione vestræ beatitudinis hanc me obtinere confido ». Hæc ad Eulogium, cujus in laborando pro fide Catholica studium valde commendat ; reprehendit tamen aliis litteris[2], quod Simoniam ab Alexandrina Ecclesia non eradicet. Quod autem laborare oculis eumdem Eulogium audivisset, ad sanandum morbum mittit ex Apostolorum catenis antidotum : ait enim ad finem ejusdem Epistolæ : « Transmisimus crucem parvulam, in qua de catenis amatorum vestrorum sanctorum Petri et Pauli Apostolorum inserta est benedictio, quæ oculis vestris assidue supponatur : quia multa per eamdem benedictionem fieri miracula consueverunt ». De suis item angustiis anni hujus hæc idem Gregorius ad Rusticianam patriciam[3] : « Ego autem in tanto gemitu et occupationibus vivo, ut ad dies quos ago, me pervenisse pœniteat, solaque mihi consolatio sit mortis exspectatio ». Audisti Apostolicum virum instar Apostoli Pauli[4] supra modum gravatum supra virtutem, ita ut tæderet ipsum vitæ? Habet eadem scribens[5] ad Philippum presbyterum. Et quidem exauditus est, ut haud diutius in hujus vitæ detineretur angustiis, ea solutus anno sequenti, ut suo loco dicemus. Modo anni hujus reliquas ab eo res gestas prosequamur.

15. *Legatis regis Galliæ satisfacit Gregorius et aliquos abusus evellit.* — Hoc anno missa est legatio a Francorum regina Brunichilde et Theodorico ejus nepote rege ad S. Gregorium papam : functi ea fuerunt nobiles Franci Burgoaldus et Varmaricarius, per quos petiit regina dari ab ipso Pontifice privilegia Ecclesiæ S. Martini, quam ipsa ere-

[1] Niceph. l. XVIII. c. 43. — [2] Greg. l. XXI. Ep. XXXVII. Ind. VI.

[1] Greg. l. XI. Ep. XLIX. Ind. VI. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XLIX.— [3] Ibid. Ep. XXVI. edit. Rom. — [4] 2. Cor. I. — [5] Greg. ibid. Ep. XLVII.

xerat in suburbano Agaunensi, necnon monasterio ancillarum Dei, atque etiam xenodochio a se item in eadem civitate constructo. Concessisse petita omnia, Gregorius ipse testatur in litteris [1] ad eam redditis. Sane quidem auctor est Aimoinus [2], tot tantaque pia ædificia a Brunichilde esse constructa, ut incredibile videatur, ab una femina regnante duntaxat in Austria atque Burgundia erigi potuisse.

Sed et alia fuit hujus legationis mittendæ ratio, nimirum ut iidem cum imperatore recens creato pacem inirent opera ipsius Gregorii : qua in re omnem se navaturum operam ipse pollicetur. Sed et quod missus fuerat ab iisdem Mennas Tolosanus episcopus a Sede Apostolica judicandus : illum jam juramento purgatum, innoxiumque repertum, se dimisisse testatur. Quomodo autem fieri soleret purgatio ista, accipe ex ipsius Gregorii verbis, cum ait : « Mennam vero reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum, postquam ea quæ de eo dicta fuerant requirentes, in nullo invenimus esse culpabilem : qui insuper ad sacratissimum corpus beati Petri Apostoli sub jurejurando satisfaciens, ab his quæ objecta ejus opinioni fuerant, se demonstravit alienum : reverti illuc purgatum absolutumque permisimus». Requisitus etiam per eos legatos fuit, ut mala valetudine laboranti episcopo alius subrogaretur. Quod fieri non debere respondit, sed coadjutorem dandum eidem ita laboranti. Quod vero iidem petiissent legati dari licentiam bigamum ordinandi : ad hæc ipse respondit : « Similiter vero de quodam bigamo requisiti, an ad sacrum ordinem potuisset accedere : juxta canonicam regulam omnino vetuimus. Absit enim, ut vestris temporibus, in quibus tam multa pia ac religiosa agitis, aliquid contra Ecclesiasticum institutum fieri permittatis ». Postrema autem fuit de cogenda in Gallia Synodo petitio legatorum, de qua habet ista Gregorius :

16. « Præfati autem magnifici filii nostri, dato capitulari, inter cætera petierunt, quod sibi vestra perhibuere jussione mandatum, ut talis debeat a nobis in Gallias persona transmitti, quæ, facta Synodo, cuncta quæ contra sacratissimos canones perpetrantur, omnipotenti Deo auctore, possit corrigere. In qua re gloriæ vestræ curam cognovimus, quam de vita animæ et regni vestri soliditate cogitatis : quia Redemptorem nostrum formidantes, ejusque in omnibus præcepta servantes, et hic agitis ut diu regni vestri gubernacula subsistant, et post longa annorum curricula vos quoque de terreno regno ad regnum cæleste transeatis. Apto autem tempore, si Deo placuerit, venerandæ excellentiæ vestræ desideria implere curabimus ». Hæc de his Gregorius, quæ utinam serio et non per imaginem quamdam ab iis acta essent, uti solent politici cuncta etiam religiosa affectare, quo apud suos et exteros æstimatione polleant, Romanumque Pontificem ejusmodi illecebris alliciant, ut si possint, in iis quæ moliuntur, ipsum habeant adjutorem ; ut fecisse Brunichildem, exitus declaravit. Quod enim indigerent iidem reges Gregorii opera pro sanciendo fœdere cum imperatore, iidem quæ ante de cogenda Synodo ab ipsis (ut vidimus) petierat Gregorius, modo se ab eo petere profitentur. Ipsum autem petitum a regina privilegium pro religiosis locis extat [1] adhuc integrum, quod tu consulas : hic nos tantum apponemus, quæ in fine habet adversus reges, et alios ab iis missos magistratus et episcopos, si quid contra privilegium ab Apostolica Sede concessum tentare præsumpserint :

17. « Si quis vero regum, inquit, sacerdotum, judicum, personarumque sæcularium hanc Constitutionis nostræ paginam agnoscens, contra eam venire tentaverit : potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat : et nisi vel ea quæ ab illo male ablata sunt, restituerit, vel digna pœnitentia illicite acta defleverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi alienus fiat, atque in æterno examine districtæ ultioni subjaceat, etc. » Vides, lector (quod et superius eadem occasione ostendimus) quantum insit in Romano Pontifice auctoritatis, ut in iis quæ ipse concedit, regibus leges præscribat, et eisdem, nisi pareant, pro pœna privationem regni apponat; quam et appositam vidimus superius in privilegio concesso Ecclesiæ S. Medardi. Hæc, inquam, S. Gregorius; quem jure haud quisquam poterit, ut vanum hominem illicita adversus reges et principes præsumentem reprehendere, vel fastus arguere, ac mentis tumidæ nota signare, quem doctissimum, et æque mitissimum omnium humillimumque non est qui non prædicet, atque ex ejus rebus gestis ac scriptis affirmet.

Hoc anno Romæ error ille per S. Gregorium papam, corrigitur, quo quidam vel ex superstitione judaica vel ritu Græco coli debere sabbatum, perinde atque Dominicum diem, prædicabant. Scribens enim de his ad populum Romanum, errorem refellit, dum ait [2] : « Pervenit ad me, quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua et sanctæ fidei adversa seminasse, ita ut die sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud, nisi Antichristi prædicatores dixerim? Qui veniens, diem sabbatum atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri. Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione diem Dominicum : et quia judaizare populum compellit, ut exteriorem ritum legis revocet, et sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult sabbatum ». Hæc Gregorius de Antichristo, qui non propter Christi resurrectionem (ut facere consuevit Ecclesia) custodiri faciet Dominicum diem, sed sui causa cum ea se die resurrexisse mentietur. Subdit vero idem Gregorius : « Aliud quoque ad me perlatum est, vobis

[1] Greg. l. xi. Ep. viii. Ind. vi. — [2] Aim. l. iv. c. 1. in fin.

[1] Greg. l. xi. Ep. x. Ind. vii. — [2] Ibid. Ep. iii. Ind. vi.

a perversis hominibus esse prædicatum, ut Dominico die nullus debeat lavari. Et quidem si pro luxuria ac voluptate quis lavari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus : si autem pro necessitate corporis, hoc nec Dominico die prohibemus ». Et infra : « Nam si Dominico die corpus lavare, peccatum est : lavari ergo die eodem nec facies debet. Si autem hoc in corporis parte conceditur : cur hoc, exigente necessitate, toti corpori negetur? Dominico vero die a labore terreno cessandum est, etc. »

Porro qui sedulo curæ universalis Ecclesiæ prospiciebat, eo fortior animo, quo corpore infirmior apparebat, inter alia multa quæ hoc anno ex Epistolis ad diversos datis peregisse conspicitur, de redarguendo Paschasio episcopo ad Anthemium subdiaconum litteras dedit, in quibus inter alia quæ correctione digna ipse Gregorius numerat, illud etiam ad postremum reprehendit, cum ait [1]: « Hoc quoque ejus culpis adjungitur, quod ita quotidie despectus cum uno aut duobus clericis dicitur ad mare descendere, ut et apud suos in fabula sit, et extraneis sic vilis ac despicabilis videatur, ut nihil habere episcopalis vel ingenii, vel reverentiæ videatur. Quod si ita est, non sine culpa tua esse cognoscas, qui eum objurgare atque coercere, ut dignum est, distulisti ». Hæc et alia ipse in detestationem episcopi, qui contemptibilis appareret. Ex quibus intelligas, non recens esse ut episcopi pluribus stipati famulis incedant, sed quam maxime antiquitus custoditum : adeo ut Pontificia censeretur reprehensione dignus, qui cum uno vel duobus clericis animi causa ad mare descenderet. Erat iste Paschasius Neapolitanus episcopus quem aliis quoque litteris [2] monet, ut Judæos non per vim, sed rationibus ac mansuetudine ad fidem invitaret. Extat ad eumdem Anthemium ipsius Gregorii alia scripta Epistola [3], qua queritur de negligentia omnium episcoporum Campaniæ provinciæ, quos vult emendari.

18. *In Hispaniæ episcopos decernit et Sardiniæ consulit Gregorius.* — Inter alias episcoporum causas, quæ hoc anno ex diversis Ecclesiis ad Apostolicam Sedem delatæ sunt, fuit ex Hispania deducta causa Januarii episcopi [4] Malacitani, et Stephani alterius Ecclesiæ in Hispania episcopi, qui Comitioli viri potentis opera abstracti a suis Ecclesiis, a quibusdam aliis episcopis condemnati, in exilium detrusi fuerant. Qui omnes ita injuste oppressi ad Apostolicæ Sedis judicium recurrerunt, appellantes ipsum Romanum Pontificem. Horum querelas cum audivisset Pontifex, seque ad id teneri ex munere universalis curæ pastoralis intelligeret, quod (ut ipse profitetur [5]) caput omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia existat, quæ omnes inferiores judicet sedes ; misit ad hoc in Hispanias Joannem defensorem, cui proficiscenti [1] commonitorium (ita dictum) dedit, admonitiones illas videlicet, quibus in causa prosequenda ac judicanda uti debuisset, et ex earum præscripto cuncta peragere. His acceptis Joannes defensor in Hispaniam profectus, præsidens judex causæ, omnibus exacte perspectis, riteque cognitis, pronuntiavit sententiam, qua depositos ab episcopatu episcopos solvendos exilio, suisque restituendos Ecclesiis judicavit ; episcopos vero, qui eos injuste deposuerant, in monasterium ad sex mensium spatium censuit detrudendos ; subrogatos autem in locum ipsorum penitus rejiciendos, privatos ministerio cujuslibet ordinis Ecclesiastici. Extat ejusdem defensoris de his tunc lata sententia [2]. Sic igitur beneficio et auctoritate Apostolicæ Sedis Romanæ Ecclesiæ, qui per sæcularem potentiam oppressi fuerant sacerdotes, antistites venerandi ignominiose in exilium detrusi, revocati suas singuli receperunt Ecclesias. Injunxit idem Pontifex eidem Joanni defensori institutionem ac reformationem monasterii insulæ Capricanæ [3] apud Majoricam insulam positæ.

Concessit hoc anno S. Gregorius papa Sardiniæ insulæ habitatoribus Vitalem defensorem mittendum ad Phocam imp. Constantinopolim pro sublevandis gravaminibus, quibus (ut superius est demonstratum) habitatores ejusdem insulæ affligebantur. Est de his Epistola [4] ipsius ad eumdem Vitalem in Sardinia degentem, qua etiam monet redarguendum fuisse Januarium Calaritanum episcopum ob hospitalia ejus insulæ destituta : ait enim : « Experientia tua indicante comperimus xenodochia in Sardinia constituta gravem habere neglectum. Unde reverendissimus frater et coepiscopus noster Januarius vehementissime fuerat objurgandus nisi nos ejus senectus ac simplicitas, et superveniens ægritudo, quam ipse retulisti, suspenderet, etc. » De ejus ægritudine rursus inferius hujusmodi occasione : « De hoc igitur quod scripsisti fratrem et coepiscopum nostrum Januarium, tempore quo sacrificium celebrat, tantam pati frequenter angustiam, ut vix post longa intervalla ad locum canonis redire valeat, quem reliquit ; atque ex hoc multos dubitare, si communionem debeant de ejus consecratione percipere : admonendi sunt ut nullatenus pertimescant, sed cum omni fide et securitate communicent : quia ægritudo personæ sacri mysterii benedictionem nec mutat, nec polluit. Secretius tamen omnino idem frater noster hortandus est, ut quoties eamdem molestiam senserit, non procedat, ne ex hoc se et despiciendum præbeat, et infirmorum animis scandalum faciat ». Hæc de his Gregorius, qui novis angustiis ex ingruentibus Longobardorum motibus cruciatur.

19. *In Longobardos Romam oppugnaturos auxilia poscit Gregorius.* — Hoc enim anno Lon-

[1] Greg. l. XI. Ep. XXXI. Ind. VI. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XV. Ind. VI. — [3] Ibid. eod. l. Ep. XXXV. — [4] Ibid. Ep. LII. Ind. VI. edit. Rom. — [5] Ibid. Ep. LVI. Ind. VI. edit. Rom.

[1] Greg. l. XI. Ep. LII. — [2] Apud S. Greg. l. XI. Ep. LV. edit. Rom. — [3] Greg. l. XI. Ep. LIV. Ind. VI. edit. Rom. — [4] Ibid. Ep. LIX. Ind. VI.

gobardorum dux Arnulphus oppugnaturus Urbem, parat exercitum mense Junio, et cum proxime instaret dies natalis Apostolorum, molitur Urbis excidium. De his Gregorius sollicitus scribit litteras ad Velocem magistrum militum imperatoris in alia Italiæ parte degentem, his verbis [1] :

« Et pridem expressimus gloriæ vestræ, quia milites illuc erant parati venire : sed quoniam inimicos congregatos et huc discurrere Epistola vestra significaverat, hæc eos hic causa retinuit. Nunc vero utile est visum, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua admonere et hortari, ut parati sint ad laborem, studeat : et occasione inventa, cum gloriosis filiis nostris Mauritio et Vitaliano loquere ; et quæcumque vobis, Deo adjutore, pro utilitate Reipublicæ statuerint, facite. Et si huc, vel ad Ravennates partes nec dicendum Arnulphum (Ariulphum) cognoveritis excurrere : vos a dorso ejus, sicut viros decet fortes, laborate, quatenus opinio vestra ex laboris vestri qualitate amplius in Republica, Deo auxiliante, proficiat ». Scripsit vero et ad ipsos Mauritium et Vitalianum, ubi Arnulphus Romam direxit exercitum, verbis istis [2] :

20. « Gloriæ vestræ suscipientes Epistolas, Deo gratias egimus, quia de salute vestra cognovimus et de sollicitudine vestra multum gavisi sumus, et mox ea quæ scripsistis parata fuerunt. Sed Aldio vir memorandus post adventum hominum vestrorum nobis scripsit, quia in proximo jam Arnulphus esset : et timuimus, ne milites, qui ad vos diriguntur, in manus ejus inciderent. Et tamen hic (quantum Deus adjuverit) contra eum filius noster gloriosus magister militum se paravit. Sed et gloria vestra, si huc perrexerit ipse hostis, quomodo consuevistis, cum auxilio Dei a dorso ejus, quod potestis, perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, et in ipsius B. Petri Apostolorum principis, in cujus natali sanguinem effundere desiderat, quia ipsum sibi contrarium sine mora inveniet ». Hucusque Gregorius, quæ sunt militiæ tractans, cum urgeret occasio. Quas quidem litteras hoc argumento scriptas, licet in Codice sub septima sint Indictione collocatæ, sub sexta hac reponendas esse, ea potissimum ratio cogit asserere, quod cum hæc acta esse dicantur mense Junio, quo natalis Apostolorum agitur, non possunt sub Indictione septima confecta dici : si quidem sanctus Gregorius mortuus reperitur sub eadem Indictione mense Martio, ut suo loco dicturi sumus. Sunt et aliæ litteræ ejusdem Gregorii ad eosdem eodem argumento

[1] Greg. l. XII. Ep. XXI. Ind. VII. — [2] Ibid. Ep. XXII. Ind. VII.

datæ [1], cum et suadet eis, ut incursionem parante illo Romam versus, solliciti sint ipsi ut loca ejus deprædentur, quo ita ipse revocetur a cœptis.

21. *Pro custodia Neapolis mittit Gregorius tribunum.* — Ad hoc spectat, quod in his angustiis detentus idem sanctus Gregorius, pro custodia Neapolitanæ civitatis misit Constantium tribunum, litterasque ad milites dedit, ut illi parerent. Ita quidem ipse, Pontifex cum esset, militaria cogitur pertractare, invigilareque super ipsas etiam imperatoris civitates, ne caperentur ab ingruentibus Longobardis. Sed audiamus ipsius Gregorii litteras, quæ sic se habent [2] : « Summa militiæ laus inter alia bona merita hæc est, obedientiam sanctæ Reipublicæ utilitatibus exhibere, quodque sibi utiliter imperatum fuerit, obtemperare : sicut et nunc devotionem vestram fecisse didicimus, quæ Epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium tribunum custodiæ civitatis deputavimus præesse, paruit, et congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos præsentibus curavimus admonendos, uti prædicto magnifico viro tribuno (sicut et fecistis) omnem debeatis pro serenissimorum dominorum utilitate vel conservanda civitate obedientiam exhibere : quatenus quicquid a vobis hactenus bene gestum agnoscitur, per præsentis temporis vigilantiam ac sollicitudinem augmentetis ». Hucusque ad milites Gregorius, non ad episcopos, ut vetus habet editio : ad milites enim ipsum scribere, ipsius Epistolæ argumentum satis ostendit. Vides, lector, quanta polleret etiam in politicis administrandis auctoritate Romanus Pontifex, dum civitati non suæ, sed subditæ imperatori, quem vult deligit custodem, præficitque præfectum, cui pareant milites : hæcque sub Phoca tyranno. O tempora hac ex parte felicia ! Utinam modo essent ipsi integra spiritalia jura, quæ majori in dies ignominia tantæ Sedis aversione contentiosa calcantur. Sed suo ipsorum damno (certo scito) Deum, qui talia agunt, experientur (quod nolim) ultorem.

Quod vero ad ejusmodi magno strepitu excitatos tumultus Longobardorum pertinet : nubeculam istam minantem Urbis et totius Italiæ cladem, vento difflatam esse apparet, ac sequenti anno confecta iterum pace cum Longobardis redditam perfectam serenitatem. At de rebus anni præsentis satis, cum tamen plura alia noscantur fuisse ejusdem Pontificis gesta negotia diversi generis, ad quæ intuenda in litteris ejus perspicuis cunctis lectorem rejicimus.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXIII. Ind. VII. — [2] Ibid. Ep. XXIV. Ind. VII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6096. — Anno Æræ Hispan. 641. — Jesu Christi 603. — Gregorii papæ 14. — Phocæ imp. 2.

1. *Phocas consul designatur.* — Hic annus ista formula notatus est : *Phocæ Aug. anno primo*, uti de Justino juniore diximus. Verum quidem est, in Chronico Alexandrino hoc anno legi : *Indict.* VI *Phoca Aug. solo consule* (1). Sed locum istum corruptum esse ex sex ultimis Phocæ annis ab ipsomet auctore Chronici Alexandrini recte dispositis manifeste patebit. *Phocas* itaque hoc anno consul tantum designatus est. Theophanes enim anno Incarnat. DXCVI, kal. Septemb. hujus Christi anni inchoato, inquit : « Hoc anno, mensis Decembris die septimo, Indictione septima, ad solitas festorum solemnitates, sparsis in populum pro consulum more nummis processit.

2. *Mauritius avaritiæ vitio laboravit.* — A num. 7 ad 14. Theophylactus lib. 8, cap. 13, ait : « Prædicatur Mauritius eloquentiæ fuisse cupidissimus, quique in artibus liberalibus desudassent, eos honoribus insignibus cumulasse. Æditicasse item Tarsi templum Paulo Cilici, qui toto pæne orbe salutariter Evangelium Christi Jesu Unigeniti Filii Dei disseminavit. Insuper tertiam partem vectigalium subditis remisisse, et Byzantiis ad aquæductus renovandos triginta talenta donavisse ». Quibus ex verbis liquet primo, Theophylactum Christianum fuisse. Secundo, Mauritium subditos tributis non oppressisse. Illum tamen avaritiæ vitio laborasse, imo et sordidum fuisse dicit Zonaras, asserens ipsum milites a *Chagano* captos redimere noluisse, *partim ex tenacitate, partim militum odio.* Addit Zonaras, Mauritii avaritiam militibus defectionis occasionem præbuisse, cum *Petro* fratri suo jussit, ut Istro cum copiis trajecto, inde commeatum peteret : « Id consilium », inquit Zonaras, « ab avaritia est profectum, ut legionibus latrocinio se sustentantibus, militaria stipendia lucraretur ». Quod consilium *Mauritii* avaritiæ attribuunt etiam Theophylactus lib. 8, cap. 6, et *Petrus* frater imperatoris capite sequenti.

3. *Initium belli Romanos inter et Persas.* — Theophylactus lib. 8, cap. ultimo, loquens de Chosroe Persarum rege scribit : « Chosroes belli causam et invitamentum sibi Phocæ tyrannidem sumens, illud orbi exitiosum classicum cecinit, quod Romanorum, Persarumque fortunas afflixit. Visus est enim plane Chosroes, tueri, et asserere velle sanctam Mauritii memoriam. Theophanes anno Incarnationis DXCV, postquam retulit Theodosium Mauritii filium fuga evasisse, et periculo superstitem vixisse famam tulisse, subdit : « Hanc famam Persarum rex Chosroes variis mendaciis in id confictis pro libito auxit ; Theodosium penes se habere simulans, seque subinde procurare, ut paternum reciperet imperium : cum revera ipse de usurpando Romanorum imperio cogitaret ; quemadmodum seipsum variis demum modis prodidit, bella maxime ex improviso in Romanos inferendo, eorumque ditiones fœde diripiendo ». Hoc itaque anno Romanorum cum Persis pax dirempta est.

4. *Crudelitas Phocæ imp.* — Sævitia *Phocæ* in uxorem Mauritii et in reliquam ejus familiam, de qua Baronius anno DCVII, num. 3, ad hunc annum pertinet, ut eo loco ostendam (2).

5. *Cædes Liuvæ Hispaniarum regis.* — *Liuvam* Hispaniarum regem *Wittericus sumpta tyrannide innocuum regno dejecit, præcisaque dextra occidit, anno ætatis vicesimo secundo,* inquit Isidorus in Chronico. Regnavit *annis duobus*, ut idem tradit, sed nulla re gesta ad memoriam insigni. *Wittericus*, qui Æra DCXLI regnum iniit, et per annos septem tenuit, plurima illicita fecit, eodem Isidoro teste.

6. *S. Columbanus scribit ad Gregorium magnum.* — Sanctus *Columbanus* in Epistola ad Sabinianum papam, qui sancto Gregorio successit, refert se plures ad hunc sanctum Epistolas scripsisse, ex quibus unica tantum restat, cujus etiam sensum crebræ mendæ sæpe evertunt. In ea *Co-*

(1) Hos Phocæ consulatus sic reformandos censeo, ex regula anno DLXV, 2, a me stabilita. Anno DCII exeunte, ac toto anno DCIII, Phocas consulatum minus solemnem cum imperio habuit. Ideo in Chronico Alexandrino annus iste DCIII recte notatur : *Phoca Aug. solo cos.* Anno vero DCIV, Phocas consulatum solemnem a kalendis Januarii gessit ; qui proinde annus duplici formula notari potuit, nempe *postconsulatus* (consulatus prior) *annus primus ;* quod ab auctore Chronici præstitum est ; et *annus consulatus Phocæ* (consulatus nempe secundi et solemnis) prout in Fastis expressus est. Denique anno DCV et deinceps, postconsulatus a secundo consulatu duci numerari cœpti sunt. MANSI.

(2) Cædes uxoris Mauritii et filiarum non quidem ad hunc annum, sed potius ad A. 605 pertinet, quo et ab ipso Pagio rejicitur. Vide ad A. 607, 4. MANSI.

lumbanus petit a sancto Gregorio resolutionem circa ritum tum Romanum celebrandi Pascha, luna XXI, tum Gallicanum, luna XXII; utrumque, sed præcipue posteriorem impugnans, et abolendum suadens auctoritate et *Anatolii*, cujus textum adducit, et peritorum de Hibernia calculatorum, qui *Victorii* Cyclum veluti imperfectum spreverunt. Dein impugnatione potissimi fundamenti, quo censuit niti utriusque ritus assertores, nempe *Pascha non esse celebrandum cum Judæis*. Demum quod utrumve ritum sequentes plures dies Azymorum seu Paschales reipsa agnoscant, quam sacra Scriptura tradat. Secundo, sententiam divi *Gregorii* poscit circa adeptos simoniace aut violata jam clericali continentia, episcopalem gradum. Tertio, circa monachos, qui e suis claustris contra prælatorum suorum voluntatem alio migrant pietatis prætextu. Indicat denique desiderium suum *Gregorium* videndi, *pastorale* ejus dilaudat, extrema expositionis in Ezechielem et Cantica canticorum ad se mitti rogat, suadetque, ut Zachariam quoque exponat. Quo anno ea Epistola ad Gregorium data sit, incompertum. Extat inter *Columbani* opuscula a Patricio Flamingo ab aliquot annis in lucem emissa, ex eaque apparet, quantum hoc tempore controversia de Paschate ferveret, disciplina monachalis relaxata esset, et *simonia* in clero vigeret.

Sanctus *Desiderius* episc. Viennensis in exilium pulsus, ut anno DCXII videbimus.

GREGORII ANNUS 15. — CHRISTI 604.

1. *Pace facta cum Longobardis, Gregorius gratulatur per litteras Theodolindæ de nato ei filio, cui mittit munera.* — Sequitur ordine temporum Christi annus sexcentesimus quartus, ac S. Gregorii decimus quartus inchoatus jam anno superiori a tempore exordientis Indictionis septimæ, idemque ultimus ejusdem Pontificatus, quo ipse quarto idus Martias, Deo vocante, feliciter ex hac vita migravit: de cujus felici ad Deum transitu antequam agamus, reliqua quæ his mensibus ab inchoata septima Indictione contigerunt, hic primum nobis sunt enarranda. Hoc igitur anno pax cum Agilulpho rege Longobardorum iterum renovata est, quæ jam ante elapso tempore statuto cessarat. Sancita itaque pace, cum idem rex auctus fuisset prole mascula, eam pia mater Theodolinda in fide Catholica voluit baptizari. De quibus omnibus ipsa regina certiorem reddidit S. Gregorium, datis ad eum litteris, missisque Romam legatis. Ista cum accepisset sanctissimus Pontifex, ad Theodolindam reginam, eidem gratulatus, litteras reddidit, misitque sacra munuscula nato filio. Litteræ autem sic se habent [1]:

2. « Scripta quæ ad nos dudum a Januensibus partibus transmisistis, gaudii vestri nos fecere participes, propterea quod omnipotentis Dei gratia et filium vobis donatum, et quod valde excellentiæ vestræ est laudabile, Catholicæ eum fidei novimus sociatum. Nec enim de Christianitate vestra aliud credendum fuerat, nisi id studere vos, ut quem divino munere suscepistis, Catholicæ rectitudinis auxilio muniretis: et ut Redemptor noster familiarem te suam famulam cognosceret, et Longobardorum genti novum regem in timore suo feliciter enutriret. Unde oramus omnipotentem Deum, ut et vos in mandatorum suorum via custodiat, et eumdem excellentissimum filium nostrum Adulowaldum in suo faciat amore proficere: quatenus sicut hic inter homines jam magnus est, sic quoque ex bonis actibus ante Dei nostri oculos sit gloriosus.

3. « Illud autem quod excellentia vestra scripsit, ut dilectissimo filio nostro Secundino abbati, ad ea quæ scripsit, subtiliter respondere deberemus, quis vel petitionem illius, vel vestra desideria, quæ multis esse profutura cognoscit, si ægritudo non obsisteret, duceret postponenda? Sed tanta nos podagræ nunc infirmitas tenet, ut non solum non dictare, sed nec ad loquendum possimus assurgere: sicut et præsentium portitores legati vestri cognoverunt, qui nos et venientes infirmos invenerunt, et discedentes in summo vitæ periculo atque discrimine reliquere ». Ita quidem: nam eodem ipse Grego-

[1] Greg. l. XII. Ep. VII. Ind. VII.

rius (ut paulo post dicturi sumus) exstinctus est morbo. Sed quæ sunt reliqua ejus Epistolæ prosequamur : « Sed si, inquit, omnipotente Deo disponente convaluero, ad cuncta quæ mihi scripsit, subtiliter respondebo. Eam tamen Synodum, quæ piæ memoriæ Justiniani tempore facta est, per latores præsentium transmisi, ut prædictus filius meus dilectissimus ipsam legens, agnoscat quia falsa sunt omnia, quæ contra Sedem Apostolicam vel Catholicam Ecclesiam audierat. Absit enim nos cujuslibet sensum hæretici recipere, vel a tomo sanctæ memoriæ prædecessoris nostri in aliquo deviare ; sed quæcumque a sanctis quatuor Synodis sunt definita recipimus, et quæcumque reprobata sunt, condemnamus ». Hæc ad plenam satisfactionem ab eodem Gregorio scripta fuere.

4. Quod autem ad munera eidem filio regis recens nato pertinet, hæc in iisdem litteris ita habentur expressa : « Excellentissimo autem filio nostro Adulowaldo regi transmittere filateria curavimus ». Ita quidem nominat quas veteres nominare consueverant bullas ad collum appendi solitas : quæ autem filateria continerent, aperit dicens : « Id est, Crucem cum ligno S. Crucis Domini, et lectionem sancti Evangelii theca Persica inclusam ». Quæ vero reginæ filiæ, sorori nati infantis munera mittat, declarat, dum subdit : « Filiæ quoque meæ, sorori ejus, tres annulos transmisi, duos cum hyacinthis et unum cum albula : quæ eis per vos peto dari, ut apud eos nostra charitas ex vestra excellentia condiatur. Paterna præterea charitate persolventes salutationis officium, petimus ut excellentissimo filio nostro conjugi vestro pro nobis de facta pace gratias referatis, atque ejus animam (sicut consuevistis) ad pacem de futuro per omnia provocetis : quatenus mercedem populi innocentis, qui in scandalo perire poterat, ante conspectum Dei, inter multa bona quæ agitis, invenire possitis ». Hactenus litteræ S. Gregorii ad reginam communicantem quidem Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, hærentem tamen et dubitantem adhuc de quinta Synodo et Tribus in ea jam condemnatis Capitibus, quorum causa schisma conflatum adhuc vigeret, et Secundinus ille, de quo superius, objectiones scriptis mandasset, ad quas Gregorium respondere rogarat. Quod autem id minime ipsum fecisse appareat, causam asserere in promptu est, nimirum, quod (ut diximus) hoc anno mense Martio ex hac vita in æternam requiem sublatus sit.

5. *De Epistolis Gregorii ad sua loca restituendis.* — Qui igitur tot tantisque cruciabatur doloribus, jam (ut vidimus) quadriennio jugiter toleratis, non destitit strenue usque ad extremum spiritum laborare, ut indicant ejus Epistolæ, quæ extant hoc anno datæ sub septima Indictione. Sunt tamen aliquæ ibidem collocatæ, quæ longe ante datæ esse inveniuntur, ut inter alias illa ad Domitianum metropolitanum [1], ad quem aliæ superius datæ reperiuntur Mauritii tempore. Cognatus hic erat imperatoris, degens Constantinopoli, ut superiores plures ad eum datæ litteræ docent : cumque in iis sub hac septima Indictione collocatis habeatur mentio de Sabiniano diacono, qui agebat ante plures annos apocrisiarium Constantinopoli, plane ad ea sunt referendæ tempora, quibus ille eo munere fungebatur in dicta regia civitate. Sicut et litteræ [1] ad Augustinum in Anglia episcopum, quæ ultimo loco ponuntur, quas datas esse ante tres annos, nempe quarta Indictione, superius diximus. Idipsum affirmaverimus de Epistola scripta ad Petrum subdiaconum in Sicilia, quam datam esse a S. Gregorio undecima Indictione, ex eadem deducimus argumentum. His non tam explosis, quam ad sua loca destinatis, quæ fuerunt ejusdem Gregorii anni hujus Epistolæ atque postrema videamus.

6. *De Florentio electo episcopo Anconitano.* — Hoc itaque anno cum vacasset Ecclesia Anconitana pastore, delectus ad eam Florentius archidiaconus, etiamsi doctus, a S. Gregorio minime probatus fuit, eo quod et senectute confectus, et tenacissimus esset, et nunquam domum ejus (quod ait [2]) amicus ad charitatem introiret; sed et illud additum tradit impedimentum, quod jurasset nunquam ad episcopatum accedere. Ita quidem vigilantissimus semper ne quis in episcopatum non omni ex parte probatus irreperet, quæcumque hominis essent perscrutari diligentissime voluit, ut complures ab ipso de his datæ Epistolæ docent.

7. *Ad consultationes episcoporum respondet Gregorius de impedimento consanguinitatis in matrimonio.* — Eodem quoque anno missa est ex Sicilia a Felice episcopo Messanensi de nonnullis ad ipsum Gregorium Romanum Pontificem consultatio. Extat ipsa Felicis Epistola tomo secundo Conciliorum : et licet cujus Felicis ea Epistola sit, non appareat ; tamen quod reperiatur idem Gregorius haud pridem scripsisse ad Felicem in Sicilia episcopum Messanensem [3], facile inducor ut credam hunc eumdem esse Felicem. Causa autem præcipua hujus mittendæ consultationis ad S. Gregorium ea fuit, quod cum sciretur ipsum S. Gregorium scribentem ad Augustinum in Anglia episcopum concessisse, ut ratum haberetur matrimonium in gradu quarto affinitatis contractum : grave scandalum passi sunt multi, potissimum vero Siciliæ episcopi, eo quod S. Gregorius ea concedens, haud consentientia Constitutionibus prædecessorum statuisset, et longe diversa ab iis quæ a sacrosanctis Conciliorum Decretis firmata essent. Sed Felicis consulentis audiamus verba, quæ sunt hujusmodi :

8. « Perlatum est siquidem a quibusdam Roma venientibus, vos Augustino consodali nostro per venerabilem sanctitatem vestram postmodum episcopo Anglorum genti ordinato et illuc directo at-

[1] Greg. l. XII. Ep. XIV. Ind. VII.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXX. Ind. VII. — [2] Ibid. Ep. VI. Ind. VII. — [3] Ibid. Ep. X. Ind. VII.

que Anglis scripsisse, ut olim (non olim) ad fidem conversos per vos concedi, ut quarta progenie conjuncti non separentur. Quæ consuetudo dudum in illis aut in aliis partibus, quando una vobiscum ab infantia nutritus atque edoctus fui, non erat : nec in ullis prædecessorum tuorum decretis, aut reliquorum generaliter, ac specialiter Patrum institutis legi, aut hactenus ab ullis recte sentientibus esse concessum didici. Sed semper usque ad septimum originis suæ gradum hoc a sanctis decessoribus vestris et cæteris sanctis Patribus tam in Nicæna Synodo, quam et in aliis sanctis Conciliis congregatis servari debere reperi, et a recte viventibus et Deum timentibus hominibus studiose prævideri cognovimus ». Et inferius post duo alia ab eo quæsita, in idipsum cujus causa Epistolam scribere aggressus erat, rediens, ista subdit, ab eo admoneri petens, num pro Anglis tantum indulgendo ea statuisset de quarto gradu, an omnibus etiam Ecclesiis servanda proponeret : « Nos, inquit, ea quæ legimus, et observari a fidelibus cognovimus, non increpanda (quod absit) vobis significavimus, sed quid rationabiliter et fideliter super his observare debeamus, requirimus.

« Et quoniam non modicum murmur super hac re nobiscum versatur : quid respondere fratribus et coepiscopis nostris debeamus, a vobis, quasi a capite, responsum quærimus : ne super his ancipites remaneamus, aut murmur ullum tam nostris temporibus, quam post, inter vos et alios remaneat : rumorque vester, qui semper bonus et optimus fuit, detractionibus laceretur, et subrodatur, aut nomen vestrum (quod absit) supervenientibus temporibus blasphemetur. Nos autem, quæ recta sunt, auctore Deo, humili corde servantes, uno vinculo charitatis vobis constricti, vestram religionem in omnibus, ut fideles alumni, defendentes, a vobis quæ recta sunt, quærimus. Scimus enim ut semper sanctæ Sedis præsules primo Apostoli, deinde successores eorum fecerunt, vos Universalis Ecclesiæ et maxime episcoporum (qui oculi propter contemplationem et speculationem vocantur) Domini curam gerere, ac de religione et lege vestra assidue cogitare, etc. »

9. Hæc verbatim reddidisse voluimus, ut pateat quæ esset olim de dispensando in nuptiis contrahendis, vel contractis inviolate observata censura, cum magnum in Ecclesia Dei scandalum datum videretur, si quod de gradu septimo hactenus servatum esset, ad quartum sanctus Gregorius redegisset. Cui quidem adversum se excitato rumori et conflato scandalo occurrere quantocius ipse non prætermittens, ad eamdem primam consultationem respondit, non esse in exemplum adducendum, quod novellæ Ecclesiæ Anglicanæ concessisset, ut in tertio et quarto gradu conjuncti legitime inter se matrimonium contrahere possent; sed qui in gradu vetito contraxissent, in eo ex summa indulgentia permanerent. Quamobrem monet Gregorius, ne fideles usque ad gradum septimum affinitatis matrimonium contrahant : quod non recens a se statutum, sed a prædecessoribus traditum sibi servandum inviolabili lege proponit. In quam sententiam hæc ait : « Nam si ea destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt; non constructor, sed eversor esse juste comprobarer ». Et inferius post multa in eamdem sententiam inculcata, aliaque ad quæsita ab eo responsa, hæc habet :

« Progeniem vero suam unumquemque de his qui fideliter edocti sunt, et jam firma radice plantati stant inconvulsi, usque ad septimam observare decernimus generationem, et quandiu se affinitate agnoscunt propinquos, ad hujus copulæ non accedere societatem præsumant. Nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate conjugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere ulli licet Christianorum, vel licebit : quia incestuosus est talis coitus, et abominabilis est Deo, et cunctis bonis hominibus. Incestuosos vero nullo conjugii nomine reputandos, a sanctis Patribus dudum statutum esse legimus. Ideo nolumus nos in hac re a vobis, sive a cæteris fidelibus reprehendi : quia quod in his Anglorum genti indulsimus, non formam dando, sed considerando ne Christianitatis bonum, quod cœperant, imperfectum dimitterent, egimus, etc. » Monet autem, ut omnes incestuosos ab Ecclesia segreget, tanquam pestilentes oves, nec nisi post legitimam satisfactionem in Ecclesiam recipiantur. Ad finem vero : « Quod, inquit, specialiter tibi tuisque (ut tuæ litteræ innotuerunt) consultis scribimus, generaliter omnibus tenere mandamus ». Hæc Gregorius, universæ Catholicæ Ecclesiæ leges sanciens, vel potius a prædecessoribus sancitas renovans de matrimoniis inter Christianos contrahendis. Frigescente autem spiritu cum invalesceret magis caro, ab Innocentio tertio Romano Pontifice in Concilio Lateranensi, ad graviora peccata vitanda, relaxata est nonnihil fibula disciplinæ, ut intra quatuor tantum gradus prohibitum fuerit matrimonium.

10. Respondens vero Gregorius ad reliquas duas Felicis consultationes, non vexandos a subditis episcopos, pluribus monet : et de Ecclesiarum dedicatione respondet, ut quod dubitatur factum, sit integre faciendum : « Eo quod (ut ait) non monstretur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum ». Quod rursum ad res Siciliæ spectat, maleficos ibi degentes magnopere est insectatus. Quod enim in Dei lege scriptum esset [1] : « Maleficos non patieris vivere » : eosdem detestatus, totis est semper viribus insecutus. Scripsit de his [2] ad Cyprianum diaconum, mandans ipsos inquiri atque puniri, nec desistere, etiamsi reperiret sæcularem præfecturam adversari : in fine enim post multa ad eosdem maleficos inquirendos et puniendos inculcata, hæc addit : « Virum autem gloriosum domnum Libertinum prætorem in tali loco per contemplationem omnipotentis Dei adjutorem te

[1] Exod. XXII. — [2] Greg. l. XI, Ep. XIII, Ind. VII.

habere confido. In hac tamen causa mitescere minime debuisti, etiam si tibi quilibet sæcularis judex adversarius potuisset existere ». Hæc ad Cyprianum diaconum patrimonium sancti Petri in Sicilia curantem ipse Gregorius, qui et anno superiori Paulum scholasticum ad hujusmodi maleficos insectandos vehementer hortatus fuit [1].

11. *Severus et mitis in corrigendo Gregorius.* — Eodem hoc anno fatigarunt Gregorium contentiones inter episcopum Epidauri [2] et Alcysonum Corcyræ insulæ episcopum. Quod enim irruentibus Barbaris (ut superius dictum est) corpus sancti Donati inde delatum fuit in Corcyram insulam, collocatumque in castro Cassiopi dicto, Epidauri episcopus illud sibi castrum pariter studuit vindicare, resistente Alcysono, qui ab episcopo Nicopolitano metropolita sententiam accepit, qua ipsi castrum adjudicabat; quam sententiam Sedes Apostolica confirmavit. Cum autem novus est creatus Phocas imperator, eumdem convenit episcopus Epidauri, falsaque ingerens multa, eum monuit, ut pro ipso contra latam sententiam rescriberet. Quod adeo iniquum ut per eumdem imperatorem corrigeretur, sanctus Gregorius litteras ad apocrisiarium Constantinopolim misit, jubens ut conveniens imperatorem agat, ut bene definita sua quoque jussione confirmet. Quid vero hæc secutum sit, intercurrente Gregorii morte, nescitur.

Quod autem vehementius sancti Gregorii animum excruciavit, illud etiam fuit, quod Neapoli in Campania (licet vetus editio, in Gallia, habeat) sacrilegium didicit perpetratum, cum miles per vim rapuit virginem Deo in monasterio consecratam. Redarguit vero Gudoinum ducem Neapolitanum, quod adversus ejusmodi facinus ultor non insurrexisset, cum præsertim prædicatæ probitatis ipse vir ab omnibus laudaretur : ad quem hæc breviter scripsit [3] :

12. « Cum inter multa bona, quæ nobis de magnitudine vestra sæpius nuntiantur, illud in vobis plus laudabile dicitur existere, quod castitatem diligitis et disciplinam (sicut dignum est) custoditis : satis mirati sumus, quod in milite illo, qui ancillam Dei diabolica instigatione perdiderit, districtissima vindicta hactenus facta non fuerit. Nam moribus et bonitati vestræ valde conveniens fuit, ut ante ad nos ultio, quam perpetratæ culpæ iniquitas perveniret. Sed quia vindictam hujus sceleris non voluntate vestra, sed aliorum surreptionibus credimus esse suspensam, neque hoc peccatum vel humerum indisciplinati militis, vel loca illa, in quibus commissum est, valeat premere: hortamur, ut sine excusatione aliqua vel modo, qualis vobis fervor sit erga castitatis custodiam demonstrantes, ita pro exemplo aliorum stricte emendare tantum facinus festinetis, ut et Deum vobis, in cujus ille hoc injuriam perpetravit, et timorem ejus despexit, placabilem faciatis, et nos vobis de zeli vestri rectitudine gratias referamus : nam tantam iniquitatem inultam remanere nullo modo patimur ». Hæc Gregorius degens in lecto ægrotus, sed in iis quæ peccarentur in Deum explorator vigilans, et ultor exsurgens. Qui et sicut segnem ducem ad ulciscendum immane facinus arguit, ita et nimis festinum in excommunicationis ferenda sententia Maximianum episcopum reprehendit; ad quem breviter ista [1] : « Frequenter me admonuisse vos recolo, ut in proferenda sententia esse præcipites nullatenus deberetis. Et nunc ecce cognovi quia reverendissimum virum abbatem Eusebium commota furore vestra fraternitas excommunicavit. Quod ego valde miratus sum, ut non antiqua ejus conversatio, non ætas longa, non ægritudo diuturna, ab ira vestrum animum flecteret. Quilibet enim in eo fuerit excessus, ipsa ægritudinis afflictio ei debuit pro flagello sufficere : quem enim divina disciplina conterit, ei humana flagella addi superfluum fuit». Et paulo post, ut eidem satisfaciat, ita monet : « Eumdem tamen præfatum virum quanto furore exasperasti, tanta nunc dulcedine consolare :quia valde injustum est, ut qui te plus amaverunt, ipsi te sine causa atrociorem contra se sentiant ». Hæc Gregorius.

13. Vidisti primum quam animose insurrexit adversus ducem remissum nimis, et quomodo ad vindictam currentem nunc præcipitem nimis episcopum, habenas retrahendo, retraxit? Ita quidem pro ratione personarum proficua aptans cuique medicamenta. Porro tranquillitatem animi in episcopis plurimum commendavit; ad quam consequendam, unam eam patere viam ostendit, si contemplationis studium episcopus non remittat : quo nomine laudavit hoc anno Junium episcopum Catanensem, quod contemplationi vacaret : nam ad ipsum scribit hæc inter alia [2] :

« Tantum, inquit, quieti vestræ congaudeo, quantum de meis occupationibus ingemisco : atque hoc summopere exhortor, ut si palatum cordis dulcedo tetigit intimæ suavitatis, ita introrsum rapiatur animus, ut triste sit omne quod foris sonat, omne quod foris delectat. Laudo autem, quod humana conventicula cavetis : quia sæpe animus, qui renovari in Deo per compunctionis gratiam desiderat, per prava colloquia iterum veterascit. Quæsivi autem qui vobis inhæreret in lectionis sacræ collegio, et neminem reperi, et vehementer ingemui paupertatem boni. Et quamvis peccator ego valde; occultus tamen si ad beati Petri Apostoli limina venire volueris, in sacro eloquio strictum me poteris habere collegam ». Hæc Gregorius: ex cujus postremis verbis, quibus dixit, non reperiri qui posset ei in sacræ lectionis collegio inhærere; et quod postea subjicit, se fore in sacro eloquio ipsi collegam : intelligas ejusmodi fuisse sacram exercitationem, ut simul positi viri interioris profectus

[1] Greg. l. XI. Ep. LVI. Ind. VI. — [2] Greg. l. XII. Ep. II. III. VIII. — [3] Ibid. Ep. V. Ind. VII.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXVI. — [2] Ibid. Ep. XV. Ind. VII. vet. edit.

studiosi, aliquid legerent de divinis Scripturis, et de his quæ lecta essent singuli qui præsentes essent, quid sentirent, dicere rogarentur. In hujuscemodi spiritalibus epulis reficere se consuevisse sanctum Gregorium, ex iis quæ ipse scribit in homiliis super Ezechielem intellexisti, dum et profitetur se ex fratrum in ejusmodi lectione collegarum responsionibus admodum profecisse : nam audi eum rursum [1] : « Scio enim, quia plerumque multa in sacro eloquio, quæ solus intelligere non potui, coram fratribus meis positus intellexi : ex quo intellectu et hoc quoque intelligere studui, ut scirem ex quorum mihi merito intellectus daretur. Patet enim, quia hoc mihi pro illis datur, quibus mihi præsentibus datur. Ex qua re largiente Deo agitur, ut sensus crescat, et elatio decrescat ». Hæc ipse; ex quibus quæ dicta sunt de lectione et colloquio de rebus divinis simul haberi solitis, perspicue intelligere possis.

Quos vero Dei servos longe abesse novit, et apud se habere non posset, quod detinerentur aliis occupationibus impediti, eosdem frequentavit litteris, et eleemosynarum largitione fulcivit : quod cum in pluribus præteritorum annorum Epistolis manifeste eluceat, ejus rei non deest hoc etiam anno exemplum, cum scribit litteras ad Joannem abbatem montis Sinai in Arabia, cujus enixe implorat ad Deum preces, mittens ea, quibus illum pro locis sibi subjectis indigere scivisset : nam ad finem Epistolæ [2] : « Filio nostro Simplicio renuntiante cognovimus, lectos vel lectisternia in gerontocomio, quod a quodam illic Isauro constructum est, deesse. Propterea misimus lænas quindecim, rachanas triginta, lectos quindecim, pretium quoque de emendis culcitris, vel naula dedimus : quæ dilectionem tuam petimus non indigne suscipere, sed in loco, quo sunt transmissa, præbere ». Sed de eodem Joanne abbate consule superius dicta.

14. *Basilicis SS. Apostolorum assignata prædia pro luminaribus.* — Eodem pariter anno, Indictionis videlicet septimæ, sanctus Gregorius Basilicæ sancti Pauli peculiariter adscripsit latifundium ad Aquas Salvias cum aliis fundis pro luminaribus incendendis : quod quidem scripto voluit confirmatum, cujus est ista Præfatio [3] : « Licet omnia quæ hæc Apostolica habet Ecclesia Apostolorum Petri et Pauli, quorum honore et beneficiis acquisita sunt, Deo sint auctore communia : esse tamen debet in administratione actionum diversitas personarum, ut in assignatis cuique rebus cura adhiberi possit impensior. Cum igitur pro Ecclesia B. Pauli Apostoli sollicitudo debita nos commoneret, ne minus illic habere luminaria idem præco fidei cerneretur, qui totum mundum lumine suæ prædicationis implevit, et valde incongruum esse ac durissimum videretur, ut illa ei specialiter possessio non serviret, in qua palmam sumens martyrii, capite est truncatus, ut viveret : utile judicavimus, eamdem massam, quæ ad Aquas Salvias nuncupatur cum omnibus fundis suis, etc. » Voluimus hæc reddidisse verbatim, quo scires non esse figmentum, vel recens quoddam inventum, quod dictum est superius suo loco, Apostolum Paulum ad Aquas Salvias capite truncatum fuisse. Extat hactenus eadem Constitutio Gregorii in ejusdem Basilicæ marmorea tabula incisa. Porro hujuscemodi donationum diversis in Urbe Ecclesiis a S. Gregorio collatarum alia item incisa lapidibus extant vetera monumenta, ut in Ecclesia sanctorum Joannis et Pauli titulo Pammachii, in Basilica sancti Petri, et aliis fortasse in locis. Ejus autem quod pro foribus est Basilicæ S. Petri, sic se habet exordium usque ad nomina eorum, quæ donantur prædiorum:

15. « Dominis sanctis ac beatissimis Petro et Paulo Apostolorum principibus Gregorius indignus servus. Quotiens laudi vestræ usibus servitura quædam licet parva conquirimus, vestra vobis reddimus, non nostra largimur : ut hæc agentes, non simus elati de munere, sed de solutione securi. Nam quid unquam sine vobis nostrum est, qui non possumus accepta reddere, nisi quia per vos iterum, et ipsum hoc ut redderemus, accepimus? Unde ego vester servus reducens ad animum, multum me vobis, B. Apostoli Petre et Paule, esse devotiorem, propter quod ab uberibus matris meæ, divinæ potentiæ gratia protegente, intra gremium Ecclesiæ vestræ aluistis, et ad incrementum per singulos gradus usque ad summum apicem sacerdotii, licet immeritum, perducere istis dignati : ideoque hoc privilegii munusculum humili interim offerre devotione prævidi. Statuo enim, et a meis successoribus servandum sine aliqua refragatione constituo, ut loca vel prædia cum olivetis, quæ inferius describuntur, quæ pro concinnatione luminariorum vestrorum a diversis quibus detinebantur recolligens, vestra vobis dicavi immutilata permanere. Id est, in patrimonio Appiæ, etc. » Sunt omnia prædia cum olivetis numero triginta quinque. Ex quibus intelligas, quam abundans esse soleret copia lampadum incensarum, quarum tantum usui tot tantaque inservire deberent oliveta (1).

16. *S. Gregorii obitus et sepulcrum.* — Jam vero reliquum est, ut de tempore obitus ipsius Gregorii agamus : de quo certum est errare eos, qui dixerunt ipsum sexta Indictione defunctum. Joannes enim diaconus eum hoc anno septima esse defunctum Indictione affirmat [1], idemque asseverat

[1] Greg. in Ezech. hom. XIV. in princ. — [2] Greg. l. XI. Ep. XVI. Ind. VII. — [3] Ibid. Ep. IX. Ind. VII.

[1] Joan. diac. l. VIII. c. 68.

(1) Tabula lapidea in porticu Basilicæ Vaticanæ, ubi dona continentur Principi Apostolorum oblata, exarata est *Gregorio II* Rom. Pont. non *Gregorio Magno* ut Baronius putavit; patet id ex nomine *Leonis* imperatoris. Data est enim *Idibus Novembris imperante piissimo Leone*, nempe *Leone Isaurico*, cujus imperii annus primus fuit A. D. 717, *Gregorii II* pontificatus anno tertio. GEORGIUS.

Beda. Et ne dici possit errorem in numerum irrepsisse, hæc omnia certiora redduntur (ut nulla de his possit dubitatio exoriri) ex dicta tabula donationis, quæ habetur in Basilica S. Pauli, ad cujus finem hæc habentur : « Dat. VIII kal. Februarias, imp. D. N. Phoca PP. Aug. anno secundo, consulatus ejus anno primo, Indictione septima ». Quamobrem hoc anno eum esse defunctum, exploratissimum est. Puto quidem eam Constitutionem fuisse postremam S. Gregorii, quem constat ad æternam vitam transiisse duodecima die mensis Martii. Habes ex his etiam quod corrigas in Paulo diacono, qui etsi sub anno secundo Phocæ obitum ponit sancti Gregorii, dum tamen fuisse octavæ Indictionis annum tradit [1], errare certum est.

17. Sic igitur sanctissimus Pontifex, qui se vere hic exulem senserat ac peregrinum, quod tamdiu in optatis habuit, atque multorum precibus jamdiu conatus fuerat impetrare, est feliciter consecutus, migrans dicta die duodecima Martii ex hac vita in illam æternam, ad quam, dum vixit, jugiter anhelavit. Sedit annos tredecim, menses sex, et dies novem, utpote qui creatus tertia die Septembris, mortuus est dicta duodecima Martii; quod tabulæ Ecclesiasticæ perpetua memoria notatum custodiunt.

Apud Manlium in veteribus monumentis Basilicæ Vaticanæ, post Epitaphium sepulcro S. Gregorii inditum, hæc de tempore Sedis ejus et obitus addita leguntur :

« Hic requiescit Gregorius papa, qui sedit annos tredecim, menses sex, dies decem, depositus quarto idus Martii ». Quod ponit decem dies, et nos diximus novem, hic post terminum, illic ab ipso termino numeratum scias, ut nulla sit discrepantia, cum de die nulla sit dissensio.

Sepultus est autem (ut ait Joannes diaconus) in extrema porticu Basilicæ sancti Petri. Quatuor enim porticus cum haberet Basilica illa, duas scilicet hinc inde ab ejus gremii lateribus positas : quinque vero erunt, si quis ipsum medium gremium inter porticus numeret, ut complures consueverunt. Quæ igitur egrediendo Basilicam a dextro latere extrema porticus est, extrema parte sepulcrum continuit S. Gregorii, ubi adhuc extat subter altare S. Andreæ, cujus ipse fuerat studiosissimus; licet non eadem forma, qua olim, modo exstructum appareat : tunc enim in eo (ut testatur Joannes diaconus) ejusmodi inscriptum Epitaphium legebatur [2] :

Suscipe, terra, tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas, vivificante Deo.
Spiritus astra petit : lethi nil jura valebunt,
Cui vitæ alterius mors magis ipsa via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulcro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.
Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatque actus, quicquid sermone docebat,
Esset ut exemplum mystica verba loquens.
Anglos ad Christum convertit mente benigna,
Sic fidei acquirens agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc pastor agebas,
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
Hisque Dei consul factus lætare triumphis :
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

Hactenus Epitaphium, quod rude sæculum dare potuit, quo jam Latinum agrum, et montem ipsum quem fingunt poetæ Parnassum Musæ exules reliquissent. Sed præstat hic elogium sanctissimi viri de Gregorio recitare : ut intelligere possis, quanta gloria fuerit acceptus a posteris. Ildefonsus enim ille Toletanus episcopus in libello quem confecit de viris illustribus (quem manuscriptum Bibliotheca Vaticana custodit) numeraturus ejus scripta, ipso ingressu operis, de Gregorio ista habet :

18. *S. Greg. laudes, scripta, res gestæ, et ejus ac parentum imago.* — « Gregorius papa, Romanæ Sedis et Apostolicæ præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam ». Hucusque ex Isidoro [1] de viris illustribus, quem inferius citat : pergit vero ipse, hæc addens : « Ita enim cunctorum meritorum claruit perfectione sublimis, ut exclusis omnium illustrium virorum comparationibus, nihil illi simile demonstret antiquitas. Vicit enim sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia Augustinum ». At hæc si tibi videri possint hyperbolice dicta : quod ex his possis consequi, illud est, quod ea æstimatione ad posteros fama de sanctitate et doctrina Gregorii propagata est, ut maxima quæque Gregorium diligentibus visa sint ipso minora Gregorio.

19. Porro istiusmodi præmissis Ildefonsus de ipso præconiis, ad enumeranda ea quæ edidit commentaria se convertit; quæ nos suo loco et tempore, quo singula scripta sunt, collocavimus. Verum ipsa divino potius tribuenda esse numini, quam humanæ industriæ, manifesta visio declarasse fertur. Etenim ad ipsum columbam desuper lapsam, cum quid de sacris litteris scribere vellet, visam a Petro diacono esse, et ea de causa columbam in capite ad aurem ejus pingi consuevisse, Joannes diaconus [2] asserit, ea ex causa scilicet, quod a divino Spiritu (cujus columba symbolum tenet) quæcumque scripta ab eo sunt, ipsi esse suggesta, constans opinio fuit. Cæterum diabolum quibus valuit artibus per ministros suos conatum esse, ut ejusdem lucubrationes ignibus traderentur, idem Joannes diaconus habet, qui hæc ait [3] :

20. « Quo scilicet liberalissimo pastore defuncto vehementissima fames eodem anno incubuit. Et quanto patrono tunc Roma caruerit, licet rerum inopia toto pæne mundo monstraverit, invi-

[1] Paul. diac. l. VIII. c. 68. — [2] Joan. diac. in Vita S. Greg. l. VIII. c. 68.

[1] Isidor. de vir. illustr. c. 27. — [2] Joan. diac. S. Greg. l. IV. c. 69. — [3] Joan. diac. eod. cap.

dorum tamen feritas minime recognovit : nam sicut a majoribus traditur, cum calumniarum veterum incentores Gregorium prodigum dilapidatoremque multiplicis patriarchatus thesauri perstreperent, deficiente personali materie, ad comburendos ejus libros cœperunt pariter anhelare. Quorum dum quosdam combussissent, et reliquos vellent exurere, Petrus diaconus familiarissimus ejus, cum quo quatuor Dialogorum libros disputaverat, creditur (traditur) vehementer obstitisse, dicens, ad oblitterandam ejus memoriam librorum exustionem nihil proficere, quorum exemplaria, diversis petentibus, mundi ambitum penetrassent : subjungens, immane sacrilegium esse, tanti Patris tot et tales libros exurere, super cujus caput Spiritum sanctum ipse in similitudinem columbæ tractantis frequentissime perspexisset.

21. « Cumque dudum devotum populum diaconus cerneret occasione temporis cum invidis resultare, in hoc omnium sententiam dicitur provocasse : Ut si quod dixerat, jurejurando confirmans, mori continuo meruisset, ipsi a librorum exustione desisterent : si vero superstes sui testimonii extitisset, ipse quoque combustoribus manus daret. Itaque cum Evangeliis in ambonem venerabilis levita Petrus ascendens : mox ut Gregorianæ sanctitati testimonium præbuit, inter verba veræ confessionis spiritum efflavit, et a dolore mortis extraneus juxta Pyrgi basim (sicut hactenus cernitur) confessor veritatis meruit sepeliri. Hinc est quod consuetudinaliter Spiritus sanctus in specie columbæ super scribentis Gregorii caput depingitur, et quod Expositionum illius pars maxima, quæ utique ab invidis exusta recolitur, non habetur ». Hæc Joannes ex majorum (ut ait) traditione.

22. Sed quæ fuerint ista, ignota penitus Isidoro atque Ildefonso, qui recensentes catalogum scriptorum ejus licet præter illa, alia plura fuisse a Gregorio scripta testentur, de exustione tamen qua aliqua perierint, verbum nullum. Fides ergo vacillat auctoris, eoque magis, quod neque apud Paterium ipsius Gregorii notarium de his aliqua mentio habeatur : qui dum cuncta divinæ Scripturæ testimonia ab ipso Gregorio elucidata in ordinem suum redegisset, de exustione nihil, cujus cum ipse præsens Romæ esset, meminisse necessario debuisset : unde apud me (ut dixi) fides auctoris valde redditur dubia. Sigebertus etiam nullam, obstante Petro diacono, factam esse librorum exustionem testatur in Chronico, sed de viris illustribus[1] secus, ubi et addit hæc de Paterio : « Paterius Romanæ Ecclesiæ notarius et secundicerius, colligens omnia divinæ Scripturæ testimonia, per quæ Gregorius obscura suæ expositionis elucidavit, tres libros edidit, duos de testimoniis veteris Testamenti, et unum de testimoniis novi Testamenti ; ipsumque Codicem appellavit librum Testimoniorum ». Hæc ipse. Extat ejusmodi Paterii lucubratio. Porro de ipso Paterio sæpe fit mentio in Epistolis et aliis Actis publicis sancti Gregorii.

23. Quod rursus ad ejusdem S. Gregorii scripta pertinet : dum audis apud Joannem diaconum tredecim libros numeratos esse Epistolarum ipsius secundum annorum numerum quibus in Pontificatu vixit : cum hodie nonnisi duodecim numerentur, non putes unum ex ipsis esse deperditum, sed eosdem omnes aliter numeratos, nempe vel per annos Pontificatus ejus, vel secundum Indictiones digestos. Præter hæc autem antiphonarium a S. Gregorio Ecclesiæ usui relictum fuit, de quo Sigebertus : « Quæ scriptura Gregorium tam illustravit, quam illud quod antiphonarium regulari musicæ modulatione centonizavit, et scholas cantorum in Romana Ecclesia constituit ». Hæc ipse. Quibus adde sacramentarium sive librum sacramentorum, nempe ad sacros ritus missarumque solennia volumen pertinens, nuper cusum. « Sed et in ipsa missarum celebratione (inquit Beda) tria verba maximæ perfectionis plena superadjecit », videlicet : « Diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum jubeas grege numerari ». At hæc de scriptis sancti Gregorii satis sunto, præter illa, quæ suis locis superius diximus. Res vero gestas ipsius non ab alio Joanne diacono, quam ab eo quem diximus scriptas fuisse, certo reperimus : verum ante ipsum a Paulo diacono id factum constat, sed excidit ejusmodi lucubratio.

Quoniam autem habet quamdam scriptio cum pictura cognationem : quæ idem Gregorius in suo monasterio picta reliquisset, suoque titulo prænotata, quæ adhuc tempore Joannis diaconi integra erant, ex eodem auctore Joanne hic describenda sunt, qui ea refert in hunc modum[1] :

24. « In ejus venerabilis monasterii atrio, jussu Gregorii, juxta Nymphium duæ iconæ veterrimæ artificialiter depictæ usque hactenus videntur. In quarum altera beatus Apostolus Petrus sedens conspicitur, eumque stantem Gordianum regionarium, videlicet patrem Gregorii, manu dextera per dexteram nihilominus suscepisse. Cujus Gordiani habitus, castanei coloris planeta est, et sub planeta dalmatica, in pedibus caligas habens, statura longa, facies deducta, virides oculi, barba modica, capilli condensi, vultus gravis.

« In altera vero mater Gregorii sedens depicta est Silvia candido velamine a dextero humero taliter contra sinistrum revoluto contecta, ut sub eo manus tanquam de planeta subducat, et circa pectus sub gula inferior tunica pseudolactinei coloris appareat, quæ magno sinuamine super pedes defluat duabus zonis ad similitudinem dalmaticarum, sed latioribus omnino distincta : statura plena, facies rotunda quidem et candida, sed senio jam rugosa, quam ipsa quoque senectus pulcherrimam fuisse significat, oculis glaucis et grandibus, superciliis modicis,

[1] Sigeb. de vir. illustr. c. 41. et 43.

[1] Joan. diac. in Vit. S. Greg. l. IV. c. 83.

labellis venustis, vultu hilaris, ferens in capite matronalem mitram candentis brandei raritate niblatam (umblatam) : duobus dexteræ digitis signaculo Crucis se munire velle prætendens : in sinistra vero patens Psalterium retinens, in quo hoc scriptum est[1] : Vivet anima mea et laudabit te, et judicia tua adjuvabunt me. A dextero vero cubitu usque ad sinistrum circa scapulas versus ascendens reflectitur, qui ita se habet : GREGORIUS SILVIÆ MATRI FECIT ».

25. Sed et in absidicula post fratrum cellarium Gregorius ejusdem artificis magisterio in rota gypsica pictus ostenditur, statura justa et bene formata, facie de paternæ faciei longitudine et maternæ rotunditate ita medie temperata, ut cum rotunditate quadam decentissime videatur esse deducta, barba paterno more subfulva et modica, ita calvaster, ut in media fronte gemellos cincinnos rarusculos habeat, et dextrorsum reflexos : corona rotunda et spatiosa, capillo subnigro et decenter intorto sub auriculæ medium propendente, fronte spatiosa, elatis et longis et exilibus superciliis : oculis pupillas furvis non quidem magnis sed patulis; subocularibus plenis : naso a radice superciliorum subtiliter directo, circa medium latiore, deinde paulo recurvo, et in extremo patulis naribus prominente; ore rubro; crassis et subdividuis labiis, genis compositis; mento a confinio maxillarum decibiliter prominente : colore aquilino et vivido, nondum (sicut postea contigit) cardiaco : vultu miti, manibus pulchris, teretibus digitis et habilibus ad scribendum. Præterea planeta super dalmaticam castaneam, Evangelium in sinistra, modus Crucis in dextera : pallio mediocri, a dextero videlicet humero sub pectore supra stomachum circulatim deducto, deinde sursum per sinistrum humerum post tergum deposito, cujus pars altera super eumdem humerum veniens, propria rectitudine non per medium corporis, sed ex latere pendet : circa verticem vero tabulæ similitudinem (quod viventis insigne est) præferens, non coronam. Ex quo manifestissime declaratur, quia Gregorius dum adhuc viveret, suam similitudinem depingi salubriter voluit, in quo posset a suis monachis non pro elationis gloria, sed pro cognitæ districtionis cautela frequentius intueri : ubi hujusmodi distichon ipse dictavit :

> Christe potens Domine, nostri largitor honoris,
> Indultum officium solita pietate guberna.

« Ubi etiam, tempore jam Petri archidiaconi, et Joannis œconomi, Saturninus monachus dextera lævaque beati Gregorii effigies sanctorum Apostolorum, quemadmodum modo videntur, depinxit. Quo scilicet loco nonnunquam divinitus candela succenditur, et in ejusdem similitudinis effigie pro regimine sui monasterii sæpe B. Gregorius præsentatur ». Hactenus de imaginibus Joannes diaconus, his subjiciens S. Gregorii in eodem monasterio varias apparitiones, de quibus nos suo loco dicturi sumus.

[1] Psal. CXVIII.

26. Sed miror, ab ipso Joanne diacono, dum contemplatus est atque descripsit Gordiani patris S. Gregorii imaginem, non consideratum, vel si consideravit, non declaratum, eodem ferme habitu decoratas fuisse utriusque, patris scilicet atque filii pictas imagines, nihilque magis habuisse a patre Gregorium, nisi pallium, quod erat insigne Pontificum : utriusque enim ait fuisse indumentum planetam castanei coloris, et sub planeta dalmaticam. Ex quibus in eam adducor sententiam, ut opiner patrem sancti Gregorii fuisse aliquo modo sacris initiatum : ut de plurimis accidisse constat hominibus conjugatis, qui accepto ab uxore consensu, vitæ se clericali, vel monasticæ manciparunt. Quod insuper idem Gordianus regionarius nominetur, titulus iste est septem primi ordinis diaconorum, qui regionarii dicebantur : unde fit, ut interdum fuerim opinatus, ipsum fuisse diaconum regionarium, nempe unum ex septem diaconis cardinalibus.

27. Dalmaticam quidem fuisse insigne diaconorum Romanæ Ecclesiæ, aliquando vero aliis Ecclesiis ex privilegio a Pontifice Romano concessam, ex ejusdem sancti Gregorii[1] Epistolis, patet. Sed et quod caligas habuisse in pedibus Gordiani imaginem dicit, utique et hoc ipsum ad ornatum Romanæ Ecclesiæ diaconi pertinet. Erat enim diaconis Romanæ Ecclesiæ ejusmodi ornamentum, quod interdum pro magno privilegio concedi solitum alicujus nobilis Ecclesiæ diaconis, superius dictum est ex ipsius S. Gregorii Epistola ad Joannem episcopum Syracusanum[2], ubi agit de calceis compaginatis. Vide igitur, et attentius tu considera quem reddat pictura Gordiani patris S. Gregorii, num tantummodo senatorem, vel sacris initiatum diaconum regionarium. Cæterum ipsi Joanni diacono debemus plurimum, quod hujusmodi antiquitus effigiata coloribus monumenta, jam omnino deperdita, nobis suis scriptis integra custodivit.

Quod vero ad alias venerandas imagines ab eodem S. Gregorio pingi jussas pertinet : habes hæc ab Hadriano Pontifice in Epistola ad Carolum Magnum asserta : « S. Gregorius papa in monasterio suo pulchrum fecit oratorium et ipsum diversis historiis pingi fecit, atque sacras ibidem direxit imagines : ubi et cum beato Eleutherio pro ægritudine stomachi sui ingressus in oratione pariter exauditi sunt, et ille vir S. Eleutherius (quem dicunt et mortuum suscitasse) ante ipsas sacras imagines se prosternens, divinam rogare clementiam cum S. Gregorio non dubitavit; sed fidem ferentes perfectam, pariter exauditi sunt : et usque hactenus apud nos venerantur. Sed et Ecclesiam Arianorum,

[1] Greg. l. VII. Ep. CXIII. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XXVIII. Ind. I.

cujus ipse S. Gregorius in dialogis meminit, placuit eidem S. Gregorio, ut in fide Catholica, introductis illic beati Sebastiani et beatæ Agathæ martyrum reliquiis dedicare debuisset: quod et factum est: et diversis ipse beatus Gregorius pingi fecit eam tam in musivo quam in coloribus, et venerandas imagines illic erexit, et a tunc usque hactenus venerantur ». Hæc Hadrianus.

28. At licet ipse Gregorius vivens sibi caverit, ne sui corporis tegumenta honore et cultu sanctis debito populus veneraretur, ob idque sancito (ut vidimus) canone statuisset, ut cum Pontificis Romani corpus ad sepeliendum deferretur, nullo tegmine velaretur: Deus tamen voluit, ut refossa postea una cum corpore ejus ornamenta Pontificia populus pio cultu prosequeretur: nam audi quid dicat idem Joannes diaconus[1]: « Hujus beatissimi Gregorii venerabile corpus a Gregorio quarto Sedis Apostolicæ præsule post annos centum viginti quinque (ita corrigas textum, qui habet, quinquaginta) translatum ante novellum secretarium constructis absidibus, sicuti modo cernitur, sub altari sui nominis collocatur, quo ejus anniversaria solemnitas, cunctis certatim pernoctantibus, veneratione gratissima celebratur: in qua pallium ejus, et filacteria, sed et baltheus ejus consuetudinaliter osculantur ». Per filacteria autem Crucem pectoralem reliquiis refertam ad collum ferri solitam significari, ex ipsius Gregorii Epistola ad Theodolindam intelligere satis potes[2]. Pergit vero ipse: « Quæ singulatim considerata, et antiquitatem viri, et mediocritatem habitus, et speciem regularis propositi signis perspicuis repræsentant. Nam in eo quod pallium ejus bysso candente contextum nullis fuisse cernitur acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas obvolutum fuisse, non autem confixum dignoscitur, sicut vetustissimis musivis vel picturis ostenditur. Quod autem reliquiarum filacteria tenui argento fabricata, vilique pallio de collo suspensa fuisse videntur, habitus ejus mediocritas demonstratur. Porro in exilitate balthei, quæ unius pollicis mensuram nunquam excedit, speciem propositi regularis olim a S. Benedicto statuti, cujus ipse Vitam describens in Dialogo, regulam quoque laudaverat, eum servasse luce clarius manifestat ». Hæc ipse. Cæterum antiquitus, cum diversi essent ordines monachorum, haud memini eosdem adeo habitu valde fuisse distinctos, ut vel ex cingulo, cujus quis observantiæ esset, dignosci facile potuisset.

29. Quod autem ad reliquas res gestas S. Gregorii: habet Anastasius « ipsum fecisse ciborium cum columnis quatuor ex argento puro super sepulcrum S. Petri Apostoli, statuisseque ut supra sepulcrum ejusdem Apostoli missæ celebrarentur ». Construxisse quoque oratorium apud oratoria Hilarii papæ, monumenta Ecclesiæ Lateranensis testantur, illicque solitum ostendi stratum ipsius, ac locum illum dictum oratorium sanctæ Crucis ab eodem frequentatum, in iisdem asseritur. Porro insignia monumenta ista sub Sixto quinto dejecta doluimus. Ad postremum autem hæc idem Anastasius de ordinationibus ab eo habitis: « Hic fecit ordinationes duas, unam in Quadragesima, aliam in mense Septembris: creavit presbyteros triginta novem, diaconos quinque, episcopos per diversa loca sexaginta duos, et cessavit episcopatus ejus menses quinque et dies decem et octo ». Hæc ipse. Porro nos non profitemur hic cuncta, quæ sunt magni Gregorii recitare; nam de aliquibus miraculis in promptu est quem consulas Joannem diaconum, apud quem multa invenies, quibus ejus vitæ sanctitas commendetur. Brevitati (quantum licuit) consulendum nobis fuit, cum præsertim adhuc multa de ipso dicenda supersint.

Nam tempus a nobis exigit, et facta diu ante promissio cogit tractationem habere de eo, quod fertur de Trajani anima precibus sancti Gregorii ab inferis liberata. Quamobrem hic antequam ad successorem Gregorii transeamus, quod attigimus antea secundo Annalium tomo ipso primo anno Trajani, et in ejus obitu, pollicitique sumus locupletius suo loco tractare, fusius est pertractandum.

30. *Fabula destruitur de anima Trajani ab inferis per Gregorium revocata.* — Scimus commentum istud non inter aniculas tantum vulgusque jactatum, sed Theologorum recentiorum ferme omnium ore versatum, eorum aliquibus affirmantibus Trajani animam precibus sancti Gregorii ab inferis revocatam, aliquibus vero negantibus: rursumque eos, qui factum id ut scriptum reperitur verum existimarunt, quomodo id se habere potuerit (cum multa veritati sentiant adversari) longissimas easdemque perplexas ingerere quæstiones, diversa diversis sentientibus: ut sit plane dolendum, in his universam occupatam diu tentam scholam Theologorum scholasticorum. Quos quidem in primis excusatione dignos quisque putarit, cum quam acceperint a Joanne Damasceno historiam, nonnisi veram putarunt, utpote a viro gravissimo scriptam, et a Joanne diacono confirmatam. Deinde quod non est theologorum, res gestas quam studiosissime disquirere: cum contingat etiam disputationis causa non semper proponi id quod vere est, sed sub conditione si sit, ut multis exemplis constat: sicque acciderit, ut proposita quæstione ex facto a Damasceno narrato; quomodo id fieri potuerit, fusius disputarint. Quo nomine ipsos excusatione dignos existimo.

31. At quid accidit? Cum a quibusdam ornatissimis alicujus nominis sæculi hujus nostri theologis ejusmodi de anima Trajani ab inferis revocata historia, ut fabula inanis, penitus exploderetur: statim occursum est, ut ad fulciendum quod absque fundamento corrueret ædificium, paucos ante annos ederetur libellus, De vera liberatione animæ Trajani a pœnis inferni precibus sancti Gregorii papæ. Quod igitur ex instituto suscepto elucidandæ his-

[1] Joan. diac. vit. S. Greg. l. IV. c. 80. — [2] Greg. l. XII. Ep. VII. Ind. VII.

toricæ veritatis, et ex promissione facta tenear duplici vinculo obligatus; in his erit aliquantulum immorandum. Sede, quæso, æquus arbiter, lector : appello te veritatis amantem, non quem privata affectio cum semel imbuerit, si impossibile vel mille funibus ex rationibus a veritate bene compactis vel latum unguem e sententia dimoveri.

In primis autem illud omnino leve et inane prorsus fundamentum, supra quod tota ista erecta moles innititur, est revellendum : ut cum eam videris super nihilum fabricatam, evanescere, nec posse subsistere, statim intelligas. Trajani enim in primis laudata probitas stabilis veluti fundamenti loco statuitur : nimirum, quod dicatur ejus Gregorius misertus ob eam causam doluisse, ingemuisse, addidisse etiam preces, quibus eum evocaret ab inferis. Jacto vero istiusmodi de Trajani vitæ integritate in historia fundamento cum Dio adversari sciretur, idem veluti Latinis infensus, quod Græcus esset historicus, rejicitur ab auctore, qui fabulam hanc defendendam suscepit: sed plane decipitur, cum enormium Trajani vitiorum unum tantum putavit assertorem esse Dionem, qui quidem haud meruit post tot sæcula ejusmodi calumniam pati, vir sane laudatissimus, Latinorumque studiosissimus, quique in urbe florentissima præ animi integritate ordinario consulatu dignus est habitus. Sed ad eludendam istiusmodi objectionem, inanemque tergiversationem, Latinos etiam adhibebimus testes : ac primum, quæ de eodem Trajano a nobis in hanc sententiam sunt dicta superius secundo tomo sub anno ejus primo, ita repetamus hic totidem ferme verbis [1] :

32. Dio Cassius, suorum temporum scriptorum facile princeps, cum multa de Trajano laude dignissima prædicet, hæc tandem : « Nihil omnino erat, quod optime non exerceret. Vini duntaxat appetens, et in adolescentulos pronus citra calumniam habitus est, utpote qui nunquam ex eo turpe aut mali quicquam effecit. Nam qui vinum usque ad satietatem biberet, sobrius tamen erat, neque in crimen, prægravante vino, propulsus est : et in masculorum amoribus, ita sibi temperavit, ut nihil per vim, dum voluptati obsequitur, moliretur ». Vides Dionem tantum abesse ut calumniis agat livore percitus, ut eumdem plus æquo excusare studuerit, cum nonnisi volentibus abuti consueverit? Egregiam vero laudem, si volentes tantum (proh pudor!) pueros habuit in deliciis : quasi reperiri posset, nisi forte Christianus, qui non in omnibus assentiretur imperatori. Quis non absque culpa vel pœna præstare se putaret, quod tam bonus peteret imperator? Sed provoco ipsos, qui eum laudant, ad suas ipsorum leges. Quid ipsorum poeta [2], qui is temporibus vixit?

> Quod si vexantur leges ac jura, citari
> Ante omnes debet Scantinia.

33. Domitianum laudans, qui ejusmodi nefandum crimen legibus insectaretur. Qualis ergo habendus est Trajanus imperator, cujus comparatione, hac saltem ex parte, Domitianus omnium scelestissimus, sanctissimus habeatur, quippe qui ejusmodi facinorosos, cujusvis conditionis essent, statutis a lege pœnis mulctabat? Nam Suetonius hæc de ipso testatur [1] : « Quosdam ex utroque ordine lege Scantinia condemnavit ». Sed quam idem pœnæ præ cæteris Trajanus fuerit obnoxius, qui nec in sua explenda libidine nepoti pepercit? Scribit enim Ælius Spartianus hæc de Hadriano filio consobrini Trajani : « Fuitque in amore Trajani, nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Trajanus impensius diligebat, Gallo favente, defuit ». Inter optimosne, vel saltem bonos recensendus ille videri potest, qui scriptorum græcorum et latinorum antiquorum testimonio omnium turpissimus est habendus; quem et Julianus [2] Cæsar Christianorum hostis ex persona Sileni sugillat, quod a turpi et nefandissima voluptate victus esset, ut indignus haberetur, qui cum periculo Ganymedis inter deos videretur esse receptus? Vides quæ contra tuum Trajanum fœdiora objecerint alii testes, quorum comparatione fuerat tibi Dio laudandus, qui illum excusat, et non calumniis appetendus?

34. At si istiusmodi historicæ veritati admoveas clariores sole radios Evangelicæ veritatis, inspicies sententia Pauli [3] ad Romanos ipsos ea de re scribentis, plane hujusmodi delinquentes vel omnium sceleratissimos Dei sententia in reprobum sensum datos, atque a Deo penitus derelictos, hos, inquam, qui aliorum pondere scelerum in ejusmodi imum turpitudinis cœnum sinantur præcipites ferri : ait enim : « Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia : tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni malignitate et malitia, etc. » Ecce Dei sententia et Pauli testimonio, quam omnium sceleratissimi habendi sint, patet, qui ita effecti essent omnium turpissimi, sic in eos numine ulciscente peccatum impietatis.

Post hæc autem ejusmodi adjecimus corollarium ex absurdo. Qui fiet ut dicatur anima Trajani precibus S. Gregorii ab inferorum pœnis eruta, et in cælum elata ; et affirmemus hominem impurissimum inter sanctos in cælo una cum Deo in æternam beatitudinem cooptatum, quem Julianus apostata ob eam causam nec sub ipsa lunæ concavitate in deorum convivium admitti voluit, nisi ab intemperanti ejus animo prius custoditus

[1] Annal. tom. II. Trajani an. I. — [2] Juve. satyr. II.

[1] Suet. in Domit. c. 8. — [2] Julian. Cæs. — [3] Rom. I.

fuisset, cui admodum timebatur, Ganymedes? « Cum Trajanum (inquit Julianus) conspicatus Silenus, quamvis submissa voce loqueretur, intelligi tamen volens, hæc verba protulit: Hoc tempore maxime summa cura et diligentia est adhibenda domino Jovi, quo illi custodiatur Ganymedes ». Patieturne quis, rogo (si ex fabulis deducere liceat argumentum), in summum cælum Trajanum dici receptum, quem ne in infimum quidem cælum, nisi salvo Ganymede, putavit in convivium suorum deorum admitti? Hactenus ibi diximus: quibus videas Trajani nefandas turpitudines non unius Dionis, sed plurium suorumque Gentilium testificatione prolatas, terra cæloque (cum ex causa fingere ita licuit) decantatas. Pro hujusne tam horrendo scelere inquinati et in suis peccatis atque infidelitate mortui liberatione ab inferis dicemus orasse Gregorium et exauditum esse, cum pro hujusmodi nefandi criminis reis impiis Sodomitis adhuc viventibus magnus pater credentium Abraham intercessor factus non valuerit exaudiri, quin ignibus cælitus traderentur, quod non inventi essent in eis justi, quos daret petenti Deo optimo maximo obsides?

Adde his alia execranda hominis crimina, quibus et se iniquissimum exhibuit in Christianos. Dicentne justum principem eum, qui tot Christianorum innocentium millia crudelissime necari fecit? qui ætati non parcens, vel sexui, sæviit velut bestia truculenta, rabidus carnifex, jugulator insontium, hac ex parte nequissimus et iniquissimus? quod et apologiæ sanctorum Patrum pro Christianis ad ipsum datæ testantur. Qua ergo fronte pro Trajano divinum (ut aiunt) citant oraculum in revelatione, quam dicunt factam sanctæ Mathildi, qua dicitur Trajanus omnibus virtutibus plenus, quem præter impietatem ex cultu idolorum eidem inhærentem, tot immanium vides criminum reum? Si ita comparatum hominem virtutibus plenum dixeris: sileant penitus certa illa divina oracula, quibus dicitur[1]: « Qui in uno offendit, factus est omnium reus ». Et: « Modicum[2] fermentum totam massam corrumpit ». Cum igitur auctor mendacii non sit Deus, non potuerunt ista divinitus revelari, quæ tam patentis mendacii arguuntur, ut virtutibus plenus ille dicatur, qui non in uno vel in minimis, sed in pluribus maximisque peccatis offenderit.

35. Sed videamus, an solidiora sint, quæ super adeo inane fundamentum sunt ædificata. Ostendunt quidem in omnibus parem fundamento structuram, dum ejusmodi narrant historiam: Cum anno secundo sui Pontificatus Gregorius procederet cum clero ex Basilica Lateranensi ad S. Petri, per forum Trajani transivit: ubi ob oculos posita simulacra in eodem collocata intuitus, inter alia admiratus est ea, quæ ex ære vel lapide facta reddebant Trajani ex equo desilientis imaginem, et viduæ querenti adhibentis aures, et quod petebat implentis. Tunc in memoriam S. Gregorius nobile factum Trajani revocavit, quo vindictam de nece filii viduam implorantem, licet esset in procinctu bellico, profecturus in Dacos, subsistens patienter audivit, et ei in omnibus satisfecit, pecuniam copiose tribuens, vel (ut alii fabulantur) filium suum obsidem relinquens. Quod egregium factum, (inquiunt) per inspectas imagines S. Gregorius in memoriam revocans, ita compassione affectus est animo, ut pro Trajani animæ ab inferis liberatione Dominum exorarit: quem exauditum fuisse, per visum angelus indicavit, monuitque ne amplius ista præsumeret. Hæc summatim a nobis complexa sunt ex multis, cum tamen in ejusdem historiæ narratione non una omnium sit assertio (cum una sit veritas) sed prorsus diversa: sed quod omnes æque a veritate procul erraverint, quis eorum sit potius audiendus, non habemus quem præponamus.

36. Quoniam autem in una narratione duæ quæ longe diversis temporibus accidisse feruntur, junguntur in unum historiæ, altera de vidua sub Trajano, altera vero de eo, quod post quingentos annos factum sit a sancto Gregorio. De priori primum acturus, si rogem eos, qui ista asserunt, quisnam ejus ita compositæ narrationis auctor existat, neminem habent antiquorum historicorum, quem prodant, quam nonnisi post sexcentos annos a Trajani temporibus auditam fuisse, vel scriptam asserere possunt. Petierim rursus ab ipsis: Quisquis ille fuerit qui primus scripsit, unde accepit? Ut enim quis rem gestam adeo admirandam ante annos quingentos gestam asserat pro constanti; certe ut audiendus sit, unde acceperit, debet ingenue profiteri: quod si facere prætermittat, tunc (secundum illud Ecclesiastici[1]) levis est corde, qui cito credit. Etenim sua ita cuilibet licebit fingere sibi somnia, si adeo facilem quemquam, qui audiat et credat, inveniet. Potuisset ista commentus, etsi non certum auctorem, aliquam saltem inditam statuis fictam inscriptionem, ad fidem de mendacio faciendam, testem adducere. Sed est cæca et stupida semper fictio, ut nesciat esse omni ex parte munita. Quæ igitur incognita prorsus fuit antiquis scriptoribus omnibus qui res Trajani sunt prosecuti, itemque posteris hactenus inaudita, cum data sæpius occasione ejusdem meminisse oportuisset; ut a recentioribus asserta recipi debeat, nulla quidem ratio persuadet.

Quam ergo ita super nullum hærere vides fundamentum, quomodo putas stabit vana constructio? Sed audi quibus, ne corruat, stipulis fulciatur, dum dicunt, accidere potuisse, ut ejusmodi historia scripta fuerit a Dione, sed ab eo qui Dionem in compendium redegit, Xiphilino fuerit prætermissa; et sic Dione deperdito, pariter ipsa perierit. Rogo ipsos: Quomodo qui recitat illam scisse potuit, si nec apud Xiphilini compendium eam invenerit, nec apud ipsam integram Dionis historiam, quæ

[1] Jac. v. — [2] Gal. v.

[1] Eccl. xix.

exciderat? Quod si tamen ea cuncta vera esse dixerimus: quantum declamandum erit in Plinium, qui panegyricum Trajano dicens, cum ipsius recte gestorum seriem texuit, rei adeo memorandæ, cujus tam præclara monumenta extarent, nullam prorsus fecerit mentionem? sicque oscitantiæ solertissimus scriptor redarguendus esset, qui ab omnibus quam exactissimus commendatur. Ut ex his intelligas quam ejusccmodi excogitatum commentum non a vero tantum, sed etiam a verisimilitudine procul absit.

37. In eo autem quod asserit auctor, sanctum Gregorium per forum Trajani transeuntem æneæ statuæ inspectione commotum, ut oraret pro redemptione animæ Trajani a pœnis inferni: putavit imperitus nugator, ipsius, inquam, auctor historiæ, tempore sancti Gregorii eo splendore quo ante fuerat, perstitisse forum Trajani, statuasque erectas super bases suas perseverasse eo decore quo antea fuerant collocatæ. Quod si in memoriam revocasset tot clades Urbis ante sancti Gregorii tempus illatas, haud facile invenisset tale quod effinxit historiæ argumentum. Ut enim omittamus illam Urbis expilationem sub Alarico factam: quis nescit in illa alia deprædatione per Gensericum Wandalorum regem (quod auctore Procopio [1] liquet) suis fuisse ornamentis præclarioribus Urbem spoliatam, ac statuis æneis insignioribus, quæ essent ob oculos positæ, cujusmodi extabant in foro Trajani, ipsumque etiam nec pepercisse iis, quæ pro imbricibus erant, in tectis æneis tegulis? Etenim eodem auctore liquet, ipsum Capitolium detexisse tabulis æneis auratis, quibus contectum erat: quæ omnia deferenda in Africam navigio imposita tradit, periisse autem cuncta naufragio. Quid præterea reliquas sæpe factas Urbis ejusdem semel ab Erulis, sæpius a Gothis deprædationes memorem? Sed revoca in memoriam, quæ de Urbe ruinis crebris attrita ipsemet sanctus Gregorius testatur sæpe, ut inter alia super Ezechielem [2]. Quid? putas pepercisse Barbaros æneis statuis, quos etiam intra petras æs impactum atque plumbum revulsisse, Cassiodorus [3] est auctor? Hæc satis sunto ad convincendam erroris assertam historiam, quam non veritate tantum, sed (ut diximus) verisimilitudine etiam carere penitus, prudens lector intelligit.

38. Sed et quod ad ipsum Gregorium spectat: adjiciam amplius, ut consultum sit æstimationi sanctissimi patris, quod ipse ut id faceret tantum abfuit, ut ne cogitatione quidem aliquando fuerit meditatus: qui e contrario insectatus est eos, atque hæreticos etiam appellat, qui Redemptorem nostrum, cum descendit ad inferos, peccatores omnes positos in inferno confitentes ipsum Deum, salvasse dixere. Est de his ejus Epistola [4] ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbyterum Georgium, et Theodorum diaconum. Postquam enim hujusmodi esse hæreticos ex sententia Philastrii et Augustini asseruit, hæc subdit: « Hæc itaque omnia pertractantes, nihil aliud teneatis, nisi quod vera fides per Catholicam Ecclesiam docet: quia descendens ad inferos Dominus illos solummodo ab inferni claustris eripuit, quos viventes in carne per suam gratiam in fide et bona operatione servavit. Quod enim per Evangelium dicit [1]: Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum: omnia videlicet electa. Nam trahi ad Deum post mortem non potuit, qui se a Deo male vivendo separavit ». Hæc ipse cum doceat, quis adeo imprudens dixerit, tentasse ipsum Gregorium precibus obtinere, quod nec a Christo ipso ad inferos descendente fuisse factum asseruit, et secus sentire, esse hæreticum prædicavit? ista dixerimus, et sæpe sæpius inculcaverimus, ad indicandum non solum id quod asseritur non fuisse a Gregorio factum, sed nec in mentem ipsi cadere potuisse, qui dictæ sententiæ adeo fuerit adversatus.

39. Sed unde, dices, tantus error invaluit, ut ejusmodi historia tanquam vera absque aliqua discussione a nonnullis magni nominis theologis accepta, non primum de ejus fide quæsitum, sed duntaxat, quomodo fieri potuerit, repugnante divina lege, fuerit ab iisdem adeo disputatum? In promptu est dicere. Quod enim eadem asserta reperiretur a viro sanctissimo, magnique nominis theologo, Joanne, inquam, Damasceno, haud in dubium revocandam putarunt, vel ut falsam rejiciendam esse duxerunt; cum præsertim eam uti rem certam indubitatamque ipse prodiderit verbis istis [2]: « Prodeat in medium Gregorius Dialogus antiquioris Romæ episcopus, vir (ut omnes norunt) tum vitæ sanctitate, tum eruditione clarus ac celebris; quem, cum sacris operaretur, cælestem ac divinum Angelum, sacrosancti muneris socium habuisse narrant. Hic cum per locum lapidibus stratum aliquando iter faceret, dedita opera constitit, intentissimasque pro peccatorum Trajani remissione preces ad animarum amantem et misericordem Dominum fudit, statimque vocem hujusmodi divinitus emissam audivit: Preces tuas exaudivi, ac Trajano ignosco. Tu vero posthac caveto, ne mihi pro impiis supplex sis. Quodque istud verum sit, atque ab omni calumnia alienum, Oriens totus atque Occidens testatur ». Hæc Damascenus, quæ cum Gregorio cognomento Dialogo, adscribantur, non primo, sed secundo Gregorio tribuenda essent, ex sententia Græcorum auctorum. Sed de his nobis disserendum erit in Gregorio secundo, tomo sequenti.

At cum hæc utcumque a tanto viro, tanto præconio, orbis totius attestatione absque vel levi aliqua dubitatione noscerentur allata, absque aliqua veritatis exactiore discussione credita acceptaque a

[1] Procop. de bello Wandal. l. I. — [2] Greg. in Ezech. hom. XVIII. dal. l. II. c. 1. — [3] Cassiod. l. III. Ep. XXXI. — [4] Greg. l. VI. Ep. XV. Ind. XV.

[1] Joan. XII. — [2] Dam. in orat. de fidel. defun.

reliquis fuerunt; cum præsertim quæ ita simpliciter narrata sunt, penicillo orationis coloratam alii eamdem historiam fusius scriptam ediderint : adeo ut complures eam uti rem veritate constantem acceperint, quæ tamen (mea sententia) ad lapidem Lydium primum fuerat afferenda, atque an vere ita se res habuisset, commentumve esset et impostura, sollicitius exquirendum. Quod cum fieri omissum fuerit : vel sero saltem consulentes integritati ac majestati pariter Christianæ religionis, an verum vel falsum sit, quod tanti viri testificatione narratur, discutiendum quam diligenter erit.

40. Ac primum quidem ab omni imposturæ suspicione virum sanctissimum immunem reddimus, nihilque ab ipso commentitium esse factum, vel excogitatum, constanter asserimus : sed quod ipse vere factum accepit ac credidit, hoc ipsum quomodo audivit, scriptis suis bona fide mandavit. At in his quæ ad rerum gestarum veritatem spectant, quam frequenter accidat falli etiam prudentissimos, non in antiquis tantummodo, sed et in his quæ facta dicuntur in eodem loco quo ipsi sunt, et quo vivunt tempore, cum usus doceat, pluribus demonstrare, supervacaneum esse putamus. Ob idque nihil est, ut quantavis, sive sanctitatis, sive doctrinæ cujuslibet prærogativa viri, quod non factum sit unquam, ut factum asserentis, ipsi veritati præjudicium possit inferre; cum in his quæ sunt facti, non dogmatis, potuerit quisque sanctissimus atque doctissimus, fideique Orthodoxæ professor atque defensor aliquando falli. Sit in exemplum, quod qui major est Damasceno theologus, ita antonomastice dictus, celeberrimus sanctitate atque doctrina Gregorius Nazianzenus in ea oratione, quam de sancto Cypriano ad populum habuit, manifestissimo lapsus errore cognoscitur, cum duos in unum Cyprianos conflat, Antiochenum, atque Carthaginensem, quos constat fuisse diversos, inter seque distinctos. Num, rogo te, eminentia superexcellens undique comparata cumulataque in viro tanto efficere potest, ut quod mendacium est, veritas sit; et quod perinde ac verum ab eo falsum assertum est, recipiatur ab omnibus ? Minime gentium, dices; sed rejiciendum penitus asseres, quod contrarium historicæ veritati a quovis allatum firmatumque ut verum fuerit. Ita quidem jure, omnesque prudentes hoc ipsum dicent, ac firmiter profitebuntur.

41. Cum nihil igitur præjudicii inferat veritati viri prærogativa, ut indiscussum tanquam divinum oraculum quicquid ab eo dictum fuerit citra sancta Ecclesiastica dogmata, ut verum accipiendum sit : patere, quæso, ut dicta primum a Joanne Damasceno de liberata Gregorii precibus Trajani anima ab inferis, quæ in medium sunt allata, examinemus. Sufficere quidem potuissent ad mendacium arguendum, quæ de historia nulla veritate suffulta a nobis superius sunt demonstrata. Sed quoniam (ut audisti) Oriens, et Occidens, atque universus orbis rei gestæ testis adducitur; hoc ipsum perscrutandum nobis erit.

Accidere solet interdum, ut aliquid vulgo allatum, si quis certos velit examinare testes, an verum sit; neminem id serio testantem inveniat, fiatque ut quod ab omnibus dici jactatur, asseratur a nemine, rumorque ille evanescat in auras : quod plane in hac causa, de qua agitur, factum reperimus. Cum enim post obitum sancti Gregorii, labentibus annis centum et amplius quod excurrit, id de eo reperiretur ipse Damascenus esse testatus: Joannes diaconus, qui sub Joanne octavo trecentis ferme post annis ab ipso Gregorio vixit, ac scripsit in Urbe Vitam ipsius, ubi ad locum hunc devenit, ut narraret rem adeo celebrem, scriptoque firmatam, consignatamque certis testibus posteris eam relinqueret : hæsisse plane est visus in salebris, dum nihil habuit quod ad rem testandam ex Archivo Romano peteret, vel ex aliis Italiæ locis, aut Galliarum, Hispaniarumve, aut aliarum provinciarum Ecclesiis adducere posset : sed migrandum ipsi fuit ad divisos penitus toto orbe Britannos, ex Anglicana, inquam, Ecclesia accersere testes. Vides igitur hyperbolem illam de Occidentis et Orientis testificatione, ceu bullam levem inflatam vento, sui inanitate disruptam evanuisse.

42. Quid igitur de re tanta idem scrutatus Joannes diaconus in medium adducat, audi, cum ait [1] : « Legitur etiam penes easdem Anglorum Ecclesias, quod Gregorius per forum Trajani (quod ipse quondam pulcherrimis ædificiis venustaverat) procedens, judicii ejus, quo viduam consolatus fuerat, recordatus, etc. » Inferius vero post enarratam dictam historiam, eam plane fide dubiam tradit, cum subdit : « Sed cum de superioribus miraculis Romanorum sit nemo qui dubitet; de hoc quod apud Saxones legitur, hujus precibus Trajani animam ab inferni cruciatibus liberatam, ob id vel maxime dubitari videtur, quod tantus doctor nequaquam præsumeret pro pagano prorsus orare, qui quarto Dialogorum suorum libro docuerit, eamdem causam esse cur non oretur a sanctis in futuro judicio pro peccatoribus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis ». Hæc de ratione allata cur non reciperetur, sed maxime dubitaretur de historiæ veritate. Quibus satisfacere ipse cupiens, addit ista : « Non advertentes, quia non legitur pro Trajano Gregorium exorasse, sed tantum flevisse : sic enim cum non oraverit, Gregorius plangendo potuit exaudiri, sicuti cum Moyses [2] dolendo taceret, potuit clamasse videri, etc. »

43. Sed insulsa defensio, cum et mendacium mendacio suffulcitur, allato exemplo de Moyse, quod tantum tacuerit, et non oraverit : cum etsi non verbis expressis, mente tamen orasse, et ad Deum potentiori modo orando clamasse, omnium

[1] Joan. diac. in vit. S. Greg. l. II. c. 44. — [2] Exod. XIV.

eadem sit sanctorum Patrum sententia. Sed et Joannis ista defensio destruit ipsam, quæ a Joanne Damasceno narratur, historiam; cum ab eo satis expresse dicatur orasse Gregorius, a Deoque reprehensus, ac monitus ne amplius id præsumeret. Hinc tu videas ipsum Joannem diaconum citare minime voluisse Damascenum, quod ex ejus sententia Gregorius videri posset prævaricator, dum quæ docuerat, idem ipse contrario facto destruxerit, secundum Pauli sententiam[1]: « Si quæ destruxi, iterum hæc ædifico : prævaricatorem me constituo ». Rursum vero ad probationem facti, quod divinæ quoque Scripturæ repugnare sentiret, addit Joannes diaconus Trajani animam ita fuisse a pœnis inferni liberatam, ut tamen haud fuerit in cœlum assumpta. Hæc ipse, in his multum laborans, ut dubium, quod asserit factum, quoquo modo fieri potuisse demonstret. Qui si de re gesta fortiora nancisci testimonia potuisset, minime quidem prætermisisset afferre, dum labentem molem nullo fundamento subnixam, ut potuit, studuit sufculcire.

44. Sed multo gravius erraruut Græci, qui, nulla veritatis facta discussione, adeo plenam fidem his adhibuere, ut in ipsorum Euchologio, capite nonagesimo sexto, ejusmodi pro defunctis preces habeantur: « Quemadmodum Trajanum per intensam servi tui Gregorii Dialogi intercessionem flagro solvisti : exaudi etiam nos te orantes non pro idolorum cultore, sed pro fideli servo tuo, qui te propter imbecillitatem ad iracundiam provocavit ». Ita Græci. At Gregorium Dialogum scias non nominatum ab ipsis primum, sed secundum Gregorium, ut suo loco dicetur. Verum quod ad preces attinet : Romana Ecclesia, quæ non circumfertur omni vento doctrinæ, nec unius vel alterius levi assertione movetur, sed stans supra firmam petram, quæ vera certaque tradita novit, atque secura solidaque consistere, ipsa recipit atque sectatur, procul ab ejusmodi genere precum semper abhorruit. Præstabat quidem in re tanta, quid sancta Romana teneret Ecclesia, cujus Pontificis ea actio prædicaretur, quidve ipsa servaret, Græcos ipsos quam diligentissime explorare, simul et consulendo requirere, atque demum ejus exempla sectari. Sed ubi ab ea illi divisi sunt schismate, in quæ non sunt mala prolapsi?

45. His igitur duobus primariis auctoribus, altero Græco, Latino altero, confutatis : qui ejusmodi commentum nihilominus sectati sunt recentiores, delinientes nullo stantem fundamento structuram absque temperamento, alii alia addiderunt pro mentis arbitrio. Nam ex ipsis dixerunt alii Trajanum ad vitam revocatum a sancto Gregorio, et baptizatum, rursumque vita functum abiisse in cœlum. Alii, non revixisse corpus, sed clanculo animam a Gregorio baptizatam. Alii, nequaquam ab inferis liberatam, sed pœnis (ut dicunt) alleviatam : atque ita fabulas fabulis addidere, ut ridiculum etiam illud demum sit superadditum de Trajani cranio cum vivida adhuc lingua reperto, qua ipse suam miseriam deplorans, ad commiserationem sanctum Gregorium commoverit, et ad preces pro ipso ad Deum fundendas.

46. Sed jam facessant hæc ludicra, risu potius despicanda, quam disputatione seria confutanda. Cum enim in eo argumento versemur, quo divinæ Scripturæ vis inferatur : non tantum non audiendæ sunt aniles fabulæ : sed etsi quæ solida, firmave et veritate constantia videri possent, eadem nonnisi cognita prius atque discussa, penitusque examinata, et centies ad Lydium admota Lapidem, vix audienda essent, probanda omnino nequaquam. At quid præterea? Adducunt in medium ex sanctæ Brigidæ sive Brigittæ, quod (ut aiunt) habetur quarto libro ejus revelationum, capite decimo tertio, cum agitur de eleemosynis et orationibus pro animabus fidelium defunctorum aliisque suffragiis, divina sententia revelatum, in exemplumque a Christo sancti Gregorii factum inductum, cum ipse suis precibus animam imperatoris ex inferis in sublimem gradum evexit. Rursum vero his subnectunt quod sanctæ Mathildis nomine libro quinto visionum ac revelationum scriptum legitur capite sexto de animabus Sampsonis, Salomonis, Origenis, atque Trajani cum ei divinitus revelatum ponitur noluisse Deum de illis occulta pandere diversis ex causis ibi narratis : et cum ad statum animæ Trajani ventum est : « Quod ego statuerim, inquit, mea liberalitate de anima Trajani, nolo ut homines sciant, ut fides Catholica ex hoc magis augeatur : quamvis enim iste tandem fuerit omnibus virtutibus plenus, fuit tamen infidelis baptismate carens». Audisti in omnibus istis non puto divinitus allatis, sed humanitus fabricatis, inter se invicem repugnantiam?

47. Veneror quidem (ut par est) sanctas ipsas ac colo; sed de revelationibus ipsis factis, vel potius ipsis adscriptis, ea duntaxat recipio, quæ Ecclesia recipit, quam scimus non potuisse ista probare, quæ sunt inter se adeo pugnantia. Nonne sunt inter se contraria, noluisse Deum de animæ Trajani liberatione certi aliquid sciri, et voluisse istæc revelari, ac reddi omnibus manifesta. Ita plane. Quomodo igitur idem Dominus S. Brigittæ quam manifestissime tradidit, precibus sancti Gregorii Trajani animam allevatam; Mathildi vero item divinitus traditum affirmatur, nolle Deum ut sciant homines de anima Trajani quid factum? Nonne repugnant inter se revelatum sanctæ Brigittæ fuisse, Trajani animam liberatam, et manifestatum Mathildi, non esse voluntatis Dei, ut sciant hoc homines? Sane quidem. Sed dices, colligi ex Mathildis scriptis posse, liberalitate divina Trajani animam liberatam. Tunc (quod deterius est) reperies in eodem contextu verborum contrarias inesse sententias, nempe : Nolo ut sciant homines : et quod contrarium est : Hominibus ostendo quid factum.

[1] Gal. II.

48. Sed et accipe repugnantem antecedentibus consequentiam, ubi roganti de statu illarum nominatarum quatuor animarum, responsum ipsi postea a Domino ponitur in hanc sententiam : Quid ipse egerit de anima Sampsonis velle occultum esse, ut homines timeant, nec de inimicis suis vindictam expetant : et de Salomonis anima æque præstare non detegit, ut homines fugiant peccata carnalia. De Origenis pariter animæ statu, quis sit, latere homines velle, ne scientia inflati, superbia elati pereant. Si ergo ut magis timerent homines, ista omnia fieri noluisse manifesta dicit : quomodo non magis ad incutiendum timorem præstabat reddere penitus manifestum illos esse damnatos? Cum e contra tacendo, visus sit prædicasse silentio, quod sciri non expediret, nempe eos esse salvatos, ut tacendo in timore homines contineret; qui si scissent, magis fuissent timore liberi : sicque ex silentio imminui potius quam augeri timor peccantibus possit, dum de eorum damnatione ad inferos omnino siletur, et ex silentio spes magis salvationis augetur, quæ ex ipso silentio amplius prædicari videtur. Quod si hæc sub silentio fecit Deus (ut aiunt) nota Mathildi, plane prævaricationis ipsa arguitur eo modo (ut diximus) manifestans.

49. Sed absit ut credam quid hujusmodi divinitus pronuntiatum. « Eloquia [1] enim Domini casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septulum » ; quæ nec rubiginis quicquam admittant. Nec fiat ut credam quid hujusmodi fuisse sanctissimis feminis revelatum, vel ab ipsis esse conscriptum, sed tantum ipsarum nomine ab aliis promulgatum. Abeant igitur vana commenta, sileant prorsus manes fabulæ : sepelianturque æterno silentio; data venia iis, qui quod factum acceperunt, verum putantes, de eo scripserunt : laudetur tamen zelus eorum, qui quod assertum invenerunt, quomodo se habere potuerit, scholastice disseruerunt : magis vero laude digni habeantur, qui emunctis naribus odorati falsitatem, errorem sunt detestati. Sic itaque tandem postliminio veritas reddita, sua fulgens integritate ac sinceritate firma tutaque consistat, nec amplius historica veritas istiusmodi labefactetur ineptiis.

Vidisti quidem quam levibus ac frivolis nitatur res tanta fabellis, et traducatur undique mendaciis historia tanti momenti : quæ etsi testes gravissimos potuisset habere sibi invicem consentientes, in nullo discrepantes, pluresque contestes idipsum asserentes, omnique genere probationum id affirmantes : adhuc tamen ob offensam majestatem Evangelicæ veritatis, et sacra totius Ecclesiæ Catholicæ firmata stabilitaque dogmata, adhuc, inquam, fuisset jure meritoque de veritate historiæ dubitandum, eaque ad discussionem exactissimam revocanda : sed et probata veraque inventa, non tamen continuo divulganda, sed veluti arcanum quoddam in sacris Ecclesiæ penetralibus retinenda. Quanto ergo magis prudens quisque facile judicaverit esse oblivione delendam damnandamque silentio, quæ probatione destituitur, mendaciis scatet, nec saltem verisimili aliqua nititur conjectura, neque ullo stabili fundamento subsistit? dignamque esse (quod vetus proverbium habet) rejici in Beatam, in quam Trajanus moriens est projectus ad inferos?

50. Sed et execratione æque insectanda sunt, quæ nomine Joannis et Petri diaconorum S. Gregorii in medium afferuntur ex Codice Vaticano scripta, quæ ob id recipienda simplices putent tanquam divinum oraculum : quasi non omnis copiosa bibliotheca referat similitudinem sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congregantis, bonos et malos continens libros, probatos et improbatos, utiles et inanes simul amplexans, illos ut sequatur, rejiciat vero istos. Sed audi quæ ibi pluteo tertio, numero centesimo quinquagesimo tertio, in Codice Dialogorum sancti Gregorii ad finem ejus apposita sunt, velut additamentum : « Anno secundo Pontificatus divi Gregorii papæ collecta cardinalium et episcoporum et cæterorum Romanæ Ecclesiæ multitudine clericorum, Ecclesiam istam, quam ad honorem sancti Andreæ Apostoli in clivo Scauri construxerat, in qua etiam religionis rudimenta et sanctitatis susceperat incrementa, eo quo decuit, prout ejus anima desiderabat, consecravit honore, quam et plenarie dotavit, et privilegiis Apostolicis præmunivit. Consecratione vero peracta, flexis ad terram genibus, se Domino humili supplicatione prosternens, preces fudit ad Dominum, dicens : Domine Jesu Christe Fili Dei vivi, qui dixisti Apostolis tuis, et per Apostolos universis fidelibus Christianis : Quæcumque petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis : peto ab omnipotentia tuæ majestatis, quatenus quicumque deinceps in hujus Ecclesiæ circuitu se delegerit sepeliendum, modo fidem tenuerit Christianam, in perpetuum non sit incendiis mancipandus, sed potius ad æternæ vitæ gaudia sublimandus. Oratione vero completa, apparuit ei Angelus Domini, dicens : Gregori, exaudita est oratio tua secundum quod a Domino postulasti. Sed quia hoc poscere præsumpsisti, nihilominus et quia pro anima Trajani imperatoris viri infidelis orandum esse duxisti, scias te in hoc sæculo a corporali quam pateris infirmitate fore minime liberandum; a qua, si duo hæc a Domino non petiisses, liberatus proculdubio fuisses. Et certe sicut cælestis nuntii vera fuit atque perpetua de exaudita oratione annuntiatio, ita etiam infirmitatis non levandæ cassa nequaquam extitit comminatio : nam stomachi languore, continuo dolore, continuisque febribus licet lentis usque ad vitæ exitum laboravit. Hanc autem orationem et divinam revelationem B. Gregorius nobis videlicet Petro diacono, et Joanni diacono patefecit : quas ad scientiam posterorum nos styli duximus officio transmittendas ». Hæc vanus impostor.

51. « Sed vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum ». Ita jure dixerim cum Hiere-

[1] Psal. xi.

mia [1]. Non ista Petrus atque Joannes S. Gregorii papæ diaconi dixere, vel scripsere : neque istius temporis scriptio illa esse probatur, sed longe posterioris sæculi : non enim in usu hoc tempore fuit Romanæ Ecclesiæ, ut sanctus nominaretur divus, vel ante episcopos ponerentur cardinales, ut factum hujus exordio scriptionis intelligis. Quæ et in eo insuper patentis arguitur mendacii, dum languore stomachi jugiter ad obitum usque laborasse sanctum Gregorium mendax auctor affirmat : nam ex ipsius Gregorii Epistolis, plurimis (ut vidimus) in locis mendacium detegitur, dum quo vexaretur jugiter morbo, sæpissime ipse queritur. Stomachi infirmitas longe ante Pontificatum ipsum vexavit : sed nec quidem a secundo Pontificatus anno jugi cœpit usque ad obitum morbo gravari, at longe postea, ut suo loco superius demonstratum est.

52. Considerandum præterea, quantum sit tanto indigna doctore quæ asseritur facta petitio, ut omnis deligens sepulturam in circuitu ejus Ecclesiæ, dummodo fuerit fide Christianus, non sit perpetuis inferni flammis mancipandus, sed ad æternæ vitæ gaudia sublimandus. Nam primum, quod ad locum spectat : nonne semper moris fuit in Ecclesia Dei, ut certis conscriberetur limitibus e parte aliqua Ecclesiæ cœmeterium? Quomodo ergo dicitur : in hujus Ecclesiæ circuitu si quis delegerit sepeliri? Ubi aliquando ejus forma inventa est cœmeterii, illius præsertim Ecclesiæ, quæ haberet sibi inhærens monasterium? Rituales plane omnes veteres libri repugnant et contradicunt.

53. Sed et quid tam alienum a S. Gregorio, quam ab ipso petitum dicere, ut Christiana fide quis imbutus, ex loci sepulturæ electione tantum, liber sit a pœnis inferni, et certus æternæ gloriæ paradisi? Conferantur ista cum illis quæ ab ipso Gregorio reperiuntur esse conscripta iis omnino contraria, nempe procul abesse, ut Christianus homo, quem criminalis culpa sequatur, loco possit sacro juvari. Ubi enim in Dialogorum quarto volumine agit de Valentini corpore ab Ecclesia post mortem projecto, hæc in fine habet [2] : « Ex qua re, Petre, collige, quia his quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat, ut etiam de sua præsumptione judicentur : quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset ». Hæc ibi. Et in fine sequentis capitis [3] : « Quid igitur loca sacra sepultis prosunt, quando ii qui indigni sunt, ab iisdem sacris locis divinitus projiciuntur? » Ista ubi agit de tinctoris corpore in Ecclesia sepulto, ac postea non invento. Et dum superius in eodem argumento versatur, agens de femina sanctimoniali sepulta incensa reperta, ad finem hæc ait [4] : « Qua ex re aperte datur intelligi, quia hi, quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valeant adjuvari ». Hæc sunt germana scripta Gregorii, eadem ut admodum seria tertio inculcantis : quibus explodas impostorum commenta, et exsuffles alia cuncta, quæ his adversari noscuntur ; eoque magis quod ista scripsit Gregorius anno quarto sui Pontificatus (eo enim anno ipsum scripsisse libros Dialogorum, ex iis quæ suo loco superius dicta sunt, satis superque exploratum habetur) ea vero de salvatione eorum qui sepelirentur in circuitu ejus Ecclesiæ, anno secundo ejusdem Pontificatus accidisse ab impostore finguntur. Ut plane conspiciatur, si talia præcessissent, quibus asseritur ratione loci sacri ad sepulturam delecti liberari aliquem a gehenna, et fieri compotem paradisi; contra hæc ipsa suis scriptis toties repetitis Gregorium ipsum pugnasse, destruxisseque penitus omnem de loco sacro fiduciam, si vitæ bene institutæ merita non adsint. Feruntur alias a Gregorio vel instituta, vel Acta, quæ recentiores scriptores congesserunt : quæ cum antiquorum careant auctoritate, libentius prætermittimus : disquirimus enim atque examinamus, et non absque delectu confarcinamus historias, ut quæcumque a recentioribus scripta reperimus, absque majorum testificatione vera putemus.

His igitur jam purgatis quisquiliis, ejectisque sordibus, quibus sub specie quadam pietatis Dei Ecclesia ab impostoribus videbatur aspersa ; cum jam dictis factisque Magni Gregorii omni ex parte, explosis nugis, sit bene consultum, diutius quam par erat in his immorati, quæ anni hujus sunt reliqua videamus.

54. *De creatione Sabiniani papæ.* — Ubi itaque post Gregorii papæ obitum Sedes vacasset menses quinque ac dies decem et novem, ipsis kalendis Septembris (ut Anastasius habet) communi consensu eligitur Sabinianus. Id quidem tam Latini quam Græci omnes æque confirmant : ex quibus redarguas Nicephorum [1] Callistum, dum post S. Gregorium somniat quemdam Innocentium ejus successorem aliis scriptoribus penitus inauditum. Porro Sabinianus hic ille est, qui diaconus cum esset, ab eodem S. Gregorio missus fuit (ut vidimus) Constantinopolim apocrisiarius : quo revocato, suffectus in locum ejus est Anatolius : eoque defuncto, subrogatus est, Phoca creato imperatore, anno superiori Bonifacius æque diaconus. Fuit Sabinianus natione Tuscus, patria Volaterranus, ex patre nomine Bono. Cæterum non caruisse Sabiniani electionem tumultu, indicat successoris Constitutum ab ipso de electione summi Pontificis editum, de quo suo loco dicemus.

55. *Augustinus in Anglia fidem Catholicam propagat et schismaticos pugnat, episcopos creat, moritur ; eique succedit Laurentius, et ipse laboribus insignis.* — Quod autem sub hoc eodem Redemptoris anno Beda recenseat sancti Augustini in Anglia episcopi obitum : hic opportune reliqua

[1] Hierem VIII. — [2] Greg. dial. l. IV. c. 53. — [3] Ibid. c. 54. — [4] Ibid. c. 51.

[1] Niceph. l. XVIII. c. ult.

ejusdem Augustini, quæ nulla certi anni nota tradita reperiuntur, sunt ante ejus obitum referenda, atque in primis recensendæ Synodi, quas idem metropolitanus habuit cum episcopis antiquæ Britannorum Ecclesiæ, jam multo tempore a communione Catholicæ Ecclesiæ diro schismate ante divisis. Narrat quæ in eis acta sunt exactissime Beda his verbis[1] : « Interea Augustinus adjutorio usus Edilberthi regis, convocavit ad suum colloquium episcopos, sive doctores maximæ et proximæ Britonum provinciæ, in loco ubi usque hodie lingua Anglorum Augustineizat, id est, robur Augustini, in confinio Vectiorum et Occidentalium Saxonum appellatur. Cœpitque eis fraterna admonitione suadere, ut pace Catholica secum habita, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschæ diem Dominicum suo tempore, sed a decima quarta usque ad vicesimam lunam observabant : quæ computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur. Sed et alia plurima unitati Ecclesiæ contraria faciebant. Qui cum longa disputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum ejus assensum præbere voluissent, sed suas potius traditiones universis, quæ per orbem sibi in Christo concordant Ecclesiis, præferrent : sanctus pariter Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret : Obsecremus Deum, qui habitare facit unanimes in domo patris sui, ut ipse nobis insinuare cœlestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger; et per cujus preces fuerit curatus, hujus fides et operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur.

56. « Quod cum adversarii inviti licet concederent : allatus est quidam de genere Anglorum oculorum luce privatus, qui cum oblatus Britonum sacerdotibus, nihil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet : tandem Augustinus justa necessitate compulsus, flectit genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, deprecans, ut visum cæco, quem amiserat, restitueret, et per illuminationem unius hominis corporalem in plurimorum cordibus fidelium spiritalis gratiæ lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac verus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Britones confitentur quidem intellexisse se, veram esse viam justitiæ, quam prædicaret Augustinus, sed non se posse absque suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus. Unde postulabant, ut secundo Synodus, pluribus advenientibus, fieret.

57. « Quod cum esset statutum, venerunt (ut perhibent) septem Britonum episcopi et plures viri doctissimi, maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur lingua Anglorum Bancornabug, cui tempore illo Dinooth abbas præfuisse narratur. Qui ad præfatum ituri Concilium, venerunt primo ad quemdam virum sanctum ac prudentem (ita quidem ab ipsis creditum) qui apud ipsos anachoreticam ducere solebat vitam : consulentes, an ad petitionem Augustini suas deserere traditiones deberent? Qui respondebat : Si homo Dei est, sequimini illum. Dixerunt : Et unde hoc possumus probare? At ille : Dominus, inquit, ait : Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Si ergo Augustinus ille mitis est et humilis corde, credibile est quia jugum Christi et ipse portet, et vobis portandum offerat : sin autem immitis ac superbus est, constat quia non est de Deo, neque vobis ejus sermo curandus est. Qui rursus aiebant : Et unde vel hoc dignoscere valemus? Procurate, inquit, ut ipse prior cum suis ad locum Synodi adveniat : et si vobis appropinquantibus assurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite ».

58. Falsum sane signum dignoscendi humilem dedit pseudopropheta, et plane Apostolicis dictis omnino contrarium. Sententia siquidem est sancti Joannis Apostoli, nullo dignandos honore vel officio humanitatis ejusmodi homines ab Ecclesia Catholica divisos, ita dicentis[1] : « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis ». Cum videlicet hujusmodi homines sunt pertinaces, quales existimare potuerit hos Augustinus, quos sæpe admonitos nulla flexisset Apostolicæ Sedis auctoritas, cujus condemnarentur exemplo cum quod ipsam sciebant observare, illi pertinaci animo facere renuissent, dum nec adeo patenti edito divinitus signo penitus acquievissent : advenisseque eos putarit contentionis gratia, non conversionis; qui revera (ut Pharisæi Dominum) ut ipsum eo signo tentarent, venerant. Sed pergit ille : « Sin autem vos spreverit, nec coram vobis assurgere voluerit, cum sitis numero plures; et ipse spernatur a vobis ». O malum consilium! Spernendusne est judex a reis vocatis causam dicere, si a judice ejusmodi obsequii officiis non colantur? Ubi sententia Apostoli dicentis[2] : « Obedite præpositis vestris etiam discolis? » Et Domini asserentis[3], sedentibus pharisaico fastu super cathedram Moysis obediendum esse Scribis et Pharisæis? Subdit vero reliqua rerum gestarum Beda in hunc modum :

59. « Fecerunt ut dixerat. Factumque est, ut venientibus illis, sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram conversi sunt, eumque notantes superbiæ, cunctis quæ dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis : Quod in multis quidem nostræ consuetudini, imo universalis Ecclesiæ contraria geritis : et tamen si in tribus his mihi obtemperare vultis, ut Pascha pro tempore celebretis, ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, juxta morem Romanæ sanctæ et Apostolicæ Ecclesiæ compleatis, ut genti Anglorum una

[1] Bed. hist. Angl. l. II. c. 2.

[1] Joan Ep. II. — [2] Hebr. XIII. — [3] Matth. XXIII.

nobiscum prædicetis verbum Domini : cætera quæ agitis, quamvis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At nihil horum se facturos, neque illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant, conferentes ad invicem : Quia si modo nobis assurgere noluit, quanto magis si ei subdi cœperimus, jam nos pro nihilo contemnet? Quibus vir Domini Augustinus fertur minitans prædixisse, quod si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi : et si nationi Anglorum noluissent viam vitæ prædicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod ita per omnia, ut prædixerat, divino agente judicio, patratum est. Siquidem post hæc ipse, de quo diximus, Anglorum rex fortissimus Edilfridus, collecto grandi exercitu, ad civitatem Legionum, quæ a gente Anglorum Legacestir, a Britonibus autem rectius Carlegion appellatur, maximam gentis perfidæ stragem dedit. Cumque bellum acturus videret sacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bellum agente convenerant, seorsum in tutiore loco consistere : sciscitabatur, qui essent hi quidve acturi illo convenissent? Erant autem plurimi eorum de monasterio Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus monachorum, ut cum in septem portiones esset cum præpositis sibi rectoribus monasterium divisum, nulla horum portio minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum vivere solebant.

60. « Horum ergo plurimi ad memoratam aciem, peracto jejunio triduano, cum aliis orandi causa convenerunt, habentes defensorem nomine Brocmalium, qui eos intentos precibus a Barbarorum gladiis protegeret. Quorum causam adventus cum intellexisset rex Edilfridus, ait : Ergo si adversum nos ad Deum suum clamant, profecto et ipsi, quamvis arma non ferant, contra nos pugnant, qui adversis nos imprecationibus persequuntur. Itaque in hos primum arma verti jubet, et sic cæteras nefandæ militiæ copias non sine magno exercitus sui damno delevit. Exstinctos in ea pugna ferunt de his, qui ad adorandum venerunt, viros circiter mille ducentos, et solum quinquaginta fuga esse lapsos. Brocmalius ad primum hostium adventum cum suis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sicque completum est præsagium sancti Pontificis Augustini, quamvis ipso jam multo ante tempore ad cælestia regna sublato : ut etiam temporalis interitus ultionem sentirent perfidi, quod oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreverant ». Hactenus de his Beda : quibus plane cum videris Britannorum episcoporum, eorumdemque schismaticorum animum refractarium ab unitate Catholicæ Ecclesiæ penitus resilientem : satis assequi potes, lector, causam, cur eorum patriam, ipsam Britanniam insulam Deus tradiderit Barbaris dominandam : ut acciderit eis secundum illud Evangelicum [1] : Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus ». Ita plane judicia Domini justificata in semetipsa, ut qui refugit sinum matris, incidat in extraneos, eosdemque hostes, vindices sceleris a Deo immissos; quod et in reliquas gentes ab Apostolica recedentes Ecclesia fieri consuetum, plurima docent exempla. Quid vero præterea hoc anno ab ipso Augustino ante obitum gestum sit de subrogatione et creatione novorum Pontificum, pergit Beda referre.

[1] Matth. XXI.

61. Hoc eodem namque anno in Anglia idem Augustinus ob propagationem Christianæ religionis creavit duos episcopos, Mellitum atque Justum. Porro rem gestam ita Beda enarrat [1] : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quarto Augustinus Britanniarum archiepiscopus ordinavit duos episcopos, Mellitum videlicet et Justum : Mellitum quidem ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Thamesi fluvio dirimuntur a Cantio, et ipsi Orientali mari contigui, quorum metropolis Londonia civitas est super ripam præfati fluminis posita, et ipsa multorum emporium populorum terra marique venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Saberethus nepos Edilberthi ex sorore Ricula regnavit, quamvis sub potestate positus ejusdem Edilberthi, qui omnibus (ut supra dictum est) usque ad terminum Humbri fluminis Anglorum gentibus imperabat. Ubi vero et hæc provincia verbum veritatis prædicante Mellito, accepit; fecit rex Edilberthus in civitate Londonia Ecclesiam sancti Pauli Apostoli, in qua locum sedis episcopalis et ipse et successores ejus haberent. Justum vero in ipso Cantio Augustinus ordinavit episcopum in civitate Doroverni, quam gens Anglorum a primario quondam illius, qui dicebatur Rotschester cognominant. Distat autem a Doroverni millibus passuum ferme viginti quatuor ad Occidentem : in qua rex Edilberthus Ecclesiam beati Andreæ Apostoli fecit. Qui etiam episcopis utriusque hujus Ecclesiæ dona multa, sicut et Doroverniensis, obtulit; sed et territoria ac possessiones in usum eorum qui erant cum episcopis adjecit.

62. « Defunctus est autem Deo dilectus pater Augustinus, et positum corpus ejus foras juxta Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri et Pauli, cujus supra meminimus, quod ea necdum fuerat perfecta, nec dedicata : mox vero ut dedicata est, intro illatum, in porticu illius Aquilonari decenter sepultum est : in qua etiam sequentium archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata, præter duorum tantummodo, id est, Theodori et Berthualdi, quorum corpora in ipsa Ecclesia posita sunt, eo quod prædicta porticus plura capere nequivit. Habet hæc in medio sui pæne altare in honorem beati Gregorii papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius Agendæ eorum solemniter celebrantur. Scriptum vero est in tumba ejusdem Augustini Epitaphium hujusmodi :

[1] Beda hist. Angl. l. II. c. 3.

HIC REQVIESCIT DOMINVS AVGVSTINVS DOROVERNIENSIS ARCHIEPISCOPVS PRIMVS. QVI OLIM HVC A BEATO GREGORIO ROMANÆ VRBIS PONTIFICE DIRECTVS, ET A DEO OPERATIONE MIRACVLORVM SVFFVLTVS, ET EDILBERTHVM REGEM AC GENTEM ILLIVS AB IDOLORVM CVLTV AD FIDEM CHRISTI PERDVXIT, ET COMPLETIS IN PACE DIEBVS OFFICII SVI DEFVNCTVS EST SEPTIMO KALENDAS JVNIAS EODEM REGE REGNANTE.

Pergit vero Beda [1] :

63. « Successit autem Augustino in episcopatum Laurentius, quem ipse idcirco adhuc vivens ordinaverat, ne se defuncto status Ecclesiæ tam rudis vel ad horam pastore destitutus vacillare inciperet. In quo et exemplum sequebatur primi pastoris Ecclesiæ, hoc est, beatissimi Apostolorum principis Petri, qui fundata Romæ Ecclesia Christi, Clementem sibi adjutorem evangelizandi simul et successorem consecrasse perhibetur ». Verum id S. Gregorii papæ nutu Augustinum fecisse, certum est, cum ne id fieri posset, canones ante vetuissent. Quomodo autem per eumdem magna est facta ad Christianam religionem atque ad Catholicam unitatem accessio non Anglorum tantum, sed et aliorum, idem auctor ita narrat [2] :

64. « Laurentius archiepiscopatus gradu potitus, strenuissime fundamenta Ecclesiæ, quæ nobiliter jacta vidit, augmentare, atque ad perfectum debiti culminis et crebra voce sanctæ exhortationis et continuis piæ operationis exemplis provehere curavit. Denique non solum novæ, quæ de Anglis erat collecta, Ecclesiæ curam gerebat, sed et veterum Britanniæ incolarum, necnon et Scotorum, qui Hiberniam insulam Britanniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere sollicitudinem curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfata ipsorum patria, quomodo et Britonum in ipsa Britannia vitam ac professionem minus Ecclesiasticam in multis esse cognovit, maxime quod Paschæ solemnitatem non suo tempore celebrarent, sed (ut supra docuimus) a decima quarta Luna usque ad vicesimam Dominicæ Resurrectionis diem observandum esse putarent : scripsit cum coepiscopis suis exhortatoriam ad eos Epistolam, obsecrans eos et contestans unitatem pacis et Catholicæ observationis cum ea, quæ toto orbe diffusa est Christi Ecclesia tenere ».

65. Eadem plane qua Britanni, pariter et Scoti erant schismatis fuligine tincti, ac discessionis ab Ecclesia Romana rei : ob idque eadem qua Brittanni, et ipsi sunt a Deo vindicta mulctati, ut feris Barbaris traderentur, Anglis videlicet atque Saxonibus, secundum illud a Hieremia [3] prædictum Israeli : « Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, gentem robustam. Et inferius : Quod si dixeritis : Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? Dices ad eos : Sicut dereliquistis me, et servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra » : utpote quæ possidebitur ab extraneis. Deos plane alienos colere omnes schismatici quodammodo convincuntur, eo quod unus Deus nonnisi in una recte colatur Ecclesia, a qua qui declinat, ad alienos deficere reperitur, juxta illud Samuelis [1] : « Quasi peccatum ariolandi est, repugnare; et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere ». Sane si quis prudens tanquam ex alta specula in universum terrarum orbem conjiciat oculos; plane conspiciet, hac una potissimum ex causa traditos esse Christianos populos Barbaris in servitutem, quod ipsi prius recesserint ab Ecclesia. Ita et Africanis contigit dari Wandalis; ubi dura mente communicare cum totius orbis Catholica Ecclesia recusarunt : ita Hispanis tradi Sarracenis, ut in hujus tomi fine dicetur : ita Orientalibus omnibus ulciscente Deo, factum apparet, cum desciscentes ab Ecclesiæ Catholicæ communione dati sunt Barbaris opprimendi. Sed quid Laurentius episcopus una cum suis ad eos scripserit, ex ejus Epistolæ parte, quam Beda recitat, videamus : sic enim se habet :

« Dominis (domnis) carissimis fratribus episcopis vel abbatibus per universam Scotiam, Laurentius, Mellitus, et Justus episcopi, servi servorum Dei.

« Dum nos Sedes Apostolica more suo, sicut in universo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus Paganis dirigeret atque in hanc insulam, quæ Britannia nuncupatur, contigit introisse, antequam cognosceremus, credentes quod juxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam Britones quam Scotos venerati sumus : sed cognoscentes Britones, Scotos meliores putavimus ; Scotos vero per Dagamum episcopum in hanc quam superius memoravimus insulam, et Columbanum abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare a Britonibus in eorum conversatione didicimus. Nam Dagamus episcopus ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio, in quo vescebamur, sumere voluit ». Hucusque ex Epistola recitat Beda, ad ostendendum tam Britones quam Scotos ab Ecclesia Catholica fuisse ante divisos. Sed et subdit : « Misit idem Laurentius cum coepiscopis suis etiam Britonum sacerdotibus litteras suo gradu condignas, quibus eos in unitate Catholica confirmare sategit. Sed quantum hoc agendo profecerit, adhuc præsentia tempora declarant ». Hactenus Beda de rebus in Anglia gestis hoc tempore.

Quot autem quantosve labores adeo paucos numero Roma missos Dei sacerdotes oportuit subiisse,

[1] Bed. l. II. c. 4. — [2] Bed. de gest. Angl. l. II. c. 4. — [3] Hier. V.

[1] 1. Reg. XV.

vix æstimari potest : ubi non solum ad Anglorum gentem numerosissimam ab idolorum cultu avito revocandam, et veræ religioni jungendam, fuit illis diu noctuque haud impigre laborandum ; sed etiam ad Britannos et Scotos a schismate liberandos et Catholicæ Ecclesiæ jungendos laboriosissime insudandum : eoque magis, quod si fieri potuisset ut ii Catholicæ redderentur Ecclesiæ, iisdem ad conversionem reliquorum Anglorum, qui adhuc infideles remanserant, uti possent. Erant plane regiones albæ ad messem, et cum multa messis appareret, operarii tamen perpauci reperiebantur. Sed inane est redditum hujuscemodi consilium, adversantibus illis, et invidentibus (ut queritur Beda) Anglorum saluti, cum peregrini tantummodo illis Evangelium prædicarent sacerdotes. Verum non defuit perpaucis iis divina virtus, quæ in arduis semper in summa rerum desperatione ipsis præsto fuit, prout quæ suis inferius locis dicentur, facile demonstrabunt.

66. *Honores venales in Oriente.* — « Sed jam Orientales res anni hujus hactenus intactas invisamus. Eo erat statu misero Respublica constituta, ut in ea non vetus nobilitas, nec probata virtus ad magistratus adipiscendos haberent accessum, sed pecunia tantum esset cujusque conciliatrix honoris ac dignitatis ; et quod turpius atque sordidius videri poterat, id minime secreto agi soleret, sed inolita diu consuetudine publice venales expositi magistratus fuerint, auctione proposita. Vix credi hæc possent, nisi de his certam exploratamque fidem faceret Epistola [1] sancti Gregorii hoc anno ad Honoratum diaconum his verbis conscripta, cujus alia occasione superius etiam meminimus.

67. « Filius meus domnus Venantius, nepos quondam Opilionis patricii, ad beatum Petrum Apostolum venit, hoc a me summopere petiturus, ut causam ejus tuæ dilectioni commendare debuissem. Honores enim non habet, et chartas exconsulatus petiit, pro quibus triginta auri libras transmisit, ut ei debeant comparari. In qua re volo ut dilectio tua se summopere impendat : quia talis vir est, cui etiam honor sine pretio debeatur. Et quia easdem chartas emere paratus est, ut dixi, non valde necesse est ut ex me aliquid serenissimis principibus dicatur, sed magis ex se agat dilectio tua, quatenus oblatis in sacella consuetudinibus honores mereatur accipere. Si quid tamen potueris mitius agere, maximam de eo mercedem habebis. Sed ita fac ut labor ejus, quo hic ad nos fatigatus est, vacuus non sit. Si vero in eadem causa difficile aliquid esse perspexeris : etiam quia per me hoc postulet, indicare debes, et cujus bonitatis, cujus modestiæ sit atque sapientiæ, serenissimis dominis intimare ». Hæc Gregorius, qui dum id tribuit consuetudini, nihil est quod Phocæ tyrannidi solummodo imputetur.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXVII. Ind. VII.

68. *Prœlia cum Persis, duce Romanorum Domitio.* — Quod vero ad res ipsius Phocæ imperatoris pertinet, hoc ipso anno [1] Cosrhoes rex Persarum, pace jam facta, collectum copiosum exercitum in Romani imperii provincias immisit : ipsum namque et Narses post necem Mauritii rebellans, Edessamque obtinens, adversus novum imperatorem concitavit. Cum Phocas creat magistrum militum Domentiolum sive Domitium, mittitque adversus Narsetem Germanum prætorem ; pactisque cum Abarum rege induciis, totum militiæ robur in Orientem perduxit ; occiso vero Germano, Leontium contra eumdem Narsetem impellit. Sed male pugnatum cum esset a Romanis, obtinente Cosrhoe victoriam, in Leontium ira Phocæ imperatoris conversa est, quem vinctum cum ignominia duci jussit. Hunc finem res anni hujus sunt consecutæ.

69. Quomodo autem tanta accepta clade Domitius incolumis evaserit precibus viri sanctissimi Theodori Siceotæ, de quo sæpe superius : Eleusinum, qui aderat, ista narrantem audi : ait enim, dum miracula ab eo edita referre pergit, his verbis [2] : « Paucis post diebus interfectus est Mauritius imperator, et imperio potitus est Phocas. Qui cum in Orientem misisset Domitium consobrinum (nepotem alii hunc dicunt) ut exercitum duceret adversus Persas, qui regiones nostras vastabant et prædabantur : is autem Domitius de hostium impetu, qui in Cappadociam usque pervenerant, deque Sergii patricii imperatoris propinqui interitu intellexisset, magno in mœrore et metu versabatur, nec iter susceptum audebat perficere. Audita igitur servi Dei fama, ad eum se in monasterium contulit, seque ad ejus pedes abjiciens, supplex rogabat, ut pro se Deum precaretur, ut scire posset quid sibi agendum esset, in dubio enim se propter hostium incursum versari. Respondens illi Dei servus : Abi, inquit, fili, in nomine Dei, et susceptum iter perfice : incolumis enim ad exercitum pervenies. Verum cum in acie stabis adversus Persas, et prœlium inibis, in magno discrimine versaberis. Sed commenda te Deo, et sancto ejus martyri Georgio, ut te a periculo integrum conservet. Cum igitur te periculum premet, memor eris hujusce precationis, et Deus te a periculo eripiet. Hæc et alia multa tempori congruentia locutus, benedixit ei, atque abire permisit.

70. « Pervenit igitur incolumis ad exercitum, ut vir sanctus prædixerat. Cumque inito cum Persis certamine insidiis peteretur, magnoque esset in discrimine cum universo exercitu, meminit verborum sancti viri, cujus precibus Deo fuerat commendatus ; et pedes in cannetum ingressus delituit, atque ita periculo se subduxit : collectoque exercitu, in Romanorum loca se contulit, et ad imperatorem pervenit. Quo quidem in itinere virum sanctum invisit, et magna cum fide ad pedes ejus prostratus

[1] Miscel. l. XVI. an. II Phocæ. — [2] Apud Sur. tom. II. die XXII April.

gratias egit Deo, qui se precibus ipsius a tanto periculo eripuisset; et confessus est omnia, quæ beatus vir prædixerat, contigisse. Solemni igitur Dominico die celebrato, et suscepta viri sancti benedictione, ad regiam urbem profectus est, et ex eo tempore magna in veneratione habuit beatum Theodorum, et sanctam ejus mansionem; et semper cum ab Oriente ad regiam urbem iter faceret, ad sanctum virum divertebat, multaque munera ejus mansioni et sancti Georgii templo et oratoriis relinquebat ». Hucusque de his Eleusius. Quæ autem hæc secuta sint, dicentur anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romanæ 6097. — Anno Æræ Hispan. 642. — Jesu Christi 604. — Sabiniani papæ 1. — Phocæ imp. 3.

1. *Phocas consul procedit.* — Is annus hac formula notatus: II *Phoca Aug. primum solo consule*, licet per errorem in Chronico Alexandrino hoc anno legatur: *Phocæ* II *post consulatum Phocæ Augusti* (1). Annis sequentibus ex ipsomet auctore Chronici Alexandrini eum errorem emendabimus. Præterea in Fastis Heracleanis a Dodwello publicatis *Phocæ* consulatus huic Christi anno illigatur, quemadmodum et in Chronico Theophanis, ut anno superiori vidimus. Denique Epistola divi Gregorii papæ ad Felicem subdiaconum a Margarino, initio tomi II Bullarii Casinensis relata, his verbis subscribitur: « Data VIII kal. Februarias D. N. D. Phoca Aug. anno secundo, et consulatus ejus anno primo, Indict. VII », quæ kal. Sept. præcedentis Christi anni inchoata est. Quare Petavius in Notis ad Breviarium historicum Nicephori patriarchæ Constantinopol. *Phocam* anno sequenti consulatum iniisse perperam credidit, indeque annos eumdem consulatum consequentes cum imperii annis sine errore copulare non potuit. Quod si vir doctissimus subscriptionem laudatæ Epistolæ Gregorianæ apud Baronium hoc anno num. 16 legisset, eam opinionem amplexus non esset. *Consulatus* enim *anno primo*, idem est, ac *anno post consulatum*, modo sc. loquendi a Mario in Chronico usurpato.

2. *Moritur S. Gregorius PP.* — Ad num. 17. Sanctus *Gregorius* Magnus immortalis memoriæ Pontifex *mortuus est, et sepultus in Basilica beati Petri Apostoli, die* XII *mensis Martii*, inquit Anastasius, qui cum solitus sit diem tantum sepulturæ notare, eo loquendi modo indicat, illum uno eodemque die et mortuum, et sepultum. Quare durationem ejus Pontificatus accurate consignavit, cum dixit, eum sedisse *annos tredecim, menses sex, dies decem*, die scilicet emortuali in eam summam collato. Qua de re inter omnes convenit.

3. *Ei succedit Sabinianus.* — Ad num. 54. Ait Anastasius: *Cessavit episcopatus menses* V, *dies* XVIII, quod etiam legitur in aliquot manuscriptis ejus exemplaribus et in Orderico lib. 2. Verum Anastasius ex iis, quæ ipsemet de duratione Sedis Sabiniani sancti Gregorii successoris, et sequentium Pontificum scribit, emendandus. Ex illis enim certo constat, Interpontificium fuisse mensium sex et diei unius, ac *Sabinianum* natione Tuscum ordinatum esse die decima tertia mensis Septembris, in quam Dominica hoc anno incidebat.

4. *Pontifices Romani ex ordine diaconorum sæpe assumpti.* — Fuerat *Sabinianus* sancti Gregorii diaconus, eo nomine in Epist. LI, lib. 2, Indict. XI, nominatus. Mos erat diaconos potius quam presbyteros eligere, ut ex Veterum monumentis eo pertinentibus manifestum est; hi enim Ecclesiæ res non temporales tantum, sed etiam spirituales penitus noverant; cumque omnia in potestate haberent, reliquorum animos sibi facile devinciebant. Dubium esse potest, an quando Romanus Pontifex ex diaconis creabatur, prætermisso presbyteri gradu, Pontifex ordinaretur. Affirmativam partem tuetur Mabillonius in Commentario prævio in ordinem Romanum paragrapho 18, innixus secundo libello ordinis Romani, in quo, ubi de Pontificis Romani electione mentio fit, hæc leguntur: « Eligitur unus de cardinalibus, de qualicumque titulo fuerit: tantum ut a prædecessore sit Pontifice ordinatus, aut presbyter aut diaconus. Nam episcopus esse non poterit ». At vero in ejusdem electi consecratione nullum est discrimen electi diaconi aut presbyteri, sed una eademque pro utroque præscribitur ordinatio.

5. *Pontifices ex diaconis assumpti per saltum ordinari soliti.* — Hanc conjecturam roborat Mabillonius exemplis Valentini et Nicolai I, quorum

(1) Purum ab errore esse textum Chronici Alexandrini in Nota ad annum superiorem demonstravi. MANSI.

ille ex archidiacono, hic ex diacono electus absque alia ordinatione Pontifices creati sunt, quod ex Anastasio manifestum est. Valentinus quippe « statim a sua electione condignis gloriæ laudibus ad Lateranense patriarchium deductus et in Pontificali est positus throno. Deinde ejus consecrationis die illucescente, eumdem ad beati Petri Ecclesiam omnes pariter Romani a palatio deducentes, in alto throno summum consecravere Pontificem : qui mox culmina scandens beati Petri, sacrificiis pie oblatis, ad palatium remeavit ». Nicolaus vero, ubi apud Lateranensem Basilicam *Apostolico solio* impositus fuit; « postmodum in Basilicam beati Petri deductus, præsente Cæsare consecratus est, Apostolicaque sublimatus in Sede factus est Pontifex, et missarum solemnia super sacratissimum corpus Apostoli celebravit ». Vides utrobique nullam collati presbyteratus factam mentionem. Nec mirum; cum diaconi ad episcopatum electi per saltum apud Romanos ordinarentur, ut adstruere videtur libellus prior ordinis Romani. Eadem enim ejus, qui ex diacono, atque illius, qui ex presbytero ordinatur, consecratio. Nimirum fortasse quia, ut sentit Hieronymus Epistola LXXXV, in episcopo et presbyter continetur.

6. *Quod Latinis Photius exprobrat.* — Hanc sententiam confirmat ista Photii adversus Romanos objectio, cur levitæ episcopi fierent, presbyteri gradu non prius accepto ? Istam quidem objectionem ex calumnia oriri dicit Ratramnus, eamque retorquet in adversarios, qui ex *laicis subito tonsis faciebant episcopos contra regulas Ecclesiasticas.* At Æneas Parisiensis episcopus facti veritatem non diffitetur, respondetque, « quod forte illi, qui istiusce ordinationi assentiunt, hoc intelligi velint, quia qui benedictione Pontificali perfungitur, reliquarum benedictionum honore decoretur; et quod in sublimitate majoris Pontificis consistat etiam honor minoris sacerdotis ». Tum subdit : « Forsitan autem illi, qui de diacono ordinant episcopum prætermissa benedictione presbyterali, assertioni beati Hieronymi loquentis ad Titum, ex parte concredere videntur qui officium presbyteri in aliquo comparticipari affirmat ministerio episcopali ». Ex quibus liquet, *Æneam* admisisse id quod Photius objiciebat, nempe quod « tunc apud Romam plerumque diaconus quodam saltu, non percepta presbyterali benedictione, in episcopum subito consecraretur » : quæ erat septima objectio Photiana. Hæc Mabillonius citatus paragrapho 16. Quando mos iste ordinandi per saltum Romæ desierit, suo loco dicetur.

7. *Synodus a S. Augustino celebrata.* — A num. 55 ad 66. *Augustinus* primus Doroberniæ seu Cantuariæ archiepiscopus anno incerto Synodum celebravit in *confinio Wiciorum et Occidentalium Saxonum*, inquit Beda lib. 2, cap. 2, ideoque versus Herefordiæ comitatum, ubi populi illi habitabant. In ea Augustinus petiit ab episcopis septem, et plurimis doctoribus Britannicis, qui intererant, ut Britones essent Romanis conformes in tribus istis, in Paschate celebrando, in baptismo ministrando, et in prædicando Anglo-Saxonibus. Verum illi *oblata sibi perpetuæ salutis consilia* spreverunt, inquit Beda.

8. *Auctoritatem Rom. Pontificis in hac Synodo controversam asserunt protestantes Angliæ.* — Eduardus Stillingfleetus decanus Londinensis in libro *de Originibus Britannicis,* ut evertat patriarchatum Pontificis Romani in omnes Ecclesias Occidentales. proponit ea, quæ occasione legationis Augustini dicta putantur a monachis Banchorensibus, et episcopis Britannis in Synodo de qua agimus, aitque : « Augustinus plena, ut putabat, instructus potestate rogavit episcopos Britannicos, ut sibi occurrerent in loco dicto Augustino.... Illis autem eo venientibus proposuit, ut amplecterentur unitatem Ecclesiæ Catholicæ, et postea operam conferrent ad conversionem Gentilium. Multa enim, inquit Beda, ab illis fiebant, repugnantia unitati Ecclesiæ : quibus verbis eos schismatis accusabat. Conditiones oblatæ communionis continebant, quod se subjicerent Ecclesiæ Romanæ, et auctoritatem Augustini agnoscerent : sed nihil aliud ab eis obtineri potuit, quam quod promitterent, se consilium super ea re inituros, et quod iterum eo frequentiores convenirent. Convenerunt itaque septem episcopi Britannorum, et multi alii viri eruditi, præcipue ex monasterio Banchorensi, cui Dinothus tunc præerat, ibique tandem conclusum fuit, quod Britanni nullatenus se subjicerent Ecclesiæ Romanæ, aut admitterent Augustinum in suum archiepiscopum ». Addit præfatus scriptor, istius Historiæ veritatem non solum inniti testimonio Bedæ, sed etiam fide manuscripti per Spelmannum editi, in quo *Dinothus* abbas Banchorensis fertur dixisse, se nescire, quis esset ille papa, quem patrem Patrum vocabant, cui *Augustinus* a Britannis episcopis obedientiam præstari volebat. Quamvis autem hoc manuscriptum suppositionis a quibusdam argui fateatur, adducit tamen auctoritatem Spelmanni, « qui, inquit, illud refert britannice, anglice, et latine, ac indicat, unde illud habuit : accurate illud transcripsit, additque sibi visum fuisse antiquum manuscriptum, et descriptum ex antiquiori sine anno aut nomine auctoris, et adhuc asservari in Bibliotheca Cottoniana. Hæc omnia sunt signa candoris, et fidelitatis, nec quicquam ulterius exigi potest. Spelmannus enim erat vir acrioris judicii, et sagacitatis, quam ut ipsi facile imponi posset nupera inventione aut noviter scripta schedula ».

9. *Refelluntur.* — Ex hujus auctoris verbis facile colligitur, illum, etsi præcipuum causæ suæ fundamentum in auctoritate Bedæ constituat, non tamen negare auctoritatem manuscripti a Spelmanno editi, quod tanquam recens confictum rejiciendum videtur, ut ostendit Schelstratius in Dissertatione *de Auctoritate patriarchali et metropolica* adversus ea, quæ scriptor. iste litteris mandavit.

Neque enim verisimile est, *Dinothum* abbatem Banchorensem illa dixisse de Romani Pontificis potestate, quæ eum dixisse manuscriptum illud perhibet. Nam nova res non erat auctoritas Pontificia in Britanniæ insulis, neque recens aliquod inventum patriarchalis Romani Pontificis in Ecclesias Britannicas auctoritas, ut antiqua Anglicanæ Ecclesiæ monumenta pervolventibus manifestissimum fit. Quoad illud, quod Spelmannus produxit, non adeo antiquum videtur, ut post schisma exarari non potuerit: « Quo autem tempore », inquit Spelmannus tomo I Concil. Angliæ, « confectus fuit Codex ille, vel quo auctore, nec mihi in eodem constitit, nec alias certe explorare potui, sed haberi censeo Codicem in Cottoniana Bibliotheca, etc. » Nihil certi de hoc Codicis auctore se habuisse significat Spelmannus, sed plurimum de eo sese dubitare, non obscure innuit. Deinde cum fateatur, se nescire, quandonam conscriptus sit Codex, in quo monumentum illud habetur, facile colligitur, illum antiquum non esse: quinimo ex idiomate satis superque cognoscitur, monumentum recentiorem ætatem sapere, et nequaquam ad tempora Augustini, ac Gregorii Magni referri posse. Ad Acta autem, quæ ex Beda lib. 2, cap. 2, ab illo auctore adferuntur, jamdiu viri docti responderunt, nullam quæstionem de primatu Romani Pontificis inter *Augustinum* et *Britannos* episcopos fuisse, sed solum de quibusdam Ecclesiæ traditionibus, et de metropolitana Augustini dignitate, ac Britones episcopos solummodo contendisse, se *Augustino* tanquam archiepiscopo subjectos esse non debere. Ponamus tamen controversiam etiam fuisse de primatu Romani Pontificis, quis non videt Acta apud Bedam hujus auctoris placita evertere? Testantur ea, *Britones* controversiam instituisse de traditionibus, quas universis, quæ per orbem sibi in Christo concordant, Ecclesiis præferebant: ut si quæstio fuerit de primatu Romani Pontificis, manifestum sit, universas per orbem Ecclesias primatum Petri successoris tunc agnovisse. Supposito itaque, quod *Britanni* inter cæteras traditiones etiam illam de primatu Romani Pontificis rejecerint, quid inde aliud sequeretur, quam quod observavit Baronius, illos post Saxonum irruptionem a ritibus et religionis Catholicæ dogmatibus defecisse, et tanquam schismaticos a centro communionis Ecclesiasticæ separatos fuisse. Desinant itaque protestantes Angliæ Britannorum, et monachorum Banchorensium responsa Catholicis objicere. Sed hac de re plura Schelstratius. Legendus etiam Alfordus in Annal. Ecclesiæ Anglicanæ hoc anno num. 2 et seqq.

10. *Altera Synodus Cantuariæ habita.* — Convocavit Augustinus aliud Concilium *Cantuariæ*, et *Ethelberto* Cantii rege adstipulante, *Petrum monachum*, qui cum eo in Angliam venerat, abbatem præposuit monasterio a se juxta Cantuariam fundato. Meminit hujus Concilii Thomas Sprottus, aitque celebratum fuisse *anno Dominicæ Incarnationis* DCV, *die quinto idus Januarii*. In Monastico Anglicano pag. 23 et seq. refertur donatio fundi, in quo constructum est monasterium, ejusque confirmatio; datum autem utrumque scriptum in *civitate Doroberniæ anno ab Incarnatione Christi* DCV, *Indictione* VI. Verum error in Indictionem irrepsit, legendumque, *Indictione* VIII, quæ anno Dionysiano DCV, quo Acta illa exarata, in cursu erat, mense Januario. Alia quippe donatio regis ibidem recitata, in qua *Petrus abbas* eligitur, hanc exhibet subscriptionem: *Actum quadragesimo quinto anno regni nostri sub die* V *idus Januarii*. Quare Angli ab initio suæ conversionis Æram Christianam ab Augustino, qui tribus illis Actis subscripsit, acceperunt, eamque Cantii reges in suis Diplomatis expressere; cum contra Francorum reges stirpis Merovingicæ nunquam eam in Actis publicis adhibuerint. Reges Cantuariorum imitati sunt postea alii Angliæ reges, cum fidem Christianam amplexi sunt, ut infra videbimus (1).

11. *Æra Christiana cum fide in Anglia recepta.* — Respondebit forsan aliquis annum Incarnationis in laudata diplomata infartum fuisse; cum id factum videamus in quamplurimis regum Merovingicorum chartis. At licet verum sit, annum Incarnationis variis regum Anglorum diplomatis, et illis forsan, quæ mox produximus, additum fuisse, supersunt tamen adhuc in Anglia, non quidem autographa, sed exemplaria ex illis alias descripta, quæ hujus rei indubitatam fidem faciunt. *Augustinus* itaque, ut Anglos facilius Christo lucraretur, ab eo quidem die, quo antea annum exordiebantur, ejus initium removendum non esse duxit, sed in locum Æræ ab eis antea usurpatæ, Æram Incarnationis ante quinquaginta annos et amplius a Dionysio Exiguo Latinis propositam, ab eodem die auspicari suasit: antiqui enim Anglorum populi, teste Beda lib. de Temporum ratione cap. 13: « Incipiebant annum ab octavo kalendarum Januariarum die, ubi nunc Natale Domini celebramus; et ipsam noctem, nunc nobis sacrosanctam, tunc gentili vocabulo Modrenecht, id est, matrum noctem appellabant, nisi legendum sit matrem noctium ». Dionysius Æram Incarnationis a die XXV Martii et Annuntiatione beatæ Virginis inchoandam docuerat; verum quemadmodum aliqui, quando postea eam in usum vocarunt, a Paschate, a quo antea annum exordiebantur, ejus initium ducere voluere; ita Angli antiquorum Saxonum vestigia secuti eamdem a die XXV mensis Decembris inchoandam censuere, eo magis quo dies ille Natalis Christi, cujus fidem amplexi erant, jamdiu sacer esset.

12. *Ea apud antiquos Anglos a Natali Domini*

(1) Si conjecturis indulgere in re dubia liceat, suspicor Concilium hoc Cantuariense, siquidem habitum fuerit die V id. Januarii, ad annum DCVI pertinere. Eo enim anno dies illa mensis in Dominicam incidit qua die Concilia cogi pro consueto more solebant. Hæc si admittantur, illustri exemplo patebit Anglos ætate illa annum serius quam ab initio Januarii exorsos fuisse, ineunte enim anno DCVI, annus DCV nondum apud illos totus effluxerat. MANSI.

inchoata. — Hinc licet ab aliquot sæculis *Angli* Æram Incarnationis a die XXV mensis Martii anni Juliani XLVI, uti Dionysius instituerat, inchoent, certum tamen eorum decessores a die Natali Christi anni Juliani XLV, eamdem exorsos esse. Ab eo die Beda in Historia gentis Anglorum, anonymus, qui ejus Epitomen continuavit, et auctor Chronologiæ Saxonicæ, qui initio undecimi sæculi vixit, annum auspicati sunt. Licet enim ex citatis historicis, quibus vetustiores non extant, hujus rei exempla in medium proferre non possimus; cum tamen constet, eos ante diem XXV Martii annum incœpisse, inde sequitur, non ab alio die, quam a Natali Christi anni Juliani XLV, eosdem anni exordium deduxisse. Manifeste id colligitur ex charta Eduardi confessoris in Monastico Anglicano tomo I, pag. 62 recitata, quæ his verbis clauditur : «Acta apud Westmonasterium V kalendas Januarii, die sanctorum Innocentium, anno Dominicæ Incarnationis MLXVI, Indictione III». Et tamen annus is secundum Dionysianos erat tantum MLXV. Atque hinc fluxit, ut his annorum characterismis Historias, et Chronica sua scriptores Anglici notaverint. Gervasius Dorovernensis, seu Cantuariensis monachus, qui vivebat an. MCC, postquam dixit in sua Historia, quosdam annos Domini ab Annuntiatione, quosdam a Nativitate, quosdam a Circumcisione, quosdam vero a Passione computare, subdit : « Prædecessores meos sequi cupio, et annos subscriptos a Natali Domini incipio ». Durabat adhuc mos ille in Anglia anno MCCLXII, nam in tomo II Monastici Anglicani, pag. 457, extat charta Roberti Dunelmensis episcopi, « data apud Dunelmum die sabbati in crastino Epiphaniæ Domini, anno ab Incarnatione Domini MCCLXII, Pontificatus nostri anno XI ». Quod si tunc Angli annos Æræ Christianæ a die XXV Martii, ut postea ab eis præstitum, numerassent, fuisset is Incarnationis annus MCCLXI, ut illæ temporariæ notæ demonstrant. His scriptis, ad manus meas venit Dissertatio de *Cyclo Paschali Ravennate annorum* XCV, a cardinali Norisio in lucem emissa, in qua existimat, *Bedam* in Historia Anglorum epocha annorum ab Incarnatione Dominica passim uti, eosque non a Natali Domini anni Juliani XLV, sed a Christi Conceptione, quæ contigerit die XXV Martii, *Bedam* dinumerare. Verum ex iis, quæ passim in hoc opere ex Beda proferemus, eum Incarnationis epocham ante diem XXV mensis Martii anni Juliani XLVI inchoare, certum fiet; quo posito nullum dubium remanet, quin *Beda* Æræ vulgaris seu epochæ Incarnationis initium a Natali Christi anni Juliani XLV repetat.

13. *S. Petrus primus abbas monasterii Cantuariensis.* — Porro *Petrus* S. Augustini adjutor primusque ab eo constitutus abbas monasterii SS. Petri et Pauli, quod deinde S. Augustini est appellatum, inter primos Anglorum Apostolos, jure connumerari potest. De eo legendi Beda lib. 1, cap. 33, et Bollandus ad diem VI mensis Januarii, quo ejus Natale consignatur in Martyrologio Anglicano. Monasterium illud maximis quondam opibus ab *Æthelberto* rege locupletatum, situm erat in suburbio Cantuariæ, duravitque usque ad Henricum VIII Anglorum regem, qui inde monachos expulit. Nunc ejus maxima pars ruinis involuta, reliqua in ædem regiam conversa.

14. *S. Augustinus Londini nunquam sedit.* — « Anno Dominicæ Incarnationis DCIV, Augustinus Brittaniarum archiepiscopus ordinavit duos episcopos, Mellitum videlicet et Justum; Mellitum quidem ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, quorum metropolis Lundoniæ civitas est; Justum vero in ipsa Cantia Augustinus ordinavit episcopum in civitate Doroverni », inquit Beda lib. 2, cap. 3. Ordinatus fuerat S. Augustinus a metropolita Galliæ *episcopus Britanniæ.* Gregorius enim duas metropoles in Britannia esse voluerat, Londinensem sc. et Eboracensem, ut videre est apud Bedam lib. 1, cap. 29, jusseratque Augustino, ut sedem suam Londini collocaret. Sed is non eam Londini, ut sanxerat Gregorius, sed Cantuariæ, quæ regia civitas erat, fixit, quod ibi exstructam a Christianis, *Romanorum antiquorum*, aut potius Britannorum reliquiis Ecclesiam S. Salvatoris Domini nostri Jesu Christi invenisset, ut habet Beda lib. 1, cap. 33. Hinc perperam Joannes Marhamus in Propilæo ad monasticum Anglicanum scribit, Augustinum Londinensem metropolitam fuisse; quod ante eum Sigebertus in Chronico, hoc anno insinuarat, dicens : « Per Augustinum archiepiscopum translata est dignitas archiepiscopatus, quæ prius Londini erat ad Cantuariensem Ecclesiam ». Etenim in priori donatione ex Monastico Anglicano mox recitata legitur : « Ego Augustinus gratia Dei archiepiscopus testis consentiens libenter subscripsi ». In secunda : « Ego Augustinus gratia Dei archiepiscopus libenter subscripsi ». In tertia denique : « Confirmata est hæc donatio præsentibus testibus reverentissimo patre Augustino Dorovernensis Ecclesiæ archiepiscopo primo, Mellito quoque et Justo Londoniæ et Rofensis Ecclesiæ præsulibus, etc. » Denique Willelmus Malmesburiensis lib. 2, Londinensium præsulum catalogum texens, *Mellitum* primum eorum fuisse dicit. Quare sedem quidem Londonensem D. Gregorius designarat Augustino, sed hic cum ejus approbatione Cantuariam elegit, neque unquam Londini sedit. Porro *Justus* ordinatus est episcopus Doroverni seu Roffensis, vulgo *Rochester*, quæ urbs in Itinerario Antonini dicitur *Durobrivim,* de qua legendus Cambdenus in Cantio.

15. *Saberetus Orient. Saxonum rex baptizatur.* — Augustinus itaque ordinavit *Mellitum,* inquit Beda laudatus, « ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Tamesi fluvio dirimuntur a Cantia, et ipsi Orientali mari contigui, quorum metropolis Lundonia civitas est, super ripam præfati fluminis posita, et ipsa multorum emporium populorum terra marique venientium; in qua videlicet gente tunc temporis Saberethus nepos Edel-

berecti ex sorore Ritula regnabat, quamvis sub potestate positus ejusdem Edelberecti, qui omnibus (ut supra dictum est) usque ad terminum Humbræ fluminis, Anglorum gentibus imperabat ». Sebertus, Sigebertus, et Seberetus etiam dictus, regebat regionem illam, quæ hodie a situ Insulæ *Essexia* et *Media* appellatur. Petiit in eam mitti Christianæ doctrinæ præcones, qui illam fidei rudimenta docerent, et hoc anno, ut habet etiam Chronographus Saxo, primum sacramentum suscepit, et quidem *Ethelberti* regis cura. *Cantia* ergo et *Saxonia* Orientalis fuere duo priora heptarchiæ regna, quæ Christi fidem amplexa sunt.

16. *Inquiritur in annum emortualem S. Augustini.* — Beda Melliti et Justi ordinationibus memoratis recitat obitum S. Augustini, quem dicit contigisse die XXVI mensis Maii, ejusque Epitaphium, in quo appellatur *Dorovernensis archiepiscopus primus :* cumque annum ejus emortualem non exprimat, hinc Baronius præsentem elegit. Verum ex dictis liquet, illum mense Januario anni DCV adhuc in vivis fuisse. Imo initio anni Christi DCVII adhuc vixisse constat. Nam in Monastici Anglicani tom. I, pag. 90, narratur fundatio cœnobii Æliensis in agro Cantabrigensi, et in Historia Ms. Eliensis Ecclesiæ in Bibliotheca Cottoniana asservata, ista scribuntur : « In primitiva Ecclesiæ nascentis fidei et Christianitatis, B. Augustinus Ecclesiam ibi fabricavit in honore semper Virginis Mariæ, anno ab Incarnatione Domini DCVII, adventus sui in Angliam, anno XI, cujus operis rex Ethelbertus fundator extitit ». Hinc Papebrocius ad diem XXVI Maii, quo S. Augustinus colitur, et Henschenius ad diem secundam Februarii in Commentario prævio ad Vitam S. Laurentii immediati successoris D. Augustini, hujus mortem illigant anno Christi DCVIII, quod Wigorniensis asserat, eum demortuum VII kalend. Junii, *feria tertia* ; quia, inquiunt, eo anno duplici littera Dominicali G F insignito, feria tertia in diem XXVI Maii incidit. Verum feria tertia denotat tantum annum DCIV vel annum DCX. Nam anno DCVIII, dies XXVI mensis Maii cadit in feriam primam, ut Methodus Cyclica demonstrat. Anno autem DCX, Augustinus jam mortalitatem expleverat, ut infra videbimus. Quamobrem ille characterismus flocci faciendus.

17. *Mortuus Augustinus anno* DCVII. — Mortuum *Augustinum* esse anno sexcentesimo septimo erui videtur e schemate seu figura summi altaris Ecclesiæ cœnobiticæ S. Augustini Cantuariensis, quæ extat tom. I Monastici Anglicani, pag. 24. Exhibentur ibi reliquiarum scrinia, in eo altari, aut circum, posita, et inscriptiones in veteri ejus Ms. insertæ. In medio legitur :

ANNO DOMINI MCCXL. VIII.
KAL. OCTOBR.

« Antiqua Ecclesia præsentis monasterii dedicata fuit a S. Laurentio archiepiscopo, anno Domini DCXIII, anno XVI ab adventu sancti Augustini in Angliam : quo anno translatum fuit corpus sancti Augustini a loco quo prius jacuit per VII annos foras juxta Ecclesiam nondum perfectam in eamdem Ecclesiam jam confectam, ac reverenter in porticu aquilonali, ubi modo est Ecclesia sanctæ Mariæ tumulatum fuit, ubi jacuit per CDLXXVIII annos usque ad annum Domini MXCI, etc. » Quæ legi possunt in eodem monastico Anglicano. Tam auctor Historiæ Ecclesiæ Eliensis citatus, quam qui hanc inscriptionem posuit, adventum S. Augustini in Angliam ab anno Christi DXCVII deducunt, ut passim etiam Beda, et alii scriptores Anglici. Si itaque S. Augustinus anno DCXIII jam per septem annos in sepulcro jacuerat, in eo anno DCVII fuerat tumulatus. Anno MCCXL, VIII kal. Octob. sanctuarium S. Augustini altaribus tribus dedicatis ornatum fuit, et sanctorum corpora per circuitum apte disposita, ut videre est in præclaro illo monumento, in quo leguntur nomina undecim archiepiscoporum Cantuariensium, videlicet, « SS. Augustini, Laurentii, Melliti, Justi, Honorii, Deusdedit, Theodori, Britwaldi, Tatwini, Nothelmi, et Lamberti ». Præterea *S. Mildredæ virginis,* et *S. Adriani abbatis.* Ad hæc visitur Mausoleum cum hac inscriptione : *Sanctus Ethelbertus* : et duo cernuntur oratiola, quorum uni adscriptum : *Sanctus Letard,* qui Silvanectensis episcopus fuit. Quo ex Schemate Henschenius ad diem XXIV Februarii in Commentario prævio ad Vitam S. Letardi, hujus sancti et dictorum archiepiscoporum antiquæ venerationis certa vestigia eruit. Postquam hæc scripseram, vidi Mabillonium iisdem fundamentis innixum mortem D. Augustini consignasse anno DCVII, ut legere est in sæculo primo Benedictino, ubi Vitam ejus a Gotselino scriptam refert. Fatendum tamen hanc epocham sat certam non esse, solisque conjecturis inniti.

SABINIANI ANNUS 2. — CHRISTI 605.

1. *Adaluvaldus rex Longobardorum.* — Sexcentesimus quintus adest annus octavæ Indictionis, algore et sterilitate, ex qua dira fames est orta lugubris : de quibus ista Paulus diaconus [1] : « Fuit, inquit, hiems frigida nimis, et emortuæ sunt vites pæne in omnibus locis, messesque percussæ uredine passim evanuere. Debuit etenim mundus famem sitimque pati, quando decedente tanto doctore, animas hominum spiritalis alimoniæ penuria, sitisque ariditas invasit ». Hæc Paulus diaconus hoc anno octavæ Indictionis, licet penuriam alii ad superiorem referant annum : sed prima ista est hiems post Gregorii obitum, quem anno superiori, vere inchoante, defunctum constat, eademque octavæ hujus fuit Indictionis. Subdit idem auctor [2] : « Sequenti mense Julii Adaluvaldus (Adulovaldus) Agilulphi filius creatus est Longobardorum rex apud Mediolanum in Circo in præsentia patris sui Agilulphi regis, adstantibus legatis Theodoberti, et pax firmata est perpetua cum Francis ». Hæc ipse, qui et de obitu Severi patriarchæ ista subjungit [3] :

2. *De Aquileiensi et Gradensi patriarchis.* — « His diebus defuncto Severo patriarcha, ordinatus est loco ejus Joannes abbas patriarcha in Aquileia vetere cum consensu regis Agilulphi. In Gradu quoque ordinatus est patriarcha Epiphanius, qui fuerat primicerius notariorum, ab episcopis qui erant sub Romanis : et ex illo tempore cœperunt duo esse patriarchæ ». Nempe Aquileiensis, atque Gradensis : imo et eadem ex causa incolatus Aquileiensis Forum Julii etiam eodem est nomine nobilitatum ; adeo ut idem Aquileiæ patriarcha, dictus quoque inveniatur patriarcha Forojuliensis : ita apud Walfridum Strabonem [4] et apud Marianum Scotum appellatum invenias.

3. Quod autem ad historiam de duobus patriarchis, Aquileiensi altero, altero vero Gradensi simul creatis pertinet : qui rem gestam minime sunt accuratius prosecuti, divinantes dixere, alterum, nempe Aquileiensem ab Agilulpho electum, Gradensem vero a Gradensi populo, remque delatam ad Romanum Pontificem, ab eoque Joanne rejecto, probatum esse Candidianum. Sed hæc ipsi (ut diximus) divinando. Porro veritas gestæ rei ex Mantuano Concilio proditur, quod celebratum est sub Eugenio papa anno quarto Pontificatus ipsius. Extat in nostra bibliotheca in vetusto Codice, quo et Pauli diaconi historia scripta habetur : ad finem enim ipsius posita sunt Acta Concilii, in quo agitata est ejusmodi controversia inter Aquileiensem et Gradensem episcopos. Res igitur minime acta est inter Catholicos et Catholicos (ut isti putant) neque inter hæreticos et hæreticos, schismaticos et schismaticos, sed inter schismaticos et Catholicos, favente electioni schismatici Aquileiensis episcopi Agilulpho rege Longobardorum, Gradensis vero promotioni Italiæ exarcho. Exarchus enim tum ob quietum pacificumque Ecclesiæ statum, comprimere studuit Aquileiensem episcopum schismaticorum validissimum propugnatorem, tum etiam ob Reipublicæ commoda ægre patiebatur Istriæ episcopos schismate esse divisos, quos minis et pœnis Ecclesiæ Catholicæ cogebat esse conjunctos.

Ut igitur contra schismaticum episcopum Aquileiensem eligeretur qui Romanæ communicaret Ecclesiæ, laboravit exarchus, compulitque Istriæ provinciæ episcopos non sequi Aquileiensem, sed Gradensem, quem elegissent : atque ita duo diversi, inter seque contrarii electi sunt patriarchæ ; pro Romanis, Catholicis scilicet, Candidianus Gradensis episcopus ; et pro schismaticis Joannes Aquileiensis, cui favebat (ut audisti a Paulo diacono) Agilulphus, exarchus autem Gradensi patrocinabatur. Sicque res transacta est, quousque Aquileienses perseverarunt in schismate : redditis vero ipsis Ecclesiæ Catholicæ, æque sublatum est schisma, suisque juribus integrata a Mantuano Concilio atque Romano Pontifice Ecclesia Aquileiensis.

4. Sed præstat ejusdem Concilii jam hic recitare partem Actorum, quæ ad ejusmodi historiam elucidandam spectare noscuntur. Sic enim se habent, dum causa ponitur migrationis Aquileiensis

[1] Paul. diac. l. IV. c. 9. vet. edit. — [2] Ibid. c. 10. vet. edit. — [3] Paul. diac. cod. c. et in nov. edit. XXXIV. — [4] Valfr. Strab. de reb. Eccl. c. 25.

episcopi Gradum, ex scriptis allatis pro Aquileiensibus schismaticis, verbis istis : « Relatum ergo a nonnullis est in eadem Synodo (Mantuana videlicet) quod eo tempore quo Longobardi Italiam invaserunt, Romanam Ecclesiam vir sanctissimus Benedictus papa regebat; Aquileiensi quoque civitati, ejusque populo Paulus patriarcha præerat. Qui Longobardorum barbariem et immanitatem metuens, ex civitate Aquileiensi et de propria sede ad Gradus insulam confugiens, plebem suam, omnemque thesaurum, et sedem sanctissimam Marci et Hermagoræ secum ad eamdem insulam detulit, idcirco non ut sedem aut primatum Ecclesiæ suæ suæque provinciæ constitueret inibi, sed ut Barbarorum rabiem posset evadere. Qui duodecim annis sacerdotium gerens, ab hac luce subtractus est, regendamque Ecclesiam Probino reliquit. Isto quoque defuncto, præfatæ Ecclesiæ Aquileiensi sacerdos Elias præficitur. Et hoc quoque mortuo, Severus huic succedens, regendam suscepit Ecclesiam. Defuncto itaque Severo, ordinatur loco ejus Joannes patriarcha in Aquileia eo tempore quo Agilulphus rex Longobardorum regnabat : in Gradu quoque ordinatus est hæreticus Candidianus ».

5. Hic attende, lector, quod dum Candidianus hæreticus appellatur, quem Romanum, nempe communicantem Romanæ Ecclesiæ Paulus diaconus nominavit : aperte cognoscere potes, ejus adversarios fuisse schismaticos, qui (ut sæpe superius dictum est) hæreticos appellare consueverunt damnantes Tria illa Capitula; qui revera consentientes quintæ Synodo, Catholici erant; reliqui vero qui his adversarentur, schismatici : ex quorum scriptis hæc quæ recitata sunt, illata fuere in dicta Acta Synodi Mantuanæ, sicut et reliqua, quæ sequuntur his verbis : « Hic enim Candidianus non per consensum comprovincialium episcoporum, nec in civitate Aquileia, sed in diœcesim et plebem Aquileiensem Gradus, quæ est perparva insula, contra canonum statuta et sanctorum Patrum Decreta ordinatus est. Inter alia probat hoc hujus Aquileiensis Ecclesiæ Joannis antistitis Epistola ad Agilulphum regem directa, cujus textus inter cætera ad locum talis est :

6. « Qualis autem unitas dicitur facta, ubi spatha, ubi claustra carcerum, ubi flagella fustium, ubi longa exilia, crudeliumque pœnarum discrimina parabantur? Et miseri suffraganei Ecclesiæ nostræ scilicet episcopi Istriæ cum summa vi, et necessitate a Gradensi castro Ravennam compulsione districtissima ducebantur Græcorum ». Exarchi potentia scilicet a Græco imperatore in Italiam missi, cujus imperio ad Candidianum ordinandum (ut dictum est) vocati fuerant Istriæ episcopi. Sed pergit : « Necnon etiam ibi loquendi licentia negabatur, atque Candidianus inutilis, qui ob sui sceleris immanitatem præfatæ sanctæ recordationis a domino Severo decessore nostro sub anathematis interpositione obligatus est, ne ad potiorem gradum unquam accederet : quam a se eique corde faventibus in prædicto Gradensi castro adulterium matri Ecclesiæ improbe ingerens, ordinatur episcopus. Et Petrus, Providentius, seu Agnellus episcopi Istriæ, qui adhuc fidem sanctam tenebant, et Candidiano necdum consentiebat, de Ecclesiis suis a militibus tracti, et cum gravi injuria et contumeliis ad eum venire compulsi sunt. Si enim ei recte consentientes essent, voluntarie illi consentire debuerant, non autem per vim ». Et post pauca : « Sic laborate et agile, quatenus et fides Catholica vestris augeatur temporibus, et in Gradensi castro, postquam infelix Candidianus de hoc sæculo ad æterna supplicia transmigrarit, altera iniqua ordinatio ibi minime celebretur, nec populus iste amplius tribuletur. Et vere si hoc, Domino auxiliante, egeritis : quod primum est, Christus Dominus potestati vestræ erit bonorum operum retributor : et quia Gradus mari et fluctibus cingitur, et Istria quæ prius Aquileiæ suæ metropoli subjecta fuerat, Smaragdo exarcho existente, tum a Longobardis capi non potuerat, sed ad jura Græcorum transiit : quo factum est quod rex nullum ei potuit præstare auxilium : ac per hoc, ipso annitente exarcho, Istriæ episcopi de Ecclesiis suis a militibus Græcorum tracti sint et hunc Candidianum ordinare compulsi ». Hucusque ex Joannis patriarchæ Aquileiensis Epistola ad Agilulphum regem Longobardorum, quem patronum interpellat adversus Catholicos pro schismaticis.

7. Sane quidem propensiores fuisse Agilulphum atque ejus conjugem reginam Theodolindam erga schismaticos, cum ex Epistolis sancti Gregorii papæ superius est demonstratum, tum etiam ex recitatæ Epistolæ fragmento satis apparet. Factum est autem postea, ut patriarcha Aquileiensis Gradensi castro exutus, non amplius apud Gradum sedem tempore turbinis bellici collocaverit, sed sese contulerit ad Forum Julii : unde et accidit (quod nuper diximus) ut idem et Juliensis patriarcha nominaretur : hactenus enim qui Aquileiensis erat episcopus, idem et Gradensis dicebatur, ut vidimus de Severo ex Gregorio. Etenim extant Acta Synodalia sub Elia Aquileiensi episcopo tunc Catholico et Romanæ Ecclesiæ communicante, in quibus de his agitur, et recitatur Epistola Pelagii papæ ad Eliam, qua conceditur ut Gradum loco Aquileiæ ipse teneat, sitque eadem metropolis, quæ et nova Aquileia ab ipso est nuncupata : unde evenit ut idem episcopus et patriarcha aliquando Aquileiensis, aliquando vero Gradensis nominaretur. At de his modo satis.

8. *Sabiniani papæ obitus.* — Moritur autem hoc anno, octava Indictione, undecimo kalendas Martias Sabinianus papa, cum sedisset menses quinque et dies undeviginti. Ita consentiunt omnes veteres, atque etiam Græci, nempe ipsum esse defunctum eodem quo creatus est anno. Scripti Codices repentini ejus obitus causam terribiliorem afferunt : cujus totius rei gestæ tragœdiam Sigebertus ita summatim complexus est : « Cum Sabinianus papa et ipse liberalitati Gregorii prædecessoris sui

derogaret, Gregorius eum per visum ter pro culpa tenaciæ et hujus derogationis increpatum, quod non resipisceret, etiam quarto horribiliter increpans, et comminans, in capite percussit : quo ille dolore vexatus, non multo post mortem obiit ». Hæc Sigebertus. Cujus rei gratia accidit, ut eo defuncto (ut habet Anastasius) non ex more per medium civitatis deferretur cum funebri pompa corpus ejus ad Basilicam sancti Petri, sed ejiceretur extra Urbem per portam sancti Joannis, deferreturque extra muros usque ad pontem Milvium, inde vero inferretur in ipsam sancti Petri Ecclesiam, ubi est sepulturæ mandatum : exasperatum enim admodum fuisse adversus eum populum Romanum eo quod triticum Ecclesiæ non erogasset (ut S. Gregorius consueverat) in pauperes, sed venum exposuisset triginta solidis modium unum. De eo præterea hæc idem Anastasius : « Hic in Ecclesia beati Petri luminaria dedit ». Et paulo inferius : « Hic Ecclesiam clero implevit. Hic fecit episcopos per diversa loca numero viginti sex. Et cessavit episcopatus ejus menses undecim, dies viginti sex ». Hæc de vacatione Sedis cum Anastasius scribat, nescio quomodo unum duntaxat diem tribuat aliquis ex recentioribus : nos quem antiquiorem et fideliorem Anastasio sequamur, habemus neminem. Præterea repugnat ratio, cum non sedere soleret electus Pontifex, nec consecrari, nisi ut (ferebat iniquitas temporis) imperator ratum id habuisset : quare diutiores esse consueverunt Sedis Romanæ vacationes.

9. *Penuria.* — Porro eadem dira urgente fame, in detestationem immisericordis avaritiæ magnum Sigebertus narrat accidisse miraculum, quod verbis istis describit sub Pontificatu ejusdem Sabiniani[1] : « Hoc tempore, inquit, pauper quidam cum a nautis eleemosynam peteret, nec acciperet, dicente nauclero : Desiste eleemosynam petere a nobis, qui nihil præter lapides habemus : cum subjecisset pauper : Omnia ergo vertantur in lapides : quicquid manducabile in navi erat, in lapides conversum est, colore et forma rerum eadem permanente ». Hæc ipse. Et quidem ex divinæ Scripturæ præscripto, quod est in Ecclesiastico[1], accidit : « Non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum, qui fecit illum ». Ut non adeo mirum videatur id factum esse : sed potius mirandum sit, si maledictionem pauperum non semper statimque divina ultio subsequatur. At de anni hujus penuria satis.

10. *Narses vivus combustus ab imperatore.* — Quod spectat ad res Orientales, nihil præterea hoc anno factum proditur[2], nisi quod ad cladem Romani imperii duces ad Cosrhoe missi sint : cum Phocas in necem Narsetis, qui rebellarat, cuncta miscens, per fas et nefas, iteratis eum juramentis præstitis ad Romanos redire tandem persuasit : quem cum in potestatem accepisset, perjurus atque fidifragus vivum comburi præcepit. Hunc tandem consecutus est finem celeberrimus dux, Persarum et aliorum Barbarorum victoriis si quis alius ante gloriosissimus. Quare ex ejus obitu magnus Romanis dolor accessit, ac timor incussus : Persæ vero gaudio exultarunt, eo quod vel ipsum tantum Narsetis nomen pavendum omnibus illis esset. Effecerunt ista, ut Phocas tyrannus potius quam imperator ab omnibus haberetur, utpote qui non hostium, sed Romanorum cæde stabilire sibi conaretur imperium, eo præsertim tempore, quo Persæ adversus Romanos in dies magis magisque sævirent. Ipse vero Phocas sentiens se ab omnibus timeri tantum, amari autem a nemine, omnes suspectos habens, amabat ipse nullum, ac novas suorum cædes pro tenuissimis suspicionibus in dies meditans, civium sanguine civitatem infecit.

[1] Sigeb. in Chron.

[1] Eccl. IV. — [2] Cedren. et Miscel. hoc. an. III. Phocæ.

Anno periodi Græco-Romanæ 6098. — Olymp. 346 — Anno Æræ Hispan. 643. — Jesu Christi 605. — Sabiniani papæ 2. — Phocæ imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : III *post consulatum Phocæ Augusti primum.* Ita auctor Chronici Alexandrini ; ex quo manifestum fit Phocam anno superiori consulem processisse, non vero anno DCIII, ut in eodem Chronico errore amanuensium legitur (1).

2. *Adaloaldus fit consors regni Longobardici.* — Ad num. 1. Paulus lib. 4 de Gestis Langobard. cap. 31, postquam superiori capite mortem sancti Gregorii papæ, et famem quæ propter hyemis frigiditatem contigit, narravit, inquit : « Sequenti æstate (præcedentis scilicet anni) mense Julio levatus Adaloaldus rex super Langobardos, et desponsata est eidem regio puero filia regis Theudeberti, et firmata est pax perpetua cum Francis ». De illis sponsalibus non loquitur Baronius ; sed Hadrianus Valesius lib. 16 Rerum Franc. et Cointius in Annal. Franc. scribunt, ea hoc vel superiori anno peracta esse. Extat quidem diploma tomo II Bullarii Casinensis ab Adaloaldo rege ad Bertulfum abbatem Bobiensem directum, quo bona monasterio per Agilulphum regem patrem suum collata confirmat, « Datum Papiæ sub die XVI mensis Augusti, anno regni nostri feliciter XVII, per Indictionem primam », quæ anno Christi DCXXVIII qui præfecturæ Bertulfi primus erat, in cursu fuit. Quod si verum foret, anno sexcentesimo undecimo post diem decimum sextum mensis Augusti, *Adaloaldus* patris collega dictus fuisset, illique filia *Theodeberti* Francorum regis desponsata ; at in subscriptionem illam errorem irrepsisse anno DCXXVI, num. 9 ostendemus. *Theodebertus,* qui juxta Gregorium Turonensem lib. 9, cap. 4, anno Childeberti regis XI natus est, hoc anno ætatis suæ vicesimum vix attigerat. *Adaloaldus* vero exeunte anno sexcentesimo tertio in lucem venerat ; cum in registro divi Gregorii *Indict.* VII, Epistola VII, data sit Theodolindæ reginæ Longobardorum, qua ei *Adaloaldum* filium natum gratulatur, et quidem mense Januarii, ideoque superiori Christi anno. Quamobrem *Theodeberti* filia, cujus nomen ignoratur, trima vel quadrima hoc anno erat, *Adaloaldus* vero secundum ætatis annum nondum excesserat.

3. *Obitus Sabiniani PP.* — Ad num. 8 et seq. Anastasius scribit, *Sabinianum* papam sedisse *annum unum, menses quinque, dies novem,* additque : *qui et sepultus est in Ecclesia beati Petri Apostoli die* XXII *mensis Februarii.* Annum etiam unum, menses V, et dies IX eidem assignant duo Mss. Colbertina Anastasii, unum Thuaneum, Regino in Catalogo Pontificum Rom., Hermannus in Chronico, Ordericus lib. 2, Honorius Augustodunensis, catalogus posterior Corbeiensis, aliique catalogi. Quare cum Pontificatum inierit anno superiori, die XIII mensis Septembris, mors ejus accidit anno sequenti, die vicesima secunda Februarii, quo et sepultum dicit Anastasius, non vero XI *kalend. Martii,* seu die XIX mensis Februarii, ut perperam Baronius scribit, addens, eum sedisse *menses quinque et dies* XIX, consentire omnes veteres, atque etiam Græcos; quod memoriæ lapsui attribuendum ; cum utrique Anastasio suffragentur, nisi forsan aliqui erraverint, iique nullius hac in re auctoritatis. Ex hac Sedis *Sabiniani* mutilatione factum, ut in aliquot sequentium Pontificum Sede describenda unius anni prochronismo Baronius peccaverit. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico Pontificum Rom. mortem Sabiniani consignavit die XXII Februarii sequentis Christi anni, ejus vero ordinationem die XXX Augusti superioris anni ; quo pacto non die XXII, sed die VII Februarii sequentis anni fato functus esset ; cum ipsemet fateatur Anastasium durationem Sedis *Sabiniani* recte recensuisse. Verum tamen est quod Papebrocius observavit, Baronium fidem adhibere non debuisse fabulæ a Sigeberto in Chronico temere relatæ, *Sabinianum* scilicet propter tenacitatem a suo decessore sancto Gregorio per noctem apparente increpitum, percussumque in capite, non multo post obiisse. Nihil enim tale habet quisquam antiquorum de Vita et miraculis sancti Gregorii scribentium, nequidem Joannes diaconus, qui tamen finem lib. 4 ejusmodi vindictæ exemplis per XII capita deductis, implevit.

4. *S. Columbanus scribit ad Pontificem Rom. de Paschate.* — In Collectaneis operum divi Columbani a Patricio Flamingo editis, legitur hujus

(1) Auctorem Chronici Alexandrini nunquam a recta via aberrasse supra ad A. 603, 1, demonstravi. MANSI.

sancti Epistola *ad Pontificem Romanum* cujus nomen tacetur, scripta. *Columbanus* ipsum humiliter rogat, ut dignetur sibi facultatem facere Pascha, sicut accepit a senioribus suis, celebrandi ; ad quod inducit exemplum Aniceti papæ et Polycarpi, ac Decretum Concilii Constantinopolitani primi, in quo habetur : « Ecclesias autem Dei in Barbaricis nationibus constitutas administrari oportet secundum eam, quæ obtinuit, et in usu habetur consuetudinem Patrum ». Existimat Flamingus laudatus, Pontificem Rom. ad quem e Gallia *Columbanus* scripsit, esse *Bonifacium IV,* quia in ea Epistola Columbanus dicit, litteras a se ad Gregorium transmissas, Sathanæ insidiis non fuisse redditas, et a Gregorii obitu usque ad mortem Columbani duo duntaxat Romani Pontifices intercessisse legantur, *Sabinianus* et *Bonifacius IV,* ac Sabinianus quinque solum mensibus et diebus XIX in Pontificatu vixerit, quo permodici temporis intervallo vix bene ad Columbanum in remotissima eremo viventem novi Pontificis fama perferri potuerit. Ita Flamingus vir doctissimus. Verum præterquam quod *Bonifacium* tertium memoriæ defectu omittit, diuturnior fuit Sabiniani Pontificatus, quam ipse cum Baronio putaverit ; et S. Gregorii fama per Italiam celebratior, quam ut intra triennium silvam eidem proximam non pervaserit. Hæc itaque Epistola ad hunc Pontificem referenda. *Columbanus* cum ea mittit quos de Paschatis celebrandi ritu Cyclos elaboraverat, et Gregorio papæ miserat, ac nunc quoque examinandos postulat, ut ex initio et fine ejusdem Epistolæ colligitur.

BONIFACII III ANNUS 1. — CHRISTI 606.

1. *Bonifacius papa III creatur, cui favet Phocas contra Cyriacum episcopum Constantinopolitanum.* — Cum sextus supra sexcentesimum annum ageretur, nona Indictione, ubi jam (teste Anastasio) Romana Sedes cessasset anno fere integro, undecim scilicet mensibus atque viginti sex diebus, decimo quinto kalendas Martias papa creatur Bonifacius ex diacono, Joannis filius, Romanus patria, qui a S. Gregorio missus fuerat Constantinopolim apocrisiarius ad Phocam imperatorem. Accidisse vidimus, ut qui eo functi essent munere iidem in Summum Pontificem sæpius deligerentur : ita Vigilium, Paschalem, Gregorium, atque Sabinianum (ut dicere de reliquis omittamus) electos fuisse reperimus. Quod enim (ut dictum est) ex Orientalium imperatorum tyrannide electioni cleri oporteret accedere consensum imperatoris ; eum eligere studebant, quem scirent eidem fore gratum. Ut de Bonifacio isto apparet contigisse, qui usque ad Gregorii obitum Constantinopoli degens, eumdem sibi Phocam demeruit, in ejus se insinuans amicitiam.

2. Cujus rei causa factum est, ut cum ex more litteras ad eum Phocas imper. scriberet, in odium Cyriaci Constantinopolitani patriarchæ professus sit solum Romanum Pontificem esse dicendum OEcumenicum, nempe universalem episcopum, Constantinopolitanum nequaquam. Id quidem ipsum Bonifacium ab eo obtinuisse, Anastasius his verbis testatur : « Hic, inquit, obtinuit apud Phocam principem, ut Sedes Apostolica beati Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, id est, Romana Ecclesia : quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat ». Hæc Anastasius. Habet eadem Paulus diaconus [1] totidem ferme verbis, quæ sic se habent : « Hic Phocas imperator, rogante papa Bonifacio, statuit Sedem Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ primam esse, cum prius Constantinopolitana se primam omnium scriberet ». Hæc Paulus. Quod enim intercessissent quædam inimicitiæ et odiorum fomenta inter Phocam ipsum atque Cyriacum patriarcham, in ejus odium favisse videtur ipse imp. Romano Pontifici præter morem suorum prædecessorum. Siquidem Mauritius nullum locum dedit petitionibus et querelis sancti Gregorii crebrius expostulantis, quod tum Joannes, tum ejus successor Cyriacus nomen sibi usurparant universalis ; et petentis, ut ab ejusmodi nomine cessaret, et eo titulo penitus abstineret, perseverante illo nihilominus in sententia. Infensus ergo Cyriaco Phocas imperiali edicto sancivit, decere ejusmodi nomen Romanam tantum

[1] Paul. diac. de gest. Longob. l. IV. c. 11. vet. edit.

Ecclesiam, ipsique soli convenire Romano Pontifici ut diceretur Universalis, non autem episcopo Constantinopolitano.

3. Quæ vero simultatis occasio hoc anno exorta fuerit inter Phocam atque Cyriacum, tum apud Theophanem, tum etiam apud Cedrenum ex Græcorum Annalibus hoc anno expressum habes. A Theophane enim hæc his verbis patefiunt : « Anno imperii Phocæ quarto, Scholasticus eunuchus, vir gloriosus palatii. Constantinam dominam olim Augustam conjugem Mauritii imperatoris cum tribus filiabus ejus accipiens, ad magnam Ecclesiam confugit, consilio Germani patricii desiderantis imperium. Fit igitur seditio magna in urbe. Germanus autem Demarcho Prasinorum talentum auri misit, ut cooperaretur ei : primores autem vulgi id admittere noluerunt. At vero tyrannus in Ecclesiam ad abstrahendum mulieres destinavit. Sane patriarcha Cyriacus tunc restitit tyranno, minime passus e templo tyrannice abduci mulieres. Verum juramentis certo eo reddito a Phoca, quod non læderet eas, educuntur e templo, et clauduntur in monasterio ». Hæc ibi. Quod igitur expetita præda, Cyriaci opera e manibus esset elapsa, ex qua fomenta subministrari videret novi creandi imperatoris ; in Cyriacum (ut dictum est) Phocas exacerbatus, in ipsum quod valuit tunc explevit : cæterum sequenti anno necem mulierum regiarum a Phoca imperatam fuisse, suo loco dicetur. Ipse vero Cyriacus (ut creditur) mœrore confectus, hoc eodem anno (ut Annales Græcorum habent) ex hac vita sublatus est.

4. *Phocas cur obstiterit Cyriaco qui moritur, ubi de primatu Romani Pontificis.* — Ista autem cum ita se habuisse perspexeris, hic tibi, lector, ex veteri historia novam illationem a Novatoribus factam proponentes, risum, puto, movebimus, cum videris ad pictum in pariete leporem turbas confluxisse undique venatorum, et latrasse ubique canes, quasi quæsitam diutissime prædam nactos. Sagacissimi siquidem Novatores (quorum præcipuus est ille conatus, ut ad labefactandum Ecclesiæ Romanæ primatum comportent undique machinas) simul ac invenerunt a Phoca imp. Romanæ Ecclesiæ tributum esse primatum : quot putas ipsos plausibus accepisse sententiam, eamque acclamationibus celebrasse, et declamationibus exaggerasse, nimirum, quod ejus super omnes Ecclesias prærogativa sit tyrannice usurpata, a tyranno concessa, a Phoca scilicet imperatore primitus impertita Bonifacio tertio hujus nominis Ecclesiæ Romanæ Pontifici? Verum cum exultant [1] sicut victores capta præda, eisdem perinde accidisse videtur, ac reprobi Saulis apparitoribus atque nuntiis (ut de divina Scriptura prodatur exemplum [2]) cum putantes se Davidem, quem quærebant, jam tenere captivum, et vincire catenis ; illo elapso, pellitum simulacrum loco ipsius apprehendisse videntes, cum rubore senserunt se fuisse delusos, ubi longe aliter quam putarent accidisse noverunt.

5. At quomodo potuit Phocas super Constantinopolitanam Ecclesiam Romanæ contulisse primatum, quem nunquam aliquem Constantinopolitanum episcopum profiteri desiisse, quis poterit invenire? Nonne vidimus nuper a sententiis Joannis episcopi Constantinopolitani esse a pluribus appellatum ad Apostolicam Sedem, et adversus latam ab eo sententiam sanctum Gregorium judicasse, nec ipsum Joannem ab ipsius Apostolicæ Sedis judicio resiliisse? Nonne et ejus successorem Cyriacum vidimus esse professum, subjectum se esse Romano Pontifici, prout superius dictum est suo loco ? Si hæc de refractariis Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarchis dici possunt, atque probari : de pacificis et obsequentibus quid dicendum ? Si hoc jure Sedi Apostolicæ debitum ; quid de nomine altercandum ? Nonne longe ante Phocam nomen Œcumenici a Synodo Chalcedonensi et a patriarcha Alexandrino Romano Pontifici esse oblatum certum est, ut testatur ipse Gregorius [1], ut taceamus de inferioribus episcopis? Quid ergo suo edicto contulit Romanæ Ecclesiæ Phocas? Nihil plane, nisi quod declararit sua sententia, indebite usurpari ab episcopo Constantinopolitano Œcumenici nomen, quod Romanæ duntaxat deberetur Ecclesiæ : cum alioqui Romanam Ecclesiam semper tenuisse primatum super omnes totius orbis Ecclesias, ne ipsi quidem adversarii contradixerint, ut superius suis locis latissime est demonstratum : sed in eo duntaxat cum dictis Ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopis controversia erat, quod invitis ac reclamantibus Romanis Pontificibus, Constantinopolitani episcopi titulum sibi Œcumenici usurpassent. Quod ergo Phocas in odium Cyriaci (ut dictum est) adjudicasset causam Rom. Pontifici, ut non Constantinopolitanus, sed ipse solus Œcumenicus diceretur : putarunt rerum ignari, a Phoca ejusmodi Romano Pontifici tributum esse privilegium, ut in Ecclesia Catholica primatum gereret. Sed quam hæc ridenda sint et sibilis insectanda (si ita liceret Christianæ modestiæ) omnes intelligent, qui ab adventu Domini usque ad Phocam elapsos annos singillatim in Annalibus recensuerint, atque viderint vix aliquem prætercurrere annum, quo non eluceat Ecclesiæ Romanæ primatus : adeo ut facilius sit negare non lucere solem, vel ignem non calefacere, quam ejusmodi fulgentes veritatis sparsos ubique radios obscurare.

6. Eant miserrimi leguleii hujuscemodi adeo obtusis et infantilibus certantes spiculis (quæ sagittas infantium jure dixeris) ad labefactandam super firmam petram Romanam Ecclesiam divinitus stabilitam. Nihil igitur præterea a Phoca (ut dictum est) obtinuit Bonifacius, quam quod a Mauritio sæpe petiisset Magnus Gregorius, ut vana de titulo Œcumenici blaterantem Joannem primum, deinde Cy-

[1] Isai. IX. — [2] I. Reg. XIX.

[1] Greg. l. VII. Ep. XXX. Ind. I.

riacum cohiberet: erat enim de nomine tantum quæstio, de ipsa scilicet Universalis tituli inscriptione neganda illis. Nam in Epistola ad Mauritium de his data hæc habet ipse Gregorius[1]: « Secundum petitionem prædicti Sabiniani diaconi (apocrisiarius erat iste tunc Apostolicæ Sedis) aut piissimus dominus ipsum dignetur judicare negotium aut sæpe nominatum virum, ut ab hac tandem intentione cesset, deflectere. Si ergo judicio pietatis vestræ justissimo, vel clementibus admonitionibus cesserit, omnipotenti Deo gratias referimus; sin autem in eadem diutius contentione perstiterit, hac de re jam veritatis sententiam tenemus, quæ ait[2]: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, etc. » Ita depositionem comminatus. Quod ergo expetiit a Mauritio Gregorius, et non obtinuit, ut vanum hominem titulum sibi indebitum usurpantem compesceret: hoc a Phoca obtinuit Bonifacius, ut coercuerit Cyriacum sibi inconcessa sumentem. Sic igitur edictum Phocæ non dedit primatum Ecclesiæ Romanæ, sed illi tantum jure competere nomen OEcumenici judicavit: ut plane aperta adeo luce veritatis cum ista constent, leguleios pœniteat Novatores id in controversiam adduxisse; quibus acciderit secundum illud Proverbiorum[3]: « Os stulti confusioni proximum est ». Et illud: « Os stultorum pascitur imperitia ». Sed in his ulterius non immorandum.

7. Ubi igitur hæc per Phocam imperatorem sunt instituta, Cyriacus Constantinopolitanus episcopus, propugnator acerrimus præsumpti OEcumenici tituli, mœrore consumptus ac dolore confectus diem obiit, ubi sedisset annos decem, et undecimum inchoasset. « In cujus locum subrogatus est Thomas diaconus et sacellarius magni templi ». Hæc Cedrenus hoc anno quarto Phocæ imperatoris. Sed quæ sunt reliqua Bonifacii papæ videamus.

8. *Concilium Romanum et Bonifacii obitus.* — Hic ubi primum Sedem Pontificiam est adeptus, ad corrigendum pravum usum, qui in electione Pontificis in Romanam Ecclesiam irrepsisse videbatur, addixit animum: cujus rei causa episcoporum Concilium in Basilica Vaticana collegit. Ambitio namque verecundiæ nescia eo procaciæ adigebat aliquos Romanæ Ecclesiæ clericos, ut superstite adhuc Pontifice, de eo qui esset post ejus obitum eligendus in successorem, tractarent. At licet alias ante fuisset sacris legibus Pontificiis vetita ejusmodi facinorosa molitio, adhuc tamen Synodali simul Pontificioque decreto id rursum esse tollendum Bonifacio visum fuit; de quo Anastasius bibliothecarius ista habet: « Hic fecit Constitutum (Decretum scilicet), in Ecclesia beati Petri, in qua sederunt episcopi septuaginta duo, presbyteri Romani triginta quatuor, diaconi et clerus omnis, sub anathemate, ut nullus, Pontifice vivente, aut episcopo civitatis suæ, præsumat loqui de successore, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis ejus, adunato clero et filiis Ecclesiæ, tunc electio fieret; et quem quisque voluerit, haberet licentiam eligendi sibi sacerdotem ». Hæc in dicta Romana Synodo serio pertractata fuerunt ac stabilita. Perierunt Acta Synodi hujus, sicut et alia ejusdem Bonifacii: qui hoc eodem anno ex hac vita decessit duodecima die mensis Novembris, ubi sedisset menses tantum octo et dies viginti tres. Ita ex Anastasio, cujus etiam testificatione proditur cessasse episcopatus ejus menses decem et dies sex.

9. *Faustus monachus scribit vitam S. Mauri.* — Hoc eodem anno, cum adhuc Bonifacius papa Ecclesiæ præsideret, rediit e Galliis Faustus monachus discipulus sancti Benedicti: scriptamque a se Vitam S. Mauri abbatis, cui comes accesserat, secum ferens, ipsi Bonifacio probandam obtulit. Hæc Leo Ostiensis[1]: porro in ejus commentarii Præfatione de his agitur. Sed hic finis præsentis anni.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXII. Ind. XIII. — [2] Luc. XIV. — [3] Prov. IX. XV.

[1] Leo Ost. hist. Cassi. l. I. c. 3.

Anno periodi Græco-Romanæ 6099. — Anno Æræ Hispan. 644. — Jesu Christi 606. — Bonifacii III papæ 1. — Phocæ imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: IV *post consulatum Phocæ Aug.* II: ita auctor Chronici Alexandrini.

2. *Bonifacius III fit Pontifex Rom.* — Ad num. 1. *Sabinianus* papa hoc anno mortuus est die XXII mensis Februarii, uti anno præcedenti demonstravimus. *Cessavit episcopatus menses* XI, *dies* XXVI, ut ait Anastasius. Quare *Bonifacius III,*

natione Romanus ordinatus est die decima nona Februarii insequentis Christi anni, in quam Dominica incidit, et Anastasius in Interpontificio numerando diem emortualem Sabiniani excludit, ac propterea diem unum minus numerat.

3. *Obitus Cyriaci patriarchæ Constantinopolit.* — Ad num. 7. Auctor Chronici Alexandrini anno IV post consulatum Phocæ Aug. II, ait : « Hoc anno Cyriacus patriarcha Constantinopolitanus mense Hyperberetæo, hoc est, Octob. apud Romanos XXIX, die sabbati obiit, funusque curatum est trigesimo ejusdem mensis die Dominica, et repositum corpus pro more in æde SS. Apostolorum », quod accurate ab eo scriptum. Hoc enim anno dies Dominica incidit in diem XXX Octobris, et *Cyriacus* in nonnullis Fastis memoratur die XXX Octobris, qui tamen in Menæis excusis colitur die XXVII Octobris. Tum anno sequenti in eodem Chronico legitur : « Hoc anno mense Audynæo, apud Romanos XXIII Januarii, creatus est patriarcha Constantinopolitanus Thomas Magnæ Ecclesiæ diaconus, et patriarchæ sacellarius ultro expetitus ». Quare non audiendus Theophanes, qui anno Incarnat. secundum Alex. DXCVIII, kalendis Septembris superioris Christi anni inchoato, tradit *Thomam* mensis Octobris die undecimo in locum Cyriaci suffectum esse. Nicephorus in Chronico annos XI Cyriaco, qui anno DXCV sedere cœperat, attribuit.

4. *Moritur Bonifacius III papa.* — Ad num. 8. Anastasius tradit, Bonifacium III sedisse *menses octo, dies viginti octo*, sepultum vero esse *in Ecclesia B. Petri Apostoli die duodecima mensis Novembris;* quod etiam legitur in Catalogo Palatino, et in uno exemplari Ms. Anastasii Bibliothecæ Colbertinæ. Verum Bonifacium III supra menses VIII sedisse tantum dies XXII, testantur tria exemplaria Mss. Anastasii, unum Colbertinum, et duo Freheriana, posterior Catalogus Corbeiensis, Ordericus lib. 2, Luitprandus, Abbo, Hermannus Contractus, et Catalogus Reginonis, in quo tamen loco *menses* VIII perperam leguntur *anni* VIII. Quamobrem *Bonifacius III*, qui die XIX mensis Februarii anni Christi insequentis ordinatus fuerat, mortuus est eodem anno nocte diei decimæ Novembris sepultusque die duodecima ejusdem mensis. Anastasius itaque in illa enumeratione dierum excludit illum, quo mortuus est.

5. *Anno insequenti ea mors contigit.* — *Bonifacium III* die X mensis Novembris sequentis Christi anni e vivis excessisse confirmat Epitaphium ejus, quod extat in Codice Ms. Virdunensis cœnobii sancti Vitoni, in quo post Damasi versus referuntur quædam Epitaphia Romanorum quorumdam Pontificum cum hac Chronica clausula in fine Epitaphii Bonifaciani, quam Mabillonius misit ad Papebrocium, a quo descripta est in Paralipomenis ad Conatum in Catalogos Pontificum : « Hic requievit Bonifacius, qui sedit menses VII, dies XXXII. Depositus pridie idus Novemb. imperante domno Foca PP. (id est perpetuo) Aug. anno VI, Indict. XI »; quæ Indictio cum die XII mensis Novembris seu pridie idus Novemb. conjuncta annum DCVII certo denotat, demonstratque Baronium in fine Pontificatus Sabiniani et Bonifacii III consignando hallucinatum esse. Hæc tamen clausula ab aliquo imperito exarata, cum loco *menses* VIII, posuerit *menses* VII, et loco *dies* XXII, scripserit *dies* XXXII, et loco *anno* V, posuerit *anno* VI. Phocas enim qui die XXIII mensis Novembris anni DCII coronatus fuit, die XII mensis Novembris anni DCVII, quintum imperii annum duntaxat numerabat. Baronius Bonifacio III supra menses VIII, dies XXIII ex Anastasio assignat, sed ex aliquo mendoso ejus Codice.

6. *Faustus discipulus S. Mauri.* — *Sabiniani* morte suo anno reddita, manifestum est *Fausti* discipuli sancti Benedicti e Gallia in Italiam reditum non contigisse hoc anno, quo de eo loquitur Baronius. Leo enim Ostiensis in Chronico Casinensi lib. 1, cap. 3, ait : « Tertio interea Bonifacio Apostolicæ Sedi præsidente, memoratus Faustus, qui cum beato Mauro ad Gallias perrexerat, ad prædictum Lateranense cœnobium rediit, atque a beato Theodoro (qui tunc post sanctæ memoriæ Valentinianum tertius eamdem congregationem regebat) rogatus atque compulsus, Historiam de Vita beati Mauri signata veritate conscripsit, quam idem papa Bonifacius approbans, sua auctoritate roboravit ». Bonifacius autem III anno tantum DCVII, Pontifex Romanus electus est. *Faustus* Casinum non rediit, ut multi scripsere, quia monasterium Casinense jam pridem a Langobardis eversum fuerat, et monachi cum Romam se recepissent, ibi cœnobium ad Basilicam Lateranensem incolebant. Petrus diaconus in libro de ortu et Vita justorum sacri cœnobii Casinensis, *Faustum* Romæ sepultum tradit in monasterio Lateranensi, nec ullam illius aliam lucubrationem recenset præter *sancti Mauri* Vitam, de qua suo loco egimus.

BONIFACII IV ANNUS 1. — CHRISTI 607.

1. *Bonifacius papa IV, qui Pantheon Deo dicat.* — Sexcentesimus septimus decimæ Indictionis cum ageretur annus, Bonifacius ex Valeria civitate Marsorum, Joannis medici filius, ex presbytero, ejus nominis quartus, Pontifex creatur die decima octava Septembris. Qui statim domum suam in monasterium erexit, quod et redditibus locupletavit : idemque cum videret Phocam imperatorem erga Romanos Pontifices propensiorem (quod nemo Romanorum Pontificum hactenus tentasset) ab ipso imperatore dari sibi Pantheon nobile Romæ delubrum petiit, ut illud expurgatum ab antiquæ sordibus idololatriæ, in honorem Dei Genitricis Mariæ et sanctorum martyrum Domino consecraret. Quod ipso liberaliter concedente, id quod optavit, absque mora felicissime præstitit. Hæc ex Anastasio. Sic igitur mirandum illud tot antiquorum scriptorum præconiis celebratum, a Marco Agrippa ter consule tempore Augusti imperatoris templum erectum, Jovique Vindici consecratum, cessit tandem usui Christianæ religionis post sexcentos triginta duos annos. Intactum id quidem permanserat a demolientibus (ut dictum est) dæmonum sedes Romanis Christianis ob solidæ molis structuram firmissime stabilitam; neque adhuc Christianæ religionis usui fuerat mancipatum, quod id fieri, execrabile videretur. Nam ex S. Gregorio vidimus, primum ab ipso decretum, ut novæ gentis Anglorum Christianorum, quæ erant templa idolis dedicata diruerentur : sed postmodum ab eodem novellæ plantationi indultum fuisse, ut eadem integra remanerent, dummodo expurgata solemni ritu, ex profanis sancta reddita, sacro cultui aptarentur. Sic igitur Pantheon in Ecclesiam commutato et consecrato, tituloque Dei Genitricis Mariæ nobilitato, sacrisque martyrum reliquiis ex cæmeteriis extra Urbem positis locupletato, nomen ipsi comparatum est, ut Dei Genitricis templum ad martyres diceretur, quo decorum titulo hactenus perseverat.

2. *Phocas cæde nobilium et propinquorum Mauritii cruentatur, ubi de sanctis hujus familiæ feminis.* — Quod ad res pertinet Orientales turbulentissimus fuit iste annus Constantinopolitanis: nam detecta conjuratione, Phocas in cædem nobilissimorum exarsit. Quomodo autem ista se habuerint, in Annalibus ex Theophane in Miscella digestis ita narrantur [1] : « Anno imperii quinto, Phocas filiam suam Domitiam Prisco patricio et comiti excubitorum junxit, et factis in palatio Marinæ nuptiis, jussit fieri ludum equestrem. Demarchi autem utriusque partis, Prasinæ scilicet et Venetæ principes apud quatuor columnas cum imperialibus signis statuerunt Prisci, ac Domitiæ signa, (nempe ipsorum imagines). Quibus auditis imperator iratus est, et mittens adduxit demarchos, Theophanem scilicet et Pamphilum; et statuens nudos, jussit eos decollari. Cum enim misisset protocursorem, ut interrogaret eos, quo præcipiente fecerint hoc : dixerunt, quia secundum consuetudinem lineatoris hoc fecerunt. Porro lineatores sive mensores interrogati, quam ob causam id fecerint, dixerunt : Quia cum imperatores ab omnibus nominati sint, hoc a nobis ipsis fecimus ». Quod enim in faustis nuptiarum acclamationibus iidem, nempe filia et gener imperatoris, æque fuissent acclamati imperatores; ii quibus cura ornandi pompam incumbebat (dicebantur hi mensores, sive delineatores) eorumdem imagines cum insignibus imperatoriis publice exposuerunt. Sed pergit auctor : « Sane Priscus timore tenebatur, ne forte imperatoris iram incurreret. Turbis autem clamantibus misericordiam concedi sibi, veniam dedit Phocas. Ex tunc ergo Priscus indignationem passus, non erat recte cum Phoca.

3. « Interea mulier quædam, Petronia nomine, fit Constantinæ imperatrici relictæ Mauritii ministra, quæ ad Germanum responsa ferebat. Porro cum fama dilataretur, quod Theodosius Mauritii filius viveret, spem bonam tam Constantina quam Germanus habebant. At vero scelerata Petronia hæc tyranno manifesta fecit. At tyrannus Constantinam Theoprepio exarcho ad torquendum prodidit. Quæ dum torqueretur, Romanum patricium nosse interlocutiones suas confessa est. Qui comprehensus atque discussus, etiam alios fore in insidias tyran-

[1] Miscel. l. XVII.

nidis sibi cooperatores perhibuit. Comprehensus est autem Theodorus Orientis præfectus, quem tyrannus interemit : Helpidii quoque pedes præcidens tradidit igni, Romanumque decollavit. Porro Constantinam cum tribus filiabus, in loco ubi Mauritius interemptus est, gladio trucidavit, Germanum autem et ejus filiam ore macheræ occidit, similiter et Joannem, et Zizam patricium, et Theodosium, qui Sabadiuvæ dignitate habebatur, insignis, et Andream Sanctocroben, et David chartophylacem Hormisdæ ». Hucusque de cæde nobilium Annales habent : eadem hoc anno Cedrenus et alii narrant. Quod autem de Theodosio adhuc superstite credito dictum accepisti, a Nicephoro melius ista cognosce, dum ait [1] :

4. « Fama autem obtinet, percussorem Theodosio parcentem, alium pro eo admodum illi similem jugulasse; ipsum vero Theodosium profugum in locis multis multa expertum, postea morbo interiisse. Atque ea quidem fama per omnes Romani imperii ditiones vulgata est; sed eam Barbarus quidam erro, perquam tenui conjectura id facere ausus, protulit, propterea quod caput ejus solum, una cum aliis qui cæsi sunt, exhibitum non sit. Verum inquisitio ipsa satis sollicitudine summa defatigata, Theodosium etiam mortuum esse cognovit ». Hucusque Nicephorus de Theodosio, qui ad necem matris (hoc additum ad calamitatem) atque sororum et propinquorum, mortuus, est creditus vivere. Subdit his vero Nicephorus de sepulcro ipsorum : « Eorum autem cæterorumque imperialium corporum (decem autem fuere) reliquiæ longo post tempore in Mamantis martyris templo prope murum, cui Xylocerus nomen est, repositæ sunt. Templum autem id Pharasmanes eunuchus construxit, qui sub Justiniano imperialis cubiculi præfectus fuit. Porro in communis sepulcri eorum monumento Epigramma hoc insculptum est ».

O ego mille modis regum miseranda duorum,
  Mauritii conjux, filia Tiberii!
Edocui regina satis, fœcundaque mater,
  Quam sint multorum commoda sceptra ducum.
Militis infidi jaceo, populique furore.
  Et mecum conjux, progeniesque jacet.
Næ miseræ Niobes ego sum vitale cadaver.
  Plura ne Cissæis, plura Jocasta tulit?,
Esto, jure pater : cur pignora parva necantur
  Humani prorsus nescia turba doli?
Non jam Roma meis carpes e frondibus umbram :
  Eruta Threiicio stirps Aquilone jacet.

Ita apud Nicephorum, et apud alios alia translatione ; græce autem sic [2] :

Ἃ δ' ἐγὼ ἡ τριτάλαινα, καὶ ἀμφοτέρων βασιλήων,
  Τιβερίου θυγάτηρ, Μαυρικίου τε δάμαρ!
Ἡ πολύπαις βασίλεια, καὶ ἡ δείξασα λοχείην,
  Ὡς ἀγαθὸν τελέθει καὶ πολυκοιρανίη,
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ὑμετέρῳ παρακοίτῃ,
  Δήμου ἀτασθαλίῃ, καὶ μανίῃ στρατιῆς.
Τῆς Ἑκάβης ἔτλην πολὺ χείρονα, τῆς Ἰοκάστης,
  Αἲ αἲ τῆς Νιόβης ἔμπνοος εἰμὶ νέκυς.
Ναὶ ναὶ τὸν γενέταν· τί μάτην τὰ νεογνὰ ἔκτειναν,
  Ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατάσκιος οὐκέτι Ῥώμη,
  Ῥίζα γὰρ ἐκλάσθη Θρηϊκίοις ἀνέμοις.

5. Ex pia Mauritii familia pleræque pietate insignes feminæ extitere : exornat vero Ecclesiasticas tabulas tum Græcorum, tum Latinorum ejusdem filia, Sopatra nomine sanctissima virgo, inter sanctos relata, anniversariaque commemoratione donata una cum Eustolia et Romana, quarum natalis in Ecclesia agitur die nona Novembris [1]. Est præterea mentio apud Sophronium [2] de Damiana clarissima femina et maxime pia atque sorore imperatoris Hierosolymis vitam degente una cum nepte sua ac Mauritii, hac videlicet occasione :

« Narravit nobis, inquit, eadem abbatissa Damiana et hoc, dicens : Die sancto Parasceve, antequam includerer, abii ad sanctos Cosmam et Damianum, et illic totam noctem peregi. Venit itaque sero anus quædam ex Galatia Phrygiæ, et dabat omnibus qui in templo erant duo minuta. Die igitur quadam neptis mea et fidelissimi imperatoris Mauritii veniens ad sanctam civitatem orationis gratia, egit ibi annum integrum. Assumpsi ergo eam, et duxi ad sanctos Cosmam et Damianum. Cum igitur in oratorio essemus, aio cognatæ meæ : Vide, filia, quia venit anus quædam dans duo minuta (ea enim mihi sæpius dederat). Sume illa, ne superbias. Illa autem indignans dicebat : Oblatum habeo accipere? Tunc dixi ei : Etiam accipe : mulier enim sancta est, et magnæ virtutis. Tota enim hebdomada jejunat, et quicquid hebdomada laborans lucratur, erogat iis qui in templo hoc inveniuntur : est enim vidua quasi annorum octoginta. Sume igitur duo minuta, et da illa tu quidem alteri : tantum ne respuas anus istius sacrificium. Ista nobis loquentibus, ecce anus veniens duo minuta erogabat, veniensque dedit mihi cum omni silentio : dedit autem et nepti meæ, dicens : Accipe ista, et comede. Cum ergo abiisset, agnovimus quod Deus illi revelasset quod dixeram ei, ut acciperet, et alteri pauperi daret. Misit igitur unum ex pueris suis, et de duobus minutis emit lupinos, et comedit. Asserebat autem coram Deo dicens, eos tanquam mel dulces fuisse, ita ut miraretur et glorificaret Deum, qui dat gratiam servis suis ». Hæc tibi a nobis hic occasione filiorum et aliorum Mauritii propinquorum relata.

6. Porro ad Phocæ crudelitatem et illud utique addendum, quod cum ex imperatore in tyrannum conversus, in nobilium civium necem debaccharetur, et quemcumque vel levis tangeret suspicio detruderet in carcerem ; cum unus carcer, qui eos includeret, haud adeo spatiosus esset, ipsi pædore atque fœtore mirum in modum cruciabantur : verum quod non caperet omnes, commiseratione piæ

[1] Niceph. l. XVIII. c. 41. — [2] Apud Cedren. in Compend.

[1] Menol. et Rom. Mart. ea die. — [2] Prat. Spir. c. 127.

feminæ est dilatatus. Glicas siquidem auctor est [1], eumdem qui unicus tempore Constantini ædificatus est carcer Constantinopoli, absque aliquo incremento usque ad Phocam imp. permansisse : quo tempore nobilissima matrona commiserata ejusmodi intolerabile carceratorum cruciamentum ex loci angustia pereuntium, suam cessit domum imperatori ad carcerem ampliandum. Dum in his esset Phocas, Cosrhoes rex Persarum suo exercitu superiorem et inferiorem Syriam deprædatus est, nullo sibi obviam facto qui resisteret. Hæc Annales.

7. *S. Theodori prodigia et prædictiones.* — Eodem quoque anno ægrotans idem Phocas imperator a divina misericordia non derelinquitur, sed sanatur a S. Theodoro cognomento Siceota, de quo sæpe superius. Quomodo autem id acciderit, ex Eleusio ejus discipulo scriptore ipsius Vitæ hic reddamus : sed prius quod ingens hoc pariter tempore prodigium accidisse narrat, describamus: ait enim [2]: « Cum in oppidis finitimis supplicationes fierent, et cruces, quæ gestari solent, horribili miserandoque spectaculo per se concuterentur et commoverentur : interrogatus vir divinus Theodorus quid sibi id vellet, respondit: Deum, o filii, precibus placate; quoniam magnæ mundo imminent calamitates. Domitius autem patricius vir clarissimus promiserat se auream crucem ad supplicationis adorationisque usum effecturum. Itaque misit vir sanctus Epiphanium diaconum ad illum. Qui cum aurifici aurum dedisset, diaconum rogavit, ut tantisper moraretur, dum aurifex opus conficeret. Et sanctissimus patriarcha Thomas, qui post beatæ memoriæ Cyriacum in Pontificia regiæ civitatis sede successerat, laudata viri gloriosi pietate, dedit etiam ipse particulam venerandi ligni sanctæ Crucis et particulam sancti sepulcri Salvatoris nostri Dei, et veli particulam sanctissimæ Dei Genitricis, conjiciendas in umbilicum illius crucis, quæ ex auro conflabatur. Quæsivit autem ex ipso diacono, utrum verus fuisset ille crucium motus, qui in regione Galatarum factus fuisse dicebatur. Cumque diaconus id affirmasset, valde timuit beatissimus patriarcha, et sollicitudine plenus Epistolam scripsit ad servum Dei rogans eum, ut quam celerrime ad se in civitatem regiam proficisceretur ». Annuit vir sanctus. Quæ autem proficiscens miracula in via ediderit, idem auctor pluribus narrat, quæ dicere prætermittimus brevitatis causa : tu, si libet, consulere auctorem poteris. Ipse vero illis enarratis, de his quæ sunt gesta Constantinopoli, istam texit historiam :

8. « Ingressus igitur in urbem regiam, a beatissimo Thoma patriarcha honorifice et magno cum gaudio susceptus est. Et cum inter se consalutassent, obtulit ei discipulum suum Joannem, et vitæ sanctitatem ac mores ejus commendans, petiit ut eum monasteriorum præfectum constitueret : quod statim fecit sanctissimus patriarcha, palliumque tribuit, et præmisit ad sancta monasteria. Phocas etiam imperator eum accersendum curavit : manuum enim ac pedum doloribus excruciatus jacebat. Sancto igitur viro ingresso, et manus suas illi imponente atque precante, sublevatus imperator rogavit eum, ut pro se proque imperio precaretur. Quamobrem admonuit eum vir sanctus, ut ab hominum afflictione et sanguinis effusione temperaret, si preces suas a Deo vellet exaudiri.

9. « Cum autem ab imperatore discessisset, rogavit eum beatissimus Thomas patriarcha, ut pro sua in illum benevolentia apud se diverteret, et Deum obsecraret, ut in cælesti vita simul invenirentur. Et quæsivit ab eo, an verus fuisset admirabilis ille crucium in supplicationibus motus. Quod cum verum fuisse intellexisset, cœpit orare virum sanctum, ut indicaret quid signum illud portenderet. Tum sanctus recusare, seque abjectum atque humilem dicere, nec scire quid responderet ad interrogata. Prostratus ille ad pedes ejus, se surrecturum negavit, nisi in ea re sibi morem gereret. Scio enim, inquit, tibi non signum hoc solum, sed alia multa esse nota : neque enim illud ad hunc usque diem neglexisti. Quod si neglexisses, tamen patefiet tibi, si petieris a Deo. Cum igitur se desiderio ejus satisfacturum promisisset Christi servus, eum surgere coegit; et lacrymans : Nolebam, inquit, te affligi : neque enim expedit hæc te scire. Verum quando ita vis, scito ea crucium concussione multa nobis gravia molestaque prænuntiari. Significat enim plurimos a religione nostra defecturos, et Barbararum gentium incursiones, et magnam sanguinis effusionem, et ingens exitium, et in universo orbe seditiones fore, et sanctas Ecclesias desertum iri et divini cultus atque imperii interitum, et adversarii adventum appropinquare. Reliquum est, tanquam gubernator Ecclesiæ et populi pastor Deo notis viribus assidue supplices, ut ignoscat populo, et pro misericordia sua hæc omnia moderetur.

10. « His auditis, beatissimus patriarcha magno timore mœstitiaque correptus, cum lacrymis cœpit rogare sanctum virum, ut Deum obsecraret, quo animam suam tolleret, antequam ab illis calamitatibus opprimeretur. Cumque vellet S. Theodorus in patriam redire, quoniam quietis et silentii sui tempus adventabat; id illi non permisit beatissimus patriarcha. Increbuerat enim rumor, civitatem haud ita multo quod absorptum iri. Quamobrem voluit ut apud se hiemem traduceret. Namque dicebat, se precibus ejus apud Deum pro populo indigere, ut saltem mala differat, quæ comminatur. Cum autem vir sanctus locum proprium ad habitandum postularet, jussit ut in sancti Stephani mansione, quæ Romanorum dicitur, habitaret. Natali igitur die Salvatoris nostri Dei illic sese inclusit, ut quietem et abstinentiam solitam observaret ». Hactenus de rebus gestis anni hujus : quæ autem sequuntur, sequenti potius contigisse noscuntur, nosque suo loco narraturi sumus.

[1] Glyc. Annal. in Constantino Magno. — [2] Extat apud Sur. die XXI. April.

11. Quod ad prodigium spectat a Theodoro generatim tantum patriarchæ petenti explicatum, ne timentem ipsum nimio terrore concuteret : eventa ipsa, quæ paucos post annos contigerunt, quot quantaque mala portenderit, declararunt. Etenim præter immanes Christianorum cædes a grassantibus Persis ubique in Oriente patratas, sancta civitas Hierosolyma ab eisdem capta est, et sanctissima Cruce spoliata, quæ ab ipsis in Persidem translata fuit. His accessit novorum hæreticorum post annos item paucos ab inferis portis eruptio : fuerunt hi Monothelitæ, qui universæ Ecclesiæ Orientali gravissima damna dederunt. Sed et quod his omnibus funestius acerbiusque videri potest, hoc pariter sæculo ex Nestorianis, Arianis, Judæisque conflatum est immane illud monstrum, quod universum pæne sibi orbem subegit, atque in dies magis magisque majoribus accessionibus armorum potentia sævit adversus cruces bella gerens. Hoc enim fuisse videtur quod dicebat sanctus, adversarii adventum appropinquare, nempe nefandissimum Mahometem sectæ Mahometanorum principem, quæ (ut suo loco dicturi sumus) hoc deploratissimo sæculo paucos post annos sumpsit exordium, tanto antea significata portento. Hic rursum meminisse oportet etiam S. Gregorii papæ ad Maximum Salonitanum episcopum Epistolæ[1], qua item est de his proditum vaticinium, quo tanta mala obventura prædixit, ut beati a posteris dicendi essent majores, innumeris licet calamitatibus pressi, quod ea ex hac vita sublati non viderint : sed repetenda hic sunt ejus verba prophetice dicta : « Nolite, inquit, de talibus omnino contristari : quia qui post nos vixerint, deteriora tempora videbunt ; ita ut comparatione sui temporis, felices nos æstiment dies habuisse ». Licet fame, bellis assiduis et peste fuerint ea tempora funestissima, sed florentissima videri potuerunt cum posterioribus comparata.

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXXVI. Ind. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6100. — An. U. C. 1360. — Anno Æræ Hispan. 645. — Jesu Christi 607. — Bonifacii IV papæ 1. — Phocæ imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : V *post consulatum Phocæ Aug. III.* Ita auctor Chronici Alexandrini.

2. *Bonifacius IV anno sequenti Pontifex Rom. renuntiatus.* — Ad num. 1. Bonifacius III die XIX Februarii hujus anni ordinatus est, et e vivis excessit die X mensis Novembris, ac die XII sepultus, ut anno præcedenti monstravi. Post ejus mortem *cessavit episcopatus menses decem, dies sex,* inquit Anastasius, quod et in variis ejus manuscriptis exemplaribus legitur. Verum ex annis, mensibus, et diebus, quibus Bonifacium IV, *natione Marsorum* Bonifacii III successorem Ecclesiæ Romanæ præfuisse tradit, eum in Interpontificio illo numerando errasse, et Bonifacium IV die vicesima quinta mensis Augusti, in quam anno sexcentesimo octavo Dominica incidebat, ordinatum fuisse constabit.

3. *Pantheon in Ecclesiam S. Mariæ conversum.* — Bonifacius IV « petiit a Phocate principe templum, quod appellatur Pantheon ; in quo fecit Ecclesiam sanctæ Mariæ semper Virginis, et omnium martyrum ; in qua Ecclesia princeps multa bona obtulit », inquit Anastasius. Hæc Ecclesia etiamnum Romæ visitur, diciturque *S. Mariæ Rotunda*, ob ædificii formam. Ejus dedicatio inscripta est antiquis Martyrologiis ad diem III *idus Maii*, seu ad diem XIII mensis Maii, ut videre est in genuino Martyrologio Bedæ, Usuardi, Notkeri, Adonis et in Martyrologio Romano hodierno, ubi appellatur *Dedicatio Ecclesiæ sanctæ Mariæ ad martyres.* Quæ si in Dominica facta est, inquit Papebrocius ad diem XXV mensis Maii in Vita sancti Bonifacii IV, referenda ea ad annum DCXIII, quo dies XIII Maii cum Dominica concurrit ; hujusmodi enim Encænia diebus Dominicis fieri solita, et in toto Pontificatu Bonifacii IV, dies Dominica et XIII Maii non concurrunt, nisi eo anno littera Dominicali G notato. Verum cum *Phocas* anno DCX peremptus fuerit, et dedicatio hæc eo vivente peracta sit, ut liquet ex auctoribus a Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem XIII Maii citatis, ea collocanda cum Sigeberto in Chronico, anno primo Bonifacii IV. Verum quidem est, illam die Dominicali factam esse, sed non die XIII mensis Maii, quo in Martyrologiis recitatur. Dedicationes enim Ecclesiarum, Pontificum ordinationes, natalitia sanctorum, horumque translationes aliis sæpe diebus, quam quibus contigerint, Martyrologiis inscribi, passim in hoc opere demonstramus.

4. *Phocas in familiam Mauritii aliosque sævit.* — A num. 2 ad 7. In Chronico Alexandrino, Indict. VI, anno scilicet Christi DCIII, legitur : « Hoc anno Constantina eximperatrix conjecta est in monasterium. Philippicus patricius et comes excubitorum, et Germanus patricius Theodosii Mauritii filii socer in clericos attonsi sunt. Deinde seditione a populo mota, exusta est ædes Lausiaca et prætorium præfecti urbis usque ad Arcas, quæ sunt e regione fori Constantini piæ recordationis, etc. Penetravit incendium ad medium prætorium præfecti urbis et fori. Interfectus est etiam Prasinæ factionis administrator Joannes cognomento Crucis ». Suffragatur auctori Chronici Alexandrini Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXCV, qui anno Christi DCIII desinit : « Imperatricem Constantinam cum filiabus tribus, in domo privata, cui Leonis nomen tyrannus inclusit ». Quæ verba Theophanes ex Theophylacto lib. 8, cap. ult. excerpsit. Addit Theophylactus : « Mense quinto, litteris scriptis Chosroen de sua inauguratione Lilio hujus tyrannicæ creationis delecto nuntio, monet », quæ ibidem etiam ex eodem, quem tamen non citat, refert Theophanes, qui ideo tam legationem *Lilii*, quem perperam *Bilium* vocat, quam *Constantinæ* et filiarum captivitatem suo anno reddit. Post quintum itaque mensem, ab inauguratione scilicet Phocæ, legatio illa obita; cum antea *Constantina* cum filiabus indigne habita fuisset.

5. *Phocas eamdem familiam exstinguit.*—Idem auctor Chronici Alexandrini Indictione VIII, anno scilicet DCV, narrata cæde aliquot magnatum jussu tyranni peracta, addit : « Eodem anno Constantina imperatrix trans urbem in portu Eutropii ad Chalcedonem plexa est, et reliqui Mauritii liberi muliebris stirpis, Anastasia, Theoctista, et Cleopatra una cum filia Germani, quæ fuit conjux Theodosii, ipseque Germanus una cum illis sublatus est ». Idem habet Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXCIX, sed verosimilius est auctorem Chronici Alexandrini rectius hanc tragœdiam consignasse.

6. *Persæ Romanos affligunt.* — Interim dum Phocas in familiam regiam et cives nobiliores sævit, « Persæ Euphraten transgressi Syriam universam, et Palæstinam atque Phœniciam populati sunt, ingentemque stragem atque prædam in Romanorum ditione fecere », inquit Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXCIX, qui cum mense Augusto currentis Christi anni absolvitur.

7. *S. Theodorus Siceota Constantinopolim evocatur.* — Ad num. 7 et seqq. Sanctus *Theodorus Siceota* Constantinopolim evocatus est a sanctissimo patriarcha Thoma, ubi, dum versaretur, imperatorem Phocam manuum ac pedum doloribus excruciatum sanavit, et « admonuit, ut ab hominum afflictione et sanguinis effusione temperaret, si preces suas a Deo vellet exaudiri », inquit Eleusius in hujus sancti Vita cap. 14, qui addit, Thomam patriarcham eum rogasse, ut apud se remaneret, qui ejus desiderio annuens habitavit in monasterio S. Stephani : « quo tempore contigit, ut sanctissimus patriarcha in morbum incideret : itaque nuntium misit ad beatum Theodorum, rogans eum, ut sibi daret finem vitæ ». Quod cum tantopere flagitasset S. Thomas, mortem ejus Theodorus a Deo impetravit, ut pluribus in laudata Vita apud Baronium narratur. Quare cum *sanctus Thomas* anno DCX, mense Martio obierit, profectio Constantinopolitana sancti *Theodori* uno aut altero post præsentem anno contigit. Neque Baronius alia ratione illam huic anno illigavit, nisi quia *Thomam* anno sequenti ad Deum migrasse existimarit.

S. Desiderius Viennensis episcopus in exilium missus necatur, ut anno DCXII ostendemus. Obitus *S. Eulogii* episc. Alexandrini, de quo anno sequenti.

BONIFACII IV ANNUS 2. — CHRISTI 608.

1. *Phocas in cives, Persæ in imperium bacchantur.* — Annus qui sequitur octavus post sexcentesimum, Indictionis undecimæ, multis itidem malis calamitosus plane Orientalibus extitit et infelicissimus. Annales siquidem habent [1], factam esse mortalitatem atque penuriam omnis rei, insuper effu-

[1] Miscel. l. VII. Cedr. Annal. in Phoca.

sum rursus sanguinem nobilium civium, et Persarum grassationes Chalcedonem usque, devicto Romano exercitu. Hæc omnia sexto Phocæ anno contigisse narrantur ex Theophane in Annalibus. Siquidem Phocas, postquam Mauritii cognationem e medio sustulit, Commentiolum Thraciæ prætorem et multos alios necavit : quorum omnium pertæsus ejus gener Priscus, qui anno superiori in discrimen adductus fuit, adversus eum conjurationem moliri cœpit : de eo enim hæc ex Theophane in iisdem Annalibus : « Anno imperii Phocæ sexto, Priscus intueri non sustinens tam injusta homicidia, quam cætera mala, quæ a Phoca patrabantur, scripsit ad Heraclium patricium et prætorem Africæ, quo Heraclium filium suum et Nicetam filium Gregoræ patricii subprætorem suum mitteret, quatenus contra Phocam tyrannum venirent. Audiebat enim eum rebellionem meditari in Africa : unde nec navigia hoc anno Constantinopolim conscenderunt ». At quæ hoc anno tentari cœpta fuere sequenti sunt excutioni mandata : dicemus de his suo loco.

Quod vero ad bellicas acceptas clades pertinet, hæc apud eosdem Annales scripta leguntur : « Præterea Persæ una cum Cardarige duce egressi ceperunt Armeniam et Cappadociam, pugnantesque Romanorum verterunt militias, ceperuntque Galatiam et Paphlagoniam, et venerunt usque Chalcedonem sine parcitate depopulantes omnem ætatem. Et hi quidem foris portam Romanis tyrannidem inferebant : Phocas vero his pejora intrinsecus patrabat, occidens atque captivans ». Hæc ibi.

2. *Defuncto Thoma episcopo Constantinopolitano succedit Sergius, virtute in suis primordiis conspicuus.* — Quo pariter anno Thomas Constantinopolitanus episcopus, ubi sedisset annos duos et menses septem, secundum Nicephori Chronicon, ex hac vita (quod valde cupiit, et precibus impetravit) libens volensque discessit. Rem gestam Eleusius Theodori Siceotæ discipulus suorum temporum rerum scriptor, his verbis ita recenset [1] :

« Quo tempore, inquit, contigit ut sanctissimus patriarcha in morbum incideret. Itaque nuntium misit ad beatum Theodorum, rogans eum, ut Deum precaretur, ut sibi daret vitæ finem. At Christi servus respondit, quamvis ipse, ut sanctus olim Apostolus dissolvi, et esse cum Christo cuperet, tamen cum magis est necessarium, ut pro populi salute in corpore maneret, oraturum potius, ut illi vitam et sanitatem elargiretur. Sed nuntium rursus ad Dei servum misit patriarcha : Per Dominum, inquiens, obtestor te, pater, si diligis me, ut pro mutua et fraterna inter nos benevolentia Deum obsecres, ut depositum pignus suum recipiat e corpore meo, meque ab imminentibus periculis liberet : neque enim spectare possum, quæ tu prænuntiasti. Tunc Dei servus flexis genibus, et fusis pro ipso precibus, nuntiavit ei per Epiphanium ministrum, se quidem vitam ejus pro salute omnium exoptasse : verum quoniam tantopere flagitasset, pro se preces fundi, ut dissolveretur et esset cum Christo, jussis ipsius obtemperasse, et Deum illi quæ cuperet concessurum, et petitionem ejus eodem die impletum iri. Quamobrem si jubes, inquit, ut veniam ad te, statim id faciam : sin minus, nos tamen vicissim apud Christum Dominum conspiciemus. Hoc audito beatissimus patriarcha gavisus est gaudio magno, et Deum laudans monuit servum ejus ne exiret, neve a quietis et abstinentiæ suæ discederet instituto : contentum enim se esse promisso ejus, quod se vicissim apud Christum essent conspecturi. Hoc et imperator cum intellexisset, sanctissimum patriarcham invisit. Qui cum omnibus benedixisset, ante horam vespertinam cum prudentia atque constantia mirabili ad Dominum migravit. Hujus obitu cum servi Dei familiares angerentur, quod tam amicum atque benevolum patriarcham amisissent : Nolite, inquit vir sanctus, modicæ fidei homines et pusilli animi, dolere et conqueri : qui enim futurus est patriarcha, non minus nos diliget.

3. « Quod et factum est. Sergius enim, qui creatus est patriarcha, venit ipse ad Dei servum, nec permisit ut prius a quoquam certior fieret, sed de improviso eum psalmos canentem offendit, et ad pedes ejus prostratus, rogavit illum, ut pro se Dominum precaretur, quo divina ipsius gratia dignus effectus episcopatu et apostolica sede, ex voluntate ejus populum in pace regeret et gubernaret : se enim juniorem esse et imperitiorem, quam ut sine præcipuo et singulari Dei præsidio id præstare posset. At Dei servus, precibus fusis, ipsumque complexus : Idcirco, inquit, tibi juveni tantum Deus onus imposuit, ut majore virtute viribusque sustineas calamitates et molestias impendentes, id quod præcessor tuus sibi præstare non posse videbatur. Confirma igitur te, et robustus sis, atque viriliter age. Deo enim confisus, spero administrationem tuam et diuturnam et præclaram fore. Ex eo tempore majores vires suscipiens patriarcha in suo munere administrando recte se gessit, et majore quam præcessor ipsius benevolentia virum sanctum est prosecutus ». Hæc de Sergio auctor.

4. Porro Sergius instar Saul [1], qui ipso exordio coram Samuele magnum specimen dedit optime administrandi regni, cum esset humilis in oculis suis, neque (teste divina Scriptura) esset vir melior illo in Israel : ex vita hactenus virtutibus exculta pie sancteque ducta, magnam de se apud omnes, præsertim vero apud præclaros sanctitate viros concitarat exspectationem : cujus rei gratia sanctus Theodorus ita magnifice eadem ferme fausta responsa de eo dedit, quæ de Saule Samuel, eo quod eamdem ipse spem de Sergio concepisset, quam Samuel de Saule. At non semper propheticus spiritus prophetis sanctis inhæret futura aperiens cun-

[1] Eleus. in vit. Theo. apud Sur. tom. II die XXII. April.

[1] I. Reg. IX.

cta, ut fusius sanctus Gregorius docuit super Ezechielem. Quæ igitur de Sergio prænuntiata audisti a Theodoro (ne scandalum patiaris) non prophetice dicta intelligas, sed (ut accepisti) quod ita ipse fore speraret : « Deo enim confisus, inquit, spero administrationem tuam et diuturnam et præclaram fore ». Talia namque de ipso sperare cogebat vita Sergii famaque vulgata, et ostensa illa tunc convenientis ipsum et sternentis se ad pedes ejus humilitas.

5. Est carmen Georgii Pisidæ admirandi hujus temporis nominis apud Græcos in poetica facultate, quo vitæ hujus vanitatem deplorat, ad eumdem Sergium patriarcham inscriptum, ubi inter alia ab ipsa animi demissione eumdem plurimum commendat his iambis :

Lumen coruscum Christianorum chori,
Tu mens paterna, cor superbum neutiquam,
Volites per astra quanquam, et adeas æthera,
Te deprimis, congrederis et mortalibus, etc.

Et in carmine de opificio mundi hæc de eodem Sergio :

Hæc patriarcha clamitatque et dictitat :
Ut balbus is sit plurima ob jejunia,
At non loquendo intus sonum magnum dedit,
In cordis igne cum indidit linguam suam,
Hanc condiditque, et reddita est vocalior :
Tacensque clamat, guttur ut Mosis sacrum,
Attenditurque idem, licet non agitet os.
Largo imbre terram irrorat, atque oculis pluit :
Niugit frequenter lacrymarum cum impetu.
Nunc nos, latere etsi videtur, novimus :
Nam notus infra lumina abjiciens erat,
Cum sensu sursum animi elevaret omnia.
O passionum barbararum carnifex !
Siquidem has trucidas ore sermonis sacri :
Munita cum sint nostra monstres mœnia :
Sunt quippe liberi urbium muri tui :
Et silicibus strue alta propugnacula
Christo angularis lapidis in loco sito.

Hæc et alia summa laude digna de Sergio Georgius Pisida : quibus tu intelligas, quantæ tunc esset Sergius iste in Oriente æstimationis.

Verum sicuti Saul, ita et iste in transversum actus, non in eadem qua cœperat animi demissione persistens, in foveam erroris lapsus, ex eadem, sicut ille, nunquam exsurgens, pessime periit ; ex optimo nequissimus redditus, caput et dux factus Monothelitarum hæreticorum, de quo inferius plura eademque funesta dicenda erunt.

6. *S. Theodori exhortationes et miracula.*—Sed quæ sunt reliqua gestorum viri sanctissimi Theodori Constantinopoli degentis, videamus. « Reprehendebat (inquit Eleusius) vir sanctus illum morem, quo multi, præsertim in dignitate constituti post mysteriorum perceptionem ad lavacra se conferebant. Quamobrem clericorum cœtus sanctissimæ magnæ Ecclesiæ ad eum se contulit, et sic eum est allocutus : Quoniam audivimus, pater sanctissime, te eos reprehendere, qui post mysteriorum perceptionem se lavant ; ad te confugimus, ut intelligamus utrum id ex sacræ Scripturæ lectione, an aliunde didiceris. Vir divinus ita respondit : Legimus in Scripturis sanctis [1] : Omne mendacium a malo est : et [2]: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Scitote igitur Deum mihi indicasse, eos valde peccare, qui post sanctam communionem ad balnea se conferunt, ut corpus lavent et curent. Quis enim unguento delibutus et aromatibus, eorum abstergit suavitatem ? Quis simul ac cum imperatore pransus est, ad balneum currit ? » Hæc ipse. Quod vero ejusmodi non essent parvipendenda, signis post hæc editis Deus dicta ab eo voluit confirmasse : pergit enim Eleusius.

7. « Cum autem adhuc in eadem mansione moraretur, multæ turbæ eo occurrebant, ut benedictionem susciperent. Et cum ad eum quidam vexatus a dæmone accessisset, et multa vociferaretur, increpans eum, et pectus ejus manu percutiens, spiritui immundo, qui in illo erat, imperavit ut exiret, et statim egressus est, cum aliis fratribus spectantibus, tum Zoilo Dei studiosissimo, qui eorum præfectus postea factus est. Alia item complura miracula fecit, dum illic esset, per gratiam Christi Dei nostri. Quare pietatis colentissimus Christophorus mansionis præfectus, et fratres omnes cupientes imaginem ipsius apud se manere, pictorem accersiverunt, qui perspecta ejus facie, effigiem illius exprimeret. Cum igitur eorum desiderio pictor satisfecisset, antequam virum sanctum dimitterent, duxerunt eum ubi imago illa erat, ut ei benediceret. Qui cum gravitate subridens : Vos, inquit, fures estis : cur enim hoc fecistis, nisi ut aliquid aliquando furemini ? Et cum ei benedixisset, discessit ». Quæ autem ab eo ibidem gesta sunt cum Domitio patricio cognato Phocæ imperatoris, ex eodem auctore sic accipe :

8. « Domitius vero patricius vir clarissimus domum suam, quæ in Arcadianis est, virum sanctum adduxit, ut familiæ suæ benediceret. Cumque Irenem conjugem suam, feminam pietatis amantissimam, adduxisset : Benedic, inquit, domine, huic conservæ meæ, ex qua ego, cum simul diu vixerimus, nullos adhuc liberos suscepi ; quamobrem in mœrore versamur. At vir sanctus cum ei precibus fusis benedixisset : Dei gratia, inquit, hæc tibi filios mares pariet. Adduxit denique familiam universam et famulos et ancillas, ut omnibus benediceret : inter quos ancilla quædam post omnes sequens, occultum dæmonium habebat, et magno cum dolore tunc e lectulo surrexerat. Hanc vir vere divinus procul conspicatus, jussit ut ad se adduceretur : et cum illam sinistra manu comprehendisset, cœpit dextera sua pectus ejus percutere, et vexantem dæmonem increpare, ne occultus maneret, sed patefieret. Statim igitur dæmon moveri cœpit, et tanquam vim patiens vociferari. At vir sanctus, ea humi projecta, et pede super collo ejus

[1] I. Jo. II. — [2] Psal. V.

imposito, ad Orientem conversus, tacite precabatur, ut labia tantum moveret, nec vox ejus exaudiretur. Cumque ad precationis finem pervenisset, clara voce, ut omnes possent intelligere, laudem et gloriam subjecit sanctissimæ Trinitatis. Mansit igitur puella diu muta; sed cum interim reliquis omnibus benedixisset, ab eo excitata surrexit incolumis, et in omni vita sua sana permansit. Porro DOMITII conjux Irene (ut vir divinus prædixerat) tres filios peperit, cum statim post ejus benedictionem primum filium concepisset. Dimissus ergo Christi servus ab imperatore et a patriarcha, ad monasterium suum reversus est ». Hæc de rebus ab eo gestis Constantinopoli : reliqua quæ subjiciuntur, sequenti anno accidisse noscuntur.

9. *S. Eulogii episc. Alexandr. obitus et scripta.* — Hoc eodem anno moritur vir sanctissimus Eulogius episcopus Alexandrinus, cum sedisset (ut habet Nicephori Chronicon) annos viginti septem, vir sane tum sanctitate, tum etiam doctrina insignis, hoc deploratissimo tempore a Deo concessus ad restaurandam collapsam jacentemque diu Ecclesiam Alexandrinam, hæreticos atque schismaticos revocans ad Ecclesiam. Hujus fuerunt præclara scriptorum monumenta, quæ a Photio numerantur videlicet, liber ipsius, in quo S. Leonis papæ et Cyrilli Alexandrini partes tuetur pro unione hypostatica, de qua actum est in Concilio Chalcedonensi, quam Petrus, Theodosius, et alii impugnabant, quos omnes confutat. Alius præterea ab ipso scriptus est eodem ferme argumento commentarius adversus Severianos, Theodosianos, et Gajanitas, eosdemque Acephalos eamdem unitatem impugnantes. Insuper ejusdem sunt undecim orationes seu apologiæ pro Concilio Chalcedonensi et sancto Leone papa, eædemque summa pietate atque doctrina refertæ. Rursus idem Eulogius scriptum reliquit librum alium contra Agnoitas. Hæ sunt quæ Eulogii a Photio recensentur lucubrationes. Quomodo autem sanctus Leo ipsi Eulogio rependit gratias, quod pro suæ Epistolæ defensione laborasset, audi quæ de Theodoro episcopo apud Sophronium legantur [1]:

10. « Theodorus sanctissimus episcopus Darnæ civitatis, quæ in Libya est, narravit nobis, dicens : Cum essem cubicularius sancti papæ Eulogii, vidi in somnis virum venerandi habitus statura procerum, dicentem mihi : Nuntia meum papæ Eulogio adventum. Ad quem ego : Quis es domine, qui jubes ut nuntiem? Respondens ille dixit : Ego sum Leo Pontifex Romanus. Ingressus igitur ego nuntiavi, dicens : Sanctissimus et beatissimus papa Leo Romanæ Sedis antistes convenire vos vult. Cum hoc audisset papa Eulogius, exsurgens concitus occurrit in occursum ejus. Salutantesque se invicem, oratione facta, resederunt. Tunc vero divinus et eximius Leo dixit S. Eulogio : Scis quare huc venerim ad vos? Respondit ille : Non. Ait ipse : Veni, ut vobis gratias agerem, quia rite et magnifice pro Epistola mea respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Constantinopolitanum patriarcham, sensum quidem et sententiam meam aperientem, hæreticorum autem ora obstruentem. Scito autem, frater, quia non mihi tantum vestrum divinum laborem studiumque contulisti, sed etiam supremo culmini Apostolorum Petro, et ipsi præ omnibus quæ a nobis prædicatur veritati, quæ est Christus Deus noster. Ista vero non semel, sed bis terque conspiciens, trina apparitione firmatus, enarravi S. papæ Eulogio. Qui cum audisset, lacrymatus est, extendensque in cælum manus suas, Deo gratias retulit, dicens : Gratias tibi ago, dominator Christe Deus noster, quia cum indignus sim, veritatis tuæ præconem me facere dignatus es, et per orationes servorum tuorum Petri ac Leonis parvam et modicam alacritatem nostram, tanquam duo viduæ minuta, summa et ineffabili benignitate suscipere dignatus es ». Hactenus de Eulogio, qui inter sanctos receptus anniversaria die in Ecclesia celebratur idibus Septembris. Successit vero in locum ejus Theodorus Scribon.

11. *De S. Victoris martyris inventione.* — Res autem Occidentalis Ecclesiæ his temporibus subobscuræ, in Gallia tantum inventione corporis S. Victoris [1] martyris luce coruscant, de quo hæc miranda habet Aimoinus [2] : « Beatus vero Enchonius pontifex Maurienensis corpus S. Victoris, qui Solodori una cum S. Urso passus fuerat, hoc modo invenit : Quadam nocte in sua civitate quiescentem revelatio divina per visum admonuit, ut surgens quantocius, ad Ecclesiam, quam Sedeleuba quondam Burgundionum regina in suburbano Genabensi construxit, iret. Ibi in medio Basilicæ designant locum, quo corpus sanctum esset humatum. Cumque episcopus Genabensem festinus adiisset urbem, assumptis secum Rustico et Patricio antistitibus, biduano peracto jejunio, nocte sequenti eo loci quo gloriosi martyris quiescebant membra lux cælestis apparuit. Tunc hi tres Domini sacerdotes, elevato quo tenebantur lapide, invenerunt sanctum in arca argentea jacentem, cujus facies septempliciter quam cujuslibet viventis hominis divino irradiata splendebat fulgore. Huic tam egregii martyris inventioni interfuit Theodoricus princeps, qui loco illi maximam portionem facultatis Warincharii contulit, quam ille (ut præfati sumus) eleemosynis delegaverat erogandam. Ad sepulcrum denique beatissimi Victoris, Christi potentia multa exinde miraculorum ostendit signa ». Hæc de Victoris martyris inventione, de quo consule quæ in Notis ad Romanum Martyrologium [3] diximus. Hæc autem in detestationem recentiorum hagiomachorum dicta sunto ; qui sciant testes esse in cælo martyres eorum impietatis, atque eosdem vindices affuturos.

[1] Sophro. Prat. Spir. c. 148.

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno. — [2] Aimoin. l. III. c. 90. — [3] Not. in Rom. Mart. die XXX Septembr.

Anno periodi Græco Romanæ 6101. — Anno Æræ Hispan. 645. — Jesu Christi 608. — Bonifacii IV papæ 2. — Phocæ imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VI *post consulatum Phocæ Aug.* IV. Ita legitur in Chronico Alexandrino.

2. *Moritur S. Thomas patriarcha Constantinop.* — Ad num. 2 et seqq. Auctor Chronici Alexandrini Indict. XIII, anno scilicet Christi DCX, ait : « Hoc anno, mense Dystro, qui Romanis est Martius, die XX, qui incidit in feriam sextam, moritur Thomas patriarcha Constantinopolitanus, et XXII ejusdem mensis die Dominica terræ mandatur. Octavo Artemisii seu Aprilis, Indict. XIII, Sabbato magno Constantinopoli patriarcha creatus est Sergius magni templi diaconus Constantinopoli ». Verum loco, *octavo Artemisii*, legendum, *decimo octavo Xanthici*, qui dies anno DCX in Sabbatum sanctum incidit. Auctor enim Chronici Alexandrini, quemadmodum et alii Græci, qui menses suos ad Julianos adaptarunt, mensem Maium Artemisii, Aprilem vero Xanthici nomine semper appellat, ut passim apud eum legere est. Baronius annos duos et menses septem ex Nicephoro in Chronico *Thomæ* assignat. Verum mendoso Nicephori Chronico usus est; nam tam in editione græca a Scaligero publicata, quam in editione Luparea habentur anni tres et menses quinque; quia scilicet Nicephorus *Thomæ* initium deduxit a die XXIX mensis Octobris anni DCVI. Quo pacto *Thomas* annos tres et menses quinque sedisset. Verum cum is ordinatus tantum fuerit die XXII Januarii anni DCVII, ut suo loco dixi, præfuit Ecclesiæ Constantinopolitanæ annos tres, et menses non amplius duos, ut diserte tradit Nicephorus Callixti lib. 18, cap. 44, cui consentiunt Menologium Basilii imp. vetustum Synaxarium Ms. collegii Parisiensis Ludovici Magni, et Menæa excusa, ac Mss. ut videre est apud Bollandum ad diem XX Martii, quo sanctus Thomas colitur. Nicephorus Callixti ibidem addit : « Thomas iste domum maximam in ædibus episcopalibus exstruxit : quæ domus, nomen a conditore suo acceptum, in hodiernum usque diem retinet, et Thomaitis vocatur ». Ædes patriarchæ vocabantur *patriarchium*, quod variis tricliniis constabat. Præcipuum *Thomaites* nuncupabatur, illudque conflagravit incendio anno primo Constantini Irenes Augustæ filii, unaque cum Thomaite præclari Joannis Chrysostomi in sacram Scripturam commentarii, qui in eo asservabantur, igne absumpti sunt, teste Zonara lib. 3, dum loquitur de Irene et Constantino ejus filio. Eamdem rem narrat Cedrenus sub anno X ejusdem Constantini, aitque : « Incendium triclinium patriarchæ domus, quod Thomaites appellabatur, et ei subjectas cameras absumpsit, ubi repositæ erant schedæ universæ Scripturæ, quibus eam S. Joannes Chrysostomus fuerat interpretatus ». In illis itaque cameris aut fornicibus erat bibliotheca patriarcharum, ut testatur idem Cedrenus in Theophilo pag. 521, ubi ait, *Theophanem* confessorem sacrarum imaginum defensorem, cum ei præsentaretur liber quidam corruptus, postulasse, ut *ex patriarchæ bibliotheca Thomaitica Codex afferretur*. Quæ quidem *bibliotheca patriarchii* non semel dicitur in Actis VI Synodi, Act. XIII et XIV, ut videre est apud Ducangium in Constantinopoli Christiana num. 9, ex quo suppleri poterunt omissa a Bollando citato. Thomas « impio Sergio sede cessit. At diaconus quidem Ecclesiæ (scilicet Constantinopol.) fuit; sed a Syris et Jacobitis generis originem traxit », inquit Nicephorus Callixti loco citato.

3. *S. Eulogius patriarcha Alexan. moritur.* — Ad num. 9. *S. Eulogius* episcopus Alexandrinus, qui anno DLXXX ad præsulatum evectus fuerat, ad Deum migravit anno superiori. Nicephorus quidem in Chronico tam in editione Scaligeriana, quam in editione Luparea assignat ei annos tantum XVII, ἔτη ιζ, sed legendum, ἔτη κζ seu *annos* XXVII, qui error amanuensibus attribuendus. Nicephorus enim Callixti lib. 18, cap. 56, et auctor tabularum Theophani insertarum annos eidem XXVII diserte tribuunt, licet in versione latina ejusdem Nicephori legantur anni XXV, errore scilicet typographi. Neque ejus sedis durationem breviorem fuisse demonstrat duratio patriarcharum, qui eum, et præcessere, et secuti sunt. Colitur die XIII mensis Septembris, et non minus doctrina, quam sanctitate claruit, ut videre est in bibliotheca Photii Cod. CCVIII, CCXXV, CCXXVI, CCXXVII, CCXXX et CCLXXX, ubi multa operum ejus fragmenta recitantur. Ad hæc Combefisius tomo I Auctarii bibliothecæ Græco-Lat. pag. 651, publicavit sermonem sancti Eulogii *in diem festum Palmarum et in pullum asini*. Ei successit *Theodorus* Scribo.

4. *Inventio corporis S. Victoris martyris.* —

Ad num. 11. Aimoinus lib. 3, cap. 90, et Fredegarius cap. 21 et 22, referunt inventionem corporis sancti Victoris, qui Salodoro cum S. Urso passus fuerat. *Aeconio* episcopo Maurianensi revelatio facta est, ut iret ad Ecclesiam *quam Sedeleuba regina in suburbano Genavensi construxerat*, in cujus Ecclesiæ medio corpus inveniret. Quo cum duobus comitantibus episcopis perrexisset, in arca argentea sanctum corpus sepultum invenit, ut pluribus narrat Fredegarius. *Victor et Ursus* martyres erant ex legione Thebæorum, de quibus mentio in Martyrologio Romano ad diem ultimum Septembris; *Sedeleuba* vero soror S. Clotildis Clodoveo regi quondam nuptæ, reginæ titulo a Fredegario et Aimoino cohonestata, quia filia erat *Chilperici* Burgundionum regis. Eam Gregorius Turonensis lib. 2, cap. 28, non *Sedeleubam*, sed *Mucuranam* nuncupat, ut observat Dominicius in Ansberti familia rediviva part. 1, cap. 14, ubi plures illustres viros recenset, qui sub duplici nomenclatura designantur ab antiquis auctoribus. Porro *Salodurum* vel Salodorum, Gallis *Solenrre*, oppidum est antiquissimum ad Helvetios pertinens medium inter Friburgum, et Basileam. Hanc inventionem juxta Sigebertum in Chronico huic anno illigat Baronius. Verum ea ad annum DCII retrahenda; cum Fredegarius et Aimoinus anno sexto regis Theodeberti eam contigisse narrent, et Fredegarius eodem anno Phocam imperium usurpasse tradat.

BONIFACII IV ANNUS 3. — CHRISTI 609.

1. *Bonosus Orientis præfectus a S. Theodoro increpatus et admonitus.* — Christi Redemptoris annus sexcentesimus nonus, duodecimæ Indictionis, calamitatibus in dies majoribus auctus volvitur, quo omnia ubique cædibus flagrant: de quibus antequam agamus, de Bonoso hoc anno (ut habent Annales [1]) creato comite Orientis aliqua dicenda erunt. Phocas siquidem ingenio ferox æquales sibi homines trucutentos ad Rempublicam administrandam deligebat, quos præsertim vidisset nobilium sanguine cruentatos: ex quorum numero delectus ab eo fuit Bonosus, auctusque comitiva Orientali, quæ maxima omnium consuevit esse præfectura. Cui tamen ea reliqua fuit religio, ut in provinciam proficiscens, voluerit B. Theodori, de quo nos plura superius, precibus communiri. Quæ autem inter utrumque transacta fuerint, ex Eleusio, qui interfuit, dignam Annalibus recenseamus historiam; ait enim [2]: « Bonosus homo immitis, cum in Orientis partes proconsul iret, et ad monasterium appropinquaret, audita viri divini fama, nuntium ad eum misit, rogans, ut ad oratorium S. Gemelli veniret; quoniam illic ipse Deum adoraturus, cuperet viri sancti benedictionem accipere, cum non posset ad monasterium accedere, quia festinaret proficisci. Ad eum igitur venit sanctus Theodorus: cumque pro illo precaretur, et ipse staret, nec cervicem inclinaret, vir sanctus apprehensis frontis ejus capillis, eum deorsum traxit. Ita virtus fiduciam sumere consuevit, nec humanam metuere potestatem. Justus enim (ut scriptum est [1]) confidit ut leo.

2. « Nos autem, qui cum viro sancto eramus, valde timebamus, ne proconsul, ut erat vir ferus et crudelis, contumelia se affectum existimans, indignaretur. At ipse humaniter, et precationem et reprehensionem suscipiens, virum sanctum veneratus est, et manum ejus deosculans pectori suo admovit, obsecrans eum ut pro se Deum oraret, ut a dolore quodam, quo pectus ejus laborabat, liberaretur. Quare vir sanctus digitis pectus ejus leniter percutiens: Tibi prius, inquit, orandum est, ut interior homo corrigatur et convalescat: illo enim curato, facile exterior liberabitur. Hoc ego quoque pro me Deum rogo. Quamobrem da te lenitati, et Deum time, ut preces meæ exaudiantur. Nam si ego quidem pro te orem, tu autem pietatem et virtutem negligas, inanis erit mea precatio. Esto igitur clemens et misericors in homines Christianos. In magi-

[1] Miscel. l. XVII. hoc. ann. VII. Phocæ. — [2] Extat apud Sur. tom. II. die XXII April.

[1] Prov. XXVIII.

stratu tuo ne te crudelem et inhumanum præbeas: sed peccata tua considerans, in aliorum peccatis vindicandis sis mitis ac benignus. Cave ne unquam effundas sanguinem innocentem. Si enim is qui fatuum aliquem tantum appellarit, reus futurus est; quanto magis punietur a Deo, qui injuste sanguinem effuderit?

« Hæc pietatis semina in animo ejus tanquam in terra fœcunda cum vir sanctus conjecisset: ille nummos aliquot protulit, quos viro sancto religionis gratia daret: recusantemque coegit accipere, rogans ut singulos singulis fratribus distribueret. Cui vir sanctus, antequam eos conspexisset: Quomodo, inquit, cum sint quinquaginta nummi, ita distribui poterunt, ut singuli fratres, qui sunt centum, singulos accipiant? Tunc ille viri divini verba admiratus, respondit: Quinquaginta profecto sunt, ut ore tuo sancto, venerande pater, pronuntiasti. Mox igitur totidem alios mittam, ut omnibus satis esse queant. Quod et fecit. Sic justorum virtus solet homines etiam superbos, mites ac mansuetos reddere ». Sic quippe Deus, quo viri justi verba in corde præsidis altioribus fixa radicibus jugiter inhærerent, in re quantumlibet levi voluit per ipsum prophetico spiritu abscondita fieri manifesta de nummorum numero. Pergit vero auctor alia digna viro sanctissimo miracula recensere, quæ tu videas: nos ipsius Bonosi Orientis præfecti modo in procinctu positi vestigia prosequamur.

3. *Anastasius episc. Antioch. occiditur a Judæis.* — Qui ergo adversus Persas Romanorum regiones infestantes a Phoca imperatore missus cum exercitu fuit, ob exortum Antiochiæ civile bellum revocatur, ad illudque compescendum converti præcipitur. Quodnam autem et quale istud fuerit, ex Annalibus accipe, ubi hæc ita narrantur [1]: « Anno imperii Phocæ septimo, Antiocheni Judæi simultate inquieta commissa contra Christianos, occidunt Anastasium magnum patriarcham Antiochiæ, mittentes pudenda ejus in os ejus, et post hæc trahentes eum in plateam urbis. Interfecerunt autem et civium multos, et incenderunt eos. Phocas vero fecit comitem Orientis Bonosum, et Chotin magistrum militum, et transmisit eos adversus illos, et non valuerunt sedare inquietudinem illorum. Coacervantes vero exercitus irruerunt in illos, et plurimos occiderunt, et quosdam eorum detruncatis artubus, ab urbe reddiderunt extorres». Hæc breviter de rebus Antiochenis. Eadem Nicephorus cum referat [2], errore eum lapsum superius demonstravimus, dum hunc esse putavit Sinaitam Anastasium ejus prædecessorem, cum constet illum sub Mauritio imperatore mortuum, hunc sub Phoca esse necatum. Porro iste Anastasius, qui ita inique adeoque crudeliter ab iisdem Dei hostibus, qui Christum Dominum Redemptorem interfecerunt, occisus est, inter sanctos martyres meruit cooptari, atque anniversaria memoria in Ecclesia [1] celebrari.

[1] Miscel. l. XVII. an. VII. Phocæ imper et Cedren. anno ultimo. — [2] Niceph. l XVIII. c. 44.

4. *Tumultus et cædes Constantinopoli et belli motus ubique.* — Sed quæ rursus hoc anno mala patrata sunt, et ex lætis luctus provenit, ex iisdem citatis sæpe Theophanis Annalibus accipe, ubi ista habentur [2]: « Phocas autem fecit Circensem ludum, et Prasini conviciis eum lacessere, clamantes; iterum in Gabasta bibisti (sicut fuerat acclamatum, cum creatus est imperator, ignominiæ causa). Iterum sensum perdidisti (erat autem Gabasta populi genus prægrande). Cum igitur ita populus acclamasset, jussu Phocæ Cosmas præfectus multos ex eis detruncavit, quosdam vero decollavit, nonnullos autem in saccos missos in mari necavit. Porro Prasini coacervati miserunt ignem in prætorium et incenderunt curiam et scrinia, et carceres, ex quibus egressi vincti fugere. Hinc iratus Phocas eos militia privat ». Et inferius:

5. « Hoc anno hiems enormis efficitur, ita ut maris mollities in glaciei duritiam verteretur. Tum Phocas Macrobium Scribonem jussit sagittari apud Septimum pendentem in lancea in qua tyrones exercebantur, quasi conscium insidiarum suarum. Theodorus enim præfectus Cappadox et Helpidius præpositus armamenti, et alii diversi consilium fecerunt in Hippodromo Phocam occidendi. Et facto prandio, Theodorus præpositus prætorio cœpit eis texere intentionem suam. Contigit autem illic inveniri Anastasium comitem largitionum. Prandio ergo facto, et enarratis his quæ insidiarum erant, pœnituit Anastasium illic se repertum, et non dixit quæ cordi suo inerant, sed siluit. At vero Helpidius perdurabat, dicens: Non vultis, ut cum sederit in solio super Hippodromum, hunc comprehendam, et evellam oculos ejus, et sic eum interficiam? Et pollicebatur eis dare currus. Re præterea Phocæ nota ex proditione Anastasii facta, jussit præfectum Helpidium, et primores qui sciverant rem cum omni diligentia discuti. Cumque discuterentur, quæ insidiarum fuerant, confessi sunt, et quod Theodorum voluerint facere principem. Porro Phocas jussit decollari Theodorum, Helpidium, Anastasium, et cæteros qui insidias suas cognoverant ». Hucusque res Phocæ anni hujus: quibus vides ipsum infelicissimum, cum tyrannice invasisset imperium, idem et tyrannice administrasse, ex quo tandem miserrime cæsus sublatus est, ut sequenti anno dicemus: quem præstasset apud milites lixam, quam imperatorem professum esse. Eo cæca dominandi cupiditas homines impellere solet, ut dum quod est supra vires appetunt, tenereque non valent, sub molis ruina oppressi deficiant.

Hoc eodem anno Esychius Hierosolymorum episcopus, ubi sedisset annos octo (ut habet Nicephori Chronicon) ex hac vita migravit; successitque ipsi Zacharias, de quo plura suis locis dicturi sumus.

6. Quod ad res pertinet Occidentis, scito Afri-

[1] Rom. Martyr. die XXI Decemb. — [2] Miscel. an. VII Phoc.

eam totam in procinctu fuisse ob bellum, quod inferendum parabatur ab Heraclio adversus Phocam imperatorem : cum et Gallia ferveret bellis civilibus, et Italia gemeret sub gladiis Longobardorum. Res vero anni hujus Romanæ Ecclesiæ prorsus obscuræ remanent.

Anno periodi Græco-Romanæ 6102. — Olymp. 347. — Anno Æræ Hispan. 647. — Jesu Christi 609. — Bonifacii IV papæ 3. — Phocæ imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VII *post consulatum Phocæ Aug.* V. Ita auctor Chronici Alex.

2. *S. Anastasius patriarcha Antiochenus occiditur.* — Ad num. 3. Sanctus Anastasius patriarcha Antiochenus, non hoc anno, sed sequenti occisus ; auctor enim Chronici Alexandrini anno post consulatum Phocæ Aug. VI, ait : « Plochodochiorum præfectus, custosque portus et trans Urbem, Septembri mense, Indictione XIV, renuntiavit, Anastasium patriarcham Antiochenum, qui scholasticus fuerat, a militibus interemptum esse ». Theophanes quidem cædem Anastasii anno Incarnat. secundum Alex. DCI kalendis Septembris anni Christi superioris inchoato recitat, anno scilicet Phocæ VII. Sed Theophanis errorem vidit Cedrenus, qui eamdem ad annum Phocæ octavum differt. Quem anni integri prochronismum usque ad annum Christi sexcentesimum nonagesimum tertium Theophanes propagavit, per annos scilicet circiter octoginta quatuor, ut passim dum de rebus ab eo narratis verba faciemus, indicabimus. Jacobus Goar in Notis ad Theophanem hunc errorem quidem animadvertit, sed ejus finem non indagavit. Et Henschenius tomo III SS. mensis Martii in Exegesi præliminari, quæ est *de chronographia S. Theophanis*, cap. 3, ejus quidem finem et initium sollicite investigavit, sed perperam credidit, in eo perdurasse Theophanem usque ad annum penultimum Copronymi imperatoris, per annos scilicet CLXXIII, et eidem initium fecisse anno quinto Phocæ imperatoris. Nam præterquam quod obscurum est, quo *Phocæ* anno Theophanes errare cœperit ; cum auctorem non habeamus, qui res a Phoca gestas, certo suis annis reddiderit, infra evidentibus argumentis constabit, Theophanem anno Incarnat. secundum Alexan. DCLXXXVI, qui septem numeris additis nos ducit ad annum Dionysianum DCXCIII in viam rediisse. Ut igitur Theophanem per annos LXXXIV, cum Æræ Dionysianæ sectatoribus in concordiam revocemus, annis Æræ Alexandrinæ, quibus utitur, non septem, ut antea, sed octo annos addemus ; eoque pacto ejus chronologia nostræ respondere poterit. Qua de re monitum hic volui lectorem, ne nova hac numerandi ratione conturbetur. Nicephorus in Chronico et Tabulæ Theophani insertæ annos tantum novem *Anastasio* tribuunt ; sed cum exeunte anno DXCVIII, sedem inierit, duodecimum inchoavit. In Anastasio catalogum episcoporum Antiochensium claudit idem Nicephorus, quod ab eo tempore plerumque episcopi hæretici eam sedem occuparint. Quare nomen *Anastasii* martyris successoris nos latet.

3. *Isichius episc. Hierosolymorum et Theodorus Scribo episc. Alex. moriuntur.* — Ad num. 5. Baronius mortem *Isichii* patriarchæ Hierosolymitani recte hoc anno consignat. Auctor enim Chronici Alexandrini post consulatum Phocæ anno V habet : « Hoc anno Africa et Alexandria ab imperio deficiunt, et occiditur patriarcha Alexandrinus ab adversariis ; Isacius Hierosolymorum pontifex vixit : in cujus locum sufficitur Zacharias presbyter, et sacrorum vasorum custos Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Ædessa in hostium potestatem venit ». Ita locum Chronici Alexandrini vertit Raderus. Verum in græco legitur : παυέται δὲ καὶ Ισάκιος ἀπὸ Ιεροσολύμων, quæ verba sic vertenda, *Requievit vero et Isacius episcopus Hierosolymorum*, id est, *obiit*. Male etiam Ducangius locum illum interpretatur : *Abdicatur vero Isacius.* Nam verum quidem est, hoc verbum παύομαι, significare *dignitatem abdico*, sed tantum quando jungitur cum genitivo τῆς ἀρχῆς, non vero absolute et sine adjectione. Nostra interpretatio confirmatur ex Nicephoro in Chronico et Tabulis Theophani insertis, in quibus Isichio, qui anno DCI sedere cœperat, anni octo assignantur. Patriarcha ille Alexandrinus, qui interfectus est, vocabatur *Theodorus Scribo*, cujus mortem Baronius in annum sequentem perperam differt. Porro hæc Chronici Alexandrini chronologia ex his, quæ habet Nicephorus Callixti lib. 18, cap. ult. confirmatur. Ait enim librum illum 18, *triginta duorum*

annorum tempus continere, et quando opus suum absolvit, *Phocam* interfectum esse; in Urbe imperante Ecclesiasticum clavum obtinuisse *Sergium*; in Alexandrina sede *Theodoro Scriboni* post biennium demortuo successisse *Joannem Misericordem Cyprium*; et *Zachariam* Isaacio in sede Hierosolymitana. Librum illum 18 ab imperio Augusteo Tiberii Constantini, ideoque ab anno Christi DLXXVIII inchoat Nicephorus. Quare anno Christi DXC exeunte terminatur ejus Historia, tuncque *Zacharias*, et *S. Joannes Eleemosynarius* sacrum munus administrabant. *Scriboni* annos etiam duos tribuunt Nicephorus patriarcha in Chronico, et Tabulæ Theophani insertæ. De Africæ et Alexandriæ defectione ac cæde Alexandrini episcopi silent Theophanes, Cedrenus, et auctor Chronici Orientalis.

4. *Obitus S. Virgilii episc. Arelatensis.* — *Virgilium* episcopum Arelatensem anno DCI adhuc in vivis fuisse ostendit Epistola XLIV lib. 1 Registri Gregoriani *Indict.* IV, ad eum data. Sed quot annis postea superstes fuerit, nondum detegi potuit, quia auctor anonymus ejus Vitæ scriptor gravis, quem sub sæculi VIII initium vixisse ex numero 7 ejusdem Vitæ colligitur, nec diem nec annum mortis ejus memoravit, et ea Vita fine suo mutilata ad nos pervenit, ut videre est apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino, et apud Bollandum ad diem V mensis Martii, quo colitur a monachis Lerinensibus. Post *Virgilium* Arelatensem Ecclesiam administrarunt *Florianus*, cujus mentio in Diptychis Ecclesiæ Arelatensis, tomo III Analect., pag. 432, a Mabillonio publicatis, et post illum *Theodosius*, qui sedebat anno sexcentesimo trigesimo secundo, ut suo loco ostendam. Quare *S. Virgilius* hoc circiter anno diem obiit. Natus in Aquitania, monasterii Lerinensis monachus fuit et in eodem loco abbas secundum anonymum, ubi dum commissum sibi gregem custodit, episcopus Arelatensis renuntiatur. Basilicam in honorem S. Stephani protomartyris Arelati construxit, a sacris qui in ea reconduntur cineribus, nunc *S. Throphimi* nuncupatam. Alteram ædem in divi Honorati Lerinensis monasterii fundatoris honorem ædificavit extra muros civitatis, quæ hodie a religiosis divi Francisci de Paula inhabitatur. Turonensis in lib. 9, cap. 23 ad Childeberti II annum XIII, Christi DLXXXVIII, ait: « Obiit et Licerius Arelatensis episcopus, in cujus loco Virgilius abbas Augustodunensis, opitulante Syagrio episcopo, substitutus est ». Laudato tamen anonymo, qui eum abbatem Lerinensem dicit, majorem fidem hac in re habendam existimarim. De præclaris ejus virtutibus, pluribus idem anonymus agit.

5. *Moritur Tassilo Bajoariæ dux.* — Hoc circiter anno *Tassilo* Bajoariorum dux diem obiit. Paulus enim diaconus lib. 4, cap. 41, ait : « Mortuo Tassilone Bajoariorum duce, filius ejus Garibaldus Agunti a Sclavis devictus est, et Bajoariorum termini a prædantibus invaduntur. Bajoarii tamen, viribus resumptis, et prædas ab hostibus excusserunt, et hostes de finibus suis repulerunt ». Quæ autem narrat Paulus ante et post hæc verba, circa hæc tempora contigere. *Garibaldus II* Sclavos, Carantanos nempe, bello sollicitans ad *Aguntum* Norici oppidum ab Aquileia XC millia passuum, a Julio Carnico LX dissitum, in Antonini Itinerario memoratum, primo congressu infeliciter pugnat, sed collectis brevi iterum viribus finibus victor eos pepulit. Neque de eo aliud litteris proditum. Ex tempore, quo *Tassilo* mortuus, et *Garibaldus II* Bojorum dux renuntiatus, manifestus fit eorum error, qui adventum sancti *Rudberti* in Bajoariam, cum anno secundo *Childeberti II* post Guntramnum regnantis copulant. *Rudbertus* enim in Bajoariam venit, cum eam *Theodo* administraret, toto vero principatus *Childeberti II* tempore nullus *Theodo* Bajoariam rexit, licet id rerum Boicarum scriptores omnes persuasum habuerint.

BONIFACII IV ANNUS 4. — CHRISTI 610.

1. *Heraclius Phocam bello superatum occidit. imperator coronatur.* — Qui sequitur ordine annus Christi sexcentesimus decimus. Indictionis decimæ tertiæ, idem numeratur Phocæ imperatoris octavus et ultimus : hoc enim anno ex hac vita exiit sævissime trucidatus. Quomodo autem hæc se habuerint, ex Annalibus in Miscella ex Theophane recensitis describemus [1]. Verum (quod semel admonuisse sat

[1] Miscel. in Heracl. an. 1.

erit) scito supputationem annorum Domini, quæ apud Græcos reperitur, differre ab ea quæ apud Latinos est, annis octo: si quidem hunc quem octavum Phocæ Augusti annum omnes numerant, eumdem illi sexcentesimum secundum Domini annum ponunt : sed nec constans una eademque est apud eos Christi annorum supputatio : etenim in hunc usque annum quo occisus est Phocas, Nicephorus[1] numerat annos Domini sexcentos viginti quinque; Latini autem recte sexcentos decem supputant : « Quo, inquiunt, Heraclius in Africa imperator appellatus venit cum navibus castellatis habentibus intra se arculas, et imagines Dei matris, quemadmodum præses Georgius quoque perhibet, ducens et exercitum copiosum ab Africa et Mauritania : similiter et Niceta filius Gregoræ patricii per Alexandriam et Pentapolim habens secum multum populum pedestrem. Desponsaverat autem Heraclius Eudociam filiam Rogati Afri, quæ illo tempore Constantinopoli erat una cum Epiphania matre Heraclii. Audiens autem Phocas quod mater Heraclii in civitate esset, necnon et Eudocia, quæ ipsi fuerat desponsata, tenuit eas et obseravit in Dominico monasterio, quod cognominatur Novæ pœnitentiæ.

2. « Cum autem abiisset Heraclius Abidum, invenit Theodorum comitem Abidi, et sciscitatus ab eo, cognovit quæ Constantinopoli movebantur. At vero Phocas misit fratrem suum Domentiolum magistrum ad custodiendos Muros Longos : qui cum comperisset Heraclium Abidum adiisse, muris dimissis, fugit, et introivit Constantinopolim. Porro Heraclius apud Abidum recepit omnes exules principes, quos ibidem Phocas relegaverat in exilium, et ascendit cum eis Heracleam. Stephanus autem Cyzici metropolites acceptum stemma sanctæ Dei Genitricis Mariæ de Ecclesia detulit Heraclio. Præterea cum Constantinopolim pervenisset, divertit ad portum Sophiæ, initoque bello, vicit gratia Christi tyrannum. Vulgus autem hunc comprehensum interfecerunt, et igne apud Taurum (sive dixeris forum Bovis) cremaverunt ». Hæc Theophanes. Ex Cedreno autem adduntur ista : vexisse nimirum secum ex Africa Heraclium venerandam quoque imaginem Salvatoris nullo manuum ministerio factam, sed miraculo effigiatam; quam etiam secum habuisse, cum adversus Cosrhoen profectus est in bellum Persicum, itidem Annales edocent, nosque suo loco dicemus. Plane consultius esse experimento cognitum est contra hostes ferre Christi Redemptoris atque Dei Genitricis imagines, quam more Romano, imperatorum effigies. Quæ autem contigerint post belli navalis victoriam, idem Cedrenus ista addit, distincte satis necem Phocæ pertractans :

3. « Tunc Photinus quidam, cujus uxori Phocas stuprum intulerat, in regiam cum militibus irrumpit, Phocam ignominiose e solio detrahit, imperatoria veste spoliat; nigraque circumdatum veste, et numellis inclusum contemptim ad Heraclium deducit. Qui ut primum conspexit Phocam : Miser, inquit, itane Rempublicam gubernasti? At deploratus Phocas respondit : Tuum est rectius eam gerere. Illico autem Heraclius jubet manus et pedes, mox humeros et pudenda amputari, tandem et caput : trunci quod reliquum fuit, milites in foro Bovis combusserunt ». Hunc tandem consecutus est finem immanissimus tyrannus. Subdit vero Cedrenus : « Adjuvit Heraclii conatum etiam Crispus gener Phocæ, quem imperio potitus Heraclius Cappadociæ præsidem fecit. Sed cum Crispus ibi seditionem moveret, Heraclius eum in senatum perduxit; manuque tenens chartam, in qua indicia Crispi insidiarum in Heraclium erant scripta, ea caput Crispi pulsavit, dicens : Miser, qui ne socero quidem fidem præstiteris : quid faceres amico? In clericum ergo eum redigit, et solum vertere jubet : itaque in exilio mortuus est. Porro quidam sanctus monachus, Phoca imperante, Deum ad disceptationem provocans; quæsivit, cur tam impium Christianis imposuit imperatorem? Audivitque vocem, cum quidem neminem videret, sibi dicentem : Deteriorem illo alium inveniri potuisse nullum, et hoc meruisse Constantinopolitanorum flagitia ».

4. Ad postremum de Phoca illud non prætermittendum, ipsum, dum imperaret, contendisse magnis studiis, ut ii quos in bello adversus Christianæ fidei hostes certantes occidi contigisset, inter martyres censerentur. Hac ipsum puto via collapsam militiam Romanorum exercitus, enervatumque militum robur erigere atque firmare conatum esse, cum videret annis singulis a rege Persarum eos sterni atque fugari : probe sciens, non viros tantum, sed et feminas ætate quoque tenellas fortiores ea spe extitisse tortoribus, atque inermes superasse etiam imperatores. Cum autem ejusmodi animi sui consilium prodidisset in medium, et per sacerdotes, quorum sciret arbitrii esse sancire canones, ea perfici postulasset : minime auditus fuit. Restiterunt tunc magna laude Constantinopolitanus et alii qui cum eo ibi erant antistites, utentes potissimum auctoritate S. Basilii, cujus esset ad Amphilochium canon pœnitentialis de iis qui in bello fecissent homicidium, ut non impertiretur eis sacra communio absque prævia pœnitentia. Cum audisset ille tanti Patris sententiam, ejus cessit auctoritati, ab instituto penitus cessans. Habet ista Theodorus[1] Balsamon, dum ejusdem sancti Basilii canones interpretatur. Sic igitur Phocas (ut dictum est) hoc anno occiditur, cum imperii annum octavum inchoasset. Fuisse autem una cum Phoca alios fratres ejus et necessarios enecatos, Zonaras auctor est.

5. De Heraclio autem in imperatorem Constantinopoli coronato ista produnt Græcorum Annales : « Ingressus ergo Heraclius regalia, coronatus est a Sergio patriarcha in oratorio sancti Stephani in

[1] Niceph. l. XVIII. c. 26 in fin.

[1] Theod. Balsam. in can. XIII. Basil. Epist. ad Amphil.

palatio sito. Coronata est vero eadem die Eudocia (ita ex Fabia dicta, ut testatur Zonaras atque Cedrenus) sponsa ejus in Augustam : et accepit uterque a Sergio patriarcha nuptiarum coronas : et uno eodemque die imperator simul et sponsus ostenditur ». Cujus effigies habitudoque corporis ita describitur : « Fuit Heraclius statura mediocri, robustus, firmo pectore, oculis elegantibus ac nonnihil cæsiis, fulvo crine, albus, barba lata atque prolixa : sed imperator factus, extemplo comam totondit, ac mentum rasit, qui est imperatorum habitus. Fuit autem ipse genere Cappadox ex viris illustribus ortus, et divitiis florentissimus, manu promptus ac robustus, Constantinumque minime degenerem ex conjuge prima suscepit ». Hæc Glicas, atque Cedrenus.

6. *Clades Romanorum a Persis.* — Fuisset plane hic annus in omnibus ex nece tyranni felicissimus, nisi Persarum cladem esset expertus. Etenim hæc Annales habent : « Mense vero Maii castra moverunt Persæ contra Syriam, et ceperunt Apameam et Edissam, et venerunt usque Antiochiam. Porro Romani occurrentes eis superati sunt et periit omnis populus Romanorum, adeo ut valde pauci ex his evaderent ». Hic rerum Orientalium status. in meliori tamen spe ob tyrannum demptum de medio, collocatus.

7. *Joannes Eleemosynarius episcopus Alexandrinus, et ejus sanctitatis primordia.* — Hoc item anno Theodorus Alexandrinus episcopus ubi sedisset annos duos (ut habet Nicephori Chronicon) mortuus est, atque in ejus locum creatus est Joannes cognomento Eleemosynarius, cujus res præclare gestas scriptis mandavit Leontius Neapolis Cypri ejusdem æqualis, quæ cognita atque recepta fuere in Concilio Nicæno posteriori. Fuit ipse Joannes genere Cyprius filius Epiphanii ejusdem insulæ præfecti : de cujus electione memoria satis digna Leontius ista habet [1] : « Hinc evadit omnibus manifestus non privatis solum et principibus, sed etiam ipsi imperatori. Heraclius autem tunc sceptra tenebat Romanorum. Quamobrem cum civitas Alexandrina tunc esset orbata patriarcha, ad hunc virum toto contendit desiderio, et rogabat imperatorem, ne ipsa a scopo suo excideret, sed ab eo Pontifice pasceretur eorum Ecclesia. Et ille quidem magnum illum accersit protinus, et omnibus modis conatur ei persuadere, ut ad sedem ascendat. Ille autem strenue resistit, dicens se timere rei magnitudinem, nec se posse tantam sustinere dignitatem. Cum vero Nicetas dignitate patricius (hunc puto Nicetam illum, qui occidit Phocam imperatorem, de quo hoc eodem anno superius) qui tunc multum poterat apud imperatorem, et beato Joanni erat frater spiritu, et vinculis amicitiæ erat ei optime conjunctus, et alioqui recte sciebat virtutem ejus incomparabilem, et noverat illum (si ullus esset alius) ea sede esse dignum, vehementer instaret imperatori, dicens ne eum remitteret, sed vel invitum ad sedem eveheret : urgens imperator majore impetu et spiritu persuadet Joanni, ut suscipiat pontificatum, ut qui reputaverit non sine Dei numine fuisse tantam Alexandrini populi commotionem et imperatoris contentionem. Fit itaque sedis Marci successor tempore quidem nescio quotus post illum, sed non multum remotus a vita illius et virtute; quomodo etiam possunt ostendere, quæ statim post susceptam administrationem recte ab illo sunt gesta.

8. « Postquam enim ascendit sedem, hoc ante alia omnia contendit, ut renovaret Marci prædicationem et fidem Patrum qui præcesserant, et hæreticorum quæ enata fuerant zizania evelleret radicitus. Nam cum Petrus Cnaphæus blasphemam quamdam in divinitatem additionem hymno ter sancto ausus esset inserere, et ei quod est, Sanctus, Immortalis, adjecisset: Qui crucifixus est propter nos, divinus ille vir, hac blasphemia sublata, impatibilem et immortalem Divinitatem suo dogmate asseruit, et gregem ita sentire docuit ». Quamvis enim Eulogius ejusdem Ecclesiæ sanctus episcopus in idipsum plurimum laborasset, multumque profecisset, tamen deficiente qui eos in officio contineret, in morbum graviori damno relapsi sunt : cujus rei causa plurimum Joanni quoque laboris remansit, ex quo et magnum proventum collegit. Nam audi quæ mox Leontius subdit : « Cum autem invenisset septem sola Orthodoxorum oratoria, ea effecit decies plura, ut qui ea septuaginta constituerit. Deinde omne confert studium, ut qui capti fuerant omne genus hæresibus, converterentur ad pietatem ». Correxit insuper hic, quod corrigendum scripserat sanctus Gregorius papa (ut vidimus) ad Eulogium, nempe de extirpandis simoniæ malis fruticibus, quos in agro ejus Ecclesiæ mirum in modum excrevisse, vehementer doluit : quomodo autem continuo securim apposuit ad radicem infelicis arboris, ita pergit dicere de eo Leontius : « Fuit zelus ejus vehementissimus in ordinationibus, ut eæ quidem puræ essent a lucris et muneribus, nulla autem earum fieret citra examinationem. Præterea autem maximam adhibuit diligentiam in defendendis iis quibus fiebat injuria, et ne judices gratificando personis jus roderent, sed justitiæ trutina ponderarent judicia, et nec ad gratiam respicerent, nec ad odium.

« Quod autem erat ei maximum et maxime proprium, erat misericordia in pauperes, et in curandis indigentibus insatiabilitas et proclivitas, quæ non poterat comprimi, et nihil omnino parcere pecuniis, adeo ut etiam sæpe ad fundum ipsum perveniret. Cum itaque præter alia sua beneficia exstruxisset xenodochia et nosocomia et ptochotrophia, eis frumentum attribuit quotidianum ; tantæque hæc erant ei curæ, ut etiam pauperibus feminis, quibus ad pariendum non erant habitacula, neque aliquid eorum quæ sunt apta ad earum curationem, septem domos attribuerit ex diversis locis civitatis,

[1] Leont. vita Joan. apud Sur. die XVIII. Januar.

effeceritque ut in eis essent lecti, et stragula, et suppeditatio alimentorum, qua reficeretur indigentia parientium. Præter hæc pauperibus quoque clericis providebat, et unicuique pecuniæ præbebantur annuæ : non eis autem solis, sed etiam episcopis, quibus sumptus minime suppetebant ad victum ».

9. His addenda sunt quæ hoc ipso sedis suæ exordio idem Joannes circa pauperum curam memoratu digna instituit. Ait enim Leontius : « Cum primum ejus fidei creditus fuisset episcopatus, iis accersitis qui res Ecclesiæ dispensabant, iis etiam simul audientibus qui erant a secreto : Non est, inquit, justum, o fratres et in ministerio socii, ullius alterius rei curam gerere prius quam Christi. Euntes itaque per totam civitatem singulatim describite meos dominos. Cum autem illi, postquam hoc dixisset, dubitarent, et quinam essent patriarchæ domini, interrogarent: Quos vos (dixit ille) pauperes et mendicos soletis appellare, eos ego dominos meos et adjutores nomino : nam ii soli mihi possunt opem ferre, ut a Christi regno non excidam. Postquam autem cito factum fuerat, quod jusserat, intellexit, omnes qui numerati fuerant, efficere septem millia et quingentos ; et jussit unicuique eorum dari sumptum diurnum. Post hæc autem suum convertit studium ad hoc, ut justis ponderibus et mensuris uterentur qui vendebant in civitate: quod quidem pulchre fecit vir justus publice præscriptis edictis.

« Porro hoc quoque ab illo factum est, quo magnam curam gerebat eorum quibus fiebat injuria. Nam cum accepisset multos ad eum accessuros, et de iis quæ illis factæ fuerant injuriis supplicaturos, ab iis qui ipsum sequebantur arceri : quid facit ? Duobus hebdomadæ constitutis diebus, quarto, inquam, die, et die Parasceves sedens in templi porticibus, se cuilibet volenti præbebat adeundum, nonnullos ex iis qui erant virtute insignes habens secum considentes. Quibus sæpe dictitabat illud dignum quod scriptis et memoriæ mandetur : Si nobis (dicens) qui sumus homines, licet omnino ad Deum accedere absque ullo intercessore, et de quibus volumus eum rogare : quomodo non ipsi quoque nostris conservis portas aperuerimus absque ullo impedimento ? et non cuilibet, cui est opus, benignam aurem præbuerimus ? Scimus enim eadem mensura qua mensi fuerimus, eamdem nos esse mensuram vicissim accepturos. Cum autem (ut consueverat) aliquando præsedisset et nullus accessisset, surgens vespere, recessit tristis et lacrymans. Nullo vero audente rogare causam, cur esset tristis : divinus qui aderat Sophronius : Quid est, inquit, o vir divine, quod te affecit molestia, et animi ægritudine bonam tuam implevit animam? Ille autem miti ac leni voce : Hodie, inquit, miserandus Joannes non ab aliquo ullam accepit mercedem, neque ullum vel minimum piaculum potuit offerre Christo pro multis et magnis suis delictis, quomodo neque alias unquam. Quid hoc illo minus (nisi etiam majus dixeris) quod dicunt esse cujusdam imperatoris Romanorum, qui dixit : Hodie non regnavimus, quoniam neminem affecimus beneficio ? Cum itaque sacrosanctus intellexisset Sophronius quid sibi vellet quod ab eo dictum fuerat: Te potius, inquit, lætari oporteret, et non tristitia affici, o beatissime domine, quod tibi commissum gregem feceris vivere in tanta pace, ut nullus de re aliqua cum vicino habeat controversiam, sed tanquam Angeli aliqui absque ulla lite et contentione vivant in terra. Cum autem verum esse quod dixerat invenisset vir mitissimus, statim fuit traductus ad animi lætitiam, et pro eo Deo egit gratias. Hoc dicunt etiam esse imitatum, qui Heraclio in imperio successit, Constantinum, qui etiam hujus divini viri fuit filius secundum spiritum ». Hucusque de primordiis tanti præsulis Joannis Leontius.

10. *Concilium Romæ pro rebus Angliæ, et de dedicatione ibidem Ecclesiæ S. Petri.* — Quod vero pertinet ad res Occidentales: celebrata est hoc anno mense Februarii, vivente adhuc Phoca imp. a Bonifacio IV Pontifice Synodus Romæ de rebus Anglorum. Mellitus enim Londoniensis (Londiniensis) episcopus ea de causa Romam ad Bonifacium ipsum se contulit. De his autem hæc Beda habet[1] : « His temporibus venit Mellitus Londoniæ episcopus Romam, de necessariis Ecclesiæ Anglorum causis cum Apostolico papa Bonifacio tractaturus. Et cum idem papa reverendissimus cogeret Synodum episcoporum Italiæ de vita monachorum et quiete ordinaturus, et ipse Mellitus inter eos assedit, anno octavo imperii Phocatis, Indictione decima tertia, tertia die kalendarum Martiarum : ut quæque erant regulariter decreta sua quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac in Britanniam rediens, secum Anglorum Ecclesiæ mandata atque observanda deferret una cum Epistolis, quas idem Pontifex Deo dilecto archiepiscopo Laurentio et clero universo, similiter et Edilbertho regi atque genti Anglorum direxit. Hic est Bonifacius quartus a B. Gregorio Romanæ Urbis episcopo, qui impetravit a Phocate principe donari Ecclesiæ Christi templum Romæ, quod Pantheon vocabatur ab antiquis, etc. » ut supra. At Epistolæ a Bonifacio papa scriptæ in Britanniam ad diversos desiderantur, sicut et ejusdem Concilii Romæ habiti Acta. Recens namque erat erectum monasterium extra mœnia Londinii sive Londonii civitatis, pro cujus regulari observantia Mellitus sollicitus Romam se contulerat : utpote quod illud ipsum fore sciret, si bene custodiretur, amplum seminarium, ex quo omnes Ecclesiæ quæ erant in Anglia sibi adsciscerent antistites. His accedebat alia causa, quæ et potissima videri poterat, de Ecclesiæ S. Petri ejusdem monasterii facta divinitus dedicatione, num rata haberi deberet. Nam quid valde mirandum tunc acciderit, Ealredus ab-

[1] Beda hist. Angl. l. II. c. 4.

bas scriptor gravissimus, qui res gestas S. Eduardi regis Anglorum scriptis tradidit, hoc ipsum posteris probe testatum reliquit verbis istis [1] :

11. « Tempore quo rex Ethelbertus, qui regnavit in Cantia, prædicante beato Augustino, fidei sacramenta susceperat, nepos ejus Sebertus (Saberethum hunc vocat Beda [2]) qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem episcopo evangelizante suscepit. Hic Londoniis, quæ regni sui caput habebatur, intra muros Ecclesiam beati Pauli fabricavit, et episcopali honore, Mellitum episcopum instituens, honoravit : extra muros vero in Occidentali parte in honore beati Petri monasterium insigne fundavit, et multis possessionibus ditavit. Nocte autem dedicationem ejusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamensis fluvii, qui idem monasterium præterfluit, ulteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparens, promissa mercede, transponi se ab eodem et petiit et promeruit. Egressus autem de navicula, Ecclesiam, piscatore cernente, ingreditur. Et ecce subito lux cælestis emicuit, miroque splendore illustrans omnia, noctem convertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo civium supernorum ingredientium, melodiaque cælestis insonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus quæ ad Ecclesiæ dedicationem spectant solemniis, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem dum divini luminis fulgore perterritum et alienatum pæne sensibus reperisset, blanda consolatione reddit hominem sibi, animum rationi.

« Ingredientes cymbam simul uterque piscator, ait Petrus : Numquid pulmentarium non habes ? Et ille : Inconsuetæ, inquit, lucis perfusione stupidus, et exspectatione tui detentus nihil cepi, sed promissam a te mercedem securus exspectavi. Ad hæc Apostolus ait : Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piscator, et mox implevit rete piscium maxima multitudo. Omnes erant ejusdem generis pisces, præter unum miræ enormitatis esocium. Quibus ad ripam extractis, dixit Apostolus : Hunc, qui præ cæteris pretio et magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piscem episcopo : pro nautica vero mercede cætera tibi tolle. Hujus generis copia abundabis in vita tua, et longo tempore post te progenies tua : tantum ne ultra piscari audeatis celebritate Dominica. Ego sum Petrus qui loquor tecum, qui cum meis concivibus constructam in meo nomine Basilicam dedicavi, episcopalemque benedictionem meæ sanctificationis auctoritate præveni. Dic ergo Pontifici quæ vidisti et audisti ; tuoque sermoni signa parietibus impressa testimonium perhibebunt. Supersedeat igitur dedicatione : suppleat, quod omisimus, Dominici corporis et sanguinis sacrosancta mysteria : populumque sermone erudiens, notificet omnibus, hunc locum me crebro visitaturum, hic me fidelium votis et precibus adfuturum, sobrie vero et pie et juste in hoc sæculo viventibus cæli januam reseraturum. His dictis, confestim ab ejus oculis disparuit.

« Mane autem facto, episcopo Mellito ad dedicandam Ecclesiam procedenti, cum pisce piscator occurrit, et omnia quæ sibi mandata fuerant, pandit. Stupet antistes, reseratisque Ecclesiæ valvis, videt pavimentum utriusque alphabeti inscriptione signatum, parietem bissenis in locis sanctificationis oleo linitum, totidem cæreorum reliquias duodenis crucibus inhærere, et quasi recenti aspersione adhuc cuncta madescere. Quod videns episcopus, una cum populo Deum benedicebat, et illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut a patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei conferret, beato Petro, eique servientibus decimas offerebat. Unus autem semel fraudem ausus inferre, mox tandiu artis caruit beneficio, donec confessus reatum, et ablatum restitueret, et promitteret correctionem ». Hucusque de his Ealredus. Ad hæc igitur tam grandia Summo Pontifici significanda (si conjectura agere interdum licet) utique opinatus fuerim Mellitum Romam concessisse ad consulendum ipsum, numquid standum foret visis ejusmodi, ut amplius Ecclesia illa minime consecrari deberet, simulque et quæ opus erant pro ejusdem monasterii optima institutione ab eodem Pontifice requisisse.

12. *Concilium Toletanum Ecclesiæ Toletanæ jura vindicans.* — Hoc itidem anno sexcentesimo decimo, qui ab Hispanis notatur Æra sexcentesima quadragesima octava, celebratum est Toletanum Concilium sub Gundemaro rege qui tertius fuit a Reccaredo primo ex Gothis rege Catholico : post eum enim Liuba regnum tenuit annos duos, et annos sex mensesque decem ejus successor Wittericus. Quænam autem hujus celebrandi Concilii causa præcesserit, ex ejus Actis satis accipitur, necnon ex ejusdem regis Gundemari Constitutione hoc eodem anno edita, quam subjiciemus. Cum enim Toletanæ Ecclesiæ primatum aliqui labefactare studerent, quasi non totius ipsa Carthaginensis provinciæ metropolis, sed tantum Carpetaniæ : hac de causa, ad hæc definienda, Synodum hanc oportuit congregari. Qui adversabantur, ea potissimum ratione agebant, quod apparebat in subscriptione facta per Euphemium episcopum Toletanum in Concilio tertio Toletano ipsum se subscripsisse metropolitanum provinciæ Carpetaniæ. Quod ergo tunc ex modestia factum videri poterat, ne quid juris ob id imminutum esset Ecclesiæ Toletanæ, ex eaque occasione negotium facesseretur Toletanis antistitibus : visum est Concilio, ipsique regi ista per Synodale Decretum debere fieri notiora. Hæc quidem ex iis quæ in eadem Gundemari Constitutione habentur, satis colligi posse videntur. Sic igitur in hoc Concilio nihil præterea actum apparet ab episcopis provinciæ Carthaginensis, qui in unum convenerunt numero quindecim, nisi ut profiterentur Ecclesiam Toletanam Cartha-

[1] Ealred. in vita S. Eduardi reg. apud Sur. die v. Jan. — [2] Beda hist. Angl. l. II. c. 3.

ginensis provinciæ esse metropolim, eamque antiquitus consecutam esse dignitatem. Porro Decretum ipsorum sic se habet:

13. « Convenientibus nobis in unum pro religione et fide quam Christo debemus, placuit, ne quid ultra in nobis absurdum vel illicitum oriatur, alterna collatione Decretum justissimæ promulgare sententiæ, quo perspicue clareat inter nos ordo ac disciplina Ecclesiasticæ dignitatis, et agnoscatur fraternæ concordia pacis. Tali ergo dispositione necessarium contuentes ob studium nostri ordinis communi electione decrevimus congruum esse provida dispositione judicium, fatentes hujus sacrosanctæ Toletanæ Ecclesiæ sedem metropolitani nominis habere auctoritatem, eamque nostris Ecclesiis et honoris anteire potestate et meritis. Cujus quidem principatus nequaquam collationis nostræ conniventia nuper eligitur, sed jamdudum existere, antiquorum Patrum Synodali sententia declaratur, ea duntaxat Concilii forma, quæ apud sanctum Montanum episcopum in eadem urbe legitur habita. Proinde ergo dispositionem nostram instructæ collationis definitione celebrantes, elegimus ne quis ultra comprovincialium sacerdotum inani ac perversa contentione obnitatur hujus sacrosanctæ Ecclesiæ Toletanæ primatum contemnere, neque pervicaci schismatum studio ad summos sacerdotalium insularum ordines, remota hujus sedis potestate, a nobis quempiam (sicut hactenus factum est) provehere. Talem itaque specialiter a nobis ac successoribus nostris deferri dignitatis honorificentiam huic Ecclesiæ pollicemur, qualem in Decretis sanctorum Conciliorum beatissimi Patres metropolitanis Ecclesiis decreverunt. Hujus ergo et nos reverentiæ observationem fideli custodia pollicemur: hujus honorificentiam conservari diligenti prospectu a successoribus nostris per metas sequentium ætatum volumus. Sane quicumque ex nobis vel successoribus nostris hæc statuta transcenderit, anathema sit Domino nostro Jesu Christo, atque culmine sacerdotali dejectus, perpetua excommunicationis sententia prædamnetur. Facta Constitutio sacerdotum in urbe Toletana sub die x kalend. Novemb. anno regni primo piissimi atque gloriosissimi Gundemari regis, Æra DCXLVIII ». Sequitur deinde subscriptio quindecim episcoporum.

Post hæc vero facta est Constitutio a Gundemaro rege probante quæ a Dei sacerdotibus statuta essent: quæ eidem Concilio apposita his verbis habetur:

« Flavius Gundemarus rex venerabilibus Patribus nostris Carthaginensibus sacerdotibus.

14. « Licet regni nostri cura in disponendis atque gubernandis humani generis rebus promptissima esse videatur: tunc tamen majestas nostra maxime gloriosiori decoratur fama virtutum, cum ea quæ ad Divinitatis et religionis ordinem pertinent, æquitate rectissimi tramitis disponuntur: scientes, ob hoc pietatem nostram non solum diuturnum temporalis imperii consequi titulum, sed etiam æternorum adipisci gloriam meritorum. Nonnullam enim in disciplinis Ecclesiasticis contra canonum auctoritatem per moras præcedentium temporum licentiam sibi de usurpatione præteriti principis fecerunt: ita ut quidam episcoporum Carthaginensis provinciæ non revereantur contra canonicæ auctoritatis sententiam passim ac libere contra metropolitanæ Ecclesiæ potestatem per quasdam fratrias et conspirationes inexploratæ vitæ omnes (homines) episcopali officio provehi, atque hanc ipsam præfatæ Ecclesiæ dignitatem imperii nostri solio sublimatam contemnere, perturbantes Ecclesiastici ordinis veritatem, ejusque sedis auctoritate, quam prisca canonum declarat sententia, abutentes. Quod nos ultra modo usque in perpetuum fieri nequaquam permittimus, sed honorem primatus juxta antiquam Synodalis Concilii auctoritatem per omnes Carthaginensis provinciæ Ecclesias Toletanæ Ecclesiæ sedis episcopum habere ostendimus, eumque inter coepiscopos tam honoris præcellere dignitate, quam nominis, juxta quod de metropolitanis per singulas provincias antiqua canonum traditio sanxit, et auctoritas vetus permisit. Neque eamdem Carthaginensem provinciam in ancipiti duorum metropolitanorum regimine contra Patrum decreta permittimus dividendam, per quod oriatur varietas schismatum, quibus subvertatur fides, et unitas scindatur. Sed hæc ipsa sedes (sicut prædictum est) antiqua nominis sui ac nostri cultu imperii, ita et totius provinciæ polleat Ecclesiæ dignitate, et præcellat potestate.

« Illud autem quod jampridem in generali Synodo Concilii Toletani a venerabili Euphemio episcopo manus subscriptione notatum est, Carpetaniæ provinciæ Toletanam esse sedem metropolim: nos ejusdem ignorantiæ sententiam corrigimus, scientes proculdubio Carpetaniæ regionem non esse provinciam, sed partem Carthaginensis provinciæ, juxta quod et antiqua rerum gestarum monumenta declarant. Ob hoc, quia una eademque provincia est, decernimus, ut sicut Bætica, Lusitania, vel Tarraconensis provincia, vel reliquæ ad regni nostri regimina pertinentes, secundum antiqua Patrum Decreta singulos noscuntur habere metropolitanos, ita et Carthaginensis provincia unum eumdemque quem prisca Synodalis declarat auctoritas, et veneretur primatem, et inter omnes comprovinciales summum honoret antistitem: neque quicquam contempto eodem ultra fiat, qualia hactenus arrogantium sacerdotum superba tentavit præsumptio.

« Sane per hoc auctoritatis nostræ edictum amodo et vivendi damus tenorem, et religionis vel innocentiæ legem; nec ultra postmodum inordinata licentia ab episcopis similia fieri patimur: sed per nostram clementiam, præteritæ negligentiæ, pietatis intuitu et veniam damus, et indulgentiæ opem concedimus; et dum sit magna culpa hactenus deliquisse, majoris tamen ac inexpiabilis censura tenebit obnoxios, qui hoc nostrum Decretum

ex auctoritate priscorum Patrum veniens, temerario ausu violare tentaverit; nec ultra veniam delicti faciemus admissi, adempti, si dehinc honorem ejusdem Ecclesiæ quilibet Carthaginensium sacerdotum contempserit : subiturus proculdubio inobediens, tam degradationis vel excommunicationis Ecclesiasticæ sententiam, quam etiam nostræ severitatis censuram. Nos enim talia in divinis Ecclesiis disponentes, credimus fideliter regnum imperii nostri ita divino gubernaculo regi, sicut et nos cultum ordinis, zelo justitiæ accensi, et corrigere studemus, et in perpetuum servare disponimus ». Hactenus Constitutio regia, cui non episcopi dictæ Synodi, sed ex aliis Hispaniæ provinciis et Galliæ Narbonensis subscripti habentur numero viginti sex: qua (ut apparet) rex nihil sua potestate decernit, sed quæ a Conciliis olim essent Decreta, servari mandat, appositis pœnis per episcopos latis vel ferendis, suæ addita comminatione censuræ. Cui quidem Constitutioni cum episcopi viginti sex (ut diximus) subscripti legantur, primo loco S. Isidorus chirographum suum ita apposuit :

« Ego Isidorus Hispalensis Ecclesiæ provinciæ Bæticæ metropolitanus episcopus, dum in urbem Toletanam pro occursu regio advenissem, agnitis his Constitutionibus, assensum præbui, atque subscripsi ». Itidem Innocentius Emeritensis metropolitanus Lusitaniæ iisdem verbis, ac deinceps cæteri. Quod vero nec dicto Concilio, neque Constitutioni Gundemari subscriptus reperiatur episcopus Carthaginensis : refugisse idem videri potest his interesse Decretis, quæ sciret in præjudicium prærogativæ suæ Ecclesiæ ferri, cum ipse metropolitanum se esse ejusdem Carthaginensis provinciæ jactaret, Toletanum vero partis ejus quæ Carpetania dicebatur. Ut autem non unius Carthaginensis provinciæ, sed totius Hispaniæ Toletanus episcopus primas esset, ab Ecclesia Romana Toletanam Ecclesiam esse consecutam certum est, neque id semel, sed repetitis sæpius postea privilegiis perpetuo stabilitum.

Quando autem primum acciderit, ut Toletana Ecclesia ab Ecclesia Romana hujusmodi consecuta sit privilegium, id fateor mihi hactenus inexploratum. Nam quod aliqui tradunt id esse consecutam Ecclesiam Toletanam a temporibus S. Petri Apostoli et ab ipso Petro, haud probari potest. Quomodo enim id tunc factum potuit, si an primatum ipsa gereret unius provinciæ Carthaginensis, in controversiam deductum fuit hoc tempore Gundemari regis, ut ex ipsius edicto liquet ? Certe quidem id rex minime prætermisisset asserere, qui Toletano episcopo tantummodo tribuit, ut inter coepiscopos provinciæ Carthaginensis ipse primatus jure præcellat, ut ex recitato constat edicto. Hæc et alia sunt quæ me de Toletanæ Ecclesiæ primatu hujus temporis super omnes Hispaniarum Ecclesias dubitare compellunt. Cæterum summo honore super omnes alias Hispaniarum Ecclesias semper habitam esse Toletanam, evidens illud est argumentum, quod longe frequentiora illic reperiuntur sacra Concilia celebrata.

Anno periodi Græco-Romanæ 6103. — Anno Æræ Hispan. 648. — Jesu Christi 610. — Bonifacii IV papæ 4. — Heraclii imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VIII *post consulatum Phocæ Aug.* VI. Ita auctor Chronici Alexandrini, qui postea Indictione XIV. kalend. Septemb. inchoata, inquit : « A septimo Octob. præsentis Indict. usque ad XIII Januarii Indict. ejusdem in publicis Tabulis imperii Heraclii (anno primo) » ; quæ duæ ultimæ voces ab amanuensi prætermissæ.

2. *Conjuratio in Phocam imp.* — A num. 1 ad 6. Auctor Chronici Alexandrini scribit : « Hoc anno mense Hyperberetæo, Romanis Octobri die tertio, Indict. XIV, Sabbato, apparet magna classis ad Castellum Rotundum (situm ad civitatis angulum ; qui Propontidem spectat, Rotundum appellatum, quod in orbicularem formam exstructum esset, de quo Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 1, num. 16), in qua erat Heraclius Heraclii filius. Tunc Phocas eodem die a Processo Hebdomi (erat Hebdomum partim intra, partim extra urbem Constantinopolitanam, ut ibidem Ducangius lib. 2, num. 44 et seqq.) circa vesperam equo venit in urbis palatium. Die sequenti, qui fuit Dominicus, navibus urbi admotis, Bonosus, qui Phocæ imperio magna et atrocia facinora in magna urbe Antiochia designarat, impulsu Theophanis æterna digni memoria, cum ea tempestate esset Constantinopoli, conjecto igne in Cæsarii viciniam, descivit, et fugit, in portum Juliani ad locum, qui Mauri dicitur,

redactus ad angustias scipsum præcipitem dedit in mare, acceptoque ab quodam excubitore vulnere ictus gladii in mari, ut erat, oppetiit, cujus ejectum cadaver raptum et tractum est ad Bovem exustum. Die sexto (legendum, die quinto, in quem hoc anno feria secunda incidit) ejusdem mensis feria secunda illucescente Photius curator palatii Placidiani, et Probus patricius raptum Phocam ex palatio Archangeli omnibus nudatum vestibus deduxerunt in portum velut ad ædem Sophiæ, imposilumque navi ostenderunt classi, et hunc deportarunt ad Heraclium : cujus Phocæ precisa ab humero dextra; et capite amputato, manus quidem ipsius cuspidi imposita a foro per mediam urbem traducta est, caput autem conto præfixum, et ita ipsum quoque circumlatum est. Truncus autem corporis per ventrem raptatus, ad Chalcan. Hippodromi deportatus est, pone quem tractus est, et Leo quidam Syrus officio sacellarius, cumque adhuc spiraret, quispiam illum juxta Chalcam ligno percussit, ex qua plaga decessit, caputque illius præfixum cuspidi est. Corpora ita delata illius et Phocæ ad Bovem concremata sunt. Similiter etiam ibidem exustus est Mapparius et Taxeota, qui cognominatus est ab dæmonariis.

3. *Occiditur.* — « Hora nona ejusdem diei lunæ Heraclius in imperatorem inauguratus est a Sergio patriarcha Constantinopolitano in templo magno. Postero die, qui fuit dies Martis, dum celebrarentur Circenses ludi, Leontii Syri caput illatum est, et cum statua Phocæ, quam dum viveret illi in Circum cum cereis accensis candidati vani mortales intulerant, exustum est. Concrematum est eodem tempore Venetum bandum ». Ita auctor Chronici Alexandrini.

4. *Theophanes annum unum prætermisit, et multa ex Georgio Pisidio desumpsit.* — *Photii*, quem Cedrenus *Photinum* perperam vocat, unius ex illustribus, uxorem tyrannus vi constuprarat, ut testantur idem Cedrenus, Zonaras, et S. Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus in suo breviario historico, quod ab imperio Phocæ exorditur, et cujus ope historiam Ecclesiasticam usque ad annum DCCLXVIII quo perducitur, illustrabimus. *Crispus* imperatoris gener, præfectus urbi, Phocæ ob recentem injuriam infensus *Heraclium* omnibus in rebus adjuvit, inquit idem Nicephorus, qui addit, *Heraclium*, statim ac urbem accessit, in *Domentiolum* Phocæ fratrem, et *Bonosum* ac *Leontium* fisci quæstorem mortis supplicium decrevisse. Sed Bonosi mortem, ut mox vidimus, auctor Chronici Alexandrini aliter narrat. Theophanes, qui Georgii Pisidii historiam legerat, S. Nicephoro ignotam, anno Incarnat. secundum Alexandrinos DCII (qui additis septem unitatibus non vero octo, ut vulgaris est sententia, ducit nos ad annum Æræ Christianæ DCIX cujus mense Septembri inchoatur), in narratione interitus Phocæ, non differt ab aliis, sed in tempore graviter hallucinatur, et cum anno Æræ Christianæ DCIX, quæ præsenti contigere, conjungit; ait enim : « Hoc anno, mensis Octobris die quarto, Indictione decima quarta, Heraclius ex Africa appulit cum navibus turritis, in quarum malis arculæ et Dei matris imagines appensæ, prout Pisidius Georgius narrat, ingenti exercitu ex Africa et Mauritania advecto » et cætera, quæ Baronius ex auctore Miscellæ recitat. Is enim auctor ex Theophane tanquam ex flumine suos rivos deduxit, et Baronius Theophanem non viderat, ex quo ideo multa in Annales nobis corrivanda fuere. Porro Indictio XIV non respondet anno DCII Æræ Alexandrinæ mense Octobri, neque ideo anno Æræ Christianæ DCIX, eodem mense. Quare manifestum est, *Theophanem* annum unum, paulo ante currentem, præteriisse, et anno Alexandrino DCII recitasse, quæ anno DCIII ejusdem Æræ contigere. Imposterum itaque usque ad annum Dionysianum DCXCIII, annis Incarnationis a Theophane usurpatis, non septem, sicuti antea, sed octo unitates addemus, ut Æra Incarnationis ab eo usurpata cum Dionysiana conveniat, ut jam anno præcedenti dixi.

5. *Historia Georgii Pisidii inedita.* — Quoad *Georgium Pisidium* a Theophane loco laudato citatum, scripsit is *de Heraclio imperatore, de bello Persico*, itemque *de Avarico, ac laudationem Anastasii martyris*, ut testatur Suidas in suo Lexico; sed ea opera nondum lucem viderunt. Claudius Maltretus S. Jesu, qui Historiam Procopii in linguam latinam vertit, in Præfatione suæ versionis, dicit, penes se habuisse libros illos adhuc ineditos, Holstenii beneficio, seque eos, excepta laudatione S. Anastasii, cujus non meminit, in lucem editurum, sed eo morte prævento, libri illi adhuc desiderantur. Erat *Georgius Pisidius* magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconus et chartularius.

6. *Quot annis regnavit Phocas.* — Phocas interfectus est, « cum imperio per annos octo insultasset », inquit Zonaras, cui consentiunt auctor Chronici Alexandrini, Cedrenus et alii; ex quibus demendi mensis, et aliquot dies; cum die XXIII Novembris anni DCII coronatus fuerit : *Heraclius* vero hoc anno die quinta mensis Octobris imperator inauguratus sit. Sed *Theophanes*, qui annum unum ejus imperii omisit, septem ei tantum tribuit, cum tamen ipsemet errorem suum aperiat, dum asserit Phocam *Indictione sexta*, ineunte scilicet, imperium invasisse, et *Indictione* XIV, etiam ineunte, periisse.

7. *Nicephorus Callixti Historiam suam ad hunc annum perduxit.* — Usque ad interitum Phocæ *Nicephorus* Callixti Xanthopuli filius Historiam suam Ecclesiasticam perduxit, ut ipse testatur in fine libri XVIII qui ejus Operis ultimus est. Legitur quidem in ejus Historia argumentum quinque aliorum librorum ab *Heraclii* exordio usque ad mortem Leonis Sapientis imp. seu annum Christi CMXI, sed a quibusdam viris doctis addititium creditur. Historiam illam *Andronico seniori*, qui exeunte sæculo Ecclesiæ decimo tertio apud Constantinopolim imperavit, dicavit, et in illam varia inseruit, quæ vix alibi occurrunt, libris ex quibus illa desumpta

deperditis. Utitur Æra tam Incarnationis, quam mundi sibi propria, in qua tamen non sibi semper constat. Ait enim fuisse tunc in cursu annum ab orbe condito 6130, a Christi autem Nativitate sexcentesimum et vicesimum quintum; cum tamen Constantinopolitani kal. Septemb. hujus anni numerent tantum annum mundi 6119, Incarnationis vero DCXI. Certum est Constantinopolitanos in minori numero annorum Incarnationis annos octo minus, quam in minori numero annorum mundi numerare, Nicephorum vero in minori numero annorum Nativitatis Christi annos quinque minus colligere, quam in minori numero annorum mundi; et tamen aliquando ipsemet non annos quinque, sed annos sex in Incarnatione minus numerat, ut patebit percurrenti clausulam chronologicam in fine cujuslibet libri appositam. Imo *Nicephorus* sibi quandoque contradicit, ut in laudato exemplo. Nam libro 1 cap. 10, scribit Salvatorem nostrum natum esse anno mundi 5505, ab Augusti imperio XLII, et a Macedonicæ ditionis solutione XXVIII : qui characteres annum Julianum XLIII certo designant, a quo anno Juliano ad annum ejusdem Æræ DCLV; qui concurrit cum anno Æræ Dionysianæ currenti, seu DCX, si utrumque extremum computes, fluxere anni DCXIII, qui additi anno mundi 5505 reddunt annos mundi 6117, utroque extremo in summam collato. Et tamen *Nicephorus* numerat annum 6130. Ad hæc præsenti Christi anno numerat annum Nativitatis Christi DCXXV, cum habere debuisset annum DCXIII. Quare in auctore illo tam anni mundi, quam Nativitatis plerumque corrupti, nec superest aliud exemplar Ms. ejus Historiæ, quam unicum ex reliquiis bibliothecæ Matthiæ regis in præda Turcica repertum, et in bibliotheca Cæsarea asservatum, quo usi sunt Joannes Langus, et postea Fronto Ducæus in suis versionibus Historiæ Nicephorianæ. Quare errores illi Chronologici emendari non possunt, nisi deducendo annos Nativitatis ab anno Juliano XLIII, eidemque anno Juliano annum mundi 5505 affigendo.

8. *Persæ vincunt Romanos.* — Ad num. 6. Cum victoria a Persis de Romanis in Syria reportata, de qua Baronius ex auctore Miscellæ, et Theophanes sub Indictione XIV, contigerit *mense Maio*, utroque historico teste, pertinet ea ad annum sequentem; præterquam quod mense Maio hujus anni nondum *Heraclius* imperabat.

9. *S. Joannes Eleemosynarius fit episc. Alexandrinus.* — A num. 7 ad 10. Obitus *sancti Thomæ* patriarchæ Constantinopolitani, quem Baronius cum anno DCVIII copulavit, ad præsentem spectat, ut ibidem demonstravimus. *Theodorus* vero *Scribo* patriarcha Alexandrinus anno superiori interfectus, eodemque sanctus *Joannes Eleemosynarius* in ejus locum suffectus, ut videre est an. DCIX. Scribit quidem Metaphraste, seu auctor Vitæ ejusdem sancti Joannis a Bollando ad diem XXIII Januarii, quo is sanctus colitur, pag. 517 recitatæ, *Heraclium* sceptra tenuisse Romanorum, quando *Joannes* patriarcha Alexandrinus renuntiatus est; sed cum *Leontius* Neapoleos Cypri episcopus auctor coætaneus, ex quo sua deprompsit Metaphraste, aut qui auctor est illius Vitæ, id non dicat, verosimile est, errorem illum inde profluxisse, quod quia Heraclio imperante Joannes episcopatum gessit, cum sub ejus imperio episcopum creatum existimarit; nisi forte episcopatus Alexandrinus per annum integrum vel amplius vacaverit.

10. *Concilium Romanum in causa Anglorum.* — A num. 10 ad 12. Beda lib. 2, cap. 4, refert *Mellitum* primum episcopum Londinensem Romam se contulisse, *de necessariis Ecclesiæ Anglorum causis cum Apostolico papa Bonifacio* tractaturum, ipsumque in Synodo Romana *anno octavo imperii Phocatis principis, Indictione* XIII, *tertia die kalendarum Mart.* habita inter Italiæ episcopos assedisse, et postea discessisse cum Epistolis, quas Bonifacius IV archiepiscopo Laurentio, et Edilbertho regi direxit. Cum vero Beda, quæ essent causæ illæ Ecclesiasticæ non referat, putavit Baronius *Mellitum* Romam profectum, ut sciret, utrum consecratio Ecclesiæ eo quo fuerat modo peracta, rata haberi deberet. *Ethelbertus* enim rex monasterium fundaverat extra muros Londinenses in honorem B. Petri, qui apparens cuidam piscatori, eidem dixit, se episcopalem benedictionem prævenisse, ut refert Baronius ex Vita sancti Eduardi Anglorum regis, quæ recitatur a Bollando ad diem V mensis Januarii. Verum post Baronii mortem Holstenius in Collectione Romana, pag. 242, publicavit Bonifacii papæ IV Decretum Synodale promulgatum in hoc Concilio Romano, quo discimus, qua de causa celebratum fuerit. Erant quidam qui in Anglia asserebant « Monachos, quia mundo mortui sunt, et Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos, neque pœnitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotali officio divinitus injunctam potestatem ». Bonifacius decertantes contra monachos sacerdotalis potentiæ arcere officio præcipit. Recitat ibidem Holstenius Bonifacii IV Epistolam in eodem Concilio ad Ethelbertum regem Anglorum datam, in qua Pontifex inquit : « Quod ab Apostolica Sede per coepiscopum nostrum Mellitum postulastis, libenti animo concedimus : id est, ut vestra benignitas in monasterio in Dorovernensi civitate constituto, quod sanctus doctor vester Augustinus consecravit, licenter per omnia monachorum regulariter viventium habitationem statuat ». Quare hæc duo tantum in Anglorum favorem ibidem peracta, repressi nempe qui monachis adversabantur, et confirmata fundatio monasterii Dorovernensis seu Cantuariensis, de quo anno DCIV egimus. Porro cum in ea ad Ethelbertum regem Epistola Laurentium *dilectissimum fratrem* appellet, asseratque Beda citatus Mellitum detulisse litteras, *quas idem Pontifex Deo dilecto archiepiscopo Laurentio direxit,* liquet sanctum Augustinum ante præsentem annum mortuum esse; cum exeunte Februario hujus anni Bo-

nifacius IV ad Laurentium ejus in episcopatu Cantuariensi successorem litteras dederit. Decretum illud, et Epistola ad Ethelbertum regem inserta sunt a Labbeo tomo v Conciliorum.

11. *S. Mellitus fundat monasterium Vestmonasteriense.* — Monasterii sancti Petri Londini fundati, et ejus dedicationis mentionem non facit Beda; Willelmus tamen Malmesburiensis in lib. 2 de Pont. Angl. testatur, *Mellitum* monasterium B. Petro in Occidentali civitatis Londoniensis parte fecisse, *ipsius Apostoli* (*ut fertur*) admonitum *nuntio*, ejusque Ecclesiam sanctum Petrum dedicasse, eo modo quo recitat Baronius ex beato Ealredo abbate Rievallensi in Anglia in Vita S. Eduardi Angliæ regis, quod etiam legitur apud Sulcardum monachum Westmonasteriensem in Chronico, Nicolaum papam II in litteris ad eumdem *Eduardum* datis, auctorem fundationis abbatiæ Monasteriensis, aliosque, quorum loca integra referuntur tomo I monastici Anglicani, pag. 55 et seqq. Vocatum est postea *Westmonasterium*, quia situm est ad Occidentalem Londini plagam. Celeberrimum illud fuit; cum regum Angliæ inauguratione et coronatione, tum etiam sepultura, ita ut a Lelando *orbis miraculum* appelletur. Verum regnante in Anglia *Elizabetha* ejecti et varie divexati monachi, et Ecclesia in collegiatam Heterodoxorum conversa, ut videre est apud Cambdenum in descriptione Britanniæ, aliosque. De hoc tamen monasterio in Concilio Romano hoc anno habito actum non est, ut patet ex dictis.

12. *Concilium Toletanum III.* — Ad num. 12 et seqq. Isidorus in Chronico ait, *Wittericum* Wisigothorum regem, postquam *annis septem* regnasset, gladio periisse, conjuratione quorumdam inter epulas interfectum, additque Gundemarum *Æra* DCXLVIII, currenti scilicet Christi anno, eidem successisse. Eo regnante celebratum est Concilium Toletanum, numero III ab eo tempore, quo *Reccaredus* rex fidem Catholicam amplexus est. In Actis habitum legitur, « sub die x kalendarum Novembrium anno regni primo piissimi atque gloriosissimi Gundemari regis, Æra DCXLVIII ». Eidem interfuere XV episcopi provinciæ Carthaginensis, qui omnes agnovere in Toletana Ecclesia sedem metropolitanam jamdudum constitutam fuisse. Intimatum etiam Patribus ejusdem Synodi Decretum *Gundemari* regis, quo statuit, ut sedes Toletana primatus ac dignitatis metropolitanæ honore potiatur, non in Carpetania solum, sed in tota provincia Carthaginensi, ut videre est apud Baronium.

13. *Exilium S. Columbani.* — Sanctus *Columbanus* in exilium missus a *Theodorico* Burgundiæ rege, ut anno DCXII ostendemus. Sanctus *Anastasius* patriarcha Antiochenus occiditur, ut anno præcedenti diximus.

BONIFACII IV ANNUS 5. — CHRISTI 611.

1. *Eudociæ Augustæ partus et obitus.* — Christi Redemptoris annus sexcentesimus undecimus, Indictionis decimæ quartæ, qui sequitur, ærumnosus Romano imperio extitit, cum (ut ex Theophane[1] produnt Annales) Persæ ex more irrumpentes in Armeniam et Cappadociam, post ingentem prædam hominum et vastationem potiti sunt Cæsarea Cappadociæ, populumque captivum duxerunt. Jam libere quo volebant Persæ absque obice grassabantur, exercitu Romanorum pessumdato. Quo pariter anno Eudocia Augusta, tertia die Maii, Heraclio imp. peperit filium Heraclium minorem, qui et Constantinus junior dictus est : sed eodem anno ipsa decessit imperatrix, decima quinta inchoata Indictione. Quid vero inhumanum acciderit in ejusdem Augustæ funere a Zonara accipe ita narratum : « Cum ejus funus ornatu regio per forum efferretur, puella quædam Barbara prospectans, sputum imprudens in feretrum dejecit : ob quod factum comprehensa et cremata, imperatrici infeliciter parentavit ». Hæc ipse.

2. *Obitus S. Austregesili Bituricensis episcopi a quo Guarnerii exactoris furor et avaritia repressa.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ pertinet, scriptorum inopia remanserunt prorsus obscuræ, nisi quod Ecclesia Gallicana vita et obitu sanctissimi præsulis Bituricensis Austregisili claruit : de quo erroris arguas eum qui in annum

[1] Theoph. an. II. Heraclii imp.

vicesimum septimum post sexcentesimum ejus obitum refert. Etenim cum constet ante Theodoricum Francorum regem esse defunctum, quem post triennium liquet ex hac vita migrasse; nequaquam ad tempus illud potuit pervenisse. Res ab eo gestas quam fidelissime conscriptas fuisse, lector accuratus intelliget. Hic adolescens inter aulicos apud Guntheramnum regem militans, bene institutæ vitæ splendore emicuit, opeque tandem Ætherii Lugdunensis episcopi missionem e curia obtinuit, ut inter clericos vitam in Ecclesia ageret, initiatusque fuit subdiaconatu a B. Aunario Antisiodorensi episcopo; ac tandem post digna facta, præcedentibus prophetiis, vocatus est post Apollinarem ad regimen Bituricensis Ecclesiæ, cui cum bene præfuisset annis duodecim, egregie virtutibus atque miraculis coruscans, vita functus est tempore isto, cum Theodoricus rex ad corradendas pecunias totus esset, et ad id aptos delegisset viros improbos, atque inter alios Guarnerium sævum immisericordemque penitus hominem exactorem misisset: cum interim ipsum sanctum Austregisilum contigit diem extremum claudere, postquam exactori sacerdotali robore restitisset. Sed quomodo id acciderit, ab eodem auctore cuncta fidelissime prosequente sic accipe[1] :

3. « Cum adhuc, inquit, in humanis ageret beatus Austregisilus, tanquam pastor bonus curam Ecclesiæ et plebis sibi commissæ quotidie pervigilem gerebat, eamque a luporum faucibus servare studebat. Accidit autem, ut ex palatio Theodorici regis, ipso rege permittente ad urbem Bituricensem accederet Guarnerius homo sævissimus, avaritiæ et turpi lucro addictus, superbia tumidus, ab ea urbe pecuniam regis nomine, quam dare non consuesset, exacturus. Permoti cives insolito onere, omnes ad beatum Austregisilum confugiunt : orant ut hanc vim ab ipsis propulsare velit. Vir sanctus ad Deum se confert, diurnis atque nocturnis precibus ejus aures continenter pulsat, ut populum suum hac vexatione liberaret. Jam ad urbem adventabat miser ille Guarnerius, et ad eum exit sanctus episcopus, atque pro commissa sibi plebe murum se opponit, paratus etiam, si res postulet, Christi exemplo pro ovibus suis animam ponere. Dicit Guarnerio : Unde venis, homo improbe, et quid facere instituisti? Non permittat Deus, ut in hanc intres urbem, et civium censum agas. Tum vero Guarnerius acri ira commotus, quod invito episcopo non posset regis et suam explere voluntatem, furibundus ad regem abit : nuntiat illi, renitente Austregisilo episcopo, quod ipse jussisset, se facere non potuisse. Interea vero beato fine Austregisilus quievit in pace » : cum magna adhuc cura super gregem invigilaret, miracula edens, quæ auctor enarrat : idemque qui in Guarnerium factum post viri sancti obitum sit, verbis istis refert, cum ait :

« Ejus diaconus Sulpitius illi successit. Redit postea Guarnerius, executurus sub Sulpitio, quod sub Austregisilo non poterat. Sulpitius vero anxius, ad Dominum confugit, ab illo consilium rei bene gerendæ petens : erat enim vir mitis et lenis hominisque violentiæ ut resistere posset, non videbat. Deinde Guarnerium adit : orat, ut qui sub ipsius decessore ab hujusmodi onere immunes fuissent, illos etiam suis temporibus pateretur solita gaudere libertate. At Guarnerius homo ferus, viri Dei preces contempsit. Dixit itaque illi Sulpitius : Si quidem contra jus et fas tua eris potitus voluntate, non diu tamen impure feras. Ille vero in urbem ingreditur, facit ut erat jussus : omnibusque pro voto expeditis, corpore, non animo adit S. Austregisili Ecclesiam, tanquam preces illic oblaturus.

4. « Ut vidit autem monumentum sancti viri a fidelibus Christianis auro argentoque mirifice exornatum, dixit arrogantissime : Austregisilus aurum suum et argentum in pauperes erogare debuit, non jubere ut suum sepulcrum illo tegeretur. Non hoc ille dicebat, quod ei curæ essent pauperes, sed instar Judæ proditoris avaritia æstuabat. Postea a sepulcro viri Dei discedens, orationis causa altaria circuibat. Cumque in ipsa Basilica ambularet : lignum quoddam, ad quod vela suspensa erant, ab alto ruit super caput ejus. Manavit igitur sanguis a capite per oculos et barbam, et ad terram usque defluxit. Et miser ille clamavit voce qua potuit : Austregisilus dum vixit, semper in me hostili animo fuit, et jam mortuus me prope interficit. Ita infelix nec culpam agnovit suam, nec a beato viro veniam petiit, imo vero fervens malitia Augustodunum ire instituit, ut ejus loci episcopum perderet.

5. « In ipso autem itinere in pago quodam, cum omnes recubuissent, surrexit a mensa, et ad exonerandum ventrem secessit. Interim somno correptus obdormit : evigilans dicit assistentibus : Austregisilus et Sulpitius hac hora urceum aureum miserunt mihi. Quis vestrum habet illum ? » Ita illusus homo aurum rapiens, aurum somniat : sed plenum ira Dei vas illud fuisse, declaravit eventus : nam pergit auctor : « Negantibus illis, se quicquam hujusmodi vidisse, sua verba repetiit, nesciens quid diceret. Mox vero intestina ejus et viscera omnia in cloacam deciderunt, eaque nocte vitam perdidit. Ex eo tempore nemo ausus fuit regiorum ministrorum ab urbe Bituricensi eam pecuniam extorquere, absterrente omnes tam diro interitu illius, qui talis exactionis primus auctor fuisset ». Subjicit auctor alia admiranda de eodem sancto adversus rerum Ecclesiasticarum invasores. Sed de his hactenus. Propagata est ad posteros memoria sancti Austregisili tum ob vitam sanctissime ductam et miraculis insigniter illustratam, tum etiam quod in cælis ipsum vivere mundo defunctum post obitum signa edita declararunt : colit Dei Ecclesia memoriam ejus anniversaria celebritate vicesima die Maii. Qui autem ipsi successit Sulpitius, pariter inter sanctos adnumeratur.

[1] Acta Austregisili Episc. c. 12. extant apud Sur. die xx. Maii.

6. Porro qui ob bella quibus Theodobertum fratrem e regno pellere laboravit, Theodoricus rex subditos graviter afflixit; in se divinam vindictam concitavit : adeo ut ubi se voti compotem factum, fratre perempto, putavit, ipse miserrime luens pœnas, regnum atque vitam perdiderit : sed hæc post triennium acciderunt, cum antea sanctum Columbanum e regni sui finibus expulisset, ut dicturi sumus anno sequenti. Sicque omnis illa, quæ non super justitiam religiosamque Christiano rege decentem vitam regni moles innixa erat, sed super prudentiam carnis, quæ mors[1] est; uno ferme momento collapsa periit funditus, nulla relicta posteris sui regni propagine. Sed de Theodorico ex impiæ Brunichildis aviæ consilio hauriente divinam ultionem dicturi sumus anno sequenti.

[1] Rom. VIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6104. — Anno Æræ Hisp. 649. — Jesu Christi 611. — Bonifacii IV papæ 5. — Heraclii imp. 2.

1. *Consulatus Heraclii.* — Auctor Chronici Alexandrini postquam asseruit, a septimo Octobris Indictionis XIV usque ad XIII Januarii hujus anni publicas tabulas consignatas fuisse *imperii Heraclii anno primo*, addit : « Et a XIV ejusdem mensis ejusdemque Indictionis scriptum est in reliquum tempus anni usque ad Decembrem nempe expletum : XV INDICTIONE ET CONSULATU EJUSDEM RELIGIOSISSIMI NOSTRI PRINCIPIS ». Verum locus corruptus, et aliqua verba omissa sunt; cum Indictio XV nonnisi kal. Septemb. hujus anni inchoari potuerit. Quæ depravatio Ducangium in nova editione Chronici Alexandrini, seu, ut ipse vocat, magni Paschalis, traxit in errorem. Existimavit enim consulatum Heraclii anno sequenti gestum esse, licet, ex serie postconsulatuum ab auctore Chronici Alexandrini digestorum certo constet, consulatum in hunc annum incidisse (1).

2. *Imperium Roman. a Persis labefactatum.* — Ad num. 1. Baronius, qui Theophanem non legerat, quia post ejus mortem in lucem prodiit, sed viderat tantum quæ Anastasius in sua Historia Ecclesiastica, et auctor Miscellæ ex eo referunt, gesta sub *Heraclii* imperio anno uno plerumque anticipat, quæ juxta methodum duobus superioribus annis a nobis insinuatam, in suum locum restituenda sunt, ea quidem eodem, quo Baronius anno, recitantes, ut nostra narratio ejus narrationi respondeat, sed annum indicantes ad quem ea revocari debent. Theophanes itaque anno Alex. DCIII, qui kal. Septemb. anni Christi currentis inchoatur, ait : « Hoc anno Persæ Cæsarea Cappadociæ potiti, plures hominum myriadas in captivitatem egerunt. Heraclius autem, imperio assumpto, rem omnem Romanam labefactatam reperit. Europam enim Barbari reddiderant desertam, universam Asiam Persæ pessumdederant, et urbes integras in captivitatem abduxerant, Romanumque exercitum bellis consumpserant continuis. Ista conspiciens imperator, quid ageret dubius hærebat. Exercitu siquidem omni perlustrato, num aliqui ex iis qui cum Phoca tyrannidis ejus fautores adversus Mauritium prœliati inter vivos superessent perscrutatus, per legiones cunctas rimatus duos solos invenit residuos ». Quæ pertinent ad annum sequentem; ad hunc vero referendum, quod anno superiori n. 6, Baronius refert de Syria a Persis *mense Maio* devastata.

3. *Constantinus Heraclio nascitur.* — *Constantinus*, qui postea imperavit, natus est Heraclio anno tantum sequenti, quo auctor Chronici Alexandrini scribit : « Hoc anno mense Artemisio, Romanis Maii III, feria quarta, natus est in Processo Sophiano Heraclius junior Constantinus Heraclii et Eudociæ filius ». Anno enim sequenti feria IV, convenit in diem III mensis Maii. Auctori Chronici Alexandrini consentit Theophanes anno Alexandrino mox relato, qui ait, eadem die, *Indictione decima quinta*, Constantinum in lucem prodiisse, *Augusti vero mensis die* XIV, *eadem Indictione* Eudociam Augustam

(1) Nescio unde verba illa Chronici Alexandrini Pagius desumpserit; certe ex versione mendosa; probatissima enim Dufresnii, qua utor edit. Venet. pag. 305 sic recte lege : « Ab ipso VII Octobris die præsentis Indictionis (XIV a Septembri anni DCX cœptæ) usque ad XIV Januarii mensis ejusdem Indictionis (anni DCXI) scriptum est in Actis publicis : Imperante Heraclio; et a XIV ejusdem (Indictionis) ipsius mensis scriptum est in reliquum anni, usque ad Decembrem (scilicet expletum) XV Indictionis (a Septembri cœptæ) sic : Et consulatu ejusdem piissimi domini nostri καὶ ἀπὸ τοῦ καὶ αὐτῆς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἐγράφη εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον, τὸν μέχρι, δηλονότι Δεκεμβρίου πληρομένου, τῆς ιε' Επινεμήσεως, οὕτω, Καὶ Υπατείας τοῦ αὐτοῦ etc. Nihil profecto hic mendi inest. MANSI.

diem extremum obiisse. Auctor Chronici Alexandrini eamdem mortem recitat anno sequenti, aitque contigisse XIII *Augusti*, XV *Indict.*, *die Dominica*, ideoque anno DCXII, quo feria prima et dies XIII Augusti concurrunt.

4. *Nascitur etiam Epiphania.* — Hoc vero anno in eodem Chronico legitur : « Ipso mense Xanthico, qui Latinis est Aprilis XX, feria III, hora septima, ingens terræ motus extitit, ut cogerentur ante Pentecosten, XXII ejusdem mensis, feria quinta in campum prodire, preces fundere, et illud solemne Trisagium psallere. Septimo Julii ejusdem Indictionis, feria quarta, hora VIII, nata est Epiphania filia Heraclii et Eudociæ in suburbio Hieriæ ». Hoc enim anno feria quarta in diem VII Julii, et feria tertia in diem XX Aprilis incidunt. Ex his verbis duo discimus, primum in more fuisse, ut *Trisagium* in festo Pentecostes caneretur, et non antea. Secundo *Xanthicum* convenire cum nostro Aprili, non vero Artemisium, ideoque anno DCVIII, n. 2, errorem, qui irrepsit in idem Chronicon, recte a nobis fuisse emendatum.

5. *Moritur S. Austregisilus.* — A num. 2 ad 6. *Sanctus Austregisilus*, qui inter illustriores Ecclesiæ Bituricensis episcopos fuit, ad Deum migravit anno sexcentesimo vicesimo quarto. quo « plenus dierum in bona confessione obiit XIII kalendas Junii », ut inquit auctor anonymus ejus Vitæ, plane coætaneus, ut liquet ex numero 14 et 16 ejusdem Vitæ ab Henschenio ad diem XX Maii, et a Mabillonio sæculo secundo Benedictino recitatæ. Qui uterque auctor ac etiam Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc. tomo II, eo quo diximus anno, *Austregisilum* demortuum demonstrant. Annus enim ejus emortualis a nullo ex antiquis memoratus ex ejus Vita colligendus fuit. Sanctus *Sulpicius Severus* Bituricensis episcopus obiit anno DXCI, ut supra ostendi. Ei successit sanctus *Eustasius*, seu, ut ab aliis vocatur, *Eustachius*, qui annos XII episcopatum gessit, obiitque pridie kalend. Januar., ut scribit Joannes Chenutius Bituricensis in Notitia archiepiscoporum diœcesis Bituricensis describenda accuratus, ideoque anno Christi DCII exeunte. Anno insequenti sanctus *Apollinaris* juxta eumdem Chenutium Eustasium excepit, seditque annos novem, ut idem Chenutius habet, ideoque obiit vel anno sexcentesimo undecimo, ut idem refert, vel potius anno DCXII, si verum est quod tradit Robertus in Gallia Christiana, *Austregisilum* ex abbate sancti Nicetii in Basilica Lugdunensi consecratum fuisse episcopum Bituricensem die decima tertia Februarii, in quam anno DCXII Dominica cadebat : « In eo gradu dignitatis duodecim annis rexit Ecclesiam, sicut ipse Angelo revelante cognoverat », ut ait anonymus laudatus lib. 1, cap. 2, num. 10. Quare vitam cum morte commutavit anno sexcentesimo vicesimo quarto, die vicesima mensis Maii.

6. *Ejus nativitas et dignitates.* — Labbeus tomo II novæ bibliothecæ, pag. 350 et seqq. eamdem Austregisili Vitam refert, et pag. 363 Elogium olim tumulo ejus marmoreæ insculptum ex libro Ms. Ecclesiæ collegiatæ *de Castro*, in qua post mortem sepultus fuit, in quo legitur : « Tertio Decembrium kalendarum proles edita procedens ab alvo absolvit genitricis viscera, bis vicenis et primo Childeberto regnante in anno. Feria hic quarta tempus signatur, et quarta decima quoque luna fertur per alta Scorpii etc. » Austregisilus natus est anno Christi DLI, quo dies III kal. Decemb., seu dies XXIX mensis Novemb. in feriam quartam incidit, regni vero *Childeberti* regis hujus nominis primi annus XLI incœpit die XXVII mensis Novembris, quo ideo anno DXI *Clodoveo Magno* patri successerat. Quare chronologiam nostram hoc Epitaphium egregie confirmat. In obsequio regis Guntramni *Austregisilus* deputatus a patre, non modicum temporis spatium sub sæculari disciplina prudenter militavit; adeoque regi gratus erat, ut linteum, quo is lotis manibus tergere solitus erat, ipse proferret, *et ob hoc Mapparius vocabatur*. Aulæ pertæsus a beato *Aunario* seu *Aunachario* episcopo Autissiodorensi subdiaconus ordinatus est; factus deinde abbas jussu Aetherii episcopi Lugdunensis. Denique sancto *Apollinari* demortuo episcopus Bituricensis renuntiatus est.

7. *Ejus Vita ab anonymo scripta.* — Cæterum res gestæ, et miracula ejus tribus libris comprehensa sub unius anonymi laudati nomine, a diversis auctoribus diversisque etiam sæculis scripta sunt. Primo libro ejus virtutes et præclara opera usque ad ejus obitum litteris mandavit auctor coævus; sed liber secundus continet potissimum miracula adversus raptores bonorum Ecclesiasticorum, tempore *Eudonis* ducis Aquitaniæ, qui vixit tempore Caroli Martelli. Postremus liber recentioris memoriæ miracula complectitur. Quod vero Baronius refert de *Garnerio*, seu *Varnerio* exactore, cui dicitur sanctus episcopus sese opposuisse, et qui postea misere periisse memoratur sub pontificatu sancti Sulpitii cognomento Pii Austregisili successoris, prohibentis dari hujusmodi tributum, fabulosum esse dicit Cointius anno DCXXIV, n. 8, quod referatur tantum in secundo libro, cujus auctor non satis solide in omnibus procedit, ut etiam Henschenius citatus observavit. Ibi enim insinuatur *Varnerium* ultimis Austregisili temporibus, et vivente *Theodorico* rege, voluisse urbem Biturigum sub tributo censere; cum tamen *Theodoricus* anno DCXIII e vivis excesserit, et *Bituriges* parerent Clotario II, qui eidem Theodorico regi agnato suo jam successerat. Qua de re plura Cointius.

8. *Bellum inter Theodebertum et Theodoricum.* — Ad n. 6. De bello inter *Theodebertum* et *Theodoricum* Francorum reges gesto, et de exilio *S. Columbani* abbatis Luxoviensis anno sequenti commodius agemus.

BONIFACII IV ANNUS 6. — CHRISTI 612.

1. *Sarracenorum in Syriam incursiones.* — Qui novus volvitur annus sexcentesimus duodecimus, Indictionis decimæ quintæ, iræ Dei minime expers fuit, cum malorum ingruentium nullus finis esset, vel saltem momentanea quies. Cessantibus enim hoc anno Persis jam victoriis exsatiatis, prædisque expletis, invadentes Romanum imperium Sarraceni in Syriam incursiones sævissimas habuerunt, ferro ignique cuncta miscentes : cum interea Heraclius Epiphaniam filiam Augustam nuncupavit, quæ (ut habet Theophanes) a Sergio patriarcha coronata est; idque anni hujus exordio : vergente vero ipso ad finem, jam prima Indictione currente, ab eodem patriarcha Heraclius junior ejusdem imperatoris filius, idemque Constantinus cognominatus, coronatus est, cum imperator adversus Persas in sequentem annum expeditionem pararet. Hunc filium fuisse secundum spiritum Joannis episcopi Alexandrini, auctor est Leontius in Vita ipsius Joannis.

2. *S. Columbanus a Theodorico et Brunichilde vexatus, et a Gallia pulsus, sanctis gestis, miraculis ac prophetiis clarescit.* — Quod ad res Francorum anni hujus pertinet, infeliciter accidit, ut Theodoricus rex malis consiliis Brunichildis obtemperans, adversus Dei servos bellum gesserit, ex quo diram in se vindictam provocavit, qua postea exuitur vita simul et regno. Hic enim est ille annus, quo sanctus Columbanus probatissimæ sanctitatis abbas, cum opera Brunichildis per Theodoricum regem expelleretur e suo quod in ejus regno construxerat monasterio, vaticinatus est fore, ut intra triennium ipse penitus regno privaretur, et monarchiam totius Galliæ Clotharius obtineret. Cum igitur intra triennium ea contigissent impleri, errare plane noscuntur, qui ejusmodi persecutionem ad alia tempora referunt. Nos autem rei gestæ historiam a Jona (non a Beda, ut errore aliqui putant) qui his temporibus vixit et ab Eustasio successore Columbani hæc accepit, omni sinceritate conscriptam, ab omnibusque fida auctoritate receptam, hic reddamus. Magno plane Dei beneficio factum apparet; ut vir tantus ex Hibernia in Gallias veniens, illustraret temporibus his perditissimis Ecclesiam Dei : quem præexcelsum meritis si quis aliqua ex parte exæquet Eliæ, haud mea sententia a scopo veritatis aberrarit ; cum videre sit in sanctissimo viro eremum cum suis colente, præter mirificam abstinentiam, et exactissimam monasticam observantiam, atque alias ejus eminentes virtutes, Dei honoris zelum, et fortitudinem animi ad principes arguendos : qui et in eo similior est visus Eliæ, quod persecutoribus non caruerit, novo Achab, et altera Jesabele, ut tu ipse probe cognosces, cum res anni hujus ab eo gestas accipies.

3. Jam annus vicesimus agebatur (ut idem Jonas abbas est auctor) ex quo sanctus Columbanus veniens ex Hibernia Luxoviense in Gallia monasterium erexerat, cum persecutione cogente, inde exul cogitur proficisci : qua vero causa præcedente, eumdem auctorem exacte cuncta prosequentem attende : qui ab exordio regni Theodoberti ac Theodorici incipiens, ita ait [1] : « Mortuo Childeberto infra adolescentiæ annos, regnaverunt filii Childeberti duo, Theodobertus et Theodoricus cum avia sua Brunichilde. Regno Burgundionum Theodoricus potitur, regnum Austrasianorum Theodobertus suscepit regendum. Theodoricus ergo quia in terminis regni sui beatum Columbanum haberet, gratulabatur non minimum. Ad quem cum sæpissime veniret, cœpit eum vir Dei increpare, cur concubinarum adulteriis misceretur, et non potius legitimi conjugii solamine frueretur, ut regalis proles ex honorabili regina prodiret, et non potius ex lupanaribus videretur emergi. Cumque jam ad viri Dei imperium regis sermo obtemperaret, et se ab omnibus illicitis segregare sponderet : mentem Brunichildis aviæ, secundæ (ut erat) Jezabelis, antiquus anguis adiit, eamque contra virum Dei stimulatam superbiæ aculeo excitat, quia cerneret viro Dei Theodoricum obedire. Verebatur enim, ne si abjectis concubinis reginam aulæ præfecisset, et dignitatis et honoris sui modum amputasset ». O cæcam fallacemque ac sibi ipsi penitus mentientem

[1] Joan in vita S. Columb. c. 17

prudentiam carnis, dum peccatis putat stabilitatem sibi parare dominii, juriumque proculcatione jus quærere posse regnandi! Qualem autem ista sibi ruinam pararit, dum iis artibus perpetuitatem regnandi quæsivit, declaravit eventus. Sed pergit Jonas [1]:

4. « Evenit ergo, ut quadam die beatus Columbanus ad Brunichildem veniret: erat enim tunc apud Brocoriacum villam. Cumque illa eum in aulam venisse cerneret, filios Theodorici, quos de adulterinis permixtionibus habebat, ad virum Dei adducit. Quos cum vidisset, sciscitatur quid sibi velint. Cui Brunichildis ait: Regis sunt filii: tu eos tua benedictione robora. At ille: Nequaquam, inquit, istos regalia sceptra suscepturos scias, quia de lupanaribus emerserunt. Illa furens, parvulos abire jubet. Egrediens ergo vir Dei regiam aulam, dum limitem transiliret, fragor (terræ motus scilicet) exortus totam domum quatiens, omnibus terrorem incussit, nec tamen miseræ feminæ furorem compescuit. Parat deinde insidias moliri, vicinisque monasteriis per nuntios imperat, ut nulli eorum extra monasterium iter pandatur, neque receptacula monachis ejus vel quælibet subsidia tribuantur.

« Cernens autem beatus Columbanus regios animos adversum se permotos, ad eum properat, ut suis monitis miseræ pertinaciæ impetum frangat: erat enim tunc temporis ad Spissiam villam publicam. Quo cum jam sole occumbente venisset, regi nuntiant virum Dei inibi esse, nec in regiis domibus metari velle. Tunc ait Theodoricus, melius esse virum Dei opportunis subsidiis honorare, quam Dominum ex servorum ejus offensa ad iracundiam provocare. Jubet ergo regio cultu opportuna parari, Deique famulo dirigi. Itaque venerunt, et juxta imperium regis oblata offerunt. Qui cum vidisset dapes et pocula cultu regio administrata, inquirit quid sibi velint ista. Aiunt illi, sibi a rege esse directa. Abominatus autem ea, ait: Scriptum est: Munera impiorum reprobat Altissimus. Non enim dignum est, ut famulorum Dei ora cibis eorum polluantur, qui non solum suis, verum etiam aliorum habitaculis famulis Dei aditum denegant. His dictis, vascula omnia in frusta disrupta sunt, vinaque ac sicera solo diffusa, et cætera separatim dispersa. Pavefacti autem ministri, rei gestæ causam regi nuntiant. Tunc ille pavore perculsus, cum avia diluculo ad virum Dei properat, precantur de commisso veniam, se imposterum emendare pollicentur. His placatus promissis, ad monasterium rediit. Sed polliciti vadimonii jura non diu servata violantur: exercentur miseriarum incrementa, solitaque a rege adulteria patrantur.

5. « Quo audito, beatus Columbanus litteras ad eum verberibus plenas direxit, comminaturque excommunicationem, si emendare delicta non vellet. Ad hanc rursum permota Brunichildis, regis animum adversus beatum Columbanum excitat, omnique conatu perturbare contendit, orabatque proceres aulicos optimates omnes, ut regis animum contra virum Dei perturbarent. Episcopos autem sollicitare aggressa est, ut de ejus religione detrahendo, statum regulæ, quam suis custodiendam monachis indiderat, macularent. Obtemperantes igitur aulici persuasionibus miseræ reginæ, regis animum contra virum Dei perturbant, cogentes ut accederet, ac religionem probaret. Coactus itaque rex ad virum Dei Luxovium venit, conquestusque est cum eo, cur a provincialium moribus discederet, et intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, ut erat audax et animo vigens, talia objicienti respondit, se consuetudinem non habere ut sæcularibus hominibus et a religione alienis famulorum Dei habitationis pandat introitum, sed opportuna aptaque loca ad hoc habere parata, quo omnium hospitum adventus suscipiatur. Ad hæc rex: Si, inquit, largitatis nostræ munera et solaminis supplementum capere cupis, omnibus in locis omnium patebit introitus. Vir Dei respondit: Si quod nunc usque sub regularis disciplinæ habenis constrictum fuit violare conaris: nec tuis muneribus, nec quibuscumque subsidiis me fore a te scias sustentandum. Et si hanc ob causam tu hoc in loco venisti, ut servorum Dei cœnobia destruas, et regularem disciplinam macules: scito tuum regnum funditus ruiturum, et cum omni propagine regia demergendum. Quod postea rei probavit eventus. Jam enim temerario conatu rex refectorium ingressus fuerat. His ergo territus dictis, foras celer repedat. Duris post hæc viri Dei increpationibus rex urgetur. Contra quæ Theodoricus ait: Martyrii coronam me tibi inferendam speras? Non esse, ait, tantæ dementiæ se, ut hoc tantum patraret scelus: sed quæ sunt potioris consilii agere, et utiliora paraturum: ut quia ab omnium sæcularium moribus desciscat, qua venerat, ea via repedare studeat. Aulicorum simul consona voce vota prorumpunt, se habere non velle his in locis, qui omnibus non societur. Ad hæc beatus Columbanus se dicit de cœnobii septis non egressurum, nisi violenter abstrahatur.

6. « Discessit ergo rex, relinquens virum quemdam procerem, nomine Baudolfum. Is enim cum remansisset, virum Dei a monasterio pellit, et penes Vesocionense oppidum perducit àd exulandum, quoadusque regalis sententia de eo quid voluisset, decerneret ». At Dominus voluit ostendere, non egressum esse solum Columbanum, sed divinam virtutem illi indissolubili vinculo junctam eum sequi. Nam attende quid accidit: « Commorans ergo inibi, audit carcerem plenum esse damnatorum hominum mortis damna exspectantium. Ad quem vir Dei properat, ingressusque ostium, nullo obstante, verbum Dei damnatis depromit: spondentque illi, si liberarentur emendaturos, et de commissa noxa pœnitentiam acturos. Beatus itaque

[1] Joan. in vita S. Columb. c. 18. apud Bedam.

Columbanus post hæc ministro Domoali, cujus superius fecimus mentionem, imperat, ut manu ferrum quo compedes irretiti erant atque innexi, apprehendat et trahat : quod ille apprehensum trahit, et velut frutex putrefactus per partes comminuitur, egredique carcerem damnatos solutis compedibus jubet. Peracto autem Evangelici cultus officio (pedes enim lavit, linteoque abstersit) imperat deinde ut Ecclesiam petant, et commissi sceleris pœnitendo ac fletibus abluendo culpas lavent. Properantes ergo illi, Ecclesiæ fores obseratas reperiunt.

« Tribunus igitur militum cum vidisset virtute Dei per beatum Columbanum damnatorum compedes fractos, et vacuum sibi tantummodo relictum ergastulum, insequi calces damnatorum, ac si a somno excitatus, cum militibus cœpit. Illi vero post tergum appropinquare satellites videntes, et fores Ecclesiæ obseratas cernentes, gemina vallati angustia, virum Dei compellant, ut eruantur. Ille autem anxio anhelitu sursum caput attollit, precaturque Dominum, ut sua virtute ereptos e ferro non sinat denuo tradi satellitum nexui. Nec morata auctoris bonitas fores firmis obseratas claustris reserat, atque in angustia positis aditum pandit, pernicique cursu ingrediuntur Ecclesiam. Fores autem post damnatorum introitum in oculis militum absque humana manu obserantur, ac si custos usu clavigero perniciter et reserasset et obserasset. Perveniens ergo beatus Columbanus cum suis, simulque et tribunus cum militibus, fores obseratas repererunt : Aspasiumque nomine custodem quærunt, ut claves largiatur. Qui cum venisset, clavigeroque usu fores reserare voluisset, ait se nunquam diligentius obserata claustra invenisse. Nec quisquam post ausus est damnatis injuriam inferre, quos divina virtus eruerat ».

7. Ista tam grandia atque patentia eo potissimum tempore a servo suo Deus peragi voluit, quo adversariis ejus innotesceret, qualis esset, quem exturbarent et ejicerent : ut vel timore concussi Pharaonem saltem imitarentur, qui visis prodigiis, quem a se rejeceral Moysem, iterum atque iterum revocavit. His quidem admonitus qui eum in exilium deducebat, ab eo recedens, dimittit ipsum abire liberum : at reges non sic ; nam audi Jonam[1] : « Cum nullus, inquit, contrarius existeret, ipse per mediam urbem cum suis ad monasterium regreditur. Quo audito Brunichildis ac Theodoricus, quod scilicet ab exilio revertisset, atrocioribus iræ aculeis stimulantur, jubentque militum cohortem, ut rursum virum Dei abstrahant, et ad pristinum prorsus exilium revocent. Venientes ergo milites cum tribuno, peragrant septa monasterii, virumque Dei perquirunt. Residebat autem ille in atrio Ecclesiæ, librumque legebat. Ubi cum sæpe venissent, et prope eum transirent, ita ut nonnulli in ejus pedes offenderent, et vestimentis suis eum tangerent, sed obcæcatis luminibus nequaquam eum viderent ; erat spectaculum pulcherrimum. Ille autem ovans cernebat quærentes, nec omnino videbatur : illi in medio eorum positum, cum viderentur ab eo, non videbant. Venitque tribunus, intuitusque per fenestram, virum Dei videt inter ipsos residere et legere : cernensque virtutem Dei, ait : Quid tam intente atria Ecclesiæ peragratis, nec omnino reperitis ? Nequaquam amplius insaniæ errore cor vestrum decipiatur : non enim vos poteritis eum invenire, quem virtus divina tegit. Redite ab hac intentione, et regi properemus nuntiare, quia eum minime reperistis. Datur autem manifeste intelligi, tribunum militum non sponte ad parandum viro Dei injuriam venisse, et ideo ad eum videndum lumen meruisse.

« Renuntiantibus ergo illis auribus regis, ille aucto furore miseræ intentionis, Bertharium comitem ad eum requirendum attentius virorum cum præsidio, simulque et Baudolfum, quem superius miserat, destinavit. Quo cum venissent, beatum Columbanum in Ecclesia positum psallentem et orationi deditum cum omni congregatione fratrum reperiunt, sicque virum Dei alloquuntur : Vir Dei, precamur, ut tam regiis, quam etiam nostris præceptis obedias, egressusque pergas eo itinere, quo primum his adventasti in locis. At ille : Non enim, inquit, reor placere conditori, semel natali solo ob Christi timorem relicto, denuo repedare. Cumque nullatenus cernerent sibi virum Dei obedire, relictis quibusdam, quibus ferocia animi fortior erat, Bertharius abscessit. Hi vero qui remanserant, virum Dei hortantur, ut illis misereatur, qui ad tale opus patrandum infeliciter fuerant relicti, eorumque periculo consuleret : qui si eum violenter non abstraherent mortis periculum incurrerent. At ille ait, jam sæpius testatum esse, nisi vi abstraheretur, se non discessurum.

8. « Illi autem gemino vallati periculo, undique urgente formidine, pallium, quo indutus erat, attingunt : alii genibus provoluti, cum lacrymis precantur, ut pro tanti sceleris culpa illis ignosceret, qui non suis desideriis, sed regiis obtemperarent præceptis. Videns itaque vir Dei, periculum aliorum fore, si suæ severitati satisfaceret, cum omnium ejulatu atque mœrore egreditur, deputatis a rege custodibus, qui quousque ditionis suæ regno pelleretur, non eum relinquerent, sed pariter cum illo ambularent : inter quos primus Ragamundus erat, qui cum universis fratribus velut funus subsequentibus, Nannetes eum usque perduxit. Anxius itaque pater tantorum membrorum dispendio, cælos respicit : Æterne, inquiens, conditor rerum, tu nobis locum præpara opportunum, quo tibi tuæ famulentur in sæcula plebes. Consolatur deinde universam simul cohortem, ut spem non perdant, sed omnipotenti Deo immensas laudes rependant. Se hoc non dispendium suum vel suorum pati, sed ob multiplicandas monachorum plebes hanc esse datam occasionem. Et quicumque se sequi velint, promptissimo animo ad sustinendas injurias conve-

[1] Jon. in Columbano c. 19.

nirent; qui vero in supradicto cœnobio remanere voluerint, securi in hoc loco remanerent : cito Dominum de eorum mœrore ultionem daturum.

9. « Sed cum æquo animo de custodia pastoris segregari nollent, custodes regis inquiunt, nequaquam hinc se sequi alios permissuros, nisi eos quos sui ortus terra dederat, vel qui e Britannicis arvis ipsum secuti fuerant; cæteros qui Gallico orti forent solo, præceptis esse regiis inibi remansuros. At cum egregius pater cerneret vi a se sua membra discerpi, tam suus quam etiam membrorum suorum dolor multiplicabatur, et pro tanti sceleris pondere Dominum omnium consolatorem deprecatur, ut quos a se regia pertinacia segregabat, ipse sua custodia tueretur. Inter quos venerabilis vir, qui post in eodem monasterio pater extitit, Eustasius discipulus et minister sancti viri violenter avellitur, intendente super eum Nugetio (Nicetio) avunculo ejus, qui Lingonicæ Ecclesiæ pontifex erat. Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo anno post incolatum eremi illius, per urbem Vesontionem Augustodunumque ad Avellonem castrum pervenit ».

10. Porro qui cum avulsus ab aliis secutus est intimus discipulus ipsius Eustasius, ut Lucas Paulum, totum iter illud ad Italiam usque accurate recensuit, scribens Itinerarium : a quo Jonas, qui Vitam sancti conscripsit, accipiens intexuit Actis ejus, prout ipse eum citans profiteri videtur, relegens loca singula, singulasque personas, apud quas hospitio susceptus est sanctus : sicque sicuti veram certamque, ita elegantissimam historiam scripsit; quam si integram legeris, plane disces totum illud iter exilii nihil aliud fuisse, quam longe ductum ejusdem viri Dei triumphum, quo ipsius victoria adversus reges, et eorum detestanda crudelitas signis atque prodigiis est ubique locorum decantata. Nos autem brevitatis causa ea quæ tunc crebro sunt facta in via miracula referre prætermittimus, hic illa tantummodo reddituri, quæ ipsi cum Clothario rege primum, inde vero cum Theodoberto pariter rege Francorum intercesserunt. Sed primum quæ ultima est verba locutus cum Ragamundo misso a rege Theodorico, ut extra limites regni sanctum virum deduceret, audiamus.

11. Ait enim Jonas, quod cum Autisiodorum pervenissent, ad eum qui se ducebat conversus Columbanus, hæc dixit : « Memento, o Ragamunde, quod Clotharium, quem nunc spernitis, intra triennium dominum habebitis. At ille : Cur, inquit, talia, domine mi, ais? Illeque ait : Videbis prorsus quæ dixi, si tunc vitam cum superis feras ». Hoc ipsum vaticinium depromere coactus est Columbanus, dum una cum affine Theodoberti et amico Theodorici in convivio resideret in via apud Turonensem episcopum Leuparium, qui ipsum visitantem sancti Martini sepulcrum exceperat mensa. Nam de his hæc Jonas [1] : « Cum hora refectionis cum eo in mensa resideret, interrogatus cur retro ad patriam repedaret; respondit : Canis me Theodoricus a meis fratribus abegit. Tunc unus e convivis, Chrodoaldus nomine, qui amitam Theodoberti regis in conjugium habebat, regi tamen Theodorico fidelis erat, huic viro Dei humili voce respondit, esse melius lac potare, quam absynthium » : Putabat enim ea verba in amaritudine animi et cordis odio ab ipso prolata. Cui vir Dei ait : « Cognosco te regis Theodorici fœderis jura servare velle. At ille fatetur, se fœdus fidei promissæ, quandiu valeret, observare. Cui beatus Columbanus respondens : Si, inquit, regis Theodorici vinctus es fœdere, amico tuo et domino lætus eris a me legatus directus. Hæc ergo ejus auribus infer : Et ipsum et suos liberos intra triennii circulum esse delendos, radicitusque ejus stirpem Dominum esse eradicaturum. Cur, inquit supradictus vir, famule Dei, talia promis? At ille : Non enim queo silere, quæ mihi loquenda Dominus tradit ». Hæc ibi tunc Columbanus.

12. Sed quomodo, cum ad Clotharium regem pervenit, eadem prædixit, ab eodem auctore sic accipe [1]. « Post ad Clotharium Chilperici regis filium, qui in Austrasiis Francis regnabat in extrema Gallia ad Oceanum positis, pergit. Porro Clotharius audierat, quantis qualisbusve injuriis virum Dei Brunichildis ac Theodoricus fatigaverant. Quem cum vidisset, veluti cæleste numen (munus) recepit, oransque precatur, ut si velit, intra sui regni terminos resideat, seque ei, prout voluerit, famulaturum. At ille nequaquam ait his in locis se consistere velle, vel ob suam peregrinationem augendam, vel illis inimicitiarum occasionem sedandam. Tenuit ergo eum Clotharius quantis potuit penes se diebus: castigatusque ab eo pro quibusdam erroribus, quibus vix aula regia caret, spondet se Clotharius juxta ejus imperium omnia emendaturum. Erat enim Clotharius solers in amore sapientiæ : inventum ergo optatum munus gratificabatur. Morante igitur eo penes Clotharium, lis oritur inter Theodobertum et Theodoricum, disceptantibus utrisque de regni termino. Et utrique ad Clotharium legatos dirigunt, uterque adversus fratrem auxilium postulat. Quod Clotharius beato viro insinuare procurat, consulens, si videretur ejus consilio, se uni consentiendo, contra alium dimicare. Ad quem ille, prophetico repletus spiritu, ait neutris eum fore pariturum consiliis, in suam autem intra triennii tempus ditionem utrorumque regna venire. Videns autem Clotharius a viro Dei talia sibi prophetico ore dici, neutri parere voluit : sed promissum sibi tempus fideliter exspectans, postea potitus est triumpho victoriæ ». Hæc ad Clotharium dicta Deus voluit miraculis ibidem recensitis consignari, ne posset de eorum eventu ullatenus dubitari.

13. Dignum plane consideratione videtur, quanto suo damno reges in servos Dei delinquant, et quantum sibi acquirant emolumenti, cum eos

[1] Jon. in Vita S. Columbani c. 21.

[1] Jon. in Vita S. Columb. c. 23.

amore prosequuntur atque fovent. Exemplo plane id perspicue cernere est in eodem, de quo est sermo, Francorum rege Theodorico : qui licet peccatis haud levibus esset obnoxius; dum tamen Columbanum Dei servum bene habuit et officiis frequentavit, prospera illi cuncta ac felicia evenerunt, atque in bellis victorias et alia bona plurima est consecutus : simul ac vero redarguentem prosequitur odio, persequitur, et extra regnum projicit : mox ac si a fundamentis revulsus esset lapis, cui regni moles inniteretur, bello exorto civili, nutare cœpit, ac brevi totum penitus collapsum est ipsius regnum, ut audies.

Sed quæ sunt modo anni hujus reliquæ ejusdem sancti res gestæ, prosequamur. Venisse eum post hæc ad Theodobertum regem, idem Jonas affirmat, qui subdit [1] : « Exinde ad Theodobertum regem venit. Quem cum Theodobertus vidisset, ovans suis sedibus recepit. Jam enim multi fratrum post eum ex Luxovio venerant, quos ille veluti ex hostium præda ereptos suscipiebat ». Porro illis in regionibus ipsum aliquantisper morari ob conversionem proxime positorum Suevorum, divinus Spiritus jussit, cui obtemperans, idololatras ad Christi fidem convertit. Quomodo autem acciderit, audi : « Sunt (inquit Jonas) inibi vicinæ apud Moguntiam nationes Suevorum. Ubi cum moraretur, et inter habitatores loci illius progrederetur, reperit eos sacrificium profanum libare velle, vasque magnum, quod vulgo cupam vocant, quod viginti modios amplius nec minus capiebat, cerevisia plenum in medio positum. Ad quod vir Dei accessit, sciscitaturque quid de illo fieri vellent. Aiunt illi, se deo suo Vadono nomine, quem Mercurium (ut alii aiunt) autumant esse, libare velle. Ille autem pestiferum opus audiens, vas insufflat, miroque modo vas cum fragore dissolvitur, et per frusta dividitur. Vas ergo dum rapido cum liquore cerevisiæ prorumpit, manifeste est datum intelligi diabolum in eo vase esse occultatum, qui per profanum liquorem caperet animas sacrificantium. Videntes autem Barbari, stupefacti, aiunt magnum virum Dei habere halitum, qui sic posset dissolvere vas ligaminibus munitum. Castigatos itaque Evangelicis dictis, ut ab his segregarentur sacrificiis, domum redire imperat. Multi enim eorum tunc per B. Columbani suasum vel doctrinam ad Christi fidem conversi baptismum sunt consecuti : alios quos jam lavacro ablutos error detinebat profanus, ad cultum Evangelicæ doctrinæ monitis suis, ut bonus pastor, Ecclesiæ sinibus reducebat ». In sequentem usque annum illic moratum esse Columbanum, auctor ostendit. Quæ autem antequam recederet, Theodoberto regi jam adversus fratrem bello certanti suaserit, suo loco dicturi sumus.

14. *S. Desiderii episcopi Viennensis martyrium.* — Dum vero anni hujus res gestas sancti Columbani Jonas recenset, ad S. Desiderium Viennensem episcopum orationem convertens, hæc ait : « Eo itaque in tempore Theodoricus et Brunichildis non solum adversus Columbanum insaniebant, verum etiam et contra sanctissimum Desiderium Viennensis urbis episcopum adversabantur. Quem primo exilio damnatum, multis injuriis affligere nitebantur, ad postremum vero glorioso martyrio coronarunt. Cujus gesta scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosos apud Dominum meruit habere triumphos ». Hæc de his Jonas obiter, ad Columbanum suum mox stylum convertens. Non tyrannice primum irrupit rex in Desiderium, sed cum antea in Concilio Cabilonensi per suæ factionis episcopos damnari præcepit : qui depositus gradu, ejectus est in exitium, atque martyrium consecutus. Eadem de Desiderii episcopi exilio atque martyrio alii, qui prosecuti sunt res Francorum, testati sunt : sed Acta quæ citat Jonas, nondum vidimus. Hoc ipso namque Redemptoris anno sanctum Desiderium martyrio vita functum, lapidibus obrutum, Sigebertus testatur in Chronico, et (ut puto) ex ejus martyrii Actis. Ado ejusdem Viennensis Ecclesiæ episcopus tradit S. Desiderio subrogatum fuisse Domnolum virum pietate insignem, cujus charitas in redimendis captivis maxime enituerit. Porro Desiderius in numerum sanctorum martyrum cooptatus, in Ecclesia Catholica duplici memoria annua [1] celebratur. Post hæc autem edita, in lucem prodiit [2] Epistola Adonis Viennensis Ecclesiæ episcopi de martyrio S. Desiderii, omni quidem acceptatione dignissima, quam, si cupis plura de eodem sanctissimo martyre scire, consulere poteris. Extat ipsa quidem tomo sexto Antiquarum lectionum per Canisium collectarum.

[1] Jon. in Vita S. Columb. c. 23.

[1] Martyrol. Rom. XI. Febr. et XXIII. Maii. — [2] Antiq. lection. t. VI. pag. 445.

Anno periodi Græco-Romanæ 6105. — Anno Æræ Hispan. 650. — Jesu Christi 612. — Bonifacii IV papæ 5. — Heraclii imp. 3.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : II *post consulatum Heraclii Augusti.* Ita auctor Chronici Alexandrini.

2. *Epiphaniæ coronatio.* — Ad num. 1. Hoc anno tertia die mensis Maii natus est *Heraclius junior* Constantinus dictus, et die XIII Augusti ejusdem anni *Eudocia* Augusta e vivis excessit, ut anno superiori probavimus. « Quarto Hyperberetæi, seu Octobris coronata est filia Epiphania, quæ et Eudocia audiit, in templo sancti Stephani, quod in palatio est », ut habet auctor Chronici Alexandrini Indictione XV. Quod confirmat Theophanes anno Incarnationis Æræ Alexandrinæ DCIV, qui kalendis Septemb. hujus anni exordiri debet; ait enim : « Hoc anno mensis Octobris die quarto, Indictione prima, Epiphania imperatoris Heraclii filia in oratorio sancti Stephani, quod in palatio, a Sergio patriarcha Augustæ corona redimita est ». Ubi etiam observabis, Theophanem sub anno Æræ Alexandrinæ DCIV narrare, quæ contigere anno ejusdem Æræ DCV, mense Octobri, Indictione I notato. Quare, ut supra semel et iterum monui, annis Incarnationis secundum Alexandrinos per annos amplius octoginta, non anni VII, sed VIII addendi, ut perveniamus ad annum Æræ Dionysianæ, quo res quæ referuntur, gestæ sunt. Recte itaque illa inauguratio a Baronio consignata, non item coronatio Heraclii novi Constantini, quæ pertinet ad annum sequentem, ut ibi videbimus.

3. *Progressus Persarum.* — Porro Persæ hoc anno *Cæsaream* Cappadociæ occuparunt, ut anno superiori Baronii ordinem sequentes ex Theophane ostendimus. Illorum exercitui præerat *Raxates*, ut eruo ex Theophylacto lib. 8, cap. 12, ubi ait : « Quando Heraclius imp. expeditione adversus Raxatem suscepta exercitum recensuit, re inquisita, duos duntaxat milites ex illa multitudine, quæ tyranno faverat, superstites invenit, tametsi anni non multi intercessissent », anni nempe decem; cum Phocas tyrannus anno DCII Mauritium imp. interfecerit. Quod Theophanes ex Theophylacto desumpsit, et huic anno recte illigavit. Ejus verba anno superiori retulimus.

4. *Incursiones Saracenorum.* — Invasiones vero Saracenorum in Syriam de quibus Baronius ex auctore Miscellæ, qui ait : « Tertio imperii Heraclii anno Saraceni aciem contra Syriam direxerunt, et exterminatis nonnullis vicis reversi sunt », pertinent ad annum sequentem ; cum Theophanes eas memoret anno Alexandrino DCIV, kal. Septembris hujus Christi anni inchoato, et expeditiones militares verno tempore incipi solitæ essent.

5. *S. Columbanus in exilium pellitur* — A num. 2 ad 14. *S. Columbanus* abbas Luxoviensis e suo monasterio a *Theodorico* Burgundiæ rege, et ab avia ejus *Brunichilde* pulsus est, anno ejusdem Theodorici decimo quarto, ut tradunt Fredegarius in Chronico cap. 36, et Aimoinus lib. 3, cap. 95, ideoque anno Christi sexcentesimo nono. *Childebertus* enim, cui *Theodoricus* successit, initio anni DXCVI e vivis abiit, ut suo loco diximus. Rem gestam pluribus narrat Baronius hoc anno ex Jona in Vita S. Columbani, quam Mabillonius sæculo secundo Benedictino collatam cum diversis Codicibus Mss. correctiorem exhibet. In ea a numero 31 ad 38 narrantur, quæ contigere, dum in exilium duceretur, antequam ad Vesontionensem urbem perveniret. *Columbanus* feminas, ipsamque *Brunichildem* reginam ab aditu Luxoviensis monasterii repellebat; septa enim cœnobii duas in partes diviserat, quarum exterior viris excipiendis patebat, interior minime. Regina itaque, quod arceretur ab ingressu monasterii, cœpit abbatem sævissimo odio prosequi : « Ea maxime pro causa sæpefato Columbano infesta erat, eo quod accessum feminarum a præfato monasterio propellebat, et sibi, quæ regina erat, idem contradixerat. Qua de re datum fuerat edictum regali indignatione roboratum, ut omnes sub institutione pii patris Columbani degentes, intra septa monasterii adeo arctarentur, ut nemini locus daretur extra exeundi », inquit auctor anonymus ætate suppari in Vita sancti Agili abbatis Resbacensis, in provincia Galliæ, quæ nunc *Bria* appellatur. Quæ Vita recitatur a Mabillonio sæculo secundo Benedictino. Eamdem odii *Brunichildis* in Columbanum causam refert Jonas.

6. *Ejus itinerarium.* — Columbanus a regis Theodorici satellitibus ex urbe Vesontionensi *Nannetas* perducitur : « Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo anno post incolatum eremi illius per

urbem Vesontionum Augustoduno usque ad Cavalonem castrum pervenit », inquit Jonas num. 38. Sed loco *Cavalonis*, scribendum esse *Avallonem*, quod est Burgundiæ oppidum inter Augustodunum et Autissiodorum, notat Mabillonius ex alia ejusdem sancti Vita, anonymi opera compendiose scripta, quibusdam in locis a Jona discrepante. Alter anonymus auctor Vitæ sancti Agili ait : « Beatus Columbanus propulsione Theodorici regis per dolositatem pessimæ Brunichildis exagitatus, vicesimo anno, ex quo monasterium intra vasta eremi instaurare cœperat, vi præfati regis ab eo amovetur, ac natale solum repetere perurgetur ». Columbanus Luxoviensis monasterii fundamenta jecit anno DXC, ut suo loco dixi. Quare exilium anno DCIX eidem irrogatum, quamvis verosimile sit, nonnisi anno DCX e Gallia egressum esse. Ex Jona enim, qui itinerarium ejus descripsit, discimus eum ex Avallone properasse Autissiodorum, ibique Ragamundo, qui eum ducebat, dixisse : « Memento, inquit, o Ragamunde, Clotarium, quem nunc spernitis, INTRA TRIENNIUM Dominum habebitis ». Quæ verba ante annum DCX non videntur prolata ; cum Clotarius anno tantum DCXIII totius Galliæ monarchiam obtinuerit. Progressus exin ab Autissiodoro, *ad Nivernis oppidum* venit, indeque ad *Aurelianensem urbem*, navigantes ergo per Ligerim *ad Turonensem* perveniunt *urbem*, ubi Columbanus invitatus a Leopario illius urbis episcopo Theodorici regis necem, quæ anno DCXIII contigit, prædixit, uni e convivis dicens : « Si regis Theodorici junctus es fœderi, hæc auribus ejus infer, et ipsum et suos liberos INTRA TRIENNII esse CIRCULUM delendos, radicitusque stirpem ejus Dominum eradicaturum ». Postea « navali itinere ovans usque ad Nannetis oppidum venit, et ibi aliquantisper moratus est ».

7. *S. Attala monasterio Luxoviensi ad tempus præficitur.* — Dum in ea urbe versatur, scripsit Epistolam ordine IV ad *Attalam et monachos* congregationis suæ Luxoviensis, qui de ejus violenta expulsione jussu *Theodorici* regis facta plurimum contristati erant, eosque consolatur, et paterna cohortatione ad patientiam et mutuam concordiam, *Attala* ipsis in patrem præposito, excitat. Deinde ad ipsum *Attalam* conversus, quædam circa fratrum administrationem documenta proponit : et postea omnes ad perseverantiam in Cruce Christi ferenda hortatur, monens donum tam pretiosum non propriis meritis, sed Dei gratia et misericordia, humili ac devota supplicatione impetranda conquiri. Postremo refert, sese adigi ad repetendum natale solum, et suam erga ipsos sollicitudinem paterno affectu insinuans eorum se devotioni commendat : « Nunc mihi, inquit, scribenti nuntius supervenit, narrans mihi navem parari, qua invitus vehar in meam regionem ; sed si fugero, nullus vetat custos, nam hoc videntur velle ut ego fugiam ». Hinc colligit Flamingus in Collectaneis operum divi Columbani a se publicatis, ex Nannetensi civitate hanc Epistolam missam esse, ubi moram trahebat vir sanctus, cum *Suffronius* Nannetensis urbis episcopus una cum *Teudoaldo* comite juxta regis imperium navem quæri jusserat, qua in Hiberniam ipse cum suis veheretur, ut liquet ex Jona num. 47. Porro in allocutione ad Attalam, cui monachorum Luxoviensium curam ad tempus commiserat, ait : « Timeo ne et illic propter Pascha sit discordia, ne forte diabolo insidiante, vos alienare velint, si cum eis pacem non teneatis ». Verebatur scilicet Columbanus, ne aliqui ex suis monachis, abjecta sua, quam memorem tenebat, traditionem aliam sequerentur. Epistolas divi *Columbani* non viderat Mabillonius, quando Acta sanctorum ordinis sancti Benedicti elucubravit. Ignoratum hactenus fuerat, quis post expulsum Luxovio *Columbanum* huic monasterio præfuisset usque dum *Eustasius* ejusdem abbas nominaretur, quod nunc ex ea Epistola didicimus (1).

8. *Columbanus per triennium in Alemannia Evangelium prædicat.* — « Moratus ergo ibi paululum, post ad Clotarium Hilperici filium qui Neustrasiis Francis regnabat, extrema Gallia ad Oceanum positis pergit », inquit Jonas, num. 48. Morante eo penes *Clotarium*, lis oritur inter Theodebertum et Theodoricum, disceptantibus utrisque de regni terminis. Tunc Columbanus Clotario dixit, *suam intra triennii tempus in ditionem utrorum regna venire.* Post hæc coegit *Clotarium* vir Dei, ut sibi solamen largiretur, ut per *Theodeberti* regnum, si valeret, ad Italiam, Alpium juga transcendens perveniret. Datis ergo comitibus, qui eum usque ad *Theodebertum* perducerent, itinere arrepto ad Parisios urbem pervenit, deinde ad Meldense oppidum, et tandem ad Theodebertum : « Quem cum Theodebertus vidisset, ovans suis sedibus recepit », inquit Jonas. Tunc annuente eo elegit ad tempus stationem intra Germaniæ terminos, in oppido diruto ad Rhenum nomine *Brigantium* : circa quod oberrans, et mira multa efficit, et Barbaros complures ad Christi fidem traducit. *Columbanus* itaque ditiones adiit, quas *Theodebertus* Theodorico fratri cis Rhenum nuper ademerat, qua de re legendus Fredegarius in Chronico cap. 27, loquens de gestis anno X regni Theodorici. Porro *Brigantium* situm est ad dextram lacus Brigantini ripam, quod lacui nomen imposuit. Jonas num. 51 et seqq. Brigantio vicinas

(1) S. Atalam Luxoviensi monasterio post discessum S. Columbani ad tempus præfuisse ignoratum est hucusque, et modo etiam non constat. Quanquam enim S. Columbanus in Epistola sua a Pagio hic laudata, monachos suos Attalæ commendatos habere voluit ; eidem tamen Attalæ ibidem optionem dat, an Luxovii residere, aut sequi se maluerit. Siquidem venire ad magistrum eligat, Waldolenum in præfectura substituit. Notat id Mabillonius verbis ejusdem Epistolæ relatis Annal. Benedict. lib. 10, num. 50. Attalam viro sancto adhæsisse opinor, cujus pariter exemplum secuto Waldoleno, ut notat Mabillonius *ibid.*, præfectura ad Eustasium devoluta fuit. Profecto sequenti anno DCXIII regimen monasterii penes Eustasium fuisse, Pagius *ibid.* num. 6, ex auctore Vitæ S. Walarici animadvertit ; et Jonas in Vita S. Eustasii diserte scribit : « Cum venerabilis Columbanus vicesimo anno post incolatum eremi Luxovium reliquisset, in supradicto loco venerabilis Eustasius pater suffectus est ». MANSI.

ait esse *nationes Suevorum*, quo nomine Alemannos intelligit. *Suevi* enim, ut testatur Cluverius lib. 3 Antiq. German., cap. 28, in Alemannorum sedes *paulatim ad Danubii fontem, ac porro in Rhætiam ad Brigantinum usque lacum* succedentes, nomen his terris suum intulerunt, quod in hanc usque diem manet. Lacum illum veteres *Brigantinum* ab oppido Brigantio, recentiores *Constantiensem* ab urbe Constantia vocarunt.

9. *S. Gallus venit ad S. Columbanum.* — Hanc posteriorem peregrinationis *Columbani* partem longe distinctius descripsit Walfridus in Vita sancti Galli, cap. 4 et seqq. aitque *Columbanum*, accepta a Theodeberto rege licentia eligendi locum ubicumque voluisset, venisse *ad lacum Turicinum*, ut ipse vocat, seu ad caput lacus Tigurini, vulgo *Zurich*, ibique cum invenisset homines idola sacrificiis venerantes, illic substitisse, et *sanctum Gallum* ejus discipulum, fana in quibus dæmoniis sacrificabant, igni succendisse; sed cum arida contumacium corda inaniter irrigarent, perrexisse in castrum quod *Arbona* vocatur, quæ urbs sita est ad sinistram ripam lacus Brigantini, tandemque ad ipsum *Brigantium*, ubi Columbanus beato Gallo injunxit, ut populum ab errore idololatriæ ad cultum Dei exhortatione salutari revocaret. Oratorium in honorem sanctæ *Aureliæ* constructum reperere, circa quod mansiunculas sibi fecere. Nonnulli conversi sunt ad Dominum, alii propter imaginum comminutionem gravi indignationis rabie turbati recesserunt. « Post hæc permansit ibi beatus Columbanus cum commilitonibus suis tribus annis », inquit Walfridus, ab anno scilicet Christi DCX ad annum præsentem, quo postquam *Theodebertus* rex a *Theodorico* rege fratre profligatus est, tandemque cæsus, occubuit, ut anno sequenti Baronii ordinem sequentes monstrabimus. Tres itaque anni illi incompleti fuere, et hallucinatus est Baronius hoc anno num. 13, ubi ait, Jonam ostendere *Columbanum* illic annum unum moratum esse.

10. *S. Eustasius venit ad S. Columbanum.* — « Interea cogitatio in mentem Columbani ruit, ut Venetiorum, qui et Sclavi dicuntur, terminos adiret, cæcasque mentes Evangelica luce illustraret », inquit Jonas cap. 56, qui subdit, cum intellexisset, Angelo ei per visum apparente, non esse gentis illius in promptu fidei profectum, quievisse in loco illo, *donec aditus ad Italiam panderetur.* Ex his liquet ætate Jonæ in agro Venetorum, consedisse Sclavos seu Sclavenos, quos Procopius lib. 4 de Bell. Goth. c. 25, trajecto Danubio temporibus Justiniani Augusti in Illyricum irrupisse testatur. *Columbano* abbati in toto illo itinere, quod Luxovio Nannetas atque ad ostium Ligeris, et inde cum in Neustriam ad *Clotarium* regem, tum in Austriam ad *Theodebertum* suscepit, aliqui comites fuere, quorum meminit Jonas, sed non Eustasius, qui quominus Columbanum Luxovio discedentem sequeretur, a ministris *Theodorici* regis prohibitus est, ut inquit idem Jonas. Secessit itaque *Eustasius* in Austriam, *Columbano* e Neustria, illic adventanti occurrit, itinerisque quod supererat, comitem se dedit *Brigantium* usque, ubi sub ipsius Columbani disciplina vixit, teste Jona, qui loquens de quodam miraculo tempore egestatis a Columbano patrato ait : « Eustasio hoc cognovimus referente, qui eo tempore inter reliquos sub viri Dei obedientia ibidem tenebatur adnexus » ; quod refert *Jonas* antequam sermonem habeat de consilio Columbani mox memorato ad Sclavos sese conferendi. Sed tam hoc miraculum, quam illud Columbani consilium, ad annum DCXI, quo ea Cointius num. 14 consignat, pertinere videntur. Cæterum *Eustasius* nonnisi post Theodeberti regis cædem *Luxovium* venit, ut anno sequenti ostendemus.

11. *Exilium S. Desiderii episc. Viennensis.* — Ad num. 14. Jonas in Vita sancti Columbani num. 54, postquam narravit exilium hujus sancti abbatis, ait : « Eo tempore Theodoricus atque Brunichildis non solum adversus Columbanum insaniebant, verum etiam et contra sanctissimum Desiderium Viennensis urbis episcopum adversabantur, quem primum exilio damnatum multis injuriis affligere nitebantur, ad postremum vero glorioso martyrio coronarunt : cujus gesta scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosum apud Dominum meruit habere triumphum ». Quæ a Jona occasione persecutionis Columbani obiter narrata. In Vita sancti Desiderii scripta ab auctore coævo sub Domnolo successore, publicata ab Henschenio ad diem XXIII Maii dicitur, dum *Desiderii* in exilio positi fama de die in diem crebresceret, *Brunichildem* simulantem se super eum pietate motam fore, jussisse eum ad propriam sedem redire, *cum jam in exilio constaret eum per annos quatuor detentum fuisse.* Quare exilium illud quadriennale fuit, ut docet etiam Ado Viennensis episcopus in sua ad Ecclesiam Viennensem Epistola, et in Passione sancti Desiderii. Eam *Desiderii* Vitam ab anonymo scriptam viderat Jonas ; sed cum in ea, nec annus ejus exilii, nec annus ejus Passionis memorentur, eo tempore quo Columbanus, Desiderium vexatum fuisse, Jonas putavit. Verum Fredegarius in Chronico cap. 24, annum exilii *Desiderii* duplici characterismo declarat, aitque : « Anno VIII regni Theuderici de concubina nascitur ei filius nomine Childebertus : et Synodus Cabilloni colligitur. Desiderium Viennensem episcopum dejiciunt, instigante Aridio Lugdunensi episcopo, et Brunichilde, et subrogatus est loco ipsius in sacerdotali officio Domnulus. Desiderius vero in insulam quamdam exilio retruditur. Eo anno sol obscuratus est ». Idem habet Aimoinus lib. 3, cap. 90. Anno itaque Christi sexcentesimo tertio Synodus illa adversus sanctum Desiderium celebrata : eo enim *Theodoricus* Burgundiæ rex annum VIII regni inchoavit, et die duodecimo mensis Augusti ingens *solis eclipsis* facta, idque feria secunda, hora tertia postmeridiana, ut ab astronomis observatum.

12. *S. Desiderii martyrium.* — Post ejus redi-

tum, anno scilicet DCVII, qui ejus exilii quartus est, cum miracula ab eo tunc patrata ad aures Theodorici regis pervenissent, ab eo petiit, ut ad se dignaretur venire : quoniam plurimum desiderabat ejus colloquio perfrui, et interrogatus Desiderius a rege, si melius esset conjugium sortiri, quam per carnis miseriam bacchari, illico respondit, melius esse nubere quam uri, et quod propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat. Quæ cum Brunichildi renuntiata fuissent, protinus eum præcepit interfici ; quod et factum est « in territorio Lugdunensi, juxta flumen, cujus vocabulum est Calarona, X kal. Junii ». Ita anonymus. Mortem sancti Desiderii Fredegarius et Aimoinus citati cum anno XII Theodorici regis copulant, seu anno Christi sexcentesimo septimo. Joannes a sancto Albino in Historia Lugdunensi part. 1, sect. XVII, dicit vicum, cui nomen est hodie sancti Desiderii, vulgo *S.-Didier*, rigari amne, vernacula incolarum lingua nuncupato, *la Chalaronne*, qui ideo alius non est quam qui memoratur tam ab anonymo, quam ab Adone. Quoad *Aridium* Lugdunensem episcopum, Theophylus Raynaudus in sanctorum Lugdunensium Indiculo pro tuenda fama hujus præsulis, cujus memoria in diœcesi Lugdunensi Officio Ecclesiastico recolitur *quarto idus Augusti*, multa in medium affert contra Fredegarium et Aimoinum ; et revera, neque anonymus, neque Ado in laudata Epistola *Aridii* meminere.

13. *S. Aridius episc. Lugdun. duplicis culpæ reus.* — Severtius in Catalogo episcoporum Lugdunensium tres proponit rationes, quibus *Aridii* sanctitas propugnari possit. Nempe « quod male deceptus fuerit, quando insidias porrexit sanctissimo Desiderio Viennensi, ut peccatum ejusmodi excusatione dignum videatur ; vel quod falsa est ea narratio de ipsius flagitio ; vel tandem quod e vestigio ad exitum usque vitæ acerbissimum pœnitentiæ genus in se susceperit, et exegerit ob perpetratum in fratrem crudele spectaculum ». Tertia duabus aliis præferenda videtur. Anonymus enim qui Vitam sancti Romarici abbatis Habendensis in litteras retulit, quæ extat apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino, num. 3, ait : « Cum Theodoricus rex germanum suum Theodebertum persecutus fuisset, genitore supradicti viri (nempe sancti Romarici) interfecto, villæ eorum fisci ditionibus redactæ sunt, ac deinceps Romaricus, quia fidem servaverat, a persequentium nequitia fugatus Mettis petiit. Erat denique tunc temporis in palatio unus episcopus nomine Aridius, qui Brunichildæ reginæ sedulo famulabatur alloquio ; illiusque supradictus vir prostratus pedibus supplicat, ut res apud reginam suo interventu recipere potuisset : illeque ira sauciatus os viri pede excusso impie verberavit, etc. sed inlucescente die crastina vulgatum est regem Theodoricum mortis sententia percussum fuisse : ac deinceps accitus a regina vel episcopo Aridio Romaricus, reddito patrimonio supplicatur, ut saltem per ipsum iisdem de urbe Mettensi fugiendi darentur spatia. Ille diligens inimicos suos, auxilium ipsis, ut tempus patuit, non negavit ».

14. *S. Aridius criminis pœnitet.* — Commissum illud ab Aridio flagitium anno DCXIII, quo *Theodoricus* rex e vita migravit. Sed utramque culpam severioribus pœnis expiandi tempus *Aridius* habuit, cum ante annum DCXXIV, quo, ut testatur Flodoardus lib. 2 Hist. cap. 5, *Thedericus* episcopus Lugdunensis Concilio Rhemensi interfuit, nullus alius eidem Ecclesiæ præfuisse reperiatur. Verum quidem est, Severtium laudatum asserere hæc in antiquo Bellijocensis Ecclesiæ collegialis Martyrologio Ms. legi IV idus Augustas : « Lugduni sancti Arigii episcopi et confessoris, qui rexit Ecclesiam annis octo, mensibus sex »; quod et Theophylus Raynaudus affirmat etiam haberi in Martyrologio Lugdunensi eodem die. Arigius autem, ut ex mox dictis liquet, anno DCIII jam Lugdunensem Ecclesiam regebat. Verum hujusmodi Martyrologia longe post annum Christi millesimum exarata, et tam brevis pontificatus ex conjectura ab aliquo imperito attributus sancto *Aridio ;* præterquam quod veteribus Martyrologiis similes annotationes nulla veritate nixas non raro adjectas fuisse, multis exemplis constat.

15. *Utraque culpa ejus perperam inter fabulas connumerata.* — Cointius anno DCVII, et Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Romarici, qui secundam viam *Arigii* sanctitatis defendendæ elegere, respondent hæc falso impingi *Aridio,* et huic fabellæ refragari rationem temporum, cum is tantum sederit annis octo ac sex mensibus. Verum jam ostendimus, *Aridii* pontificatum longe diuturniorem fuisse ; auctorem vero anonymum, qui Vitam sancti *Romarici* scripsit, antiquum esse ac gravem, et scripsisse etiam Vitas *S. Amati* ac sancti *Adelphi* abbatum Habendensium ostendit ipsemet Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam sancti *Amati. Æ*tatem enim suam indicat in Vita Amati num. 5, dum hujus cellam et trabem miraculo auctam se vidisse testatur : in Vita *S. Romarici* se ejus discipulis æqualem vixisse num. 9 et ult. prodit, ac demum *Adelphi* Acta post tres annos ab ejus morte, quæ contigit anno DCLXX, a se scripta innuit num. 2. Neque aliquid in tribus illis Vitis legitur quod in falsitatis suspicionem vocetur. Sicut itaque sanctitati *Romarici* non officit quod aliquot post hunc annos *Agrestii* seu *Agrestini* schismatici suasionibus seductus fuerit, ut refert Jonas in Vita sancti Eustasii abbatis Luxoviensis, quia resipuit ; ita nec duplex culpa ab *Aridio* commissa quia pœnitentia purgata, hujus sanctitati obstat. Et quemadmodum culpa *Romarici* in dubium revocari non debet, licet ab auctore anonymo ejus Vitæ scriptore prætermissa fuerit ; pari eademque ratione nec culpa Aridii inter fabulas numeranda, quia anonymus et Ado, qui martyrium sancti *Desiderii* narrarunt, ne verbum quidem de Aridio habent. Ex quibus et patet quam infirmum sit argumentum negativum.

16. *Moritur Gundemarus Hispaniarum rex.*— Isidorus in Chronico juxta editionem Labbei tomo I novæ bibliothecæ, scribit, *Gundemarum* Hispaniarum regem Æra DCL, cum duobus annis regnasset, obiisse, quod et in editione Grotii etiam legitur. Vulsa in Chronico ei attribuit annum I, menses X, dies XIII, ideoque Isidorus numero rotundo locutus est, et *Gundemarus* præsenti anno e vivis abiit. Ei successit *Sisebutus*, cujus exordium Baronius perperam in annum præcedentem refert, ut anno DCXIV, num. 40, demonstrabimus.

BONIFACII IV ANNUS 7. — CHRISTI 613.

1. *A Persis capta Damascus, ubi in sacrilegos ultio divina.* — Cum Christi Redemptoris annus ageretur sexcentesimus decimus tertius, Indictionis primæ, rursum consueta Persarum irruptione afflictatum est Orientis imperium : de quo ista in Græcorum Annalibus [1] : « Anno imperii Heraclii quarto ceperunt Persæ Damascum, et captivum duxerunt populum multum : Heraclius autem imperator, legatis ad Cosrhoen missis, rogavit eum, ut parceret hominum sanguinem immisericorditer fundendi, et definiret tributa, et acciperet pacta. Qui legatos inefficaces dimisit, nulla eis reddita ratione, sperans comprehendere Romanum modis omnibus principatum ». Hæc de rebus bellicis ex Theophane. Ex quo autem Damasci hic facta est mentio, quid in ejus territorio contigerit, ubi per Sarracenos ante aliquot annos incursio facta est, hic describendum putamus, quod certus annus, quo id acciderit, non ponatur. Porro ejusmodi ingens miraculum scriptum fuit per S. Anastasium Sinaitam, de quo plura superius; postea autem in oratione de imaginibus tertia a Joanne Damasceno recitatum ejus verbis in hunc modum :

2. « Quatuor passuum millibus a Damasco distat locus, qui Carsatas dicitur, quo in loco sancti Theodori templum est. In hoc templum ingressi Sarraceni, omnibus illud sordibus et immunditiis ex feminarum et puerorum atque animalium rationis expertium commixtione fœdaverunt. Quadam igitur die cum plures ipsorum considerent, et colloquerentur, unus eorum sagittam in sancti Theodori intorsit imaginem, et dexterum ipsius humerum vulneravit : statimque sanguis defluxit, et ad extremam usque imaginis partem decidit, omnibus id quod factum fuerat, sagittamque in humero sancti defixam, et sanguinem emanantem contuentibus. Quo tamen admirabili signo perspecto, non resipuerunt, nec eum qui sagittam conjecerat pœnituit, nec quisquam eorum commotus est, non recesserunt e templo, nec illud commaculare destiterunt. Attamen extremo sunt affecti supplicio. Cum enim viginti essent eorum familiæ qui in templo commorabantur, intra paucos dies acerbo omnes morbo deleti sunt, cum eo in loco nemo ipsorum diebus illis interierit, exceptis iis qui in templo fuerant commorati. Hæc igitur imago sagitta percussa adhuc superest, sagittæque vulnus habet et vestigia sanguinis. Multi autem eorum qui rem viderunt, et eo tempore fuerunt, quo res hæc admiranda contigit, adhuc vivunt : et ego ejus imaginem vidi, et quod vidi monumentis mandavi». Hactenus de his Damascenus ex Anastasio Sinaita ; quæ incerto nobis anno facta, hic (ut dictum est) Damasci cladis a Barbaris illatæ occasione certo anno voluimus consignata posuisse.

3. *Heraclii incestuosum conjugium*. — Quo item anno Heraclius, defuncta jam antea uxore, incestuosas nuptias contrahens, neptem suam (quod nefarii est existimatum exempli) in matrimonium duxit : de quo hæc ex Theophane in Annalibus Græcorum : « Heraclius eodem anno duxit incestu Martinam neptem suam uxorem, et pronuntiavit eam Augustam coronatam a Sergio patriarcha ». Hæc ibi. Porro detestandum id habitum est facinus, nec a Deo sine vindicta dimissum. Zonaras enim, ubi de Heraclii obitu agit, necnon Cedrenus, et alii, eum turpia passum tradunt atque nefanda, quæ referunt : quibus quisque intelligere potuisset, Deo maxime

[1] Miscel. l. XVIII. an. IV. Heracl.

displicuisse ejuscemodi nuptias, quantumlibet patriarchæ consensione suffultas, quas adeo monstruosa vindicta fuerit prosecutus.

4. *S. Theodori Siceotæ obitus.* — Hoc eodem anno, quo absolvitur tertius imperii Heraclii, et quartus inchoatur, migrat ex hac vita ad Deum celeberrimus ille S. Theodorus Siceota ex episcopo archimandrita, de quo plura sæpeque superius dicta sunt. Eleusius ejus discipulus, qui res ab eo gestas scriptis mandavit, hæc de tempore obitus in fine habet [1] : « Decessit e vita sanctissimus et beatissimus ac fidelissimus Christi servus Theodorus tertio imperii anno pietatis et Christi studiosissimi imperatoris Heraclii, quo quidem anno filius ejus Deo carissimus creatus fuit Cæsar, Indictione prima, die vicesima secunda mensis Aprilis. Cujus precibus utinam ad Christi Dei nostri tribunal misericordiam consequamur, etc. » Hæc auctor, qui eamdem de rebus gestis viri sanctissimi scriptionem ejusmodi testificatione consignatam reliquit, ad finem ejus hæc habens, de quibus et superius mentio facta est : « Hæc ego Eleusius, qui et Georgius a S. Theodoro vocatus sum, omnia Deo adjuvante conscripsi. Neque vero miraculorum ipsius expers fui, sed ea maxime omnium expertus sum. Cum enim parentes mei ex oppido Adigermaro oriundi diu simul vixissent, nec ullos possent liberos suscipere, ad sanctum virum accesserunt ; cumque zonas, quibus ille benedixerat, accepissent, ego conceptus sum, et in lucem editus, et infans ipsi oblatus : qui et in ejus sancto monasterio enutritus, a religiosissimo præfecto litteras didici. Cumque parentes mei filium alterum, S. Theodori precibus suscepissent, ejus illi nomen imposuerunt. Duodecim igitur annorum spatio, quo apud illum vixi, multorum miraculorum, quæ ab ipso facta sunt, inspector fui : quæ autem ab illo superioribus temporibus gesta fuerant, ea vel ab ministris ejus qui spectatores extiterant, vel ab iisdem qui curati sunt, accepi : quanquam et multa me oblitum esse confiteor, et nonnulla propter imbecillitatem meam prætermisisse. Pauca igitur e plurimis attigi, etc. » Porro S. Theodori memoria in benedictione est tam apud Græcos, quam Latinos, æque anniversaria die celebrantes natalem ipsius, quo ex hac vita discessit (ut dictum est) vicesima secunda mensis Aprilis.

5. *Theodobertus Francorum rex a Theodorico fratre victus regno spoliatur.* — Hic idem est annus, quo Theodobertus Francorum rex victus a Theodorico fratre, initiari clericatu coactus, tandem occiditur : quod supplicium antevertisset omnino si S. Columbani consiliis paruisset. At quomodo se hæc habuerint, accipe ex eodem, de quo superiori anno, auctore Jona [2] : « Interea, inquit, inter Theodoricum Theodobertumque lis firmatur, ac quisque adversus fratrem usque ad internecionem desævit, utrisque gentium robore superbientibus. Inter hæc vir Dei Columbanus ad Theodobertum accedit, eique suadet ut cœptæ arrogantiæ supercilium deponat, seque clericum faciat, et in Ecclesia positus sacræ subderetur religioni, ne simul cum damno præsentis regni æternæ pateretur vitæ dispendia. Quod dictum et regi et omnibus circumstantibus risum excitat, aientes se nunquam audisse Merungum in regno sublimatum voluntarie clericum fuisse. Detestantibus ergo omnibus, B. Columbanus ait : Si voluntarius nullatenus clericatus honorem sumit, in brevi invitus clericus existet. His ergo dictis vir Dei ad cellulam remeat ; moxque prophetici dicti eventum res non diu dilata affirmat. Nec mora, Theodoricus Theodobertum ad bellum provocat, et prope Tullum devictum fugat, postque collecto exercitus robore persequitur. Simili modo gentium multarum Theodobertus robore vallatus ad Tulbiacense castrum pugnaturus occurrit. Ibi prœlio inito, innumeræ gentium phalanges ex utroque exercitu perierunt, et victus tandem Theodobertus fugit.

6. « Eo igitur tempore vir Dei in eremo morabatur, contentus tantum unius ministri Chagnoaldi famulatu. Ea hora ergo qua apud Tulbiacum commissum est bellum, supra quercus putrefactum truncum vir librum legens residebat : quem subitus sopor oppressit, et quid inter duos reges ageretur vidit. Moxque excitatus, ministrum vocat, cruentamque regum pugnam indicat, ac multum humanum sanguinem fusum suspirat. Cui temerario conatu minister ait : Pater mi, Theodoberto tuis precibus præbe suffragium, ut communem debellet hostem Theodoricum. Ad hæc B. Columbanus ait : Stultum ac religioni alienum consilium administras : non enim Dominus ita voluit, qui nos pro inimicis nostris orare præcepit. Inquisivit ergo post minister temporis diem et horam, reperitque ita fuisse, sicut viro Dei fuerat revelatum. Persecutus est ergo Theodobertum Theodoricus, et suorum proditione captum ad aviam Brunichildem direxit. Quem cum avia recepisset, quia Theodorici partibus Brunichildis, favens erat, furens Theodobertum fieri clericum rogavit, at non post multos dies impie nimis post clericatum perimi jussit ». Hæc de exitu Theodoberti Jonas sui temporis scriptor. At recentiores qui prosecuti sunt res Francorum, de Theodoberti clericatu nihil : addunt vero, Brunichildem sæviisse in filios Theodoberti, eos omnes neci tradentem. Sed de clericatu regis præstat audire eos qui tunc præsentes his fuere. Sic igitur periit Theodobertus anno regni sui decimo septimo, cum et ipse eo anno conjugem occidisset. Cum vero Theodoricus ad annum decimum octavum sui regni pervenisse tradatur, sequenti anno de ejus obitu acturi sumus.

7. *Columbanus in Italiam venit ad Longobardorum conversionem.* — At de Columbano horum omnium propheta divinitus inspirato narrationem repetamus. Quidnam autem in mente habuerit, si Deus annuisset, modo dicendum : « Interea (inquit

[1] Apud Sur. die XXII. April. — [2] Jon. Vita. S. Columb. c. 27.

Jonas [1]) cogitatio in mentem ruit, ut Veneticorum, qui et Sclavi dicuntur (sive potius Sclavorum, qui in Venetiæ provinciæ partibus degerent) terminos adiret, cæcasque mentes Evangelica luce illustraret, ac ab origine per devia aberrantibus veritatis viam panderet. Cumque hoc votis patrandum inesset, Angelus Domini per visum apparuit, parvoque ambitu, velut paginali solent stilo orbis describere circulum, mundi compagem monstravit : Cernis, inquiens, quod maneat totus orbis desertus? Perge dextra lævaque qua eligis, ut laboris tui fructus comedas. Intellexit ergo ille, non esse gentis illius in promptu fidei profectus : quievitque in loco, donec aditus ad Italiam viam pandat ». Et post alia nuper recensita, subdit ista [2] :

8. « Beatus ergo Columbanus cum vidisset (ut superius diximus) devictum a Theodorico Theodobertum, relicta Gallia atque Germania, Italiam ingreditur : ubi ab Agilulpho Longobardorum rege honorifice receptus est : qui largita optione, ut intra Italiam quocumque in loco voluisset, habitaret, Dei consultu actum est, dum ille penes Mediolanum urbem moraretur, ut hæresis eorum fraudes, id est Arianæ perfidiæ, Scripturarum cauterio discerpere ac dissecare vellet, contra quos etiam libellum florentis scientiæ edidit ». Longobardi namque magna ex parte ejusmodi tenebantur morbo oppressi, quos curare propensiori studio Columbanus laboravit. Pergit Jonas dicere de monasterio ab eodem ædificato in loco Bobium appellato.

9. Porro eum qui comitatus est sanctum virum in Galliis, Eustasium, Luxovium ad monasterium primum redire jussum, ex eodem auctore colligitur, et eo qui res gestas sancti Walerici abbatis conscripsit, ejusdem temporis scriptore, qui et testatur a sancto Columbano relictum præfectum monasterii Luxoviensis eumdem Walericum discipulum suum, eximiæ sanctitatis virum et in miraculorum editione præstantem, qui una cum Eustasio vindicaverunt monasterium Luxoviense e manibus laicorum, qui postquam sanctus Columbanus recessit, diripere ejus bona non sunt veriti. Porro ab eodem Walerico propagatum est monasticum institutum in Galliis, ædificante ipso aliud monasterium, adjuvante Clothario rege Francorum, apud Ambianum. Extant [3] ejus res gestæ fideliter scriptæ in omnibus consentientes veritati, quibus et traditur a Jona abbate conscriptam esse Vitam S. Columbani; quod et affirmat Sigebertus de viris illustribus.

10. *Edilberthi Anglorum regis obitus.* — Accidit præterea, ut hoc anno primus rex Anglorum Christianus Edilberthus ex hac vita transiret ; de quo ista Beda [4] : « Anno ab Incarnatione Dominica sexcentesimo decimo tertio (qui est annus vicesimus primus ex quo Augustinus episcopus cum sociis ad prædicandum genti Anglorum missus est) Edilberthus rex Cantuariorum post regnum temporale, quod quinquaginta et sex annis gloriosissime tenuerat, æterna cælestis regni gaudia subiit : qui tertius quidem in regibus gentis Anglorum cunctis Australibus eorum provinciis, quæ Humbro fluvio et contiguis ei terminis sequestrantur a Borealibus, imperavit ; sed primus omnium cæli regna conscendit ». Et inferius : « Defunctus vero est rex Edilberthus die vicesima quarta mensis Februarii post viginti et unum annos acceptæ fidei, atque in porticu sancti Martini intra Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri et Pauli sepultus, ubi et Bertha regina conjux condita est ». At licet hunc annum Redemptoris consignet Beda obitus Edilberthi regis; tamen in ejusdem Bedæ epitome annus obitus ipsius regis ponitur sexcentesimus decimus sextus. Rursus vero, cum idem (ut vidisti) iterato affirmet, vicesimo primo anno, ex quo fidem Christianam accepisset, esse mortuum : si numeres ab anno quingentesimo nonagesimo septimo, quo fidem Christianam ipsum recepisse idem ipse testatur in epitome, et liquet ex ipsius historiæ libro primo, capite vicesimo tertio et sequenti, de quo dubitandi nullus est locus, cum id pateat ex S. Gregorii papæ litteris tunc datis ; plane dicendum erit, ipsum regem defunctum esse anno Redemptoris sexcentesimo decimo octavo. De quo pergit Beda : « Qui inter cætera bona, quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi judiciorum juxta exempla Romanorum cum consilio sapientium constituit : quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur et observantur ab ea. In quibus primitus posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel Ecclesiæ, vel episcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret : volens scilicet tuitionem eis, quos et quorum doctrinam susceperat, præstare ». Vides quod fundamentum posuit, dum ad stabiliendum perpetuo regnum animum semel addixit? Subdit vero Beda de persecutione facta sub ejusdem regis successore :

11. *Sub Eadualdo rege Anglicanæ Ecclesiæ persecutio.* — « At vero post mortem Edilberthi, cum filius ejus Eadualdus regni gubernacula suscepisset, magno tenellis adhuc ibi Ecclesiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non solum Christi fidem recipere noluerat, sed et fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam Apostolus testatur, ita ut uxorem patris haberet. Quo utroque scelere occasionem dedit ad priorem vomitum revertendi, iis qui sub imperio sui parentis, vel favore, vel timore regio, fidei et castimoniæ jura susceperant. Nec supernæ flagella districtionis perfido regi castigando vel corrigendo defuere : nam crebra mentis vesania et spiritus immundi invasione premebatur. Auxit autem procellam hujusmodi perturbationis etiam mors Saberethi regis Orientalium Saxonum : qui ubi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani perduraverant, regni temporalis hæredes reliquit, cœperunt illi mox idolatriæ, quam vivente eo aliquantulum intermisisse videbantur, palam servire, subjectisque populis idola colendi liberam dare licentiam.

[1] Joan. in Vita S. Columbani c. 26. in fin. — [2] Ibid. c. 29. — [3] Habet eas Sur. die 1. Apr. — [4] Beda hist. Angl. l. II. c. 3.

« Cumque viderent pontificem celebratis in Ecclesia missarum solemniis Eucharistiam populo dare ; dicebant (ut vulgo fertur) ad eum, barbara inflante stultitia : Quare non et nobis porrigis panem nitidum, quem et patri nostro Saba (sic namque eum appellare consueverant) dabas, et populo adhuc in Ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat : Si vultis ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes. Sin autem lavacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. At illi : Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare, quia nec illo opus nos habere novimus : sed tamen pane illo refici volumus.

12. « Cumque diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam fieri posse ut absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicet : ad ultimum furore commoti aiebant : « Si non vis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris jam in nostra provincia demorari. Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire jusserunt. Qui expulsus inde, venit Cantium, tractaturus cum Laurentio et Justo coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretumque est communi consilio, quia satius esset, ut omnes in patriam redeuntes, libera ibi mente Domino deservirent, quam inter rebelles fidei Barbaros sine fructu desiderent. Discessere itaque primo Mellitus ac Justus, atque ad partes Galliæ secessere, ibi rerum finem exspectare disponentes. Sed non multo tempore reges, qui præconem a se veritatis expulerant, dæmoniacis cultibus impune serviebant : nam egressi contra gentem Genuissorum in prœlium, omnes pariter cum sua militia corruerunt : nec sic (licet auctoribus perditis) excitatum ad scelera vulgus potuit corrigi, atque ad simplicitatem fidei et charitatis, quæ est in Christo, revocari ». Hæc de discessione episcoporum Beda : quomodo autem divino monitu sint revocati, sequenti anno, quo contigit, dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6106. — Olymp. 348 — Anno Æræ Hispan. 651. — Jesu Christi 613. — Bonifacii IV papæ 7. — Heraclii imp. 4.

1. *Heraclius junior Constantinus.* — Is annus hac formula notatus : III *post consulatum Heraclii Aug.* II, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui subdit : « Hoc anno mense Audynæo, Romanis XXII Januarii, feria secunda, filius Heraclius junior, Constantinus, imperator a patre suo Heraclio in palatio inauguratus est, et recta ascendit circum, ibique coronatus a senatu imperator est adoratus, et a factionibus faustis acclamationibus consalutatus. Itaque cum patre suo egressus est ad Magnam Ecclesiam, a Philareto gestatus, a XXII Januarii imperatum est, uti scriberetur post illa solemnia (IN NOMINE) imperii religiosissimorum nostrorum principum, et maximorum beneficiorum auctorum Flavii Heraclii piissimi anno III (post consulatum ejusdem anno II) et Flavii Heraclii junioris, Constantini, a Deo custoditi filii ejus, anno primo semper Augustorum, imperatorum ». Hæc itaque coronatio hoc anno, quo feria secunda incidit in diem XXII Januarii, peracta, falliturque Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCIV, kal. Septemb. superioris Christi anni inchoato, qui ait : « Decembris die XXV, prima indict. Heraclius Heraclii filius, novus Constantinus, a Sergio patriarcha imperii collega coronatus est ». Quem Theophanis errorem manifestissimum facit dies XXII Januarii, quo omnes Heraclii junioris anni ab auctore Chronici Alexandrini inchoantur.

2. *Heraclius Martinam ducit, et legatos ad Chosroen mittit.* — Ad num. 1. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCV, kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, narrat, Persas, capta *Damasco*, innumeros captivos secum abduxisse, *Heraclium* Chosroen eorum regem per legatos frustra ad pacem sollicitasse, et *Martinam* sibi conjugio copulasse. Sed legatio illa anno DCXV obita, ut ibidem demonstrabimus ; bellum vero ad annum sequentem pertinere videtur, expeditionibus bellicis verno tempore inchoari solitis. Nicephorus in Chronico pag. 10, hæc de eo matrimonio habet : « Heraclius facinus ingens contra jus omne ac Romanorum leges aggressus, Mariæ sororis filiam Martinam sibi matrimonio conjunxit, Martino patre natam, cui Maria ante Eutropium nupserat. Ex hac liberis duobus susceptis, alteri Flavio, alteri Theodosio nomen imposuit. Sed tam nefandum scelus divina justitia persequitur ; horum enim liberorum se-

niori collum ita dissolutum est, ut alio torqueri non posset, junior erepto audiendi sensu penitus obsurduit. At turpes illas et inhonestas nuptias Prasina potissimum factio per Circenses ludos agitabat, approbantibus contra et faventibus aliis. Sergius porro Constantinopolitanus patriarcha, litteris suis vehementius instabat, ut illam cum muliere societatem abjiceret. Ad hæc imperator ita respondit : Recte tu quidem omnino dicis : quod enim et patriarcham et amicum decet, quoddam veluti debitum reddidisti. Sed nostri erit arbitrii factis ipsis præstare quod jubes. Per idem tempus Ecclesiarum thesauri distracti sunt, et tributi nomine in Barbaros divisi ».

3. *Obitus S Theodori Siceotæ.* — Ad num. 4. Eleusius, seu Georgius in Vita S. Theodori Siceotæ dicit, hunc sanctum e vita decessisse, « tertio imperii anno pietatis et Christi studiosissimi imperatoris Heraclii, quo quidem anno filius ejus Deo carissimus Constantinus creatus fuit Cæsar, Indictione prima, die XXII mensis Aprilis ». Quæ verba Baronius recitat hoc anno, qui tamen superiori Constantini inaugurationem illigarat. Theodori Vitam exhibet Henschenius ad diem XXII Aprilis, notatque ejus nomen inscriptum esse diei XXII Aprilis Menologio Basilii imp. ubi appellatur *Thaumaturgus*, ob *innumera ab eo edita miracula*, et Constantinopoli celebratam olim festivam ejus solemnitatem in æde magni martyris Georgii, quam ædificarat. Ex his vides tres opiniones fuisse de die inaugurationis Constantini, et Cæsaris nomine Augustos aliquando designari, quod multa exempla tam ex auctoribus græcis quam latinis petita demonstrant.

4. *Theodebertus Austrasiæ rex a Theodorico fratre vincitur, occiditurque.* — Ad num. 5 et seq. Novissimum inter *Theodebertum*, *Theodoricum et Clotarium* Francorum reges bellum anno XVII regni Theuderici gestum est, Fredegario cap. 38, et Aimoino lib. 3, cap. 98 testibus, ideoque anno Christi sexcentesimo duodecimo. Ex Jona in Vita sancti Columbani cap. 27, et Fredegario laudato discimus, *Theodebertum* Austrasiorum regem bis acie fusum fuisse, semel prope *Tullum*, quod oppidum abest a castro Nasio aliquot millibus passuum. Magna ibi utrinque cæde facta, fusus tandem fugatusque *Theodebertus*, qui reparatis viribus, ferox Theodorico apud *Tolbiacum* postea occurrit, atque iterum prœlium commisit. Ferunt a Francis cæterisque gentibus nunquam tam acriter fortiterque esse pugnatum. Sed victus iterum *Theodebertus* fugit, et cum eo exercitus ejus. Illum Colonia cum reliquiis copiarum excepit. Persecutus est eum Theodoricus, « et suorum proditione captum ad aviam Brunechildem direxit, quem cum avia recepisset, quia Theodorici partibus Brunechildis favens erat, turens Theodebertum fieri clericum rogavit. At non post multos dies, impie nimis post clericatum perimi jussit », inquit Jonas. Fredegarius, qui Jonam legerat, clericatum Theodeberti reticuit, aitque, *mense Madio* exercitum adunatum esse, ac paulo post in Tullensi agro pugnatum ; ideoque exeunte vere hoc bellum gestum. Duo filii *Theodeberto* fuere ex duabus uxoribus ex *Belichilde* Clotarius , ex *Theudechilde Meroveus*, quos *Theodoricus* patruus aut Brunechildis necari jussere. *Meroveum* eliso ad petram cerebro peremptum tradunt omnes, eumque in albis tunc positum observant auctor Appendicis ad Marii Chronicon et Aimoinus. Fredegarius tamen cap. 42 *Clotarii* tantum meminit. Natus erat Theodebertus anno XI Childeberti patris, ut prodit Turonensis lib. 8, cap. 37 et 38, quare vixit annos viginti sex, regnavitque annos XVII. Anno regni sui XV, Christi nempe DCX, ut habet Fredegarius capit. 37, *Belichildem* priorem uxorem interfecerat.

5. *S. Columbanus relicta Germania Italiam petit.* — Ad num. 7 et seq. Sanctus Columbanus anno DCXI, consilium de Evangelio *Sclavis* prædicando iniit, ut anno superiori diximus, annoque DCXII, cum vidisset devictum a *Theodorico* Theodebertum, a quo plurimum diligebatur, relicta Germania, ubi fere triennio commoratus est, Italiam ingreditur, ubi ab Agilulpho Longobardorum rege honorifice receptus est, inquit Joannes in ejus Vita, ibique « cœnobium, quod Bobium appellatur, in Alpibus Cottiis ædificavit, quod quadraginta millibus ab urbe distat Ticinensi », inquit Paulus diaconus lib. 4 de Gestis Langobard. cap. 15. Petrus Maria Campi tomo I Historiæ Ecclesiasticæ Placentinæ, in cujus diœcesi Bobium est (1), refert lib. 6, fol. 168 Diploma Agilulphi regis, quo, « Columbano vel ejus sociis donat Basilicam S. Petri Bobii sitam, et una per milliaria quatuor in circuitu omnem vicinam ditionem » : cujus monasterii ipse primus abbas extitit, ac post eum SS. Attala, Bertulfus, et Wandelbertus. Neque enim ante annum DCXII, *Columbanus* in Italiam venit ; cum ante eum annum *Theodeberti* mors non contigerit. Walfridus in Vita S. Galli, cap. 8 et seq. refert nonnullos civium Brigantii propter idolorum suorum abolitionem, contra *Columbanum* et socios odia concitasse, et *Gunzonem* ducem, apud quem illos accusavere, quod illorum causa venatio publica turbaretur, famulos Dei de eo loco discedere jussisse. Sancti igitur viri *consilio communi Italiam petere decreverunt :* sed cum proficiscendi tempus instaret, B. Gallum repentina febris invasit. Post discessum magistri et sociorum *Gallus* sanitati restitutus cellam condidit in sylva speciosa inter duos fluviolos posita , ut sequentibus capp. narrat Walfridus. Post aliquot annos non longe ab Augia insula condidit monasterium etiamnum celeberrimum, sancti *Galli* oppido nobilitatum, ad lacum *Acronium* in finibus

(1) *In cujus diœcesi* (Placentina) *Bobium est.* Erat olim ; nunc in episcopalem urbem erectum Genuensi metropolitæ submittitur.
MANSI.

Helvetiorum et Vindelicorum : cujus monasterii abbas inter imperii principes locum nunc obtinet.

6. *S. Eustasius fit abbas Luxoviensis.* — Ad num. 9. *S. Eustasius*, qui in Alemannia socius laborum *Columbani* fuit, eum in Italiam proficiscentem videtur secutus : neque enim verosimile est, Luxovium cujus abbas destinatus erat, venisse ante mortem *Theodorici*, a quo Columbanus in exilium pulsus fuerat. Auctor anonymus Vitæ sancti Walarici, abbatis Leucaniensis primi cap. 9, ait Walaricum, cum adhuc monachus esset, Luxovium venisse et ibi aliquanto tempore habitasse : « In præfato vero, inquit, Luxovio post discessum beati viri (nempe Columbani) nonnulli pastores ad manendum ibidem convenerant, et B. Walaricus de quadam cellula regrediens, juxta Domini virtutem, expulsis sæcularibus cœpit ipsum sanctum locum restruere. Inter hæc beatus Austasius (id est Eustasius) a B. Columbano fuerat destinatus ad hoc ipsum cœnobium regendum, cum adhuc quadam ex parte fines ipsius monasterii quidam utique sæculares possiderent. Cum autem de ipsis sæcularibus dejiciendis calumnia et lis insurgere conaretur, tunc B. Austasius cum esset et ipse nobilitate generis et moribus decoratus, una cum famulo Dei Walarico, sic illos suasoriis et suis mellifluis eloquiis, auxiliante Domino, de prædictis finibus monasterii promoverunt, ut de ipsorum sæcularium controversia nullum inter eos scandalum exsurgeret ». Ubi tamen nullus sermo est de *sancto Attala*, quem *Columbanus* Luxovium relinquens eidem præposuerat. Quare incertum, an *Attala* in Luxoviensi monasterio usque ad *Walarici* adventum remanserit ; an vero ab eo per eos sæculares ejectus fuerit (1). Sed quidquid de hac re sit, non videtur *Eustasius* ante præsentem annum, quo *Clotarium* universam Francorum monarchiam obtinuisse anno sequenti ostendemus, suæ præfecturæ seu abbatiæ Luxoviensis possessionem iniisse.

7. *Floret S. Walaricus primus abbas monasterii de suo nomine appellati.* — *Walaricus* autem in patria apud Arvernos primum vitam monasticam egit, tum prope urbem Autissiodorensem, ac dein in Luxoviensi cœnobio sub sancto Columbano. Cum in Neustriam venisset *Clotarius* totius Franciæ tunc monarcha, locum ei secretum et remotioris vitæ, et habitatui monachorum satis aptum, qui *Leucanaus* dicebatur, concessit, ubi *Walaricus* cellulæ sese inclusit. Est *Leucanaus* locus diœceseos Ambianensis, nunc monasterio et oppido sancti Walarici dictis illustratus, et a Congregationis sancti Mauri Benedictinis inhabitatus. Regnante *Clotario II* e vivis excessit, aliquot ante annos quam moreretur sanctus *Attala*, quem die x Martii anni DCXVIII ad Deum migrasse, infra videbimus. Neque enim in *Walarici* Vita annus ejus emortualis memoratus, aut alii characteres expressi, ex quibus illum eruere possimus præter illos duos. Verum quidem est, diserte in ea cap. 29 legi, eum *die Dominico* demortuum ; et cum in Usuardi, et quorumdam aliorum Martyrologiis die duodecima Decembris mors ejus consignetur, existimasse Mabillonium sæculo secundo Benedictino, ubi Vitam sancti Walarici laudatam exhibet, eam contigisse anno sexcentesimo vicesimo secundo, quo dies Dominica in diem XII Decembris incidit ; Henschenium vero, apud quem eadem Vita legitur ad diem primam Aprilis, eamdem mortem retrahere ad annum sexcentesimum decimum nonum, quia in quibusdam Martyrologiis ab eo citatis natale ejus legitur ad diem primam Aprilis, quæ eo anno Dominicalis erat ; denique Cointium anno DCXXIII, num. 18, putasse eo anno, die undecima Decembris, in quam Dominica cadebat, quave perperam dicit Usuardum ejus natalis meminisse, Walaricum ad superos evolasse. Verum doctorum ipsorum virorum inanis hac in re diligentia ; cum sancti Martyrologiis aliis plerumque diebus inscribantur, quam quibus e vita migrarint. Nihil itaque quoad annum obitualem sancti *Walarici* compertum habemus, quam quod obierit ante an. DCXXVIII, quo *Clotarius*, qui ei superstes fuit, vivere desiit. Nam eo anno *Attalam* etiam mortuum esse, non ita certum, quin in controversiam revocari possit.

8. *Annus emortualis S. Ethelberti Cantiæ regis.* — Ad num. 10 et seqq. In exemplari Historiæ Bedæ, quo Baronius usus est, lib. 2, cap. 5 legitur, *Ethelbertum* Cantii regem, qui primus ex regibus heptarchiæ Anglicanæ fidem Christianam suscepit, mortuum esse anno Incarnationis DCXIII, in Epitome vero, anno DCXVI, quem ultimum locum mendose descriptum existimat Baronius, et cum loco laudato Historiæ Beda tradat, eum e vivis excessisse, *post viginti et unum annos acceptæ fidei*, plane, inquit, dicendum erit, ipsum defunctum esse anno DCXVIII, si numeres ab anno DXCVII, quo fidem Christianam ipsum recepisse, tam in Historia, quam in Epitome testatur Beda. Verum non in Bedæ Epitomen, sed in exemplar Historiæ ejus, quo usus est Baronius, error irrepsit, certumque esse debet, *Ethelbertum* regem anno DCXVI ad cælestem patriam migrasse. Editio enim Cantabrigiensis omnium optima, ac versio Saxonica Aluredi regis annum illum Christi præferunt. Prælerea extant Codices sex Mss. Historiæ gentis Anglorum in bibliotheca Colbertina, quos consului, ex quibus quinque habent, *anno ab Incarnatione Dominica sexcentesimo decimo sexto*. Verum quidem est, in paraphrasi Saxonica legi ʏ'imb, id est, *circum*, ut notatur in ora marginali : sed solet Paraphraste hujusmodi particula uti, cum annos Incarnationis designat. Sic Beda lib. 5, cap. 24, scribit *Victredum* Cantuariorum regem mortuum esse anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo quinto, et Paraphraste vertit, Waes ʏ'mb, id est, *erat circa*

(1) Attalam Luxoviensi monasterio nunquam præfuisse anno superiori in Nota ad num. 7 probavimus. MANSI.

DCCXXV. Chiffletius ultimus editor Historiæ Bedæ in Epitome annum XVI retinuit, in Historia vero reposuit, *anno ab Incarnatione Dominica sexcentesimo decimo septimo*, licet in Notis fateatur in Codice Trevirensi, quem secutus est in sua editione, legi ANNO AB. I. D. DCXVI. Sec hæc emendatio mera depravatio est; cum Beda non aliud in Historia, quam in Epitome scripserit. Quare de anno mortis *Ethelberti* regis non restat amplius ambigendi locus, recteque illum Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam cum anno DCXVI copulavit, sicuti et novus chronographus Saxo.

9. *Mortuus est anno* XXI *a missione Gregoriana.* — Difficultas tantum est, quomodo annus DCXVI vocari possit a Beda annus XXI *acceptæ fidei*, cum ex ipsomet Beda constet, Augustinum et socios anno tantum DXCVII in Britanniam appulisse. Verum Beda seipsum satis explicare videtur. Hæc enim ejus verba : « Anno ab Incarnatione Dominica sexcentesimo decimo sexto (qui est annus vicesimus primus, ex quo Augustinus episcopus cum sociis ad prædicandum genti Anglorum missus est) Edilberchtus rex Cantuariorum, post regnum temporale, quod quinquaginta et sex annis gloriosissime tenuerat, æterna cælestis regni gaudia subiit ». Et paulo post : « Defunctus vero est rex Edilberechtus die vicesima quarta mensis Februarii, post viginti et unum annos acceptæ fidei ». Ubi Beda annum primum *acceptæ fidei* non distinguit ab anno, quo Augustinus et socii in Britanniam ad annuntiandam veritatem Evangelicam a divo Gregorio directi sunt, quem inter omnes constat, fuisse annum quingentesimum nonagesimum sextum ; a quo ad annum DCXVI, anni XXI, utrinque scilicet incompleti, interjiciuntur. Quamobrem Cointius anno DCXVI, num. 8, perperam contendit, legendum esse, *post viginti annos acceptæ fidei ;* cum priora Bedæ verba posteriora satis explicent, et Bedam ad missionem Apostolicam utrobique respicere innuant ; ac loca obscura ex iis, quæ manifesta, interpretanda sint.

10. *Ejus liberi. — S. Ethelberti* Cantianorum regis nomen Martyrologio Romano, aliisque quibusdam inscriptum, ut videre est apud Henschenium ad diem XXIV Februarii in Commentario prævio ad ejus Vitam. Uxorem duxerat Ethelbertus *Bertham*, seu Aldibergam Chariberti Parisiorum regis filiam, et « tum Francorum contubernio gens eatenus Barbara Anglorum ad unas consuetudines confœderata, silvestres animos in dies exuere, et ad leniores mores declinare », inquit Malmesburiensis lib. 1, cap. 1. Suscepit ex Bertha *Eadbaldum*, qui illi successit, duasque filias sanctam *Edelburgam* et sanctam *Eadburgam*. Illa sancto *Edwino* Northumbrorum regi nupta, suo matrimonio occasio fuit fidei percipiendæ genti Northanymbrorum, inquit Beda lib. 2, cap. 9. Qua de re infra : hæc vero virginitatem coluit, referturque in aliquibus Fastis ad diem XIII Decembris, sicuti *Edelburga* ad VIII Septemb. Quoad *Eadbaldum*, post Ethelberti patris obitum soli Cantio præfuit; Ethelbertus vero rex extiterat Cantii, et cæteris heptarchiæ regibus imperarat, « qui », ut ait Beda lib. 2, cap. 5, « Humbro fluvio, et contiguis ei terminis sequestrantur a Borealibus ». Illud enim imperium ab *Ethelberto* transiit ad *Reduald* regem Orientalium Anglorum, a *Reduald* ad *Oswaldum* Northumbriæ regem, et ab Oswaldo ad *Oswium* fratrem ejus, ut narrat ibidem Beda. *Eadbaldus*, qui vivente patre Christi fidem recipere noluerat, post ejus mortem *Laurentium* et *Justum* episcopos e Cantio expulit; filii vero *Saberethi* regis Orientalium Saxonum *Mellitum* : Mellitus et Justus in Galliam secessere, sed *Laurentius* correptus ab Apostolo Petro sibi apparente Britanniam non reliquit, ut narrat Beda lib. 2, capp. 5 et 6.

11. *Saberethus Orientalium Saxonum rex moritur. — Ethelberti* mortem præcessit vel secuta est mors *Saberethi* regis Orientalium Saxonum, quorum metropolis *Londinia* civitas erat. Beda enim eodem capite de utriusque morte agit, et quam utraque Ecclesiæ Anglicanæ funesta fuerit, exponit. Tunc in Anglia, cujus nomine heptarchia seu septem regna in Britannia ab Anglis et Saxonibus instituta continentur, tres tantum pontifices erant, *Laurentius* archiepiscopus Cantuariensis, *Mellitus* episcopus Londoniensis, et *Justus* episcopus Rhofensis, quia fides Christiana suscepta tantum fuerat in duobus regnis, in Cantio videlicet et in Orientali Saxonia, sub prænominatis regibus *Edelbertho et Saberetho*, suasque diœceses in Cantio Laurentius et Justus, in Orientali Saxonia Mellitus administrarat : sed *Mellitus* et *Justus*, postquam uterque rex e vivis excessit, cum Cantium et Orientalis Saxonia sub Serredo, Sewardo, et Sigeberto filiis Saberethi, ethnicis regibus denuo gemeret, in Galliam secessere, ut testatur Beda citatus, ibique per annum morati sunt.

Theodoricus Burgundiæ et Austrasiæ rex hoc anno obiit, ut insequenti videbimus.

DEUSDEDIT ANNUS 1. — CHRISTI 614.

1. *Bonifacii papæ obitus et electio Deusdedit.* — Decimo quarto supra sexcentesimum anno Redemptoris nostri, Indictione secunda, octava Maii (licet aliqui habeant, vicesima quinta ejusdem mensis) Bonifacius papa quartus ejus nominis moritur, cum sedisset annos sex, menses octo, ac dies tredecim, atque ordinationibus duabus creasset diaconos octo, et episcopos per diversa loca viginti quinque : sepultusque est in Basilica S. Petri. In monimentis Vaticanæ Basilicæ collectis a Manlio istiusmodi Epitaphium inscriptum ejus sepulcro traditur :

Vita hominum brevis est : hanc certa terminat hora ;
Sed vitæ æternæ deinde paratur iter.
Quæ non indecora, aut rursum peritura videtur ;
Sed pulchrum atque decens jam sine fine manet.
Sic igitur quid, mors, stimulis agitaris iniquis ?
Quid feris incassum ? Quid furibunda geris ?
Commoda nulla tibi poterunt tua facta referre,
Nec prodesse potest impetus iste tibi.
Gregorii semper monita, atque exempla magistri
Vita, opere, ac dignis moribus iste sequens.
Quo ÷ hic terræ reputans sunt hujus maxima vota,
Mittere ad astra animam, reddere corpus humo.
Saucia multiplici, si quidnam membra dolore
Rursus in antiquo pulvere versa manent.
Quæ conjuncta animæ stabilito in corpore surgant
Ad vitam æternam, te precante magis.
Sancta fides merito, vitæ clementia Patris
Spem certam hanc famulos jussit habere suos.

Hic requiescit Bonifacius junior, qui sedit annos sex, menses octo, dies duodecim, depositus est octavo idus Maii, imperante domino Heraclio anno ejus quinto.

Extat ibidem ejusdem Bonifacii alia ejusmodi sepulcralis inscriptio :

Gregorio quartus jacet hic Bonifacius almus.
Hujus qui Sedis fuit æquus rector, et ædis.
Tempore qui Phocæ cernens templum fore Romæ.
Delubra cunctorum fuerant quæ dæmoniorum.
Hoc expurgavit sanctis cunctisque dicavit,
Cujus natalis solemnia qui celebratis
Primis Septembris fert hoc lux quarta kalendis.

Hæc ibi.

Sed quod habet de mense Septembris, non ad obitum refertur, sed ad creationem, quæ natalis dici et celebrari antiquitus consuevit, licet ex Anastasio superius dictum sit, ipsum creatum die decima octava Septembris.

Deusdedit. — Cumque post obitum vacasset sedes menses quinque et dies duodecim, Deusdedit Romanus filius Stephani, ex subdiacono creatur Romanus Pontifex decima tertia die Novembris. Hæc ex Anastasio. Ut autem subdiaconus Romanus Pontifex crearetur, tunc primum accidit absque majorum exemplo : ut plane in clero magnas fluctuationes concitatas esse, sit argumento. Verum alia est lectio ab hac diversa, ut dicat, Filius Stephani subdiaconi. Sed ut, omissis aliis, Deusdedit eligeretur, egregia ejus id sanctitas præstitit, qua mirifice inter tot tenebras illustratus emicuit.

2. *Rex Angliæ conversus revocat episcopos.* — Quo pariter anno Ecclesia Anglicana collapsa resurgit, et majoribus in dies incrementis augetur ac stabilitur. Siquidem rex Adelvaldus filius Edilberthi præter spem omnem Christianus effectus, episcopos qui in Galliam fugerant, Mellitum et Justum revocavit post annum in Angliam. Quomodo autem hæc adeo inexspectata a Deo concessa fuerint, a Beda sic narrantur[1] : « Cum vero Laurentius Mellitum, Justumque secuturus, ac Britanniam esset relicturus, jussit ipsa sibi nocte in Ecclesia beatorum Apostolorum Petri et Pauli, de qua frequenter jam diximus, stratum parari. In quo cum post multas preces ac lacrymas ad Deum pro statu Ecclesiæ fusas, ad quiescendum membra posuisset, atque obdormisset : apparuit ei beatissimus Apostolorum princeps, et multo illum tempore secretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, sciscitabatur Apostolica districtione, quare gregem, quem sibi ipse crediderat, relinqueret, vel qui pastorum oves Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro parvulis Christi, quos mihi in judicium suæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis ab infide-

[1] Beda l. II. c. 9.

libus et inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli? His beati Petri flagellis simul et exhortationibus animatus famulus Christi Laurentius, mox mane facto, venit ad regem, et retecto vestimento, quantis esset verberibus laceratus, ei ostendit. Qui multum miratus, et inquirens quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere : ut audivit, quia causa suæ salutis episcopus ab Apostolo Christi tanta esset tormenta plagasque perpessus; extimuit multum, atque anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, et baptizatus, Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere et favere curavit.

3. « Misit etiam in Galliam, et revocavit Mellitum et Justum, eosque ad suas Ecclesias libere instituendas redire præcepit. Qui post annum ex quo abierant, reversi sunt. Et Justus quidem ad civitatem Rhofi, cui præfuerat, rediit; Mellitum vero Londonienses episcopum recipere noluerunt, idololatris pontificibus magis servire gaudentes. Non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis, antistitem suæ posset Ecclesiæ reddere. Verumtamen ipse cum sua gente, ex quo ad Dominum conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique et in monasterio beatissimi Apostolorum principis Ecclesiam sanctæ Dei genitricis fecit, quam consecravit archiepiscopus Mellitus ». Hæc Beda.

4. *Theodorici et Brunichildis mors teterrima, ubi præclarum Fridiburgæ virginis facinus.* — Sed de Britannia in Gallias transeat oratio, narratura terribile Dei judicium adversus improbum regem Theodoricum, et nefariam Brunichildem reginam ejus aviam, qui post alia peccata deformia (ut vidimus) addiderunt ut bellum excitarint adversus Dei servos : nam postquam S. Desiderium episcopum Viennensem occidendum curarunt, et S. Columbanum e suo regno longius expulerunt : aliud etiam nefandum sacrilegium his additum est ab impia femina : etenim virum sanctissimum necandum jussit Delfinum episcopum Lugdunensem, ut Beda testatur[1], qui dum agit de Wilfridi in urbem peregrinatione, hæc ait : « Cum menses aliquot in studiis occupatus felicibus exegisset, rediit ad Delfinum in Galliam, et tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo, et in tanto habitus amore, ut hæredem sibi illum facere cogitaret : sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte peremptus est, et Wilfridus ad suæ potius, hoc est, Anglorum gentis episcopatum reservatus. Nam Brunichilda regina, missis militibus, episcopum jussit interfici : quem ad locum quidem, in quo decollandus erat, secutus est Wilfridus clericus illius, desiderans cum eo (tametsi ipso multum prohibente) pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere carnifices, pepercere illi, neque eum trucidare cum suo voluere Pontifice ». Hæc Beda. Risimus autem recentiorem auctorem, qui conatus est eamdem Brunichildem excusare, Æthiopem lavans, quæ ab omnibus historicis hujus temporis sacrilega, sanguinaria, et ubique nefaria conclamatur : neque enim Gregorii laudes crimina postea commissa purgant. Jam vero ubi completa est iniquitas ejus, adfuit tempus ut ejusdem S. Columbani sæpius repetitum vaticinium impleretur, quo prædixerat fore ut intra triennii temporis spatium Clotharius totius Galliæ regno potiretur.

[1] Beda l. v. c. 20.

5. Jam accepisti anno superiori, bello victum a fratre Theodorico Theodobertum e medio internecione esse sublatum anno regni sui decimo septimo, quem superiorem annum fuisse, ex ipsius regni exordio satis exacte superius est demonstratum : cum vero uno amplius anno Theodoricum regnasse majores tradant, utique hoc anno ipsum finem imposuisse regnandi, dicere opus est. Quem quidem fulmine ictum interiisse, Jonas[1] abbas sui temporis historiam scribens testari videtur : veneno autem necatum dolo Brunichildis aviæ ob inimicitias post obitum Theodoberti ortas testatur Aimoinus[2], refertque aliorum sententiam dicentium eum ex hac vita ereptum dysenteriæ morbo, decimo octavo regni suo anno. Sed accipe quæ Jonas de ejus interitu habet, et addit de vindicta Clotharii in Brunichildem divini judicii severitate vibrata. Ubi enim de Theodoberti obitu egit, ista mox subdit : « Porro Theodoricus penes Metense morans oppidum, divinitus percussus, inter flagrantis ignis incendia mortuus est. Post quem Brunichildis filium ejus Sigebertum in regnum suffecit ».

6. Antequam autem reliqua prosequamur, non prætereamus de hoc Sigeberto filio Theodorici in regem provecto egregium facinus, quod hoc tempore, ipso exordio ejusdem regni accidit : scribit id Walfridus Strabo magni nominis suæ ætatis auctor in rebus gestis S. Galli abbatis, de virgine ejusdem regis sponsa, Fridiburga nomine, a S. Gallo a dæmone liberata, et Deo dedicata, dignum quidem memoria exemplum, quod intexatur Annalibus. Ubi enim de virgine ornata narrationem absolvit, hæc auctor[3] : « Non multis evolutis diebus, volens rex idem puellam suis thalamis sociare, celebri edicto sacerdotum et principum suorum senatum nuptiarum præcepit adesse solemniis. Cumque stipatus agmine procerum, introisset ubi ipsa manebat, dixit illi : Ascendamus in palatium : nam nuptiæ paratæ sunt, sacerdotes et capita populorum cum benedictionibus congruis advenerunt. Quibus illa auditis, cecidit ad pedes ejus, dicens : Mi domine, quia præterita passio suo me pondere tabefecit, vires absorbuit valetudo contraria, et membrorum officia ægritudine sunt resoluta : da mihi vel septem dierum inducias, ut aliquatenus virium detrimenta recuperem, et sic tuis possim applicari

[1] Jon. in Columb. c. 28. — [2] Aimoin. l. III. c. 100. — [3] Apud Sur. XVI. Octobr. c. 21.

conspectibus. Quam petitionem dum rex pie susciperet, ad palatium remeavit.

7. « Transactis interea septem diebus, circa matutinum officium, puella cum duobus viris totidemque puellis Ecclesiam beati Stephani protomartyris introivit, et secedens post januas templi, exuit se vestimentis regalibus, et habitum propositi sanctioris assumpsit, nescientibus hoc viris qui pariter cum illa advenerunt. Deposito ergo terrenæ dignitatis amictu, sanctimoniæ nitorem cum quodam sui secuta contemptu, accessit ad altare, et in faciem proruens, Dominum studiosius adoravit; ac deinde cum se erigeret, cornu comprehendit altaris, et hujuscemodi voces emisit : B. Stephane, qui sanguine tuo testimonium Christo perhibuisti, deprecationem meam tuis meritis Domino commendato, ut tua intercessione hodie cor domini mei regis convertat secundum voluntatem meam, ne velamen, quod amore Dei suscepi, auferat de capite meo.

8. « Viri ergo qui erant cum illa, hæc videntes, venerunt ad regem, et nuntiaverunt ei quæ facta fuerant. Et ille advocans sacerdotes et quosdam principes suos, cœpit inquirere ab eis, quid super hac re faciendum censerent. Cyprianus Arelatensis regi respondit : Quia (ut liquido claret) puella hæc, cum a dæmonio erueretur, hoc se voto, quod perfecisse videtur, constrinxit : cavendum tibi est, ne forte, si irritum feceris votum ejus, redivivo dæmonum comprimatur incursu, et sint illi novissima pejora prioribus, tu vero tanti criminis reatum incurras. Rex ergo justitiæ tenax, et timore Domini plenus, huic consilio devotæ mentis pandit assensum : et ingressus Ecclesiam, fecit afferri vestem nuptiis præparatam, et coronam sponsæ nitoribus imponendam. His allatis, dum puellam ad se jussisset accedere : sponsa Dei jam Agni comitatibus hærens, avelli non potuit ab altari; quia se timebat de Ecclesia protrahendam.

« Cumque instantius aræ cornibus inhæreret, rex eam ne timeret, admonuit : Hodie, inquiens, per omnia tuæ voluntatis videbis effectum. Porro illa inter spem et metum posita, caput super altare reclinans : Ecce, ait, ancilla Domini, fiat mihi secundum voluntatem ejus. Rex vero jussit sacerdotibus, ut elevarent eam, et ad se perducerent. Quo facto, induta est, illo jubente, veste regali, et sacro velamine coronata. Intuitus autem eam rex religiosus, dixit illi : Ecce meis te nuptiis præparatam, sponsi cælestis, Domini nostri videlicet Jesu Christi cedo complexibus. Et dexteram ejus comprehendens, posuit in altari : deinde Ecclesiæ limen excedens, lacrymis absconditum patefecit amorem. Post hæc vocavit eam, et juxta se fecit in palatio residere, et donis ingentibus honoratam, præfecit monasterio ancillarum Dei, quod in honore B. Petri principis Apostolorum constructum est in Metensium civitate, ubi gesta sunt universa quæ proxima narratione retulimus. In his autem omnibus perficiendis secuta est puella consilium beatissimi Galli, qui eam, Domino auxiliante, a dæmonio liberavit ». Hactenus de Fridiburga filia Gunzonis ducis, sponsa vero Sigeberti regis. In quo glorioso facinore non minus eluxit pietas regis, cum religionem suis censuit affectibus præponendam, quam virginis de contemptis regalibus nuptiis ingens animi fortitudo.

9. Sed obfuit pio regi avia Brunichildis a qua post Theodorici patris obitum evectus fuerat in regem : quotquot enim adversus Brunichildem odium conceperant, in Sigebertum illud penitus convertebant. Obfuit et detestabilis vita parentis, ut divinitus immissa vindicta omnes filios ejus secundum sancti Columbani oraculum cito pertigerit. De his enim Jonas ista habet[1] : « Itaque Clotharius memor prophetiæ viri Dei, collecto exercitu, fines regni, qui suæ ditioni debebantur, conatur accipere. Contra quem Sigebertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit. Quem Clotharius captum peremit, fratresque ejus quinque Theodorici filios cum avia Brunichilde cepit : pueros separatim peremit; Brunichildem vero primo ignobiliter camelo impositam, hostibus gyrando monstravit; postque indomitorum equorum caudis irretitam miserabiliter vita privavit. Funditus ergo radicitusque deleta Theodorici stirpe, Clotharius potitus est trium regnorum solus monarchia. Quo facto beati Columbani prophetia in omnibus impleta est ». Hæc Jonas : eadem pluribus Aimoinus et alii recensentes feminæ improbæ scelera, quam non duorum, sed unius indomiti equi caudæ alligatam tradunt, sicque miserando modo raptatam mori calcibus equi coactam. Hæc quidem rex, ut clamanti in eam populo satisfaceret. Ait enim Aimoinus[2] :

10. « Acclamantibus cunctis (postquam camelo imposita est circumducta) inauditis eam debere subjici pœnis, jubet immitem exhiberi equum, crinesque miserrimæ reginæ cum brachiis caudæ ejus colligari, ac demum ad cursum concitari. Sicque primo impetu currentis equi calcibus cerebrum dispersum, reliqua vero membra per aspera quæque sentibus rupibusve protracta loca dissipata sunt ». Hunc consecuta est finem femina suorum propinquorum cædibus per multa annorum spatia exsatiata : decem namque reges ejus opera et consilio fuisse exstinctos, Clotharius numeravit. Porro tanta istius scelera toleravit Deus, usque dum in servos suos non est furens femina debacchata. Has ipsa messuit fruges ex mundanæ prudentiæ semine, quæ nihil non tentavit facinoris, ut regnaret, possetque mori regina ; talemque triumphum meruit ex cæde multiplici conjunctorum, ac tali morte obire diem illa, quæ Dei servos hostiliter est persecuta.

11. *Clotharius solus regnat in Gallia consiliis Faronis bene usus.* — Sic igitur Brunichilde una cum spuria prole regum e medio sublata, Clotharius solus monarchiam totius Galliæ (secundum

[1] Jon. in vit. S. Columbani c. 28. — [2] Aimoin. l. IV. c. 1.

quod sanctus Columbanus prædixerat) est consecutus : memorque viri sanctissimi vaticinii, legationem ad eum satis dignam mittit per Eustathium præfectum Luxoviensis monasterii ejus discipulum una cum collegis nobilibus monachis, ut rogarent ipsum remeare in Gallias ad locum ex quo ejectus fuerat. Obiit diligenter munus susceptum legationis Eustathius : verum persuadere id minime potuit Columbano, utpote qui probe sciret jam imminere sui corporis dissolutionem : præstitit autem illud, ut parænecticas ad regem litteras daret easdemque commonitorias, quibus eum intra limites bene institutæ vitæ contineret : quas rex pius gratissime accepit, et ex earum præscripto vitam moresque composuit. Habet hæc omnia Jonas in fine rerum gestarum ejusdem Columbani. De eodem Clothario rege illud quidem habetur expressum, fuisse studiosissimum servorum Dei, qui sciret eorumdem cultu conciliare sibi pariter Deum. Inter alios autem sanctissimos viros, qui diebus his florebant in Galliis, fuit Arnolphus Metensis episcopus vitæ moribus et miraculis clarus : hunc sibi adhibuerat in consiliis rex Theodobertus : quomodo autem et Clotharius ejus usus est opera, dicemus anno sequenti.

12. Inhærebat præterea lateri regis Faro nobilis vir et prudentissimus, qui postea creatus episcopus Meldensis egregia claruit sanctitate, in cujus rebus gestis fideliter scriptis mentio habetur de legatione contumeliosa a Saxonibus ad Clotharium missa hoc ipso anno nempe monarchiæ ipsius exordio, cujus causa ipsi legati subiissent supplicium mortis, nisi Faro intercessisset. Res gesta ita narratur [1] : « Non desunt qui scribant, missos tum ad Clotharium regem (cum suscepit Francorum monarchiam) a Saxonum gente legatos, eosque verbis injuriosis usos, usque adeo Clotharii animum exacerbasse, ut jusserit eos confestim interfici, ira præcipite eum exstimulante. Et quamvis proceres eum a tali facinore dehortarentur, dicerentque, si legatis quamvis inimicæ gentis eam vim afferat, eum jus gentium violaturum, et contra ipsas quoque Francorum leges venturum, nihil tamen apud iratum regem efficere potuisse, quod ruptis moderationis habenis, sanum consilium non admitteret. Tum vero magna usum prudentia Faronem, dixisse, ut fieret quod rex mandasset, sed ita tamen ut in posterum diem legatorum cædes differretur. Eam sententiam omnium sedisse animis, legatos ea nocte a milite custoditos : ad eos autem accessisse Faronem, et tantum suis apud eos sermonibus effecisse, ut Christiana religione voluerint initiari. Atque id cum ille regi et aulicis indicasset, non solum vita donatos, sed etiam muneribus affectos ad suos cum gaudio revertisse ». Hæc de legatis. De ipso autem Farone quomodo sæculo atque curiæ nuntium remiserit, ita idem prosequitur auctor :

13. « Interea autem cum apud Clotharium regem multa præclare gereret, sororem Faram virginem sanctissimam cognovit magno ipsius videndi desiderio teneri. Accessit igitur ad eam, et in tantum familiari ejus colloquio sapientique sermone permotus est, ut amplissimos palatii honores, regisque singularem amicitiam sibi negligendam putarit, ipsiusque conjugii oblectamenta, adhuc vigente juventutis flore, respuerit, et consentiente uxore Blidechilde, Ecclesiastico ordini se adjunxerit, Ecclesiam beati Stephani Meldensis, quæ tum magna premebatur paupertate, multis villarum opibus ditarit, sanctæ quoque Faræ cœnobium magnifice sublimarit, et non cives modo, sed etiam peregrinos et exules suis facultatibus sustentarit. Crescente autem fama sanctitatis ejus, gens Anglorum magno ejus amore incensa, puellas virgines mittebat, quæ ejus opera in monasteriis Faræ, et alio quodam, Christo militarent ». Testatur id quidem etiam Beda [1], qui et meminit de Farone Meldensi episcopo hospite Hadriani qui a Vitaliano papa in Angliam missus [2] fuit, fitque mentio ejusdem in Actis S. Eustasii abbatis Luxoviensis, ubi et plura de sorore ejus Burgundofora, eadem cum Fara, quasi Burgunda Fara. Sed de his modo satis.

14. *Hierosolymorum devastatio per Persas, cui medetur Joannes episcopus Alexandrinus, et quam deflet Antiochus monachus.* — Jam vero qui auditur ab Oriente luctus, et quæ Hierosolymis clamat vox sanguinis, in se stylum convertit. Hoc siquidem anno quinto Heraclii imperatoris a Cosrhoe Persarum rege Syrias cum exercitu devastante sacrosancta Hierosolymitana civitas capitur, et qui in ea erant Christiani captivi misere ducti sunt, Judæisque vili pretio venundati, qui ab ipsis non more gentium in servitute retenti sunt, sed diversis innumerisque afflicti suppliciis, dire admodum trucidati. Luctuosa quidem historia, lugubrisque tragœdia, quæ tamen quam brevissime in Annalibus a Theophane ita reperitur esse descripta :

« Anno quinto imperii Heraclii ceperunt Persæ Jordanem bello et Palæstinam et sanctam civitatem, et multos in ea per Judæorum manus interfecerunt, id est (ut quidam aiunt) millia nonaginta. Isti enim ementes Christianos, prout unusquisque habere poterat, occidebant eos. Zachariam vero Hierosolymitanum præsulem comprehensum, et pretiosa et vivifica ligna S. Crucis cum multa præda abduxerunt in Persidem ». Hæc Annales, paucis his verbis dignam ingenti volumine historiam perstringentes : ut hoc doloris ad luctum accedat, quod dignam prolixa narratione tractationem nimia brevitate restrinxerint, et quodammodo præfocaverint ; fortasse ne legentis animum nimio mœrore conficerent. Sed contrarium sæpe accidit : etenim uberiores lacrymas elicit lacrymarum ipsa compressio, cum terminum dolor tandem inveniat, si liberæ ei semel relaxentur habenæ.

15. Si quæ autem in tanta vastitate inveniri

[1] Apud Sur. die XXVIII Octobr.

[1] Beda l. IV. c. 23. — [2] Ibid. c. 2.

potuit consolatio, subministrata est ea quidem a magno illo Alexandrino patriarcha Joanne, de quo scribit ista Leontius : « Cum Persæ populati essent universam Syriam ; qui eorum manus potuerunt effugere, tum laici qui magistratum gerebant et privati, tum clerici cum episcopis confugiunt Alexandriam. Quibus omnibus dives ille et minime angustus convivator quotidie suppeditabat quæ erant ad usum necessaria, non ad indigentium adspiciens multitudinem, ut aliquid faceret quod esset sordidi et illiberalis animi ; sed ad eum qui aperit manum, et omne animal implet benedictione. Cum autem Rasmizus dux exercitus Cosrhois vastasset et depopulatus esset veneranda loca Hierosolymorum : postquam hoc audivit ille homo Dei et quod omnia sancta fuissent igni tradita, deflet quidem non secus ac Hieremias, id quod factum fuerat. Non hactenus autem constitit ejus commiseratio, sed mittit etiam Chrysippum quemdam virum pium, tradens ei multum auri, frumentumque et alia alimenta et indumenta, et ad ea vehenda jumenta plurima, tum ut adspiceret vastitatem, tum etiam ut eos qui remanserant ex captivitate satis per ea quæ dicta fuerunt recrearet. Præterea autem Theodorum quoque Amathuntis episcopum, et Anastasium præfectum magni montis Antonii, et Gregorium episcopum Rinocurorum emittit ad eos recipiendos, qui abducti fuerant in captivitatem, vim auri præbens prope innumerabilem ». Hæc Leontius obiter.

16. Non defuit ejusmodi Hierosolymitano excidio, præter Joannem episcopum Alexandrinum, alius qui proxime cuncta vidit lamentator, et qui Threnos scripserit Hieremias, et ad lugendum pariter alios invitarit. Fuit iste Antiochus monachus Palæstinus vitæ sanctitate mirificus, et doctrina celebris, cujus extant homiliæ centum undetriginta; qui sparsim ejusmodi cladem in suis homiliis deplorasse apparet, ut cum ait [1] : « Debemus lacrymas profundere amaritudinis plenas. Primum quidem, quod civitas sancta incendio conflagrarit, Crux quoque sancta Christi Dei nostri in Persidem transmigrarit. In eorum item gratiam qui tot attriti bellis perierunt : nobis enim erant concorpores, et eadem nobiscum insigniebantur fide. Ad quem modum Joel propheta clamat [2]: Plangite, sacerdotes, qui ministratis altari, quia misere afflicta est omnis terra. Flete, sacerdotes, qui ministratis Domino, et dicite : Parce, Domine, populo tuo, et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur ejus nationes, ut ne dicant : Ubi est Deus eorum ? » Et rursum eadem lugendo refricat [3]. Insuper alibi his verbis [4] : « Si quando alias, nunc maxime temporis, juxta quod dictum est : Neque enim nunc vel obgannire licet, aut aperire os. Siquidem, Domine, servis tuis, et iis qui te colunt, confusio injusta est, et illatum opprobrium. Tibi enim Deo nostro justitia, nobis autem confusio vultus nostri (ut hæc probat dies) nobis, principibus nostris, et regibus nostris : quia peccavimus, inique egimus, et a rectitudine deflexímus viæ tuæ, nec mandatis tuis obedivimus. Quæ enim prophetico afflatus spiritu futura præcinuit Hieremias, nunc temporis contigere. Is enim ait [1] : Confusi sumus, quia audivimus opprobrium nostrum ; operuit ignominia faciem nostram, quia ingressi sunt alienigenæ sanctuaria nostra in domum Domini, etc. »

17. Sed sicut et Hieremias ad Threnorum calcem preces apposuit fructuosas, eodem quoque modo sanctus Antiochus addidit orationem ad Deum conversus, sermonem precatorium fundens, qui inscribitur Antiochi exomologesis, quæ ad homiliarum finem legitur in hunc modum : « Domine Deus omnipotens, magnus tu et admirabilis, qui custodis testamentum tuum et misericordiam tuam his qui te diligunt et custodiunt mandata tua. Memor [2] esto miserationum tuarum et copiosæ misericordiæ tuæ, quæ a sæculo sunt. Ne obliviscaris testamenti tui, qui dixisti [3]: Si mandata mea non custodieritis, visitabo in virga iniquitates vestras, et in verberibus injustitias vestras, misericordiam autem meam non dispergam a vobis ; et quæ procedunt per labia mea non faciam irrita. Confirmentur sermones isti tui, Here benignissime, et aufer peccata nostra, quippe qui miserator es et longanimis. Tibi enim Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio facies nostras adoperuit (ut hæc dies probat) quia peccavimus coram te, Domine, neque exaudivimus vocem tuam, ut ambularemus in mandatis tuis quæ dedisti in conspectu nostro, sed contempsimus te, Domine Deus noster : eoque cohæserunt nobis ingentia mala hæc. Ne sic quidem conversi sumus ad custodiam mandatorum tuorum, sed abivimus unusquisque in sensum pravi cordis nostri, ut faceremus quæ mala sunt coram oculis tuis, Domine. Ecce sanctuaria nostra hæc deserta : civitas igni succensa est, populus in captivitatem abductus. Facti sumus in opprobrium his qui in circuitu nostro sunt. Facti sumus subtus et non supra : quia peccavimus tibi Domino Deo nostro, eo quod non audivimus vocem tuam. Ob hoc expulisti nos, et destruxisti nos, et commovisti terram, et conturbasti eam. Cæterum tu longanimis cum sis et copiosæ misericordiæ, sana contritiones ejus, quia commota est vehementer : populus enim tuus expertus est dura, super quo frustra invocatum est nomen tuum. Impleti sunt sermones prophetarum tuorum super nos : Quia venerunt [4] gentes in hæreditatem tuam et polluerunt templum tuum in quo mysterium perfectum est dispensationis Unigeniti tui : et sanctuarium tuum igni succenderunt, quin et Hierusalem posuerunt in pomorum custodiam : morticina servorum tuorum in medio

[1] Antioch. hom. CVII. tom. II. Bib. san. Patr. — [2] Joel. II. — [3] Antioch. hom. XC. — [4] Antioch. hom. LXIX.

[1] Hierem. XXXI. — [2] Psal. XXIV. — [3] Psal. LXXXVIII. — [4] Psal. LXXVIII.

juxta ac in circuitu Hierusalem passim disjecta sunt, nec erat qui sepeliret.

18. « Fortitudinem nostram, ornamentum ac decus, salutis, inquam, nostræ spem, nempe Crucem Christi tradidisti fidei adversariis. Facti sumus opprobrium tam vicinis, quam qui longissime dissiti sunt, subsannatio et derisio omnibus gentibus. Avertisti enim nos retrorsum post inimicos nostros, et qui oderunt nos, diripiebant sibi. Dedisti nos tanquam oves ad escam expositas, et inter gentes dispersisti nos. Vendidisti populum tuum sine pretio, et non erat multitudo in commutationibus nostris. Tradidisti nos in manus inimicorum exlegum, ac regi iniquo, omniumque qui per universam terram gradiuntur longe malignissimo addixisti nos. Ne sic quidem universis flagellis tuis attriti indoluimus : adeo sensus nostri nimia contentione ac studio in malum propendent ab usque pueritia, sed et ad annos provecti viriles in hujusmodi vitiis solito amplius occallescimus. Prorsus, Domine, justus tu in omnibus quæ fecisti nobis : nunc demum scimus, quia peccata nostra ipsa restiterunt nobis : peccata enim nostra nimis quam multa increverunt in conspectu tuo, Domine. Sed misericordia tua, Domine, anticipet nos, quia tu in nobis, Domine, et nomen tuum sanctum invocatum est super nos.

19. « Quiescat, obsecro, ira furoris tui, et ne confundas nos in finem, neque memineris iniquitatum nostrarum antiquarum et ne a nobis quidem recens commissarum : neu indignos nos pronunties tuis miserationibus : quin potius reminiscere quia tanti nos æstimavit tua benignitas, quos pretioso tuo sanguine redimeres. Peccavimus; placare Domine : inique gessimus; tua, Here, condonet indulgentia : offendimus, conciliator sancte. Illustra faciem tuam, Domine, super servos tuos, qui tyrannica impressione premuntur inclementer : eque solio sublimi tuo mitte eis et suggere auxilium, o potens. Populum tuum ab omni calamitate, cui misere succumbit, eripe, et ab omni legis tuæ prævaricatione redimito, et e manu prævaricatorum subduc illos. Per tua viscera pietatis excute a nobis, Domine, ac disperge impendens omne vitæ discrimen : neque in finem tuam hanc hæreditatem tradideris in internecionem, tametsi nostræ iniquitates id promereantur. Quin potius tuæ nos anticipent miserationes, Domine Deus noster : etenim a sæculo non desinis copiosæ et exuberantis misericordiæ tuæ dona effundere in omnem creaturam tuam. Tu quidem omnium nostrum refugium factus es, et in te sperantium asylum salutare. Esto nobis, Domine, turris fortitudinis a facie inimicorum nostrorum, neu sinas ad internecionem et cladem extremam tradi in eorum manus qui te non noverunt, animas confitentium tibi; neque patiaris, Domine, tam insigni ignominia aspergi hæreditatem tuam a gente sic effreni et impudenti.

20. « Magis tu inclina, Domine, aurem tuam et exaudi, ac respice de cælo sancto tuo ad hanc nostram exinanitionem, ac demolitionem et excidium civitatis tuæ Hierusalem, pro qua invocatum est nomen tuum super ipsam cunctam Ecclesiam tuam, cujus substructionem supra solidam petram collocasti, dicens : Portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Exaudi, Domine, orationem servorum tuorum, auresque tuas accommoda nostris deprecationibus. Illustra faciem tuam super sanctuarium tuum : neque enim fiducia subnixi justificationum nostrarum, nostram hanc supplicationem tuæ majestati offerimus. Nam qua fronte id ausint, qui te quotidiana accessione peccatorum exacerbant ? Magis vero sub umbram tuarum confugimus miserationum : multæ sunt enim. Domine exaudi : Esto, Domine, placabilis : Domine, attende. Parce, mi Domine, populo tuo, et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur ei gentes : ne quando dicant : Ubi est Deus eorum ? Neque propter iniquitates nostras unquam permiseris, ut nomen tuum sanctum blasphemetur in gentibus quæ te non noverunt. Tibi Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei usque in præsens. Huc enim usque neglexinus ad te converti : callosæ adeo sumus ac præduræ cervicis. Si mutabit Æthiops pellem suam , et nos vitæ hactenus pessime institutæ propositum immutabimus. Plane mala hæc omnia in nos propterea reciderunt; neque sic ad pœnitentiæ portum nos recepimus, aut resipuimus, magis vero prioribus peccatis peccata adjecimus. Ne sic quidem, Domine, rogavimus faciem tuam, ut vel sero avocares nos a cogitationibus cordis nostri pessimi.

21. « Evigilasti tandem, Domine, experrectus super flagitiis nostris, et super nos induxisti virgam furoris tui : siquidem justus es, Domine, in omnibus : non enim exaudivimus vocem tuam, ut per viam mandatorum tuorum ingrederemur. Sed et nunc, Domine Deus noster, quando quidem in signis et portentis ab insano errore idololatriæ summovisti nos, fecistique tibi ipsi nomen usque in præsens; quiesce, obsecro, Domine. Imminuti enim sumus super terram et tanquam immundi omnes nos effecti. Quasi pannus mulieris menstruatæ justitia nostra, inque morem marcescentium foliorum ipsi defluximus propter iniquitates nostras. Non enim superest qui invocet nomen tuum. Sane quam juste avertisti a nobis faciem tuam. Et nunc, Domine, Pater noster tu es, nos autem lutum, opera manuum tuarum omnes nos. Ne irascaris nobis valde, neve in tempore memineris peccatorum nostrorum : quin potius vide, Domine, quia populus tuus omnes nos.

« Civitas sancti templi tui in solitudinem redacta est, et gloria Sion incendio conflagravit, simulque monumenta gloriæ nostræ universa conciderunt. Ad hæc etiam omnia, allisisti nos, Domine, valide, et humiliasti vehementer. Neque enim viam inivimus vitæ melioris, magis autem per calles devios, nempe post peccata nostra. Parce, Domine, populo tuo et hæreditati tuæ, proque glo-

ria nominis tui erue nos de manu inimicorum nostrorum : ut noverit terra omnis, quia tu, Domine Deus noster, in bello potens, et miserationes tuæ in generationem et generationem perseverant super populum tuum de se alioqui minus præsumentem. Cæterum, o hominum amator clementissime, quid te oremus peccatores, aut apprecemur nobis secundum quod oportet, plane nescimus, qui sumus terra et cinis : habemus tamen apud tuam benignitatem qui pro nobis interpellet, nempe Verbum tuum nulla prorsus aspergine peccati decoloratum, quod per tuæ viscera misericordiæ misisti, suum ut plasma revocaret in vitam. Caro factus Filius idem tuus nostri causa passus est cruci se affigi. Is abolevit quod adversum nos erat chirographum peccatorum nostrorum, factus propitiatio. Sed et Spiritum sanctum tuum totius sanctitatis infusorem misit. Et hic pro nobis quoque interpellat, non quidem servili more, sed prout tantam addecet majestatem, et consueta in nos benignitate; cui etiam curæ est tuum hoc plasma. Here mi, memor esto tantæ istius tuæ erga nos clementiæ.

22. « Crucis etiamnum reminiscere Unigeniti tui, et a magnitudine gloriæ tuæ nobis emitte miserationes tuas, neque non gratiam ac donum sancti Spiritus tui, qui suo ad nos gratioso adventu recta provehat ad ea exempla quæ tibi cum primis placent, ac demum vitam illam assequi promereamur æternam. Nos igitur, indigni licet, o Domine, fiducia tamen subnixi tuæ solius gratiæ, petimus propter immaculatum Filium ac Verbum Patris Dominum nostrum Jesum Christum, qui dixit [1] : Petite, et dabitur vobis : quærite, et invenietis : pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit; et qui quærit invenit; et pulsanti aperietur. Iterum : Si igitur vos, cum sitis mali, nostis dona bona dare filiis vestris : quanto magis Pater vester cælestis dabit Spiritum sanctum petentibus se? Eoque te addecet gloria omnis, honor suspiciendus, et supplex cultus o Pater, Fili, et Spiritus sancte, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ». Hucusque Antiochi cum peccatorum confessione precatio, nec quidem inutilis et inefficax.

Etenim non (ut olim, cum tempore Sedeciæ regis facta est Hierosolymorum desolatio) ad septuaginta annos retardata est ejus restauratio, neque ut sub Tito imperatore facta est nunquam resarcienda vastatio, sed paucos post annos contigit hostium præpotens debellatio; et captivorum qui aderant, necnon sancti episcopi Zachariæ et aliorum postliminio reversio, atque sanctissimæ crucis cum triumpho solemnis restitutio, Ecclesiarumque (ut suo loco dicturi sumus) integra restauratio.

23. *Antiochi homiliæ et litteræ narrantis cædem et dispersionem monachorum Hierosolymæ.* — Porro sciendum, preces has, aliasque Antiochi homilias ita ab eo elaboratas esse hoc ipso tempore, ut suis prodesset monachis non valentibus loco uno consistere, sed ob eorumdem Barbarorum grassationes huc atque illuc per loca deserta salutem sibi quærentibus : ut scilicet illi in tanta penuria verbi Dei, secum in pera sua ferrent quem manducarent panem spiritualem, ac ne exortes penitus essent monasticæ vitæ institutorum. Quod autem istud fuerit animi ipsius consilium, accipe ex iis quæ ipse earum exordio est præfatus ad Eustathium [1], cujus exhortatione elaborandum opus susceperat : « Tale enim, inquit, scribendi munus vestra suscepi exhortatione : quod momentis singulis loca et civitates permutare cogimur per hanc Chaldaicæ gentis tempestatem, quæ totum pæne terrarum orbem sua premit tyrannide ». Et paulo post : « Non ausus uni e vobis peculiariter, sed in commune omnibus qualemcumque hanc inferre doctrinam ». Hæc et alia de concionibus quas temporibus iis ipse pertexuit. Sed et in Epistola nuncupatoria præfixa operi hæc felicius explicantur, simulque et martyrii sanctorum monachorum, quod octo ante dies quam caperetur Hierosolymorum civitas contigerat, enarratio. Quod autem ipsum exordium minus integrum habeatur in Antiocho latinitate donato et in lucem edito, cum desint nonnulla ipsius Epistolæ ad Eustathium ; id tibi ex Vaticano Codice integro reddere integrum, operæ pretium me facturum existimo : sic enim se habet ex versione Federici Metii usu litterarum amicitia mihi conjunctissimi, præfixo Epistola ejusmodi titulo :

24. « Epistola Antiochi monachi Lauræ Sabæ abbatis ad Eustathium præpositum monasterio Datalenæ Ancyræ civitatis Galatiæ ». His adjectum a glossario : « Lauram neoterici Græci insignia dicunt monasteria pro magna hominum copia, quæ devotionis ergo instar multarum aquarum confluunt.

25. « Cum ad me scripseris, Eustathi pater venerande, te magna affici molestia, dum e loco ad locum et e regione in regionem migrare cogeris metu vigentis Chaldæorum calamitatis; fame etiam et siti laborare non panis et aquæ, sed juxta Evangelicum (propheticum) dictum, verbi Dei, cum neque libros circumferre possitis, neque ita facile in locis in quibus exulatis, quæ vultis, invenire valeatis : cumque meæ præceperis humilitati, ut epitomen aliquam divinarum Scripturarum ad te mitterem, quæ neque circumferendo gravis esset præ magnitudine, neque sui tenuitate in ea aliquid eorum quæ ad utilitatem et salutem animæ faciunt, desideraretur : obtemperavi libenter tuis mandatis, et quamprimum quod petis faciendum curavi. E sacra igitur Scriptura centum quinquaginta excerpsi capita juncta quidem simul, invicem tamen ita disjuncta, ut qui ea legerit, nulla confusione trahatur. Et hæc tuæ misi pietati : quæ cum acceperis, Deo, quam par est, et gloriam et gratiarum actionem reddas, qui suam virtutem imbecillis

[1] Matth. VII.

[1] Antioch. hom. LXVI.

impertitur, ut in infirmitate perficiantur. Tu vero contra tuis Deo gratis precibus nos foveas, ut quod reliquum est nobis vitæ tempus juxta Dei voluntatem peragere possimus. Si vero aliquid (ut facile fieri potuit) imperfectum offenderis ignoscas (quæso te) meæ tenuitati, tum etiam temporis angustiæ tribuas, qua tuis mandatis volui obtemperare.

26. « Quoniam vero illud præterea scripsisti, ut tibi aliquid diceremus de sanctis patribus nostræ Lauræ, an vera sint quæ a nonnullis audisse dicis de eorum videlicet vita et nece, cum vix illa credi possint, et sensum omnem superent : necessarium propterea duxi, brevibus tibi prius aperire quæ ad illos attinent, ea deinceps subjicere quæ diximus sacræ Scripturæ capitula. De laudabili vero vita eorum in præsentiarum agere, id temporis non postulat, nec mea lingua illa posset facile percurrere. Illud tantum dicam, quod revera homines erant divini (si homines tantum illos oporteat dicere potius quam Angelos, cum in exercitatione spirituali, et monastica vita, et laboribus quos pro pietate sustulerunt a juventute sua, insenuerint) senes quidem venerandi et canos capillos habebant, sed mente magis præstabant et humilitate, honesti, modesti, veridici, irreprehensibiles, justi, pii, ab omni turpitudine et pravitate alieni, omnibus bonis exornati, et divino repleti amore : nonnulli ipsorum centum excesserunt annos, et quinquaginta sex in quieta et monastica vita cum peregissent, nec e Laura et monasterio unquam recesserunt : nonnulli vero neque ad Ecclesiam processerant, nec civitatem amplius viderant, ex quo vitam monasticam semel fuerant amplexati : variis etiam virtutibus emicabant, terrestres scilicet Angeli, et cælestes homines. Quapropter hunc finem sunt adepti, et victoriæ præmium sunt consecuti.

« Cum enim Ismaelitæ ad nostrum accessissent monasterium, una septimana antequam sancta civitas fuisset occupata et universa Ecclesiæ sacra vasa jam diripuissent : plerique patres aufugerunt quamprimum : remanserunt autem in monasterio qui fortiores Christi fuerant servi, sacrum illum locum destituere nullo pacto volentes. Barbari vero cum illos comprehendissent, et multos dies illos inhumane tractassent et tormentis afflixissent, pecunias hoc pacto se inventuros putantes, apud quos nihil hujus sæculi reperiebatur ». Hucusque sunt quæ desiderantur in Codice ex quo Godefridus Tilmannus transtulit in latinum et edidit, quæ ex Vaticano supplevimus ; reliqua autem quæ sequuntur, ex versione Tilmanni promuntur his verbis :

27. « Illi simul atque intellexerunt sua se tandem spe et proposito excidisse, in efferatissimam versi rabiem, ad unum membratim beatos illos conciderunt. Qui et lætitia incredibili perfusi, ac proinde alacri vultu renidentes, omni cum actione gratiarum animas reddiderunt Domino, quippe non ita pridem in votis habuerant resolvi et esse cum Christo. Corpora vero plusquam tragice cæsa cum non paucos dies in humum disjecta sine sepulturæ beneficio jacuissent, ab Arabia illo usque adproperavimus. Et quidem eximius abbas Nicomedes spectaculum illud miserabile cæsorum patrum contemplatus, deliquio animi concidit, atque illinc relatus mortuus prope est. Modestus præterea et ipse sanctissimus adventum nostrum cum antevertisset, et sanctorum illorum lustrasset prius habitacula omnia, itidem angore animi contractus, multis se proluit lacrymis ac sancta quæ eatenus resederant lipsana (hoc est, sanctorum reliquias) circumplexus, in patrum superiorum deposuit conditoriis.

« Is ad hæc ubi solemnem persolvit ex more sermonem consuetum, illud mox oraculum Isaiæ exerta voce deprompsit [1] : Viri justi tolluntur, et nemo recogitat. A facie iniquitatis sublatus est justus. Erit in pace sepulcrum ejus et spes illorum immortalitate plena. In paucis [2] vexati, in multis bene disponentur : quia Deus tentavit illos, et invenit eos dignos se, et quasi holocausti hostiam accepit eos in tempore visitationis ipsorum, splendescent ac refulgebunt. Et hæc de sanctis illis cum edisseruisset, unumquemque nostrum hortari cœpit, ne quo emigraremus loci illius nostri desertores, magis vero eas quæ imminebant tentationes generoso pectore perferremus, Dominicæ illius memores sententiæ [3], quia angusta est porta et arcta via quæ ducit ad vitam ; sed et Apostoli dicentis [4] : Quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Hujus itaque admonitioni visum est gerere morem, eoque in Laura duos prope menses permansimus ».

28. Subdit vero de fuga illinc rursus inita ad aliud monasterium, et inde ad aliud, ac de aliis hinc inde dispersis. Et inferius de iisdem sanctis monachis a Sarracenis occisis : « Numerus, inquit, sanctorum patrum, quos tyrannica sustulit impressio, est quadraginta quatuor. Horum memoria Maio mense celebratur decima quinta (decima sexta) mensis die ». Addit his de spirituali præfectura sanctæ civitatis collata Modesto sanctissimo monacho ; sed de ea suo loco dicturi opportune sumus. Porro eumdem martyrum diem natalem celebrat Ecclesia Catholica decima sexta mensis Maii, qua descripti habentur in sacris tabulis, ex quibus dicta die annis singulis eorum memoria publico præconio redditur Christiano populo rediviva.

29. Præter igitur immensa mala, quæ a Sarracenis, et multo magis a Persis sunt illata, insultatio his accessit et perfidorum exprobratio Judæorum in Christianos ac persecutio, potestate (ut vidimus) a Persis accepta occidendi, omnique crudelitate in eos sæviendi : adeo ut collapsæ penitus visæ sint res Christianorum, dato in captivitatem sacrosancto vexillo Crucis, quod hactenus appareret dæmones etiam superasse. Pusillo quidem animo et fide imbecilla præditi homines grave sunt scandalum passi,

[1] Isai. LVII. — [2] Sap. III. — [3] Matth. VII. Luc. XIII. — [4] Act. XIV.

deficientibus ex eis aliquibus ad Judæos, quasi victa Cruce, exstinctum ipsum videretur Christianæ religionis robur, atque potentia. Ad debiles enim pervertendos satis præpotens ob oculos positum spectaculum videri poterat, Christi cuncta loca profanata cernere, ubi vel natus vel passus Dominus esset, sacrosanctumque vexillum ab impiis e templo absque ulla vel levi saltem ultione manu violenta sublatum, aliasque sacras reliquias conculcatas, ac vasa sacra divinis aptata mysteriis manibus contrectata nefandorum, et eorum usui mancipata : hæc, inquam, et alia hujusmodi satis erant ad debilium dejectionem : ad fortiorum vero casum diabolica quoque accessit tentatio, in angelum lucis apparens ipse diabolus. Nam audi miserandum casum monachi Sinaitæ, quem idem describit Antiochus [1] :

30. « Fuit, inquit, in monte Sina monachus quidam, qui celebre adeo edidit suæ continentiæ specimen, ut in cellula multos vixerit annos inclusus : postremo multifariis revelationibus diaboli et in somniis illusus, ad Judaismum delapsus est et carnis circumcisionem. Cum igitur diabolus huic identidem vera quædam insomnia demonstrasset, et veluti objecta illecebra inescasset illius obscuratam mentem : novissime oculis illius objicit copiosam turbam Apostolorum, martyrum, aliorumque omnis generis Christianorum densissimis tenebris et omni dedecore oppletam : parte opposita, Mosen, prophetas, populum quoque Judæorum (Deo alioqui invisum) offert splendida admodum luce conspicuos, inque gaudio et hilaritate vitam traducentes. Hæc cum spectasset miser, evestigio surrexit, derelictoque sancto illo monte in Palæstinam usque pervenit, rectaque contendit in Noara et Libyadem, asyla Judæorum. Cum istis denarrasset, quæ sibi visæ fuissent, diabolicas apparitiones, circumcisus est, ac professus Judaismum, accepit uxorem, inque omnium prospectu adversus Christianos edidit dogmata, propugnator factus Judaicæ superstitionis.

31. « Hunc ego vidi ac plerique monachorum : neque enim, quatuor anni sunt a morte illius, qua misere perruptus est : catharri enim profluvium aliquandiu passus, et vermium arrosione contabescens, expiravit. Hunc cum vidissemus ego et alii aliquot monachi correpti timore ingenti, cum luctu lamentati sumus. Erat id sane quam miserabile spectaculum. Vir hic totus incanuerat in monastica exercitatione, consenueratque laboribus attritus : et is tandem cum mulieribus jocabatur, immundarum carnium, nempe Judaicarum gustu se delœdabat et inquinabat, verba loquebatur obscœna et impudica, blasphemabat Christum, Spiritum sanctum non tolerandis afficiebat contumeliis. Et hunc talem illi sine lege Judæi secundum vocabant Abraham ». Hucusque de his Antiochus. Sed redeamus ad Cosrhoen crucem sanctam Hierosolymis in Persidem transferentem.

32. *Lignum S. Crucis apud Persas a Cosrhoe allatum virtutibus clarescit.* — Plane admiratione dignum illud fuit, impium hominem adeo esse reveritum salutis nostræ trophæum, ut nec ausus fuerit ab ipsa theca, qua operiebatur, signaculum amovere, et clave aperire, ut vel illud inspiceret; sed timore perculsum, uti in sacrosancto templi loco asservabatur, eodem modo in Persidem voluisse transferre, veluti demum intactum Hierosolymam reportatum fuit : quod testatus est Modestus tunc Hierosolymorum episcopus, itemque universus clerus Hierosolymitanæ Ecclesiæ. Tradit hæc omnia Suidas in Heraclio. His adde quæ in eamdem sententiam apud Adonem [1] in Martyrologio narrata habentur, nimirum summa religione Crucem in Perside asservatam et honorifice custoditam.

33. Adde his majora, nempe quod sicut qui in Cruce pependit, tunc vicit omnia, cum victus atque mortuus visus est : ita plane cum a Cosrhoe capta veluti se defendere nescia Crux fuit inter hostium manubias collocata, tunc ipsa victorem vicit, et Christianum populum liberavit, atque triumphans debellatis penitus hostibus, divina potentia ad propria remeavit : ut longe id superet miracula illa quæ Arca [2] fœderis, cum captiva ducta est, in terra Philisthinorum olim edidit : etenim tunc etsi afflicti, non tamen victi ab Israelitis penitus sunt Philistæi.

34. At nequaquam fuit ligni aridi tanta præstare, sed plane virtutis divinæ ejus qui Deus et homo in Cruce pependit, cujus potestas omnem superat potestatem atque potentiam, ipse rex regum et Dominus dominantium, statuens per infame supplicium Crucis salvos facere credentes, ut quod infirmius est Dei, hoc fortius sit apud homines. Quod cum semper in Ecclesia sit demonstratum sive per lignum sive per signum Crucis sanctissimæ : hoc quoque tempore maxime claruit cum ab hostibus delata fuit in Persidem. Ubi cum esset, terrorem ingentem iisdem Persis incussit, quod jactaretur ab ipsis Deum Christianorum in eam provinciam advenisse : ut plane non emortuum illuc visum fuerit lignum advectum, sed virga vigilans, et sceptrum vivens, omnibus dominans. Hæc quam vera sint, testimonium petamus ab ipsis Persis, ex Actis inquam, sanctissimi martyris Anastasii Persæ, quæ quidem non a Metaphraste scripta fuere, sed descripta potius, et ante ipsum Metaphrastem cognita probataque in sacrosancto Nicæno posteriori Concilio, et a Latinis ut fide dignissima recepta, atque emendata a Beda, si quæ vitio translatoris potuissent mendosa videri. Audi igitur ex ipso exordio Præfationis auctorem [3] :

35. « Cum, inquit, magna civitas Hierosolymorum capta fuisset a rege Persarum, et sacra illa

[1] Antioch. homil. LXXXIV.

[1] Ado in Marty. XIV Sept. — [2] 1. Reg. V. — [3] Extat apud Sur. die XXII Januarii.

loca quæ mei Christi videre conversationem et Cruci affixionem et resurrectionem, Medorum lanceæ et igni, iis quos ipse novit modis essent tradita: et multa alia capta sunt cum civitate, et salutis quoque nostræ tropheum, mortis solutio, peccati internecio, lignum, inquam, vivificæ Crucis illinc translatum est in Persidem: quod quidem mihi videtur divinioris esse gratiæ, et ejus qui est crucifixus, solius dispensationis, quæ sæpe novit etiam per adversarios ea contexere, quæ sunt meliora et utiliora. Postquam enim salutaris Crux Domini hostilibus capta fuit manibus, et in Persidem (ut diximus) in ea captivitate captiva abducta est a Barbaris; imitatur eum qui in ea fuit affixus, Christum: vel potius ipsa Persiam evertit, et spoliat falsam religionem, et quæ se dignæ erant captivas abducit animas vere laudabili. et longe pulcherrima captivitate; aut (ut magis proprie dicam) a captivitate revocat, et eis rursum pristinam restituit libertatem.

36. « Simul ac enim ingreditur Persidem, eam statim totam illustrans radiis suæ gratiæ, ferit quidem animas infidelium, non secus ac sol, qui laborantem oculum ingreditur: fideles autem non secus ac fulgor quidam apparens in tenebris, revocat. Ex quibus fuit unus is qui nobis nunc est propositus Anastasius, et si nondum quidem cultu, sed jam moribus et instituto. Qui processit quidem e vico qui vocabatur Rasnuni, est vero regionis Razech, quæ sita est in Perside. Erat autem nomen ejus moribus conveniens et ex re ipsa magis cognitum (is enim vocabatur Magundat). Erat autem illius Bau filius qui erat in re magica præstantissimus et eruditissimus. Qui cum præesset communi ludo litterario, et multos haberet adolescentes ad eum ventitantes captus amore præstigiarum, et cum in hoc solum omne suum studium poneret, nempe in rei magicæ exercitatione, in filio maxime arte utitur, et rem magicam eum tam diligenter docet, ut in ejus cognitione patri nihil esset reliquum, quod non notum quoque esset filio.

37. « Cum autem adolescentiæ ætatem jam attingeret, et rex Cosrhoe novum exercitum in Perside colligeret, ipse quoque cum aliis refertur in numerum tyronum. Quoniam vero veneranda Crux Domini totam agitabat et perturbabat Persidem, infidelibus quidem horrorem et terrorem incutiens, fidelibus autem suaviter admodum et placide illucescens: de ea quidem fama quædam per omnes pervadebat, fama, inquam, quæ paulo crassius et indoctius prædicabat, Christianorum Deum adesse Persis. Ad quam hic adolescens repente fuit accensus animo. Jam enim occulte eum tangebat ille ignis, quem Christus venit jacere super terram: qui quidem non sinebat quiescere pulchram illius adolescentiam: sed statim omnes obibat partes, de eo sciscitans quam vehementissime poterat et diligentissime. Cum audiret autem ab omnibus, eam esse Crucem, in qua Christus Dei Filius, qui a Christianis adoratur, fuit crucifixus; veluti ignem igni adjecit, et quæstioni conjunxit quæstionem et ex responsione accepit occasionem alterius interrogationis, et multo magis sitiebat discere, quemadmodum ex cælo quidem descenderit, cum sit Deus, et quemadmodum etiam factus sit homo, et cur etiam sit ad Crucem condemnatus, et a quibus, et an sit ad cælum reversus, unde descenderat.

38. « Cum autem a piis ei annuntiaretur carnis susceptæ divini consilii mysterium, aures quidem pietatis semina libenter suscipiebant, anima vero producebat sensim spicam fidei, et ei desiderium paulatim innascebatur, subibatque æmulatio ejus perpessionum: quæ cum in ejus anima aucta et amplificata essent, eum informant et instituunt ad optimum vitæ genus, clarumque et insignem testem, martyrem, inquam, efficiunt, ut jam procedens declarabit oratio ». Subdit his, quomodo idem relicto Persarum exercitu, amore suscipiendi baptismatis, se contulit ad Romanorum exercitum, indeque Hierapolim, ubi apud argentarium degens genere Persam hominem Christianum, latius res didicerit Christianorum; incensus vero fuerit multo magis ad subeundum martyrium, ubi in Ecclesiarum (ut ait auctor) parietibus picta intueretur certamina sanctorum martyrum. Quomodo autem inde abiit Hierosolymam, atque consecutus est sacrum baptismum, suo loco dicemus.

39. Illuxit et virtus Crucis tunc in Perside iis etiam qui vincti absque spe Redemptionis tenebantur in carcere, dum per hostiam illam in Cruce primitus immolatam, divinitus liberantur. Rem admirandam Leontius tradit sui temporis scriptor, et rei in sua patria gestæ narrator [1]: « Dicebat enim, inquit, quod a Persis quidam abductus captivus, in custodia quæ appellatur Lethe asservabatur vinctus. Lex autem erat apud Persas, ut qui conjecti erant in eam custodiam, nunquam revocarentur, et ea ratione consentaneum est, eam fuisse vocatam Lethen, id est oblivionem. Illinc autem cum quidam potuissent aufugere et in Cyprium venire, affirmarunt parentibus adolescentis, eum esse mortuum in custodia. Illi vero tres quotannis Synaxes celebrabant, tanquam eo mortuo. Quatuor anni præterierant, cum filius illinc aufugiens, redit domum. Quem cum parentes non tanquam qui fugisset e custodia, sed tanquam qui surrexisset e mortuis, cum magno stupore adspexissent, et fuissent ineffabili voluptate repleti, et alia faciebant et dicebant, quæ anima quæ talem vidisset, faceret et diceret; et quemadmodum ei tanquam jam mortuo fecerant justa quæ fiunt mortuis; et cum eum docuissent, quinam essent ii dies, nempe dies sanctorum Theophaniorum, et dies salutaris Paschæ, et dies sanctæ Pentecostes. Hæc cum ille audisset et in memoriam revocasset, parentibus affirmabat, quod iis ipsis diebus relaxabatur a vinculis adventu cujusdam qui gestabat lampadem, et fruebatur omni securi-

[1] Leon. in Vita S. Joan. Eleemosy.

tate; diebus autem sequentibus tenebatur vinculis, sicut prius ». Hæc Leontius in Joanne.

40. *Sisebutus regnat in Hispania ejusque et imperatoris zelus in Judæos.* — Sed jam Hispaniarum res invisamus : Sisebuti regnantis in Hispaniis annus hic quartus numerandus erit, secundum Isidori Chronicon, dum uno amplius anno Heraclium præcedere Sisebutum in regno affirmat : nam quem ponit Heraclii quintum, quartum asserit Sisebuti, sicut ab ipso conscripta breviter Gothorum historia docet. Qui et in Chronicon Præfatione tradit se usque ad Heraclii et Sisebuti tempora ipsum Chronicon perduxisse : quod nuper editum habes jam erroribus emaculatum, quantum licuit, et doctis Notis illustratum a Garsia Loaisa, viro quidem diserto, cujus industria sacra Concilia et alia Ecclesiastica Hispaniæ monumenta, carie consumpta et situ obsita, mirifice illustrata jam fulgent. Sed quod idem Isidorus illic postremo loco ponit, hic reddamus : « In Hispania quoque, inquit, Sisebutus Gothorum rex quasdam ejusdem Romanæ militiæ urbes cepit, et Judæos regni sui subditos ad Christi fidem convertit ». Sed violentia quidem adhibita, ut canon quingentesimus septimus Toletani quarti magni Concilii docet his verbis, dum de Judæis ait : « Ergo non vi, sed libera arbitrii facultate, ut convertantur, suadendi sunt, non potius impellendi. Qui autem jampridem ad Christianitatem venire coacti sunt (sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisebuti) quia jam constat eos esse sacramentis divinis associatos, et baptismi gratiam percepisse, et chrismate unctos esse, et corporis Domini et sanguinis extitisse participes; oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, etc. »

41. Quamnam vim ipse rex adhibuerit, ut Judæi ad fidem converterentur, lex ab eo de his data significat, quæ sic se habet [1] : « Cum veritas ipsa petere et pulsare nos deceat, præmonens quod regnum cælorum vim patitur : in nullo est dubium, quod ille indultæ gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non festinat. Proinde si quis Judæorum, de his scilicet qui nondum sunt baptizati, aut se baptizare distulerit, aut filios suos vel famulos suos nullo modo ad sacerdotes baptizandos remiserit, vel se suosque de baptismo subtraxerit, et vel unius anni spatium post legem hanc editam quispiam illorum sine gratia baptismi transierit : horum omnium transgressor quisque ille repertus fuerit, et centum flagella decalvatus suscipiat, et debita mulctetur exilii pœna : res tamen ejus ad principis potestatem pertineat, qualiter si incorrigibilem durior cum custodierit vita, perpetua in ejus, cui princeps largiri voluerit, potestate permaneant ». Hactenus lex. Ado Viennensis ait. Judæorum, qui baptizari renuerunt, nonnullos fuga lapsos ad Francos migrasse in Gallias : nonaginta millia Judæorum tunc baptizata fuisse, alii [1] tradunt. Porro et hoc ipsum factitatum esse in Galliis sub Dagoberto rege Clotharii filio, hortante Heraclio imperatore, historici qui Francorum res sunt prosecuti [2] confirmant : factumque hoc ipsum postea ab eodem Heraclio Hierosolymis, ex ejus legibus [3] liquet.

42. Fuit ejusdem imperatoris in Judæos accensus zelus, cum et illi in Christianos insito medullis odio flagrantes grassati essent tempore quo Cosrhoes Persarum rex (ut diximus) potitus fuerat sancta Hierosolymorum civitate. Porro alia intercessit causa, cur de baptizandis cunctis Judæis Heraclius tum apud suos, tum apud exteros durus fuit exactor, nempe quæ apud Gregorium Turonensem ita ponitur, cum agitur de fine ejusdem Heraclii imperatoris : « Cum esset litteris nimium eruditus, astrologus efficitur : per quod cernens a circumcisis gentibus divino nutu imperium esse vastandum, ad Dagobertum regem Francorum dirigens, petit ab eo ut omnes Judæos regni sui ad fidem Catholicam baptizandos præciperet. Quod protinus Dagobertus implevit. Heraclius per omnes provincias imperii tale idemque facere decrevit : ignorabat enim unde hæc calamitas contra imperium surrectura esset ». Nempe a Sarracenis, iisdemque Hebræorum instar circumcisis. Sed hæc de Heraclio postea contigerunt, ubi defuncto Clothario, ejus filius Dagobertus regnare cœpit : hic autem occasione Sisebuti regis sanctionis narrata. De his Tudensis agens in Chronico, affirmat ista de Judæis facta esse ipso ejus regni exordio ; ait enim : « Initio regni, Judæos ad fidem Christianam promovens, æmulationem quidem habuit, sed non secundum scientiam : potestate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit. Sed (sicut scriptum est) sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur ». Hæc ipse qui eumdem regem egregia sanctitate præditum commendat, de quo in fine ipsius dicturi sumus.

[1] Leg. Wisigoth. l. XII. tit. III. l. III.

[1] Aimo. hist. Franc. l. IV. c. 22. — [2] Aimo. ibid. et Append. ad Greg. Turon. — [3] Jur. Oriental. l. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6107 — Anno Æræ Hispan. 652. — Jesu Christi 614. — Bonifacii IV papæ 8. — Heraclii imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : « IV *post consulatum Heraclii Aug. III.* Ita auctor Chronici Alexandrini, qui subdit : *A* XXII *Januarii scribitur : Imperii Heraclii junioris Constantini anno* II.

2. *S. Bonifacii IV PP. obitus.* — Ad num 1. *S. Bonifacius IV* sedit *annos sex, menses octo, dies tredecim*, ut habent Anastasius, Ordericus lib. 2, Abbo. Hermannus Contractus in Chronico, Catalogus Palatinus aliique Catalogi. Quare cum sedem inierit anno sexcentesimo octavo, die vicesima quinta mensis Augusti, ad Deum migravit die septima mensis Maii anni Christi insequentis, et sepultus est die octava ejusdem mensis. Baronius refert Epitaphium ex monumentis Vaticanæ Basilicæ a Manlio collectis ejus sepulcro inscriptum, in cujus fine legitur : « Hic requiescit Bonifacius junior, qui sedit annos sex, menses VIII, dies XII. Depositus est VIII idus Maii, imperante domino Heraclio, anno ejus V », ubi dies tantum duodecim supra menses octo numerat, quia sc. diem emortualem excludit. Anastasius dicit, Bonifacium sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum, die* XXV *mensis Maii.* Verum dies ille ad aliquam ejus translationem referendus. Anastasius enim, quemadmodum ante sanctum Bonifacium IV, diem translationis aut secundæ sepulturæ Pontificum Romanorum loco eorumdem diei emortualis quandoque memorat, ita et in Bonifacio eadem via graditur, neque a sua consuetudine desciscit. Hæc tamen translatio turbavit Papebrocium, qui in Conatu Chronico historico asserit, ex laudato Epitaphio manifeste liquere diem sepulturæ ab Anastasio imposterum notatum non posse assumi pro regula terminandorum Pontificatuum; cum Anastasius, inquit, respiciat tantum Pontificum sepulturam solemnem, ad unum, duos, aut plures etiam menses dilatam. Existimat itaque Papebrocius, hoc circiter tempore clerum Romanum, Pontifice mortuo, statim defunctum esse extemporaneæ depositionis officio in Basilica Lateranensi, indeque processisse ad tractandam futuri Pontificis electionem ; qua citius seriusque peracta, citius etiam seriusque curata fuerit a jam electo mortui decessoris solemnis depositio. Verum jam in Additionibus ad tomum I et ad annum LXIX hujusmodi solemnes exsequias commentitias esse diximus : idque hoc tomo in morte quorumdam Pontificum Romanorum demonstravimus.

3. *Variæ translationes S. Bonifacii IV.* — Baronius qui ideo sancti Bonifacii mortem antevertit, quia *Sabiniano* annum unum abstulit, refert aliam illius sepulchralem inscriptionem ex eodem Manlio, quam et exhibet Romanus canonicus, qui sub Eugenio III scripsit, quatuorque sæculis Manlium præcessit. Quæ cum Baronio, aliisque errandi ansam præbuerit, hic integra recitanda, explicandaque :

Gregorio quartus jacet hic Bonifacius almus
Hujus qui Sedis fuit æquus rector et ædis :
Tempore qui Phocæ cernens templum fore Romæ,
Delubra cunctorum fuerant quæ dæmoniorum,
Hoc expurgavit, sanctis cunctisque dicavit.
Cujus Natalis solemnia qui celebratis,
Primis Septembris fert hæc lux quarta kalendis.

Hæc dies quarta a primis kalendis sumi potest, et pro die XXVIII mensis Augusti, et pro quarta die mensis Septembris, secundum varium respectum ad kal. Septembris. Sed quocumque modo duos ultimos versus interpreteris, neque ad diem mortis Bonifacii IV, neque ad diem ejus ordinationis, *Natalis* nomine sæpe expressæ, referri possunt. Quare hallucinatus est annalista doctissimus, qui ex iisdem deduxit *Bonifacium IV* ordinatum esse Romanum Pontificem die quarta mensis Septembris; sic enim neque Dominica, neque alio festo solemni consecratus fuisset ; quod et de die XXVIII mensis Augusti pariter dicendum. Neque etiam dies ille quartus Septembris, aut XXVIII Augusti intelligi potest de dedicatione Ecclesiæ sanctæ Mariæ ad martyres, quæ antea *Pantheon* vocabatur : quia eo tempore, quo Bonifacius cum *Phoca* imperatore convixit, dies Dominica neque in diem XXVIII Augusti, neque in diem IV Septembris incidit. Quare certum est, natalem illum Bonifacio attributum pertinere, aut ad aliquam ejus reliquiarum translationem, aut ad alicujus Ecclesiæ in illius honorem constructæ dedicationem. *Natalis* enim nomine exprimitur inventio aut translatio sancti Stephani in Martyrologio Hieronymiano ad diem II

mensis Augusti, his verbis : « In Antiochia natalis reliquiarum protomartyris Stephani et diaconi » ; quod iisdem verbis in Martyrologio Notkeri legitur. *Natalis* etiam nomine utitur Ado ad diem XIII mensis Maii, ubi de Pantheo in Ecclesiam mutato ait : *Natalis sanctæ Mariæ ad martyres;* et sanctus Leo magnus in sermone LXXXII *in natali sanctorum septem fratrum martyrum Macchabæorum et dedicatione Ecclesiæ* habito, inquit : « Duplex causa lætitiæ est ; in qua et natalem Ecclesiæ colimus et martyrum passione gaudemus », quia scilicet et Ecclesia in horum martyrum honorem constructa dedicata est, et eorum reliquiæ translatæ. Imo tam lata est nominis *natalis* significatio, ut etiam *dies Cœnæ Domini* ab antiquis *Natalis Calicis* appellata fuerit, ut videre est in Eligio Noviomensi episcopo, homilia X, aliisque apud Ducangium in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce *Natale.* Quanto igitur magis poetæ licuit, *Natalis* nomen in alterutra illarum significationum usurpare !

4. *Duæ Bonifacii IV translationes explicantur.* — Prior *sancti Bonifacii IV* translatio facta est die XXV mensis Maii, quo eum sepultum Anastasius dicit, quove in Ecclesia Vaticana etiamnum colitur, et ad quam nomen ejus in variis Martyrologiis inscribitur, ut videre est apud Papebrocium ad eumdem diem in Commentario historico de hoc sancto Pontifice. Post Anastasii mortem, quæ exeunte nono Ecclesiæ sæculo contigit, earumdem reliquiarum alia elevatio facta, anno quidem incerto, sed die quarta mensis Septembris, ut ex recitato Epitaphio intelligere est. Quare cum Bonifacius octavus ad Ravennianam portam Ecclesiæ beati Petri oratorium Bonifacianum dedicavit, tertiamque translationem fecit, illum diem quartam mensis Septembris elegisse, versus mox recitandi indicant, ideoque vel annum MCCXCV, vel annum MCCC, quibus solis annis in toto Bonifacii VIII Pontificatu Dominica incidit in quartum diem mensis Septembris. Etenim Ludovicus Jacob in bibliotheca Pontificia refert laudatum Epitaphium duobus versibus auctum post versum, *Hoc expurgavit, etc.* Hos hic subjicio.

Octavus titulo hoc Bonifacius ossa reperta,
Hac locat, erecta Bonifaci nominis ara :
Cujus Natalis solemnia qui celebratis,
Primis Septembris fert hæc lux quarta kalendis.

Romanus canonicus, qui prodit, sepulturam sancti Bonifacii fuisse juxta portam Ecclesiæ sancti Petri *Ravenniam* dictam, hoc Epitaphium sic interpolatum non vidit, quia quinquaginta circiter annis ante Bonifacium VIII vixit ; nec forte Bellinus, qui Martyrologium suum ad usum curiæ Romanæ anno MDXCVIII publicavit. Nam sancti *Bonifacii* tantum meminit ad diem XXV mensis Maii. Ex eo additamento colligo eam a Bonifacio VIII translationem peractam esse *die* IV *Septembris* post annum MCCXCIV.

5. *Quibus diebus translationes de more factæ.* — Certe *translationes* sanctorum aliquando factas esse, aut diebus, quibus antea translati, vel diebus, quibus mortui, aut ordinati episcopi fuerant, multis exemplis constat. Quod hic necessario existimandum, cum auctor illius additamenti alia ratione non potuerit illud interserere Epitaphio Bonifaciano ante duos ultimos versus, in quibus diei secundæ translationis mentio, nisi quia eadem pariter die *tertia* celebrata. Neque enim interpolator Epitaphii Bonifaciani natale hujus sancti Pontificis ante diem IV Septembris immediate collocasset, nisi eo die *Bonifacius VIII* ejus altare dicasset, ornasset, et dotasset, quod ab illo factum testatur Aringhus in Roma Subterranea lib. 2, cap. 8, Papebrocius loco citato, et in Paralipomenis ad conatum Chronico-Historicum Epitaphium illud et ejus additamentum refert, suasque conjecturas in medium adducit. Sed me nodum solvisse existimo.

6. *Deusdedit succedit Bonifacio IV.* — In variis Anastasii editionibus, etiam in regia, imo et in uno Codice Ms. Colbertino interpontificii tempus non exprimitur. In exemplaribus tamen Mss. regio, Mazarino et Thuano legitur, cessasse episcopatum *menses septem*, *dies viginti quinque;* in altero Thuano, et in Orderico lib. 2 cessasse *menses sex, dies viginti quinque ;* in uno Freheriano et in uno Colbertino, *menses* X, *dies quinque.* Verum numeri illi ubique mendosi. Nam cum *Deusdedit* natione Romanus ordinatus fuerit anno sequenti, die decima nona mensis Octobris, in quam Dominica cadebat, apparet, cessasse sedem menses quinque et dies duodecim. In exemplari Anastasii, quo Baronius usus est, legebatur : *Deusdedit filius Stephani, ex subdiacono sedit annos tres, etc.* Verum in editione regia, variisque Codicibus Mss. Anastasii corruptus ille locus recte in hunc modum restitutus est, *ex patre Stephano subdiacono.* Neque enim subdiaconi Romani Pontifices eligi soliti.

7. *S. Columbanus scribit ad Bonifacium IV de Tribus Capitulis.* — Inter Epistolas *sancti Columbani* a Patricio Flamingo in Collectaneis hujus sancti operum recitatas, et nuper in tom. XII bibliothecæ Veterum Patrum editionis Lugdunensis translatas, extat una magni momenti ad *Bonifacium IV* papam data, qua cum Annales Ecclesiastici mirum in modum illustrari possint, integram hic exhibere visum, licet quibusdam in locis ab amanuensi depravatam. Epistolæ aliquas ejusdem auctoris notulas subjiciam.

« Pulcherrimo omnium totius Europæ Ecclesiarum capiti, papæ prædulci, præcelso præsuli, pastorum pastori, reverendissimo speculatori ; humillimus celsissimo, minimus maximo ; agrestis urbano, micrologus eloquentissimo, extremus primo, peregrinus indigenæ, pauperculus præpotenti (mirum dictu ! nova res) rara avis, scribere audet Bonifacio Patri Palumbus.

« Quis poterit glaber audire ? quis non statim dicat ? Quis est iste garrulus, præsumptuosus, qui

non rogatus talia scribere audet? Quis talionis incentor non confestim in illud antiquum probrosum erumpat elogium, quo Moysi Hebræus ille, qui faciebat injuriam fratri suo, respondit : *Quis te constituit principem aut judicem super nos*[1] ? Cui ego prior respondeo, non esse præsumptionem, ubi constat esse necessitatem ad Ecclesiæ ædificationem, et si in persona cavillatur, non quis dico, sed quid dico consideret. Quid enim tacebit peregrinus Christianus quod jam diu declamat vicinus Arianus? *Meliora* namque *sunt*, *vulnera amici quam fraudulenta oscula inimici*[2]. Alii detrahunt læti in secreto, ego tristis ac dolens arguam in publico; sed schismatis noxii mala, non impiorum pacificorum bona. Non igitur pro vanitate aut procacitate scribere vilissimæ qualitatis homunculus tam præcelsis viris præsumo; dolor enim potius me, quam elatio compellit vobis indicare, humillima, ut decet, suggestione, quod nomen Dei per vos contendentes utrinque blasphematur inter gentes. Doleo enim, fateor, de infamia cathedræ sancti Petri, scio tamen super me esse negotium, et quod prima fonte sub prunas, ut dicitur, faciem ponam; sed quid mihi facies coram hominibus, ubi zelus fidei prodi necessse est? coram Deo et Angelis non confundar; laus est pro Deo coram hominibus confundi; si exaudiar, commune lucrum erit : si despiciar, mea merces erit. Ego enim, ut amicus, ut discipulus, ut pedissequus vester, non ut alienus loquar; ideo libere eloquar nostris utpote magistris ac spiritualis navis gubernatoribus, ac mysticis proretis dicens : Vigilate, quia mare procellosum est, et flagris exasperatur feralibus, quia non a sola minax unda, quæ etiam permota pontum semper cautis spumosis concavæ verticibus, hyperbolice, licet de longe turgescens, extollitur, et ante se calabra sulcatis octo millibus trudit; sed tempestas totius elementi, nimirum undique consurgentis, et undique commoti, mysticæ navis naufragium intentat, ideo addo timidus, nauta clamare : Vigilate, quia aqua jam intravit in Ecclesiæ navem, et navis periclitatur.

8. *Columbanus a Trium Capitulorum defensoribus deceptus.* — Nos enim sanctorum Petri et Pauli et omnium discipulorum, divinum canonem Spiritu sancto (adde, dictante) scribentium, discipuli sumus, toti Iberi, ultimi habitatores mundi, nihil extra Evangelicam et Apostolicam doctrinam recipientes : nullus hæreticus, nullus Judæus, nullus schismaticus fuit; sed fides Catholica, sicut a vobis primum, sanctorum scilicet Apostolorum successoribus, tradita est, inconcussa tenetur. Qua fiducia roboratus ausus sum, ac si stimulatus suscitare vos contra eos, qui blasphemant tuos (legendum, vos) et hæreticorum receptores clamant ac schismaticos vocant, ut gloriatio mea, qua pro vobis fidus illis respondens locutus sum, non sit inanis, et illi confundantur, non nos. Ego enim pro vobis promisi, quod nullum hæreticum Ecclesia Romana defendat contra Catholicam fidem, sicut discipulos ita decet sentire de magistro. Idcirco lubenti animo, et piis auribus necessariæ insinuationem præsumptionis meæ suscipite : quidquid enim dixero aut utile, aut orthodoxum, vobis reputabitur : laus enim magistri in discipulorum suorum doctrina est : ideo si sapienter locutus fuerit filius, lætificabitur pater, et vestra laus erit, quia a vobis, ut dixi, processit; non enim rivo puritas, sed fonti reputanda est. Si vero aliqua tanquam zeli modum excedentis verba, aut in hac aut in altera contra Agripp... qui me movit ad scribendum, Epistola (hæc ad nos non pervenit) inveneritis incondita, meæ indiscretioni, non elationi deputetis.

9. *Trium Capitulorum defensores injuste de negligentia Bonifacii questi.* — « Vigilate itaque pro Ecclesiæ pace, subvenite ovibus vestris, jam tanquam luporum terroribus pavidis; quæ vos ipsos insuper nimio utpote pavore in alternantem circumactæ, convertibulum timent. Ideo dubitantes partim venientes, partim vero recedentes, sicut veniunt, sic revertuntur, et semper in pavore sunt. Quamobrem utere veri, o papa, pastoris sibilis, notaque voce, et sta inter illas et lupos, ut deposito pavore, tunc primum te ex integro cognoscant pastorem. Populus enim quem video dum multos sustinet hæreticos, zelosus est, et cito tanquam grex pavidus turbatur, et inde non cito securus est, quia tantos Italia lupos habuit, quorum catuli vix possunt toti elidi; dum nimirum inter antra tanti nutriti sunt. Antra deleat Deus (adde, et) tale semen, et nutriat grege suo (legendum, greges suos) : teque compungat, vigilanter insistas officio tuo pastorali, stans super custodiam tuam die ac nocte, ut videas baculum illum nuceum, quem uncinum postea videre merearis tempore fructus colligendi veros. Ut ergo honore Apostolico non careas, conserva fidem Apostolicam, confirma testimonio, robora scripto, muni Synodo; ut nullus tibi jure resistat. Noli despicere consiliolum alienigenæ, tanquam doctor illius zelantis pro te. Mundus jam declinat, princeps pastorum appropinquat, cave ne te negligentem inveniat, et conservos pugnis mali exempli percutientem, manducantemque cum Hebræis, et bibentem[1], ne contingat (lege, contingant) sequentia securitati : qui enim ignorat, ignorabitur.

10. *Invehitur Columbanus in negligentiam pastorum.* — « Non sufficit tibi quod pro teipso sollicitus sis, qui multorum curam suscepisti; cui enim plus creditur, plus ab eo exigitur. Vigila itaque, quæso, papa, vigila; et iterum dico : vigila, quia forte non bene vigilavit Vigilius, quem caput scandali isti clamant, qui vobis culpam injiciunt. Vigila primo pro fide, deinde pro operibus fidei jubendis, vitiisque calcandis, quia tua vigilantia multorum erit salus, sicut e contrario tua securitas multorum erit vastatio. Mittat te Isaias in montem,

[1] Exod. II. XIV. — [2] Prov. XXVII. VI.

[1] I. Corinth. I. XIV.

qui evangelizas Sion; imo per Isaiam Deus[1], juxta tui nominis interpretationem, in speculam veræ contemplationis ponat; in qua, quasi cunctis mortalibus altior positus, vicinusque cælestium effectus, exaltans quasi tuba vocem tuam annunties populo Domini tui, tibi ab eo commisso, peccata eorum, et domui Jacob iniquitates eorum. Noli timere culpam mendacii; habes enim quod annuntiare debeas : multi enim, quod gravius est, per securitatem pastorum in his regionibus dejecti sunt, et multi per prosperitatem infelicissimæ abundantiæ decepti sunt. Inde quia juxta minas Domini, sanguis sanctorum de manibus requirendus erit pastorum, vigilandum est diligenter, id est, prædicandum est frequenter Verbum Domini a pastoribus sc. Ecclesiæ speculatoribus, et magistris, ut nullus pereat per ignorantiam. Si enim per socordiam perierit, suus sanguis in suum caput reputabitur. Sed cur hæc mordacius diu omnibus nota commemoraverim, in subjectis subnectam.

11. *Errores et vitia inter se connexa.* — « Faciunt enim et hæc ad proposita suggestionis primæ genera : ligata namque sunt simul utraque : ex his enim pendent illa; et ideo ista primum amputanda sunt; non enim curat de errore, qui non curat de religione. Hic namque totus consistit agon, hic tota stat causa; *hic ille* gladius bis acutus *pertingens usque ad divisionem carnis et animæ, compagum, medullarum, qui est discretor cordis, et cogitationum*[2], usque ad os debet secare nervos. Hinc sale divino sermo noster conditus (lege condiendus) est; omne nempe sacrificium sale aspergi præceptum est. Hinc scintillæ de igne illo divino, quem Dominus in terram mittere venit, descendentes comburant lignum, fœnum, stipulam, quæ male superædificantur a multis *super fundamentum*. Hoc admirandum, cur toties superædificamur Christiani, præter quod *nemo aliud potest ponere, præter id quod positum est, quod est Jesus Christus*[3]? Heu! quanta gehennæ fomenta ubique præparantur de his infelicibus ædificiis, super quæ comburenda, sermo ille scintillans Domini descendens de incendii illius semper vivi immensitate cecidit dicendo : *Attendite vobis, ne forte aggraventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ, et superveniat in vos dies illa repentina; tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem universæ terræ*[4]. Vides quo terrore Dominus nostrum soporem, ac noxium teporem ad vigilantiam suscitat, ne imparati inveniamur. Ideo ego dixi : Papa, vigila, tempus est de somno surgere, Dominus appropinquat, et prope jam in fine consistimus inter tempora periculosa. Ecce conturbantur gentes, inclinantur regna; ideo cito dabit vocem suam Altissimus, et movebitur terra.

12. *Columbanus Bonifacium IV ad vitia et errores eradicandos stimulat.* — « Ego quasi timidus, dum non sim fortis bellator, quia hostem adversariorum circumdedisse nos video, te licet importunis clamoribus tanquam ducum principem suscitare conor; ad te namque totius exercitus Domini, in campo potius torpentis quam pugnantis; et partim (quod lacrymabilius est), adversariis potius manus dantis, quam resistentis, periculum pertinet. Te totum exspectat, qui potestatem habens omnia ordinandi, bellum instituendi, duces excitandi, arma corripi jubendi, aciem construendi, tubas undique sonandi, certamen demum, te in fronte gradiente, ineundi. Quia væ, diu, ut apparet, in hac regione, in hoc spirituali bello victi sumus, etiam Christiani, vitiis primum carnalibus ac pomposa conversatione; deinde fidei vacillantis tepore, qua infirmata, inimicis nostris, dum non sensimus, circumdati sumus triplicibus; qui dati sunt nobis ad vindictam nostræ luxuriosæ securitatis. Omnium enim malorum causa est cæcæ prosperitatis securitas. Miror, fateor, talem securitatem; et unde hic lethalis sopor totos pæne cooperit; nescio quæ corda, quæ aures, qui sensus, quos nequaquam ignita ipsius Domini verba suscitaverunt ad vigilantiam zeli jugiter ferventis, ad contemptum mundi, ad paupertatem Christi, sicut multas gentes ita asseruerunt (id est, complantarunt, seu conjunxerunt).

13. *Dicit Columbanus se Longobardorum regis jussu hæc ad Pontificem scribere.* — « Ego enim de extremo mundo veniens, ubi bella Domini prœliari spirituales duces conspexi, et sperans in antea videre fortiores, peritioresque hujus sancti conflictus duces; et ita inveniens, ac siquidam campi bellici ruscidus cadaverum, ac madidus post pugnam contemplator crucidus (id est conspersus seu rubricatus sanguine cæsorum; ut verba, quæ immediate habet Columbanus, insinuant), stupeo, et dolens ac timens, ad te tantum, qui unica spes de principibus es, per honorem potens Petri Apostoli sancti, respiciens plango tanti exercitus stragem. Sed quia fragilis ingenii cymba non tam in altum, juxta verbum Domini[1] ducta est, quam adhuc in uno hæreat loco (non enim charta totum comprehendere potest, quod animus variantibus causis, Epistolæ angustiis concludere voluit) dum a rege cogor, ut singillatim suggeram tuis piis auribus sui negotium doloris : dolor namque suus est schisma populi pro regina, pro filio, forte et pro seipso : fertur enim dixisse, si certum sciret, et ipse crederet. Redeamus ad librum, quem juxta ripam dimisimus (id est ad propositum redeat oratio).

14. *Columbanus Bonifacium IV urget ut schisma Trium Capitulorum profliget.* — « Ne igitur hoc fune erroris longissimo liget latro antiquus homines, causa schismatis incidatur, quæso, confestim a te cultello quodammodo sancti Petri, id est, vera in Synodo fidei confessione, et hæreticorum omnium abominatione, ac anathematiza-

[1] Isa. XL. LVIII. — [2] Apoc. IV. Hebr. IV. — [3] I. Corinth. II. — [4] Luc. XXI.

[1] Luc. IV.

tione, ut mundes cathedram Petri ab omni errore, (horrore, hæc vox videtur intrusa) si quis est, ut aiunt, intromissus; si non, puritas agnoscatur ab omnibus. Dolendum enim ac deflendum est, si in Sede Apostolica fides Catholica non tenetur, sed ut totum dicam (ne adulari ultra fas, etiam vobis videar) dolendum quoque est, quod non vos priores pro zelo fidei, ut decebat, parte a vobis recedente (id est, fidelium et maxime ipsius Bonifacii comprovincialium, id est, Italorum, ratione schismatis) utpote qui potestatem legitimam habuistis, continuo ostensa prius vestræ fidei puritate condemnastis, nec excommunicastis; quare (id est, quod, aut quia) vel infamare audere fidei Orthodoxa Sedem principalem. Scitis enim quam sæva animadversione a Patribus in Synodo Nicæna sancta damnati sunt innocentium criminatores. Sed hæc dicens, non nesciens multas esse causas in multitudine clamosa, et acuta, tumultuosa, quæ non permittunt hæc ad purum usque investigari; non quia crederem, sed quia nunc fieri debeant, dixi. Si qui sunt rebelles contra veritatem vestri comprovinciales, tantum culpa includat hos; non enim ignem flare potest os farina, aut aliqua materia plenum : omnis enim res læditur aliena contrarietate.

15. *Columbanus a schismaticis deceptus de Bonifacii fide dubitat.* — « Idcirco precor vos pro Christo, subvenite famæ vestræ, quæ laceratur inter gentes, ne perfidiæ vestræ reputetur ab æmulis, si amplius taceatis. Nolite itaque amplius dissimulare, nolite tacere; sed potius emittite vocem veri pastoris, quam agnoscunt suæ oves, quæ alienorum vocem non audiunt, sed fugiunt ab eo [1]. Ego instigo vos, meos Patres et proprios patronos ad depellendam confusionem de facie filiorum vestrorum ac discipulorum, qui pro vobis confunduntur, et quod his majus est, ut caligo suspicionis tollatur de cathedra sancti Petri. Inde conventum coge, ut ea, quæ vobis objiciuntur, purgetis : non enim lusus currus vobis objicitur (id est, non aliquid parvi momenti vobis objicitur). Hæreticorum enim receptio, ut audio, vobis reputatur, quod absit credi verum fuisse, esse, vel fore. Dicunt enim Eutychen, Nestorium, Dioscorum, antiquos, ut scimus, hæreticos, a Vigilio in Synodo nescio quam (lege, qua) in quinta receptos fuisse. Ecce causam totius, ut aiunt, scandali : si et vos sic recipitis, ut dicitur, aut si et ipsum Vigilium scitis sic infectum defunctum fuisse, quare illum contra conscientiam recitatis? *Omne enim quod non est ex fide, peccatum est* [2]. Jam vestra culpa est, si vos deviastis de vera fiducia, (id est, de fide Catholica et Orthodoxa, ut ex sequentibus liquet) et primam fidem irritam fecistis, merito vestri juniores vobis resistunt, et merito vobiscum non communicant, donec prædictorum memoria deleatur, et oblivioni tradatur. Si enim hæc certa magis quam fabulosa sunt, versa vice filii vestri in caput conversi sunt, vos vero in caudam, quod etiam dici dolor est : ideo et vestri erunt judices, qui semper Orthodoxam fidem servaverunt, quicumque illi fuerint, etiamsi juniores vestri videantur. Ipsi autem Orthodoxi, et veri Catholici (id est, sunt) qui neque hæreticos, neque suspectos aliquos aliquando receperunt, neque defenderunt, sed in zelo vero fidei permanserunt.

16. *Ex quorumdam errore universam Ecclesiam affligi necesse est.* — « Si igitur et isti tales non tales sint, ut seniores ordine, culpa tamen majores judicent, certatim invicem veniam pro tam longa discordia postulantes, et utrique nullum contra rationem defendentes, nec vos hæreticos, nec illi suspectos; quo utrique celerius concordate. Sed indulgete mihi talia conflagrosa loca tractandi, si qua forinsecus verba aures pias offenderunt, quia consequentiæ (legendum, consequentis) ratio historiæ nihil me de quæstione prætérire permittit, et libertas paternæ consuetudinis, ut ita dicam, me audere ex parte facit. Non enim apud nos persona, sed ratio valet; amor autem pacis Evangelicæ totum me dicere cogit, ut vobis sit stupor ambobus, qui unus chorus esse debuistis, (et) magnitudo sollicitudinis meæ pro concordia, (et) pace vestra. (Id est, ut utraque pars, nempe Vigilius, et qui ab eo recesserant, mirentur sollicitudinem meam pro concordia et pace vestra : videtur enim ibi intelligenda conjunctio). *Si enim patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra* [1]. Non enim, ut ante dixi, devincti sumus cathedræ sancti Petri; licet enim Roma magna est, et vulgata; per istam cathedram tantum apud nos est magna et clara. Quanquam enim Ausonici decoris, ac si augustissimum quoddam ac ætheris procul sejunctum climatibus promiscuis, Urbis quondam conditæ nomen, nimio favore omnium prope gentium, totis per orbem, usque in Occidua transmundialis limitis loca, triundalibus saltuatim, licet hyperbolice pelagi vorticibus undique consurgentibus (mirum dictu !) non prohibentibus longe lateque vulgatum est : ex eo tamen tempore quo Deus et Dei filius esse dignatus est, ac in duobus illis ferventissimis Dei Spiritus equis, Petro scilicet et Paulo Apostolis (quorum cara pignora vos felices fecerunt) per mare gentium equitans, turbavit aquas multas, et innumerabilium populorum millibus multiplicavit quadrigas supremus ipse auriga currus illius, qui est Christus, Pater verus, agitator Israel, trans Euriporum reuma, trans Delphinum dorsa, trans urgescentem Drodantem, ad nos usque pervenit.

17. *Novis rationibus Bonifacium IV urget, ut discordiis finem imponat.* — « Ex tunc vos magni estis et clari, et Roma ipsa nobilior et clarior est : et si dici potest propter geminos Apostolos (dico Christi ipsos cælos a Spiritu sancto dictos, Dei gloriam enarrantes, de quibus fertur : *In omnem ter-*

[1] Joan. X. — [2] Rom. XIV. XXIII.

[1] I. Corinth. XII.

ram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba illorum)[1] vos prope cælestes estis, et Roma orbis terrarum caput est Ecclesiarum, salva loci Dominicæ resurrectionis singulari prærogativa. Et ideo sicut magnus honor vester est pro dignitate Cathedræ, ita magna cura vobis necessaria est, ut non perdatis vestram dignitatem propter aliquam perversitatem. Tandiu enim potestas apud vos erit, quandiu recta ratio permanserit : ille enim certus regni cælorum clavicularius est, qui dignis per veram scientiam aperit, et indignis claudit. Alioquin si contraria fecerit, nec aperire nec claudere poterit. Cum hæc igitur vera sint, et sine ulla contradictione ab omnibus vera sapientibus recepta sint (licet omnibus notum est) et nemo (sit) qui nesciat qualiter Salvator noster sancto Petro regni cælorum contulit claves, et vos per hoc forte superciliosum nescio quid præ cæteris vobis majoris auctoritatis, ac in divinis rebus potestatis vindicatis, noveritis minorem fore potestatem vestram apud Dominum, si vel cogitatis hoc in cordibus vestris, quia unitas fidei in toto orbe unitatem fecit potestatis, et prærogativæ; ita ut libertas veritati ubique ab omnibus detur, et aditus errori ab omnibus similiter abnegatur : quia confessio recta etiam sancto privilegium dedit clavicularia, communi omnium Nonno (hausit Columbanus hanc vocem a regula S. Benedicti cap. 62, ubi dicitur : Juniores priores suos *Nonnos*, vocent, quod intelligitur paterna reverentia. Ita ibi), liceat etiam junioribus vestris sollicitare, vos pro zelo fidei, pro amore pacis, pro Ecclesiæ unitate communis matris, quæ nimirum intra viscera more Rebeccæ discerpitur materna, et dolet pro rixa, ac intestino bello filiorum suorum, et mœsta luget divisionem viscerum suorum. Lacrymis in his opus est magis quam verbis.

18. *Iterum pacem inculcat Columbanus.* — « Quomodo prævaluit inimicus Christiani nominis post filii Dei viva verba, post Evangeliorum plenitudinem, post Apostolicam doctrinam, post neothericam Orthodoxorum auctorum scripturam, qui de novo ac veteri sacramenta fidei diverso sermone aperuerunt. Corpus Christi dividere et membra separare, et ipsius filii Dei Salvatoris mundi tunicam scindere, quæ est unitas? Tuum est hoc artificium, diabole, quem Christus pax nostra, qui fecit utraque unum[2], vincat. Ideo cito, carissimi, concordate et convenite in unum, et nolite contendere pro antiquis litibus; sed magis tacete et æterno silentio et oblivioni eas tradite; et si quæ dubia sunt, divino judicio reservate. Quæ autem manifesta sunt, de quibus homines judicare possunt juste sine personarum acceptione judicate; sitque judicium pacificum in portis vestris, et agnoscite vos invicem; ut sit gaudium in cælo et in terra pro pace et conjunctione vestra; quid vobis aliud defendere præter fidem Catholicam, si veri Christiani estis utrique? Non enim ego possum scire, unde Christianus contra Christianum de fide possit contendere; sed quidquid dixerit Orthodoxus Christianus, qui recte Dominum glorificat, respondebit alter Amen; quia et ille similiter amat et credit. Unum itaque omnes dicite et unum sentite, ut utrique unum sitis toti Christiani.

19. *Ex his patet, Columbanum non vidisse Acta V Synodi.* — « Nam si, ut audivi, aliqui in Christo duas substantias non credunt, hæretici potius, quam Christiani credendi sunt; Christus enim Salvator noster verus Deus, æternus sine tempore, et verus homo absque peccato ex tempore est, qui juxta divinitatem coæternus est Patri, et juxta humanitatem junior est matre. Qui natus in carne nequaquam deerat cælo; manens in Trinitate vixit in mundo. Et ideo si scriptum est in V Synodo, ut quidam mihi dixit, quod qui duas substantias adorat, orationem suam divisam habeat, ille divisus est a sanctis, et separatus est a Deo, qui scripsit. Nam nos pro unitate personæ, in qua complacuit plenitudinem divinitatis inhabitare corporaliter, unum Christum credimus, divinitatem ejus et humanitatem; quia qui descendit ipse est qui ascendit super omnes cælos ut adimpleret omnia[1]. Si quis aliter de Incarnatione Domini senserit, hostis est fidei et abominandus est omnibus Christianis ac anathematizandus, cujuscumque ordinis, aut status, aut gradus fuerit; nullus enim ad injuriam Dei hominem honorare debet. Ideo, quæso vos, pro Christo nulli parcite, qui vos a Christo separare tentaverit; sed potius ei in faciem resistite, si quis nolens recte credere, vos a fide Catholica revocare voluerit.

20. *Iterum asserit se jussu Longobardici regis hæc scribere.* — « Date, quæso, veniam mihi nimis injurioso asperoque cuidam loquaci, qui de tali causa aliter scribere non potui. Dum enim veritati per omnia placere volui, azyma cum amaritudine non nesciens comedenda, soli Deo servivi, qui est benedictus in sæcula. Ego germanitatem meam probavi et zelum fidei meæ, dum malui reprehensoribus locum dare, quam in tali causa os, quamvis ineruditum, non aperire. Idcirco quamvis trisulcus arcuato vulnere scorpius insurgat in his, de quibus scriptum est, extendere linguam suam, sicut arcum mendacii; qui nova quæque, licet epicroca judicant, copes nimirum effecti, hyperbolice; quique oliginosis celotes, palearibus, scriptis quibusque non lepidis, invidæ refragationis semper opponunt pellaces; sed quando rex gentilis (id est, indigena, seu qui de gente ac terra est) peregrinum scribere Longobardus (nempe rex Agilulfus) Scotum hebetem rogat, quando unda torrentis antiqui retro redundat, quis non mirabitur potius quam calumniabitur? Ego tamen non trepidabo, neque in causa Dei linguas hominum formidabo, quæ frequentius mentiuntur, quam vera loquuntur; cum

[1] Psal. XVIII. — [2] Ephes. II.

[1] Ephes. IV.

potius verecundiæ resistendum, quam ignaviæ subjiciendum sit, ubi necessitas cogat.

21. *Exemplo persecutionis initio Ecclesiæ motæ omnem persecutionem contemnendam dicit.* — « Igitur, ut ad id loci regrediar, unde digressus sum, rogo vos, quia multi dubitant de fidei vestræ puritate, ut cito tollatis hunc nævum de sanctæ cathedræ claritate; non enim decet Romanæ Ecclesiæ gravitatem, hæc instantis levitatis fama, ut qualibet vi possit moveri a soliditate veræ fidei pro qua tot martyres Dei suum sanguinem fuderunt, malentes mori, quam convelli. Numquid enim si in nostris temporibus persecutio venerit ultima squammæ illius invisæ, cujus corium vix universæ naves poterunt portare, non usque ad sanguinem resistemus adversus peccatum repugnando, sicut patres nostri fecerunt, Apostolos dico, et tot Martyres? Si gravis fuit persecutio in initio fidei, quanto magis in fine, de quo Dominus dicit : *Putasne veniens filius hominis inveniat fidem in terra*[1]*?* et iterum : *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret omnis caro salva.* Felix quem mors ante tollat, quam infirmus neget. Dicit tamen electos ibi futuros, de quibus nimirum prædixit discipulis suis : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*[2]. Cum itaque electi futuri in diebus illis periculosioribus cæteris, ante etenim (loco, etenim, legendum etiam) ac retro incomparabilibus, sustinebunt, Domino roborante, majora : cur nos in tutioribus, adhuc ac securioribus vel pro fide nostra, qua Ethnicis ac Judæis, ac hæreticis differimus, non sustinebimus, Domino adjuvante minora. (Supra squammæ nomine intelligit antichristum, ut colligitur ex locis Scripturæ postea citatis, de illo a sanctis Patribus explicatis).

22. *Rogat Bonifacium IV ut tam diuturno bello finem imponat.* — « Sed talia suadenti, utpote torpenti actu, ac dicenti potius, quam facienti mihi, *Jonæ* hebraice, *Peristeræ* græce, *Columbæ* latine, potius (forsan tamen) tantum vestræ idiomate linguæ nancto (forsan nuncupato) licet prisco (deest aliquod verbum) inter hebræo nomine, cujus et pæne subivi naufragium, veniam quæso sicut sæpe rogavi, date; quia necessitate magis quam cenodoxia scribere coactus sum, dum quidam litteris suis, quibus me primo pæne ingressu in hujus regionis terminos arripuit, vos mihi cavendos, tanquam in Nestorii sectam decidentes, significavit. Cui attonitus respondi in brevi, ut potui, non credens suæ allegationi : sed ne ullo modo veritati essem contrarius, juxta suam Epistolam : et juxta meam bonam de vobis æstimationem (ego enim credo semper columnam Ecclesiæ firmam esse in ramo) responsum variavi, quod vobis direxi relegendum, ac concertandum, sicubi contra veritatem venit ; non enim me inter irreprehensibiles profiteri audeo. Post hanc autem scribendi occasionem, insuper regis insistit jussio Āgus (legendum Agilulfi) : cujus postulatio me in stuporem ac in sollicitudinem posuit multiplicem : quippe quia non sine miraculo reor esse quod video. Reges namque Arianam hanc labem in hac diu regione, calcando fidem Catholicam, firmarunt; nunc nostram rogant roborari fidem. Forte Christus pio (adde, oculo) nos nunc respicit, cujus favore omne nascitur bonum. Nos valde miseri sumus, si nostra de parte scalon amplius fiat. Rogat itaque rex, rogatque regina, rogant te toti, ut quam celerrime possit fieri, fiant omnia unum, fiat ut patria pax, pax fiat mox fidei, ut toti deinceps, grex unus, fiat Christi, rex regum, tu Petrum, tota sequatur Italia. Quid suavius pace per (legendum post) bella? Quid dulcius conjunctione fratrum, diu separatorum? » Finis Epistolæ valde depravate descriptæ ad rem nostram non facit.

23. *Epistola Columbani notis Patricii Flammingi illustrata.* — Hæc Epistola hoc vel superiori anno, *Agilulphi* Longobardorum regis jussu, e monasterio Bobiensi a *Columbano* scripta, qui se numero 1 ex humilitate *Palumbum* vocat, id est columbam silvestrem. Insinuat per hæc tempora inter Romanum Pontificem et Italiæ episcopos illos, ut puto, qui Tria Capitula defendebant, fuisse aliquam discordiam, de qua clarius infra num. 18, his verbis : « Agnoscite vos invicem, ut sit gaudium in cælo, et in terra pro pace et conjunctione vestra » ; mox concludens : « Unum itaque omnes dicite, et unum sentite, ut utrique unum sitis, toti Christiani, etc. » *Toti Heberi*, hoc est, Hiberni, ut ipsemet Columbanus indicat in Epistola sua II sub finem, ubi ait : « Unius enim sumus corporis commembra, sive Galli, sive Britanni, sive Iberi sive quæque gentes ». Hiberni dicti *Iberi*, ab Ibero flumine Hispaniæ. Referunt enim originem suam ad *Iberiam* sive *Hesperiam antiquam*, hoc est, Hispaniam. Schisma ob Tria Capitula in V Synodo damnata enatum multis post *Vigilium* annis, in aliquibus Occidentis regionibus perduravit, et quidem in Hibernia, et Italia, ut ex hac divi *Columbani* Epistola discimus (1). Qui eo infecti erant, *Vigilium* caput scandali inclamasse referuntur; qui et *Bonifacium IV*, sanctissimum Pontificem, hæreticorum receptorem calumniabantur : ad quam calumniam tollendam tota hæc Epistola directa. Cæterum non vituperandus *Vigilius*, si novis emergentibus causis et periculis schismatis, sæpe sententiam mutarit : et si quæ per *Constitutum* statuerat, eadem denuo ad reducendos Orientales schismaticos, quintæ Sy-

[1] Luc. XVIII. — [2] Matth. XXIV.

(1) Schisma Trium Capitulorum in Hiberniam penetrasse, neque ex hac S. Columbani Epistola, neque ex alio quocumque veteri monumento probari posse ostendimus in Nota ad A. 529, 2. Id autem manifeste ex eo etiam liquet, quod argumentum Schismatis illius adeo ignotum erat S. Columbano, ut de eo cum Pontifice acturus scribere se dixerit quæ ex auditu, cum in Italiam venit, compererat. Parumque adeo rem norat, ut ex Epistola hic a Pagio recitata constet de Synodo V ex qua omnis dissidiorum origo, nihil vel parum illum nosse. MANSI.

nodi approbatione revocarit. Cum enim V Synodus teste S. Gregorio lib. 3, Epist. xxxvii, nihil contra quatuor Synodos constituerit, vel senserit : et in ea de personis tantummodo, non autem de fide actum sit, et de his personis, de quibus in Chalcedonensi Concilio nihil habetur, potuit *Vigilius* pro remedio tot malorum mutare sententiam.

24. *Defensores Trium Capitulorum Bonifacii IV tempore Ecclesiam turbarunt. — Dolor namque suus est*, etc. Is locus intelligitur de schismate illorum, qui V Synodum a *Vigilio* et successoribus probatam impugnare pergebant, idque *Theodolindæ* Longobardorum reginæ, ipsique regi, ac *Adaloaldo* filio agendum suggerebant, ad quorum calumnias repellendas *S. Gregorius* reginæ litteras cum legatis transmiserat, quibus hortabatur, ne imperitorum et malevolorum hominum, contra V Synodi auctoritatem imposturis aures præbeat, ipsi et filio *Adaloaldo* V Synodi exemplaria mittens, ut ipsemet lib. 12, Epist. xii, testatur. Hujus factionis homines per *Bonifacii IV* tempora Ecclesiam turbasse, ex hac Columbani Epistola, et ex monumentis a Baronio anno dcxxxviii, num. 4 recitatis, usque ad initium Pontificatus Honorii papæ in schismate perdurasse intelligimus. Illorum suasionibus *Agilulphum* et regiam familiam nonnihil fuisse suspensos, insinuat *Columbanus*, dum ait num. 13 : *Fertur enim rex dixisse*, etc. Ubi notatur ejus hæsitatio, quæ eum movit, ut singula per *Columbanum* Pontifici suggereret, ut hic clare indicat. *Hæreticorum receptio*, etc. quia enim *Bonifacius* V Synodum admiserat, qui *Vigilium* hæreticorum receptorem et fautorem, ita etiam *Bonifacium* calumniabantur. Porro quod hac ratione *Bonifacium* hæreticorum receptorem dixerint, consequentia mox verba demonstrant : *Dicunt enim Eutychen, Nestorium*, etc. *Ecce causam totius, ut aiunt, scandali*. Verum commentum illud a schismaticis confictum erat. Verba *Columbani* manifeste ostendunt, eum non fuisse de causa *Vigilii* et quintæ Synodi Actis bene edoctum : ubique enim conditionate ac dubitative, seu ex aliorum duntaxat relatione loquitur : *Hæreticorum enim* inquit, *receptio*, *ut audio*, et iterum : *A Vigilio in Synodo, nescio quam*, etc. Huc item spectant illa verba ejus ad Bonifacium : *Si et vos sic recepistis, ut dicitur*. Nec non et ista : *Si hæc certa magis quam fabulosa sunt*.

25. *Bonifacium ipsum de hæresi criminati sunt. — Merito vestri juniores*, etc. possunt enim subditi resistere papæ publice in hæresim lapso, ex communi theologorum sententia. Quare *Bonifacius*, publice hæreseos insimulatus erat a schismaticis. Dicit enim *Columbanus* ipsum alloquens : *Hæreticorum enim receptio, ut audio, vobis reputatur*. Et infra : *Multi dubitant de fidei vestræ puritate*. Et quidem hoc manifeste ostendit, eum postea subdit, plures ab ejus communione abstinuisse, quod propter occultam hæresim fieri minime licuisset. Deinde ad calcem Epistolæ refert, se monitum a quodam, ut ipsum tanquam Nestoriana infectum hæresi declinaret. Ex quibus satis apparet, falsam illam de *Bonifacio* suspicionem jam tum apud multos fuisse vulgatam, et inter alios apud ipsum forsan Longobardorum regem, qui sanctum virum ad hæc scribenda induxerat. Sed ea nulla veritate fulciebatur, illamque pro falsa semper habuit *Columbanus*, ut multa hujus Epistolæ loca evidenter declarant. Nam in principio demonstrat, se constanter resistere iis, qui *Bonifacium* vel suos hæreticorum receptores clamabant, cum ait : *Ego enim pro vobis promisi*, etc. Item postea alio in loco : *Dolendum est, quod non vos priores pro zelo fidei*, etc. Ubi videtur reprehendere Pontificem, quod non represserit schismaticos illos vel hæreticos, qui ipsum et quidem innocentem injuste calumniabantur : unde subdit : *Scitis enim quam sæva animadversione in Synodo Romana*, etc. Non multo post in eamdem sententiam : *Hæreticorum receptio*, *ut audio*, *vobis reputatur*, *quod absit credi verum fuisse*, *esse*, *vel fore*. Ubi non tantum innuit, se nullam illi commento fidem adhibuisse, sed neque ab alio ullatenus adhiberi debere. Nec his obstat, quod infra dicit ad Bonifacium : *Si et vos sic recepistis*. Nam loquitur in casu, quo ista vera fuissent, non quod ipse pro tunc ita contigisse crediderit, ut colligitur ex particula conditionali addita, et his, quæ mox infra subdit : *Si enim hæc certa magis quam fabulosa*, etc. Denique in calce Epistolæ hoc expressius quod diximus, indicat, cum ait : *Quidam litteris suis, quibus me primo*, etc. Sed quia nonnulli alii, præsertim schismatici, non ita bene de Bonifacio sentiebant, falsis hæreticorum criminationibus seducti, vir sanctus in hac Epistola, zelo fidei commotus, conatur ipsum inducere ad cogendam Synodum, seque de sinistra per æmulos suspicione suscitata purgandum.

26. *Columbanus non bene edoctus de gestis in Synodo V. — Ideo si scriptum est in V Synodo*, etc. Merito asserit vir sanctus, eum qui illa verba scripsit, divisum esse a sanctis et separatum a Deo, in unitate personæ, divinam humanamque Christi naturam devote professus. Sed inde liquet, eum de Actis in V Synodo non satis instructum, vel saltem depravata exemplaria nactum esse ; cum error iste de una in Christo substantia ejusque auctor Eutyches non semel in V Synodo damnatus reperiatur. Ita Patricius Flamingus, qui anno 1637 opuscula Columbani in lucem emisit, et notis illustravit. Illud valde dolendum eam Epistolam variis in locis depravatam ad nos pervenisse : ex ea enim discimus quæ hactenus omnes latuerant.

27. *Eadbaldus rex fit Christianus*. — Ad num. 2. *Eadbaldus* Cantii rex, qui post sancti *Ethelberti* patris mortem Christianam religionem amplexus est, revocavit *Mellitum* et *Justum*, quos antea expulerat, « qui post annum ex quo abierant, reversi sunt », inquit Beda lib. 2, cap. 6. Quare cum *Ethelbertus* anno dcxvi ad Deum migrarit, Mel-

litus et Justus anno DCXVII in Britanniam rediere.

28. *Moritur Theodoricus Burgundiæ et Austriæ rex.* — A num. 4 ad 12. Post *Theodeberti* Austrasiæ regis mortem, quæ anno DCXII contigit, *Clotarius II* Neustriæ rex, sicuti inter ipsum et *Theodoricum* Burgundiæ regem, antequam hic adversus *Theodebertum* bellum moveret convenerat ducatum *Dentelini* a Theodeberto quondam sibi ereptum, in ditionem suam celeriter redegit. Erat ducatus *Dentelini* regio inter Sequanam et Isaram ac Oceanum jacens. Verum *Theodoricus*, qui *Clotharium* inani pollicitatione præmii a societate *Theodeberti* solummodo avertere voluerat magna indignatione accenditur, et ducatum *Dentelini*, velut partem Austriæ sibi ademptum a *Clotario* postulat, *anno regni sui* XVIII, inquit Fredegarius in Chronico cap. 38. Jamque copiæ iter faciebant contra *Clotarium*, cum Theodoricus *profluvio ventris moritur*, ideoque non hoc anno, ut putavit Baronius, neque an. DCXII, ut arbitratus est Hadrianus Valesius lib. 17 Rer. Franc., sed anno sexcentesimo decimo tertio, cujus initio cœpit annus XVIII Theodorici regis, qui « divinitus percussus inter flagrantis ignis incendia mortuus est », inquit Jonas in Vita sancti Columbani num. 58, in genere mortis dissentiens a Fredegario et hic ab Aimoino, qui lib. 3, cap. 100, scribit, Theodoricum *dysenteriæ morbo* periisse. Vixit *Theodoricus* annos viginti sex, regnavitque annos XVIII incompletos. Reliquit quatuor filios, *Sigibertum, Childebertum, Corbum*, *et Meroveum*. Fallitur enim Jonas laudatus, quando ait, Clotarium cepisse Sigibertum, *fratresque ejus quinque*, hosque separatim peremisse. Nam præter *Sigibertum*, non fratres ejus quinque, sed fratres ejus duos cepit *Clotarius, Corbum* scilicet et *Meroveum*, ac Sigibertus et Corbus ejus jussu interfecti, vita Meroveo concessa, ut prodit Fredegarius, cap. 42.

29. *Sigibertus Theodorici filius paucis mensibus in Austria regnat.* — Mortuo enim Theodorico rege *Brunechildis filium ejus Sigibertum in regnum suffecit,* inquit Jonas, cui favet Hermannus Contractus. Imo Fredegarius ipse in libro primo Chronici publicati ab Henrico Canisio tomo II antiq. Lect. disertis verbis annos CLVI esse dicit, a *Constantino et Rufo coss. ad annum primum regni Sigiberti regis Francorum, filii Theuderici regis.* Constantinus et Rufus anno Christi CDXLVII consulatum gessere, ideoque anni illi CLVI integri numerati anno Christi superiori terminantur ; liquetque non tantum *Sigibertum*, puerum annorum circiter undecim, per aliquot menses regnasse in Austria, et errasse qui eum inter Francorum reges connumerari nolunt : sed etiam Baronium *Theodorici* mortem in præsentem annum male distulisse. Walafridus Strabo abbas Augiensis, Ludovici pii æqualis, in libro de Vita sancti Galli abbatis *Sigibertum* hunc de uxore ducenda cogitasse scribit, traditque sanctum *Gallum* filiam Gunzonis ducis nomine *Frideburgam*, Sigiberti sponsam a dæmonio liberasse : cumque edicto convocati ad nuptias episcopi et principes essent, *Frideburgam* deposita veste regia monasticam sumpsisse, Cyprianumque Arelatensem episcopum suasisse regi, ne puellæ votum irritum faceret, cui ipse morem præstitit, et *Frideburgam* monasterio puellarum in civitate Metensi præposuit, ut pluribus narrat Baronius ex eodem Walafrido, cui hac in re fidem adhibet. Verum commentum hoc esse, pluribus ostendunt Hadrianus Valesius laudatus, et post eum Cointius anno DCXIV, num. 6 et seqq. Walafridus manum admovit calamo post ducentos et amplius annos ab obitu sancti Galli, facileque labi potuit in errorem, cum adeo remotus esset ab illius ætate cujus gesta litteris commendabat. Secundo, *Sigibertus*, ut ex Fredegario cap. 21 liquet, in lucem editus est anno VII regni Theodorici, periitque anno Christi DCXIII, ideoque uxori ducendæ impar tunc erat. Tertio, *Sigibertus* paucos menses regnavit turbatissimis temporibus, neque variæ res, quas Walafridus de Sigiberto et Frideburga narrat, bello flagrante, brevique spatio geri potuerunt.

30. *Duæ de Sigiberto rege opiniones refelluntur.* — Mabillonius, qui sæculo secundo Benedictino Vitam sancti Galli a Walafrido scriptam recitat, recurrit ad alium Sigibertum, aitque convenire hæc « vel Sigiberto Dagoberti filio (quemadmodum vetusta abbatiæ S. Martini Metensis instrumenta docent apud Meurissium Madaurensem episcopum in hist. Metens. episc. in Pappolo) vel certe tribuenda est Sigiberto seu Sigberchto Orientalium Anglorum regi », homini bono ac religioso, qui dudum in Gallia, dum inimicitias *Reduvaldi* fugiens exularet, lavacrum baptismi percepit, *regnante Dagoberto, ut Beda in lib.* 3 *Hist.*, *cap.* 18, *auctor est.* Ita Mabillonius. At Walafridus *Sigibertum Theodorici filium* diserte appellat cap. 15. Ad hæc Sigibertus Dagoberti filius anno DCXXXIII vix natus erat, *Theodorus* Ecclesiæ Arelatensi præerat, et sanctus *Gallus* vivere desierat, ut infra ostendam : neque denique verosimile est, *Sigberchtum* principem exulem in civitate regia *Frideburgam* potuisse præferre *monasterio ancillarum Dei*, *quod in honore B. Petri principis Apostolorum constructum est in Metensium civitate*, quod tamen scribit Walafridus c. 22. Parte alia Trithemius, Hieronymus, Gebuillerus, Wolfangus, Lazius et alii, qui augustissimæ domus Habsburgo-Austriacæ originem a Pharamundo primò Francorum rege derivarunt, referunt, *Sigibertum* post fratrum et patris cædem occulte servatum, in Francia Orientali apud cognatos suos latuisse, et post patrui sui *Theodorici* regis mortem a Clotario II Francorum rege ducatum *Alamanniæ superioris*, sive *Helvetiam* accepisse, nec diadema et cætera regni insignia usurpare prohibitum esse. Verum tota hæc de *Sigiberto* fabula ex dictis corruit, et jam pridem a Francisco Guillimanno lib. 1 Habsburgiacorum, cap. 4, et a Joanne Seifrido abbate Zwetalensi lib. 1 *Arboris Anicianæ*, cap. 3 solide refutata fuit.

31. *Theodorici regis familia penitus exstincta.*

— *Clotarius* rex Neustriæ, qui copias legerat, ut Theodorico pro Dentelini ducatu bellum minitanti resisteret, audita Theodorici morte « factione Arnulphi et Pippini, vel cæterorum procerum Auster ingreditur », inquit Fredegarius cap. 40, tandemque cum exercitu « usque Ararem, id est, Saogonnam fluvium pervenit. Captis filiis Theodorici tribus, Sigoberto, Corbo, et Meroveo, quem ipse de fonte excepit; Childebertus fugaciter ascendens, nunquam postea fuit reversus », inquit Fredegarius cap. 42, qui addit, Sigobertum et Corbum jussu Clotarii interfectos, Meroveum in Neptriam perductum, et Brunechildem post varia opprobria membratim disruptam. Anonymus in Appendice ad Marium Aventicensem, anno sexcentesimo vicesimo quarto, quæ acceperat de morte Brunichildis nepotum ac pronepotum ejus ita enarrat : « Per illud tempus divisa in tribus olim regnis Francia, in uno a præfato rege (scilicet Clotario) Francorum regnum conjungitur, atque persequente Theuderico rege germanum suum Austrasiorum regem Theudebertum, vincentes Franci in Burgundiam moventes, Austrasios ad extremum ipsum occiderunt. Nec mora, victor Theudericus Mettis cum obiisset, Sigoberto filio parvulo cum avia sua Brunichilde, regnum male usurpatum reliquit, qui vivente adhuc germano suo nepotem proprium ad petram in albis elidi jussit. Per idem tempus victi filii sui a rege præfato Chlotachario capiuntur, ac præfata regina, prædictorum avia, ab eo capta, diversoque pœnarum genere afflicta, deinde camelo imposita, multis suis spectaculum præbuit; postremo ferocissimo colligata pedibus equi tergo, extremum spiritum exhalavit. Cujusque deinceps corpusculum incendentes populi, sepulcrum ignis fuit, ac deinceps judicium paternum sine misericordia in germano et nepote quondam datum, in filiis redundavit, eosque a quibusdam, ut aiunt, interemptos, monarchiam prænuncupatus rex in tribus regnis obtinuit, quam feliciter religioseque gubernans, quadragesimo nunc cum prioribus regni sui anno vitam ducit ». Deinde hæc verba proxime subjicit, opusque suum sic claudit : « Fiunt igitur ab exordio mundi usque in Æram præsentem, id est XIV Heraclii, et XL Chlothacarii regis annum, anni quinquies mille, DCCCXXII ». Verum error irrepsit in numerum DCCCXXII, legendumque DCCCXXV : quinarii enim nota in binarium sæpe a librariis transformata, et annus mundanus Æræ LXX interpretum, in minori numero, si unitatem abjicias, ostendit annum currentem Æræ Dionysianæ, in minori scil. numero. Quare anonymus ille hæc scribebat anno Christi DCXXIV, quo XIV *Heraclii* Augusti, et XL Clotarii regis in cursu erant. Neque enim dici potest errorem cubare in anno Heraclii. Anonymus enim iste Clotarii regis an. XL cum anno XIV Heraclii Augusti componit alio etiam loco, ubi hæc habet : « Hujus imperatoris (nempe Heraclii) temporibus, ad XIV usque imperii sui annum, et Chlothacarii gloriosissimi Francorum principis quadragesimum regni sui annum, multa Reipublicæ partibus, ubique pæne a diversis gentibus dispendia inlata fuere ».

32. *Brunichildis a quibusdam immerito excusata.* — Regnavit *Brunichildis* primum in Austria cum viro, atque cum filio; deinde post *Guntramni* mortem etiam in Burgundia. Amisso filio nepotum *Theodeberti* ac *Theodorici* aliquandiu tutelam gessit, itaque vixit, ut minime initiis extrema responderint. Vitia enim diu reverentia et metu viri ac filii repressa, vel potius utcumque dissimulata et obtecta, postremo sub nepotibus parvulis universa eruperunt. Sunt tamen qui eam excusare, et quemadmodum vulgo dicitur; Æthiopem lavando dealbare conantur. Imprimis *Mariana* Hispanus in Historia regum Hispaniæ, et Cointius in Annal. Ecclesiast. Francorum; ille quia popularem suam, hic quia reginam Franciæ. Sed Hadrianus Valesius citatus, quia Baronius sub nomine recentioris auctoris *Marianam* deridere contentus fuit, hunc pluribus refellit, et ex iis, quæ habet, Cointium audiendum non esse apparet. Porro cædes sancti *Delphini* episcopi Lugdunensis, quam Baronius num. 4, recitat, non *Brunichilde*, sed *Bathilde* regnante patrata est, ut anno DCLVIII, num. 6 et seq. demonstrabimus.

33. *Initium Monarchiæ Clotarii II certis argumentis stabilitur.* — His anno DCXIII jam provecto, ut ex duratione regni *Sigoberti*, seu *Sigiberti*, et ex iis quæ contigere post Theodorici mortem colligitur, gestis, *Clotarius II* Neustriæ rex monarchiam Francorum obtinuit, exstinctis regibus « a quibus per quinquaginta ferme et unum regnatum est annos », inquit Aimoinus initio libri 4. *Clotarius I*, qui eamdem adeptus fuerat mortuus est anno DLXI, a quo ad annum DCXIII intercurrunt anni quinquaginta et unus : Aimoinus enim annum DCXIII, quia incompletus fuit, excludit, qui numerandi modus fraudi fuit Hadriano Valesio. Inde enim perperam intulit Clotarii II monarchiam ab anno DCXII inchoatam fuisse, refragante Fredegario, qui cap. 43 refert, *Clotarium* anno XXX regni sui Burgundiæ et Austriæ regna arripuisse, post mortem scilicet Theodorici et Sigiberti ejus filii; quem regni annum prioribus mensibus anni Christi DCXIII, *Clotarius* exorsus est. Præterea Fredegarius cap. 42, ait : « Firmatum est omne regnum Francorum, sicut a priore Clotario fuerat dominatum, cunctis thesauris ditioni Clotarii subjectis. Quod feliciter post XV annos tenuit ». Obiit autem *Clotarius II* anno DCXXVIII, ideoque anni illi XV, non solum ab anno DCXIII inchoati, sed etiam aliquot mensium appendicula a Fredegario, ut fit, prætermissa. Initium itaque monarchiæ *Clotarii II* extra omnem controversiam esse debet.

34. *Floret S. Arnulphus Metensis episcopus.* — Antequam *Clotarius II* in Neustria regnaret, sanctus *Arnulphus* ad episcopatum Metensem evectus fuerat. Is cum *Pippino*, in divisione procerum Austrasiorum, quorum aliqui *Brunichildi* pronepotique ejus, et Burgundionum maxima pars fave-

bant, eam exsecrabatur, post expertam toleratamque diu ejus sævitiam. Itaque cum *Pippino*, aliisque Austrasiorum optimatibus clam accersivit *Clotarium*, qui Austrasiam cum exercitu ingressus est, ut refert Fredegarius laudatus. Ante episcopatum uxorem duxerat, in Vita S. Clodulphi ejus filii *Dodam* appellatam, sed paucis annis cum illa vixit. Anno enim sexcentesimo decimo factus est antistes Metensis, et *Doda* Treviros in monasterium secessit. Ex illorum conjugio nati sunt duo filii, *Clodulphus* scilicet et *Anschisus*, quos, cum pater creatus est pontifex, in tenerrima ætate fuisse ex iis, quæ infra dicemus, constabit. Paulus diaconus præter historiam Langobardorum scripsit etiam libellum *de episcopis Metensis Ecclesiæ*, qui refertur in corpore *Francicæ Historiæ veteris et sinceræ*, Hannoviæ anno MDCXIII edito, in cujus libelli fine habentur nomina pontificum Metensis sedis cum annis et diebus quibus in præsulatu fuere, ab auctore anonymo descripta : quo utroque opusculo in digerendis temporibus episcoporum Metensium utemur, appendicem illam sub nomine *Codicis S. Symphoriani* citantes. Ab anno enim, quo *S. Clodulphus* episcopus Metensis ordinatus est, pendet chronologia subsequentium pontificum Metensium, eo fere modo, quo chronologia episcoporum Turonensium ab ordinatione et morte sancti Martini. Sed cum nullus ex recentioribus Scriptoribus, qui de episcopis Metensibus, aut universim, aut in speciali egere, ad diem Dominicam, qua episcoporum ordinationes fieri solitæ erant, animum adverterit, hinc factum, ut successorum sancti *Arnulphi*, inter quos plures valde illustres fuere, finis et initia male consignata reperiantur. Diem ordinationis *S. Arnulphi* et *S. Goerici* ejus successoris detegere potis non fuit; sed ex die emortuali *S. Goerici* liquet, sanctum *Arnulphum* anno sexcentesimo decimo episcopatum adeptum esse.

35. *Florent S. Faro episc. Meldensis et S. Fara soror ejus.* — Ad num. 12 et seq. Sanctus *Faro*, quem summo in honore habuit *Chlotarius* rex, successit *Gundoaldo* episcopo Meldensi, qui Synodum Remensem anno DCXXIV sua subscriptione confirmavit. *S. Burgundofaram*, *Faram* etiam appellatam, S. Faronis sororem, quam *S. Columbanus* Deo sacraverat ab infantia, *S. Eustasius* sanctimonialium diu desideratis vestibus per *Gundoaldum* tunc Meldensem episcopum induit. *Chagnericus* Faræ pater in solo sibi proprio monasterium ei erexit paulo infra Meldas *Eboriacense*, et *S. Faræ* postea nuncupatum; quod etiamnum florentissimum est tum numero ac religione sanctimonialium, quæ S. Benedicti regulam districte servant, tum nomine ac opibus. De isto monasterio agit Beda lib. 3, cap. 8, et Anglos, cum necdum multa apud eos constructa essent monasteria, filias suas Francorum monasteriis erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittere solitos esse testatur, *maxime*, inquit, *in Brige et in Cale, et in Andilegum monasterio*, id est, in monasterio Farensi, quod ipse *Brigense* vocat, in Calensi, et in Andelago monasterio, non longe ab urbe Rothomagensi sito. *Faro* sororis exemplo incitatus Ecclesiastico ordini sese sociavit, ejusque conjux sacrum velamen accepit. Sancto *Fiacrio* ex Scotia venienti monasterium tribus ab urbe Meldis milliaribus distans concessit, et post *Gundoaldi* ejus urbis episcopi mortem ei succedere meruit, *Clotario* secundo adhuc superstite. Vixit usque ad annum circiter sexcentesimum septuagesimum secundum : nam, ut docet Beda lib. 4, cap. 1, *Adrianum* a Vitaliano papa in Angliam missum anno DCLXVIII Meldis excepit. Colitur in Martyrologiis Usuardi et Adonis die XXVIII Octobris, successoremque habuit, non *Waldebertum* abbatem Luxoviensem, ut putavit Cointius, sed *Hildevertum*, ut recte in Officio Ecclesiastico Meldensis Ecclesiæ legitur. Surius ad diem XXVIII Octob. compendium Vitæ hujus S. præsulis exhibet; Mabillonius autem sæculo II Benedictino integram ejus Vitam, ex qua illud excerptum, auctore (ut videtur) Hildegario Meldensi episcopo, regnante Carolo Calvo imperatore scriptam, primus in lucem protulit; quam tamen fabulis scatere tam Mabillonius, quam Cointius anno DCLXXII, n. 6 et seqq. demonstrant.

36. *Testamentum S. Faræ.* — Vivebat adhuc sancta *Burgundofara* anno DCXXXII. San-Marthani enim tom. IV Galliæ Christianæ, pag. 365, et Cointius anno DCXXXII, num. 23, ejus testamentum recitant, quod his verbis inchoatur : « Anno quinto regnante domno Dagoberto rege gloriosissimo, sub die VII kal. Novembris », et his absolvitur: « Actum in cœnobio Eboriaco sub die VII idus Octobris ». Quare in diem error irrepsit. Claudius Castellanus canonicus Ecclesiæ metropolitanæ Parisiensis, vir eruditissimus, qui vidit exemplar hujus testamenti in monasterio Faræmonasterii asservatum, docuit me illud non esse autographum, accuratius extare apud San-Marthanos, quam apud Cointium, qui dicit, quæ sequuntur hæc verba, *sub die* VII *idus Octobris*, legi non potuisse; cum tamen vox *Octobris* ultima sit in eo Testamento. Præterea hæc verba, *centum libras*, quas Fara se dare dicit *Chanulfo*, non habentur in exemplari ejusdem monasterii, nec in eo quod transmissum est ad San-Marthanos. Character valde diversus est a Merovingico, eique similis, quo exaratæ sunt chartæ sæculo decimo et duobus sequentibus.

37. *Interpolatum et immutatum.* — Ad hæc stylus non magis Merovingicus, quam character, ut manifeste liquebit testamentum hoc conferenti cum charta *Chrothildis* prænobilis matronæ, æri incisa apud Mabillonium lib. 5 de re Diplomatica pag. 379, cum charta *Vandemiris* viri illustris, cum charta *Agirardi* episcopi Carnutensis, quæ in eodem libro habentur, et cum charta *Ermentrudæ* matronæ, quæ extat apud Mabillonium in Appendice liturgiæ Gallicanæ pag. 462. Quare testamentum istud non ex autographo, sed ex aliquo exemplari, eoque correcto et immutato descriptum. Nono

enim, decimo, et undecimo sæculo pravus usus invaluerat, ut verba, et integræ phrases chartarum et Vitarum sanctorum ab exscriptoribus emendarentur et corrigerentur. Denique sigillum chartæ impressum non est, ut mos fuit ante Pippinum, et in eo repræsentatur abbatissa cum litteris istis circum descriptis, SIGILLU..... DIS, ac ista FAREMONAST..... cum tamen vivente sancta *Fara* scriptum fuisset, EBORIACENSI, non vero FAREMONAST. Hæ litteræ, DIS, videntur esse ultima syllaba, vel *Rothildis*, vel *Hersendis*, vel Helvidis, aut alicujus alterius abbatissæ Faræmonasteriensis, quæ sæculo circiter XII vixerit. Porro cum *Eboriacus*, seu *Faræmonasterium* fuerit in episcopatu Meldensi, quintus ille *Dagoberti* annus de regno ejus Neustrasiano intelligendus.

38. *Hierosolyma a Persis capta.* — A num. 14 ad 39. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCVI, qui kalendis Septembris currentis Christi anni inchoatur, refert Persas Jordanis loca, Palæstinam et sanctam civitatem armorum vi subegisse. Hinc Baronius hanc cladem huic anno illigavit. Signantius quam Theophanes tempus expressit auctor Chronici Alexandrini, qui sub Indictione II scribit : « Hoc anno mense Junio malum nobis accidit æternis lacrymis prosequendum. Præter alias enim multas Orientis civitates etiam Hierosolyma a Persis capta est, multis millibus in ea clericis, monachis, sacris virginibus occisis. Incenditur Dominicum sepulcrum, nobilissimaque Dei templa, et ut verbo dicam, pretiosa omnia evertuntur. Veneranda Crucis ligna una cum sacris vasis, quorum innumerus fuit numerus a Persis auferuntur. Ipse Zacharias patriarcha captivus ducitur. Atque hæc omnia non longo facta sunt tempore, sed intra paucos dies accidere XIV Gorpiæi mensis, qui Romanis est September, III Indictione, in tertia vitalis Crucis Exaltatione accepta est sacra spongia, quæ una cum vitali Cruce exaltatur in magna Ecclesia missa ab Niceta patricio. XXVIII Hyperberetæi sive Octobris die sabbati, ea nocte, quæ præcedit Dominicam, veneranda lancea e Sacris Hierosolymorum locis allata est, quam quidam familiaris exsecrabilis Sarberæ, acceptam a Barbaris dedit Nicetæ, de quo diximus. Et statim die Dominico in maximo et sanctissimo templo proclamata est simul ac illata est. Tertia et quarta feria a viris adorata est ; quinta et sexta a feminis ». Sed loco, XXVIII *Hyperberetæi*, legendum, XXVI *Hyperberetæi*, hoc enim anno dies XXVI Octobris incidit in diem sabbati, dies vero XXVIII in feriam secundam, sed is error, ad quem animum non advertit Ducangius in nova hujus Chronici editione, librario adscribendus.

39. *Hæc epocha magis confirmata.* — Petavius in Notis ad Breviarium Nicephori, pag. 66, mendum illud quidem observavit, sed inde perperam intulit, quæ mox ex auctore Chronici Alexandrini retulimus revocanda esse ad annum sequentem, quo Indictio III in cursu fuit, et loco, *die* XXVII *Hiperberetæi* seu Octobris, legendum esse, XVIII, in quem sabbatum incidebat. Inde concludit, hanc calamitatem anno sequenti contigisse; præsertim quia Theophanes et Cedrenus eam cum anno quinto Heraclii copulant : et auctorem Chronici Alexandrini Indictionem inchoare a die XXIV Septemb., non vero a kalendis Septembris, ut Scaliger lib. 5 de Emendat. Temp. putavit. Verum inde colligere debuit Petavius, hunc chronographum, qui priores hujus anni menses Indictione II notavit, Indictionum circulum a die prima Septembris auspicari. Galli quidem, Germani et Angli id præstiterunt, sed ut alibi ostendi, Græci a kalendis Septemb., nunquam vero a die XXIV Septemb. Indictionem exorsi sunt. Quoad annum captæ Hierosolymæ, in quo etiam Petavius errat, præterquam quod Theophanes et Cedrenus imperatorum annos mense Septembri cum anno civili auspicantur, et in chronologia Theophanis recte digerenda, non ad annos imperatorum, sed ad annum Æræ Alexandrinæ respiciendum est, auctoritas Chronici Alexandrini hac in re prævalere debet ; cum mensem, dies, et ferias diserte memoret, et error librarii, qui committi facile potuit ob numerorum affinitatem, ei adscribendus non sit. Obiter observabis, per hæc tempora Theophanem in chronologia, præter annum, quem præterit, non raro peccare.

40. *Sisebutus anno* DCXII *rex Hispaniæ dictus.* — Ad num. 39 et seqq. Extant in Gothorum legum volumine leges duæ a *Sisebuto* rege promulgatæ quarto regni anno, quibus *Judæos* sibi subditos fidem Catholicam amplecti jubet. Quare cum *Sisebutus* anno sexcentesimo duodecimo regnare in Hispaniis cœperit, *Judæi* qui baptismum suscipere noluerunt, anno tantum sequenti e Gothicis ditionibus expulsi. Isidorus quidem in Chronico scribit : « Æra DCL, anno imperii Heraclii secundo, regali fastigio evocatur. Qui initio regni Judæos ad fidem Christianam promovens », et cætera a Baronio n. 41, ex Luca Tudensi recitata. Sed tam Isidorus, quam Lucas Tudensis hallucinantur quoad annum rei gestæ, et Baronius, quoad initium regni Sisebuti. Supponit enim *Sisebutum* anno DCXI, regem Hispaniarum creatum esse, quia, inquit, Isidorus affirmat *Heraclium* uno amplius anno præcedere Sisebutum in regno, cum tamen *Heraclius* mense Octobri anni DCX dictus fuerit imperator et *Sisebutus* idibus Februarii anni DCXII nondum regnaret ; quod liquet ex Epitaphio relato a Garsia Loaisa in Notis ad Concilium Hispalense II in quo legitur : SACERDOS OCCVRRIT AMATOR. ÆTATIS SVÆ XLIII. DIE ID. FEBR. ÆRA DCLII. FELICITER II. SISEBVTI REGIS. EPISCOPATVS AN. I. ET MEN. X. T. IN PACE AMEN. Æra DCLII coincidit cum currenti Christi anno, quo idibus Februarii secundum regni annum agebat *Sisebutus.* Quare anno DCXII post idus Februarias regnum inierat ; et quidem circa finem illius mensis. Cum enim, ut num. sequenti ostendam, antiqui annum quintum Heraclii cum quarto Sisebuti comparent ; manifeste indicant, utrumque in majori sui parte simul concurrisse. *Heraclius* autem anno DCX, die

quinta mensis Octobris imperator renuntiatus est, ideoque et *Sisebutus* circa finem mensis Februarii Hispaniarum rex declaratus, cum eum ante mensem Februarium dignitatem regiam obtinuisse, ut existimemus, obstet laudatum Epitaphium. Sed redeo ad Isidorum, in cujus Chronico non annorum imperatorum, qui sæpius in eo mendose descripti sunt, sed Æræ Hispanicæ ratio habenda; juxta quam regulam *Sisebutus* Gundemaro regi successit anno DCXII, quia Isidorus ejus regni initium cum Æra DCL conjungit. Et hæc de initio regni *Sisebuti*.

41. *Judæos baptismum suscipere compellit.* — Auctor appendicis ad Marii Aventicensis Chronicon, qui hoc tempore vivebat, ut supra ostendi, Judæos anno tantum sequenti ad fidem Christianam suscipiendam coactos esse nos edocet : « Heraclius, inquit, quinto imperii sui dum fungitur anno, Sisebotus Gothorum rex in Spania plurimas Romanæ militiæ urbes, quarto regni sui sibi bellando subjicit, et Judæos sui regni subditos, præter eos qui fuga lapsi sunt ad Francos, ad fidem Christi convertit ». Factum id itaque anno sequenti, quo *Heraclius* quintum imperii absolvit, et *Sisebutus* quartum regni inchoavit. Vasæus in Chronico notat Isidorum in Etymologiis lib. 5, cap. ult. juxta exemplaria Mss. asserere gestum id esse, *anno Heraclii quinto, et Sisebuti quarto.* Quæ diversa lectio Isidori notatur etiam in fine vulgarium editionum librorum de Etymologiis. In bibliotheca Colbertina, num. 240, extat *brevis temporum expositio Melliti*, quæ ab Adamo incipitur, et anno V Heraclii imp. terminatur, in cujus fine *Mellitus* ait, Sisebutum Gothorum principem in Hispania plurimas Romanæ militiæ urbes sibi bellando subjecisse, et *Judæos* sui regni subditos ad fidem Christi convertisse. Addit Mellitus : « Fiunt igitur anni ab exordio mundi usque in Eraclii annum præsentem ; hoc est in anno quinto imperii Heraclii, et quarto religiosissimi principis Sisebuti V̄DCCCXLVIIII. ubi V̄, quinque millia significat ; sed loco DCCCXLVIIII, legendum DCCCXV. Est enim hæc Æra septuaginta interpretum, quæ in minori numero, si unitatem abdices, minorem numerum, anni Dionysiani repræsentat. Ex his intelligimus, illam expositionem temporum, quæ nondum lucem vidit, non tantum esse perductam usque ad annum Christi DCXV, sed etiam eo anno ab auctore suo scriptam. Is enim post hæc dicit, *sequentia tempora Deo nota esse* (1). Quare ea nondum transierant. Cæterum laudata de Heraclio et Sisebuto verba, quæ tam in libro 5 Etymol. Isidori, quam in Chronico Ms. Melliti leguntur, non hic ab Isidoro, sed Isidorus ex Mellito excerpsit ; cum ille libro quinto Etymologiarum quindecim alios adjecerit, ideoque et libros suos 20 originum sive etymologiarum longe post hunc annum composuerit, quos cum non complevisset *S. Braulio* Cæsaraugustanus episc. perfecit, digessitque in eam, quam cernimus, formam.

42. *Dagobertus rex Judæos ad baptismum cogit, sed non hortatu Heraclii Aug.* — Baronius num. 41, citat locum Fredegarii in Chronico, cap. 65, sub nomine Appendicis ad Gregorium Turonensem, in quo dicitur de Heraclio imperatore : « Cum esset litteris nimie eruditus, astrologus efficitur, per quod cernens incircumcisis gentibus divino nutu imperium esse vastandum, ad Dagobertum regem Francorum dirigens, petens, ut omnes Judæos regni sui ad fidem Catholicam baptizandum præciperet ; quod protinus Dagobertus implevit. Heraclius per omnes provincias imperii taliter, idemque facere decrevit. Ignorabat unde hæc calamitas contra imperium surgeret ». Narrat hæc Fredegarius anno Dagoberti octavo, deducto ab anno Christi DCXXII, quo is consors regni a Clothario patre declaratus est. Verum, ut ait Hadrianus Valesius lib. 19 Rer. Franc. pag. 100, veteres rerum Gallicarum scriptores id memoriæ non tradidere : nec rei hujus ulla usquam in Græcis scriptoribus mentio : Ex quibus etiam nullus *Heraclium Augustum* astrologum fuisse dicit. Contra Cedrenus prodit, « anno XII imperii Heraclii Stephanum Alexandrinum astrologum, tertio nonas Septembris affirmasse Saracenos per annos CCCLXV, longe lateque regnaturos ». Heraclius autem ignorare non potuit, quæ Stephanus mathematicus, homo ditionis suæ, natus scilicet Alexandriæ in Ægypto, Saracenis prædixerat : ideoque nec Judæos metuere debuit, sed Saracenos. Præterea *Heraclius*, cum Crucem Dominicam a *Siroe* rege Persarum remissam Hierosolyma referret, *Benjamin* cuidam Judæo, homini admodum opulento et Christianis infesto, a quo ipse cum exercitu suo Tiberiade fuerat exceptus epulo, admonitionibus persuasit, ut baptizaretur, teste Theophane. Non ergo *Judæos* coegit fidem Christianam profiteri, aut recusantes finibus imperii Romani expulit *Heraclius*, qui Judæis Hierosolymitanis Hierosolymam, de qua tam male meriti erant, tertium ab urbe lapidem interdicere contentus fuit. Denique non minus imperatoris intererat, Hispanienses Judæos, quam Gallicanos baptizari, aut domo expelli ; et tamen nihil ejusmodi a rege Hispaniæ petiisse dicitur.

(1) Juvat hic nonnulla promere quæ pergrata eruditis fore confido. Ea igitur quæ hic apud Pagium ex Ms. Colbertino eruta Mellito cuidam tribuuntur, totidem verbis in Ms. Codice Cathedralis nostræ Lucanæ, sæculo nono, vel forte etiam octavo scripta leguntur. Ita ergo Ms. iste Codex Chronicon Isidori referens : « VDCCCCXIII (ita codex sed mendo manifesto, cum inferius hæc eadem temporis nota ita exprimatur VDCCCXIII). Heracleus dehinc quintum agit annum imperii. Sisebutus Gothorum gloriosissimus princeps plurimas Romanæ militiæ urbes sibi debellando subjicit, et Judæos sui regni subditos ad Christi fidem convertit. Fiunt igitur ab exordio mundi usque ad præsentem Æram, hoc est, in anno V imperatoris Heraclii et IV principis Sesebuti anni VDCCCXIII ». Æram hic non exprimit Isidorus et annos mundi non satis accurate ab amanuensi expressos censeo ; forte enim scribendum fuerat VDCCCXIII, ut in editis Chronicis Isidori legitur. Idem facile retulit Mellitus quem in fragmento a Pagio servato Isidorum exscripsisse ex iis quæ ex nostro Codice retulimus perspicuum est. Ita ergo forte et Mellitus scripsit ; nec nisi oscitantia amanuensis in Codicem Colbertinum aliter irrepsit. MANSI.

Falsum est enim quod gratis affirmat Mariana in Historia regum Hispaniæ, jam antea hortatu *Heraclii* a Sisebuto rege Hispaniæ Judæos ablui jussos coactosque esse. Si itaque *Dagobertus* Judæos ad baptismum suscipiendum coegit, id *Heraclii* imperatoris rogatu factum non fuit. Vide hac de re Cointium anno DCXXIX, n. 9.

DEUSDEDIT ANNUS 2. — CHRISTI 615.

1. *Persis vastantibus Ægyptum, Joannis Alexandrini sollicitudines qui et simoniam exturbat.* — Qui sequitur annus sexcentesimus decimus quintus, notatur Indictione tertia : quo, nullo resistente, Corshoes (ut habent Annales [1]) invasit Ægyptum, excurrensque Libyam, Carthaginem usque pervenit, quam frustra tentavit : plurimisque in captivitatem abductis, onustus præda est reversus in Persidem. Est de his item mentio apud Leontium occasione narrationis historiæ Joannis episcopi Alexandrini, perpetuis quidem dignæ monumentis, cum de ingenti fame agit, quæ vexavit Ægyptum : ait enim [2] :

2. « Cum magna multitudo eorum qui manum Persicam effugerant, confugisset Alexandriam, et esset magna alimenti penuria, maxime quod nec illo tempore Nilus ascendisset, ut consueverat, et pecuniæ Ecclesiæ essent consumptæ : coactus est ille magnus mille libras auri mutuas accipere ab aliquibus. Cum autem eas quoque consumpsisset, agitabatur magna sollicitudine, et Dei orabat benignitatem, ut in rebus dubiis aliquam viam excogitaret. Sed etiamsi ad tantam redactus fuisset inopiam, non fuit tamen victus a calamitate, non divinas leges et sacras constitutiones affecit dedecore, nec intermisit commissum sibi gregem accurate regere. Itaque cum quidam clericus ex iis qui secundas nuptias contraxerant, abundans divitiis vellet consequi gradum diaconatus, rescivisset autem has patriarchæ angustias, et arripuisset tempus tanquam opportunum, si pecuniis levata inopia, assequeretur id quod desiderabat, chartam tradit beato Joanni, quæ sic habebat.

3. « Cum accepissem angustias in quas redacta est munifica dextera domini mei, non existimavi oportere me quidem degere in deliciis et rerum abundantia, dominum autem meum redactum esse in angustias. Sunt autem apud me frumenti quidem multa millia, auri autem centum libræ et quinquaginta. Eas velim per te dare Christo, si tamen judicatus fuero dignus ejus diaconatu per sanctam tuam ordinationem. Inventum enim est alicubi dictum fuisse apud Apostolum, ex necessitate legis quoque fieri translationem ». Vidisti artem, et attendisti fraudes, quibus invadit Ecclesiæ septa pecuniis simoniacus. Sane quidem meminisse debemus, fuisse S. Gregorii querelam apud Eulogium Alexandrinum episcopum de simoniaca peste, quæ Alexandrinam Ecclesiam invasisset. Sed quid ad hæc Joannes, ita Leontius pergit narrare :

4. « Eum ergo seorsum accersit patriarcha, non volens multis præsentibus eum afficere dedecore, et dicit ei : Tua quidem oblatio, o fili, est magna et huic tempore necessaria, sed est vitiosa, et propter hoc ipsum non admittenda. Non ignoras enim quod oves quæ ex lege [1] offerebantur, si non essent vitii expertes, etiam si essent magnæ, non poterant admitti ad sacrificium. Qua de causa nec munera [2] Cain Deo fuerunt accepta. Illud autem ex necessitate [3] etiam fieri legis translationem, hoc ab Apostolo dictum esse scimus de lege veteri. Quid enim tibi videtur quod situm est apud fratrem Domini Jacobum ? Sic autem habet [4] : Qui totam legem impleverit, in uno autem lapsus sit, esse omnium reum. Fratres autem nostros pauperes, etiamsi nos versemur in inopia, qui aluit Deus usque in hodiernum diem, ipse eorum quoque de cætero curam geret, si modo nos ejus mandata servemus immobilia. Quid enim quod facere non possit ? aut quid sit difficile ei, qui [5] quinque panes in deserto aliquando multiplicavit, si decem modios qui sunt

[1] Misc. l. XIV. ex Theophane, et Cedren. in Compen. hoc anno VI. Heracl. — [2] Leont. in Vit. Joan. Eleemos.

[1] Levit. XXII. — [2] Genes. IV. — [3] Hebr. VII. — [4] Jacob. II. — [5] Joan. VI.

in meo horreo benedixerit, eos in magnam augere multitudinem ? Quamobrem tibi, o fili, conveniet id quod Simoni dictum est in Actis [1] : Non est tibi pars neque sors in hac parte ». Hæc ad eum Joannes magna erga Deum fiducia præditus. Sed quid mirandum fuerit subsecutum, attende.

5. « Nondum ille (inquit Leontius) dimissus domum ire, re infecta redierat; cum magno Joanni significatur, duas naves Ecclesiæ in portum appulisse, ferentes ex Sicilia multa frumenti millia. Quod quidem cum ille audivisset, procidens ad genua Deo egit gratias, dicens : Qui quærunt te, Domine, et servant tua mandata, non minuentur omni bono. Quamobrem magnifico sanctissimum nomen tuum quod non permiseris servo tuo, ut tuam gratiam venundaret pecunia. Sed sic quidem in angustiis dilatatus fuit inclytus, quod non pro usu rerum necessariarum prodidit accuratam regulæ observationem ». Hucusque Leontius : quibus plane docetur, quanta suadeat mala prudentia carnis, cum in Deum peccare consulit potius, quam de ejus providentia spem concipere ; eradicans quam fideles habere jubentur erga Deum fiduciam : quo fit ut res Ecclesiæ quotidie in deterius prolabantur, si humana prudentia nitamur potius, quam spe in Deo firmiter collocata.

6. *Eleutherius exarchus in Italiæ regem convertitur.* — Accessit autem hoc anno ad mala quibus Romanum imperium adeo esset in Oriente labefactatum, ut etiam in Occidente quod residuum erat nutare cœperit, rebellante Joanne præfecto urbis Neapolitanæ, cæso Joanne exarcho. Cujus rei gratia missus est in Italiam Eleutherius exarchus, qui et ipse post biennium suæ administrationis in tyrannum erupit. Quod enim prope collapsum crederetur Romanum imperium, Persis absque obice ubique grassantibus; quodque adeo infirmæ vires esse scirentur tunc regnantis Heraclii, ut ejus consternatus penitus animus cerneretur : crevit audacia sceleratorum, qui istiusmodi dejectionis imperatoris consideratione animum erexerunt; atque ipse qui in Italiam fuerat missus exarchus, studere cœpit, ut pereuntis imperii sibi partem aliquam vindicaret : ad quod magis impellebat ipsa securitas. Etenim Heraclius cum non satis esset ob oculos grassantibus Persis occurrere; quomodo putaretur rebus Italicis esse subventurus, et non magis fore contempturus crederetur ipsum quod intra fauces erat Longobardorum Italiæ regnum, quod etsi e tyranni manibus eriperetur, a Barbaris tamen jam fixas illic sedes habentibus ut defenderetur, nulla penitus spes esse videri posset ?

7. Hæc agitans mente Eleutherius, non statim defectionem instituit, sed ad conciliandos sibi primum subditorum animos justissimi principis munus exsolvit, ut prædecessoris Joannis cædem ulcisceretur : quo facto, Romam se contulit atque inde Neapolim, ubi contra Joannem illum cognomento Compsinum ejus civitatis ac provinciæ præfectum, qui se principem constituerat, arma movens, eum subegit atque occidit, seque regem appellavit Italiæ. Habet hæc paucis istis Anastasius in rebus gestis Deusdedit Rom. Pontificis : « Eodem, inquit, tempore veniens Eleutherius patricius et cubicularius occidit omnes qui in nece Joannis exarchi et judicis Reipublicæ fuerant mixti. Hic venit Romam et susceptus est a sanctissimo Deusdedit papa optimo. Qui egressus de Roma, venit Neapolim, quæ tenebatur a Joanne Composino intacta. Et sic pugnando Eleutherius patricius ingressus est Neapolim, et interfecit tyrannum : reversusque est Ravennam : et data roga militibus pax facta est in tota Italia ». Hæc apud Anastasium : sed de tyrannide ejus et nece dicetur suo loco in successore Deusdedit Pontificis.

8. *Deusdedit papæ, pestis tempore, miraculum.* — Fuit infaustus item hic annus Italiæ itidem ob terræ motus vehementissimos, et ob eam quæ eos subsecuta est lues elephantiæ. Tuncque accidit, ut cum afflictatæ Urbi prospiceret ipse sanctissimus Pontifex Deusdedit, præsensque visitaret ægrotos, miseratione commotus, unum ex illis, in quo Christum (qui ab Isaia [1] quasi leprosus ob immanes cruciatus, quos passurus erat, præcognitus fuit) contemplatus, exosculatusque, divino miraculo ab eodem morbo reddiderit mundum. Testantur id veterrima Ecclesiastica monumenta [2], ex quibus in ejus natali die, cum fieri ipsius solet in Ecclesia commemoratio anniversaria, ejusmodi miraculum publice decantatur.

9. *Arnulphum Metensem episcopum aliosque sanctos viros colit Clotharius.* — Quod spectat ad res Francorum : cum anno superiori Clotharius, peremptis hostibus, solus totius Galliæ regni monarchiam consecutus esset, nihil antiquius habuit, quam ut coleret pietatem, Deique amicos viros sanctos (ut anno superiori dictum est) usu sibi amicitiæ jungeret, atque consiliarios adhiberet. Fuit ex iis unus Arnulphus Metensis episcopus cui suum filium Dagobertum tradidit instituendum, quem regni totius hæredem fore speraret. Tanti enim sanctum hunc virum faciebat Clotharius rex, ut eo inconsulto quicquam facere non auderet, itemque regina ; qui non interdiu tantum, sed noctu etiam eumdem sæpius adire solerent : unde curialibus canibus oblatrandi in eum et famam ejus dilacerandi ac corrodendi occasio data est. Sed quam severe Deus ultus sit in hujusmodi detractores, accipe ab auctore qui tunc vixit et scripsit, Jona abbate, qui post alia miranda de viro sancto relata, ista subjicit : « Quidam scelestus homo, nomine Notto, ausus est irrogare cum complicibus suis episcopo sancto injuriam, asserens scilicet eum non esse cultorem Dei, sed potius hominem deditum

[1] Act. VIII.

[1] Isai. LIII. — [2] Martyr. Rom. die VIII. Novemb.

voluptati, ad cujus lectum nocturnis horis non solum rex, verum etiam regina tanquam consilium flagitantes interdum properarent.

10. « Cum ergo vir ille die quadam, alvo referto vino, una cum detrahente socio suo strata petiisset, jubente Domino, omnia vestimenta illorum vallantur undique flamma. Quibus illico cum ingenti clamore prosilientibus, et aquam circa nates ac genitalia loca, ubi camisiæ illorum acerrime cremabantur, injicientibus, nec omnino flammam divinitus missam exstinguere valentibus, tandem ad instar porcorum luto volutabri sese pariter involvunt, et ibi diu vociferantes, vix ad ultimum pœnam, quam merito patiebantur, evaserunt. In quibus profecto impletum est hoc, quod scriptum est in psalmo [1] : Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. In tantum ut et illud divina censura factum non ambigamus, quod detractores isti vehementissime cremabantur in partibus illis, ubi libido, de qua calumniabantur virum justum, regnare non dubitatur. Nec multo post auctor hujus detractionis, præfatus videlicet Notto, in hujusmodi criminibus diffamatur apud regem, ut scelera ejus una cum vita regalis gladius amputaret, nec non et filius ejus eidem sententiæ subjaceret ». Hæc de ultione divinitus in detractores immissa. Qui rursum subjicit ista :

11. « Per idem tempus, cum beatus Arnulphus jam pæne omnes thesauros Ecclesiæ in usus pauperum erogasset, supererat adhuc discus argenteus habens libras septuaginta duas. Hunc quidam Hugo primus procerum dato pretio comparavit. Sed omnipotens Deus non passus est, ut laicus illo frueretur, qui in honorem beati Stephani protomartyris olim consecratus habebatur. Prædicto siquidem Hugone præpeti morte prostrato, discus ille Clothario regi allatus est : qui cum, referentibus quibusdam, comperisset hunc a beato Arnulpho ob alimoniam pauperum venundatum fuisse, mox tanquam cœlitus inspiratus, jubet eum velociter superpositis centum aureis ad Metensem civitatem sancto Pontifici deferri ». Hæc auctor qui et recitat fragmentum Epistolæ regis ejusdem ad Arnulphum eremi secreta captantem et nuntium remittere Ecclesiæ cupientem, verbis istis :

12. « Hoc quod per Epistolam vestram, domine pater, rogare voluistis, ut in loco vestro alter substituatur episcopus : nullatenus nostra præsumptio facere præsumit; sed potius omni devotione rogamus, ut si in bonorum operum exercitio vitam alicubi ducere deliberatis, apud populum vobis commissum, sicut cœpistis, conversando, exemplum ei sitis promerendæ salutis ». Hæc ex Clotharii ad eum Epistola scripta. Coluit præterea Clotharius sanctum Gaudericum Cameracensem episcopum, qui hoc ipso tempore egregia florebat sanctitate, ut ejus Acta [2] testantur. Sed et magno honore prosecutus est sanctam Godebertam virginem discipulam sancti Eligii episcopi Noviomensis, a quo et Deo dicata fuit. Huic idem rex suum cessit palatium ad monasterium erigendum, quod et villis locupletavit. Extant res ab ea præclare gestæ [1].

13. *Clotharii adversus Burgundiam expeditio, ubi de usu campanarum.* — Quod autem ad bellicas ejusdem Clotharii expeditiones pertinet, hoc ipso exordio monarchiæ in Gallia exercitum adversus Burgundiam movit. Quæ vero tunc gesserit sanctus Lupus episcopus Senonensis, ejus Acta declarant his verbis [2] : « Mortuo Theodorico principe, rex Clotharius in Burgundiam veniens, hostili manu armatum Blidebodem ducem misit in Senones. Illo ergo tela atrociter in oppidum vibrante, sanctus episcopus Lupus in Domino fidens, ad protomartyris Stephani ædem se contulit. Cumque ad convocandum populum signum Ecclesiæ tangeret, viribus hostes destituti, tantoque sunt terrore correpti, ut nullam sibi salutis opem superesse putarent, nisi fuga sibi consulerent. Ita vir sanctissimus, dum instar Moysi ad cælum tollit manus, hostes profligat ». Hæc ibi.

14. Porro quod ait auctor, S. Lupum ad convocandum populum signum Ecclesiæ tetigisse : illud fuisse prægrande tintinnabulum quod vocant campanam, quæ habentur inferius declarant : nam post multa hæc ibidem : « Clotharius rex ubi comperit signum vel campanam S. Stephani sonum edere gratissimum, jussit eam Parisios transferri, ut ejus tinnitu sæpius delectaretur. Displicuit ea res beato episcopo. Itaque mox ut ablata est a Senonibus, omnem soni gratiam amisit. Id rex intelligens, ocius jubet suo illam loco restitui. Ubi autem ad pontem Senonicum ventum est, rediit illi pristinus sonus et ob sancti viri merita septimo milliario auditus est ». Hæc de campana Senonensi : quibus declaratur, jam hoc tempore in usu frequenti eas esse receptas : In Oriente autem adhuc consuetudo illa perseverabat pulsandi ligna ad populum convocandum.

15. *S. Columbani obitus.* — Hoc pariter anno mirificus ille Dei cultor Columbanus, regum pravorum terror et vindex, ex hac vita migravit; de quo ista Jonas habet : « Beatus Columbanus, expleto anni circulo, in antedicto cœnobio Bobiensi, vita beata functus, animam membris solutam cælo reddidit nono kalendas Decembris : cujus strenuitatem si quis nosse velit, in ejus dictis reperiet. Reliquiæ autem ejus eo habentur in loco conditæ, ubi et virtutum decore pollent, præsule Christo ». Hæc Jonas qui et ejus successoris Attalæ laudandam vitam æque conscripsit. Constat quidem subrogatum esse in ipsius locum Attalam Burgundionem origine, suo magistro sanctitate non imparem. Porro qui dum vixit Columbanus Dei Ecclesiam in tot tenebris sanctitudine vitæ et miraculo-

[1] Psal. c. — [2] Apud Sur. die XVII. August.

[1] Apud Sur. die XI. April. — [2] Extat apud Sur. tom. V. die I. Septembr.

rum editione veluti fulgentibus radiis illustravit; æque post obitum clarus miraculis, ab ipsa Ecclesia consueto sanctis viris honore annis singulis coli cœpit. Carens autem Columbano Clotharius rex Francorum, ejus discipulo et successore in Luxoviensi cœnobio Eustasio fruebatur; adeoque coluit monachos ejusdem Luxoviensis monasterii, ut ex eo complures ad episcopatum promovendos curavit: recensentur hi a Jona in Eustasio, Chagnoaldus episcopus Lugduni, Acharius Viromandorum et Noviomensis et Tornacensis, Rachnacarius Augustoduni et Basileæ, Audemarus Bononiæ et Tharonensis oppidi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6108. — Anno Æræ Hispan. 658. — Jesu Christi 615. — Deusdedit papæ 2. — Heraclii imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: V *post consulatum Heraclii Aug.* IV, ut legitur in Chronico Alexandrino, ubi additur: *A* XXII *Januarii scribitur: Imperii Heraclii junioris annus* III.

2. *Ægyptus a Saracenis subacta.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Æræ Alex. DCVII, qui kal. Sept. hujus Christi anni exorditur ait: « Hoc anno Persæ Ægyptum, Alexandriam, et Libyam ad usque fines Æthiopiæ subegerunt: et collecta captivorum multitudine, spoliis etiam amplissimis, et pecuniarum vi asportata, suas in provincias redierunt. Chalcedonem quidem occupare non valuerunt; sed præsidio ad eam obsidendam relicto, secesserunt ». Hæc depopulatio hoc anno a Baronio recitata ex auctore Miscellæ, Anastasio in Hist. Ecclesiast. et Cedreno ad annum VI Heraclii. Verum referenda est ad annum sequentem, cujus verno tempore expeditiones militares de more susceptæ. Præterea auctores illi *Carthaginem* pro *Chalcedone* scripsere, Baroniumque decepere, quia hæc Græcis Καλχηδὼν, illa Καρχηδὼν dicitur, et ea nominum vicinitas librarios facile in errorem inducere potuit. Imo Petavius in Notis ad Nicephori Historiam qui hoc observavit, postea cum sermo est de iterata *Chalcedonis* oppugnatione, de qua anno sequenti agemus, asserit Persas *Carthaginem* expugnasse; cum tamen non sint alia quæ narrat Theophanes, cum de ista secunda oppugnatione loquitur, ab iis, quæ narrat S. Nicephorus de ea secunda obsidione: neque enim verbum ullum de *Carthagine* Nicephorus habet.

3. *Prior legatio Heraclii ad Chosroen Persarum regem.* — Ad Chalcedonem tamen Persas hoc anno excurrisse testatur auctor Chronici Alexandrini *Indictione* III, hoc scilicet anno, qui etiam memorat legationem ab imperatore in Persidem missam: « Sain, inquit, Persarum exarchus Chalcedonem usque populabundus excurrit, agrumque Chrysopolitanum infestavit, et Antiperæ videbatur, qui acceptis ab imperatore Heraclio ad portum Chalcedonensem per se navigio trajiciente muneribus recessit, pollicitus pacem futuram, si ab Romanis legati ad Chosroen mitterentur. Missi ergo ex nobis legati tres, Olympius, inquam, præfectus prætorio, Leontius præfectus urbi, et Anastasius sanctissimæ Ecclesiæ Magnæ Constantinopolitanæ presbyter cum responsis a nostris principibus ad execratum a Deo Chosroen, quarum sententia hæc fuit ». Sed antequam eam referam, explicandum quid *Antiperæ* voce intelligat auctor Chronici Alex. Ducangius lib. 4 Constantinopolis Christianæ c. 10 ostendit, *Græcos* littus sinus Ceratini, quod Constantinopoli obversatur, *Peræam*, *Antiperam* vero ripam ejusdem sinus urbi objectam appellasse, interdumque *Antiperam* ab eis sumi pro Asiatico littore, quod Peræ seu Perææ obversatur. Sic apud Curopalatem in Romano Diogene, *Herium* palatium, quod ad littus Asiaticum urbi oppositum extitit, εἰς τὸν ἀντιπέραν statuitur. Quo etiam sensu auctor Chronici Alex. loco laudato *Antiperam* Asiaticum littus vocat. Pergit hic chronographus, recitatque legatorum orationem his verbis conceptam.

4. *Oratio legatorum.* — « Qui omnia procreavit et omnia continet Deus, dignum sua bonitate munus mortalibus contulit, imperii, inquam, providentiam, qua securitas vitæ nobis procuratur, aut si in difficultatem incurramus, curam reperimus. Ad hoc divinum munus providentiam, inquam, regiam (respicientes) præ cunctis summam vestram clementiam oratum venimus, uti venia dignetur ausos præter rationem prioris Reipublicæ status, præsenti erga majestatem vestram recognitione uti. Neque enim ignoramus præterito tempore consue-

tudinem obtinuisse, quæ volebat lites quasdam inter duas Respublicas natas per principum earum declarationes mutuas, quidquid erat controversum, componere. Sed hunc morem Phocas imperii Romani insidiator infregit. Corrupto enim Romano, qui in Thracia erat exercitu, statim imperantem hanc urbem nostram invasit, et Mauritium sancte nobis imperantem una cum conjuge et liberis, cognatisque, nec paucis ex magistratu sustulit. Unde factum, ut V. majestas incitata tantopere statum Reipublicæ Romanæ debilitarit. Cum ergo intelligeret is, qui nunc pie nobis imperat, quæ a prædone illo facta essent, unaque æterna memoria dignus pater ejus decreverunt, ex tantis illis angustiis imperium Romanum in libertatem asserere, quod et fecere quamvis a vestra majestate valde labefactatum.

5. *Asserunt hanc primam esse Herac. ad Chosroem legationem.* — « Post mortem ergo tyranni cum noster imperator vellet cognatos suos accipere, et in Africam ad patrem suum remittere, moneretque nos, ut quem vellemus imperatorem designaremus, ægre cessit precibus nostris, ut imperium reciperet; propter duarum quoque Rerumpublicarum perturbationem, et civilem motum locum non habuit præstandi, quæ oportebat, ut debitum honorem amplissimæ majestati serenitatis vestræ exhiberet. Statueramus ergo, neglecto more cujus ante mentionem fecimus, humiles nos homunciones ad tantum regum regem preces sternere, et mittere ex nobis, qui ad vestigia vestra admitterentur; sed hoc propter ea, quæ intervenerunt, exsequi usque ad hodiernum diem non fuimus ausi. Quia tamen Sain Babmanzadago illustrissimus Persici exercitus exarchus ad fines Chalcedonis accessit, et cum nostro religiosissimo imperatore nobiscum collocutus, rogatus est ab omnibus, ut nobiscum de pace tractaret, respondit penes se paciscendi potestatem non esse, deprecaturum tamen super hoc clementiam vestram.

6. *Petunt, ut pax Persas inter et Romanos sanciatur.* — « Nunc vero et responsum misit nobis per Spadaduarem, pollicitus juratusque amplissimam vestram majestatem legatos nostros pro dignitate, ut decet suscepturam, et salvos ad nos remissuram, illudque a clementia vestra imperatum esse. Nos vero his freti promissis imprimis vero Deo et vestra magnificentia, servos vestros Olympium clarissimum virum, consularem, patricium et præfectum prætorio, Leontium clarissimum item consularem, patricium, præfectum urbi, eumdemque Syncellum, quos ut suprema majestas vestra, quemadmodum decet, excipiat, oramus, uti quamprimum fieri poterit nobis cum grata Deo pace, quæ amantem pacis majestatem vestram doceat, nobis reportent. Obsecramus etiam clementiam vestram, ut Heraclium religiosissimum imperatorem nostrum loco filii habeat, paratum in omnibus serenitati vestræ cultum et officium præstare. Quod si feceris, geminam sibi gloriam comparabit, cum ex fortitudine bellica, tum ex pacis gratificatione. Nos porro quiete immortali munere vestro nobis parta causam habebimus pro vestro beato statu longaque vita Deum deprecandi æternum Reipub. Romanæ a vobis beneficium possessuri ». Ita auctor Chronici Alexandrini hoc anno.

7. *Legati a Persis crudeliter habiti.* — Nicephorus in Breviario pag. 7, eadem quæ ex Theophane supra recitavimus, sed sine ulla temporis nota, refert: ac præterea narrat orationem, quam habuit *Sais*, quem *Saitum* vocat, ad imperatorem Heraclium: ut eum ad legatos destinandos impelleret, additque: « Cum his (tribus nempe Heraclii legatis) Saitus, abductis a Chalcedone copiis recessit, et in Persidem profectus est. Ac quandiu iter per Romanum imperium fuit, legatos omni honore ac cultu prosequebatur: simul atque vero Persarum fines attigit, ferreas catenas injiciens ad Chosroen deduxit. Qui ubi comperit Heraclium a Saito imperatoris loco habitum, et honoratum, non ad se tanquam captivum abreptum, quod jamdudum somniabat, atque animo præceperat, vehementer in eum commotus est: ac postremo detracta pelle, et utre ex illa facto, acerba ac violenta morte damnavit: Romanorum vero legatos seorsim quam diligentissimis custodiis habitos miserandum in modum afflixit ».

8. *Ea legatio hoc anno obita.* — Petavius in notis ad Breviarium Nicephori pag. 62 contendit, colloquium illud cum *Sae*, atque *Heraclii* legationem ad Chosroen pertinere ad annum sequentem, et ad Indictionem IV ac annum Heraclii VI, licet sub Indictione III quæ hoc anno obtinuit, recitetur in Chronico Alexandrino; quia in eodem post memoratam Indictione III dicitur: « Hoc anno Sergio patriarcha Constantinop. a prima Jejuniorum seu Quadragesimæ hebdomade, Indict. IV, cœpit psalli post illud, *Dirigatur*, quando præsanctificata dona e sacrario in altare inferuntur, postquam dixit sacerdos: Juxta gratiam donumve Christi tui, statim incipit populus: Nunc virtutes cælorum nobiscum invisibiliter Deum colant: ecce ingreditur Rex gloriæ: ecce sacrificium mysticum offertur: in fide et timore accedamus, ut participes vitæ æternæ efficiamur, Alleluia. Hoc non solum in jejuniis præsanctificatorum canitur, sed aliis etiam diebus, quandocumque præsanctificata fiunt ». Parte alia sub Indictione IV annoque Heraclii VI, diem primam mensis Martii feriam secundam fuisse dicit auctor Chronici Alexandrini. Igitur, inquit Petavius, anno Christi DCXVI, Indict. IV, Heraclii VI, *Saes* castra ad Chalcedonem applicuit. Petavium sequuntur Bollandus in Vita S. Anastasii Persæ ad diem XXII Januarii in Commentario prævio paragrapho 2 et alii passim. Verum hallucinantur; cum auctor Chronici Alexandrini anno DCXV suo more ipso anni, de quo loqui intendit, initio characteres præfigat, scilicet Indictionem III, annum V post consulatum Heraclii Aug. IV, annumque III Heraclii junioris, quæ certæ sunt currentis anni notæ, et postea verba

faciat de consuetudine inducta a *Sergio* patriarcha, et de legatione ad *Chosroen* missa. Verum quidem est anno sequenti diem primum Martii feriam secundam fuisse, et Indictionem IV locum habuisse. Sed inde tantum sequitur, loco laudato, ubi legitur, *Indict.* IV *cœpit psalli*, legendum esse, *Indict.* III *cœpit psalli.* Similia menda in eo Chronico passim deprehendere est. Cæterum feriæ secundæ chronographus Alexandrinus non hoc anno, sed sequenti mentionem facit; at hoc ad rem nostram non facit.

9. *Heraclii imp. ad Chosroen legatio in tres perperam divisa.* — Præterea fallitur Petavius, quando ait, hujus legationis *Theophanem* non meminisse. Hic enim mentionem facit duarum legationum ab *Heraclio* ad Chosroen missarum, et Zonaras scribit, imperatorem per legatos bis pacem a *Chosroe* petiisse, priorique legatione repudiata misisse et aliam, sed utramque irritam fuisse. Theophanes autem de priori loquitur, anno Heraclii IV, Æræque Alexandrinæ DCV, seu anno Christi DCXIII, aut DCXIV, ideoque unius anni prochronismo peccat. De alia anno DCXVII ex eodem Theophane agemus. Legationem enim, quam ex auctore Chronici Alexandrini mox recitavimus, priorem fuisse, et ante eam nullam missam, ipsimet legati in sua oratione mox relata expressis verbis affirmant, ut legere est num. 5. Baronius utriusque legationis mentionem facit; prioris quidem anno DCXIII, num. 1; posterioris anno DCXXI, num. 3, sed Heraclium semel tantum legatos ad *Chosroen,* et quidem hoc anno misisse jam ostendi, ideoque secundam et tertiam legationem, de qua loquitur Baronius, fictitiam esse, apud me certum. Zonaras enim refert legatos Heraclii ad Chosroen interfectos fuisse. Hæc ejus verba, dum de gestis anno primo Persici belli agit : « Heraclius etiam in Persiam interiorem penetravit, urbes evertit, lucos una cum igni, qui ab illis colitur, delevit, cognitaque legatorum suorum cæde iratus, ferro atque incendio in omnia grassatus est ». Nicephorus vero pag. 14, dum sermonem habet de iis, quæ gesta sunt inter Heraclium et Siroen filium ac successorem Chosrois post hujus interitum, refert, *Siroen* inter alia hæc ad Heraclium scripsisse : « De legatis vero, quos Saitus fraude circumventus ad Chosroen perduxerat, ita significavit. Leontium naturali exitu vitam finisse, cæteros Chosroen fustuario necasse, cum primum Heraclii in Persidem irruptionem audisset ». Idem Nicephorus et auctor Chronici Alexandrini unius tantum legationis ad Chosroen missæ meminere; et cum proceres qui hoc anno missi sunt, detenti fuerint, et istorum tantum cædis Zonaras et Nicephorus mentionem faciant, evidens est, secundam et tertiam legationem mera commenta esse.

10. *Floret S. Arnulphus episcopus Metensis.* — A num. 9 ad 13. In Vita sancti Arnulphi Metensis episcopi, et unius ex præcipuis consiliariis Clotarii II universæ Franciæ regis, referuntur quæ Baronius de eo hic habet. Scripta ea Vita a monacho anonymo coævo, ut ostendit Mabillonius sæculo II Benedictino, ubi eam repræsentat. Siquidem numero 2 Arnulphi « laudabilia facta nonnulla a familiaribus illius narrantibus, pleraque per semetipsum cognovisse se », asserit anonymus. Deinde hunc ipsum auctorem interfuisse illi miraculo, quo *Arnulphus* ipsum incendium exstinxit, constat ex n. 20, ubi se *Romarici* socium, ac proinde monachum satis declarat. Postremo in fine Vitæ alloquitur *Clodulphum Metensem* episcopum, *Arnulphi* filium, quo jubente eam scripserat, ut auctor Vitæ Clodulphi num. 23, observavit. Quæ quidem Jonæ Bobiensi monacho, quem Baronius istius lucubrationis conditorem suspicatur, convenire non possunt, qui nec sancti *Romarici* socius, nec ad sancti *Clodulphi* pontificatum superstes fuisse videtur. Certe Jonas principio Vitæ sancti *Bertulfi* abbatis Bobiensis mentionem facit *Arnulphi*, cujus consanguineus erat *Bertulphus;* nec tamen de Arnulphi Vita a se scripta aut scribenda quidquam loquitur. Ita Mabillonius. Ultimum tamen ejus argumentum, si priori non inniteretur, fidem non faceret; præsertim cum *Jonas* potuisset prius Vitam sancti Bertulfi, quam S. Arnulphi scribere; nec tunc de altera scribenda cogitare. Argumentum itaque inficiativum solitarie sumptum infirmum est, quod vel ex eo patet, quod ibidem Mabillonius tradat, *Arnulphum* non fuisse episcopum initio monarchiæ Clotarii, cum Fredegarius cap. 40, dum *factione Arnulphi et Pippini* Clotarium in Austriam anno DCXIII vocatum scribit, *Arnulphum* non dicat episcopum, quod tamen postea nomen capp. 52 et 58 eidem tribuit. Sedem itaque Metensem *Arnulphum* anno DCXIV iniisse existimat Mabillonius, et eam abdicasse anno DCXXIX. Verum *Arnulphum* anno DCX episcopum Metensem dictum esse, supra insinuavimus, cumque anno DCXXV abdicasse infra demonstrabimus. Recte igitur auctor Vitæ sancti Clodulphi ejus filii num. 4 prodit eum principatu ac permissu Theodeberti regis sedem Metensem obtinuisse : quod in altera Vita S. Arnulphi, diversa ab ea, quæ extat apud Mabillonium, etiam asseritur.

11. *S. Godeberta Clotario III regnante vixit.* — Sancta *Godeberta*, de qua loquitur Baronius, non regnante Clotario II, sed regnante *Clotario III*, vixit. Nam in ejus Vita mendose scripta, quæ extat apud Bollandum die XXI Aprilis, dicitur : « Vir Dei sanctus Eligius in conspectu Clotarii regis eam annulo suo desponsavit Domino. Inde perveniens ad Noviomensem civitatem, Clotarius rex dedit illi palatium suum cum oratorio sancti Georgii martyris, et villas duas et duodecim feminas, quæ in illo monasterio sedulo serviebant ». Eligius vero nondum præerat sedi Noviomagensi, quando *Clotarius II* in tota Francia regnabat, ordinatus tantum episcopus anno DCXL. Dum adhuc laicus esset, in villa Solemniaco, vulgo *Solignac*, nobilissimum virorum cœnobium construxit, et factus episcopus duo alia fundavit, alterum ad Tornacum, alterum monialium in civitate Noviomensi; et ex Luxoviensi cœnobio ac sancti Columbani disciplina mo-

nachos accepit, quos in utroque virorum monasterio constituit. In monasterio Noviomensi sanctam *Godebertam* vel *Godobertam*, coram Clotario rege sponsam dicavit, ideoque coram Clotario hujus nominis tertio, qui anno DCLVI regnare cœpit. *Eligii* itaque pontificatus, qui toties in Actis sanctæ Godebertæ asseritur, annis duodecim a morte Clotarii II distat. Cumque sanctus *Eligius* anno DCLVIII vitam clauserit, sancta *Godeberta* anno uno aut altero ante sancti Eligii mortem monialis effecta. Multis illa miraculis inclaruit, sævissimam pestem indicto triduano jejunio sopivit, et incendium signo sanctæ Crucis profligavit. Noviomenses eam tanquam patronam colunt tertio idus Aprilis.

12. *Floret S. Gaugericus episc. Camerac. et Attrebat.* — Sanctus *Gaugericus* episcopus Attrebatensis et Cameracensis usque ad Clotarii II Francorum monarchæ tempora pervenit, ut aperte testatur vetus auctor ejus Vitæ apud Surium III idus Augusti, quo die nomen ejus legitur in tabulis Ecclesiasticis. Ait enim eum a Clotario ad aulam vocatum, ut quæ regia pietas in pauperum usus conferebat, liberali manu distribuenda susciperet. Neque Cameracum paruit Clotario, antequam Austrasiæ et Burgundiæ præesset. « Obtinuit cathedram suam beatus episcopus ad annos plus minus triginta novem, virtutibus insignis, miraculis celebris, fide integer, operibus bonis perpetuo intentus », inquit anonymus in ejus Vita, qui et ait, construxisse Basilicam haud procul Cameraco, in loco olim dæmonum cultui dedicato, et *III idus Augusti* obdormiisse in Domino. Monasterium istud in honorem sancti *Medardi* tunc fundatum, est hodie quadraginta canonicorum collegium, translatum ad Cameracensem sancti Vedasti Ecclesiam parochialem, ut refert Cointius anno DCXIX, num. 21, quo ejus mortem collocat.

13. *S. Lupus episc. Senonensis stetit a partibus Sigiberti junioris.* — Ad num. 13 et seq. Sanctus *Lupus* episcopus Senonensis post sanctos martyres *Savinianum* et *Potentianum*, quibus suæ sedis Encœnia debet Ecclesia Senonensis, cæteris suis præsulibus eminet sanctimonia morum et signorum magnificentia, jugique populorum accursu ad ejus sacrum corpus in cœnobitica *S. Columbæ Martyris* Senonensi Basilica, ubi sepultus est. Ejus Vitam scripsit auctor antiquus anonymus apud Surium ad diem I Septembris, ex qua refert Baronius, mortuo *Theodorico* rege, *Clotarium II* in Burgundiam venientem *Blidebodem* ducem in Senones misisse; sed cum sanctus *Lupus* episcopus ad evocandum populum signum Ecclesiæ tetigisset, hostes fuga sibi consuluisse. Ex quibus discimus, *sanctum Lupum* pro Sigiberto rege filio Theodorici laudabiliter ac strenue sese gessisse. Verum acta hæc anno sexcentesimo decimo tertio, quo *Theodoricus* obiit, *Clotarius II* in Burgundiam venit, et *Sigibertus* puer misere periit. De *sancto Lupo* rursus sermo erit anno DCXXXI, ubi Baronius recitat ejus exilium, quod tamen ad annum DCXIV pertinet.

14. *Moritur sanctus Columbanus abbas Bobiensis.* — Ad num. 15. Mors *sancti Columbani* abbatis Luxoviensis accurate hoc anno a Baronio consignata. Annus colligitur ex Jona, qui testatur, illum uno duntaxat anno vixisse post *Eustasii* abbatis Luxoviensis ad eum legationem, jussu Clotarii II susceptam, quæ ad superiorem annum spectat. Dies ejus emortualis in controversiam vocatus. In ejus Vita a Jona monacho Bobiensi fere æquali scripta, et collata cum diversis Codicibus Mss. a Mabillonio, qui eam recitat sæculo secundo Benedictino, legitur : « Animam membris solutam cælo reddidit, XI kalend. Decembris ». seu die XXI mensis Novembris, quo etiam die in variis Martyrologiis ejus memoria recolitur. In vulgata tamen Vita sancti Columbani, et in ea, quam Patricius Flamingus ex Ms. Trevirensi inter ejus opuscula edidit, habetur : « Animam membris solutam cælo reddidit IX kalend. Decembris », seu die XXIII Novembris, quo etiam die nomen ejus in aliquot Martyrologiis recitatur. Verum retinenda lectio, quam secutus est Mabillonius; neque enim dubito, quin *Columbanus* die XI kalend. Decembris ad Deum migrarit, et die IX kalend. ejusdem mensis sepultus fuerit, indeque aliquos occasionem sumpsisse corrumpendi notam illam numeralem in ejus Vita, quod viderent ejus festivitatem in Martyrologiis Luxoviensi, Bisontino. et Epternacensi inscribi ad diem IX *kalend.* Decemb. cum inde inferre debuissent, *Jonam* notasse diem ejus mortis, et illos Martyrologos diem ejus sepulturæ. Ejus Vitam scripsit *Jonas*, paulo post mortem sancti Bertulfi tertii abbatis Bobiensis, ut liquet ex Præfatione in Vitam sancti Columbani; et quidem *Eligio* jam episcopo Noviomagensi, ex Vita sancti Eustasii num. 17, ideoque paulo post annum Christi DCXL. Monasticum beati *Columbani* genus a Benedictino diversum ac separatum fuit; sed utrumque postea in unum vivendi genus quibusdam ritibus detractis et temperatis coaluit. *Columbanus* quinque ad diversos Epistolas scripsit, quas ex Ms. Codice monasterii Bobiensis erutas Patricius Flamingus Franciscanus in collectaneis sacris sancti Columbani Lovanii publicavit, seu potius eo mortuo ibidem typis mandatæ sunt, quarum in hoc opere suis locis mentionem fecimus. Ei in monasterio Bobiensi successit sanctus *Attala*.

15. *Synodus Parisiensis.* — Post Baronii mortem Sirmondus publicavit *Synodum Parisiensem*. Clotario II universam monarchiam Francorum regente, coactam. Septuaginta novem episcopos eidem interfuisse dicitur in veteri quadam collectione, quot in nullo antea Francorum Concilio fuisse memorantur. Quare *generalis Synodus* appellatur in Concilio Rhemensi canone III. Quindecim supersunt illius canones; licet plures in ea editos fuisse manifeste pateat ex ejusdem Clotarii regis edicto, quod ipsi subnectitur, ex quo et hujus Concilii epocham discimus. Constitutio quippe dicitur, *data sub die* XV *kalendas Novemb. anno* XXXI *regni*

nostri, Parisiis. Clotarius II Chilperico patri successit anno DLXXXIV jam provecto, ideoque Synodus illa mense Octobri superioris vel currentis anni indicta. Canonum in ea sancitorum explicatio legenda in Historia Ecclesiæ Parisiensis a Carolo du Bois in lucem emissa.

16. *Concilium Egarense.* — Hoc anno episcopi provinciæ Tarraconensis convenientes in locum *Egara*, confirmarunt Constitutionem datam in Concilio Oscensi *anno* XIII *regni Reccaredi regis*, quæ est de castimonia presbyterorum, diaconorum atque subdiaconorum. In ejus enim Epigraphe dicitur, Concilium Egarense habitum esse *sub die idus Januarias, anno tertio Sisebuti regis*, qui anno DCXII post idus Februarias regnum inierat. Quare hallucinatus est Labbeus in editione Conciliorum, ubi illud cum superiori anno Christi connectit. *Egara* autem, cujus nullus veterum geographiæ scriptorum meminit, sita erat inter Barcinonem, Gerundam et Ausonam, ut ostendunt Baluzius in Dissert. de episcopatu Egarensi, et Marca lib. 2 Marcæ Hispanicæ, cap. 16, aliisque ejusdem operis locis. Hodie est in diœcesi Barcinonensi, jam inde ab an. DCXCIII, aut circiter, ejusque episcopatus Barcinonensi conjunctus, et in loco ubi erat Egara, est oppidum Terracinense, vulgo *Terassa* dictum.

17. *Moritur Bonifacius IV.* — Sanctus *Bonifacius IV* Pontifex Romanus mortuus est die VII mensis Maii, cui successit *Deusdedit* die XVIII mensis Octobris, ut anno præcedenti vidimus.

18. *Nascitur imperatori filius.* — Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCVI, kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, ait : « Eodem anno Constantinus alter ex Martina conjuge imperatori natus est ».

DEUSDEDIT ANNUS 2. — CHRISTI 616.

1. *Ecclesia S. Joannis Baptistæ in Modoetia per Theolindam erecta et ditata.* — Sexcentesimus decimus sextus vertitur Redemptoris annus, quarta currente Indictione : quo Agilulphus Longobardorum rex moritur, ubi regnasset (ut Paulus [1] diaconus ait) annos viginti quinque, cui successit major natu filius Adaluvaldus sub tutela reginæ matris Theodolindæ : « Sub his, inquit, Ecclesiæ restauratæ sunt, et multæ donationes per loca venerabilia largitæ ». Sed famosa illa fuit munificentia, quam exhibuerunt Basilicæ in honorem S. Joannis Baptistæ erectæ in Modoetia, de qua ista idem Paulus [2], deque ejus erectione vivente adhuc ipso Agilulpho perfecta :

2. « Per idem quoque tempus, inquit, Theodolinda regina Basilicam beati Joannis Baptistæ in Modoetia construxit pro se et pro viro suo et pro filiis et filiabus et cunctis Longobardis Italicensibus, ut ipse sanctus Joannes sit intercessor pro cunctis ad Dominum. Et illi venerunt inter se unanimiter majores natu cum rege suo, una cum Theodolinda regina dicentes : Si sanctus Joannes pro nobis interpellator sit ad Dominum Deum nostrum Jesum Christum, nos omnes unanimiter pollicemur illi omni anno in die Nativitatis suæ, hoc est, VIII kal. Julii, de nostris facultatibus transmissuros honorifice ad oraculum ejus, ut per illius interpellationem habeamus juvamen Domini nostri Jesu Christi tam in bello, quam in aliis locis omnibus, quocumque ituri sumus.

3. « Ab illo ergo die in omnibus actibus eorum cœperunt invocare S. Joannem, ut illis præberet auxilium virtute Domini nostri Jesu Christi, et illi omnes permanebant illæsi, victoresque extiterunt super cunctos adversarios suos. Locus autem ille supra Mediolanum duodecim millibus est, quem regina dedicandum curavit, multisque ornamentis auri et argenti mirifice decoravit, prædiisque ditavit, familiasque et possessiones multas eidem loco addixit in honorem sancti Joannis Baptistæ. Dicamus assertionem scripturæ Theodolindæ reginæ : Offert gloriosissima Theodolinda regina una cum filio suo Adaluvaldo rege sancto Joanni patrono suo de dono Dei, et de dotibus chartulam suæ donationis, quam in suorum præsentia scribere fecit. Si quis quolibet tempore hanc testem voluntatis suæ

[1] Paul. diac. l. IV. c. 15. — [2] Ibid. c. 22. in vet. edit. Ascens.

corruperit, in judicii extremi die cum Juda traditore damnetur. Ordinatio vero ejus talis fuit : De rebus sancti Joannis nullo modo se debet aliquis intromittere, nisi tantum sacerdotes qui ibi serviunt die ac nocte, tantumque famuli et famulæ quæ ibi subjecti sunt, communiter debeant vivere ». Hæc apud Paulum diaconum, quæ desiderari videntur in nonnullis scriptis Codicibus : accidisse enim potuit ut ex ipso originali exemplari donationis aliquis fortasse ista ad Paulum apposuerit, qui post hæc pergit narrare de habitu quo uti solerent eo tempore Longobardi ; quod si cupis, tu ipsum consulas.

4. *Orientali imperio collabente Modestus monachus curat Hierosolymorum Ecclesiam.* — Quod pertinet ad res Orientalis imperii, calamitosum plane illud reddunt Annales, nempe eo usque progressos esse Persas, ut per Libyam venerint Carthaginem, eamque obsessam diu tandem ceperint. Tantopere invaluit potentia Cosrhoes, ut cum totam depopulatus esset Asiam, invaserit post Ægyptum Africam quoque, nullo obice opposito. Ita Deus permisit Barbarum regem ad populorum peccata plectenda libere pro arbitrio in Orientem et Occidentem longe lateque grassari : cum vero ipsi placuit, redegit eum in nihilum. Inter tot tantaque orbis flagella Heraclius stupiditate quadam oppressus, omissa omni de bellicis rebus cura, ad suos filios honoribus provehendos incumbit : hoc siquidem anno (ut iidem habent Annales [1]) creat consulem Constantinum juniorem qui et Heraclius dictus est; insuper et minorem ejus fratrem ex Martina genitum, Constantinum itidem nominatum, Cæsarem appellat.

5. Quod vero Ecclesia sancta Hierosolymitana, abducto in Persidem Zacharia patriarcha captivo, absque pastore relicta esset : injuncta est ejus administratio Modesto patri monachorum cujusdam monasterii Palæstinæ : qui quidem magno animi ardore non ea tantum quæ ad animarum curam spectare videbantur quietemque monachorum externorum summo studio pertractavit, sed etiam in restituendis igne consumptis Ecclesiis (licet impossibile videretur rem tantam monachum unum posse præstare) alterum se Zorobabelem exhibuit. Locuples testis de his omnibus est Antiochus monachus in Epistola ad Eustathium, quam superius citavimus, in qua de Modesto primum hæc habet :

[1] Miscel. l. XVIII, an. VII Heraclii.

« Nos proinde humiles et abjecti, gratia primum Dei, deinde seria admodum et accurata diligentia præmemorati sanctissimi Modesti, sedentariam hanc exigimus vitam in liberiore et tranquilliore otio ». Et inferius rursum : « Gratia enim Christi, sed et solerti sedulitate jam dicti venerandi apprime patris nostri Modesti, cuncta id temporis incoluntur effuse istius eremi monasteria ». Ac paulo post :

6. « Supersunt nuntia aliquot sane quam læta, quorum fideli relatu et vestra et omnis sinceriter Christiani anima merito possit exhilarescere. Hæc igitur valde promptus et alacer annuntio vobis : Modestus sanctitatis eximiæ vir (de quo non semel dictum) non eorum modo providam gerit curam sollicitus, quæ per hanc vastam eremum sparsim disjecta sunt, monasteriorum ; sed et moderandæ huic civitati ac universæ circum finitimæ regioni solerter prospicit, Deo eidem cooperante in omnibus. Hic enim ad vivum nobis exprimit imaginem novi cujuspiam Beseleelis, aut certe Zorobabelis. Gratia etenim plenus Spiritus sancti, templa Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ quidem Barbarico igne conflagrarunt, in sublime erigit omni prorsus digna veneratione, puras ædes sanctæ Calvariæ, ac sanctæ Resurrectionis, domum insuper dignam omni honore venerandæ Crucis, quæ mater Ecclesiarum est, sed et sanctæ Assumptionis ædem a fundamentis exædificat : adeo ut per hæc læta initia de futuris quoque spes amplissimas concipiamus, idque vel ob eos maxime, qui huc sperantur venturi ab externis regionibus, sancta hæc loca ut adorent, ut omnes in commune glorificemus Deum ». Hactenus Antiochus monachus.

7. Quod enim Zacharias viveret, non alius admissus est Hierosolymorum episcopus, cum non liceret in eodem loco episcopos duos esse : licet ob episcopalem præfecturam idem, vivente adhuc Zacharia, fuerit nominatus Hierosolymorum præfectus, ut in Actis S. Anastasii martyris, dum agitur de ejus baptismo post Zachariæ reditum per Modestum Hierosolymis exhibito, ut suo loco dicturi sumus. Sed revera si non episcopus, loco tamen episcopi, usque dum idem postliminio rediit Zacharias, Modestus illam administravit Ecclesiam, cuncta restituens : adeo ut maximæ fuerit consolationis in tanto mœrore videre (quod impossibile putabatur) exædificari cuncta quæ exusta fuerant sacra ædificia, adversantibus præsertim Judæis, et Persis ipsis Palæstinam obtinentibus, atque tyrannice dominantibus, ut quæ dicturi sumus ostendent.

Anno periodi Græco-Romanæ 6109. — Anno Æræ Hispan. 654. — Jesu Christi 616. — Deusdedit papæ 2. — Heraclii imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VI *post consulatum Heraclii Aug. V*, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui subdit : *A XXII mensis Januarii scribitur : Imperii Heraclii junioris Constantini annus quartus.*

2. *Obit Agilulfus Langob. rex.* — Ad num. 1. Paulus diaconus lib. 4 de Gestis Longobard. cap. 43, juxta accuratas editiones Grotii et Gruteri, ait : « Agilulfus, rex, qui et Ago est appellatus, postquam viginti et quinque annos regnaverat, diem clausit extremum, relicto in regno suo Adaloaldo admodum puero, cum Theudelinda matre. Regiam dignitatem suscepit Agilulfus inchoante jam mense Novembri : sed tamen congregatis in unum Longobardis, postea mense Maio ab omnibus in regnum apud Mediolanum levatus est », inquit Paulus lib. 3, cap. ult. referens gesta anno DXC et DXCI. Quare ejus mors recte ab Hermanno Contracto ex editione Canisii, et a Baronio huic anno illigata, perperamque a Sigeberto in Chronico in annum sequentem dilata. Quod confirmatur diplomate Adilwaldi, seu Adaloaldi ejus filii ac successoris, recitato ab Ughello tomo IV Italiæ sacræ, pag. 1524, quod dicitur : « Datum Ticino in palatio, sub die VIII kal. Aug. anno felicissimi regni nostri sexto, Indict. IX feliciter ». Nam si anno DCXXI, Indictione IX insignito sextum regni annum numerabat, profecto hoc anno ante diem XXVI Julii regnum capessierat. Donatio facta ab *Agilulfo* rege Basilicæ S. Joannis Baptistæ a Theodelinda constructæ, quam recitat Baronius ex Paulo, in neutra editione laudata extat.

3. *Persæ Alexandriam et Chalcedonem capiunt.* — Ad num. 4. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCVIII, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato ait : « Hoc anno Persæ expeditionem in Chalcedonem instruentes, bello eam ceperunt », non vero *Carthaginem*, quem errorem anno superiori emendavimus, ostendimusque Alexandriam hoc tantum anno in potestatem Persarum venisse. Quare hoc etiam anno sanctus *Joannes Eleemosynarius* episcopus Alexandrinus, ea urbe relicta, in Cyprum venit, ibique mortuus est, ut anno DCXX, in quem Baronius obitum ejus distulit, ostendemus.

4. *Heraclius junior consul, et ejus frater Cæsar dicuntur.* — Post laudata verba subjungit Theophanes : « Hoc eodem anno Januarii mensis die prima, Indictione quinta, Constantinus junior, qui et Heraclius, Heraclii filius, consul renuntiatus est : qui Constantinum minorem proprium fratrem Heraclio et Martina genitum declaravit Cæsarem », ideoque hic consulatus non hoc anno, ut putavit Baronius, sed insequenti ab Heraclio juniore susceptus. Hinc Cedrenus, auctor Miscellæ, et Simeon Logotheta in Chronico Ms. consulatum Constantini cum anno septimo Heraclii recte conjungunt.

5. *Modestus fuit vicarius Zachariæ episc. Hierosolym.* — Ad num. 5 et seqq. *Zacharia* episcopo Hierosolymitano a Persis in captivitatem ducto, *Modestus* presbyter tanquam ejus vicarius Ecclesiam illam rexit, ut probat Baronius ex Antiocho monacho in Epistola ad Eustathium, et confirmatur ex auctore anonymo coævo, qui Vitam sancti Anastasii Persæ scripsit : ibi enim num. 11, juxta versionem Bollandi ad diem XXII mensis Januarii, de Modesto presbytero dicitur : *qui eo tempore vicarius erat Apostolici throni*, Hierosolymitani scilicet, quando sanctus Anastasius Persa baptizatus est. Præterea Combefisius anno MDCLVI Parisiis Zachariæ Epistolam publicavit, quam « Viduæ sponsæ civitatis regis magni liberis orbatæ Hierosolymitano gregi pastorem non habenti, sed et reliquis omnibus in Christo Ecclesiis, residuisque in illis filiis orphanis » e Perside scripsit ; quam ibidem prolixiori alia prosequitur *Modestus Zachariæ vicarius*, omnesque fideles officii sui admonet. Quare hallucinatur Nicephorus in Breviario historico, ubi ait, Persas salutaris Crucis vivifica ligna in sanctis locis occupasse, *Modesto tunc Hierosolymorum Ecclesiam gubernante.*

6. *Initium hæreseos Monothelitharum.* — Hoc circiter tempore *Monothelitarum* hæresis pullulare cœpit. Etenim *sanctus Maximus* abbas et martyr *Pyrrho* episcopo Constantinopolitano Sergii proximo successori *Sophronium* Hierosolymorum patriarcham de hujus mali origine accusanti, respondet apud Baron. an. DCXXXIII, num. 53. « Ubi erat Sophronius, quando ad Georgium cognomento Arsam Paulianistam scripsit Sergius, rogans, ut mitteret sibi auctoritates de una operatione ; inse-

ruitque Epistolæ facere etiam se his auctoritatibus unionem Ecclesiæ cum eis? Hanc autem Epistolam B. Joannes papa Alexandrinus manu ab Arsa abstulit. Unde cum vellet eum ob ipsam deponere, impeditus tunc fuit ab incursu a Persis in Ægyptum facto » : qua ratione sanctus Maximus Sophronii innocentiam tuebatur. Quamobrem hoc et superiori anno Ægyptum Persæ afflixerint, et mense Novembri hujus anni sanctus *Joannes Eleemosynarius* vitam cum morte commutarit. Monothelitarum exordium ultra hunc annum differri non potest. Hæc tamen hæresis, sicuti et Manichæorum, diversis temporibus erupit. Baronius de ea agere incipit anno DCXXII.

DEUSDEDIT ANNUS 3. — CHRISTI 617.

1. *Deusdedit papæ obitus et ejus de spirituali cognatione decretum, eique succedit Bonifacius V.* — Annus agitur Domini sexcentesimus decimus septimus, quinta Indictione : quo Deusdedit papa, ubi sedisset annos tres minus diebus quinque, ex hac vita discessit octava die Novembris. Ita quidem secundum Anastasii rationem, nec non Martyrologium Romanum et alia, quæ celebrant ejusdem natalem diem octava Novembris : unde nefas putamus a tanta resilire auctoritate : qua ratione (ut dictum est) ipsum habuisse in sede minus dies quinque ab annis tribus apparet. Porro de eodem Deusdedit ista idem Anastasius habet : « Hic clerum multum delexit, sacerdotes et clerum ad loca pristina revocavit. Hic dimisit propter obsequia sua ad omnem clerum rogam unam integram. Hic fecit ordinationes tres, et in eis presbyteros novem, diaconos quinque, episcopos per diversa loca numero viginti novem ». Hæc tantum de eo Anastasius : ut plane dolendum sit tanti Pontificis facta scriptorum inopia adeo obscura esse relicta, quæ quidem oportuit insignia fuisse, cum ipsum antiquitus Ecclesia Dei coluerit ut sanctum, eoque titulo receperit inter sanctos, atque annua commemoratione assidue sit venerata. Hujus scriptorum fragmentum tantum extat unius Epistolæ ad Gordianum quemdam in Hispania episcopum datæ, quod retinet Gratianus [1] in suo Decretorum volumine, quod unicum tanti viri monumentum hic præteriisse noluimus : sic enim se habet :

2. « Pervenit ad nos diaconus vester, sanctitatis vestræ Epistolam deferens, quod quidam viri ac mulieres præterito sabbato Paschali die, præ magno populorum incursu, nescientes, proprios filios suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri ac mulieres ad proprium usum redire, an non. Nos vero mœsti in hac re inquisivimus priorum patrum nostrorum dicta. Invenimus autem in archivis hujus Apostolicæ Sedis jam talia contigisse in Ecclesiis Isauriæ, Ephesiorum, simulque Hierosolymæ, aliarumque civitatum Episcopis etiam earum civitatum ab hac Apostolica Sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum : beatæ memoriæ sanctissimi patres Julius, Innocentius, et Cælestinus cum episcoporum plurimorum et sacerdotum consensu in Ecclesia Apostolorum principis prohibentes talia, perscripserunt et confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugium reciperent mulieres ac viri, quicumque aliqua ratione susceperint natos proprios, sed separarent se ; ne suadente diabolo, tale vitium innotescat.

3. « Scitis quia quomodo septem sunt dona Spiritus sancti, ita sunt septem dona baptismi a primo pabulo sacrati salis et ingressu Ecclesiæ usque ad consummationem sancti Spiritus per chrisma. Ab hoc ergo primo sancti Spiritus dono usque ac septimum nullus Christianus suam commatrem in conjugium suscipere debet : et qui præsumpserit, tamdiu vinculo anathematis religetur, donec pœnitentiam digne egerit ». Hucusque fragmentum Epistolæ Deusdedit apud Gratianum descriptum ; adduntur ab aliis alia, nempe restituendam esse dotem, et liberam facultatem nubendi concessam post annum : sed neutrum apud Gratianum.

Bonifacius V. — Post mortem vero Pontificis Deusdedit vacasse Sedem mensem unum et dies sexdecim, idem qui supra Anastasius habet : licet alii Codices legant dies sex. Qua ratione dicendum

[1] XXX. q. pervenit ad not.

est, successorem ipsius Bonifacium, ejus nominis quintum ordine, subrogatum esse die decima quarta Decembris, vel secundum alios vicesima quarta. Quod vero hic ad finem anni hujus creatus fuerit Pontifex, in sequentem annum a Beda ponitur, ubi ait [1] : « Iste Bonifacius post Deusdedit Ecclesiæ præfuit anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo decimo octavo ». Hæc ipse. Fuit Bonifacius hic patria Neapolitanus, de quo plura inferius suo loco. « Ante tempus autem ordinationis Bonifacii (inquit Anastasius) Eleutherius eunuchus patricius et exarchus tyrannidem cum sumpsisset, rexque Italiæ dici voluerit, venturus Romam, a militibus Ravennatibus in via occisus est, caputque ejus missum Constantinopolim ad imperatorem ». Hæc breviter de exstincto tyranno.

4. *In Agrestinum monachum turbas excitantem Concilium Matisconense colligitur; illiusque et asseclarum exitus.* — Quo tempore monachus vagus et profugus e monasterio Luxoviensi, nomine Agrestinus, deficiens ad schismaticos, alios secum præcipites in ruinam abducere cupiens, magnos tum in Italia tum in Gallia motus excitat. Sed cum nihil penitus proficere valuisset, inhærentibus cunctis communioni Catholicæ et Apostolicæ Sedis (sicut alias semper cum in Galliis eadem esset mota quæstio) in eaque firmiter permanere statuentibus, certamen aliud suscipit, adversus scilicet monastica instituta a S. Columbano relicta suis. Traxit seditiosus homo in hanc pugnam ad suas partes plures episcopos, rumores ubique excitans : usque adeo, ut ad hos comprimendos Clothario Francorum regi opus fuerit dare operam ut cogeretur Matiscone Concilium. Hæc autem quomodo se habuerint, Jonas [2] abbas sui temporis res gestas prosecutus, cuncta exacte quam sincerissime scripsit in Vita Eustasii, ex quo ista tibi depromimus :

5. « Cum jam, inquit, Eustasius in monasterio Luxoviensi successor sancti Columbani ab omnibus haberetur gratus, ut nullus se beatum Columbanum perdidisse gemeret, qui ejus doctrinis imbutus fuisset, omniumque Francorum procerum honore fulciretur, et præcipue Clotharii regis amore ac veneratione eluceret, præsertim cum cernerent in discipulo magistri instituta per omnia manere; exarsit more suo lividus adversus sancti viri famam Chelidrus, excitans contra eum unum ex subditis Agrestinum nomine, qui quondam Theodorici regis notarius fuerat, et quadam compunctione cordis tactus, omnia quæ possederat relinquens, et Luxovium veniens, se et sua omnia eidem venerabili patri tradiderat. Is, inquam (ut cuncta replicem), religionis speciem in monasterio gestans, post non longum tempus conversationis ejus, arrogantia mentis elatus, postulat ut gentium esse prædicator permitteretur. Quem vir sanctus diu objurgans increpat, dicens, eum rudem adhuc in religione non debere ad tale opus idoneum se putare, proponens ei in exemplum Hieremiam, qui electione Domini prædicator designatus, se dignum esse denegat, dicens [1] : A, a, a, Domine Deus, ecce puer ego sum, et nescio loqui. Moysen quoque, qui electus a Domino, tardioris et impeditæ linguæ se esse testatur.

6. « His et hujusmodi dissuasionibus cum nihil proficeret; quem tenere non valet, ire permittit. Qui cum in regionem Bajoariorum venisset, nullum fructum exercens, ibi post aliquantum temporis ad Aquileiam transit. Aquileienses enim discordabant a communione Sedis Apostolicæ (de qua Dominus in Evangelio ad beatum Petrum loquitur, dicens : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam) ob Trium videlicet Capitulorum dissensionem, quæ præsenti opere necessarium non duximus inserere. Itaque veniens Aquileiam, socius statim schismatis effectus, Romanæ Sedis a communione sejunctus ac divisus est, totius orbis communionem quicumque Romanæ Sedi jungeretur damnans, in sola Aquileia Orthodoxam fidem retineri decertans. Quo schismate imbutus, Epistolam venenosam et increpationibus plenam ad beatum Attalam Bobiensis cœnobii patrem per Aureum Adaluvaldi regis Longobardorum notarium dirigit. Quam Epistolam beatus Attala perlectam et ridiculo habitam, mihi tradidit servandam : quam ego etiam per multorum spatia annorum abditam penes me habui, et postea mea negligentia perdidi : nec alius utique quilibet eam, sed ipse proprio stylo scripsit.

7. « Directa itaque ad beatum Attalam Epistola, ipse ad Luxovium properat : Eustasium schismatis aculeis tentat, si sanam mentem sua vesania corrumpere queat. Venerandus autem vir Eustasius paternis effaminibus errantem increpat; ut resipiscat, hortatur et obsecrat. Cumque salutaribus monitis et salubri antidoto mentem peste corruptam curare nequisset, a suo suorumque collegio segregatum abire coegit. Fugatus igitur ab Eustasio miserabilis Agrestinus, huc illucque divertit, ut aliquos sui erroris fautores facere posset ». Cum vero a sententia recessisse videri potuisset, ex novo certamine quærit sibi coronam, qui ex primo retulerat ignominiam. Quodnam istud fuerit, Jonas ita declarat : « Sed cum nihil ejus imperitia longo tempore peragere quivisset, tandem adversus regulam B. Columbani livido dente garrire cœpit, ac velut cœnosa sus grunniens, per quoscumque potuit parilitatis suæ similes abominabile murmur excitavit, annuente sibi Appellino Genuensis urbis episcopo, qui ei consanguinitate proximus erat. Hic denique Appellinus vicinos episcopos singulatim sibi jungere in auxilium Agrestini nisus est omni studio, ita ut regem Clotharium tentaret, si suæ partis assentator fieri voluisset. At ille sciens et experimento cognitam habens B. Columbani sanctitatem et discipulorum

[1] Beda l. II. c. 7. — [2] Jonas in Eust. apud Bedam.

[1] Hierem. I.

ejus doctrinam, postquam diu redarguere tentavit grunnientis hæretici sectam, nec prævalere potuit adversus eam: statuit ut Synodali examinatione probaretur, non ambigens de auctoritate venerabilis viri Eustasii, quin omnes adversantes sanctæ regulæ sua prudentia superaret.

8. « Tunc emanante regali auctoritate, multi jam Burgundiæ episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt; inter quos maximus hæreticorum Warnacharius quidam, dum et ipse fieri vellet assentator Agrestinianæ partis, ipso die quando adversus Eustasium altercatio futura erat, morte præventus interiit. Sed nec eo terrore turbati cæteri confautores adversæ partis, qui convenerunt, deductum in medium Agrestinum depromere cogunt, quid contra regulam Columbani vel Eustasii objiciendum haberet. Tum ille trementibus labiis assistens, et nihil auctoritatis vel elucubrati eloquii habens, ait superflua quædam et canonicæ institutioni contraria in eorum studiis teneri, cochleam videlicet, quam lamberent, Crucis signo crebro signari; et in ingressu cujuslibet domus intra cœnobium tam introeuntem quam egredientem benedictionem postulare : Columbanum etiam a cæterorum Ecclesiasticorum more desciscere, et sacra missarum solemnia multiplicatione orationum vel collectarum celebrare.

« Auditis hujusmodi objectionibus B. Eustasius conversus ad suæ partis episcopos dixit : Vos, o decus sacerdotii, probare debetis, qui in Ecclesiis veritatis ac justitiæ seminarium distribuant, et qui veritati ac religioni aliena tradant. Quicquid enim a norma veri tramitis dissentit, extra Ecclesiæ corpus segregari debet. Vestrum est discernere objecta, an sint a Scripturarum serie aliena. Agrestinus ait : Tuo ore nobis edicito : nosse enim a te volumus, quod dignum super hoc responsum reddas ? S. Eustasius respondit : Nequaquam, ait, reor contrarium esse religioni, si cochleam quam Christianus lambit, vel quodcumque vas aut poculum Crucis signo munit, cum per adventum signi Dominici pellatur pestis adversantis inimici ».

9. Fuisse quidem in more positum apud Christianos antiquitus, aut ad omnem actum et ad omnem potum et cibum signarent se signaculo Crucis, præter illa quæ de his Tertullianus tradit in libello de corona militis, et S. Hieronymus ad Eustochium; ex Eusebio suo loco vidimus Christianos milites in castris Ethnici imperatoris militantes ex eo indicio detectos fuisse Christianos esse, quod ad omnem potum signarent poculum Crucis signo. Ad aliud vero accusationis caput quod objiciebatur, Eustasium ita respondisse, Jonas affirmat : « Introeuntem vero monachum cellulam, vel exeuntem, benedictione Domini armari, ratum duco, juxta Psalmistæ vocem [1] : Dominus custodit te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus : Dominus custodit introitum tuum, et exitum tuum ex hoc nunc et usque in sæculum. Licet enim hoc ad unumquemque Christianum referatur, ut gratia baptismi per fidem in Ecclesia servetur, in eo videlicet, qui ad eam ingreditur, et usque ad finem perseverantiæ vigore firmetur; de quotidiano tamen motu, sive ingressu, vel egressu, seu progressu unumquemque nostrum signo Crucis armari, vel benedictione sodalium fas duco roborari.

10. « Multiplicationem vero orationum in sacris officiis credo omnibus proficere Ecclesiis : quia dum plus Dominus quæritur, plus invenitur; et cum uberius oratione pulsatur, eo citius exaudire probatur. Nihil enim amplius desiderare debemus, quam orationi incumbere, sicut Dominus sub Apostolorum numero hortatur [1] : Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Sic et Apostolus [2] nos sine intermissione jubet orare : sic omnis Scriptura sacra hortatur nos ad Dominum sine cessatione clamare. Nihil equidem tam utile, tamque salutare, quam Creatorem multiplicatione precum et assiduitate orationum pulsare ». Ita quidem quod de multiplici collectarum numero (ut dictum est) argueretur monastica institutio, nihil judicatum est esse quod repugnaret constitutionibus sanctorum Patrum; quibus illud tantum prohibitum fuisse, suo loco diximus, ne quis præsumeret orationes in Ecclesia publice recitandas ex sua inventione præponere. Sed pergit Jonas :

11. « His et horum similibus responsis confusus Agrestinus addit garrulitatis noxam : calumniatur capitis comam inepte præcidi, et ab omnium hominum more desciscі. Eustasius autem, ut erat virtute patientiæ et scientiæ comptus : In præsentia, ait, omnium horum qui præsto sunt sacerdotum, ego ejus discipulus et successor, cujus tu disciplinam et instituta damnas, te ad divinum judicium cum eo intra præsentis anni circulum causaturum invito, ut justi Judicis examine sentias, cujus famulum tuis detractionibus maculare procures. His dictis, metus quosdam eorum qui Agrestinianæ partis fautores erant, perculit, hortanturque omnes ut pacis nexu corda jungerent, et ut iste temeritatis audaciam tolleret, et ille paterno affectu labentem piis correptionibus solveret. Ad hæc Eustasius : Vestris, inquit, libens satisfacerem precibus, si misera mens duritiam vecordiæ molliret, et correctis cauterio morbis, vel antidoto visceribus dejectis, redux ad salutifera monita remeare nitatur. Cogentibus ergo cunctis, Agrestinus simulatam pacem postulat, quod postea actibus deprompsit. Eustasius vero mitis animi suasione flexus poscentium, pacem tribuit, et pacis osculum illi porrexit ». Hæc de fine Matisconensis Synodi Jonas : in qua cum nihil unquam objectum sit ab Eustasio schismaticum illum esse hominem et a Catholicæ Ecclesiæ communione sejunctum, utique par est credere ipsum ante judicium, ut illic agere posset, quoquo modo palinodiam recantasse : alio-

[1] Psal. cxx.

[1] Matth. xxvi. Luc. xxii. — [2] 1. Thes. v.

qui illi pacem dari, repugnante sententia Apostolica [1], ex qua nec Ave ei dicendum erat, nequaquam jussissent episcopi, neque Eustasius implere curasset. Sed finem initæ palestræ spectemus. Etenim etsi ad pacis osculum receptus est, haud tamen arma dimisit, sed occultavit, suo illa tempore exerturus, ut fecit : nam audi Jonam :

12. « Vix ad intervallum brevis spatii manifestam vesaniam suam Agrestinus verecundiæ metu repellens, cœpit iterum monasteria tentare, et sub specie discipuli pretium proditionis taxare. Ad quemdam namque virum venerabilem Romaricum nomine venit, qui primæ nobilitatis fuerat, apud Theodobertum regem habitus, postque per exemplum Columbani, ac per Eustasii prædicationem monitus ad Luxovium veniens monachicæ institutioni se subdit. Quo diu sub regulari tenore vitam agente, postea Eustasio annuente, puellarum monasterium in suo proprio inseruit, et regulam Columbani illis custodiendam indidit. Cumque jam multa religione polleret, ad eum Agrestinus pergit, seseque subditum atque obedientem simulat ; simulque Amatum, quem ibi Eustasius ob imbuendam regulam præfecerat, mollibus suggillationibus tentat. Nam quibusdam sacræ religionis regulis ab eis neglectis, tam Amatus quam Romaricus ab Eustasio objurgati fuerant. Læsos ergo eos ut præsensit Agrestinus, exasperatas mentes suis assertionibus jungere volens, stimulavit venenata verba sanas mentes recipere, et in contemptum regulæ Columbani propriam vesaniam propagare. Proh dolor ! exitiale vas ac lethifera doctrina repletum sanas mentes diabolica insania maculavit. Abjectis etenim pristinis institutis, rudibus conati sunt præfati jam viri instruere plebem doctrinis.

13. « Deinde nefandus Agrestinus ad venerabilem matrem Burgundoforam iter dirigit (abbatissa hæc erat monasterii sanctarum virginum, S. Columbani discipula) ut etiam illam suis simulationibus, si valuisset, macularet. Quem beata virgo Christi non feminco more, sed virili confudit responsione, dicens ad eum : Num tu confutator veritatis, et novorum introductor argumentorum ad hoc huc accessisti, ut veneno tuo dulcia mella perfunderes, et vitalia alimenta lethali amaritudine commutares ? Miser ac detestabilis, tu detrahis illis, quorum ego virtutes agnovi, quorum doctrinam salubrem recepi, ex quorum eruditione multos cælestia regna penetrasse comperi. Meminisse te velim Isaiæ dictum : Væ qui dicit malum bonum, et bonum malum ! Festina ergo ab his venenatis assertionibus recedere, ne te ira Dei comprehendat. Confutatus itaque his famulæ Dei increpationibus impius Agrestinus, rursus ad Romaricum et ad Amatum repedat, ut cœptum opus erroris ad effectum nequitiæ perducat». Magna plane ista fuit Burgundofora et celebris sanctitate virgo, cujus res præclare gestas idem Jonas (ut ipse profitetur in Vita sancti Columbani) conscripsit, de qua dicturi sumus postea. Sed de ultione divinitus in seditiosos immissa idem Jonas narrare pergit his verbis :

14. « Nec defuit illis ultio divina, cum et ipsi et alii complures jam ad hoc aspirarent, ut perversi dogmatis hæretici hujus assentatores, id est, consentientes, fierent. Lupi siquidem per intempestam noctem intra septa monasterii irrumpentes, aliquos ex fratribus morsibus suis laniarunt, atque in prædicta peste derelictos diræ morti miserabiliter tradiderunt. Quemdam etiam Clereum nomine, qui adhuc discordiæ fomitem vehementer administrabat, dæmonum rabies pervasit, et ignobiliter ad extrema perduxit : nam propria manu ipse laqueo se suspendit. Porro cum hæc ultio nequaquam fieret correctio delinquentium, major protinus vindicta secuta est. Subito namque fulgur ingens e cælo lapsum, tanto fragore percutit locum, devastat monasterium, tegmenta subvertit, plebem exurit, ut præsens correptio manifeste monstraret futuram debere fugere iram : mortique sunt ad præsens plusquam viginti homines, auctore tamen totius criminis ad pœnitentiam reservato, ut si cognosceret semetipsum et rediret, sanitatem procul dubio reciperet : nullum etenim Dominus perire desiderat ; sed semper, quamvis gravibus delictis obrutum, per pœnitentiæ fomenta redire exspectat. Cumque sibi sæpius pœnitentiæ locum datum infelix Agrestinus non cognovisset ; ut Eustasii sententia ad judicium eum invocantis prævaleret, ante triginta dierum circulum quam vertentis anni meta compleret, a servo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interiit ; et occasio criminis dicebatur uxoris permixtio ; quod quamvis multi dixerint, et vera asserere vellent, nostrum tamen affirmare non est : cuncta enim, juxta Salomonem [1], adducet Deus in judicium pro omni reatu, sive bonum, sive malum ». Subdit de duobus ab eo subversis monachis ad pœnitentiam receptis, necnon de episcopis qui adversabantur ad saniorem mentem reversis, et erga instituta eadem propensioribus redditis, deque mira propagatione ordinis, et aliis monasteriis recens erectis post superatas ejusmodi tentationes. Audisti finem schismaticorum, et ad declarandam veritatem Dei judicium in vindictam prævaricatorum interpositum ?

15. Quod ad lapsos restitutos pertinet, subdit ista Jonas : « Post hæc Amatus et Romaricus Eustasii patris indulgentiam postulantes, ab eo recipiuntur, et in pristinum gradum restituuntur ». Quod vero ad Amatum spectat, vere se pœnitentem exhibuit, adeo ut sanctitate claruerit; moriensque se probe Catholicum esse declaravit edita publice fidei professione : nam qui ejus vitæ res gestas est prosecutus, hæc de ipsius pœnitentia et professione Catholica ante obitum [2] : « Jam annum in eo cilicio et cinere egerat, die ac nocte jugiter precibus vacans, cum præ nimio membrorum cruciatu, cute

[1] 2 Joan.

[1] Eccl. XII. — [2] Vit. S. Amati Sur. die XIII. Sept.

et carnibus excsis, nuda ossa paterent, interim ille nihilominus cum lacrymis semper Domino loquebatur. Cum autem finem adesse sentiret, cuidam fratri ait : Affer Epistolam Leonis papæ, quam ille ad S. Flavianum scripsit, in qua Catholicæ fidei plenissima ratio continetur. Allata est Epistola; et cum illi legeretur, ita dixit: Sic credo, o Trinitas ineffabilis : ita confiteor, Deus omnipotens : ita de te sentio, Fili Dei Christe Jesu : sic de te intelligo, Spiritus sancte, æterne Deus: atque ita unum Deum in Trinitate, trinumque in unitate confiteor.

« Cum autem summa esset humilitate præditus, indignum se putavit, qui intra Ecclesiæ septa sepeliretur. Jussit igitur sibi fodi sepulcrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei, et hoc Epitaphium, quod ipse composuit, ei imponi :

OMNIS HOMO DEI QVI IN HVNC LOCVM SANCTVM AD ORANDVM INTROIERIS, SI MERVERIS OBTINERE QVÆ POSTVLAS, PRO ANIMA AMATI POENITENTIS HIC SEPVLTI DOMINI MISERICORDIAM DEPRECARI DIGNERIS : VT SI QVID MEA PRAVITAS DE MEIS PECCATIS OBTINERE NON POTVIT TEPIDE POENITENDO, OBTINEAT VESTRA TANTORVM CHARITAS SEDVLO DOMINI MISERICORDIAM DEPRECANDO.

Hactenus Epitaphium, quo veri pœnitentis specimen edidit; qui et ob præclara merita inter sanctos relatus, idibus Septembris [1] anniversaria memoria in Ecclesia celebratur.

16. Romaricus etiam et ipse digne omnes veri pœnitentis numeros explens, sancto fine quievit, et inter sanctos æque adnumeratus rediviva memoria annis singulis colitur sexto idus Decembris [2]. Sed mirati sumus, eos qui ipsorum res gestas sunt prosecuti, de lapsu nihil dicere : adeo ut omnino hoc remansisset incognitum, nisi Jonas in Eustasio, rerum sui temporis scriptor, id amplis notis testatum reliquisset, majori utique gloria Dei, et proficuo exemplo in ejus Ecclesia, in qua raro contingit redeuntem ab hæresi sive schismate digne pœnitere. Sed de his hactenus.

17. *Legatio Heraclii a Cosrhoe rejecta.* — Quod ad res Orientales pertinet, cum nullam sibi adesse vim resistendi Persarum principi Heraclius imperator sentiret, tandem ad preces supplices se convertit : et quamvis antea eodem usus remedio fuisset jam missa legatione repulsus; rursus tamen novam legationem ad Cosrhoen regem Persarum decernit, qua ab eo quibusvis iniquis conditionibus pacem exposceret. Non deerant argumenta pervalida ad movendum regem, si apud superbum et fastu tumidum elatum victoriis hominem aliqua ratio locum habere potuisset : verum inflata arrogantia mens expers mox omnis redditur rationis. Præpotens vero præ cæteris illud potuisset ferream emollire cervicem, quod idem ipse Cosrhoes profugus, exsors regni, suis redditus infensissimus; fuisset tamen ab imperatore Romano (ut suo loco dictum est superius) magna potentia in imperium restitutus atque defensus : cujus præstiti adeo immensi beneficii si memor, si gratus existere voluisset, parere utique naturæ legibus debuisset, ut redderet quod acceperat beneficium. At quid omnium legum exsors Barbarus truculentus ? Quo cernit Romanum imperatorem magis se subjicere, eo se ipse adversus eum omnemque Christianorum gentem insolentius extollit, nec veretur impiam illam pacis conditionem per legatos præscribere, qua vellet, si pacem cuperet, ipsum, cum omnibus suis Christianæ religionis fieri negatorem, cultorem vero solis Persarum Dei. Referunt enim hæc Annales [1] hoc anno his verbis : « Anno octavo imperii sui rursus Heraclius misit in Persidem legatos ad Cosrhoen postulans pacem. At Cosrhoes iterum eos sprevit, asseverans : Non parcam vobis, donec Crucifixum abnegetis, quem Deum fatemini esse, et adoretis solem ». Hæc ibi. At respexit tandem, sero licet, Deus in regem Assyriorum, quem dedit in opprobrium gentibus. Sed de his suo loco dicendum erit.

[1] Martyr. Rom. ea die. — [2] Martyr. Rom. dicta die.

[1] Apud Miscel. l. XVIII. anno VIII. Heracl. imper.

Anno periodi Græco-Romanæ 6110. — Olymp. 349. — An. V. C. 1370. — Anno Æræ Hispan. 655. — Jesu Christi 617.
— Deusdedit papæ 3. — Heraclii imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: *Heraclii VII post consulatum Heraclii Aug. VI*, inquit auctor Chronici Alexandrini, qui addit: « Et a XXII Januarii scribitur: Annus imperii Heraclii junioris quintus ». Hic quidem mense Januario *consul* processit, ut ex dictis anno superiori num. 4 liquet, sed ejus consulatu nulla monumenta reperiuntur notata, præterquam Epistola Honorii papæ ad Honorium episcopum Dorovernensem scripta, quam recitat Beda lib. 2, cap. 18, ubi tamen consulatus annus mendose descriptus est, ut anno DCXXXIII ostendemus.

2. *Moritur Deusdedit papa.* — A num. 1 ad 4. Baronius, qui editione Coloniensi Bedæ variis in locis depravata utebatur, verbis lib. 2, cap. 7, quæ in ea leguntur, deceptus, post Gregorii Magni mortem Chronotaxim Pontificiam labefactavit. Hæc Bedæ verba juxta illam editionem: « Iste Bonifacius post Deusdedit Ecclesiæ præfuit anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo decimo octavo ». Verum locus ille corruptus, legendumque cum editione Chiffletiana, et Cantabrigensi omnium optima: « Qui post Deusdedit Ecclesiæ præfuit, anno Incarnationis Dominicæ sexcentesimo nono decimo ». Deusdedit enim ad annum sexcentesimum decimum octavum pervenisse, et Bonifacium V ejus successorem anno sexcentesimo decimo nono ad Pontificatum evectum esse, tam ex dictis, quam ex mox dicendis certum imposterum esse debet. Anastasius de Deusdedit scribit: « Qui defunctus et sepultus est ad beatum Petrum Apostolum, die octava mensis Novembris »; quod et in Chronico Mariani Scoti, et quibusdam Catalogis legitur. Ait autem eum sedisse annos tres, dies viginti quatuor, cui quoad annos tres consentiunt Catalogi fere omnes, qui tamen quoad dies variant. Verum *Deusdedit* sedisse *annos* III, *et dies* XX, tam ex die et anno ejus emortuali, quam ex Gotfrido Viterbiensi, Martino Polono in Chronicis, auctore Fasciculi temporum, et ex quinque Catalogis eruitur. Martinus enim Polonus, auctor Fasciculi temporum et Catalogi I et II nostri, II Corbeiensis a Mabillonio tom. III Analect. editus, alius a Dodwello in fine disert. *de Pontif. Rom. primæva successione*, et quintus a Schelestratio in appendice ad Opus chronologicum antiquit. Ecclesiæ ex vetusto Codice Vaticano DCCC annorum descriptus, supra annos III habent dies XX, indeque consequens est, *Deusdedit* anno DCXV, die XIX mensis Octob. consecratum fuisse Pontificem Romanum; cum ejus mors a die VIII mensis Novemb. anni DCXVIII removeri non possit. Sancti *Deusdedit* nomen in Martyrologio Romano Galenisii, et in antiquioribus non legitur; sed Baronius ob præclaras ejus virtutes illud Martyrologio Romano a se auctoritate Apostolica emendato ad diem VIII Novemb. inscripsit. Hermannus Contractus, Marianus Scotus et Sigebertus in Chronicis, *Deusdedit* mortem cum anno DCXVIII accurate copulant, sed Bonifacii V ejus successoris initium male cum eodem anno conjungunt, ut statim ostendo.

3. *Post longum interpontificium succedit ei Bonifacius V.* — Post ejus mortem cessavit episcopatus non *mensem unum, et dies* XVI, uti habet Anastasius vulgatus, cui suffragantur Catalogi nostri IV et V, sed *annum unum, mensem unum, et dies sedecim*, licet annus ille tam in Anastasianis Codicibus Mss. quam in Catalogis, quos videre licuit, præterquam in nostro Catalogo sexto librariorum errore prætermissus fuerit; in quo tamen mensis desideratur, ac loco dierum XVI, leguntur dies VI, quasi interpontificium fuerit anni unius, et dierum VI. Sed in eo annum illum recte expressum esse, indubitatum reddunt tam duratio Pontificatus eorum, qui *Deusdedit* præcessere, quam mors *Bonifacii V*, ejus successoris. Utraque enim ad fidem Anastasii, Catalogorum, et quorumdam Epitaphiorum suis locis memoratorum a nobis accurate consignata. Baronius, Onuphrius, aliique, qui de Pontificibus Romanis egere, ad diuturnum illud interpontificium animum non advertere, solusque Papebrocius in Conatu chronico-historico, ex duratione Sedis successorum divi Gregorii, et initio Bonifacii V collegit, post *Deusdedit* obitum, Sedem diu vacasse; existimavitque socordem librarium quempiam ex antiquioribus, pro *mensibus* XV, *dies* XV scripsisse, quibus alii deinde saltem *mensem unum* præponendum putaverint. In Catalogis tamen et Anastasii exemplaribus, non dies XV, sed

dies XVI leguntur, vel saltem dies VI. Quare longe verosimilius est, librarios, qui mensem unum et dies XVI passim recte notavere, annum omisisse. *Bonifacium* enim *V*, *natione Campanum* die vicesima tertia mensis Decembris anni sexcentesimi decimi noni, in quem Dominica cadebat, ordinatum fuisse, dies et annus ejus emortualis demonstrant. Papebrocius loco laudato *Bonifacii V* initium in diem XXVII mensis Aprilis anni DCXX rejicit, contra auctoritatem Bedæ loco citato, ubi docet, Bonifacium V jam anno DCXIX Pontificatum gessisse, quod ipsemet Papebrocius observavit adversus Baronium, qui depravatum Bedæ Codicem nactus erat. Porro cum *Deusdedit* die VIII mensis Novemb. mortuus fuerit, et *Bonifacius V* die XXIII mensis Decemb. ordinatus, dies hujus ordinationis inter dies interpontificii ab Anastasio, ut quandoque assolet, numeratus fuit; neque enim dici potest, eum excludere diem mortis Deusdedit, ac ordinationis Bonifacii V, hancque differre in diem Nativitatis Christi; cum Beda annum Christi DCXX ab eodem die Natali, Anglorum suorum more, exordiatur, et tamen testetur, *Bonifacium* anno DCXIX Pontificatum suscepisse.

4. *S. Eustasius gentibus Evangelium prædicat.* — A num. 4 ad 15. Jonas in Vita sancti Eustasii abbatis Luxoviensis ait : « Reversus venerabilis vir Eustasius ad Luxovium, magistri præceptum implere parat : ut gentes, quæ vicinæ erant, fidei pabulo alerentur. Progressus igitur Warascis prædicat; quorum alii idololatriæ cultibus dediti, alii Photini vel Bonosi errore maculati erant. His ad fidem conversis, ad Boios, qui nunc Bavocarii vocantur, tendit, eosque multo labore imbutos fideique lineamento correptos (sic legitur in Ms.) plurimos eorum ad fidem convertit : ubi cum aliquantisper moratus fuisset, dimisit sagaces viros, qui cœpti laboris in studio desudarent; ipse vero ad Luxovium remeare studet », quod currenti anno contigisse indicat Vita sancti *Agili*, qui socius itineris Eustasio abbati fuit. Uterque enim ad prædicandum Evangelium *Synodica definitione* missus asseritur, nec illa Synodica definitio designat alium episcoporum cœtum, quam qui celebratus est hoc anno in villa regia *Bonogello*, seu *Bonogilo* ad Matronam sita, cujus mentionem facit Fredegarius cap. 44, *anno* XXXIV *regni Clotarii*. Warasci autem, ut in Vita sanctæ Salabergæ legitur, in provincia Sequanorum ad utramque Duvii seu Dubis ripam sedebant, et apud eos hæresis Photiniana repullularat, quam tamen Epiphanius hæresi 71 scribit, *brevi admodum tempore* dissipatam fuisse. *Bajoariæ* præfecturam seu ducatum gerebat *Tassilo*, de quo supra verba fecimus. Aventinus lib. 4, cap. 14, quem multi secuti sunt, ait, præter *Salisburgensem* episcopatum erectos tunc alios duos, *Laureacensem* videlicet ac *Pataviensem*. Verum hanc institutionem sæculo tantum sequenti factam, ex iis quæ tunc dicemus, certum et indubitatum reddetur.

5. *Synodus Matisconensis adversus Agrestinum monachum.* — Cum vero Eustasius *omnium Francorum procerum honore fulciretur*, diabolus excitavit contra eum unum ex ejus monachis *Agrestinum* nomine, qui cum per Aquileiam transiret, Trium Capitulorum schismate imbutus fuit, et Luxovium reversus *Eustasium* abbatem conatus est eo veneno inficere; sed cum nihil proficeret, « Tandem adversus regulam beati Columbani livido dente garrire cœpit », inquit Jonas citatus, qui addit : « Tunc emanante regali auctoritate, multi jam Burgundiæ episcopi, in suburbio Matisconensis urbis conveniunt, inter quos maximus hæreticorum Warnacharius quidam dum et ipse fieri vellet assentator Agrestinianæ partis, morte præventus interiit ». Sirmondus Synodum hanc Matisconensem usque ad annum DCXXVII distulit, quod Fredegarius cap. 54 scribat, anno XLIII regni Clotarii mortuum esse *Warnacharium* Majorem-Domus. Verum perperam Sirmondus *Warnacharium* illum cum Warnachario hæretico confundit. Hujus itaque Concilii epocha incomperta, licet verosimile sit, aliquot post currentem annos celebratum esse (1). In eo tria *Agrestinus* Eustasio abbati objecit, ad quæ is solide respondit, ut videre est apud Baronium : « His et horum similibus responsis confusus Agrestius addit garrulitatis notam calumniator, capitis comam aliter tondi, alio charactere exprimi, et ab omnium more descisci », inquit Jonas, ad quam quartam objectionem *Eustasius* apud Jonam nihil respondet, quia rem dissimulare non poterat, nec aliis forsitan approbari posse existimabat. *Notabat Agrestinus*, seu *Agrestius* Scoticam tonsuram, quæ dimidiatam coronam reddebat : scilicet ab aure ad aurem per frontem in coronam cæsus erat capillus, ab aure ad aurem per occipitium capillus intonsus dependebat, ut patet ex Ceolfridi abbatis Epistola apud Bedam lib. 5, cap. 22. Quantas turbas in Britannia excitaverit *Scotica* illa *tonsura*, aliique Scotorum ritus, testatur Beda lib. 3, cap. 3 et 4,

(1) Quanquam de anno, quo Matisconense Concilium celebratum fuit, nihil certi constat, illud tamen affirmare audeo, ejus celebrationem intra spatium annorum octo, quot ab anno DCXVI usque ad DCXXIV excurrunt, assignandam esse. Id autem eruo ex Jona in Vita S. Eustasii : narrat enim Agrestium e Luxovio in Italiam contendisse, indeque Aquileiam veniens em schisma Trium Capitulorum ebibisse, qua de re Epistolam ad Attalam scripsit. Tunc rediit in Galliam ubi turbas ciens Concilii Matisconæ indicendi causam præbuit. Ex his intelligimus Concilium coactum fuisse postquam Attala Bobiensem præfecturam obtinuit; ad illum enim tanquam ad suorum monachorum præsulem litteras suas Agrestium direxisse opinor. Cœpit autem Attala post obitum S. Columbani, nempe circa annum DCXVI. Post Concilium Agrestius SS. Romaricum et Amatum seduxit. Sed ambo dein errorem agnoverunt et acerba pœnitentia luxerunt, præsertim S. Amatus qui tantis macerationibus corpus affecit, ut ponderi succumbens, tandem anno DCXXIV, ut Pagius hic num. 7 probat, interierit. Ex hoc liquere arbitror Concilium inter annum DCXVI, quo Attala cœpit, et DCXXIV, quo Amatus desiit, habitum fuisse. Ut autem demus aliquid excursioni Agrestii in Italiam, schismati, et molitionibus ejus in S. Eustasium ante Concilium; vicissim autem deceptioni S. Amati, ejusque resipiscentiæ ac pœnitudini post Concilium, non mani conjectura sedem Concilio annum DCXVIII aut DCXX circiter constitueremus. MANSI.

et lib. 5, cap. 16. Cogentibus ergo cunctis, *Agrestius* simulate pacem postulat, quam ei *Eustasius* tribuit, ut habet Jonas.

6. *Floret S. Romaricus II abbas monasterii Habendensis.* — Ad num. 15 et 16. *Agrestius* aliquos ex fratribus monasterii Luxoviensis seduxit, eisque contemptum regulæ sancti Columbani afflavit ; quorum aliqui, et inter eos Agrestius misere periere : « Post hæc Amatus et Romaricus Eustasii patris indulgentiam postulantes ab eo recipiuntur, et in pristinum gradum restituuntur », inquit Jonas in Vita sancti Eustasii, postquam retulit ultionem divinam de quinquaginta et amplius monachis, et *Romarici* ac *Amati* monachorum culpam. *Romaricus*, relicta Clotarii regis II aula, sancti *Amati* consilio, et cum multarum rerum substantia monasterium *Luxoviense* petiit, et aliquot post annos non longe a flumine Mosella, adjutore sancto *Eustasio*, monasterium Sacrarum Virginum in proprio castro *Habendi*, seu *Habundi* vocato, in vertice montis Vosagi condidit anno circiter DCXX, cujus regimen post obitum *Amati* socii sui suscepit. Auctor anonymus suppar, qui sanctorum Amati et Adelphi abbatum Habendensium gesta etiam scripsisse videtur, sancti *Romarici* secundi abbatis Habendensis Vitam litteris mandavit. Eam recitat Mabillonius sæculo secundo Benedictino, observatque *Habendi*, Amato duce, floruisse collegium duplex, monachorum scilicet, seu anachoretarum, ac virginum, usque ad tempora Hunnorum, qui ineunte sæculo X cœnobium solo æquarunt. Post aliquot annos, non in eodem loco, sed ad radices montis trans Mosellam, opitulante Ludovico rege Arnulphi imperatoris filio, instauratum est monasterium, accrevitque in oppidum, *Remiremond* gallice appellatum, nunc nobilium virginum canonicarum illustre collegium. Omisit laudatus anonymus id quod cum Agrestio seu Agrestino contigit Romarico, ut supra diximus, sed illud ex Vita citata sancti Eustasii a Jona scripta supplendum. Ait anonymus eum obiisse « die, qua Dominus triumphans ex inferis ad superos victor remeavit », die scilicet Dominica, quæ passim ab antiquis dies Resurrectionis Dominicæ dicitur, ideoque die octava mensis Decembris anni sexcentesimi quinquagesimi tertii, quo Dominica in eumdem incidit. Interpolator enim Vitæ sancti Romarici addit : « Obiit idem pater plenus dierum in senectute bona VI idus Decemb. sceptrum quidem Austrasiorum tenente rege Sigisberto, Francorum vero Chlodoveo », paulo scilicet ante Sigiberti obitum ; cum prædixerit motus, qui post hujus mortem in Austrasia contigere, ut citatus anonymus indicat. Ei successit *sanctus Adelphius* in regimine monasterii *Habendensis*, seu *Romaricensis*.

7. *Floret S. Amatus primus abbas monasterii Habendensis.* — Quoad *sanctum Amatum*, monachum is induerat, dum adhuc adolescens esset, in Agaunensi cœnobio, ubi *cum jam annos triginta* totum se virtuti dedisset, majoris solitudinis secessum expetens, non procul ad cujusdam excelsi montis rupem se contulit. Ibi per triennium vixit cum maximo corporis sui ac divitiarum contemptu. Verum cum anno DCXIV *Eustasius* abbas Luxoviensis Bobium ad sanctum *Columbanum* mitteretur a *Clotario* totius Franciæ rege, Agaunum adiit, et per arctam et pæne præcipitem ad *Amatum* tetendit semitam, ut virum Dei videret. Deceptus postea *Amatus* ab Agrestino monacho culpam tandem agnovit, et diebus ac noctibus jugiter orationibus incubuit cum tantis macerationibus, ut ante mortem, cute et carnibus sublatis, ossa pura paterent. Anonymus qui Vitam ejus scripsit, de quo numero superiori locuti sumus, nec annum nec diem mortis ejus memorat. Sed cum mortuus sit paulo ante secessum sancti *Arnulphi* Metensis episcopi in eremum (siquidem a *Romarico* illuc deductus fuisse dicitur Arnulphus in Vita sua, nulla Amati mentione facta), apparet *Romaricum* jam abbatis Habendensis curam egisse. Quare cum secessum *Arnulphi* anno DCXXV contigisse existimemus, *Amati* primi Habendensis abbatis mors anno sexcentesimo vicesimo quarto consignanda videtur. Nomen ejus inscribitur Martyrologiis Adonis, et Usuardi ad diem XIII mensis Septembris ; Vita vero extat apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino.

8. *Commentitia legatio imperatoris ad Chosroen.* — Ad num. 17. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCIX, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno aliam legationem de pace cum Persis habenda, et ab eis expetenda ad Chosroen destinavit Heraclius. Eam iterum respuit Chosroes, dicens : Vobis minime parcam : donec Crucifixum, quem vos prædicatis Deum, solem adoraturi, abnegaveritis ». Quod et ex auctore Miscellæ narrat hoc anno Baronius ; verum, ut anno DCXV ostendimus, unam tantum legationem ad illum Heraclius direxit : nec istam mittere potuit ; cum legati anno DCXV in Persidem missi ibidem catenis constricti detenti fuerint usque ad annum DCXXI quo eos Chosroes occidit, ut supra observavimus.

9. *Constantinopolis fame et peste afflicta.* — Nicephorus in Breviario, prioris tantum mentionem facit, qua narrata ait : « Angebant hæc imperatoris animum, et magnopere terrebant (quod nempe legatos suos Chosroes ita inhumaniter habuisset). Accedebat et famis acerbitas, quæ sub idem tempus imperium Romanum invasit : cum nihil amplius frumenti ex Ægypto subveheretur : ex quo imperatoris annonæ magna ex parte suppressæ sunt. Sed et pestilens morbus tota urbe grassatus magnam civium multitudinem absumpsit. Quibus ex incommodis imperator summum in mœrorem ac desperationem redactus est. Jamque migrare in Africam cogitabat, et magnam opum vim, aurique et argenti copiam ac gemmarum eo præmiserat. Quarum rerum haud exigua pars cum jam appelleret, ingenti coorta tempestate naufragio periit. Hæc cum cives animadvertissent,

quoad in ipsis situm erat, impediebant. Ac demum patriarcha imperatorem ad templum vocans, jurisjurandi religione obstrinxit, non se ab urbe regia discessurum. Quibus ille cedens, tametsi præsentibus miseriis ingemisceret, eorum tamen voluntati vel invitus paruit ». Cum vero Persæ anno superiori Alexandriam ac Ægyptum in suam potestatem redegerint, fames ac pestis hoc anno cœpisse videntur; cum sequenti imperator annonam suppresserit, ut tunc videbimus.

BONIFACII V ANNUS 1. — CHRISTI 618.

1. *Fide Catholica in Anglis prosperante, Bonifacius papa gratulatur per Epistolam ad Justum Roffensem archiepiscopum.* — Qui primus Bonifacii papæ numeratur annus, idem et Redemptoris ponitur sexcentesimus decimus octavus, indictionis sextæ : cum ipse Pontifex in eminenti Petri cathedra collocatus, pastorali munere mentis oculis lustrans orbem, unde lugeat, conspiciens ubique tragœdias; ex restituta tamen jam pæne collapsa in Anglia Christiana religione, unde lætetur, reperit argumentum : quod scilicet, qui jam profugi rediissent episcopi, iterata Evangelii prædicatione, ex jacto semente manipulos læti referrent. Acceptis enim ipse Bonifacius litteris de conversione Eadvaldi (Adelnaldi, Eadhaldi) regis, ejusque sororis Edilbergæ, uxoris Eduini regis, admodum lætatus, primum omnium diligentem operarium Evangelicum digna remuneratione prosequitur, et amice congratulatur. Etenim scribens ad Justum Roffensem archiepiscopum, eidem pallium in signum elargitæ plenitudinis potestatis mittit. Extant quidem ipsæ Pontificis litteræ hic merito recitandæ, quæ sic se habent [1] :

2. « Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius.

« Quam devote, quamque etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas non solum Epistolæ a vobis directæ tenor, imo indulta desuper operi vestro perfectio indicavit; nec enim omnipotens Deus aut sui nominis sacramentum, aut fructum vestri laboris deseruit, dum ipse prædicatoribus Evangelii fideliter repromisit [2]: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quod specialiter, injuncto vobis ministerio, ejus clementia demonstravit, aperiens corda gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium. Magno enim præmio fastigiorum vestrorum, delectabilem cursum bonitatis suæ suffragiis illustravit, dum creditorum vobis talentorum fidelissimæ negotiationis officiis, uberem fructum impendens ei quod signare possitis, multiplicatis generibus præparavit. Hocque etiam illa vobis repensatione collatum est, qui injuncto ministerio jugiter persistentes, laudabili patientia redemptionem gentis illius exspectatis; et vestris ut proficerent meritis, eorum est salvatio propinata, dicente Domino : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Salvati ergo estis spe patientiæ, et tolerantiæ virtute : ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam Salvatoris ». Hæc dum Bonifacius papa inculcat, satis ostendit, profectionem ipsorum in Galliam non fuisse fugam, ut illuc amplius revertendi desierit animus, sed potius ad tempus factam secessionem, ut ibi redeundi tempus exspectarent opportunum; cujus rei gratia adeo eorum tolerantia a Bonifacio commendetur. Sed pergit Epistola :

3. « Susceptis namque apicibus filii nostri Eadualdi regis, reperimus quanta sacri eloquii eruditione ejus animum ad veræ conversionis et indubitatæ fidei credulitatem fraternitas vestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cælestis certam assumentes fiduciam, non solum suppositarum ei gentium plenissimam salutem, imo quoque vicinarum, vestræ quoque prædicationis ministerio credimus subsequendam : quatenus (sicut scriptum est) consummati operis vobis merces a retributore omnium bonorum Domino tribuatur. Et vere per omnem terram exisse sonum eorum, et in fines orbis terræ verba ipsorum, universalis gentium confessio, suscepto Christianæ sacramento fidei, protestatur.

« Pallium præterea per latorem præsentium fraternitati tuæ, benignitatis studiis invitati, di-

[1] Apud Bedam l. II. c. 8. — [2] Matth. XXVIII.

reximus : quod videlicet tantum in sacrosanctis mysteriis celebrandis licentiam utendi impertivimus : concedentes etiam tibi ordinationes episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordia, celebrare ; ita ut Christi Evangelium plurimorum annuntiatione in omnibus gentibus, quæ necdum conversæ sunt, dilatetur. Studeat ergo tua fraternitas hoc, quod Sedis Apostolicæ humanitate percepit, intemerata mentis sinceritate servare, intendens cujus rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis bajulandum susceperis : talemque te Domini implorata clementia exhibendum stude, ut indulti muneris præmia non cum reatitudine, sed cum commodis animarum ante tribunal summi et venturi Judicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater ». Hucusque Romani Pontificis Epistola.

4. *Heraclii pragmatica sanctio de numero clericorum Ecclesiis inservientium.* — Quod ad statum rerum Orientalium spectat, nihilo hic annus superiore felicior fuit, etsi non cum Persis res acta. Chaganus enim Avarum rex dolo sub pacis nomine decipiens Heraclium imperatorem suburbia Constantinopolitanæ urbis est deprædatus. Hæc pluribus tradunt Annales summatim ex Theophane relata ; et a Cedreno eadem repetita.

Edidit hoc nono anno sui imperii Heraclius, exigente Sergio patriarcha Constantinopolitano pragmaticam sanctionem, ne quis cooptaretur in clerum, nisi in defuncti locum subrogaretur. Accidebat enim ut procerum favore complures sese intruderent in eam Ecclesiam, adeo ut reditus ad alendos omnes non suppeterent. Id ergo cum ipse patriarcha jam statuisset, ab eodem imperatore ea quæ a se decreta essent, pragmatica sanctione firmari petiit, quæ sic se habet [1] :

5. « Etiam ea quæ sæpenumero ab hominibus excogitata præclare videntur, casus quidam forte fortuna supervenientes ad statum plane diversum traducunt. Quale quiddam cum nunc quoque contigerit, ut ad præsens mandatum respiceremus, nos incitavit. Quippe cum ii qui clero sanctæ majoris Ecclesiæ in hac urbe regia continentur, ejus res non mediocriter gravari perspexerint, multis sanctitatem vestram molestantibus, ut diversas personas in clerum recipiat, et in oratoria sanctissimæ Matris Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi qui Deus est, tam id quod est in Blachernis, quam quod in iis quæ Urbicii appellantur : adeo quidem ut inde diariorum quantitas (quæ alii quotidianas vocant distributiones) quæ ipsis datur, magnopere excrescat. Deinde petentibus ut aliqua etiam officia Ecclesiastica committantur aliis de quibus non exigua rebus ejusdem sanctissimæ Ecclesiæ utilitas proveniret. Cumque quod ita geritur, correctionem consequi petiverint : gratificandum tam sanctitati vestræ, quam iis qui dicto clero continentur, duximus ut certarum personarum numero circumscribantur indicatarum religiosarum ædium clerici, et qui Ecclesiastici ministerii officia gerunt : ita ut nemo possit inter indicatos clericos recipi, vel curas Ecclesiasticas suscipere priusquam aliquibus ex eorum ordine deficientibus, ad eum numerum, qui vobis universis placuerit, vel clerici dictarum religiosarum ædium, vel Ecclesiasticæ curationes redigantur.

6. « Hæc ergo vobis ita placita postquam nostras ad aures pervenerunt, precibus etiam nobis oblatis, ut per sanctionem nostram pragmaticam recte a vobis trutinata confirmarentur : non abs re nos, qui de commodis ejusdem sanctissimæ majoris Ecclesiæ Dei sollicite semper cogitamus, reapse precibus vestris annuendum duximus, dictamque sanctionem pragmaticam sanctissimæ apud nos Ecclesiæ largiti sumus, licentia vobis per eam concessa, ut eum qui manifesta emolumenta rebus Ecclesiæ affert, idque vel per donationem, vel pactiones, vel per supremam voluntatem, vel alia ratione beneficium id quod ei datur excedentia : prius etiam quam dicti clerici, vel Ecclesiasticorum officiorum administratores ad statutum numerum redacti fuerint, citra ullam prohibitionem, voti sui compos fiat, ordine sacrorum canonum nihilominus observando : sive is ipse qui hoc agit, in aliquem ex prædictis cleris recipi voluerit, aut officium Ecclesiasticum consequi ; sive animus ei sit alteri personæ hunc ordinem impetrare.

7. « Hæc igitur cum indicata sanctio pragmatica contineat : retulit ad nos in præsenti sanctitas vestra, diversas quidem personas indicatis cleris adscribi cupere vel Ecclesiasticum officium accipere, vel tale quid alteri cuipiam impetrare, sed vereri ne postea quidam eis negotia facessant, inquirendo, quanam re ad utilitatem rerum Ecclesiasticarum peracta, voti sui compotes facti fuerint ; quando post aliquod elapsi temporis intervallum eis hujusmodi probatio difficilis accidat. Et quidem alios nolle nota esse, quæ tum in ipsos, tum erga Ecclesiam facta sint : unde fiat, ut nonnulli ab iis faciendis revocentur, quæ ad utilitatem rerum Ecclesiæ spectant. Quamobrem ne per hanc occasionem id quod nuper ad ejus utilitatem est excogitatum, damni causam ei præbeat : nos scientes supra omnes alios sanctitatem tuam Ecclesiæ sanctissimæ conducentia sollicite curare atque perficere ; fiduciam ei præstamus, quod haudquaquam indicatæ sanctionis, etiam absque illa observatione quæ per eam exponitur, ad dicta duo capita pertinentia procuret, respiciens (ut solet) ad ipsum Deum qui omnium quidem religiosarum ædium inspector est, sed in primis sanctæ Dei majoris Ecclesiæ in hac ipsa regia urbe a qua citra intermissionem tot ac tantæ circa pias actiones expensæ proficiscuntur. Confidimus enim, quod etiam sola per se sanctitas vestra relatorum ab se capitum quodlibet examinans, in proposito negotio ea cum consultet, tum agat, quæcumque rebus Ecclesiasticis utilita-

[1] Novel. imp. I. II. Novel. IV.

tem sive manifestam, sive quæ ignota vulgo esse debeat, afferre possunt ». Quæ sequuntur (ut vides) litteris fuere grandiusculis exarata in græco etiam exemplaria latinis notis :

LEGI. DAT. VIII. KAL. MAIAS, C. P. DOMINORUM NOSTRORUM PIISSIMORUM PERP. AVGG. HERACLII ANNO NONO, ET HERACLII NOVI CONSTANTINI FILII IPSIVS ANNO SEPTIMO.

8. Huic inscriptioni adjicimus aliam itidem temporis hujus indicem, quam in Confessione Ecclesiæ sanctæ Cæciliæ in Urbe trans Tiberim positam legimus hisce verbis :

HIC REQVIESCIT THEODORVS V C GRÆCVS VIZ.....
TEVS QVI FVIT FIDELIS ET CARVS AMICVS MULTORVM Romanæ Rei-
PVBLICÆ JVDICVM AMICITIÆ CVSTOS BENIGNVS PIVS DOMVI SU-
Æ BENE PRÆPOSITVS. QVEM ETIAM LOCVM COMPARAVIT AVV.....
IORE ARCHIPBO TIT SCAE CECILIÆ SOLIDOS SEX. DEPOSITVS DIE QVAR-
TADECIMA AVGVSTI IND. SEPTIMA. ET EIVS FILIVS THODORIC. qui
BIXITM VII. DEPOSITVS IDVS OCTOBRIS IMPP. DD NN PIISSIMIS AVGG
HERACLIO ANNO NONO PC EIVSDEM DN ANNO OCTABO. ATQVE
HERACLO CONSTANTINO NOVO FILIO IPSIVS ANNO SEPTIMO IND.
SEPTIMA, QVI VIXIT ANNOS PLVSMINVS LXXV.

At quod audisti pretium datum pro sepultura: id quidem ex antiqua consuetudine quam S. Gregorius abolere conatus est, ut ipse testatur in Epistola ad Messalinum episcopum [1], ubi hæc ait : « Secundum nostrum institutum noveris nos illicitam antiquam consuetudinem a nostra Ecclesia omnino vetuisse, nec cuiquam assensum præbere ut loca humandi corporis pretio possit adipisci. Nam si Gentiles (ut arbitramur) viri Sichimitæ Abrahæ [2] pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda, sepulturam gratis obtulerunt, et vix magna ejus importunitate coacti sunt, ut pretium de loco sepulturæ perciperent : nos qui episcopi dicimur, de humandis fidelium corporibus, pensa quid facere debemus. Hoc ergo fraternitatis vestræ judicio committimus». Hæc Gregorius. Vides igitur post ipsius obitum ejus decretum de sepultura pretio non tradenda exolevisse. Sed quomodo juste pieque pro sepulturæ loco perpetuo conservando aliquid tradatur et accipiatur, tu consule canonistas id pluribus disputantes.

[1] Greg. l. VII. Ep. IV. Indict. I. — [2] Genes. XXIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6111. — Anno Æræ Hispan. 656. — Jesu Christi 618. — Deusdedit papæ 4. — Heraclii imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VIII *post consulatum Heraclii Aug.* VII, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui addit : *A die* XXII *Januarii mensis scribitur : imperii Heraclii junioris Constantini annus* VI.

2. *Quæ narrat Baronius de Anglis ad hunc annum non pertinent.* — A num. 1 ad 4. Narrat Baronius hoc anno *Bonifacium V* papam, acceptis de conversione *Eadbaldi* Cantuariorum regis, ejusque sororis *Edilbergæ*, seu *Edilburgæ*, uxoris *Eduini* Nordanhymbrorum regis, litteris, ea de re congratulatum esse *Justum* Rofensem archiepiscopum, eique pallium misisse. Et postea recitat ex Beda lib. 2, cap. 8, litteras Bonifacii, cujus initium : *Dilectissimo fratri Justo Bonifacius quam devote*, etc. Verum hæc Epistola anno tantum sexcentesimo vicesimo quarto scripta, post mortem *Melliti* episcopi Cantuariensis, cui Justus, qui episcopus Rofensis erat, non vero archiepiscopus, ut eum vocat Baronius, eo anno successit, ut mox demonstrabimus, postquam breviter quæ ante annum DCXXIV in Anglia contigerint, retulerimus.

3. *Non Justus, sed Laurentius auctor conversionis Eadbaldi regis.* — *S. Ethelberto* Cantuariorum rege anno sexcentesimo decimo sexto, mense Februario, vita functo successit *Eadbaldus* ejus filius, qui vivente patre *Christi fidem suscipere noluerat.* Quare *Mellitus* episcopus Londinensis, et *Justus* episcopus Rofensis ad partes Galliæ secedere coacti sunt, *Laurentio* archiepiscopo Cantuariensi beati Petri Apostolorum principis *flagellis simul et exhortationibus* animato, ut in Cantio remaneret. Is post illam exhortationem et flagella ad *Eadbaldum* regem venit, qui, ut audivit quæ ab Apostolo *Laurentius* perpessus esset, extimuit, « suscepit fidem Christi, et baptizatus, Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere ac favere curavit». Revocavit etiam Mellitum et Justum, *qui post annum, ex quo abierant, reversi sunt.* Quæ omnia a Beda lib. 2, cap. 6 narrata. Conversio itaque *Eadbaldi* regis non a *Justo*, ut scribit Baronius, sed a *Laurentio* peracta, licet Justus postea in eo erudiendo multam operam posuerit. Conversio illa contigit hoc anno, vel sequentis, quo *Laurentius* obiit, initio.

4. *Tempus conversionis Eadbaldi regis magis explicatur.* — Reditus pariter *Melliti* et *Justi* in Angliam, ad hunc annum vel ad sequentem pertinent. Fit quidem mentio regis *Eadbaldi* in litteris Bonifacii papæ hujus nominis V *Justo* anno DCXXIV datis, quemadmodum et in iis, quas idem Pontifex ad *Eduinum* Anglorum regem, a Beda lib. 2, cap. 10 recitatis, anno DCXXV, ut suo loco ostendetur, scripsit; sed non uti de conversione, quæ recens peracta fuerit, ut Bedam Baronius explicat. Ibi enim Bonifacius V *Eadbaldi* exemplum *Eduino* proponit, et ob curam in erudiendo Eadbaldo a *Justo* adhibitam, hujus prædicationi et ministerio vicinarum gentium salutem committit. Hanc Baronii interpretationem secutus est Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. ad Bonifacium V, qui arbitratus est, *Bonifacium,* quem Beda ibidem cap. 9 indicat, litteras accepisse ex Anglia de spe conversionis Eduini regis, post mensem Julium anni DCXXV datas, superstitem fuisse post diem XXV mensis Octob. ejusdem anni, quo tamen Anastasius illum sepultum fuisse diserte docet; quia, inquit Papebrocius, mensium III spatium, quod a fine Julii ad *Bonifacii* obitum intercessisset, angustum nimis est rebus ante litteras scriptas gestis, conversioni scilicet Athelvaldi seu Eadbaldi, Ethelburgæ ejus sororis, et Eduini cum ea matrimonio, ac conversioni. Verum anno DCXXV, post mensem Julium, neque de baptismo *Eadbaldi*, neque de baptismo sororis ejus actum, quia uterque hoc vel sequenti anno fidem Christianam amplexi sunt, sed tantum tunc de matrimonio *Ethelburgæ* cum *Eduino*, et de hujus baptismo sermo fuit, quod intra mensem unum fieri potuit, ac ante mensem Octobrem *Bonifacio papæ* significari, quem ideo nullum dubium esse debet, quin die XXV Octob. anni DCXXV, terræ mandatus fuerit; quod tamen Papebrocius in annum DCXXVI perperam differt, ut suo loco ostendam. Sed pergo narrare, quæ ab hoc anno ad DCXXV in Anglia gesta sunt, quia Baronius ea hoc anno narrat.

5. *Obitus S. Laurentii Cantuariensis archiep.* — Eodem libro cap. 7, recitat Beda mortem *Laurentii* archiepiscopi Cantuariensis, quem dicit sepultum esse *die quarto nonarum Februariarum*, post quem Mellitus Londini episcopus, sedem Dorovernensis seu Cantuariensis Ecclesiæ suscepit. Quot annos sanctus Laurentius Ecclesiam illam rexerit, non declarat Beda. Sed cum ibidem scribat, Mellitum *annis quinque* rexisse Ecclesiam Cantuariensem, et obiisse anno DCXXIV, *die octavo kalendarum Maiarum*, seu die XXIV mensis Aprilis, manifestum est, sancti Laurentii mortem accidisse anno sexcentesimo decimo nono, dum Sedes Romana vacaret; cum *Laurentius* die II mensis Februarii illius anni e vivis excesserit, et *Bonifacius V*, die XXV mensis Decembris ejusdem anni Pontifex Romanus consecratus fuerit. Quare *Laurentii* obitus a Sigeberto in Chronico anno Christi DCXIX accurate illigatus. Quæ mihi certa stabat sententia, cum apud Warthonum part. I Angliæ Sacræ, pag. 91, legi id tradere Gotselinum in Vita S. hujus præsulis adhuc Ms. Nam Gotselinus monachus Bertinianus, qui exeunte sæculo Ecclesiæ XI floruit, S. Laurentii Vitam scripsit, quæ deperdita credebatur. Illam nostro sæculo adornarunt, tam Henschenius ad diem II Februarii, quam Mabillonius sæc. II Benedict.

6. *Monachus fuit.* — Cointius anno DCXVI, n. 8, *Laurentium*, et Francum, et presbyterum fuisse contendit. Sed, ut observat Mabillonius ibidem, exploratum videtur, *Laurentium* ex Italia cum Augustino, non vero ex Gallia, in Britanniam profectum fuisse. Augustinus enim « archiepiscopus genti Anglorum ordinatus misit continuo Romam Laurentium presbyterum, et Petrum monachum», inquit Beda lib. 1, cap. 26, non missurus profecto, nisi quos Roma secum adductos, *Gregorio Magno* notos habebat. Ex quo apparet, etiam *Laurentium* monachum fuisse; cum nonnisi *monachos timentes Deum*, ut ait Beda lib. 1, cap. 25, ex Italia Gregorius in Angliam miserit. Quoniam vero rariores tum erant in monasteriis *presbyteri*, hos presbyteros non monachos appellare solebant, quo nomine *Beda presbyter* celebrari consuevit. Adde in Ecclesia Cantuariensi ab Augustino ad longa usque tempora nullos antistites, nisi monachos, præfuisse. Quæ duo Mabillonio recte observata. Quibus adde quæ Ordericus, qui Anglus erat, lib. 4, pag. 516, in eamdem rem habet : « Augustinus, inquit, et Laurentius, aliique primi prædicatores Anglorum monachi fuerunt, et in episcopiis suis vice canonicorum (quod vix in aliis terris invenitur) monachos pie constituerunt. Cœnobia multa et præclara construxerunt, et conversis instituta regularia verbis et exemplis tradiderunt ». Agit de Laurentio Baronius anno DCIV, n. 64, et an. DCXIV, num. 2.

7. *Gesta in Anglia anno* DCXX *et seqq.* — Mortuo sancto Laurentio *Mellitus* Cantuariensis archi-

episcopus, et Justus Rofensis episcopus « cum magna Ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria a Pontifice Romanæ et Apostolicæ Sedis Bonifacio, qui post Deusdedit Ecclesiæ præfuit, anno Incarnationis Dominicæ DCXIX », inquit Beda lib. 2, cap. 7, ideoque anno sexcentesimo vicesimo; cum Bonifacius V die XXIII mensis Decembris anni DCXIX Ecclesiam Romanam regere cœperit. Scripta illa Bonifacii, seu Epistolæ, de quibus loquitur Beda, ad nos non pervenerunt. Post hæc Beda ibidem refert, *Mellitum, postquam annis quinque* rexit Ecclesiam, ad cælos migrasse *anno ab Incarnatione Domini* DCXXIV, *die* VIII *kal. Maiarum*. Annus quidem in Bedæ versione Saxonica desideratur, sed reperitur in Additamentis Bedæ ætate paulo inferioribus, ut inquit Warthonus citatus pag. 92. Tum capite sequenti ait Beda, *Justum* suscepto episcopatu Cantuariensi *Romanum* episcopum Rofensem consecrasse, *data sibi ordinandi episcopos auctoritate a Pontifice Bonifacio;* cujus auctoritatis ista est forma : *Dilectissimo fratri Justo Bonifacius. Quam devote, etc.* Qua in Epistola narrat Bonifacius accepisse se ab Eadvaldo rege *quanta sacri eloquii eruditione, ejus animum ad veræ conversionis et indubitatæ fidei credulitatem* Justus perduxerit. Addit Bonifacius se ei pallium direxisse, ac concedere etiam *ordinationes episcoporum*. Ea itaque Epistola, quam Baronius hoc anno recitat, scripta *Justo*, non amplius Rofensi episcopo, sed Cantuariensi archiepiscopo, quem tamen Baronius *archiepiscopum Rofensem* perperam appellat, ideoque non ante annum DCXXIV data. Ad hæc *Edilburga Eduino* regi anno tantum DCXXV nupta, ut eo anno num. 8 ipsemet Baronius ostendit : ac denique ea ante matrimonium fidem Christianam profitebatur.

8. *Irruptio Chagani in urbem Constantinopolitanam.* — A num. 4 ad 8. Accessum Chagani *Abarum* regis ad muros urbis Constantinopolitanæ ejusque deprædationes, de quibus Baronius ex Cedreno ad annum IX Heraclii imp. Theophanes consignat anno Æræ Alexandrinæ DCX, qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur; qua in re inter Theophanem et Cedrenum convenit. Turbat tamen auctor Chronici Alexandrini, in quo anni duo desiderantur, a librariis omissi. Nam in editione Raderi, qua utor, post Indictionem VIII et characteres anni DXX, Raderus hiatum illum duorum annorum collocat. Tum quæ in eo Chronico sub Indictione IX recitantur, idem Raderus refert ad annum Christi DCXXIII, et quæ in eodem Chronico consequuntur, ad alios deinceps annos. In eo autem irruptio *Chagani* cum Indictione IX, ideoque cum anno Christi DCXXIII secundum Raderum, qui eam Indictionem mendosam existimavit, copulatur. Motus ad eam Indictionem corrigendam, ut conjicere licet, quia auctor Chronici Alexandrini semel et iterum asserit, irruptionem factam die Dominica, quam initio affirmat incidisse in diem V mensis Junii. Verum duo, qui desiderantur, anni notabantur Indictione X et XI et respondebant annis Christi DCXXII et DCXXIII, quod vel ipsa lectio ejusdem Chronici manifestum facit. Nam narratis, quæ pertinent ad Indictionem VIII seu annum Christi DCXX, narrat quæ pertinent ad Indictionem IX, qua et consignat illam deprædationem urbis Constant. ac postea refert, quæ sub Indictione XII seu anno Christi DCXXIV accidere. Quare Raderus hiatum illum inter Indictionem VIII et IX male interposuit : cum inter Indictionem IX et XII interjici debeat, ideoque in eo Chronico desiderentur anni Christi DCXXII et DCXXIII, non vero anni DCXXI et DCXXII, ut Raderus credidit, aliisque persuasit.

9. *Facta an.* DCXXI. — Auctor itaque Chronici Alexandrini scribit : « Indict. IX Heraclii XI post consulatum Heraclii Aug. XII, et a XXII ejusdem Indict. mense Jan. scribitur annus XI imperii Heraclii junioris Constantini. Hoc anno mense Desio, apud Romanos quinto Junii, feria prima, cum imperator Heraclius in Thraciæ partibus una cum præsidibus et præfectis atque clericis, imo et opificibus et plebeis et altera factione cum copiis non exiguis versaretur : Chaganus Abarum dux ad Longum Murum cum ingenti exercitu, per speciem pacis inter Romanos et Abares pangendæ accessit. Cumque Heracleæ ludi equestres instituti essent, hac fama excita est ingens hominum multitudo ex urbe felicissima Constantinopolitana. Sub horam autem quartam diei Dominicæ Chaganus, dato Abaribus per mappulam signo, omnes secum ad Longum Murum invadendum excivit, ingressique sunt Murum, illo extra cum quibusdam familiaribus manente, et ut fertur dixisse, se et mœnia ascensurum, et urbem occupaturum fuisse, nisi Deus arcuisset. Enimvero exercitus illius ingressus circa vesperam Dominicæ usque ad Auream portam, omnesque, quos extra urbem reperere, una cum suburbanis, quidquid in illis, vel hominum, vel jumentorum fuit inventum, in prædam rapuere. Invaserunt etiam templum SS. Cosmæ et Damiani in Blachernis, et Michaelis Archangeli trans urbem in Promoto, neque tantum ciboria et alia pretiosa abstulerunt; sed ipsam sacram aram in templo Archangeli, omnesque captivos cum præda secum trans Danubium, nemine prohibente, abduxerunt ».

10. *Quo Heraclius Constantinop. moratus est.* — Cladem illam, uti jam dixi, anno Christi DCXXI contigisse existimo, non quidem die V mensis Junii, quæ eo anno cadebat in feriam sextam, sed alia die ejusdem mensis cum feria prima concurrente (1). Qui

(1) In Codice, ex quo Changius versionem suam adornavit, omnis hic scrupulus, quem sibi Pagius conficit ex Chronico Alexandrino, tollitur; ibi enim in annum Heraclii IX, Indictionem VII, et Heraclii junioris VII, qui characteres sunt anni DCXIX, irruptio ista Chagani et Avarorum confertur. Qua in re Theophanes, Cedrenus, et Chronicon conveniunt. Annus enim Alexandrinus DCX mense Junio (cui excursionem hanc illigat Theophanes) in annum Christi DCXIX incidit. Hic autem trium chronographorum consensus certam ejus rei epocham ad sensum demonstrat, erratque Pagius, qui hic annum DCXXI, inferius vero ad A. 621, 4, annum DCXX illi assignat. MANSI.

error, non auctori, sed librariis adscribendus, quemadmodum et quod loco, *post consulatum Heraclii Aug.* x, in eo legatur, *post consul. Heraclii Aug.* xii, et denique loco, *annus* ix *imperii Heraclii junioris Constantini*, legatur *annus* xi. In eo enim Chronico crebræ librariorum mendæ occurrunt. Anno DCXXI *Heraclius* Constantinopoli moratus est, anno vero DCXXIII mense Martio profectus est in Orientem, ubi per aliquot annos mansit. Quare auctor Chronici Alexandrini hanc irruptionem cum eo Christi anno minime copulavit; quo etiam anno, non Indictio ix, sed xi, neque annus Heraclii xi, sed annus Heraclii xiii in cursu fuere. Cum quocumque itaque Christi anno citatos characteres copules, in aliquos eorum errorem irrepsisse, certum est. Eamdem *Chagani* irruptionem Zonaras et Nicephorus in Breviario historico pluribus referunt, sed sine certa temporis nota.

11. *Annona publica Constantinopoli suppressa.* — Ægypto et Alexandria anno DCXVI in Persarum potestatem redactis, cum nihil amplius frumenti ex Ægypto subveheretur, Constantinopolim fames invasit, ut anno superiori ostendimus. Quamobrem « hoc anno a præfectis panum civilium, seu sportularum, exacta sunt in singulos panes, per rationes, tria numismata, et postquam omnes satis dedere, statim mense Aug. ejusdem Indict. vi, omnes sportularum largitiones omnino sublatæ sunt », inquit auctor Chronici Alexandrini sub Indictione vi, quæ præsenti anno obtinuit. Gothofredus in Commentario Codicis Theodosiani lib. 14, tit. 16, qui est *de frumento urbis Constantinopolitanæ*, et tit. 17 qui est *de annonis civicis*, varia notabilia habet de annona, quæ Constantinopoli distribui solita erat, apud ipsum legenda.

12. *Pragmatica sanctio Heraclii Aug.* — Pragmatica sanctio ab Heraclio emissa, qua cavetur, ne quis cooptetur in clerum, nisi in defuncti locum subrogetur; quam Baronius hoc anno recitat, quæque græce et latine extat tomo ii bibliothecæ juris canonici veteris, pertinet ad annum sequentem; dicitur enim DAT. VIII. KALEND. MAIAS. CP. DOMINORVM NOSTRORVM PIISSIMORVM PERP. AVGG. HERACLII ANNO IX. ET POST CONSVLATVM EIVS ANNO VIII. ET HERACLII NOVI CONSTANTINI FILII IPSIVS ANNO VII. INDICT. VII. quamvis ibidem in versione latina *Indictio* vii omissa fuerit, quemadmodum et in exemplari, quo usus est Baronius, et præterea in eadem versione, loco, *anno* ix, legatur, *anno* xix, et loco, *anno* vii, scriptum sit *anno* xvii, error qui ultimus in textum græcum etiam irrepsit. Ex quibus intelligis, verum esse quod mox diximus, numeros sæpe in libris mendose describi, similesve errores auctoribus plerumque male attribui.

13. *Chronologia Heracliana Epitaphio confirmata.* — Ad num. 8, refert Baronius Epitaphium cujusdam *Theodori* a se, ut testatur, lectum in Ecclesia S. Cæciliæ in Urbe trans Tiberim, quod his verbis desinit : DEPOSITVS DIE QVARTA DECIM. AVGVSTI IND. SEPTIMA ET EIVS FILIVS THEODORIC. qui VIXIT. M. VII. DEPOSITVS IDVS OCTOBRIS IMPP. DD. NN. PIISSIMIS AVGG. HERACLIO ANNO NONO PC. EIVSDEM DN. ANNO OCTAVO. ATQVE HERACLIO CONSTANTINO NOVO FILIO IPSIVS. ANNO SEPTIMO INDICT. SEPTIMA (1). Verum Epitaphium illud anno sequenti positum, ut Indictio vii cum mense Augusto juncta certo denotat, quemadmodum tam anni Heraclii, quam ejus filii in ea memorati. Anno tamen sequenti, mense Octobri, non Indictio vii, sed Indictio viii in cursu erat. Quare ea Indictio mendose descripta. Nam ante sæculum Ecclesiæ octavum nullum in Italia Indictionis a kalendis Januarii inchoatæ in monumentis publicis exemplum occurrit. Ex duobus Heraclii postconsulatibus liquet tam ejus consulatum, quam imperii annos recte a nobis collocatos fuisse.

Deusdedit papa hoc anno e vivis excessit, annoque sequenti, die xxiii Decembris, *Bonifacius V* ei successit, ut anno DCXVII ostendimus.

(1) *Theodori* Epitaphium, alicubi mendose a Baronio exscriptum, accurate ex archetypo delineavit Antonius Maria Lupus, societatis Jesu presbyter, ac illud edidit in erudito Commentario ad S. Severæ martyris Epitaphium, pag. 25. Est autem :

HIC REQVIESCIT THEODORVS VC GRECVS VIZAN
TEVS QVI FVIT FIDELIS ET CARVS AMICVS MVLTORVM REI
PVBLICAE IVDICVM CVSTVS BENIGNVS PIVS DOMVI SV
AE BENE PRÆPOSITVS QVEM ETIAM LOCVM COMPARAVIT AVV VIC
TORE ARCHIPBO TIT SCAE CAECILIAE. SOLDOS VI. DEPOSITVS DIE QVIN
TADECIMA M AVGVSTI IND SEPTIMA ET FILIVS EIVS THEODORACI QVII
BIXIT M VII. DEPOSITVS IDVS (sic) OCTOBRIS IMPP DD NN PIISSIMIS AVGG HERA
CLIO ANNO NONO PC EIVSDEM DN ANNO OCTABO ATQ HERACLIO CONS
TANTINO NOVO FILIO IPSIVS ANNO SEPTIMO INDICTIONE SEPTIMA QVI
VIXIT ANNOS PLVS MINVS LXXV.

Recte, si quid video, Lupus conjicit, præmortuum potius Patri Theodoro, filium *Theodoracium* quam mendum ad Indictionem quod attinet in lapide suspicari, ut Pagius hoc loco habet. Si enim *Theodoracius*, *idibus Octobris*, *Indictione septima*, a kalendis Septembris inchoata obiit, et post aliquot menses, nempe die xv Augusti anni insequentis DCXIX, obiit pater ejus Theodorus, nodus omnis solvitur. Epochæ ergo imperii *Heraclii*, et *Constantini* ejus filii in Epitaphio adnotatæ, ad diem depositionis *Theodori* tantummodo pertinere videntur, non ad *Theodoracium* ejus filium, patri ante aliquot menses præmortuum; quapropter *Indictio septima* utrobique recte adnotatur; nam quæ mense *Octobris* statuitur, annum DCXVIII designat; quæ mense Augusto, annum DCXIX. Hinc omnis mendi suspicio sublata; neque de scalptoris vitio aut Baronii lapsu Pagius conqueri potest. Exploratissimum est autem, ut Pagius ipse monet ad A. D. 619, num. 1, annum Æræ vulgaris DCXIX notari formula IX *post consulatum Heraclii Aug.* VIII, ut ex Chronico Alexandrino liquet, a quo additur : « Et a XXII ejusdem Indictionis (VII) Januarii mensis scribitur annus Heraclii junioris Constantini VII ».

GEORGIUS.

BONIFACII V ANNUS 2. — CHRISTI 619.

1. *Concilium Hispalense.* — Sexcentesimus undevicesimus annus agitur, Indictionis septimæ, quo et nonus numeratur Sisebuti Hispaniarum regis secundum Chronicon Isidori : cum celebrata est in Hispania Synodus Spalensis, ita dicta, ut haud obscure titulus ejus significat verbis istis : « Synodus habita in civitate Spali, sub die iduum Novembrium, anno nono regnante gloriosissimo principe Sisebuto, Æra sexcentesima quinquagesima septima ». Sed licet ita titulus habeat, brevitatis causa, pro Hispalensis, Spalensis dicta videtur, sicut loco Hispalis, Spalis, cum non dubium sit intelligi de præclarissima illa civitate quæ in Bætica provincia est, cujus bene notus, qui eidem Synodo præfuit, episcopus Isidorus erat.

2. In hac autem Synodo controversiæ plures diversarum Ecclesiarum per sessiones singulas, quæ extant numero tredecim, sunt decisæ, et quidem satis erudite utpote S. Isidori, qui præfuit, doctrina examinatæ. In quibus obiter illud notamus, improbari ministros episcopi esse laicos. Sunt enim hæc verba in nona sessione, cum de œconomo statuunt ut sit clericus, sicut et alii : « Oportet nos et divinis libris et sanctorum Patrum obedire præceptis, constituentes, ut hi qui in administrationibus Ecclesiæ pontificibus sociantur, discrepare non debeant, nec professione, nec habitu ». Sed et illud observatione dignum vetari monachis omnem consuetudinem cum dicatis Deo virginibus : nam hæc in undecima sessione : « Ea circa monachos disciplinæ cautela servata, ut remoti ab earum peculiaritate, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum : sed nec abbati, vel ei qui præficitur, extra eam quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum pertinet, licebit; nec cum sola quæ præest frequenter eis loqui oportet, sed sub testimonio duarum aut trium sororum, ita ut rara sit accessio, et brevis omnino locutio. Absit enim ut monachos (quod etiam dictu nefas est) Christi virginibus familiares esse velimus, etc. » Ita sanctissimi Patres, non amplius his securitatis tribuentes, quam Adam et Evæ in paradiso Dei existentibus.

3. Quid autem actum sit cum hæretico Eutychiano ejus partis quæ dicitur Acephalorum, demonstrat decima sessio. Jam diaboli opera in Hispanias usque ex Orientalibus oris venenum diffusum erat, ut nisi quantocius eidem remedium parasset sanctissimus Isidorus, per facile illud potuerit Hispaniarum Ecclesias labefactare. Magno vero divinæ dispensationis beneficio impegit in scopulum, qui ex Oriente venenatas merces detulit in Hispanias : scopulum dixerim fidei robore fortem atque constantem Isidorum episcopum. Sed breviter totius duodecimæ sessionis progressum audi, quæ sic se habet : « Duodecima Actione ingressus est ad nos quidam ex hæresi Acephalorum, natione Syrus (ut asserit ipse) episcopus, duarum in Christo naturarum proprietatem abnegans, et Deitatem passibilem asserens : cujus dum nostris sensibus tanti erroris confusio patuisset, prolatis illi de incarnatione Domini nostri Jesu Christi testimoniis, sanctorumque Patrum sententiis recitatis, omni eumdem exhortatione ad veræ fidei rectitudinem sacerdotali modestia invitavimus. Qui salutaribus monitis pertinaciter per multos diuturnosque communionis conflictus renitens, tandem gratia divina edoctus, cunctis coram adstantibus, hæresim propriam abdicavit, duasque naturas et unam personam in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo confessus est, credens impassibilem naturam Deitatis, atque in sola humanitate suscepisse infirmitates passionum et crucis. Conversus itaque atque receptus susceptæ fidei confessionem cum stipulatione jurejurando protulit, atque ab omnibus purgatus apparuit. Talique pro merito gaudentes, Christo gratias egimus, quod eumdem post pravitatem hæresis, ad rectitudinem fidei divina gratia promovisset. Quem optamus, ut permanens in fide Christi pure ac devotissime conservetur ». Ita Patres.

4. Qui scientes quam infida esse soleat fides hæreticorum pœnitentiam præ se ferentium, ad

omne malum cavendum, vel quod per eumdem in Hispania factum esset, vel fieri post hæc posset; salubri inito consilio, sequenti Sessione quæ ultima est numero decima tertia, edito canone perfectam edidere doctrinam, qua penitus Acephalorum error confutaretur, parantes antidotum ad omnes morsus venenosi serpentis, perfectam de Incarnatione Domini confessionem ponentes, quam et singuli singulis subscriptionibus munivere octo numero qui Synodo interfuerunt episcopi.

5. *Sisebuti regis in Hispania obitus.* — Porro ipse rex Hispaniarum Sisebutus hoc ipso anno nono sui regni ex hac vita transivit ad superos, pietate quidem vir insignis; de quo hæc apud Chronicon Lucæ Tudensis : « Adeo, inquit, post victorias clemens fuit, ut multos ab exercitu suo hostes in servitutem redactos, pretio illorum dominis dato, absolveret : adeo ut ejus thesaurus redemptio fuerit captivorum, Ecclesiam S. Leocadiæ præfatus princeps miro opere fundavit ». Fuisse ipsum moribus sanctum, scientiis eruditum, et in bello manu potentem, idem affirmat. Sed de Sisebuto rege hactenus, qui successorem habuit Reccaredum parvulum filium, qui ab obitu patris post sex menses itidem moritur : eique successit Suinthilla anno sequenti : qui pulsis iis qui nomine imperatoris aliquas tenebant in Hispania civitates, ipse solus monarchia potitur Hispaniarum.

6. *Capta a Persis Ancyra Galatiæ.* — Inter hæc autem in Orientem tumultus bellici in dies magis augentur, Persis Galatiam invadentibus, qui et Ancyram ejus provinciæ metropolim occuparunt. Tot cladibus obrutus Heraclius imperator, cogitur rursum cum Avarum rege Gajano inire concordiam, et petere pacem, paraturus anno sequenti expeditionem in Persidem, si liceret.

Anno periodi Græco-Romanæ 6112. — Anno Æræ Hisp. 657. — Jesu Christi 619. — Bonifacii V papæ 1. — Heraclii imp. 10.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IX *post consulatum Heraclii Aug.* VIII, ut habet auctor Chronici Alex. qui addit : *Et a* XXII *ejusdem Indict. Januarii mensis scribitur annus Heraclii junioris Constantini* VII.

2. *Epocha Synodi Hispalensis II.* — A num. 1 ad 5. Epocha Concilii *Hispalensis II* pro Ecclesiasticis negotiis, et contra *Acephalos* negantes duas in Christo naturas in una divina persona, tempore *Sisebuti* Hispaniarum regis celebrati, magnis tenebris circumsepta, quia nullus in eo temporis character exprimitur, et qui de eo locuti sunt, inter se non conveniunt. In exemplari, quo usus est Baronius, dicitur habitum « sub die iduum Novembrium, anno nono, regnante gloriosissimo principe Sisebuto, Æra DCLVII ». At titulus ille ab aliquo imperito positus. Nam annus DCLVII Æræ Hispanicæ in præsentem Christi annum competit; annus vero IX Sisebuti regis anno tantum sequenti, et quidem post idus Februarii, inchoatus est, ut anno DCXIV ostendimus. Quare in editione Conciliorum Labbeana dies idus Novembris et annus Æræ Hispanicæ retenti sunt, annus vero *Sisebuti* omissus. Isidorus Pacensis episcopus in suo Chronico tradit, S. Isidorum Hispalensem episc. illud celebrasse *anno septimo principis Sisebuti.* Rodericus Toletanus lib. 2, cap. 17, et Vasæus in Chronico eumdem Sisebuti regis annum exhibent, additque Vasæus congregatum esse *mense Decembri*, ideoque anno Christi DCXVIII juxta dicta anno DCXIV, ubi ostendi, *Sisebutum* circa finem mensis Februarii anni DCXII regnum iniisse. Horum trium historicorum sententia præferenda, et hæc Synodus ad annum superiorem retrahenda; si tamen mense Novembri aut Decembri celebrata sit, qua de re non satis liquet (1) Garsias annum nonum *Sisebuti* regis elegit, sed nullo ad id probandum argumento in medium allato.

3. *Obitus Sisebuti regis Hisp.* — Ad num. 5. Sanctus Isidorus in Chronico scribit, Sisebutum regem regnasse *annis octo*, *mensibus sex*, quibus Wlsa in Chronico *dies sexdecim* addit; ideoque mors ejus incidit in annum sexcentesimum vicesimum juxta dicta anno DCXIV, num. 40. Refert idem Isidorus, eum de Romanis bis triumphasse, quasdam eorum urbes pugnando sibi subjecisse, *Recca-*

(1) Synodus II Hispalensis ad annum superiorem DCXVIII pertinet, ut optime Pagius evincit; sed et constare pariter arbitror (qua de re Pagius ambigit) habitam illam fuisse idibus Novembris, illa enim dies anno DCXVIII in feriam secundam cadebat; cum vicissim idus Decembris anni illius feriam quartam signarent. Concilia autem ex veteri more feria secunda exordiebantur. MANSI.

redum, filium parvulum, ejus successorem *paucorum dierum* principem fuisse, et *Æra sexcentesima quinquagesima nona*, anno nempe Christi sexcentesimo vicesimo primo *Suinthilam* ei successisse. Ex initio Suinthilæ cum anno DCXXI a sancto Isidoro alligato intelligimus *Reccaredum* aliquot mensibus regnasse. Isidorus Pacensis illi tres menses assignat, et Wlsa *quatuor annos*, loco mensium IV a librario exaratos. Rectius Rodericus Toletanus citatus ait : « Post patris obitum princeps paucorum dierum, id est, septem mensium, consummatur ». Nam historicos *dierum* nomine sæpe menses vel etiam annos exprimere certum. Aurelius Victor loquens de Constantino juniori Constantini Magni filio anno CCCXVI nato, ut eo anno num. 1 ostendi, et die prima Martii anni CCCXVII Cæsare a patre dicto, ut anno CCCXV, num. 2 videre est, ait : « Constantinum, iisdem diebus natum oppido Arelatensi, Licinianumque Cæsares effecit » : et tamen Constantinus junior anno antecedenti in lucem prodierat. Mitto alia hujusmodi exempla.

4. *Pax Heraclium inter et Chaganum sancita.* — Ad num. 6. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXI, qui kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatur, refert Heraclium cum Chagano pacem iniisse, et inter utrumque pristina pacta renovata fuisse. Anonymus vero coævus in appendice ad Marium Aventicensem, postquam dixit, Heraclii « temporibus ad XIV usque imperii sui annum, et Chlotacharii gloriosissimi Francorum principis XL regni sui annum, multa Reip. partibus, ubique pæne a diversis gentibus dispendia inlata » fuisse, subjicit : « Hunni, Murum Longum interrumpentes et ad mœnia Constantinop. peraccedentes, cum prædicto imp. mutuo in muro stante colloquuntur; qui acceptum ab eo pacis pretium ad tempus recedunt ». Et nihilominus tam Theophanes et Cedrenus, quam Zonoras eam pacem *per legatos* sancitam scribunt. Auctor Chronici Alexandrini, qui eam irruptionem cum Indictione IX, seu anno Christi DCXXI conjungit, eo anno de illa pace mentionem non facit, quia, ut conjicere licet, narravit eam, vel in fine ejusdem anni, vel in alterutro duorum consequentium; qui cum in exemplari desiderentur, datur hinc locus conjiciendi finem etiam anni DCXXI in eo deesse. Ex verbis tamen ejusdem Chronici Alexandrini anno superiori recitatis colligi videtur, ipso irruptionis tempore pacem factam non esse. Sed nihil impedit, quin credamus sub ejusdem anni finem legatos ad *Chaganum* ab imperatore missos, nisi forte auctor Chronici Alexandrini, qui secundam Heraclii in Orientem profectionem ad annum DCXXIII spectantem, anno uno distulit, ut infra videbimus, eam irruptionem anno uno etiam serius recitarit. At semper scrupulus restat, cui potius credendum sit, an auctori, qui anno DCXXIV scripsit, an laudatis scriptoribus, qui plura post sæcula de eadem pace egere. Interim *Ancyra* Galatiæ metropolis a Persis capta, ut habet Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXI (1).

Bonifacius V, die XXIII Decembris Pontifex Romanus consecratus est, ut anno DCXVII ostendi.

(1) In chronologia invasionis hujus, quam anno superiori constituimus, recto cursu omnia fluunt. Igitur anno isto DCXIX, Indictione VII currente, et notato anno Heraclii IX, mense Junio, die decima quinta (ita enim emendandam censeo corruptam lectionem Chronici Alexandrini, in quo habetur die quinta feria prima; neque enim dies quinta in Dominicam cadebat, sed dies decima quinta) Chagani exercitus ad urbis C. P. mœnia successit, et postquam hostilia multa intulit, tandem ingentem prædam et captivorum turbam secum trans Danubium abduxit. Ita Chronicon Alexandrinum, cui Theophanes et Cedrenus consentiunt. Addit hisce Theophanes pacem seu inducias inter Chaganum et Heraclium compositas, easque consignat anno Alexandrino DCXI, qui a Septembri anni hujus cœpit. Ex quo intelligimus inducias hasce nonnisi post Septembrim hujus anni conciliatas fuisse. MANSI.

BONIFACII V ANNUS 3. — CHRISTI 620.

1. *Nicetæ patricio pecunias paranti ad bellum jussu imperatoris*, *Joannes Eleemosynarius mire præsto est.* — Vicesimus supra sexcentesimum annus adest, Indictione octava : quo Heraclius imperator, inita pace cum Avarum rege Gajano, totus est in expeditione paranda adversus Persas, sequenti anno contra eos moturus exercitum. Sed quod primum existimatur robur exercitus, pecunia cum careret, nec unde mutuo eam acciperet, uspiam esset, vel aliquod a populis exigendi tributum spes

ulla reliqua remaneret, sæpe iisdem spoliatis a Persis; eo tandem adactus est, ut ab Ecclesiis et aliis religiosis domibus mutuo pecuniam quæreret, quam esset eisdem restituturus: sed et quod ea non satis esset, sacris usus est vasis aureis vel argenteis ad conflandam pecuniam, qua posset militibus pro templis ipsis certantibus stipendia solvere. Hæc autem de pecunia et vasis sacris in pecuniam conflatis, Theophanes sic habet: « Sumptis autem mutuo venerabilium domorum pecuniis, a penuria coarctatus, accepit etiam Ecclesiæ magnæ multa candelabra simul et vasa ministratoria: quibus conflatis, exarari fecit in his nummos aureos et argenteos plurimos ».

2. Porro collectio istiusmodi pecuniarum non facta est Constantinopoli tantum, sed et in aliis totius imperii civitatibus, in quibus pretiosum aliquid inventum esset, legati sunt in Orientalem universam plagam ab imperatore quæstores viri quidem insignes: Alexandriam autem et in universam Ægyptum missus est Nicetas patricius, de quo superius diximus. Hic igitur cum Alexandrinæ Ecclesiæ pecunias in fiscum inferre conaretur, nactus est adversantem Joannem Alexandrinum episcopum, qui cuncta soleret in pauperes erogare, cum negaret se daturum, quod suum non esset, sed pauperum. At quomodo hæc altercatio memoria digna transacta sit inter ipsum Nicetam patricium, atque Joannem, petamus a Leontio Neapolis in Cypro episcopo, qui omni sinceritate res ab ipso Joanne gestas scriptis mandavit [1]. Sunt ea hujusmodi quæ in magnam admirationem legentem adducant, ut nisi essent a gravissimo ejus temporis scriptore prodita, vix fidem apud aliquem invenirent. Sed hic totidem verbis reddamus: sic enim se habent:

3. « Accedens ad beatum Joannem patriarcham Nicetas patricius: Manus, inquit, imperatoris eget multis pecuniis, quas ad necessarios usus Reipublicæ quotidie consumat. Nam ipse quoque vides, in quantas angustias redacta sit Respublica. Oportet ergo, ut quæ temere et ad nihil quod oportet a te consumuntur, deferantur ad ærarium publicum. Ille autem nihil propterea conturbatus: Non est, inquit, justum, ut quæ regi cælesti sunt consecrata, prodantur regi terreno: est hoc enim plane sacrilegium, et non parvum in Deum peccatum. Sin autem tibi visum est sic facere: ecce quæcumque sunt Ecclesiæ, ea accipe, et fac ut volueris, si quidem nulla ratio ab hac te abducit sententia; mea enim voluntate ne obolum quidem dimittam eorum quæ sunt reposita ». Hæc quidem ipse: cui, eo quod causa esset Deo grata ut per Heraclium Persæ debellarentur, et sancta Crux vindicaretur ex ipsorum manibus, ad rem tantam divinitus aliæ, quas donaret Nicetæ patricio et quæstori, sunt suppeditatæ pecuniæ, ut proxime audies, magno miraculo, quod exigebat maxima causa, ipsa scilicet vindicatio sanctissimæ Crucis de manibus Barbarorum; pergit enim Leontius:

4. « Nihil ergo (nescio quomodo) ex eo repressus vir ille admirabilis Nicetas, vocat eos qui sequebantur, et statim jubet tollere pecunias, nihil aliud relinquens patriarchæ, nisi solas centum libras auri. Interim autem dum descendebant ii qui eas portabant, occurrunt quibusdam ascendentibus ad patriarcham, qui mellis amphoras afferebant ad eum, in quarum nonnullis inscriptum erat: MEL PRIMARIUM, in aliis autem: MEL FUMO CARENS. Postquam ergo hæc vidit patricius, et agnovit inscriptionem, significavit patriarchæ, ut ad ipsum mittatur una ex amphoris. Cum is autem cujus fidei hæc commissa fuerant, eorum (ut mos est) fecisset periculum, et deinde intellexisset quod in eis factum erat miraculum, et B. Joanni significasset quod sunt omnia auri plena; illico unum mittit ad patricium, quod inscriptum erat: MEL PRIMARIUM. Ad eum autem mittit etiam litteras, quarum hæc erat vis: Dominus, qui dixit [1]: Non te dimittam, nec te derelinquam; ipse pro iis, quas tua celsitudo nunc abstulit, pecunias reddidit alias: id autem tibi declarabit quæ nunc ad te missa fuit amphora, quæ est una ex iis. Scias ergo, quod Deum, qui spiritum et alimentum omnibus suppeditat, homo in quem cadit interitus, nequaquam poterit in angustum redigere ». Hæc breviter ad Nicetam patricium patriarcha. Pergit reliqua ita narrare Leontius:

5. « Porro autem præcipit etiam, iis qui ferebant amphoram, ut eis præsentibus aperiretur in conspectu patricii, et ei renuntiarent, quod aliæ omnes, quas vidit, ita se habent, et sic sunt auro plenæ. Cum eum ergo invenissent convivantem, ei tradunt Epistolam, ostendentes etiam amphoram. Quam quidem postquam vidit: Irascitur mihi omnino dominus meus, inquit; neque enim unam mihi solam misisset. Qui autem portabant, quomodo fuerat eis imperatum, cum in ejus conspectu aperuissent amphoram, et pecunias effudissent, annuntiabant fuisse reliquas auro similiter repletas. Cum vero perlegens Epistolam, invenisset quod homo Deum non potest in angustum redigere: ad se postea reversus, et timore repletus (eorum enim quæ non recte facta sunt pœnitentia cito movetur generosa virtutis amans anima): Vivit Deus, exclamavit, nec humilis Nicetas sustinebit tentare eum in angustum redigere. Cum statim itaque surrexisset, et quascumque ex Ecclesia sustulerat pecunias rursus sumpsisset, et ipsam quæ missa fuerat amphoram, quin etiam e suo libras trecentas addidisset; ascendit ad patriarcham, veniam petens inconsiderati consilii. Ille autem eum lubenter excipiens, neque ei exprobravit, neque aliquid locutus est quod ei afferret molestiam; sed verbis potius animum consolantibus et spiritualibus admonitionibus confirmatum amandavit. Ab eo autem

[1] Extat apud Sur. die XXIII Jan.

[1] Hebr. XIII. Jos. I.

tempore tanto fuerunt inter se conjuncti vinculo amicitiæ, ut etiam patriarcha fuerit ejus filiorum susceptor ». Hactenus Leontius de magno illo Dei eleemosynario, cui revera non semel e cælesti thesauro potentiæ divinæ, cui omnia parent, unde dare pauperibus posset, copiose Deus est elargitus: ne putes a tanto viro scriptas fabulas, cui testimonium perhibet septima Œcumenica Synodus, ex cujus Actis habetur expressum etiam Simeonis Sali Vitam ipsum scripsisse, necnon historiam sui temporis, incipientem a Mauritio narrare eas quæ fuerunt in Ecclesia perturbationes, qua caremus. Porro qui exscripsit ex prototypo, Metaphrasten paraphrastice aliquid addidisse ad Acta Leontii, non negamus, ut quæ postea addidit haud veritate constantia verbis istis :

6. *Joannes Eleemosynarius in Cyprum redit, et testamento facto moritur, miraculis clarus.* — « Hic revera bonus pastor, divinus, inquam, patriarcha, credens principi pastorum Christo, qui jubet[1]: Si persecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam ; cum esset Alexandria tradenda Persarum manibus, divina providentia illinc quidem recedit, migrat autem in suam patriam Cyprum, suum ei corpus largiturus, ut quæ eum aluerat : præsciverat enim jam appropinquare decessum ». Hæc, inquam, ab ipso addita, nulla est apud me dubitatio: etenim Persarum incursionem factam in Ægyptum diu ante contigisse, certum est ex iis quæ superius dicta sunt : quo tempore ipse nequaquam suam reliquit Ecclesiam, etsi latebras, ne captivus duceretur, captasse potuit. Cæterum hujus Alexandria profectionis alia causa longeque diversa fuit. Cum enim virtutem tanti viri Nicetas patricius cognovisset, optavit eum ducere ad imperatorem Constantinopolim, quo ab ipso percepta benedictione, securior ille ad Persicum bellum proficisceretur : id quod demonstrant ipsius verba Leontii, quæ sequuntur in hunc modum : « Is itaque, cujus sæpe mentionem fecimus, patricius Nicetas, accepta occasione ex eo quod Persæ irruperant, obsecrat virum divinum, ut veniat usque ad regiam civitatem, precibus et benedictione impertiturus imperatorem.

7. « Ille autem cum sciret qualis esset fides viri clarissimi, annuit quidem petitioni. Cum ambo autem nave veherentur, et jam essent in medio mari, incidunt in gravem tempestatem. Cum vero navis tam vehementer quateretur fluctibus, ut mox esset mittenda in profundum, visus est nocte illa, qua fuerat excitata tempestas, patricius in somnis videre patriarcham cum pauperibus aliquando quidem per totam navem circumcursantem, aliquando autem cum ipsis manus extendentem, et e cælis petentem auxilium. Cum autem jam in Rhodum insulam pervenissent, ipse ille patriarcha cum a se discessisset, revera vidit et non in somnis splendidum virum eunucho similem, aureum sceptrum habentem in manibus, ad eum accedentem dicere: Vocat te rex regum. Statim ergo accersito patricio, cum dixisset qualem habuisset visionem : Tu, inquit, o vir splendidissime, studuisti nos deducere ad eum qui regnat in terra ; qui autem cælum et terram et omnia sua tenet ditione, prior ad se accersit. Ille vero hoc dicto tristitia affectus et dolore repletus, non potuit quidem eum retinere : sed cum venerabilium ejus precum fructum jucunde accepisset, quam potuit officiosissime eum dimittit in Cyprum.

8. « Cum autem in suam civitatem pervenisset Amathuntem, jussit scribis ut scriberent testamentum, quod sic habebat : Joannes humilis quidem servus servorum Dei, propter autem mihi impositam pontificatus dignitatem gratia Christi liber, ago tibi gratias, Domine Deus meus, quod me dignum censueris, qui tua tibi offerrem, et quod ex mundi bonis nihil aliud sit mihi reliquum, nisi tertia pars nummi, quam ipsam jubeo quoque dari pauperibus, qui sunt mihi fratres in Christo. Quando enim Dei permissione creatus fui episcopus Alexandriæ, inveni in meo episcopatu circiter octo millia librarum auri : ex oblatione autem piorum collegi denis millibus plures his pecunias ; quas cum cognoscerem esse Christi, Christo etiam dare volui, cui nunc quoque trado animam.

9. « Cum hoc testamentum sic fecisset, ille magnus homo Dei deposuit spiritum in manus Dei viventis. In ejus autem sepultura fit miraculum, quod nulli cedit ex iis quæ unquam facti sunt mirabilia. Nam cum esset deponendus in æde oratoria admirabilium operum effectoris Tyconis, in quadam capsa, in qua erant condita duo corpora episcoporum ; videre licebat hæc mortua corpora veluti animata tribuere cultum beato corpori : nam a se invicem sejuncta in medium accipiunt. Et hoc quidem quod evenit in ejus sepultura, visum est multorum oculis ». Pergit Leontius alia narrare miracula, quæ post obitum ad ejus sepulcrum facta sunt; sed hæc satis ad institutum. Porro celebris est toto orbe Christiano memoria S. Joannis eleemosynarii, cultu sanctis debito honorata, quæ anniversaria die qua obiit, hactenus repetita in Ecclesia[1] magno præconio perseverat.

10. *Georgius Joannis consobrinus ei succedit in episcopatu.* — Joanne itaque ad superos (ut vidimus) evocato, hoc ipso anno, qui decimus ponitur sedis ejus (tot enim tradit Nicephorus vixisse in episcopatu) in locum ipsius suffectus est Georgius. Hunc illum esse consobrinum putamus ejusdem Joannis, de quo in Actis Leontius elegantem hanc scribit historiam :

« Magni Joannis consobrinus erat, nomine Georgius. Is contumelia affectus ab aliquo caupone civitatis vehementer fuerat morsus, et id ferebat gravissime. Id enim faciebat magnum quod erat inter eos discrimen, nempe et ejus cum magno

[1] Matth. x.

[1] Martyr. Rom. die XXIII Jan.

affinitas, et nimiæ sordes et humilitas ejus qui fecerat injuriam. Accedit ergo seorsum ad B. Joannem adolescens, lacrymis et dolore cordis, quo angebatur, deplorans injuriam. Cum sic eum vidisset victum ab omni perturbatione patriarcha volens eum demulcere et veluti recreare : Et ausus est, inquit, omnino os adversus te aperire, et omnino contumelia afficere aliquis eum, qui est mihi carissimus? Benedictus Dominus, rem in ipso faciam, ut admiretur omnis Alexandria.

11. « Postquam autem vidit eum propter id quod dixerat, paululum remisisse de animi ægritudine : Fili, inquit, mihi jucundissime : si revera vis meæ parvitatis esse et nominari consobrinus, para teipsum non solum adversus contumelias, sed etiam, si sit amplius aliquid dicendum, etiam adversus ipsa flagra. Vera enim nobilitas non ex sanguine et carne, sed ex virtute animæ accipit formam et characterem. Statim ergo accersito principe cauponum, ei denuntiavit, ne consuetum deinceps vectigal acciperet ab eo qui suum consobrinum affecerat contumelia, aut aliquid ex iis quæ ab eo de more dabantur Ecclesiæ. Propter quæ admirati omnes incomparabilem illius patientiam, intellexerunt omnes hoc esse supplicium, quod erat miratura tota Alexandria ». Hucusque Leontius. Porro quod antiquitus in more esset positum Ecclesiæ Alexandrinæ, ut defunctis illis episcopis qui præstantiores fuissent, et eam illustrassent Ecclesiam, aliquis ex eorum propinquis successor eligeretur (ut vidimus de Cyrillo nepote Theophili in locum ejus subrogato) inde ducimus argumentum, ut quem ponunt successorem Joannis Georgium, is fuerit ejusdem, quem diximus consobrinus. Sed de his satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6113. — Anno Æræ Hispan. 658. — Jesu Christi 620. — Bonifacii V papæ 2. — Heraclii imp. 11.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : x *post consulatum Heraclii Aug. IX*, ut habet auctor Chronici Alex. qui subdit : *Et a* XXII *ejusdem Indict. Januarii mensis scribitur annus Heraclii junioris Constantini* VIII.

2. *Heraclius ad debellandum Chosroen sacra vasa insumit.* — Ad num. 1. Quod narrat Baronius de sacris vasis ad conflandam pecuniam militibus distribuendam ab *Heraclio* insumptis, pertinet ad sequentem Christi annum, quia Theophanes recitat illud anno Æræ Alexandrinæ DCXIII, kalend. Septemb. illius Christi anni inchoato, et tam Anastasius in Hist. Ecclesiast. quam Cedrenus, et auctor Miscellæ ad annum XII Heraclii eamdem rem referunt. His accedit Zonaras qui ait : « Imperator cum exercitum hostibus parem non haberet, ac pecuniæ inopia laboraret : argentum et aurum ex magna Ecclesia et aliis sacris ædibus mutuatus, nummos inde cudit, collectumque ex provinciis populum militari disciplina exercet, ac socios accersit. Et post festum Paschatis, Sarbarum Chosroæ archisatrapam, cum magnis copiis contra Romanos missum, profligat, ejusque exercitum trucidat », anno scilicet DCXXII, ut suo loco videbimus.

3. *Annus emortualis S. Joannis Eleemosyn.* — Ad num. 2 et seqq. *Leontius* episcopus Neapoleos in Cypro, qui, ut ait Baronius num. 2, omni sinceritate res a sancto Joanne Eleemosynario episcopo Alexandrino gestas scriptis mandavit, locuturus de ejus morte cap. 14, ait : « Quando permittente Deo pro peccatis nostris, futurum erat, ut traderetur Alexandria sine Deo Persis,.... fugam arripuit in propriam patriam, videlicet in Cyprum, in civitatem suam ». Addit Leontius, *Nicetam* patricium Joanni amicissimum rogasse eum, ut veniret *usque ad reginam civitatem.* Sed cum in Rhodum navi pervenissent, et Joannes per Angelum vocaretur ad Deum, rediit in Cyprum, ubi animam Deo reddidit. Quare cum *Alexandria* in potestatem Persarum redacta fuerit anno sexcentesimo decimo sexto, ut anno DCXV, num. 2, ostendimus, et ex iis, quæ consequentibus annis retulimus, non solum Alexandriam, sed etiam totam Ægyptum eo anno amissam constet, fuga illa sancti Joannis Eleemosynarii ejusque mors ab eodem Christi anno removeri non possunt, ut jam observarunt Rosweydus in Notationibus ad Vitam sancti Joannis, Petavius in Notis ad Breviarium Nicephori, et Bollandus ad diem XXIII Januarii in commentario prævio ad hujus sancti Vitam. Nec est quod respondeat Baronius num. 6, sanctum *Joannem* nequaquam eo

tempore suam reliquisse Ecclesiam : « Etsi, inquit, latebras, ne captivus duceretur, captasse potuit ». Nam a quo id accepit Cardinalis doctissimus, qui quæ nos ex Leontio, ipse ex Metaphraste in Vita sancti Joannis refert ? Respondet Baronius, nullam apud se dubitationem esse, quin ea narratio a Metaphraste Vitæ Joanni addita fuerit. At eadem narratio, quod non animadvertit Baronius, apud Leontium, cujus verba mox recitavimus, legitur, ideoque Metaphraste eam Vitæ Joannis non addidit, sed ex Leontio hausit.

4. *Ejus Vita explicatur.* — Ad hæc quod recitat Baronius ex utraque sancti Joannis Vita, *Nicetam* scilicet patricium dixisse *Joanni* regnum arctari, et pecunia egere, ideoque quæ eidem a fidelibus sine parcitate erogabantur, daret imperio, et *Joannem* noluisse quidem dare, sed non restitisse Nicetæ patricio thesaurum suum auferenti, ut narrat Leontius cap. 4, et Metaphraste cap. etiam 4, longe ante mortem sancti Joannis contigisse oportet, et ante annum DCXVI, cum eo anno *Alexandria* a Persis expugnata fuerit, ideoque nonnisi ante illum annum *Nicetas patricius* ad eam mitti potuerit, ut Ecclesiasticas pecunias in fiscum redigeret. Quare ea pecuniarum collectio nihil commune habet cum illa, de qua num. 2 egimus. Hæc enim anno DCXXI imperata ; illa vero ante annum DCXVI contingere debuit.

5. *Dies ejus emortualis.* — Baronius num. 9 ait memoriam *sancti Joannis* die XXIII mensis Januarii, *qua*, inquit, *obiit*, hactenus repetitam in Ecclesia perseverare, et in Notis ad Martyrologium putat, hanc ipsam esse diem ordinationis ejus, quæ et natalis dici consuevit, asseritque agere itidem de eodem ea die Græcos, licet *natalis dies sit tertia Februarii.* Sed hac in re, ut notat Bollandus citatus, non solum a semetipso dissentit; sed etiam manifeste fallitur. Nam Leontius cap. 15, et Metaphraste cap. 14 tradunt, sanctum *Joannem* mortuum esse die sancto martyri Mennæ sacra, ideoque die undecima mensis Novembris, quo Syri, Ægyptii, Græci et Latini memoriam ejus celebrant. Quia tamen dies ille sancto Mennæ apud Orientales, apud Latinos sancto Martino Turonensi episcopo dicatus est, sanctus *Joannes* aliis diebus, prout cuique Ecclesiæ opportunum fuit, colitur; cujus rei varia exempla suis locis in medium adduxi. Petavius citatus, qui annum emortualem *S. Joannis* suo anno reddidit, ejus tamen episcopatus initium cum anno DCX, mortem vero cum initio anni DCXVI perperam illigavit, præsertim cum ibidem pag. 56 tradat, *Alexandriam* a Persis anno DCXVI fuisse occupatam ; nam hoc pacto sanctus Joannes anno DCXV ab ea urbe fugisset, imo et mortuus fuisset, antequam a Persis caperetur. Metaphraste quidem in sancti Joannis Vita num. 3, de episcopatu ejus loquens ait : « Heraclius tunc sceptra tenebat Romanorum ». Sed Metaphraste, ut inquit Bollandus laudatus, dum suæ chronologiæ Vitas sanctorum conformat, non semel aberravit. Nihil enim profert Leontius unde id confici queat. Quare nec Baronius, nec Petavius eorum verborum rationem habere debuerunt.

6. *Quot annis episcopus fuerit.* — Episcopus renuntiatus fuerat sanctus Joannes anno DCIX ; quare sedit tantum annos octo, eosque utrinque incompletos, non vero annos decem, ut legitur in Chronico Nicephori, et in Tabulis Theophani insertis, qui error neminem movere debet, cum idem Nicephorus annos XXII *Zachariæ* patriarchæ Hierosolymitano ante captam Hierosolymam assignet, qui tamen vix quinque annos in ea sedit. Baronius qui initium *Joannis* anno DCX perperam collocavit, Nicephori auctoritate innixus decem illos annos retinere voluit, ut videre est num. 10. Bollandus in laudato commentario num. 10, eumdem decem annorum numerum retinere volens existimat, *Joannem* anno DCVI electum patriarcham, post decem annos, anno DCXVI vita functum esse; quo pacto ejus decessorum initium et finis ei loco suo movendi fuerunt, ut in corrupta, quam de eis statuit, chronologia videre est.

7. *Leontius Vitam Joannis Eleemosynarii, aliaque scripsit.* — Accurate vero observat Bollandus Vitam *sancti Joannis Eleemosynarii* primum scriptam fuisse a *Joanne* et *Sophronio*, qui sæpe *sancti* a Leontio, et a Metaphraste *viri excellentissimi* nominantur. *Joannes* ille, vulgo *Moschus*, sive *Eviratus* cognominatur, auctorque est libri, qui inscribitur, *Pratum spirituale*, quod extat græce et latine, in cujus elogio lib. 10 præfixo dicitur, *Sophronium* Joannis Eleemosynarii demortui reliquias ad cœnobium sancti Theodosii, Indictionis VIII initio, anno scilicet Christi DCXIX vel currenti transtulisse. Sed Vita illa de sancto Joanne Eleemosynario non extat. Deinde ejusdem sancti Vitam scripsit *Leontius* Neapoleos, vulgo *Lemissa*, sive *Nemosia*, in insula Cypro episcopus, quam Metaphraste e Leontio aut integre descripsit, aut in compendium contraxit, paucis admodum in medium adductis, soloque primo capite contentis, quæ a *Leontio* omissa fuerant. Quare mirum est, inquit Bollandus, Leontio *Metaphrasten* a Baronio præferri ; præsertim cum post paucos a sancti *Joannis* morte annos Leontius Vitam illam in lucem emiserit. Baronius num. 5, ubi de utraque Vita agit, addit ex Actis haberi expressum etiam *Simeonis Sali* Vitam Leontium scripsisse, necnon historiam sui temporis, incipientem a Mauritio narrare eas, quæ fuerunt in Ecclesia perturbationes. Sed an. DXLVIII, num. 11, ubi de sancto *Simeone Salo* egimus, illius hallucinationis causam aperuimus. Tomo II auctarii græco-latini posterioris ad bibliothecam sanctorum Patrum editionis Parisiensis referuntur orationes duæ hujus Leontii, quarum prima « in sanctum Simeonem senem, qui Christum Dominum in suas ulnas suscepit » : altera « in festum Mediæ Pentecostes, in Cæcum a nativitate, et in sanctum Petrum ab Herode in carcerem detrusum », titulum præfert.

8. *Georgius episcopus Alexandrinus post*

S. Joannem Eleemosynarium. — Sancto Joanni successit *Georgius*, quem Baronius num. 10, hunc illum esse consobrinum putat ejusdem Joannis, de quo in Actis *Leontius* cap. 5 recitat quamdam historiam apud Baronium legendam, qui num. 11, hanc suæ conjecturæ rationem reddit, quod antiquitus in more esset positum Ecclesiæ Alexandrinæ, ut defunctis episcopis, qui præstantiores fuissent, *aliquis ex eorum propinquis successor eligeretur.* Sed, inquit Bollandus, id ducentis abhinc annis contigerat quidem in *Cyrillo* nepote Theophili, sed sæpius factum, non observatur. Deinde *Georgius* ille ea tunc ætate esse non potuit, ut patriarchæ fungi munere posset, qui Metaphrastæ ὁ νέος, id est, *adolescens* dicitur, et apud *Leontium* instar pueri flet, ut observavit Rosweydus. Anastasius in Hist. Ecclesiast. scribit : « Anno imperii Heraclii decimo, Georgius Antiochenus habetur antistes ». Verum Theophanes, quem Anastasius ibidem e græco in latinum vertit, ne verbum quidem habet de *Georgio* aut Antiocheno aut Alexandrino, prorsusque commentitium anno x Heraclii *Georgium* aliquem renuntiatum esse episcopum aut Alexandrinum aut Antiochenum. Is tamen Anastasii locus fucum fecisse videtur Baronio, eumque induxisse, ut mortem sancti *Joannis*, et *Georgii* ejus successoris initium cum hoc anno copularet.

BONIFACII V ANNUS 4. — CHRISTI 621.

1. *Heraclius divinam opem implorans, parat bellum in Persas.* — « Cum ageret Heraclius in imperio annum duodecimum, et annus esset Domini sexcentesimus vicesimus primus, mense Aprili, die quarta, Indictione nona (ita corrigendum pro decima) celebrata solemnitate Paschali, mox secunda feria vesperi motus est contra Persidem ». Hæc ex Theophane. Et paulo post : « Dimisitque filium suum cum Sergio patriarcha in urbe, disponendi causa negotia una cum Bonoso patricio viro sagaci et per cuncta prudenti atque perito. Scripsit autem et ad Gajanum regem Avarum preces curam agendi super Romanorum negotiis, tanquam qui secum amicitiam fuerit pactus, tutorem filii sui hunc appellans. Motus autem a regia urbe, exivit per locum qui dicitur Portæ, navigio iter agens ». Quomodo vero antequam in hostes proficisceretur, delectu habito, exercuit ad prœlium desides milites, narrat, cum et juramento se militibus loco parentis obstrinxit. Sed quomodo id tunc ab eo factum sit, itidem ex Theophane accipe : « Imperator venerandam Christi imaginem manibus sumens, illam videlicet, quam non hominis manus coloribus pinxit, sed Dei virtus, qua effectum est ut sine semine conciperetur in utero et nasceretur, id miraculo ante præstiterat ; ea, inquam, sumpta, juravit universo exercitui se una cum illis usque ad mortem strenue certaturum, militesque omnes loco filiorum habiturum. Ita benevolentia potius quam potentia sibi conciliavit exercitum, fortemque reddidit adversus Persas ejusmodi verbis :

2. « Videte, fratres et filii : quot inimici Dei conculcaverint regionem nostram, et urbes exterminaverint, et altaria concremaverint, et mensas incruentorum sacrificiorum sanguinibus homicidiorum repleverint, et Ecclesias, quæ flagitia non admittunt, flagitiosissimis repleverint voluptatibus ». His adjecit præcepta, quibus omnes commonuit sectari justitiam ac pietatem, et a peccatis penitus abstinere. Hæc omnia ex Theophane : reliqua petimus ex Cedreni Annalibus in quibus ista subjiciuntur, quibus allocutus sit Sergium patriarcham : « In manibus Dei, Deiparæ, et tuis relinquo urbem hanc, et filium meum. Inde magnum templum ingressus, atratus calceos pronus procubuit, et ita precatus est : Domine Deus et Jesu Christe, ne nos propter peccata nostra hostibus tuis irridendos præbeas, sed intuere in nos, ac miserere nostri, et victoriam de hostibus tuis concede, ne glorientur scelerati, et tuæ insultent hæreditati. Hunc ita animo demisso orantem videns Georgius Pisidensis, ita allocutus est :

> Nigrum, imperator, nunc indute calceum,
> Rubefacies tinctum cruore Persico.

« Inde Heraclius in manus sumpta Christi imagine, quam sine manuum opera effectam supra

retulimus, Euxinum mare adversus Persas navigavit». Sed quid ante hæc hostes? ex eodem sic accipe:

3. *Persarum copias victoriis elatas Romani divinitus superant ac profligant.* — «Interea Saes (Sain) a Cosrhoe Persarum rege cum magno exercitu contra Romanos missus, universum Orientem vastat: cumque ad Chalcedonem usque pervenisset, ibi aliquandiu assedit. Idem Heraclium simulata pacificationis spe ad colloquium de pactis invitavit. Et imperator Sais fallacibus verbis deceptus, mittit cum eo septuaginta de proceribus suis legatos ad Cosrhoen, quos Saes vinctos cum contumelia in Persidem adduxit. Sed Cosrhoes Sai, quod Heraclium vidisset, neque cœpisset, cutem detrahi, legatos Romanos in custodiam dari, maleque tractari jussit». Aderat tunc cum Sai Persarum exercitus duce Anastasius Persa, qui postea martyr fuit, et hoc anno Persas relinquens ad Christianos transfugit, de quo ista [1] in rebus gestis ipsius: «Erat ei quidam frater genere et commilito: ambo autem relati in numerum exercitus Sain, venerunt usque ad inclytam Chalcedonem. Cum autem divinus Heraclius eruptione facta in Persidem contra Sain retraxisset, rursum Persa exercitum aggressus est, et in suam regionem vehementi studio est reversus. Exercitum autem Persicum relinquit Anastasius, et refertur in alium multo meliorem et diviniorem». Prosequitur auctor, quomodo divertit Hierapolim, et ibi rudimenta quædam fidei Christianæ suscepit, ac demum Hierosolymam petens, ibi a Modesto curante illam Ecclesiam est baptizatus. Sed antequam ista videamus (quod ita temporis ordo postulat) bellica prosequamur ex iisdem Annalibus, in quibus hæc rursus de rebus gestis anni istius: «Alium deinde adversus Romanos ducem emittit, nomine Sarbarum: qui maximis cum copiis Asiam ingressus, Romanorum ditionem deprædatus est».

4. Dignum plane consideratione spectaculum, cum altera ex parte vides adstare Cosrhoen florentissimo pollentem exercitu, victoriis exsaturatum, tot tantisque triumphis ex subjugato tam in Oriente, quam in Occidente Carthaginem usque imperio Romanorum elatum, exuviis sacris onustum, quibus et vicisse non Christianos tantum, sed ipsum Christianorum Deum et Dominum Jesum Christum superbissime jactaretur, cum trophæo est illo potitus insigni, quo universa quæ sunt in terris atque apud inferos idem Dominus Jesus Christus subjugasse a colentibus eum fidelibus vere diceretur: eumdemque ipsum Cosrhoen tumido fastu Romanorum contemnentem imperatorem, quem quantumlibet indignis conditionibus ipsius amicitiam omni demissione poscentem recipere dedignatur. In adversam vero partem convertens oculos, Heraclium intueris ubique ab Orientalibus et Occidentalibus hostibus exagitatum, provinciis spoliatum, exercitibus omnibus sæpe privatum, a suis plerumque præfectis in tyrannos mutatis clusum, ipsumque tandem pro foribus urbis pro libertate pugnare coactum, eumdemque omni humana fiducia destitutum; a superis auxilium implorare, divinoque tantum auxilio fretum movere acies, quas non ipse, sed Christus ducat, universo exercitui conspicuus in imagine; atque ante altare procumbentem, dejectum humi pro suarum virium diffidentia, in signumque doloris atratum, atque animo consternatum.

5. Quidni desponderet animum, considerans robur Persarum invictum ac penitus insuperabile, quos, dum ipsum Romanum imperium florentissimum esset, tot bellicosissimi imperatores superare minime potuissent, imo ab iisdem victi plerique ipsorum indignissima pati coacti essent. Si tanta tunc pollerent iidem Barbari fortitudine, cum antiquis terminis retinerentur occlusi, a limitaneis Romanorum legionibus coarctati: quanta jure putaret modo eos præstare potentia, esseque viribus superiores, cum in Africam usque imperium propagassent? Quæ enim mens humana, hæc meditata, non langueseeret, et non deficeret penitus humanis viribus destituta cæcutiens prudentia carnis?

6. Sed tunc viribus auctus resurgit, cum didicit omnem suam in Deo collocare fiduciam, exemplo magni ducis, manu fortis, belligerique regis et prophetæ, dicentis [1]: «Ad meipsum conturbata est anima mea, propterea memor ero tui». Qui et quantum ex hoc sibi spondeat, alibi secure fatetur, ubi ait [2]: «In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos»: ipse scilicet Dominus Deus exercituum, Dominus fortis et potens, Dominus potens in prœlio [3]. Virescere sentit magis languescentem animum, dum eum irriguo divinarum promissionum infundit, dum recolit dictum a Domino [4]: «Confidite, ego vici mundum». Et: «Data [5] est mihi omnis potestas in cælo et in terra». Dumque Apostolico classico illa audit pronuntiata [6]: «Sancti per fidem vicerunt regna, fortes facti sunt in bello, et castra verterunt exterorum». Dumque scit magna fiducia dictum a Jonatha [7], et repetitum ab Asa rege Juda [8]: «Non est Domino difficile salvare, vel in multis, vel in paucis». Cum ille uno tantum milite armigero suo stipatus ingentes copias vicerit Philistinorum, iste vero longe impari numero fugarit prostraveritque decies centena millia hostium falcatis curribus septa; sed et cum in mentem revocat etiam absque militibus pugnasse aliquando pro populo Dei adversus hostes [9] cælestes acies, eosdemque penitus delevisse.

7. Talia vero tantaque de Deo sperare posse pietas suadebat, atque justitia promittebat. Militabat enim in castris ipsa religio, comitabatur vero justitia: sanctificat illa bellum, ista coronat. Quæ-

[1] Act. S. Anastas. apud Sur. die XXIII. Jan.

[1] Psal. XLI. — [2] Psal. LIX. — [3] Psal. XXIII. — [4] Joan. XVI. — [5] Matth. XXVIII. — [6] Hebr. XI. — [7] 1. Reg. XIV. — [8] 2. Par. XIV. — [9] 4. Reg. XIX.

nam unquam religiosior hac bellandi causa præcessit, qua sacrosanctum atque vivificum Crucis lignum Hierosolymis ablatum, et translatum in Persidem repetitur, atque tot damna et ignominiæ illatæ ubique sanctis Ecclesiis vindicantur, et quæ adhuc remanserant integræ defenduntur, et in omnibus pro religione ipsa servanda certatur? Quod unquam isto prœlio justius, quo cum justa quærantur, ingratissimi omnium principis, qui Romanorum armis amissum receperat regnum, injustitia propulsatur, adeo læso ab ipso jure naturæ, et jure gentium violato, atque divino penitus proculcato?

8. Quod igitur religiosum justumque suscepit bellum Heraclius, æque religiose ac juste aggreditur atque prosequitur, cum primum (ut vidimus) ex legis divinæ præscripto[1], hosti pacem obtulit, quam ille penitus respuit. His accesserunt efficaces ad Deum preces, cultusque justitiæ. Quæ vero quantave hæc secuta sint bona, anni singuli qui sequuntur significabunt: haud enim tot amplissima dona valuerunt anni unius periodo circumscribi. Sed quæ subjiciant superius dictis[2] Annales, audi summatim ista reddentes, quæ sui magnitudine volumen exposcerent:

9. « Ut Armeniæ fines intravit, occurrere sibi intellexit turmam equitum Persarum, quibus animus erat subito ipsum adoriri. Sed Romani qui in primo erant agmine, cum in hos incidissent, multis cæsis, ducem eorum vinctum ad Heraclium adduxerunt. Ingruente hieme, in Ponticam regionem deflexit Heraclius: cumque eum ibi hiematurum Persæ opinarentur, clam ipsis reversus in Persidem irruit. Hoc auditum Barbarorum animos dejecit. Et eorum ductor Sardarus nomine cum Romanorum avertendorum causa in Ciliciam duxisset, rebus suis metuens, necesse habuit Romanos a tergo subsequi. Cumque statuisset nocte quadam obscura furtim hostes lædere, accidit forte ut luna ea nocte emergeret. Itaque Romanos aggredi non ausus, montes occupat, atque inde digressus levia committit prœlia, in quibus omnibus Romana res fuit superior. Animos exercitui auxit imperatoris alacritas, qui audacter in primam aciem prosiliebat, ac pro suis propugnabat. Justa deinde conserta pugna, victores Romani Persicum exercitum deleverunt: tantum paucis quibusdam fuga elapsis, omnibus hostium impedimentis potiti sunt. Ob hæc Romani Deo et imperatori gratias egerunt. Cæterum Heraclius exercitu cum duce in Armeniam ad hiberna dimisso, Byzantium rediit». Hucusque in Græcorum Annalibus de rebus gestis hoc anno in Persas: quibus hæc adduntur ad alia ex Theophane in Miscella: « Porro Romani, extentis in cælum manibus, Deo gratias referebant, et pro imperatore, qui se bene probaverat, indeficienter orabant. Qui enim antea nec Persicum audebant pulverem videre, nunc immota inventa eorum tabernacula spoliant. Quis enim sperasset Persarum inexpugnabile genus terga daturum Romanis? » Hæc ibi et alia quæ narrata sunt totidem ferme verbis habentur expressa. Sic igitur tot tantaque Crux Christi dona largitur, vincens Persas, cum captiva detinetur a Persis.

10. *Anastasius Persa migrans Hierosolymam baptizatur.* — Sed jam quem transfugam ad Romanos reliquimus Persam voluntate Christianum, conveniamus, ejusque Hierosolymam proficiscentis et sanctum baptismum suscipientis vestigia consectemur. Acta enim ipsius ab auctore ejus temporis scripta esse noscuntur, cognitaque in Nicæno posteriori Concilio, quæ ista habent[1]: « Primum quidem post fugam ad Romanos, cum venisset Hierapolim, divertit ad quemdam Persam Christianum arte argenti conflatorem: et cum artem conflandi argenti exercuisset, manus quidem habebat intentas operi, animus autem semper et cogitatio in Dei amore versabatur et alebatur, eumque sibi adhuc magis accendebat, et ab ipso rursus inflammabatur vehementius. Quamobrem cum rogabat ille beatus, ut divinum baptismum consequeretur, et omnino a prioribus sordibus expurgaretur, et ab illa labe præstigiarum: ut non solum voluntate et electione, sed anima quoque et corpore esset purgatus, et fieret Christi partis, quam desiderabat, illius signatus signaculo. Cum ille autem ex Persis timeret periculum, et ideo morando, rem differret in futurum: interim quidem ad divina templa aditione magnum suum solabatur desiderium, et cum argenti conflatore ad ipsa adeunte ipse quoque simul adibat, et cum orante simul orabat. Et cum sanctorum miracula et certamina videret descripta in parietibus, de iis admodum diligenter rogabat. Cum vero audivisset, quales eis vita, mores, et virtus, et qualia propter Christum certamina, et qualem apud ipsum rursus fiduciam eis liceret consequi: non poterat amplius continere id quod ejus parturiebat animus, sed statuit proficisci Hierosolymam, et baptismum illic consequi.

11. « Cum ergo in sanctam pervenisset civitatem, et accessisset in domum cujusdam qui ipse quoque argenti conflandi exercitabat artem, ei aperit causam sui adventus, nempe quod vellet traduci ad pietatem et verum Dei cultum, et ad Christum adduci per baptismum. Ille autem eum adducit ad Eliam sanctæ Resurrectionis sanctissimum presbyterum: qui cum supinis (ut dicitur) manibus juvenem accepisset, de eo refert ad Modestum, qui sedi præerat Apostolicæ, et sic divinum baptismum assequitur, et venerandæ Crucis vere pulcher fructus ostenditur; et Anastasius, ex Magundat, transmutato nomine appellatur, sumpta denominatione a revocatione et ad meliora mutatione a priori infidelitate et præstigiis. Una autem cum eo baptizatur quoque quidam alius qui erat ejusdem etiam patriæ et regionis, cujus Anastasius, qui fuit ejus

[1] Deut. xx. — [2] Cedr. in Annal. an. xii Heraclii imp. ante eum Theophanes, Zonaras, et alii.

[1] Apud Sur. die xxii Januar.

quoque socius in perferendo pro Christo martyrio, et easdem est Edessæ coronas consecutus.

12. « Cum autem mansisset Anastasius octoginta dies apud presbyterum, quibus non licet egredi eos qui modo fuere illuminati : rogavit eum divinus Elias, quidnam de se deinceps velit. Ille autem rogavit ut habitum consequeretur monasticum. Cum vero ad hoc quoque annuisset presbyter (jam enim veluti ex quadam pellucida veste et ex decoro habitu et statu ostendebatur nobilitas animæ, et quali virtute futurus esset Anastasius, et ideo ipse facile cessit ejus precibus) venit cum eo post divini mysterii celebrationem ad monasterium sancti Anastasii, ut ejus quoque fieret mansionis particeps, cujus futurus erat virtutis socius, sicut etiam nominis. Ac monasterium quidem ad quartum lapidem erat remotum a sancta civitate, ei autem præerat Justinus vir et alioqui clarus et boni spiritus, variis donis ornatus. Quem cum simul cum multis quoque aliis rogasset presbyter, in monasterium admissus est Anastasius anno decimo (duodecimo), imperii Heraclii illius egregii et fidelis ». Hæc auctor : corrigendus est tamen numerus errore corruptus, dum id accidisse dicit anno decimo imperii Heraclii, cum liquido constet Sais ducis Persarum, sub quo Anastasius militabat, adventum Chalcedonem contigisse anno duodecimo Heraclii imperatoris.

13. Conveniunt his quæ dicta sunt de monasterio Anastasii, quæ habet Antiochus hujus et ipse temporis scriptor in Epistola ad Eustathium, dum ejusdem monasterii meminit, aitque : « Confugimus ad monasterium civitati propinquum, quod quidem ab Hierosolymis distat stadiis fere viginti, cui nomen abbatis Anastasii ». Deque Justino præfecto ejusdem monasterii ista habet : « Justinus hic Dei cum sit sapientissimus cultor, in illo suo monasterio, gratia præduce Christi, numerosam admodum confluentium eo loci adscivit congregationem, sic tenax et observans canonis ac cæterarum constitutionum Laurensis cœnobii, ut ab his neutrobi evariet, sui semper similis : adeo ut non facile quis uspiam inveniat inter vitæ communis professores, qui sic tueatur ac servet mordicus spiritualem vivendi sanctionem. Floret is, et quotidiana virtutum accessione succrescit, fitque magnus temporis progressu, ut ille olim eximius Isaac : ita ut et nos quoties aciem mentis in hunc unum pressius intendimus, ac veluti ad scopum recta collineamus, incredibili perfundamur gaudio. In omni circum regione tanti patris celebritas instar pellucidi luminaris micat, splendoremque suum ejaculatur. Semen est hic sancti patris nostri Sabæ ». Hæc de Justino abbate Antiochus ad Eustathium, a nobis hic relata tum ad pulchram consensionem utriusque historiæ demonstrandam, tum etiam ad declarandum sub quam sancto viro fuerit Anastasius spiritualibus institutis educatus. Porro conveniemus eumdem Anastasium iterum, cum martyrii candidatum eum agon excipiet.

Anno periodi Græco-Romanæ 6114. — Olymp. 350. — Anno Æræ Hispan. 659. — Jesu Christi 621.
— Bonifacii V papæ 3. — Heraclii imp. 12.

1 *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : « XI post consulatum Heraclii Aug. X et a XXII Indict. IX, mense Jan. scribitur, annus IX imperii Heraclii junioris Constantini », ut habet auctor Chronici Alexandrini, nisi quod errore librariorum, loco *post cons. Heraclii Aug.* X legitur, *post cons. Heraclii Aug.* XII, et loco *annus* IX, scribitur, *annus* XI, ut anno DCXVIII, n. 8 ostendimus, refellentes vulgarem opinionem, quæ hunc annum in Chronico Alexandrino deesse docet.

2. *Bellum Persicum anno sequenti inchoatum.* — A num. 1 ad 10. Bellum *Persicum*, quod per sexennium duravit, anno tantum sequenti inchoatum, ideoque Baronius, qui ejus exordium hoc anno collocat, anno uno illud anticipat. Theophanes quæ in eo gesta, accurate quidem narravit, et ex eo Cedrenus ac Miscella ; sed res uno semper anno citius quam contigerint, recitavit, cujus errorem Baronius secutus est. Quare quæ de anno primo belli Persici mox explicabimus postquam rerum hoc anno gestarum mentionem fecerimus, pertinent ad annum sequentem.

3. *Annus primus belli Persici præpostere collocatus.* — Theophanes anno Incarnationis secundum Alex. DCXII, kal. Septemb. superioris Christi anni inchoato, ait : « Heraclius divino ardore inci-

tatus, pace ex voto cum Abaribus composita, exercitus suos ab Europa in Asiam transtulit, invadendæque Persidis Deo opitulante consilium cepit », ubi Theophanes de re præsenti anno peracta loquitur, ut ostendit Cedrenus, qui anno Heraclii XII, quem kalendis Septembris hujus anni cum anno civili de more auspicatur, refert *tertia mensis Septembris, septimanæ quinta die*, Stephanum quemdam Alexandrinum nonnulla prædixisse de duratione imperii Saracenorum, quæ ipse recitat, postquam scilicet anno XI ejusdem imperatoris, eadem quæ mox ex Theophane narravimus, in medium adduxit. Quare Heraclius hoc anno ante mensem Septembrem ex Europa exercitum in Asiam transportavit, et die tertia Septembris, quæ hoc anno cum feria quinta concurrebat, *Stephanus* Alexandrinus vaticinatus est ea, quæ a Cedreno narrantur. Fallitur autem Cedrenus, qui de priore Heraclii ad Chosroen legatione ad annum IV Heraclii, et de secunda ad annum ejusdem imperatoris VIII loquitur, et ad annum XII ejusdem Heraclii aliam legationem ad Chosroen obtrudit, Baroniumque, qui eamdem ex eo recitat, in errorem induxit. Nam Heraclius semel tantum legatos de pace ad Chosroen misit anno scilicet DCXV, ut ibi demonstravi. Quare quæ Cedrenus et Baronius narrant de tertia legatione, referenda sunt ad annum DCXV. Neque enim *Saes*, cum quo dicitur *Heraclius* de pace colloquium habuisse, hoc tempore præfuit exercitui Persico, sed anno DCXV quo interiit : ac præterea copiis imperialibus in Asiam jam translatis colloquium illud haberi non potuit.

4. *Pax inter Heraclium et Chaganum sancita.* — Cum vero, Theophane citato teste, *Heraclius* copias in Asiam non transportarit, nisi pace jam cum Chagano facta, hujus irruptio ad urbem Constantinopolitanam, quam supra ex auctore Chronici Alexandrini, qui eam hoc anno recitat, narravimus, pertinere videtur ad præcedentem Christi annum, et pax ad præsentem ; ita ut sicut auctor Chronici Alexandrini secundam Heraclii profectionem in Orientem, ita et Chagani irruptionem, anno uno distulerit (1).

5. *Gesta anno sequenti in bello Persico.* — Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXIII, qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur, exorditur narrationem belli Persici, aitque : « Hoc anno mensis Aprilis die quarto, Indictione decima, Heraclius solemnitate Paschali peracta, feria secunda sub vesperam confestim arma moturus in Persidem perrexit ». Addit Theophanes, eum candelabra magnæ Ecclesiæ cudendis numismatis applicasse, et filium suum *Sergii* patriarchæ et *Bonosi* consilio rem communem administraturum in urbe reliquisse. Quamobrem cum anno sequenti Pascha inciderit in diem quartam Aprilis, eo anno die quinta ejusdem mensis, quæ fuit feria secunda, *Heraclius* ad bellum Persicum profectus est, non vero currenti, ut habet Baronius, quo Pascha celebratum die XIX Aprilis. Vidit difficultatem Baronius, aitque Indictionem *nonam*, loco *decimæ* reponendam esse. Verum vim argumenti non elidit, quia Indictione nona Pascha celebratum est die XIX Aprilis, ut mox dixi.

6. *Heraclius Persas vincit.* — Prima hæc expeditio *Heraclio* felix faustaque fuit. Nam, ut narrat Theophanes, ubi *ad Armeniæ fines intravit*, adversariorum dux vinculis mancipatus ad eum ductus est, illius comites fusi, reliquique armis deleti. *Ingruente vero hyeme* in Persidem irruit. Persæ levia sæpius iniere prœlia, in quibus omnibus semper superiores evasere Romani. Cæterum Persarum dux moræ impatiens, diviso in tria agmina exercitu, ex improviso apparuit. Verum Romani occupatis eorum castris, bellicum apparatum omnem diripiunt. « Imperator, relicto exercitu, duceque ei præposito, sub cujus cura hyberna in Armenia transigeret, Byzantium reversus est ». Sed hæc, ut jam dixi, anno sequenti peracta.

7. *S. Anastasius Persa militiam deserit.* — Ad num. 10 et seqq. Sanctus *Anastasius Persa* baptismum Hierosolymis suscepit anno sexcentesimo vicesimo, non vero currenti, ut habet Baronius. Acta enim ejus et septuaginta sociorum martyrum in Assyria passorum ab auctore coævo scripta, et a Simeone Metaphraste in compendium redacta, quæ Bollandus ad diem XXII Januarii, ex veteri græco Mss. latine reddidit, capite primo testantur, Anastasium in exercitu, quem *Sain* Persarum dux ducebat, militantem cum eo Chalcedonem profectum esse, indeque in Orientem, ubi relicta militia « Hierapolim concessit, ac divertit ad Christianum quemdam opificio argentarium, eique cohabitans artem eam addidicit, cumque eo operabatur. Exiguo igitur tempore cum Christiano illo viro commoratus, optimum animo desiderium concipit Hierosolymam adeundi, atque illic sanctum suscipiendi baptisma. Illud vero propositum Deo propitio exequuturus in sanctam venit civitatem, et viro Christum amanti, eamdem cudendi argenti artem profitenti, cohabitat ; cui cum omne animi sui desiderium aperuisset, expetere se nimirum, et Christo dare nomen, et sacro baptismate initiari, deductus est ab eo ad Eliam sanctissimum presbyterum sanctæ Resurrectionis », inquit anonymus citatus, qui addit, *Eliam* deduxisse eum ad *Modestum* eo tempore *vicarium Apostolici throni*, et peracto baptismate *Eliam* perduxisse illum ad monasterium sancti abbatis Anastasii, et a *Justino* illius cœnobii præfecto factum esse monachum, « Indictione octava imperante Heraclio piissimo et Christum amante anno imperii ejus decimo », qui

(1) Irruptionem Chagani in urbem Constantinop. neque in hunc annum, ut Pagius ad A. 618, 8, sensit, neque in annum DCXX, ut idem Pagius hic deducit, sed in annum DCXIX referendam esse chronologi omnes summo consensu docent, ut nos ad A. 618, 8, demonstravimus.
MANSI.

annus est Christi DCXIX, a die quinta mensis Octobris, et DCXX potiore sui parte. Sanctus igitur *Anastasius* anno sexcentesimo decimo septimo, quo *Saïs Chalcedonem* expugnavit, ut anno DCXVI ostendimus, in Orientem venit ; anno incerto ab exercitu secessit ; Hierapoli primum, mox Hierosolymæ, aurifabro cohabitavit usque ad annum DCXX, quo Christi fidem et monasticam vitam amplexus est, ut habent Hermannus ex editione Canisii, et Sigebertus in Chronicis, qua in re eis adhærendum esse, ex dicendis in morte S. Anastasii constabit.

8. *Sed aliquot ante præsentem annos.* — Baronius, qui laudata Acta non viderat, sed tantum quæ ex iis Metaphrastes excerpsit, ait corrigendum esse numerum, dum id accidisse dicit anno X imperii Heraclii ; cum liquido, inquit, constet *Saïs* ducis Persarum, sub quo *Anastasius* militabat, adventum Chalcedonem contigisse anno XII Heraclii imp. Ita ille num. 12, qui jam num. 3 retulerat ex Cedreno *Saen* a Chosroe Persarum rege missum Chalcedonem usque pervenisse, et imperatorem cum eo LXX de proceribus suis legatos ad Chosroen misisse. sed hunc *Saï* cutem detrahi et legatos male tractari jussisse. Verum Cedrenum valde hallucinatum esse, et ex unica imperatoris Heraclii ad Chosroen legatione tres confinxisse supra observavimus. Præterea falsum est, tot proceres ab *Heraclio* legatos destinatos : in ea enim legatione tres tantum fuere, uti auctor Chronici Alexandrini et Nicephorus testantur ; neque plures fuissent in secunda, si vere obita esset. Dicit quidem Petavius in Notis ad Nicephorum pag. 64, numerum istum apud Græcos littera ό indicatum expungendum esse, uti et apud Theophanem. Sed littera illa non habetur apud Theophanem editionis regiæ, neque in variantibus lectionibus, sed in Annalibus tantum Michaelis Glycæ, pag. 276, quod indicat, unum ab altero ingentem illum legatorum numerum, vel utrumque, a quodam fabulatore hausisse. Ad hæc *Saïs* ille, qui de pace collocutus est cum *Heraclio*, et legatos ejus ad *Chosroen* duxit, morti traditus est anno DCXV, quo legatio illa missa. Quare *Saïs* iste diversus est ab eo, de quo sermo in Vita sancti Anastasii Persæ. Bollandus in Commentario prævio ad laudata Acta paragrapho 2, scribit, tempus conversionis *Anastasii* ad fidem, et ejus martyrii ex ipsis Actis clarius esse, quam ut ulla prorsus elucidatione egeret, nisi summi chronologi novas sibi ultro hic difficultates creassent. Et quidem Petavius in Notis chronologicis ad Breviarium Nicephori asserit *Saen*, a Chosroe anno DCXVI missum Ægyptum occupasse, indeque ad Chalcedonem usque cum copiis profectum, *Heraclii* legatos secum in Orientem ad *Chosroen* deduxisse, eoque anno sanctum *Anastasium* in *Saïs* castris militantem, baptismum suscepisse, annoque DCXXII martyrium obiisse.

9. *Anastasius alio anno militiam deseruit, alioque baptismum suscepit.* — Verum ex dictis constat, Ægyptum et Alexandriam eo quidem anno in potestatem Persarum venisse, sed legatos *Heraclii* anno DCXV a *Sae* ad *Chosroen* perductos fuisse, et nonnisi anno DCXVII, quo Chalcedo a Persis subacta aut altero ex insequentibus, *Anastasium* militiam reliquisse. Infra vero visuri sumus ejusdem Anastasii martyrium ante annum DCXXVIII non contigisse, quod recte observavit Bollandus, qui tamen male confundit annum, quo Chalcedonem venit cum eo, quo baptizatus est. Ait enim docere Theophanem, *anno X Heraclii Persas Ancyram Galatiæ bello cepisse*, et cum Ancyra haud procul Chalcedone distet, eos ad eam urbem excurrisse. juxta hæc Nicephori in Breviario verba : « Quin Persæ longius insuper progressi, Chalcedonem properabant », ideoque præfectum exercitui Persico, dum eo anno Ancyram obsidione cingeret, Chalcedonem populabundum excurrisse. Verum *Chalcedo* anno DCXVII Persicæ ditionis facta, quam utrum Persæ postea deseruerint, incertum ; cui si præsidium imposuere, ad eam postea excursiones non fecere. Neque Nicephorus Bollando favet, cum occupationis *Ancyræ* ne verbum quidem habeat, et uti Theophanes ac Cedrenus, bis loquatur de obsidione Chalcedonis. Primo pag. 7, ubi ait, *Saitum* seu *Saen*, dum eam obsideret, ad colloquium imperatorem invitasse, et ab eo obtinuisse, ut legationem ad *Chosroen* destinaret. Et secundo pag. 11, ubi narrata Hierosolymorum occupatione, quæ contigit anno DCXIV, subjicit verba a Bollando de Chalcedone mox recitata. Quare Nicephorus confirmat quod scribit Theophanes, Persas scilicet Chalcedonem occupare non valentes, *præsidio ad eam obsidendam relicto*, secessisse, anno nempe DCXVI, aut saltem DCXV exeunte, et postea anno DCXVII expeditionem in illam instruentes, bello eam cepisse.

10. *Refellitur contraria sententia.* — Ad hanc expeditionem hæc Nicephori verba referuntur : « Quin Persæ longius insuper progressi Chalcedonem properabant », ad quam et venere, cum ab illis expugnatam fuisse affirmet Theophanes. In eo itaque peccat Bollandus, quod annum, quo Anastasius Chalcedonem profectus est, ab eo quo baptismum accepit, et monachum induit, non distinguat. Nam inter expugnationem Chalcedonensem et baptismum susceptum triennii spatium interjectum fuit. Fallitur denique Bollandus quando existimat, *Sigebertum* in Chronico martyrium sancti Anastasii consignare anno DCXX, qui juxta eum est octavus Heraclii, quod eo anno tam ejus conversionem, quam mortem ac sociorum recitet. Sigebertus quippe Epitomatorum more res diversis annis gestas uno tenore recitat, et licet in imperatorum annis sæpius erret, non inde tamen sequitur, eum etiam errare in iis, quæ male cum imperatorum annis copulat. Recte itaque Sigebertus conversionem sancti Anastasii anno Christi DCXX narrat ; cum eo ineunte sacro lavacro tinctus fuerit.

BONIFACII V ANNUS 5. — CHRISTI 622.

1. *Heraclius in Persas pugnaturus ducit exercitum in Persidem, urbes capit, usque in Albaniam penetrat, fugiente Cosrhoe a facie ejus.* — Christi Redemptoris annus adest sexcentesimus vicesimus secundus, Indictionis decimæ : quo sancta Crux capta a Persis et in Perside collocata, sua potentia, imo ejus qui in ipsa passus est virtute corroboratos erectosque Romanos ad novas victorias provehit et exaltat; contra vero erectos superbia Persas, elatosque continuatis plurium annorum victoriis deprimit usque ad ipsius Cosrhois miserandum interitum. Ista, inquam, omnia non humana virtute sunt facta (nam ferme semper Persis vis Romana succubuit) sed Christi potentia, cujus veneranda imago præcedebat Romanos exercitus : quod etiam ipsi professi sunt Persæ, cum accidit secundum illud cantici Moysi [1] : « Quomodo persequebatur unus mille, et duo fugarent decem millia ? Nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos? Non enim est Deus noster ut dii eorum, et inimici nostri sunt judices ». Sed magna cum invidia Iconoclastarum, qui optassent pessumdatum potius Romanum imperium, quam prævia sancta Christi imagine vincere. Jam vero quæ hoc anno decimo tertio Heraclii imperatoris facta sunt, videamus.

2. Ut tantis a Deo augeretur hoc potissimum anno Heraclius beneficiis, etiam in eo ipsius erga Deum pietas intercessit, cum hæreticum hominem pravam hæresim sibi suadere tentantem confutavit, redarguit, atque a se procul abjecit. Ista quidem habet Sergius episcopus Constantinopolitanus in Epistola data ad Honorium Romanum Pontificem, recitata in Actione duodecima sextæ Synodi, verbis istis : « Ante aliquod certum tempus, cum adversus Persas confirmatus dominus noster et magnus victor imperator promovebat exercitum propter certamina a Deo sibi creditæ Christo amabilis Reipublicæ, et ad partes Armeniæ provinciæ pervenisset; unus ex principibus impiæ partis Severi execrabilis, nomine Paulus, in illis locis apparens, ad ejus pietatem accessit, sermonem pro sua errabunda hæresi proferens, et hoc profecto duntaxat satisfaciendo ; in quibus piissima ejus ac regalis magnanimitas (cum cæteris enim donis Dei etiam divinorum dogmatum locupletari scientia meruit) dum redarguisset ac depompasset pravam ejus impietatem, profanis ejus astutiis, sanctæ nostræ Ecclesiæ ut verus ejus propugnator recta atque immaculata diverso protulit dogmata, inter quæ et unius operationis Christi veri Dei nostri mentionem effecit ». Hæc Sergius, dum pravam suam sententiam imperatoris nomine nobilitare studuit, cum tamen non imperator, sed ipse esset hæreticus, licet adhuc occultus : nomine enim imperatoris (quod suis scriptis indidit) studuisse hæresim propagare, quæ inferius dicentur, ostendent. Haud namque concordat, ut redarguens Heraclius hæreticum Severianum duas in unum confundentem naturas, unam ipse cum eo operationem in Christo statueret. Sed de his suo loco inferius.

3. Quod autem pertinet ad ipsas res in bello gestas, eas (breviter licet) Græcorum reddunt Annales, vel qui ex vetustioribus monumentis a Cedreno sunt descripti, vel qui a Theophane : nos (ut anno superiori fecimus) quæ desiderantur in alteris, ex alteris concinne supplebimus. Qui vero ex Theophane ab Anastasio traduntur accepti, hæc habent :

« Anno imperii sui decimo tertio Heraclius profectus a regia urbe, celeriter in Armeniam properavit. Chosroes autem rex Persarum misit Sarmanazarim (quem alii vocant Sarnabazam) cum exercitu suo, ut in Romanorum terram intraret. Heraclius autem scribebat Chosroi, ut pacem amplecteretur ». Fecerat id etiam alias ante Christianus imperator (ut dictum est) ex divinæ legis [1] præscripto, qua jubetur, ut illaturus bellum in hostes, pacem prius eis offerat; quam si accipere recusent, tunc armis agendum. « Præmissa igitur legatione pacis, eam contestationem apposuit, quod si Chosroes pacem respueret, sciret (inquit auctor) se cum exercitu suo in Persidem ingressurum ».

[1] Deut. XXXII.

[1] Deut. XX.

Verum ventosa hæc visa est Chosroi comminatio imperatoris, cui nec tantum virium atque animi inesse putaret, ut tam ardua vel cogitare posset, nempe missum a Chosroe ingentem exercitum a tergo sibi relinquere, et ulterius procedendo caput petere, ipsumque aggredi regem tot tantisque victoriis gloriosum, cujus vel nomen etiam longe positis Afris territamento esset. Chosroi igitur omnia ista de Heraclio inania penitus visa sunt : non enim audere illum Persidi appropinquare putabat : verum eventa ipsum longe falli significarunt. Siquidem : « Imperator (subdunt Annales) duodecima kalendarum Maiarum die ingressus est Persidem. Quo Chosroes comperto, Sarmanazarim reverti jussit; et collectis ex tota Perside militibus suis, et traditis eis Sathin, velociter eos adunari Sarmanazari jussit.

4. « Heraclius autem, advocato exercitu suo, verbis exhortatoriis incitabat eos, dicens : Viri fratres, Dei amorem in mente sumamus, injuriam ejus requirere satagamus. Stemus igitur fortiter adversus inimicos, qui multa dira in Christianos operati sunt. Revereamur Romanum imperium, quod ejusdem ipsius est Domini, et non alterius : et stemus adversus hostes impiis telis armatos. Induamus fidem, nec timeamus interemptionem et interemptricem gentem; quia intra terram Persarum consistimus, et ingens fuga fert periculum. Vindicemus corruptiones virginum : recisa commilitonum membra nostrorum videntes, corde doleamus. Non sunt hæc nullam mercedem habentia, sed vitæ perennis præmia. Stemus vigilanter, et Dominus nobis cooperabitur, et perdet inimicos nostros ». Hactenus ex oratione imperatoris, non quidem ab historico (ut assolet fieri in profanis) oratoriis coloribus picta, arbitrioque eloquentis oratoris luculenter efficta, sed pure reddita ex verbis ejusdem loquentis, ac sincere descripta : in qua potius aliquid sit diminutum, quam additum. Sed pergit auctor :

5. « Cumque imperator his et aliis quamplurimis commonitionibus populum exhortatus esset, respondit ei unus pro omnibus : Dilatasti angustiam cordis nostri, domine, os tuum in admonitione dilatans : acuerunt sermones tui gladios nostros, et animos qui vinci nequeunt, effecerunt. Expeditos nos tuis verbis exhibuisti. Erubescimus in pugnis, te adspicientes, non procedere; et jussiones tuas in omnibus sequimur. Hæc nomine omnium dicta. Imperator autem sumptis militiis, mox ad Persidem interiorem accessit, igne comburens urbes et castra ». Vidisset plane, qui mente aliquid amplius quam corporis oculis intueri solet, Heraclio præstitum, quod olim Deus fuerat Cyro pollicitus verbis illis[1] : « Perge fortiter. Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo : portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam : et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum ». Etenim cum sæpe Romanis, ut Juliano et aliis, vitio datum sit, quod incaute nimis se ad perdendum exercitum in regiones Persarum immiserint, cum et longe præstantioribus numero atque fortitudine militibus polleret Romanus exercitus, et ex universo terrarum orbe suppeditarentur pecuniæ imperatori, ipsaque militaris disciplina vigeret, et longe infirmiores essent hostes, attriti sæpe ac bellis superati a milite Romano, quomodo non temeritatis nota fuisset sugillandus Heraclius, qui cum adeo paucis iisdemque collectitiis copiis ad nomen tantum Cosrhois fugere solitis, hostium provinciis post terga relictis, auderet in Persidem ingredi, et ipsum aggredi Cosrhoen : nisi certo scisset præire exercitum Deum ? Quod declaratum est illo signo, de quo in Psalmo[1] : « Cum pertransires in deserto, terra mota est : etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel ». Nam pergit auctor :

6. « Fit etiam terribile hic quoddam miraculum. In æstivo quippe solstitio æther sudore factus est madidus, animos Romani exercitus recreans, adeo ut hinc spem optimam sumerent, secundum quod sequitur : Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, et infirmata est : tu vero perfecisti eam ». Equidem (ut vidimus anno superiori) sicut luna non obfuit Romanis copiis, sed profuit, ita nec sol hoc anno iisdem fuit detrimento, eam benedictionem feliciter consecutis, qua dicitur[2] : « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem ». Ita quidem, cum ad imperium[3] Domini castra moverentur, et ad imperium ejusdem tabernacula figerentur. Sed videamus majora quæ sunt secuta, nam subdit idem auctor :

7. « Audiens præterea Heraclius quod Cosrhoes apud Gazacoten civitatem cum quadraginta millibus bellicosorum esset virorum, impetu adversus illum perrexit. Et præmissis quibusdam ab eo Sarracenorum sibi subditorum, Cosrhois occurrunt vigiliæ, et horum quosdam occiderunt, quosdam vero vinctos compedibus cum prætore ipsorum imperatori præsentarunt. Hoc comperto Cosrhoes, derelicta tam civitate quam militia, fuga usus est ». Quis neget ista divinitus facta, ut ob necem vigilum turpi fugæ tantus Persarum rex omnium quicumque fuerant potentissimus se suosque committat ? Accidit enim secundum divinum oraculum[4] : « Nullus stabit contra vos : terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram, quam calcaturi estis ». Et secundum illud[5] : « Per unam viam venient contra te, et per septem fugient a facie tua ». Sed quæ post fugam Chosrois Heraclius divino post præsidio fultus egerit, ista accipe ex Theophane in Annalibus : « At Heraclius insecutus, quosdam præoccupatos occidit; cæteri autem hac illacque palantes dissipati sunt.

« Cumque pervenisset imperator ad Gazacotensium civitatem, in suburbanis hujus reficiebat exer-

[1] Isai. XLV.

[1] Psal. LXVII. — [2] Psal. CXX. — [3] Num. IX. — [4] Deut. XI. — [5] Deut. XXXIV.

citum suum. Persæ vero qui confugerant ad eum, perhibebant, quod Cosrhoes fugiens, igne consumpserit omnia sata in locis illis, et pervenerit ad civitatem Thebatmam in Oriente sitam, in qua erat templum Ignis, et pecuniæ Crysilydorum (seu Crœsi Lydorum regis ut habet Cedrenus) et impostura carbonum : et his acceptis, idem Cosrhoes Damastager sive Dagasler, iter egerit. Imperator autem profectus a Gazacotensium civitate, pervenit Thebatmam, et ingressus in eam, igne combussit templum Ignis : et tota civitate combusta, persecutus est Cosrhoen in angustias regionis Medorum ». Hæc ex Theophane : in Annalibus vero Cedreni, non in Thebatma, sed in Gazacote fuisse thesauros regis et templum Ignis, traditur his verbis :

8. « Heraclius persequens, bellatores interficit, fugientes dissipat, urbemque Gazacoten capit. Ea in urbe fuit fanum Solis, thesaurus Crœsi Lydorum regis, et impostura carbonum. Ingressus autem in eam, abominandum offendit Cosrhois simulacrum et effigiem ejus in globi formam, referente palatii tholo tanquam in cælo sedentem. Circum erat sol, luna, et astra, quibus ille superstitiosus tanquam diis serviebat, circumstantibus sibi angelis sceptrigeris. Machinas porro impius paraverat, quæ eo ex loco guttas pluviæ instar emitterent, sonitumque tonitrus æmulum ederent. Hæc omnia, ipsamque Ignis ædem, totamque urbem combussit Heraclius : propereque Cosrhoen per angustias Mediæ insecutus, multas urbes, multosque agros vastavit ». Hæc ibi. Quæ cum audis, memoria pariter repete, quam vera sint, quæ superius dicta sunt, cum de captiva ducta Cruce Domini in Persidem actum est, eam nimirum ad demolitionem nefandorum idolorum, ad dejectionem superbissimi regis, et conversionem complurium Persarum esse perductam : quod declaravit eventus, ut tum ex his quæ hactenus facta intellexisti, tum ex iis quæ inferius suo loco dicentur, accipies. Sicut enim magno Philisthinorum et deorum ipsorum damno illata est captiva Arca in templum Dagon ; ita plane, sed longe majori jactura regni Persarum et superstitionis ipsorum, sanctissima Crux captiva in Persidem ducta est. At quid post hæc reliqua anni hujus parte Heraclius? accipe ex iisdem Annalibus ista referentibus :

9. « Imperator jussit populum (exercitum scilicet), tribus diebus divinum oraculum præstolantem, caste ac pure conversari : sicque responso accepto in Albania decrevit hieme commorari ». Quomodo autem id acciderit de divino responso, ita apud Cedrenum reperies : « Triduo exercitum lustrat, apertisque postea inviolatis Dei Evangeliis, invenit sibi mandari ut in Albania hiemet ». Frequentem fuisse ejusmodi consultationem divini numinis per Evangelii sive totius Sacræ Scripturæ Codicis apertionem, quæ superiori tomo dicta sunt, satis ostendunt. Enituit tunc in Christiano principe charitas vere Christiana in libere dimittendis quotquot captivos e Perside duxerat : nam audi reliquum itineris usque in Albaniam :

10. « Dum vero abiens iter ageret, habens secum copiosam Persarum prædam, haud paucos incursus a Persicis cuneis pertulit : ipse vero divina cooperatione triumphum de omnibus retulit. Cum vero vehemens tempestas et gelu eum occupasset in via, haberetque quinquaginta millia captivorum, compassus eis corde, omnium vincula solvit, indulgentiam ac libertatem omnibus tribuens : ita ut omnes cum lacrymis exorarent, etiam eum Persidis totius fieri liberatorem a mundi exterminatore et trucidatore Cosrhoe ». Hactenus de rebus ab Heraclio gestis hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6115. — Anno Æræ Hispan. 660. — Anno Hegiræ 1 inchoato die 15 Julii Fer. 6. — Jesu Christi 622. — Bonifacii V papæ 4. — Heraclii imp. 13.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : « XII post consulatum Heraclii Aug. XI et a XXII mensis Januarii scribitur annus X Heraclii junioris Constantini », ut ex dictis annis prædecentibus liquet. Hic enim annus prior est e duobus, qui in Chronico Alexandrino desiderantur.

2. *Hæresis Monothelitarum paulatim se prodit.* — Ad num. 1 et 2. Hoc anno *Paulus Monoculus* Severi sectator qui Theodosiopoli in Armenia habitabat, cum Heraclio Augusto collocutus, sese hæresim Monothelitarum profiteri testatus est. De eo enim Sergius patriarcha Constantinop. hæc ad Ho-

norium papam scribit: «Ante aliquod certum tempus cum adversum Persas confirmatus Dominus noster et magnus victor imperator promovebat exercitum, et ad partes Armeniæ pervenisset, unus ex principibus impiæ partis Severi execrabilis, nomine Paulus, in illis partibus apparens, ad ejus pietatem accessit, sermonem pro sua errabunda hæresi proferens, et hoc profecto duntaxat satisfaciendo, in quibus piissima ejus et regalis magnanimitas, dum redarguisset, ac depompasset pravam ejus impietatem, prophanis ejus astutiis sanctæ Ecclesiæ nostræ, ut verus propugnator ejus recta atque immaculata e diverso protulit dogmata, inter quæ et unius operationis Christi veri Dei nostri mentionem effecit». Hæc disputatio, inquit Lupus in Dissert. de VI Synodo cap. 1, fuit omnino Synodalis, facta, ut testatur in eadem Epistola *Sergius*, præsente *Cyro* Phasidis episcopo, Lazorum metropolita, atque in ea jussi sunt Armeni expungere profanum sacri *Trisagii* additamentum, recipere Synodum Chalcedonensem, penitus recedere ab *Eutychete*, et plena communione uniri Græcis, ut dicitur in Armena Historia a Galano publicata.

3. *Heraclius deceptus a Paulo Severiano.* — Porro Sergius Jacobita *Paulum Severianum*, Eutychianista Eutychianistam vocat hæreticum, quia nempe ejusdem erroris diversam factionem sequebantur. *Heraclium* Augustum ex tunc fuisse seductum, ostendit facta ab illo mentio de una operatione, et quidem *Cyrus* Phasidis episcopus adhuc Orthodoxus erat, profitens non solum dogmaticam sancti *Leonis* Epistolam, sed et duas operationes in Domino. Unde et illum inde deducere multis conatur *Sergius* per litteras in XII Actione VI Synodi lectas. De isto *Paulo* Acephalorum intra Armeniam capite loquitur Maximus martyr Sophronium, qui illum de hæresis origine accusabat, defendens: «Ubi erat Sophronius, dum Theodosiopolim ad Paulum Monoculum et Severi sectatorem scripsit (Sergius scilicet) misso etiam ad illum libello Mennæ et Theodori Pharanitani cum sua approbatione?» Fuit Theodorus Pharanitanus unus ex primis Monothelismi auctoribus, ut ex eo sancti Maximi loco liquet. Quare cum Heraclius currenti anno Armeniæ fines intraverit, ut anno superiori ostendimus, hoc etiam anno *Paulus Monoculus* impietatem suam detexit, quod recte a Baronio hic narratum.

4. *Primus annus belli Persici.* — Ad num. 3 et seqq. Est hic primus annus belli Persici, non secundus, ut autumavit Baronius, ideoque quæ de illo anno superiori narravit, ad præsentem pertinent; quæ vero ex Theophane hic explicamus, sequenti gesta sunt. Theophanes enim anno Æræ Alexandrinæ DCXIV, kal. Septembris hujus Christi anni inchoato, ait: «Hoc anno mensis Martii die decimo quinto, Indictione undecima (ideoque sequenti Christi anno) solvens ab urbe regina imperator magnis itineribus in Armeniam contendit. Persarum vero rex Chosroes Sarbanazam ad fines Romanorum invadendos summisit..... Imperator mensis Aprilis die vicesimo in Persiam irruptionem fecit: quod ubi rescivit Chosroes, Sarbarazam revocat, et collectis ex universa Perside copiis, iisque Saii duci commissis, quam citius Sarbarazæ adjungeret se, ut viribus unitis in imperatorem progrederentur, edixit». Refert postea Theophanes, *Heraclium* in mediam ipsam Persidem velocissime penetrasse, et obvias quasque urbes et vicos igne devastasse, ac in Albania hyemasse, ubi Persas, quos ad quinquaginta millia captivos secum ducebat, *pro innata sibi misericordia a vinculis solvit*, quæ ex Anastasio fusius Baronius narrat.

5. *Nomina ducum a Chosroe adversus Heraclium missorum.* — Petavius in Notis ad Breviarium Nicephori pag. 62 dicit, quinque omnino duces a *Chosroe* contra Heraclium missos; sed sex ego invenio. Primus est *Raxates*, de quo locuti sumus anno DCXII, num. 3, et cujus Baronius non meminit. Secundus est *Sais*, quem *Saitum* Nicephorus appellat, et a quo Ægyptum et omnem Orientem vastatum refert. Huic Chosroes pellem detrahi jussit anno DCXV, ut eo anno n. 7 ostendimus. Tertius est *Sarbarus*, ut eum vocat Nicephorus, vel *Sarbanazas*, ut a Theophane et Cedreno, vel *Sarbarazas*, ut ab iisdem vocatur ad annum Heraclii XIII. Quartus est *Sarablancas*, de quo meminere Cedrenus et Theophanes anno Heraclii XIV. Quintus *Sais*, cujus iidem mentionem fecere, quique anno Heraclii XVI mortuus est. Sextus *Rasates* qui anno XVII Heraclii ab eo occisus est; sed incertum, an iste idem sit cum *Raxate*, cujus jam mentionem fecimus. Fit et alterius ducis mentio a Leontio in Vita S. Joannis Eleemosynarii, quem *Rasmizum* vocat, a quo loca sacra vastata scribit, quamvis id *Sarbaro* alii attribuant.

6. *Augusta Heraclium ad bellum proficiscentem comitata est.* — Auctor Chronici Alexandrini ad Indictionem XII, hæc narrat quæ pertinent ad annum sequentem, sicuti et quæ mox ex Theophane retulimus: «Hoc anno, mense Dystro, qui apud Romanos est Martius, quinta, et vicesima die mensis, festo Annuntiationis Dominæ nostræ Dei Genitricis imperator Heraclius cum liberis suis, Heraclio, Epiphania seu Eudocia, et imperatrice Martina in Orientem est profectus, et ferias Paschales haud procul Nicomedia peregit (anno autem sequenti Pascha die XXVII. Martii celebratum). Post Pascha imperator cum Martina Augusta Orientem recta petivit, habuitque in comitatu Anianum Maximum domesticum. Liberi Constantinopolim reversi sunt». Quibus ex verbis liquet irrepsisse errorem in Theophanem, et loco, mensis Martii die XV, legendum esse, mensis Martii die XXV, seu κε, loco ιε, qui error non Theophani, ut putat Petavius citatus, sed librariis adscribendus. Quæ cum narratis a Theophane egregie concordant. Si Anastasius Indictionem undecimam a Theophane memoratam in sua versione posuisset, Baronius intellexisset, quæ de bello Persico hoc anno narrat ad sequentem spectare. Porro *Martinam* comitatam esse imperatorem

docet etiam Nicephorus, cujus verba anno DCXXV recitabimus.

7. *Initium sectæ Mahumeticæ.* — Duæ epochæ hoc anno inchoatæ, a quibus cum multa magni momenti pendeant, eo magis hic annotandæ, quo a Baronio prætermissæ sunt. Hoc enim anno *Mahometes* pseudo-propheta, cum in urbe *Mecca* in Arabia Felice sita apparuisset, ob innovatam religionem in discrimen vocatus, ex ea fugere coactus est. Ab ea fuga Æram suam, quam *Hegiram*, id est, persecutionem vocant, Mahumetani novi cultus annos ac durationem emetiuntur. Est ea apud Mahumetanos omnes ac Orientalium regionum incolas celeberrima, initiumque ducit a die decima sexta mensis Julii, quæ hoc anno in feriam sextam incidebat. Natus erat Mahometes, ut habet Georgius Elmacinus in Historia Saracenica, in urbe Mecca, die duodecima mensis Rabiei prioris, qui diei quinto Maii nostri respondet, ideoque anno Christi DLXX. Post completos annos ætatis XL prophetiæ munus sibi arrogavit, annoque ætatis XXIV, « publicata vocatione, jussit credere in solum Deum eumque colere et adorare; destruxitque idolorum cultum, præcepit circumcisionem : sancivit jejunium mensis Ramadani; quinque orationes; munditiem; peregrinationem ad templum Meccanum; et ne comederetur sanguis, morticinum, aut caro porcina : atque eos, qui hæc non observabant, bello vexabat, et oppugnabat », inquit Elmacinus, quo in rebus Saracenis explicandis, et Historia compendiosa dynastiarum edita a Gregorio Abulpharaiio secta Jacobita, qui uterque auctor Baronii tempore lucem non viderat, utemur, sicuti et variis aliis rerum Arabicarum chronographis et historicis.

8. *Elmacinus scriptor Christianus.* — Papebrocius in Historia chronologica patriarcharum Hierosolymitarum pag. 34 ait, *Elmacinum*, etsi non Christianum, Christianæ tamen historiæ valde studiosum fuisse, et quod præcipuum est, sincerum scriptorem. At eum Christianam religionem professum esse, docet Abrahamus Ecchelensis in *Eutyche Vindicato*, in Indice Mss. librorum, quo in opere ipse laudat, ubi etiam testatur, *Elmacinum* præter *Historiam Saracenicam* scripsisse Historiam ab orbe condito ad Mahometis tempora, et illius extare adhuc duo exemplaria, ex quibus quæ Ecchelensis citat, et ex ejusdem auctoris lectione eum Christianum fuisse manifestum redditur. Utitur Æra mundana Alexandrinorum, et aliquando Æra Diocletianea, a Christianis institutis et usurpatis. Eum fuisse *Jacobitam*, ex eo liquet, quod accuratum Catalogum patriarcharum Jacobitarum exhibeat, nulla fere Orthodoxorum patriarcharum mentione facta.

9. *Orthodoxi in Oriente Melkitæ appellati.* — Cum porro unus mihi scrupulus restaret, quod scilicet Elmacinus pag. 12 et alibi religionem Græcam *Orthodoxam*, Romanos vero *Orthodoxos* appellet, per litteras consului amicum Historiæ Arabum peritissimum, qui me docuit, id errori interpretis adscribendum esse, et ubicumque apud Elmacinum in versione latina vox *Orthodoxi* legitur, *Melchitæ* nomen substituendum, ut recte vidit Erpenius interpres pag. 247. Vox enim *Melkita* in usu est apud Christianos, qui lingua Arabica utuntur, et Elmacinus religionem Catholicam Romanam, seu Constantinopolitanam et Græcam appellat *Melkiticam*, Romanos vero seu Græcos *Melkitas* vocat. Neque enim Elmacinus, qui secta Jacobita erat, Græcos *Orthodoxos* appellasset, sed *Melkitas*, qui quidem Orthodoxi sunt, sed non in sensu ab Elmacino intento : ad quod Erpenius animum non advertit. Vox *Melki* designat hominem, qui imperatoris religionem sequitur, et hæc divisio, quæ etiamnum in Oriente in usu est, Marciani imperatoris, qui Dioscorum expulit, tempore exorta. Postea enim duo in Ægypto patriarchæ fuere, quorum unus *Orthodoxis* post eam divisionem Melkitis nuncupatis, alterque *Dioscori* sectatoribus, quorum numerus magnus erat, præfuit. Baronius de *Mahometa* sermonem non habet ante annum DCXXX, quo ejus mortem recitat. Porro annum Hegiræ currentem e regione annorum Christi singulis annis notabimus, ne identidem cogamur in rebus Mahumeticis narrandis initium annorum Hegiræ, quibus contigere, exponere, utque ex lectione Annalium Ecclesiasticorum major utilitas in lectorem redundet. Annos autem tam Olympiadum, quam Romæ conditæ prætermittemus, quia eorum mentio post hæc tempora vix apud auctores occurrit.

10. *Dagobertus rex Austrasiæ renuntiatur.* — *Clotarius II*, post annos decem quam Austrasiam Burgundiamque receperat, *Dagobertum* filium jam adultum una cum Pippino duce in *Austriam* misit, ut ibi rex fieret, atque regnaret. Quare ab episcopis et optimatibus regali solio Mettis impositus fuit. Fredegarius cap. 47, *octavo et tricesimo* regni Clotarii anno id factum ait. Sed, ut scribit Hadrianus Valesius lib. 18 Rer. Franc. vitiata esse vulgati Fredegarii exemplaria docent tres ipsius Codices scripti, in quibus, pro *tricesimo octavo*, XXXIX regni Clotarii annus notatur : docent et præter Hermannum Contractum auctor Gestorum Dagoberti ac Aimoinus qui cum Fredegarium transcribere soleant, et in ea re enarranda more suo ipsis *Fredegarii* verbis ambo utantur, emendatiora exemplaria nacti, *Dagobertum* anno regni XXXIX, Austrasiorum regem factum esse tradiderunt : quod maxime observandum est : quippe hoc initium regni *Dagoberti ;* cum in titulo illius capitis Fredegarius dicat : *De initio Regni Dagoberti*, et inde annorum regni ejus exordium sumat. Nimirum annos XVI regnavit *Dagobertus*, non post *Clotarii* patris sui mortem, ut ante Hadrianum Valesium recentes omnes Francorum historici putarant : sed annos sex vivo parente Austriam rexit, eoque anno regni XLV, Christi DCXXVIII mortuo, in tota Francia decennio regnavit. Dagoberti epocha cum Baronium, sicuti et ante H. Valesium, omnes alios latuerit, rerum Francicarum chronologia toto hoc fere sæculo in Annalibus Ecclesiasticis restituenda

erit. Catellus lib. 2 Hist. Comit. Tolosæ cap. 3, hæc de regni Dagoberti exordio e veteri Codice Ms. exscripsit : « Legitur in Chronicis quæ habentur in monasterio S. Dionysii, quod regnante Dagoberto rege Francorum, qui cœpit anno Domini DCXXII, et regnavit annis fere XVI, translatum fuit corpus S. Saturnini martyris primi episcopi Tolosani in Ecclesiam B. Dionysii sociorumque ejus » ; quod is anonymus addit revectum postea fuisse Tolosam. Illa Chronica nunc non extant, sed ex his verbis apparet Dagoberti initium alias ignoratum non fuisse.

11. *Quæ sibi retinuerit Clotarius.* — Clotarius *Dagobertum* super Austrasios regem sic instituit, ut tamen in sua potestate retinuerit, « quod Ardenna et Vosagus versus Neuster et Burgundiam excludebant », inquit Fredegarius. Itaque Austrasiæ regnum Neustriam versus Ardenna sylva, et Burgundiam versus Vosago monte sic circumscriptum multo minus quam antea patebat : *Clotarius* enim diœceses Remensem, Catalaunensem, Meldensem, Laudunensem et Cameracensem sibi retinuit cis Ligerim, cum multis aliis trans eum fluvium ac Rhodanum in Aquitania et in Provincia, quæ prioribus Austrasiæ regibus quondam paruerant. Baronius de initio regni Dagobertini anno tantum DCXXVI sermonem habet, de quo ibidem rursus agemus. Porro hallucinatus est idem Valesius, quando tam loco citato quam in Observationibus *de Annis Dagoberti primi Francorum regis*, tradidit, Dagobertum anno Christi sequenti inauguratum fuisse, ut enim anno DCXXIX, num. 10 videbimus, hæc inauguratio currenti anno peracta est, et quidem mense Martio, die hactenus incomperto. Ex qua observatione etiam liquebit, *Fredegarium* annos regum Francorum a Paschate non inchoare, ut aliquibus visum fuit ; alioquin cum hoc anno Pascha in diem quartum Aprilis inciderit, *Dagobertus* non anno Clotarii patris XXXIX, sed anno XXXVIII exeunte Austrasiæ rex creatus fuisset. Denique Fredegarium annum a kal. Martiis exordiri infra demonstrabimus.

BONIFACII V ANNUS 6. — CHRISTI 623.

1. *Annus tertius belli Persici post varia prœlia cum victoria Heraclii clausus.* — Adveniente anno Redemptoris sexcentesimo vicesimo tertio, undecima Indictione, ab Heraclio hæc gesta esse adversus Persas, produnt Annales [1] : « Anno decimo quarto Heraclii imperatoris Chosroes ducem exercitus constituit Sarablacam virum scelestissimum magna elatum superbia, tradiditque ipsi exercitum eorum militum, qui dicuntur Cosrhoitæ et Perozitæ, qui habebantur cæteris robustiores assueti prœliis, eumque adversus Heraclium misit in Albaniam : qui ubi illuc pervenerunt, nequaquam adversus imperatorem pugnare ausi sunt, sed tenuere loca angusta, quibus in Persidem iter clauderetur, exspectantes occasionem Heraclio insidiandi. Heraclius vero simul ac ver illuxit, escis ad usum exercitus largiter præparatis, per apertos campos Persidem versus iter faciebat. Sarablacas vero per angustias montium atque vallium acceleravit, et occurrit ei in Persidem properanti. De his autem Heraclius ad suos, ne timerent, verba fecit, utpote difficillimis itineribus fessos ; hortaturque alacriter pergere contra Chosroen. Exercitus vero parere renuit, adversantibus Lazis atque Absagis ulterius progredi. Cujus rei gratia in discrimina inciderunt. Etenim dum moras nectunt, alius dux Persarum, cui nomen Sarbaras, sive (ut alii tradunt) Sarbazanes, omni fultus potentia mittitur a Chosroe adversus Heraclium, quem insequebatur Saroblacas, qui eum ad prælium provocare minime audebat, exspectans Sarbaram jam adventantem.

2. « Quod cum Romanus exercitus comperisset, intellexit quam proficuæ hostibus moræ illæ cessissent, contra sui imperatoris consilium ; sicque timore perculsi, supplices ad pedes Heraclii accidentes, pœnitentes, inobedientiæ veniam, ne interirent, omnes pariter petierunt. Hos bono animo esse jubet Heraclius, et adversus Sarablacam inire bellum curavit, antequam cum eo Sarbaras jungeretur, quem multis incursionibus factis die noctu-

[1] Miscel. XVIII. an. XIV Heracl. et Cedr. eod. an.

que perterruit, sed et festinavit post progredi cum suis adversus Chosroen, dimissis retro utrisque Persarum ducibus. Inter hæc duo transfugæ ex Romano exercitu ad Persas accedentes, nuntiant timore perterritos Romanos captare fugam. Cum autem fama esset, alium insuper ducem cum exercitu a Chosroe adversus Heraclium decretum jam esse in procinctu, nomine Sain (Sathin) : duo illi priores duces, ne quam se putabant præ manibus habere victoriam, exspectantes, ipsum ejus participem facerent, partem illam gloriæ sibi derogare putantes, festinarunt Heraclium obtinere ; qui noctu recedens, sequenti die in loco opportuno castrametatus est : eum vero cum fugientem Persæ putarent, inordinate aggressi sunt, qui magna ex parte ab Heraclianis Dei ope repulsi atque occisi fuere una cum altero ipsorum duce Sarablaca ense in dorso transfixo, cum et captis impedimentis, insperataque sunt Romani potiti victoria.

3. « Sed adventu Sain animos resumpsere Persæ, quique fuga dispersi erant, ipsum adiere : sicque iterum invalescentes illi, timorem haud modicum ingessere Romanis, quos insequi pergunt per loca devia et difficilia in Hunnorum provinciam tendentes. Tum Lazi atque Absagi, qui in Romano militabant exercitu, formidantes, reliquerunt exercitum, atque in patriam suam reversi sunt. Ex quo factum est, ut celeriori cursu et ardentioribus animis exercitus Persarum Heraclium perstringere conaretur.

4. « Tunc ad suos, quos videbat animo consternatos, concionem Heraclius habuit, monens eos ne timerent, utpote qui Deum haberent secum, cujus ope facillime accidere posset, ut unus mille insequeretur; hortaturque ut hilari animo, si opus sit, mortem oppetant martyrum instar : quos et occisos pro Christianæ religionis gloria, et imperii incolumitate, atque salute fratrum, fore tandem ut posteri omnes magno sint prosecuturi præconio. Quibus dictis, struit acies hilari vultu, tanquam pugnaturus cum Persis, qui jam aderant et ipsi parati ad prœlium. Ita dispositi utrinque sunt cunei, qui immobiles a mane usque ad vesperam constitere, utrisque pugnam aggredi detrectantibus. Vespere autem Romanus imperator cum suis cœptum prosecutus est iter, insequentibus eum Persis; sed cum illi hos student viæ compendio prævenire, ut intercluderent iter, incidunt in paludes, et in magnum discrimen deveniunt : cujus rei gratia Heraclio ulterius progrediendi fuit aditus securior patefactus in Armeniam usque, insequentibus a longe nihilominus Persis Romanos auctis copiis ex regionibus illis sibi subjectis. Qui putantes fugatos jam Romanos ac nonnisi in fuga salutem sperare, factum est, ut ipsi nihil sibi timentes, in ipso itinere quo Romanos insequebantur, satis redderentur incauti, minime cogitantes a Romanis celeri fuga abeuntibus posse damnum aliquod imminere.

5. « Cum Heraclius ea bene usus occasione, intempestæ noctis et procellosæ silentio, delectis equitibus qui in exercitu robustiores essent, duobus ex iisdem confectis agminibus, ei qui primum ducebat agmen jubet irruere in Sarbaram, ipse cum reliquis subsecutus. Hora itaque noctis nona progressi, nullo obice, omnes quos habuere obvios occiderunt; vixque ex eis reversus est unus, qui quod agebatur Sarbaræ nuntiavit. Quo audito, mox nudus surgens e lecto, nudus nudum pavidus conscendens equum, fuga suæ saluti consuluit, relictis omnibus principibus et satrapis insuper et mulieribus cum omnibus impedimentis; qui cum supra domorum tecta effugium sibi parassent, supposito igne omnes cremati sunt, cæsi alii, alii vero capti, ut pæne nullus evaserit ex iis qui sub Sarbara militarent. Inventa sunt spolia ipsius ducis exercitus Sarbaræ et arma aurata illa quidem omnia, et zona lapidibus pretiosis intexta, simul et calcei iisdem ornamentis æque decori. His omnibus potitus Heraclius, insperatam victoriam consecutus, eodem in loco tranquillo animo hiemavit ». Hæc sunt quæ hoc anno per varios casus gesta, tum Theophanes, tum reliqui Græcorum Annales fideliter produnt.

6. Sic igitur divino consilio ingens illa arbor [1] altis firma radicibus ad imperium Domini jussa præcidi, ad eam securi licet posita, haud uno vel altero ictu sterni potuit, ut in id non unius vel alterius anni operam insumi satis fuerit, sed oportuerit annis pluribus laborare : ita Deo, qui in sacra imagine et in virtute Romanum exercitum præcedebat, cuncta disponente, ne essent fidentes sibi ipsis, neve dicerent [2] : « Manus nostra excelsa fecit hæc omnia ». Qui tunc victoriam e manibus præripiebat aliquando, cum in militari robore potius fiduciam collocassent; contra vero tunc Dei virtus enituit, cum res magis deploratæ videri possent : ut hoc anno accidit, cum derelicto Heraclio a socialibus copiis, satis bene sibi videri poterat esse consultum, si cum reliquis suis incolumis fines Romanos attingeret. Ita quidem cum in castris primum locum religio sibi vindicat, accidere solet ut ipse Deus milites ducat.

7. Dum autem apud Lazos esset Heraclius imperator, magnam amicitiæ conjunctionem iniisse cum Cyro Lazorum episcopo, testatur Sergius Constantinopolitanus episcopus in Epistola [3] ad Honorium Romanum Pontificem. Fuisse illum tunc quidem Catholicum, et postea translatum ab eo in Ecclesiam Alexandrinam, quæ suo loco dicentur, ostendent.

[1] Dan. IV. — [2] Deut. XXXI. — [3] Sex. Synod. Act. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6116. — Anno Æræ Hispan. 661. — Anno Hegiræ 2 inchoato die 5 Jul. fer. 3. — Jesu Christi 623. — Bonifacii V papæ 5. — Heraclii imp. 14.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XIII *post consulatum Heraclii Aug.* XII. *Et a* XXII *mensis Januarii scribitur annus* XI *Heraclii junioris Constantini*, ut sequitur ex dictis: hic enim annus deest in Chronico Alexan.

2. *Annus* II *belli Persici.* — Ad num. 1 et seqq. Est hic secundus annus belli Persici, eoque gesta quæ anno superiori retulimus. Quæ vero Baronius ex Anastasio hoc anno habet, ad sequentem revocanda. Theophanes enim anno Æræ Alexandrinæ DCXV, kal. Septembris hujus Christi anni inchoato, eadem narrat quæ Baronius ex Anastasio, scilicet *Chosroen* adversus Heraclium tres duces misisse *Sarablancam*, seu Sarablagam, et *Sarbazanem* seu *Sarbarazam*, nec non et *Sainum* seu *Saem*, quos *Heraclius* tribus prœliis superavit, indeque hiemem in Albania traduxit, ut recte Baronius habet.

3. *Orientalium Saxonum reges occisi.* — Hoc anno, ut testatur Florilegus, *Sexredus* et *Siwardus*, qui mortuo *Seberto* patri Orientalium Saxonum regi successerant, et ad cultum idolorum reversi erant, cum *Kinigilfo* Occidentalium Saxonum rege pugnantes occiduntur, et impietatis in Deum pœnas luunt, ut habet etiam Malmesburiensis lib. de Reg. cap. 6. Successit in regnum Orientale *Sigebertus*, cognomento *Parvus*, Siwardi filius, inquit Malmesburiensis. Quare *Sigebertus* Seberti filius ante fratres mortuus creditur. Nam *Sigeberto* Parvo successit alter *Sigebertus*, *Seberto*, e fratre Sigebaldo nepos, qui Christianam fidem in Orientale regnum reduxit, ut infra videbitur. *Sigebertus Parvus* frater fuit *S. Sebbi*, de quo suo loco agetur.

BONIFACII V ANNUS 7. — CHRISTI 624.

1. *Quartus annus belli Persici feliciter pro Romanis confectus, magnum virtutis specimen præbente Heraclio.* — Sequens annus Domini vicesimus quartus post sexcentesimum, duodecima Indictione, æque laboriosus fuit Romanis bello Persico occupatis, quo divina protectio adfuisse cognita est imperatori : ut merito illud Davidicum Heraclio ipsi fuerit occinendum [1] : « Obumbrasti super caput meum in die belli » : cum videlicet casus tulit, ut cum giganteæ staturæ homine iniret singulare certamen, dum in prima acie certare fuerit compulsus. Hæc autem et alia anni hujus quomodo se habuerint, ex sæpe citatis Annalibus accipe [1] :

2. « Anno decimo quinto imperii, cum exercitu, itinere quod per Taurum montem in Syriam ducit, superato, septimo die post exhaustum magnum laborem, ad Tigrin fluvium pervenit. Inde per Martinopolim et Amidam itinere facto, exercitum et captivos quiete refecit. Indeque litteras de rebus suis Byzantiam misit, quæ magnum in

[1] Psal. CXXXIX.

[1] Theoph. an. XV. Heracl. et Cedr. Compend. Annal. eod. anno.

urbe gaudium excitaverunt. Sarbaras porro adversus eum tendebat. Ideo Heraclius, misso militum agmine, claustra quibus ad eum iter erat, servare jubet, et ipse per exitus profectus qui versus Orientem sunt, se adversus Barbaros fert. Tum Nymphio amne trajecto, ad Euphratem pervenit. Erat is ponte ex funibus et lana contexto instratus, quem Sarbaras solutum in alteram partem transtulit. Cæterum Heraclius vadum fluminis reperit, dum ad ripam ejus decurrit : itaque præter omnium opinionem Euphratem transiit mense Martii.

3. « Inde occupatis Samosatis rursum Taurum transiit, et Germaniciam pervenit, Adanaque peragrata, ad Sarum amnem accedit. Interim Sarbaras, rursum ponte extento, Euphratem transiit, Romanosque insequitur. Imperator, Saro transmisso, exercitum quiete relaxat. Venit et Barbarus ad alteram fluminis partem; cumque cerneret amnem, pontem, et propugnacula in eo a Romanis occupata, castra posuit. Romani porro incomposito agmine per pontem excurrentes, multos Persas interfecerunt, nec quicquam imperatori monenti obtemperantes, ne ita nullo ordine evagarentur, atque insidiis hostium se exponerent. Itaque non multo post a Persis per insidias circumventi, pœnas suæ contumaciæ et temeritatis dederunt. Ipse tunc imperator suis in periculo constitutis opem tulit, ac quemdam giganti similem in medio pontis secum congressum feriit, inque profluentem deturbavit. Cujus casu reliqui etiam Barbari territi, cum fugam facerent, obsistente pontis angustia, alii in amnem dejecti, alii gladiis interfecti sunt. Imperator eo tempore paucis quibusdam stipatus, pugnam obiit fortitudine quam pro hominis natura majore; adeo quidem, ut Sarbaras admiratione perculsus, cuidam Cosmæ cognomento Margaritæ dixerit : Videsne, o Cosma, Cæsarem (agnoscebatur enim insignibus imperatoriis) quanta is audacia prœlium subit, solusque contra tantam multitudinem certat ? Nox superveniens prœlium diremit. Barbarus autem sibi metuens, retro abiit. Imperator porro suos ad Sebasteam adducit, ac trajecto Halis flumine, ibi hiemat. At Cosrhoes insania percitus, donaria omnium Ecclesiarum, quæ sub Persis erant, abstulit; utque Heraclio molestam rem faceret, Christianos omnes ad societatem Nestorianæ hæresis adegit». Hæc tunc impius; sed adeo immanis sacrilegii cum impietate conjuncti meritas postea pœnas dedit, ut quæ dicturi sumus palam ostendent. Hic finis rerum gestarum anni hujus, ejusdemque quarti belli Persici.

4. *Obitus Melliti episcopi in Anglia, sanctitate insignis.* — Sed jam Occidentalem Ecclesiam invisamus, quæ hoc anno aucta novo sancto coruscat. Siquidem constat, auctore Beda [1], hoc ipso anno Mellitum Doroverniensem episcopum in Anglia virum Apostolicum miraculis clarum ex hac vita migrasse, de quo hæc ipse in fine : « Erat autem Mellitus quidem corporis infirmitate, id est, podagra gravatus, sed mentis gressibus sanus, alacriter terrena quæque transiliens, atque ad cælestia regna semper amanda, petenda et quærenda pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique ut unum virtutis ejus (unde cætera intelligi possint) testimonium referam tempore quodam civitas Doroverniensis per culpam incuriæ igne correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi : quibus cum nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jamque civitatis esset pars vastata non minima, atque ad episcopum furens se flamma dilataret, confidens episcopus in divinum, ubi humanum deerat auxilium, jussit se obvians sævientibus et huc illucque volantibus ignium globis efferri.

5. « Erat autem eo loci, ubi flammarum impetus maxime incumbebat, Martyrium beatorum quatuor Coronatorum. Ibi ergo perlatus obsequentum manibus episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multum laborando nequiverat. Nec mora, ventus qui a Meridie flat, ubi incendia sparserat, contra Meridiem reflexus, primo vim furoris sui a læsione locorum quæ contra erant, abstraxit, ac mox funditus quiescendo flammis pariter sopitis atque exstinctis compescuit. Et quia vir Dei igne divinæ charitatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatum aeriarum a sua suorumque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat : merito ventis flammisque mundialibus prævalere, et ne sibi suisque nocerent, obtinere poterat. Et hic ergo postquam annis quinque rexit Ecclesiam, Eadbaldo regnante, migravit ad cælos, sepultusque est cum patribus suis in sæpe dicto monasterio et Ecclesia beatissimi principis Apostolorum, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quarto, die octavo kalendarum Maiarum ». Hactenus de felicissimo sancti Melliti ad cælum transitu Beda. Vides ergo in omnibus mirabilem Deum in sanctis suis, easdem diversis in locis operari virtutes, de quibus Apostolus ad Hebræos [2] scribit, nempe quod sancti per fidem, præter alia magna, exstinxerunt impetum ignis in Britannia, et effugaverunt aciem gladii eodem pariter anno in Oriente.

[1] Bed. l. II. c. 7. — [2] Hebr. XI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6117.— Anno Æræ Hispan. 662. — Anno Hegiræ 3 inchoato die 24 Jun. fer. 1. — Jesu Christi 624. — Bonifacii V papæ 6.— Heraclii imp. 15.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XIV *post consulatum Heraclii Aug.* XII, ut habet auctor Chronici Alex. qui subdit : *Et a* XXII *ejusdem Indict. mensis Januarii scribitur annus* XII *Heraclii junioris Constantini.*

2. *Tertius annus belli Persici.* — A num. 1 ad 4. Est hic tertius belli Persici annus, quo gesta ea, quæ superiori Baronius refert. Theophanes enim anno Æræ Alexandrinæ DCXVI, kalend. Septemb. hujus Christi anni incœpto, refert, *mensis Martii die primo* (ideoque anno Christi DCXXV) *Heraclium* collecto exercitu universo *Syriam* dierum septem spatio emensum, ad *Euphratem* tandem pervenisse, *menseque Martio* flumen trajecisse, ac postea *Sari* fluminis pontem transgressum fixis castris quievisse, et oppositam fluminis partem *Sarbarum* Chosrois ducem occupasse. Multa eo anno prœlia supra humanas vires strenue ac fortiter ab *Heraclio* edita, qui, ut ait Theophanes, « in urbem Sebasteam se recepit, trajectoque Aly fluvio in ea regione per totam hiemem substitit ».

3. *Obitus Melliti archiepiscopi Cantuariensis.* — Ad num. 4 et seq. Gesta hoc anno in Anglia, anno DCXVIII, Baronii ordinem sequentes, narravimus, diximusque cum Beda, sanctum *Mellitum* primum episcopum Londonensem, et tertium archiepiscopum Cantuariensem, hoc anno, die XXIV mensis Aprilis, ad Deum migrasse. Ejus nomen genuino Martyrologio Bedæ, Rabani, Usuardi, et aliorum ad eum diem inscriptum est, sicuti et hodierno Martyrologio Romano.

4. *Synodus Rhemensis.* — Celebrata hoc anno, sub *Sonnatio* præsule, Synodus Rhemensis « cum aliis XL vel eo amplius Galliarum episcopis, ubi etiam sanctus Arnulphus Metensium præsul invenitur interfuisse », inquit Flodoardus lib. 2, cap. 5, qui postea episcoporum, qui interfuere nomina profert, interque alios *Sulpitii* Bituricensis episcopi, (qui sancto *Austregisilo* die XX mensis Maii currentis anni demortuo successit, ut suo loco diximus), et *Senocii* episcopi Elosanensis, seu Elosani, qui teste Fredegario cap. 54 anno Clotarii regis XLIII, anno scilicet DCXXVI in exilium pulsus est. Ideoque Synodus ista hoc anno vel tardius sequenti congregata ; cum sanctus *Arnulphus* anno sequenti abdicato episcopatu in Vosagum secesserit, ut suo loco ostendam. Inter alios sanctos Tabulis Ecclesiasticis inscriptos, ei subscripsit *Donatus* episcopus Vesontionensis, qui monasterium virorum in ea urbe construxit, aliudque puellarum mater ejus *Flavia*, et alterum virorum in saltu Jurensi frater ejus *Ramelenus*, ut legitur in Vita sancti Columbani a Jona scripta. Sanctus *Donatus* post aliquot annos a præfati monasterii monialibus rogatus, *regulam*, quam illæ custodirent, ex regulis sanctorum Cæsarii, Benedicti, et Columbani collegit, ut in Præfatione ejus ipsemet profitetur. Extat ea in tertia parte regularum ab Holstenio post Baronii mortem publicatarum, et explicatur a Cointio anno DCXXVI, num. 66 et seqq. quo anno Concilium Rhemense habitum putat, existimatque *Donatum* vixisse usque ad annum DCLII ; mortuum *septimo idus Augusti*, quæ dies illi festa in diœcesi Bisuntina, inquit Chiffletius in Historia episcoporum Vesontionensium. Verum perperam uterque eo die mortuum colligit ex eo quod eo die colatur, quod sæpius monuimus, ut error ille vulgaris tandem eliminetur. Hujus Concilii Rhemensis nulla in Annalibus mentio.

BONIFACII V ANNUS 8. — CHRISTI 625.

1. *Quintus annus belli Persici in quo Cosrhois copiæ Barbarorum auctæ præsidiis et Constantinopolim usque grassantes, ope præsertim B. M. V. sternuntur.* — Qui sequitur belli Persici annus quintus, idemque Domini sexcentesimus vicesimus quintus, Indictione decima tertia, Romanis felix illuxit: eluxitque eo magis divina potentia, quo adversariorum conatus fortiores atque multipliciores apparuere: ut nisi divinum auxilium Romano imperio multipliciter affuisset, illud a Barbaris penitus dissipatum esset. Qui enim tam sæpe, tamque ignominiose fugatum se ac superatum Cosrhoes a Romanis vidit, omnes quas tum valuit vires collegit, omnemque excogitavit artem, machinatusque est consilium, quo imperatorem una cum subjecto ipsi populo perderet. Quidnam agit? Conatur omnibus viribus convertere bellum e Perside in Romanum solum, ut æque cogeret imperatorem in patriam reverti, atque sui tutari sedem imperii. Quod ut præstaret, iniit fœdus cum Barbaris omnibus quibus potuit ad invadendam Constantinopolitanam urbem; pacisciturque in primis cum Avarum duce Romanis formidando Gajano, homine perfido atque fidifrago, cujus fidei, recedens ab urbe, res Romanas, prolemque suam Heraclius commendarat. Sollicitat insuper Bulgaros atque Sclavos sive Sclavinos, omnesque simul Barbaros permovet ad invadendam capiendamque ipsam urbem regiam Constantinopolim: aliaque insuper in imperatorem comparat damna atque discrimina, et multiplices parat interitus. Sed quomodo ab iis omnibus eum Deus eripuit, videamus, relegentes ipsos Græcorum Annales a Theophane primum editos et ab Anastasio Latinis datos, a Cedreno vero Græcis in compendium redactos: ex quibus omnibus simul omni fide conscriptis nos ista reddimus æque fideliter hisce verbis [1]:

2. « Anno decimo sexto imperii Heraclii Cosrhoes Persarum rex novam fecit militiam prœlium initurus, peregrinos et cives et servos, ex omni natione facta electione, coacervans. Qua delectione Sain tradita prætori, alia quinquaginta millia ex phalange Sarbaræ electa tollens, huic sociavit, nominavitque illos Chrysolocas, quasi aureum cuneum, et hos adversus imperatorem direxit. Porro Sarbaram cum reliquo exercitu suo Constantinopolim misit, quatenus Hunnos qui essent in Occidente, quos Avares vocant, cum Bulgaribus et Sclavinis atque Gipedibus concordia sociarent, sicque adversus urbem Constantinopolitanam properarent, et hanc unanimiter obsiderent. Cum autem hoc didicisset imperator, exercitum suum triplici parte dividens, unam ex illis præmittit ad custodiam urbis: alia tradita Theodoro fratri, contra Saim bellare præcepit: humiliore sibi parte retenta, in Lazicam properat regionem, et in ipsa degens, Turcos ab Oriente, quos Gazaros vocant, in auxilium advocat ». Sed audi mira quæ ista ab imperatore ita bene disposita secuta sunt:

3. « Sain Cosrhois primarius dux pollens selectissimis copiis, iisdemque (ut dictum est) præ excellentia aureis nominibus nominatis, perveniens ad fratrem imperatoris Theodorum, bellavit contra eum. Deo autem per intercessionem semper laudabilis Dei Genitricis opitulante, bello commisso, grando miræ magnitudinis contra Barbaros cecidit, eorumque plurimos perculit: at vero Romana acies tranquillitate aeris potita est. Vertunt autem Romani Persas, et interficiunt multitudinem copiosam. Hoc comperto, Cosrhoes irascitur contra Sain: qui ex multo animi mœrore ægrotans, mortuus est. Cujus corpus sale conditum Cosrhoes, ad se jussit afferri. quod pluribus reddit confossum vulneribus ». Hic finis potentissimi ducis, per quem Cosrhoes, sicut prius, se consecuturum perfectam victoriam existimabat. Accedunt his alia felicissima, dum moti per imperatorem Orientales Turci, qui Gazari dicebantur, a tergo Persarum regnum invadunt: quod in Annalibus ita describitur:

4. « Porro Gazari, disruptis Caspiis portis, Persidem adeunt in regionem Adrahigæ una cum ipsorum duce Ziebil, qui dignitate secundus a Gajano principe erat: et quæcumque loca peragrabant, tum Persas deprædabantur, tum civitates et villas igni tradebant. Profectus vero obviam Heraclius imperator, iisdem occurrit a Lazica. Ziebil au-

[1] Theoph. an. XVI. Heraclii imp. et eod. an. Cedr.

tem ipso viso accelerans, complectitur eum collo, et adorat eum, Persis ejus civitatis inspicientibus. Universus autem populus Turcorum in terram cadentes, omnes proni super faciem extensi, imperatorem eo honore venerabantur, qui excederet morem consuetum : similiter et principes eorum super saxa concidentes, eodem schemate procidunt. Obtulit autem et Ziebil filium suum primogenitum imperatori ; ejusque sermonibus delectatus tam vultum quam prudentiam ejus admiratur. Electisque Ziebil quadraginta millibus virorum fortium, dedit imperatori in auxilium : porro ipse reversus est in regionem suam. His imperator acceptis, statim contra Cosrhoen procedit ». Magna quidem Dei benignitate actum est, ut cum omnes qui in Occidente essent Barbari rebellarent adversus imperatorem, ut civitatem regiam obsiderent, qui erant in Oriente fortissimi populi sponte cum validis copiis præsto essent ipsi imperatori, et in Cosrhoen molestissimi. Sed quid actum a Barbaris Constantinopolim invadentibus audiamus. Sic enim pergit auctor :

5. « At vero Sarbaras Cosrhois dux Chalcedonem properans, Avaresque Thraces urbi appropinquantes, hanc depopulari parant, multis machinis adversus eam commotis : iidemque et navium sculptarum ex Istro flumine multitudine infinita delata, sinum repleverunt maris. Decem sane dies urbem obsidentes, bellum terra marique gerentes, Domini virtute pariter et cooperatione, necnon et intemeratæ Dei Genitricis et Virginis Mariæ intercessionibus superati sunt : amissis vero terra marique ingenti numero suis magno cum dedecore discesserunt ». Vigebat tunc quidem Constantinopoli, post omnipotentis Dei primarium honorem, cultus Deiparæ Virginis, cui ab ipsis Constantini temporibus eadem urbs dedicata, ejusque nomine appellata est civitas Virginis. Quamobrem et Constantinopolitani cives omnes ipsam Dei Genitricem enixius invocare soliti erant, sicut et Heraclium fecisse apparet, ejusque ope tam grandia confecisse quæ diximus, atque hoc eodem anno a Theodoro superatum robustissimum Persarum exercitum, pariterque a tot leonibus faucibus inhiantibus urbem ereptam. Ex quibus singulis discant duces exercitus, quibus debeant niti e superis petitis auxiliis, et pollere viribus, nimirum conciliare sibi obtinentem cuncta semper a Deo precibus suis Dei Genitricem Mariam.

6. Ne autem inanis hæc fiducia videretur de ope Mariæ Virginis ; divinitus factum est, ut non solum obsessi id perspicuo intelligerent, sed etiam hostes ipsi suo experirentur damno: nam audi quæ a Cedreno narrantur : « Tale enim, inquit, quippiam hostibus accidit. Viderunt Barbari prima luce, cum sol oriretur, mulierem quamdam illustrem eunuchis comitatam, porta blachernarum exeuntem (erat namque a Blachernis Deiparæ templum a Constantinopolitanis frequentari solitum) quam cum Heraclii opinarentur uxorem esse, et ad suum principem ob mariti absentiam ire pacis petendæ causa, transitum ei concesserunt, subsequentem ex urbe hominum turbam ipsi adorturi. Ut vero fossæ ambitum egressam, non ire ad Regem viderunt, insecuti sunt eam usque ad locum, cui Veteris saxi nomen est ; ubi cum fere jam essent assecuti, illa cum suis ex oculis et conspectu eorum evanuit. Ipsi autem tumultu concitato, inter se congressi ad vesperam usque mutuo strages ediderunt. Mane insequentis diei dux causam inquirens quod majorem suorum partem intestino conflictu periisse videret, turpiter domum rediit : statimque classis ab obsidione recessit ; quam domum revertentem in Euxino mari oborta tempestas ita afflixit, ut perpauci ad suos redierint. Sarbaras, tametsi hæc ei molesta acciderant, tamen obsidionem Chalcedonis non solvit : sed hiemavit ibi, populans transmarina, et urbes evertens ». Hæc ibi. Quæ autem gesta sint per Heraclium imperatorem una cum Turcis adversus Cosrhoen progredientem, in sequentem annum Annales rejiciunt, nosque suo loco de his agemus. Sic igitur hisce adeo præclaris de hostibus divino præsidio acceptis victoriis, clausus est præsens annus quintus Persici belli.

7. *S. Paulinus episcopus Eboracensis laborat pro conversione Anglorum Borealium, occasione nuptiarum eorum regis Eduini.* — Dum hæc aguntur in Oriente, Deus, ubique mirabilis, in Occidentali Ecclesia Catholica novæ plantationis multiplices futuras propagationes spem auget. Hoc siquidem anno ad Anglos Boreales, quibus præerat rex Eduinus, porta aperta est prædicationi S. Paulini episcopi Eboracensis, cum ad eas gentes suscepit feliciter Apostolatum. Fuerat jam ante Paulinus missus a sancto Gregorio papa una cum Mellito, Justo atque Ruffiniano (ut testatur Beda [1]) cum monitus fuisset ab Augustino, ad ingentem messem novis opus esse messoribus : postea autem, hoc videlicet anno, a Justo archiepiscopo episcopus est ordinatus, ut item Beda [2] pluribus in locis profitetur. Ex quibus corrigas quod in ejusdem auctoris reperitur epitome, ipsum a Justo episcopum ordinatum anno Domini sexcentesimo vicesimo secundo : quod potius hoc anno factum esse, idem auctor disertis verbis profitetur, etiam cum ad calculum revocat annos quibus sedit, dum agit de obitu ejus. Etenim cum anno sexcentesimo quadragesimo quarto eum esse defunctum affirmet sexto idus Octobris [3], tradatque sedisse annos decem et novem, et menses duos, ac dies viginti unum : constetque insuper ex eodem auctore [4] ipsum consecratum esse episcopum duodecimo kalendas Augusti : plane asserere cogimur, hoc anno ipsum creatum esse episcopum. His jam de tempore satis elucidatis, quonam modo aperta sit ei janua ad annuntiandum gentibus illis Evangelium, ex eodem auctore Beda dicendum erit, qui ita rei gestæ narrationem aggreditur [5] :

[1] Bed. l. I. c. 19. — [2] Bed. l. II. c. 7. in fin. — [3] Bed. l. III. c. 14. — [4] Bed. l. II. c. 9. — [5] Ibid.

8. « Huic, inquit, genti Nordanhumbrorum, hoc est, Anglorum Aquilonarium ob flumen Humbrum ita dictorum, occasio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus rex ejus Eduinus cognatione junctus est regibus Cantuariorum, accepta in conjugem Edelburga filia Edelberti regis, quæ alio nomine Tate vocabatur. Hujus consortium cum primo ipse, missis procis, a fratre ejus Eadbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, peteret : responsum est, non esse licitum, Christianam virginem pagano in conjugium dari, ne fides et sacramenta cælestis regis, consortio profanarentur regis qui veri Dei cultus esset prorsus ignarus. Quæ dum Eduino verba nuntii referrent, promisit se nihil omnibus modis contrarium Christianæ fidei, quam virgo colebat, esse facturum : quin potius permissurum, ut fidem, cultumque suæ religionis cum omnibus qui secum venissent viris sive feminis, sacerdotibus seu ministris, more Christiano servaret. Neque abnegavit se etiam eamdem subiturum esse religionem, si tamen examinata a prudentibus sanctior ac Deo dignior posset inveniri. Itaque promittitur virgo, atque Eduino mittitur, et juxta quod dispositum fuerat, ordinatur episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque et comites ejus, ne Paganorum possent societate pollui, quotidiana exhortatione et sacramentorum cælestium celebratione confirmavit. Ordinatus est autem Paulinus episcopus a Justo archiepiscopo sub die duodecima kalendarum Augustarum, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quinto, et sic cum præfata virgine ad regem Eduinum quasi comes copulæ carnalis advenit, sed ipse potius toto animo intendens, ut gentem quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, juxta vocem Apostoli [1], uni viro virginem castam exhiberet Christo.

9. « Cumque in eam provinciam venisset, laboravit multum, ut et eos qui secum venerant, ne a fide deficerent, Domino adjuvante contineret, et aliquos (si forte posset) de Paganis ad fidei gratiam prædicando converteret. Sed sicut Apostolus ait [2] (quamvis multo tempore illo laborante in verbo) Deus sæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio Evangelii gloriæ Christi ». Hucusque Beda de rebus gestis a Paulino hoc anno, reliqua in annum sequentem rejiciens, eadem narraturus : cujus nos vestigia assectamur. Istæc autem cum rescivisset sanctæ Romanæ Ecclesiæ Bonifacius Pontifex superstes adhuc, cum sui esse muneris intelligeret, universi orbis Ecclesiis, salutique omnium hominum animarum prospicere, evestigio litteras dedit ad ipsum regem Eduinum, hortans eum ad idolorum cultum relinquendum, Deique veri religionem fidemque sectandam. Extant ipsæ quidem a Beda recitatæ his verbis [3] :

10. *Bonifacii papæ Epistolæ parænetícæ ad Eduinum et ejus conjugem Edelburgam jam Christianam.* — « Viro glorioso Eduino regi Anglorum, Bonifacius episcopus, servus servorum Dei.

« Licet summæ divinitatis potentia humanæ locutionis officiis explanari non valeat; quippe quæ sui magnitudine ita invisibili atque investigabili æternitate consistit, ut eam nulla ingenii sagacitas, quanta sit, comprehendere dissereréque sufficiat : quia tamen ejus humanitas ad insinuationem sui reseratis cordis januis, quæ de semetipsa proferantur, secreta humanis mentibus inspiratione clementer infundit, ad annuntiandam vobis plenitudinem fidei Christianæ, sacerdotalem curavimus sollicitudinem prærogare : ut perinde Christi Evangelium, quod Salvator noster omnibus præcepit Gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inserentes, salutis vestræ remedia propinemus. Supernæ igitur majestatis clementia, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit et creavit, cælum videlicet et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt (dispositis ordinibus, quibus subsisterent) coæterni Verbi sui consilio, et sancti Spiritus unitate dispensans, hominem ad imaginem et similitudinem suam ex limo terræ plasmatum constituit, eique tantam præmii prærogativam indulsit, ut eum cunctis præponeret, atque servato termino præceptionis, æternitatis subsistentia præmuniret. Hunc ergo Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, quod est individua Trinitas, ab ortu solis usque ad occasum humanum genus, quippe ut creatorem omnium, atque factorem suum, salutifera confessione fide veneratur et colit; cui etiam summitates imperii, rerumque potestates submissæ sunt : quia ejus dispositione omnium prælatio regnorum conceditur. Ejus ergo bonitatis misericordia, totius creaturæ suæ dilatandæ subsidiis etiam in extremitate terræ positarum gentium corda frigida, sancti Spiritus fervore, in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere.

11. « Quæ enim in gloriosi filii nostri Audobaldi regis, gentiumque ei suppositarum illustratione clementia Redemptoris fuerit operata, plenius ex vicinitate locorum vestram gloriam conjicimus cognovisse. Ejus ergo mirabile donum et in vobis certa spei cælestis longanimitate conferri confidimus : cum profecto gloriosam conjugem vestram, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem illuminatam agnovimus. Unde præsenti stylo gloriosius vos adhortandos cum omni affectu intimæ charitatis curavimus; quatenus abominatis idolis, eorumque cultu, spretisque fanorum fatuitatibus, et auguriorum deceptibilibus blandimentis, credatis in Deum Patrem omnipotentem, ejusque Filium Jesum Christum, et Spiritum sanctum : ut credentes a diabolicæ captivitatis nexibus, sanctæ et individuæ Trinitatis cooperante potentia, absoluti, æternæ vitæ possitis esse participes.

« Quanta autem reatitudinis culpa teneantur adstricti hi qui idololatriarum perniciosissimam superstitionem colentes amplectuntur, eorum quos colunt exempla perditionis insinuant. Unde de eis

[1] 2. Cor. xi. — [2] 2. Cor. iv. — [3] Apud Bed. l. ii. c. 10.

per Psalmistam dicitur [1] : Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Et iterum [2] : Oculos habent, et non vident : aures habent, et non audiunt : nares habent, et non odorabunt : manus habent, et non palpabunt : pedes habent, et non ambulabunt. Similes ergo efficiuntur his, qui spem suæ confidentiæ ponunt in eis. Quomodo enim juvandi quamlibet possunt habere virtutem ii, qui ex corruptibili materia, inferiorum etiam suppositorumque tibi manibus construuntur, quibus videlicet artificium humanum accommodans, eis inanimatam membrorum similitudinem contulisti : qui nisi a te moti fuerint, ambulare non poterunt, sed tanquam lapis in uno loco positus, ita constructi, nihilque intelligentiæ habentes, ipsaque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi, neque juvandi facultatem adepti sunt? Qua ergo mentis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequimini, judicio discreto reperire non possumus.

12. « Unde oportet vos, suscepto signo sanctæ Crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrandæ diabolicæ versutiæ supplantationem, qui divinæ bonitatis operibus invidus æmulusque consistit, a cordibus vestris abjicere; injectisque manibus hos quos catenus materiæ compage vobis deos fabricastis, confringendos diminuendosque summopere procurare. Ipsa enim eorum dissolutio, corruptioque quæ nunquam viventem spiritum habuit, nec sensibilitatem a suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet, quod nihil erat quod eatenus colebatis, dum profecto meliores vos, qui spiritum viventem a Domino percepistis, eorum constructione nihilominus existatis : quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis, quem plasmavit, cognatione deductos, per sæcula innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergo ad agnitionem ejus qui vos creavit, qui in vobis vitæ insufflavit spiritum; qui pro vestra redemptione Filium suum unigenitum misit, ut nos ab originali peccato eriperet, et ereptos de potestate diabolicæ nequitiæ cælestibus præmiis muneraret.

« Suscipite verba prædicatorum, et Evangelium Dei quod vobis annuntiant : quatenus credentes (sicut sæpius dictum est) in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum ejus Filium, et Spiritum sanctum et inseparabilem Trinitatem, fugatis dæmoniorum sensibus, expulsaque a vobis sollicitatione venenosi et deceptibilis hostis, per aquam et Spiritum sanctum renati ei cui credideritis, in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare ejus opitulatione et munificentia valeatis. Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro una, et læna Ancyriana una : quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo a nobis noscitur destinatum ». Huc usque Bonifacius ad Eduinum Anglorum regem nondum Christianum. « Ad conjugem quoque ejus Edelburgam (subdit Beda [1]) hujusmodi litteras idem Pontifex misit » : quibus iste inerat præfixus titulus :

13. « Exemplar Epistolæ beatissimi et Apostolici Bonifacii papæ Urbis Romæ directæ Edelburgæ reginæ Eduini regis.

« Dominæ gloriosæ filiæ Edelburgæ reginæ, Bonifacius episcopus servus servórum Dei.

« Redemptoris nostri benignitas humano generi, quod pretiosi sanguinis sui effusione a vinculis diabolicæ captivitatis eripuit, multa providentia, quibus salvaretur, propinavit remedia : quatenus sui nominis agnitionem diverso modo gentibus innotescens, Creatorem suum suscepto Christianæ fidei agnoscerent sacramento : quod quidem in vestræ gloriæ sensibus cælesti collatum munere mystica regeneratio vestræ purgationis patenter innuit. Magno ergo largitatis Dominicæ beneficio mens nostra gaudio exultavit quod scintillam Orthodoxæ religionis in vestri dignatus est conversione succendere; ex qua re non solum gloriosi conjugis vestri, imo totius gentis suppositæ vobis intelligentiam in amorem sui facilius inflammaret.

« Didicimus namque, referentibus his qui ad nos gloriosi filii nostri Audobaldi regis laudabilem conversionem nuntiantes pervenerunt, quod etiam vestra gloria, Christianæ fidei suscepto mirabili sacramento, piis et Deo placitis jugiter operibus enitescat; ab idolorum etiam cultu, seu fanorum, auguriorumque illecebris se diligenter abstineat, et ita in amore Redemptoris sui immutata devotione persistens invigilet; ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare. Cumque de glorioso conjuge vestro paterna charitas sollicite perquisisset, cognovimus, quod eatenus abominandis idolis serviens, ad suscipiendam vocem prædicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab eo quod pars corporis vestri ab agnitione summæ et individuæ Trinitatis remansit extranea. Unde paternis officiis vestræ gloriosæ Christianitati nostram commonitionem non distulimus conferre, adhortantes, quatenus divinæ inspirationis imbuta subsidiis importune et opportune agendum non differas ut et ipse Salvatoris nostri Domini Jesu Christi cooperante potentia, Christianorum numero copuletur, ut perinde intemerato societatis fœdere jura teneas maritalis consortii. Scriptum namque est [2] : Erunt duo in carne una. Quomodo namque unitas vobis conjunctionis inesse dici poterit, si a vestræ fidei splendore interpositis detestabilis erroris tenebris remanserit ille alienus?

14. « Unde orationi continuo insistens, a longanimitate cælestis clementiæ illuminationis illius beneficia impetrare non desinas : ut videlicet, quos copulatio carnalis affectus unum quodammodo corpus exhibuisse monstratur, hos quoque unitas

[1] Psal. xcv. — [2] Psal. cxiii.

[1] Bed. l. ii. c. 11. — [2] Matth. xix.

fidei etiam post hujus vitæ transitum in perpetua societate conservet. Insiste ergo, gloriosa filia, et summis conatibus duritiam cordis ipsius religiosa divinorum præceptorum insinuatione mollire summopere dematura, infundens sensibus ejus quantum sit præclarum, quod credendo suscepisti mysterium; quantumve sit admirabile, quod renata præmium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius sancti Spiritus annuntiatione succende: quatenus amoto torpore perniciosissimi cultus, divinæ fidei calor ejus intelligentiam tuarum exhortationum frequentatione succendat: ut profecto sacræ Scripturæ testimonium per te expletum indubitanter præclareat: Salvabitur [1] vir infidelis per mulierem fidelem. Ad hoc enim misericordiam Dominicæ pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorumque tibi beneficiorum Redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem, suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare.

« His ergo præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos (reperta portitoris occasione) de his quæ per vos superna potentia mirabiliter in conversione conjugis vestri submissæque vobis gentis dignatus fuerit operari, prosperis quantocius nuntiis reveletis: quatenus sollicitudo nostra, quæ de vestri vestrorumque omnium animæ salute optabilia desideranter exspectat, vobis nuntiantibus relevetur; illustrationemque divinæ propitiationis in vobis diffusam opulentius agnoscentes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo, et beato Petro Apostolorum principi uberes merito gratias exsolvamus. Præterea benedictione protectoris vestri beati Petri Apostolorum principis vobis direximus, id est, speculum argenteum, et pectinem eburneum inauratum: quod petimus ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo a nobis noscitur destinatum ». Hactenus ad reginam Bonifacius papa. Quomodo autem vir ejus Eduinus rex fidei Christianæ suscipiendæ admodum refractarius, urgentibus malis tandem reliquit idola, atque demum effectus est Christianus, suo loco dicturi sumus.

15. *Bonifacii papæ obitus et res gestæ.* — Cæterum in hunc usque annum Bonifacium papam pervenisse, ex recitatis ejus litteris et significatione temporis ordinationis Paulini, postquam illæ scriptæ noscuntur, certum est: ex quibus eos corrigas, qui ejusdem Pontificatui tribuunt annos duntaxat quinque et paulo amplius, quem hoc anno vicesima quinta die mensis Octobris vita functum esse Anastasius tradit, cum videlicet sedisset annos septem, menses decem, diem unum. Porro de rebus ab eo gestis ex pluribus hæc tantum ab eodem Anastasio referuntur:

16. « Hic constituit ut nullus traheretur ab Ecclesia », qui ad eam confugisset, renovans scilicet antiquos canones atque Decreta prædecessorum. « Insuper hic constituit, ut acoluthus non præsumat reliquias sanctorum martyrum levare, sed tantum presbyter. Insuper hic constituit, ut in Lateranis acoluthus non baptizaret cum diacono, sed subdiaconi sequentes. Hic perfecit cœmeterium S. Nicodemi, et dedicavit illud. Erat enim Bonifacius mitissimus super omnes homines et misericors. Hic clerum amavit, rogamque integram clero suo dedit, (donationem videlicet, ita dictum ab erogando). Qui defunctus sepultus est ad beatum Petrum Apostolum die vicesima quinta mensis Octobris ». Et paulo post: « Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, creavit presbyteros viginti septem, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero viginti novem. Et cessavit episcopatus ejus menses sex et dies decem et octo ». Hæc apud Anastasium, at pauca quidem et exilia respectu aliorum quæ nobis ob inopiam scriptorum remanserunt obscura: qui enim tanta polleret probitate, præstantiora quidem peregisse, mihi facile persuadeo. Fuerunt enim silentio plane sepulta quæ his temporibus gesta sunt cum schismaticis in Italia constitutis et alia hujusmodi plura.

Ex antiquis monumentis emersit una cum aliis antiquis Inscriptionibus, ejusdem Bonifacii Epitaphium, quod ipsi inscripsit ejus successor Honorius papa: sic enim se habet [1]:

CVR TITVLATA DIV TORPVERVNT JURA SEPVLCRI
ET POPVLI NVLLVS PERSTREPVIT GEMITVS
SEGNITIES NON CVLPA FVIT QVICVMQVE REQVIRIS
NAM DOLOR INCLAVSVS PLVS LACERARE SOLET
PANDE DOLOR GEMITVM MERITISQVE QVIESCE BEATIS
VT LIBEAT SVMMI GESTA REFERRE PATRIS
HIC VIR AB EXORTV PETRI EST NVTRITVS OVILI
SED MERVIT SANCTI PASTOR ADESSE GREGIS
PVRA FIDES HOMINIS VOTIS MANDATA (MUNDATA) BENIGNIS
EXCVVIANS (EXULTAT) CHRISTI CANTIBVS HYMNISONIS
SIMPLICITAS SAPIENS VIVAX SOLERTIA SIMPLEX
SERPENTINA FVIT SIMPLICITATE VIGENS.
CVMQVE QVATER DENOS COMPLERET PRESBYTER ANNOS
SERA SENECTVTIS MENS TAMEN ALMA FVIT

[1] 1. Cor. VII.

[1] Extat in Appen. antiq. Inscrip. pag. 1165. num. 10.

CVLMEN APOSTOLICVM COLVIT TRES FERME PER ANNOS
PERFECTUM NVMERVM TERQVE QVATERQVE GERENS
HOC TIBI PRO MERITIS SVCCESSOR HONORIVS AMPLIS
MARMORE CONSTRVXIT MVNVS EPITAPHII.

Item aliud [1]:

DA MECVM GEMITVM SINGVLTI ROMA DOLORIS
PLENA SACERDOTIS LVCTIBVS EGREGII
CVR QVONIAM DEFLERE SOLET MENS ACTA PERICLIS
PLEBSQVE ORBATA PIIS INSVPER OFFICIIS
HIC VIR INACCESSIS TENVIT CONTRARIA FACTIS
HÆC DOCVMENTA BONIS MORIBVS APTA SVIS
MITIS IN ADVERSIS POSITVS REBVSQVE SECVNDIS
OMNIA GRATA FERENS ALTERA PRESSA TENENS
PRÆVENIT NE NATA FORENT DELICTA VIRITIM
ORTA TAMEN SECVIT CVM PIETATE GRAVI
IN COMMVNE BONVS BONIFACIVS INDE VOCATVS
PROPRIA LVCRA PVTANS PVBLICA SVBSIDIA
MVNIFICVS SAPIENS CASTVS SINCERVS ET ÆQVVS
ISTA BEATORVM SVNT PIA SVFFRAGIA
NAM VIDVALIS APEX PVPILLORUMQVE FALANGES (PHALANGES)
CÆCORVMQVE CHORVS DVX TIBI LVCIS ERIT
INFREMVIT POST FATA SVIS MORS SAVCIA TELIS
RESPICIENS MERITVM VIVERE POSSE VIRVM
CVLMEN APOSTOLICVM QVINQVE ET BIS MENSIBVS ANNIS
REXIT ET AD MAGNI CVLMEN HONORIS ABIT.

[1] Antiq. Inscrip. in Append. pag. 1166. num. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6118. — Anno Æræ Hispan. 663. — Anno Hegiræ 4 inchoato die 13 Jun. Fer. 5. — Jesu Christi 625. — Honorii I papæ 1. — Heraclii imp. 16.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XV *post consulatum Heraclii Aug.* XIV, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui subdit : « Et a XXII ejusdem Indict. mensis Januarii scribitur annus XIII Heraclii junioris Constantini ».

2. *Chalcedo a Persis obsidetur.* — A num. 1 ad 4. Est hic annus quartus belli Persici, non vero quintus, ut scribit Baronius, qui ideo anno sequenti gesta, hoc anno recitat, quæ hic tam ex Theophane, quam ex Nicephoro patriarcha, et auctore Chronici Alexandrini, qui Baronii tempore lucem non viderant, magis explicabimus. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXVII, kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, narrat *Chosroen Sain* ducem cum potenti exercitu adversus imperatorem misisse : *Sarbarum* vero Constantinopolim versus cum reliquis copiis destinasse; ut initis pactis cum *Unnis* seu Abaribus, *Bulgaris, Sclavis* et *Gepidibus* eam urbem obsideret : imperatorem vero in tres acies exercitum suum distribuisse : et primam quidem ad urbis defensionem : aliam *Theodoro* fratri traditam *Saen* aggredi jussit : cum tertia ipse in Lazicam regionem secessit. *Saes* a Theodoro victus præ mœrore et desperatione misere interiit. Interim dum Constantinopolis obsidetur, *Sarbarus Chalcedonem* adoritur, et terras trans fretum positas devastat, ac hibernam iisdem in locis agit tempestatem. Causam tam pertinacis moræ unus Nicephorus nos docet, qui pag. 12 ait : « Postquam Chosroes cum alia omnia comperit, tum Turcos ab Heraclio in societatem receptos, de his certiorem per litteras Sarbarum reddit, ac quam

celerrime ex Romanorum finibus ad se reverti jubet, et Heraclio copias suas opponeret; neque enim se illius exercitum sustinere posse. Hæ porro litteræ in itinere interceptæ ad Heraclium delatæ sunt : quibus ille perlectis et suppressis alias tanquam a Chosroe missas supposuit, et illius sigillo obsignatas ad Sarbarum misit, quibus ea continebantur : Romanorum imperatorem cum Turcis amicitiam iniisse et Adoryadiganum usque pervenisse, quem misso a se exercitu cum Turcis esse profligatum, reliquos fuga sibi consuluisse. Quamobrem hortari ne ex Romanorum agro exercitum transportet, sed Chalcedonem obsidere, ac Romanos capere prædarique pergat. Quibus acceptis litteris Sarbarus eodem in loco substitit ».

3. *Turci an.* DCXXVII *cum Heraclio militarunt.* — Ad num. 4. Theophanes ad annum XVI Heraclii, Æræque Alexandrinæ DCXVII, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatum, narrat adventum *Turcorum,* ut Heraclio cum quo societatem inierant auxilium ferrent : quod et ex Anastasio Baronius recitat. Sed cum Baronius bellum Persicum anno uno anticiparit, et expeditiones militares non ab autumno, sed a verno tempore inchoentur, *Turci* juxta Theophanem anno sequenti auxilio imperatori fuere. Verum enimvero Theophanes illorum adventum anno uno citius narrat; quod ex ipsomet demonstrari potest. Initio enim anni Heraclii XVII, Æræque Alexandrinæ DCXVIII, de discessu *Turcorum* verba facit, ac de iis, quæ a mense Septembri anni Christi sexcentesimi vicesimi septimi in Perside peracta sunt, prætermissis omnibus, quæ a Septembri anni Christi DCXXVI ad Septembrem anni DCXXVII acciderunt, contentus retulisse sub finem anni Heraclii XVI quæ contigere anno ejusdem imperatoris XVII, idque verno tempore anni Christi DCXXVII. Quod evidenter eo Christi anno demonstrabo, et explicabo gesta a *Turcis* contra Persas, tam ex Nicephoro, quam ex Elmacino, eodemque Theophane, qui omnes in eumdem prochronismum lapsi sunt, licet evidenter indicent, se loqui de rebus anno DCXXVII in Perside peractis. Quamobrem, ut res obscurissima clarior reddatur, hic Baronii ordinem non sequar. Porro ex dictis manifestum fit, Turcos ab Unnis diversos non fuisse.

4. *Constantinopolis a Chagano Avarum rege obsessa.* — Ad num. 5 et 6. Obsidionem Constantinopolitanam, quam breviter Baronius ex Anastasio narrat, accurate describunt Nicephorus pag. 12, et auctor Chronici Alexandrini, Indictione XIV, anno scilicet sequenti, quo contigit. Hanc ex auctore Chronici Alexandrini ad supplendos Annales Ecclesiasticos, hic referemus : « Est operæ pretium exponere, quemadmodum et nunc solus Deus plenus et misericordiæ et commiserationis, per gratissimas acceptissimasque intemeratæ Matris ipsius, et vere Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ preces humilem seu supplicem hanc illius urbem ex impiorum immanitate hostium, qui conjurati illam cinxerant, et potenti sua manu una cum populo in illa reperto liberarit, et ab exspectato gladio, vinculis, et acerbissima servitute (expediverit) quod nemo ex omnibus facile poterit exponere : etenim execratissimus ille Salbaras Persici exarchus præfectusque exercitus deprehensus est, uti apparuit ex factis ipsis exspectare invisissimi Deo Chagani regis Abarum adventum, quando complures ante dies Chalcedonem accessit, omniaque illius suburbia, palatia, ædesque sacras incendio sacrilege absumpsit : ibique deinceps illius adventum exspectavit. Itaque XXIX Junii, Indict. XIV, hoc est, die festo SS. et gloriosorum Apostolorum Petri et Pauli accepit nuntium ab hoste Dei Chagano, qui cum triginta millibus Longum tunc Murum ferebatur occupasse, quæque intra id spatium murorum essent, ita ut quicumque extra urbem ex generosis equitibus militibusque eadem die Dominica sese intra mœnia Theodosiana nova hujus regiæ urbis receperint. Et mansit exercitus circa Melantiadem paucis ex illis excurrentibus usque ad mœnia ex intervallis, et non permittentibus quemquam prodire ad quemcumque jumentorum pastum colligendum. Decem interim dies fluxere, cumque nullus hostium ad mœnia appareret, milites cum pallicariis, et civibus egressi ad decimum ab urbe lapidem, uti metuerent perexiguam segetem, obviam casu habuere hostes, cæsique sunt ex utraque parte, et capti nonnulli ex militibus pallicariis, et civibus qui cum illis exierant, quod nisi milites nostri occupati fuissent in defendendis sarcinis suis et civibus, satis magnum numerum hostium eo die interfecissent. Nec diu fuit cum ex hostibus mille ad sacram divorum Macchabæorum ædem trans urbem apud Sycas visendam proxime accessere, seseque Persis prodiderunt; quibus ad vicina Chrysopoleos coactis, suam inter se præsentiam per ignes significavere.

5. *Chaganus de pace frustra agit.* — « Interim detestabilis Chaganus Athanasium clarissimum patricium Adrianopoli cum his dictis ad Constantinopolitanos amandavit; Abi, et vide quomodo me velint tui cives placare, et quibus donis afficere, ut in domum revertar. Clarissimo ergo Athanasio Constantinopolim veniente, et hæc Bono clarissimo patricio et magistro, cæterisque præfectis exponente, illi Athanasium reprehensum iverunt quod execrabili Chagano ita se subjecerit ac promiserit Constantinopolitanos, quæ illi placitura essent, facturos. Tunc Athanasius clarissimus dixit hæc a se dicta esse, quæ a magistratu (accepisset) quo tempore legationem apud eum obiisset. Cæterum scire se ita murum munitum esse, exercitumque præsentem adesse : nihilominus paratum se datum Chagano responsum iisdem verbis referre. Deinde videndi in urbe exercitum et arma petivit Athanasius. Lustratione ergo facta, reperta in urbe degentium equitum millia duodecim. Tunc præfecti jusserunt responderi ea, quæ omnino Chaganum permoverent ad exercitum mœnibus sive urbi ad-

movendum. Cum ergo Athanasius illustrissimus ad Chaganum cum responsis properaret, ab eo receptus non est, sed minatus est execrandus, quod nisi sibi omnia traderentur, et cives et urbem funditus eversurum.

6. *Constantinopolitani urbem strenue tuentur.* — « XXIX Julii ipse Deo invisus Chaganus occupavit murum cum universo exercitu, et seipsum civitati ostendit, proximo die, qui fuit XXXI ejusdem mensis Julii venit et instruxit aciem, mansitque a prima luce usque ad XI, bellum ciens ad portam Coliandrii usque ad portas Quinti, et inde ulterius. Ibi enim frequentissimum militem statuit in conspectu civitatis. In reliqua parte muri Sclavos primam quidem aciem Sclavorum pedestrem nudam, alteram pedestrem loricatam. Ad vesperam machinas aliquot seu tormenta bellica, et chelonas, a Brachialio usque ad Brachialium. Postera vero luce plura tormenta in illam partem, quæ oppugnabatur ab ipso, constituit, ita inter se vicina, uti necesse fuerit, ab obsessis quamplurimas machinas opponere intra murum, pugnæ quotidie ex pedestribus concurrenti nostris, Deo gubernante, e superiore loco hostes longe propulsantibus. Texit autem machinas multa arundine, et extrorsum corio munivit. Ædificavit porro Chaganus a porta Coliandrii usque ad portam S. Romani duodecim rotunda castella seu turres præaltas, quæ prope ad defensores usque pertinebant, texitque eas corio. Nautæ vero qui in urbe erant egressi in civium subsidium, excogitarunt machinamentum e malis nauticis, et suspendit inde carabum (genus navigii est), quo incenderet castella hostium, qui non mediocriter hostes perterruit, Bono præsertim clarissimo magistro plurimum eum incitante.

7. *Chaganus petit ut sibi Constantinopolis tradatur.* — « Illustrissimus vero magister Bonus, postea quam hostis sub mœnia successit, non destitit illum hortari, non solum ad pacta et conditiones accipiendas, sed etiam aliam partem cujus causa ad murum accesserat. Atqui Chaganus non admisit (ullam conditionem) sed interminatus dixit: Urbem vestram mihi cedite, et fortunas omnes mihi relinquite, servate vos ipsos et familias vestras. Demisit autem cymbas in mare quas secum advexerat, sed impeditus est scaphocarabis. Et hinc cymbas curavit deduci ad pontem S. Callinici tertio post die quam cœperat urbem oppugnare : monoxyla vero seu scaphas ex una trabe confectas eo destinavit, quod magnæ illinc essent locorum angustiæ, et scaphocarabi in conspectu cymbarum a S. Conone usque ad fontes quæ prohibebant monoxyla seu scaphas penetrare.

8. *Sed postulatis excluditur.* — « Sabbato postea circa vesperam, hoc est altera die Augusti mensis, evocavit Chaganus præfectus urbis ad colloquium. Et prodierunt ad ipsum Georgius illustrissimus patricius et Theodorus clarissimus commerciarius, Theodosius illustrissimus patricius et logotheta, Theodorus religiosissimus syncellus, et Anastasius illustrissimus patricius. Hi cum abiissent, duxit Chaganus in conspectum illorum tres Persas holoserico spectabiles, missos ad Chaganum a Salbara, quos Chaganus jussit assidere sibi, nostrales autem legatos adstare, atque ita verba fecit : Ecce vobis, Persæ legationem ad me miserunt, parati mihi tria millia suppetiarum mittere. Ergo si placet, singuli cives vestri accepto sago et indusio ineamus societatem cum Salbara, est enim amicus meus, et transite ad illum et nulla vos injuria afficiet : mihi vero urbem cum bonis relinquite, alia via expediendæ salutis nulla est : an potestis in pisces verti et per mare evadere? An in aves migrare et in cælum evolare? En, uti narrant ipsi Persæ, neque imperator vester Persidem est ingressus, neque exercitus vester hic ullus est. Cui Georgius illustrissimus : Isti, inquit, sycophantæ sunt, et impostores, impudentissimeque mentiuntur. Nam exercitus noster hic propugnat (urbem) et religiosissimus imperator noster ac dominus in Perside versatur, et regionem illam vastat. Hic lancinatus dicto unus ex Persis conviciis illustrissimum Georgium Chagani nomine appetivit; cui Georgius: Non tu me, inquit, contumelia afficis, sed Chaganus. Addidere etiam illustrissimi præfecti, qui (ad colloquium) exierant, hoc dictum, quid esset, cur qui tantas haberet secum copias, Persarum tamen auxilio indigeret : et Chaganus : Si petivero, inquit, suppetiatum mihi venient, sunt enim amici mihi : Et rursum præfecti ad Chaganum : Urbem nunquam deseremus, exspectamus duntaxat dum aliquid quod ad rem sit, loquamur, eaque de causa ad te egressi sumus. Ergo si de pace nobiscum agere non habes in animo, dimitte nos. Et missos fecit.

9. *Legati Persarum ad Chaganum in naves Constantinopolitanorum incidunt.* — « Eademque statim nocte, quæ Dominicam præcedit, singulari benigni et misericordis Dei opera Persæ illi, qui legati ad Chaganum (a Salbara) venerant, dum per Chalas Chrysopolim trajiciunt, in nostras naves incidunt, in quibus erant quidam ex Orphanotrophio, unusque ex illis Persis deprehensus est, qui seipsum in Caraben, quem sandalin vocant pronum in faciem abjecit, superneque stragula injecit, et ita trajicere Chrysopolim (conabatur). Nauclerus autem, qui in navicula erat, eamque regebat, opportune dextreque iis, qui ex Orphanotrophio erant, innuit, qui revocato cursu stragula sustulerunt, Persamque ævo maturum, in faciem jacentem inventum occidere, caputque ejus abstulere. Alios vero duos Persas in alio navigio vehentes una cum nauta ceperunt, et hos intra mœnia deduxere, et alterius quidem ex vivis manus detruncarunt, ligatasque una cum cervice illius interfecti, de collo (mutilati) suspenderunt, atque navigio impositas ad Chaganum transmisere. Alterum vero in navim conjectum, vivumque in portum Chalcedonensem deductum, et Persis ostensum in ipsa navi capite plexerunt, quod cum litteris in hæc verba scriptis

in terram ejecere. Chaganus, quando nobiscum de pace egit, misit nobis illos a vobis ad eum missos legatos, et duos quidem in urbe capite punivimus, tertii vero en vobis habetis cervicem. Damnatus vero Chaganus eadem Dominica Chalas abiit, duxitque scaphas in mare, quibus trajiceret, et secum Persas sibi promissos adduceret. Quo cognito, die illucescente, nostri cum septuaginta Carabis seu navibus ad Chalas, quamvis contrario vento, eruperunt, ut Chagani trajectum impedirent, reversusque est ad vesperam, cui ex urbe esculenta poculentaque nonnulla transmissa sunt. Venit autem Ermitzis exarchus Avarum ad portam: Qui, atrox, inquit, facinus designastis, quando illos, qui heri cum Chagano pransi sunt, occidistis, et caput illi alterumque manibus truncatum transmisistis. Cui nostri: Nos, inquiunt, non curamus illum. Nocte ergo sequentis diei non potuerunt fallere nostras excubias illorum scaphæ, nec trajicere ad Persas, quos merserunt et occiderunt quoscumque in scaphis Sclavos invenire potuerunt.

10. *Mari Avares victi.* — « Quin et Armeni eruperunt ex manibus Blachernarum, et in nostra illic ignem conjecere quæ sunt ad D. Nicolai. Cumque Sclavi, qui ex scaphis in aquam dimissi natandi studio tenebantur, putarent ex ignibus Avares esse, qui ad mare stationem haberent, ibi egressi ab Armeniis sunt interfecti. Alii vero perpauci natatu evadentes ad eum locum, ubi impius Chaganus castra habuerat, illius imperio sunt trucidati. Ita Deo jubente, et Domina nostra Dei Genitrice deprecante, uno momento per mare casus hostium accidit : subduxerunt deinde nostri omnes scaphas e mari in terram. Quæ cum accidissent, execratus Chaganus in castra sua seu fossatum reversus, tormenta bellica ex muro, quæ ipse in eo collocaverat, detraxit, et machinam, quam ædificaverat, cœpitque rotundas turres, quas fecerat, destruere, et per noctem vallum palis sudibusque munitum suum, et turres, et chelonas corio nudatas exussit, atque cum exercitu recessit. Sunt qui dicant Sclavos, cum quod acciderat vidissent recessisse, eoque et impium Chaganum obsidionem solvisse, atque hos coactum esse sequi.

11. *Obsidio ope B. Virginis solvitur.* — « Hoc vero impius Chaganus tempore oppugnationis testatus est, Ego, inquit, video augusta quadam specie feminam solam per mœnia discurrere. Nuntiavit quoque nostris recessurus : Nolite putare me territum metu recedere, sed quia in difficultatem commeatus incidi, nec opportuno tempore vos aggressus sum. Recedo ergo nunc, et sumptus annonamque comparo, reversurus ad vos, tractaturusque prout de me meriti estis. Manserunt die Veneris custodes agminis equites, qui agmen claudebant, et tela in loca muro proxima eadem die jam clara, multaque suburbia usque ad horam septimam conjecerunt, atque subduxerunt se incensa æde sanctorum Cosmæ et Damiani in Blanchenis, et templo S. Nicolai, omnibusque circum jacentibus locis. In ædem vero Dominæ nostræ Dei Genitricis, et Sacrarium ejus ingressi hostes nihil omnino lædere aut violare, Deo sic intemeratæ Matris precibus propitiato ac volente, potuerunt. Petiverunt autem in colloquium illustrissimum commerciarium. Bonus laudatissimus magister Chagano respondit : Adhuc quidem mihi integrum fuit uti tecum agerem et paciscerer, nunc autem hanc præfecturam germanus religiosissimi imperatoris nostri una cum exercitu accepit, qui tecum nunc trajicit, et te in regionem tuam comitatur, ubi inter vos de pace tractare poteritis ».

12. *Instituitur hymnus Achatistus in gratiarum actionem de urbis liberatione.* — Nicephorus pag. 13 loquens de prœlio navali Sclavinos inter et Constantinopolitanos habito, ait : « Tanta cædes hostium facta est, ut mare ipsum purpureo colore tingeretur. Inter cæsorum cadavera Sclavinæ quoque mulieres inventæ sunt ». Addit Barbaros obsidionis ac moræ pertæsos in patriam reversos esse; tumque patriarcham cum Constantino imp. ad divæ Virginis templum in Blachernis ingentes Deo gratias reddidisse, ibidemque murum ad hujus templi præsidium ædificasse. Ab eo tempore populus Constantinopolitanus sabbatum quintæ hebdomadis Quadragesimalis festivum esse voluit Deiparæ, cujus auxilio tam eximium trophæum erectum fuit, ut in Triodio Græcorum legitur : hymnum vero in laudem ejus dici solitum, « Achatistum nominavit, quod tunc et populus et clerus universus eodem ardore idem facerent, nemine cessante, nemine a diviuis laudibus conquiescente », ut idem Triodium habet. Legenda oratio historica in festum τῆς ἀκαθίστου, quam Combefisius in Historia hæresis Monothelitarum publicavit, observandumque ex eodem Triodio ter Constantinopolim ab hostibus ope B. Virginis liberatam esse. Primum, anno sequenti, quo narrata contigere, ideoque sub *Heraclio;* secundo sub *Constantino Pogonato;* tertio sub *Leone Isauro,* ut suis locis ostendetur; et propter triplicem illam liberationem festum illud celebrari. Is itaque hymnus *Acathistus* appellatur, quia *stando*, non sedendo canitur; dies vero *Achatistus*, quia per omnes, nemine excepto, et nemine otiante, aut a divinis laudibus cessante, agitur : de quo festo plura Gretserus lib. 3 Observat. in Codinum, cap. 7.

13. *Eduinus rex Gentilis accipit in uxorem Edilburgam feminam Christianam.* — A num. 7 ad 15. Beda lib. 2, cap. 9, testatur, hoc anno gentem Nordanhymbrorum, hoc est, eam nationem Anglorum, quæ ad Aquilonarem Humbræ fluminis plagam habitabat, cum rege suo *Eduino*, qui in Eboracensi civitate morabatur, fidei Christianæ suscipiendæ spem dedisse, accepta in conjugem *Edilburge* filia sancti Ethelberti regis, et sororis *Eadbaldi* tunc in Cantia regnantis. Missus itaque cum ea *Paulinus,* qui ideo « ordinatus est episcopus (scilicet Eboracensis) a Justo archiepiscopo (nempe Cantuariensi) sub die duodecima kalenda-

rum Augustarum anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quinto », inquit Beda. Vides eam ordinationem die Dominica factam ; hoc enim anno dies XXI mensis Julii in Dominicam incidit. Eam ordinationem præsenti anno peractam iterum scribit Beda in Epitome, licet exemplar hujus Epitomes, quod nactus est Baronius, haberet, *anno* DCXXII. Hoc conjugium ubi accepit Bonifacius papa litteras ad Eduinum regem misit, quibus hortatus est eum ad fidem, aliasque ad conjugem ejus feminam piissimam, quibus illam monuit, ut salutis *Eduini* regis sedulam ageret curam. Refertur utraque Epistola a Baronio ex Beda cap. 10 et 11.

14. *Obitus Bonifacii V papæ.* — Ad num. 15 et seq. *Bonifacius V*, postquam eas in Angliam misit litteras, diu superstes non fuit. Hoc enim anno die vicesima secunda Octobris supremum diem obiit, et, ut inquit Anastasius, « sepultus est ad beatum Petrum Apostolum die vicesimo quinto mensis Octobris », licet in Anastasio vulgato, in uno Ms. Colbertino, aliisque Anastasianis legatur, eum sedisse *annos quinque et dies tredecim :* loco enim dierum tredecim, legendum, *menses decem*, ut habent aliud Ms. Colbertinum, Gotfridus Viterbiensis in Chron. Luitprandus, catalogus nominum Apostolicorum, ac 1, 2, 4 et 6, catalogi nostri. Præterea in Bonifacii V Epitaphio a Baronio recitato præter annos quinque, menses decem eidem assignantur : illud enim his duobus versibus clauditur.

Culmen Apostolicum quinque et bis mensibus annis
Rexit, et ad magni culmen honoris abit.

Verum itaque est quod in ordinatione ejus diximus, *Bonifacium* scilicet consecratum esse Pontificem Romanum die XXIII mensis Decembris anni DCXIX, cum ab eo die ad XXII Octobris hujus anni, intercurrant anni quinque ac menses decem sine ulla dierum appendice. Indeque intelligimus primo exsequias Bonifacii die XXII mensis Octob. demortui in diem vicesimum quintum ejusdem mensis præter morem dilatas fuisse, cum tamen die emortuali aut saltem postridie fieri solitæ essent. Sed hac de re postea. Intelligimus secundo perperam Baronium scripsisse sedisse *Bonifacium* annos VII, menses X, diem unum, contra fidem Epitaphii a se recitati, in quo legitur eum rexisse Ecclesiam quinque annis, et bis quinque mensibus, sic enim explicari debet; ac demum hallucinatum esse Papebrocium in Conatu chronico-historico ubi tradit, *Bonifacium* ordinatum anno DCXX, die XXVII Aprilis, sedisse annos V, menses X, dies XIII, et obiisse anno DCXXVI, die XXI Martii, ac sepultum die XXV Octobris. Baronius ideo annos duos, contra Epitaphii et laudatorum catalogorum fidem, Pontificatui Bonifacii adjicit, ut inveniat annum, quem *Sabiniano* detraxit, alterumque, quo interpontificium post *Deusdedit* mortem et *Bonifacii* ordinationem interjectum mutilavit. Papebrocius autem ideo peccavit, tam in die et anno ordinationis Bonifacii, quam in die et anno ejus mortis, quia persuasum habuit, Pontifices Romanos sero post eorum mortem solemnibus exsequiis cohonestatos fuisse, et Anastasium annotasse dies, quibus illæ peractæ, non vero dies quibus Pontifices sepulturæ mandati fuerint; quo principio innixus chronotaxim Pontificiam ante sæculum IX plerumque labefactat.

15. *Bonifacii V exsequiæ et ætas.* — Papebrocium in ea sententia confirmavit alterum *Bonifacii V* Epitaphium ab *Honorio* successore positum, et recitatum in appendice *Antiquarum Inscriptionum*, ex quo intulit, solemnes Bonifacii ad Vaticanum exsequias diu dilatas fuisse, *forte*, inquit, *ad annum* DCXXVII *aut ultra*. Verum poeta non intelligit justa funebria post hujus Pontificis obitum, sed serius Epitaphium illi positum. Imo, si primum intelligeret, inde non sequeretur usum tulisse, ut solemnes Pontificum Rom. exsequiæ diu differrentur, cum poeta dicat causam hujus dilationis non culpam, sed segnitiem fuisse ; ideoque indicet non juxta, sed contra morem id accidisse. En illud Epitaphium in margine emendatum.

Cur [1] titulata diu torpuerunt jura sepulchri,
Et populi nullus perstrepuit gemitus!
Segnities, non culpa fuit, si forte requiris :
Nam dolor inclusus plus lacerare solet.
Pande, dolor, gemitum, meritisque quiesce beatis,
Ut libeat summi gesta referre patris.
Hic vir ab exorto Petri est nutritus ovili,
Sic meruit sancti pastor adesse gregis.
Simplicitas, sapiens, vivax : solertia, simplex,
Serpentina, fuit simplicitate vigens.
Cumque quater denos compleret presbyter annos,
Sera senectutis mens tamen alma fuit.
Culmen Apostolicum coluit tres [2] ferme per annos.
Perfectum numerum terque quaterque gerens.
Hoc sibi pro meritis successor Honorius amplis
Marmore construxit munus Epitaphii.

Utraque emendatio videtur necessaria ; vox enim, *titulata*, nullum sensum hoc in loco præfert, quod et Papebrocius vidit, qui in margine ait, *an? dilata*. Loco vero, *tres*, legendum esse, *sex*, Pontificatus *Bonifacii* duratio in altero ejus Epitaphio expressa manifeste indicat. Cum vero denarius numerus perfectus censeatur, ex hoc versu, *Perfectum numerum terque quaterque gerens*, idem Papebrocius deducit, *Bonifacium V* annos LXXIII vixisse, sed inde colligendum, ut puto, cum pervenisse ad annum ætatis LXX, denario scilicet numero *ter* et *quater* multiplicato ; quo pacto anno ætatis LXIV Pontifex renuntiatus est, et post sextum annum nondum absolutum e vivis abiit.

16. *Honorius creatur Pontifex Romanus.* — Anastasius ait post *Bonifacii* mortem cessasse episcopatum *menses sex*, *dies* XVIII, indeque Baronius *Honorii* natione Campani creationem differt in diem XIII mensis Maii sequentis Christi anni : Papebrocius vero dies duos ex illo interpontificio aufert

[1] Legendum, protelata. — [2] Legendum, sex.

Honoriumque die XXVIII mensis Septemb. anni DCXXVI ordinatum arbitratur. Verum durationem vacationis Sedis in vulgatis, imo et in Mss. Anastasii exemplaribus et catalogis Pontificum, quos mihi videre licuit, mendose descriptam fuisse, ex ipsomet Anastasio et *Honorii* papæ Epistola mox memoranda manifeste constat (1). Nam juxta dicenda ex Anastasio in morte *Honorii,* consecratus is fuit hoc anno die vicesima septima mensis Octobris, in quam Dominica incidebat. Quare Pontificatus dies tantum quinque cessavit. Post Baronii mortem Holstenius Collectionem Romanam publicavit, in qua pag. 248 recitatur Epistola *Honorii* papæ *ad episcopos Epiri* directa, quæ dicitur *Data idus Decembris*, *Indictione* XIV, ideoque hoc anno, quo kalendis Septembribus Indictio XIV usurpari cœpit. Quam Epistolam si Papebrocius vidisset, Bonifacii V mortem in annum sequentem non distulisset ; ex eaque, interpontificium brevissimum fuisse certo eruitur.

17. *Pontificis Romani confirmatio exarcho Ravennæ commissa.* — *Honorii* confirmatio non ab *Heraclio,* qui a triennio in Oriente agebat, sed ab exarcho Ravennatensi obtenta, et quidem dum is hoc anno propter rationes nobis ignotas Romæ versaretur. Neque enim fieri potuit, ut intra dies quinque electio Ravennæ nuntiari potuerit, et Romam confirmatio mitti, ut ibi ordinatio fieret, attenta locorum distantia. Quamobrem exarchum tunc Romæ fuisse omnino existimandum. *Heraclius* itaque quando *Isaacum* Constantinopoli exarchum in Italiam misit, hanc auctoritatem ei largitus est, ne Ecclesia Romana, suæ absentiæ occasione, vacante Sede incommodum pateretur. Hanc facultatem exarchis ab imperatoribus collatam tandem fuisse, aliqui viri docti jam observarunt, et in libro diurno Romanorum Pontificum quadraginta post *Joannis IV* Pontificatum annis scripto nonnisi obscuram mentionem imperatoris fieri ac Decretum de electo Pontifice cum libello precum pro consensione ita delatum fuisse ad exarchum, ac si tota in ipsum imperialis potestas traducta esset. Rogantur etiam archiepiscopus Ravennas, judices et apocrisiarius Pontificius ibidem velut in aula ipsa imperiali residens, ut operam suam, non apud imperatorem, sed apud exarchum interponant pro negotii celeri expeditione. Papebrocius citatus existimat, hunc novum morem anno DCXL in creatione *Joannis IV* inductum fuisse. Verum brevissimum interpontificium quod mortem *Bonifacii V* secutum est, quodve in dubium vocari non potest, cum Anastasius Bonifacii V obitum et Honorii ejus successoris initium recte consignaverit, hunc morem præsenti anno cœpisse demonstrat. Quod eo magis existimandum, quod longum diuturnumque interpontificium, quod post mortem *Deusdedit Bonifacii V* decessoris fuit, et damna inde secuta movere potuerint clerum Romanum, ut imperatorem rogaret, quo eam potestatem in exarchum Ravennatensem conferret. His addo contigisse aliquando ut Pontifex electus non exspectata confirmatione, neque imperatoris, neque exarchæ Ravennatensis, consecraretur, ut in *Pelagio secundo* S. Gregorii Magni decessore ostendi.

18. *Isidorus absolvit Chronicon Gothorum.* — Hoc anno, qui quintus est *Sunthilani* Hispaniarum regis absolvitur Chronicon Gothorum a sancto *Isidoro* Hispalensi episcopo elucubratum : his enim verbis clauditur : « Comportatis Gothorum regum temporibus, ab exordio Athanarici regis usque ad quintum gloriosissimi Sunthilani principis annum, regnum Gothorum per annos CCLVI, Deo favente, reperitur esse porrectum ». Quare cum *Athanaricus* anno Christi CCCLXIX regnum inierit, ipso etiam Baronio ad eum annum teste, manifestum est, non solum *Isidorum* hoc anno finem Chronico suo imposuisse; sed etiam hunc esse quintum *Sunthilani* regis et Baronium ejus exordium cum anno DCXIX male copulasse. Ideo autem *Isidorus* ab Athanarico potius, quam ab aliquo alio Gothorum rege hoc intervallum emetitur, quia is primus rex e gente sua fuit, qui Christianam religionem amplexus est, contaminatam tamen Ariana hæresi, quia *Valens* imperator a quo doctores Christianos petierat, misit ad eum episcopum Arianum. *Suinthilam* Isidorus variis laudibus optimo rege dignis cumulat : « Ita ut, inquit, non solum princeps populorum, sed etiam pater pauperum vocari sit dignus » : neque dubitandum, inquit Vasæus in Chronico, quin principio regni talis fuerit, alioquin nunquam sanctus Isidorus regem illaudabilem falsis ornasset præconiis. « Postquam apicem fastigii regalis conscendit, urbes residuas, quas in Spaniis Romana manus agebat, prœlio conserto obtinuit; auctamque triumphi gloriam præ cæteris regibus felicitate mirabili reportavit. Totius Spaniæ infra Oceani fretum monarchiam regni primus idem potitus, quod nulli retro principum est collatum » , inquit Isidorus. Mariana lib. 6. de Reb. Hispan. cap. 4, tanto tempore ut Romanorum imperium in exigua Hispaniæ parte tenuerit, Africæ vicinitatem fecisse credit, novas in dies copias supplementi causa mittentis : quo præsidio per hæc tempora destituti, cum tantum belli esset in manibus adversus Persas, non vero adversus Mahometem, ut perperam Mariana facile Gothorum virtuti cesserunt. « Hujus filius Ricciniros in consortium regni assumptus, pari cum patre solio conlætatur », inquit Isidorus. Quare quoniam in eo Gothorum mores et jura evertebantur, regia potestate facta hæreditaria, quæ

(1) Quæ hic notat Pagius de breviando interpontificio post Bonifacii obitum, egregie confirmantur ex pervetusto Anastasii Codice quod in pluteis Bibliothecæ Cathedralis Ecclesiæ S. Martini Lucensis servatur. Codex est sæculo VII exaratus, quanquam alia, sed vetusta manu additas continet Vitas Pontificum quasdam quæ in vulgato Anastasio leguntur. In eo vero, quo loco vulgatus Anastasius fert : « Cessavit episcopatus menses VI, dies XIV » legitur tantummodo : « Cessavit etc. dies XIII ». Quæ si admittatur lectio, Honorii ordinatio diei III non. Novembris assignanda est. MANSI.

procerum suffragiis veteri instituto deferebatur, gentis voluntates abalienatas arbitrabatur Mariana citatus. Constat enim ex hoc tempore Republica perturbata vim et audaciam dominatam esse : neque prius conquievisse provincialium animos, quam *Suinthilam* et filium de regis gradu et fastigio deturbarint. Isidori Chronicon emendatius a Grotio in historia Gothorum, et a Labbeo tom. I bibliothecæ Mss. librorum editum.

HONORII I ANNUS 1. — CHRISTI 626.

1. *Honorius papa creatus.* — Sexcentesimus vicesimus sextus Domini annus adest, Indictione decima quarta : quo decima tertia die mensis Maii Honorius Campanus ex patre Petronio, consulari homine, creatus est Romanus Pontifex. Laudatissimus ipse quidem apud Anastasium habetur : res autem ab eo gestas, annis singulis, quibus peractæ esse noscuntur, in medium afferemus, easdemque omni fide probatas. Quod vero sextus hic numeretur annus belli Persici : quomodo a Romanis, divino impertito auxilio, bene pugnatum est adversus Persas, ex Theophane dicturi sumus omnium antiquiore, atque Cedreno, et aliis, his primum verbis[1] :

2. *Sextus annus belli Persici felix item Romanis.* — « Anno decimo septimo, hieme in Persidem Heraclius cum Turcis ingressus, improviso Cosrhoen perterruit. Sed Turci hiemem ac crebras Persarum incursiones ægre ferentes, neque tolerandis ærumnis socios se imperatori præbere sustinentes, paulatim ex castris dilabi, tandemque universi, desertis Romanis, domum reverti cœperunt. Tum imperator suos ita est allocutus : Videtis, fratres, neminem nobis adesse velle, præter unum Deum, et quæ eum sine semine peperit, Virginem. Ideo fit, ut cœlitus nobis misso auxilio, in nobis ac omnibus istis suam demonstret potentiam». Ista tum quidem magna fide pollens Heraclius, nec sane frustra, ut declararunt eventa : hoc namque anno superato novo præpotenti a Cosrhoe electo duce nomine Razate, ipsum Cosrhoen in angustum valde redegit. Incensis enim pluribus civitatibus, aliisque locis obviam positis, pridie idus Decembris collatis signis, adversus Razatem prœlium iniit, in quo cum ipse imperator, tum ex adverso Razates in prima acie (ut in re maximi momenti) pugnarunt, rati nimirum, quorum altera prima acies prævaleret, eo victoriam universi exercitus inclinaturam.

[1] Theoph. hoc anno Heraclii, et Cedren. in Comp. eod. anno.

3. Enituisse tunc quidem in pugna virtutem imperatoris, ita iidem Græcorum produnt Annales: « Pridie sane idus Decembris gestum est bellum : et ante omnes prosiliens imperator, principi Persarum exercitus occurrens, divina virtute, Deique Genitricis opitulatione hunc dejecit ». Aliosque ab imperatore cæsos addunt; ipsum vero imperatorem, vulnerato equo, in discrimen adductum, ictibus plurimis scuto repulsis : factumque tandem, ut victoria a Romanis staret gloriosa admodum, utpote incruenta, cæsis nimirum ex Romanis duntaxat numero quinquaginta, vulneratis nonnullis, ex quibus postea decem tantum mortui sunt; potitusque tunc fuit Heraclius opimis spoliis Razatis, nimirum auratis armis : quod totum Deo, Deique Genitrici, quam in auxilium totius belli adsciverat imperator, tributum est.

Pugnatum autem tradunt a primo mane usque ad horam nonam. Sed licet Romani victores extiterint, haud tamen a reliqua hostium parte fuga captata est; quæ se recepit in castra, exspectans uniri cum superventuris copiis a Cosrhoe missis. At imperator bene usus occasione victoriæ, contra Cosrhoen festinavit, quem haud admodum longe abesse sciret. Sed ipse suorum clade cognita, expeditus ad fugam, inde recesserat, relictis palatiis campestribus, quibus ad delicias utebatur, ubi animalium diversorum vivaria reperta sunt; quibus potitus Heraclius, ex illis pavit exercitum. Hæc usque ad kalendas Januarias facta produntur : quæ vero post hæc secuta sunt, suo loco anno sequenti, quo contigerunt, reddenda erunt. Celebrasse autem Natalem diem Domini cum exercitu imperatorem iisdem in locis absque timore, sed summa cum tranquillitate Deo gratias agentem, fidem produnt

Annales. Istum adeo felicem nactum est finem bellum anni hujus, cum Deus ipse (ut contestatus est imperator) una cum Dei Genitrice Maria in castris adesset Romanis opitulaturus.

4. *Cæsareæ in Palæstina nobilissimum Anastasii Persæ Christiani certamen et cruciatus.* — Præcesserat ista quidem confessio Anastasii Persæ jam religione Christiani atque professione monachi: hoc namque anno Cæsareæ est tentus a provinciæ præside, qui a Cosrhoe missus præfectus erat in Palæstinam, quam suo imperio adjecisset. Fuit plane celebre ejusmodi certamen martyris, totique Christiano orbi conspicuum; hocque anno cœptum, sequenti vero consummatum. Magna quidem divini consilii dispensatione actum est, ut cum sævissimus ac maxime impius Cosrhoes nulla jam conditione accepturum se Romanos ad pacem legatis ad hoc missis ante responderit, nisi Christo abnegato, omnes Persarum colerent idola; ipse audiret Persas incipere esse Christianos, et opus esse jam ipsum in suos animadvertere, quod facti tunc Christiani, essent superstitionis patriæ desertores et confessores spontanei, validique præcones nominis Christi : ex quibus quidem species reddita est priorum temporum, cum Gentiles imperatores quo magis insanirent adversus Christianos, eo copiosior multitudo ex Gentibus ipsis converteretur ad fidem. Ne autem egregium certamen martyrum, quo pariter Cosrhoen, diverso tamen modo, vinci contigit, obvolutum ingrato silentio præteriisse videamur, qui tot imperatoris prœlia per sex annos integros recensuimus; hic ipsum ex eorum Actis describere, operæ pretium existimamus.

5. Debet autem in primis meminisse lector, primo anno Persici belli hunc ipsum nobilem Persam Anastasium, de quo est sermo jam plene redditum Christianum, initiatumque monasticis institutis in monasterio S. Anastasii apud Hierosolymam posito, vitam monasticam coluisse; ibique adeo profecisse, ut cum virtutum omnium culmen propemodum attigisset, quod reliquum sibi esse videretur, optarit pro Christi nomine vitam quoque profundere, impellente ad hoc eum divino Spiritu, quo agebatur et movebatur pariter, præcedentibus signis haud dubiis illis quidem, quibus monitus contulit se Cæsaream Palæstinæ. Qui enim cum Syria superiori etiam Palæstinam sibi subegerat Cosrhoes, haud eam dimiserat, sed præsidem illi provinciæ præficere consueverat, qui Cæsareæ degebat; apud quem contigit Anastasium fidem Christianam primum profiteri. Quomodo autem res se habuerit, ejus Acta recitata atque probata in Nicæno posteriori Concilio docent his verbis[1] :

6. « Cum pervenisset Anastasius usque ad Cæsaream Palæstinæ, in templo Deiparæ Virginis duobus diebus moratur, et exinde cum rursus excepit templum omni ex parte laudandæ Euphemiæ veluti quodam viæ duce utentem clanculum, qui plane ejus dirigebat gressum ad martyrium. Nam cum accederet ad templum illius semper laudandæ Euphemiæ, videt quosdam Persarum magos occupatos in quibusdam præstigiis; zeloque protinus concitatur ejus animus : sciebat enim, quam ea res esset impia et scelerata, eo quod ipse quoque in ea improba arte esset versatus : Quænam, inquit, tanta caligo vestris offusa est oculis, ut ne ea quidem adspiciatis, quæ ante pedes vestros sita sunt, quemadmodum in universum scilicet est deceptio, quæ vestram levitatem ludificatur et facilitatem, et eorum quos vos rursus ad eumdem vobiscum corripitis interitum ?

7. « Hanc illi admirati in dicendo libertatem et audaciam, rogaverunt, quisnam esset, et quid eum impulisset, ut hæc diceret. Ille autem : Fui ego quoque, inquit, aliquando vobis similis, et eodem falsus errore, et eisdem dedi operam præstigiis. Hæc audacter dixit, cum nihil eum puderet suæ, quam ab ineunte ætate acceperat, impietatis et sordium vitæ prioris, sed potius gloriaretur, quod in fidem esset translatus, et sacro baptismo ablutus. Deinde prolixa cœpit uti oratione, rem esse execrandam arguens, et quam esset insigniter absurda aperiens ; et sic paulatim seipsum eis exemplum adducens, et similiter eos invitans ad meliorem mutationem. Illi autem non solum ad hæc fuere surdis similes, sed eum etiam vehementer rogarunt ne tam impudenter quæ sunt apud Persas præclara contemneret, et in vulgus irridenda proponeret. Exinde ille vere egregius et desiderabilis Anastasius festinabat ad delectabile et jucundum martyrii hospitium.

8. « Cum non longe autem a se remotum eum quidam vidissent ex iis qui dicuntur a Persis caballarii, sedentes apud Derbas, sicut etiam consueverunt (hoc autem est prætorium ejus, qui apud eos dicitur sellarius) : Certe hic est delator, dixerunt inter se sermone persico. Ille autem cum verbum sensisset, et linguam non ignorasset, ut qui ipse quoque esset Persa, et in eadem voce qua illi eruditus, eos torve et acriter intuens: Non sum delator, inquit : sunt hæc, ait, nugæ et ineptiæ; sed potius servus Jesu Christi, et vobis quidem melior: siquidem et ego fui aliquando sicut vos, et in caballariorum numerum fui relatus. Hæc cum illi audissent, et e cathedra statim exiliissent, eum detinuerunt. Deinde cum sellario quoque fuisset annuntiatum, egreditur etiam ille ex prætorio. Et cum quisnam is esset, interrogasset, et undenam veniret, et quæ ad ipsum pertinebant, diligenter examinasset : dat servandum Anastasium in custodia tutissima. In qua jam tres dies inclusus, neque cibum, neque potum, neque aliquid aliud ab eis omnino accipere sustinuit ; sed sic omnino jejunus detentus est in custodia, ut qui futurorum pro Christo periculorum aleretur sola exspectatione.

9. « Cum autem jam rediisset Marzabanas ex peregrinatione (neque enim tunc erat Cæsareæ) et de Anastasio significasset sellarius ; vinctus statim

[1] Extant apud Sur. die XXII Jan.

adducitur martyr in prætorium. Interim vero dum Marzabanas erat in aliquibus aliis curis occupatus, agnoscit aliquis ex piis Anastasium, qui eum in venerando templo Deiparæ adspexerat. Cum ergo sic eum agnovisset in prætorio, et eum interrogasset quanam de causa illic adesset, ejus scopum et institutum laudans, et eum eo nomine beatum pronuntians, ejus promptum et alacrem animum magis confirmat in rebus gravibus et asperis, ut neque propter Christum timeret vincula, nec tormenta, nec mortem, sed Marzabanæ responderet strenue et viriliter. Certe etiam cum fuit apud tyrannum introductus, nec genu quidem flexit, ut semper mos est Persis adorationem reddere majoribus; sed generosum, et qui in servitutem redigi non poterat, animum per externa significabat. Cum ergo fixis oculis eum satis esset intuitus Marzabanas, partim quidem ut constanti adspectu ei terrorem incuteret, partim autem ut eum consideraret diligentius, rogavit eum quisnam esset, et cujas. Ille vero respondit : Verus sum Christianus. Quod si velis etiam scire cujas sim : sum quidem Persa genere ex regione Razech, vico autem Rasnuni : qui ipse quoque aliquando fui caballarius, et in rebus magicis exercitatus. Cumque sic essem minister tenebrarum, potui (ut vides) transire ad lucem e tenebris, et discere veritatem.

10. « Marzabanas autem cum nondum fecisset periculum quam esset generosus athleta, sed putaret rem esse facilem et expeditam eum a sua traducere sententia, cœpit illius mentem non secus ac parvi alicujus pueri parvis tentare promissionibus ille vere parvi et abjecti animi : Desiste, dicens, ab hoc errore ad patriam religionem. Si enim sic feceris, dabo tibi equos et nummos et multa bona. Martyr autem cælum intuens : Absit, inquit, rex Christe, ut beatam tuam fallam confessionem. Propter quæ eum tanquam volens pudore afficere Marzabanas : Quid autem, placetne tibi, inquit, hoc habitu indui, quo nunc es indutus ? Ille vero : Non minoris, respondit, eum facio, quam tu hanc tuam dignitatem. Quamobrem ille ira commotus : Certe tu, inquit, uteris cohabitante dæmone : neque aliud per te ipsum loqueris, quam quæ tibi ipse suggesserit. Ad ea martyr : Quando eram, inquit, in errore, male honorans impietatem, aut potius ab illa affectus ignominia, tunc gravis dæmon mecum cohabitabat; nunc habeo ipsum Christum cohabitantem qui tuos expellit dæmones. Cum autem adjecisset Marzabanas : Quid ergo? Non times, inquit, ne hæc ad regem referantur, ille vero acerbe te cruci affigat? Quomodo, inquit, hominem timuerim, qui est patibilis, in quem cadit interitus? Nam etsi corpus superaverit, capi tamen non potest anima, et ei non possunt omnino parari insidiæ.

11. « Hæc ergo non ferens Marzabanas, jubet ferreis collaribus collum et alterum ex pedibus subjectum vinciri, et ductum ad ergastulum, illic lapides cogi ferre gravissimos. Quod quidem cum ejus jussu factum esset, et ad ferendos lapides semper sanctus manus afferret, manus sanctas, manus quæ multum poterant apud Deum, corporeis laboribus plura erant quæ extrinsecus ei afferebantur. Multi enim ex Persis ad eum accedentes, et maxime ex iis qui orti erant ex eodem vico ex quo Anastasius, veluti proprium reputantes dedecus quæ in illum fiebant, exprobrationem adversus proximum (ut cum divino David [1] dicam), sumebant : Cur hoc fecisti ? dicentes : cur antiquam nobilitatem generis affecisti contumelia effectus Christianus, et tantam nobis inussisti ignominiam, propterea in vincula conjectus et maleficorum damnatus supplicio? quod quidem nostri ferre non possunt oculi.

12. « Cum his autem gravibus linguæ verberibus, manuum quoque beato verbera infligebant, vehementer verberantes, atque barbam vellentes, et ejus vestimenta lacerantes; et lapides quos quatuor simul juncti ferebant, eos soli Anastasio ferendos imponebant : adeo ut ipse rursus loqui visus sit cum Davide [2] : Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Idque cum nec ferre posset ferrum quod erat collo et pedi ejus impositum, sed sub eodem ferro alius quoque, cum martyre pedem haberet vinctum, quæ quidem ei nectebant omnino multiplicem coronam martyrii. Habes (si vis) alios quoque dolores et occasiones aliarum coronarum, hoc ipsum, inquam, quod in conspectu eorum qui ipsum noverant, hæc et multa alia probra ab eis pateretur, quæ jam prius dicta sunt : a quibus adeo mansit nihil affectus, ut ea putaret potius encomia propter Christum, quam cor ejus ab eis moveretur aliquid ».

13. Cum autem Marzabanas eumdem rursus revocatum frustra tentasset ad Persarum superstitionis cultum revocare, verberibus ab eo exigit obedientiam, extentum enim humi, verberibus dire tam diu affici jussit, donec profiteretur facere quod juberetur. Tunc autem ille duo præstitit : alterum, ut carnifices rogarit ne vinceretur, immobilem se mansurum pollicitus absque vinculis; alterum, ne cum ipso etiam monasticum habitum veluti sacrosanctum indumentum verberarent, sed nudum expoliatum plagis afficerent. Cum vero neque ab eo male affecto verberibus aliquid extorquere potuisset de cultu Christiano deserendo promissionis, iterum detrudi Anastasium in carcerem Marzabanas jussit, duplici jam confessione nobilitatum. Sed rursum revocatus ad Marzabanam, et ut sacrificaret, iterum requisitus, cum id præstare penitus renuisset, denuo est retrusus in carcerem. Ubi cum esset, invisitur a monachis ejus monasterii, ubi ipse ante degebat : sed et Angelorum visitatione dignus habitus est, perspicua facta etiam Judæo homini in eodem cum ipso degenti carcere : quæ apud Acta ejus martyrii lector copiosius enarrata inveniet. Subjicit his auctor alia plura, quæ facta sunt Cæsareæ de celebratione diei festi sanctissimæ Crucis, quam idem ibi Anastasius celebra-

[1] Psal. XIV. — [2] Psal. CXXVIII.

vit, et alia usque ad migrationem in Persidem, cum missus est ad Cosrhoen regem : quæ in annum sequentem rejicimus, quo esse peracta noscuntur.

14. *Eduinus rex in Anglia miris modis ad fidem Catholicam vocatur.* — At vero jam ad res novæ et coalescentis Ecclesiæ Anglicanæ stylum convertamus. Qui enim litteris Bonifacii papæ cohortantis ipsum ad Christianam religionem amplexandam minime adhuc fuerat persuasus rex Eduinus, de quo diximus; Dei misericordia factum est, ut in vitæ discrimen adductus, veritatis luminis aliqua saltem ex parte cœperit fieri particeps. Hæc autem quomodo acciderint, Beda sic narrat [1] :

« Anno, inquit, sequenti (ab inito conjugio scilicet, quod factum est anno superiori) venit in provinciam quidam sicarius, vocabulo Eumerus, missus a rege Occidentalium Saxonum, nomine Cuichelmo, sperans se regem Eduinum regno simul et vita privaturum : qui habebat sicam bicipitem toxicatam, ut si ferri vulnus minus ad mortem regis sufficeret, peste juvaretur veneni. Pervenit autem ad regem primo die Paschæ juxta amnem Doroventionem, ubi tunc erat villa regalis. Intravitque quasi nuntium domini sui referens : et cum simulatam legationem ore astuto volveret, exsurrexit repente, et evaginata sub veste sica, impetum fecit in regem. Quod cum videret Lilla minister regis amicissimus, non habens scutum ad manum, quo regem a nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante ictus pungentis. Sed tanta vi hostis ferrum infixit, ut per corpus militis occisi etiam regem vulneraret. Qui cum mox undique gladiis impeteretur, in ipso tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat Fordherio, sica nefanda peremit.

15. « Eadem autem nocte sacrosanctæ Dominicæ Paschæ pepererat regina filiam regi, cui nomen Eanfled. Cumque idem rex præsente Paulino episcopo gratias ageret diis suis pro nata sibi filia : contra episcopus gratias cœpit agere Domino Christo, regique adstruere, quod ipse precibus suis apud illum obtinuerit, ut regina sospes et absque dolore gravi sobolem procrearet. Cujus verbis delectatus rex, promisit se, abrenuntiatis idolis, Christo serviturum, si vitam sibi et victoriam donaret pugnanti adversus regem, a quo homicida ille, qui eum vulneraverat, missus est : et in pignus promissionis implendæ, eamdem filiam suam Christo consecrandam Paulino episcopo adsignavit : quæ baptizata est die sancto Pentecostes, prima de gente Nordanhumbrorum, cum duodecim aliis de familia ejus. Quo tempore curatus a vulnere sibi pridem inflicto rex, collecto exercitu, venit adversus gentem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, universos quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reversus, non statim et inconsulte sacramenta fidei Christianæ percipere voluit : quamvis nec idolis ultra servivit, ex quo se Christo serviturum esse promiserat; verum primo diligentius ex eo tempore et ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei ediscere, et cum suis primatibus, quos sapientiores noverat, curavit conferre, quid de iis agendum arbitrarentur. Sed et ipse cum esset vir natura sagacissimus, sæpe diu solus residens, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secum colloquens, quid sibi esset faciendum, quæ religio servanda tractabat ». Et post multa superius recitata idem Beda ista addit [1] :

16. « Sed et oraculum cæleste, quod illi quondam exulanti apud Redualdum regem Anglorum pietas divina revelare dignata est, non minimum ad suscipienda vel intelligenda doctrinæ monita salutaris sensum illius juvit. Cum ergo videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem viæ salutaris et suscipiendum mysterium vivificæ Crucis inclinari, ac pro salute illius simul et gentis cui præerat, et verbo exhortationis apud homines et apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret; tandem (ut verisimile videtur) didicit in spiritu, quod vel quale esset oraculum regi quondam cælitus ostensum. Nec exinde distulit, quin continuo regem admoneret, explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ærumnis exemptus ad regni fastigia perveniret. Erat autem oraculum hujusmodi :

17. « Cum persequente illum Edelfrido, qui ante eum regnavit, per diversa occultus loca vel regna multo annorum tempore profugus vagaretur; tandem venit ad regem Redualdum, obsecrans ut vitam suam a tanti persecutoris insidiis tutando servaret. Qui libenter eum excipiens, promisit se, quæ petebat, esse facturum. At postquam Edelfridus in hac eum provincia apparuisse, et apud regem illius familiariter cum sociis habitare cognovit : misit nuntios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece ejus offerrent, neque aliquid profecit : misit secundo, misit tertio, et copiosiora auri et argenti dona offerens, et bellum insuper illi, si contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus, cessit deprecanti, et sive occidere se Eduinum, seu legatariis (legatis scilicet ipsis), tradere promisit.

« Quod ubi fidelissimus quidam amicus illius animadvertit, intravit cubiculum quo dormire disponebat (erat enim prima hora noctis) et evocatum foras, quid erga eum agere rex promisisset, edocuit; et insuper adjecit : Si ergo vis, hac ipsa hora educam te de hac provincia, et ea in loca te introducam, ubi nunquam te vel Redualdus vel Edelfridus invenire valeant. Qui ait : Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ : non tamen hoc facere possum quod suggeris, ut pactum quod cum tanto rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille

[1] Bed. l. II. c. 9.

[1] Bed. l. II. c. 12.

mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit. Quin potius si moriturus sum, ille me magis quam ignobilior quisquam morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Britanniæ provincias tot annorum temporumque curriculis vagabundus hostium vitabam insidias ?

18. « Abeunte igitur amico, remansit Eduinus solus foris : residensque mœstus ante palatium, multis cœpit cogitationum æstibus affici; quid ageret, quove pedem verteret, nescius. Cumque diu tacitis mentis angoribus et cæco carperetur igne, vidit subito intempestæ noctis silentio appropinquantem sibi hominem vultus habitusque incogniti. Quem videns, ut ignotum et inopinatum, non parum expavit. At ille accedens, salutavit eum, et interrogavit, quare illa hora, cæteris quiescentibus, et alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide pervigil sederet ? At ille vicissim sciscitabatur, quid ad eum pertineret, utrum ipse intus an foris noctem transigeret. Qui respondens, ait : Ne me æstimes tuæ mœstitiæ et insomniorum, et forinsecæ ac solitariæ sessionis causam nescire. Scio enim certissime qui es, et quare mœres, et quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare velis ei, si quis sit, qui his te mœroribus absolvat, et Redualdo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat ? Qui cum se omnia quæ posset, huic tali pro mercede beneficii daturum esse responderet; adjecit ille : Quid si etiam te regem futurum, exstinctis hostibus, in veritate promittat, ita ut non solum omnes progenitores tuos, sed et omnes qui ante te reges in gente Anglorum fuerunt, potestate transcendas ?

19. « At Eduinus constantior interrogando factus, non dubitavit promittere, quin etiam ei qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertio : Si autem, inquit, is qui tibi tanta taliaque dona veraciter adventura prædixerit, etiam consilium tibi tuæ salutis ac vitæ melius atque utilius quam aliquis de tuis parentibus ac cognatis unquam audivit, ostendere potuerit; num ei obtemperare et monita ejus salutaria suscipere consentis ? Nec distulit Eduinus, quin continuo polliceretur, se in omnibus secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proveheret. Quo accepto responso, confestim is qui loquebatur cum eo, imposuit dexteram suam capiti ejus, dicens : Cum hoc ergo tibi advenerit, memento hujus temporis ac loquelæ nostræ, et ea quæ nunc promittis adimplere ne differas. Et his dictis (ut ferunt) repente disparuit; ut intelligeret non hominem esse qui sibi apparuisset, sed spiritum.

20. « Et cum regius juvenis solus adhuc ibidem sederet, gavisus quidem de collata sibi pia ac benigna consolatione; sed multum sollicitus ac mente sedula cogitans, quis esset ille, vel unde venisset, qui hæc sibi loqueretur : venit ad eum præfatus amicus illius, lætoque vultu salutans eum : Surge, inquit, intra, et sopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti membra simul et animum compone; quia immutatum est cor regis, nec tibi aliquid facere, sed fidem potius pollicitam servare disponit. Postquam enim cogitationem suam, de qua tibi ante dixi, reginæ in secreto revelavit, revocavit eum illa ab intentione, admonens, quia nulla ratione conveniat tanto regi amicum suum optimum in necessitate positum auro vendere, imo fidem suam, quæ omnibus ornamentis pretiosior est, amore pecuniæ perdere.

21. « Quid plura ? fecit rex ut dictum est; nec solum exulem nuntiis hostibus non tradidit, sed etiam eum, ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox redeuntibus domum nuntiis, exercitum ad debellandum Edelfridum collegit copiosum, cumque sibi occurrentem cum exercitu multum impari (non enim dederat illi spatium quo totum suum congregaret atque adunaret exercitum) occidit in finibus gentis Merciorum ad Orientalem plagam amnis qui vocatur Idle : in quo certamine et filius Redualdi, vocabulo Regnheri, occisus est. Ac sic Eduinus, juxta oraculum quod acceperat, non tantum regis sibi infesti insidias vitavit, verum etiam eidem perempto, in regni gloriam successit ». Hæc cum impleta essent, venit tempus exigendi ab eo quod cælesti nuntio pollicitus erat se facturum, quicquid monstraretur ab eo qui super caput ipsius manum esset impositurus : quod ut præstaretur a Paulino episcopo Deus volens, ipsum sanctum de omnibus iis quæ transacta fuerant cum Eduino admonuit, et ut ab eo promissionem exigeret, pariter jussit. Sed audi Bedam :

22. « Cum ergo, prædicante verbum Dei Paulino, rex credere differret, et per aliquod tempus (ut diximus) horis competentibus solitarius sederet, et quid agendum sibi esset, quæ religio sequenda, sedulus secum ipse scrutari consuesset; ingrediens ad eum quadam die vir Dei Paulinus, imposuit dexteram capiti ejus, et an hoc signum agnosceret, requisivit. Qui cum tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, et quasi familiari voce affatus : Ecce, inquit, hostium manus quos timuisti, Domino donante, evasisti : ecce regnum quod desiderasti, ipso largiente, percepisti : memento ut tertium, quod promisisti, facere non differas, suscipiendo fidem ejus, et præcepta servando, qui te et a temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit. Et si deinceps voluntati ejus, quam per me tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam a perpetuis malorum tormentis te liberabit, et æterni secum regni in cælis faciet esse participem. Quibus auditis rex, suscipere quidem se fidem quam docebat, et velle, et debere, respondebat : verum adhuc cum amicis principalibus et consiliariis suis sese de hoc collaturum esse dicebat, ut si et illi eadem cum eo sentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Christo consecrarentur. Et annuente Paulino, fecit ut dixerat ». Habentur regis jussu indicta comitia, eaque maximi ponderis, ut-

pote de vera religione sectanda. Vocantur et primates, simulque totius collegii Gentilitii sacerdotum pontifex maximus: cujus cor Deus ita movit ut ipse dicendo sententiam primus de idololatria abjicienda statuerit, firmiterque decreverit: nam audi Bedam:

23. « Habito enim cum sapientibus consilio, sciscitabatur singillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hæc eatenus inaudita, et novus Divinitatis qui prædicabatur cultus videretur? Cui primus pontificum ipsius, Coifi nomine, continuo respondit: Tu vide, rex, quale sit hoc quod nobis modo prædicatur: ergo tibi verissime, quod certum didici, profiteor, quia nihil omnino virtutis habet religio illa, quam hucusque tenuimus. Nullus enim tuorum studiosius quam ego culturæ deorum nostrorum se subdidit; et nihilominus multi sunt, qui ampliora a te beneficia quam ego, et majores accipiunt dignitates, magisque prosperantur in omnibus quæ agenda vel acquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potius juvare vellent, qui illis impensius servire curavi. Unde restat, ut si ea quæ nunc nobis nova prædicantur, meliora esse et fortiora, habita examinatione, perspexeris, absque ullo cunctamine suscipere illa festinemus. Cujus suasioni verbisque prudentibus alius optimatum regis tribuens assensum, continuo subdidit:

24. « Talis, inquiens, mihi videtur, rex, vita hominum præsens in terris ad comparationem ejus quod nobis incertum est temporis, quale cum te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio, et calido affecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hiemalium pluviarum vel nivium, adveniensque unus passerum domum citissime pervolarit; qui cum per unum ostium ingrediens, mox per aliud exierit: ipso quidem tempore quo intus est, hiemis tempestate non tangitur; sed tamen minimo spatio serenitatis ad momentum excurso, mox de hyeme in hyemem regrediens, tuis oculis elabitur: ita hæc vita hominum ad modicum apparet; quid autem sequatur, quidve præcesserit, prorsus ignoramus. Unde si hæc nova doctrina certius aliquid attulerit, merito sequenda esse videtur. His similia et cæteri majores natu ac regis consiliarii divinitus admoniti prosequebantur.

25. « Adjecit autem Coifi (primus pontificum), quia vellet ipsum Paulinum diligentius audire de Deo, quem prædicabat, verbum facientem. Quod cum jubente rege, faceret; exclamavit, auditis ejus sermonibus, dicens: Jam olim intellexeram, nihil esse quod colebamus: quia videlicet quanto studiosius in eo cultu veritatem quærebam, tanto minus inveniebam. Nunc autem aperte profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ, et salutis, et beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Unde suggero, rex, ut templa et altaria, quæ sine fructu utilitatis sacravimus, ocius anathemati et igni tradamus. Quid plura? præbuit palam assensum evangelizandi beato Paulino rex, et abrenuntiata idololatria, fidem se Christi suscipere confessus est. Cumque a præfato pontifice sacrorum suorum quæreret, quis aras et fana idolorum cum septis, quibus erant circumdata, primus profanare deberet; ille respondit: Ego. Quis enim ea quæ per stultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptius, quam ipse per sapientiam mihi a Deo vero donatam, destruat? Statimque abjecta superstitione vanitatis, rogavit sibi regem arma dare et equum emissarium, quem ascendens, ad idola destruenda venit: non enim licuerat pontificem sacrorum vel arma ferre, vel præter quam in equa equitare. Accinctus ergo gladio, accepit lanceam in manu, et ascendens emissarium regis, pergebat ad idola. Quod adspiciens vulgus, æstimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox ut appropiabat ad fanum, profanare illud, injecta in eo lancea, quam tenebat: multumque gavisus de agnitione veri Dei cultus, jussit sociis suis destruere ac succendere fanum cum omnibus septis suis. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longe ab Eboraco ad orientem amnem Doruventionem, et vocatur hodie Gotmundin Gaham, ubi pontifex ille, inspirante Deo vero, polluit ac destruxit eas quas ipse sacraverat aras ». Hæc quidem hoc anno facta esse, discriminans singula tempora Beda declarat, qui et anno sequenti Redemptoris nostri sexcentesimo vicesimo septimo baptizatum primo fuisse ipsum Eduinum regem, ac deinde alios proceres, docet; nosque suo loco ea describenda servamus.

26. Sunt ista sacra cunabula Ecclesiæ Anglicanæ tot signis, prodigiis, atque prædictionibus cœpta non humana arte (id enim impossibile erat) sed divina potentia, per Apostolicos tamen viros Roma a Pontifice Romano missos; quos veritatem sincere docere, et præcedentes prophetiæ, et miracula subsequentia quam manifestissime declararunt. Ut plane ingemiscendum et exclamandum cum Hieremia [1] sit piis omnibus nostri temporis: « Obstupescite, cæli, super hoc, et portæ ejus, desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas ». Ita quidem, cum aversione contentiosa aversi sunt a fonte unde primum ipsis Evangelium fluxit, et hæreticis inhæserunt. Sed unica spes illa solatur, ut excisæ arboris rigatis radicibus sanguine martyrum, rursus cædem fœcundiore germine pullulent.

Hoc pariter anno, qui numeratur Clotharii regis trigesimus nonus ab obitu Chilperici parentis (quem mortuum diximus anno Redemptoris quingentesimo octogesimo septimo) idem rex [2] consortem sibi regni adscivit Dagobertum filium suum ex Beretrude regina susceptum, atque S. Arnulpho Metensi episcopo (ut superius diximus) educandum traditum; quem ab eodem optimis moribus imbutum, ejusdem Arnulphi Acta testantur.

[1] Hierem. II. — [2] Aimoi. l. IV. c. 8.

27. *Adalvaldo Longobardorum rege pulso, subrogatur Ariovaldus, qui utpote Arianus, negotium facessit presbyteris et monachis, quorum abbas S. Bertolfus legatione adit Honorium papam.* — Quod vero ad rerum Longobardorum statum pertinet : hoc ipso anno eorum rex Adalwaldus, cum regnasset annos decem, ejectus regno est, subrogato in ejus locum Ariovaldo. Habet enim de his ista Paulus [1] : « Sub iis (nempe Adalvaldo, et matre ipsius Theodolinda) Ecclesiæ restauratæ sunt, et multæ donationes per loca venerabilia largitæ. Sed cum Adalvaldus eversa mente insaniret, postquam cum matre decem regnaverat annis, de regno ejectus est, et a Longobardis in ejus locum Ariovaldus substitutus est ». Hæc Paulus : qui licet non dicat ejusdem mentis eversionem arte venefica procuratam, ex iis tamen quæ inferius idem asserit, filium Arichis itidem Longobardorum regis ex potione dolose propinata eadem esse passum, idipsum accidisse Adalwaldo possumus existimare. Cæterum id passum esse Adalwaldum, ubi mater ejus Theodolinda ex hac vita decessisset, videri potest ; etenim ante filium eam decessisse, inde conjicimus, quod post filii obitum nusquam amplius de ea fit mentio, quæ in tot turbinibus Longobardorum necessario fuerat nominanda, cum regia polleret auctoritate.

28. Cæterum haud putamus Adalwaldum regem ita mente motum fuisse, ut omnem penitus rationis usum amiserit : etenim si ita fuisset, minime putandum pro eo restituendo in regnum Honorium Pontificem adeo laborasse. Sanctus enim Pontifex cum accepisset regem ejectum qui Catholica fide præstabat, inque locum ejus fuisse subrogatum Ariovaldum, idque favore episcoporum Cisalpinorum, hominem præsertim Arianæ hæresis sordibus labefactatum ; nihil prætermisit studii et diligentiæ ut eos puniret, litterasque de his dedit ad Isacium Ravennatem exarchum : qui laboravit, ut qui ejectus fuerat Adalwaldus, restitueretur in regnum, et perfidus ejiceretur Arianus. Porro Pontificis Romani Epistola apud Ivonem ita breviter scripta legitur :

29. « Delatum est ad nos, episcopos Transpadanos Petro Pauli filio suadere conatos esse, ut Adalwaldum regem desereret, Ariovaldoque tyranno se applicaret. Quamobrem quia Petrus pravis eorum consiliis respuit obedire, et sacramenta regi Agoni (Agilulpho videlicet) Adalwaldi patri præstita sancte cupit servare : et quia hoc Deo et hominibus est ingratum, ut qui tale facinus vindicare deberent, eorum ipsi suasores existant ; rogamus vos, ut postquam Adalwaldum divino in regnum (ut speramus) auxilio reduxeritis, prædictos episcopos Romam mittere velitis, ne scelus hujusmodi impunitum relinquamus ». Hactenus apud Ivonem.

30. Desiisse autem a cœptis exarchum pacemque cum novo rege iniisse, eamque integram servatam esse constat. Quod vero exarchus cum tyranno pacem sanxerit, nullam aliam puto causam intercessisse potiorem, quam cum vires Romani imperii simul collectæ essent contra Chosroen ad bellum Persicum : haud satis videri poterant ad aliud bellum in Italia contra universam gentem Longobardorum agendum. Cum igitur restitutio Adalwaldi haud adeo facilis futura cognita esset, exarchus visus est mutasse consilium, cessasseque de Adalwaldo esse sollicitus. Quid autem contra absentes Cisalpinos episcopos Honorius canonum vindex egerit, haud compertum habetur. Sed et res gestæ tum ab exarcho, tum ab Ariovaldo, remanserunt prorsus obscuræ. Paulus enim diaconus, quod de Ariovaldo Longobardorum rege nihil scribat, hisce verbis excusat : « De cujus rebus gestis ad nostram notitiam minime aliquid pervenit ». Sicque silentio sepultam relinquit historiam duodecim annorum regis Longobardorum, ita plane de rebus suorum Longobardorum haud adeo benemeritus, multa præteriens, quæ nos ex diversis scriptoribus ejus temporis in medium adduximus, atque pariter adducemus ; et de hoc ipso Ariovaldo multa ex Jona abbate hujus temporis historico, de quo superius meminimus, dicturi sumus. Hic enim in rebus gestis S. Bertolfi, de his quæ acciderunt sub Attala abbate, hæc habet de eodem rege Ariovaldo Arianæ sectæ addictissimo :

31. « Cum aliquo tempore Blidulfus presbyter (ejusdem vero Bobiensis monasterii monachus), a beato patre Attala ad Ticinum urbem directus fuisset, ibique pervenisset, obvium habuit Ariowaldum regem Longobardorum Arianæ sectæ credulum. Is ergo cum vidisset Blidulfum presbyterum, ait ad suos : De Columbani monachis iste est, qui nobis salutantibus apta denegat respondere. Cumque jam haud procul abesset presbyter, salutavit eum rex, ironice tamen. Ad hæc Blidulfus : Salutem, inquit, optarem tuam, si tu seductoribus tuis non faveres, et alienis a veritate Christi doctrinis animum non accommodares. Justum etenim esset, ineffabilem Trinitatem una Deitate confiteri, non tres potestates, sed tres personas : nec unam trium nominum personam, sed tres in veritate, Patris, et Filii, et Spiritus sancti personas, una voluntate, potestate, et essentia. Hæc paulisper audiens rex, cum progressus fuisset, iracundia succensus questus est, se non habere ministros, qui obruente noctis caligine monachum illum ita contumaciter in conspectu suo locutum sollicitarent, et fustibus ac sudibus conscissum morti traderent.

32. « Tunc unus vesanior cæteris, ad hoc patrandum se respondit esse paratum : Dicit ei rex : Si voluntati meæ satisfeceris in hoc, muneribus te mox, illucescente die crastino, ditabo. Progressus itaque pessimus ille, alium sceleris socium sibi assumit, et obortis tetris tenebris, viam qua monachus a cœna cujusdam Christiani, qui invitaverat eum, ad hospitium regredi debuit, vigi-

[1] Paul. diac. l. IV. c. 5.

lanter custodit. Cum ergo monachus inopinate venisset ad locum custodiæ, percussus in cerebro, et omni compage corporis collisus, pro mortuo cadavere relictus est ab ipsis satellitibus, nullo de populo id sentiente; erat enim abditus locus, sed nec vocem dare quiverat, anticipatus loco et inmanibus ictibus ». Considerastine, lector, Barbarum regem, eumdemque perfidum Arianum, in presbyterum insultantem sibi, alioqui sui regni monachum monasterii, ulciscendo, erubuisse diei lucem, sed tenebras noctis interfectorem exspectare voluisse? Unde intelligas quam eo deteriores sint nostri temporis Novatores gloriantes cum quid hujusmodi ipsos in Orthodoxum hominem ex optato contigerit perpetrare. Sed audi miranda quæ Jonas subdit his verbis :

33. « Porro is ad cujus domum metatus fuerat, nesciens quidem eventum rei, sed tamen suspicatus hoc ipsum quod evenerat (erat enim et ipse presbyter) arrepto baculo, venit ad locum, reperiensque jacentem ac si sommo depressum, excitare conatus est. Ad cujus ille vocem, velut ab stratu incolumis surgit, nec plagarum vestigiis apparentibus, cum eo pariter ad hospitium pergit, indicans qualiter a latronibus quibusdam comprehensus, dirissimis plagis mactatus fuisset, nec tamen aliquid inde sensisset. Peractis deinde causis pro quibus exierat, ad monasterium repedavit. Post cujus discessum protinus ille, qui sese spontaneum ad iniquum opus patrandum indiderat, dæmonio corripitur, et diversis pœnarum incendiis flagellatur, commissum facinus exitiabiliter confitetur. Universus autem populus in ejus cruciatibus timore perculsus clamavit, et dixit : Quicumque Bobiensibus monachis malum aliquod intulerit, simili ultioni subjacebit : et qui Arianorum persuasionibus acquiescit, tales iras justi Judicis merito sustinebit.

34. « Videns facinus suum infelix Ariovaldus divinitus manifestatum, confusus inde et metuens, ne sibi tale quid eveniat, ipsum quem vis horrida torquebat, cum conviatoribus ad beatum Attalam dirigit, postulans ut commissum malum ignoscat, respondens se multum ejus obsequio paratum fore, si sua dona dignaretur accipere. Beatus pater Attalas respondit, se nunquam in perpetuum Ariani hominis dona suscepturum. Rogat tamen universos fratres, ut pro pestifero qui adductus fuerat, orationem ad Dominum fundant. Quibus attentius orantibus, pestifer ille sanitati redditur, sed vitæ lucris non diu potitur. Nam cum ad propria redire desideraret, correptus igne febrium, inter pœnales incendii calamitates vita privatus est. Quem nequaquam juxta aliorum sepulcra sepelire ausi sunt, sed procul ab hominibus in quodam conspicuo loco posuerunt, quo prætereuntes dicerent : Hic jacet ille miser humatus, qui Bobiensibus monachis crudelitatem suam ostendit ». Hæc de presbytero, qui ob zelum Catholicæ fidei adeo vehementer est in regem ipsum Arianum invectus. Quid autem tunc pariter acciderit monacho fanum idolorum incendere satagenti, ex eodem Jona abbate audi mira : narratis enim quæ nuper dicta sunt, mox ista prosequitur recensere :

35. « Per idem tempus alius monachus, Moroveus nomine, ad Terdonam urbem a beato patre Attala directus, ad quamdam villam supra Yram fluvium sitam pervenit : ubi fanum inter arbores positum videns, allatum ignem supposuit, lignorumque congeriem in modum pyræ coacervavit. Quod videntes cultores fani, Moroveum apprehensum, diuque fustibus cæsum, et ictibus collisum, in fluvium demergere conantur : sed monachum unda recipere nolebat, quanquam ille omnimode pro tali causa mori paratus esset. Cumque cernerent non posse demergi, quem Domini miseratio custodiret, prosternunt super undas Moroveum, maceriamque lapidum desuper coacervant, ut immane pondus corpus ejus submitteret undis : relictoque (ut ipsi rebantur) cadavere, ad metatus revertuntur. Quibus abeuntibus, Moroveus nihil mali sentiens, incolumis a fluvio surgit, ac disruptis nexibus, Terdonam ingreditur; et peracto negotio suo, ad monasterium repedat. Continuo divina ultione prosequente, omnes qui ad opus illud patrandum crudeles se exhibuerant, diversis pœnis afflicti sunt : alios namque cæcitas, alios ignis urit, alios contractio publica, alios omnium membrorum debilitas invasit, diversique diversa percepere tormenta : quorum tamen aliqui ad Bobiense cœnobium se deduci rogaverunt, et postulata jam venia, per pœnitentiæ medicamenta illatas pœnas evaserunt; reliqui omnes in eadem ultione mortui sunt ». Hæc Jonas de rebus quæ suo tempore acciderunt, qui sub eodem Attala se annos novem transegisse in eodem monasterio, ipse testatur, dum ejusdem Attalæ res gestas sua scriptione prosequitur. Sed redeamus ad reliquas res gestas cum Honorio papa sub successore ejus Bertolfo, abbate, et eodem rege Ariovaldo, qui etsi hæreticus esse non desierit, ad meliorem tamen frugem in iis quæ ad mores pertinent revocatus est. Id enim Jonas, ejusmodi sui temporis retexens historiam, ita tradit : « Cum jam, inquit, egregiis moribus, bonitate, disciplina, et omni virtutum ornamento polleret, cœpit antiquus anguis quiddam contrarietatis adversus eum machinari. Excitavit enim quemdam Proclum nomine, Cleronensis urbis pontificem : qui ut subjectum sibi præfatum abbatem cum cœnobii supplemento faceret, omni nisu intendebat, vicinosque pontifices et alios quoslibet primates ad id peragendum muneribus attentabat. Super eadem quoque re adiit Ariovaldum regem Longobardorum, qui eodem tempore regnabat. Sed cum nihil aliud a rege responsi accepisset, nisi ut Ecclesiastico jure probarent, utrum cœnobia procul ab urbibus sita, episcopali debeant ministrari dominio : ille omnes quos potuit suo intentui jungit.

36. « Cumque hæc agerentur, unus aliquis ex aula clam præfato Bertolfo totius machinamenti causam per internuntium manifestavit. At ille

statim experiendi causa quosdam de pueris suis direxit ad regem. Quibus Ariovaldus inter alia respondit: Non est meum sacerdotum causas discernere, quas Synodalis examinatio ad purum debet judicare». Vides regis quamvis Ariani scitum responsum, quem imprudens episcopus adversus monachos interpellavit? ita plane adeo perspicuum est, semper sacra per homines sacros, et Ecclesiastica per Ecclesiasticos viros tractari debere, ut neque hæretici ipsi principes tenebris errorum offusi id potuerint non vidisse, solis temporis hujus cæcutientibus Novatoribus, qui rebelles facti sunt lumini : nam ne tanta luce corusca videre quæ sunt omnibus nota cogantur, crassa obstinatione, obductis mentis oculis, spontanea sunt cæcitate percussi. Sed pergit Jonas : « Sciscitantur illi qui a sancto abbate missi fuerant : Utrum rex fautor esse velit prædicti episcopi, an abbatis sui? Ad quod rex, nequaquam se, ait, illis favere velle, qui famulo Dei molestias aliquas aut injurias vellent irrogare.

37. « Cum ergo venerabilis Bertolfus regem quamvis Barbarum et Arianæ sectæ credulum tam humane de causa sua locutum fuisse cognovisset : poscit, ut supplemento ipsius, Romam ad Sedem Apostolicam venire queat. Quo statim largis manibus impenso, Romam iter arripiens, ad Honorium papam accessit ». Quamvis enim (ut dictum est hoc eodem anno paulo superius) pax composita esset inter Longobardos atque Romanos, ut commeatus esset utrinque liber ; tamen vetitum fuisse videtur ab Ariano principe, ne cuiquam ex suis liberum esset adire Romanum Pontificem, quem sensisset sibi suisque dogmatibus adversari, atque Adalvaldo studere ; quod et datis litteris ad exarchum, recitatis superius, declaravit. His tamen posthabitis, æquitatis amans princeps, licet Arianus aditum illi ad Pontificem Romanum aperuit. Quid autem egerit sanctus abbas, ubi Romam se ad Honorium contulit, ab eodem auctore sic accipe :

38. « Cum Pontifici, inquit, rei causam ille patefecisset, ille de industria quærit, quæ sit consuetudinis suæ regularis disciplina ». Hæc idcirco, ne si forte errones monachi essent, faveret illis, ab episcoporum potestate dimovens. « Cum vero (subdit auctor) cuncta alacri animo in aures præsulis digessisset, placuit beato Honorio, ut regularis series religionis cultum ac humilitatis indicia teneret. At ubi hæc omnia vera relatione perdidicit, sanctus papa quotidiano affamine venerabilem Bertolfum roborare nisus est, ut cœpti itineris laborem non relinqueret, et Arianæ pestis perfidiam Evangelico mucrone ferire non abnueret.

39. « Erat enim venerabilis præsul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrina clarus, dulcedine et humilitate pollens. Lætabatur e gentibus socium reperisse, cum quo dulcia promeret effamina ; nec prorsus delectabatur ut cito ab ejus consortio segregaretur ; sed cum vehemens æstus quiescendi longum prohiberet spatium, præbuit optatum munus sanctus papa patri memorato Bertolfo, privilegia scilicet Sedis Apostolicæ, quatenus nullus episcoporum in præfato cœnobio quolibet jure dominari conaretur. Percepto ergo munere optato ad patriam reversi sumus ». Ex his vides, lector, ipsum scriptionis auctorem Jonam, ut Lucam Pauli, comitem fuisse peregrinationis abbatis sui Bertolfi, ubi Romam ille se contulit ; qui et pergit :

40. « Cumque peracto aliquanto itineris spatio, Tuscanis arvis postpositis, Apennini rura attingentes, ad castrum, cui nomen Bismantum est, venissemus, tanta vis febrium Bertolfum patrem oppressit, ut omnino morte præveniri crederetur. Erat enim vigilia Passionis beatorum Apostolorum Petri et Pauli. Cumque jam atra nox irrueret, ille inter ignes febrium accersivit me, ac curis mens dedita, de nocturna vigilia inquisivit. Sed cum ego dicerem, omnia jam bene esse disposita, ille ait : Et tu ante stratum meum per totam noctis metam, quousque diei prorumpat crepusculum, excuba. Cum ergo excubassem, quousque intempesta nox irrueret, tantus sopor oppressit me, ut sursum caput attollere non valerem : omnesque qui erga tentorium sarcinas, vel equos custodientes excubabant, simili sunt oppressi sopore.

41. « Interea beatus Apostolorum princeps Petrus advenit, ac super stratum ægri patris adstans : Surge, inquit, et sospes cum conviatoribus tuis abscede. Inquirente autem beato patre, quis esset, qui sibi talia juberet, ille respondit : Ego sum Petrus, cujus hodie clara in toto orbe celebrantur solemnia. Et hæc dicens, abscessit. At ille timore perculsus, trepido corde sciscitari cœpit a me, si audissem vocem, vel adspectum alicujus vidissem. Ad quod ego respondi : Minime. Non cernis, inquit, fulvam lucem, ubi Petrus Apostolus pergit? Tunc tandem agnoscens quid causæ gestaret interrogatio ejus, vix obtinere merui enixis precibus, ut mihi rei panderet veritatem ». Hæc in reditu ab urbe acciderunt : pergit reliqua de sancto viro miranda referre, sed satis ista ad institutum. Hæc autem omnia cum sub Ariovaldo rege gesta esse Jonas affirmet, qui præsens fuit, nec tamen quotonam regni ejus anno facta sint, certo tradat, eadem hic ipso exordio Ariovaldi recensuisse voluimus : quæ cuncta Paulum diaconum prætierunt, cui Jonæ scripta incomperta fuisse noscuntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6119. — Anno Æræ Hispan. 664. — Anno Hegiræ 5 inchoato die 2 Jun. Fer. 2. — Jesu Christi 626. — Honorii I papæ 2. — Heraclii imp. 17.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XVI *post consulatum Heraclii Aug.* XV, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui addit : *Et a* XXII *mensis Januarii scribitur annus* XIV *imperii Heraclii junioris Constantini.*

2. *Honorius fit papa.* — Ad num. 1. Honorius die XXVII mensis Octobris anni superioris ordinatus est Pontifex Rom. ut ibidem ostendimus.

3. *Quintus belli Persici annus.* — A num. 2 ad 4. Est hic annus belli Persici *quintus* a verno tempore, ut solent expeditiones militares, inchoatus, quo *Chalcedo* a *Sarbara* Persarum duce biennali obsidione cincta, Constantinopolis *a Chagano* Avarum duce obsessa, ac beatæ Virginis patrocinio liberata, et *Turci* in societatem Romanorum allecti ab Heraclio, quæ anno superiori Baronius narrat: quia enim bellum Persicum anno uno antevertit, annum illum appellat quintum ejusdem belli. Hoc vero anno, quem *sextum* belli Persici perperam vocat, refert *Turcos*, imminente hyeme *Heraclium* deseruisse, et prœlium *die* XII *Decembris* Persas inter et Heraclium commissum memorat. Sed illud ad diem XII mensis Decemb. anni sexcentesimi vicesimi septimi revocandum, quia Theophanes affirmat sabbatum cum eo die concurrisse; quæ feria certus est anni sequentis character. Baronius tamen, qui legerat tantum Anastasium, auctorem Miscellæ, et Cedrenum, quorum duo priores diem XII Decembris exprimunt, et feriam omittunt, et tertius diem ac feriam tacet, non potuit aliter scribere; cum tres hi auctores hæc cum anno Heraclii XVII connectant. At Petavius in Notis ad Nicephorum, pag. 70, observavit, Theophanem ac Cedrenum annos duos *Heraclii*, scilicet XVII et XVIII in unum temere confundere, qua in re omnes postea eum secuti sunt. Et profecto non solum character feriæ jam recitatus; sed etiam Epistola imperatoris e Perside ad suos Constantinopolitanos data anno DCXXVIII, quo et eam recitat auctor Chronici Alexandrini, et anno sequenti in medium afferemus, hanc Petavii assertionem certam esse demonstrant; neque dubito, quin tres laudati auctores eum Theophanis lapsum agnoverint; cum feriam sabbati de industria prætermiserint, imo et Indictionem XV a Theophane cum die nona Octobris copulatam etiam tacuerint. Porro nulla in his tenebris nobis lux affulgere potest ex Nicephoro et *Zonara*, qui tamen aliquando narrant quæ a Cedreno et Theophane omissa fuere.

4. *Sextus belli Persici annus ex Georgio Pisidio supplendus.* — Quæ itaque de discessu *Turcorum*, ac in patriam reditu, et de prœlio *Heraclium* inter et *Rhazatem* die XII Decembris inito Baronius habet, exponenda remittimus ad finem anni sequentis, eo magis, quo Baronius ne verbum quidem eo anno habeat de iis, quæ per illum acta sunt, sive vere, sive æstate, sive etiam autumno, aut hyeme. Quia enim bellum Persicum, quod per *sexennium* tantum duravit, annoque septimo profligatum est, ab anno sexcentesimo vicesimo primo inchoavit, eo innixus principio ejus narrationem anno sexcentesimo vicesimo septimo absolvere necesse habuit. Præterquam quod non animadverterat cardinalis eruditissimus *Anastasium*, quemadmodum *Theophanem* ac *Cedrenum*, aut prætermisisse gesta vere et æstate sexti anni belli Persici, aut saltem cum aliis annis ejusdem belli confudisse. Omissio illa nonnisi ex Georgio Pisidio auctore coævo, qui edidit libros tres *de bello Persico*, quos Holstenius habuit, suppleri potest. Quare cum is omnia manuscripta sua Emin. cardinali Francisco Barberino legaverit, rogavi V. C. Schelestratium bibliothecæ Vaticanæ præfectum, ut pro sua in me benevolentia ex Pisidio describere vellet; quæ anno sexto belli Persici gesta fuisse narrat. Sed ad me rescripsit vir eruditissimus, se omnia Mss. bibliothecæ Barberinæ, præsertimque quæ fuerunt Holstenii, ibidem separatim asservata studiose percurrisse, sed nihil sibi *Georgii Pisidii* occurrisse. Quare alia via nobis ineunda erit, ut integram belli hujus historiam exhibere valeamus. Magis autem mirum videri non debet quod Theophanes, et ex eo Cedrenus, annum unum belli Persici ab Heraclio confecti prætermiserit, quam quod annos belli Persici a Mauritio gesti multiplicarit, et singulis annis hujus imperatoris aliquam ejus adversus Persas expeditionem narrarit; licet, ut suo loco ostendi, per decem et octo menses nihil actum fuerit.

5. *S. Anastasius Persa comprehenditur et dire torquetur.* — A num. 4 ad 14. Sanctus *Anastasius Persa* anno sexcentesimo vicesimo sacro lavacro tinctus est, et monachum induit, ut supra ex ejus Actis antiquitus conscriptis ostendimus. « Assidue legebat in cella secretius certamina vel agones sanctorum martyrum, quotidie lacrymas effundebat, et cogitabat atque æstuabat secretius in corde suo, hoc desiderio accensus, ut eum Dominus ad martyrii palmam vocare dignaretur. Perseveravit autem in eadem mansione annos septem », ut dicitur in ejus Actis cap. 2, num. 13. Cum vero somnio de martyrio subeundo admonitus fuisset, postquam se abbati suo commendavit, abiit e monasterio, et venit usque Cæsaream Palæstinæ, ubi arguens artem magicam exercentes, seseque Christianum esse confitens, comprehensus varie vexatus est, ut idem anonymus et Baronius ex Metaphraste narrant. Sed cum recusaret Christum etiam privatim negare, ferro vinctus ductus est ad Chosroen. Interim *approximante die festo Exaltationis venerandæ Crucis Domini nostri Jesu Christi*, quæ ab Orientalibus recolebatur die XIV mensis Septembris, permissum ei fuit ire ad templum Christianorum. Egressus de civitate Cæsarea, tandem ingressus est in Persidis civitatem, ubi conjectus fuit in carcerem, « sexto milliario a Discarthas, in quo erat imperator », inquit idem anonymus. *Discarthas* autem idem est ac *Dastager*, quo in loco *Chosroen* Persarum regem anno sequenti fuisse usque ad diem vicesimum tertium Decembris, supra ex Theophane ostendimus : *imperatoris* enim nomine interpres latinus Actorum sancti Anastasii *Chosroen* intelligit. Ibi hujus jussu examinatus fuit a tribuno, cujus munera respuit, minasque contempsit. Hinc immaniter cruciatus est, ut narrat idem anonymus. Verum contigere hæc omnia anno sequenti ; cum Anastasius annos septem in monasterio manserit, illudque anno DCXX ingressus fuerit. Quare Baronius, qui ejus baptismum et monachatum anno DCXXI narravit, ea cum præsenti anno illigare non potuit. Anno sequenti de ejus martyrio anno DCXXVIII tolerato verba faciemus. Porro ex iis quæ retulimus de festo Exaltationis sanctæ Crucis, seu juxta versionem Bollandi antiqua accuratiorem ; « instante interea sancta festivitate Exaltationis sanctæ Crucis, pervigilium in carcere celebrarunt », ut ait anonymus cap. 2, num. 27, liquet hanc festivitatem ante Heracliana tempora in Oriente institutam fuisse, et ejus originem non male a Baronio in Notis Martyrologii Romani ad diem XIV Septemb. ad Constantiniana tempora referri.

6. *Dagobertus fit Austriæ rex.* — Ad num. 26. Quia Baronius mortem *Chilperici* Neustriæ regis in annum quingentesimum octogesimum septimum male distulit, inaugurationem *Dagoberti*, Clotarii qui Chilperico patri successit, filii, in regem Austriæ cum hoc anno copulare necesse habuit ; cum Fredegarius et Aimoinus anno XXXIX Clotarii regis eam factam testentur. Verum certis argumentis liquet, *Chilperici* regis mortem anno DLXXXIV contigisse, ideoque *Dagobertus* anno sexcentesimo vicesimo secundo rex Austriæ renuntiatus, ut eo anno ostendimus. Sanctus vero *Arnulphus*, qui ei consiliarius a patre datus est, jam anno superiori in eremum secesserat, ut infra videbimus.

7. *Arioaldus tyrannidem in Longobardia arripit.* — Ad num. 27 et seqq. Paulus diaconus lib. 4, cap. 43, de *Adaloaldo* seu *Adalwaldo* Langobardorum rege loquens ait : « Cum Adaloaldus eversa mente insaniret, postquam cum matre (Theodelinda scilicet) decem regnaverat annis, de regno ejectus est, et a Langobardis in ejus loco Arioaldus substitutus est ; de cujus regis gestis ad nostram notitiam minime aliquid pervenit ». Tum cap. sequenti : « Arioaldus, postquam super Langobardos duodecim annis regnum tenuit, ab hac luce subtractus est. Langobardorum regnum Rothari genere Arodus suscepit ». Recentiores omnes chronologi non animadvertentes, Paulum diaconum de *Arioaldi* gestis parum edoctum, ut ipsemet fatetur, perperam scripsisse hunc proxime post *Adalwardum* in Langobardia per annos duodecim regnasse, Langobardorum chronotaxim per annos triginta et amplius depravarunt; neque ante *Grimoaldi* regis initium in viam redierunt. Regnum Langobardorum anno sexcentesimo sexagesimo secundo suscepit *Grimoaldus*, ideoque trigesimo sexto post currentem anno : et tamen secundum Pauli supputationem, quadraginta tres tantum anni ab *Adaloaldi* depositione, quam hoc vel saltem superiori anno factam fuisse supponit, ad *Grimoaldi* initium interjiciuntur. Paulus enim annos duodecim *Arioaldo*, sedecim et menses quatuor *Rhotari*, quinque annos et aliquot dies *Rodoaldo*, et novem *Ariberto* assignat, post cujus mortem *Bertaridus*, et *Godebertus* ejus filii per annum circiter regnum tenuere. Hujus historici error inde profluxit, quod non adverterit, *Arioaldum* et *Adalwaldum* uno eodemque tempore in diversis Langobardiæ partibus, per aliquot annos, regnasse ; quod tamen non fugit Sigebertum in Chronico , qui *Adalwaldo* annos tredecim recte attribuit, nulla *Arioaldi* (quia scilicet regnum Langobardicum ex parte duntaxat usurparet, illudque vivente Adalwaldo administrarat), mentione facta. Ideo autem Sigebertus *Adaloaldi* mortem anno uno serius differt, quia *Agilulfi* ejus patris initium anno uno etiam tardius collocarat.

8. *Arioaldus eodem quo Adoloaldus tempore regnavit.* — Res ita se habuit ; postquam *Adalwaldus* aliquot regnaverat annos, *Arioaldus*, qui Arianus erat, partem regni occupavit, et *Ticini* quæ tunc urbs regia erat, sedem fixit, *Adalwaldo* interim aliam regni partem conservante. Simultanea duorum istorum regum dominatio ex Honorii Pontificis Romani litteris deducitur. Is per litteras incerto anno datas hortatus est *Isacium* Ravennæ exarcham, ut *Adalwaldum* in regnum reduceret, ut videre est apud Baronium, qui illas recitat, ex iisque colligit, *Adalwaldum* rationis usum omnino

non amisisse; cum alioquin Pontifex Romanus pro eo restituendo operam suam non contulisset. Addo rumorem illum a tyranno sparsum, ut obducta dementiæ specie regnum ejus facilius invaderet. Præterea Jonas, qui hoc tempore vivebat, in Vita sancti *Bertulfi*, qui anno DCXXVII *S. Attalæ* in abbatiam Bobiensem successit, num. 11, tradit *Blidulphum* monachum monasterii Bobiensis missum fuisse a sancto *Attala* abbate Bobiensi *ad Ticinum urbem*, ibique obvium habuisse *Ariovaldum* regem Longobardorum, ut ex Jona Baronius narrat. Ex quo liquet, *Arioaldum* tyrannidis suæ initio *Ticini* sedem fixisse. Inde tamen postea ejectum esse, et eam urbem *Adalvaldum* recuperasse statim videbimus. Ad hæc tradit Jonas, Bertulfum, postquam *S. Attalæ* in abbatiam Bobiensem successisset, regnante *Arioaldo*, Romam ad Honorium papam ejus permissu venisse. Est autem *Bobium* inter Placentiam et Dertonam, et 35 milliaribus a Ticino distat, quod ideo *Arioaldo* parebat; cum sine ejus consensu *Bertulfus* Romanum Pontif. adire non potuerit.

9. *Ostenditur Adalvaldum in regnum restitutum fuisse.* — At non minus exploratum est, *Adalvaldum* eodem tempore Langobardiæ dominatum esse : extat enim tomo II Bullarii Casinensis diploma ab eo ad Bertulfum, cum jam Bobii abbas esset, directum, quo bona monasterio Bobiensi ab Agilulfo rege patre collata confirmat, *Datum Papiæ sub die* XVI *mensis Augusti, anno regni nostri feliciter* XVII, *per Indictionem primam;* quæ anno Christi DCXXVIII, Bertulfi abbatis primo, mense Augusto in cursu fuit, annusque ille XVII Adalwaldi ab anno Christi DCXVI, quo Agilulfo patri in regnum successit, desumptus. Quare loco, *anno regni nostri* XVII, legendum, *anno regni nostri* XII, vel forsan XIII. In eodem Bullario legitur aliud diploma, quo eadem bona confirmantur, sed directum *Attalæ* Bertulfi decessori, datumque *Ticini in palatio sub die octavo kal. Aug. felicissimi regni nostri sexto decimo, per Indictionem quintam decimam.* Est hic annus Christi sexcentesimus vicesimus septimus, quo ideo exeunte Julio sanctus *Attala* adhuc monasterii Bobiensis non procul a Ticino seu Papia siti, abbas erat. Ex quibus intelligimus, *Ticinum* et *Bobium*, dum adhuc Bertulfus monachus esset, in potestate tyranni fuisse juxta superius ex Jona in ejus Vita in medium allata; sed anno Christi DCXXVII, eodem *Bertulfo* adhuc monacho, jam paruisse *Adalvaldo* regi, quemadmodum et anno DCXXVIII *Bertulfo*, jam abbate Bobiensi. Turbat tamen privilegium quoddam ab Honorio Pontifice Romano eidem Bertulfo abbati concessum, quod legitur tomo IV Italiæ sacræ in Catalogo episcoporum Bobiensium, quod dicitur datum III *idus Januar. Indict.* I, anno scilicet Christi DCXXVIII. Nam Jonas abbas in Vita sancti Attalæ, apud Bollandum ad diem x Martii, et apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino, indicat *Attalam* animam cælo reddidisse mense circiter Februario aut Martio circa annum DCXXVI, secundum Bollandum, anno DCXXVII, secundum Mabillonium. Et tamen ex diplomate citato, et *Indictione* XV, ac *mense Julio* dato liquet, eum mortuum non esse mense Februario, aut Martio anni DCXXVII, et ex Rescripto Honorii papæ exarato *Indictione prima* ipsum jam demortuum fuisse mense Januario anni sexcentesimi vicesimi octavi. Ad hæc Jonas in Vita sancti *Walarici* abbatis Leuconaensis apud Mabillonium sæculo II Benedictino, num. 40, asserit *Blitmundum*, cum esset in Bobio sub obedientia B. Attalæ abbatis, ab hoc obtinuisse licentiam veniendi ad locum, ubi sanctus *Walaricus* sepultus fuerat, et « pauco intervallo Attalam migrasse ad Dominum. Tunc ille monachus ad antedictum locum accessit, in quo pæne anni spatio eremitalem ac sterilem vitam duxit. Tunc petiit præfatus vir Blitmundus a glorioso rege Clotario, ut tale præceptum daret ut ibi construeret monasterium », nempe *Leuconaense* in diœcesi Ambianensi, ideoque *Attala* animam Deo reddidit anno sexcentesimo vicesimo septimo, die incerto, ut anno sequenti ostendemus ; cum *Clotarius* rex anno DCXXVIII vita functus fuerit. Quare cum tam ex citato Honorii rescripto, quam ex Jona auctore coævo constet, *Attalam* mortuum esse anno sequenti, in Diplomate Adalwaldi regis legendum, *anno regni nostri decimo*, *Indict. decima tertia,* loco, *decimo sexto, et Indictione decima quinta* (1).

10. *Rotharis succedit Arioaldo.* — *Adaloaldus* itaque et *Arioaldus* eodem tempore in Longobardia regnarunt, idque ab anno XL Clotarii regis, ut testantur Fredegarius cap. 49, et Aimoinus lib. 4, cap. 10, id est, ab anno Christi DCXXIV, quo cum duodecim ex proceribus *Adaloaldus* rex gladio trucidasset, a cæteris regno pulsus est, et in ejus locum *Arioaldus* Taurinensis dux, qui germanam Adalwaldi regis habebat uxorem nomine *Gundebergam*, substituerunt, ut inquit uterque historicus. Addit Fredegarius, *Adaloaldum* regem veneno hausto interiisse, et *Arioaldum*, quem *Charoaldum* appellat, statim regnum arripuisse. Sed hac in re manifeste fallitur, ut ex dictis liquet. Tum cap. 69, *anno* VIII *Dagoberti,* Christi scilicet DCXXIX, refert Fredegarius, *Arioaldum* tertiam partem summæ, quæ sibi singulis annis ab imperatore solvebatur, *Isacio* Ravennæ exarchæ remisisse ; quod *Tasonem* unum ex ducibus Longobardorum cum ageret in Tuscia, adversus se rebellantem regni sui initio, eo *Dago-*

(1) Hæc Aduvaldi, seu Adaloaldi in regnum restitutio viris doctis minime probatur, utpote quæ est contra perspicua Pauli diaconi et Fredegarii testimonia ; ambo enim conveniunt in asserenda regis hujus depositione, et post eam obitu. Nec multum deferendum subscriptionibus illis diplomatum a Pagio adductis, utpote quæ ipso fatente Pagio, mendosæ sunt. Recte igitur cum Cl. Blanchio in Notis ad Paulum diaconum lib. 4, cap. 43, depositio Adaloaldi anno DCXXIV, qui et quadragesimus Clotharii est, illiganda ; atque hinc deducti anni duodecim Arioaldi in annum DCXXXVI desinunt, quo exordium regni Rotharis figendum est. His constitutis, Rotharis regis annus octavus incidet in annum DCXLIII, quod Proœmio Legum ejusdem Rotharis, de quo nos in Nota ad A. 638, congruit. MANSI.

berti regis anno proditione sustulisset : *Post hæc*, subdit Fredegarius, *continuo Charoaldus rex moritur*. Certum est itaque Paulum diaconum annos XII *Arioaldo* regi male attribuisse : Sigibertum *Adalvaldo* regi annos XIII recte assignasse, Baronium, cæterosque omnes recentiores, ignorata restitutione *Adalvaldi* in regnum, ejus successorum annos usque ad *Grimoaldum* regem mutilasse, eidemque *Arioaldo* successisse *Rotharim*, justitiæ tramitem sequentem, sed Arianum, ut prodit Paulus lib. 4, cap. 44. Nam idem Jonas in Vita sancti Bertulfi num. 12 scribit, « Ariovaldum generum Agilulfi, cognatum Adalvaldi sectæ Arianæ credulum, post Adalvaldi obitum regnum Longobardorum regendum suscepisse ». Denique ex Fredegario alium Pauli errorem anno DCLIX, num. 5 manifeste emendabo.

11. *Synodus Constant. Monothelitarum.* — Habita hoc anno Pseudo-Synodus Constantinopolitana a *Sergio* regiæ urbis episcopo, ut docet libellus Synodicus, qui tempore Baronii non extabat. In eo legitur : « Heraclius bello contra Persas divinitus suscepto (anno nempe DCXXII) Phasidem fluvium in potestatem redegit (anno currenti), ubi quidam Acephalorum (Paulus nempe Monoculus, de quo an. DCXXII egimus, qui ideo Heraclium Augustum iterum convenit) quæstionem de voluntatibus et operationibus ei suggessit. Quam quidem quæstionem magis cum Cyro Phasidis (civitatis sitæ ad ostia Phasidis fluvii) episcopo communicasset; et uterque dubitaret, Sergio Constantinopolitano isthæc renuntiarunt. Ille vero hæretico instituto Synedrio, et Acta Mennæ particulatim considerans, unam voluntatem in Christo Deo et servatore nostro esse, imperatori Heraclio rescripsit. Quæ revera Cyrum inter et Sergium acta esse tradit ipsemet Sergius in Epistola ad Honorium papam, recitata a Baronio anno DCXXXIII, num. 10 et seqq. *Lazicam* vero, in qua Heraclius imp. hoc anno contra Persas pugnavit, diversam non fuisse a *Colchide*, in qua Phasis urbs posita, testatur Agathias, qui Justiniani et Justini junioris temporibus vixit. Ille enim lib. 2, pag. 55, loquens de Lazis a Persis bello lacessitis, ait : « Lazi autem olim Colchi dicebantur, et hos illos esse constat; neque de hoc quisquam dubitaverit, qui Phasidem et Caucasum, et diuturnam eorum circa hæc loca habitationem considerarit ». Quare in sexta Synodo legitur : « Theodorus indignus episcopus Phasidis in Lazigi », id est, in Lazica regione : et Ortelius in Thesauro geographico in voce, *Colchis*, ait, Phasidem in Colchide esse neminem ignorare. Est etiamnum urbs ampla in Mingrelia, ut vocatur, regione.

12. *Congressio Cyri episc. Phasidis cum Heraclio.* — In Epistola laudata, postquam Sergius narravit, *Paulum Severianum* seu Monoculum congressum esse cum Heraclio Aug. cum is ad partes Armeniæ venisset, anno scilicet DCXXII, subjungit : « Post aliquod vero tempus idem a Deo confirmatus imperator in provinciam Lazorum adveniens (hoc scilicet anno) recordatus est disputationis, quam, sicut diximus, fecerat ad Paulum illum hæreticum, in præsentia Cyri sanctissimi tunc quidem ejusdem Christo amabilis Lazorum provinciæ metropolitanam sedem tenentis (Phasidem nempe urbem) nunc autem magnam Alexandriam regentis. Prædictus igitur sanctissimus vir, his auditis, ejus serenitati respondit, nescire subtiliter, utrum unam an duas operationes Christi veri Dei nostri adstruere necesse sit. Ergo per jussionem ejus pietatis per litteras proprias interrogavit nos prædictus sanctissimus vir, utrum unam operationem an duas in Salvatore nostro necesse sit dicere : et si quosdam noscamus sanctorum et beatissimorum Patrum unam dicentes operationem. Unde nos, quæ nostræ erant scientiæ, per nostra rescripta ei significavimus ; dirigentes etiam sermonem acclamatorium Mennæ sanctissimi quondam patriarchæ hujus a Deo conservandæ regiæ urbis, porrectum ab eo hic præsenti Vigilio sanctæ memoriæ prædecessori sanctitatis vestræ, habentem et diversa testimonia de una operatione, et una voluntate Salvatoris nostri Christi veri Dei nostri ». Libellum tamen Mennæ, qui Vigilio papæ porrectus fingitur, eidem Mennæ falso adscriptum notavit Baronius anno DCLXXX, num. 46.

13. *Currenti anno habitæ.* — Quæ currenti anno acta esse, non tantum discimus ex Theophane, qui *Heraclium* anno V belli Persici in Lazica fuisse testatur; sed etiam ex actione XIII sextæ Synodi generalis. In ea Georgius Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconus et chartophylax dixit ad præsentem Synodum : « Inveni in chartophylacio venerabilis patriarchii Epistolam Cyri episcopi, qui tunc Phasidis fuerat, missam ad Georgium quondam patriarcham hujus regiæ urbis ante quinquaginta sex annos per quartam decimam Indictionem præteriti circuli, interrogantis per eamdem Epistolam prædictum Sergium de quæstione operationum ». Habita illa Actio anno DCLXXXI, a quo si per annos LVI retrocedas, ad præsentem Indictione XIV notatum pervenies. Quare Pseudo-Synodus Constantinopolitana hoc vel sequenti anno celebrata, ante eam vero *Cyri* ad Sergium Epistola scripta, certumque quod scribit Theophanes, *Heraclium* hoc anno in Lazica fuisse.

14. *Arcadius episc. Cypri a Monothelismo abhorret.* — Has litteras *Cyri* ad Sergium Baronius anno DCXXIX, num. 9, quo eas datas putat, exhibet; sed ex his eas ad præsentem annum pertinere evincitur. Ex iisdem litteris discimus, *Heraclium* Aug. jussionem quamdam edidisse adversus *Paulum Severianum*, ubi una prædicabatur in Christo post unionem operatio, eamque ad *Arcadium* Cypri archiepiscopum transmisisse, quam *Sergius* episcopus Constantinopolit. probavit, et quæ in ea de Monothelismo continebantur. At *Arcadium* eam rejecisse, liquet ex litteris *Sergii* archiepiscopi Cypri ejus successoris relatis in secundo secretario Concilii Lateranensis. Periit ea *Sergii* Cypri anti-

stitis Epistola, quemadmodum et quæ ab Heraclio Aug. ad *Arcadium* missa est. Ex ea tamen, quam *Sergius* hujus successor ad Theodorum papam scripsit, satis constat, Pseudo-Synodum Constantinopolitanam, omnesque Sergii Constantinopolit. patriarchæ artes, infelicem in Cypro successum habuisse.

HONORII I ANNUS 2. — CHRISTI 627.

1. *Anastasius in Persidem ductus post gloriosum certamen coronatur.* — Anno, qui sequitur, Domini sexcentesimo vicesimo septimo, Indictione decima quinta, die vicesima secunda mensis Januarii, S. Anastasius Persa, post iteratam sæpe anno superiori confessionem, Cæsareæ Palæstinæ ad Chosroen regem in Persidem missus, magna animi constantia post dira tormenta martyrium consummavit. Quomodo autem ea acciderint, ejus Acta omni fide posteris tradita docent : quæ cum dubium non sit scripta esse ab ejusdem temporis auctore, alterum de duobus eum fuisse mihi facile persuadeo ; vel Antiochum monachum, quem hujus temporis scriptorem in eo argumento versatum vidimus, dum scilicet aliorum monachorum tunc a Sarracenis occisorum historiam texuit ad Eustathium scribens ; aut Sophronium, qui (ut dicemus) paulo post factus est Hierosolymitanus episcopus, et ipse eodem tempore claruit inter scriptores Ecclesiasticos. Quicquid sit, sicuti martyr in tanta caligine toti orbi Christiano gloriosus effulsit, ita pariter res ab eo præclare gestæ, scriptis mandatæ, ubique vulgatæ atque receptæ innotuere. Sed prosequamur ea quæ de ipso in Perside hoc anno accidisse liquent.

2. Magna quidem Dei providentia contigisse declararunt eventa, ut homo Persa Christi confessor, Crucisque prædicator et vindex vocaretur in Persidem, completurus agonem atque consummaturus martyrium ; ut ibi tanquam in theatro Crucem ab ignominia vindicaret, atque ejus gloriam prædicaret : de qua sibi videbatur rex impius triumphasse ; eamdemque confitendo sanguine illustraret, conspicuamque morte redderet, et post mortem quot miraculis, tot fulgoribus decoraret, a qua ipse omnem esset fortitudinem consecutus : ut nihil plane aliud ostenderet factum esse, cum sancta Crux in Persidem est delata, quam sceptrum Dominantis advectum, quo Persarum imperium frangeretur, secundum illud Davidicum [1] : « Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos ». Tunc enim sicut fortius, ita et clarius ipsius sanctæ Crucis potentissima virtus enituit. Etenim perspicuo est declaratum exemplo, Chosroen invictum ante superari penitus cædique minime potuisse, nisi postquam Crux in Persidem est allata ; atque cum cæsus est martyr, auctus est tanto milite Romanus exercitus, qui cælestes secum duceret legiones. Sed jam certamen ipsum martyris spectemus oculis, quod Acta ejus martyrii ita exhibent [2] :

3. « Cum jam pervenisset in Persidem, datur in custodiam, sitam in quodam prædio, quod vocatur Betsaloe, quæ ad sextum lapidem distat a Discartha, in quo rex versabatur Chosroes. Qui vero cum eo erat frater, in domo Cortacti, qui erat illius Jesdin filius, hospitio fuit acceptus. Et carcer quidem martyrem habuit cum maleficis. Cum autem post aliquot dies de eo fuisset relatum ad Chosroen : ille misso uno ex magistratibus eum rogavit, quisnam esset, et cujas, et quidnam eum movisset ut patriam relinqueret religionem. Is vero per quemdam respondet interpretem : nam ne voce quidem Persica volebat uti amplius, ut qui eam abjurasset linguam una cum religione, aut linguæ potius esset infensus propter falsam religionem. Respondet ergo : Quoniam (dicens) vester deorum cultus est manifestum exitium et error dæmonum : quem quidem cum ipse aliquando sequerer, nuper luce commutavi tenebras, et diem noctem, et sole obscuram caliginem, illi Deo me dedicans, qui est cæli, et terræ, et omnium quæ videntur et mente percipiuntur, opifex.

4. « Cui magistratus : Miser, inquit, non eum quem vos Christiani colitis, cruci Judæi affixere ? Quomodo ergo Persicæ religioni Christianorum res

[1] Psal. II. — [2] Vit. S. Anast. Per. apud Sur. die XXII Januar.

prætulisti ? Martyr autem : Quod fuerit quidem, inquit, a Judæis crucifixus, ipse quoque assentior ; sed sua sponte, et pro nobis ingratis, et qui sumus beneficii accepti immemores. Ejus enim benignitatis et clementiæ est hoc vel maxime admirabile, quod cum esset Deus, et Salvator omnium, et opifex hujus universi, non solum propter nos servi formam accepit, cum de cælo descendisset, sed etiam pro nobis Crucem volens subiit et mortem, ut nostrum peccatum tolleret, quod ex maligni insidiis et fraudibus inflictum erat hominibus. Vos autem inimicum prætulistis, qui stulte illius fraudes in hodiernum usque diem sequimini, et Soli sacrificatis, et Igni, et Lunæ, nullam ne Christi quidem cædis, si non alterius, ducentes rationem.

5. « Respondens autem magistratus : Quid tibi, inquit, cum his stultis verbis et supervacaneis? Ecce enim tibi a rege insignes dignitates, et zonæ aureæ, et equi et quæcumque illustria et gloriosa sunt parata. Agedum ergo, patriam suscipe religionem. Ad hæc martyr : Mihi, inquit, o præses, quæ hic sunt jucunda et valde expetenda et invidiosa, nomen scilicet, deliciæ, et divitiæ, et splendor, jam sunt diu abhinc contemptui ; ut qui vitam susceperim monasticam, et a sola spe, quam hinc concepi, pendeam. Hujus rei, etiam antequam loquar, hic venerandus monachorum habitus, et hic vilis pannus certus est nuntius. Quomodo ergo ea, in quæ omne studium, omnemque meam curam contuli et sollicitudinem, ea nunc habebo contemptui, regis, qui est ad tempus, et in quem cadit interitus, inductus promissionibus ? Ad quæ cum non haberet magistratus quid diceret, reducit ad eum qui miserat e custodia, ei lingua omnia significans. Qua de causa ille non leviter indignatus, jubet cum sua suasione vim quoque adhibere, et verbis etiam miscere supplicia.

6. « Sequenti autem die, cum rursus magistratus venisset ad custodiam, ea quæ imperata fuerant, cœpit reipsa exsequi, et jussit ut per vim protrusum illinc athletam abducerent : ipse quoque multas minas intentans vehementique insultu et tumultu se fortem et strenuam illam animam perterrefacturum existimans. Ille vero nihil effeminatum, nihil quod sit pusilli et abjecti animi, et nihil quod sit indignum iis, quæ præcesserant, præ se ferens cum illa consueta et jucundissima morum simplicitate : Ne labores, inquit, neque defatigeris domine præses : Mihi enim, qui sum mei Christi gratia confirmatus, non persuadebis ut a pietate deficiam. Fac ergo quæcumque vis, a nullo abstinens.

7. « Hanc Anastasii cum prudentia constantiam nulla moderatio excepit, aut humanitas; sed vinctus, more Persico, virgis cædebatur crudeliter. Cum is autem verberaretur, hoc decantabat magistratus : Cum maximis regis donis et honoribus persuaderi non sustinueris, ad hæc sis deinceps paratus. Sic enim te quotidie verberans, consumam plagis. Ille autem cum eum juberet rursum quæ vellet facere, jubet martyri relaxato a vinculis, cum extensus esset supinus, lignis medias intercipi tibias, utraque autem eorum extrema premere viros aliquot robustos, qui et corporum magnitudine et ætatis vigore præstarent. Martyr autem, cum sic ejus tibiæ premerentur usque ad ossa, magno et excelso animo et plane philosophico tolerabat. Quod quidem cum vidisset magistratus, et cognovisset se ex eo magis augere ejus patientiæ et tolerantiæ constantiam : rursus in tutissimam eum tradit custodiam, ut de eo rursum referret ad regem.

8. « Cum is autem cui erat commissa cura carceris, sellarius, esset religione Christianus, et ideo eorum misereretur, qui pro pietate laborabant et eo quod est bonum et honestum, et eis qui vellent ex Christianis concederet ingressum : interdiu ingrediens sine ulla prohibitione frater monasterii, qui cum martyre venerat ex Cæsarea, consolabatur illam asperam et tetram in carcere habitationem, et quos ex plagis senserat dolores, et quas ex vinculis et alia malorum perpessione acceperat molestias. Multi quoque alii viri pii, cum quibus illius quoque Jesdin filii ad eum ingredientes, ad speciosos ejus pedes et bona aperte evangelizantes, procidebant, et vincula deosculabantur ; et rogabant ut ab eo aliquas consequerentur preces et benedictiones. Cum is autem hæc omnino minime admitteret (ille enim toto semper animo et mente humanæ gloriæ, hujus, inquam, vanæ et infidæ et fallacis, et quæ nihil habet firmum ac stabile, resecabat occasiones) ipsi vinculis ceram immittentes, quæ ex illis exprimebatur, effigiem, tanquam maximum aliquod remedium et salutare ad omnem morbum et dolorem solvendum efferebant.

9. « Non multum temporis intercessit, et rursus veniens ille magistratus in custodiam, an jussis cederet regiis, frustra interrogabat, aut potius quærens occasionem gratificandi animo crudelissimo, qui pœnas cupiebat sumere. Cum is autem non parum ægre tulisset interrogationem, et magna contentione et motione capitis, id quod sæpe dixerat, tunc quoque respondisset : Scito me Christo et pietati nihil esse prælaturum ; jubet eum rursus quoque clavis verberari, sicut prius. Cum vero viri statuam potius quam virum visi essent verberare, quantum liquit conjicere, ex eo quod esset ejus animus plene inflexibilis ; eo quidem relicto in custodia, recedit magistratus, et aliquot interjectis diebus ad eum revertitur, varias artes et rationes excogitans, et nunc quidem minis et promissis nunc autem minis et suppliciis eum revocans ad negandam pietatem.

10. « Cum autem idem esset Anastasius, nec his inclinaretur, nec illis delineretur, prioribus vinculis et plagis est traditus. Deinde cum fuisset relaxatus a vinculis, ex altera manu suspenditur, cum lapis gravissimi ponderis esset alligatus alteri ex pedibus. Cum eum ergo sic pendentem, et sic divulsum duabus horis reliquisset magistratus, videretque robur et firmitatem minime dissolvi

martyri; illum quidem remittit : ad regem autem reversus, immutabilem ejus mentem significat et summam animi fortitudinem. Ipse quoque ei consulit, ne amplius periculum faciat in Anastasio, nec permittat ut tanta altitudo et magnitudo imperii ab unius viri constantia videatur superata.

11. « Hinc cum omnem spem superandi martyris rex abjecisset, mittit post decimum quintum diem et eumdem magistratum et quosdam alios ex subditis, ut non solum sanctum, sed multos quoque alios Christianos cum eo interimerent. Illi autem cum venissent in carcerem, expellunt Christianos captivos non pauciores quam septuaginta, una cum martyre : cum quibus erant ii quoque qui cum Anastasio Cæsareæ damnati fuerant ad custodiam, signaculique et vinculorum fuerant ei socii. Quos cum eduxissent ex prædio Betsaloes, in quo fuerat carcer ædificatus, et ad fluvium statuissent, eos singulatim dividentes, et eorum collo funem injicientes, et miserabiliter ante oculos martyris suffocantes; sancto in unoquoque summergendo dicebant : Cur vis, sicut unus ex his, violenter tolli de medio, et non potius regi parere, et priorem consequi felicitatem? Ille autem cum his mentem adhibuisset, et in cælum oculos sustulisset, et Deo ingentes egisset gratias, quod jam pro ipso mortem videret esse subeundam : deinde ad illos quoque conversus : Ego, inquit, pro Christi mei charitate, ardentique et vehementi in eum amore exspectabam omne membrum minutatim conscindi, exspectans novam aliquam et inauditam mortem. Quoniam autem hæc est ea, quam vos mihi minamini : ago tibi gratias soli Deo meo et Salvatori Christo, quod morte, quæ usque adeo vacat omni labore et molestia, quam quidem paulo post ipsa quoque attulisset natura, me voluisti emere honorem martyrii. Cum hæc dixisset, et hæc ultima verba præclare esset locutus, æquali morte sic quoque est consummatus.

12. « Carnifices autem cum sacrum illud caput amputassent, ut eum esse interfectum ostenderent, ad regem deferunt. Sellarium vero, qui præerat custodiæ carceris, cum esset Christianus, et sciret martyrum honorare corpora, vellet autem sancti tollere reliquias, et eas separare ab aliis, ne tantum lateret bonum permixtum cum cæteris corporibus; prohibuere carnifices. Cum filiis autem Jesdin annuntiata fuisset viri consummatio, ad quam euntem martyrem illorum pueri consequebantur et illi serviebant, ii pecunia corrumpunt carnificum diligentiam, et ut corpus sibi liceret in loco separato deponere, non paucis emunt pecuniis. Deinde is quoque monachus, qui cum martyre excesserat e Cæsarea, et cum decertante ad finem usque manserat, cujus etiam sæpe fecimus mentionem, cum et pueros filiorum Jesdin, et quosdam ex iis, qui illic erant, monachis in noctem sequentem assumens, ut martyris corpus pie sancteque componeret, venisset (o quomodo, o Christe, laudabo miraculorum tuorum magnitudinem) invenit canes alia quidem corpora toto ore excedentes, ab hoc autem solo se abstinentes, ut quod non subjiceretur amplius legibus corporis. Jam enim erat pulchritudinis corona in manu Dei (ut divinus dixit Isaias) et diadema regni in manu Dei ejus. Cum sustulisset ergo corpus martyris et mundis linteis, quæ dedere filii Jesdin pro ultimis corporis exsequiis, mundas illas et sanctas involvisset reliquias, in Sergii martyris monasterio, quod ad unum lapidem distabat a vico, deponit decimo septimo quidem anno imperii pii Heraclii (qui hoc anno absolvitur, et inchoatur decimus octavus) vicesimo autem secundo die mensis Januarii : is enim fuit dies, qui vidit decessum martyris ». Quod audis de monasterio sancti Sergii martyris nomine apud Persas, ne mireris : siquidem superius pluribus declaratum est, ob ingentia ab eodem martyre accepta beneficia eumdem Cosrhoen ipsum S. Sergium fuisse prosecutum muneribus, publicisque notis inscriptis idipsum esse testatum. Agit post hæc auctor de translatione corporis ejusdem Anastasii martyris, facta illa quidem occiso Cosrhoe, cum in Perside miraculis coruscavit. At desideratur scriptio illa Georgii Pisidæ hujus temporis luculenti scriptoris, qua laudationem ejusdem martyris Anastasii ipsum prosecutum esse Suidas testatur.

13. *Heraclius potitur oppidis et bonis Chosrois in Perside.* — Nos vero quæ interea post illatam martyri necem miseranda valde Cosrhoi acciderint, hic ex Theophanis Græcorum Annalibus referamus. Victus a martyre Cosrhoes, jam facile erat superandus ab imperatore : siquidem adversus eum pro Heraclio pugnaturus Anastasius moriens exsurrexit; quod patefecit eventus. Sane quidem sicuti Abel sanguis vindictam expetens, ad Deum clamasse dicitur, ita et Anastasii martyris sanguis in Cosrhoen a Deo ultionem quam citissime obtinuisse cognoscitur. Fugiens hinc inde miser instar Cain, tandem a filio suo vinculis tentus, dirissimam omnium pati mortem coactus est. Sed quomodo ista se habuerint, videamus. Natalem diem Domini egisse Heraclium imp. in ædibus Hyesdem sive Jesdemonis, ibique exercitum refecisse, iidem Annales [1] tradunt : occupasse insuper alia loca Cosrhois in campestribus ad habitandum erecta (quas villas nos dicimus) iidem produnt, quorum hæc sunt nomina,- Dezeridan, Rusa, Beibal, sive Beclam, Beddarach, quæ erant loca Damastager, ubi degebat Cosrhoes.

14. Illic vero Romanorum inventa signa bellica in prœliis capta trecenta numero Heraclius vindicavit, aliisque bonis plurimis diversi generis ad Persarum delicias ibi positis potitus est. « Et his ruinis et igni traditis (inquit auctor) gratias egerunt Deo, qui per intercessionem Dei Genitricis talia miracula patrat. Quis enim speravit unquam Cosrhoen fugere a facie Romani principis de palatiis suis qui erant in Damastager et petere Ctesiphontem? » Cele-

[1] Theoph. et Cedren. an. XVIII. Heracl. imp.

brasse etiam in gratiarum actione Heraclium Epiphaniæ festum diem pæne Damastager, iidem produnt Annales. Cosrhoes autem novem dies inde profectus cum conjugibus atque liberis, itemque pecuniis, et cum prope esset munitissimus locus Ctesiphon Romanorum prœliis celeberrimus; noluit locum ingredi : quod a Magis ipsi olim prædictum fuisset, periturum fore cum Ctesiphontem accederet. Sed abiit Seleuciam, locum trans Tigrim æque munitissimum, ubi resedit securus tanquam loco tutissimo, reposito ibi thesauro.

15. *Cosrhoes miserrime necatur a filio.* — Dum hæc agerentur in Perside, contigit solvi obsidionem Chalcedonis, a Sarbara duce Persarum inita pace cum filio imperatoris Constantinopoli. Cum enim in suspicionem adductus esset Sarbaras apud Cosrhoen, quod Romanis consentiret, missæ sunt ab eo litteræ ad Cardarigam collegam, ut illum interficeret, exercitumque in Persidem reduceret : sed interceptis iis litteris, et a filio imperatoris ostensis Sarbaræ, et aliis confictis de nece aliorum ducum exercitus; factum est, ut omnes, inita pace cum Romanis, in Persidem ad propria remearint, Cosrhoe in eo quo constitutus erat periculo derelicto : qui paucos post dies suorum proditione captus a filio, atque demum miserando interitu occisus est.

16. Etenim cum Cosrhoes Seleuciæ ubi degebat, in dysenteriæ morbum incidisset, ut coronaret filium suum Mardesam ex Syra dilecta conjuge natum operam dedit. Quod ubi comperit major natu filius Syroes, cum optimatibus egit de necando parente Cosrhoe, usus ad hoc et Romanorum auxilio, cum de his omnibus Heraclium monuisset, quem fore sibi propitium persuaserat; dum captivos omnes imperatori subditos vinculis solvit, ac patrem insecutus est, fugientemque cœpit. Quæ autem postquam vinculis Cosrhoes nexus fuit, pati coactus sit accipe ab auctore :

17. « Cum, inquit, Cosrhoes fugere tentasset, nec valuisset, tentus est, et valide vinctus ferreis compedibus colligatus, cui et circa collum ferrea pondera imponunt : et mittunt eum in domum tenebrarum, quam recens exstructam ipse munivit ad recondendas pecunias; panisque parum et aquæ tribuentes, fame necabant. Aiebat enim Syroes filius : Comedat aurum, quod incassum collegit, propter quod etiam multos fame necavit, mundumque delevit. Porro misit idem Syroes satrapas ad eum injuriis impetendum et conspuendum : et ductum Mardazanem (Mardesam), quem coronare volebat, filium ejus ante ipsum occidit, et sic reliquos filios ejus in conspectu ipsius peremerunt : et misit omnes qui inimici ejus essent, ut eum injuriis afficerent, percuterent, atque conspuerent. Denique per quinque dies hoc facto, jussit Syroes ipsum arcubus interficere, sicque paulatim in malis nequissimam animam suam tradidit ». Hæc Annales de interitu Cosrhois. Talis plane decebat finis destructorem Orientalis orbis Cosrhoen, talisque exitus exspectabat nefarium atque sacrilegum regem, pestem, facemque civitatum Romano imperio subjectarum.

18. Non alia quidem quam ista digna supplicia per filium ministrata debebantur homini, qui ausus fuerat post plurima admissa nefanda, etiam in sacrosanctam Dominicam crucem Hierosolymis manus violentes injicere, inter manubias collocare, et in Persidem secum ferre. Decuit omnino ista omnia perpeti ingratum et perfidum regem, qui (ut sua ipsemet prodidit confessione amplis notis in auro signatis, ut superius suo loco est demonstratum) Dei beneficio et sancti Sergii martyris intercessione regnum fuerat consecutus. Ita plane justo Dei consilio decens fuit deorsum sterni elatam ac sublimem mentem nullas pacis conditiones Heraclii supplicis vel audire volentem, unam illam tantum spem salutis eidem offerentem, si procul abjecta Christiana religione, Persarum deos colerent Romani omnes : nam putavit infelix, ubi crucem captivam duxit, se Deum Christianorum pariter superasse. Ista quidem subire a suis Persis tormenta meruit rex, qui paucos ante dies in sanctissimum martyrem Anastasium Persam sævierat. Pugnavit sane, et vicit impium tyrannum martyr occisus, et captivata sacratissima Crux crucem dirissimam intulit capienti. Ejusmodi esse solent Christianæ victoriæ, ut tunc in omnibus vincat Christus, cum omnia videri possunt ab hostibus superata.

19. *S. Anastasii triumphus in ejus translatione reliquiarum.* — At non caruit tanta victoria glorioso triumpho, imo triumphis. Et ut dicamus de singulis, triumphavit martyr occisus, cum ejus venerandum corpus religiosa pompa Cæsaream transfertur e Perside. Triumphavit sanctissima Crux, cum illæsa pristino loco redditur, et soluto vinculis pontifice Zacharia, celebri cultu Hierosolymis restituitur. Egit pariter et triumphum omnibus imperatorum triumphis augustiorem Heraclius imperator. Sed et de his singulis paulo fusius nobis agendum :

20. Quod vero ad Anastasii martyris, qui et ordine primus fuit, triumphum pertinet : desideratur in Actis ejus translatio Cæsaream facta in Palæstinam, ubi primum contigit ipsum certasse pro fide, atque impios superasse : præter enim Acta illa, adhuc extabat liber miraculorum ejus, qui et ipse periit, fragmento duntaxat salvo, quod in frequenti Patrum consessu recitatum exscriptumque reperitur in Actione quarta posterioris Nicæni Concilii verbis istis : « Agedum, et in Cæsarea Palæstinæ regionis mirifica a sancto viro designata recenseamus. Cum sanctæ civitati reliquiæ sacræ appropinquassent, omnibus res ea fuit declarata et significata. Itaque lætitia magna perfusi omnes, surgentes subito, lignaque sacra pulsantes invicem, obviam facti sunt in veneranda Deiparæ æde, quæ appellatur nova. Illinc cum cruce et supplicatione egressi sunt læti et gaudentes cum gratiarum actione sacris

reliquiis munus in memoriam sancti offerentes : cum mulier quædam ex primariis civitatis feminis, cui nomen Arete, verum a virtute, quam Græci ἀρετὴν vocant, longe alienissima, ad infidelitatem conversa dixit : Ego reliquias e Perside venientes nunquam venerabor. O miseram et desperatam feminam ! Non audivit hæc misera sacri Davidici [1] vocem increpantis eos qui impudenti et inverecundo ore quidvis effutiunt: Cessare, inquit, facias linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. Quid igitur glorificans eos quos glorificat Deus in hanc designavit, deinceps me referente audietis.

21. « Cum sacræ reliquiæ in urbem delatæ fuissent, communi sententia cives martyri oratorium prope Tetrapylum (locus is est in medio civitatis) construere decreverunt; quin etiam illius imaginem illic constituerunt. Jam cum esset exstructum oratorium, sanctus martyr in habitu monachi per somnum coram misera adstitit, illique ait : E lumbis ægrotas. Ipsa autem respondens : Non, inquit, domine : neque enim quicquam mali sentio. Postquam hæc dixisset, expergefacta, subito dolores in se ruere sensit, cœpitque clamare et gemere; atque adeo graviter affecta fuit, ut ne otii quidem satis habuerit, qui exspectare quivisset, quænam tam subiti et vehementis doloris causa, quisve auctor esse posset. Sic enim quatuor diebus in cruciatibus substitit. Quinto autem die sub crepusculum vidit sibi sanctum illum adstantem, atque ad eam dicentem : Descende ad Tetrapylum, sanctique Anastasii intercessionem apud Deum posce, quo sana fias. Ipsa igitur cum surrexisset ex grabato, in memoriamque blasphema illa et impia verba, quæ contra caput suum dixerat, redirent; convocatis liberis suis, ad eos dixit : Tollite me, tollite me, inque templum S. Anastasii concedamus : siquidem jam edocta sum meo cum periculo, reliquias ex Perside venientes, adorandas, venerandasque; et quæ Deus sacravit, ea non esse communia appellanda. Impositam itaque eam ferculo bajularunt.

22. « Cum autem appropinquaret ipsi loco; ipsa eminus conspicata sancti imaginem, cum lacrymis cœpit exclamare : Hic est qui in somnis vere a me visus instruxit me de malis quæ me habent. Deinde seipsam in solum prosternens, sanctumque orationibus flebilibus martyrem placans, sana firmaque surrexit : et quæ paulo ante alienis pedibus incedebat, extremaque patiebatur, nunc suis ititans domum una cum reliquis, Deum glorificans, martyremque magnificans perrexit ». Hucusque in Synodo recitatum; cum mox eadem Acta Nicæna ista subjungunt : « Petrus et Petrus religiosissimi presbyteri, vicarii Hadriani papæ veteris Romæ dixerunt : Ipsa illa imago in præsentem diem Romæ est in monasterio cum pretioso capite. Joannes episcopus Tauromeniæ dixit : Recte dixerunt venerabiles vicarii; nam et in Sicilia muliercula cum dæmonio vexaretur, Romam profecta, ad imaginem sanctissimam supradictam sanata est ». Hucusque de Anastasii sacris reliquiis et veneranda ejus imagine Acta Nicæni posterioris Concilii. Ex quibus satis intelligere potuisti, non solum e Perside Cæsaream Palæstinæ S. Anastasium longum duxisse in sui corporis translatione triumphum; sed et ipsum Romam usque, cum illuc sacrum translatum est caput et veneranda ejus imago, summa gloria propagatum. Extant adhuc ibi eadem sacra pignora, caput ipsum et eadem sacra imago, decentissimo ornatu recondita, ubi primum tunc translata sunt in monasterium S. Vincentii ad Aquas Salvias, quod et auctum est etiam Ecclesia nomine S. Anastasii.

23. *S. Crucis triumphus in Heraclii triumpho redeuntis Constantinopolim.* — Sed jam de Crucis triumpho ex perfido victo ac neci dato tyranno agamus. Cosrhois enim filius, Syroes dictus, occiso patre, et potitus regno Persarum, non immemor ejus quam pepigerat pacis cum Heraclio imperatore; evestigio Romanos omnes solvit captivos, interque eos Zachariam Hierosolymorum antistitem, liberosque abire jussit, simulque sacratissimum venerandæ Crucis lignum illæsum ipsum quidem et intactum, dixerim nec a Persis quidem visum, restituit : etenim teste Suida (quod diximus) signaculum, quo clausum erat, fuit inventum illæsum. Sunt hæc Suidæ verba in Heraclio : « Ipse vero acceptis vivificis lignis obsignatis, quemadmodum accepta fuerant atque permanserant, Hierosolymam profectus, Modesto pontifici atque ejus clero monstravit. Hi et sigillum incolume et intactum agnoverunt, et clavem ab eo sumpserunt, et adorarunt, et in altum sustulerunt. Imperator igitur ea Byzantium misit, quæ Sergius in Blachernis reposuit ». Hæc Suidas.

24. Ex quibus etiam intelligis, Zachariam pontificem, antequam Hierosolymam venerit, esse defunctum, et qui hactenus (ut diximus) eo absente illam Ecclesiam curasset, Modestum in locum ejus esse suffectum. Verum alii his repugnant, ut Theophanes, et (quod majus est) communis Ecclesiæ traditio, habentes scilicet Zachariam excepisse Hierosolymis Heraclium et sanctam Crucem. Porro primum advenisse Heraclium Constantinopolim, sequenti vero anno Hierosolymam esse profectum, reportasseque illuc sanctissimæ Crucis lignum, Annales produnt : eo enim gloriosior extitit venerandæ Crucis triumphus, quo longiori ambitu est perductus, accurrentibus ad spectaculum ubique fidelibus cum suffitibus atque luminibus, et ex more hymnos sacros tantæ victoriæ occinentibus.

25. Ipsi vero imperatori Crucis virtute datum, ut longe præclarius quam quivis ante Romanorum imperatorum, de victore Cosrhoe, qui et vinci credi non poterat, triumpharit. Non metimur ex pompa ducta gloriam tanti triumphi, quamvis nec ista caruerit, sed ex iteratis per annos septem victoriis, quarum causa per annos singulos singuli

[1] Psal. XXXVIII.

erant ipsi decernendi triumphi. Quotnam debita fuere illi trophæa de liberato universo Orientali imperio, vindicata pristina libertate, receptis tot ab illis sublatis munitionibus, ereptis ab hæreticis Nestorianis Ecclesiis, quas Cosrhoes, Catholicis expulsis, in odium Catholici imperatoris illis tradiderat? uti Edessæ inter alia loca factum esse, Annales produnt. Adde his, quot spoliis hostilibus fuerit exornandus ille triumphus avitis antiquorum regum et ejusdem Cosrhois ornamentis : quot insuper ex provinciis debellatis, captis civitatibus, dirutis et direptis castris, tabellis pictis fuerit pompa triumphi locupletanda, et exornanda militaribus signis ab hostibus ablatis, vel Romanis jam antea a Persis in prœliis sæpe captis, illo vero potissimum quo victus est diabolus sanctissimæ Crucis ligno, eodemque signo, cujus virtute omnis hostium fortitudo fracta roburque solutum est, ac penitus dissipatum.

26. At istæc omnia a scriptoribus prætermissa silentio esse dolemus, cum hæc tantum Annales habeant : « Populus civitatis, audito adventu Heraclii imperatoris Constantinopolim, intolerabili cuncti desiderio in Ieriam obviam illi una cum patriarcha et Constantino sive Constantio imperatore filio ejus egressi sunt, portantes ramos olivarum et lampades, laudantes eum cum gratulatione et lacrymis. Accedens autem filius ejus, accidit ad pedes ejus, et cum amplexatus eum esset, infuderunt ambo lacrymis terram. Hoc autem populus inspecto, universi Deo hymnos gratificos retulerunt : sicque demum suscepto imperatore, urbem exultantes ingressi sunt ». Hucusque ex Theophane in Annalibus. Addit vero hæc pauca Suidas.

27. « Multis cum laudibus Constantinopoli susceptus est. In urbem duxit quatuor elephantes, quos in equestribus certaminibus in triumpho duxit ». At inter tot læta infaustum unum non mediocrem mœrorem attulit, quod idem Suidas paucis his narrat : « Hic Heraclius cum Sergio patriarchæ maximam pecuniam et aurum et argentum et gemmas pretiosas mitteret, illa omnia submersa sunt ». Erant ista restituenda Ecclesiis illis, a quibus mutuo Heraclius acceperat. Verum pius imperator noluit ex his ullum Ecclesias sentire damnum : nam idem Suidas paulo superius : « Et quia, inquit, de opibus magnæ Ecclesiæ pecuniam sumpserat, constituit ut fisco et ipsi Ecclesiæ et clero annua pecunia penderetur ».

28. Actum præterea ab Heraclio per Theodorum fratrem suum apud novum regem Persarum Syroen, habent Annales [1], ut quæ hactenus occupatæ fuerant a Persis imperii Romani provinciæ, Persis, qui in eis essent, recedentibus, liberæ esse sinerentur, ut prius. Cesserat enim Persis plena Syria superior et inferior, Palæstina scilicet, et quæ in ea civitates essent. Porro de rebus gestis Heraclii in bello Persico fideliorem quem sequeremur invenimus nullum, nisi Theophanem, ex quo ea quæ dicta sunt, relata habentur in Annalibus. Scimus ab aliis aliqua nonnulla iisdem adjici fabulosa, quæ consulto præteriisse maluimus.

29. Caremus scriptis illis Georgii Pisidæ, quibus (ut auctor est Suidas) prosecutus est historiam omnem de Heraclio imperatore tam de bello Persico, quam etiam de bello Abarico soluta oratione, hujus temporis auctor magni nominis; qui et his ferme diebus pulcherrimis iambis adversus Proclum philosophum hæreticum scripsit carmen, sive mundi opificium, ad Sergium Constantinopolitanum episcopum : ad cujus finem pro Heraclio imperatore; post recensitas acceptas de Persis victorias, ita fundit ad Deum preces :

Miraculorum tu architecte maxime,
Qui januas summi tuo nutu ætheris
Quando opus est claudis, recludis has item
Quoties libet, sentisque id esse commodum :
Nunc inferas expande præsens januas :
Valvas enim mundi incolarum dicimus
Hanc civitatem, quæ tua est munita ope.
Concede, ut imperium obtinet qui a te suum,
Mundi arbiter, qui subegit Persida,
Vel liberavit potius ipsam Persida,
Orbis fruatur ditione, sol quem obit.
Ostende terram imitarier cæli globos,
Sol unicus dominetur his ut infimis.
Nam Persici qui visus est dominator soli,
Hunc imperatorem orbis esse convenit.
Fac ergo sudores laborum ut ipsius
Puri lavacri sint loco, æternæ et stolæ.
Timoris auge robur illi Numinis :
Insignia hinc tuta aufert victoriæ,
Referens secundam ab hostibus victoriam,
Ignobiles ut igne vastans Barbaros.

Hucusque Heraclio preces : pro filiis autem ipsius istas mox subjicit :

Fac stare virides surculos pro vividis
Fœcunditatis sæcularis fructibus :
Imagines fac patris ut sint optimi.
Nam sic eos robur tuebitur duplex.
Acutiores redde eorum cuspides
In barbaros ferocientes ensibus.
Intende mentes, quo saluti consulant,
Et comprime omne robur adversarium :
Expande et iisdem januas pacis sacras :
Superba cordis sensa magni deprime.
Hæc patriarcha clamitat, etc.

Hactenus ex Georgio Pisida, cum tanquam ex uberrima messe pertenues spicas legimus. Sed quod et imagines imperatorum etiam eorum triumphos consueverint exornare, pariterque vexilla victricia ipsos reddere clariores; ut ex antiquis Heracliorum patris et filii imperatorum nummis tum aureis tum argenteis, rudi licet Minerva excusis, ac quondam in musæo Lelii Paschalini Romæ asservatis, luculenter apparet.

At sicut in Oriente ex acceptis Crucis virtute victoriis Christiana religio fuit hoc anno mirifice illustrata, ita et in Occidentalis Ecclesiæ extrema parte, in Britannia, inquam, ipsa, hoc eodem anno fuit eadem propagata; cum Eduinus rex, abdicata

[1] Theoph. hoc anno.

jam idololatria, fidem Christianam professus, hoc ipso anno Paschali tempore sacro baptismate initiatus est, ejusque exemplo Anglorum infinita propemodum multitudo Christianam fidem amplexata fuit. Quomodo vero ista se habuerint, Bedam narrantem audiamus, qui hæc ait [1]:

30. *Eduinus rex cum familia et fere universo populo baptizatur in Anglia ; unde ibi pax et felicitas.* — « Igitur accepit rex Eduinus cum cunctis gentis suæ nobilibus ac plebe perplurima fidem et lavacrum sanctæ regenerationis, anno regni sui undecimo, qui est annus Dominicæ Incarnationis sexcentesimus vicesimus septimus, ab adventu vero Anglorum in Britanniam annus circiter centesimus octogesimus. Baptizatus est autem Eboraci die sancto Paschæ, pridie iduum Aprilium, in Ecclesia S. Petri Apostoli, quam ibidem ipse de ligno, cum catechizaretur, atque ad percipiendum baptisma imbueretur, citato opere construxit. In qua etiam civitate ipsi doctori atque antistiti suo Paulino sedem episcopatus donavit. Mox autem ut baptisma consecutus est, curavit docente eodem Paulino, majorem ipso in loco et angustiorem de lapide fabricare Basilicam, in cujus medio ipsum quod prius fecerat oratorium includeretur. Præparatis ergo fundamentis in gyro prioris oratorii per quadrum cœpit ædificare Basilicam. Sed priusquam altitudo parietum esset consummata, rex ipse impia nece occisus, opus idem successori suo Osvaldo perficiendum reliquit.

31. « Paulinus autem ex eo tempore sex annis continuis, id est, usque ad finem imperii regis illius, verbum Dei, annuente ac favente ipso, in ea provincia prædicabat : credebantque et baptizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternam, in quibus erant Osfridus et Eadfridus filii regis Eduini, qui ambo ei exuli nati sunt de Quenburga filia Cearli regis Merciorum. Baptizati sunt tempore sequenti et alii liberi ejus de Edelburga regina progeniti, Edilhimus, et Ediltridis filia, et alter filius Buscfrea : quorum primi albati adhuc rapti sunt de hac vita, et Eboraci in Ecclesia sepulti. Baptizatus est et Iffi filius Osfridi, necnon et alii nobiles et egregii viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse fervor fidei ac desiderium lavacri salutaris genti Nordhumbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum rege et regina in villam regiam, quæ vocatur Adregin, triginta sex diebus ibidem cum eis catechizandi et baptizandi officio deditus moraretur : quibus diebus cunctis a mane usque ad vesperam nihil aliud ageret, quam confluentem eo de cunctis viculis ac locis plebem Christi verbo salutis instruere, atque instructam in fluvio Gleni, qui proximus erat, lavacro remissionis abluere. Hæc villa tempore sequentium regum deserta, et alia pro illa est facta in loco qui vocatur Melumin.

32. « Hæc quidem in provincia Berniciorum : sed et in provincia Deirorum, ubi sæpius manere cum rege solebat, baptizabat in fluvio Sualva, qui vicum juxta cataractam præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptisteria in ipso exordio nascentis ibi Ecclesiæ poterant ædificari. Attamen in campo Dono, ubi tunc etiam villa regia erat, fecit Basilicam, quam postmodum pagani, a quibus Eduinus rex occisus est, cum tota eadem villa succenderunt, pro qua reges posteriores fecere sibi villam in regione quæ vocatur Loidis. Evasit autem ignem altare, quia lapideum erat, et servatur adhuc in monasterio reverendissimi abbatis et presbyteri Trumuulsi, quod in silva Elmete est.

33. « Tantam [1] autem (ut fertur) devotionem Eduinus erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum Carpualdo filio Redualdi persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem et sacramenta Christi cum sua provincia suscipere. Et quidem pater ejus Redualdus jamdudum in Cantio sacramentis Christianæ fidei imbutus est, sed frustra : nam rediens domum, ab uxore sua et quibusdam perversis doctoribus seductus est, atque a sinceritate fidei depravatus, habuit posteriora pejora prioribus : ita ut in morem antiquorum Samaritanorum et Christo servire videretur et de iis quibus antea serviebat; atque in eodem fano et altare haberet ad sacrificium Christi, et arulam ad victimas dæmoniorum : quod videlicet fanum rex ejusdem provinciæ Alduulf (qui nostra ætate fuit) usque ad suum tempus perdurasse, et se in pueritia vidisse testabatur.

34. « Erat autem præfatus rex Redualdus natu nobilis, quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit Vuffa, a quo reges Anglorum Orientalium Vuffingas appellant. Verum Carpualdus non multo postquam fidem accepit tempore, occisus est a viro Gentili, nomine Richberto, et exinde tribus annis provincia in errore versata est, donec accepit regnum ejusdem frater Carpualdi Sitbertus, vir per omnia doctissimus atque Christianissimus, qui vivente adhuc fratre cum exularet in Gallia, fidei sacramentis imbutus est, quorum participem, mox ubi regnare cœpit, totam suam provinciam facere curavit : cujus studiis gloriosissime favit Felix episcopus, qui de Burgundionum partibus ubi ortus et ordinatus est, cum venisset ad Honorium archiepiscopum, eique indicasset desiderium suum, misit eum ad prædicandum verbum vitæ præfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipsius incassum cecidere; quin potius fructum in ea multiplicem credentium populorum pius agri spiritalis cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam juxta sui nominis sacramentum, a longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem, et opera justitiæ ac perpetuæ felicitatis dona perduxit; accepitque sedem episcopatus in civitate Dummock : et cum septemdecim annos eidem provinciæ pontificali regimine præfuisset, ibidem in pace vitam finivit.

35. « Prædicabat [2] autem Paulinus verbum

[1] Bed. de gest. Angl. l. II. c. 14.

[1] Bed. l. II. c. 15. — [2] Ibid. c. 16.

etiam provinciæ Lindisi, quæ est prima ad meridianam Humbri fluminis ripam, pertingens usque ad mare: præfectumque Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo sua convertit ad Dominum. In qua videlicet civitate et Ecclesiam operis egregii de lapide fecit, cujus tecto vel longa incuria, vel hostili manu dejecto, parietes hactenus stare videntur, et omnibus annis aliqua miracula sanitatum in eodem loco solent ad utilitatem eorum qui fideliter quærunt, ostendi. In qua Ecclesia Paulinus, transeunte ad Christum Justo, Honorium pro eo consecravit episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus. De hujus fide provinciæ narravit mihi presbyter et abbas quidam, vir veracissimus, de monasterio Peartan, vocabulo Deda, retulisse sibi quemdam seniorum, baptizatum se fuisse die media, a Paulino episcopo, præsente rege Eduino, et multam populi turbam in fluvio Trehenta, juxta civitatem quæ lingua Anglorum Tiouulfingacestir vocatur: qui etiam effigiem ejusdem Paulini referre esset solitus, quod esset longæ staturæ, paululum incurvus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco pertenui, venerabilis simul et terribilis adspectu. Habuit autem secum in ministerio et Jacobum diaconum, virum utique industrium ac nobilem in Christo et in Ecclesia, qui ad nostra usque tempora permansit.

36. « Tanta autem eo tempore pax in Britannia, quoquoversum imperium regis Eduini pervenerat, fuisse perhibetur, ut (sicut usque hodie in proverbio dicitur) etiamsi mulier una cum recens nato parvulo vellet totam perambulare insulam a mari ad mare, nullo se lædente, valeret. Tantum quoque rex idem utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisque in locis, ubi fontes lucidos juxta publicos viarum transitus conspexit, ibi ob refrigerium viantium erectis stipitibus et æreos caucos suspendi juberet, neque hos quisquam nisi ad usum necessarium contingere præ magnitudine vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet, etc. » Modo hæc satis, quæ cœpta hoc anno, in reliquos posteriores sunt propagata: reliqua vero inferius secundum ordinem temporum describemus. Sic igitur magno Dei beneficio factum est, ut populus, qui [1] ambulabat in tenebris, videret lucem magnam, fidem videlicet, lucem veram quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, simulque igne divini Spiritus glacialis orbis hominum corda coalescerent. Sed jam ad anni sequentis res gestas veniamus.

[1] Isai. IX.

Anno periodi Greco-Romanæ 6120. — Anno Æræ Hispan. 665. — Anno Hegiræ 6 inchoato die 22 Maii fer. 6. — Jesu Christi 627.
Honorii I papæ 3. — Heraclii imp. 18.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: XVII *post consulatum Heraclii Aug.* XVI, ut habet auctor Chronici Alexandrini, qui addit: *Et a* XXII *die mensis Januar. scribitur annus* XV *imperii Heraclii junioris Constantini.*

2. *S. Anastasius Persa anno sequenti martyrio coronatus.* — A num. 1 ad 13. Sanctus *Anastasius Persa,* qui hoc anno ad Chosroen Persarum regem, quod fidem Christianam negare nollet, ductus est, ejusque jussu variis modis cruciatus, ut anno superiori ostendi, anno tandem sequenti cum sociis circiter septuaginta interfectus, ut hoc anno, sed loco non suo, Baronius ex Metaphraste narrat. Acta illa depravata eum in hunc errorem induxere: in illis enim legitur, monachum quemdam sancti Anastasii reliquias in Sergii monasterio deposuisse; « Decimo septimo quidem anno imperii Heraclii, vicesimo autem secundo die mensis Jan. Is enim fuit dies, qui vidit decessum martyris », ideoque die XXII mensis Januarii hujus Christi anni, quo annus Heraclii imp. XVII in cursu erat. Verum standum est Actis sancti Anastasii ex veteri græco Ms. post Baronii mortem latine redditis a Bollando ad diem XXII Januarii, in quibus legitur: « Consummavit agonem confessionis Christi martyr Anastasius vicesima secunda Januarii mensis, anni decimi octavi imperii Heraclii piissimi imperatoris, et decimi sexti Constantini ejus filii », qui characteres annum sequentem, quo Heraclius junior die XXII Januarii annum regni XVI auspicatus est, certo designant. Hunc hujus martyrii annum confirmat Bollandus num. 37, ex oratione Martyris ad duos concaptivos: « Ego crastina die vitam finio, vos post paucos dies liberabimini, et iniquus, impiusque rex (scilicet Chosroes) interficietur ». Diciturque mox num. 38, *post decem dies, prima Februa-*

rii Heraclius cum exercitu eo venit. Consonat ipsius Heraclii Epistola, eo ipsius imperii anno, Indictione I, e Perside, mense Aprili (cujus III *dies Dominica* erat, ut ibi dicitur) Constantinopolim missa, ibique lecta est XV Maii, ipsa Pentecostes die; qua memorat, *Chosroen* XXIV Februarii a filio primogenito *Syroeo* captum, vinctumque, et XXVIII ejusdem omnibus excruciatum doloribus e vivis sublatum, additque in fine Heraclius, *se* XX *Aprilis castra movisse, in Armeniam profecturum.* Ibi vero num. 38, de Theodoro fratre imperatoris legitur : « Frater ejus cum exercitu egressus est in regionem Armeniorum », ut magis ex iis, quæ mox recito, intelligetur.

3. *Sed ante eum socii ejus occisi.* — Sociorum Anastasii martyrium describitur in Actis num. 33. « Post quinque dies misit rex eumdem præfectum et alios cum eo, ut sanctum martyrem, aliosque Christianos captivos interficerent. Qui venientes jusserunt extra oppidum Betsaloen, ubi erat custodia, Anastasium, aliosque circiter septuaginta viros ad flumen educi : dein coram sancto martyre funibus strangulari omnes ». Additur *sanctum Anastasium* postea simili morte perfunctum esse. Prædixerat antea suam mortem et duorum concaptivorum liberationem, qui cum propriis oculis rerum exitum vidissent, proprio hæc ore indicarunt anonymo, martyrii S. Anastasii et sociorum scriptori. Memoria S. Anastasii inscripta est ad diem XXII Januarii Græcorum Anthologio, Horologio, Menologio Christophori proconsulis Mitilænei, aliique, quod Genebrardus vertit : ut mirum sit, inquit Bollandus citatus in Commentario prævio paragrapho 4, a Baronio in Notis ad Martyrologium tradi, de S. Anastasio agere *hoc die Latinos, Græcos autem decima quinta hujus :* quo die in solo Menologio a Canisio edito ejus traditur elogium, quia scilicet eo die aliqua ejus reliquiarum translatio alicubi celebratur. Porro Hermannus Contractus ex editione Canisii, Athanasii et sociorum martyrium cum anno DCVIII accurate connectit.

4. *Gesta adversus Persas vere et æstate hujus anni.* — A num. 13 ad 30. Anno superiori diximus, Theophanem aliosque qui extant, historicos Byzantinos tacere quæ verno tempore ac æstate hujus Christi anni, quo sextus belli Persici inchoatus, gesta fuere, eaque non nisi ex Georgio Pisidio hactenus inedito addisci posse, cujus de hac re relationem dum frustra exspectamus, incidimus in Historiam Saracenicam Elmacini, qui libro primo pag. 13 ea narrat quæ nonnisi vere ac æstate præsenti agi potuere, ideoque defectum Theophanis et scriptorum Byzantinorum supplere Elmacinus videtur; eo magis quod ipse diserte testetur, se quæ de *Heraclio* narrat, accepisse ex Historiis Christianorum, ideoque ex Georgio Pisidio; cum ea quæ de *Heraclio* habet, in historicis Byzantinis, qui lucem viderunt, non reperiantur, et in libris hactenus editis nulla mentio sit alterius historici, qui hujus imperatoris gesta scripserit, et ad nos non pervenerit, quam Georgii Pisidii. Ait itaque *Elmacinus*, Heraclium scripsisse *ad Chacanum regem Hararorum*, id est, Turcarum, Theophanes enim et Cedrenus ad annum Heraclii XVI testantur, *Turcos* Orientales, quorum auxilia Heraclius ambivit, fuisse etiam appellatos *Chazaros*, qui principem suum vocabant *Caganum*, seu *Cacanum*, quemadmodum et Avares seu Hunni, ut testatur Sigebertus anno DXX. Addit Elmacinus, ab eo petiisse Heraclium, « ut juvaret se XL millibus equitum : id si faceret, affinitatem se cum eo contracturum, filiamque ei suam in uxorem daturum esse. Profectus itaque in Syriam Heraclius, multas capere cœpit urbes, quas Persæ tenebant, suosque in iis præfectos constituere... Erat autem major Persicorum militum pars dispersa per Syriam, et Mesopotamiam, quos cepit, atque ordine perdidit Heraclius, Chosroes vero mandata dedit Marzubano, qui et Zurabhar vocabatur, eumque præfecit exercitui, ut exiret oppugnatum Heraclium (est is idem dux, quem Theophanes et Cedrenus ad annum Heraclii XVII, *Rhazatem* appellant, traduntque eo anno a Chosroe adversus Heraclium missum fuisse). Et profectus hic Zurabhar est, donec pervenit in provinciam Mausilæ. Heraclius autem occupatus erat in subjuganda Armenia, Ægypto et Syriis, profligans omnes Persarum copias, quæ in illis terris erant. Quique superstites manserunt, eum secuti sunt. Collecti autem Rubæ (ita Edessam Mesopotamiæ celeberrimum oppidum etiam hodie Orientales vocant) Heraclio erant trecenta equitum millia : et e tractibus Hararorum (id est Chazarorum seu Turcorum) XL plus minus equitum millia ad eum venerunt (eumdem numerum Nicephorus habet) quæ cum in Aderbigianæ provinciam pervenissent, scripsit his Heraclius, ut illic subsisterent, donec eo veniret. Et subjugata Armenia Ninevem contendit, ac ad portam Maximam castra metatus est ».

5. *Turci in belli societatem ab Heraclio vocati.* — Nicephorus pag. 11, temporis ordine non servato gesta sub finem anni superioris et præsentis initio non dissimiliter a Theophane et Elmacino, sed fusius his verbis explicat : « Hinc Euxino mari navigans per Lazorum provinciam in Persidem irrumpere conatus est : ubi ex Martina conjuge filius nascitur (hanc enim secum adduxerat), quem Heraclium nominavit. Indidem porro legatos cum donis ad Turcarum principem destinat, quibus eum ad belli contra Persas societatem alliceret. His ille acceptis, auxilio futurum se pollicitus est ». Quæ contigere anno superiori, quo, ut Theophanes ad annum XVI Heraclii testatur, imperator in Lazica fuit, expeditione militari anni belli Persici quinti jam confecta.

6. *Cum Heraclio contra Persas militant.* — Subdit immediate Nicephorus : « Ea re gavisus Heraclius ad illum perrexit (vere scilicet currentis Christi anni ineunte), qui adesse imperatorem audiens, cum magna Turcarum manu obviam processit ». Imperator detractam sibi coronam Turcæ

capiti imposuit, et *Eudociæ* filiæ imaginem demonstrans, uxorem ei spopondit, si sibi contra hostes auxilium daret. Barbarus imaginis pulchritudine impulsus ad firmandam societatem propensior factus est, et statim Turcarum copias cum *duce ei tradidit;* hic congressus factus, ut videtur, in Aderbigiana provincia, ubi Turci imperatorem exspectarunt, ut mox diximus ex Elmacino, qui gesta postea a Turcis omnino omisit, sed quæ accurate narrat Nicephorus. « Quibuscum (Turcarum scilicet copiis) in Persidem irruens oppida subvertit, atque ignis delubra prosternit. Postquam Chosroes cum alia omnia comperit, tum Turcas ab Heraclio in societatem receptos de his certiorem per litteras Sarbarum reddit, ac quam celerrime ex Romanorum finibus ad se reverti jubet, et Heraclio copias suas opponere : neque enim se illius exercitum sustinere posse. Hæ porro litteræ in itinere interceptæ ad Heraclium delatæ sunt : quibus ille perlectis et suppressis alias tanquam a Cosrhoe missas supposuit, et illius sigillo obsignatas ad Sarbarum misit, quibus ea continebantur : Romanorum imperatorem cum Turcis amicitiam iniisse et Adoryadiganum usque pervenisse, quam misso a se exercitu cum Turcis esse profligatum, reliquos fuga sibi consuluisse : quamobrem hortari, ne ex Romanorum agro exercitum transportet, sed Chalcedonem obsidere ac Romanos capere prædarique pergat. Quibus acceptis litteris, Sarbarus in eodem loco substitit ». De discessu Turcorum nullam mentionem facit Nicephorus, sed Theophanes, qui in narrandis Turcorum gestis Nicephoro consentit, eos ineunte Septembri currentis Christi anni Romanos deseruisse diserte refert.

7. *Turci hoc anno a societate belli recedunt.* — Elmacino suffragatur etiam Theophanes ad annum Heraclii XVI, qui ait, Heraclium in Lazicam regionem secessisse : « ibique mora aliquandiu protracta, Turcos Orientales, quos Chazaros vocant, ad belli societatem allexisse ». Tum addit : « Porro Chazari Caspiis portis disruptis in Persidem irrumpunt, et Ziebelo duce, cui a Chagano secunda dignitas inerat, Adroegam provinciam penetrant. Quocumque vero progrederentur, Persas adducebant captivos, et urbes pagosque igne devastabant. Interea imperator e Lazica solvens, illi se adjungere et occurrere statuit ». Dein ad annum Heraclii XVII, qui cum mense Augusto currentis Christi anni absolvitur, ait : « Hoc anno jam a mense Septembri Heraclius una cum Turcis in Persiam irrumpens, Chosroen in animi anxietatem conjecit. Turci vero incumbentem hyemem prospicientes tandem omnes societate belli deserta redierunt ». Et postea narrat Theophanes quæ a mense Octobri hujus anni usque ad finem belli Persici contigisse statim ostendemus. Ex quibus liquet, Theophanem Heraclii cum Turcis societatem anno uno antevertisse. Quod confirmat Elmacinus, licet ipse etiam in eumdem prochronismum incidat, cum quæ ex eo recitamus, *cum anno Hegiræ quarto* copulet. Nam nulla de discessu Turcorum mentione facta post præfata narrata immediate subjungit : « Et subjugata Armenia Ninevem contendit, ac ad Portam Maximam castra metatus est (Heraclius autem secundum Theophanem prima die Decembris juxta Ninivem castra applicuit). Sed veniente Zurabhare, concurrerunt exercitus, et prœlium magnum commissum est, fugati Persæ, et amplius quingenta eorum millia occisa. Interfectus et Zurabhar est, dux exercitus. Heraclius autem omnes eorum opes diripuit ». Provinciam, quam Theophanes *Adroegam*, et Nicephorus pag. 12, *Adoryadiganum*, Elmacinus *Aderbihianam* nuncupat, et tam Theophanes ac Cedrenus, quam Elmacinus hunc Turcorum adventum in Persidem cum anno Heraclii XVI et Christi DCXXVI male copulant; alioquin tam *Turci quam Heraclius* verno tempore et æstate hujus anni otiosi fuissent, nullaque expeditio militaris ab utrisque suscepta esset. Sed ex Elmacino et Theophane, qui non minus in rerum narratione quam in prava temporis consignatione inter se conveniunt, hæc præsenti anno gesta esse mox certo constabit.

8. *Prœlium Heraclium inter et Rhazatem anno exeunte commissum.* — Theophanes itaque ad annum Heraclii XVII, Æræque Alexandrinæ DCXVIII, refert *Heraclium* postquam a Turcis se desertum vidit, exercitum suum allocutum esse, ac dixisse Deum solum et beatam Virginem belli societatem cum illis iniisse, ut auxilium eis suum *manifesto* mitteret : *Chosroen* copiis suis Rhazatem præfecisse, et in Heraclium misisse, huncque Persidis urbes et vicos ferro igneque devastasse. Tum subjungit : « Nono vero mensis Octobris die, Indictione decima quinta, in provinciam Chamaetam pervenit, et dierum septem quiete exercitum refecit. Rhazates autem Gauzacum profectus, pone sequebatur imperatorem... Prima deinde Decembris die imperator ad magnum fluvium cui nomen Zabas pervenit, eoque trajecto juxta Ninivem civitatem castra applicuit. Circa fluvium pariter Romanos insecutus Rhazates appulit..... Campo ad pugnam apto reperto, exercitum ad allocutionem vocat, et ordines componit. Rhazates pariter cum eumdem locum tenuisset, in tres cuneos totum exercitum distribuit, et in imperatorem prœliaturus se confert. Mensis itaque Decembris die duodecimo, qui sabbati fuit, certamen commissum ». Refert postea ipso toto die nusquam substitisse, aut cessasse conflictum, *Rhazatem* bello cecidisse, et Romanos a Deo solo suppetiis datis præclaram victoriam reportasse : die vero Decembris primo supra vicesimum imperatorem Ninivem occupasse, et postea ad *Jesdem* domos castra fixisse, et in eodem loco Christi Natalitiorum celebrasse solemnitatem. Quæ currenti anno, non vero superiori, ut perperam Theophanes, gesta esse concursus sabbati cum die XII Decembris certo designat; quemadmodum loco, IX *Octobris die, Indict.* XV, legendum esse, IX *Octobris die, Indict.* I, quæ hoc anno kalendis Septembris auspicata est.

9. *Anno sequenti Chosroes jussu Siroeæ filii interficitur.* — Dein, ut narrat Theophanes, imperator aliqua palatia *Chosrois* everlit et prima Januarii die in palatio *Beelal* dicto castra fixit, didicitque *Chosroen* jam a mensis Decembris die vicesimo tertio a palatio ad Dastager sito movisse, ac *Ctesiphontem* sese recepisse. *Festo Luminum*, id est Epiphaniæ, in *Dastager* celebrato, diruit *Chosrois* palatia, quæ stupendæ prorsus structuræ erant. Porro *Sarbarum*, quasi Romanorum partibus propensum apud *Chosroen* Persarum nonnulli criminati sunt. Quare missis per spatharium ad *Cardaregam* Sarbarazæ collegam ad Chalcedonem expugnandam castrametatum jussis, ut e medio tollat *Sarbarazam*, significat. Is autem, qui litteras ferebat, a Romanis comprehensus Constantinop. imperatoris filio coram sistitur. Hic *Sarbarazam* ad se confestim vocat, qui lecta illa Epistola cum imperatoris filio et patriarcha pactum init. Adulteratis deinde *Chosrois* litteris, sibi occidi jusso quadringentos alios adjunxit optimates, ac duces, et ipsum *Cardaregan* convocat, qui Chosroen regia dignitate excidisse publicant, compositisque cum imperatore pacis fœderibus, decernunt, ut Chalcedone abscederent, et in patriam revertantur. Cum vero *Siroes* de fratre in regem coronando patris *Chosrois* consilium comperisset, quia ipse primogenitus erat, animo commotus, legatum misit ad imperatorem, a quo petiit *Heraclius*, ut Siroes custodias reseraret, vinctos in eis Romanos liberaret, et cum eis moveret adversus Chosroen. *Siroes* in patrem arma movet, qui captus, gravibusque catenis onustus, conjectus est in carcerem, filius, quem nuper regem coronare consiliabatur, et reliqui omnes ejus liberi sub ejus conspectu e medio sublati, et *Sirois* jussu *Chosroes* sagittis confossus. Tum *Siroes* hujus necem per litteras Heraclio annuntiat : detentos custodiis Christianos cum patriarcha *Zacharia*, et vivificis lignis Hierosolymis cum olim a *Sarbaraza* caperetur, sublatis, restituit. Hæc summarie ex Theophane descripta, quæ partim ad hujus anni finem, partim ad sequentis initium gesta, ut auctor Chronici Alexandrini nos dubitare non sinit.

10. *Pax inter Heraclium et Siroen Persarum regem sancita.* — His conformia scribit Elmacinus qui narrato prœlio, inter Heraclium et Rhazatem, quem Zurabharem vocat, habito, ait : « Siroes autem filius Chosroæ, qui in carcere patris sui vinctus detentus fuerat, e carcere egressus, et patre occiso, ei in imperio successit. Regnaverat autem Chosroes annos XXXVIII. Et Siroes regnare cœpit anno quinto Hegiræ, qui XVIII erat Heraclii, Alexandrini vero DCDXL. Heraclius deinde in pagum Themaninum, quem exstruxit Noachus P. M. postquam ex Arca est egressus ; venit, et ut Arcæ locum videret, ascendit in montem Giudium, qui eminet supra omnes illas terras : est enim valde excelsus. Hinc in Amidæ regionem abiit, ubi aliquandiu substitit. Siroes autem Chosroæ filius legatos misit ad Heraclium : pacem ab eo petens, quam et obtinuit : sed ea conditione, ut restitueret ei quidquid pater ejus eripuerat Romanis. Atque ea lege pax est inita. Et cum statueret Heraclius in Syrias proficisci, oneris id, loco ejus, suscepit frater ejus Theodorus ; quem jussit Persas omnes e Mesopotamia, et Syriis in regionem eorum educere. Hic itaque, loco illius profectus, civitates singulas est ingressus ; constituens in iis præfectos ejus, donec omnes perlustravit : et Constantinopolim est reversus ». Quæ omnia sequenti Christi anno accidere. Cum vero Elmacinus referat ea gesta esse anno Hegiræ V, quem male cum anno Christi sequenti copulat, manifeste indicat, se male etiam scribere societatem Chazarorum seu Turcorum cum Heraclio initam esse *anno Hegiræ quarto*. Ex quo tamen errore intelligimus, eum significare societatem illam peractam anno proximo ante *Chosrois* interitum, eodemque anno *Heraclium* subegisse urbes Armeniæ, Ægypti, et Syriæ, quod ipse solus nos edocuit ; cum nullus ex historicis Byzantinis quæ a societate Turcorum cum Heraclio ad eorum recessum, prœliumque cum *Rhazate* habitum, medio illo tempore inter Romanos et Persas gesta fuerint, litteris mandarit.

11. *Pacis conditiones utrinque executioni mandantur.* — *Chosroes*, qui exeunte anno DXC, regnum inierat, recte dicitur ab Elmacino regnasse annos XXXVIII, et in Chronico Sigeberti ac Tabulis Theophani insertis, annos XXXIX incompletos scilicet ; sed perperam traditur periisse anno Alexandri seu Seleucidarum DCDXL ; cum mense Februario, ut mox videbitur, interfectus fuerit, et annus ille Alexandreus die prima Octobris sequentis Christi anni exordium sumpserit. Quod vero Elmacinus narrat de Theodoro imperatoris fratre, confirmatur a Theophane, qui anno Heraclii XVIII, Æræque Alexandrinæ DCXIX, utroque kalendis Septembris præsentis Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno pacis fœdere Romanos inter ac Persas firmato, imperator Theodorum proprium fratrem cum litteris, et a rege Persarum Siroe viris delegatis misit, qui Persas Edessæ, in Palæstina, Hierosolymis, et in cæteris Romanorum civitatibus repertos cum pace in Persiam reducerent, et eos absque impedimento vel incommodo per Romanam ditionem pertransire fidam adhiberent operam. Imperator itaque continuos sex annos Persiam bello fatigans, septimo tandem pace parta (velut mystico quodam spectaculo in sese probato) cum ingenti gaudio Constantinop. reversus est ». Zonaras, Constantinus Manasses, et alii eodem modo loquendi utuntur, quod scilicet sicut VI diebus mundus a Deo fabricatus est, ac VII quievit, ita cum VI totos annos *Heraclius* cum *Chosroe* pugnasset, VII tandem ei bello optatum finem imposuit. Verum anni illi VI ab anno DCXXII et XII Heraclii usque ad annum DCXXVIII et XVIII Heraclii intercurrerunt, non vero, sicut in Annalibus Baronius, ab anno DCXXI ad currentem, ut certum indubitatumque reddit Epistola Heraclii

ad Constantinopolitanos suos scripta, ex qua et manifestum fit, tam Theophanem quam Elmacinum accurate quidem quæ paulo ante interitum Chosrois, et post illum contigere narrasse, sed tamen ea tempori suo non reddidisse.

12. *Heraclius ad Constantinopolitanos scribit interitum Chosrois et inaugurationem ejus filii.* — Auctor Chronici Alexandrini anno sequenti scribit: « XVIII anno imperii Heraclii, post consul. XVII et XVI imperii Heraclii jun. Constantini filii ejus, XV Maii, Indict. prima, ipsa Pentecostes die (ideoque anno DCXXVIII, quo festum illud incidit in diem XV Maii), lectæ sunt litteræ ex suggestu in sanctissima Dei magna Ecclesia missæ ex Oriente ab Heraclio sacratissimo imperatore nostro, quæ mortem Chosroæ, et inaugurationem Siroæ Persarum regis nuntiabant, quæ ad verbum ita habent : Exultate Deo, omnis terra; servite Domino in lætitia, etc. Cecidit enim superbus et perduellis Dei Chosroes. Cecidit, et detractus est ad inferos, et deleta est de terra memoria ejus. Ille elatus et loquens iniquitatem in superbia et contemptu adversus Dominum nostrum J. C. verum Deum et intemeratam ejus Matrem, benedictam Dominam nostram Dei Genitricem, semperque Virginem Mariam. Periit impius cum sonitu : conversus est labor ejus in caput ejus, et in verticem iniquitas ejus descendit. Nam XXIV Februarii præteriti mensis, instante jam prima Indictione, tumultu et seditione a Siroeo primogenito illius filio in ipsum concitata (quemadmodum vobis in secundis mandatis significavimus), omnibusque dynastis et satrapis Persarum, totoque exercitu, una cum conducto aliunde et peregrino milite, ab execrato Chosroe ad partes Siroei cum Gurdanaspa Persici exercitus prius ductore transiere. Hinc didicit invisus Deo Chosroes fugitare, qui captus vinctusque conjectus est in turrim seu castellum novum ab ipsomet ad servandam collectam ab eo pecuniam exstructum.

13. *Dies inaugurationis Siroæ et interitus Chosrois.* — « Et XXV ejusdem Febr. Siroeo inaugurato, et rege Persarum renuntiato, et XXVIII ejusdem mensis, cum odium Dei Chosroes quartum jam diem in vinculis omnibus excruciatus doloribus fuisset, illum ingratum et perduellem Dei, superbumque et impium in Deum acerbissimo genere mortis Siroeas sustulit; uti sciret, Jesum ex Maria natum, et a Judæis crucifixum, quemadmodum ipse scripserat, et per blasphemiam appellarat, Omnipotentem esse Deum, illique reddiderit, prout a nobis ipsum scriptum fuerat. Et ille quidem theomachus ex hac vita ita discessit...

14. *Tractatio pacis inter Heraclium et Siroen.* — « In secundis autem ad vos datis a nobis mandatis ex castris nostris Canzacis vicinis, quæ continebant acta a XVII Octobris ad XV Martii, exposuimus, quo pacto Deus, et Domina nostra Dei Genitrix, nobis et dilectis Christo copiis nostris supra quam capi possit ab homine, succurrerit. (Ex quibus liquet, supra num. 8, loco *die nono Octobris Indict.* XV, nos recte apud Theophanem legendum monuisse *die* IX *Octobris*, *Indict.* I, cum ibidem dicat Theophanes, Heraclium dierum septem quiete exercitum refecisse, ad diem scilicet XVII Octobris ab Heraclio in hac Epistola memoratum. Porro *Ganzacum*, seu, ut loquitur Heraclius, *Canzacum*, urbs fuit Persidis interioris, ut testatur Theophanes et Cedrenus ad annum Heraclii XIII, et quidem juxta provinciam Chamaetham, vel in eadem provincia, ut colligitur ex Theophane, dum de illa exercitus quiete sermonem habet). Et quomodo videntibus nobis impius et e sterquilinio effossus Chosroes a Dastagerchosare ad Ctesiphontem usque profugerit, et regias suas cum multis provinciis Persici regni amiserit, quodque hac occasione Siroeas contra illum movere potuerit. Post missam vero illam nostram ad vos hanc denuntiationem XV die præsentis mensis Martii, dum explorare studemus, quæ postea Chosroæ per Siroeam evenerint, et nos in varias oras, locaque Siarsuram usque et parvum Zaba Chalchas, sive Jesdem misissemus exploratum utraque via, cum ex castris nostris, tum ex Saracenorum pio imperio nostro subjectorum regione, uti, quemadmodum dictum est, explorate nossemus, quid inibi gereretur, tum XXIV Martii adduxerunt ad nos excubitores in castra, quæ Canzacis proxima sunt, Persam unum et alterum Armenium, qui nobis libellum porrexerunt, a quodam Persarum secretario Chosdaæ Axiamarane scriptum, qui continebat : A Siroa rege Persarum inaugurato missum (secretarium Chosdaen) cum aliis dynastis una cum libello ac monitorio ad nos, qui cum venisset in locum Armam, visum est mittere ad nos viros illos duos, uti a nobis commeatus, (hoc est certi homines) daretur secretario, ut tuto ad nos cum suis pervenire posset. Ut autem intelleximus, illum sibi timere quod multa videret tentoria Persica in itinere a nostro victore exercitu, et a (duce) Norbano tria millia ablata, sine comitatu (a nobis misso) noluit ad nos venire. Itaque XXV ejusdem mensis Martii amandavimus ad illos Heliam illustrissimum ducem cognomento Barsocam, et Theodotum amplissimum Drungarium cum delecta juventute, et XX equis phaleris sellisque instructis, qui occurrerent legatis, et ad nos salvos deducerent. Placuit etiam his adjungere Gusdanaspam Rhazium Persici exercitus chiliarchum seu tribunum, qui ad nos venerat, quando inter Siroeam et Chosroen tumultus primum et simultas extitit.

15. *Siroes legatos mittit ad Heraclium.* — « XXX porro Martii accepimus nuntium, in his ipsis castris quæ ad Canzacos sita sunt, ab Helia et Theodoto et Gusdanaspa, qui se affirmabant, in monte Zara in altissimas nives incidisse, incolasque Persas ex avibus cum jumentis egressos, nivibus disjectis, viam aperuisse, quod cognovissent legatos a Siroea rege missos adventare, et præ hiemis niviumque altitudine montem Zara superare non posse.

16. *Hos Heraclius perhumaniter excepit.* — « Unde nos et juxta nobiscum Christianus exercitus noster apertissime vidit a Dei clementi nutu et bonitate nos ductos et servatos fuisse. Etenim si vel paucos dies cunctati ad montem Zaram fuissemus, hiemsque tam gravis ingruisset, in magnam annonæ et commeatus difficultatem felicissimus noster exercitus incidisset. Castra enim movimus a Siarsuris, hoc est, xxiv Feb. usque ad xxx Martii nives nullæ ceciderunt. Et cum ad agrum Canzacorum venissemus, magnam rerum omnium ad victum copiam, et hominum et jumentorum opera accepimus. Hibernavimusque cum in ipsa civitate Canzacorum, quæ amplissima, domosque complectitur ter mille, tum in vicinis oppidis, uti facile potuerimus, tot dies uno loco commorari. Imperavimus etiam nostris Christo dilectis legionibus, uti jumenta per domos in urbe, dum sæviret tempestas, tribuerent, atque nonnisi unicum equum in castris nostris, quæ urbi proxima erant, secum singuli haberent. Barsimanas enim præfectus Canzacorum, et omnes incolæ ejus cum intelligerent Zara montem a nobis superatum, recesserunt ab urbe, et in montes et castella arcesque firmiores confugere. Quando autem viros illos a Siroea rege Persarum missos admisimus, unum ex illis, Persam, inquam, una cum aliis viris ad Barsimanam Canzacorum regulum, qui inde xl millibus passuum aberat, et in castellum munitum se contulerat, amandavimus, et per libellum monuimus, uti xxvii jumenta legatorum causa adornaret, ut compendio ac sine impedimento ad regem Siroem penetrare possent. Barismanas receptis legatis una cum libello, multis byoris, et nos, et Siroen regem Persarum summis laudibus celebravit, juxtaque cum illo universi, qui illic erant. Certior enim erat factus a legato Persa illum perduellem Dei Chosroen periisse, regemque Persarum Siroen acclamatum esse. Rescripsit ergo nobis idem Barismanas, se jumenta, ut imperaveramus, ad legatorum usum egregie instructurum, et quando accepturus esset, alterum nuntium a nobis de adventu legatorum seipsum præsto futurum, jumentaque secum adducturum, omniaque officia, servitiaque exhibiturum. Nobis porro eisdem in castris ad Canzacum positis ad diem tertium Aprilis cunctantibus advenit Phaiacus regi a Secretis, quem Rhasnanen vocant, circa horam secundam, die Dominico (qui anno dcxxviii incidit in diem iii Aprilis), eumdemque eadem hora admisimus, qui nobis litteras a Cabata Siroe clementissimo Persarum rege reddidit, quæ inaugurationem ejus continebant, quibusque pollicebatur, se nobiscum et cum omnibus mortalibus pacem colere.

17. *Pace pacta dimissi Siroæ legati.* — « Visum ergo nobis est exemplar litterarum Cabatæ Siroe clementissimi regis his nostris ad vos litteris ac mandatis inserere. Deinde quid ad illius libellum responderimus, subjungere. Mansimus vero eodem in loco castrorum Canzacis vicinorum usque ad septimum Aprilis, hoc est xxvii dies. Octavo autem ejusdem mensis eumdem Phaiacum a Secretis Rasnanen, honore debito, una cum comitibus ipsius cultum et affectum, (habuit enim secum in comitatu non plurimos,) dimisimus, sociumque illi viæ legatum nostrum Eustathium amplissimum virum tabularium adjunximus. Atque ita speramus in Dominum nostrum J. C. bonum et omnipotentem Deum, atque in Dominam nostram Dei Genitricem omnia pro bonitate ipsius compositum et administratum iri.

18. *Heraclius proficiscitur in Armeniam.* — « Nos xx ejusdem mensis, Deo auspice, castra movimus, in Armeniam profecturi. Vos rem bene gerite, et pro nobis assiduissime pro viribus Deum apprecamini, uti nos, quemadmodum desideramus, ad vos revisere vestroque adspectu frui possimus ».

19. *Scripsit Siroes ad Heraclium.* — Subjicit postea auctor Chronici Alexandrini exemplar litterarum a Cabata Siroe Sadasadace Persarum rege ad Heraclium scriptarum. *Siroes* ab Elmacino vocatur *Kobadus*, quod ideo hic annotamus, quia diversitatem nominum scriptores non raro in errorem impellere animadvertimus.

20. *Heraclius triumphat de Persis more antiquorum imperatorum.* — Heraclius anno sequenti, quo hæc gesta sunt, Constantinopolim adventavit, *Indictione secunda*, inquit Nicephorus pag. 15, ideoque post mensem Augustum ubi, ut narrat Baronius num. 26 et seq., magno omnium applausu exceptus est. Suidas vero quem citat, scribit in urbem duxisse quatuor elephantes, *quos in equestribus certaminibus in triumpho duxit*, quod accepit a Nicephoro pag. 15. Qua in re *Heraclius* imitatus est antiquos imperatores, Alexandrum Severum, Gallienum, et Galerium Maximianum, quorum currus in triumpho Persico non ab equis, sed ab elephantis trahebatur; imo in nummis, qui post devictos Persas cudebantur, quadrigæ triumphales in eis expressæ sunt cum quatuor elephantis, ut tomo præcedenti ostendi. Hinc medallio, seu nummus majoris magnitudinis a Ducangio in Dissert. de inferioris ævi numismatibus, ex gaza regia Tabul. iv delineatus, et num. 65 ab eo explicatus, in quo *Heraclius*, non elephantis, sed quadrigis instructo curru effictus exhibetur, mere adulterinus ac spurius est. Nec est quod dicat Ducangius, eum nummum referri debere ad solemnem Heraclii in urbem Hierosolymitanam ingressum; cum scilicet acceptam a Persis vivificam Crucem in eam intulit : nullus quippe ex antiquis prodidit, *Heraclium* tunc triumphum egisse, sed solum de ejus triumpho loquuntur, quando sermonem habent de ejus post confectum Persicum bellum in urbem reditu. Scio nummos *contorniatos*, ut ab antiquariis appellantur, qualis est nummus ille *Heraclii*, adulterinos omnes esse; cum cusi sint longe post mortem imperatorum, ad revocandam rerum ab illis gestarum memoriam. Verum quando illi contra Historiam peccant, licet anti-

quioris sint ævi, parum faciendi. Medallionis tamen Heraclii ectypon varie descripsere Lipsius, Strada, Patinus, Oiselius et alii. Porro Constantinopoli etiam post annum Christi millesimum aliquando triumphatum fuisse tomo sequenti ostendam.

21. *In nummis Heraclii crux expressa.* — Baronius num. 29 dicit, quod cum imagines imperatorum eorum triumphos consueverint exornare, pariterque vexilla victricia ipsos reddere clariores, visum sibi esse proponere imagines Heracliorum patris et filii imperatorum, et multiplicibus modis cruces triumphales expressas. Sed tempore, quo *Heraclius* de Persis triumphavit, nimia erat barbaries, quam ut in nummis ejus jussu cusis antiquæ consuetudinis ratio habita fuerit. Hinc apud Ducangium in nummis Tiberii Constantini, Phocæ, Leonis Isauri, et aliorum imperatorum similes cruces cernuntur, quæ in nummis *Heraclii* a Baronio propositis. Nihil tamen impedit, quin Heracliani occasione triumphi ejus Persici cusi fuerint, aut saltem ejus in urbem Hierosolymitanam cum vivificis lignis ingressus.

22. *Historiam Heraclianam scripsit Georgius Pisidius.* — Si libri duo de *Heraclii imperatoris laudibus*, tres de *bello ejus Persico*, et unus *de bello Avarico* ad muros urbis Constantinopolitanæ a Georgio Pisidio elucubrati, quos Holstenius habuit, aliquando lucem videant (quod summopere exoptandum), historia Heracliana majorem lucem accipiet, varia quæ nunc latent patefient, non pauci errores vitari et emendari, et aliquæ, quibus nunc fœdata est, fabulæ detegi facile poterunt.

23. *Tertia Heraclii in Orientem profectio.* — Nicephorus enim varia in medium affert, quibus alii Byzantinæ Historiæ scriptores refragantur. Ait, verbi gratia, quando *Sarbarus* vivifica ligna Crucis in sanctis locis occupavit, *Modestum* tunc Hierosolymorum Ecclesiam gubernasse; *Sarbarum*, qui post Siroen et ejus filium tyrannidem in Perside sumpsit, vivifica ligna ad imperatorem misisse, huncque e Perside redeuntem Crucem secum detulisse, Hierosolymam perrexisse, et *Modesto* patriarchæ ejusque clero monstrasse: post hæc erecta illic Cruce eam illico Byzantium remisisse, et paulo post illuc rediisse, nec postea refert, quo anno ea Hierosolyma, desperatis rebus Syriacis, Byzantium reportata fuerit. Præterea dicit *Modestum*, tam excidii quam restitutionis tempore Hierosolymorum episcopum fuisse, et in Chronico *Zachariæ* Modesti decessori tribuit annos XXII ante Hierosolymorum cladem; *Modesto* vero annum unum, cæteris historicis his contraria scribentibus. Verum, donec major lux ex *Pisidio* affulgeat, Theophanem, aliosque sequi longe tutius est; cum ex Actis sancti *Anastasii* ab auctore coævo scriptis constet, post captam Hierosolymam *Modestum* vicarium tantum fuisse *Zachariæ*, ut anno DCXVI ostendimus. *Heraclius* itaque sacra ligna a *Siroe* accepit, et recta Constantinopolim anno sequenti detulit. Tum anno sexcentesimo vicesimo nono *Heraclius* ea restituit Hierosolymis, non vero hoc anno, seu eo quo Constantinopolim rediit, ut perperam Baronius num. 23 et sequenti, ubi et Zachariam jam defunctum fuisse asserit. Theophanes enim anno Incarnationis DCXX, qui kalend. Septemb. anni Christi DCXXVIII exorditur, ait: « Hoc anno, ineunte vere, Heraclius imp. venerandis et vivificis lignis secum latis, regina civitate solvens Hierosolymam Deo grates persoluturus perrexit... Deinde Hierosolymam ingressus, patriarcha Zacharia sedi suæ restituto, et venerandis vivificisque lignis loco suo redditis, debitas grates Deo persolvit ». Quare *Zacharias* tunc vivebat, ut infra magis videbitur, et peregrinatio illa ab *Heraclio* suscepta anno DCXXIX.

24. *Eduinus rex Angliæ baptismum suscipit.* — A num. 30 ad 33. Beda lib. 2, cap. 14 refert, Eduinum regem Nordanhymbrorum, hoc est, Anglorum, qui ad Aquilonarem Humbræ fluminis plagam habitabant, baptismum accepisse, *anno regni sui undecimo, qui est annus Dominicæ Incarnationis* DCXXVII. Et quidem *Eboraci die sancto Paschæ, pridie iduum Aprilium*, id est, die XII Aprilis, quo currenti anno Pascha celebratum, et in eadem civitate *doctori atque antistiti suo Paulino sedem episcopatus* donasse. *Eduinus* anno sexcentesimo decimo sexto aut decimo septimo regnum Nordanhymbrorum inierat, quod antiquitus in duas provincias seu regna divisum erat, *Berniciorum* scilicet et *Deirorum*, ut testatur Beda lib. 3, cap. 1. In utroque Paulinum infinitam gentis illius multitudinem sacro lavacro abluisse *sex annis continuis*, id est, ad finem usque imperii Eduini, qui anno DCXXXIII occisus est, refert idem Beda cap. 14 et 20.

25. *Angli Orientales ad fidem Christianam conversi.* — Ad num. 33 et seqq. *Anglorum Orientalium* conversionem, quam hoc anno Baronius recitat, anno tantum sexcentesimo vicesimo nono contigisse insinuat Beda lib. 2, cap. 15, ex quo hæc summarie describo. *Sigebertus* frater Carpualdi Orientalium Anglorum regis, « vivente adhuc fratre, cum exularet in Gallia, fidei sacramentis imbutus est, quorum participem, mox ubi regnare cœpit, totam suam provinciam facere curavit ». Sigebertus autem anno sexcentesimo vicesimo nono regnare cœpit. Beda enim prodit, *Eduinum* Nordanhymbrorum regem *Carpualdo* Orientalium Anglorum regi veritatem religionis Christianæ persuasisse, sed *non multo postquam fidem accepit tempore* Carpualdum occisum; *et exinde tribus annis* provinciam in errore versatam esse, donec accepit regnum frater ejus *Sigebertus*, cujus studiis favit *Felix episcopus*, qui de Burgundionum partibus, ubi ortus et ordinatus est, cum venisset ad *Honorium* archiepiscopum Dorovernensem seu Cantuariensem, ab eo missus est ad prædicandum verbum vitæ provinciæ Orientalium Anglorum, quam totam ad fidem perduxit, « accepitque sedem episco-

patus in civitate Dumnoc: et cum septemdecim annos eidem provinciæ pontificali regimine præfuisset, ibidem in pace vitam finivit». *Dumnoc,* hodie *Dumvicus* est, et fuit olim emporium nobile. Sed quia locus mari conterminus, undarum vitio vix habet oppidi veteris reliquias. Diu tamen ibi post *Felicem* episcopi sederunt: eratque ea urbs maritima in provincia Suffolciæ. Postea Beda lib. 3, cap. 20, rursus scribit, Felicem Orientalium Anglorum episcopum *post* XVII *annos accepti episcopatus* defunctum esse, anno sc. sexcentesimo quadragesimo sexto, ut eo anno monstrabimus. Quare Carpualdus anno CCXXVII quo baptizatus est, necatus, *Sigebertus* post triennium incompletum, anno nempe DCXXIX, aut tardius anno DCXXX in regnum successit, et *Felix* prædicationi Anglorum Orientalium statim incumbere cœpit. Orientalium Anglorum regnum complectebatur provincias *Norfolciam, Suthfolciam et Cantabrigiam* cum insula Elii, ut notavit Spelmannus in Prolegomenis ad tomum I Conc. Britanniæ.

26. *Secta Mahometica sensim propagatur.* — Elmacinus lib. 1 Historiæ Saracenicæ refert varia prœlia a *Mahomete* in Arabia adversus Judæos et infideles hoc et superioribus annis habita, additque cum *anno Hegiræ sexto* inauguratum esse sub arbore. *Anno* vero *septimo Hegiræ,* eum sibi sumpsisse suggestum constantem gradibus duobus ac sedili, cum antea orationem habens in templo inniteretur sustentaculo ligneo. Sic sensim impiam sectam suam propagavit Mahometes.

27. *Moritur S. Eustasius Luxoviensis abbas.* — Hoc anno *sanctus Eustasius* abbas secundus Luxoviensis *cum victoriæ pace tertio kalendas Maii ætherea penetravit regna,* duce Christo, inquit Jonas monachus Bobiensis, auctor coævus in ejus Vita a Mabillonio sæculo secundo Benedictino recitata, et ad Mss. Codices emendata. Dies ejus emortualis in controversiam venit. Bollandus enim ad diem XXIX mensis Martii eamdem Vitam ex Mss. ut ipse ait, refert, in qua dies et mensis mortis *Eustasii* non memoratur, aitque nomen sancti Eustasii abbatis inscriptum esse variis antiquis Mss. Martyrologiis, sed ad quem diem, ipse non indicat. Mabillonius vero loco, *III kalendas Maii*, dicit legendum, *IV kalend. Maii, quemadmodum,* inquit, *constat ex antiquis Martyrologiis Wandelberti et Adonis,* ubi errore typographi loco *IV kalend. Aprilis* scriptum est, *IV kalend. Maii.* At cum Martyrologiis sæpe depositio sanctorum aliis diebus, quam quibus contigit, inscripta reperiatur, Acta sanctorum ex illis corrigi non possunt. Non dubito itaque quin dies III kalend. Maii, seu dies vicesimus nonus mensis Aprilis temporis processu additus fuerit manuscriptis Jonæ, quæ Mabillonius legit, cum desit in iis quæ Bollandus præ manibus habuit, et tam in Martyrologiis Luxoviensi, quam Bisontino ad IV kalendas Aprilis habeatur: *Depositio S. Eustasii abbatis Luxoviensis,* ad III kalendas Maii in Luxoviensi. *Item S. Eustasii abbatis Luxoviensis;* et in Bisontino ad eamdem diem, *translatio sancti Eustasii abbatis.* Quæ translatio alia esse non potest, quam quæ facta est, cum corpus sancti *Eustasii* delatum est Wargavillam, vulgo *Vergaville* in Lotharingia, in abbatiam sanctimonialium ord. S. Bened. diœcesis Metensis prope Diuzam oppidum, gallice *Dieuze*, quo in loco Bollandus et Mabillonius scribunt, sancti Eustasii corpus asservari, et hunc sanctum maxime in liberandis energumenis et amentibus restituendis elucere. Mabillonius et Henschenius Eustasii mortem cum anno Christi DCXXV connectunt, quia in Vita sanctæ Salabergæ num. 7, curam fratrum Luxoviensium, *tribus non parum minus egisse lustris* dicitur post *Columbanum* qui anno DCX Luxovio pulsus est. Verum quindecim illorum annorum initium ab anno sexcentesimo duodecimo, quo Theodobertus rex obiit, aut potius ab anno sexcentesimo decimo tertio, quo *Clotarius II* totius Franciæ monarchiam adeptus est, repetendum esse demonstravimus. Sancto *Eustasio* successit sanctus *Wandelbertus*, qui multa monasteria per vicina Luxovio loca sub sancti Columbani regula constructa perfecit.

28. *Moritur S. Attala abbas Bobiensis.* — Mortuus est etiam hoc anno sanctus *Attala* secundus abbas Bobiensis, ut ex dictis anno superiori certum redditur. Verum de die ejus emortuali eadem controversia esse potest, ac de die emortuali sancti Eustasii abbatis Luxoviensis secundi. Mabillonius enim sæculo secundo Benedictino exhibet ejus Vitam a Jona monacho Bobiensi scriptam, ex chronologia Lerinensi, Henschenio et Codd. Mss. in cujus numero 7 legitur: « Consolatus ergo cunctos, vitæ præsentis nexibus absolutus, animam cælo reddidit ». Addit Mabillonius in Notis: *VI idus Martias, teste Usuardo:* et tamen Henschenius ad diem X Martii eamdem Vitam recitat *ex quatuor codicibus Mss.* in eaque habetur: « Consolatus ergo cunctos, vitæ præsentis nexibus absolutis, animam cælo reddidit sexto idus Martii ». Quare sicuti in Vita Eustasii, ita et in Vita sancti Attalæ dies utriusque obitualis additus ab iis, qui sanctos diebus, quibus obierant, cultos fuisse persuasum habuere. Nam licet id sæpe contingat, sæpe etiam aliis diebus, quam quibus ad Deum migrarunt, Martyrologiis inscripti; quod satis iterare non possumus ad vulgarem opinionem evertendam. Henschenius quidem ibidem varia Martyrologia memorat, quibus *Attalæ* nomen ad eum diem inscriptum est, aitque Ferrarum in Indice topographico ad catalogum sanctorum Italiæ, et in catalogo generali scribere sub voce *Bobio,* translationem *Attalæ* primo die Septembris legi: sed inde nihil certi colligi potest; cum in uno eodemque Martyrologio duobus aut etiam tribus diebus nomen alicujus sancti aliquando inscribatur, licet in nullo eorum obierint.

29. *Discipulus fuit S. Arigii episc. Vapincensis.* — Attala nobili genere in Burgundia natus *Arigio cuidam pontifici a genitore commendatus est,* liberalibus litteris imbuendus. Factus deinde monachus

Lirinensis *diu* in illo cœnobio vitam duxit, cumque ad beatum Columbanum Luxoviensem abbatem venisset, egregie post illius obitum Bobiense cœnobium rexit, *et in omni disciplina regularis tenoris* erudivit, inquit Jonas. Successorem habuit in eadem præfectura sanctum *Bertulfum*, de quo infra. Porro *Aridius* seu *Arigius*, non Lugdunensis, ut putavit Henschenius, seu potius Bollandus, sed Vapincensis episcopus fuit, ut recte conjecit Mabillonius, hic enim non solum Cabillone in Burgundia natus, ut testis est anonymus Vitæ ejus scriptor coævus in Actis Bollandianis ad diem primum mensis Maii, quo colitur; sed etiam interfuit Conciliis Valentino anno DLXXXV, et Matisconensi II eodem circiter tempore celebratis, et vivebat adhuc anno DCI, quo Gregorius Magnus ad eum scripsit Epistolam LI libri 9 sui Registri; cum contra *Ætherius* Lugdunensis episcopus eodem anno litteras acceperit a divo Gregorio Magno, ut videre est apud Baronium eo anno num. 17, post *Ætherium* vero *Arigium* Lugdunensem antistitem fuisse, indubitatum est. Quare cum *Attala diu* in monasterio Lirinensi vitam duxerit, eique cura monasterii Luxoviensis a B. Columbano, cum in exilium missus est, commissa fuerit, ut suo loco dixi, *Arigius* Vapincensis episcopus magnæ sanctitatis vir præceptor Attalæ fuit, anno incerto mortuus. Ejus Vita ab auctore anonymo coævo scripta extat tom. I Bibl. Labbei.

30. *Moritur S. Gallus abbas monasterii ejusdem nominis.*—Non multo post Eustasium sanctus *Gallus* abbas celeberrimi monasterii ad lacum Acronium in finibus Helvetiorum et Vindelicorum positi, ac de ejus nomine appellati, mortalitatem reliquit. Nam Walafridus Strabo ejus Vitæ auctor, postquam cap. 28 narravit legationem a monachis Luxoviensibus ad eum missam, ut eorum abbas esse vellet, et quomodo eos ab spe impetrationis hujus amovit, statim capite insequenti agit de morte ejus, quam ait, contigisse inter ædificationis monasterii ejus studia apud *Arbonam*, quod oppidum est ad Brigantinum lacum. *Gallus* ex Hibernia in Galliam, jam presbyter cum *Columbano* transfretavit, ejusque comes individuus fuit, præterquam in exilio, quia morbus inopinatus, ne eum sequeretur, prohibuit. Postquam sanitatem recuperavit, cellam condidit in quadam eremo diœcesis Constantiensis, ubi tanquam propheta habitus est. Mortuo *Gaudentio* Constantiensi episcopo eum episcopatum sibi a *Gunzone* duce, cujus filiam a dæmone liberarat, oblatum recusavit, ipsoque die quo Joannes diaconus ejus discipulus Constantiæ episcopus ordinatus est, intra missarum solemnia sermonem habuit, qui in bibliotheca veterum Patrum legitur. « Tempore subsequenti cœpit oratorium construere mansiunculis per gyrum dispositis ad commanendum fratribus, quorum jam duodecim monastici sanctitate propositi roboratos doctrina et exemplis ad æternorum desideria concitavit », inquit Walafridus, qui addit, quadam postea die beati *Columbani* mortem sibi per visionem revelatam sancto *Magnoaldo* suo discipulo significasse, relataque sancti *Eustasii* morte ait: « Die sexto decimo mensis Octobris, expletis nonaginta quinque annis suæ ætatis, in senectute bona, hujus vitæ liberatus ergastulo, animam meritis plenam felicibus, reddidit bonis in usuram perennibus ». Annum, quo ea mors accidit, non memorat Walafridus, quia longe post sanctum Gallum vixit, annoque DCCCXLIX fatis concessit.

31. *Ultra hunc vel sequentem annum vitam non produxit.* — Theodorus monachus et abbas Campedonensis in Vita sancti Magni seu Magnoaldi scribit, *Gallum* anno post sancti Columbani mortem decimo obiisse, indeque Cointius existimavit, *Gallum* anno DCXXV e vivis abiisse. Verum præterquam quod *Eustasius*, cui Gallus superstes fuit, usque ad hunc annum vixit, larvatus ille auctor, qui sub specioso *Theodori* sancti Magni discipuli nomine eam Vitam scripsit, pleraque a veritate aliena asserit, ut demonstrat Mabillonius sæculo secundo Benedictino in sancti Magni elogio historico. Recitat ibidem Mabillonius vitam sancti *Galli* laudatam, autumatque *Gallum* vixisse usque ad annum circiter sexcentesimum quadragesimum quintum, quia, inquit, si *Gallus* annos natus XCV decessit, quis putet Constantiensi clero ante annos decem venisse in mentem, ut hominem decrepitæ ætatis ultra annos quinque et octoginta provectum in sedem vacuam promoveret? Imo quis credat, monachos Luxovienses post *Eustasii* mortem de *Gallo* jam fere centenario cogitasse, ut illum ex remota regione abbatem sibi arcesserent; deinde jam grandævum fuisse Gallum ac beato Columbano magistro suo ætate superiorem, dum in Galliam venit, dicere necesse est, si nonagenario major an. DCXXV mortuus est. Denique *Gallum* Dagoberto Clotarii filio supervixisse, ostendit Ratpertus in libro de diversis Casibus monasterii S. Galli, cap. 1, ubi de religiosis viris, qui sanctum virum in sua susceperunt, enumerans horum nomina habet his verbis : « Willebertus presbyter, et Talto vir illustris, Tagoberti scilicet regis camerarius, et postea comes ejusdem pagi, a quibus idem sanctus, cum in corpore viveret, cum augmentatione hujus loci non parva, maxima veneratione habitus est ». Ita Mabillonius. At hic Ratperti locus indicat tantum *Gallum* ad regis Dagoberti tempora pervenisse, et præfatæ conjecturæ parum urgent; cum *Gallus*, ut innuit Walafridus, vigente ac valida virium firmitate senex fuerit, *Luxovium* ab ejus monasterio non multum distaret, ejusque licet breviori regimine, ac post mortem sepultura Constantienses Ecclesiam suam, et Luxovienses monasterium suum valde nobilitatum iri non dubitarent. Ad hæc nemo sibi facile persuaserit monasterium sancti Galli, quod ante *Columbani* mortem inchoatum fuit, triginta post annos, eo sæculo, quo cætera omnia non minus celeriter, quam laute construebantur, adhuc semiperfectum fuisse. Denique Cointius anno DCXXXIII, num. 4 et seqq. ostendit, jam eo anno *Martianum* Ecclesiam Constantiensem administrasse, et *Dagobertum* regem diœcesim

Constantiensem ab Augustana disterminasse; cum tamen Walafridus cap. 30, *Joannem* episcopum, de quo supra, *Galli* funeribus interfuisse testetur, et a morte Eustasii ad Galli mortem transeat. Quare utrumque eodem anno, vel saltem *Gallum* altero post *Eustasium* animam *Deo* reddidisse, dubitandum non videtur.

32. *Determinatur numerus clericorum Ecclesiæ Constantinop.* — Cum Sergius patriarcha Constantinopol. determinasset numerum clericorum majoris Ecclesiæ Constantinopolitanæ S. Deiparæ, quæ in Blachernis colebatur, et illorum qui in officiis tam prædictæ majoris Ecclesiæ, quam patriarchæ inserviunt, Heraclius Aug. Novella data *kalendis Maiis, Constantinopoli. Indictione* XV, quæ ab illo statuta fuerant, confirmavit; ac prius quidem quam *presbyteri* ad LXXX, *diaconi* ad CL, mulieres *diaconissæ* ad XL, *subdiaconi* ad LXX, *lectores* ad CLX, *cantores* ad XXV, *ostiarii* ad LXXV numerum redigantur, nullus inter hos ullo modo referatur. Postquam contigerit, ut *syncelli* redigantur ad II, *cancellarii* ad XII, *notarii* ad XII, *vasorum custodes* ad *presbyteros* IV, ad *diaconos* VI, ad *lectores* II in hoc numero maneant. Consimiliter, qui in templo Deiparæ, in Blachernis sito, sacrum ministerii cultum obeunt, in præsenti numero maneant, nec ullus admittatur prius quam *presbyteros* ad XII, *diaconos* mares ad XVIII, *diaconissas* mulieres ad VI, *subdiaconos* ad VIII, *lectores* ad XX, *cantores* ad IV, *ostiarios* ad VII redigi contigerit. « Quippe », inquit Heraclius, « si hæc ita peragantur et observentur, nec in divino ministerio diminutio quædam accidet, omnibus ordini recte comparato restitutis: et conveniens denique sacro sanctissimæ Ecclesiæ cultui status reddetur ». Extat hæc Novella tom. II veteris Juris canonici.

HONORII I ANNUS 3. — CHRISTI 628.

1. *Heraclius sanctam Crucem refert Hierosolymam; unde festum Exaltationis S. Crucis.* — Annus sequitur Redemptoris vicesimus octavus post sexcentesimum, Indictione prima: « Quo Heraclius imperator recedens Constantinopoli (ait Theophanes) ipso veris initio proficiscitur Hierosolymam, pretiosa ac vivifica Crucis ligna reportans, ad gratiarum actiones reddendas. Cumque Tiberiadem adiisset, accusavere Christiani Benjamin quemdam nomine Hebræum, quasi sibi mala facientem: erat enim admodum opulentus; qui susceperat imperatorem et exercitum ejus. In eum commotus imperator: Cur, inquit, molestus es Christianis, et fidei Christianæ, quam colo? Eumdemque admonitum ut crederet, redditumque Christianum, in domo Eustathii Neapolitani (ita tunc Samaria dicebatur) baptizari voluit; apud eum enim imperator est hospitatus. Ingressus itaque imperator Hierosolymam, restituto tam Zacharia pontifice, quam almæ Crucis honorandis ac vivificis lignis in proprium locum, plurimas egit Deo gratias: pulsisque ab urbe sancta Hebræis, nec ad tertium milliarium voluit eos eidem appropinquare ». Hæc habent sæpe citati Annales Theophanis, et alii ex iisdem mutuati. Adduntur vero iis ex Ecclesiasticis ritualibus ista:

2. « Rediens Hierosolymam Heraclius, solemni celebritate suis humeris retulit sanctissimam Crucem in eum montem, quo eam Salvator tulerat. Quod factum illustri miraculo commendatum est. Nam Heraclius ut erat auro et gemmis ornatus, insistere coactus est in porta quæ ad Calvariæ montem ducebat: quo enim magis progredi conabatur, eo magis retineri videbatur. Cumque ea in re et ipse Heraclius et reliqui omnes obstupescerent, Zacharias Hierosolymorum antistes: Vide, inquit, imperator, ne isto triumphali ornatu parum Jesu Christi paupertatem et humilitatem imitere. Tunc Heraclius abjecto amplissimo vestitu, detractisque calceis, et plebeio amictu indutus, reliquum viæ facile confecit, et in eodem Calvariæ loco Crucem statuit, unde fuerat a Persis transportata. Itaque decretum est, ut quotannis Exaltationis Crucis memoria celebraretur, quod ibidem fuerit reposita ab Heraclio, ubi Salvatori primum fuerat constituta ». Est ea dies decima quarta Septembris. Cæterum etsi eadem solemnitas æque Græcis atque Latinis celebris est, tamen dicta die Septembris celebrant illi Exal-

tationis nomine inventionem ipsam; Latini vero Inventionem colunt mense Maio; dicta autem die Septembris memoriam restitutionis ejus ex Perside Hierosolymam, quam quidem solemnitatem nominant Exaltationem. Diximus de his pluribus in notis ad Romanum Martyrologium. Quod autem sub Zacharia episcopo id factum tradunt: sub Modesto potius accidisse, Suidas affirmat.

3. *Collapsum Persarum imperium.* — Postquam autem Heraclius Hierosolymis Deo justa persolvit, est peregrinatus in Orientem; peragransque Syriam superiorem, Edessæ Ecclesias collatas (ut vidimus) Nestorianis, illis pulsis, Catholicis tradidit. Ubi autem Hierapoli esset in Phrygia, contigit Siroen Persarum regem recens creatum, cum ageret suæ electionis annum unum, diem obiisse, percussum a Sarbara duce, sive Adeser, qui et ipse occisus est mense septimo, substitutusque in locum ejus Barrazas: qui cum item mensem septem regnum tenuisset, eum Persæ necarunt, et regnum filio Cosrhois Barahani dicto tradiderunt, qui totidem mensibus regnasse dicitur, et successorem habuisse Hormisdam; quo a Sarracenis pulso, delatum esse regnum ad Arabes. Sic igitur præpotens formidandum Romanis, collapsum penitus et desolatum est regnum Persarum. Ita plane justa Dei sententia, ubi semel cœpit Cosrhoes contra religionem Christianam insanire, et Cruci Dominicæ dominari velle, una ipse cum successoribus periit exstincto penitus Persarum regno.

4. *Legationes ad Heraclium.* — Porro cum nomen Heraclii ob ingentes res fortiter in bello gestas toto orbe terrarum celeberrimum redditum esset, ad ipsum externi reges tam ab Oriente quam ab Occidente legationes cum muneribus decrevere. Præstitit id inter alios ex Oriente (ut ex Theophane [1] Annales produnt) rex Indorum, qui eidem gratulaturus ob Persas penitus debellatos, legatos misit cum margaritis et lapidibus pretiosis. Ex Occidentalibus vero partibus hoc idem fecisse Dagobertum Clotharii filium constat [2], functosque ea legatione Servatium atque Paternum, qui et pacem ab imperatore petitam ad regem, a quo missi fuerant, in Gallias retulere. Sed quæ tam læta sint funestissima subsecuta, aggredimur enarrare.

5. *Heraclius magno suo damno sacris se immiscet dogmatibus.* — Dum enim otiosus Edessæ Heraclius imperator degeret, oblitus se esse militem atque hominem laicum, magno suo damno, velut si episcopus esset, disputare cœpit de dogmatibus Ecclesiasticis. Sergius enim Constantinopolitanus episcopus in Epistola ad Honorium papam hæc inter alia habet: «Nuper piissimus et a Deo coronatus dominus noster apud Edessam demorans civitatem, pios ad nos apices fecit, præcipientes, ut paterna illa testimonia defloremus, quæ continentur in libro dogmatico (sicut dictum est) facto a sanctæ memoriæ Menna ad sanctissimum Vigilium de una operatione et una voluntate; et sic a Deo instructæ ejus serenitati dirigere deberemus, quod et ad effectum perduximus. Nos autem quæ dudum mota sunt, memoria retinentes, et tumultum, qui ex hujuscemodi motione cœpit, scientes, suggessimus ejus piissimæ serenitati per mediocrem nostram suggestionem et scripta ad sacellarium imperialem consequenter hujus capituli subtilitatem, etc.» Sic plane accidit, ut felicissimus Heraclius, nactus infelicissimum præceptorem, pravam ab eo doctrinam acceperit, de qua inferius sæpius suis locis dicendum erit.

6. Quod enim totus ferme Oriens diversis scateret hæreticis, potissimum vero Eutychianis, et iis qui ex eis provenerant, variis nominibus nuncupatis, insuper et Nestorianis etiam universam plane Syriam occupantibus, itemque Apollinaristis, quorum haud numerus erat exiguus; divinum quoddam visum est improbis Eutychianis inventum, si dogma assereretur, in quod omnes nominati hæretici pariter convenirent, sicque pax sanciretur, dum scilicet unica tantum affirmaretur esse in Christo voluntas. In id quidem convenisse Apollinaristas certum est, qui loco animæ vel intellectus Verbum in Christo ponerent: Nestorianos pariter in eamdem de una voluntate sententiam consensisse, qui posuerunt unionem Dei et hominis secundum solum effectum et voluntatem: Eutychianos vero liquet fuisse peculiares hujus blasphemiæ assertores, cum unam duntaxat in Christo naturam assererent. Id quidem ex antiquioribus hujus temporis scriptoribus testatur S. Maximus in disputatione cum Pyrrho Monothelita, et ex recentioribus sanctus Thomas [1] affirmat. Vana igitur spe illa deceptus putatur Heraclius in unam sententiam omnes hæreticos conjungendi, ut ejusmodi de una in Christo voluntate assertioni faveret, et sic colore pacis summum in Ecclesiam bellum inferret; prout quæ sunt dicenda inferius, demonstrabunt. Ita quidem ab hæreticis Orthodoxos sæpe deceptos fuisse liquet, ut prætextu pacis notam inurerent Catholicæ veritati.

[1] Theoph. an. II. Heracl. — [2] Aimoi. l. IV. c. 21.

[1] Thom. III. p. q. XVIII. art. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6121. — Anno Æræ Hispan. 666. — Anno Hegiræ 7 inchoato die 11 Maii fer. 4. — Jesu Christi 628. — Honorii I papæ 4. — Heraclii imp. 19.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XVIII *post consulatum Heraclii Aug.* XVII, inquit auctor Chronici Alex. qui subdit : « Et a XXII ejusdem Indict. mense Januario scribitur an. XVI imp. Heraclii junioris Constantini ».

2. *Judæi ab Hierosoly. expulsi.* — Ad num. 1 et 2. *Chosroes* Persarum rex hoc anno ab Heraclio imp. debellatus, et a *Siroe* filio jam in regnum sublimato interfectus : pax inter Romanos et Persas sancita, ligna vivifica Crucis ab *Heraclio* Constantinopolim delata, ut anno superiori ostendimus. *Heraclius* vero nonnisi sequenti anno Crucem Hierosolymam reportavit, *Zacharia* tunc Ecclesiæ Hierosolymitanæ præsidente, ut ibidem visum est. Quare exilium Judæorum a sancta civitate, quod Baronius hoc anno recitat, ad sequentem etiam revocandum.

3. *Festum Exaltationis Crucis antiquum, Inventionis vero novum.*— Quoad festum tam *Exaltationis* quam *Inventionis* sanctæ Crucis, celebrabatur Hierosolymis Exaltatio jam a tempore divæ *Mariæ Ægyptiacæ* die decima quarta mensis Septembris, quo Crux e Sacrario proferebatur, et a populo adorabatur, cujus ostensionis occasione conversa est sancta Maria Ægyptiaca, ut legitur in ejus Vita apud Bollandum, ad diem secundam mensis Aprilis cap. 3, num. 32, quomodo vero Crucis illa Exaltatio fieret, ostendit Codinus libro de Officiis magnæ Ecclesiæ et aulæ Constantinopolitanæ, cap. 14, num. 25. Ostendebatur etiam Crux *in media jejuniorum hebdomade*, quæ nobis est Quadragesimæ tertia, ut probat Sophronii episcopi Hierosolymitani oratio pro ea festivitate sub *Adorationis* titulo : in qua diserte dicit, « quod in medio jejunii, adorationis gratia, proponi solet lignum vitale venerandæ Crucis ». Hinc Ecclesia universalis tam in Occidente, quam in Oriente, XIV Septembris die hoc festum agendum suscepit. Celebrabatur etiam in Ecclesia Hierosolymitana festum Dedicationis Ecclesiæ Resurrectionis, seu sanctæ Crucis, quam Constantinus Magnus ædificavit, quæque dedicata est die XIII Septembris anno CCCXXXV, ut eo anno ostendi. Festum vero *Inventionis* sub eo nomine Græcis ignotum fuit. Celebrabatur quidem Romæ tempore Gregorii Magni ; cum memoretur in Sacramentario, et in Antiphonario ejus : at Ecclesiarum Urbis exemplum nonnisi sero secutæ sunt aliæ Occidentis Ecclesiæ, et post annum DCCXX cœpit inter universalis Ecclesiæ festa communia numerari, ut inquit Joannes Fronto in Romano kalendario, annis nonagentis vetustiori, quod annotationibus illustravit. Indeque factum, ut ad diem tertium mensis Maii in genuino Bedæ Martyrologio, nonnisi ultimo loco, quasi festum recentiori memoria Fastis additum, notata legatur *Inventio S. Crucis*, post longum Alexandri, Eventii et Theoduli Elogium, ut notat Papebrocius ad diem III mensis Maii, ubi de Inventione sanctæ Crucis per SS. Helenam et Macarium Hierosolymis verba facit, qui et refutat quod scribit Baronius in Notis ad Romanum Martyrologium, Græcos scilicet *Crucis Inventionem* numerare inter mobilia festa, tertia die a Resurrectione Domini celebrandam. Eo enim die Crux quidem exponebatur Hierosolymis, sed etiam id duobus aliis diebus fiebat tam Constantinopoli, et alibi quam Hierosolymis, ut mox probavimus. Videndus etiam Florentinus in Notis ad diem XIV Septembris Martyrologii Hieronymiani. et quæ anno DCXXVI, num. 5, diximus.

4. *Neapolis urbs Palæstinæ diversa a Samaria.* — Porro *Heraclius* Hierosolymam proficiscens Judæum quemdam admodum opulentum, qui in urbe Tiberiade Christianis valde nocebat, Christianum redditum *in domo Eustathii Neapolitani baptizari voluit*, ut narrat Baronius ex auctore Miscellæ, hicque ex Theophane. Sed quod ait Baronius, *Samariam* tunc *Neapolim* vocatam fuisse, ex Stephano in lib. de urbibus acceptum solide refellitur a cardinali Norisio in Dissert. V de epochis Syro-Maced. §. 1 et 2. Plinius enim lib. 5, cap. 13, inter Palæstinæ urbes *Sebasten* et *Neapolim* nominat, et Hieronymus qui diutius in Palæstina vixit, et mortuus est, in Epitaphio sanctæ Paulæ notat, Neapolim fuisse veterem *Sichen*, additque : « Vidit (nempe Paula) XII patriarcharum sepulcra, et Sebastem, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode græco sermone Augusta est nominata ». Plura de Samaria et Neapoli doctissimus cardinalis citatus.

5. *Zachariæ in sedem Hierosolymorum restitutio, et Siroæ regis Persarum obitus.*— Ad num. 3.

Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXX, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, postquam narravit, Heraclium eo anno *Zachariam* sedi Hierosolymitanæ restituisse, et veneranda ligna loco suo reddidisse, ait : « Edessam profectus, Ecclesiam sub Chosrois temporibus a Nestorianis occupatam Orthodoxis restituit. Cum Hierapolim venisset, Siroen Persarum regem obiisse, et Adeser ejus filium Persarum regnum consecutum intellexit. In eum post imperii mensem septimum Sarbarazas rebellavit, et principe deleto Persis imperavit menses duos. Eo sublato Boranem Chosrois filiam in regem sibi præfecere. Quæ regnum administravit menses septem. Huic successit Hormisdas, qui demum a Saracenis solio depulsus est : ac tandem Persicum regnum Arabibus subjectum est, et in hanc usque diem sub ipsis remansit », ad initium scilicet sæculi Ecclesiæ noni, quo hæc Theophanes scribebat. Verum cum Hormisda, qui et *Jasdegirdes* appellatus est, anno tantum sexcentesimo trigesimo secundo Persarum regnum adeptus fuerit, post mortem aliquot eorumdem regum interregnum aliquod fuisse necesse est. Elmacinus enim in Historia Saracenica pag. 12, menses tantum octo *Siroæ*, et menses quinque *Ardsiiro* ejus filio ita ab eo vocato assignat. Quare circa mensem Aprilis sequentis Christi anni *Adeser* periit. Perperam autem scribit Elmacinus, *Siroen* filium fuisse *Mariæ* filiæ Mauritii imperatoris, quam fabulam ab Arabicis scriptoribus hausit Guilielmus Tyrius lib. 1, cap. 2, cum de eo matrimonio *Mariæ* cum Chosroe altum sit apud Historiæ Byzantinæ scriptores silentium, et ea fabula conficta sit ab Arabibus, quod inaudissent, *Chosroen* habuisse uxorem Christianam, quam *Syram* nuncupatam fuisse habent Theophylactus lib. 5, cap. 13, et Evagrius lib. 4, cap. 27. De aliis Persarum regibus legendus Elmacinus citatus.

6. *Legati e Gallia et India ad Heraclium missi.* — Ad num. 4. Tam Theophanes, quam Fredegarius cap. 65 testantur, *Indorum* regem, et Dagobertum Francorum principem legatos ad Heraclium misisse ob partam ab illo de Persis victoriam : sed Theophanes de illa legatione Indorum loquitur anno Æræ Alexandrinæ DCXXIII, quæ ideo ante annum Christi DCXXXI peracta non est; et Fredegarius, cui consentit Aimoinus lib. 4, cap. 21, de legatione Gallicana verba facit anno Dagoberti VIII a regno ejus in Austria deducto, ideoque anno Christi DCXXIX. Addunt Fredegarius et Aimoinus, Francorum legatos in Galliam reversos nuntiasse *pacem perpetuam cum Heraclio se firmasse.*

7. *Gesta ab Heraclio dum Edessæ moraretur.* — Ad num. 5 et 6. Elmacinus in Hist. Sarac. pag. 14, postquam narravit *Heraclium* pace cum Persis inita Constantinopolim reversum esse, ait : « Deinde profectus est Heraclius Ruham, jussitque Christianos reverti a secta Jacobitica ad Orthodoxam; id quod fecerunt. Substitit autem Ruhæ annum integrum ». Heraclius itaque, qui ut num. 5 ostendi, *Edessam*, quam Elmacinus *Ruham*, et hodie Orientales *Orfa*, seu et *Rohai* appellant, anno sequenti venit, paulo post *Hierapolim*, 45 circiter milliaribus ab Edessa distantem profectus est, ubi dum adhuc moraretur, *Athanasius* Jacobitarum patriarcha, ad eum accessit, si fides hac in re habenda Theophani ad annum Heraclii XX. Cum vero Hierapoli morans mortem *Siroæ* Persarum regis acceperit, eaque sub currentis anni finem contigerit, ut mox dixi, vel *Siroes* mensibus amplius octo regnavit, vel Theophanes fallitur, dum asserit, mortem *Siroæ* Heraclio nuntiatam, dum Hierapoli esset: res enim tanti momenti tardius nuntiari non potuit imperatori, quam tribus aut quatuor mensibus, postquam accidit; et tamen, si vera scribit Theophanes, et *Siroes* octo tantum mensibus regnum obtinuerit, hujus mortis nuntium post annum integrum ad Heraclium pervenit, quod mihi non persuaserim. Denique quod narrat Baronius ex Epistola Sergii episcopi Constantinop. in Epistola ad Honorium papam, imperatorem scilicet, *apud Edessam* commorantem scripsisse ad Sergium *de una Operatione et una Voluntate Christi*, pertinet ad finem anni sequentis, vel ad priores menses anni sexcentesimi trigesimi, ut ex dictis colligitur. Imperator jam ab anno sexcentesimo vicesimo secundo a *Paulo Severiano* deceptus, ut ibidem ostendi, consuluit tum *Sergium* Constantinopolitanum, tum *Cyrum* episcopum Phasidis postea ad archiepiscopatum Antiochenum translatum, utrum scilicet in Christo duplex esset voluntas, an unica : a quibus illud habuit responsum, unam prorsus in Christo dicendam esse voluntatem et operationem. Neque admodum *Sergio* hujus sectæ patrono laborandum fuit, ut ad sua pertraheret *Heraclium* specioso unionis titulo, Oriente tunc in varias sectas miserandum in modum diviso; sed tantum abest, ut ejus spei ac exspectationi exitus responderit, ut testetur sanctus Maximus in Epistola ad Petrum Illustrem, quod « Ecclesia Catholica concordia frueretur, et unanimitate, necnon pacifica, atque fide tranquilla, priusquam caliginosam nubem, et stridentem fluctum maris ipse dæmon turbationis amicus concitaret per ministros suos Monothelitas ».

8. *Moritur Clotarius II Francorum monarcha.* — Mortuus est hoc anno *Clotarius II*, totius Franciæ monarcha, quam XVI *annos tenuit*, inquit Fredegarius cap. 42, incompletos scilicet; cum anno sexcentesimo decimo tertio eam adeptus sit. Quod si anni regni ejus a *Chilperici* patris obitu inchoati numerentur, Fredegarius cap. 56 scribit eum demortuum *anno* XLV *regni sui*. Aimoinus vero lib. 4 anno paterni regni XLIV, quia scilicet prior annos incompletos; posterior vero annos completos recenset. Patri enim successerat anno quingentesimo octogesimo quarto. In quibusdam Necrologiis dies ejus emortualis notatur *IV kalendas Octobris* : sed incertum, an is dies ad mortem ejus aut ad ejus commemorationem seu officium pro defunctis, ut aliquando fit, referendus sit. Imo ex triennio, quo

Charibertus Aquitanis dominatus est, liquet illum citius vita functum esse. Baronius ob Clotarii initium triennio tardius consignatum, mortem ejus differt usque ad annum DCXXXI; quia vero ex initio Dagoberti regis ejus filii et successoris, universa chronologia Francica fere usque ad ultimos hujus sæculi annos pendet, hæc mors, et quæ per aliquot annos eam secuta sunt, relicto Baronii ordine diligenter nobis exponenda. Porro *Clotarius* e vivis excessit anno regni *quadragesimo quinto*, et ter uxorem duxit; ex *Haldetrude* suscepit Dagobertum, ex *Beretrude* Charibertum, nullam vero prolem reliquit ex *Sichilde;* qua de re legendus Cointius anno DCXIX, num. 6.

9. *Mortuo patre Dagobertus Burgundiam et Neustrasiam occupat.* — Ut vero magis constet Fredegarium, quem in rerum Francicarum chronotaxi ducem ac signiferum omnes sequi debent, annos *Dagoberti* ab ejus regno Austrasiano, anno DCXXII suscepto deducere, ideoque quæ anno septimo ejus regni recitat, partim hoc anno, partim insequenti gesta esse, defero hic quæ anno VII Dagoberti habet cap. 56 : « Anno XLV regni sui Clotarius moritur, et in suburbana Parisius in Ecclesia S. Vincentii sepelitur. Dagobertus cernens genitorem suum fuisse defunctum, universis leudibus, quos regebat in Auster, jubet cum exercitu promovere : missos in Burgundia et Auster direxit, ut suum deberent regimen elegere. Cumque Remus venisset, per suggestiones accedens, omnes pontifices et leudi (vassali scilicet nobiliores) de regno Burgundiæ inibi se tradidisse noscuntur : sed et Neustrasiæ pontificum, et procerum plurima pars regnum Dagoberti visi sunt expetiisse. Charibertus frater suus nitebatur, si potuisset, regnum assumere. Sed ejus voluntas pro simplicitate parum sortitur effectum. Brodulfus vellens nepotem stabilire in regnum, adversus Dagobertum muscipulare cœperat : sed hujus rei vicissitudinem probavit eventus.

10. *Pars Aquitaniæ Chariberto a Dagoberto concessa.* — Cap. 57. « Cumque regnum Clotarii, tam Neptrico (id est, Neustrasiano) quam Burgundias, ab Dagoberto fuisset præoccupatum, captis thesauris, et suæ ditioni redactis : tandem misericordia motus, consilio sapientum usus, citra Ligerem et limitem Spaniæ, qui ponitur partibus Vasconiæ, seu et montes Pyrenæos, pagos et civitates, quod fratri suo Chariberto ad transagendum ad instar privato habitu convivendum potuisset sufficere, noscitur concessisse : pagum Tolosanum, Catorcinum, Agenninsem, Petrocoreum, et Santonicum, vel quod ab his versus montes Pyrenæos excluditur, hoc tantum Chariberto regendum concessit : quin et per pactionis vinculum strinxit, ut amplius Charibertus nullo tempore adversus Dagobertum de regno patris repetere præsumeret. Haribertus sedem Tolosam eligens, regnat in partem provinciæ Aquitanicæ post anno tertio quod regnare cœpisset, totam Vasconiam cum exercitu superans suæ ditioni redegit aliquantulumque largiorem fecit regni sui spatium.

11. *Dagobertus Nanthildem uxorem accipit.*— Cap. 58. « Dagobertus cum jam anno septimo regnans, maximam partem patris regnum (ut supra memini) assumpsit, Burgundias ingreditur. Tanto timore pontifices, et proceres in regno Burgundiæ consistentes, seu et cæteros leudes adventus Dagoberti concusserat, ut a cunctis esset mirandum. Pauperibus justitiam habentibus gaudium vehementer inrogaverat. Cumque Lingonas civitatem venisset, tantam inter universis leudibus suis, tam sublimibus, quam pauperibus (hic per leudes vassalos et subditos intelligit) indicabat justitiam, ut crederetur omnino fuisse Deo placibile, ubi nullum intercedebat præmium, nec personarum acceptio : nisi sola dominabatur justitia, quam diligit Altissimus. Deinde adgressus Diviona, imoque et Latona (gallice S. Jean de Lone) resedens aliquantis diebus totam intentionem ad universum regni sui populum justitia judicandum posuerat. Hujus benignitatis desiderio plenus, nec somnum capiebat oculis, nec cibo satiabatur; intensissime cogitans, ut omnes cum justitia recepta de conspectu suo remearent. Eodem die, quo de Latona ad Cabillonum deliberarat properare, priusquam lucesceret, balneum ingrediens, Brodulfum avunculum fratris Chariberti interficere jussit; qui ab Amalgario, et Arneberto ducibus, et Villibado patricio interfectus est. Cumque Cabillonum, ubi justitiæ amore, quæ cœperat perficienda, Dagobertus intentionem dirigit : post per Augustidunum Autesiedero pergens, per civitatem Senonas Parisius venit, ibique Gomadrudem reginam Romiliaco villa (ubi ipsam matrimonio acceperat) relinquens, eo quod esset sterilis; cum consilio Francorum Nantechildem unam ex puellis de ministerio in matrimonium accipiens, reginam sublimavit.

12. *Quibus usus sit consiliariis.* — « Usque eodem tempore ab initio, quo regnare cœperat, consilio primitus beatissimi Arnulfi Metensis urbis pontificis, et Pippini Majoris-Domus usus; tantæ prosperitatis regale regimen in Auster regebat, ut a cunctis gentibus immenso ordine laudem haberet. Timore vero sic forti sua concusserat utilitas, ut jam devotione adreperent, suæ se tradere ditioni : ut etiam gentes quæ circa limitem Avarorum et Sclavorum consistebant, eum prompte expeterent, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos, cæterasque gentium nationes usque manum publicam, suæ ditioni subjiciendum fiducialiter spondebant. Post discessum beati Arnulfi, adhuc consilium Pippini Majoris-Domus, et Chuniberti pontificis urbis Coloniæ utens, et ab ipsis fortiter admonitus, tanta prosperitate et justitiæ amore complexus, universas sibi subditas gentes usque dum Parisius (ut supra memini) pervenit, regebat : ut nullus de Francorum regibus præcedentibus sua laude fuisset præcellentior ». Hæc Fredegarius de rebus gestis a Dagoberto post patris

mortem, anno VII regni sui Austrasiani, quo eidem successit.

13. *Errores in Fredegario notati.* — Sed errores duo librariorum corrigendi. Nam cap. 56, loco horum verborum, *missos in Burgundia et Auster direxit*, legendum, *missos in Burgundiam et Neuster direxit*, ut habent Codex Ms. Sirmondianus, Aimoinus lib. 4, cap. 17, et anonymus in gestis Dagoberti regis cap. 15; non enim in *Auster* missos direxit, cum in Austria jam quiete regnaret; sed in alia regna, quæ pater ejus tenuerat. In eodem capite 56, de Dagoberto dicitur in Duchesniana editione, *per suggestiones accedens*, sed legendum cum veteri editione, Codice Sirmondiano, et Chronico sancti Benigni, *Suessionas peraccedens*, et sic plenus sensus erit. Præterea cum anno sequenti *Dagobertus* rex ad Cadurcenses scripserit occasione ordinationis sancti *Desiderii* a se in eorum episcopum electi, manifestum est, eos adhuc ei subditos fuisse, ideoque *Dagobertum* Cadurcensem pagum retinuisse, donec *Charibertus* pacta conventa firmasset. Verosimile etiam est *Charibertum*, ut commodis suis magis consuleret, *Cadurcum* cum quapiam alia urbe Tolosæ viciniori commutasse, v. g. cum Albigensi, quæ in præfata conventione a *Dagoberto* cessa fuisse non dicitur in Fredegarii Historia, in qua etiam non habetur expressis verbis *Charibertum* in Cadurcensis urbis possessionem immissum esse. Nam Fredegarius, qui Epitomen tantum condidit, ad ista particularia non descendit. Capite 57, pace inter utrumque fratrem pacta in medium adducta, subdit, Charibertum *post annum tertium cum regnare cœpisset* totam *Vasconiam* sub suam potestatem redegisse. In hac bonorum paternorum partitione *Dagobertum* acerbius duriusque fratrem tractasse insinuat Fredegarius, qui et capite sequenti testatur, post illam concordiam *Dagobertum* Brodulfum avunculum Chariberti, quod ab hujus partibus stetisset, inhumaniter interfici jussisse. Porro non explico hic verba aliqua duriora Fredegarii in laudatis capitibus expressa, aut a librariis corrupta, quia hæc ad rem nostram non faciunt.

14. *Gesta a Dagoberto primo regni anno post patris mortem.* — Tacere non possum tamen in tribus citatis capitibus narrari a Fredegario Gesta *Dagoberti* septimo ejus anno regni Austrasiaci, ac priori in Neustria et Burgundia; in priori capite dicitur Neustria cum Burgundia post *Clotarii* mortem ab ipso recepta, in secundo pars Aquitaniæ *Chariberto* fratri ab eodem concessa; in tertio narrantur ejus adventus Lutetiam et conjugium cum *Nanthilde*. Quæ tria capita, videlicet 56, 57 et 58 Fredegarius conjunxit : 57 quidem cum 56, 58 autem cum 57, ubi clarius indicare non potuit, maximam regni partem, quæ *Clotarii* patris ad mortem usque fuerat, Burgundiam scilicet ac Neustriam, *Dagoberto* filio septimum regni annum in Austria tunc agenti obtigisse, ipsumque *Dagobertum* eodem anno, in Austriæ regno septimo, statim a patris obitu profectum esse in *Burgundiam*, non vero anno septimo a patris obitu, ut perperam interpretatur Chiffletius in Dissert. de *annis Dagoberti regis*, ubi pluribus vulgarem opinionem adversus Hadrianum Valesium tueri conatur; cum tamen nulla vulgaris opinio, tanto plausu tantoque doctorum virorum consensu explosa rejectaque fuerit, quam quæ a Chiffletio propugnatur. Et quidem jure merito, præterquam enim quod incredibile videatur, *Dagobertum* statim a patris obitu Neustriam et Burgundiam, Francorumque monarchiam non recepisse, et *Charibertum* ejus fratrem nonnisi post exactum plenum sexennium partem regni paterni non postulasse, communis ille error universam fere hujus sæculi chronologiam susdeque vertebat, ut in Annalibus Baronii hoc sæculo in integrum restituendis manifestum fiet. Baronius de regno *Chariberti* anno DCXXXI, de Dagoberti vero matrimonio cum *Nanthilde* anno DCXXXII disserit, ut iisdem annis videbimus.

HONORII I ANNUS 4. — CHRISTI 629.

1. *Athanasio Monothelitæ nimis indulgens Heraclius hæresim fovet.* — Qui sequitur sexcentesimus undetrigesimus Redemptoris annus, Indictione secunda, idem vicennalibus imperatoris Heraclii illustratur, sed ex ejusdem Heraclii rebus perperam gestis quisque prudens potius eum dixerit densa caligine obscuratum : siquidem hoc anno Monothelitarum hæresis ita dicta, collecta vero ex Eutychianis, magis magisque invalescere cœpit favore imperatoris, magno damno totius Orientalis imperii ; quod in hunc usque annum ad summum fastigium sublimatum decrescere cœpit et minui, penitusque prosterni, dum ipsum divina vindicta magna ex parte in manus traditur Barbarorum.

2. Amplissimis tunc plane notis perspicue cunctis rem considerantibus declaratum fuit, quibus auxiliis fulciatur imperium ut vindicetur a Barbaris, et illis omnibus dominetur, quibusve ex causis minuatur, et in nihilum redigatur. Religio siquidem sancte pieque culta custos est, vindexque, auctrix et propagatrix imperii ; contra vero ex læsa religione, et fide Catholica hæresibus lancinata, pravisque moribus labefactata, ut lædatur, atteratur, prorsusque destruatur imperium, effici consuevit. Quod sicut pluribus exemplis in Justiniano superiori tomo est demonstratum, ita in Heraclio modo redditur omnibus quam evidentissime manifestum. Quousque enim idem Heraclius cultor fuit et custos Catholicæ pietatis, Deum expertus est Romani imperii vindicem et defensorem, hostiumque fortissimorum expugnatorem. Ubi vero a Catholica fide deflexit, et ipse recessit pariter ab eo Deus, in ejus vindictam hostibus hærens. Cum tamen haud inficias eamus, occulto Dei judicio interdum bonos referre mala, deteriores vero rebus prosperis abundare. Quomodo vero adeo luctuosa contigerint, anno superiori dici cœpta, hoc et sequentibus annis singulis inferius dicturi sumus : modo autem totius tragœdiæ satis sit pandisse originem, quam et reddere ex Theophane in promptu est, necnon ex Cedreno et aliis, ex quibus hæc accipe :

3. « Anno vicesimo imperii Heraclii Hormisda regnat in Persis. Cum autem esset Heraclius apud Hierapolim, venit ad eum Athanasius patriarcha Jacobitarum, vir acris et nequam ingenii, Syrorum inditas versutias possidens ; et moto de fide ad imperatorem sermone, repromisit ei Heraclius, si Chalcedonensem Synodum suscepisset, patriarcham illum Antiochiæ se fore facturum ». Commendatione quidem digna Heraclii recta erga Catholicam fidem intentio ; sed dum putat imprudens se fidei recte consulere, perdit eam, seque ipsum in erroris foveam dat præcipitem.

4. Sed attende, quæso, lector, unde fluere incipiat stilla, ex qua diluvium Orientem obruens emanavit. Damnatum hominem Eutychianum adversarium Chalcedonensis fidei legibus prædecessorum imperatorum, eumdemque aliis dignum suppliciis, quod impiorum se ducem fecisset, subripuissetque uti sacrilegus patriarchæ nomen, pluribus digne pœnis afficiendum ; eumdem hunc ipsum ad colloquium curiose et libenter magno suo damno imperator admittit, prohibente Apostolo ejusmodi sceleratis nec brevem quidem salutationem, Ave, scilicet, impertiendam, ipso dicente [1] : « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec, Ave, ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Ave, communicat operibus ejus malignis ». Hinc quidem omne provenisse malum principibus Christianis, Constantio, Valenti, Theodosio juniori, Justiniano, ac demum Heraclio, ipsa declararunt eventa.

5. In rebus gestis sancti Maximi abbatis et martyris præcipui oppugnatoris hæresis Monothelitarum, cujus causa et martyrium subiit, eadem de Athanasio perditissimo impostore narrantur, et de Heraclio, cujus sive simplicitatem, sive mentis levitatem condemnat ; dum putans se illum ad Catholicam fidem posse perducere, ipsius inventus est esse captivus, triplici funiculo vinctus, Athanasii, Cyri, et Sergii ; dum quæ illi de unica voluntate Athanasius verbis dolosis, quasi Orthodoxus esset, instillat, eadem postea propinavit ejus collega Cyrus episcopus Alexandrinus, eademque Sergius et ipse iisdem vinculis irretitus. Principia autem ista minime cavens Heraclius, magnorum malorum

[1] 2. Joan. x.

extitit sibi auctor; nam audi consilium Athanasii.

6. *Cyri et Sergii in Heraclio circa fidem decipiendo quæ fuerint partes.* — Ubi impius amplissimam adeo ab imperatore pollicitationem factam audivit, nempe potiturum se patriarchatu Antiocheno, sicque fore ut Orientalibus omnibus dominaretur Ecclesiis et Orthodoxis, ac pro arbitrio dimovere posset Catholicos professores præsides Ecclesiarum; nihil cunctatus, se facturum spondet, quod ab eo exigebat promissio imperatoris. Statuit igitur animo, ut simulate ad breve temporis spatium se exhiberet fidei Catholicæ assertorem. Rarum quidem reperitur exemplum, ut quis pollicitationibus illectus, in Catholicam receptus Ecclesiam, in ea sincere permanserit: quod et ostendit S. Hieronymus, dum invehitur in Joannem Hierosolymitanum episcopum ex Macedoniano Catholicum redditum, sed emptum pretio episcopatus. Pergit vero auctor:

7. « At ille (Athanasius scilicet) simulate suscepit Synodum, confitens duas in Christo naturas. Interrogavit autem imperatorem de operatione et voluntatibus, qualiter has in Christo oporteret dicere duplas, an simplas. Tunc imperator voce novitatis consternatus, scribit Sergio Constantinopoleos episcopo: advocat etiam Cyrum Phasidis episcopum, et hoc interrogato, reperit eum consentientem Sergio in unam voluntatem et unam operationem. Sergius enim, utpote Syrus genere ac parentibus Jacobitis existens, unam naturalem voluntatem et unam operationem in Christo rescripsit, atque confessus est ». Usque in hanc diem Catholicum se esse, idem Sergius professus fuit, ab omnibusque ut Catholicus habitus et auditus: ubi vero modo imperatorem vidit ancipitem, in errorem ipse seductus seduxit etiam Heraclium, sicque eamdem hæresim poculo aureo propinavit imperatori: nam idem subdit:

8. « Ast imperator utriusque acquiescens consilio, reperit et Athanasium eis consentientem: noverat enim, quia ibi una operatio reperitur, ubi et una natura cognoscitur ». Ita Athanasius Eutychianus. Verum quod dicit auctor, esse repertum Cyrum consentientem Sergio: ita quidem foris apparebat, eo quod tentatus Cyrus litteris imperatoris, consulit Sergium; a quo ductus est in errorem. Sed simulate callidus homo agebat, dum (ut primo ingressu facere solent hæretici) sic dubitare se simulat, ut in dubitationem primum alios conjiciat; sicque altero pede dimotos, uno postea ictu facile in terram prosternat. Sed audi Epistolam ejusdem Cyri tunc ad Sergium scriptam, recitatam vero in Actione decima tertia sextæ Synodi, sed dure admodum latinitate donatam, his verbis:

9. « Deo honorabili meo domino benigno, principi pastorum, patri patrum, universali patriarchæ Sergio, a Cyro humili vestro.

« Prompto me existente, præsentem suggestionem porrigere Deo honorabili domino meo, diversæ mihi subibant cogitationes, et in duabus sententiis animum partiebar: putasne, inquam, docenti consentiam? Altiora te ne quæsieris, et potiora te ne scrutatus fueris? Et claustra labiis imponens, silere studebam. Aut auscultemne eum, qui dicit: Quærens quære, et apud me mane? Deinde in hoc meipsum sufficienter examinans, etiam scribendi sumebam fiduciam, cum ter beatitudinis vestræ a Deo inspiratam doctrinam in mentem recipere satisfactus (persuasus), quod unum e duobus, sive utrumque ex hoc mihi conquiretur. Aut enim, inquam, suscipiar: aut per omnia emendabor in his quæ suggeruntur, si non ita se habent.

10. « Dum dignus fuissem effectus Deo honorabilis piissimi vestigiis a Deo confirmati nostri domini, imperatoris scilicet, simulque et Deo imitabilem ejus condescensionem indeptus, fiduciam capiebam divinam jussionem ejus serenitatis relegendi, quæ ad Arcanium sanctissimum archiepiscopum Cypri contra Paulum primatem episcoporum minime Deo decenter constructa est. Cujus laudabilis ac Deo amabilis vere est omnis quidem intentus piam et (immaculatam nostræ fidei rectitudinem allegans, duas autem operationes in Domino nostro Jesu Christo post unitionem Deitatis prohibet (perhibet). Eam inveniens abnuebam, et proferre tentabam honoratissimam Leonis Epistolam, duas operationes cum alterutrius scilicet communione, quemadmodum docet sanctissimus dominus meus, proclamantem. Ex hoc ergo deinceps vobis orto sermone, venerandam suggestionem a Deo inseparabilium vestrorum ad relegandam jubebar suscipere, quæ dicebatur et putabatur præfatæ piæ jussionis esse rescriptum: mentionem enim faciebat illius Pauli, qui et Sauli »: Severiani videlicet hæretici, qui (ut dictum est) in Armenia convenit Heraclium imperatorem in expeditione adversus Persas degentem. Sed pergit Cyrus:

11. « Opportune ergo nunc silentium gerere, et nequaquam contradicere perstruebar: verum ad eruditam a Deo doctrinam confugere didici, venerabiles ejus syllabas postulans promereri, liquidius declarantes qualiter duas operationes post unitionem dicere recusantes, in una, id est, singulari operatione in omnibus divinis elogiis possumus concludere tam quod passibile, quam quod impassibile ipsius ineffabilis dispensationis Salvatoris nostri Jesu Christi: quatenus a Deo illustrata eruditione Deo instructorum vestrorum illuminata imperitia nostra forsitan vel in hoc imitabitur pinguissimam atque fertilem terram; seminatamque verbi gratiam libenter suscipiens, ad fœcunditatem salvum perducet. Deo acceptas denique sui orationes solite ministrare, tam meæ parvitati, quam iis qui mecum sunt, benignus meus dominus dignetur ». Et subscriptio. « Cyrus humilis exorans pro honoratissima vita Deo honorabilis domini mei suggessi ». Hucusque Cyri Epistola, quæ Sergium male consultum in dubitationem primum inducens, ad ruinam illi viam aperuit.

12. Ex his, puto, intellexisti lapsum Heraclii, qui

dum in Paulum Severianum hæreticum agit, se ipsum in eam hæresim conjecisse declaravit, qua duas in Christo voluntates et operationes negavit esse dicendas. Suo semper damno se immiscuisse principes in dogmatibus decernendis, plurimis superius est declaratum exemplis : quod maxime in Heraclio perspicuum demonstratur, qui studens parti alteri, quasi veritatem defendens, pæne nesciens in profundum labitur hæresis, qua infelix præclare partam tot victoriis gloriam obscuravit; ut quæ inferius suis dicentur locis apertissime declarabunt. Satis principi ad salutem, ut obortas de fide quæstiones deferat ad primam sedem, a qua controversiæ dirimantur, cujus arbitrio (si causa exigat) et universale Concilium congregetur; atque interim ipse nulli se implicans novitati, affectu liber, quid ab Ecclesia decernatur, exspectet, ut sequatur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6122. — Anno Æræ Hispan. 667. — Anno Hegiræ 8 inchoato die 30 April. Fer. 1. — Jesu Christi 629. — Honorii I papæ 5. — Heraclii imp. 20.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XIX *post consulatum Heraclii Aug.* XVIII, et a die XXII Januarii : *Anno imperii Heraclii junior.* XVII.

2. *Origo Monothelismi juxta Theophanem.* — A num. 1 ad 9. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXI Heracliique XX utroque kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato originem Monothelismi his verbis declarat : « Hoc anno, cum imperator adhuc Hierapoli moraretur, Athanasius Jacobitarum patriarcha, vir vafer et perniciosus, ut ex innata sibi vafritie sunt Syri omnes, ad eum accessit : motisque cum imperatore de fide sermonibus, si modo Synodum Chalcedonensem vellet admittere, patriarcham Antiochiæ se constituturum Heraclius promisit. Is enuntiatis in Christo naturis duabus, hæresim ad tempus simulans, propositam Synodum probavit, et recepit. Tum vero de operatione et voluntatibus imperatorem interrogavit : Quales asserere deceat, geminas an unicam? imperator inusitata sibi vocum novitate implicatus, Sergio Constantinopolitano episcopo scribit. Is Cyrum Phasidos episcopum ad se accersitum interrogat, et in unicam voluntatem ac actionem pariter unicam consentire reperit. Sergius etenim, ceu patria Syrus et Jacobitis parentibus ortus, unam physicam volendi actionem, unamque operationem in Christo confessus et scripto testatus est. Imperator utriusque ad invicem comparata sententia, concordem eis postmodum invenit Athanasium. Ibique namque unam ponendam naturam, ubi una operatio asseritur, illi probe notum. Interim imperator opinionibus istiusmodi instructus, utriusque mentem Joanni papæ Romano scriptis significat. Ille eorum hæresim proscribit. Georgio vero Alexandriæ antistite vivis erepto, Cyrus in episcopatu sufficitur ». Idem iisdem fere verbis legitur in certamine et Actis sancti *Maximi* martyris Monothelitarum oppugnatoris, quæ Combefisius initio operum hujus sancti martyris a se publicatorum præfixit, dicens, incertum esse an Theophanes ab auctore anonymo illorum Actorum, an is a Theophane eam narrationem acceperit. Horum Actorum meminit Baronius num. 5. Idem referunt Cedrenus et auctor Miscellæ ex Theophane. Zonaras eamdem Historiam recitat, tacito Athanasii nomine, et rem Hierosolymis gestam post Zachariæ in patriarchatum restitutionem scribens : « In reditu, inquit, Jacobitarum Catholicum, quem illi patriarcham nominant, Hierosolymis incusavit, ut qui Chalcedonense Concilium improbaret. etc. »

3. *Narratio Theophanis fabulosa.* — Combefisius in Historia *hæresis Monothelitarum* Disput. 1, paragrapho 6, observat, hæc pugnare cum iis, quæ ab aliis narrantur de congressione Pauli Severiani cum Heraclio, et laudatis scriptoribus abrogandam potius esse fidem, quorum sat fuit unum cœpisse, ut nullo alii judicio secuti sint. Aliquibus postea argumentis hanc Athanasii cum Heraclio congressionem oppugnat, quibus hæc verba subjicit : « Plura hic devoranda, ac plane gratum faciet, si quis digestiora protulerit ». Quæ cum legisset Jacobus Goarus vir doctissimus ejusdem sodalitii Dominicani, in Notis ad Theophanem pag. 609, affirmavit, leviora esse Combefisii tela, quam quibus confodiatur Theophanes, et Historiæ ab eo conscriptæ veritas lædatur. Combefisius Notas posteriores ad Theophanem adjecit, viditque Goari res-

ponsiones ad suas conjecturas, et quasi hæ defendi non possent, illas silentio dissimulavit. Denique fuit qui Goari rationibus persuasus, scripserit, esse qui de luce solis ambigant in meridie. Verum Theophanem in hac narratione summopere errasse, eamque jure merito Combefisium de errore suspectam habuisse, evidenter meo judicio patescet, si certa ab incertis secernamus.

4. *Quæ certa sunt in historia Monothelitarum.* — Certum primo est, *Heraclium* anno DCXXII cum *Paulo Severiano* colloeutum esse de una operatione Christi, et anno DCXXVI dum in Lazica esset, *Cyro* tunc Phasidis episcopo injunxisse, ut peteret a *Sergio* episcopo Constantinop. an una operatio vel duæ in Christo fuerint, huncque ad *Cyrum* diversa de una operatione et una voluntate Christi ex libello Mennæ falso adscripto testimonia misisse. Certum est secundo, *Sergium* in Epistola ad Honorium papam anno DCXXXIV scripta, asserere ab illo congressu *Heraclii* cum *Cyro* usque ad annum DCXXXIII, quo Cyrus tunc episcopus Alexandrinus jam Monothelismum amplexus, aliqua Decreta ad hujus hæreseos defensionem in Synodo Alexandrina condidit, de hac quæstione actum non fuisse : « et silentium quidem », inquit Sergius, « ex illo tempore hujusmodi suscepit *capitulum* » ; quod is ad Honorium papam non scripsisset, si mendacii argui potuisset; cum in ea Epistola Pontifici Romano rationem reddat de iis, quæ in ea re, cujus imperator pars summa erat, hactenus gesta essent. Certum est tertio, Epistolam *Cyri* ad *Sergium*, in qua meminit disputationis *Heraclii* cum *Paulo Severiano*, scriptam esse anno sexcentesimo vicesimo sexto, non vero currenti Christi anno, uti scripsit Baronius, et Combefisio ac Goaro persuasit. Certum est quarto, qui de colloquio imperatoris cum *Paulo Severiano* mentionem fecere, de colloquio ejusdem imperatoris cum Athanasio tacuisse, et vice versa. Certum est quinto, *Athanasium* natione Syrum ambiisse episcopatum Antiochenum, cum id tradat Antiochus monachus homilia CXXX, et præterea illum Monothelitam fuisse. *Sophronius* enim episcopus Hierosolymitanus in sua Synodica, ubi duas professus est operationes in Christo, diserte anathema in Monothelitas pronuntiat, aitque: « Cum quibus et eorum impietatis successores, anathema sint et catathema, Athanasius pariter Syrus, Apozygariusque ille Anastasius, et qui eorum inconvenientem convenientiam inconvenienter, et indocte suscipiunt ». Certum denique Theophanem perperam scripsisse imperatorem *Sergii* et *Cyri* de una Christi operatione mentem Joanni papæ litteris significasse. Hic enim ante annum DCXL, Ecclesiæ Romanæ non præfuit, ideoque Theophanes loco *Honorii* papæ *Joannem IV* supposuit.

5. *Theophanes confundit congressum Pauli Severiani cum Heraclio cum alio congressu.* — His positis Theophanis error manifestissimus est : congressionem enim Heraclii cum *Paulo* confundit cum congressione ejusdem imperatoris cum Athanasio, sive hæc vera, sive commentitia sit; et quæ gesta sunt anno primo ac quinto belli Persici, sive annis Christi DCXXII et DCXXVI, fingit hoc anno, qui secundus est a pace cum Persis constituta, contigisse : imperatorem Sergio Constantinopolitano episcopo de hac quæstione scripsisse, huncque *Cyrum* Phasidos episcopum ad se accersitum de eadem interrogasse; cum e contra *Cyrus Sergium* de una Christi operatione per litteras consuluerit. Quod si quæ Theophanes narrat, vera essent, in litteris Sergii et Cyri recitatis in sexta Synodo generali, non *Pauli*, sed *Athanasii* mentio fieret: cum tamen in ea Synodo, et in Concilio Lateranensi nulla sit *Athanasii* mentio. Sicut itaque Theophanes *Joannem* papam pro *Honorio*, ita et *Athanasium* Syrum pro *Paulo Severiano* sumpsit; litterasque, quæ occasione colloquii Pauli cum imperatore scriptæ fuere, occasione alterius congressus Athanasii cum eodem imperatore datas perperam arbitratus est; idque eo tempore quo altum de una Christi operatione aut de pluribus silentium erat.

6. *Congressus Athanasii cum Heraclio fabulosus.* — An vero de eadem quæstione imperatorem inter et Athanasium Syrum congressio aliqua fuerit, quove tempore, utrumque incompertum. Plane autem falsum, *Athanasium* Jacobitarum fuisse patriarcham; cum auctor Chronici Orientalis patriarcharum Jacobitarum accuratum Catalogum scripserit, ejusque non meminerit. Hunc Theophanis errorem agnovisse videtur Zonaras, cum *Athanasium* Syrum Jacobitarum *Catholicum* a suis patriarcham appellatum fuisse dicit. Primates enim aliqui, tam Antiochenæ, quam Alexandrinæ sedi subjecti, vocati sunt *Catholici*, quod eorum jurisdictio et diœcesis tam ampla esset, ut nomen *Catholici* seu Universalis sibi debitum videretur. Hinc Procopius, qui tempore Justiniani imperatoris vixit, lib. 2 de bello Persico cap. 25, de Persarmeniis loquens ait : « Christianorum antistitem græco vocabulo Catholicum idcirco appellant, quod unus universæ præsit regioni ». Qua de re legendus Ducangius in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce *Catholicus.* Quare *Athanasius Syrus* videtur unus fuisse ex illis Catholicis, qui patriarchæ Antiocheno subdebantur, qui ideo patriarchatum illum ambiebat. Non opus est hic respondere ad argumenta Goari, quia chronologia Ecclesiastica nunc in integrum restituta seipsis ruunt. Cæterum *Heraclius*, quo sibi in Catholicam fidem videbatur zelo, nihil non movebat, ut hæreticos Ecclesiæ conciliaret. Indeque eamdem quam in *Paulo Severiano* operam putavit sibi navandam in *Athanasio* Jacobitarum Catholico, ut duplicis sectæ conciliatis capitibus, reliqui facile magistris adhærerent : si tamen secundus iste congressus fictitius non est.

7. *Epocha Epistolæ Cyri episc. Phasidis ad Sergium episc. Constantinop.* — Ad num. 9 et seqq. Baronius narrationi Theophanis de congressu Heraclii cum Athanasio subjungit Epistolam, quam

Cyrus Phasidis episcopus scripsit ad *Sergium* patriarcham Constantinop., qua Cyrus percontanti Heraclio de quæstione ab *Athanasio* mota responderit; cum tamen nulla sit in ea Athanasii mentio, sed duntaxat jussionis *Heraclii* ad *Arcadium* Cypri episcopum adversus Paulum Severianum; eaque Epistola data fuerit anno sexcentesimo vicesimo sexto, ut ibidem demonstravi, aliquot scilicet annos ante congressum *Athanasii* cum *Heraclio*. Ex quo evidens est, Theophanem *Paulum Severianum* cum *Athanasio* Jacobita confudisse, et Baronium ab eo deceptum Cyri ad Sergium Epistolam, quam integram recitat triennio tardius consignasse.

8. *Rusticus episc. Cadurcensis nefarie occiditur.* — Quæ *Dagobertus* rex Francorum anno VII regni sui Austrasiani exeunte gesserit, anno superiori retulimus, ostendimusque secundum *Chariberti* ejus fratris Aquitaniæ regis, ut vulgo appellabatur, anno VIII ejusdem Dagoberti inchoatum esse. Ipso vero initio anni VIII, Dagoberti ingens facinus in urbe Cadurcensi in modum peninsulæ a fluvio Lotio cincta, patratum est, ut scribit auctor anonymus, qui Vitam sancti Desiderii episcopi Cadurcenis scripsit, publicatam primo a San-Marthanis in Gallia Christiana, et postea a Labbeo tomo I novæ Biblioth. pag. 699. « Sub iisdem ferme diebus », inquit anonymus cap. 5, « finiente anno septimo regni Dagoberti, et incipiente octavo, Rusticus episcopus cathedræ Cadurcinæ præsidens, septimo autem et eo amplius anno pontificatus sui administrato a perfidis et scelestis incolis interemptus est: ob quod conturbatio magna facta est in Ecclesia, non solum in urbe Cadurca, sed etiam in regis aula; siquidem vehementer ira regis commota terribilia valde promulgavit Decreta; adeo ut alii obtruncati, alii interempti, alii exilio damnati, alii etiam perpetua ob hoc servitute addicti sunt, etc. » Addit anonymus cap. 9, sanctum *Desiderium* ejus fratrem ac successorem sub initium sui Pontificatus Basilicam ædificasse ultra amnis ripam, *eo in loco, quo germanus ejus Rusticus quondam fuerat interemptus*, eamque B. Petro Apostolorum principi dedicasse. Guillelmus vero Crucis in Historia episcoporum Cadurcensium de hac cæde verba faciens, ait: « Hujus cædis ministros lanios fuisse, hodieque a laniis Cadurcensibus, quotannis die D. ipsi Stephano urbis ac sedis patrono sacra (in quam scilicet scelus illud inciderit) cultros lanios aræ primariæ ædis protomartyri dicatæ, ad utrumque latus imponi noverit, totumque diem inibi erectos conspici in patrati olim parricidi monimentum odio posterorum perpetuo confirmandum ».

9. *Et quidem mense Martio hujus anni.* — Verum, ut ad annum rei gestæ veniam, in die cædis, qui nos ad annum ducit, fallit traditio illius civitatis: eo enim modo singulis annis infamia sedi Cadurcensi illata eluitur in die sancti Stephani, non quod eo die crimen commissum fuerit, sed quia ea solemnior, et Ecclesia, utpote sancto Stephano dicata, majori populi concursu frequentatur, sicque injuria majori auctorum sceleris ignominia resarcitur. Incipiebat annus octavus Dagoberti regis, ipso die, quo inauguratus fuerat, qui juxta loquendi modum antiquorum a me parte II, cap. 2, num. 12 et 24 Dissertationis Hypaticæ explicatum, primus appellabatur anni alicujus imperatoris, et ultimus anni, qui illum præcesserat; adeo ut diverso respectu idem dies primus et ultimus nuncuparetur. Quare cum annus VIII Dagoberti a die sancto Stephano sacra initium sumere non possit, illud crimen eo die peractum non fuit. Porro *Dagobertum* anno DCXXII, ipso mense Martio, ad Austrasiæ regnum sublimatum esse, ideoque et eo mense, die, quo is octavum regni Austrasiani annum inchoavit, *Rusticum* interfectum esse certo colligitur ex duobus Actis authenticis ab anonymo citato cap. 7 et seq. relatis. Primum est præceptum regium, quod *episcopis et ducibus cunctoque populo Galliarum finibus constituto* inscribitur, datumque legitur *sub die* VI *idus Aprilis, anno octavo Dagoberti regis*, ut in Codice Moissacensi, ex quo illa Vita descripta, non vero *sub die idus Aprilis*, ut perperam San-Marthani et Labbeus laudati, qui et in ea exaranda alia errata admiserunt, ut observat Mabillonius tom. III Vet. Analect. in Dissert. *De die et anno ordinationis, itemque obitus Desiderii Cadurcensis episcopi.* Secundum est *Indiculus Dagoberti regis ad dominum Sulpitium episcopum*, scilicet Bituricensem, ut *Desiderius* in locum Rustici fratris episcopus subrogetur: « Proinde dum vos arcem metropolitani scimus tenere, præsentes apices cum debito salutationis officio almitati vestræ studuimus destinare, petentes, ut ad eum benedicendum properare debeatis, et litteras ad comprovinciales vestros dirigatis, ut et illi adesse debeant, ut canonice et juxta Apostolicam institutionem sub vestri præsentia in Paschali solemnitate pontificali benedictione debeat confirmari. Illud etiam ante omnia supplicamus, ut nos in sanctis ac Deo placitis orationibus vestris Domino commendetis, et ad explendum hoc negotium nullam moram faciatis». Hic indiculus est sine die, mense ac anno Dagoberti regis; cum tamen antecessisse præceptum necesse est, quia Pascha hoc anno celebratum die decima sexta mensis Aprilis, præceptum vero emissum die octava ejusdem mensis, et intra spatium octo dierum rex voluntatem suam Aquitaniæ primæ metropolitano, hic regiam voluntatem cæteris illius provinciæ, quæ late patet, præsulibus significare, iidemque antistites a suo metropolitano vocati ad Synodum convenire non potuerunt.

10. *S. Desiderius episc. Cadurcensis ordinatur.* — Mense itaque Martio rex accepit nuntium de morte *Rustici*, statimque *Desiderium* thesaurarium suum, ut in præcepto appellatur, fratrem *Rustici* per indiculum Bituricensium antistiti, Aquitaniæ primæ, in qua *Cadurcum* situm est, metropolitano commendavit serius vero postquam rescivit, civium abbatumque Cadurcensium vota hoc exposcere, ut *Desiderium* episcopum haberent, præceptum di-

rexit die octava mensis Aprilis. Is ordo rerum gestarum fuit, et *Desiderius* factus est *episcopus sub anno* VIII *Dagoberti regis, temporibus piissimi Eraclii imperatoris,* inquit anonymus. Quæ Desiderii ordinatio cum nulla mora facta, ut rex jubebat in indiculo, peracta fuerit, ut dubitandum non videtur, manifeste patet *Dagobertum* annum VIII regni sui auspicatum esse ipso mense Martio currentis Christi anni, cum eo ineunte *Rusticus* occisus, et *Desiderius* ejus frater ac successor medio mense Aprili consecratus fuerit, perexiguo inter mortem illam, alteriusque in locum interfecti subrogationem intervallo interjecto; ac ex necessaria sequela *Dagobertum* anno DCXXII mensis Martii, die incerto regem Austrasiæ renuntiatum esse. Quare dies sancto Stephano sacra et dies inaugurationis *Dagoberti* nullo pacto sociari possunt, nec alia ratio iniri, ut tam indiculus, quam præceptum Dagoberti regis cum Fredegarii et anonymi narratione concilientur.

11. *Annus quo ordinatus S. Desiderius hactenus magnis tenebris circumseptus.* — Qui *Dagoberti* regis annum octavum, quo *Desiderius* episcopatum per mensem Aprilem adeptus est, a morte *Clotarii* patris annoque Christi DCXXVIII numerant, explicare non possunt, quomodo *Desiderius* anno octavo Dagoberti, ac festis Paschalibus mense Aprili celebratis consecratus fuerit, ut ostendit Cointius hoc anno num. 5. Verum non minor eidem Cointio, aliisque omnibus, qui annum illum VIII Dagoberti ex ejus regno Austrasiano deducunt, difficultas hactenus observata est, ex qua sese extricare non potuerunt, quia videlicet pro certo posuerunt, pagum Cadurcensem cum aliis Aquitaniæ *Chariberto* regi a Dagoberto fratre post *Clotarii* regis mortem, pacemque inter utrumque fratrem initam, concessum fuisse. Hadrianus Valesius cui tantum debet Historia Dagobertina, in *Defensione Observationis de annis Dagoberti I,* cap. 10 dicit, anonymum, qui Vitam *Desiderii* edidit, auctorem recentem esse, qui de rebus veteribus scripsit, ideoque non magni cum habendum : neque ex eo aliquid certi, sinceri et incorrupti erui posse. In fine enim Vitæ ejusdem sancti hæc leguntur : «Nos vero libenter fatemur, quod nullum Ecclesia pastorem post ejus abscessum similem ei habere potuerit ». Qui dicit plurimos Ecclesiæ Cadurcinæ episcopos post Desiderium fuisse, quorum nemo ejus similis extiterit : satis aperte ostendit, se longissime ab ætate ejus abfuisse, et diu post Desiderium scripsisse, inquit Valesius. At licet negari non possit, anonymum illum scripsisse sancti Desiderii Vitam medio circiter sæculo octavo, aut forte etiam tardius, nihil tamen inde concludi potest adversus annum ordinationis hujus sancti antistitis ; cum ea non tantum ab eo semel et iterum cum anno octavo Dagoberti regis conjungatur : sed etiam ab ipsomet Dagoberto, qui in Epistola sua seu Indicula ad episcopum Bituricensem, diem, qua ea fieri debet, festum nempe Paschatis, et in præcepto a se de eadem ordinatione ad Cadurcenses scripto, *diem sextum idus Aprilis, et annum* VIII *regni sui* diserte memorat. Non igitur anonymus hac in re erroris argui potest, qui nihil in sua narratione dicat, quod ex litteris regiis non comprobetur. Illud itaque Valesii argumentum militat tantum contra Mabillonium, qui tomo III Vet. Analect. in Dissert. *de Anno et die ordinationis, itemque obitus Desiderii episcopi Cadurcensis* existimat, eam Vitam elucubratam esse *ab auctore gravi et æquali.*

12. *Charibertus in pago Cadurcensi nunquam regnavit.* — Idem Mabillonius et Cointius laudatus num. 6 recte viderunt annum VIII Dagoberti regis in ejus præcepto expressum, referendum esse ad annum VIII regni ejus Austrasiani, et *Desiderium* circa festa Paschalia currentis anni consecratum esse ; sed uterque graviter erravit, in eo quod existimavit, *Cadurcenses* modico spatio temporis interjecto post Desiderii ordinationem venisse in potestatem *Chariberti* cum aliis Aquitaniæ populis a Dagoberto ipsi concessis ; ita ut *Charibertus* nonnisi post Pascha præsentis anni Aquitaniæ rex dictus fuerit. Inde enim sequeretur, cum tantum per biennium in Aquitania regnasse ; cum tamen Fredegarius testetur, *Charibertum* tertio regni sui anno demortuum. Verum quidem est ad hanc rationem Cointium anno DCXXX, num. 4, respondere, hunc Fredegarii locum cap. 57 : *Post annum tertium, quod regnare cœpisset, totam Wasconiam suæ ditioni redegit,* sic restituendum : *Post annum cum regnare cœpisset* expuncta scilicet voce, *tertium,* e Fredegarii textu. At Chiffletius in Dissert. *de Annis Dagoberti primi* cap. 1, responsum illud vanum esse ostendit ; cum vulgata editio Duchesnii, et alii omnes Codices Fredegarii vetustissimi vocem illam *tertium* repræsentent : eamdemque lectionem confirmarint sexcentis abhinc annis Benignianus, Besuensis, et Virdunensis chronographi, qui *Fredegarium* sublegunt, ac tantum non describunt. Ex quibus tandem omnibus consequens est, quod si *sanctus Desiderius* festis Paschalibus anni Dagoberti in Austrasia regnantis episcopus Cadurcensis ordinatus est, quod in dubium revocari non posse videtur, *Charibertum* nunquam in ea urbe supremum dominium obtinuisse, et *Dagobertum* in diplomatis regni Austrasiæ urbes respicientibus, uti *Cadurcum* fuit, regni sui Austrasiani annos suurpasse, a cujus etiam initio tam Fredegarius, quam Aimoinus annos quibus in Burgundia et Neustria post patris mortem regnavit semper desumunt. De virtutibus sancti *Desiderii* in morte ejus agetur.

13. *Judæi ad baptismum coacti et legatio ad imp. missa.* — Fredegarius cap. 62, refert, anno VIII Dagoberti regis legatos, quos is ad *Heraclium* imp. miserat, reversos esse nuntiantes se pacem cum eodem imperatore firmasse, ut anno DCXXVIII, num. 6 cum Baronio diximus. Tum cap. 65 testatur, eodem *Dagoberti* anno hunc regem omnes regni sui *Judæos* ad Baptismum suscipiendum

compulisse, quod an. DCXIV cum Baronio jam diximus.

14. *Heraclius episc. Constantinop. Jurisdictionem auget.* — Justellus tom. II Veteris Juris Canonici pag. 1361, Novellam Heraclii Augusti refert, cujus hæc suscriptio, *Dat.* XII *kalend. April. imp. Heraclii piissimi an.* XIX, *et Heraclii novi Constant. anno* XVII, ideoque currenti Christi anno emissam. Inscripta est ea *Sergio* episcopo Constantinopolitano, qua sancit imperator, ut qui recensentur inter clericos urbis Augustæ, quique solitariam in ea vitam amplexi sunt, ac qui peregre veniunt in eam præsides, clerici, atque monachi civitatum, quarum diœceses sedi Constantinopolitanæ subjacent; cum civiliter conveniuntur, apud *Sergium*, et ad hoc ab illo deputatos causas dicant : et si appellatio sequatur, ad eum recurrent, prohibetque iis, qui eos sibi putant obnoxios, ad civile vel militare tribunal ipsos trahere. Si vero quidam alterius diœcesis sanctissimi præsides, clerici, aut vitæ solitariæ sectatores ad urbem Augustam profecti, a quovis civiliter conveniantur : decernit, ut hi quoque, *siquidem ita velint*, apud solum episcopum Constantinop. consimili modo respondeant, nec amplius apud præfectos Orientalibus prætoriis inviti causas suas agant.

HONORII I ANNUS 5. — CHRISTI 630.

1. *Mahometis obitus, de cujus sectæ origine et progressu multa.* — Annus sequitur Redemptoris sexcentesimus atque trigesimus, Indictione tertia, quo defunctus ponitur in Annalibus pseudopropheta Mahomedus, sive Mahometes, sive Mahometus, vel Mahomat, a quo improba secta Mahometanorum oborta est. Monstrum tantum peperit, et enutrivit Oriens, cujus deformitati monstra cedere necesse sit omnia, que sive Danieli, sive Joanni Evangelistæ divinitus demonstrata feruntur ad aliquod grande malum significandum. Præcursorem quidem antichristi hunc omnium scelestissimum extitisse, Joannes Damascenus [1] existimavit. Unde autem ei obvenerit ut propheta a suis creditus sit, citati Annales ita declarant [2] : « Apud Homeritas hunc, sive in Arabia Felice, Hali parente Ismaelita genitum, camelariamque exercuisse artem, pauperemque hominem suam operam mercede locasse tradunt; inhæsisseque servitio cuidam potenti viduæ, quæ nomine Tadiga (Καδιγὰ, vel Ταδιγὰ) dicta erat ejusque pascendos suscepisse camelos : et cum vafer esset ingenio, insinuans se dominæ gratiæ, effecit ut camdem conjungeret sibi uxorem. Profectus vero in Palæstinam, ibi versatus cum Judæis et Christianis ab eisdem aliquid est conatus addiscere : mentemque vanam prurigo cum exagitaret honoris, ex occasione bene accepta nundinationem quamdam exercuit, ex qua nomen fuit prophetæ adeptus.

2. « Cum enim et a dæmone exagitaretur, et comitiali morbo laboraret; uxorem suam, quæ gravem ex eo capiebat dolorem, quod nobilis ipsa egeno homini et vexationibus obnoxio nupsisset, ita demulsit, quod diceret, ad conspectum Angeli Gabrielis sibi apparentis concidere. Erat amicus ei mulieri monachus quidam, qui ob falsam fidem ibi relegatus vivebat. Huic mulier totam rem aperit, Angeli etiam nomine propalato. Is autem monachus uti opinionem eam prorsus in animo mulieri confirmaret, verum Mahomedum prophetam dicere ait; cum enim Angelum ad quemvis vatem mitti. Mulier verbis impostoris illius monachi fidem habens, aliis suis gentilibus mulieribus fabulam enarravit, ab iis porro ad viros alios ea dimanavit. Ubi vero semel innotuisse scisset et creditum se esse Prophetam; sibi ipsi per imaginem quædam effinxit, eademque ut divinitus accepta curioso atque simplici populo facile persuasit; ac volumen vanis figmentis plenum conscripsit, quod e cælo sursum acceptum effinxit, suisque tradidit sectatoribus observandum : sicque factum est, ut ita error vane conceptus, non miraculorum virtute, sed vi armorum magis magisque apud posteros atque etiam exteros invalesceret ».

3. Quod autem ad seductorem monachum spe-

[1] Damasc. de hæres. in fin. — [2] Theoph. et Cedr. hoc an. Heracl. imp.

etat : ex fragmento historico Anastasii bibliothecarii, ubi de monacho isto agit, quisnam ille fuerit, declaratur his verbis : «Cum testimonium ei», Mahometis scilicet, « daret quidam pseudomonachus Arianus, qui ob malam fidem Constantinopoli e monasterio Callistrati exterminatus erat cum turpitudine sub imperio Heraclii ; iste scelestus nebulo seduxit istam et reliquas mulieres hujusmodi verbis : Venit, inquit, ille a visione quadam Angeli, qui dicitur Gabriel, et non ferens id spectaculum, concidit ». Et paulo post : « Cum diebus illis imperator Heraclius cum victoria a Persarum bello reverteretur, et per Æthribum transiturus esset ; obviam ei ivit ille Deo exosus Mahomet, ferens ei victoriales laudes, sicut ipsum docuerat scelestus ille pseudomonachus, petitaque ab eo terra, quæ pecoribus suis alendis sufficeret, petitionis compos factus est ». Hæc ibi.

4. Sed quomodo error acceperit augmentum, iidem qui supra Annales declarant, nimirum quod primum ad eum accurrerunt Judæi existimantes ipsum esse quem exspectarent Messiam ; decemque ex eis ipsum sectabantur, quod eum circumcisionem amplecti scivissent ; verum cum eumdem immunda comedere cognovissent, nempe cameli carnem, e sententia recessere ; sed non cessarunt commovere eum in Christianos. Excogitavit autem ad sectam propagandam versutus nebulo illecebras ex voluptatibus carnalibus comparatas, feminarum multitudinem suis concedens in hac vita, et in futura iisdem consitum paradisum, in quo ipsis omnia ad cibum et potum laute abundeque suppeterent, et ad coitum pariter adfore pulcherrimarum multitudinem feminarum ; his vero potissimum potituros fore, qui vel hostem occiderent, vel occiderentur ab hostibus : ista satis astute proponens, quo suos in bello fortes efficeret.

5. Ut igitur populos omnes alliceret, ex cunctis ferme aliqua miscuit, nempe ex Judæis circumcisionem, Dei unius cultum, abstinentiam a carne suilla ; ex Christianis Christi nomen, ita tamen, ut eum sicuti Ariani, sive Nestoriani, coleret. Rursum vero ut omnes fæces ejectas ad sectam alliceret ac sibi conjungeret, ex Manichæis etiam de Christo illud accepit, ut nequaquam Cruci affixum Christum diceret, sed umbram Christi, Crucem penitus abominatus. De eodem Christo insuper blasphemus ista confixit, quæ his verbis recitat Damascenus ; ait enim : « Christum autem dicit Verbum esse Dei et ejus Filium, sed creatum atque servum, eumque fatetur ex Maria sine semine generatum. Ait enim, Verbum ac Spiritum Dei, cum in Mariam introisset, genuisse filium qui Dei Propheta et servus est. Judæos autem contra legem eum in Crucem agere voluisse, et cum eum tenuissent, ejus quidem umbram egisse in Crucem, Christum autem nec in Crucem actum fuisse, nec mortuum ; Deum enim ad se transtulisse in cælum, quod ei esset carissimus. Hoc etiam commemorat, Christum, cum in cælum pervenisset, a Deo interrogatum fuisse, an Dei filium se esse dixisset ? Eumque facit hoc modo respondentem : In me, Domine, sis placato animo : scis hanc meam orationem non fuisse, meque tuam non fastidire servitutem. Homines sunt isti, qui arguerunt contra leges hoc me dixisse, falsoque me circumvenerunt crimine, et vehementer errarunt. Tum Deum hæc vult ei respondisse : Scio hanc tuam non fuisse orationem. Aliaque multa monstri similia in eo narrat commentario, quæ ridicula sunt ». Hæc Damascenus, qui paucis (nec enim multis indigent) quæ ab impostore tanto sunt dicta, confutat.

6. Ad hæc præterea alias circulator adjecit ineptias, nempe sibi ut veritatis cultori fideli tradendas claves paradisi in die judicii. Fatum insuper asseruit, et sive ad bonum sive ad malum homines destinari. Cultum præterea astri, quod Cubar dicunt, nempe Luciferi, sive lunæ, commiscuisse tradunt, ne Gentilitiæ superstitionis secta exsors existeret. Hanc autem de cultu Luciferi fuisse Sarracenorum antiquam superstitionem, testatur S. Hieronymus in Hilarione. Ista itaque et alia pudenda confarciens, ad omnium conservationem vafrum illud excogitavit : quod enim satis intelligeret, cuncta quæ miscuisset, perfacile solvenda atque destruenda fore, si ad exactæ disquisitionis revocarentur examen ; de traditis a se institutis vetuit disputari. Sicque miseros quos decipiebat, conjecit in foveam, eosdemque ne inde emergerent, excæcavit. Quid plura? de eodem impostore centum et tredecim fabellas ex Evodio monacho Euthymius in sua Panoplia recenset, quas singulas tibi relinquimus consulendas. His igitur commentis et imposturis circulator iste nefandus paulatim conciliavit sibi Arabum regnum, in quo ubi exegisset annos novem, defunctus est. De cujus sepulcro et peregrinatione ad illud assidua Laonicus agit pluribus, ubi de ritibus cultuque superstitionis hujus scribit in hæc verba [1] :

7. « Defunctus est, inquit, in loco quodam, cui nomen est Mecha. Milites regionisque incolæ exsequias duxerunt, et graviter eum luxere. Quotannis in ejus honorem sacra faciunt Arabes : heroa etenim quemdam eum esse putant, eumdemque virum sanctum a Deo ordinatum, ut ipsis leges ferret ; quem in dandis legibus non tyrannum, sed virum quemdam æquitatis vel in primis amantem judicarunt ». Et paulo post, cum agit de Homure ejus discipulo et successore : « Sepulcrum quoque in honorem Mahometis adornans, ibi manebat. Sacra quoque magna quotannis in honorem ejus fieri procuravit. Persuasit aliis plurimis, ut Mahometem adorent. Eos quoque justos fieri asserebat, qui ipsius sepulcrum inviserent. Etiam hodie non pauci ex Asia, Libya, Europaque Mahometis sepulchum adeunt, putantes se hinc maximam colligere religionem, et probiores fieri. Quidam ex ipsis istam peregrinationem ingrediuntur, quidam argentum numerant iis qui pro ipsis peregrinationem susci-

[1] Laonic. c. 3. de rebus Turcicis.

piunt. Via autem quæ ad sepulcrum ducit, est asperrima et difficillima. Eundum est enim per arenam non citra camelorum alimenta portantium opem : nec etiam aqua, qua utantur, ad manum prompta est sufficiens omnino. In hunc igitur modum necessaria præparantes, camelos conscendunt, utentes signis quæ viam demonstrent, magnetis demonstrationibus. Colligentes igitur ab Septentrionali plaga, qua orbis parte eundum sit, eo viam conjectantes pergunt. Ubi autem accesserint loca ubi aquarum scaturigines sunt, aquantes inde abeunt, transitaque arena intra quadraginta dies ad Mahometis corpus perveniunt. Sepulcrum ejus compertum habeo exstructum esse ex lapidibus pretiosissimis, et sublime pendere in medio templi ». Hæc Laonicus.

8. Porro omnes mirari non desinunt, cum nulla unquam secta fuerit alia quæ plures sordes in unum collegerit, et quæ minus firmitate subsistat, quam hæc, quæ ab omnibus qui de ea egerunt, sive veteres, sive recentiores, risu sibilisque insectanda proponitur potius, quam confutatione digna fuerit existimata; tamen ad mille jam annos hactenus majoribus in dies augmentis sit propagata, non miraculis quidem vel virtutibus, sed armorum potentia duntaxat et voluptatum illecebris, id quidem Deo occulto judicio permittente. Cæterum camdem sectam semper tum a Latinis, tum Græcis, pluribus confutatam invenies, miraculisque plurimis (de quibus inferius suis locis agendum) erroris esse convictam ; cum Deus per miracula fidem certam faciens, suos in errorem duci non siverit, sed mille signis voluerit, singulis plane sæculis, falsitatem ejus aperta luce monstrari.

Successisse Mahometi Eububezer, citati ante Annales tradunt, tenuisseque principatum annos tres, usque scilicet ad vicesimum quartum annum imperatoris Heraclii. Ne quid autem nos antiquitatis subtraxisse videamur, hic ad postremum addimus, quæ de origine et obitu ejusdem pseudoprophetæ a sancto Eulogio martyre, qui sequenti sæculo claruit, in suo Apologetico narrantur ex Codice Legerensis cœnobii accepta; quæ tamen in iis quæ ad annorum numerum pertinent, esse depravata noscuntur. Reddamus hic singula totidem verbis, quæ sic se habent : « Cum essem olim in Pampilonensi oppido positus, et apud Legerense cœnobium commorarer; cunctaque volumina, quæ ibi erant, gratia dignoscendi incomperta revolverem : subito in quadam parte cujusdam opusculi hanc de nefando vate historiolam absque auctoris nomine reperi :

9. « Exortus est namque Mahomat hæresiarches tempore Heraclii imperatoris, anno imperii ejus septimo, currente Æra 556 (654). In hoc tempore Isidorus Hispalensis episcopus in Catholico dogmate claruit, et Sisebutus Toleto regale culmen obtinuit. Ecclesia beati Euphrasii apud Iliturgi urbem super tumulum ejus ædificatur. Toleto quoque beatæ Leocadiæ aula miro opere, jubente prædicto principe, culmine alto extenditur. Obtinuitque prædictus Mahomat nefandus propheta principatum annis decem ; quibus expletis, mortuus est, et sepultus in inferno. Exordia vero ejus fuerunt talia. Cum esset pupillus, factus est cujusdam viduæ subditus. Cumque in negotiis cupidus fœnerator discurreret, cœpit Christianorum conventiculis assidue interesse ; et ut erat astutior, tenebræ filius cœpit nonnullas collationes Christianorum memoriæ commendare, et inter suos brutos Arabes cunctis sapientior esse. Libidinis vero suæ succensus fomite, cum patrona sua jure Barbarico in ira congressus est. Moxque erroris spiritus in speciem vulturis ei apparens, os aureum sibi ostendens, angelum Gabrielem esse se dixit, et ut propheta appareret, impetravit.

« Cumque repletus esset tumore superbiæ, cœpit inaudita brutis animalibus prædicare, et quasi ratione quadam, ut ab idolorum cultu recederent, et Deum incorporeum in cælis adorarent, insinuavit. Arma sibi credentibus assumere jubet, et quasi novo fidei zelo, ut adversarios gladio trucidarent, instituit. Occulto quoque Deus judicio (qui olim per Prophetam dixerat [1] : Ecce ego suscitabo super vos Chaldæos, gentem amaram et velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua : cujus equi velociores lupis vespertinis, et facies eorum ut ventus urens, ad arguendos fideles, et terram in solitudinem redigendam) nocere eos permisit. Primum namque fratrem imperatoris, qui illius terræ ditionem tenebat, interimunt, et ovantes de triumpho victoriæ, gloriosi effecti, apud Damascum Syriæ urbem regni principium fundaverunt. Psalmos denique idem pseudopropheta in ore insensibilium animalium composuit, vitulæ scilicet rubræ memoriam faciens. Araneæ quoque muscipulæ ad capiendas muscas historiam texuit. Upupæ præterea et ranæ cantus quosdam composuit : ut fœtor unius ex ejus ore eructaret, garrulitas vero alterius in ejus labiis non desineret.

10. « Alios quoque ad condimentum sui erroris in honorem Joseph, Zachariæ, sive etiam Genitricis Domini Mariæ stylo suo digessit. Cumque in tanto vaticinii sui errore duraret, uxorem vicini sui nomine Zeid concupivit, et suæ libidini subjugavit. Quod scelus maritus ejus sentiens, exhorruit, eamque prophetæ suo, cui contradicere non valebat, permisit. Ille vero quasi ex voce Dominica in lege sua illud annotavit, dicens : Cumque mulier illa displicuisset in oculis Zeid, et eam repudiasset, sociavimus eam prophetæ nostro in conjugium : quod cæteris in exemplum, et posteris fidelibus id agere cupientibus, non sit in peccatum. Post cujus tanti sceleris factum mors animæ et corporis illius simul appropinquavit. At ille interitum sibimet imminere præsentiens, quia propria virtute se resurrecturum nullo modo sciebat, per angelum Gabrielem, qui ei in specie vulturis apparere, ut ipse aiebat, solitus erat, resuscitaturum se tertia die prædixit.

[1] Habac. I

11. « Cumque animam inferis tradidisset, solliciti de miraculo, quod eis pollicitus fuerat, ardua vigilia cadaver ejus custodire jusserunt. Quem cum tertia die fœtentem vidissent, et resurgentem nullo modo cernerent; angelos ideo non adesse dixerunt, quia præsentia suorum terrerentur. Invento igitur salubri (ut putabant) consilio, privatum custodia cadaver ejus reliquerunt: statimque vice angelica ad ejus fœtorem canes ingressi, latus ejus devoraverunt. Quod reperientes factum, residuum cadaveris ejus humo dederunt; et ob ejus vindicandam injuriam, annis singulis canes occidere decreverunt; ut merito cum eo habeant illi participium, qui pro eo dignum meruerunt subire martyrium. Digne ei quidem accidit, ut canum ventres tantus ac talis propheta repleret, qui non solum suam, sed multorum animas inferis tradidisset. Multa quidem et alia scelera operatus est, quæ non sunt scripta in libro hoc: hoc tantum scriptum est, ut legentes, quantus hic fuerit, agnoscant ». Ad honestandum autem tale portentum, a successore mirificum constat erectum illi esse sepulcrum de quo superius dictum est.

Porro hæc et alia plura in detestationem sectæ nefandæ publicis scriptis ab eodem auctore vulgata in oculis ipsorum Sarracenorum tunc grassantium in Hispanias liquet: ut plane non contemnenda ea sint scripta, quæ in opprobrium ipsorum Sarracenorum de tali impostore veluti propheta gloriantium coram ipsis objecta fuere. Sunt et alii, qui pseudoprophetæ hujus cunabula, progressus, obitum, leges, atque alia prosecuti, de his volumina confecerunt, quæ tu consulas. Hæc ad Annalium institutum satis sunto: abstinuimus enim libentius, quod multa fabulosa in eis posita invenerimus.

12. At dum hoc monstrum coalescere incipit in Oriente, armorumque potentia quod non posset veritate, auctoritatem sibi conciliare satagit, dormitat, stertitque bonus Heraclius: imo depositis armis nulla de tuendis jam partis cura sollicitus, nec timore perculsus de perdendis quæ Romani essent imperii; vigilansque cum Monothelitis, omne consilium agitat, simulque potentiam omnem adhibet, ut dogma stabiliat. Vafrum diabolus excogitavit inventum, ut his tricis teneret Heraclium occupatum eo tempore, quo ipse adeo grande malum, quo majus nunquam fuisset in orbem illatum machinari cœperat in Oriente; faceretque Ecclesiastico bello occupatum Heraclium detineri, quo tempore ipse in Christianam religionem et in ipsum Romanum imperium insuperabile prœlium præpararet: adeo ut minime a scopo veritatis aberret, qui dixerit, nullum Romanorum imperatorum majora damna quam Heraclium in Christianam Rempublicam invexisse, dum ad exstinguendam facem diaboli non accurrit, sed alteri incendio fomenta interim parat. At de his satis.

13. *Cyrus episcopus Alexandrinus.* — Hoc eodem anno, ubi Georgius episcopus Alexandrinus sedisset annos decem, moritur, atque in locum ipsius subrogatus est Cyrus ex Lazorum antistite, id operante Heraclio imperatore, qui eo utebatur familiarissime. Hic quidem sub Catholico nomine quasi prædicator Chalcedonensis Concilii, ac veluti assertor et professor Epistolæ sancti Leonis papæ, dum conciliatorem et sequestrem agit pro revocandis hæreticis ad Ecclesiam Catholicam; novis excogitatis artibus, Catholicos quos invenit, in hæresim nescientes induxit. Quomodo autem id acciderit, suo loco dicturi sumus.

14. *Primogenius creatus ab Honorio Gradensis patriarcha, cui civitati favent Summi Pontifices cum Venetis contra Longobardos.* — Hoc pariter anno Honorius papa, dejecto Fortunato hæretico Gradensi patriarcha, subrogavit in locum ejus Primogenium. De his extant ipsius Honorii papæ litteræ his verbis conscriptæ [1]:

« Honorius Episcopus, servus servorum Dei, dilectissimis fratribus universis episcopis per Venetiam et Istriam constitutis.

« Suademus, et decretales apices fraternitati vestræ dirigimus, per quos expetimus ut loco Judæ alius vitæ probabilis ad regendum gregem Dominicum promoveatur. Et non immerito is qui dejectus est, et Judæ actibus comparatur et moribus. Nam quod ille in capite, hoc iste videtur exercuisse in corpore. Primogenium itaque subdiaconum et regionarium nostræ Sedis Gradensi Ecclesiæ episcopali ordine cum pallii benedictione direximus consecrandum. Oportebit ergo fraternitatem vestram juxta legem Ecclesiasticam cuncta disponere, capitique vestro sinceram obedientiam exhibere. Nos enim dirigentes homines nostros ad excellentissimum Longobardorum regem, injunximus, ut eumdem Fortunatum, uti relicta ab eo Republica, ad gentesque prolapsum, et abnegata concordiæ unitate Deo rebellem et perfidum, necnon res quascumque secum aufugiens abstulisse monstratur, expetat, et repetere non moretur: ut et hi a quibus repetuntur, a partibus Christianissimæ Reipublicæ parem justitiam consequantur ». Hæc Honorius qui dignissimo titulo et merito quidem Venetam Rempublicam Christianissimam nominat: utpote quæ, relictis schismaticis Romanæ Ecclesiæ adhæsisset: et ne implicaretur eorumdem schismaticorum laqueis, a Romana Ecclesia petere soleret episcopum: quo amplissimo titulo gloriosa, potensque longe lateque terra marique dominium feliciter propagavit.

15. Ne quid autem minus haberet Gradensis Ecclesia ab Aquileiensi, ipsi Romani Pontifices eamdem Ecclesiam pallii insignibus et patriarchæ nomine illustrarunt: nam (ut superius dictum est) ipse etiam Gradensis episcopus patriarcha invenitur sæpius nominatus. Unde et factum est ut immortalis inter utrumque creverit æmulatio, et excitatæ perennes discordiæ fuerint, perpetuaque odia coaluerint, quæ nutrita sunt opera sæcularium prin-

[1] Ex Chron. manuscr. Andr. Danduli Ducis Venet.

cipum, studentibus Longobardis patriarchæ Aquileiensi (qui et securitatis causa Forum Julii sedem transtulit, ob idque et Forojuliensis patriarcha est appellatus) favente vero Gradensi patriarchæ Ravennate exarcho post Romanum Pontificem. Porro sicut exarchus nunquam destitit ipsam Aquileiam infestare, ita Longobardi Grados, sive Gradus : nam audi quæ dicat Paulus[1] de duce Forojuliensi, Lupo nomine : « Hic Lupus in Grados insula, quæ non longe ab Aquileia est, cum equestri exercitu, per stratam, quæ antiquitus per mare facta fuerat, introivit ; et deprædata ipsa civitate, Aquileiensis Ecclesiæ thesauros exinde auferens deportavit. » Hæc ipse, qui et superius tradit[2], a Paulo (quem alii Paulinum dicunt) Aquileiensi patriarcha translatos fuisse Ecclesiæ Aquileiensis thesauros ad Grados, dum fugeret Longobardos in Italiam irruentes.

16. Accidit præterea, ut inter Longobardos et Venetos implacabile diu viguerit bellum, quemadmodum inter utramque Ecclesiam Aquileiensem et Gradensem immortales extiterunt contentiones ; quæ licet sæpe fuerint sedatæ a Romanis Pontificibus rursus pullularunt. Verum pro Ecclesia Gradensi semper insurrexisse ipsos Rom. Pont. litteræ Gregorii II et Gregorii III Roman. Pontificum docent ; ex quibus apparet eos ab invadentibus Aquileiensibus patriarchis nitentibus viribus Longobardorum semper tutatos esse. Sic videre est Gradensem Ecclesiam Romanorum Pontificum auctoritate erectam, firmatam, stabilitam, atque defensam, Venetorumque Rempublicam Gradensis Ecclesiæ occasione a Romana Ecclesia hausisse plurimum adjumenti : cujus rei ipsa optime conscia, ad nutum Romani Pontificis parata semper fuit in Longobardos insurgere. Docent id litteræ Gregorii secundi Romani Pontificis ad Ursum Venetiarum ducem, cum ei præcipit inhærere exarcho ad expellendos Longobardos, cum occupavere Ravennam : quod et feliciter gestum est. Sed de his omnibus fusius inferius suis locis dicendum erit. Hæc modo occasione litterarum Honorii, quibus Venetorum Rempublicam Christianissimam nominavit : ut videas, quo firmiter posito fundamento, tam nobilis structura creverit.

[1] Paul. diac. l. v. c. 7. et nov. edit. c. 17. — [2] Ibid. l. III. c. 8. vet. edit. et nov. c. 10.

17. *De S. Vincentio abbate et martyre in Hispania.* — Hoc eodem anno passus legitur apud Legionem in Hispania sanctus Vincentius abbas, quod a perfidis Arianis tentus, nollet ipsis ipsorumque hæresi consentire : sic igitur pacis Ecclesiæ tempore magna Dei gratia, adeptus est coronam martyrii. Cujus Epitaphium ut hactenus lapidi incisum legitur, hic tibi in martyris memoriam describendum putavimus, ut se habet antiquitus suis erroribus scriptum :

Hoc tened ornatum venerandum corpus Vincentii abbatis.
Sed sua sacra tened anima cæleste sacerdos,
Regnum mutasti in melius cum gaudia vitæ :
Martyris exempla signant quod membra sacrata.
Demonstrante Deo vatis hic reperit index.
Quater decies quinos et duos vixerat annos,
Ministerium Christi mente sincera minister,
Raptus æthereas subito sic venit ad auras,
Sic simul officium finis vitamque removit.
Spiritus adveniens Domini quo tempore sanctus,
In regionem jam deduxit animamque locavit.
Omnibus his mos est de flammis quærere flammas.

Obiit in præceptis Dei quinto idus Martii, Æra DCLXVIII.

Verum etsi obscura sit dictio Epitaphii, clara tamen est memoria martyris, qua ponitur inter martyres in tabulis Ecclesiasticis in universa Ecclesia Catholica annis singulis repetenda tertio idus Septembris, fortasse quod ea die corpus ejus inventum vel translatum fuerit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6123. — Anno Æræ Hispan. 668. — Anno Hegiræ 9 inchoato die 20 April. fer. 6. — Jesu Christi 630. — Honorii I papæ 6. — Heraclii imp. 21.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XX *post consulatum Heraclii Aug.* XIX, et *anno imperii Heraclii junioris Constantini* XVIII.

2. *Obitus Mahometis.* — A num. 1 ad 13. *Mahometes* pseudopropheta, postquam sectam suam bello ac armis propagavit, mortuus est anno Hegiræ undecimo, die duodecima Rabii prioris, die lunæ, ideoque anno Christi sexcentesimo trigesimo secundo, die decima septima mensis Junii, in quem eo anno feria secunda incidit. Hæc ex Elmacino in

Historia Saracenica, qui addit, præfuisse suæ genti annis solaribus novem et undecim mensibus, uno die excepto. Post ejus mortem de successore dissensio fuit. Eodem tamen die, quo Mahometes obiit, electus est *Abubacharus*, seu *Abubacrus* ejus aut gener, aut cognatus. Ante Mahumetismum Arabibus non una eademque omnibus religio erat, sed quidam illorum Mosaicam, alii vero Christianam legem profitebantur, et reliqui varias in sectas scindebantur, variisque cultibus ac ceremoniis erant addicti. De posterioribus legendus Abrahamus Ecchellensis in supplemento Historiæ Orientalis c. 6.

3. *Moritur Georgius episc. Alexandrinus.* — Ad num. 13. *Georgius* Alexandrinus patriarcha obiit hoc anno, ut recte Baronius habet, et *Cyrus* e Phaside in sedem Alexandrinam translatus est. Scripsit Georgius, qui monachus fuit, ac successor sancti Joannis Eleemosynarii, *Vitam sancti Joannis Chrysostomi*, ex qua Photius in Bibliotheca cap. 96 excerpta quædam dedit, et de auctore judicium suum tulit. Habetur ea græce inter varia ad sanctum Chrysostomum spectantia in editione græca operum illius, procurata opera Henrici Savillii. Uno aut altero anno post ejus mortem sedem Alexandrinam Monothelitæ occuparunt : *Cyrus* enim paulo postquam eam adeptus est, unionem fecit cum Theodosianis Acephalis ; quorum in ea urbe ingens numerus erat. Sanctus *Tarasius* patriarcha Constantinopolitanus in Actione II septimæ Synodi generalis de hæresi Monothelitarum loquens ait, cum sexta Synodus generalis Sergium, Pyrrhum, Paulum, et Petrum Monothelismi antesignanos damnavit, *ad quinquaginta annos tunc* hæresim durasse. Habita sexta Synodus anno DCLXXXI, a quo quinquaginta anni et quidem utrinque incompleti ad annum DCXXXII intercurrunt. Quare ex Tarasii sententia *Cyrus* hoc ultimo anno Monothelismo originem dedit. Secundo, in secretario primo Concilii Lateranensis anno DCXLIX celebrati legitur : « Et Cyrus quidem ante hos decem et octo annos unam operationem in Christo in eadem Alexandriæ urbe definiens, divinitatis ejus et humanitatis, etc. » Si ab anno DCXLIX annos octodecim retrogrado ordine numeres, pervenies ad annum Christi DCXXXI aut DCXXXII, quem ultimum annum in eo secretario intelligendum demonstrat locus citatus Tarasii. Georgio Cyri decessori Nicephorus in Chronico annos tantum decem, in aliquibus editionibus an. XI tribuit ; sed ex anno S. Joannis emortuali liquet, eum diutius Ecclesiam Alexandrinam rexisse, et accurate in tabulis Theophani insertis *Cyro* annos XIV assignatos esse.

4. *S. Vincentius et socii sæculo præcedenti martyrium passi sunt.* — Ad num. 16. Cum *sanctus Vincentius* abbas monasterii sancti Claudii in urbe Legionensi ac in Hispaniæ regno, et sanctus *Ramirus* sub eo prior ejusdem monasterii Catholicam fidem noluissent deserere, et Arianorum hæresibus adhærere, *Reciliani* Suevorum regis hæresi Ariana infecti jussu, cum duodecim monachis occisi sunt, sed non hoc anno, ut colligit Baronius ex sancti Vincentii Epitaphio a se relato in quo dicitur : « Obiit in præceptis Dei V idus Martii, Æra DCLXVIII », id est, currenti anno. Nam martyrium hoc contigit intra annum circiter CDLXX et annum DLVIII, quo intervallo reges Ariani Suevis imperarunt. Post Baronii mortem prodiit Vita sancti Vincentii abbatis ex Ms. Legionensi, scripta ab auctore anonymo et edita ab Antonio Yepes, quæ extat apud Bollandum ad diem XI Martii, quo memoria sancti Vincentii et sociorum recolitur. Ambrosius Morales lib. 12 Chronici generalis Hispaniarum, ubi laudatum Epitaphium producit, asserit exaratum fuisse ante trecentos annos, quam ipse Chronicon suum vulgaret. Illud vero Morales anno MDLXXII publicavit. Quare recte scribit Yepes, Epitaphium illud plane rejiciendum esse, utpote per ignaviam, aut per ignorantiam auctoris quingentis aut pluribus post martyrium sancti Vincentii annis lapidi insculptum. Idem scriptor martyrium istud refert ad annum DLIV. Bollandus circa annum DLV illud consummatum affirmat, suspicaturque pro Æra DCLXVIII substituendam esse Æram DLXXXIII. Verum ex Epitaphio a viro imperito posito nihil certi colligi potest. *Hermenericum* et *Ricilianum* ejus filium fuisse duos ultimos reges Suevorum Arianos auctor anonymus præfatæ Vitæ diserte asserit. Quare cum *Theodemirus* Suevorum rex fidem Catholicam amplexus fuerit anno regni sui tertio, paucos ante annos *Ricilianus* ejus decessor in Vincentium et socios sævierat.

5. *Nascitur Sigebertus Dagoberti filius.* — Fredegarius cap. 59 ait : « Anno VIII regni Dagoberti, cum Auster regio cultu circuiret, quamdam puellam nomine Ragnetrudem, stratui suo adscivit : de qua eo anno habuit filium nomine Sigobertum ». Idem habet Aimoinus lib. 4, cap. 20. Quare cum annus Dagoberti VIII mense Martio superioris Christi anni exorsus fuerit, *Sigiberti* seu Sigoberti nativitas mense circiter Januario currentis anni consignanda, non vero cum Baronio anno DCXXXIX, ubi de num. 8 et seqq. Sigebertus in Vita hujus sancti regis, et Hugbaldus Elnonensis monachus Ragnetrudem Sigiberti matrem, Dagoberto uxorem fuisse connubio junctam scribunt. Fredegarius vero cap. 60 scribit de Dagoberto : « Tres habebat maxime ad instar reginas, et plurimas concubinas. Reginæ vero hæ fuerunt, Nanthildis, Vulfgundis, et Berchildis. Nomina concubinarum, eo quod plures fuissent, piguit huic Chronicæ inseri ». Nonnulla enim adhuc veteres illi Franci ex ethnicorum moribus retinuerant. *Clotarius* primus duas simul sorores, Ingundem et Aregundem uxores duxit, ut narrat Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 3. Mitto alia polygamiæ exempla passim obvia in veterum principum Francorum Historia, ex qua et discimus, *concubinæ* et uxoris nomen promiscue tunc usurpatum fuisse. *Ragnetrudem* inter concubinas a Fredegario numeratam existimo, quia *Dagobertus* cum regii cultus honore eam sibi uxorem non

junxerat, licet id tradat Sigebertus in Vita sancti Sigiberti. Licentia quidem illa erat contra præcepta religionis Christianæ, sed tunc vix cohiberi poterat.

6. *Baptizatur.* — Addit Fredegarius cap. 61 de Pippino majore-domus Dagoberti loquens : « Ipse eo anno cum Sigoberto filio Dagoberti ad Haribertum regem accessit ». Tum cap. 62 : « Charibertus Aurelianis veniens Sigobertum de sancto lavacro excepit ». Baudemundus tamen discipulus sancti Amandi, qui ejus Vitam ante hujus sæculi finem scripsit, cap. 4 ait : « Dudum ipse pontifex, dum pro capitalibus criminibus, quod nullus ex sacerdotibus facere ausus est, ipsum redargueret regem (scilicet Dagobertum), jubente eo non absque injuria de regno ejus fuerat expulsus ». Tunc subjicit, *Amandum* a rege revocatum esse, et ad illum pervenisse, dum moraretur *in villa, cui vocabulum Clypiaco est*, sita in agro Parisino, atque ab eo *Dagobertum* petiisse, ut filium suum sacro baptismate dignaretur abluere : quod cum tandem facturum se esse promisisset, Dagobertus « statim ipsum puerum afferri præcepit, qui fatebatur non plus a nativitate habere, quam dies circiter quadraginta ». Regenerans itaque puerum « sacro baptismate, regem atque omnem ejus exercitum tunc S. Amandus magno replevit gaudio ». Quæ Baudemundi verba explicatus faciles non habent; cum nonnisi post *Brunulfi* cædem, et post divortium principis cum uxore *Gomatrude*, hoc est, ante annum quam Sigebertus baptizaretur, in exilium agi non potuerit *Amandus*. Nihil enim antea Dagobertus admiserat, cur a quoquam jure argueretur. Præterea si vera est Baudemundi narratio, non in urbe Aurelianensi, sed in villa regia Clypiaco, non absente, sed præsente Dagoberto baptizatus est *Sigibertus*. Verum *dudum*, similiave temporis adverbia magnam latitudinem habent, sæpeque usurpantur ad minus spatium quam sit unius anni, designandum. Ad hæc *Amandus* regem quidem Clypiaci morantem convenit, sed postea Aurelianum venit. Quare auctor Gestorum Dagoberti, Regino, Aimoinus, et Sigebertus in Vita hujus sancti Sigeberti ex duabus istis diversis ejusdem rei relationibus unam faciunt, et memoriæ tradunt, cum *Amandus*, quod rex petebat, facturum se pollicitus esset, *Dagobertum*, Aurelianos ipso præter cæteros comite petiisse, eoque et filium suum afferri jussisse, et *Charibertum* fratrem ejus evocatum venisse. Ibi infantem ab *Amando* baptizatum, a *Chariberto* autem de sacro fonte exceptum esse, prodigiumque illud, quod Baronius loco laudato refert, contigisse. Initium itaque exilii *sancti Amandi* a tempore divortii Dagoberti cum Gomatrude, ipsoque circiter initio anni sexcentesimi vicesimi noni omnino repetendum.

7. *Moritur Charibertus rex Aquitaniæ.* — Post Sigiberti baptismum *Charibertus* rex Aurelia reversus est in suas ditiones, et Wascones, qui jugum Francorum ab aliquot annis excusserant, in suam potestatem redegit. Fredegarius enim cap. 57 dicit id factum a Chariberto *post annum tertium quam regnare cœpisset*, ideoque hoc Christi anno qui tertius ejus regni erat. Tum Fredegarius cap. 67 : « Anno IX Dagoberti, Haribertus rex moritur, relinquens filium parvulum nomine Chilpericum, qui nec post moram defunctus est ». Quare *Dagobertus* monarchiam Francorum iterum obtinuit, vel hoc anno, vel sequentis initio quo annus IX regni ejus Austrasiani adhuc in cursu fuit. Cointius hoc anno num. 4, *Chariberto* annos tantum duos attribuit, quia autumavit eum Aquitaniæ regem dictum non esse, nisi post Pascha anni sexcentesimi vicesimi noni, quo Dagoberti jussu *sanctus Desiderius* Cadurcensis episcopus ordinatus est. Verum supra ostendimus, *Charibertum* nunquam in pago Cadurcensi regnasse, licet id hactenus omnibus persuasum fuerit.

8. *Sisenandus dejecto Suinthila regnum Hispaniæ occupat.* — *Dagobertus* hoc anno Burgundicum exercitum destinavit in Hispaniam, ut *Sisenando* adversus *Suinthilam* regem auxilium petenti patrocinaretur. Fredegarius enim, qui cap. 73 hoc bellum narrat, quique *Suinthilam*, ut in nummis dicitur, *Senzilam* appellat, illud illigat cum anno Dagoberti IX. Porro cum in Hispania divulgatum fuisset exercitum Francorum ad auxilium *Sisenandi* properare, omnis Gothorum exercitus se ditioni Sisenandi subjecit, ideoque *Habundantius* et *Venerandus* Dagoberti duces ex urbe Cæsaraugusta reverterunt ad proprias sedes. Illud præcipue, inquit Mariana lib. 7, c. 4, in *Suinthilæ* moribus vituperabatur, quod pulsis ex Hispania hostibus, et publica pace fundata, vitiis animum contaminavit. Regnavit annos decem, ut idem Mariana, et Vulsa in Chronico habent, annoque tantum sequenti depositus est, ineunte scilicet. Isidorus enim Pacensis episcopus scribit, *Sisenandum* Æra DCLXIX, quæ in annum Christi DCXXXI convenit, per tyrannidem regnum Gothorum invasisse.

9. *Nativitas Heraclii Constantis qui postea imperavit.* — Theophanes anno Æræ Alexand. DCXXII qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Indictione quarta, mensis Novembris die septimo, Heraclio in Oriente degenti David filius natus est. Eodem quoque die Heraclius Heraclii junioris Constantini dicti filius, magni Heraclii nepos in lucem venit : et a patriarcha Sergio mensis Novembris die tertio, quinta Indictione, lustrali unda initiatus fuit in Blachernis ». Heraclius itaque Heraclii junioris filius hoc anno in lucem prodiit, sequentique baptizatus est die tertio mensis Novembris, qui in Dominicam cadebat. Hic post patris obitum *Constans* appellatus est, annosque XXVII imperium tenuit. Ex duabus laudatis Indictionibus confirmatur quod supra asseruimus Theophanem per Heraclii et aliquot sequentium imperatorum tempora annum unum minus numerare, ideoque ut cum Dionysianis convenire possit, Æræ Alexandrinæ qua utitur, non annos VII, sed annos VIII adjiciendos esse.

10. *Chronicon Alexandrinum hic desinit.* — Usque ad Indictionem III annumque XX Heraclii imp. Chronicon a Radero, qui primus illud ex latino in græcum vertit, *Alexandrinum* appellatum, et *Magnum Paschale* a Ducangio, qui illud nuper iterum interpretatus est, perduxit ejus auctor anonymus idiota quidem, sed, qui illud ex variis Chronicis, Actisque publicis consarcinavit. Inventum illud sæculo elapso in monasterio Ordinis sancti Basilii in Sicilia sito, cujus monachi fuerant olim schismatici, ac patriarchæ Constantinopolitano subjecti. A quadraginta circiter annis *Farina* abbas Siculus, cum illud obtinuisset, Romam detulit, ubi modo in bibliotheca Vaticana asservatur. Ex eo manuscripto, quod unicum superest, varia exemplaria descripta, postquam in Sicilia innotuit. Nam antea a nemine citatum reperitur, et verosimile est, usque ad sæculum elapsum in tenebris sepultum remansisse. Baronius solum Fastorum consularium syllabum ab Onuphrio, et postea a Sylburgio in lucem emissum viderat. Leguntur in eo Chronico complura, quæ alibi non invenias, quæque cum magna ex parte ex Actis publicis excerpta fuerint, ad Annales Ecclesiasticos supplendos et illustrandos magno mihi subsidio fuere. Duo ultimi anni Indictionibus II et III respondentes, præ vetustate legi non potuere, et in ipso opere desunt aliqua folia a sacrilega manu avulsa.

11. *Auctor utitur Æra mundana Constantinop. et varia Olympiadum supputatione.* — Porro, hujus operis auctorem, monachum, ut reor, Ordinis sancti Basilii, Heraclio imperante, Chronicon istud edidisse, ostendunt tam controversia Paschalis, de qua agit, quam qua utitur Æra mundana Constantinopolitana, quæ illo imperium administrante condita videtur, ut anno DCXL videbimus. Hujus Æræ annos sæpe cum Indictionibus, annisque Olympiadum imperite copulat, et in aliis sibi quandoque non constat. Sunt qui autumant hunc anonymum Olympiades communes annis duobus antevertere. Verum in illa farragine monachus ille varias Olympiadum supputationes sequitur, modo communem seu Iphitæam, uti cum Æram Gazæ cum anno quarto Olympiadis CXCIX connectit, cujus initium in annum illum competere invictis argumentis demonstrat cardinalis Norisius in suo opere de epochis urbium Syriacarum; modo Olympiades communes anno uno tantum anticipat, uti in consignandis Concilio Nicæno, et annis emortualibus Constantini Magni, Constantii, Juliani, et Valentiniani II modo annis duobus, ut in variis ejus Chronici locis videre est.

12. *Indictiones a kalendis Septemb. exorditur.* — *Indictiones* denique a kalendis Septembris exorditur, nisi ubi mendose descriptæ sunt, uti ad annum Christi DCXV Indictionem III et annum Heraclii V, ubi in narratione habet, *Indict.* IV, loco *Indict.* III, quemadmodum eo Christi anno num. 8 ostendi. Verum quidem est, Petavium in Notis ad Breviarium historicum Nicephori pag. 66 existimare auctorem hujus Chronici Indictiones deducere a die XXIV Septembris, sed opinionem illam anno DCXIV, num. 39 confutavi. Multo magis aberrarunt, qui putarunt, illum eas a mense Martio inchoare, quod *Heraclius* in Epistola ad Constantinopolitanos an. DCXXVIII, post devictum *Chosroen* Persarum regem data, et a nobis ex Chronico Alexandr. an. DCXXVII, num. 12 et seqq. latine recitata, dicat τῇ κδ' τοῦ παρελθόντος Φευρουαρίου, τῆς ἐνισταμένης ἐπινεμέσεος, et Raderus verterit, XXIV *Febr. præteriti mensis, instante jam prima Indictione*, quasi, inquiunt, adhuc futura esset Indictio, quæ pridem inchoata, jam fluere debebat, inchoata scilicet secundum communem Græcorum calculum kalend. Septemb. anni DCXXVII, quo pacto mense Februario anni DCXXVIII non instabat, sed in finem vergebat. At verbo Græco, ἐνισταμένη, sicuti et latina voce *instans*, tempus præsens exprimitur. Hinc Quintilianus lib. 5, cap. 10, tria tempora distinguit, *præteritum, instans, futurum*, alia hujus rei exempla apud Robertum Stephanum in voce *instans* legenda. In eadem significatione Anastasius Bibliothecarius sumpsit vocem *instans* in versione Epistolæ ad Theodorum episcopum Gangrensem ab Anastasio apocrisiario Romano scripta, cujus verba recitavimus anno DCLX, numero 3, ubi idem apocrisiarius ait, sanctum *Maximum* abbatem prædixisse feria septima, die XIII Augusti mensis instantis quintæ Indictionis, anno scilicet DCLXII, Indictione V, mense Augusto notato; « Tertio decimo die Augusti mensis hujus instantis quintæ Indictionis, feria septima assumet me Dominus ». Quæ Anastasii apocrisiarii Epistola, quæ tantum latine extat, anno DCLXII data ut anno DCLX, num. 2 ostendi, et locum Anastasii apocrisiarii integrum recitavi. Vide dicta an. DXLVI, num. 3.

13. *Voce* ἐπινεμέσεως *Indictionem recte exprimit.* — Hæsit etiam ad illum Chronici Alexandrini locum Henschenius in Exegesi præliminari de S. Theophanis chronologia, tom. III SS. mensis Martii præfixa numero 26, ubi ait, errasse manifeste interpretem, quod putaverit ἐπινέμεσιν *hic significare Indictionem, nusquam enim vel hic vel alius auctor aliter eam appellavit quam latino nomine* Ἰνδικτιῶνος. « Igitur, ut Heraclii Epistolam recte intelligas reddendum latine est, instante jam primo vere seu prima pabulatione; est enim ἐπινέμησις verbale ab ἐπινέμω luxuriantem in folia sementem depascor. Hoc autem statim in Martio faciendum est in illis calidioribus regionibus », inquit Henschenius citatus. At ἐπινέμεσιν in laudata Epistola Heraclii imp. significare Indictionem et Raderum recte locum illum vertisse, demonstrat Novella ab eodem imperatore an. DCXXIX emissa, cujus meminimus eo anno num. 14. In ea ait imperator, ut videre est tomo II Bibliothecæ Juris canonici Veteris pag. 1365, τὸν γὰρ παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον ex kalendis Aprilis τῆς ἐνεστῶτος secundæ ἐπινεμέσεως, etc. id est, ut recte vertit Justellus, « Quippe sacram hanc legem nostram ex kalendis Aprilibus instantis secundæ Indictionis et in omne deinceps

tempus perpetuo valere jubemus ». Quæ utraque vox ἐπινέμεσις sc. et *instans* obiter exponendæ fuere, ne novis erroribus januam aperiant. Justinianus imp. in Edicto XIII, cap. 23, et Evagrius tam lib. 2, cap. 12, quam lib. 3, cap. 33, voce ἐπινεμήσεως etiam utuntur ad designandam Indictionem, ideoque hac de re nullum imposterum dubium esse potest.

14. *Croatæ sedes in Dalmatia collocant.* — Constantinus Porphyrogenneta lib. de Administ. imperio cap. 31 prodit, *Croatas*, quos *Chrobatos* appellat, Heraclii imp. temporibus baptismum suscepisse ; cumque rei gestæ annum non exprimat, hic de eorum adventu in Dalmatiam et conversione ad religionem Christianam ejus verba referam : « Chrobati, qui Dalmatiæ partes incolunt, a Chrobatis Albis baptismo expertibus originem ducunt (antea scripserat Chrobatos tunc habitasse), ubi nunc sunt Belochrobati, (id est, Sarmatæ), qui ultra Turciam (sic Hungariam hodiernam appellat) prope Franciam (id est Germaniam), habitant, et Sclavis contermini sunt non baptizatis, Serblis, qui Chrobati dicuntur (hos Cromerus in Historia Poloniæ ex Sarmatia Adriatica cum Bulgaris vicinis in Europam transiisse narrat), lingua Sclavorum, id est, terram multam possidentes, atque hi ipsi Chrobati ad Rom. imp. Heraclium confugerant, ante Serblos, quo tempore Abares armis inde Romanos ejecerant : quos Roma advectos Diocletianus imperator illic habitare fecerat, unde et Romani dicti sunt, quod Roma venientes sedes posuerunt in illis regionibus, nempe Chrobatia, et Serblia. Pulsis vero iis ab Abaribus in diebus ejusdem Heraclii desolata, eorum regio jacuit ; quapropter ejus jussu iidem Chrobati armis arreptis Abares ex illis locis expulerunt, et in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent (id est, anno Christi circiter DCDL), sedes collocarunt.

15. *Fidem Christianam amplectuntur.* — « Erat autem illis tunc temporibus princeps Porge pater; Heracliusque imperator Roma per legatum sacerdotibus accersitis, constitutoque ex ipsis archiepiscopo, presbyteris, et diaconis, Chrobatos baptizavit ; et tunc quidem principem habebant Porgam : terra vero hæc, quam incolunt Chrobati, ab initio sub potestate erat Romanorum impp. unde etiam illic in hodiernum usque diem palatia ac circi Diocletiani supersunt in urbe Salona, et prope Aspalathum, neque cupiunt Chrobati hi baptizati aliis bellum inferre, idque quia legem definitam habent a Pontifice Romano, qui sub Heraclio imp. sacerdotes misit, eosque baptizavit; post acceptum enim baptismum pepigerunt, et chirographis propriis, datis sancto Petro Apostolo, juraverunt nunquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volentibus, et imprecationem vicissim a Pontifice acceperunt, ut si quando aliæ gentes ipsos invaderent, pro iis pugnaret, vindexque esset eorum Deus , victoriam conciliante Petro Christi discipulo ». Roma autem accersitos sacerdotes, qui Croatos baptizarunt, ut Porphyrogenneta docet, latinus ritus ipsorum demonstrat, et archiepiscopum ex ipsis constitutum fuisse testatur etiam Thomas archidiaconus Spalatensis cap. 11 , ubi *Joannem* legatum Summi Pontificis , patria Ravennatem, primum electum Spalati archiepiscopum tradit, qui olim *Salonitanus*, totiusque Croatiæ primas, ad hodiernum usque diem nuncupatur, ut tradit Joannes Lucius in Hist. de regno Dalmatiæ et Croatiæ lib. 1, cap. 11. Verum quo primum tempore Spalatensibus archiepiscopus datus, a nemine proditur. Porro *Croatia baptizata*, ut postea vocata fuit, ad majoris Croatiæ discrimen, quam *Albam* vocabant, secundum oram maritimam ad Istriæ montana, et ad *Albunum* oppidum excurrebat, suntque etiamnum in ea hodie *Spalatum*, *Sebenicum*, *Jadera*, *Nona*, et aliquot alia oppida.

HONORII I ANNUS 6. — CHRISTI 631.

1. *Arabes Romanum invadunt imperium.* — Sexcentesimus trigesimus primus agitur Redemptoris annus, Indictione quarta, quo res Orientalis imperii fluctuare magnopere cœperunt. Ex quo enim Heraclius imperator est naufragatus a fide, mala cuncta Romanum imperium invaserunt : nam usque dum coluit pietatem, Deus præcedebat castra fidelium ; ubi vero de acceptis beneficiis nimis ingratus apparuit, excitavit contra eum Barbaros Arabes, de quibus nihil tale timuerat. Ita novit

Deus in rebelles fidei Catholicæ principes excitare gentes ultrices, quibus velut virga furoris iratus plagas illis infligat. Hoc siquidem anno (ut produnt Annales) post Mahometis principis obitum, cum jam Persarum regum potentia collapsa penitus esset, consumptis inter se ipsis bello civili, cœperunt Arabes bellum gerere adversus Romanos : quanto autem eos damno affecerint, quæ dicturi sumus annis sequentibus, demonstrabunt. Laborabat interea Heraclius pro Monothelitarum hæresi roboranda, conspirante cum ipso, imo impellente eum Sergio Constantinopolitano episcopo. Porro res ita se habebat, ut pulchro velamine pacis error impius obtegeretur : adeo ut ejusmodi ipsorum conatus potius exstirpatio hæresis, quam ejus propagatio exterius videretur. Etenim præ se ferebant Monothelitæ, defensores se esse Chalcedonensis Concilii, hæresum vero tam Nestorii, quam Eutychetis, sive aliorum eversores : adeo ut toto ferme hoc reliquo tempore, quo vixerunt tum Sergius, tum Heraclius perseverarint inter suos Catholico nomine : nec per annos plures fuit ejusmodi hæreticorum vafrities detecta. Quomodo autem ista se habuerint, quæ annis sequentibus dicturi sumus, aperient.

2. *Clotharius moritur, qui virtutibus pollens S. Lupum mirifice coluit.* — Quod vero ad res pertinet Occidentales : hoc ipso anno, ubi Clotarius rex Francorum annos quadraginta quatuor regnasset, ex hac vita migravit, relicto totius regni hærede suo filio Dagoberto. Sed antequam de successore agamus ; quæ de eo sunt reliqua, nec certi anni periodo definiri possunt, hic memoria digna in medium afferamus; et primum quæ ab Aimoino in hæc verba narrantur [1] : « Hunc, inquit, Clotharium beatus Sulpitius tunc quidem archidiaconus, postmodum autem Bituricensium episcopus, anteriori tempore a gravi liberaverat febrium incommodo, septem prius dierum consummato jejunio. Fuit autem Clotharius patiens, litteris eruditus, timoris Dei plenus, pauperibus necessaria tribuens, Ecclesiarum Domini atque sacerdotum utilitati consulens. Veruntamen subdola malignantium versutia subreptum est ei, ut beatum Lupum præsulem Senonum, a sede propria expulsum, in exilium mitteret ». Sed præstat hæc petere ex Actis ipsius Lupi sanctissimi viri, ubi causa exilii pulchre texitur, et regis pœnitentia digna memoria recensetur. Causa enim cur exularit, in rebus ab eo gestis sic aperitur :

3. « Postquam Clotharius Burgundiæ regnum obtinuit, Farulfum virum multa sæculi dignitate pollentem ob regia negotia curanda eo ablegavit. Is a regis latere digressus, ejus jussa quamprimum exsecuturus, ubi prope Senones venit, multa animi indignatione cœpit permoveri, quod sanctus antistes ei cum muneribus obviam non procederet. Deinde intra urbem susceptus, torvo vultu beatum virum intuebatur. Sed audivit ab eo : Oportet semper obedire magis Deo, quam hominibus. Sacerdotis est, plebem regere, et principes sæculi divina præcepta docere : itaque pár est illos ad eum potius accedere. Farulfus ira et furore percitus, multa ad regem de sancto viro falsa retulit, adjutus etiam opera nequissimi Medegisili, qui in sancti Remigii suburbio monasterium tenens, sancti episcopi locum occupare conabatur. Iis ergo nefariis viris regias aures incantantibus, Clotharius rex commotus beatum antistitem jubet exulare Vinemagi, qui est Neustriæ pagus ». Ubi eum multos convertisse tradit, additque demum ipsum opera sancti Ragnegesili archidiaconi et sancti Winebaudi revocatum fuisse.

4. Quanto autem eum rex Clotharius acceperit desiderio, ista ibi subduntur : « Lætatur rex, et proceres omnes gratulantur tanti antistitis præsentia : contemplatusque eum rex, pietate flexus, ad pedes ejus humi prosternitur, veniamque ab illo deprecatur. Cernens vero eum afflictum, corpus ejus macie confectum, caput intonsum, barbamque minime rasam ob cumulandum abstinentiæ rigorem : tremens et ejulans rex cum multo gemitu ejus miseriæ se reum fatetur, et sancti viri delatoribus dira imprecatur : jubetque eum honorifice tractari, comamque et barbam tonderi. Postquam autem suus ei decor redditus est, ejus clerum voluit rex convivio interesse. Ibi tum, Christo agente, repentina conversione cernere erat regem ex persecutore factum ministrum beati viri, et suis manibus ei cibum porrigentem, qui antea illi penuriam attulerat.

« Rursus vero petens sui facinoris veniam, a sancto episcopo levatur e pulvere ; multaque ei offert munera Ecclesiæ usibus profutura, atque ita demum jubet eum ad suam urbem se recipere ». Hactenus de sancti Lupi ab exilio restitutione : ex quo discant sacerdotes, cultores se esse debere justitiæ, et nihil remittere sacerdotalis constantiæ timore regum. Siquidem alterum de duobus sit necessarium fore ; ut vel cedentes veritati reges, et victi virtute, se (ut decet) subjiciant sacerdotibus ; vel si resiliant, obstinateque eosdem persequantur, parari sibi hac ex parte majorem gratiam, et gloriosiorem præparari coronam sacerdotes ipsi non dubitent, secundum illud Ambrosii in obitu Valentiniani : « Felicius episcopos persequantur imperatores, quam diligant ». Porro quod pertinet ad sanctum Lupum, vir mirificus egregia claruit sanctitate, inque edendis miraculis mire virtus ejus enituit.

5. *Sub Dagoberto ejus successore elucet Pipinus major virtute et pietate.* — Defuncto igitur Clothario rege, ejus filius Dagobertus solus potitur Francorum regno, cujus regimini reliquerat Clotharius præfectum Pipinum ducem Neustriæ, quem sibi in Majorem-Domus ob egregias ipsius virtutes idem Clotharius adsciverat. Sed tanti viri summa pietate insignis memoria haud est prætereunda.

[1] Aimoi. l. IV. c. 16.

Dicendus hic Pipinus ejus nominis primus, ex quo duo alii, secundus scilicet, ipsius nepos, et tertius Pipinus secundi nepos, qui etiam regnum Francorum per Zachariam et Stephanum Romanos Pontifices est adeptus : ut videas ex quibus progenitoribus ille provenerit. Accepimus ista ex Stephano abbate, qui res gestas sancti Modoaldi archiepiscopi Trevirensis prosecutus est : ubi, ne confundatur historia, de duobus Pipinis viris clarissimis genus texitur. Prior enim, de quo est sermo, fuisse ponitur Carlomanni senioris filius, qui ex nupta sibi Itta religiosissima femina hos acceperit liberos Grimoaldum, Gertrudem, et Beggam, pietate omnes insignes : ex Begga autem juncta matrimonio Ansegiso filio sancti Arnulfi postea Metensis episcopi, sit natus Pipinus junior, senioris nepos, ejus nominis secundus; ex quo natus est Carolus cognomento Martellus : ex Carolo vero tres sunt geniti filii Carolus, Carlomannus, atque Pipinus tertius ordine, primus autem ejus generis rex Francorum.

6. Sed de primo Pipino modo dicendum, cujus virtutum præconium post alia verbis istis Stephanus abbas summatim perstringit, dum agit de Itta sanctissima femina sorore sancti Modoaldi ipsi in matrimonium collocata [1] : « Fuit namque probatissimæ vitæ ac purissimæ famæ, sapientiæ domicilium, consiliorum thesaurus, defensio legum, controversiarum finis, munimentum patriæ, decus curiæ, via ducum, et disciplina regum ». Et inferius de eodem : « Clarebant tunc temporis in palatio viri strenuissimi, idemque religiosissimi : inter quos eminebat Pipinus Carlomanni filius, dux clarissimus et Major-Domus sub Clothario, Dagoberto, et Sigeberto potentissimis regibus ». Et paulo post : « Ea tempestate Dagobertus rerum potiebatur, sub quo idem dux dignitate modicum a sublimitate regia differente præditus, omnia regni negotia prudentissima dispositione ordinabat, præstabatque tam in bello fortitudine, quam justitia in pace. Erat enim erga regem fidei servantissimus, erga populum vero tenacissimus æquitatis, et in disceptanda utrorumque causa fortissimo animi judicio persistens, nec munera populi ad subvertendum jus regium respiciebat, nec gratiam regis ad obruendam populi justitiam attendebat. Siquidem regem Deum regi homini præferebat, cujus mandatum prohibitum noverat [2] vultum potentis honorare, vel personam pauperis in judicio attendere. Tam ergo quæ plebis erant, plebi defendebat, quam quæ Cæsaris, Cæsari restituebat.

7. « Tali hujus ducis industria et consilio Dagobertus eo celebritatis splendore enituit, ut liberalitate, justitia, mansuetudine, aliisque virtutibus quibus regem decebat, plures ante se reges præcelleret. Sed hanc regiam viam, hanc virtutis lineam tenuit, quandiu sanam doctrinam sapientissimi præceptoris instituit, et non ad sua desideria coacervavit sibi magistros. Felix, si secundum viri sapientis monita [1] de mille pacificis suis unum hunc elegisset consiliarium. Sed demum Salomonis [2] exemplo depravatum est cor ejus ad tempus per mulieres; utque solet in magna rerum copia ac soluta libertate prona esse in consensum peccati natura mortalium; ob divitiarum affluentiam ac secundos rerum successus a bono honestoque in pravum abstractus, salubribus monitis aures occlusit. Cœpit ergo tam avaritia quam libidine æstuare, rebus Ecclesiarum novos thesauros implere. Cujus impudentiam dum Pipinus dolore permotus liberrimo ore increparet, exprobrans quod maximis Dei beneficiis ingratus existeret : ille obscenis libidinibus potius, quam sanis obtemperans consiliis, tentabat magis more phrenetici medicum quolibet modo exstinguere, quam a pravitatis suæ furore resipiscere.

8. « Sed benignus Dominus qui suos salvare decrevit, nunc a malis liberat, nunc etiam innoxios servat; et pium ducem a periculo mortis potenter eripuit, et malevolum regem ab effusione justi sanguinis misericorditer revocavit. Nam saniore consilio reputans dignitatis suæ statum labefactari, si virum nobilem, potentem, fide ac justitia popularibus acceptum perimeret; paulatim animum reflexit, cœpitque egregium ducem in tantum revereri, ut conceptam malitiam in pacem et gratiam commutaret. Quod sapientissimus dux non suæ industriæ, sed divinæ adscribens misericordiæ, tanto magis in modum sancti animalis oculos ante et retro habentis studebat in cunctis se prudenter agere, et ad divinæ justitiæ lineam omnes judiciorum suorum sententias dirigere. Sed quia sanctarum Scripturarum scientia minus eruditus erat, prudentes quosque viros, quos in timore ac dilectione Dei noverat excrevisse, omnium consiliorum vel negotiorum suorum socios assumebat. Nam et Arnulfum Metensem pontificem, qui ante pontificatum hanc eamdem dignitatem irreprehensibiliter administraverat, et postmodum eo defuncto, beatum Cunibertum Coloniensium antistitem pari sanctitatis fama illustrem in hac negotiorum administratione curabat adhibere participem ». Hæc et alia Stephanus in laudem viri religiosissimi : ad quæ addimus corollarium ex rebus gestis [3] sancti Wironis in Scotia episcopi miraculis clari, ubi hæc de eximia religione Pipini : « Dux autem Pipinus tantæ cum venerationis habuit, ut tanquam præsuli animæ suæ, vitæque patrono, propter eximiam sanctitatem sua illi peccata confiteri solitus sit, nec erubuerit ad faciendam confessionem, detractis calceis, eum adire, ejusque oris imperio parere : sæpius etiam volebat eum interesse communibus consultationibus majorum, etc. » Vidisti, lector, quanta pietas principis hujus fuerit, ut nonnisi ob pœnitentiæ signum, discalceatus, consueverit sua sancto viro confiteri peccata. Quosnam tu sapien-

[1] Steph. in Vita Modoald. l. 1, c. 2. et 34. apud Sur. die XII Maii. — [2] Levit. XIX.

[1] Eccl. VI. — [2] 3. Reg. XI. — [3] Extant apud Sur. die VIII Maii.

tiores dices, hunc Deo dilectum sanctissimum virum, an a fide Catholica refugas homines ejusmodi instituti derisores? Sed quod modo de sancto Wirone occasione Pipini opportuna incidit mentio, agamus hic de ejus ad episcopatum promotione, quæ sic se habuit, prout in iisdem ipsius rebus gestis narratur :

9. *De S. Wirone episcopo.* — « Erat ejus insulæ consuetudo (nempe Scotiæ), ut primo eligerent incolæ episcopum, deinde electum Romam mitterent, Summi Pontificis manibus consecrandum, atque ita demum rediturum ad sedem suam. Itaque licet multum refragaretur sanctus Wiro, non tamen a sua sententia discessit plebs fidelis, sed etiam invitum illum eligens, compulit tandem assentiri. At ille hac occasione nactus opportunitatem e patria emigrandi, piæ peregrinationis amore, urgentis populi ad tempus cessit voluntati, licet coram Deo longe alia esset animi ejus intentio, quæ tandem etiam non est voto frustrata suo. Abit igitur Romam non terrenæ dignitatis ambitione, sed diu cupitæ peregrinationis desiderio impulsus. Comes autem illi et itineris et voti accedit Plechelmus sacerdos virtute venerabilis, nec ætate major, nec meritis multo minor. Erat ambobus cor unum et anima una in omnibus. Cum autem per Angliam iter facerent, divinitus illis adjunctus est Otgerus levita, qui præ ferventi cælestis patriæ desiderio terrena contemnens, beato viro adhæsit.

10. « Tum vero iter optatum securius vir sanctus cum sociis prosequens, Christo duce, prospero cursu mare emensus, tandem Romam pervenit : ubi beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli limina labris tres illi premunt, pavimentum lacrymis rigant, precibus et votis altaria cumulant, et in cælum preces transmittunt, loca sancta crebro invisunt. Nec despicit Christus gemitus servorum suorum ; quod quærunt divinitus illis non negatur. Ubi autem Romanus Pontifex eos advenisse cognovit, beatum Wironem ad se accivit. Ille vero sine dilatione cum sociis ad Pontificem accessit. Intuitus autem illum Pontifex, ex vultu animum ejus cognovit, moxque in ejus ruens amplexus, osculatus est eum non sine lacrymis. Deinde oblata colloquendi opportunitate, Pontifex nomen et patriam animique propositum ex illo percontatus est. Ille vero osor falsi, tenaxque veri, primo exposuit causam adventus sui, et cur a suæ regionis hominibus eo missus sit : deinde animi sui votum tantæ sanctitatis Pontifici expromens, ejus pedibus advolutus, quanta potest instantia petit, ut suum velit præbere assensum, (nempe, ut liberum esse sineret). At Pontifex nihil motus ejus precibus populo Dei potius consulere voluit, et ejus electioni suffragari. Invitum igitur, diuque reluctantem, episcopum illum ordinat, eumdem honorem etiam impertiens Plechelmo sancti viri socio : ambosque complexus, multis auctos muneribus remisit in patriam, sua auctoritate præcipiens beato Wironi, ne se ulli peregrinationi daret, donec esset reversus ad suos ». Hucusque de ordinatione Wironis auctor, qui de reliquis sancti viri præclaris rebus gestis pergit narrare historiam.

11. *Arnulphus Metensis, et Eligius Noviomensis episcopi sanctitate conspicui, Dagoberto familiares.* — Sed revocat nos temporis ratio ad Dagobertum regem, cujus regni exordio sanctus Arnulfus Metensis episcopus, qui eum educaverat, de quo superius dictum est, nonnisi divinitus inspiratus, quod regi se non fore proficuum amplius prævidisset, eremum petiit. Rem gestam ita a Jona abbate hujus sæculi scriptore narratam audi : « Defuncto itaque Clotario rege, cum adhuc beatus Arnulfus episcopus eodem desiderio quo prius, conversandi videlicet in eremo, flagraret, et iterum atque iterum a Dagoberto principe, quem ipse diligentissime nutrierat, licentiam hujus rei postularet ; instinctu diaboli commotus adversus eum rex, cum ei die quadam nimis importunus in petendo fuisset, arrepto mucrone voluit eum sauciatum a se removere. Tunc ille parvipendens iram morituri regis constanter dixit : Quid agis, miser ; mala pro bonis mihi rependere vis? Nunc autem, quandoquidem ita placet, sævias in me quantum velis, ego pro illius amore mori non dubito, qui mihi vitam dedit et pro me mortuus est. Hæc eo dicente, cum unus adstantium procerum blandis verbis redargueret temeritatem regis, sedatus est furor ipsius, et mediante gratia Dei caruit effectu sceleratus affectus. Interea superveniente regina, ut audivit commotionem qua contra virum Dei sine causa incanduerat, prostravit se una cum rege pedibus ejus, et, ut sui misereretur remittendo illatam injuriam, cum lacrymis postulavere, dicentes : Perge, domine, ad eremum, sicut desideras : tantum te placatum habeamus, quem injuste offendimus ».

12. Dum igitur cogeretur sanctus episcopus in curia jugiter permanere, nec inde recedere sineretur, consulto numine et responso accepto, ut quod animo conceperat, conficeret : de successore viro dignissimo divinitus pariter certior redditus, se contulit in solitudinem ubi ad obitum usque permansit miraculis illustratus. Successor ei datus est Gortricus, vir quidem sanctitate mirandus. At de rebus Francorum hactenus ; reliqua suis locis. Subjicit hæc his Aimoinus : « Post discessum præfati antistitis Arnulfi, consiliis jam dicti Pipini et Cuniberti urbis Coloniæ præsulis obaudiens, suggerentibus eis, æquitati ac justitiæ operam dabat».

Usus est etiam familiarissime Dagobertus sancto Eligio viro admirandæ sanctitatis et virtutum merito insigni, qui ex auri fabro factus est postea episcopus Noviomensis, toto orbe miraculorum fulgore coruscus, cujus res gestas [1] copiosissime scripsit ejus æqualis sanctus Audoenus episcopus Rothomagensis. Dicendum de eo inferius. Sed et idem rex immisit sanctum Richarium presbyterum, excepitque eum mensa, a quo multa ad salu-

[1] Apud Sur. die 1 Decemb.

tem animæ spectantia audivit, atque profecit. Sed de his pluribus Albinus Flaccus [1], qui Vitam ejusdem viri sanctissimi scripsit ad Carolum Magnum imperatorem.

13. *De S. Bavone in Gallia.* — Contigit hoc eodem Redemptoris anno ex hac vita migrare in Galliis sanctum Allowinum, cognomento Bavonem, ut Theodoricus abbas S. Trudonis, qui res tanti viri præclare gestas scriptis tradidit [2], affirmat. De quo hæc breviter tanquam Epitaphium accipe : « Patrem hic habuit Agilulphum Hasbaniæ comitem fratrem patruelem Carlomanni senioris, cujus filius fuit Pipinus a Landa, quem primum vocant Brabantiæ ducem. Deinde contemptis opibus, atque a B. Amando Tungrorum episcopo Christi gloriam plenius edoctus, soli Christo militare statuit : pecunias et reliquas opes in pauperes distribuit. Eodemque S. Amando promotore, Gaudæ monasterium in honorem S. Petri construxit, egregieque dotavit quod ab eo postea denominatum est. In quo monasterio tonsura clericali insignitus, ibi diu vitam sanctissime duxit : ac deinde in cellula veluti sepulcro se claudens, ubi exegisset in mira vitæ austeritate biennium, hoc anno ex hac vita recessit, a conversione sua anno quadragesimo, diebus minus tribus. Hujus imitatione Gertrudis et Begga Pipini filiæ sese puriori vitæ addixerunt; multique principes viri feminæque ipsius exemplum secuti, sanctimoniæ laudem apud posteros meruerunt. Quantus quamque magni nominis fuerit, non solum miracula patefecerunt, quodque multæ Ecclesiæ ab eo exstructæ fuerint : sed etiam quod viri celeberrimi eum religiose visitarint. Siquidem sanctus Amandus, magnus ille Flandorum Apostolus, noluit abesse, cum ex hac vita migraret. Domnilus religiosissimus presbyter ex Turolto angelico ducatu advenit, ut ante mortem ei sacræ Eucharistiæ viaticum traderet. Beatus Livinus archiepiscopus et martyr in Flandriam adveniens, triginta diebus super ejus sepulcrum missarum solemnia celebravit; et cum convertendis infidelibus operam dabat, Florberto abbati in ejus memoriam elegiacum carmen transmisit. Sed et sanctus Eligius episcopus non modo ejusdem sancti reliquias visitavit, verum etiam e terra honorifice levavit kalendis Augusti ». Hæc de ipso hactenus.

[1] Apud Sur. die XXVI April. tom. II. — [2] Apud Sur. die I Oct. et Molan. in Nat. SS. Belg. eod. die.

Anno periodi Græco-Romanæ 6124. — Anno Æræ Hispan. 669. — Anno Hegiræ 10 inchoato die 24 Apr. fer. 1. — Jesu Christi 631. — Honorii I papæ 7. — Heraclii imp. 22.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXI *post consulatum Heraclii Aug.* XX, *et anno imperii Heraclii junioris Constantini* XIX.

2. *Saraceni nonnisi post Mahumetis mortem adversus Romanos insurrexere.* — Ad num. 1. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXIII, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, fuse refert de Saracenis, quod Baronius breviter ex Anastasio, eos nempe hoc anno Romanos aggressos esse, et tres eorum *Ammiræos* a Romanis peremptos. Verum cum Theophanes asserat contigisse id post *Mahumetis* mortem, quam anno Æræ Alexandrinæ DCXXII narravit, liquet hæc pertinere ad annum DCXXXIII, altero scilicet post Mahumetis obitum anno, quod recte vidit Sigebertus in Chronico, ubi Mahometis morte cum anno DCXXXII alligata, an. DCXXXIII scribit : « Inter Romanos et Saracenos bellum implacabile oritur hac de causa, quia cum quidam spado imperatoris Heraclii distribueret rogas (id est donativum) militibus, cum inter alios etiam Saraceni sub imperatore militantes ad accipiendum venirent, spadone indignanter eis dicente : Vix sufficit imperator dare rogas militibus, quanto magis canibus istis : illi dolore et pudore incitati, totam Saracenorum gentem ad rebellandum incitant. Ammiræi autem Saracenorum Romanos aggrediuntur, et cum multis tres Ammiræi a Romanis perimuntur ». Quæ Sigebertus ex Theophane accepit. Nicephorus in Breviario pag. 16, bellorum Romanos inter et Saracenos aliam causam assignat, aitque : « Theodorum ærarii privati comitem cognomento Trithurium, ducem Orienti præficit (nempe Heraclius). Nam Sergius qui Nicetæ tempore præfuit, hoc modo perierat. Saraceni camelum pelle denudantes, in hanc Sergium includunt ac consuunt. Ita desiccata pelle, una, et qui inclusus erat, contabescens, paulatim miserabili morte confectus est, quippe hoc illi crimen objecerant, aucto-

rem Heraclio fuisse, ut ne Saracenis e Romanorum finibus egredientibus permitteret triginta auri libras, quæ illis quotannis pensitabantur, mercibus permutatas extra imperium transferre: ex quo factum esset, ut Romanum militem vastarent. Heraclius porro Theodorum vetuit cum Saracenis pugnam committere. Qui dispositis insidiis, paucisque ad velitandum præmissis, sensim Romanos inducunt: donec qui in insidiis erant repente in eos irruunt, et in medio interceptos plerosque tam milites, quam duces interficiunt ». Verum hæc omnia post mortem Mahometis, qui pacem cum Romanis servavit, gesta. Porro Mahometes ante mortem « debellandis ex Arabum genere Christianis Ameræos quatuor instituit », inquit Theophanes ibidem. *Amir* autem Arabibus Dominum significat et Amiræ erant apud Saracenos satrapæ, nempe urbium vel provinciarum præfecti, atque adeo *Sultani*, qui *Califæ* suberant.

3. *S. Lupus Senonensis episc. in exilium a Clotario rege missus.* — A num. 2 ad 5. *Clotarius II* Neustriæ et Burgundiæ rex, anno DCXXVIII mortuus est, ut eo anno ostendimus. Is sanctum *Lupum* Senonensem episcopum post mortem *Theodorici* regis a partibus Sigiberti hujus filii stantem in exilium egit, ut habet auctor ejus Vitæ apud Surium ad diem I Septembris, cujus verba Baronius recitat. Revocatus est autem ab exilio Lupus ab ipsomet Clotario rege post annum circiter exilium, anno scilicet sexcentesimo decimo quarto. Nam in Historia S. Winebaudi abbatis dicitur, hunc adiisse *Clotarium* regem prope Rotomagum, ab eoque suis precibus impetrasse reditum *Lupi* Senonensis episcopi, qui sede pulsus in Neustriam ablegatus fuerat: et parte alia in Vita S. Eustasii abbatis Luxoviensis a Jona scripta legitur, *Eustasium* convenisse *Clotarium* in Occidentalibus Galliarum partibus commorantem prope Oceanum, et quidem anno DCXIV aut circiter. In Historia citata describitur iter Winebaudi ad Clotarium regem his verbis: « Domini Clotarii regis B. Lupus Senonicæ civitatis episcopus dignoscitur incurrisse calumniam, et extra ritum canonicæ sententiæ adeptus exilium. Pro cujus rei causa, archidiaconus suus ad venerandissimum abbatem pervenit, genibusque innixus est, ut prædictum regem suggerendum, sanctitas sua non renueret deprecari, ut non amplius pastoris præsidio sacrosancta Ecclesia destituta consisteret, nec extorris haberetur nec extraneus. Quamobrem nec sit roganti dilatio, ubi misericordia voces prævenit supplicantis, cœpto itinere cum divina gratia aggreditur viam propere ». Paulo post: « Tum beatissimus pervenit ad regem in villam nomine Alentum, non longe ab oppido Rotomagensi. Qui cum eum vidisset, gavisus est, et quasi angelum Domini, ac ut munus cæleste excepit. Petiit igitur vir Dei Winebaudus secundum precem archidiaconi, ut reos qui a ducibus vel comitibus suis in taenuis aut in carceribus tenebantur, celsitas sua sine ulla dilatione pro religione sanctorum, vel pro stabilitate regia dignaretur absolvere. Proinde quod petiit habuit obtentum, absolutis captivis cum beato Lupo pontifice Senonicorum ». Quæ gesta esse ante mensem Octobrem anni DCXIV. Cointius eo anno num. 18 ex eo colligit, quod eo anno mense Octobri *Clotarius* Synodum Parisiis haberi curavit, de qua suo loco egimus.

4. *Clotario regi superstes non fuit.* — Cæterum *Lupus* Clotario regi superstes non vixit; cum migrarit ad Deum priusquam celebraretur *Concilium Rhemense*, cui successor ejus *Richerius* subscripsit. Ecclesiam Senonensem bonorum suorum scripsit hæredem ex asse; quo amplissimo proventu hactenus dives, grati animi vices singulis annis rependit publica supplicatione ad ejus sacra lipsana, eorum bajulatione intra civitatis mœnia. Eodem circiter anno, quo *sanctus Lupus*, ad Deum migravit *sanctus Winebaudus*, qui colitur die sexta Aprilis, ad quem diem ejus Vitam ex Promptuario Tricassino Camusati refert Bollandus, in qua dicitur eum fuisse abbatem monasterii sancti Lupi, tunc in suburbio urbis Trecensis constituti, ejusque miracula et virtutes fuse enarrantur.

5. *Pipinus Heristallus nudis pedibus peccata confitetur.* — A num. 5 ad 11. In Historia Francica passim agitur de *tribus Pippinis*, quorum prior, quod *Landis* (oppidulum Brabantiæ ad Getam amnem) natus esset, *Landensis* seu Landinensis a recentioribus cognominatus est. Secundus dictus Heristallus, primique nepos extitit. Tertius *Brevis* cognominatus, primus secundæ stirpis regum Francorum rex fuit. Porro Baronius num. 8, sancto Pippino Landensi laudem tribuit, quæ ad ejus nepotem *Pippinum* Heristallum pertinet, quod scilicet *sanctum Wironem* episcopum, ut peccata ei confiteretur, nudis pedibus adire sit solitus. Venerat e Scotia *Wiro* cum sancto *Pecthelmo*, et *Otgero* diacono, in Franciam, et benigne a Pippino excepti, *in monte sancti Petri*, ut tunc dicebatur (nunc *S. Odiliæ* mons est, ad Ruram flumen haud procul Ruræmunda, postea ædificata urbe, nunc episcopali), sedem eodem annuente duce fixerunt, monasterio ædificato. Quod antea indicavimus Christianæ submissionis ac pietatis facinus, narratur in sancti Wironis Vita apud Bollandum ad diem VIII mensis Maii, similiaque habentur de *sancto Pecthelmo* in ejus Vita ad diem XV Julii.

6. *Quod tamen de Pippino Herstallo intelligendum.* — At Vita Wironis eum longe posteriorem beato Pippino Landensi fuisse ostendit. In ea enim dicitur, *Wironem* sibi imitandos proposuisse *Patricium*, *Cuthbertum*, *Columbam*, *patriæ columnas*, *terræ lucernas*. Erat, cum mortuus est beatus Pippinus, adhuc puer *Cuthbertus*, qui anno DCLI, cum oves pasceret, sancti *Aidani* animam vidit ab Angelis in cælum deduci, ac tunc monasticam vitam adhuc adolescens amplexus est: obiit vero anno DCLXXXV, non admodum provecta ætate. Inde ergo statui potest, *S. Wironem*, qui sancti

Cuthberti virtutes dicitur imitatus, non videri natum fuisse adhuc quando B. Pippinus decessit, anno scilicet Christi DCXXXIX, quo de ejus morte sermo erit. Hæc recte observata a Bollando ad diem XXI Februarii, in Elogio S. Pippini Landensis, et ad diem VIII mensis Maii in Commentario prævio ad Vitam S. Wironis episcopi. Refert ibidem, *SS. Wironem*, *Plethelmum*, et *Otgerum* Evangelium prædicasse in iis Galliæ partibus, quæ non satis erant fide Christiana excultæ. In Vita S. Wironis a gravi auctore anonymo elucubrata, singulæ fere ejus virtutes enumerantur, diciturque Pippinus dux ei dedisse *locum remotum a mundi negotiis*, *quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus*. Wironem Evangelium in Gallia prædicasse scribit etiam Cointius anno DCXXXVIII, num. 97, quod probat ex Vita S. Suiberti Marcellino presbytero attributa, et præterea asserit, *Wironem*, et socios non Pippini Herstalli, sed Pippini Landensis tempore vixisse, contra ejusdem Marcellini testimonium. At Acta illa Pseudo-Marcellini, quæ etiam Baronio imposuerunt, falsis narratiunculis consuta esse, nunc inter eruditos fere convenit.

7. *Sanctus Wiro coævus fuit Pippino Herstallo.* — Ut autem uno tenore absolvam quæ ad Wironem anno incerto sub hujus sæculi finem demortuum spectant, natus is est in Scotia, cumque statuisset peregrinari, patriæ suæ Ecclesia pastoris morte viduata remansit : « Moxque concordi cunctorum voce Wiro pastoris officio destinatur invitus. Moris erat apud incolas ejusdem insulæ, primo pastorem inter eos eligere, tum electum Romam dirigere, Apostolicis manibus ordinandum ». Socios assumit *Plechelmum* sacerdotem, et *Othgerum* levitam, Romamque cum illis pergit. Quem, ut coram venit, papa perspiciens in vultu, quod erat in corde persensit, et « licet invitum diuque reluctatum, episcopali eum sublimavit ordine ». Quin et *Plechelmum* itineris socium eodem promovit honore. Obtemperans præcepto Romani Pontificis vir sanctus pervenit in propria, ubi omnium applausu episcopali cathedræ præpositus est. Verum peregrinationis æstu anhelabat. Quare relicto episcopatu navigavit in Franciam, ubi *Pippinus* dux Francorum eos ad se venire fecit, locumque *Wironi* concessit ad manendum, tantaque veneratione prosecutus est, ut dedignatus non sit « gratia confessionis discalceatus eum adire, ejusque oris imperio prompte parere ». Tandem Wiro felicem cælo reddidit animam, quæ omnia ex ejus Vita auctore anonymo scripta excerpsimus, ubi non dicitur, quis tunc Romanam Ecclesiam rexerit, aut quæ Scotiæ civitas eo alumno, ac dein præsule gavisa sit. Ex monte S. Odiliæ, in quo vixit et mortuus est Wiro, pars reliquiarum ejus Ultrajectum, pars Ruremundam translatæ sunt, qua de re legendus Bollandus. Coluntur in Fastis Belgicis, *Wiro* VIII id. Maii, *Plechelmus* idib. Jul., *Otgerus* IV idus Septemb.

8. *S. Arnulphus episcopatum Metensem abdicat.* — Ad num. 11 et seqq. *Sanctus Arnulphus* anno sexcentesimo vicesimo quinto jam provecto in Vosagum relicto episcopatu Metensi secessit, postquam sedisset *annos quindecim*, *diesque decem*, ut habet Codex sancti Symphoriani. Annus tamen hujus abdicationis in magna controversia positus, plerisque post *Clotarii* regis mortem, eam contigisse opinantibus. Auctor anonymus coævus, qui ejus Vitam scripsit, a Mabillonio sæculo secundo Benedictino recitatam, ait eum intensissime a principe flagitasse, ut successorem præsulem sibi daret, Clotariumque regem, qui *Dagobertum* filium suum eidem ad erudiendum tradiderat, petiisse, ut eum nullatenus relinqueret. Sed cum summo desiderio *Arnulphus* ad eremum properare disponeret, Dagobertum suum tandem consensum præbuisse. Quare in vivis adhuc erat *Clotarius*, quando *Arnulphus* aulam reliquit. In exemplari quidem hujus Vitæ, quo usus est Baronius, legitur : « Defuncto Clotario rege, cum adhuc B. Arnulphus episcopus eodem desiderio, quo prius conversandi, scilicet in eremo, flagraret, etc. » Sed illa verba desunt in melioribus exemplaribus quibus usus est Mabillonius, qui et ostendit, perperam credidisse Baronium hujus Vitæ conditorem fuisse *Jonam* Bobiensem monachum. Nam hunc anonymum interfuisse illi miraculo, quo *Arnulphus* incendium exstinxit, constat ex numero 20, ubi se *Romarici* socium, ac proinde monachum satis declarat. Ac præterea in fine Vitæ alloquitur, *Clodulphum* Metensem episcopum, *Arnulphi* filium ; quo jubente eam scripserat, ut auctor Vitæ sancti Clodulphi num. 23 observavit. Hæc autem *Jonæ* Bobiensi monacho convenire non possunt, qui, nec *Romarici* socius, nec ad *Clodulphi* pontificatum superstes fuisse videtur. Certe Jonas principio Vitæ *B. Bertulfi* abbatis Bobiensis, mentionem facit Arnulphi, cujus consanguineus erat *Bertulfus ;* nec tamen de Arnulphi Vita a se scripta aut scribenda quidquam loquitur.

9. *Triennio ante Clotarii regis mortem.* — *Arnulphum* aliquot annis ante *Clotarii* regis mortem episcopatum dimisisse, ac in eremum secessisse, manifeste ostendit Fredegarius cap. 58, cujus locum integrum anno DCXXVIII, num. 11 et seqq. recitavimus. Ait enim *Dagobertum* ab initio, quo regnare cœperat, usque ad annum VII regni sui, Austrasiani scilicet, usque ad finem anni DCXXVIII aut circiter, quo *Gumatrudem* uxorem repudiavit, et Parisios venit, nulli Francorum regum cessisse ; sed ab eo tempore vixisse adeo luxuriose, ut tres reginas, et plures concubinas haberet. Tempus autem præcedentis regiminis in duo distinguit, primum in illud quo regnare cœperat, quia tunc consilio sancti Arnulphi Metensis episcopi, et Pippini Majoris-Domus usus est, et in illud, quod regnavit *post discessum beati Arnulphi*, quia *adhuc consilium Pippini Majoris-Domus et Chuniberti pontificis urbis Coloniæ*, adhibuit. Ubi tamen *discessus* nomine mortem Arnulphi designat, in quo valde fallitur, ut supra diximus. *Dagobertus* itaque qui nonnisi post mor-

tem Clotarii patris Parisios venit, et luxuriæ indulsit, antea inculpate regnum administrarat : sive dum usus est consilio *sancti Arnulphi*, sive postquam hic e palatio ejus egressus vitam solitariam elegit, ideoque ante *Clotarii* obitum, et postquam Concilio Remensi anno DCXXIV, aut saltem insequenti celebrato interfuisset episcopatum dimisit : et quidem anno sexcentesimo vicesimo quinto, ut anno DCLIV, quo *Clodulphus* ejus filius ordinatus est episcopus Metensis, ex duratione sedis quatuor aut quinque Arnulphi successorum ostendam. Primus ejus successor fuit sanctus *Goericus* cognomento Abbo, de quo in morte ejus sermo erit.

10. *Chronologia rerum a S. Bavone gestarum depravata.* — Ad num. 13. Theodoricus abbas sancti Trudonis in episcopatu Leodiensi, qui in Chronico Trudoniano dicitur obiisse *VII kal. Maii* anni MCVII, et aliquot sæculis ab ætate sancti Bavonis abfuit, rerum tam a Bavone, quam ab Amando, eorumque coævis gestarum Chronologiam plurimum perturbavit. Bavonis mortem consignavit « anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo primo, Heraclio Romanum imperium, Martino universalem administrante Pontificatum ». Quo loco Surius expuncto Martino, Honorium *forte* reponendum in margine notat. Verum in dubium vocari non debet, quin Theodoricus existimarit eo Christi anno floruisse Martinum papam ; cum in Actis plurimorum sanctorum Martinus papa dicatur Pontificatum gessisse, cum Dagobertus principatum Francorum obtinebat. In narratione tamen historica aliqua habet ab auctore anonymo fere coævo Vitæ sancti Bavonis, quam Mabillonius sæculo secundo Benedictino publicavit, prætermissa, quorum ope annum hujus sancti emortualem detegere possumus. Quamobrem quæ de Bavone habet anonymus, in pauca contraho, ut postea quæ de eadem re scribit Theodoricus abbas, cum illis conferam, et controversiam, quæ inter eruditos de anno mortis Bavonis versatur, tandem dirimam.

11. *Summarium Vitæ S. Bavonis.* — *Bavo* parentibus inclytis in Hasbaniense editus ducatu, tempore suæ juventutis operibus pravis sæculi voluntatem exercebat, sed Christo auxiliante hoc juge ipsius vitium cito versum est in bonitatem. Mortua uxore ad viam conversionis *Amandum* sanctissimum pontificem expetiit, cum compunctione sua confessus est facinora, facultates prædiorum suorum ad loca sanctorum legaliter distribuit et pauperibus erogavit ; atque ad memoratum pontificem, qui morabatur in Castro, cujus vocabulum est *Gandavum*, repedavit. In eodem Castro clericorum cœnobium honorifice construxit *Amandus*, et in eo monasterio *B. Bavo* dimisit comam capitis, et vestimenta sæcularia, et indutus est loricam fidei. Deinde Amandus perrexit Gentibus prædicare verbum Dei, quem *Bavo* prosecutus est, eumque rogavit, ut sibi liceret monasteria circuire Christi athletarum. Reversus autem ad supradictum Castrum Gandavum, ad venerabilem virum *Florbertum abbatem*, quem *Amandus* constituit super gregem clericorum rectorem, petiit illum sibi humiliter cellulam largiri, quam a fratribus monasterii impetravit. In ea retrusus Deum piis et indefessis precibus invocabat, et in semetipso omnes pœnas atque supplicia suscepit, quibus humana plerumque cedit infirmitas : « Post pœnitentiæ confessionem, quam a B. Amando pontifice perceperat ANNIS TRIBUS PRÆTER QUADRAGINTA DIERUM abstinentiam », quam implevit, in hoc sæculo propter regnum cælorum militavit, et sanctam animam carne solutam die primo mensis Octobris Domino omnipotenti reddidit : statimque virgini *B. Gertrudi* cum aliis virginibus secum commorantibus, longe a se positis spiritus ipsius apparens, jubet sibi vestimenta mitti ad sepeliendum corpus suum : quod et factum est. Hæc de verbo ad verbum ex anonymo excerpta, iis omissis, quæ ad chronologiam Bavonianam recte stabiliendam nihil conferunt.

12. *Variæ de anno emortuali Bavonis opiniones.* — Mabillonius, cui hæc Acta, aliaque plurima debemus, ait, Mss. exemplaria hujus anonymi constanter habere *annos tres*, sed non facile intelligi, quomodo in spatio tam brevi *S. Bavo* tot res gestas expleverit ; Theodorici calculum a Surio vel a librario vitiatum explicari vix posse in hæc verba : « Anno a conversione sua quadraginta dies minus de tertio » ; et denique, si in numeris lapsus non sit auctor, sive librarius, *Amandum* postquam abdicavit sedem Trajectensem anno DCXLVII initam *Bavonem* secum adduxisse, eumque monachum factum ad insulam *Chavelaus* dictam Evangelii disseminandi gratia anno DCLI comitem habuisse : *Bavonem* deinde Gandam reducem ibi reclusum vixisse usque ad obitum, qui, inquit Mabillonius, anno DCLIII contigisse videtur. Henschenius, qui Vitam anonymi non viderat, ad diem VI Februarii, quo sanctus Amandus colitur, in Commentario prævio num. 93, Theodorico abbate innixus putat, *Amandum* anno DCLI *Bavonem* clericum ordinasse, et num. 96, hunc anno DCLVII necdum a reclusione biennio elapso, spiritum Deo reddidisse. Denique Cointius, qui etiam Vitam Bavonis ab anonymo scriptam non legit, autumavit *Bavonem* anno DCXXXIX factum esse anachoretam : anno DCXLVII reversum ad monasterium Gandense ibi degisse, et per biennium reclusum fuisse, annoque DCXLIX ad Deum migrasse.

13. *Mortuus Bavo anno* DCXLIX. — Hæc ultima sententia quoad *Bavonis* mortis annum, ex collatione anonymi cum Theodorico abbate certa redditur, et ex utriusque collatione constat, sanctum virum die nona mensis Novembris anni sexcentesimi quadragesimi sexti, qui præcessit pontificatum sancti *Amandi* in sede Trajectensi, conversum esse : die nona mensis Novembris, seu quinto idus Novembris anni sexcentesimi quadragesimi octavi reclusum esse, annoque sexcentesimo quadragesimo nono mensis Octobris die prima spiritum Deo red-

didisse. Eodem enim modo Theodoricus, ac anonymus de annis quibus Bavo Deo servivit, si librarii error corrigatur, loquitur. Sic itaque scripserat Theodoricus : « Kalendarum Octobrium die primo, anno secundo a conversione sua, quadraginta dies minus de tertio » : neque *Theodoricus* annum fere tertium ejus conversionis memorare potuit, quin antea asseruerit, primum et secundum absolvisse. Quare nostra emendatio certissima, ex eaque manifestum fit, in laudato a Mabillonio Theodorici loco nihil deesse, quam vocem, *secundo*, a librario omissam ; ac denique anonymum per hæc verba *præter quadraginta dierum abstinentiam,* per præpositionem *præter*, intelligere *præterquam ;* qui loquendi modus etiam ab auctoribus valde latinis aliquando usurpatus, ut videre est apud Robertum Stephanum. Ad hæc Theodoricus abbas postquam retulit jussisse Bavonem membris jam excruciatis, admoveri nervum, « quem vulgo, inquit, appellant cippum », et in eo pedes suos arctari (est cippus instrumentum, quo reorum pedes constringuntur, quove tyranni usi sunt ad torquendos martyres, ut explicat Ducangius in Glossario in voce *Cippus*), ait : « Accersito dein sancto pontifice Amando, et venerabili abbate Floreberto, non modo pedum, sed et totius macerati corpusculi integram reclusionem obsecrat, et vix aliquando impetrat ...... data die, evocato clero et populo, cum crucibus et thymiamateriis, universoque Ecclesiastico apparatu ad reclusionis cellulam convenitur, et sancti pontificis manibus hostia Christi Bavo, teste Ecclesia, sepelitur magis, quam recluditur, quinto idus Novembris ». Ad rem quæ novo exemplo, clero populoque congregato, solemni ceremonia, festivoque ritu peracta. alius dies quam Dominicus delectus non est, ut illius temporis mos ferebat. Quare cum anno DCXLVIII, dies v idus Novembris, seu dies nonus ejusdem mensis in Dominica inciderit, eadem *S. Bavo* ex præcipuis Hasbaniæ pròceribus unus, reclusus est, et post annum, diebus quadraginta exceptis, non vero post biennium, ut volunt Henschenius et Cointius citati, die prima Octobris anni DCXLIX ad cælestem vitam transiit, ideoque conversio ejus contigit die nona mensis Novembris anni DCXLVI, et uno eodemque die conversus et reclusus fuit, commodeque cecidit, ut anno DCXLVIII idem dies cum Dominica concurrerit.

14. *S. Bavo a S. Amando nondum episcopo Trajectensi conversus.* — Sed sive diei conversionis tantum, vel ejusdem et feriæ primæ simul in hac reclusione ratio habita fuerit, hæc alio anno peracta non est, quam jam a nobis memorato. Ex quinque enim auctoribus Vitæ sancti Amandi, quorum scripta repræsentat Henschenius citatus, duo de sancti *Bavonis* conversione per sanctum *Amandum* operata non loquuntur ; alii vero tres nempe Milo monachus Elnonensis lib. 2, cap. 3, num. 12, Philippus abbas Bonæ-Spei cap. 3, numero 30, et Harigerus abbas Lobiensis cap. 43, numero 7, de ea verba faciunt, et postea, narratis aliquibus aliis sancti *Amandi* gestis, de hujus ad episcopatum Trajectensem evectione disserunt. Quamobrem cum anno sexcentesimo quadragesimo septimo hanc sedem adeptus sit, anno qui istum antecessit, sanctum virum ad pœnitentiam perduxerat.

15. *Bavo tres tantum annos post suam conversionem vixit.* — Cæterum quæcumque de sancto *Bavone* referuntur tam a Theodorico abbate, quam ab anonymo, ante ejus reclusionem gesta, intra annos duos facile patrari potuisse, eorum commemoratio demonstrat. Nam priori anno *Amandum* Gentilibus Galliæ Belgicæ fidem annuntiantem, *Bavo* secutus est, et postea ejusdem regionis monasteria lustravit : illa enim a Gandensi, sicuti et gentes, quibus *Amandus* Christum prædicavit, non procul aberant. Hinc *sanctus Audoenus* in Vita sancti Eligii lib. 2, cap. 2, loquens de Tornacensibus, Flandrensibus, Gandensibus, et Corturiacensibus affirmat, quod tempore sancti Eligii Noviomagensis episcopi, anno DCXL renuntiati, « incolæ ejusdem regionis magna adhuc ex parte Gentilitatis errore detinebantur, et variis superstitionibus satis dediti erant, quique velut agrestes feræ nulliuspiam salutare verbum recipere poterant ». Et Theodoricus abbas, postquam dixit, *Bavonem*, dum Amandum comitaretur, arsisse *sanctæ prædicationis adipe repleri*, subdit : « Ex consensu sui Amandi, loca sanctorum, et vicinos cœnobitas iterum accingitur circuire, si forte contingeret aliquid ante inexpertum vel intentatum investigare, ad quod agendum merito se animare deberet ». Altero anno in duabus eremis commoratus est, et dein Gandam rediit. Anonymus alter a Mabillonio etiam editus, qui sæculo X vixit, et miracula sancti Bavonis tribus libris descripsit, lib. 3 asserit, se retecturum Bavonis opera, « primoque quæ in loco, qui vocatur Medmædunc, quo primum dicitur post conversionem habitasse, exercuit », additque eum locum omnibus eremum inhabitare cupientibus aptissimum esse : « Quem idem dilectus Dei paucis incoluit morulis ». Theodoricus abbas eum locum describit, aitque, « a sua Ganda distantem duorum tantummodo milliariorum itinere » fuisse et ibi « aliquandiu ignotus cum mansisset », iterumque fama vulgante ulterius latere posse desperaret, inde recessisse. Narraverat antea Theodoricus Bavonem, saltum, quem *Beilam* nuncupant, ingressum esse, sed ibi *pèr aliquot dies* occultum, latere non potuisse. Concludit Gandam rediisse, cippo pedes suos constringi voluisse, *et quatuor fere menses* in eo statu vixisse, usque dum V idus Novemb. ad totam vitam reclusus est. Quæ omnia intra secundum conversionis ejus annum ab eo expleri potuisse manifestum. Ex iis corrigenda, quæ in contrarium habent Theodoricus abbas, ex eo et Molano Baronius, aliique.

16. *Heraclius junior seu Heracleonas Cæsar dicitur.* — Hoc anno *Heraclius* Aug. *Heraclium* seu *Heracleonam* filium ex Martina susceptum Cæsarem declaravit ; quod Nicephorus in Historia pag. 16,

postquam locutus est de Heraclii Augusti Constantinopolim post confectum bellum Persicum adventu, his verbis narrat : « Inde Constantinum filium consulem facit : Heraclium vero ex Martina genitum Cæsarem creat ». Quod hoc anno gestum inde etiam liquet, quod in litteris *Honorii* papæ ad Honorium Dorovernensem episcopum datis mense Junio anni DCXXXIV, tertius imperii Heraclii Cæsaris annus numeretur, ut anno DCXXXIII, num. 20 videbimus.

Quoad *Constantinum* Heracleonæ fratrem ex Martina etiam genitum, is quidem Cæsar fuit, ut supra suo loco ostendi, sed cum nunquam Augusteam dignitatem obtinuerit, *consul* etiam nunquam fuit. Quare cum Nicephorus indicet, se loqui de *Constantino* filio Heraclii Augusti et Eudociæ, manifeste fallitur; cum is anno DCXVII *consul* renuntiatus fuerit, ut suo loco monstravi.

HONORII I ANNUS 7. — CHRISTI 632.

1. *Arabes Sarraceni invadunt Gazensem regionem.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentesimus trigesimus secundus, Indictione quinta, quo cœpta sunt tetra funera Orientalis imperii, cum videlicet sub Mahometis successore Enbubezer Arabes Sarraceni invadentes Gazensem regionem, eam deprædati sunt, occiso præside Palæstinæ una cum suis, quos adversus eos dimicaturus adduxerat. Quo tempore et signa in cælo visa sunt minitantis iræ Dei ejusdemque pro Sarracenis pugnantis adversus desertores Catholicæ veritatis. Nam de his Theophanes hæc habet : « Apparuisse ferunt in meridie cometem gladii formam præ se ferentem, Arabum (ut eventa declararunt) invalescens imperium demonstrantem ». Factum est enim secundum illud Ezechielis [1] : « Mucro, mucro, evagina te ad occidendum : lima te, ut interficias et fulgeas ». Ita, inquam, factum esse, quæ sunt secuta docuerunt : adeo ut necdum, peccatis id nostris exigentibus, idem gladius jussus sit in vagina recondi, secundum quod apud eumdem Prophetam mox sequitur : « Revertere ad vaginam tuam : in loco in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te et effundam super te indignationem meam : in igne furoris mei sufflabo in te ». Non solum autem id non factum, sed accessione aliarum Barbararum gentium magis ad cædendum invaluit, ut quæ annis ferme singulis usque ad præsens nostræ ætatis sæculum dicenda erunt perspicue declarabunt. Sed magna vindicta divinæ justitiæ factum est, ut ibi magis ejusmodi clades Orientale imperium sit depasta, ubi tum hæresum tum schismatum frequentes scaturigines erumpentes, quasi sulphurei amnes, materiam igni divinæ indignationis assidue ministrarunt, ut semper esset quod Deus puniendum inveniret, dum eadem non desinerent manare peccata.

2. *S. Amandus episcopus in exilium a Dagoberto pulsus, eo quod ejus nuptias sacrilegas reprehendisset, in Vasconiam ad Gentiles convertendos pergit.* — Eodem pariter anno, cum totius pæne Galliæ monarchiam Dagobertus rex obtineret, nec aliquem haberet ex se filium : ut prolem accipere posset, illicita prorsus atque nefanda tentavit. Sed qui ex tenebris splendescere facit lumen suum, ex malis Deus bonum elicuit : siquidem ejusmodi occasione fides Christiana apud Barbaros adhuc Gentiles propagatur per S. Amandum episcopum Trajectensem, cum ab eodem Dagoberto rege in exilium ejectus esset. Rem gestam petimus ab Hugbaldo monacho in rebus gestis [1] sanctæ Rictrudis scriptis omni fide ad Stephanum episcopum Cameracensem, cum dicturus de Amandi exilio, ista præmittit : « Habuit autem Dagobertus rex fratrem Aribertum, non tamen germanum. Ei attribuit urbes et pagos citra Ligerim flumen, et usque ad Pyrenæos saltus ; sapienti videlicet usus consilio, pactusque ab eo, ne quid unquam paterni regni ab ipso repeteret. Itaque Aribertus Tolosanam obtinens sedem, cum in Aquitania regnaret, non diu post totam Vasconiam sibi subjecit. At Dagobertus in administrando regno præclarus, uni vitio subjacuit, immodico deditus amori mulierum. Unde accidit, ut legitima conjuge sua ob sterilitatem re-

[1] Ezech. XXI.

[1] Habet Sur. die XII Maii.

pudiata, alteram sibi copularit ». At qualemnam? Aimoinus hæc habet[1] : « Dagobertus (hoc scilicet sui regni initio) Romuliaco villa constitutus, Gomatrudem reginam, novercæ suæ Sichildi germanam, eo quod esset sterilis consilio quorumdam Francorum relinquens, Nantildem quamdam puellam a monasterio raptam, in matrimonium sibi junxit ». Pergit vero Hugbaldus : « Cumque id flagitium in eo pontifices, in primis autem vir sanctissimus et mirabilium operum patrator præsul Amandus reprehenderet : ille indignatione et fastu regio incitatus, eumdem venerabilem antistitem non absque injuria, e suo regno ejecit. Ille vero pro Christi veritate persecutionem patientissime ferens, quippe qui etiam sanguinem pro Christo fundere peroptaret, diversis in locis divini verbi sparsit semina : atque tandem etiam in Vasconiam Rictrudis patriam pervenit, ut cælitus infuso sibi lumine ejus regionis gentem illustraret, simul sperans ob gentis ejus sævitiam posse se illic martyrii palmam promereri ». Hæc de exilio et propagatione fidei in Vasconia auctor. Sic autem perseverasse regem usque ad sui regni octavum annum, quæ suo loco dicentur, ostendent.

3. Sed prosequamur novi Apostoli prædicantis Dei verbum et ad fidem Gentiles convertentis vestigia. Res siquidem ab eo gestas Baudemundus ejusdem sæculi auctor conscripsit[2] : qui ubi sanctissimi viri ad limina Apostolorum iteratam recensuit peregrinationem, hæc de ejus Apostolica functione in ministerio verbi recenset : « Per idem autem tempus, cum loca vel diœceses ob animarum sollicitudinem vir Domini circumiret Amandus, audivit pagum esse quemdam juxta fluenta Scaldis fluvii, cui vocabulum est Gandavum : cujus loci habitatores antiqua diaboli versutia usque adeo circumquaque laqueis vehementer irretivit, ut incolæ terræ illius relicto Deo, arbores et ligna pro Deo colerent, atque vana idola adorarent. Propter ferocitatem enim gentis illius, vel ob terræ infœcunditatem, omnes sacerdotes a prædicatione loci illius se subtraxerant, et nemo audebat in eodem loco verbum annuntiare Domini. Quo audito, vir sanctus magis eorum miseratus errorem, quam de vitæ suæ periculo pertimescens, Aicharium episcopum, qui tunc Noviomensis urbis cathedræ præsidebat sacerdotali, adiit; eumque humiliter postulavit, ut ad regem Dagobertum quantocius pergeret, Epistolasque illius jussu acciperet, ut si quis se non sponte per baptismi lavacrum regenerare voluisset, coactus a rege, sacro ablueretur baptismate ». Ita visum sancto, non ut ea uteretur potestate, qua nunquam est usus, sed ne munitum regio diplomate antistitem accolæ penitus aversari et abjicere possent. Sed pergit :

4. « Quod ita factum est. Percepta namque a rege potestate, et benedictione a pontifice, illuc vir Domini Amandus perrexit intrepide. Vix autem quis digne narrare sufficiet, quantas ibidem pro Christi nomine perpessus sit injurias, et quam frequenter ab incolis loci illius cæsus sit, necnon a mulieribus et a rusticis non absque injuria sit repulsus ; verum etiam et in flumen sæpe præcipitatus. Quæ omnia vir sanctus pro nihilo deputans, verbum Domini non destitit prædicare, memorans illam S. Evangelii sententiam, quæ ait[1] : Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Comites autem illius qui eum fuerant germana charitate secuti, ob inediam et sterilitatem loci ad propria remeantes eum ibidem solum reliquerunt. Ipse vero in prædicationis permanens officio, alimentum propriis quærebat manibus. Sane captivos innumeros redimens, sacro baptismate emundabat, et ut in bonis operibus persisterent, fideliter hortabatur ». Quodnam autem inter hæc insigne miraculum intercesserit, cujus causa maxima ex Gentilitate facta est ad fidem Christianam accessio, auctor ita mox subdit :

5. « Illud etiam huic schedulæ adnectendum putavimus, quod viro venerabili presbytero, nomine Bono, narrante didicimus, qui testabatur se præsentem fuisse, quando hæc gesta res est. Aiebat namque, quod comes quidam ex genere Francorum, cognomine Dotto, congregata, non minima multitudine Francorum, in urbe Tornaco (ut erat illi injunctum) ad dirimendas resideret actiones. Tum subito a lictoribus præsentatus est ante eum quidam reus, quem omnis turba acclamabat dignum esse morte. Erat vero idem fur plagis jam crudeliter affectus, vehementerque cæsus, et toto corpore nonnisi semivivus. Cumque præfatus Dotto decrevisset, ut eum patibulo deberent affigere ; vir Domini Amandus adveniens, obnixa prece postulare cœpit, ut ei vitam concedere dignaretur. Sed ut erat sævus atque omni bellua crudelior, nihil apud eum Amandus obtinere potuit. Tandemque a ministris vel apparitoribus idem fur affixus patibulo est, atque extremum exhalavit spiritum. Dotto igitur domum reversus est, populi constipatus caterva.

6. « Sanctus vero vir Domini Amandus citius ad patibulum cucurrit, hominemque jam mortuum invenit, depositumque de ligno, ad cubiculum, in quo familiariter orare consueverat, deferri fecit : fratribusque e cellula egressis, ipse per membra defuncti, orationibus tam diu incubuit, lacrymis ad Dominum perfusis ac precibus, donec jubente Deo, anima in corpus rediit, atque cum viro Dei loqui cœpit. Adveniente itaque matutinali tempore, convocatis fratribus, aquam jussit afferri. Suspicantibus autem illis, quod corpus ad sepeliendum (sicut mos est) vellet abluere ; subito cellulam ingressi, viderunt eumdem hominem, quem mortuum reliquerant, sanum cum viro Dei sedentem, atque incolumem colloquentem ; mirarique vehementer cœperunt, quod vivum videbant quem paulo

[1] Aimoi. l. IV, c. 19. — [2] Apud Sur. die VI Februar.

[1] Joan. XV.

ante mortuum reliquerant. Tunc igitur sanctus vir Domini Amandus assistentes cunctos vehementissime obtestari cœpit, ne cuiquam proderent hoc, quod per eum Dominus operari dignatus est; asserens non suæ hoc esse adscribendum virtuti, sed misericordiæ Domini, qui in se sperantibus ubique dignatur adesse. Loto itaque omni corpore et cicatricibus, carnem carni restituit; ita ut de plagis, quas ante pertulerat, in ejus corpore nullum indicium appareret. Sicque eum ad propriam remittens domum, parentibus restituit incolumem.

7. « Hoc ubi miraculum longe lateque divulgatum est, statim incolæ regionis illius cursu celeri ad eum currerunt, et ut eos faceret Christianos, humiliter postulabant. Fana etiam quæ ante adorare consueverant, propriis destruentes manibus, ad virum Dei omnes unanimiter pervenerunt. Nam ubi fana destruebant, vir Domini Amandus tam ex munificentia regis, quam ex collatione religiosorum virorum, religiosarumque feminarum statim monasteria aut Ecclesias construebat; verbique sacri pabulo populum reficiens, omnium corda mandatis cœlestibus illuminabat. Cum jam vir sanctus videret prædicatione sua quosdam ad Deum converti, ex hoc majori æstuabat desiderio, quatenus adhuc alii converterentur. Audierat denique, quod Sclavi nimio errore decepti, a diaboli laqueis tenerentur oppressi. Illeque martyrii palmam se assequi posse confidens, transfretato Danubio, eadem circumiens loca, libera voce Evangelium Christi Gentibus prædicabat. Paucis vero ex eis in Christo regeneratis, videns etiam sibi non satis accrescere fructum, et martyrium quod semper quærebat, nondum se adepturum; ad proprias iterum reversus est oves, curamque gerens earum, ad cælestia regna prædicando perduxit ». Hæc Amandus usque ad tempus quo revocatus est a Dagoberto. Quomodo autem idem princeps facti pœnitens in gratiam receperit virum sanctum, suo loco dicturi sumus. Sed hactenus de rebus Gallicanis, et accessione facta Ecclesiæ ex gentibus per eumdem sanctum Amandum Apostolicum virum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6125. — Anno Æræ Hispan. 670. — Anno Hegiræ 11 inchoato die 28 Mart. fer. 7. — Jesu Christi 632. — Honorii I papæ 8. — Heraclii imp. 23.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXII *post consulatum Heraclii Aug.* XXI, *et anno imperii Heraclii junioris Constantini* XX.

2. *Saraceni Syriam adoriuntur.*—Ad num. 1. Baronius, qui secutus Anastasium Theophanis interpretem *Mahumetis* pseudoprophetæ mortem citius quam par erat, recitavit, ex eodem, quæ anno Christi DCXXXIV, et sub præfectura *Abubecri* secundi Saracenorum califæ acciderunt, hoc anno narrat. *Mahometes* die XVII mensis Junii hujus Christi anni obiit, eique *Abubecrus* successit, qui anno sequenti Romanos aggressus est, ut anno superiori ostendi, annoque DCXXXIV gessit quæ Baronius de eo hoc anno habet, et fusius Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXIV, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato : « Hoc anno », inquit Theophanes, « Abubacharus duces quatuor (quos anno superiori *Amiras* a Saracenis appellatos fuisse dixi) misit; qui ab Arabibus deducti, Heram et universam Gazæ regionem cepere, quæ versus montem Sinæum deserti fauces occupat. Quibus cum Sergius tandem aliquando Cæsarea urbe Palæstinæ cum paucis adeo militibus obviam procurrisset, certamine inito, ipse primus cum cæteris militibus, qui trecenti omnino erant, cæsus est. Quare ipsi ingenti præda parta, pluribusque captivis abactis, insigni victoria potiti, domum reversi sunt ». Sed hæc, ut dixi, et Sigebertus in Chronico vidit, pertinent ad annum DCXXXIV. Hanc Theophanis emendationem certam reddit Elmacinus, qui anno Hegiræ XIII prodit, *Abubecrum* misisse copias aliquot in Syriam, et commissum fuisse prœlium inter ducem quemdam Romanum, et ducem Saracenorum, qui primum Romanum usque ad portam Damasci fugavit, sed ipse postea cum multis suorum occisus est : « capta et hoc anno est Bosra, quæ prima fuit civitas in Syria occupata », inquit Elmacinus. Est *Bosra* in Palæstina sita, ut legitur Josue XXI et I Paralip. I, sicuti et Gaza. Sed plures ex antiquis Palæstinam in Syria locant.

3. *S. Amandus in exilium missus.* — Ad num. 2 et seqq. *Dagobertum* Francorum regem exeunte anno Christi DCXXVIII aut initio anni DCXXIX, *sanctum Amandum* in exilium misisse, *Gomadrudem* uxorem repudiasse, et *Nanthildem* duxisse anno DCXXVIII, num. 9 et seqq. ostendimus

retulimusque locum Fredegarii juxta emendatos Codices, in quibus legitur, *Nanthildem* sumptam fuisse *ex ministerio*, non vero *ex monasterio*, ut habent corruptæ editiones Fredegarii et Aimoini, quas solas Baronius viderat. Hadrianus enim Valesius lib. 19 Rer. Francic. pag. 86, et in Præfatione ad tomum II, primus omnium observavit, tam ex Codice Ms. Sirmondi, quam ex cœnobii Metensis sancti Arnulphi Chronico Ms. ac ex codice Thuaneo, Fredegarium scripsisse : « Nantechildem unam ex puellis de ministerio matrimonium accipiens reginam sublimavit ». Quod etiam habent Chronicon sancti Benigni Divionensis, et aliud Chronicon Besuensis abbatiæ, auctore Joanne monacho. Quæ duo Chronica postea Dacherius tomo I Spicilegii publicavit. Error tamen ille antiquus; cum legatur etiam in Historia Aimoini. Accidit igitur, ut mutatione duarum litterarum *Nanthildis* ex puella nobili ministraque reginæ monacha fieret, et a monasterio abstracta, non de ministerio electa crederetur.

4. *Gesta a S. Amando ante episcopatum.* — Porro *sanctus Amandus* perperam vocatur a Baronio *episcopus Trajectensis :* quando enim in exilium missus, erat episcopus regionarius ad prædicandum Evangelium ordinatus, nec episcopatum Trajectensem ante annum DCXLVII indeptus est. Et quia Historiæ hujus sæculi Amandus insignis pars est, hic uno tenore ea, quæ ante suum exilium ab ipso peracta, juxta accuratiorem chronotaxim narranda. Vitam *Amandi* scripsere Baudemundus ejus discipulus, abbas Blandiniensis, Milo monachus Elnonensis versibus heroicis, qui circa an. DCCCXL illam absolvit, auctor anonymus Aquitanus, qui nonnulla habet ab aliis non relata, Harigerus abbas Bobiensis creatus an. DCDXCI, Philippus Harvengius, vulgo ab Eleemosyna dictus, abbas Bonæ Spei, æqualis sancti Bernardi et familiaris. Has Vitas exhibet Henschenius ad diem VI Februarii, et pluribus illustrat : sed quia *Baudemundus* plurima omisit, aliique tardius scripsere, sæpeque res præpostere narravere, sancti Amandi Chronologiam stabilire res magni laboris est. Quare hic tantum afferam, quæ illustrationi Annalium Ecclesiasticorum necessaria visa sunt. *Amandus* an. DLXXXIX, juxta dicenda in ejus morte, in lucem editus est *in Aquitaniæ partibus, haud procul a maris Oceani littore,* inquit Baudemundus. Cum in robur migraret virile, *Ogiam* insulam (sita ea e regione Rupellæ) petiit, ubi in monasterio in ea posito receptus est, et non multo post perrexit ad Ecclesiam S. Martini, et *adeptus est clericatus honorem,* inquit Baudemundus quo loquendi genere antiquos scriptores monasticam tonsuram, ac solemnem habitus religiosi susceptionem non raro designasse ostendit Mabillonius in Præfatione sæculi II Benedictini paragrapho 2. Sed de ea similibusve controversiis viderint alii. E monasterio Turonensi sancti Martini ad sanctum *Austregisilum* episcopum Bituricensem profectus est, ubi *tribus ferme lustris* cellulæ inclusus mansit, ut habent Baudemundus, et anonymus Aquitanus.

5. *Fit episcopus regionarius.* — Cum vero in cellula Bituricensi *tribus ferme lustris* solitarius degisset, Romam petiit, reduxque « paucis post transactis diebus, coactus a rege ac sacerdotibus episcopus ordinatus est », inquit Baudemundus. Henschenius laudatus in Commentario prævio ad Vitam sancti Amandi num. 77, citat varia Martyrologia in quibus *ordinatio sancti Amandi* septimo kalendas Novembris adscribitur, seu diei XXVI mensis Octobris, autumatque *Amandum* circa an. DCXXVIII creatum esse episcopum, quam tamen ordinationem Cointius cum an. DCXXVI, quo Dominica in diem XXVI Octobris incidit, consignavit. Hæc ultima opinio præferenda : licet enim episcoporum ordinationes aliis, quam quibus peractæ sint diebus, in Martyrologiis non raro legantur, in isto tamen casu nihil in contrarium afferri potest ; exindeque sequitur, *Amandum* anno DCXI aut circiter in cella Bituricensi inclusum fuisse. Is episcopus sine sede ordinatus est, ut scilicet Gentibus Evangelium annuntiaret, quod et in variis provinciis summo proventu præstitit. Ab an. DCXXVI usque ad DCXXVIII exeuntem *Gandensibus* verbum Dei prædicavit, *Sclavis*, qui ad Danubium in Carinthia et vicinis provinciis habitabant, Christum evangelizavit, ut habet Baudemundus in ejus Vita, qui et de secunda ejus profectione ad Urbem Romanam, antequam argueret incontinentiam regis Dagoberti, et ob id in exilium mitteretur, verba facit.

6. *Post exilium Christum annuntiat Vasconibus.* — Anno DCXXVIII exeunte, aut sequentis initio (1) in exilium missus sese in eam Aquitaniæ partem recepit, cui præerat *Charibertus* Dagoberti frater, Wasconesque in fide et pietate instituit, ut refert Baronius num. 2, ex Hugbaldo monacho Elnonensi in Vita sanctæ *Rictrudis,* cum qua tunc notitiam *Amandus* contraxit. De revocatione ejus ab exilio, quæ pertinet ad annum DCXXX, agemus cum Baronio anno DCXXXIX. Anonymus Aquitanus narrat profectionem Amandi in *Wasconiam*, postquam locutus est de ejus episcopatu Trajectensi, et profectionem ad *Sclavos* immediate ante narrationem de eodem episcopatu, verum ubi Baudemundum habemus, parum de aliis curandum.

(1) *Anno* DCXXVII *exeunte aut sequentis initio in exilium missus etc. Wasconesque in fide et pietate instituit.* Non tunc quidem cum in exilium actus fuit, sed post Trajectensem episcopatum indeptum, ut diserte asserit Baudemundus, qui postquam cap. 5 narravit viri sancti assumptionem in episcopum Trajectensem, addit illum per triennium varia loca prædicando excurrisse ; tum mansisse aliquandiu apud fratres in Calloo, qui locus est ad Scaldum fluvium : « Nec multo post », prosequitur Historicus, « audivit a fratribus, gentem quam Vacceiam appellavit antiquitas, quæ nunc vulgo vocatur Vasconia, nimio errore deceptam etc. Vir Domini Amandus eorum miseratus errorem, enixe laborare cœpit, ut eos a diaboli revocaret servitio. Dum autem verbum prædicaret divinum etc. » Ex his intelligimus Pagium oscitantius legisse Baudemundum, cum ejus auctoritate fretus, neget virum sanctum post episcopatum Trajectensem in Vasconiam perrexisse. Emendare se tamen Pagius videtur inferius ad A. 650, 3, ubi Vasconum prædicationem collocat. MANSI.

7. *Moritur S. Rusticula abbatissa monasterii S. Cæsarii.* — Hoc anno mortua est *sancta Rusticula* quarta abbatissa monasterii a sancto Cæsario in urbe Arelatensi constructi, cujus Vitæ a *Florentio* presbytero Tricastinensi fere coævo scriptæ, aliqua fragmenta Duchesnius in tomo I Hist. Franc., totam vero Mabillonius sæculo II Benedictino publicavit. Hæc sanctissima virgo clarissimis natalibus in territorio Vasionensi nata est die, qua pater ejus de hac luce migravit, quem secutus est parvulus ejus filius. Cum esset Rusticula *annorum quinque* rapta est a quodam nobili viro nomine *Cheraonio*, ut sibi eam matrimonio, quando ad legitimam pervenisset ætatem, copularet. Verum cum hoc in beatissimæ *Liliolæ* abbatissæ monasterii sancti Cæsarii aures pervenisset, petivit a *Siagrio* episcopo Augustodunensi, ut opera regis *Guntramni* intra septa monasterii sui faceret eam introire; quod et obtinuit. Perducta est itaque Arelatem, ubi *Sapaudus* archiepiscopus erat, qui eam virginibus Christi aggregavit. Nihil omisit mater ejus, ut filiam a sancto proposito revocaret; sed illa, cujus fidei fundamenta stabilita jam erant supra petram firmissimam, perseveravit immobilis. *Liliola* de hac luce migrante ad Dominum, omnis congregatio *Rusticolam* sibi matrem elegit.

8. *Accusata coram Clotario II rege.* — Diabolus bonis semper invidens suasit cuidam episcopo *Maximo* nomine, et cuidam nobili nomine *Riccimiro*, ut falsum testimonium cogitarent adversum famulam Christi, quod illa occulte regem nutriret: et abeuntes ad regem *Clotarium* accusaverunt eam. Verum revelavit Deus episcopo civitatis Viennensis nomine meritisque *Domnulo*, ut statim ad regem graderetur, et denuntiaret ipsi gravem se offensionem Dei habere, eo quod injusto judicio condemnasset famulam Christi, et protinus se a filio orbari pro tam immisericordi jussione, qui et non multo post obiit. Rusticula regi præsentata est, qui eam ad propria remeare cum magno honore jussit. Tandem *septuagesimum septimum agens ætatis suæ annum* quadam die, quæ est *sexta sabbati*, sensit se valde corpore fatigari: *die* vero *sabbati* illucescente membris omnibus dissolvi, et *die Dominica* gravius se habuit. *Secunda sabbati*, *natale S. Laurentii martyris* cœpit viribus corporis amplius distendi, et *alia die* gloriosa ejus anima ad cælum transfertur. Episcopus civitatis *Theodosius* clero omni aggregato accepit sanctum corpus, quod sanctæ Mariæ Basilicæ illatum est. Hæc omnia fere de verbo ad verbum ex ejus Vita excerpta. *Rusticulam* porro hoc anno demortuam, recte probat Cointius hoc anno num. 15, et anno DLVI, num. 17. Quippe hoc anno Natalis sancti Laurentii in feriam secundam incidebat, atque alia die *Rusticula* cæto animam reddidit, die nempe XI Augusti, quo Arelatis colitur, annoque, quo littera Dominicalis D per mensem Augustum currebat. Ad hæc littera Dominicali D insigniti sunt anni DCXXVII, DCXXXII, et DCXXXVIII. Ad hunc ultimum annum ea non pervenit, quia *Syndulfus* episcopus Viennensis, unus ex *Domnoli* successoribus, anno DCXXIV vel DCXXV Concilio Rhemensi subscripsit, et cum annos LXXVII nata mortua fuerit, ultra annum DCXXVII vitam prorogavit; cum quinquennis matri restituta fuerit jussu Guntramni regis, qui anno DLXI regnare cœpit, annos scilicet quinque postquam *Rusticula* in lucem prodiit.

9. *Maximus episc. Avenionensis falsis delationibus deceptus.* — *Clotarii* regis filius, cujus meminit Florentius, omnibus Gallicis Historicis ignotus. Rex vero, quem occulte nutrivisse *Rusticula* est accusata, alius esse non potest, quam *Childebertus* Theodorici regis filius, qui ex fratrum cæde a *Clotario* patrata sese subduxit, ut suo loco dixi. Denique *Maximus* episcopus, qui dicitur accusasse *Rusticulam*, est *Maximus* Avenionensis episcopus, cujus reliquiæ Avenione in Ecclesia metropolitana honorantur, qui ideo in hoc facto id solum reprehensione dignum egisse videtur, quod falsis delationibus deceptus (uti sanctissimis viris sæpe contigit) *Rusticulam* accusavit apud *Clotarium*. Festus ejus dies Avenione agitur XVIII mensis Augusti. Cum vero num. 27 Vitæ sanctæ Rusticulæ post narratum ejus Parisiis Arelatem reditum dicatur: « Transacta hac tempestate, commorata est cum filiabus annis quatuordecim », annoque DCXXXII *Rusticula* e vivis excesserit, liquet *Maximum* et *Domnulum* in vivis fuisse an. DCXVIII, eoque Rusticulam Parisios deductam, postquam aliquot ante menses de rege occultato accusata fuisset.

10. *Persæ Jazdegiirdem sibi regem præficiunt.* — Elmacinus lib. 1 Hist. Saracenicæ cap. 2, ista de Persis narrat: « Convenerunt Persæ anno XI Hegiræ, imperante Abubecro. Cumque ad eum accessissent, ob seditionem et necem regum ipsorum, et qui ipsis supervenerat defectum, petierunt filium Chosroæ nomine Jazdegiirdem, qui fugerat a Siroe, atque eum regem super se constituerunt, cum annos haberet XV. Erant autem voluntates eorum diversæ, et conventus divisi atque inter se pugnantes; omniumque provinciarum, oppidorum et pagorum incolæ bellum inferentes vicinis: et ita singulæ quoque civitates discordes in se erant ». De quibus intestinis bellis mentionem etiam facit Theophanes, sicuti et de *Hormisdæ* creatione anno Æræ Alexandrinæ DCXXIII, idem enim Hormisdas ac Jazdegiirdes: regibus quippe Persarum pluribus nominibus appellari familiare fuit. Scaliger lib. 3 canonum Isagogic. part. II, num. 119, ait, *Haiton* hunc Jazdegiirdem vocare Asob Arior, *et Georgio Chrysococcæ Medico est* Ιαρδαχέρτης Ἀρίορ, inquit idem Scaliger, qui tamen lib. 3 de Emendat. Temp. pag. 211 dicit, ab Haitone nominari *Ascaiorth*; ita proclive est Latinis Orientalium nomina corrumpere. Ibidem scribit, in editione latina *Abbateni* mire detorta esse nomina Persica, ibique *Jazdegiirdem* vocari filium *Kiste*, interpretem tamen scripsisse *Kisre*, quod Chosroen significat, et infra

editum esse *Kisre*. Ex iis liquet, a quo stipite *Jazdegiirdes* genus duxerit.

11. *Æra Jazdegiirdica instituitur.*— Hoc anno, quo regnare cœpit, instituit celeberrimam *Æram* de suo nomine *Jazdegiirdicam* appellatam, quæ alias apud Arabas astrologos in usu fuit, et etiamnum apud Persas. Initium habet a die decima sexta mensis Junii, feria tertia, ut Albategnius, Alfraganus, Abulfeda Ismael, aliique observant. Chrysococca citatus dicit, hanc Æram inivisse, quando *Jazdegiirdes* in solio Cyri collocatus est, ideoque, *ab ejus enthronismo* eam putari, refertque Scaliger, qui ipsum laudat, Tabulas quoque suas Arabicas eamdem deducere *ab enthronismo* Jazdegiirdis. Utrumque falsum putat Scaliger, et verum esse quod scribit Haiton in Passagio Terræ sanctæ cap. 15, Jazdegiirdem sc. (Ascaiorth ab Haitone vocatum), victum esse anno Dominico DCXXXII, eoque victo et interfecto, Saraceno victori *Othmano* eo ipso anno die XVI Junii cessisse imperium Persicum; ideoque hanc Æram a morte *Jazdegiirdis* appellatam esse *Jazdegiirdicam*. Idem habent Petavius lib. 11 de Doct. Temp. cap. 51, et Calvisius in Isagoge chronologica part. II, cap. 10. Verum summopere falluntur, ut ex dicendis constabit. *Haitonus* scriptor latinus, qui sæculo Ecclesiæ decimo tertio vixit, nullam hac in re fidem meretur, licet *Albumasarum* astrologum consentientem habeat, qui tradit *Jazdegiirdem* interfectum esse *die* XXII *Rabici prioris*, *anno Hegiræ* XI, mense scilicet Junio hujus Christi anni. Nam ex Elmacino, aliisque Orientalibus auctoribus constat, illum post hunc annum sæpe bellum cum Saracenis instaurasse, imo totos annos XX adhuc superstitem fuisse. Anni et menses epochæ Jazdegiirdicæ sunt solares communes; anni trecentis sexaginta quinque diebus præcise constituuntur, et menses singuli triginta diebus. Quidam in finem mensis *Aban*, quinque dies appendices rejiciunt: verum astronomi eas in fine anni collocant, ut docet Abulfeda Ismael, qui hanc Æram pluribus explicat in Dissert. *de Cognitione Epocharum* cap. 3, ubi et ait, principium hujus epochæ fuisse diem Martis, *initio anni, quo primum regnavit Uesdegerdus filius Shahliari;* ita enim ab Arabibus nominatum fuisse Chosroen observavit Scaliger lib. 3 de Emendat. Temp. pag. 211; fuit *Abulfeda Ismael* Syriæ princeps in Hama, Arabs; multa, eaque præclara edidit de Geographia Arabice, mortuus an. MCCCXLV. Porro cum *Abubecrus* die XVII mensis Junii hujus Christi anni *Mahometi* in califatu successerit, et ad illum venerint *Persæ;* quando regem suum eligere voluere, ut num. superiori monstratum est, Æra *Jazdegiirdica* instituta post diem XVI Junii, sed ab eo deducta propter rationem alias explicandam.

12. *Isdegerdes filius fuit Schahriar et nepos Chosrois.* — Ad hæc *Jezdegirdem* filium fuisse Schahriar, ac nepotem *Chosrois*, certum indubitatumque. Elmacinus quidem in Historia Saracenica lib. 1, cap. 2, citat *Abugiafarum* chronographum Arabem, a quo Jezdegird seu Isdegerdes *Chosrois* filius nuncupatur; sed ipsemet Elmacinus cap. 4 testatur, *Isdigerdem* filium fuisse *Schahriar*, et hunc filium *Chosrois*. Non mirum autem, *Abugiafarum* ac *Elmacinum* patrem Isdegerdis Chosroen appellasse; cum Elmacinus lib. 3, cap. 4 tradat, sicut reges Romanorum *Cæsares*, ita et Persarum *Chosroes* vocatos fuisse. Demum *Schahriaris* nomen valde commune fuit, indeque Isaacius Argyrus in fragmento citato a Chrismanno in Alfragano Isdegerdem *Sarier* appellat, et Tabulæ astronomicæ primo Isdegerdis anno publicatæ vocantur *Tabulæ Schahriar*. Quæ prætereunda non fuere, ne diversitas et barbaries nominum lectores in errorem inducat.

HONORII I ANNUS 8. — CHRISTI 633.

1. *Ingruentibus Sarracenis Heraclius Constantinopolim defert lignum S. Crucis; ubi de ejus cultu.* — Christi Redemptoris annus sexcentesimus trigesimus tertius, Indictione sexta, tum Romano imperio, tum Ecclesiæ Catholicæ funestissimus extitit: quo cum decessisset primus Mahometis successor Eububezer, sive Abubachar, Haumarus in locum ejus suffectus, statim Arabiam versus ducens exercitum, Bostrensem civitatem vi cepit, aliisque locis potitus est; occurrentemque sibi

Theodorum fratrem imperatoris cum exercitu vicit : adeo ut in desperationem conjectus imperator, despondens animum, Syriam derelinquens, in locum tutum se receperit Constantinopolim. Hæc autem summatim collecta, ita descripta narrantur [1] : « Moritur Abubachar, cum Amiras (id est imperii nomen) fuisset annos duos et semis. Successit Haumarus. Hic Bostram aliasque urbes cepit, et usque Gabelam progressus est. Cum, hoc prœlio commisso, Theodorus Heraclii frater victus ad imperatorem Edessæ tum agentem venit, imperator copiis Bahanem (Habanem) ejus loco præfecit. Theodorum porro sacellarium cum exercitu Romano adversus Arabes mittit. Et cum Emesam venisset, occurrit Amiras cum multitudine Sarracenorum, castraque locat ad Bardanisium flumen. Itaque Heraclius, rebus desperatis, Syriam deserit, sublatisque Hierosolymis venerabilibus lignis, Constantinopolim abiit : Bahanem vero a Damasco Emesam divertere jubet simul et Theodorum sacellarium cum exercitu quadraginta millium ». Quomodo autem Romani ab eis sæpe victi fuere, dicemus annis sequentibus. Causa vero adsportandi sacrum Crucis lignum Hierosolyma, illa intercessisse videtur potissima, quod haud falsus conjector extitit imperator, Arabes dominaturos locis illis atque aliis. Hæc sunt quæ ad cladem Rom. imp. spectant.

2. Quo autem cultu et veneratione sanctissimum Crucis lignum Hierosolyma Constantinopolim translatum habitum sit, audi Bedam in libello de locis sanctis cum agit de Constantinopolitana civitate [2] : « Interior domus (Basilicæ videlicet S. Sophiæ), in Aquilonari sui parte grande et valde pulchrum armarium habet, in quo capsa lignea, ligneoque operculo tecta Crucis Dominicæ tres particulas continet, longum videlicet lignum in duas partes incisum, transversum ejusdem sanctæ Crucis lignum. Hæc tribus tantum per annum diebus, hoc est, Cœna Domini, in Parasceve, et in sabbato sancto, populis adoranda profertur. Quarum prima capsa illa super altare aureum duos cubitos altitudinis et unum latitudinis habens, cum Cruce sancta patefacta componitur. Accedensque primus imperator, deinde cunctus per ordinem laicorum gradus sanctam Crucem adorat et osculatur : sequenti die imperatrix et omnes matronæ vel virgines idem faciunt ; tertia nihilominus die episcopi et cuncti clericorum gradus idem faciunt : et sic capsa reclusa in armarium reportatur. Quandiu autem super altare manet aperta, totam Ecclesiam mirus odor perfundit. De nodis enim ligni sancti liquor odorifer oleo similis profluit, cujus si etiam modica particula contingat, omnem ægritudinem sanat ». Hucusque Beda. Quod ad oleum S. Crucis spectat, hic meminisse oportet, quæ de eodem dicta sunt superius ex sancti Gregorii papæ scriptis.

3. *Cyrus in Synodo Alexandrina dolose insinuat hæresim Monothelitarum, eique adversatur Sophronius episcopus Hierosolymorum, cujus extat Epistola ad Honorium papam et Sergium.* — Quod vero pertinet ad mala quibus Catholica Ecclesia hoc anno sextæ Indictionis mirum in modum exagitata est ; hic principium ponitur hæresis Monothelitarum : nam Maximus in disputatione cum Theodosio hæc ait : « Scitis enim factas innovationes a sexta Indictione præteriti circuli, quæ ab Alexandria incœperunt per expositionem novem Capitulorum a Cyro, qui nescio quomodo ibi præsul fuit : quæ confirmata sunt a throno Constantinopolis ». Hæc ipse. Idipsum Acta sextæ Synodi docent, nempe sub nomine pacis Cyrum Alexandrinum episcopum, collecta Alexandriæ Synodo mense Maio, Monothelitarum hæresi aperuisse viam eo simulato prætextu, quod hæreticos omnes in Ægypto positos Ecclesiæ Catholicæ jungere posset, si duarum voluntatum, et operationum voces silentio supprimeret ; satis esse dicens, si in Christo tantum Dei virilis voluntas et operatio diceretur, ex qua duarum in Christo naturarum exacta professio ederetur ; eo quod etsi non voces res ipsæ tamen expressæ haberentur. Res visa est specimen præ se ferens pietatis et charitatis, si (ut dicebant) absque detrimento Catholicæ fidei, voces interdum tacerentur, quibus discordiæ nutrirentur, verum dolo malo cuncta tunc acta esse, exitus declaravit. Quod autem ad tempus spectat, et Synodi cogendæ causam, hæc habet Decretum ejusdem Synodi, sive (ut scribitur) satisfactio, suo ipsius exordio, verbis istis [1] :

4. « Domino Christo vero Deo nostro omnibus perfulgenti, omnesque ad saluberrimam veram ejus fidem dirigenti, et in unam eamdemque sanctam suam Ecclesiam convocanti, præsentem satisfactionem facimus pro unitate sanctarum Dei Ecclesiarum, mensis Maii quarta die, Indictione sexta. Satisfactio facta a Cyro misericordia Dei episcopo per divinam sanctionem benignissimorum atque triumphatorum dominorum nostrorum, locum exhibente Apostolicæ sedis hujus Alexandrinæ episcopo amabilis civitatis, etc. » Quale autem fuerit ejusmodi Decretum, satis dictum est superius. Porro in ea Cyri episcopi satisfactione novem sunt scripta capita, quibus Monothelitarum hæresis comprobatur. Recitata illa habentur in dicta Synodo Alexandrina, missa vero ad eum qui ea extorquebat, Sergium episcopum Constantinopolitanum, ad quem etiam has litteras dedit adulatione plenas, quæ ex nimis rudi translatione facta satis obscuræ atque perplexæ in hæc verba redduntur [2] :

« Proprio domino ac per omnia honorando atque ter beatissimo, benigno pastorum pastori, patri patrum, universali patriarchæ Sergio, Cyrus humilis servus vester.

5. « Fœcunditatem et iterum spiritalem fructificationem per Deo acceptabiles orationes beatitu-

[1] Theoph. et Cedren. hoc an. XXIV Heraclii. — [2] Bed. de loc. san. c. 20.

[1] Sext. Syn. Act. XIII. — [2] Sext. Syn. Act.

dinis Deo amabilis domini mei, quæ cucurrit doctrinis piissimorum ac conservandorum et veraciter Christo amabilium dominorum nostrorum, et nunc promereor ter beatissimo meo domino primitias suggerere. Notum enim facio, quod omnes qui dicuntur dogmatis Theodosianorum circa hanc Alexandrinorum Christo amabilem civitatem clerici, una cum iis qui in dignitatibus et militibus clarent, insuper et qui ex plebe sunt in militibus constituti, per tertiam Junii mensis adunati sanctæ nostræ Catholicæ Dei Ecclesiæ intemerabilia nobiscum Dei mysteria perceperunt, ad hoc adducti, præviante profecto beneplacito omnipotentis Dei consilio, per collatam mihi doctrinam tam a piissimis et invictissimis nostris dominis, quamque a Deo inspirata domini mei sanctitate, ut per hoc stabiliretur secundum quod scriptum est [1] : In frequentationibus dies festus usque ad cornu altaris.

6. « Si autem oportet veraciter dicere, non in confrequentationibus tantum neque usque ad cornu altaris, sed etiam in omnem Alexandrinorum Christo amabilem civitatem ejusque confinia usque ad nubes ipsas et ultra hæc cœlestibus officiis in pacem sanctarum Ecclesiarum, et in his qui ad eamdem convertuntur, lætantibus. Qualiter autem hæc adunatio assecuta est, subtiliter, præsumens, suggessi piissimis auribus invictissimorum ac serenissimorum nostrorum dominorum per confamulum meum Joannem Deo amabilem diaconum, qui affuit omnibus quæ mota sunt. Et certus sum, quia et in hoc acceptat ultimum suum famulum sanctissimus meus dominus. Quæso namque ter beatissimum meum dominum quatenus cognitionem omnium faciens, si quid mihi in tali motione forsitan defuit, aut per ignorantiam de competentibus frustratus sum, emendare exiguum suum famulum dignetur. Opus enim hoc Deo honorabilium vestrorum est, qui omnibus divinis Scripturis decoramini et desuper perficimini ». Hucusque ad Sergium Cyrus ex Synodo Alexandrina, in qua quidem non ita una operatio, sive una voluntas in Christo prædicata est, ut statim in ipsum veluti hæreticum declamari potuisset : nam qui de his tunc confectus est canon septimus, ita se habet [2] :

7. « Si quis unum D. N. Jesum Christum in duabus considerari dicens naturis, non eumdem unum, de Trinitate confiteatur, sempiterne quidem ex patre genitum Deum Verbum, novissimis autem sæculi temporibus eumdem incarnatum atque genitum ex sanctissima et intemerata domina nostra Dei Genitrice semperque Virgine Maria, sed alterum hunc noscit et alterum, et non unum eumdemque secundum sapientissimum Cyrillum in Deitate perfectum et in humanitate eumdem perfectum; ex hocque solo in duabus contemplandum naturis eumdem passum et non passum secundum aliud et aliud, sicut idem sanctus Cyrillus ait : et patientem quidem humanitus carne secundum quod homo est, permanentem vero impassibilem ut Deum in passionibus propriæ carnis, eumdemque unum Christum et Filium operantem Deo decibilia et humana una Deivirili operatione, secundum S. Dionysium, sola contemplatione discernens ea ex quibus unitio facta est. Hæc intellectu considerans, inconvertibilia et inconfusa post eorum naturalem et secundum subsistentiam unitionem manentia in his quæ indivise atque inseparabiliter unum eumdemque Christum et Filium recognoscens, juxta quod duo ad invicem inconfuse convenientia considerat intellectu causativam eorum contemplationem, et non phantasiam mendacium, atque inanibus mentis figmentis, nullatenus vero disjungit, quasi perempta jam illa quæ in duo est, sectione, propter ineffabilem et inconfusam et inexcogitabilem unitionem, dicens secundum sanctum Athanasium : Simul enim caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationalis, simul Dei Verbi caro animata rationalis : sed ad divisionem per partes hujusmodi assumit vocem : anathema sit ».

8. Huic autem capiti adversatum esse Sophronium episcopum Hierosolymorum, egisseque apud Sergium, ut hujusmodi tolleretur doctrina ex aliis Decretis Synodalibus, testatur sexta Synodus Actione decima tertia. Sed excidit ea Sophronii de his Epistola ad Sergium : extat tantum illa, quam ubi creatus est episcopus, ex Synodo emittens professionem fidei, scripsit hoc item anno ad eumdem Constantinopolitanum episcopum. Cæterum qui rem bona fide agi putarunt, hoc ipso exordio emergentis hæresis Monothelitarum, utcumque toleranda hæc existimarunt ea ex parte, qua unam operationem referre ipsi viderentur ad unam personam operantem : nam salvas proprietates duarum naturarum in Christo eosdem esse voluisse, ipsi professi sunt, ut qui interfuerunt sextæ Synodo declararunt, cum duas naturas asseruerunt in Christo unitas (ut Catholici docent) inconfuse et indivise, inconvertibiliter et immutabiliter : quibus assertis, haud dolose hæc agi putarunt : nam et Sophronius in dicta quæ reperitur Epistola Synodali ad Honorium sive Sergium æque et ipse secundum unam personam in Christo, unum dicendum esse operantem putavit, cum non duo sint Christi, sed unus; sed et vocem Deivirilis operationis æque ipse identidem profitetur. Hæc, inquam, tolerata sunt, donec latere in herbis anguem Catholici intellexerunt : tunc enim sibi cautius agendum esse senserunt, ut patet ex iis quæ dicentur ex Maximo.

9. Istæc igitur Cyro Alexandriæ conanti de una voluntate et operatione, adversatus est primum summopere idem Sophronius, utpote probe sciens hæreticos ea moliri ad destructionem Catholicæ veritatis, quantumlibet aliquam pietatis speciem præ se ferrent; cum non laterent ipsum eorum doli atque fallaciæ pacis involucro tectæ. Scripsit enim (ut dictum est) ad Sergium, ut illud de unica ope-

[1] Psal. CXVII. — [2] Sext. Syn. Act. XXXIII.

ratione capitulum Synodi Alexandrinæ deleretur : imo et Constantinopolim ea de causa ad eumdem Sergium profectus est, ut Sergius ipse testatur in Epistola ad Honorium papam. Sed et alias etiam ad Sergium ipsum addidit litteras idem Sophronius, ubi hoc item anno defuncto Modesto sancto patriarcha Hierosolymitano, ipse subrogatus est in ejus locum. Hæc quidem constant ex Epistola hoc anno ab ipso scripta, quam hic tibi modo ex parte saltem reddituri sumus, non quidem ex ea quæ latine reddita habetur in sexta Synodo, vitio imperiti translatoris obsita solœcismis, et barbarismis obscurior reddita ; sed ex versione doctissimi Turriani. De qua etiam illud monendum putamus, eamdem Epistolam quæ in Actis sextæ Synodi habetur ad Sergium data, reperiri in græco Codice ad Honorium papam inscriptam, et ita etiam sæpe citatam. Ut plane in eam sententiam libentius ierim, Encyclicam eam fuisse ab ipso Sophronio scriptam veluti fidei suæ confessionem, ubi hoc anno creatus est Hierosolymorum episcopus, missamque ab eo ex more tum Romam ad Honorium papam, tum vero ad Sergium Constantinopolitanum episcopum, ut hujusmodi quæ in Actis sextæ Synodi reperitur inscriptio præ se fert :

10. « Domino in omnibus sanctissimo et beato fratri comministro Sergio archiepiscopo et patriarchæ Constantinopoleos, Sophronius servus inutilis sanctæ Christi Dei nostri civitatis.

« Quam mihi nunc, beatissime papa, optabilis est requies et tranquillitas, et multo quam prius optabilior, ex quo a quiete a curis vacua in turbam negotiorum veni, et terrenis quibusdam fluctibus alluor ». Hæc ipse quidem, quod ex silentio monastico ad episcopatum adductus esset. Sed pergit : « Quam mihi dulcis est nunc exiguitas, ac etiam non paulo quam antea dulcior, ex quo ab stercore et terra, et multa ac majori quam dici possit humilitate ad sedem pontificiam ascendi : et magnam procellam video, et cum procella conjunctum periculum. Non enim quæ jucundissima sunt, ante experientiam eorum quæ tristia sunt ita jucunda esse perspiciuntur, sicut post experimentum et incursum eorum quæ sunt aspera, et adversa, suavia esse pervidentur. Sic valetudo valde jucunda est iis, qui post valetudinem ægrotant. Sic tranquillitas iis, qui post tranquillitatem tempestate jactati sunt, lætissima est. Sic divitiæ iis, qui post divitias egentes fuerunt, gratiores sunt. Omnia denique ad hunc modum se habere videmus : esse quidem et manere in naturali et substantiali qualitate, qualia ante periclitationem contrariorum esse videbantur, post cognitionem vero contrariorum accommodiora, et iis qui ea sustinuerunt, majoris æstimationis, imo optabiliora et suasiora ». Hæc ipse pluribus, dum revocat in memoriam eremi silentium et cellæ quietem. Quibus et de sua electione ista subnectit :

11. « Cum hæc igitur sic sint, et adhuc acerbiora, et mihi miserrimo necessitas ingens ac vis a clericis et reverendis monachis et fidelibus laicis universis sanctæ civitatis Christi Dei nostri, manu et violentia me cogentibus, nescio quibus judiciis imposita sit : quæso vos sanctissimos et hortor, ut non solum puris et castis apud Deum precibus mihi vitam in mari agenti et in periculis versanti opem feratis, et parvo animo labantem confirmetis, sed doctrinis divinis ad res agendas instituatis, tum ut parentes et genitores, tum ut fratres et consanguinei. Concedite igitur vos mihi paterne et fraterne, quæ jure postulo. Ego etiam vestras sequar institutiones, et vestram mecum conjunctionem lucrabor, qua fides idem sentientes colligat, spes recte sentientes copulat, et charitas eos, qui cum Deo sentiunt, conjungit : quorum funiculus unus, triplex ex his scilicet virtutibus factus, neque dissolvi potest, neque rumpi, neque separationem pati; quin potius vere indissolubilis est, in unam pietatem eos, qui hoc funiculo connexi sunt, copulans.

« Quia vero Apostolica et prisca in omnibus cuncti orbis Ecclesiis traditio viget, ut qui episcopi fiunt, ad omnes antecessores episcopos referant quomodo sentiant, et quam fidem teneant : quam quidem traditionem sapientissimus Paulus valde cante eis tradidit, ne in vanum currerent. Vanus enim esset eorum cursus omnis, si quid detrimenti acciperet fides. Ille enim divinus, qui Dei voces audivit [1] et cælum ipsum habuit pro schola ad discendum, et paradisi spectator fuit ante tempus, et verborum quæ aliis hominibus eloqui non licebat, auditor fuit; metuebat et tremebat et sicut ipse ait [2], formidabat, ne cum aliis salutari prædicatione Christum prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Unde Hierosolymam [3] ascendit cælestis discipulus Christi, et divinis ejus discipulis antecessoribus suis se submisit, et doctrinam Evangelicam, quam prædicabat, iis qui aliis antecellere videbantur, patefecit, cum eis sua dogmata communicavit : quod tutum erat sibi adstipulatus, iisque omnibus, qui in posterum doctrinam ejus amplexuri essent, ac omnibus factus optima forma salutis, qui vestigiis ejus insistere voluissent.

12. « Huic igitur consuetudini etiam nos servientes, ac legem optimam arbitrati id omne quod ab antiquis decenter factum est, præsertim Apostolico conatu roboratum : scribimus quomodo de fide sentiamus, et vobis sapientia divina præditis ad probandum mittimus; ne terminos æternos [4], quos patres et majores nostri posuerunt, transmovere videamur. Vobis, inquam, mittimus, qui non solum dogmata probata ab adulterinis discernere scitis, sed quæ deficiunt, propter perfectam in Christo charitatem, perfecte supplere potestis. Accedam igitur ad dicendum illa, quæ a principio in Ecclesia sancta Catholica collactatus et nutritus didici, et a teneris unguiculis accepi, et vos divine prædicare audivi. Credo igitur, etc.» Subnectit his

[1] 2. Cor. XII. — [2] 1. Cor. IX. — [3] Galat. I. — [4] Prov. XXII.

integram perfectamque atque omni ex parte elucidatam et copiosam fidei Catholicæ professionem cum nominatim facta damnatione omnium hæresiarcharum qui ad hanc diem extitissent, inter quos duo Sergii novissime nominantur, quorum alter Armenus, Syrus alter ponitur, qui adhuc superstes esset. Ad postremum autem post prolixam satis fidei professionem conscriptam, ita ipsum ad quem scribit Honorium sive Sergium interpellat :

13. « Unde paternam sanctitatem vestram rogo, ut has meas litteras a me abjecto jure Synodico acceptas paternis oculis adspiciat, et fraterno adspectu contempletur. Et si quid aut per ignorantiam erratum est, aut per oblivionem prætermissum, aut propter festinationem non animadversum, aut propter brevitatem non expressum, et nequaquam commemoratum, aut propter linguæ torporem tacitum, aut propter tarditatem linguæ et exilitatem vocis, aut propter imbecillitatem sermonis agrestis nobis non libentibus silentio suppressum est ; rogo accessionibus impleat, et verbis ac correctionibus ex paterna plenitudine prodeuntibus corrigat, et robur præbeat amantissimum, fraterno studio satum, et paterno proposito irrigatum : ne quod mancum est, semper imperfectum appareat ; et ne quod infirmum est, et sæpenumero per ignorantiam excidit, infirmum semper perseveret, et per totam vitam ægrotum. Quod quidem cum a vobis amice et legitime factum fuerit, me quidem locupletabit, et mihi medebitur, vestræ vero misericordiæ et amori testimonium tribuet, id est, vestræ erga fratrem et filium charitati.

« Ego vero sic a vobis ditatus, et in eo quod deficiebat completus, tunc ex invaletudine per medicinam liberatus, atque ex claudicatione correctus, valetudineque et divitiis auctus, quam magnas gratias me vobis debere existimabo ? quantum gaudium, lætitiam, et voluptatem summam cepisse judicabor ? Sed hæc solus Deus noverit : noverim et ipse, qui talem voluptatem lætitiæ capio, et tantum beneficium decerpo. Noveritis et vos, si fervorem cordis mei ad pietatem cognoscatis, et multam animæ meæ ad diligendum propensionem oculis animæ contemplemini. Igitur pluribus verbis hæc petere, superfluum. Scio enim, quod hæc omnia vos, quamvis non peterem, præstabitis face fraternæ charitatis incensi, et desiderio paterno inflammati. Illud vero vobis supplico, et supplicare non desinam, ut me precibus et supplicationibus apud Deum ardentissime adjuvetis formidantem et trementem, atque onus jugi mihi impositi ferre non valentem : nec hoc solum, sed ut gregem Christi mecum pascatis, qui mihi quidem commissus est, sed nisi mihi opem feratis, non possum divinis et commodis herbis eum pascere et nutrire, atque a nocentibus et incommodis servare.

14. « Quamobrem oro atque obsecro, ne hic grex ullum detrimentum capiat propter meam imperitiam et artis pascendi ignorantiam, et propter imbecillitatem, quæ ad regendum commode non sufficit ; et tanquam ipse ei nocuerim, in die judicii condemner, et supplicium perpetuum subeam eorum qui furantur, mactant, et perdunt oves Christi magnæ æstimationis et pretii. Scio enim et agnosco, reposcendam esse a Christo principe pastorum rationem salutis earum, et an auctæ fuerint et optimis herbis factæ pingues. Sed si quid potestis, Deo largiente ut possitis, contendite ut adjuvetis, ne et ego et hæ Christi oves magni pretii a bestiis propter infirmitatem meam capiamur.

« Æque vehementer vos deprecor, ut supplicationem et preces sine intermissione pro nostris imperatoribus quietissimis et Christi amatoribus Deo adhibeatis, qui gubernacula imperii a Deo acceperunt : ut vestris precibus Deo acceptis delinitus, ætatem multorum annorum eis largiatur, maximas victorias ac trophæa de Barbaris tribuat, et filios filiorum eis coronet, divinæ pacis vallo eos muniat, sceptra præbeat valida et firma ad conterendum omnium Barbarorum ac potissimum Sarracenorum supercilium ac superbiam, qui nunc propter peccata nostra ex insperato in nos invaserunt, et omnia devastant crudeli et ferino animo, profano et impio ausu ». Hæc dum rogat, ut adversus ingruentes Sarracenos precibus ferat opem : optime concordat cum anni hujus rebus gestis, quo (ut dictum est) per Arabes imperium Romanum invasum est. Pergit vero :

15. « Quocirca magis ac magis vobis beatis supplicamus, ut prolixas preces Christo adhibeatis, ut eis benevole auditis, cito eorum furiosos fremitus reprimat, atque eos tenues et viles factos instar scabelli nostris imperatoribus a Deo datis sicut antea subjiciat ; ut et ipsi secundis rebus lætentur, qui imperium in terris tenent, bellicis tumultibus sedatis. Lætetur etiam cum eis tota eorum Respublica sceptris eorum valide vallata, faciatque vindemiam legens uvas pacati status lætitiam parientis. Obsecro etiam (ut justum est) charitatem vestram fraternam, ut Leontium Deo carum, diaconum Ecclesiæ sanctæ Resurrectionis Christi Dei nostri, eumdemque nostri pii secretarii cancellarium ac protonotarium, et reverendum fratrem nostrum Polyeuctum, quibus litteras nostras Synodicas commisimus, benevolo vultu adspiciatis, et humanitate qua decet eos alloquamini.

« Vestrum enim est hoc, et vobis proprium atque innatum insigne, quo vestros spectatores in admirationem rapitis, quod in altissimo gradu positi, maximam humilitatem induti estis ; imo omnibus vestris proprietatibus spiritaliter et hilariter invitatis, et animæ spiritalia atque splendida largimini. Simul etiam rogamus, ut cito eos nobis remittatis lætos et exultantes, quod talem antistitem Romanorum [1] videre meruerunt : nosque etiam humiles et abjectos lætitia afficientes, dum nobis vestram nuntiant diserte valetudinem animæ a Deo datam, et sanitatem corporis a Deo etiam tributam.

[1] Byzantiorum in alia versione.

« Quin etiam postremo rogamus, ut detis eis litteras, quæ fidem nostram rectam illustrent, et mores animæ nostræ candidos faciant, et scientiam pascendi nos doceant, et ad pascendum gregem Christi animum addant; ut præsidio scientiæ muniti, truculentos et immanes lupos ab ovili nobis concredito bacillo vigilantiæ pastoritiæ arceamus, populumque nobis commissum a periculis liberum ad Deum sistamus, mercedem ab æquissimo judice liberalissime pro laboribus nostris reportaturi. Omnes sanctos et illustres fratres, qui cum vestra sanctitate sunt, nos humiles et parvi, et ii qui mecum sunt, in Christo Deo nostro persalutamus. Vale in Christo et ora pro me, sanctissime frater». Hactenus Epistola Sophronii ad Honorium papam, quam (ut dictum est) nonnulla græca exemplaria ad Sergium datam habent; de qua et ista Photius scribit [1] :

16. « Lecta est Sophronii Hierosolymorum patriarchæ Synodica, quæ Romam missa fuit ad Honorium ejus antistitem. Plena est pietatis Epistola. Et innovat quidem ille passim vocabula, tanquam equi pullus saltibus luxurians; attamen Orthodoxam sententiam accurate tradit, et sacrorum dogmatum doctrinam minime vulgarem. In hac Epistola invenies Arium una cum Apollinari damnatum, Theodoretum vero ab Ecclesia non rejectum; tametsi in quibus Cyrillum damnavit, non probatus fuerit, sed merito reprehensus. Origenem alium fuisse antiquum, alium posteriorem, qui cognominatus est Adamantius. Cum cæteris hæreticis anathemate notatum Jacobum Syrum, a quo nomen traxit Acephalorum caterva. Rogat autem Honorium Romanum, si quid forte in Epistola vel omissum, vel aliter dictum, quam par sit : eum enim et corrigere posse, et explere ; gratiamque habiturum se ait, si repulsam non ferat, nunquamque adeo immemorem fore beneficii. Hæc itaque habet Synodica Sophronii sanctissimi Epistola ». Eademque (ut dictum est) scripta communiter ad Honorium et Sergium cujus titulo in sexta Synodo recitatur: ut appareat, quam amplissime Sergius episcopus Constantinopolitanus fuerit ab omnibus cognitus atque probatus in hanc diem Catholicus atque Orthodoxus: et nullatenus hac ex parte crimen Honorio quis impingere valeat, si ejus (ut dicemus) subscribat Epistolæ, et paria se cum illo sentire significet, et cum ille non ob hæresim instituendam, sed ob pacem injungendam (ut foris apparebat) de novis vocibus optare silentium significaverit, ipse revera absque fuco et fallaciis de iisdem silendum esse consenserit. Cæterum præter has, alias quoque eodem ferme tempore constat Sophronium dedisse litteras ad Sergium Constantinopolitanum episcopum, quibus petebat, deleri debere caput illud Synodi Alexandrinæ, quo asserebatur una voluntas in Christo, contendens duas omnino dicendas esse in Christo voluntates et operationes. Meminit harum litterarum Sophronii ipse Sergius in Epistola data ad Honorium Romanum Pontificem. Sed quid post hæc factum est? Ubi ista accepisset Sergius a Sophronio, scripsit ad Honorium Romanum Pontificem ejusmodi Epistolam [1] :

17. *Sergii Epistola ad Honorium pro Cyro et contra Sophronium Catholica specie tenus habenda.* — « In tantum vobis sanctissimis in omnibus unanimitate spiritus constringimur, ut studeamus omnium consiliorum nostrorum et actionum vos sacratissimos habere præsidentes ; et nisi plurimum locorum distantia sejungeret, hoc utique quotidie gereremus, vestræ honorandæ unanimisque fraternitatis munito muratoque nosmetipsos circumsepientes consultu. Attamen quoniam nobis etiam sermo atque absque labore littera, quod studemus, impartit : confestim ea pro quibus hoc scribimus, enarramus. Ante aliquod certum tempus, cum adversus Persas a Deo confirmatus dominus noster et magnus victor imperator promovebat exercitum, propter certamina a Deo sibi creditæ Christo amabilis Reipublicæ, et ad partes Armeniæ provinciæ pervenisset ; unus ex principibus impiæ partis Severi execrabilis, nomine Paulus, in illis locis apparens, ad ejus pietatem accessit, sermonem pro sua errabunda hæresi proferens, et in hoc profecto duntaxat satisfaciendo : in quibus piissima ejus ac regalis magnanimitas (cum cæteris enim donis Dei etiam divinorum dogmatum locupletari scientia meruit) dum redarguisset atque depompasset pravam ejus impietatem, profanis ejus astutiis, sanctæ nostræ Ecclesiæ (ut verus ejus propugnator) recta atque immaculata e diverso protulit dogmata, inter quæ et unius operationis Christi veri Dei nostri mentionem effecit.

18. « Post aliquod vero tempus idem a Deo confirmatus imperator in provinciam Lazorum adveniens, recordatus est disputationis, quam (sicut diximus) fecerat adversus Paulum illum hæreticum cum præsentia Cyri sanctissimi, tunc Christi amabilis Lazorum provinciæ metropolitanam sedem tenentis, nunc autem magnam Alexandrinam regentis. Prædictus igitur sanctissimus vir, his auditis, ejus serenitati respondit, nescire subtiliter, utrum unam an duas operationes Christi veri Dei nostri adstruere necesse sit. Ergo per jussionem ejus pietatis per litteras proprias interrogavit nos prædictus sanctissimus vir, utrum unam operationem an duas in Salvatore nostro Christo necesse sit dicere, et si quosdam noscamus sanctorum ac beatissimorum Patrum unam dicentes operationem. Unde nos, quæ nostræ erant scientiæ, per nostra rescripta ei significavimus, dirigentes etiam sermonem acclamatorium Mennæ sanctissimi quondam patriarchæ hujus a Deo conservandæ regiæ urbis, porrectum ab eo hic præsenti Vigilio sanctæ memoriæ prædecessori sanctitatis vestræ; habentem et diversa testimonia paterna de una operatione et una voluntate Salva-

[1] Phot. Bibl. c. 231.

[1] Extat in Sext. Syn. Act. XII.

toris nostri Christi veri Dei nostri. Nihil tamen proprium penitus in hujusmodi nostris rescriptis promulgavimus, sicut suppetit nosse vos sacratissimos et unanimes, relegentes eorum quæ missa sunt exemplaria. Et silentium quidem ex illo tempore hujusmodi suscepit capitulum.

« Quia igitur ante parvum tempus, cooperante gratia Dei, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, pio zelo fortissimi ac invictissimi magni imperatoris excitatus Cyrus, sanctissimus Alexandrinæ magnæ civitatis patriarcha et communis frater noster et consacerdos Dei, amabiliter et modeste adhortatus est eos, qui in magna civitate Alexandrina Eutychetis et Dioscori, Severi quoque et Juliani sunt Deo odibilium hæresi languentes, ad Catholicam Ecclesiam accedere; et post multas disputationes et labores, quos cum nimia prudentia et saluberrima dispensatione in hac causa impendit, hoc quod festinabat, per supremam gratiam ordinavit. Factaque sunt inter utrasque partes dogmatica quædam capitula, in quibus omnes qui antea quidem in diversas portiones divisi fuerant adversus Dioscorum atque Severum hæreticos scribentes, coadunati sunt cum sanctissima ac sola Catholica Ecclesia; et unus grex Christi veri Dei nostri, omnis Christo amabilis Alexandriæ populus factus est, et pæne universa cum eis Ægyptus, et Thebais, et Libya, et cæteræ Ægyptiacæ dispositionis regiones, quas olim considerabant (ut diximus) in innumerabilem copiam hæresum multitudine discissas, nunc autem beneplacito Dei et studio prædicti sanctissimi Alexandrinorum antistitis unum labium facti sunt omnes, una vox, et in unitate spiritus recta Ecclesiæ dogmata confitentur. Ex his autem quæ dicta sunt atque stabilita, unum existit capitulum de una operatione Christi magni Dei et Salvatoris nostri.

19. « His itaque provenientibus, Sophronius venerabilis monachus, qui (ut ex nunc auditu didicimus) Hierosolymorum præsul est ordinatus (necdum enim hactenus ejus ex more Synodica suscepimus) apud Alexandriam tunc temporis positus cum præfato sanctissimo papa, quando (ut diximus) admirabilem illam circa eos, qui dudum hæretici fuerant, Dei beneplacito unitatem componebat, atque cum eo de iisdem capitulis pertractabat, adversatus est, et contradixit ad unius operationis capitulum, duas omnino operationes Christi Dei nostri dignum inquiens censeri. Prænominato autem sanctissimo papa præsertim testimonia ei quorumdam sanctorum Patrum proferente, dispersim in quibusdam opusculis suis unam operationem asserentium; ad hæc quoque et ex abundanti inquiente, quod multoties sancti Patres nostri, ut lucrarentur plurimam animarum salutem, dum alia emergerent capitula, Deo placitis dispensationibus ac placitis usi fuisse videntur, nihil de subtilitate Ecclesiæ dogmatum exagitantes, et dicentes, quod oporteat utique etiam in præsenti, dum tantorum millium populorum salus præ manibus ponitur, nihil de hoc per contentionem altercari, idcirco quod (sicut dictum est) etiam a quibusdam sacris Patribus vox hujusmodi dicta est, nihilque de hoc lædatur rectæ fidei ratio : memoratus Deo amabilis Sophronius talem dispensationem nullatenus accepto tulit.

« Quia igitur pro hoc cum litteris ejusdem sanctissimi comministri ad nos conjunxit; de hoc quoque etiam apud nos sermonem movendo insistens, ut de talibus adimeretur capitulis post factam unitionem vox unius operationis; durum nos hoc arbitrati sumus. Quomodo enim non esset durum et valde onerosum, quando hoc resolvere evertereque erat futuram quidem omnem illam concordiam atque unitatem, quæ bene fuerat effecta tam apud Alexandrinam magnam civitatem, quamque per universas sub ea provincias, quæ nullo tempore usque nunc acquieverant nomen saltem simplex divini atque laudabilis patris nostri Leonis, aut sancti et magni atque universalis Chalcedonensis Concilii mentionem facere, nunc vero præclara et magna voce in divinis missarum arcanis hoc prædicantes? Multis igitur a nobis de hoc motis sermonibus ad prænominatum venerabilem Sophronium, postremo adhortati eum sumus testimonia nobis proferre sanctorum ac probabilium Patrum, illorum videlicet, quos omnes communiter doctores confitemur, et quorum dogmata legem sanctæ Dei cognoscunt Ecclesiæ, duas nominatim et ipsis verbis operationes in Christo dicendas tradentia : ille autem hoc facere penitus non valuit.

20. « Nos vero considerantes incipientem ex hoc inter quosdam hic contentionem exardescere, et scientes quod semper ex hujusmodi decertationibus illæ hæresum dissensiones effectæ sunt; necessarium judicavimus, omne studium ponere ad sedandum atque amputandum talem superfluum verborum conflictum : et ad sæpe dictum sanctissimum Alexandriæ patriarcham scripsimus, ut postquam unitatem cum his qui pridem refragabantur, Deo auxiliante, composuit, de cætero nullum permitteret unam aut duas proferre operationes in Christo Deo nostro : magis autem sicut sancta et universalia tradiderunt Concilia, unum eumdemque Filium unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum operatum confiteri, tam divinam, quamque humanam et omnem Deo decibilem et homine dignam operationem, ex uno eodemque incarnato Deo Verbo indivise procedere, et ad unum eumdemque redigere; eo quod unius quidem operationis vox, quanquam a quibusdam sanctis dicta est Patribus, tamen peregrina videretur, et perturbare aures quorumdam suspicantium ad peremptionem hanc proferri inconfuse atque secundum subsistentiam unitarum in Christo Deo nostro duarum naturarum : quod non est unquam, nec fuit.

21. « Similiter autem et duarum operationum dictio multos scandalizet, utpote a nullo sanctorum ac probabilium Ecclesiæ institutorum edita. Insu-

per et consequens ei est, prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate vero ejus obsistente ejus voluntati et resistente; et perinde duo contraria volentes introduci: quod impium est. Impossibile quippe est, in uno eodemque subjacenti duas simul et erga hoc ipsum contrarias subsistere voluntates. Nam salutaris Deumgerentium Patrum doctrina operæ pretium instruit, quod nunquam intellectualiter animata Domini caro separatim et ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi secundum subsistentiam Dei Verbi naturalem motum suum effecit, sed quando, et qualem, et quantam ipse Deus Verbum volebat. Et (ut plenius dicatur) quemadmodum corpus nostrum regitur et ornatur et disponitur ab intellectuali et rationali anima nostra, ita et in Domino Christo tota humana ejus conspersio ab ipsius Verbi Deitate semper in omnibus mota, Dei mobilis erat, secundum Nyssenum Gregorium dicentem contra Eunomium ita : Secundum quod Deus erat Filius, impassibilis utique est et immortalis : si qua autem passio de eo in Evangelio dicitur, per humanitatem profecto, quæ suscipiebat passionem, hujusmodi operatus est. Operatur quippe vere Deitas per corpus, quod circa ipsum est, omnium salutem, ut sit carnis quidem passio, Dei autem operatio.

« Hanc igitur (ut dictum est) contentionem incipientem accendi videntes, necessarium judicavimus, attritas potius sanctorum Patrum voces et Synodice definitas semper sequi; et neque quæ raro a quibusdam Patribus dicta sunt, et non circa hæc intentionem habentibus, quasi planam et in ambiguam de eis doctrinam exponerent, ad regulam et legem per omnia dogmaticam reducere, quale est et quod de una operatione ab eis dictum est : neque iterum, quæ nullatenus dicta sunt a probabilibus Patribus, nunc vero a quibusdam Patribus proferuntur, duas, inquam, operationes, tanquam dogma Ecclesiasticum proferre. Et ad ultimum stetit ac placuit, quatenus prædictus Sophronius venerabilis nullum sermonem de cætero de una sive duabus operationibus movere debeat; sed ei sufficiat præfata cautaque ac trita sanctorum Patrum recta traditio atque doctrina. His itaque contentus sæpe nominatus venerabilis vir, et hæc custodire certificans : petimur nos etiam per Epistolam de his ei præbere responsum, quatenus hujusmodi Epistolam (ut ait) ostendat iis qui forsitan interrogare eum de prædicta quæstione voluerint. Quod et alacriter egimus, et ille quidem in his hinc enavigavit.

22. « Nuper autem piissimus et a Deo coronatus dominus noster apud Edessenam demorans civitatem, pios ad nos apices fecit, præcipientes, ut paterna illa testimonia deflorèmus, quæ continentur in libro dogmatico (sicut dictum est) facto a sanctæ memoriæ Menna ad sanctissimum Vigilium de una operatione et una voluntate, et hæc a Deo instructæ ejus serenitati dirigere deberemus: quod et ad effectum perduximus. Nos autem quæ dudum mota sunt, memoria retinentes, et tumultum qui ex hujuscemodi motione cœpit, scientes, suggessimus ejus piissimæ serenitati per mediocrem nostram suggestionem et scripta ad excellentissimum sacellarium imperialem consequenter hujus capituli omnem subtilitatem, horumque quæ a nobis per hoc actitata sunt; et quod non oporteat de ejusmodi inquisitione perscrutari, sed permanere in attrita Patrum doctrina, quam omnes consonanter confitentur de hujusmodi quæstione, et confiteri unigenitum Filium Dei, qui veraciter Deus simul et homo est, eumdem operari divina et humana, et ex uno eodemque incarnato Deo Verbo (sicut quod occurrentes jam sumus effati) inseparabiliter atque indivise omnem divinam et humanam operationem procedere. Hoc namque nos Leo instituit, manifeste perhibens : Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium habet. In quibus rescriptum piæ jussionis ab ejus mansuetissima suscepimus fortitudine, quæ a Deo conservandam ejus serenitatem condecent, continentem.

23. « His igitur omnibus a principio ita provenientibus, rationabile simul et necessarium judicavimus de iis quæ partim memorata sunt, cognitionem dare vestræ fraternæ atque unanimi beatitudini per exemplaria quæ a nobis directa sunt: et adhortamur vos, sacratissimi, hæc omnia legere, et Deo placitam ac plenissimam charitatem, quæ in vobis est, nunc quoque sequentes, si quid amplius minusve inveneritis, hoc per datam vobis a Deo gratiam adimplere, atque per sanctas syllabas vestras una cum vestra optabili sospitate, quæque super his vobis fuerint placita, significare ». Hactenus Sergii Constantinopolitani episcopi Epistola recitata postea in sexta Synodo. Quæ quidem ab Honorio Romano Pontifice haud potuerunt velut hæretici recusari : siquidem (quod primum omnium considerandum est) nihil habere viderentur adversarium sacrosancto Chalcedonensi Concilio, in quo de duabus in Christo naturis est contra Eutychetem assertio promulgata : nam æque Sergius habet eamdem de duabus in Christo naturis indivise et inconfuse conjunctis Orthodoxam doctrinam, simulque non solum professionem, sed et defensionem Epistolæ S. Leonis; atque ad bonum pacis de utraque esse tacendum sententia commonitionem sive ab asserentibus duas operationes, sive a negantibus.

24. Verum etsi quid perperam dictum in illis esset, haud tamen hæreticus omnino esse auctor convinci poterat, dum ad calcem ejusdem Epistolæ ad Honorium scriptæ ejus subjicere se censuræ testatur, dum si quid minus vel amplius ipse Pontifex Romanus in Epistola esse cognoverit, ut adjiciat pariter vel dimoveat, rogat; licet hæc subdole ab eo proferrentur, ne detegeretur hæreticus. Constat quidem (quod et maximopere est attendendum et sæpius inculcandum) Sergium ipsum, etsi postea

fuerit detectus hæreticus et condemnatus, præsenti tamen tempore non tantum Orthodoxum creditum fuisse ab Orientalibus et Occidentalibus, sed etiam magnæ quidem existimationis episcopum habitum : quod facile cognosces ex dicta Epistola a Sophronio episcopo Hierosolymitano hoc ipso anno ad Honorium et ad ipsum Sergium (ut habet sexta Synodus) scripta, in qua præter multa alia in laudem ejus dicta in fine preces ipsius vehementer exposcit : ut non mireris, si ad eum rescribat Honorius, tanquam ad Catholicum hominem ac valde pium.

Sed jam quæ ad ipsum Sergium idem Honorius papa rescripserit, videamus. Extant ipsæ ejus litteræ in eadem sexta [1] Synodo recitatæ : ex quibus cum condemnatus ab ea reperiatur Honorius, hic in limine magnæ controversiæ te præmonitum velim, lector, eo quod per lubrica incedat oratio, quasi defendi non posse videatur Honorius, nisi qui eum damnasse dicuntur Patres sextæ Synodi condemnentur. Verum non sic fiet : sed veritati cum semper fuerit bene consultum, erit ut et videas quam apertissima luce Honorium ab ea calumnia vindicatum, integerrimum in omnibus semperque Orthodoxum ostensum ; et Patres, impostura detecta, reddi ab omni suspicione laceratæ justitiæ liberos : quod fiet, ubi de Actis sextæ Synodi sermo erit. Modo autem de Honorio agendum, cujus ita se habet Epistola :

25. *Honorii responsio ad Sergium quæ delucidatur.* — « Scripta fraternitatis vestræ suscepimus, per quæ inventiones quasdam et novas vocum quæstiones cognovimus introductas per Sophronium quemdam tunc monachum, nunc vero ex auditu episcopum Hierosolymitanæ urbis constitutum adversus fratrem nostrum Cyrum Alexandriæ antistitem, unam operationem Domini nostri Jesu Christi conversis ex hæresi prædicantem. Qui denique ad vestram fraternitatem Sophronius veniens, querelamque hujusmodi deponens, multiformiter eruditus, petiit de his, quæ a vobis fuerat instructus, paginalibus sibi syllabis reserari. Quarum litterarum ad eumdem Sophronium directarum suscipientes exemplar, et intuentes satis provide circumspecteque fraternitatem vestram scripsisse, laudamus novitatem vocabuli auferentem, quod posset scandalum simplicibus generare. Nos enim in quo pervenimus, oportet ambulare. Enimvero, duce Deo, pervenimus usque ad mensuram rectæ fidei, quam Apostoli veritatis Scripturarum sanctarum funiculo extenderunt, confitentes Dominum Jesum Christum mediatorem Dei et hominum operatum divina, media humanitate Verbo Dei naturaliter unita, eumdemque operatum humana ineffabiliter atque singulariter assumpta carne discrete, inconfuse, atque inconvertibiliter plena divinitate. Et qui coruscavit carne plena divinis miraculis, ipse est et carneus effectus, plene Deus et homo : passiones et opprobria patitur unus mediator Dei et hominum in utrisque naturis, Verbum [1] caro factum, et habitavit in nobis, ipse filius hominis de cælo descendens, unus atque idem (sicut scriptum est) crucifixus Dominus majestatis, dum constet divinitatem nullas posse perpeti humanas passiones, et non de cælo, sed de sancta est assumpta caro Dei Genitrice.

26. « Nam per se Veritas in Evangelio ita inquit [2] : Nullus ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis qui est in cælo : profecto nos instruens quod divinitati unita est caro passibilis ineffabiliter atque singulariter, ut discrete atque inconfuse sic indivise videretur conjungi, ut nimirum stupenda mente, mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis, cognoscatur uniri. Cui Apostolus concinens, ad Corinthios ait [3] : Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur : sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent : dum profecto divinitas nec crucifigi potuit, nec passiones humanas experiri vel perpeti, sed propter ineffabilem conjunctionem humanæ divinæque naturæ, idcirco et ubique Deus dicitur pati, et humanitas ex cælo cum divinitate descendisse ». Intelligis, lector, pie sancteque atque catholice in omnibus ab Honorio ista disseri, atque ita poni ob idiomatum communicationem unum in Christo volentem et operantem, sicut unica est ejus persona, cum tamen æque adstruat ob diversas proprietates duarum simul indivise et inconfuse conjunctarum naturarum, æque et voluntates distinctas et inconfusas in eodem reperiri. Sed et pergit :

27. « Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi : quia profecto a divinitate assumpta est nostri natura, non culpa, illa profecto quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. Christus enim Dominus in similitudinem carnis peccati veniens, peccatum mundi abstulit, et de plenitudine ejus omnes accepimus : et formam [4] servi suscipiens, habitu inventus est ut homo : quia sine peccato conceptus de Spiritu sancto, etiam absque peccato est partus de sancta et immaculata Virgine Dei Genitrice, nullum experiens contagium vitiatæ naturæ ». Cum igitur audis unam Honorium dicere voluntatem, intellexisse id respectu duarum inter se pugnantium contrariarum voluntatum ad malum et bonum, ex iis quæ tradit apparet, nosque inferius id magis perspicue demonstrabimus. Pergit itaque : « Carnis enim vocabulum duobus modis sacris eloquiis boni malique cognovimus nominari, sicut scriptum est [5] : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Et Apostolus [6] : Caro et sanguis regnum Dei

[1] Sext. Syn. Act. XII.

[1] Joan. I. — [2] Joan. III. — [3] 1. Cor. II. — [4] Philip. II. — [5] Genes. VI. — [6] 1. Cor. V.

non possidebunt. Et rursum [1]: Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. Et: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me trahentem in legem peccati, quæ est in membris meis. Et alia multa hujusmodi in malo absolute solent intelligi vel vocari. In bono autem ita Isaia dicente [2]: Veniet omnis caro in Hierusalem, et adorabit in conspectu meo. Et Job [3]: In carne mea videbo Deum. Et alias [4]: Videbit omnis caro salutare Dei. Et alia diversa. Non est itaque assumpta (sicut præfati sumus) a Salvatore vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus, sed venit quærere et salvare quod perierat, id est, vitiatam humani generis naturam: nam lex alia in membris aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori: quia super legem natus est humanæ conditionis. Et siquidem scriptum est [5]: Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris. Et [6]: Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater, et alia hujusmodi: non sunt hæc diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, ut assequamur vestigia ejus, pius magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.

28. « Via igitur regia incedentes, et dextrorsum vel sinistrorsum venatorum laqueos circumpositos evitantes, ad lapidem pedem nostrum minime offendamus: Idumæis, id est, terrenis atque hæreticis propria relinquentes, nec vestigio quidem pedis sensus nostri terram, id est, pravam eorum doctrinam omnimodo atterentes, ad id quo tendimus, hoc est, ad fines patrios pervenire possimus, ducum nostrorum semita gradientes. Et si forte quædam balbutientes (ut ita dicam) nisi sunt proferentes exponere, formantes se in specimen nutritorum, ut possent mentes imbuere auditorum: non oportet ad dogmata hæc Ecclesiastica retorquere, quæ neque Synodales apices super hoc examinantes, neque auctoritates canonicæ visæ (nisæ) sunt explanasse, ut unam vel duas energias aliquis præsumat Christi Dei prædicare, quas neque Evangelicæ vel Apostolicæ litteræ, neque Synodalis examinatio super his habita, visæ sunt terminasse: nisi fortassis (sicut præfati sumus) quidam aliqua balbutiendo docuerunt, condescendentes ad informandas mentes atque intelligentias parvulorum, quæ ad Ecclesiastica dogmata trahi non debent: quæ unusquisque in suo sensu abundans videtur secundum propriam sententiam explicare. Nam quia Dominus noster Jesus Christus Filius ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit unus operator divinitatis atque humanitatis, plenæ sunt sacræ litteræ luculentius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis, et humanitatis geminæ operationes debeant derivatæ dici, vel intelligi: ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina vindicare ». Satis perspicue noscis secundum Catholicam assertionem unam poni ab Honorio operationem, cujus sint opera divinitatis et humanitatis; ut in necessariam deducatur assumptionem, duas esse voluntates et operationes: quas tamen ob vitanda dissidia, bono pacis non rejiciendas, sed reticendas affirmat. Subdit enim causam, quod periculosum sit sive unam sive duas tantum asserere in Christo operationes, quæ in divina Scriptura reperiantur esse multiplices, quod scilicet ex generibus transirent adversarii ad individua, fallentes æquivocis:

29. « Nos enim, inquit, non unam operationem vel duas Dominum Jesum Christum, ejusque sanctum Spiritum, sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum. Scriptum est enim [1]: Si quis spiritum Christi non habet, hic ejus non est. Et alibi [2]: Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem spiritus: et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Si enim divisiones operationum sunt multæ, et has omnes Deus in membris omnibus pleni corporis operatur: quanto magis capiti nostro Christo Domino hæc possunt plenissime coaptari? ut caput et corpus unum sit perfectum, ut profecto occurrat (sicut scriptum est [3]), in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Si enim in aliis, id est, in membris suis, spiritus Christi multiformiter operatur, in quo [4] vivunt et moventur et sunt: quanto magis per semetipsum mediatorem Dei et hominum plene ac perfecte multisque modis et ineffabilibus confiteri nos communione utriusque naturæ condecet operatum? » Cur autem de duabus voluntatibus et operationibus tacendum ducat, causam haud contemnendam adstruit, quod scilicet communis ista esset assertio cum Nestorianis idipsum profitentibus, non ob duarum (sicut Catholici) naturarum differentiam, sed ob duas quas iidem constituebant in Christo personas. Subdit ergo:

30. « Et nos quidem secundum sanctiones divinorum eloquiorum oportet sapere vel sperare, illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noscuntur sanctis Dei Ecclesiis scandala generare: ne aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur». Eo quod illi duas ponerent in Christo personas. Rursum vero tacendum putat de una operatione, ne fovere causam Eutychianorum unam tantum asserentium in Christo naturam videri posset; nam subdit: « Aut certe si rursus unam operationem Domini nostri Jesu Christi fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur; præcaventes, ne quo-

[1] Rom. VII. — [2] Isa. LXVI. — [3] Job. XIX. — [4] Luc. III. — [5] Joan. VI. — [6] Matth. XXVI.

[1] Rom. VIII. — [2] 1. Cor. XII. — [3] Ephes. IV. — [4] Act. XVII.

rum inania arma combusta sunt, eorum cineres et redivivos ignes flammivomarum denuo renovent quæstionum, simpliciter atque veraciter confitentes Dominum nostrum Jesum Christum unum operatorem divinæ et humanæ naturæ; electius arbitrantes, ut vani naturarum ponderatores, otiose negotiantes, et turgidi adversum nos insonent vocibus ranarum philosophi, quam ut simplices, et humiles spiritu populi Christiani possint remanere jejuni. Nullus enim decipiat per philosophiam et inanem fallaciam discipulos piscatorum. Eorum enim doctrinam sequentes, omnia argumenta scopulosa disputationis callidæ atque fluctivagæ intra eorum retia sunt collisa.

31. « Hæc nobiscum fraternitas vestra prædicet, sicut et ea nos vobiscum unanimiter prædicamus, hortantes vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum Dominum Jesum Christum Filium Dei vivi, Deum verissimum in duabus naturis operatum divinitus atque humanitus fide Orthodoxa et unitate Catholica prædicetis ». Et subscriptio : « Deus te incolumem custodiat, dilectissime atque sanctissime frater ». Hactenus Honorii Pontificis Epistola ad Sergium episcopum Constantinopolitanum, quam integram hic reddidisse voluimus, quod eadem fuerit compluribus lapis offensionis et petra scandali : ut iis omnibus diligenter perspectis, tam quæ ad Honorium papam a Sergio fuerant scripta, quam quæ ab ipso Pontifice scripta reddita, dilucide cunctis innolescere valeat, quam ipse Honorius fuerit Catholicæ fidei assertor, professor, defensor, et propugnator.

32. *Quam prudenter Honorius Sergio assensus fuerit circa silentium de duabus operationibus in Christo; unde frustra hæresis insimulatus.* — Quod enim Sergius ipse manifestus post hæc cognitus hæreticus fuerit atque damnatus, cum et eadem sentire cum ipso Honorius profiteatur; putarunt nonnulli, eadem ipse quoque sententia debere percelli : sicque Honorium, uti Sergium, hæreticum censendum esse, complures existimarunt, nullam rationem habentes temporis diversitatis, nec rerum. Temporis, inquam, quod (ut plenius ostendimus) cum ista Sergius ad Honorium, et Honorius ad Sergium scriberet, ne levis quidem suspicio erat de Sergio, quod hæreticus esset, qui in hanc usque diem summa cum laude absque vel levi suspicione erroris sedem illam pie (uti Catholicus) sancteque rexerat; qui et suis litteris speciem reddere videretur columbæ illius quæ post diluvium signum pacis ore gestavit, dum tot in Ægypto conciliatos junctosque Catholicæ Ecclesiæ populos hæreticos significaret. Ista quidem nuntianti Catholico homini (ita enim Sergius ubique terrarum ab omnibus habebatur) par erat Honorium, cum eidem rescriberet, adgratulari (congaudet enim charitas veritati) cum ea quæ afferret, et professione Chalcedonensis Concilii et assertione Epistolæ S. Leonis papæ plusquam satis perspicuo lumine lucere viderentur, omnique suspicionis nebula expertia esse.

33. Nec poterat culpæ adscribi de utraque voce silentium, quod velut pacis signaculum esse videretur appositum. Etenim cum omnis vocum novitas soleat in Ecclesia esse suspecta, et in antiquitate usuque veteri fundata semper reperiatur firma securitas; quid de vocum novarum silentio (quod erat fibula pacis) potuit Honorius reprehendi, quod ab eo videri poterat non retinendum tantum, sed imperandum? Non igitur (si tempus attendatur) reprehendi potest Honorius, sed eo nomine laudari potius debet, utpote quod satis superque consultum fidei Catholicæ (ut ait) videri poterat, si in Christo duas confiteretur quis naturas indivise, inconfuse, et inconvertibiliter junctas; pariterque profitetur unum operatorem divinitatis et humanitatis Christum Jesum, hoc est, ipsum in una consistentem persona operatum (ut ait) secundum duplicem operationem duarum naturarum, humanæ atque divinæ : ut plane rem ipsam prædicare noscatur, cujus novas voces velit ob exorta scandala reticeri, quæ ob novitatem suspectæ videri possent, et magnam dissidii occasionem subministrare ; unde merito silentio illas obruendas esse putarit.

34. Non enim adhuc eo progressa res erat, ut non sine scandalo eædem voces prætermitti potuissent, ut postea accidit : nam cum nondum fraus hæretica detecta esset, indici ab ipso Pontifice silentium jure debuit, quod (ut dictum est) jam satisfactum videri posset de Verbi Incarnatione plenæ doctrinæ. Qui igitur temporis hujus nullam rationem habuere, in Honorium ut collusorem stulte admodum declamarunt, faventemque errori una cum Sergio arguerunt. At qui ad memoriam revocarit quantum esset malignatus inimicus in sancto occasione voculæ unius, homousion, tempore Constantini ac successorum imperatorum, sancte pieque, sicuti et prudenter, Honorium fecisse non dubitet, dum de simplici atque duplici operatione silentium hic indixit, cum tamen iis quæ ad perfectam hactenus prolatam de Verbi Incarnatione doctrinam spectare viderentur, aliis verbis satisfactum esse cognosceret. Qui vero consideratione nulla habita temporis hujus quo Sergius Catholicus habitus rem bona fide agere creditus est, omnia ad statum illius temporis referunt, quo sub eo silentio latere fraudem, quam dicemus compertum est, Sergiusque ipse Constantinopolitanus episcopus esse hæreticus detectus fuit; sicut ejus litteræ ad Honorium de indicto silentio datæ fraudem occultare cognitæ sunt, ita et redditæ ad eum Honorii litteræ æque visæ ipsis sunt improbandæ, eo quod Honorius ejusdem tunc esse sententiæ visus fuit : hincque factum est, ut hi eadem sententia qua Sergium, Honorium quoque perstrinxerint. At quam juste ipsi viderint : te vero appello, lector veri amans, justum judicem.

35. Cum vero non ob aliam causam Honorium papam una cum Sergio hi putaverint esse damnandum, quam ob nuper recitatam ipsius Honorii Epistolam datam ad Sergium, qua ei se consentire

significavit; certe quidem Honorii Epistola prius disquirenda fuit, et tempus præsens, quo scripta est, considerandum, et ita de Honorio fuerat ferenda sententia. At cum nullius possit erroris argui, vel hæresis nondum cognitæ in suspicionem adduci: certum est calumniose et leviter admodum, sicut injuste, Honorium hæreticum appellari.

Sed si non ex alia ratione, quam ex dicta Epistola, qua se consentire Sergio declarat, Honorius condemnatur; cur non æque Sophronius, qui ejusdem Sergii in omnibus secuturum se sententiam toties sua Epistola profitetur, qua et ipsum ut plenissimum Orthodoxum commendat, erit et ipse dicendus hæreticus? Quidnam, quæso, ad Sophronii excusationem afferes, nisi quod putaverit ipsum esse (ut profitebatur) fide integrum et Orthodoxum ac pro Catholica veritate firmiter stantem? et tamen secus erat. Quod si illa Sophronii cum Sergio toties professa consensio nullum ipsi attulit detrimentum, ut ex communione cum hæretico, quem putabat Catholicum, ipse hæreticus diceretur; cur afferat præjudicium Honorio longius quam Sophronius a Sergio absenti, si, ut ille, se consentire Sergio affirmarit, quem et nomine famaque et scriptis pariter haud potuit non asserere esse Catholicum?

36. Præterea si in culpa esse potuit de utraque voce silentium, et ob id tam Sergius quam Honorius fuerint hæreticorum nota inurendi; cur non idem stigma est impressum Sophronio, cum et ipse acquieverit pariter Sergio ob bonum pacis talia suadenti? Consensisse quidem ipsi Sophronium, idem testatur Sergius in Epistola ad Honorium verbis illis: « Ad ultimum, inquit, stetit et placuit, quatenus prædictus Sophronius venerabilis nullum sermonem de cætero de una sive duabus operationibus movere debeat; sed ei sufficiat præfata cautaque ac trita sanctorum Patrum recta traditio atque doctrina. His itaque contentus sæpe nominatus venerabilis vir, et hæc custodire certificans: petimur nos etiam per Epistolam de his ei præbere responsum, quatenus ejusmodi Epistolam (ut ait) ostendat iis, qui forsitan interrogare eum de prædicta quæstione voluerint. Quod et celeriter egimus, et ille quidem in his hinc enavigavit ». Hæc de Sophronio Sergius.

Si, inquam, (quod sæpe repetendum est) Sergio indicenti silentium Sophronius omnino consensit, et tamen Orthodoxus absque invidia est prædicatus; nihil profecto esse potest, ut ratione silentii Honorius papa possit in crimen adduci. Sic igitur neque ex communione cum Sergio, neque ex consensione cum eo de dicto silentio Honorius vel levi suspicione erroris argui a quolibet jure potuit exemplo Sophronii propius rem intuentis, qui licet antea ea de causa adversatus Cyro fuerit, Sergio tamen acquievit. Probasse quidem in Sergio Honorium, quæ probarat ante Sophronius, cum ad eum datam Epistolam Sergii ab eodem accepisset, ipse Honorius testatur in dicta Epistola ad Sergium scripta.

37. *Legatio Sophronii ad Honorium et hujus Epistola ad Sergium Catholicum dogma declarantis.* — Cæterum etsi Sergii voluntati indicenti silentium ipse (ut vidimus) Sophronius acquievit: tamen post hæc de cohibenda Cyri, cui ante obstiterat, temeritate, unam prædicantis in Christo voluntatem, legationem ad Honorium Romanum Pontificem misit. At quanta animi anxietate id fecerit, qui venit tunc missus ad Honorium legatus ipse testatus est in Concilio Romano sub Martino Pontifice, in ejus Collatione secunda, his verbis[1]: « Quoniam hoc potestative olim et ab antiquitus facere per Apostolicam sive canonicam consuevit auctoritatem: dum aperta lucubratione non solum claves regni cælorum creditæ sunt ei, atque ipse tantummodo ad periendum eas fidelibus quidem digne, minime autem Evangelio gratiæ credentibus juste claudere magnus secundum veritatem et princeps Apostolorum meruit Petrus; sed etiam et pascere primus jussus est oves totius Catholicæ Ecclesiæ, cum Dominus dicit[2]: Petre, amas me? pasce oves meas. Et iterum ipse præcipue, ac specialiter firmam præ omnibus habens in Dominum Deum nostrum et immutabilem fidem, convertere[3] aliquando et confirmare exagitatos consortes suos et spiritales meruit fratres, utpote dispensative super omnes ab ipso, qui propter nos incarnatus est Deus potestatem accipiens et sacerdotalem auctoritatem. Quod utique sciens beatæ memoriæ Sophronius quondam patriarcha sanctæ Christi Dei nostri civitatis, sub cujus diœcesi fungebar sacerdotali officio, non acquiescens omnino carni et sanguini, sed sola quæ Christi sunt juxta sanctitatem vestram excogitans, studuit meam humilitatem sine mora pro hujusmodi tantummodo capitulo, cum sua suggestione ad hanc Apostolicam magnamque dirigere Sedem, in scripto, atque sine scripto per me supplicem vestrum omnem prædictorum virorum adaperiens novitatem, quam videlicet contra Orthodoxam fidem memorati viri exponere ausi sunt.

38. « Quippe nam et ipse Sophronius, dum adviveret, superius dictis temeratoribus in Oriente validissime contradixit, contestans eos et admonens, ut a propria hæresi quiescerent, et ad rectam Patrum fidem remearent, duas in duobus libris sexcenta testimonia Patrum ad evictionem impietatis eorum et veritatis ostensionem. Quos quidem revocare minime valuit: commovit autem eos contra se ad insidias et malignam detractionem. Sed nullo modo propter hoc reveritus est omnino ille, nec timuit timorem ubi non est timor: quoniam justus[4] sicut leo confidit. Zelo autem Dei et fiducia repletus, duxit me indignum et statuit in sancto Calvariæ loco, ubi propter nos ipse qui super nos secundum naturam Deus est, Dominus noster Jesus

[1] Concil. Rom. sub Martin. Secret. II. tom. III. — [2] Joan. XXI. — [3] Luc. XXII. — [4] Prov. XVIII.

Christus sponte crucifigi secundum carnem dignatus est: et ibi alligavit me vinculis insolubilibus, dicens : Tu dabis rationem ipsi, qui propter nos secundum carnem in hoc sancto loco sponte crucifixus est Deus, quando cum gloria in terribili ejus adventu judicaturus est vivos et mortuos, si distuleris et postposueris fidem ejus periclitantem, licet ego hoc facere corporaliter (ut nosti) propter emersam ex nostris peccatis incursionem Sarracenorum præpedier.

39. « Quantocius ergo de finibus terræ ad terminos ejus deambula, donec ad Apostolicam Sedem, ubi Orthodoxorum dogmatum fundamenta existunt, pervenias, non semel, non bis, sed multo sæpius aperiens sacris viris ibidem consistentibus omnia secundum veritatem, quæ in istis partibus mota sunt : et non quiescas, instantius expetens atque exorans eos, donec ex Apostolica prudentia, quæ in Deo est, ad victoriam judicium perducere debeant, et noviter introductorum dogmatum perfectam faciant secundum canones destructionem : ut ne (secundum quod beatus Apostolus ait [1]) sicut cancer pascuam in amplius inveniant, depascentes simpliciorum animas. Igitur in his pertimescens ego, atque perterritus propter impositam mihi terribilem in tremendo et venerabili loco conjurationem, necnon et creditum mihi ex Dei permissu episcopale ministerium considerans, sed et supplicationes omnium pæne habitantium Orientalium tractum reverendissimorum episcoporum et Christianorum populorum consonanter prædicto beatæ memoriæ Sophronio ad hoc me invitantium, utpote primum Hierosolymitanæ diœceseos, pervenire : non dedi (secundum Scripturam [2]) somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem et requiem temporibus meis, quatenus adimplere debuissem hujusmodi desiderabilem jussionem : sed absque ulla mora propter hoc ipsum tantummodo huc properavi : a quo tempore tertio visus sum vestris Apostolicis adesse vestigiis, expetens ac deprecatus, quod ille et omnes libenter postulare noscuntur, hoc est fidei Christianorum periclitanti manu porrigere.

« Quod addiscentes contrarii, non levibus me implicuerunt afflictionibus, præceptiones propter me per loca et provincias dirigentes, quatenus comprehendi, et ferris constrictus ad eos deberem destinari, sicut omnes cognoscunt. Sed Dominus auxiliatus est mihi, et liberavit me ab omnibus persequentibus me, ideoque ad propositum currentem, et ad bravium properantem vestræ Apostolicæ Sedis. Neque despexit Deus preces cum lacrymis oblatas supplicum suorum, sed excitavit non equidem mediocriter præcessores Apostolicosque præsules in commonitione, necnon contestatione prædictorum virorum, licet nullo modo eos flectere potuerunt ». Hæc legatus Stephanus episcopus Romam hoc tempore a Sophronio ad Honorium Pontificem missus.

[1] 1. Tim. II. — [2] Psal. CXXXI.

40. Ubi ista per legationem a Sophronio missam Honorius papa accepit, haud segnis fuit his omnibus a Sophronio postulatis consulere, nempe silentium omnino imponere Cyro episcopo Alexandrino unam voluntatem et operationem in Christo prædicanti : cujus rei gratia ad ipsum Cyrum eo argumento litteras dedit ; scripsitque pariter ad Sergium Constantinopolitanum episcopum, ut Cyrum de servando de una voluntate et operatione silentio admoneret. Litteræ ad Cyrum ab Honorio scriptæ non extant, sed earum mentio est in litteris ejusdem Honorii ad Sergium datis, de quibus proxime acturi sumus. Perstitisse quidem in sententia Honorium, ut bono pacis ad vitandas turbas et commotiones populorum, de voce utraque taceretur, dicta ejus Epistola post hæc ad Sergium data significat : his etiam et legatum Stephanum, et qui cum eo venit in urbem acquievisse docet, dummodo Cyrus de unius voluntatis voce æque taceret. Epistolam autem ab Honorio ad Sergium Constantinopolitanum episcopum datam, prout habetur recitata in sexta Synodo, Actione decima tertia in fine, hic exhibeamus ; in qua cum desint nonnulla, hæc sunt quæ in ea scripta reperiuntur :

41. « Et prolata est (inquiunt Acta) hujusmodi Honorii latina Epistola cum interpretatione sua, habens in superscriptione ita : Dilectissimo fratri Sergio Honorius ». Cujus initium fuit : « Scripta dilectissimi filii nostri Syricii diaconi ». Habet autem eadem Epistola post pauca hæc : « Necnon et Cyro fratri nostro Alexandrinæ civitatis præsuli (significandum scilicet), quatenus novæ adinventionis unius vel duarum operationum vocabulo refutato, claro Dei Ecclesiarum præconio nebulosarum concertationum caligines offundi non debeant, vel aspergi : ut profecto unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum a prædicatione fidei eximatur. Nam qui hæc dicunt, quid aliud nisi juxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum, ita et operationem unam vel geminam suspicantur ? Super quod clara sunt divina testimonia. Unius autem operationis vel duarum esse vel fuisse mediatorem Dei et hominum Dominum Jesum Christum sentire, et promere , satis ineptum est ». Sed hæc Honorii quomodo sint intelligenda, quæ ex eadem Epistola ipsa recitant Acta, ita docent : « Habet autem, inquiunt, et circa finem eadem Epistola sic :

42. « Et hæc quidem, quantum ad instruendam notitiam ambigentium sanctissimæ fraternitati vestræ per eam insinuandum prævidimus. Cæterum quantum ad dogma Ecclesiasticum pertinet, quæ tenere vel prædicare debemus propter simplicitatem hominum, et amputandas inextricabiles quæstionum ambages (sicut superius diximus) non unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire , sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus : et divinam quidem, quæ Dei sunt, operantem : et hu-

manam, quæ carnis sunt, exsequentem : non divise, neque confuse, aut convertibiliter Dei naturam in hominem, et nec humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes. Unus atque idem humilis et sublimis, æqualis Patri et minor Patre. ipse [1] ante tempora, natus in tempore est : per quem facta sunt sæcula, factus in sæculo est : et qui legem dedit, factus [2] sub lege est, ut eos qui sub lege erant redimeret : ipse crucifixus, et ipse chirographum, quod erat contra nos evacuans in Cruce, de potestatibus et principatibus triumphavit.

« Auferentes ergo (sicut diximus) scandalum novellæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare : sed pro una (quam quidam dicunt) operatione, oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri ; et pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis et carnis assumptæ in una persona Unigeniti Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum prædicare propria operantes. Et hoc quidem beatissimæ fraternitati vestræ insinuandum prævidimus quatenus unius confessionis propositum unanimitati vestræ sanctitatis monstraremus, ut profecto in uno spiritu anhelantes, pari fidei documento inspiremus.

43. « Scribentes etiam communibus fratribus Cyro et Sophronio antistitibus, ne novæ vocis, id est, unius vel geminæ operationis vocabulo insistere vel immorari videantur ; sed abrasa hujusmodi novæ vocis appellatione, unum Christum Dominum nobiscum in utrisque naturis divina vel humana prædicent operantem. Quanquam hos, quos ad nos prædictus frater et coepiscopus noster Sophronius misit, instruximus, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare innitantur : quod instantissime promiserunt prædictum virum esse facturum, si etiam Cyrus frater et coepiscopus noster ab unius operationis vocabulo discesserit ». Hucusque ex Epistola posteriori Honorii ad Sergium sexta Synodus. Cum igitur adeo manifeste demonstratum sit, neque ob indictum de utraque voce silentium, neque ob communicationem vel consensionem cum Sergio in his quæ tractarentur, nempe de silentio indicendo, sicut nec Sophronium, ita neque Honorium posse in crimen hæresis jure perduci ; videndum modo est, si quid sit in Epistolis Honorii, quod reprehensione dignum habeatur.

44. *Ex utrisque Honorii Epistolis aliisque documentis comprobatur ejusdem Pontificis Catholica omnino sententia.* — Prior ipsius Epistola ad Sergium eodem argumento conscripta, qua primum censuit de utraque voce tacendum, videri potuit prima fronte quiddam habere subduriusculum, quod quamvis nihil penitus extra lineam Catholicæ fidei continere demonstratum sit ; nihilominus id dilucidius erit declarandum. Dum enim agit de hypostatica in una persona duarum naturarum unione, cujus virtute factam quoque dicit communicationem idiomatum, ista mox subdit : « Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi : quia profecto a divinitate assumpta est nostri natura, non culpa, illa profecto quæ ante peccata creata est, non quæ post prævaricationem vitiata, etc. » Inferens quidem non duas ob id dicendas esse contrarias voluntates in Christo, tendentem ad bonum alteram, alteram vero ad malum, ut in aliis hominibus, sed unam bonam, uniusque personæ operantis, secundum communicationem idiomatum, qua (ut ait) et Deus pati dicitur, et homo Deus prædicatur. Quod enim indivisa sit utriusque naturæ operatio, sicut est indivise conjuncta, et unum ambo velint naturæ bonum, et tendant in unum ; una erit dicenda Christi voluntas, quam sanctus Dionysius Areopagita appellat operationem Theandricam, hoc est, Deivirilem, ut Joannes Damascenus affirmat [1].

45. Sed præstat in his Maximum martyrem hujus temporis scriptorem celebrem et Catholicæ fidei egregium defensorem audire, quæ afferat de germano sensu verborum Honorii, dum respondet ad objectionem Pyrrhi Monothelitæ pro se stare Honorium acclamantis, quasi ipse Honorius fuerit unius in Christo voluntatis assertor. Ipse enim in quæstione disputata coram Gregorio patricio cum ipso Pyrrho hæc habet : « Quid (inquit Pyrrhus) de Honorio ad respondendum habes, qui aperte antecessori meo unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi esse tradidit ? » — Maximus : « Quis fuerit fide et auctoritate dignus Epistolæ ejus interpres, qui eam ex persona S. Honorii scripsit, adhuc superstes, et qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum pietatis dogmatibus illustravit, an hi qui Constantinopoli ex suo corde loquebantur ? » — Pyrrhus : « Ille, qui hanc scripsit ». — Maximus : « Is igitur cum ad divum Constantinum imperatorem ex persona Joannis papæ de hac Epistola scriberet, dixit : Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent : rescripsimus Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus signabat. Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, meminisse membrorum et carnis, quæ quidem in divinitate non licet intelligere, etc. » Hæc Maximus de eo qui dictam Honorii scripsit Epistolam : ut nullus sententiæ Honorii certior atque fidelior accedere possit interpres, cui Pyrrhus ipse refractarius disputator non potuit in ea disputatione non acquievisse, quod videlicet præter fidem illibatam auctoris, ipsius contextus Epistolæ id aperte demonstret.

[1] Galat. IV. — [2] Colos. II.

[1] Joan. Dam. de fid. Orthod. l. III. c 19.

46. Ex his plane et illorum verborum germanum sensum cognosces, quibus Honorius ait in eodem argumenti contextu : « Nam lex alia in membris aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori : quia super legem natus est humanæ conditionis. Et siquidem scriptum est : Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris ; et : Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater : et alia hujusmodi ; non sunt hæc diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptæ ». Plane significans, in voluntate humanitatis, de qua loquitur, cum nullum fuerit in Christo peccatum, nec discrepantiam vel contrarietatem esse potuisse quæ ex peccato procedit, relicta illa quæ ex natura humana solet provenire diversitas absque peccato. Hæc de his quæ spectant ad priorem Epistolam.

47. In posteriori autem Epistola ad Sergium, quam reddidimus, ita firmat Honorius Catholicum dogma, ut nihil amplius desiderari queat. Dum enim videtur indicere velle silentium, quam prudentissime destruit hæresim, et firmat Catholicam fidem ubi videlicet ait [1] : « Auferentes ergo (sicut diximus) scandalum novellæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare : sed pro una (quam quidam dicunt) operatione, oportet nos Deum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri ; et pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis et carnis assumptæ in una persona Unigeniti Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum prædicare propria operantes ». Intellexisti quam docte atque vere dicat, pro una operatione dicendum esse unum operantem, plane insinuans non convenire personæ unitatem operationis, sed operantis? Sic et S. Joannes Damascenus [2] de his agens, docet non dici posse ratione unius personæ unam voluntatem, sed unum volentem, sicut nec unam operationem, sed unum operantem in duabus scilicet naturis ; quas dum asserit indivise, inconfuse, et inconvertibiliter conjunctas, duas plane necessario introducit operationes et voluntates. His quidem nihil magis Catholicum dici potuisse, nihil magis pium ac sanctum, nihil denique his temporibus ad pacem in Ecclesiis conservandam utilius excogitari videri potuit. Quam quidem Catholicam veritatem (dicam libere cum Campensi) non solum nulla Synodus potuerit unquam damnare, sed si angelus de cælo aliud annuntiaverit præter id quod dictum est, illatum in hujusmodi ab Apostolo susciperet anathema.

48. Sic igitur ista ita transacta sunt, ut nulla quidem vel levis erroris labes Honorio inhæsisse potuerit. Quamobrem in judicio Synodali cum post annos decem et octo Romæ sub S. Martino papa et martyre celebrata est Synodus Lateranensis [3], cui interfuerunt centum et quinque episcopi præsidente ipso summo Pontifice et exacte cognita atque tractata est causa Monothelitarum, ac damnati in ea fuerunt una cum hæresi atque ipsorum scriptis Theodorus Pharanites episcopus, Cyrus patriarcha Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, et Paulus successores patriarchæ Constantinopolitani, auctores et propugnatores erroris : Honorius nullam prorsus vel ab hæreticis de hæresi calumniam passus, nec a sancta Synodo lævissima est suspicione pulsatus. Post hæc autem iterum, cum a sanctissimo Pontifice Agathone celebrata est Romæ Synodus [1] centum viginti quinque episcoporum, in qua repetita est eorumdem damnatio hæreticorum Theodori, Cyri, Sergii, Pyrrhi et Pauli : nec levis quidem mentio quod erraverit Honorius, facta est ; qui si errasset, dissimulari minime potuisset. Sed et in ea quæ ex eadem Synodo instructio data est legatis ad sextam Synodum Constantinopolim proficiscentibus, et in iis quas ipse summus antistes Agatho litteras tunc ad imperatores Constantinum, Heraclium, atque Tiberium dedit, ore libero firma iterataque attestatione et contestatione fatetur, nunquam aliquando Apostolicam Sedem a recto fidei tramite deviasse. Sed reddamus hic verba ipsius :

49. « Christi, inquit, adnitente præsidio, hæc Apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est ». Et post aliqua iterum : « Hæc est enim veræ fidei regula, quam et in prosperis et in adversis vivaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperii Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit ; sed ut ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permansit ». Et de suis prædecessoribus paulo post speciatim hæc addit : « Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit : confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum ; quorum et pusillitas mea licet impar et minima, pro suscepto tamen divina dignatione ministerio, pedissequa cupit existere. Væ enim mihi erit, si veritatem Domini mei, quam illi sinceriter prædicarunt, prædicare neglexero ». Hucusque Agatho : quæ quidem quomodo adeo firmiter asserere, libere prædicare, ac sincere profiteri potuisset, si ad eamdem firmandam quam confutat hæresim, Honorius in crimen adduci valuisset ?

50. Considerandum est enim in his, quis hæc dixerit, ubi, ad quos, et quando dixerit, nempe sanctissimus omnium ore laudatissimus Agatho, in Synodali magno Patrum conventu, consensu omnium scribens ista ad ipsos imperatores Constantinopoli degentes, quorum prædecessores favissent

[1] Sext. Syn. Act. XIII. in fin. — [2] Dam. de Orthod. fid. l. III. c. 14. — [3] Extat Concil. tom. v. nov. edit.

[1] Extant recitata in Sexta Synod. Act. IV. sub Agath.

errori, et quando sexta erat œcumenica Synodus celebranda; ut vel levissime mentiri minime potuisset. Prætermittimus modo dicere de aliis successoribus Romanis Pontificibus plurimis idipsum firma assertione testantibus, nempe neminem prædecessorum Romanorum Pontificum hæresis labe vel leviter aliquando aspersum fuisse : sicut et ante Agathonem Martinus Pontifex pluribus suis Epistolis laudat fidem prædecessorum, et eorumdem commendat diligentiam adversus Monothelitas, quod et egregie præstitit in Concilio Romano consultatione prima, in Epistola ad Constantium sive Constantinum imperatorem.

51. His igitur ex ejusdem Honorii litteris, ex S. Maximi scriptis, atque ex Conciliis duobus Romæ celebratis, litterisque Romanorum Pontificum Joannis, Martini, et Agathonis assertis, cum nihil esse possit, quod non omni ex parte Honorii papæ fides Catholica prædicetur : postea factum est, ut hæretici Monothelitæ, ad suum ipsorum confirmandum errorem, calumniose admodum auctoritatem immiscuerint ipsius Honorii Romani Pontificis, jactantes simul (ut Pyrrhus in disceptatione cum Maximo) Honorium papam ejusdem fuisse sententiæ assertorem. Constat quidem patriarchas Constantinopolitanos hæreticos Sergium, Pyrrhum, ac Paulum, et alios ad confirmandum suum ipsorum errorem ostentare consuevisse Honorii papæ dictam superius primam Epistolam, eamdemque in consortium sectæ citare; quod in sua ipse Epistola unius voluntatis ex perperam facta ejus interpretatione calumniose diceretur assertor : sicque factum ab ipsis, ut nomen Honorii tanquam in errore collegæ fuerit sæpius conclamatum. His accessit, quod cum ejusdem Honorii nomen retineretur in Diptychis ab ipsis episcopis Constantinopolitanis hæreticis, secus autem successorum ejus qui damnaverunt eosdem Monothelitas (ut patet ex Epistola [1] Constantini imper. ad Agathonem) magna sit conflata invidia in Honorium, quod patronos haberet et laudatores Monothelitas.

52. Qua de causa eo progressa res est, ut ab aliquibus Orthodoxis inter damnatos Monothelitas idem reperiatur adnumeratus Honorius. Quod vero et in sexta Synodo, quæ extat, æque recensitus cum Monothelitis legatur Honorius : aperiemus imposturam, cum de his suo loco opportunius acturi sumus. Satis autem fuit hic tibi, lector, perspicue demonstrasse, nihil penitus inveniri posse in duabus Honorii Epistolis, quo in erroris suspicionem vel leviter adduci queat, cum omnia habeantur in omnibus consentientia Catholicæ veritati; neque ejus de indicto silentio Decretum jure posse pati calumniam, quod æque ab Orientalibus probaretur, potissimum vero a vertice Theologorum Orientalium regionum hujus temporis Sophronio episcopo Hierosolymitano; nec vel leviter labefactatum ob communicationem cum Sergio, ex litteris ultro citroque datis : insuper ipsum Honorium, et dum viveret, et post obitum summa veneratione ab universa Ecclesia Catholica cultum, talemque cognitum et habitum a sanctissimis ejus successoribus Martino et Agathone dignissimis atque doctissimis Romanis Pontificibus. Si quam vero a tempore sextæ Synodi nubem videbis superinductam, qua apparere possit gloria tanti Pontificis obscurata; æque spectabis, veritatis aura spirante, ejus nomen in pristinum revocari splendorem, et fulgentioribus radiis elucescere.

53. *Sophronius Hierosolymæ episcopus defenditur.* — Purgandus est et Sophronius Hierosolymorum episcopus a calumnia ei per Monothelitas illata, cum ipsum omnium hujuscemodi turbarum in Ecclesia obortarum causam fuisse clamarent : nam Pyrrhus Constantinopolitanus episcopus hæc in eum in disputatione cum Maximo habita ait : « Sophronius, qui paulo ante fuit patriarcha Hierosolymitanus, fecit ut hoc vel præter propositum faceremus, cum tempore inopportuno sermonem de operationibus excitavit ». Ad hæc respondit Maximus, ita dicens, et repetens erroris veram originem : « Ego ex omni parte nescio quam excusationem vos prolaturos exspectatis, qui eum qui extra culpam est, adeo graviter criminamini. Dic enim mihi (per veritatem ipsam oro) cum Sergius ad Theodorum Pharanitanum episcopum scripsit, misso quem Mennæ dixit libello per Sergium Macaronam episcopum Arsenoes, hortans eum, ut quid sentiret de una in eo libello operatione et una voluntate, aperiret, et rescripsit, approbans ea : ubi tunc erat Sophronius? Aut cum Theodosiopoli ad Paulum Monoculum Severianum scripsit, misso etiam ei libello Mennæ, et Theodori Pharanitani ac sua approbatione? Aut ubi erat, quando ad Georgium cognomento Arsam Paulinianistam scripsit, ut mitteret auctoritates de una operatione ipsorum, inseruitque Epistolæ, facere se his auctoritatibus unionem Ecclesiæ cum eis? Hanc Epistolam beatus Joannes papa Alexandrinus (ille videlicet cognomento Eleemosynarius), manu ab Arsa abstulit. Unde cum etiam vellet ob ipsam eos deponere, impeditus fuit incursu tunc a Persis in Ægyptum facto. Aut quando ad Cyrum episcopum Phasidis rescripsit de una operatione et duabus, ab eo rogatus, misso etiam ad eum libello Mennæ, quem diximus? Quid igitur? postquam Sergius multis modis morbum suum in commune proposuisset, et magnam partem Ecclesiæ corrupisset, ac vastasset : quoniam beatus Sophronius admonuit eum, humilitate quæ ejus habitum decebat, ad ejus vestigia provolutus, Christi Dei passionibus vivificis, quæ omnem supplicationem continebant, commemoratis, obtestans ne vocem hæreticorum olim probe a sanctis Patribus superioribus exstinctam renovaret, fuitne auctor hujus scandali? » Hæc de his Maximus, purgans Sophronium, et culpam rejiciens in Sergium, utpote erroris hujus auctorem ac propagatorem, hominem natura levissimum, de

[1] Habetur in princip. Sextæ Synod. Act. 1.

quo in eadem disputatione ista idem Maximus :

54. « Remipsam loquor : Nihil me ita a tuo antecessore alienavit, ut mutabilitas ejus et inconstantia, id est, in alias alio tempore transire sententias, et in nullo sensu permanere. Aliquando enim eos qui hanc unam voluntatem divinam appellabant, approbans, incarnatum introducebat Deum tantum esse. Aliquando eis assentiens, qui dicebant esse consultatricem voluntatem, hominem eum solum introducebat more nostro consultantem, nihil a Pyrrho et Heraclio differentem. Quandoque vocans voluntatem hypostaticam, cum differentia personarum simul inducebat differentiam voluntatum in personis divinis ejusdem substantiæ. Alias eos complectens qui voluntatem suæ potestatis dicebant, unionem introducebat secundum habitudinem : potestas enim, et auctoritas, et alia hujusmodi manifeste, γνώμης, id est, sententiæ, non naturæ motus sunt. Aliquando cum eos qui voluntatem vocabant electricem et sententialem sibi adjungebat, et dominos suos faciebat ; non solum Christum faciebat hominem tantum, sed mutabilem et peccatorem : siquidem sententia oppositorum est dijudicatrix, et eorum quæ ignorantur indagatrix, et in his quæ non sunt manifesta, consultatrix. Interdum eos sequens, qui œconomicam voluntatem in Christo dicebant, faciebat eum ante œconomiam, id est, Incarnationem, non habuisse voluntatem. Et si quod aliud absurdum ex hoc sequitur. Et in alias infinitas absonas opiniones detrusus est, qui non est nixus in veritate tanquam in fundamento : quas si mandare litteris vellem subtiliter et diligenter, neque futurum tempus satis esset ». Hæc Maximus de Sergii levitate. Porro quo minus homo vanus veritate pollebat, eo magis præstabat viribus ab imperatore petitis. Ita enim idem Maximus adversus Pyrrhum : « Hoc quidem absurdum in vestris etiam litteris, non ratione, sed licentia protulistis, nacti, Heraclium vestrum ad hoc adjutorem : quia vos ejus nefariæ et sceleratæ mixtioni assensi estis, et eam confirmastis ». Hæc Maximus : ex quibus videas quanta prudentia et consilio Honorius papa oblatum ab eodem Sergio de oborta quæstione silentium libentissime acceptavit ; quod et fuisset multo pretio redimendum, siquidem nequaquam tot malis Ecclesiæ Dei ab ipsis Monothelitis exagitatæ essent.

55. *Monothelitarum hæresis triplex.* — Quo autem tenderet ejusmodi de unica in Christo voluntate blasphemia : æque omnes consentiunt, ad tollendam naturarum in Christo unitarum differentiam, et ad Eutychianam hæresim hac via instaurandam illorum fuisse conatum, atque ad sociandos sibi (quod dictum est superius) alios Orientales hæreticos, nempe Apollinaristas et Nestorianos. Nam audi et S. Thomam, qui de his hæc ait[1] : « Ad hoc ponendum (unicam scilicet in Christo voluntatem), diversimode moti esse videntur. Apollinaris enim non posuit animam intellectualem in Christo, sed quod Verbum esset loco animæ, vel etiam loco intellectus. Unde cum voluntas sit in ratione (ut philosophus dicit in tertio de anima) sequebatur quod in Christo non esset voluntas humana, et ita in eo non esset nisi una voluntas. Et similiter Eutyches, et omnes qui posuerunt unam naturam compositam in Christo, cogebantur ponere unam voluntatem in eo. Nestorius etiam quia posuit unionem Dei et hominis factam solum secundum affectum et voluntatem, posuit unicam voluntatem in Christo ». Hæc S. Thomas : ex quibus intelligis quæ superius dicta sunt, ejusmodi fuisse commentum Eutychianorum in hæresi Monothelitarum instauranda, ut reliquæ in Oriente invalescerent hæreses.

56. Nam quod ad Nestorianos spectat hæreticos, id abunde idem Maximus abbas et martyr ostendit in disputatione cum Pyrrho, dum ait : « Cur aspernantur Nestorium, cujus vocibus ac sententiis ardenter inhærent? Quod autem cum unam voluntatem dicunt, illa quæ Nestorius tenet, defendunt ; testatur expositio quam ipsi defendunt, quæ declarat Nestorium profiteri unam voluntatem in duabus personis ab ipso fictis ». Sic igitur omni fuit insurgendum conatu, ne triceps bestia sanctam appeteret suis cornibus Ecclesiam. Sed de fallaciis et dolis hæreticorum consulendus est idem sæpe citatus et recitatus Maximus abbas. Sententia plane est Damasceni[1], ejusmodi dolosos artifices ita unicam voluntatem vel operationem asseruisse, ut hoc evicto, duas naturas, quas in Christo captiose adstruebant, auferrent. Sed ex his principiis in monstruosiores eos declinasse sententias, quæ sub Martino papa dicentur, ostendent. Cæterum Sergius, qui tantopere rogavit Honorium papam de utrisque vocibus imperandum esse silentium, ipse vafer eo pacto sub silentio hæresim propagavit : quomodo autem id acciderit, inferius sequentibus annis dicendum erit. Hæc modo satis de origine Monothelitarum erroris, et Honorii papæ studiis in eadem comprimenda.

57. *Honorius papa Epistolam adhortatoriam ad Eduinum regem, et ad episcopos Angliæ mittit pallia cum litteris.* — Cæterum qui adversus emergentes hæreses in Oriente Honorius papa oculis intentus erat, conversus etiam ad Ecclesiam Occidentalem, extremo loco in Britannia insula positos Anglos pastorali cura respexit. Hoc enim anno, cum ab Eduino in Anglia rege legatio Romam missa esset, qua peteret mitti pallia tum Paulino, tum etiam Honorio episcopis, ipse Pontifex petitis annuens, ad Eduinum regem litteras reddidit exhortatorias, simulque ad Paulinum episcopum atque ad Honorium pallium misit. Sed de Paulino primum sic Beda[2] : Quo tempore præsulatum Sedis Apostolicæ Honorius Bonifacii successor habebat : qui ubi gentem Nordhumbrorum cum suo

[1] Theod. part. III. quæst. XVIII. art. I.

[1] Damas. de hæres. in fin. — [2] Bed. hist. Angl. l. II. c. 17.

rege ad fidem confessionemque Christi, Paulino evangelizante, conversam esse didicit, misit eidem Paulino pallium: misit et regi Eduino litteras exhortatorias, paterna illum charitate accendens, ut in fide veritatis, quam acceperant, persistere semper ac proficere curarent: quarum videlicet litterarum iste est ordo :

58. « Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio Eduino regi Anglorum, Honorius episcopus, servus servorum Dei, salutem.

« Ita Christianitatis vestræ integritas circa Conditoris sui cultum fidei est ardore succensa, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo annuntiata vestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges esse cognoscitis, dum regem et creatorem vestrum Orthodoxa prædicatione edocti, Deum venerando colitis, eique (quod humana valet conditio) mentis vestræ sinceram devotionem exsolvitis. Quid Deo nostro aliud offerre valebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes ipsumque auctorem humani generis confitentes, eum colere, eique vota nostra reddere festinemus? Et ideo, excellentissime fili, paterna vos charitate, qua convenit, exhortamur, ut hoc quod vos divina misericordia ad suam gratiam vocare dignata est, sollicita intentione et assiduis orationibus servare omnimodo festinetis: ut qui vos in præsenti sæculo ex omni errore absolutos ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, cælestis patriæ vobis præparet mansionem.

« Prædicatoris igitur vestri domini mei Apostolicæ memoriæ Gregorii lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit, habetote: quatenus ejus oratio et regnum vestrum populumque augeat, et vos omnipotenti Deo irreprehensibiles repræsentet. Ea vero quæ a nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda sperastis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo attribuere illis sine ulla dilatione prævidemus. Et duo pallia utrorumque metropolitanorum, id est, Honorio et Paulino direximus; ut dum quis eorum de hoc sæculo ad auctorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum episcopum ex hac nostra auctoritate debeat subrogare. Quod quidem tam pro vestræ charitatis affectu, quam pro tantarum provinciarum spatio, quæ inter nos et vos esse noscuntur, sumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum et juxta vestra desideria præberemus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat ». Hucusque ad regem Eduinum Honorius.

59. Porro etsi anno et die, quo data est Epistola careat; ex alia tamen Epistola eodem tempore ab ipso Pontifice scripta ad Honorium episcopum Doroverniensem Justi successorem, cum petitum a rege pallium ad eum mittit, hoc anno datam esse, certissimum redditur. Successerat namque Honorius Justo, de quo ista asserit Beda [1]: « Inter hæc Justus archiepiscopus ad cælestia regna sublatus est quarto iduum Novembrium die, et Honorius pro illo est in præsulatum electus qui ordinandus venit ad Paulinum, et occurrente sibi illo in Lindocolino, quintus ab Augustino Doroverniensis Ecclesiæ consecratus est antistes: cui etiam præfatus papa Honorius misit pallium et litteras, in quibus decrevit hoc ipsum, quod in Epistola ad Eduinum regem missa decreverat: scilicet ut cum Doroverniensis vel Eboracensis antistes de hac vita transierit, is qui superest, consors ejusdem gradus habeat potestatem alterum ordinandi in loco ejus qui transierat sacerdotem, ne sit necesse ad Romanam usque civitatem per tam prolixa terrarum et maris spatia pro ordinando archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum litterarum in nostra hac historia ponere, commodum duximus ». Sic enim se habent [2]:

60. « Dilectissimo fratri Honorio Honorius.

« Inter plurima quæ Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quotiens per fraternos affatus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis adspectibus repræsentat: pro quibus majestati ejus gratias indesinenter exsolvimus, eumque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in prædicatione Evangelii elaborantem et fructificantem, sectantemque magistri vestri et capitis sui S. Gregorii regulam, perpeti stabilitate confirmet, et ad augmentum Ecclesiæ suæ potiora per vos suscitet incrementa: ut fide et opere in timore Dei et charitate, vestra acquisitio decessorumque vestrorum, quæ per domini Gregorii exordium pullulat, convalescendo amplius extendatur: ut ipsa vos Dominici eloquii promissa in futuro respiciant, vosque vox ista ad æternam festivitatem evocet: Venite [3] ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Et iterum: Euge [4] serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.

« Et nos quidem, fratres carissimi, hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba præmittentes, quæ rursus pro Ecclesiarum vestrarum privilegiis congruere posse conspicimus, non desistimus impertire. Et tam juxta vestram petitionem, quam filiorum nostrorum regum, vobis præsenti nostra præceptione vice beati Petri Apostolorum principis auctoritatem tribuimus, ut quando unum ex vobis divina ad se jusserit gratia vocari, is qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus, ut per nostræ præceptionis auctoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere,

[1] Bed. l. II. c. 18. — [2] Ibid. — [3] Matth. XXV. — [4] Ibid.

quia ut hæc vobis concederemus, longa terrarum marisque intervalla, quæ inter nos ac vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coegerunt : ut nulla possit Ecclesiarum vestrarum jactura per cujuslibet occasionis obtentum quoquo modo pervenire, sed potius commissi vobis populi devotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. Data die tertia idus Junias, imperantibus dominis nostris piissimis Augustis, Heraclio, anno vicesimo quarto, proconsulatus ejusdem anno vicesimo tertio, et consulatus ejus anno tertio : sed et Heraclio felicissimo Cæsare, id est, filio ejus, anno tertio, Indictione septima (sexta), id est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo tertio ». Sed quæ hæc gravia hoc eodem anno secuta sint mala occulto Dei judicio illata, videamus. Refert eadem Beda his verbis [1] :

61. *A perduellibus necatur Eduinus; unde perturbatio in Anglia et apostasia successorum.* — « At vero Eduinus cum decem et septem annis genti Anglorum simul et Britonum gloriosissime præesset, e quibus etiam rex ipse (ut diximus) Christi regno militavit, rebellavit adversus eum Carduella rex Britonum, auxilium præbente illi Penda, viro strenuissimo de regio genere Merciorum, qui et ipse ex eo tempore gentis ejusdem regno annis viginti et duobus varia sorte præfuit. Et conserto gravi prœlio in campo qui vocatur Hethfelt, occisus est Eduinus die quarta iduum Octobris, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo tertio, cum esset annorum quadraginta et septem : ejusque totus vel interemptus, vel dispersus est exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius ejus Osfrid, juvenis, bellicosus, cecidit; alter Edfrid, necessitate cogente, ad Pendam regem transfugit, et ab eo postmodum regnante Osualdo, contra fidem jurisjurandi peremptus est.

62. « Quo tempore maxima est facta strages in Ecclesia vel gente Nordhumbrorum, maxime quod unus ex ducibus (a quibus acta est) paganus, alter quia Barbarus erat pagano sævior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, et Christiani erat nominis ignarus. At vero Carduella quamvis nomen et professionem haberet Christiani, adeo tamen erat animo ac moribus Barbarus, ut nec sexui quidem muliebri, vel innocuæ parvulorum parceret ætati, quin universos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet; multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Britanniæ finibus erasurum se esse deliberans : sed nec religioni Christianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris : quippe cum usque hodie moris sit Britonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare, quam Paganis ». Ista exardescens odium adversus gentem peregrinam, quæ Britannorum invasisset sedes, suadebat : quin etiam eos redditos Christianos ipsi Christiani execrabantur, cum (ut idem auctor est Beda) inviderent illis Christianam quam suscepissent fidem, ob idque inviso quoque animo in eos essent, qui illis Evangelium prædicarant. Sed pergit Beda funera recensere et dispersionem regiæ prolis :

63. « Allatum est autem caput Eduini regis Eboracum, et illatum postea in Ecclesiam B. Petri Apostoli, quam ipse cœpit, sed successor ejus Oswaldus perfecit, ut supra docuimus : positum est autem in porticu sancti papæ Gregorii, a cujus ipse discipulis verbum vitæ susceperat. Turbatis itaque rebus Nordhumbrorum hujus articulo cladis, cum nihil alicubi præsidii nisi in fuga esse videretur : Paulinus assumpta secum Edelburga regina, quam pridem adduxerat, rediit Cantium navigio, atque ab Honorio archiepiscopo et rege Eadbaldo multum honorifice susceptus est. Venit autem illuc duce Basso, milite regis Eduini fortissimo, habens secum Heanfredam filiam, et Vulcfream filium Eduini, necnon et Iffi filium Osfridi filii ejus, quos postea mater metu Edboldi et Oswaldi regum misit in Galliam nutriendos regi Dagoberto : ibique ambo in infantia defuncti, et juxta honorem vel regiis pueris vel innocentibus Christi congruum in Ecclesia sepulti sunt. Attulit quoque secum Paulinus scilicet vasa pretiosa Eduini regis perplura, in quibus et crucem magnam auream et calicem aureum consecratum ad ministerium altaris, quæ hactenus in Ecclesia Cantii conservata monstrantur.

64. « Quo in tempore Rhofensis Ecclesia pastorem minime habebat, eo quod Romanus præsul illius ad Honorium papam a Justo archiepiscopo legatus (legatarius) missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris, ac per hoc curam illius præfatus Paulinus invitatione Honorii antistitis et Eadbaldi regis suscepit, ac tenuit, usquedum et ipse suo tempore ad cælestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit : in qua Ecclesia, moriens, pallium quoque, quod a Romano papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in Ecclesia sua Eboraci Jacobum diaconum, virum utique Ecclesiasticum et sanctum, qui multo exhinc tempore in Ecclesia manens, magnas antiquo hosti prædas docendo et baptizando eripuit : cujus nomine vicus in quo maxime solebat habitare, juxta Cataractam, usque hodie cognominatur. Qui quoniam cantandi in Ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodum pace, in provincia crescente numero fidelium, etiam magister Ecclesiasticæ cantionis juxta morem Romanorum seu Cantuariorum multis cœpit existere. Et ipse senex et plenus dierum (juxta Scripturas) patrum viam secutus est». Hucusque Beda.

65. Sed quid accidit? Ob tantam illatam cladem scandalum passi successores reges; qui ejusdem Eduini regna suscepere, cum Christiani essent sanctum ejuravere baptismum, et redditi sunt Gentiles, idolorum cultum in suis populis revocantes. Sed quam citissime dederint pœnas, accipe

[1] Bed. l. II. c. 20.

ex eodem auctore Beda, qui sic narrat[1] : «Interfecto, inquit, in pugna Eduino, suscepit pro illo regnum Deirorum (de qua provincia ille generis prosapiam et primordia regni habuerat) filius patrui ejus Elfrici, vocabulo Osrichus, qui ad prædicationem Paulini fidei erat sacramentis imbutus. Porro regnum Berniciorum (nam in has duas provincias gens Nordhumbrorum antiquitus divisa erat) suscepit filius Edelfridi, qui de illa provincia generis et regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Siquidem tempore toto quo regnavit Eduinus, filii præfati regis Edelfridi qui ante eum regnaverat, cum magna nobilium juventute apud Scotos sive Pictos exulabant : ibique ad doctrinam Scotorum catechizati, et baptismatis gratia sunt recreati. Qui ut mortuo rege inimico in patriam sunt redire permissi; accepit primus eorum, quem diximus, Osrichus regnum Deirorum ; secundus vero Eanfridus regnum Berniciorum. Uterque autem ut terreni regni infulas sortitus est, ita sacramenta regni cælestis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit, ac se priscis idololatriæ sordibus polluendum perdendumque restituit.

66. «Nec mora, utrumque rex Britonum Carduella (Ceduaila) impia manu, sed justa ultione peremit. Et primo quidem proxima æstate Osrichum, dum se in oppidi municipio temerarie obsedisset, erumpens subito cum suis omnibus imparatum cum toto exercitu delevit. Deinde cum anno integro provincias Nordhumbrorum non ut rex victor possideret, sed quasi tyrannus sæviens disperderet, ac tragica cæde dilaceraret, Eanfridum inconsulte ad se cum duodecim electis militibus postulandæ pacis gratia venientem, simili sorte damnavit. Infaustus ille annus et omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam regum Anglorum cum fidei sacramentis se exuerant, quam propter vesanam Britonici regis tyrannidem. Unde cunctis placuit regum tempora computantibus, ut ablata de medio regum perfidorum memoria, idem annus sequentis regis, id est, Osuvaldi viri Deo dilecti regno assignaretur». Sed de Osuvaldo suo loco dicturi sumus. Jam vero quæ anni hujus reliqua sunt Honorii Romani Pontificis prosequamur.

67. *Honorii papæ ad Scotos litteræ de celebratione Paschatis.* — Invigilans ipse quibus præerat universis totius orbis Ecclesiis, cum didicisset Scotos Christianos antiquos licet, et Evangelicæ vitæ cultores eximios habere nonnulla quæ correctione digna essent, nimirum quod Pascha Domini celebrarent non eo die quo universa Ecclesia celebrare consuevit : de hujusmodi sive aliis corrigendis erroribus litteras ad eos dedit. At nihil suis litteris profecisse Honorium papam, ex eo perspicue possumus intelligere, quod ejus successoribus Romanis Pontificibus in iisdem non modicum fuit insudandum. De Honorii litteris hoc anno ad Scotos datis hæc habet Beda[1] : «Misit idem papa Honorius litteras etiam genti Scotorum (quando scilicet ad archiepiscopos Paulinum et Honorium cum palliis litteras dedit) quos in observatione sancti Paschæ errare compererat juxta quod supra docuimus, solerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam sapientiorem antiquis sive modernis quæ per orbem terræ erant, Christi Ecclesiis æstimarent, neve contra Paschales computos et Decreta Synodalium totius orbis Pontificum aliud Pascha celebrarent». Hæc de Honorio Beda, qui de successoribus ejus in idipsum incumbentibus dicere pergit, sed de iis suo loco dicendum.

68. *Concilium Toletanum quartum cui præfuit Isidorus.* — Hoc eodem anno, qui numeratur tertius Sisenandi regis monarchiam Hispaniæ obtinentis, celeberrima Synodus Toletana, quarta dicta, celebrata est, eademque generalis a Patribus qui interfuerunt appellata, Æra nimirum sexcentesima septuagesima prima, ut ex veteribus scriptis Codicibus qui illustravit Ecclesiasticas Hispaniæ antiquitates Garsias Loaisa testatur. Interfuerunt episcopi numero septuaginta tam ex Hispania, quam Gallia Narbonensi, quæ parebat Hispaniarum regi, Toletum vocati : quibus præfuit sanctus Isidorus Spalensis episcopus, primus ordine recensitus, et in subscriptionibus episcoporum cæteris prælatus. Ex quibus dubitare minime liceat, fuisse idem Concilium ejusdem Isidori nobilem partum probe formatum, cæterorumque episcoporum sententiis exornatum; quod quidem septuaginta quatuor capita continet de his quæ ad doctrinam Catholicam primum, deinde vero quæ ad disciplinam Ecclesiasticam et bonos mores spectant, docte pieque et nonnisi Spiritus sancti illustratione sancita.

69. Sed illud perpetua memoria dignum, quod in Præfatione ipsius Synodi sanctissimi Patres docent, quantus esset in rege maxime pio erga Dei sacerdotes cultus et observantia : hæc enim ipsi præfando habent post alia : « Hic quippe rex (Sisenandus videlicet), dum in Basilica beatissimæ et sanctæ confessionis Leocadiæ omnium nostrum pariter jam cœtus adesset, tali pro merito fidei suæ cum magnificentissimis viris ingressus, primum coram sacerdotibus Dei humo prostratus, cum lacrymis et gemitibus pro se interveniendum Domino postulavit, deinde religiosa prosecutione Synodum exhortatus est, ut paternorum Decretorum memores, ad conservanda in nobis jura Ecclesiastica studium præberemus, et illa corrigere, quæ dum per negligentiam in usum venerunt, contra Ecclesiasticos mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt, etc. »

70. Quomodo autem post hæc primo loco a Patribus fidei Catholicæ professio edita est, in qua Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere professi sunt (quod alias sæpe prædecessores professi fuerant) Acta declarant. Quod insuper ad idem

[1] Bed. hist. Angl. l. v. c. 1.

[1] Bed. hist. Angl. l. II. c. 19.

Concilium spectat, alibi ipse Isidorus hæc habet[1]: « Addiderunt his quæ ad cultum divinum spectarent, ut unus ubique in provinciis omnibus sacer ritus servaretur in cunctis ministeriis Ecclesiasticis ».

Quod ad hæc pertinet, fuit sententia plurimorum, cui volens libensque subscribo, in hoc Concilio a Patribus injunctum S. Isidoro rerum Ecclesiasticarum peritia et scientia cæteris excellenti, ut ex præscripto sacri Concilii volumina elucubraret Ecclesiasticorum officiorum, quibus tum in sacris missis, tum in horis psallendis canonicis nocturnis atque diurnis uti deberent omnes Hispaniarum Ecclesiæ : quod quidem ab eo quam felicissime præstitum est, ita ut et Missale atque Breviarium ederet. Extant adhuc ipsa sacra volumina, quæ Ecclesiasticam redolent antiquitatem, sub titulo pariter ejusdem sancti Isidori cusa.

71. Sed cur idem officium sacrorum rituum vulgo Mozarabe dicatur, libenter assentior iis qui dicunt vocem esse depravatam, et loco Mixtarabum, dici Mozarabe. Non enim ignorandum est, post Sarracenorum tyrannidem Hispaniis dominantium, Christianorum earum provinciarum factam esse divisionem, aliorum videlicet qui viverent inter Arabes velut servi, et aliorum qui extorres facti, ab iis sua suosque relinquentes aufugerint sive ad montes, sive ad exteras nationes. Hos ergo gentiles suos viventes inter Arabes, Mixtarabes appellasse ; ritumque ipsum sacrorum, quem ex usu librorum sancti Isidori iidem retinerent, quibus ipsi fuga lapsi carerent, eodem pariter nomine Mixtarabum officium dicere consuevisse, quod eo scilicet uterentur Mixtarabes Christiani.

72. Insuper quod ad hoc ipsum Concilium pertinet : iidem Patres, quoniam pristinum usum de convocandis bis in anno provincialibus Synodis exolevisse viderent; ut saltem semel in anno comprovinciales episcopi convenirent, sanxerunt : sed et ipsam formulam, quæ servari deberet cum Concilium celebraretur, pariter Isidoro auctore præscripserunt. Additus est demum canon de admonitione ad populum facienda, ut sit fidelis regi, servetque illibatum præstitum de fide servanda jusjurandum. Reliqua tu consulas observatione dignissima. Quantum vero post hæc supervixerit sanctus Isidorus, suo loco dicemus : constat autem haud diutius supervixisse ; siquidem Concilio Toletano sexto, quod post annos quinque celebratum est, subscriptus legitur Honoratus episcopus Hispalensis, cum nec in quinto Toletano Concilio reperiatur subscriptus cum aliis Isidorus.

[1] Isid. orig. l. VII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6126. — Anno Æræ Hispan. 671. — Anno Hegiræ 12 inchoato die 18 Mart. fer. 5. — Jesu Christi 633. — Honorii I papæ 9. — Heraclii imp. 24.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIII *post consulatum Heraclii Aug.* XXII, *et anno imperii Heraclii junioris Constantini* XXI.

2. *Abubecro califæ succedit Omarus.* — Ad num. 1 et seqq. Quæ narrat Baronius ex Anastasio, seu ex Theophane ad annum Æræ Alexandrinæ DCXXV, contigisse initio *Umari* Saracenorum tertii califæ, pertinent ad annum DCXXXIV, quo ideo revocanda ; ad hunc vero annum spectant, quæ Baronius narrat anno DCXXXI, num. 1, ut eo anno ostendimus ; cujus rei certa ratio est, quia *Abubecrus* califa, cujus mortem hoc anno Baronius recitat, sequenti mortuus est, postquam ea gessisset, quæ anno superiori num. 2 retulimus. Elmacinus enim tradit, *Abubecrum* anno Hegiræ XIII vitam cum morte commutasse, et principatum tenuisse duobus annis, de quo omnes conveniunt, licet de minutiis mensium, ac dierum non parum dissentiant. Præferenda tamen sententia, quæ præter biennium paucos menses ejus principatui attribuit, docetque eum obiisse, feria tertia, die vicesimo quarto posterioris Jumadi, ideoque die vicesima tertia mensis Augusti anni Christi sexcentesimi trigesimi quarti. *Abubecrus*, teste Elmacino, primus collegit *Alcoranum* e Tabulis, metuens ne ejus quidquam periret. *Erat enim tantum in hominum memoriis, et in schedulis inter Tabulas.* Post cum eodem die regnare cœpit *Omarus* sive *Umarus* tertius califa Saracenorum, et quidem jussu *Abubecri*, qui principatus sui anno primo ea adversus Romanos gessit, quæ Baronius hoc anno, loco scilicet non suo, recitat. Ad hæc eodem *anno Hegiræ* XIII, misit *Omarus* ducem contra *Persas*, cum quibus pugnavit, plurimis Persarum occisis. Elmacinus quidem

non loquitur de adsportatione Crucis in urbem Constantinopolitanam per imperatorem facta; sed cum Theophanes citatus de eadem agat, quando loquitur de iis, quæ anno Æræ nostræ sexcentesimo trigesimo quarto contigisse mox diximus, non dubium quin ad eumdem Christi annum hæc adsportatio referenda sit.

3. *Pseudo-Synodus Alexandrina Cyri.* — A num. 3 ad 9. Concilium Alexandrinum a *Cyro* episcopo Alexandrino ad Monothelismum stabiliendum congregatum est, ut recte observat Baronius, *sexta Indictione*, sicuti habet S. Maximus in Disputatione cum Theodosio, *ac mensis Maii quarta die, Indictione sexta*, quemadmodum legitur in Decreto ejusdem Synodi. Ex ea scripsit *Cyrus* ad Sergium Constantinopolitanum episcopum, cujus litteras recitat Baronius. Ad eamdem venit *Sophronius*, cum adhuc monachus esset; nam S. Maximus in Epistola ad Petrum Illustrem ait: « Divinus Sophronius in Afrorum regione mecum et cum omnibus peregrinis monachis moras agebat, cum ipsi perversitates illas fabricarent adversus omnes ». Paulo post: « Divinus ergo magnusque Sophronius tunc Alexandriam veniens, mox ex prima lectione (dederat enim etiam ipsi Cyrus ad retractandum illa novem impietatis capitula) lugubre quiddam et ingens vociferatus, fontes emittebat lacrymarum, illum fervide obsecrans, supplicans, expostulans, in pavimento ipsius vestigiis provolutus, quo nihil horum super ambonem contra Catholicam Dei Ecclesiam prædicaret: quipe cum hæc liquido impii essent Apollinaris dogmata. Hujus etiam rei testem habemus ipsum Sergium in Epistola ad Honorium papam, quæ in Actione XII sextæ Synodi recitatur, ut videre est apud Baronium num. 19. Refert postea *Sergius* nimis sibi durum visum fuisse, ut vox unius operationis de Capitulis Alexandrinis tolleretur, ne scinderetur iterum unio cum Eutychianis, aliisque hæreticis per hanc Synodum inducta. Subjungit postea, *Sophronium*, quamvis rogatum, nulla prorsus potuisse exhibere Patrum testimonia pro gemina in Christo voluntate et operatione: « Ille autem hoc facere penitus non valuit », ait Sergius. Verum mera hæc fuit calumnia; nam, ut inquit Stephanus Dorensis episcopus, in Concilii Lateranensis Secretario II, Sophronius « superius dictis temeratoribus non tantum in Oriente validissime contradixit, contestans eos et admonens, ut a propria hæresi quiescerent, et ad rectam Patrum fidem remearent: verum etiam in duobus libris sexcenta dedit testimonia Patrum ad evictionem impietatis eorum, et veritatis ostensionem ».

4. *Sophronius nullas ad Sergium scripsit litteras quæ perierint.* — Baronius num. 8 semel atque iterum inculcat, velut ex Actione XIII sextæ Synodi, *Sophronium*, antequam Constantinopolim peteret, eamdem rem egisse per Epistolas *Sergio* missas, quæ exciderint. At sicuti observat Combefisius in Hist. Monothelitarum Disput. I, paragr. 8, hujusmodi litterarum nullus meminit; nec congruum satis videbatur, ut eo modo ageret humilis monachus cum urbis regiæ patriarcha adversus opinionem, quam is propugnabat, imo et cujus auctor erat. Res ita se habuit. Cum *Cyrum* inter et *Sophronium* de una vel duplici operatione conveniri non posset, *Sophronius* ad Sergium Constantinopolim profectus est, apud eum coram acturus causam, et ad sollicitandum septimi capituli abrogationem, in quo una tantum Deivirilis voluntas decernebatur.

5. *Orthodoxi Deivirilem operationem, sed non unam Deivirilem operationem dixerunt.* — Baronius in eodem num. 8 scribit: « Cæterum qui rem bona fide agi putarunt, hoc ipso exordio emergentis hæresis Monothelitarum utcumque toleranda hæc existimarunt, ex ea parte, qua unam operationem referre ipsi viderentur ad unam personam operantem, etc. » et infra: « Hæc tolerata sunt, donec latere in herbis anguem Catholici intellexerunt ». Verum, ut Alexander Natalis sæculo VII, cap. 2, § 3, observavit, tantum abest, ut id Catholicis tolerandum visum sit, quin potius novo dogmati palam refragati sint, et obstiterint *Joannes Eleemosynarius*, *Sophronius*, *Arcadius* et *Sergius* Cypri metropolitæ, cæterique ejusdem insulæ episcopi. Nec cardinalem doctissimum juvat, quod *Sophronius*, et alii Orthodoxi vocem Deivirilis operationis identidem usurparint; ex hoc enim perperam colligitur, tolerandam Catholicis visam fuisse unius in Christo operationis assertionem; longe quippe differunt, *Deivirilis operatio*, *et una Deivirilis operatio. Deivirilem operationem* ex sententia Patrum dixerunt Orthodoxi; *unam Deivirilem operationem* dixerunt hæretici. Quamobrem Synodus Lateranensis sub Martino I hanc loquendi formulam damnavit anathemate, Secretario V: « Si quis secundum scelerosos hæreticos Deivirilem operationem, quod Græci dicunt θεανδρικήν, unam operationem insipienter suscipit; non autem duplicem esse confitetur, secundum sanctos Patres, hoc est, divinam et humanam, aut ipsam Deivirilis, quæ posita est, novam vocabuli dictionem, unius esse designativam, sed non utriusque mirificæ et gloriosæ unitionis demonstrativam, condemnatus sit ».

6. *Modestus episc. Hierosolymorum moritur.* — A num. 9 ad 32. *Sophronius* Constantinopoli in Palæstinam redux subrogatus est in locum *Modesti* patriarchæ Hierosolymorum, qui ideo vel sub hujus anni finem, vel sequentis initio mortuus est. Nicephorus quidem in Chronico annum unum *Modesto* attribuit, sed errorem illum correxit auctor Tabularum Theophani insertarum, qui eidem annos duos assignat, quibus etiam aliquot mensium appendicula addenda. Colitur *Modestus* in Menæis die XVI mensis Decembris. Præter Epistolam, de qua anno DCXV, num. 5, locuti sumus, supersunt duæ orationes *Modesti*, altera *In unguentum ferentes mulieres*, altera *In occursum*, recitatæ a Photio in Biblioth. Cod. CCLXXV.

7. *Sophronius episc. Hierosolymorum Synodum celebrat.* — *Sergius*, quando ad Honorium

papam scripsit Epistolam, quam Baronius repræsentat, Sophronium patriarcham Hierosolymitanum renuntiatum esse inaudierat : ait enim : « Sophronius venerabilis monachus, qui (ut ex nunc auditu didicimus) Hierosolymorum præsul est ordinatus (needum enim hactenus ejus ex more Synodicam suscepimus) apud Alexandriam tunc temporis positus etc. » Sed non diu distulit *Sophronius* ad eum scribere : vix enim adepto Hierosolymorum episcopatu Concilium habuit antistitum Palæstinæ, in quo composuit sacram illam Encyclicam mittendam de more ad patriarchas, recitatam in sexta Synodo Actione xi, in qua disertissimis sanctorum Patrum auctoritatibus abunde prædicavit duplicem dari in Christo voluntatem et operationem : « Actaque sua Synodica Honorio papæ Romano, et Sergio Constantinopolitano misit », ut legitur in libello Synodico. Hujus Synodi meminit etiam Theophanes ad annum Heraclii xx, ubi quæ ad originem et progressum Monothelismi spectant, uno tenore refert: Sed Joannem loco Honorii perperam scribit : « Ea tempestate », inquit Theophanes, « Sophronius Hierosolymorum episcopus instituitur, qui congregatis, quibus præerat, episcopis, Monotheliticum dogma condemnavit, Synodicaque Acta Sergio Constantinop. et Joanni Romæ episcopo per Epistolas transmisit ». Sophronius in sua Synodica apud Baronium num. 14, hæc habet notatu digna : « Vehementer vos deprecor, ut supplicationem pro nostris imperatoribus Deo adhibeatis : ut sceptra præbeat valida et firma ad conterendum omnium Barbarorum ac potissimum Saracenorum supercilium ac superbiam, qui nunc propter peccata nostra ex insperato in nos invaserunt, et omnia devastant crudeli et ferino animo, profano et impio ausu ». Ex his enim confirmatur, quod supra notavimus, Saracenos scilicet ante præsentem annum Romanum imperium adortos non esse. Hæc siquidem Epistola anno sequenti, ut mox demonstrabo, scripta, et devastationes, quarum in ea mentio, partim hoc anno, partim insequenti, ut adverbium *nunc* clare indicat, peractæ.

8. *Sergius scribit ad Honorium PP. — Sophronii* Synodicam præcesserunt priores *Honorii* ad Sergium litteræ : quare cum eæ anno sequenti datæ sint, hæc Hierosolymitana Synodus eo etiam anno celebrata. Nam supra narratis cum *Cyro* episcopo Alexandrino gestis, ejusque confirmata hæresi, interpellante tandem *Sophronio*, ac conclamante adversus inductam a *Cyro* novitatem, compulsus est *Sergius* per litteras adire Romanum Pontificem, remque totam ad eum tanquam primæ Sedis episcopum, ac supremum fidei judicem referre. Recitatis ergo ex primis *Cyri* ad Sergium vicissimque *Sergii* ad Cyrum litteris; ad Capitulorum *Cyri* promulgationem accedit *Sergius* in prima sua ad Honorium Epistola, ac ad unionem factam a Cyro; Sophroniique ob capitulum illud de una operatione, contradictionem ex duplici capite alienam a ratione arguens, ac *Cyrum* defendens : quod nimirum is loca Patrum pro ea produceret; quodque item tametsi nulli illi extarent, dandum esset hoc tantæ illi œconomiæ; addens præfatum *Sophronium*, cum ab eo rogatus esset, nulla Patrum testimonia, quibus duæ operationes assererentur, potuisse proferre. Interim vero, ut aliquid œconomiæ studio pacis datum videretur, et stare vult iis, quæ gesta essent, nec revocari *Cyri* illud capitulum de una operatione, et prohibet aliquem deinceps unam, aut duas operationes dicere. Ex quibus postmodum unam colligit in Christo naturam. Hanc silendi dispensationem, quam frustra conatus erat *Sergius* persuadere *Sophronio*, facile *Honorio* persuasit, eumque ex hac parte, non fidei detrimento, ad suas attraxit. Sed hac de re postea.

9. *Sergii ad Honorium PP. et hujus ad Sergium litteræ anno sequenti datæ.* — Tam *Sergii* ad Honorium, quam *Honorii* ad Sergium Epistolæ, quas Baronius hoc anno recitat, insequenti tantum scriptæ sunt, postquam scilicet *Sophronius* episcopus Hierosolymitanus, vel sub hujus finem, vel sequentis initio renuntiatus est. Mense enim Maio, quo celebrata Pseudo-Synodus Alexandrina, *Sophronius* adhuc monachus erat : profectus est postea ex Africa Alexandriam, indeque Constantinopolim ad *Sergium*, et Constantinopoli Hierosolymam redux, ac episcopus Hierosolymitanus creatus Synodum suam celebravit; quibus peragendis aliquot menses impensos fuisse necesse est. Aliud argumentum deduco ex Synodo Lateranensi, et ex sexta Synodo generali, in quibus initium hæresis *Monothelitarum*, et novitatum vocum Orthodoxæ fidei contrariarum refertur ad annum sequentem. Sanctus quippe Martinus papa in litteris ad sanctum Amandum tunc Trajectensem episcopum post Concilium Lateranense anno DCXLIX exeunte congregatum scriptis, ait : « Credimus ad vos pervenisse, quomodo in perturbatione rectæ fidei, et Ecclesiæ Catholicæ conculcatione, ante hos plus minus quindecim annos, a Sergio falso episcopo Constantinopolitano execranda hæresis pullulavit ». Hæsit Sirmondus in Notis ad eam Epistolam, an videlicet ea data fuerit anno DCXLIX exeunte, vel initio anni DCL, imo Cointius eam consignavit anno DCLI.

10. *Quo anno S. Martinus PP. scripsit ad S. Amandum.* — Verum ex verbis legatorum Apostolicorum prolatis in prima Actione sextæ Synodi generalis, colligo eam datam anno DCXLIX, et initium quindecim annorum in ea Epistola memoratorum ab anno DCXXXIV repetendum esse : « Quoniam igitur », inquiunt legati, « ante hos XLVI plus minus annos, quasdam novitates vocum contrarias Orthodoxæ fidei introduxerunt, qui pro tempore fuerunt præsules hujus regiæ et a Deo conservandæ vestræ civitatis, etc. » Habita prima illa Actio mense Novembri an. DCLXXX. Non dubitandum autem, quin tam *S. Martinus* papa, quam legati Apostolici ad eumdem annum respexerint, quo nempe Monothelismus magis innotescere cœpit, et res, quas

modo narravimus, gestæ sunt. Quare cum ab anno DCXXXIV ad DCXLIX anni quindecim, et ab anno DCXXXIV ad DCLXXX anni quadraginta sex, et quidem completi, intercurrant, tam Synodus Lateranensis, quam sexta Synodus generalis, exordium Monothelismi ab anno DCXXXIV repetunt, ideoque præfatæ *Sergii* litteræ ad *Honorium* eo anno scriptæ. Neque enim initium hujus hæreseos deduxissent ab anno, quo nulla innovatio facta fuisset; neque etiam alia accidit, quam quæ in litteris *Sergii* et *Honorii* continetur; a currenti vero anno ad DCXLIX anni sedecim, et quidem completi, et ad annum DCLXXX, anni quadraginta septem, pariter integri fluxere.

11. *Œconomia Honorii PP. in causa Monothelitarum.* — Rebus nondum ita ad extrema versis, ut spes aliqua conciliationis non appareret, *Sophronius* ab œconomia *Honorii* papæ non abhorruit; sive quia adhuc Sergium agnoscebat regiæ urbis episcopum, cum quo blandius agendum erat, ne offensione læsus animus, magis a fide redderetur alienus, sive quia illud obsequium universali Ecclesiæ Pastori debitum censebat, a quo imprimis pro Apostolicæ Sedis privilegio, *Sergii* correctio exspectanda esset. Sed cum vidit non cessare *Cyrum* unam in Christo voluntatem prædicare, hanc temeritatem coercendam judicavit, incumbendumque, ut hæresis unius voluntatis tolleretur e medio. Quamobrem anno sequenti, non vero currenti, ut perperam Baronius num. 37 et seqq. *Stephanum* Ecclesiæ Durensis metropolitam ad Honorium misit, ut legitur in Concilio Lateranensi sub Martino primo, cujus verba recitat Baronius ibidem. In eo dicit Stephanus, non potuisse id per se præstare Sophronium *propter emersam incursionem Saracenorum.* Narrat postea Stephanus, *supplicatione omnium pœne habitantium Orientalem tractum reverendissimorum episcoporum, et Christianorum, populorum*, se etiam ad hanc legationem invitatum fuisse, et sæpe sacris viris Romæ consistentibus omnia, quæ in Oriente mota essent, secundum veritatem exposuisse. *Honorius* de his edoctus posteriorem ad Sergium scripsit Epistolam, quæ extat apud Baronium num. 41 et seqq. eodem quo prima argumento. Imposuit silentium *Cyro* unam voluntatem et operationem in Christo prædicanti, scripsitque etiam ad Sergium, ut *Cyrum* de servanda stabilita jam œconomia admoneret. Litteræ *Honorii* ad Cyrum non extant, sed earum mentio est in litteris Honorii ad Sergium datis, et in Actione XIII sextæ Synodi lectis. In ea igitur ad Sergium Epistola decernit *Honorius,* ut « unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum a prædicatione eximeretur, quia unius operationis vel duarum esse, vel fuisse mediatorem Dei et hominum Jesum Christum, sentire et promere satis ineptum est ».

12. *Honorius PP. a Monothelismo immunis* — A num. 32 ad 57. Duæ Honorii Epistolæ uberem insigni controversiæ præbuerunt materiam de Orthodoxia seu illibata fide Honorii vel de Monothelismo ejus : et præsertim quod anathemate implicatus reperiatur in Actis sextæ Synodi, qualia nunc habentur. Vox una singulis hæreticis est, eum in hæresim lapsum esse, quod etiam quibusdam Catholicis visum, dicentibus indulgendum non esse humanis hac in parte conjecturis, sed Œcumenicæ Synodi judicio standum. Baronius viam antea intentatam iniit, existimavitque Acta sextæ Synodi non haberi sincera, hancque ad muniendam *Honorii* defendendi rationem unicam valere credidit. Verum cum antiquis scriptoribus nunquam in mentem venerit arguere vitii, imo nec in dubium revocare Acta VI Synodi, multo minus alia publicæ fidei instrumenta suppositionis damnare, aliam defensionem *Honorii* molitus est Petrus de Marca, ut videre est in ejus Vita a Baluzio scripta, et libris ejus de Concordia sacerdotii et imperii præfixa. Baluzius igitur num. 70 ait, *Marcam*, dum viveret, promisisse, se scripturum Epistolam ad Philippum Labbeum, in qua *Honorium* a labe Monothelismi prorsus immunem reddidisset, ostendissetque nihil in eo damnatum esse in sexta Synodo præter negligentiam, et quia varie se gesserat. Primum probare decreverat evidentissimis argumentis germana esse Acta illius Concilii, neque a Græcis corrupta, et *Honorium* illic fuisse damnatum, non quia Concilium putarit illum docuisse hæresim ; sed quia *Sergii* patriarchæ Constantinop. et Cyri Alexandrini consultationem ambiguis responsis eluserat, neque statim damnaverat hæresim tunc recens emergentem.

13. *Deceptus a Monothelitis.* — Hic enim data populis Orientis occasio credendi *Monothelitarum* opinionem non esse hæreticam, quandoquidem eam prima Sedes non feriebat anathemate. Scilicet *Honorius*, ut autumavit Marca, eo deceptus est, quod patriarchæ illi pollicerentur Orientem universum, ubi *Nestorii* et *Eutychetis* errores vigebant, ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ rediturum, Conciliique Chalcedonensis Decretum de duabus naturis in Christo unitis amplexurum, si concedi aliquo modo posset, unicam in Christo voluntatem fuisse. Et cum nova hæc opinio interpretationi tum obnoxia esset, quando videlicet nondum damnata erat ab Ecclesia, *Honorius*, quo facilius Orientem a vetustis erroribus revocaret, per œconomiam ac per dispensationem a summo jure recessit. Hæc tamen dispensatio infeliciter illi cessit. Hinc enim factum, ut damnationis sententiam in eum pronuntiaverit sexta Synodus, persuasumque fuerit orbi universo illum insanam unius voluntatis opinionem fovisse, quam incipientem exstinguere debuerat.

14. *Incipientem Monothelismum non exstinxit.* — Eam ob rem Leo secundus Pontifex Romanus de Honorio in sexta Synodo damnato loquens, hæc ad Hispanos episcopos scribit : « Qui flammam hæretici dogmatis, non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit ». Sui similis est idem Leo in Epistola ad imp.

Constantinum Pogonatum : cujus verba in contextu quidem latino subobscura sunt, sed in græco mire conveniunt cum verbis Epistolæ ad Hispanos juxta accuratam Marcæ versionem : « Qui hanc Apostolicam Ecclesiam non est conatus lustrare doctrina Apostolicæ traditionis, sed profana proditione puram maculari permisit ». Imperator vero Constantinus manifeste docet, Honorium in hac fidei causa se varie gessisse : « Ad hæc et Honorius », inquit imperator in Edicto suo, « qui fuit antiquæ Romæ papa, hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sui extitit oppugnator ». Significat, inquit Marca, « pugnantia inter se scripsisse Honorium, atque hoc pacto hæreseos fuisse confirmatorem. Quæ in eamdem cum Leone sententiam recidunt». His addebat Marca locum, deductum ex secunda professione fidei a Pontificibus Romanis post sextam Synodum fieri solita, quæ legitur in libro Diurno Romanorum Pontificum pag. 32, in qua Pontifex dicit se damnare « auctores novi hæretici dogmatis Sergium, Pyrrhum, Paulum, et Petrum Constantinopolitanos, una cum Honorio, qui pravis eorum assertionibus fomentum impendit ».

15. *Negligens fuit in causa fidei.* — Dicebat enim Marca negligentiam episcopi in causa fidei crimen esse, quod depositionis pœna plecti deberet. In cujus sententiæ probationem afferebat rescriptum impp. Honorii et Theodosii ad Aurelium episcopum Carthaginensem, datum V idus Junias, Ravennæ, Monaxio et Plinta coss. « Comminatur enim princeps secundum canones », ut Marca scribit, « episcopatus amissionem iis, qui segniter se gesserint adversus Pelagianos, et præter expulsionem a civitatibus, quæ pœna sæcularis est, interdictam quoque in perpetuum communionem ». Addunt imperatores : « Una enim eademque culpa est eorum, qui aut dissimulando convenientiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint ». Idipsum docent Leo primus et Innocentius III in Concilio Lateranensi. Unde colligebat ipse potuisse *Honorium* a sexta Synodo damnari, non quod docuisset hæresim, aut quod Monothelitis consensisset, sed ob negligentiam in damnando eorum errore ; cum eadem sit culpa, ut inquiunt imperatores, eorum qui, aut dissimulando, convenientiam, aut non damnando, favorem noxium præstiterint. « Nam inferiorum ordinum culpæ (ut ait S. Leo in Epistola III juxta veterem ordinem) ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides negligentesque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam ».

16. *Honorii PP. œconomia Monothelitis favebat.* — Primum *Honorii* silentium, aut, ut Augusti loquuntur, dissimulatio, ex Epistolis papæ Leonis II deprehenditur ; qui eum redarguit quod Monothelitarum hæresim negligendo confoverit, et quod proditione sua Apostolicam Ecclesiam, quæ pura erat, maculari permiserit. Eædem Leonis Epistolæ docent eum favorem noxium præstitisse huic pestiferæ doctrinæ quam non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit. *Constantinus* quin etiam imperator hoc sensu dixit *Honorium* fuisse hujus hæreseos confirmatorem. Sed præterea extant ipsæ *Honorii* Epistolæ ad *Sergium* patriarcham scriptæ, et in Synodo sexta recitatæ, ob quas Synodus illa, cum agnovisset, eum aliquo modo tergiversatum esse in causa fidei, sententiam damnationis in eum protulit ut negligentem ; quod negligentia episcopi in causa fidei crimen sit atrocissimum, cui omnem veniæ spem præcidunt iidem Augusti. Ita mentem Marcæ in ejus Vita exponit Baluzius. Hanc postea opinionem magis explicarunt Garnerius in Appendice ad Notas capitis 2 libri diurni Rom. Pontif. paragr. 6, et Tamagninus auctor Historiæ Monothelitarum Parisiis anno MDCLXXVIII sine auctoris nomine editæ, qui fuse demonstrant, juste quidem damnatum fuisse *Honorium*, non quod unius in Christo voluntatis assertor fuisset, aut unicam in Christo voluntatem docuisset, sed tantum quod docentibus faverit, docendique opportunitatem suppeditaverit. Neque enim aliud objectum fuit *Honorio*, quam quod *Sergio* consentiret, atque adeo foveret hæresim. Consensit vero tantum, qua parte *Sergius* ficto pacis nomine dissimulandum censebat ; quare uterque concordiæ studio fovit hæresim : sed *Honorius* alienam, quia non peremit ; suam *Sergius*, quia dissimulavit. Subscripsit uterque similia reprobatis duobus scriptis imperatorum : sed *Honorius* Typo Constantis, quo nihil imperabatur præter silentium ; *Sergius* Ecthesi Heraclii, qua præter silentii indictionem continebatur unius voluntatis professio. Peccavit itaque *Honorius* sua illa œconomia, qua voluit, de una vel gemina operatione taceri, cum tamen religionis causa exigeret, aperte geminam defendere : ne scilicet ab Eutychianorum reliquiis fides de duabus naturis inconfusis, impermixtis, et indistinctis, quæ oblique petebatur, nutaret. Nullum vero peccatum est, quod fidei Catholicæ noceat, quin ab Ecclesia merito vindicari queat ; nequit autem, si exemptus sit e vivis, qui peccavit, nisi eraso de sacris Tabulis nomine infamata memoria, et combustis libris, quæ tria sexta Synodus adversus *Honorium* exercuit : eradi porro nomen de sacris Diptychis idipsum est, si agitur de mortuis, quod ab Ecclesia projici ; infamari memoriam nihil aliud, quam propter nocumentum illatum fidei damnari ; comburi libros est indignos dici, qui legantur.

17. *Duæ Honorii PP. Epistolæ examinantur.* — Asserit Honorius in suis Epistolis neminem ex Patribus geminas in Christo voluntates aperte prædicare, sed solum quodammodo balbutiendo id esse professos. Postquam enim exposuit controversiam de una vel duplici in Christo voluntate et operatione, inquit : « Nisi fortassis, sicut præfati sumus, quidam aliqua balbutiendo docuerunt, condescendentes ad informandas mentes atque intelligentias parvulorum, quæ ad Ecclesiastica dogmata trahi

non debent ». Indeque rursus infert, voces geminæ voluntatis et operationis, utpote *novas* et recenter *inductas*, Ecclesiæ scandala minari, nec esse inter fideles introducendas. Et tamen certum est sanctos Patres, non *balbutiendo*, sed aperte definiendo, nec ad *informandas mentes parvulorum*, sed ad erudiendos sapientum intellectus, geminas in Christo prædicasse cum voluntatibus operationes; et consequenter hujusmodi voces nec esse *novas*, nec *recenter* in Ecclesiam inductas, sed cum ipsis Ecclesiæ Patribus antiquissimis ortas esse. Certe unus *Sophronius* sexcentas protulit Patrum sententias, et tam Concilium Lateranense quam sextum Concilium generale plurimas etiam repræsentant. Nimio etiam contemptu processisse videtur *Honorius* in hac gravissima controversia, ex qua pendebat firmitas Concilii Chalcedonensis, et eversio Apollinaristarum, Eutychianorum, et aliorum hæreticorum, qui tunc in Oriente Ecclesiam lacerabant : mansisse enim in Christo post unionem duas voluntates et operationes appellat leve, *ineptum*, *otiosum*, et *grammaticale*. Hæc ejus verba jam supra recitata : « Unius operationis vel duarum esse, vel fuisse mediatorem Dei et hominum Dominum Jesum Christum, sentire ac promere satis ineptum est ». Et rursus : « Utrum præter opera divinitatis et humanitatis geminæ operationes debeant derivate dici, vel intelligi, ad nos ista pervenire non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina vindicare ». Atque demum, veritatem indagantes de una vel gemina in Christo voluntate, *vanos* appellat *naturarum ponderatores*, *otiose negotiatores*, etc.

18. *Nimia Honorii PP. levitas.* — Neque enim *ineptum* dici potest, quod omnes sancti Patres docent, et Orthodoxis prædicant ubique prædicandum : præterea Sophronius, Joannes, Martinus, Maximus, Agatho, aliique sexcenti Orthodoxi sacerdotes, tot labores ac tot persecutiones frustra pertulissent, cum satis esset, *ineptum* et *leve* ex Honorii calculo id *sentire* et *promere*, ob quod unice tot ipsi labores obiere. Rursus *grammaticale* dici non debuit, illud aperte profiteri, quod erat unice necessarium ad defensionem Concilii Chalcedonensis, et Epistolarum sancti Leonis, atque ad auferendum probrum Ecclesiæ illatum per *Conciliabulum Alexandrinum*, de quo gloriabantur omnes hæretici. Demum *otiosi negotiatores* nuncupandi non erant, qui tot incommoda laboresque pertulere, ut innumeras emerent animas Christianorum, quas *Sergii*, *Cyri*, et aliorum hæreticorum tyrannica calliditas rapiebat. Multoque minus ut *vanus* haberi debet *naturarum ponderator*, qui ad defensionem Conciliorum, et fidei exactam instituit Christi naturarum considerationem.

19. *Nimia Honorii PP. facilitas.* — Tandem nimia fuit *Honorii* facilitas, quam in suis Epistolis præfert, in assentiendo consiliis *Sergii*, et in credendis calumniis multis, quas in suis Epistolis confixerat. Scribit *Sergius*, extitisse *Sophronium* omnium dissentionum auctorem : id *Honorius* non solum non arguit, sed ulterius videtur comprobare. Confinxit *Sergius* in eadem ad Honorium Epistola, libellos quosdam Mennæ ad Vigilium papam, in quibus una prædicabatur in Christo voluntas et operatio, quos etiam ubique locorum promulgavit, uti S. Maximus aperuit in dialogo cum Pyrrho. Et tamen *Honorius* neque imposturam detexit, neque abstulit hujusmodi probrum, qua *Vigilio*, qua Sedi Romanæ inflictum. Imo altum de hoc silentium in Honorianis Epistolis : unde quod scribendo retundere tenebatur ex officio, visus est comprobare silendo. His adde facilitatem, qua similem *Sergii* calumniam in Sophronium adinventam deglutivit, quod scilicet *Sophronius*, etiam rogatus, nec unum exhibere potuerit Patrum testimonium pro gemina in Christo voluntate; cum hoc non solum falsum esset, sed prorsus improbabile, ut nempe simplex monachus patriarchis et episcopis, nullo munitus aut sacræ Scripturæ, aut Patrum testimonio acriter obniteretur. Quid plura? Affirmat *Sergius*, neminem ex Patribus prædicasse duas in Christo voluntates : id et *Honorius* affirmat. Assumit ille quod ex determinatione hujus controversiæ nascerentur scandala : hoc et assumit *Honorius*. Inculcat *Sergius*, ut aptam, silendi œconomiam ; hanc ut optimam, confirmat *Honorius*. Illam *Sergius* studet persuadere *Sophronio*, hanc eamdem conatur Honorius Sophronii legatis persuadere. Miscet ille in suis Epistolis multa fidei contraria : hæc nullatenus impugnat *Honorius*. Rapit *Sergius*, ut hæresis fautorem, sanctissimum Leonem : hoc Honorius nullatenus arguit. Movet *Sergius* bella in Orthodoxos ; Sergium laudat *Honorius*. Quid inde mirabimur, si Patres sextæ Synodi asserunt, quod *Honorius* eadem senserit quod Sergius ; et *Leo* secundus affirmarit, quod flammam hæretici dogmatis negligendo confoverit, ut inquit auctor anonymus Historiæ Monothelitarum scrutinio 8, qui tamen scrutinio quinto vindicat a quacumque hæreseos suspicione Honorianam Epistolam, quæ legitur damnata in VI Synodo Act. XII, necnon fragmenta alterius, quæ pariter afferuntur Act. XIII ejusdem Synodi, ostenditque *Honorii* doctrinam Catholicam esse, longeque alienam a Monotheliticis deliramentis, hoc est, ut loquitur sanctus Maximus in Epistola ad Marinum, « Honorium Romanum papam non diffiteri naturaliter in Christo voluntatum dualitatem, sed hanc potius constabilire ». Is enim offensionis et scandali lapis est, in quem impingunt quotidie una cum hæreticis haud ignobiles Catholici, cum tamen nunquam *Honorius* Monothelitis consenserit ; sed tantum hæreseos fotæ, et inconsultæ dissimulationis reus fuerit.

20. *Honorius PP. ad Eduinum regem et ad Honorium episcopum Cantuariensem scribit.* — A num. 57 ad 67. Beda lib. 2, cap. 17, refert litteras Honorii papæ ad *Eduinum* Northumbriæ regem scriptas, quibus hunc hortatur, ut in fide veritatis quam accepit, semper persistat, significatque se

duo pallia utrorumque metropolitanorum, id est, Honorio et Paulino direxisse. Erat Honorius metropolita Cantuariensis, Paulinus Eboracensis; dataque ea Epistola sine die et sine anno. Suberat Cantuaria *Eadbaldo* Cantii regi, sed *Ethelburga* piissima Eduini uxor, et e Cantio profecta, pro patria agebat. Tum Beda cap. 18 de Justo Cantuariæ archiep. ait: « Hæc inter, Justus archiepiscopus ad cælestia regna sublatus est, quarto iduum Novembrium die et Honorius pro illo est in præsulatum electus ». Refert postea eodem capite Beda alias litteras Honorii papæ ad Honorium Dorovernensem seu Cantuariensem episcopum in quibus ait, se eidem pallium mittere, *tam juxta vestram petitionem*, inquit, quam *filiorum nostrorum regum* Eduini sc. et Eadbaldi. Observat autem Beda, in his litteris decrevisse Pontificem Romanum, *quod in Epistola ad Eduinum regem missa decreverat*. Quare cum in priori Epistola ad Eduinum data scribat Honorius papa, se duo pallia direxisse, secunda ad Honorium episcopum Cantuariensem eodem tempore in Angliam missa. Posterioris hujus Epistolæ hæc subscriptio est in editione Saxonica: « Data die tertia idus Junias, imperantibus Dominis nostris piissimis Augustis Heraclio anno vicesimo quarto, proconsulatus ejusdem anno vicesimo tertio, et consulatus ejus anno tertio; sed et Heraclio felicissimo Cæsare, id est, filio ejus, anno tertio, Indictione septima, id est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo quarto ».

21. *Sed anno tantum sequenti.* — Ibi tamen hæc subscriptio, sicuti et in aliis Codicibus Bedæ, tam impressis, quam manuscriptis, mendose descripta; licet ex illis inter se collatis certo deducatur, hanc ultimam Epistolam anno sequenti datam. Editio qua usus est Baronius, habet: « Indictione septima, id est, anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo tertio »; et quia Indictio VII et is annus Incarnationis inter se non conveniunt, Baronius in margine reponit *Indictionem sextam*, ut videre est num. 60. Mabillonius in lib. 5 de re Diplomatica pag. 140, ait, Codicem Ms. Germanensem habere, « Heraclio anno XXIV patric. ejusdem anno XXIII atque Constantino filio ipsius anno XXIII et consulatus ejus anno III, etc. » Ubi hæc verba, *atque Constantino filio ipsius anno* XXIII, desunt in editione Saxonica, et ubi hic legitur, *patric.*, id est, *patriciatus*, in editione Saxonica habetur *proconsulatus*. In Codice Colbertino num. 679 dicitur: « Heraclio anno XXXIV, Pontificatus ejusdem anno XXIII, atque Constantino filio ipsius anno XXIII, et consulatus ejus anno tertio, etc. Indictione XIII ». Idem habet Codex Colbertinus num. 2750. Alius Codex Colbertinus num. 112 habet, *Indictione* VII. Denique Huntindonius legit: « Indictione septima, anno Dominicæ Incarnationis DCXXXIV ». Chiffletius in Notis ad illum Bedæ locum, recte observat siglas P. C. perperam reddi *proconsulatus;* cum nihil aliud sonant quam *post consulatum*, et totum locum sic recte restituit, « Heraclio anno vicesimo quarto post consulatum ejusdem anno XXIII, atque Constantino filio ipsius anno XXII, ac consulatus ejus anno XVII, sed et Heraclio felicissimo Cæsare item filio ejus anno III, Indict. VII, id est, anno Dominicæ Incarnat. DCXXXIV ». Verum perperam addit Chiffletius, novum forte consulatus exordium Constant in fuisse, quando illi natus est Heraclius filius, « quod, inquit, a Græcorum nemine adnotatum reperio »: Nam illud adnotatum reperire non potuit, cum consulatus perpetui, qualis fuit novi Constantini, nunquam iterarentur, ut in Dissert. Hypatica demonstravi. Præterea valde fallitur, dum existimat, *Heraclium* Cæsarem filium fuisse *Constantini*, seu *Heraclii junioris*. Ut enim infra demonstrabimus, filius erat Heraclii senioris, quem is imperii successorem cum Constantino fratre testamento dixit (1).

22. *Justus episc. Cantuariæ anno superiori, hoc vero Eduinus rex obiit.* — Utraque itaque *Honorii* papæ Epistola anno tantum sequenti data, idque mense Junio, cum nondum *Eduini* regis mors Romæ nuntiata fuisset, Beda enim cap. 20 testatur, Eduinum « cum decem et septem annis genti Anglorum simul et Britonum, gloriosissime præesset, e quibus sex etiam ipse Christi regno militavit, rebellasse adversus eum Ceduallum, regem Britonum, et conserto gravi prœlio occisum esse Eduinum, die quarto iduum Octobris anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo trigesimo tertio, eoque tempore maximam factam esse stragem in Ecclesia vel gente Nordanhymbrorum ». Ex quibus liquet, mortem *Eduini* a præsenti anno removeri non posse; cumque anno DCXVII regnum iniisse; baptismum enim susceperat anno Incarnationis DCXXVII et anno regni sui undecimo, ut diserte Beda habet lib. 2, cap. 14. Quare annos sex Christo militavit. Cumque ante obitum suum duo pallia, alterum pro *Honorio* Cantuariensi, alterum pro *Paulino* Eboracensi metropolitanis, ab Honorio papa postularit, et *Justus* Honorii decessor die decima mensis Novembris obierit, ut ex Beda num. superiori ostendimus, manifestum est, *Justi* mor-

(1) Si, quæ mea est, sententiam audacter effari liceat, suspicor litteras hasce Honorii hoc potius anno DCXXXIII quam sequenti datas fuisse. Id autem mihi persuadet, primo, annus idem DCXXXIII in subscriptione posterioris Epistolæ in Codicibus nonnullis expressus. Secundo, alterutra ex illis data est ad Eduinum regem, quem hoc anno DCXXXIII, IV id. Octobris necatum fuisse Pagius hic ex Beda docet. Vix autem credo (quæ Pagii evasio est) obitum regis interfecti eo anno, mense et die ignoratum fuisse Romæ octo solidis mensibus, ab Octobri scilicet usque ad Junium sequentis anni, quod tamen admitti oporteret, ut anno DCXXXIV idibus Junii litteræ ad Eduinum darentur. Neque insuper ullam veri speciem habet Honorium litteris ab Eduino acceptis ante ejus obitum, id est, ante Octobrem anni DCXXXIII, nonnisi post octo evolutos menses respondisse. Ad hæc, idem Honorius in ipsa ad regem Epistola affirmat se, vix ab eo requisitum de palliis mittendis, actutum *sine ulla dilatione* paruisse, pallia mittendo per eosdem ipsos regiarum litterarum delatores. His ergo stantibus vix credo aliam litteris hisce sedem constitui posse, quam anno DCXXXIII, qua Chronologia sic restituta omnia plana sunt; nam Eduinus, eodem quo obiit anno, litteras ad Honorium misit, quibus Honorius *sine ulla dilatione* III id. Junias respondit. Tum Eduinus IV id. Octob. ejusdem anni decessit, ut egregie probat Pagius hic. MANSI.

tem contigisse die x mensis Novembri anni Christi superioris, et *Bedam* Epistolam *Honorii* papæ ad Eduinum regem, in qua mentionem facit *Honorii* Cantuariensis episcopi *Justi* successoris male recitasse, antequam de morte *Justi* sermonem haberet. Colitur *Justus* in Martyrologio Anglicano die x Novembris, quo e vita migravit. Gotselinus monachus in Vita sancti Augustini episcopi Cantuariensis cap. 5, num. ult. ejus encomium habet, sicuti et in Historia Translationis ejusdem Augustini lib. 1, cap. 2, num. 21, et cap. 4, num. 26, ut videre est in Actis sanctorum Bollandianis ad diem xxvi mensis Maii, ubi in Notis *Justus* perperam dicitur mortuus anno insequenti. Sed cum *Eduinus* mense Octobri hujus anni demortuus pallium pro Honorio ejus successore a Romano Pontifice petierit, nullum dubium esse potest, quin *Justus* mense Novembri anni superioris vivere desierit.

23. *Ethelburgæ reginæ sanctus obitus.* — *Eduinus* eximie pro Ecclesia laboravit, sed cum *Peuda* Merciorum rex Gentilis iniquis oculis ejus gloriam contemplaretur, *Cedwallæ* Britonum regi nihil aliud Christiani hominis præter nomen habenti junctus illum prœlio superavit, et quoniam contra Barbaros pugnans fidem defendit, locum habet in Anglorum Martyrologio ad diem iv Decembris. *Ethelburga* marito rege mortuo, et hoste Northumbriam infestante, in Cantium suum, ubi *Eadbaldus* rex frater regnabat, remeavit, *Paulino* comite, ut videre est apud Baronium ex Beda lib. 2, cap. 20, qui et in Epitome Paulini in Cantiam reditum hoc anno consignat. *Eadbaldus* rex, ubi accepit sororem in monasterio vivere velle *Liminga monasterium ædificavit*, ut scribit Gotselinus monachus in Vita sanctæ Wereburgæ virginis, filiæ regis Merciorum, apud Bollandum ad diem iii mensis Februarii : qui notat *Lyming* juxta Cambdenum non procul fuisse a mari, et portu Dubrensi. Inscribitur Martyrologio Anglicano *Ethelburga* regina ad diem x Septembris, ibique dicitur mater multarum virginum atque viduarum, et demortua anno dcxlvii.

24. *Post Eduini mortem Northumbria in duo regna divisa.* — Interfecto *Eduino* Northumbria in duas provincias divisa est, *Osricus* provinciam seu regnum *Deirorum*, *Eanfridus* vero regnum seu provinciam *Berniciorum* accepit. Sed cum uterque rex priscis sese idololatriæ sordibus polluisset, utrumque *Cedvalla* Britonum rex « impia manu, sed justa ultione peremit. Et primo quidem proxima æstate Osricum profligavit », inquit Beda lib. 3, cap. 1. *Deinde cum anno integro provincias Nordanhymbrorum* tragica cæde dilaceraret, *Eanfridum* occidit. Quare *Osricus* æstate anni sequentis, et *Eanfridus* post diem xii Octobris ejusdem anni dcxxxiv, quo annum primum regni sui absolvit, interfecti sunt. Et tamen utriusque interitum hoc anno Baronius num. 65 et seq. recitat. Porro provincia *Deirorum* Meridionalis erat, provincia *Berniciorum* Septentrionalis, ut liquet ex Beda lib. 3, cap. 14.

25. *Paulini successores usque ad Ecgfridum episcopi tantum fuere.* — His narratis subdit Beda : « Turbatis itaque rebus Nordanhymbrorum hujus articulo cladis, cum nihil alicubi præsidii, nisi in fuga esse videretur, Paulinus assumpta secum Edelbetge regina, quam pridem adduxerat, rediit Cantiam navigio, atque ab Honorio archiepiscopo, et rege Eadbaldo multum honorifice susceptus est, etc. Quo in tempore Rhofensis Ecclesia pastorem minime habebat, eo quod Romanus præsul illius ad Honorium papam a Justo archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris : ac per hoc curam illius præfatus Paulinus, invitatione Honorii antistitis, et Eadbaldi regis suscepit, ac tenuit, usque dum et ipse suo tempore ad cælestia regna cum gloriosi fructu laboris ascendit. In qua Ecclesia moriens, pallium quoque, quod a Romano papa acceperat, reliquit ». Ab eo tempore *Eboracum* paruit episcopis Lindisfarnensibus usque ad sanctum *Wilfridum* seniorem, qui anno dclxiv dictus est episcopus Eboracensis, cujus etiam successores usque ad *Ecgbertum*, *annumque* dccxxxv, episcopi tantum fuere, ipseque *Ecgbertus* primus post Paulinum archiepiscopus Eboracensis dictus est, ut an. dccxxxi ostendemus.

26. *Error de Paschate in Britannia exoritur.* — Ad num. 67. Cum Beda, postquam locutus est de duabus Epistolis ab Honorio papa, altera ad Eduinum regem, altera ad Honorium Cantuariensem episcopum datis, cap. 19 insequenti scribat : « Misit idem papa Honorius litteras etiam genti Scotorum solerter exhortans ne contra Paschales computos et Decreta Synodalium totius orbis Pontificum, aliud Pascha celebrarent », eæ ad Scotos litteræ anno sequenti, quemadmodum duæ laudatæ, datæ sunt, eidemque latori consignatæ. Hermannus Contractus in Chronico ad annum dcxxx habet : « His temporibus hæresis de Pascha, et Pelagiana Britanniam turbat ». Beda vero lib. de sex ætatibus, narrata Eduini regis pietate et imperio : « Eo tempore, inquit, exortum apud Scotos, de observatione Paschæ errorem Quartadecimanorum Honorius papa per Epistolam redarguit : sed et Joannes, etc. » Quæ controversia tunc exorta causam dedit scriptioni Epistolæ anno sequenti ab Honorio papa ad Scotos missæ. Hunc errorem Beda *Quartadecimanorum* appellat, non quod Scoti, aut Hiberni Judæorum more semper Pascha celebraverint, sed quod Dominica aliquando in xiv lunam cadente, non exspectaverint sequentem, uti Nicæni Patres sanciverant. Dicitur hic error anno dcxxx exortus, licet *Columba* aut certe discipuli ejus jampridem ita Pascha celebraverint; quia *Scoti* de errore et perversa consuetudine moniti, collegerunt eo anno Synodum, ibique alienum ritum stabilivisse putantur. Agunt de ea Synodo Usserius in antiquit. Britann. Eccles. pag. 482 et seqq. et Alfordus in Annal. Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ anno dcxxx, num. 3 et seqq., narrantque ex Vita sancti Fintani, *Munnu* etiam dicti, convocandæ Synodi causam fuisse *Lasreanum ab-*

batem, qui novum ordinem defendebat, et nuper Roma venerat, ac Romanum ritum sanctiorem probaverat. Inde etiam in ipsa Hibernia disputari cœptum, quid sequendum esset. Synodi locus in campo Leniæ, unde *Leniensis Synodus* appellata. Ex hac Synodo « consentientes omnes juxta sententiam viri sancti, ad propria tum gaudia reversi sunt », inquit auctor Vitæ sancti Fintani.

27. *Anno* DCXXXI *Britanni Pascha alio die quam Romani celebrarunt.* — Verosimile est, consensum illum in veterem ordinem fuisse juxta sententiam sancti *Fintani*. Nam anno DCXXXI Hiberni, Scotique in Britannia Pascha celebrarunt a Romano more differenter, ut bene observavit Usserius ibidem. Scoti scilicet anno DCXXXI, die XXI Aprilis; Romani vero die XXIV Martii. Sanctior tamen *Scotorum* pars Romanorum morem diligentius explorari voluit. Unde *Cummianus*, qui hoc tempore vivebat in Hibernia, in Epistola ad Segenium, meminit aliquorum in Urbem legatorum, qui inde redeuntes retulerunt *per totum orbem terrarum* Pascha, an. DCXXXI celebratum esse die XXIV Martii. Porro Usserius pag. 934, de laudata Honorii papæ Epistola loquens ait : « Quæ quidem monita (Honorii scilicet) irrita non fuisse, partim ex Beda colligo, qui gentes Anglorum, quæ in Australibus Hibernia insulis morabantur, ad admonitionem Apostolicæ Sedis antistitis, Pascha canonico ritu observare, didicisse narrat : partim ex Cummiano qui eo ipso tempore vixit : et in Epistola ad Segenium, Hyensis cœnobii abbatem, de Alexandrinorum magno XXVIII Enneadecateridum, sive DXXXII annorum Cyclo, in Hibernia primum admisso, ita scripsit », et cætera apud Usserium legenda.

28. *Concilium Toletanum IV.* — Ad num. 68 et seqq. Concilii Toletani quarti titulus hic est apud Garsiam Loaisam : « Præfatio. Gesta Synodalia in Toletana urbe in Concilio LXII episcoporum Hispaniæ et Galliæ provinciarum edita, anno III regnante gloriosissimo domino nostro principe Sisenando, die IX Decembris Æra DCLXXI ». Rodericus Toletanus, quem Acta hujus Concilii legisse dubitandum non videtur, scribit *Sisenandum* Æra DCLXXIII, in Gothorum solio collocatum fuisse, annoque regni sui tertio, LXVIII Galliæ et Hispaniæ apud Toletum episcopos congregasse. Ita ille lib. 2, cap. 19. Præterea Vasæus in Chronico habet tantum anno *Sisenandi* regis tertio celebratum esse IV Concilium Toletanum mense Decembri ; et tamen Loaisa dicit se sequi fidem Codicum Mss. eamque computationem amplecti Vasæum, qui tamen nec Æram, nec diem mensis Decembris memorat (1). Hoc itaque tantum hac in re certum, Concilium Toletanum IV tertio *Sisenandi* regis anno habitum esse. Fuit Concilium nationale, a *Sisenando* rege convocatum, ut imperium magis confirmaret, eique sanctus *Isidorus* præfuit, et *Selva* Narbonensis metropolitanus subscripsit.

29. *Quis fuerit auctor Missæ Mozarabum.* — Existimavit Baronius Missam *Mozarabum* hoc tempore institutam fuisse auctore Isidoro Hispalensi metropolita. Cum enim Patres canone II, per omnem Hispaniam et Galliciam (seu, ut aliqui Codices habent, Galliam) unum et eumdem modum servari in missarum solemnitatibus, et in matutinis ac vespertinis officiis decreverint, ipsi *Isidoro* hoc munus ex Baronii conjectura demandatum fuit, ut Ecclesiastica officia componeret, quibus omnes Hispaniarum Ecclesiæ deinceps uterentur. Verum ex his, quæ observat Bona cardinalis lib. 1 de Rebus Liturgicis cap. 11, num. 1, hæc conjectura parum certa ostenditur. Nam in missa sancti Martini in Oratione *post nomina* hæc verba leguntur : « Hunc virum quem ætatis nostræ tempora protulerunt, jubeas auxilium nostris ferre temporibus » : Martinus autem obiit anno CD, et primus ex confessoribus paulo post mortem publico cultu cœpit honorari. Quare multo ante Isidorum hæc missa scripta fuit. Deinde si Isidorus hujus Officii auctor fuit, cur nec *Braulio* Cæsaraugustanus, nec *Ildefonsus* Toletanus Isidoro familiares, ille in Elogio ipsius Isidori, hic in libro de Script. Ecclesiast. nullum operis adeo excellentis mentionem faciunt? His accedit, quod Concilium IV Toletanum aliquot hujus Officii ritus can. XI et seqq. tanquam jam antea usitatos commemorat : et tertium item Toletanum annis XLIV ante quartum, can. II, statuit, in singulis Ecclesiis Symbolum recitari, priusquam dicatur Oratio Dominicalis, qui est mos peculiaris missæ Mozarabicæ. Ipse quoque *Isidorus* lib. de Script. Eccles. Leandri fratris sui et in sede Hispalensi antecessoris scripta recensens, testatur, ipsum in Ecclesiasticis Officiis non parvo studio laborasse, et in sacrificii laudibus atque psalmis multa dulcisone composuisse. Mariana lib. 6 de Reb. Hisp. cap. 5 inquit, usum obtinuisse, ut *Isidoro* ritus Mozarabicus tribuatur, nonnulla tamen *Leandrum* invenisse. Quod si *Leander* duntaxat invenit, inde Bona deducit, hoc

(1) Loaisæ Codex aperte mendosus est, vel certe scriptor ille minus perite veterem scripturam legit, nam lapsus est non semel. Primo igitur in Canonum collectione Hispanica cujus vetustissima exemplaria duo Baluzius consuluit, leguntur interfuisse Concilio huic episcopi sexaginta sex, cui episcoporum numero consonat Epistola Cæsarii abbatis S. Cæciliæ in Monteferrato (quam scriptam conjicit Baluzius anno DCDLXXII circiter). Insuper pro eo quod Loaisa legit, *nona Decembris*, in Mss. est *nonas Decembris*. Vide Baluzium Miscellan. tom. VII, pag. 61. Postremam hanc e Mss. Codicibus correctionem eo libentior admitto, quod certum annum Concilii hujus detegit. Cum enim Concilia die Dominica indici mos ferret, et anno isto DCXXXIII, nonæ Decembris in Dominicam inciderint, ab hoc pariter anno Concilium removendum non esse intelligimus. Cum præsertim eumdem annum designet Æra DCLXXI, quæ in inscriptione ejusdem Concilii legitur. Nec moveor auctoritate Roderici, qui Sisenandum (in cujus anno tertio Concilium habitum fuit), cœpisse Æra DCLXXIII notat ; non enim scriptor ille tantæ vetustatis est, ut indubitatam fidem in re chronologica extorqueat, præsertim contra fidem veterum Codicum in quibus Concilium istud Æræ DCLXXI et tertio Sisenandi anno illigatur. Neque sinceriora Concilii ejusdem Acta præ oculis habuisse scriptor ille censendus est, cum erret in assignando numero Patrum qui Concilio adfuerunt, quos ad LXVIII recenset, cum revera LXVI tantummodo interfuerint, ut supra demonstravimus. Ex his ergo constat Sisenandum Æra DCLXVIII seu anno DCXXX vel DCXXXI cœpisse. MANSI.

Officium Concilio III Toletano, cui *Leander* interfuit, antiquius esse, et sæculo quinto jam in usu fuisse, ut ex missa sancti Martini mox ostensum; sed de primo ejus auctore non constare; ab ipso tamen *Leandro* illustratum, ab *Isidoro* auctum, ab aliis progressu temporis amplificatum, nominatim ab *Ildefonso*, cujus opera Julianus Toletanus *in Appendice ad librum ejus de Scriptoribus Ecclesiasticis,* in quatuor partes divisit, et tertiam fuisse ait missarum, hymnorum, atque sermonum. Sed hac de re plura idem Bona cardinalis. Unde vero Christiani Hispaniæ *Mixtarabes*, vel *Mozarabes* dicti sint, anno DCCXIV explicabimus.

30. *Sigibertus Austrasiæ rex renuntiatur.* — Fredegarius cap. 75 scribit : « Anno XI regni Dagoberti, cum Winidi jussu Samonis fortiter sævirent, et sæpe transcenso eorum limite regnum Francorum vastandum in Thoringam, et reliquos pagos progrederentur; Dagobertus cum Mettis urbem venisset, cum consilio pontificum seu et procerum, omnibusque primatibus regni sui consentientibus, Sigibertum filium suum in Auster regnum sublimavit, sedemque Mettis civitatem habere permisit. Hunibertum Coloniæ urbis pontificem, et Adalgyselum ducem, palatium et ad regnum gubernandum instituit.... Deinceps Austrasii eorum studio limitem, et regnum Francorum contra Winidos utiliter defensare noscuntur ». Quare Sigibertus agens annum ætatis suæ tertium Austrasiis a patre præfectus est, ut *Sclavi* cognomento Winidi, qui Carinthiam et vicinas provincias circa Danubium incolebant, et frequentibus irruptionibus Austriam lacessebant, facilius repellerentur. *Dagobertus* totam regni administrationem voluit esse penes *Chunibertum* antistitem Coloniæ, et *Adalgyselum* ducem, qui vices Pippini Majoris-Domus ageret. Hic tamen mortuo Dagoberto domum reversus est, et cum Chuniberto, sicuti sub Dagoberto ante fecerat, iterum sub *Sigiberto* puero Austrasiam gubernavit, ut prodit Fredegarius cap. 85. Hermannus Contractus ex editione Canisiana ad annum DCXXXIII juxta hæc scribit : « Tres exercitus a Dagoberto contra Samonem et Sclavos diversis partibus missi, etc. »

31. *Ante finem Martii currentis anni.*— De hoc *Sigiberti* regis initio, a quo Fredegarius annos ejus repetit, sicuti Dagoberti annos ab anno DCXXII, et Clotarii XXXIX quo ipse rex Austrasiorum salutatus est, Baronius mentionem non facit; quamvis complura Sigiberti regis Diplomata, et sanctorum Acta hac epocha consignentur. Cum vero annus *Dagoberti* XI mense Martio præcedentis Christi anni exordium sumpserit, non defuere viri eruditi, qui exordium Sigiberti regis cum anno Christi superiori illigarint. Verum hoc tantum anno, ideoque et ante finem mensis Martii, Austrasiæ regnum *Sigiberto* concessum fuisse demonstratur ex annis quibus regnavit. Mortuus est enim anno DCLVI, postquam annos XXIII regnasset, ut suo loco videbimus. Sed si isti Sigiberti initium anticiparunt, Cointius illud perperam distulit in annum Dagoberti regis XII mense Martio hujus Christi anni inchoatum. Anno enim DCXXXII, num. 1, ait : « Apud vulgatum Fredegarium anno Dagoberti regis XI, Sigibertus ab eodem Dagoberto patre rex Austrasiæ constituitur; anno Dagoberti regis XII, Clodoveus eidem Dagoberto ex regina Nanthilde nascitur; anno Dagoberti regis XIII nihil omnino narratur; anno Dagoberti regis XIV bellum Wasconicum describitur. In Chronico San-Benigniano ad annum Dagoberti regis XI, quo Sigibertus ad regiam dignitatem promotus exhibetur, in margine notatur annus Dagoberti regis XII, eoque computo in annos Dagoberti regis XII ac XIII rejicienda sunt, quæ in Fredegario sub annis ejusdem regis XI et XII legi solent ». Verum, ut scribit Hadrianus Valesius in *Defensione Observationis de Annis Dagoberti I,* cap. 4, auctores Chronicorum Benigniani et Besuensis in iis, quæ ad Historiam Francicam pertinent, *Fredegarium* negligenter ac secure transcribunt, et sæpe etiam dum eum non intelligunt, corrumpunt; aut vitiatis ejus exemplaribus utuntur : ita ut facillime legentes in errorem inducant. Præterquam quod tales ac tam recentes scriptores *Fredegario* vetustissimo historico, hoc est turbidi et limosi rivi, puro fonti ac capiti aquæ præferri non debent. Chronici enim Benigniani auctor annis circiter quadringentis a Fredegarii ætate abfuit : *Joannes monachus*, scriptor Chronici Besuensis, annis fere quingentis.

32. *Clodoveus Neustriæ ac Burgundiæ rex designatur.* — Vix *Dagobertus* Sigiberto filio regnum Austriæ dederat, cum ei ex *Nanthilde* alter natus est filius, quem nomine paterni atavi sui *Clodovei* appellari placuit. Fredegarius enim cap. 76 testatur, *anno* XII *regni Dagoberti* mense Martio hujus Christi anni inchoato *Clodoveum*, qui hujus nominis secundus fuit, in lucem prodiisse, et *Dagobertum* statuisse, ut si quid sibi fatale contingeret, tota Neustria totaque Burgundia *Clodoveo* cederet : omnis similiter Austria, propterea quod et numero incolarum, et terrarum spatio Neustriam ac Burgundiam æquabat, et quidquid Austrasiorum reges, cum ultra Rhenum, tum in Aquitania, in Provincia, aliisque Galliarum regionibus dudum possedissent, *Sigiberti* regis perpetuo forent. Ducatum tamen *Dentelini*, sive regionem inter Sequanam, Isaram, et Oceanum jacentem, quam *Theodebertus* minor Austrasiorum rex *Clotario* patri suo acie victo per injuriam extorsisset, Neustriæ corpori reddi, Clodoveique ditioni subjici voluit; « quod postea temporibus Sigiberti et Clodovei regibus conservatum fuisse constat », inquit Fredegarius, qui jam de Austrasia scripserat : « Auster vero idemque ordine solidato, eo quod et de populo et de spatio terræ esset coæquans, ad regnum Sigiberti idemque in integritate deberet adspicere, et quidquid ad regnum Austrasiorum jam olim pertineret, hoc Sigibertus rex suæ ditioni regendum reciperet, et perpetuo dominandum haberet, excepto ducatu Denteleni, etc. » Sigibertus itaque a Dagoberto

patre rex Austrasiæ fuit præpositus eo modo, quo ipsemet *Dagobertus* Austrasiæ rex constitutus fuerat a patre *Clotario*, qui sibi retinuerat, teste Fredegario cap. 46, « quod Ardenna et Vosagus versus Neuster et Burgundiam excludebant ».

HONORII I ANNUS 9. — CHRISTI 634.

1. *Sarraceni invadunt Ægyptum, inde clades et excidia.* — Sequitur ordine temporis annus sexcentesimus trigesimus quartus Redemptoris humani generis, Indictione septima, quo Sarraceni mirum in modum invaluerunt contra Romanos, quos sæpe vicerunt, et civitatibus atque provinciis spoliarunt Syria et Ægypto. Cognita plane sunt judicia Domini vera et justificata in semetipsa. Etenim qui pollens fide Catholica Heraclius imperator nullo ferme negotio Persas indomitos superavit : ubi ab ea excidit, addictus hæresi, Deum pariter a se longius ablegans, penitus evasit imbellis. Sed et in eo perspicue noscitur fuisse æqua lance libratum judicium, cum permisit Deus, ut Ægyptii subjugarentur a Sarracenis eo tempore quo in Ægypto per Cyrum episcopum Alexandrinum nova hæresis communi consensu omnium pullularet.

2. Rem gestam ex Annalibus hic reddamus; ita enim ex Theophane habent : « Anno vicesimo quinto imperii Heraclii, Sarraceni aciem direxerunt in Arabiam contra Damascum, cum essent multitudinis infinitæ. Quo Bahanes comperto, ad imperialem sacellarium mittit, ut veniret cum exercitu suo in auxilium sibi, cum plurima esset Arabum copia. Venit ergo sacellarius ad Bahanem. Qui profecti ab Emesa, occurrerunt Arabibus, et conflictu facto prima die, quæ tertia feria hebdomadis erat, mensis Augusti die vicesima tertia, superantur hi qui circa sacellarium sunt inventi : simultate autem facta, hi qui cum Bahane exercitus duce erant, Bahanem provehunt imperatorem, et Heraclium respuunt. Tunc hi qui cum sacellario erant, discesserunt : et Sarraceni, aditu reperto, bellum ineunt.

« Inter hæc vento Noto spirante contra Romanos, non valentes in faciem occurrere propter pulverem superantur, et semetipsos immittentes in arctam viam Hermuctan fluminis, illic penitus interierunt. Erant autem utriusque prætoris quadraginta millia. Tunc Sarraceni splendide triumphantes contra Damascum veniunt, et hanc capiunt, et regiones Phœnices capiunt, et habitant illic ». Erant inter alios cives Damasci parentes S. Joannis Damasceni qui ob insignia virtutum præconia inter captivos liberi permanserunt. De his enim hæc in rebus gestis ipsius S. Joannis : « Ex quo tempore Agareni urbem imperio suo ac ditioni subjecerunt, Orthodoxorum doctrinam nullo modo labefactarunt. Quo etiam factum est, ut insignes eos ac celebres inter medias impiorum catervas virtus reddiderit, utpote quam hostes quoque ipsi venerationi habeant ». Adeo ut publicis manciparentur functionibus, et servi dominarentur dominis suis. Porro nondum natus hoc tempore fuerat ipsis Joannes, sed postea, ut auctor videtur innuere.

3. De Damasco dum ait Beda in libello de locis sanctis, hæc habet : « Ibi dum Christiani S. Joannis Baptistæ Ecclesiam frequentant, Sarracenorum rex cum sua gente aliam instituit et sacravit ». Hæc ipse. Sed rursus Annales de Ægypti facta a Sarracenis invasione : « Sarraceni in Ægyptum aciem dirigunt. Cyrus autem Alexandrinus episcopus, cum horum impetum cognovisset, operam dedit, et pactis firmatis pollicetur, timens avaritiam eorum, ducenta millia denariorum per singulos annos illis collaturam Ægyptum, sed et diffinitarum eis induciarum fore aurum missurum : quibus præstitis per tres annos Ægyptum liberam ab exterminio statuit. Accusatur interea Cyrus apud imperatorem, quod aurum Ægypti Sarracenis tribueret. Qui cum iratus misisset, hunc accersivit : Manuelem vero quemdam Armenium genere destinavit Augustalem. Cum autem annus adimpletus esset, Sarracenorum actores venerunt aurum accipere : at Manuel inefficaces eos expellit : Non sum (inquiens) Cyrus inermis, ut tributa vobis tribuam, sed armatus sum.

4. « Cumque isti abiissent, confestim armantur

Sarraceni adversus Ægyptum, et Manueli bello illato, hunc abigunt: ipse vero cum paucis quibusdam Alexandriæ solus recipitur. Tunc Sarraceni Ægyptum sub tributo reddidere. Ast imperator, auditis his quæ gesta sunt, mittit Cyrum ad persuadendum eis ab Ægypto sub priori placito recedendi. Et abiens Cyrus ad castra Sarracenorum, rationem reddidit, se esse perhibens prævaricationis obnoxium, et si vellent priorem concordiam, juramentis affirmaturum. Porro Sarraceni nullatenus his acquiescentes, dixerunt episcopo: Potes hanc maximam columnam devorare? Qui ait: Non potest fieri. At illi: Nec nobis, inquiunt, possibile est ulterius ab Ægypto recedere». Hactenus hujus anni res gestæ ex Annalibus [1]. Sic igitur quæ semper ab Augusti temporibus Ægyptus sub Romanorum imperatorum ditione hactenus perseveravit, ipsam perdidit hæreticus imperator, et sua perfidia tradidit Sarracenis. Pugnavit tunc Deus adversus Romanum imperium pro Sarracenis, cum ipse imperator pro hæreticis adversus Ecclesiam Catholicam bellum strueret.

5. *Osuvaldus, sanctissimus rex, nepos Eduini, vincit Carduellam invasorem, fidem Catholicam instaurat, vocato ex Scotia Aidano episcopo, et aliis Apostolicis viris.* — Sed sicut impietas dejicit impios, ita pietas religiosos exaltat. Quam enim e contra potens existat adversus hostes licet longe numero superiores rex pietate præstans, quod proxime dicturi sumus, declarat exemplum de rebus hoc pariter anno gestis. Meminisse debemus quæ anno superiori dicta sunt de potentissimo Britannorum rege Carduella, qui prœlio obtinuit occiditque Eduinum regem, ejusque successores duos reges e medio sustulit. Hunc ipsum victoria elatum, invictum, numeroso potentique pollentem exercitu, præter exspectationem Osuvaldus sanctissimus rex longe impari copiarum numero superavit atque occidit. Fuit iste sextus Nordhumbrorum Anglorum Christianissimus rex Eduini successor, ut Beda testatur, qui hæc ait [2]: « Superveniente cum parvo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Britonum dux cum immensis illis copiis, quibus nihil resistere posse jactabat, interemptus est in loco qui lingua Anglorum Denisesburna, id est, rivus Denisi, vocatur.

6. « Ostenditur autem usque hodie et in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam Osuvaldus signum S. Crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere Cruce, ac fovea præparata in qua statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, et foveæ imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec aggesto a militibus pulvere, terræ figeretur. Et hoc facto, elata in altum voce, cuncto exercitui proclamaverit: Flectamus omnes genua, et Deum omnipotentem vivum ac verum in communi deprecemur, uti nos ab hoste superbo ac feroci, sua miseratione defendat. Scit enim ipse, quia justa pro salute gentis nostræ bella suscepimus.

7. « Fecerunt omnes ut jusserat: et sic incipiente diluculo, in hostem progressi, juxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cujus loco orationis innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad judicium videlicet ac memoriam fidei regis: nam et usque hodie multi de ipso ligno sacrosanctæ Crucis assulas excidere solent, quas cum in aquas miserint, eisque languentes homines ac pecudes potaverint, sive asperserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille lingua Anglorum Heofonfeld, quod dici potest latine, cælestis campus: quod certo utique præsagio futurorum antiquitus nomen accepit, significans, nimirum, quod cæleste ibidem erigendum trophæum, cælestis inchoanda victoria, cælestia usque hodie forent miracula celebranda. Est autem locus ille juxta murum illum ad Aquilonem, quo Romani quondam ob arcendos Barbarorum impetus, totam a mari usque ad mare præcinxere Britanniam, ut supra docuimus. In quo videlicet loco consuetudinem multo jam tempore fecerunt fratres Hagustaldensis Ecclesiæ, quæ non longe abest, advenientes omni anno pridie quam postea idem rex Osuvaldus occisus est, vigilias pro salute animæ ejus facere, plurimaque psalmorum laude celebrata, victimam pro eo mane sacræ oblationis offerre. Qui etiam, crescente bona consuetudine, nuper ibidem Ecclesia constructa atque dedicata, sacratiorem et cunctis honorabiliorem omnibus locum fecerunt. Nec immerito: quia nullum (ut comperimus) fidei Christianæ signum, nulla Ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquam hoc sacræ Crucis vexillum novus militiæ ductor, dictante fidei devotione, contra hostem immanissimum pugnaturus statueret.

8. « Nec abs re est, unum e pluribus, quæ ad hanc Crucem patrata sunt, virtutis miraculum narrare. Quidam e fratribus ejusdem Hagustaldensis Ecclesiæ, nomine Bothelmus, qui nuncusque superest, ante paucos annos, dum forte noctu in glacie incederet, repente corruens brachium contrivit, ac gravissima fracturæ ipsius cœpit molestia fatigari, ita ut ne ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenus, dolore arcente, valeret. Qui cum die quadam mane audiret unum de fratribus ad locum ejusdem sanctæ Crucis ascendere disposuisse, rogavit ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens afferret; credere se dicens, quia per hoc donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, et reversus ad vesperam sedentibus jam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum suum: et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi

[1] Theoph. anno XXV Heraclii. — [2] Beda hist. Angl. l. III. c. 1. in fin. et c. 2.

deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore, cum evigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacere; admotaque manu requirere quid esset, ita sanum brachium manumque reperit, ac si nihil unquam tanti languoris habuisset ». Hactenus de signis Crucis illius virtute editis Beda, quæ ante victoriam in trophæum erecta sicut victoriæ obtinendæ causa præcessit, ita obtentæ testis semper miraculis loquens posteris fuit.

9. Sed quomodo propagata sit apud Anglos Osuvaldo subditos fides Christiana, ex eodem auctore rem accurate prosequente narratio petenda est: ait enim[1]: «Idem ergo Osuvaldus mox ubi regnum suscepit, desiderans totam cui præesse cœpit gentem (Berniciorum scilicet) fidei Christianæ gratiam imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis Barbaris jam ceperat; misit ad majores natu Scotorum (inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his qui secum erant militibus consecutus erat) petens ut sibi mitteretur antistes, cujus doctrina ac ministerio gens, quam regebat Anglorum Dominicæ fidei et dona disceret, et susciperet sacramenta ». Et post multa:

10. « Ferunt[2] autem, quia cum de provincia Scotorum rex Osuvaldus postulasset antistitem, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi vir: qui cum aliquandiu genti Anglorum prædicans, nil proficeret, nec libenter a populo audiretur, redierit in patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti, ad quam missus erat, potuisset, eo quod essent homines indomabiles et duræ ac barbaræ mentis. At illi (ut perhibent) tractatum magnum in Concilio, quid esset agendum, habere cœperunt, desiderantes quidem genti quam petebant salutem esse; sed non recepto quem miserant prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam et ipse Concilio intererat, unus ex illis monachus) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi, frater, quia durior justo indoctis auditoribus fuisti, et non eis juxta Apostolicam disciplinam primo lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, et ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audito, omnium qui considebant, ad ipsum ora et oculi conversi, diligenter quid diceret discutiebant, et ipsum esse dignum episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos et indoctos mitti debere decernunt, qui gratia discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus: sicque illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum et cæteris virtutibus ornatus apparuit ». Quantum autem iste profecerit in Evangelii prædicatione, quam interprete usus rege populo annuntiabat, idem Beda enarrat.

11. Sed antequam de his agamus, illud necessario præmittendum, Scotorum Ecclesiam, licet diverso tempore (quod etiam superius dictum est) a communi ritu Catholicæ Ecclesiæ Pascha celebraret, non tamen ob id a communione Sedis Apostolicæ separatam fuisse aliquando. Etenim licet error gravis esset, utpote toties in Ecclesia Catholica condemnatus; tamen quod circa ritus, non autem circa fidei Catholicæ dogmata versaretur, visus est in gente illa a Sede Apostolica tolerandus, donec perfectius posset populus imbui veritate: cujus rei gratia crebras ad eos litteras misisse Romani Pontifices reperiuntur, et (ut nuper vidimus) ipse Honorius idipsum præstitit et successores. Cæterum nec fuisse videntur eo tempore Scoti ejus erroris, ut inter schismaticos a sacrosancto Nicæno Concilio rejectos, quos vocavit Tessaradecatitas, id est, Quartadecimanos, collocari oporteret: siquidem etsi non Romano, neque tamen Judæorum more Pascha Domini celebrare consueverunt. Nam cum de Aidano Scoto idem Beda inferius agit, hæc diligenter notanda habet[1]:

12. « Hæc in præfato antistite multum complector et amo: quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo. Quod autem Pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnitum sequeretur, devictus non approbo, nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione sui Paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur, et prædicabat, quam quod nos, id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, et ascensionem in cælos mediatoris Dei et hominum Jesu Christi. Unde et hanc non (ut quidam falso opinantur) quarta decima luna in qualibet feria cum Judæis, sed die Dominica semper agebat a luna quarta decima usque ad vicesimam, propter fidem videlicet Dominicæ Resurrectionis, quam una sabbati factam propter spem nostræ resurrectionis, quam eamdem una sabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futuram sancta Ecclesia credebat ». Hæc Beda.

13. Sed quo auctore id Scoti agerent, idem auctor superius de eodem agens, sic ait[2]: « Hoc etenim ordine Septentrionalis Scotorum provincia et omnis natio Pictorum illo adhuc tempore Pascha Dominicum celebrabat; æstimans se in hac observantia sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secutam: quod quidem an verum sit, peritus quisque facillime cognoscit. Porro gentes Scotorum quæ in Australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, jamdudum ad admonitionem Apostolicæ Sedis antistitis, Pascha canonico ritu observare didicerunt ». At de Scotorum Paschatis celebratione inferius pluribus agendum erit. Modo autem satis dixisse sufficiat, longe abesse, ut vir Apostolicus Aidanus, qui Apostolico munere gentem illam ad fidem convertit, inter Quartadecimanos schismaticos ob Paschæ diversum ritum sit numerandus.

[1] Beda hist. Angl. l. III. c. 3. — [2] Beda l. III. c. 5. in fin.

[1] Bed. hist. Angl. l. III. c. 17. in fin. — [2] Bed. l. V. c. 2.

Jam vero reliquum est, ut de propagatione fidei Christianæ ad Anglos sub Osuvaldo per eumdem Aidanum facta cœptam historiam prosequamur. Sunt ea quidem admiranda, summaque laude digna videre scilicet regem ipsum exhibentem novo Apostolo munus interpretis. Ait enim Beda[1] : « Pulcherrimo sæpe spectaculo contigit, ut evangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfecte non noverat, ipse rex suis ducibus ac ministris interpres verbi existeret cælestis, quia nimirum tam longo exilii sui tempore linguam Scotorum jam plene didicerat.

14. « Exinde cœpere plures per dies de Scotorum regione venire in Britanniam, atque illis Anglorum provinciis quibus regnavit rex Osuvaldus, magna devotione verbum fidei prædicare, et credentibus gratiam baptismi quicumque sacerdotali erant gradu præditi ministrare. Construebantur ergo Ecclesiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes : donabantur munere regio possessiones et territoria ad instituenda monasteria : imbuebantur præceptoribus Scotis parvuli Anglorum, una cum majoribus, studiis et observatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant maxime qui ad prædicandum venerant, monachus ipse episcopus Aidanus, utpote de insula quæ vocatur Hydestinatus ; cujus monasterium in cunctis pæne Septentrionalium Scotorum et omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis præerat ». Et post multa de eodem monasterio, hæc de Aidani virtutibus[2] :

15. « Inter alia vivendi documenta saluberrimum abstinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit : cujus doctrinam id maxime commendabat omnibus quod non aliter quam vivebat cum suis, ipse docebat : nihil enim hujusmodi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ sibi a regibus vel divitibus sæculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major forte necessitas compulisset, solebat : quatenus ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens adspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendum sacramentum, si infideles essent, invitaret, vel si fideles in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorumque operum executionem et verbis excitaret et factis.

« In tantum autem vita illius a nostri temporis segnitie distabat, ut omnes qui cum eo incedebant, sive attonsi sive laici, meditari deberent, id est, aut legendis Scripturis aut Psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius et omnium qui cum eo erant fratrum, ubicumque locorum devenissent. Et si forte evenisset (quod tamen raro evenit) ut ad regis convivium vocaretur : intrabat cum uno clerico aut duobus : et ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocius ad legendum cum suis, sive ad orandum exire. Cujus exemplis informati, tempore illo, religiosi quique viri ac feminæ consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione Quinquagesimæ Paschalis, quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratia, si qua deliquissent, reticebat, sed aspera illos invectione corrigebat ». Hæc et alia præstans Aidanus optime Apostolici viri numeros explebat. At de rege ista subdit idem Beda[1] :

16. « Hujus igitur reverendissimi antistitis doctrina rex Osuvaldus cum ea cui præerat gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit ; sed et regna terrarum plusquam ulli majorum suorum ab eodem uno omnipotenti Deo, qui fecit cælum et terram, consecutus est. Denique omnes nationes et provincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas (id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, Anglorum) divisæ sunt in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus (quod mirum dictu est) pauperibus et peregrinis semper humilis, benignus, et largus fuit. Denique fertur, quod tempore quodam, cum die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram ipso discus argenteus regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, et indicasse regi, quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ a rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus, et discum confringi atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus, et ait : Nunquam inveterascat hæc manus. Quod et ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum interfecto illo in pugna, manus cum brachio a cætero essent corpore resectæ, contigit ut hactenus incorruptæ perdurent : denique in urbe regia, quæ a regina quondam vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri servantur, ac digno a cunctis honore venerantur. Hujus industria regis, Deirorum, ac Berniciorum provinciæ, quæ eatenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem, et velut unum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Eduini regis ex sorore Acha, dignumque fuit ut tantus præcessor talem haberet de sua consanguinitate et religionis hæredem et regni ». Hactenus de his Beda : reliqua autem de latiori propagatione fidei Christianæ apud Anglos facta, sequenti anno dicturi sumus, quod ratio id temporis postulet.

[1] Bed. l. v. c. 2. — [2] Bed. l. III. c. 5.

[1] Bed. l. III. c. 6.

Anno periodi Græco-Romanæ 6127. — Anno Æræ Hispan. 672. — Anno Hegiræ 13 inchoato die 7 Mart. fer. 2. — Jesu Christi 634. — Honorii I papæ 10. — Heraclii imp. 25.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIV *post consulatum Heraclii Aug.* XXIII, et a XXII Januarii, *anno imperii Heraclii junioris Constantini* XXII.

2. *Abubecrus califa obit.* — A num. 1 ad 5. Quia Baronius Anastasium seu Theophanem secutus mortem *Mahometis* pseudo-prophetæ biennio citius consignavit, narrat hoc anno, quæ sequenti contigere, ut ex Theophane et Elmacino inter se collatis certo colligitur. Hoc itaque anno *Abubecrus* Saracenorum califa ea-adversus Romanos gessit, quæ Baronius anno DCXXXII, num. 1, et nos eodem anno cum illo exposuimus. Tum *Abubecrus* hoc pariter anno die XXIII mensis Augusti mortuus est, ut anno superiori vidimus, et *Omarus* ejus successor varias civitates Romanis eripuit, indeque *Heraclius* Syria relicta, veneranda ligna Hierosolymis Constantinop. asportavit, ut ibidem etiam explicatum.

3. *Gesta Saracenos inter et Romanos.* — Quæ vero Baronius hoc anno recitat, pertinent ad annum Christi sequentem. Elmacinus enim anno Hegiræ XIV narrat, *Saracenos* contra Damascum profectos, arctissime eam obsedisse, eamque tandem expugnasse *mense Regiebo.* Theophanes vero anno Æræ Alexand. DCXXVI kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, refert, Saracenos in Arabiam juxta *Damasci* agrum irruptionem fecisse : postea prœlium commissum esse inter Baanem imperialem sacellarium et Saracenos, et sacellarii aciem omnino profligatam esse. Dicit Theophanes, illud prœlium habitum *ipso primo die, qui fuit hebdomadis tertius, Julii vero mensis tertius ac vicesimus.* Sed locus corruptus est : anno enim sequenti dies XXIII mensis Julii concurrit cum feria prima. Quem locum ut restitueret Anastasius, in sua versione, et eo auctor Miscellæ scribunt, « prima die, quæ tertia feria hebdomadis erat mensis Loi die XXIII ». Lous enim nostro Augusto respondet, et auctor Miscellæ, ut videre est apud Baronium, habet mensem Augustum : sed anno sequenti dies XXIII Augusti incidit in feriam quartam. Legendum itaque videtur, « ipso primo die hebdomadis, Julii vero mensis tertio ac vicesimo » : anno enim sequenti dies XXIII Julii cadit in feriam primam. Addit Theophanes : « Saraceni motis inde castris, Damascum bene composito exercitu aggrediuntur, et capiunt, necnon Phœniciæ provincias, in quibus proprias sibi sedes constituunt : et mox in Ægyptum expeditionem moliuntur », et cætera quæ Baronius hoc anno narrat. Anno itaque sequenti Saraceni tributum Ægypto imposuerunt.

4. *Ægyptus a Saracenis capta.* — (1) Nicephorus in Breviario Historico, quod Baronius non viderat, exponit solers Cyri consilium, et ut spretum male Heraclio cesserit, amissa Ægypto ob negata Arabibus tributa : « Etenim Cyrus imperatori significaverat cum Omaro Saracenorum principe, interposita tributi pactione convenire posse, quod ipsum nullo canonis detrimento mercibus indiceretur. Ad hæc desponderi Barbaro Eudociam Augustam oportere, aut imperatoris filiarum aliam quampiam. Hoc enim modo ad divinum lavacrum accessurum hominem, et Christianum haud dubie futurum. Cyro quippe Omarus, ejusque exercitus fidei plurimum habebant, quem et impense amabant. Sed hæc Heraclio minime placuerunt. Quæ ubi omnia Marianus comperit, a Cyro dissentiens, et cum Saracenis confligens cum ingenti numero militum occubuit » ; ubi tamen in nonnullis Nicephorus adversatur Theophani, cujus verba recitat Baronius.

5. *Quarta Heraclii in Orientem profectio.* — Hoc anno Heraclius Aug. quartum et postremum in Orientem profectus est, unde paulo antea Constantinopolim venerat, cum lignis vivificis. Nicephorus enim in Historia pag. 16, postquam dixit He-

(1) Expeditionem hanc Saracenorum in Ægyptum ad hunc annum, non vero ad sequentem referendam esse, penes me certum est, tum ex correctione textus Theophanis ab Anastasio facta, et ab auctore Miscellæ adoptata, qui ambo prœlium Baanis cum Saracenis commissum narrant *tertia die hebdomadis, mensis Loi* (Augusti) *die* XXIII quæ omnia anno isto recte congruunt. Insuper in Collatione prima S. Maximi martyris cum principibus in secretario, habita anno DCLV, ut Pagius ad A. 656, 2, demonstrat, productus in virum sanctum accusator objecit : « Ante viginti duos annos avus dominatoris jussit beatæ memoriæ Petro (prætori Numidiæ) exercitum sumere et pergere in Ægyptum contra Saracenos », ne autem mandata illa Heraclii executioni mandarentur obstitisse S. monachum sycophanta ille calumniabatur. Hos viginti duos annos incompletos si demas, a DCLV ad annum DCXXXIV devenies, quo Saracenis Ægyptum invadentibus Petrus occurrere cum exercitu jussus fuit. MANSI.

racleonam filium Cæsarem nuncupatum esse, quod anno DCXXXI in Oriente contigit, hæc habet : « Aliquanto post tempore Saraceni Antiochenum agrum populabundi percurrunt. Quare Heraclius cum Martina conjuge, et Heraclio filio (quem mox Cæsarem creatum esse dixi) rursum in Orientem proficiscitur. Ubi et Theodoro fratri succensuit, clam a nonnullis delato, quod propter Martinam in imperatorem probra conjiceret, ac sæpe illud usurparet, peccatum ejus coram ipso esse semper. Hunc igitur Constantinopolim mittit cum litteris ad Constantinum filium, quibus jubebat, ut illum in concione productum, atque in ordinem redactum tanquam in custodia haberet ». Addit Nicephorus, Heraclium Theodorum Ærarii privati comitem Orienti præfecisse, quod Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXV, qui præsenti Christi anno desinit, factum esse scribit : *Theodorum* enim *sacellarium* appellat, quæ vox idem significat ac Ærarii privati comitem. Ex Oriente in Urbem anno sequenti remeavit *Heraclius*, postquam eo anno Saraceni Damascum ditionis suæ fecissent, ut anno DCXL, n. 6 ostendemus. Quatuor *Heraclii* in Orientem profectiones suis annis reddendæ fuere, ut plura, quæ in Historia Heracliana obscura sunt, e tenebris in lucem evocari possent.

6. *Osualdus fit rex Northumbriæ.* — Ad n. 5 et seqq. Hoc anno *Cedwalla* Britonum rex *Osricum* et *Eanfridum* Northumbriæ reges occidit, ut anno superiori ex Beda lib. 3, cap. 1 ostendimus. Addit Beda, eum annum omnibus bonis exosum permansisse, tam propter apostasiam duorum præfatorum regum, quam propter tyrannidem *Cedwallæ*, quem *Osualdus* vir Deo dilectus interemit, et regnum Northumbrorum hoc anno capessiit : « Cunctis placuit », inquit Beda, « regum tempora computantibus, ut ablatâ de medio regum perfidorum memoria idem annus sequentis regis, id est, Osualdi, viri Deo dilecti regno assignaretur ». Hæc omnia currenti anno contigisse, huncque Osualdo assignatum fuisse ex dicendis in morte Osualdi constabit. Deletis itaque tyranni copiis regno potitus *Osualdus* religioni in eo propagandæ operam dedit, *Aidano* episcopo sanctissimo e Scotia vocato, ut habet Beda lib. 2, c. 4, qui lib. 3, cap. 26, loquens de Synodo Pharensi dicit eam habitam « anno Dominicæ Incarnat. DCLXIV, qui fuit annus Osvii regis XXII, episcopatus autem Scotorum, quem gesserunt in provincia Anglorum (id est, in Northumbria) annus trigesimus ». Quare Aidanus vel hoc vel sequenti anno dictus episcopus. Nusquam magis floruit Northumbriæ regnum quam Osualdo regnante. Britannos, Pictos, Scotos et Anglos in ditionem accepit, ejusque industria « Deirorum et Berniciorum provinciæ, quæ catenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem, et velut unum compaginatæ in populum », ut inquit ibidem Beda cap. 6. *Osualdus* Ethelfridi filius, et Eduino sancto ex Acca sorore nepos ; Eanfridi ac Osrici frater affatim juris ad Northumbriæ coronam habebat.

7. *S. Aidanus in Northumbriam venit.* — *Aidanus*, qui rem Christianam in Northumbria, tam in Deiris, quam Berniciis procuravit impigre, ex insula Hyensi in illud regnum venit, ex Hyensi scilicet monasterio a sancto Columba ibidem fundato, e quo etiam prodiere *Finanus* et *Colmanus*, qui post Aidanum Lindisfarnenses episcopi fuere. « Nam monachi erant, maxime qui ad prædicandum venerant. Monachus ipse episcopus Aidanus, utpole de insula, quæ vocatur Hii destinatus », inquit Beda lib. 3, cap. 3, juxta editionem Cantabrigensem, Chiffletianum, et Codices Mss. a me consultos, non vero, ut habent corrupti Bedæ Codices, quibus Baronius usus est, « utpote de insula, quæ vocatur Hydestinatus », ut videre est num. 14, conjunctis nimirum duabus vocibus amanuensium vitio, quæ disjunctæ esse debent. Insula *Lindis-farne*, quæ in mari Germanico haud procul a Northumbriæ comitatu dissidet, ob sanctorum et episcoporum et monachorum habitationem, *Insula-sancta* ab Anglis appellatur : in ea *Osvaldus* rex locum sedis episcopatis *Aidano*, qui loci solitudine et recessu delectabatur, concessit, ut scribit Beda cap. 3, constructæque variæ Ecclesiæ, variaque monasteria, in quibus verbum Dei populis prædicatum est. Tandem sæculo decimo exeunte monachi Lindisfarnenses postquam bellorum calamitate per annos ferme ducentos a Danis exagitati, incertis sedibus vagati fuissent, *Dunelmi* consedere, anglice *Durham* appellati, ubi modo resident episcopi Protestantes, ut testatur Godwinus in Commentario de Præsulibus Angliæ, ubi agit de Dunelmensibus episcopis (1).

Honorius papa scribit ad Sergium episc. Constantinopol. et Hierosolymitana Synodus celebratur, ut anno superiori probavimus. Idem Pontifex scribit *ad Eduinum* Northumbriæ regem, et ad Honorium Dorovernensem episc. ut eodem anno videre est. Scribit etiam *ad Scotos*, ibidem.

(1) Honorii ad Eduinum regem, et alteram ad Honorium Dorovernensem archiepiscopum Epistolas anno superiori datas fuisse in Nota ad eumdem annum num. 21 demonstravimus. MANSI.

HONORII I ANNUS 10. — CHRISTI 635.

1. *Sarracenis loca sancta extra Hierusalem grassantibus, Sophronii episcopi flebilis homilia.* — Qui sequens est Redemptoris annus trigesimus quintus post sexcentesimum Indictione octava, fuit malorum quæ in eo acciderunt memoria posteris etiam luctuosus, obsidione videlicet sanctæ civitatis Hierusalem, quæ postea sequenti capta est, infelix et clade Romani exercitus. Non possunt cum gravissima urgent mala, non statim converti oculi ad eorum originem, ex qua fluxerunt, respiciendam ac detestandam, in ipsum, inquam, imperatorem derelictum a Deo, cum ipse ob impietatem prius ab eo recessit. Ingratus Heraclius, cum post Persas divino auxilio debellatos, post tanta tot annis continuata accepta ingentia a Deo beneficia, erga religionis puræ cultum debuisset esse propensior, Catholicamque pietatem custoditam tueri ac sollicitius propagare; tunc factus ipse Catholicæ desertor Ecclesiæ et transfuga, adversus Catholicos pro hæreticis bella parans ac renovans, Dei in se suosque iram convertit, fuitque a Deo infelix penitus destitutus, cum hæreticis ipse miser inhæsit : dumque oppugnaturus pietatem, paravit ille concilia malignantium, Deus in Romanum imperium Barbaros Arabes ac Sarracenos excitavit, quibus et favit quantumlibet impiis, in delendis sæpissime ejusdem imperatoris Heraclii exercitibus : cum tamen nec tot cladibus singulis annis exagitatus, e lethali somno excitatus, evigilans, ipse resipuerit. Sed quæ Annales reddant, rudi licet Minerva, sincera tamen veritate, videamus : hæc enim in iisdem ex Theophane hoc anno descripta leguntur :

2. « Anno vicesimo sexto imperii Heraclii aciem direxit Haumar (princeps Arabum atque Sarracenorum) contra Palæstinam, et obsidens sanctam civitatem biennii tempore, cepit eam verbo (pactis conventis scilicet) ». At de ipsa civitatis captivitate agendum anno sequenti, quo fieri contigit. Subdunt post hæc Annales de aliis hoc anno damnis illatis Romano imperio ab iisdem Sarracenis, his verbis : « Eodem quoque anno misit Haumar in Syriam, et subegit totam Syriam Sarracenis. Sergius[1] autem dux Romanorum exercitus, Cæsarea Palæstinæ veniens cum exigua militum manu, primus ipse cum exercitu interficitur ». Hæc tantum de his Annales, paucis quidem mala ingentia perstringentes. Quod autem ad ipsam obsidionem sanctæ civitatis pertinet, de ea meminit ejusdem civitatis episcopus Sophronius in homilia quam habuit in die Natalis Domini hoc eodem tempore quo Hierosolyma obsessa est; dum luget, quod suo loco celebrare cum suis non posset Natalitium Domini, Bethlehem scilicet ; eo quod obsessa a Sarracenis civitas esset, et Bethlehem in manibus hostium. Porro illa duntaxat ex ea hic describemus, quæ ad eamdem Hierosolymitanæ sanctæ civitatis obsidionem pertinent : post multa enim de eadem solemnitate, quam eloquentissime dicta, ista subjicit, cum de Bethlehem meminit[2] : « Nos autem propter innumera peccata nostra, gravissimaque errata, earum rerum contemplatione indigni effecti, cursu illuc contendere, præstoque adesse prohibemur, sed vel inviti et nolentes domi manere cogimur, nullis sane corporis vinculis adstricti, verum Sarracenico metu absterriti et compediti, tristitiaque nostra quidem infelicitate digna, indigna autem bonis quæ nobis alioquin debebantur, veluti tempestate quadam jactati. Quandoquidem si miseria nostra bonis illis digna fuisset, omnino nos quoque prope loca illa positi (nec enim a longinquo illa adspicimus) cum pastoribus choros duceremus, et cum Magis dona Deo afferremus, et cum angelis odam illam : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, decantaremus. Verum enimvero ejusmodi voces vel hoc loco depromere inoffense sinimur, at ipsum vero præsepe et specum illam vere sublimem cælestemque contueri, et cæli terræque regem coram istic contemplari, tanquam spectaculo hujusmodi indigni omnino vetamur.

3. « Vere generis nostri principem, primumque parentem Adamum, a paradisi habitatione

[1] Cedren. hoc anno in fin. — [2] Extat tom. II. Bibl. SS. Patr.

miserabiliter proscriptum, hic imitamur : etenim ob nefaria peccata lapsusque quæ prava præposteraque mente subinde designamus, tam gravia, vel multo quoque graviora tristioraque patimur, quam ille. Nam ut ille e paradisi deliciis proscriptus exulque factus, et gravissima irrevocabilique Dei sententia inde ejectus oculis quidem paradisi hortum usurpabat (e regione enim illius habitabat) ad ipsum autem denuo regredi non valebat, ut qui flammeam illam versatilemque romphæam, quæ aditum ad hujusmodi locum præcludebat, ipsumque ob designatum prævaricationis peccatum bono illo ardenter cupito orbabat, ob oculos versari cerneret : ita nos quoque hodierna die mulctamur. Quandoquidem civitatem Bethlehem, quæ Deum excepit, vicinam habemus, neque in ipsam tamen ingredi permittimur, non quidem ardentem illam versatilemque paradisi romphæam conspicantes, sed efferatum planeque Barbarum, atque omni revera crudelitate plenum Sarracenorum gladium extimescentes. Hic enim gladius horrendum fulminans, cædemque spirans et intentans, beatæ illius visionis exortes nos reddit, domique citra ulteriorem progressionem manere compellit. At vero licet Agarenorum sica æque nunc fulminet, ac romphæa illa quæ paradisi ostium quondam asservabat; attamen si nos voluerimus, hoc est, si conversi, Deum nostri causa natum per studiosa opera ex animo quæsiverimus, ut antea fuerat, sedata mox et mitis evadet. Si, inquam, nos peccatorum flammas per pœnitentiam restinxerimus, et Deum optimum maximum propter nos et secundum nos natum religiose coluerimus, operumque quæ ille execrari solet, studium intermiserimus, ardoris sui sensum facile deponet.

4. « Qua, quæso, fronte ad Deum accedere audemus, qui nullam neque animi fœcunditatem, neque corporis castimoniam muneris loco deferimus? Quomodo ipsi appropinquare non veremur, qui operum quæ illi lætitiam et voluptatem parere dignoscuntur, suaveolentiam nullam obtinemus; præsertim cum flagitiosorum operum graveolentiam infestissime odisse non ignoremus? Metuo autem, magnoque tremore constringor, ne qui Orthodoxam fidem habere videmur, non secundum illam quoque laborare deprehendamur : ut qui eam solam, hoc est, ab honestarum actionum conjugio sejunctam, bonorumque operum comitatu destitutam oberrare permiserimus. Si enim fides, studiosa fragrantium operum actione orbata, secundum Jacobum [1] fratrem Domini, qui hujus quoque gregis pastor aliquando extitit, est mortua; quomodo nos rectum cursum tenebimus, qui fidem operibus quasi alis quibusdam exornare non curamus? » Et inferius in eadem sententia perstans, ista subdit : « Si itaque paternam illius voluntatem fecerimus, veramque et Orthodoxam fidem constanter retinuerimus, Ismaelitarum romphæam facili negotio amoliemur, Sarracenicamque sicam a nobis avertemus, et Agarenorum arcum confringemus, et divinam Bethlehem non longo post tempore contemplabimur, et quæ in illa sunt admirabilia contuebimur ». Et inferius post multa de Incarnationis mysterio sapienter dicta, in eodem versatus argumento hæc addit :

5. « Fratres, festum diem nos hodie obimus, etiam si magna cum tristitia illud faciamus; ut qui locum, in quo Deus Verbum et Dominus per exortum, qui verbis explicari nequit, apparuit, propinquum habeamus, neque ad illum tamen accurrere valeamus. Sane idem fere hic nobis usu venit, quod divinissimo Moysi. Hic enim in montem præcelsum subvectus promissionis terram oculis quidem usurpabat, avidissimeque in illam ingredi cupiebat; verum quod virgæ suæ verbere aquarum fluenta, et rivos e petra educturus, Deum non benedixisset, nequaquam huc ingredi permissus est. Et ille quidem ad eum modum terra multum desiderata orbatus, mœroreque exhaustus, hinc ad Deum migravit. Nos autem, qui his non dissimilia patimur, quid faciemus? Nam etsi de cælestibus donis animo voluptatem capimus et lætamur, et religiose nos oblectamus, et quasi continuum gaudium haurimus; contristamur tamen et turbamur non parum, quod locum cominus adspicere non licet, ibique festivum conventum agitare, ubi vera illa lux orta est, ubi æterna vita floruit, ubi tandem donorum et gratiarum omnium thesaurus adspectabili forma apparens, omnes qui cum fide et pietate intuentur, illustrat et recreat, cælestique gaudio uberrime exsatiat, ac tales eis opes impertitur, quæ neque defluunt neque deficiunt : efficitque ut non absque gaudio et oblectatione cum angelis, pastoribus, et Magis, Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, concinant.

6. « Non Adamo tantum primo generis nostri parenti, divinoque Moysi misere admodum hodierna luce assimilamur; verum Davidis quoque Dei parentis sortem cum primis exacte exprimimus, ut qui iisdem pæne difficultatibus hoc tempore involvamur, obstaculisque præpediamur, quibus olim ille. Etenim [1] David in regem a Deo assumptus, cum Philisthæorum acie undique circumjecta aliquando coerceretur spiritali siti, quali forsan nos modo, arens ardensque salutarem aquam ex cisterna quæ erat in Bethlehem, bibere desiderabat. Aqua autem, quam mystice ille expetebat, et viva erat, et omnes qui ex ea bibebant, divina virtute vivos efficiebat. Si scires [2] donum Dei (aiebat Christus fons ille vitæ nunquam deficiens, ad Samaritanam) et quis est qui dicit tibi, da mihi bibere; tu forsan petiisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam ». Et inferius :

7. « Si ergo justi, et Prophetæ, et Angeli, Christi nativitatem et locum in quo exoptatissimus

[1] Jac. II.

[1] 2. Reg. XXIII. — [2] Joan. IV.

ejusdem ortus contigit, contueri desiderabant et desiderant; quid mirum est si nos abjecti minimique, qui ejusdem religionis et pietatis participes, Orthodoxæque fidei cohæredes effecti sumus, ardenter istuc desideremus. Et quænam causa, quæso, divinum Davidem, cum et germanus Bethlehemita esset, ortumque e Deifera Bethlehem duceret, impediebat, quo minus Bethlehemiticæ cisternæ aquam, quam tantopere expetebat, tantaque aviditate sitiebat, biberet? eadem prorsus, quæ nos hoc tempore. Nam et ipse quoque æque ac nos modo, ob hostilem metum, ad sacram Bethlehem cursu contendere, aquamque concupitam haurire prohibebatur (quid enim homini contingere potest miserabilius, quam bonum desideratum ob oculos positum habere, neque desiderato tamen frui posse?) Quandoquidem tunc temporis quoque, perinde ac nunc, Philisthæorum statio Bethlehem obsidebat; eaque res illum, quemadmodum nos quoque hac tempestate, quo minus bonum illud usque adeo beatum et desideratum (quippe quo nihil nobis obtingere potuisset felicius, aut honoratius, aut delectabilius) consequamur, impedit et absterret, ne ad divinam Bethlehem accederet, absterrebat, et impediebat ». Et inferius :

8. « Tenemur profecto desiderio et siti æque nos torrente, atque altera illa torrebat regem : videre autem aquam (ut decantatus ille David) et vel solo adspectu animam visumque inde pascere propter Sarracenorum metum omnino non valemus. Etenim impiorum Agarenorum statio æque nunc (ut dictum est) illustrem Bethlehem occupat et obsidet, ut quondam Philistæorum : nec ullum prorsus transitum ad illam indulget. Interminatur enim cædem et interitum, si quis ad sanctam illam civitatem egredi divinissimæque ac nobis optatissimæ Bethlehem appropinquare ausus fuerit. Quare intra civitatis hujus portas conclusi, necnon in divino hoc Dei Genitricis templo constituti, festum hunc diem, anniversariamque solemnitatem non citra tristitiam obimus, publiceque celebramus ». Hæc autem et alia plura id genus hoc anno die Natali Domini pro concione Sophronius, quæ rem accurate consideranti valeant lacrymas elicere copiosas, dum recogitat, cuncta loca sancta, quæ erant extra Hierosolymam, feris Barbaris Sarracenis fuisse exposita, id e mœniis spectantibus miseris civibus.

9. *S. Byrinus ab Honorio missus in Angliam ad evangelizandum.* — Sed dum tot tenebræ occupant Orientem, lux Evangelica fulgentibus radiis coruscat in Occidente, dum apud gentes quæ Deum ignorabant splendor Evangelicæ prædicationis ab Apostolica Sede refulsit. « Eo tempore (inquit Beda [1]) gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Gevissi vocabantur, regnante Cynigilso, fidem Christi suscepit, prædicante illis verbum Byrino episcopo, qui cum consilio papæ Honorii venerat in Britanniam, promittens quidem, se, illo præsente (Honorio papa scilicet), in intimis ultra Anglorum partibus, quo nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum. Unde et jussu ejusdem Pontificis per Asterium Genuensem episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed in Britanniam perveniens, ac primo Gevissorum gentem ingrediens, cum omnes ibidem Paganissimos inveniret, utilius esse ratus est ibi potius verbum Dei prædicare, quam ultra progrediens, eos quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque evangelizante illo in præfata provincia, cum rex ipse catechizatus fonte baptismi cum sua gente abluerctur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum regem Nordhumbrorum Osuvaldum affuisse, eumque de lavacro exeuntem suscepisse : ac pulcherrime prorsus et Deo dignus consortio, cujus erat filiam accepturus in conjugem, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum sibi accepit in filium. Donaverunt ergo ambo reges eidem episcopo civitatem quæ vocatur Dorcinca, ad faciendam inibi sedem episcopalem : ubi factis dedicatisque Ecclesiis, multisque ad Dominum pro ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum, sepultusque in eadem civitate ». Hæc Beda usque ad obitum sanctissimi viri, plurima paucis facta perstringens. Extant autem ejusdem sancti Acta [1], quibus et prædicatio ejus nota temporum consignatur, nimirum anno trigesimo octavo ab ingressu Augustini in Angliam, ab adventu Domini anno sexcentesimo trigesimo quinto, qui præsens est annus. Sed prætermissum a Beda ingens viri Apostolici miraculum Apostolo dignum, ex iisdem Actis hic describendum putavimus : sic enim ibidem enarratur :

« Ad littus Britannici freti arrepto itinere perveniens, ascensurus navem divina celebrat mysteria, sibi suisque viaticum parans, salutaris hostiæ pia libamina Deo obtulit. Urgente vero navigationis articulo ad navim festinans introducitur : et insurgente vento, dum alta sulcarent pelagi, reminiscitur Byrinus, se rem præcipue caram amisisse, et nautis urgentibus impeditum, in littore, unde abscesserat reliquisse. Dederat enim ei Honorius papa pallam, super quam corpus Christi consecrabat, et in qua corpus Dominicum involutum et ad collum suspensum semper secum ferebat, atque inter sacranda sacrosancta mysteria super sanctum altare ponere consuevit. Fide igitur armatus in mare descendit, Deum auctorem habens per mare securus incedit, et recepto quod reliquerat, ad navem regreditur : offendit autem illam quasi immobilem stantem, cum paulo ante per undas maris velociter currentem reliquisset. Ut autem in eam ingressus est, nec una quidem in vestimento ejus aquæ gutta deprehensa est. Id nautæ videntes, flexis genibus, tanquam Deum eum adoraverunt, et complures ex eis ad fidem Christi, prædicante illo verbum Dei, conversi sunt ». Quod quidem adeo magnum fidei

[1] Bed. hist. Angl. l. III. c. 7.

[1] Apud Sur. die III Decemb.

experimentum ab Apostolico viro Deus edi voluit, quo sciretur, nihil habere minus ab Apostolis gratiarum, qui legitime susceptum Apostolicum munus obeunt. Porro hæc tanta peragendi data est a Deo Byrino fiducia, ne sacrosanctum Christi corpus involutum palla relictum in littore, ibidem remaneret. Vides perseverasse hactenus apud fideles valde pios pristinum illum morem, qui a S. Ambrosio describitur in funere Satyri fratris, portandi scilicet in itinere terra marique sacrosanctam Eucharistiam sudario involutam : quam piam consuetudinem sicut fervens religio introduxit, ita et religio æque sancta subduxit : suadebat illud tunc fides, quod postea reverentia dissuasit : utrobique commendandi fideles, sicut in utroque apparet Apostolorum prædicata fiducia, et commendata modestia, sive cum nolunt ad momentum [1] carere Christi præsentia, sive ut fecit Petrus, repellendo eum a se, cum dixit [2] : « Exi a me, quia homo peccator sum, Domine ».

11. Sed non prætereat Honorii Romani Pontificis nunquam satis laudata solertia, qui exemplo ejus quem coluit, Gregorii prædecessoris, ad Gentium conversionem Apostolicum rete longe lateque ad Oceanum usque mare per Apostolicos viros a se missos extendit, et opportune quidem : postquam enim tam a Sarracenis, quam ab hæreticis imperatoribus pessumdari Orientem vidit, et cum tota nocte densa obscurata erroris caligine ibi piscatus, nihil cepisset; ad imperium Domini in capturam piscium alibi laxat rete. Toleravit exspectavitque pontificia indulgentia dissidentes Orientales, ne dissensionum fluctibus mergerentur : dum interim abusi illi benignitate pastoris, clandestinis aggressionibus quatere fidem Catholicam pertinaciæ arietibus non cessarent contra præcepta ipsius Honorii, qui de novitate vocum, scribens ad Sergium Constantinopolitanum episcopum, silentium indixisset. Quod vero nondum aperte sciretur favere hæresi imperator; quodque tres pariter patriarchas, Alexandrinum, Antiochenum, et Constantinopolitanum eumdem propagare errorem non adhuc perspicue innotuisset : sed et cum insuper Sarracenorum armis Oriens laboraret, cogendi Concilii Œcumenici tempus haud opportunum esset : cumque adhuc velamentis pietatis fraude contecta, necdum zizania matura ad messem, ut dividi possent a segete, perspicua apparerent : Honorius (ut dictum est) ista præteriens, ad Gentium conversionem Apostolicum rete convertit; quod annuente Domino, plenum magnis piscibus traxit ad littus.

[1] Joan. VI. — [2] Luc. V.

Anno periodi Græco-Romanæ 6128. — Anno Æræ Hispan. 673. — Anno Hegiræ 14 inchoato die 25 Febr. fer. 7. — Jesu Christi 635.
Honorii I papæ 11. — Heraclii imp. 26.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXV *post consulatum Heraclii Aug.* XXIV. Et a XXII Januarii, *anno imperii Heraclii junioris Constantini* XXIII.

2. *Obsidio Hierosolymorum biennalis fuit.* — A num. 2 ad 9. Gesta hoc anno Saracenos inter et Romanos Baronius anno superiori narravit, ut ibidem visum est : hoc vero anno disserit de obsidione Hierosolymitana, quæ biennio duravit, ideoque anno sequenti ea cœpta, annoque DCXXXVII a Saracenis Hierosolyma expugnata. Theophanes enim anno Æræ Alexandrinæ DCXXVII, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato, uno tenore et obsidionem et expugnationem Hierosolymorum narrat. Refert etiam eodem anno totam Syriam in potestatem Saracenorum redactam esse, et Elmacinus anno XV Hegiræ, anno Christi DCXXXVI inchoato prodit, *Emisam* seu *Emessam* Saracenis tributariam factam. Est Emessa, vulgo *Hemz*, urbs Syriæ ad Orontem fluvium, inter Arethusam et Laodiceam.

3. *Saxones Occidentales fiunt Christiani.* — Ad num. 9 et seqq. Fuit hic annus Occidentalibus Saxonibus felix. Beda enim lib. 3, cap. 7, scribit : « Eo tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Gevissæ vocabantur, regnante Cynigilso, fidem Christi suscepit, prædicante illis Verbum Birino episcopo, qui cum consilio papæ Honorii venerat Britanniam ». Conversionem horum Saxonum ad tempus Osualdi indefinite refert Beda; Florilegus tamen et Wigorniensis eam in præsentem annum conferunt. *Birinum* nulli sedi adscriptum ab Apostolica Sede missum esse, non solum Beda; sed et Malmesburiensis, Huntindonius, Wigorniensis, Westmonasteriensis et moderni etiam cum Usserio notarunt. Baptizatum *Cynigilsum* a Birino episcopo, suscepit e fonte exeuntem *Osual-*

dus rex, qui ejus filiam in conjugem accepit : « Donaverunt autem ambo reges eidem episcopo civitatem, quæ vocatur Dorcic, ad faciendam inibi sedem episcopalem », inquit Beda citatus, qui addit, et ibidem Birinum obiisse. Urbs illa hodie *Dorcestria* vocatur, estque in Dobunis et Oxoniensi comitatu. Tunc enim ager Westsaxonum regibus parebat, qui postea ad Mercios transivit. Juvabit observare *Ethelverdum* Saxones Occidentales Anglorum Occidentalium nomine appellare. Sic lib. 2, cap. 3, ait *Ceolfum* cepisse regnum super Occidentales Anglos. Idem habet cap. 6 de *Cynigelso* rege, et cap. 7 de *Cenvalchio*, seu Cenuvalh, et alibi, dum loquitur de regibus Saxonum Occidentalium.

4. *Novella Heraclii imp. adversus presbyteros sine dimissoriis Constantinop. venientes.* — Justellus tomo II Bibliothecæ Veteris Juris canonici inter Novellas Heraclii Augusti unam refert sine die et sine anno datam, ac inscriptam *Sergio* patriarchæ Constantinopolitano, cujus summarium in titulo his verbis describitur : « Quod non fas sit, ut aliquis habitu sacerdotali amictus, cujuscumque sit gradus aut ordinis, cum ex alia civitate, vel vico, vel prorsus ex alio loco, in hanc Augustam urbem venit, in aliquam ex urbanis Ecclesiis, vel quæ in ejus territorio sunt, absque discussione ac mandato gubernantis hanc Apostolicam Sedem universalis patriarchæ immittatur; aut rogas diariorum accipiat, sive ex aliqua domo Augusta, sive venerabili orphanotrophio, sive xenonibus, aut monasteriis, aut ex alia quadam ejusmodi domo : nec item uti clericus quocumque modo duabus in Ecclesiis ordinetur ». Ait enim Heraclius se accepisse aliquos ordinationem ab aliquo sacerdote, cui liceat impertiri consecutos, vel pœnarum canonicarum nomine e locis, in quibus degunt ejectos, vel etiam nulla dimissoria (quam vocant) Epistola munitos, in urbem regiam venire, et in Ecclesias immitti absque patriarchæ permissu, et quod pessimum est, sportulas accipere, et ex loco, ad quem ab initio deputati erant, in alium transferri : quod cum statum Ecclesiasticum pervertat, ea Novella imposterum fieri prohibet. Porro Heraclius *rogæ diariorum*, et *sportularum* nomine intelligit quotidiana salaria, quæ clericis pro stipendiis præbebantur, quæ postmodum dictæ sunt *Præbendæ*, ut videre est in Glossario mediæ et infimæ latinitatis.

5. *Floret Joannes Maro, et Jacobitas refellit.*— Circa hæc tempora ad contundendam *Jacobi* hæresiarchæ ejusque asseclarum proterviam, surrexit ex monasterio *sancti Maronis* Joannes monachus, qui ob ejus in hæreticos egregia facinora cognominatus est alter Maro ex nomine monasterii, ut Faustus Naironus in Dissert. de origine ac religione Maronitarum, cujus narrationem in summam contraho, num. 14 et seqq. colligit ex titulo Arabicæ Paraphrasis præfationis præfixo controversiis ejusdem adversus hæreticos Orientales, cujus versionem hic exhibeo : « Professio fidei Ecclesiæ Apostolicæ, quam conscripsit sanctus Joannes patriarcha Antiochenus in monasterio Maronis prope flumen Orontem regionis Apameæ, et Emessæ, misitque in montem Libanum, unde cognominati sunt incolæ prædicti montis Maronitæ, ex nomine monasterii ; cognominatus quoque est præfatus Joannes, Maro, item ex nomine monasterii ». Hic et scriptis et concionibus, ac disputationibus Jacobitarum odium ita in se concitavit, ut ab illis in derisum vocatus fuerit *Maroninus*, ut videre est in eorum Cathechesi, ubi in descriptione insectationum imperatorum adversus Jacobitas pro confirmatione Statutorum Concilii Chalcedon. legitur : « Insurrexit cum imperatore Maroninus, una cum Abrahamino ejus ex sorore nepote ». Ideoque contumeliose vocabantur Maronitæ ab hæreticis *Maronini*, quo nomine illos appellat Ayto Armenus in Hist. Orientali cap. 14.

6. *Fit patriarcha Antiochenus Maronitarum.* — At inquiunt aliqui recentiores hunc Maronem fuisse hæreticum Monothelitam, a quo Maronitarum natio denominata sit, laudantque Willelmum Tyrium tanquam testem oculatum lib. 22 Belli sacri cap. 8, cujus locum recitat Baronius anno MCLXXXII, num. 4, Tyriumque sequitur, quemadmodum et Joannes Morinus in Tractatu de sacris Ordinationibus, Joannes cardinalis Bona in Epistola ad Mabillonium, aliique. Sed tantum abest, ut *Joannes Maro* hæresiarcha vel hæreticus fuerit, ut sanctimoniæ laude claruerit. Joannes Ceverius de Vera, qui multa perscrutatus est, in Itinerario Jerosolymitano cap. 27, ait : « Maronitas propter diversitatem religionum, quæ in Syria vigebant, petiisse a Romano Pontifice, ut eis proprium præficeret patriarcham, quorum petitionibus annuens Summus Pontifex, patriarchali dignitate Maronem insignivit, qui tunc temporis Romam pervenerat, illumque misit ad Maronitas, qui sanctissime vixit ; ex quo tempore Maronitæ proprium semper sibi elegerunt patriarcham ».

7. *Ab Honorio I papa.* — Hæc autem contigisse Honorio I Romanam Ecclesiam regente legitur in Historia Arabica, quam latine refert Quaresmius lib. Dilucidationis Terræ Sanctæ cap. 35. « Et profectus Tripolim Syriæ civitatem, ibi offendit nuntium papæ Honorii ; cumque nuntius adventum Maronis intellexisset, illum accersivit, ut de illius fide periculum faceret, ad quem cum accessisset, et propositis apposite respondisset, in fide et professione sua apprime versatum inventum, secum Romam duxit. Romam cum pervenisset, propter Maronem fuit ibi Concilium congregatum, in quo Maronis fide examinata, vera inventa fuit ; tunc Pontifex illum Antiochiæ patriarcham (nempe Maronitarum) ordinavit, mitram in capite ejus posuit, in manu pastorale, et in digito annulum, habitu patriarchali indutus venit Antiochiam, ibique hæreses a Macario disseminatas avulsit, et illi adhæserunt Jacobitæ ibidem existentes, qui confessi sunt in Christo duas naturas, ac duas voluntates ». Subdit : « Ex Antiochia postea cum suis asseclis ad

montem Libanum profectus est, ubi pontificia auctoritate crucem suam erexit, et populus, qui ibi inventus fuit, illum cum ingenti gaudio, celebrique applausu excepit ».

8. *Sancte moritur.* — Confirmatur hæc Historia ex alio Codice Ms. a Fausto Naırono in Syria lecto qui latine redditus habet : « Profectus est cum legato papæ Romam (sc. Joannes Maro) illumque excepit Pontifex, qui erat Honorius, et propter ejus fidem Orthodoxam, illum Antiochiæ patriarcham creavit, eumque misit in Syriam, quem gaudio magno populi montis Libani exceperunt ; et Antiochiæ, et Tripolis Syriæ aliqui ex Jacobitis eum secuti sunt, ac in Christo Domino nostro Jesu Christo duas naturas, ac duas voluntates professi sunt». Hoc luculentum Honorii ac Maronis rectissimæ fidei testimonium. Cujus rei fama cum pervenisset Constantinopolim, Heraclius qui tunc temporis regebat imperium : varia ei obtulit munera, ac præsertim florem imperii, petiitque ab eo, ut ei mitteret Constantinopolim tres doctos ac prudentes viros, qua de causa Jacobitarum odium in Maronem magis concitatum est, ut in ea Historia legitur : « Ejus fama pervenit Constantinopolim ad imperatorem, qui ei misit florem imperii, et petiit ab eo, ut mitteret ei tres viros doctos ac prudentes. Quapropter populus Schismaticus, invidia percitus, eum ante Hierosolymorum patriarcham dolose ac falso accusarunt dicentem, auctoritatem usurpasse Maronem in sua diœcesi absque ejus licentia, quod patriarcha noluit audire, quia nota ei erat ejus sanctitas. Quare eorum odium magis invaluit : et cœperunt illum vexare, at Deus semper eum liberavit, mortuus est sanctus, et sepultus est Kfarhhai», quod est oppidum in Libano non valde distans ab urbe Bibliensi.

9. *Jacobitarum contra eum odium.* — Hæc de doctrina Maronis existimatio singularis, et tanta animi propensio in ipsum, tam Romani Pontificis, quam imperatoris tunc Catholici, cæterorumque patriarcharum Orthodoxorum, quorum sensibus imperator adhærebat, Jacobitarum odium adeo incitavit adversus Honorium, Heraclium, Cyrum, qui postea patriarcha Alexandrinus extitit, et Sergium patriarcham Constantinopolitanum, qui omnes tunc habebantur Catholici, cum duas in Christo Domino naturas profiterentur, et reciperent Chalcedonensem Synodum, ut illos omnes appellaverint *Maronitas*, etiam antequam Monothelitarum hæresis erupisset. Nimirum tunc Maronitarum nomen Catholicum indicabat, quod colligitur ex Eutychio tom. II, ubi de Heraclio imp. ait : « Anno nono imperii ejusdem, qui et Hegiræ nonus, (isti anni inter se non cohærent, et Eutychius rei chronologicæ parum peritus) Constantinopoli egressus est Heraclius, Jerosolymam tendebat, quo videret, quid in ipsa devastassent Persæ ; ut autem Hemsum (hoc est Emessam) pervenisset, noluerunt incolæ ipsum recipere, dicentes ipsi : Maronita tu es, ac religionis nostræ adversarius. Illis ergo relictis ad monasterium Maronis abiit, in quo qui erant monachi egressi obviam ipsi profecti sunt. Fuit autem Heraclius Maronita, multasque illi opes contulit, agro etiam donato monasterio, adeo ut prospere se haberent res eorum ».

10. *Jacobitæ Heraclium imp. et sibi adversantes vocabant Maronitas.* — Erant ea ætate Emessæ cives ad partem maximam, ac fere omnes Acephalorum et Monophysitarum infecti erroribus. Ili *Heraclium* cum nondum esset *Monothelitarum* nomem excogitatum, ejecerunt, a se, ut Maronitam, suis erroribus adversantem, id est, ut duarum in Christo naturarum eximium defensorem. Confirmantur hæc ex iis quæ ibidem leguntur de imperatore Constantino Pogonato, qui acerrime insectatus est *Monothelitas* ; eum enim Eutychius ibidem vocat *Maronitam* et quamvis Sergius ac Cyrus in Monothelitarum hæresim postea inciderint, eodemque retento nomine ab Eutychio Maronitæ vocitentur, hoc eo prorsus modo evenit, quo idem Sergius ac Heraclius, ut ait Baronius anno DCXXXI, num. 1, licet eidem hæresi adhærere viderentur, non tantum Orthodoxi per multos annos crediti sunt, sed Catholici etiam nomen ac communionem prætulerunt.

11. *Ex ipso Joanne Marone eum valde Catholicum fuisse ostenditur.* — Imo ipsimet Jacobitæ in sua Cathechesi in collegio Maronitarum Romæ asservata, de Maronitarum origine inquiunt : « Vos omnes estis Syri, et sedes regionis vestræ est Antiochia Syrorum ; at cum tyrannidem exercuerint imperatores adversus Syros, surrexit Maro ». Et paulo post in Maronem invehuntur propter ejus unionem cum legato Apostolico, qui tunc Antiochiæ degebat ; et subdunt ipsum petiisse ab eo ut se in metropolitam consecraret, causamque addunt hujus petitionis : « Ut retineam habitatores Kesruan, et montis Libani in religione Francorum » ; nomine enim *Francorum* apud Orientales omnes Christiani latini Occidentis cujuscumque nationis intelliguntur. Ipsemet Joannes Maro, qui plura scripsit contra Monothelitas, prout innuit cap. 21 Commentariorum liturgiæ D. Jacobi Apostoli, in Expositione Symboli Nicæni loquens de his, qui Christi naturas ac voluntates confundunt, ait : « At de his fusissime scripsimus, atque comprobavimus ex testimoniis Patrum nostrorum piorum, quæ collegimus in nostro libro adversus confundentes naturas et voluntates Domini nostri, et permiscentes ipsius proprietates, et ad charitatem vestram misimus ». Mitto alia loca ibidem a Fausto Nairono relata.

12. *Maronitæ a S. Marone abbate ita dicti.* — Ex quibus deducit vir doctissimus Maronitarum originem ac denominationem a nullo Marone hæresiarcha, sed a S. Marone abbate ejusque monachis fuisse desumptam, et a Joanne Marone retentam, nulliusque roboris esse rationem a Morino laudato allatam, improbabile nimirum esse Maronitas sic vocari a viris Catholicis ; cum hoc sit usui Ecclesiæ contrarium, quæ uti pia universalis mater quos ad

fidem Catholicam suscipit, si gentiles, sub Christianorum nomine, si hæreticos, sub nomine Catholicorum appellare solet. At infirma hæc ratio, cum etiamnum extent in Oriente fideles, *Christiani S. Thomæ* Apostoli appellati, et alias qui Ario ac Meletio adversati sunt nuncuparentur *Eusthatiani* a divo Eusthatio episcopo Antiochiæ, qui contra eos insurrexerat, ut asserit Nicephorus Callixti lib. 9, cap. 48 et antea cap. 23.

13. *Non vero ab aliquo Marone hæresiarcha.* — Imo ex denominatione Maronitarum colligitur, eos non sic fuisse appellatos ab ullo Marone hæresiarcha. Usus enim viget tam in Oriente, quam in Occidente hæreticos fidei Catholicæ reconciliatos, si Occidentales sint, uti Lutherani et Calvinistæ, vocari Catholicos; sin vero Orientales, si Jacobitæ fuerint, Syros, si vero Nestoriani, Chaldæos seu Assyrios nuncupari. Et quamvis omnes esse Catholici subintelligantur, hanc tamen Syrorum et Chaldæorum seu Assyriorum denominationem sortiuntur, tum propter eorum rituum diversitatem, tum quia sub diversis sint constituti patriarchis, ut demonstrat Faustus Naironus loco citato. Maronitæ itaque cum modo hoc nomen gerant, et a Summis Pontificibus a tempore Innocentii III. eorum patriarcha in Bullis Apostolicis appellatur *patriarcha Antiochenus Maronitarum*, necessario sequitur hoc nomen *Maronita* semper virum Catholicum indicasse. Sed cum Baronius anno MCLXXXII Willelmi Tyrii opinioni adhæserit, hæc omnia ibidem magis confirmabuntur.

HONORII I ANNUS 11. — CHRISTI 636.

1. *Hierosolyma capta a Sarracenis, S. Sophronius magno Ecclesiæ damno moritur.* — Annus Redemptoris sexcentesimus trigesimus sextus, Indictione nona, Christianæ religioni lugubris illuxit, quo civitas sancta, in qua operatus est Deus salutem in medio terræ, anno secundo obsidionis capitur a Sarracenis Christianæ religionis infensissimis hostibus; ab iisdemque non paucis annis, ut a Persis, captiva tenetur, sed usque ad annum Domini millesimum nonagesimum nonum, post annos quadringentos sexaginta tres, ex quo a fidei hostibus fuerat occupata: quæ et (proh dolor!) nunquam e collo tyrannicum jugum excussisset, neque excussura fuisset unquam armis imperatorum Orientalium torpore languentium, nisi ab extremis orbis partibus Francorum ardens pietas cælesti munita auxilio, magna animi fortitudine id aggressa feliciter perfecisset. Sed quid de his nobis Annales reserent, audiamus. Ad præsentem namque annum spectant, quæ ex Theophane sunt anno superiori narrata his verbis: « Haumar direxit aciem contra Palæstinam, et obsidens sanctam civitatem bienni tempore, cepit eam verbo; (pactis conventis scilicet). Sophronius namque Hierosolymitanus summus sacerdos verbum accepit ad totius Palæstinæ securitatem ». Egisse enim ipsum liquet, ut Christianis liceret secure quæ sunt Christianæ religionis sacra peragere. Ita Tyrius episcopus et alii tradunt. Sed pergit Theophanes:

2. « Cum Haumar sanctam civitatem fuisset ingressus, cilicinis ex camelis et sordidis indumentis amictus, simultationemque satanicam ostentans, templum exquisivit, quod Salomon construxerat, ad blasphemiæ suæ oratorium construendum videlicet. Hoc advertens Sophronius, ait: In veritate istud est abominatio desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stans in loco sancto. Multisque lacrymis hic pietatis propugnator Christianam deflevit plebem ». Puto equidem sanctissimum patriarcham aliquid amplius mente spectasse, quam oculis, prænovisseque gentem illam Mahometicam vere abominationem esse desolationis (quantum a Deo permissum esset) Christianæ religionis: Haumar autem, utpote affinem genti Hebræorum, luxisse templi Salomonis destructionem habitu corporis in vestibus luctuosis; quamobrem ut eas deponeret, vix tandem idem Sophronius persuasit. Nam subdit Theophanes: « Dum vero illic Haumar esset, rogavit eum episcopus accipere sindonem cum indumento et indui: at ille non patiebatur ea portare. Vix ergo persuasit his vestiri, donec sua lavarentur, et iterum reddidit ea Sophronio, et vestitus est propriis ».

3. Sed quid de Sophronio? Ejus extrema mox

adjicit Theophanes : « Verum, inquit, inter hæc Sophronius obiit, qui verbo et actu Hierosolymitanam ornavit Ecclesiam ; qui contra Heraclii et fratrum ejus Monothelitarum, Sergii scilicet et Pyrrhi, decertavit errorem ». Cum enim videret sancta a canibus proculcari, quanto putas eum mœrore esse confectum, ac quibus luxisse lacrymis, et lugubribus novum Hieremiam threnis lamentatum esse tantam cladem ? Unde merito, uti Elias [1], petierit animæ suæ ut moreretur, et non secus atque Heli [2], non substiterit amplius, ubi captam audivit Arcam Domini, neque illi superstes esse cupierit.

4. Magno quidem totius Ecclesiæ Catholicæ damno Sophronius vivere desiit, qui adversus Monothelitas solus (ut vidimus) hactenus insurrexisset, ac scriptis dictisque strenue decertasset. Hoc namque ad cumulum malorum accessit, ut qui impietati resisteret, e medio tolleretur : quo sublato obice, quæ non tentaret imperatoria potens manu, et trium patriarcharum fulta præsidio hæresis scelerata ? Verum licet Sophronius ex hac vita discesserit, tamen rectæ fidei hæreditatem ad suos discipulos aliquos Palæstinos episcopos propagavit, ut apparet ex relatione Stephani episcopi in Synodo Romana sub Martino Pontifice facta in Secretario secundo ; licet idem tradat, post Sophronium nullum alium ad ea tempora fuisse suffectum Hierosolymis Orthodoxum episcopum, sed invasisse Ecclesiam illam hæreticum hominem, de quo ista ibi : « Sergius namque quondam Joppensis episcopus, post recessum gentis Persarum, loci conservationem sedis Hierosolymitanæ arripiens non quidem per Ecclesiasticam auctoritatem, sed sæcularem potestatem, contra canones, ibidem ad sedem Hierosolymitanam pertinentes aliquos episcopos ordinavit ; et cum ipse minime fuerit ordinatus alios ordinare præsumpsit ». Hæc ipse, qui subjicit eosdem pseudoepiscopos se adjunxisse Paulo patriarchæ Constantinopolitano hæretico, quo ab illo in episcopatu continerentur.

5. Accidit plane ut ad luctum fidelibus Orthodoxis undique fluerent argumenta, quod loca sancta conculcarentur a perfidis Sarracenis, quod tanto pastore illa esset orbata Ecclesia, quodque hæreses inde sibi quærerent incrementa. Sed et illud Hierosolymitana clades attulit detrimentum, quod æque cum civitate Sophronii scripta naufragium passa sint, quorum perpauca duntaxat veluti racemi post vindemiam nobis hactenus reliqua sunt, duæ videlicet homiliæ, quarum altera in Natali Domini est habita, de qua superius mentio facta est, altera de sanctis Angelis : scriptorum vero ipsius adversus Monothelitas Epistola tantum illa ad Honorium atque Sergium superest intexta Actis sextæ Synodi. Cæterum ex paucis his nobis relictis nobilissimi et divinitus afflati ingenii monumentis, qualis quantusque vir fuerit doctrina egregie et eloquentia præditus, satis intelligi posse videtur : ut plane inter nobiliores Orientalis Ecclesiæ magistros merito censeatur adnumerandus. Porro cum non doctrina tantum, sed et sanctitate percelebris innotuisset, ejus natalis dies posteris annuatim celebrandus ab Ecclesia Catholica in tabulis Ecclesiasticis [1] fuit adscriptus. Sed jam ad res Occidentalis Ecclesiæ convertamus orationem.

6. *Concilium Toletanum quintum.* — Hoc anno, Æra sexcentesima septuagesima quarta celebratum habetur Concilium Toletanum, dictum quintum, episcoporum viginti, anno primo Cinthilani regis, cujus extant canones novem, iidemque pro regis salute stabilitateque regni sanciti, ut inter alios ille, quo jubetur, ut maledicens regi, excommunicationis pœna mulctetur.

7. *Isidorus moritur scriptis clarus, eique succedit hæreticus Theodiscus, qui privatur episcopatu.* — Quod autem huic quinto Toletano Concilio (sicut quarto) minime interfuisse reperiatur sanctus Isidorus : id accidit, quod hoc eodem anno traditur esse defunctus ; de quo ista Tudensis habet in Cinthilano rege : « Anno primo regis Cinthilani, doctor et legum lator Hispaniarum Isidorus stans in Ecclesia, peracto sermone ad populum, et expandens manus, benedicens omnibus, Deo hactenus sibi traditum gregem commendans, felicissimo somno obdormivit in Domino. Decoratus quippe extitit sanctitate, spiritu prophetiæ clarus, in eleemosynis largus, hospitalitate præcipuus, corde serenus, in sententia verax, in judicio justus, in prædicatione lætus, in lucrandis Deo animabus studiosus, in expositione Scripturarum cautus, in consilio providus, in actu humilis, in mensa sobrius, in oratione devotus, honestate præclarus, semper pro Ecclesiæ et veritatis defensione mori promptus, et in omni bonitate conspicuus. Præterea pater extitit clericorum, doctor et sustentator monachorum ac monialium, consolator mœrentium, tutamen pupillorum ac viduarum, attritor superborum, persecutor et malleus hæreticorum.

« Rexit archiepiscopatum Hispalensem quadraginta annos, diversis fulgens miraculorum signis, primaria dignitate florens, et Romani papæ in Hispania vicem gerens. Sacerdotibus, regibus, et populis divinas et humanas leges tradidit, et Romano Pontifici humiliter obedire prætermittentibus maledictionem intulit, et eos a fidelium separavit consortio : multis librorum voluminibus editis (humilitatem)... etiam conservavit, et in pace quievit. Æra sexcentesima septuagesima (quarta) ad Synodum episcopos convocavit, et ore prophetico eis sui obitus diem, et Hispanis futura prædixit : sidus honestatis, lux morum, sol probitatis, vir sacer ille Isidorus, per quem floruit alma fides, etc.» Addit autem in fine, ipsum ex stirpe Gothorum progenitum, natumque patre Severiano duce Car-

[1] 3. Reg. XIX. — [2] 1. Reg. IV.

[1] Martyr. Rom. die XII Martii.

thaginensi. Quod autem ad scripta ab eo pertinet, hic eorum catalogus recensendus est ex S. Ildefonso archiepiscopo Toletano, qui hæc ait :

8. « Isidorus post Leandrum fratrem Hispalensis sedis provinciæ Bæticæ cathedram tenuit, vir doctrina simul et ingenio pollens : nam tantæ fœcunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes, ex quo audita is qui audisset, nonnisi repetita sæpius commendaret. Scripsit opera eximia et non pauca, id est librum de Genere officiorum, librum Prooemiorum, librum de Ortu et obitu Patrum, librum Commentationis, quem, Synonyma, vocitavit, libros duos ad Florentiam sororem suam contra nequitiam Judæorum, librum de Natura rerum ad Sisebutum principem, librum Differentiarum, librum Sententiarum. Collegit etiam ex diversis auctoribus, quod ipse cognominavit, Expositiones sacramentorum : quibus in unum congestis, idem liber dicitur Quæstionum. Scripsit quoque ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaraugustani episcopi librum Etymologiarum, quem cum multis annis conaretur perficere, inexpleto opere diem extremum visus est conclusisse. Claruit temporibus Reccaredi, Viterici, Gundemari, Sisebuti, Suinthilani, et Sisenandi, annis ferme quadraginta tenens episcopatus honorem, insignemque doctrinæ sanctæ gloriam, pariterque decorem ». Hucusque Ildefonsus. Tudensis vero agens de successore ipsius S. Isidori, ista subjungit :

9. « Successit beatissimo Isidoro Theodiscus natione Græcus, varietates linguarum doctus, exterius locutione nitidus, verius autem (ut exitus demonstravit), sub ovina pelle lupus voracissimus : nam libros quosdam de naturis rerum et arte medicina, necnon de arte notoria, quos pater Isidorus facundo stylo composuerat, necdum ad publicum venerant, modum fidei corrupit, resecans vera, et inserens falsa, atque per quemdam Arabem nomine Avicennam de latino in Arabem transtulit. Hic in iis et aliis pluribus infidelis inventus et erroneus in articulis fidei comprobatus, per Synodum ab archiepiscopali dignitate degradatus est : asserebat enim Dominum nostrum Jesum Christum cum Patre et Spiritu sancto non esse unum Deum, sed potius adoptivum. Hic (ut dictum est) privatus honore sacerdotii ad Arabes transiit, et sectæ pseudoprophetæ Mahometi adhæsit, et plura docuit detestanda sub imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas primatus translata est ad Ecclesiam Toletanam ». Hæc Tudensis, quem exscriptum ex prototypo nobis concessit Franciscus Pegna mei amantissimus Rotæ auditor. Verum hæc de Theodisci privatione episcopatus ante triennium sedis expletum oportuit contigisse; siquidem legitur Honoratus Hispalensis episcopus sexto Toletano Concilio post biennium subscripsisse.

10. *Justi archiepiscopi Toletani obitus; ubi series illius sedis archiepiscoporum.* — Porro eodem tempore quo Isidorus, etiam Justus Toletanus episcopus ex hac vita discessisse videtur : etenim qui Concilio quarto Toletano interfuit cum Isidoro, loco ipsius huic quinto præsens fuit successor Eugenius. Quamobrem sicuti sunt persoluta postrema S. Isidoro ante Synodum hanc vita functo, ita persolvamus et Justo, de quo agit S. Ildefonsus, qui in Catalogo virorum illustrium quem texuit, numerans Toletanos antistites metropolitanos provinciæ Carthaginensis, non vitam ipsorum integre scribens, sed veluti quibusdam elogiis eorum memoriam singillatim prosecutus, primo loco collocat Audentium, cui successisse dicit Austurium virum sanctum. Sed dicturi de Justo, non prætereamus quatuor ejus prædecessores memoria dignos, quorum elogia ab Ildefonso conscripta nobis exhibet scriptus Vaticanus Codex his verbis :

11. « Austurius (Asturius) post Audentium Toletanæ urbis sedis metropolis provinciæ Carthaginensis pontifex successor obvenit, vir egregius, assignans opera virtutum plus exemplo vivendi, quam calamo scribentis. Hic et sacerdotio beatus et miraculo dignus : quia quibus jungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam cum sedis suæ sacerdotio fungeretur, divina dicitur revelatione commonitus Complutensi sepultos municipio (quod ab urbe ejus ferme sexagesimo milliario situm est) Dei martyres perscrutari. Qui concitus accurrens, quos et tellus aggeris et oblivio temporis presserat, in lucem et gloriam terrenæ cognitionis provehendos invenit. Quibus inventis, redire ad sedem renuens, servitute simul et assiduitate sanctorum innexus, diem clausit extremum : cujus tamen sedem, donec vixit, nemo adiit. Idem (ut antiquitas fert) in Toleto sacerdos nonus, et in Compluto agnoscitur primus ». Subjicit auctor de Montano itidem viro sancto episcopo Toletano, verum non successore Austurii, sed Celsi, ait enim :

12. « Montanus post Celsum primæ sedis provinciæ Carthaginensis Toletanæ urbis cathedram tenuit, homo et virtute spiritus nitens, et eloquii opportunitate decorus, regimen honoris acceptavit (retemperavit) ac disposuit condigno cælestique jure simul et ordine. Scripsit Epistolas duas Ecclesiasticæ utilitatis disciplina confertas (consertas), e quibus unam Palentinæ urbis habitatoribus, in qua presbyteros chrisma conficere, episcoposque alienæ diœcesis alterius territorii Ecclesias consecrare magna perhibetur prohibere auctoritate, sacrarum Scripturarum testimoniis firmans idipsum fieri penitus non licere : amatores quoque Priscillianæ sectæ, licet non operarentur eadem, quia tamen memoriam ejus amore retinerent, abdicat et exprobrat, commemorans quod in libris beatissimi Turibii (Toribii) episcopi ad Leonem papam missis eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Aliam vero Epistolam ad Turibium religiosum (monachum), in qua collaudans eum, quod culturam destruxerit idolorum, committit ei sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam presbyteros chrisma conficere, et episcopos

alienæ sortis alterius diœcesis Ecclesias consecrare, magna compescat invectione. Hic vir antiquissima fideique relatione narratur, ad exprobationem (exculpationem) infamiæ, tandiu prunas tenuisse in vestimentis ardentes, donec coram sedis suæ sacro altari totius missæ celebritatem expleret: peractis autem solemnibus, nec prunæ ignem, nec vestis inventa est amisisse decorem. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis convicta est et fallacia detestabilis accusantis, et innocentia beatissimi sacerdotis. Gloriosus habitus fuit temporibus Amalerici regis: annis novem pontificatus tenuit dignitatem ». Subjicit autem huic S. Ildefonsus, post Donatum monachum Africanum, Aurasium Adelphii successorem, de quo ista:

13. « Aurasius Toletanæ Ecclesiæ pontifex Adelphii in loco adsciscitur sacerdotis, vir bonus, regiminis auctoritate præclarus, domesticis rebus bene dispositus, adversitatibus infixis constanter erectus: qui quanto extitit temperantia mansuetus, tanto fortior semper fuit inventus adversis. Plus illi intentio in defensione veritatis, quam in scribendi exercitio mansit. Unde perfectis viris compar habetur: quia quæ de verbo illorum prædicatio seminavit, defensionis hujus custodia præmunivit. Vixit in sacerdotio temporibus Widerici et Gundemari et exordiis Sisebuti regum, annis ferme duodecim ». Ubi hæc Ildefonsus de Aurasio habuit, de ejus successore ista subnectit post elogium de Joanne episcopo Cæsaraugustano doctrina et sanctitate conspicuo:

14. « Helladius post Aurasium sedis ejus adeptus est locum. Hic cum regiæ aulæ illustrissimus, publicarumque rerum existeret rector, sub sæculari habitu monachi votum pariter explebat et opus. Nam ad monasterium illud, Agaliense dico, cujus me susceptio monachum tenuit, quod munere Dei, perennisque et patentis sanctitatis decore et optabile (opinabile) cunctis et palam est totum, cum sæpe discursantium negotiorum ductus itinere perveniret; remota clientum sæculique pompa decoris, adeo monachorum peculiaritatibus inhærebat, ut turmis junctus eorum stipularum fasciculos ad clibanum deportaret. Cumque inter decorem insolentiamque sæculi, solitudinis et amaret et sectaretur arcana; celeri fuga relictis omnibus quæ esse noverat mundi, adiit sanctum monasterium: quod frequentaverat voto, venit permansurus (obire) optabili usu. Ibi factus monachis pater, meritis studiisque sanctis et vitam monachorum debite rexit, et statum monasterii totius communis rei divitiis cumulavit. Ex hoc fessis pæne senio artubus, ad pontificatus apicem devocatur: et quia vocaretur vi coactus pariter et ignotus, illic majora virtutum exempla quam monachus dedit; quia statum mundi, quem contempsit, virtute magna perhibetur rexisse discretionis. Miserationes eleemosynarumque copias tam largiter egenis intulisse probatur, ac si de illius stomacho putasses inopum et artus descendere, et viscera confoveri. Scribere renuit; quia quod scribendum fuit, quotidianæ operationis pagina demonstravit. Me ad monasterium rediens memoratum, ultimo vitæ suæ tempore levitam fecit. Senex obiit. Decem et octo annis sacrum regimen tenuit temporibus Sisebuti, Suinthilani, et exordiis Sisenandi regum. Beatus habitus fuit, qui post beatior gloriam cælestis regni bona plenus senectute promeruit ». De Justo autem ejus successore ista mox addit:

15. « Justus post Helladium discipulus ejus et successor innexus illi est, vir habitu minimus corporis, ingenio vero mentis decorus atque subtilis, ab infantia monachus, ab Helladio ad virtutem monasticæ institutionis affatim educatus pariter et instructus, in Agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus, in pontificatu autem mox illi successor inductus, vir ingenio acer, et eloquio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc ante longævam vitam dies extulisset extrema. Scripsit ad Richilanem Agaliensis monasterii patrem Epistolam debita et sufficienti prosecutione constructam, in qua patenter adstruit, susceptum gregem relinquere penitus non debere. Exinde exactis annis tribus, tempore Sisenandi regis obiit: qui rex post hunc die nono decimo defunctus abscessit ». Hucusque Ildefonsus de archiepiscopis Toletanis, qui vixerunt ante præsentem annum et diem celebrati quinti Concilii Toletani, cui successor Justi interfuisse reperitur Eugenius primo loco subscriptus, de quo ista idem habet Ildefonsus:

16. « Eugenius discipulus Helladii, collector et consors Justi, pontifex post Justum successit, (abscessit) ab infantia monachus ab Helladio cum Justo pariter sacris in monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit, ad pontificatum tractus: qui rursus ab eo clericalibus institutus ordinibus, sedis ejus post eum tertius rector accessit. Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis sanctisque filiis Ecclesiæ Dei hæreditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus incessuque gravis, jam numeros, statum, incrementa decrementaque, cursus recursusque lunarum tanta peritia novit, ut considerationes disputationis ejus auditorem in stuporem verterent, et inconsiderabilem doctrinam inducerent. Vixit in sacerdotio fere undecim annis, regnantibus Cinthila, Tulgane, et Cindasvindo regibus ». Hucusque de Eugenio Ildefonsus.

17. *De episcopis Cæsaraugustanis Joanne et Braulione, et Conantio Palentino.* — At non prætereat mentio de Braulione Cæsaraugustano episcopo, qui huic quintæ Synodo Toletanæ interfuit, sed primum de fratre ipsius et prædecessore Joanne, de quo hæc habet Ildefonsus eodem libello de Viris illustribus: « Joannes in pontificatu Maximum secutus, Ecclesiæ Cæsaraugustanæ sedem ascendit, primo pater monachorum, et ex hoc præsul factus in regimine populorum, vir in sacris litteris eruditus, plus verbis intendens, quam scri-

ptis, tam largus et hilaris dato, quam hilaris etiam vultu. Unctionem vero spiritus Dei, qua fovebatur intrinsecus, tam largitate muneris, quam habitudine cultus adeo præferebat, ut et datum gratia commendaret, et non datum gratia excusaret. In Ecclesiasticis officiis, quædam eleganter et sono et oratione composuit. Adnotavit inter hæc inquirendæ Paschalis solemnitatis tam subtile et utile argumentum, ut lectori et brevitas contracta, et veritas placeat patefacta. Duodecim annis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudii, ad quam anhelavit desiderabili voto. Substitit in sacerdotio temporibus Sisebuti et Suinthilani regum ». De Braulione autem ita:

18. « Braulio frater Joannis in Cæsaraugusta decedentis adeptus est locum, uti sicut germanitate conjunctus, ita non nimium ingenio minoratus. Clarus et iste habitus canonibus, et quibusdam opusculis. Scripsit Vitam Æmiliani cujusdam monachi, qui et memoriam hujus et virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter et illustrat. Habuit sacerdotium ferme viginti annis; quibus expletis, clausit diem vitæ præsentis. Duravit in regimine temporibus Sisenandi, Cinthilæ, Tulganis, et Cindasuindi regum.

19. Sed et prodendum elogium de Conantio Palentinæ sedis antistite, qui huic pariter Concilio præsens fuit atque subscripsit primus post Eugenium, de quo ista idem habet S. Ildefonsus : « Conantius post Maurulanem Ecclesiæ Palentinæ sedem adeptus est, vir tam pondere mentis quam habitudine speciei gravis, communi eloquio facundus et gravis, officiorum Ecclesiasticorum ordinibus intentus et providus. Nam melodias sonis multas noviter edidit, orationum quoque libellum de omnium decenter scripsit proprietate psalmorum. Vixit in pontificatu amplius triginta annis : dignus habitus fuit ab ultimo tempore Witerici, per tempora Gundemari, Sisebuti, Suinthilani, Sisenandi, et Cinthilæ regum ». Hæc de tempore ejus sedis: ex quibus causam habes, cur primus post primatem in Synodo sederit atque subscripserit, nempe quod cæteris senior esset. Sed de his satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6129. — Anno Æræ Hispan. 674. — Anno Hegiræ 15 inchoato die 13 Febr. Fer. 4. — Jesu Christi 636. — Honorii I papæ 12. — Heraclii imp. 27.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XXVI *post consulatum Heraclii Aug.* XXV, et a die XXII Januarii : *anno imperii Heracl. jun. Constantini* XXIV.

2. *Hierosolyma a Saracenis capta.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXVII, kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato ait : « Hoc anno Umarus in Palæstinam suscepit expeditionem : et obsidionem per annos duos ad sanctam civitatem continuata, tandem fide data eam in potestatem accepit, etc. » Verum ea obsidio verno tempore hujus anni inchoata, annoque sequenti urbs expugnata. Theophanes enim rem duobus annis gestam uno tenore narravit. Quare male in Annalibus hæc obsidio, partim anno superiori, partim currenti collocata. Theophanem ita esse intelligendum demonstrat Elmacinus, qui anno Hegiræ XVI scribit, *Omarum* duces duos Saracenos in Syriam misisse, Hierosolymam cepisse, et Palæstinam ac Terram sanctam subjugasse.

3. *Obitus Sophronii episc. Hierosolymitani.* — Theophanes citatus ait, *in ea rerum calamitate* Sophronium episcopum Hierosolymitanum defunctum. Quare anno sequenti Ecclesia fortissimum pugilem amisit, eo tempore quo eam *Monothelitæ*, qui ex hac morte magis excitati fuere, persequebantur. Celebris est ejus cultus die XI Martii, tam apud Græcos, quam apud Latinos. Nicephorus in Chronico nomen ejus tantum memorat, et in eo Hierosolymitanorum patriarcharum Catalogum claudit; licet postea subinde Hierosolymis patriarchæ fuerint. In Tabulis Theophani insertis anni tres ei attribuuntur; et quidem accurate; cum anno DCXXXIV *Modesto* successerit. Allatius in Dissert. I de libris Ecclesiasticis Græcorum loquens de Typico seu de Ordine recitandi officium per totum annum, quo non solum sacerdotes in sæculo viventes, sed etiam universa fere Græcia ad recitanda divina officia utitur, refert verba Simeonis Thessalonicensis archiepiscopi, qui ante annos sexcentos floruit, descripta ex ejus Dialogo contra hæreses, hactenus inedito, quæ sic habent : « Et hæc

quidem Constitutio, quam maxime necessaria, et Patribus convenientissima est. Etenim sanctus pater noster Saba eam præscripsit a sanctis Euthymio et Theoctisto acceptam. Hi porro a majoribus et homologeta Charitone desumpserunt. Sacri vero Sabæ Constitutionem, ut audivimus, locis illis (nempe Hierosolymitanis) irruptione Barbarorum vastatis deperditam, sanctus pater noster Sophronius sanctæ civitatis patriarcha studio, laboreque restituit; et post eum rursus divinus, et rebus Theologicis pertractandis acerrimus Joannes Damascenus renovavit scriptoque demandatam tradidit». Ubi Barbarorum nomine *Persas* qui anno DCXIV urbem Hierosolymitanam devastarunt, designat.

4. *Sophronius unus ex instauratoribus Typici et Menæorum.* — Præterea non tantum *Sophronius* unus est ex præcipuis instauratoribus *Typici Hierosolymitani* pro Laura, seu monasterio Hierosolymitano conscripti; sed etiam *Menæorum* instaurator extitit. Sunt autem *Menea* duodecim Codices Ecclesiæ græcæ, quibus continentur per singulos singulorum mensium dies, variæ Dei Deiparæque ac sanctorum laudes, in templis Græcorum sub divinis officiis decantari consuetæ. Duplicis vero generis Cantica in Menæis reperiuntur, quorum priora, ut antiquitate, sic multitudine reliquis præstant, sed nullis omnino auctorum nominibus commendantur; cætera, quanquam pauciora, auctorum suorum titulis insigniuntur. Porro collatis diebus Menæorum cum diebus per sanctum *Sabam* in Rituali seu Typico ordinatis, manifeste apparet, Cantica omnia, quæ sanctus *Sabas* in Typico primis tantum verbis significavit, integerrimo textu, et eodem prorsus ordine in *Menæis* esse collocata, quo ea *sanctus Sabas* in Typico seu Rituali, tanquam in Indice quodam notaverat. Cum vero successu temporum, maxime autem grassantium Barbarorum furore, *Menæa*, quemadmodum et *Rituale*, pæne interiissent, a *Sophronio* primum, deinde a *Joanne Damasceno* pristino nitori reddita sunt, additis ab utroque plurimis odis in laudem sanctorum, qui post S. Sabæ tempora vixerunt. Ita ut Menæorum collectores seu instauratores præcipui censendi sint *Sabas*, *Sophronius*, et *Damascenus*, ut per se satis patet legentibus *Typicum* S. Sabæ ac Menæa. Ille ipse ordo qui ab eis præscriptus fuit in divinis officiis peragendis habeturque in Menæis, etiamnum servatur in Ecclesiis Græcorum, non a monachis solum; sed etiam a laicis. De operibus *S. Sophronii* legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiasticis : Vita vero ex ejus variis collecta a Bollando ad diem XI Martii.

5. *Sisenando mortuo, Chintila Concilium Toletanum V celebrari jussit.* — Ad num. 6 et seqq. *Sisenandus* Hispaniarum rex hoc anno mortuus est, ut ex dicendis constabit. Vulsa ei attribuit annos V, menses XI, dies XVI; Mariana vero annos III, menses XI, dies XVI. Sed uterque perperam, ut ex dictis et dicendis constat. *Chintila*, ut in nummis, non vero *Cintila*, ut a multis appellatur, regnum Hispaniarum suscepit, et *Sisenandi* exemplo novum episcoporum conventum habendum curavit, Concilium scilicet Toletanum V, quod Edicto suo confirmavit, quodve dicitur *datum sub die pridie kal. Julias, anno feliciter primo regni nostri Toleto.* Baronius ex Garsia Loaisa scribit, hoc Concilium habitum Æra DCLXXIV, hoc scilicet anno. Verum Æra illa in Actis Concilii non legitur, neque in ejus Præfatione. Fuit provinciale, in eoque canones novem conditi, et quarto prohibitum, ne ante regis mortem de successoris electione ageretur ad tumultus scil. et proditiones vitandas. Præfuit Concilio *Eugenius* Toletanus metropolita.

6. *Moritur S. Isidorus episc. Hispal.* — Divus Isidorus Hispalensis episcopus eidem non interfuit, ex quo scriptores Hispani conjiciunt, eum jam e vivis excessisse, quod et docet *Redemptus* clericus sive archidiaconus S. Isidori, qui ait : « Finem suum consummavit in pace pridie nonas Aprilis, luna XIX, Æra DCLXXIV », ideoque currenti anno, quo Pascha celebratum pridie kalendas Aprilis. Successerat *S. Leandro* fratri suo, seditque *annos fere* XL, inquit S. Ildefonsus, qui rotundo numero loqui videtur. Henschenius ad diem IV Aprilis, quo colitur sanctus Isidorus, ejus Vitam refert ab auctore anonymo scriptam. De ejus operibus legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. donec prodeat dissertatio *de rebus et scriptis S. Isidori archiepiscopi Hispalensis,* quam Eminent. cardinalis de Aguirre in Notitia Conciliorum Hispaniæ p. 117 publici juris facturam pollicetur. Schelestratius in antiquitate Ecclesiæ pag. 582 breve Chronicon sancti Isidori longe diversum ab edito publicavit ex Ms. bibliothecæ Urbino-Vaticanæ.

HONORII I ANNUS 12. — CHRISTI 637.

1. *Antiochia capta, et reliquiæ translatæ in Occidentem.* — Sequitur annus sexcentesimus trigesimus septimus, Indictione decima, Orientalibus non secus ac præcedens infelix : nam a Sarracenis totius Orientis metropolis civitas capitur Antiochia, jam antea occupata reliqua parte Syriæ; retentaque ab eis est usque ad annum Domini millesimum nonagesimum octavum. Quomodo autem hæc acciderint, et quomodo consultum fuerit rebus sacris ac templis, altum ubique silentium. Plane his temporibus, quibus sive a Persis antea, sive ab Arabibus postea iisdemque Mahometanis et Sarracenis captæ sunt nobilissimæ civitates Orientis Alexandria, Hierosolyma, et Antiochia una cum eisdem subditis regionibus, accidit ut sive habitatoribus in Occidentem commigrantibus, sive mercatoribus cum iisdem Gentilibus tuto versantibus, sive aliis fidelibus Christianis id curantibus, complura sanctorum tum martyrum tum confessorum corpora translata fuerint in Occidentem, atque in diversis locis, sive Romæ, sive Venetiis, vel alibi collocata. Romam autem translatas tunc fuisse venerandas reliquias Ignatii martyris Antiochia, constans fama, vetusque traditio potius quam scripta significant : quod et pariter dicendum de aliis pluribus sanctorum reliquiis, quas ex Oriente advectas diversa Occidentalis orbis loca custodiunt. Siquidem Orientales ut hæc largirentur longissime aberant, qui potius in Occidentem ad Urbem ipsam (ut vidimus ex S. Gregorio) ad perquirendas sanctorum reliquias venire consueverant.

2. Porro S. Marci corpus longe post hæc tempora transferri Venetias contigit. Etenim qui ad finem sæculi hujus ad ea peregrinatus est loca, hæc de ejusdem sancti corpore tradidit, quæ in libello de locis sanctis scripsit Beda his verbis, cum agit de civitate Alexandrina : « A parte Ægypti urbem intrantibus, ad dextram occurrit Ecclesia, in qua B. Evangelista Marcus requiescit, cujus corpus in Orientali parte ejusdem Ecclesiæ ante altare humatum est, memoria superposita de quadrato marmore facta ». Hæc ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6130. — Anno Æræ Hispan. 675. — Anno Hegiræ 16 inchoato die 2 Febr. fer. 1. — Jesu Christi 637. — Honorii I papæ 13. — Heraclii imp. 28.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XXVII *post consulatum Heraclii Aug.* XXVI, et a die XXII Januarii, *anno imperii Heraclii jun. Constantini* XXV.

2. *Hierosolyma et Antiochia a Saracenis expugnantur.* — Ad num. 1. Cum Saraceni per biennium *Hierosolymam* obsedissent, ea hoc anno potiti sunt, ut superiori ostendimus. *Antiochia* vero de qua loquitur Baronius, anno tantum sequenti ab eisdem expugnata. Elmacinus enim in Historia Sa-

racenica anno Hegiræ XVII, prodit Romanorum imperatorem *Emissam* seu *Emessam* profectum esse, eamque cum magno exercitu obsedisse ; sed Saracenos coegisse Romanos illam urbem deserere, illosque fugasse. Addit Elmacinus, *Omarum* profectum esse in Syriam, eamque sibi subjecisse. Quare cum in Syria Antiochia posita sit, anno tantum sequenti in *Omari* califæ potestatem venit ; ideoque quando Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXIX, kal. Septemb. hujus anni inchoato scribit : *Hoc anno Arabes Antiochiam armis expugnarunt*, intelligendus est de potiori parte anni illius Alexandrini. Adde quod expeditiones militares verno tempore in plurimum suscipiuntur.

3. *Omarus califa Persarum et Romanorum imperia subvertit.* — Hoc vero anno, qui erat Hegiræ XVI, Elmacinus testatur, Saracenos occupasse urbem *Medainam* seu Medainum, in qua erant thesauri Chosroe Persarum regis, nempe *ter millies mille millia aureorum* et universa ejus supellex pretii inæstimabilis. Addit Elmacinus : « Commissum et hoc anno est prœlium Gialulense cum Persis, quos vincentes Muslimi (id est Saraceni) regem Iazdegiirdum, qui ultimus fuit regum eorum, fugarunt Fargana ». Quare Omarus califa duo potentissima imperia, Romanum scilicet et Persicum, paulatim subvertit. Illis enim Ægyptum et Syriam, Persis Chaldæam, Mediam et Persidem eripuit, et ob ingentes victorias primus inter Saracenos *Amirolmumninina*, id est, *princeps credentium* appellatus est. Fallitur enim Cælius Augustinus Curio in Hist. Sarac. qui hunc titulum Abderachmani Saracenorum Hispanias incolentium principi sæculo sequenti primum tributum fuisse scribit. Latini Arabica nomina depravare soliti califam Saracenorum *Miramolinum* vocatum fuisse scribunt. Nam Gregorius Abulfaragius in Historia Dynastiarum pag. 110, de *Omaro* califa filio Omari loquens, ait : « Cumque vocaretur califa califæ (id est vicarius vicarii) nuntii Dei dixerunt : Longus est hic (titulus), vocatus est ergo Amiral-Mumnim (imperator credentium) atque is primus hoc titulo insignitus est ».

4. *Dagobertus leges Bavaris, Alemannis et Francis Transrhenanis tradit.* — *Theodoricus* Clodovei Magni Francorum regis filius, qui post mortem patris regnavit in provinciis Transrhenanis, et civitatibus inter Rhenum et Mosam sitis, Francis, Bojoariis Alemannisque leges dederat, ut divina lex et Christiana disciplina unica norma esset, ad quam minima quæque exigerentur. *Dagobertus* vero anno incerto eas in melius transtulit, quæ deinceps perseverarunt. Refert illas leges Fridericus Lindenbrogius ; ubi hic prologus Bajuvariorum legibus præfigitur : « Theodoricus rex Francorum, cum esset Catalaunis, elegit viros sapientes, qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante jussit conscribere legem Francorum et Alamannorum et Bajuvariorum unicuique genti, quæ in ejus potestate erat, et secundum consuetudinem suam. Addidit quæ addenda erant, et improvisa et incomposita resecavit, et quæ erant secundum consuetudinem paganorum, mutavit secundum legem Christianorum. Et quidquid Theodoricus rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, post hæc Childebertus rex (hujus nominis II) inchoavit, sed Clotharius rex (hujus nominis II) perfecit. Hæc omnia Dagobertus rex gloriosissimus per viros illustres Claudium, Chadum, Indomagum, et Agisulfum renovavit, et omnia vetera legum in melius transtulit et unicuique genti scripta tradidit, quæ usque hodie perseverant. Hoc decretum est apud regem et principes ejus, et apud cunctum populum Christianum, qui infra regnum Meru Wngorum consistunt ». Primus titulus legis Bajuvariorum totus est de rebus Ecclesiasticis. Capite 9 legitur : « Monachi autem qui secundum regulam in monasterio vivunt, et illi dupliciter componantur secundum genealogiam suam, ut reverentia sit Dei et pax eis, qui illi deserviunt ». Caput 12 est de sanctimonialibus : « Si quis sanctimonialem, hoc est Deo dicatam de monasterio traxerit, et eam sibi in conjugio duxerit contra legem Ecclesiasticam, requirat eam episcopus civitatis illius cum consilio ducis : velit, nolit, tamen reddat eam ad illud monasterium, unde eam tulit, et componat ad illud monasterium dupliciter, sicut solet componere, qui alienam sponsam rapit ; Scimus illum crimini esse obnoxium, qui alienam sponsam rapit, quanto magis ille obnoxius est crimini, qui Christi usurpavit sponsam ? » In fine capitis 13 legitur : « De cæteris causis presbyteri, diaconi, vel clerici ab episcopis secundum illorum canones judicentur.

5. *Multi Christiani in Bojoaria erant.* — Quare hoc et præcedenti sæculo *Bojoarii*, aliqua ex parte Christiani erant, et a ducibus Christianis a regibus Francorum præpositis regebantur. Fides tamen post annum circiter septuagesimum hujus sæculi in eo ducatu cœpit paulatim dissipari, et idololatria reviviscere, ipsismet ducibus, ut illum sibi assumerent, vel dogmata paganorum, vel hæreticorum errores amplectentibus. Præterea episcopi Bojoariæ, de quibus in iis legibus mentio, non erant episcopi ordinarii, sed episcopi regionarii, nulli certæ sedi affixi, ideoque omnes episcopi Salzburgenses, Patavienses, et Laureacenses, quos hoc sæculo Cointius ex Hundio in metropoli Salisburgensi aliique passim memorant, non solum extra ordinem; sed etiam sæculo tantum sequenti illuc missi fuere, ut suis locis videbimus.

6. *Bojoarii nullos episcopos ordinarios hoc tempore habuere.* — Nec est quod quis sibi persuadeat episcopos ordinarios et certæ sedi affixos in Bajoaria fuisse, quando hæ leges conditæ sunt, quod in lege Bajuvariorum tit. 1, cap. 2, Dagobertus dicat : « Si quis episcopum, quem constituit rex, vel populus elegit sibi pontificem, occiderit, solvat eum regi vel plebi aut parentibus secundum hoc edictum ». Dagobertus enim has leges præscribens, non ad eum, qui tunc in Bajoaria erat statum, sed

ad quem in eam gentem inducere destinabat, et ad Francorum leges respexit. Quare ex Bajuvariorum legibus, qui hoc tempore mores et usus apud eosdem fuerint, innotescere non potest : eo magis, quo illæ a *Theodorico* Clodovei filio conditæ fuerint, a *Childeberto* et *Clotario* varie pro temporum ratione interpolatæ ; tandemque a *Dagoberto* rege emendatæ, in melius novatæ, scriptoque comprehensæ, ut ex earum Præfatione apparet.

7. *Bajoaria hæreticis et paganis infecta.* — Plures hoc ipso tempore tam hæreticos, quam paganos in Bojoaria fuisse deduco ex Vita sancti Agili abbatis Resbacensis primi ab auctore anonymo subæquali scripta, in qua cap. 1 legitur, *Clotarium II* Dagoberti regis patrem ex multorum cœtu episcoporum ac sacerdotum eumdem *Agilum* ac *Eustasium* abbatem Luxoviensem elegisse, qui gentes doctrina falsi erroris deceptas ad gremium sanctæ Ecclesiæ revocarent, « et quibus necdum Christus annuntiatus fuerat, fulgenti eloquio evangelizarent », et statim subjicitur : « Directo calle ad Bojas, quos terræ illius incolæ Bodoarios (seu Bojoarios) vocant, perveniunt, eosque multo labore Catholicæ fidei dogmate imbutos plurimos illorum ad fidem Christi convertunt ». Jonas vero monachus Bobiensis, auctor coævus, in Vita sancti Eustasii de eodem scribit, « Progressus Warascis prædicat (erant ii populi in provincia Sequanorum ad utramque Duvii ripam, ut prodit auctor Vitæ sanctæ Salabergæ) : quorum alii idololatriæ cultibus dediti, alii Fotini vel Bonosi erroribus maculati erant. His ad fidem conversis, ad Bojos, qui nunc Bavocarii vocantur, tendit, eosque multo labore imbutos, fideique lineamentis correptos plurimos eorum ad fidem convertit : ubi cum aliquantisper moratus fuisset, dimisit sagaces viros, qui cœpti laboris in studio desudarent ». Nulli itaque ante ultimos hujus sæculi annos episcopi ordinarii in Bajoaria fuere neque Salisburgi, neque Lauriaci, neque Ratisponæ, neque Patavii, neque Frisingæ, neque in ullo alio illius regionis oppido, ut ex dicendis evidenter apparebit.

8. *Garibaldo II Bojoariæ duci Theodo I successit.* — Quando *Dagobertus* rex Bajoariis has leges dedit, eis præerat *Garibaldus* dux hujus nominis II, cui anno incerto ante annum DCXLIX *Theodo* primus successit. In Actis enim publicis post *Garibaldum* ante Theodonem primum nullus dux memoratus reperitur. Velserus quidem lib. 4 rerum Boic. scribit, post *Garibaldum II*, Theodonem III Bojos rexisse, et post hunc *Theodibertum* seu *Theodebertum*, a quo alii rerum Boicarum scriptores non dissentiunt. Sed præterquam quod hoc gratis asserunt, hujus erroris causa nunc manifesta est. Nam communi consensu illi arbitrati sunt, sanctum *Rudbertum* sub Theodone III hujus sæculi initio fidem Bajoariis annuntiasse, ideoque et hunc per hæc tempora Bajoariis præfuisse. At verum quidem est, *Theodone II* quem ipsi vocant III Bajoariam administrante, *Rudbertum* in eam provinciam venisse, et *Theodoni* Theodebertum successisse : sed *Rudbertus* ante annum Christi DCXCVI Evangelium in ea provincia non annuntiavit, ut suo loco demonstrabimus. Quare everso illo fundamento necessario sequitur, post *Garibaldum II* collocandum esse *Theodonem* primum, et duces Bojoariæ mero errore geminatos, ex rerum Boicarum Historiis expungendos.

HONORII I ANNUS 13. — CHRISTI 638.

1. *Honorii papæ obitus ac res ab eo gestæ, et maxime exstinctio schismatis Histrianæ.* — Annus sequitur Domini sexcentesimus trigesimus octavus, Indictione undecima : quo Honorius papa, ubi sedisset annos duodecim, menses quinque, minus tribus diebus, ex hac vita migravit quarto idus Octobris. Ita est corrigendum quod apud alios legitur, post annos duodecim et menses undecim : idque ex Synodalibus Actis Romani Concilii sub Martino papa, de quo agemus inferius. Apud Anastasium hæc mira de ejus erga divinum cultum munificentia leguntur : « Hic temporibus suis multa bona fecit. Hic erudivit clerum. Temporibus suis renovavit cymiliam vel supellectilem B. Petri Apostoli, et vestivit Confessionem B. Petri ex argento puro, quod pensat libras centum octoginta septem. Inve-

stivit regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Medianæ, ex argento pensante libras nongentas septuaginta quinque. Fecit et cerostatos majores ex argento pares duos, qui sunt ante corpus B. P. Apostoli, pensantes singuli libras sexaginta duas. Fecit et ad B. Andræam Apostolum, ubi supra ante confessionem, tabulam ex argento, quæ pensat libras septuaginta tres.

2. « Hujus temporibus levatæ sunt trabes in Ecclesia B. Petri numero quindecim. Hic cooperuit Ecclesiam omnem ex tegulis æreis, quas levavit de templo quod appellatur Romæ....... ex consensu piissimi Heraclii imperatoris. Eodem tempore fecit a solo Ecclesiam beatæ Agnetis martyris via Numentana, milliario ab Urbe tertio, ubi requiescit (martyr scilicet Agnes), quam undique exornavit, ubi posuit multa dona: ornavit autem sepulcrum ejus ex argento pensante libras ducentas quinquaginta duas : posuit desuper ciborium æreum deauratum miræ magnitudinis : fecit et gabatas aureas tres pensantes singulas libras singulas. Fecit apsidem ejusdem ex musivo, ubi etiam multa dona obtulit ». In apside autem hæc circumposita carmina leguntur musivo opere exarata subtus imagines eodem opere textas :

Aurea concisis surgit pictura metallis,
Et complexa simul clauditur ipsa dies.
Fontibus e niveis credas, aurora, subire.
Correptas nubes, ruribus arva rigans.

In eodem apsidis hemicyclo recta linea qui sequuntur positi sunt versus :

Vel qualem inter sidera lucem proferet irim,
Purpureusque pavo ipse colore nitens,
Qui potuit noctis vel lucis reddere finem,
Martyrum e bustis hinc repulit ille chaos.

Sursum versa nutu quod cunctis cernitur uno,
Præsul Honorius hæc vota dicata dedit.
Vestibus et factis signantur illius ora.
Lucis et aspectu lucida corda gerens.

Hæc ibi rudi (ut ferebat sæculum) stylo. Sed redeamus ad Anastasium, qui sic pergit narrare reliqua ejusdem Pontificis monumenta :

3. « Item a solo fecit Basilicam beati Apollinaris martyris in Urbe Roma, in porticu beati Petri Apostoli, qui appellatur ad Palmaria, sive Palmata; ubi dona multa largitus est. Hic fecit Constitutum in Ecclesia, et decrevit ut omni hebdomada sabbati die exeat Litania a beato Apollinare, et ad beatum Petrum Apostolum cum hymnis et canticis populus omnis occurrere debeat. Fecit autem et Ecclesiam beato Cyriaco martyri a solo via Ostiensi, milliario septimo, ubi et donum obtulit. Eodem tempore fecit Ecclesiam beatorum martyrum quatuor Coronatorum, quam et dedicavit, et donum obtulit. Fecit Ecclesiam beato Severino a solo juxta civitatem Tiburtinam, milliario ab urbe vicesimo, quam ipse dedicavit, et multa dona obtulit. Renovavit cœmeterium beatorum martyrum Marcellini et Petri via Lavicana.

« Eodem tempore a solo fecit Basilicam beato Pancratio via Aurelia, milliario secundo (primo), et ornavit sepulcrum ejus ex argento pensante libras centum viginti. Fecit et ciborium super altare ex argento pensante libras centum octoginta septem. Fecit arcus argenteos quinque pensantes singulos libras quindecim. Fecit et candelabra aurea tria pensantia singula libras singulas : ubi multa dona simul obtulit ». Porro in veteri musivo in Ecclesia S. Pancratii ejusmodi inscriptio legebatur. « Ob insigne meritum et singulare B. Pancratii martyris beneficium, Basilicam vetustate confectam, extra corpus martyris neglectu antiquitatis exstructam, Honorius episcopus Dei famulus, obruta vetustatis mole, ruinamque minante, a fundamentis noviter plebi Dei construxit, et corpus martyris, quod ex obliquo aulæ jacebat, altari insignibus ornato metallis proprio loco collocavit ». Subdit vero de eodem Honorio Anastasius :

4. « Fecit Ecclesiam beatæ Luciæ in Urbe Roma juxta sanctum Silvestrum, quam et dedicavit, et dona multa obtulit. Fecit et Ecclesiam beato Hadriano martyri in Tribus fatis, quam et dedicavit, et dona multa obtulit. Fecit et in domo sua juxta Lateranas monasterium in honorem beatorum Apostolorum Andreæ et Bartholomæi, quod appellatur Honorii, ubi prædia et dona simul obtulit. Sed et multa alia fecit, quæ enumerare longum est. Fecit autem ordinationes tres, presbyteros tredecim, diaconos undecim, episcopos per diversa loca octoginta unum. Qui sepultus est in Basilica beati Petri sub die quarto id. Octob. » Fuit vero Honorius præter eruditionem qua pollebat rerum theologicarum, etiam poeticis excultus litteris. Extat[1] unicum ejus Epigramma de Ascensione Domini, et Apostolis cum diversis animi affectibus prosequentibus: nisi forte quis illud magis tribuendum putaverit Venantio Fortunato, qui et Honorius dictus reperitur. Sed refossa nuper egregia antiquitatum monimenta de Honorio papa produnt plane miranda, nempe ab ipso sublatum schisma Histrianum, spatio annorum septuaginta inveteratum, ad quod demoliendum frustra insudassent prædecessores Romani Pontifices, præsertim vero S. Gregorius, ut pluribus est enarratum superius. Accipe igitur veteres tunc inditas januis ipsis argenteis Inscriptiones, quæ integræ sed minusculo charactere leguntur in tomo sexto[2] antiquæ lectionis a Canisio collectæ, ex parte vero tantum in Appendice antiquarum Inscriptionum :

Lumine sed magno vibrare janua cerno,
Astriferumque polum indicat ipse nitor.
Terreor et vultus servantum limina sacra,
Geminis in portis ora jucunda nitent.
Simonis aspectus fulgens præcluditur una,

[1] Bibl. SS. Patr. tom. VIII. — [2] Antiq. lect. tom. VI. pag. 411. Appendic. Antiq. Inscript. pag. 1163. num. 5.

Altera sed Pauli radiat orbe docens.
Aditus interior gazarum æstuat opes
Et depicta nitent cumulis ipsa suis.
Aureis in petalis gemmarum clauditur ordo,
Et superba tegit blattea palla fanum.
Sic quoque conjunctis servatur gloria rebus,
Et variata simul nexa natura manet.
Inclyta cum opere surrexit fama perennis
Indubitante fide reddite cuncta vota.
Lux arcana Dei verbum, sapientia, lucis
Atque coruscantis splendida imago Patris
Ad nos descendit (nec quo fui' esse), nec ubi fuit ante recessit
Ut cæcas mentes erueret tenebris.
Plenus homo in nostris et verus nascitur idem
Virginis ex utero totus ubique Deus.
Discipulis præcepta dedit, Petrumque beatum
Hos inter primum sanxit et egregium.
Cujus in arbitrio cælum, terramque reliquit
Pandere vel potius claudere cumque velit.
Nam sub mortigenæ quidam jacuere gehennæ
Verbere confossi mente, fide, opere.
Iostria (Histria) testatur possessa hostilibus annis
Septies et decies schismate pestifero.
Esset ut impletum Jeremiæ voce canentis
Ultio captivis tam numerosa fuit.
Sed bonus antistes, dux plebis Honorius armis
Reddidit Ecclesiis membra revulsa piis,
Doctrinis monitisque suis de faucibus hostis
Abstulit exactis jam peritura modis.
At tuus argento præsul construxit opimo
Ornavitque fores, Petre beate, tibi.
Tu modo cœlorum quapropter janitor alme,
Fac tranquilla tui tempora cuncta gregis.

Hæc et quæ sequuntur de schismate Histriano, destructo per Honorium papam, adeo antiqua atque germana monimenta testantur. Quod vero ab ejus exordio usque ad finem numerentur anni septuaginta : manifestum est, id factum ab Honorio principio Pontificatus ejus. Siquidem numerando ab anno Redemptoris quingentesimo quinquagesimo sexto, qui fuit secundus Pelagii papæ annus, quo cœptum est schisma, usque ad annum sexcentesimum vicesimum sextum, qui primus fuit Honorii Pontificatus, septuaginta intercurrisse, reperies. Sed et alia de eodem ibidem accipe[1] :

PASTOREM MAGNVM LAVDIS PIA PRÆMIA LVSTRANT
QVI FVNCTVS PETRI HAC VICE SVMMA TENET
EFFVLGIT TVMVLIS NAM PRÆSVL HONORIVS ISTIS
CVIVS MAGNANIMVM NOMEN HONORQVE MANET
SEDIS APOSTOLICÆ MERITIS NAM IVRA GVBERNANS
DISPERSOS REVOCAT OPTIMA LVCRA REFERT
VTQVE SAGAX ANIMO DIVINO IN CARMINE POLLENS
AD VITAM PASTOR DVCERE NOVIT OVES
HISTRIA NAM DVDVM SÆVO SVB SCHISMATE FESSA
AD STATVTA PATRVM TEQVE MONENTE REDIT
JVDAICÆ GENTIS SVB TE EST PERFIDIA VICTA
SIC VNVM DOMINI REDDIS OVILE PIVM
ATTONITVM PATRIÆ SOLLERS SIC CVRA MOVEBAT
OPTATA VT POPVLIS ESSET VBIQVE QVIES
QVEM DOCTRINA POTENS QVEM SACRÆ REGVLA VITÆ.
PONTIFICVM PARITER SANXIT HABERE DECVS
SANCTILOQVI SEMPER IN TE COMMENTA MAGISTRI
EMICVERE TVI TAMQVAM FECVNDA NIMIS
NAMQVE GREGORII TANTI VESTIGIA JVSTI
DVM SEQVERIS CVPIENS ET MERITVMQVE GERIS
ÆTERNÆ LVCIS CHRISTO DIGNANTE PERENNEM
CVM PATRIBVS SANCTIS POSSIDE IAMQVE DIEM
HIS EGO EPITAPHIIS MERITO TIBI CARMINA SOLVI
QVOD PATRIS EXIMII SIM BONVS IPSE MEMOR.

Hactenus de Honorio Pontifice Epitaphium, et quidem ejusmodi, ut erubescere debeant, qui in ipsum mutire vel audeant. Etenim non solum S. Gregorii fuit imitator, sed hac ex parte in revocandis schismaticis plusquam Gregorius hic, qui perfecerit, quod ipsi Gregorio fuit inconcessum. Sed et accipe ex alio Epitaphio insignem ad hoc opus ministrum adhibitum Thomam : eo enim ad schismaticorum conversionem usus est Honorius[1] :

QVIS MIHI TRIBVAT VT FLETVS CESSENT IMMENSI
ET LVCTVS ANIMÆ DET LOCVM VERA DICENTI
LICET IN LACRYMIS SINGVLTVS VERBA ERVMPANT
DE TE CERTISSIME TVVS DISCIPVLVS LOQVOR
TE GENEROSITAS MINISTER CHRISTI PARENTVM
TE MVNDA ACTIO THOMAS MONSTRABAT HONESTVM
TECVM VIRGINITAS AB INCVNABVLIS VIXIT
TECVMQVE VERITAS AD VITÆ METAM PERMANSIT
TV CASTO LABIO PVDICA VERBA PROMEBAS
TV PATIENS IAM PARCENDO PIE DOCEBAS
TE SEMPER SOBRIVM TE RECINEBAMVS MODESTVM
TV TRIBVLANTVM VERA CONSOLATIO VERAX
ERROR (f. ERRORE) VETERI DIV AQVILEGIA CÆCA
DIFFVSAM CÆLITVS RECTAM DVM RENVERET FIDEM
ASPERA VIARVM NINGVIDOSQVE MONTIVM CALLES
CALCANS INDEFESSVS GLVTINASTI PRVDENS SCISSOS.

Hactenus ibi. Commendant mirifice ista omnia Honorii Pontificatum, omni quidem ex parte laudatissimum. Cæterum quantum ad eosdem schismaticos pertinet, etsi, ut audisti, per Honorium sunt ad Ecclesiam revocati; tamen postmodum lapsi iterum, in eo permansere usque ad Sergium papam.

5. *De deprædatione patriarchii Lateranensis, et persecutione Romanæ Ecclesiæ sub Severino Honorii successore.* — Sed quæ post Honorii papæ obitum secuta sint, videamus, atque in primis quæ idem qui supra Anastasius de ejus vacatione Sedis habet : « Cessavit, inquit, episcopatus ejus anno uno, mensibus septem, diebus decem et septem ». Hæc ipse. At non sic tamdiu vacasse dicitur Sedes Honorii Romani Pontificis, ut non ante electus fuerit ejus successor urbis episcopus, sed potius quod qui jam Romæ canonice electus erat Severinus, vigentibus malis, cum resisteret ipse consentire imperatori, non fuit ab imperatore (ut tunc tyrannice fieri moris erat) confirmatus, ut colliges ex ipso Anastasio, qui hæc habet in eodem Severino Honorii successore, ubi fuisset electus :

6. « Hujus Severini temporibus devastatum est episcopium Lateranense a Mauritio chartulario et

[1] Antiq. Inscr. in Append. pag. 1165. n. 1.

[1] Antiq. Inscrip. in Append. pag. 1169. n. 6.

Isacio patricio, eodemque Italiæ exarcho, cum adhuc electus esset domnus Severinus. Sed antequam veniret Isacius, Mauritius dolo ductus adversus Ecclesiam Dei, consilio inito cum quibusdam perversis hominibus, incitaverunt exercitum Romanum, dicentes : Quia nihil prodest, quod tantæ pecuniæ congregatæ sunt in episcopio Lateranensi ab Honorio papa, et miles iste nihil exinde subventus habet, dum et rogæ vestræ, quas domnus imperator vobis per vices mandavit, ibi sunt a sancto viro reconditæ ». Eo usi sunt prætextu perditissimi illi ad incitandos milites ad deprædationem Lateranensis episcopii.

7. Cæterum haud recens est exemplum, ex congesta sacra pecunia maxima damna templis illata esse. Produnt hoc sacræ litteræ atque profanæ de templo Hierosolymorum pluribus in locis, nimirum ob thesauros in templo reconditos complures reges et sæpe Romanos fuisse ad illud deprædandum illectos. Ex quibus cautior facta fuit Ecclesia Dei, de qua S. Ambrosius [1] : « Aurum, inquit, Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget ». Et alibi [2] : « Habeo ærarios : ærarii mei sunt pauperes : hunc novi congregare thesaurum ». Scimus tamen aliud interdum suasisse prudentiam haud omnino improbandam, eo quod dicat Ecclesiastes [3] : « Utilior est sapientia cum divitiis, et magis prodest videntibus solem : sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia ». Sed si his Ecclesia careat, certum est quod haud Dei tuto. præsidio destituitur ; imo divinum magis conciliat sibi patrocinium, cum humanis auxiliis destituta videtur : non enim innititur auro, licet auro bene utatur. Pergit vero Anastasius :

8. « His auditis, exarserunt omnes adversus Ecclesiam Dei, et venerunt omnes a minimo concitati, omnes armati qui inventi sunt in civitate Romana a puero usque ad senem in episcopium Lateranense : et non potuerunt manu militari introire, quia resisterent eis qui erant cum sanctissimo domno Severino. Tunc videns Mauritius quia nihil potuerunt facere, dolo ductus fecit ibi exercitum residere intra episcopium Lateranense, et fuere ibi dies tres. Post triduum autem introivit Mauritius cum judicibus qui inventi sunt cum ipso in Concilio, et sigillavere omne vestiarium Ecclesiæ, seu cymiliam episcopii, quæ diversi Christianissimi imperatores seu patricii et consules pro redemptione animarum suarum B. Petro Apostolo reliquere, ut pauperibus, singulis temporibus, pro alimonia erogarentur, seu propter redemptionem captivorum. Et postmodum misit Mauritius Epistolas suas ad Isacium patricium Ravennam de hoc quod actum est, quomodo ipse cum exercitu sigillasset omne vestiarium episcopii, et quia sine aliqua læsione omnem substantiam sæpe dictam potuissent deprædari.

9. « Cumque hæc verius cognovisset Isacius, venit in civitatem Romanam, et misit omnes primates Ecclesiæ singulos per singulas civitates in exilium, ut non fuisset qui resistere debuisset de clero ». Per primates Ecclesiæ haud alios intelligendos putarim, quam presbyteros et diaconos cardinales, qui dignitate et auctoritate cæteris antecellerent. Sed pergit Anastasius : « Et post dies aliquantos ingressus est Isacius in episcopium Lateranense, et fuit ibi dies octo, usquedum omnem substantiam illam deprædarentur. Eodem tempore direxerunt exinde ex parte ex ipsa substantia in civitatem regiam ad Heraclium imperatorem. Postmodum ordinatus est sanctissimus Severinus, et reversus est Isacius Ravennam ». Hæc autem cum tempore Severini accidisse doceat Anastasius, sequenti potius quam præsenti anno facta putamus, quando scilicet missum Romam ab Heraclio edictum perfidiæ Severinus cum omni clero est execratus. Quamobrem in sententiam pedibus eo, ut existimem Severinum nequaquam accepisse ab Heraclio confirmationem, eo quod ejus edictum fuerit detestatus. Sed de his anno sequenti.

10. Vidisti Græcorum odium in Romanam Ecclesiam, et Heraclii hæretici imperatoris in eam animum infensum et avarum, ut non erubuerit Romanus imperator Christianus ex sacrilegio magistratuum captare lucrum, factus ipse particeps sacræ prædæ, qui adversus ejusmodi expilatores grassatoresque insurgere debuerat ultor. Nunquam hactenus adversus Romanam Ecclesiam sub Christianis principibus quid hujusmodi præsumptum fuisse legitur, ut in exilium missis venerabilibus presbyteris ac diaconis cardinalibus, imperatoris magistratus armata militia impetum fecerint in patriarchium, prædatique fuerint Ecclesiæ thesaurum cum supellectilibus sacris. At de his hactenus.

11. *Conc. Toletanum sextum; ubi laudes regis Cinthilani.* — Hoc eodem anno, Æra nimirum sexcentesima septuagesima sexta, celebratum habetur in Hispania generale, sive dixeris nationale Concilium Toletanum sextum nominatum, cui interfuerunt episcopi sive præsentes sive per legatos numero quinquaginta duo : habitum autem est (ut prima ejus Constitutio docet) quinto idus Januarii, anno Cinthilani regis secundo, Æra superius adnotata. Continet capita undeviginti tum ad fidem Catholicam stabiliendam, tum etiam ad Ecclesiasticam disciplinam custodiendam elaborata. In cujus tertio capite de rege maxime pio hæc perpetua conservanda memoria scripta reperiuntur [1] : « Inspiramine summi Dei, excellentissimus et Christianissimus princeps ardore fidei inflammatus, cum regni sui sacerdotibus prævaricationes, et superstitiones eorum (Judæorum scilicet), eradicare elegit funditus, nec sinit degere in regno suo eum qui non sit Catholicus. Ob cujus fervorem fidei gra-

[1] Ambr. offic. l. II. c. 28. — [2] Ambr. in Auxent. ad fin. — [3] Eccl. VII.

[1] Conc. Tolet. VI. c. 3.

tias omnipotenti Deo cælorum Regi agimus, eo quod ejus tam illustrem creavit animam, et sua repleverit sapientia. Donet ei præsentis ævi diuturnam vitam, et in futuro gloriam æternam. Illud autem provida nobis cura et valde est decernendum vigilanti solertia, ne ejus calor et noster labor quandoque in posteris tepefactus liquescat.

12. « Quocirca consonam cum eo et corde et ore promulgamus Deo placituram sententiam ; simul cum suorum optimatum illustriumque virorum consensu ex deliberatione sancimus, ut quisquis succedentium temporum regni sortierit apicem, non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit hanc se Catholicam non permissurum eos violare fidem, sed et nullatenus eorum perfidiæ favens, vel quolibet neglectu aut cupiditate illectus tendentibus ad præcipitia infidelitatis aditum præbeat prævaricationis; sed quod magnopere nostro est tempore conquisitum debeat illibatum perseverare in futurum. Nam incassum bonum agitur, si non ejus perseverantia providetur. Ergo postquam ordine præmisso ad gubernacula accesserit regni, si ipse temerator extiterit hujus promissi, sit anathema maranatha in conspectu sempiterni Dei, et pabulum efficiatur ignis æterni ; simul cum eo damnatione perculsi, quicumque sacerdotum, vel quilibet Christianorum ejus implicati fuerint errori ». Hæc de regibus successoribus sancta Synodus, rege ipso favente, decrevit : ut appareat haud esse recentem vel indebite usurpatum titulum Hispaniarum regum, ut Catholici cognominentur, utpote tanto facti titulo digni, quod non solum jurent se fore Catholicos, sed neque passuros quemquam non Catholicum in amplissimo suo regno penitus reperiri. At quod rursus ad ejusdem principis laudes spectat, audi de eo ejusdem Synodi præconia[1] : « Denique tanta erga nos nostri principis extant beneficia, ut longum sit singillatim ea promere lingua. Ipse enim, auctore Deo, nobis pacem, ipse quasi captivam reduxit charitatem, ipsius ope quieti, ipsius summus largitione dilati, ipse medicamine bonitatis suæ et reis pepercit, et rectos sublimavit. Cui si dignis voluerimus respondere beneficiis, non tantis extamus copiis virtutis, quanto voto sufficimus voluntatis ». Hæc sancta Synodus : atque de his satis.

[1] Conc. Tolet. c. 15.

13. *Ariovaldo succedit Rotharis rex Longobardorum, et ipse Arianus.* — Hoc eodem anno Ariovaldus rex Longobardorum, idemque Arianus (de quo plura superius) ubi regnasset annos duodecim, moritur ; inque locum ejus subrogatus est Rotharis itidem Arianus : « Hujus (inquit Paulus[1]) temporibus pæne per omnes civitates regni ejus duo episcopi erant, unus Catholicus, et alter Arianus. In civitate quoque Ticinensi usque nunc ostenditur, ubi Arianus episcopus, apud Basilicam S. Eusebii residens, baptisterium habuit, cum tamen Ecclesiæ Catholicæ alius episcopus præsideret. Qui tamen Arianus episcopus qui in eadem civitate fuit, Anastasius nomine, ad fidem Catholicam conversus, Christi postea Ecclesiam rexit. Hic Rotharis rex, Longobardorum leges, quas sola memoria et usu retinebat, scriptorum serie composuit: Codicemque ipsum, Edictum, appellari præcepit. Erat autem jam, ex quo Longobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus, sicut idem rex in sui edicti testatus est prologo ». Hæc Paulus.

14. Porro etsi sub Ariano rege non reperitur indicta in Catholicos persecutio : accidebat tamen interdum, ut si qui episcopi æstuantes zelo Catholicæ fidei urgerent Arianos, iidem ab eodem rege exilio mulctarentur, ut contigit S. Genuino sive Ingenuino episcopo Sabionensi, qui a rege Longobardorum in exilium pulsus apud Brixinonem in Germaniam, ibidem diem obiit, junctusque sepultura est S. Albino ejusdem civitatis episcopo æque sancto; factumque est, ut amborum una eademque dies natalis in Ecclesia celebretur nonis Februarii. Jam vero ad anni sequentis res gestas transeamus.

[1] Paul. diac. l. IV. c. 44. nov. edit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6131. — Anno Æræ Hispan. 676. — Anno Hegiræ 17 inchoato die 23 Januar. Fer. 6. — Jesu Christi 638. — Honorii I papæ 13. — Heraclii imp. 29.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus isla formula notatus : XXVIII *post consulatum Heraclii Aug.* XXVII, et a *die* XXII Januarii, *anno imperii Heraclii junioris Constantini* XXVI.

2. *Honorii PP. obitus.* — A num. 1 ad 5. *Honorii* papæ obitus accurate a Baronio cum hoc anno illigatus. Anastasius enim tam in Codicibus vulgatis, quam in Mss. tradit eum sedisse *annos duodecim, menses undecim, dies septemdecim*, et sepultum esse in Basilica B. Petri Apostoli *sub die quarto idus Octobris*, id est, die XII mensis Octobris. Unum tamen diem, plus quam par erat, numerat Anastasius ; cum Honorius ordinatus fuerit die XXVII mensis Octobris anni DCXXV, et nihilominus dies XVII habent etiam Hermannus Contractus, Abbo, Honorius Augustodunensis, Catalogus nominum Apostolicorum, aliique quidam. Imo Luitprandus et Catalogus Vaticano-Palatinus habent dies XVIII, Regino in suo Pontificum Catalogo dies XIII, et Ordericus lib. 2, dies XXII. Verum cum tam hi, quam passim alii annos XII et menses XI *Honorio* assignent, manifestum est, Anastasium diem tantum unum plus æquo numerasse, et hallucinatos esse Baronium, qui cum anno uno tardius *Honorii* Pontificatum inchoarit, ei solum tribuit annos XII, menses V, dies tres ; ac etiam Papebrocium in Conatu Chronico-Historico, qui propter eamdem rationem annos tantum XI, menses XI, dies XVII *Honorium* sedisse scribit. Neque enim ab Anastasio et Catalogis omnibus recedendum, nisi de eorum errore constet ; cum tamen nec Baronius, nec Papebrocius Anastasium errasse probent, nec aliquem suæ opinionis testem producant. Ideo autem *Anastasium,* diem unum plus numerasse dicimus, quia si supra annos XII et menses XI, dies XVII, Pontificatum gessisset, ejus ordinatio die Dominica facta non fuisset, quod tamen tunc usus ferebat. *Honorii* doctrinam Orthodoxam fuisse, eumque ab errore Monothelitarum aversum , neque illis unquam consensisse post ea, quæ ex Marca retulimus anno DCXXXIII, in dubium revocari non debet.

3. *Severinus post longum interpontificium fit papa.* — A num. 5 ad 11. Mortuo Honorio *cessavit episcopatus annum unum, menses septem, dies* XVII, inquit Anastasius, et ex eo Ordericus lib. 2. Verum est aliqua Anastasii exemplaria Mss. loco *dies* XVII, habere *dies* XVIII. At supra annum ac menses VII, vacavit dies XVII, quia aliquando Anastasius diem ordinationis successoris in summam confert, ut variis exemplis liquet. *Severinus* autem natione Romanus consecratus est Pontifex Romanus anno sexcentesimo quadragesimo , die vicesima octava mensis Maii, in quam Dominica cadebat, quod ex ejus Sedis duratione constabit. Baronius tamdiu dilatæ ordinationis causam rejicit in negatam confirmationem ab exarcha Ravennatensi et ab imperatore, donec electus *Ecthesim*, de qua mox, approbasset. Quod colligit primo ex Epistola *Cyri* Alexandrini episcopi ad Sergium episcopum Constantinopolitanum qua significatur imperatoris Ecthesis, per Isacium patricium et exarchum Italiæ destinata, « quam profileri deberet, inquit Cyrus, communis frater noster Severinus sanctissimus, Deo adjuvante, qui creatur Romæ », ubi non dicit, *qui creatus est*, sed *qui creatur*, nondum scilicet confirmata electione sed veluti suspensa sub nutu imperatoris. Id colligit secundo Baronius ex Anastasio, qui tradit, *Isacium* exarcham, cum *Severinus* Pontifex Romanus electus fuisset, Romam venisse, et patriarchium Lateranense expilasse : non enim videtur exarcha profectionem illam suscepisse , nisi ut *Severinum* ad subscribendum *Ecthesi* inducere conaretur.

4. *Causa longi interpontificii.* — Combefisius tamen in Historia hæresis Monothelitarum Disput. I, paragrapho 11 et 12, hanc Baronii conjecturam vanam putat et causam non statim confirmati *Severini* adscribit, vel morbo imperatoris, vel quia is subtimesceret aliquid periculi, si Romani Pontificatus onus in *Severini* senis debiles humeros reclinaretur : aut forte etiam quia minus ei nota erat persona, utpote homo Romanus, et cui pro continendis in officio , imperii in Occidente reliquiis, quæ potissima ratio erat adhibitæ illius conditionis, non ita posset fidere. Verum certa videtur Baronii conjectura. In Collectaneis enim Anastasii recitatur Epistola sancti Maximi abbatis ad abbatem Thalassium, ex qua discimus, Severino in Pontificem Romanum electo Constantinopolim missos esse *in causa promotionis papæ cum delatis Decretis apo-*

crisiarios, et clerum Constantinopolitanum eisdem significasse, illos confirmationem, quam petebant, non obtenturos, nisi promitterent clerum Romanum Ecthesi subscripturum : « Protulerunt eis (id est Ecclesiastici Constantinopolitani) dogmaticam chartam nunc ab eis expositam, asserentes non aliter vobis in capitulo, pro quo tantum transigentes navigium huc venistis, favorem præstabimus, nisi prius vos suasuros ei qui sacrosanctus est, profiteamini, huic chartæ subscribere, et dogmatibus, quæ in ea continentur, exceptis dilationibus, consentire ». Addit sanctus Maximus in eadem Epistola, legatos commento Græcos elusisse, ac promisisse delaturos se ad electum Pontificem *Ecthesim*, et rogaturos, ut ei subscriberet : quo pacto jussionem quam petebant apocrisiarii, obtinuerunt ab imperatore. Hanc Epistolam non viderat Baronius, quia nonnisi post ejus mortem Collectanea Anastasii a Sirmondo publicata. His adde, *Ecthesim* hoc anno ab Heraclio imperatore emissam, ideoque et exarchæ Ravennatensi mandatum, ut eam a Pontifice Romano electo subscribendam curaret. Non itaque, ut putavit Combefisius, velut tantum occasione, ac aliud agens *Isacius* exarcha Romam venit, interfuitque ordinationi *Severini*, aut verius ejus electioni.

5. *Expilatio patriarchii Lateranensis Heraclio non attribuenda.* — Recte tamen autumavit Combefisius, Lateranensis patriarchii expilationem *Heraclio* imperatori attribuendam non esse; cum vix possit intelligi, ut vel *Sergius*, vel *Heraclius*, qui Catholicorum ambirent nomen, ac Catholici hactenus habiti essent, multaque reverentia in Honorio habuissent Romanam Sedem, sic male de ea in *Severino* mereri voluerint; ut autem illa, quam ponit Anastasius ratione expilaretur *Lateranense patriarchium*, ipsis immensis in eo congestis opibus sollicitantibus, ac velut eæ minus necessariæ Ecclesiæ usibus, qua militibus egenis erogandæ essent, qua fisco inferendæ in Reipublicæ commodum; quanquam invito clero sacrilegum; haud certe ita absonum videatur, ut ne ab *Heraclii* præfectis, ejus etiam injussu seu oblata interregni occasione, præsumi potuerit; vel eidem, parte prædæ accepta, ratum haberi. Sic enim post annos aliquot Heraclii nepos *Constans*, cum nullam religionis causam prætexeret ac amice agere videretur cum *Vitaliano* papa, pretiosa quæque, tum in urbe, tum locis aliis in Italia expilavit, nec sacris ædibus, earumque sacris vasis ac cimeliis pepercit, ut in eodem *Vitaliano* Anastasius tradit : haud dubie superfluitatem Ecclesiis causatus, ac publicæ rei necessariam tuitionem.

6. *Concilium Toletanum VI.* — Ad num. 11 et seq. In Præfatione Concilii Toletani VI dicitur illud habitum, « Sub die quinto idus Januarii, anno præfati principis (nempe Cinthilani) et triumphatoris in Christo secundo, Æra DCLXXVI », ideoque hoc anno in quem annus ille Æræ Hispanicæ incidit. Interfuere huic Concilio quinquaginta duo episcopi Hispaniæ et Galliæ, eique subscripsere quatuor metropolitani, *Silva* Narbonensis, *Julianus* Bracarensis, *Eugenius* Toletanus, et *Honoratus* Hispalensis. Inter illustres episcopos, qui eidem præsentes fuere, memoratur sanctus *Braulio* episcopus Cæsaraugustanus, successor Joannis fratris, qui « habuit sacerdotium ferme viginti annis temporibus Sisenandi, Cintitæ, et Cindas Windi regum », inquit sanctus Ildefonsus. Ordinavit scripta S. Isidori Hispalensis episcopi cujus fuerat discipulus, et archidiaconus, ut ipsemet scribit in Prænotatione ad libros ejusdem Isidori, hicque *Braulioni* suos Originum libros dicavit. Scripsit præterea Braulio *Vitam S. Æmiliani Turiasonensis monachi*, cujus celebre est tota Hispania monasterium, inter asperrimos montes, qui Ibero fluvio latus Septentrionale obvertentes, Castellam reliquam ad Meridiem habent. De Braulione legendus Baronius anno DCXXXVI, num. 17 et seqq. et Bollandus in Synopsi Historica ejus Vitæ ad diem XVIII mensis Martii.

7. *Rhotaris fit rex Langobardorum.* — Ad num. 13. *Ariovaldus* Langobardorum rex anno DCXXX e vivis excessit, eodemque *Rotharis* in ejus locum subrogatus est, ut anno DCXXVI, num. 7 et seqq. demonstravi. « Hic Rotharis rex », inquit Paulus diaconus lib. 4, cap. 44, « Langobardorum leges, quas sola memoria et usu retinebant, scriptorum serie composuit, Codicemque ipsum Edictum appellari præcepit. Erat autem jam ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus, sicut idem rex in sui edicti testatus est Prologo ». Verum Sigonius in lib. de Regno Italiæ recitat illum Prologum, in quo annus unus minus numeratur, ideoque illa legum Langobardicarum collectio facta est anno septuagesimo sexto ab adventu Langobardorum in Italiam. Ait enim ibi Rotharis : « Ego Rhotaris rex septimus decimus rex gentis Longobardorum, anno regni mei octavo, ætatis meæ trigesimo octavo, Indictione secunda, et post adventum in provinciam Italiæ Longobardorum, ex quo Albuinus tunc temporis rex advenit, anno septuagesimo sexto, feliciter, datum Ticini in palatio decimo kalendas Decembris » ; qui characteres annum Christi sexcentesimum quadragesimum tertium a kalendis Septembris Indictione secunda insignitum certo designant : sed loco, *anno regni mei octavo*, legendum, *anno regni mei decimo tertio,* ut sequentium regum Langobardorum chronologia demonstrat (1). Neque enim annus LXXVI vel LXXVII adventus Langobardorum

(1) Mendum irrepsisse in numeros annorum regni Rotharis expressos in Prologo Legum ejusdem Rotharis viris eruditis non probatur, cum in vetustissimis omnibus Codicibus Mss vel in iis pariter qui decimo sæculo circiter exarati sunt, constanter legatur. *Anno regni mei octavo,* Indictione et mense de quibus apud Pagium. Igitur Rotharis exordium anticipandum est, figendumque anno DCXXXVI. Nec est cur textui Fredegarii adeo deferamus, ut vis inferatur genuino adeo et sincero antiquitatis documento ; facilius enim mendum in Fredegarium irrepsisse suspicaremur, quam in prologum Rotharis cujus genuinam lectionem omnium Mss. concordia asserit. MANSI.

in Italiam convenire potest in annum VIII Rotharis, sive Pauli diaconi, sive recentiorum scriptorum, qui de rebus Langobardicis egere, supputationem sequaris. Porro numerus 10, in inferiori parte deletus librarium facile in errorem inducere potuit, et relinquere numerum 5, ita ut non annos XIII, sed annos VIII legerit. Ex laudato loco liquet, errasse Paulum diaconum, qui scripsit, *Audoinum* nonum Longobardorum regem fuisse; alioquin *Rotharis* non sese decimum septimum, sed decimum sextum Longobardorum regem in citato Prologo appellaret. Si itaque *Rotharis* anno DCXLIII annum regni XIII agebat, profecto anno DCXXX, ut Sigebertus de Longobardorum Chronologia recte edoctus testatur, regnum susceperat. Verum quidem est, Basilium Joannem Heroldum, qui *Rotharis* regis leges publicavit, in earumdem titulo idem ac Paulum diaconum habere. Sed cum Heroldus laudatum Prologum in medium non adducat, manifestum illum ab eo non visum, et hunc compilatorem, vel saltem possessorem exemplaris Ms. quo is usus est, titulum illum ex Paulo diacono mutuatum fuisse; cum tamen annus adventus Langobardorum in Italiam septuagesimus septimus conjungi non possit cum Indictione secunda, in citato Prologo memorata.

8. *Conversio et exilium S. Ingenuini episc. Sabionensis.* — Ad num. 14. Quod scribit Baronius *sanctum Ingenuinum* episcopum Sabionensem in exilium missum fuisse apud *Brixionem* in Germaniam a *Rothari* rege Langobardorum, qui Arianus erat, non caret difficultate. Fuit S. Ingenuinus episcopus Sabionensis in secunda Rhætia, cujus metropolis *Sabio* sive *Savio* erat, sed *Brixinam* decem passuum millibus dissitam episcopatus ille postea translatus. Præter Epistolam Conciliabuli schismaticorum episcoporum, qui tria Capitula defendebant, in Mariano habiti, cui *Ingenuinus* subscripsit, ut dixi anno DXC, num. 10, et Synodum Gradensem anno DLXXIX coactam, cui etiam *Ingenuinus* interfuit, de qua Synodo egi eo Christi anno, nihil de eo scriptum reperimus ante sæculum octavum, quo Paulus diaconus vixit. Hic lib. 3 de Gestis Longobard. cap. 32, *Ingenuini* episcopi Sabionensis meminit. Bollandus ad diem V mensis Februarii, quo sanctus *Ingenuinus* colitur, synopsim ejus Vitæ ex variis Monumentis collegit, et num. 31, ait eum quidem errasse, cum schismaticus fuerit, fidem tamen Orthodoxam semper retinuisse, cum a Brixinensibus in officiis Ecclesiasticis memoria ejus celebretur, et in aliquibus Martyrologiis nomen ejus legatur. Existimat Bollandus *Ingenuinum* circa annum DCXL ad Deum migrasse. Verum non viderat is Acta Concilii Gradensis, cui cum Ingenuinus subscripserit, verosimile non est, eum ad annum DCXXXI vitam propagasse, imo nec a *Rothari* rege, quod sine teste Baronius asserit, in exilium missum esse. In officiis Brixinensibus dicitur, *sub Authari Flavio Longobardorum rege Italiam devastante* in exilium pulsum, ibique ærumnis confectum in cælum migrasse. Verum *Autharis* die V mensis Septembris anni DXC exstinctus est, ante celebrationem Concilii Marianensis, cui Ingenuinus subscripsit. In iisdem Officiis perperam etiam dicitur, interfuisse *Ingenuinum* Maranensi seu Marianensi Synodo, in qua Manichæo errore damnato *Severus* iterum et suæ sedi et Ecclesiæ Catholicæ redditus est. *Severus* enim Ravennæ, non Manichæis, sed Catholicæ Ecclesiæ assensus est, a qua postea descivit, et rursus Tria Capitula propugnavit. *Ingenuinus* itaque in exilium ab *Arioaldo* Rotharis decessore missus, postquam sedisset annos amplius quadraginta; ut enim jam dixi, anno DLXXIX Pseudo-Synodo Gradensi interfuit (1).

9. *S. Albuini episc. Brixiensis obitus.* — Sanctus Ingenuinus Sabione obiit, translatoque postea episcopatu *Brixinam*, una et ossa ejus translata sunt, « ubi in hodiernum diem miraculis clarescit », inquit Hundius in metropoli Salisburgensi. Sedem autem episcopalem a Sabiona Brixinam Tirolii urbem transtulit *S. Albuinus* Ecclesiæ Sabionensis episcopus, Ottone III et Henrico sancto successive imperantibus, ideoque quadringentis post *Ingenuinum* et amplius annis. et corpus *Albuini* post ejus mortem appositum est corpori *S. Ingenuini*, quod utrumque in summo altari Ecclesiæ Cathedralis religiose asservatur, ut refert Bollandus ex Fastis Brixinensibus ad diem V Februarii, utrique Sancto festivum. Idem Bollandus et Hundius citati sanctum *Cassianum* ante *Ingenuinum* ponunt, et post hunc alios ante *Mastulonem*, qui secundus est in versibus incerti poetæ, *de Ordine comprovincialium* pontificum, a Mabillonio tom. IV Analect. pag. 525 publicatis. Florebat is poeta tempore Ludovici Germaniæ regis, cui opusculum suum dicavit, quo nihil habemus antiquius de episcopis metropoli Saltzburgensi subditis. Hæc ille de episcopis Sabionæ, vulgo *Seben*.

Hæc sedis vallis Noricanæ dicta Sebana,
Ingenuinus habens primo quam rexerat almus.
Mastulo secundus, seditque regendo cathedram.
Post illum pastor servavit ovile Joannes.
Præsul Alimus erat meritis, qui et dogmate quartus.
Quintus honore sedet ille fultus eodem.

Episcopus, cujus nomen tacetur, est *Heinricus*, qui *Alimo* successerat, isque anno DCCLXXII Ecclesiam Sabionensem regebat, ut suo loco videbimus. Quare cum Ecclesia Sabionensis in regione a paganis habitata locata esset, diuturna subinde fuere interpontificia. Neque enim existimandum, poetam accuratissimum aliorum episcoporum Sabionensium nomina ignorasse. Qui itaque in medium

(1) Cum Gradensis Synodus suppositionis notam apud viros eruditos incurrerit ex rationibus a nobis in Nota ad A. 579, 12, deductis; hinc sustineri posse constat traditionem in Officio Ecclesiastico Brixinensi servatam de exilio a S. Ingenuino sub Authari rege Longobardorum tolerato. MANSI.

afferuntur, in his versibus non memorati, episcopi tantum regionarii fuere.

10. *Moritur Dagobertus rex Francorum.* — Dagobertus Francorum rex anno regni sui *decimo sexto*, *decimo quarto kalendas Februarii die*, seu die decima nona mensis Januarii mortuus est, ut tradunt Fredegarius cap. 79, Aimoinus lib. 4, cap. 43, et auctor de Gestis Dagoberti regis cap. 43. Ex annis illis sedecim sub patre *Clotario* sex, et post ejus obitum decem egit. Ante Hadrianum Valesium, a plerisque, et imprimis recentioribus omnibus historicis creditum fuerat, *Dagobertum* solum, ac post Clotarii patris obitum sedecim annos regnum obtinuisse. Quod falsum esse adeo solide demonstravit vir eruditissimus, ut omnes tandem, si paucissimos excipias, in suam sententiam pertraxerit. Quare nullus dubitationi locus relinquitur, quin sedecim illi anni deducendi sint a tempore quo rex Austrasiorum constitutus est, ideoque quin præsenti anno vivere desierit. Baronius, qui *Clotarii* regis mortem anno DCXXXI collocavit, ab eaque annos sedecim Dagoberto attributos proficisci existimavit, hujus mortem usque ad annum DCXLVII differt, indeque sequentium regum Francorum Chronotaxis in Annalibus Ecclesiasticis valde depravata : quam, ut majori claritate in integrum restituamus, ab ejus ordine subinde hoc sæculo discedere cogimur. Vixit *Dagobertus* an. circiter XXXIV, pacemque quam cum Gothis in Hispania, cum Langobardis in Italia, cum Anglis in Britannia, et cum cæteris finitimis gentibus pater ejus fecerat, sincera fide custodivit. Usus est consilio sancti *Arnulphi* Metensis episcopi et sancti *Pippini* Majoris-Domus, quibus a patre commendatus commissusque fuerat, ac sancto Arnulpho anachoreta facto, consiliarium habuit sanctum *Chunibertum* Coloniensem antistitem. Non alia ætas illustrium episcoporum, piorum monachorum, ac sanctimonialium fœcundior fuit, nec plura unquam in Galliis et nobiliora monasteria constructa sunt. Verum de ejus virtutibus ac vitiis agemus anno DCXLVII, quo de iis verba facit Baronius. Duos tantum reliquit filios, *Sigibertum* et *Clodoveum* hujus nominis II minorennes : ille patri in Austrasiam, hic in Neustriam et Burgundiam successit.

11. *Duplex Sigiberti regis epocha.* — *Sigibertus* quidem jam ab annis quinque in Austrasia regnabat : sed juxta ea quæ anno DCXXXIII, num. 30 et seqq. in medium adduximus, mortuo patre possessionem iniit Aquitaniæ, Provinciæ, aliarumque Galliæ regionum ; quas juxta patris voluntatem post ejus mortem in suam ditionem revocare debebat. Hinc Cadurcenses tunc ejus regno adjecti, quod ostendunt litteræ, quas *Desiderius* Cadurcensis episcopus Sigiberto regi statim direxit, cum post Dagoberti regis obitum ditio Cadurcensis sub ejus potestatem primum devenit : « Dum », inquit Desiderius Epist. III apud Duchesnium num. 50 tom. I, « Et contigit de præcelso domno nostro genitore vestro : quod nec pietati vestræ tam cito fuerat optabile (id est, ut Dagobertus e vivis tolleretur) vos, reverentissime domine, tam de nos servos vestros quam et de cunctos fideles integram dignamini habere mercedem. Ut quos genitor vester pie enutrivit, vester rigor æquanimiter portet. Et dum vos Deus omnipotens sua pietate in regno sublimavit, etc. » Quamobrem regni Sigiberti duæ observandæ sunt epochæ, altera ab anno DCXXXIII, quo Austrasiæ Vosagum inter et Ardennam coarctatæ præfectus fuit ; altera vero a præsenti anno, quo eam in solidum obtinuit, deducta.

Ecthesis Sergii hoc anno promulgata, ut sequenti videbimus.

SEVERINI ANNUS 1. — CHRISTI 639.

1. *Heraclius Ecthesin promulgat, hoc est, expositionem fidei hæreticam, præsumens eam probari a Severino Pontifice.* — Annus agitur Redemptoris sexcentesimus trigesimus nonus, Indictione duodecima : quo Heraclius imperator semel Deo aversus, animo induratus, et (quod de Achab dicit divina Scriptura) venundatus ut faceret malum, tandem publicum promulgavit edictum ad suam stabiliendam hæresim, quod Ecthesin, hoc est, expositionem nominavit. Id quidem factum esse

hoc anno, duodecima videlicet currente Indictione, docent Acta Romanæ Synodi sub Martino papa, qui tamen illud adscribit perfidiæ Sergii Constantinopolitani episcopi; nam locutus ipse in Synodo, ista ait[1] : « Sergius autem per Epistolam propriam ad denominatum Cyrum scriptam, eamdem similiter unam operationem suscipiens, cum eo irrationabili præsumptione ausus est confirmare : et non solum hoc, sed etiam post aliquot annos ejusdem Cyri novæ adinventionis, hoc est, per nuper duodecimam Indictionem elapsam, hæreticam et ipse conscribens Ecthesin, id est, expositionem fidei sub nomine tunc imperantis Heraclii, unam in eadem Salvatoris nostri (secundum impium Apollinarem) voluntatem et operationem instituit, ex hoc quod dicit imprudenter, sequi operationem voluntatem, etc. » Rursum de eodem Sergio nomine imperatoris ad incutiendum terrorem promulgante perfidiæ edictum, idem Martinus hæc habet in Secretario tertio ejusdem Concilii : « Age, inquit, nunc et memorati Sergii novæ Ectheseos audiamus commentum : quam Ecthesin suasit in tempore suo nomine Heraclium quondam imperatorem titulare, errorem interminationi commixtum contra Orthodoxos populos atque dogmata per hunc modum prætendens ». Hæc et alia S. Martinus : ex quibus illud in primis, quod dictum est, certum habes de tempore.

2. His adde, eamdem fidei explanationem missam esse per Isacium Italiæ exarchum ad Romanum Pontificem Severinum, ut eam probaret. Id quidem liquido apparet per Epistolam Cyri episcopi Alexandrini ad Sergium Constantinopolitanum antistitem, recitatam in dictæ Synodi Lateranensis tertio Secretario, in qua inter alia ista leguntur ipsius exordio : « Paratis nobis relaxare responsa in regia urbe, conjunxit[2] Eustathius gloriosus magister militum, et detulit mihi venerandos apices præcipui mei Domino Deo honorabilis tuæ beatitudinis, intus habentes et exemplar competenter et consultissime pariterque Deo amabiliter factæ Ectheseos venerabilis nostræ fidei a piissimo et a Deo conservando domino nostro magnoque principe pro pia fide nostra ad Isacium excellentissimum patricium et exarchum Italiæ destinatæ ; quam debet profiteri communis frater noster Severinus sanctissimus Deo adjuvante, qui ordinatur Romæ, etc. » Puto intelligis quod ait : « Qui ordinatur Romæ ; non autem ordinatus est Romæ ». Quod scilicet ejus ordinationis actus adhuc suspensus esset sub nutu imperatoris, videlicet, ut ipse jam anno superiori electus, non confirmaretur ab imperatore, neque ordinari juberetur, nisi quam Romam per exarchum imperator misisset Ecthesin. Severinus pontifex reciperet et confirmaret : quod quidem facere penitus renuisse, imo et ipsam vehementer detestatum esse, certo liquet ex iis quæ idem qui supra S. Martinus habet, ubi in tertio Secretario hæc post recitatam dictam Epistolam subjunxit his verbis : « Ceciderunt a sua spe, mentiti contra caput proprium. Nec enim suscepta est omnino, aut admissa secundum vanam eorum spem ; magis autem condemnata est et anathematizata ab Apostolica auctoritate hunc transmissa pessimæ et præsumptæ novitatis eorum Ecthesis ». Hæc sanctus Martinus papa in plena Synodo de rebus gestis cum Severino Pontifice.

3. *Severini papæ obitus et res gestæ.* — Porro ipse Severinus papa haud diutius superstes fuit, afflictionibus exagitatus a ministris imperatoris, quando et a militibus in odium ipsius Romani Pontificis deprædato sacro patriarchio, omnes cardinales jussi sunt exulare ; cujus rei gratia non potuit Synodus congregari, ut publico totius Ecclesiæ Catholicæ præconio eadem Ecthesis damnaretur, quæ ab eodem Pontifice et aliis in administratione collegis fuerat condemnata. Quod vero ejusdem Severini incerta fit dies electionis, hinc fuit ut nec quandiu Pontifex perseveraverit, adeo certo definiri possit, licet alii pro arbitrio addant et minuant annos, menses, ac dies : tribuit autem ejus Sedi Anastasius menses undecim, et dies quatuor. Verum ex his quæ dicta sunt, liquido intelligi potest ipsum non prætergressum hunc annum ; ad quem pervenisse, dicere necesse est, cum constet post editam Ecthesin (quam hoc anno, duodecima Indictione, esse promulgatam, ex Actis Synodalibus vidimus) fuisse superstitem, cum eam damnarit : sequenti vero anno sedisse Joannem, ex Synodo ab eo tunc facta possumus intelligere. Porro de eodem Severino hæc idem Anastasius habet :

4. « Hic renovavit apsidem beati Petri Apostoli ex musivo, quod dirutum erat. Hic dilexit clerum, et omnibus bonis (donis) augmentavit. Fuit autem sanctus, benignus super omnes homines, amator pauperum, largus, et mitissimus. Fecit episcopos per diversa loca numero quatuor. Hic divisit omni clero rogam integram. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum sub die quarto nonas Augusti. Et cessavit episcopatus ejus menses quatuor, et dies viginti novem ». Hæc Anastasius : ex cujus assertione dicendum erit, ultima anni hujus die subrogatum fuisse ejus successorem Joannem ejus nominis quartum, quem idem auctor ait fuisse natione Dalmatam, filium Venantii Scholastici : sed de eo plura anno sequenti dicturi sumus.

5. *Legatio a Scotis ad Severinum, quibus Romanus clerus respondit.* — Auctor est Beda, hoc anno Scotorum litteras esse perlatas Romam ad Severinum Pontificem : sed cum jam idem Severinus diem obiisset, clerus Romanus eas acceptas aperuit. Extant ipsarum fragmenta, quæ recitaturus Beda, ista præmittit[1] : « Sed et Joannes, qui et successori ejusdem Honorii Severino successit, cum adhuc esset electus in Pontificatum, pro eodem errore (de tempore Paschatis scilicet) corrigendo ,

[1] Synod. Lateran. sub Martin. Secret. II. — [2] *Conjunxit* pro *pervenit* usitatum ab hoc sæculo reperimus.

[1] Bed. l. II. c. 29.

litteras ad eos magna auctoritate atque eruditione plenas direxit, evidenter adstruens, quia Dominicum Paschæ diem a quinta decima luna usque ad vicesimam primam lunam (quod in Synodo Nicæna probatum est) oporteret inquiri : necnon et pro Pelagiana hæresi, quam apud eos reviviscere didicerat, cavenda ac repellenda, in eadem illos Epistola admonere curavit : cujus Epistolæ principium hoc est :

6. « Dilectissimis et sanctissimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dimano, et Bathano episcopis : Chromano, Hermannoque Laustrano, Stellano, et Segiano presbyteris : Sarano, cæterisque doctoribus seu abbatibus Scotis ; Hilarius archipresbyter et servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, Joannes diaconus et in Dei nomine electus, item Joannes primicerius et servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, et Joannes servus Dei consiliarius ejusdem Apostolicæ Sedis.

« Scripta quæ per latores ad sanctæ memoriæ Severinum papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ contra Orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes, Pascha nostrum in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et quarta decima luna cum Hebræis celebrare nitentes. Quo Epistolæ principio (subdit Beda) manifeste declaratur, et nuperrime temporibus illis hanc apud eos hæresim exortam, et non totam eorum gentem, sed quosdam ex eis hac fuisse implicitos. Exposita autem ratione Paschalis observantiæ, ita de Pelagianis in eadem Epistola subdunt : Et hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuo reviviscit ; quod omnino hortamur ut a vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet : quia non solum per istos ducentos annos abolita est, sed et quotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur. Et hortamur, ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen et impium, dicentium, posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate, et non ex gratia Dei ? Et primum quidem blasphemia et stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato : quod omnino non potest, nisi unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui sine peccato est conceptus et partus. Nam cæteri homines, cum peccato originali nascentes, testimonium prævaricationis Adæ (etiam sine peccato actuali existentes) portare noscuntur, secundum Prophetam dicentem [5] : Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea ». Hucusque ex dicta Romani cleri Epistola Beda recitat.

7. Vides ex his clerum Romanum, etiamsi careret Pontifice ordinato, consilio et auctoritate viguisse ; magis enim commendanda tunc fuit eorum erga Catholicam fidem sincera semper manens intentio, et invicta constantia : etenim qui dilapidationem bonorum Ecclesiæ et exilia passi essent ; nihilominus validiori animo repetentes certamen, eum satagerunt eligere in Rom. Pontificem, quem scirent satis habere virium ad resistendum imperatori, condemnando in Synodali consessu missam ab eo fidei interpretationem. Talem quidem sciebant esse Joannem, quem in Pontificem elegerunt, ut quæ sequenti anno dicenda erunt, facient manifestum. Interea in anni sequentis Synodum disponitur apparatus : nos vero quæ anni hujus reliqua sunt studiorum hæreticorum in confirmanda quæ ab imperatore promulgata est, fidei expositione, percurramus : hic enim ejus Ecthesis est describenda, cujus causa tot obortæ sunt concertationes. Est quidem hujusmodi quæ fallere posset quemquam incautum, utpote quæ videatur pietate referta. Ita plane sunt eloquia hæreticorum, ut obducant melle venena ; et ut decipiant, multa primum secundum Catholicam fidem posita ingerant. Sed audi ipsam Ecthesin, quæ sic se habet accepta ex Actis Romani Concilii sub Martino Pontifice in Secretario tertio his verbis :

8. *Ecthesis Heraclii confirmata in Synodo Constantinopolitana, plaudente Cyro Alexandrino.* — « Expositio Orthodoxæ fidei facta a piissimo et a Deo conservando nostro domino magno principe Heraclio propter emersam ab aliquibus altercationem pro requisitione operationis, consonans in omnibus sanctis et universalibus quinque Conciliis : quam cum multa satisfactione et gratia exceperunt patriarchalium sedium præsules et gratanter ei consenserunt, utpote pacem sanctis Dei Ecclesiis inferentem ». Vidistine, lector, paratam fraudem, et laqueum sub florenti gramine occultatum ? Ante enim quam eadem Ecthesis vulgaretur, approbatam dicit a patriarchis : cum certo constet etiam ex scriptis Cyri ipsius episcopi Alexandrini hæretici, nonnisi post ipsam vulgatam, eam se vidisse, atque eidem consensisse.

9. Sed huic tali licet præmisso titulo, nemo tamen Orthodoxorum debuit consentire, etiamsi in omnibus Catholica videri potuisset. Quid enim pertinet ad imperatorem fidem exponere, et de recte credendo formulam Ecclesiæ Catholicæ præscribere ? Est imperatoris oblatam ab episcopis accipere fidem, non episcopis dare, ut sæpe testati sunt Patres, et inter eos sanctus Ambrosius ad Valentinianum. Sed audi eam :

« Credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, unam Deitatem, sive naturam et essentiam, virtutemque et potestatem in tribus subsistentiis sive personis, cognoscentes uniuscujusque subsistentiæ familiari-

[5] Psal. L.

tatem, unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate; unitatem quidem secundum essentiæ sive Deitatis rationem, Trinitatem autem secundum subsistentias sive personas: nec enim unum secundum essentiam confitentes a personarum differentia excedimus; neque autem Trinitatem personarum confitentes, unam denegamus Deitatem. Unus Deus Pater, unus Deus Filius, unus Deus Spiritus sanctus: unus hæc tria, Deus in eadem et immutabili Deitatis ratione. Nam personarum differentia Deitatis sive essentiæ non infert divisionem. Unam igitur confitemur Deitatem familiaritates inconfusas servantem, et non in unam personam tribus nominibus nuncupatam asserentes hæc tria secundum Sabellium, neque autem in tres essentias unam Deitatem dividentes, aut extraneum facientes a Patris essentia Filium, aut Spiritum sanctum, secundum insaniam Arii. Unum enim est in tribus Deitas, ut dicit magnus Gregorius in Theologia, et tria unum, in quibus Deitas, sive (ut verissime dicatur) quæ Deitas.

10. « Confitemur autem unum sanctæ Trinitatis unigenitum Filium Dei, Deum Verbum a Patre progenitum ante omnia sæcula, lumen de lumine, splendorem gloriæ, vultum paternæ substantiæ, per quem omnia facta sunt, in extremis diebus propter nos et propter nostram salutem descendere de cælis, dignarique in intacto utero sanctissimæ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ habitare, et ex ea conglomerantem sibi carnem in una substantia, animam habentem rationalem atque intellectualem, natum esse ab ea, et semper manentem perfectum Deum, eumdemque fieri perfectum hominem inconfuse atque indivise, et consubstantialem Deo et Patri secundum Deitatem, et consubstantialem nobis eumdem secundum humanitatem, et per omnia similem nobis sine peccato. Unde et duas nativitates ejusdem unigeniti Dei Verbi confitemur, unam ante sæcula a Patre sine tempore et incorporaliter, alteram ipsius in extremis diebus a sancta intactaque Dei Genitrice et semper Virgine Maria cum animato intellectuali ejus corpore.

« Quapropter sanctam et nimis laudabilem semper Virginem Mariam recte et veraciter Dei Genitricem prædicamus: non quia Dei Verbum initium ab ea accepit ut esset; sed in extremis diebus incarnatus ex ea, immutabiliter homo factus est, et passionem pro nobis spontaneam carne sustinuit. Compositum autem Christum glorificamus, sanctorum Patrum sequentes doctrinam. Pro mysterio enim quod in Christo est, per compositionem unitio et confusionem et divisionem ejicit, et servat quidem utraque natura proprietatem, unam autem substantiam et unam personam Dei Verbi cum animata intellectualiter ejus carne ostendit, neque quaternitate nobis pro sancta Trinitate introducta: absit: nec enim quartæ personæ additamentum sancta Trinitas suscepit, incarnato uno ex ea Deo Verbo. Neque autem alter erat qui miracula operabatur sicut Deus, alter autem quam ipse qui passiones sustinuit, sed unum eumdemque Filium confitemur Deum simul et hominem, unam substantiam (subsistentiam), unam personam passibilem carne, impassibilem Deitate, perfectum Deitate et perfectum eumdem humanitate, et ipsius miracula et passiones, quas sponte sustinuit corpore.

11. « Unde et ex duabus naturis unum Christum confitemur, unum Filium, unum Dominum, unam personam, unam substantiam compositam, et unam naturam Dei Verbi incarnatam corpore animato intellectualiter, sicut Cyrillus magnus sapuit et docuit. Et in duabus naturis eumdem esse glorificantes, ut in Deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum cognitum esse confitemur, differentiam per hunc modum solum significantes naturarum, pro quibus inconfuse ineffabilis unitas facta est. Nec enim Deitas transmigravit in carnem, neque caro in Deitatem transmutata est, sed in proprietate naturali, et pro uniuscujusque subsistentiæ unitate utrumque permansit. Unde unum scimus Filium Dominum nostrum Jesum Christum ex initium non habente Patre, et ex intacta Matre, eumdem ante sæcula et in extremis diebus constitutum, impassibilem atque passibilem, visibilem et invisibilem, unius ejusdemque miracula et passiones prædicamus, et omnem divinam et humanam operationem uni eidemque incarnato Deo Verbo tribuimus, et unam ei offerimus venerationem sponte et veraciter propter nos crucifixo in carne, et exsurgenti ex mortuis, et in cælos ascendenti, et residenti in dextera Patris, et iterum venienti judicare vivos et mortuos: nullo modo concedentes alicui ex omnibus unam vel duas dicere sive docere operationes in divina Domini Incarnatione, sed magis (sicut sanctæ et universales tradiderunt Synodi) unum eumdemque Filium unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum confiteri operari divina et humana, et omnem Deo congruam et homini operationem ex uno eodemque incarnato Deo Verbo indivise et inconfuse procedere, et in unum eumdemque sortiri; eo quod unius quidem operationis vox licet ab aliquibus Patribus dicta est, tamen turbat et exterret quorumdam aures arbitrantium in interitum eamdem prolatam esse duarum naturarum, quæ in una subsistentia unitæ sunt in Christo Deo nostro.

12. « Similiter autem et duarum operationum vocem multos scandalizare, utpote a nemine dictam sanctorum et præcipuorum Patrum: sed et sequi in eo, ut duas confiteamur voluntates contrarie ad invicem venientes, Deo quidem Verbo volente saluberrimam passionem explere, Incarnationem autem in eo factam obviam euntem ipsius voluntati, et oppugnantem, et exinde duo contraria volentes introduci, quod impium est et extraneum Christiani dogmatis ». At non ponebant Catholici duas contrarias in Christo voluntates, sed diversas, in unum tamen convenientes: ut autem in odium

inducerent Catholicam de duabus voluntatibus sententiam, ista mentiebantur hæretici. Pergit vero imperator : « Si enim insanus Nestorius, licet dividens divinam Domini nostri humanitatem, et introducens Filios duos, voluntates istorum dicere non est ausus, e contrario autem consonantem voluntatem in eo, formatis duabus personis, confessus est : quomodo possibile est, Orthodoxam confitentes fidem, et unum Filium Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum glorificantes, duas et has contrarias voluntates suscipere ?

« Unde sanctos Patres in omnibus et in hoc sequentes, unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi verissimi Dei confitemur, utpote in nullo tempore animati intellectualiter ejus corporis separatam, nec ex proprio impetu contrario motu, unito ei Deo Verbo in una substantia, naturalem ejus producere motionem, sed quando et qualem et quantam ipse Deus Verbum voluerat. Hæc pietatis dogmata tradiderunt nobis, qui ab initio præsentialiter viderunt et ministri Verbi facti sunt, eorumque discipuli et successores ; quique sequenter a Deo inspirati Ecclesiæ doctores, id est, sanctæ et universales quinque Synodi, Nicæam, et in hanc regiam civitatem, necnon in Ephesum primum et in Chalcedonam, et iterum in Constantinopolim in quinto congregati Concilio.

« Et hæc in omnibus sequentes, et divina eorum suscipientes dogmata, omnes quos exceperunt excipimus, et omnes quos ejecerunt ejicimus et anathematizamus ; præcipue Novatum, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Origenem, Evagrium, Didymum, Theodorum Mopsuestenum, Nestorium, Eutychen, Dioscorum, Severum, et impia scripta Theodoreti quæ contra rectam fidem et Ephesinam primam Synodum et duodecim capitula sancti Cyrilli, et quanti pro Theodoro et Nestorio conscripserunt, et nuncupatam Ibæ Epistolam : et hortamur omnes Christianos sic sapere, et sic glorificare, nihil addentes his, nihil subtrahentes, nihil transmutantes, secundum quod scriptum est. Definitiones æternales a Deo inspirati Ecclesiæ sacerdotes ad salutem cunctorum præfixerunt ». Et subscriptio principis : « Heraclius fidelis in Jesu Christo Deo princeps subnotavit ». Hucusque Ecthesis imperatoris.

13. Postquam autem ejusmodi ab imperatore Constantinopoli, ubi degebat, est promulgatum edictum fidei expositionem continens, ad eam confirmandam a Sergio Constantinopolitano patriarcha in eadem civitate Synodus celebrata est, in qua probata, retenta, et stabilita eadem expositio fuit : cujus Synodi fragmentum recitatum habetur in Concilio Lateranensi sub Martino papa in tertio Secretario verbis istis : « Sancta Synodus congregata dilectissimorum consacerdotum nostrorum, et per ea quæ in præsenti gesta sunt pro Ecthesi Orthodoxi dogmatis piissimi et magni nostri principis, necnon per lectionem quæ ante hos proximos dies recitata est, prudentissimi magnique principis nostri diligentissimam cognoscens et instructam perfectionem, quoniam omnium artifex docuit eum prudentiam, per suam consonantiam faciat manifestum, si ita exposita ab eo, atque indiminute, secundum quod nobis videtur, habentem comprobat et amplectens confirmat prædicationis confessionem. Sancta Synodus dixit :

« Relecta nunc magni et sapientissimi principis Ecthesis, secundum veritatem, Apostolicæ consonat prædicationi. Hæc sunt Patrum dogmata : hæc sunt præsidia Ecclesiæ : hæc Orthodoxæ fidei stabilitas : hæc sanctorum quinque Conciliorum symbola : hæc unitatem Christi dilecti orbis terrarum stabiliunt populi : hæc simpliciorum infirmitatem confirmant, et perfectos diligentioresque tuentur : hæc generalem humanitatis operantur salutem. Sic et nos credimus : hæc et nos confirmamus : his et nos consentimus ». Et post alia plura in eamdem sententiam dicta adulationis plena, rursus Synodus :

14. « Si quis ergo a præsenti die temerator prohibitorum tam a Deo conservando domino et magno imperatore atque huc congregata S. Synodo factus unam aut duas præsumpserit dogmatizare aut proferre in Christo Deo nostro operationes ; hunc, si quidem episcopus, aut presbyter, aut diaconus, sive de sequentibus fuerit gradibus, ab omni esse suspensum Ecclesiastico ministerio vel officio definimus : Si autem monachicum habitum habuerit, aut laicus fuerit ; hunc de sancta communione vivifici corporis et sanguinis magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi separamus, donec qui hæc confiteri præsumpserunt, ad hoc quod oportet, remeantes, ex pura pœnitentia et conversione sufficientem de tali transgressione pro seipsis satisfactionem porrexerint : tunc etenim unusquisque talis in suum pristinum restaurabitur officium ». Et subscriptio : « Sergius per misericordiam Dei episcopus Constantinopoleos novæ Romæ subscripsi. Gloria Christo Deo nostro, Amen, Amen ». Hucusque ex Actis Synodi Constantinopolitanæ hoc anno sub Sergio habitæ in confirmationem Ecthesis : quibus subjiciuntur quæ sub Sergii successore Pyrrho Acta Synodalia confecta sunt in confirmationem ejusdem edicti.

15. Porro de ejusmodi Synodo agens S. Maximus abbas et martyr in disputatione cum Pyrrho, hæc ait : « Subit me admiratio, quomodo Synodum voces, quæ non est habita, ut leges et canones Synodici et jura Ecclesiastica jubent. Nec enim Epistola Encyclica ex consensu patriarcharum edita est ; neque locus, neque dies conveniendi decretus : non fuit aliquis actor, aut accusator. Qui convenerunt, Epistolas commendatitias non habuerunt, nec episcopi a metropolitanis neque metropolitani a patriarchis : non Epistolæ, neque substituti ab aliis patriarchis missi sunt. Quis igitur particeps rationis Synodum velit appellare, quæ scandalis et discordiis cunctum orbem replevit ? » Ista adversus Pyrrhum S. Maximus in Synodi hujus detestationem.

16. Scripsit et Cyrus Alexandrinus episcopus pro confirmatione edicti imperatoris Epistolam ad Sergium Constantinopolitanum episcopum adulatione plenam, quæ in tertio Secretario ejusdem Concilii Lateranensis recitata legitur, in qua hæc inter alia : « Quam non solum semel et bis, sed multo sæpius diligenter relegisse dignoscor : et lætatus ejusdem lectione, atque consistens mecum, congratulans per laudabilem scriptorum expositionem, veluti solis splendorem nitentem, et veram inconvertibilem et inviolabilem nostram fidem fixius recteque apertissime prædicantem, gratiarum hymnos retuli Domino omnium Deo, qui nobis dedit prudentissimum imperatorem sanctas suas Ecclesias recte regentem, neque permittentem fortasse ab emergente tempestate quoquomodo nos perturbari, nec iterum pure accedentibus in eam asperrimis saxis quassari : magis autem sine periculo et benignissime ad tranquillum portum nos deducens, et pro pace fidelissimi populi eorum Deo decibiliter cogitantem ; sed qui eum talem et in spiritualibus constituit Deus, ipse virtutem et fortitudinem condonet, et pio ejus imperio contra repugnantes inimicos, servet ejus rempublicam : ut tunc cum gratia et canticis exclamemus : Salvavit nos, salvavit, terque salvavit nos piissimus ter Augustus, hoc est, a tyrannica potestate, et Persarum ferocitate, necnon Sarracenorum temeritate. Quia vero et nos vestræ participati doctrinæ, et hanc sine dubio sequentes amplectimur et conservamus, etc. » Ita Cyrus.

17. *Defuncto Sergio, subrogatur Pyrrhus in sede Constantinopolitana et ipse hæreticus.* — At plane accidit, ut sicut expositio illa non Catholica, sed hæretica fuit, ita non ex sententia canticum illud cantare licuerit ob victorias de Sarracenis, sed ipsa cantica converterentur in luctum. Nam primum omnium animadvertit Deus in Sergium turbarum auctorem et architectum : siquidem hoc ipso anno post promulgatam Ecthesin et in Synodo confirmatam, cum se summa rerum potitum arbitraretur, vocatus est a summo Judice reddere rationem ad tremendum illud divinum examen Dei viventis et videntis. In hunc usque annum pervenisse Sergium, quæ ex Synodalibus Actis sunt dicta demonstrant ; ex quibus est quod corrigas Nicephori Chronicon, in quo octo tantum anni et menses septem tribuuntur Sergii episcopatui, quem liquet sedisse annis triginta et amplius, utpote quem sedere cœpisse vidimus anno Redemptoris sexcentesimo octavo. Pluris sane sunt ad fidem certam faciendam Epistolæ et Acta Synodalia quovis auctoris Chronico. Cæterum sublato de medio hæretico patriarcha, alius ab hæretico imperatore inventus est hæretico Sergio impietate non minor, qui hæresim aleret, defenderet, ac propagaret. Fuit iste Pyrrhus Chrysopolitanus monachus et ordine presbyter, qui cum suæ impietatis specimen haud vulgare dedisset, dignus plane est habitus, qui in locum Sergii sederet in cathedra pestilentiæ, de quo plura sæpe inferius dicenda erunt. At dum in Oriente in fidem Catholicam juratur bellum, adversariorum Sarracenorum vires in immensum augentur ; nam regno Persarum quod tanto labore subjugarat Heraclius imperator, hoc anno ipsi potiti sunt.

18. *Imperium Persarum a Sarracenis invasum.* — Eodem enim anno mirum in modum auctæ sunt res Sarracenorum, cum invadentes ipsi Persarum regnum, illud sunt consecuti : nam ad fugam conversus Hormisda Persarum rex, rebus penitus desperatis, regalia quoque dimisit insignia. Sic igitur cum in Oriente impietas prævaleret, æque infidelibus datum est robur, et florentissimum regnum Persarum per tot sæcula majoribus in dies accessionibus propagatum, cui sæpe Romanas vires cessisse tandem oportuit, idemque ipsum tunc collapsum penitus, cum sacrosanctam Christi Crucem Hierosolymis captam Cosrhoes in Persidem transtulit : sed et tunc traditur Sarracenis, cum impietas in castris militat Romanorum. At de his modo satis.

19. *S. Amandus baptizat Sigebertum filium Dagoberti regis ad bonam frugem conversum.* — Quod vero pertinet ad res Francorum : hic est annus octavus[1] regis Dagoberti, cum ad meliorem frugem conversus, dimissis concubinis, iisque quas sibi illegitime junxerat, puella Regentrude sibi in matrimonium collocata, ex ea filium suscepit, quem Sigebertum nominari voluit, cum revocatus ab exilio S. Amandus ipsum baptizavit. Baudemundus enim in rebus gestis S. Amandi hæc habet de restitutione ipsius, et regis filii baptismo[2] : « Cum sibi (regis scilicet), nuntiatum fuisset, quod ei Dominus filium dare dignatus esset, magno mox repletus gaudio, cogitare cœpit, cui ipsum puerum traderet, qui eum sacro baptismate regenerare deberet. Statimque accersitis ministris, ut sanctum perquirerent Amandum, sagaci intentione præcepit. Nam dudum ipse pontifex, dum pro capitalibus criminibus (quod nullus ex sacerdotibus facere ausus est) ipsum redargueret regem, jubente eo jam furore percito, non absque injuria de regno ejus fuerat expulsus. Ille vero remotiora perquirens loca, verbum Dei gentibus prædicabat. Cumque a ministris tandem fuisset repertus, et ut ad regem ire deberet, fuisset admonitus ; memorans illud Apostoli[3] præceptum, potestatibus sublimioribus se subdi debere, tandem pervenit ad regem, qui illis diebus in villa, cui vocabulum Clypiaco est, morabatur.

« Visoque rex beatissimo Amando, magno repletus est gaudio, prostratusque pedibus beati viri, deprecabatur, ut tanto sceleri, quod in eum perpetraverat, veniam largiri dignaretur. Sed ille, ut erat mitissimus, atque supra modum patiens, citius eum elevavit e terra, facinusque in se perpe-

[1] Aimoi. l. IV. c. 20. — [2] Apud Sur. tom. I. die VI Februar. — [3] Rom. XIII.

tratum clementissime indulsit. Tunc rex ad sanctum ait Amandum : Pœnitet me valde, quod stulte adversum te egerim. Precor igitur, ne memineris injuriæ, quam tibi irrogavi, atque preci meæ quam summopere postulo ne dedigneris annuere. Dedit mihi Dominus filium, non meis præcedentibus meritis : precorque ut eum sacro digneris abluere baptismate, atque in filium tibi spiritualem suscipere. Quod vir Dei vehementer renuens, scilicet sciens esse scriptum[1], militantem Deo non oportere implicari sæcularibus negotiis, et quietum atque remotum non debere palatia frequentare regia ; e conspectu regis abscessit». Sic enim auctor negotium sæculare dixit esse baptismum, non quod nesciret tantum sacramentum inter præcipua dona spiritualia esse connumerandum, sed quod ea occasione sanctus vir sibi præter institutum aperiri sciret ad frequentandam curiam viam. Sed pergit :

20. « Statim igitur rex misit ad eum virum illustrem Dadonem, atque cum eo venerabilem virum Eligium, qui tunc in palatio regis sub sæculari degebant habitu, quos tamen postea egregios sacerdotes atque præclaros in meritis, signis quoque, atque virtutibus fuisse, plurimis compertum est. Hi vero humiliter virum Dei petierunt, ut precibus regis daret assensum, atque filium ipsius sacro dignaretur diluere fonte ; et ut eum enutrire, et lege imbuere divina, quantocius assentiret : dicentes, quod si hoc vir Dei non renueret, per hanc familiaritatem liberius in regno ipsius haberet licentiam prædicandi, seu nationes plures per hanc gratiam se posse conquirere fatebantur. Tandem fatigatus precibus amborum, facturum se esse promisit. Audiens autem rex, quod preces suas sanctas non renueret Amandus, statim ipsum puerum afferri præcepit, qui dicebatur non plus a nativitate habere, quam dies circiter quadraginta.

« Accepit igitur vir sanctus in manibus puerum, et benedicens eum, catechumenum fecit. Cumque finita oratione, nemo ex circumstanti multitudine respondisset, Amen : aperuit Dominus os pueri, atque audientibus cunctis, clara voce respondit, Amen. Statimque eum regenerans sacro baptismate, impositoque nomine Sigeberto, regem atque omnem ejus exercitum tunc S. Amandus magno replevit gaudio ». Hactenus de Sigeberti baptismate auctor narrat, et Aimoinus[1] idem de infante, necnon Hugbaldus monachus in Actis[2] sanctissimæ feminæ Rictrudis Narcianensis.

[1] 2. Tim. I.

[1] Aimoi. l. IV. c. 20. — [2] Apud Sur. die XII Maii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6132. — Anno Æræ Hispan. 677. — Anno Hegiræ 18 inchoato die 12 Januar. Fer. 3. Anno Hegiræ 19 inchoato die ult. Decemb. Fer. 7. — Jesu Christi 639. — Sedes vacat. — Heraclii imp. 30.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIX *post consulatum Heraclii Aug.* XXVIII, et a die XXII Januarii, *anno imperii Heraclii junioris Constantini* XXVII.

2. *Sergius anno superiori Ecthesim promulgavit.* — Ad num. 1 et seq. *Sergius* Constantinop. episcopus ad hæresim Monothelitarum latius evulgandam composuit *Ecthesim*, seu fidei formulam et expositionem, in qua dici prohibebatur imposterum cum una, tum duplex in Christi dispensatione operatio, licet interim in ea diserte asseratur in Christo una tantum voluntas, tanquam doctrina sanctorum omnium Patrum. Eam *Sergius* non suo, sed Heraclii nomine vulgandam curavit, ut majores hac arte tumultus in Ecclesia excitaret. Ecthesi enim nomen Heraclii præfixisse docet Martinus papa in Secret. III. Verum *Ecthesis* non hoc anno ut hactenus ab omnibus creditum, sed superiori publicata ; Martinus enim Secret. primo ait id factum *duodecima Indictione*, quæ kalendis Septembris superioris Christi anni inchoata. Nam postquam illa emissa est, *Sergius* Pseudo-Synodum Constantinopoli coegit, ad *Cyrum* episcopum Alexandrinum scripsit, et mense Decembri ejusdem anni vita functus est, ut mox ostendemus. Quare non dubium, quin anno antecedenti edictum illud prodierit, eodemque Synodus Constantinopolitana habita sit.

3. *Severinus PP. anno sequenti demortuus.* — Ad num. 3 et seq. *Severinus* Pontifex Romanus anno tantum sequenti demortuus est ; sedit enim *menses duos, dies quatuor*, sepultus *sub die quarto nonas Augusti*, inquit Anastasius, qui sepulturæ diem memorare solet. Menses duos ac dies quatuor

illum sedisse legitur in omnibus exemplaribus Anastasianis, tam Mss. quam vulgatis, in Hermanno Contracto, Reginone, Luitprando, Abbone, Honorio Augustodunensi, Catalogo Vaticano-Palatino, et in aliis. Quare cum anno tantum sequenti, ac die vicesima octava Maii ordinatus fuerit, eodem etiam anno e vivis decessit, et quidem die prima mensis Augusti. Sed Baronius, vel potius ejus amanuensis, cum vidisset in aliquo Anastasii exemplari, *Severinum* sedisse menses II, charactere scilicet Romano, legit menses XI seu undecim, numeros videlicet Romanos in cifras Arabicas convertens. Præterea ideo Baronius Severini mortem in hunc annum retraxit, quia existimavit, post *Honorii* mortem Sedem vacasse paucos duntaxat menses : indeque ab Anastasio discedens, non solum *Severini,* sed etiam sequentium Pontificum Rom. tempora modo augere, modo minuere cogitur.

4. *Monothelitas damnavit.* — *Severinum* dum viveret *Ecthesim* damnasse liquet ex libro Diurno Romanorum Pontificum, in quo cap. 3, tit. 6, recitatur Professio fidei, quæ a Romano Pontifice emitti solita erat ante sextam Synodum generalem. In ea enim fidei Professione dicitur : « Profitemur etiam cuncta Decreta Pontificum Apostolicæ Sedis, id est, sanctæ recordationis Severini, Joannis, Theodori, atque Martini custodire; qui adversus novas quæstiones in urbe regia exortas, et pro propria doctrina cuncta zizaniorum scandala amputasse noscuntur, profitentes, juxta duarum naturarum motum, ita et duas naturales operationes, et quæcumque damnaverunt, sub anathemate damnamus : quæque susceperunt, suscipimus, et tota fidei integritate veneramur ». Baronius num. 3, Combefisius in Hist. hæresis Monothel. Disput. I, paragrapho 12, aliique existimant, *Severinum* non congregasse Synodum adversus Monothelitas, quod breviori tempore ab adepto Pontificatu vixerit, ideoque *Joannem IV* proscriptæ et reprobatæ Synodice hujus hæreseos gloriam primum retulisse; *Severinum* vero eam tantum vehementer detestatum esse. Verum non viderant illi citatam fidei Professionem, ex qua Synodum a Severino ut jure publico in Ecthesim decerneret, coactam esse colligitur. Cum enim promitterent Pontifices Romani se Decreta a Severino, Joanne, ac Theodoro adversus Monothelitas edita servaturos, manifestum est, ea in aliquo Concilio condita fuisse. Neque obstat breve temporis intervallum, quo *Severinus* sedit; cum *Joannes IV* ejus successor, qui die XXIV Decembris anni DCXL Pontifex Romanus creatus, ante mortem Heraclii, quæ die undecima Februarii anni DCXLI contigit, Monothelitas Synodice confoderit.

5. *In Synodo Romana.* — Verba, quæ Baronius num. 4 ex III Secretario Lateranensi in medium affert, ut ostendat *Severinum* hæresim hanc detestatum esse, cum laudato loco Professionis fidei collata, id in Synodo factum fuisse demonstrant. Ait enim ibidem S. Martinus, postquam locutus est de Severino papa : « Ceciderunt a sua spe (Cyrus et Monothelitæ, qui Ecthesim ad Severinum miserant), mentiti contra caput proprium. Nec enim suscepta est omnino, aut admissa secundum vanam eorum spem : magis autem condemnata est et anathematizata ab Apostolica auctoritate, huc transmissa pessima et præsumptæ novitatis eorum Ecthesis ». Verum quidem est, Garnerium in Notis ad laudatam fidei Professionem autumare *Severinum* Decretum edidisse, quo eam hæresim condemnaret et anathematizaret, *Joannem* vero, Theodorum, atque Martinum conventum episcoporum adversus eamdem coegisse. Verum frustra recurritur ad distinctionem, ubi nulla in fidei Professione exprimitur. Ac denique frustra dicitur, Theophanem meminisse tantum Synodorum a Joanne, Theodoro et Martino Pontificibus Romanis convocatarum, cum Anastasius Synodi a Joanne IV celebratæ nullam mentionem faciat, et argumentum negativum nullo alio suffultum nullius sit ponderis.

6. *Joannes IV in locum Severini subrogatur.* — Severino anno sequenti demortuo, « cessavit episcopatus ejus menses quatuor, et dies viginti novem », inquit Anastasius; sed loco, *dies viginti novem,* legendum cum Orderico lib. 2, et uno ex Mss. Freherianis, alteroque ex Colbertinis, *dies viginti quatuor.* Unum quidem Thuanæum habet, *dies triginta quatuor,* loco, *dies viginti quatuor,* sed id errori librarii attribuendum. Nam ex dicendis in morte Joannis IV Severini successoris liquebit, juxta ipsummet Anastasium Sedem vacasse *menses quatuor, et dies tantum viginti quatuor,* ipso etiam die ordinationis comprehenso, quod quandoque ab Anastasio præstitum. Quare *Joannes IV,* natione Dalmata consecratus est die vicesima quarta Decembris anni sexcentesimi quadragesimi, in quam Dominica cadebat, pridie scilicet Natalis Christi.

7. *Respondet Joannes ad Scotos de quæstione Paschatis.* — Ad num. 5 et seq. *Joannes IV,* antequam ordinaretur, rescripsit ad quæstionem Scotorum de Paschate, decessori suo *Severino* directam. Ejus Epistola, quæ sine die et anno est, recitatur a Baronio ex Beda lib. 1, cap. 19, quæ tamen anno tantum sequenti data. Porro vacante Sede non Pontificem electum, sed archipresbyterum, archidiaconum, et primicerium notariorum Ecclesiam Romanam rexisse ostendimus anno DXC, num. 7 et seq. Litterarum exordium est : « Scripta, quæ per latores, ad S. memoriæ Severinum papam adduxerunt, eo de hac luce migrante reciproca responsa, ad ea quæ postulata fuerunt, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ, contra Orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes : Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus nebulosa caligine refutantes : et quarta decima luna cum Hebræis celebrare nitente ». Quod litterarum exordium postquam recensuit Beda, ait : « Quo Epistolæ principio manifeste declaratur, et nuperrime temporibus illis, hanc apud eos hæresim exortam, et non totam eorum

gentem, sed quosdam ex eis hac fuisse implicitos». Quare valde lapsi sunt Protestantes illi Angliæ, qui Britannorum fidei prima rudimenta e Græcia Asiaque petiverunt, non alio argumento, quam quia Britanni Asiatico more Pascha coluerunt ab exordio nascentis Ecclesiæ. Cum enim anno DCXL, quo ea Epistola scripta, error ille novus apud Scotos a Romana Sede vocetur : et constet, Britannos, post Scotos hac in re errasse ; plane falsum est, Britannos eo modo semper Pascha celebrasse. Denique, cum *Scoti* ipsi Severinum papam per litteras monuerint, vitium illud in eorum Ecclesiam irrepere, ideoque ordinata legatione antidotum quæsierint, evidens est saniorem, meliorem, majoremque partem *Scotorum*, integram stetisse, ac in Romanæ Ecclesiæ unione, ut inquit Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglo-Saxonicæ hoc anno.

8. *Sergius Constantinop. episc. anno priori demortuus.* — Ad num. 17. *Sergius* Constantinopolitanus patriarcha aliquanto post publicatam Ecthesim, quam Baronius recitat, et Pseudo-Synodum Constantinopolitanam ad Ecthesis confirmationem coactam, de qua etiam Baronius, vivere desiit : « Indictione duodecima », inquit Nicephorus in Historia pag. 18, « Sergius Constantinopolitanus patriarcha moritur, et quia Pyrrhum Heraclius amabat, quod imperatoris sororem e sacro fonte susceperat : simul quod eum Sergii familiarem fuisse, cum eoque vixisse cognorat, in illius locum substituit ». Indictio XII kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoata est, indeque Baronius, aliique deduxere *Sergium* currenti anno quo Indictio illa usque ad mensem Septembrem in cursu fuit, vitam cum morte commutasse. Verum *Pyrrhum* mense Januario hujus Christi anni ad sedem Constantinopolitanam evectum fuisse, infra visuri sumus, ideoque *Ecthesis* anno antecedenti divulgata : durationem episcopatus *Sergii* recte expresserat idem Nicephorus in Chronico ; sed librarii numeros depravarunt. In editione græca a Scaligero curata legitur, sedisse Sergium *annos* XXI, in ea qua usus est Baronius, anni VIII et menses VII ejus episcopatui tribuuntur : in editione regia, anni XXVIII, dies XXI ; in Tabulis Theophani insertis, anni XXIX, ex quibus vera Nicephori lectio erui potest. Successit *Sergius* sancto Thomæ die XVIII Aprilis anni DCX, ideoque mortuus est currente Indictione duodecima, ac mense Decembri prioris Christi anni, postquam Ecclesiam Constantinop. administrasset *annis viginti octo*, ut legitur in editione regia, non vero *annos octo*, ut habuit exemplar Baronii, *menses septem*, ut recte in eo exemplari, et *dies* XXI, ut in editione regia, qui dies in editione Scaligeriana errore librarii in annos XXI conversi sunt, ideoque dies octavus vel nonus mensis Decembris anni antecedentis fatalis fuit Sergio, et *Pyrrhus* post interpontificium unius circiter mensis in ejus locum subrogatus est ; et quidem mense Januario hujus anni, ut suo loco monstrabimus. Ex quibus tandem sequitur, *Ecthesim* anno præcedenti promulgatam esse ; cum eam in dicta Synodo Constantinopolitana Sergius approbarit.

9. *Synodus Pyrrhi episc. Constantinop. qua Ecthesim confirmat.* — *Pyrrhus*, ubi episcopatum Constantinop. adeptus est, collegit conciliabulum Constantinopoli, et *ea quæ a Sergio et Cyro Phasiano decreta fuerant, corroboravit*, inquit auctor libelli Synodici. Imo ipsemet Pyrrhus in fine Dialogi cum sancto Maximo habiti innuit, se ad confirmandam Ecthesim Synodum illam hæreticam celebrasse. Cum enim Maximus consuluisset, ut anathemate percuterentur Monothelitica dogmata, respondit Pyrrhus : « At si hoc fiat, reperientur cum his simul ejecti Sergius et Synodus, me patriarcha, habita ». — Maximus : « Subit me admiratio, quomodo Synodum vocas, quæ non est habita, ut leges et canones Synodici et jura Ecclesiastica jubent : nec enim Epistola Encyclica ex consensu patriarcharum edita est, neque locus, neque dies conveniendi decretus », et cætera apud Baronium num. 15 legenda, ubi tamen hæc de Synodo Sergiana a S. Maximo prolata fuisse perperam existimat. Hujus conciliabuli aliqua fragmenta exhibet Concilium Lateranense Secret. III, ubi inter alia hæc ex illo referuntur a Pyrrho scripta : « Curavimus, Deo donante, et ad eos, qui absentes sunt, apud nos gesta (scilicet Ecthesis confirmationem) cum Encyclica nostra destinare Epistola, quatenus et eorum unusquisque per suam similiter subscriptionem eidem Orthodoxæ prædicationi consentiat, et suam per subscriptionem præcedentibus conjungat mentem ». Referuntur etiam ibidem Secret. IV, quæ Pyrrhus pro Cyro excusans scripsisset, et postea subditur : « Ergo hanc Ecthesin Sergius et Pyrrhus per propria monumenta confirmantes, quatenus multo amplius dogmatum suorum vicissim ostendant ubique omnibus destructionem, ut nostis, hæc allocuti sunt », et reliqua ibidem tom. VI Concil. editionis Labbeanæ, pag. 214 et sequenti legenda. Tomo V ejusdem editionis, pag. 1697, nihil de hoc conciliabulo præter verba libelli Synodici mox citata, habetur. Quare in nova Conciliorum editione illud ex his supplendum erit.

10. *Saraceni anno* DCXXXVII *regem Persarum vincunt.* — Ad num. 18. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXXI, qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur, affirmat Saracenos manibus cum *Persarum* acie collatis superiores evasisse, et *Persas* universos armorum vi sibi subjecisse : regem *Hormisdam* in interiorem Persiam, et in occultiorem regiam secessisse : Saracenos captivas Hormisdæ filias, et regium omnem ejus apparatum *Umaro* vel *Omaro* califæ obtulisse. Verum contigere hæc anno Hegiræ XVI, ideoque anno Christi sexcentesimo trigesimo septimo. Theophanis error inde procedit, quod mortem *Mahometis* et *Abubecri*, ac initium *Omari* citius quam par erat narrarit ; inde enim factum, ut in rerum Saracenicarum Chronotaxi rectam viam tenere non potuerit. Interim observabis, quem Elmacinus *Jazde-*

giirdem vocat, a Theophane *Hormisdam* appellari, quia videlicet plura ei nomina erant. Quando Persarum regnum exstinctum fuerit, suo loco dicemus.

11. *Memphis a Saracenis capta et Alexandria obsessa.* — Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXX, kalendis Septembris superioris Christi anni inchoato refert, *Jasdum* Saracenorum ducem educto trans Euphratem exercitu *Edessam* et *Constantiam* occupasse, indeque ad *Daras* profectum populum ejus omnem delevisse, atque ita *Mesopotamiam* universam subegisse. Verum Elmacinus pag. 30, fatetur quidem Mesopotamiam *Omaro* califatum gerente debellatam esse, sed rem differt in annum Hegiræ XX. Anno vero Hegiræ XVIII. ideoque hoc Christi anno, narrat, Saracenos arctissima obsidione *Misram* cinxisse, eaque potitos esse, deinde venisse *Alexandriam*, et fixis ad eam castris obsedisse, ac post obsidionem mensium XIV eam expugnasse anno Hegiræ XX, eodemque anno novam Misram muro cinxisse et *Fustatam* nominasse. Postellus autem in Historia sua Orientali testatur, *Memphim*, quæ metropolis erat Ægypti, nunc appellari *Fostat* et *Mitzir*.

12. *Sigibertus filius Dagoberti baptizatur.* — Ad num. 19 et seqq. *Sigibertus* Dagoberti Francorum regis filius anno quidem VIII regni patris sui a sancto *Amando* baptizatus est, sed cum is annus exordium sumat ab anno Christi DCXXIX, quo Dagobertus *Ragnetrudem* toro suo adscivit, *Sigiberti* baptismus pertinet ad annum DCXXX, ubi num. 6 de eo egimus. Ab eo etiam Christi anno finis exilii *S. Amandi* repetendus; quamvis de utroque hoc tantum anno Baronius disserat. Baudemundus in Vita S. Amandi a baptismate Sigiberti transit ad mortem episcopi Trajectensis, in cujus locum *S. Amandus* subrogatus est; sed cum episcopatum illum anno tantum DCXLVII adeptus fuerit, ut infra monstrabo, breviter hic ex aliis referenda quæ Amandus ab anno DCXXX, et a baptismate Sigiberti usque ad episcopatum Trajectensem egerit.

13. *Gesta a S. Amando usque ad episcopatum Trajectensem.* — Baptizato itaque Sigiberto statim *Amandus* rediit *Gandavum*, ubi antea Gentilibus Evangelium prædicarat, indeque crebrius vicinos populos invisit, frequentique pabulo divini verbi refecit, quibusdam monasteriis ad divini cultus augmentum constructis. Præcipua fuere *Gandense*, *Blandiniense*, et *Elnonense*. Prius nomen accepit a *Ganda* seu Gandavo, tenui tunc municipio, quod postea in oppidum permaximum ac civitatem episcopalem Flandriæ primariam evasit. Vocatum etiam fuit illud monasterium *Baronianum*, seu Bavonicum, quia sanctus Bavo, cui civitas Gandavensis suam amplitudinem referre debet, ibi traditus fuit sepulturæ. Duravit usque ad tempora Caroli Quinti, quo status regularis in statum canonicorum sæcularium, Bulla a Paulo papa III anno MDXXXVII emissa commutatus est, ut legitur in Chronico Bavoniano. *Blandinium* monasterium in monte Blandinio situm, hodie intra muros urbis Gandensis conspicitur. De utroque loquitur Philippus ab Eleemosyna in Vita sancti Amandi. Sed omnium a sancto Amando ædificatorum celeberrimum fuit *Elnonense*, seu Helnonense, nunc *sancti Amandi* dictum, oppido ejusdem nominis decoratum, quod ex vicino fluviolo cœnobium *Elnonense* appellatum est. Duobus prioribus monasteriis per aliquot annos ipsemet Amandus invigilavit, eisque postea *Frorbertum* abbatem præfecit. Rexit etiam per se aliquandiu *Amandus* cœnobium *Elnonense*; et ex illis monasteriis in vicinos pagos excurrebat, et modo concionabatur, modo privatim de rebus divinis colloquia instituebat, et nobiles viros ad pietatem vehementius impellebat. Inter illos fuit sanctus *Bavo* vir natalibus et divitiis clarus, qui sanctum *Amandum* Gandavi commorantem convenit, eique cum compunctione sua confessus facinora monasterium Gandense ingressus est, ubi sanctissime vixit. Quod anno DCXLVI contigisse ostendimus anno DCXXXI. Excerpta hæc ex auctoribus, qui post Baudemundum de sancto Amando disseruere, quæ Henschenius ad diem VI Februarii quo sanctus *Amandus* colitur, Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc. et Mabillonius sæculo secundo Benedictino annis suis reddere conati sunt.

14. *Moritur S. Pippinus Major-Domus regni Austrasiæ.* — Hoc anno sanctus *Pippinus* dux et Major-Domus regum Austrasiæ, *Landensis* a posterioribus scriptoribus, ut eum a duobus aliis Pippinis distinguant, appellatus, ad Deum migravit, die incerto; licet Hadrianus Valesius lib. 20 Rerum Francic., Cointius anno DCXL, num. 1, et Henschenius in Exegesi præliminari ad tomum III mensis Aprilis, eum die XXI mensis Februarii demortuum asserant, indeque tempus ejus mortis statuant, quod in recentioribus Martyrologiis nomen ejus inscribatur ad IX kalend. Martii. Jam enim multoties monuimus, sanctorum nomina Martyrologiis plerumque cum aliis diebus alligata esse, quam quibus obierint, aut depositi fuerint; quod de beato *Pippino* eo magis dicendum, quo *Landis*, quod oppidulum est Brabantiæ ad Getam amnem, ex quo Landensis seu Landinensis a posterioribus cognominatus, sepultus fuerit, *ibique diu* jacuerit, ut legitur in ejus Vita apud Surium ad diem XXI Februarii, inde postea translatus, et quidem multis post ejus mortem sæculis, *Nivellam* quod oppidum est Brabantiæ, ubi in litaniis invocatur, et corpus ejus in capsa portatili, in diebus Rogationum circumfertur. Sed nec ibi, nec alibi, officio Ecclesiastico colitur, ut ipsemet Henschenius ad diem XXI Februarii in Commentario prævio ad ejus Vitam num. 54 et seqq. observat. Quare is dies ad ejus potius translationem Landino, quod vix hodie oppiduli nomen meretur, referendus est.

15. *Annus ejus mortis statuitur.* — Annum mortis ejus nos edocet Fredegarius, qui cap. 83 ait, *Ægam* Majorem-Domus regni Neustriæ vita

functum esse anno III regni Clodovei II, qui mense Januario anni superioris Dagoberto patri successit. Tum cap. sequenti scribit Fredegarius: *Erchinoaldum* factum esse Majorem-Domus palatii ejusdem Clodovei, et cap. 85 thesauros Dagoberti regis divisos inter Sigibertum et Clodoveum a legatis utriusque : « Chunibertus pontifex urbis Coloniæ, et Pippinus Major-Domus cum aliquibus primatibus Austrasiæ a Sigiberto directi in Compendium villam usque perveniunt, ibique thesaurus Dagoberti jubente Nanthilde et Clodovei instantia Æganæ Majoris-Domus præsentatur, et æqua lance dividitur ». Et paulo post: « Post anni circulum Pippinus moritur ». Quare Pippinus prius mortuus est, quam Æga, ut liquet etiam ex anonymo de Gestis Dagoberti, qui narrata cap. 47 morte Pippini, subdit : « Æga quoque anno tertio Hludovici regis moritur ». Illa enim Dagoberti thesauri divisio facta est paulo post hujus mortem, ideoque anno superiori, ut ibidem fatetur Cointius, Ægaque tunc in vivis erat, et post anni circulum, non a morte Ægæ, ut plerique perperam interpretantur, sed a divisione thesauri, et postquam domum Pippinus redierat, et Austriam iterum administrare cœperat, vita functus est, ideoque præsenti anno, ut recte Hadrianus Valesius, non vero sequenti, ut Cointius et Henschenius volunt.

16. *Uxor et liberi S. Pippini.* — Fuit *Pippinus* regni Austrasiæ munimentum ac præsidium, aulæ ornamentum, optimatibus exemplum, qui ob æquitatem ac mansuetudinem ab omnibus diligebatur. Superstites ex sancta *Itta*, seu *Iduberga* liberos reliquit *Grimoaldum*, *Beggam*, atque *Gertrudem*: e quibus *Begga* Ansigisilo Arnulphi postea Metensis episcopi filio nupsit, Pippinumque *Herstallum* cognominatum Pippini regis Francorum avum genuit. *Gertrudis* vero virginitatem Deo vovit, ac in monasterio Nivellensi a matre exstructo abbatissa renuntiata est. Sed de Itta, Gertrude, et Bega, quæ divinos honores meruere inferius sermo erit, sicuti et de *Grimoaldo* Pippini Landensis filio, officiique successore, qui *Childebertum* filium suum, tonso relegatoque Dagoberto II, regem constituere ausus est. Baronius anno DCXXXI, num. 5 et seqq. de *Pippino Landensi* ejusque familia disserit, sed laudem ei tribuit, eum scilicet sancto *Wironi* episcopo nudis pedibus peccata confiteri solitum, quæ ad nepotem ejus Pippinum Herstallum pertinet, ut eo anno ostendi.

JOANNIS IV ANNUS 1. — CHRISTI 640.

1. *Joannes papa in Synodo fortiter damnat edictum Heraclii et Monothelitas, ac defendit Honorium.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentesimus quadragesimus, Indictione decima tertia : quo Joannes Romanus Pontifex, collecta Synodo, damnat promulgatam ab Heraclio imp. anno superiori fidei expositionem, græce Ecthesin nuncupatam, simulque ipsam Monothelitarum hæresim, quæ imperatoris auctoritate plurimum invaluerat ; auctorque fuit ut idipsum præstarent omnes Ecclesiæ Africanæ. Hæc autem omnia in primis apud Theophanem ita breviter perstringuntur : « Joannes Romanus præsul, collecto episcoporum Concilio, Monothelitarum hæresim anathematizavit : similiter et in Africa penes Bizacium, Numidiam, et Mauritaniam diversi episcopi convenientes, Monothelitas anathemate perculerunt ». Hæc Theophanes. Sic igitur Apostolica auctoritate succisi sunt nervi imperatoriæ sanctionis, qua Ecthesin promulgaverat ; et exaruit penitus spes omnis Pyrrhi Constantinopolitani episcopi , qui in sua Epistola ad eumdem Joannem conscripta, ipsum in hæresim pellicere conatus fuit, ut colligitur ex Epistola Agathonis Romani Pontificis, verbis istis : « Itemque Pyrrhus in confirmatione Typi et in aliis pro Cyro Alexandrino satisfaciens unam voluntatem et operationem intelligere se demonstrat, et in scriptis ad sanctæ memoriæ Joannem papam unam voluntatem et unam operationem Dominum nostrum Jesum Christum habere confirmat ». Hæc ibi.

2. At plane admiratione res digna est, post tantam cladem Ecclesiæ Romanæ ab imperatoris ministris illatam, post exilium cardinalium, et alias graves afflictiones toleratas ; non solum nihil remissum fuisse consueti roboris hæreticis resistendi. sed et majorem auctam fiduciam etiam

imperatoris edicta damnandi ob oculos exarchi, ducis, atque militum, qui Romæ essent. quos omnes par fuit credere pro imperatoris legibus acerrime pugnaturos. Nam nihil horum Joannes veritus, et floccifacientes terriculamenta omnia ista clerici cardinales, adversus imperatoris edictum Synodum collegerunt (ut audis) et Apostolica auctoritate ceu fulmine in terram prosternunt omnem machinam ad oppugnandam fidem Catholicam ab imperiali potentia sublimem erectam. Quæ autem præter anathema in Ecthesin et in hæresim promulgatum in hac sancta Synodo facta sint, quod ejus Acta perierint, penitus ignorantur, nisi quantum hinc inde non exiguo labore licuit expiscari pauca quædam, quibus reliqua quæ incomperta sunt, possunt intelligi : unde fiet ut absque Synodalibus Actis tu consequi valeas, veluti si præsens fuisses iis quæ tunc temporis Romæ in Synodo gesta fuere.

3. Sic igitur quæ de laboribus Joannis adversus Monothelitas hinc inde ex vetustioribus monumentis sparsa fragmenta collegimus, hic intexemus. Quod enim sciret, Pyrrhum et alios Orientales hæreticos in consortium sui ipsorum erroris adsciscere defunctum jam Honorium Rom. Pontificem ex Epistolis ab eo ad Sergium Constantinopolitanum episcopum scriptis, de quibus fusius suo loco superius actum est, hæcque eos jactare, quo Romani Pontificis auctoritate hæresim stabilirent; his occurrens ipse Joannes ejus successor, ad hæc hæreticorum evertenda machinamenta, nihil utilius accidere posse putavit, quam si illum qui tunc erat eidem Honorio Pontifici ab Epistolis, quique dictas Epistolas scripserat, vocaret, germanumque sensum earum a se tunc scriptarum Epistolarum juberet dilucide interpretari, ne hæreticis daretur occasio iis abutendi litteris, in longe diversum sensum ab illo, quo scriptæ essent, easdem distorquentibus : idemque ipse scriberet ad imperatorem germanum sensum illarum. Præstitit quidem ille id quod Joannes Pontifex jussit, omnemque de Honorio suspicionem, legitimum sensum proferens, evacuavit. Sufficere id satis potuisset, nisi hæretica obstinatio calumniis agere solita obstitisset.

4. Habemus hujus veritatis testem sanctum Maximum martyrem in Pyrrhum Honorium in crimen adducentem inter alia ista locutum, quæ alia occasione superius recitavimus. Pyrrhus itaque per dialogismum urgens Maximum, sic ait : « Quid de Honorio ad respondendum habes, qui aperte antecessori meo unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi esse tradidit ? » — Maximus : « Quis fuit fide et auctoritate dignus Epistolæ ejus interpres? is qui eam ex persona sancti Honorii scripsit, adhuc superstes, et qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum pietatis dogmatibus illustravit, an hi qui Constantinopoli ex suo corde loquebantur? » — Pyrrhus : « Ille, qui hanc scripsit ». — Maximus : « Is igitur eum ad divum Constantinum (Constantem) imperatorem rursus ex persona Joannis papæ de hac Epistola scriberet, dixit : Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent : rescripsimus Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus signabat. Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, meminisse membrorum et carnis, quæ quidem in divinitate non licet intelligere ». Hæc et alia ibi, quibus Joannis papæ studium pro Honorio declaratur : quæ cum satis (ut diximus) sufficere potuissent, impii tamen semel male arreptam ansam nequaquam dimittere voluerunt, semper jactantes Honorium ex ipsorum parte stetisse, quo nihil mendacius asseri unquam potuit.

5. *Maximi genus et primordia.* — Sed quod Maximi ea occasione contigit meminisse : opportune hic de ipso agendum, quem hoc ipso tempore cogitantem Romam, contigit primum in Africam proficisci, fierique auctorem, ut Africani episcopi uno eodemque consensu adversus Monothelitas arma converterint, damnantes eos in pluribus ipsorum Conciliis ut hæreticos, eorumque pravum dogma esse declarantes hæreticum. Ista quomodo se habuerint, ut intelligamus, petenda est narratio ex rebus gestis ejusdem Maximi, quæ habentur ad calcem operum ejus græce scriptæ in tribus Codicibus Vaticanis : vertit eas in latinum vir eruditus æque ac pius Petrus Morinus doctor Parisiensis. At præstat ipsa breviter hic primum recensere Maximi primordia, quæ tibi brevi ex iisdem Actis compendio prodimus. Fuisse scilicet Maximum patria Constantinopolitanum, antiqua nobilitate clarum, litteris philosophicis ac theologicis egregie excultum, invitumque ab Heraclio imperatore in palatium tractum, ut regiis commentariis conscribendis operam daret, et alia jussa principis magni momenti capesseret : in eademque functione factum omnibus dignum virtutum, quod omnes imitarentur, exemplar, donec Monothelitarum hæresis ad regiam accessum habuit. Tunc enim sibi timens ac consulens, palatium deseruit, atque monasterium ingressus est, quod in ulteriore littore situm Chrysopolis nomine est nuncupatum ; ubi aliquandiu monasticam vitam exercens, invitus ejusdem subire cogitur præfecturam.

6. At quomodo inde digressus venerit (ut diximus) ad oras Occidentales, auctor ita describit. « Cum autem videret (ut ante diximus) Monothelitarum tum hæresim propagari, misereque in dies ab impietatis defensoribus amplificari, ingemiscebat, et gravissimo luctu tenebatur, eos maxime miserans, qui nefaria agerent; nec vero habebat quid faceret, sic malo in immensum effuso, totumque propemodum Orientem aggresso. Itaque in tantis malis hoc solum invenit sibi rebusque suis remedium. Nam cum intelligeret seniorem Romam tali

scelere et piaculo carere, itidem quicquid erat in Africa atque in aliis locis ac circa insulis, hanc regionem deserens, illuc proficiscitur, patrocinium verbo veritatis daturus, ac eos qui ibi erant Orthodoxos conventurus ». Et post multa de nefanda hæresi interlocutus, subjicit ista : « Romam venturus primum in itinere convenit Africanos episcopos : quibuscum sermones conferens, linguamque divina copiose loquentem movens, in fide confirmabat, edocebatque ac monebat, quomodo possent adversariorum artes ac molimina effugere, atque ex eorum rationibus fallacibus et captiosis elabi. Sciebat enim vir imprimis intelligens, nobis peritia multa opus esse, multaque doctrina, ut in adversarios tela jaciamus, omnemque eorum altitudinem destruamus extollentem se adversus scientiam Dei». Et post multa de profectu, utilitateque magna, quam ea in re attulit illi provinciæ, subjicit de Synodo hoc anno Romæ habita adversus Monothelitas deque aliis Africanis Conciliis, quibus (ut diximus) eadem est hæresis condemnata, ita dicens :

7. « Cum his persuasum esset, conventum episcoporum episcopus Romæ egit, ut communi cum iis consilio absurdum dogma execrationi et anathemati subjiceret. Quod illi ut facerent hortatione ac præceptis divini Maximi adducti sunt, non Africa solum, et ei finitimi, sed etiam si qui in aliis ibi insulis degunt, hoc opus urgentes, ac summo studio rem præclaram gerentes : nam hi omnes illum præceptorem habebant ac ducem, et rerum agendarum adjutorem. Non multo post Joannes Romæ præsul ad Dominum migrat. Theodorusque in ejus locum conscendit, non minus præsulatus quam orthodoxiæ hæres, etc. » Hæc de obitu Joannis et successione Theodori contigerunt anno sequenti; agemus de his suo loco : simul et quæ reliqua sunt tanti fidei agonistæ, et quantum non Occidentali solum, sed universali Ecclesiæ profuerit, suis locis dicturi sumus. Quod enim timuisset, ne argutissimi Monothelitæ, sicut Orientem, ita et Occidentem seducerent; in ejusmodi ea de causa adeo longa difficilique peregrinatione suscepta, nunquam fuit otiosus : verbis cum præsentibus, scriptis vero cum absentibus agens, quorum adhuc sunt reliqua monumenta ; ut ei plurimum debeat Occidens et Oriens, quod universam Catholicam Ecclesiam doctrina mirifice illustravit, quam tandem martyrio consignavit.

8. *Heraclius negat edictum esse suum.* — Sed redeamus ad propositam de Synodo Romæ habita narrationem. Quid tum admiratione dignum accidit? Cum hæc quæ Romæ facta sunt a Joanne Pontifice, et ubique locorum ab episcopis Occidentalis Ecclesiæ in condemnatione Ecthesis, expositionis scilicet fidei promulgatæ nomine Heraclii imperatoris innotuissent; idem imperator haud leviter commotus est. Verum cum nequaquam suarum virium esse videret, ut contra sententiarum torrentem se objicere atque resistere posset, ne tanta infamia laboraret, ut ubique in Occidente decantaretur hæreticus, atque suum nomen ore omnium maledictis proscinderetur ubique : illud excogitavit consilium, quo famæ suæ et nomini optime consuleret atque prospiceret, nimirum, ut novo promulgato edicto, tam in Oriente quam in Occidente Orthodoxis omnibus innotesceret, Ecthesim illam suo nomine promulgatam, suam non esse, sed Sergii Constantinopolitani episcopi, ab ipso conscriptam, pariterque curatam ut imperatoris nomine ederetur, quo majorem vim sibi ex nomine compararet. Sicque Heraclius existimavit tantam se posse vitare infamiam, qua nomen suum esset ubique respersum.

9. Hæc quidem ita se habuisse, docent Acta publica in senatu Constantinopolitano confecta, cum sub Constante imperatore Monothelita causa sancti Maximi, de quo modo egimus, tractaretur; dum ipse sanctus niteretur illis persuadere, ut ipse Constans, qui Typum promulgasset hæreticum, si vellet ea carere ignominia, proderet scriptis auctorem, sicque faciendo, avum suum imitaretur Heraclium. Sed reddamus hic publicorum Actorum verba, quæ sic se habent : « Cum vero audisset domnus Troilus in toto Occidente Typum anathematizari, dicit Dei servo (Maximo scilicet) : Pulchrumne est, quod pii domini nostri existimatio contumelia afficitur? Respondit servus Dei : Ignoscat iis Deus qui auctores fuerunt domino ut Typum faceret, et iis qui assensi sunt. Dicit Troilus : Qui auctores? Quinam assensi sunt? Respondit servus Dei : Qui sunt Ecclesiæ, impulerunt; principes concesserunt : et ecce obnoxiorum sordes in insontem et ab omni hæresi purum aspersa est. Verum consilium hoc ei date, ut sui avi, nempe Heraclii imperatoris piæ memoriæ exemplum sequatur. Ille enim cum sensisset a nonnullis in Occidente probrum sibi aspergi, edicto se liberavit omni Ecclesiastica reprehensione, hæcque scripsit : Ecthesis mea non est, nec ego dictavi, aut fieri jussi : verum cum Sergius patriarcha quinque ante annis condidisset, quam ab Oriente redirem; oravit me, postquam ad hanc felicem urbem adveni, ut nomine meo promulgaretur cum subscriptione. Ejus hortatu id feci. Nunc vero cum cognoverim eam a nonnullis oppugnari, declaro ad omnes, non esse meam. Hoc jussum (edictum scilicet) fecit ad beatum Joannem papam, qui damnarat Ecthesim in iis quæ tum ad Pyrrhum scripta sunt. Ac Sergii ex illo tempore Ecthesis habetur. Faciat hoc qui nunc pie nobis imperat, et ejus existimatio penitus omni vituperatione carebit ». Quæ autem ista a Maximo audientes judices responderint, suo loco dicenda erunt.

10. Hæc Maximus de Heraclio, qui utinam sicut destruxit, ita ædificasset, nimirum ut eodem vel alio edicto rectæ fidei confessionem promulgasset toto orbe terrarum : nam ea plane indigebat, ut se ab omni hæresis suspicione purgaret. De quo et illud monitum lectorem velim, non sic a Maximo dici piæ memoriæ Heraclium, ut Catholicum verbis

illis eum pronuntiasse voluerit, sed quod moris esset ita omnes nominari imperatores, qui non publice hæresis condemnati fuissent : ita eodem modo ab ipso item Maximo audis dictum de Constante : « Qui nunc pie nobis imperat ». Hæc diximus, ne quis fallatur, ut existimet ejusmodi nomenclatura tam Heraclium, quam Constantem esse recensendos inter Catholicos imperatores : quod et alias superius de aliis hæreticis imperatoribus nos adnotasse meminimus.

11. *Cyri episcopi Alexandrini obitus.* — Hoc pariter anno ex humanis sublatus est pessimus ille Cyrus Alexandrinus episcopus, ut colligi potest ex Nicephori Chronico, dum ait, ipsum sedisse annos decem, quem creatum vidimus anno trigesimo post sexcentesimum. Successit illi Petrus ejusdem farinæ homo, hæresis Monothelitarum propugnator acerrimus. In sede vero Antiochena Macedonius successit illi Athanasio hæretico perditissimo, sed quando ipse defecerit, ignoratur, nec de Antiochenis episcopis successoribus ulla deinceps mentio usque ad tempora sextæ Synodi, quibus tunc eidem præfuisse Ecclesiæ Macarius hæreticus famosissimus reperitur. Sic et Hierosolymitanæ Ecclesiæ est obscura successio, occupatis regionibus illis a Sarracenis. Post hæc autem ipse etiam Heraclius imperator haud diutius superstes fuit : siquidem Theophanes et alii veteres tradunt, ipsum tenuisse imperium annos triginta et unum, quem hoc anno cœptum, sequenti absolvit : agemus ergo de eo suo loco.

12. *Richarius Francorum legatus ad regem Slavorum.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc eodem anno, qui numeratur nonus Dagoberti regis, legationem ab eo missam ad Sclavorum regem pro repetendis mercibus ablatis mercatoribus Francis, veteres ponunt [1]. De qua legatione illud memoria dignum narrant, quod cum idem rex legato dixisset, expetere se amicitiam regis Francorum; ille responderit : « Non est possibile ut servi Christi cum canibus fœdera jungant. Ad quem ille : Quandoquidem vos servi profitemini esse Dei, et nos sumus canes : ideo quæ vos nequiter contra ejus geritis voluntatem, ut inutiles famuli, nobis frequenter conceditur morsibus ipsa ulcisci ». Statimque ab ejus conspectu ejectum fuisse legatum Richarium (quem alii Sicharium nominant) tradunt. Claruit namque hoc tempore in Gallia egregia sanctitate præditus vir Richarius nomine, qui paternis monitis ipsum Dagobertum regem ad meliorem frugem convertit; cujus res præclare gestas scripsit postea Albinus Flaccus [1] ad Carolum imperatorem.

13. *Sub rege Earconberto Ecclesia Anglicana propagatur.* — Eodem anno Eadbaldum Anglorum regem, de quo superius mentio facta est, relicto regni hærede filio Earconberto, esse defunctum, Beda testatur, resque Ecclesiasticas feticioribus progressibus auctas tradit his verbis [2] : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quadragesimo, Eadbaldus rex Cantuariorum transiens ex hac vita, Earconberto filio regni gubernacula reliquit : quæ ille suscepta, viginti quatuor annis et aliquot mensibus nobilissime tenuit. Hic primus regum Anglorum in toto regno suo idola relinqui ac destrui, simul et jejunium quadraginta dierum observari, principali auctoritate præcepit : quæ ne facile a quopiam posset contemni, in transgressores dignas et competentes punitiones proposuit. Cujus filia Eartongatha, ut condigna parenti soboles, magnarum fuit virgo virtutum, indesinenter semper serviens Deo in monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab abbatissa nobilissima, vocabulo Fara, in loco qui dicitur Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Britannia, monasticæ conversationis gratia, Francorum vel Galliarum monasteria adire solebant, et filias suas eisdem erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittebant, etc. » Pergit enim recensere sacras virgines egregia sanctitate præclaras, quas brevitatis causa prætermittimus, sicut et alias plures æque sanctitate insignes, quas Jonas abbas enumerat, earumque admiranda Acta retexit in rebus gestis sanctissimæ ipsarum omnium matris Burgundoforæ, quam haud inconsulte aliqui (ut superius diximus) eamdem esse putaverunt cum Fara, cujus meminit Beda. Cum ergo docuerimus certos quos consulas auctores, nihil est quod queraris spiritualibus hisce deliciis te esse privatum, si brevitatis causa earum res gestas omiserimus recensere, cum satis esse putaverimus, indicasse cellas penarias, ubi mella ista conduntur.

[1] Aimoi. l. IV. c. 23.

[1] Extant apud Sur. die XXVI April. t. II. — [2] Bed. l. III. c. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6133. — Anno Æræ Hispan. 678. — Anno Hegiræ 20 inchoato die 21 Decemb. Fer. 5. — Jesu Christi 640.
— Severini PP. et Joannis IV, 1. — Heraclii imp. 31.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XXX *post consulatum Heraclii Aug.* XXIX, et a die XXII Januarii, *anno imperii Heraclii jun. Constantini* XXVIII.

2. *Joannes IV Synodum adversus Monothelitas indixit.* — A num. 1 ad 8. Joannes hujus nominis IV Concilium adversus Monothelitas, cujus meminit Theophanes ad annum Heraclii XX, Romæ quidem celebravit. At cum die XXIV mensis Decembris hujus anni Pontifex Romanus ordinatus fuerit, ut anno superiori ostendi, illud anno tantum sequenti coactum. Mentio est etiam hujus Concilii in Actis S. Maximi apud Baronium num. 7. « Cum his persuasum esset (Africanis episcopis), conventum episcoporum episcopus Romæ egit, ut communi cum consilio absurdum dogma execrationi et anathemati subjiceret », ubi de Joanne papa loqui sequentia verba indicant : « Non multo post Joannes Romæ præsul ad Dominum migrat, Theodorusque ejus locum conscendit, non minus præsulatus, quam Orthodoxiæ hæres ». Denique Joannem Synodum istam congregasse, ostendit Professio fidei quæ a successoribus ejus fieri solita erat, cujus verba retulimus anno superiori num. 4. Non videtur in hac Synodo Joannes *Sergium* ut aliquem in particulari damnasse, sed tantummodo dogmata. Joannes enim in Epistola ad Constantinum, seu in Apologia pro Honorio papa, de qua mox, appellat Sergium *reverendæ memoriæ episcopum,* quod non dixisset, si memoriam ejus anathemate proscripsisset, vel si semel animo illius damnationem concepisset.

3. *Non persona, sed dogmata in ea damnata.* — Certe Theodorus papa Joannis successor in Epistola ad episcopos, qui consecraverunt Paulum patriarcham Constantinopolitanum, in Collectaneis Anastasii relata, acerbe queritur cum iisdem episcopis, *quod per suas litteras Pyrrhum sanctissimum nominaverint.* Et ibidem in Epistola ad eumdem Paulum ait : « Mirati sumus quia episcopi qui fraternitatem tuam consecraverunt, sanctissimum illum in litteris suis dixerunt ». Et denique ibidem sanctus Maximus in Epistola ad Petrum Illustrem cum obsecrat, « præcipere omnibus, ne Pyrrhum sanctissimum vel almificum nominent. Neque enim tale quid sana regula eum vocari permittitur : a cuncta namque sanctitate cecidit, qui nimirum ab Ecclesia Catholica sponte prosiliit ». Quare cum Joannes IV Sergium *reverendæ memoriæ episcopum* appellarit, eum in sua Synodo hæreseos non damnavit. Nec denique S. Maximus in dialogo cum Pyrrho, eidem interroganti de aperienda via ad unionem, respondisset, quod *alius non est modus, quam taceri personas et anathemate affici talia dogmata,* si præcessisset per Joannem papam Sergii aliorumque Monothelitarum damnatio.

4. *Joannes IV exemplar sui Concilii ad filios Heraclii mittit.* — Auctor libelli Synodici hujus Joannis IV, Synodi adversus Sergium, Cyrum et Pyrrhum habitæ meminit, aitque : « Ad Davidem atque Heraclium Heraclii filios typum piæ doctrinæ postea transmisit ». Heraclius Heraclii senioris filius Cæsar nuncupatus fuerat anno DCXXXI, ut ex clausula Epistolæ Honorii papæ anno DCXXXIII, num. 20 a nobis recitata intelligimus, annoque circiter DCXXXVIII, ab Heraclio patre ex Oriente reduce imperator renuntiatus fuerat, ut testatur Nicephorus in Breviario pag. 18, ubi ait : « Heraclium Cæsarem imperatorio diademate coronat », et postea loquitur de Sergii Constantinop. episcopi morte. Paulo post ait : « Postea Heraclium filium consulem facit (Augustos enim consules perpetuos creare, ubi consulatus perpetuus institutus fuit, in more positum) Davidem et Marinum alios liberos, Cæsares appellat, Augustinam et Martinam filias, Augustas ». Joannes itaque papa, qui die XXIV Decembris hujus anni Pontifex Romanus consecratus est, statim Concilium adversus Monothelitas celebravit, et ad Davidem Cæsarem ac Heraclium Augustum ejus fratrem exemplar ejus misit. Hoc Concilium ante Heraclii mortem celebratum statim ostendo.

5. *Ecthesis ante adventum Heraclii Constantinopolim a Sergio composita.* — A num. 8 ad 11. Cum *Sergius* Ecthesim non suo, sed Heraclii imp. nomine vulgasset, imperator sentiens, quod in vituperium ejus in Occidente quidam prorumperent, per Epistolam liberum se fecit ab Ecclesiæ querimoniis scribens : « Ecthesis, inquit, non est mea : neque enim ego vel dictavi, vel jussi ut fieret. Sed cum hanc Sergius patriarcha composuisset ante quinque annos, priusquam ab Oriente repedassem,

deprecatus est me, cum ad hanc felicem pervenissem urbem, ut nomine meo proponeretur cum subscriptione : et suscepi deprecationem illius. Nunc vero cognoscens, quod quidam super ea altercarentur, cunctis facio manifestum, quia non est mea. Hanc fecit jussionem ad beatum Joannem papam condemnantem Ecthesin in his, quæ scripserat tunc ad Pyrrhum ». Hæc ex versione diversa ab ea qua Baronius usus est, ut cum textus græcus non extet, altera ex altera lucem accipere possit. Ex hac Heraclii Epistola liquet primo eam ad Joannem papam datam esse, postquam is Synodum suam celebravit, ideoque et eam *Heraclio* adhuc vivente, et aliquot post dies, quam *Joannes* ad Pontificatum evectus est, celebratam ; alioquin ejus Epistola ad Pyrrhum ante Heraclii mortem non pervenisset ; cum Heraclius die XI Februarii anni sequentis e vivis abierit : neque verosimile videatur, *Joannem* ad Pyrrhum scripsisse se damnare Ecthesim, nisi postquam suo eam Concilio proscripserat. Liquet secundo, *Joannem* in sua Synodo, non personas, sed dogmata tantum damnasse ; alioquin ad Pyrrhum Monothelitam litteras non dedisset. Liquet tertio, cum *Sergius* anno DCXXXVIII, inchoata Indictione duodecima, *Ecthesim* promulgarit, postquam *Heraclius* ex Oriente in urbem regiam, ex qua per quinquennium absens fuerat, advenit, ante eum annum imperatoris reditum contigisse ; ideoque accurate Nicephorum in Breviario Historico imperatoris reditum ad urbem narrare immediate ante mortem Sergii, quæ paucis a publicata Ecthesi mensibus contigit.

6. *Quod magis confirmatur.* — Liquet denique *Ecthesim* a Sergio anno circiter sexcentesimo trigesimo quinto elucubratam fuisse, et non multo post ab imperatore subscriptam, sed non divulgatam, nisi postquam Constantinopoli nuntium advenit de morte Honorii papæ, quæ Romæ accidit die XII mensis Octobris anni sexcentesimi trigesimi octavi. Nam imperator ex Oriente ultimum Constantinopolim rediit anno DCXXXV, postquam eo anno Saraceni, *mense Regiebo Damascum* sub suam potestatem redegissent, ut testatur Elmacinus in Hist. Saracen. pag. 28, ubi ait : « Mansor collectis Romanorum reliquiis contendit Antiochiam, ad Heraclium, qui, ut intellexit captam esse Damascum, dixit, VALE SYRIA, id est, VALE SIA MAEA, abiitque Constantinopolim ». Idem habet Nicephorus in Historia pag. 17, ubi licet non loquatur de obsidione urbis Damasci, sermonem tamen habet de prœliis duobus Saracenos inter et Romanos tunc habitis, et postea subdit : « Sub hæc Heraclius ad urbem reversus in palatio, quod Hieria dicitur, mansit, neque enim mari se committere audebat ». Tum ait : « Deinde longo postea tempore præfectus urbis, etc. » ac dein Sergii mortem recitat. Quare cum Heraclius ait, « cum hanc (Ecthesin) Sergius patriarcha composuisset ante quinque annos, priusquam ab Oriente repedassem, deprecatus est me, cum ad hanc felicem pervenissem urbem, etc. » significat Sergium Ecthesin composuisse *ante quinque annos*, quam ipse ad Joannem IV papam eam Epistolam initio anni DCXLI, ac paulo ante mortem suam scriberet, priusquam ipsemet imperator ab Oriente rediisset, et postea cum jam in urbe ageret se ejus rogatu eam subscripsisse; ideoque quinque illi anni integri numerandi sunt cum aliquot mensibus ab imperatore neglectis. *Sergius Honorium*, a quo laudibus affectus fuerat, non judicavit irritandum esse, sed novi Pontificis electionem exspectandam, ratus hunc, ut confirmationem ab imperatore, vel ab exarcha Ravennatensi obtineret, aliquid amplius, quam *Honorium* præstiturum. Verum, ut supra diximus ex S. Martino in III Secretario Concilii Lateranensis : « Ceciderunt a sua spe, mentiti contra caput proprium ; nec enim suscepta est omnino, etc. » Sergii vafritiem, fraudes ac dolos, in stabiliendo Monothelismo omnia ab eo gesta præferunt, unde non mirum si in sexta Synodo Actione XV agnoscatur hujus hæresis nascentis parens et architectus.

7. *Cyrus episcopatu Alexandrino dejicitur.* — Ad num. 11. Nicephorus in Historia pag. 18, narrata Sergii morte, ait : « Et jam Cyrus Alexandrinus antistes Constantinopolim accitus ab imperatore aliquanto antea venerat. Hunc enim magnopere criminabatur, quasi Ægyptum omnem Saracenis prodidisset ». Addit Nicephorus, Cyrum de his omnibus seipsum purgasse ; imperatorem tamen eum præfecto urbis torquendum ac cruciandum tradidisse. Sed Baronius, qui Historiam Nicephori non viderat, existimavit Cyrum hoc anno demortuum ; cum tamen dignitate tantum depositus fuerit, in quam anno sequenti ab Heracleona post patris, et Constantini fratris mortem restitutus est, ut ibidem ostendemus. Baronius citat Nicephorum in Chronico quasi decem annos *Cyro* attribueret. In editione tamen græca Chronici Nicephori a Scaligero, et in græco-latina typis regiis curata nulla *Cyri* mentio est, nisi quod in Tabulis Theophanis decem ei anni assignantur; cum tamen constet, eum usque ad annum DCXLIII, quo *Petrum* successorem habuit, in vivis fuisse, uti infra videbitur.

8. *Franci a Sclavis victi.* — Ad num. 12. Regis *Dagoberti* annus nonus a Fredegario cap. 68, et ab Aimoino lib. 4, cap. 13 memoratus ab anno Christi DCXXII, quo rex Austrasiorum renuntiatus est, deduci debet, ut jam demonstravimus. Quare Dagobertus bellum *Slavis* intulit, non hoc anno, ut putavit Baronius, sed anno sexcentesimo trigesimo. *Slavi* autem seu Sclavi Winidi, quorum rex tunc *Samo* erat, mutatis crebro sedibus domicilia trans Danubium tandem fixerant, et hoc tempore incolebant provincias, quas hodie Marchiam *Vinidorum, Carinthiam et Sclavoniam* appellamus. Illi Francorum mercatores interfecerant, missumque a Dagoberto *Sicharium* legatum contemptui habuerant. Ventum est ad arma, Austrasiique triduo prœliantes victi sunt.

9. *Floret S. Richarius abbas Centulensis.* — Suspicatus est Baronius *Sicharium* illum diversum

non esse a sancto *Richario* abbate Centulensi, cujus Vitam Alcuinus scripsit, legendam apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino, et in Actis sanctorum Bollandianis ad xxvi mensis Aprilis, quo sanctus Richarius colitur. Verum *sanctus Richarius* longe a Sichario legato diversus. Natus est in oppido cui Centula seu Centulum nomen in Pontivensi regione, quæ pars est Picardiæ provinciæ. *Dagobertus* magna sanctitatis ejus fama excitatus, Centulam venit, secum ad convivium venire petiit, censumque ei ad luminaria concessit. Prædicationis officio in ultramarinis Britanniæ regionibus peracto cum multiplici verbi Dei fructu reversus est in patriam, et ut liberius soli Deo vacaret, in eremum profectus est, ac in silva *Crisciacensi*, decem passuum millibus Centula distante monasterium construxit, quod etiamnum Foresti-cella, vulgo *Forest-Moustier*, appellatur. Hæc cella lapsu temporis crevit in monasterium haud ignobile, quod habuit peculiarem, habetque etiamnum abbatem a Centuliensi plane diversum, situmque est in diœcesi Ambianensi. Mortuus est sanctus abbas in illa eremo silvæ Crisciacensis, idque *sexto kalend. Maii*, inquit Alcuinus in ejus Vita, qui addit eodem anno cum Centulam translatum esse (1). *Centulæ* vocabulo oblitterato, oppidum ac monasterium sancti Richarii hodie nomine appellantur, vulgo *S.-Riquier*. Annus mortis ejus incertus. Cointius fuse de Richario agit, sed perperam, ut videtur, mortem ejus differt in annum DCLXXIV, ut patet ex iis quæ Mabillonius pag. 196 habet.

10. *Obitus Eadbaldi Cantuariorum regis.* — Ad num. 13. Beda tam in Historia lib. 3, cap. 8, quam in Epitome testatur, *Eadbaldum* Cantuariorum regem hoc anno ex hac vita transiisse. Is licet ad idola post sancti *Ethelberti* patris mortem deflexerit, postquam tamen resipuit, dogma Christianum jam ubique repudiatum instauravit. Suscepit ex Emma conjuge Theodeberti Austrasiæ regis filia *Ercombertum*, cui regni gubernacula reliquit, *Eans-Witham*, et *Ermenredum* ante parentem defunctum. Hic pater fuit sanctæ *Ermenburgæ* Martyrologio Anglicano ad diem XIX Novemb. inscriptæ, seu *Dompnevæ* matris SS. Mildredæ, Milburgæ, et Milwidæ, de quibus infra. Ercombertus « rex præcepit in toto Cantii regno idola destrui, et jejunium Quadragesimale observari », inquit Beda loco citato, apposuitque pœnas jejunium Quadragesimale violantibus, ut patet ex antiquis Anglo-Saxonum legibus, quas Saxonico charactere exaratas recitat Spelmannus tomo I de Synodis. Ercomberto regi *S. Sexburga* filia regis Orientalium Anglorum genuit *SS. Ermenildam* et *Earcongotam* : quarum hæc apud Francos in monasterio sanctæ Faræ, diœcesis Meldensis prope Parisios vixit, coliturque die XXIII Februarii : illa vero *Wlfero* Merciorum regi nupta, eidem peperit sanctam *Wereburgam* virginem, cujus Vita apud Bollandum ad diem III Februarii legenda.

11. *Florent SS. Fara et Earcongota.* — Extat etiamnum monasterium, in quo sancta *Earcongota* vixit, Fara-Monasterium, gallice *Faremoustier* appellatum, cui diu præfuit sancta *Fara*, quæ et *Burgundofara* vocatur, cujus testamentum, de quo anno DCXIV egi, anno quinto Dagoberti regis scriptum, seu anno Christi DCXXXII, *sub die* VII *kal. Novemb.* recitat Cointius eo anno num. 23. Ex quo, ut id obiter observem, liquet in regno Neustriæ, cujus possessionem a morte patris Clotarii II iniit Dagobertus, hujus regis annos a morte Clotarii II deductos fuisse. Refert ibidem Beda hoc tempore necdum multis in Anglia monasteriis constructis, multos de Britannia filias suas erudiendas ac Sponso cælesti copulandas in Gallias mittere solitos, maxime *in Brige et in Cabe, et in Andilegum*. Monasterium *Cabe*, seu rectius *Cale*, ædificatum fuit a Bathilde Clodovei secundi uxore, Lutetia quasi centum stadiis dissitum. Cala enim, gallice *Chelles*, villa quondam regia fuit; quo in loco Bathildis, cœnobium sacrarum virginum construxit. Locus in quo monasterium Fara condiderat, *Evoriacæ*, seu *Eboriacum* vocabatur, pagus in quo Eboriacum erat, *Brige*, *Brigensis*, vel *Brigerius*, qui in Vita sancti Audoeni *Brigensis sylva* nuncupatur, a qua sylva provincia, hodie *Brie*, nuncupata nomen accepit. Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum, verbo *Andeliacum*, vulgo *Andeli-sur-Seine*, monasterium Andilegum, de quo loquitur Beda laudatus, nobis quasi digito monstravit. Refert enim ex Codice regio hæc verba de S. Clotilde regina Francorum dicta : « Fecit et aliud monasterium super fluvium Sequanæ in loco, qui dicitur Andeleius, non longe a muris civitatis Rothomagensis, in nomine Dei Genitricis ». Distat Rothomago septem fere leucis, et ante aliquot annos ex cella seu prioratu veteri Benedictinarum abbatia evasit. Annus mortis tam *S. Faræ*, quam sanctæ *Earcongotæ* incompertus.

12. *Moritur S. Bertulfus abbas Bobiensis.* — Jonas monachus Bobiensis discipulus sancti Bertulfi abbatis Bobiensis tertii, in Vita hujus sancti abbatis, quæ extat sæculo secundo Benedictino num. 3 de eo scribit : « Qui per tredecim annos omni diligentiæ studio plebem docere ac imbuere salubribus monitis non omisit ». Quare cum anno sexcentesimo vicesimo septimo sancto Attalæ in Bobiensis monasterii regimine successerit, ut eo anno ostendi, hoc vel præcedenti anno ad Deum migravit. Fuit consanguineus sancti Arnulphi Metensis episcopi, cum quo postquam tantisper moratus esset, venit ad *S. Eustasium* abbatem Luxoviensem, « quo diu subjectus sanctæ regulæ religionique gratus omnibus mansit ». Exin adven-

(1) *Qui addit eodem anno eum Centulam translatum* etc. Non id ait Alcuinus, sed tantummodo : *Sed non multo post fratres a Centulo monasterio venerunt, et corpus S. Richarii tulerunt* etc. Ad hæc verba : *Sed non multo post*, hæc adjecit alius quispiam textus Alcuini interpolator *spatio* V *mensium, et* XII *dierum, id est, a VI kal. Maii usque ad VII idus Octobris.* MANSI.

tante beato *Attala* ex Italia eum secutus est, et in cœnobio Bobiensi sub ejus obedientia permansit : cumque egregiis moribus scientiaque polleret, mortuo *Attala* in ejus locum ab omnibus monachis subrogatus est. Colitur die xvi mensis Augusti.

13. *S. Eligius Noviomensis et S. Audoenus Rothomagensis episcopi ordinantur.* — Hoc anno sanctus *Audoenus* Rothomagensis et sanctus *Eligius* Noviomensis episcopi consecrati sunt, ut colligitur ex libro 2 de Vita S. Eligii cap. 2, scripta ab eodem Audoeno paucis post Eligii obitum annis, sub Childerico nempe rege, qui anno DCLXX Clotario III fratri successit. Hæc de amborum ordinatione Audoeni verba : « Convenientes igitur simul in civitatem Rothomagensem quarto decimo die mensis tertii (Maii scilicet) tertio anno Clodovei juvenculi adhuc regis, die Dominico ante Litanias, inter catervas populi, inter agmina clericorum, inter choros psallentium, consecrati sumus ab episcopis pariter episcopi, ego Rothomago, ille vero Noviomo ». Unus Cointius hoc anno n. 21 et seq. hunc nodum difficillimum solvit. Docet enim dispungendum esse Audoeni contextum, ut ipse et Eligius Rothomagum simul accesserint *quarto decimo die mensis tertii*, seu Maii ; et ordinationem dilatam esse in octavum diem : « Hujus periodi, inquit, duæ sunt partes. Prior annum diemque designat, quo Rothomagum Audoenus et Eligius pervenerunt : posterior diem notat, quo consecrati sunt episcopi. Consecrati sunt autem die Dominico ante Litanias. Dies ille Dominicus ante Litanias fuit vicesimus primus mensis tertii seu Maii ; quia hoc anno (scilicet DCXL), Clodovei regis tertio, Pascha die Aprilis decimo sexto celebratum est ». Quare valde hallucinati sunt viri doctissimi qui etiam postquam Hadrianus Valesius certum nos regis Dagoberti annum emortualem, primumque Clodovei II ejus filii edocuit, annum scilicet Christi DCXXXVIII, existimarunt verba laudata Audoeni explicari debere de anno Christi DCXLVI, qui fuerit *Clodovei* regis tertius, unde inferunt, *Dagobertum* ejus patrem anno DCXLIV vivere ac regnare desiisse. Eligii enim, inquiunt, et Audoeni ordinatio contigit anno *Clodovei* regis tertio, quo littera Dominicalis erat A, Pascha die nono Aprilis, Ascensio octavo decimo Maii, Dominica ante Litanias seu Rogationes dies Maii decima quarta. Quæ omnia simul, inquiunt, convenire non possunt, nisi anno Christi DCXLVI. Verum evanescit illud argumentum, si textum Audoeni præcitatum, ut fieri debet, in duas partes distinguas, et inficieris diem XIV Maii cum die Dominico ante Litanias illo anno, quo *Audoenus* et *Eligius* consecrati sunt, coincidisse.

14. *Ea ordinatio die* XXI *Maii certo peracta.* — Mabillonius tom. III Vet. Analect. in Dissert. *de anno mortis Dagoberti primi, et Clodovei junioris*, num. 19 et 20 ait, hanc solutionem prima fronte sibi arrisisse. Sed cum in Noviomensis Ecclesiæ Kalendario, quod libro Psalmorum veterrimo præmissum est, ordinatio B. Eligii *pridie idus Maii*, id est, XIV die adscripta sit ; itidemque sancti *Audoeni* ordinatio eadem die celebretur in Ecclesia Rothomagensi, sese tantisper ab assensu Cointianæ expositionis demotum esse. Verum libratis aliunde invictissimis pro sententia, quæ Dagobertum regem anno DCXXXVIII demortuum statuit argumentis, ad hanc explicationem interim recurrendum esse duxisse, hac persuasum ratione, quod etsi sancti Eligii depositio haud longe post ipsius obitum celebrata sit ; non tamen statim ejus ordinatio (quod etiam de beato Audoeno dicendum) Fastis sacris adscriptam, et peculiari cultu honoratam esse, sed post annos forsan centum quinquaginta, aut etiam ducentos. Eos vero, qui eam primi Kalendariis inscripserunt, ex loco Audoeni male intellecto eam reposuisse quarta decima die Maii, quæ die vicesima prima reponenda erat. Concludit his verbis Mabillonius : « Si hæc solutio nonnullis non placet, non repugno, modo afferant meliorem ; aut superiora solvant argumenta quibus Dagoberti et Clodovei annos mortis certissime defixos existimo ; illius quidem anno DCXXXVIII, hujus vero anno DCLVI ». Ita vir doctissimus, et quidem solide, cui si in mentem venisset regula a nobis posita, totiesque inculcata id omni asseveratione affirmasset. Depositiones enim sanctorum, eorum reliquiarum translationes, et sanctorum episcoporum ordinationes aliis diebus, quam quibus contigerint, Martyrologiis sæpe inscriptas esse, tot exemplis in hoc opere demonstro, ut illud imposterum tanquam principium chronologiæ haberi debeat. De *Audoeno* et Eligio illustribus hujus sæculi præsulibus sæpius infra sermo recurret.

15. *Moritur S. Arnulphus episc. Metensis.* — Sigebertus in Chronico sancti *Arnulphi*, qui Metensium episcopus fuerat, hoc anno mortem consignat : in Manuscripto vero Metensium episcoporum Chronico, quod a Dubouchetoin Genealogia regum Francorum in Probat. ad part. 1, cap. 6 laudatur, Arnulphi Metensis quondam antistitis obitus ponitur *sub Constantino filio Heraclii, XVII kal. Decemb.*, ubi librarius voluit scribere *Septemb.* loco *Decemb.* quia eo die sanctus Arnulphus mortuus est, ut mox ostendo, ideoque non anno sequenti, quo Constantinus Heraclii filius eidem successit, quia, ut ibi videbimus, *Constantinus* die XXV mensis Maii exstinctus est. Non itaque recedendum a Sigeberto, donec major lux affulgeat. Obiit Arnulphus in eremo, in qua per multos annos vixit : « Præsto illi fuit vir religiosissimus Romaricus cum cæteris monachis », ut legitur in Vita sancti Arnulphi auctore anonymo coævo scripta apud Mabillonium sæculo II Benedictino, « qui allatum sanctissimum corpus illius cum dignitate et honore, quo valuit, in castello Habendo sepulturæ tradidit » : in eo enim castro sanctum Romaricum monasterium Habendense condidisse, alibi diximus. « Post obitum Arnulphi anni fere jam acto tempore vir electissimus successor ejus Goericus episcopus consilio

inito, coacervata clericorum seu etiam populorum caterva ingenti, adscitis quoque duobus episcopis sanctum una pergunt ad eremum », inquit idem anonymus, qui addit sacrum corpus Mettas translatum esse.

16. *Die* XVI *mensis Augusti.* — Dies duo memoriæ sancti Arnulphi consecrati, scilicet XV kalend. Augusti, seu dies XVIII mensis Julii, et XVII kalend. Septemb. seu dies XVI mensis Augusti, ut videre est in Martyrologiis. Baronius, qui ad diem Julii XVIII in Martyrologio Bedæ legerat : *Natale S. Arnulphi confessoris*, illum diem ejus obitui attribuit. Ex verbis desumptis ex Actis S. Arnulphi Suessionensis antistitis anno millesimo octogesimo septimo, dieque decimo sexto mensis Augusti demortui, quæ ipse in Notis ad Martyrologium Romanum citat, conjicere licet, Bedam non de obitu sancti Arnulphi, sed de ejus translatione intelligendum esse. In illis enim Actis hæc leguntur : « Quo die sancti Arnulphi Metensis episcopi feriæ celebrantur, eodem hujus sancti viri Arnulphi Suessionensis in Ecclesia beati Petri Apostoli corpus conditum est». Quare cum Arnulphus Suessionensis die XVI mensis Augusti humatum fuerit, eodem die Arnulphus Metensis ad Deum transivit. Præterea Martyrologium Habendense seu Sancti Montis, in cujus Ecclesia primo sepultus fuerat Arnulphus Metensis episcopus, habetur : « XV kal. Augusti. Translatio S. Arnulphi Metensis episcopi, qui sanctitate vitæ et miraculorum gloria illustris eremiticam vitam deligens, beato fine quievit », ideoque dies XV kal. Augusti sancti Arnulphi translationi et dies XVII kal. Septemb. ejus obitui dicatus fuit, quamvis eum eo die mortuum certum non sit.

17. *Moritur Chintila rex Hisp.* — *Chintila* Hispaniarum rex hoc anno vitam cum morte commutavit. *Tulga* enim ejus filius die secunda mensis Januarii hujus anni regnum iniit, ut ex infra dicendis constabit. Quare in Chronico Fredegarii cap. 82, *anno Clodovei regis* II, legitur *Tulgam* patri defuncto successisse : initio autem Januarii hujus Christi anni secundus Clodovei Neustriæ et Burgundiæ regis adhuc in cursu erat. Vulsa in Chronico *Chintilæ* attribuit annos tres, menses VIII, dies IX.

18. *S. Maximus Computum Ecclesiasticum componit.* — Hoc anno sanctus *Maximus* monachus composuit *Computum Ecclesiasticum*, seu brevem enarrationem Christiani Paschatis, quæ extat in Uranologio Petavii. Loquitur enim in eo libello de hujus anni Paschate, aitque se illum scribere, *Indictione* XIV, *et anno Heraclii August.* XXXI. Inde intelligimus, controversiam aliquam de Paschate, *Heraclio* regnante, in Oriente exortam esse eo magis quo auctor Chronici Alexandrini anno XX Heraclii Augusti desinentis, occasione etiam alicujus Paschalis controversiæ Opus suum ediderit. Hinc in Dissert. de Periodo Græco-Romana innui, Æram Mundanam Constantinopolitanorum Heraclio imperante, auctore incerto, institutam fuisse similis controversiæ occasione. Porro sanctus *Maximus* adhuc anno sequenti in Africa versabatur. Nicephorus enim in Historia pag. 21 narrat, *Pyrrhum* post abdicationem episcopatus Constantinop. Chalcedonem navigasse, tuncque *Maximum* in Africa versatum esse.

JOANNIS IV ANNUS 2. — CHRISTI 641.

1. *Heraclii imperatoris obitus ex cujus successoribus Constans imperat.* — Annus Redemptoris sexcentesimus quadragesimus primus sequitur ordine temporis, Indictione decima quarta : quo, mense Maio (nescitur dies) Heraclius, ubi imperasset annos triginta et unum, infelici exitu vitam clausit confectus ærumnis animi, corporisque molestiis, ea passus quæ pudet referre, sed et præter alias corporis ægritudines magnopere hydropisi laboravit. Cæterum reliquit de se quasi in tabula egregie effigiatum exemplar, quantum Deo inhærentes principes possint, quantumve ab eo recedentes sint invalidi, ac Reipublicæ et Ecclesiæ noxii : æquiparandus plane et fortasse præferendus fortissimis imperatoribus, nisi offenso numine, et religione vera despecta, ejus extrema fuissent ex ipsius impietate eventis infelicissimis infamata, propagata eadem ad posteros suos infelicitate. Etenim qui cum ipso regnarat et ipsi successit Constantinus, jugi morbo detentus, vix quatuor in imperio (ut

tradidit Theophanes) menses absolvit, coronatus eadem quam secum ad sepulcrum pater coronam gestavit, persoluto pretio templo septuaginta librarum. Creditum vero fuit, veneno a Martina Augusta noverca propinato, ipsum e vita subtractum ; cujus opera filius ejus Heracleonas, adjuvante Pyrrho Constantinopolitano episcopo, imperii habenas regendas suscepit, quod duntaxat tenuit menses sex : sed rebellante senatu, ipse ab imperio depositus, mutilationeque nasi mulctatus, atque ejus mater Martina perfida femina linguæ abscissione punita, in perpetuum exilium sunt ejecti, collato imperio filio Constantini, quem alii Constantem, Constantium alii, alii nominant Constantinum ; nos vero secuti Theophanem, Constantem appellabimus. Quomodo vero in crimen vocatus Pyrrhus patriarcha de conspiratione habita cum Martina, solum verterit, dicemus anno sequenti.

2. *Joannes IV papa moritur, qui præter alias res gestas ex Dalmatia SS. Martyrum reliquias transferendas curavit, eique succedit Theodorus.* — Hoc eodem anno Joannes papa, ubi sedisset annum unum, menses novem, et dies sex, ex hac vita migravit duodecima die mensis Octobris. Hæc ex Anastasio, qui et ista subdit. « Hic temporibus suis misit per omnem Dalmatiam seu Istriam multas pecunias per fidelissimum et sanctissimum Martinum propter redemptionem captivorum, quos deprædati erant Gentiles ». Etenim Slavi, sive Sclavi, in illas regiones grassantes, magnam multitudinem captivorum abduxerant, quos Joannes papa redemit : qui eo liberalior fuit in erogando Ecclesiæ thesaurum, quod haud pridem viderat eum in damnum Romanæ Ecclesiæ fuisse ab Honorio congregatum. Sciebat enim inhiare imperatores eorumque ministros in bona Ecclesiarum, et sacrilegas invasiones ob eam causam sæpe fecisse. Ut igitur malum anteverteret, consuleretque Romanæ Ecclesiæ indemnitati, illud satis utile existimavit esse remedium, si (ut sanctus Laurentius fecit) thesaurum Ecclesiæ in pauperes continuo erogaret, nullum tutiorem sciens esse locum ad thesauros recondendos, quam pauperum sinum.

3. Qui igitur in Dalmatiam pro redimendis captivis misit, e Dalmatia longe locupletiorem thesaurum est consecutus, nempe corpora sanctorum martyrum, quæ Romam transferenda curavit. Id vero, non ut sacris pignoribus spoliaret provinciam illam, quam unice diligebat, utpote solum patrium (nam Dalmata et ipse erat) sed quo venerandis sanctorum reliquiis bene consultum esset, fecit. Quod enim crebris Barbarorum grassationibus eadem provincia esset exposita, qui nullam rationem haberent sacrarum ædium, spoliantes eas cunctis bonis, et quæ adsportari non possent, tradentes incendio : rem Deo gratam, sanctisque ipsis jucundam fore existimavit, si ipsa sanctorum corpora inde sublata, Romam ad Lateranam Basilicam collocanda transferret, cum in ipsorum honorem peculiare oratorium construxisset juxta baptisterium Constantini, quod hactenus integrum perseverat. Sed videamus quid de his Anastasius habeat : « Eodem, inquit, tempore Joannes Pontifex fecit et Ecclesiam beatis martyribus Venantio, Anastasio, Mauro, et aliis pluribus martyribus, quorum reliquias de Dalmatia et Istria adduci præceperat, et recondidit eas in Ecclesia suprascripta juxta fontem Lateranensem, juxta oratorium beati Joannis Evangelistæ ; quam ornavit, et diversa obtulit dona ». Hæc ipse.

4. Verum inter alia sacri oratorii ornamenta ex pristino usu illud adjecit, ut quorum sanctorum martyrum corpora transtulisset, eorumdem et imagines in apside musivo opere fieri studio propensiori curaret ; verum inchoatum opus cum ipse mortis obstaculo inabsolutum reliquerit, qui in locum ejus successit Theodorus absolvit. Adhuc extant integræ sacræ imagines Dei Genitricis Mariæ et sanctorum martyrum, quorum illic sub altari corpora habentur recondita, musivo opere effigiatæ ; atque hi qui sequuntur versus eodem opere exarati ibidem in ejusdem apsidis hemicyclo scripti leguntur, his verbis :

Martyribus Christi Domini pia vota Joannes
Reddidit antistes, sanctificante Deo.
At sacri fontis simili fulgente metallo
Providus instanter hoc copulavit opus :
Quo quisquis gradiens, et Christum pronus adorans,
Effusasque preces impetrat ille suas.

Pergit vero Anastasius de eodem Pontifice reliqua sic dicere :

5. « Fecit arcus argenteos duos, qui pensant singuli libras quindecim. Similiter et alia vasa argentea multa. Fecit autem ordinationem unam mense Decembri, creavit presbyteros decem et octo, episcopos per diversa loca numero decem et octo. Hic dimisit omni clero rogam integram. Qui etiam sepultus est quarto idus Octobris ad beatum Petrum Apostolum, sub die quarto idus Octobris. Et cessavit episcopatus ejus mensem unum et dies tredecim ». Huc usque Anastasius. Sicque ejus assertione, eodem anno, die vicesima quinta mensis Novembris Theodorus, ex patre Theodoro episcopo, patria Hierosolymitanus subrogatus est Pontifex.

Anno periodi Græco-Romanæ 6134. — Anno Æræ Hispan. 679. — Anno Hegiræ 21, incboato die 10 Decemb. fer. 2. — Jesu Christi 641. — Joannis IV papæ 2. — Constantini, Heracleonæ, et Constantis 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus ante mortem Heraclii : XXXI *post consulatum Heraclii Aug.* XXX, et a die XXII Januarii, *anno imperii Heraclii jun. Constantini* XXIX.

2. *Obitus Heraclii Aug.* — Ad num. 1. Heraclius Aug. hoc anno vita functus est, ut inter omnes convenit, sed mensis ac dies hactenus obscuri fuere. Theophanes cum mense Martio, Cedrenus vero die XXI Martii, Baronius denique mense Maio mortuum scribunt. Verum eum die undecima mensis Februarii e vivis excessisse, ex Nicephoro in Historia pag. 18 collato cum Chronico Orientali pag. 60, eruo : « Testamentum edidit », inquit Nicephorus, « quo Constantinum et Heraclium filios suos æquo jure hæredes imperii constituit : adeo ut uterque Martinam conjugem suam tanquam matrem et imperatricem coleret. Quibus ordinatis postremo tandem moritur, ætatis anno exacto sexagesimo sexto, imperii trigesimo, quartoque insuper mense, et die sexto ». Inauguratus est Heraclius die quinto mensis Octobris anni DCX. Quare cum annos XXX, menses IV, et dies VI imperium tenuerit, ejus obitus contigit die undecima mensis Februarii hujus anni, in quam Dominica incidebat, eamque excludit Nicephorus. Hinc in Chronico Orientali de Heraclio dicitur : « Defunctus est die Dominica nona Februarii, quæ respondet decimæ quintæ Amsciri », licet auctor anonymus illius Chronici scribere debuerit defunctum esse die XI Februarii, quæ respondet XVII Amsciri. Legerat is in probo aliquo auctore mortuum esse Heraclium mense Februario die Dominica, sed eam cum die IX Februarii imperite alligavit.

3. *Joannes IV PP. ad Constantinum imp. adversus Monothelitas scribit.* — Ubi Joannes IV papa accepit *Constantinum* patre defuncto, cum fratre Heraclio seu Heracleona imperii habenas moderari ad illum scripsit Apologiam pro Honorio papa, recitatam in Collectaneis Anastasii, in qua ait : « Quantum ex diversis suggestionibus, quæ ad nos catervatim venerunt, quinimo et ex ipso quoque auditu didicimus omnes Occidentales partes scandalizatæ turbantur fratre nostro Pyrrho patriarcha per litteras suas huc atque illuc transmissas, nova quædam et præter regulam fidei prædicante, et ad proprium sensum quasi sanctæ memoriæ Honorium papam decessorem nostrum attrahere festinante, quod a mente catholici patris erat penitus alienum ». Et postquam Honorii doctrinam Orthodoxam fuisse ostendit, subdit : « Comperimus autem quod charta quædam mandata sit, in qua sacerdotes subscribere coacti sunt contra tomum B. memoriæ papæ Leonis et Chalcedonensem Synodum, in qua charta quædam sint per novitatem composita, quæ dogma Ecclesiasticum refutare omnino dignoscitur. Inspiret ergo divina clementia Christianissimæ pietati vestræ, et cum sitis custodes immaculatæ fidei nostræ, vos ad compunctionem incitet, quo eos, qui novis sunt adinventionibus corrumpendi, imperatoriis sanctionibus arceatis, et prædictam chartam, quæ in scandalum properat fidei, et locis publicis est suspensa, præcipiatis depositam scindi. Omnes enim, qui in Occidentalibus partibus hoc audierunt, sed et populi qui sunt regiæ vestræ urbis, cognita prædictæ chartæ concinnatione, corde perculsi sunt, etc. Propter quod Christianissimi et Christi fidei custodes, donate hoc munus in primordiis vestris Ecclesiæ matri vestræ, cujus estis post Deum opitulatores, ut fidem sponsi ejus serpentina calliditas non audeat violare ». Fuit Constantinus princeps Catholicus ; de eo enim Zonaras scribit : « De religione recte sensit, paterni imperii duntaxat, non item perversæ opinionis hæres. Qua de causa Pyrrhus etiam patriarcha conscius fuisse insidiarum putatur », de quibus insidiis statim agetur.

4. *Mortuo Constantino Constans respondet ad Epistolam Joan. PP.* — Quid responsum fuerit huic Epistolæ, et quid de prædicta Ecthesi seu charta Constantinopoli factitatum fuerit, nos edocent Annales Eutychii patriarchæ Alexandrini Oxoniæ ab aliquot annis publicati, ubi refert Eutychius tom. II, pag. 335, integram Constantis imperatoris, Constantino patre ejus jam mortuo, Epistolam ad Joannem vel saltem summam Epistolæ, cujus initium est : *Accepimus, sancte, excellens mandatum tuum*, etc. Quod voluerat Joannes IV deturbari e valvis Ecthesim et dilacerari, mandatum executioni scribit Constans : « Atque illud quod de charta comburenda, in qua calumniæ essent in Leonem

patriarcham Romanum sanctum, et in Concilium Chalcedonense, ratum habuimus, ipsamque igni tradidimus». Ad eam Constantis imp. Epistolam respicit Theodorus papa Joannis successor, dum in Synodica ad Paulum Constantinopolitanum episcopum recitata in Collectaneis Anastasii pag. 50, ait : «Cum ea, quæ a Pyrrho adversus Apostolicam fidem nostram ad subversionem Synodalium Decretorum prolata sunt, tam per dogma Sedis Apostolicæ, quod expositum est a prædecessore nostro, quam per jussionem filii nostri mansuetissimi principis destructa sint : quamobrem fraternitas tua a publicis locis chartam, quæ suspensa pridemque cassata fuerat, non abstulit? » Verum quidem est, Eutychium Epistolam ad Joannem scriptam, non Constanti, sed Constantino Pogonato ejus filio attribuere; sed ut mox dixi, futiles ac imperiti scriptores, quales fuere Eutychius, et qui scripsit libellum de imperatoribus Romanis in Chronico Orientali recitatum, quem ab optimis auctoribus desumpsere, ad sensum illorum plerumque non accommodant.

5. *Heracleonas post Constantinum imp.* — Theophanes postquam Heraclii mortem narravit, de Constantino ait : «Martinæ novercæ, Pyrrhique patriarchæ opera veneno propinato interiit : et Heracleonas Martinæ filius cum matre potestatem obtinet». Idem habet Cedrenus. Nicephorus vero in Historia ait, eum diuturno morbo conflictatum fuisse, additque : «Igitur Constantinus cum octo et viginti annos cum patre imperasset, et centum ac tribus diebus supervixisset, moritur». Quare cum Heraclius die XI Februarii e vivis excesserit, Constantini mors contigit die vicesima quinta mensis Maii.

6. *Constans de Heracleonis consensu fit imp.* — Nicephorus, relata morte Constantini imp. inquit : «Post quem imperator Heraclius (dictus etiam Heracleonas) appellatur, quocum communiter Martina imperium administrabat, etc. Tum Cyrum Alexandriæ patriarcham in sedem restituit. Philagrium vero detonsum in Septæ castellum relegavit, cæteros quamplurimos, quos amicos ejus atque administros reperit, verberibus atque aliis suppliciis affecit. Hæc ubi Valentinus Philagrii armiger accepit, militares copias contra Martinam, et ejus filios commovet». Fuerat Philagrius rerum privatarum comes, dum Constantinus imperavit, qui imperium hujus filio Constanti, quem Nicephorus *Heraclium* vocat, asserere volebat, ut ait ibidem Nicephorus, qui subdit : «Post hæc per vindemiæ tempora, cum cives animadvertissent, vites suas a Valentini exercitu vastari, neque sibi in ulteriora transitum permitti, adversus Pyrrhum coitione facta, Heraclium Constantini filium coronare jubent. Pyrrhus vero populari illo tumultu ac seditione illa perspecta, contra jactabat, non idcirco rebellasse illos, sed ut Valentino imperium assererent. Instante nihilominus plebe rem ad imperatorem defert : qui Heraclium patruelem suum statim ad templum adduxit, ibique cum Pyrrho ambone conscenso, Heraclium, ut coronaret hortatus est. Tum populus urgere imperatorem, ut id omni ratione perficeretur. Quod demum Heraclii patris corona e templo detracta præstitit. Statim itaque, mutato nomine, eum, qui coronatus erat, Constantinum appellant. Sed quidquid erat plebis vilissimum et abjectissimum, manibus contra Pyrrhum armatis in templum ingreditur, et cum Judæorum, aliorumque infidelium turba in sacrarium irrumpit, ac cum mappam altaris conscidisset, et religiosissimum locum turpiter contaminasset, arreptis templi clavibus, atque e conto sublatis sine mora tota urbe pervagatur.

7. *Heracleonas de imperio dejicitur.* — «Hæc ubi Pyrrhus comperit, sequenti nocte in templum ingreditur. Ibi sacris omnibus salutatis, ac detracto humerali, et in sacra mensa deposito : Non sacerdotio inquit, me abdico, sed contumaci populo cedo. Inde furtim egressus, apud religiosissimam quamdam feminam delituit : et opportunitatem nactus Chalcedonem navigavit, etc. Interim dum Valentiniani Chalcedone morantur, Heraclius et Martina, ne amplius suburbana popularentur, pacem cum eo facere ac jurejurando firmare coguntur. Adjecta eidem et comitis excubitorum, ut Romani vocant, dignitas : cum ea præsertim conditione, ut de his pecuniis, quas a Constantino acceperat, a nemine appellaretur, utque qui cum eo erant, milites præmiis afficerentur, sed et David Cæsar crearetur ac Tiberius vocaretur. His ita confectis, Paulus Majoris Ecclesiæ œconomus patriarcha Constantinopolitanus eligitur, Octobri mense Indictionis decimæ quintæ». Ita Nicephorus juxta Petavii versionem, quæ in duobus corrigenda. Primo hæc verba, ἐπεὶ οὖν τοὺς περὶ Οὐαλεντίνου ἡ Χαλκηδὼν εἶχεν sic vertenda : «Dum ii, qui Valentino adhærebant, Chalcedone morantur, etc. pacem cum eo facere ac jurejurando firmare coguntur», cum Valentino nempe. Secundo ista, στεφθῆναι δὲ καὶ Δαβιδ sic interpretanda : *Sed et David Cæsar coronaretur.* Præterquam enim quod Heraclius senior ante mortem suam *Davidem* filium Cæsarem renuntiarat, ut jam prodiderat Nicephorus pag. 18, is jam numero superiori dixerat, βοῶντες στέφειν Ηράκλειον τὸν Κωνσταντίνου υἱόν : et ipse Petavius hæc verba sic recte latine reddiderat : «Cives Heraclium filium Constantini coronare jubent (1)». Nulli itaque Cæsares

(1) *Nulli itaque Cæsares hoc anno creati* etc. Id utique verum censeo de David, de quo hic Pagius. Sed forte negandum erit de Valentino, qui licet comes excubitorum primo quidem ab imperatore creatus fuit, ut Nicephorus apud Pagium hic asserit ; dein vero, Heracleona vel ipso forte Constante assentiente seu potius tolerante purpuram sumpsit. Id manifeste asserit Martinus papa, qui pro tribunali interrogatus, cur non restiterit Olympio conjurationem in imperatorem molienti, accusationem illam in ipsos regereus judices, respondit : « Sub Valentino, cum præcepto imperatoris indutus est purpura, et consedit ei, quo jeratis vos; cur non prohibuistis eum dicentes : Non attingas res non opportunas tibi etc. ? » Leguntur hæc in narratione eorum quæ in S. Martinum acta fuerunt in Collectan. Anastasii a Sirmondo vulgatis. Ex his autem plane

hoc anno creati. Plura non habet Nicephorus de Martina, Heracleona, et Constante, quem *Constantinum* appellat. Theophanes vero hæc tradit : « Heracleonam, matrem ejus Martinam et Valentinum ab administrando imperio senatus repulit. Lingua vero Martinæ abscissa, amputatisque Heracleonæ naribus, iisdemque in exilium actis, Constantem Constantini filium, et Heraclii nepotem ad imperii thronum subvehit. Pyrrho vero episcopi dignitate abdicato, Paulus presbyter et œconomus ordinatus est mense Octobri, Indictione decima quinta ». Idem habent Zonaras et Cedrenus. Ex quibus liquet, Constantem per aliquot dies cum Heracleona corregnasse, et pacem inter Heracleonam et Valentinum sancitam, senatum non solum respuisse; sed eos ab administrando imperio repulisse, ac deinde *Constantem* in regnum et *Paulum* in pontificium solium collocatos esse.

8. *Unde desumatur initium regni Heracleonis.* — « Imperium Heracleonas cum matre Martina tenuit menses sex », inquit Cedrenus. Totidem menses Heracleonæ in Chronico Nicephori, et in Tabulis Theophanis attribuuntur. Difficultas est, an sex illi menses deducendi sint a morte Heraclii senioris vel Constantini ejus filii. A morte tamen Heraclii senioris numerandos non esse existimo. Nicephorus enim loco laudato docet, *per vindemiæ tempora* voluisse populum, ut Constans coronaretur, quod et factum est. Quare vindemiæ tempore Heracleonas adhuc imperabat, et non multo post in ordinem redactus est. Porro Gregorius cognomento Figulus Tauromitanus in Sicilia archiepiscopus in homilia de *Indictione sive anni principio*, quam Petavius publicavit in prima editione Historiæ Nicephori, ait : « Jam quemadmodum ille mensis apud nos primus est, qui apud Hebræos septimus amboque in eumdem ista conveniunt : ita etiam corruptionem idem frugibus affert, et vindemiam auspicatur ». Quod si sex illi menses a morte Heraclii senioris proficiscerentur, ante mensem Septembrem, et ante vindemiam absoluti fuissent; et tamen Nicephorus innuit, vindemiæ tempore *Constantem* imperatorem nuncupatum, utrumque uno eodemque tempore in imperio fuisse; et postquam Heracleonas in exilium pulsus, *Paulum* in locum Pyrrhi episcopum Constantinopolitanum dictum esse, idque mense Octobri, ut Theophanes docet, quo ideo mense, qui incompletus numeratus sextus est a morte Constantini, Heracleonas imperio exturbatus est. Verosimile tamen, annos *Constantis* deductos fuisse a tempore, quo primum coronatus est, ipso Heracleona assentiente; id enim ostendunt verba quæ in primo Secretario Concilii Lateranensis anno DCXLIX mense Octobri celebrati leguntur : « In nomine Domini nostri Jesu Christi imperii domini Constantini piissimi Aug. anno nono, sub die tertio nonas Octobris, Indictione octava », argumento manifesto Constantinum seu Constantem, alterutro enim nomine appellatus fuit, currenti anno ante diem quintum mensis Octobris imperatorem nuncupatum fuisse. Quod cum ex hac Concilii Lateranensis inscriptione constet, parum refert scire an die quinta Octobris hujus anni Heracleonas jam imperio dejectus esset, vel calamitas ejus eodem postea mense vel insequenti contigerit.

9. *Heracleonas natus erat annos* XVI. — Petavius in Notis ad Nicephorum pag. 74, dubitat, an *Heracleonas* sit ille Heraclius, quem Nicephorus in Lazica natum refert, an vero *Constantinus* alter, Heraclii ex Martina filius, quem anno V ejusdem Heraclii natum esse Cedrenus ac Theophanes tradunt; et hoc ultimum verius putat, ideoque Heracleonam imperare cœpisse anno ætatis XXVI, non vero decennem, ut habet Zonaras. Verum Heracleonas alius non est, quam Heraclius ille, quem Heraclius senior ex Martina suscepit, cum « Euxino mari navigans per Lazorum provinciam in Persidem irrumpere conatus est ». Quæ expeditio facta anno DCXXVI, ut suo loco demonstravi, non vero anno DCXXII, ut perperam Petavius existimavit. Verum quidem est, Constantinum filium Heraclii et Martinæ nuncupatum fuisse Cæsarem anno DCXXVII, sed cum postea nulla ejus in Historicis Byzantinis mentio occurrat, eum ante patrem defunctum oportet; cum contra *Heraclius* in Lazica natus non tantum Cæsar anno DCXXXI, sed etiam Augustus uno vel altero ante patris mortem anno nuncupatus fuerit. Errarunt itaque tam Zonaras, quam Petavius in Heracleonæ ætate computanda, et *Heracleonas* quando ad imperium pervenit mortuo patre, natus erat annos XVI. Quot annos *Pyrrhus* Ecclesiam Constantinopolitanam rexerit, anno sequenti, quo de ejus abdicatione loquitur Baronius, examinabimus.

10. *Chronologia Theophanis in rectum flectitur.* — Interim juvabit hic observare Theophanem adhuc annum unum minus numerare, quod Indictio XV cum mense Octobri conjuncta, quando de Pyrrhi abdicatione loquitur, manifestum facit. Ea enim Indictio cœpta mense Septembri præsentis Christi anni, quo et annus Æræ Alexandrinæ DCXXXIV initium habuit : et tamen Theophanes eam abdicationem recitat anno Æræ Alexandrinæ DCXXXIII. Quare ad annos a Theophane usurpatos accurate supputandos, non respiciendum ad annos imperatorum, sed ad annos Æræ Alexandrinæ, et a morte Phocæ usque ad annum Christi DCXCIV Æræ Alexandrinæ ab eo adhibitæ, non anni VII, sed anni octo addendi, ut Æra Alexandrina cum Dionysiana in minori numero conveniat. Quando tamen tempus subtiliter non inquiritur, nullum inconveniens est,

constat, Valentinum non quidem imperialem (neque enim coronatus fuisse imperator ullibi legitur) sed Cæsarem saltem dignitatem, et quidem hoc anno, antequam a senatu deponeretur, obtinuisse. Nihil quidem ea de re Nicephorus et Theophanes, sed eorum silentio prævalet testimonium sancti Martini, qui palam in judicio rem ante viginti circiter annos gestam, commemorat, nemine redarguente, nec in oppositum quidquam reponente. MANSI.

si dicamus rem aliquam contigisse anno x, verbi gratia Heraclii, aut alicujus alterius imperatoris; præsertim cum annus imperii sæpe concurrat cum anno Æræ Alexandrinæ, quod obiter dictum sit.

11. *Obitus Joannis IV PP.* — Ad num. 2 et seqq. Joannes IV « sedit annum unum, menses novem, dies xviii, etc. Qui etiam sepultus est ad B. Petrum Apostolum sub die iv idus Octobris », inquit Anastasius. Quare cum die vicesima quarta mensis Decembris superioris Christi anni Pontifex Romanus ordinatus fuerit, obiit anno sequenti, die undecima mensis Octobris, dieque insequenti sepultus, postquam sedisset annum unum, menses novem, dies octodecim, die emortuali incluso. Anastasio consentiunt duo ejus exemplaria Mss. quæ extant in bibliotheca Colbertina, nisi quod in uno loco, *menses* ix, omissione unius numeri habentur *menses* viii. Idem ac Anastasius habent Regino, Luitprandus, Ordericus lib. 2. et Catalogus Vaticano-Palatinus. Ideoque textus Codicum impressorum Anastasii purus est. Baronius dies ab Anastasio memoratos mutilavit, numeratque tantum dies sex, et quia de interpontificio quod post mortem Honorii papæ fuit, annum unum et aliquot menses detraxit, Joannis mortem præsenti anno male consignat (1).

12. *Theodorus fit PP.* — « Cessavit Episcopatus mensem unum, dies xiii », inquit Anastasius, et cum eo Ordericus citatus, ideoque *Theodorus* natione græcus consecratus est die vicesima quarta mensis Novembris anni Christi sequentis, in quam Dominica cadebat. Is porro ab exarcha Ravennatensi eo citius confirmatus est, quo Græcus natione erat; neque enim intra mensem et dies xiii, quibus sedes vacavit, Constantinopolim de electione facta nuntium mitti potuit, indeque Romam confirmatio.

13. *Alexandria a Saracenis capta.* — Elmacinus prodit, anno xx Hegiræ captam esse *Alexandriam* postquam obsessa fuerat xiv menses, ac periisse in obsidione ejus xxiii Muslimorum millia. Quare currenti anno præfecti Augustales, quorum tanta fuerat auctoritas, desiere.

(1) Joannes IV obiit ex nostra supputatione, quam in Nota ad A. 649, 2, stabilivimus, die xxvii seu xxviii Octobris anni dcxlii, quibus si addideris mensem unum et dies xiii interpontificii utroque termino comprehenso, pertinges ad diem viii Decembris quæ tunc incidit in Dominicam, quæque inchoando Theodori sacerdotio erat auspicatissima.

Ex hac vero anni dcxlii die xxviii Octobris, anno uno, novem mensibus, quot Joanni assignant veteres Anastasii Codices cum probatissimo nostro Lucensi, subtractis, superest annus dcxli, dies xxviii Januarii, dominicalis, quæ Joanni IV dedit exordium. Mansi.

THEODORI ANNUS 1. — CHRISTI 642.

1. *Pyrrho exulante Paulus æque hæreticus Monothelita ad Constantinopolitanam sedem evehitur.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentesimus quadragesimus secundus, Indictione decima quinta: quo Pyrrhus Constantinopolitanus episcopus in suspicionem adductus conspirationis cum Martina Augusta de propinato veneno Constantino imperatori, sibi timens, sponte recessit, cum sedisset (ut ait Nicephorus) annos duos, menses novem, et dies novem; atque sic spontanee factus extorris, fuga suæ saluti consuluit, quam prætulit sedi. Recedens ergo perrexit in Africam, quam sciebat ab imperatore defecisse, mansitque ibi annos tres, usque ad tertiam scilicet Indictionem, qua profectus est Romam, ut suo loco patebit. In cujus locum ab hæretico imperatore Constante subrogatus est Paulus æque hæreticus Monothelita.

2. *Turpis facies Orientalis Ecclesiæ.* — Plane sicut imperii, ita et erroris hæres Constans hæresim, quam sciebat ab avo Heraclio accepisse originem, mirum in modum propagare conatus est: etenim si quæ vacarent Ecclesiæ, iisdem præficere curavit episcopos ejusdem erroris assertores; et quos mittebat præsides in provincias, eosdem voluit esse pariter ipsa hæresi imbutos. Ita destituta Catholicis, prostrata jacebat Orientalis Ecclesia: etenim jam longe ante, qui iisdem hæreticis adversabatur, Sophronius defunctus erat; ac Maximus abbas Constantinopolitanus acerrimus defensor Catholicæ veritatis, Constantinopoli recedens et Romam cogitans, in Africam venerat. Sic igitur nullo obice alicujus ex adverso latrantis canis, lupi libere ubique grassantes, universum ovile Dominicum invadebant: adeo ut nunquam turpior appa-

fuerit facies Orientalis Ecclesiæ, quam his temporibus, jam existentibus omnibus patriarchis hæreticis, ipsisque terrarum dominis non hæreticis tantum, sed propagatoribus impietatis: quibus omnibus malis accedebat sectæ Mahometanæ invalescentis magis ac magis armorum potentia et augmentum in Christianæ religionis opprobrium. Junctæ his erant captivitates fidelium, stupra sacrarum virginum, occisiones sacerdotum, eversio Ecclesiarum, et alia hujusmodi fere innumera, quæ secum dira bella ferunt, illa potissimum quæ a religionis hostibus inferuntur: ut nunquam tot damna quisquam enumerare sufficiat.

3. Quod vero cuncta hæc mala reddebat magis toleratu difficilia, illud erat, quod nulla usquequaque esset consolatio afflictorum, bonis videlicet longe longius factis extorribus, regnantibusque ubique cum hæreticis imperatoribus impiis sacerdotibus. Adeo erant hæc gravia, adeo luctuosa, dixerim desperata penitus et deplorata, ut si quis tempora ista cum præteritis temporibus conferat, quibus sub aliis hæreticis imperatoribus gemuit Oriens, longe hæc deteriora fuisse consentiat. Sed tanta hæc pluribus voluminibus prosequenda, eo cecidere funestiora, quo scriptorum inopia remanserunt obscura. Nam aliqua est consolatio afflictorum, cum ex suorum cognitione malorum compassionem sibi conciliare putant. Hinc enim sanctissimus Job [1]: « Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice? » Hæc vir patientissimus, triplicem optans suorum malorum memoriam relinqui posteris, in chartis, plumbo, ac durissimo lapide, ut penitus fieret indelebilis. Contra vero dolor magis augetur, cum mala grandia quæ tolerantur, facta cunctis incognita, omnem spem amovent compassionis: commiseratio enim haud modicam affert patientibus consolationem. Sed quomodo mala hæc tanta suum alveum eluvione quadam excedentia in Occidentalem quoque sese effuderint orbem, sæpe inferius dicendum erit.

4. *Osuvaldi regis in prœlio occisi religio et sanctitas.* — Hoc eodem anno sexcentesimo quadragesimo secundo (ut auctor est Beda) rex Christianissimus Osuvaldus in prœlio occisus est, cujus egregia sanctitas, succedentibus miraculis multis, testificatione divina est declarata: de cujus ad Deum transitu Beda [2] ista habet: « Vulgatum est autem et in consuetudinem proverbii versum, quod etiam inter verba orationis vitam finierit. Namque cum armis et hostibus circumseptus, jam jamque videret se esse perimendum, oravit ad Dominum pro animabus exercitus sui. Unde dicunt in proverbio: Deus, miserere animabus, dixit Osuvaldus cadens in terram. Ossa illius translata et condita sunt in monasterio quod diximus. Porro caput, et manus cum brachiis a corpore præcisas, jussit rex qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quo post annum deveniens cum exercitu successor regni ejus Oswinus, abstulit ea, et caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis Ecclesiæ, in regia vero civitate manus cum brachiis condidit ». Quis non dixerit, si oculis tantum carnis ista inspiciat, Osuvaldum miserrimo fine clausisse diem, et a Deo quodammodo visum derelictum fuisse? At angusti animi fuerit id cogitasse, cum divini oraculi testificatione certum sit, utcumque acciderit, pretiosam esse in conspectu Domini mortem sanctorum ejus, ac visos quidem illos oculis insipientium mori, verum eosdem esse in pace, atque una cum Christo in cælis regnare. Quod ne putaret aliquis esse inanem imaginationem in Osuvaldo, perspicue cunctis quæ secuta sunt miracula declararunt. Sed antequam de illis aliqua attingamus, præstat audire Bedam de ipsius, dum viveret, cultu religionis: ait enim [1]:

5. « Temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno regno semper laborare ac deprecari solebat. Denique ferunt, quia a tempore matutinæ laudis sæpius ad diem usque in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi sive gratias agendi Domino, semper ubicumque sedens supinas super genua sua manus habere solitus sit ». Idemque superius de regni tempore [2]: « Regnavit Osuvaldus rex Christianissimus Nordhumbrorum novem annos, annumerato illo etiam anno, quem et feralis impietas regis Britonum et apostasia demens regum Anglorum detestabilem fecerat »; et paulo post: « Occisus est, commisso gravi prœlio ab eadem gente pagana, paganoque rege Merciorum, a quo et prædecessor ejus Eduinus peremptus fuerat, in loco qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno ætatis suæ trigesimo octavo, die quinto mensis Augusti. Cujus quanta fides in Deum, quæ devotio mentis fuerit, id post mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco, ubi pro patria dimicans a paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum et hominum et pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit, ut pulverem ipsum, ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, et in aquam mittentes, suis super hoc infirmis multum commodi afferrent: qui videlicet mos adeo increbuit, ut paulatim ablata exinde terra, fossam ad mensuram staturæ virilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper dum viveret, infirmis et pauperibus consulere, eleemosynas dare, et opem ferre non cessabat ». Hæc Beda, qui plura de eodem recenset [3] miracula, quæ tu consulas.

[1] Job. XIX. — [2] Bed. l. III. c. 12. in fin.

[1] Bed. eod. c. post. med. — [2] Eod. l. III. c. 9. — [3] Bed. l. III. c. 9. 10. et seq.

Anno periodi Græco-Romanæ 6135. — Anno Æræ Hispan. 680. — Anno Hegiræ 22 inchoato die 30 Novemb. Fer. 7. — Jesu Christi 642. — Theodori papæ 1. — Constantis imp. 2.

1. *Pyrrhus episcopatum Constantinop. abdicat.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno primo Constantis Augusti.*

Ad num. 1. Pyrrhus episcopus Constantinopolitanus *mense Octobri, Indictione decima quinta* dignitatem deposuit, et in ejus locum subrogatus est Paulus, ideoque anno superiori, non vero currenti, ut ex ibidem num. 7 dictis liquet. Nicephorus in Chronico scribit : « Pyrrhus presbyter ejusdem Ecclesiæ, monachus et monasteriorum curator, Chrysopoleos abbas : tumultu in eum concitato, abdicavit se dignitate post annos II, menses IX, dies IX ». Sed quia nescimus quo die mensis Octobris *Pyrrhus* abdicarit, ponamus eum dignitatem deposuisse die ultima mensis Octobris anni superioris, citius camdem non iniit, quam die vicesima secunda mensis Januarii anni sexcentesimi trigesimi noni. Quare recte eo anno diximus, *Sergium* ejus decessorem vita functum esse die nona mensis Decembris anni DCXXXVIII, postquam antea eodem anno et Indictione XII inchoata *Ecthesis* publicata fuisset. Longe tamen verosimilius, *Pyrrhum* paulo post inchoatum mensem Octobrem abdicasse, ideoque circa initium Januarii anni sexcentesimi trigesimi noni ordinatum fuisse : et sive initio, sive in fine mensis Octobris illa abdicatio contigerit, *Ecthesis* valvis publicis affixa anno DCXXXVIII in finem vergente. *Paulus*, sicuti *Pyrrhus*, Monothelita fuit, eamque sectam *Constans* imperator promovere satagebat, ut annis sequentibus videbimus.

2. *S. Oswaldus Northumbriæ rex occiditur.* — Ad num. 4 et seqq. Beda in Recapitulatione chronica totius operis scribit : « Anno DCXLII Oswald rex occisus est » : In Historia vero lib. 3, cap. 9, ait : « Regnavit Oswaldus rex Christianissimus Nordanhymbrorum novem annis, adnumerato etiam illo anno, quem et feralis impietas regis Brittonum, et apostasia demens regum Anglorum detestabilem fecerat, etc. quo completo annorum curriculo, occisus est commisso gravi prœlio ab eadem pagana gente, paganoque rege Merciorum, a quo et prædecessor ejus Edwinus peremptus fuerat ; die quinto mensis Augusti ». Quare ille annus, quo duo reges Anglorum apostatæ occisi, fuit annus Christi DCXXXIV, ut suo loco dixi, ab eoque anni novem Oswaldo attributi deducuntur. *Bernicios*, et *Deiros*, non modo in unum populum coegit *Oswaldus* : sed cum antea aversissimi essent, concordes effecit. Britannos quoque potentius, quam cæteri regum, aut sedibus exuit, aut humiles alere spiritus docuit : « Denique omnes nationes », inquit Beda lib. 3, cap. 6, « et provincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Brittonum, Pictorum, Scotorum, Anglorum divisæ sunt, in ditione accepit ».

3. *Northumbriæ regnum in duo divisum.* — *Oswaldum* et sancte vixisse, et sancte mortuum, et a morte inter sanctos habitum, antiqui et recentiores, Orthodoxi et Hæterodoxi fatentur. De ejus virtutibus, et miraculis plura habet Alfordus hoc anno in Annalibus Eccles. Anglo-Sax. Ei successit in Northumbriæ regnum ejus naturalis frater, quem Beda nunc *Oswinum*, nunc *Oswium*, nunc *Osinu*, juxta variam exemplarium lectionem vocat ; communiter tamen auctores, ad differentiam illius, qui eodem fere tempore in Deiris regnavit, hunc *Oswium*, illum Deirorum regem *Oswinum* appellant. *Oswium* post diem decimum mensis Octobris regnum iniisse, liquet ex Beda lib. 3, cap. 14, ubi ait, *Paulinum* episcopum Eboracensem eo die anno secundo Oswii ac Christi anno DCXLIV demortuum esse ; qui tamen tertius esset Oswii, si hoc anno ante diem X Octobris regnare cœpisset.

4. *Chintasuinthus fit rex Hispaniarum.* — *Tulga* Hispaniarum rex hoc anno vel moritur, vel deponitur, postquam regnasset annos duos, menses quatuor, ut habet Vulsa in Chronico. Vasæus in suo Chronico hoc anno scribit : « Sigebertus abbas ait, propter pueritiæ levitatem regno privatum, atque ad Ecclesiasticos ordines relegatum. Cæterum nisi Sigebertus fidelior est in Historia, quam supputatione temporum, de iis loquor, quæ ad reges Gothorum pertinent, non magnam illi fidem habeo ». Idem habet Mariana lib. 6, cap. 8, qui addit potiorem sibi esse Ildefonsi præsulis, *qui visa retulit* auctoritatem, quam externi hominis commentum ex nationis odio, aut ob regionis longinquitatem fama vitiata natum. Verum, nec Vasæus, nec Mariana viderant Chronicon Fredegarii, qui hoc tempore in Burgundia vivebat, ex quo quæ Sigeber-

tus de *Tulga* scripsit, mutuatus est, ex capite sc. 82 ejus Chronici, ubi subjungit, *Chintasuintum* collectis plurimis senatoribus, cæteroque populo in regnum sublimatum esse, qui cognito morbo Gothorum in expellendis regibus, quoscumque cognovit esse noxios, jussit interfici, alios exilio condemnavit, eorumque uxores et filias, sibi fidelibus cum facultatibus tradidit. Hujus rei, nec Vasæus, nec Mariana meminere, qui tamen scribunt, *Chintasuinthum* vacuam Gothorum regiam occupasse, vi atque armis, argumento, ni fallor, Fredegarium hac in re quoad Tulgæ depositionem vera narrasse : sed quoad ejus mores, quos sanctus *Ildefonsus* laudabiles fuisse asserit, vulgati de illis rumores Fredegarium decipere potuere. *Chintasuinthus* die secunda mensis Maii regnare cœpit, ut ex dicendis liquebit.

5. *Moritur S. Sulpitius Pius episc. Bituricensis.* — Hoc circiter anno mortuus est *sanctus Sulpitius* cognomento *Pius*, episcopus Bituricensis, cujus Vitam scripsere duo auctores coætanei anonymi, utramque a Bollando ad diem XVII mensis Januarii, quo sanctus Sulpitius colitur, recitatam. Successerat sancto *Austregisilo*. In episcopatu sanctissime vixit, prædicationi sedulo institit, multos Judæos ad fidem convertit, multisque miraculis inclaruit ; et ante episcopatum in *Clotarii* regis castris abbatis officio potitus est. Suadente regina, cujus maritum Clotarium II morti proximum oratione sua nuperrime sanaverat, renuntiatus est episcopus, ut etiam Aimoinus lib. 4, cap. 16, testatur : « Clotarium beatus Sulpitius (tunc quidem archidiaconus, postmodum autem Bituricensium episcopus) anteriori tempore a gravi liberaverat febrium incommodo, septem prius dierum consummato jejunio ». Quæ regina videtur fuisse *Sichildis*, postrema Clotarii uxor. Porro *abbates palatini* ii dicti sunt, quibus reges Francorum intra palatium monasteria construxerant ; castrenses vero, qui castra regum sequebantur præpositi monachis, quibus id pensi incumbebat, ut horis diurnis et nocturnis, more Ecclesiastico, divina in exercitu ministrarent officia. Episcopatu dimisso Sulpitius, ut auctor ejus Vitæ tradit (1), sub ea humilitate, qua prius pauperum curam gerebat, magis magisque deinceps præsidia pauperum subministrare videbatur. Nonnulli vero ei detrahebant, cur episcopatu relicto alteri tradidisset. Sed in incœpto opere persistebat, et laudem humanam fugiens, et jactantiam vanitatis devitans semper persistebat, ut pauperes ab indigentia victus et vestitus relevaret ». Colitur in Tabulis Ecclesiasticis die XVII mensis Januarii, indeque recentiores historici passim affirmant, hunc esse diem ejus obitualem ; cum tamen neuter ejus Vitæ auctor vel diem, vel annum ejus mortis memoret, ideoque gratis illud asseratur.

6. *Moritur S. Goericus episc. Metensis.* — Hoc etiam anno mortuus est sanctus *Goericus* episcopus Metensis sancti Arnulphi successor, et quidem *die decimo nono mensis Septembris*, ut legitur in Codice monasterii S. Symphoriani, ubi et eum *annos octodecim* sedisse refertur, qui incompleti intelligendi ; cum *Arnulphus* ante finem anni DCXXV non abdicarit. Hinc in Vita S. Clodulphi filii ejusdem Arnulphi circa sæculum nonum auctore anonymo scripta, et a Mabillonio sæculo II Benedictino recitata, dicitur, *Goericum* Ecclesiam Metensem rexisse *annos septemdecim*. Goerici Vitam scripsit auctor anonymus apud Surium ad diem XIX Septembris, qui tradit eum tumulatum esse *in Ecclesia Metensi*. In Vita enim beati Adalberonis hujus nominis secundi, episcopi Metensis, elucubrata a monacho Benedictino anonymo et coætaneo, recitata a Labbeo in nova Bibliotheca tomo I, legitur ; « Domnus Deodericus item Mettensis urbis antistes gloriosus, cui hic Dominus noster Adelbero successerat præsul (anno scilicet DCDLXXXIV, juxta breve Chronicon sancti Vincentii Metensis) in pago Calvemontensi locum quemdam inter Mosellam et montem, qui in devexa sui castrum habens ex accidenti rusticorum lingua Spinal vocatum (dicitur illud gallice *Espinal*, positumque est in Lothariensibus ad ripam fluminis Mosellæ, quatuor leucis ab Alteriaco castro distans), divino famulatui aptum reperiens, monasterium construxit, consecrans illud Deo et sancto Goerico, cujus sacratissima ossa ab urbe Metensi transferens digna veneratione collocavit, et patriæ patrocinium felicissimum præparavit. Domnus Adelbero hujus successor, ad salutem Christianitatis, et ad votum commissorum præsul effectus, etc. Primo quidem clericorum conventum ad omnipotentis Dei honorem coadunavit. Post ancillas Christi sub regulari vita et sub institutione patris nostri B. Benedicti, sc. bene edoctas Deo, et S. Goerico pontifici servire destinavit, dans prædia et possessiones, quibus sine inopia et indigentia vivere possent ».

7. *Monasterium Spinalense a S. Goerico conditum non est.* — Perstat etiamnum hæc abbatia, cui inserviunt virgines canonicæ, regulæ tamen sancti Benedicti subditæ. Ex quibus corruunt, quæ habet Cointius anno DCXXVI, num. 9, ex Meurissio in opere de episcopis Metensibus, et ex Saussaio in Martyrologio Gallicano ad diem XIX Septembris, *Goericum* scilicet ex legitimo toro ante episcopatum duas filias suscepisse, *Preciam* et *Victorinam*, eis illud monasterium construxisse, et *Preciam* abbatissam constituisse. Hujus enim Goerici matrimonii scriptor anonymus Vitæ ejus non meminit, imo antequam monasterium *Spinale* conderetur, eam composuit ; cum Goericum Metis

(1) *Episcopatu dimisso ut auctor ejus Vitæ tradit* etc. Episcopatum non dimisit quidem S. Sulpitius ; sed cum affectæ esset ætatis coadjutorem sibi dari Wlfelentum a rege petiit et obtinuit ; cum eo vero divisit officium et laborem. Ita Vitæ utriusque auctor tradit : *Wlfelento tradere participationem officii sui ac laboris duntaxat, et divini verbi committere ministerium.* Cum ergo ait anonymus desertum a viro sancto episcopatum, significat abjecisse illum sacri muneris id quod erat dignitatis et honoris ; retinuisse vero id quod laboris et molestiæ. MANSI.

sepultum prodat. Ex altero autem anonymo Vitæ Adalberonis II auctore constat, monasterium *Spinalense* a *Deoderico* hujus nominis primo episcopo Metensi ædificatum esse; qui anno DCDLXIV dignitatem iniit, tribus scilicet et amplius sæculis a sancti Goerici morte. Post eam vacavit sedes usque ad diem nonum mensis Martii anni insequentis, quo *sanctus Godo* episcopus Metensis consecratus est, ut ex dicendis in ejus morte patebit.

8. *Fredegarius Chronicon suum absolvit.* — Ad hunc annum, qui Clodovei regis quartus est exiens, Chronicon suum perduxit *Fredegarius*, historicus pro captu illorum temporum diligens, quem, Clotario III regnante, Historiam suam scripsisse, inde liquet, quod in ea mortis *Chintasuinthi* Hispaniarum regis et *Erchinoaldi* Majoris-Domus mentionem faciat. Eum in Burgundia, et pro suis Burgundionibus opus suum edidisse, inde recentes nostri historici colligunt, quod solos fere regum Burgundiæ annos in suo Chronico adnotare, et extendere studuerit. Scripsit Epitomen sex priorum Gregorii Turonensis librorum quos forte tantummodo legerat, desinitque ad annum regni Guntramni XXIII, et in Chilperici regis cæde, quæ anno DLXXXIV patrata est. Leguntur quidem in ea Epitome fabellæ non paucæ, sed tamen ibi quædam habet, minime contemnenda, nec usquam alibi invenienda. Hujus libri titulus est *Gesta Francorum epitomata*. Huic libello subjunxit Chronicon a morte *Chilperici* regis ad annum IV *Clodovei* junioris perductum, quod res gestas annorum fere sexaginta continet, et Gregorii Turonensis Historiæ Appendicis nomine, ac libri XI loco subjici consuevit, sed sine ullo auctoris nomine: indeque fit, ut Baronius, qui Appendicem illam legit, Fredegarium non laudet, et raro eamdem Appendicem; licet Fredegarius, ut ætate, sic auctoritate Gregorio Turonico episcopo proximus sit, et in magna bonorum auctorum inopia utilis ac necessarius: Aimoinus enim Floriacensis cœnobii monachus, quem Baronius sequi solet, longe serius quam Fredegarius, ac Roberto in Galliis regnante scripsit.

9. *Continuatio Fredegarii jussu Childebrandi scripta.* — Chronicon illud cum capite nonagesimo absolvitur; quæ vero postea non interrupto rerum ordine subjunguntur, adjecta sunt ab alio auctore anonymo, licet Chronic. Fredegarii esse passim existimatum fuerit. Nam in vetustissimo Codice reginæ Sueciæ post memoratam regis Pippini electionem, hæc capitalibus litteris leguntur: « Usque ad id tempus Childebrandum virum illustrem, comitem, regis Pippini patruum, hanc historiam vel Gesta Francorum diligentissime scribi curavisse: sequentia Nibelungo viro illustri, comite, ejus filio, hortatore et auctore adjecta esse ». Verum est, Henschenium lib. 1 de tribus Dagobertis, cap. 10, et in Vita S. Sigeberti regis, ad primum diem Februarii in Commentario prævio existimare Chronicon jussu Childebrandi conscriptum incipere a capite XCV in morte Childerici, et regno Theodorici, et antecedentia quatuor capita excerpta esse ab aliquo anonymo ex Gestis Dagoberti regis, et ex Gestis regum Francorum, qui suam in Historica antiquitate inscitiam prodat. Hanc opinionem amplexi sunt postea Cointius anno DCXL, num. 17, et DCLXXX, n. 2, aliique multi, qui inde concludunt, post Fredegarii Chronicon, et ante Appendicem Childebrandinam vacuum esse intervallum XL annorum. Verum illi valde hallucinati sunt: cum nihil in quatuor illis capitibus legatur, quod falsi argui possit. Nam et *Clodoveus* secundus annos XVIII regnavit, et post eum *Erchinoaldus* Major-Domus palatii mortuus est; quod utrumque fabulosum perperam existimavit Henschenius. Hoc etiam quod ibidem habetur, apocryphum credit Henschenius: « Theodoricus vero frater in Austrasia a Francis in regnum elevatus est apud Wlfoaldum ducem », non advertens locum illum librarii oscitantia mutilatum esse, quem Chiffletius in Dissert. de annis Dagoberti cap. 15, ex Ms. pervetusto Sirmondi sic restituit: « Theudericus vero frater ejus in regno successit: Childericus enim frater in Auster a Francis in regno elevatus est apud Wlfoaldum ducem ». Verum de annis Clodovei II, de Erchinoaldi morte, et initio Theodorici regis infra suis locis agetur. Continuator itaque Fredegarii, seu Historia Childebrandina, a capite XCI inchoata, et in capite CIX, anno scilicet Christi DCCXXXVI absoluta, isque auctor anonymus res potissimum in Austrasia gestas, et quæ ad Pippinum, ejusque familiam spectant prosequitur, ut eum legenti patet.

THEODORI ANNUS 2. — CHRISTI 643.

1. *Templum Hierosolymis a Sarracenis exstruitur, deposita Cruce.* — Annus incipit sexcentesimus quadragesimus tertius, Indictione prima, idemque secundus Constantis imperatoris, quo (ut habent Græcorum Annales) « Haumar princeps Sarracenorum ædificare cœpit templum Hierosolymitanum : cumque ædificia non consisterent, Judæi causam rogati exposuerunt, nempe Crucem contra positam; sicque Crucem, quæ templo montis Olivarum imposita erat, deposuerunt, atque ita demum ædificia firmata sunt. Atque hæc res Christi osoribus occasionem præbuit multas cruces deturbandi ». Hæc ex Theophane.

2. De eodem templo habet ista Guiglielmus Tyrius[1] : « Sumptibus, qui sufficere possent ad impensam, designatis, et convocatis artificibus, subjecta pro votis materia tam ex marmorum diversitate, quam ex lignorum differentia multiplici, templum ædificari præcepit. Quo postea infra modicum tempus juxta conceptum mentis feliciter consummato, quale hodie Hierosolymis esse dignoscitur, multis et infinitis ditavit possessionibus, unde suppeterent facultates ad conservanda perpetuo ejusdem sarta tecta, et vetera renovanda, et continuanda luminaria per manum eorum qui in eodem templo deservirent. Quæ autem sit illius forma et operis elegantia, quoniam pæne omnibus notum est, non est præsentis tractare negotii. Erant porro in eodem templi ædificio intus et extra in opere musaico Arabici idiomatis litterarum vetustissima monumenta, quæ illius temporis esse creduntur; quibus et auctor, impensarum quantitas, et quo tempore opus incœptum, quoque consummatum fuerit, evidenter declaratur ». Hæc Tyrius.

3. Plane mirandum illud fuit, quod nonnisi depositione sanctissimæ Crucis erigi potuerit templum Sarracenorum : ex quo virtus et potentia Crucis enituit, qua stante, necesse sit dæmones cedere, eorumdemque conatum et vires infringi : quod et accidit sub Apostata Juliano, cum faterentur dæmones se Cruce penitus superatos. Quod autem Deus, dempta Cruce, permiserit invalescere Sarracenos, nihil præterea dicendum, quam quod idem Deus ob peccata populi exaltaverit adversus eum Assyrios. Sed illud accidit Crucis virtute mirandum, quod cum tot fuerint insignia Hierosolymis templa, egregia Christianorum imperatorum monumenta, nullum eorum vindicare sibi sint ausi dominantes impii Sarraceni, sed libera omnia prioribus usibus fuerint Christianis relicta, eademque ut antea frequentata a totius terrarum orbis fidelibus, prout quæ inferius dicturi sumus ostendent.

4. *Mauritii insurgentis in exarchum Isacium cædes, et ejusdem Isacii interitus.* — Inter hæc autem novis quatitur Italia motibus, cum Mauritius chartularius, de quo multa facinorosa superius dicta sunt, in tyrannum erupit, ac male periit. Habet enim de his ista Anastasius in Theodoro : « Hujus temporibus in Mauritium chartularium, per quem multa mala operatus est Isacius patricius exarcha, cum increbuissent peccata ejus de beato Petro Apostolo prodiit vindicta, ut hæreditaret eum ignis inextinguibilis. Consilio ductus suprascriptus Mauritius illorum qui cum ipso ante devastaverant Ecclesiam Dei, tyrannizavit adversus Isacium patricium, et misit per omnia castra quæ erant sub civitate Romana per circuitum, et congregavit omnes et conjunxit secum ipsos per sacramentum, ut deinceps nullus ex ipsis debuisset obedire Isacio, neque hominibus ejus, eo quod ipse sibi regnum imponere voluisset. Audiens hæc Isacius patricius, quod Mauritio omnes exercitus Italiæ sacramenta dedissent, misit Donum magistrum militum et sacellarium suum ad civitatem Romanam cum exercitu.

5. « Qui veniens in civitatem Romanam, omnes judices, seu exercitus Romani, qui prius se cum Mauritio per sacramenta constrinxerant, timore ducti, dimittentes Mauritium chartularium, omnes se cum Dono junxere : qui cum ingressus esset Romam, fugit Mauritius ad beatam Mariam ad Præsepe ». Hic meminisse lector debet, hunc illum fuisse Mauritium, qui Lateranensem invadens Basilicam expilavit : cogitur modo infelix ab Ecclesia

[1] Guigli. Tyr. de bello sacro l. 1. c. 2.

auxilium petere, et ad ipsam pro salute confugere, qui adversus eam hostiliter grassatus fuit : sed non sivit divina ultio ibi eum reperire securitatem, qui antea sacrilege fuerat in Ecclesiam debacchatus : nam subdit Anastasius : « Eum tollentes de Ecclesia, miserunt bojam in collum ejus, similiter et omnibus qui in consilio cum ipso fuere ; et bojatos misit Ravennam per manus Marini scribonis et Thomasii chartularii. Qui deducentes eos pervenerunt juxta civitatem Ravennatem in locum qui dicitur ad Ficuldas [1], duodecimo milliario longe a civitate, et ibi decollaverunt Mauritium : quia sic in mandatis acceperant a supradicto Isacio, ut vivus civitatem Ravennatem non ingrederetur. Et postquam decollatus est, levantes caput ejus duxerunt Ravennam. Videns autem Isacius caput Mauritii, gavisus est, et fecit illud ad exemplum multorum in circo Ravennate super stipitem poni. Illos autem qui cum ipso directi fuerant, omnes bojatos jussit arcta custodia in carcerem mitti, cogitans quomodo eos puniret. Sed cum ea agerentur, mox nutu divini judicii, ipsis diebus percussus divino ictu Isacius mortuus est. Hi autem qui clausi erant, exeuntes de carcere, reversi sunt singuli per loca sua. Audiens hæc imperator (Constans scilicet), quod defunctus esset Isacius, misit Theodorum patricium exarchum, cui cognomentum Calliopa, ad regendam omnem Italiam ».

6. Cum omnes Anastasio assentientes, æque testentur successorem Isacii missum fuisse Theodorum Calliopam : constat tamen ante Calliopam missum esse Platonem hæreticum pariter exarchum ; quem post sequentem annum, cum Pyrrhus Constantinopolitanus episcopus Romam se contulit, exarchum fuisse, suosque direxisse ad Pyrrhum, in sua Epistola S. Martinus [2] papa testatur, nosque suo loco dicemus : quanta autem hic mala intulerit Romanæ Ecclesiæ, patebit inferius.

7. Sed ne relinquamus insepultum Isacium, sepultura licet indignum ; cujus tumulo nullum fuisset aptius Epitaphium inscribendum, quam quod Davidicum habet carmen [3] : « Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum. Ecce qui dixit : Venite [4], hæreditate possideamus sanctuarium Dei ». Etenim tam ipsi quam Mauritio digne contigit, quod imprecatus est idem vates [5] : « Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti : sicut ignis qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos, etc. » Ita ultor Deus voluit posteris relinquere tum Isacii, tum Mauritii amplissimis notis declaratam vindictam, quam meruerunt impii in sancta manus sacrilegas inferentes.

8. Sed quæ Isacii conjux viro suo postrema persolvit, hic describamus. Susanna enim ejus uxor, viri amantissima, ejusmodi ad sepulcrum ipsius inscriptionem affixit græce conscriptam [1] :

Ἐνταῦθα κεῖται ὁ στρατηγήσας καλῶς,
Ῥώμην ἀβλαβῆ φυλάξας, καὶ τὴν δύσιν
Τοῖς γαληνοῖς δεσπόταις τρὶς ἓξ ἐνιαυτοῖς
Ἰσαάκιος, τῶν βασιλέων ὁ σύμμαχος.
Ὁ τῆς ἁπάσης Ἀρμενίας κόσμος μέγας·
Ἀρμένιος γὰρ ἦν οὗτος ἐκ λαμπροῦ γένους·
Τούτου θανόντος εὐκλέως, ἡ σύμβιος
Σωσάννα σώφρων, τρυγόνος τρόπῳ σεμνῆς,
Πικνῶς στενάζει, τοῦ ἀνδρὸς ἐστερημένη·
Ανδρὸς λάξαντος ἐκ καμάτων εὐδοξίαν
Ἐν ταῖς ἀνατολαῖς ἡλίου, καὶ τῇ δύσει·
Στρατοῦ γὰρ ἦρξαι τῆς δύσεως, καὶ τῆς ἕω.

Id autem ita dici latine potest :

Hic jacet, qui rei bellicæ ducem egit recte
Romam incolumem tutatus et Occidentem
Tranquillis principibus ter sex annis,
Isaacius, regum commilito,
Omnis Armeniæ ornamentum magnum :
Armenius enim erat hic ex illustri genere,
Hoc mortuo gloriose, conjux
Susanna prudens more castæ turturis,
Assidue gemit viro privata :
Viro, qui sortitus est ex laboribus gloriam
In Oriente Sole et Occidente :
Exercitum enim duxit Occidentis et Orientis.

Hactenus Epitaphium.

9. *Cypri Orthodoxi episcopi per Epistolam Synodalem ad papam confugiunt.* — Inter hæc autem, cum gravissimis fluctibus fides Catholica opera Monothelitarum hæreticorum, præcipue vero Pauli Constantinopolitani episcopi, quateretur in Oriente : si qui illic erant Orthodoxi episcopi, unum sibi illud tantum reliquum esse remedium cognoscentes, in tanto naufragio conscendere naviculam Petri, quam scirent promissione Christi inter fluctus sæculi hujus solam navigare securam, nec ullis posse obrui undis, neque vorticibus absorberi ; Romam se conferunt ad Theodorum Apostolicæ Sedis episcopum in tanta tempestate sollicite vigilantem, clavumque summa prudentia moderantem.

Alii vero non deserentes greges sibi commissos, per litteras id egere, ut inter cæteros Cypri insulæ episcopi, qui cogentes Synodum, Synodalem Epistolam scripserunt hoc anno ad eumdem Theodorum Pontificem, licet in ea Metropolitani episcopi nomen tantummodo exprimatur : fuit hic Sergius. Epistola autem ipsa habetur in Actis sanctæ Romanæ Synodi sub Martino, ubi cum ederetur, primicerius notariorum Theophylactus ista est præfocutus : « Afferens, inquit, de venerabili scrinio, præ manibus habeo suggestionem Sergii Cypriensis archiepiscopi, directam ab eo per nuper transactam primam Indictionem, id est, ante septem annos, Theodoro beatæ memoriæ decessori vestro ». Hæc ibi tunc Theophylactus, quæ voluimus recensuisse ob certam temporis ab eo expressam significatio-

[1] Ficodas, est Ecclesia Ficodensis hodie Cernia. — [2] Martin. pap. Epist. VI. — [3] Psal. LI. — [4] Psal. LXXXII. — [5] Psal LXXXII.

[1] Habet Hieron. Rubric. histor. Raven. l. IV.

nem, nempe hoc anno primæ Indictionis ipsam Epistolam esse conscripiam, quæ sic se habet[1] :

10. « Sanctissimo et beatissimo a Deo honorabili domino meo patri patrum archiepiscopo et universali papæ domino Theodoro, Sergius humilis n Domino salutem. Firmamentum a Deo fixum et immobile, atque tituli formam lucidissimam fidei, vestram Apostolicam Sedem constituit (o sacer vertex) Christus Deus noster. Tu enim es (sicut divinum veraciter pronuntiat[2] Verbum) Petrus, et super fundamentum tuum Ecclesiæ columnæ confirmatæ sunt. Tibi et claves cælorum commisit, atque ligare et solvere potestative, quæ in terra et in cælis sunt, promulgavit. Tu profanarum hæresum depositor existis, ut princeps et doctor Orthodoxæ et immaculatæ fidei. Igitur non despicias patrum tuorum, pater, fidem æstuantem, et ab aliquibus hæreticis ventis violentatam, necnon periclitantem. Resolve nebulam insipientium lumine tuæ divinæ scientiæ, o sanctissime. Abscinde blasphemias et jactantiam vaniloquorum noviter emergentium hæreticorum doctorum. Nihil (mihi) etenim minus est Orthodoxæ et Apostolicæ vestræ definitioni atque traditioni, quatenus augmentum aliquod suscipiat a nobis fides. Nos autem a Deo inspirati, et sanctorum Apostolorum confabulatores et consacerdotes quæ sapuimus, confitemur, et confessi sumus a pristinis temporibus et ex ipsis cunabulis secundum sanctum ac beatissimum papam Leonem, prædicantes omnibus et confitentes, quod operatur utraque natura cum alterius communione : cum quo beatissimo vero et omnes a Deo inspirati et sancti Patres fatentur.

« Et hæc quidem a nobis humillimis servis vestris atque discipulis prosecuta sunt : multiloquium autem et contradictionem adversariorum non admittimus, quia parati sumus pro Orthodoxa fide, auxiliantibus vobis sanctissimis et orantibus, martyrium suscipere. Et si quidem voluerint ea quæ nunc ad consumptionem animarum dogmata, hoc est, ad interitum doctrinæ et confessionis sanctorum Patrum et gloriosi atque præcipui papæ Leonis proposita sunt, in regia urbe deponere (quorum contraria sapientes nos existimamus) sufficit hoc atque amica Deo pax sanctis Ecclesiis intercedit, et omnis divisio Ecclesiarum de medio absistit, necnon schismata dissolvuntur ad unitatem denuo restaurandam. Si autem noluerint hoc facere : Apostolicos vos Patres sequentes, in scripto et sine scripto eos anathematizamus. Non est enim, non est Deo placitum, neque justum, proposita pestilentia hæresum, et anathematizatis (anathematis) blasphemiis, verbis contendere.

11. « Honorent igitur rationem, et erubescant Deum et ejusmodi blasphemias subtrahere festinent, et in quocumque voluerint loco vel tempore, de quibus existimant sapere, movemus dogmata. Compendiose autem, o sanctissime, dicimus. Ea quæ ad eversionem et depositionem a Deo inspiratorum Patrum et sanctissimi papæ Leonis, necnon vestræ a Deo sapientiæ conscripta sunt, deponantur ». Ex his, lector, satis intelligere potes, Theodorum papam, cum (ut narratum est) misit apocrisiarios in Orientem, æque per illos vulgasse Catholicæ fidei sinceram confessionem, qua pariter juberetur, ut qui ab ea discreparent, anathemati subjicerentur : etenim pergit : « Nam et nos (sicut dictum est) jubentibus vobis dominis nostris et a Deo inspiratis Patribus, percutimus eos anathematibus ; et nunc motiones de quæstionibus eorum et certamina faciemus, sperantes in vestram Deo placitam, et beatam protectionem, quoniam non reveremur, neque formidaturi sumus timore ubi non est timor, proposito Deo et Orthodoxa requisitione.

« Usque ad hanc igitur diem dispensationem aliquam quærentes, tacuimus eis, arbitrantes ad meliora eos immutare proprias doctrinas. Sic etenim et sanctissimæ memoriæ Thius noster Arcadius sapuit, vestram Orthodoxam sequens doctrinam, cujus vestigia et nos omni virtute sequi oramus consonantes Orthodoxæ et a Deo inspiratæ doctrinæ vestræ sanctissimæ dominationis atque paternitatis. Ulterius autem jam non patimur, seminantibus eis zizania et scandala (ut ita dicamus) in omnem mundum. Hi sunt nostri sancti Concilii intellectus : sed et tomum beatæ memoriæ et a Deo inspirati admittit et amplectitur Leonis, et sicut anchoram salutiferam Orthodoxiæ detinet, et vestris divinæ scientiæ lætatur dogmatibus, nihil omnino minuens ; et cum ea Orthodoxa confessione proficisci ad Dominum, et terribili ejus exorat assistere judicio.

« Deus igitur creator omnium conservet longævum sanctissimum dominum nostrum ad stabilitatem sanctarum ejus Ecclesiarum et Orthodoxæ fidei, vos pastorem bonum, qui pro spiritualibus ovibus tuam animam pones, atque pastorali baculo lupos rapaces expelles. Omnes qui digni sunt assistere sanctissimo et a Deo honorato domino meo, ego et qui mecum sunt, plurimum in Domino salutamus ». Et subscriptio. « Incolumem me et Domino beneplacitum ora, sanctissime pater patrum ». Hactenus Sergii et reliquorum insulæ Cypri Orthodoxorum episcoporum Synodalis Epistola. His et aliis concitatus Theodorus Pontifex, Synodo convocata, Paulum hæreticum condemnavit.

12. *Stephani Dorensis episcopi legatio ad papam pro Hierosolyma.* — Eodem quoque tempore Stephanus Dorensis episcopus Romam se contulit ad Theodorum Pontificem pro Ecclesia Hierosolymitana, quam invaserunt pseudoepiscopi, iidemque conjuncti Paulo Constantinopolitano episcopo ejusdem erroris hæretici Monothelitæ. Erat istorum omnium caput (ut dictum est) Sergius Joppensis episcopus, qui vindicato sibi jure patriarchico, alios complures sui similes episcopos ordinavit. Ad tam grande malum avertendum a Catholicis Palæ-

[1] Conc. Lateran. sub Mart. Secr. II. tom. III. Concil. nov. edit. — [2] Matth. XVI.

stinæ episcopis idem Dorensis episcopus legatus est Stephanus Romam ad Summum Pontificem Theodorum.

Permisit hæc quidem Deus singulis quibusque sæculis, exagitari scilicet diversarum provinciarum episcopos, quo assiduis rerum gestarum exemplis innotesceret, nullum aliud esse confugium adversus ingruentes hæreticos, quam ad Apostolicam Sedem, ceu divinum asylum, sacram anchoram, portum securum, in quo tantum quis in tempestate possit salutem sperare, et auxilium experiri : ut Stephano legato accidit, qui ubi perperam facta hæreticorum Theodoro significavit, ab eodem consecutus est Apostolicæ Sedis in illis partibus vicariam præfecturam, qua intrusum illum nefarium condemnaret, et ab eo ordinatos episcopos gradu depositos in ordinem redigeret. Tanta hæc constant ex libello ejusdem Stephani oblato postea sancto Martino papæ in Concilio Lateranensi, ubi inter alia leguntur ista :

13. « De quibus (id est, de invasa et occupata ab hæreticis Ecclesia Hierosolymitana), et antea Apostolicæ Sedi innotui, id est, beatæ memoriæ decessori vestro Theodoro. Jussitque mihi indigno per sacram suam præceptionem, ordinansque loci servatorem per Apostolica ejus scripta, quatenus tam ea quæ fuissent Ecclesiastica capitula peragere debuissem et canonice ; si nullatenus emendarentur qui sub denominato prætextu ordinati sunt episcopi, deponerem eos. Quod et fecisse me certum est, et præcipue quoniam in errorem a veritate recedentes sponte delapsi sunt : tantumque illos recepi, secundum jussionem ejus, qui libellum pœnitentiæ obtulerunt, et professi sunt in scripto, conservare indesinenter et amplecti atque prædicare sanctorum Patrum et Synodorum doctrinas : quorum libellos nuper deferens, obtuli sacratissimæ præsidenti sanctitati vestræ Martino ter beatissimo papæ, ab eo quod aliqui eorum merito recepti et confirmati sunt, aliqui vero pro tuitione Catholicæ Ecclesiæ condemnati sunt ». Hæc Stephanus ad Martinum Pontificem : ex quibus sane qui exacte ista considerat tempora, mirari debeat, quomodo et apud hæreticos, et eo tempore quo a Sarracenis ipsa Hierosolyma et Palæstina cum adjacentibus regionibus occupatæ tenerentur, essent qui adeo Sedis Apostolicæ judicium extimescerent ; ut sive libellum pœnitentiæ palinodiam recantantes offerrent ; sive iidem excommunicati execrabiles omnibus facti essent : cum præsertim iidem fulcirentur patrocinio Constantinopolitani patriarchæ et imperatoris. Tantum sibi vel inter ipsos Sarracenos et hæreticos vindicabat juris Apostolica Sedes, omni tempore eadem vigens auctoritate, et ubique præsidens potestate. Habetur citatus ejusmodi libellus Stephani Dorensis episcopi in Secretario secundo sanctæ Synodi Lateranensis sub Martino Romano Pontifice, de quo rursus suo loco dicendum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6136. — Anno Æræ Hispan. 681. — Anno Hegiræ 33 inchoato die 19 Novemb. Fer. 4. — Jesu Christi 643. — Theodori papæ 2. — Constantis imp. 3.

1. *Consulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Constante Aug. consule*, vel, *Constantis Aug. anno* II, *consulatus ejus anno* I. Margarinus enim initio tomi I Bullarii Casinensis privilegium quoddam a Theodoro papa Bobuleno abbati Bobiensi ac S. Bertulphi successori concessum refert, quod hac subscriptione notatur : « Dat. IV nonas Maii imperii domini piissimi Augusti Constantini anno secundo, consulatus primo, Indictione prima, anno Domini DCXLIII ». Quæ tamen Incarnationis epocha addititia est, quia longe post hoc tempus a Pontificibus Romanis usurpata. Hinc Ughellus in Italia sacra tom. V, pag. 329, ubi loquitur de episcopis Bobiensibus, idem rescriptum, sed sine illo Incarnationis anno refert. De hoc consulatu legenda Dissert. Hypatica part. 3, cap. 3.

2. *Cruces Hierosolymis exturbantur.* — A num. 1 ad 4. Theophanes anno Æræ Alexandrinæ DCXXXV, qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur, narrat *Umarum* califam templum Hierosolymis restaurasse, et innumeras Christianorum cruces exturbasse. Quare recte hoc anno id a Baronio narratum. Elmacinus tamen pag. 28 scribit, *Umarum* delubrum Hierosolymis exstruxisse.

3. *Theodorus Isaacio in exarchatu succedit.* — Ad num. 6. *Isaacius*, qui administrationem exarchatus Ravennatensis anno sexcentesimo decimo nono, vel circiter adeptus fuerat, hoc anno defunctus est, teste Hermanno Contracto ex editione Canisii, et Constans imperator misit *Theodorum* patricium exarchum, cui cognomentum *Calliopa*, ad regendam omnem Italiam, inquit Anastasius in

Theodoro. Neque hoc ante Baronium aliquis in dubium revocavit. Cum tamen cardinalis doctissimus legisset in Epistola xv S. Martini ad Theodorum, seu potius in Appendice ad eamdem Epistolam (cujus Appendicis seu Epistolæ verba citat an. DCXLV, num. 17), in qua dicit sanctus Martinus eo anno nullam Pyrrho Romæ illatam esse violentiam, quando hæresim abjuravit, additque : « Hic sunt Constantinopoli, qui tunc erant Romæ et sciunt quæ ibi gesta sunt : ex quibus interim superest Plato patricius, qui tunc exarchus erat, quique direxit homines tunc ad Pyrrhum Romam»; ex illis, inquam, S. Martini verbis Baronius deduxit, hactenus omnes Anastasium sequentes deceptos esse, et *Platonem*, non vero *Theodorum Calliopam* Isaacio in exarchatu successisse. Verum ex illis S. Martini verbis liquet primo Onuphrium in Chronico Ecclesiastico, Scaligerum lib. 2 Canonum Isagogic. pag. 175, ubi texit catalogum exarcharum Ravennatensium, aliosque male *Platonem* prætermisisse, hunceque anno sexcentesimo quadragesimo quinto, quo Pyrrhus Romam venit, Italiam regendam suscepisse. Liquet secundo brevem Theodori administrationem fuisse; interitus enim Isaacii, qui Theodoro Romæ sedente contigit, cum hoc anno necessario copulandus, et *Plato* tardius quam anno DCXLV Italiæ præfici non potuit. Verum ex citatis verbis minime sequitur, *Theodorum Calliopam* Isaacio in præfecturam non successisse.

4. *Paulus CP. episcopus hæresim occultat.* — A num. 9 ad 12. Paulus a Constante imperatore mense Octobri anni DCXLI, patriarcha Constantinopolitanus constitutus, ita callide se gessit in texenda Synodica, quam ad Theodorum papam scripsit, ut laudes ab eo fraudulenter extorserit in Epistola quam is ad eum rescripsit. Extat ea in Collectaneis Anastasii, in qua Theodorus ait : « Quoniam fide hominum corda purgantur, lecti apices dilectionis vestræ limpida fidei fluenta vos de fontibus Salvatoris hausisse, et sicut prædicamus prædicare, et quemadmodum credimus credere ; et sicut docemus indiminute docere manifestarunt. His ergo ita se habentibus, cum ea quæ a Pyrrho adversus Apostolicam fidem nostram ad subversionem Synodalium decretorum prolata sunt, tam per dogma Sedis Apostolicæ, quod expositum est a prædecessore nostro, quam per jussionem filii nostri mansuetissimi principis destructa sint : quamobrem fraternitas tua a publicis locis chartam quæ suspensa pridemque cassata fuerat, non abstulit? etc. Si autem, quod absit, hujusmodi scriptum amplectitur, cujus rei gratia nobis hæc per propria Synodica sua minime patefecit? etc. Porro mirati sumus quia episcopi, qui fraternitatem tuam consecraverunt, sanctissimum illum in litteris suis dixerunt. Sed et quia propter vulgarem turbationem et odium Ecclesiæ hunc Constantinopolitanæ abrenuntiasse significaverunt. Propter quod etiam in ambiguitate positi, quæ a fraternitate vestra scripta sunt, judicaveramus ad modicum quid differre, donec jam dictus Pyrrhus ab episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ pelleretur. Nam turbatio et odium populi episcopatus gradum nescit auferre, etc. Vivente itaque prædicto Pyrrho, et nondum natura vel culpa exstincto ne forte fieret schisma, oportuerat præcaveri. Ut ergo fraternitatis vestræ sacerdotalis robustior ordo permaneat, oportet debitum adversus eum colligi episcoporum ex propinquioribus locis conventum, etc. Quatenus cum fraternitate vestra prædicti Pyrrhi culpa regulariter exquiratur. Non enim præsentia ejus necessaria est, ubi excessus ejus et scripta veritati repugnantia præsto sunt, ut cum de his dijudicatur, modis omnibus condemnetur. Primo quidem, quoniam Heraclium, qui anathematizavit inviolabilem Orthodoxorum Patrum fidem, diversis laudibus extulit, et sophisticam jussionem ipsius, in qua quasi Symbolum fidei composuit, subscribendo firmavit, furtivisque surreptionibus quosdam sacerdotes apud se singulatim prædictam chartam roborare coegit, et in publicis locis suspendere ad destructionem Chalcedonensis Concilii audaci transgressione præsumpsit ». Addit Theodorus se ab imperatore per litteras enixius poposcisse, « ut scilicet sæpedictum Pyrrhum ad hanc Romanam Urbem jubeat mitti, quatenus conventu Synodico a nobis effecto pro sua temeritate judicetur ».

5. *Theodorus PP. Pyrrhum deponendum mandat.* — Aliam Epistolam scripsit Theodorus papa ad episcopos, qui consecraverunt Paulum patriarcham Constantinopolitanum in eisdem Collectaneis recitatam, aitque gavisum se quidem esse super Pauli ordinatione, sed debuisse Pyrrhum, qui sanctis Dei Ecclesiis scandalum seminavit, canonice prius animadversioni summitti, etc. « Sunt capitula, quibus prædictus Pyrrhus canonice potest ab omni sacerdotali ordine pelli. Primum quidem quia Heraclium, qui anathematizavit Catholicam fidem et Patres Orthodoxe sentientes, in litteris suis laudibus extulit, et per surreptionem, per quosdam sacerdotes qui subscripserant, sophisticam quoque chartam adversus Apostolicam fidem confirmare præsumpsit, etc. Nisi enim naturæ causa præsul exstinguatur, Ecclesiam ejus alius non potest irreprehensibiliter apprehendere, etc. Nam sæpe dictum fratrem nostrum (Paulum scilicet) in visceribus mentis nostræ complectimur et fovemus : sed ne schismata fiant, fraterna providentia et affectione dilectionis terremur : quatenus episcopatus ejus manus impositio nullo modo maculetur ». Porro ideo Theodorus papa Paulum in suis litteris laudavit, quia tacuerat is in sua Synodica de una operatione. Alia plane est Pauli Epistola post annos aliquot ad eumdem scripta, et recitata in Concilio Lateranensi, cum scilicet jam frequenter admonitus de hæresi ab Apostolica Sede, compulsusque ab apocrisiariis *Theodori* ad rationem, Monothelismum exposuit, qualem fere habet *Ecthesis*. Qua accepta *Theodorus* cum Paulo velut hæretico deinceps agendum putavit. Primi fuerunt ad Theodo-

rum *Pauli* accusatores Cyprii episcopi cum *Sergio* eorum archiepiscopo, datis ad eum litteris *prima Indictione*, kalendis Septembris superioris Christi anni inchoata, quas recitat hoc anno Baronius ex Secret. II Concilii Lateranensis. Potuit sane Paulus brevi quodam temporis intervallo venenum ebibitum comprimere pharmaco simulationis; verum tumescente in dies conscientia illud tandem vel invitus evomuit, ut infra videbimus.

6. *Obitus Kinegilsi regis Occident. Saxonum.* — Mortuus est hoc anno *Kinegilsus* Saxonum Occidentalium rex, cui successit *Kenevalkius* filius, teste auctore Chronologiæ Saxonicæ, qui addit hunc baptizatum fuisse anno DCXLVI. *Kentuinus* alter Kinegilsi filius juxta Malmesburiensem pag. 14, et alios Historicos Anglos, regnavit etiam in Saxonia Occidentali, ut suo loco videbimus.

THEODORI ANNUS 3. — CHRISTI 644.

1. *In Anglia moritur S. Paulinus episcopus Eboracensis et fides propagatur.* — Sequens annus sexcentesimus quadragesimus quartus sequitur, secunda Indictione, qui illustratur natali viri sanctissimi Paulini episcopi Eboracensis, de quo Beda [1] : « Anno secundo (Osuvi successoris Osuvaldi regis), hoc est, ab Incarnatione Dominica sexcentesimo quadragesimo quarto, reverendissimus pater Paulinus quondam quidem Eboracensis, sed tunc episcopus Rhofensis civitatis, transiit ad Dominum sexto iduum Octobrium die : qui decem et novem annos, et menses duos, et viginti unum dies episcopatum tenuit, sepultusque est in secretario beati Apostoli Andreæ, quod rex Edilbertus a fundamentis in eadem Rhofi civitate construxit ».

2. Quo tempore itidem in Britannia apud Orientales Anglos Christiana fides admodum propagatur per Furseum Hibernum. Paulo post vero et Sigebertus eorum rex amore cælestis beatitudinis, relicto regno cognato suo, monasticam vitam professus, a pagano Merciorum rege Penda occisus est. Hæc fusius Beda, qui de Furseo, ejusque sociis viris sanctissimis alia plura admirandaque recenset, quæ tu consulas.

3. *Dagoberti regis testamentum et piæ largitiones.* — Hoc eodem anno, quo Dagoberti Francorum regis annus regni absolvitur decimus tertius, et decimus quartus inchoatur mense Aprili, Gallicanis Ecclesiis ejusdem regis munificentia innotuit : nam multis multa largitus est, quæ apud Aimoinum [2] his declarantur verbis : « Eo anno (decimo quarto scilicet regni sui), rex Dagobertus omnibus circumpositis gentibus nationibusque sibi subjugatis, paceque per circuitum facta, ad pietatem intendit. Utque se gratum cælestibus in se supra modum fluentibus beneficiis demonstraret, universas pæne Galliæ Ecclesias patrimonii sui hæredes instituit. Convocatisque filiis ac turba amicorum, generale indixit placitum in loco nuncupato Bigargio. Ad quod propere convenientibus cunctis Franciæ primoribus, decimo kalendas Maias rex solio residens aureo, hoc apud eos disseruit modo :

4. « Causa modo mihi, amantissimi filii, et quicumque adestis Francorum potentes, utilis, ac fructuosa visa est vos convocandi intentio; ut de iis quæ pro remedio animæ meæ agere institui, non ego solus mihi applauderem. Quia enim caduca gerimus corpora, animasque immortales, magna nobis (si dissimulare noluimus) est indicta probitatis necessitas : ne si (quod absit) minus fuerimus intenti, non solum corruptionem quam speramus corporum, verum et ipsam æternitatem animarum perpetuis tradamus incendiis. Ideoque ego reminiscens justis repromissa præmia, et præparata iniquis supplicia, memor etiam malorum quæ gessi; testamentum scribere decrevi, quo omnes regni nostri sanctorum Basilicas isto tempore famosas hæredes faciamus earum quæ eis a nobis traditæ sunt rerum. Constitui etiam quatuor fieri uno tenore exemplaria, et ea manibus subter firmare non tantum meis, sed etiam filiorum meorum Sigeberti ac Hludovici, quos hodie reges constituo, vestris quoque qui adstatis, sanctissimi pontifices, necnon gentis nostræ principes. E quibus unum Lugduni in Gallia, aliud Parisiis, tertium Mettis in archivis Ecclesiarum custodienda dirigimus : quar-

[1] Bed. l. III. c. 14. — [2] Aimoi. l. IV. c. 30.

tum autem, quod præ manibus habemus, in thesauris nostris asservari præcipimus. Cumque post depositam a nobis carnis sarcinam, unusquisque præsulum qui locis præcepto inscriptis præfuerint, sibi assignata susceperint; rogamus et obtestamur per terribilem Domini nostri Jesu Christi nomen, ut memoriam nostri tribus in hebdomada diebus per sequentes annos faciant, ac pro requie animæ nostræ sacrificium offerant salutare: nomenque nostrum, quasi perpetuum tenentes memoriale, libro inserant vitæ ». Hucusque verba regis. Porro per librum vitæ ipsum credimus intellexisse illum, in quem nomina fidelium defunctorum inferrentur, quorum jugis in Ecclesia commemoratio fieret. Sed addit auctor: « Hujus exemplar partim hic inserere studuimus, quatenus ipsius piissimi principis pateseat quantus erga Deum sanctosque fuerit devotionis affectus. Est autem hujusmodi :

5. « In nomine Trinitatis Domini Dei omnipotentis, Apostolicis Patribus, pontificibus videlicet, ac abbatibus et reliquis sacerdotibus intra regnum nostrum consistentibus, Dagobertus rex Francorum.

« Quantum intellectualis sensus humani (hominis) potest mente sagaci pensare, atque solerti indagatione perpendere, nihil amplius valet in hujus sæculi luce ac fugitivo gaudio lucrari, quam quod de rebus transitoriis, locis venerabilibus quis studeat in alimoniam pauperum impendere: quatenus qui fragilitatem naturæ generaliter patiuntur, priusquam subitanea transpositio eveniat, pro salute animæ invigilent, ut non inveniatur quisquam imparatus, vel sine aliquo respectu discedat e sæculo. Quin potius dum propriæ libertatis jure subsistit, ex caducis substantiis intra æterna tabernacula vitam studeat mereari perpetuam, ut inter justorum consortium desiderabilem valeat locum adipisci. Et post pauca: Itaque nobis sana mente, sanoque consilio placuit, et (ut diximus) devotio divina nos admonuit, ut pro salute nostra et pro æterna retributione conscribendum præciperemus testamentum: et pro immutabili beneficio quatuor uno tenore firmavimus instrumenta, et quicquid ubique per loca sanctorum contulimus, inibi simili annotatione contexuimus, etc. Deinde subjungitur:

6. « Donamus igitur ad Basilicam S. Vincentii Parisiis, ubi sepulturam, quando quidem Deus jusserit, habere disponimus, donatumque in perpetuum esse decrevimus villam cognominatam Cumbis in pago Parisiaco, quam Ursa filia Alderici tenuit. Pari modo ad Basilicam S. Petri Apostoli Parisiis, ubi sancta Genovefa requiescit in corpore, villam Dravernum in Brigejo. Ad Basilicam vero divi Dionysii item Parisiis, ubi cum sociis suis requiescit, villam Brannatem in Brigejo. Ad Basilicam dominæ sanctæ Columbæ et domini sancti Lupi Senonis, villam Grandecampum in Gaustinensi. Et cætera quæ ibi plura continentur. Ad ultimum vero intulit: Vos autem, boni filii, considerantes primum naturæ religionem, cujus gratia etiam bestias ligat, manete fratres: nolite exuere, quo onerati estis. Deinde reveremini me patrem vestrum, qui rogare malo, cum possim jubere, ut statuta nostra inconvulsa servetis, sicuti vestra a successoribus vestris servari voletis: profecto scientes, quod si a nobis sancita contemptui habueritis (quod non arbitror) pari modo et vestra a posteris contemnentur Decreta. His dictis, et cunctis longævam ei felicemque optantibus in hoc sæculo vitam ac in futuro manentem, salutatis omnibus, cœtum dimisit, ut rediret unusquisque ad sua». Hæc (ut dictum est) quarto decimo regni sui anno Dagobertus, ad felicem obitum viam sibi parans. Sed et hic fragmentum quoque recitandum erit alterius donationis eodem tempore ab ipso factæ Ecclesiæ a se constructæ, et monasterio S. Benedicti unius diei itinere distanti ab Argentina civitate super Rhenum, quod sic se habet[1]:

7. « Dagobertus magnus divina clementia rex Francorum, omnibus regni sui primatibus, imo cunctis Christi fidelibus præsentibus et futuris, notum facimus, quod patre meo Lothario defuncto, paterni regni curam suscepi: sed vivendi ductus levitate deceptus, regalis officii debitum neglexi; et maxime inter alios excessus meos, Ecclesiarum Dei destructor et dissipator esse cœperam, nec divinæ majestatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandem Dei benignitas obstinatæ mentis superbiam conterens virga correctionis, iniquitates meas correxit, et mihi castigato veniam non negavit: quasi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum sanctorum quos magis offenderam, domum divinis aptam servitiis construerem, etc. Igitur sub certa spe remissionis peccatorum nostrorum, et reddentes alacri studio votum quod fecimus, Ecclesiam in honorem sanctæ Trinitatis, et sanctæ Mariæ perpetuæ Virginis, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli in loco qui dicitur Wissemburg construximus, quam sublimare et regali munificentia ditare decrevimus, etc. » Hæc ibi; atque de his satis. Jam vero ad anni sequentis res gestas oratio transferatur.

[1] Habet. in Appen. ad hist. Gothor. Joan. Mag.

Anno periodi Græco-Romanæ 6137. — Anno Æræ Hisp. 682. — Anno Hegiræ 24 inchoato die 7 Novemb. Fer. 1. — Jesu Christi 644. — Theodori papæ 3. — Constantis imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : III *post consulatum Constantis Aug.* sequitur ex dictis anno præterito.

2. *Obitus Paulini episc. Rhofensis.* — Ad n. 1. *Paulinum* quondam Eboraci, sed tunc Rhofensem antistitem hoc anno migrasse ad Dominum, docet Beda tam in Epitome, quam in Hist. lib. 3, cap. 14, ubi et ait, contigisse id anno secundo Osviu, *sexto iduum Octob. die,* quo etiam Martyrologio Romano inscribitur. *Honorius* Dorovernensis episcopus Rhofensem episcopum ordinavit *Ithamar*, inquit ibidem Beda, cujus nomen legitur in Martyrologio Anglicano ad diem x Junii.

3. *Floret S. Furseus.* — Ad num. 2. Beda lib. 3, cap. 19, pluribus agit de *S. Furseo* primo abbate Latiniacensis monasterii, cujus Vitam scripsere duo auctores anonymi, quos Bollandus ad diem XVI mensis Januarii, quo *Furseus* colitur, Notis illustrat. Ex Beda et utroque anonymo colligitur, eum in Gallias navigasse, cum Clodoveo secundo regnante, *Erchinoaldus* officio Majoris-Domus apud eum fungebatur: Erchinoaldus autem post mortem *Æganis* quæ anno DCXL contigit, Majoratum in palatio Clodovei regis obtinere cœpit, ut ex Fredegario liquet. *Furseus* ubi in Gallias pervenit, jecit prima fundamenta cœnobii *Latiniacensis* in fundo sibi concesso ab Erchinoaldo, in pago *Briegio* , positi ad ripam fluminis Matronæ, sex supra Lutetiam Parisiorum milliaribus Gallicis, vulgo *Lagni*. Quod cœnobium in ejusdem nominis oppidum accrevit, et usque modo ordini Benedictino subest. Tandem cum in Saxoniam Anglicanam redire vellet, ut quos ibi reliquerat fratres suos germanos, *Foillanum*, et *Ultanum* inviseret, *in itinere apud Macerias occubuit*, ut aperte docet in ejus Vita prior anonymus fere coævus, qui extat etiam apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino. Multa sunt hujus nominis loca in Gallia, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum, sed *Maceriæ*, ubi Furseus mortem obiit, villa est ad flumen Alteiam in pago Pontivo sita, vulgo *Masiers*, alias *Mazeroeles*. Annus, quo *Furseus* in Franciam appulit, in controversia positus. Alfordus in Annal. Eccles. Anglo-Sax. eligit an. DCXLII, Cointius an. DCXLVIII, alii alios. Sed quia Beda citatus scribit, non multo postquam in Galliam venit diem clausisse extremum, præferenda sententia Cointii, quæ Sigeberti in Chronico fuit. Eo anno, annoque DCL, de S. Furseo disserit Cointius, ostenditque, profectionem ejus ex Gallia in Italiam, promotionem ad dignitatem coepiscopi, et canonizationem, quas partim posterior anonymus, partim Jacobus Desmaius canonicus Peronensis in Vita gallica S. Fursei confinxere, supposititias esse.

4. *Moritur.* — Annus etiam emortualis *Fursei* magnis tenebris circumseptus. Cointius tamen , Mabillonius et Alfordus quibusdam conjecturis innixi autumant, eum anno DCL mortuum esse, quod et in Martyrologio Anglicano legitur. Hanc sententiam certam mihi reddere videtur ejus reliquiarum translatio post annos quatuor ab ejus morte peracta. Septem diebus per annum vel festum aliquod, vel commemoratio ejus apud Martyrologos observatur, *XVII kal. Februar.* id est, XVI Januarii, *VIII idus Februar.* id est, VI Februarii, *V easdem idus*, seu IX die Februarii, *V kalendas Martii*, seu XXV Februarii, *IV nonas Martii*, seu die IX Martii, *XV kalend. Octob.* seu die XVII Septemb. et *IV kalend. Octob.* id est, die XXVIII Septembris. Mortuus est sanctus Furseus apud Macerias, depositus Peronæ , elevatus vero post annos quatuor. Beda lib. 3, cap. 19, hæc tria recte distinxit : « Infirmitate correptus diem clausit ultimum, cujus corpus idem Herconvaldus (id est Erchinoaldus) patricius accipiens servavit in porticu quadam Ecclesiæ , quam in villa sua, cui nomen erat Perona, faciebat, donec ipsa Ecclesia dedicaretur. Quod cum post dies viginti septem esset factum, et corpus ipsum de porticu ablatum, prope altare esset recondendum, inventum est ita illæsum, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus. Sed et post annos quatuor constructa domuncula cultiore receptui corporis ejusdem ad Orientem altaris, adhuc sine macula corruptionis inventum ibidem digno cum honore translatum est ». Jacobus Desmaius refert in Kalendario festorum, quorum Officium fit in Ecclesia S. Fursei Peronensis, XVI Januarii poni festum *S. Fursei* episcopi et confessoris cum Octava, nono die Februarii translationem S. Fursei episcopi et

confessoris cum ritu duplici, Dominica secunda post Pascha, festum Dedicationis Ecclesiæ S. Fursei cum octava, decimo octavo Septembris, festum S. Fursei episcopi et confessoris cum ritu duplici, et ultimum festum ait, referri ad translationem factam anno millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto, ut probat ex charta verbalis processus super ea re habiti. Idem Desmaius vult, *S. Furseum* decessisse die nona Februarii, eademque die recurrente post quadriennium corpus ejus esse elevatum, diem vero Januarii XVI illi præcipue sacram esse; quod eadem in sanctorum numerum fuerit adscriptus. Cointius vero contendit, obitum *S. Fursei* die sexta Februarii recoli, depositionem die quarta Martii, elevationem die XVI Januarii. Mabillonius diem XVI Januarii ejus obitui, diem vero nonum Februarii ejus translationi post quatuor annos factæ adscribit. Denique Bollandus qui mortem hujus sancti differt in annum DCLIII, existimat, eam contigisse die XVI Januarii, primam ejus translationem die XXV Februarii, scilicet XXV aut XXVII aut XXX diebus postquam Peronam erat corpus ejus advectum; secundam ejus translationem quarto post anno peractam die XXVIII Septembris in aliquibus Martyrologiis memorato.

5. *Dies mortis cum die ejus translationis a plerisque confunditur.* — Sed miror nulli horum doctissimorum virorum in mentem venisse translationes sanctorum diebus Dominicis fieri solitas fuisse; cum ex illo constanti usu annum ejus mortis detegere, et diem obitualem a diebus translationum discernere potuissent. Sanctus Furseus *XVII kal. Februarii ad æterna commigravit regna*, inquit antiquior anonymus, idque anno sexcentesimo quinquagesimo, ut statim patebit. Observat quidem Mabillonius illum diem deesse in vetustioribus monasterii S. Cornelii Compendiensis apographis. Verum ejus natali ac obitui eum diem adscribunt Usuardus, Rabanus, Notkerus, aliique plures martyrologi a Bollando citati: et Peronæ natale ejus celebratur eadem die. Quare cum ibidem ejus translatio colatur die nona Februarii, quo etiam die tam in libro miraculorum priori anonymo subjecto, quam in altero, qui extat in calce posterioris, ejus corporis translatio eadem die facta perhibeatur, annoque DCLIV qui quartus est ab ejus obitu, is dies in Dominicam incidat, non dubium, quin ad eum diem et annum, ejus vero mors ad annum sexcentesimum quinquagesimum pertineat. Ea enim translatio valde solemnis fuit; cum ambo scriptores anonymi, qui Vitam ejus et miracula duobus libris exararunt, testentur, « immaculatum, et integrum corpus a reverentissimis subvectum episcopis, Eligio scilicet et Autberto, et a Foillano et Eminiano abbatibus » translatum fuisse. Addit posterior anonymus in libro miraculorum, capsam, qua sanctæ reliquiæ includerentur, ab Eligio episcopo confectam fuisse, et *Erchinoaldum*, ac ejus uxorem ultro in id thesauros suos erogasse. Erat *Eligius* episcopus Noviomensis, *Autbertus* Cameracensis, *Eminianus*, vel *Æmilianus* abbas Latiniacensis, et *Foillanus*, de quo infra, Nivellis pios sanctæ Gertrudis abbatissæ conatus felicissime promovebat. Ex his sicuti ex diebus, quibus per annum festum aliquod sancti *Fursei* celebratur, liquet nullum consecratum fuisse diei, qua corpus *S. Fursei* diebus XXX post ejus mortem conditum est in Ecclesia recens dedicata; facta enim ea translatio die decima quarta mensis Februarii anni sexcentesimi quinquagesimi, quæ trigesima est, ab ejus morte, et in quam Dominica incidebat. Indeque intelligimus, vel Bedam vel ejus amanuenses errasse, qui a *Fursei* morte ad ejus sepulturam ac novæ Ecclesiæ dedicationem, dies tantum XXVI aut XXVII numerant, quem errorem uterque anonymus recte emendavit.

6. *Sigbertus Orientalium Anglorum rex occiditur.* — Longe ante *Furseum*, spiritum Deo reddidit *Sigbertus* Anglorum Orientalium rex, qui ejus opera in subditorum suorum conversione usus est, eique locum concessit ad construendum monasterium in castro quodam, quod *urbs Cnobheri* vocatur, inquit Beda lib. 3, cap. 19, *Furseus* antequam Hiberniam desereret, et in Angliam Orientalem veniret, jam per multos annos in Hibernia verbum Dei annuntiaverat, ut testatur vetus anonymus citatus. Ejus in Angliam adventus contigit circa annum sexcentesimum trigesimum secundum; neque enim tardius illuc pervenire potuit; cum eo circiter anno *Sigbertus* regem exuerit, et relictis regni negotiis, et cognato suo *Ecrigo* commendatis monasterium quod sibi fecerat, intrarit. « Quod dum multo tempore faceret », inquit Beda lib. 3, cap. 18, *Penda* rex Merciorum adversus Orientales Anglos in bellum processit, hicque *Sigbertum* nolentem ac contradicentem de monasterio duxerunt in certamen, sperantes minus animos militum trepidare præsente duce quondam strenuissimo. Sed ipse professionis suæ non immemor, nonnisi virgam tantum in manu habere voluit: occisusque est una cum rege *Ecgrico*. Successor regni eorum factus est *Anna* de regio genere, ut prodit ibidem Beda, qui annum rei gestæ non memorat, sed quem nos edocet Thomas Eliensis monachus, auctor gravis, qui sæculo XII vixit, in Vita sanctæ Ethildritæ reginæ et abbatissæ Eliensis monasterii, quam ex Manuscriptis eruit Mabillonius produxitque sæculo secundo Benedictino.

7. *Sed anno* DCXXXV. — Thomas enim ibidem num. 2, narrata Sigberti regis morte, et universi exercitus, instantibus paganis, cæde et dispersione, ait: « Acta sunt hoc anno ab Incarnatione Verbi Dei sexcentesimo trigesimo septimo », et Anna rex monasterium quod vir Domini Furseus a præfato rege Sigberto acceperat, ædificiis et donariis plurimum adornavit, quod et Beda lib. 3, cap. 19, etiam scribit. Verum loco *trigesimo septimo*, legendum, *trigesimo quinto*. Ipse enim Thomas Eliensis ibidem cap. 7 asserit, *Annam* regem occisum esse *anno regni ejus nono decimo*, annoque Christi *sexcente-*

simo quinquagesimo quarto, qui ideo anno DCXXXV regnare cœperat. Ad hæc ipsemet ibid. cap. 6, scribit *Felicem* episc. Orient. Anglorum *anno* XII *regni Annæ regis* vitam finiisse. Sancti vero *Felicis* mors incidit in annum DCXLVI, ut eo anno dicemus. Eo itaque, quo indicavimus anno *Furseus* in Angliam Orientalem adventavit; cum non parvo tempore *Sigbertus* monachus vixerit, ut tam Beda, quam Thomas Eliensis diserte asserunt. Florilegus quidem, Martyrologium Anglicanum, aliique mortem *Sigberti* regis usque ad annum DCLII differunt, et Alfordus in Annal. Eccles. Angl. eam in annum DCXLII confert, quia supponunt, *Sigbertum*, qui et *Sigebertus* appellatus, e Gallia in Britanniam non rediisse, neque *Felicem* Burgundum e Galliis evocasse, ante annum sexcentesimum trigesimum sextum, quod et Bollandus ad diem VIII Martii in Vita ejusdem sancti Felicis autumavit. Verum conversionem Anglorum Orientalium anno DCXXIX cœptam fuisse, ex iis, quæ suo loco dixi, certum esse debet.

8. *Martyr reputatur.* — Capgravius inter sanctos reges martyrio coronatos Sigbertum numerat, et ponitur in Martyrologio Anglicano cum dignitate martyris ad XXVII Septemb. et in Supplemento Gallicani ad diem VII Augusti; quia, inquit Alfordus ad annum DCXLII, si mortis causam, si ferientis manum, si morientis mentem consideres atque constantiam, fateri necesse est in sanctissima causa, a Christiani nominis infensissimo hoste, omnibus regni lacrymis eductum e claustro innocentissime cecidisse. Harpsfeldius sæculo VII Hist. Ecclesiast. Anglicanæ cap. 15 ait, hujus regis beneficium esse Cantabrigiensem Academiam, et Camdenus in Icenis et comitatu Cantabrigiensi, « Cantabrum, inquit, Hispanum anno ante Christum natum CCCLXXV, Academiam hanc primum instituisse, et Sebertum Orientalium Anglorum regem anno post Christum CXXX, restituisse perhibetur ». Sed hæc omnia fabulosa, cum Academiæ et Universitates recentis sint instituti. Hoc itaque Anglia Sigberto inter alia debet, quod ea « quæ in Galliis bene disposita vidit, imitari cupiens, instituit scholam in qua pueri litteris erudirentur », inquit Beda lib. 3, cap. 18. De *Anna* Sigberti successore, optimoque principe suo loco agetur. Eo regnum administrante, *Furseus* et *Felix* ministerium Evangelicum strenue executi sunt, hic usque ad mortem, ille usque ad annum sexcentesimum quadragesimum octavum, quo « turbatam incursione Gentilium provinciam videns navigavit in Galliam », ut prodit Beda lib. 3, cap. 19, quibus verbis plures innixi existimarunt, *Furseum* anno, quo *Penda* Merciorum rex Sigbertum occidit, in Galliam venisse, ideoque et diu ibi commoratum esse : quod ex dictis constat esse falsum.

9. *Testamentum regis Dagoberti.* — Ad num. 3 et seqq. Refert auctor de Gestis Dagoberti, sermonem quem habuit *Dagobertus* in conventu Bigargiensi, cui ejusdem regis testamentum subjicit. Hunc tamen conventum Hadrianus Valesius lib. 19 Rerum Francic. pag. 122, et Cointius anno DCXXXV, n. 8, inter fabulas rejiciunt, propter rationes apud ipsos legendas. Mabillonius vero lib. 1 de Re Diplomatica cap. 7, num. 5, et lib. 4, pag. 251, minime dubitat, quin generalis ille populi conventus *Bigargii*, quod agri Parisiensis palatium erat, revera habitus fuerit, et quin testamentum illud germanum sit, ac legitimum. Nobis hic sufficit auctores indicare, quos lector consulere poterit. Verum cum Aimoinus lib. 4, cap. 30, referat hæc gesta anno XIV Dagoberti regis, revocanda sunt ad annum sexcentesimum trigesimum quintum, qui hujus regis XIV erat.

10. *Monasterium Weissemburgense a Dagoberto I conditum.* — Refert Baronius fragmentum donationis factæ a *Dagoberto* rege monasterio Weissemburgensi. Verum controversia est, an a *Dagoberto I*, vel a Dagoberto secundo cœnobium illud fundatum fuerit. Pro Dagoberto primo stat Jodocus Coccius in Dagoberto rege, Argentinensis episcopatus fundatore, quemadmodum et Cointius anno DCXLII, num. 66 et seqq. Pro secundo vero Dagoberto, Henschenius in Diatriba de Tribus Dagobertis lib. 2, cap. 13. Cum tamen *Principius*, qui postea episcopus Spirensis fuit, primus ejus abbas extiterit, et *Ratfridus* seu Radefridus, qui regente Dagoberto secundo, Cheodonio secundo abbati jam successerat, thermas Badenses ab eodem rege acceperit, ut liquet ex ejus Diplomate, recitato a Cointio anno DCLXXV, num. 15, hujus cœnobii fundatio ad Dagobertum primum referenda videtur. Est porro *Album-Castrum*, vel Weissemburgum amplissimum cœnobium in media Alsatia ad montana Vosagi, et in ejusdem nominis imperiali oppido, ad amnem Lutharum, qui mediam civitatem perfluit, in Spirensi diœcesi sito, de quo plura Cointius citatus.

THEODORI ANNUS 4. — CHRISTI 645.

1. *Celebris in Africa disputatio S. Maximi cum Pyrrho Monothelita, unde hujus conversio, et Romam adventus, ubi a papa benigne excipitur.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentesimus quadragesimus quintus, Indictione tertia, quo in Africa de fide Orthodoxa habita est famosa illa disputatio inter Pyrrhum patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, et Maximum abbatem eumdemque martyrem Orthodoxum; ex qua idem Pyrrhus princeps Monothelitarum hæreticorum convictus, erroris diu defensi pœnitens, recantans palinodiam, oblatoque fidei Catholicæ libello Theodoro Romano Pontifici, receptus est una cum titulo patriarchatus in Ecclesiam Catholicam. Magna quidem Dei providentia factum est, ut Pyrrhus extorris in Africam veniens, illic sanctum Maximum inveniret : etenim (ut in rebus gestis sancti Maximi fusius legitur) ubi Pyrrhus illuc pervenit, captiosos cœpit suæ hæresis laqueos tendere, quibus universam Ecclesiam illam captivam duceret : quod et fecisset quidem, nisi in omnibus sibi adversantem Maximum habuisset : unde exigentibus episcopis Africanis, atque ipso qui provinciæ præerat, Gregorio patricio publicæ paci ejus regionis, quam vehementer Pyrrhus perturbaverat, consulente, factum est, ut de publicis controversiis publica fieret disputatio. De qua quod ad tempus pertinet, eam hoc anno contigisse, nempe tertia Indictione, mense Julio, ipse titulus disputationi præfixus edocet : ut de his nulla dubitatio esse possit. Quod vero ad locum spectat, habitam ipsam esse in Africa (et puto Carthagine) quo Pyrrhus Constantinopoli recedens se contulerat, æque ex ipsa certissimum redditur.

2. Quæ autem de eadem extent priscorum testificationes in primis videamus. Theophanes hæc habet : «Pyrrhus vero cum pervenisset in Africam, mutuis cum sanctissimo Maximo videtur adspectibus, abba videlicet religiosissimo in monasticis correctionibus, necnon et divinorum illic existentium pontificum præsentatur obtutibus : qui hunc redargutum et persuasum, Romam ad papam Theodorum direxerunt. Qui Orthodoxo libello tradito papæ, ab eo receptus est». Hæc Theophanes ex Græcis : his consentientia scribit Photius. Ex Latinis autem vetustioribus Anastasius Bibliothecarius ista refert : «Ipsis temporibus Theodori Pontificis venit Pyrrhus ex Africa, qui fuerat patriarcha Constantinopolitanus, in Urbem Romam ad limina Apostolorum. Qui ingressus, libellum obtulit cum sua subscriptione Apostolicæ nostræ Sedi in præsentia cuncti cleri et populi, condemnans in eodem libello omnia quæ a se vel a decessoribus suis scripta vel acta sunt adversus immaculatam fidem nostram. His itaque ab eo peractis, fecit eum Pontifex munera erogare in populo, et cathedram ei poni juxta altare, honorans eum ut sacerdotem regiæ civitatis». Hucusque Anastasius in Theodoro.

3. Ingenti sane Dei beneficio evenit, ut post tot publicorum scriptorum naufragia, quæ tum Græcorum tum Latinorum Ecclesia passa est diversis temporibus, ne syllaba quidem ejusdem disputationis exciderit, sed conservata ipsa integre fuerit in pluribus antiquitus scriptis græcis Codicibus, quos Vaticana bibliotheca possidet, in quorum singulis inter alia viri doctissimi atque sanctissimi monumenta inest ejusmodi ejusdem Maximi abbatis et martyris cum Pyrrho excepta a notariis in Africa publica disputatio, præsentibus episcopis Africanis atque Gregorio (ut dictum est) qui prætoria præfectura eamdem provinciam moderabatur; quam quidem hactenus latentem ac Latinis incognitam primus vindicavit in lucem, ac latinitate donavit vir disertissimus Franciscus Turrianus Societatis Jesu professor, qui ejusdem Maximi nonnullas Epistolas eodem argumento, adversus Monothelitas scilicet scriptas, aliosque ad id ipsum spectantes tractatus æque ex græco in latinum convertit; sed ne ederet una cum aliis a se translatis sanctorum græcorum Patrum egregiis monumentis, mors antevertit.

4. Porro nacti ipsam, an hic integram reddere deberemus, cum sua prolixitate duos vel amplius impleat terniones, ancipites diu fuimus; ne scilicet rerum gestarum series ejus disputationis obice intercipi videretur, lectorque assuetus per plana currenti historicæ lectioni, inter Chrysippios quo-

dammodo labyrinthos se clausum teneri putaret, dum in difficillimis sacrorum dogmatum quæstionibus inter vepres, rubos, spinasque hæreticorum argumentorum cogeretur incedere, ut tandem posset in lucem veritatis emergere. Cæterum quod magna ex parte hujus tomi versetur historia in his quæ spectant ad Monothelitarum hæresim confutandam, quæ flexuosis anfractibus gradiens, sinuosis recessibus latens, nec quo pergat intelligi possit, aliud agens, loquens aliud : ut secundum illud quod de Behemoth scriptum est[1], de ea dicendum sit : « Quis revelavit faciem indumenti ejus? » ut ista cuncta, aperta luce lector intelligat, sicque historica lectione fruatur, operæ pretium me facturum existimavi, si eamdem concertationem Annalibus nostris intexerem, quo tricas omnes, cunctosque nexus, strophas, atque cavillos hæreticorum ipsorum satis habeat exploratos. His accedit, quod eadem tractatio pleraque habeat, quæ historicam elucident veritatem, illaque præsertim tanti momenti erroribus involuta de Honorio Romano Pontifice in consortium hæreticorum calumniose vocato dilucide tibi pandat, aperteque veritatem demonstret, ut non sit quod de ejus integra sinceraque fide Catholica dubitare vel leviter jure possis. Quod insuper ejusmodi hactenus caruerit latinitas nobili monumento nunquam supposito prælo, haud ingrato animo illud puto accipient eruditi, qui etiam gratias agant de Ecclesiastica antiquitate adeo benemerenti.

5. His igitur persuasus, eam tibi integram exhibendam ita putavimus, ut tamen historicæ consultum sit rationi. Quamobrem ex ea illa tantum hic tibi reddenda putavimus, quæ ad rerum gestarum pertinent cognitionem : in fine autem tomi hujus veluti appendicem ipsam disputationem integram ponemus. Sed et ne fonte careas, ex quo deducitur, tibi pariter ipsum græcum textum (ne habeas amplius quod desideres) cudendum curabimus quam sincerissime, ita tibi bene consulentes, ut fruaris viri doctissimi ejusdemque martyris lectione, illud S. Hieronymi[2] de Pamphili martyris scriptis dictum in memoriam revocans : « Si lætitia, inquit, est, unam Epistolam habere martyris; quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia ? » Ista quidem ille de scriptis manu martyris Origenis libris : sed præstat, mea sententia possidere quæ ore martyris sunt prolata, atque de corde martyris, et non aliunde manarunt, ex ipsius sapientiæ fonte deducta : ne, si secus dixerimus, aliquid amplius mechanicis tribuamus, quam liberalibus disciplinis.

6. Porro quod in primis ad temporis rationem spectat, ut cuncta tibi constent, hic ejusdem disputationis describendus est titulus, qui sic se habet : « Quæstio Ecclesiastici dogmatis disputata coram Gregorio patricio piissimo in conventu et consessu sanctissimorum episcoporum et reliquorum nobilissimorum virorum a Pyrrho patriarcha Constantinopolitano, et a reverendo Maximo monacho, mense Julio, Indictione tertia : Pyrrho quidem novum dogma de una Christi voluntate a se et a suo antecessore Sergio prave introductum defendente; Maximo autem doctrinam Apostolorum et Patrum a principio nobis traditam ». Incipit Pyrrhus, ita compellans ipsum Maximum :

« Qua in re, domine abbas Maxime, ego et is cui successi, tibi nocuimus, qui ubique nobis detrahis, et nos omnibus in suspicionem de hæresi venire facis ? Quis unquam te, ne de facie quidem notum, sic honoravit et coluit, ut nos ? etc. » In fine igitur tomi (ut diximus) ipsam integram disputationem græco atque latino sermone cusam invenies : modo vero ea quæ ad Honorii papæ causam spectant, quod necessario id exigat argumentum, hic tibi ob oculos ponenda curamus, eademque sæpius, cum ratio postulat, verbis totidem inculcanda, quo de tanti Pontificis conflata calumnia, tanto teste adhibito, confutetur : ut quod sæpe falso assertum reperitur, sæpe pariter refellatur, cum et cubitalibus plane litteris esset tanti Pontificis integritas et innocentia ubique locorum monumentis perpetuis consignanda.

7. Ubi igitur quæ objecta de Vigilio papa fuere ab ipso Pyrrho, per Maximum (ut videbis) sunt valide confutata ; idem Pyrrhus rursum de Honorio Pontifice sic Maximum urget : « Sit, inquit, ita de Vigilio : Quid de Honorio ad respondendum habes, qui aperte antecessori meo unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi esse tradidit? » — Maximus : « Quis fuit fide et auctoritate dignus Epistolæ ejus interpres? is qui eam ex persona sancti Honorii scripsit, adhuc superstes, et qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum pietatis dogmatibus illustravit, an hi qui Constantinopoli ex suo corde loquebantur ? » — Pyrrhus : « Ille, qui hanc scripsit ». — Maximus : « Is igitur cum ad divum Constantinum (Constantem) imperatorem rursus ex persona Joannis papæ de hac Epistola scriberet, dixit : Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent : rescripsimus Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus signabat. Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, meminisse membrorum et carnis, quæ quidem in divinitate non licet intelligere ». Deinde occurrit per anticipationem objectioni : Si quis vero, inquit, dicat : « Quare de humanitate Christi agentes, de divinitate ejus non meministis? Respondemus : Primum quidem, responsum fuisse ad quæstionem : Deinde, ut in omnibus, sic etiam hic consuetudinem Scripturæ nos secutos fuisse, quæ aliquando de divinitate ejus dis-

[1] Job. XLI. — [2] Hier. de Scrip. Eccl. in Pamph.

serit, ut cum ait Apostolus [1] : Christus Dei virtus et Dei sapientia, aliquando de humanitate solum, quemadmodum cum idem ait [2] : Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus ». — Pyrrhus : « Simplicius antecessor meus accepit hoc, in voces intentus ». — Maximus : « Rem ipsam loquor, nihil ita me a tuo antecessore alienavit, ut mutabilitas ejus et inconstantia, etc. » Hactenus de his quæ ad Honorii papæ causam spectant.

8. Vidisti controversiam de litteris Honorii papæ, ex quibus conclamaretur ab hostibus quamlibet occasionem captantibus, unius esse in Christo voluntatis assertor, toties ventilatam, ac toties declaratam, atque adeo elucidatam, ut neque refractariis ipsis hæreticis locus relictus sit amplius de ea aliquid dubitandi. Audisti et de ea satisfactum imperatori per Joannem papam litteris ejus qui illas Honorii scripsisset Epistolas ; satisfactumque per Maximum patriarchæ Pyrrho Monothelitarum antesignano in adeo publico Africanorum episcoporum conventu : qui licet in disputatione lubricus, ut teneri difficile posset, summa tamen potentia veritatis, germanæ verborum cedere interpretationi coactus est, et in ipsum suum antecessorem, quem ante sæpe laudarat, Sergium patriarcham rejicere culpam, quod scilicet magna oscitantia (ne diceret malitia) non germano verborum sensui, sed verbis duntaxat Honorii papæ, ipsis nudis vocibus fuisset intentus : ut plane se nihil habuisse publice professus sit, quo suum prædecessorem Sergium excusaret, sed accusaret eum, quo de inani facta tunc de Honorio objectione se penitus excusaret cum alioqui in aliis defendere mordicus Sergium non destiterit. Ut ex his intelligas, quam etiam hostium professione ab omni illata calumnia Honorius papa liber existat.

9. Ad postremum autem, quem demum celeberrima disputatio ista finem habuerit, ex eadem hic tibi publicis Actis excerpta (ne quid te prætereat) promendum puto. Post multiplices Pyrrhi objectiones ingestas et a Maximo quam disertissime confutatas, post nexus solutos, et defensiones ac responsiones singulas quoque convictas, post denique inanes tergiversationes elusas, acuminatasque cavillationes retusas, cum deficerent verba, dare manus omni penitus destitutus defensione Pyrrhus compellitur, et cedere veritati hæc tandem affatus :

« Demonstratum, inquit, profecto est in quæstione de operationibus, absurdum esse unam operationem in Christo dicere, quomodocumque dicatur. Sed veniam postulo tum mihi, tum iis, qui præcesserunt : ignorantia enim nos in absurdas istas sententias et argumentationes detorsit. Et obsecro, ut inveniam modum delendi hanc introductam absonam sententiam, et conservandi memoriam antecessorum ». — Maximus : « Non est alius modus, quam taceri personas, et anathemate affici talia dogmata ». — Pyrrhus : « At si hoc fiat, repellentur cum his ejecti Sergius, et Synodus meo tempore habita ». — Maximus : « Subit me admiratio, quomodo Synodum voces, quæ non est habita ut leges et canones Synodici et jura Ecclesiastica jubent : nec enim Epistola encyclica ex consensu patriarcharum edita est, neque locus, neque dies conveniendi decretus: non fuit aliquis actor aut accusator. Qui convenerunt, Epistolas commendatitias non habuerunt, nec episcopi a metropolitanis, neque metropolitani a patriarchis, non Epistola, neque substituti ab aliis patriarchis missi sunt. Quis igitur particeps rationis Synodum velit appellare, quæ scandalis et discordiis cunctum orbem implevit ?

10. — Pyrrhus : « Si non est alius modus quam hic, pluris faciens salutem meam, quam cætera omnia, præsto sum ad faciendum hoc cum omni satisfactione : hoc unum et solum rogans, ut dignus habear in primis interiore aditu ædis Apostolorum, quin potius ad orationem ipsorum principum Apostolorum, deinde ut videam faciem sanctissimi papæ, eique tradam libellum eorum quæ absurde facta sunt ». Maximus et Gregorius patricius dixerunt : « Quandoquidem tua propositio bona est et Ecclesiæ utilis, sic fiat ». Hucusque disputatio, cui subjicit ista Maximus de his quæ ab eodem Pyrrho gesta sunt Romæ : « In hac ergo celeberrima Urbe Roma, cum adesset nobiscum, promissum præstitit, damnavitque dogmata impiæ expositionis, seque per rectam confessionem cum Catholica et Apostolica Ecclesia conjunxit, gratia et cooperatione magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen ».

11. Magnum sane tunc vidit primum Africa, deinde Roma spectaculum : Africa quidem, dum quem paulo ante adspexerat magnis animis patriarchali ostentatione insultantem Catholicæ veritati, pro hæresi ore rotundo in defensores fidei Catholicæ declamantem, in se ora omnium convertentem, jamque post se tertiam orbis partem ducere captivam tentantem, eumdem viderit ab extorre monacho appetitum, ut novum Goliath a puero Davide non in hasta vel ense, sed in nomine Domini pugnaturo conventum, tanta corona Patrum et magistratuum et Africani populi circumdatum, post longam concertationem fateri se superatum, abjicere clypeum, dare manus, et pedes conjicere sponte in compedes illos optabiles sapientiæ, ejusque vinculis alligari, de quibus Ecclesiasticus [1] : « Injice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum. Subjice humerum tuum, et porta illam, et ne acedieris vinculis ejus. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriæ (decor enim vitæ est in illa) et vincula illius alligatura salutaris ». Ita plane, cum et victo Pyrrho omnes ut vincenti fuerint adgratulati, eumdemque laudibus prosecuti,

[1] I. Cor. I. — [2] Ibid.

[1] Eccl. VI.

ac benedictionibus assectati, quod revera cedens veritati, perfidiam superasset, impietatem subegisset, contrivissetque Satanam pedibus suis, qui solus lugeat se esse victum, hæresi debellata, et ejus defensore in offensorem mutato.

12. Sed qualem et tunc vidit Roma triumphum? non armis priscis sed Crucis potentia comparatum, et secundum illud sacrum oraculum præparatum[1]: «Venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, et vocabunt te civitatem Domini». Cum religiosa pompa non itum est ad Capitolium, sed in Vaticanum, ad limina Apostolorum, domicilium piscatoris: quo inferuntur trophæa præclaræ victoriæ, cum libellus ipse, quo hæresis cum hæreticis damnaretur, ad celebrem illam Petri confessionem affertur offerturque probandus summo Pontifici super Petri cathedram residenti. Ubi collecto Ecclesiastico sacrosancto senatu, populoque Romano, suum ipse Pyrrhus libellum legit, quo impiam Monothelitarum hæresim condemnaret cum auctoribus suis, profiteretur vero Catholicam fidem, cum et eumdem oblatum Pontifici atque probatum velut obsidem super Petri poneret confessionem perpetua memoria conservandum. Erant tunc profusæ ipsius lacrymæ ex corde manantis professionis fidei certi fidejussores et testes adeo efficaces, ut non ad compatiendum tantum permoverint adstantes omnes, sed et ad indulgendum ac benemerendum inclinaverint animum Summi Pontificis Theodori, qui e celso throno sublimis, animo condescendens, excipit pœnitentem, amplexaturque ad sinum sanctæ Catholicæ Ecclesiæ redeuntem.

13. Memor vero se illius in terris vicem gerere, qui ad excipiendos pœnitentes peccatores, adversus Pharisæorum supercilium, parabolam illam de filio prodigo revertente ad patrem ingessit: nihil sibi magis congruere existimavit, quam ejus implere facto doctrinam, et opere a Christo primo ostensum imitari exemplum. Quamobrem eum, qui propugnando hæresim, dissipaverat omnem substantiam suam, fidem, inquam, ipsam prodigens, substantiam rerum sperandarum ab Apostolo nuncupatam, ob idque ab Ecclesia condemnatus, exutusque fuerat insignibus pontificiis, recipit ad osculum pacis, Catholicæ Ecclesiæ uniens, et excipiens mystica mensa vituli saginati, Apostolicam communicationem impartit: adjicit et stolam primam atque annulum, cum priori qua exutus fuerat pontificia dignitate, eum iterum vestit et ornat, adjiciens etiam ut eum in cathedra considere fecerit (ut ex Anastasio dictum est superius) juxta altare primarium, ubi et eidem concessit ut consueta munera populo erogaret. Hæc tanta pœnitenti hæretico præstitit Theodorus, ostendens se vere patrem esse in recipiendo filio deperdito redeunte; atque esse pastorem, dum jacentem ovem erigens super humeros suos extollit.

[1] Isa. LX.

14. In tanto gaudio sola mœrel invidia: cum enim Constantinopoli auditum esset Pyrrhum patriarcham Romæ coram Theodoro Pontifice hæresim Monothelitarum, cujus erat patronus, publice condemnasse, in Catholicamque Ecclesiam receptum fuisse: rubore suffusi hæretici, quo aspersam infamiam abolerent, ad calumniam se converterunt, dicentes, Pyrrhum vim passum talia delirasse, tormentisque extortam ab ipso fuisse hæresis damnationem, et fidei Catholicæ professionem. Hæc non in vulgus tantum ab ipsis sunt sparsa, sed et auribus imperatoris ingesta; qui hæc adeo vera existimavit, ut cum ipse, tum eidem inhærentes magistratus post plures annos non veriti sint eadem exprobrare sancto Martino Romano Pontifici, cum Roma captivus abductus, Constantinopoli esset in vinculis, quæstionibusque subjectus, prout ex ejusdem S. Martini litteris[1] apparet, in quibus ista leguntur ex Actis publicis accepta:

15. « Dicit ad Martinum papam Demosthenes rescriptor: Dic nobis ea quæ de Pyrrho hic et Romæ subsequenter gesta sunt: Pro qua causa abiit Romam? jussus, an proprio proposito? Respondens sanctus papa dixit: Proprio proposito. Ait Demosthenes: Libellum illum (fidei Catholicæ confesfessionis scilicet), quomodo fecit? compellente aliquo? Respondet sanctus vir: Nemine, sed propria propositione. Demosthenes inquit: Veniente Pyrrho Romam, quomodo eum suscepit sanctus vir Theodorus præcessor tuus papa? uti episcopum? Respondit æquanimis papa: Uti episcopum. Et quomodo non, si priusquam veniret Pyrrhus Romam, manifeste scripsit beatus Theodorus ad Paulum, utpote ad eum qui supplantationem fecit, et alterius thronum invasit: deinde eodem Pyrrho veniente Romam sponte sua ad vestigia beati Petri, quomodo non haberet eum suscipere et honorare, utpote episcopum?

16. « Respondens Demosthenes dixit: Vere veritas sic se habet. Unde autem sumebat ea quæ ad usum sui corporis erant necessaria? Dicit beatus manifeste: De patriarchio Romano. Ait concertator: Qualis panis dabatur ei? Respondit honorabilis vir: Vos, domini mei, nescitis Ecclesiam Romanam. Dico enim vobis, quia quisquis venit illuc miserabilis homo hospitari, omnia ad usum præbentur ei, et nullum immunem suis donis S. Petrus repellit venientium illuc, sed panis mundissimus et vina diversa dantur, non solum ei, sed hominibus ei pertinentibus. Si ergo in miserabilibus hominibus hæc fiunt: qui venit honorabilis sicut episcopus, quales sumptus habet suscipere?» Vides, lector, munificentiam Romanæ Ecclesiæ erga hospites omnes, quibus panis mundissimus et vina diversa impenderentur: præstabantur vero multo majora advenientibus illuc externis episcopis. Sed pergunt Acta:

17. « Dicit ad eum Demosthenes: Nos didicimus quia Pyrrhus vi fecit libellum Romæ et quia vin-

[1] Martin. pap. Ep. XVI. tom. II Ep. Rom. Pont.

cula lignea sustinuit, et multa dolenda passus est. Respondit ille beatus, et dixit : Nihil tale factum est. Nam si qui a formidine aliqua tenentur, non possunt forte loqui veritatem ; hic sunt Constantinopoli, qui tunc erant Romæ, et sciunt quæ ibi gesta sunt ; ex quibus interim superest Plato patricius, qui tunc exarchus erat, quique direxit homines suos tunc ad Pyrrhum Romam. Percontamini eum de his, si mentior. Verumtamen quid volumus plurima quærere ? etc. » Hæc de his quæ pertinent ad res gestas Romæ cum Pyrrho : ex quibus pariter intelligis, quod dictum est, post Isacium non Theodorum Calliopam esse subrogatum exarchum, sed Platonem.

18. *S. Maximi de seipso apologia, et litteræ ad Marinum doctum et pium virum.* — Jam vero ad Maximum Romam venientem ex Africa victorem et triumphantem convertamus orationem. At primum videamus, unde acciderit, quod cum raro evenire consueverit, ut convictus hæreticus æque victus manus dederit (nam semper hujusmodi, prostrati licet, pertinacia majori resurgunt) ipse Pyrrhus a Maximo superatus acquieverit. Causæ hæ reddi posse videntur, quod Pyrrhus quamvis sectatus vestigia Sergii, minime tamen fuerit adhuc hæresis condemnatus; quodque insuper licet ejusdem esset assertor erroris, nihilominus adhuc veluti anceps, veritatis fieri certior cupiebat : hinc accidit, ut is a Maximo non in illorum hæreticorum classem rejiciendus fuerit, quibus nec, Ave, dicendum esse Apostolus[1] admonuit; sicque factum est, ut inter utrumque, Maximum atque Pyrrhum, amicitiæ vinculum minime fractum fuerit, sed reciprocis litteris potius stringeretur, ejusque usus inter ipsos perseverarit : cujus rei causa aliquando crimini datum est eidem Maximo, quod suis litteris laudasset Pyrrhum, adeo ut ex his in suspicionem vocaretur erroris, et argueretur initæ collusionis; cujus rei gratia eidem Maximo opus fuerit, scripta prolixiori Epistola ad Siciliæ monachos, texere apologiam, in qua hæc inter alia habet de consuetudine conservata cum Pyrrho :

19. « Pyrrhus vero cum ad nos prius librum magnum scripsisset, et valde nos (nescio quomodo) honorasset, in eoque inquirendo et non pronuntiando de una et duabus operationibus unius et ejusdem disseruisset, nostramque sententiam et opinionem de utroque requireret et accerseret; nos (ut par erat) eum etiam in proœmio Epistolæ vicissim honoravimus, sicut Apostolus[2] nos hortatur : Honore invicem prævenientes : atque eos qui aliter habent, vel ad nos scribunt, diligere et benedicere eis jubet divina Scriptura[3]. Simul etiam studium fuit mihi, non exasperare, sed magis lenire virum laudibus ad assentiendum iis quæ a me pie secundum doctrinam sanctorum Patrum tradita erant. Unde sic confitebar, intellexisse me quæ ab illo mihi scripta erant secundum ea quæ ego illi scripseram, invitans eum (ut dixi) et invitans ad assentiendum piæ doctrinæ, quæ salutem maximam illi compararet, si eam amplexus, nobiscum (sicut scripsimus) confiteretur, id est, duas ejusdem et unius Christi Dei nostri secundum naturam operationes, sicuti duas etiam naturas sine confusione et divisione copulatas, divinam et humanam, increatam et creatam, sed non unam et eamdem utramque dictam. Non enim doctrina Patrum, sed potius hæretica est doctrina de una eademque operatione vel voluntate vel natura in eodem et uno Domino et Deo nostro. Illius igitur meæ ad Pyrrhum laudationis hæc fuit ratio ac modus, cum vellem sensim eum et a contraria opinione abducere, et ad rectam intentionem fidei transferre ». Hæc Maximus pro sua de Pyrrho laudato defensione ; reliqua inferius. Hujus itaque rei occasione factum est, ut cum minime Pyrrhus eum ut hostem penitus adversaretur, sed ut amicum recta suadentem audiret ; non erubuerit in magno illo publicoque conventu se victum fateri, et ab eo charitatis ac veritatis vinculis duci captivum in Urbem ad Romanum Pontificem.

20. In quo quidem Pyrrho illud fuit maxime commendandum, quod se esse a veritate superatum publice confessus fuerit, quodque remedia quæsierit pœnitentiæ, publice detestatus errorem ; expetens perfrui conspectu Romani Pontificis, quem Petri successorem vice Christi Romæ sedere sciret, simulque desiderio æstuarit visendi trophæa principum Apostolorum, ubi ad ipsorum confessionem procumberet, ac stratus oraret. Cujus permotus fidei ardore Pontifex Theodorus, eumdem in sedem, a qua ejectus fuerat, Paulo hæretico ab hæreticis subrogato, restituens et in pristinum statum revocans, eum ipsi locum tradidit, atque honorem impendit, qui exhiberi consuevit legitimis Constantinopolitanæ sedis episcopis. Sunt hæc gesta hoc anno Romæ magno totius Ecclesiæ Catholicæ gaudio, hæreticis tantum livore tabescentibus, ac frementibus pariter ex adverso.

21. Sed redeamus (quod polliciti sumus) ad Maximum. Passus est ipse quidem hanc ob causam invidos et persecutores. Cum enim gloria ejus ex publica illa disputatione ubique locorum propagata esset, adversus ipsum plures sunt conflatæ calumniæ etiam (proh dolor !) a Catholicis ipsis ; inter quas illa fuit de laudato suis scriptis Pyrrho, qui putaretur hæreticus, alia rursus addita, quod assereret tres voluntates in Christo, duas secundum duas in Christo naturas, tertiam vero secundum hypostaticam unionem personæ Christi, eamdemque Deivirilem nuncupatam : vulgaveruntque ad hæc probanda adversus Maximum Epistolam quamdam ejusdem Maximi nomine scriptam ad Marinum, qua tres in Christo voluntates adstrui viderentur. Ubi autem ista Maximus a monachis Siculis rescivisset, apologeticam ad ipsos rescripsit Epistolam, cujus est exordium : « Pax multa diligentibus nomen tuum, Domine, et non est illis scanda-

[1] Joan. I. — [2] Rom. XII. — [3] Ibid.

lum, etc. » Ubi ad finem de scriptis ad Marinum hæc ait :

22. « Ad Marinum quidem presbyterum varie et de diversis capitibus Scripturæ scripsimus : non tamen ullo quovis modo de contrariis dogmatibus dictum est, de una, inquam, et de duabus, id est, quas ipsi fingunt in eodem et uno Christo tres operationes vel voluntates, quasi nos has in eodem similiter ut ipsi constituamus, aut confiteamur Marino, aut ulli prorsus. Si enim quæ destruxi, hæc rursus ædifico, transgressorem me constituo, ut ait Vas electionis[1]. Unde Epistolam, quam sic quidem proferunt, id est, fingunt, tanquam a nobis ad Marinum missam, tanquam alienam omnino et non nostram nos ipsi abjicimus, et cunctos similiter atque nos ut abjiciant, qui pie Dominum confitentur, obsecramus : ut omnem occasionem adversariis intercipiamus, qui excusant excusationes in peccatis, et studium contradicendi calumnia contegunt : quos quia non commendat ratio, proprio impetu veritatis fracto, aditum fallacem simplicioribus ad se confictis litteris moliuntur. Sed aditum ad eos non sibi reperient, qui veritatem, quam nos defendimus, mendacio anteposuerint ». Hæc de commentitiis litteris ad Marinum Maximus habet. Extant vera alia germana scripta Maximi ad Marinum presbyterum, quorum meminit, estque eorum exordium : « Cum propositum tibi sit, pater in Deo honorande, amicitiam laudatissimam cum Deo inire, etc. » Continentque capitula quinquaginta et unum. Rursus vero legitur ejusdem nomine tomus dogmaticus ad eumdem Marinum missus in Cyprum insulam, quo ostendit duas in Christo voluntates duntaxat adstruendas neque (quam ponit Dionysius) Deivirilem esse tertiam numerandam, unamve dicendam, sed duas interpretandam ; ut plane appareat, voluisse Maximum calumniis de se in vulgus sparsis occurrere.

23. Qualis autem quantusve Marinus iste fuerit, ejus exordio scripti declarat his verbis : « Non magis ornamentum pietatis et reverentiæ tuæ stupui, quam zeli maximi fortitudinem admiratus sum, sancte Dei minister et mysteriorum sapiens auditor et doctor : utroque enim studio sacro connexo, disciplinæ scilicet et doctrinæ mysticæ perfectionem in omnibus bonis comparasti. Qui cum esses totaliter in toto per totum Deo omnibus divinis mandatis absolute obeundis, totus esse in eo existimaris propter summam exsuperantiam paupertatis, non inter eos qui sicut ego affectione animæ terrena in cœno et tabe sordidarum perturbationum hærent. Hinc et tutum præsidium consulta ratione tibimetipsi parasti (nihil enim firmius ad figendas et conservandas virtutes voluntaria paupertate, firmumque fundamentum divinorum in anima ædificiorum, quod labefactari non potest) et aliis omnibus qui studio virtutis tenentur, factus es salutis conciliator ; dum magis demonstratione operante, quam voce docente, ad amplitudinem virtutis per altam et sublimem submissionem eos, qui ad exemplum tuum et imitationem mentem et vitam prudenter dirigunt.

« Cum autem convenientem huic zelo, quem dixi, fervorem spiritus habeas, et illum ignem in terra cordis, quem ut injiceret venit Verbum natura bonum et hominum amans, quod omnem nostrum pravum habitum et motum absumit : incendis tu quidem illos qui per fallaciam et ignorantiam viliis et nugis insane delectantur, redarguens quod in eorum pravis actionibus et falsis sermonibus vanum et futile est, objecta lampade beata, quæ in te divinam cognitionem et virtutem assecuto semper ardet, et nunquam exstinguitur : calefacis autem eos qui magnopere frigent in hac frigida et tenebricosa statione fixi, expellens et dissolvens tenebras splendidis radiis divinorum verborum, et summam contractionem ac torporem in summam fortitudinem et vim transferens. Rursus autem illuminans a montibus æternis, id est, ab iis qui materia vacant, instituens omni cognitione quæ omnibus scientiis rerum sub sensum cadentium antecellit, et docens quam vim habeant verba Patrum, et quæ eorum dogmata : illuminans, inquam, eos qui lumen cupiunt, quique gustu sapientiæ illud jam per spem pulchre habent in se effigiatum, quod esse per naturam id ipsum quod desiderat, deducisque eos et adjungis pie ad obtinendam totam possessionem re et experientia. Nihil enim sic tui sacerdotii munus exprimit, ut exprimit zelus constans cum reverentia erga Deum temperatus et commixtus ». Hæc et alia plura de Marino presbytero Maximus, ut de commilitone fortissimo adversus hæreticos Monothelitas ; quem virtutum meritis, hisce Maximi præconiis ornatum voluimus in Annalibus reliquisse.

24. Cæterum inter omnes qui fuerint Catholicæ veritatis defensores, eminebat Maximus, quem tunc pii quique consulerent. Extant enim ejusdem ad Nicandrum episcopum responsio de dogmatibus Orthodoxis, et aliæ[1] ad diversos. Porro ejus labores pro fide Catholica tuenda impensos vix considerare quis valeat. Quomodo autem sanctissimo viro eadem ex causa gloriose contigerit obire martyrium, suo loco dicturi sumus.

Hoc eodem anno, qui numeratur quartus Constantis imperatoris, princeps ille Sarracenorum, qui Hierosolymam cepit, crucesque deposuit, tulit sui sceleris pœnam, occisus per fraudem a quodam Persa. Cui substitutus fuit Hoamen ejus cognatus. Hæc ex Theophane habentur.

[1] Galat. II.

[1] Habentur hæc omnia Maximi scripta græce in Bibl. Vaticana.

Anno periodi Græco-Romanæ 6138. — Anno Æræ Hispan. 683. — Anno Hegiræ 25 inchoato die 28 Octob. Fer. 6. — Jesu Christi 645. — Theodori papæ 4. — Constantis imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : IV *post consulatum Constantis Aug.* II, juxta sc. modum loquendi Marcellinianum.

2. *Disputatio Max. cum Pyrrho.* — A num. 1 ad 24. Habita hoc anno in Africa celebris disputatio inter *Pyrrhum* patriarcham Constantinop. hæreticum, et sanctum *Maximum* abbatem, in qua *Pyrrhus* victus palinodiam recantavit, obtulit postea fidei Catholicæ libellum *Theodoro papæ*, qui eum in Ecclesiam Catholicam recepit. Tempus in Disputationis titulo exprimitur; dicitur enim ea habita *mense Julio, Indictione* III. Cum Baronius hunc congressum tam ex Theophane, quam Anastasio accurate prosequatur, ad alia properamus, postquam monuerimus constare ex dictis anno DCXLII, num. 3, *Platonem* hoc anno exarchum Italiæ a Constante imperatore declaratum fuisse, eumque non *Isaacio*, ut perperam scribit Baronius n. 17, sed *Theodoro Calliopæ* successisse.

3. *Moritur Omarus califa.* — Ad num. 24. Theophanes anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCXXXVII qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur ait : « Hoc anno, mense Dio, (id est Novembri) feria hebdomadis quinta, Umarus suorum dolis occisus fuit ». Eo sublato *Uthmanus* ejus consanguineus Saracenorum califa constitutus est. Elmacinus tamen ait, Umarum seu Omarum interfectum esse anno Hegiræ XXIII, eique successisse *Otsmanum*, qui idem est cum *Uthmano*, ac fatetur de initio ejus dominationis historicos inter se non convenire.

4. *Obitus S. Modoaldi episc. Trevirensis.* — Hoc circiter anno migravit ad Deum sanctus *Modoaldus* episcopus Trevirensis, cujus Vitam Stephanus abbas sancti Jacobi in urbe Leodiensi circa annum MCVII litteris mandavit. Frater erat *S. Itubergæ* Pippini Landensis conjugis, et *S. Severæ*, quam præfecit monasterio monialium super ripam Mosellæ a se exstructo. In ejus disciplinam traditus est *Germanus* puer qui postea primus *Grandivallensis* abbas extitit, martyriumque cum Randoaldo monacho subiit : id enim testatur Babolenus presbyter auctor coævus in Vita sancti Germani. Extat in Actis sanctorum Bollandianis ad diem XII mensis Maii S. Modoaldi Vita, cujus aliud fragmentum recitat Mabillonius sæculo III Benedictino parte II, ex libro Ms. de Gestis episcoporum Trevirensium. Quoad sanctum *Germanum*, natus is erat Treviris nobilibus parentibus, cumque ad vitam monasticam anhelaret, consilio suo cum *Modoaldo* episcopo Trevirensi communicato, omnia sua pauperibus erogavit, et ad *sanctum Arnulfum* episcopum, tunc in eremo viventem perrexit ; inde ad monasterium beati *Romarici*, ac postea ad Luxoviense, cui tunc *Waldebertus* præerat. Hinc in valle Rauracorum non longe a Basilea urbe celebre monasterium condidit, eique primum abbatem sanctum *Germanum* præfecit. Verum defuncto *Gundonio* duce, qui fundum monasterio ædificando largitus fuerat, *Cathicus* successor vallem flamma ferroque vastavit, qui *Germanum et Randoaldum* ejusdem monasterii monachum occiderunt, anno incerto. Porro monasterium *Grandivallense* progressu temporis cessit in possessionem episcopi Basileensis, ac demum in collegium Canonicorum versum est, ab annis amplius quingentis, ut videre est apud Bollandum ad diem XXI Februarii in Vita sancti Germani, quam etiam Mabillonius recitat sæculo II Benedictino et ex eadem colligit, circa annum sexcentesimum sexagesimum sextum *Germanum* et *Randoaldum* martyrio coronatos esse.

THEODORI ANNUS 5. — CHRISTI 646.

1. *Plura in Africa Concilia adversus Monothelitas, unde litteræ Synodales ad Romanum Pontificem, conclamantes in Paulum Constantinopolitanum.* — Agitur Redemptoris annus sexcentesimus quadragesimus sextus, quarta Indictione : quo in Africa ubi cognitum fuit Pyrrhum episcopum Constantinopolitanum pœnitentem ad Ecclesiam Catholicam restitutum esse a Rom. Pontifice, incalescentes ardore fidei episcopi Orthodoxi in diversis provinciis Concilia habuerunt ad confirmanda Catholica dogmata : qui et ex eo magis incitati vindices Catholici dogmatis insurrexerunt, quod percepissent, post conversionem Pyrrhi auditam Constantinopoli super januas primariæ Ecclesiæ fuisse scripta proposita, quibus Monothelitarum hæresis credenda omnibus sanciretur; hac, inquam, de causa omnium Orthodoxorum adversus facinus animi mirum in modum concitati sunt, ipsique potissimum commoti episcopi Africani, penes quos Pyrrhus convictus a Maximo hæresim fuerat detestatus. Qui omnes ex adverso exsurgentes, singuli primates in singulis sibi subjectis provinciis Synodos convocarunt. Sicque convenerunt qui erant provinciæ Byzacenæ sub Stephano ipsorum primate episcopi numero quadraginta duo : convenerunt pariter episcopi Numidiæ provinciæ sub ipsorum primate Columbo : insuper et coierunt simul ad Synodum episcopi Mauritaniæ provinciæ sub Reparato primate sex : ex proconsulari vero provincia Carthaginensi sexaginta octo episcopi in unum convenientes, Synodum celebrarunt. Extant eorumdem Conciliorum monumenta recitata in Synodo Lateranensi sub Martino Pontifice Theodori successore, in secundo ejus Secretario : quæ quidem hoc anno fuisse in Africa celebrata, nempe sub quarta Indictione, patet ex testificatione Theophylacti primicerii notariorum, cum hæc verba fecit in dicta Synodo Lateranensi :

2. « Notum facio vestræ beatitudini, quoniam et aliam suggestionem supplicem præ manibus habeo de quæstione quæ nunc proposita est, atque apud vos flagitari dignoscitur, directam a reverendissimis episcopis Africani Concilii per nuper transactam quartam Indictionem beatæ memoriæ Theodoro decessori sanctitatis vestræ ». Hujus autem scribendæ Epistolæ (ut ipsi episcopi testantur) causa illa intercessit, quod cum Constantinopolim fuissent legationem Synodalem ad Paulum commonendum missuri, Gregorii præsidis tyrannide in Africa detecta, commercium Africanorum cum Orientalibus fuerat penitus interclusum. Mittunt ergo ad Romanum Pontificem litteras, quibus petunt, ut sua ad Paulum Constantinopolitanum scripta per Apostolicæ Sedis Responsales ipsi Paulo darentur, rogantes pariter, ut nisi idem emendaret errorem, ab ipso Romano Pontifice excommunicationis sententia damnatur. Porro ipsa Synodalis trium Conciliorum Epistola in Lateranensi Concilio edita sic se habet :

3. « Domino beatissimo Apostolico culmine sublimato sancto patri Patrum Theodoro papæ et summo omnium præsulum Pontifici, Columbus primæ sedis episcopus Concilii Numidiæ, et Stephanus primæ sedis episcopus Concilii Byzaceni, et Reparatus episcopus primæ sedis Concilii Mauritaniæ, et universi episcopi de tribus Conciliis antedictis Africanæ provinciæ ». Carthaginense autem Concilium seorsum scripsit Synodalem Epistolam, quam paulo inferius suo loco reddemus. Accipe modo Synodalem hanc trium Conciliorum :

« Magnum et indeficientem omnibus Christianis fluenta redundantem apud Apostolicam Sedem consistere fontem, nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluenter universum largissime irrigantes orbem Christianorum : cui etiam in honore beatissimi Petri Patrum Decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam in requirendis Dei rebus, quæ omnino et sollicite debent, maxime vero justeque ab ipso præsulum examinari vertice Apostolico, cujus vetusta sollicitudo est, tam mala damnare, quam probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quicquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus (ejus) auctoritate justa quæ fuisset pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent cæteræ Ecclesiæ velut de natali suo fonte prædicationis

exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptæ maneant fidei sacramenta salutis.

4. « Quocirca humillimum vestro Apostolico culmini persolventes obsequium, cum lacrymis suggerimus, quod sine cordis gemitu reticere non valemus, ante hoc temporis spatium exosum apud Constantinopolitanam civitatem novitatis commentum ad nos usque opinanter fuisse delatum : et ut hactenus siluissemus, putavimus serenissimo examine vestræ Apostolicæ Sedis fuisse desectum. Quod ubi pertinaciter cognovimus invalescere, relegentes videlicet libellum Pyrrhi nostri fratris et coepiscopi dudum ejusdem Constantinopolitanæ civitatis apud vestram venerabilem Sedem prolati (prolatum), relationem qualem necessitas exigit, fratri Paulo nunc Constantinopolitanæ civitatis Ecclesiam occupanti emisimus, exhortantes cum nimio fletu, jam dictum novitatis commentum, non (nunc) quidem suis temporibus adinventum, a suo videlicet auctore confutatum, a se quoque vel ab omni Ecclesia, cui præsidet, repellere, et chartas omnes præ foribus ipsius sanctæ Ecclesiæ ad scandalum populorum suspensas projicere; qualiter fides, quæ nunc usque permansit integra, et Apostolica eruditio illibata servetur.

« Certum est enim, quod tales sermonum novitates de malo gloriæ amore nascuntur : dum sibi nonnulli volunt acuti, perspicaces, et sapientes videri, quærunt qui novi proferant, nescientes quia Deus noster [1] infirma mundi eligit, ut confundat fortia, et sapientes per mundi stulta confudit. Ad Timotheum [2] quippe Doctoris gentium sollicite legisset sermones, quibus ait, ut novitates vitet vocum profanas : ad impietatem nempe ista proficiunt, quæ super spinas et tribulos contulerunt : et Ephesi [3] remanens, denuntiet quibusdam, ne quis aliter prædicaret. Et (ut aliqua de veteribus proferamus) Hieremiæ prophetæ verba sunt [4] : Horribilia, inquit, facta sunt super terram : prophetæ iniquitatem prophetant. Multa sunt divinæ legis documenta, quæ de largo vestri culminis fonte nostris rivulis infundantur.

5. Quia vero in quamdam suspicionem (suspectionem) nostra Africana a malignis hominibus apud memoratam regiam civitatem recitata est provincia, antedictam relationem memorato fratri Paulo Constantinop. antistiti transmissam, vestræ Deo amabili beatitudini direximus; quam rogamus humiliter per vestræ sacratissimæ Sedis responsales transmittere : qualiter prospere (propere) cognoscamus, si memoratus superius frater a nefanda se novitatis adinventione ad integram reformaverit Orthodoxæ fidei prædicationem. Quod si dissimulaverit, auctoritas almæ Sedis vestræ juxta Patrum sanctiones salubri consilio pertractabit a sano corpore separare vulnus insanum, remotoque morbi sævientis flatu, cautius quæ sunt sincera perdurent, et grex purior ab hac mali contagione spiritali vestri culminis ferramento purgetur.

« Novissime hoc necessitatis eventu quod accidit, in veritate suggerimus quia nobis specialiter per unamquamque provinciam Synodos contrahentibus venerandas, dum ex nostro collegio fratribus electis, plenam transmittere nitimur legationem cum nostris relationibus, quædam oborta sunt, quæ nostram intentionem rationabiliter prohiberent. Sed hujus rei, quam memoravimus, urgente necessitate, generali Africanæ provinciæ constituto per legatos diversorum Conciliorum inito, generalem hanc propere vestro culmini demandavimus relationem, postulantes non nobis, sed ipsi quæ evenit necessitati adscribere. Ora pro nobis, domine sancte ac beatissime Patrum pater: Ora pro nobis, domine sancte ac beatissime Patrum pater : Ora pro nobis, domine sancte ac beatissime Patrum pater ». Tertium hæc repetita habentur, quod a singulis tribus Conciliis a quibus Epistola missa est, scripta fuerint. Desiderantur autem eorumdem Epistolæ ad Paulum Constantinopolitanum antistitem missæ a dictis tribus Conciliis. Decreta item ex Synodis fuerat honorifica legatio Constantinopolim ad imperatorem, ut docent litteræ ejusdem Synodi Byzacenæ ad eumdem imperatorem : verum quia inter hæc rumores per Gregorium provinciæ præsidem excitati sunt, ut dicemus, visum est episcopis litteras has per suos Romam ad Theodorum Pontificem mittere. Sed videamus quæ eadem Synodus Byzacena scripsit ad Constantem imperatorem, cum nondum plane esset detectus hæreticus. Sic enim se habent [1] :

6. « Domino clementissimo, terræ marisque domino Constanti (Constantino) Augusto, Stephanus primæ sedis episcopus, vel universi episcopi Concilii Byzaceni, vestræ pietatis ultimi famuli.

« Omnipotens Deus Ecclesiæ suæ providens, præscitos ac prædestinatos in præsidio ejus constituit Romani nominis reges ut quoties turbo diabolicæ factionis quiddam contra eam excitare tentaverit, a vestræ clementiæ rigore valeat comprimi : quatenus quies ejus procurata, vestræ potentiæ suffragio debeat defensari ; quia ei potestatem vestram serviendo subjicitis cujus munere et protectione imperatis. Unde divinitus præordinati ejus curam singularem habetis aut primam. Scriptum est igitur de vobis et de eadem sancta Ecclesia toto terrarum orbe diffusa [2] : Erunt reges nutritii tui. Pariterque scriptum est : Honor regis judicium diligit. Quia dum divina rebus humanis præponitis, et Orthodoxam fidem curis sæcularibus præfertis, quid aliud quam judicium rectum Dei cultui immolatis ? Pro qua re pietati vestræ cuncti vestræ Africæ Domini sacerdotes coram Domino supplicamus, ut novellæ præsumptionis scandalum, quod adversus fidem nostram attentatum est, auferatur,

[1] I. Cor. I. — [2] I. Tim. VI. 2 Tim. II. — [3] I. Tim. I. — [4] Hierem. V.

[1] Concil. Later. sub Martin. Secret. II. — [2] Isa. XLVII.

fratremque nostrum Paulum Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopum regali auctoritate ut nobiscum, id est, cum omni generalitate orthodoxe sapere debeat, coarctare dignemini. Fidem namque rectam a sanctis Patribus nobis traditam sine adjectione aut imminutione custodire debemus : quia quicquid auctum fuerit aut subtractum, nunquam probatur fuisse perfectum.

7. « Scripsimus enim prædicto fratri et coepiscopo nostro Paulo per latores præsentium, et ut nostra eum vice cum vestræ clementiæ præceptione admoneant, destinantes injunximus : quos vestræ mansuetudini commendantes, petitionis nostræ vota ut effectui mancipentur, omnes unanimiter genu mentis flexo deprecamur. Pro qua re expedit censuræ ejus et famæ, ut quod auctor tantæ præsumptionis correxit, a se vel ab aliis non sinat incorrectum jam jamque scandalum defensari. Injunximus autem legationi nostræ supplici pietatis vestræ ut ea quæ prædicto fratri nostro scripsimus, ad pias vestræ serenitatis aures deducere non morentur : quatenus pietas vestra, divinitatis amore instructa, pro pace Ecclesiarum Dei regale præcipiat largiri præsidium, ut pace Deo fruentes, quæ omnem superat intellectum, regnum vestrum in pace securum annis innumeris propagetur.

« Omnipotens Deus noster, cujus potestate cuncta reguntur, benignus ad vestrum respiciat principatum, paganasque gentes, quæ de sua feritate confidunt, potentiæ suæ dextera pietatis vestræ Christianissimæ ditioni subjugare dignetur ». Et subscriptio. « Stephanus primæ sedis episcopus ». Et reliqui item omnes numero quadraginta duo. Verum decreta legatio Constantinopolim minime missa fuit (ut dictum est) sed ipsæ Epistolæ directæ sunt Romam ad Theodorum Pontificem, ut ipse per suos apocrisiarios easdem exhibendas curaret.

Præter hæc etiam tunc ab eo quod item in Africa, in provincia Proconsulari, Carthagine collectum esse Concilium sexaginta octo episcoporum adversus eosdem Monothelitas superius dictum est, scriptæ fuerunt litteræ Synodales ad Paulum Constantinopolitanum episcopum, quibus eum monuerunt hæresim detestari, amplectique Catholicam fidem : exhibitæ quidem ipsæ postea et recitatæ fuere in Concilio Lateranensi sub Martino papa, Secretario secundo, quæ sic se habent :

8. « Domino beatissimo et honorabili sancto fratri Paulo patriarchæ, Gelosus (Gulosus), Probus, et cæteri episcopi sancti Concilii Proconsularis, qui subscripturi sumus.

« Caput et fundamentum fidei Catholicæ vel universalis Ecclesiæ noster Deus et Dominus Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto indivisam habens naturam Deitatis, suis (sicut nos Evangelium docet [1]) ait discipulis : Euntes docete omnes gentes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Dum ergo in nomine diceret, non in nominibus, unitatem inseparabilem, non schisma fideliter eum colentibus, et in eum sincere credentibus demonstravit. Beati igitur Apostoli præceptum sui magistri, nostri Domini Jesu Christi perficientes, sanam et rectam doctrinam in omni orbe terrarum prædicaverunt, quonam modo sit Deus colendus, et Christus ejus Filius noster Deus et Dominus, Deus et homo credendus, et coæternus et coæqualis Patri et Filio divinitate Spiritus sanctus.

9. « In hac ergo sine querela vera Dei cultura Catholica sancta Ecclesia manente unita, invidia diaboli mors introivit in cordibus infidelium, qui a via veritatis deviantes secundum errores suæ pravæ conscientiæ a fide (sicut Apostolus loquitur [1]) erraverunt, et inseruerunt se doloribus multis, juxta uniuscujusque malum intellectum per hæreses fidei Catholicæ adversantes. Contra quas Concilia venerabilium pontificum per sacras Christianissimorum principum jussiones congregata tunc esse noscuntur, in quibus de hæreticorum diversorum versutia vel astuta adversus rectam fidem eorum subtili fallacia sancti et veri pontifices exquirentes, mundam fidei Orthodoxæ et liquidius declaratam (declarantes), omnes hæreticos prædamnantes, unisonam dixere sententiam, sancientes quomodo fidelis populi obtineret solidatam et inevulsibiliter radicatam fidem de Christi Domini nostri (quemadmodum confitemur) persona : eum qui super hæc auderet quippiam adjicere, aut mutare, vel exinde quippiam adimere perpetuo anathemate condemnando. Quam piam et sanctam et Deo placitam determinationem omnis suscepit libenter fidelis Ecclesia, et per tot temporum curricula habetur et retinetur, a recte credentibus hæc definitio immaculata et immutilata firmissime.

10. « Quia vero comperimus, quod quædam contraria in Constantinopolitana sunt civitate contra instituta fidelium et antiquissimorum Patrum et universalium Conciliorum proposita per chartulæ cujusdam venenosæ dicta : miramur, imo dolemus, cur a vobis hæc sunt permanere permissa, aut non statim conscissa, et recto sacerdotali proposito radicitus amputata. Nos ergo omnia quæ adversus definitiones Patrum vel sanctorum Orthodoxorum Conciliorum Catholicam fidem per Apostolorum doctrinam fundantium, et jam noviter temporibus Sergii tunc in tempore patriarchæ fuerunt assumpta vel prædicata, utpote execranda, damnamus, illa scilicet amplectentes, quæcumque a sanctis Patribus terminata sunt, in quibus fides nostra firma et recta permanet inconvulsa, et favente Christo, inviolabiliter incorrupta. Nec necessarium nobis est eadem repetere, quæ semel sunt bene posita et decreta : ne ad contentionem provocati, in periculum incidamus, suscipientes juxta Patrum definitionem anathema, si super eos aliquid dicere, vel mutare, vel minuere (quod

[1] Matth. XXVIII.

[1] I. Tim. VI.

absit) præsumpsissemus nova quædam, quæ jam intelliguntur perversa, hæretica, et Deo adversantia capitula, cum in assumentes talia ultio infertur justa divina, nisi pœnitentiæ fletibus ad Christum in quem delinquunt, converterint purissime sua corda.

11. « Hoc autem quod sancta suscepit recta fides et vera, sicut prædicavit et fatetur universalis immaculata Ecclesia, colimus et tenemus Patrem et Filium et Spiritum sanctum inseparabilem esse Trinitatem, unum Deum: unum autem sanctæ Trinitatis Filium Dei, id est, Christum Dominum nostrum carnem vere habere humanam cum anima rationali et intellectuali, nullatenus Deitate amissa vel diminuta, sed eumdem Dominum nostrum Jesum Christum Deum et hominem confitemur, dicentes et divinam naturam, voluntatem, et operationem ut Deum habere perfectam; et quod est hominis, eumdem ipsum sine quolibet duntaxat peccati vel concupiscentiæ modo, similiter naturam, voluntatem, et operationem habere plenissimam, id est, in Deo et Domino nostro Jesu Christo duas esse naturas, duas operationes, duas quoque voluntates naturales, sicut Catholica docuit et docet semper Ecclesia.

« Ut autem etiam exemplis sanctorum Patrum, quæ præmissa sunt, multo amplius roborentur, eorum exempla huic nostro epistolari eloquio ex multis pauca inseri curavimus. Ex libro S. Ambrosii, etc. » Subjiciuntur his Patrum sententiæ idipsum testantium suis scriptis, quæ habentur una cum Epistola in eodem secundo Secretario Lateranensis Concilii sub Martino Pontifice, quibus ultimo loco apposita est subscriptio sexaginta octo episcoporum. Porro ejusdem fuisse argumenti trium aliorum Conciliorum Synodales Epistolas ad eumdem Paulum conscriptas, ut credamus, eorumdem litteræ ad Theodorum Romanum Pontificem recitatæ suadent.

12. Considerasti, puto, lector (non enim inani studio ipsas Epistolas Synodales hic tibi integras describere consuevimus, sed ut tum quid facti esset, tum quid juris statueretur, ex recitatis Patrum scriptis appareat manifeste) considerasti, inquam, quod cum adversus recens emergentes errores agendum fuit Patribus Orthodoxis, non aliunde melius sibi arma ad pugnandum comparare consueverint, quam ex antiquitus statutis in Ecclesia sancta dogmatibus, inspicientes quid pristina senserit ætas, et quænam sanctorum de iis fuerit Patrum sententia accuratius perscrutantes, omnesque nervos adversus novitatem et novatores intendentes, ac penitus detestantes, et execrantes quæcumque ad amussim consentientia Patribus minime sint inventa: quam qui sectati sunt regulam, semper sunt nominati Catholici et Orthodoxi, atque ab ea deviantes hæretici.

13. *De Fortunato Carthaginensi episcopo hæretico, cujus successor Victor hæresim detestans, communionis litteras scribit ad papam.* — Quod autem in nullo dictorum Conciliorum Africanorum, sive provinciæ Proconsularis, sive Bizacenæ, quibus alii primates Africanæ Ecclesiæ interfuisse leguntur, reperiatur inter eos nominatus episcopus Carthaginensis: id inde accidisse scias, quod is qui tunc temporis præerat Ecclesiæ Carthaginensi, nomine Fortunatus, sive Fortunius, communicabat Paulo episcopo Constantinopolitano Monothelitarum principi, ob idque habitus fuit omnibus Africanis episcopis loco mortui. Est de communicatione ejusdem Fortunati cum Paulo in Actis sextæ Synodi haud dubia assertio, ubi hæc leguntur in Actione decima quarta:

« Constantinus Deo amabilis presbyter et grammaticus latinus dixit: Scio, domine, temporibus Pauli quondam patriarchæ venisse Fortunatum (Fortunium), qui fuit episcopus Carthaginensis: et cum missas acturus esset in sancta magna Dei Ecclesia: quæsitum est, quomodo sedere debuisset, utrumne ante metropolitanos qui hic morabantur, an post eos. Et requirente eodem Paulo quondam patriarcha in bibliotheca patriarchii librum quinti Concilii, ut cognosceret quomodo sedere debuisset, contigit ut inveniretur et latinus liber ejusdem Concilii: et exinde instructus idem Paulus fecit eum ordinabiliter sedere ». Hæc ibi: quibus intelligis miserum Fortunatum fuisse Monothelitarum communionis.

14. Hoc vero Fortunato sive defuncto, sive e gradu deposito hæresis causa, subrogatus est in locum ejus hoc anno mense Julio Victor, qui simul ac creatus est Carthaginensis episcopus, nihil antiquius habuit, quam se esse Catholicum suis litteris indicare, sicque more majorum fidei suæ professionem scribens, misit eam ad Theodorum Pontificem, decernens ad eum dignam legationem, delegans Mellosum Gippensem, sive Gisippensem episcopum, Redemptum diaconum Carthaginensem, et Cresciturum notarium ejusdem Ecclesiæ: his itaque ad eumdem Theodorum Pontificem litteras dedit, quibus de sua creatione eumdem reddidit certiorem, simulque se fidei Catholicæ esse professorem significavit. Extant ipsæ Victoris litteræ in Actis Romani Concilii sub Martino Pontifice [1], ex quo hic suo loco et tempore, quo scriptæ sunt, tibi exhibendas esse putavimus: sic enim se habent:

15. « Domino beatissimo et honorabili sancto fratri Theodoro papæ, Victor.

« Vestræ beatissimæ fraternitatis apud Deum acceptabilia opera et conversatio gloriosa pæne mundo toto sunt manifesta. Prædicationibus igitur Apostolicis et doctrinis dum veræ fidei cultura universa repleta sit terra, per divinorum tamen eruditionem eloquiorum, vestra instruente admonitione exhortatoria, superædificatur Orthodoxa Christi Ecclesia, Apostolica institutione fundata, et a fidelibus Patribus firmissime roborata. Ad quam omnes beatissimi Apostoli pari honoris et potestatis con-

[1] Conc. Rom. sub Martino Secret. II.

sortio prædili, populorum agmina convertentes. pie et sancte de tenebris ad lumen, de lapsu ad veram fidem, de morte ad vitam homines divinæ prædestinationis gratia præscitos salutaribus præceptis ac monitis perduxerunt. Quorum sanctorum Apostolorum vestra fraternitas honoranda sequens plenius merita, et perfectius implens exempla, Ecclesiam Dei morum probitate et actuum sanctitate condecorat, et fide sacra, vel Christianis moribus vigens, quæ fieri Deo placita præcipit, studiis pontificalibus indesinenter operatur et perficit, servans legis divinæ mandata: Quia non legis auditores justi sunt apud Deum, sicut narrat Apostolus [1], sed factores legis justificabuntur. In qua lege divina vestra sancta et veneranda sinceritas (sicut scriptum est [2]) meditatur die ac nocte. Quæ meditatio non lectione per figuram litterarum tantum conspecta, sed exuberante in vobis Christi gratia, in vestra cognoscitur conscientia immobiliter insita, nullatenus de vestro corde recedente lege Christi Dei Domini sacrosancta, sicut in Psalmis dicit Propheta [3]: Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium, lex Dei ejus in corde ipsius, non atramento, sed spiritu Dei vivi vestra in arcana conscripta, neque in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, sicut beatissimi Apostoli Pauli ad Corinthios missa nos docet Epistola [4].

16. « Quibus præmissis, significamus Deo placitæ fraternitati vestræ, die decima septima kalend. Augustarum Indictionis quartæ nostram humilitatem divina gratia suo (ut præcepit) munere præveniente, et vestris sanctis ac Deo dignis precibus in sanctæ Carthaginensis civitatis Ecclesia Pontificalis honoris accepisse consecrationem et stolam. In quo dignitatis fastigio ut a Deo omnipotente regamur, et ab Altissimo a malis actibus liberati, sacerdotale non nomen tantum, sed Christi Domini Dei nostri protegente auxilio et meritum habeamus, vestris sanctis ac Deo acceptabilibus nos commendantes orationibus poscimus: quatenus et vestris deprecationibus pro nobis ad Deum effusis muniti, et eruditionibus bonis instructi, digni efficiamur cum omni nobis populo Christiano commisso illæsi protegi velamento divino. Ad salutationem ergo vestræ sanctæ et honorandæ fraternitatis, vice nostra Mellosum humilem vestrum fratrem nostrum episcopum, et Redemptum diaconum, vel Cresciturum notarium sanctæ nostræ Sedis, vestros famulos destinavimus, quos postulamus celerius nobis a vestra beatitudine persolvi, quo possint ad proprias Ecclesias ante hyemem, Deo propitio, remeare.

« Præ omnibus autem fateor in ipso nostræ provectionis exordio cor nostrum non leviter vulneratum fuisse, ut propheticum illud præceptum exoptarem, dicens: Quis [5] dabit capiti meo aquam aut oculis meis fontem lacrymarum, et sedens plorabo die ac nocte? Ecce enim Ecclesiæ Dei non leviter perturbantur, Christianissimorum voces ac gemitus episcoporum non supportamus, quærentium et clamantium novitates et concinnationum figmenta a Paulo venerabili consacerdote nostro (ut dicitur) contra fidem veracissimam approbata debere repelli.

17. « Nos autem temperamentum causis innectentes, expedire putavimus prædictorum beatissimorum consacerdotum nostrorum licet justissimos questus æquanimiter supportare, et ad auditus venerandos fraternitatis vestræ hoc ipsum pervigili cura deducere. Inquiunt enim, quædam vice epigrammatum, chartarum volumina in sacris ædibus apud regiam civitatem nuper esse suspensa religioni Catholicæ et ipsi veræ fidei ac Patrum traditionibus omnino contraria. Quis enim vecors sacrilega voce audeat prædicare in Domino nostro Jesu Christo aut unam tantummodo voluntatem, aut unam operationem existere, dum manifestissimis Patrum definitionibus liquidius clareat, in Domino nostro Jesu Christo duas naturas, et earum duas voluntates duasque operationes vel proprietates naturales modis omnibus inveniri? Et possumus multiplicibus Patrum documentis nostræ parvitatis intentionem firmare, nisi vestram sanctissimam fraternitatem in omnibus corde ea retinere, firmissime teneamus. Ut autem ipsius Sedis Apostolicæ Decretis per omnia confirmemur, Leonis beatissimi prædecessoris vestri Apostolicæ memoriæ definitionem inseri pervidimus, quæ continet [1]: Agit enim utraque natura cum alterius communione quod proprium est ». Hæc sancti Leonis sunt verba: pergit vero Victor:

18. « Nos itaque Patrum in omnibus Decreta sequentes in Christo Domino nostro duas naturas earumque duas voluntates, duasque operationes firmissime prædicamus, Deum verum, atque hominem verum absque delictis humanis veraciter confitemur, repudiantes cunctarum hæresum subsannationes, vanitates et insanias mendaces. Vestrum est itaque, frater sanctissime, canonica discretione sollicite contrariis Catholicæ fidei obviare, nec permittere noviter dici, quod Patrum venerabilium auctoritas omnino non censuit. Nos enim humiles corde quæ recta sunt, adjutore Domino, sapientes uno vinculo charitatis vobiscum sumus constricti, veram fidem ac religionem Catholicam in omnibus fortiter defensantes. Studiosius itaque a Catholicis, improbis probe resistere, imminendum est, ne torpore desidiæ oppressi, culpæ taciturnitatis teneamur obnoxii, et quasi favorem impendentes judicemur, dum adversa Catholicæ fidei propulsare negligimus. A beato namque Felice Apostolico vestræ sanctitatis prædecessore dictum est: Negligere quippe cum possis deturbare perversos, nihil est aliud quam fovere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

19. « Liquet, doctor sanctissime, venenosa ser-

[1] Rom. II. — [2] Psal. I. — [3] Psal. XXXVI. — [4] 2. Cor. III. — [5] Hierem. IX.

[1] Leo. Ep. X.

pentum sine simplicitate astutia, manifesta est dolosa hæreticorum fallacia. Quid est enim naturarum in Christo Domino nostro proprietates auferre, nisi earumdem naturarum confusionem inducere? quod Catholicæ Ecclesiæ, id est, statutis quam maxime Patrum sancti Chalcedonensis Concilii extat contrarium, ex quo amplius et fundamentum fidei et perfectio indubitate consistit. Possemus vero etiam eidem fratri et coepiscopo nostro Paulo beatissimo regiæ civitatis antistiti similia nostris scriptis dirigere, nisi malorum cognosceremus falsis locutionibus dictum fuisse, nostram quasi Africanam provinciam posse aliqua (quæ in vero non consistunt) mala peragere. Sed et hoc nostræ postulationi subjungimus, ut ea quæ epistolariter a coepiscopis nostris sancti Concilii nostri ad beatissimum Paulum patriarcham scripta sunt, per vestræ beatitudinis responsarios eidem fratri nostro Paulo dirigere jubeatis ». Hucusque Epistola Victoris ad Theodorum Romanum Pontificem.

20. Quod vero postremo loco habet de episcopis Africanis in suspicionem seditionis quorumdam relatione adductis apud imperatorem, cujus rei gratia haud liberum fuerit legationem mittere Constantinopolim : plane significat motus illos Gregorianos, de quibus diximus hoc anno (ut habent [1] Annales Græcorum) cœptos in Africa, rebellante Gregorio præside adversus imperatorem. Ingestum plane fuerat auribus Constantis imperatoris, Africanos episcopos cum Gregorio conspirare, ob idque eidem infensi penitus redditi fuere. Sed de Gregoriana rebellione pluribus sequenti anno dicendum.

Quod rursus ad ipsius Victoris Epistolam spectat, commendata ea reperitur, præconio Martini papæ successoris Theodori in Lateranensi Concilio verbis istis [2] : « Per Synodicam Epistolam suam dudum nobis relectam Victor venerabilis Carthaginensis episcopus tam ferventissimum zelum suum declaravit, quamque Deo amabilem humilitatem rationabiliter certus est ostendisse. Et zelum quidem per hoc, quod introductam novitatem nimis accusare nostræ Apostolicæ Sedi dignoscitur, et enarrare in scripto ei acclamationes pæne omnium Christianorum necnon gemitus reverendissimorum episcoporum, non leviter (sicut ille scripsit) perturbatorum propter fictiones et commenta quæ adversus veram confirmavit fidem Paulus episcopus Constantinopolitanus. Humilitatem autem competenter, minime præsumens abrogatum eumdem Paulum habere, sed consacerdotem appellans, donec judicium de eo nostræ Apostolicæ auctoritatis, hoc est, principis Apostolorum Petri cognoscat, utpote quoniam solus et præ omnibus creditus est atque accipere meruit a rege regum Christo Deo claves regni cælorum ad aperiendum recte credentibus in eumdem Dominum nostrum, et claudendum infidelibus hæreticis ». Nimirum cujus sit communionem Catholicam iis qui foris stant, aperiendo Ecclesiam, impartire, vel declarando hæreticos, claudere. Plura alia addit in commendationem ejus Epistolæ, sed ista satis pro instituto.

21. *Litteris Apostolicis Paulus hæresim confitens respondet.* — Quid autem, his Synodalibus a diversis Conciliis Africanis acceptis litteris, et a Victore Carthaginensi episcopo aliis additis, egerit Theodorus Romanus Pontifex, videamus. Cernens ipse in unam camdemque sententiam universam Africanam Ecclesiam convenire, omnesque pariter in Paulum Constantinopolitanum episcopum conclamare : quod ab ipsis expetitum fuit, minime denegandum esse putavit, mittens scilicet apocrisiarios Constantinopolim, quibus dedit et ipse acerrimas ad eumdem Paulum litteras : quod enim frustra eum antea monuisset, neque blandis admonitionibus ille acquievisset, aculeatas modo ad eumdem litteras scripsit, quibus post admonitionem plurimam et exhortationem, plenam rectæ fidei præscribens formam subjecit anathema adversus omnes qui ab ea quam Catholica teneret Ecclesia sententia discreparent.

22. Fuere plane istiusmodi litteræ Theodori gravissimæ, quas optassemus ad verbum hic tibi describere : verum non extant illæ, neque de nominibus eorum qui missi sunt aliqua est memoria : sed ita factum a Theodoro Pontifice, litteræ a Paulo ad ipsum redditæ docent, quas hic tibi subjiciendas esse operæ pretium duximus. Videbis, lector, et miraberis, quæ soleat esse hæreticorum ad sua excusanda scelera et operiendos errores fraudulenta melleque delinita blanda locutio, quæ posset etiam bene cautos et prudentes ducere in errorem : ut non mirum sit, si plebecula rudis ab iisdem interdum captiva in hæresim abrupta ducatur. Recitata habetur dicta Pauli Epistola ad Theodorum in eadem Synodo Romana sub Martino Pontifice in Secretario quarto, ex qua eam hic tibi describimus : sic enim se habet translatione scabrosa ob scrupulositatem interpretis ex verbis verba reddentis et græci hominis latinis litteris leviter tincti :

23. « Sanctissimo ac beatissimo fratri et consacerdoti domino Theodoro, Paulus indignus episcopus, in Domino salutem.

« Ecce [1] quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum : spiritali dico habitaculo, et concordia quæ in Deo est, et unitate fidei, hujus delectabilis secundum veritatem inhabitaculi : quæ videlicet in Aaron magis decorabatur atque sacerdotalem induentibus dignitatem, sicut unguentum super caput, principalem intellectum irrigans, et usque ad ipsam extremam scientiam deducens. In hoc enim habitaculo benedictionem et æternam vitam promisit Dominus. Hujus igitur propheticæ vaticinationis meritum amplectentes, præsentes

[1] Theoph. hoc anno v. Constan. — [2] Conc. Lateran. sub Mart. Secret. II.

[1] Psal. CXXXII.

fraternas syllabas exposuimus, nostra propter charitatem minime quærentes, aut quæsituri. Nec enim detrahentibus bonum est detrahere, aut palo (secundum vulgarem fabulam) excutere palum. Absit. Non sunt nostra hæc. Avertat Divinitas. Non sunt edocti habitus nostri ita vincere, sed in patientia longanimitatis et spiritu humilitatis. Quia sicut minime per duritiam (ut prophetice dicamus) purgatur nigella, ita nec pacis saporatus fructus intelligentiæ per asperitatem exprimitur. Propter hoc enim et verborum supportavimus colaphos, ut vel paulatim valeamus eum imitari, qui propter nos se humiliare dignatus est, ut extremæ illius ultionis per hanc plagam verbera declinemus.

24. « Audiamus igitur et consentiamus Ecclesiæ oratori, qui per linguam spiritus clara voce exclamat, dicens [1] : Omnia a vobis in charitate fiant. Ergo sive quærimus, sive tantummodo dicimus, et tantummodo audimus, charitas intercedat, ars aliqua existens ad compositionem concordiæ boni et conjunctionem. Oportet enim de Deo quærentibus nobis, sparto rectitudinis mentis nostræ denumerantes templum, pacifice inhabitare in eo propter Dominum qui per Prophetam locutus est : Quærens quære, et apud me habita. Speculum enim dedit Deus populo suo : et oportet eos qui a Deo sunt deputati sacerdotium adipisci, ita in humilitate gressum mentis ad invicem tendere, ut in melius ædificentur hi qui ad nos respiciunt, quam (quod dicere piget) per nostram discordiam semitam pedum eorum concutere. Ad concordiam inclinemus nos ipsos, et unum ad charitatem sapiamus : humilitatem veneremur, per quam apprehendi solet altitudo Spiritus.

« Si enim et verbo amplius usque huc taciturnitatem dileximus; hoc quidem bene habere arbitrati sumus, ne scriptis vestris reciprocata respondentibus, injuriæ fomitem excitemus, et pusillanimitate dijudicemur ab eo qui omnia ad charitatem dirigere promulgavit. Oravimus vero et tunc, ostium[2] circumstantiæ labiis nostris imponi, et verbum tacitum concipere potius, quam vocale : et tamen hoc mihi donum est a Domino, et[3] factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. Sed quia tempus[4] est loquendi, et tempus tacendi : aperio verbum, et claudo ostium per taciturnitatem, competenter exorans : Domine[5], labia mea aperies, ut respondeam[6] exprobrantibus mihi verbum. Licet enim tacuimus, non semper tacebimus, adaperiente nobis Deo claves verbi.

25. « Igitur directis in præsenti a beatitudine fraternitatis vestræ apocrisiariis (qui post multas factas inter nos de Ecclesiastica requisitione dissonantes sermocinationes, in finem ad hoc pervenerunt, admonentes nos atque adhortantes interpretari unius Christi viri Dei nostri voluntatis intellectum, atque hujusmodi interpretationem destinari vestræ sacratissimæ venerationi) nos acceptam habentes bonæ conscientiæ prædictorum venerabilium virorum admonitionem, cognoscentes autem et quæ principatus Apostolorum summitas docet[1], paratos esse ad satisfactionem omni poscenti nos verbum de spe quæ in nobis est, secundum Dei timorem mansuetudinem ad bonam scientiam temperantes, super tali tantummodo requisitione mentem nostram per has syllabas exponimus, superfluam excitationem et altercationem verborum propter satietatem et præsentis temporis incongruitatem declinantes ac præcaventes, nihil nostrum intelligentes, aut proferentes, vel dicentes, sed quæ audivimus et cognovimus a sanctis et universalibus magnis Conciliis, et patres nostri narraverunt nobis, quoniam viæ veritatis intellectus est sapientum, sicut proverbiorum annuntiatori Salomoni atque veritati bene placere dignoscitur. Sed quia tempus jam trahit nos promissionis, et ad aperiendam requisitionem provocat, incipiamus rectæ nostræ fidei formam scripturæ imaginibus enarrare, sicuti tinctis aliquibus coloribus, paternis testimoniis certius decorantes quæ a nobis dicuntur.

26. « Nos igitur, id est, jurisdictio Ecclesiæ nostræ et Synodus, confitemur unum consubstantialis et auctoris vitæ Trinitatis Filium ac Verbum sine initio Genitoris Dominum Jesum Christum verum Deum nostrum ex Spiritu sancto et immaculata Dei Genitrice semperque Virgine Maria inconvertibiliter incarnatum, perfectum esse eumdem Deitate et perfectum humanitate, unam personam, unam substantiam compositam in duabus et post unitatem prædicantes naturis, differentiam utrarumque naturarum cognoscentes secundum earum proprietatem : nec enim eorum per partem divisionem, aut in alterutram mutationem, aut commixtionem, sive confusionem penitus intelligimus, aut suscipimus : absit : sed in uno Christo, salvata utraque natura divinitatis et humanitatis, et in essentiæ proprio termino secundum substantiam inenarrabilis summæ unitatis convenientia conservatis et permanentibus. Mansit enim Verbum quod erat, et factum est quod non erat. Propterea et omnem congruam divinitati et humanitati operationem ab uno eodemque procedentem incarnato Deo Verbo dicimus, et in unum eumdemque reduci. Ideoque et divisio non introducitur, et inconfusio salvatur.

27. « Resipiscat plebs impiorum hæreticorum, sileant cum Nestorio, Diodoro et Theodoro Severus et Eutyches, Apollinares execrabiles, ex alterutra dissonantia consonantes sibi ad impietatem, aliis confusionem, aliis divisionem male inducentibus, et bene a veritatis regulis denudati. Unius autem et ejusdem Dei Verbi incarnati miracula prædicamus et passiones cognoscimus quas secundum carnem propter nos sponte sustinuit. Ideoque et Deus dicitur pati, et Filius hominis a cælo descendisse.

[1] 2. Cor. XVI. — [2] Psal. CXL. — [3] Psal. XXXVII. — [4] Eccl. III. — [5] Psal. L. — [6] Psal. CXXXVIII.

[1] 1. Petr. III.

propter summam et indissipabilem secundum substantiam duarum naturarum unitatem. Unde et unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi intelligamus, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque personæ Domini nostri Jesu Christi applicemus, aut ipsum se expugnantem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus: non enim ad conglomerationem omnino aut confusionem duarum naturarum, quæ in eodem videntur unius voluntatis, hanc producentes vocem, aut ad interemptionem alterius tantum aliam esse prædicantes; sed hoc per hujusmodi significantes vocem, quoniam caro ejus rationabiliter et intellectualiter animata, ex ipsa summa unitate inenarrabiliter omnibus divinis ditata, unientis eam sibi secundum substantiam divini Verbi divinam habebat indiscretam voluntatem, quæ ab ipso semper ducebatur ac movebatur, utpote in nullo tempore eadem divise et ex proprio impetu contrariæ nutui uniti secundum substantiam Dei Verbi naturalem ejus faciens motionem, sed quando et qualem et quantam ipse Deus Verbum volebat, ne (quod absit) in blasphemia dijudicemur, quod utique cavendum, et terribile dicendum : Væ hujusmodi pravitati, ut per necessitatem naturæ violentiam sustinentem introducamus ejus humanitatem, et comminantem Petro digno ejus increpationi, si utique per similem recusationem ex verborum significatione passioni ejus communicat.

28. « Sic et Evangelicam intelligamus lectionem, ubi dicit[1] : Non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me. Sed et in recusatione passionis non diversam in unum eumdemque Christum et resultantem introducentes voluntatem, magis autem recusative et non positive hujusmodi suscipiamus vocem. Non enim quasi existens hoc verbum dictum est, sed ac si non est : sicuti, Neque[2] peccatum meum, neque iniquitas mea, ut peritissimus in dogmatibus theologus Gregorius, sed et omnes doctores, qui passionis verba memorarunt, ex affectione et relatione nostræ massæ hanc susceperunt, sicut et magnus Ecclesiæ lucifer Athanasius edocuit nos, nostram ostendens pronam in hanc vitam naturam sine passione nolentem a præsenti vita disrumpi, et non ut animatam intellectualiter carnis Verbi impromptam existentem ad totius mundi salutiferam passionem, aut discordantem Patri et inhabitanti Verbo. Sed et hujus intellectus acerrimum expositorem et interpretem suscipiamus, id est, bis acutum pugionem spiritalem Cyrillum in sacerdotibus secundum zelotem Phinees[3], qui validissimo linguæ ictu percussit optime meretricem, confusionem, divisionis intellectum, et verbum pravitatis, in quarto de Anathematibus capitulo, dictis adversum contradictiones duodecim capitulorum factas a Theodorito, atque probatis a sancta universali Chalcedonensi et quinta Synodo, luculentius Evangelicam proferens atque adaperiens vocem. Sed et omnes pietatis doctores et prædicatores hujusmodi unius voluntatis mente detinentur ». Vidisti hominem consarcinatorem mendaciorum, quam perfricta fronte agens non erubescat tantum adstruere mendacium, et Patres a sua stare parte mentiri : qui si aliquando unam dixere voluntatem, id respectu unius personæ volentis, non ex naturarum confusa proprietate intellexerunt. Sed malus contextor jungit mendaciorum telæ alia fila mendacii, ista subjiciens :

29. « Quorum (doctorum scilicet) si opus est, requisitione proveniente, et competenter relegimus testimonia, quibus concordes et consonantes facti sunt piæ memoriæ Sergius et Honorius, unus quidem novæ, alter autem antiquæ Romæ summi sacerdotii sedem decorantes ». Ita quidem, sicut et Pyrrhus ejusdem sedis episcopus (ut diximus) in disputatione cum Maximo, id sibi subdole de Honorio vindicabat. Sed his ex responsione Maximi superius recitata sit satisfactum, ne eadem repetere ad singulos passus fastidiose cogamur. Pergit vero jam peroraturus vaferrimus hæreticus: « Igitur de his ita nos habemus, sic intelligimus, sic prædicamus. In his orthodoxiæ manifestatio, in his Ecclesiæ laus, in his salutis nostræ spes : hæc est spiritus germen nutriferum, hæc Patrum salutaris flos, hic est rationabilium ovium vivificus veritatis paradisus. Hæc meditari, in his esse, per hæc illuminari et illuminare oramus : quoniam et hoc facientes et nos salvamur, et audientes prædicabimus. Ad supernam vocationem nostrum est studium, ubi pacis compositione his qui in studio pietatis bene incesserunt unica gloriæ tribuitur corona. Deo manifestati sumus, qui judicat omnia et comprobat. Non jurgialiter stamus, non ad contradictionem respicimus, non favorem inanem complectimur, sed in verbo Dei propositæ hujusmodi requisitionis resolutionem fecisse dignoscimur, confidentes quoniam pacis Dominus Deus ad alterutrum nostrum unitatem et dilectionem conservabit in gloria ejus benignissimæ majestatis. Omnem cum vestra beatitudine in Christo existentem fraternitatem tam nos, quam qui nobiscum sunt, multum salutamus ». Et subscriptio. « Incolumes in Domino orate pro nobis, sanctissime et beatissime pater (frater) ». Hactenus Pauli Constantinopolitani episcopi Epistola, in qua nihil præterea, qui accurate considerat, quam circulatorem pro antidoto venenum distrahentem intelliget. His autem acceptis a Paulo litteris, quibus ejus adversus pietatem rebellis animus magis est declaratus, ab eodem Theodoro Romano Pontifice ob eam causam ipse est condemnatus. Testatur id quidem Anastasius Bibliothecarius. Sed de his inferius.

30. *Concilium Toletanum septimum.* — Hoc anno in Hispania celebratum est Concilium Toletanum septimum dictum, anno videlicet Chindasuindi regis quinto, Æra sexcentesima octogesima quarta, cui præfuisse legitur Orentius episcopus Emeriten-

[1] Joan. VI. — [2] Psal. LVIII. — [3] Num. XXV.

sis cæteris senior: subscripti reperiuntur episcopi sive præsentes sive per vicarios numero triginta novem, statutique sunt canones quinque, quos tu consulas. Quæ autem in eo habetur appendix de inventione librorum S. Gregorii, suo loco ponenda erit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6139. — Anno Æræ Hispan. 684. — Anno Hegiræ 26 inchoato die 17 Octob. Fer. 3. — Jesu Christi 646. — Theodori papæ 5. — Constantis imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: V *post consulatum Constantis Aug.* III.

2. *Gregorius patricius rebellat in Africa.* — A num. 20 ad 30. Postquam Baronius de Conciliis in Africa adversus Monothelitas hoc anno celebratis egit, mentionem facit rebellionis in imperatorem in Africa hoc anno concitatæ, de qua Theophanes anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCXXXVIII, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoato, ait: « Hoc anno Gregorius patricius, Afris sibi conciliatis, seditionem in Africa movit ». Episcopi Africani decreverant legationem Constantinopolim mittere, sed cum accepissent ingestum fuisse auribus imperatoris eos cum *Gregorio* conspirare, legatos mittendos non judicarunt, ut liquet ex eorum litteris, a Baronio recitatis. Hæc prima Saracenorum in Africam expeditio regnante *Otsmano* calipha suscepta, quam Nowerius celebris Arabum scriptor adhuc ineditus, aliique ejusdem gentis eodem modo ac Græci narrant, adduntque *Gregorium patricium* occisum fuisse, Arabesque in *Ægyptum* ac in *Barcam* Africæ regionem discessisse, post tributum sibi ab Africanis promissum. De secunda eorum in Africam expeditione anno DCLXVI sermo erit.

3. *Paulus episc. scribit ad Theodorum PP.* — Cernens *Theodorus papa* in unam eamdemque sententiam universam Ecclesiam Africanam convenire, omnesque una voce in *Paulum* Constantinopolitanum episcopum tanquam in Monothelitam conclamare, misit apocrisiarios Constantinopolim ad eumdem *Paulum* cum acerrimis litteris, quæ ut notat Baronius, ad nos non pervenerunt. Ita tamen factum fuisse, litteræ a Paulo ad Theodorum redditæ, quas Baronius refert, testantur. Spondanus hoc anno, n. 2, qui viderat Collectanea Anastasii Bibliothecarii post Baronii mortem publicata, existimavit eas *Theodori* litteras alias non esse, quam quæ a nobis anno DCXLIII ex iisdem Collectaneis summarie recitatæ sunt. Verum eæ *Theodori* ad Paulum litteræ, quarum ibi meminimus, initio pontificatus Pauli scriptæ, ut ex earum serie, et rebus ante hunc annum in causa Monothelitarum gestis, si inter se conferantur manifestum est. Quare certum, eam *Theodori* Epistolam, vel periisse, vel adhuc in tenebris latere. *Paulus* respondens *Theodoro* eo fere modo Monothelismum exposuit quo Sergius in Ecthesi, una diserte asserta voluntate, ad excludendam voluntatum in Christo contrarietatem, quod unum erat velamen tacentium quidem unam expresse operationem, postquam *Honorius* unam dici vetuerat, unam vero profitentium voluntatem. In ea Epistola *Paulus* profitetur, se sequi *Sergium* et *Honorium* ac universum sanctorum ac doctorum cœtum. Ea accepta, Theodorus de sententia depositionis adversus eum proferenda cogitavit, quam episcopi Africani ægre ferentes, *Pauli* in Ecclesiam molitiones sollicitabant.

4. *Concilium Toletanum VII.* — Ad num. 30. Concilium Toletanum VII nationale fuit, ac celebratum, uti in Præfatione dicitur, ad consulendum Ecclesiasticæ disciplinæ, et incolumitati regni Gothorum, præsertim adversus tyrannos, et transfugas, qui postea redeuntes ex nationibus exteris Hispaniam bellis et seditionibus turbabant. Nullus in eo legitur temporis character præter nomen *Chintasuinti* regis; Æra enim DCLXXXIV quam memorat Baronius, addita est a Conciliorum Collectoribus, ut ex Concilii lectione patet; indeque mihi suspicio est, eam aliis Conciliis Toletanis etiam adjectam fuisse. Mariana lib. 6 de Reb. Hisp. cap. 8 tradit, coactum fuisse sexto *Chintasuinti* regis anno, primumque conventum habitum die XXVIII Octobris. Vasæus vero in Chronico hoc anno congregatum dicit, eodem quidem die sed anno quinto Chintasuinti regis. Denique Rodericus Toletanus lib. 2 de Rebus Hisp. cap. 20, asserit indictum fuisse anno quinto ejusdem regis, die decima octava Octobris, illudque Decretum Synodale XXX episcoporum appellat. In subscriptionibus tamen Concilii leguntur tantum nomina episcoporum XXVIII, et undecim partim presbyterorum, partim diacono-

rum. Cæterum, cum neque annus regis, neque dies mensis, quo habitum Concilium, in eodem notetur, ejus epocha adhuc incerta. De inventione librorum S. Gregorii Magni, quæ hujus Concilii Appendix dicitur, infra agetur.

5. *Moritur S. Felix episc. Anglorum Orient.* — Obiit hoc anno sanctus *Felix* episcopus Orientalium Anglorum, postquam *annos septemdecim*, ut habet Beda lib. 3, cap. 20, non vero annos XVIII, ut in corruptis ejus editionibus legitur, episcopatum gessisset, et quidem in civitate *Dummos*, seu *Dumvico*, sibi ab *Honorio* metropolita assignata. Venit ille in Britanniam anno DCXXX, insignemque operam *Sigiberto* Orientalium Anglorum regi in Dominicæ vineæ cultura commodavit, tota illa provincia ad fidem et opera justitiæ perducta, ut tradit Beda lib. 2, cap. 15. Sepulturam accepit in sua *Dumvici* sede, coliturque in variis Martyrologiis die VIII mensis Martii, ut videre est ad eum diem apud Bollandum, qui perperam mortem ejus differt usque ad annum CDLIV, cum ex dictis anno DCXXVII, num. 25, pateat, eum ante *Honorium* Cantuariensem episcopum decessisse. Male etiam Alfordus in Annal. Eccles. Anglo-Sax. anno DCL, sancti Felicis mortem contigisse arbitratur. Petrus enim Blesensis in Epistola, quam præfixit suæ ad Historiam Ingulphi continuationi, hujus sancti præsulis mortem his characteribus notavit : « Migravit ad Dominum anno Domini DCXLVI, Indictione IV, Cyclo decennovali per I incipiente, Penda pagano adhuc super Mercios regnante ». Vide quæ de initio ejus episcopatus anno DCXXVII diximus.

THEODORI ANNUS 6. — CHRISTI 647.

1. *Africa subjugata a Sarracenis.* — Sexcentesimus quadragesimus septimus Redemptoris agitur annus, Indictione quinta, qui et sextus Constantis imperatoris numeratur, quo invadunt Africam Sarraceni, eamdemque tributariam reddunt : bello quippe civili agitata erat provincia illa, cum occupasset eam Gregorius (ut dictum est) qui ibi gesserat prætoriam præfecturam. De his nihil præterea, quam quæ habet Theophanes hoc anno verbis istis : « Anno sexto imperii Constantis factus est in terra ventus vehemens, qui multa germina convulsit, arboresque ingentes radicitus extirpavit : atque multos columnatorum deposuit monachorum : (stylitæ hi dicebantur, qui in columnarum vertice sibi habitaculum construebant.) Eodem item anno Sarraceni hostiliter Africam adierunt, et conflictu agitato adversus tyrannum Gregorium hunc in fugam vertunt, et eos qui cum ipso erant interimunt, et hunc ab Africa pellunt, atque tributis in Africa ordinatis et pactis, reversi sunt ». Hæc de Africa subjugata a Sarracenis hoc anno Theophanes. Sed invisamus jam res Francorum.

2. *Dagoberti regis interitus et sepultura, et de ejus æterna salute visio.* — Eodem anno, quo absolvitur Dagoberti regis Francorum decimus sextus, idem rex decima nona Januarii moritur : cujus erga Ecclesias munificentia ex ejus testamento superius est demonstrata. « Ejus corpus (inquit Aimoinus[1]) conditum aromatibus sepultum est in Ecclesia S. Dionysii in dextero latere sepulcri illius martyris. Denique (ut supra ostensum est) cum se ornatum iri illius memoriam sociorumque ejus pollicitus esset, templum ejus condidit, universis, quæ in Galliis tunc temporis erant, excellentius, nullumque impensis statuens modum, marmoreis illud columnis, similique venustavit pavimento, immenso ædificandi sumptu et exquisito fabricandi decore : nec minor illi in aliis quoque ornatibus intentio. Nam vestibus auro textis et palliis holosericis totum interiorem circumdedit templi ambitum : ordinem psallentium, uti apud S. Martinum Turonis, necnon apud S. Mauritium Agaunis, et apud S. Germanum Parisiis agebatur, inibi instituit : prædia vero tam innumera fratribus in eodem loco Deo famulantibus sive matriculariis Ecclesiæ contulit, ut devotio animi ejus pluribus admirabilis esset ». Hæc de S. Dionysii Ecclesia, ubi Dagobertus sepeliri delegit.

3. Quod vero ad salutem ejus animæ pertinet :

[1] Aimoi. de gest. Franc. l. IV. c. 33.

quæ acciderunt ab oculis hominum separata, Deus sanctis suis per visum voluit nota fieri. Justa namque divini judicii lance est demonstrata librata sententia, ut qui se antea tot facinoribus monstruosis admodum inquinasset, iis nondum penitus, quod ad pœnam spectat, expiatis, licet pluribus bonis operibus postea abundasset, purgatorii post obitum pœna (ad breve licet tempus) adversariis spiritibus, quibus fuerat antea obsecutus, traditus sit cruciandus : sed purgatus, et sanctis quos coluit in auxilium venientibus, meruit una cum ipsis ad æternam beatitudinem pervenire. Rem gestam memoratu dignam, fideliter acceptam, et apud eumdem auctorem conscriptam, hic describere dignum putavimus : sic enim ait [1] :

4. « Eodem tempore, quo terminum Dagobertus sortitus est vitæ, quidam illustris Ansoaldus nomine, defensor Pictaviensis Ecclesiæ, partes peragrabat Siciliæ. Qui dum evectu reverteretur navali, appulit ad quamdam brevem insulam præsentia et meritis cujusdam solitarii, qui dicebatur Joannes, redimitam. A quo, dum de salute animæ cum eo sermocinaretur, interrogatus utrum regem Dagobertum cognosceret, illeque se cum optime nosse respondisset : rursum a sene rogatus, mores vitamque regis exposuit. Cui senex : Cum, ait, multa vigiliarum ac jejuniorum, simulque senectutis fatigatione depressus paulatim membra sopori dedissem, adstitit mihi quidam veneranda decorus canitie, monens ut propere surgerem, et pro Dagoberti regis anima, quæ eadem e corpore exierat hora, Domini exorarem clementiam. Quod cum facere maturato curassem, apparuerunt subito haud procul in pelago deformes truculenta facie dæmones, vinctum regem Dagobertum per spatia maris agitantes, inflictisque insuper verberibus ad Vulcania loca trahentes.

« Qui distentus cruciatibus, inter agitationes et verbera, quorumdam sanctorum audiebatur postulare suffragia. Cum repente, aperto cælo, inter fulmina in fluctus cum fragore ruentia visi sunt descendisse viri decore nitentes mirabili. Requirere cœpi ab eis, qui essent. Qui dixerunt, se illos esse, quos Dagobertus ad suum vocarat auxilium, Dionysium videlicet ac Mauritium martyres, necnon Martinum confessorem. Hi arreptam dæmonibus animam secum ad æthera levaverunt, canentes hunc psalmum : Beatus quem elegisti, et assumpsisti, Domine, habitabit in atriis tuis. Hæc vir ille venerabilis Joannes Ansoaldo retulit se vidisse. Qui in Gallias reversus, sancto Audoeno narravit (fuit hic a secretis regi, et postea sanctitate conspicuus episcopus Rothomagensis) qui ea in una conscripta chartula posteris reliquit in ordinem historiæ redigenda. Ex qua re datur intelligi, nullo modo a sanctis ornatum contemni, quem ad eorum memorias devoti conferunt viri. Quanquam enim quorumdam calumniatorum et cuncta devorare cupientium hæc vox sit : Nil (aiunt) Deo vel sanctis ejus prosunt aurum sive argentum ligno affixum, seu parietibus dependentia pallia : non tamen sine causa ultione puniti sunt divina Balthasar vasa de templo Domini rapta in turpes convertens usus, vel Heliodorus ærarium Dei diripere conatus, et Antiochus quia Hierosolymitanæ urbis templum Altissimo consecratum expoliavit, postmodum scatens vermibus expiravit ». Optima sane scitaque argumentatio : si enim Deus ut sacrilegos ingenti supplicio affecit Ecclesiarum ornamentorum expilatores, ergo maximis præmiis augebit religiosos viros eorumdem largitores. Ad postremum autem hæc auctor : « Dagobertus vero eo specialius sanctos sibi auxiliari poscebat, quorum Basilicas plus cæteris se opibus ditasse meminerat ». Hæc ille.

5. Cui, si hoc tempore vixisset, quantum fuisset altius declamandum adversus perfidos Novatores, qui nullam post obitum pœnam purgatoriam animarum admittunt, sanctorumque suffragia negant, nec precibus juvari animas defunctorum, impie docent ? quorum insania vel una saltem hac historia omni fide testata relicta, et a sanctis accepta, refelli ac confutari penitus potuisset : ex qua etiam illorum de purgatoriis pœnis sententia prorsus infirmatur, qua asserunt nullam tribui facultatem dæmonibus post obitum animas cruciandi; cum tum hoc facto, tum aliis pluribus vel a Beda vel ab aliis enarratis eadem opinio confutetur. Fuit autem tantæ fidei ejusmodi a Joanne narrata, ab Ansoaldo in Gallias lata, a sancto autem Audoeno primum scriptis mandata historia, ut Ludovicus imperator in Epistola ad Hilduinum abbatem monasterii sancti Dionysii, ejus, ut rei haud dubiæ, voluerit meminisse : dum enim ipsum sanctum Dionysium præconiis tollit, hæc inter alia habet : « Prædecessores autem nostri gloriam hujus eximii et amici Dei Dionysii non inaniter coluerunt : qui dum ejus sacras exuvias in terris ob amorem et honorem Domini nostri Jesu Christi opibus quibus poterant honoraverunt, per ejus preces dignissimas honoris privilegio potiri et in terrenis et in cælestibus meruerunt. Ut videlicet unus ex priscis Francorum regibus Dagobertus, qui eumdem pretiosissimum Christi martyrem veneratus non mediocriter fuerat, et in mortali est vita sublimatus, et per ejus adjutorium (sicut divina ac cælestis ostensio perhibet) a pœnis est liberatus ». Hæc Ludovicus Augustus in dicta ad Hilduinum Epistola, quæ habetur præfixa Areopagiticis ab eodem Hilduino conscriptis.

6. Quod vero ad Audoenum pertinet, qui fuit Dagoberto regi (ut dictum est) a secretis, antequam crearetur Rothomagensis episcopus : extitit illi fidelissimus monitor, et bonorum omnium conciliator : cujus ad eum admonitionum habetur indiculus in ipsius Audoeni Vitæ Actis, quem tu consulas, ut videas de quibus a fidelibus monitoribus admonendi sunt principes, ne delirent. De-

[1] Aimoi. l. IV. c. 34.

functo autem Dagoberto, duo filii ipsius, Sigebertus et Clodoveus, successerunt in regnum, qui a patre hæredes fuerant instituti, de quibus suis locis inferius dicendum erit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6140. — Anno Æræ Hispan. 685. — Anno Hegiræ 27 inchoato die 6 Octob. Fer. 7. — Jesu Christi 647. — Theodori papæ 6. — Constantis imp. 7.

1. *Africa a Sarracenis occupatur.* — Hic annus ista formula notatus : VII *post consulatum Constantis Aug.* IV.

Ad num. 1. Recte Baronius hoc anno Sarracenos *Gregorium tyrannum* ex Africa fugasse, et Africanis vectigalia imposuisse scribit; cum id Theophanes factum dicat, anno Æræ Alexandrinæ Incarnat. DCXXXIX. Verum non tantum Gregorium in fugam conjecere; sed etiam interfecere; Elmacinus enim anno Hegiræ XXVII, hæc habet : « Expugnavit Africam Abdalla filius Saidi, occisoque ejus rege, opum ejus factus est Dominus ».

2. *Dagobertus rex anno* DCXXXVIII *denatus.* — A num. 2 ad 6. Obiit quidem *Dagobertus* Francorum rex anno XVI regni sui, uti ex Fredegario cap. 79 habet Baronius, sed annus ille XVI ab anno Christi DCXXII, quo Austrasiorum rex dictus, deduci debet; ideoque *Dagoberti* mors anno DCXXXVIII consignanda ut eo anno monstravimus, idque imposterum extra omnem controversiam esse debet. Diem ejus emortualem neque Fredegarius, neque alius ex antiquis notarunt; sed cum monachi Dionysiani diem XV *kal. Februarias* anniversaria precatione, rituque solemni etiamnum celebrent, videtur vel ad ejus mortem, vel ad ejus sepulturam referendum esse. Fuit *Dagobertus* Ecclesiarum ditator, et sacerdotum fautor ac præ cæteris monasteria sanctorum Dionysii, Mauritii, ac Martini excoluit et locupletavit. Monasterii Dionysiani auctor censendus est, meritoque primi conditoris honorem a posteris obtinuit; non solum ob novam Basilicam, sed etiam ob nova ædificia, amplissimas villas ac possessiones, quas eidem loco attribuit, teste Fredegario cap. 79. Antequam tamen *Dagobertus* Neustriæ regnum, mortuo *Clotario* patre adeptus esset, jam extabat monasterium illud, cui *Dodo abbas*, forte primus, præerat anno XLIII ejusdem Clotarii : eo enim anno *Theodetrudis*, sive Theodila, præpotens matrona, multa prædia largita est *Dodoni abbati et fratribus ejus, Basilicæ sancti Dionysii deservientibus*, ut liquet ex instrumento hac de re confecto, a Mabillonio recitato, qui de Dodonis successoribus disserit lib. 6 de re Diplomat. pag. 626.

3. *Ficta visio de Dagoberto rege.* — Monachus San-Dionysianus, qui Gesta Dagoberti regis edidit, capp. 43 et 45 asserit, se *in vetustissima Charta, quam, ut ferebatur, beatus Audoenus episcopus scripserat*, miraculum legisse, quod *Dagoberto* regi post ejus mortem contigit, a Baronio ex eodem auctore narratum. Aimoinus lib. 4, cap. 34, Chartam, in qua continebatur ea visio, audacter attribuit *Audoeno*, licet monachus San-Dionysianus, a quo narrationem mutuatus est, his verbis, *ut ferebatur*, ostenderit haud certo se scivisse, utrum illa Audoeni esset. Addit Sigebertus in Chronico, multos sanctos de *Dagoberto* rege questos esse, quod eorum Ecclesias exspoliasset, ut unam Dionysii Basilicam exornaret. Verum historia hæc dubiæ prorsus fidei, et a Joanne Beslio in Pictaviensium antistitum Catalogo, Hadriano Valesio lib. 19, et Cointio anno DCXXXVIII, num. 3, inter fabulas rejecta. Addictus quidem aliquibus vitiis fuit *Dagobertus*, sed ab illis resipuit, et per multos annos pœnitentiæ non fictæ quamplurima argumenta dedit. Episcoporum atque aulicorum pietate præstantissimorum consortio delectatus est, largas pauperibus erogavit eleemosynas, Ecclesias et monasteria condidit, ac ditavit, ut passim in Actis sanctorum, qui ejus ætate vixere, legere est.

4. *Floret S. Audoenus.* — Ad num. 6. Inter magnos viros, qui *Dagoberto* charissimi ac gratissimi fuere, eminuit *Audoenus*, qui et *Dado* appellatus est. Is enim eum hortari consueverat, ut pie Deum coleret, Ecclesiarum præ omnibus curam gereret; egentibus, viduis, pupillisque succurreret. Tametsi autem in palatio militarem habitum ac cultum induebat, tamen fere a cunctis monachus potius quam laicus habebatur. Ejus Vitam scripsit anonymus suppar, qui res multas ab ipsius Audoeni discipulis, oculatisque testibus sibi relatas vulgavit. Hanc auxit plurimum multiplicique Chronologicorum characterum adjectione depravavit Fridegodus natione Anglus, diaconus, anno

nongentesimo quinquagesimo sexto. Priorem Vitam Baronius non viderat, ex qua ideo multa passim excerpemus. Vocatur *Audoenus* ab Aimoino lib. 4, cap. 41. Referendarius, « quod ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseque eas annulo regis, sive sigillo ab eo sibi commisso muniret, seu firmaret ». In Briegio saltu, ut scribit Fridegodus, ad Resbacem fluvium monasterium exstruxit, hodie etiam nobilissimum, cui *Agilum* unum e Columbani discipulis præposuit abbatem. Vocatur illud *Resbacense* monasterium, gallice *Rebais*. Electus postea episcopus Rothomagensis ipso die, quo sanctus *Eligius*, cum quo magna semper amicitia ei fuit, ordinatus est Noviomensis, ipse Rothomagensis consecratus est, ut anno DCXL ostendimus. Plura infra de Audoeno, Eligio et Agilo.

5. *Floret S. Paulus episc. Virdunensis.* — Hoc circiter anno mortuus est sanctus *Paulus* episcopus Virdunensis, et quidem *die octava mensis Februar.*, ut habet auctor anonymus ejus Vitæ, qui post sæculum X vixisse videtur. Extat ea sæculo secundo Benedictino, et in Actis sanctorum Bollandianis. Paulus ex patria, de qua controvertitur, in montem Vogesum, aut Vosegum, qui Burgundos et Alsatios a Lotharingis dividit, secessit, ibique primo eremiticam cum multis aliis duxit vitam. In ea eremo erat monasterium *Theologium*, seu Deolegium, vulgo *Tholey*, ubi monachicum habitum induit, et diu sanctissime vixit. Superest adhuc insigne illud monasterium ordinis sancti Benedicti, situm ad fluvium Sarram in finibus diœcesis Trevirensis et Lotharingiæ, haud procul ab oppido S. Wandelini. Defuncto Virdunensi episcopo Dagobertus rex *Paulum* eidem episcopatui præponendum voluit, et cum onus subire recusaret : « Rex furoris, et amoris anxius missis satellitibus extractum a monasterio coactum et invitum, omnium tamen applausu dignissimum acclamatum, onus Pontificalis dignitatis subire compulit », inquit anonymus in ejus Vita. Virdunum ut venit *Paulus*, fœdum reperit sacrorum neglectum, quod sumptus alendis Ecclesiæ Cathedralis sacerdotibus non suppeteret. Eam penuriam munificentia præsertim Dagoberti regis sublevavit. Canonicorum numerum ampliavit, eosque, ut habet anonymus, *canonice vivere instituit.* Magna fuit inter eum, et *sanctum Desiderium* Cadurcensem episcopum familiaritas, quam scriptor Vitæ S. Desiderii, cap. 3 indicat, et testatur ipsius Desiderii ad eumdem Paulum Epistola quæ ordine est XI. Idem *Desiderius* in Epistola X ad Dadonem, seu Audoenum Rothomagensem recens episcopum, *Paulum* cum S. Sulpitio Biturigum episcopo inter amicos etiam numerat; quæ Epistola statim post an. DCXL data. Vixit postea usque ad præsentem circiter annum. Verum cum post hæc tempora canonici instituti fuerint, huic anonymo fides in omnibus non habenda (1).

(1) De hoc S. Paulo Virodunensi sic commentatur auctor anonymus, ex quo habemus seriem chronologicam episcoporum Virodunensium, usque ad annum MDXLV, quanquam ipse recentior est, cum Annales Baronii laudet. Ita ergo ille : « S. Paulus S. Germani Parisiensis nepos, invitus donatus est Pontificia tiara Clotarii regis opera, natione Heduus, patria Augustodunensis, primo vitam eremiticam professus; deinde apud Theologienses, cœnobiticam. Postremo tractus ad magistratum Ecclesiasticum anno Christi DCXXI, omnium virtutum ornamentis præstabilis, obiit VI idus Februarii DCL. Sepultus in S. Saturnini, nunc S. Pauli templo. Oleum e sepulcro ejus manasse ad multos annos notat Berthari supplementum ». Extat opus apud Schannat. Vindem. liter. tom. II, pag. 99. Hæc ille, sed certe in eo errat, quod sanctum præsulem ad episcopatum evectum fuisse anno DCXXI asserit; cum Remensi Concilio, anno ut citius DCXXIV celebrato, ut Pagius ad eumdem annum num. 4, Godo Virodunensis, Pauli decessor subscripserit. MANSI.

THEODORI ANNUS 7. — CHRISTI 648.

1. *Typus Constantis et de eo judicium.* — Annus sequitur Redemptoris sexcentesimus quadragesimus octavus, Indictione sexta : quo a Constante imperatore, impellente Paulo Constantinopolitano episcopo, editum est de fide edictum, quod Typum vocarunt, justa illa causa prætensa, ut omnes Christiani orbis Ecclesiæ simul in unam eamdemque sententiam unirentur, paxque firma in Ecclesia esset, nimirum ut silentium de excitata controversia indiceretur tam iis qui unam, quam iis qui duas in Christo voluntates assererent. Porro cum idem missus est Romam Typus, tantum abest

ut reciperetur, ut etiam Paulus ejus auctor, necnon Pyrrhus una cum ipso pariter, collecta Synodo, damnarentur. Hæc summatim de his quæ hoc anno esse gesta reperiuntur. De quibus primum omnium quod ad rationem temporis spectat, certa est de ea assertio in Actis publicis sancti Maximi martyris, in quibus ista leguntur : « Dicentibus illis : Non communicas sedi Constantinopolis? Respondet Maximus : Non communico. Dicunt : Quamobrem? Et respondit : Quia sanctas quatuor Synodos ejecerunt per novem Alexandriæ facta Capitula, et per Ecthesin, id est, expositionem a Sergio in hac urbe factam : et per Typum deinceps sexta Indictione expositum : et quod ea quæ per Ecthesin dogmatizaverant, per Typum repudiarunt, ac seipsos toties destruxerunt. Qui ergo a se damnati sunt et a Romanis, et ab ea Synodo quæ postea facta est sexta Indictione depositi ac sacerdotio nudati, quomodo mystagium conficiunt? etc. » Hæc de tempore : quod vero ad rem gestam pertinet, eadem sic se habuit :

2. « Paulus Constantinopolitanus episcopus, cum vidisset ex litteris tum a Rom. Pontifice tum etiam a Conciliis Africanis scriptis universam Occidentalem Ecclesiam adversus se concitatam, dolum excogitavit : persuasit enim imperatori Constanti edictum proponere, quo significaretur tacendum esse de ea altercatione quæ vertebatur de una sive duabus voluntatibus, itemque affixa majoris Ecclesiæ januæ scripta, quibus manifeste hæresis laudaretur, auferri præciperet; ea id agens calliditate, ut quoquo modo, vel silentio saltem damnari videretur de duabus voluntatibus expressa sententia. Hanc quidem mentem et artem fuisse subdoli hominis, Acta Concilii Lateranensis sub Martino papa declarant, ubi Patres de Paulo ista locuti sunt : His etiam necessitate quadam annuisse imperatorem, quod videret omnes Africanos episcopos ejus esse sententiæ eo tempore, quo adversus imperium rebellasset Gregorius, qui eam provinciam administrabat, ratus nimirum necesse esse ipsos mitigare potius, quam aperta defensione hæreses amplius concitare; quorum gratia et ut hæresis scriptis prodita in valvis Ecclesiæ, ad tempus sileret, amotis scriptis illis, dolose præcepit ». Hæc ibi : sed de consilio et calliditate Pauli hæc rursum habent Patres [1] idem qui supra :

3. « Veraciter enim (sicut de eo, nempe Paulo, suggestiones et accusationes pronuntiant) et incipiens acriter novitatem defendere studuit, et perficiens dolose Typum fieri persuasit. Stillicidium namque assiduum concavat petram ». Et paulo post : « Quoniam et ipsum Typum in eversione paternorum dogmatum fieri sine dubio persuasit : qui derelinquentes Catholicæ Ecclesiæ paternas Synodalesque definitiones ac sermones, ad sæculares Typos callide properaverunt, pariter quidem tam suam occultantes perfidiam, quamque aliis inique irrogantes querelas, etc. » Exemplar autem promulgati ab imperatore Typi habetur recitatum a Theodoro notario in Secretario quarto dicti Lateranensis Concilii sub Martino, sed rudi translatione in latinum facta redditum in aliquibus locis subobscurum, quod sic se habet :

4. « Consuetudinem habentes de omnibus curam agere, et intendere quæ respiciunt ad utilitatem Christianissimæ nostræ Reipublicæ, et præcipue quæ feruntur ad immaculatam nostram fidem, per quam nobis omnia prospera fieri credimus, cognovimus in multa perturbatione esse nostrum Orthodoxum populum, utpote dicentibus quibusdam unam voluntatem in dispensatione magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et camdem ipsam (eumdem ipsum) operari divina et humana : Aliis autem dogmatizantibus duas voluntates et duas operationes in eadem dispensatione incarnati Verbi, et illis quidem in satisfactione propter unam personam esse Dominum nostrum Jesum Christum in duabus naturis inconfuse et indivise volentem et operantem divina et humana : Aliis autem propter convenientes naturas indivise in ipsa una persona, et ut salvetur et maneat earum differentia secundum naturas, eumdem ipsum unum Christum naturaliter operari divina et humana : et ex hoc in multam dissensionem et contentionem nostram Christianissimam Rempublicam perduci, ut discordantes invicem non convenirent, et ex hoc secundum multos modos eam lædi oportere ». Experiebatur quidem imperator, quantum sibi afferret detrimenti in Africa Orthodoxum populum a se ea de causa aversum penitus eo tempore inveniri. Sed pergit :

5. « Igitur arbitrati sumus, ab omnipotente Deo inspirati, sicut talem accensam discordiæ flammam exstinguere, et non concedere eam ulterius humanas animas depasci. Quapropter sancimus, nobis subjectos, qui consistunt in Orthodoxa et immaculata nostra Christianorum fide, qui sunt Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, non habere licentiam invicem a præsenti de una voluntate, aut una operatione, aut duarum voluntatum, aut duarum operationum qualemcumque proferre altercationem, aut contentionem, aut rixam. Hæc autem sancimus, nihil aliud intercipientes penitus de piissimis dogmatibus, quæ a sanctis probabilibus Patribus de dispensatione Incarnati Dei Verbi dogmatizata sunt; sed ulterius contentionem, quæ gratia propositæ quæstionis orta est, cessare præcipientes, et tantummodo de eis sequi, et sufficienter habere divinas Scripturas et traditiones sanctorum quinque universalium Conciliorum, et simplicibus sine quæstione sanctorum probabilium Patrum uti vocibus, quorum dogmata regula et lege sanctæ Dei Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ consistunt, nihil eis addentes proprium, neque minuentes, aut per suam intentionem eas interpretantes, sed priorem habitum ubique custodiri, sicuti antequam procederet contentio prædictarum quæstionum, quasi nulla

[1] Concil. Rom. sub Martin. Secret. IV.

de eis exorta contentio. Nulli de omnibus, qui usque ad præsens unam voluntatem et unam operationem, aut duas voluntates, et duas operationes dogmatizaverit, sub qualemcumque querelam hujus gratia aut accusationem facito, nisi tantummodo qui ex sanctis quinque universalibus Conciliis et cæteris Orthodoxis probabilibus Patribus ejecti sunt hæretici cum impiis eorum dogmatibus atque scriptis, et (ut compendiose dicamus) quod sancta Catholica et Apostolica Ecclesia non accepit, sed abjecit.

6. « Ad perfectam autem unitatem sanctarum Dei Ecclesiarum, et communem concordiam, et ut nulla occasio relinquatur eis qui sine fine volunt contendere, et chartas quæ positæ fuerunt in narthica sanctissimæ magnæ Ecclesiæ hujus a Deo conservandæ regiæ nostræ urbis, quæ continent prædictas quæstiones, jussimus levari. Qui autem ea præsumpserint prævaricari, primum quidem subjaceant judicio terribili omnipotentis Dei, deinde autem etiam qualemcumque regalem indignationem revereantur; per quam, siquidem episcopi aut clerici sunt, sui sacerdotii, sive sui cleri modis omnibus excidant : sin autem monachi, segregentur, et alieni sint de suis locis : sin autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur eis : si autem sint privati, si quidem nobiles consistunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur : sin autem ignobiles consistunt, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo castigentur : ut omnes timore Dei compressi, et comminata eis digna supplicia reverentes, immobilem et sine turba pacem sanctarum Dei Ecclesiarum custodiant ». Hucusque imperatoris Typus suasione Pauli pseudoepiscopi promulgatus, qui licet foris appareat æquus et pacis conciliator, quid tamen de eo senserit dicta Lateranensis Synodus sub Martino, hic ex ejus Actis opportune aperiendum est : sic enim se habent [1] :

7. « Sancta Synodus dixit : Relectus Typus bonum quidem intentum habere dignoscitur, dissonantem autem virtutem intentui continet. Bonum est namque proculdubio et omnibus timentibus Deum desiderabile cohibere dissensiones et altercationes pro causa fidei : sed non est utile et bonum, cum malo destruere bonum, id est, cum hæreticis Orthodoxorum Patrum verba et dogmata : quoniam hoc potius exurit ; non enim mitigat in merito controversiarum stantium, nullo videlicet patiente denegare cum impietate hæretica venerabile verbum fidei. Simile namque est, et inhonestum malum amplecti, et cum eodem bonum indiscrete projicere : quoniam utrumque justitiæ perimit traditionem. Unde et magnus Abraham in hoc hæsitans, Domino appropinquans, ait [2] : Num perdes justum cum impio, et erit justus sicut impius? Nullo modo tu facies secundum hoc verbum, ut occidas justum cum impio, et erit justus sicut impius. Non est hoc tuum, qui judicas omnem terram : non facies judicium hoc. Nam siquidem per approbationem Scripturæ, hoc est, paternæ doctrinæ, reprehensibile pariter aut laudabile utrumque ostenderet, bene utique fuisset Typus expositus, propter utriusque approbatinm per spiritales sermones reprehensionem, aut per spiritales Patres utriusque taciturnitatem definiens, aut e contrario pro eorum laudabilitate utriusque professionem. Si autem nihil horum penitus demonstravit, sed taciturnitate pariter prohibuit unam aut duas dicere in Christo Deo operationes et voluntates, sufficit nobis patriarchæ voce serenissimum principem alloqui, etc. » Multa enim alia contra Typum afferentes iidem Patres in Synodo considentes, ipsum anathemate damnaverunt.

8. Sed hic fortasse quis objiciat, vel saltem ex Actis Synodi hujus redarguendum esse Honorium Rom. Pontificem, quod de utraque sententia tacendum esse suis Epistolis visus sit præcepisse, atque utrique parti omnino indixisse silentium : ut plane idem videatur judicandum de Honorii Epistolis, atque de Typo Constantis imperatoris. Sed in his maximopere refert (quod et superius pluribus dictum est) ut temporum ratio habeatur : nam sancte pieque dici potest jussum ab Honorio de utroque taceri eo tempore, quo inciperet ejusmodi controversia alicubi ventilari : haud enim de omnibus quæstionibus, quæ curiositate disputantium oriuntur, necesse est ab Ecclesia definitionem promulgari : cum plurima adhuc videamus indecisa relinqui, et moneamur ab Apostolo sapere ad sobrietatem, hoc est, quæ sunt ab Ecclesia definita sectari. Satis namque ad sobrietatem sapere erat, de duabus in Christo naturis asserere, quæ a sacrosancto Concilio Chalcedonensi fuerant definita. Ubi vero indictum de curiosa disputatione silentium ab adversariis violatum est, imo et per publicas assertiones publice affixas in Ecclesiæ portis hæresis palam est promulgata, et Conciliorum sententiis stabilita ; haud aliquis locus potuit esse silentio, sed damnandus error omnino fuit, et recta sententia promulganda : secus autem antea, cum nulla certa firmata assertione, anceps adhuc disputatio videretur, prout Honorii temporibus fuisse monstravimus : at non sic Martini tempore, quo non profiteri quod sciretur omnino esse Catholicum, nec damnare quod certo constaret hæreticum esse, haud absque offensa Catholicæ pietatis (ut iidem Patres definiere) fieri potuisse certissimum est.

9. Adde insuper de promulgato Typo fallaciam, quæ sub verborum involucro ab hæreticis erat inclusa : reserat eam sanctus Martinus papa in dicto Romano Concilio, ubi in quinto Secretario in Synodali Epistola hæc habet : « Per impiissimum Typum, qui ex maligna instigatione illorum factus est contra immaculatam nostram Christianorum fidem a serenissimo principe, definientes in eodem Typo nec unam nec duas voluntates aut operationes, hoc est, neque divinam neque humanam voluntatem et operationem

[1] Conc. Lateran. sub Martin. Secret. IV. — [2] Genes. XVIII.

in ipso Salvatore nostro quempiam omnino confiteri. Hæc autem prædicaverunt, ut non solum in humana ejus natura, sed etiam in utraque omnino eum sine voluntate et operatione, hoc est, absque natura et essentia esse denuntient, quatenus cum perfidis hæreticis et Orthodoxos Patres abjiciant ». Manichæorum enim ea erat assertio, quam longissime fuisse a sensu Honorii papæ, quis dubitat, quæ vix credi poterat fuisse hæreticis insita ?

10. *Romana in Synodo damnatur Paulus et Pyrrhus qui in hæresim relapsus fuerat.* — Sed quid post hæc accidit ? Ubi Romam ad Theodorum papam scriptæ anno superiori litteræ Pauli Constantinopolitani episcopi hæretici perlatæ essent : Cum Theodorus ipse desperatam ejus curationem pervideret, Synodum indixit in præsentem annum : ubi collectis episcopis (nescitur eorum numerus) cognitisque iis quæ adversus eum attulissent et declamassent episcopi Africani, visis pariter quæ ad ejus emendationem ipsemet sanctus Theodorus Pontifex, mittens ad eum apocrisiarios, conscripsisset : haud amplius visus est impius tolerandus, sed ex sacris præscriptisque canonibus judicandus. Quamobrem damnata in Concilio hæresi Monothelitarum, ejusdem sectatores pari sententia esse multandos censura Apostolica persuasit : sicque in eumdem Paulum lata est a sancta Synodo damnationis sententia, qua anathemate feriretur, et a sede æque deponeretur. Hæc Romæ hoc anno facta esse de Paulo, Anastasius Bibliothecarius (ut dictum est) in Theodoro testatur his ipsis verbis :

« Sanctissimus papa Theodorus scripsit Paulo patriarchæ regiæ civitatis, tam rogans, quam regulariter increpans, necnon per apocrisiarios (ut dictum est) per hoc maxime destinatos præsentialiter admonens et contestans, quatenus proprium emendaret commentum, atque ad Orthodoxam fidem Catholicæ Ecclesiæ remearet. Et neque rogantes, neque increpantes potuerunt eum a suo conamine quoquo modo revocare : propter quod juste ab Apostolica Sede ipse depositionis ultione perculsus est ». Hæc Anastasius. Quod autem ad apocrisiarios Constantinopolim missos pertinet : constat quidem ejusdem testificatione Anastasii, eo munere functum esse Martinum, qui successit eidem Theodoro Romanus Pontifex. Ita sane Anastasius in Martino.

11. Quod vero ad damnatos Romæ in Synodo episcopos spectat : non Paulus patriarcha tantum ea est affectus sententia, sed et qui infeliciter in errorem pristinum post recantatam palinodiam relapsus est Pyrrhus ejusdem Ecclesiæ patriarcha æque damnatus. Sed quæ præcesserunt Pyrrhi damnationem, dicamus. Cum enim Constantinopoli auditum esset, Pyrrhum ipsum Romæ obtulisse Theodoro Pontifici libellum pœnitentiæ, ab eoque susceptum, misit imperator successorem Platoni exarcho Olympium hæreticum audacissimum, qui ubi Ravennam se contulit, omne adhibuit studium ut perficeret quod sciret esse gratum imperatori, ut eumdem Pyrrhum in errorem pristinum revocaret. Id ut implere posset, Ravennam ab Urbe trahere hominem laboravit : quod ubi fuit ex animi sententia consecutus, qua pollebat auctoritate aggressus ipsum, nunquam deseruit, quousque effecerit desertorem fidei, et assertæ prævaricatorem Catholicæ confessionis, adigens eum, ut publice detestaretur, quod nuper in Africa primum cœpisset, Romæ autem consummasset. Ita accidit misero, uti homini illi, qui Hierosolymis discedens, Hierico incidit in latrones, a quibus spoliatus est, vulneribus confossus : at non sicut ille est semivivus relictus, sed penitus jacuit interfectus.

12. De Pyrrhi lapsu post pœnitentiam ex Theophane testantur Annales Græci, tradit et Anastasius in Theodoro, sed et Maximus ipse in eadem nuper citata Epistola ad monachos Siculos : cum enim se excusat de Pyrrho laudato, hæc habet ad finem : « Si quis vero ab eo quod mihi propositum fuit, aberrans, illam meam laudationem ægre fert, consilii mei et providentiæ rationem minime approbans ; dimittat is et abjiciat (ut ei videtur) istam laudationem, quæ ne nobis quidem deinceps placebit, sed potius molesta et difficilis, posteaquam plane eversus est ille : confirmate vero et rata habete, quæ recte illi a nobis tradita sunt, quæ sunt præcipua et approbata, et quæ præcipue illustrium Patrum confessione demonstrata. Habetis, patres sancti, quomodo vos omni dubitatione per meam defensionem liberaverim ».

13. Ubi autem hæc de perditissimo Pyrrho perlata sunt Romam, Theodorus Pontifex (uti dictum est) convocata rursum Ecclesia, nefandum scelus aperuit, et Apostolica auctoritate una cum auctore in Synodo condemnavit. Tradit id Anastasius, ubi ait : « Postea rursus more canis ad proprium impietatis vomitum Pyrrhus repedavit : quem sanctissimus Theodorus papa convocans universos sacerdotes et clerum, in Ecclesia beati Petri Apostolorum principis condemnavit sub vinculo anathematis juxta mercedem et retributionem propriæ transgressionis, canonicam pœnam sive depositionem decernens. Qui quidem Pyrrhus reversus est in partem Orientis ». Ubi in gratiam imperatoris receptus, post obitum Pauli, in mercedem impietatis pactam Constantinopolitanam resumpsit sedem : qua quidem veluti porrecta esca, hamo infelix est captus.

14. Sed et Martinus papa in Lateranensi Synodo, ipsa prima Actione de Pyrrhi causa agens, totam historiam a principio breviter verbis istis complexus, hæc ait : « Pyrrhus denuo, pluribus episcopis terrore et blandimentis dolose ab eo deceptis, hujusmodi impietatem Actis et subscriptionibus propriis eorum, qui ab eo decepti, sive vim passi sunt, confirmare studuit, extollens adversus scientiam Dei malignam professionem suam. Propter quod antea confusus, quia vituperabile est omne malum,

uti damnabile, festinavit pro hoc ipso huc adveniens, emendare proprium commissum, et libellum obtulit cum sua subscriptione Apostolicæ nostræ Sedi, condemnans in eodem libello omnia quæ a se vel a decessoribus suis scripta vel acta sunt adversus immaculatam fidem nostram. His itaque ab eo peractis, postea rursus more canis ad proprium impietatis vomitum repedavit, justam mercedem ac retributionem propriæ transgressionis canonicam pœnam sive depositionem decerpens ». Hæc Martinus papa. Quod ad damnationis sententiam spectat, his jungamus Græcorum Annales, qui aliquid amplius quam Anastasius habent his verbis[1] :

15. « Pyrrhus cum Roma discessisset, et Ravennam pervenisset, ut canis ad vomitum suum reversus est. Quo papa Theodorus comperto, plenitudine convocata Ecclesiæ, ad sepulcrum verticis Apostolorum accessit, et divino calice expostulato, ex vivifico sanguine in atramentum stillavit, et ita propria manu depositionem Pyrrhi excommunicati facit ». Hanc excommunicationem Pyrrhi tunc per Theodorum papam Romæ factam Annales habent. Sed de sanguine Christi ex calice distillato in atramentum in signum maledictionis et damnationis æternæ, in ritibus sacris Ecclesiæ Romanæ haud aliqua hujusmodi de his reperitur esse præscripta lex, vel factum ipsum aliquo alio quod sciamus declaratum exemplo. Verum desunt ista in Anastasio.

16. *Furit imperator, suadente Paulo, adversus Catholicos et præsertim apocrisiarios Sedis Apostolicæ.* — At quid post hæc Constantinopoli? Ubi illic auditum est Romæ a Theodoro Pontifice Typum ab imperatore missum non tantum non receptum, sed convocata Synodo, fuisse damnatum, insuper Paulum Constantinopolitanum episcopum pari sententia affectum ; vix credi potest, quanta tum ipse imperator ob contemptam majestatem, tum patriarcha et alii ejusdem hæresis defensores fuerint indignatione commoti : quam etiam magis auxit facta condemnatio Pyrrhi, quem magno labore revocaverant in errorem. Horum gratia, in eos qui proxime essent, primum omnium persecutio commota est, adversus, inquam, ipsos apocrisiarios Apostolicæ Sedis jam antea ab eodem Theodoro Romano Pontifice (ut vidimus) Constantinopolim ad Paulum missos : quæ et propagata est etiam in alios Orthodoxos ibi manentes. Cum autem Anastasius ista ad Martini papæ Theodori successoris referat tempora, erroris arguitur ex ejusdem Martini Pontificis litteris inferius recitandis, quibus quidem non ista passos suos a se missos apocrisiarios testatur, sed seductos dolet. Sed quomodo ista acciderint, a nullo fidelius, quam a sanctissimo papa Martino audiemus : ipse enim in Lateranensi Synodo, ejus exordio concionatus ad Patres, referens quæ impie ab hæreticis præsumpta essent, de nefario Paulo ejusmodi texit historiam :

17. « Paulus autem prædecessores suos in his superare contendens, non solum in scripto per propriam Epistolam ad hanc directam nostram Sedem confirmavit et ipse contra se superius memoratæ Ectheseos irrationabilem hæresim, sed etiam contradicens in scripto adversus recta sanctæ Dei Ecclesiæ dogmata audacter præsumpsit paternis definitionibus contraire : propter quod justa ab Apostolica Sede et ipse depositionis ultione percussus est. Insuper studuit ad cooperimentum proprii erroris, et in hoc Sergium imitatus, quibusdam subreptionibus uti, et clementissimo principi suadere Typum exponere, qui Catholicum dogma destrueret : in quo Typo omnes omnino voces sanctorum Patrum cum nefandissimorum hæreticorum dictionibus enervavit, nec unam, nec duas voluntates aut operationes in Christo Deo nostro definiens confiteri : ac per hoc sine voluntate penitus et operatione Christum denuntiando, id est, absque substantia et natura eum prædicare noscuntur. Quod enim nullam virtutem habet (sicut beatæ memoriæ Dionysius ait) nec est, nec quicquam est, nec aliqua est ejus omnino stabilitas. Nec enim aliter natura cognoscitur esse secundum veram substantiam consistens, nisi per inhærentem sibi naturalem et substantialem virtutem, quæ videlicet et confirmare eam naturaliter assolet.

18. « Qua de re hujusmodi pravitatem suam defendens, quod nunquam nec a prioribus hæreticis præsumptum est, ipse illicite præsumere studuit. Altare enim sanctæ nostræ Sedis in domo Placidiæ sacratum (Placidiæ palatium erat Romani Pontificis, in quo apocrisiarii habitare solebant) in venerabili oraculo subvertens, diripuit : prohibens, ne adorandam et immaculatam hostiam, id est, sacram celebrationem, apocrisiarii nostri ibidem Deo offerre valeant, et vivificæ divinæ communionis sacramenta percipiant. Quos videlicet apocrisiarios, quia ex præceptione Apostolicæ auctoritatis commonuerunt eum, ut de tali hæretico intentu recederet, necnon contestari visi sunt, persecutionibus diversis cum aliis Orthodoxis viris et venerabilibus sacerdotibus insecutus est eos, quosdam eorum custodiæ retrudens, alios in exilio deportans, alios autem verberibus submittens.

19. « Et quid me oportet multa disserendo sermonem extendere, dum constent omnibus quæ ab ipso publice, necnon decessoribus ipsius per tot tempora contra Orthodoxos viros atque Catholicam fidem perpetrata sunt ? Quibus pæne omnibus omnem mundum conturbantibus atque sollicitantibus, necessitate compulsi ex diversis locis querelas contra eos seu accusationes ad Apostolicam nostram Sedem plurimi Orthodoxi detulisse monstrantur, et tam in scripto deprecantes et conjurantes, quamque et cominus positi postulantes, ut totius mali, tantæque eversionis per Apostolicam auctoritatem abscindatur commentum ; quatenus minime totum corpus Catholicæ Ecclesiæ nocibilis eorum Ectheseos languor disrumpere valeat, etc. »

[1] Theoph an. xx Heracl. imp.

At vero hæc eadem recitat Anastasius in Martino, quasi sub ipso acciderint: verum ista de apocrisiariis hoc anno Constantinopoli facta esse, certissimum est. Nam de apocrisiariis ab ipso Martino Pontifice missis longe aliter (ut dictum est) accidit, cum illi non restiterint impiis, sed ab iis seducti prævaricati sint, ut suo loco dicetur. Quomodo autem adversus Paulum universo declamante Christiano orbe, oportuerit pleniorem Synodum Romæ cogere, dicemus anno sequenti.

20. *Sarraceni invadunt Cyprum.* — Eodem hoc insuper anno, qui septimus Constantis imperatoris numeratur, Sarracenorum princeps insulam Cyprum invasit, captamque Constantiam civitatem demolitus est. Ita sinistra omnia cessere infelicissimo imperatori, dum bellum adversus Catholicam fidem veluti juramento sancitum in dies magis augeret: ex quo factum est, ut ex ejus impietate vires infidelibus adderentur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6141. — Anno Æræ Hispan. 686. — Anno Hegiræ 28 inchoato die 25 Sept. Fer. 5. — Jesu Christi 648. — Theodori papæ 7. — Constantis imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: VII *post consulatum Constantis Aug.* V.

2. *Paulus Constantinop. episc. Typum promulgat.* — A num. 1 ad 8. *Paulus* Constantinop. episcopus, ut fidem insidiose vulneraret, sibique jam exoso Catholicis consuleret, *Typum* quemdam, seu fidei formulam et expositionem composuit, in qua simulato pacis atque unionis prætextu silentium imponebatur qua Catholicis, qua hæreticis, ne scilicet imposterum quis auderet de una vel duplici in Christo tum voluntate, tum operatione sermones instituere. Duxit insuper opportunum vir subdolus, *Ecthesim* ab Ecclesiæ valvis deponere, ut liquet ex his Typi verbis: « Ad perfectam unitatem sanctarum Dei Ecclesiarum et communem concordiam, et ut nulla occasio relinquatur iis, qui sine fine volunt contendere, et Chartas quæ positæ fuerant in narthica sanctissimæ magnæ Ecclesiæ hujus a Deo conservandæ regiæ nostræ urbis, quæ continent prædictas quæstiones, jussimus levari ». Quæ hoc anno peracta constat ex Theophylacto primicerio notariorum Sedis Apostolicæ in Concilio Lateranensi Secret. IV quod anno sequenti celebratum, certum est: « Secundum jussionem beatitudinis vestræ, Epistolam Pauli, et exemplar Typi, nuper, id est, transacto anno per suasionem ejusdem Pauli expositi, præ manibus habeo ». Baronius num. 1, ex relatione *motionis factæ inter Domnum abbatem Maximum, et socium ejus atque principes in Secretario*, hunc locum refert: « Et per Typum, qui nuper, id est, per sextam Indictionem promulgatus est ». Quibus verbis paulo post hæc subjiciuntur: « Qui ergo a se damnati sunt, et a Romanis, necnon a Synodo, quæ postea facta sexta Indictione, depositi, ac sacerdotio nudati, etc. » Verum versio, qua Baronius usus est, aliquibus in locis corrupta, uti in isto. Nam in Anastasiana, quæ legitur in ejus Collectaneis, et apud Combefisium initio operum S. Maximi a se editorum, loco istorum verborum, *ab ea Synodo, quæ postea facta est sexta Indictione*, accurate scriptum est, *necnon a Synodo, quæ post hæc per octavam Indictionem habita est*, Lateranensi scilicet; non vero Romana sub Theodoro hoc anno celebrata. Ex hac prava lectione Baronius inductus est, ut existimaret, *Theodorum* papam in ea Synodo *Typum* damnasse; cum tamen Romæ tunc forte adhuc ignoraretur Typi promulgatio, quæ quidem Indictione VI inchoata, kalend. Septemb. superioris anni peracta, sed hoc anno ante mensem Septembrem, ut evincunt verba mox citata IV Secretarii Lateranensis. Verum de hac re infra.

3. *Conatus Pauli reliquis omnibus nequior.* — Conatum hunc a *Paulo* per Typum expressum, cæteris præcedentibus longe nequiorem agnoscit sanctus Martinus papa in Epistola ad S. Amandum tunc Trajectensem episcopum, dicens: « Et non solum hoc facere nullatenus voluerunt Monothelitæ (scilicet acquiescere Orthodoxorum monitis); sed et nunc successor ejus Paulus temerator fidei, episcopus Constantinopolitanus alium nequiorem excogitavit in præjudicium Catholicæ fidei conatum, quasi quæ a decessoribus suis hæretice exposita fuerant destruens; et imperialem Typum sacrilego ausu totius plenum perfidiæ a clementissimo principe nostro fieri persuasit ». Nec aliquis existimet, quod solum Catholicis sensus hic esset de Typo: sicut enim *Ecthesis* a Sergio composita, *non Orthodoxis tantum*, ut loquitur Zonaras agens de Heraclio, *sed Severi etiam sectatoribus ridicula*

visa est; ita etiam Typus a Paulo conflatus non tantum a Catholicis, verum etiam a quibusdam Monothelitis odio habitus. Unde Theodosius Cæsariensis in Collatione cum Maximo, « per Deum, ait, qui me judicaturus est, et quando factus est, dixi, et nunc idipsum dico, quia male, et ad læsionem multorum factus est Typus ». Nec mirum; cum per Typum Ecthesis destrueretur, quemadmodum per Ecthesim septimum caput conciliabuli Alexandrini evertebatur, ut sæpius inculcat sanctus Maximus.

4. *Imperator favet Paulo.* — Hæc autem impietatis consilia non ita fidenter exposuisset *Paulus*, nisi socium habuisset Constantem imper. qui nihil non molitus est, quo *Monothelismus* undique vulgaretur, eidemque patronos, qua blanditiis, qua terroribus emeret. Quamobrem si quæ in Oriente vacarent Ecclesiæ, *Monothelitis* committebantur; si quæ provinciæ destituerentur præfectis, perfidioribus hæreticis earum regimen tradebatur. Hunc ergo *Paulus* nactus sceleris socium, *Typum* exposuit, et *Constantis* nomine promulgavit, quemadmodum *Sergius* Ecthesim ediderat Heraclii auctoritate firmatam: indeque ad eum modum, quo Patres in Sergium referebant Ecthesim, pariter Paulum ut Typi conditorem sugillabant. Unde reverendissimi abbates in Concil. Lat. Secret. II, damnant coram Martino papa Typum, « qui », ut inquiunt, « contra Orthodoxorum fidem factus est ex subreptione, non ex studio, aut mente piissimi nostri imperatoris, sed ex suasione importuna, et falsiloquio Pauli depositi a prædecessore vestræ sanctitatis Theodoro ».

5. *Omne Typi scelus in Paulum refusum.* — Non autem abs re Patres Orthodoxi crimen omne in *Typo* expressum in *Paulum* refundebant, ne scilicet *Constantis* imp. animus lacessitus contumeliis, licet ab ipso meritis, pejora mala pareret Ecclesiæ. Unde Martinus papa in Epistola ad Constantem appellat eum, *piissimum dominum, diligentem Deum, sincerum Christi ministrum, optimum imperatorem.* Quo pariter consilio in sexta Synodo idem Constans dicitur, *sanctæ memoriæ imperator,* ne videlicet Constantinus Pogonatus ejus filius, ob opprobria in parentem contorta, susceptam fidei defensionem deponeret, et fieret hostis Ecclesiæ, quem illa patronum prædicabat, et pacis Ecclesiasticæ reparatorem. Qua etiam arte laudabili *sanctus Maximus* suaviter egit cum *Pyrrho*, donec anathemate vinctus fuit: quamobrem cum illum laudasset aliquando, rationem hanc reddit in Epistola ad monachos Siciliæ: « Illius meæ ad Pyrrhum laudationis hæc fuit ratio ac modus, cum vellem sensim eum, et a contraria opinione abducere, et ad rectam intentionem fidei transferre ».

6. *Honorii œconomia ex sensu Patrum impugnatur.* — Ad num. 8 et seq. Hic examinanda cum nupero auctore anonymo Historiæ Monothelitarum Scrutin. VII, *Honoriana* silendi œconomia, quæ ei similis est, quæ præfertur in Typo. Approbat *Honorius* et commendat in utrisque suis Epistolis consilium *Sergii* de silentio qua Catholicis, qua hæreticis adhibendo, cum circa unam, tum geminas in Christo voluntates et operationes: quod etiam conatus est *Sophronio* persuadere, ut apparet ex fragmentis suæ secundæ Epistolæ. Hanc silendi œconomiam quanto odio fuerint prosecuti in omni prorsus circumstantia Patres Orthodoxi, qui viriliter obstiterunt Monothelitis, argumento est damnatio *Typi*, in quo nihil invenies damnabile, si silendi dispensationem dempseris: in hanc enim præcise tendunt omnia fulmina contorta a Patribus in Typum, quam ea de causa præsertim anathematizarunt, quod « cum perfidis hæreticis et Orthodoxos Patres abjiceret, et cum scelerosorum virorum vocibus, hoc est, una voluntate et operatione, pariter denegari faceret Orthodoxorum doctrinas, id est, duas ejusdem Christi voluntates et operationes », ut inquit Martinus in Concil. Later. Secret. V, qui non minus absonum arbitrabatur, silentium in hoc puncto dispensare, quam et unam et duplicem a Christo expungere voluntatem, et operationem. Non absimili de causa S. Maximus in Collatione cum Theodosio episcopo Cæsareæ silendi œconomiam in Typo expressam, Honorianæ similem, his verbis confodit: « Quis fidelis suscipit dispensationem, taceri facientem voces, quas dici per Apostolos et Prophetas atque doctores Deus omnium dispensavit? » Et rursus in Collatione cum principibus in Secretario, Romanorum extollens vigilantiam in eadem proscribenda silendi dispensatione, hæc Maximus ait: « Non patiuntur Romani auferri una cum impuris hæreticorum vocibus sanctorum Patrum luciferas voces, vel simul cum mendacio veritatem exstingui, aut cum tenebris lumen pariter dissipari: nil nobis, quod adoretur, erit, si divinitus ostensorum fiat verborum ablatio ».

7. *Duplex œconomiæ genus.* — Hic autem distinguendum est inter dispensationes et œconomias, quæ possunt in negotiis fidei adhiberi. Vel enim eæ cadunt supra personas, de quibus urget hæresis suspicio, vel supra fidei doctrinas. Et quidem si de personis occurrat dissentio, non ita præcipitanter proscribendus est ut hæreticus, qui apud Sedem Apostolicam ut talis defertur: ac proinde prudentissime potest ingeri dispensatio quædam et œconomia, qua protrahatur illius damnatio, donec intimius res elucescat. Quam dispensationem prudenter adhibuerunt Patres, qui Monothelismo nascenti obstiterunt: licet enim erumpentem hæresim illico damnarint, personas incolumes servarunt ab anathemate, donec tandem ad acriora remedia deventum est, et per *Martinum papam* Synodice damnati sunt Monothelismi fautores *Cyrus, Theodorus, Sergius,* reliquique. Si vero de fidei doctrinis occurrat dissensio, longe aliter res procedit, quippe si veritas aliqua impugnetur, quæ aperte contineatur in omnibus sanctis Patribus, quæque e sacrarum Scripturarum, et sanctorum Conciliorum fontibus satis effluat abunde, nulla

tunc opus est œconomia, aut silendi dispensatione, sed statim per quos spectat, est manifeste definienda: nisi forte a decessoribus definita reperiatur; quando præsertim liquet, his fraudibus hæreticorum præcipites agi in foveas eorum complures ex Orthodoxis. Hoc pacto processere veteres Patres, quando novæ hæreses obortæ sunt: quod pluribus exemplis patefieri posset.

8. *Prima excusatio œconomiæ Honorianæ retunditur.* — Nec est quod quis dicat, nullam *Honorii* tempore fuisse definitionem Conciliorum, nullumque Pontificum Decretum, statuens aperte, duplicem in Christo reperiri voluntatem et operationem; id enim adduci nullo modo potest ad excusandum *Typum;* cum ad illum præcessisset Concilium *Joannis IV* hanc veritatem clare definiens. Unde silendi dispensatio in quæstione de duplici Christi voluntate, potuit ab *Honorio* laudabiliter induci, utpote in re adhuc indifferenti; non autem per *Typum* potuit juberi; cum jam ad illum præcessisset Apostolica veritatis definitio. Hæc conjectura non omnino contemnenda esset, si nobis non superessent plura veterum monumenta ad illam aperte confutandam: cum vero multa Patrum scripta adversus *Monothelitas* remanserint, ex illis funditus evertitur. Primo quidem, quia nullibi Patres Monothelismi profligatores, ac præsertim Martinus papa, et abbas Maximus, *Typi œconomiam* ex eo impugnarunt, quod per ipsam everteretur Concilium Joannis IV, sed quia destrueretur doctrina *sancti Leonis*, Concilii Chalcedonensis, totius sacræ Scripturæ, atque omnium Patrum. Quare si *Martinus* et *Maximus* Typi œconomiam impugnant ex eo quod per ipsam destrueretur, vel saltem destrui præsumeretur Concilium Chalcedonense, doctrinaque Leonis, sacræ Scripturæ, ac sanctorum Patrum; eodem modo per eosdem evertitur *Honoriana* dispensatio: cum et hæc subsequens fuerit ad Concilium Chalcedonense, et Epistolas Leonis: ac proinde in easdem labitur censuras, in quas impingit œconomia *Constantis*.

9. *Ea excusatio magis refellitur.* — Secundo, quia *Typi œconomia* ideo mordicus impugnabatur a Patribus, quod silentium unius aut duplicis voluntatis videbatur negatio: sicque unanimiter existimabant, tum *Martinus*, tum *Maximus*, tum reliqui Monothelitarum hostes, idem prorsus esse definire, ne una vel duplex in Christo diceretur voluntas aut operatio, ac omnem penitus a Christo negare voluntatem aut operationem; quod absurdum non magis præsumi debet ex œconomia *Constantis*, quam ex *Honorii* dispensatione: quamobrem vel utræque absolvendæ, vel ambæ erunt damnandæ. Tertio demum, quia non minus per œconomias *Honorii*, quam per *Typi* dispensationes enervatur doctrina veterum Patrum, qui unanimiter et aperte asserunt, duas esse in Christo voluntates et operationes. Unde si Patrum auctoritates vehementer impulerunt *Martinum* papam, et *Maximum* abbatem ut œconomiam *Typi* acerrime insequerentur; cur eædem Patrum auctoritates satis esse non potuerint, ut Honorianam œconomiam hæreticis fomentum præbentem ejecerint præsules sextæ Synodi?

10. *Secunda excusatio Honorianæ œconomiæ rejicitur.* — Neque quis dicat secundo, non tolli per *Honorianam* silendi œconomiam veritates Catholicas, nec Patrum voces aboleri, sed tantummodo suspendi, et ad tempus dispensari, donec opportunioribus remediis consultum foret Ecclesiæ. Respondeo enim, eamdem excusationem inculcasse adversus *Maximum* perfidiosos Monothelitas, œconomiam *Typi* vindicantes. Ita *Troilus* patricius et *Sergius Eucratas*, acres Monothelitæ in Collatione ejusdem Maximi cum principibus in Secretario: « Ne contristes », inquiunt, « imperatorem, qui propter pacem tantummodo fecit Typum, non in ademptionem cujusquam eorum, quæ in Christo intelliguntur, sed ad pacem, silentium vocum, quæ faciebant dissensionem, dispensans ». Idipsum ante Troilum et Sergium Romæ objecerat *Maximo* quidam Gregorius filius Photini, ipse quoque Monothelita, in discursu habito cum eodem, cujus fragmenta referuntur in citata Collatione: « Non ablationem », inquit Gregorius, « sacrarum Typus efficit vocum, sed taciturnitatem, ut dispensemus pacem ». Quem retundens Maximus inquit: « Est apud divinam Scripturam taciturnitas, demptio ». Unde ex ejusmodi œconomia per *Typum* expressa usquequaque Patres intulere, qua unam, qua duplicem a Christo voluntatem excludi, atque operationem, ut evolventi Synodum Lateranensem, Collationes sancti Maximi, et Concilium sextum liquebit: idem prorsus arbitrati de illis silere, ac illas negare; quod verissimum est, quando de veritatibus agitur fidei et a Patribus aperte definitis: « Corde enim creditur ad justitiam, ore vero fit confessio ad salutem ».

11. *Tertia excusatio Honorianæ œconomiæ.* — Neque quis dicat tertio, scandala maxima Christiano orbi impendisse, si statim decrevisset *Honorius* geminas in Christo voluntates et operationes, ideoque *Honorium*, ut illa vitaret, consulto invexisse silendi œconomiam: ad id autem eum respexisse, testari ejus verba in Epist. ad Sergium: « Nos quidem », inquit ibi Honorius, « secundum sanctiones divinorum eloquiorum oportet sapere vel spirare, illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noscuntur sanctis Dei Ecclesiis scandala generare ». Mox vero scandali radicem adaperiens subdit Honorius: « Ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos, nos vesana sapere arbitrentur, aut vero si rursus unam operationem D. N. Jesu Christi fatendam esse censuerimus, stultorum Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri judicemur ». Præterea, scindendas iterum fuisse Ecclesiarum unionem et Occidentalium pacem cum Orientalibus, si acrioribus remediis obstitisset *Honorius*, emergentibus scintillis et faculis Monothelismi.

12. *Refellitur.* — At Honoriani silentii vindicatores, qua manu sublevant *Honorium*, ea quoque sublevent oportet *Sergium*, *Cyrum*, cæterosque perfidiosos Monothelitas. Quid enim crebrius inculcant Sergius in suis Epistolis, Heraclius in Ecthesi, Constans in Typo, quam ideo utrinque præcipi silentium, « Ut scandala scinderentur; ut Lybia, Thebais et Ægyptus traheretur ad Orthodoxiam ; ut pax fieret Ecclesiæ, quæ per hujusmodi tumultus laniabatur ». Quibus unquam coloribus conatus est Theodosius Cæsariensis in Collatione cum Maximo Typum execrabilem condecorare, nisi eadem objecta unione atque Ecclesiæ tranquillitate? Referens, « ea occasione factum esse, ut exponeretur alterna lis Orthodoxorum super operationibus et voluntatibus altercantium ; et ut omnes pace mutua fruerentur, consideraverunt quidam hujusmodi voces silentio comprimendas ». Levis est non raro ponderis ad ingerendam excusationem, præsertim in præsulibus Ecclesiæ, rectus animus et ordinatus affectus, quando ex nimia hæreticorum tolerantia, prudentis est oriundos pertimescere majores in Ecclesia tumultus et dissensiones. Nihil intererat fidei, ut pravi homines, et novitatum amatores, quibus omnia cooperantur in malum, scandala paterentur, dummodo veritas Catholica usque ad sanguinis effusionem vindicaretur. Denique sancti Patres, quamvis de veritatibus ageretur nondum definitis, adhuc acriter primo impetu in hostes Ecclesiæ insurrexerunt, parum curantes quod homines impii tumultus sererent, dummodo veritas aperte decerneretur.

13. *Quomodo Sophronius Honorianæ œconomiæ acquieverit.* — Quod si quandoque *Sophronius* patriarcha Hierosolymitanus, seu verius ejus legati visi sint assentiri œconomiæ Honorianæ, officium potius censendum est obsequiosæ obedientiæ Romano ac universali debilæ pastori, qui eam enixe consulebat, quam sincerus animi sensus : cum aliunde meridiano sole clarius eluceat, *Sophronium* œconomiæ non acquievisse, sed totis incubuisse conatibus, scriptis et verbis, ut veritas Catholica palam prædicaretur; hæresis vero unius voluntatis tolleretur e medio. Victor episcopus Carthaginensis in sua Synodica ad Theodorum papam adducta in Concilio Lateranensi, his verbis œconomias evertit : « Imminendum est, ne torpore desidiæ oppressi, culpa taciturnitatis teneamur obnoxii, et quasi favorem impendentes judicemur, dum adversa Catholicæ fidei propulsare negligimus. A beato namque Felice Apostolico vestræ sanctitatis prædecessore dictum est : Negligere quippe, cum possis deturbare perversos, nihil est aliud, quam fovere ; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare ». Sed satis de dispensationibus et œconomiis de quibus plura habet auctor anonymus citatus Historiæ hæresis Monothelitarum.

14. *Paulus episc. Constantin. a Theodoro PP. damnatur.* — A num. 10 ad 20. Theodorus papa, post amantissimas commonitiones, et contestationes ardentissimas per suas Epistolas, suosque apocrisiarios expositas, Paulum episcopum Constantinopolitanum damnavit : « Sanctissimus papa Theodorus », inquit Anastasius in Theodoro, « scripsit Paulo patriarchæ regiæ civitatis, tam rogans quam regulariter increpans, necnon per apocrisiarios per hoc maxime destinatos præsentialiter admonens et contestans, quatenus proprium emendaret commentum, atque ad Orthodoxam fidem Catholicæ Ecclesiæ remearet. Et neque rogantes, neque increpantes potuerunt eum a suo conamine quoquo modo revocare. Propter quod ab Apostolica Sede ipse depositionis ultione perculsus est ». Combefisius in Hist. hæresis Monothelitarum Disput. I, paragrapho 13 existimat, deceptum esse Baronium, qui hæc verba refert ad Theodorum papam, et a quo etiam *Typum* Constantis convocata Synodo damnatum putat. Prima Combefisii conjectura est, quia si damnasset *Paulum* Theodorus, hæc potius allata fuisset a Martino primo persecutionis apocrisiariis illatæ causa in Concilio Lateranensi Secret. IV, ubi tamen tantum Martinus ait : « Quos videlicet apocrisiarios, quia ex præceptione Apostolicæ auctoritatis commonuerunt eum, ut de tali hæretico intentu recederet, necnon contestari visi sunt persecutionibus diversis cum aliis Orthodoxis viris ex venerabilibus sacerdotibus ; quosdam eorum custodiæ retrudens, alios in exilio deportans, alios autem verberibus submittens ». Secunda Combefisii conjectura est, quarto illo Secretario Concilii Lateranensis palam significare *Benedictum Ajacensem*, aliosque post eum omnes episcopos Pauli deinceps discuti causam urgentes, nullam in eum præcessisse Romanæ Sedis aliamve canonicam sententiam, sed accusationes tantum ac suggestiones ; nempe prioribus Secretariis relatas, quarum occasione Romani Pontifices ante *Martinum*, crebras admonitiones ac increpationes adhibuissent; non item in personam anathema dixissent, aut depositione mulctassent. Verum has duas conjecturas vel unum testimonium abbatum et monachorum Græcorum, in libello oblato Synodo Lateranensi et Secretario II recitato evertit : « Cum quibus, inquiunt, et Typum, qui nunc contra Orthodoxam fidem factus est ex subreptione, non ex studio aut mente piissimi nostri imperatoris, sed suasione importuna, et falsiloquio Pauli depositi a prædecessore vestræ sanctitatis Theodoro, sanctissimæ recordationis papa vestræ Apostolicæ Sedis, eidem anathemati submittimus ». Quare perperam Combefisius laudata Anastasii verba ad Martinum refert, a quo anno sequenti Paulus rursus damnatus.

15. *Typus a Theodoro papa damnatus non est.* — *Paulus* itaque a Theodoro papa damnatus est, sed non in Concilio Romano, ut existimavit Baronius, verum eo jam celebrato, ut colligitur ex Anastasio, qui ubi sermonem habuit de Synodo adversus Pyrrhum habita, narrat translationem corporum SS. Martyrum *Primi et Feliciani*, aliaque a Theo-

doro papa gesta; et postea subdit: « Tunc sanctissimus Theodorus papa scripsit Paulo patriarchæ regiæ civitatis, tam rogans, quamque regulariter increpans, necnon per apocrisiarios », et reliqua quæ ex eodem Anastasio num. superiori retulimus. Quare Anastasius manifeste indicat, alio tempore *Pyrrhum*, alio *Paulum* anathematizatum esse; illum quidem in Synodo Romana, hunc vero postquam ab apocrisiariis suis accepit vulnus Pauli jam desperatum, neque amplius lenociniis, sed ferro et igne anathematum curandum. Hinc neque auctor libelli Synodici, neque Theophanes ad annum Heraclii xx, qui soli ex Antiquis de Synodo Romana cum Anastasio locuti sunt de *Paulo* verba fecere, sed tantum de *Pyrrho*, adversus quem ideo Romanam Synodum congregatam fuisse insinuant. Cumque iidem tres scriptores de Concilio Romano disserentes ne verbum quidem de *Typo* habeant, evidenter apparet, verum esse quod scribit Combefisius *Typum* a Theodoro papa damnatum non fuisse, ideoque nec Constantem sedente Theodoro persecutionem in Orthodoxos commovisse; cum id Martinus non significet verbis, quibus declamat adversus Paulum in Concilio Lateranensi ipso ejus exordio, ac ita ait, relata Typi editione Pauli suasu: « Quos videlicet apocrisiarios, quia ex præceptione Apostolicæ auctoritatis », et reliqua num. præcedenti recitata. Ex quibus tamen male deducit Combefisius Paulum a Theodoro damnatum non fuisse. Certe si *Theodorus* Typum damnasset, imperator, ubi *Martini* creationem accepit, hunc non sollicitasset, ut Typo consentiret, sed ut Decretum adversus Typum latum rescinderet, postulasset. Porro non videtur *Paulus* ante annum sequentem, ac paulo ante mortem *Theodori* ab hoc Pontifice damnatus; cum ea quæ narrat Anastasius adversus apocrisiarios facta initio Martini Pontificatus, videantur referenda ad superiora ac Theodori tempora. Fundatus est Baronius, ut probaret Typum a Theodoro hoc anno damnatum in mendosa lectione Relationis motionis factæ inter domnum abbatem *Maximum, et socium ejus atque principes in Secretario*, quam num. 2, ex Collectaneis Anastasii emendavimus.

16. *Plato usque ad annum sequentem exarchus Italiæ fuit.* — Theophanes ad annum Heraclii xx, de Pyrrho, postquam hæresim ejurasset, loquens ait: « At Roma digressus, cum Ravennam appulisset, ad vomitum, canis instar reversus est ». S. Martinus papa in Appendice Epistolæ ad Theodorum, cujus verba recitat Baronius an. DCXLV, num. 17 testatur, *Pyrrhum* Ravennam a Platone exarcha evocatum esse. Porro *Plato* usque ad tempora sancti Martini, annumque insequentem exarchatum obtinuit, ideoque is, non vero *Olympius,* ut putavit Baronius, *Pyrrhum* fidei desertorem effecit.

17. *Synodus Romana adversus Pyrrhum coacta.* — Venio nunc ad damnationem *Pyrrhi*, quæ licet *Pauli* damnationem præcesserit, Baronius tamen ultimo loco de ea agit. Hanc in Synodo Romana peractam esse inter omnes convenit, neque id in dubium vocari potest; cum Anastasius, Theophanes, et auctor libelli Synodici illam ea de causa coactam dicant, solumque, ut mox dixi, de ejus damnatione verba faciant: « Pyrrhus », inquit Theophanes ad annum xx Heraclii, « cum Roma discessisset, et Ravennam pervenisset, ut canis ad vomitum suum reversus est. Quo papa Theodorus comperto, convocato Ecclesiæ cœtu, ad sepulcrum verticis Apostolorum accessit, et divino calice expostulato, ex vivifico sanguine in atramentum stillavit, et ita propria manu depositionem Pyrrhi, ac ei communicantium fecit. Pyrrhus subinde Constantinop. delatus Paulo defuncto, ab audacioribus variæ vanæque fidei propugnatoribus in Constantinop. thronum restituitur ». Iisdem fere verbis auctor libelli Synodici utitur, et sanguinis Christi ex calice in atramentum stillati etiam meminit. Hic ritus peculiaris Græcorum fuit; a Theodoro tamen, licet hujus facti Anastasius mentionem non fecerit, in damnatione Pyrrhi usurpatus. Rem sic gestam esse non ignoravit Baronius, qui et anno DCCCLXIX, num. 39 idem narrat, ex Niceta in Vita sancti Ignatii patriarchæ Constantinopolitani, qui de damnatione *Photii* in Concilio Constantinopolitano loquens, ait: « Subscribunt autem hujusmodi damnationi non simplici atramento facto chirographo, sed horrendum dictu (ut ab his, qui id norunt, accepi) ipso videlicet Salvatoris sanguine calamum tingentes ita damnarunt Photium ». Hæc Nicetas apud Baronium loco citato. Recte ibidem scribit Combefisius, nihil ea velut Dominici sanguinis abusione, irreverentia gravius peccatum a præfatis *Theodoro,* Patribusque Constantinopolit. fuisse, uti nec a Basilio, cum voluit secum Dominici Corporis particulam sepeliri: nihil siquidem patitur Dominus sub Symbolis, estque juris Ecclesiæ, excepta sumptione ac Christi in eis adoratione, ut tali aut tali modo, dummodo tantum pio aliquo fine, debeamus ad ea habere; unde nec idem semper ac apud omnes obtinuit in Eucharistiam ritus. De alio ritu ab isto non absimili, lege quæ diximus anno DXX, num. 2.

18. *Cyprus a Saracenis capta.* — Ad num. 20. Theophanes anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCXL, qui kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatur, ait *Saracenos* cum mille septingentis navibus expeditionem in *Cyprum* suscepisse, et *Constantiam* civitatem, universamque subegisse insulam; quod et Elmacinus in Hist. Saracenica sub anno Hegiræ XXVII refert.

19. *Monasterium Fontanellense a S. Wandregisilo conditur.* — Hoc anno *sanctus Wandregisilus Erchinoaldi*, Majoris-Domus Clodovei Neustriæ et Burgundiæ regis dono consecutus locum in eremo Gemeticensi, agroque Rothomagensi *Fontanellam* dictum, in eo *kalendis Martiis*, monasterium construere cœpit, ut docet auctor monachus Fontanellensis anonymus ac coævus, publicatus a Mabillonio sæculo II Benedictino, ubi ait, cœptum

esse opus *sub die kalendarum Martiarum anno regis Clodovei undecimo.* Mitto alios temporis characteres ibidem memoratos, quia addititii sunt; cum hac ætate nulla temporis nota præter annos regum in Francorum scriptis apponeretur. Fuit monasterium hoc sanctorum ac piorum virorum seminarium, ex quo prodiere abbates et pontifices doctrina et sanctitate illustres, de quibus suo loco agetur. Vulgo a *Wandregisilo* conditore et primo abbate, appellatur hodie, *Saint-Vandrille.* Præter laudatam Vitam, quam Baronius viderat, aliam publicavit Mabillonius, auctore monacho Romanensi anonymo ac æquali. Ex utraque Annales Ecclesiasticos illustrabimus. Natus erat *Wandregisilus* in territorio Virdunensi nobilibus parentibus, qui ab iis rogatus, ut uxorem acciperet, consensum quidem dedit, sed uxori castitatem persuasit, ipseque clericatus habitum, et illa sanctimonialium velum assumpsit. Post aliquot annos *sanctus Audoenus* Rothomagensis episcopus eum valde reluctantem subdiaconum ordinavit, et postea ad diaconatum promovit. Sed quia in terrenis actibus occupari nolebat; quæsivit locum ubi ei Dominus demonstraret, qualiter sub sancta regula degeret vitam. Ei locus concessus *Fontanella* appellatus ubi monasterium hoc anno fundavit, quod etiamnum floret sub Congregatione sancti Mauri. De eo rursus infra sermo erit.

MARTINI I ANNUS 1. — CHRISTI 649.

1. *Theodori papæ obitus et res gestæ.* — Sexcentesimus quadragesimus nonus annus Domini agitur Indictione septima, eodemque octavus imperatoris Constantis absolvitur, et nonus inchoatur: quo Theodorus papa, ubi sedisset annos septem, menses quinque, dies viginti, pridie idus Maii ex hac vita migravit. De cujus rebus gestis præter illa quæ annis singulis recensita sunt, Anastasius ista habet: « Eodem tempore levata sunt corpora sanctorum martyrum Primi et Feliciani, quæ erant in arenario sepulta via Numentana, et adducta sunt in Urbem Romanam: quæ recondita sunt in Basilica beati Stephani protomartyris, ubi et dona obtulit, gabatas tres, tabulam ex argento ante Confessionem, arcus argenteos duos. Fecitque Ecclesiam a solo beato Valentino via Flaminia juxta pontem Milvium, quam et ipse dedicavit, et multa dona obtulit. Fecitque oratorium beato Sebastiano intra episcopium Lateranense, ubi et dona largitus est. Fecitque oratorium beato Euplo martyri foras portam beati Pauli Apostoli, quod etiam ornavit ». Sed quod inter antiquas inscriptiones reperimus ejusdem Theodori papæ monimentum, sic accipe[1]:

EXQUIRENS PIETAS TECTUM DECORARE SACRATUM
PASTORIS SUMMI THEODORI CORDA DIREXIT
QUI STUDIO MAGNO SANCTORUM CORPORA CULTU
HOC DEDICAVIT NON PATRIS NEGLECTA RELIQUIT.

De eodem vero et post alia superius enarrata Anastasius hæc subjicit: « Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, creavit presbyteros viginti unum, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero quadraginta sex ». Ac demum vacasse Sedem ponit mensem unum et dies sexdecim.

2. *Martino electo Pontifice, celebratur Romæ Concilium adversus Monothelitas, et inde ejusdem Encyclica Synodalis.* — Sicque dicendum erit, eum qui in locum ipsius successit, creatum fuisse die prima mensis Julii. Fuit iste Martinus, patria Tudertinus, quæ est civitas in Tuscia. Qui ubi thronum Apostolicum conscendit, Synodum indixit celebrandam hoc eodem anno ad tertium nonas Octobris, inchoata jam Indictione octava, et exordio anni noni Constantis imperatoris: eo namque tempore dictam Synodum Lateranensem celebratam esse, ejus Acta perspicue docent, quibus ejusmodi principium præpositum legitur: « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperii domini Constantis (Constantini) piissimi Augusti anno nono sub tertio nonas Octobris, Indictione octava ».

3. Causa autem ejus cogendæ Synodi, non tam

[1] Antiq. Inscr. in Append. pag. 1164. num. 18.

fuit ut Sergius, Pyrrhus, et Paulus damnarentur, qui jam fuerant condemnati, quam ut recens credendi formula ab imperatore suo edicto proposita, quam Typum nominavit, omnino proscriberetur, atque anathemati subjiceretur. Etenim eo magis ad eumdem Typum condemnandum exarsit animus Martini papæ, quod mox ut creatus est Pontifex, ubi ex pravo usu illo et usurpata tyrannice auctoritate imperator ejus electioni consensit, quasi pro quodam gratitudinis præmio ab eo exigere conatus est sui subscriptionem edicti, litteris de his agens apud ipsum Martinum : qui execratus facinus, tantum abfuit ut ipsi consentire voluerit imperatori, ut potius in contrarium nisus, indixerit Synodum, in qua promulgatam perfidiam condemnaret. Hæc autem ita se habuisse, Acta sancti Audoeni episcopi Rothomagensis significant verbis istis [1] :

4. « Cumque ea de re a Paulo et cæteris infausti dogmatis assertoribus, cum auctoritate etiam imperatoris Constantis (Constantii) tertii nepotis Heraclii, beato Martino Pontifici Romano scripta dirigerentur, ut ipse huic sententiæ assentiret et subscriberet : gustum mortiferæ suasionis summa cum execratione respuit, ita dicens : Etiamsi totus orbis dogmata peregrina et a fide aliena complecti velit, se nec minis cujusquam, nec blandimentis, nec morte ipsa, a doctrina Evangelica et Apostolica ullo pacto posse avelli. Mox vero ad Francorum regem legatos mittens, rogat, ut viros in fidei puritate fundatos, verbo et sapientia providos quam primum ad se mittat, ut cum illis et totius Italiæ præsulibus, Domino auxiliante, aliquam adversus tantæ pravitatis venena antidotum adhibere possit. Rex igitur cunctis regni sui sacerdotibus in unum coactis, quid legati tanti Pontificis afferant, exponit : jubetque ut ex semetipsis viros tales eligant, quos ad suscipiendum tantæ rei munus puritate fidei et verbi sapientia idoneos norint. Tum illi uno animo B. Audoenum cum S. Eligio ei rei destinandos eligunt ». Porro quoddam intercessisse impedimentum ne iidem Romam proficiscerentur, ibidem auctor docet, necnon ipse Audoenus [2] in Vita quam scripsit S. Eligii idem affirmat : verum id post Synodum Romæ celebratam a Martino papa expetitum a Francorum regibus ibidem traditur, ut dicemus inferius suo loco, cum agemus de Epistola ejusdem Pontificis ad S. Amandum data.

5. Interfuisse huic Romano Concilio episcopos centum quinque in ejus Actis habetur, totidemque numerat Anastasius : a Theophane [3] autem ponuntur centum et decem, qui et tradit sanctum Maximum abbatem, de quo superius, ad Synodum hanc cogendam induxisse Martinum Pontificem. Hæc enim ex eo leguntur in Heraclio, ubi res Monothelitarum summatim recenset : « Cum autem Maximus Romam pervenisset, papamque Martinum ad æmulationem accendisset, Synodo centum decem episcoporum collecta, Sergium, Pyrrhum, et Cyrum, et Paulum anathematizaverunt, etc. »

6. Iisdem consentientia hæc leguntur in rebus gestis ejusdem S. Maximi quam fidelissime scriptis : « Postquam autem evenit ut Theodorus præsul Romæ e vita migraret, vir (ut scimus) multis laboribus exercitus et pietate clarus, Martinus religiosissimus in illius throno instituitur, multis et ipse charismatibus fulgens, præclaraque vita illustris : cujus virtutem divinus Maximus admiratus, eum plurimum frequentabat, atque ubi opus erat, de multis cum eo, quæ fieri oporteret, loquebatur. Itaque cum eo consilium capit, omnes qui ubique essent, episcopos congregare, magnamque Synodum celebrare, ut sub tot deiferis viris sana fides firmiorem haberet ac certiorem confessionem ; perversitas vero adversariorum apertam et insigniorem repudiationem atque expulsionem. Hi ad centum et quinque convenerunt. Cum his sapientissimus Maximus interesset, omnia cum ratione ac divino Spiritu egerunt, omniaque Acta (ut par erat) in commentarios contulerunt, multa defensione rectæ doctrinæ data, cum suam quisque operam ac industriam studiose navasset ». Et reliqua de eadem hæresi atque hæreticis condemnatis. Quod autem (ut vidimus) Maximus et auctor fuisse et persuasor Martino hujus cogendæ Synodi, eique interfuisse dicatur, in Actis tamen ipsius Synodi de Maximo mentio nulla fit : id inde accidit, quod etsi abbates admitterentur ad Synodum, non tamen facultas eis erat, sicut episcopis, dicendi sententiam et subscribendi, sed consulendi.

7. Quod rursus ad hanc Synodum spectat, ob ejus amplitudinem ac majestatem ipse S. Martinus in Epistola ad Amandum nominat eam Concilium generale. Extant quidem ejus Acta integra tum græce, tum latine scripta, eo quod non tantum in archivo Apostolicæ Sedis illa fuerint servata, sed et plurima ex prototypo confecta sint exemplaria, quæ ab eodem Pontifice missa sunt in omnes provincias Orientis et Occidentis. Id quidem testatur Anastasius in Martino, idemque ab eodem Pontifice asseri videtur in Epistola ad Amandum, cum non Synodalem tantum Epistolam more majorum ad eum misit, sed ipsa integra (ut ait) Synodalia Acta.

8. Continet ipsa Synodus Secretaria, sive dixeris Consultationes, vel Sessiones, Actionesve quinque singulis diebus confectas : quorum primum Secretarium haberi contigit hoc anno (ut ex iisdem patet Actis) tertio nonas Octobris, quod sic incipit : « Præsidente sancto ac beatissimo Martino papa sanctæ Sedis Apostolicæ Urbis Romæ, propositis sacrosanctis et venerabilibus Evangeliis in Ecclesia Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ vocatur Constantiniana, residentibus etiam viris venerabilibus, pariterque cum eo audientibus Maximo sanctissimo Aquileiensi episcopo, etc. » Quod autem neque Mediolanensis interfuisse legatur, neque alii Galliæ Cisalpinæ

[1] Extant apud Sur. tom. IV. die XXIV. Aug. c. 8. — [2] Audoen. in Vita S. Elig. c. 33. apud Sur. die I Dec. — [3] Theoph. an. XIX Herael.

episcopi, sane intelligere possumus vetitos illos a Rothari Longobardorum rege Ariano tunc magnopere Italiam infestante, adeo ut transitus ubique difficilis esset : nam de eodem rege habet ista Paulus diaconus [1] :

9. « Igitur Rotharis rex, Romanorum civitates ab urbe Tusciæ Lunense universas, quæ in littore maris sitæ sunt, usque ad Francorum fines cepit. Opitergium quoque civitatem inter Tarvisium et Forum Julii positam pari modo expugnavit, et diruit. Cum Ravennatibus et Romanis bellum gessit ad fluvium Æmiliæ, quod Scultena dicitur : in quo bello a parte Romanorum, reliquis terga dantibus octo millia cecidere ». Hæc Paulus. Unde opinor ejusmodi bella impedimento fuisse ne decreta a rege Francorum legatio Gallicanorum episcoporum Romam se conferret ad Martinum Pontificem.

10. Quod igitur ad primam attinet Synodi Actionem : ejus exordio primicerius notariorum velut tuba concitans convocatos Christi milites, eos, multa ex divina Scriptura prælocutus, paravit ad bellum atque inter alia divinæ Scripturæ verba illud Joelis [2] usurpans : « Canite, inquit, tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, quia venit dies Domini. Clamate hoc, suscitate bellatores arma portantes cuncta S. Spiritus in defensionem Catholicæ Ecclesiæ, et destructionem totius iniquitatis, etc. » Ita magna energia animis adversus hæresim concitatis, ipse Martinus Pontifex disertam valde et tempori accommodatam habuit in sacro illo conventu orationem ; qua deploravit sacrosanctum divinæ Incarnationis mysterium Angelis et hominibus reverendum a scelerata hæreticorum impietate dissolvi penitus et dissipari, auctoresque prodit errorum Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, et Paulum Constantinopolitanos episcopos, profitentes omnes nonnisi unam in Christo voluntatem et operationem, in necessariam assumptionem adducentes unam pariter esse in Christo naturam, sicut et personam, licet id palam dicere vererentur : docetque robustis sententiis, duas in Christo voluntates et operationes, sicut et duas naturas necesse esse fateri ; firmatque Catholicum dogma divinæ Scripturæ sententiis atque assertionibus sanctorum Patrum. Quæ autem hactenus adversus Catholicam fidem machinati essent nominati superius erroris signiferi Cyrus, Sergius, Pyrrhus, et Paulus, exacte recensens; novissimeque persecutionem a Paulo in Oriente adversus apocrisiarios Apostolicæ Sedis et alios Orthodoxos excitatam enarrans : quomodo provocatus querelis omnium Orthodoxorum undique exclamantium coactus ipse fuerit Synodum convocare, docens, finem dicendi fecit ista perorans ; et inculcans, hæc ait :

11. « Ideoque in scripto, vel sine scripto Orthodoxorum preces minime despicientes Apostolicæ memoriæ nostri prædecessores, non destiterunt dictis viris diversis temporibus consultissime scribentes, et tam rogantes, quamque regulariter increpantes, necnon per apocrisiarios suos (ut dictum est) pro hoc maxime destinatos præsentialiter admonentes et contestantes, quatenus proprium emendarent novitatis commentum, atque ad Orthodoxam fidem Catholicæ Ecclesiæ remearent : et neque rogantes, neque increpantes potuerunt eos a suo conamine quoquomodo revocare, sed sicut dicit Dominus incorrectis [1] : Cantavimus vobis tibiis, et non saltaverunt : lamentavimus, et non planxerunt : obduratum est cor eorum, sicut scriptum est [2], et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis suis, et auribus audiant, et corde intelligant, et revertantur, et sanentur per susceptionem salutiferæ prædicationis ». Hæc de studio prædecessorum : quæ autem in iisdem suæ essent partes, ita pergit dicere :

12. « Unde et ego tum propter irrevocabile eorum cor, et propter animas quæ per eorum fallacem deceptionem depereunt, necnon propter precationes (sicut dictum est) ad Apostolicam Sedem super tali capitulo in scripto delatas, pertimescens quippe imminentem iram super eos qui negligenter opus Dei faciunt; necessarium fore prævidi, omnes vos, qui secundum gratiam ejus sacerdotale officium geritis, invitare et propter hanc quæstionem in nomine Domini congregare in unum : quatenus communiter omnes, ipso utique Deo respiciente et judicante nos ipsos, sed et nostra omnia, de prædictis viris, sive novitate in dogmatibus eorum exposita, tractare debeamus : et maxime præceptum habentes Apostolicum [3], attendere nobis ipsis et gregi, in quo nos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Dei Ecclesiam, quam acquisivit per sanguinem proprium : sed et iterum attendere lupos, attendere malos operarios, qui perversa faciunt et loquuntur, etc. » His et aliis a sancto Martino de causa cogendæ Synodi peroratis, ad tractanda quæ peragenda essent deventum est.

13. Cum autem sanctus Martinus ista dixisset, audita est legatio Mauri episcopi Cæsenatis pro archiepiscopo Ravennate, Mauro itidem nominato. Fuit iste quidem Maurus Cæsenas sanctitate celebris, cujus nomen in Album sanctorum relatum [4] ab Ecclesia Catholica, anniversaria memoria elucescit. Lecta est itaque oblata ab eo Epistola Mauri episcopi Ravennatis, cujus est ejusmodi exordium : « Domino sancto et meritis beatissimo, totoque orbe Apostolico et universali Pontifici Martino papæ, Maurus servus servorum Dei episcopus. Unicum nobis et singulare est, etc. » Ubi excusans se primum, quod ob incursiones Barbaricas præsens adesse non potuisset ; deinde declarata, quam coleret, Catholica fide, de missa a se legatione ad Synodum egit. Post hæc autem occasione professionis

[1] Paul. diac. l. IV. c. 47. nov. edit. in vet. c. 16.— [2] Joel. II. III.

[1] Luc. VII. — [2] Isa. VI. Matth. IX. — [3] Act. XX. — [4] Martyrol. Rom. die XX Jan.

rectæ fidei episcopi Ravennatis absentis, ipse Martinus Pontifex de duabus in Christo voluntatibus et operationibus disertam adhibuit disputationem : qua absoluta, audita suggestione Deusdedit episcopi in Sardinia, finis impositus est primo Synodi Secretario.

14. Convenerunt deinde iterum Patres eodem anno et Indictione octava, octavo idus Octobris, iisdemque episcopis considentibus, præsidens Martinus Pontifex, qualia esse soleant et debeant Apostolicæ Sedis judicia, ista primum præfatus, ostendit : « Beatus David ad Dominum dicit[1] : Justitia et judicium præparatio sedis tuæ : misericordia et veritas præibunt ante faciem tuam. Hanc igitur præparationem per veritatem gestorum ad gloriam ejus et imitationem sacræ sedis suæ, properans opportune perficere et sancta Synodus nobiscum consistens venerabilium sacerdotum, ut ex hoc præcipue in eum glorietur in hoc, quod intelligit et cognoscit[2] Dominum, et facit judicium et justitiam in medio terræ : studuit competenter non antea per scripta eorum qui accusati sunt, causam illorum discutere, donec per querulantium institutiones respexerit hanc et addiscere valuerit : illud videlicet, quod per sapientiam bene placuit Salomoni, adimplens, quod dicit[3]: Antequam scruteris, non reprehendas. Intellige prius, et tunc increpa. Antequam audieris, non respondeas. Nempe, licet apertissima sit contrariorum reprehensio : verumtamen oportet et his quæ clara sunt, ad eorum examinationem ordinem conservari ab his qui secundum Deum scrutari deputati sunt : quatenus ita cum oratione cooperantem inveniamus, et confessorem Deum, qui dicit[4] : Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Offeratur ergo secundum pie complacitam omnibus nobis consequentiam per eos quorum interest, sive de nostro venerabili scrinio, per dilectissimum primicerium et notarios querulantium denominatos temeratores cum omni reverentia secundum ordinem submonitio ». Hæc Martinus papa.

15. His dictis, oblatus est libellus a Stephano Dorensi episcopo fungente vice Apostolicæ Sedis in Palæstina ad exturbandos invasores hæreticos, quo relationem afferret de iis quæ ab obitu sanctissimi Sophronii Hierosolymorum episcopi in illam ipsam diem facta essent : ex quo quidem libello plura superius, quæ pertinebant ad historicam veritatem suis locis posuimus. Præter illa adjecit sinceræ fidei adversus hæresim Monothelitarum confessionem, detestans in primis ejus erroris auctores, propagatores, ac defensores. His auditis et inter Acta referri jussis, oblatus est libellus abbatum, presbyterorum, et monachorum græcorum tam in Urbe consistentium, quam eorum qui tunc in Urbem advenerant : quorum libello præpositus est titulus, quo ipsum Martinum papam sacerdotem nominant sacerdotum, patrem Patrum, terque beatissimum. Erant illorum aliqui ex Laura S. Sabæ in Palæstina, alii qui ex Africæ monasterio Romam advenerant, petentes omnes una simul damnari cum hæresi impios hæreticos, et abominabilem Typum novissime editum nomine imperatoris.

16. Auditis in Synodo iis qui præsentes accusatores advenerant, jussa sunt edi ex archivo Apostolicæ Sedis scripta eorum qui prædecessori Theodoro papæ adversus eosdem hæreticos querelarum libellos obtulerant : ac primum lectæ fuere litteræ Sergii in Cypro episcopi, quas non superius suo loco, cum oblatæ sunt Theodoro, posuimus. Quibus auditis et declaratis a Mauro Cæsenate episcopo, jussæ sunt recitari litteræ Africanorum episcoporum eodem argumento adversus eosdem hæreticos ad Theodorum papam scriptæ, quas æque suo loco superius recitavimus : lectæque pariter aliæ eorumdem episcoporum ad Constantem imperatorem adversus eosdem hæreticos datæ, itemque aliæ Concilii Byzaceni ad Theodorum item missæ, necnon aliæ ad Paulum datæ ab episcopis Proconsularis provinciæ Carthaginensis subscriptione sexaginta octo episcoporum munitæ. Novissime vero recitata fuit Epistola Victoris Carthaginensis antistitis ad eumdem Theodorum Pontificem data ; qua Maximi Aquileiensis episcopi præconio commendata, secundæ consultationi finis impositus est.

17. Convenerunt tertio Patres ibidem loci decimo sexto kalendas Novembris ejusdem anni et Indictionis, eodem præsidente Martino Pontifice : qui ubi de studio, vigilantia, et cura, quæ deceat eum qui universæ præest Ecclesiæ, in investigandis atque damnandis hæresibus, et de his agendis quæ urgeat divina jussio, ac de auxilio ad hæc implenda a Domino impendi solito, plura, cunctis audientibus, disseruisset : mox e scriniis Romanæ Ecclesiæ prodi jussit, quæ ab ejusmodi hæreticis adversus Catholicam fidem scripta esse reperirentur. Primumque omnium facta est editio scriptorum Theodori episcopi Pharanitæ, obscuri quidem nominis viri, sed ex impietate optime noti : ex blasphemia enim solum sibi nomen aliquod comparavit his temporibus, cum ei ob ætatem et in hæresi sedulum studium reliqui deferre solerent. Lectæque sunt ex ejus scriptis, ipsius de unica Christi voluntate et operatione blasphemiæ. Iste enim princeps erroris habitus est, utpote quod ex ejus scriptis, qui hæresim promulgarunt, omnes acceperint : ex quibus et cognita sunt ejusdem hæresis penetralia, ostensumque (quod successores ejus præ pudore occultare conati sunt) ex quo fonte horrenda blasphemia flueret de una tantum in Christo voluntate et operatione, quod scilicet iste assereret incorporaliter ex utero processisse Dominum nostrum Jesum Christum. Ad hæc et alia impie dicta confutanda, sanctorum Patrum sententiæ in medium allatæ sunt.

18. Post hæc autem confutata, jussa sunt recitari novem capitula Cyri quondam Alexandrini

[1] Psal. LXXXVIII.— [2] Hierem. IX. — [3] Eccl. XI. — [4] Matth. XVIII.

episcopi, itemque Sergii Constantinopolitani episcopi ad ipsum Epistola scripta : et quoniam Dionysii testimonio nitebatur Cyrus unius assertor in Christo voluntatis et operationis, jussus est afferri Codex Dionysii, legique ejus Epistola ad Cajum, in qua Deivirilem appellat Christi operationem. Interlocutus autem S. Martinus papa, fraudem detegit hæreticorum, textum Dionysii corrumpentium : etenim cum ille dixisset novam Deivirilem operationem, illi loco, novam, unam dixerunt; atque demum, ejecta voce, Deivirilis, unam in Christo operationem duntaxat S. Dionysium asseruisse testati fuerunt. Jussa sunt etiam legi ab eodem Pontifice Themistii hæretici scripta de una operatione ex Dionysii Deivirilis operationis male accepta sententia. Post hæc lecta, interlocutus idem Martinus papa, plane ostendit Dionysium per Deivirilem operationem, non unam significare voluisse, sed unius personæ duas, humanam scilicet et divinam, idque pluribus docuit : quod et per Sophronium Hierosolymitanum antea fuisse detectum et in hæreticos objectum, male vero excusatum a Pyrrho, Deusdedit episcopus Calaritanus interlocutus ostendit.

19. Sed et illud obiter in his magnopere considerandum putamus. Cum Themistius, Sergius, Cyrus et reliqui sectarii ad probandam unam operationem et voluntatem in Christo usi fuerint scriptis Dionysii, ex quibus adeo putarunt confirmari assertum errorem : quid est, quod nunquam ab aliquo adversariorum vel leviter objectum sit, Dionysii ea non esse scripta, vel dubitatum saltem, num Dionysii ea essent? Quibus appareat, a majoribus sive Orthodoxis sive hæreticis ne minimum quidem dubitatum, num vere ea Dionysii antiqui theologi essent scripta genuina, vereque germana, nec alterius quam Areopagitæ, ejusdemque episcopi Atheniensis : tali enim inscriptus nomine, nempe Dionysii episcopi Atheniensis cognomento Areopagitæ (ut Acta declarant [1]) Codex editus ac lectus in eadem Synodo reperitur. Ut jure mirari debeas perfrictam frontem recentiorum hæreticorum pro arbitrio cuncta majorum sive scripta sive traditiones negantium. Certe quidem non est facta ista de Dionysii scriptis ab uno vel alio privatim vel in angulo furtim editio, sed a pluribus publiceque in plena Synodo ac patenti judicio, cunctaque quam exactissime examinata, quæ ex Dionysii scriptis allata sunt et cognita testimonia. At de Dionysii scriptorum veritate suo loco superius pluribus disputatum est : hæc enim obiter dicta sunto.

20. His igitur visis, jussa est edi Ecthesis Sergii Constantinopolitani episcopi nomine Heraclii imperatoris edita et promulgata, ejusque ad Cyrum scriptæ de ejus confirmatione litteræ, necnon redditæ ad Sergium litteræ Cyri Ecthesin illam confirmantis. Quibus peractis, reliqua in sequentem consultationem placuit prorogari.

Decimo quarto kal. Novembris, Indictione octava, rursum in solitum consessum remeantibus Patribus, sanctissimus Pontifex Martinus ex more prælocutus plura in detestationem recitatæ Ecthesis, et eorum qui eam confirmare laborarunt, Sergii, Cyri et Pyrrhi, pro concione dixit. Annuit omnibus sancta Synodus, adjecitque de Paulo, qui Typum edendum proposuit, judicium peragi, et causam judicari. Jussæ itaque sunt recitari litteræ ipsius Pauli ad Theodorum Romanum Pontificem, ex quibus ejus refractarius animus cognitus fuit.

21. His adjecta est lectio Typi illius nomine Constantis imperatoris editi, idemque examinatus a sancta Synodo, compertus subdolus, inconstans, mendax, atque in omnibus impius, est damnatus. Quibus evulsis pravis germinibus, jubet sanctissimus Pontifex vetera in medium afferri de fide Catholica decreta Patrum : primumque omnium recitatum est Nicænum Symbolum, deinde Constantinopolitanum, postea vero quæ pro defensione Catholicæ fidei edita sunt in Concilio Ephesino duodecim capita, sive anathematismi : addita his est definitio fidei Catholicæ facta in Chalcedonensi Concilio, et quatuordecim capita in quinta Synodo. Quibus lectis, nomine totius Synodi locutus est Maximus Aquileiensis episcopus, pluraque in commendationem eorumdem Conciliorum dixit, atque in detestationem hæreticæ pravitatis plurima inculcavit, in damnationemque eorum qui eumdem defendissent errorem : in sequentem vero consultationem rejecit ea quæ a sanctis Patribus pro Catholica veritate essent scripta in ejusdem condemnationem erroris.

Demum vero eodem hoc anno convenere Patres pridie kal. Novembris. Cum præsidens sanctæ Synodo Martinus Romanus Pontifex prælocutus, hortatus est omnes Patres adversus hæreticos strenue decertare, eosdemque sanctorum sententiis veluti jaculis confodere, eaque de causa afferri jussit sanctorum Patrum volumina, ex quibus velut e pharetra sagittas, quibus ferirent hostes, acciperent. Recitatisque eorumdem sanctorum Patrum sententiis, iisdemque a sancta Synodo collaudatis, jussa sunt legi veterum hæreticorum scripta, quibus consentientes fuisse recentiores hæretici convincerentur; pariterque mendaces arguerentur, dum ut deciperent simpliciores, se Patres sequi et sacra Concilia tueri mentiti essent, ostenderenturque pariter iidem adulterati esse eorumdem sanctorum Patrum dicta.

22. His igitur a sancta Synodo exacte cognitis atque discussis, et vera de Verbi Incarnatione doctrina firmata, ad eam spectantes et ad confutandas adversariorum assertiones viginti sanciti sunt canones, quibus singulis ad finem apposita est condemnatio eorum qui secus sentirent. Eos igitur necessario hic describendos existimavimus, utpote qui positi sunt termini, quos transgrediens quisque improbus foret appellandus hæreticus, cum fixos transgrediatur terminos antiquorum Patrum : sic enim se habent :

« Si quis secundum sanctos Patres non confi-

[1] Conc. Lateran. sub Martin. Act. III. et V.

tetur proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, hoc est unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et æqualis gloriæ, unam eamdemque trium Deitatem, naturam, substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem, inconditam, sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, creatricem omnium, et protectricem : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsum unum sanctæ et consubstantialis et venerandæ Trinitatis Deum Verbum e cælo descendisse, et incarnatum ex Spiritu sancto et Maria semper Virgine, et hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum, sepultumque, et resurrexisse tertia die, et ascendisse in cælos, atque sedentem in dextera Patris, et venturum iterum cum gloria paterna, cum assumpta ab eo atque animata intellectualiter carne ejus, judicare vivos et mortuos : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei Genitricem sanctam semperque Virginem et immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Patre ante omnia sæcula natus est, in ultimis sæculorum absque semine concepisse ex Spiritu sancto, et incorruptibiliter eam genuisse, indissolubili permanente et post partum ejusdem virginitate : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsius et unius Domini nostri et Dei Jesu Christi duas nativitates, tam ante sæcula ex Deo Patre incorporaliter et sempiternaliter, quamque de sancta Virgine semper Dei Genitrice Maria corporaliter in ultimis sæculorum : atque unum eumdemque Dominum nostrum et Deum Jesum Christum consubstantialem Deo et Patri secundum Deitatem, et consubstantialem homini et matri secundum humanitatem, atque eumdem passibilem carne, et impassibilem Deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum Deitate, eumdem inconditum et conditum, terrenum et cælestem, visibilem et invisibilem (intelligibilem), capabilem et incapabilem, ut toto homine eodemque et Deo totus homo reformaretur, qui sub peccato cecidit : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et indiminute, absque tantummodo peccato, significata : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis, inconfuse et indivise, unum eumdemque esse Dominum et Deum Jesum Christum ; condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem substantialem differentiam naturarum inconfuse et indivise in eo salvatam : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturarum substantialem unitionem indivise et inconfuse in eo cognitam : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturales proprietates Deitatis ejus et humanitatis indiminute in eo et sine deminoratione salvatas : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius ejusdemque Christi Dei nostri voluntates cohærenter unitas, divinam et humanam, ex hoc quod per utramque ejus naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostræ salutis : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius ejusdemque Christi Dei nostri operationes cohærenter unitas, divinam et humanam, ex eo quod per utramque ejus naturam operator naturaliter idem existit nostræ salutis : condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos (sceleratos) hæreticos unam Christi Dei nostri voluntatem confitetur, et unam operationem in peremptionem sanctorum Patrum confessionis, et abnegationem ejusdem Salvatoris nostri dispensationis : condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos hæreticos in Christo Deo in unitate substantialiter salvatis et a sanctis Patribus nostris pie prædicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, divina et humana, contra doctrinam Patrum unam voluntatem atque unam operationem confitetur : condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos hæreticos cum una voluntate et una operatione, quæ ab hæreticis impie confitetur, et duas voluntates, pariterque et operationes, hoc est, divinam et humanam, quæ in ipso Christo Deo in unitate salvantur, et a sanctis Patribus orthodoxe in ipso prædicantur, denegat et respuit : condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos hæreticos Deivirilem operationem (quod Græci dicunt θεανδρικὴν) unam operationem insipienter suscepit, non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est, divinam et humanam, aut ipsam Deivirilis, quæ posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificæ et gloriosæ unitionis demonstrativam : condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos hæreticos in peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in unitione et a sanctis Patribus pie prædicatis duabus voluntatibus, et duabus operationibus, hoc est, divina et humana, dissensiones et divisiones insipienter mysterio dispensationis ejus innectit, et propterea Evangelicas et Apostolicas de eodem

Salvatore voces non uni eidemque personæ et essentialiter tribuit eidem ipsi Domino et Deo nostro Jesu Christo secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur Deus esse et homo idem naturaliter : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem omnia quæ tradita sunt et prædicata sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ, perindeque a sanctis Patribus et venerandis universalibus quinque Conciliis, usque ad unum apicem, verbo et mente : condemnatus sit.

« Si quis secundum sanctos Patres consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima et ore omnes quos respuit et anathematizat nefandissimos hæreticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei Ecclesia Catholica et Apostolica (hoc est, sanctæ et universales quinque Synodi et consonanter omnes probabiles Ecclesiæ Patres) id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eutychem, Dioscorum, Timotheum Aelurum, Severum, Theodosium, Colluthum, Themistium, Paulum Samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodulum Persam, Origenem, Didymum, Evagrium, et compendiose omnes reliquos hæreticos, qui a Catholica Ecclesia reprobati atque abjecti sunt, quorum dogmata diabolicæ operationis sunt genimina, et eos qui similia cum his usque ad finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere reperiuntur : cum quibus merito numeramus, utpote similes eis parique errore præditos, ex quibus dogmatizare noscuntur, proprioque errori vitam suam determinantes, hoc est, Theodorum quondam episcopum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Constantinopolitanum, vel ejus successores Pyrrhum et Paulum in sua perfidia permanentes, et omnia impia illorum conscripta, et eos qui similia cum illis usque ad finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, hoc est, unam voluntatem et unam operationem Deitatis et humanitatis Christi, et super hæc impiissimam Ecthesin quæ persuasione ejusdem Sergii facta est ab Heraclio quondam imperatore adversus Orthodoxam fidem, unam Christi Dei voluntatem, et unam ex concinnatione definientem operationem venerari, sed et omnia quæ pro ea impie ab eis scripta vel acta sunt, et illos qui eam suscipiunt, vel aliquid de his quæ pro ea scripta vel acta sunt, et cum illis denuo scelerosum Typum, qui ex suasione prædicti Pauli nuper factus est a serenissimo principe Constantino (Constante) imperatore contra Catholicam Ecclesiam, utpote duas naturales voluntates et operationes, divinam et humanam, quæ a sanctis Patribus in ipso Christo Deo vero et Salvatore nostro pie prædicantur, cum una voluntate et operatione, quæ ab hæreticis impie in eo veneratur, pariter denegare et taciturnitate constringi promulgantem, et propterea cum sanctis Patribus et scelerosos hæreticos ab omni reprehensione et condemnatione injuste liberari definientem, in amputationem Catholicæ Ecclesiæ definitionum, seu regulæ.

23. « Si quis igitur juxta quod dictum est, consonanter nobis omnia hæc impiissima hæreseos illorum dogmata, et ea quæ pro illis aut in definitione eorum a quolibet impie conscripta sunt, et denominatos hæreticos, Theodorum dicimus, Cyrum, et Sergium, Pyrrhum, et Paulum non respuit et anathematizat, utpote Catholicæ Ecclesiæ rebelles existentes : aut si quis aliquem de his, qui ab illis vel similibus eorum in scripto vel sine scripto quocumque modo vel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, utpote similia eis minime credentem, sed sanctorum Patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non arbitratur hujusmodi quicumque fuerit, hoc est, sive episcopus, aut presbyter, vel diaconus, sive alterius cujuscumque Ecclesiastici ordinis, aut monachus, vel laicus, pium et Orthodoxum, et Catholicæ Ecclesiæ propugnatorem, atque in ipso firmius consolidatum in quo vocatus est a Domino ordine, illos autem impios, atque detestabilia eorum pro hoc judicia, vel sententias vacuas et invalidas atque infirmas, magis autem profanas et excerabiles vel reprobabiles arbitratur : hujusmodi condemnatus sit.

« Si quis ea quæ scelerosi hæretici sapiunt indubitanter professus atque intelligens, per inanem proterviam dicit hæc pietatis esse dogmata, quæ tradiderunt ab initio speculatores et ministri verbi, hoc est dicere, sanctæ et universales quinque Synodi, calumnians utique ipsos sanctos Patres et memoratas sanctas quinque Synodos in deceptione simplicium, vel susceptione suæ profanæ perfidiæ : hujusmodi condemnatus sit.

« Si quis secundum scelerosos hæreticos quocumque modo, aut verbo, aut tempore aut loco terminos removens illicite, quos posuerunt firmius sancti Catholicæ Ecclesiæ Patres, id est, sanctæ et universales quinque Synodi, novitates temere exquirere, et fidei alterius expositiones, aut Typos vel leges, aut definitiones, aut libellos, aut Epistolas, aut conscripta, aut subscriptiones, aut testimonia falsa, aut Synodos, aut gesta monumentorum, aut ordinationes vacuas et Ecclesiasticæ regulæ incognitas, aut loci servaturas incongruas et irrationabiles, et compendiose, si quid aliud impiissimis hæreticis consuetum est agere, per diabolicam operationem tortuose et callide agit contra pias Orthodoxorum Catholicæ Ecclesiæ, hoc est dicere, paternas ejus et Synodales prædicationes, ad eversionem sincerissimæ in Dominum Deum nostrum confessionis, et usque in finem sine pœnitentia permanet hæc impie agens : hujusmodi in sæcula sæculorum condemnatus sit. Et dicat omnis populus, Fiat, fiat.

24. « His itaque a nobis pie promulgatis, et cum omni subtilitate, secundum Dominicam præ-

ceptionem [1], zizania quidem et omnes facientes scandala, cum paleato (palliato) et hæretico intellectu eorum, igni canonicæ sententiæ ex Apostolica auctoritate projicientes, triticum aut Orthodoxæ et Apostolicæ fidei nostræ Christianorum in horreum, id est, Catholicam Ecclesiam per ventilabrum paternæ doctrinæ firmius congregantes : victrices ei cum Propheta Sophonia [2] canimus hymnos : Gaude nimis, o filia Sion : prædica, filia Hierusalem : lætare et exulta ex toto corde tuo, filia Hierusalem. Abstulit Dominus a te iniquitates adversariorum tuorum, liberavit te de manu inimicorum : Dominus in medio tui : non videbis mala ultra, omni explosa novitate hæretica, et omni confirmata in te Orthodoxa fide in possessione vitæ æternæ, per ipsum Christum Dominum Salvatorem animarum nostrarum, cui gloria, honor, veneratio, imperium cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ».

Demum vero post hæc secuta est omnium episcoporum subscriptio, cui tanquam appendix addita postea fuit subscriptio trium aliorum episcoporum, nempe Joannis episcopi Mediolanensis, Justini episcopi Calaritani, et Melliodori episcopi Dertonensis. Absoluta autem Synodo, scripta est ab ipso S. Martino Romano Pontifice una cum Concilio Synodalis Epistola circularis ad omnes Christi fideles ubique degentes de his quæ pro fide Catholica adversus hæreticos gesta essent. Sed et una cum eadem Synodali Epistola pariter missa sunt exemplaria Synodalium Actorum. Extat ipsa quidem Synodalis Encyclica, digna sane tanto Pontifice, tantoque episcoporum cœtu ; quam hic tibi describendam curamus, ne tu hoc careas munere, quo Catholicus universus locupletatus est orbis : et licet aliquantum prolixam, eo tamen avidiori (ut puto) accepturus es animo, quo facta collatione cum græco exemplari, nonnullis mendis emaculatam intelliges. Sic enim se habet [3] :

25. « Martinus servus servorum Dei, atque per gratiam ejus episcopus sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ Urbis Romæ, una cum sancto Concilio nostro reverendissimorum sacerdotum regulariter huc nobiscum venientium in confirmatione piissimorum Catholicæ Ecclesiæ dogmatum, his qui coæqualem nobis sortiti sunt fidem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi per lavacrum regenerationis, in omni loco dominationis ejus, qui peregrinantur in sanctitate et justitia, spiritualibus fratribus nostris episcopis, presbyteris, diaconis, abbatibus monasteriorum, monachis, continentibus, atque Catholicæ Ecclesiæ universæ, sanctæque plenitudini.

« Gratia [4] vobis et pax multiplicetur in agnitione et communione sancti Spiritus, in hæreditatem incorruptibilem et immarcescibilem, conservatam ante constitutionem mundi, nunc autem manifestatam in nobis, qui credimus in Jesu Christo Domino nostro, qui omnia nobis donavit, quæ ad vitam et pietatem respiciunt, per salutarem prædicationem : ut in hoc permanentes semper et instructi per concordiæ sinceritatem superædificemur [1] fundamento sanctorum Apostolorum et prophetarum, in ipso summo angulari lapide Christo, qui super omnia Deus existit et Salvator nostrarum animarum, in quo omnis ædificatio constructa crescit in augmentum ejus per architectoniam spiritus in regale [2] sacerdotium et templum sanctum : qualiter in eo proficientes a gloria in gloriam, virtutes annuntiemus ejus, qui de tenebris nos vocavit in illud admirabile lumen suum, apud quem non est commutatio [3], nec momenti obumbratio, omnium autem bonorum perfectio : ex quo illuminati, tenemus in eum confessionem immobilem, donec occurramus omnes in unitatem fidei [4], et in agnitionem ejus, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis ejus : ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad machinationem erroris diaboli, qui semper propria festinat operari in filios diffidentiæ.

26. « Itaque notum facimus vobis, dilectissimi fratres, quod et vos sine dubio nobiscum cognoscitis, vigilantem et bene zelantem in Deum habentes proprium cogitatum : quoniam Catholica Dei et Apostolica Ecclesia in quiete et pace consistente, veluti [5] leones rugientes et quærentes quem devorarent, subintroierunt [6] quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc judicium impietatis sponte procedere, hoc est, Theodorus quondam episcopus Pharanitanus, Cyrus Alexandriæ, Sergius Constantinopolitanus, vel ejus successores Pyrrhus et Paulus, magni Dei et Salvatoris nostri dispensationem in hæreticam novitatem retorquentes, et eum qui redemit eos, Christum Dominum denegantes, ex hoc quod in scripto asserunt minime eum habere secundum formam servi, vel secundum quod propter nos factus est homo, voluntatem aut operationem naturalem, sed sine substantia eum sive natura, et non solum sine anima et irrationabilem et insensibilem secundum eos existere : quia sicut nos gloriosi Ecclesiæ Patres docuerunt, quidquid absque voluntate consistit et operatione, ab omni caret substantiali natura : pro qua re ipsum gloriæ Deum et Dominum nostrum Jesum Christum per utramque, ex quibus et in quibus consistit naturis atque adpertinentibus eisdem naturalibus proprietatibus perfectum esse in omnibus, absque tantummodo peccato, prædicarunt.

« Si ergo perfectum in omnibus, quomodo non et in voluntate et operatione secundum nostram naturam ? Certum est enim, quia proprietas naturalis nostræ substantiæ consistit essentialis ejus operatio et voluntas : qua proprietate amputata,

[1] Matth. XIII. — [2] Soph. III. — [3] Epist. I. Martin. tom. II. Ep. Rom. Pont. — [4] I. et 2. Petr. I.

[1] Ephes. II. — [2] I. Petr. II. — [3] Jacob I. — [4] Ephes. IV. — [5] I. Petr. V. — [6] Judæ I.

utique et ipsa natura cum illa perimitur: quia jam cognosci natura nullo modo potest per essentialem designantem eam naturalem proprietatem. Propterea et pari numero unitis substantialiter ei naturis, ejusdem duas voluntates et operationes sapere nobis tradiderunt, hoc est, increatam et creatam, divinam et humanam, cohærenter unitas, ut testantur verba eorum Actibus nostris in approbatione veritatis inserta, et super omnem radium solis nitentia.

27. « Igitur eorumdem sanctorum Patrum, qui hæc nos docuerunt, rectam viam, hoc est, Orthodoxam confessionem superius dicti contrarii veritatis respuentes ac derelinquentes, ambulaverunt in viam Balaam de Bosor [1], hoc est, in perfidia hæreticorum, et in spontaneo eorum errore effusi sunt, atque in contradictione inobedientiæ suæ obdurati sunt, sidera [2] existentes erroris et nubes sine aqua, necnon arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feroces maris, spumantes proprias confusiones: quibus caligo tenebrarum in æternum conservata est minime pœnitentibus, sed hinc illucque maculam propriæ hæreseos absque timore jactantibus, qui commutaverunt [3] veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et præposuerunt Catholicæ Ecclesiæ piis dogmatibus hæreticorum seductiosa conscripta, properantes omnibus modis aut decipere simpliciores, aut persequi eos qui in Domino permanent. Quod jam et in plures Orthodoxos viros operati sunt, corporaliter eos malis afficientes, quoniam animam captare non valuerunt, in petra Orthodoxæ fidei illorum collisi. Ideoque propter pravas eorum adinventiones, et praviora novitatis commenta, et in interiora cordis, juxta beatum Hieremiam [4], conturbati Catholicæ recordationis antecessores nostri Pontifices, non destiterunt admonentes eos et contestantes recedere a sua hujusmodi hæresi, et sanam doctrinam amplecti, nequando irascatur Dominus [5], et pereant funditus de via justorum, hoc est, pia sanctorum Patrum confessione». Audisti quanta fiducia atque securitate absque ulla trepidatione prædecessorum omnium Romanorum Pontificum in insectanda et profliganda Monothelitarum hæresi studium commendet et vigilantiam? quod quidem minime licuisset, si Honorius ejus fuisset assertor erroris. Pergit vero:

28. « Hoc autem consultissime non solum ipsi effecisse noscuntur, sed et alii plures diversas provincias habitantes reverendissimi episcopi, et majus est dicere, generalitates Synodorum per sua scripta non solum invitantes emendare propriam hæresim, sed et nos ipsos, id est, Apostolicam nostram Sedem conjurantes et protestantes erigere se secundum regularem auctoritatem, et non usque ad finem per tot tempora permittere contrariorum novitatem sanctas Dei Catholicas depasci Ecclesias. Ideoque ex omnibus pæne sacerdotibus cum charitate admoniti, non inclinaverunt aurem suam ad audiendam vocem postulantium eos, neque cordis sui cervicem mitigare voluerunt, ut converterentur ad Deum. Sed quod ait Dominus de inobedientibus, hoc et in eis provenire certum est. Dicit enim per Prophetam [1]: Misi ad eos omnes servos meos Prophetas, per diem consurgens diluculo et mandavi, et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam, sed induraverunt cervicem super petram. Quam [2] vilis es facta nimis iterans vias tuas? Addere peccata [3] super peccata properaverunt, humanitatem Salvatoris atque Deitatem ejus blasphemare ac denegare per impiissimum Typum, qui ex maligna instigatione illorum factus est contra immaculatam nostram Christianorum fidem a serenissimo principe, definientes in eodem Typo, nec unam, nec duas voluntates aut operationes, hoc est, neque divinam neque humanam voluntatem et operationem in ipso Salvatore nostro quempiam omnino confiteri.

29. « Hæc autem prædicaverunt, ut non solum in humana ejus natura, sed etiam in utraque omnino eum sine voluntate et operatione, hoc est, absque natura et essentia esse denuntient: quatenus cum perfidis hæreticis et Orthodoxos Patres abjiciant, et cum scelerosorum virorum vocibus, hoc est, una voluntate et operatione pariter denegari faciant Orthodoxorum doctrinas, id est, duas ejusdem Christi voluntates et operationes, sicuti et naturas unitas inconfuse et indivise, promulgantes illicite, etiam sine reprehensione vel condemnatione, consistere in suis confessionibus hæreticos, hoc est, in ipsa quæ ab eis prædicatur, una voluntate et operatione, atque eadem sine periculo libertate perfrui eos, qui in dogmatibus reprehenduntur, hæreticos, cum eis, qui in doctrina usque in finem irreprehensibiliter delucescunt, sanctis Patribus: quod utique Catholicæ Ecclesiæ sacratissimas regulas destruere certum est, magis autem totius a Deo inspiratæ doctrinæ sanctam prædicationem, quæ nullatenus noxios excusat, neque liberat de judicio culpatos cum innoxiis: hoc enim pravum et divinæ æquitatis est alienum.

30. « Quoniam autem et illud cum cæteris contrarii præsumpserunt, in deceptionem simplicium, et cooperimentum suarum pravitatum, in scripto audacter proferre impiissimæ suæ novitatis invalida dogmata, dicentes hæc esse pietatis dogmata, quæ tradiderunt hi qui ab initio speculatores et ministri verbi facti sunt, et sequenter successores eorum a Deo inspirati Ecclesiæ Patres, et sanctæ universales quinque Synodi: ideo consultissime pertractantes terribile esse et divinam provocans indignationem hæc omnia despicere, quæ oppugnant Catholicam Ecclesiam, ut ne condemnemur, utpote imperfectos atque inefficaces habentes intellectus animæ ad discernendum malum et bonum, prompti secundum gratiam Dei conve-

[1] 2. Petr. II.— [2] Judæ I.— [3] Rom. I.— [4] Hierem. IV.— [5] Psal. II.

[1] Hierem. VII. — [2] Hierem. V. — [3] Hierem. II.

nisse dignoscimur in hac Romana Christianissima civitate, ad confirmationem quidem piissimarum Ecclesiæ prædicationum, condemnationem autem impiissimorum novitatis dogmatum, per similitudinem decessorum nostrorum sanctorum Patrum, quique per sinceram concordiam et in idipsum Deo amabilem conventionem destruxerunt hæresim, et omnes hæreticos superasse noscuntur, eripientes de eorum errore Catholicam Ecclesiam. Quæ enim ex sacra concursione, hoc est, spiritali consonantia sanctorum Patrum exeunt, validiorem habent contra adversarios et inexpugnabilem virtutem. In ore[1] enim, inquit, duorum vel trium testium stabit omne verbum : et Funiculus triplex difficile rumpitur : et Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma : Prævalebit autem sicuti fundatum imperium.

31. « Propterea et nos (ut dictum est) secundum indivisam communionem spiritus in idipsum convenientes, properavimus per gestorum seriem comparationem ad invicem per distinctionem discretam efficere, tam sanctorum Patrum, et universalium quinque Synodorum sacras promulgationes, et dogmata infidelium hæreticorum tam anteriorum, quamque nunc emergentium contra fidem cum impia eorum Ecthesi, necnon impiissimo Typo proferentes, ut omnibus ostendamus relegentibus differentiam luminis et tenebrarum, hoc est, claræ Patrum doctrinæ, et temulentæ hæreticorum vesaniæ, et quia nulla communia hæreticis existunt cum sanctis Patribus, sed quantum distat Oriens ab Occasu, tantumque distant impii hæretici verbo et mente ab inspiratis a Deo viris. Propterea sanctos quidem Patres sententialiter confirmavimus cum omnibus sacris prædicationibus eorum, necnon eis, qui nobiscum sincere ipsos et easdem suscipiunt. Impios autem hæreticos, cum omnibus pravissimis dogmatibus eorum, et impiam Ecthesin, vel impiissimum Typum, et omnes qui eos, vel quicquam de his quæ exposita sunt in eis, suscipiunt aut defendunt, seu verba pro eis faciunt, in scripto anathematizavimus : ut et vos omnes, qui per omnem orbem terrarum inhabitare noscimini pii et Orthodoxi, hæc pie a nobis gesta cognoscentes pro tuitione Catholicæ Ecclesiæ consonanter nobiscum similia exsequamini, et omnes quidem sanctos Patres confirmetis in scripto, consonantes illis nobisque in Orthodoxa fide : anathematizetis autem omnes hæreticos, qui præsumptive hanc olim et nunc expugnaverunt, una cum scelerosa Ecthesi et impiissimo Typo, sed et qui eos, aut quiddam de his quæ ab eis implicite exposita sunt, susceperint : quatenus fructum piæ confessionis, vestrarum animarum hæreditare valeatis salutem.

32. « Propterea enim ea quæ a nobis pro Catholica Ecclesia synodaliter gesta sunt, omnibus direximus, ut nostri studii perficientes opus, nos quidem ipsos innoxios esse approbemus coram Deo et electis Angelis, ante quos ab eo judicandi sumus cum eis qui hæc a nobis susceperint, in terribili ejus adventu : inexcusabiles autem eos, qui non obediunt, demonstremus, utpote nullam habentes occasionem pro sua perfidia post veritatis ostensionem, Domino dicente[1] : Si non venissem, et locutus eis fuissem, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Sed et Apostolus iterum perhibet[2] : Consideremus invicem in provocatione charitatis et bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam; sed consolamini, et tanto magis, quanto videmus appropinquantem diem. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccatis, terribilis autem quædam exspectatio judicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. Scimus enim dicentem[3] : Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus. Propter quod præmuniens nos præcepit, dicens[4] : Et tu, fili hominis, loquere ad filios populi tui, et dices ad eos : Terra super quam inductus fuerit gladius, et tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, et constituerit eum super se speculatorem, et ille viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo : audiens autem quisquis ille sonitum buccinæ, non se observaverit, veneritque gladius et tulerit eum, sanguis illius super caput ipsius erit, quia sonum buccinæ audivit, et non se observavit : sanguis ejus in ipso erit. Si autem custodierit, animam suam salvavit. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina, et populus non se custodierit, veneritque gladius et tulerit de eis animam, ille in iniquitate sua captus est : sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. Propter quod testificamur omnibus in hodiernum diem, sicut inquit beatus Paulus[5] : Quia mundi sumus a sanguine omnium vestrum. Non enim subtraximus nos annuntiare omnibus, quæ tradita est nobis a sanctis Patribus et Synodis, Orthodoxam confessionem per ea quæ nuper apud nos synodaliter gesta sunt.

33. « Attendite itaque vobis et omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus constituit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit proprio sanguine, ut[6] non sit qui vos decipiat aut seducat in subtilitate sermonis per philosophiam et inanem fallaciam. Apertissime enim Spiritus sanctus per Apostolum dicit[7] : Quia in novissimis temporibus recedent quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi mendaciloquorum cauteriatam habentium suam conscientiam. Propter quod[8] vigilate et orate, ut non intretis in tentationem : quæ mentis transgressio operatur in his, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, eo quod[9] charitatem

[1] Deut. XIX. Matth. XVIII. Eccl. IV. Prov. XVIII.

[1] Jo. XV. — [2] Hebr. X. — [3] Deut. XXXII. — [4] Ezech. XXXIII. — [5] Act. XX. — [6] Colos. II. — [7] 1. Tim. IV. — [8] Matth. XXVI. — [9] 2. Thes. II.

veritatis non perceperunt, ut salvi fierent. Deus[1] enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum : peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.

« Nolite[2] itaque errare, fratres mei dilectissimi, doctrinis variis et extraneis circumducti : et licet[3] nos aut Angelus de cælo evangelizaverit vobis, præter quod accepimus tam a sanctis Apostolis quam probabilibus Patribus et universalibus quinque Synodis, anathema sit. Igitur sicut prædiximus, et nunc iterum dicimus : Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepimus ex ipsis, anathema sit. Modo autem hominibus suademus, an Deo? aut quærimus hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, inquit beatus Paulus[4], Christi servus non essem. Sicut ergo accepistis Christum a sanctis prædicatoribus, sic in eum credite. Bonum[5] depositum usque in finem custodite per Spiritum sanctum, qui habitat in vobis : quoniam[6] firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Novit Dominus qui sunt ejus : et discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini.

34. « Propterea, fratres, vanas vocum novitates evitantes, nullatenus eos qui de terra clamant, et non ex ore Domini loquuntur, suscipiatis adversus fidem Typos, aut leges vel definitiones, aut expositiones hæreticas : agnoscentes, quoniam hæc omnia requisiturus et judicaturus est ipse gloriæ Dominus : et quia nullus hominum, quorum sicut fœnum dies illorum, pro nobis crucifixus est, neque in nomine cujusquam eorum baptizati sumus, sed in mortem Christi Dei per lavacrum regenerationis renovati dignoscimur, qui crucifixus est pro nobis sub Pontio Pilato : maxime apertissime considerantes, quoniam et per se sua dogmata destruunt contrarii. Dicit enim Dominus[7] : Omne regnum in se divisum non stabit : et omnis sententia et lex adversus se divisa non stabit. Et si Typus destruit Ecthesim, sed et Ecthesis destruit Typum, illa quidem dicens unam habere, hic autem asserens non unam habere Dominum nostrum voluntatem et operationem : ergo in se divisum est utrumque : et quomodo stabit adversariorum hæresis magis a semetipsa invalida et inanis existens, quam a nobis destructa?

« Ergo nullo modo per transitoriam umbram, potius autem corruptelam dissolutam, Christi Dei vestram Orthodoxam fidem amittatis, mirantes personas quæstus causa : quoniam[8] sicut flos fœni transiet. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit : ita et dives in itineribus suis marcescit. Ut ne pro dilectione mundi compatientibus nobis, dicatur etiam de nobis : Dilexerunt[9] gloriam hominum magis, quam gloriam solius Dei : et

[1] Jac. I. — [2] Hebr. XIII. — [3] Galat. I. — [4] Ibid. — [5] 2. Tim. II. — [6] Ibid. — [7] Matth. XII. — [8] Jacob. I. — [9] Joan. XII.

subjaceamus æterno judicio. Horrendum est[1], fratres, incidere in manus Dei viventis, qui protestatur, dicens[2] : Quicumque me negaverit et verba mea coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Revelatur[3] enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum, qui veritatem per illicitam hæresim expugnant, aut denegant : quia quod notum est Dei, manifestum factum est in illis. Deus enim illis manifestavit hoc per sanctos Apostolos, et Prophetas, et doctores, et universales quinque Synodos, quorum dogmata lex Catholicæ Ecclesiæ existunt : et tamen his omnibus propriam novitatem præposuerunt.

35. « Nemo[4] ergo vos seducat inanibus verbis. Propterea enim venit ira Dei super filios diffidentiæ. Nolite ergo effici comparticipes dogmatum eorum, neque communicetis infructuosis verbis illorum : magis autem et redarguite, quoniam cœtus prævaricatorum sunt, et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii, et non veritatis. Completum est in eis, quia[5] de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus. Veritatem enim non loquentur, docuerunt autem linguam suam loqui mendacium : ut impie agerent laboraverunt, et renuerunt scire me, dicit Dominus. State[6] ergo vos, dilectissimi, super vias, et videte, et interrogate de semitis Domini antiquis, et videte quæ est via bona sanctorum Patrum et ambulate in ea, et invenietis requiem animabus vestris. Sed et si patimini[7] propter Christum, beati eritis : metum autem eorum ne timueritis, neque conturbemini. Dominum autem Deum sanctificate in cordibus vestris, ipso dicente[8] : Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere : sed potius eum timete, qui potest animam et corpus perdere in gehennam. Nonne duo passeres asse veneunt, et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere eos : multis passeribus meliores estis vos.

« Rememoramini[9] ergo, fratres, eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes : nondum enim usque ad sanguinem certavimus adversus peccatum repugnantes. Confidimus autem de vobis, fratres charissimi, meliora et viciniora saluti : quia[10] neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudines, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, magistro Gentium docente, poterit vos separare a charitate Domini nostri Jesu Christi, et quæ in ipso est, recta fide. Nolite[11] itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim nobis necessaria est ad

[1] Hebr. X. — [2] Matth. X. — [3] Rom. I. — [4] Ephes. V. — [5] Hierem. IX. — [6] Hierem. VI. — [7] 1. Petr. III. — [8] Matth. X. — [9] Hebr. XII. — [10] Rom. VIII. — [11] Hebr. X.

colluctationes adversariorum : quatenus fidem intemeratam usque in finem conservantes, repromissionem percipiamus, quam repromisit his, qui legitime certare deproperant. Adhuc [1] enim modicum aliquantulumque qui venturus est veniet, et non tardabit. Ecce [2] enim Judex ante januam assistit, coronas hilariter promittens his, qui pro eo passionibus submittuntur.

36. « Quod si [3] subtraxerit se quis, non placebit animæ meæ, sed cadet de promissione propter negationem. Nos autem non sumus subtractionis in perditionem sed fidei in acquisitionem animæ. Propter quod [4] assumite arma Dei, ut possitis resistere in die malo adversus omnem hæreticum virum et dogmata : et induite vos loricam justitiæ, calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia jacula nequissimi ignita exstinguere : et galeam salutis accipite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei : per omnem [5] orationem et obsecrationem, radicati et fundati, ut idipsum nobiscum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, dividentes bonum et integrum corpus Ecclesiæ in tortuosas novitates : sitis autem perfecti et integri in eodem sensu, et in eadem scientia firmati : ut per eam vias nostras dirigentes, in eumdem inflexibiliter occurramus, qui a nobis creditur Dominus : ad quem accedentes [6] lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum pro eorum impia hæresi, a Deo autem electum et honorificatum, magis autem Deum naturaliter existentem, licet propter nos caro factus sit, et vos tanquam lapides vivi ædificemini domus spiritualis, in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias ipsi in odorem suavitatis.

« Sed [7] et nunc, fratres, commendamus omnes vos Domino, et verbo gratiæ ejus, qui potest perficere et dare hæreditatem in omnibus sanctificatis. Ipse [8] autem Deus pacis et consolationis det vobis idipsum sapere in alterutrum et in ipso semper, ut in omnibus unanimes uno ore et uno corde honorificemus eum in concordia Orthodoxæ fidei : qui potens est [9] confirmare nos secundum Evangelium ejus, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti, patefacti autem per Scripturas sanctas, et Patrum Orthodoxorum doctrinas, secundum præceptum æterni Dei, ad obediendum fidei in omnibus nobis cogniti. Soli sapienti Deo Domino nostro Jesu Christo, cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, imperium, et potestas in sæcula sæculorum. Amen. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres ». Hactenus Apostolicæ litteræ ex scriptis Apostolicis magna industria concinnatæ.

37. *Acta Synodalia mittit in Gallias Martinus per Epistolam ad S. Amandum.* — De his autem quæ ad diversas Ecclesias missa sunt Acta Synodalia una cum Epistola Circulari, extant quædam vetera monumenta, quæ hic tibi colligenda putavimus. In rebus gestis sancti Eligii episcopi Noviomensis, quas ejus æqualis et æque sanctus Audoenus episcopus Rothomagensis conscripsit, de litteris ab eodem sancto Martino papa in Gallias missis meminit, ubi de hoc eodem Romano Concilio a sancto Martino papa congregato loquitur, atque ait : « In quo Concilio omnibus Orthodoxis consentientibus, edidit contra hæreticos fidem (confessionem scilicet fidei) magnifice valde et accurate ; quam etiam cum subjuncta Epistola Galliarum patribus destinavit, mandans et obtestans regem Francorum (nempe Clodoveum), ut si essent ei viri Catholici et eruditi, eos ipsi adminiculum ad hæresim comprimendam faceret destinari. Quo tunc etiam Eligius cum sodali suo libentissime perrexisset, nisi res ei quædam impedimento fuisset ». Studuit Martinus papa, petiitque a Francorum regibus præcipuos mitti Romam Gallicanos episcopos, quibus credi posset legatio Apostolica, ut per eos in reliquis Galliarum provinciis quæ Romæ gesta essent innotescerent, atque ab aliis episcopis congregatis provincialibus Synodis firmarentur.

38. Quod ergo apud Clodoveum egisse reperitur, idipsum apud Sigebertum ejus germanum operatum fuisse liquet ex Epistola ad Amandum scripta. Misit enim sanctus Martinus Pontifex tum litteras Encyclicas, tum ipsa Acta Synodalia ad sanctum Amandum episcopum Trajectensem, cum ille alia occasione misisset nuntium Romam ad ipsum Romanum Pontificem, quo ab eo peteret ab episcopatu vacationem : pertæsus enim pravos mores Ecclesiasticorum ministrorum, se ab episcopatu abdicare magnopere cupiebat : petierat præterea eadem legatione a Romano Pontifice reliquias sanctorum martyrum. Denegat Martinus petitionem priorem, posteriori defert, litterasque ad eumdem rescribens, de habita Romæ Synodo eum reddidit certiorem, simulque misit ad ipsum (ut dictum est) litteras Encyclicas una cum Synodalibus Actis. Extat ipsa Epistola Martini ad Amandum, quam hic describere dignum putamus : sic enim se habet [1] :

39. « Dilectissimo fratri Amando Martinus.

« Fraternitatis tuæ studio pietatis congestam Epistolam suscipientes, animos nostros relevari cognoscimus : quippe quoniam hujus sæculi fluctivagas atque transitorias despicientes oblectationes, illa quæ perpetua et sublimia dona pro Domini Dei nostri obsequiis tribuuntur, appetere certum est. Ex relatione igitur, juxta tenorem tuæ fraternitatis Epistolæ, præsentium latoris, laborum tuorum certamen cognovimus, ex quibus cælestis patriæ ascensum humiliatis mentibus atque contritis corporibus vobis futurorum gaudiorum largienda sunt munera. Nam cum sit nulli omnino comparatione coæquandum, quod a Creatore nostro pro bonis servitiis repensatur, dum brevi atque parvo temporis spatio finiuntur labores, quos pro dilectione ipsius sustinemus ; consideratione refrigerii

[1] Hebr. x. — [2] Jac. v. — [3] Hebr. x. — [4] Ephes. vi. — [5] 1. Cor. i. — [6] 1. Petr. ii. — [7] Act. xx. — [8] Rom. xv. — [9] Rom. xvi.

[1] Extat edita post dictum Conc. Rom. tom. iii Concil.

nos oportet libenti animo tolerare præsentis vitæ angustias.

40. « Sed quantum nobis laborum vestrorum operatio magnam gaudii ubertatem inducit, tantum pro duritia sacerdotum gentis illius conterimur, quod postpositis salutis suæ suffragiis, atque Redemptoris nostri contemnendo servitia, vitiorum fœderibus ingravantur, quibus ad præparandam salutem (quandoquidem tanto nos necesse est importunis prædicationibus imminere, quantum nos perfectæ negotiationis creditorum nobis talentorum duplicat assignatio) atque Dominicæ vocis ad suscipiendam ejus requiem persuadet assertio. Suggestum namque est nobis, eo quod presbyteri, seu diaconi, aliique sacerdotalis officii post suas ordinationes in lapsu coinquinantur : et propterea nimio mœrore fraternitatem tuam adstringi, velleque pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere, et vacationem ab episcopatus laboribus eligere, et in silentio atque otio vitam degere, quam in his quæ tibi commissa sunt permanere, dicente Domino[1] : Beatus qui perseveraverit usque in finem. Unde namque beato perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quia secundum Apostolicam prædicationem[2] : Omnes qui voluerint in Christo pie vivere, persecutiones patientur.

41. « Ideoque, frater charissime, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestræ proposito coarctet recedere, considerans quanta pro absolutione nostri et liberatione Creator Dominusque noster pertulerit, quibusve se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis diabolicæ liberaret. Propterea nullatenus in hujusmodi peccato delinquentibus ad destructionem canonum compassionem exhibeas. Nam qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci; sed sufficiat ei lamentationibus fletibusque assiduis, quousque advixerit, in eadem pœnitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia exstinguere valeat. Si enim tales quærimus ad sacros ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium præpediat : quanto magis si post ordinationem suam quisque in lapsum ceciderit, et prævaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnino prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare?

42. « Sitque hujusmodi semper juxta sacrorum canonum statuta in hac vita depositus : ut illum, qui mentis interiora scrutatur, nullamque de ovibus errare congaudet, dum adspexerit sinceram pœnitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum. Ideoque iterum hortamur tuam charitatem, exemplo ejus qui pro nobis pati et mori voluit, promptos vos in cunctis ejus servitiis permanere. Neque nos pigeat temporales cruciatus pro Christi nomine sustinere, sed emolumenta futuræ remunerationis hujus sæculi vexationes tolerare persuadeant. Scriptum namque est[1] : Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. Tantum enim a nobis exigitur, quantum possumus famulatus nostri obsequio commodare. Cumque cuncta quæ nobis ad confortandos fraternitatis vestræ animos poterant ministrari largiente supernæ majestatis clementia, vobis sint proculdubio manifesta; restat ut de aliis, quæ nos per sua scripta consuluit, fraternitati tuæ significemus.

43. « Credimus enim ad vos pervenisse, quomodo in conturbatione rectæ fidei et Catholicæ Ecclesiæ conculcatione ante hos plus minus quindecim annos a Sergio falso episcopo Constantinopolitano, in auxilio habente tunc imperantem Heraclium execranda et abominanda hæresis pullulavit Apollinaristarum, et Severianorum, Eutychianistarum, atque Manichæorum errorem revocans, quam successor ejus Pyrrhus idemque episcopus, qui ambitionis fastu Constantinopolitanam sedem arripuit, in deterius auxit. Pro qua re sæpius Apostolica Sedes persuasionibus, contestationibus, atque increpationibus plurimis admonuit eos, quatenus ab hujusmodi errore recederent, et ad lumen pietatis, ex quo lapsi sunt, remearent : et non solum hoc facere nullatenus voluerunt, sed et nunc successor ejus Paulus temerator fidei episcopus Constantinopolitanus alium nequiorem excogitavit in præjudicium Catholicæ fidei conatum, quasi quæ a decessoribus suis hæretice exposita fuerant, destruens et imperialem Typum sacrilego ausu totius plenum perfidiæ a clementissimo principe nostro fieri persuasit, in quo promulgatum est ut omnes populi Christiani credere debuissent.

44. « Ideoque necesse habuimus, ne pro quadam negligentia et animarum detrimento, quæ nobis commissæ sunt, culpæ reatu adstringamur, cœtum generalem fratrum et coepiscoporum nostrorum in hac Romana civitate congregare, in quorum præsentia memoratorum hæreticorum scelerosa conscripta examinata atque denudata sunt, et Apostolico mucrone, Patrumque definitionibus uno ore unoque spiritu condemnavimus : ut cognoscentes universi errorem qui in eis continetur, eorum pollutione nullatenus maculentur.

« Unde prævidimus volumina gestorum Synodalium in præsenti vobis dirigere una cum Encyclia (Encyclica) nostra, ex quorum serie omnia subtiliter potestis addiscere, et tenebras illorum nobiscum ut filii lucis exstinguere. Idcirco studeat fraternitas tua, omnibus eadem innotescere, ut tam abominandam hæresim nobiscum execrentur, quamque suæ salutis sacramenta indiscere valeant, atque Synodali conventione omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem Encycliæ (Encyclicæ) a nobis directæ, scripta una cum subscriptionibus vestris

[1] Matth. x. — [2] 2. Tim. i.

[1] Psal. cxv.

nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis quæ pro Orthodoxa fide et destructione hæreticorum vesaniæ nuper exortæ a nobis statuta sunt; et Sigebertum præcellentissimum filium nostrum regem Francorum pro suæ Christianitatis remedio consultissime admonere atque precari dirigere nobis ex corpore fratrum nostrorum dilectissimos episcopos, qui Sedis Apostolicæ legatione, divina concedente propitiatione, fungi debeant, et quæ in nostro Concilio peracta sunt, cum aliis Synodalibus apicibus nostris ad clementissimum principem nostrum sine dubio asportare: ut nostrorum laborum particeps effectus, mercedis cumulum adipisci valeat, et sui regni protectorem inveniat eum, cujus causa flagitari (fatigari) dignoscitur: hoc namque et per ejus Epistolam exhortari eum cognoscimur.

45. «Reliquias vero sanctorum, de quibus præsentium lator nos admonuit, dari præcepimus. Nam Codices jam exinaniti sunt a nostra bibliotheca, et unde daremus ei, nullatenus habuimus: transcribere autem non potuit: quoniam festinanter de hac civitate regredi properavit. His igitur prælibatis, quæ a nobis per Epistolam vobis scripta sunt, effectui mancipari, fraternitatem vestram hortamur. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater». Hæc ad Amandum Martinus papa. Porro Amandum hunc haud ullum alium putamus, quam eum, de quo plura superius, episcopum Trajectensem, a quo diximus susceptum baptismo Sigebertum (de quo agitur in hac Epistola) regem Francorum, filium Dagoberti, quem et superstitem vixisse usque ad annum Domini sexagesimum primum supra sexcentesimum, suo loco dicturi sumus. Porro hoc quod cum Gallicanis episcopis egisse sanctum Martinum Pontificem vidimus, certum est agere minime prætermisisse cum aliis Christiani orbis episcopis, cum Africanis præsertim, quorum plurium Conciliorum lectæ essent in eadem Synodo querelæ adversus eosdem hæreticos; sed et nec præteriisse Hispanos episcopos, vel ex eo certo assequi possumus, quod iidem congregata Synodo, damnarunt Monothelitas.

Accepta est autem ab universo Catholico orbe magno plausu et honore sancta hæc Romana Synodus: adeo ut ad plenam fidei Catholicæ professionem, post quinque universalium Synodorum assertionem, hujus quoque sub Martino Synodi adjicere solerent fideles confessionem: ut intelligere potes ex Synodo Anglicana sub Theodoro [1] archiepiscopo celebrata, de qua suo loco dicendum. Perseveravit autem usus iste usque ad plenam promulgationem sextæ œcumenicæ Synodi.

46. *Ingens Martini animus in damnando Typo imperatoris, fremente et minante Olympio exarcho.* — His enarratis, consideres velim, lector, sanctissimi Martini papæ constantiam, animumque vere sacerdotalem in difficillimis semper intrepidum, dum hoc tempore, quo nullus Orientalium patriarcharum Catholicus esset, ipseque imperator hæreticus atque acerrimus hæreticorum defensor, et in Italiam ad promulgandum Typum missus esset Olympius exarchus: cum insuper nec adhuc esset obducta cicatrix illati Romanæ Ecclesiæ vulneris ab Isacio exarcho prædecessore: dum etiam (quod vidimus) et Italia quateretur motibus impii Longobardorum regis hæretici Ariani: hoc, inquam, ipso deploratissimo tempore idem sanctissimus Pontifex, nulla horum habita ratione, vel trepidatione retardatus, vix ascenso Apostolico throno, ne quicquam liceret novitati imperatoris auctoritate grassanti, confestim magnam hanc Synodum episcoporum convocat, non adversus tantum nominatos hæreticos, quos probe sciret non indigere alia damnatione, cum damnati essent a prædecessoribus, sed adversus imperatoris recens promulgatum de fide edictum illud, quod Typum appellant, acturus: adeo ut præsens bellum adversus imperatorem ipsum potissimum videri posset ab ipso esse susceptum.

47. Potuisset quidem ipse istæc omnia colore aliquo dissimulare, in aliudque tempus referre, diversasque differendi causas et impedimenta prætexere, sed nihil veritus imperatoris edictum, ut illud damnationi subjiciat, indefesso intrepidoque animo laborat. Quod enim sciret impios hæreticos, quo minus justa causa pollerent, eo magis ad stabiliendos errores auctoritatem atque potentiam advocare imperatoris (nam quod Sergius fecerat cum Heraclio, modo Paulum cum Constantio fecisse sciebat) ipse ex adverso consurgens, nihil imperatori licere in his quæ fidei sunt decernere, declaravit, quodque factum temere nosset, Ecclesiastica lege contraria putavit esse damnandum, atque penitus abrogandum: cum non ignoraret, quam periculosam jaceret aleam his adversari, et subjicere anathemati pragmaticam sanctionem viventis imperatoris per ministros hæreticos cuncta vertentis.

48. Attamen quod ipse sciret cuncta quamvis maxima posthabenda esse veritati, atque ita se creatum esse primarium Ecclesiæ antistitem, ut fidelissimus custos esset accepti a Petro Apostolo et a successoribus ejus depositi: haud extimuit adversus imperatorem fidem Catholicam in discrimen adducentem obniti, ab eoque promulgatum edictum contrariis legibus condemnare fidemque Catholicam posteris bene defensam, sartam tectam atque firmatam relinquere, Circularique Epistola toto Christiano orbe vulganda et decantanda infame impiumque declamare ejusdem imperatoris edictum. Ista tunc quidem Martinus, dum adhuc captiva ipsa Romana detineretur Ecclesia, cum ei nonnisi consensu imperatoris (ut sæpe dictum est superius) liceret habere pastorem: qui et tunc magno assurgeret vigore animi et libertate, ut nullo in promulgandis Apostolicis sanctionibus petito imperatoris assensu, paratus etiam esset eas ad ipsas palatii fores affigere per Ecclesiæ Romanæ

[1] Bed. hist. Angl. l. iv. c. 17.

ministros : et tanta hæc auderet hoc potissimum tempore, cum et de Typo in Italia promulgando in mandatis accepisset Olympius exarchus, qui (ut dictum est) missus fuerat a Constante in Italiam ; et tunc maxime, cum idem Olympius magnopere adversatus ipsi Martino fuisset. Nam audi Anastasium :

49. « Ipsis, inquit, diebus imperator direxit in Italiam Olympium cubicularium ad regendam omnem Italiam, præcipiens ei et dicens : Oportet gloriam tuam, sicut suggessit nobis Paulus patriarcha hujus a Deo conservandæ urbis, peragere : et si quidem inveneris provinciam ipsam consentientem in Typo a nobis exposito, tuere (tenere) omnes qui ibi sunt episcopos hujus hæresis professores et habitatores et peregrinos, ut in eodem subscribant. Sin autem secus accidit, quomodo nobis suggessit Plato gloriosus patricius, tu et Eupraxius gloriosus potueritis suadere exercitui ibidem consistenti, quod jubemus teneri Martinum, qui hic erat apocrisiarius in regia urbe, et postmodum relegere eum qui factus est a nobis Orthodoxus Typus, ut omnes episcopi Italiæ in ipso subscribant. Si autem inveneritis contrariantem in tali causa exercitum, taciti abitote, donec obtinueritis provinciam, et poteritis vobis exercitum aggregare tam Romanæ civitatis, quam Ravennatis : ut ea quæ a nobis præcepta sunt, quantocius explere valeatis.

50. « Qui prædictus Olympius veniens in civitatem Romanam, invenit sanctam Romanam Ecclesiam coadunatam, cum omnibus episcopis Italiæ, seu sacerdotibus, vel clero. Et volens adimplere quæ ei jussa sunt, armans se cum exercitus virtute, voluit schisma sanctæ Ecclesiæ intromittere (hoc per plurimum tempus actum est) et non illi permisit omnipotens Deus quæ nitebatur perficere. Videns ergo se a sancta Dei Catholica et Apostolica Ecclesia superatum, necesse habuit de sua tam mala intentione declinare, et quod non potuit per manum armatam facere, surreptitio modo per missarum solemnia nisus est implere. In Ecclesia enim Dei Genitricis Mariæ ad præsepe dum ei communionem porrigeret sanctissimus papa, voluit interimere eum, ut demandaverat suo spathario. Sed Deus omnipotens, qui solitus est servos suos Orthodoxos circumtegere, et ab omni malo eripere, ipse excæcavit spatharium Olympii exarchi, et non est permissus videre Pontificem, quando exarcho communionem porrexit, vel pacem dedit, ne sanguis ejus effunderetur, et Catholica Dei Ecclesia hæresi subjugaretur : quod postmodum prædictus armiger diversis cum jurejurando professus est.

51. « Videns ergo Olympius exarchus, quia manus Domini circumtegebat Martinum papam, necesse habuit se cum Pontifice concordare, et omnia quæ ei jussa fuerant, eidem viro indicare. Qui pace facta cum sancta Dei Ecclesia, colligens exercitum, porrectus est in Siciliam adversus gentem Sarracenorum, qui ibidem inhabitabant, et peccato faciente, major interitus tunc exercitui Romano pervenit. Et post hoc idem exarchus morbo interiit ». Hucusque de rebus cum Martino papa gestis ab Olympio exarcho Anastasius, quarum causa crimini postea (ut suo loco dicemus) eidem sancto Pontifici datum est, quod cum eodem Olympio exarcho adversus imperatorem conjurasset : purpuram namque Romæ suscepisse Olympium, ejusdem Pontificis Acta de rebus gestis Constantinopoli docent, de quibus suo loco inferius dicendum erit.

Inter tot tantaque discrimina imperterritus semper stetit summus Dei sacerdos, nihil penitus prætermittens eorum quæ essent universalis Ecclesiæ totius antistitis, et cœpta prosequi, et executioni quæ essent absoluta mandare. Qui enim ante exarchi Olympii faciem damnavit Typum imperatoris, et (ut dictum est) ad diversas provincias ejus condemnationem una cum Synodalibus litteris misit : idem de iisdem in Synodo Romæ gestis scripsit litteras ad ipsum Constantem imperatorem, ea quidem moderatione, ut nequaquam ipsi crimini daret Typi illius editionem, sed Paulo, qui suaserat. Audiamus ipsam Epistolam ad imperatorem conscriptam, cui hujusmodi præfixus est titulus[1] :

52. *Martini Epistola ad imperatorem de damnatione Monothelitarum.* — « Domino piissimo et serenissimo victori, triumphatori, filio diligenti Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, Constanti (Constantino) Augusto, Martinus Episcopus servus servorum Dei, et universa Synodus in hac Urbe Roma congregata ». Ita plane honesto titulo prosequitur Constantem Augustum Pontifex, quod etsi hæreticus esset, non tamen palam omnino cognitus atque damnatus ab Ecclesia : quamobrem eodem eum prosequitur honoris cultu, ac si esset penitus Orthodoxus. Epistola autem ipsa sic se habet :

« Cælesti sæculorum regi Christo Deo, qui per carnem una cum mente animatam et ipsi secundum hypostasim unitam in terris apparuit, Magi terrena munera prompte obtulerunt, non magis quæ divina gloria ipsius digna essent (est enim incomparabilis) quam quæ promptam eorum voluntatem declararent : illa enim infinita est, hæc singularem Deo amorem exhibet. Vobis autem, serenissime, qui in terra per ipsum regnatis, et ad eum properatis, cum multa libertate pretiosa offerimus dona qui omnes per gratiam sacerdotes ejus existimus, salutaria nempe sanctorum Patrum et Synodorum præconia ad veram ostensionem internæ erga ipsum Dominum ac Deum nostrum charitatis, et erga vos, qui sinceri ejus estis ministri. Et quoniam omne[2] datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum : tanquam splendidum aurum possidemus firmam in eum et sincerissimam confessionem : theologiam vero thus purum et eximium et optimi odoris : myrrham conservatricem bonorum

[1] Epist. III Mart. tom. II Ep. Rom. Pont. — [2] Jac. I.

et contrariorum expultricem doctrinam. Hæc enim stabiliter custodita, erunt ditioni vestræ corona decoris, et diadema gloriæ in manu Domini. Nam regni ornamentum est veritatis cognitio splendida et immarcescibilis, quæque invenitur his qui eam quærunt : quoniam hæc dignos se circuit quærens, et iis se ostendit, qui eam non tentant.

53. « Quapropter vobis, optime imperator, ut Dominum quærentibus in simplicitate cordis, et in mentis bonitate de eo sentire properantibus, studuimus ejus annuntiare salutare hac relationis nostræ mediocritate. Vobis enim per Amos prophetam de se annuntiare præcepit, dicens [1] : Sacerdotes, audite, et testificamini domui Israel, dicit Dominus Deus omnipotens. Edocemus igitur pium vestrum ac serenum imperium, quod in hac Dei amante et cultrice vestra Urbe Roma convenientes nos omnes qui ad mansuetudinem vestram confugimus, ex Apostolica et spirituali unanimitate et consensu, in eadem mente et eadem sententia piam Orthodoxæ fidei definitionem confirmavimus, et congruenter infirmavimus inconvenientem hæreticorum sermonem, qui quondam, quique nunc propriorum sensuum pravitate se a veritate separarunt : qui intra ipsos non recte ratiocinati dixerunt, non habere in humanitatis suæ natura voluntatem, aut operationem naturalem, ipsum, qui propter nos humanatus est, Dominum, sed sine voluntate ipsum existere ac sine operatione, intangibilemque et inanimem esse : et quidem cum Patrum doctrina testem veritatis propriam habentes naturam, ad redarguendam eam, quæ de hoc ab iis dogmatizatur, absurditatem, cum substantiam suam videant ab ipso Creatore voluntate præditam et operatoriam factam esse. Quomodo igitur a se fabricatam et propria Incarnatione assumptam a naturali voluntate et operatione diminuit, non vere faciens substantiæ nostræ in se fidem, sed imaginarie et fallaciter dispensationem secundum illos perpetrans, qui ob hoc unam divinitatis ejus atque humanitatis voluntatem et operationem esse dogmatizarunt ?

54. « Quapropter ab omnibus fere aliarum provinciarum Deo amabilibus episcopis, et ab Apostolicis Pontificibus in hac seniore Roma constitutis, in dilectione admoniti, ut ab hujusmodi damnabili novitate abstinerent : ad correctionem non venerunt, sed in deterius progressi sunt, divinam ejus voluntatem et operationem in humanam contrahentes : ac veluti asserentes, nullam ullo modo eum in utraque earum, ex quibus et in quibus est naturarum voluntatem et operationem habere, sed absque voluntate naturam esse et absque operatione : quod omnium tum sanctorum Patrum tum Œcumenicorum quinque Conciliorum definitiones evertit, quæ per omnia perfectum eumdem in divinitate et in humanitate perfectum prædicaverunt, tantum absque peccato : nam in peccato naturæ perfectio non conspicitur, sed vitium agnoscitur nostræ trangressionis. Quod si perfectus est, est videlicet perfectus secundum divinam voluntatem et operationem, quemadmodum et juxta naturam principii expertem atque increatam : et secundum humanam quoque tum voluntatem, tum operationem, ut et secundum naturam creatam, et quæ principium habuit.

« Qui vero in aliquo eum imminuit, manifeste evertit perfecti rationem, eam conspici nullo modo permittens propter ejus quod naturæ convenit defectum, quem adversarii, Theodorus videlicet qui Pharan episcopus fuit, et Cyrus qui Alexandriæ, Sergius qui regiæ urbis, ac eorum successores Pyrrhus et Paulus in prima et secunda conscriptione dogmatum suorum non solum posuerunt, sed etiam studuerunt ut sibi illa per expositionem, hæc per formulam confirmaretur, idque contra fidem, nefarie subrepentes vestræ serenitatis auribus, ut et antea beatæ memoriæ avi mansuetudinis vestræ, ut culpam suam callide aliis aspergerent, deque manu Domini hanc ob causam duplicia ob peccata sua reciperent, justa videlicet pro iis pœnas, utpote qui ea peccaverint, ex quibus non exigua perturbatio tamdiu universam terram vexat, quod non solum pii populi scandalizentur, sed impii etiam Barbari magnum confessionis nostræ mysterium traducant : quia non solum prima ac potissima fides ab adversariis labefactetur, sed ea etiam, quam excogitarunt, statim ab iis evacuetur, opposita novæ pessimæ hæreseos pravitate : ut de cætero ne illi quidem intelligant quid ab illis credatur, aut existimetur, propter obstinatam propriarum opinionum eversionem.

55. « Quocirca omnium fere piorum sacerdotum et populorum contra eos clamores Apostolica Sedes accipiens, orantium atque obtestantium, ne usque in finem Catholicam Ecclesiam ab ipsis in periculum adductam negligamus, sed exsurgamus acriter, et immaculatam Christianam fidem diligenti Paternarum et Synodicarum traditionum observatione conservemus : nos omnes sacerdotali ordine convocavit, ut a nobis omnia adversariorum dogmata tractentur, et canonice per commentariorum Acta judicentur. De quibus opinionibus suis ad simpliciores fallendos ausi sunt dicere, hæc pietatis esse dogmata, quæ tradiderunt qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis, quique deinceps eorum discipuli et successores fuere Catholicæ Ecclesiæ divinitus inspirati doctores, id est, sanctæ et Œcumenicæ quinque Synodi.

« Ad veritatis igitur ostensionem et denudationem calumniæ adversariorum, absurdam illam doctrinam, et piam sanctorum Patrum Synodorumque prædicationem, adversa dilucide inter se comparantes, nec horum ad illa ullam convenientiam et cognationem invenientes, quemadmodum nec tenebris prorsus ad lucem : hæc (ut diximus) definientes, sancivimus salutaria, nempe sanctorum Patrum et Synodorum Decreta : illa vero omnes, ut piis definitionibus contraria et inimica, una voce

[1] Amos. III.

damnavimus, ipsosque etiam hæreticos, prædictos nempe homines una cum ipsorum expositione et præfata formula, orta ex suggestione et pravo eorum dogmate, cumque his omnibus quæ pro iis acta scriptaque sunt : ut vestram in omnibus sine ulla macula felicem conversationem tueamur, quæ adversariorum scriptis gravatur. In quam ausi sunt religiosis Africæ episcopis dicere, scribentes, quod mente consilioque regio vere excitati memoratam impiam (piam) formulam exposuistis, præcipientem de nimia observatione Paulum sine damno remittere. Hæc autem scripserunt, sanctis Patribus nullo modo auscultantes, quod in iis quæ ad Deum pertinent, inque divinis prædicationibus, id quod parum abest, paulumque mutatum est, non parvum tamen est ducendum, sed in eo vel maxime vestræ potestati labem (ut dictum est) inurere properarunt, quod illam formulam præter exactam rationem esse testati sunt, et scripto aliis significarunt.

56. « Quorum in his nequitiam et fraudem aversantes, cum his ipsis et eorum hæresim canonice damnavimus, ubique omnibus et ante omnes vestræ divinitus stabilitæ serenitati notum facientes per ea quæ synodice a nobis pro Orthodoxa fide in præsenti acta sunt, quod duas ejusdem et unius Christi Dei edicunt theologi naturas sive substantias confiteri secundum hypostasim unitas inconfuse et indivise, et duas juxta naturam voluntates, duasque juxta naturam operationes, divinam et humanam, increatam et creatam, conjuncte unitas ad veram confirmationem, quod Deus natura perfectus, et homo natura itidem perfectus, idem proprie est et unus Christus ac Filius; quodque omnes sanctis Patribus contraeuntes hæretici, quique confusione, quique divisione propriis dogmaticis depravati sunt, impie unam in eo voluntatem et unam operationem sunt confessi, alii quidem ut per inanem speciem, alii vero ut per nudam nominum similitudinem, sive per puram ambiguitatem magnum Incarnationis Christi mysterium temerarie reprobarent.

« Unde nos ad pietatem vestram confugientes, ut utrorumque tum paternorum piorumque Decretorum, tum impiorum hominum ac dogmatum differentiam vestræ potestati aperte exhiberemus, hæc a nobis synodice acta una cum eorum græca interpretatione misimus, orantes atque hortantes serenitatem vestram divinæ sapientiæ deditam, ut hæc diligenter legere dignetur, pietatisque legibus memoratos hæreticos una cum eorum hæresi condemnet, ac religionis divinæ rationibus solam nobiscum, qui minimi sumus, sanctorum Patrum et Synodorum Orthodoxam confessionem sanciat ad Catholicæ Ecclesiæ commendationem et laudem, et ad incolumitatem Reipublicæ vestræ Christum amantis, ipsique servientis. Solet enim una cum Orthodoxa fide status Reipublicæ florere. Ac vestræ potestati merito hostes subjugabit Dominus a vestra serenitate recte creditus, ad vindictam inimicorum creaturam armans. Induet[1] enim lorica justitiæ pietatem vestram : galeaque muniet, judicio vero ac simulationis experte, et clypeum præbebit inexpugnabilem religionem, ad subjiciendum pedibus ejus Barbaras omnes gentes, quæ bella volunt : utque victorem efficiat, rebus contra vitia pariter et homines feros præclare gerendis : et religiosorum laborum præmium reddat, æternam cum sanctis, qui a sæculo sunt, fruitionem et quietem. Piissimum domini imperium superna gratia custodiat, et omnium gentium cervices ei subdat ». Hucusque S. Martinus ad Constantem imperatorem ; cui Epistolæ tum ipse, tum reliqui qui Synodo interfuerunt episcopi subscripserunt.

57. At non perfunctorie prætereunda est illa de fide Catholica servanda, et hæresi proscribenda, gravissima et Romano tanto Pontifice digna sententia, qua declarat, una cum Orthodoxa fide bene conservata et custodita crescere ac dilatari Reipublicæ statum ; perturbari vero et in deterius labi, prosternique penitus necesse esse, cum imperatores et reges id facere prætermittentes ita valide pro adversariis suis pugnant : sicque cum Ecclesia exagitari sinitur et prosterni, imperium labefactatur. Sunt plane hæc ex eorum quæ frequentissime acciderunt exemplis jam perspicue nota reddita, cunctisque facta dilucide manifesta : quæ infelicissimi principes suo ipsorum damno esse vera cum experiantur, tamen vertigine quadam mentis abrepti, hæc minime attendentes, dum Ecclesiæ repugnant, seipsos impugnant, et in deterius prolabentes, innumera mala Christianæ inferunt Reipublicæ. Sed de his sæpe deploratis jam satis. Ad Martinum Pontificem redeamus.

58. *Martinus creat vicarium in Oriente Joannem episcopum Philadelphiæ, datis eidem litteris, et episcopis et aliis viris.* — Qui enim universo orbi vigilantia spirituali se præesse sciebat, ubi monuisset Orientales, scribens etiam ad ipsum imperatorem, non defuit curæ pastoralis officio, ut mitteret et in Africam Epistolam Circularem ad eos, qui ex diversis Conciliis Africanis ad ipsum jam scripserant. Testatur id quidem ipse Martinus in Epistola[2] data ad Ecclesiam Carthaginensem, ejusque episcopos ipsi subjectos, cujus est exordium : « Omnis quidem virtus, dilecti fratres, etc. » Ubi ut de rebus gestis in Concilio Romano iidem fierent certiores, se ad illos ejusdem Acta mittere una cum iisdem litteris Synodalibus, docet his verbis : « Ut autem hujusmodi nostri sacrificii pretiosum opus vobis quoque ipsis penitus certum faceremus : ea quæ in præsenti a nobis gesta sunt, continentia (sicuti dictum est) vestrorum sermonum splendorem et coruscationem (ipsorum videlicet litteras contra eosdem hæreticos Romam missas iisdem Actis intextas), una cum nostris Encyclis litteris ad vos misimus per Theodorum et Leontium religiosos monachos sanctæ Lauræ, ut scienter intuen-

[1] Ephes. VI. — [2] Mart. Ep. IV.

tes nostra dogmata (nostra enim secundum individuam spiritus communionem vestra sunt), id est, Apostolicas et Paternas Ecclesiæ Catholicæ prædicationes, dicatis et ipsi in divina agnitione, facti nequaquam in excessu mentis, verum semper mentibus vigilantes : Hoc nunc os ex ossibus nostris, et caro de carne nostra : eamdem quippe in sensibus verbisque veritatis cognationem per omnia et conspirationem invenientes. Hæc vera fides vocabitur, etc. » Dedit itidem sanctus Martinus, præter Synodalem Epistolam Circularem et Acta Concilii, alias familiares litteras ad episcopum Philadelphiæ in Asia constitutum.

59. Quod enim sciebat idem Pontifex per relationem a Stephano Dorensi episcopo in Synodo lectam, perturbatam valde fuisse Hierosolymorum Ecclesiam post obitum beati Sophronii, insuper laborare vehementer Ecclesiam Antiochenam ob Macedonium post Athanasium in ea sedentem æque impium hominem : ad hæc omnia corrigenda, delegat vicem suam Joanni episcopo Philadelphiæ, quem dum creat in Oriente vicarium Apostolicæ Sedis, ad ipsum ejusmodi litteras scripsit [1] :

« Joanni episcopo Philadelphiæ, Martinus servus servorum Dei sanctæ ejus Catholicæ et Apostolicæ Romanorum Ecclesiæ episcopus.

« Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quem de te accepimus, dilecte frater, et ex iis quæ ad nos a te scripta sunt, et ab iis qui experimentum jam ceperunt spiritualis tuæ secundum Deum conversationis, Stephano nempe dilecto coepiscopo nostro et comitibus ejus, monachis mansionis sancti Theodosii. Notum enim fecerunt nobis, studium te de his habere, in quibus episcopum esse oportere Apostolicus [2] sermo determinat, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, et doctorem, modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ Ecclesiæ bene præpositum. Hæc igitur audientes, gratiam habemus Deo, cui servimus a juventute nostra, qui confortavit vos cum omnibus qui eum diligunt, ut ad mensuram perveniretis hujusmodi Deo amabilis virtutis : quoniam [3] iis qui secundum propositum vocati sunt sancti, omnia cooperatur : Qui nobis etiam omnia divinæ ejus virtutis, quæ ad vitam et pietatem pertinent, donavit per cognitionem ejus qui vocavit nos propria gloria et virtute; per quæ pretiosæ magnæque promissiones donatæ sunt, ut per hæc simus divinæ consortes naturæ, fugientes ejus quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Sic igitur procedentem in Domino, et ascensiones ad eum facientem de gloria in gloriam, charitatem tuam exhortamur, religiosissime frater, nostram istic vicem implere, id est, in Orientis partibus in omnibus Ecclesiasticis functionibus atque officiis : ut in hoc maxime, sicut oportet, suscites [4] gratiam Dei, quæ in te est per impositionem sacerdotalis dignitatis, et nostræ Apostolicæ vicis. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed fortitudinis et dilectionis et prudentiæ ad tollendam omnem hæresim, quæ verbo fidei adversatur : et ad omne vitium expugnandum, quod virtuti divinæ contrarium sit.

60. « Ut sic prosperans in Domino, ea quæ desunt corrigas, et constituas per omnem civitatem earum, quæ sedi tum Hierosolymitanæ tum Antiochenæ subsunt, episcopos et presbyteros et diaconos, hoc tibi omnimodo facere præcipientibus nobis ex Apostolica auctoritate, quæ data est nobis a Domino per Petrum sanctissimum principem Apostolorum, propter angustias temporis nostri et pressuram gentium : ne usque in finem in illis partibus deficiat sacerdotalis decoris eximius ordo, ac ne inde de cætero nostræ religionis magnum et venerandum mysterium ignoretur, si jam non sit sacerdos, et sacrificium aut spirituale libamen, quod jugiter Deo in odorem suavitatis pro salute populi offeratur. Non oportet in hoc maxime tempore pastoribus spiritualibus frequentari ac muniri, quæ ubique sunt, Dei Catholicas Ecclesias, quo juxta ipsius Domini prædictiones [1], tribulationes propter peccata nostra venerunt, quales non fuerunt ab initio mundi usque modo, neque fient, cum quibus et magnæ scandalorum tentationes, ut in errorem inducantur (si fieri potest), etiam electi ». Hæc scribens Martinus, alludit ad Sarracenorum persecutionem, qui captis Hierosolymis et Antiochia (ut dictum est) universæ Syriæ dominabantur, atque in insulas occupandas gentes trajiciebant, occupata jam Cypro, et tentantes Cyclades insulas, ex quibus hoc anno potiti sunt Arado [2], quam inhabitabilem penitus reddiderunt. Sed pergit :

61. « Quocirca non differas omnimodo, dilecte, implere juxta præceptum nostrum, episcopis et presbyteris et diaconis, qui istic sunt, Catholicas Ecclesias commendare, qui per propriam eorum conversationem in omnibus bonis (bonum) testimonium habeant, etc. » Plura inculcans de eorum qui essent Ecclesiis præficiendi integritate. Quantum vero id cupiat, docet iis quæ sequuntur verbis, hæc dicens : « Dolor enim mihi est magnus, et incessabilis molestia cordi meo, quoadusque per vestrum in Christo studium hoc opus absolutum videam, quandoquidem hoc et prius Apostolica hæc Sedes fieri præcepit per memoratum Stephanum dilectum coepiscopum nostrum : sed hoc salutare propositum ad effectum venire prohibuerunt, qui talia prohibere dignos seipsos præstiterunt, qui pro arbitratu suo ea quæ ædificationis sunt, nota ei omnino non fecerunt, nempe præcepta demandatæ vicis Apostolicæ hujus cathedræ, quibus jussus est electiones ibi facere eorum qui ad curam Christianissimi populi deligendi sunt : solummodo autem ei significarunt de depositione (eorum scilicet qui se intruserunt episcopos in Ecclesias Palæstinæ), timorem Domini minime cogi-

[1] Mart. Ep. v. — [2] 1. Tim. III. — [3] Rom. VIII. — [4] Tim. 1.

[1] Matth. XXIV. — [2] Theoph. hoc anno imper. Constant.

tantes, neque in his formidabilem ejus indignationem.

62. « Quoniam igitur (ut nosti), dilecte frater, in ædificationem magis quam in destructionem a Domino potestatem accepimus : studio tibi sit, ea quæ ædificationis sunt operari, dato tibi per nos ejus discipulos Apostolico præcepto et potestate : et gratia dignos promovere nequaquam dubites ad incolumitatem et securitatem Ecclesiæ Catholicæ, cum magna dilectione exhortans eos qui jam depositi sunt, converti ad Dominum : potest enim eos rursum in admirabilem lucem suam adducere, qui hæc facit et immutat, prout utilius est ». Et inferius, quanto animi afficiatur angore pro hujusmodi lapsis, ista subdit : « Quare nimium propter ipsos aporior, donec rursum formetur in iis per fidem Christus. Unde pro ipsis indesinenter diu noctuque cum lacrymis obsecrationem facio, ut ipse qui propter nos in carne voluntarie passus est, rursum eos virtute proprii et vivifici sanguinis ad seipsum et nos indissolubiliter per sinceram concordiam uniat. Cognoscens igitur, dilecte, hujusmodi nostrum de ipsis mœrorem, ne cesses per misericordiam Dei continenter eos hortari, et propheticam iis quotidie decantare vocem, quæ dicit[1] : Numquid qui cadit non resurget ; et qui aversus est, non revertetur ? » Et post nonnulla de spe qua erigi lapsi debeant, hæc adjicit :

« Quapropter si virtuti gratiæ mentem obsequentem habebunt, et obedientem aurem, ut persuadeantur, et audiant vocem Domini, ut eum per veram confessionem cognoscant ; confirma unumquemque eorum in proprio ordine, scriptos libellos ipsis dantibus de Orthodoxa fide, ut fructum Deo ferant aliorum conversionem et meliorationem : atque ut multum fructum afferentes, majore a Deo honore digni habeantur. Hoc etiam omnino advertat charitas tua, in iis qui ab ipsa confirmantur, aut eliguntur, ne quo modo præter hæresim quæ ab ipsis dato libello evacuatur, alia quædam peccata, notato canone, eorum impediant vel confirmationem vel electionem. Impossibile enim est ea contegere, vel prætermittere, quæ convenientem locum defensionis non habent : sed omnino in iis qui libenter peccant et amant peccare, denegare oportet eam veniam, quæ in hujusmodi lapsibus ex dispensatione datur : ne et ipsi propter canonis contemptum amplius graventur, et nos in culpa simus, injuste agendi eis licentiam permittentes. DEFENSORES ENIM DIVINORUM CANONUM ET CUSTODES SUMUS, NON PRÆVARICATORES. Quandoquidem prævaricationibus conjunctæ manifesto retributiones sunt.

63. « Cujus rei gratia hortamur canonem observari in iis qui præter mentem ac scientiam seipsos elegerunt, vel electi sunt (episcopi scilicet) in patriarchia beatæ memoriæ Sophronii (Hierosolymorum episcopi). Qui sane ante ipsius patriarchiam, vel post decessum in Domino a quibusdam non convenienter electi sunt, propter angustiam (ut dictum est) temporis, vel quod ejus copia non esset, qui judicio adhibito, sive juxta canones eligere deberet, vel permittere : tales, datis scriptis libellis, confirmari mandamus, nullatenus inde canoni præjudicio facto. Novit enim canon afflictorum temporum persecutionibus veniam tribuere, in quibus contemptus non præcessit, prævaricationem redarguens, sed angustia magis et penuria, quæ propter necessitatem ex misericordia cogit multam diligentiam prætermittere ». Sed hæc de istis. Ad causam vero Macedonii pseudoepiscopi Antiocheni stylum convertens, sic pergit :

64. « Ejus vero qui falso episcopatus sibi nomen affinxit, Macedonii dico, importunas litterarum minas, sive protestationem fortiter despuito ut rabidi canis et temerarii latratum, auscultans ei, qui dicit[1] : Nolite timere opprobrium hominum, et contemptu eorum ne vincamini. Hunc enim episcopum Catholica Ecclesia nullo modo novit, non solum quod is præter canones in externa regione sine consensu et absque ullo certo decreto hanc sibi appellationem usurpavit, sed et quod consentiat hæreticis, qui hæreseos suæ appendicem ejus electionem per contemptum tumultuarie fecerunt : quemadmodum et Petri, qui ab iis nominatus est et assimulatus episcopus Alexandriæ, ut per plures et adscriptitias personas hæresim suam munitiorem utique reddant : quam una cum ipsis in præsentiarum canonice hic et synodaliter anathematizavimus, Theodorum videlicet, etc. » Eosdem scilicet, quos supra sæpe nominatos audivimus in Synodalibus Actis, de quibus et ista subdit :

65. « Quæ ut cognoscat tua in Domino spiritualis dilectio, ac per te omnes quæ istic sunt Ecclesiæ Catholicæ : hæc ipsa a nobis hic synodaliter gesta ad constabiliendam (constituendam) defendendamque Catholicam Ecclesiam, una cum Encycliis nostris et Synodalibus litteris misimus per presbyterum et apocrisiarium nostrum abbatem Theodorum, et monachos sancti Theodosii religiosissimæ mansionis Joannem, Stephanum, Leontium, qui hujusmodi nostræ Apostolicæ Synodo interfuerunt, et per gratiam Dei ipso visu didicerunt quæ insecuta sunt omnia et canonice definita. Quæ ipse firmiter custodiens, denuntia quoque omnibus qui istic sunt, fidelibus populis, inviolabiliter tenere, ut propriarum salutem animarum. Quapropter testificor coram Deo et Jesu Christo et electis Angelis, ut hæc custodiens amoto omni præjudicio, nihilque placendi causa faciens, sed ex pura conscientia Evangelium gratiæ tradas omnibus, sicut accepisti et a sanctis Patribus, et a nobis ipsis, qui synodaliter sanctiones eorum confirmavimus. Ne igitur erubescas testimonium Domini nostri Jesu Christi, sed conforteris gratia ipsius : et quæ audisti a nobis per multos testes, sive demonstrationes

[1] Hierem. VIII.

[1] Isa. LI.

ex Scripturis et ex Patribus, ea commenda fidelibus hominibus ». Et post multa eodem argumento inculcata, ita finem imponit Epistolæ:

66. « Ecce vero in auxilium, ut magno studio ac sine ullo impedimento charitas tua ministerium impleat a nostra Apostolica auctoritate tibi commissum, hortati sumus Deo amabiles episcopos, ipsum dico Theodorum Esbuntiorum et Antonium Bacathorum adesse in omnibus, ac pro viribus inservire hujusmodi spirituali voluntati tuæ, quibuscum et Georgium dilectum presbyterum et archimandritam, et Petrum Christi amantem, Adraensem nempe, ac omnino eos, qui in illis partibus fidem Dei, verumque zelum habent; quorum merces plurima erit apud Deum, cum vobis promptitudinem animi studiique sui præstiterint in omni obedientia et gratiæ perfectione ». Hactenus Epistola sancti Martini ad Joannem episcopum Philadelphiæ: ex qua satis perspicue intueri potuisti Romanæ Ecclesiæ super omnes Ecclesias vigilantiam, auctoritatemque præcipuam, simul et ipsius Martini sanctissimi papæ in administranda universali Ecclesia robustæ mentis indefessum robur, dum paucos menses in præfectura pastorali agens, eo tunc Christianum orbem salubri per Epistolas et legationes aliaque scripta juvamine operose lustravit, lapsos erigens, stantes confirmans, perfidos damnans, adversantes redarguens, errantes admonens, fortesque consolidans, conducens magnus paterfamilias operarios in vineam suam, quam (ut queritur) his temporibus singularis ferus depascebatur, impia gens Sarracenorum; et vulpes, hæretici ipsi, prorsus perdere laborabant. Sed prosequamur reliquas ejusdem sancti Pontificis anni hujus res gestas.

67. Dedit et alias litteras ad dictum Theodorum episcopum, ut præsto esset Joanni vicario Apostolicæ Sedis. Fuit hic unus ex lapsis episcopis; sed pœnitens, cum honore episcopatus acceptus, suæ pro fide Catholica vigilantiæ haud mediocre specimen ediderat. Epistola autem sic se habet [1]:

« Theodoro episcopo Esbuntiorum, Martinus servus servorum Dei, sanctæ ejus Catholicæ et Apostolicæ Romanorum Ecclesiæ episcopus.

« Est [2] confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. Tu igitur, religiosissime frater, confusionem vituperabilem culpans scripta tua secundum Deum satisfactione, gloriam tibi et gratiam acquisivisti: gloriam quidem, Orthodoxam de ipso Domino ac Deo nostro confessionem; gratiam vero, splendorem tuorum in virtute illustrium studiorum: quibus non solum nobis innotuisti in pietate perfectus, sed et ipsi universorum Salvatori Christo, cum multa libertate placitus: ut in vobis Apostolicum illud de sanctis dictum impleatur [3]: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, et adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Vicisti enim, religiosissime frater, adversarii diaboli malum regnum: justitiam in fidei confirmatione operatus es; cujus gratia adeptus repromissiones spiritus, hæreticorum ora tanquam leonum obturasti, ac exstinxisti eorum impetum hæreseos quasi flammam ignis aspiratione gratiæ; qua ita confortatus, imbecillitatem sententiæ illorum devicisti; fortis in bello contra eos suscepto fuisti, eorumque infirma adulterinorum dogmatum castra sufficienter vertisti, ac victor per proprium scriptum productus es ad victoriæ auctorem Salvatorem omnium Christum, qui idcirco sacerdotalem in te dignitatem Apostolica confirmavit auctoritate. Verum ne cesses laudationes ejus in gutture perpetuo habere, eique placitum sacrificium offerre, rationabile obsequium tuum: sic enim et supernæ gloriæ præsentia dignaberis, et cælestibus Christi muneribus imbueris.

« Quæ autem synodaliter a nobis hic gesta sunt ad confirmationem defensionemque Ecclesiæ Catholicæ, id est, Paternarum ejus ac Synodalium definitionum nuper misimus ei qui a nobis vicarius canonice designatus est, dilecto fratri nostro et episcopo Philadelphensium civitatis: cui bene facitis assentientes, et omnes Orthodoxos una vobiscum excitantes ad eorum articulorum implementum, qui ei pie commissi sunt ad commendationem Ecclesiæ Catholicæ. Nam pro ea multa vobis in sempiterno regno merces erit ». Hæc Martinus ad Theodorum postliminio ad Ecclesiam Catholicam ante reversum. Ejusdem conditionis fuit Antonius episcopus Bacathorum, qui pariter lapsus et pœnitens reversus libellum itidem Romam fidei Catholicæ ad ipsum miserat: ad quem extat Martini Epistola [1], quæ sic incipit: « Decipi quidem et falli commune est, propriumque humanæ infirmitatis; at in melius commutari, solius opus est gratiæ, etc. »

68. Scripsit [2] tunc pariter ad Georgium archimandritam, patrem Orthodoxorum monachorum monasterii S. Theodosii, ex quo progressus erat Stephanus Dorensis episcopus, qui pro Ecclesia Hierosolymitana bis eadem ex causa in Italia ad Romanum Pontificem legationis munere functus est. His insuper adjecit alias litteras [3] ad Pantaleonem quemdam, qui impedimento fuerat Stephano episcopo Dorensi, ne susceptam vicem Apostolicæ Sedis libere exercere valuisset: est earum exordium: « Semper quidem omnis hominum vita, etc. » Scripsit [4] et ad Petrum virum illustrem maximeque pium, commendans dictum Joannem Philadelphiæ episcopum vicarium a se in Oriente institutum ad reparandas pastoribus destitutas Ecclesias ob Barbarorum clades illatas.

69. Sed alias uberiores dedit hoc etiam anno litteras [5] ad eos omnes qui Hierosolymitanæ et qui Antiochenæ Ecclesiæ subjacerent sacerdotes, mo-

[1] Mart. Ep. VI — [2] Eccl. IV. — [3] Hebr. XI.

[1] Mart. Ep. VII. — [2] Mart. Ep. VIII. — [3] Mart. Ep. IX. — [4] Mart. Ep. X. — [5] Mart. Ep. XI.

nachos atque laicos, quos monet de facta Romæ in Concilio damnatione principum Monothelitarum hæreticorum, deque perperam facta ordinatione Macedonii Antiochiæ, et Petri Alexandriæ episcoporum itidem hæreticorum, qui et absque canonica ulla electione easdem Ecclesias primarias invaserant : eosdemque docet de legata vice Apostolicæ Sedis Joanni episcopo Philadelphiæ ad creandos episcopos et alios ministros Ecclesiasticos Ecclesiis illis, quæ tum Hierosolymitano, tum etiam Antiocheno subditæ essent patriarchis. Sunt quidem litteræ graves et tanto dignæ Pontifice, vereque in omnibus et doctrina et spiritu Apostolicæ; sed acerrimæ illæ, quas idem Summus Pontifex dedit ad Paulum Thessalonicensem episcopum, cum eumdem in hæresim lapsum, et alios in errorem inducentem, extra Catholicam communionem esse jubet, et sede deponit : quod factum est ab ipso Martino hoc anno, die prima Novembris Indictionis octavæ.

70. *Paulum episcopum Thessalonicensem hæresi inhærentem Martinus damnat, datis litteris eidem et clero.* — Cum enim dictus Thessalonicensis episcopus ad recens creatum Pontificem misisset ex more apocrisiarios una cum fidei confessione; ea perlecta, et hæretica inventa, a Martino rejecta est, sed excusaverunt eum apocrisiarii, pollicitique sunt ipsum eam accepturum fidei Catholicæ confessionem, quam ipse Martinus misisset : qua accepta, reversi sunt Thessalonicam; sed tantum abfuit ut infelix ille suum detestaretur errorem, et missam rectæ fidei confessionem integre profitendo susciperet, ut secum in errorem traxerit suos apocrisiarios, insuper et corruperit litteras Apostolicas, quibus Martinus ipse rectæ fidei confessionem conscripsit, ab iis quædam dolose auferens, ut apparet ex his quæ tum ad eum, tum etiam ad Thessalonicensem Ecclesiam de ejus condemnatione conscripsit. Sic igitur horum gratia eidem juste Martinus infensus, in eum iisdem litteris scriptam damnationis sententiam dicta die publice tulit : est earum exordium [1] : « Dominus ac Deus noster Jesus Christus, etc. » In quibus multa præfatus de severitate divinæ justitiæ, qua etiam per ignorantiam patrata peccata, vel per oblivionem illapsa in animam Deus punit, in ipsum invectus, quod non per ignorantiam aut oblivionem peccaverit, sed prava animi affectione, subjicit ista :

71. « Manifeste enim secunda dogmatum tuorum transgressio, etiam primam voluntariam demonstravit, et ex prava meditatione sive sensu hæretico contra fidem a te factam fuisse, non ex involuntaria irreptione, aut corde non ficto. Nos igitur oportuit, creditum nobis onus Pontificalis ministerii reputantes, id est, providæ animarum curæ atque diligentiæ, nullatenus morari ac differre, cum fides a te proderetur, sed rigore canonis præcise utentes, ex prima interpellatione scriptum tuum una cum eo qui scripsisset damnare; ne rationalibus Domini ovibus mortiferum doctrinæ tuæ porrigens gramen, eas tecum per malam fidem mortificares, privaresque æterna secundum Christum vita, pro quibus ipse animam suam posuit bonus pastor, et propter quas cælos inclinans, a Patris non discedens sinu venit in terram, ut perditam recuperans ovem, propriis humeris ad suum secundum naturam Patrem humaniter referret, ac per viscera misericordiæ cælesti gregi connumeraret. Sed per longanimitatem sustinuimus, nec pœnam inflximus, acceptis misericorditer precibus Pithani episcopi et Ignatii diaconi tuorum apocrisiariorum, qui maxime asseverarent et affirmarent, ejusmodi litterarum involuntariam esse abreptionem, nec mentis ac certæ sententiæ opus esse illam absurditatem dogmatis tui : unde et dicebant, statim ac sine mora a pejori dogmate in melius mutationem in te fore, si te (juxta illorum postulatum) de eo amanter monuissemus; cujus rei causa nos hortati sunt, ut tibi ostenderemus, nos ea, in quibus lapsus es, notasse. Quod utique per apocrisiarios nostros fecimus, rigorem canonis per charitatem omittentes, teque adhortantes, non tamen præcipientes omnino tanquam subjecto huic Apostolicæ Sedi, ut huc venires, teque canonice expurgares de his quæ initio creationis tuæ non pie docuisti.

72. « Sed curavimus (inquit Hieremias [1]) Babylonem, et non est sanata : quoniam pervenit usque ad cælos judicium ejus. Non solum enim ipse incorrectus mansisti, sed memoratos apocrisiarios nostros decepisti, idque erga eos fecisti, quod astutus serpens fecit adversus Adam, desertorem una secum eum constituens, qui a Domino mandatum acceperat. Tu enim simili modo, ut serpens, eos induxisti ac persuasisti, ut extenderent manum, ac pro eo ut caperent de scripto nostro ad te in modum formulæ misso non malum quemdam ac promiscuum gustum, ut illic, id est, de ligno transgressionis, sed puram et sinceram sanctorum Patrum confessionem : hanc enim pie ei scripto inseruimus ad animæ tuæ correctionem; tu eam a te repulisti, proque ea adulterine subjecisti absurditatis tuæ doctrinam, quo manum adjicerent. Quæ omnino tibi non profuerunt : tametsi visus es eos irretire multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxisti eos; at illi levitate elati secuti sunt, nescientes animæ suæ periculum adire, quod iis fraudulenter struxeras. Verba enim fraudulentorum mollia, et feriunt intima viscerum. Nec audivisti dicentem [2] : Qui fodit foveam proximo, incidet in eam; et qui volvit lapidem, in seipsum volvit; lingua enim mendax odit veritatem, os vero incustoditum facit ruinas. Quomodo igitur cum hæc perpetraris in ipsos, et in exemplum formulæ perscriptum a nobis, et per ipsos ad te missum hortatu (ut dictum est) tuorum apocrisia-

[1] Mart. Ep. XII.

[1] Hierem. LI. — [2] Prov. XXVI.

riorum, constituisti ad nos scribere, teipsum decipiens, non nobis obrepens ?

73. « Idcirco certiores facimus Patres, qui ubique terrarum sunt, quod ea quæ visa sunt, ad effectum perducentes, omni studio exposuimus nostram in Domino fidem. Sed audi quid princeps Apostolorum ad eum dicat, qui veritatem erat frustratus [1] : Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto ? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Ac simile aliquid fecisti ei, qui per Samuelem prophetam audivit a Domino [2] : Hoc dicit Dominus exercituum : Recensui quæcumque fecit Amalec Israeli ». Et infra : « Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem : Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini et verba tua. At tu ejus quidem transgressionem imitatus es, confessionem vero transgressionis non es æmulatus, nec dixisti : Peccavi : cum mutaveris Domini fidem, et deceperis nostros apocrisiarios. Super quo tibi propitius esse potero ? Numquid [3] super his non visitabo, dicit Dominus, et in gente tali non ulciscetur anima mea ? Quamobrem hos quidem in cinere et sacco et afflictione animæ et corporum et lacrymis pœnitentiæ opprobrium ipsis a te illatum expurgare jussimus, quod non solum Apostolicam contempserint potestatem, sed etiam sapientem non audierint parabolam, quæ dicit [4] : Quando submiserit inimicus vocem suam, ne credideris ei : quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

74. « Te vero una cum hæreticis tuis litteris, id est, litteris Synodalibus, quæ et prius et nunc a te ad nos missæ sunt, sententia anathematis damnavimus, ex eo die qui scriptus a nobis ac definitus est, nempe a die prima præsentis mensis Novembris, Indictionis octavæ, qua die missas a te lubricas litteras accepimus, et condemnavimus; quoad ea quæ synodaliter a te gesta sunt, quæque prius el quæ nunc tu cum omnibus, qui quomodocumque vel scripto vel sine scripto iis patrocinantur, aut ea defendunt, nobis consentiendo, damnetis et anathematizetis ut hæretica et vana. Primum quidem propter inhærentem in iis absurditatem reprehensibilium duodecim tuorum capitum, quæ tibi scripto nota feci, ut inexcusabilis sis, si emendationem recuses. Deinde quod pium sermonem irritum facere in illis ausus es, impium vero dogma confirmare : qui hoc sustuleris, etc. » Quod per naturam voluntas et operatio salutis nostræ sit in Domino nostro Jesu Christo secundum utramque earum, ex quibus et in quibus est, naturarum. « In quo propter sublatas ejusmodi pias voces, sine voluntate ac sine operatione, quinimo sine substantia ac sine existentia in utraque natura eum esse adstruxisti : quod enim est expers omnis substantialis voluntatis atque operationis destituitur etiam ab omni substantiali existentia. Qui præterea sustuleris in præfato tuo secundo Synodali et hoc : « Omnia anathematizare quæcumque anathematizamus » : ut per hoc non solum eos etiam quos anathematizamus, nempe ipsas impiorum hæreticorum personas, anathematizare recuses (nam si dogmata a te non anathematizentur, perspicuum est te ne personas quidem nefariorum hæreticorum anathematizare; siquidem hæreseos ipsorum causa, non causa naturæ eos anathematizamus) sed ut etiam omnem omnium errorem paganorum, Judæorum, hæreticorum in te confirmes. Si enim omnia omnium horum dogmata condemnamus, ut contraria et inimica veritati : tu vero omnia una nobiscum voce non anathematizas, quæ anathematizamus; consequens est, te horum omnium errorem confirmasse, qui a nobis sive ab Ecclesia Catholica anathematizatur.

75. « Qui igitur ista fecisti adversus Catholicam fidem, Neglexisti me (dicit Dominus) et oblitus es fœderis mei dicentis : Non transgredieris de omnibus sermonibus, quos ego præcipio tibi hodie, dextra, aut sinistra, ut eas post deos alios, ut colas eos ». Et post aliqua : « Quapropter cognoscens cognosces (quemadmodum diximus) quod depositus sis ab omni sacerdotali dignitate et ministerio in sancta Dei Catholica et Apostolica Ecclesia : quoad sine ulla prætermissione, omnia quæ a nobis hic synodaliter sancita sunt ac definita, ad commendationem et confirmationem Catholicæ Ecclesiæ, videlicet dictorum sanctorum Patrum et universalium quinque Synodorum, scripto confirmes, et nobiscum confitearis in uno sancto et consubstantialis et adorandæ Trinitatis Deo Verbo etc. » Quæ sunt superius repetita fidei Catholicæ sacra dogmata de duabus voluntatibus et operationibus una simul cum damnatione damnatorum in Romana Synodo hæreticorum, et editorum per imperatorem de fide scriptorum. Et in fine ista :

76. « Tantum cognosce iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum impie egisti, et effudisti vias tuas ad alienos fidei. voci autem meæ non obedisti, dicit Dominus. Nam cognitio rerum tuarum conciliabit tibi celerem in iis correctionem, maxime, si una cum proprio dogmatis errore corrigas etiam quod in sacros canones peccasti : eos enim irritos facere ausus es, qui teipsum per proprias litteras non confessus sis ut subditum huic Apostolicæ Sedi vicarium ». Dictum est superius sæpe, episcopos Thessalonicenses fuisse vicarios Apostolicæ Sedis. Ac demum : « Qui igitur, inquit, in utroque lapsus es, utrique studeto convenienter mederi : non enim aliter habebis perfectam a nobis veniam, nisi in utroque nobis correctionem tuam exhibeas ». Hactenus Martinus papa ad Paulum Thessalonicensem episcopum. Dedit vero et alias litteras eodem argumento conscriptas ad Thessalonicensem Ecclesiam de damnatione ejusdem Pauli ipsorum episcopi, quarum est exor-

[1] Act. v. — [2] 1. Reg. xv. — [3] Hier. v. — [4] Prov. xxvi.

dium [1] : « Universitatis opifex Dominus noster Jesus Christus, etc. » Ubi fusius recensitis ejusdem damnationis causis, ad postremum hæc habet :

77. « Quocirca et vos, charissimi, hujusmodi nostram pro vobis scientes sollicitudinem, et edocti diligenter a divinitus inspiratis Scripturis [2], quod nulla est participatio justitiæ cum iniquitate, nec societas lucis ad tenebras, nec conventio Christi ad Belial, nec pars fideli cum infidelibus, neque consensus Orthodoxorum cum hæreticis : omni custodia custodite cor vestrum, nullam participationem habentes, nec societatem, nec consensionem, nec connexionem cum hujusmodi homine : ac ne ulla ratione assentiamini ejus doctrinæ : sed assidue permanentes in sanctissima nostra fide, servite Deo in conscientia pura. Synaxis autem ministerium perficiant vobis qui ibi sunt presbyteri et diaconi, qui diligenter et acceptabiliter rectam Catholicæ Ecclesiæ nobiscum doctrinam suscipiunt, quæ nuper ad vos a nobis scripta est : et abjicientes omnem hæresim ac novitatem, quæ ab Apostolica prædicatione condemnatur : quousque (ut dictum est) ille sua corrigat, aut alius pro illo canonice eligatur pastor bonus ac verus, quique animam pro ovibus ponat, imitatione principis pastorum Christi, in loco pascuæ vos collocans, et super aquam refectionis educans. Ipse autem, qui nos vobiscum confirmat in divinissima ejus confessione, quique unxit nos ac signavit, deditque arrhabonem spiritus in cordibus nostris, sanctificet vos perfecte, spiritumque vestrum, et animam et corpus integra atque irreprehensibilia custodiat, recepturos in sæcula sæculorum quæ repromisit diligentibus eum. Amen ». Hæc ad Thessalonicenses Martinus.

78. *Martini papæ in adversis animi robur invictum.* — Hic jam finis rerum ab eo gestarum præsentis anni : quibus plane declaravit, non imminui vigorem et robur Apostolicæ Sedis, licet principum et collegarum destituatur auxilio majorum antistitum; imo eo magis corroborari, augerique quo minus humanis appareat fulta præsidiis, utpote quæ non humanis, sed divinis noscatur regi ac gubernari consiliis, atque fulciri subsidiis. Vides enim (quod sæpe ob oculos considerandum proponimus) præsentis temporis Ecclesiæ statum, pati eam persecutionem in Oriente et Africa atque in insulis a Sarracenis, direque vexatam. Intueris pariter fidem Catholicam ab imperatoribus Orientis æque duram pati pressuram, eorumque auctoritate et potentia insultare perversos hæreticos. Conspicis itidem quatuor præcipuas sedes patriarchales ab hæreticis invasas, Paulum hæreticum præsidere Constantinopoli, Petrum Alexandriæ, et Macedonium Antiochiæ, æque hæreticos earumdem sedium invasores, titulo episcopi usurpato, in eos intrusos degere : contemplaris et carentem antistite Hierosolymam ab hæreticis labefactatam, ita ferente infelici temporum conditione; paucos vero reliquos remansisse Catholicos, eosdemque persecutione vexatos : sed quod supremum omnium malorum existimari debuit, vides et ipsum Romanum Pontificem quæsitum ad necem, sub gladio exarchi, nisi Dominus supposuisset manum suam, periclitantem.

79. Sed in his omnibus tantum abfuit ut Martinus animum desponderet, ut magis magisque (ut vidisti) erigeretur, spiritusque majores sumeret; cum alioqui non ignoraret, quæ sibi ab imperatore hæretico instigatione ejus lateri inhærentium jugiter hæreticorum pararentur : utpote qui functus (ut dictum est) munere Apostolicæ Sedis apocrisiarii Constantinopoli optime nosset ingenia hominum, et audaciam hæreticorum, jamque futurorum malorum præludia satis superque in Olympio percepisset. His, inquam, forti animo Martinus contemptis, nihil veritus quæcumque imminerent ingentia undique pericula, non defuit officio, nec cessit vel latum unguem adversariis in ipsum (ut in Stephanum Judæi) dentibus stridentibus, cum præsertim (quod magis mireris) idem Martinus gravi corporis infirmitate eodem tempore teneretur : etenim morbo laborasse a mense Octobri anni hujus usque ad tempus quo ab Urbe ejectus est, idem ipse testatur in Epistola ad Eliterum [1]. Quæ autem post hæc adversus eum gesta sint per hæreticum imperatorem, usum ad mala omnia Theodoro Calliopa atque hæretico misso exarcho in Italiam post sublatum morte hoc anno Olympium, anno sequenti dicturi sumus.

80. *Pars librorum Moralium S. Gregorii divinitus revelata.* — Hoc eodem anno, qui ultimus censetur Chindasuindi regis Hispaniarum, cum idem sanctus Martinus Romanus Pontifex sedere cœpisset, contigisse fertur revelatio divinitus facta librorum Moralium S. Gregorii papæ : describemus eam totidem verbis, quibus esse conscripta reperitur : quam si præ vetustate pannis obsitam invenies, ne horrescas, sed illis exutis, nudum sensum veritatis candore et simplicitatem nitentem considera, utpote cui merito scriptores omnes Hispaniarum res prosecuti absque controversia ulla subscribant : sic enim se habet [2] :

81. « Hic (rex Chindasuindus) Taionem Cæsaraugustanum episcopum ordinis litteraturæ satis imbutum, et amicum Scripturarum, Romam ad suam petitionem pro residuis libris Moralium navaliter porrigit destinatum. Qui dum a papa Romense de die in diem differretur in longum, quasi in archivo Romanæ Ecclesiæ præ multitudine quæsitum facile nequaquam reperirent libellum : Dominum, pernoctans, et ejus misericordiam, ad vestigia beati Petri Apostolorum principis, deposcens : ei scrinium, in quo tegebatur, ab Angelo manet ostensum. Quo mox se papa ut prævidit reprehensum, cum nimia veneratione ei adjutoria tribuit ad conscribendum, et Hispanis eum transmisit ad

[1] Mart. Ep. XIII — [2] 2. Cor. VI.

[1] Mart. Ep. XV. — [2] Extat apud Conc. Tolet. VII in fin.

relegendum : quia hoc solum ex beati Job libris expositum retentabant, quod per beatum Leandrum Hispalensem episcopum fuerat advectum, et olim honorifice deportatum.

« Requisitus vero et conjuratus est Taio episcopus a Martino primo papa Romano, quomodo ei tam veridice fuisset librorum illorum locus ostensus : hoc illi post nimiam deprecationem cum nimia alacritate est fassus : Quod quadam nocte se ab ostiariis Ecclesiæ B. Petri Apostoli expetiit esse excubium. Atque ubi hoc reperit impetratum, noctis medio, cum se nimiis lamentis ante B. Petri Apostoli loculum faceret cernuum, luce cælitus emissa, ita ab inenarrabili lumine tota Ecclesia extitit perlustrata, ut nec modicum quidem lucerent Ecclesiæ candelabra, simulque cum ipso lumine una cum vocibus psallentium et lampadibus relampantium introire sanctorum agmina. Deinde ubi horrore nimio extitit territus, oratione ab eis completa, paulatim ex illa sanctorum curia duo dealbati senes egressum in ea parte, qua episcopus in oratione degebat, cœperunt dare præpendulum. At ubi eum repererunt pæne jam mortuum, dulciter salutatum reduxerunt ad proprium sensum. Cumque ab eis interrogaretur, quam ob causam tam grande extaret fastidium (fastigium), vel quis ab Occidente properans tam longum petierit navigerium : hoc et hoc ab eo quasi inscii relatum auscultant operæ pretium. Tum illi multis eloquiis consolato, opportunum ubi ipsi libri latebant, ostenderunt loculum.

82. « Igitur sancti illi, quæ esset sanctorum illa caterva eos tam claro cum lumine concomitantium, responderunt dicentes . Petrum esse Christi Apostolum, simulque et Paulum invicem se manu tenentes, cum omnibus successoribus Ecclesiæ in illo loco requiescentibus. Porro ubi et ipsi requisiti fuerunt, qui domini essent qui cum eo tam mirabile habebant colloquium : unus ex illis respondit, se esse Gregorium, cujus et ipse desiderabat cernere librum, et ideo advenire, ut ejus admuneraretur tam vastum fastidium, et auctum redderet longissimum desiderium. Tunc interrogatus si tandem in illa sancta multitudine adesset sapiens Augustinus, eo quod ita libros ejus, sicut et ipsius sancti Gregorii semper ab ipsis cunabulis amaret legere : satis providus hoc solummodo respondisse refertur : Vir ille clarissimus et omnium exspectatione gratissimus Augustinus, quem quæris, altus (altior) a nobis eum continet locus ». Quod enim nonnisi qui in ea Basilica sancti sepulti essent, eidem dicantur apparuisse, de Augustino videtur esse responsum alio eum loco detentum : sicque corrigendum, quod habetur, altiori eum loco detentum : alioqui quomodo verum dici potuit Augustinum eminentiori loco in cælo positum, cum ipsi Apostolorum principes et alii complures martyres Pontifices in eadem sepulti Ecclesia ea tunc visione apparuerint ? Sed pergit auctor : « Certe ubi ad eorum pedes cœpit proruere, unicus ab oculis ejus, ostiariis et ipsis territis, simul cum luce evanuit vir ille sanctissimus. Unde et ab eo die a cunctis in eadem Apostolorum Sede venerabilis Taio extitit gloriosus, qui antea despicabatur ut ignavus ». Hactenus scriptio, quam recensitam habes in appendice ad septimam Synodum Toletanam.

83. Sed quinam erant libri illi quos in Hispania desiderari adeo dolebat Cæsaraugustanus episcopus ? ex Epistola ejusdem sancti Gregorii ad Leandrum possumus intelligere : ubi hæc leguntur[1] : « Quia longo terrarum spatio disjunctum te videre nequeo : unum quod mihi de te dictavit charitas, fecit ut librum regulæ pastoralis, quem in episcopatus mei exordio scripsi, et libros quos in expositionem beati Job jamdudum me fecisse cognovisti, sanctitati tuæ cum communi filio Probino presbytero veniente transmitterem. Et tuæ quidem charitati in eo opere tertiæ et quartæ partis Codices non transmisi : quia eos solummodo invenio, quos ex eisdem partibus Codices jam monasteriis dedi. Hos itaque sanctitas tua studiose percurrat, etc. » Sic igitur vides caruisse Hispanos prima et secunda parte Moralium : nec mirum, haud facile eos libros a Martino Pontifice inveniri potuisse, qui neque ipsi Gregorio adeo facile præ manibus essent, ut eos mitterent ad Leandrum, ad quem ipsum integrum inscripsisset opus : nec alias partes ejusdem operis reperiret, nisi eas, quas (ut ait) monasteriis tradidisset.

84. Corrigendus est Rodericus[2] Toletanus, dum ait, negligentia Hispanorum deperditam esse illam partem librorum Moralium, pro qua invenienda suscepit profectionem Romam Taio Cæsaraugustanus episcopus. Sed in eo nec in nobis arridet, dum ait, a Concilio septimo Toletano ejusmodi Romam esse decretam legationem : siquidem dictum Concilium contigit celebrari ante biennium, anno nimirum Domini sexcentesimo quadragesimo sexto quo tempore necdum Taionem puto creatum adhuc fuisse Cæsaraugustanum episcopum, qui ultimo pæne loco ut junior reperitur subscriptus octavo Concilio Toletano. Sed et illud in historico Ambrosio miratus sum, id dicere accidisse sub Theodoro Romano Pontifice, cum scriptio illa a Garzia viro accuratissimo fidelissime reddita, sub Martino papa id accidisse testetur.

85. *De Chindasuindo rege Hispaniarum piissimo.* — De eodem autem rege Chindasuindo tradunt, eum, ubi rexisset annos sex et menses octo, cessisse regnum filio. Hæc insuper habet de eo Rodericus Toletanus : « Iste a Romano Pontifice obtinuit privilegium, ut secundum beneplacitum Pontificum Hispanorum primaria dignitas esset Toleti, sicut fuerat ab antiquo ; et per multas Synodos cum episcopis celebratas Ecclesiam erudivit. Hujus tempore ab omni perturbatione Hispania conquievit, adeo ut nullus in ea infidelis reperirietur, vel qui

[1] Greg. l. IV. Ep. XLVI. Indict. XIII. — [2] Rodr. Tolet. de rebus Hisp. l. II. c. 20.

arma sumeret rebellandi. Libros sanctorum Patrum diligenter fecit perquiri, et instituta beati Isidori firmiter observari. Hic perfidum Theodiscum Hispalensem episcopum Synodali sententia in exilium misit, et dignitatem primariam, quam ab antiquo habuerat, totius approbatione Concilii Toletanæ Ecclesiæ confirmavit ». Hæc ipse.

Eluxit præterea ejusdem regis munificentia in monasteriis locupletandis, ut patet ex veteri memoria donationis ab eo factæ monasterio Complutensi, quod una cum aliis S. Fructuosus abbas his diebus erexit, qui nobilis genere egregia sanctitate illustravit Hispanias.

86. Extat ejusdem regis memoria dignum Epitaphium sepulcro Recivergæ reginæ conjugis inscriptum his versibus[1] :

Si dare pro morte gemmas licuisset et aurum,
Nulla mihi poterant regnum dissolvere vitam.
Sed quia sors una cuncta mortalia quassat,
Nec præmium redimit reges, nec fletus egentes :
Hinc ego te, conjux, quia vincere fata nequivi
Funere perfunctam sanctis commendo tuendam :
Ut cum flamma vorax veniet comburere terras,
Cœtibus ipsorum merito sociata resurgas.
Et nunc cara mihi jam, Reciverga, valeto :
Quodque paro feretrum rex Cindus Suinthus, amato.
Junge delleta. Restat et dicere summam
Qua tenuit vitam, simul et connubia nostra.
Fœdera conjugii septem fere duxit in annis,
Undecies binis ævum cum mensibus octo.

Defuncto autem hoc anno (ut dictum est) ipso rege, in locum ejus successit Reccesuinthus, de quo sæpe inferius sermo erit.

[1] Recit. Ambros. Moral. hist. Hispan. l. XI. c. 28.

Anno periodi Græco-Romanæ 6142. — Anno Æræ Hispan. 687. — Anno Hegiræ 29, inchoato die 14 Septemb. Fer. 2. — Jesu Christi 649. — Martini I papæ 1. — Constantis imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : VIII *post consulatum Constantis Aug.* VI.

2. *S. Theodoro PP. succedit S. Martinus.* — Ad num. 1 et seq. Theodorus papa post Pyrrhum et Paulum Monothelitas damnatos, humanis ereptus est hoc anno, ut inter omnes convenit, et « sepultus est ad beatum Petrum Apostolum sub die secundo idus Maii », ut habet Anastasius, qui dicit eum sedisse *annos sex, menses quinque, dies* XVIII, uti etiam in Orderico lib. 2, Reginone, Hermanno Contracto, Abbone, Catalogo Vaticano-Palatino, aliisque Catalogis legitur. Rectius tamen unum ex exemplaribus Mss. Thuaneis, et aliqui Catalogi loco dies XVIII, numerant dies XIX. Quæ lectio præferenda; cum *Theodorus* an. DCXLII, die XXIV Novembris consecratus fuerit, ideoque sederit annos sex, menses quinque, dies XIX, die emortuali, qui fuit decimus tertius mensis Maii, excluso : dies enim XIV Maii quo et aliquibus Martyrologiis, ut videre est in Actis sanctorum Bollandianis ad diem XIV Maii, inscribitur, dies est ejus sepulturæ, non vero obitualis, ut ex duratione vacationis Sedis colligitur. Cessavit episcopatus *dies quinquaginta duos*, ut habent omnia exemplaria Anastasii, tam excusa quam manuscripta et Martinus Polonus in Chron. Quapropter sanctus *Martinus de civitate Tudertina in provincia Tusciæ*, ordinatus est die quinta mensis Julii in quam Dominica incidebat. Nam a die XIII mensis Maii, quo *Theodorus* obiit, quique ab Anastasio excluditur, ad diem V Julii, dies LII interponuntur. Baronius *Theodoro* annos VII, menses V, dies XX, contra omnium antiquorum fidem attribuit; verum aliter facere non potuit, ut annuum interpontificium, quod post mortem *Honorii* contigit, a se abdicatum inveniret. Perperam etiam scribit, vacasse Sedem mensem unum et dies sedecim, ut ex dictis liquet. Denique non audiendus Papebrocius in Conatu Chron. qui interpontificium contendit fuisse dierum LIV, et Martini ordinationem competere in diem XIV Junii; cum utrumque Anastasio adversetur (1).

3. *Synodus Lateranensis.* — A num. 3 ad 37.

(1) Quandoquidem dies quo Martinus obiit satis exploratus est, cum ab auctoribus coævis cum die XVI Septembris componatur; annusque pariter ex Indictione ab iisdem scriptoribus signata non latet, ut ex Pagio ad A. 654, 2, liquet; nec denique quidquam dissidii occurrat in assignando Sedis tempore in Anastasii Codicibus, ne excepto quidem nostro probatissimo Lucensi in exordio sequentis sæculi scripto, ut in Nota ad A. 731, 1, probabimus; quandoquidem, inquam, ita res habet sese, non satis consulte epocham hanc Pagius deseruit. Ponamus igitur S. Martinum obiisse anno DCLV, die XVI Septembris, quæ forte dies fuit sepulturæ, cum die præcedenti interiisse potuerit; ponamus insuper sedisse

Postquam *Constans* imperator electioni *sancti Martini* consensit, nihil prætermisit, ut *Typi* confirmationem ab eo extorqueret. Verum *Martinus*, ut Typum et Monothelitas damnaret, Synodum Lateranensem convocavit, quæ cœpta fuit die quinta mensis Octobris, et Vigilia omnium Sanctorum absoluta. Eidem interfuere centum et quinque episcopi, constatque quinque Secretariis seu Consultationibus totidem diebus confectis ac XXV canonibus. Erat *Secretarium* ædicula seu camera vice exedræ templo seu ædi sacræ adjuncta, in qua Ecclesiæ ministeria recondebantur, et sacerdotes ac clerici priusquam ad sacra procederent, vestes Ecclesiasticas induebant. In iis Secretariis Synodos sæpe habitas fuisse ex earum Actis discimus. Tanta autem semper fuit hujus Concilii auctoritas, ut post quinque Synodos generales in Professionibus fidei a Pontificibus Romanis olim fieri solitis, memoraretur. Hinc in libro Diurno Romanorum Pontificum cap. 2, tit. 9, formulæ tres earumdem Professionum recitantur, et in tertia, quæ post ordinationem a Pontifice Romano fiebat, non solum confitetur Pontifex se quinque Synodos generales, ac præterea *sextam nuper*, ut ibi dicitur, congregatam custodire ; sed etiam cuncta Decreta Pontificum Apostolicæ Sedis, « Præsertim quæ a sanctæ memoriæ Martino universali papa, ad confirmationem prædictarum quinque Synodorum definita sunt atque decreta ». Quibus ex verbis manifestum fit, usum istum adjiciendi scilicet post assertionem quinque universalium Synodorum, confessionem Synodi Lateranensis sub Martino, non tantum durasse usque ad promulgationem sextæ Œcumenicæ Synodi, ut putavit Baronius num. 65, sed etiam postquam sexta Synodus promulgata fuit. Primi Secretarii titulus est : « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperii domini Constantini piissimi Augusti anno nono, sub die tertio nonas Octobris, Indictione octava ». Titulus vero quinti et ultimi his verbis incipit : « In nomine D. Dei Salvatoris nostri J. C. imperii domini Constantini piissimi Augusti anno IX, sub die pridie kalendas Novemb. Indict. VIII ».

4. *Episcopus Aquileiensis et legatus episc. Ravennæ Synodo intersunt.* — Constat ex Secretario primo *Maximum* episcopum Aquileiensem huic Concilio interfuisse. Quod vero neque Mediolanensis, neque alii Galli et Cisalpini episcopi interfuisse legantur, inde contigisse putat Baronius num. 8, quod *Rotharis* Langobardorum rex Arianus tunc Italiam infestaret, et transitus ubique difficilis esset ; de quo bello agit Paulus lib. 4, cap. 47. Verum cum *Rotharis* ante triennium vita decesserit, hæc conjectura locum habere non potest. Quare hujus absentiæ causa ignoratur. In primo Secretario dicitur, auditam esse legationem *Mauri episcopi Cæsenatis* pro archiepiscopo Ravennate, quem Maurum sanctitate celebrem fuisse putat Baronius n. 13, cujus nomen ad diem XX Januarii Martyrologio Romano inscribitur, et hujus Vitam scripsit B. Petrus Damiani anno circiter MLXXII demortuus, qui fatetur pauca sibi de hoc sancto comperta, aitque : « Quidam antiquus admodum senex, et corpore marcescente jam tremulus, nostris nuper temporibus extitit, qui se vidisse hujus B. Mauri nepotem, Constantium videlicet nomine, episcopum Cæsenatis Ecclesiæ testabatur ». Bollandus ad eumdem diem recte conjicit, fortasse vetulum illum, *nepotem Mauri* vocasse Constantium, quod ejus ortus esset stirpe. Nam si, uti in laudata Vita dicitur, Maurus ante episcopatum « virtutum gradibus ad alta conscenderit, et in sanctæ conversationis studio non segniter vigilarit » ; necesse est eum saltem a decennio continenti vitæ se dedisse, ante tempus illud *Constantii* patrem natum esse, atque ideo inter patrem et filium trecentos et amplius annos vitæ distribuendos esse, quod nullus sibi persuaserit. Quare duo Mauri episcopi Cæsennatenses omnino distinguendi. Ita Bollandus, Ughellus tom. II Italiæ Sacræ in episcopis Mutinensibus asserit, *S. Maurum*, cujus Petrus Damiani Vitam scripsit, fuisse episc. Mutinensem, an. DCDXXXIV.

5. *Legatio Martini PP. ad reges Francorum post Synodum habitam.* — A num. 37 ad 46. Fridegodus in Vita sancti Audoeni Rothomagensis episcopi asserit, *Martinum* papam, priusquam Concilium Lateranense convocaret, legatos in Franciam direxisse : « Nec mora, inquit, continuo ad regem Francorum legationem mittens rogat, ut sibi viros in fidei puritate fundatos, verbo et sapientia providos quantocius dirigere dignaretur, quatenus cum ipsis et cunctis Italiæ præsulibus, Domino auxiliante, aliquod antidotum contra venenum tantæ pravitatis porrigere tentaret, etc. » Sed Audoenus, cui potior fides habenda, scribit in Vita sancti Eligii, legationem a Martino missam Synodo Lateranensi jam habita. Audoeni verba recitat Baronius n. 37, aitque optasse *Martinum* ac petiisse a Francorum regibus, *Clodoveo* et *Sigiberto*, præcipuos Romam mitti Gallicanos episcopos, quibus Apostolica legatio credi posset, ut per eos quæ Romæ gesta essent, in reliquis Galliarum provinciis innotescerent. At ex ipsius papæ litteris ad *Amandum Trajectensem* episcopum datis, quas exhibet Baronius, patet, Martini consilium aliud non fuisse, quam ut episcopi, quos reges Francorum Romam misissent, Apostolica legatione apud imperatorem in Oriente fungerentur, et quæ statuta fuerant in Concilio La-

annis VI, mense I, diebus XXVI, iisque demptis ab eodem anno DCLV, XV Septembris et utroque termino excluso, redditur annus DCXLIX, dies XIX Julii quæ in Dominicam incidit. Hoc vero exordium Martini statuendum.

Hac supputandi ratione instituta, definitoque interpontificio Theodorum inter et Martinum ad dies LII, ejusdem Theodori emortualem diem ad XXVIII seu XXVII Maii referendum intelliges. Rursus vero si ab anno DCXLIX, die XXVII Maii dempseris annos VI, menses V, dies XVIII, quot illi assignant summo consensu Anastasii Codices, atque terminum utrumque excludas, supererit annus DCXLII, dies VIII Decembris, quæ tunc incidit in Dominicam, adeoque et auspicando Theodori sacerdotio erat aptissima. MANSI.

teranensi cum aliis Synodalibus apicibus, *Constanti* Augusto præsentarent, ut videre est apud Baronium num. 44. Misit itaque *Martinus* Acta Synodi ad *Clodoveum* regem, ut liquet ex citata Vita sancti Eligii, ubi regis Francorum nomine intelligendus *Clodoveus*, qui in Neustria et Burgundia regnabat; sed misisse etiam ad *Sigibertum* Austrasiæ regem, ad quem pertinebat civitas Trajectensis, cujus sanctus *Amandus* episcopus erat, patet ex litteris Martini papæ ad eumdem Amandum num. 44 apud Baronium jam citato.

6. *S. Amandus post triennium abdicat episcopatum Trajectensem.* — Scripserat sanctus *Amandus* ad Martinum papam, presbyteros seu diaconos suæ diœceseos post suas ordinationes in lapsum inquinari, ideoque velle se pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere, et vacationem ab episcopatus laboribus eligere, ut fusius narrat Martinus in suo ad Amandum responso, quo petitionem ejus denegat, eumque monet, ut presbyteros, et alios Ecclesiastici officii ministros, quos post ordinationem apostatas fieri contigerit, a gradu deponat, et pristinæ dignitatis recuperandæ spe penitus ablata, eos remittat ad laicam communionem juxta canones pridem constitutos, qualis est nonus primæ Synodi Aurelianensis, quo statuitur. « Ut si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserit, simul et officio et communione pellatur ». Has sancti Martini litteras post celebratam Synodum scriptas hoc ipso anno recipere potuit Amandus, et episcopatum abdicare. Baudemundus enim in sancti Amandi Vita apud Mabillonium sæculo II Benedictino num. 17, de episcopatu a Sigiberto rege concesso Amando loquens, ait : « Coactus a rege ac sacerdotibus, pontificalem suscepit cathedram : sicque per triennium fere vicos vel castra circumiens, verbum Domini constanter omnibus prædicavit. Multi etiam (quod dictu quoque nefas est) sacerdotes atque levitæ prædicationem illius respuentes audire contempserunt : at ille secundum Evangelii præceptum, pulverem de pedibus in testimonium excutiens, ad alia properabat loca ». Cum itaque sanctus Amandus anno sequenti episcopatum deseruerit, illumque *per triennium fere* tenuerit, patet eum antistitem Trajectensem renuntiatum anno sexcentesimo quadragesimo septimo, ut recte observavit Henschenius ad diem VII Februarii, in Commentario prævio ad Vitam sancti Amandi, eique tunc sanctum *Remaclum* successisse, perperamque Cointium Remacli ordinationem usque ad annum sexcentesimum quinquagesimum tertium distulisse; quod, ut ibidem n. 13, ait, in quibusdam Kalendariis ordinatio *Remacli* notetur ad diem tertium nonas Februarii, qui dies eo anno in Dominicam cadebat. Nam, ut sæpius monuimus, natalitia sanctorum, consecrationes episcoporum, et dedicationes Ecclesiarum sæpius in Martyrologiis aliis diebus notantur, quam quibus contigerint, et pro episcoporum libitu ac Ecclesiarum commodo hujusmodi dies sæpe mutati fuere, aut denique longo tempore postquam eæ solemnitates peractæ fuerant, aut sancti mortui vel translati, de illis mentio facta est in Kalendariis.

7. *Olympius exarcha Romam venit.* — A n. 46 ad 58. Usque ad præsentem annum, eumque jam in finem vergentem *Plato* exarchatum Italiæ administravit, ideoque per annos fere quinque. Anastasius enim, ubi locutus est de Synodo Lateranensi, ait : « Ipsis diebus direxit imperator in Italiam Olympium cubicularium, et exarchum ad regendam omnem Italiam », additque imperatorem eidem injunxisse, ut quoscumque inveniret sibi in *Typo* assentientes, subscribere juberet, et si Romanum exercitum huic sententiæ adstipulantem sicuti sibi suggesserat *Plato* patricius et exarcha, inveniret, *Martinum* etiam ipsum idem facere cogeret : sin minus quiesceret, donec exercitum majorem Romano, Ravennatique confecisset. « Qui prædictus Olympius veniens in civitatem Romanam invenit sanctam Romanam Ecclesiam coadunatam cum omnibus episcopis Italiæ, seu sacerdotibus, vel clero », inquit Anastasius. Quare cum Concilium Lateranense, de quo Anastasii verba intelligenda, mense Octobri celebratum fuerit, eo etiam mense *Olympius* Constantinopoli missus Romam adventavit. Baronius vero, qui anno superiori n. 11, scribit eo anno *Olympium* subrogatum fuisse in locum Platonis, supponit illum hoc anno Ravenna ad imperatoris mandata de Typo comprobando exponenda Romam petiisse. Gesta Romæ ab Olympio adversus Martinum Baronius ex Anastasio narrat. Verum cum in Epistola, quam idem Martinus papa post absolutum Concilium Lateranense ad Constantem imperatorem scripsit, quamque Baronius recitat num. 52 et seqq. nullam de violentia sibi ab exarcho illata mentionem faciat, apparet *Olympium* in sanctum Pontificem non sæviisse, nisi post datam illam Epistolam ad imperatorem, ideoque illius persecutionis relationem post S. Martini Epistolam reponendam fuisse.

8. *Petrus Alex. et Macedonius Antiochiæ episcopi hæretici.* — Ad num. 69. *Sanctus Martinus* Epistola XI ad Ecclesiam Hierosolymitanam et Antiochenam scripta nuntiat, Monothelitarum hæresim in Concilio fuisse damnatam, ordinationemque *Macedonii* Antiochiæ, et *Petri* Alexandriæ perperam esse factam. Ex quo intelligimus *Cyro episcopo Alexandrino* Monothelitarum patrono, quem *Heracleonas* Augustus anno DCXLI, in sedem Alexandrinam restituit, ut ibidem ostendi, anno incerto mortuo, *Petrum* eadem hæresi infectum successisse. An vero *Macedonius* subrogatus fuerit in locum *Anastasii*, in obscuro est ; sicuti et an idem *Anastasius* sedem Antiochenam occuparit, qua de re supra actum.

9. *Olympius exarcha hoc anno mortuus non est.* — Ad num. 79. Quia *Theodorus Calliopa*, qui jam exarcha Italiæ per breve tempus fuerat, excepit *Olympium*, et sanctus Martinus in Epistola XV asserit, *Calliopam* missum esse cum Ravennatensi

exercitu ad se comprehendendum, Baronius, qui autumavit, eam Epistolam anno sequenti scriptam esse, interitum *Olympii exarchæ* hoc anno consignavit. Verum eo anno tantum DCLIII data, ut anno sequenti videbimus, ideoque *Olympii* præfectura usque ad illum circiter annum extendenda; eo magis quo verosimile non est *Olympium*, qui mense Octobri hujus anni Romam Constantinopoli venit, et postea cum exercitu in Siciliam adversus Saracenos profectus est, ut tradit Anastasius, nequidem anno sequenti mortuum esse.

10. *Inventio Librorum Moralium S. Gregorii.* — Ad num. 71 et seqq. In Appendice Concilii Toletani VII, anno, ut creditur, DCXLVI celebrati, ab auctore anonymo conscripta legitur, *Chintasuintum* Hispaniarum regem in Toletana urbe Synodale Decretum triginta episcoporum *anno regni sui quinto* cogendum indixisse, et *Taionem* Cæsaraugustanum episcopum Romam misisse ad obtinendos a Pontifice Romano libros Moralium sancti Gregorii Magni, qui in Hispaniis non reperiebantur. Cumque a Summo Pontifice de die in diem differretur, quasi in bibliotheca non possent reperiri, pius episcopus, ut ibidem legitur, in Basilica SS. Petri et Pauli noctem unam in Orationibus traduxit insomnem, ac circa medium noctis eorumdem Apostolorum visione locus, in quo libri illi delitescebant, ei revelatus est. Requisitus *Taio* a *Martino* primo, quomodo locus ille eidem fuisset ostensus, eam revelationem ei declaravit. Verum *Chintasuintus* ante Pontificatum sancti Martini *Reccesuintum* filium in totius regni consortium adscivit, ideoque ante præsentem annum, quo jam Reccesuintus regnabat, libri Moralium sancti Gregorii inventi, si id anno quinto *Chintasuinti* contigit. Hinc in omnibus editionibus eorumdem librorum ea quidem res narratur expresso Chintasuinti, sed Pontificis Romani suppresso nomine. Vasæus in Chronico affirmat, id accidisse Theodoro vel Martino Ecclesiam Romanam gubernante, et Rodericus lib. 2. cap. 20, nomen Pontificis Romani etiam tacet. Denique Mariana lib. 6, cap. 8, asserit, famam esse, et antiqua monumenta declarare, Chintasuintum *ad Theodorum Romanum Pontificem ablegasse Taium episcopum Cæsaraugustanum*, ut Gregorii Magni Moralia conquireret, quod et Ambrosius Morales a Baronio laudatus habet.

11. *Incertum sub quo Pontifice Romano.* — Ex his colligo primo, hujus legationis relationem aliquot sæcula, postquam peracta est, litteris mandatam fuisse; cum in laudata Appendice dicatur id contigisse, Martino Romanam Ecclesiam regente, in monimentis vero a Roderico, Vasæo, et Mariana lectis, Pontificis Romani nomen non exprimatur, indeque recte Vasæus, Morales, et Mariana non sub Martino, sed sub Theodoro hanc legationem obitam censuerunt. Secundo, hanc legationem decretam esse in VII Concilio Toletano, quia illud vulgo dicitur *Concilium triginta episcoporum* modo scilicet loquendi rotundo ac perfecto. Eidem enim episcopi tantum XXVIII interfuere. Unde in Annalibus Ecclesiast. hæc legatio debet immediate recitari post Concilium VII Toletanum. Tertio, ad hanc legationem obeundam *Taionem*, qui eidem Concilio non interfuit, cæteris episcopis prælatum fuisse, quia, ut in citata Appendice habetur, erat *ordinis litteraturæ satis imbutus et amicus Scripturarum*, et tam *libros* divi Augustini, quam et *ipsius sancti Gregorii semper ab ipsis incunabulis* amaverat *legere*, quod perspicuum est, inquit Mabillonius tomo II Veterum Analect. pag. 75, ex quinque libris Sententiarum, quorum maximam partem ex meris Gregorii centonibus *Taio* conflavit, supplemento ex Augustini libris petito. Quæ de rebus Theologicis sententiarum Collectio facta ex Patribus prima videtur, ad cujus fere exemplum *Petrus Lombardus*, aliique alias condiderunt. Hanc Collectionem ait Mabillonius se invenisse in egregio Codice Bibliothecæ Thuaneæ ante annos DCCC descripto, ex quo Præfationem *Taionis* ad *Quiricum* Barcinonensem antistitem, *in quinque libros Sententiarum a se collectos, ex operibus sancti Gregorii papæ* retulit, cum responsione *Quirici*, cui *Taio* libros illos nuncupavit, quibus editio operum divi Gregorii Magni imposterum augeri poterit.

12. *Chindasuintus filium Reccesuintum consortem regni facit.* — Cæterum *Chindasuintus* regnum, quod per vim occupaverat, familiæ suæ hæreditarium facere satagens, filium *Flavium Reccesuintum* imperii consortem declaravit, et quidem hoc anno, non vero superiori, quo Mariana et Lucas Tudensis initium ejus collocant. Diem ejus inaugurationis eruo ex Juliano Toletano, qui in Vita sancti Ildefonsi episcopi Toletani de eo scribit: « Expleto octavo decimo prædicti principis (scilicet Reccesuinti) anno, sequenti die X kal. Februarii domicilio carnis exuitur ». Quare *Reccesuintus* die vicesima secunda mensis Januarii, qui sacer est in Hispania divo Vincentio martyri, regnum iniit, dieque XXIII ejusdem mensis sanctus *Ildefonsus* vitam cum morte commutavit. Ut enim supra observavimus, idem dies, quo aliquis imperator vel rex dictus fuerat, vertentibus singulis annis censebatur primus et ultimus cujuslibet anni imperatoris vel regis, quia terminus erat præcedentis et initium subsequentis. Vixit postea *Chindasuintus* annos tres et aliquot menses, sed *Reccesuinti* tantum mentio facta est, quod ob præcipitem atque affectam patris ætatem solus ipse rerum potiretur, et Rempublicam universam pro voluntate gubernaret, inquit Mariana citatus.

Hoc anno mortuus est sanctus *Bavo*, ut anno DCXXXI ostendi.

MARTINI I ANNUS 2. — CHRISTI 650.

1. *A Martino papa Apostolatum accipiunt Landolinus, Amandus et socii, ac Follianus et alii ituri ad gentes.* — Quinquagesimus supra sexcentesimum adest Domini annus, octava Indictione, cœpta mense Septembri anni superioris : quo S. Martinus Romanus Pontifex, jubente Constante imperatore hæretico, per Theodorum Calliopam exarchum abstractus tyrannice a Pontificia Sede, vinctus mittitur in Orientem.

Sed antequam ab Urbe discessum ejusdem sancti Pontificis narratione prosequamur, temporis ratio admonet, ut quæ ante ab eo Romæ sunt gesta, narremus. Habent Acta [1] S. Landolini Cameracensis Ecclesiæ presbyteri ordinati a S. Authberto ejusdem Ecclesiæ episcopo, ipsum, cum jam tertio profectus esset Romam ad limina sanctorum Apostolorum, ab eodem S. Martino Pontifice munus prædicationis suscepisse, acceptumque talentum bene impendisse, claruisseque miraculis, multaque monasteria erexisse, favente ipsi sua munificentia Clodoveo Francorum rege, ut pluribus eadem Acta significant. Sed et sanctum Amandum episcopum Leodiensem, pariter Romam venientem, benigne a se susceptum idem Pontifex Martinus prædicationi Evangelicæ ad Gentes mancipavit, additis ad ministerium sociis Landoaldo archipresbytero, et Amantio diacono; qui Apostolica auctoritate pollens, fructus uberes ex Gentium conversione collegit, ut S. Bavonis Acta [2] significant. Habentur hæc etiam expressa in Actis [3] S. Landoaldi ipsius, qui a S. Martino papa datus est illi comes.

2. Porro neminem aggredi ad Gentes prædicationem consuevisse, nisi a Romano Pontifice missus esset : præter exempla plurima, etiam vetus docet monumentum in Actis sancti Valentini tabula plumbea expressum, inventa illa juxta corpus ejusdem sancti Valentini episcopi Potavionis in Noricis in hunc modum : « Venit ab Oceano vir humilis, Valentinus nomine, in Norici urbem Potavionem (ita legendum loco Patavii) idque animo apud illos prædicandi. Sed quia id hominum genus ferum et belluinum nimis erat, exiguum apud illos animarum fructum capere potuit. Videns autem terræ ejus opportunitatem, et quorumdam hominum frugalitatem, regionemque jam albam ad messem, ita intra se cogitabat : Non debet concionandi munus quisque sibi usurpare, nisi Apostolicæ auctoritatis jussione, sicut scriptum est [1] : Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Hæc dicens, adiit Pontificem Romanum : qui eum honorifice et reverenter excepit, libenterque eum audivit, et Apostolica auctoritate ejus studium prædicandi confirmavit ». Hæc et alia ibi.

3. Insuper ad eumdem Pontificem constat ex Hibernia accessisse S. Follianum, ut prædicandi Gentibus Evangelium ab eo licentia impertiretur : hæc enim in ejus Actis [2] ita scripta leguntur : « Hujus exemplo (nempe Fursei ejus germani), provocatus Follianus, Romam ivit, petiturus a Martino Pontifice episcopalem benedictionem ad infidelium conversionem : qua accepta, ad Gallias venit, etc. » Pergit enim dicere de ejus martyrio, de quo suo loco sermo erit.

4. *De tempore exilii S. Martini.* — His igitur de rebus S. Martini ante abductionem ab Urbe, ad quam amplius reversus non fuit, breviter enarratis, agedum de tyrannica ejus a Sede dejectione dicamus. Sed antequam tragica hæc eo quo gesta sunt ordine enarremus, de temporis certitudine est assertio confirmanda. Ista quidem adeo funebria hoc anno facta esse, Græcorum Annales satis expresse docent, in quibus ex Theophane hæc scripta reperiuntur anno vicesimo Heraclii imperatoris, ubi agitur de origine atque progressu hæresis Monothelitarum, his verbis : « Cæterum nono anno imperii sui Constans nepos Heraclii, Indictione octava, his agnitis, furore repletus, sanctum Martinum et Maximum Constantinopolim ductos et cruciatos apud Chersonam et alia climata exilio relegavit, multos etiam Hesperiarum episcoporum punivit ». Hæc ibi, quæ quidem hoc anno cœpta in plures posteriores sunt propagata. Rursum vero hoc anno ejectum fuisse ab Urbe sanctum Martinum, ex iis quæ

[1] Apud Sur. die XV Jun. tom. III. — [2] Apud Sur. die I Octob. t. V. — [3] Apud Sur. die XXIX Martii.

[1] Rom. X. — [2] Apud Molan. in Natal. SS. Belg. die ult. Octob.

ipse suis litteris habet, intelligere satis possumus: dum enim scribit degens Chersonæ exul de mittendis ab Urbe Roma alimentorum subsidiis, hæc habet[1]: «Si enim peregrinos illic (id est Romæ), ita reficit S. Petrus: quid dicemus de nobis qui proprii servi ejus sumus, et saltem ad momentum ministravimus ei, et in tali exilio et afflictione consistimus?» Hæc ipse, qui cum ad momentum se ministrasse Romanæ Ecclesiæ curam fateatur, equidem hoc anno inde per hæreticos divulsum esse possumus intelligere. His de temporis ratione firmatis, jam rem gestam ordine prosequamur.

5. *Per Calliopam exarchum Martinus calumniis exagitatus, ausu nefando ab Urbe ablatus in insulam Naxiam ducitur.* — Ubi novit Constans imperator, longe aliter quam sperarat, quod moliebatur pro hæresis patrocinio esse consecutum effectum, utpote qui Olympio exarcho in mandatis dederat, editum a se de fide edictum, quod Typum nominavit, ab Italiæ et aliis Occidentalium provinciarum episcopis subscriptione firmari: cum non tantum id minime præstitum scisset, sed in Concilio Romano, auctore ipso Pontifice, esse damnatum audivisset: rugientis leonis instar, ira exæstuans, quonam modo in eum contumeliam acceptam ulcisci posset, ipsumque expelleret ab Urbe et in exilium relegaret, animo agitare cœpit. Fuit illi præsto, qui æque se læsum magnopere a Martino papa Paulus episcopus Constantinopolis conclamaret, quod damnatus ab illo esset atque sede depositus. Quid ergo agunt, quidve decernunt, ubi ejusmodi inter se consilia agitant toxicata? Ne apud Christianos imperator, id agendo, tyranni et persecutoris, sive hæretici nomen consequatur, causas effingunt, quibus juste videri posset Martinus expulsus. Et quænam ista? audi.

6. Dant crimini, quod mutasset traditam a majoribus fidem: insuper ipsum adversus Romanum imperium aliquid molitum cum Sarracenis: tertio etiam ipsum Martinum nescio quid contra Dei Genitricis Mariæ cultum esse locutum. Hæ sunt tres calumniæ in virum sanctissimum ab iis qui inhærebant imperatori excogitatæ, prout colligitur ex ejusdem sanctissimi viri Epistola ad Theodorum[2]. His concinnatis commentis, missus est in Urbem Theodorus Calliopa exarchus, qui vi armorum atque potentia militari exturbaret Martinum e Lateranensi palatio, in navimque conjectum, adsportari faceret in Orientem. Sic igitur qui tyrannidem velare accusationum tegumento conati sunt, tyrannidem si quam aliam crudelissimam atque apertissimam exercent, dum (quod in causa cujusvis minimi episcopi peragi consuetum fuit) nulla coacta Synodo, nulla dicta die accusato, nec ab accusatore inscriptione apposita, repente tanquam a latronibus in silvis itum est contra tantum Pontificem adhuc ægritudine laborantem. Quomodo autem ista se habuerint, ex ejusdem Martini papæ dicta

[1] Mart. Ep. XVII. in fin. — [2] Mart. Ep. XIV.

Epistola ad Theodorum accipe. Rogatus enim ab amico, rem narrare ut se habuerit, ista rescripsit[1]:

7. «Martinus, Theodoro sincera affectione dilecto fratri.

«Quoniam agnovi (ut potui) ea quæ in scriptis a vobis significata sunt, in paucis verbis exsequar. Cum exirem ab Ecclesia, quæ cognominatur Constantiniana, in qua exercitus me cum armis constrinxerat, in præsentia exarchi ac Theodori cubicularii, presbyteri et clerici clara voce dixerunt: Anathema habeat, quisquis dixerit vel crediderit, quia Martinus usque ad unum apicem fidem mutavit, aut mutaturus est: et anathema habeant, qui in Orthodoxa fide sua usque ad mortem non permanserint». Enituit tunc plane Romani cleri constantia, pro sui defensione Pontificis, diro anathemate præsentes ferientis adversarios. Sed pergit Martinus:

8. «His auditis Calliopas cœpit rationem reddere, aliam fidem, præter quam nos tenemus, non esse, neque aliam se credere; sed hoc propter eos qui audiebant, non propter fidem dicebat. Ea scire te volo, dilectissime frater, de fide quam significasti, necnon de falsis calumniis, quas adversus veritatem proponunt: quia opitulantibus nobis orationibus vestris, ac omnium fidelium Christianorum qui vobiscum sunt, et vivens et moriens salutis nostræ fidem defendam, quemadmodum beatus Paulus Apostolus docet[2]: Mihi vivere Christus est, et mori lucrum.

«De falsis autem accusationibus, quas noviter hæretici faciunt, abjicientes veritatem Christi Dei: qualem omnino poterunt hominibus veritatem loqui, qui Dei veritati resistunt? Tibi igitur rationem reddo, dilectissime frater, per eum qui judicaturus est mundum istum per ignem, qui et reddet unicuique secundum opus suum. Ego aliquando ad Sarracenos nec litteras misi, nec quem dicunt tomum, qualiter credere debeant, aut pecunias unquam transmisi, exceptis duntaxat quibusdam illic viventibus (venientibus) servis Dei causa eleemosynæ, quibus et modicum quid præbuimus minime ad Sarracenos transmissum.

9. «Porro de domina nostra gloriosa semper Virgine Maria, quæ Deum et Dominum nostrum Jesum Christum peperit, quam omnes sancti et Catholici Patres Dei Genitricem appellant, utpote quæ Deum hominem genuit, falsum contra me, imo contra suas ipsorum animas iniqui viri testificati sunt. Nam quisquis beatam super omnem creaturam humanam, absque eo qui genitus est ex ea, venerabilem semper Virginem matrem videlicet Domini nostri non honorat atque adorat, anathema sit et in præsenti sæculo, et in futuro. Sed homines occasiones quærentes scandala objiciunt ad scandalizandum multos. Dominus te incolumem custodiat, amantissime fili». Hactenus Epistola Martini de exordio impiæ et sacrilegæ invasionis per Callio-

[1] Mart. Ep. XIV. ex versione Anastas. Biblioth. — [2] Philip. I.

pam exarchum factæ. Porro aliam his additam postea fuisse accusationem, nimirum, quod irregulariter absque lege, contradicentibus canonibus, Sedem subripuisset, ipse testatur.

10. Quomodo autem e Sede avulsus, in navim conjectus fuit, et in Orientem missus, accipiemus ex ejus Epistola[1] ad Eliterum, quam postea scripsit cum esset Constantinopoli, quam una cum aliis ab ipso in exilio græce scriptis Anastasius reddidit latinitati, ut nunc sunt; quod idem Anastasius testatur in earum Prælatione ad Martinum Narniensem episcopum. Extant ipsæ in nostra bibliotheca inter res gestas ejusdem sancti Pontificis relatæ. Porro hæc cuncta exacte narrantur his verbis :

« Nosse voluit beata vestra dilectio, qualiter de Sede S. Petri Apostoli, sicut unus passer solitarius ab ædificio, raptus fuerim. Et miror, quia super hoc me inquirere voluisti, cum prædixerit Dominus noster de nequam temporibus istis, discipulis suis[2]: Quia in diebus illis erit tribulatio, qualis non fuit ab origine mundi usque nunc. Et nisi quia abbreviati sunt dies illi, non posset sustinere omnis caro : sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Hoc in paucis de Antichristo dicitur : nam et S. Paulus secundum datam sibi gratiam spiritus pronuntiavit dies istos Timotheo discipulo suo dicens[3] : In novissimis diebus discedent homines a fide, et a veritate auditum avertent, seipsos amantes, avari. Et crede mihi, desideratissime fili, non videndum tempus aliud, nisi hoc manifeste, in quo sint initia dolorum, quemadmodum Dominus prædixit adventum Antichristi : etenim veritatem dicere necessarium visum est, antequam in toto mundo prævaleat judicium, et finem cursus accipiat ». Ista S. Martinus de Antichristi adventu haud inani consideratione disseruit.

11. Certe quidem hæc esse visa sunt illa tempora, quibus (ut suo loco superius vidimus) S. Gregorius papa prædixerat, adeo ingentia futura esse mala, ut miserrimum illud sæculum, quo sub gladio Longobardorum et Gothico pariter gemebat Italia, respectu horum felicissimum habendum foret : cum totus Oriens furvo velut obducto pallio, densa hæresum caligine obscuratus penitus appareret; cum et typum quemdam gesserit Antichristi, qui haud pridem novam perfidiam falsis vaticiniis Mahometes in Arabia statuisset, et armorum potentia tot provincias nullo ferme negotio per suos posteros ejusdem sectæ homines subjugasset, quibus vires imperatoris (ut de Leviathan eodemque figuram Antichristi gerente dicitur) quasi paleæ existimatæ essent. His adeo magnis si adjicias quæ in expilatione Romanæ Ecclesiæ patriarchii sub Theodoro Pontifice per impios patrata erant (quod nunquam hactenus factum fuerat) plane ob hæc adeo funesta finem instare rerum, aliquis haud temere existimare poterat, cum nec signa illa defuerint famis, pestilentiæ, et terræ motus.

12. Ad cumulum vero malorum ista adjice, quæ hoc anno adeo crudelia adversus ipsum Ecclesiæ totius Hierarcham scelerate impieque sunt gesta : ut plane Antichristi regnum imminere, postquam et divina labare viderentur, potuerit jure putari, ac merito cum Hieremia[1] fuerit exclamandum :« Obstupescite, cæli, super hoc, et portæ ejus, desolamini ». Cæterum non Martinus tantum ob tot ingruentia mala, sed veteres etiam Patres, cum dira aliqua in Ecclesia persecutio moveretur, filium perditionis adesse, et instare Antichristi tempora putaverunt, ut superius sæpe vidimus : nec tamen ob id quod non acciderit quod opinabantur, eos deridendos esse quis calumniose dixerit; sed eo nomine potissimum commendandos, cum in iis excubitorum solers vigilantia apparuerit, quod tot præcurrentibus malis, malum illud subsequi, quo bona omnia perderentur, signis haud inanibus crediderunt. Sed ad Martini Epistolam redeamus, qui pergit :

13. « Hoc mihi expedire arbitratus, quo aliis malis (male) mihi properantibus exultem potius, quam fleam. Igitur ut scias qualiter sublatus et ductus sum a Romana Urbe, nil falsum audies. Accidentium omnia præscivi per multum temporis, quæ meditabantur inimici veritatis. Et separato (superato) meipso cum omni clero meo, privatus mansi in Ecclesia Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ cognominatur Constantiniana, et stabilita est a beatæ memoriæ Constantino imperatore, et est juxta episcopium. Illic omnes nos seorsum morabamur a die sabbati : quando Calliopas cum Ravennate exercitu et Theodoro cubiculario introivit in civitatem. Misi ergo in obviam ei quosdam ex clero : quibus susceptis in palatio, æstimavit et me cum eis adesse. Cum autem quæsisset et non invenisset, dixit primis cleri : Quia nos eum voluimus adorare : sed cras, quod est Dominicæ dies, obvii erimus, et salutabimus eum; quia hodie non sufficimus.

14. « Porro Dominico die, dictis missis in prædicta sancta Dei Ecclesia, suspicatus ille turbam multam colligi propter diem, nuntiavit hoc : Quia multum fatigati sumus ex itinere, non possumus occurrere hodie; sed cras omnibus modis occurremus, et adorabimus sanctitatem vestram ». Piaculum enim videbatur, si quis peregrinus Romam veniens, non primum omnium accederet veneraturus Summum Pontificem. Sed addit de statu suo hæc idem S. Martinus : « Ego vero ipse graviter infirmus eram ab Octobrio mense usque ad prædictum tempus, id est, usque ad decimum sextum kalendas Julias. Ergo feria secunda diluculo misit chartularium suum et quosdam ex obsequio suo dicens : Quia arma præparasti, et armatos habes intus, et multitudinem lapidum collegisti : et hoc necessarium non est, nec aliquid tale fieri permittas. Cumque præsens audissem hæc, necessarium

[1] Mart. Ep. xv — [2] Matth. xiv. — [3] I. Tim. iv.

[1] Jerem. ii.

magis non habui, qualiter hos certos reddere, quam mittere illos gyraturos per totum episcopium; et si arma vel lapidem vidissent, ipsi testimonium perhiberent. Cum autem iissent, et nihil invenissent, subintuli eis per verba, quod nunquam aliter aliquando, sed semper per circumplexionem et fallacem accusationem incederent adversum nos; cum et in adventu infamis Olympii vani cujusdam hominis cum armis me hinc potius repellere faterentur.

15. « Ego itaque ante altare Ecclesiæ lectulum meum habebam, in quo jacebam : et nondum transacta media hora, exercitus cum eis veniens in Ecclesiam, loricati omnes, tenentes lanceas et spathas suas, quin et arcus suos paratos una cum scutis suis : et facta sunt illic, quæ nec dicenda sunt. Quemadmodum namque in hiemali tempore, vento valido flante, folia ex arboribus concussa cadunt, ita percutiebantur armis candelæ sanctæ Ecclesiæ, et remensæ (revulsæ) excutiebantur in pavimentum et audiebatur sonitus, qui in eadem fiebat Ecclesia veluti tonitruus quidam horribilis tam ex collisione armorum, quam ex multitudine candelabrorum ab eis confractorum.

« Quibus cum fastu introeuntibus, jussio a Calliopa porrecta est presbyteris et diaconis, in qua humilitatis meæ abjectio continebatur, quod irregulariter et sine lege episcopatum subripuissem, et non essem in Apostolica Sede dignus institui; sed omnimodis in hanc regiam urbem transmitti; subrogato in loco meo episcopo : quod necdum aliquando factum est, et spero quod nec aliquando fiet : quia in absentia Pontificis archidiaconus, archipresbyter, et primicerius locum præsentant Pontificis. Dum ergo moventur, quæ de fide gesta sunt, jam manifestavi vobis. Quod autem præparati non fuerimus ad repugnandum, melius judicavi decies mori, quam unius alicujus sanguinem in terram fundi, quod quidem et sine periculo hoc gestum est in paucis, qui non placuerunt Domino, malis effectis.

« Eadem itaque hora dedi meipsum ad exhibendum imperatori, et non resistendum. Porro acclamantibus mihi (ut veritatem dicam) quibusdam e clero, ne facerem hoc : nulli eorum accommodavi aures, ne subito fierent homicidæ, sed dixi illis : Sinite mecum venire ex clero qui necessarii mihi sunt, episcopos videlicet et presbyteros et diaconos, et absolute qui mihi videntur. Respondit Calliopas : Quotquot voluerint venire, cum bono venient : nos cuiquam necessitatem non facimus. Respondi ego : Clerus in potestate mea est. Exclamantes autem quidam ex sacerdotibus dicebant : Cum ipso vivimus, et cum ipso morimur. Post hæc cœpit dicere per se Calliopas, et qui cum ipso erant : Veni nobiscum ad palatium. Nec hoc facere recusavi, sed exivi cum eis in palatium.

16. « Eadem secunda feria et tertia feria venit ad me omnis clerus, et multi erant qui se paraverant ad navigandum mecum, qui etiam res suas immiserant in eas quæ vacuabantur (vocabantur) naviculas, in quibus onera ex littore in naves majores, vel ex eis ad littus transportantur. Alii quoque nonnulli præparabantur clerici ac laici, qui festinabant venire ad nos. Eadem ergo nocte, quæ illucescit in feria quarta, quæ erat decimo tertio kalendas Julias, circa horam quasi sextam noctis, tulerunt me de palatio retrusis omnibus qui mecum erant in palatio, usque ad res diversas quæ mihi et hic erant necessariæ, et nonnisi cum sex puerulis et uno cancellulo duxerunt nos ex Urbe. Et cum immisissent nos in unum eorum quæ dicebantur levamenta, circa horam plus minus quartam diei ad portum pervenimus ». Sed hic velim observes, ante diem contigisse Martini egressum ab Urbe, qua consuevit celebrari in Ecclesia natalis sancti Silverii papæ, qui et ipse exul factus, et in exilio moriens, auctus est corona martyrii. Sed pergit : « In ea sane hora, qua egressi sumus ab Urbe Roma, statim, ut erant obseratæ portæ, iterum eas obseraverunt, et sic remanserunt in civitate aliqui, ne venirent ad nos in portum, donec illinc navigassemus. Unde necessitas nobis effecta est, ut omnium eorum res, quæ in levamento missæ fuerant, in dicto portu dimitteremus, et mox eadem die moveremur, et pervenimus kalendas Julii Misenum (Messenam), in quo erat navis, id est, carcer » : quod scilicet in terram inde descendendi nulla unquam daretur facultas; nam subdit :

17. « Non autem Miseni tantum, sed in Terra Laboris, et non tantum, in Terra Laboris, quæ subdita est magnæ Urbi Romanorum, sed et in pluribus insularum, in quibus nos vel transmisissemus parata (peccata) impedierunt; nullam compassionem adeptus sum : excepto duntaxat in insula Naxia (quoniam ibi annum fecimus) merui lavari duobus vel tribus balneis, et apud urbem mansi in hospitio quodam, etc. » Hucusque res gestæ anni hujus; reliqua sequenti anno dicemus, temporis præscripta ratione servata. Delatus ergo sanctissimus Pontifex Martinus in Naxum insulam, ibi annum integrum degere exul jussus est : cum interea (ut eadem Epistola docet) æger corpore perseveraret, mentis tamen firmissima valetudine, ne vel latum unguem cederet impietati. Sed his intexenda putamus quæ eodem argumento ad clerum Romanum scripta sunt eodem tempore Constantinopoli ab uno ex comitibus viri sanctissimi, cum præsertim aliqua digna memoria habeant, quæ desiderantur in dictis ejusdem Pontificis litteris. Reddemus earum litterarum eam hinc tantum partem, qua anni hujus res gestas narrat, sic exordiens [1] :

18. *Ex Epistola unius ex comitibus S. Martini, hujus in illo itinere et captivitate cruciatus et fortitudo.* — « Afflictiones, mœrores, et lacrymas, communemque sine cessatione ac mœstissimam

[1] Apud Mart. Ep. XVI. ex versione Anast.

vocem, quæ in dolore ex intimo prolata est cordis; puto autem quia et profertur Domino ab his qui sunt Romæ, adhuc autem et in omni loco dominationis ejus degentibus sanctis famulis Dei et fidelibus populis, ex quo facta est persecutio adversus sanctissimum Patrem nostrum Deo beatissimum et fidelem sacerdotum principem et Apostolicum universalem papam, ac per hoc adversus Catholicam Ecclesiam: puto autem hactenus hunc eumdem mœrorem retineri in vobis, et multam sollicitudinem habere vos, scire quomodo exulatus est, et persecutione pulsus a Roma navigio usque Byzantium. Hæc in mente habens ego humilis et peccator famulus vester. quædam quidem exterius sollicitudine multa addiscens, plurimorum autem proprie contemplator factus, indignus ministerii beatissimi et pretiosi sacerdotis nostri, judicavi litteris reminisci et nota facere, claraque constituere vobis benedictis, ac per vos omnibus fidelibus et zelum habentibus culturæ divinæ: quatenus cognoscentes, cum cordis mœstitudine mecum sermonem propheticum [1] proferatis: Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? Et plorabo die et nocte contritiones Catholicæ Ecclesiæ, et omnium Christianorum, imo perditionem, propter ea quæ acta sunt in beatum et Deo plenum ducem veritatis et prædicatorem. Verumtamen Deo gloria, qui dedit virtutem et sufficientiam stabilem in tentationibus quæ supervenerunt ei a contrariis virtutibus et viris, in expugnando et viriliter dimicando pro cultu Dei irrefragabiliter, et spe firma usque ad mortem ponens animam suam, utpote imitatus eum, qui eum constituit athletam, Dominum ejus ad informationem pro veritate dimicare.

19. « Ea quidem quæ Romæ gesta sunt in beatum Martinum spiritualem patrem, sacerdotumque principem, et vos scitis qualibus periculis luctatus est. Videns ergo gladios vibratos et acutos consertos ad invicem tentos a pluribus militibus paratum habentibus inficere enses et privare vita beatum episcopum, et in circuitu altaris adstantibus, et in toto templo Catholicæ Ecclesiæ Romæ, quæ cognominatur Constantiniana, in qua sacerdotio fungens recubabat, in foribus et grabato ipse beatus æger, et quomodo contritus animis (armis) et artubus constrictus, impulsus et expulsus, raptus et extractus ex Apostolico throno, in quo Dominus eum constituit inspectorem loco sui Apostolum, et prædicatorem Orthodoxum veritatis.

20. « Sed vere iste non fecit animam suam pretiosiorem se, sed posuit eam usque ad mortem, imitatus (sicut dictum est) Dominum suum dicentem [2]: Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis; quo salvaret ubique errantem et perditam plebem ab insurgentibus nostris temporibus hæreticis. Traditur ergo Romæ de Catholica Ecclesia S. Joannis a potentibus hujus sæculi iis qui hoc erant ministerio digni ministris atque custodibus; depositus est ad Portum, et conjectus est in lembum: et navigantibus, (sicut scitis) euntibusque cum aviditate in insulam quæ vocatur Naxon, non concesserunt beato illi Apostolico viro custodes penitus contingere terram, dolentibus prorsus pedibus ejus (podagræ nempe doloribus affligebatur) cum ipsi per loca conferrent, et ibi quiescerent.

21. « Hi autem qui per loca erant sacerdotes, et cæteri fideles religionis ipsius, dirigebant munera beato illi causa utilitatis ejus, non parvæ multoties quantitatis: quas quidem directas species et quantitates custodes bestiales continuo coram eo diripiebant, improperiosa et amara plurima congerentes in eum. Eos autem qui munuscula detulissent, injuriis et verberibus afficientes dimittebant, dicentes ad eos: Quoniam quicumque diligitis istum, inimici estis Reipublicæ. Numquid non ei hoc solum valebat inferre dolorem incomparabilem super infirmitate, quæ eum valde deprimebat? etc. » Reliqua enim quæ subdit, cum sequenti potius anno gesta esse noscantur, suo loco reddituri sumus.

22. Fuit illud impiorum consilium, ut anno integro sanctus Martinus inter Cyclades detentus, illic premeretur ærumnis ut eo modo ipsius constantia frangeretur, daretque tandem victus manus, et assentiretur imperatori. Sed tantum abest ut sanctus Pontifex flecteretur adversis, ut magis fieret pro tuenda veritate robustior. De ipsius enim constantia toto Christiano orbe laudibus celebrata sanctus Audoenus Rothomagensis episcopus, qui hoc eodem tempore egregia claruit sanctitate, hæc habet [1]: « Interim dilatione intercedente, inimicus humani generis acrius incitatus pulsabat fortiter murum Ecclesiæ per homines perditos, ac turrim validissimam omni oppugnationis genere infestabat Martinum perpetuis afflictionibus, illum episcopum ad se inflectere cupiens. Sed quamvis impurus spiritus omni nisu pugnaret armatus: attamen resistebat Martinus Christi gratia et virtute repletus: ac veluti si saxo immobili undarum fluctus illidantur, ita virili animo dicta respuebat hæreticorum garrientium ». Sed quæ post hæc secuta esse tradit, sequenti anno æque dicentur. Rursum idem Audoenus:

23. *In Concilio Aurelianensi hæreticus quidam convictus damnatur.* — « Per idem fere tempus, quo apud Urbem Romam hæc gesta sunt, quidam hæreticus pulsus a partibus transmarinis, in Gallias venit: moxque se conferens ad civitatem, quæ olim Hedua, nunc autem Augustodunum vocatur, cœpit tam caute quam fraudulenter sua nefanda dogmata prodere. Quod cum in palatio ad aures Eligii Noviomensis episcopi pervenisset, cœpit vigilanter (uti semper in ejusmodi rebus sollicitus erat) cum Audoeno et cæteris Catholicis viris tractare, quemadmodum hanc pestem palam omnibus manifestam denegarent: nec destitit episcopos commo-

[1] Jer. IX. — [2] Joan. X.

[1] Audoen. in Vita S. Eligii c. 34. Sur. tom. VI. die 1 Decemb.

nere et optimates, quousque jussu principis sacerdotale Concilium apud urbem Aurelianensem congregaretur.

24. « Ubi eo quem diximus hæretico in medium deducto, conabantur eum docti quique diversis modis interpellare, sed nullo poterant genere concludere : tanta quippe dicendi arte objectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur constrictus teneri, ibi ceu anguis lubricus quibusdam foraminibus dilapsus, eorum se fronti opponeret. Cumque nullo modo a quoquam posset concludi aut superari : extitit quidam e nostris pia Dei providentia doctissimus episcopus, nomine Salvius, qui ita ei in omnibus obviavit, ut ingens ea causa nostris fieret gaudium et exspectatio : omnes enim ejus versutias et artes, quas ille nunc occulere, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti disputatione palam funditus detexit ; sicque adversus eum omnium episcoporum sententia prolata, et per singulas civitates super ejus nomine Decretis constitutis, cum ea quæ par erat ignominia et dedecore a finibus Galliæ eliminatus est ». Hæc Audoenus : eadem plane in ipsius Audoeni [1] rebus gestis narrantur : sed quisnam hæreticus iste, vel cujus hæresis fuerit, ignoratur. At revertamur ad res Orientis.

25. *Maximi abbatis Constantinopolim abducti nobilissimum certamen cum hæreticis, et exilium cum sociis.* — Quod enim ex Theophane superius dictum est, hoc anno nono imperatoris Constantis, sicut Martini ita et Maximi abbatis vincula consignari, consentientia iis valde sunt, quæ in ejusdem Maximi rebus gestis narrantur quam fidelissime, quæ hic tibi verbatim reddere argumenti dignitas postulat. Porro etsi eodem anno quo sanctus Martinus, Maximus abductus est captivus ab Urbe, ubi magna ejus Ecclesiæ utilitate degebat : haud tamen una cum ipso Pontifice captus et ductus fuit Constantinopolim, sed paulo ante, utpote quod haud adeo difficile fuerit inventum solum sanctissimum monachum peregrinum capere et vinculis mancipare. Cum enim Constantinopoli relatum esset ab iis qui erant in Urbe ministri imperatoris, Maximum Romæ magnopere ipsi adversari imperatori, in eum obloqui, et alia his similia hæresis odio facere : datum est in damnatis exarcho, ut ipsum Maximum vinctum perduci curaret Constantinopolim, quod et naviter impletum est.

26. Sed spectemus gloriosum tanti viri certamen. Senem jam prope octogenarium videbis athletam non adversus unum vel alterum, sed omnes imperatoris satellites immobilem stare, fortem robustumque consistere, nec vel leviter pede moveri. Fuit plane admiratione dignum atque commiseratione pariter, Angelis etiam veneranda canitie intueri senem, et adversus eum tum Romæ primum, tum postea Constantinopoli omnem ad expugnandam ejus constantiam armari sævitiam imperatoria auctoritate nitentem : et nihilominus ipsum victorem de superata perfidia, debellata ferocia, et subjugata potentia hæretici imperatoris erigere nunquam collapsura, sed in æternum permansura trophæa, quibus et nostri illustrentur Annales, in primis vero universa Ecclesia Catholica decoretur. Age igitur historiam quam sincerissime scriptam, ab auctore qui ab iis qui ejus inhærebant lateri (ut videbis) accepit, hic reddamus; qui post enumeratos commentarios a viro sanctissimo tum adversus ingruentes Monothelitas elaboratos, tum ad optimam vitæ rationem ineundam conscriptos, pergit sic dicere :

27. « His omissis, ad alia orationem convertam, ac deinceps generosi viri tolerantiam malorum et ærumnarum exponam. Constantem nepotem Heraclii cum imperio potitus esset, nonumque jam annum id administraret, multamque male sentientibus (quod sentiret cum illis) dedisset licentiam, et omnia pestilenti lue implesset : hunc igitur, cum cætera ex sententia procederent, de iis quæ Romæ gererentur, non mediocris incessit cura, cum rescivisset in ea omnes ab ipso dissentire, ipsiusque dogmatis eversores. Cumque non ignoraret quis horum esset auctor (nam sanctus vir omnibus doctrinæ splendore alte relucebat) eum magno studio jubet in regiam deduci, existimans se, cum hujus potitus esset, alios quoque omnes in potestate esse habiturum. Cum eo autem ipsius discipulus ductus est Anastasius una cum cognomine ejus ac eisdem moribus prædito, qui et Ecclesiæ Romanæ apocrisiarius dicebatur.

« Quin etiam et divinum Martinum cum plerisque Occidentis episcopis in urbe Byzantina sistit, his (ut credibile est) propter contrariam sententiam offensus. Verum incommoda et calamitates Pontificis Martini, quæque in eum impius ille contumeliose designavit, innumeris eum contumeliis probrisque aspergens, innocentemque (o nefarias manus!) supplicio afficiens, tandemque longinquo damnans exilio (Chersona autem exilii locus fuit) ejus videlicet episcopis similiter affectis : hæc otium mihi in præsentia non est, ut gesta sunt, exsequendi, ad res Maximi properanti. Ac multi quidem fortasse partim dicent, partim jam dixerunt, hominem, opinor, honorificantes, ejusque conversationem laudibus extollentes : oratio vero nostra institutum suum prosequatur.

28. « Cum igitur sacer hic vir manibus hominum cædis avidorum comprehensus esset, ad eumque omnes respicerent : videamus primum quibus ei dexteras dent tot occursibus, quodque de eo judicium faciant hi egregii legislatores. Nam simul atque Byzantium urbem appulit, navigio eo delatus : veniunt ad eum ab imperatore homines missi ex solo vultu multam animi acerbitatem ostendentes. Qui sanctum virum licenter impudenterque comprehensum, incalceatum ac sine amictu per vias trahentes adduxerunt, sequente discipulo, tantoque facinori ingemiscente : ac in quodam tene-

[1] Extant apud Sur. die XXIV Aug. tom. IV. c. 9.

bricoso tecto concluserunt, ne discipuli quidem ei impertito contubernio.

29. « Post aliquot vero dies adducunt justum in palatium, senatu universo sedente, ac truculentum aliquid et furens in eum intuente. At tum quidem sacellario qui dignitate anteiret, judicium in eum permittunt, viro ad dicendum prompto, aptoque ad sermones fingendos, et ad veritatem malitiose interpolandam atque labefactandam omnium maxime accommodato. Is quid malitiæ prætermisit? quid improbum non perpetravit? a quibus minis et contumeliis abstinuit? Non honorabilem reveritus senectam (nam tum erat annos circiter octoginta natus, et paululum ab ea ætate aberat) non efflorescentem in vultu gratiam; non modestos et compositos et sedatos liberalesque et amabiles mores, cæterumque decorum et venerabilem statum: idque cum injustissimus nullum criminis locum, nihil juri aut rationi consentaneum, ob ea quæ justus gesserat, haberet, sed solam perversitatem suam ac sinisteritatem, audaciamque morum et improbitatem ostendens: adeo in tot tantisque rebus inverecundiæ suæ specimen dedit. Verumtamen is justi viri sermonum cautæ et prudenti versationi decentibusque responsis contradicendi non habuit locum: sed temere omnia miscere visus est, malevolus modo esse convictus et improbitate insignis.

30. « At quæ tum dicta factaque sunt, quasque innocenti calumnias imposuerunt, qui putarunt mendacio se tectos esse: ipse præclarus religiosi viri discipulus particulatim exponit proprio commentario, ex quo cuivis licebit omnia ad verbum percurrere, accuratiusque cognoscere. Verum non alienum a proposito est, pauca ex illis a me commemorari, huicque orationi inseri, ne nullius omnino eorum mentionem fecerimus, cum præsertim non narrando, sed percurrendo res gestas simus expositurì.

« Ut igitur nefandus sacellarius in sancti conspectum venit, statim incœpit asperiore sermone eum lacessere, minasque incutere, injustum eum et proditorem et imperatoribus inimicum appellans, omniaque alia turpissima. Ut autem hic sciscitatus est, qua gratia hæc de se diceret, et quamnam perpetrasset proditionem: tum calumnias ille contingit, quas ab illo solo contingi par erat, testes in aperto mendacio sistens. Et quidem in religiosum virum deblaterabat, magnas eum urbes prodidisse, Alexandriam, inquam, et Ægyptum, et Pentapolim: quas a nostris, inquit, abstraxisti finibus, et Sarracenis jam addidisti, quorum eum maxime domesticum, atque in ipsos benevolum esse aiebat.

31. « Postquam vero hanc illius pravitatem oratione, cui contradici non posset, sanctus propulsavit, sycophantiam manifestam nec quicquam aliud esse demonstrans: quid enim ipsi cum capiendis urbibus, quarum causa potius utilia cupiebat? aliam impudens viam init, somnia quædam fingens et umbras et spectra, in iisque et vocum resultantes sonos majorum ac minorum et regum appellationes, et Occidentis imperatori clariorem quam Orientis vocem resonare: accusatores hic quoque et sycophantas in medium proferens. Quare magis etiam ingemiscens religiosus vir: Gratias ago Deo meo, inquit, quod in manus vestras sim traditus, talibusque criminibus petar, ut his involuntariis quæ voluntate a me commissa sunt deleantur, atque ut vitæ meæ maculas abstergam. Verum ut paucis ad hæc respondeam, neque ad somnia respicio, neque somniorum conjector sum, nec mihi otium est, ut in horum vana specie mentem occupem. Sed quoniam sic me accusare voluistis, ut etiam adduceretis testes, eosque qui non norunt, sed ex iis qui noverint audierunt, quod illi (ut dicitis) migrarunt e vita: cur non a principio, et superstitibus etiamnum primis, somniorum expetebatis rationem ac pœnas? Sic enim et ipsi magno negotio molestiaque liberi essetis, ego vero pœnas ob confessas certasque res persolvissem. At (ut credibile est) nec veritas sic habet, nec qui in me indicium (judicium) fecerunt, eum qui scrutatur corda, ante oculos suos proposuerunt. Ne videam enim Domini mei conspectum, nec Christianus existimer (nihil enim aliud habeo quod imprecer mihi) si confictum somnium aut vidi, aut eo informatus sum, aut aliis narravi.

32. « Postea tertium ei inferunt crimen, ut secundum redargui viderunt: quod nec in oratione ponendum esse putavi, propterea quod prætterquam quod non est credibile, puerile etiam sit et ridiculum. Nec vero quarto crimine egregii abstinuere judices: Quemdam Gregorium adducunt, qui affirmaret, dixisse Romæ sancti discipulum, nefas esse, nec rationi consentaneum regem sacerdotem appellari: quippe qui a magistro (Maximo scilicet), Anastasius hæc didicisset. Attamen sacro viro ne defensio quidem in hoc defuit. Qui ipsi Gregorio in faciem restitit, et ostendit, alia tum esse dicta, alia nunc objici. Nam cum ille, inquit, Romam venisset, de unitate habuit sermonem (voluntatis scilicet), ut Typum nos reciperemus, quo illud dogma in multorum ore positum sanciebatur et promulgabatur. Ad illa videlicet nos respondimus atque occurrimus, cum ea consideraremus quæ nobis profutura essent, quæque utilia arbitrabamur. Quamobrem nec mea esse scio, quæ nunc proferuntur, neque discipuli, qui vocatur in crimen, quocum nunquam hujusmodi (ac Deus testis est) sermonem contuli. Verumtamen hoc solum mihi conscius sum dixisse, non discipulo, sed huic ipsi Gregorio (quod ne ipse quidem penitus negaverit, nisi seipsum quoque plane neget) definire de dogmatibus, et quærere, sacerdotum magis esse, quam regum: quoniam his concessum est et ungere, et manus imponere, et panem cælestem offerre, et altari assistere, et quæcumque alia agere quæ diviniora sunt, sacramentaque sublimiora habent. Hæc elocutus sum, et nunc loquor. Ob hæc me quivis vel absolvat, vel damnet: neque

enim injuria homo ab homine affici potest, quamvis omnium gravissima patiatur.

33. « Tunc cum non haberent quid facerent qui mendacium spem suam ponunt : justum educunt, ejusque introducunt discipulum Anastasium, quem verbis ac minis perterrefaciunt, ut cogerent de magistro aliquid indicare, vim afferentes, ut diceret, eum dolorem dedisse Pyrrho (cruciamentis illum torsisse scilicet), cum una sermonem haberent in dicta superius disputatione. Falsiloqui haud scio cur ista molirentur. Cum vero Anastasius secus locutus esset atque exspectabant, sanctum virum non solum nihil ei doloris attulisse, sed etiam omnem exhibuisse honorem : pugnis eum et colaphis in caput et genas ferientes, eoque modo veritatem opprimentes, in custodiam rursum includi jubent.

34. « Sanctum igitur ad se iterum accersunt ut anteactis non contenti, aliamque tentationem invincibili adhibent. Hæc erat : Origenis eum dogmata sequi, et cum illo in omnibus sentire. Ut vero confestim imbecillum et ad diluendum facile id crimen dissolvit, asseverans eum a Deo sejunctum esse et a Christianorum partibus qui assentiretur Origeni, delirasque ejus rationes acciperet : de Pyrrho rursum, iisque quæ tum essent dicta interrogant, personam potius induentes benignitatis, quam hanc scientes, aut in corde ponentes, ac deinde quomodo se a patriarchæ communione abrupisset. Postea vero cum alias interim percontationes et interrogationes prætendissent; ac affirmassent, eum qui ab ipsis offerretur, Typum magni faciendum esse, ac in honore habendum quem ipse execraretur et exhonoraret : ac demum cum ea quæ ipsis viderentur effugi non posse, nec facile dilui, proposuissent, nec minis in eum, contumeliisque abstinuissent : tandem viderunt se in omnibus vinci, propriisque (ut aiunt) capi pennis ac dimisso consessu, imperatorem propere adierunt hominis constantiam nuntiantes : Maximusque, inquiunt, in sermonibus est invictus, nec ei quisquam persuadere potest, ut nostris assentiatur, tametsi conetur quis supplicio eum afficere.

35. « Aliquanto post alii ad eum veniunt, cum jam custodiretur, existimantes forsitan, si crebro oppugnarent, ac verbis terrorem incuterent, se eo molliore usuros. Qui venerunt autem dicebant, se a patriarcha missos, qui et sancto hæc statim prætenderunt : Cujus, inquiunt, es Ecclesiæ (ipsis enim illorum verbis utar) Byzantii, Romæ, Antiochiæ, Alexandriæ, Hierosolymorum? Ecce omnes, subditæque iis provinciæ conjunctæ sunt. Si igitur et ipse Catholicæ es Ecclesiæ, conjunge te nobiscum; ne vitæ peregrinam viam innovans, quæ non exspectas, patiaris. Ad quos beatus vir opportune et sapienter respondet : Dominus cum Catholicam Ecclesiam rectam et salutarem fidei confessionem esse dixit, idcirco Petrum, qui bene confessus erat, beatum dixit; super quem talem se ædificaturum Ecclesiam, universorum Dominus pronuntiavit. Verumtamen confessionem volo addiscere, super qua universa Ecclesiarum facta est conjunctio, nec alienor ipse, si id bene factum est.

36. « Ad quem hæc, qui missi erant : Quamvis jussi non simus de hoc dicere, dicemus tamen, ut nullam omnino excusationem habeas : duas dicimus operationes propter differentiam, et unam propter unitionem. At ille inquit : Duas propter unitionem unam dicitis factas esse, ac præter eas aliam? Non, dicunt, sed duas unam propter unitionem. Liberati sumus, inquit, omni negotio, qui nobis ipsis fidem insubsistentem ac Deum sine existentia finxerimus. Nam si in unam confundimus duas propter adunationem, ac rursum in duas dividimus unam propter differentiam, nec unitas erit, nec dualitas operationum, quæ invicem se tollunt, ac faciunt operationis expers id cui inhærent, et omnino non existens, nullum habens ex natura motum, qui auferri non possit, quique nullo conversionis modo alteretur ac mutetur. Omni igitur essentia privatum erit, secundum Patres, non habens operationem essentialiter, quæ ipsius character sit. Hoc igitur dicere non possum nec hoc edoctus sum a sanctis Patribus confiteri. Quod igitur vobis videtur, qui potestatem habetis, facite.

37. « Illi cum non haberent quid ad hæc contradicerent : quod placitum erat iis qui rerum potiebantur, ei inferunt, dicentes, illis videri, hunc qui non obtemperaret, anathemati subjici, ac mortem ei definitam irrogari. At hic leniter sic atque humiliter : Quod Deo, inquit, de me definitum est, nunc finem accipiat, ei gloriam afferens ante omne sæculum præcognitam. Verum tum quidem, quæ prolata erant, differunt. Consilium autem una habentes imperator et patriarcha (quemadmodum Pilatus et Judæi super meo Jesu) justum damnant exilio, in quoddam oppidulum, cui Bizya nomen erat, statim abducentes, simulque discipulum Anastasium in quemdam locum valde malum, Romanorumque imperii ultimum solum deportantes. Perba, alias Perberis, ille locus lingua Barbarorum nuncupabatur. Itidemque fecerunt ejus cognomini Romæ apocrisiario, qui Mesembriam relegatus est ». Est Mesembria in Thracia civitas de qua Theophanes, Zonaras, et alii in Leone. Hactenus de relegatione sanctorum confessorum, Maximi ac sociorum. Sed comparatione acerbiorum quæ hæc subsecuta sunt, ludum hæc jure posset quisque vocare : quænam autem ista fuerint, suo loco dicturi sumus.

38. Ad sex namque annorum spatia contigit Maximum una cum sociis istiusmodi pro confessione Catholicæ fidei deliciis frui. Quidni delicias dixerim mensam illam, quam Sapientia [1] præparavit, pro cujus defensione certamen tantum susceperint confessores? Est plane, est manna [2] absconditum, quod vincenti eadem exhibetur in mensa; quod quam suave sit, nemo scit, nisi qui accipit.

[1] Prov. IX. — [2] Apoc. I.

Sed exhibito jam ejusmodi Maximi ac sociorum certamine, quod majus in eodem impietatis theatro spectaculum repræsentatur, attente spectemus: quodnam vero istud fuerit, sequens annus aperiet.

Anno periodi Græco-Romanæ 6143. — Anno Æræ Hispan. 688. — Anno Hegiræ 30 inchoato die 3 Sept. Fer. 6. — Jesu Christi 650. — Martini I papæ 2. — Constantis imp. 10.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : IX *post consulatum Constantis Aug.* VII.

2. *Floret S. Landelinus.* — A num. 1 ad 4. Mentionem facit Baronius aliquorum sanctorum, qui Martino Romæ sedente in Urbem venere, de quibus hic nobis agendum. Et primo quidem de *sancto Landelino* primo abbate Crispiniensi in Hannonia, cujus Vita ab anonymo scripta extat apud Mabillonium tomo secundo Benedictino. *Landelinus*, dum primis adolescere inciperet annis, litteris imbuendus traditus est *sancto Autberto* Cameracensi episcopo, sed seductus a quibusdam cognatis suis fugam iniit, et more latronum rapinis vixit, ne nomine proderetur nomen mutans, seque *Maurosum* appellans. Tandem rediit Cameracum ad *S. Autbertum*, egitque primum pœnitentiam in monasterio sub habitu sæculari, et Romam ter peregrinatus est. Post ultimam peregrinationem cum jam presbyter esset, jecit fundamenta *Lobiensis* seu *Laubacensis* monasterii in Hannonia, ut nunc ea regio nuncupatur, ad Sabis fluvii sinistram ripam, e regione Tudinii oppidi. Hanc celebrem abbatiam, vulgo *Lobbes* appellatam, quæ huc usque perstat, SS. Ursmarus, Erminus, Wlgisus, et Theodulfus sæculo octavo, *Ratherius* Veronensis episcopus, et *Folquinus* abbas Chronici auctor sæculo decimo; *Herigerus*, et *Olbertus* abbates, viri docti sæculo undecimo, et alii illustrarunt. Antequam hoc monasterium absolveretur, alia duo *Landelinus* ædificavit, *Alnense* videlicet, nunc cœnobium ordinis Cisterciensis, et *Waslerense*, a priori aliquot tantum millibus dissita; prius in episcopatu Trajectensi, vulgo dictum *Aulne*, posterius in episcopatu Cameracensi, quod modo eversum jacet. Ultimum ejus opus fuit fundatio monasterii *Crispiniensis* inter montes Hannoniæ et Valentinianos, vulgo *Crespin*, ubi multis virtutibus clarus migravit ad Dominum anno circiter sexcentesimo nonagesimo sexto. *Fulcuinus* enim seu *Folquinus* abbas in Chronico tradit, eum *principatu Clotarii* Clodovei junioris filii latrociniis institisse. Sanctus *Autbertus* Cameracensis episcopus anno circa DCLXVIII, et sanctus *Ursmarus* Landelini successor anno DCCXIII decesserunt. Proinde sancti *Landelini* obitum anno circa DCXCVI Mabillonius optime collocat (1). Nomen ejus relatum est in Tabulas Ecclesiasticas ad diem XV mensis Junii.

3. *Gesta a S. Amando post abdicatum episcopatum.* — Incertum est, an *sanctus Amandus* postquam hoc anno Trajectensem episcopatum abdicavit, iterum Romam profectus fuerit; cum Baudemundus hujus posterioris profectionis non meminerit, et aliqui existiment, eum propter solam materiæ similitudinem priori, de quo locutus fuerat, conjunxisse. Abdicato itaque episcopatu Amandus *ad alia properabat loca*, inquit Baudemundus: « Igitur tandem parvam reperiens insulam, cui vocabulum est Canelaus (vulgo Calloo, insula Frisiis adjuncta) juxta Scaldum fluvium, aliquantis diebus cum fratribus spiritalibus ibidem Christo militare studuit; sed Verbi Dei contemptores per biennium fere ingens attrivit plaga ». Addit Baudemundus, eum non multo post perrexisse ad quamdam « gentem, quam Vacceiam appellavit antiquitas, ei quæ nunc vulgo nuncupatur Wasconia », quæ idola pro Deo colebat. « Quæ gens erga Pyrenæos saltus diffusa erat ». Ubi, ut notat Hadrianus Valesius lib. XIX, perperam Baudemundus, aliique scribunt, Wascones antiquitus Vacceos dictos esse; cum *Vaccei* gens esset Hispaniæ Tarraconensis,

(1) Landelini annus emortualis resultat ex iis quæ adnotantur in vetusto Chronico Lobiensi vulgato in Anecdotis PP. Martene et Durando tom. III, col. 1412. In eo igitur ad annum DCLXXXIX legitur : « S. Ursmarus Ecclesiam Lobiensem regendam suscipit, qui mox privilegium eidem loco acquirit, datum sub kalendis Februarii per manum Johannis Romanæ Sedis bibliothecarii ». S. Ursmarus S. Landelino successit, quem anno isto DCLXXXIX obiisse oportet. Lobiense hoc Chronicon ab auctore qui circa initium sæculi undecimi florebat ad suam usque ætatem perductum fuisse videtur, idque dein recentior alter scriptor usque ad annum MDCXLI supplevit; nam ad annum DCCCLXVIII legitur : « Huic succedunt ad nostra tempora, id est, anno ab Incarnatione millesimo ». MANSI.

Durii amnis accola, longe a Pyrenæo et Wasconibus distans. Verum « illis in cæcitate permanentibus ad alia demigravit loca », ait Baudemundus. *Elnonense* monasterium in silva exstructum, ac procul ab hominum turba semotum, præcipue adamavit sanctus Amandus, ibique sedem senectutis suæ, ac sepulturæ elegit. Inde tamen ad constituta a se monasteria visitanda, aut nova erigenda, ad finem usque vitæ alio identidem profectus est.

4. *S. Landoaldus episcopatum Trajectensem non rexit.* — Notgerus episcopus Leodiensis in Vita sancti Landoaldi (1) XIX Martii a Bollando recitata, postquam narravit Amandi post triennium a Trajecto migrationem, ait : « Incompertum est deinde quanta temporis intercapedine plebs Trajectensium fuerit usque ad B. Remaclum sine pastorali benedictione, nisi quia fama ad nos usque perferente accepimus B. Landoaldum illic remansisse, et per novem annos vices pontificis administrasse ». Verum cum scripserit res ab ætate sua plurimum remotas, post annos nempe CCCL, hac in re, sicuti et in multis aliis, valde hallucinatus est. Non defuerunt tamen deinde qui novem annos Ecclesiæ Trajectensi sanctum *Landoaldum* præfuisse voluerint, inter quos Theodoricus abbas in Vita sancti Bavonis ad diem I Octobris. Sed *Landoaldus* nunquam episcopus fuit, et post Amandi abdicationem brevi tempore sedes vacavit, ut ex gestis a sancto Remaclo ejus successore palam liquebit. Hoc igitur solum dici potest, *Landoaldum* per annos novem in negotiis Ecclesiasticis Amandum consilio et opera juvare potuisse. An vero Romam ad sanctum Martinum profectus fuerit Landoaldus, quove tempore, investigant recentiores historici, Henschenius ad diem VI Februarii in Vita sancti Amandi paragr. 12, Cointius anno DCLIII, num. 23, aliique.

5. *S. Foillanus occisus.* — Audita *sancti Fursei* morte, de qua anno DCXLIV Baronium sequentes egimus, eamque præsenti anno contigisse ostendimus, duo ejus fratres *Ultanus* et *Foillanus*, quos Furseus in Hibernia reliquerat, ut testatur Beda lib. 3, cap. 19, in Gallias statim transfretarunt. In Vita sancti Foillani, quam Hugo Menardus ex veteri Ms. descripsit, hæc leguntur : « Fuit sanctus Foillanus Scotus Hibernicus, frater sanctorum Fursei et Ultani, nobili loco natus. Ab ineunte pueritia Deum colere cœpit religiosius. Tempore Sigeberti regis, Grimoaldi Majoris-Domus, et Erchenaldi patricii cum seniore eorum fratre Ultano in Galliam venit, et una diversa loca peragrando (erat autem episcopus) Christi Evangelium longe lateque divulgavit. Tunc temporis sancti illi viri diversati sunt apud sanctam Itubergam, ejusque filiam Geretrudem, virginem sanctissimam. Sancta igitur Geretrudis cum eorum sanctimoniam perspectam et exploratam haberet, dedit eis villam, vulgo Fossas dictam, ut in ea monasterium construerent, et xenodochium. Monasterium regebat Ultanus : sanctus vero Foillanus se sanctæ Geretrudis adjunxit contubernio ». Anno sexcentesimo quinquagesimo quarto interfuit translationi *sancti Fursei* die nona Februarii peractæ, et cum Eligio et Autberto episcopis, et Eminiano seu Emiano abbate Latiniacensi Fursei corpus detulit, ut anno DCXLIV, n. 5 diximus, referentes utriusque anonymi, qui Vitam Fursei scripsere, verba, in quibus non dicitur *episcopus*, sed tantum *abbas ;* indeque liquet Menardum, Usserium in Indice Chronol. Rerum Hibernicarum ad annum DCXLVIII, aliosque, episcopi, scilicet regionarii, nomen illi perperam attribuere. Occisus est sanctus *Foillanus* cum tribus discipulis suis a latronibus dum ad germanum suum *Ultanum* visitationis gratia properaret, ut refert Colganus ad diem XVI Januarii ex Codice Ms. ejus passionis, et quidem anno DCLV, juxta Sigebertum in Chronico. De *Ultano* infra sermo erit.

6. *Martinus PP. in exilium missus.* — A num. 4 ad 22. Licet *S. Martinus* papa ac *S. Maximus* abbas anno tantum sexcentesimo quinquagesimo tertio, a Constante Aug. in exilium missi fuerint, Baronius tamen prava versione Theophanis ad annum XX Heraclii Aug. ubi uno tenore de hæresi Monothelitarum loquitur, deceptus, hujus persecutionis historiam currenti anno incipit. Theophanes enim ait : « Tum Maximus ex Africa Romam transfretatur, Martini papæ sanctum in Deum ardorem accendit : qui centum et quinquaginta episcoporum Synodo celebrata, Sergium, et Pyrrhum, Cyrum et Paulum anathemate perculerunt : geminas vero Christi Dei nostri voluntates et operationes, clarius expositas promulgarunt nono imper. Constantis anno, Indictione octava. Constans Heraclii nepos, his auditis, furore percitus, sanctissimum Martinum et Maximum Constantinop. adduci jussit, eosque tormentis excruciatos in exilium deportari ad Chersonesi plagas, et multos insuper Occidentalium episcoporum suppliciis affici ». Ita Theophanes, quem Baronius non vidit, sed tantum Anastasium, qui Theophanem his verbis exposuit : « Duas voluntates et operationes Christi Dei nostri expressius prædicarunt atque firmarunt. Cæterum nono imperii sui anno Constans nepos Heraclii, Indictione octava, his agnitis, furore repletus, sanctum Martinum et Maximum Constantinopolim ductos, et cruciatos apud Chersonam, et alia climata, exilio relegavit ». Verum Theophanes annum, quo Martinus et Maximus Constantinopolim missi sunt, non memorat, sed tantum annum quo Concilium Lateranense habitum est, IX scilicet Constantis, Indict. VIII.

7. *Et quidem anno* DCLIII. — Annus, quo hæc

(1) *Notgerus episcopus Leodiensis in Vita S. Landoaldi* etc. S. Landoaldi Vitam a Bollando vulgatam non quidem Notgerus, sed jussu ejusdem episcopi Harigerus musicæ artis peritissimus scripsit. Id præterquam quod asserit diserte auctor coævus Translationis S. Landoaldi Gandavum, legendus apud Bollandistas loco a Pagio laudato, asserit pariter Miræus in Scholiis ad Sigebertum de Scriptoribus Ecclesiasticis apud eosdem Bollandistas. MANSI.

persecutio cœpta, nobis evidenter innotescit ex Epistola IX ejusdem Martini ad Theodorum ordine XV, ubi ait, *Calliopam exarchum* cum Ravennatensi exercitu et *Theodoro* cubiculario Romam introisse, cum ipse *Martinus* esset in Ecclesia Constantiniana cum omni clero suo *a die sabbati*, mensis scilicet Junii, ut Martinus statim indicat, qui dies anno DCLIII cum die XV mensis Junii concurrit. Cum autem *Calliopas* eum quæsiisset, et non invenisset, dixit primis cleri : « Cras, quod est Dominica dies, obvii ei erimus, et salutabimus eum, quia hodie non suffecimus ». Porro Dominico die (qui anno DCLIII incidebat in diem XVI mensis Junii) eisdem nuntiavit se cras omnimodis occursurum et Martinum adoraturum : « Ego vero », inquit sanctus Martinus, « graviter infirmus eram ab Octobrio mense usque ad prædictum tempus, id est, usque ad sexto decimo kalendas Julias », seu usque ad diem XVI mensis Junii. Subdit Martinus : « Ergo feria secunda diluculo mittit chartularium suum, et quosdam ex obsequio suo », ideoque die decima septima mensis Junii, quæ eodem anno in feriam secundam cadebat. Tum narrat Martinus non multo post exercitum venisse in Ecclesiam ; et jussionem a Calliopa exarcha porrectam esse presbyteris et diaconibus, in qua continebatur, quod ipse Martinus irregulariter et sine lege episcopatum subripuisset, et in regiam urbem transmittendus esset, subrogato in locum ejus episcopo.

8. *Perducitur ad insulam Naxon.* — Refert postea sanctus Martinus, se jussu Calliopæ venisse cum eo in palatium *eadem secunda feria, et tertia feria* (scilicet die XVIII Junii) venisse ad se omnem clerum, et multos qui se paraverant ad navigandum cum eo : « Eadem nocte, quæ illucescit in feria quarta, quæ erat tertio decimo kalendas Julias, circa horam quasi sextam noctis », se eductum fuisse de palatio, et ad portum, scilicet Romanum, pervenisse. Quare die decimo nono mensis Junii, qui anno DCLIII in feriam quartam convenit, sanctus Pontifex navi impositus : « Et pervenimus, inquit, kalendas Julias Mesenam (sc. Messinam, ut sequentia certo indicant), in qua erat navis, id est, carcer meus. Non autem Mesenæ tantum, sed et in Calabria : et non tantum in Calabria, quæ subdita est magnæ Urbi Romanorum : sed et in plurimis insularum, in quibus nos vel tribus mensibus peccata impedierunt, nullam compassionem adeptus sum : excepto duntaxat in insula Naxia, quoniam ibi annum fecimus ». Est Naxos seu Naxus una ex insulis Cycladibus in mari Ægæo positis, ubi Martinus usque ad annum DCLIV commorari coactus fuit. Baronius nulla habita ratione methodi Cyclicæ, quæ anno DCLIII, nullo vero alio Pontificatus Martini, facta ista esse certo designat, præsenti anno narravit.

9. *Theodorus Calliopa succedit Olympio in exarchatum Ravennæ.* — Præterea num. 6 existimat, *Theodorum Calliopam* hoc anno exarchum in Italiam ad hæc peragenda missum esse. Sed cum *Olympius* anno tantum superiori exarchatum consecutus fuerit, *Theodori* præfectura usque ad annum circiter DCLIII differenda. Cumque Olympius Roma *in Siciliam adversus gentem Saracenorum, qui ibidem habitabant,* profectus fuerit, ibique interierit, ut tradit Anastasius in Martino, apparet Saracenos ante hoc tempus in Europam transiisse, et ibi sedem fixisse. Cæterum Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DCXLII, refert, Arabicorum castrorum præfectum in Isauriam impressionem fecisse, et plures in captivitatem misisse, ideoque hoc vel sequenti anno.

10. *Synodus Aurelianensis S. Eligii opera coacta.* — Ad num. 23 et seq. Refert sanctus Audoenus in Vita sancti Eligii lib. I, cap. 35, hæreticum quemdam e partibus transmarinis in Gallias profectum, Augustodunum venisse, ibique cœpisse *tam caute, quam fraudulenter sua nefanda dogmata prodere* : cumque hoc in *palatio* ad aures *Eligii* pervenisset, non destitisse episcopos commonere et optimates, quousque jussu principis Concilium apud urbem Aurelianensem congregaretur : et hæreticum frequenti disputatione funditus eversum e finibus Galliæ eliminatum esse. Qua de re loquitur hoc anno Baronius, quia *Audoenus* postquam locutus est de Concilio Lateranensi, de sancti Martini injuriis, atque obitu, de ea Synodo verba facit. Verum ipsemet Audoenus cap. 40, testatur, se in primo libro Vitæ sancti Eligii illa solummodo percurrere voluisse, *quæ in laico habitu gessit*, et Fridegodus in Vita sancti Audoeni cap. 9, de eadem Synodo Aurelianensi sermone habito, cap. 11, de Audoeni episcopatu disserere exorditur. Quare Synodus hæc Aurelianensis, quæ ordine sexta est, annos aliquot ante annum sexcentesimum quadragesimum, quo *Eligius* Noviomensis et *Audoenus* Rothomagensis episcopi ordinati, congregata fuit. Vitam sancti Eligii ab Audoeno scriptam multæ depravarunt auctiones, additionesque variæ. Ea tamen quæ a Dacherio tomo V Veterum scriptorum ex Codicibus Mss. publicata est, videtur genuinum opus Audoeni.

11. *S. Eligius varia monasteria condit.* — Erat *Eligius* natione Aquitanus, qui patria et parentibus relictis in Neustriam venit, et *Clotario* tunc totius Franciæ monarchæ, quod aurifex peritissimus esset, maxime gratus fuit. Non tantum sub *Dagoberto* rege, sed etiam sub *Clodoveo II* ejus filio monetarius eorum Parisiis fuit. Claudius Voterous in erudito commentario, quem de vetere Francorum moneta publicavit, varios Dagoberti et Clodovei II nummos exhibet, in quibus *Eligii* monetarii nomen etiam legitur. Solemniacum monasterium, gallice *Solognac*, in episcopatu Lemovicensi construxit, eique *Remaclum* primum abbatem constituit, ut ostendit Mabillonius in addendis ad sæculum II Benedictinum p. 1091, ubi chartam Eligii de fundatione *Solemniaci* monasterii recitat, quæ dicitur data *sub X kalend. Decemb. anno decimo regni domini nostri Dagoberti regis,*

ideoque sub finem anni Christi sexcentesimi trigesimi primi. Eo monasterio perfecto aliud puellarum Parisiis fundavit, eique redditus copiosos largitus est. Factus vero episcopus Noviomensis et Tornacensis monasterium virorum *Tornaci* et puellare *Noviomi* ædificavit, et utrique omnia, quæ essent necessaria, solerti cura providit. De ejus morte infra sermo erit.

12. *S. Maximus abbas in exilium missus.* — Ad num. 25 et seq. Baronius refert hic ex Vita et certamine sancti Maximi abbatis uno tenore, quæ anno DCLIII adversus hunc sanctum gesta, et sequentibus continuata. Hæc tamen in varios annos distribuemus, majoris claritatis gratia. Sufficit igitur hic observare sanctum Maximum eodem anno, quo Martinus, in regiam urbem ductum esse. Factum id, ut eo superato reliqui facilius cederent: « Cum eo autem ejus quoque discipulum Anastasium, ac cui idem nomen erat, parique morum honestate fulgebat, Anastasium alterum, qui et Romanæ Ecclesiæ apocrisiarius audiebat », Byzantium perducunt, inquit auctor anonymus Vitæ sancti Maximi qui addit Maximum, ubi adventavit, tenebricosa quadam domuncula inclusum esse, ne facta quidem *contubernalis monachi ac discipuli facultate*. Postea auditus est in palatio coram senatu, ut suo loco dicetur.

13. *Maximus abbas et Anastasius per annos* X *vexati.* — Ad num. 38. *Maximum* abbatem, et *Anastasium* ejus discipulum anno sexcentesimo quinquagesimo tertio Constantinopolim ductos, ac per decennium vexatos fuisse, ostendit auctor Hypomnestici num. 6, ubi nos edocet, utrumque anno sexcentesimo sexagesimo secundo, Indictione quinta, demortuum, *Maximum* mense Augusto, *Anastasium* mensis Julii die vicesima quarta, post athletica certamina *decem annos* peracta: « Pariter, inquit, et Anastasius discipulus ejus ab undecima Indict. præteriti Cycli per tria exilia, Byzies sc. et Perberi Thracensium regionis, atque prædictum Lazicum in multis contritionibus et intolerabilibus necessitatibus, atque hujusmodi athleticis certaminibus annis decem peractis, ad regnum migravere supernum ». Quare anno DCLIII inchoata jam Indictione XI a kalendis Septembris anni superioris uterque vexari cœptus; alioquin ea persecutio annos decem non durasset. Porro Baronius ideo scribit persecutionem hanc *sexennalem* fuisse, quia existimavit, *Maximi* martyrium anno DCLX consummatum, et ante annum DCLV in eum sævitum non esse; quæ ex Anastasii Collectaneis post mortem doctissimi Annalistæ e tenebris erutis corruunt.

14. *Agilbertus fit episc. Occident. Saxonum.* — *Cynigilso* Occidentalium Saxonum rege anno circiter sexcentesimo quadragesimo secundo demortuo, *Kenewalchius* paterno imperio, sed non paternæ pietati successit, « qui et fidem et sacramenta regni cælestis suscipere renuit : et non multo post etiam regni terrestris potentiam perdidit », inquit Beda lib. 3. cap. 2, additque eum repudiata sorore *Pendæ* regis Merciorum quam duxerat, aliam accepisse uxorem : ideoque bello petitum ab illo secessisse ad *Annam* Orientalium Anglorum regem : « Apud quem triennio exulans fidem cognovit, ac suscepit veritatem ». Cum vero restitutus esset in regnum, venit in provinciam *Agilbertus*, natione Gallus, sed tamen legendarum gratia Scripturarum in Hibernia non parvo tempore demoratus, « cujus eruditionem atque industriam videns rex, rogavit eum, accepta ibi sede episcopali, suæ genti manere pontificem. Qui precibus ejus annuens, multis annis eidem genti sacerdotali jure præfuit », inquit Beda lib. 3, cap. 7. Adventus *Agilberti*, qui postea Parisiensis episcopus fuit, in regnum Occidentalium Saxonum secundum Chronologiam Saxonicam hoc anno contigit, isque *Dorcestriæ*, ubi jam sederat sanctus *Birinus*, secundus episcopus fuit.

15. *S. Remaclus fit episc. Trajectensis.* — Postquam *sanctus Amandus* episcopatum Trajectensem abdicavit, *Sigibertus* rex omnium ordinum postulatione *Remaclum* invitum et renitentem in ejus locum subrogavit, ut testatur Notgerus episcopus Leodiensis in ejus Vita apud Surium ad diem tertium Septemb. Is tamen fallitur in eo quod scribit, ignorari quanto tempore sedes vacaverit, quemadmodum et qui tradidere, *Trajectum* per biennium illud, quo supra diximus ingenti eos attritos fuisse plaga, qui *Amandum* verbum Dei prædicantem contempserant, sine episcopo fuisse : illa enim *Amandi* prædicatio nihil commune habet cum sede Trajectensi. *Amandus,* qui hoc anno vel saltem sub finem superioris, litteras S. Martini papæ accepit, quibus eum hortabatur ad tolerantiam tribulationum : et monebat, ne episcopatum deponeret, propositum suum aliquandiu suspendit, ut discimus ex Milone in Supplemento Vitæ ejus, ubi Epistola Amandi ad Martinum summarie recitata subjungit : « Pro quorum postea augescentibus in deterius sceleratorum actuum incorrigibilibus excessibus, sicut librum Vitæ ejus legentibus liquet, etiam cathedram episcopii sibi commissi deseruit ». Quare nonnisi exeunte anno, *Amandus* abdicavit, et *Remaclus* consecratus est. Vita sancti Remacli scripta a Notgero citato, cujus etiam compendium habet Harigerus in Gestis episcoporum Trajectensium. Sed cum uterque tribus post *Remaclum* sæculis scripserit, in exponendis rebus distinguendisque temporibus non raro peccavit. Nuper Mabillonius sæculo secundo Benedictino ex Ms. Cisterciano publicavit aliam Vitam sancti *Remacli* scriptam ab auctore monacho Stabulensi anonymo, qui sæculo nono vixit, sed iste pauca de eo habet, nec in Chronologia certior est. Vide dicta anno superiori.

MARTINI I ANNUS 3. — CHRISTI 651.

1. *S. Martinus Constantinopolim ductus judicio subjicitur, dirissime vexatur, fortitudine clarescit.*— Sequitur annus Domini sexcentesimus quinquagesimus primus, nona Indictione, idemque illustris confessione sanctissimi papæ Martini. Si enim putarunt veteres novis consulatibus annos signari et illustrari pariter purpura consulum: quanto magis clarior dicendus Christianis erit hic annus Summi Pontificis tot insignitus victricibus palmis, cum eum adeo honorat iterata sæpe confessio, et crebrius contumeliæ repetitæ exornant, catenæ decorant, nobilitatque durum exilium, per quod demum et martyrium consummatum illustrat. Interim suo sævit impietas arbitratu, grassatur iniquitas exsors legis, furit crudelitas absque timore, et solutis habenis, imperatoris calcaribus agitata hæresis debacchatur : sed omnia ista machinamenta diaboli fluctusque omnes furentium hæreticorum, qui non ipsum Rom. Pontificem tantum, sed universam Catholicam Ecclesiam suo impetu posse obruere videbantur, illisi petræ resiliunt, atque in spumam gracilem dissolvuntur, suo stridore testantes, oportere tandem cedere mendacium veritati, vitia a virtutibus superari, atque procacem hæresim succumbere Catholicæ fidei et ipsi semper esse subjectam. Erat plane Martinus, sive summa potentia veritatis, sive suarum virtutum merito, sive robore fidei Orthodoxæ, et prærogativa Apostolicæ Sedis Petri, petra durissima, quam magno suo ipsorum damno impii ut lædant, dum feriunt, feriuntur. Sed jam rerum gestarum seriem ex Epistolarum fontibus pura claraque veritate fluentibus in medium deducentes aggrediamur.

2. Martinus Pontifex igitur, ubi in Naxo insula in ærumnis jam annum egisset, nec acerbitatibus sævientium hæreticorum flecti ullatenus valuisset : imo vegetior animo, et constantia firmior factus esset, ad graviora subeunda supplicia Constantinopolim ducitur. Ita plane frequentiorem amplioremque locum voluit tanti certaminis præparari divinitas, atque deligi civitatem regiam in theatrum, quo tanti athletæ victoria orbi innotescere posset. Quæ autem idem ibi sit passus, ex litteris unius ex illis, qui ei peregrinationis comites adhæserunt, hæc accipe[1] : « Exinde ergo præmittentes nuntium quemdam custodes qui retinebant eum, nuntiaverunt in Byzantium adventum et actiones ejus proferentes adversus eum plurima mala, hæreticum et rebellem Domino, Deique adversarium proclamantes, et subvertentem universam terram Romanorum ». Quibus parcerent malis in virum sanctum, qui eum istiusmodi calumniis impetebant ? ut plane, secundum Evangelicum illud, obsequium se Deo præstare putarent, et quo religiosores quique videri vellent, eo crudeliores in ipsum insurgerent, et percussionibus lacerarent. Sed quæ sit passus Byzantii, audiamus :

3. « Cumque tandem, inquit, pervenisset Byzantium beatus ille decimo septimo die mensis Novembris, in portu juxta Euphemiam, juxta Arcadiam nos reliquerunt a mane ministri usque ad horam decimam recubantes in grabato navis. Eratque (sicut dictum est) spectaculum omnibus Angelis et hominibus. Accedebant enim varii homines, quos propter ferales mores lupaces dixerim : et subrogati (ut conjicio) talia contra sanctum papam agebant, qualia Christianis dici non oportet. Morantibus nobis in littore, eram incedens dolore plenus et amaritudine, eo quod viderem talem sanctum virum ita dejectum, non solum autem, sed et talia eloquia a quibusdam Ethnicis prolata contra eum : nihil aliud quærebant, nisi ut auferretur anima ejus. Dehinc circa solis occasum venit quidam scriba, nomine Sagoleva, cum multis excubitoribus, auferentes de lembo, posuerunt in gestatorio, duxeruntque in custodiam excubitorii, quæ cognominatur Prandiarea, et fecit eum includi sub multa custodia, præcipiens excubiti (excubitorii) custodibus, ut nullus penitus sciret civitatis, quia est in eodem excubitu ». Dum autem eodem detineretur S. Martinus carcere, eam quem anno superiori diximus scripsit Epistolam [2] ad Eliterum, qua cuncta quæ ab exordio persecutionis

[1] Extant inter Epis. S. Martin. Ep. XVI. ex versione Anastasii Bibliothec. — [2] Martin. Ep. XV.

passus esset enarrat, et recensitis iis quæ ad superiorem annum pertinebant, reliqua pauca quæ præsenti anno usque in hanc diem est passus, sic refert :

4. « Et ecce quadraginta septem dies sunt hodie, ex quo non merui calida nec frigida aqua rigare me, et effluxi, et refrigui totus : quoniam ventris fluor et in navi et in terra usque ad præsentem horam mihi requiem non dedit ; et in ipsa quoque necessitate mea, hora qua congustaturus sum, totus conquassatus corpore, ea quæ necessaria sunt percipere ad confortandum naturam non habeo : tædet me sumere, cum id habeam penitus in fastidium. Sed credo in virtute Dei, qui omnia conspicit, quia cum de præsenti vita subductus fuero, exquirentur de his omnibus qui me persequuntur, ut sublatus sim ; ut saltem sic ad pœnitentiam ducti, ab iniquitate sua convertantur ». Subscriptio. « Incolumem te custodiat Christus Deus, fili dulcissime ». Hæc sanctus Martinus, cum (ut dictum est) in ea custodia asservaretur : de quo ista comes itineris scribere pergit :

5. « Mansit ergo idem sanctus Apostolicus clausus et sine participatione penitus sermonis alicujus nonaginta tres dies. In ipsa vero nonagesima tertia die, quæ est Parasceve mane tulerunt eum de custodia constituendum in cella sacellarii, jubentes pridie convenire omnem senatum : quod et factum est. Jusserunt autem eum introducendum, et introduxerunt in portatoria sella. Erat enim penitus æger, præcipue autem in illis diebus præ navigatione et afflictione custodiæ per tot dies effectæ. Intendens autem in eum primus qui præsidebat sacellarius cum reliquis principibus a longe, jussit eum surgere a ferculo, et adstare. Dicentibus quibusdam ministrorum, non valere eum stare : turbatus præ ira sacellarius, exclamavit. Tunc autem et quidam de custodia surgere eum et adstare censuræ subnixum hinc inde jusserunt : quod et factum est.

6. « Sacellarius inquit ad eum : Dic miser, quid tibi mali intulit imperator ? tulit tibi aliquid ? oppressit te vi ? Ille autem tacebat. Tunc ait ad eum sacellarius imperativa voce : Ecce nunc ingrediuntur accusatores tui. Et continuo cum sermone introducti multi accusatores contra eum : omnes autem erant mendacii filii, et discipuli eorum, qui Dominum nostrum Jesum Christum negaverunt. Contradicebant vero sancto viro, quemadmodum præmoniti fuerant : erant enim voces eorum præmeditatæ. In quibus quidam eorum paulo ante interrogati, ut testimonium perhiberent, tentabant dicere veritatem, sicut mos est : et continuo turbati qui prætendebant certamen, incipiebant validis minis increpare eos, donec suaderent eos proferre quæ erant convenientia in mortem beati et justi viri. Contemplatus ergo sanctus papa Martinus introeuntes testificari, subridens dixit : Isti sunt testes, sicut habet ordo ? Erant enim primi ingredientes nomine quidam milites, lupaces autem et bestiales sententia, et quidam eorum qui erant Olympii, cum quibus erat et Andreas, qui fuerat notarius : erant enim intra accusatores infelices Imerites et Erinus et reliqui numero quasi viginti priores milites, et reliqui accusatores. Jurabant autem ad sancta Evangelia et testificabantur. Primicerius sane omnium accusantium erat Dorotheus patricius Siciliæ, qui adjurans dixit : Quoniam quinquaginta capita si haberet Martinus, non oporteret eum vivere, eo quod solus subvertit, et perdidit universum Occidentem et delevit, et revera unius consilii fuit cum Olympio et inimicus, homicida imperatoris, et Romanæ urbanitatis.

7. « Videns ergo justus vir introeuntes eos et jurantes sine parcitate testificatores, compassus perditioni animarum eorum, ait ad eos qui præsidebant principes : Obsecro vos per Dominum, nolite præparare illos jurare, sed absque juramento dicant quæcumque volunt ; vosque facite quæcumque vultis. Et quid opus est etiam jurando perdere illorum animas? Ingresso equidem uno, et testimonium dicente, quoniam conjurationes fecit cum Olympio, et milites præparavit ut jurarent : interrogatus Deo pretiosus vir, si hæc ita se haberent ; ille : Si vultis audire veritatem, dico vobis sequentia. Et cœpit dicere : Quando factus est Typus, et directus Romam ab imperatore. Et hoc tantum dicente beato illo, aliud non concessum est loqui : sed continuo ante omnes incipiens cum clamore Troilus, inquit : Non inferas nobis hic de fide : de duello nunc scrutaris, quoniam et Romani et nos Christiani sumus et Orthodoxi. Et respondet iisdem vir justus : Utinam ! verumtamen invenietis me in illa die tremendi judicii examinis testem etiam in hoc.

8. « Deinde inter accusantes testes ait ad eum Troilus præfectus : Qualis es tu homo, quoniam cernens et audiens talia contra imperatorem nitentem effodiendum Olympium (indignum videlicet sepultura), non prohibuisti eum, sed contra consensisti ei ? Ad quem dixit ipse Apostolicus papa : Dic, domine Troile : Quando (sicut scitis etiam vos, et nos audivimus) Georgius a magistratibus qui erant ex monachis, ingressus est tunc in Urbem a castris, et talia verba locutus est, fecitque res tales : ubi eras, aut qui erant tecum, quod non restitistis, sed contra concionatus est vobis, et quos voluit palatio exulavit et prohibuit ? Iterumque cum Valentinus cum præcepto imperatoris indutus est purpura et consedit ei : quo ieratis vos ? non eratis illic ? Cur ergo non prohibuistis eum, dicentes : Ne attingas res non opportunas tibi ? Nonne omnes contra convenistis ei ? Quomodo habebam ego tali viro adversus stare, habenti præcipue brachium universæ militiæ Italiæ ? An potius ego illum feci exarchum ? Verumtamen denuo obsecro vos per Dominum : quodcumque vultis et definitis fieri in me, citius explete. Novit enim Dominus : maxima mihi dona tribuitis, quacumque me clade jugulaveritis.

9 « Percontatus eum quidam de ministrantibus, Sagolevæ videlicet sacellarius : Sunt foris etiam aliqui, qui debeant testificari ? Respondit scriba : Sunt, domine, plurimi alii. Deficientes autem hi qui præsidebant, sancto et venerabili adstante viro in conspectu eorum, et potissimum cum Spiritu sancto eum confirmante, dixerunt, sufficere testes. Erat quippe interpres eorum quæ a sancto dicebantur verborum Innocentius consul (consularis) filius Thomæ, qui erat ab Africa ; et cum interpretaretur ea quæ a beato viro dicebantur, non ferebant. Videns judex ignita jacula sancti Spiritus a Deo honorabili viro contra eos prolata, ait ad Innocentium cum furore : Cur nobis interpretaris quæ dicit? Noli dicere quæ dicit. Surgens ergo continuo sacellarius cum plurimis qui consederant ei, ingressus est nuntiare imperatori quæque ipse voluit.

« Eduxerunt autem sanctum Apostolicum virum de loco judicii, magis autem ex aula Caiphæ, in gestatorio sedili sedentem, et statuerunt eum in medio atrii, quod erat ante cellam sacellarii et imperialis stabuli, quo consueverat omnis populus convenire, et exspectare sacellarii ingressum. Circumdederunt eum excubitores, atque fit omnibus spectaculum formidabile turbis. Post paululum ergo jusserunt eum inferri in solarium dispositionis, ut essent ibi hactenus, quousque prospiceret imperator per cancellos triclinii sui, jussurus fieri, quæ erant facturi. Erat itaque multitudo populorum usque ad Hippodromum convenientium illic. Statuerunt ergo reverendissimum virum in medio solarii dispositionis in præsentia totius senatus subnixum hinc et inde.

10. « Facta est ergo constipatio subito non minima : et exiens ab imperatore sacellarius, apertis januis triclinii, ut videret universum populum, veniensque ad sanctissimum venerabilem virum Martinum Apostolicum, dixit ad eum : Vide quomodo Dominus te adduxit et tradidit in manus nostras. Tu nitebaris contra imperatorem ? Quid tibi spei erat ? Ecce dereliquisti Dominum ; dereliquit te Dominus. Et continuo exclamans sacellarius, quemdam adstantium excubitorum consortem præcepit sine mora auferre psachmon summi et Apostolici atque præcipui pastoris omnium Christianorum, qui Orthodoxam sanctorum Patrum et Synodorum confessionem, hoc est, fidem confirmavit, et novi erroris exortos auctores, novos videlicet hæreticos cum impiis dogmatibus eorum canonice et synodice anathematizavit. Cum ergo incidisset psachmon beati viri excubitor et corrigiam compagiorum ejus ; statim tradidit eum sacellarius præfecto urbis, dicens : Tolle eum, domine præfecte, continuo membratim incide illum ».

11. Quod ad psachmon spectat, depravate ita legi putamus : per quam vocem nihil est ut indumentum aliquod possit intelligi : siquidem Pontificia stola, quæ pallium dicitur et cæteris omnibus superponitur indumentis, postea sublata fuit. Nec est, ut conjici possit psachmon, quasi perisagmum, sarcinam viatoriam fuisse, corrigiæ (ut textus habet) compagibus nexam : siquidem non sit verisimile ei relictam, cum e navi est ductus in carcerem, et e carcere ad judicium. Unde ista conjunctio psachmi atque corrigiæ opinari suadet, fuisse cingulo junctam compagibus peram, quæ græce dicitur σαγίς, quam ad libellos oblatos recondendos potissimum gestare Pontifices solerent. Quæ autem secuta sint post ignominiosam corrigiæ solutionem et concisionem, auctor ita prosequitur :

12. « Cum his autem omnibus jussit adstantibus, anathematizare eum : quod et fecerunt. Non responderunt autem hujusmodi voci viginti virorum animæ : sed omnes qui eum videbant, et sciebant quia est Dominus in cælo inspector eorum quæ fiebant, demisso vultu cum multa mœstitudine recedebant turbati. Suscipientes ergo eum carnifices, exuerunt eum pallio sacerdotalis stolæ, et scindentes alas tunicæ quæ erat interius, a summo usque deorsum, circumposuerunt ferrea vincula in sanctam ejus cervicem, et per omne corpus, trahentes eum vi : non concesserunt ei alicubi residere et animam refocillare, sed a palatio duxerunt eum, publicantes et dehonestantes per medium civitatis ad prætorium, et gladius coram eo (ferebatur scilicet).

13. « Erat autem ei dolor magnus : oppido enim fessus erat et infirmus præ tantis incommodis, futurus relinquere animam a pressura passionum et tenuitate corporis. Attamen gaudens spe confortabatur in Domino ; et quo magis afflictione et vi trahebatur, eo sereno obtutu, ductus cum multa constantia animæ justus, cum uno solummodo indumento a summo discisso in duas partes et sine cinctorio sequebatur vir tantus fide et gratia Domini cinctus. Heu, proh dolor ! cerneres virum Deo plenum, tanto opprobrio subjectum, ut interiora ejus quodammodo nuda panderentur. Multifarie quidem continuo populorum conspectus, videntes quæ fiebant, gemebant (ut veritatem dicam) et lacrymabantur : pauci autem ministrorum Satanæ gaudebant et subsannabant, et capita transeuntes (sicut scriptum est[1]) movebant, dicentes : Ubi est Dominus ejus, et ubi fides ejus, et ubi doctrina ipsius ?

14. « Qui cum venisset in prætorium dehonestatus et a carnificibus inculcatus, conjecerunt eum in ima carcerum cum homicidis. Et quasi post unam horam tulerunt eum inde, et transposuerunt in ea quæ dicitur Diomedis custodia, in prætorio præfecti. Tanta autem instantia et vi trahebant eum vinculis nexum, ut dilaniarentur crura et poplites ejus, et sanguis efflueret per ascensum scalæ ejusdem custodiæ : sunt enim scopulosi et asperi valde ac penitus in altum porrecti gradus. Erat autem ipse beatus præsentis vitæ fini proximus, jam in carcere suppliciis anima deficiente ante gladium,

[1] Matth. XXVII.

cum non valeret conscendere cum se trahentibus. Introducentes ergo eum quomodocumque in custodiam, decidentem sæpius ac surgentem, posuerunt eum in scamno indutum ferro et catenis. Tunc enim quando traditus est a Caipha Pilato ut crucifigeretur, hoc est, præfecto: continuo exuerunt eum carnifices, graviter enim algoribus (angoribus) vexabatur ; erat enim intolerabilis hyems : imposueruntque ei gravissima ferri pondera, et nullus aderat ei hominum ejus proprius, excepto uno solummodo clerico adolescente, qui cum mansisset in custodia, et superstans lamentabatur magistrum, sicuti Petrus Dominum. Erat autem conjunctus magister custodiæ eidem beato : quoniam sic erat mos, ut futurus pati per gladium, conjungeretur magistro custodiæ illa nocte.

15. « Erant ergo duæ mulieres, genitrix et nata, prænominatæ custodiæ claves tenentes : quæque adspicientes importabilem dolorem sancti illius, qui inter tot pœnarum genera algore quatiebatur dirissimo, motæ compassionibus, quærebant aliquam exhibere misericordiam ei, et contegere eum, sed non audebant propter conjunctum et custodientem carnificem. Putabant enim actutum venturam censuram, ut trucidaretur. Post quasdam vero horas quidam ex ordine militari vocabant ab imo magistrum vigiliæ carceralis. Discedente eo, una mulierum ergastulorum illorum pietatis viscere ducta accedens , amplectensque bellatorem Christi et Apostolicum papam, portansque reclinavit eum in proprio toro suo, contegens utiliter et involvens : mansit autem usque ad vesperam sine voce. Vespere autem facto, misit ad eum Gregorius præfectus eunuchus ex cubiculariis Majorem domus suæ cum paucis cibariis, qui refecit eum, dicens : In tribulationibus confidimus in Dominum, non morieris. In quo magis aggravatus ille beatus ingemuit. Abstulerunt autem ferrea vincula continuo ab eo.

16. « Sequenti autem die adiens imperator in patriarchium visendi gratia Paulum patriarcham (proximus enim erat morti) narravit ei quæ consummata erant in sanctissimum virum. Ingemiscens vero Paulus, conversus ad parietem dixit : Hei mihi, et hoc ad abundantiam judiciorum meorum actum est. Percontatus ergo ab imperatore quid hoc esset, respondit : Numquidnam, domine, non est miserabile, talia pati Pontificem? Tunc attentius adjuravit imperatorem, sufficere ei in his quæ passus est, nihilque amplius sustinere. Unde audiens beatus ille Apostolicus vir quod non suscepit quod exspectabat (nempe per gladium consummare martyrium) non gratum habuit tale promissum, sed penitus mœstus effectus est : festinabat enim explere bonum certamen, et abire ad Deum, quem desiderabat.

17. « Interea defuncto Paulo, Pyrrho residere nitente, atque quibusdam Ecclesiæ contradicentibus et prohibentibus, libellumque ejus publicantibus in palatio, aientibusque quoniam a beatissimo Paulo anathematizatus est : Pyrrhus reprobatus est sacerdotio propter libellum quem fecera Romæ.

« Et multa commotione facta, post dies octo, defuncto Paulo, dirigitur ab imperatore ad Diomedis custodiam ad magnanimum papam Demosthenes rescriptor, et collaborator sacellarii et Libellitius cum eo. Intrantes vero dixerunt ad eum : Dominator noster eximius imperator misit nos ad te, dicens : Ecce in quanta gloria primus consistens, in qualem ordinem teipsum duxisti. Nemo tibi fecit hoc, sed tu ipse tibimetipsi. Ipse autem nihil respondit, nisi solum hoc : Gloria et gratiarum actio per omnia soli immortali Regi. Dicit ad eum Demosthenes rescriptor : Dic nobis ea quæ de Pyrrho hic et Romæ subsequenter gesta sunt : pro qua causa abiit Romam, jussus, an proprio proposito ? Respondens sanctus papa dixit : Proprio proposito. Ait Demosthenes : Libellum illum quomodo fecit ? compellente aliquo ? Respondet sanctus vir : Nemine. sed propria propositione.

18. « Demosthenes inquit : Veniente Pyrrho Romam, quomodo eum suscepit sanctus vir Theodorus prædecessor tuus papa ? uti episcopum ? Respondit æquanimis papa : Uti episcopum : et quomodo non, si priusquam veniret Pyrrhus Romam, manifeste scripsit beatus Theodorus ad Paulum, utpote ad eum, qui supplantationem fecit, et alterius thronum invasit ? Deinde eodem Pyrrho veniente Romam sponte sua ad vestigia beati Petri, quomodo non haberet eum suscipere et honorare utpote episcopum ? Respondens Demosthenes dixit : Vere veritas sic habet. Unde autem sumebat ea quæ ad usum sui corporis erant necessaria? Dicit beatus manifeste: De patriarchio Romano. Ait concertator : Qualis panis dabatur ei ? Respondit honorabilis vir: Vos domini mei nescitis Ecclesiam Romanam. Dico enim vobis, quia quisquis venit illuc miserabilis homo hospitari, omnia ad usum præbentur ei, et nullum immunem suis donis sanctus Petrus repellit venientium illuc, sed panis mundissimus et vina diversa dantur non solum ei, sed hominibus ei pertinentibus. Si ergo in miserabilibus hominibus hæc fiunt : qui venit honorabilis sicut episcopus quales sumptus habet suscipere ?

19. « Dicit ad eum Demosthenes : Nos didicimus quia Pyrrhus vi fecit libellum Romæ, et quia vincula lignea sustinuit, et multa dolenda passus est. Respondit ille beatus, et dixit : Nihil tale factum est. Nam nisi quia formidine aliqui tenentur, non possunt forte loqui veritatem : hic sunt Constantinopoli plurimi, qui tunc erant Romæ, et sciunt quæ ibi gesta sunt : ex quibus interim superest Plato patricius, qui tunc exarchus erat, quique direxit homines suos tunc ad Pyrrhum Romam. Percontamini eum de his, si mentior. Veruntamen quid volumus plurima quærere ? Ecce in manibus vestris retinetis me ; et quodcumque vultis consummare, Domino indulgente, in vestra est potestate. Utique si membratim incidatis carnem meam, sicuti præfecto jussistis, cum me tra-

deretis, non communico Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Ecce hic sum : examinate me et tentate, et invenietis experimentum gratiæ Dei fidelium servorum ejus : interim Pyrrhus in medio veniat, qui toties anathematizatus est, et nudatus honore divino. Stupefactus Demosthenes rescriptor et admirans super hanc vocem, æquanimis papæ audaciam atque constantiam pro Christo velle voluntarie mori, quia ad hoc positus erat calix passionis : similiter et ii qui consequenter erant cum eis stupentes, accepto libellario, seriatim cuncta quæ dicta erant a sancto viro conscribentes, recesserunt.

20. « Fecit ergo reverendissimus papa in eodem Diomedis ergastulo octoginta quinque dies post primos nonaginta tres, hoc est, omnes centum septuaginta octo. Venit igitur Sagoleva scriba, dicens : Quia jussus sum auferre te hinc, et transferre in domum meam, et post duos dies dirigere te, quo jusserit mihi sacellarius : interrogante eum papa, quo ducendus esset, vel in quem locum : noluit ei dicere. Rogabat ergo sanctus ille, ut laxaretur in eadem custodia, quousque exularet, et ad eam horam auferretur de custodia : et nec hoc concessum est ei. Sed circa occasum solis dicit venerabilis papa iis qui erant in ergastulo : Accedite, fratres, vale faciamus : quia ecce nunc aderit, qui auferet me hinc. Et hæc dicente eo, biberunt singuli charitatis gratia calicem. Et surgens sereno vultu cum multa constantia et gratiarum actione, dicit ad unum concurrentium sibi dilectum, qui erat ibi : Veni, domine frater, da mihi pacem. Erant porro præcordia fratris illius (sicuti mihi ipse referebat) in illa hora, qualia (ut conjicio) discipuli illius contemplantis Dominum in Cruce. Cumque osculum præberet sanctissimo papæ præ nimia charitatis abundantia, copiosissime inter se lacrymas fuderunt. Omnes vero qui aderant, lamentum terribile faciebant.

21. « Anxiatus in hoc vir beatus, flagitabat omnes, ne hoc facerent, sereno vultu dicens, et impositis venerabilibus manibus super verticem ejus, subridens ait : Bona sunt hæc, domine frater, hæc sunt opportuna : et non oportere te flere, sed magis gaudere super me. Ad quem illico cum contritione cordis respondit : Dominus novit, famule Christi, lætor in gloria ; quia dignatus est Christus Dominus noster propter nomen suum hæc te omnia pati : sed declamor omnium perditionem. Salutantes ergo omnes eum, recesserunt. Veniens ergo continuo scriba, et auferens eum, intulit in domum suam. Dictum est ergo quia in Chersonam exulaturus esset, et post dies aliquot cognovimus quia illuc clanculo navigio transvectus est sanctissimus Apostolicus vir ». Hucusque de exilio sancti Martini, quem plane contigit anno sequenti amandatum pervenisse illuc (ut ex aliis ipsius litteris apparet) idibus Maii. Quæ ergo idem sanctissimus Pontifex ibidem passus sit, secundum temporis rationem dicemus anno sequenti.

22. Ita quidem se habuere trophæa gloriosissimi æque ac sanctissimi papæ Martini prædecessorum omnium a Constantini temporibus felicissimi, utpote qui majora cæteris omnibus supplicia subire dignus habitus est pro nomine Jesu, pro ipsa scilicet fide Catholica, ejusque causa non (ut Apostolus ait) contumeliam pati tantum, sed contumelias omnis generis atque multiplices. Accidit ei opportunum, ut sub principe Christiano sed tamen hæretico invenerit suo lucro Decios et Diocletianos, qui etsi non gladio ageret, et temperaret a nece, non id faceret commiserationis ergo, sed majori crudelitate, durius atque prolixius parans illi martyrium ; quo cum (si posset) faciens desertorem, adigeret ad impietatem ; sin minus, fame necaret : stulte putans, nisi sanguinem funderet, ipsum non honestandum insigni corona martyrii, quam eidem adversarius invidebat, cum tamen sua ferina rabie eam quam præclarissimam fabricarit. Quale tunc visum est in urbe illa totius Orientis metropoli immane spectaculum ? Antesignanum fidei, episcopum episcoporum, primarium Christianæ religionis antistitem, judicem universalis Ecclesiæ, præcipuum doctorem atque magistrum sacrorum dogmatum, custodem canonum, censorem et vindicem Ecclesiasticæ disciplinæ, clavium usu cæli arbitrum et inferni : hunc ipsum e Sede turbatum intueri captivum ductum, vinculis mancipatum, sceleratorum manibus traditum, Pontificiis insignibus exutum, catenarum onere prægravatum, omni vitæ solatio destitutum, diversis carceribus mancipatum, pæne nudum omnium oculis deridendum expositum, per urbem instar latronis tractum, et distractum, protritum et attritum, in frusta scindendum traditum, ex catenarum pressuris cute disrupta fluore sanguinis vestigia consignantem, consumptumque in carcere frigore, ægritudine laceratum, maceratum inedia, omnique ex parte (ut uno verbo dicam) afflictionibus lancinatum ? Qui hæc non oculis fidei fuerit contemplatus, certe quidem eumdem miserrimum omnium hominum facile judicarit : ita sane qui oculos habent, sed non vident.

23. Cæterum cui desuper lumen Dei in mente refulget, et radiis ex divinis Scripturis fulgentibus illustratur, vere eum beatissimum prædicabit, Petro dicente [1] : « Si quid patimini propter justitiam, beati ». Et absque controversia recte definiet, nunquam a pluribus ante sæculis apparuisse Romanum Pontificem tanto fulgore coruscum, vel ita ex insignibus Pontificiis decoratum, nunquam aliquando ita circumspecte vestitum, quam cum exutus pallio, exspoliatus stola, interiori disrupta tunica, nudus ex parte visus est omnibus : nunquam majori pompa processisse, quam cum ferreis undique catenis vinctus per Constantinopolitanam tractus est urbem : nullaque unquam tam insigni purpura effulsisse Pontificem Maximum, quam cum illa non murice tincta, sed suo ipsius cruen-

[1] Petr. I. III.

tata sanguine tunica a summo usque deorsum conscissa, seminudus idem sanctus incessit : etenim illo nobilitatus est indumento, quod deprecatus a Deo est sacerdotibus David, dicens [1] : « Sacerdotes tui induantur justitiam » : et auctus illo, quod et Paulus fidelibus texuit, ubi ait [2] : « Induimini Dominum nostrum Jesum Christum ». Quo enim magis ab impiis sacer dehonestatur antistes, eo præclarius exornatur a Deo : quod ostensum est divinitus Zachariæ [3] de Jesu sacerdote magno, cui etsi adversaretur Satan, assisteret tamen minister Angelus; ac juberetur exui vestibus sordidis, et superindui candidis, atque exornari capite cidari munda. Annon effulgebant omnia tunc ornamenta in tanto Pontifice, cum inter tot tantasque ignominias, et ærumnas eluceret ipsius adeo mirifice patientia, niteret modestia, ac splendesceret mirum in modum fortitudo cum animi invicta constantia; dum etiam, et gaudio exultaret, et pati adhuc graviora sitiret, atque exoptaret consummare morte martyrium, illo ebrius potu, quem propinavit credentibus Jacobus Apostolus ubi ait [4] : « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis ».

24. *Paulus misere obit, sævientibus interea in imperium hostibus.* — Sed non prætereamus absque consideratione, quam terribilis sit Deus in consiliis super filios hominum. Eodem enim tempore quo hæc tam iniquo judicio agitantur contra sanctum Pontificem Constantinopoli, in cælo throni [5] positi sunt, et sedit antiquus dierum, Deus Judex justus et potens, judicare eum, qui Martinum iniquo judicio judicandum exposuit, malorum, inquam, omnium architectum Paulum Constantinopolitanum episcopum : qui sisti judicio jussus, perterrefactus, eadem passus quæ quondam Pilati uxor [6], coactus est eadem ferme quæ viro illa, dicere imperatori : « Nihil tibi et justo illi ». Quod enim graviter et iste peccasset, vitæ dispendio oportuit luisse supplicium, sed antea manifesta confessione, extorquente eam ultore numine, professum, ad cumulum suæ damnationis, tanta inique Romanum passum esse Pontificem, ubi ait : « Hei mihi : et hoc ad abundantiam judiciorum, sive suppliciorum meorum actum est ». Talem tantamque extorsit importuna mors imminens veram confessionem.

25. At nonne ista fuit, cui credi deberet, aperta confessio, ipsum S. Martinum justam fovere causam, esse vere Orthodoxum, fideique Catholicæ defensorem, se autem infandum hæreticum ultricibus flammis ea de causa mulctandum? alias enim multam sibi divinam conciliari gratiam, cumularique gloriam, credere, fateri, prædicareque debuisset; quod nequam hominem convellentem Catholicam fidem, orbem hæresi inficientem, Conciliis errorem stabilientem atque Encyclicis Epistolis confirmantem, e medio tolli adeo laborasset. Sed interius vulnerata conscientia talia contra seipsum loqui, urgentibus veritatis stimulis, coegit eum tempore mortis, quo ipsa veritas soluta compedibus, sceptra tenens, liberius agere consuevit.

26. Cruciabat interius infelicem hominem culpa illa gravissima, quod tantum judicium de Romano Pontifice astute nimis per principem sæculi exerceri, atque ejusdem sententia definiri fecisset; cum cujusvis tenuissimi episcopatus antistitis causa nonnisi in Synodo coram episcopis cognosci, tractari, ac terminari Ecclesiastico judicio consueverit. Sed cur non saltem tanquam in scena tragœdiæ hujus actus, convocato suo episcoporum Concilio, per speciem honestius repræsentavit? At non sustinuit ipse præsentiam tanti Pontificis (timidus est enim omnis scelestus, et ad justi pavere solet adspectum) exhorruitque præsidere judex in condemnatione totius universalis Ecclesiæ cunctis judicandis præsidentis episcopi, cujus judicium reliqui omnes episcopi injustitiam passi consueverint appellare. Sic vulpes illa per alium egit, quod sibi faciendi cum suis facultatem deesse sciebat; utpote quod optime nosset, primariæ Sedis Pontificem a nemine judicari posse, irritumque reddi cujuscumque judicium, quo inferior superiorem condemnat : callide ergo impius et scelestus, quem sciebat Ecclesiæ Catholicæ præsidere hierarcham, tyrannice potius in eum agi per imperatorem curavit, quod sciret non posse aliquo modo legitime fieri. Verum infelix, omnique ex parte miserrimus, præjudicio propriæ conscientiæ condemnatus, æterno supplicio mancipandus ex hac vita subtractus est, nactus successorem æque impium, prævaricatorem Pyrrhum, iterum thronum redemptum perfidia conscendentem. De nefario autem imperatore nihil præterea est dicendum, quam quod ex ejusmodi persecutione immanissimi sacrilegii eam consecutus est laudem, ut omnes hæreticos principes crudelitate facile superarit : cum nullus eorum inventus sit, si cuncta exacte examinentur, qui talia tantaque Romanum Pontificem pati coegerit. Sed quæ mala ista attulerint imperio damna, audi Græcorum Annales hæc summatim colligentes :

27. « Ubi (inquiunt [1]) in hunc modum Ecclesia et a regibus et ab impiis sacrorum antistitibus turbata est, erexit se Amalechus solitudinis cultor feriens nos qui populi Christiani sumus. Prima clades tunc accidit Romani exercitus ad Habitanem, et Jermuchamum sanguinis effusio injusta. Deinde Palæstini, Cæsarienses, et Hierosolymitani capti sunt. Post Ægypti subsecutum excidium : ac deinceps Mediterraneæ insulæ, omnisque Romana ditio in potestatem hostium venerunt. Additur his Romani exercitus et classis in Phœnicia interitus, omniumque Christianorum populorum et locorum vastationes, quorum finis nullus fuit, donec Ecclesiæ persecutor infelici morte affectus est, occisus in

[1] Psal. CXXXI. — [2] Rom. XIII. — [3] Zach. XIII. — [4] Jac. I. — [5] Dan. VII. — [6] Matth. XXVII.

[1] Cedr. in Heracl. an. XX.

Sicilia in balneo Daphnes ». Hæc summatim Annales de cladibus illatis his temporibus Christianis in Oriente, Deo ultore tanti facinoris.

28. *Oswini optimi regis Angliæ et S. Aidani episcopi funera.* — Hoc ipso anno, decimo tertio kalendas Septembris Osuvinus in Anglia rex, nono regni sui anno proditione amici occisus, migravit ad superos. Ita Beda [1], qui eum nobili funere prosecutus est, dum videlicet post ejus obitum, ipsius egregia facta, velut sepulcro coronas affixas, posteris omnibus toto orbe spectanda reliquit, cum hæc ait primum de habitudine corporis : « Erat rex Osuvinus et adspectu venustus, et statura sublimis, et affatu jucundus, et moribus civilis, et manu omnibus nobilibus simul atque ignobilibus largus. Unde contigit ut ob egregiam ejus et animi, et vultus et meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, et undique ad ejus ministerium de cunctis prope provinciis viri etiam nobilissimi concurrerent. Cujus inter cæteras virtutes, et modestiam, et (ut ita dicam) specialis benedictionis glorias, etiam maxima fuisse fertur humilitas, ut uno probare sat erit exemplo.

29. « Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille (quamvis ambulare solitus) vel amnium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset. Cui cum parvo interjecto tempore pauper quidam occurreret eleemosynam petens : desiliens ille, præcepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari : erat enim multum misericors, et cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cum regi esset relatum, dicebat episcopo, cum forte ingressuri essent ad prandium : Quid voluisti, domine antistes, equum regium, quem te conveniebat proprium habere, pauperi dare ? numquid non habuimus equos viliores plurimos, et alias species, quæ ad pauperum dona sufficerent, quamvis illum eis equum non dares, quem tibi specialiter possidendum elegi ? Cui statim episcopus : Quid loqueris, inquit, rex ? Num tibi carior est ille filius equæ, quam ille filius Dei ?

30. « Quibus dictis, intrabant ad prandium, et episcopus quidem residebat in suo loco. Porro rex venerat de venatu, et cœpit consistens ad focum calefieri cum ministris, et repente inter calefaciendum recordans verbi quod dixerat illi antistes, discinxit se gladio suo, et dedit illum ministro, festinusque accedens, ante pedes episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset : Quia nunquam, inquit, deinceps, aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid vel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas. Quod videns episcopus, multum pertimuit : ac statim exsurgens, levavit eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tristitiam deponeret. Dumque rex, jubente ac postulante episcopo, lætitiam reciperet : cœpit contra episcopus tristis usque ad lacrymarum profusionem efferri. Quem dum presbyter suus lingua patria, quam rex et domestici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogasset : Scio, inquit, quod non multo tempore victurus est rex. Nunquam enim vidi antehac similem regem : unde animadverto citius illum ex hac vita rapiendum : non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec multo post dira antistitis præsagia tristi regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt. Sed et ipse antistes Aidanus non plus quam duodecimo post occisionem regis, quem amabat, die, id est, pridie kalendarum Septembrium, de sæculo sublatus perpetua laborum suorum a Domino præmia recepit ». Hæc Beda de utriusque obitu hoc eodem anno contingente. Porro Aidanus inter sanctos relatus, anniversario cultu ab Ecclesia celebratur : miracula vero ab eodem edita idem Beda recenset.

[1] Bed. epit. et histor. Angl. l. III. c. 14.

Anno periodi Græco-Romanæ 6144. — Anno Æræ Hispan. 689. — Anno Hegiræ 31 inchoato die 24 Aug. Fer. 4. — Jesu Christi 651. — Martini I papæ 3. — Constantis imp. 11.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : X *post consulatum Constantis Aug.* VIII.

2. *S. Martinus PP. coram judicibus sistitur.* — A num. 1 ad 24. Anno superiori ostendimus, sanctum *Martinum* papam, dum Constantinopolim duceretur, moratum esse *Naxi* anno integro, idque anno Christi sexcentesimo quinquagesimo quarto. Nunc quæ eo Christi anno usque ad ejus mortem contigere, juxta Baronii ordinem exponenda. Cum tandem, ut legitur in Relatione cujusdam ex ejus discipulis, « pervenisset Byzantium beatus ille septimo decimo die Septembris mensis (anni scilicet

DCLIV), in portum juxta Euphemiam prope Arcadianon, reliquerunt eum a mane ministri usque in horam decimam recubantem in grabato navis ». Tractus, in quo erant Arcadianæ thermæ, *Arcadianarum* appellatione donatur passim a scriptoribus Byzantinis; haud itaque procul ab illis relictus est sanctus *Martinus* in portu juxta ædem sanctæ Euphemiæ. Inde ductus in carcerem, fuit ibi « clausus, et sine participatione penitus sermonis alicujus, nonaginta tres dies. In ipsa vero nonagesima tertia die, quæ est dies Parasceve, mane tulerunt eum de custodia, constituendum in cella sacellarii », seu procuratoris fisci : quæ dignitas magna fuit in Ecclesia Constantinopolitana, ut ostendit Ducangius in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce *sacellarius*. In carcere itaque fuit sanctus Martinus a die XVIII mensis Septembris anni DCLV. et die decima nona mensis Decembris quæ incidebat in feriam sextam, constitutus in cella sacellarii, et ab eo coram accusatoribus interrogatus.

3. *Ducitur in exilium.* — Post interrogationes dixit sacellarius : « Tu nitebaris contra imperatorem, quid tibi spei erat? Ecce dereliquisti Deum et dereliquit te Deus. Et continuo exclamans sacellarius quemdam adstantium excubitorum tonsorem (ut legitur in Collectaneis Anastasii, non vero *consortem*, ut habet exemplar, quo usus est Baronius) præcepit sine mora auferre psachnion (non vero *psachmon* ut in Baroniano exemplari habetur) summi et Apostolici atque præcipui pastoris omnium Christianorum, etc. Cum ergo incidisset psachnion beati viri excubitor, et corrigiam campagiorum (non vero compagiorum, ut habet Baronius) ejus, statim tradidit eum sacellarius præfecto urbis dicens : Tolle eum, domine præfecte, et continuo membratim incide illum ». Erat *campagus*, ut in ea voce variis exemplis ostendit Ducangius, genus calceamenti, quod regibus et imperatoribus, prætoribus, et palatinis, ac denique militibus proprium fuit. Postmodum *compagis* usi sunt summi Pontifices, tandemque omnes episcopi, et interdum etiam abbates. His adde in Hypomnestico dici Anastasium apocrisiarium a sancto Martino donatum fuisse « uno ex compagis ejus, id est, caligis, quos nullus alius inter homines » portat, nisi sanctus papa Romanus. *Psachnion* vestis fuit summorum Pontificum, ut habet Ducangius in ea voce, ubi tamen non explicat, quæ esset ejus forma, aut quis ejus usus : imo suspicatur, vocem illam corruptam esse. Postea carnifices circumposuerunt ferrea vincula in sanctam ejus cervicem, et conjecerunt eum in unum carcerem cum homicidis; indeque *transposuerunt in eam, quæ dicitur Diomedis custodia, in prætorio præfecti.* Extabat adhuc Constantinopoli sancti Diomedis monasterium a Constantino Magno ædificatum : cui adjunctus erat carcer, teste Niceta in Alexio Manuelis filio. « Fecit reverentissimus papa in eodem Diomedis ergastulo octoginta quinque dies post primas nonaginta tres, hoc est, omne simul CLXXVIII », inquit auctor Relationis, ideoque usque ad diem decimum tertium mensis Martii anni sexcentesimi quinquagesimi quinti. Inde, ut ibidem legitur, translatus est in domum Sagolabæ scribæ, *post dies duos* deportandus in exilium in Chersonesam, ubi cum pervenisset, scripsit Epistolam Constantinopolim, cujus titulus. *Ad quemdam sibi carissimum de exilii sui calamitate,* in quo ait : « Navigantes sancta quinta feria Cœnæ Domini (quæ anno DCLV in diem XXVI mensis Martii incidebat) pertransivimus Pharum, per diversa loca transmeantes idibus Maiis, et Chersonem pervenimus » ; qua in civitate eodem anno DCLV ad cælestem patriam migravit, ut suo loco dicetur.

4. *Moritur Paulus episc. Constantinop.* — A num. 24 ad 27. In laudata Relatione ab uno ex comitibus sancti Martini papæ facta, postquam narratum est, sanctum Pontificem translatum esse in carcerem *Diomedis* quod indicavimus contigisse die decima nona mensis Decembris anni sexcentesimi quinquagesimi quarti, dicitur imperatorem invisisse *Paulum* patriarcham Constantinopolitanum; *proximus enim*, inquit, *erat morti*, eique narrasse, *quæ consummata erant in sanctissimum virum*, et Paulum *attentius* adjurasse *imperatorem. sufficere ei in his, quæ passus est* Martinus, *nihilque amplius sustinere;* indignum scilicet reputans *Paulus* vel perduellionis reum, ut *Martinum* esse imperator persuadere volebat, talia eum pati; quod videntur velle illa verba Pauli: « Numquidnam, Domine, non est miserabile talia pati Pontificem? » Ubi Collectanea Anastasii loco *miserabile*, habent, *mirabile,* quod utrumque congruit. Addit auctor Relationis, inter hæc defunctum esse *Paulum.* Quare hujus mors accidit inter diem decimum nonum mensis Decembris anni sexcentesimi quinquagesimi quarti, et diem XIII mensis Martii anni insequentis; cumque episcopus Constantinop. ordinatus fuerit mense Octobri anni DCXLI, ut suo loco ostendi, sedit annos tredecim et menses aliquot; et tam Zonaras, quam Theophanes in Chronico et in Tabulis eidem insertis manifestissime errarunt, cum ei annos tantum duodecim tribuerunt, ac multo magis Nicephorus in Chronico, tam juxta editionem Scaligerianam quam Lupaream, qui ait, sedisse *Paulum* annos duos, dies viginti sex, ubi tamen librarius loco *annos* XII, scripsit *annos* II. In locum Pauli imperator *Pyrrhum* expatriarcham subrogavit.

5. *Oswinus rex Deirorum occiditur.* — Ad n. 28 et seqq. Beda in Epitome scribit : « An. DCLI, Osvinus rex occisus et Aidan episcopus defunctus est ». In Historia vero lib. 3, cap. 14, ait, *Osvinum* regem Deirorum violenta manu sublatum esse *die decima tertia kalendarum Septembrium*, *anno regni ejus nono*, et Aidanum Lindisfarnensem episcopum, *non plus quam duodecimo post occisionem regis, quem amabat, die, id est, pridie kalendarum Septembrium* ad Deum migrasse. Peremptus est Osvinus ab Osvio, Berniciorum rege, ut habet

ibidem Beda, qui inter regias ejus virtutes notat, maxime eminuisse insignem animi demissionem et humilitatem : fuisseque multum misericordem, cultorem pauperum, et velut patrem miserorum : quam ob causam inscribitur tanquam martyr in Martyrologio Anglicano ad diem xx Augusti. Post ejus mortem Deiris et Berniciis præfuit *Osvius*.

6. *Eanfleda post mortem Osvini conjugis sancte vivit.* — Auxit sanctitatis *Osvini* opinionem *Osvii* regis pœnitentia ; is enim *Eanfledæ* reginæ Eduini regis filiæ et Osvini regis conjugis monitu detestatus factum, profusis lacrymis, expiare fusum sanguinem satagebat, structa etiam æde sacra, de qua Beda loco laudato, et erecto monasterio, de quo idem cap. 24. Eanfleda in monasterio non longe ab Eboraco sito, a filia sua *Elfleda* abbatissa sanctimonialium vitam didicit, ibidemque professa est. Ad hæc *sanctum Wilfridum*, a prima hujus ætate monasterio Lindisfarnensi consecravit; cumque eidem reginæ desiderium sibi inesse sanctorum Apostolorum limina visitandi aperuisset : ea delectata bono Wilfridi adolescentis proposito, misit eum Cantiam ad regem *Erconbertum*, qui erat filius avunculi sui, postulavitque, ut eum honorifice Romam transmitteret, sicuti testatur Beda lib. 5, cap. 20, quod etiam refert Eddius Stephanus in Vita sancti Wilfridi episcopi Eboracensis, publicata a Mabillonio sæculo iv Benedictino, parte 2, p. 672, ubi cap. 3 ait, regem secundum petitionem *Eanfledæ* reginæ dedisse ei ducem nobilem et admirabilis ingenii, Benedictum sc. cognomento *Biscopum*, qui eum ad Sedem Apostolicam properantem comitatus est. Tandem post multa religionis opera et vitam sanctissime in monasterio traductam *Eanfleda* mortua est anno sexcentesimo nonagesimo, ut habet Martyrologium Anglicanum, ubi nomen ejus inter sanctos legitur ad diem v mensis Decembris.

7. *Moritur S. Aidanus et S. Cuthbertus fit monachus.* — Obiit Aidanus *decimo septimo episcopatus sui anno*, ut Beda lib. 3, cap. 17, juxta editionem Cantabrigensem semel et iterum scribit. Quare perperam in editione Chiffletiana eodem capite modo dicitur demortuus *completis annis episcopatus sui sexdecim*, modo xvii *episcopatus sui anno :* ab anno enim DCXXXIV, quo Lindisfarnensibus episcopus datus est, ad præsentem anni fluxere septemdecim fere integri ; neque verisimile est, Bedam in eodem capite variasse. Sancti *Aidani* nomen legitur in Martyrologio Romano ad diem xxxi Augusti, quo mortalitatem reliquit. Porro Beda in Vita S. Cuthberti, qui sextus Lindisfarnensis episcopus fuit, refert *Cuthbertum*, dum remotis in montibus, pecorum sibi commissorum ageret custodiam, nocte quadam fusum de cælo lumen vidisse, et cælestium choros agminum terras petiisse, et rapta secum anima claritatis eximiæ supernam rediisse ad patriam, « agnovitque », inquit Beda cap. 2, « mane facto antistitem Lindisfarnensis Ecclesiæ Aidanum, magnæ utique virtutis virum, per id temporis, quo viderat, raptum de corpore, cælestia regna petiisse, ac statim commendans suis pecora quæ pascebat dominis, monasterium petere decrevit ». Hoc itaque anno sanctus *Cuthbertus* a pastorali vita ad monasticam transiit, et monasterium *Mailrosense* ingressus est. Situm illud fuit in valle Scotiæ hodiernæ, a Berwico ultimo Angliæ oppido xx millibus passuum dissitum : illius primo, dein Lindisfarnensis præpositus præfuit, annoque DCLXXVI in Farnem insulam discessit et anachoreticam vitam duxit usque ad episcopatum. Sed de *Cuthberto* rursus infra agetur. Extat ejus Vita, quam Beda dicit, se ex certissima scientia scripsisse, apud Bollandum ad diem xx Martii, ac apud Mabillonium sæculo ii Benedictino. Aidano in episcopatum Lindisfarnensem successit sanctus « Finanus, et ipse ab Hii Scotorum insula ac monasterio destinatus », inquit Beda lib. 3, cap. 17.

8. *Moritur S. Iduberga.* — Hoc vel superiori anno e vita etiam migravit *sancta Iduberga*, sive *Itta* Pippini Landensis relicta, *ab obitu mariti sui Pippini anno duodecimo*, inquit auctor synchronus Vitæ sanctæ Gertrudis ejus filiæ apud Bollandum ad diem xvii Martii sanctæ Gertrudi sacrum, quod etiam habet anonymus, qui Vitam *B. Pippini* ducis scripsit apud Duchesnium tom. i Collect. Histor. Franc. Quare cum *Pippinus* anno DCXXXIX e vivis excesserit, *Idubergæ* mors hoc tempore contigit, die incerto; dies enim viii Maii, quo colitur, non memoratur a laudatis anonymis. Mortuo marito elegit sanctæ continentiæ propositum, adveniensque sanctus *Amandus* ad domum ejus, cum jam episcopus Trajectensis esset, ut docet Stephanus abbas Leodiensis in Vita sancti *Modoaldi* episcopi Trevirensis, Idubergæ fratris lib. 1, num. 7, rogavit eam, ut sibi filiæque *Gertrudi* monasterium construeret, quod ab ea peractum *Nivellæ* in episcopatu Trajectensi, ubi *S. Gertrudis* ab Amando prima abbatissa monasterii Nivellensis constituta est.

9. *Conduntur monasteria Malmundarii et Stabuleti.* — Sigebertus in Chronico prodit, *Sigibertum* regem Austrasiorum hoc anno ædificasse monasteria *Malmundarium*, et *Stabulense*, cooperante sibi in his Majore-Domus *Grimoaldo*, et Trajectensium episcopo *Remaclo*. Nobilissima hæc monasteria, quæ adhuc perstant, dissita sunt Leodio (ad quam civitatem a Trajectensi episcopatus translatus fuit), octo circiter leucis, et Stabuletum seu Stabulaus, vulgo *Stavelo*, in diœcesi Trajectensi, Malmundarium vero vulgo *Malmedie* in episcopatu Coloniensi positum est. Quod utrumque, postquam *Remaclus* jam episcopus Trajectensis esset, conditum fuisse testantur non tantum Sigebertus in Chronico, et in Vita S. Theodardi episc. Trajectensis, ac in Vita sancti Sigiberti regis; sed etiam Notgerus episcopus Leodiensis in Vita S. Hadelini presbyteri apud Bollandum ad diem iii Febr., Harigerus in libro de episcopis Leodiensibus.

auctor Chronici Ms. cœnobii Trudonensis, et auctor monachus Stabulensis anonymus qui sæculo IX vixit, quique editus est a Mabillonio sæculo secundo Benedictino. Ad hæc Cointius anno DCLIII, num. 15 et seqq. et Henschenius ad diem primum Februarii in Vita sancti Sigiberti regis pag. 275, referunt, duo Sigiberti regis diplomata, quæ licet anno, mense ac die careant, ex eorum tamen lectione liquet, initio fundationis utriusque monasterii emissa esse. In priori enim diplomate concedit rex, ut « In utrorumque partibus monasteriorum mensurarentur spatia dextrorsum saltibus, non plus duodecim milliaribus, ut absque impressione populi Deo soli vacaretur », ait rex, « ubi Remaclus venerandus episcopus præesse dignoscitur ». Secundo Diplomate eisdem varia de suo fisco rex largitur, aitque, « ubi vir venerabilis Remaclus episcopus abbas præesse videtur ». Cointius tamen anno DCXLVIII, num. 16 et seqq. contendit, utrumque monasterium ante episcopatum Remacli conditum esse, hac innixus conjectura, « Quia Malmundarium, inquit, pertinet ad diœcesim Coloniensem, non facile quis sibi persuadebit monasterium a Trajectensi pontifice in aliena parochia constructum fuisse (1) ». Verum levissima hæc conjectura contra omnium scriptorum, qui de horum monasteriorum initiis locuti sunt, unanimem consensum. Præterea non *Remaclus*, sed *Sigibertus* rex et Grimoaldus Major-Domus monasterium ædificarunt, et redditibus locupletarunt. Ad hæc Notgerus in Vita sancti Remacli refert, cum *Malmundarium*, in Agrippinensi parochia situm esset, *Remaclum* illud suscepisse construendum, quod suæ diœcesis limitibus continebatur, et utroque monasterio constructo Sigibertum regem accersisse Remaclum, ut utrumque consecraret, sed quod erat Coloniensis parœchiæ, fieret annuente *Chuniberto* episcopo Coloniensi; quod et diserte etiam habet laudatus anonymus in Remacli Vita. Si Cointius Vitam sancti Remacli ab hoc anonymo scriptam, et a Mabillonio vulgatam vidisset, in eam sententiam non abisset : ille enim auctoribus, quos legerat, antiquitate præstat, et in chronologiam non peccat, ut alii, qui hujus sancti Vitam scripsere. Porro utriusque monasterii abbatem *Sigibertus rex Remaclum* constituit.

10. *Finis regni Persarum.* — Elmacinus in Historia Saracenica lib. 1, cap. 4, anno Hegiræ XXXI, scribit : « Vitam amisit Jazdegiirdus filius Siahriarris, filii Chosrhoæ, regis Persarum, qui ultimus fuit regum eorum : evanuit enim tunc plane eorum gloria, et cesserunt provinciæ eorum et regna Muslimis », id est, Musulmanis, quibus nominibus Saraceni *tanquam recte credentes* appellari volebant. Quare falluntur recentiores historici ac chronologi, qui uno consensu tradidere, *Jazdegiirdum* anno Christi DCXXXII, vitam et regnum amisisse. Cœperat Persarum regnum, auctore *Artaxare*, anno quarto Alexandri Severi imp. Christi scilicet ducentesimo vicesimo sexto; ideoque duravit annos quadringentos ac viginti sex.

(1) Cointii conjecturam perspicuo argumento nunc tandem confirmari datum est ex duplici Diplomate Sigiberti regis in fundatione monasteriorum Malmundarii et Stabulensis, quod utrumque in tom. II. Vet. Monum. col. 5, 6, 7, vulgatum est. In utroque illo S. Remaclus *venerabilis abbas* et nunquam episcopus appellatur; quo demum titulo decoratur in altero Sigiberti Diplomate, eodem scilicet quod ex Henschenio Pagius laudat, sed cum data annorum regni Sigiberti in eadem Collectione Martenii iterum prodiit. Fallitur autem Pagius cum Diploma hoc postremum datum credit in ipsa monasteriorum constructione; nam antea jam condita præcedentium Diplomatum concessione, in hoc postremo redditibus seu territorio augentur. Diploma hoc signatur anno XIV *regni Sigiberti,* qui ab adepta Aquitaniæ possessione ductus annum DCLI vel DCLII reddit.
MANSI.

MARTINI I ANNUS 4. — CHRISTI 652.

1. *S. Martinus Chersonam relegatus inter cæteros cruciatus fame laborat.* — Annus qui sequitur, numeratur Redemptoris sexcentesimus quinquagesimus secundus, decima Indictione : quo (ut superius dictum est) sanctus Martinus Romanus Pontifex Chersonam in Ponto Euxino in exilium ductus est. Delectus fuit is locus infelicissimus ad exilium sancti viri, ut ibi fame consumptus diem extremum claudere cogeretur. Sed quibus ibi angustiis premeretur, ex ejus Epistolis audiamus. Duæ

enim ibi datæ ab eo breves Epistolæ reperiuntur, quæ quidem absque titulo extant; sed prior [1] scripta fuisse Constantinopolim ad quemdam ipsius familiarem Orthodoxum virum, asseritur in Epistola comitis ejus, de qua anno superiori actum est: sicque se habet:

2. « Indicamus germanæ charitati vestræ, domine frater, quia postquam egressi sumus ex eo quod Jeron dicitur, Constantinopoli navigantes, sancta quinta feria Cœnæ Domini pertransivimus Farum, et per diversa loca transmeantes idibus Maii Chersonam (Chersonem) pervenimus. Ergo gerulus harum, qui præsentatus nobis tradidit Epistolam, post triginta dies post nos a partibus Byzantii venit Chersonam: et gavisi sumus super adventu ipsius, æstimantes quod expensæ ab Italia essent nobis missæ in terram hanc, quæ deberent nos eo veniente consolari. Et cum interrogassemus, cognovimus ab eo, quod nihil huc detulerit de Italia: et miratus sum, et glorificavi Dominum etiam in hoc, quoniam sicut scit, tribulationes nostras dispensat, maxime cum fames in hac terra et necessitas talis esset, ut panis in ea tantum nominetur, non tamen potius videatur; quoniam nisi mittantur nobis ex partibus illis sumptus, vel a partibus Ponti, hic vivere omnino nequimus. Spiritus [2] enim promptus est, caro autem infirma, ut etiam ipse nosti: neque enim dispensatio quævis potest in hac terra ullatenus inveniri in solatium saltem modici sumptus. Si ergo (ut dictum est) transmissum fuerit illinc frumentum et vinum et oleum, et alia quædam; quomodo tu potueris, festina mittere nobis.

3. « Neque enim hujuscemodi mala (ut reor) non ostendi sanctis qui ibidem sunt, et iis qui sunt Ecclesiæ illius, ut usque adeo mandatum Domini parvipenderent: præsertim cum Apostolus [3] Philippensibus scripserit, gratias agens eis, quod et Thessalonicam semel et bis in usum sibi miserint, ubi et suddit: Habeo autem omnia et abundo. Si enim peregrinos illic, id est Romæ, ita reficit sanctus Petrus; quid dicemus de nobis, qui proprii servi ejus sumus, et saltem ad momentum ministravimus ei, et in tali exilio et afflictione consistimus? Cognitionem autem feci ad dilectionem vestram quarumdam specierum, quæ comparari debent illic: et horum (quæso te) more solito curam habeto, ut nosti, ad emendum, et mittendum nobis propter multas necessitates nostras et frequentes infirmitates ». Hactenus prior ejus Epistola: posterior autem mense Septembri data reperitur [4] hoc eodem anno, quæ caret itidem titulo: fortasse enim neque ab ipso scribente fuit appositus, ne si interciperentur litteræ, ii ad quos scriberet, vocarentur ad quæstiones, atque suppliciis subderentur. Sed audiamus ipsam Epistolam:

4. « Omne desiderium habemus, semper litteris nostris charitatem vestram consolandi, et relevandi vos a sollicitudine, quæ vobis de nobis est, vobiscum vero, et omnes sanctos et fratres nostros, qui curam nostram propter Deum gerunt. Ecce enim et in præsentiarum scribo vobis quæ coarctant nos: veritatem dico in nomine Domini nostri. Remoti enim ex omni mundana turbatione et sepositi a peccatis nostris, ecce ipsa vita caremus. Siquidem hi qui in hac regione habitant, omnes Gentiles existunt, et Gentiles mores acceperunt hi qui hic habitare noscuntur, nullam charitatem prorsus habentes, quam jugiter hominum natura et inter ipsos quoque Barbaros crebra compassione demonstrat.

5. « Novit itaque Dominus, quod nisi ex naviculis quæ veniunt ex partibus Romaniæ (ut hi qui hic sunt, nuncupantur), nec semel de regione ista usque ad unum trimistium frumenti potui comparare, sed nec alterius cujuscumque generis speciem, nisi (ut prædictum est) ex naviculis, quæ huc raro veniunt, ut sale onustæ recedant, sic potuimus emere unum modium tritici quatuor numismatibus usque ad præsentem mensem Septembrem ». Ita plane necessario restituendus est textus ex his quæ habentur in dicta Epistola ejus comitis: et non legendum, ut se habet in impresso Codice, quod emerit uno numismate quatuor modios: repugnat enim et veritati. Nam cum ingens illic penuria tritici esset, magna tamen ex pretio abundantia declaratur, si uno solido (ita ibi appellatur numisma) quatuor tritici modios coemisset. Sed pergit:

6. « Miratus sum autem et adhuc miror indiscretionem et incompassionem omnium qui quondam mihi pertinebant, et amicorum ac propinquorum: quia sic funditus infelicitatis meæ obliti sunt, et nescire volunt (ut invenio) sive sim super terram, sive non sim. Miratus sum quoque multo magis eos, qui sunt sanctissimæ Apostoli Petri Ecclesiæ: quoniam tanta deberent operari de corpore ac membro suo, id est, super dilectionem nostram ad reddendos nos sine sollicitudine, saltem super corporalis usus quotidiano sumptu. Nam etsi aurum Ecclesiæ sancti Petri non habent, frumento, et vino et aliis necessariis expensæ non carent per gratiam Dei, ut modicæ saltem exhibitionis curam gessissent. Qualem putas conscientiam habemus exhibendi ante tribunal Christi, accusantibus omnibus et rationem petentibus reddentibus hominibus, qui ex eodem luto et massa consistunt? Quæ formido est, quæ cecidit super homines ad mandata Dei minime facienda, aut timor, ubi non est timor? An subtractione usque nostri (nos) spiritus? Num ita inimicus omni plenitudini Ecclesiæ apparuit et adversarius illis? » Hæc idcirco, quod timerent illi Constantis minas, si Pontifici exuli opem ferrent. Pergit vero:

7. « Veruntamen Deus [1], qui vult omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, per intercessionem sancti Petri stabiliat corda eorum in Orthodoxa fide, et confirmet contra omnem hære-

[1] Mart. Ep. XVII. — [2] Matth. XXVII. — [3] Phil. IV. — [4] Mart. Ep. XVIII.

[1] I. Tim. II.

ticum, et adversariam Ecclesiæ nostræ personam, et immobiles custodiat, præcipue pastorem qui eis nunc præesse monstratur; quod in nullo prorsus decidentes, vel declinantes, aut dimittentes eorum quæ in conspectu Domini et sanctorum Angelorum ejus in scriptis professi sunt usque ad pusillum quippiam, una cum humilitate mea coronam percipiant justitiæ Orthodoxæ fidei de manu Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi. De humili namque hoc corpore meo et ipsi Domino cura erit, ut sibi placet, gubernare, sive in tribulationibus indesinentibus, sive in modico refrigerio. Dominus[1] enim prope est, et quid sollicitus sum? Spero quippe in miserationes ejus, quod me tradet in eum quem jusserit cursum. Omnes propter Dominum salutate, et omnes qui propter amorem ejus meis compassi sunt vinculis. Dominus excelsus potenti manu sua protegat vos ab omni tentatione, et salvet in regnum suum ».

8. Ex hac novissima Martini papæ et martyris sanctissimi Epistola declaratur, jam successorem Pontificem in Urbe subrogatum, urgente nimirum imperatore, ut exuto jam ipso Martino, tyrannice licet, Pontificatus insignibus, missoque tam longe apud Gentiles in exilium, jamque inter mortuos propemodum collocato, daretur illi successor episcopus Urbis Romæ: pari prohibente tyrannide, ne quis quoquo modo illi suppeditaret alimenta, ne diutius vivere posset; quem et gladio occidisset, nisi ex eo persecutoris nomen consequi timuisset.

9. Sed ad certam fidem earumdem ipsius Pontificis litterarum, describamus hic reliquum Epistolæ ejus in via comitis usque Constantinopolim: sic enim se habet: « Veniens ergo illuc (Chersonam videlicet), post dies aliquot scripsit Epistolam in Byzantium ad quemdam, quem ipsum propter Dominum et rectam fidem amabat; cum esset in magna tribulatione et exilio idem sæpe dictus pater noster sanctissimus constitutus, postulans aliquarum specierum subsidia propter multas et frequentes graves ægrimonias corporales, angustiasque omnimodas regionis illius, eo quod nihil ibi inveniretur, præcipue triticum, quod quidem illic tantum nominabatur: unde jurejurando scripsit, quia naviculario illuc veniente, et parum tritici habente ad commutationem salis, vix potuerit emere ex eo unum modium tritici quatuor solidis, et cum multis hoc precibus. Diversas autem angustias, scripsit sancta ejus anima, pati se ibi non solum corporalibus angustiis, sed etiam habitantium et dominantium ibi malis oppressus: ita ut penitus contritus malis, pæne (pejus) jam moreretur, suasione videlicet dominantium a Byzantio.

10. « Quamobrem quæso vos humilis peccator et famulus vester, a Deo honorabiles patres, ut quemadmodum ego visa mihi et audita diligentissime declaravi vobis, hoc est, imminentes tentationes beatissimo papæ propter rectam confessionem in Christo Domino, et propter anathematismum in novos factum hæreticos, quanquam pauca ex multis per viam qua potui dirigere scripsi; ita et vos zelum habentibus culturæ Dei explicate eadem, et conamini eum imitari, et traditiones sanctorum Patrum retinere secundum imitationem ejus, et non communicare omnino contrarie sentientibus: obsecrantes etiam pro me indigno famulo qui scripsi, quod cum eo et vobiscum sit misericordia Christi Domini nostri. Amen ». Hæc ipse. Quis autem fuerit pastor ille, quem S. Martinus præsidere dicit Ecclesiæ Romanæ, jam dicamus. Erant plane ista quæ majorem viro sancto dolorem incutiebant, cum subrogatum sibi successorem, se vivente et pro fide exulante, audisset.

11. *Eugenius papa quomodo electus.* — Hoc enim eodem anno, ubi in exilium actus est Martinus absque spe ulla restitutionis, Calliopas implevit Romæ quod in mandatis acceperat ab imperatore, nempe ut in locum Martini alius subrogaretur Pontifex. Restitisse diu visus est clerus Romanus conatibus ejus ab eo tempore, quo ab Urbe idem sanctus Martinus abductus fuit, asserens contra jus fasque tentari facinus, ut vivente Pontifice alius in ejus locum substituatur; diuque altercatum est: verum ne cogeretur Romana Ecclesia subire periculum, quod imminebat, ut nisi ipse clerus eligeret, daretur invitis ab imperatore Romanus Episcopus, qui ejusdem cum ipso esset hæresis propagator: eam duram conditionem alterius eligendi pastoris subire sunt coacti inviti. Itaque elegerunt Eugenium Romanum filium Ruffiniani, regionis primæ, qui inde maximam comparaverat laudem, quod ab incunabulis fere Ecclesiasticis muneribus mancipatus, et per gradus singulos majoribus in virtute progressibus conscendisset; maximamque sibi et inde populi conciliavit benevolentiam, quod erga pauperes semper munificentissimus extitisset. Talem itaque tantumque virum delegerunt loco Martini Ecclesiæ præesse, vicaria tamen, dum ille viveret, præfectura: quod fieri contigit hoc anno, nona Augusti, ut colligitur ex Anastasio, dum ejus Sedis tempus numerat.

12. *Pyrrhi in sedem Constantinopolitanam reversio et obitus.* — Hoc eodem anno post multas contentiones tandem Constantinopoli subrogatus est in locum Pauli impius Pyrrhus, qui ubi sedisset (ut habet Nicephori Chronicon) menses quatuor et dies viginti tres, ex hac vita demptus est, et in locum ejus subrogatus est Petrus, qui in eadem Ecclesia suscipiendorum hospitum munere fungebatur. Ita plane accidit Pyrrho, ut de reprobis in Psalmis[1] dicitur: « Dejecisti eos dum allevarentur: quomodo facti sunt in desolationem? perierunt propter iniquitatem suam: velut somnium surgentium, Domine, imaginem ipsorum ad nihilum rediges ». Qui miser recuperandæ sedis libidine flagrans, a Catholica Ecclesia, apud quam rediens

[1] Phil. IV.

[1] Psal. LXXII.

ab hæresi fecerat exomologesim, scelerate desciverat; sed cum eam tandem, contradicentibus etiam hæreticis ipsis, multo labore fuisset ex sententia consecutus, ex ipsa miser ad tribunal severissimi Judicis fuit, dum non exspectaret Dei mandato abreptus a truculentis inferni lictoribus : successoris autem electionem contigisse anno sequenti, quæ de ipso dicturi sumus, ostendunt.

13. *Hadoindi episcopi Cenomanensis testamentum pro sua Ecclesia.* — Quod ad res Borealium Ecclesiarum pertinet, altum ubique silentium, nisi tantummodo quod hoc eodem anno, qui numeratur quintus Clodovei secundi regis Francorum, scriptum legitur in Brissonii doctissimi viri Formulis [1] erutum e vetustis jam senio proxime perituris monumentis testamentum Hadoindi episcopi Cenomannensis, quod cum ille de re antiquaria optime meritus ad inspiciendas veteres in testamentis apponi solitas formulas, integrum voluerit edidisse; nos ad formam insinuandam religiosissimi episcopi testamenti, ob oculosque proponendum dignum ultimæ voluntatis exemplum iis qui quam sollicite facultatem testandi extorquere solent a Summo Pontifice, hic reddendum putavimus : quod haud admodum prolixum sit, et plura in eo insint, quibus rerum antiquarum studiosus lector oblectetur : sic enim se habet :

14. « In nomine Domini nostri Jesu Christi et Spiritus sancti octavo idus Februarii, in anno quinto regnante gloriosissimo Clodoveo rege, ego Hadoindus ac si indignus, tametsi peccator episcopus sanctæ Dei Ecclesiæ Cenomannis civitatis, sanus, Deo propitio, mente et corpore, sanoque consilio metuens casum humanæ fragilitatis, testamentum condidi, eumque Cadutto diacono scribendum dictavi. Quod testamentum meum si quo casu, jure civili, aut prætorio, vel alicujus novæ legis interventu valere nequiverit ac si ab intestato, ad vicem codicillorum valere id volo, et valeat.

« Itaque si quando ego Hadoindus suprascriptus episcopus e rebus humanis excessero, et debitum venturi temporis complevero : Tunc TU SACROSANCTA ECCLESIA VENERABILIS HÆRES MEA ESTO, HÆREDEMQUE MEAM TE ESSE CONSTITUO. Ita ut ubicumque aliquid per hoc testamentum meum dedero, legavero, dareque jussero : id ut detur, fiat, præstetur, fidei tuæ, hæres mea, committo. Dono tibi, sancta ac venerabilis mater Ecclesia Cenomannica, in honore sanctæ Mariæ et domni Gervasii et Protasii martyrum, villam juris mei, cujus vocabulum appellatur Ausa (quam datis rebus propriis meis comparavi) cum domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, pratis, et pascuis, quantumcumque in ea loca adspicere videtur, cum colonis, et integro termino suo ad jus et dominationem vestram revocetur perpetualiter possidendum.

« Similiter Basilica domni Victurii, ubi ipse domnus requiescere dignoscitur, et si meruero, inibi sepulturam habere desidero, dono tibi villam nuncupatam Acerveo (quam dato pretio comparavi) cum domibus, mancipiis, vineis, silvis, pratis, et pascuis, exceptis his quos pro animæ meæ remedio ingenuos fieri præcepi totum et ad integrum præfata Basilica post meum discessum suæ potestatis faciat revocare perpetua dominatione possidendum.

« Ea (eadem) vero conditione dono sanctæ Basilicæ domni Petri et Pauli Apostolorum, quam domnus Bertichrannus quondam episcopus Cenomannicæ civitatis suo opere ædificavit, villam proprietatis meæ Iscomodiacum, sitam in pago Belini, quam data pecunia de Ausereno et genitrice sua comparavi : ut hanc ministri ejusdem post meum transitum teneant, possideant, et futuris facere cui voluerint, derelinquant.

« Similiter dono ipsi sanctæ Basilicæ domni Petri et Pauli Apostolorum villas, quibus nomina sunt, Taudiniaco, Martiniaco, quam Lupus quondam per beneficium nostrum tenere visus fuit. Hoc supradicta Basilica post nostrum discessum cum omni integritate, quod ad ipsas villas adspicere videtur, ministri nostri jam dictæ Basilicæ de præsenti percipiant dominandum.

« Simili modo dono Basilicæ sancti Vincentii martyris, quam Domnolus sanctæ recordationis episcopus suo labore construxit, villam juris mei Pratellus cum omni integritate, quantumcumque mihi Domnola visa fuit habuisse.

« Simili modo dono Basilicæ domnæ et sanctæ Mariæ Auroeno vicum, quem Agobertus abbas Diablentis simul ædificavit : et Jona villam, quæ fuit Sigulfi presbyteri, et quam fidelis noster Chaddo per nostrum beneficium habere videtur : pariter et mansionem ad prope ipsam Jona, quam Lupus quondam tenuisse visus fuit, ipsi Chaddoni volumus esse concessam : si tamen habuerit filios, in eorum permaneat potestate; et si quidem filios non habuerit, post suum transitum ad jus et dominationem domnæ Mariæ de Aureonensi vico revertatur perpetuis temporibus dominandum. Similiter villa Lastemarico, quam ex munificentia nostra ipsi fideli nostro Chaddono defensori nostro concessimus, voluntas mea est, ut dum advixerit, hoc usu possideat; post ejus vero discessum cum omni re meliorata, vel superposita, sanctæ Basilicæ Aureonensi vico revertatur. Similiter Verniecella cum omni jure et termino suo, vel colonis ad se pertinentibus, ad ipsam sanctam Basilicam proficiat in perpetuum. Et si aliquis exinde Epistolam quasi a nobis factam protulerit, vacua et inanis permaneat.

« Et ita nobis convenit, ut superius, intimare : ut quicumque facta nostra de propinquis aut hæredibus nostris chartam aliquam, quamvis bonorum hominum manu roboratam (ut cupiditas suadet) protulerit : vacua et inanis permaneat, et illam maledictionem percipiat, ut superius est comprehensum. Villam Fontanas in pago Silviacinense filius et parens noster Bodilo, dum superstes fuerit, locellum locum tempore vitæ suæ teneat ac pos-

[1] Briss. l. VII.

sideat ». Hactenus testamentum : sequitur subscriptio :

15. « In Christi nomine Hadoindus etsi peccator episcopus hoc testamentum, quod ex devotione fieri rogavi, relegi et subscripsi.

« Rosindus subscripsi.

« Berteghiselus subscripsi.

« Marsus subscripsi.

« Auffrebertus subscripsi.

« Saigrannus subscripsi.

« Audobertus subscripsi.

« Cadulfus ordinante domno Hadoindo episcopo, hoc testamentum redditus scripsi et subscripsi ». Clausum erat hujusmodi testamentum, ac super ipsum hæc inscripta instructio :

« Magnificis in Christo et sanctæ Ecclesiæ filiis Bodilono et Andranno, Hadoindus episcopus. Rogo et supplico charitati vestræ, ut cum me Dominus et Creator omnium de hoc sæculo migrare præceperit, Cenomannis civitate ire faciatis, et ibi testamentum meum cum apertum fuerit, vobis prosequentibus, apudque publica gestis municipalibus faciatis allegare. Et quod unicuique per ipsum testamentum sanctis civibus, vel propinquis meis visus sum delegasse, vestra dispensatione unusquisque juxta ipsam delegationem percipere valeat; et quicquid exinde egeritis, gesseritis, ratum et firmissimum debeat permanere. Quod mandatum manu nostra firmavimus, et petimus muniendum ». His subjiciebatur subscriptio. Desideratur autem codicillus, quo manumissiones servorum et alia legata scripta erant. Ita quidem olim qui bene Ecclesiis præerant episcopi, non ex eis se suosque ditantes, sed suas in eas divitias, omissis conjunctis sanguine, transferentes.

Anno periodi Græco-Romanæ 6145. — Anno Æræ Hispan. 690. — Anno Hegiræ 32 inchoato die 12 Aug. Fer. 1. — Jesu Christi 652. — Martini I papæ 4. — Constantis imp. 12.

1. *Postconsulatus.* Hic annus ista formula notatus : XI *post consulatum Constantis Aug.* IX.

2. *Exilium S. Martini PP.* A num. 1 ad 11. — Sanctus Martinus papa anno DCLV Chersonam in exilium perductus, ibi eodem anno mortuus est, ut anno superiori ostendimus. Hoc vero anno, quo Baronius narrat mala, quæ sanctus Pontifex in exilio perpessus est, hic adhuc Romæ sedebat.

3. *Eugenius fit Pontifex Romanus.* — Ad num. 11. Ecclesiam Romanam rexere archidiaconus, archipresbyter, et primicerius notariorum a die decima nona mensis Jun. anni sexcentesimi quinquagesimi tertii, quo die *S. Martinus* in Græciam captivus ductus, usque ad ordinationem Eugenii successoris. Sede enim vacante, aut Pontifice Romano absente, hos tres locum ejus obtinuisse, ipsemet sanctus Martinus nos edocet. Verum timens clerus Romanus ne daretur invitis ab imperatore Romanus episcopus, qui ejusdem cum ipso esset hæresis propagator, alium Pontificem eligendum duxit, inscio quidem, sed postea consentiente Martino. In Epistola enim ordine XV ad Theodorum, in qua ea commemorat quæ Romæ passus est, cum inde a *Calliopa* exarcho vi abreptus, Constantinopolim missus est, scripta ex eadem urbe paulo postquam illuc pervenit, ait : « Jussio a Calliopa porrecta est presbyteris et diaconibus, in qua humilitatis meæ abjectio continebatur, quod irregulariter et sine lege episcopatum subripuissem, et non essem in Apostolica Sede dignus institui, sed omnimodis in hanc regiam urbem transmitti (ex qua ideo hæc Epistola scripta, idque post diem decimam septimam Septembris anni sexcentesimi quinquagesimi quarti, qua in eam appulit), subrogato in loco meo episcopo : quod necdum aliquando factum est, ET SPERO QUOD NEC ALIQUANDO FIERI HABET : quia in absentia Pontificis archidiaconus, et archipresbyter, et primicerius locum præsentant Pontificis ». Eugenius natione Romanus Pontifex consecratus est eo Christi anno, die octava mensis Septembris, in quam Nativitas beatissimæ Virginis incidit, cujus festivitatem jam tempore divi Gregorii Magni Romæ celebratam fuisse, ostendit Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, ad diem VIII Septemb. *Eugenii* consecrationem eo die peractam, Sedis ejus duratio, et interpontificium anni unius, mensium duorum, et dierum viginti, in aliquibus exemplaribus Mss. Anastasii notatum, de quo infra, demonstrant.

4. *De regimine Ecclesiæ tempore interpontificii.* — Durante interpontificio a die XIX mensis Junii anni DCLIII, quo *Martinus* Romam reliquit,

computando, archidiaconum, archipresbyterum, et primicerium notariorum Ecclesiam Romanam gubernasse, laudata sancti Martini verba nos dubitare non patiuntur; ac præterea certos nos faciunt, illum tunc *Eugenii* ordinationem latuisse, neque sese eidem assensisse; alioquin non diceret, rem similem nunquam factam esse, seque eam nunquam peractum iri sperare. Verum postquam, quæ gesta fuerant a clero Romano ad præcavendas imperatoris insidias, accepit, in Epistola a Baronio recitata, et a se Chersona ad quemdam sibi carissimum scripta, eam sibi electionem gratam fuisse testatus est: « Veruntamen, inquit, Deus per intercessionem sancti Petri stabiliat corda eorum in Orthodoxa fide, et confirmet contra omnem hæreticorum et adversariorum Ecclesiæ nostræ personam, et immobiles custodiat, præcipue PASTOREM, qui eis nunc PRÆESSE monstratur », scilicet Eugenium. Vide dicta anno DCLIV, num. 4.

5. *Pyrrhi episc. Constantinop. obitus.* — Ad num. 12. *Constans Augustus* non aliter subrogari voluit *Pyrrhum* Paulo episcopo Constantinopolitano defuncto, quam ubi relatione ipsius *Martini*, necnon *Platonis* tunc exarchi, cum Romæ *Pyrrhus* anno DCXLV dedit libellum, cognovisset id eum sponte fecisse, ac cum sua voluntate abjuraturus Monothelismum Romam profectus esset. Testatur hoc Appendix quæ legitur in fine Actorum sancti Martini in Collectaneis Anastasii a Sirmondo publicatis, quam Baronius non viderat: « Cæterum de Pyrrho sciendum est, quoniam postquam certi facti sunt a ter beato Apostolico, ac Platone, quod sponte fecerit libellum suum, locaverunt eum in throno isto: quanquam Deus statim justo judicio suo deleverit eum de libro viventium. Similiter autem et novus præsul, ut comperimus, Pyrrhum et prædecessores beatos patres et sanctos vocavit ». Petrus enim, qui in locum Pyrrhi demortui substitutus est, eadem hæresi infectus fuit. Auctor itaque illius Appendicis, qui magnæ est fidei, ostendit *Pyrrhum* noluisse videri exsortem fidei Romanæ Ecclesiæ ac antiquæ communionis, et hæreticum animum celasse. Sic *Constans*, ut tyranni notam elueret, ostenderetque se minime persequi Ecclesiam Romanam, in *Martinum* sæviit tanquam in reum Majestatis, ut in Relatione unius ex comitibus sancti Martini legitur. Sed Deus quantocius *Pyrrhi* crimen morte immissa ultus est. Nicephorus in Chronico asserit, eum post restitutionem sedisse *mensibus* IV, *diebus* XXIII, quod et Theophanes in Chronico etiam habet, ad annum Incarnat. secundum Alex. DCXLIV, qui kalend. Septemb. anni Christi DCLII inchoatur. Quare *Pyrrhi* mortem biennio anticipat, quemadmodum Baronius triennio. Ex dictis enim liquet mortem ejus contigisse anno sexcentesimo quinquagesimo quinto.

6. *Obitus Hadoindi episc. Cenomanensis.* — Ad num. 13 et seqq. Baronius recitat testamentum *Hadoindi* seu *Haduindi* episcopi Cenomanensis, qui restauravit multa monasteria in sua diœcesi, et ea regulariter degere instituit, ut dicitur in Actis episcoporum Cenomanensium editis a Mabillonio tomo III Veter. Analect. ubi et recitatur ejusdem testamentum conditum *VIII id. Februarias in an.* V, *regnante gloriosissimo Clodoveo rege*, ideoque anno Christi DCXLII. In illis Actis pag. 116, dicitur: « Hic sedit annos in prædicta sede undetriginta, menses XI, dies XXIII, qui et in pace XIII kalend. Septemb. obiit ». Quare ordinatus fuerat anno sexcentesimo vicesimo tertio, die vicesima octava mensis Augusti, quæ eo anno in Dominicam incidebat, et e vivis excessit anno sexcentesimo quinquagesimo quarto, non vero DCLV, ut ibidem Cointius num. 1 habet, qui et ex corruptis Hadoindi Actis scribit, eum obiisse *XIII kal. Februarii.* Præterea loco, annos *undetriginta*, habet, annos *triginta*, quod accepit ex Bollando in Appendice ad mensem Januarium ac diem XX, ubi eadem Acta, sed mutilata recitat. Post *Hadoindi* mortem vacavit episcopatus menses novem ac dies quatuordecim, et circa initium mensis Junii anni DCLV, *Berarius* sanctitate æque insignis ordinatus est, ut ex morte ejus constabit. Quæ observanda fuere ob ea, quæ infra de *S. Berario* dicemus.

7. *Emmerammus martyrium patitur.* — Martyrium *Emmerammi episcopi*, in prioribus editionibus consignavit Baronius anno DCCII, sed in Appendice ad tomum IX, monet pertinere illud ad præsentem Christi annum juxta Epitaphium mox recitandum: quod monitum in editione Coloniensi anno DCCII post martyrium sancti Emmerammi narratum subjungitur; cum tamen martyrium illud ad hunc annum transferri debuisset. Cæterum hujus sancti Vita a variis scripta, qui tamen nonnulla habent fabulis proculdubio accensenda, ut pluribus demonstrat Cointius anno DCXLIX, n. 22 et seqq. et hoc anno num. 13 et seqq. *Cirinus*, qui non *Ratisponensis*, ut a Baronio ibidem, aliisque passim appellatur, sed *Frisengensis* episcopus fuit, Caroli Magni temporibus Vitam sancti Emmerammi primus conscripsit. Tum post annum Christi millesimum *Meginfredus* Magdeburgensis præpositus librum edidit *de Vita et virtutibus B. Emmerammi* rogatus ab Arnolfo monasterii S. Emmerammi, præposito, qui et ipse elucubravit duos libros *de miraculis B. Emmerammi et de memoria cultorum ejus.* Utrumque opus Henricus Canisius tom. II Antiq. Lect. in lucem emisit. Emmerammus patria Pictaviensis fuit, et episcopatum in Aquitania secunda gessit; sed cujus civitatis, certo deprehendi non potest. Cum fama ad eum pervenisset, in partibus Pannoniæ multos esse, qui adhuc idolis servirent, ingressus est Germaniam et Ratisponam venit. *Theodo*, Bajoariæ dux hujus nominis primus, non vero quartus, ut hucusque perperam creditum fuerat, petiit ab Emmerammo, ut in sua præfectura verbum Dei prædicaret, quod et *per triennium per urbes infra prædicti principis fines per oppida per vicos et fidelium domus discurrens* egregie præstitit, ut pluribus narrat Cirinus. Tan-

dem ibidem martyrium complevit hoc anno, ejus tumulo his verbis insculptis : « Emmerammus Pictaviensis episcopus prædicando Dei verbum, venit in Bavariam et ibidem in Helffendorf passus est anno DCLII, et hic translatus est ».

8. *Episcopus Pictaviensis non fuit.* — Quia tamen Pictaviensis episcopus non fuit, et Sammarthani illum male inter Pictavienses episcopos numerarunt, hujus Epitaphii verba ita distinguit Cointius : « Emmerammus Pictaviensis, episcopus, prædicando Dei verbum, venit in Bavariam, etc. » Ratisponæ, qua in urbe *Theodo* hujus nominis primus dux Bajoariæ seu Bavariæ morabatur, aliquando mansit *Emmerammus*, ibique mandatus est sepulturæ; sed pontificatum in Bajoaria, nec Ratisponæ, nec alibi gessit. Primus Ratisponensis episcopus ordinarius fuit *Wicterpus*, secundus sanctus *Garibaldus*, qui octavo sæculo sedere. Si qui Ratisponensem populum prius erudierunt antistites, ii fuerunt adventitii, nec locum in Catalogo Ratisponensium episcoporum sibi vindicare possunt. Surius quidem in titulo Vitæ hujus sancti tam eum, quam *Cirinum* Ratisponenses episcopos appellat, innixus quibusdam ejusdem Vitæ locis : verum ea a Surio depravata esse certum. Istius Vitæ Ms. auctor decessorem suum *Josephum*, seque *Cirinum* vocat. Erectus est autem episcopatus Frisingensis VIII Ecclesiæ sæculo, cujus primus episcopus fuit, sanctus *Corbinianus* anno DCCXXX demortuus, secundus *Erimbertus* ejus frater, et tertius *Josephus*, cui *Cirinus*, seu *Cyrinus* successit. Prætermiseram observare, sacrum *Emmerammi* corpus in ædem S. Georgii Ratisponæ illatum fuisse, ibique cœnobium postmodum, cum ingentes ad ejus tumulum undique concursus fierent, a *Theodone primo*, cædis noxam, si qua penes se resideret, expiaturo, conditum, Apostolorum principi ipsique Emmerammo dicatum. Velserus lib. 4, pag. 248, Brunnerus lib. 5, Adlzreitlerus lib. 6, aliique hanc fundationem in annum DCXCVII conferunt. Verum jam eo anno Bavariæ præerat *Theodo secundus* ejus successor, ut infra monstrabo.

MARTINI I ANNUS 5. — CHRISTI 653.

1. *Petrus Monothelita Constantinopolitanus episcopus Synodicam Romam mittit, quæ non recipitur.* — Sequitur ordine annus Redemptoris sexcentesimus quinquagesimus tertius, Indictione undecima inchoata, quo in Pyrrhi locum subrogatus fuit ab hæreticis Petrus hæreticus et ipse Monothelita : qui ut faciem saltem Catholici hominis ostenderet, ad Eugenium loco S. Martini sedentem, quo ab eo in communionem recipi mereretur, litteras Romam misit ambagibus involutas atque perplexas; sed prohibente clero atque populo, minime receptæ fuerunt. De his enim habet ista Anastasius : « Hujus Eugenii temporibus Petrus patriarcha Constantinopolitanus direxit Synodicam ad Sedem Apostolicam juxta consuetudinem, omnino obscurissimam, et ultra regulam, non autem declarans operationes, aut voluntates in Domino nostro Jesu Christo. Et accensus est populus et clerus, eo quod talem Synodicam direxisset, quæ minime est suscepta, sed cum majore strepitu est a sancta Dei Ecclesia projecta : ut etiam nec eumdem papam dimitteret populus vel clerus missas celebrare in Basilica sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, quæ appellatur ad Præsepe, nisi promisisset iis ipse Pontifex minime eam aliquando suscipere ». Hæc Anastasius : ex quibus plane innotuit imperatori, impossibile esse hæresim in Ecclesia Romana plantare, cum perspicue intueretur, quod non Pontifex tantum, sed clerus omnis, et senatus populusque Romanus adeo libere ingenueque detestari solerent et execrari, quicquid suspicionem haberet hæreticæ pravitatis.

2. *Concilium Toletanum octavum.* — Eodem anno, quo Reccesuinthus Hispaniarum rex quintum inchoat annum sui regni, Æra sexcentesima nonagesima prima, die decima octava mensis Decembris celebrata est Synodus Toletana, octava dicta, cui interfuerunt episcopi quinquaginta duo, abbates duodecim, atque vicarii episcoporum absentium decem : statutique in ea reperiuntur canones tredecim. Ibi primum rex volumen obtulit de his quæ ab episcopis considerari atque decerni optaret : quæ omnia singillatim a Patribus cognita, ex præscripto divinarum Scripturarum sunt definita;

quam autem consultissime, si ea inspexerit, lector intelliget. Exarsit vero potissimum zelus sanctorum episcoporum adversus episcopos carnis inquinamento pollutos, quos absque aliqua speranda venia extra ministerium longe fieri iidem decrevere [1], et de aliis sacerdotibus ac ministris iisdem culpis obnoxiis æque ulciscendum statuerunt; itidemque de subdiaconorum continentia canonem sancivere. Sed quem de Quadragesimæ observatione, ut ab esu carnium omnes abstineant, canonem edidere, hic totidem verbis recitandus est nobis: sic enim se habet :

3. « Nonæ [2] intentionis admonitu delecta est ingluvies horrenda voracium, quæ dum fræno parcimoniæ non adstringitur, religioni contraire censetur. Nam dicente Scriptura [3]: Qui spernit minima, paulatim decidet in maxima: illi tanto edacitatis improbæ sumptu grassantur, ut cælestia et pæne summa contemnere videantur. Etenim cum Quadragesimæ dies anni totius decimæ deputentur, quæ in oblatione jejunii Domino consecrantur, quibus etiam saluberrime conditio humani generis expiatur, dum a quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur; quatuor elementis formatus, propter transgressionem Decalogi quaterdecies convenienter affligitur: illi ausu temerario hæc omnia contemnentes, voracitatis ingluviem non frænant, et quod pejus est, Paschalia festa illicitorum esuum perceptione profanant. Quibus ex hoc adeo acerrime interdicitur, ut quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragilitatis evidenti languore, seu etiam ætatis impossibilitate diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solum reus erit Resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione. Et hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam; quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi vero, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a sacerdote permissum accipiant ». Hactenus canon, cum vigeret in ea Ecclesia disciplina.

4. Sed et illud confectum est memoria dignum, ut ab eisdem de creatione regis canon decimus sanciretur : nempe ut pontificum Hispanorum potissimum negotium esset, accedente assensu Majorum-Palatinorum, ut quem regi succedere vellent, eligerent, fierentque ab eis comitia in loco ubi contigeret regem mori. Sunt hæc verba canonis [4] : « Abhinc ergo et deinceps ita erunt in regni gloriam præficiendi rectores, ut aut in urbe regia, aut in loco ubi princeps decesserit, cum pontificum Majorumque Palatii omnimodo eligantur assensu ». Si hæc ergo de successione regum Hispaniarum in Concilio statuisse leguntur Hispaniæ episcopi: quid adeo mirandum, primum summumque in Ecclesia Catholica hierarcham de electoribus imperatorum constituere decretum?

Quod autem ad causam Judæorum spectat, adversus quos querela regis Synodum interpellavit : placuit sanctæ Synodo, ut in eos, qui post Christianam fidem susceptam ad Judaismum reversi essent, leges Sisenandi severæ admodum exercerentur : quarum timore iidem convenientes, atque pœnitentiam præ se ferentes, ad eumdem regem ejusmodi anno sequenti scripsere libellum [1] :

5. « Clementissimo ac serenissimo domino nostro Reccesuindo regi, omnes nos Hebræi Toletanæ civitatis atque Hispaniæ, gloriæ vestræ, qui infra subscripturi vel signa facturi sumus.

« Bene quidem ac juste nos meminimus compulsos fuisse, ut placitum in nomine divæ memoriæ Cinthilani regis pro conservanda fide Catholica conscribere deberemus, sicut et fecimus. Sed quia perfidia nostræ obstinationis et vetustas parentalis erroris nos ita detinuit, ut nec veraciter in Jesum Christum Dominum crederemus, nec Catholicæ fidei sinceriter hæreremus: idcirco nunc libenter ac placide spopondimus gloriæ vestræ tam pro nobis, quam pro uxoribus et filiis nostris per hoc placitum nostrum, ut deinceps in nullis observationibus, in nullis incestivis usibus misceamur, Judæis autem non baptizatis nullo penitus execrando consortio sociemur. Non, more nostro, propinquitatem sanguinis usque ad sextum gradum incestiva commixtione vel fornicatione jungamus. Non conjugia ex genere nostro aut nos, aut filii nostri, vel nostra posteritas ullatenus sortiamur, sed in utroque sexu deinceps Christianis jugali copulatione nectamur. Non circumcisionem carnis operemur, non Pascha, et sabbata, cæterosque dies festos juxta ritum Judaicæ observantiæ celebremus. Non escarum discretionem, vel consuetudinem teneamus. Non ex omnibus, quæ Judæorum usus et abominanda consuetudo vel conversatio agit, aliquatenus faciamus : sed sincera fide, grato animo, plena devotione in Christum Filium Dei vivi, secundum quod Evangelica et Apostolica traditio habet, credamus, atque hunc confiteamur ac veneremur. Omnes etiam usus sanctæ Christianæ religionis tam in festis diebus, vel in conjugiis et escis, quam in observationibus universis veraciter teneamus et sinceriter amplectamur, nullo reservato apud nos aut oppositionis objecto, aut fallaciæ argumento; per quod aut illa, quæ facere denegamus, iterum faciamus; aut hæc quæ facere promittimus, minime vel non sinceriter compleamus.

6. « De suillis vero carnibus id observare promittimus, ut si eas pro consuetudine minime percipere poterimus, ea tamen, quæ cum ipsis decocta sunt, absque fastidio et horrore sumamus. Quod si in his omnibus, quæ supra taxata sunt, in quocumque vel minimo transgressores inventi fuerimus, aut contra Christianam fidem agere præsumpse-

[1] Concil. Tolet. c. 4. 5. — [2] Concil. Tolet. VIII. c. 9. — [3] Eccl. IX. — [4] Can. 10. ad finem.

[1] For. Jud. l. XII. tit. II. c. 16.

rimus, aut quæ congrua Catholicæ religionis promisimus, verbis aut factis implere distulerimus: juramus per eumdem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, qui est unus in Trinitate et verus Deus: quia si ex nobis omnibus vel unus transgressor inventus fuerit, aut a nobis ignibus aut lapidibus perimatur: aut si hunc ad vitam gloriæ vestræ servaverit pietas, mox amissa libertate, tam eum quam omnem ipsius facultatem, cui elegeritis perenniter serviendum, donetis: vel quicquid ex eo, vel ex rebus ejus facere jusseritis, non solum ex regni vestri potentia, sed etiam ex hujus placiti nostri sponsione potestatem liberam habeatis. Factum placitum sub die duodecimo kalendas Martias, anno feliciter sexto gloriæ vestræ. In Dei nomine Toleto ». Hucusque ibi. Verum semper Hispaniarum episcopis super hujusmodi perfidis hominibus invigilandum fuit, utpote qui mille artibus fallere, promissis non stare, tegereque impietatem velamento religionis consueverunt: ut vix sit reperire celebratum post hæc ibi Concilium, in quo non fuerit aliquid de his statuendum: cum tamen non inficias ierimus, inter tot vepres lilia nasci sæpe visa esse, viros, inquam, ex iisdem pietate insignes.

7. Post scriptos canones secuta est subscriptio primum episcoporum, deinde abbatum, demum vicariorum absentium episcoporum. Qui autem quarto loco inter abbates subscriptus reperitur Ildefonsus, erat iste insignis ille sanctitate et doctrina clarus, qui postea fuit archiepiscopus successor Eugenii in Ecclesia Toletana. Fuit autem discipulus sancti Isidori Hispalensis episcopi, cum adhuc militaret clericus in Toletana Ecclesia. Postea vero monasticam vitam professus est, atque Agaliensis cœnobii creatus est abbas, quam functionem sanctissime administravit; de quo inferius plura dicenda erunt.

8. *Mediterraneorum Anglorum conversio.* — Hoc eodem anno propagatur fides in Anglia, cum populi Middelengli sub principe Penda fidei mysteriis sunt imbuti, ut Beda testatur [1]. Quomodo vero id acciderit, audi ipsum, ubi fusius rem ita prosequitur [2]:

« His temporibus Middelengli, id est, Mediterranei Angli, sub principe Penda filio Pendæ regis, fidem et sacramenta veritatis perceperunt. Qui cum esset juvenis optimus, ac regis nomine ac persona dignissimus, prælatus est a patre regno gentis illius: venitque ad regem Nordhumbrorum Osuvi, postulans filiam ejus Alchfledam sibi conjugem dari: neque aliter quod petebat impetrare potuit, nisi fidem Christi ac baptisma, cum gente cui præerat, acciperet. At ille audita prædicatione veritatis, et promissione regni cœlestis, speque resurrectionis ac futuræ immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiam si virginem non acciperet: persuasus maxime ad percipiendam fidem a filio regis Osuvi, nomine Alchfrino, qui erat cognatus et amicus ejus, habens sororem ipsius conjugem, vocabulo Cymburgam, filiam Pendæ regis. Baptizatus est ergo a Finano episcopo, cum omnibus qui secum venerant comitibus ac militibus, eorumque famulis universis, in vico regis illustri, qui vocatur Admuram. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandamque gentem illius et eruditione et vita videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Erant autem presbyteri Cedda, et Adda, et Betti, et Diuma: quorum ultimus natione Scotus, cæteri fuere Angli: Adda autem erat frater Uttam presbyteri illustris, et abbatis monasterii, quod vocatur ad Capreæ caput, cujus supra meminimus.

9. « Venientes igitur in provinciam memorati sacerdotes cum principe, prædicabant verbum, et libenter auditi sunt: multique quotidie et nobilium et infimorum, abrenuntiata sorde idololatriæ, fidei sunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda rex, quin etiam in sua, hoc est, Merciorum natione verbum (si qui vellent audire) prædicaretur. Quin potius odio habebat et despiciebat eos, quos fide Christi imbutos opera fidei non habere deprehendit, dicens, contemnendos et miseros esse eos, qui Deo suo, in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendæ regis: ipso autem occiso, cum Osuvi rex Christianissimus regnum ejus acciperet (ut in sequentibus dicemus) factus est Diuma, unus ex præfatis quatuor sacerdotibus, episcopus Mediterraneorum Anglorum simul et Merciorum ordinatus a Finano episcopo. Paucitas enim sacerdotum cogebat, unum antistitem duobus populis præfici. Qui cum pauco sub tempore non paucam Domino plebem acquisivisset, defunctus est apud Mediterraneos Anglos, etc. » Hæc enim præsenti anno cœpta, usque ad biennium esse producta, idem Beda in Epitome docet. Quæ autem post secuta sunt de conversione Orientalium Saxonum, suo loco dicemus.

10. *Honorii archiepiscopi Dorovernensis obitus, et reginæ Osithæ martyrium in Anglia.* — Contigit hoc pariter anno ex hac vita migrare Honorium archiepiscopum Dorovernensem [1], quintum ab Augustino ejus sedis antistitem, cui post annum et sex menses subrogatus est Deusdedit. Porro hi omnes præ virtutum insignibus meritis videbantur esse columnæ: ipse vero Honorius inter sanctos relatus, anniversaria commemoratione in Ecclesia celebratur pridie kalend. Octobris [2].

Hoc insuper anno quinquagesimo tertio post sexcentesimum signatum habetur martyrium reginæ Osithæ in Anglia. Fuit ista filia Fritheuvaldi regis et Wilteburgæ filiæ Pendæ regis Merciorum, educata a S. Moduenna abbatissa in monasterio, inde contra votum tradita nuptui regi Orientalium Saxonum, a quo intacta servata licentiam accepit monasterium ingrediendi, ubi feliciter martyrium

[1] Beda in Epit. hoc anno. — [2] Ibid. l. II. c. 21.

[1] Bed. l. III. c. 20. — [2] Martyrol. Rom. ea die.

est consecuta (ut ejus Vitæ res gestæ declarant [1]) ab irruentibus piratis Danis, iisdemque Gentilibus, Christianis tunc infensissimis. Porro multa ibi tunc miracula edita, eadem Acta significant, quæ tu consulas.

Hoc eodem anno Sigebertus consignat obitum sancti Judoci regis Britonum filii, qui (ut ait) spreto regno et mundo, peregrinus et eremita in pago Pontino quievit.

11. *Colossus Rhodius a Sarracenis fractus.* — Quod pertinet ad res Orientales : incensa semel fax a Sarracenorum gente ad inflammandum imperium, eadem nec obice maris exstincta, sed ipsas insulas maris Ionii conflagrans, Rhodum progressa, depasta est etiam simulacrum illud æneum inter septem mundi miracula numeratum. Rhodium, inquam, colossum, de quo hæc ex Theophane habent [2] Græcorum Annales : « Anno duodecimo imperii Constantis Mahuvias Sarracenorum dux Rhodum rediens, destruxit colossum ejus post mille trecentos sexaginta stabilitatis ipsius annos : quem cum Judæus quidam Emesenus emisset, nongentos camelos ex ejus ære oneravit ». Hæc de colosso in portu Rhodio tanta magnitudine collocato, ut divaricatis cruribus spatium præberet navibus ingredientibus portum ipsum, altitudinis centum viginti sex pedum; qui antea terræ motu disjectus, demum Sarracenorum manu confractus est, ac Judæo homini venundatus. Hic finis rerum mirabilium orbis terrarum, cum nihil temporis edacitati resistat : ut plane imprudens admodum arguatur, qui hic ex casuris aliquando ædificiis gloriam quærit, et non potius in cælo in æternum permansuram habitationem ædificat.

12. *De Manichæis in Armenia degentibus.* — Accessit ad alias hujus anni clades, quod Armenia itidem a Sarracenis longe lateque devastata est. Ita quidem dormiente atque stertente ignavo imperatore, ad malum inferendum Catholicis tantummodo vigilante, totus funditus quassatus est Oriens. Hæc plane adeo ingentia mala pertigerunt Armeniam ea ex causa, quod Manichæorum hæresis ibidem restitui cœpta est, tot ante Conciliis ac legibus imperatorum sæpe sæpius jugulata. Quomodo autem ista se habuerint, nos hoc anno occasione cladis a Sarracenis illatæ de his agere operæ pretium judicamus ex auctore recondito nundum edito, quem possidet Vaticana bibliotheca. Is est Petrus Siculus, qui adversus Manichæos, itidemque nominatos Paulicianos, egregium edidit commentarium ad archiepiscopum Bulgariæ : floruit is sub Basilio et filiis imperatoribus, anno Redemptoris octingentesimo septuagesimo, cum adhuc urgerent ejusmodi in Oriente vepres agrum Dominicum occupantes, et in exteras regiones radices extendere satagentes. Porro quæ hic tibi ex eodem Petro reddituri sumus latinitate donavit Jacobus Sirmondus Parisiensis Societatis Jesu professor, inter nostri sæculi primos viros disertos, merito adnumerandus. Rem gestam post multa ita prosequitur auctor :

13. « Fuit imperante Constantino (seu Constante) Heraclii nepote, non procul a Samosatis Armeniæ indigena quidem. Constantinus nomine, vicum incolens Mananalim, quem ad hunc usque diem habitant Manichæi. Hic diaconum captivum, qui e Syria (ut constat) in patriam revertebatur, et Mananalim forte prætcribat, tecto excepit, aluitque dies aliquot domi suæ. Diaconus ergo, ut hanc quasi gratiam hospiti suo rependeret, Codices duos, quos e Syria secum tulerat, Evangelium scilicet, Paulique Epistolas, dono dedit Constantino. At ille, qui jampridem nefariam atque impuram hæresim suam propter impia dicta fœdaque flagitia, quæ Manichæorum scriptis continentur, omnibus odio atque horrori esse animadverterat, uti pietatem magnopere pestem illam renovare iterum, ac latius diffundere, in animum induxit, dæmone (ut par est) instigante, librum deinceps præter Evangelii et Apostoli Codices nullum attingere; hoc spectans nimirum, ut mali labem universam eorum ope obtegeret : quemadmodum qui noxia pocula propinant, eadem melle obliniunt atque obducunt. Et quidem ille cum Manichæorum libris (ut diximus) omnes jam cujusque impietatis artes percepisset, tantum mox Satanæ ope assecutus est, ut Evangelii Apostolique sensus perperam interpretando, facile omnes in rem suam quo vellet et pro libidine detorqueret. Manichæorum itaque scripta (ut dictum est) idcirco protinus abjecit, et hanc etiam maxime ob causam, quod multos videbat eo nomine gladio cædi. Hoc siquidem ad cætera sua egregia facinora divini atque Orthodoxi imperatores addiderunt, ut Manichæos, Montanosque capitali puniri sententia juberent, eorumque libros, quocumque loco inventi essent, flammis tradi : quod si quis uspiam eosdem occultasse deprehenderetur, hunc eumdem mortis pœnæ addici, ejusque bona in fiscum inferri.

14. « Egregius autem Manetis discipulus Constantinus, quo facilius auditores suos in fraudem ac periculum induceret, et probabiliora reddere quæ docebat, Valentini primum blasphemias, ac portentosa de triginta æonibus diisque dogmata, totam item Curbicii fabulam de pluvia, quam ex formosi adolescentis virginem insectantis sudoribus manare affirmabat, et alia id genus non pauca tanquam absurda nimis atque incredibilia rejicienda sibi ac explodenda putavit; minime id quidem ut tantam impietatem profligaret, sed quo plures ad se doctrinamque suam pertraheret. Basilidis vero nefanda flagitia et impuritates, cæterorumque omnium tetrum ac graveolens cœnum amplectens, novus repente perniciosæ pestis ductor exitiit : adeo ut quotquot nunc sunt Manichæi pœnam istam et artificium ignorantes, Scythianum ac Beddam et Manethem ipsum. qui totius sectæ

[1] Extant apud Sur. die VII Octob. — [2] Theophan. hoc an. XII Constan.

principes fuerunt, promptis animis respuant et detestentur; Constantinum vero hunc, qui Silvani quoque nomen assumpsit, aliosque qui post eum exorti, in Christi Apostolorum numero habeant, et Paulo pares in honore ducant.

15. « Hic igitur Constantinus, qui et Saloanes, Mananali vico relicto, Cibaslam immigravit, quod castrum est Coloniæ vicinum. Ibi residens, Silvanum se illum esse jactabat, cujus mentio in Pauli Epistolis, quique tanquam fidus discipulus a Paulo missus est in Macedoniam : ostendensque discipulis suis Apostoli Codicem, quem a diacono acceperat : Vos, aiebat, Macedones estis, ego Silvanus, ad vos a Paulo missus. Atque id ille post sexcentos annos, quam a Paulo scripta hæc fuerunt, dicere non dubitabat, cum emerserit (ut jam diximus) Heraclii nepotis Constantis temporibus. At enim cum eo loci annos septem et viginti versatus esset, multosque ex incolis in errorem impulisset, dignum magisterio et doctrina suæ vitæ finem sortitus est. Nam imperator postquam de hominis insolentia nescio qua ratione certior factus est, palatinum quemdam Simeonem protinus ablegavit, cum mandatis, quibus ipsum ut improbitatis artificem lapidare jubebatur, ejus vero discipulos, quos nempe induxerat ignorantia, per Dei Ecclesias erudiendos convertendosque dispergere, quanquam illi corrigi prorsus noluerunt. Nec mora jussis intercessit.

16. « Advolans enim Simeon, Tryphonemque sibi adjungens ex iis unum, qui cum imperio et magistratu in illis oris versabatur, simul ac destinatum locum attigit, comprehendi omnes, et in Australem Coloniensis castri partem duci jussit. Quo loco miserum illum, ejusque discipulos ex adverso destituens, signum dat illico, ut unum omnes lapidibus incessant. Verum hi magistro suo, ut qui a Deo ad ipsos missus esset, parcentes, lapidibus arreptis, manus quidem ad balteos suos per specimen adducebant, clam autem lapides in terga vibrabant. Adoptarat ante plures annos Silvanus Justum quemdam (id enim illi nomen erat) eumque Manichæi hæresi cum primis imbuerat : tunc vero educationis doctrinæque suæ congruentem ab illo mercedem tulit. Palatini enim jussis obsequens, sumpto in manu saxo, Silvanum quasi alterum Goliath vi magna percussit et occidit. In quem apte cecidit vox illa Davidica [1] : Lacum aperuit, et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit. Et : Convertetur dolor ejus in caput ejus. Cæterum locus ipse hodieque ob lapidum congeriem Acervus nuncupatur.

17. « Simeon autem ne quid regii mandati præteriret, Constantini discipulos, quo ad saniorem mentem revocarentur, Ecclesiis commendat. Sed illi haudquaquam conversi sunt, malueruntque in errore suo impie mori, quam Deum sibi pœnitentia placare, salutemque consequi sempiternam. Quos quidem dum temere nimis excutit et auscultat Simeon, ut qui divinæ institutionis expers erat, ac plane rudis, atque (ut verius dicam) levis ac præceps animo, pestiferam hæresim hausit, et cum ea rediit Constantinopolim ad imperatorem. Triennio deinde domi suæ privatim acto, cum plene jam irretitus possideretur a diabolo, relictis omnibus, clam excessit, Cibassam petens. Ubi convocatis collectisque hinc inde Constantini discipulis, ejusdem impietatis successor effectus est : et ut nomini suo famam eadem, qua prædecessores arte conciliaret, Titum se appellavit. Ego vero non Titum hunc dixerim (neque enim imitator ejus Titi fuit, quem Paulus Apostolus Cretensium fecit episcopum) sed cetum potius : siquidem cetum imitatus est in maris undis latitantem. De ceto enim marino narrant quidam, aspidochelonem appellari, mole vero tam vastum esse, ut insulæ referat speciem, vocis porro sonum gravem illi et obscurum inesse. Hinc fieri, ut decepti nonnunquam nautæ anchoras suas in eum conjiciant, palisque infixis navigia deligent; quoad accenso desuper igne concalefacta bellua, repente aquas subeat, omnesque in altum demergat et suffocet. Sic prorsus iste, eo quod qui ejus nequitiæ magnitudinem non norant, gravemque vocis sonum minime refugiebant, sed auscultabant, suæque adeo spei anchoram in eo defigebant, omnes per ignem ad inferni profunda depressit : igni enim exstinctus una cum ejusdem amentiæ sociis ad æternum ignem profectus est.

18. « Nam cum triennii jam spatium in illis locis permultos iisdem erroribus implicans perageret, exorta tandem est inter Justum illum, a quo lapidatum diximus Constantinum, et Simeonem hunc cetum gravis disputatio, multaque inter eos ultro citroque agitata de Pauli Apostoli sensu in illis verbis Epistolæ ad Colossenses : Quoniam in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant. Urgente autem Justo ac dicente : Ne forte populo imponamus, et ne si ab Apostoli verbis discrepantia docuerimus, hominum animas temere perdamus, pro quibus in tremendo judicio reddi a nobis rationem oporteat : nihil his ejus verbis movebatur Simeon; quin pergebat acrius, ejus loci expositionem huc illucque suo more distorquens.

19. « Gliscente igitur inter Justum et Simeonem contentione, proficiscitur Justus ad episcopum Coloniæ, atque ut de Apostoli sensu quod cupiebat audiret, omnia mox de se sociisque et quam inter se disciplinam tenerent, liquido exposuit. Re comperta, episcopus nihil in his sibi cunctandum ratus, de singulis evestigio refert ad Justinianum Augustum, qui post Heraclium imperii sceptra gubernavit, etc. » Quæ enim tunc gesta sint, suo loco dicenda oportunius erunt : hic autem plurium annorum historiam narratio complectitur, quæ nulla per annos singulos possit partiri discretione.

[1] Psal. VII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6146. — Anno Æræ Hispan. 691. — Anno Hegiræ 33 inchoato die 2 Aug. Fer. 6. — Jesu Christi 653. — Martini I papæ 5. — Constantis imp. 13.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XII *post consulatum Constantis Aug.* X.

2. *Concilium Toletanum VIII.* — A num. 2 ad 8. Concilium Toletanum VIII recte a Baronio consignatum; in Edicto enim Reccesuinti Hispaniarum regis Patribus Concilii directo legitur : « Datum sub die decima septima kalendarum Januariarum anno feliciter quinto gloriæ nostræ ». Ad hæc placitum *Judæorum* in nomine principis factum *sub die* XII *kalendas Martias*, *anno feliciter sexto gloriæ vestræ*, ostendit Concilium usque ad anni sequentis initium continuatum esse, sc. usque ad mensem Februarium, confirmatque quod supra asseruimus, *Reccesuintum* regnum iniisse die XXII mensis Januarii anni DCXLIX, cum inter diem XVI Decembris, et diem XVIII mensis Februarii annum regni V et VI numeraverit. Porro *Judæi*, adversus quos duodecimum Decretum conditum est, in eo placito fatentur se olim Edicto regis *Cinthilam*, præcipientis, ut amplecterentur fidem Catholicam, nonnisi in speciem paruisse; sed nunc promittere Christianæ legis exactam observantiam, absque exceptione ulla; et pœnam mortis statuere cuilibet suorum, qui contra faceret. Dicit Baronius Concilium habitum esse Æra DCXCI, quod verum est, quodque a Garsia Loaisa accepit. Verum hujusmodi temporaria nota in Actis hujus Concilii non legitur; indeque confirmatur quod supra suspicati sumus, hunc temporis characterem in alia quædam Concilia Toletana in quibus legitur, intrusum fuisse. Quæ tamen potius suspicando quam asserendo dico.

3. *Mediterraneorum Anglorum conversio.* — Ad num. 8 et seq. Beda in Epitome ad an. DCLIII, scribit : « Middelangli sub principe Peada fidei mysteriis sunt imbuti », quod in Historia lib. 3, cap. 21, fuse narrat. *Mercii* ipsum Britanniæ cor ac meditullium occupantes, latissime per plures provincias regnabant. Prius ducibus subjecti, tandemque anno sexcentesimo vicesimo sexto *Penda* dux Merciorum, ut prodit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 4, finitimorum regum fines inquietavit et regis nomen assumpsit. Fuit illud ultimum in Saxonum eptarchia, Anglorum regnum. *Penda* filium *Peadam* vel *Pedam* dictum in regni consortium admiserat, ut Mediterraneos Anglos, hoc est, Merciorum partem sub imperio teneret, eos scilicet qui insulæ meditullium occupabant. Hos itaque hoc anno Deus *Osvii* Northumbrorum regis et *Alfridi* filii ejus opera, ad Christi fidem convertit, eo modo quo Baronius ex Beda citato recitat.

4. *Floret S. Judocus anachoreta.* — Ad n. 10. Baronius Sigeberto in Chronico innixus, *sancti Judoci* comitis minoris Britanniæ fratris mortem hoc anno recitat, non advertens hunc chronographum more suo, uno tenore recitare, et ejus secessionem e Britannia Armorica, et vitam eremiticam ab eo susceptam et felicem exitum. *Judocus* itaque, ut testatur auctor anonymus, qui sæculo octavo scripsisse videtur, a Mabillonio primum editus sæculo secundo Benedictino, frater erat *Judicailis* regis Britanniæ Armoricæ; eo enim nomine illius provinciæ comites anonymus appellat : quem cum vellet frater regnum a se deponendum suscipere, relicta patria in Galliam venit, et secessit in territorium *Pontivense* ubi sacerdos effectus, post elapsum septennium ad eremum quamdam secessit. Sed cum a frequenti populo propter gratiam miraculorum conveniretur, post annos octo secessit in secretiorem locum, in eoque vir sanctus annis XIII degens duxit solitariam vitam. Tandem consedit in loco monasterii a se ædificati in diœcesi Ambianensi, quod cœnobium sancti Judoci supra mare nuncupatur, gallice *Saint-Josse*, et post aliquot annos Romam se contulit, unde multas sanctorum reliquias attulit. « Ejus sanctissima anima idus Decembris ad perpetuam cælestis regni migravit felicitatem », inquit anonymus. Mabillonius existimat, Judocum vixisse usque ad annum sexcentesimum sexagesimum octavum; Cointius vero anno DCLIX, num. 52, annos duos ex illa summa detrahit. Præter anonymum laudatum Florentius, qui vixit anno Christi MXV, quique monasterio sancti Judoci quod etiamnum extat, cum abbatis titulo præfuit, Vitam etiam ejus scripsit, quæ extat apud Surium die XIII Decembris. Fuit *Judocus* presbyter, sed eremita seu anachoreta, qui cum uno aut altero socio degens in solitudine, monasterium exiguum ædificavit quod post ejus mortem in abbatiam evasit.

5. *Floret S. Ositha virgo.* — Quod habet Ba-

ronius de sancta *Ositha* virgine et martyre, accepit ab Alberico monacho qui vixit medio circiter sæculo decimo tertio, qui ideo in ejus Vita facile errare potuit. Extat ea apud Surium ad diem VII Octob. Certe Dani, a quibus occisa dicitur *Ositha*, hoc sæculo in Angliam non erupere, et *Sigherus* Orientalium Saxonum rex, cui illa nupsit, non ante annum DCLXV Suithelmo regi successit, ut infra ostendam. Ejus itaque Vita a fabulis purganda opera Joannis Capgravii in Ositha, ac Bedæ loco mox citando. Educata est a *S. Moduenna* variorum monasteriorum fundatrice, tandemque invita *Sighero* Orientalium Saxonum regi, nuptiis regali apparatu instructis, desponsata traditur; qui cum eam suam virginitatem Deo vovisse accepisset, intactam dimisit et licentiam dedit monasterium ingrediendi. Hac facultate obtenta *Ositha* misit festinanter litteras Orientalium Anglorum episcopis, *Eccæ* videlicet et *Betwino* viris religiosis, qui festino gressu ad eam accedentes, religionis habitum tradiderunt. Rex constructis ædificiis religioni accommodatis villam *Chichensem*, ei dedit possidendam, ubi illa plures sibi sacras virgines adjunxit. Ita Albericus, Capgravius, et alii. Porro Beda lib. 4, cap. 5, narrata Synodo Herefordiensi, refert, *Eccam* seu Æccum, et *Betwinum* electos et consecratos esse episcopos, «ex quo usque hodie provincia illa duos habere solet episcopos», inquit Beda. Sanctus *Felix* patria Burgundus sedem fixerat *Dumuici*, quæ civitas propter mare in Orientali Suffolciæ parte posita est. Uterque episcopatus a multis sæculis unitus, et antistes Norwici seu Nordovici sedet, subestque archiepiscopo Cantuariensi. Quare cum Synodus Herefordiensis celebrata tantum fuerit anno sexcentesimo septuagesimo tertio, nonnisi post eum annum *Ecca* et *Betwinus* episcopi *Ositham* monialem consecrare potuere; eaque nonnisi post aliquot annos martyrio affecta; sed a quibus, prorsus incertum. Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. cap. 237, dicit eam miraculis famosam fuisse, et Camdenus in Trinobantibus et Essexiensi agro, licet vir e secta Protestantium, fatetur Ositham *divæ honores apud majores* obtinuisse, et in ea Angliæ parte positum fuisse oppidulum nomine Chic, ubi hæc sancta vixit.

6. *Exordium hæresis Paulicianorum.* — Ad num. 12 et seqq. Cedrenus ad annum XIII Constantis imp. refert, eo circiter tempore extitisse *Constantinum* quemdam, *qui et Silvani nomen usurpabat*, Paulicianorum sectæ principem, qui hæresim *Manichæorum* renovavit; Manichæos tamen Paulicianorum nomen sibi sumpsisse a Paulo quodam Samosateno, qui diu ante Constantinum hæresim illam in Armenia promulgarat (1). « Servant primam Manichæorum hæresim, duo principia cum ipsis affirmantes. Unum tantum esse aiunt, quod ipsos a Romana Ecclesia disjungat. Se enim sentire alium esse Deum Patrem cælestem, qui in hoc mundo nihil habeat potestatis, habeat autem in futuro : alium Deum mundi conditorem, cui in præsentem mundum jus sit. Romanos autem profiteri, esse unum Deum, eumdemque Patrem cælestem, et universi factorem. Se Christianos, nos Romanos appellant », inquit Cedrenus citatus, qui fuse alios eorumdem hæreticorum errores persequitur. Euthymius in Panoplia tit. 20 eosdem errores refellit.

7. *Disciplina Arcani diutius in Oriente quam in Occidente.* — Tomo I hujus Criticæ annis XXXII, num. 2; CXVIII, num. 5 et seqq.; et CCCXIII, n. 16, egi *de disciplina Arcani* prioribus Ecclesiæ sæculis usurpata; nunc quo tempore ea desierit, investigandum. Certum quidem ejus finis tempus, quemadmodum et plurium aliorum antiquorum morum, definiri nequit, sed aliqua tamen lux his tenebris affundi potest. Schelestratius in Dissert. Apologetica pro disciplina Arcani cap. 6, existimat eam in Oriente circa finem quinti sæculi in desuetudinem abiisse. Verum Tentzelius in parte 2 Exercitationum Selectarum sectione 6, num. 10, detexit, eam in Orientali Ecclesia septimo sæculo adhuc locum habuisse, probatque ex Maximo abbate his temporibus vivente, qui in Mystagogia cap. 14, diserte scribit : «Post divinam sancti Evangelii lectionem, et Catechumenorum, et reliquorum, qui divina ostendendorum sacramentorum contemplatione indigni sunt, fit per sacros ministros dimissio et ejectio ». Præterea idem S. Maximus in primo Dialogo colloquentes introducit Anomæum hæreticum, et Orthodoxum, et in ipso statim exordio disciplinam Arcani servat. Hæc ejus verba : Anomæus : « An Christianus es?» — Orthodoxus : « Sane quidem ». — Anomæus : « Quid est Christianismus? » — Orthodoxus : « At illud quidem dicere necesse fuit, quod sim Christi servus : dicere vero quid sit Christianismus, tutum non fuerit, nisi cognovero quisnam ille sit, qui hoc percontatur : ne forte comperiar canibus res sanctas et porcis margaritas projicere. Etenim si quid ex me quæras, et fueris ex fidelium numero, qui mysteriis initiantur, prompte id quod ego sum tibi dixero, ne forte sis Judæus, qui me interrogas ». Orthodoxus iste de Symbolo fidei, tanquam Baptismi et Christianismi tessera loquitur, quod non initiatis prodere, ex disciplinæ Arcani præscripto nefas habebatur. Utraque itaque disciplinæ Arcani pars, quæ tam in reticentia mysteriorum, quam in dimissione non initiatorum consistebat, diutius in Oriente, quam in Occidente viguit. Porro *S. Maximum* auctorem esse illius Dialogi, qui extat inter opera divi Athanasii,

(1) Constantinus iste non sub Constante, sed sub Constantino Pogonato prodiit, quantum quidem colligitur ex Photio de hæresi Manichæorum, ab Euthymo, sed non satis accurate, excerpto, et a Moutfaucon Biblioth. Coislin. integro evulgato. Ait enim Photius Manichæorum hæresim in vico quodam Samosacensi, Manali appellato, sese continuisse *absque ulla innovatione*, usque ad tempora Constantini, Heraclii abnepotis. Dein historiam Constantini Manichæi aggreditur, eumdemque post edoctam hæresim Cibossæ in Armenia, solidis XXVII annis, dein lapidibus jussu ejusdem imperatoris confectum tradit. Vide Montfaucon ibid. p. 358 etc. MANSI.

nunc fere Catholicos inter et Protestantes convenit.

8. *In Occidente fere usque ad sæculum* VII *servata fuit.* — Convenit etiam Tentzelium inter et Schelestratium laudatos, Patres et Rerum Ecclesiasticarum scriptores post sextum sæculum, nec in Homiliis, nec in scriptis, Arcani disciplinam observasse. Cum enim post sextum sæculum rariores essent in Ecclesiæ Catholicæ regionibus, qui mysteria profanarent, vix ullus scriptor Christianus reperitur, qui profanationis metu a clara et perspicua de mysteriis nostris doctrina abstinuerit. Verum inter Schelestratium et Tentzelium non convenit quoad tempus cessantis in Occidente Catechumenorum dimissionis, quæ altera pars erat disciplinæ Arcani. Schelestratius enim arbitratus est, eam sæculo sexto in Africa et Gallia adhuc obtinuisse; in Italia quinto sæculo nondum desiisse; ejusque mentionem occurrere in Ordine Romano, quem aliqui octavo sæculo compositum volunt; in Germania autem et Gallia nono sæculo adhuc receptam; imo in Ecclesia latina usque ad XII sæculum observatam fuisse. Sed eam in Occidentali Ecclesia sæculo septimo abolitam esse rectius statuit cardinalis Bona lib. 1 Rerum Liturgic. cap. 16, num. 6, ubi ait circa annum DCC, in Ecclesia latina antiquam circa dimissionem Catechumenorum disciplinam desiisse : « Nam primo, inquit, istius dimissionis nulla fit mentio in antiquis Missalibus et Ritualibus: nec ullum ejus vestigium extat apud veteres Officiorum expositores, Strabonem, Micrologum, Rabanum, Amalarium, Alcuinum : licet alios quoscumque ritus minutissime soleant explicare. Patres etiam et Concilia post annum DCC nihil prorsus de hac re agunt, quamvis nonnunquam de Missa Catechumenorum atque fidelium ex prisco usu sermonem habeant ».

9. *Id confirmatur primo.* — Confirmat hoc aliis argumentis Tentzelius citatus; posito enim, quod fatetur Schelestratius doctores Ecclesiæ septimi sequentiumque sæculorum in Tractatibus suis nihil occultasse, sed symbola ritusque mysteriorum sine ullis involucris, præsentibus quoque Catechumenis, evulgasse, cui bono eorum dimissionem scrupulosius observassent? cum sublato uno, alterum nulli foret usui, nec quidquam impediebat, ut quod auribus Catechumenorum non amplius occultabatur, oculis eorum pariter exponeretur. Huc etiam refert Tentzelius locum sancti Rhemberri Hamburgensis archiepiscopi in Vita sancti Anscharii decessoris sui, qui cap. 21, laudata Anscharii in convertendis Nordabilgensibus paganis industria, subjicit : « Et cum multi inibi baptizati supervixerint, innumerabilis tamen albatorum multitudo, exinde ad regna conscendit cælorum. Quia libenter quidem signaculum crucis recipiebant, ut Catechumeni fierent, quo eis Ecclesiam ingredi et sacris Officiis interesse liceret, baptismi tamen perceptionem differebant, hoc sibi bonum dijudicantes, ut in fine vitæ suæ baptizarentur, quatenus purificati lavacro salutari puri et immaculati vitæ æternæ januas absque ulla retardatione intrarent ». Cumque quicumque eo tempore de *Divinis Officiis* scripsere, Sacramentorum ritus æque ac alios complexi fuerint, perspicuum est Catechumenos a conspectu mysteriorum amplius prohibitos non fuisse.

10. *Confirmatur secundo.* — Neque his tantum, sed quibuscumque non initiatis eamdem libertatem permissam colligit Tentzelius ex Responso Nicolai I papæ ad consulta Bulgarorum, sub anno DCCCLVIII dato, cap. 14, « a quodam Judæo, nescitis utrum Christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum, consulitis. Hi profecto si in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in Actis Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius) constat eos non esse denuo baptizandos. Sed primum, utrum Christianus, an paganus, ipse Judæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus investigandum est ». Ut autem consuetudinem dimittendi non initiatos sæculo VIII et IX desiisse videmus; ita perspicuum est eam VII sæculo abrogatam fuisse. Quæ in contrarium Schelestratius attulit, expendit solideque solvit Tentzelius citatus.

Hoc anno *S. Martinus* papa ad Naxum insulam captivus ducitur ex dictis anno DCL.

MARTINI I ANNUS 6. — CHRISTI 654.

1. *S. Martini obitus, martyris cultu merito venerati, cui succedit Eugenius.* — Annus agitur Redemptoris sexcentesimus quinquagesimus quartus, Indictione duodecima : quo duodecima die mensis Novembris sanctus Martinus papa et martyr Chersonæ in Ponto, ubi fuerat relegatus, ærumnis confectus martyrium feliciter consummans, in consortium aliorum martyrum atque Pontificum assumptus in cælum, triumphat nobili corona martyrii insignitus, cum jam sedisset annos quinque, menses quatuor, dies duodecim : cujus dies natalis monumentis Ecclesiasticis adnotatus, corusca luce annuatim Ecclesiæ Catholicæ redditur celebrandus.

2. De ejusdem S. Martini obitu hæc habet Anastasius Bibliothecarius : « Directus est in exilium supradictus vir sanctissimus in locum qui dicitur Chersona, et ibidem (ut placuit Deo) vitam finivit in pace Christi confessor, qui et multa mirabilia operatur usque ad hodiernum diem. Fecit autem ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros undecim, diaconos quinque, episcopos per diversa loca numero triginta tres. Depositus est autem die duodecima mensis Novembris [1] et cessavit episcopatus ejus dies viginti octo ». Hæc apud Anastasium leguntur, quæ haud mediocri censura indigent. Etenim quomodo fecisse dicitur ordinationes duas mense Decembri, si primo tantum anno suæ Sedis eum mense Decembri contigit habitasse Romæ ? Unde dicendum erit, ipsum semel tantum ordinationem habuisse, vel si bis dicas, alio sane mense quam Decembri, vel alibi quam Romæ. Præterea quod tradit de tempore vacationis ejus Sedis, nihil in aliis Codicibus editis, certe quidem neque adeo facile potuit innotuisse Urbi ejus condemnatio, neque exilium tyrannice factum tam brevi temporis spatio, neque obitus e tam longinquis regionibus haud adventantium frequentia notus valuit Urbi in Ecclesia fieri manifestus.

3. Quod autem ad edita ab eo defuncto miracula pertinet : etiam ab ipso adhuc vivente in Oriente illuminatum fuisse cæcum, S. Audoenus Rothomagensis episcopus in rebus gestis S. Eligii, quas fidelissime prosecutus est auctor ejus temporis ac veri amantissimus scriptor, fidem facit, qui stylo suo gloriosum martyrium sanctissimi viri, veluti in æternum permansurum in Ecclesia monumentum, posteris scriptum reliquit [1] verbis istis post alia quæ ex eodem auctore sunt superius recitata : « Constantinopolim perductus sanctus Martinus, atque ibi in exilium relegatus, sola oratione meruit cæco lumina reddere. Porro exulans et delitescens, post multa tormenta, claram valde et nobilem vitam optimo et venerabili fine conclusit. Simulent nunc hæretici quantum volunt, confundantur et erubescant a se martyrem factum, quamvis in pace eum exhalasse animam clamitent; quamvis non a se interemptum, sed propria fingant morte defunctum, quasi non eum pœna consumpserit, in quo pœna consumpta est. Qui si in præsenti nunc adessent, hæc a me pro martyre verba audirent : Etsi imminente carnificis gladio mortuus non fuit, in confessione tamen Catholicæ fidei in exilium relegatus, post continuam et indefessam professionem, gloriosum mortis exitum meruit, sicque ad Deum suum redeuntem cælestis aula martyrem suscepit.

4. « Neque enim virtus ejus aut honor minor est, quo minus beatis martyribus aggregetur : quia (quantum in ipso fuit) æquanimiter toleravit, quicquid ei adversitatis oblatum est. Nam sicut quidam testatur (hic est Dionysius Alexandrinus episcopus apud Eusebium Cæsariensem) non est inferior gloria, sed potius excellentior sustinere martyrium pro eo ne scindatur Ecclesia fallaciis hæreticorum, quam est illa ne immoletur idolis impulsu paganorum. In paganorum namque persecutione unusquisque tantum pro anima sua, in hæreticorum vero pro universali patitur Ecclesia. Idcirco potiorem eum dixerim, qui proculdubio excellentior, magisque eximius comprobatur. Hæc pauca de tanti viri memoria Eligii Vita sibi inserta

[1] Alii Codices habent : octava mensis Septembris, alii, Octobris.

[1] Audoen. in Vita S. Eligii c. 34. apud Sur. die 1 Decemb.

habeat, loquaturque ea ubicumque Eligii Vita legetur per sæcula, quantum Martinus fidei dogmate claruerit. Quæ quidem nos dilectionis gratia hactenus narrasse sufficiat, ut sit tam eximii viri memoria, qui utique collegis meis in Urbe Romana multa impendit bona : quamvis in Oriente frequentetur, non usquequaque in Occidente oblivioni tradatur ». Hucusque de sancto martyre sanctus confessor Audoenus, de quo superius dictum, et inferius suo loco dicendum erit.

5. Sed accipe quæ de S. Martino dicat sanctus Gregorius papa hujus nominis secundus cognomento Dialogus, in Epistola ad Leonem Isauricum imperatorem hæreticum Iconoclastam, cum suis scriptis comminatus esset ipsi Gregorio, facturum se in eum, quod in S. Martinum perpetraverat Constantinus, nimirum ut ab Urbe vinctum Constantinopolim perduci mandaret, eademque inferret ipsi supplicia, quæ fuerat Martinus passus. Ad hæc, post alia quæ ab eodem impio tyranno S. Martinus est passus, enarrata, subjicit ista ipse Gregorius : « At beatum Martinum esse et sanctum, testatur civitas Chersonensis et Bosphori, in quam relegatus est, et totus Septentrio atque incolæ Septentrionis, qui ad sepulcrum ejus confluunt, et morborum curationes experiuntur. Atque utinam faxit Deus, ut nos Martini viam ingrediamur, eamdemque sortem subeamus ». Hæc Gregorius in dicta Epistola ad Leonem Isauricum, de qua suo loco fusius acturi sumus : satis modo hanc de S. Martino (quod ad rem pertinet) accepisse testificationem, qua quidem nondum Romam ejus corpus fuisse translatum, sed illic Chersonæ, ubi martyrium consummavit, honore cultum ac miraculis illustratum apparet.

6. Accepi equidem ab Orientali homine pio viro Catholicæ communionis, fide integro, in hanc usque diem a Græcis frequentari memoriam S. Martini papæ, confluereque populos frequenti cœtu ad sepulcrum ejus, et gratias curationum accipere, et alia justa petita impetrare solere. Quamobrem in eam sententiam imus, ut etsi corpus ejus Romam delatum est, et collocatum in titulo Equitii, in quo et celebris est memoria S. Martini confessoris episcopi Turonensis, ut vetus in eo posita docet inscriptio : pars tamen ipsius aliqua ibi remanserit, vindicantibus eum ut suum martyrem Chersonensibus. Quando autem facta sit ista sancti Martini sacrarum reliquiarum translatio, ut e Ponticis oris triumphatorem suum martyrio coronatum Roma receperit, nos latet : receptum tamen, et honoribus martyre dignis non a Romanis tantum, sed ab universa Ecclesia Catholica Occidentis et Orientis jugiter frequentatum, certissimum est.

Ubi igitur de S. Martini Pontificis obitu certum nuntium Romam delatum est, nullus alius quæsitus fuit, qui ipsi succederet : sed qui tunc sedere per imaginem saltem Eugenius (ut diximus) inventus est, accedente rursus semel antea lato consensu, legitime sedere cœpit : ut nonnisi ab hoc tempore Eugenii Pontificatus tempus sit numerandum.

7. *Navali prœlio a Sarracenis victus imperator.* — Hoc eodem anno Constans imperator a Sarracenis navali prœlio superatur, ipseque in vitæ discrimen adductus, vix mutata veste fugiens, salvus evasit. Vox quidem sanguinis justi Abel, Martini, inquam, e cælo potius quam e terra clamabat in perfidum ipsum imperatorem, qui instar Cain nonnisi in fuga novit sperare salutem. Quomodo autem ista se habuerint, a Theophane sic narrantur[1] : « Anno decimo tertio Constantis præcepit Mahuvias Sarracenorum princeps armaturam fieri magnam navium, quo ascenderet ad regiam urbem classis eorum. Omnis autem apparatus eorum apud Tripolim Phœnices consistebat. Verum hoc viso, duo fratres quidam Christiani amici Tripoli manentes, filii buccinatoris cujusdam, zelo Dei sauciati, ad carcerem civitatis concurrerunt impetu : habebat autem multitudinem Romanorum vinculatorum : et disruptis portis, vinculisque solutis, in Amiram irruerunt; quo perempto una cum his qui cum eo erant, præparaturaque omni igni tradita, in Romaniam navigio transierunt. Verumtamen nec sic illi ab eadem præparatura cessaverunt. Sed Mahuvias quidem militat contra Cæsaream Cappadociæ : Ablulathar vero fabrum navalis structuræ constituit, qui veniens in locum divertit, vocabulo Phœnicem Lyciæ, ubi erat Constans imperator, et Romanus stolus[2] cum eo navaliter pugnaturi.

8. « Cumque futurum esset ut imperator cum ipso navigio prœliaretur, contemplatur nocte illa visum, videlicet apud Thessalonicenses esse. Porro cuidam conjectori somniorum expergefactus narrat visionem. Qui ait : O imperator, utinam nec dormisses, nec somnium adspexisses. Nam esse Thessalonicæ, θες ἄλλῳ νίκην innuit, quod interpretatur, alteri cede victoriam : id est, ad inimicum tuum victoria vertitur. Sed imperator nihil metuens, ad prœlium navalis pugnæ Romanorum classes præstruxit ad bellum. Quibus in alterutrum irruentibus superantur Romani, et commixtum efficitur mare sanguine Romanorum. Induit autem imperator alium veste sua : et insiliens prædictus buccinatoris filius in regiam scapham, imperatorem arripuit, et in aliam navim transductum inopinate salvavit. Porro ipse fortissimus viriliter insistens imperatoriæ navi, multos occidit, mortique seipsum pro imperatore contradidit. Hunc præterea hostes circumdantes, et in medio retinentes putabant ipsum esse imperatorem. Postquam autem multos occiderunt, interfecerunt hostes una cum eis et ipsum, qui portabat imperatoriam vestem. Ast imperator taliter in fugam versus salvatur, et derelictis omnibus, navigavit Constantinopolim ». Hucusque ex Theophane.

9. *Rotharis regis Longobardorum obitus.* — Eodem anno Rotharis rex Longobardorum Aria-

[1] Theoph. hoc ann. XIII Constant. imp. — [2] Stolus pro exercitu usurpatur.

nus, ubi regnasset annos sexdecim et menses quatuor, moriens, regnum reliquit filio Rodoaldo. De ejus sepultura habet hæc Paulus [1] : « Hic cum juxta Basilicam beati Joannis Baptistæ fuisset humatus, post aliquantum tempus quidam iniqua cupiditate succensus ejus sepulcrum noctu aperuit, et quidquid in ornamentis ejus corporis reperit, abstulit. Cui beatus Joannes per visionem apparens eum vehementer exterruit, eique dixit : Cur ausus es corpus istius hominis contingere? Fuerit licet non recte credens, tamen mihi se commendavit. Qui igitur hoc facere præsumpsisti, nunquam deinceps in meam Basilicam ingressum habebis. Quod ita quoque factum est. Quoties enim cumque voluisset beati Joannis oraculum (oratorium) ingredi, statim velut a validissimo pugili guttur ejus feriretur, sic subito retro ruebat impulsus. Veritatem in Christo loquor : hoc mihi ipse retulit, qui hoc ipsum suis oculis factum vidit ». Hæc Paulus. Hic primum adverte (quod dictum ab auctore est) Rotharis corpus non intra Basilicam, sed juxta eam humatum esse : alioqui si in Basilica, exhumandus religiose fuisset. Sed et illud observatione dignissimum, nec impiorum preces interdum despicere invocatos sanctos, vel irremuneratas relinquere præmio saltem aliquo temporali : siquidem et Creator omnium Deus solem suum oriri facit super bonos et malos.

10. *Folliani et Levini martyrium, et de aliis sanctitate insignibus viris.* — Hoc eodem anno sexcentesimo quinquagesimo quarto, qui a S. Martino Pontifice missus est ad prædicandum Evangelium Follianus Fossensis episcopus, coronatus est corona martyrii una cum tribus discipulis, quorum dies natalis inter martyres collocatus, annis singulis celebratur. Reliqua tu consule de iisdem apud Martyrologium Belgicum, quod Molanus vir doctissimus mirifice illustravit. Sancta his temporibus æmulatio pertigit Hibernos ac Scotos religionis Christianæ cultores : quod enim scissent ab Urbe complures in Britanniam ad Anglorum conversionem sanctos viros missos, et ipsi hactenus id non sine culpa neglexisse visi essent, quibus ob locorum propinquitatem id magis peragendum fuisset : complures ex ipsis paternis egressi domibus ad prædicandum Gentibus Evangelium profecti sunt, ut ex Beda apparet, atque nonnullorum sanctorum vitæ Actis scriptis omni fide mandatis.

11. Porro qui comes illi inhæsit, et magister extitit, Levinus Gandensis episcopus, et ipse consecutus est coronam martyrii : dum enim prædicationi Evangelii instat apud Escham, multis vulneribus confossus occubuit : habent natalem ejus indelebili inscriptione notatum tabulæ Ecclesiasticæ [1], eumdemque consueto præconio annis singulis anniversaria die in Ecclesia exhibent, duodecima Novembris. Sed auctor horum omnium, ut ex Hibernia magnæ virtutis homines transferrentur in Gallias, vel alias ejus regiones, fuit Vincentius comes Hannoniæ, qui uxorem habuit consanguineam regis Dagoberti beatissimam Vualdetrudem : missus enim a Francorum rege in Hiberniam, inde recedens, secum duxit sanctissimos et strenuos fidei prædicatores, Follianum, Furseum, Ultanum, Eloquium, Ettonem, et Aldagisum, quos omnes egregia sanctitas decoravit : sed et ipse Vincentius in sanctorum album relatus est; excultus enim manu S. Authberti Cameracensis episcopi, tandem monastico suscepto habitu, sese totum, abdicato sæculo, Christo addixit, atque egregia claruit sanctitate : cujus natalem [2] diem Cameracenses, et alii finitimi populi decima quarta Julii mensis celebrare consueverunt.

[1] Paul. diac. de gest. Longob. l. IV. c. 48.

[1] Martyrol. Rom. et Mol. in Natal. SS. Belg. die XII Nov. — [2] Molan. in Natal. SS. Belg. die XIV Jul.

Anno periodi Græco-Romanæ 6147. — Anno Æræ Hispan. 692. — Anno Hegiræ 34 inchoato die 22 Julii Fer. 3. — Jesu Christi 654. — Eugenii I papæ 1. — Constantis imp. 14.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XIII *post consulatum Constantis Aug.* XI.

2. *S. Martinus PP. anno sequenti mortuus.* — A num. 1 ad 7. Post Baronii mortem Sirmondus publicavit Collectanea Anastasii, in quibus Acta sancti Martini mutilata non sunt, uti erant quæ in manus doctissimi cardinalis venerunt. In horum fine legitur : « Obiit autem idem sanctissimus ter

beatus Apostolicus Martinus papa recens revera confessor et martyr Christi Dei nostri in eadem exulatione Chersonesæ juxta ejusdem ad Dominum Deum petitionem, quam obtulit ei cum lacrymis, exiens de navi, et calcans terram illam, id est, ut in ea finiret vitam, bonum certamen certans, cursum martyrii consummans et bonam fidem servans mense Septembrio, die sexta decima, in qua felicissime martyris et fidem custodientis orthodoxam Euphemiæ, pretiosissima et beatissima secundum anni circulum celebratur memoria, Indictione quarta decima. Positus est autem in tumulis sanctorum extra muros Chersonitarum civitatis quasi stadio uno, in pretiosissimo et reverendissimo templo sanctissimæ et præ omnibus sanctis colendæ, castissimæ et immaculatæ, perbenedictæque gloriosissimæ et excellentissimæ omnium creaturarum, gratia plenissimæ, gaudium facientis et tribuentis Dominæ nostræ, proprie natura et veritate solius Dei Genitricis, semper Virginis Mariæ, quæ cognominatur Blachernes ». Qua ex Indictione cum mense Septembrio copulata, quemadmodum ex dictis superioribus annis, hunc sanctum Pontificem, non hoc anno, ut autumavit Baronius, sed insequenti animam Deo reddidisse certo constat.

3. *Quod magis probatur.* — Annus, mensis et dies mortis sancti Martini, sicuti et locus memorantur etiam in Hypomnestico *de Anastasio apocrisiario*, pag. 262, in quo dicitur defunctus *mense Septembrio*, *die sexta decima*, *Indictione quarta decima*, *qua martyris Euphemiæ* memoria celebratur, *reconditus inter tumulos sanctorum* in domo gloriosæ Dominæ nostræ, *quæ appellatur Blachernes*, *extra muros a stadio uno ipsius de cætero benedictæ urbis Chersonis*, quæ civitas est ad Bosphorum Cymmerium sita, de qua Baronius num. 5. Porro Blachernianum templum a Pulcheria Augusta primum ædificatum in honorem Deiparæ Virginis inter omnia urbis Constantinopoleos eminebat ; « Unde et in aliis civitatibus viri quidam pii Deiparæ ædes Deiparæ a se excitatas Blachernarum donarunt appellatione, tanquam Deipara Virgo ea delectaretur », inquit anonymus in Depositione vestis Deiparæ pag. 753, quæ vestis in ea asservabatur, et ob crebra miracula, quibus coruscabat, maximæ erat venerationis. Sancti Martini relatio Constantinopolim, et depositio in Blachernis commemoratur die XX Septembris, Romæ autem, quo postea delatum est ejus corpus, XII Novembris. In Anastasio Bibliothecario dicitur Martinus *depositus die* XVII *mensis Septembris*, tam in vulgatis editionibus, quam in Mss. Anastasianis, quæ ad manus meas pervenere, aut quæ laudantur in fine editionis regiæ. Quare Baronius num. 1, ubi legit *die duodecima mensis Novembris*, et alios Codices habere dicit *octava mensis Septembris*, alios *Octobris*, nactus est Codices mendosos Anastasii, quales multi reperiuntur. Anastasius autem, ut sæpe monuimus, non diem mortis, sed diem sepulturæ de more notat. Denique Martinum alio quam quo colitur die, secus ac credidit Baronius, mortuum esse, in dubium revocari non potest.

4. *De regimine Ecclesiæ Romanæ dum in exilio esset S. Martinus.* — Idem Anastasius scribit, sedisse Martinum *annos sex*, *mensem unum*, *dies viginti sex*, quod et in Mss. ejus legitur, sicuti et in Orderico, Reginone, Hermanno Contracto, Honorio Augustodunensi, et passim in Catalogis Rom. Pontificum. Verum cum ordinatus fuerit anno DCXLIX, die quinta mensis Julii, ab eo die, et anno, ad XVI mensis Septembris anni DCLV, intercurrunt anni sex, menses duo, et dies duodecim, ideoque duratio Sedis ibidem mendose descripta : præterquam quod nec Anastasius, nec antiquorum Catalogorum auctores soliti erant Pontificibus attribuere tempora quæ post eorum abdicationem aut depositionem fluebant, ut videre est in Silverio et Vigilio ; sed ea tribuebant successoribus quomodocumque ordinatis. Ad hæc recte Baronius notavit num. 2, perperam in Anastasio legi cessasse episcopatum dies XXVIII quia illud verum non est, nec in omnibus ejus Codicibus habetur. Accurate tamen scriptum fuit in quibusdam ejus Mss. exemplaribus, in fine editionis regiæ citatis, cessasse episcopatum *annum unum*, *menses duos*, *dies viginti :* a die enim decima nona mensis Junii anni DCLIII, qua minori navigio *Martinus* impositus, e portu Romano solvit, ad diem octavam mensis Septembris anni sexcentesimi quinquagesimi quarti, qua *Eugenius* Pontifex Romanus ordinatus est, intercurrunt annus, menses duo, ac dies viginti, quo temporis intervallo, Martino ab Urbe absente, archidiaconus, archipresbyter et primicerius notariorum Ecclesiam Romanam administrarunt. Ex quo et constat ordinationem *Eugenii* recte a nobis consignatam fuisse, hallucinatumque esse Baronium num. 6, et plerosque omnes, qui Eugenium ante Martini mortem hujus tantum vicarium fuisse arbitrati sunt ; cum mortuo vel absente Pontifice vicarius Ecclesiæ Romanæ non præficeretur, ut anno DCLII, num. 3 et seq. ostendi. Quare vulgaris sententia rejicienda, quemadmodum et id quod ibi habet Baronius, *Eugenium* usque ad mortem Martini, per imaginem sedisse, et accedente rursus semel antea lato consensu, legitime sedere cœpisse. Denique Baronius *Anastasium* perperam reprehendit, quod scripserit, duas ordinationes a Martino per mensem Decembrem factas esse : cum ex dictis manifestum sit, eum quatuor Pontificatus sui prioribus annis Romæ mensem Decembrem transegisse, contra quam cardinalis doctissimus existimabat.

5. *Moritur Rotharis rex Longobard.* — Ad num. 9. *Rotharis* rex Langobardorum Arianus, postquam annos sedecim et menses quatuor regnum tenuerat, vita decedens Langobardorum regnum *Rodoaldo* suo filio reliquit, inquit Paulus diaconus lib. 4, cap. 40. Sigebertus in Chronico, ubi annos totidem ei attribuit, mortem ejus col-

locat anno DCXLVI, ad quem ideo ea retrahenda, quia, ut supra diximus, Baronius, tardius quam par erat, *Rotharis* regnum inchoavit (1).

6. *Annus martyrii S. Foillani.* — Ad num 10. *Sancti Foillani* martyrium contigit tantum anno sequenti, ut anno DCL, ubi de hoc sancto egimus, visum est; neque unquam episcopus fuit, ut ibidem demonstratum. *Fossa* vero oppidum Nivellensibus ultra Sabim fluvium supra Namurcum, nunc jurisdictionis Leodiensis, nunquam habuit episcopum, sed a sancta *Gertrude* abbatissa Nivellensi in Brabantia donatum est *SS. Foillano* et *Ultano* fratribus, ubi *Foillanus* construxit monasterium, cujus curam commisit *Ultano* fratri suo, ut legitur in Vita ejusdem sanctæ Gertrudis, in Actis Bollandianis ad diem XVII Martii, et in sæculo secundo Benedictino. Locus cum monasterio vulgo nuncupatur *Foss*, alias *Fosse*.

7. *Floret S. Livinus.* — Ad num 11. Sanctus *Livinus* in Scotia nobili genere natus, Evangelii plantandi causa, cum tribus discipulis *Foillano*, *Helia*, et *Kiliano*, Oceano trajecto venit in Belgium ad cœnobium *Gandavum* appellatum, cujus abbas erat *Florebertus*, a quo benigne susceptus est. *Ibi quoque invenit*, inquit Bonifacius auctor coævus in ejus Vita apud Mabillonium sæculo II Benedictino, « magnificæ sanctitatis virum et egregium Christi confessorem Bavonem recentina morte in Domino pausantem ». Inde prædicationis causa digressus innumeros ad Christi fidem convertit: sed viri impii non destitere, donec ejus linguam exstractam canibus devorandam projicerent, quæ tamen illi fuit mox miraculo restituta. Tandem apud *Escham* Flandriæ vicum eum multis vulneribus saucium obtruncarunt pridie idus Novembris, ut legitur in laudata Vita, et in ejus Epitome apud Surium ad diem XII Novemb. ubi etiam dicitur *Livinum*, ante quam in Belgium venisset, fuisse archiepiscopum in Hibernia. Non potest autem dici episcopus Gandensis, quia hoc tempore nullus eo in oppido episcopatus erat; neque etiam potest dici aut frater, aut comes sancti *Foillani* martyris, de quo mox locuti sumus, quia *Foillanus* discipulus *Livini* a Foillano martyre diversus est, ut liquet ex vita sancti Livini. Annus ejus martyrii incertus; illud tamen indubitatum, *Livinum* post sanctum Bavonem mortuum esse cum ad Flobertum Gandæ abbatem scripserit Epistolam de S. Bavonis Epitaphio, et Epitaphium S. Bavonis a se compositum ad eum miserit. Extant Epitaphium et Epistola sæculo secundo Benedictino, in fine Vitæ sancti Bavonis; in qua cum tradatur, *Bavonem* statim a sua morte apparuisse *beatissimæ Gertrudi cum aliis virginibus secum commorantibus*, manifestum est deceptos Christianum Massæum Cameracensem, lib 13 Chronic., Usserium in Sylloge Epistolarum Hibernicarum, et Joannem Baleum in sua Bibliotheca, qui existimantes et *Bavonem* anno DCXXXI ad Deum migrasse, scripsere. *Livinum* anno DCXXXIII martyrium fecisse; certum enim *S. Gertrudem* post annum DCXL abbatissam Nivellens. renuntiatam esse. Cum itaque *S. Bavonem* anno DCXLIX mortuum ostenderimus, *Livini* martyrium triennio post contigit, ut legitur in Epitome laudatæ Vitæ *S.* Livini. *Bonifacium* illum, qui hujus sancti mortem scripsit, diversum esse a Bonifacio archiepiscopo Moguntino, cum de hoc sancto antistite sermo erit, ostendemus.

8. *Moritur S. Ultanus.* — *Sanctus Ultanus* frater sanctorum *Fursei* et *Foillani* martyris, post sancti Fursei mortem in Galliam venit cum fratre superstite, ubi a *S. Gertrude* abbatissa Nivellensi, seu Nivialensi, accepere locum *Fossuensem* seu *Fossensem*, ibique monasterium condiderunt. Post necem *Foillani* fratris illic permansit *Ultanus*, quem *Gertrudis* morti proxima de imminente obitus sui die consuluit, ut habetur in Vita sancti Fursei. Post annos aliquot monasterio Peronæ ubi Furseus sepultus jacebat, abbas præfectus est. Tunc temporis *sanctus Amatus* Senonum antistes jussu Theodorici regis relegatus est Peronam, ubi *sub honorifico abbate Ultano custodiæ perstitit mancipatus*, inquit scriptor Vitæ sancti Amati, qui addit: « Ad suum juvamen sacrum B. Ultani abbatis experiebatur solamen Amatus, cujus Ultani providentia decentissime in verbis, gratia et subsidio alimoniæ proficiebat assidue ». Colitur Ultanus in recentioribus Martyrologiis kalendis Maii, mortuus circa annum sexcentesimum octogesimum. Legendum ejus elogium historicum sæculo secundo Benedictino, et in Actis SS. Bollandianis ad diem primum Maii. *Ultanus* iste diversus est ab Ultano itidem Hiberno, cujus elogium composuit Ethelwolsus monachus in suo Carmine seu Poemate, apud Mabillonium sæculo IV Benedict. part. 2, pag. 309.

9. *Obitus S. Madelgarii seu Vincentii.* — Baronius cum multis recentioribus scribit, *Furseum* ex Hibernia cum aliquot sociis adductum fuisse a sancto Vincentio Hannoniæ comite in Galliam. Verum antiquiores auctores qui de *Sancto Vincentio* seu *Madelgario* locuti sunt, cum tantum *virum illustrem* appellant; ejus nobilitas patet ex copula *Waldetrudis* conjugis, quæ clarissimos cognatos et parentes habuit. Ad hæc Beda lib. 3, cap. 19, dicit quidem *Furseum* venisse in Galliam, sed Vincentii aut alicujus alterius magnatis mentionem non facit. *Vincentius* et ejus uxor, soror natu major *sanctæ Aldegundis*, amplissimas opes possedere in pago Hainonensi, qui pars erat hodiernæ Hannoniæ, ubi monasterium Altimontense, gallice *Hautmont*, seu Altum-montem ædificavit, et post aliquod tempus monachum in eodem loco induit,

(1) Juxta ea quæ ad A. 638 statuimus, si anno DCXLIII Rotharis regiminis sui annum octavum numerabat, ejusdem regni annus sextus decimus ac menses quatuor deducunt nos ad annum DCLII vel DCLIII. Rodoaldum vero ejus filium non superasse annum DCLIV cum Baechinio in Notis ad Agnellum, et Blanchio in Notis ad Paulum diaconum lib. 4, cap. 50, puto. Ita enim inter se omnia consonant, et Grimoaldi proœmium ad leges suas hanc chronotaxim egregie vindicat. Porro de hoc proœmio infra. MANSI.

ut in Vita sancti Gisleni legitur. Sed cum multi ad piam ejus conversationem confluerent, ad secretiorem locum secessit, et monasterium Sonegiense, gallice *Soigny*, construxit, ubi vitam transegit, et mortuus est. *Waldetrudis* ejus uxor, non tantum mariti votis annuit ; sed et ipsa *Castriloci* monasterium puellare, gallice *Chateau-lieu*, condidit. Locus ille lapsu temporis excrevit in urbem amplissimam a situ nomen *Montium* sortitam, vulgo *Mons*. Obiit *Sanctus Madelgarius* biennio priusquam sanctus *Amandus* ex hac vita discederet, si Vinchantius in Annalibus Hannoniæ lib. 3, cap. 14 recte supputavit, ideoque anno sexcentesimo septuagesimo septimo. Colitur die XIV Julii ; de eo plura Cointius in Annal. Ecclesiast. Francorum, et Mabillonius sæculo II Benedictino, ubi varias fabulas de eo scriptas refellunt.

10. *S. Clodulphus fit episc. Metensis.* — Anno superiori mortuus est in Gallia *sanctus Godo* Metensis episcopus. In Codice enim monasterii sancti Symphoriani de eo legitur : « Godo episcopus sedit annos X et menses II, obiit VIII id. Maii ». De Clodulpho vero ejus successore : « Clodulfus episcopus sedit annos XL et dies XXV, obiit VIII id. Maii », id est, die octavo mensis Maii : ad quem etiam diem, ut notat Meurissius, in Historia episcoporum Metensium, Martyrologium Ecclesiæ Metensis habet : « Metis sanctorum confessorum pariterque Pontificum Godonis atque Clodulphi ». Quare cum *Godo* anno DCXLIII, die nona Martii ordinatus fuerit, die octava Maii superioris Christi anni ad Deum migravit, et postquam sedes vacasset menses undecim, et dies quinque, sanctus *Clodulphus* sancti Arnulphi filius die XIII mensis Aprilis, qui hoc anno in Dominicam incidebat, consecratus est episcopus Metensis. In Vita quidem sancti Clodulphi auctore anonymo, qui sæculo IX vixisse videtur, scripta et recitata a Mabillonio sæculo II Benedictino dicitur, *Goericum* rexisse Ecclesiam Metensem annis XVII, *Godonem* annis VIII, et *Clodulphum* annis LXII : sed is auctor annos duos, quos e sede Godonis detrahit, Clodulpho adscribit, et in Goerico annum unum minus numerat : cumque scriptor Catalogi sancti Symphoriani eodem, quo anonymus ille sæculo vixerit, ut ex ultimo illius Catalogi episcopo liquet ; et non solum annos, sed etiam menses, ac dies sedis, ac insuper dies emortuales memoret, ei tuto fides a sancto Arnulpho usque ad finem, adhiberi potest ; præsertim cum juxta Catalogum illum, episcoporum Metensium ordinationes in diem Dominicam incidant. Porro ex utroque auctore anonymo colligo, sanctum *Arnulphum* episcopatum Metensem abdicasse, aut anno DCXXV, aut tardius anno DCXXVI ; id enim anni trium priorum ejus successorum *Goerici*, *Godonis* et *Clodulphi* retrogrado ordine numerati evidenter ostendunt ; quod et ordinatio successorum Clodulphi juxta Catalogum illum consignata magis confirmabit. Sancti *Godonis* res gestæ propter scriptorum penuriam obscuræ remansere.

11. *Moritur S. Desiderius episc. Cadurcensis.* — Sed vocat nos *Cadurcum*, quo perductum est corpus *sancti Desiderii* Cadurcensis episcopi in territorio Albigensi demortui, de quo auctor anonymus in ejus Vita apud Labbeum tomo I novæ Bibliothecæ, et San-Marthanos in episcopis Cadurcensibus, scribit : « Hujus Sigiberti septimo et decimo regni anno, episcopatus autem sui vicesimo et VI, parat solum proprium paternæ possessionis Albigense territorium visitare », et paulo post : In febrem incidit, et « sub die decimo septimo kalendarum Decembrium ultimum spiritum exhalavit », die scilicet XV mensis Novembris. Quare cum *Sigibertus* Austrasiæ rex anno sexcentesimo trigesimo octavo mortuo Dagoberto patre Aquitaniam, ubi Cadurcum situm, regno Austrasiæ adjecerit, ut eo anno num. 10 et seq. ostendimus, et *Sanctus Desiderius* in festis Paschalibus anni DCXXIX Cadurcensis episcopus ordinatus fuerit, ut eo anno vidimus, vita functus est currenti anno, qui XVII Sigiberti erat, et XXVI ejus episcopatus. Verum est in utraque editione Vitæ Desiderii legi, *episcopatus autem sui* XXIII, quia forte ita scriptum est in exemplari Ms. V. C. Herovaldi, a quo tam Labbeus, quam San-Marthani eam acceperunt. Sed Labbeus in fine tomi II novæ Bibliothecæ refert, venisse postea in manus suas Codicem cœnobii Moyssiacensis, cujus variantes lectiones exhibet, ac in eo scribi, *Episcopatus autem sui vicesimo et* VI, non vero, *vicesimo et* III, quod exemplar Moyssacense Mabillonius tomo III Veter. Analect. in Dissert. de *Anno et die obitus Desiderii Episcopi Cadurcensis*, dicit se consuluisse ac distincte scriptum in eo reperisse, *vicesimo et* VI, non *vicesimo et* III, ut in utraque laudatæ Vitæ editione exaratum est. Hoc mendum Cointium decepit : is enim animadvertens, annum *Sigiberti* regis XVII cum anno *Desiderii* XXIII componi non posse, scripsit, legendum esse *Episcopatus sui* XXI, et mortem hujus S. antistitis consignavit an. DCXLIX, deducto sc. Sigiberti anno XVII a regno ejus Austrasiano, ac ab anno Christi DCXXXIII, oblitus se jam an. DCXXXVIII, num. 86, scripsisse, *Sigibertum* post patris obitum *Cadurcos* et alios quosdam populos regno suo adjunxisse. Emendavit istum Cointii errorem Mabillonius, recteque asseruit, annos *Sigiberti* regis in *Desiderii* Vita memoratos, a Dagoberti regis obitu deducendos esse. Verum hujus rei fugit eum ratio ; cum scribat, *Sigibertum*, quando throno Austriæ impositus est, regem potius designatum, quam institutum dici posse, ideoque non ante mortem patris eum regnasse censendum ; Sigibertus enim, ut mox dixi non nisi post patris obitum Cadurcos recepit, ideoque et ab eo tantum anno ibidem regnare cœpit.

12. *Desiderius cum summis viris amicitia junctus.* — Scripsit *Desiderius* duos Epistolarum libros, in quibus et quas ad viros illustres dederat, et quas ab ipsis acceperat, continentur. Extant illi in Bibliotheca Veterum Patrum. Magna ei amicitia intercessit cum viris, qui ejus ætate sanctitate præ

cæteris enituerunt, cum sanctis *Audoeno* Rothomagensi, cum *Paulo* episcopo Virdunensi, cum *Modoaldo* Trevirensi, cum *Abbone* seu *Goerico* Metensi, cum *Sulpitio* Bituricensi, cum *Eligio* Noviomensi, et cum aliis tam episcopis, quam abbatibus et magnatibus, ad quos scripsit, vel a quibus litteras accepit. Hadrianus Valesius in Defensione Observationis *de Annis Dagoberti I*, cap. 10, cum annos Dagoberti et Sigiberti in Vita sancti Desiderii expressos inter se componere non posset, id est, cum ratione eorumdem annorum numerandorum a Fredegario usurpata, et a se primum ingeniose detecta, existimavit hunc anonymum magni haberi non debere, nihil certi, nihil sinceri, et incorrupti ex eo erui posse, ac auctorem esse recentem, qui de rebus veteribus scripserit. « Inter episcopos, inquit, et abbates Gallicanos sanctitate illustres qui ætate *Desiderii* floruerunt, numerat idem scriptor *Gallum* Arvernum, *Eparchium* Ecolismensem, *Austasium* seu *Eustasium* Luxoviensem, et *Deodatum* Matisconensem. Atqui *Gallus* Arvernorum episcopus, teste Gregorio Turonensi ejus patruo, decessit circa initia regni Theodebaldi, hoc est anno Christi DCXLVIII aut insequenti, ante Desiderii ætatem annis octoginta. *Eparchius* vero abbas vel reclusus Ecolismensis vir eximiæ sanctitatis, obiit, teste eodem Gregorio lib. 6, anno regni Childeberti VI, videlicet Christi DLXXXI, antequam *Desideriss* natus esset. Videre quidem potuit *Deodatum* episcopum Ecclesiæ Matisconensis, qui sub Clodoveo juniore Concilii Cabillonensis statutis subscripsit. Sed qui *Matisconem* Æduorum urbem provinciæ Lugdunensis primæ, *Metasconem* et *Matisconem* nuncupaverit, neminem annis quingentis vetustiorem reperi ». Ita Hadrianus Valesius. Verum valde fallitur vir doctissimus, dum existimavit anonymum illum velle episcopos et abbates, quorum mentionem facit, aut singulari benevolentia Desiderio conjunctos fuisse, aut in vivis adhuc superstites, cum Desiderius Cadurcensibus præpositus est. Loquitur enim de servis Dei, qui Desiderii ætate Galliam illustrarunt, inter quos *Eparchium* reclusum paucis post ejus nativitatem annis demortuum memorat, ex quo intelligimus, Desiderium octogenarium e vivis discessisse. Præterea anonymus sermonem non habet de *Gallo* Arvernorum episcopo hujus nominis primo, sed de *Gallo* secundo, qui anno DCXLIII Ecclesiam Arvernensem regebat, ut eo anno num. 8 ostendit Cointius. Ad hæc hic anno DCXXXII, num. 7 præmonuerat, existimandum non esse viros illos *Desiderio* amicos, de quibus loquitur anonymus, in vivis fuisse, cum ille episcopatum Cadurcensem adeptus est; aut omnes uno eodemque tempore suis sedibus præfuisse : ideoque argumento Valesii occurrerat. Denique in variis editionibus Vitæ S. Eustasii a Jona scriptæ, *Matisco* civitas appellatur *Matasco*, et sciunt omnes nomina urbium et provinciarum non semper eodem modo aut scripta aut pronuntiata fuisse. Vita itaque *S. Desiderii* egregie ab illo anonymo elucubrata, et quidem sæculo VII, ut an. DCXXIX jam insinuavi.

13. *Floret Marculfus auctor Formularum antiquarum.* — Hoc circiter tempore *Marculfus* monachus *Landerico* Parisiensi episcopo *Formularum antiquarum* libros duos nuncupavit, quas V. C. Hieronymus Bignonius nostra ætate in lucem edidit, iisque varias Appendices adjunxit. Post Bignonium Baluzius easdem Formulas cum suis nævis in integrum restituit, aliasque subjecit. Styli enim barbariem in Diplomatibus Formulisque in lucem edendis retinendam esse demonstrat Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 2, præsertim cum barbarismi ac vitia ipsa ex ipsis antiquitatis fontibus, nisi aliunde comperta sit falsitas, procedere censenda sint. Ex illis formulis multa discimus capita prisci juris, aut veterum morum, qui in Galliis sub prima regum nostrorum dynastia vigebant. *Landericum* episcopum Parisiensem hoc tempore vixisse ostendit Cointius in Annal. Eccl. Franc.

14. *Anna Orientalium Anglorum rex occiditur.* — Westmonasteriensis hoc anno scribit : « Anno gratiæ DCLIX, Penda rex Merciorum, qui totus in arma furens, nullas nisi sanguine fuso, gaudet habere vias, Annam regem Orientalium Anglorum, virum bene religiosum, bello invasit, et in momento contrivit, et ejus exercitum totum. Cui Aethelerus frater ejus in regnum successit ». Idem habent Wigorniensis et Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Ethildritæ abbatissæ Eliensis cap. 7, qui addit eum occisum *anno regni ejus nono decimo*. Thomas enim anno DCXLIV a nobis num. 7 correctus in eadem Vita ait, eum successisse Ægerico, cui regnum commendarat *Sigbertus* rex quando monachum induit, anno ab Incarn. DCXXXV, a quo ad præsentem fluxerunt anni XIX. Fuit Anna « vir bene religiosus, ac per omnia mente et opere egregius », inquit Beda lib. 4, cap. 19, cui ex *Hereswita* uxore piissima femina nati sunt « filii duo, Aldulfus et sanctus Jurminus, ac filiæ quatuor, primogenita videlicet Sexburga femina incomparabilis, Ædelberga, Etheldreda, atque Withburga », inquit idem Thomas monachus, qui subdit, *Aldulfum* post aliquot annos Anglorum Orientalium regem fuisse, alios vero Annæ regis liberos vitam laudabilem et mortem pretiosam commendasse. Hinc omnes Tabulis Ecclesiasticis inscripti sunt. Idem Thomas monachus cap. 7, scribit : « Est in eadem provincia (sc. Orientalium Anglorum) locus vulgo Blideburch vocitatus, in quo corpus venerandi regis Annæ sepultum est, et usque ad hanc diem pia fidelium devotione veneratur ». *Etheldreda* eadem est ac *Ethildrita*, quæ et *Ediltrudis*, de qua infra, appellata est. Annæ regi successit frater *Ædelherus*, ut habet idem Thomas. De *Hereswita* agemus anno DCLXXX.

15. *Constantinus Pogonatus a patre Augustus creatur.* — In Oriente Constans Augustus *Constantinum Pogonatum* filium in consortium imperii adscivit, et Augustum renuntiavit, et quidem ante

diem vicesimum sextum mensis Aprilis. Nam in sexta Synodo generali legitur, Actionem xv habitam esse eo die, anno vicesimo octavo ejusdem Constantini. Ea autem Actio celebrata anno Christi sexcentesimo octogesimo primo. Quare *Constantinus* hoc anno Augustus nuncupatus fuerat, et, ut conjicere licet, die decima tertia mensis Aprilis, in quam Pascha incidit, cum Actio xiv notetur anno regni ejus xxvii, et die v mensis Aprilis, ideoque ea nuncupatio facta fuerit post diem v Aprilis, et ante diem xxvi ejusdem mensis. *Constantinus* mortuo Constante patre Catholicam fidem, proscripta *Monothelitarum* hæresi, rursus invexit, ut suo loco videbimus.

VITALIANI ANNUS I. — CHRISTI 655.

1. *Eugenio papa defuncto, Vitalianus eligitur, ad quem Constans imperator dolose mittit munera.*— Annus adest sexcentesimus quinquagesimus quintus, decima tertia Indictione, quo Romæ moritur Eugenius papa die secunda Junii : cujus Sedis annos, qui numerant ab eo tempore, quo in locum sanctissimi Martini martyris adhuc viventis subrogatus inique fuit, cum ille tyrannice Pontificatu exutus in exilium missus esset, cum annos duos, et menses quatuor sedisse tradunt. Verum cum nonnisi post S. Martini papæ obitum potuerit, accedente cleri consensu, legitime sedisse : affirmare necesse est, non amplius quam sex menses, et dies viginti tres ipsum Romanæ Ecclesiæ Pontificem præfuisse. Habet de ipso Anastasius, sepultum fuisse apud S. Petrum, nulla facta, dum viveret, cleri ordinatione, sed tantum episcopos per diversa loca creasse numero viginti duos. Modeste visus est usus Pontificia potestate, quod vivente Martino, optime sciret, se non legitime sedere potuisse Pontificem, sed tantum loco ipsius veluti vicarium se gerere.

2. Vacasse autem ejus sedem mensem unum, dies vero viginti novem, idem Anastasius tradit : sicque colligas, hoc eodem anno ultima die mensis Augusti creatum fuisse successorem Vitalianum Signinum. Est autem Anastasii alia lectio, quæ dicit vacasse sedem dies viginti tres, ex qua dicendum esset, creatum die vicesima quinta Augusti. Est Signia civitas apud Henricos, longe ab Urbe trigesimo lapide, via Lavicana. De ipso autem Vitaliano hæc in primis idem Anastasius habet :

« Hic direxit responsales suos secundum consuetudinem cum Synodica in regiam urbem ad piissimos principes, significans de ordinatione sua : et dum suscepti essent, renovantes Ecclesiæ privilegia reversi sunt ». Hæc Anastasius, qui et addit : « Per eosdem Missos (Responsales scilicet), direxit Constans imp. B. Petro et Evangelia aurea cum gemmis albis miræ magnitudinis ornata in circuitu ». Ex his intelligas, callidum imperatorem, quo rebus Occidentalis imperii bene consultum esset, conatum fuisse muneribus saltem et aliis officiis demerere Romanum populum, quem sciret tunc sibi conjunctum atque benevolum fore, si se Catholicum forinsecus præ se ferret, studiosumque erga Romanum Pontificem. Probe enim noverat, in se Romanum populum simulque clerum et (ut uno verbo dicam) omnes Occidentales Catholicæ fidei integros professores magnopere concitasse ob ejectionem ex Urbe sanctissimi papæ Martini, ejusque tyrannicam depositionem, et ejectionem, ac demum perfunctum, morte intercedente, martyrium.

3. Quod igitur sciret ex iis se apud Occidentales omnes male audire, hæreticum proclamari, trucemque persecutorem ore omnium nominari, vafro atque subdolo consilio egit ut se facti pœnitentem recepisse Catholicam fidem, redditumque penitus Orthodoxum ostenderet. Ita plane hæreticus princeps jure regnandi abuti consuevit religione, ut cum Catholicam fidem oderit, tamen de ea bene mereri videri velit : ut si vir uxori, quam oderit, blandiatur, quo id quod molitur, consequi facile possit ; et cum fuerit consecutus, domo statim ejiciat, et pellicem introducat. Hoc plane usum esse consilio Constantem imperatorem, perspicue ejus res gestæ declarant : qui cum Catholicus videri vellet, illud signum edidit manifestum, ut cum Romano Pontifice se communicare publicis significaret officiis : nam misit ad eum sacrosanctum

Evangelium gemmis miræ magnitudinis exornatum (quod erat symbolum Catholicæ susceptæ fidei) S. Petri Apostolorum principis Basilicæ offerendum; et quod dictum est, legatos (quos responsales vocat auctor) missos Constantinopolim cum Synodica de fidei Catholicæ confessione, ipse imperator non (ut ante fecerat) eos rejecit, sed bene habuit et amice recepit, donatosque dimisit impertita confirmatione privilegiorum illorum, quæ ab imperatoribus conferri possent Ecclesiis.

4. Et licet Anastasius non dicat, emisisse etiam eumdem versipellem Proteum fidei Catholicæ professionem, æque possumus intelligere, ac nihil denique prætermisisse, quo Catholicus forinsecus hominibus appareret. Ita quidem factum, ex iis quæ ex eodem Anastasio dicta sunt, cogimur affirmare : nam si aliter creditum esset, nequaquam Vitalianus missam per responsales accepisset oblationem : siquidem oblationem hæreticorum semper Ecclesia Catholica respuit et execrata est, uti victimam impiorum Deo abominabilem. Hæc tanta cum præstiterit dolosus homo, quæ haberet in stomacho, non potuit occultasse; nam cum occasio venit, in fidem Catholicam hominesque Catholicos quid sentiret, evomuit : quod contigit anno sequenti, cum vera fortique confessione Maximi provocatus, in eum ejusque socios, ut bestia truculenta, violentus insiliit, quos laniavit atque discerpsit : quomodo autem ea se habuerint, suo loco dicturi sumus. Hæc vero haud oportuit prætermisisse, ut qualis esset qui velut in scena ad tempus personam induit, pietatis penitus innotesceret. Sed ad Vitalianum papam redeamus.

5. *Petri Constantinopolitani episcopi qualis fidei professio ad Vitalianum data.* — Eadem legatione missa Constantinopolim Vitalianus litteras dedit ad Petrum Constantinopolitanum episcopum, hortans eum ad fidem Catholicam amplexandam. At ille excusans excusationem in peccato, se profiteri rescripsit quæ docuerunt veteres Patres, eorumque testimonia, sed haud fideliter, mutatis verbis, adnexuit : quæ fraus tum a Græcis, tum a Latinis detecta fuit, ubi de iisdem litteris actum est. Habentur enim de his ista in decima tertia sextæ Synodi Actione. Item relecta est ex altero Regesto Epistola Petri, et ipsius quondam præsulis regiæ civitatis ad Vitalianum sanctæ memoriæ, qui fuit papa Romanus, cujus est initium : « Spiritalem nobis lætitiam peperit Epistola vestræ unanimis et sanctæ fraternitatis. Dumque legeretur eadem Epistola habens diversa Patrum testimonia, hi qui locum gerebant Agathonis sanctissimi papæ Romani, dixerunt : Innotescimus vestræ gloriæ, quod paterna testimonia, quæ continentur in præsenti quæ nunc legitur Petri Epistola, circumcisa et defloratà sunt ab eodem Petro ex hoc quod ostendere voluisset suam voluntatem et unam super unam operationem intentionem. Gloriosissimi judices dixerunt : Comperimus diligenter, juxta quæ a vestra reverentia dicta sunt, quod talia testimonia, quæ continentur in præsenti Epistola, detruncata posita sunt; et si placet vestro sancto ac universali Concilio, in amplius hujusmodi Epistolæ lectio non procedat ». Sicque in re clara dubitatum a nemine fuit. Hic est status rerum Orientalium anni hujus. Jam vero ad res Ecclesiæ Anglicanæ convertamus orationem.

6. *In Britannia Saxonum Orientalium et Merciorum conversiones.* — Contigit hoc eodem anno latius propagari in Anglia Christianam religionem : defuncto enim Penda Merciorum rege Gentili, populi illi facti sunt Christiani : ita Beda [1], qui etiam tradit eodem tempore Orientales Saxones relictam ante sub Mellito episcopo fidem Christianam recepisse, majoribusque augmentis auxisse. De quibus primum ex eodem Beda agendum, qui ait [2] : « Eodem tempore etiam Orientales Saxones fidem, quam olim, expulso Mellito antistite, abjecerunt, instantia regis Osuvi receperunt : erat autem rex ejusdem gentis Sigbert, qui post Sigbertum cognomento Parvum regnavit, amicus ejusdem Osuvi regis; qui cum frequenter ad eum in provinciam Nordhumbrorum veniret, solebat eum hortari ad intelligendum, deos esse non posse, qui hominum manibus facti essent ». Subdit exhortationem ad eum convertendum ab ipso haberi solitam, atque demum de ejus conversione, baptizatumque esse, dum apud Osuvi maneret, a Finano episcopo : atque demum de ejus reditu in patriam subjicit ista [3] :

7. « Igitur rex Sigbert æterni regni jam civis effectus, temporalis sui regni sedem repetiit, postulans ab Osuvi rege, ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suam ad Christi fidem converterent, ac fonte salutari ablueren. At illa mittens ad provinciam Mediterraneorum Anglorum mandavit ad servum Dei (clamavit ad se virum Dei) Cedd, et dato illi socio altero quodam presbytero, misit prædicare verbum genti Orientalium Saxonum. Ubi cum omnia perambulantes, multam Domino Ecclesiam congregassent, contigit quodam tempore eumdem Cedd redire domum, ac pervenire ad Ecclesiam Lindisfarnensem propter colloquium Finani episcopi : qui ubi prosperatum ei opus Evangelii comperit, fecit eum episcopum in gente Orientalium Saxonum, vocatis ad se in ministerium ordinationis aliis duobus episcopis. Qui accepto gradu episcopatus, rediit ad provinciam, et majori auctoritate cœptum opus explens, fecit per loca Ecclesias, presbyteros et diaconos ordinavit, qui se in verbo fidei et ministerio baptizandi adjuvarent ». Et paulo post de ejusdem regis nece hæc subdit :

8. « Cumque tempore non pauco in præfata provincia, gaudente rege, congaudente universo populo, vitæ cælestis institutio quotidianum sumeret augmentum : contigit ipsum regem, instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suo-

[1] Bed. in epit. histor. Angl. — [2] Bed. l. III. c. 22. — [3] Ibid.

rum manu interfici. Erant autem duo germani fratres, qui hoc facinus patrarunt. Qui cum interrogarentur, cur hoc facerent : nihil aliud respondere potuerunt, nisi ob hoc se iratos fuisse et inimicos regi, quod ille nimium suis parcere soleret inimicis, et factas ab eis injurias mox obsecrantibus placida mente dimitteret. Talis erat culpa regis, pro qua occideretur, quod Evangelica præcepta devoto corde servaret, in qua tamen morte ejus innoxia, juxta prædictum viri Dei, vera est ejus culpa punita ». At quænam ista culpa fuerit, idem Beda mox subdens, enarrat, cum ait :

9. « Habuerat enim unus ex his qui eum occiderant comitibus illicitum conjugium : quod cum episcopus prohibere, et corrigere non posset, excommunicavit eum, atque omnibus qui se audire vellent, præcepit ne domum ejus intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contempsit hoc rex præceptum et rogatus a comite intravit epulaturus domum ejus. Qui cum abiisset, obviavit ei antistes. At rex intuens eum, mox tremefactus desilivit de equo, ceciditque ante pedes ejus, veniam reatus sui postulans. Nam et episcopus pariter desilivit; sederat enim et ipse in equo. Iratus autem tetigit regem jacentem virga, quam tenebat manu ; et pontificali auctoritate protestans : Dico tibi, inquit, quia noluisti te continere a domo perditi et damnati illius, tu in ipsa domo mori habes. Sed credendum est, quia talis mors viri religiosi non solum talem culpam diluerit, sed etiam meritum ejus auxerit : quia nimirum ob causam pietatis propter observantiam mandatorum Christi contigit». Hac Beda: quibus intelligas, quanto suo damno non pareant principes sacerdotibus, quantaque jactura quis excommunicato communicet, et quomodo insuper præsules juste censuram Ecclesiasticam exercentes exaudiat Deus, contumaces adversarios puniens. Prosequitur Beda res præclare gestas ab eodem episcopo Cedd Apostolico plane viro narrare ; quem tu consulas : prætermittimus nos brevitatis ergo.

10. Quomodo autem contigerit conversio Merciorum, occiso Penda crudelissimo pagano rege, rem memoria dignam, hic suo loco iis quæ sunt dicta jungamus : ait enim [1] : « His temporibus (nempe, ut habet in Epitome, hoc anno Domini sexcentesimo quinquagesimo quinto) rex Osuvi cum acerbas et intolerabiles pateretur irruptiones sæpe dicti regis Merciorum, qui fratrem ejus occiderat : ad ultimum necessitate cogente, promisit se ei innumera, et majora quam credi potest ornamenta regia vel donaria in pretium pacis largiturum, dummodo ille domum rediret, et provincias regni ejus usque ad internecionem vastare desineret. Cumque rex perfidus nullatenus precibus illius assensum præberet, qui totam ejus gentem a parvo usque ad magnum delere atque exterminare decreverat : respexit ille ad divinæ auxilium pietatis, quo ab impietate Barbarica posset eripi votoque se obligans : Si paganus, inquit, nescit accipere nostra donaria, offeramus ei qui novit, Domino Deo nostro. Vovit ergo, quod si victor existeret, filiam suam Domino sacra virginitate dicandam offerre, simulque duodecim possessiones prædiorum ad construenda monasteria donare; et sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit.

11. « Denique fertur, quod tricies majorem pagani habuerint exercitum : siquidem ipsi triginta legiones ducibus nobilissimis instructas in bello habuere. Quibus Osuvi rex cum Alchfrido filio, perparvum (ut dixi) habens exercitum, sed Christo duce confisus occurrit. Nam alius filius ejus Ecfrid eo tempore in provincia Merciorum apud reginam Cinuise obses tenebatur. Filius autem Osuvaldi regis Edeluvald, qui eis auxilio esse debuerat, in parte erat adversariorum, eisdemque contra patriam, et patruum suum pugnaturis ductor extiterat, quamvis ipso tempore pugnandi sese pugna subtraxerat, eventumque discriminis tuto in loco exspectabat. Inito ergo certamine, fugati sunt et cæsi pagani duces regis triginta, et qui ad auxilium venerant, pæne omnes interfecti : in quibus Edilhere frater Annæ regis Orientalium Anglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, perditis militibus, sive auxiliis, interemptus est. Et quia prope fluvium Juvvet pugnatum est, qui tunc præ inundantia pluviarum late alveum suum, imo omnes ripas suas transierat: contigit, ut multo plures aqua fugientes, quam bellantes perderet ensis, etc. » Subdit his Beda de impleto antea nuncupato voto ejusdem regis, de monasteriorum erectionibus, deque fide Christiana in illis regionibus propagata : hæcque facta esse cum dicat anno decimo tertio ejusdem regis Osuvi, plane ad hunc annum referre necesse est. Sed de Britannia ad Hispanias transeamus.

12. *Conc. Tolet. nonum.* — Hoc eodem anno in Hispania celebratum est Toletanum Concilium nonum dictum, Æra nimirum sexcentesima nonagesima tertia ; regis vero Reccesuinthi anno septimo: cui interfuerunt episcopi sexdecim, primoque loco metropolitanus Eugenius Toletanus episcopus sedens præfuit sacro conventui. In quo cum de rebus ad episcopos qui bona Ecclesiastica illicite usurpassent spectantibus acturi essent: ita iidem Patres digne præfati sunt post alia quæ de antiquis restituendis canonibus prælocuti fuerunt : « Sed quia nequaquam recte subditos judicat, qui non seipsum prius justitiæ censura castigat: aptum nobis et expedibile visum est ante nostris excessibus imponere modum, et sic errata corrigere subditorum. Tunc namque melius judiciorum exordia diriguntur, cum vita judicum ante disponitur ; eo quod potius judicii forma completur, quo negotiorum principiis æquitas judicantium antefertur. Adeo exordium æquitatis inchoari a judicibus debet, ut perfectio juris causarum limitem aptius formet ». Hæc post-

[1] Bed. hist. Angl. l. III. c. 24.

quam præfati sunt Patres sancivere canones decem et septem, quos tu consulas. Post Eugenium subscriptus ibi legitur Tajo S. Cæsaraugustanus episcopus, de quo superius dictum est satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6148. — Anno Æræ Hisp. 693. — Anno Hegiræ 35 inchoato die 2 Jul. Fer. 7. — Jesu Christi 655. — Eugenii I papæ 2. — Constantis imp. 15.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XIV *post consulatum Constantis Aug.* XII.

2. *Vitalianus fit Pontifex Romanus anno* DCLVII. — A num. 1 ad 6. Anastasius in Eugenio scribit : «Sedit annos duos, menses octo, dies viginti quatuor», quod et in ejus exemplaribus Mss. etiam habetur. Addit, eum sepultum esse *sub die* IV *nonas Junii*, id est, die secunda ejusdem mensis. Quare cum die octava mensis Septembris anni sexcentesimi quinquagesimi quarti ordinatus fuerit, mortuus est non hoc anno, sed anno sexcentesimo quinquagesimo septimo, ut numeranti patet. Mortuus est autem die prima Junii, dieque insequenti tumulatus, indeque liquet Anastasium diem emortualem ab illa enumeratione excludere. Sed quia Baronius existimavit, *Eugenium* legitime sedere non potuisse nisi post mortem *Martini*, quam putat contigisse anno superiori, ei tantum menses sex et dies XXIII assignavit, mortemque ejus cum præsenti anno copulavit; sicque Chronologiam Pontificiam turbavit. «Cessavit Episcopatus mensem unum dies XXIX», inquit Anastasius; quare die trigesima mensis Julii anni sexcentesimi quinquagesimi septimi, quæ cum Dominica coincidebat, ordinatus est Vitalianus *natione Signiensis, provinciæ Campaniæ*, recteque Hermannus Contractus in fusiori Chronico Eugenii mortem cum anno DCLVII copulavit (1).

3. *Eugenius apocrisiarios ad imperatorem mittit anno* DCLIV. — *Eugenius* anno præterito, postquam die octava mensis Septembris consecratus est Pontifex Romanus, de more decessorum suorum *apocrisiarios* ad Constantem imp. misit cum Synodica et ordinationem suam significavit. Anastasius quidem, qui hoc a Vitaliano factum affirmat, in Eugenio de ejus legatione tacet : verum eam nos edocet sanctus Maximus in Relatione « Motionis factæ inter dominum abbatem Maximum et socium ejus, atque principes in Secretario », recitata in Collectaneis Anastasii, et descripta a Baronio anno DCLVII, num. 3 et seqq. sed ex corrupto exemplari, in quo ea postponebatur Disputationi inter sanctum Maximum et Theodosium Cæsareæ Bithyniæ episcopum, habitæ anno sequenti, quo et eam Baronius recte collocavit. Ex ea enim Relatione intelligimus. *Petrum* Constantinop. episcopum volentem et Catholicis et hæreticis assentiri, triplicem in Christo voluntatem prædicasse; unam scilicet subsistentialem cum Monothelitis; duas vero naturales cum Orthodoxis; et Romani Pontificis apocrisiarios a *Petro* illectos in novum illud erroris portentum consensisse. Hæc Relationis verba, quæ et leguntur apud Baronium anno DCLXII, num. 15. «Dicunt ei : Et quid facies cum Romani uniendi Byzantiis sint? Ecce enim heri venerunt apocrisiarii Romani, et cras Dominico die communicabunt patriarchæ : et per hoc cunctis manifestum fit, quod tu subverteris Romanos. Denique te illinc amoto, mox consenserunt his, qui sunt hic. Et dixit ad eos : Hi qui venerunt, præjudicium quoquo modo Romanæ Sedi, quamvis communicent, eo quod Epistolam non detulerunt ad patriarcham, facturi non sunt. Nec prorsus adduci possum ut credam, fore ut Romani istis uniantur, nisi confessi fuerint Dominum nostrum ac Deum, secundum utrumque eorum ex quibus est, et in quibus est, et quæ est, esse natura tum voluntate tum operatione in rem nostræ salutis præditum. Et dicunt: Quod si Romani cum istis convenerint, quid facturus es? Et dixit Spiritus sanctus : Apostoli ore etiam Angelos anathematizat, qui aliquid sanciant præter quod est prædicatum ».

4. *Apocrisiarii Eugenii Constantinopoli seducti.* — Ita respondet Maximus in Secretario ad judices in se insultantes. Baronius quidem loco mox citato, ubi eadem verba ex alia versione habet, in margine scribit : *Mendaciis agunt hæretici.* Verum ex Epistola Anastasii monachi discipuli sancti Maximi, *Ad*

(1) Juvat hic variantem lectionem ex vetustissimo nostro Codice Martiniano, de quo in Nota ad A. 625, 16, dare. Ita Ms. ille Codex Anastasii sæculi VIII : *Eugenius sedit annos duos, menses novem, dies viginti quatuor.* Ex quo fieret ut Eugenii ordinatio integro mense anticipanda esset ; siquidem dies ejus emortualis vel sepulturæ diei IV nonas Junii cum Anastasio assignaretur. Neque huic chronologiæ quidquam officit ; cum interpontificii Martinum inter et Eugenium, quod in editis Anastasii legitur, ratio nulla habenda sit. Ut enim optime Baronius notat, in multis Anastasii Codicibus, sicut etiam in nostro Martiniano deest. Vide Pagium ad A. 654, num. 4. MANSI.

commune monachorum apud Calarim constitutorum collegium, quam doctissimus Annalista non viderat, constat apocrisiarios errori Petri, duas et unam super duas operationes ac voluntates dicenti assensisse. « Quibus, ut dictum est, suum corrigere nolentes sermonem, adhuc et senioris Romæ propriæ consentire sectæ coegerunt apocrisiarios. Unam super duas, id est, tres secum prædicandi in eodem Domino nostro Jesu Christo voluntates et operationes : similem scientiæ ligno gustum comminiscentes, quemadmodum et isti fidem ex bono et malo proferunt, affectantibus. Unde et talibus circumvenientes litteris, ei qui miserat, mittunt. Quia ergo in magno propter hæc periculo sunt res pæne totius Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ constitutæ, pro ea deprecamur et obsecramus sanctissimos viros, ne hanc despiciatis periclitantem, sed adjuvetis tempestatibus laborantem, scientes in tempore tribulationis dilectionem, quæ in Spiritu sancto est, nasci : et si possibile est, vos transire citius, quasi alia pro causa ad senioris Romæ pios et firmos, ut petram, viros. Qui videlicet nobiscum tutores nostri sunt semper et propugnatores ferventissimi veritatis; obsecrantes hos supplicatoriis vocibus et lacrymis pro omnibus Christianis, quatenus mercedem a Domino sortiantur », inquit Anastasius monachus. Neque dubitandum, quin *Eugenius*, qui Petri episcopi Constantinopolit. Synodicam explosit, ut videre est apud Baronium anno DCLIII, num. 1, exploserit etiam quod prævaricatores apocrisiarii egissent ejusdem Petri suasu.

5. *Apocrisiarii Eugenii diversi ab apocrisiariis Vitaliani.* — Sicut Eugenius, ita et Vitalianus « direxit responsales suos cum Synodica juxta consuetudinem in regiam urbem apud piissimos principes », ut refert Baronius ex Anastasio, hoc anno num. 2. ubi *principum* nomine Anastasius intelligit *Constantem* et *Constantinum* ejus filium, quem anno superiori renuntiarat Augustum. Cum litteris ad utrumque imperatorem apocrisiarii Vitaliani attulerunt Epistolam hortatoriam, quam is ad *Petrum* dedit, ut ibidem num. 5, probat et sexta Synodo Baronius, in qua de illa Epistola sermo est. Nulla tamen in ea Synodo Epistolæ Synodicæ Eugenii ad eumdem Petrum mentio, ut docet sanctus Maximus loco mox recitato : ubi ait : « Eugenii apocrisiarii *Epistolam non detulerunt ad patriarcham.* Ex quo liquet, deceptum Combefisium in Hist. Hæresis Monothelitarum Disput. 1, parag. 15, qui existimat, apocrisiarios, de quibus loquitur S. Maximus, alios non esse, quam quos Anastasius dicit, *Vitalianum* papam misisse cum sua Synodica ad Constantem et Constantinum ejus filium, quibus eis suam significabat ordinationem. Nam præterquam quod apocrisiarii, quorum meminit *Maximus*, non detulere litteras ad patriarcham, sicuti postea Vitaliani apocrisiarii, priores hoc vel superiori anno, posteriores anno DCLVII, quo *Vitalianus* ordinatus est Pontifex, aut insequenti, missi sunt. *Eugenii* itaque et *Vitaliani* Romanorum Pontificum ordinationibus suis annis redditis, hæ similesque conjecturæ evanescunt.

6. *Vitalianus PP. conatur Constantem ad partes Catholicorum pertrahere.* — *Vitalianus*, non ad *Petrum*, sed ad utrumque imperatorem, Synodicam direxit ; tum quod hi ex importuna suggestione impiorum patriarcharum in Catholicos, potius quam ex obstinata perfidia in fidem Catholicam, visi essent egisse quæcumque in *Martinum* et *Maximum*, aliosque Orthodoxos fuerant executi : tum quod saltem in hanc partem benigne traherentur a *Vitaliano* in utilitatem Ecclesiæ. Quo pariter consilio in Synodo Lateranensi *Martinus* ipse, Patresque alii eumdem *Constantem*, licet fidei infensissimum, honorantes, in patriarchas invecti sunt, non vero in *Heraclium* aut *Constantem*, licet ille hæresis Monotheliticæ ex auctoribus unus fuerit, alter vero propugnator acerrimus. Præterea *Constans* munera ad *Vitalianum* misit, ut legere est apud Baronium, quæ Pontifex ex officio accipere debuit, ne eum in Ecclesiam animaret. Si enim usque adeo humaniter in *Constantem* egerunt *Martinus* et *Eugenius*, dum ille furens in fidem bacchabatur, inquit auctor anonymus Historiæ Monothelitarum Scrutin. III, cur adeo rigide se gerere debuisset *Vitalianus*, imperatoris munera contemnendo; cum aliqua jam pœnitentiæ crepuscula, adeo fidei salubria, in *Constante* elucescerent ? Res quidem admirabilis hæc fuit, sed omnino vera. Continuere se Martinus, Eugenius et Vitalianus a damnatione Constantis, licet hic in Ecclesiam, quæcumque pessima fuisset aggressus. Quænam enim adeo scelesta et sacrilega possunt excogitari, cum iis conferenda, quæ *Constans* operatus est in fidem, et in ejus suprema capita, Romanos, inquam, Pontifices ? Et tamen non solum ab infligendo anathemate sese continuerunt *Martinus, Eugenius,* et *Vitalianus* ; verum etiam illum laudantes, omne genus urbanitatis exercuerunt, ut ejusdem animum demererentur, et ad bonam frugem reducerent. Quam etiam ob causam cum Romam *Constans* venit, quælibet benignitatis argumenta a *Vitaliano* suscepit, ut infra videbitur.

7. *Sigebertus Bonus rex Orientalium Saxonum fidem in regnum suum restituit.* — A num. 6 ad 12. Paulo ante præsentem annum mortuo *Sigeberto parvo* Sivvaldi regis filio et Orientalium Saxonum rege, *Sigebertus* cognomento *Bonus*, nepos Saberethi regis, e fratre Sigebaldo, Christianam fidem postliminio in regnum reduxit, *Oswii* Northumbrorum regis industria, ut testatur Beda lib. 3, cap. 22, ubi postquam de Anglorum Mediterraneorum conversione locutus est, ait : « Eo tempore etiam Orientales Saxones, fidem, quam olim expulso Mellito antistite abjecerant, instantia regis Oswii receperunt. Erat enim rex ejusdem gentis Sigebert, qui post Sigebertum cognomento parvum, regnavit; amicus ejusdem Oswii regis, qui cum frequenter ad eum, in provinciam Nort-Humbrorum veniret, solebat eum hortari, ad intelli-

gendum deos esse non posse, qui hominum manibus facti essent ». Oswius enim rex conscientia occisi nuper Oswini fratris tactus, studuit factum purgare tam seria pœnitentia, quam illustribus argumentis : ita ut inter principes sui temporis optimus numerari possit. « Et primus quidem » inquit Malmesburiensis lib. de Reg. cap. 3, « idemque amplissimus, laudum ejus cumulus extitit ; quia fratrem, et avunculum nobiliter ultus (Oswaldum scilicet et Edwinum) Pendam regem Merciorum, illud vicinorum excidium, illud perduellionum seminarium exilio dedit. Hinc totus ad officia pietatis conversus ; ut Dei beneficiis in se confluentibus, digna sedulitate responderet, Christiani cultus infantiam, pro nece germani in regno suo palpitantem, vivacitate regia, erigere, et pleno spiritu animare contendit ».

8. *Penda Merciorum rex ab Oswio rege Northumbriæ occiditur.* — Beda in Epitome hoc anno habet : « Penda periit, et Mercii sunt facti Christiani », quod fuse in Historia lib. 3, cap. 24, narrat, et ex eo summarie Thomas Eliensis monachus in Vita S. Ethildritæ abbatissæ Eliensis : « Post hæc anno sequenti », inquit Thomas cap. 7, narrata Annæ regis morte, quæ anno superiori contigit, « perfidus rex Merciorum Penda Sigiberti, Egerici, Annæ, regum Estanglorum (id est, Orientalium Anglorum), necnon Edwini atque Oswaldi regum Northanumbrorum occisor, triginta legionibus totidemque nobilissimis ducibus instructus, in Berniciam ad debellandum regem Oswium ascendit. Cui ille cum Elfrido (seu, ut eum Beda vocat, Alchfrido) filio unam tantum legionem habens, sed Christo duce confisus occurrit. Nam filius alius ejus Aegrifidus (vocatus a Beda Ecgfrigd) tempore illo in provincia Merciorum apud reginam ejusdem regis Kyneswidam obses tenebatur, qui accepturus erat in conjugem sanctam virginem Etheldredam, de cujus vita et virtutibus convenienter hic texitur liber. Sed et filius Oswaldi regis Odiwaldus, qui eis auxilio tunc esse debuerat, in parte erat adversariorum, ejusdem contra patriam et patruum suum pugnaturus ductor extiterat, quamvis ipso tempore sese subtraxerat, eventum discriminis tuto in loco exspectabat. Initoque certamine fugati sunt et cæsi pagani, duces regis triginta, et qui ad auxilium ejus venerant, pæne omnes interfecti, in quibus Edelrerius frater Annæ regis Estanglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, interemptus est. Tunc rex Oswius pro collata sibi victoria duodecim possessiones ad monasteria construenda, et filiam suam Edelfledam Deo obtulit perpetua virginitate consecrandam. Hoc bellum rex Oswius tertio decimo regni sui anno cum magna utriusque populi utilitate confecit. Nam suam gentem ab hostili paganorum depopulatione liberavit, et ipsam gentem Merciorum finitimarumque provinciarum desecto capite perfido, ad fidei Christianæ gratiam convertit ». Ita Thomas Eliensis ex Beda, qui ait pugnatum esse *XVII kalend. Decemb.* die sc. XV Novembris hujus anni. Ex hoc loco corrigendum mendum, quod extat in omnibus Bedæ Codicibus editis lib. 3, cap. 24, ubi de *Ecgfrido* Osvi regis filio legitur : « Eo tempore in provincia Merciorum apud reginam Cynvise obses tenebatur » ; quod et in versione Saxonica habetur. Loco enim *Cynvise,* legendum, *Kyneswide*, ut ex dicendis num. seq. magis patebit, nisi forte illa binominis fuerit.

9. *Penda rex prole felix fuit.* — Penda habuit ex regina Kinesvitha (quam Kinosvidam a Thoma Eliensi monacho mox vocatam vidimus) filios, Wedam (seu Pedam vel Peadam), Wlferum, Ethelredum, Merewaldum (sive Merwlam) Mercellinum : filias duas Kineburgam, et Kineswitham, ambas sancta continentia præcellentes. Ita parens perpetuo in Deum rebellis sanctissimos cælo fructus effudit », inquit Willelmus Malmesburiensis lib. I de Gestis. Reg. Angl. pag. 27, qui paulo post ait : « Kineburgam Pendæ filiam Alfridus rex Northanymbrorum duxit uxorem : quæ postmodum carnali copula fastidita, sanctimonialem habitum suscepit ». De Peada, Wlfero, et Ethelredo, qui successive regnarunt, infra sermo erit. Marewaldus seu Merwaldus *in Occidentali Merciorum plaga regnavit,* ut prodit Westmonasteriensis ad annum DCLXXVI, sed tamen inter Merciorum reges non numeratur. Is tres filias *Milburgam, Mildredam,* seu Mildrydam, et *Mildgydam* seu Milwidam filiumque *Merevinum* suscepit; omnes in variis Martyrologiis memoratos. Horum matrem aliqui, uti Malmesburiensis, et Westmonasteriensis laudati, *Ermemburgam ;* alii *Dompnevam.* ut Capgravius in Vita S. Milburgæ, scriptor Vitæ sanctæ Werburgæ, Simeon Dunelmensis monachus, aliique vocant, quia forsan binominis erat. Sancta *Ermemburga* colitur die XIX Novemb. *Milburga* in Parthenone Wenlochii ætatem exegit, ut testatur Malmesburiensis lib. 4 de Pontif. Angl. agens de episcopis Herefordensibus. Ita *Penda* variis vitiis infamis prole clarissimus fuit.

10. *Duæ ejus filiæ sanctitate illustres.* — *Kineburga* enim seu *Cyneburga,* vel *Cymburga*, aut ut eam Beda lib. 3, cap. 21 appellat, *Cyniburga,* uxor *Alfridi* senioris filii Oswi Northumbriæ regis cum *sancto Wilfrido* Eboracensi episcopo magna amicitia conjuncti, et a patre aliqua regni parte donati, post aliquot annos in monasterium secessit, ut tam ex Malmesburiensi citato, quam ex Charta Wlferi regis de fundatione monasterii Petroburgensis recitata tomo I Monastici Anglicani pag. 63 discimus : « Ego », inquit Wlferus, « faventibus fratribus meis Athelredo, ac Merwala, cum beatissimis sororibus meis Kineburga et Kineswida, quarum prior regina mutavit imperium in Christi ancillatum, præsidens monasterio Kineburgensi, quod suo nomine decoratur, mater sacrarum virginum, altera illibata virginitate in divinum flagrat thalamum. His, inquam, consentientibus trado beato Petro, etc. » Scripta est charta *anno Domini* DCLXIV,

Wlferi regis VII, *Deusdedit* IX, ut in fine ejus legitur. Ex qua etiam constat, *Medeshamstedani* sive *Petroburgensis* monasterii posse has sanctas sorores cum tribus fratribus suis regibus haberi confundatrices, aut multarum possessionum collatrices : cujus Ecclesiæ post S. Petrum Apost. factæ sunt præcipuæ patronæ, inquit Bollandus ad diem VI mensis Martii in earumdem elogio, ubi eos refellit, qui *Afridum* seniorem cum *Alfrido* notho ejus fratre confundunt.

11. *Laudata in fundatione monasterii Petroburgensis.* — Verum perperam suspicatur laudata de *Kineburga* et *Kineswida* verba in eam donationem intrusa fuisse, quod fratres sicut sorores non laudentur, licet adhuc viventes essent. Nam levis hæc conjectura : ideo quippe *Kineburga* a Wlfero fratre laudata, quod ob spretum regnum immortalem gloriam consecuta esset. Utramque sororem laudat Ethelredus, quando subscribit privilegio monasterio Petroburgensi ab Agathone papa anno DCLXXX concesso, et recitato tomo primo Monastici Anglicani pag. 66, ubi ait : « Ego quoque tam pro meæ animæ quam ipsorum fratrum salute, necnon et pro sacratissimis sororibus meis, beatissimæ scilicet memoriæ Kineburga, et quæ adhuc superstes sacrata Christo virginitate deservit Kineswida, et rebus augere et divina auctoritate muniri curavi ». Quibus ex verbis discimus, *Kineburgam* an. DCLXXX jam fuisse demortuam, et deceptum Bollandum citatum, qui autumavit tres *Pendæ* regis statui debere filias; cum tam *Wlferus*, quam *Ethelredus* duarum tantum sororum eorum meminerint.

12. *Sigebertus rex post introductam fidem in Angliam Orientalem occiditur.* — *Penda* occiso, *Oswi* rex Christianissimus regnum ejus obtinuit, et Orientales Saxones, quibus dominabatur *Sigbertus* rex, amicus ejusdem Oswi, ut jam insinuavi, fidem acceperunt, ac cum eis a *Finano* episcopo baptizatus est idem *Sigbertus*. Petit is ab *Oswio* rege, *ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suam ad fidem Christi converterent, et Oswius* rex misit ad eum *Ceddum* cum altero quodam presbytero, *qui omnia perambulantes multam Domino Ecclesiam congregarunt*, inquit Beda lib. 3, c. 22, qui postea narrat, quomodo *Sigbertus* rex occisus fuerit, et ex eo Baronius hoc anno. Occisus autem ann. DCLX, ut ex morte ejus successoris constabit. « Successit autem Sigeberto », inquit Beda citatus, « in regnum Suidelmus filius Sexbaldi, qui baptizatus est ab ipso Cedda in provincia Orientalium Anglorum, suscepitque eum ascendentem de fonte sancto, Edelwaldus rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, frater Annæ regis eorumdem ». Fuit Suitelmus Sigeberti frater, et Ceddus anno DCLVII nuncupatus est episcopus Londinensis, quod indicat Beda loco citato ubi ait, id contigisse *quodam tempore* post baptismum *Suidelmi*.

13. *Wulferus Oswio expulso fit Merciorum rex.* — Oswius, qui imperabat Merciis et Orientalibus Anglis, quorum reges occiderat, *Peadam* Pendæ filium, cui *Alefledam* filiam in uxorem venerat, voluit *Australes Mercios*, quos Trenta fluvius a Borealibus dividebat, regere. Permisit etiam *Edelvaldum*, Ethelheri fratrem, Orientalibus Anglis præesse. Hac regis Oswi indulgentia Christiana fides, per plures provincias, progressum fecit. *Peada* tamen post biennium occisus est; de eo scribit Westmonasteriensis : « Peada, filius Pendæ, anno gratiæ DCLVII multum nefarie peremptus est, proditione, ut dicunt, uxoris suæ (sc. Alfridæ) in ipso tempore Festi Paschalis : cui successit frater ejus Wolferus ». Et quidem eodem anno DCLVII, ut habet chronologus Anglo-Saxo, et certum reddit Diploma ejus citatum. In illo legitur : « Sancitum hoc Privilegium anno Dominicæ Incarnationis DCLXIV, Wlferi regis VII, Deusdedit IX ». Westmonasteriensis citata verba accepit a Beda lib. 3, c. 24, qui subdit; completis tribus annis post interfectionem *Pendæ* regis rebellasse, adversus regem Osvium duces gentis Merciorum, levato in regem Wlfero, « filio ejusdem Pendæ adolescente, quem occultum servaverunt; et ejectis principibus regis non proprii fines suos fortiter simul et libertatem receperunt : sicque cum suo rege liberi, Christo vero regi pro sempiterno in cælis regno servire gaudebant. Præfuit autem idem rex genti Merciorum annis decem et septem », quod Vigorniensis ad annum DCLIX, et Thomas monachus laudatus ei consentiens ad annum quartum post mortem Pendæ revocat, et addit, *Wlferum* uxorem accepisse filiam Ercomberti regis et Sexburgæ sororis S. Etheldredæ, nomine *Ermenildam*, et ex ea genuisse sanctam virginem *Werburgam*.

14. *Concilium Toletan. IX.* — Ad num. 12. Celebratum hoc anno Concilium *Toletanum IX*, cum in ejus Præfatione dicatur habitum illud esse : « Post diem kalendarum Novembrium, anno septimo Reccesuinti principis gloriosi », et in fine : « Consummatum est hoc sanctum Concilium die IV kalend. Decemb. anno feliciter septimo regni serenissimi atque clementissimi domini nostri Reccesuinti regis, Æra DCXCIII ». Verum annus Æræ addititius est; alioquin Morales hoc Concilium non contulisset in annum DCLVII, neque Vasæus in Chronico in annum superiorem. Concilium istud provinciale celebratum est a sedecim episcopis, in eoque condita Capitula XVII.

15. *Obitus S. Agili abbatis Resbacensis.* — Sanctus *Agilus* primus abbas Resbacensis e vita migravit, *III kalend. Septemb.* seu die XXX Augusti, ut habet auctor anonymus, qui Vitam ejus scripsit sæculo II Benedictino recitatam. Natus is parentibus nobilitate sublimibus, sed religionis apice sublimioribus, a patre adhuc puer septennis sancto *Columbano*, qui nuper ex Hibernia in Galliam venerat, ut ei suam benedictionem impertiretur oblatus est. Factus postea monachus traditus est sancto *Eustasio* sacris litteris erudiendus *cum aliis nobilium virorum filiis qui postea Ecclesiarum præsules extiterunt*. Postquam *Clotarius II* monarchiam Franco-

rum obtinuit, *Agilum* cum Eustasio tunc Luxoviensi abbate elegit, qui vicinas gentes, quibus necdum Christus annuntiatus fuerat, evangelizarent, *Warascos* sc. et Bajoarios. Aliquot post annos sanctus *Audoenus* adhuc laicus monasterium Resbacense, gallice *Rebais*, in diœcesi Meldensi construxit, ac sancti *Faronis* episcopi Meldensis consilio et opera *Agilum* accersivit, qui eidem præesset, ut legitur in Vita sancti Audoeni. Tandem multarum exercitia virtutum longo jam senio affectus, cum Deum rogaret, ut eum de hujus vitæ incolatu educeret, ei mors ejus nuntiata est postquam biennium explesset.

16. *Mortuus est septuagenarius, non vero centenarius.* — Auctor ejus Vitæ citatus tradit, mortuum esse *centenarium* ; verum Mabillonius in Notis ad Vitam S. Agili recte observavit, provectam adeo ætatem repugnare Actis sancti Philiberti Agili discipuli, qui post magistri obitum monasterio Resbacensi abbas suffectus dicitur, cum *Philibertus* hoc opus molitus sit vivente adhuc rege *Clodoveo* secundo, qui anno Christi sequenti e vivis abiit; et ipsemet anonymus tradat, *Agilum* adhuc septennem benedictum fuisse a *S. Columbano*, qui ante annum DLXXXV in Galliam non venit. Quare *Agilus* hoc vel aliquo ex præcedentibus annis mortuus est *septuagenarius*, non vero *centenarius*, ut perperam legitur in ejus Vita laudata, quæ ideo vel interpolata, vel auctor ejus inferior est septimo sæculo. Certe falso ille asserit S. Salabergam *virginitatem inviolabiliter servasse* ; cum ei plures filios fuisse in ejus Vita dicatur. Mabillonius tamen perperam eum-scriptorem *subæqualem* appellat. Nec virum doctissimum movere debuit, quod anonymus scribat, aliqua se accepisse *referente Donato*, episcopo sc. Bisuntinensi, qui hoc sæculo vixit. Nam interpolatores, et qui Vitas ab aliis scriptas, post aliqua sæcula edunt, abbreviant, vel augent, eadem verba, quæ a primævis auctoribus prolata, de more retinent, ut liquet de Metaphraste, multisque aliis. Cointius anno DLXVIII, num. 14 et seqq. cum non observasset, *Agilum* ante Clodoveum II præreptum fuisse, illius mortem usque ad ann. DCLX contra fidem Actorum sancti Philiberti perperam distulit. Legenda quæ anno DLXXXV de adventu sancti *Columbani* in Galliam diximus.

17. *Obitus S. Salabergæ abbatissæ Laudunensis* — Hoc etiam anno *X kalend. Octobris S. Salaberga* abbatissa monasterii a se Lauduni, seu Lugduni Clavati conditi, (civitas est episcopalis sub metropoli Rhemensi) animam cælo reddit consortiis justorum sociandam. Nupserant eam parentes ejus natalibus et divitiis in diœcesi Tullensi clarissimi viro nobilissimo, *Richramno* nomine, contra illius voluntatem, qui cum post duos menses humanis rebus exemptus fuisset, doctrinam, quam a *B. Eustasio*, a quo cæcitate et fluxu ante matrimonium liberata fuerat, de mundi contemptu hauserat, attentius in animo versans de monasterio ingrediendo cogitabat. Sed *Dagoberti* regis jussu *Blandinus* cognomento *Baso*, et ipse ex prosapia spectabili ortus, ob liberorum procreandorum causam eam ad suum adscivit conjugium. Ex eo matrimonio nata *Salaberga* ex aviæ vocabulo *Saretrutis* dicta, *Anstrudes* quæ postea in regimine monialium successit, alia filia ac duo filii. Verum *Salaberga* viro converso prolibusque Deo sacratis, religionis veste accepta, inito cum *B. Walberto* Luxoviensi abbate consilio, conniventia existente mariti cœnobium puellare in suburbio Lingonicæ urbis in hæreditate vel successione paterna exstruere cœpit. Maxima fabricæ parte ædificata venit in mentem non esse in eo loco puellarum cœnobium tutum ; quare cum sororibus a Deo sibi commissis Laudunum proficiscitur, ibique Ecclesiæ ac novæ domus fundamenta jacit. « Infra exigui temporis spatium coacervatæ in eodem loco sunt, vel monasterio adunatæ plus minusve trecentæ famulæ Christi : illisque dispositis per turmas, adinstar Agaunensium monachorum, Habendique (de quo monasterio de sancto Amato loquentes egimus) normam disposuit, die ac nocte præcepit psallendo canonem Omnipotenti Deo personare », inquit auctor anonymus fere coævus in ejus Vita, quæ extat apud Mabillonium sæculo II Benedictino. Cointius *Salabergæ* mortem anno superiori, Mabillonius vero præsenti anno collocat, sed uterque conjecturis quibusdam tantum innixus. Monasterium illud monachis Benedictinis postea concessum est, « consilio et auctoritate Innocentii papæ II, ac Raynaldi Rhemorum archiepiscopi, Ludovici quoque Francorum regis », Bartholomæo Laudunensi episcopo procurante, ut prodit Hermannus monachus in lib. 3 de Mirac. B. Mariæ Laudunensis, cap. 22 et seqq.

18. *Mavia fit califa.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandr. DCXLVII kalend. Septembris hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno Uthmanus Saracenorum dux Ameræ provincia decem annos functus ab Ethribensibus dolo appetitus interiit. Dissidium autem inter Arabes exortum est. Qui enim deserti loca tenuere, Alis alterius Alim nepotem, Muamed generum, desiderabant principem : qui vero Syriam et Ægyptum incoluere, Maviam promovebant : cujus pars superior extitit, et imperium obtinuit annos viginti quatuor ». Idem habet Elmacinus anno Hegiræ XXXV, qui narrata Otsmani seu Uthmani cæde, sequentibus annis bella *Alim* inter et *Maviam* seu Muaviam gesta pluribus prosequitur.

Prima disputatio *S. Maximi* abbatis cum Monothelitis, de qua anno seq. num. 2. Primum judicium de eodem S. latum, de quo anno DCLVII, num. 2 et seqq.

VITALIANI ANNUS 2. — CHRISTI 656.

1. *Acta Maximi abbatis cum legatis imperatoris, qui eum ad hæresim perducere conantes, ad fidem Catholicam convertuntur.* — Sequitur Christi annus sexcentesimus quinquagesimus sextus, Indictione decima quarta : quo ab imperatore Constante decernitur legatio ad Maximum confessorem Byziæ in Thracia civitatis exulem existentem, quo eum in Monothelitarum errorem perducere posset. Qui missi sunt, fuerunt præclarissimæ dignitatis viri, nempe Theodosius et Paulus patricii, iidemque proconsulari dignitate insigniti, et una cum eis Theodorus Cæsariensis episcopus, vir omnium ejus sectæ doctissimus. Scripta fuerunt ab aliquo qui præsens fuit omnia quæ in hac legatione mutuoque congressu cum Maximo contigerunt. Quorum Actorum duo fragmenta cum recitata reperissemus in quarta Actione septimæ Synodi Œcumenicæ, ingens exarsit in animo desiderium ipsa integra Acta perquirendi. Sed visis scriptis Maximi, quæ in Vaticana bibliotheca asservantur, nec inventis; cum jam spe excidissemus ea amplius inveniendi : accidit ex insperato, ut eadem intexta in Vita ipsius Maximi reperiremus.

2. Qui igitur missi sunt ab imperatore, cum diu contulissent cum Maximo, ut revocarent eum a cœptis, et reducerent cum honore Constantinopolim; tantum abfuit ut id fuerint consecuti, ut potius summa potentia veritatis ipse illos in suam sententiam traxerit, atque ad jurandum adegerit, quod abjecta hæresi, Catholicam fidem amplecterentur; sicque reversi fuerint ad imperatorem, quo et ipsum in eamdem sententiam perducerent. Quod cum minime facere imperator assentiretur, misit rursum Paulum, qui eum perduceret Constantinopolim : in quem magis renitentem inventum duriorem decernit relegationem. Hæc ipsa Acta, quæ cuncta hoc eodem anno confecta, nota Indictionis in eis apposita docet. Accipe igitur jam eadem ipsa digna Annalibus Acta quam fidelissime ab exceptore conscripta, et ab Anastasio Maximi discipulo una cum aliis rebus gestis ejusdem sancti simul collecta : quod et Joannes episcopus Ephesinus pariter profitetur, nempe res gestas ipsius ab eodem ipso Anastasio esse scriptis mandatas quam fidelissime, quæ ex tribus Codicibus Vaticanis accepta Petrus Morinus theologus Parisiensis, vir doctissimus, e græco primus transtulit in latinum non sine magno labore, quibus tu fruere; sic enim se habent :

3. « Plurimis autem diebus interpositis, mittitur ad sanctum in exilio degentem Theodosius ille Cæsareæ Bithyniæ episcopus, et Paulus, et Theodosius alter, uterque patricius et proconsulari dignitate : veniuntque ad eum, ut ab imperatore et patriarcha Constantinopoleos missi. Hi multos variosque sermones beato viro prætenderunt, modo adulantes, modo comminantes, modo etiam aliquid sciscitantes, atque interrogantes ». Quorum sermonum per partes narrationem compositus ab egregio Anastasio (ut ante a me dictum est) commentarius ostendit. Ex quo non intempestivum fortasse est, a nobis pauca commemorari, cursim et hic narrationem exsequentibus, ut magis virum hunc capi non potuisse cognoscamus. Nam cum multa essent, quæ eum concuterent, fluctuationemque multis modis afferrent; ipse nullo modo indignatus, constantiam obtinuit, firmus totus, ac mentis sensu non mutato.

4. « Cum igitur ad eum venissent, consederunt, eique ut sederet permiserunt, cum videlicet una cum iis Byziæ esset episcopus ». Erat Byzia sedes episcopalis in Thracia cujus episcopus nomine Georgius interfuit sextæ Synodo pro Catholica fide tuenda. « Theodosius itaque ei dicit : Ut te habes, domne abba Maxime ? Ad quem ille : Ut ante omnia sæcula præfinivit Deus vitæ meæ actum ex ejus providentia pendentem, sic habeo. Ac Theodosius : Quid igitur, inquit, ante omnia sæcula res uniuscujusque nostrum Deus præfinivit ? Maximus : Præcognitio, inquit, cogitationum est, et sermonum, et operum, quæ in nostra sunt potestate; præfinitio vero determinatio est eorum quæ eveniunt, in nobis non sita. Tum Theodosius : Quænam potestatis nostræ sunt, quæve non sunt ? Cui Maximus : Omnia cognoscens dominus meus, explorandi causa cum servo suo loquitur. At Theodosius : Per Dei veritatem, ignorans interrogavi; ac discere volo, quid discriminis sit inter ea quæ

in nostra potestate sunt, et ea quæ non sunt, et quomodo alia in præscientiam Dei cadunt, alia in præfinitionem.

« Et Maximus : In nobis sita sunt voluntaria omnia, ut virtutes atque vitia : nostræ vero non sunt potestatis, pœnarum quæ nobis accidunt irrogationes, aut contrariorum. Neque enim potestatem habemus punientis morbi, aut jucundæ sanitatis, sed causarum quæ hæc efficiunt : ut morbi causa est intemperantia, temperantia bonæ valetudinis, et regni cælorum causa est mandatorum custodia, quemadmodum horum prævaricatio ignis æterni. Theodosius : Quid, inquit, affligeris hoc exilio? quod quædam hac calamitate digna perpetraris? At Maximus : Deum oro, ut hoc incommodo definiat eorum pœnas, quæ in eum deliqui transgressione justissimorum mandatorum. Tum Theodosius : An non probationis causa multis càlamitas intligitur.

« Maximus : Probatio sanctorum est, ut perferendis incommodis vitæ hominum ostendatur eorum erga ea quæ natura honesta sunt amor, simul declarans ipsorum omnibus ignoratas virtutes, ut in Job, et in Joseph : nam ille ad demonstrandam occultam fortitudinem tentabatur; hic probabatur, ut sanctificans ostenderetur temperantia. Et quivis sanctorum involuntarie in hoc sæculo afflictus, ob quamdam talem dispensationem affligebatur, ut per infirmitatem, quæ ipsis permittebatur inferri, superbum et apostatam conculcarent draconem, id est, diabolum. Patientia enim probationis opus est in unoquoque sanctorum.

5. « Theodosius vero : Per veritatem Dei, inquit, bene dixisti, et confiteor utilitatem, ac vellem in talibus semper vobiscum loqui. Sed quoniam in aliud caput ego et domini mei magnificentissimi patricii ad te venimus tanto locorum intervallo : rogamus te, ut quæ ad te afferimus, accipias, universumque terræ orbem lætifices. Cui Maximus : Quænam hæc sunt, domine? Et quis ego, aut unde sum, ut assentiri iis, quæ promittis, orbis lætitia sit? Per veritatem Domini nostri Jesu Christi, ait Theodosius, quæ tibi dico et domini mei magnificentissimi patricii, ex ore domini nostri patriarchæ, ac pii domini orbis terrarum audivimus.

« Tum Maximus : Jubete, domini mei, dicere quæ vultis, quæque audistis. At Theodosius : Hortantur imperator et patriarcha, ut per nos a te discant, quam ob causam non communicas throno Constantinopoleos? Et Maximus : De hoc habetis scriptam procurationem a piissimo imperatore, aut a patriarcha? Theodosius vero : Non debebat, ait, dominus meus nobis diffidere : quamvis enim humilis sim, tamen episcopus sum, ac domini mei pars sunt senatus; nec te venimus tentatum : ne permittat hoc Deus. Maximus : Quacumque ratione venistis ad servum ipsius et vestrum : ego sine ulla tergiversatione et sine dissimulatione dicam vobis causam. Veruntamen quamvis aliorum esset percontari me, quam ob causam non est vestrum, qui hanc magis nostis, quam ego.

6. « Scitis enim factas innovationes a sexta Inditione præteriti circuli, quæ ab Alexandria inceperunt per expositionem novem Capitulorum a Cyro, qui nescio quomodo ibi præsul fuit, quæ confirmata sunt a throno Constantinopolis : et alias mutationes, additiones, imminutiones synodice factas ab iis qui præfuerunt Byzantiorum Ecclesiæ, Sergio, et Pyrrho, et Paulo : quas novitates omnis novit Ecclesia. Propter hanc causam non communico servus vester Constantinopoleos Ecclesiæ. Tollantur offensiones positæ a præfatis viris cum illis qui eas posuerunt, sicut dixit Deus, et lapides de via disjicite, ac planam ac tritam ab omni hæresi liberam Evangelii viam incedite, et inveniam sicut erat, et ego inveniar ut fui; et incedo absque omni exhortatione humana. Quandiu vero positis offensionibus, et iis qui eas posuerunt, se venerabiles putant præsules Constantinopoleos : nulla mihi ratio persuadet, nullus sermo, ut iis aliquo modo communicem.

7. « Ibi Theodosius : Quid, inquit, mali confitemur, ut a nostra communione te segreges? At Maximus : Quod unam operationem dicentes divinitatis et humanitatis Salvatoris nostri Jesu Christi, confunditis et theologiæ et dispensationis verbum. Nam si credi oportet sanctis Patribus dicentibus, quorum una est operatio, eorum esse essentiam unam ; quaternitatem facitis sanctam Trinitatem, quasi ejus incarnatio fuerit Verbo connaturalis, ac discesserit a cognata secundum naturam identitate, quam nobiscum et cum sancta Dei Genitrice habet. Rursum dum tollitis operationes, et sancitis unam voluntatem divinitatis ipsius atque humanitatis, detrahitis ei bonorum distributionem. Si enim operationem nullam habet, secundum eos qui id affirmarunt : videlicet quamvis velit, misereri non potest, derogata ei bonorum operatione : siquidem absque operatione et efficacia naturali, nulla res operari aut agere nata est. Cæterum et carnem facitis voluntate quidem opificem omnium sæculorum, omniumque rerum una cum Patre et Filio et Spiritu sancto, natura vero creatam, aut verius dicendo, voluntate expertem principii (siquidem divina voluntas sine principio est, ut Deitate principium non habente) natura vero recentem, quod omnem non solum amentiam exsuperat, sed etiam impietatem : non enim dicitis solum simpliciter unam voluntatem, sed hanc divinam. Divinæ autem voluntatis nemo potest principium cogitare temporarium, aut finem; quandoquidem nec naturæ divinæ, cujus est essentialis voluntas. Item aliam inducentes novitatem, detrahitis omnino Christo omnes notas et characteres, quibus noscitamus divinitatem ejus et humanitatem, qui legibus ac typis sancitis, ne una, neve duæ in eo voluntates aut operationes dicantur; quod est rei minime existentis. Entium enim nullum, sive intelligens sit, caret volendi facultate

et operatione ; sive sentiens, operatione sensus ; sive prorsus inanimum et omnis expers vitæ, operatione quæ secundum habitum dicitur, et aptitudine : idque ostendunt hæc omnia quæ sensibilia comprehendunt sensibus suis : eorum enim quæ sentiuntur, actus est, quod subjiciuntur, visui quidem per propriam superficiem, auditui per sonum, olfactui per odorem quemdam innatum, gustatui quibusdam saporibus, tactui per renisum. Quemadmodum enim operationem dicimus visionis, videri aliquid; et cætera omnia eodem modo se habere perspicimus.

8. « Si igitur nullum ens omni prorsus operatione vacuum est : Dominus autem ac Deus noster (propitius sis Domine) nullam habet naturalem voluntatem aut operationem in alterutro eorum, ex quibus et in quibus et quæ ipse est; quomodo possumus esse aut vocari Dei cultores affirmantes nullo modo facultatem volendi aut operandi habere Deum, qui a nobis adoratur? Plane enim a sanctis Patribus docemur, dicentibus : Quod enim nullam facultatem habet, id neque est, nec aliquid est, nec ulla ejus omnino positio. Tum Theodosius, utpote inopia laborans : At quod per dispensationem fit, inquit, noli accipere ut certum dogma; quemadmodum nunc qui a nobis prætenditur Typus dispensatorie factus est, non dogmatice.

« Maximus vero : Si non est, inquit, certum dogma eorum qui suscipiunt Typum ac legem sancientem nullam dici Domini voluntatem aut operationem (quorum ablatio declarat nullam esse ejus existentiam, cui hæc auferuntur) quam ob causam Barbaris ac sine Deo gentibus vendidisti me sine pretio? Quamobrem damnatus sum incolatu Byziæ, et conservi mei alter Perbam, alter Mesembriam relegati?

9. « At Theodosius : Per eum qui me examinaturus est, et cum factus est dixi, et nunc dico, male Typum factum esse, multorum malo et damno. Occasio autem et prætextus fuit, cur is exponeretur, Orthodoxorum de voluntatibus et operationibus contentio : atque ut omnes inter se pacem haberent, prospexerunt quidam, ut hujusmodi tacerentur voces. Beatus autem Maximus : Et quis, ait, fidelis dispensationem accipit seditione expellentem voces, quas magnus Christi Apostolus Paulus per Epistolas jubet eloqui? Vide igitur, attrectatum hoc capitulum, in quod malum desinat. Si enim Deus[1] posuit in Ecclesia primum quidem Apostolos, deinde Prophetas, tertio doctores in consummationem sanctorum : qui dixit in Evangelio Apostolis[2], ac per ipsos eorum successoribus : Quod vobis dico, omnibus dico : ac rursum[3] : Qui recipit vos, me recipit : et qui vos spernit, me spernit : manifestum est et apertum, eum qui non accipit Apostolos et Prophetas et doctores, sed eorum voces spernit, spernere ipsum Chistum.

10. « Aliud quoque consideremus. Deus electos excitavit Apostolos et Prophetas et doctores ad consummationem sanctorum : diabolus vero pseudoapostolos et pseudoprophetas et falsos doctores eligens, contra pietatem excitavit, ut et vetus oppugnaretur lex et Evangelica. Falsos aut in Apostolos et falsos Prophetas et falsos doctores solos cogito hæreticos, quorum sermones et ratiocinationes perversæ sunt. Quemadmodum igitur qui veros Apostolos et prophetas et doctores recipit, Christum recipit; sic etiam qui pseudoapostolos et pseudoprophetas et falsos doctores recipit, diabolum recipit. Quamobrem qui simul expellit sanctos cum scelestis et impuris hæreticis, Deum dicentem : Accipite me veritatem, una cum diabolo aperte condemnavit. Exercentes ergo et alentes factas novitates nostris temporibus, quas comperimus ad hoc summum malum pervenire : videte ne quodammodo pacem obtendentes, defectione inveniamur laborare, eamque prædicare, quam Antichristi adventus præcursatricem fore dixit divinus Apostolus.

11. « Hæc sine dissimulatione vobis dixi, domini mei, ut vobis ipsis ac nobis parcatis. Jubetis, ut cum hæc scripta habeam in libro cordis mei, intrem communicaturus Ecclesiæ, ubi ista prædicantur, et fiam eorum particeps, qui revera quidem Deum, in speciem vero diabolum cum Deo ejiciunt? Hoc mihi non contingat a Deo, qui propter me, secundum me factus est absque peccato. Et βαλὼν μετάνοιαν, dixit : Si quid jubetis facere servo vestro, facite : ego enim, qui ista recipiunt, nunquam ero socius ».

Quod ad locum hunc Maximi pertinet, in græcorum verborum interpretatione scito claros esse lapsos interpretes, Anastasium, Perionium, Gentianum Hervetum, Godefridum Tilmannum, vel alios, dum eadem verba, sive apud Joannem Damascenum, sive in Actione quarta secundi Nicæni Concilii ex iisdem S. Maximi Actis, sive in versione latina Vitæ sancti Joannis Chrysostomi a Georgio patriarcha Alexandrino conscriptæ, vel in Liturgia ejusdem sancti Joannis Chrysostomi, vel alibi eodem ferme modo eadem verba exponunt, agere pœnitentiam, duci pœnitentia, mittere pœnitentiam, sive (ut Perionius transtulit) injicere desiderium : quem corrigens Billius in scholio trigesimo secundo in primam orationem S. Joannis Damasceni de Imaginibus, alios pariter interpretes errore lapsos emendat, dum sic habet :

« Joanni desiderium injiciens : græce, βαλὼν μετάνοιαν τῷ Ἰωάννῃ. Quam quidem locutionem non satis intellexisse videtur interpres : βαλεῖν enim μετάνοιαν, est honoris causa ad alicujus pedes se abjicere, ac venerabundo animo ante ipsum se prosternere, velutque benedictionem ab eo postulare. In Græcorum Euchologio diaconus multis locis τῷ ἱερεῖ τρεῖς μετανοίας βάλλει, hoc est, pœnitentis in modum tertio ante ipsum se incurvat. Quin etiam in Græcorum historiis sacris, cum quispiam eximiæ sanctitatis viro obvius fiebat, ipsi βαλεῖν τὴν μετάνοιαν, dicebatur,

[1] I. Cor. XII. — [2] Mart. XIII. — [3] Matth. XII.

id est, ad ipsius genua accidere. Eodem itaque modo hic quoque Proclus, cum D. Paulum sanctissimo suo magistro velut in aurem insusurrantem vidisset, admiratione perculsus, venerationis causa ante præceptorem suum sese incurvavit ». Ut et hoc loco Maximus dicatur sese illis venerationis causa incurvasse, cum ea esset dicturus verba. Sed prosequamur cœptam collationem :

12. « At illi ob hos sermones defixi, capitibus pronis in terram, diu silentium tenuerunt. Theodosius demum episcopus oculos extollens, et abbatem Maximum intuens : Nos quidem, inquit, spondemus pro domino nostro imperatore, ab eo, si communicetis, Typum factum iri leviorem. At Maximus : Admodum, inquit, differt inter nos : longe invicem absumus. Quid facimus de voce unius voluntatis Synodaliter confirmata ad rejiciendam omnem operationem, sub Sergio, et Pyrrho, et Paulo : Cui Theodosius : Illa charta deposita est et abjecta. Deposita est (ait Maximus) e tabulis lapideis, non e tabulis mentis. Assentiantur etiam damnationi Romæ synodicæ expositæ piis dogmatibus et regulis : et medius paries solutus est, nec adhortatione indigemus.

13. « Tum Theodosius : Non est valida Synodus habita Romæ, quæ imperatoris facta sit injussu. At Maximus : Si Synodos factas regum imperia firmant, non pia fides : recipe Synodos quæ contra Homousion sunt habitæ imperatorum jussu, nempe primam quæ Tyri, alteram quæ Antiochiæ, tertiam quæ Seleuciæ, quartam quæ Constantinopoli sub Eudoxio Ariano, quintam quæ Nicææ Thraciæ, sextam quæ Sirmii, ac multis post temporibus septimam quæ Ephesi, cujus princeps Dioscorus fuit : nam has omnes jussa imperatorum congregarunt : attamen damnatæ sunt omnes, propterea quod sancita in illis dogmata, sine Deo facta, Deo adversabantur. Cur autem eam non repudiatis, quæ Paulum Samosatensem deposuit, habita sub sanctis et beatis Dionysio papa Romæ, et Dionysio Alexandriæ et Gregorio Thaumaturgo, qui ejus Synodi princeps fuit ; quia jussu imperatoris facta non est? Illas novit probas et sanctas Synodos pius Ecclesiæ canon, quas rectitudo dogmatum probavit. Et sane (ut novit dominus meus, et alios docet) bis in anno Synodos in unaquaque provincia fieri canon jubet, jussionis regiæ nulla mentione facta; idque ad munimentum salutaris nostræ fidei, et emendationem eorum quæ pertinent ad id quod divinum Ecclesiæ caput est.

14. « Theodosius autem : Ut dicis, ita est. Verumtamen non recipis libellum Menæ (Mennæ), quo unam voluntatem et unam operationem Christi dogmatizavit? Et Maximus : Ne det hoc Dominus Deus. Vos non recipitis, sed rejicitis omnes doctores, qui post sanctam Chalcedone habitam Synodum contra Severi nefariam hæresim decertarunt ; et ego habeo recipere libellum Menæ post Synodum factum, quo aperte Severo patrocinatur, et Apollinario, et Macedonio, et Ario, et omni hæresi ; et iis quæ dogmatizavit, dicit contra Synodum, vel potius eam omnino aspernatur.

« Theodosius : Quid igitur (ait) non recipis unam operationem lectissimorum doctorum? Et produxit Theodosius eas, quæ falso nomine ab eis afferuntur, ut Julii Romæ, et Thaumaturgi Gregorii, et Athanasii, sanctorum auctoritates, et eas recitavit. Dixit vero Maximus : Metuamus sane Deum, et nolimus eum ad iracundiam provocare, has proferendo hæreticas auctoritates : nemo enim ignorat, has esse impii Apollinarii. Si quidem alias habes, ostende : nam has afferentes, amplius omnibus persuadetis, vos revera Apollinarii, et eorum qui cum eo sentiunt, malitiam renovasse. Et affert alia duo testimonia, nomine veluti Chrysostomi. Quæ cum legisset abbas Maximus, ait : Hæc Nestorii sunt, qui de Christo laboravit morbo personalis dualitatis. Ac statim ira effervescens Theodosius dixit : Domne monache, Satanas locutus est per frœnum tuum (os scilicet, nam labia et dentes frœnum sunt linguæ). Tum Maximus : Ne, quæso, indoluerit dominus meus ad servum suum. Ac statim in manus sumens, ostendit ei has voces esse Nestorii, et quibus in sermonibus eæ sitæ essent. Theodosius vero : Deus novit, frater : auctoritates has patriarcha mihi dedit : verumtamen ecce alias dixisti Apollinaris, alias Nestorii. Et producens S. Cyrilli auctoritatem, quæ diceret, Unam et congenerem per ambo ostendens operationem, ait ; Quid ad hæc dicis?

15. « At Maximus : Nonnulli, inquit, ostenderunt, eam revera additam esse interpretationi Evangelii ab hoc sancto Patre factæ, a Timotheo Aeluro. Sit vero, secundum vos, ejus : expendamus igitur sententiam vocum Patrum, et intelligemus veritatem. Theodosius vero : Non concedo ut hoc fiat : necesse enim habes, voces simplices accipere. Et Maximus : Dic mihi, quæso, quid differant simplices voces a variis? Theodosius : Ut vocem, sicuti est, accipias, noli scrutari ejus sententiam. Maximus : Aperte novas, peregrinas, alienasque ab Ecclesia de vocibus leges inducitis. Si secundum vos non oportet scrutari voces Scripturarum et Patrum, rejicimus omnem Scripturam veterem et novam : audivi enim dicentem David[1] : Beati qui scrutantur testimonia tua, et in toto corde exquirunt ea : quod nemo sine scrutatione possit Deum acquirere. Et rursum[2] : Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo : ut scrutatione ducente ad cognitionem legis, et cognitione per desiderium suadente sanctis ex corde eam custodire, sancta mandata implendo, quæ in ea sunt posita. Et rursum[3] : Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Quid autem ? parabolas, et ænigmata et obscuros sermones scrutari non vult proverbialis sermo? Quid Dominus in parabolis loquens vult intelligere et considerare discipulos suos, docens

[1] Psal. CXVIII. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

parabolarum sententiam? Quid vero? imperans [1]: Scrutamini Scripturas, ut testimonium perhibentes de ipso. Quid Apostolorum primus Petrus docere vult, dicens [2]: De qua salute exquisierunt et scrutati sunt prophetæ? Quid Paulus divinus Apostolus, dicens [3]: Si opertum est Evangelium, in iis qui pereunt est opertum, in quibus Deus hujus sæculi excæcavit corda et oculos mentis ipsorum, ut non fulgeat illis illuminatio scientiæ Dei: verisimile est velle non similes nos Judæorum esse, qui in simplicibus vocibus (ut appellatis) hoc est in sola littera, ut in quadam magna strue, obruentes sententiam, a veritate exciderunt, velamen habentes in corde suo, ne intelligant spiritum Domini occultatum in littera, de quo ait [4]: Littera occidit, spiritus autem vivificat. Satis habet dominus meus, qui non sustineam vocem recipere sine ea quæ ipsi inest sententia, ne manifeste sim Judæus.

16. « Ibi vero Theodosius: Unam, inquit, operationem Christi hypostaticam debemus dicere. At Maximus: Videamus quid mali ex eo nascatur, et fugiamus peregrinam hanc vocem: hæc enim est solum hæreticorum qui plures deos inducunt. Nam si hypostaticam Christi dicimus unam operationem, Verbum autem non convenit secundum hypostasim Patri et Spiritui, ac videlicet ne secundum hypostaticam quidem operationem: cogimur autem ut Filio, ita et Patri et Spiritui hypostaticas operationes tribuere: secundum vos quatuor operationes habebit beata Deitas; tres, quæ determinant personas, in quibus est; et unam communem quæ significet communionem secundum naturam trium hypostaseon: Ac secundum Patres (siquidem eorum doctrinam accipimus) morbum contrahemus opinionis quatuor deorum: naturalem enim, non hypostaticam omnem operationem esse dicunt. Quod sic hoc verum est, ut sane est, demonstrabitur nos dicere quatuor naturas et quatuor deos inter se hypostasi et natura differentes. Et tamen quis unquam dixit aut contemplatus est propriam operationem cujusvis earum rerum, quæ sub aliquam speciem reducuntur, et quæ natura sub communem definitionem speciei ponuntur? Nunquam enim quod natura commune est, alicujus unius et solius proprium est: nam hypostatica signacula, quæ personam designant, ut aduncus nasus, aut simus, aut glaucus color, determinandi vim habent numero inter se differentia et maxime propria, et distinguuntur ab iis quæ communia sunt et communiter dicuntur, ut animal rationale mortale, quod est ejus rationis, quæ generalis est: omnes enim ejusdem vitæ participes sumus et rationabilitatis, fluxus, defluxus, sedendi, standi, loquendi, tacendi, et videndi, et audiendi, et tangendi, quæ ejus rationis sunt quæ communiter in nobis consideratur. Quamobrem ea vox innovanda non est, quæ vim nullam habet, quæque nec a Scriptura est, nec a Patribus, sed peregrinam existimare debemus ac perversitate inventam, eam sane ostende mihi positam apud quemvis Patrem, ac rursus quæramus sententiam ejus qui eam dixerit.

17. « Quid igitur? ait Theodosius, nullo modo in Christo unam operationem dici oportet? Et Maximus: A sacra Scriptura et sanctis Patribus nihil hujusmodi dicendum accepimus: sed quemadmodum duas Christi naturas ex quibus est, ita et naturales ejus voluntates et operationes convenientes ei qui natura Deus homo est, credere et confiteri, nobis permissum est. At Theodosius: Sic et nos confitemur et naturas et differentes operationes, id est, divinam et humanam, ac ejus divinitatem volendi vim habentem, itidemque humanitatem; quandoquidem sine voluntate anima ejus non erat: duas vero nescimus, ne eum secum pugnantem inducamus. Tum Maximus: Cur igitur numerus naturis assignatus non dividit; cum vero in voluntatibus et operationibus dicitur, vim dividendi habet? Theodosius: In his omnino habet divisionem, nec Patres numerum in voluntatibus et operationibus dixerunt, divisionem fugientes; sed aliam et aliam, divinam et humanam, duplicem, ut ipsi dixerunt, et dico et testificor.

18. « Cui Maximus: Per Deum, si quis tibi dicat, aliam et aliam: quot intelligis? Theodosius vero: Scio, inquit, quomodo intelligam: duas vero non dico. Tunc conversus abbas Maximus ad principes, dixit: Per Dominum, si audietis unam et unam, aut bis duo, aut bis quinque: quid intelligentes respondetis ita dicentibus? Et dixerunt: Quoniam adjurasti nos. Unam et unam, duas intelligimus, duas quoque aliam et aliam: bis duo, quatuor: bis quinque decem. Et quasi verecundus Theodosius illorum responso, dixit: Quod a Patribus dictum non est, non dico.

« Et confestim sumens abbas Maximus librum gestorum sanctæ et Apostolicæ Synodi Romanæ, ostendit Patres, qui aperte dicerent duas Salvatoris nostri Jesu Christi voluntates et operationes. Quem librum ab eo Theodosius consul accipiens, omnes sanctorum Patrum auctoritates legit. Tum respondens Theodosius episcopus dixit: Novit Deus: nisi personaliter anathema Synodus illa posuisset, eam magis quam quisquam alius reciperem. Verum ne tempus teramus hic, si quid dixerunt Patres, dico, et statim scripto facio duas voluntates, duasque operationes. Accede ad nos, communica, et fit unio.

19. « Ibi Maximus: Non audeo, inquit, domine, tali de re scriptam assensionem a vobis accipere: nudus sum et merus monachus. Sed quoniam Deus vos compunxit, ut sanctorum Patrum voces reciperetis (sicut canon requirit) ad Præsulem Romæ de hoc scriptum mittite, sive imperator, et patriarcha cum Synodo sua. Nam ego non communico, ne si hæc quidem fiant, cum in sancta oblatione offerantur anathematizati: metuo enim judicium anathematis ». Hæc idcirco Maximus, quod ab Apostolica Sede excommunicatis nemo communi-

[1] Joan. v. — [2] 1. Petr. i. — [3] 2. Cor. iv. — [4] 2. Cor. iii.

care debet, nisi ab ea prius fuerint absoluti: alioqui eamdem anathematis sententiam ipsi communicantes subeant. « Ad hæc Theodosius: Non condemno te metuentem, sed nec quisquam alius: sed consilium nobis da per Dominum, si hoc fieri potest.

« Et Maximus : Quod consilium vobis de hoc dare possum? Ite, palpate si quid hujusmodi unquam factum est, ac post mortem quis crimine circa fidem est absolutus; et hoc suscipiat imperator atque patriarcha, ut imitentur Dei condescensionem, ac ille (nempe imperator), Jussum hortatorium, Ecthesin vulgo dictam, hic (nempe patriarcha), Synodicam ad papam Romæ mittant. Et omnino si inveniatur Typus Ecclesiasticus hoc permittens, propter rectam confessionem fidei convenit nobis de hoc ». Hæc quidem Maximus. eo quod eodem anathemate adversus Monothelitas Romæ in Synodo promulgato, tum imperator qui Ecthesin promulgasset, tum patriarchæ Constantinopolitani ejus defensores hæresis perculsi fuissent: quos absolvi post mortem, quod in eodem errore et anathemate defuncti essent, non liceret: opus autem esse, si ipsi vellent absolvi, ad Sedem Apostolicam se conferre. His namque persuasus Theodosius ostenditur ex iis quæ sequuntur in iisdem Actis, in quibus ita:

20. « Ac Theodosius: Hoc omnino fit. Sed da mihi verbum : si mittar, mecum venire. Maximus: Tibi confert, domine, conservum meum, qui Mesembriæ est, tecum ducere, quam me: nam et ille linguam novit, et eum digne reverentur, qui tandiu jam punitur propter Deum, et rectam fidem, quæ in illo throno est. Theodosius vero: Certamina varia inter nos fuere, nec libenter cum illo proficiscor. Tum Maximus : Quia, domine, ita fieri visum est, placitorum eventus fiat, et quo jubetis, vos sequor. Postea surrexere omnes cum lætitiæ lacrymis, et humili reverentia inclinarunt sibi invicem : et oratio facta est. Et unusquisque eorum sancta Evangelia, et pretiosam Crucem, et imaginem Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et genitricis ejus Dominæ nostræ Deiparæ salutarunt, et proprias manus posuerunt ad dictorum confirmationem ». Locus iste citatus reperitur in sancta Synodo Nicæna secunda ab Euthymio Sardensi episcopo, lectusque est a Joanne Notario, hoc titulo [1] : « Ex dogmatibus, quæ agitata sunt inter piæ memoriæ Maximum, et Theodosium episcopum Cæsareæ, quæ est in Bithynia, ejusque asseclas ». Sed male ibi loco mutuæ reverentiæ, pœnitentia facta ponitur, ut superius ex Billio correctum est. Lecto citato loco ad confirmationem venerandi cultus sacrarum imaginum, hæc tunc addita sunt ex iis, quæ et inferius in eodem Codice scripta leguntur:

21. « Conversus autem ad episcopum abbas Maximus, cum lacrymis eum sic affatus est : Magnus Dominus : diem judicii omnes exspectamus. Novisti quæ sancita sunt per sancta Evangelia, vivificamque Crucem, nec non imaginem Dei Salvatoris nostri, ipsiusque sanctam semper Virginem matrem. His lectis, Constantinus sanctissimus episcopus Cypri dixit : Verbum hoc, salutarunt, hoc loco sanctus Pater sumpsit pro, Adorarunt. Siquidem sanctum Evangelium et vivificam Crucem ipse adoravit, deinde imagines venerandas Salvatoris et inculpatæ ejus matris ». Lecta iterum eadem verba sunt ex alio Codice, quem attulerat Petrus episcopus Nicomediæ. Quibus lectis, de eodem S. Maximo hæc idem Petrus: « Neque enim vulgaris vir, qui hoc fecit, sed Maximus Dei philosophus, et cum Patribus certans (utpote non illis impar), quin etiam confessor et veritatis propugnator. Sufficiat igitur nobis, ut in salutando venerandas imagines, illum sequamur ». Hæc ex Concilii Actis. Prosequamur reliqua inter Maximum atque Theodosium tunc gesta, quæ sic se habent :

22. «Deinde cum inter se paulisper sermonem habuissent de vita secundum Deum, ac de divinorum mandatorum observatione: conversus Theodosius ad abbatem Maximum, dixit : Ecce sublata sunt omnia scandala, et facta est pax per Deum, et fiet. Sed per Dominum ne celes me : nullo modo dicis unam voluntatem et unam operationem in Christo ? At Maximus : Non capit me hoc unquam dicere. Et dico causam. Quia peregrina hæc est sanctis Patribus vox, duarum differentium naturarum unam voluntatem et operationem. Deinde vero, et omnimodo qui hoc dicit, invenit ex adverso absurditatem sibi occurrentem.

« Primum enim, si dicam naturalem, timeo confusionem. Secundo, si hypostaticam, divido a Patre et Spiritu Filium, ac tres voluntates videbor inducere, non convenientes inter se, quemadmodum et hypostases. Tertio, si dicam ut unius unam voluntatem et operationem, cogor et ut unius Patris, et ut unius Spiritus dicere, tametsi nolim, unam voluntatem et operationem ; ac sermo incidere invenietur in multos deos. Quarto, si dicam per cognationem ac necessitudinem et amicitiam relativam, Nestorii personalem divisionem induco. Quinto, si dicam, præter naturam, corrumpo existentiam volentis : naturæ enim corruptela est, quod est contra naturam, sicut Patres dixerunt. Ibi Theodosius : Unam propter unionem, inquit, Salvatoris nostri voluntatem omnimodis debemus dicere, quemadmodum Pyrrhus, et Sergius pulchre (ut arbitror) intelligentes scripserunt.

23. « Et Maximus : Si propter unionem una Dei et Salvatoris nostri (ut Pyrrhus et Sergius et Paulus scripserunt) facta est voluntas : primo alterius voluntatis, secundum eos, Filius erit, quam Pater, qui propter naturam voluntatem habet, non propter unionem, quæ in Filio ; quandoquidem non idem est unio et natura. Item secundo, si propter unionem una, secundum eos, Salvatoris nostri facta est voluntas : causam ejus habebit omnino unionem, neutram vero earum, ex quibus est,

[1] Concil. Nic. II. Act. IV

naturarum, et amicitiæ et familiaritatis relationis, secundum eos, aperte erit voluntas, non naturæ : naturam enim, non relationem veritatis novit sermo. Tertio, si propter adunationem (ut dicitis) una Salvatoris facta est voluntas : qua voluntate aiunt ipsam factam esse unitionem? Non enim (si veritas iis est curæ, et volunt effugere quod præter rationem est) dixerint, ea quæ per ipsum est facta. Quarto, si propter unitionem una Salvatoris facta voluntas est : ante unitionem videlicet aut multas voluntates habebat, aut penitus nullam. Ac siquidem multas habebat, diminutionem multarum subiit, in unam contractus voluntatem; et conversionis aperte recepit passionem, imminutionem nempe multarum voluntatum, quæ ei naturaliter inerant. Sin erat absque voluntate, potiorem quam naturam ostendit unionem esse, ex qua voluntatem adeptus est, cujus natura erat indigens : ac rursum convertibilis apparuit, relatione id consecutus, quod per naturam non inerat. Quinto, si propter unionem, Salvatoris nostri voluntas facta est una, secundum utrumque eorum ex quibus est : fuit Deus voluntate recens, idem propter unionem natura manens æternus, ac homo voluntate expers principii, manens secundum naturam recens : quod impossibile est, ne dicam impium. Sexto, si ob unionem facta est naturarum voluntas una : cur eamdem ob causam naturarum facta non est una natura?

24. « Interpellans autem longiorem horum progressum Theodosius episcopus, dixit : Quid igitur propter unitionem factum est, si ob eam nihil horum fuit? Maximus vero : Ostendit eum, inquit, qui sine carne erat, veraciter fuisse in carne : eum, qui natura Deus erat, et omnium opifex, præbuit aperte natura hominem factum, non conversione naturæ, aut diminutione ullius eorum quæ naturæ erant, sed vera assumptione carnis intelligenter animatæ, sive indeficientis humanitatis, omni perpurgans contracto secundum naturam crimine primorum parentum : et ratione mutuæ connexionis, admirabilem vere rem ac stupendam fecit, totum inter homines Deum eumdem integrum manentem in propriis, eumdem totum in divinis hominem, totum manentem in propriis, nec iis excidentem. Commeatus enim et commercium naturarum inter ipsas, et naturalium quæ iis insunt, ex Deiloqua Patrum nostrorum doctrina, non transitio ob unionem, nec mutatio facta est; quod proprium est eorum, qui veritatem interpolantes, unitionem faciunt confusionem, ac idcirco multimodis versantur in novitatibus, ac propter inopiam stabilitatis rationis suæ pios persequuntur.

25. « Hæc cum audisset Theodosius episcopus visus est cum cæteris, qui cum eo aderant, ea probare : rursumque ad sanctum dixit : Fac charitatem : quid illud est, quod nobis dixisti, neminem secundum hypostasim operari, sed operari unumquemque, secundum naturam : mihi enim illud, propterea quod non intellexerim, officit. Et Maximus : Non operatur quisquam secundum hypostasim, sed secundum naturam : ut Petrus et Paulus aliquid faciunt, sed non Petrice, et Paulice, verum humanitus : ambo enim naturaliter homines juxta communem ex definitione comprehensam rationem naturæ, at non hypostatice juxta id, quod proprie quale est. Eodemque modo Michael et Gabriel sunt in opere, sed non Michaelice, aut Gabrielice, sed Angelice; ambo enim Angeli. Sicque in omni natura quæ multo numero prædicatur, communem intuemur, non singularem operationem. Quamobrem qui hypostaticam et personalem operationem dicit, inducit ipsam naturam, quæ una est, factam esse operationibus infinitam, et a seipsa differentem secundum multitudinem individuorum quæ sub ipsam reducuntur. Quod si pulchre se habere accipiemus, in omni natura rationem, quomodo ea est, corrumpimus.

26. « Post hunc sermonem, cum inter se consultassent, dixit Theodosius consularis (consul) : Ecce bene omnia processerunt. An in se recipiet imperator, ut jussum faciat adhortationis? Dicit vero abbas Maximus : Omnino, si velit imitator Dei esse, ac se cum ipso humiliare, communis nostræ salutis causa, sicque cogitare. Siquidem Deus, qui natura salvat, non salvavit, quoad humiliatus est volens, quomodo qui natura salvatur homo, aut salvus erit, aut aliis salutem afferet, nisi humilietur? Tum Theodosius consul : Spero, inquit, Deo meam conservantem memoriam, ei cum hoc dixerim, persuasum iri. Postea inter se salutarunt, et abierunt in pace ». Hæc autem quæ sequuntur in alio Codice scriptorum Maximi itidem in Vaticana bibliotheca existente leguntur, his verbis :

« Cum religiosus vir omnes Theodosii episcopi in sermonibus et ratiocinationibus objectiones facile evertisset : tandem hic fessus, qui nihil in præsentia haberet quod responderet, alia ratione sanctum abstrahere conatur, et amicius cum eo loquitur; seipsum quoque velle omnia de medio scandala et offendicula auferri, pristinamque pacem reddi Ecclesiæ. Quæ res, inquit, aliter non fiet, nisi ad eos qui Romæ sunt jam proficiscamur, et ad conditiones, reconciliationemque eos provocemus, unum videlicet cum ipsis et spirantes et sentientes. Quare sanctus ille bono animo magis esse cœpit : vixque dici potest, quomodo ad hæc fuerit affectus, quibusque laudibus ei, qui sic locutus esset, responderit. Qui sane cum ita corpore affecto esset, ac exercitiis monasticis, senectaque afflicto : tamen prompto animo parabat se, ut Romam rursus contenderet, et una cum illis ea quæ in rem essent atque utilia conficeret. Modo, inquit, res hæc sit, non sermo frustra habitus.

27. « Cum vero Theodosius jurejurando dicta firmasset, et inviolabilia Evangelia manibus contigisset : quamvis vir non intelligens, horum nihil servarit, utpote eorum voluntate qui rerum potiebantur, attractus : magis ac magis religiosus vir bonum animum suscipiebat, se totum ad iter in-

tendens, eaque spectans quæ essent, cum ipsis, tum qui Romæ erant, profutura. Inde igitur discessurus Theodosius, ut cum iis qui in urbe regia erant, de his communicaret : salutatione virum religiosum rursum excepit, dexteraque data, et ei donata tunica linea, et fusco pallio, Byzantium revertitur una cum duobus consulibus ejus comitibus ».

28. *Maximi Constantinopolim reducti nova cum hæreticis certamina.* — At quid post hoc? Reversi Constantinopolim qui missi fuerant ab imperatore, omnia retulerunt quæ cum Maximo gesta essent, et quomodo veritate victi manus dedissent. Quibus acceptis imperator magnopere commotus est, ac tantum abfuit ut pactis ab ipsis conventis staret, et Romanæ fidei acquiesceret, pacemque in Ecclesia restitueret, ut iterum unum ex ipsis, Paulum videlicet, Byziam mitteret, qui Maximum Constantinopolim perduceret. Quæ autem cum eo acta sint, ubi Constantinopolim perductus est, eadem Acta significant, dum institutam de his narrationem ita prosequuntur :

« Postea octavo die mensis Septembris præsentis decimæ quintæ Indictionis (ita auctor cunctis præsens quæ agebantur, scribensque singula) contulit se rursum Paulus consul Byziam ad abbatem Maximum, mandatum afferens hac formula :

« Jubemus gloriam tuam Byziam proficisci, Maximumque monachum adducere cum multo honore ac veneratione propter senium et imbecillitatem, atque ut amicum, et familiarem majorum meorum, a quibus in honore est habitus : eumque collocare in religioso monasterio S. Theodori, quod prope Rhegium positum est; ac venire, nosque certiores facere : et mittimus ad eum ex persona nostra duos patricios, ut cum illo loquantur, nobis ex animo amicos, quique a nobis diliguntur ». Hucusque mandatum principis Paulo consuli oblatum. Pergit vero auctor : « Adductum itaque eum consul in eo monasterio deposuit : venitque ad imperatorem, ut id renuntiaret. Veniunt ad eum postridie Epiphanius et Troilus, ambo patricii cum multo comitatu ac fastu, et ostentatione, item Theodosius episcopus, quem et sanctus præstolabatur, quæque condicta erant, confirmaturum sperabat : nec enim illius subdolum obscurumque animum deprehenderat vir mentem doli in primis expertem gerens. Is in illius mansionis Catechumenio (nempe ubi catechumeni instrui solerent), erat. Ipsi consueta salutatione facta, consederunt, vim ei adhibentes ut sederet.

29. « Sermonis vero cum eo initium faciens Troilus, dixit : Orbis dominus nos ad te esse jussit, ac dicere quæ ejus imperio a Deo stabilito placuissent. Sed nobis primum dic : Imperata facies, an non? Dixit Maximus : Audiam, domine, quid jusserit pium ejus imperium : ac tibi respondebo quæ oportet. Nam ad id quod mihi ignoratur, quod responsum habeo dare? Troilus autem perseveravit, ac dixit : Non dicimus quid afferamus, nisi prius responderis, utrum imperatori obtemperes. Ut vidit religiosus vir eos amplius urgere in ejus mora, et infestius adspicere, et respondere asperius cum omnibus comitibus, qui et ipsi elati erant sæcularium honorum dignitate, respondit : Quandoquidem non sustinetis dicere servo vestro, quæ domino nostro imperatori placita sunt : en dico, audiente Deo et sanctis Angelis ac vobis omnibus, me quicquid jusserit, quod cum hoc sæculo dissolvatur, et una corrumpatur, libenter facturum.

30. « Statim consurgens Troilus exiit, ac dixit : Orate mihi : ego abeo : hic enim nihil facit. Cum tumultus exortus esset, magnæque turbæ atque confusio, dixit eis Theodosius episcopus : Edicite ei imperatoris jussa, et cognoscite quid loquatur, nec enim rationi consentaneum est, nulla re dicta, nulla audita, abire nos. Tum Epiphanius patricius dixit : Hoc imperator per nos tibi denuntiat, ac dicit : Quoniam totus Occidens, quique sunt in Oriente, perversitate ducti, ad te respiciunt, ac propter te omnes seditionem concitant, cum nolint se nobiscum in fide conjungere : ut te compungat Deus, quo nobiscum communices super a nobis exposito Typo. Ac nos ultro imus in Chalcen, teque consalutamus, supponimusque vobis manum nostram, ac vos cum magno honore et gloria in magnam Ecclesiam inducimus, statuimusque nobiscum, ubi de more reges stant : facimus una tecum synaxim, et una communicamus puris ac vivificis mysteriis vivifici corporis et sanguinis Christi; teque prædicamus ac declaramus nostrum patrem : et gaudium erit non solum in nostra Christum diligente urbe, sed etiam in universo orbe terrarum. Certo enim scimus fore, ut si sancto huic throno communices, se nobis omnes adjungant, qui propter te tuamque doctrinam se a nobis absciderunt.

31. « Conversus vero ad episcopum abbas Maximus cum lacrymis dixit : Magnum, domine, judicii diem exspectamus omnes : nosti quæ constituta sint et placita super sanctis Evangeliis, et vivifica Cruce, et imagine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et ejus Genitricis sanctissimæ Deiparæ ac perpetuæ Virginis Mariæ. Episcopus, vultu in terram demisso, leniori voce respondet : Et quid possum facere, cum aliud visum sit piissimo imperatori? Cui abbas Maximus : Cur, inquit, tetigisti sancta Evangelia, et qui tecum erant, cum in vobis situs non esset dictorum eventus? Revera, omnis cœli virtus non persuadet mihi, ut hoc faciam. Quam enim defensionem afferam, non dico Deo, sed conscientiæ meæ, si propter gloriam et existimationem humanam, quæ ex sui ratione nullam existentiam habet, ejuraverim fidem, quæ ipsam diligentes salvat?

« His dictis, consurrexere omnes, et iracundia ducti, cum crebris vellicationibus pulsando, vexando, debilitarunt, a capite ad ungues usque sputis inundantes, e quibus tetrum exhalabatur cœnum, quibusque vestis ejus tota impleta est. Exsurgens autem episcopus, dixit : Non sic fieri

oportuit, sed tantum ex eo responsum audire, et renuntiare domino imperatori : res enim, quæ ex canonibus pendent, alio modo administrantur. Ac vix persuasit eis episcopus, ut quiescerent, et rursum sederent. Cum igitur eum innumeris contumeliis ac inexcogitabilibus diris sugilassent, omiserunt.

32. « Tum multa asperitate Epiphanius dixit : Dic, pessime vetule, helluo : ut nos pro hæreticis habens et civitatem nostram, et imperatorem, hæc dixisti. Vere magis quam tu, Christiani sumus et Orthodoxi : ac Dominum nostrum Jesum Christum fatemur habere tum divinam voluntatem, tum humanam, et animam mente præditam : nam omnis natura mentem habens, omnino et voluntatem a natura habet et operationem : quandoquidem vitæ proprium est motus, ac mentis proprium est voluntas. Ac novimus ipsum volendi facultatem habere non divinitate solum, sed etiam humanitate : quin etiam duas ejus voluntates et operationes non negamus.

33. « Respondit vero abbas Maximus : Si ita creditis, ut et intellectuales naturæ, et Ecclesia Dei, cur me cogitis communicare Typo, qui hæc penitus tollat, quæ etiam nunc confessi estis ? Ibi Epiphanius : Hoc, inquit, per dispensationem factum est, ne læderentur populi subtilioribus hujusmodi vocibus. At abbas Maximus : Contra, omnis sanctificatur homo accurata fidei confessione. Troilus : Et in palatio tibi dixi : Non sublatum hoc, sed jussum esse sileri, ut omnes pacem tueremur. Et abbas Maximus : Tacere sermonem, est eum tollere : nam per Prophetam dicit Spiritus sanctus [1] : Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Quamobrem qui non dicitur sermo, omnino non est. Troilus vero : Habe in corde tuo, ut vis : nemo te prohibet. Maximus : At universam salutem in corde non definivit Deus, qui dixit [2] : Qui me non confitetur coram hominibus, nec ego confitebor eum coram Patre meo qui in cælis est. Ac divinus Apostolus docet, dicens [3] : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Si igitur Deus, et Dei Prophetæ, et Apostoli jubent confiteri mysterium vocibus sanctum et magnum, et tremendum totius mundi salutare : nullo modo utile est silentium ejus vocis præcipi, quæ mysterium hoc prædicet, ne tacentium hominum salus minuatur.

34. « Respondens asperrimo sermone Epiphanius, dixit : Subscripsisti in libello ? (anathematis scilicet adversus Monothelitas). Et Maximus : Subscripsi. Et quomodo (inquit Epiphanius) ausus es subscribere, atque anathematizare confitentes et credentes, ut intellectuales naturæ et Catholica Ecclesia ? Revera, meo judicio, inducemus te in urbem, et sistemus in foro vinctum, et mimos mimasque ac prostibula inferemus, et universam plebem, ut omnes te colaphis cædant, et conspuant tuum os. Ad hæc sanctus respondens, dixit : Sicut dixisti, fiat, si eos qui confitentur duas naturas ex quibus Dominus est, ac duas naturales voluntates et operationes ei convenientes, qui natura Deus et homo veritate est, anathematizavimus. Lege, domine, gesta et libellum ; ac si inveniatis quod dixistis, facite quod vultis. Nam ego, et conservi mei, et quicumque subscripserunt, eos qui juxta Arium, et Apollinarium unam voluntatem, et unam operationem dicunt, anathematizavimus, quique non confitentur Dominum nostrum ac Deum, secundum utramque earum, ex quibus et in quibus est, et quæ ipse est naturarum, esse secundum naturam intellectu præditum, et idcirco volendi facultatem habere, et nostram operandi salutem.

35. « Tum Epiphanii comites inter se dixerunt : Si hunc usque attendamus, neque comedimus, neque bibimus : verum surgamus, et prandeamus, et ingrediamur, renuntiemusque ea quæ audivimus : hic enim vendidit se Satanæ. Surrexerunt itaque, et pransi sunt. Erat autem statio, sive vigilia Exaltationis pretiosæ Crucis, et introierunt in urbem cum ira.

« Postridie mane venit Theodosius consul ad abbatem Maximum, et omnia quæcumque habebat, abstulit, hæc verbis imperatoris locutus : Quia noluisti honorem, et elongatus est a te : abi, quo dignum teipsum judicasti, habens judicium discipulorum tuorum, quique Mesembriæ est, quique Perberis, qui fuit notarius beatæ nostræ matris.

« Dixerunt autem patricii Troilus et Epiphanius : Omnino duos discipulos tuos adducimus, tum qui Mesembriæ, tum qui Perberis, eosque examinamus, ac eorum videmus eventum. Theodosius vero consul tradidit eum militibus ; qui eum Selymbriam duxerunt, ubi biduum moratus est. Ac interea unus militum in castra ad exercitum est profectus, ac in vulgus divulgavit, eos in senem incitans, venire monachum, qui Deiparam blasphemaret. Post biduum miles redit, eumque ducit in castra. Legatus vero, dux exercitus, compunctus a Deo, mittit ad beatum Maximum primores e clero presbyteros et diaconos, religiososque signiferos. Quos vir sanctus conspicatus, surrexit, ac veneratus est humili obsequio, submisso videlicet corpore inclinans se honoris ergo : idemque illi fecerunt, et sederunt, eumque sedere jusserunt.

36. « Tum quidam senex valde honorabilis cum multa reverentia ei dixit : Pater, quoniam nonnulli scandalizaverunt nos de tua sanctitate, quod non dicas Deiparam, dominam nostram sanctam Virginem : adjuro te per sanctam et consubstantialem Trinitatem, ut nobis verum dicas, et hanc offensionem de animis nostris abstergas, ne lædamur, injuste scandalizati. Maximus humili prostratione corporis facta, surrexit, dixitque manus in cælum tendens cum lacrymis : Qui non dicit Dominam nostram omnibus hymnis celebrandam, et sanctissimam, et immaculatam, et omni intellectuali naturæ venerabilem, naturalem

[1] Psal. XVIII. — [2] Matth. X. — [3] Rom. X.

vere matrem Dei factam, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt : esto anathema a Patre et Filio, et Spiritu sancto, consubstantiali et supersubstantiali Trinitate, et ab omni virtute cælesti, et choro sanctorum Apostolorum, et Prophetarum, infinitoque populo sanctorum martyrum, omnique spiritu in justitia consummato et nunc et semper et in sæcula sæculorum.

« Flentes omnes, bene precati sunt ei, dicentes : Deus corroboret te, pater, dignumque te faciat, qui peragas sine offensione cursum tuum. Atque his dictis, multi convenere milites, audituri multos egregiosque sermones, qui tum habiti sunt. Cum autem quidam e domesticis ducis videret multum exercitum conglobari, ac sancti viri ædificari sermonibus, et ea quæ fierent contra eum scilicet damnare, jubet eum (qua cogitatione ac suspicione, novit Deus) inde abstrahi, duobusque millibus passibus a castris abduci, dum synaxim facerent, et venirent qui eum ducerent Perbera. Clerici divina moti charitate, duo illa milliaria pedibus confecerunt cum eo. Et cum advenissent qui ducerent Perbera; ipsi manibus eum gestantes, imposuerunt jumento : cumque eum amplexi essent, salutem dixissent atque orassent, in loca sua cum pace redierunt. Ipse vero Perbera adductus est, tenente eum custodia ». Hucusque Acta de rebus Maximi gestis hoc anno.

37. Vidisti, lector, præstantissimi confessoris iterata certamina, in quibus omnibus etsi furens semper obstrepuerit; tamen victa semper remansit impietas cedere nescia, majori cum prosternitur obstinatione resurgens. Sed ea omnia ad profectum Evangelii provenere, ut uno Maximo resistente, fides Catholica non fuerit omnino in partibus illis exstincta, usque adeo ejusmodi confessione virescens, ut post obitum nefandi imperatoris fœcundiori cæspite germinaverit, atque fructum ex eo produxerit, et quidem uberrimum; cum videlicet Œcumenica Synodo congregata, Monothelitarum hæresis fuit penitus condemnata. Sic igitur optime convenit, ut de Maximo illud propheticum [1] ab Orientalibus occinatur : « Nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrha similes essemus ». Cum uno tantum Maximo atque duobus discipulis ejus et non aliis, (quod sciatur) fides tunc splendescere visa sit, dum undique tenebræ operirent terram, et caligo populos. Sed etsi grandia sint ista de Maximo, longe sunt majora quæ dicturi sumus, cum rursum adversus eum ejusque discipulos acerbiora excitata sunt prœlia, ex quibus invicti milites Christi majora erexere de hæresi profligata hæreticisque superatis trophæa : quando autem ista contigerint, suo loco dicturi sumus inferius.

38. *Petro mortuo succedit Thomas episcopus Constantinopolitanus, de cujus fide Catholica opinio.* — Sed quid accidit? qui obniti hactenus visus est veritati, imperatoris favens pravis affectibus, idem ipse ad supernum tribunal vocatur reddere rationem, mortis nuntio interpellatus. Hoc siquidem anno Petrus patriarcha Constantinopolitanus hæreticus, ubi sedisset annos duos et menses tres, moritur, atque in ejus locum subrogatus est Thomas, qui in Concilio Œcumenico Constantinopolitano asseritur fuisse Catholicus. Cæterum de annis quibus sederit Petrus, textus Nicephori corrigendus est, dum habet sedisse annis duodecim, cum duobus duntaxat ei Ecclesiæ præfuisse legatur.

Porro ista de electione Thomæ quomodo se habuerint, ut imperator insequens Maximum Orthodoxum, eo quod acquiescere nullo modo voluerit ipsius sententiæ de communicando cum Ecclesia Constantinopolitana in probando qui promulgatus est Typus, idem passus sit Thomam assertum Orthodoxum illi Ecclesiæ præfici? cum nihil sit quod dici possit, ipsum mutasse sententiam et ad frugem meliorem esse conversum, siquidem in persecutione Maximi perseverasse usque ad obitum reperitur. Verum tunc fuisse Thomam Orthodoxum non puto dici aliquo modo posse. Certe quidem ex iis quæ de Maximo dicta sunt, et quæ inferius suo loco dicentur, cum longe aliter res se habuisse inveniatur, convincuntur Acta illa sextæ Synodi fuisse admodum depravata; siquidem ipsa facta Thomæ repugnant : etenim ipsum liquet cum Monothelitis contra Maximum sedisse : adeo enim res patens est, ut ne cum eo communicaret, maluerit sanctus martyr subire martyrium. Huncne ergo dixerimus fuisse Catholicum, cujus hæresis Acta proconsularia coram senatu amplissimo habita satis certum firmumque testimonium habent? id quidem inferius suo loco patebit.

Verum quæ habent de fide Catholica Thomæ depravata Acta sextæ Synodi, videamus. In ipsius enim quæ extat Synodi Collatione decima sexta, dum mentio habetur de Epistola Catholica ab eo scripta ad Vitalianum Romanum Pontificem, sed cur ad eum mitti minime fuerit facultas, declaratur, ibi ex Georgii chartophylacis verbis hæc leguntur :

39. « Hic mihi præsto est cum his et authentica Synodica bullata, quæ facta sunt a Thoma sanctæ memoriæ quondam patriarcha ad Vitalianum sanctæ memoriæ quondam papam Romanum : quæ etiam volens ad eum dirigere, propter impiorum Sarracenorum incursum assidue imminentem (ut nostis) et obsessionem quæ facta est per biennium, quo gessit episcopatum, non valuit dirigere : et hæc ego statim vobis jubentibus profero ». Et paulo post jussa sunt edi scripta Thomæ et successorum patriarcharum, eademque legi : nam inferius : « Accipiens Agatho religiosus lector et notarius sanctissimi patriarchæ Constantinopoleos Synodicam authenticam sanctæ memoriæ Thomæ bullatam, et coram omnibus bullam quæ in eo pressa fuerat, auferens, reliquit habens in superscriptione ita : Per omnia sanctissimo ac beatissimo et consa-

[1] Isa. I.

cerdoti domino Vitaliano, Thomas indignus episcopus salutem ». Hucusque inscriptio. Epistolæ autem initium est : « Qui cuncta ex nihilo quidem ut existerent protulit, etc. quod Synodicum collatum est cum Regesto, quod protulit Georgius Deo amabilis diaconus et chartophylax, et constitit ab initio usque ad finem indeminute ». Hucusque in Actis de Synodali Thomæ in Synodo recitata, sed non integre in iisdem Actis descripta.

40. Quod insuper in iisdem Synodalibus recitatis Actis Constantinopolitana civitas biennali fuisse obsidione fatigata traditur, haud mediocrem pariter de impostura suspicionem auget : siquidem neque Theophanes, qui per annos singulos imperatorum res gestas recensuit, neque quisquam alius græcorum historicorum tantæ rei vel leviter meminisse reperitur. Verum ista toleranda quomodocumque videri poterant, si reliqua consentientia veritati reperta fuissent, ut quod dictum est de Thoma Constantinopolitano patriarcha post Petrum, cui ut hæretico constat sanctum Maximum (ut ex iisdem Actis apparet) minime communicare voluisse ; sed et hæc, ea quæ dicentur sequenti anno perspicue demonstrabunt. Immutata plane fuisse sextæ Synodi Acta a Theodoro Constantinopolitano patriarcha, ex compluribus haud levibus conjecturis suo loco inferius demonstraturi sumus : ut plane tu ipse mireris, considerans, secundum illud Davidicum, quanta sit malignatus inimicus in sancto, quomodo Græcus impostor velut præstigiis quibusdam fecerit videri lucem tenebras, et tenebras lucem, malum bonum, et bonum malum tantamque fidem invenerit, ut in hanc diem sub sextæ Synodi titulo multa reperiantur intexta mendacia. Sed de his diffusius suo loco.

41. *Concilium Toletanum decimum, in quo post Potami episcopi Bracarensis ultro pœnitentis depositionem, S. Fructuosus ei substituitur.* — Celebratum est hoc eodem anno Toleti Concilium, quod numeratum reperitur decimum, Æra nimirum sexcentesima nonagesima quarta, anno autem Reccesuinthi regis octavo : cui interfuerunt episcopi viginti, vicarii vero ab episcopis absentibus missi quinque ; præfuit autem Eugenius Toletanus metropolitanus. Sancitum primo loco fuit, ut dies festa Incarnationis Verbi, nempe Annuntiationis Deiparæ, celebraretur ante octo dies a Natali Domini ; eo quod quando revera mysterium incidit, Ecclesia vel jejunii pœnitentia, vel celebritate Paschæ teneri soleat occupata. At visum postea ob excellens mysterium nonnisi ea die qua contigit, celebrari debere. His decretis, statuti sunt a sacro conventu canones numero septem. Quibus omnibus rite dispositis, cognita est causa Potamii episcopi Bracarensis, qui (quod mirum visum fuit) nemine accusante, se ipse prodens, abdicansque, libellum obtulit sui lapsus et pœnitentiæ : cujus gratia universa Synodus in lacrymas conversa est. Editum quidem ab eo fuit dignum vere pœnitentis specimen : qui enim a digna sacerdotis per culpam decidit majestate, se in pœnitentium numerum volens libensque conjecit. Sed de his ipsam Synodum audiamus : hæc enim ad finem post sancitos canones habentur de his quæ de ea causa locuti sunt Patres.

42. « Assumere poteramus canoram in tantum fraternæ lætitiæ tibiam, quia divina pietas conventum nostrum ad concordiæ convocaverat studia : et convenerat mœstitiam vitare, quoniam visitatione disciplinæ videbamur paternas regulas innovasse. Sed gravius sistrum pro cymbalo sumimus, et funus pro carmine decantamus, gemenlesque cum Hieremiæ[1] questibus dicimus : Dissolutum est gaudium cordis nostri, versus est in luctum chorus noster. Unde et Væ coram nobis conspicimus : quoniam cecidisse coronam capitis nostri videmus, dum tam nobile in infimum corruit, quod in tam sublime sanctitatis optimum stetit. Ecce etenim tractantibus nobis in pace Dei de Ecclesiasticis regulis, delatum est conventui nostro Epistolium confusæ confessionis et abolendæ subscriptionis, quod Potamius Bracarensis Ecclesiæ episcopus de factis propriis, suisque verbis annotarat et articulis. Quo reserato, quid oblitteranda pagina et abolenda litterarum panderent elementa, fletibus potius quam sermonibus lacrymosa concio recensuit. Tunc solitarie tantum secretimque adunatis pontificibus Dei, prædictum episcopum adesse coram nobis fecimus.

43. « Quem singultibus aggredientes amplius quam loquelis, reseratam illi suæ deformitatis et nostræ confusionis scripturam protulimus. Quam accipiens et recurrens, sciscitantibus nobis, utrum sui operis et suæ annotationis intimatio esset, ille suum actum, suique oris eloquium, suorum quoque digitorum esse robur asseruit, quod illic relegendo pervidit. Rursum divini nominis contestatione hunc adjurantes, obtestati sumus, ut an de se sponte mendacium diceret, aut alicujus violentia premeretur, et perterritus talia enarraret, veraciter indicaret. Qui mox flebili voce, luminibusque ploratu madentibus, et fragore singultuum cum unius Dei nominis juramento clamavit, se et vere eadem mala de se confiteri, et ad hæc confitenda nulla se violentia prægravari. Unde etiam ferme per novem menses sponte deseruisse regimen Ecclesiæ suæ, et ergastulo quodam pro admisso flagitio acturus pœnitentiam se conclusisse, edixit. Tunc per fidelem confessionem ejus agnito quod tactu femineo sorduisset, et declarato : licet hunc paterna antiquitas sacris regulis dejicere ab honore decernat ; nos tamen miserationis jura servantes, non abstulimus nomen honoris, quod ipse sibi sui criminis confessione jam tulerat : sed valida auctoritate decrevimus, perpetuæ pœnitentiæ hunc inservire officiis et ærumnis : providentes, melius illum per asperam et dumosam ire pœnitentiæ solitudinem, ut quandoque perveniret ad refrigerii

[1] Thren. v.

mansionem, quam relictum in voluntatis suæ latitudine, ad præcipitium dejici æterna damnatione.

44. « Tunc vero Fructuosum Ecclesiæ Dumiensis episcopum communi omnium nostrum electione constituimus Ecclesiæ Bracarensis gubernacula continere : ita ut omnem metropolim provinciæ Gallæciæ, cunctosque episcopos, populosque conventus ipsius, omniumque curam animarum Bracarensis Ecclesiæ gubernandam suscipiens, ita componat atque conservet, ut et Dominum nostrum de rectitudine operis sui glorificet, et nobis de incolumitate Ecclesiæ ejus gaudium præstet. Quia vero ad futura prospicere convenit, ne exoriri possit in statu pacis quædam commotio litis : Patrum sententiam, quæ jam dictum Potamium episcopum rectitudine damnat, huic Decreto connectere, nostra vigilantia procurat ».

Hic advertendum est, citatum et recitatum canonem ad condemnationem Potamii, non aliquem fuisse ex canonibus pœnam infligentibus ejusmodi lapsis, sed canonem Concilii Valentini Galliæ, quo tractatur de eo qui sua sponte proderet culpam, qui omnino damnandus esset : nam sive revera peccatum admisisset, ob peccatum puniendus; si vero non admisisset ob id quod se mendacio infamasset, gravius plectendus foret. Sunt enim hæc verba canonis :

45. « Quicumque sub ordinatione vel diaconatus vel presbyterii vel episcopatus mortali crimine dixerint se esse pollutos, a supradictis ordinationibus submovendos, reos scilicet vel veri confessione, vel mendacio falsitatis. Neque enim absolvi potest is qui in seipsum dixerit, quod dictum in alios puniretur : quoniam omnis qui sibi fuerit mortis causa, major homicida fit ». Tu vero consule a nobis superius suo loco dicta in eodem canone Concilii Valentini. Habent eadem Acta hæc infra : « Factum est Decretum sub die kalendarum Decembris, anno feliciter octavo regni gloriosissimi domini nostri Reccesuinthi regis ». Quod ad eumdem Potamium spectat, interfuerat ipse octavo Concilio Toletano, sederatque quarto loco in consessu quinquaginta duorum episcoporum, auctorque cum aliis fuerat, ut sanciretur canon[1] adversus carnis inquinatione pollutos, quos episcopi deberent inquirere, eosdemque severe corrigere, ne quid hujusmodi admissum audiri posset : cujus memor tantus episcopus, in seipsum statutam in eos pœnam sponte convertit, dignum vere pœnitentis edens exemplum.

46. Sed et illud (ut vidimus) bene consultum fuit, ut sancta Synodus in locum lapsi episcopi substitueret sanctissimum sacerdotem Fructuosum, de quo hæc in Notis suis doctissimus Garsias : « Fructuosus ex regio Gothorum sanguine ortus, ducis filius, episcopi Palentini Tonantii discipulus, multorum monasteriorum conditor et pater, ex Complutensi abbate, cum monasterium exædificaverat ad Virgidiensem tractum Justi et Pastoris martyrum nomine, Dumiensis episcopus creatus in Potamii dejecti locum subrogatus, Bracarensis Ecclesiæ curam suscepit; Actis hujus Concilii (nempe Toletani noni), post Eugenium Toletanum et Fugitivum Hispalensem subscribit. Ejus memoria cum sanctitatis opinione a populis Bracarensibus et Compostellanis colitur, festo die dicato ad sextum decimum kal. Maii. Corpus ejus a monasterio ab ipso exædificato inter Dumium et Bracaram sepulturæ mandatum, postea a Gelmeride primo Compostellæ archiepiscopo Compostellam translatum, ubi magna populi veneratione colitur ». Hactenus ipse. Sic igitur magna consideratione a Patribus factum, ut in locum ubi S. Ecclesia atrox vulnus acceperat, tanti successoris ornamento eam, quæ irrogata videri posset, deleret infamiam. Porro ejusdem S. Fructuosi memoria in Romano Martyrologio recensita anniversaria die publico præconio in Ecclesia una cum aliis sanctis recepta est sexto decimo kal. Maii.

[1] Conc. Tol. VIII. c. 5.

Anno periodi Græco-Romanæ 6149. — Anno Æræ Hispan. 694. — Anno Hegiræ 36, inchoato die 30 Junii Fer. 5. — Jesu Christi 656. — Eugenii I papæ 3. — Constantis imp. 16.

1. *Posconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XV *post consulatum Constantis Aug.* XIII.

2. *De duplici Disputatione S. Maximi.* — A num. 1 ad 38. Baronius accurate confert in præsentem annum celebrem *Collationem* habitam inter sanctum *Maximum et Theodosium* episcopum Cæsareæ Bithyniæ, ac duos consules, qui cum eo erant, dum ad castrum *Bizyæ* in provincia Thra-

ciæ positum, ubi sanctus Maximus in exilio agebat, venit. Verum exemplar, quo usus est, in aliquibus mancum erat; ac præterea hæc Collatio, quæ collocanda erat post *Relationem motionis factæ inter domnum abbatem Maximum, et socium ejus, atque principes in Secretario*, quam certum est ad annum præcedentem pertinere, in eo exemplari præponebatur laudatæ Relationi; indeque factum, ut Annalista doctissimus eamdem Relationem in annum sequentem distulerit. Aliquot post Baronii mortem annis Sirmondus publicavit *Collectanea Anastasii Bibliothecarii*, in quibus inter alia continentur tam *Relatio* seu *Collatio* sancti Maximi cum principibus in Secretario, quam *Collatio* ejusdem sancti martyris cum Theodosio episcopo Cæsareæ; ac præterea in eisdem Collectaneis Collatio Maximi cum principibus aliam *Collationem* ordine, sicut tempore, antecedit. Combefisius opera sancti Maximi, quæ reperiri potuere, in lucem dedit, iisque præmisit *Acta et certamen sancti Maximi*, ac utramque Collationem magis correctas, et quæ hoc anno habita est, ibidem integra exhibetur; cum in Collectaneis Anastasii fine suo mutilata sit; quemadmodum et Collatio sancti Maximi cum principibus in Secretario apud Baronium integra non habetur : Quare utraque apud Combefisium legenda.

3. *Secunda Disputatio S. Maximi ad hunc annum pertinet.* — Post primam Collationem anno superiori, ut mox dixi, habitam *Maximus* Bizyam in exilium actus est : secunda, cujus hic titulus in Collectaneis Anastasii : « Tomus continens Relationem de dogmatibus, quæ mota sunt inter S. Maximum et Theodosium episcopum Cæsareæ Bithyniæ, seu consules, qui cum eo erant Bizyæ in ipso exilio », peracta est hoc anno, quo recte eam Baronius recitavit. Ipso enim Disputationis initio legitur : « Igitur nono kal. Septembrias, quæ nunc transacta est quartæ decimæ Indictionis, exivit ad eum in exilium, in quo positus servabatur, id est, ad castrum Bizyæ prædictus episcopus Theodosius, ex persona, ut dixit, Petri Constantinopolitani præsulis missus, etc. » Quare die vicesima quarta mensis Augusti *Theodosius* episcopus cum Paulo ac Theodosio consulibus, ut in ea Relatione dicitur, *Bizyam* perrexit, et ubi illuc advenit, sanctum *Maximum* interrogavit. Hæc Collatio litteris mandata est currente Indictione xv, kalendis Septembris hujus Christi anni inchoata, et post eamdem *Theodosius* episcopus Bizya discessit cum Theodosio consule et Constantinopolim rediit.

4. *S. Maximus Perberim in custodiam adductus.* — « Postquam vero abierunt prædicti viri sexto idus Septembrias præsentis quintæ decimæ Indictionis, exivit rursus Paulus consul in Bizyen, ad abbatem Maximum », ut legitur in ea Collatione, et apud Baronium num. 28 et seqq. Ferebat autem jussio, ut Maximus Constantinopolim adduceretur, et poneretur in monasterio sancti Theodori, quod et factum est; sed ut viderunt nec minimum virum sanctum a sententia moveri, post Festum « Exaltationis pretiosæ ac vivificæ Crucis adductus est Perberis in custodiam, qua continuis vexationibus tenebatur ».

5. *Obitus Petri Episc. Constant.* — A num. 38 ad 41. *Petrus* patriarcha Constantinopolitanus omnium sancti Maximi tribulationum ac persecutionum auctor vixit usque ad annum sexcentesimum sexagesimum sextum. Tarasius enim in Actione II sextæ Synodi generalis de Monothelitarum hæresi loquens, ait : « A Petro usque ad sextam Synodum non plures anni transierant quam quindecim, quinque intermedio eo tempore pontifices fuerunt, Thomas, et Joannes, et Constantinus a prædictis hæreticis fuerant ordinati : nec propterea reprobati sunt ». Quare cum Synodus illa anno DCLXXX celebrata fuerit, Petrus anno tantum sexcentesimo sexagesimo sexto exstinctus est. Ad hæc Zonaras tradit eum post annos sedis duodecim demortuum esse, totidemque anni in Tabulis Theophani insertis eidem assignantur. In editione quidem Chronici Nicephori, tam Scaligeri quam regia, anni duo et menses septem *Petro* attribuuntur, sed sine dubio errore librariorum, qui denarium omisere, et locum depravarunt. Is enim ultra annos undecim et menses septem vitam protrahere non potuit, ut ex dictis constat. Baronius, qui reprehendit *Nicephorum*, quod illum annos duodecim sedisse scripserit, videtur nactus esse aliquem Codicem *Nicephori* in quo locus ille purus erat; cum *Petrus* annis duodecim incompletis Ecclesiam Constantinopolitanam rexerit; sed quidquid hac de re sit, certum est, Baronium male eidem annos duos tribuisse, et *Petrum* ad eum, quem dixi, annum pervenisse. Ex annis, quibus ejus successores usque ad sextam Synodum, juxta ipsummet *Nicephorum* sederunt, hujus vel potius librariorum error ex dicendis manifestissimus fiet.

6. *Thomas vir Orthodoxus in locum Petri hæretici subrogatur.* — Ex tam brevi *Petri* pontificio Baronius intulit, *Thomam* ejus successorem perperam in Actis sextæ Synodi *Catholicum* appellari, et sanctum *Maximum* ei communicare noluisse. At patriarcha, qui sanctum *Maximum* persecutus est, et cum quo is communicare noluit, alius non est quam *Petrus*, qui post *S. Maximi* martyrium superstes fuit, et tam *Thomas*, quam *Joannes* et *Constantinus*, qui eum excepere, jure merito in Actione XIV sextæ Synodi dicuntur « in omnibus immaculati et irreprehensibiles circa rectam Christianorum fidem » ; quod confirmat sanctus Tarasius loco laudato, ubi dicit, eos reprobatos non fuisse, licet ab hæreticis ordinatos. Baronius quidem omnem ingenii doctrinæque vim adhibuit, ut Acta sextæ Synodi quæ habentur, sincera non esse ostenderet, licet antiquis scriptoribus nunquam in mentem venerit, ea aut arguere vitii aut in dubium revocare. Verum hæc ejus opinio non videtur amplius sustineri posse; ut ex iis, quæ sparsim docuimus, evidenter patet. Quoad biennalem obsidionem civitatis Constantinopolitanæ, cujus

mentio in Actis latinis ejusdem Synodi, ex qua falsitatis corumdem argumentum desumit Baronius, quod sc. Theophanes et alii scriptores Byzantini ejus non meminerint, ea quidem obsidio commentitia, sed nullum ejus in Actis græcis vestigium. Quare is error interpreti latino tribuendus, ut infra demonstrabimus.

7. *Concilium Toletanum X.* — Ad num. 41 et seqq. In Præfatione Concilii Toletani X legitur, illud habitum, « die kalendarum Decembrium, anno octavo gloriosissimi domini et religiosissimi Recesuinti principis, Æra DCXCIV », ideoque currenti anno, quo mense Decembri Recesuintus annum regni octavum agebat. Annum Æræ Hispanicæ addititium esse inde colligimus, quod Ambrosius Morales illud congregatum asserat an. Christi DCLVIII, et Vasæus anno Domini DCLV. Nam si annus Æræ notatus fuisset in Codicibus hujus Concilii, quibus usi sunt, illud a præsenti anno removere non potuissent. Eo in Concilio decem capitulis constante inter alia decernitur, « Ut solemnitas Dominicæ Matris die XV kalendarum Januar. omnimodo celebretur, et Nativitas filii ejus Salvatoris nostri die octavo kalendarum earumdem, sicut mos est, solemnis in omnibus habeatur », quia, ut inquiunt Patres, prior Festivitas non potest celebrari condigne, die qua Angelus Virgini Verbi conceptum nuntiavit, interdum ob dies Quadragesimæ, interdum propter Paschale Festum. Etiamnum solemnitas *Annuntiationis* celebris est die XVIII mensis Decembris in Ecclesia Toletana, vocaturque *Exspectatio Partus*, et in tota Hispania colitur ut festivus dies.

8. *Floret S. Fructuosus episc. Bracarensis.* — *Sanctus Fructuosus* ex Complutensi abbate Dumiensis episcopus pridem factus, in *Potamii* ab episcopatu Bracarensi in hoc Concilio depositi locum subrogatus est, eique tanquam archiepiscopus Bracarensis subscripsit. Is inter Hispaniæ viros præcipuos, qui hoc sæculo floruere, jure merito numerari potest, cum præter plurima a se constructa monasteria, duplicem his regulam præscripserit, quæ adhuc extat. Ex monasteriis ab eo ædificatis decem in Actis ejus memorantur (1), sed sedecim numerantur a Tamaio in Martyrologio Hispanico. Vita ejus auctore, ut aiunt, sancto Valerio monasterii sancti Petri de Montibus abbate, fere æquali, extat apud Mabillonium sæculo secundo Benedictino et apud Bollandum ad diem XVI mensis Aprilis, quo colitur. Rodericus a Cunha Ecclesiæ Bracarensis antistes, qui duos de episcopis Bracarensibus scripsit idiomate Lusitanico tomos, et alium tractatum latinum *de Primatu* Bracarensis Ecclesiæ in universa Hispania, asserit sanctum *Fructuosum* obiisse anno sexcentesimo sexagesimo quinto. Certe an. IV Wambræ regis, Christi DCLXXV, *Leodecisius* cognomento *Julianus*, Fructuosi successor Concilio Bracarensi III subscripsit.

9. *Moritur Sigibertus rex Austrasiæ.* — A rebus Hispanicis ad Gallicas transeo, ad mortem scilicet *Sigiberti* Austrasiæ seu Orientalis Franciæ regis, et Clodovei II ejus fratris Neustriæ et Burgundiæ regis; licet enim Baronius de morte ittius anno sequenti, et de Clodovei obitu anno DCLXIV verba faciat, quia tamen monarchiæ Clotarii regis III, quæ ab hoc anno ad DCLX duravit, non meminit, eaque ab aliquibus recentibus Rerum Gallicarum scriptoribus negatur, ab aliis vero, vel anticipatur vel nimium producitur, nostra narratio dilucidior erit, si Baronii ordinem hac in parte invertamus. *Sigibertus* itaque intelligens mortem sibi imminere, *Grimoaldi* Pippini Landensis filii et præfecti palatii fidei *Dagobertum* filium suum commendans rogavit, ut parvulum Austriæ regem constituendum curaret, esseique ei tutoris et parentis loco. Dein *kalendis Februarii* hujus Christi anni mortuus est, anno ætatis vicesimo sexto inchoato, regni vicesimo tertio.

10. *Ejus virtutes.* — Ejus pietas, liberalitas, ac magnificentia a pluribus laudatæ; nec ullus ex ejus decessoribus plura et majora, imo tanta intra paucissimos annos cœnobia ædificavit, et possessionibus ac rebus necessariis instruxit. Episcoporum conciliis præcipue usus est, ex quibus suo tempore multi sanctitate illustres floruere. Sepultus est *Mettis*, quæ regni caput, regumque Austriæ regia erat, in Basilica sancti Martini ad radices montis urbi imminentis posita, quam ipse extra muros extruxerat. Verum sacris ejus pignoribus gaudet hodie civitas *Nanceiana*, quæ Lotharingiæ ducatus caput est. Nomen ejus variis Martyrologiis inscribitur ad diem primum mensis Februarii, quo Sigebertus in Chron. cum vivis excessisse testatur. Extant duo libri de Vita *Sigeberti regis*, alter longior, brevior alter atque contractior; quorum prior a *Sigeberto* cœnobii Gemblacensis monacho compositus; posterior ab eodem forsitan in epitomen redactus, certe iisdem ac prior verbis scriptus. Sed cum juvenis esset *Sigebertus*, quando libros illos elucubravit in multos errores incidit, quorum aliquos in suo Chronico paucis ante mortem annis exarato emendavit; nec mirum, cum Sigebertus chronographus annos ferme quingentos post Sigibertum regem vixerit, eoque tempore, quo res historica magna caligine circumsepta erat.

11. *Quot annis regnavit Sigibertus.* — In Vita sancti Sigiberti scribit Sigebertus, eum « obiisse kalendis Februariis, expletis ætatis suæ annis XXXI, regni autem XXVIII, anno ab Incarnatione Domini DCLXII, a transitu sancti Martini CCXXIII », e quibus characteribus nullus vero consonat, eo excepto qui de die ejus emortuali est. Standum igitur ejus Chronico, in qua ad hunc annum legitur : « Sigebertus rex Austrasiorum moritur, Dagoberto filio suo admodum parvulo fidei Grimoaldi com-

(1) Ex *monasteriis ab eo ædificatis decem in Actis ejus memorantur* etc. Imo novem : decimum enim Castri-leonis monasterium ex discipulis ejus Theodiselicus construxit. Vide Acta S. Fructuosi cap. 2. MANSI.

mendato, ut in regnum ejus auxilio promoveatur». Hæc epocha firmatur ex Indice seu Laterculo regum Francorum, quod ex Codice Tiliano Duchesnius tomo I Script. Franc. edidit, vocavitque *Chronicon brevissimum*, ubi auctor ejus vetustissimus hæc habet : « Sigobertus nepos ejus (Clotarii II regis) regnavit annos XXIII, Childebertus adoptivus filius Grimoaldi annos VII, sed loco, *annos* VII, legendum, *menses* VII : amanuenses enim menses verterunt in annos, seu M. in AN, quem in errorem eos non semel incidisse constat. Neque *Grimoaldi* tyrannis diutius duravit, quam a mense Februario usque ad mensem Augustum. Quare cum *Sigibertus* anno sexcentesimo trigesimo tertio Franciæ Orientalis rex renuntiatus fuerit, Sigebertus in Chronico mortem ejus cum præsenti anno recte illigavit, nec minus vere auctor Catalogi Tiliani eum annos XXIII regnasse scripsit. Male itaque a recentibus historicis Sigiberti mors consignata, ab Hadriano quidem Valesio lib. XX Rer. Franc. anno DCL, a Cointio in Annal. Ecclesiast. Franc. anno DCLIV, a Mabillonio tom. III Analect. in Dissert. de *Anno ordinationis et obitus S. Desiderii Cadurcensis episcopi*, anno DCLV, et ab Henschenio in Exegesi diatribam Dagobertinam innovante præfixa tom. III SS. mensis Aprilis, anno DCLVIII. Hæc ultima opinio cum omni antiquitate pugnat et monarchiam tam Chlodovei II quam Clotarii III evertit. Duas priores annus Sigiberti regis XXII cum mense Novembri in Vita sancti Desiderii Cadurcensis episcopi conjunctus falsas esse demonstrat.

12. *Grimoaldus Childebertum filium regem Austrasiæ renuntiat.* — *Sigibertus* rex reliquit filium, patris sui nomine *Dagobertum* appellatum, eumque annos circiter decem natum, et filiam nomine *Bilechildem*, quam postea *Childericus* nepos Sigiberti uxorem duxit ; quæ omnia infra demonstrabo. Varia hujus filii fortuna fuit : auctor enim Gestorum Francorum, qui Carolo prælecto palatii in Francia dominante floruit, cap. 43, ait : Defuncto Sigiberto rege, Grimoaldus Major-Domus filium ejus parvulum nomine Dagobertum totondit. Didonemque Pictaviensis urbis episcopum in Scotia (ita Hibernia olim appellata) ad peregrinandum eum dirigens, filium suum in regno constituens. Franci itaque commoti atque vehementer indignati Grimoaldo insidias præparant : eumque eximentes ad condemnandum regi Francorum Clodoveo defertur et Parisiis civitate in carcere mancipatus, vinculorum cruciatu constrictus, ut erat morte dignus, propter scelus, quod in dominum exercuit, morte vitam finivit ». Huic narrationi lucem affert auctor Vitæ sancti Remacli editæ apud Surium tomo V. « Porro », inquit cap. 25, « Grimoaldus Major-Domus sub prætextu munerum accipiendorum a Clodoveo fratre Sigiberti Parisios evocatus ; illic (cum in itinere a proceribus Francis raptus fuisset) retentus est », id est, in carcerem trusus. Henschenius quidem citatus contendit, *Clodoveo* regi demortuo *Sigibertum* regem biennio superstitem fuisse, eo anno DCLVIII prærepto *Grimoaldum* anno insequenti Parisios deductum, ibique per varios cruciatus vitam finivisse : quo pacto non solum *Clodovei II* et *Clotarii* monarchiam evertit ; sed etiam meris conjecturis fretus post annos mille in dubium revocat, quod veteres omnes historici disertis verbis asseruere, *Clodoveo* scilicet regnante, *Grimoaldum* pœnas dedisse. Id etiam testantur auctor Vitæ sancti Boniti Arvernorum episcopi synchronus, Sigebertus tam in Vita sancti Sigiberti, quam in Chronico, Herigerus abbas Laubiensis lib. 1 de Vita S. Ursmari abbatis apud Mabillonium sæculo III Benedictino in fine primæ partis, auctor Chronici Engolismensis, scriptor Vitæ recentioris sancti Romarici, scriptor Vitæ S. Theodardi episcopi Trajectensis, cujus verba recitat Baronius anno DCLVIII, num. 5, Flodoardus, cujus verba mox in medium adducam, aliique.

13. *Adoptio Childeberti fictitia.* — Auctor Catalogi Tiliensis de *Childeberto*, quem *Grimoaldus* pater post Sigiberti mortem in regnum Austrasiæ sublimavit, inquit : « Childebertus adoptivus (id est Sigeberti) filius Grimoaldi (genuinus et naturalis), regnavit annos VII », sed legendum, *menses* VII, ut supra dixi. *Childebertum* adoptivum vocat, non quod vere adoptatus fuerit a Sigeberto, sed quia *Grimoaldus* adoptatum fuisse finxit. Verum, nec autor Gestorum Francorum, nec ullus antiquorum hujusmodi adoptionis meminit. Nam quo pacto *Sigibertus rex* de adoptando ex aliena stirpe filio cogitasset, qui filium ex *Imnichilde* legitima uxore habebat? *Grimoaldus* itaque perfide finxit, *Childebertum* a *Sigeberto* rege adoptatum ; nec quisquam e proceribus Austrasiis ejus consiliis adversari ausus est, aut potuit ; potentiam enim hominis diuturnitate temporis ac adolescentia principis auctam stabilitamque metuerunt ; præterquam quod qui *Pippino* Grimoaldi patri amici fuerant, faverunt filio pluribus animi dotibus prædito. Posteriorum tamen sæculorum scriptores, uti Sigebertus in Vita S. Sigiberti et in Chronico, aliique passim, hanc adoptionem, quasi vere facta fuisset, memorarunt ; qua in re non audiendi.

14. *Childebertus in Austrasia regnat.* — Omnes Austrasiæ proceres ac etiam episcopi sanctitate eminentes *Childebertum* regem agnoverunt : nam Flodoardus lib. 2 Hist. Ecclesiæ Rhemensis cap. 7, de Nivardo metropolitano Rhemensi loquens, inquit : « Præceptum etiam immunitatis a Childeberto rege super teloniis, et quibusdam tributis Ecclesiæ Rhemensi obtinuit ». Colvenerius super ora libri Flodoardi editi Duaci reposuit, *Childebertus III* ; verum si filium Theodorici III intellexit Colvenerius, valde hallucinatus est ; *Nivardus* enim obiit annis triginta antequam Childebertus III regna Francorum capessivisset. Ipse *Grimoaldus* munificus fuit erga Nivardi Ecclesiam : « Hujus etiam tempore », ait Flodoardus cap. citato, « tradidit Grimoaldus vir illustris sancto Remigio villas suas

Calmitiacum (gallice Cormici), et Victoriacum (gallice Witri) pro animæ suæ remedio ». Postea, ut asserit Flodoardus lib. 2, cap. 11, *Rigobertus* episcopus Rhemensis præceptum seu Diploma obtinuit confirmationis a Theodorico rege (tertio scilicet. non IV, seu Calensi sub quo Rigobertus exulabat) « specialiter pro villa Calmiciaco, quam Grimoaldus vir illustris Ecclesiæ Rhemensi contulerat ». Testatur ibidem Flodoardus regalium præceptionum monimenta *adhuc* (ævo scilicet suo) in Archivo Rhemensis Ecclesiæ conservata fuisse. Interim *Clodoveus II* Neustriæ et Burgundiæ rex, videns se fratris hæreditate privari, tantique regni fastigium in privatos humeros ruere, quod fratre orbo moriente non ad alium, quam ad ipsum aut liberos suos pertineret, hoc demum consecutus est, ut ad se Parisios *Grimoaldus* audiendus damnandusque perduceretur, ut supra dixi : et licet veteres historici nostri quid de *Childeberto* ejus filio factum sit, non referant, nequaquam dubitare debemus, inquit Hadrianus Valesius citatus, quin ab Austrasiorum optimatibus una cum patre comprehensus, regio solio dejectus, et aut clericus factus, aut etiam occisus fuerit.

15. *Clodoveus II monarchiam Francorum obtinet.* — Austrasii, qui *Childebertum* regali solio deturbarant, et *Grimoaldum* patrem ejus Parisios ad *Clodoveum* adduxerant, huic, seu proximo defuncti regis Sigiberti sui agnato ac hæredi, regnum Austriæ nomine popularium videntur detulisse; propterea quod forsitan quam in regionem relegatus esset a *Grimoaldo* Dagobertus Sigiberti filius, ignorabant. *Dagoberto* tonso ac in Hiberniam insulam relegato, quo tempore quave ratione in regnum Austrasiæ sit restitutus, suo loco dicemus. *Clodoveus* Austriam post Grimoaldum ac Childebertum oppressos obtinuit, cum in Neustria dudum Burgundiaque regnaret; et quemadmodum patri ipsius Dagoberto, avoque Clotario II contigerat, totam Franciam, dum vixit, possedit, mense Augusto, qui septimus est a morte Sigiberti regis absque bello monarchiam adeptus. Tumultus tamen quosdam excitatos esse in Campania, quos brevi et nullo negotio repressit, discimus ex Flodoardo lib. 2, cap. 7, ubi scribit : « Ludovicus quoque rex (Clodoveus scilicet) sub Ecclesiæ suæ (Rhemensis) nomine res quasdam in Malliaco super fluvium Vidulum (gallice Mailli-sur-Vesle, vico sito supra urbem Rhemensem) quas quibusdam infidelibus suis ejectis receperat, AUCTORITATIS SUÆ PRÆCEPTO concessit », scilicet *Nivardo* Rhemorum episcopo. Ex hoc Præcepto, quod in Archivis Rhemensibus servatum viderat Flodoardus, invicte demonstratur, *Clodoveum II* in Campania Rhemensi supremam obtinuisse potestatem, et idcirco monarcham extitisse.

16. *Moritur Clodoveus totius Franciæ monarcha.* — Verum *Clodoveus II* brevi tribus Franciæ regnis potitus est; hoc enim anno vitam cum morte commutavit, postquam regnasset annos decem et octo, ac aliquot menses; cum, ut supra ostendimus, mense Augusto de *Grimoaldo* et *Childeberto* pseudorege supplicium sumpserit, et mense Januario anni DCXXXVIII regnum inierit. Annos ei XVIII assignant continuator Fredegarii cap. 91, monachus Sandionysianus cap. 51 et 52, auctor Chronici Musciacensis, quod vulgo Moisacense appellant, scriptor anonymus posterioris Vitæ S. Wandragesili abbatis Fontanellensis, Hermannus Contractus, et alii : hosque « annos XVIII in regni administratione completos » fuisse, diserte tradunt auctores Chronicorum Divionensis S. Benigni, Besvensis abbatiæ, et aliorum. In Vita sanctæ Bathildis leguntur tantum *an.* XVII, sed interpolator, qui eam ex priori descripsit, in eo, sicuti et in quibusdam aliis, erravit. Errarunt etiam auctor de Gestis Francorum cap. 44, Erchanbertus, et recentiores, qui illos secuti sunt : cum illum annos XVI regem fuisse scribunt. *Clodoveum II* ad hunc usque annum pervenisse, duo argumenta demonstrant. Prius deducitur ab annis quatuor, quos auctor de Gestis Francorum, continuator Fredegarii, Hermannus Contractus, Sigebertus, cæterique veteres historici *Clotario III* ejus filio tribuunt; quos recentes Rerum Francicarum scriptores ante Hadrianum Valesium ad unum omnes secuti sunt. Post quem tamen annos quatuordecim *Clotarium* regnasse, veteresque qui eidem annos tantum quatuor attribuere, graviter errasse, communis consensus fuit. Sed nec Hadrianus Valesius, nec aliquis ex recentioribus vulgaris illius erroris originem detexit. Auctor quidem de Gestis Francorum cap. 45, scribit : « Clotarius rex puer obiit, regnavitque annis quatuor » : Continuator vero Fredegarii cap. 93, ait : « Clotarius obiit in juventute regnavitque annos quatuor » : verum uterque id de annis ejus monarchiæ duntaxat intellexit; et prior per pueritiam aliud non designat quam quod posterior per juventutem : *Clotarius* enim anno ætatis circiter decimo octavo mortuus est; ea scilicet ætate, quam qui attigere, aut etiam egressi sunt, vocantur ab antiquis, modo *pueri*, modo *adolescentes*, modo *juvenes*. Sed Sigebertus, Hermannus Contractus, aliique, cum non animadvertissent utrumque historicum loqui tantum de annis ejus monarchiæ, arbitrati sunt, eosdem locutos de annis, quibus in universum *Clotarius* principatum obtinuit, aliisque omnibus idem persuasere usque ad nostra tempora. Quare cum monarchia *Clotarii* quadriennalis fuerit, ut uterque anonymus nos edocet, annoque sexcentesimo sexagesimo *Childericus* Austrasiæ rex renuntiatus sit, manifestum est, *Clodovei* mortem a præsenti anno removeri non posse.

17. *Secunda Novembris hebdomada adhuc in vivis erat.* — Secundo, Mabillonius in Dissert. *de anno mortis Dagoberti primi et Clodovei junioris*, quæ tomo III Analect. legitur, veterem inscriptionem in lucem protulit, ex qua ineluctabile argumentum eruit de anno mortis Clodovei junioris, adeoque et Dagoberti primi. Inscriptio hæc lib. 1, de Vita B. Joannis abbatis Reomaensis a Jona abbate

præfixa est, quam cum suis nævis ex Codice Fossatensi repræsentat : « Anno centesimo post explicionem numeri sancti Victori episcopi Ciclum recapitulantem, anno tertio domni CLOTARII REGIS, indolis, ex jusso ipsius principes vel genitrice suæ præcelsæ Domnæ BATHILDÆ reginæ, cum ad urbem Cabalonnensem noni mensis secunda hebdomada JONAS abbas per Riomas sancti Johannis monasterio præteriens, paucis diebus inibi pro labore itineris quievit, etc. » Non dubium. quin integra inscriptio sit ipsius Jonæ, qui in B. Joannis anno mortis designando calculum itidem Victorii, sicut in hac inscriptione, adhibuit. Ex ea deducit Mabillonius, *Clodoveum II* præsenti anno naturæ debitum solvisse; cum *Clotarius III* ejus filius anno sexcentesimo quinquagesimo nono tertium regni numeraverit. Certum est enim eo Christi anno centesimum secundæ periodi Victorianæ in cursu fuisse: *Victorius* quippe Cyclum suum quingentorum et triginta duorum annorum incipit a kalend. Januarii anni Æræ Dionysianæ vicesimi octavi, ut tomo priori hujus operis ostendi ; ideoque anno ejusdem Æræ DLIX desinit, et secunda periodus Victoriana anno insequenti exorditur, cujus ideo annus centesimus convenit in annum Christi sexcentesimum quinquagesimum nonum. Fallitur enim Mabillonius in eo quod existimat, *Victorium* annos magnæ suæ periodi a Paschate inchoare : illum quippe eosdem a kalendis Januarii deducere. an. DCCXXXVI patefaciam : quare ex ea inscriptione intelligimus etiam, Clodoveum II vixisse adhuc hebdomada secunda mensis Novembris in ordine mensium noni, a quocumque mense vel die annus exordiretur, ideoque nihil refert quod Victorius periodum suam a mense undecimo, Januario sc. auspicatus fuerit; alioquin *Clotarius III* ejus filius ac successor secunda hebdomada mensis Novembris anni sexcentesimi quinquagesimi noni quartum regni annum jam numerasset. Hæc observatio ad varia Clotarii III Diplomata suis annis reddenda conducet.

18. *Annus ejus mortis magis confirmatur.* — Denique in Vita sancti Wandregisili abbatis dicata sancto Lantberto ejus successori, et scripta ab auctore anonymo coævo, quæ extat apud Mabillonium sæculo II Benedictino, legitur : « His diebus, an. VII tertii regis Lotharii qui erat regiminis prædicti patris annus decimus quintus, isdem vir Domini ad eumdem regem accessit, et privilegium regiæ confirmationis super area præfati cœnobii liberalissima datione suscepit ». Annus XV Wandregisili kalendis Martiis anni DCLXII inchoatus est, ideoque et septimus Clotarii III regis. Quare is anno currenti regnum inierat; et quidem post diem XXII mensis Julii, ut hoc argumento ostendo. *Wandregisilus* anno DCLXVIII, die XXII Julii, undecimo Clotarii III regis anno, ut infra videbimus, ad Deum migravit, ideoque anno DCLXVII, post diem XXII mensis Julii, duodecimum regni annum inchoaturus erat, quia scilicet currenti anno post eum diem ac mensem Clodoveo II patri successerat : indeque certa et indubitata est ratio, quam Mabillonius ex prædicta Jonæ inscriptione desumit; ex qua et liquet, *Dagoberti* regis hujus nominis primi mortem anno DCXXXVIII contigisse, ab eoque Christi anno *Clodovei II* annos proficisci. cui epochæ præcipua pars chronologiæ Francicæ hujus sæculi innititur.

19. *Tres liberos reliquit.* — Vixit *Clodoveus II* annos viginti tres : natus enim erat anno XII regni Dagoberti patris, ut scribit Fredegarius cap. 76, anno sc. Christi DCXXXIII. Ex *Bathilde* regina tres reliquit filios, *Clotarium*, *Childericum* et *Theodoricum*. Erant omnes admodum infantes, quantum ex ætate *Clodovei* ipsorum parentis intelligi potest : prior vix quinus, posterior quadrimus, aut etiam trimulus. Dagoberti filii *Sigibertus* ac *Clodoveus* Francorum reges a fortitudine majorum plurimum degenerarunt, ac tum primum Majores-Domus sub specie administrationis palatii regnum ipsum administrarunt, ac nudo inanique nomine regio pueris principibus relicto summam virium potentiamque regalem occuparunt, ut ex dicendis manifestum fiet.

20. *Clotarius in universa Francia regnat.* — *Clotarium* natu maximum post *Clodoveum* patrem in universa Francia regnasse, deducitur ex auctore de Gestis Francorum et continuatore Fredegarii, qui regno ejus annos quatuor assignant, licet certum sit, eum annum regni quartum decimum attigisse, quia scilicet uterque auctor sermonem tantum habet de tempore quo tribus Franciæ regnis dominatus est, ut supra exposui. Præterea *Childericum* ejus fratrem anno tantum sexcentesimo sexagesimo post diem vicesimum quintum mensis Julii regem Austrasiæ renuntiatum fuisse infra demonstrabimus. Quamobrem ante annum illum *Clotarius* tria regna obtinebat. Tertio anonymus ipsi coævus qui Vitam sancti Wandregisili abbatis scripsit, et Lantberto tunc episcopo Lugdunensi dicavit, num. 15, habet : « Postquam vita decessit Hlodoveus rex, remansit Bathildis regina cum tribus filiis, Hlothario videlicet, Hilderico ac Theodorico, ex quibus Hlotarius, qui major natu erat, fastigium adeptus est regni ». Denique Mabillonius in supplemento tertii sæculi Benedictini parte 2, pag. 618, producit Diploma Clodovei III, in quo hic rex testatur, sibi exhibitum fuisse Præceptum *Clotarii avunculi sui*, quo monachis Dionysianis confirmaverat centum solidos annui redditus percipiendos ex fiscali et regio patrimonio urbis *Massiliæ* : *Massiliam* vero ad Austrasiæ, non vero ad Neustriæ reges, pertinuisse Hadrianus Valesius et Cointius sub singulis Austrasiæ regibus, quibus Massilia paruit, certis argumentis ostendunt.

21. *Ostenditur Clotarium dominum fuisse Austrasiæ.* — Cum *Childericus* Austriæ rex impositus est, ipsi Aquitania Austrasiaca et provincia Massiliensis cessere, cui eidemque urbi *Childericus* præfecit *Bonitum* ab Arverna civitate oriundum, ut testatur Childerico coævus vel suppar auctor

anonymus Vitæ ejusdem sancti Boniti. Childericum *Massiliæ* regnasse, docet nummus, cujus antica pars exhibet ejus effigiem cum hac inscriptione: CHILDERICUS REX; postica crucem globulo superpositam cum hac Epigraphe : MASSILLÆ CIVITATIS. Subter crucis brachia exaratæ sunt hæ duæ litteræ M et A. Quidam volunt eas significare *Massiliam*; sed vana hæc conjectura, cum nomen civitatis, nulla prætermissa littera, ibidem integrum describatur, et in nummis similis tautologia non reperiatur. Quare hæ sunt monetariorum notæ. Refert hoc numisma Claudius Bouterous in Tractatu de *Vetere Francorum Moneta*. Ad regnum itaque Austrasiæ pertinebat *Massilia*, in qua cum *Clotarius* dominium exercuerit, non solum Neustriæ et Burgundiæ; sed etiam rex Austriæ fuit. Hinc idem Bouterous refert aliud numisma seu tremissum aureum, in cujus antica legitur: CHILDERICUS REX, in postica : CHLOTARIUS REX, et pars antica caput exhibet *Chiderici* regis, postica crucem, subter cujus brachia sunt illæ duæ litteræ M et A : inferius hæ quinque, CONOB. Hinc liquet, inquit Cointius anno DCLXVIII, num. 22, *Massiliæ* dominos simul fuisse Clotarium et Childericum, quorum ille Burgundiæ rex erat, hic Austrasiæ. Imo si nummus hic Massiliæ cusus, solus *Childericus* eadem urbe potitus est; cum ejus solius in antica caput exprimatur; et in postica nomen solum *Clotarii*. Si duo fratres Massiliæ domini fuissent, nonne potius caput *Clotarii*, utpote senioris, in antica insculpi debuisset relicta postica nomini *Childerici*, qui junior erat? Quod si hoc numisma in aliqua alia civitate percussum fuerit, nihil inde contra nostram explicationem inferri potest : cur enim illud et similia exarari non potuerunt in honorem duorum regum fratrum sub tutela *Bathildis* matris pacifice viventium?

22. *Negantes Clotarii III monarchiam refelluntur.* — Henschenius loco laudato, et in Vita sancti Sigiberti regis, ad diem primum mensis Februarii, in Commentario prævio, et Hadrianus Valesius lib. 20 contendunt, *Clotarium* nunquam universæ Franciæ præfuisse, hoc præcipue fundamento, quod auctor anonymus libelli de Vita sanctæ Bathildis Clotarii et Childerici matris, haud multo post ejus obitum compositi scripserit, mortuo Clodoveo rege, filium ejus *Clotarium*, Francos, hoc est, Neustrasios regendos illico suscepisse, et Austrasios, opera Bathildis Childericum regem salutasse. Verum is anonymus contrarium asserit. Hæc ejus verba : « Deo jubente, rex Clodoveus vir ejus migravit a corpore, relictaque sobole filiorum cum matre, suscepit illico post eum filius ejus Clotarius quondam (ut sc. alias fuerat) Francorum regnum. Tunc etenim præcellentibus principibus Chrodoberto episcopo Parisiaco, et domno Audoeno, seu et Ebroino Majore-Domus, cum reliquis senioribus, vel cæteris quamplurimis, et regno quidem Francorum in pace consistenti. Tunc enim nuper et Austrasii pacifico ordine ordinante domina Balthilde per consilium quidem seniorum receperunt Childericum filium ejus regem Austri, Burgundiones vero et Franci facti sunt uniti. Et credimus, Deo gubernante, juxta domnæ Balthildis magnam fidem, ipsa tria regna tunc inter se tenebant pacis concordiam ». Alius anonymus, qui eam Vitam sanctæ Bathildis studuit aliquanto curatius limare, ultima verba sic refert : « Cum reliquis senioribus vel cæteris quamplurimis regni honorem quærentibus, ad regimen Francorum in pace constituitur. Austrasii quoque pacifico ordine, faciente domina Balthilda (per consilium quidem seniorum), receperunt filium ejus Childericum regem in Austrasiam, factique sunt Burgundiones et Franci ex illo tempore uniti. Et credimus quia, Deo gubernante, juxta dominæ Balthildis magnam fidem accidit, ut ipsa tria regna, quæ antea dissidebant discordia, tunc inter se tenerent pacis concordiam ».

23. *Verba ex Vita S. Bathildis desumpta explicantur.* — Verum illo textu tempora notantur multum diversa; cum enim *Clodoveus* rex obiit, non *Ebroinus*, sed *Erchinoaldus* majoratum tenebat, eique *Ebroinus* successit. Quare sensus Anonymi est, mortuo *Clodoveo*, *Clotarium* ejus filium illico regnum suscepisse, rexisseque pacifice; tum quia publicæ tranquillitati *Ebroinus* Major-Domus, *Audoenus* episcopus Rothomagensis, *Chrodobertus* episcopus Parisiensis, aliique plurimum studuerunt; tum quia tumultuantibus Austrasiis, regemque, cui solæ ditiones Austrasianæ subjacerent, poscentibus, datus est illis post annos quatuor *Childericus*, non vero ab obitu Clodovei; quod suadet vox *nuper*, qua prædictus anonymus utitur. Uno verbo anonymus, quæ variis temporibus contigere, ad sanctam *Bathildam* commendandam, uno tenore recitat.

24. *Obitus Erchinoaldi Majoris-Domus.* — Eodem quo Clodoveus II anno, *Erchinoaldus* Major-Domus palatii vita functus est. Continuator enim Fredegarii cap. 92, Clodovei morte narrata, ait : « Eodem quoque tempore mortuus est Erchenualdus Major-Domus palatii. Franci autem in incerto vacillantes accepto consilio Ebruinum in hujus honorem ac dignitatem statuunt ». Antiquior anonymus in libro de Miraculis sancti Fursei refert, *Erchinoaldum* Ecclesiam in villa, *cui Perona vocabulum est*, *magno opere* construxisse, in eaque sepultum esse sanctum *Furseum*; et posterior anonymus in libro de Miraculis Fursei testatur, Ecclesiam illam ab episcopis Eligio Noviomensi et Autberto Cameracensi dicatam fuisse. Ecclesia sancti Fursei hodie est collegiata intra pomerium urbis Peronæ. Cointius *Erchinoaldi* mortem anno DCLIX, electionem vero Ebroini anno DCLX collocat : Verum sancti *Dalfini* episcopi Lugdunensis cædes, quæ tardius quam anno DCLVIII patrari non potuit, *Ebroinum*, cujus jussu *Dalfino* mors illata, jam eo anno Majorem-Palatii fuisse ostendit, ut eo anno monstrabimus, idque Cointium tandem agnovisse videbimus, licet suam de anno mortis *Erchinoaldi* sententiam retractare non meminerit.

VITALIANI ANNUS 3. — CHRISTI 657.

1. *In senatu Constantinopolitano Maximus coram judicibus rogatus se a calumniis defendit, et Catholicam fidem contra Monothelitas tuetur, donec cruciatibus fractus, una cum discipulis præclaro occumbit martyrio.* — Redemptoris adest annus sexcentesimus quinquagesimus septimus, Indictione decima quinta anno superiori jam inchoata : quo S. Maximus, ejusque discipuli ab exilio Constantinopolim revocantur ad quæstiones, ad dicendam rursus causam de his, quibus a pluribus idem Maximus et discipuli accusarentur : hic prætextus erat, cum revera illud agerent perfidi Monothelitæ, ut eos a Catholica fide divellerent, et suæ ipsorum hæresi sociarent : quod alias sæpe tentatum ab ipsis, satis ex Actis est demonstratum. Sed cum id diu multumque adversarii frustra tentassent, tandem eo furoris adacti sunt, ut sanctissimi viri jam decrepitæ senectutis etiam Angelis reverendi radicitus linguam præciderint, et manum dexteram crudelissime amputarint, parique supplicio alterum ejus quoque discipulum affecerint. Est de his veterum omnium scriptorum assertio, præcipue vero ejus Vitæ Actorum, necnon Theophanis, et aliorum Græcorum historicorum, simulque etiam Latinorum : sed et publica præconia Ecclesiastica[1], quibus in ipsorum natali die, anniversaria commemoratione, eorumdem martyrium prædicatur, id ipsum tradunt.

2. Quomodo autem ista se habuerint, ex dictis Actis publicis summa fide exceptis prodenda erunt, sed primum omnium quæ spectant ad temporis rationem statilienda. Hæc quidem facta esse hoc ipso anno, inde certum deducimus argumentum, quod in iisdem publicis Actis numerentur anni viginti duo ab eo tempore quo Sarraceni pervaserunt Ægyptum, usque ad tempus quo Maximus ab exilio revocatus Constantinopolim judicio sistitur; cum ex Theophane et aliis dictum sit superius, ea de Sarracenis Ægyptum invadentibus facta esse anno vicesimo sexto Heraclii imperatoris, qui numeratur Redemptoris annus sexcentesimus trigesimus quintus : cui si addantur anni viginti duo, plane ad hunc ipsum Domini annum sexcentesimum quinquagesimum septimum pervenies. His de temporis ratione elucidatis, jam ipsa Acta recenseamus, prodita (ut sæpe dictum est) ex græcis Vaticanis Codicibus, quæ sic se habent :

3. « Postquam vero multum temporis præteriisset, ac sanctus esset in exilio : rursum misit imperator, eumque accersivit. Quo vero die ad hanc urbem regiam appulerunt tum domnus Maximus, tum ejus discipuli, sub occasum solis venerunt duo mandatores cum decem excubitoribus, eosque e navigio eduxerunt nudos et incalceatos, ac disjunxerunt, et in diversis excubiis custodierunt. Post aliquot vero dies ducunt eos in palatium; senemque eo introducunt, ubi senatus convenerat, multaque alia turba, et statuunt in medio sedentium principum. Tum dicit ei sacellarius iracunde : Christianus es? Respondet : Gratia Christi Dei universorum, Christianus sum. Sacellarius autem multo percitus furore : Non est hoc verum. Respondit servus Dei, et dixit : Tu dicis me non esse : at Deus dicit esse me et perseverare Christianum. Sacellarius : Si Christianus es, cur odisti imperatorem? Et sanctus : Unde hoc manifeste declaratur? Odium, animi est occulta affectio, sicut et dilectio est. Sacellarius vero : Ex iis quæ fecisti, omnibus apparuit te et imperatorem odisse et urbem ejus : tu enim solus Ægyptum et Alexandriam, et Pentapolim, et Tripolim, et Africam Sarracenis prodidisti. Et quæ horum demonstratio? dixit Maximus.

4. « Et introducunt Joannem, qui fuerat sacellarius Petri, dum esset prætor Numidiæ Africæ, et dixit : Ante viginti duos annos avus domini imperavit beato Petro, ut exercitum in Ægyptum duceret adversus Sarracenos. Qui cum tibi confideret ut servo Dei, te sciscitatus est per litteras, num ei auctor esses, ut duceret. Ne id faceret, rescripsisti : nec enim Deo placere Heraclii imperio sobolisque ipsius, imperium Romanorum juvare. Dixit autem servus Dei : Si vera dicis, habesque Petri ad me measque ad eum litteras : proferantur, et suscipiam

[1] Martyrol. Rom. die XIII August.

pœnas placitas legi. Ego (inquit ille) non habeo litteras, sed neque scio an ad te scripserit : sed in castris hæc omnes illo tempore loquebantur. Et sanctus : Si tota castra id loquebantur, quomodo tu solus de hoc me calumniaris? An unquam me vidisti, aut ego te? Respondet : Nunquam. Et ad senatum sanctus conversus, dixit : Si jus est hujusmodi proferre accusatores testes, judicate : In quo enim judicio judicatis, judicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, dicit[1] universorum Deus.

5. « Deinde intromittitur Sergius Magudas, hæcque dixit : Abhinc novem annis dixit mihi beatus abbas Thomas, qui Roma venerat : Papa Theodorus me misit ad patricium Gregorium, qui ab imperio desciverat, ut ei dicerem, ne quemquam extimesceret : nam servus Dei abbas Maximus somnium vidit, fuisse in cœlis ad Orientem et Occidentem multitudinem Angelorum, quorum alteri ad Orientem clamabant : Constantine Auguste, tu vincas; alteri ad Occidentem : Gregori Auguste, tu vincas : clarior autem ea fuit vox, quæ ad Occidentem. Tum exclamat sacellarius : Te ad hanc urbem misit Deus comburendum.

« At sanctus : Gratias ago Deo purganti voluntaria mala mea involuntario supplicio. Verumtamen[2] væ mundo a scandalis : Necesse est enim ut veniant scandala : væ autem ei, per quem scandalum venit. Non sic oportuit talia dici, præsentibus Christianis, nec impunitos esse, qui hæc faciunt ut hominibus placeant, qui hodie sunt, cras non sunt. Hæc vivo Gregorio hunc dicere oportuit, ac suam erga imperatorem benevolentiam ostendere. Jus fuit (si et vobis ita videtur) tum illum, qui ante hunc sycophanta fuit, impelli, ut iret, et adduceret patricium Petrum, tunc hunc producere abbatem Thomam, et a Thoma sisti beatum papam Theodorum. Tunc præsentibus omnibus, dixissem patricio Petro : Dic nobis, domine patrici : Scripsisti ad me unquam, de quibus dixit pro testimonio tuus sacellarius? aut ego ad te? Similiter beato papæ : Dic, domine, egone tibi unquam somnium narravi? Si me arguisset, illius fuerat crimen, non meum, qui vidissem : res enim involuntaria somnium : ea autem sola quæ proficiscuntur a voluntate, punit lex.

6. « Tum dicit ei Troilus : Ludis, abba : non nosti ubi sis? Et sanctus : Non ludo, inquit, sed lugeo vitam meam adhuc conservatam, ut talia spectra experiar. Dicit domnus Epiphanius : Quod Deus cognoscit, bene facis, ludens ea si vera non sunt. Post quem sacellarius rursus cum iracundia dixit : Plane omnes mentiuntur, ac tu solus vera loqueris. Sanctus vero ei verbo illacrymans, dixit : Potestatem habetis, permittente Deo et vivificare et mortificare. Verum tantum abest ut hi vera loquantur, quantum ut Satanas natura Deus esse possit, quod est omnino impossibile ». Hæc Maximus secundum loquendi modum usitatum, cum quid omnino impossibile dici soleret. Sed et apponit adhuc juramentum, dicens : « Nam non merear cum Christianis videre faciem Dei qui super omnia est, qui factor est et opifex et conditor et provisor et judex et conservator universorum, si unquam tale somnium vidi, aut alium narrantem audivi, nisi hac hora ex domno Sergio, qui benevolens est in imperium.

« Tunc adducunt tertium sycophantam, Theodorum filium Joannis, qui fuerat Candidatus, cognomine Chilan, qui nunc gener est domni Platonis patricii, qui hæc testificatur : Cum sermo inter nos Romæ esset de imperatore, vituperabat quæ dicerentur, intrita faciens et lamias. Ei sanctus dixit : An unquam tecum locutus sum, nisi semel cum religiosissimo presbytero domno Theocharito fratre præfecti propter primicerium, de eo per litteras rogatus? Quod si mentiri deprehendar, pretium habeam.

7. « Postea adducitur Gregorius filius Photini, et dicit : Romæ contuli me in cellam abbatis Maximi : cumque dixissem et imperatorem esse sacerdotem, dixit abbas Anastasius hujus discipulus : Ne mereatur esse sacerdos. Statim ei sanctus respondet : Metue Deum, domne Gregori : nec enim tecum quicquam in eo sermone locutus est conservus meus. Ac se humi prosternit, hæcque dixit ad senatum : Servum vestrum sustinete. Ego, qui habitus est, sermonem exponam : me redarguet, si mentiar. Dominus hic meus Gregorius, cum Romam venisset, dignatus est venire in cellam servi vestri : quem cum vidissem, abjeci meipsum (ut mihi moris est) in terram, et adoravi, et amplexus sum eum; dixique postquam consedissemus : Quæ causa est optabilis adventus domini mei? Is respondit : Sanctus a Deo stabilitus dominus noster (imperator scilicet), curam gerens pacis sanctarum Dei Ecclesiarum, fecit jussum ad a Deo honorificatum papam, missa oblatione ad sanctum Petrum, adhortans eum, ut se cum præsule Constantinopolitano conjungeret : quæ pium ejus imperium dignatum est mitti per meam mediocritatem.

8. « Ego tum dixi : Gloria Deo, qui te dignum fecit tali ministerio. Sed quomodo jussit unionem fieri Deo amabilis ejus serenitas ? si quidem nosti. Dixisti, Typi causa. Impossibile (ut arbitror) hoc est. Non enim patiuntur Romani, tolli una cum impurorum hæreticorum vocibus lucem gerentes sanctorum Patrum voces, aut cum mendacio exstingui veritatem, aut lucem consociari cum tenebris. Nihil enim erit nobis quod adoramus, si verba quæ docuit Deus tollantur. Et dixisti : Non facit Typus sacrarum vocum sublationem, sed silentium, ut hac dispensatione pacem tueamur. Dixi vero : Idem est apud sacram Scripturam silentium et sublatio. Dixit enim Deus per David[1] : Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Quare nisi dicantur et audiantur, nec

[1] Matth. VII. — [2] Matth. XVIII.

[1] Psal. XVIII.

penitus sunt, juxta Scripturam. Dixisti : Non me conjicias in silvas : ego enim Symbolo contentus sum. Et quomodo, inquam, contentus esse potes, qui recipis Typum. At tu : Et quid detrimenti est, Typum recipere, et Symbolum dici ? Et dixi : Propterea quod Typus aperte Symbolum evertit. Tu vero: Quomodo ? per Dominum. Recitemus, dixi, Symbolum : et cognosce quomodo perimatur a Typo.

9. « Cœpisti dicere : Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Dixi : Consiste parumper, ac disce, quomodo Nicææ Patrum fides negata est. Factor enim non erit Deus, voluntate et operatione privatus naturali : siquidem volens, at non coactus, fecit cælum et terram, si vere dicit in spiritu David[1] : Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, et in terra, in mari, et in omnibus abyssis. Quod si dispensationis causa cum perfidia tollitur salutaris fides, separatio est omnino a Deo, non unio, hoc genus dispensationis.

« Cras enim nefarii Judæi dicent : Dispensatione faciamus inter nos pacem, et copulemur; tollamusque nos quidem circumcisionem, vos vero baptisma, nec amplius inter nos belligeremus. Hoc et quondam Ariani scripto prætenderunt sub Magno Constantino, dicentes : Tollamus consubstantiale, et alterius substantiæ, et inter se Ecclesiæ totæ conjunguntur. Nec vero deiferi Patres nostri id acceperunt, sed maluerunt persecutionem pati ac mortem, quam eam vocem tacere, quæ ostenderet unam Patris et Filii et Spiritus sancti superessentialem divinitatem : idque adjuncto iis qui hæc proponerent Magno Constantino, sicut ab iis memoriæ traditum est, qui magno labore, et studio, quæ tum scripta sunt, collegerunt. Ac imperatorum nemo potuit Deiferis Patribus persuadere, ut mediis vocibus conglutinarentur cum iis qui ipsorum tempore hæresim sequebantur; sed dilucidis, propriis, ac certis, et accommodatis dogmati, de quo quæstio esset, usi sunt, manifeste dicentes, sacerdotum esse quærere ac definire de salutaribus dogmatibus Catholicæ Ecclesiæ, non imperatorum.

10. « Dixisti : Quid igitur ? annon est omnis imperator Christianus et sacerdos? Non est, inquio: non enim assistit altari ; non post sanctificationem panis extollit, ac dicit : Sancta sanctis ; neque baptizat neque unguenti mysterium peragit : non ordinat et facit episcopos et diaconos, et presbyteros : neque consecrat et ungit templa : nec signa sacerdotii gerit, superhumerale et Evangelium, ut imperii coronam et purpuram. Et tu dixisti : Quomodo igitur Scriptura regem et sacerdotem dicit esse Melchisedec ? Respondi : Unius natura regis universorum Dei, qui factus est natura propter nostram salutem Pontifex, unus fuit typus Melchisedec. Ac si quidem secundum ordinem Melchisedec alium dicis esse regem et sacerdotem : audeto reliqua quoque dicere: Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem : et considera quid ex eo mali nascatur. Talis enim alius invenietur Deus factus homo, qui secundum ordinem Melchisedec, non secundum ordinem Aaron nostram operaretur salutem.

11. « Et quid multa percurrimus? In oblatione, quæ in sancta mensa fit post pontifices , et sacerdotes et diaconos ac omnem ordinem sacrum, cum laicis imperatores commemorantur, dicente diacono : Et laicorum, qui in fide dormierunt, Constantini, Constantis, et reliquorum : sic et viventium regum meminit post omnes sacris initiatos.

« Cum hæc diceret, clamavit Menas : Hoc sermone scidisti Ecclesiam. Ad quem Maximus : Si qui sanctarum Scripturarum sanctorumque Patrum verba dicit, scindit Ecclesiam : qui tollit sanctorum dogmata, quid demonstrabitur Ecclesiæ facere, sine quibus nec hoc ipsum Ecclesia esse potest ? Sacellarius autem dixit apparitoribus præfecti : Dicite præfecto : Hunc hominem debuisti sinere vivere, ubi cum potestate es ?

12. « Ibi eo foras ducto, discipulum ejus intromittunt, ab eo postulantes, ut indicium faceret in præceptorem, ut qui Pyrrhum afflixisset. At ille sedata voce sic verum respondit : Nemo æque honorem habuit Pyrrho, ac meus magister. Cum igitur de multis interrogatus, non potuisset adduci, ut a decente et religiosa voce atque ab observantia decederet ; jubet eum sacellarius, coram iis qui aderant, verberari. Quem pugnis cædentes, seminecem fecerunt. Dimissis illis in carcerem, ad senem venit Menas, eique præsentibus principibus, dixit : Huc te conjecit Deus, huc adduxit, ut pretium habeas eorum quæ aliis fecisti, omnes in Origenis dogmatum trahens errorem. Ad quem senex, omnibus præsentibus : Anathema Origeni, ejusque doctrinæ, et cuivis cum eo sentienti. Tum dixit patricius Epiphanius : Solutum est, abbas domne, Menæ a te illatum opprobrium : nam etsi Origenistes fuisset ; postquam anathematizavit, se eo liberavit crimine : Ego, inquit, in præsens nihil tale de eo amplius accipio. Post hæc eo unusquisque eorum abductus est, ubi custodiebatur.

13. « Postero vero die, circiter lucernæ accensionem, Troilus patricius et Sergius Euphratas regiæ mensæ præfectus ad eum venerunt : cumque sedissent, eum quoque jusserunt sedere, eique dixerunt : Narra nobis, domne abbas, quem cum Pyrrho in Africa et Romæ sermonem habuisti, quibusque ei argumentis persuaseris, ut proprium dogma anathematizaret, tuoque assentiretur. Respondit abbas : Si penes me libri mei essent, ex iis vobis, nulla re prætermissa, quæ in commentarios retuli, narrassem : Sed quia a me ablati sunt, exponam quæ memoria revocabit. Et quædam commemoravit eorum quæ dicta fuerant : hocque addidit : Ego proprium dogma non habeo, sed Catholicæ Ecclesiæ commune: nec enim vocem ullam innovavi, ut meum proprium dicatur dogma.

[1] Psal. CXXXIV.

14. « Post omnem narrationem ei dicunt: Non communicas sedi Constantinopolis ? Respondet : Non communico. Dicunt : Quamobrem ? Et respondit : Quia sanctas quatuor Synodos ejecerunt per novem Alexandriæ facta capitula, et per Ecthesim proxime a Sergio in hac urbe factam, et per Typum deinceps sexta Indictione expositum ; et quod ea quæ per Ecthesim dogmatizaverunt, per Typum repudiaverunt, ac seipsos toties destruxerunt. Qui ergo a se damnati sunt, et a Romanis, et ab ea Synodo quæ postea sexta Indictione facta est, depositi et sacerdotio nudati, quamnam conficiunt mystagogiam ? aut qualis spiritus ad eos venit; qui a talibus perficiuntur ? ordinantur scilicet. Dicunt ei : Quid igitur ? tu solus salvaris, et omnes pereunt ? Et dixit : Neminem condemnaverunt tres pueri, cum omnes statuam adorarent : non enim res aliorum respiciebant, sed ne ipsi exciderent a vera pietate. Sic quoque Daniel conjectus in lacum leonum, non damnavit eos qui Deum non orarent ex edicto Darii, sed de se cogitavit, ac sibi prospexit, maluitque mori, et in Deum non delinquere, nec a propria flagellari conscientia ob divinarum legum prævaricationem. Quare mihi Deus non det, ut de quoquam judicem, aut dicam me solum salvum esse. Quantum autem possum, malo mori, quam conscientiam perturbari meam, quod in fide quocumque modo peccarim.

15. « Dicunt ei : Quid habes facere, cum Romani Byzantiis uniantur ? Nam ecce heri venerunt apocrisiarii Romæ, et crastino die Dominico communicant cum patriarcha, ac omnes manifesto cognoscent te depravasse Romanos : videlicet, te illinc sublato, nostris assentiuntur. Dixit Maximus : Qui venere, præjudicium Sedi Romanæ, tametsi communicent (quoniam quidem non attulerunt ad patriarcham litteras) non faciunt. Nec mihi unquam persuadeo, Romanos his qui hic sunt, communicaturos, nisi confiteantur Dominum nostrum ac Deum secundum utramque naturam, ex quibus et in quibus est, quæque ipse est habere volendi facultatem et operandi salutem nostram. Et dicunt : Si vero his conjungantur Romani, quid facis ? Qui dicit : Spiritus sanctus per Apostolum [1], et Angelos anathematizat, qui præter prædicationem novi aliquid afferant.

« Dicunt ei : An omnino necesse est, duas voluntates dicere in Christo et operationes ? Respondit : Omnino necesse, si quidem pietatem veritate colere volumus. Nihil enim entium sine naturali operatione subsistit. Sancti enim Patres aperte dicunt, neque esse, neque cognosci absque essentiali ejus operatione quamcumque naturam. Si ergo non est, neque cognoscitur natura sine operatione, quæ eam essentialiter denotat et characterizat : quomodo aliter possibile est, sciri Christum, aut noscitari Deum vere natura et hominem ?

16. « Tum dixerunt : Scimus revera ita esse. Verumtamen ne afferas imperatori dolorem qui vel pacis solum causa hunc fecit Typum, non ut quicquam eorum tolleret, quæ in Christo intelliguntur, sed ut pacem tueretur, dispensatione silentium earum vocum faciendo, quæ dissidium alebant.

« Servus autem Dei, humi se abjiciens, respondet cum lacrymis : Non debuit bonus ac pius dominus ex mea humilitate percipere dolorem ; non enim possum contristare Deum ea tacendo, quæ ipse jussit dici et confiteri. Nam si juxta divinum Apostolum [1], ipse est qui posuit in Ecclesia primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio doctores ; per eos videlicet ipse est locutus : ex omni autem sancta Scriptura tum veteris, tum novi Testamenti, et a sanctis doctoribus ac Synodis edocemur facultatem volendi et operandi habere tum Deitate, tum humanitate, incarnatum Christum Jesum Dominum ac Deum nostrum : nihil enim ab ipso abest eorum, quibus ut Deus cognoscitur, aut eorum, quibus ut homo noscitatur, excepto peccato. Si vero perfectus est secundum utrumque, nec ulla re deficitur : profecto totum de eo adulterat mysterium, qui non confitetur, ipsum esse, quod est cum iis, quæ ei insunt secundum utrasque earum, ex quibus, et in quibus est, et quæ ipse est, omnium naturalium proprietatum.

17. « Cum illi paulisper conticuissent, inter se annuentes, dixerunt : Unde demonstrare potes, eos qui sedis Constantinopolitanæ sunt, Synodos aspernari ? Respondet : Jam singillatim ostensum est ex eo sermone, quem cum domino Gregorio, qui primus a secretis, Romæ habui : nunc vero (si ita videtur) hoc etiam demonstrabo. Jubete dari hanc veniam indigno servo vestro, et notitiam facio librorum, quandoquidem mei adempti sunt, idque omnibus manifestum facio sine ullis verborum flexuosis ambagibus.

« Cum inde alia multa dicta essent, converterunt se ad tractationes, considerationesque petitas a Scriptura, a natura, et ab arte : quibus oblectati, hilariores fuerunt, cœperuntque dicere : Novit Deus, hæc nobis profuerunt ; atque ex hac hora non habemus quod vobis facessamus molestiam. Domnus vero Sergius ei dixit : Sæpe veni ad cellam tuam in Bembas, ac tuam audivi doctrinam. Deus potest tibi opitulari : noli ullam agoniam suscipere. Hoc uno omnes dolent, quod committis, ut multi a communione hujus Ecclesiæ separentur.

18. « Ecquis est (ait servus Dei) qui asseveret, me cuiquam dixisse, ne Ecclesiæ communicaret Byzantiorum ? Respondit domnus Sergius : Hoc ipsum, quod non communicas, magna ad omnes defectionis est vox. Servus Dei dixit : Nihil violentius accusante conscientia, ac nihil eadem patrocinante liberius. Cum vero audisset domnus Troilus, in toto Occidente Typum anathematizari, dicit Dei servo : Pulchrumne est, quod pii domini nostri

[1] Galat. I.

[1] 2. Cor. XII.

existimatio contumelia afficitur? Respondet Dei servus: Ignoscat iis Deus, qui domino auctores fuerunt, ut Typum faceret, et iis qui assensi sunt. Dicit Troilus: Qui auctores? Quinam assensi sunt? Respondit servus Dei: Qui sunt Ecclesiæ, impulerunt: principes concesserunt. Et ecce obnoxiorum sordes in insontem et ab omni hæresi purum excussæ sunt.

19. « Verum consilium hoc ei date, ut sui avi (nempe Heraclii imperatoris), piæ memoriæ exemplum sequatur. Ille enim cum sensisset, a nonnullis in Occidente probrum sibi adspergi: edicto se liberavit omni Ecclesiastica reprehensione, hæcque scripsit: Ecthesis mea non est, nec ego dictavi, aut fieri jussi: verum cum Sergius patriarcha eam quinque ante annis condidisset, quam ab Oriente redirem, oravit me postquam ad hanc felicem urbem adveni, ut nomine meo promulgaretur, cum subscriptione. Ejus hortatu id feci: nunc vero cum cognoverim eam a nonnullis oppugnari; declaro ad omnes non esse meam. Hoc jussum (sive Edictum) fecit ad beatum Joannem papam, qui damnaret Ecthesim in iis quæ ad Pyrrhum tum scripta sunt: ac Sergii ex illo tempore illa expositio habetur. Faciat hoc qui nunc pie nobis imperat, et ejus existimatio penitus omni vituperatione carebit.

« Illi tum quatientes capita, siluerunt, cum hoc tantum dixissent: Difficilia omnia: nec ullum habent exitum. His igitur, aliisque variis habitis sermonibus, inter se salutarunt cum omni hilaritate, ac recesserunt ». Hactenus hujus diei de Maximo habita quæstio coram judicibus.

20. Ex quibus, inter alia plura notatu digna, perspexisti vera esse quæ a nobis superius dicta sunt in Justiniano, nimirum, ut imperatores Orientis tot sancirent leges Ecclesiasticas, quot relatas vides in Codicem et Authenticorum librum, et alias quæ extra vagantur, auctores illis fuisse Constantinopolitanos episcopos, qui cum quæ ipsi sanciturі essent, scirent haud ab omnibus recipi et observari, nomine imperatoris ea roborari curarint; quo vel timore saltem subditi fideles perculsi, eadem reciperent imperatoris nomine sancita Decreta. Ita illi male consulentes Ecclesiasticæ libertati, jus Ecclesiasticarum legum condendarum, quo nihil in Ecclesia Dei præstantius, sponte prostituerunt imperatoribus: usque adeo, ut etiam Decreta fidei, imo et perfidiæ et impietatis, quibus suam quisque hæresim sive schisma roborare vellet, ea imperatorum nomine promulgarint: qui oblatam occasionem haud inviti abripuerunt, qua se sicut laicis, ita et Ecclesiasticis imperare docerent. Confessus est id ingenue Heraclius, cum videret ex Ecthesi suo nomine promulgata nonnisi infamiam se contraxisse, notaque hæreticæ pravitatis aspersum esse. Sed quæ in sequenti consessu judicum de Maximo ejusque discipulo facta sint, ex iisdem Actis publicis audiamus, in quibus ista subjiciuntur:

21. « Alio rursum sabbato in palatium ducuntur (Maximus scilicet, et Anastasius ejus discipulus): priorque introducitur discipulus senis, cum duo tunc patriarchæ adessent ». Quorum alter Constantinopolitanus episcopus Thomas fuit, qui hoc tempore illi Ecclesiæ præerat: pergit auctor: « Veniunt Constantinus et Menas senis accusatores: et a discipulo petunt, ut illorum dictis assentiretur. Multa vero cum libertate ac intrepide discipulus ad senatum dixit: Constantinum adducitis in secretum (Secretarium) palatii? Hic nec presbyter est, nec monachus; sed eum norunt Afri et Romani tribunum Thimelicum. Venit illinc, nescio quas mulierculas pascens. Omnes ejus flagitia norunt, astutamque malitiam ad fallendum et ad lædendum promptam. Modo dicit, eas sorores esse suas: modo vero, quia illæ non communicant Ecclesiæ Constantinopoleos: idcirco eas abduxi, ne hæretico contagio macularentur. Ac rursum, si deliciæ ei defuerint, eam regionem inveniat, quæ ipsum non noverit: eadem faciet turpis lucri causa et sordidæ voluptatis: magnum namque est dedecus, hujus congressum non vitare eos, qui gravitatem atque honestatem susceperint vitæ.

22. « Postea interrogatus, Typum ne anathematizasset? sine metu dixit: Non solum anathematizavi, sed etiam libellum feci ac porrexi, (anathematis scilicet). Dicunt ei principes: Quid igitur? Non confiteris male te fecisse? Respondet: Ne permittat hoc Deus, ut quod recte feci, atque ex lege Ecclesiastica, dicam male factum. Multaque alia interrogatus cum respondisset ut ei Deus subministrabat, educitur e Secreto, et adducitur senex.

« Cui dicit Troilus patricius: Vide abba, dic veritatem, et dominus tui miseretur: quandoquidem si in legitimam quæstionem veniamus, et vel unum eorum criminum quæ tibi objecta sunt, verum inveniatur; lex te interficit. Respondet: Jam dixi, ac rursum dico, tantum possibile esse ut ex iis vel unum verum sit, quantum ut qui est Satanas, Deus sit: sed cum Deus non sit, nec esse possit, qui est apostata; crimina quoque hæc falsa sunt, nec subsistunt. Attamen si quid jubetis facere, facite: Deum colens, non afficior injuria. Dicit ei Troilus: Nonne Typum anathematizasti? Respondit senex: Sæpe dixi, me anathematizasse. Troilus: Si Typum anathematizasti, anathematizasti quoque imperatorem. Respondet Dei servus: Ego imperatorem non anathematizavi, sed chartam alienam ab Orthodoxa et Ecclesiastica fide. Dicit ille: Ubi anathematizatus est? S. Maximus respondit: A Synodo Romana in Ecclesia Salvatoris et in Dei Genitricis.

23. « Tunc dixit ad eum eparchus: Communicas huic Ecclesiæ, annon? Respondit ac dixit: Non communico. Dixit ei: Quamobrem? Respondit sanctus: Quia rejicit Synodos. Dicit ei: Si rejicit Synodos, quomodo in Diptycha referuntur? Et dicit: Ecquæ utilitas nominum, cum dogmata ejecta sunt? Potes (inquit eparchus) hoc docere?

Respondit : Si hanc veniam a vobis accipiam ac jubetis, admodum facile possum ostendere.

« Cum omnes tacuissent, dicit ei sacellarius : Cur diligis Romanos, Græcos vero odisti? Respondens autem servus Dei dixit : Præceptum habemus, ne oderimus quemquam. Diligo Romanos ut ejusdem fidei, Græcos ut ejusdem linguæ. Rursum sacellarius : Quot annorum teipsum dicis? Respondit : Septuaginta quinque. Dicit ei : Quot jam annos tecum habitat discipulus tuus? Respondit : Triginta septem. Tum quidam clericus exclamavit : Tibi reddidit Deus, quæcumque fecisti beato Pyrrho. Ad quem nihil omnino respondit.

24. « Cum vero tam multa in secreto (Secretario) dicta sunt, nullus patriarcharum quicquam locutus est. Cum autem sermo de Synodo Romana moveretur, clamat Demosthenes : Non valuit ista Synodus, cum eam congregaverit Martinus, qui depositus est. Tum dicit servus Dei : Non depositus est, sed persecutionem passus. Quænam enim facta est super gestis Synodalis et canonica expositio, quæ certo habeat ejus depositionem? Veruntamen demus ut canonice depositus fuerit : hoc non facit iis præjudicium, quæ canonice secundum sacros canones decreta sunt; quibus et ea quæ a sancto papa Theodoro scripta sunt, conveniunt. Hæc audiens Troilus patricius, inquit : Nescis quid dicas, abba : quod factum, factum est. His dictis, cum sanctum senem paulum a secreto summovissent, consilium capiunt, vitam quidem ad specimen clementiæ non adimentes, ut homines inhumani aliquid per humanitatem facere viderentur, morte vero acerbiora his supplicia infligentes.

« Et quidem cum eos urbis præfectus sibi traditos accepisset, atque in prætorium adduxisset : primum quidem divinum Maximum distentum nervis durissimis jussit verberari, non senectutem nefarius vir miseratus, non membra squalida et rugis contracta, non corpus illud jejunio et laboribus consumptum; adeoque crudeliter cædit, ut ob defluentis sanguinis copiam subjectum pavimentum cruentaretur, caroque universa consumeretur, nec ullum membrum sanum et integrum relinqueretur.

25. « Tum bellua se ad ejus discipulum transfert, deinde ad ejus cognomen, Anastasium itidem appellatum; multasque eis plagas imponit, vibicibus corpora eorum replens. Atque iis præcones adhibuit, qui, dum flagellarentur, hæc clamarent : QUI REGIIS SANCTIONIBUS NON PARENT ET IN CONTUMACIA PERSISTUNT, DIGNI SUNT QUI HÆC PATIANTUR. Ac eos quidem ægrum tenuemque spiritum ducentes, in carcerem contruserunt.

« Postero vero die religiosum virum una cum discipulo sistunt, totum vibicibus exaratum, totum scatentem tumoribus, totum plagis inustum. Quin etiam cum tot doloribus confectus esset, non tamen sibi temperarunt, quin alia pejora ei facerent, naturam penitus aspernantes. Linguam enim illam theologam, quæque sermonibus fluviorum instar scaturierat, a faucibus usque et a contigua epiglottide scelestissime præcidunt; ut vocis adempto instrumento, doctrina ei quoque et sermones eriperentur, posteaque conticesceret, et mutus esset. At vero, egregie Maxime, non eras vel lingua exsecta taciturus. Verum qui linguam perficit infantium, et muto surdoque dedit sermonem, ipse fecit ut præter opinionem loquereris, sermonesque emitteres magis quam antea articulatos.

26. « Postquam autem idem et discipulo Anastasio fecerunt, ejusque linguam introrsus præciderunt : eadem ipsum corroboravit gratia, sermonem dans, absque loquentis instrumento, eumque uberem inopinato et copiosum. Quare majori invidia scelesti homines perculsi, alium generosis athletis inusitatiorem cruciatum inflixerunt, quasi se injurios esse existimarent, nisi omnem in eos acerbitatem experirentur : quos et multo satius erat, morte affectos tollere de medio, sicut illis quoque videbatur, quam hujusmodi suppliciis addicere : nam restibus tenuibus beatum complectentes, ac tormentis undique adhibitis, ei cultro et malleo dexteram manum abscindunt, et in pavimentum abjiciunt : confestimque certaminis socium Anastasium adeunt, idem ab eo supplicium expetentes, ut paris gloriæ fructu omnino potiretur.

« Hos linguæ et manus expertes ejiciunt e prætorio, trahunt et circumducunt per forum, excisa membra ostentantes, clamoribus utentes incertis, eosque ludibriis et dicteriis appetentes. Tum post inhonestam illam circumductionem, exilio longinquo tradunt una cum apocrisiario Anastasio, ab omni cura et ope desertos et nudos, sine calceis, sine cibo, omni vitæ facultate privatos, procul a mari propter misericordem hominum visitationem, et (quod omnium gravissimum) inter se disjunctos; hoc solum facientes pulchre, sanctos scelerati a se segregantes ». Pepercerant autem inferre dicta supplicia alteri Anastasio, muneris quo functus erat, apocrisiarii, rationem habentes. Sed pergit auctor :

27. « Postquam autem (ut sermo narravit) in exilium Maximum deportarunt : contigit, ut is in via multa perpeteretur, multasque ærumnas subiret ac dolores, utpote qui nec in jumento, nec in sella aut lectica sedere posset multis doloribus confectus, ac innumeris afflictus angoribus. Eum igitur in quemdam grabatum vimine contextum imponunt, ac vix ægreque gestantes longo illo itinere adducunt. Quem in quodam Alaniæ castello, quod Schimaris appellatur, custodia inclusum collocantes, siunt ab ope et cura desertum. Cumque præclarum ejus discipulum cum ejus cognomine (ambo Anastasios), eodem itinere duxissent : disjungunt utrumque a præceptore, eosque etiam ab invicem dirimunt, singillatim multa commutantes loca, et longe in Absagorum inducunt regionem. Ex his alter multis incommodis fessus, ipsum spiritum, qui solus reliquus erat, emisit : nec satis scitur dies, quo discessit e vita, ut ejus dixit cogno-

minis apocrisiarius Anastasius. At divino Maximo in castello Alaniæ jam triennium concluso, sibimetque in corporis cura ministranti quamvis plenus dierum esset (ut dictum est) ac infirmo corpore, divinum quoddam visum superne oblatum est, mortis diem ei significans, et ad illa accersens tabernacula. Qui dies cum venisset (erat autem decimus tertius mensis Augusti) hæc dimittens, percurrit ad cælos, revera cælis et illa habitatione dignus. Monumentum autem, in quo sacrum ejus corpus depositum est, tres lucidæ faces per unam noctium ex tunc splendore illustrant, mirificum quidem emittentes fulgorem, mirabiliorem vero (ut par est) stuporem intuentibus afferentes, munificique Dei erga famulum suum ditissimam ostendentes gratiam.

28. « Verum tibi quidem, sanctissime pater, magna præsentium gloria et splendor est, cum te etiam Dominus plus hic honorificaverit; multo vero major est, longeque præstantissima tibi illa tributa sors, cælestes illi honores, cum magnæ luci assistis, ac beatæ Trinitatis principisque lucis in te recipis splendorem, Deumque (quod maximum, maximeque mirabile est) vides, ac videlicet ipsa unione factus sis Deus, et participatione totus deificatus, deificationemque inenarrabilem susceperis. Quamobrem cum eam gloriam sis adeptus, da quoque multum abs te auxilium nobis, qui adhuc in præsentibus natamus undis, cursum hunc peragimus, et hanc vitam navigamus multis procellis plenam: Ut te gubernatore, te duce, mare hoc instabile enavigemus, et in æterno tranquilloque portu stationem adipiscamur in Christo Jesu Domino nostro, cum quo Patri gloria, una cum sancto et vivifico Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus auctor. Quæ autem sequitur oratio, nonnisi in uno volumine (cum sint tres Vaticani Codices, in quibus eadem S. Maximi et sociorum Acta continentur) scripta reperitur addita (ut videri potest) a notario, qui in gratiam cujusdam episcopi, Nicolai nomine, ejusdem sancti Maximi studiosissimi, eadem Acta conscripsit. Sic enim se habet:

29. « Hæc a nobis tibi oratio, o patrum optime, et filiorum amantissime, rebus ipsis (ut et ipse novi) omnino inferior, desiderio autem (ut puto) nemini cedens. Orationis vero causa et auctor fuit antistes ex te pendens, qui ditatus est tum nomine, tum et similitudine morum ejus, qui fuit Myrorum gregis princeps: mirabilium sermonum tuorum semper ipse cupidus, te maxime desiderans, tuumque jucundissimum nomen linguæ faciens delicias. Cui et redde, societatem tecum et contubernium nancisci: qui multum (ut vides) pro honestate pulchrisque institutis certamen capessit: quique vitam ipsam libens projiciat, modo ei contingat aliquid melius in rebus gerendis peragere in Christo Domino nostro, cui gloria et imperium nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen ». Porro his de Maximo atque ejus discipulis dictis Græci historici omnes adstipulantur, simulque eorumdem Græcorum Menologia, nec non Latini auctores: ita ut gloriosum Maximi martyrium tam in Oriente quam in Occidente scriptorum omnium monumentis fuerit celebratum.

30. *Index librorum quos S. Maximus elucubravit.* — Accedit ad gloriam tanti martyris, quod sui nobilissimi ingenii et fidei Orthodoxæ, qua pollebat, dignas post se lucubrationes reliquit, quibus licet vivens fuerit ab adversariis (ut dictum est) spoliatus: haud tamen, Deo eas protegente, perire penitus valuerunt, sed magna ex parte integræ remanserunt: quarum hic tibi indicem, veluti insignem coronidem ad ea quæ sunt dicta de ipso, ex Vaticano promptuario exscriptum apponimus, depromptum ex tribus tomis græce conscriptis, et ex Photio collectum: quorum ut facilior sit tibi cognitio, quatuor alphabeti litteris distincta serie scripta singula numeramus hoc ordine:

P. significat Photium ejus operis meminisse.
A. reperiri docet in Codice Vaticano numero 335.
B. esse ostendit in Codice Vaticano numero 336.
C. reperiri in Codice Vaticano numero 337.

31. P. A. Quæstiones in sacram Scripturam numero sexaginta quinque cum earumdem solutionibus, ad Thalassium presbyterum ac præpositum.
A. Expositio symbolica eorum quæ in sacra Synaxi fiunt in Ecclesia.
A. Expositio in Psalmum quinquagesimum nonum.
A. Expositio orationis Dominicæ ad quemdam Christi famulum.
C. Scholia in B. Dionysium Areopagitam.
P. A. Ad Thomam Dei famulum, de diversis ejus quæstionibus in Dionysium, et Gregorium, Epistolæ duæ.
P. A. Scholia in Gregorium Theologum ad Joannem Cyzici archiepiscopum.
P. A. Centuriæ quatuor de charitate, ad Elpidium presbyterum.
P. A. Centuriæ septem de Trinitate, de Verbi incarnatione, et de virtute ac vitio.
P. A. Sermo asceticus per interrogationem et responsionem.

P. Sermo compendiosus adversus Severi dogmata, ad Petrum illustrem, per capita distinctus.
P. A. Dialogus Pyrrhi et Maximi, de duabus voluntatibus et operationibus in Christo.
A. Tomus dogmaticus in Cyprum missus ad Marinum diaconum (presbyterum).
A. Expositio summaria de Pascha Dominico, in qua totius kalendarii canonici ratio explicatur, cum brevi sub fine chronologia.

32. EPISTOLÆ AD DIVERSOS.

B. Auxentio.
P. B. Cononi presbytero ac præposito.
P. B. Constantino illustri ex sacellariis duæ.
P. A. Cosmæ diacono Alexandrino, de communi ac proprio, deque essentia, et hypostasi continet capita novem.
B. Cydonio episcopo.
P. B. Cyricio, seu Cyriscio episcopo duæ.
B. Eulogio episcopo Alexandriæ, de duabus Christi naturis, continet capita septem.
P. A. Georgio præfecto, cum appulisset Constantinopolim.
P. B. Georgii Africæ præfecti nomine, ad monachas Alexandrinas, quæ ab Ecclesia Catholica defecerant.
33. A. Georgio presbytero ac præposito, qui per Epistolam interrogarat de Christi mysterio.
P. A. Janiæ præpositæ, de monacha quæ cœnobium reliquerat.
A. Joanni archiepiscopo Cyzici, quod anima sit immortalis.
B. Joanni cubiculario, de charitate.
A. Joanni cubiculario, de tristitia secundum Deum.
P. Joanni cubiculario duæ.
P. B. Joanni episcopo duæ.
P. Joanni philosopho : continet capita undecim.
A. Joanni cubiculario, de rectis Ecclesiæ dogmatibus, et contra Severum duæ.
P. Joanni Sophistæ.
P. A. Jordani presbytero, de animæ operatione post mortem.
P. Juliano Alexandrino ab hæresi Acephalorum converso.
B. Juliano Scholastico Alexandriæ, de dogmate Ecclesiæ circa Christi Incarnationem.
P. A. Marino presbytero, de naturali voluntate, etc. continet capita novem.
A. Nicandro episcopo, de duabus operationibus in Christo.
A. B. Petro illustri Epistola dogmatica.
P. B. Polychronio abbati quatuor.
P. A. Pyrrho adhuc presbytero.
A. Siciliæ insulæ præpositis, monachis, et plebi Orthodoxæ, contra eos qui unam operationem ponunt in Christo.
34. B. Stephano abbati.
P. Stephano præposito ac presbytero duæ.
P. A. B. Sophronio monacho cognomento Eucratæ duæ.
A. Thalassio præposito ac presbytero, de regibus ethnicis, qui filios immolarunt.
P. A. B. Thalassio presbytero ac præposito quinque.
B. Theodoro presbytero Lauræ Raithu, de essentia et natura.
A. Anomæi sive Ariani disputatio cum Orthodoxo.
A. Anomæi et Orthodoxi altera disputatio.
A. Macedoniani hæretici disputatio cum Orthodoxo.
A. S. Athanasii cum Apollinarista disputatio.
A. Quænam sit animæ vis comprehensiva.

35. SUNT ET ALIA OPUSCULA, QUÆ MAGNA EX PARTE VIDENTUR PERTINERE AD SUPERIORES EPISTOLAS, VIDELICET.

B. De duabus unius Christi Dei nostri voluntatibus.
B. De differentiis definitionum.
Capita x de duabus voluntatibus, ad Orthodoxos : subjiciuntur Epistolæ dogmaticæ ad Petrum.

	Capita x de naturalibus voluntatibus et operationibus. Capita xiii de voluntatibus, seu contra eos qui unam in Christo dicunt voluntatem. Capita x de essentia et natura, hypostasi et personis.	subjiciuntur Epistolæ ad Theodorum Raithu.
	Capita xi de essentia, natura et hypostasi. Quod impossibile sit unam dicere Christi voluntatem.	subjiciuntur Epistolæ ad Eulogium.
36.	A. Adversus eos qui asserunt unam in Christo dicendam esse voluntatem.	
	A. Ex tractatu de operationibus et voluntatibus caput quinquagesimum, et quod sequitur.	
	A. De duabus Christi naturis contra Arium, Nestorium, Sabellium, et Eutychem.	
	B. Metaphrasis ex carminibus de silentio et virtutibus.	
	A. In illud : Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.	
	B. In Porphyrii Isagogen, et categorias Aristotelis, quid definitio etc.	
	A. Variæ definitiones.	
	B. Excerpta ex antiquis Patribus. Incipit ab Irenæo, desinitque in aliquot Cyrilli Epistolis.	

Hactenus lucubrationes Maximi, qui non Orientem solum sed et Occidentem illustravit, et eo clarius, quod ea quæ scripsit, martyrio etiam consignarit. Sed de Maximo hactenus.

37. *S. Eugenii episcopi Toletani obitus et scripta.* — Hoc eodem anno, qui et numeratur nonus Reccesuinthi Hispaniarum regis ex quo solus regnare cœpit, anno Domini sexcentesimo quadragesimo nono, S. Eugenius Toletanus episcopus moritur; in cujus locum subrogatur Ildefonsus æque sanctus. Porro Eugenius egregiæ sanctitatis merito adscriptus retinetur publicis Ecclesiæ Tabulis inter sanctos, ex quibus anniversaria die qua obiit, idibus Novembris, nomen ejus publice recitatur. At cum viri hujus egregiæ res gestæ magna ex parte obscuræ remanserint; pauca quæ de eo reperiuntur scripta in libello ejusdem S. Ildefonsi de viris illustribus, hic reddamus : ait enim :

« Eugenius alter post priorem Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ clericus esset egregius, vita monachali delectatus est. Qui sagaci fuga, urbem Cæsaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhæsit, ibique studia sapientiæ, et propositum monachi decenter excoluit. Unde principali violentia reductus, et in pontificatum adscitus, vitam plus virtutum meritis, quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valde fervescens spiritus virtute, studiorum bonorum viam prosequens. Cantus passivis usibus vitiatos, melodiæ cognitione correxit : Officiorum remissos ordines, curamque discrevit. Scripsit de Trinitate libellum, et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum : qui Libyæ Orientisque partibus mitti quantocius poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent ». Quos enim præpotens armis evertisset secta Mahometana, quæ ab Ariano homine venena fuerat mutuata : his quamprimum Eugenius suis scriptis occurrendum putavit : quæ in Orientem perferri curans, haud perficere valuit. Cum enim nefaria secta non disputatione, sed armis robur sibi compararet ; haud prosperum Deus fecit iter libros ferentibus non profuturos. Sed quæ fuerint aliæ ejusdem viri sanctissimi lucubrationes, idem ita pergit ostendere.

38. « Scripsit et duos libellos, unum de diversi carminis metro, alium de diversi operis prosa concretos : qui ad multorum industriam, ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit subtrahendo, immutando, vel meliorando, ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse; iste et sex dierum recapitulationem singulis versibus renovavit, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subjunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvindi et Reccesuinthi regum fere duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam sacerdotis : sicque post lucis mundialis occasum in Basilica S. Leocadiæ tenet habitationem sepulcri ».

39. Antequam autem de ejus successore Ildefonso agamus, hic ejusdem Eugenii sepulcri Epitaphium reddendum putamus ; quod habet acrostichis his versibus ipsius Eugenii nomen expressum :

Excipe, Christe potens, discretam corpore mentem,
Ut possim picei pœnam vitare barathri.
Grandis inest culpa, sed tu pietate redundas.
Elue probra, Pater, et vitæ crimina tolle.
Non sim pro meritis sanctorum cœtibus exul.
Judice te prosit sanctum videre tribunal.
Vis, lector, uno, quis sim, dignoscere versu ?
Signa priora lege, mox ultima nosse valebis.

nempe EUGENIUS MISELLUS.

40. *S. Ildefonsus eidem succedit, de sede Toletana bene meritus, et erga Deiparam devotione conspicuus.* — Ildefonsus autem successor ipsius, cum (ut dictum est) scribatur anno nono Recce-

suinthi successisse Eugenio, plane hoc anno in ejus locum subrogatus apparet. Quæ autem de se ipsemet habeat, cum præfatur in libello, quem postquam creatus est episcopus, scripsit de viris illustribus, in medium adducamus : ubi enim eos recensuit auctores qui eodem argumento libros scripsere, hæc de se ipso : « Ast ego procul valde impar, et iis quos adnotatio retinet, et iis quos adnotatio delectavit, indignus satis, et absque substantia alicujus boni operis, successor sanctæ memoriæ alterius Eugenii factus in sede illa gloriosa Toletanæ urbis, quam non ex hominum immenso conventu (numero) gloriosam dico (cum hanc etiam gloriosorum illustret præsentia principum) sed ex hoc quod coram timentibus Dominum, iniquis atque justis (injustis) habetur locus terribilis, omnique veneratione sublimis, etc. » Hæc de sede Toletana Ildefonsus; de ipsius autem lucubrationibus agendum erit in ejus obitu.

41. Quod vero pertinet ad ea quæ dicit de sede Toletana : eam plane præter alia multa insigniaque reddidit his temporibus celebrem successio plurium sanctorum pontificum : nihil enim tam movet populum ad cultum venerationemque alicujus Ecclesiæ, quam præsidentium sacerdotum fulgens sanctis operibus vita. Rursum vero, quod et in eos qui minus digne in eam assumpti sedem degeneres reperti essent, divina vindicta evigilasset, eamdem ipse nominat locum terribilem, omnique veneratione sublimem, ex iis scilicet, quæ ipse eadem Præfatione inferius habet, ubi de sancto Montano, quæ suo loco sunt dicta recensuisset, his verbis :

« Cum, inquit, Helladio episcopo sedis ejus Juslus diaconus fastu superbiæ insultaret, post mortem quidem sui pontificis vixit episcopus, et ipse tabefactus ; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum, a ministris altaris sui dormiens strangulatus laqueo expiravit. Item cum successori ejus Justo episcopo Gerontius presbyter, principis oblectamine fotus, contemptum adversitatemque deferret, tam repentino motu vim perdidit intellectus, ut multis medicorum curationibus quicquid in medelam fieret, totum in pestis augmentum cresceret : sicque invaluit commotio mentis, ut usque ad obitum suum terror esset homini ejus vel participatio visionis, vel colloquium oris. Adhuc etiam successori in locum ejus Eugenio priori Eufridius[1] diaconus suus cum innixus amicitiæ sæculari violenter honorem presbyterii et quædam prædia extorsisset, tam in reprobum sensum tamque in languoris supereminentem pervenit statum, ut cum vivere recusaret, tam mori esset quod viveret, quam vivere quod mori vellet ». Hæc Ildefonsus : ad quæ visus est allusisse, cum sedem Toletanam nominat « locum terribilem, omnique veneratione sublimem ».

42. Sed Deus, qui se adversus pravos episcopos ultorem manifestum exhibuit; erga sanctos misericordem, donis pluribus iisdemque maximis impertitis, ostendit. Quanta enim per suam Genitricem Mariam Virginem ipsi, postquam factus est episcopus, contulerit Ildefonso, ex canone Concilii in Hispania ad Pennam fidelem sub Ægidio episcopo Toletano habiti hic innotescet. Est canon ejusdem Concilii undecimus istis verbis expressus, ubi agitur de solemniori cultu celebrando die natali ejusdem sanctissimi viri.

« Item quia mater Dei, et Salvatoris nostri Domini Jesu Christi gloriosa, ac semper Virgo Maria capellanum ac suæ virginitatis specialem præconem beatum Ildefonsum patriarchalis Toletanæ Ecclesiæ præsulem ac rectorem post sui assumptionem descendens de cælo empyreo corporaliter visitavit, ac donis et muneribus spiritualibus decoravit in signum spiritualis dilectionis et amoris; et quos Mater Dei diligit et honorat, nos teneamur diligere et etiam honorare : statuimus et ordinamus, ut per totam Toletanam provinciam ejus festivitas præcipue seu duplici officio solemniter celebretur ». Hæc Patres in dicto Concilio anno Domini millesimo trecentesimo secundo celebrato. Sed quæ de re tanta in rebus gestis ejusdem S. Ildefonsi scripta reperiuntur, in medium adducamus.

43. Julianus, non ille Toletanus episcopus, sed ejusdem Ecclesiæ Toletanæ diaconus, in Præfatione voluminis S. Ildefonsi de laude intemeratæ Dei Genitricis Mariæ, ipsius sanctissimi episcopi res gestas contexuit : habes eam, simulque ejusdem sancti opuscula cum sermonibus ejusdem haud pridem typis ex scriptis Codicibus primum cusa Parisiis, in lucem prodita summa diligentia viri doctissimi Francisci Fevardentii theologi Parisiensis, cui hoc nomine plurimum debeat, Hispaniarum Ecclesia. Quæ autem idem Julianus diaconus Toletanus scribit de rebus adeo admirandis transactis inter Deiparam et sanctum Ildefonsum, ac primum quæ cum S. Leocadia intercesserunt, se accepisse testatur a testibus fide integerrimis Urbano et Evantio, qui eodem sæculo quo Ildefonsus vixerunt, et Urbanus factus est postea episcopus Toletanus, Evantius vero ejusdem Ecclesiæ archidiaconus. Postquam igitur de primordiis ejusdem sancti nonnulla Julianus ipse narrasset, hæc de eodem dicere pergit :

44. « Quod per tot annos populis desiderantibus necdum fuerat ostensum, illis iste patefaceret primum : et reliquias sanctæ ac Deo dicatæ virginis Leocadiæ adveniente rege in sede regia, sua festivitate, omnibus adstantibus præsentaret, et ante sepulcrum ejus genibus provolutus, tumulum in quo ejus sanctissimum corpusculum usque hodie humatum est, ut exiliret, et operculum quod vix triginta juvenes movere potuissent, non humanis manibus sed Angelicis elevatum : velum quod sanctæ martyris membra tegebat, consurrexit, tanquam illud ipsa vivens foras submitteret, et ve-

[1] Decentius habet. Cod. Vatic.

luti manibus hominum extensum elevaretur atque conspectui ejus virgo pulcherrima obsequens adventaret, clamantibus episcopis, principibus, presbyteris, diaconibus cleri, atque omni populo, Deo gratias in cælo, Deo gratias in terra, nemine tacente. Ipse (ipsa) vero manibus statim complexans et adstringens, talia fertur depromere vota, vociferans cum omni populo; et clamans : Deo gratias, vivit domina mea per Ildefonsum. Et ipsum repetens clerus vehementer psallebat, Halleluja : et canticum quod ipse dominus Ildefonsus graviter fecerat : Speciosa facta es, Halleluja : et alia quæ in ipsa missa, quæ subter est annotata, in laude ejus deprompserat. Clamabat inter voces populi velut mugiens, ut aliquod incisorium deferrent, unde quod manibus tenebat præcideret : et nemo illi accurrebat, et populus vastis vocibus rictibusque frendebat. Nam et sancta virgo quod voluntate submiserat, violenter retrahebat. Sed et princeps quondam Reccisuinthus, qui eo tempore erat, gloria et ferocitate terrena deposita, qui cum ob iniquitates suas increpitus superbo oculo intuebatur, cultrum modicum, quem in theca tenebat, cum lacrymis offerebat : et collo submisso, supplices manus a throno suo extendens, ut eum illi deferrent, instanter deprecabatur, postulans ut indignum non judicaret sua cum lacrymis offerentem. Quem ille apprehendens, quod manu læva jam modicum tenebat, dextra præcidit : et cultrum ipsum una cum eisdem reliquiis tectis (thecis) argenteis collocavit, indignum judicans, ut qui sancta præciderat, ultra polluta tangeret. Requirentis manus quantum valebat vicario jure præcipit impendi.

45. « His peractis, quia longum est ista omnia enucleare; cuncta quæ usui pertinebant sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, in Dei laudibus usquequaque completa sunt. His excussis, alia adhuc miracula. Spiritus sanctus per eum in ipso Dominico Adventu non post multos dies peregit. Sed quia omnia longa sunt recensere, quæ ejus temporibus in Toletana urbe dominus Urbanus, et dominus Evantius per eum facta narrabant, vel ex multis pauca aggrediamur : quia qui hoc mecum audierunt, cum hoc legerint, dolebunt prætermisisse me tam multa et magna, quæcumque mecum sciunt. Superveniente vero die Assumptionis sanctæ et semper Virginis Mariæ, ante tres dies tribus diebus litanias peregit, et missam quæ in illius laude decantaretur, perfecit, quæ est septima. At ubi ventum est ad ejus solemnitatem, supradictus rex minus de timore Dei sollicitus, et de suis iniquitatibus male conscius, ad audienda solemnia regali de more accessit. Nam rebus Dei Ildefonsus majori adhuc munere fretus, dum Dominæ suæ solemnia, cui Deo præsule serviebat, ovans susciperet, et in laude Genitricis Dei hoc quod supra prænotavimus, summo cordis affectu harmonica modulatione composita carmina appararet, et libellum virginitatis more synonymiæ testimoniis veteris et novi Testamenti plenum compte ederet, et digna facundia ac magnificentia jam præfatæ Dominæ suæ exornaret, dum ante horas matutinas solito more ad obsequia Dei peragenda consurgeret, ut vigilias suas Domino consecraret : diacono vel subdiacono, atque clero ante eum cum vasculis præcedentibus, subito ostia aperientes, et Ecclesiam intuentes, atque splendori cælesti aciem defigentes, lumen quod ferre non valuerunt, cum tremore effugientes; lampadas, quas manibus tenebant, reliquerunt, et sua vestigia per quæ venerat adeuntes, prope mortui reversi sunt ad sodales.

46. « Sollicite omnis congregatio requirens quid de Dei servo ageretur, eum cum Angelicis choris viderunt : quod tam subito expaverunt custodes, ut et terga ab ostio Ecclesiæ dantes, revertebantur ad proprias sedes. At ille bene sibi conscius, ante altare sanctæ Virginis procidens, reperit in cathedra ipsam Dominam sedentem, ubi solitus erat episcopus residere et populum salutare (quam cathedram nullus episcopus adire tentavit postea, nisi dominus Sisibertus, qui statim ipsam perdens) exilio relegatus est, et elevatis oculis adspexit in circuitu ejus, et vidit omnem apsidem Ecclesiæ repletam virginum turmis, de canticis David modulata suavitate aliquid decantantibus. Adspiciensque in eam, ut ipse sibi conscius bene carissimis referebat, sic eum allocuta est voce : Propera in occursum, serve Dei carissime, accipe munusculum de manu mea, quod de thesauro filii mei tibi attuli. Sic enim tibi opus est, ut benedictione tegminis, quæ tibi data est, in meo tantum servitio utaris. Et quia oculos fidei fixos in meo semper servitio tenens permansisti; et laudem meam, diffusa in labiis tuis gratia, dulciter in cordibus fidelium depinxisti : et vestimentis Ecclesiæ jam in hac vita ornatus eris, et in futuro in promptuariis meis cum aliis servis filii mei lætaberis. Et hæc dicens, ab oculis ejus una cum virginibus et luce, quæ venerat, remeavit. Remansit Dei servus in tantum securus de adipiscenda gloria, in quantum præscius de sibi donata palmæ victoria, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, et cuncta regit per infinita semper sæcula sæculorum. Amen ». Hucusque Julianus diaconus : tribuunt alii ejus historiæ scriptionem Lixicæ Toletano episcopo Urbani successori, accepisseque eam ab Urbano et Evantio, quibus per ætatem licuerit rei gestæ miraculo, imo miraculis interesse. His autem omnes penitus, qui res Hispaniarum Ecclesiæ scriptis sunt prosecuti, absque controversia adstipulantur. Qui vero ejusdem sancti opuscula legerit, videritque quam ardentissimo Dei Genitricis amore ipse flagrarit, et quam copiose prosecutus sit laudes cultumque ejusdem sanctissimæ Mariæ Deiparæ : haud adeo puto, mirabitur, si tale ab ipsa munus fuerit consecutus. Post hæc autem cusa admoniti sumus, in Ecclesia Toletana haud receptam esse Juliani assertionem de tempore Apparitionis Dei Genitricis, ad S. Ildefonsum cum præclaro munere descen-

dentis, quam ipse dicit factam tempore Assumptionis ejusdem Dei Genitricis Mariæ. Magis autem esse ibi antiqua traditione probatum usque retentum in sacris ritibus, id fieri contigisse die decima octava Decembris, qua solemnitas Exspectationis ejusdem sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ ibidem celebrari consuevit; quod et sacris lectionibus antiquitus receptis in eadem Ecclesia recitari publice consuetum asseritur.

Hoc anno, qui undecimus numeratur Sigiberti Francorum regis, ipse ex hac vita migravit : licet alii decem tantum vixisse annos tradant, alii dicant pervenisse ad annum Domini sexcentesimum sexagesimum secundum, quod pluribus quæ erunt dicenda repugnat. Constat [1] autem ipsum ob egregias animi virtutes a majoribus relatum esse inter sanctos, colique diem natalem ejus kalendis Februarii. Scripsit libellum de ejusdem miraculis Sigebertus Gemblacensis.

[1] Molan. in nat. SS. Belg. die 1 Febr.

Anno periodi Græco-Romanæ 6150. — Anno Æræ Hispan. 695. — Anno Hegiræ 37 inchoato die 19 Junii Fer. 2. — Jesu Christi 657. — Vitaliani papæ 1. — Constantis imp. 17.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XVI *post consulatum Constantis Aug.* XIV.

2. *Primum judicium de S. Maximo.* — A num. 1 ad 37. Judicium de sancto *Maximo* a sacellario factum, quod hoc anno Baronius recitat, antecessit Disputationem ejusdem Maximi cum Theodosio episcopo et duobus consulibus, de qua anno superiori, quo ea habita, cum Baronio egimus. Sed quia cardinalis eruditissimus hoc judicium non legit, nisi in tribus Codicibus Vaticanis, ubi prædictæ Disputationi postponitur, non mirum si illud in hunc annum distulerit. Hoc autem ea Disputatione prius fuisse demonstrant, tam Vita et certamen sancti Maximi, quam Baronius legerat, quam Collectanea Anastasii et quæ de hoc judicio habet Combefisius in Præfatione ad opera sancti Maximi a se ab aliquot annis publicata. In Collectaneis Anastasii hujus judicii hic titulus est : « Relatio motionis factæ inter dominum abbatem Maximum, et socium ejus, atque principes in Secretario ». In ejus principio Maximus majestatis crimine accusatur. Dicit enim ei sacellarius : « Tu solus Ægyptum, et Alexandriam, et Pentapolim, et Tripolim, et Africam Saracenis tradidisti ». Tum : « Quia ante annos viginti duos avus dominatoris jussit B. memoriæ Petro, ut sumpto exercitu, in Ægyptum contra Saracenos pergeret ». Additur in ea relatione, Maximum suasisse eidem Petro, ut expeditionem illam non susciperet. Capta Ægyptus, ut suo loco ostendi, anno DCXXXV. Quare ibi sermo de expeditione quæ suscipienda erat anno DCXXXIV, a quo ad annum DCLV fluxerunt anni viginti duo utrinque incompleti. Baronius annos illos XXII numerat ab anno Christi DCXXXV, quo Saraceni pervaserunt *Ægyptum*, ad præsentem annum, quo existimavit judicium istud habitum. Verum expeditio illa præcedere debuit pervasionem Ægypti, alioquin *Maximus* impedire non potuisset, ne ea a Saracenis occuparetur.

3. *An.* DCLV *habitum.* — Præterea num. 5, apud Baronium legitur, quemdam Sergium dixisse, *ante annos novem* abbatem Thomam Roma venientem sibi aperuisse *Theodorum* Pontificem Romanum misisse illum ad Gregorium patricium, ut diceret ei Maximum habuisse visionem, in qua Angeli, qui ad Orientem erant, clamabant : *Constantine Auguste, tu vincas*, et qui ad Occidentem : *Gregori Auguste, tu vincas*, et hos Angelos invaluisse. Rebellio Gregorii patricii Africæ præfecti cœpta anno DCXLVI et sequenti anno, quo a Romanis debellatus est, continuata. Quare novem illi anni ab alterutro Christi anno proficiscuntur. Tertio, num. 15 apud Baronium sermo est de apocrisiariis Roma Constantinopolim missis, qui decepti a Monothelitis, ut anno DCLV, num. 2 et seq. ostendimus, unionem cum illis fecerant. Hi autem apocrisiarii alii esse non possunt, quam quos *Eugenius* anno DCLIV, mense Septembri ordinatus Pontifex Romanus, Constantinopolim misit, ut suam ordinationem imperatori significaret. Istud itaque judicium anno DCLV sine ullo dubio peractum, et quidem ante diem decimum tertium mensis Martii. Anno enim DCLI demonstravimus *Paulum* episcopum Constantinopolitanum ante eum diem fato functum esse. In eo judicio num. 21, apud Baronium dicitur juxta versionem Anastasii, quam hic sequor : « Rursumque alio sabbato adduxerunt eos (Maximum nempe, et Anastasium ejus discipulum) in

palatium et introducunt primo discipulum senis, una etiam convenientibus duobus patriarchis », qui alii non erant, quam Paulus et Pyrrhus expatriarcha, qui *patriarchæ* nomen honoris causa adhuc ferebat. Baronius ibidem alterum ex his patriarchis fuisse *Thomam* credit. Verum *Thomas* Orthodoxus fuit, nec ante annum DCLXVI patriarcha Constantinopolitanus renuntiatus est, ut suo loco monstravi. Et hæc quantum ad annum, quo judicium istud habitum est. Cum enim Paulus anno DCLV ante diem XV Martii obierit, ante illum diem peractum fuisse oportet.

4. *S. Maximus coram duobus patriarchis auditus.* — Auditi sunt *Maximus* et *Anastasius* ejus discipulus coram duobus patriarchis, qui postquam magna constantia responderunt ad omnes sibi objectas calumnias, qui præerant Ecclesiastico tribunali, auctores fuerunt imperatori, utrumque damnandum esse *amaro ac inhumano exilio a se mutuo divisos*, et Maximum quidem mittendum esse *Bizyam* provinciæ Thraciæ castrum, ejus autem discipulum Perberim, « interdicto maris propius accessu, ne qua miserantium visitatione, tanta hæc illorum desolatio aliquid levaretur », quibus et similibus verbis Relatio hujus judicii clauditur. Apud Baronium ea continet Maximi et Anastasii exilium et mortem, a num. scilicet 24 ad n. 29. Verum cum ista non legantur in Relatione, quæ erat in Collectaneis Anastasii, nec apud Combefisium laudatum, addititia sunt, et desumpta ex Vita et certamine sancti Maximi, quæ nos majoris claritatis gratia, infra explicabimus.

5. *Rursus auditur.* — In Collectaneis Anastasii post istud judicium statim additur Appendix quædam, cujus hic titulus est : « Sancti Maximi abbatis ad Anastasium monachum »; ejus vero initium : « Heri, quod fuit decima octava dies mensis, qua solemnitas agebatur Mediæ sanctæ Pentecostes, significavit mihi patriarcha, dicens : cujus Ecclesiæ es ? Constantinopolitanæ, Romanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ, Hierosolymitanæ? Ecce omnes cum subjectis illis provinciis unione consociatæ sunt». Refertur postea, qui ad se missi fuerant, dixisse sibi, se « duas fateri operationes ob distinctionem, et unam propter unitionem », et Maximum respondisse : « Hoc utique dicere non valeo, nec a sanctis Patribus eam didici confessionis regulam ». Reliqua ibidem legenda. Vides sermonem hic esse de nova hæresi a *Petro* Constantinopolitano episcopo hæretico inventa et quidem antequam episcopatum illum adipisceretur. *Pyrrhus* enim ejus decessor vixit usque ad finem circiter mensis Maii anni sexcentesimi quinquagesimi quinti ; cum tamen colloquium istud inter *Maximum* et delegatos a patriarcha habitum fuerit eo anno die vicesima secunda mensis Aprilis, in quam festum Mediæ Pentecostes anno DCLV incidit, ut mox ostendo.

6. *Explicatur festum Mediæ Pentecostes.* — Error irrepsit in priora verba laudata hujus Appendicis ; ubi enim legitur, *Heri, quod fuit octava decima mensis dies*, reponendum, *Heri, quod fuit vicesima secunda mensis dies*; cum anno sexcentesimo quinquagesimo quinto festum Mediæ Pentecostes in diem vicesimum secundum mensis Aprilis inciderit. Qui error cum nemini hactenus observatus fuerit, nec festum Mediæ Pentecostes, quod quandoque ad dirigenda tempora conducit, in Annalibus explicatum , præstat hic hanc notam chronologicam dilucide enucleare. *Festum Mediæ Pentecostes*, quod a Græcis appellatur Μεσοπεντηκοστή, prioribus Ecclesiæ sæculis celebratum ; cum ejus præter cæteros meminerit sanctus Chrysostomus in homilia 5 de Anna ; et quidem cum solemnitate. Supersunt homiliæ ea die alias habitæ, quarum duas refert Combefisius in novo Auctario Bibliothecæ Græco-Lat. Patrum pag. 702 et seqq. quarum prior est Leontii episcopi Neapolis Cypri, et altera Leontii presbyteri Constantinopolitani. In Synaxario de hoc festo habetur : « Feria quarta Paralytici, mediæ Pentecostes solemnitatem celebramus in honorem magnarum duarum festivitatum, Paschatis nimirum et Pentecostes, tanquam ea quæ utraque unit et conjungit ». Græci enim Dominicam IV post Pascha vocant *Dominicam* IV *Paralytici*, ejusque officium canitur Dominica, ac feria secunda et tertia absolvitur : quarta quippe feria a Matutino festum Mediæ Pentecostes inchoatur, ac per dies octo celebratur, desinens in feriam IV quintæ hebdomadis post Pascha. Illa itaque solemnitas semper incidit in feriam quartam, primusque dies Pentecostes idem est apud Græcos ac dies Paschatis, dies vero vicesimus quintus a festo Paschali solemnitas Mediæ Pentecostes vocatur, et uno Pentecostes nomine septem hebdomadæ, quæ Pascha subsequuntur, appellantur. Sic recte auctor Chronici Alexandrini ad annum Heraclii XVI et Indictionem XIV, Christi sc. DCXXVI, scribit : « Hoc anno mense Artemisio, Romanis Maio XIV die, ipsa sancta Media Pentecoste, etc. αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ Μεσοπεντηκοστῇ, non vero *feria quarta Mediæ Pentecostes*, ut perperam vertit Raderus ; festum enim Mediæ Pentecostes semper in feriam quartam cadit. Recte itaque vertit Ducangius, secundum Romanos Maio XIV, feria IV, in quam incidit Media Pentecoste.

7. *S. Maximus in festo Mediæ Pentecostes auditus.* — Quare cum anno sexcentesimo quinquagesimo quinto Pascha celebratum fuerit die vicesimo nono mensis Martii, dies ab illo vicesimus quintus fuit vicesimus secundus Aprilis, in quem feria quarta competebat. Neque per tempora, quibus *Maximus* vexatus est ab imperatore, festum istud cadit in diem decimum octavum alicujus mensis præterquam anno sexcentesimo quinquagesimo octavo, quo Pascha celebratum die vicesima quinta mensis Martii, Festum vero Mediæ Pentecostes die decima octava mensis Aprilis. Verum festum *Mediæ Pentecostes* expressum in laudata Appendice convenire non potest in annum Christi DCLVIII, cum ea collocetur in Collectaneis Anastasii inter judicium S. Maximi anno DCLV habitum, et disputationem

ejusdem cum Theodosio episcopo et duobus consulibus, quæ pertinet ad annum DCLVI. Præterquam quod in ea Appendice mentio est de unione Ecclesiæ Romanæ cum Ecclesiis Orientalibus in doctrina de una et duplici Christi voluntate, cui apocrisiarii *Eugenii* papæ a Monothelitis decepti subscripserant, hique ideo eam pro doctrina Ecclesiæ Romanæ venditabant. Nihil hac nostra emendatione certius.

8. *Epitome rerum in causa S. Maximi hactenus gestarum.* — Quia vero certamen divi *Maximi* inverso ordine a Baronio narratum tenebras animis offundit, hic ex ejus Vita paucis explico, quæ in ejus causa acta sunt, solis Notis chronologicis additis. Anno itaque sexcentesimo quinquagesimo tertio imperator virum sanctum in regiam urbem adduci jussit, reputans fore, ut hoc superato, etiam reliquorum facile compos fieret. Adducti quoque cum eo *Anastasius* ejus discipulus, et *Anastasius* alter, qui et Romanæ Ecclesiæ apocrisiarius audiebat. *Maximus* cum sociis vix nave eductus initio anni DCLV, Byzantium salutaverat, cum is et socius ejus in diversis locis sub custodia servati sunt, ac post dies aliquot ducti in palatium, quo senatus aliaque turba multa convenerant. Ibi primum auditus *Maximus*, habitumque primum ejus judicium, de quo hoc anno, loco non suo locuti sumus. Auditus et discipulus Maximi, qui intrepide ad senatum respondit, ut legere est in Actis ejusdem judicii, in cujus fine dicitur, tam *Maximum*, quam Anastasium damnatos esse exilio, et illum *Bizyam*, istum vero *Perberim* perductum. Tum die vicesima secunda mensis Aprilis, *qua solemnitas Mediæ Pentecostes agebatur*, iterum interrogatus sanctus *Maximus* de una et duplici voluntate Christi, novam eam Monothelitarum fidem exsufflavit. Anno sexcentesimo quinquagesimo sexto, dum Maximus Byziæ in exilio esset, habitum inter illum et Theodosium Cæsareæ Bithyniæ episcopum *colloquium*, quod Baronius recte cum anno DCLVI illigavit.

9. *Sententia in S. Maximum lata.* — In hujus Colloquii fine legitur, ex duobus Maximi discipulis unum tunc *Mesembriæ*, alterum vero *Perberis* custoditum fuisse : *Maximum postea* Perberim adductum esse, ibique Synodum, quæ ad illum audiendum coacta fuerat, in eum sociosque extremam sententiam tulisse, quæ legitur in fine ejusdem Disputationis juxta editionem Combefisii ; desideratur vero in Anastasii Collectaneis (1). Hæc hujus Synodi sententia : « Sancimus, ut statim assumptis, qui nobis præsto est, clarissimus præfectus, in suum amplissimi dominatus prætorium, Maximo ac utroque Anastasio, eorum flagris dorsa cædat ; vestræque Maximi amborumque Anastasiorum procacitatis organum (vestram scilicet blasphemam linguam) ab imo intus abscindat ; tumque etiam, quæ blasphemæ vestræ rationi mentique ministravit, dexteram ferro auferat : ac ubi sic execrandis membris mutilos pariter circumducens, urbis Augustæ regiones duodecim totas lustraverit, sempiterno exilio, jugique præterea custodiæ tradat : ut deinceps, ac quandiu vita superstes erit, blasphemiæ plenos errores vestros lugeatis, versa scilicet in vestra capita, quam in nos maledictionem dirasque excogitastis. Tulit itaque præfectus, aliisque excruciatis tormentis, membra amputavit, totaque urbe propudiosa circumductione traducens, Lazicem relegavit ». His verbis clauditur Collatio sancti Maximi cum Theodosio episcopo Cæsareæ in Editione Combefisiana. In Codicibus, quibus usus est Baronius similis sententia in *Maximum* et duos ejus socios recitatur, post primum S. Maximi judicium, quod Baronius hoc anno recitat, ut videre est num. 24 et seqq. Verum sententia in *Maximum* et in utrumque *Anastasium* aliquot tantum post annos executioni mandata, ut suo loco videbitur.

10. *Obitus S. Eugenii episc. Toletani.* — Ad num. 37 et seqq. *Eugenius junior* Toletanus episcopus, qui hoc anno ad cælum migravit, ut ex sede sancti Ildefonsi ejus successoris colligitur, doctrina et sanctitate inclytus fuit. Ejus Epigrammata, aliaque opuscula Sirmondus anno MDCXX publicavit, una cum *Dracontii* libellis duobus ab eodem Eugenio recognitis. Operi etiam Dracontii, quo mundi creationem Carmine Heroico exposuit, et Geneseos initium eleganter explanavit, diei septimæ explicationem, quæ desiderabatur, Eugenius adjecit. Eminentissimus cardinalis de Aguirre in Notitia Conciliorum Hispaniæ pag. 131 pollicetur sese ex Ms. Ecclesiæ Toletanæ in lucem editurum ejus Epistolam ad *Protasium* archiepiscopum Tarraconensem. *Eugenius* in sedem Toletanam anno Christi DCXLVI Eugenio priori successit, tribusque Conciliis Toletanis VIII, IX ac X præfuit.

11. *S. Ildefonsus fit episcopatus Toletanus.* — Sanctus *Ildefonsus* seu *Hildefonsus* Eugenio II currenti anno successit, cum in ejus Vita dicatur, eum adscitum esse in pontificatum *nono Reccesuinthi principis anno.* Vita ejus scripta a Juliano et Zixilane episcopis, quæ extat apud Mabillonium sæculo II Benedictino, et apud Bollandum ad diem XXIII mensis Januarii. De ejus Operibus legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. Inter ea numeratur libellus *de Perpetua Virginitate B. Mariæ* distinctus ab eo, quem Paschasius Radbertus composuit *de Partu Virginis*, etsi fere idem sit utriusque argumentum. Inde Calvinianus quidam occasionem sumpsit scribendi genuinum Paschasii fœtum Ildefonso subditum fuisse usque ad nostram ætatem. Verum Mabillonius in Præfatione sæculi III

(1) Pseudosynodus illa qua Maximus et ambo Anastasii damnati ac sententia de eorum supplicio dicta fuit, non quidem Perberi, sed Constantinopoli coacta, ipsis sanctissimis martyribus præsentibus. Id enim diserte exprimitur in additione ad Colloquium illud, de quo hic Pagius. *Exinde adductis illis Constantinopolim, adversumque eos actione habita, ac cum anathematizassent* etc. Insuper in sententia ab eodem Concilio lata, decernitur SS. Martyres lingua manuque mutilatos traducendos esse per *hujus ταύτης urbis Augustæ regiones* etc. Quæ utique verba Synodum habitam esse Constantinopoli demonstrant. MANSI.

Benedictini parte 2, ostendit hunc disceptatorem valde hallucinatum esse. Licet enim idem utriusque scopus sit, diversus tamen est fœtus, inscriptio diversa, alii atque alii adversarii. Ildefonsus scripsit *contra tres infideles, Jovinianum sc. Helvidium et Judæos*, qui Virginitatem beatæ Mariæ impugnabant, ut constat ex Epistolis Quiricii Barcinonensis episcopi ejus æqualis, editis in Spicilegii tomo primo: Paschasius vero scripsit contra *fratres* (sic adversarios vocat in Præfatione sua), qui de Virginitate quidem Dei Matris recte sentiebant, sed modum partus Dominici non recte explicabant.

12. *B. Virgo vestem sacram dat S. Ildefonso.* — Annuntiationis festum in decimo Concilio Toletano sub Eugenio celebrato, institutum fuisse ostendi anno DCLVI, num. 7 et tamen in libro Miraculorum B. Mariæ cap. 1 dicitur. B. Mariam vestem cælitus allatam donasse S. Ildefonso archiepiscopo, hunceque constituisse, *ut celebraretur solemnitas ejus singulis annis ante Festivitatem Natalis Domini*, ubi sermo est de Annuntiatione B. Virginis, seu de *Exspectatione* Partus, quæ Toleti die XVIII mensis Decembris celebratur. Longe itaque verosimilius est quod scribit Rodericus Toletanus lib. 2, cap. ult. beatam Virginem in festo, quod die XVIII Decembris in Hispaniis celebratur, Ildefonso apparuisse, eidemque vestem sacram, qua in facienda re divina uteretur, dedisse; quod etiam ex eo Vasæus in Chronico ad annum DCLXII refert, existimatque festum *Exspectationis* jam antea institutum, ex eo tempore celebrius factum fuisse Hispanis. Sed in re obscurissima nihil certi dici potest, ut colligitur ex iis quæ Nicolaus Antonius in lib. 5, cap. 6 Bibliothecæ veteris Hispanæ in medium adducit.

13. *Obitus Sigiberti regis.* — *Sigibertus* Austriæ rex, cujus mortem hoc anno recitat Baronius, anno superiori obiit, ut ibidem ostendimus.

14. *Floret S. Godeberta.* — Hoc vel sequenti anno S. Godeberta renuntiavit sæculo, seque S. Eligio episcopo Noviomensi Christo consecrandam tradidit; quod Baronius anno DCXV, n. 12, regnante Clotario secundo contigisse scribit; cum tamen eo tempore *Eligius* in hujus sanctæ Vita memoratus, nondum episcopus esset, ideoque et *Cloturius* rex, cujus in ea mentio, sit Clotarius III, non vero *Clotarius II*, ut ibidem ostendi.

VITALIANI ANNUS 4. — CHRISTI 658.

1. *Joannes episcopus Constantinopolitanus.* — Annus sequitur Redemptoris sexcentesimus quinquagesimus octavus Indictione prima: quo Thomas Constantinopolitanus episcopus, ubi sedisset (ut habet Nicephori Chronicon) annos duos et menses septem, moritur, atque in ejus locum subrogatur Joannes presbyter (diaconus) ejusdem Ecclesiæ syncellus et custos vasorum. Hic ipse in sextæ Synodi Actis (ut dictum est superius) prædicatur Catholicus; quem de sua quam profitebatur Catholica fide Synodalem scripsisse Epistolam ad Macarium Antiochenum, fidem faciunt Acta quæ extant sextæ Synodi, ubi inter alia de Joannis fide Catholica hæc leguntur [1]: « Similiter relectum est ex eodem Regesto exemplar Synodicorum Joannis sanctæ memoriæ qui fuit similiter patriarcha hujus regiæ urbis, continens in superscriptione ita: Per omnia sanctissimo et consacerdoti Macario Joannes indignus episcopus. Quorum initium est: Quis loquetur potentias Domini? etc. » Probatum vero cognitumque fuisse Catholicum eumdem Joannem episcopum, inferius eadem Acta testantur, quæ commentitia existimantur.

2. Valde namque repugnant iis quæ in sanctum Maximum facta sunt, atque in discipulos ejus, cum omnes simul toto hoc tempore durissimo detinerentur exilio, eo quod nollent communicare cum Constantinopolitana Ecclesia, cujus esset ipse Thomas episcopus Monothelita. Si enim secus fuisset, communicare eidem minime recusassent; sicque ab exilio liberati, Deo gratias egissent de reddita Ecclesiæ pace, quam diu optassent, et pro ea Deum jugiter rogassent. Quandiu igitur perseverare videmus in Orthodoxorum præcipuos agonistas persecutionem; quæ scripta habentur de Catholica fide ejus Ecclesiæ patriarcharum, æquo

[1] VI. Synod. Act. XIII.

animo haud ferre possumus absque suspicione commenti. Sed de his jam superius diximus.

Hoc anno pax tractata est inter Romanos et Sarracenos, de qua Theophanes inter alios verbis istis : « Anno decimo septimo imperatoris Mahuvias Arabum princeps, suorum seditione compulsus, de pace ineunda ad Constantem misit, ejus pacis nomine in singulos dies ab Arabibus mille nummos depensum iri promittens et equum et servum ». Hæc Theophanes.

3. *S. Theodardi episcopi in Gallia martyrium, regnante Childerico.* — Quod pertinet ad res Occidentalis Ecclesiæ, clarent Galliæ nova luce martyrii, quod subiit hoc anno [1] S. Theodardus episcopus Leodiensis. Extant ejus Acta, scripta, vel restituta potius a Sigiberto Gemblacensi, qui se ea meliori stylo expoliisse testatur. Natione Gallus Theodardus fuit, professione monachus : cumque Sigibertus rex Francorum in Austrasia duodecim monasteria erexisset, uni eorum, nempe Stabulensi, consilio S. Reclami Tungrensis episcopi et Cuniberti Coloniensis, invitus præficitur abbas ; nolensque haud diu post ipsi Reclamo successit in episcopatu Ecclesiæ Leodiensis. Fuit ipsi aliqua ex parte quies, cum viveret Sigibertus laudatissimus princeps æqui amantissimus, et religionis observantissimus : quippe qui solus visus sit pro miraculo frænum injecisse indomitæ dominandi cupiditati, cum paterni regni ipse major natu minorem sibi sumpserit partem, majorem vero minori cesserit fratri Clodoveo ; beneque usus pace, cum ab externis, et a civilibus bellis quiesceret, sese totum monasteriis erigendis, aliisque pietatis operibus mancipavit.

4. Cum vero (uti anno superiori dictum est) Sigibertus ad annum undecimum propagasset regnum, et ex hac vita recessisset, uno relicto puero filio Dagoberto ; adoptatoque jam antea, cum prole careret, Ildeberto filio Grimoaldi Majoris-domus, cujus arte foras in Scotiam Dagobertus puer fuerat amandatus, in bello perempto, et ejus parente carceri mancipato ; potitus est regno frater ipsius Sigiberti Clodoveus, monarchiam obtinens Galliarum ; qui Childerico secundo loco natu filio regnum a Sigiberto relictum tradidit, adolescenti (ut aiunt) levissimo, ad omnem pravorum impulsum facile mobili ; sub quo ipse, quem diximus, Theodardus martyrium subiit. Quomodo autem id acciderit, ex ejus Actis hic reddidimus, quæ sic se habent [2] :

5. « Tutabatur Theodardum episcopum contra omnes favor Sigiberti regis, qui amator divinæ religionis, oculos habebat columbinæ simplicitatis. Quo defuncto, regnum Austrasiæ, quod tenuerat, dedit frater Clodoveus filio suo Childerico. Tum vero omnis malitia et injustitia in regno prævaluit, et contra Ecclesiam gravis domesticæ tempestatis turbo insonuit. Theodardus autem, quia mercenarius non erat, non fugit a facie luporum, sed pro ovibus suis constantius ex adverso stetit. Et quia pastor essentialiter bonus dixerat [1] : Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis : nec in hoc surdus auditor fuit, paratus pro ovibus animam ponere. Sed ne quid inexpertum relinqueret, deliberat regem Childericum adire, et ante eum super injuriis Ecclesiæ illatis legaliter expostulare, si forte per censuram regalem Ecclesia possessiones suas reciperet. Atque divinitus edoctus a mentis suæ oraculo, imminere sibi tempus passionis, disposuit domui suæ, et omnibus ultimum vale dicto, ovesque suas illi commendans, qui sibi illas commendavit, duce mentis constantia, cum paucis iter arripuit.

6. « Porro filii Belial, qui præ duritia impœnitentis cordis thesaurizabant sibi iram, nullo modo potuerunt adduci ad aliquam resipiscendi viam, ut scilicet ablata Ecclesiæ restituerent : sed scientes quia in nullo ibi responderet justitia, si de præsumptis rebus Ecclesiæ coram palatinis ageretur controversia ; mala malis cumulant, et ex desperationis periculo de morte innocentis præsulis tractant, et iter ejus diligenter explorant. At vir sanctus justi præpositi tenax, quem armabat vivus et efficax sermo Dei dicentis [2] : Nolite timere eos qui occidunt solum corpus : jam diœcesis suæ terminos longe excesserat, et in pago, quem Alisatiam vulgo dicunt, bonis adhuc proventibus gradum fixerat. Et ecce cuneus inimicorum Dei de insidiis emergens, arrectis lanceis in necem innocentis proruit. Ille munitus tuto patientiæ clypeo, eos ad pacis bonum invitare volebat. Sed quia non erant filii pacis, pax non inveniens in eis ubi requiesceret, ad amicum pacis reversa est.

7. « Tum vero ut lupi agnum, impii circumstabant pium ; illumque oculos ad cælos tollentem, et pro eis orantem exemplo Jesu in Cruce pendentis, contumeliis afficiunt, humi prosternunt : et quia iram nequit explere potestas, caput sancto oleo perunctum in frusta secant, corpus sanctum membratim dilaniant. Terra quidem sic data est in manus impiorum, spiritus autem ab omni terræ rudere excoctus per ignem passionis, ut aurum in fornace probatus rediit ad Dominum, qui fecit illum. Fides nimirum, quæ protomartyri Stephano aperuit cælos, ut videret Jesum stantem ad auxiliandum sibi ; hæc quoque Theodardo martyri cælos aperuit, etc. » Pergit auctor pluribus dicere de miraculis, quæ postea contigerunt plurima quidem et ingentia, quibus Deus voluit hominibus notum fieri secum in cælis regnare martyrem, quem improborum manus in terris occiderant. Adscriptus autem est Theodardus ea die qua passus, decima mensis Septembris, Catalogo sanctorum martyrum, eademque annis singulis publica commemoratione in Ecclesia conspicitur redivivus. Successit Theodardo martyri S. Lambertus episcopus pariter martyrio coronatus, ut suo loco dicemus : fuisse autem

[1] Sig. in Chron. hoc anno, et Molan. in Martyr. SS. Belgii. — [2] Extant apud Sur. die x Septemb. tom. v.

[1] Joan. xv. — [2] Matth. x.

et hunc discipulum S. Reclami episcopi Leodiensis, ejus Acta testantur. Sed quem toties audisti nominatum esse Reclamum, factum scias vitio describentis, qui eum quem constat dictum esse Remaclum, Reclamum mendose scripsit, non sic inferius anno DCCCLXXXII prope finem, ubi Remaclum recte invenies appellatum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6151. — Anno Æræ Hispan. 696. — Anno Hegiræ 38 inchoato die 8 Junii Fer. 6. — Jesu Christi 658. — Vitaliani papæ 2. — Constantis imp. 18.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XVII *post consulatum Constantis Aug.* XV.

2. *Thomas Episc. Constantinop. moritur.* — Ad num. 1 et seq. *Thomas* episcopus Constantinopolitanus anno tantum sexcentesimo sexagesimo octavo aut insequenti e vita migravit, ut recte in Tabulis Theophanis annotatur, ubi etiam anni tres, incompleti scilicet, eidem assignantur. Nam Nicephorus in Chronico et Zonaras in Constante Aug. *Thomam* annos duos et menses septem sedisse scribunt. Thomæ successit *Joannes* quem utrumque in Actis sextæ Synodi Catholicum male prædicari putavit Baronius, quod ea depravata existimaret. Ad hæc utrumque fuisse participem eorum, quæ facta sunt in sanctum *Maximum* ejusque discipulos, qui hoc tempore durissimo detinebantur exilio, arbitratus est. Verum cum jam constet, ante *Thomæ* et *Joannis* pontificatum Constantinopoli sævitum esse in sanctum Maximum ejusque discipulos, Actaque sextæ Synodi indubitatæ fidei esse, nunc de utroque patriarcha nonnisi bene sentiendum.

3. *Pax Saracenos inter et Romanos sancita.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCL kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno Maviæ (qui de califatu Saracenorum cum Ali contendebat) legatione ad imperatorem suscepta, Arabes seditionibus et tumultibus jactati cum Romanis pacti sunt ; ut nimirum per singulos dies nummos mille, equum et servum Romanis penderent. Inter hæc magnus terræ motus mense Dæsio, Indictione secunda, per Palæstinam et Syriam exortus magnis ruinis causam dedit ». Ex Indictione secunda cum mense Dæsio seu Junio conjuncta, quæ eo mense anno sequenti ; quo terræ motus ille contigit, in cursu fuit,certo discimus, per totum Constantis Aug. Imperium *Theophanem* res uno anno tardius consignare ; quem errorem unius numeri additione emendamus, ut suo loco ostendi (1).

4. *Martyrium S. Theodardi episc. Trajectensis.* — Ad num. 3 et seqq. Sanctus *Theodardus* episcopus Trajectensis anno tantum sexcentesimo sexagesimo septimo martyrium passus est, ut statim ostendam. Ejus Vitam ab antiquiore auctore conscriptam Sigebertus Gemblacensis urbaniore stylo a se melioratam testatur. Extat ea apud Surium ad diem X Septemb. in illa *Theodardus* perperam dicitur *abbas* Malmundariensis et Stabulensis, ac successor Remacli in eamdem abbatiam, quando is ad episcopatum Trajectensem evectus est. *Remaclum* enim regimen utriusque monasterii cum episcopatu gessisse, suo loco docuimus. Quare *Theodardus* ejus tantum vicarius dici potest. Postquam *S. Remaclus* episcopatum abdicavit, Theodardum in episcopatu successorem habuit. Ad hunc missus est a patre *S. Lambertus*, qui ejus postea successor fuit, ut in ejus Vita testatur synchronus scriptor apud Duchesnium, qui illius aliqua fragmenta publicavit. Hanc Vitam S. Lamberti politiore stylo postea Godeschalchus edidit : « Tantum gratiarum in conspectu pontificis invenire meruit, ut quasi filium, hæredem et successorem sibi eum eligere adoptabat, si licitum ei fuisset, propter institutionem canonicam ». Vixit Theodardus usque ad annum sexcentesimum sexagesimum septimum, quo nominatur in Præcepto Childerici regis pro cœnobiis Stabulensi et Malmundariensi, dato « quando fecit mensis Septembris dies VI, anno VIII regni

(1) Hoc anno celebrata fuit Synodus illa Senonensis triginta episcoporum, quæ in editione Veneto-Labbeana ex Chronico S. Petri Vivi exhibetur ad annum DCLXX. Privilegium Emmonii in hoc Concilio datum, laudatumque in eodem Chronico, sed non recitatum protulit Mabillonius sæc. III, pag. 613. Porro idem Concilium diligentiam Pagii non fugit, cum de eodem verba faciat ad A. 665, 5, ubi et ad hunc annum DCLVIII optime refertur. Ideo vero hic mentionem ejus habendam censui, quod in Collectione laudata extra suum annum recenseatur, addaturque Privilegium in eodem Concilio latum nullibi legi, quod falsum esse ex iis, quæ de Mabillonio dixi, compertum est. MANSI.

domni Childerici regis. Trajecto feliciter ». Recitat illud Cointius anno DCLXVII, num. 19, eoque jubetur *Theodardus* episcopus cum aliis viris illustribus solum remetiri, cujus partem usibus monachorum rex addixit.

5. *S. Lambertus succedit S. Theodardo in episcopatu Trajectensi.* — Verum eodem anno *Theodardus* prope Nemetum seu *Spiram* interemptus est, cum proficisceretur ad Childericum regem, qui Trajecto procul aberat. Rem gestam narrat Anselmus in ejus Vita. In ejus locum subrogatus sanctus *Lambertus* seu *Landebertus* qui initio sui pontificatus sacras reliquias Theodardi revexit, « et in villa publica Legia (id est, Leodium) tumulavit cum honore qualis decebat martyrem », inquit auctor coætaneus in ejus Vita. Colitur sanctus *Theodardus* in Tabulis Ecclesiasticis die decima mensis Septembris, indeque deduxit Cointius citatus eum anno tantum sexcentesimo sexagesimo octavo martyrium fecisse quia, inquit, anno antecedenti die sexta Septembris adhuc in vivis erat, ut ex laudato Diplomate constat, et quarto post die non occubuit : cum Diploma Trajecti datum sit, et *Theodardus* prope Spiram, quæ Trajecto procul abest, occisus. Verum cum dies ejus martyrii in ejus Vita non memoretur, sanctique aliis plerumque diebus quam quibus coluntur, ad Deum migrarint, vanum et futile est Cointii argumentum. *Theodardum* enim anno DCLXVII vacuam *Lamberto* sedem reliquisse, in hujus sancti morte monstrabimus.

6. *S. Dalfini seu Annemundi martyrium.* — Sanctus *Dalfinus* episcopus Lugdunensis qui binominis erat, et *Annemundus* etiam vocabatur, hoc anno martyrium fecit. Beda enim lib. 5, cap. 20, narrat, *sanctum Wilfridum* Roma redeuntem ejus martyrio interfuisse : « Et cum menses aliquot, ibi (nempe Romæ) studiis occupatus felicibus exegisset (videlicet Wilfridus) rediit ad Dalfinum in Galliam et tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo; et in tanto habitus amore ut hæredem illum sibi facere cogitaret. Sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte præreptus est, at Wilfridus ad suæ potius, hoc est, Anglorum gentis episcopatum reservatus. Nam Brunichilda regina missis militibus episcopum jussit interfici, quem ad locum quidem, quo decollandus erat, secutus est Wilfridus, clericus illius desiderans cum eo, tametsi ipso multum prohibente, pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere carnifices, pepercere illi, nec eum trucidare cum suo voluere pontifice ». Ita vulgatæ Bedæ editiones, quas Baronius anno DCXIV, num. 4 secutus, *Brunichildæ* reginæ aliorum episcoporum parricidio contaminatæ, nefandum hoc sacrilegium attribuit; quamvis certum sit, *Brunichildem*, diu antequam *Wilfridus* nasceretur interiisse. Corrigendus itaque locus Bedæ ex editione Latino-Saxonica, seu Cantabrigensi, Chiffletiana, et variis Mss. a viris doctis citatis, quibus addendi quinque Bibliothecæ Colbertinæ a me lecti, in quibus loco *Brunichildis* habetur *Balthild*, vel *Bathilde*, vel *Baldhid*, vel *Balthid*, vel *Baltid*, quæ quando Dalfinus cæsus est, tutelam *Clotarii III* regis sui filii gerebat, et *Ebroinus* Major-Domus omnia pro arbitrio moderans licentius in Ecclesiam et episcopos peccabat, qui ideo hujus sceleris reus est, non vero *Bathildis* sub cujus nomine *Ebroinus* episcopos persequebatur. *Annemundum* Lugdunenses ut martyrem colunt *quarto kalendas Octobris*, ejusque corpus in puellari cœnobio S. Petri depositum, docent veteres apud Severtium Chartæ in episcopis Lugdunensibus, et Ledanus Lugdudensis metropolitanus in litteris ad Carolum Magnum.

7. *Anno suo redditur.* — Cointius ejus mortem collocavit anno DCLIV, ut ibidem num. 14 et seqq. videre est, quam tamen sententiam postea mutavit, ut statim ostendam. Mabillonius in Dissert. *de Anno mortis Dagoberti primi et Clodovei junioris*, num. 17, in annum superiorem eamdem contulit, et Chiffletius in Dissert. de *Annis Dagoberti* cap. XI, in annum DCLXIII. Verum *Annemundum* currenti anno passum ostendo ex Privilegio Emmonis episcopi Senonensis pro martyrio sancti Petri apud Senonas collato cum iis, quæ Beda loco laudato de Wilfrido et Annemundo habet. Recitat illud Privilegium Mabillonius sæculo III Benedictino Part. 2 in Monumentis Historicis, cujus hæc subscriptio est : « Actum Mansalaco curte Dominica anno tertio regni domini nostri Clotharii regis ». Post subscriptionem Emmonis episcopi Senonensis, et Joannis episcopi Arelatensis, quorum tamen sedes non exprimitur, habetur *Unemundus hoc Privilegium consensit*, quem ibidem in margine Mabillonius eumdem cum Annemundo metropolita Lugdunensi recte constituit. Nec mirum *Annemundum* ibi dici *Unemundum*; cum in Diplomate Clodovei II, quo monasterii sancti Dionysii libertatem confirmat apud Mabillonium lib. 2 de Re Diplom. cap. 21, primus ex episcopis, qui eidem subscribit, *Annemundus* vocetur, quem eumdem esse cum Annemundo et Unemundo recte ibidem Mabillonius notavit. Quare anno currenti quo *Clotarius III* tertium regni inchoavit, adhuc in vivis erat Annemundus. Non viderat hoc privilegium Cointius, quando tomum III Annalium suorum publicavit, quod postquam in ejus notitiam venit, ad annum DCCLI, num. 136, priorem sententiam retractavit, scripsitque præ citatam Senonensis privilegii subscriptionem ostendere Annemundum trucidatum esse *post annum Christi sexcentesimum quinquagesimum octavum*. At melius dixisset, eum hoc anno interfectum. Hujus subscriptionis si meminisset Mabillonius, cum laudatam Dissertationem in lucem emisit, suam etiam sententiam mutasset.

8. *S. Wilfridus Romam proficiscitur.* — Annum autem tertium *Clotarii* regis in laudato Diplomate memoratum, intelligi non posse de anno ejus tertio exeunte, annoque Christi insequenti, et

Annemundum ad eum non pervenisse, ostendit Romanum iter, quod Wilfridus ex Anglia aggressus est. Beda enim loco citato refert, Wilfridum, *ubi decimum quartum ætatis contigit annum monasticam sæculari vitam* prætulisse, et postquam in insula Lindisfarnensi, *necdum adtonsus*, annos aliquot in monasterio illius insulæ Deo servisset, proposuisse animo venire Romam, et *qui ad Sedem Apostolicam ritus Ecclesiastici, sive ministeriales servarentur, videre.* Eddius Stephanus Wilfrido familiaris et æqualis, in ejus Vita a Mabillonio in Appendice I sæculi IV Benedictini publicata, cap. 3, ait : « Appellare et videre Sedem Apostoli Petri et Apostolorum principis, adhuc inattritam viam genti nostræ tentare, in cor adolescentis supradicti ascendit ». Quæ notabilis est epocha peregrinationum Romanarum apud Britannos, qui postea certatim ad Apostolorum limina convolarunt : paulo serius Scotti et Hiberni, ob discordiam, inquit Mabillonius, rituum patriorum a Romanis, si quosdam excipias antiquiores, ex quibus S. Patricius Hiberniæ Apostolus, qui sæculo V istuc profectus est.

9. *Susceptæ peregrinationis annus. — Wilfridus* consilium suum indicavit reginæ Eanfledæ, quæ « misit eum Cantiam ad regem Ercumbertum, quo tempore ibi gradum archiepiscopi Honorius servabat », inquit Beda, qui jam lib. 3, cap. 20, docuerat, *Honorium* migrasse ex luce « anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo quinquagesimo tertio, pridie kalendarum Octobrium ». Verum non eo anno ex Anglia solvit Wilfridus ; addit enim Beda lib. 5, cap. 20, hunc in Cantia cum rege *aliquandiu* demoratum esse, diligenter his quæ inspiciebat discendis operam dedisse, supervenisse illuc alium adolescentem, scilicet *Benedictum Biscopum*, et hujus comitatui regem sociasse Wilfridum. Quare *Wilfridus* et *Benedictus* circa mensem Maium anni sexcentesimi quinquagesimi quarti Angliam relinquere. « Qui cum Lugdunum pervenissent, Wilfrid a Dalfino civitatis episcopo retentus est. Delectabatur enim antistes prudentia verborum juvenis, etc. et omnia, quæ necesse habebat, abundanter ipsi cum sociis suis, quandiu secum erant, donabat ». Quare Wilfridus Lugduni mansit per multos menses. Addit enim Beda Benedictum, Wilfrido a Dalphino retento, *cœptum lintre navali iter Romam usque* complevisse.

10. *In Angliam Lugduno transiens redit Wilfridus.* Tum veniens Romam orationibus ac meditationi rerum Ecclesiasticarum sese totum addixit, *Bonifacii* archidiaconi papæ consiliarii magisterio quatuor Evangeliorum libros, computum Paschæ rationabilem, et alia multa percepit ; ac *menses aliquot ibi studiis occupatus felicibus exegit.* Eddius Stephanus asserit *per multos menses* Romæ fuisse, et postremo Bonifacium archidiaconum præsentasse eum *papæ beatæ memoriæ.* Erat is *Eugenius* die VIII mensis Septemb. anni DCLIV, in Sedem Roman. evectus. Verum Wilfridus anno tantum DCLV, circa mensem Septembrem Roma digressus videtur ; multum enim temporis eundo et redeundo consumptum. Dein « rediit ad Dalfinum in Galliam et tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo », inquit Beda, qui postea Dalfini cædem recitat. Chiffletius loco, *tres annos*, reposuit, *sex annos*, ex fide Codicis Ms. Trevirensis. Verum mendosus erat in hac parte Codex ille, sicut non raro vitiosi sunt variis in locis alii Mss. Codices. Nam non solum *tres anni* in omnibus vulgatis Bedæ exemplaribus, in Eddio, Stephano, Eadmero, aliisque qui res gestas Wilfridi memoriæ commendarunt, leguntur ; sed etiam in quibusdam Mss. a Mabillonio in prædicta Dissertatione citatis : quibus adde sex exemplaria Mss. a me in Bibliotheca Colbertina evoluta. Ex quibus tandem omnibus sequitur, *Dalfinum* interemptum præsenti anno post secundam hebdomadam mensis Novembris, quo *Clotarius* annum III regni sui exorsus est, post quadriennium scilicet et aliquot menses a Wilfridi excessu ex Anglia, et post triennium ex hujus in Galliam reditu : neque usque ad sequentem annum martyrium ejus differri posse. Porro *Wilfridus* natus erat « anno Incarnationis DCXXXIV, regnante in Cantia Eadbaldo », inquit Eadmerus in ejus Vita, quod ex dicendis in hujus morte constabit. Quamobrem anno præsenti *Wilfridus* attigerat annum ætatis vicesimum quintum. De eo et *Benedicto Biscopo* sæpe infra agetur.

Hoc anno *sanctus Eligius* episcopus Noviomensis moritur, ut anno DCLXV ostendemus.

VITALIANI ANNUS 5. — CHRISTI 659.

1. *Constans, occiso fratre, conscientia agitatus in Siciliam venit.* Sexcentesimus quinquagesimus nonus Domini annus sequitur, Indictione secunda : quo imp. Constans, sceleribus scelera jungens, impulsu malorum dæmonum, fratrem suum Theodosium consecratum jam diaconum nece abstulit, ita crudeliter fratricidium sacrilegio magis infamans. De nefando facinore breviter hæc tantum ex Theophane Græcorum habent Annales : « Anno decimo octavo imperii Constans germanum suum fratrem Theodosium interfecit : quem quidem, offensus ab eo antea, opera Pauli patriarchæ attonsum diaconum consecrari voluisset : a quo ministrante idem imperator sancto sanguinis poculo in sacrosanctis mysteriis impertitus fuisset ». Ista vero haud impune patravit : exegit enim fusus sanguis innocuus a Deo vindictam, ut omnibus vitæ suæ diebus instar Cain, conscientiæ stimulis agitatus, profugus et vagus viveret super terram : eo infelicior, quod non sicut ille [1] signum accepit a Domino, ne ab aliquo interficeretur : etenim insequente eum culpa, tremens ubique locorum fuit et pavens : sed etiam ea ex causa infelicissimus, quod ob oculos positum proficuum remedium pœnitentiæ non arripuit, sed in fugam insanus præsidium collocavit, vane putans mutatione locorum ab insequente se culpa non expiata posse defendi. Quidnam autem memoria dignum tunc acciderit, audi inchoatæ tragœdiæ dignum exitum.

2. Ubi enim scelus, imo in uno plura scelera nefandissima perpetrasset, cum exstinctum penitus fratrem et oblivione sepultum omnino putavit, didicit suo damno miser superesse post cædem homini, quod vivat et clamet. Sed accipe quæ in Græcorum leguntur Annalibus [2] : « Is ergo Theodosius a morte sua ipsi Constantio crebro per quietem visus est habitu diaconi poculum sanguine plenum porrigens, atque dicens : Bibe, frater ». Ac si diceret : Inebriare fraterno sanguine, quem fudisti : talem decet propinare poculum plenum sanguine avidæ crudelitati. Explere cruore germani porrigentis, non ut olim in Ecclesia porrigebat in tuarum redemptionem culparum sanguinem Christi, sed in ultionem paratum. Sume de manu non sanguine Agni refertum poculum, quo percussor Angelus abigatur [1], sed qui ultorem excitet in te Deum. Accipe sanguinem victimæ, non quo sancitum est fœdus, sed quo tua est damnatio comparata. Porrigo calicem non salutarem, sed ira Dei [2] poculum plenum, quod haurias est necesse. Meus ecce sanguis, qui tuum a Deo vindice suis vocibus exigit. Audiebat hæc et metuebat imperator, ultrice accusante pariter conscientia, et fugientem majoribus clamoribus insequente : nam pergit auctor :

3. « Ejus visionis acerbitate victus infelix imperator, statuit in Siciliam abire. Itaque in urbe relinquens uxorem et tres filios, celocem conscendit (est navigii genus). Cumque solvisset, conversus retro urbem imperii sedem conspuit. Sed ne in Sicilia quidem insomnium illud vexare Constantem desiit. Syracusas sibi delegit, ubi vitam ageret, ubi et statuit imperium Romanum transferre, cum invisus esset ob Monothelitarum hæresim, aliasque pravas de religione sententias. Misit ergo qui uxorem et liberos adducerent; sed hanc Byzantii cum liberis detinuerunt ». Hæc Annales hoc anno exhibent. Anastasius autem reliqua addit, quæ sunt in Annalibus prætermissa, nempe ejus adventum Romam, antequam in Siciliam se conferret. Sed de his suo loco dicendum erit.

Hoc eodem anno, qui bello civili suorum armis depressus Mahuvias princeps Sarracenorum pendere delegerat tributum Constanti imperatori (ut superius vidimus) exigentibus imperatoris ejusdem peccatis, æmulo suo Hali nece sublato, solus absque timore imperans, adversus Persas primum, inde adversus Romanos erigitur.

4. *Occiso Rodoaldo Longobardorum rege, succedit Aripertus.* — Moritur hoc anno Longobardorum rex Rodoaldus, occisus a Longobardo homine, cujus uxorem adulterio polluerat, ubi regnasset (ut Paulus ait [3]) annos quinque et dies

[1] Genes. IV. — [2] Cedren. compend. in Const. hoc anno.

[1] Exod. XII. — [2] Isa. LI. — [3] Paul. diac. l. IV. c. 47. 50. nov. edit. Plant.

septem. Cujus tempore nihil præterea memoria dignum gestum reperitur, nisi quod ejus conjux filia Theodolindæ, quam matrimonio sibi conjunxerat, exemplo matris, Ticini Basilicam erexit in honorem S. Joannis Baptistæ, quam mirifice exornatam auro et argento etiam redditibus locupletavit, ubi et sepeliri voluit. Porro de ea subjicit ista Paulus : « Hæc cum crimen adulterii apud virum accusata fuisset, proprius ejus servus Carellus nomine a rege expetiit, ut cum eo qui reginæ crimen ingesserat, pro castitate suæ dominæ, monomachia dimicaret. Qui cum criminatore illo singulare certamen cum iniisset, eum, cuncto populo adstante, superavit ; regina vero post hoc factum ad dignitatem pristinam rediit ». Hæc ipse.

5. Cæterum quod Paulus diaconus affirmat, hanc filiam Theodolindæ nomine Gundibergam fuisse uxorem Rodoaldi, errasse videtur, cum id ratio temporis minime patiatur : nam duodequadraginta intercedunt anni ab obitu Agilulphi ejus patris usque ad regnum Rodoaldi : ut potius ipsa dicenda sit uxor fuisse Arcoaldi, qui successit Adaloaldo, cujus sententiæ est Aimoinus l. 4, c. 10, et auctor Appendicis ad Gregorium Turonensem capitibus 50 et 51.

Quod vero pertinet ad singulare certamen initum, invexerunt Barbari in Italiam detestandam ejusmodi consuetudinem, ut monomachia jurgia definirent. Quo sicut nihil crudelius, ita nihil stultius potest excogitari, cum nequaquam semper in unoquoque bello victoria justitiam consequatur, sed divina sententia et occulto Dei judicio declinet interdum ad eum qui causam malam fovet. Sunt de his exempla cum in aliis libris, tum etiam in divina Scriptura; sed illa memorabilia magis, cum jussu Dei, justissima præcedente causa apparatu longe majore filii Israel[1] omnes zelo Dei incensi ad ultionem detestandi facinoris progressi, semel et iterum vincuntur a longe dispari militum numero ; ea (ut asseritur) ratione, quod antequam idonei essent aliorum punire peccata, ipsi prius sua, accepta iterum clade, expiare deberent. Quid ergo insani homines, degeneres Christiani, desertores paternarum legum, ob idque millies detestandi, jureque anathemate damnati, ejusmodi jactu infamis aleæ vitam non sæculi tantum hujus, sed et æternam amittunt ; cum nec si vincant, certum reddi possit fovisse justitiam, et pugnasse pro veritate ? Sed missa istæc.

Successit autem Rodoaldo regi Aripertus, de quo Paulus hæc scribit[1] : « Fuit hic filius Gundibaldi, qui fuerat germanus Theodolindæ reginæ. Hic condidit apud Ticinum oraculum Domini Salvatoris, quod extra portam Occidentalem, quæ dicitur Marenca, situm est, quod ornamentis variis decoravit, et substantiis sufficienter ditavit ». Hæc Paulus, qui in eo erroris arguitur, dum novem annos ejus regno tribuit, ut ostendetur inferius, cum de exordio regni Grimoaldi disputatio erit.

6. Porro adhuc Longobardorum reges Ariana peste affecti cum essent, Catholicis episcopis haud parum negotii facessebant qui sese pro muro Israel domus opponebant: inter quos præcipue enituerunt Joannes cognomento Bonus Mediolanensis et Joannes Bergomatis Ecclesiæ episcopi. Hi enim , ut olim Paulus[2] et Barnabas, ad fidem Catholicam tuendam ac propagandam manus simul junxere ; verum eorum alter, Bergomensis videlicet, eo gloriæ progressus est, ut ea pugna sibi martyrium lucraretur : martyris enim titulo decoratum ipsum Tabulæ Ecclesiasticæ retinent quinto idus Julii, quo anniversaria die ea redimitum laurea Ecclesia Catholica repræsentat ; licet ejus martyrii Acta nobis hactenus remaneant incomperta. Collega vero etsi non consummavit martyrium, egregiorum tamen meritorum ergo inter sanctos æque adscribi meruit suo natali die, quarto videlicet idus Januarii, sed et de ambobus iterum inferius mentio fiet.

[1] Jud. xx.

[1] Paul. diac. l. iv. c. 50. — [2] Act. xiii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6152. — Anno Æræ Hispan. 697. — Anno Hegiræ 39 inchoato die 29 Maii Fer. 4. — Jesu Christi 659. — Vitaliani papæ 3. — Constantis imp. 19.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : xviii *post consulatum Constantis Aug.* xvi.

2. *Gesta in Oriente.* — A num. 1 ad 4. Theophanes anno Incarn. secundum Alex. dcli kalendis Septemb. hujus Christi anni incœpto, refert Constantem Aug. Theodosium germanum fratrem occidisse. Tum anno Incarnationis dcliii scribit : « Hoc anno de transferenda Romam imperii sede

imperator consiliatus, Constantinop. relicta Syracusas Siciliæ urbem migravit. Quamobrem misit, qui uxorem suam, tresque liberos, Constantinum, Heraclium atque Tiberium ad se adducerent : sed Byzantii cives eos abire minime passi sunt ». Verum profectio illa ante annum Christi DCLXIII non instituta, ut eo anno ostendemus. Præterea Theophanes aliique Byzantini historici prætermiserunt observare imperatorem, qui jam a sexennio *Constantinum* natu majorem filium Augustum renuntiaverat, duos alios hoc anno Cæsares appellasse. Illud tamen discimus ex Actis sextæ Synodi cujus Actione XV legitur : « Imperantibus a Deo coronatis, ac serenissimis dominis nostris Flaviis, Constantino quidem piissimo, et a Deo decreto magno principe, perpetuo Augusto et imperatore anno vicesimo octavo, et post consulatum ejus a Deo instructæ mansuetudinis, anno decimo tertio, Heraclio vero atque Tiberio a Deo conservandis ejus fratribus anno vicesimo secundo, vicesima sexta mensis Aprilis, Indictione nona ». Initio vero Actionis XVI de Heraclio et Tiberio legitur : « Heraclio vero atque Tiberio a Deo conservandis ejus fratribus, anno vicesimo tertio, nona die mensis Augusti, Indictione nona ». Quare cum utraque Actio habita fuerit anno DCLXXXI, Constantino Pogonato imperante, Heraclius atque Tiberius ejus fratres hoc anno appellati sunt Cæsares, post diem vicesimum sextum mensis Aprilis et ante diem nonum mensis Augusti, ut numeranti patet. Porro Cæsares coronatos fuisse, in dubium revocari non potest. Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis exhibet aliqua numismata Constantis Augusti; in aliquibus cernuntur duæ protomæ imperatorum, in quibusdam tres, et in aliis quatuor; ex quibus intelligimus, eum filios in imperii societatem vocasse.

3. *Post Alim et Hasenum Mavia Saracenis præest.* — Theophanes eodem anno Incarnat. DCLI refert, *Alim* Persidis principem sublatum esse, et *Maviam* imperium Arabum solum adeptum *Damasci* regiam firmasse. Tum anno DCLII, narrat, *Maviam* Arabes, qui *Persiam incolebant*, afflixisse; alios *in Syria positos* opibus et honoribus evexisse. Inde sumpta occasio a Baronio scribendi, Maviam *adversus Persas primum*, *inde adversus Romanos* erectum esse. Cum tamen ab aliquot annis Persarum imperium Saracenicæ ditionis esset. Cæterum a Theophane dissentit Elmacinus in Hist. Sarac. ubi *Alim* quintum Saracenorum califam vocat, aitque, occisum esse anno Hegiræ XL, et post ejus mortem *Hasenum* seu *Chasanum* ejus filium regnasse menses sex ac dies quinque, et abdicasse anno Hegiræ XLI, Muaviæque imperium tradidisse, quem Elmacinus septimum califam vocat. Quare tam Theophanes, quam Elmacinus mortem *Alis* in annum Æræ nostræ DCLX conferunt, sed ille unum ex califis prætermittit, quia nempe ejus principatus brevis fuit.

4. *Aribertus succedit Rodoaldo in regnum Longobardorum.* — Ad num. 4 et seqq. Cædem *Rodoaldi* Langobardorum regis, quam hoc anno collocat Baronius, Sigebertus in Chronico recte retrahit in annum sexcentesimum quinquagesimum primum, juxta ea quæ de Rodoaldi decessoribus diximus. Eidem tribuit Sigebertus annos quinque, quibus Paulus Diaconus juxta editionem Grotii lib. 4, cap. 49, dies quinque, addit; juxta eam vero, quam secutus est Baronius, et Grutterus recusit, loco *dies quinque* habentur *dies septem*. Sigebertum in utroque capite sequitur Hermannus Contractus in fusiori Chronico. *Rodoaldo* successit « Aribertus filius Gundualdi, qui fuerat germanus Theudelindæ reginæ », inquit Paulus cap. 50. Dicit Baronius rationem temporis minime pati, ut credamus *Gundibergam* filiam Theodolindæ reginæ uxorem fuisse *Rodoaldi* regis; quod tamen scribit Paulus citatus, eamque potius dicendam esse uxorem Arioaldi, ut tradunt Aimoinus lib. 4, cap. 10, et auctor Appendicis ad Gregorium Turonensem, cap. 50 et 51.

5. *Gundeberga uxor Arioaldi, et dein Rotaris regum Longobard.* — Hæc Baronii conjectura certa. Paulus enim diaconus de regno *Arioaldi Gundebergæ* conjugis parum edoctus fuit, ut anno DCXXVI jam monstravi. Standum itaque Fredegario auctori coætaneo, cujus Chronicon sub Appendicis Gregorianæ nomine Baronius citare solet. Fredegarius autem cap. 34 prodit, *Agonem* Langobardorum regem accepisse uxorem *nomine Theudelindem ex genere Francorum*, et de ea suscepisse *filium nomine Odoaldum*, *et filiam nomine Gundobergam*. Erat Theudelinda filia Garibaldi ducis Bajoariæ hujus nominis primi qui uxorem habuit Valdetradem Franciæ reginam, Theodobaldi Austrasiæ regis viduam. Mortuo Theodobaldo, « regnum ejus Clotarius rex accepit copulans Valdetradem uxorem ejus strato suo. Sed increpitus a sacerdotibus, reliquit eam, dans ei Garibaldum ducem », inquit Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 9. Quare Fredegarius cap. 71, recte scripsit *Gundebergam* fuisse *parentem* Francorum, ex materna scilicet origine. Idem Fredegarius cap. 50, testatur, *Gundebergam* matrimonio conjunctam cum Arioaldo, quem ipse *Charoaldum* appellat, et cap. insequenti addit, falso accusatam ab *Adalulfo*, quod maritum veneno interficere vellet. *Arioaldus* rex his mendaciis credens, *Gundebergam* in quamdam turrim contrusit : quo audito *Clotarius II* Francorum rex legatos ad *Arioaldum* direxit, quorum unus armatus ad singulare certamen contra Adalulfum processit; cumque conflixissent singulari certamine, Adalulfus interfectus est, exindeque Gundeberga tanquam innocens « de exilio post annos tres regressa sublimatur in regnum », inquit Fredegarius citatus, qui cap. 70, scribit, eam secundis nuptiis Chrotarium, ut eum ipse vocat, aut Rotarim, ut alii, Langobardorum regem, et Rodoaldi Langobardorum etiam regis patrem, maritum accepisse.

6. *Quomodo Theudelinda fuerit ex genere Francorum.* — Quamobrem si ea *Rodoaldo* sociata

fuisset, ut putavit Paulus Diaconus lib. 4, cap. 10, sequeretur, aut proprio filio connubio junctam, aut saltem mariti sui filio ; cum Fredegarii scriptoris æqualis testimonium in dubium revocari non debeat. Idem quod Fredegarius, Aimoinus lib. 4, cap. 10 recitat. Quod hic explicare placuit, quia Hadrianus Valesius lib. 18 Rer. Franc. et Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc. *Gundibergæ* nullam mentionem fecere, et quia multos in hac difficultate hærere video, quomodo nempe *Theudelinda* potest dici fuisse *ex genere Francorum*. Parentum nomine cognati et affines universe vulgo tunc veniebant, et cum *Walderada* primis nuptiis cum *Theodobaldo* Francorum rege collocata fuerit, *Theudelindæ* nepti *parentis* Francorum appellatio hoc sensu congruit, ut ait Velserus lib. 4 Rer. Boic. pag. 116. His adde, *Theudelindam* neptem etiam fuisse *Theodeberti* Francorum regis, qui *Wisegardam* Valderadæ matris sororem uxorem habuerat.

7. *Floret Joannes Bonus episc. Mediolan.* — *Joannes* cognomento *Bonus* episcopus Mediolanensis, quem Baronius a Langobardis Ariana hæresi infectis vexatum refert, interfuit Concilio Lateranensi anno DCXLIX celebrato, ideoque usque ad præsentem annum vitam producere potuit. Ejus Acta a nullo antiquorum scripta, sed Bollandus ad diem X mensis Januarii ejus Vitam refert ex Historia Mediolanensi Josephi Ripamontii. Baronius in Romano Martyrologio augendo secutus Galesinium, *Joannem* eidem diei inscripsit. In Catalogo tamen episcoporum Mediolanensium a Mabillonio in Musæo Italico tomo I, et a Papebrocio tom. VII SS. mensis Maii producto dicitur eum obiisse *quarto nonas Januarii.* Quare aut Galesinius loco *IV non. Januarii*, legit *IV idus Januarii*, aut *Joannes* alio die, quam quo mortuus est, eidem Martyrologio adscriptus.

Hoc anno *S. Gertrudis* abbatissa monasterii Nivellensis obiit, ut anno DCLXIV ostendemus.

VITALIANI ANNUS 6. — CHRISTI 660.

1. *Clodoveus sacrilege diripit thesaurum Ecclesiæ S. Dionysii.* — Sequitur ordine temporis annus Redemptoris nostri sexcentesimus sexagesimus, Indictione tertia : quo sanctus Maximus abbas et martyr, ubi post mutilationem linguæ et manus triennium in exilio apud Alanos Barbaros exegisset, complens gloriosum martyrium, in cælum migrat, relatusque inter martyres remansit in Ecclesia perenni memoria celeberrimus ; de quo superius satis.

Eodem anno, et qui numeratur Clodovei junioris Francorum regis decimus quartus, hæc ab eo facta narrantur [1] : « Anno decimo quarto suscepti regiminis Clodoveus rex argentum, quo genitor suus apsidem super sepulcra martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii prominentem operuerat, auferri mandavit, et Argulfo loci illius abbati, ut illud egenis et necessitatem patientibus (quia fames eo tempore totam pene occupaverat Franciam) dispartiret. Et quia idem locus sub potestate constitutus erat adhuc Parisiaci Pontificis, tale quid idem Deo amabilis princeps excogitavit ». Deesse aliquid in narratione videtur, dum conatur excusare factum, et adscribere pietati, quod ab aliis ut sacrilegium condemnatur, cum mox sit ultione divinitus immissa punitum : ista siquidem apud Sigebertum leguntur hoc eodem anno [1] : « Clodoveus rex corpus sancti Dionysii Parisiensis discooperiens minus religiose, os brachii ejus fregit et rapuit, moxque in amentiam perpetuam incidit ». Hæc ipse.

2. Solent mali principes, quodcumque licet impietatis factum, aliquo tamen pietatis tegumento velare, ut tum ex Gentilibus tum ex Christianis exempla non pauca declarant. Certe quidem quod ad præsens facinus pertinet, nihil est quod jure defendi excusarive possit. Quidnam enim sibi principes vindicant juris in iis quæ Deo semel dicata sunt? Vel si necessitas suaderet tale quid perpetrari; thesaurus primum regius ab ipso fuerat prodigendus, et ante profana quam sacra distrahenda. Demum si post erogatum thesaurum regium, adhuc

[1] Aimoi. l. IV. c. 41.

[1] Sig. in Chron.

urgente fame in sacram supellectilem manus conjiciendæ fuissent, non illæ quidem, regiæ, sed sacerdotales esse debuerant : sicuti ab Ambrosio, Augustino, aliisque sanctis viris compluribus factum scimus : fuit Juliani apostatæ tantum facinus, aliquo colorato prætextu expilare Ecclesiarum thesauros, non principis Orthodoxi. Non caruisse multiplici sacrilegio tale factum, certum est, cum non tantum concameratum in apside argentum sublatum ab ipso fuerit, sed quo tectæ erant sacræ reliquiæ, idque absque aliqua adhibita penitus reverentia ; cum brachii os tunc ab eo fractum, insuper et raptum etiam fuisse dicatur.

3. Porro in detestationem ejusdem facinoris, utpote causæ ruinæ regni Francorum, in Appendice ad Aimoinum hæc de eodem Clodoveo leguntur [1] : « Eodem tempore Clodoveus brachium beati Dionysii martyris abscidit, instigante diabolo. Per idem tempus concidit regnum Francorum casibus pestiferis. Fuit autem ipse Clodoveus omni spurcitiæ deditus, fornicarius, illusor feminarum, gulæ et ebrietati operam dans ». Certe quidem ex eo tempore collabi cœptum regnum Francorum familiæ Merovingorum generis Clodovei, historiæ perspicue docent, posterioribus regibus ignaviæ deditis et deliciis, cum per suos ministros, quos Majores-Domus nominabant, regnum administrantes, nudum vix nomen regis apud ipsos remanserit, effectis illis rerum dominis. Sed de his inferius. Quod vero circa vitæ ipsius finem Clodoveum laborasse insania, æque tradat qui ad Gregorium Appendicem apposuit incertus auctor : erroris videtur redargui ex rebus gestis anno decimo sexto ejus regni, ex quibus ipsum usque ad illud tempus satis sibi constasse, specimenque summæ pietatis edidisse, quæ eo anno inferius dicentur, ostendunt : dum in expiationem puto admissi sceleris, convocatis undique Galliarum episcopis, et sæcularibus potestatibus, monasterium S. Dionysii ab omni dominio liberum fecit, ut suo loco patebit.

[1] Aimoi. l. IV. c. 41.

Anno periodi Græco-Romanæ 6153. — Anno Æræ Hispan. 698. — Anno Hegiræ 40 inchoato die 16 Maii Fer. 1. — Jesu Christi 660. — Vitaliani papæ 4. — Constantis imp. 20.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XIX *post consulatum Constantis Aug.* XVII.

2. *Obitus Anastasii discipuli S. Maximi.* — Ad num. 1. Tempus mortis sancti *Anastasii* presbyteri et apocrisiarii, sancti *Maximi* abbatis, et *Anastasii* ejus discipuli discimus partim ex ejusdem Anastasii apocrisiarii Epistola ad Theodosium presbyterum Gangrensem, partim ex Hypomnestico quod, sicuti et ea Epistola, extat in Collectaneis Anastasii. Ex iis summarie referam quæ ad rem nostram faciunt, et quidem de verbo ad verbum, quantum fieri poterit. Epistola *missa est a tertio exilio, id est, Lazico.* « Cum venissemus », inquit Anastasius, « ad regionem Lazorum sexto idus Junias quintæ Indictionis (ideoque anno sexcentesimo sexagesimo secundo) statim separaverunt nos ab invicem, diripientes omnia usque ad unam acum et filum, et dominum Maximum abbatem, neque in subjugali, neque in vehiculo sedere valentem, pro eo quod in infirmitate positus esset, cum plectentes virgulas ex iis quasi lectulum texuissent, bajulantes detulerunt, et incluserunt in castro Schemari vocitato, juxta gentem eorum, qui dicuntur Alani ». Refert postea Anastasius, Anastasium abbatem et se inclusos fuisse separatim in duobus castris : et dein post paucos dies eumdem Anastasium translatum esse in aliud castrum, et obiisse, aut in medio viæ, aut in secundo castro, seque conjicere, quod circa undecimo kalendas vel nono kalendas Augustas in Domino obdormierit.

3. *Annus mortis S. Maximi et Anastasii apocrisiarii.* — Asserit postea Anastasius apocrisiarius, sanctum Maximum, cum esset custodiæ mancipatus in castro superius memorato, dixisse ad quosdam, qui erant in illo : « Tertio decimo die Augusti mensis hujus instantis quintæ Indictionis feria septima assumet me Dominus : quod et factum est. Igitur tertio decimo die prædicti Augusti mensis præteritæ quintæ Indictionis secundum divinum ejus vaticinium, feria septima præsentibus derelictis, perrexit ad Dominum ». Quare mors sancti Maximi contigit anno sexcentesimo sexagesimo secundo, mense Augusto, Indictione quinta notato. Refert dein Anastasius, se de castro ad castrum nudum et discalciatum, et peditem, et frigore ac fame et siti depressum circumductum esse. In fine ejus-

dem Epistolæ legitur hoc Scholion : « Obiit et ipse sanctus pater noster et martyr Anastasius, qui hanc scripsit Epistolam, die Dominico, hora tertia, quinto idus Octobrias, cum in sancta Collecta diceret, *sancta sanctis*, Indictione decima», ideoque anno sexcentesimo sexagesimo sexto, quo Indictio x kalendis Septembris inchoata est.

4. *Annus emortualis S. Maximi et utriusque Anastasii.* — Idem dies et annus mortis Anastasii apocrisiarii notatur in Hypomnestico, ubi etiam narratur, in tertio ejus exilio Laziceæ septies in difficilioribus locis et tribulatione multa sæpe translatum fuisse : et Anastasium presbyterum et apocrisiarium Romanum, « a sexta Indictione præteriti Cycli usque ad decimam Indictionem, in omnibus prædictis tribus exiliis suis traductionibus diversis affectum, tribulationibusque ac necessitatibus, et angustiis non mediocribus nec modicis permansisse annis viginti », ideoque ab anno Christi sexcentesimo quadragesimo septimo, quo Indictio sexta kal. Septemb. inchoata, usque ad annum DCLXVI, quo kal. Septemb. Indictio x auspicata est. Indeque liquet etiam ante promulgationem Typi Constantem imperatorem hunc servum Dei persecutum esse. Ad hæc dicitur ibi de sancto Maximo et Anastasio ejus discipulo : « Pariter et Anastasius discipulus ejus ab undecima Indictione præteriti Cycli per tria exilia, Bizyes scilicet, et Perberei Thracensium regionis, atque prædictum Lazicum, in multis contritionibus et intolerabilibus necessitatibus, atque hujuscemodi athleticis certaminibus, annis decem peractis, ad regnum migravere supernum. Sanctus quidem Maximus sicut dictum est, mense Augusto die tertia decima, Indictione quinta, cum prædixisset ex divina revelatione suam in Domino ante dies quindecim dormitionem futuram, sicut jam præmissum est; sanctum vero suum pro veritate in Christo Deo nostro martyrium ante non paucos annos. Discipulus vero ejus Anastasius mense Julio, die vicesima quarta Indictionis ejusdem ». Quare Maximus et Anastasius ejus discipulus vexati ab anno DCLII ad DCLXII, ab undecima scilicet Indictione ad quintam. Opera S. Maximi duobus tomis in folio a Combefisio publicata.

5. *Clodoveus secundus immerito culpatus.* — Ad num. 2 et seqq. Quod dicitur de insania *Clodoveo* regi afficta, et templis ab eo spoliatis confutatum reperies apud Hadrianum Valesium lib. 20 Rer. Francic. ubi plura de hujus regis tam virtutibus, quam vitiis; nobis enim in his immorari non vacat.

6. *Childericus fit rex Austrasiæ.* — Anno quarto monarchiæ *Clotarii III* in finem vergente, Austrasiis tumultuantibus, et regem, qui soli Austriæ dominaretur, sibi dari poscentibus, *Bathildis* regina *Childericum* filium suum secundo genitum et fratrem Clotarii, ut tumultus sedaret, eisdem præfecit; indeque ab hoc anno *Clotarius* Burgundionibus tantum ac Francis seu Neustrasiis imperavit. Hoc indicat, quamvis verbis obscurioribus, auctor coætaneus in Vita sanctæ Bathildis his verbis : « Nuper et Austrasii pacifico ordine, ordinante domna Bathilde, per consilium quidem seniorum recepe runt filium ejus Childericum regem Austri; Burgundiones vero et Franci facti sunt uniti ». Quæ verba exposui anno DCLVI, num. 22 et seqq. factum autem id nondum completo quartæ monarchiæ Clotarii regis anno, et quidem ante diem vicesimum quintum mensis Julii. Mabillonius enim sæculo III Benedictino parte 2, refert egregium fragmentum Vitæ S. Lantberti ex abbate Fontanellensi episcopi Lugdunensis, scriptæ a monacho Fontanellensi anonymo, qui Ludovico pio imperante vixit, in quo memoratur quoddam Privilegium a Lantberto obtentum a Childerico rege, pro cœnobio Fontanellensi, cui tunc Lantbertus præerat, diciturque : « Edita est hæc regia largitio Arlauno jocundo palatio, undecimo anno præfati regis in Austria, qui fuerat primus in Neustria; porro ejusdem rectoris cœnobii lucidissimi anno quinto, ex quo regiminis locum sortiebatur post decessum felicissimum magni patris, Christique clarissimi sacerdotis Wandregisili ». Successit Lantbertus in abbatiam Fontanellensem Wandregisilo die XXVI mensis Julii anni DCLXVII. Quare quintum regiminis annum inchoavit die XXVI Julii anni sexcentesimi septuagesimi primi, quintusque annus Lantberti et XI Childerici in regno Austrasiæ inter se conveniunt; ideoque hoc anno et quidem post diem XXX Julii *Childericus* Austriæ rex renuntiatus est.

7. *Non vero anno superiori.* — Præterea Henschenius ad diem XXV Martii, quo *S. Humbertus* fundator monasterii Maricolensis in Hannonia colitur, recitat donationem ejusdem sancti a se visam, quæ his verbis exorditur : « Anno duodecimo regni domini nostri Hildrici gloriosi regis, etc. » addit Henschenius, Baldericum lib. 1 Chronici Cameracensis cap. 13, referre hoc diploma donationis, sed addere, *XV kal. Aprilis*; quod et Miræus in Codice Donationum cap. 5 habet, quodve Baldericus aliunde scire potuit. Quod si eo die ea charta scripta, pertinet ea ad annum sexcentesimum septuagesimum secundum, quo mense Martio annus XII Childerici regis in cursu erat juxta dicta num. superiori. Verum Henschenius videns annum XI Childerici non posse convenire in annum quintum Lantberti abbatis, existimansque Childericum anno superiori regem Austriæ nuncupatum esse, loco, XI *anno præfati regis in Austria*, legendum esse dicit, XII *anno præfati regis in Austria*, annumque XI amanuensium errore ibidem exaratum putat. At perperam; cum anno DCLXXI, post diem vicesimum quintum mensis Julii quo *Lantbertus* quartum sui regiminis absolvit, *Childericus* adhuc annum undecimum regni Austrasiani numeraret, qui ideo hoc anno post eumdem diem regnare cœperat. Quare vel ex hac sola charta, cum alia argumenta deessent, liquet Henschenium initium regni Austrasiani Childerici male cum anno DCLIX illigasse.

8. *Moritur S. Remaclus episc. Trajectensis.* — Hoc anno sanctus *Remaclus* episcopus Trajectensis, ut remotus a curis secularibus, liberius rebus divinis inhiaret, proposuit regi et optimatibus sanctum *Theodardum*, oravitque, ut is suas expleret vices, et sibi subrogaretur antistes; quod summa cum difficultate impetravit. Rei gestæ tempus, nec anonymus, qui labente sæculo nono Vitam ejus a Mabillonio sæculo II Benedictino recitatam scripsit, nec Notgerus Leodiensis episcopus, qui Vitam Remacli etiam elucubravit, obiitque anno millesimo septimo; nec Harigerus abbas Laubiensis, qui eodem quo Notgerus anno obiit, scripsitque Historiam de episcopis Leodiensibus, memorarunt. Verum ex Vita sancti Trudonis, quam edidit *Donatus* diaconus, laudatis auctoribus antiquior, utpote qui eam Angelramno episcopo Metensi circa annum DCCLXVIII eam dignitatem adepto, dicavit, liquet *Remaclum* nonnisi regnante Childerico episcopatum abdicasse, recteque auctorem Chronici Ms. sancti Trudonis annos decem eum sedisse, annotasse. Refert enim Donatus, *Trudonem* nobilibus et locupletibus parentibus in Hasbania natum venisse ad beatum Remaclum Tungrensis urbis Pontificem, ut cum viam salutis doceret, huncque misisse eum ad *Clodulfum* episcopum Metensem, ut hujus consilio cuncta quæ possidebat, traderet sancto Stephano Protomartyri. Trudo ad Clodulfum venit, omnia sua sancto Stephano donavit, et Clodulfus rectori illius Ecclesiæ, ut eum cum summo studio erudiret, jussit. « Transactis plurimis annis », inquit Donatus, « cum jam vir Dei repletus esset divina scientia, maturusque tam ætate quam moribus existeret, illum Clodulfus ad partes Hasbaniæ destinavit. Profectus igitur inde vir Dei ad Tungrensem urbem usque pervenit, in qua suum spiritualem patrem Remaclum reperit », qui concessit illi verbum Domini in cuncta parochia sua prædicare, et Ecclesiam in sua hæreditate ædificare. Ita Donatus. Idem refert Notgerus citatus, qui Donatum legerat, ut ex utriusque collatione intelligitur. Nam de Clodulfo ait : « Multis vero annis illic moras trahentem (nempe Trudonem) bene habuit, diligenterque instructum et sacerdotio initiatum sancto patri Remaclo remisit ». Subdit Notgerus : « Permansit aliquandiu apud eum (nempe Remaclum episc. Tungrens. seu Trajectensem) vivens sanctissime, et tandem episcopali percepta benedictione, natale revisit solum ».

9. *Sedit annis decem.* — Ex his tres laudatos Vitæ Remacli scriptores valde hallucinatos esse manifestissimum fit : tradunt enim *Remaclum* a *Sigiberto* rege in eremum secedendi licentiam obtinuisse, eoque Austrasiam, cui Trajectum parebat, administrante, *Remaclum* abdicasse; cum tamen *Sigibertus* die prima mensis Februarii anni sexcentesimi quinquagesimi sexti vivere desierit, et *Clodulfus* die XIII mensis Aprilis anni sexcentesimi quinquagesimi quarti Metensis episcopus consecratus fuerit. Si itaque sanctus Trudo *multis annis* in civitate Metensi moras traxit, quod ipsemet Notgerus fatetur, et in dubium revocari non potest; et postea ad *Remaclum* adhuc Trajectensem Ecclesiam regentem rediit, « et permansit aliquandiu apud eum » ; et denique si cum primum ad Remaclum venit, « puerili adhuc ætate floridus, primos emittere jam cœperat Deo gratæ juventutis fructus suavissimos, » ut habet Harigerus, etiam sacerdos factus ad eum rediit, nonnisi aliquot post *Sigiberti* regis mortem annis *Remaclum* episcopatum deseruisse necesse est. Donato, Harigero, et Notgero consentiunt Theodoricus abbas sancti Trudonis in hujus Vita apud Surium ad diem XXIII Novembris, et auctor Chronici sancti Trudonis; (de *Trudone* enim anonymus a Mabillonio editus mentionem non facit). Cumque laudati scriptores prodant, non multo postquam *Trudo* ad Remaclum reversus est, hunc episcopatum abdicasse, et scriptor Chronici Trudonensis asserat, *Remaclum*, postquam annos X sedisset, episcopatum deseruisse, liquet et reditum *Trudonis* ad *Remaclum*, et hujus abdicationem contigisse præsenti Christi anno, quo decimus Remacli annus absolutus. Verum quidem est, ejusdem Chronici Ms. chronotaxim non satis apte congruere cum annis imperatorum, ut notavit Bollandus in Commentario prævio ad Vitam sancti Adelini presbyteri paragrapho 5, ad diem III Februarii quo sanctus *Adelinus* colitur, ac perperam scribere anno DCXLV, *Trudonem* convenisse *Clodulfum* episcopum Metensem, et anno DCLVII Trudonis cœnobium a sancto Theodardo Trajectensi episcopo dedicatum esse; cum Clodulfus et Theodardus tunc nondum episcopi essent; sed illum chronographum decem episcopatus annos, quos *Remaclo* attribuit, ex veteri aliquo monumento desumpsisse, imperite tamen cum annis Christi alligasse, non videtur dubitandum. Recte itaque Bollandus citatus hanc abdicationem cum hoc Christi anno illigavit.

10. *Post abdicationem præfuit monasterii Malmundarii et Stabuleti.* — Sigebertus Gemblacensis in Vita S. Theodardi episcopi Trajectensis apud Surium ad diem X Septembris, scribit, *Theodardum* a *Sigeberto* rege et *Grimoaldo* factum fuisse abbatem monasteriorum Malmundarii et Stabuleti, postquam ea ædificata sunt, et post aliquot annos *Remaclum* abdicandi episcopatum Trajectensem facultatem ab eodem rege obtinuisse. At utrumque falsum esse ex dictis patet; neque *Remaclum* utriusque monasterii abbatem et simul episcopum Trajectensem fuisse, nos dubitare permittunt duo ejusdem regis diplomata anno DCL a nobis memorata, in quorum etiam uno dicitur *episcopus et abbas*. Licet vero tres scriptores Vitæ sancti Remacli dicant tantum, eum abdicato episcopatu in eremum secessisse, et rursus monachum factum esse; certum tamen eum post episcopatus abdicationem iisdem monasteriis tanquam abbatem præfuisse. *Childericus* enim Austrasiæ rex, ut Notgerus scribit, beato Remaclo confirmavit quod patruus Sigibertus ei donarat pro cœnobiis Stabulensi et Malmunda-

riensi, et Cointius anno DCLXVII, num. 29. Childerici Præceptum pro iisdem monasteriis recitat, datum die VI *Septembris* anno VIII *regni Childerici regis*, in quo dicit rex : « Quapropter ipse episcopus abba eorum una cum ipsis monachis nobis exinde confirmatione auctoritatis nostræ petierunt affirmari », ubi Remaclus dicitur episcopus etiam post depositam dignitatem, et abbas, quia revera utrumque monasterium regebat. Hinc *cœperunt undique ad eum ceu apes ad alvearia confluere*, postquam innotuit Remaclum abdicasse, inquit Notgerus, qui subdit, inter eos susceptum ab eo *Papolenum*, qui *Malmundariensi cœnobio, salva in omnibus auctoritate sua eum præfecit*, hunceque ei demortuo successisse. Quare Remaclum simul episcopum et abbatem, et post depositum episcopatum abbatem remansisse, extra controversiam esse debet. Annus ejus mortis incertus : attigit tamen, si prætergressus non est, octavum Childerici Austrasiæ regis annum, qui in annum Christi DCLXVII competit. « Celebratur depositio ejus tertio nonas Septembris », inquit anonymus in ejus Vita. Hujus sancti meminit Baronius anno DCLVIII, num. 3 (1).

11. *Floret S. Trudo fundator monasterii sui nominis.* — Quoad sanctum Trudonem, ubi ad domum suam pervenit, « memor verbi sui et voti quod in sua pueritia voverat, Ecclesiam in sua hæreditate construxit in honore B. Quintini martyris et S. Remigii confessoris, in loco qui vocatur Sarchinnio sito super fluvio Cysindria, ibique suffragante Domino magnam utilitatem animarum tam sanctæ exhortationis studio quam religiosissimæ vitæ exemplo operabatur », inquit Donatus in ejus Vita, in qua ea scribere potuit quæ viri fide digni a Trudonis familiaribus sibi dicta comprobataque retulerant. Eo in vico sanctus Trudo construxit rexitque monasterium, quod ex nomine auctoris appellationem traxit, vulgo *Saint-Tron*, illudque ex vico, deposito veteri nomine, celebre oppidum evasit. Abstinuit tamen Trudo abbatis nomine; et quia complures illius regionis incolas ad Dei cognitionem et amorem adduxit, *Apostolus Hasbaniæ* dici meruit. Annum dedicati monasterii seu Ecclesiæ unus nos edocet auctor Chronici sancti Trudonis, etiamsi in eo designando erraverit. Ait enim : « Anno Domini DCLVII, sanctus Trudo cœnobium, quod propriis expensis in sua hæreditate fundaverat, et ad inhabitandum aptatum decenter in altum produxerat, dedicari fecit a sancto Theodardo Trajectensi episcopo, in honore SS. Quintini et Remigii, III idus Octobris ». Eo etiam die Miræus in Fastis Belgicis ad diem XXIII Novembris Ecclesiam a Trudone ædificatam, dedicatam esse refert. Quare cum toto tempore, quo *Theodardus* Ecclesiæ Trajectensi præfuit, dies XIII Octobris in Dominicam non incidat, nisi anno sexcentesimo sexagesimo quarto, eodem die eodemque anno ea Dedicatio peracta; indeque intelligimus, *Trudonem* currenti anno *Clodulfo* et *Remaclo* episcopis vale dixisse, et circiter quadriennium in monasterio et Ecclesia construendis insumpsisse. Theodoricus abbas in ejus Vita scribit eum obiisse *nono kalendas Decembris*, anno non expresso, quem tamen Bucherius in Chronico episcoporum Trajectensium, et Miræus in Fastorum Belgicorum Anacephalæosi existimant fuisse sexcentesimum octogesimum nonum Incarnationis Dominicæ. Meminit sancti *Trudonis* Baronius anno DCCI, num. 8, et præter Donatum, et Theodoricum, et Notgerum, Harigerus abbas Lobiensis duobus ultimis antiquior Trudonis Vitam in Gestis Trajectensium antistitum breviter complexus est.

12. *S. Etheldrita bis nubit.* — Hoc anno *Egfridus*, Oswi regis Northumbrorum filius, « Etheldritham, Annæ regis Orientalium Anglorum filiam accepit in conjugem », inquit Wigorniensis ad hunc Christi annum, « anno post interitum patris sui sexto », inquit Thomas Eliensis monachus, qui sæculo XII vixit, in ejus Vita a Mabillonio sæculo II Benedictino recitata. De hac Beda lib. 4, cap. 19, scribit : « Accepit rex Egfridus conjugem, nomine Edilltrudam filiam Annæ regis Orientalium Anglorum, viri bene religiosi, ac per omnia mente ac opere egregii : quam et alter ante illum vir habuerat uxorem, princeps videlicet Australium Girviorum vocabulo Ctombert. Sed illo post modicum temporis, ex quo eam accepit, defuncto, data est regi præfato : cujus consortio cum duodecim annis uteretur, perpetua tamen mansit virginitatis integritate gloriosa; sicut mihimet sciscitanti (cum an hoc ita esset, quibusdam venisset in dubium) beatæ memoriæ Vilfrid episcopus referebat, dicens se integritatis ejus esse certissimum : adeo ut Egfridus promiserit se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere ». Hanc historici Angli nunc Edildridam, nunc Ediltrudam, nunc Etheldredam, nunc Ethildritham, et hodie Anglorum vulgus, *S.-Audre* appellant. Hæc itaque licet amores suos in unum Christum projecisset, cum Tomberto Girviorum principe partiri illos a parentibus jubetur. Dicebantur vero Girvii, qui Cantabrigiensis agri palustres insulas incolebant; quæ loca vulgus a primoria insula *Elii* vocat, ut Alfordus in Annal. Eccles. Anglic. hoc anno observat. « Desponsatur itaque apparatissime », inquit Thomas citatus auctor gravis, « biennio ante interfectionem patris sui (ideoque anno Christi DCLII) : insulam Elgæ ab eodem sponso ejus accepit in dotem : quo factoperpetuo manet virgo ». Ea insula eadem quæ insula

(1) Obiter hic adnoto successorem S. Remacli in abbatia Stabulensi etc. non Papolenum sed Godvinum fuisse, ut perspicue docent duo pro eodem monasterio Diplomata; alterum quidem Theodorici, alterum vero Dagoberti II : utrumque vero absque anno et loco. Recitantur illa in Collect. Veter. Monum. tom. II, col. 12, etc. Deiu in eadem Collectione succedit Præceptum Clodovci III datum pro eodem Stabulensi monasterio rogatu Papoleni episcopi, quem et abbatem fuisse ejusdem monasterii discimus ex Placito coram Carolo Martello ibidem col. 16 relato.
MANSI.

Elii. Subdit Thomas, *sub jugo maritali ferme triennio* eam vixisse.

13. *In utroque conjugio virginitatem servat.* — Tomberto marito demortuo, « ad propriam in Ely descendit domum. Sed jam Dei judicio primo labore determinato, iterum beatæ virgini priore gravius demandatur certamen, ut palma virginitatis ejus mundo excellentius appareret. Quare anno post interitum patris sui sexto (currenti scilicet) unanimi voluntate parentum iterum datur in conjugem regi Egfrido filio Oswii regis Northanhumbrorum viro in armis strenuo, et Wilfridi amicitiis valde adstricto. Sed fit ille maritus mente non carne, nomine non opere : tamen ille optat debitum a conjuge, sed nec precibus, nec promissis animum illius suæ voluntati potuit inclinare. Rex vero tandem victus ipsius importunis precibus, licet invitus, tamen eam dimisit invincibilem », ut monasterium quod illa diu ab eo postulaverat, ingredi posset, sed hac de re infra. Hujus sanctissimæ reginæ continentia ejus temporibus per totam Angliam divulgata et credita, et ut de facto certi plurimi asserebant. « Etheldrida duobus viris nupta felici continentia, sine ulla pudoris jactura, sine ulla libidinis urtica, perpetuæ virginitatis lauream, cælo victrix inseruit », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 1.

14. *Concilium Nannetense.*—Hoc circiter anno, antequam *Clotarius III* Francorum monarcha *Childericum* fratrem hujus nominis II, Austriæ regno præficeret, celebratum *Concilium Nannetense*, de quo loquitur Flodoardus lib. 2, cap. 7. « Beatus Nivardus (Rhemensis episcopus) dum ex communi consensu totius Concilii præsulum Galliæ Namnetis Romani jussione Pontificis exhibiti, rege favente, restruxisset Ecclesiam monasterii super ripam Maternæ fluminis in loco nuncupato Villari dudum siti, sed a Barbaris diruti, et ab eo constructa hæc funditus cecidisset Ecclesia ; in alio loco rursus ab ipso restructa rursum traditur corruisse ». Loquitur Flodoardus de monasterio Villari, quod ad Matronam fluvium alias ædificatum fuerat, quodque reædificatum rursus corruit, sed postea *Nivardus* anno DCLXII, qui ultimus ejus vitæ fuit, illud iterum ædificavit, et *sanctum Bercharium* ejus abbatem declaravit, ut infra videbimus. Porro Concilium illud, cujus canones viginti extant, et in editione Conciliorum Labbeana ad finem sæculi IX differtur, tardius celebratum non fuit : non solum quia, ut inquit Lalandæus in Supplemento Conciliorum Galliæ, civitas hæc post medium hoc sæculum jam funditus diruta erat, ut scribit Carolus Calvus Nicolao papæ circa annum DCCCLXVIII, propter continua bella contra Britones et Normannos paganos ; sed etiam quia sanctus Bonifacius in Epistola ad Zachariam papam anno DCCXLII data, loquens de misero statu Ecclesiarum Galliæ, et de necessitate Concilii in Francia Orientali celebrandi, ait : « Franci (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonicæ jura alicubi fundabant, vel renovabant », id est fundarunt vel renovarunt, juxta loquendi modum tunc usurpatum.

15. *Nationale fuit.* — Quare quando Bonifacius Epistolam illam scripsit, jam ab annis circiter LXXX nulla Synodus in Francia Orientali, de qua sola loquitur, ut suo tempore videbimus, coacta fuerat ; indeque deducitur, ante annos illos LXXX aliquam habitam fuisse. Hæc autem alia esse non potest quam *Nannetensis*, quæ nationalis fuit, et in qua tam præsules Austriæ, quam Neustriæ et Burgundiæ adfuisse debuere. Hæc præterea Pontificis Romani jussu celebrata, et præclari canones in ea sanciti, ut tomo IX Conciliorum videre est. Sirmondus in Conciliis Galliæ ex duobus Concilii Nannetensis canonibus, III et X, qui inde translati videntur in librum VII Capitularium, colligit eos deceptos, qui hoc Concilium sub annum Christi DCCC collocandum censuere. Sed sive canones viginti Concilii Nannetensis ad illud Nannetense, de quo agimus, pertineant, sive ad aliud, quod incerto tempore celebratum fuerit, certum tamen, *Nivardo* Ecclesiam Rhemensem regente, Galliæ præsules *Nannetis* congregatos fuisse, ut ex Flodoardo mox diximus.

VITALIANI ANNUS 7. — CHRISTI 661.

1. *S. Amandi episcopi Trajectensis obitus et res gestæ.* — Annus Christi sexcentesimus sexagesimus primus, Indictione quarta, rerum gestarum inopia tam in Oriente, quam in Occidente obscurus omnino, veluti face magnopere illustratur natali sanctissimi viri Amandi Trajectensis episcopi, Flandrorum Apostoli nuncupati, de quo plura superius dicta sunt. Plurimum quidem ejus virtutibus atque miraculis Gallia Belgica coruscavit : siquidem ejus admonitionibus et exemplis quamplurimi nobilissimi viri ac feminæ sublime secundum Christianam perfectionem vivendi genus arripuerunt. Et ut de aliis modo taceam : « Ipsius[1] admonitione Yduberga relicta Pippini ducis Brabantiæ sibi et filiæ suæ Gertrudi, Christique familiæ cœnobium instruxit Nivellanum, in quo utramque Deo sacravit.

« At minime contentus fuit terminis suæ diœcesis, sed inibi constituens vicarium sanctissimum Landoaldum archipresbyterum , aliis etiam gentibus Christum prædicavit, ut Sclavis circa Danubium, Vasconibus circa Pyrenæos saltus , et in Flandria Gandensibus et Pabulensibus potissimum : Gandenses vero a Mercurii et aliorum idolorum cultu avocavit, ibique duo celeberrima monasteria ad honorem sancti Petri Blandiniense et Gandense erexit , ac sancto Bavoni Hasbaniæ principi Deum sincere colendi leges dedit. Truncinii ad Lisam fluvium clericorum sive canonicorum societatem instituit, quæ multis post annis in cœnobium instituti Præmonstratensis est conversa. Tandem Apostolica virtute et spiritu plenus apud Pabulenses in Elnonensi monasterio , quod hodie ab auctore proprie dicitur S. Amandi, mortem obiit hoc anno Incarnationis Verbi sexcentesimo sexagesimo primo ». Hæc Molanus ex diversis scriptis simul junxit. Demonstratus est longe absenti ejus transitus sanctæ Aldegundi virgini Deo sacratæ , estque de his fidelis narratio ad finem rerum gestarum ejusdem sancti a Baudemundo conscriptarum.

2. *Lupus dux Longobardorum Grados insulam deprædatur.* — Hoc etiam tempore , ante videlicet Grimoaldi regnum, Lupus Longobardorum dux Forojuliensis Grados insulam deprædatur, in quam Aquileiensis patriarcha una cum supellectili Aquileiensis Ecclesiæ prædivite sedem transferens sese contulerat. Ait enim de his hæc Paulus[1] : « Hic Lupus in Grados insulam, quæ non longe ab Aquileia est, cum equestri exercitu per stratam quæ antiquitus per mare facta fuerat , introivit : et deprædata ipsa civitate, Aquileiensis Ecclesiæ thesauros inde auferens deportavit ». Hæc Paulus. Translatam vero fuisse tunc pariter sedem Aquileiensem apud Forumjulii, et patriarchas ibidem habitasse ; quæ idem Paulus[2] inferius pluribus in locis tradit, plenissimam fidem faciunt : verum non Forijulii, ubi degebat ejus civitatis episcopus, sed (ut idem ait Paulus) in Cormone sedem habebat, loco proximo, sed ignobili castro , de quo alibi meminit[3].

3. *Ecclesia S. Joannis Baptistæ erecta Reccesuintho rege in Hispania.* — Quid præterea hoc anno gestum sit , nihil invenimus, nisi pium monumentum Reccesuinthi Hispaniarum regis, qui memoriæ sancti Joannis Baptistæ Ecclesiam erigens hoc ipso anno , Æra nimirum sexcentesima nonagesima nona, eam dedicavit. Mirum dictu, quomodo ejus sancti cultus ubique terrarum Christiani orbis fuerit propagatus. De Longobardis audisti, ab eis plures in honorem ejusdem sancti Joannis, teste Paulo diacono, erectas fuisse Basilicas, ut de aliis ubique locorum exstructis modo taceamus. Quod enim testificatione Domini adeo ipse meruit commendari, idcirco a fidelibus præ cæteris celebriori cultu susceptus est venerandus. Sed reddamus hic eam quæ de ejusdem Ecclesiæ erectione, et dedicatione exlat vetus inscriptio , quæ ab Ambrosio descripta sic se habet :

PRÆCVRSOR DOMINI MARTVR BAPTISTA JOANNES
POSSIDE CONSTRVCTAM IN ÆTERNO MVNERE SEDEM,
QVAM DEVOTVS REX RECCESVINTHVS AMATOR

[1] Molan. in Natal. SS. Belg. die v Februar.

[1] Paul. diac. de gest. Longob. l. v. c. 17. nov. edit. et vet. II. — [2] Paul. eod. l. v. c. 23. et l. vi. c. 51. nov. edit. et vet. XIV. — [3] Paul. diac. l. iv. c. 38. vel in vet. XII.

NOMINIS IPSE TVI PROPRIO DE JVRE DICAVI
TERTIO POST DECIMVM REGNI COMES INCLYTVS ANNO,
SEXCENTVM DECIES ÆRA NONAGESIMA NOVEM.

Porro vocem, decies, otiose appositam ad versus perfectionem, idem auctor, qui recitat, affirmat ex temporis exacta ratione. Locus in quo Ecclesia erecta erat, licet amplus, modo humilis apparet, Balneum dictus, qui hoc tempore nobilissimus habebatur in vertice Vallisoletanæ situs.

Anno periodi Græco-Romanæ 6154. — Anno Æræ Hispan. 699. — Anno Hegiræ 41 inchoato die 6 Maii Fer. 5. — Jesu Christi 661. — Vitaliani papæ 5. — Constantis imp. 21.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: XX *post consulatum Constantis Aug.* XVIII.

2. *Mors S. Amandi Trajectensis episc.* — Ad num. 1. Ideo Baronius sancti *Amandi* Trajectensis episcopi et Flandrorum Apostoli mortem cum hoc Christi anno illigavit, quod Molanus in Natal. SS. Belgic. innixus Supplemento Vitæ sancti Amandi a Milone monacho scripto, id in litteras miserit. Verum Milo, qui medio sæculo nono floruit, summopere hac in re hallucinatus est. Nam superest adhuc Testamentum hujus sancti præsulis, quod Mabillonius sæculo II Benedictino, ubi Supplementum illud Milonis publicavit, refert ex Philippo abbate Bonæ-Spei, in cujus fine legitur: « Quam Epistolam (ita Testamentum suum vocat Amandus) fratri nostro Baudemundo presbytero fieri rogavimus. Facta Epistola in monasterio Elnonæ anno secundo regni domini nostri Theodorici gloriosi regis sub die decima quinta kalend. Maii »; ideoque anno Christi sexcentesimo septuagesimo quinto. Iste Baudemundus, qui monachus erat Elnonensis ac sancti Amandi discipulus, hujus postea Vitam scripsit. Testamento suo Amandus sepulturam eligit in monasterio Elnonensi, ubi etiam nunc ejus reliquiæ in theca inaurata affabre elaborata ostenduntur. E pluribus cœnobiis ab eo constructis celeberrimum est *Elnonense* seu *Helnonense,* nunc sancti Amandi dictum, et oppido ejusdem nominis insignitum.

3. *Cum anno* DCLXXIX *copulata.* — *Milo* loco laudato asserit, obiisse Amandum *annorum circiter nonaginta*, *octavo idus Februarii*, *die Dominica*, et quidem recte : beatus enim Amandus apud Harigerum moritur *octavo idus Februarii*, *anno ætatis suæ nonagesimo;* apud Philippum abbatem Bonæ-Spei, *nocte Dominica*, *octavo idus Februarii*, *regnante in Francia Theodorico*, *anno vitæ nonagesimo;* apud Hucbaldum in Vita sanctæ Aldegundis, *Dominica nocte*, *plenus dierum.* Verum est hos auctores, non minus quam Milonem, annos Christi Pontificis Romani et imperatoris vitiose inter se conjungere; sed hoc illis commune cum scriptoribus aliis, qui ante quingentos annos scripsere. Si itaque sanctus *Amandus* ad Deum migravit die sexta mensis Februarii, die Dominica, post annum Christi sexcentesimum septuagesimum quintum, quo mense Aprili Testamentum suum condidit, mortuus est anno littera Dominicali B insignito; ideoque vel anno sexcentesimo septuagesimo nono, vel anno sexcentesimo nonagesimo, qui proximiores sunt anno, quo Testamentum condidit. Quare accurate Cointius mortem sancti Amandi copulavit cum anno sexcentesimo septuagesimo nono; male vero Henschenius ad diem VI Februarii in Comment. prævio Vitæ sancti Amandi num. 114, cum anno sexcentesimo octogesimo quarto et sabbato ante Dominicam. Milo enim laudatus num. 11 rursus scribit : « Requievit anno ætatis suæ nonagesimo, mense Februario, febris tactus incommodo, die quoque Dominico ». De monasteriis a sancto Amando constructis, ejusque virtutibus ac laboribus pro fide Christi disseminanda, legendi iidem Henschenius et Cointius, qui fusè de iis agunt.

4. *Hymnechildis tutrix Childerici regis.* — Non hic omittenda donatio *Barisiaci* facta hoc anno sancto Amando a Childerico Austrasiæ rege, ob litem inter eruditos ortam de Hilderico et Hymnechilde regina eidem donationi subscriptis : non quidem quoad annum : in omnibus enim Codicibus Diploma dicitur *datum sub die kal. August. anno* II, *regnante domno nostro Childerico rege*, ideoque hoc Christi anno vel insequenti, cum incomperti sint dies ac menses quibus Childericus regnare cœpit; sed quoad regem et reginam : *Hymnechildis* enim vidua erat S. Sigiberti regis et

mater Dagoberti in Hiberniam relegati, ac *Bilihildis*, quæ in alio Diplomate a Childerico *die* VI *Septembris, anno* VIII regni sui dato, subscripta reperitur cum Hymnichilde, quia scilicet jam eo anno Bilihildis Childerico regi nupserat. Miræus inter Diplomata Belgica Præceptum, de quo agitur, recitat, sed loco *Hymnechildis*, Blidehildem habet. Labbeus in Miscellaneis Curiosis cap. 4 autumat, loco *Blidechildis*, reponendam esse Baldechildem Childerici matrem, quo nomine in Diplomatis aliquando Bathilda appellatur; quia hoc tempore Childericus, puer annorum duntaxat novem *Bilihildem* nondum duxerat. Quare Labbeus nomen Hymnechildis reginæ respuit, nec ullam ei tribuit apud Austrasios auctoritatem. Cointio vero hoc anno num. 4, ubi hoc Diploma integrum recitat, aqua hæret. Verum hujus Diplomatis initio legendum esse, *Childericus rex Francorum, et Hymnechildis regina*, et in fine, *Signum Childerici regis. Hymnechildis regina subscripsi*, ostendunt omnia hujus regis Diplomatis exemplaria, cum in nullo Baldechildis, vel Blidechildis seu Bilihildis, quam Childericus in uxorem nondum duxerat, nomen legatur. Nam Henschenius lib. 2 de tribus Dagobertis, cap. 2 asserit in Codice Ms. Amandino ita legi, *Childericus rex Francorum et Chinechildis regina*. Sub finem : *Signum Childerici regis. Chinechildis subscripsi*. Antiqui enim nomen Hymnechildis facile mutarunt in Chinechildem. Secundo, Mabillonius ad calcem sæculi II Benedictini refert Epistolam beati Amandi de loco Barisiaco, datam *Lauduno civitate XVIII kalend. Septemb. anno* V *regni domni nostri gloriosissimi regis*, in qua enumerat quæ sibi collata sunt a Deo, vel ex munificentia regum domni Hilderici regis, necnon et præcelsæ dominæ Innechildis reginæ : hoc est villam nuncupatam Barisiaco, etc. Tertio, Milo in Supplemento Vitæ sancti Amandi, ait Amandum ædificasse « cellam, quæ nuncupatur Barisiacus, quem locum cum adjacentibus sibi appendiciis Hildericus rex et Hymnechildis regina visi sunt condonasse ». Denique postquam Childericus Bilihildem filiam Hymnechildis sibi sociavit, non solum nominatur in Diplomatis Childerici regis; sed etiam præponitur Bilihildi. Cointius enim anno DCLXVII, num. 29 refert exemplar Præcepti Childerici sæpius a nobis laudati, ex Archivo Ecclesiæ Bambergensis acceptum, quo confirmatur hujus regis Præceptum pro cœnobiis Stabulensi et Malmundariensi, in cujus initio legitur : « Childericus rex Francorum, Emnechildis, et Bilihildis gratia Dei reginæ ». In fine : « Signum gloriosi domni Childerici regis. Signum Emnechildis reginæ. Signum Bilihildis gratia Dei reginæ. Data quando fecit mensis September dies VI, anno VIII regni domni Childerici regis. Trajecto feliciter ».

5. *Hymnechildis tutela Dagoberto juniori fatalis.* — Ex Præcepto itaque donationis *Childerici* pro monasterio *Barisiacensi* hoc anno edito arcanum notabile discimus, *Hymnechildem* scilicet viduam sancti Sigiberti regis et matrem Dagoberti exulis ac Bilihildis, profectam esse in Austrasiam cum *Childerico* nepote, quando is huic regno præpositus est, ut ejus tutelam gereret; Childericum promisisse accepturum se *Bilihildem* uxorem, quando ea nubilis esset; ac *Hymnechildem* matrimonio illo contentam parum curasse de Dagoberto filio ex Hibernia revocando. Quare jure merito Hadrianus Valesius lib. 20, suspicabatur, aliquid causæ fuisse cur de Dagoberti revocatione actum non fuerit : « Cæterum, inquit, non immerito quis mirari possit, *Clodoveum* Grimoaldo Childebertoque oppressis, regnum Austriæ occupavisse, et qui debitas perfidiæ pœnas ab eis expetierat, ipsummet jura violavisse, cum fratris sui filium in exilio et egestate relinqueret, quem summa cura, quæri et in regnum patrium restitui oportebat. Frustra enim spoliatores pupilli punitos esse, si ille ignotus ac egens in Hibernia remaneret : nec minus a *Clodoveo*, quam a Grimoaldo *Dagobertum* spoliatum videri, qui alieno scelere utcumque vindicato frui non erubuerit. Nihil quidem *Dagoberti* interfuisse, *Grimoaldusne* filii sui nomine an *Clodoveus* in Austria regnaret, cum sceleratis exstinctis scelus tamen ipsum duraret, et meliore sub patruo quam sub inimicis conditione puer regius non uteretur, eo miserior, quod injuriæ sibi factæ ultione lætari non poterat. Sed forsitan nondum norant Austrasii, quo terrarum *Dagobertus*, et a quo esset abductus; præsertim cum tonsus et vilem vestem indutus a Didone episcopo peregrinus, infans, et ignotus per ignotas regiones circumduceretur : aut si id et norant Austrasii, et *Clodoveus* ex Austrasiis cognoverat fratris filium ex Hibernia difficillime erui posse existimavit, qui jam forte veneno a ductore suo sublatus esset, vel saltem in aliquod insulæ monasterium abditus; et regnum Austriæ obtinere ac sibi habere maluit, quam tantopere laborare, ut puero illud exuli restitueret ». Ita Valesius.

6. *Ea tutela magis demonstratur.* — Verum quod tenebrarum offudit silentium Historicorum hujus ætatis, dissipat Præceptum Childerici regis de loco Barisiaco (vicus est diœcesis Laudunensis, gallice *Barisy*, nunc prioratus abbatiæ Elnonensi attributus) : ex eo enim manifestum fit, *Hymnechildem* Dagoberto juniori filio *Bilihildem* filiam prætulisse, et dummodo hæc Childerici regis sponsa fieret, sibi vero regni administratio concederetur, filii exulis curam abjecisse. Certe *Hymnechildis* tutela clare eo in Præcepto exprimitur; præterquam enim quod in Præcepti principio Childerici et Hymnechildis nomen præmittitur, ac in fine rex signum suum apponit et regina subscribit, paulo ante ejusdem Diplomatis finem ita rex loquitur : « Et ego dum propter imbecillam ætatem minime potui subscribere, manu propria subtersignavi, et regina subterscripsit ». Quare Miræus citatus, et in Diplomatis Belgicis loco Hymnechildis Bilechildem Childerici postea uxorem male substituit. Quomodo enim *Bilihildis* hoc anno Childerici regis uxor esse

potuit; cum is vix annos octo natus esset, et *propter imbecillam ætatem*, ut ipsemet in laudato Præcepto fatetur, eidem subscribere non potuerit?

7. *S. Leodegarius fit episc. Augustodun.* — *Hymnechildem* reginam cum Clodoveo II, vel post hujus mortem cum Bathilde ejus conjuge et Clotario filio natu majori Ebroini Majoris-Domus in quavis re suscipienda audacioris opera in eam quam diximus pactionem venisse, argumento etiam est *Didonis* episcopi Pictaviensis, qui *Grimoaldi* ambitionis et persecutionis Dagoberti junioris satelles et minister fuerat, cum domo regia reconciliatio, quæ jam ante præsentem annum facta fuerat: « Beatus Leodegarius ex Francorum præcelsa et nobilissima progenie ortus, in primis ætatis initiis a parentibus in Clotarii regis (hujus nominis II) palatium adductus est, nec diu post ab eodem rege Didoni Pictaviensis urbis præsuli, avunculo scilicet suo, litterarum studiis imbuendus traditus est », inquit Ursinus in Vita sancti Leodegarii. Progressu temporis Ecclesiæ Pictaviensis archidiaconus avunculo effectus, *omnibus ejus diœcesis Ecclesiis ab eodem pontifice præfectus atque prælatus est*; aliquot post annos monasterii in sancti Maxentii honorem conditi avunculi jussu regimen suscepit, illudque *sex fere annis* gubernavit. Subdit Ursinus: « Per idem tempus, minor Clotarius rex cum Baldechilde sua matre (nempe Bathilde) regni Francorum habenas moderabatur. Qui cum ejus (videlicet Leodegarii) prudentiam auditione accepissent, cuperentque eum apud se in palatio habere, petierunt ab episcopo, ut ei faceret copiam cum ipsis in palatio manendi. Episcopus statim jussa complens, magnis rebus instructum et sapientiæ floribus redimitum, eum misit ad illos, qui eum sane honorifice acceperunt. Ille vero intra paucos dies virtute et integritate sua, sermonisque comitate id consecutus est, ut rex et regina, et plerique pontifices eum præcipue carum haberent, consensuque omnium maxime Francorum, episcopi functione dignus proclamaretur ». Quare *Dido* cum familia regia tunc in gratiam reconciliatus fuerat. Non multo post Clotarius rex Leodegarium Augustodunensem pontificem nuncupavit: « Quo munere », inquit Ursinus, « decem annis strenue functus cum esset, Clotarius rex, qui eum promoverat, excessit e vivis ». Baronius anno DCLXVIII, num. 7, *Leodegarium* triennio tantum ante *Clotarii* regis mortem episcopum renuntiatum scribit; sed eam sententiam eo anno evertemus. Cum itaque Clotarius III anno sexcentesimo septuagesimo denatus fuerit, currenti anno sanctus *Leodegarius* decem illos episcopatus annos inchoavit. De sancto hoc præsule sæpe inferius sermo erit. Præter Ursinum auctor anonymus coævus ejus Vitam scripsit. Utraque extat apud Mabillonium sæculo II Benedictino.

8. *Obitus S. Finani Lindisfarnensis episc.* — In Anglia obiit hoc anno *S. Finanus* episcopus Lindisfarnensis in regno Northumbriæ, postquam sedisset *annos decem*, inquit Beda lib. 3, cap. 26, qui diem et mensem ejus mortis silet. Colitur die XVII Februarii in Martyrologio Anglicano, et in aliquibus Breviariis citatis a Bollando ad illum diem, quo de S. Finano disserit. Fuerat primum monachus monasterii S. Columbæ in insula *Hya*, seu *Hy*, sive *Hu* apud hodiernos Scotos exstructi, quod hoc tempore celeberrimum erat. Vocatur Merciorum, seu Mediterraneorum Anglorum Apostolus; quia ejus industria magna pars illius regni, in quo episcopus fuit, ad Christianam fidem conversa est cum suo principe *Peada* Pendæ magni persecutoris filio. Ei successit *S. Colmanus*.

9. *Angilbertus abdicat episcopatum Dorcestriensem.* — Cum Saxoniæ Occidentalis parochia pateret amplissime, et *Angilberti* episcopi industria plurima animorum seges esset, placuit episcopale onus quod hactenus unus Angilbertus Dorcestriæ sustinuerat, duobus humeris imponere. Quare *Kenevalchius* Occidentalium Saxonum rex *Winam* natione Anglum Wintoniensi sedi præfecit, relicta Angilberto sede, quam prius occupaverat. « Tandem rex », inquit Beda lib. 3, cap. 7, « qui Saxonum tantum linguam noverat, pertæsus Barbaræ loquelæ, subintroduxit in provinciam alium suæ linguæ episcopum vocabulo Vini et ipsum in Gallia ordinatum, dividensque in duas parochias provinciam, huic in civitate Venta, quæ gente Saxonum Vintacestir appellatur, sedem episcopalem tribuit: unde offensus graviter Agilberctus, quod hoc ipso inconsulto ageret rex, rediit in Galliam »; sed tertio post hunc anno; præsenti enim ad Northumbriæ regnum perrexit ad Alfridum regem, inquit Huntindonius, quod confirmat Beda lib. 3, cap. 25, ubi loquens de quæstione mota de tempore Paschæ et de Conventu ea de re anno DCLXIV habito, ait: « Venerat eo tempore Agilbertus, Occidentalium Saxonum episcopus, amicus Alchfridi regis (Oswii filii) et Wilfridi abbatis, ad provinciam Nordanhymbrorum, et apud eos aliquandiu demorabatur ». Provincia seu regnum Occidentalium Saxonum regio erat amplissima, utpote quæ omnem fere Australem insulæ Britanniæ oram complectebatur, quæ hodie in octo diœceses distributa est, ut inquit Godwinus lib. de Præsulibus Angliæ in episcopis Wintoniensibus quorum *Wina* primus fuit. Verum *Angilbertus* jure merito ægre tulit primas sedes in provincia distrahi. Hanc divisionem hoc anno, vel saltem superiori factam, ostendit Alfordus in Annal. Eccles. Angl.

VITALIANI ANNUS 8. — CHRISTI 662.

1. *Concilium Clipiacense et Cabilonense in Gallia, Clodoveo rege.* — Sexcentesimus sexagesimus secundus Domini annus, quinta Indictione, numeratur etiam Clodovei regis decimus sextus : quo a Clodoveo rege in Galliis Clipiacensis habita est Synodus omnium propemodum Francorum gentis episcoporum. Est Clipiacum villa in territorio Parisiensi, de qua mentio habetur in rebus gestis S. Ansberti episcopi Rothomagensis. De hac vero Synodo hæc apud Aimoinum leguntur [1] :

« Anno decimo sexto ex quo sceptra susceperat regalia Clodoveus, pontifices et totius gentis principes Clipiacum convenire jubens, mediusque inter eos solio residens, hoc habuit sermonis exordium : Quanquam, inquiens, Francigenæ cives, terreni nos cura principatus admonuerit publicis nos rebus consultores advocare : tamen prius nobis convenit ea quæ Dei et sanctorum ejus sunt, disponere, ut postmodum ea quæ nostra sunt, Deo dante, ex sententia cedant. Ille enim qui per semetipsum polliceri dignatus est, dicens [2] : Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis : nobis suis obtemperantibus præceptis, sua confert promissa. Requiramus itaque quæ sunt placita sanctis in regno jam consistentibus æterni Patris. et cuncta nobis evenient prospera in terris, si ea curaverimus adimplere factis. Intentionem igitur nostri cordis vos sacerdotes, qui dii vocati estis et filii Excelsi omnes, attendite et audite, et auditam si probaveritis, una nobiscum ad effectum adducere laborate. Nostri itaque devotio hæc extat animi, ut monasterium patroni nostri domini Dionysii, in quo ipse cum consortibus testimoniis veritatis requiescit humatus, et piæ memoriæ genitores nostri, dominus videlicet Dagobertus ore dominæ Nantildis se sepeliri mandaverunt, ab omni solvamus dominio mortalium : quatenus abbas vel fratres eo loco commanentes, possessiones a parentibus nostris, sive ab aliis fidelibus Christianis sibi traditas absque ullius dominationis inquietudine possidentes, pro salute nostra ac statu regni nostri liberius Deum deprecentur.

2. « Huic autem nostræ suggestioni consentit venerabilis Landericus Parisiacæ urbis præsul, in cujus diœcesi cœnobium illud situm est, et cui usque ad præsens tempus subjectum fuit. Hanc ergo libertatem servi Dei inibi constituti dum fuerint adepti, nulliusque præter Dei et sanctorum, nostrumque, cui etiam tota natio Francorum paret, fuerint perpessi dominatum : sciant se debito tali genitoribus nostris et nobis, eisque qui nostro (ut speramus) per Dei gratiam orientur ex semine, fore obnoxios : et pro nostra, eorumque quos commemoravimus, præsenti ac futura requie non desinant Deum exorare. Hæc regem pro concione locutum circumstantes postquam auscultaverunt intente : in laudibus ejus proclamantes, mansura ei optant gaudia.

« Huic conventui interfuere prope omnes Gallicani episcopi, inter quos quidam sancti extiterunt viri, quos sancta Ecclesia dignis effert honoribus, eo quod ad eorum sepulcra variis vexati sanarentur infirmitatibus : id est, beatus Audoenus, sanctus Rado frater ipsius, et dominus Eligius cum beato Sulpitio, necnon sancto Eucherio ». Hæc de Synodo ibi : de rebus autem in ea gestis nihil præterea.

3. Sed et sub eodem Clodoveo rege celebrata reperitur Synodus Cabilonensis, quoto autem anno regni ejus, ignoratur : cui inter alios dignos episcopos sanctitateque celebres interfuisse leguntur, qui etiam in dicto Concilio Clipiacensi præsentes fuerunt sancti viri Audoenus et Eligius : verum non sub Landerico episcopo Parisiensi habita ponitur, sed eo tempore quo Parisiensi Ecclesiæ præerat Audobertus, qui per abbatem Grimoaldum eidem interfuit. Ad hunc autem Audobertum S. Audoenus episcopus Rothomagensis scripsit Vitam S. Eligii episcopi Noviomensis : extant ea de re litteræ utriusque ultro citroque datæ in Appendice ejusdem scriptionis. Habentur ejus Synodi canones decem et novem, quos tu consulas. Legitur post ipsos Epistola Synodalis ad Theodorum

[1] Aimoi. l. IV. c. 41. — [2] Matth. VI.

episcopum, qui publice egerit pœnitentiam ob publica peccata commissa, qua citatur causam dicere ad sequentem Synodum Arelatensem. Quod ad tempus regni Clodovei spectat : pervenisse ipsum usque ad annum decimum octavum sui regni, inferius dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6155. — Anno Æræ Hispan. 700. — Anno Hegiræ 42 inchoato die 26 April. Fer. 5. — Jesu Christi 662. — Vitaliani papæ 6. — Constantis imp. 22.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXI *post consulatum Constantis Aug.* XIX.

2. *Conventus Clipiacensis.* — Ad num. 1. Immunitatem Ecclesiis primi imperatores Christiani parcam et modicam tribuerunt, et initio quidem a civilibus et personalibus muneribus tantum, ut ex libro 16 Codicis Theodosiani intelligitur : plenissima vero a regibus Francorum concessa est, ita ut, teste Bignonio V. C. in Notis ad Formulas Marculfi dici merito possit eos suo exemplo cæteris principibus præivisse. Meminit Aimoinus lib. 4, cap. 41, Præcepti regii a Clodoveo II *anno* XVI *regni sui* monasterio sancti Dionysii concessi in conventu Clipiacensi, ubi episcopos ac proceres, qui convenerant, egregiis verbis allocutus est. Præceptum illud, sed varie interpolatum, plures retulere, ut videre est apud Cointium anno DCLIII, num. 31 et seqq. ubi pluribus illud defendit, simillimumque esse demonstrat Marculfi Formulis. Correctius postea illud edidit Mabillonius lib. 5 de Re Diplomat. Tabella 17, ex ipsa autographi forma, et lib. 6, pag. 466, ubi dicitur *datum sub die* X *kal. Julias an.* XVI *regni nostri Clipiaco*, ideoque Baronius perperam hoc anno ejus meminit; cum annus ille XVI Clodovei inciderit in annum Christi DCLIII. Deceptus est etiam Cointius citatus in eo quod scripsit Præcepto seu Concessioni regiæ neminem subscripsisse præter regem, ejusque referendarium; indeque expunxit episcoporum ac procerum subscriptiones ibidem exaratas, quia eas lapsu temporis interpolatas fuisse arbitratur. Nam in laudato autographo corticeo Præceptum illud extat cum subscriptionibus episcoporum ac magnatum, qui conventui Clypiacensi interfuere, non designata tamen sede episcopali. Primus subscribit *Aunemundus* episcopus Lugdunensis, ut recte intrepretatur Mabillonius, *Eligius* qui erat episcopus Noviomagensis, *Landericus*, qui erat episcopus Parisiensis, aliique. Præterea Mabillonius lib. 2, cap. 21, aliquot exemplis ostendit, litteris regis aliquando subscripsisse episcopos et proceres, pauca tamen inveniri primæ stirpis Diplomata regia, quibus testes subscribant. Porro *Clodoveus* Præcepto illo monasterio sancti Dionysii libertatem confirmat.

3. *Synodus Cabilonensis.* — Ad num. 3. Concilium Cabilonense, *Clodoveo II regnante*, ut in ejus Præfatione legitur et *octavo kalendas Novembris* celebratum, ut liquet ex Epistola hujus Concilii ad *Theodosium* episcopum Arelatensem scripta, cum tunc is publice pœnitentiam ob publica peccata ageret. Hunc Baronius corrupto exemplari usus *Theodorum* vocat; at interfuit *Theodosius* iste exsequiis sanctæ *Rusticulæ* abbatissæ monasterii sancti Cæsarii apud Arelatas anno sexcentesimo trigesimo secundo, ut eo anno ostendimus. Conditi in eo Concilio Canones viginti, quibus subscripsere episcopi undequinquaginta, et ab episcopis directi abbates quinque cum uno archidiacono. Verum quo anno celebratum fuerit, in eo non legitur (1); cum tamen *Audoenus* Rothomagensis, *Eligius* Noviomensis, et *Wulfolendus* Bituricensis jam essent episcopi, nondum vero promotus esset ad presbyteratum *Tillo*, quo tantum anno DCXLV insignitus fuit. Cointius illud cum anno sexcentesimo quadragesimo quarto alligavit, observavitque in Vita sancti Tillonis monachi Solemniacensis, qui auxilio fuit sancto Eligio in convertendis Menapiis, narrari *habito Concilio* sancitum fuisse, *ut nullus pretio dato, ad sacerdotale admitteretur officium*, et proxime subjungi de *Tillonis*

(1) Etsi de anno quo Synodus ista Cabilonensis habita fuit, certi nihil definiri potest, non inani tamen conjectura eam anno DCXLIX illigarem. Nam die VIII kal. Novembris celebratam fuisse, tam certum est, quam certum pariter indicendis exordiendisque Conciliis diem Dominicam plerumque deligi consuevisse; sicut et æque perspicuum est ex iis quæ Pagius hic animadvertit, Synodum hanc collocari oportere intra annos DCXL, quo SS. Eligius et Audoenus episcopi renuntiati sunt et DCLIII quo S. Audoebrtus Parisiensis jam decesserat. Porro intra annorum spatium illud Dominica dies in VIII kal. Novembris nonnisi anno DCXLIX incidit; hæc ergo Concilii epocha interim statuenda, donec lux major ex anecdoto aliquo monumento Ecclesiasticæ historiæ affulgeat. MANSI.

sacerdotio et præfectura Solemniacensi, licet, inquit Cointius, Tillonis nomen ab abbatum Solemniacensium Catalogis absit. Cum tamen Mabillonius sæculo secundo Benedictino aliam *Tillonis* Vitam melioris notæ ex Lectionario Solemniacensi exhibeat, in qua *Tillo* non dicitur abbas; in Martyrologio Ecclesiæ Solemniacensis ante quingentos annos exarato solo *monachi* nomine designetur; et Solemniacenses eum in abbatum suorum Catalogo non numerent, levis est de hujus Concilii epocha Cointii conjectura. Illud certum, Concilium hoc ante mensem Septembrem anni sexcentesimi quinquagesimi sexti habitum; cum paulo post Clodoveus II fato functus fuerit; imo ante finem anni DCLIII, ut numero sequenti ostendo.

4. *Monasterium Fossatense Audoberto Ecclesiam Parisiensem regente conditum.* — Synodo Cabilonensi subscripsit *Germoaldus abba in vicem Audoberti Ecclesiæ Parisiacæ.* Audobertus vero antecessit *Landericum* in episcopatu Parisiensi, non vero subsecutus est, ut autumavit Baronius. *Audobertus* enim regebat Ecclesiam Parisiensem anno sexcentesimo quadragesimo, quo Fossatense monasterium, gallice *Fossaz*, in episcopatu Parisiensi conditum est a *Blidegisilo* archidiacono Parisiensi, ut liquet ex Vita S. Baboleni abbatis ejusdem monasterii a Duchesnio in Hist. Franc. et nuper a Chiffletio in Dissert. de annis Dagoberti I publicata, et sanctum *Babolenum* primum abbatem huic monasterio præfecit, ut videre est apud Cointium anno DCXL, num. 33 et seqq. ubi recte ostendit, hunc sanctum *Babolenum* diversum esse a sancto Bobuleno quarto abbate monasterii Bobiensis in Italia, adversus eos, qui utrumque inter se confundunt. Subscripsit Audobertus donationi ex regia liberalitate factæ monasterio Fossatensi a Blidegisilo, *Parisius, sub die nonarum Maiarum, anno tertio regnante Clodoveo gloriosissimo rege*, quæ tam a Cointio, quam a Chiffletio laudatis recitatur. Ex quibus etiam inferri debet Synodum Cabilonensem, ad quam deputatum misit *Audobertus* Parisiensis episcopus, habitam esse ante annum DCLIII, quo *Landericus* ejus successor præsens fuit conventui Clipiacensi. Ecclesia Fossatensis sæculo proxime elapso ad canonicos sæculares transiit. Est is locus tertio fere milliari supra Lutetiam ad Matronam fluvium insula circumclusus.

5. *Obitus S. Nivardi episc. Rhemensis.* — Hoc anno *sanctus Nivardus* Rhemensis episcopus, de quo pluribus agit Flodoardus lib. 2, cap. 27, ad Deum migravit, et quidem adveniente *kalendarum Septembrium die*, ut diserte legitur in Passione S. Bercharii abbatis Altivillarensis et Dervensis primi. Magna necessitudine conjunctus fuit cum sancto Berchario « qui ab eo petierat locum sibi dari, ubi cum fratribus suis monachis sub regula Patrum sancti Benedicti et sancti Columbani vivere posset. Quod et idem præsul facere statuit », inquit Flodoardus citatus, ubi sermonem habet de monasterio Altum-Villaris, gallice *Haut-Villiers*, quod *Nivardus* ad flumen Matronam in episcopatu Rhemensi exstruxit et Berchario abbati cum multis prædiis suis donavit, idque non longe ante mortem suam; cum in Passione Bercharii legatur, Nivardo moriente ædificia nondum absoluta fuisse. San-Marthani tom. IV Galliæ Christ. pag. 32, referunt fragmentum fundationis ex Chartophylacio Altivillarensi, recteque censent, *Nivardum* hoc anno demortuum; et auctor Passionis Bercharii asserit, monasterium Altumvillare constructum esse *Childerici regis Francorum opitulante clementia*, et post Nivardi mortem monasterium Dervense. Quæ ideo mors hoc anno contigit, cum illud anno sequenti ædificatum fuerit, ut ibi ostendo. Ad hæc scribit auctor ejusdem Passionis, *Bercharium*, relicto monasterio Altivillarensi, venisse ad locum quemdam diœcesis Tricassinæ, cui tunc nomen erat Mangisvillare, *Pellemonstier* Galli nuncupant, et abstrusiores recessus in sylva Dervensi studiose perlustrantem duas alias ibidem Ecclesias construxisse, et post ipsas tandem monasterium *Dervense*, cujus ipse Bercharius primus abbas extitit. Vocatur illud Gallice, *Monstier-en-Der*, et etiam nunc utrumque monasterium sub Benedictina S. Vitoni congregatione viget.

6. *Varia monast. a S. Berchario ædificata.* — Cointius fundationem monasterii *Altum-Villarensis* cum præsenti Christi anno accurate copulavit; sed Ecclesiarum mox memoratarum ædificationem partim cum anno DCLXVIII, partim cum anno DCLXIX male conjunxit, ac majori errore initium monasterii Dervensis in annum DCLXXI distulit: quod auctor Passionis S. Bercharii, postquam loculus est de una ex præfatis Ecclesiis, scribat: « Hunc ergo (sc. Childericum regem) pater eximius adiit, utque sibi ad bona vota consortibus viris Dei amore ferventibus, Leodegario et Mumoleno episcopis, Amalrico quoque et Wlfaudo optimatibus, impetravit a rege licentiam ædificandi sibi in eodem loco Basilicam, quam B. Martini in honore consecratam prædictus rex Childericus circumquaque ab Ecclesia sylvæ leuga una benigne donavit ». Existimavit enim Cointius Clotarium regem anno DCLXIX vivis abiisse, et *Childericum* fratrem monarchiam Francorum, quando eum adiit Bercharius, jam obtinuisse; quod evincere putat ipsa pontificum nomina, ex quibus Leodegarius episcopatum Augustodunensem in Burgundia gerebat, et Mummolenus episcopatum Noviomensem in Neustria. Verum præterquam quod *Clotarius III* vixit usque ad annum DCLXX, monasterium *Dervense* a Childerico, dum Austriæ tantum præesset, conditum est, idque anno sequenti, ut ibidem ostendam; ideoque omnes præfatæ Ecclesiæ ante hujus anni finem, vel prioribus mensibus anni insequentis ædificatæ in regno Austrasiano, ubi *Leodegarius* et *Mummolenus* ob causas nobis ignotas tunc versantes, *sancti Bercharii* consilia apud Childericum regem, cui gratiosissimi erant, promoverunt. Quare male Cointius mortem sancti *Nivardi* in annum DCLXXIII

distulit, ut ex dicendis anno sequenti manifeste constabit.

7. *Distinguendi duo Nivones vel Nivardi episcopi.* — Ex his sequitur, *Nivonem* episcopum ad cujus petitionem in fragmento Vitæ sancti Lantberti abbatis Fontanellensis dicitur *Bilihilda* uxor Childerici regis dedisse quasdam possessiones cœnobio Fontanellensi, eumdem non esse cum *Nivardo*, qui etiam *Nivo* appellabatur, ut autumavit Henschenius ad diem XIV Aprilis, quo S. Lantbertus colitur, in Notis ad ejus Vitam : cum ea largitio regia facta fuerit *anno* X *Childerici* in Austria, et V *ejusdem Lantberti abbatis*, ut in eo fragmento legitur, ideoque, anno DCLXXI ad quem *Nivo* sive *Nivardus* episcopus Rhemensis non pervenit.

VITALIANI ANNUS 9. — CHRISTI 663.

1. *Constantem Romam venientem ibique commorantem Vitalianus papa benigne excipit, et uti Catholicum prudenter habet.* — « Qui sequitur annus sexcentesimus sexagesimus tertius, Indictione sexta inscribitur : quo Constans imperator Romam se conferens ad limina Apostolorum visitanda, a Vitaliano Romano Pontifice honorifice exceptus est. Sed quomodo id acciderit, et quæ tunc ab eodem imperatore Romæ gesta sint, ex Anastasio Bibliothecario audiamus, qui in Vitaliano ipso ista habet : « Hujus, inquit, temporibus venit Constans (Constantinus) Augustus de regia urbe per littoraria Athenas, exinde Tarentum, inde Beneventum et Neapolim per Indictionem sextam : postmodum venit Romam, id est, quinta die mensis Julii, Indictione suprascripta. Et occurrit ei Apostolicus cum clero suo milliario sexto ab urbe Roma, et suscepit eum ». Obsequia ista Pontificis quid aliud monent, nisi fuisse adventum ejus in Urbem pacificum, præcessisseque pacis nuntia, quæ significarent imperatorem venientem in Occidentem, Occidentalium velle sectari fidem, ac detestari Orientalem errorem, a quibus volens libensque discederet? Hæc et alia hujusmodi cum apud Vitalianum Pontificem fidem invenerint, nihil voluit prætermisisse, quo eum demerere et continere in officio posset ; ut ab eodem auctore audies, qui sic reliqua narrare pergit :

2. « Et ipsa die ambulavit imperator ad sanctum Petrum ad orationem, et donum ibi obtulit : die sabbati ad sanctam Mariam venit, itemque donum obtulit. Dominico die processit ad sanctum Petrum cum exercitu suo : omnes cum cereis exierunt obviam ei, et obtulit super altare illius pallium auro textum ; et celebratæ sunt missæ. Item sabbati die venit imperator ad Lateranas ædes, et lavit se, et ibidem pransus est in Basilica Julii. Item Dominico die fuit statio ad sanctum Petrum ; et post missas celebratas, vale fecerunt sibi invicem imperator et Pontifex. Duodecim dies in civitate Romana perseverans, omnia quæ erant in ære ad ornatum civitatis deposuit. Sed et Ecclesiam beatæ Mariæ ad martyres, quæ tecta tegulis æreis erat, discooperuit, et in regiam urbem cum aliis diversis rebus, quas deposuerat, direxit. Et postmodum secunda feria egressus de civitate Romana, reversus Neapolim, inde terreno itinere pergens Rhegium, ingressus est Siciliam per Indictionem septimam, et habitavit in civitate Syracusana, et talem afflictionem posuit in populo, seu habitatoribus, vel possessoribus provinciarum Calabriæ, Siciliæ, Africæ, Sardiniæ per diagrapha, seu capita, atque nauticationes per annos plurimos, quales a sæculo nunquam fuerant : sed et alia multa inaudita perpessi sunt, ut aliqua spes vitæ non remaneret : sed et sacra vasa, vel Cimilia (sive utensilia) sanctarum Dei Ecclesiarum auferens, nihil dimisit ». Hucusque Anastasius : quæ autem prosequitur de ejus nece, suo loco dicemus.

3. Hic vero absque accurata consideratione non transeat, quomodo Romanus Pontifex Vitalianus inter solertes prudentesque Pontifices adnumeratus, imo et inter sanctos, quos colit Ecclesia Catholica, recensitus, erga Constantem Augustum nullum genus obsequii prætermisit, quo posset hominem demerere. Non enim ejecit ab Ecclesia sacrilegum fratricidam, neque procul abhorruit vel a salutatione hominis, qui sanctissimum Pontificem Martinum e Sede tyrannice evulsisset, ignominiose tractasset, ac tandem relegatum Chersonæ perire fame etiam

coegisset: non exhibitam in sanctum Maximum ejusque discipulum carnificinam exprobravit: non, inquam, tot tantisque adspersum criminibus hominem sprevit, vel (ut par erat) exhorruit, foresque illi occlusit Ecclesiæ; sed obviam prodiit, excepit, fovit, amplexatus et prosecutus est omni genere charitatis.

4. Cur ista Vitalianus in summum dispendium (ut videri poterat) Ecclesiasticæ læsæ censuræ, et fractæ penitus disciplinæ? Qui cuncta moderatur Deus, et fecit in numero, pondere, ac mensura, et pro ratione diversorum temporum diversas a nobis in rebus gerendis rationes exposcit; secundum quod sapiens definivit dicens[1]: « Tempus odii et tempus amoris, et tempus amplexandi, et tempus ab amplexibus recedendi, et tempus pacis, et belli tempus »; suasit vicario suo Summo Pontifici, ita agere cum scelestissimo homine, dissimulando omnia hominis illius delicta, dummodo Catholicæ esset veritati consultum, cui conduceret ut imperator diu hæreticus, sive per veritatem, sive per occasionem specimen ederet Catholicæ pietatis, personam præ se ferens hominis Orthodoxi.

5. Quod enim una cum imperatore (ut sæpe cognitum est) universus Oriens vel schismate scindi, vel communione Catholica uniri soleret: sanctus Spiritus persuasit, Ecclesiasticos tunc reliquos omnes silere canones, Ecclesiasticamque tacere censuram, ut unius communicatione universus simul Oriens et Occidens, diu inter se divisi schismate, communione Catholica stringerentur. Nec ipsum Vitalianum spes fefellit, vel consilium ejus est irritum redditum: etenim ejusmodi remissione censuræ factum, ut non ipse solus Constans usque ad obitum videri voluerit esse Catholicus; sed hac semel aperta via, et ejus successor in imperio, Œcumenico congregato Concilio, ad ipsam hæresim exstirpandam, omne contulerit studium atque robur. Cujus enim est sancire canones, ejusdem est et moderari eos, ac pro ratione personarum et temporis secundum Dei consilium cuncta disponere, quæ prodesse sciat Ecclesiæ. Unus idemque Spiritus dono consilii atque discretionis hæc omnia est operatus, remittens nervos Ecclesiasticæ arctæ censuræ pro salute totius Ecclesiæ consequenda. Hinc illud quam saluberrime monet Ecclesiastes[2]: « Noli esse justus multum: neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas ». Probes igitur necesse est medicinam, ex qua integra sanitas fuit Ecclesiæ Catholicæ restituta.

6. Hæc eadem cum et describat Paulus[3] diaconus de adventu Constantis imperatoris et rebus ab eo Romæ gestis, dicatque contigisse reditum ejus in Siciliam anno sequenti, Indictione septima: multa commiscet de bello ab eodem in Italia gesto adversus Grimoaldum regem Longobardorum, et ejus filium Romualdum ducem Beneventanum, antequam se conferret in Urbem ipse Constans imperator hoc anno; licet annorum ejus ex iis quæ idem Paulus tradit, ubi agit de tempore Ariperti regis ejus prædecessoris, alia esset ratio ineunda. Siquidem dum ait, ipsum annos novem regnasse, et filios unum, cœpisse vero ex sententia ipsius regnare anno Redemptoris sexcentesimo quinquagesimo nono; non ante sexcentesimum sexagesimum nonum Grimoaldum regnare cœpisse, dicendum esset: quod plane contrarium omnino esse reperitur iis quæ de exordio regni ejusdem Grimoaldi habentur in ejusdem regis edicto, cui magis quam alicui scriptori aliter asserenti esse standum, nemo non dixerit: et ex ejus assertione fore necesse omnes diversa sentientes corrigere et emendare, æque consentiet absque aliqua controversia. Hoc idcirco dixerimus, quod qui nuper res Longobardorum et regum Italiæ est accuratius prosecutus[1], ponat exordium regni Grimoaldi anno Domini sexcentesimo sexagesimo primo, cum ex ejusdem edicti, quod et ipse recitat, auctoritate, erroris redarguatur: etenim ipsius exordio hæc in eo leguntur: « Ideo ego Grimoaldus vir excellentissimus rex gentis Longobardorum, anno (Deo propitio) sexto regni mei, mense Julio, Indictione undecima, per suggestionem judicum, etc. » Cum igitur mense Julio Indictionis undecimæ numeret ipse Grimoaldus annum sextum regni sui; fateri utique necesse est, ipsum regnare cœpisse hoc anno sexcentesimo sexagesimo tertio, sexta inchoata Indictione: ad quod sane tempus bellum cum Longobardis a Constante gestum referendum est, nec est quod ad sequentem sextam Indictionem id referri possit, cum tunc temporis neque Constantem, neque Grimoaldum superstites esse contigerit, jam diu ante utroque defuncto.

7. *Constantis adversus Longobardos res bellicæ.* — Quod autem ad ipsum bellum pertinet: antequam illud auspicaretur Constans, consultum ab eo sanctum eremitam, Paulus tradit, qui hæc de his habet[2]: « Prius ad solitarium quemdam, qui prophetiæ spiritum habere dicebatur, abiit, studiose ab eo sciscitans, utrum gentem Longobardorum, quæ in Italia habitabat, superare et obtinere posset. A quo cum servus Dei spatium unius noctis expetiisset, ut pro hoc ipso Dominum supplicaret: facto mane, ita eidem Augusto respondit: Gens Longobardorum superari modo aliquo non potest, quia regina quædam ex alia provincia veniens, Basilicam beati Joannis Baptistæ in Longobardorum finibus construxit, et propter hoc ipse beatus Joannes pro Longobardorum gente continue intercedit. Veniet autem tempus, quando ipsum oraculum habebitur despectui, et tunc gens ipsa peribit. Quod nos ita factum esse probavimus: quia ante Longobardorum perditionem, eamdem beati Joannis Basilicam, quæ utique in loco, qui Modicia dicitur, est constituta, per viles personas ordinari conspeximus: ita ut indignis et adulteris, non pro vitæ

[1] Eccl. III. — [2] Eccl. VII. — [3] Paul. diac. l. V. c. 6, 7, 11.

[1] Sigon. de regn. Ital. l. II. in Grimoaldo. — [2] Paul. diac. l. V. c. 6.

merito, sed præmiorum datione iisdem locus venerabilis largiretur ». Hactenus Paulus, qui narrare pergit inania studia Constantis imperatoris, quæ insumpsit, ut Beneventana potiri posset civitate : tu ipsum consulas. Cæterum ejusdem Pauli [1] assertione, ante imperatoris adventum in Urbem ea omnia contigisse traduntur. Defensam autem fuisse Beneventanam civitatem ope sancti Barbari ejusdem civitatis tunc episcopi, plura quæ in ejus Vita scripta habentur, ostendunt.

8. Quod autem ad Grimoaldum pertinet : fuisse ipsum quidem ex Ariano ad fidem Catholicam conversum per sanctum Joannem Bergomi episcopum, ejusdem sancti Acta tradunt. Porro de sua ipsius fide Catholica illud certum reliquit posteris omnibus conspicuum monumentum dum (ut ex Paulo suo loco dicetur) constat ipsum erexisse Basilicam sub titulo sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi, quem liquet fuisse Arianorum acerrimum oppugnatorem. De bellica ejus virtute, et adversus Græcos alia antehac obtenta victoria, hæc breviter idem Paulus [1] : « Cum esset bellicosissimus et ubique insignis, venientibus eo tempore Græcis, ut oraculum S. Michaelis Archangeli in monte Gargano situm deprædarentur ; Grimoaldus super eos cum exercitu veniens, ultima cæde eos prostravit ». Hæc ipse de rebus ab eo gestis, cum dux tantum esset, antequam regnum capesseret.

[1] Paul. diac. l. v. c. 34.

[1] Paul. diac. l. iv. c. 47.

Anno periodi Græco-Romanæ 6156. — Anno Æræ Hisp. 701. — Anno Hegiræ 43 inchoato die 15 April. Fer. 7. — Jesu Christi 663. — Vitaliani papæ 7. — Constantis imp. 23.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : xxii *post consulatum Constantis Aug.* xx.

2. *Constans imp. annos sex in Sicilia mansit.* — A num. 1 ad 6. Hoc anno *Constans* Aug. Constantinopoli relicta in Italiam venit, ubi reliquo vitæ tempore commoratus est, per annos scilicet sex, ut Theophanes in Chronico, et Zonaras in Constante docent. Anastasius in Vitaliano papa refert, eum venisse navi Athenas, et exinde Tarentum, Beneventum, et Neapolim, *per Indictionem sextam*, quæ hoc anno usque ad kalendas Septembris obtinuit : postmodum profectum esse Romam « quinta die mensis Julii, feria quarta, Indictione suprascripta, die Sabbati » ad sanctam Mariam, et *Dominico die* processisse ad sanctum Petrum, *duodecim dies* in civitate Romana moratum esse, et *postmodum secunda feria* egressum de civitate Romana, rediisse Neapolim, et introiisse Siciliam *per Indictionem* vii, ac populos Calabriæ, Siciliæ, Sardiniæ, Africæ valde afflixisse, dum in Sicilia commoratus est. Qui temporum characteres præsentem annum certo designant. Paulus Diaconus lib. 5 de Gestis Langobard. cap. 2, Anastasio antiquior, ait, etiam imperatorem *in Sicilia ab Indictione septima usque ad duodecimam*, qua obiit, mansisse.

3. *Ob hæresim Monothelitarum Constantinopolitanis invisus.* — « Statuit », inquit Cedrenus ad annum ejus imperii xviii, « imperium Romam transferre, cum invisus Byzantiis esset ob Monothelitarum hæresim, aliasque pravas de religione sententias. Misit ergo qui uxorem et liberos adducerent : sed hanc cum liberis Byzantii detinuerunt ». Eamdem hujus profectionis causam refert Constantinus Manasses : aliam jam tetigerat Cedrenus, eum scilicet ideo statuisse in Siciliam abire, quia cum *Theodosium* fratrem occidisset, quem antea suadente Paulo Constantinopolitano episcopo fecerat consecrari diaconum, *Theodosius* ei diaconi habitu crebro appareret cum poculo pleno sanguine, quem ei porrigebat. Zonaras, qui etiam prodit eum statuisse transferre Romanum imperium Syracusas, addit Constantinopolim reliquisse, ob odium civium post fratris cædem, et post patrata in papam *Martinum* et *sanctum Maximum.* Ei obviam processit *Vitalianus* papa sexto ab Urbe milliario, quia ante suum Romam adventum Catholicum omnino egit. Baronius anno dclv, num. 3, et hoc anno num. 4, scribit, Constantem hæresim abjurasse statim post initum a *Vitaliano* Pontificatum, et antea ita audivisse hæreticum ut velut proscriptus ab Ecclesia haberetur, ideoque hæresim abjurasse; alioquin Vitalianus missam « per responsales non accepisset oblationem », inquit Baronius. Verum de illa hæreseos abjuratione nulla apud Anastasium, nec quemquam ex veteribus mentio. Quemadmodum itaque sanctus *Martinus* papa in Concilio Lateranensi œconomia erga *Constantem* usus est : ita et Vitalianus tam Pontificatus sui initio, quam hoc

anno, quando Constans Romam venit. Inde imperatore, saltem apparenter Catholico, et urbane agente cum Catholicis, facilis fuit Ecclesiarum pax et fidei tranquillitas, et *Constantinus Pogonatus* ejus filius, plane Catholicus, optimeque affectus Vitaliano papæ sextam Synodum generalem procuravit.

4. *Grimoaldus Langobardorum regnum anno superiori arripuit.* — Ad num. 6 et seqq. Sigebertus in Chronico *Ariberti* Langobardorum regis obitum anno sexcentesimo sexagesimo consignavit, sed anno uno citius, ut mox dicetur. Regnavit enim *annos novem*; ut tam Sigebertus, quam Paulus Diaconus lib. 4, cap. 53 habent. Sed quia nec Baronius, nec ullus alius, quem viderim, animum advertit ad errorem ejusdem Pauli anno DCXXXVI a me indicatum ac emendatum, hinc Baronius annos tantum quinque *Ariberto* tribuit, ac præterea ejus mortem biennio tardius recitat. Sigonius lib. 2 de regno Italiæ Langobardorum regum annos etiam mutilare cogitur. Onuphrius in Chron. Eccl. Grimoaldi initium usque ad annum DCLXVI differt; et aliqui *Aribertum* prætermittunt. Joannes Basilius Heroldus in lucem edidit Codicem legum Langobardorum, ubi Grimoaldus in Præfatione dicit se emendare edictum a Rothari rege datum *anno sexto regni mei, mense Julio, Indictione undecima*, qui characteres in annum DCLXVIII competunt. Quare si sextus Grimoaldi annus tunc in cursu erat, anno DCLXII, non vero DCLXI, ut perperam habet Sigebertus, regnum inierat, idque post mensem Julium. Baronius ex ea lege deducit, *Grimoaldum* hoc anno regem Langobardorum dictum esse, sed ex infra dicendis hæc opinio evertetur. Præterea nullum *Godeberto* et *Bertharit* regibus tempus assignat: et tamen Sigebertus Ariberti morte narrata, ait : « Godebertus et Bertarith filii ejus annum agunt non tam in regno componendo, quam regno contendendo ». Narrat eos tumultus Paulus lib. 4, cap. ult. et lib. 5, cap. 2 et seqq. Tum Sigebertus anno DCLXI ait : « Grimoaldus dux Taurinensium Godebertum filium Aripert regis Longobardorum dolo perimit, et ejus regnum arripit, sororemque Godeberti uxorem ducit, regnavitque novem annis ». Confirmato Grimoaldi regno apud Ticinum, jamdudum pactam Ariberti regis filiam duxit uxorem, inquit Paulus lib. 5, cap. 1 (1).

5. *Synodus Augustodunensis.* — *Sanctus Leodegarius* Augustodunensis episcopus, ut Ecclesiæ suæ præsentissimam opem afferret, Synodum celebravit, cujus canones maxima ex parte deperditi. Aliquot publicavit Sirmondus, ut videre est in Collectione Conciliorum (2). Ex uno eorum liquet id præcipue *Leodegario* placuisse, ut in cœnobiis diœceseos Augustodunensis nulla regula præter Benedictinam vigeret, in alio dicitur : « Si quis presbyter, diaconus, subdiaconus, vel clericus symbolum quod sancto inspirante Spiritu, Apostoli tradiderunt, et fidem sancti Athanasii præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab episcopo condemnetur ». Hæc prima mentio symboli fidei sub nomine S. Athanasii præsulis; quod tamen genuinum ejus fœtum non esse, ostendi anno CCCXL. Verum existimandum, Patres hujus Synodi non aliter de symbolis Apostolico et Athanasiano sensisse, quam majores suos antea sensisse noverant. Hæc porro Synodus anno incerto in Burgundia celebrata.

6. *Obitus S. Cuniberti episc. Coloniensis.* — In Austria vero sanctus *Cunibertus* episcopus Coloniensis e vivis excessit : « Completis feliciter », inquit auctor anonymus ejus Vitæ apud Surium ad diem XII Novemb., « quadraginta villicationis suæ annis, pridie iduum Novembris creatori suo reddidit spiritum ». Ex archidiacono Trevirensi *septimo kalendas Octobris gradum episcopalis benedictionis ascendit*, ideoque anno sexcentesimo vicesimo tertio, quo dies XXV Septembris in Dominicam cadit. Qui cum interfuerit Concilio Rhemensi anno DCXXVI celebrato, recte inde colligit Cointius, spuria et commentitia esse quæ de illius puerilia sub Dagoberto rege narrat citatus anonymus. Con-

(1) Composita Rodoaldi morte cum anno DCLIII, Ariperti ejus successoris anni novem deducent nos ad annum DCLXII. Dein anno uno tributo Godeberto et Betharit ejus filiis, ut et Sigebertus illis assignat, incidimus in annum DCLXIII, cui Grimoaldi initium assignandum est, ut anno DCLXVIII regni ejus sextus numerari potuerit, quo nos revocat Prologus Legum Grimoaldi hic a Pagio laudatus. Ex hoc autem intelligimus Grimoaldum isto quidem anno, sed ante Julium mensem cœpisse. MANSI.

(2) Synodum hanc Augustodunensem ad annum DCLXXVII pertinere suspicor, nec aliam esse reor ab illa cujus mentio est in vulgato S. Leodegarii Testamento, sicuti neque aliam designari puto Synodum in Diplomate autographo Theodorici, de quo ex Mabillonio Pagius ad A. 677, 8; id autem paulo diligentius discutiendum est. Vulgatum S. Leodegarii Testamentum genuinum esse quidem, sed corruptos ferre temporis characteres probat Mabillonius in Annalibus lib. 5, num. 36. In eo vero ait vir sanctus Testamentum illud suum condidisse in Concilio quinquaginta quatuor episcoporum, præsentibus *principibus nostris*, id est, ut Mabillonius ibidem exponit, Theodorico et Dagoberto Ex quibus intelligimus inter utrumque regem pacem tunc conciliatam fuisse. Porro pax inter duos illos reges nulla fuisse videtur in Gallia ante annum DCLXXVII, ut Pagius ad eumdem annum num. 7 et 8 demonstrat. Constat autem ex Diplomate autographo Mabillonii, ut videre licet apud Pagium loco supra laudato, eo pariter anno DCLXXVII, medio Septembri, dum pax esset in Gallia, confertam quamdam Gallorum præsulum synodum habitam fuisse pro *statu Ecclesiæ et confirmatione pacis*, quæ verba denotare videntur eidem Concilio plurimos Galliarum episcopos convenisse, ut de ratione perpetuandæ utrinque pacis tractarent. Igitur Synodus hæc ipsissima censeri potest ac superior illa, cujus S. Leodegarius in suo Testamento meminit. Repugnare his videtur locus habiti Concilii, qui locus in Testamento appellatur Christiacus, in Diplomate vero Marlacus. Sed forte sicut mendosi sunt characteres chronologici ejusdem Testamenti, ita et mendose loci nomen expressum est, ac pro Christiaci, legendum est Mariaci, seu forte Marliaci; cum præsertim ubi locorum Christiacus fuerit, nemo norit, teste Mabillonio loco citato. Hoc ipsum autem Concilium forte Augustodunense appellatum fuit, quod ejus canones S. Leodegarius Augustodunensis facile direxerit

Profecto Concilium illud, de quo in Testamento S. Leodegarii, unum idemque cum Augustodunensi fuisse sensit pariter nobiscum auctor Adnotationis subjectæ editioni Conciliorum Veneto-Labbeanæ tom. VII, col. 550; sensit et Mabillonius loco sup. laudato, ubi postquam egisset de Concilio in Testamento designato subdit : « Forte eodem in loco eodemque tempore habita est Synodus Augustodunensis dicta; quæ forte non aliam ob causam Augustodunensis dicta est, quam quod agente in primis Leodegario Augustodunensi episcopo ejus canones conditi sunt ». His ergo stantibus Augustodunensis Synodi epocha figenda est anno DCLXXVII, Theodorici regis anno V ineunte, medio Septembri. MANSI.

siliarius fuit Dagoberti regis, qui cum *Sigibertum* filium Austriæ regem præfecit, totam regni administrationem esse voluit penes *Cunibertum* et *Aldagiselum* ducem. Magna amicitia conjunctus fuit cum Pippino Laudensi, cum quo post mortem Dagoberti regnum Austriæ sub Sigiberto puero gubernavit.

7. *Monasterium Dervense a S. Berchario conditur.* — Hoc anno *sanctus Bercharius* post Ecclesias anno superiori, ut ibidem dixi, ædificatas, cum invenisset locum erigendo virorum monasterio idoneum in nemore Dervensi, Præceptum a Childerico rege impetravit, quo eidem locus ille conceditur. Extat illud apud Camusatum in Promptuario Antiquitatum Tricassinæ diœcesis in Notis ad Historiam sancti Bercharii, quod his verbis clauditur: « Et ut hæc emunitas firmior habeatur, et per tempora conservetur, manus nostræ ac fidelium nostrorum tam episcoporum, quam optimatum subscriptionibus subter eam decrevimus roborari. S. Reoli episcopi. S. Leodegarii episcopi. S. Attelani. S. Wulfaudi Majoris-Domus. S. Amalrici. Data IV non. Julii, anno III regni Childerici regis. Actum Compendio palatio ». In Passione sancti Bercharii de ista fundatione mentio est, et in ea habetur : « Auxiliantibus vero sibi (id est Berchario) per divinam gratiam ex cujus desiderio ista agebat, S. Leodegario episcopo et Amalrico Majore-Domus, Fulcoaldo quoque et Wulfaudo, Nivardo etiam et Atelano episcopis, impetravit sibi dari a rege silvam ex suo fisco, etc. » Childerico regi duæ erant epochæ, altera a regno Austrasiæ, altera a regno Burgundiæ et Neustriæ deducta, et postquam duo hæc ultima regna adeptus est, in Actis res Austrasianas respicientibus priorem epocham *Childericus*, ejusque exemplo subditi, adhibuere. Quare cum monasterium *Dervense* situm sit in Partensi Campaniæ pago, gallice *Monstier en Der*, diœcesi Catalaunensi subjectum, Tricassinæ finitimum ad fluvium Vigeram, pertinebat ad regnum Austriæ, ideoque monasterium illud anno currenti, qui tertius est Childerici in Austria regnantis, fundatum fuit, et quidem post *Nivardi* Rhemensis episcopi mortem, quæ contigit dum sanctus *Bercharius* adhuc Rhemis esset, et antequam ad Dervensem silvam veniret, et locum ibi ad condendum monasterium a *Childerico* rege postularet, uti in Passione Bercharii legitur. *Nivo* itaque, qui in Passione illa dicitur adjuvasse *Bercharium*, episcopus est incerti loci, ac diversus a *Nivardo episcopo* Rhemensi, qui jam obierat, teste ejusdem Passionis auctore; indeque in Præcepto Chiderici *Reolus,* qui eidem successit, primus subscribit, deinde *Leodegarius* episcopus Augustodunensis, *Attelanus* episcopus Laudunensis, *Wlfaudus* Major-Domus, et *Amalricus*, qui in eadem Passione perperam vocatur Major-Domus, quamvis ibidem *Wlfaudus* nominetur, qui revera Majoratum gerebat in Austria ; quare Passio illa hac in parte interpolata. *Nivonis* incerti loci episcopi fit etiam mentio in fragmento Vitæ S. Lantberti episcopi Lugdunensis, ut anno superiori diximus. In eo enim auctor anonymus refert, *Childericum*, cum tribus regnis præesset, ideoque non ante annum DCLXX, ad petitionem *Nivonis* episcopi, et quorumdam aliorum, quasdam possessiones *Lantberto* tunc abbati Fontanellensi largitum esse.

8. *Et bonis ejus locupletatum.* — Camusatus in Promptuario Antiquit. Tricass. refert Epistolam sancti Bercharii, qua concedit cœnobio Dervensi plures villas ultra Ligerim de propria hæreditate, cujus est hæc subscriptio : « Actum Remis civitate sub die III kal. Septemb. præsente domno et glorioso Childerico rege, anno IV regni ejus. S. Nivardi archiepiscopi. S. Leodegarii episcopi Augustidunensis, S. Mummoleni episc. Noviomensis ». Sed hæc Epistola, quæ anno sequenti, qui quartus fuit Childerici regis, scripta a sciolo quodam interpolata ; loco enim *Nivardi archiepiscopi*, legendum *Reoli episcopi*, qui ex mox dictis subscripsit Diplomati ejusdem Childerici anno III regni sui dato : præterquam quod episcopi hoc tempore in subscriptionibus *archiepiscopi* nomen non adhibebant.

9. *Fundatum dum Childericus in Austria duntaxat regnaret.* — Cointius anno DCLXXI, num. 9 et seq. contendit, Præceptum Childericis regis et Epistolam Bercharii data esse *Childerico* monarchiam Francicam regente, non vero anno III et IV regni ejus Austrasiani : quia, inquit, utrique chartæ subscripsit *Leodegarius* episcopus Augustodunensis in Burgundia : *Compendium,* ubi Præceptum datum, situm est in Neustria: *Mummolenus*, qui Epistolam sua subscriptione communivit, in eadem Neustria Noviomensis episcopus fuit. Neque aliis argumentis opus est, ut intelligamus annos Childerici regis in utraque charta non a die numerari, quo primum Austriæ dominari cœpit, sed a die quo se monarcham totius Franciæ dixit. Ita Cointius qui addit, in Diplomate Childerici regis loco *Reoli*, legendum esse *Nivardum*, uti legitur in Epistola Bercharii; et duas illas chartas datas esse annis DCLXXI, et DCLXXII. Verum non animadverterat vir doctissimus, auctorem Passionis Bercharii testari Nivardum episcopum Rhemensem demortuum esse, et post ejus funera, quibus Bercharium interfuisse asserit hunc sanctum abbatem, quæsivisse locum condendo monasterio idoneum; cumque illum in silva Dervensi reperisset, venisse ad *Childericum* regem, et episcoporum ac magnatum auxilio illum ab eo obtinuisse. Quomodo igitur *Nivardus* jam mortuus Berchario apud regem auxilio esse potuit, hujusque Diplomati subscribere ? Secundo, si duæ hæ chartæ *Childerico* in universa Francia regnante scriptæ essent, cum in eis agatur de bonis in regno Austrasiano sitis, uti erant silva Dervensis, et quæ ultra Ligerim monasterio suo dedit *Bercharius*, non annos III et IV, sed annos XIII et XIV Childerici, scilicet in Austria regnantis, præferrent. *Childericum* enim duplici epocha usum esse ipsemet Cointius fatetur, et in dubium vocari non potest.

10. *Confutatur opinio contraria.* — Cæterum argumenta Cointii minime urgent. Quid enim impediebat, ne *Childericus,* qui in Neustriam ad *Clotarium* fratrem videndum, aut aliam ob causam nobis ignotam venerat, dare posset bona ad fiscum suum pertinentia, et quos volebat testes adhibere; res enim hæc non est domini, sed jus etiam privatis commune. Magis urget loquendi modus Childerici ad quem Cointius animum non advertit : ait enim : « Et ut hæc emunitas firmior habeatur, manus nostræ ac fidelium nostrorum tam episcoporum quam optimatum subscriptionibus subter eam decrevimus corroborari ». Fidelium quippe nomine vassalli et subditi designantur, qualis non erat *Leodegarius.* Verum Childericus rex *fidelium* nomine non comprehendit Leodegarium Clotarii fratris sui subditum, sed *Reolum* episcopum Rhemensem, *Attelanum* episcopum Laudunensem, *Wulfaudum* Majorem-Domus Austriæ, et *Amalricum* ex optimatibus suis unum.

11. *Ex qua magna sequuntur incommoda.* — Posterior charta data *sub die* III *kal. Septemb. anno* IV *regni Childerici*, Cointium in transversum egit, et in causa fuit, cur mortem Sigiberti regis anno DCLIV, mortem Clodovei II et initium Clotarii III ejus filii anno DCLV, ejusdem Clotarii mortem et initium monarchiæ Childerici II anno DCLIX consignarit, sicque chronologiam Francicam non parum perturbarit. Si enim monarchiam *Childerici* II numerasset ab anno DCLXX, quo is revera eam adeptus est, et *Clotario* fratri successit, quartus illius annus cum III kalendis Septembris conjunctus in posteriori charta incidisset in annum Christi DCLXXIII, quo tamen anno et mense jam forte *Childericus* occisus erat, quove tempore fatetur Cointius *Leodegarium* in monasterio Luxoviensi inclusum fuisse. Cum itaque Cointius persuasum haberet, chartam illam datam esse anno quarto Childerici monarchæ, et quidem exeunte Augusto, et *Childericum* anno DCLXXIII, quod ultimum verissimum est, interfectum esse, non potuit *Clotarii III*, *Clodovei II* et *Sigiberti* mortem non antevertere; in quæ etiam, aliaque incommoda, quemadmodum et ille volens nolensque incidet, qui laudatumr Pæceptum *Childerici* et donationem *Bercharii*, illo in Neustria et Burgundia regnante, emissa esse voluerit. Quæ fusius explicanda fuere, quia regnum Francorum chronologia per hæc tempora hactenus non satis accurate digesta, indeque Christiana identidem turbata.

VITALIANI ANNUS 10. — CHRISTI 664.

1. *Constantinus episcopus Constantinopolitanus fortasse Catholicus.* — Annus sexcentesimus sexagesimus quartus, Indictione septima, adest : quo Joannes Constantinopolitanus episcopus, ubi sedisset annos quinque et menses novem (ut Nicephori Chronicon habet) moritur, atque in locum ipsius subrogatus est Constantinus diaconus ejusdem Ecclesiæ, itemque vasorum custos et œconomus, Catholicæ communionis, Monothelitis penitus adversarius, ut sextæ Synodi Acta [1], si tamen impostura careant, significant, cum ita sancta Synodus de tribus his episcopis Thoma, Joanne, et Constantino decrevisse dicitur : « Sanctum Concilium dixit : Corporali sacramento in nostra audientia et gloriosissimorum judicum, qui nobiscum sunt, persoluto a Georgio Deo amabili diacono et chartophylace sanctæ hujus magnæ Ecclesiæ Dei, perfectamque nobis satisfactionem hujusmodi corporali verbo perhibente, quod nullatenus sanctæ memoriæ Thomas, Joannes, et Constantinus a quibusdam libellos extorserunt de una operatione et voluntate : hos sanctæ memoriæ tres viros, id est, Thomam, Joannem, et Constantinum, prævidimus in identitate manere, atque in sacris Diptychis sanctarum Ecclesiarum recitari, utpote qui in omnibus immaculati et irreprehensibiles inventi sunt circa rectam nostram Christianorum fidem ». Hæc de his ibi. Cæterum quod ad Constantinum pertinet, nihil prohibet quin potuerit esse Catholicus, imperatore jam in Occidente inter Catholicos apparente Catholico : sed de duobus aliis Thoma et Joanne quæ dicta sunt superius obstant.

2. *Sclavorum in Italia clades.* — Porro hoc eodem anno Constans imp. in Siciliam venit, ibi-

[1] Sext. Syn. Act. XIV.

que (ut Paulus diaconus [1] tradit) usque ad duodecimam Indictionem permansit; cum interea Grimoaldus rex Longobardorum Avares movet adversus Lupum ducem Forijulii, qui absentia regis fretus, ducatum illum sibi usurpans, adversus eumdem regem rebellaverat. Sed tandem Lupus a Barbaris illis occiditur : at labor fuit Grimoaldo post necem tyranni, Avares ad propria revocare, qui Forojulii potiti erant. Occisus est pariter Warnefridus Lupi successor a Forojuliensibus, cum adversus eos commovisset Sclavos. Sed quomodo per ejus successorem Wectarim iidem Sclavi fuerint penitus superati, audi mirandum. Paulus diaconus rem gestam paucis ita describit :

3. « Venientes Sclavi castrametati sunt in loco qui Broxas dicitur, non longe a Forojulii. Secundum divinam autem dispositionem contigit, ut dux Wectari superiori vespere a Ticino reverteretur, nescientibus Sclavis. Cujus comites cum ad propria (ut assolet fieri) remeassent; ipse hoc nuntium de Sclavis audiens, cum paucis viris, hoc est, cum viginti quinque, contra eos progressus est. Quem Sclavi cum tam paucis venire conspicientes, irriserunt, dicentes patriarcham contra se cum clericis adventare ». Etenim (ut dictum est) patriarcha Aquileiensis Aquileia primum, inde e Grado insula pulsus, in castro Chermone apud Forumjulii residebat, quem redire Chermonem Sclavi existimarunt. Pergit vero Paulus hæc de Wectari : « Qui, inquit, cum ad pontem Nacisonis fluminis, qui ibidem est ubi Sclavi residebant, appropinquasset; cassidem sibi de capite auferens, vultum suum Sclavis ostendit : erat enim calvo capite. Quem dum Sclavi, quia ipse esset Wectari, cognoscerent : mox perturbati, Wectarim adesse clamitant: Deoque eos exterrente, plus de fuga quam de prœlio cogitant. Tunc super eos Wectari, cum paucis quos habebat, irruens, tanta eos strage prostravit, ut ex quinque millibus viris, vix pauci evaderent, remanerent ». Hactenus Paulus.

4. *Collatio episcoporum in Anglia quæstionem de celebratione Paschæ definientium.* — Quod ad res Anglicanæ Ecclesiæ pertinet : cum in provincia Mediterraneorum Anglorum Nordhumbrorum et Merciorum ex Scotia petiti præsiderent episcopi, qui etsi in omnibus fide essent Orthodoxi, in celebratione tamen Paschalis festi minime cum Catholicis convenirent : hujus rei gratia factum est, ut hoc ipso anno coram rege Osuvi inter utramque partem de eo disputatio haberetur. Describitur ipsa a Beda, qui de occasione ejus disputationis ista præmittit [2] : « His, inquit, temporibus quæstio facta est frequens et magna de observatione Paschæ, confirmantibus eis qui de Cantia vel de Galliis advenerat, quod Scoti Dominicum Paschæ diem contra universalis Ecclesiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus veri Paschæ defensor, nomine Ronan, natione quidem Scotus, sed in Galliæ vel Italiæ partibus regulam Ecclesiasticæ veritatis edoctus : qui cum Finano (Scoto episcopo) confligens, multos quidem correxit, vel ad solertiorem veritatis inquisitionem accendit, nequaquam tamen Finanum emendare potuit; quin potius, quod esset homo ferocis animi, acerbiorem, castigando, et apertum veritatis adversarium reddidit. Observabat autem Jacob, diaconus quondam (ut supra docuimus) venerabilis archiepiscopi Paulini, verum et Catholicum Pascha cum omnibus quos ad correctionis viam erudire poterat. Observabat et regina Eanfeld cum suis juxta quod in Cantia fieri viderat, habens secum de Cantia presbyterum Catholicæ observationis, nomine Romanum. Unde nonnunquam contigisse fertur illis temporibus, ut bis in anno uno Pascha celebraretur; et cum rex Pascha Dominicum solutis jejuniis faceret, tunc regina cum suis persistens adhuc in jejunio, diem Palmarum celebraret ».

5. Sed antequam ulterius progrediatur oratio, hic meminisse oportet, quæ et superius attigimus, eodem auctore Beda constare, hos quidem qui secus ac Catholici in Scotia Pascha celebrabant, non fuisse ejus erroris, ut cum Judæis celebrandum Pascha dicerent, ob idque sententiæ in Quartadecimanos in Nicæno Concilio latæ obnoxii fuerint, sed iidem secus ac illi, non decima quarta luna, sed die semper Dominico celebrarent, ut Catholici omnes, cum quibus tamen in eo nequaquam convenirent, quod Catholici illum Dominicum diem ad agendum Pascha susciperent, qui a decima quarta luna ad vesperam usque ad vicesimam primam lunam primus occurreret; Scotis autem, qui a decima tertia luna usque ad vigesimam dies Dominicus primus occurreret, is dies Paschalis ipsis solemnis erat : ex quo illud absurdum interdum contingebat ut si quarta decima luna occurreret Dominica dies, ipsi eadem die una cum Judæis Pascha pariter celebrarent. Verum ejusmodi error irrepsit in Scotos non ex refractaria contentione, ut agere voluerint contra totius Ecclesiæ Catholicæ usum; sed ex inscitia Paschalis computus. Porro cœptus est ejusmodi error anno Domini quingentesimo sexagesimo sexto, perduravitque usque ad annum septingentesimum decimum sextum, ita vigens annis centum quinquaginta. Cæterum idem error in hunc usque annum fuisse illis venialis ostenditur, quod non ex contumacia et schismate fuisset exortus, sed tolerabili quadam ignorantia, cum (ut idem testatur Beda[1]) nemo illis ultra orbem positis Synodalia Paschalis observantiæ Decreta porrexisset. Quamobrem haud visi sunt Ecclesiæ Catholicæ ex Albo sanctorum expungendi ii, qui sanctitate insignes in hunc usque annum inter eos egregiis virtutibus claruerunt pluribus etiam miraculis illustrati. Sed age hic ipsam disputationem paucis argumentis tractatam ac definitam ex eodem auctore reddamus.

[1] Paul. diac. l. v. c. 7. 8. 9. in nov. edit. c. 18. 19. 20. 21. 23.— [2] Bed. l. III. c. 25.

[1] Bed. l. II. c. 4.

6. Celebrata ipsa quidem est, duobus regibus præsentibus patre ac filio, Osuvi et Alchfrido, quorum alter, nempe pater Scotos in celebrando Paschate sequebatur, Achlfridus autem Romanæ Ecclesiæ usum, utpote qui catechistam habuisset Wilfridum, qui Romæ primum, deinde in Galliis res Ecclesiasticas didicisset. Locus vero conventus habendi delectum est monasterium Hildæ abbatissæ magni nominis feminæ. Cæterum si vocabulis uti debemus Ecclesiasticis, haud putamus ejusmodi conventum Synodum vel Concilium esse dicendum, cum in eo non fuerint provinciales convocati omnes episcopi, sed qui tunc aderant, inter se coram regibus amice contulerint. Sic ergo propria magis voce Collationem qui dixerit, imitatus S. Augustinum, qui hujuscemodi conventus Collationes appellare consuevit. Beda itaque rem gestam sic aggreditur [1] :

7. « Veneruntque illo reges ambo, pater scilicet et filius ; episcopi, Colmam cum clericis suis de Scotia, Agilbertus cum Agathone et Wilfrido presbyteris. Jacobus et Romanus in horum parte erant : Hilda abbatissa cum suis in parte Scotorum, in qua erat etiam venerabilis episcopus Cedda jamdudum ordinatus a Scotis, ut supra docuimus, qui et interpres in eo Concilio vigilantissimus utriusque partis extitit. Primusque rex Osuvi, præmissa præfatione, quod oporteret eos qui uni Deo servirent, unam vivendi regulam tenere, nec discrepare in celebratione sacramentorum cælestium, qui unum omnes in cælis regnum exspectarent : inquirendum potius, quæ esset verior traditio, et hanc ab omnibus communiter esse sequendam. Jussit primo dicere episcopum suum Colmanum, qui esset ritus, et unde originem ducens ille, quem ipse sequeretur.

« Tunc Colmanus : Pascha, inquit, hoc quod agere soleo, a majoribus meis accepi, qui me huc episcopum miserunt, quod omnes patres nostri viri Deo dilecti eodem modo celebrasse noscuntur : quod ne cui contemnendum et reprobandum esse videatur, ipsum est quod beatus Evangelista Joannes, discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Ecclesiis, celebrasse legitur. Quo hæc et his similia dicente, jussit rex et Agilbertum proferre in medium morem suæ observationis, unde initium haberet, vel qua hunc auctoritate sequeretur. Respondit Agilbertus : Loquatur, obsecro, vice mea discipulus meus Wilfrid presbyter : qui unum ambo sapimus cum cæteris, qui hic assident, Ecclesiasticæ traditionis cultoribus : et ille melius ac manifestius ipsa lingua Anglorum, quam ego per interpretem, potest explanare quæ sentimus. Tunc Wilfrid, jubente rege ut diceret, ita exorsus est :

8. « Pascha, quod facimus, inquit, vidimus Romæ, ubi beati Apostoli Petrus et Paulus vixere, docuere, passi sunt et sepulti, ab omnibus celebrari : hoc in Italia, hoc in Gallia, quas dicendi vel orandi studio pertransivimus, ab omnibus agi conspeximus : hoc Africam, Asiam, et Ægyptum, Græciam, et omnem orbem, quacumque Christi Ecclesia diffusa est, per diversas nationes ac linguas, uno ac non diverso temporis ordine geri comperimus : præter hos tantum et obstinationis eorum complices, Pictos dico, et Britones, cum quibus de duabus ultimis Oceani insulis, his non totis, contra totum orbem stulto labore pugnant.

« Cui hæc dicenti respondit Colmanus : Mirum quare stultum appellare velitis laborem nostrum, in quo tanti Apostoli, qui super pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla sectamur, cum ipsum sapientissime vixisse omnis mundus noverit. At Wilfridus : Absit, inquit, ut Joannem stultitiæ reprehendamus, cum scita legis Mosaicæ juxta litteram servaret. Judaizante adhuc in multis Ecclesia, nec subito valentibus Apostolis omnem legis observantiam, quæ a Deo instituta est, abdicare : quomodo simulacra, quæ a dæmonibus inventa sunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt, necesse est : videlicet ne scandalum facerent eis, qui inter gentes erant, Judæis. Hinc est enim quod Paulus quod Timotheum circumcidit [1] : quod hostias in templo immolavit [2], quod cum Aquila et Priscilla caput Corinthi totondit [3] : ad nihil videlicet utile, nisi scandalum vitandum Judæorum. Hinc quod eidem Paulo Jacobus ait [4] : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt, et omnes ii æmulatores sunt legis. Nec tamen hodie clarescente per mundum Evangelio necesse est, imo nec licitum fidelibus vel circumcidi vel hostias Deo victimarum offerre carnalium. Itaque Joannes secundum legis consuetudinem decima quarta die mensis primi ad vesperam incipiebat celebrationem festi Paschalis, nil curans utrum hæc sabbato, an alia qualibet feria proveniret.

9. « At vero Petrus cum Romæ prædicaret, memor quia Dominus prima sabbati resurrexit a mortuis, ac mundo spem resurrectionis contulit, ita Pascha faciendum intellexit, ut secundum consuetudinem ac præcepta Legis, decimam quartam lunam primi mensis, æque sicut Joannes orientem, ad vesperam semper exspectaret : et hac exorta, si Dominica dies (quæ tunc prima sabbati vocabatur) erat mane ventura, in ipsa vespera Pascha Dominicum celebrare incipiebat, quomodo et nos omnes hodie facere solemus. Sin autem Dominica non proximo mane post lunam decimam quartam, sed sexta decima, aut septima decima, aut alia qualibet luna, usque ad vicesimam primam esset ventura : exspectabat eam, et præcedente sabbato vespere sacrosancta Paschæ solemnia inchoabat : sicque fiebat, Dominica Paschæ dies nonnisi a quinta decima luna usque ad vicesimam primam servaretur. Neque hæc Evangelica et Apostolica traditio Legem solvit, sed potius adimplet, in qua observandum

[1] Bed. l. III. c. 25.

[1] Act. XVI. — [2] Act. XXI. — [3] Act. XVIII. — [4] Act. XXI.

Pascha a quarta decima luna primi mensis ad vesperam, usque ad vicesimam primam ejusdem mensis præceptum est. In quam observantiam imitandam omnes S. Joannis successores in Asia post obitum ejus, et omnis per orbem Ecclesia conversa est. Et hoc esse verum, Pascha hoc solum fidelibus celebrandum, a Nicæno Concilio non statutum noviter, sed confirmatum est, ut Ecclesiastica docet historia.

10. « Unde constat, vos, Colmane, neque Joannis (ut autumatis) exempla sectari, neque Petri, cujus traditioni scientes contradicitis, neque Legi, neque Evangelio in observatione vestri Paschæ congruere. Joannes enim ad legis Mosaicæ decreta tempus Paschale custodiens, nihil de prima sabbati curabat : quod vos non facitis, qui nonnisi prima sabbati Pascha celebratis. Petrus a decima quinta luna usque ad vicesimam primam diem Pascha Dominicum celebrabat : quod vos non facitis, qui a decima quarta usque ad vigesimam lunam diem Dominicum Paschæ observatis, ita ut tertia decima luna ad vesperam sæpius Pascha incipiatis, cujus neque Lex ullam fecit mentionem, neque auctor ac dator Evangelii Dominus in ea, sed in quarta decima luna vel vetus Pascha manducavit ad vesperam, vel novi Testamenti sacramenta in commemorationem suæ passionis Ecclesiæ celebranda tradidit. Itemque lunam vicesimam primam, quam Lex maxime celebrandam commendavit a celebratione vestri Paschæ funditus eliminatis : sicque (ut dixi) in celebratione summæ festivitatis neque Joanni, neque Petro, neque legi, neque Evangelio concordatis.

11. « His contra Colmanus : Numquid, ait, Anatholius vir sanctus, et in præfata historia Ecclesiastica multum laudatus, Legi vel Evangelio contraria sapuit, qui a quarta decima usque ad vicesimam Pascha celebrandum scripsit ? Numquid reverendissimum patrem nostrum Columbam et successores ejus viros Deo dilectos, qui eodem modo Pascha fecerunt, divinis paginis contraria sapuisse vel egisse credendum est ? cum plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati cælestia signa et virtutum quæ fecerunt miracula testimonium præbuerunt, quos ipse ut sanctos esse non dubitans, semper eorum vitam et mores et disciplinam sequi non desisto.

« At Wilfridus : Constat, inquit, Anatholium virum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum : sed quid vobis cum illo, cum nec ejus decreta servetis ? Ille enim in Pascha sua regulam utique veritatis sequens, circulum novemdecim annorum posuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum a tota Christi Ecclesia custoditum pro nihilo contemnitis. Ille sic in Pascha Dominicum decimam quartam lunam computavit, ut hanc eadem ipsa die more Ægyptiorum decimam quintam lunam ad vesperam esse fateretur. Si enim vicesimam diem Dominico Paschæ annotavit, ut hanc declinata eadem die esse vicesimam primam crederet. Cujus regulam distinctionis vos ignorasse probat, quod aliquoties Pascha manifestissime ante plenilunium, id est, in tertia decima luna facitis.

12. « De patre autem vestro Columba et sequacibus ejus, quorum sanctitatem vos imitari et regulam ac præcepta cælestibus signis confirmata sequi perhibetis : possum respondere : quia multis in judicio dicentibus Domino, quod in nomine ejus prophetaverint, et dæmonia ejecerint, et virtutes multas fecerint, responsurus sit Dominus, quia nunquam eos noverit. Sed absit, ut de patribus vestris hoc dicam : quia justius multo est, de incognitis bonum credere, quam malum. Unde et illos Dei famulos ac Deo dilectos esse non nego, qui simplicitate rustica, sed intentione pia Deum dilexerunt. Neque illis multum obesse Paschæ talem reor observantiam, quandiu nullus advenerat, qui ejus instituti perfectioris decreta, quæ sequerentur, ostenderet. Quos utique credo, si quis tunc ad eos Catholicus calculator adveniret, sic ejus monita fuisse secuturos, quomodo ea quæ noverant ac didicerant Dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem et socii tui si audita decreta sedis Apostolicæ, imo universalis Ecclesiæ, et hæc litteris sacris confirmata sequi contemnitis, absque ulla dubietate peccatis. Etsi enim patres tui sancti fuerunt : numquid universali, quæ per orbem est Christi Ecclesiæ, horum est paucitas una de angulo extremæ insulæ præferenda ? Et si sanctus erat ac potens virtutibus ille Columba vester, imo et noster, si Christi erat : num præferri potuit beatissimo Apostolorum principi cui Dominus ait : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ; et tibi dabo claves regni cælorum ? « Hucusque disputatio de Paschatis quæstione.

13. Quod autem adeo certis principiis nitebatur, qui universæ Catholicæ Ecclesiæ partes tueretur : facile fuit ei qui aderat ejus partis sectator, regi Osuvio, quid de his sentiendum esset, asserere, qui ejusmodi definitione clausit sinceræ veritatis amore propositam quæstionem, quam idem recitat Beda, dicens : « Hæc perorante Wilfrido, dixit : Verene, Colmane, hæc illi Petro dicta sunt a Domino ? Qui ait : Vere rex. At ille : Habetis, inquit, vos proferre aliquid tantæ potestatis vestro Columbæ datum ? At ille ait : Nihil. Rursum autem rex : Si utrique vestrum, inquit, in hoc sine ulla controversia consentiunt, quod hæc principaliter Petro dicta, et ei claves regni cælorum sint datæ a Domino ? Responderunt : Etiam, utrique. At ille ita conclusit : Et ego vobis dico : Quia hic est ostiarius ille, cui ego contradicere nolo : sed in quantum novi, vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire statutis : ne forte, me adveniente ad fores regni cælorum, non sit qui reserat, averso illo, qui claves tenere probatur. Hæc dicente rege, faverunt assidentes quique, sive adstantes majores una cum mediocribus, et abdicata minus perfecta institutione, ad ea quæ meliora cognoverant, sese transferre festinabant ». Ita quidem veluti evidenti demonstra-

tione allata, omnes sunt persuasi. Ad quam quidem sententiam certis adeo deductam principiis provocandi sunt omnes a veritate devii, qui per hæresum invia atque prærupta feruntur, perque inextricabiles labyrinthos mentis insania revolvuntur: quibus et illud propheticum sit inclamandum[1]: « Respicite ad petram, de qua scissi estis ». Ad Petrum ipsum, a quo divisi estis. Subdit vero Beda[2]:

14. « Finito conflictu, ac soluta concione, Agilbertus domum rediit. Colman videns spretam suam doctrinam, sectamque esse despectam, assumptis his qui se sequi voluerunt, id est, qui Pascha Catholicum et tonsuram coronæ (nam et de hoc quæstio non minima erat) recipere nolebant, in Scotiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. Ceda, relictis Scotorum vestigiis, ad suam sedem rediit, utpote agnita observatione Catholici Paschæ. Facta est autem hæc quæstio anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, qui fuit annus Osuvi regis vicesimus secundus; episcopatus autem Scotorum, quem gesserunt in provincia Anglorum, annus trigesimus: siquidem Aidam decem et septem annis, Finan decem, Colman tribus episcopatum tenuere.

« Reverso autem in patriam Colmano, suscepit pro illo episcopatum Nordhumbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scotos Austrinos eruditus atque ordinatus episcopus, habens juxta morem provinciæ illius coronam tonsuræ Ecclesiasticæ, et Catholicam temporis Paschalis regulam observans, vir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore Ecclesiam regens ». Quomodo autem iterum de eadem quæstione celebriori conventu disputatum est, suo loco dicturi sumus. Pergit dicere Beda de Scotorum clericorum et monachorum severissima disciplina, quam invexissent in Angliam:

15. « Unde, inquit, et in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus: ita ut ubicumque clericus aliquis, aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: et jam si in itinere pergens inveniretur, accurrebant, et flexa cervice, vel manu signari, vel ore ilius se benedici gaudebant: verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant, sed et diebus Dominicis ad Ecclesiam sive ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed erudiendi sermonis De gratia, confluebant: et si quis sacerdotum in vicum forte deveniret, mox congregati in unum vicani, verbum vitæ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quam prædicandi, baptizandi, infirmos visitandi, et (ut breviter dicam) animas curandi causa fuit: qui in tantum erant ab omni avaritiæ peste castigati, ut nec territoria nec possessiones ad construenda monasteria nisi a potestatibus sæculi coacti, acciperent ». Hæc de florenti tunc ibi Ecclesia Beda. Ita quidem, cum sal illud terræ sua virtute integrum ad condiendos alios permansit: postea autem cum infatuatum fuit, conculcatum est ab hominibus.

16. *Ecgberti sanctitas in Anglia.* — Eodem quoque anno Earcombertus[1] rex Cantuariorum defunctus est, inque locum ejus successit Ecgbertus, qui amicus Osuvi regis Orientalium Saxonum de propaganda custodiendaque fide Catholica in universa insula cum eo concilium iniit: factumque ut decerneretur legatio ad Vitalianum Romanum Pontificem: quidnam autem per eam sit petitum, dicemus anno sequenti, quo (ut colligi potest) mitti contigit. Addit vero idem auctor[2], hoc eodem anno dira peste in insula laboratum, compluresque ex Dei ministris non sine gravi damno ejus Ecclesiæ ad superos evocatos: Dei tamen benignitate factum, ut sanctus Ecgbertus multum profuturus illi Ecclesiæ non moreretur; de quo mira ista narrantur, cum de ipso atque germano ejus Edilhuno nobilibus Anglis et utrisque monachis historia texitur:

17. « Ecgbertus (sicut mihi referebat quidam veracissimus et venerandæ canitiei presbyter qui hæc se ab ipso audisse perhibebat) cum se existimaret esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, et residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, et compunctus memoria peccatorum suorum, faciem lacrymis abluebat, atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam vel præteritas negligentias, quas in pueritia sive infantia commiserat, perfectius ex tempore castigaret, vel in bonis se operibus abundantius exerceret. Vovit etiam votum: quia adeo peregrinus vivere vellet, ut nunquam in insulam in qua natus est, id est, Britanniam rediret: quod præter solemnem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obsisteret) quotidie Psalterium totum in memoriam divinæ laudis decantaret: quod in omni septimana diem cum nocte jejunus transiret. Cumque finitis lacrymis, precibus, et votis, domum rediret, invenit sodalem dormientem; et ipse quoque lectulum conscendens, cœpit in quietem membra laxare: et cum paululum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, et ait: O frater Ecgberte, o quid fecisti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus: verumtamen scito, quia quæ postulasti accipies. Didicerat enim per visionem, et quid ille petiisset, et quia petita impetrasset. Quid multa? ipse Edilhunus proxima nocte defunctus est.

18. « At vero Ecgbertus decussa molestia ægritudinis convaluit, ac multo post tempore vivens, acceptumque sacerdotii gradum condignis ornans actibus, post multa virtutum bona, ut ipse desiderabat, nuper, id est, anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono, cum esset ipse an-

[1] Isa. LI. — [2] Bed. l. III. c. 26.

[1] Beda in epit. l. III. c. 27. — [2] Bed. l. III. c. 27.

norum nonaginta, migravit ad regna cælestia. Duxit autem vitam in magna humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis, et justitiæ perfectione. Unde genti suæ, et illis, in quibus exulabat, nationibus Scotorum sive Pictorum, et exemplo vivendi, et instantia docendi, et auctoritate corripiendi, et pietate largiendi de his, quæ a divitibus acceperat, multum profuit, etc. » Profuit quidem multum, ut monachos ab errore Paschatis emendatos, ad Catholicam restitueret observantiam.

19. *Regum Anglorum apostasia, et deinde ad fidem reversio.* — Quomodo autem tempore hujus ingruentis hoc anno pestis rex partis unius Orientalium Saxonum a fide desciverit cum suis ad idola conversus, et reversus postea ad fidem fuerit, idem auctor sic narrat [1] : « Eodem tempore provinciæ Orientalium Saxonum post Guvidhelmum (de quo supra diximus) præfuere reges Sighere et Sebbi, quamvis ipsi regi Merciorum Vulfhere subjecti. Quæ videlicet provincia cum præfatæ mortalitatis clade premeretur, Sighere cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam conversus est. Nam et ipse rex, et plurimi de plebe, sive optimatibus, diligentes hanc vitam, et futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, et adorare simulacra, quasi per hæc possent a mortalitate defendi.

20. « Porro socius ejus et cohæres regni ejusdem Sebbi magna fidem perceptam cum suis omnibus devotione servavit, et magna (ut in sequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complevit. Quod ubi rex Vulfhere comperit, fidem videlicet provinciæ ex parte profanatam : misit ad corrigendum errorem revocandamque ad fidem veritatis provinciam Jarumanum episcopum, qui successor erat Trumhere : qui multa agens solertia (juxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi et cooperatór verbi extiterat, referebat : erat enim religiosus et bonus vir) longe lateque omnia pervagatus, et populum et regem præfatum ad viam justitiæ reduxit : adeo ut, relictis sive destructis fanis, arisque quas fecerant, aperirent Ecclesias, ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gauderent, magis cum fide resurrectionis in illo mori, quam in perfidiæ sordibus inter idola vivere cupientes. Quibus ita gestis, et ipsi sacerdotes, doctoresque eorum domum rediere lætantes ». At de rebus Anglicanæ Ecclesiæ hactenus : ad res Gallicanas transeamus.

21. *De Clodovei obitu ejusque filiis successoribus.* — Hoc anno Clodoveus Francorum rex diem obiit, ubi regnasset annos decem et octo : ita vetus auctor, qui Appendicem affixit ad Gregorium Turonensem, aitque mente captum fuisse. Reliquit autem tres filios, nempe Clotharium, Childericum, atque Theodoricum : de quibus quæ S. Eligius præviderit, S. Audoenus ita narrat [1] : « Talis Eligio oblata visio est : Adspiciebam, inquit, in visione noctis solem sub horam diei tertiam clare lucentem, repente disparere. Cumque insolens prodigium intente contemplarer, video repente ceu dimidiam oriri lunam tribus in orbem vallatam stellis, eaque via ingredi, qua solet quotidie sol recurrens. Ecce autem dum hic attonitus defigo obtutus, mox stellis manentibus, luna evanescit. Deinde illas tres accurate considerans stellas, ad horam pæne meridianam video eas accedere, vicissimque suis se radiis cædere, et eam quæ inter eas præstantior erat, de improviso non apparere. Cumque duæ reliquæ inter se conjungi viderentur, dicto citius altera earum obscurata et sublata, una sola remansit; eaque recto tramite solis cursum imitans, magno tandem lumine aucta est; quantoque ad Occidentem magis ferebatur, tanto ejus lux copiosior propagabatur. Porro ubi ad ultimum pervenit occubitum, tantam vim luminis ex se diffudit, ut solis splendorem vincere videretur ». Hactenus visio, quam idem qui viderat eam S. Eligius, divino spiritu, quo viderat, ista est prophetice interpretatus : pergit enim Audoenus ea ab ipso audita referre :

22. « Hujus autem visionis hæc est interpretatio. Defuncto Clodoveo rege, qui sine dubio brevi desinet esse in humanis, aliquandiu conjux ejus cum tribus filiolis regnum Francorum obtinebit : illa autem sublata, filiis in regno relictis, unus ex iis cadet, nec diu post alter quoque e duobus regno privabitur; tertius solus obtinebit monarchiam, eritque ejus magna gloria atque potentia. Hucusque Eligius. Nos vero dubitare non debemus ita fore ut prædixit, cum jam nonnulla impleta videamus : nam et Clodoveus rex intra breve tempus in pace obiit; et regina conjux cum tribus parvulis ad paucos annos regnans, filiis postea reliquit principatum : paucis interim labentibus annis major natu dum pacifice regnat, excedit e vita, duobus relictis fratribus; de quibus quid futurum sit, solus Deus novit ». Ita ipse, cum S. Eligii vitam scriberet, adhuc viventibus eisdem regibus. Porro et de reliquis ita factum, ut prædixerat sanctus, ipse exitus declaravit.

23. *Aigulphi abbatis et sociorum martyrium, ubi controversia de translatione in Gallias corporis S. Benedicti.* — Sed antequam de successoribus Clodovei agamus, dicendum est de his quæ ultimis ejus regni temporibus contigerunt, præcipue vero de martyrio Aigulphi abbatis, quod etsi nescitur quo anno acciderit, tamen eo plane tempore, quo defuncto Erconvaldo Magistro-Domus Clodovei subrogatus est Ebroinus, ex antiquis scriptorum monumentis [2] constat ipsum Aigulphum abbatem Lerinensis cœnobii una cum sociis regulæ monasticæ observantissimis occisum esse dolo pseudo-

[1] Bed. l. III. c. 30.

[1] Audoen. in Vit. S. Eligii l. II. c. 31. apud Sur. die 1 Decemb. — [2] Extant apud Sur. die III Septemb.

monachi Columbi, in ipsum vero lege actum a Clodoveo et Ebroino magistro domus : quæ hæc omnia quidem cum ad tertium Clodoveum referri non possint, cum jam ante illius regnum Ebroinus probetur fuisse necatus, utique ad secundum hunc Clodoveum referenda sunt. De quibus antequam agamus, sciendum est, quod Aigulphi Acta docent, quibus et alii complures scriptores adstipulantur, ipsum missum a Mummulo abbate Floriacensi Cassinum ad auferendas inde sacras reliquias S. Benedicti abbatis : addunt alii [1] et Scholasticæ sororis ejus a Cenomanis vel Aurelianensibus esse sublatas. Id cum plerique tradant, haud consentiunt tempore, cum alii ad Martini papæ Pontificatum, alii ad Deodati tempora referant.

24. At alii sunt innumeri qui contradicunt, adeo ut etiam Diplomata afferant Romanorum Pontificum id testantia; cujus probationis genere nec careat pars adversa. Sed refugit animus tam densum controversiæ hujus spinetum adire, quod horret vel e longe spectare. Prætermissis igitur omnibus his, ac si non extarent, perplexitatum ambagibus, revocata ad suum principium quæstione, modo tantum quid suadeant conjecturæ, velut e specula attentius contemplemur, non ut quid verum sit definiamus, sed tantum quid verisimile consideremus.

Certum est a Longobardis Cassinense cœnobium devastatum : sed rogo te, num monachis illis Cassinensibus Romam migrantibus, quibus curæ fuit mensuram quoque panis et vini secum ferre, nulla fuit ratio sacrorum ossium sanctissimi Benedicti, etsi non secum adsportandi, saltem occultandi, vel custodiendi ea alicujus monachi anachoreticam vitam illic ducentis assistentia? Ita plane senties : neque enim fas esse videtur existimare tam sacra pignora Benedicti atque Scholasticæ illic fuisse penitus absque cultu aliquo derelicta a monachis Cassinensibus Romæ degentibus; cum videamus exemplis, quosvis etiam regularis disciplinæ solutissimos monachos, sui ipsorum institutoris memoriæ tenacissimos esse, ut pro ea conservanda parati sint vitam quoque profundere. Certe quidem quando Petronax Brixianus ad instaurandum locum perrexit, aliquos ibi residere invenit, prout idem Paulus [2] diaconus docet.

25. Vel si velimus nimia oscitantia stertuisse omnes, ut absque cultu veneranda lipsana dereliquerint : quomodo transferre ea Romam ad Lateranense cœnobium in mentem potuit non venisse, tot prætertabentibus annis? Quod cum eos non fecisse constet; plane bene cultum tunc et custoditum fuisse locum illum, aliquando restituendum, argumento est.

Rursum vero, si innotuit Gallis, et iis magnopere exultantibus, corpus S. Benedicti Floriacum, esse translatum : cur non Floriacum, sed Cassinum a Francorum principibus et aliis innumeris undique confluentibus post hæc frequentes fuerunt pietatis ergo peregrinationes susceptæ? Quam autem frequens et celeberrima ex toto pæne orbe, ex Transalpinis vero potissimum, peregrinatio ad Cassinum montem fuerit, quæ suis locis inferius dicenda erunt, aperte docebunt. Sunt hæc, quæ (ut diximus) conjectura opinari nos admonet.

26. Scimus tamen antiquiorem omnium Paulum [1] diaconum, qui hoc sæculo vixit, et monachus in dicto Cassinensi cœnobio diem extremum clausit, quæstionem ita dirimere, ut dicat translata ossa fuisse, remansisse vero redactas in pulverem carnes : sicque idem intelligit quod ait inferius, dum agens de restitutione monasterii Cassinensis facta per Petronacem [2], corpus ipsum S. Benedicti illic esse, absque dubitatione testatur; cujus auctoritas apud me plurimum valet. Utcumque sit; venerari fideles pie sancteque corpus integrum, ubi tenuis tantum pulvisculus habeatur alicujus sancti, quod ejusdem sit virtutis, cujus et integrum corpus, docet Gregorius Nazianzenus in Julianum. Sed de his hæc satis; redeamus ad necem sanctorum monachorum Aigulphi ac sociorum.

Cum enim ex Floriacensi monasterio ad præfecturam Lerinensis monasterii vocatus esset, in quo collapsa monastica disciplina videretur; invidiam incurrit et odium pseudomonachorum illic degentium Columbi atque Arcadii : qui ipsum cum ejus sociis primum vinciendum curarunt, et in carcerem conjiciendum : inde vero ad eorum supplicium ignobilem insulam delegerunt inter Corsicam atque Sardiniam constitutam, ubi post linguæ abscissionem et erutionem oculorum capite truncati sunt. Sed eorum corpora, comperto facinore, in Lerinensem insulam relata atque cum honore sepulta fuere; nefandus autem Columbus sceleris architectus a rege Clodoveo post alia tormenta necari jussus est. Hæc summatim satis dixisse de Aigulpho, ejusque sociis martyribus : sed ista pluribus eorumdem Acta martyrum. Relati sunt iidem inter sanctos Dei martyres, Tabulisque Ecclesiasticis [3] adnotati, atque annua memoria nobilitati.

27. *S. Gertrudis virginis obitus et laudes.* — Transiit hoc eodem anno ex hac vita insignis illa virgo, Francorum nobilitatis decus et ornamentum, sancta Gertrudis filia Pipini ducis. Extant ejus res præclare gestæ omni fide posteris traditæ, ex quibus perpauca hæc retulisse sat sit [4] : « Fuit virgo clarissimis et per totam Europam pervulgatis orta natalibus. Ab ipsis pueritiæ annis viam mandatorum Dei ingressa omnem lubricæ ætatis levitatem fugiebat; et assidue matri Ittæ adhærens, ab ore ejus trahebat verba vitæ et disciplinæ. Ancillis suis se ancillam præstabat, nec usquam natalium suo-

[1] Paul. diac. l. vi. c. 2. — [2] Paul. diac. l. vi c. 40. nov. edit. Plan.

[1] Paul. diac. l. vi. c. 1. vel. ii. nov. edit. — [2] Paul. diac. l. vi. c. 13. vel. nov. edit. c. 40. — [3] Mart. Rom. die iii Sept. — [4] Molan. in Natal. SS. Belg.

rum sublimitatem attendebat. Dum autem altiori proposito virgineæ pudicitiæ sigillum consecrare vult auctori castitatis Domino Jesu, supervenit ad ædes paternas rex Dagobertus, in cujus comitatu erat ducis cujusdam filius, qui eam in matrimonium postulavit. Sed virgo regi, parenti, et reliquis principibus respondit : Ego mihi sponsum delegi, cujus æterna pulchritudine omnis creaturarum pulchritudo resplendet, in cujus divitiis cælum et omnis ornatus numeratur, cujus nobilitatem Angelica sublimitas cum tremore veneratur ».

28. Jacta sunt ejusmodi fundamenta ad celsam valde molem erigendam, quam ex rebus ab ea præclare gestis descriptam jam cusam præ oculis habes. Hic sat sit meminisse ipsius, cujus natalem Catholica Ecclesia anniversaria memoria colit die decima septima mensis Martii. Sed non prætereat hic meminisse [1] sanctæ matris ipsius Gertrudis, quæ Yduberga nomine, et Itta cognomine, uxor Pipini, viduata viro, a S. Amando sacrum religionis velamen accipiens, ex agro sanctæ continentiæ sexagesimum collegit fructum, adeoque profecit, ut inter sanctas et ipsa mereretur adnumerari, cujus natalis dies Nivellæ solemnis est octava Martii. Has fixit beata illa familia in cælo radices, ex quibus Francorum regum progenies fœcundo cespite pullularet, ubi truncus vetus familiæ Clodovei arescere cœpit avitæ defectu virtutis.

[1] Molan. in Natal. SS. Belg. die VIII Mart.

Anno periodi Græco-Romanæ 6157. — Anno Æræ Hispan. 702. — Anno Hegiræ 44 inchoato die 3 April. Fer. 5. — Jesu Christi 664. — Vitaliani papæ 8. — Constantis imp. 24.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIII *post consulatum Constantis Aug.* XXI.

2. *Obitus Joannis episc. Constantinopolit.* — Ad num. 1. *Joannes* episcopus Constantinopolitanus obiit anno sexcentesimo septuagesimo quarto aut circiter, ut ex dictis sequitur. Sedit annos quinque et menses novem juxta Nicephorum in Chronico, eique successit « Constantinus diaconus ejusdem Ecclesiæ, vasorum custos, et œconomus », inquit Nicephorus. Thomam, Joannem et Constantinum successive episcopos fuisse Orthodoxos, extra controversiam esse debet, juxta dicta superioribus annis.

3. *Synodus Parisiensis de die Paschatis.* — A num. 4 ad 16. « His temporibus quæstio facta est frequens et magna de observatione Paschæ, confirmantibus eis, qui de Cantia, vel de Galliis advenerant, quod Scotti Dominicum Paschæ diem contra universalis Ecclesiæ morem celebrarent », inquit Beda lib. 3, cap. 25, qui addit, graviorem ea de re natam esse controversiam, postquam *Colmanus* Lindisfarnensis episcopus creatus est, quia missus a Scotia fuerat. His adde, anno sequenti DCLXV, geminum Pascha incidisse, Alexandrinorum, quod Angli cum Romanis observabant ad VIII idus Aprilis, et Victorii, horumque Scotorum ipsis idibus octiduo tardius, quod etiam Victorii canon offert apud Bucherium in opere de Doct. Temp. ubi de hoc Scotorum calculo disputat. Eddius Stephanus in Vita sancti Wilfridi cap. 10, Colmannum vel Colmanum *Eboracæ civitatis episcopum metropolitanum* appellat, quia post Paulinum primum Eboraci archiepiscopum Aidanus, Finanus, et Colmanus, ejus successores in insula Lindisfarnensi delituerunt. Malmesburiensis lib. 3 de Gestis Pontific. Angl. ait : « Conquirebant, quid esset rectissimum, utrum more Britonum et Scotorum, omnisque Aquilonalis partis, a XIV luna Dominica die veniente usque ad XXII Pascha agendum : an melius sit ratione Sedis Apostolicæ a XV luna usque XXI Pascha esset Dominica celebranda ». Hæc congressus istius seu Synodi causa. Locus in quo ea celebrata fuit monasterium dictum Streaneshalch, « quod interpretatur Sinus-Fari, cui tunc Hilda abbatissa præfuit », inquit Beda. Locus ille situs est in Eboracensium Septentrionalium littore, XXX millibus ab Eboraco, hodie Wibii. Hæc Synodus hodie *Pharensis* appellata, a monasterio in quo habita est, illudque *tempore infestationis Danorum deletum*, inquit Malmesburiensis lib. 1 de Gestis Angl. cap. 3.

4. *Scoti in hac Synodo causa ceciderunt.* — Pro Ecclesia Romana, et Anglorum, quam Romani monachi formaverant, stetere *Alfridus* Osvii Northumbriæ regis filius, a patre ante aliquot annos rex Deiorum renuntiatus, *Angilbertus* Occidentalium Saxonum episcopus, *Wilfridus*, qui post suum e Gallia reditum presbyter et abbas factus fuerat,

Agatho presbyter, *Jacobus* diaconus, et *Romanus*. Contra vero a Scotorum partibus erant, *Oswius* Northumbriæ rex, *Colmanus* Lindisfarnensis episcopus, et *Hilda* abbatissa monasterii, in quo ventilata est quæstio. Quoad annum hujus conventus et tempestatem anni, a quibus multa pendent, non dubium quin currenti coactus fuerit; cum Beda id semel et iterum asserat lib. 3, cap. 26, et seqq. idque verno tempore, ut ex mox dicendis manifestum fiet. In arenam descenderunt pro suis singuli partibus concertaturi *sanctus Colmanus* Scotus; et *sanctus Wilfridus* Anglus, qui locutus est vice *Angilberti*, cujus erat discipulus, quia ille melius ac manifestius lingua Anglorum quam *Angilbertus* per interpretem, rem explanare poterat. Auditis utriusque partis rationibus *Oswius* rex secundum Romanos et Anglos decrevit, ut narrat Baronius ex Beda. Porro Scoti ac Britanni, quamvis in uno alterove Ecclesiastico ritu a Romanis differrent, in fide tamen et credendarum rerum substantia cum eis omnino conveniebant, et a *Paulini* Eboracensis recessu et deinceps, per annos omnino triginta Christianam rem in Nortumbriæ regno egregie procurarunt. Hinc Bucherius cap. 10 in Victorii canonem recte scribit : « Scotos veteres, sive Hibernos, gentem sane minime malam et laudatæ simplicitatis sanctitatisque, hæreseos labe, quam nonnulli illis impactam volunt, benevole, ut decet, eximimus et omnem erroris : occasionem in Cyclum deflectentem, quem a sanctis majoribus nondum errantem acceperant, bonaque fide observabant, rejicimus». Et Beda lib. 3, cap. 17, *sanctum Aidanum*, ac Scotos et cum iis *sanctum Colmanum* excusant Petrus abbas Cluniacensis Epist. XVII ad sanctum Bernardum lib. 4, et Baronius 5.

5. *Finito congressu Angilbertus in Galliam, Colmanus in Scotiam reversi sunt.* — Quid postea secutum sit, Beda lib. 3, cap. 26 narrat : « Finito conflictu, ac soluta concione, Agilbertus domum rediit. Colman videns spretam suam doctrinam, sectamque esse despectam, assumptis iis qui se sequi voluerunt, id est, qui Pascha Catholicum, et tonsuram coronæ, (nam et de hoc quæstio non minima erat), recipere nolebant, in Scotiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. Cedd, relictis Scotorum vestigiis, ad suam sedem rediit, utpote agnita observatione Catholici Paschæ». Henschenius ad diem XVIII mensis Februarii in Commentario prævio ad Vitam sancti Colmani n. 17 existimat, Bedam quoad Agilbertum hallucinari, aitque : « Imo in Galliam profectus Parisiensis urbis episcopatum accepit». Verum idipsum insinuat Beda, qui jam lib. 3, cap. 7, docuerat, *Agilbertum* fuisse natione Gallum, qui, inquit, rediit in Galliam (hoc scilicet anno), *et accepto episcopatu Parisiacæ civitatis* ibidem obiit. Quare quando dicit, *Agilbertum* domum reversum esse, indicat eum civem Parisiensem fuisse, quod et sub illius capitis finem diserte asserit. *Agilbertus* enim, cum jam Ecclesiam Parisiensem regebat, per nuntios a Kenwalchio rogatus est, ut ad episcopatum Occidentalis Saxoniæ rediret, sed contestatus est eo se venire non posse, « quia episcopatu propriæ civitatis ac parochiæ teneretur adstrictus », inquit Beda, qui et lib. 3, cap. 26, loquens de Colmano in patriam redeunte, ait eum abiisse domum.

6. *Angilbertus Gallus fuit.* — Ad eadem Bedæ verba, *domum rediit*, offendit Mabillonius sæculo III Benedictino part. 1 in Observat. præviis ad Vitam S. Wilfridinum. 4; inquit enim : « Beda non satis sibi constat, dum in lib. 3, cap. 26, scribit, *Agilbertum* episcopum Gallum huic Synodo interfuisse, ejusque jussu Wilfridum adhuc presbyterum Colmano restitisse : et tamen *Wilfridum* episcopum ordinatum esse anno ipso DCLXIV Compendii in Gallia, ex cap. 28, ab Agilberto jam Parisiorum episcopo, qui *finita ac soluta concione domum*, id est, in proprium episcopatum, quem apud Occidentales Saxones obtinebat, rediisse dicitur cap. 26. Certe in Epitome Saxonica Bedæ Historiæ subjecta, Agilbertus *anno* DCLX *abiisse a Kenwalchio et Parisiorum episcopatum in Galliis ad Sequanam flumen suscepisse* perhibetur ». Verum *domus*, uti jam dixi, nomine non episcopatum apud Occidentales Saxones, sed patriam intelligit Beda, quo *soluta concione* Agilbertus venit, et propriæ urbis factus est episcopus, ac postea anno tantum sequenti *Wilfridum* episcopum Compendii ordinavit. Chronographus autem Saxonicus res duobus diversis annis gestas, quod et solent alii, uno tenore narrat.

7. *Angilbertus creatur episcopus Parisiensis.* — Fuerat *Angilbertus* consecratus in Gallia absque titulo et Ecclesia peculiari, ut indicat Beda l. 3, cap. 7, quod hoc tempore non raro contingebat. Venit in provinciam Occidentalium Saxonum non de Gallia, sed *de Hibernia*, ubi *non parvo tempore demoratus* est, ait ibidem Beda, ideoque anno circiter sexcentesimo quadragesimo in Hiberniam profectus est, ubi usque ad annum DCLI permansit, ut suo loco ostendi. Anno DCLX Saxones Occidentales reliquit, ut habet chronographus Saxonicus mox citatus, tum *ad provinciam Nordanhymbrorum venit, et apud eos aliquandiu* demoratus est, ubi *Wilfridum* presbyterum fecit, ut habet Beda lib. 3, cap. 25, et hoc anno post conventum Pharensem rediit in Galliam, ubi civitatis Parisiensis ordinatus est episcopus.

8. *Pestis in Anglia grassatur.* — « Reverso in patriam Colmano, suscepit pro illo episcopatum Nordanhymbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scotos Austrinos eruditus, atque ordinatus episcopus, sed permodico tempore Ecclesiam regens», inquit Beda lib. 3, cap. 26 : qui cap. 27 scribit : « Eodem anno Dominicæ Incarnat. DCLXIV, facta est eclypsis solis die tertio mensis Maii, hora circiter decima diei : quo etiam anno subita pestilentiæ lues, depopulatis prius Australibus Brittaniæ plagis Nordanhymbrorum quoque provinciam corripiens, atque acerba clade diutius longe lateque desæviens, magnam hominum multitudinem stravit.

Qua plaga præfatus Domini sacerdos Tuda raptus est de mundo». Verum astronomi demonstrant, hanc eclypsim accidisse die prima Maii feria IV, hora 3, 45 minutis post meridiem, *hora circiter decima diei*, numeranda a nostra hora sexta, quæ prima est. Horam itaque optime notavit Beda, sed quoad diem erravit; diem enim tertium habent omnes Codices latini, et Saxonicus Paraphraste Historiæ Anglorum; nisi quis dicat jam ab antiquissimis temporibus multis in locis corruptos esse Bedæ Codices. Vere magna hæc strages fuit, qua viri plures sanctitate insignes ceciderunt. Cecidit Londinensis episcopus sanctus *Ceddus*, dum Northumbriam, de more invisit, et monasterium, quod ibi nuper fundaverat, ut habet Beda lib. 3, cap. 23.

9. *Moritur S. Ceddus episc. Londin.* — *Ceddum* currenti anno VII kalend. Novemb. e vivis abiisse, prodit Wigorniensis. Bollandus ad diem VII Januarii, quo colitur, ait non omnino constare, an Londini sedem habuerit; Malmesburiensem tamen eum expresse Londinensem episcopum vocare. Quo pacto post *Mellitum* primus Londinensis episcopus fuerit. *Colmanus* relicta Britannia secessit ad parvam quamdam insulam Vaccæ-Albæ nuncupatam, in qua monasterium construxit; sed cum Anglos inter et Hibernos non conveniret, aliud postea ædificavit pro Anglis in Hibernia, ut videre est apud Bedam lib. 4, cap. 4; de utroque monasterio legendus Henschenius ad diem XVII Februarii, quo *Colmanus* colitur.

10. *Ex die qua Deusdedit obiit*, *chronologia confirmatur.* — Mortis *Deusdedit* tempus accurate notavit Beda lib. 4, cap. 1, ex quo quæcumque hoc anno in Anglia gesta suis ferme mensibus reddi possunt : « Anno memoratæ præfatæ eclypsis, et mox subsequentis pestilentiæ, quo et Colman episcopus unanima Catholicorum intentione superatus ad suos reversus est, Deusdedit, sextus Ecclesiæ Dorovernensis episcopus, obiit pridie iduum Juliarum; sed et Ercomberct rex Cantuariorum eodem mense ac die defunctus, Ecgberto filio sedem regni reliquit », inquit Beda, qui jam lib. 3, cap. 20 scripserat, *Honorium* ejus decessorem migrasse ex hac luce *anno sexcentesimo quinquagesimo tertio, pridie kalendarum Octobrium, et cessante episcopatu per annum et sex menses* electum esse archiepiscopum cathedræ Dorovernensis sextum Deusdedit. « Ordinatus est autem die septimo kalendarum Aprilium, et rexit Ecclesiam annos novem, menses septem, et duos dies », ubi Beda regiminis *Deusdedit* annos, non a die consecrationis, sed a die electionis numerat. Cum enim *Honorius* die ultima mensis Septembris obierit, Ecclesia Dorovernensis seu Cantuariensis fuit sine episcopo consecrato usque ad finem Martii anni DCLV, quo Deusdedit die vicesima sexta mensis Martii, quæ eo anno incidebat in feriam quintam, in Cœna Domini, ordinatus est. Et tamen si a die decima quarta mensis Julii hujus anni, quo *Deusdedit* vita functus est, annos novem, menses septem, et duos dies, retrocedendo numeres, pervenies ad diemduodecimam Decembris anni DCLIV, quo ideo *Deusdedit* electus est pontifex Cantuariensis. Quare sicut Beda annos *Theodori* Deusdedit successoris, non a die quo consecratus est, sed ab eo quo ad Ecclesiam suam pervenit, ut suo loco dicemus, deducit; sic neque tempus sedis Deusdedit a die consecrationis ejus desumit. Colitur *Deusdedit* in Martyrologio Anglicano ad diem XXX Junii.

11. *Moritur Ædelvaldus rex Orient. Anglorum.* — Mortuo hoc anno Ædelvaldo Orientalium Anglorum rege postquam novem annis regno præfuisset, *Adulfus* filius Annæ regis regnum suscepit. Post mortem enim *Annæ* duo ejus fratres, *Edelrerius* et *Ædelvaldus* successive regnaverant. Initium *Adulfi* colligitur ex Synodo facta a *Theodoro* archiepiscopo Cantuariensi anno DCLXXX, quæ apud Bedam lib. 4, cap. 17, habita dicitur, *anno* XVII *regni ejus*, quorum primus in præsentem incidit. Fuit *Adulfus* princeps Christianus ac frater sanctæ Ethildritæ.

12. *Moritur et Ercombertus rex Cantii.* — A num. 16 ad 21. Mortuus est hoc anno *Ercombertus pridie iduum Juliarum*, cui successit *Ecgberctus* filius in regno Cantuariorum, ut habet Beda lib. 4, cap. 1, qui et in Epitome ad hunc Christi annum Ercomberti mortis etiam meminit. Jam antea in Historia lib. 3, cap. 8 scripserat, eum *viginti quatuor annis, et aliquot mensibus* nobilissime regnum tenuisse : *Sexburgam* filiam majorem Annæ regis Orientalium Anglorum, uxorem ejus fuisse; et ex ea suscepisse *Earcongotam* magnarum virtutum virginem, de qua anno DCXL egi : fuit et mater sanctæ *Ermenildæ* uxoris Wlferi regis Merciorum, de qua infra : hic enim nobis de sancta *Sexburga* agendum. *Ethildrita* soror ejus cum ab Egfrido Northumbriæ rege ejus conjuge obtinuisset, ut sibi in monasterio Christo servire permitteretur, et Eliense monasterium fundasset, *Sexburga* sub sororis regimine monialis fieri voluit : « Venit dives illa », inquit Thomas Eliensis monachus in sanctæ Ethildritæ Vita, « de prælatione ad subjectionem, de magistratu ad discipulatum, quærens a beata sorore formam disciplinæ et humilitatis, tanquam Paulus ad pedes Gamalielis. Fœderatæ invicem beatæ sorores in unitate fidei, per omnia viam mandatorum Dei sollicite exsequentes, cursum Deo placitum consummare intendunt, sanctisque virtutibus proficiebant, atque crescebant usque ad extremum vitæ suæ ». Cum septem annos *Sexburga* se in eo stadio exercuisset, sororem sanctam sepelivit, et omnium suffragiis in illius locum successit anno DCLXXIX. Cumque gregi Dominico suo et sororis suæ exemplo magis prodesse satageret, quam præesse, *cum jam sexdecim annis sepulta esset* Ethildrita, inquit Thomas monachus, crebrescente miraculorum frequentia, ossa ejus de tumulo levavit, « anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo nono, sub die kalendarum Novembrium sexto decimo », inquit Thomas citatus. Verum loco, *se-*

ptuagesimo nono, legendum, *nonagesimo quinto*, quo dies decimus septimus mensis Octobris in Dominicam incidit, et qui annus est sextus decimus ab Ethildritæ morte. Quare Wigorniensis eam translationem recte cum ann. DCXCV copulavit. « Et cum multis volventibus annorum orbitis indefessa ad cæleste regnum anhelaret, graviter ægrotare cœpit, etc. et in senectute bona diem ultimum clausit », inquit idem Thomas, qui verbis illis indicat, *Sexburgam* post translationem sanctæ Ethildritæ plures adhuc annos superstitem fuisse ; ideoque Wio in Notationibus ad Martyrologium monasticum ad diem XIII Februarii, quo sancta *Ermenilda* ejus filia colitur, hanc matri in abbatiam successisse anno septingentesimo tertio non sine fundamento scripsit, licet Henschenius in Commentario prævio ad Vitam ejusdem sanctæ Ermenildæ, quia Vitam sanctæ Ethildritæ a Thoma monacho elucubratam non viderat, eam opinionem improbet, existimetque *Ermenildam* non diu post an. DCLXXX abbatissam Eliensem nuncupatam fuisse. Verum Beda lib. 4, cap. 19, *Sexburgam* anno XVI a morte sororis, hujus corpus e terra levasse, et cap. 20, id factum esse XVI kalend. Novembr. diserte habet.

13. *Obitus Suithelmi regis Saxonum Oriental.* — E Cantio venio ad Orientalem Saxoniam, ubi *Suithelmus*, seu *Suidhelmus* rex anno currenti mortuus est. Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Ethildritæ cap. 7, ait, eum regnasse *annis quinque* : regnum itaque Orientalium Saxonum consecutus fuerat anno sexcentesimo sexagesimo, ut anno DCLV, num. 12 jam insinuavi. Ei successere, inquit Beda lib. 3, cap. 30, « Sigherus et Sebbus, quamvis ipsi regi Merciorum Wlfhere subjecti ». *Sighesum* et *Sebbum* Wlfero regis subjectos fuisse, et hoc anno regnum iniisse, demonstro ex Charta fundationis monasterii Petroburgensis a Wlfero rege factæ, quæ extat tom. I Monastici Anglicani p. 63 et seqq. cui uterque subscripsit his verbis : « Ego Sighere rex, voluntarie, imo Christianæ fidei recenti receptione regi Wlfero subjectus consensi. Ego Siwius rex, simili gratia devotionis ac nova industria baptismatis eumdem Wlfere habens prælatum subscripsi, etc. Ego Dorovernensis Ecclesiæ pontifex Deusdedit annui, etc. Ego Tuda episcopus aspiravi. Ego Wilfridus presbyter famulus Ecclesiarum et bajulus Evangelii Dei in gentes affectavi. Ego Eoppa presbyter missus a rege Wlfero legatione Dei in convertendis gentibus in Wyiht benedixi, etc. Sancitum est hoc Privilegium anno Domini DCLXIV, Wlferi regis VII, Deusdedit IX ». Scripta Charta ante diem vicesimum sextum mensis Martii, quo Deusdedit nonum præsulatus annum absolvit, et decimum inchoavit, ideoque ante eum diem *Suitthelmus* Saxonum Orientalium rex fato functus fuerat, et *Sigherus* ac *Sebbus* qui hic Siwius appellatur, eidem successerant.

14. *Tuda fit episc. Lindisfarnensis.* — Ex ea fundatione patet primo in Anglia Æram Incarnationis in Actis publicis hoc sæculo usurpatam fuisse, quod ex multis aliis instrumentis liquet. Secundo, Wlferum anno DCLVII in Mercia regnare cœpisse. Tertio, *Edilvalchium* regem Australium Saxonum fidem Christianam amplexum esse ; cum Beda lib. 4, cap. 13 testetur, *Wlferum* regem postquam baptismum suscepit, dedisse ei insulam *Vectam*, et *Eappam* seu *Eoppam* presbyterum ad plebem baptizandam illuc missum, quod anno DCLXXXI, num. 18 ante triennium contigisse videbimus. Quarto, *Tudam* ante diem XXVI Martii jam episcopum fuisse ; ideoque et Synodum Pharensem, post cujus celebrationem in locum Colmanni subrogatus est, jam absolutam, et ex consequenti eam indictam esse ipso hujus anni initio. Certum tamen *Tudam* ante Privilegii Petroburgensis concessionem episcopum nulli sedi adstrictum fuisse; cum Beda ibidem hæc scribat : « Reverso in patriam Colmano, suscepit pro illo episcopatum Nordanhymbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scottos Austrinos eruditus, atque ordinatus episcopus, habens juxta morem provinciæ illius coronam tonsuræ Ecclesiasticæ, et Catholicam temporis Paschalis regulam observans, etc. » Venerat enim de Scotia, tenente adhuc pontificatum Colmano. Quare non post hujus cessionem episcopatui Lindisfarnensi, sed longe antea *Tuda* ordinatus episcopus fuerat, et tanquam episcopus regionarius, privilegio laudato subscribere potuit.

15. *Sigherus rex Saxonum Orient. deficit a fide.* — Beda lib. 3, cap. 30, testatur *Sigherum* cum sua parte populi a fide Christiana descivisse, cum ea provincia pestilentia premeretur, quasi per idola possent a mortalitate defendi, et *Sebbum* regni cohæredem fidem cum suis constanter servasse : *Wlfherum* vero ad revocandam ad fidem veritatis provinciam *Jarumanum* episcopum misisse, qui et populum et regem præfatum ad viam justitiæ reduxit. Fuit *Jarumanus* quartus Lichfeldiæ episcopus in regno Merciorum, ubi Oswius rex episcopalem illam sedem instituit, quæ et adhuc perstat, de qua legendus Godwinus in lib. de præsulibus Angliæ. Porro nonnisi anno sequenti *Sigherus* fidem deseruit, cum currenti subscripserit præfatæ fundationi monasterii Petroburgensis.

16. *Obitus Clodovei II.* — A num. 21 ad 27. *Clodoveus II* Neustriæ et Burgundiæ rex obiit anno DCLVI, post quem monarchiam Francorum obtinuit *Clotarius III* major natu filius, qui post quadriennium *S. Bathildis* matris opera *Childericum* fratrem regem Austrasiæ renuntiavit, ut suis locis demonstravimus.

17. *Translatio reliquiarum SS. Benedicti et Scholasticæ in Galliam controversa.* — Regnante *Clodoveo II* corpora sanctorum *Benedicti et Scholasticæ* translata dicuntur, cujus translationis occasione Gallos inter et Italos Benedictinos magna controversia exorta. Galli enim magno suorum et exterorum fere omnium consensu affirmant, everso a Longobardis Cassinensi monasterio *Aigulfum* divino monitu, *Mummoli* abbatis Floriacensis

jussu, principatu Clodovei secundi Francorum regis, Italiam petiisse; ac sacras SS. Benedicti et Scholasticæ reliquias e solitudine Cassinensi in Gallicanum Aurelianensis agri cœnobium, dictum *Floriacum* asportasse; Floriacenses S. Benedicti, Cenomanenses vero oppidanos, qui *Aigulfo* itineris socii fuerant, S. Scholasticæ reliquiis locupletatos fuisse. *Cassinates* e contra, alii translationem prædictam admittunt, sed Relationem in Cassinense monasterium adstruere moliuntur : verum major eorum pars ipsam translationem pernegat cum Leone Marsicano cardinali Ostiensi in Chronico Cassinensi. Qua de controversia legendi Cointius ad an. DCLXXIII, num. 43, et Mabillonius sæculo II Benedictino in Historia translationis corporum SS. Benedicti et Scholasticæ in Galliam, qui causam Gallorum defendunt; Angelus de Nuce abbas Cassinensis in Appendice Romanis typis excusa ad Chronicon Cassinense, qui totus est in propugnandis Leone Marsicano et Petro diacono hujus continuatore : nobis enim sufficit tempus, quo res gesta dicitur hic discutere; cum huic controversiæ dirimendæ maxime conducat (1).

18. *Refellitur opinio Cointii.* — Cointius citatus hanc translationem ad annum DCLXXIII et Pontificatum Vitaliani papæ refert, in quo valde hallucinatur. Aimoinus enim monachus Floriacensis juxta editionem Duchesnii lib. 4, cap. 42, quo opus illud ibidem absolvitur, asserit a Clodoveo II, *Leodebodum* abbatem monasterii sancti Aniani in suburbio Aurelianensi, impetrasse vicum *Floriacum*, ibidem monasterium construxisse, ac non multo post abbatem instituisse « Rigomarum, qui quinquennio expleto, ex hoc transiens sæculo, successorem accepit nomine Mummolum ». In Historia hujus translationis nono sæculo scripta ab *Adalberto* monacho Floriacensi, et recitata tam a Mabillonio laudato, quam a Bollando ad diem XXI mensis Martii, quo sanctus *Benedictus* colitur, eadem narrantur : ac præterea dicitur, *sanctum Berarium* fuisse tunc episcopum Cenomanensem. *Adalberto* seu *Adrevallo* monacho Floriacensi, cui Historiam illam multi attribuunt, suffragantur Regino in suo Chronico, et Gesta Cenomanensium episcoporum edita a Mabillonio tom. III Veter. Analect. Quare cum *Berarius* ad sedem Cenomanensem erectus sit anno sexcentesimo quinquagesimo quarto, et *Clodoveus II* anno DCLVI vivere desierit, manifestum est, eam translationem factam anno DCLIV vel alterutro ex duobus consequentibus et *monasterium Floriacense* conditum esse in episcopatu Aurelianensi ante annum sexcentesimum quinquagesimum quartum, *Rigomaro* enim post quintum annum suæ præfecturæ demortuo successit *Mummolus*, a quo *Aigulfus* in ordinem admissus ac Cassinum delegatus est, ut ossa SS. Benedicti et Scholasticæ sororis in monasterium suum asportaret. Et tamen Cointius scribit, monasterium illud anno DCLIV ædificatum, *Mummolum* anno DCLXI abbatem Floriacensem creatum, et denique translationem istam factam eo tempore, quo *Childericus* universæ Franciæ dominabatur; quæ subsistere non posse ostendo.

19. *Clodoveo II regnante hæc translatio facta.* — Postquam enim sacræ reliquiæ in Galliam delatæ sunt, corpus *S. Scholasticæ* Berario episcopo et plebi Cenomanensi traditum est, et corpus *S. Benedicti* Floriaci depositum, ut refert idem Adrevallus, qui subdit, monachos et plebem territorii Aurelianensis obviam *Aigulfo* processisse, et corpora eorumdem sanctorum cum gaudio atque honore magno excepisse *sub die quinto iduum Juliarum*, ac post aliquod tempus *Mummolum* abbatem et *Aigulfum* deposuisse corpus sancti Benedicti in Basilica B. Petri *ad custodiendum*, ac in loco, qui Mummolo in oratione demonstratus fuerat; et postquam cum magno studio in melius ornatus fuisset *sub pridie nonas Decembris* cum ingenti honore et laudibus divinis collocatum fuisse. Hæc posterior translatio, si die Dominica, ut mos solemnis ferebat, facta fuerit, apparet, eam pertinere ad annum sexcentesimum quinquagesimum sextum, quo dies quartus mensis Decembris in Dominicam convenit, quoque anno paulo ante *Clodoveus II* obierat. Hæc sancti *Benedicti* Translatio in aliquibus antiquis Martyrologiis notatur ad diem quintum iduum Juliarum, seu diem tertium Julii; in aliis ad pridie nonas Decemb. seu diem IV Decemb. et in quibusdam ad utrumque diem. Cointius an. DCLXVII, num. 15 et seqq. recitat Testamentum *Leodebodi* sancti Aniani ad muros Aurelianenses abbatis, quod variis circa Chronologiam mendis scatet, quodve, ut ille observat, duas in partes dividendum est, quarum alteram *Leodebodus* in procinctu construendi monasterii Floriacensis, altera post ejus constructionem scripserit. Utrobique dicitur Testamentum factum, *anno secundo regnante domno nostro Clodoveo gloriosissimo rege*, ubi loco, *anno secundo*, legendum, *anno duodecimo*, qui in annum Christi DCXLIX competit, indeque deducendum, monasterium Floriacense eo Christi anno constructum esse, non multo post *Leodebodum* curam illius monasterii penes *Rigomarum* deposuisse, istoque circa annum DCLV demortuo, post quinquennalem scilicet administrationem, *Mummolum* abbatem renuntiatum esse,

(1) Ultra ea quæ ab Angelo a Nuce allata sunt pro asserendo monachis Cassinensibus corpore S. Benedicti et S. Scholasticæ, aliquid etiam affert Muratorius in Præfatione ad Pseudo-Anastasii Bibliothecarii Epitomen Chronic. Cassinens. Rer. Italic. tom. II, part. I, fol. 348, quod hic præteriisse pœniteret. Paulus diaconus, cujus in ea re auctoritas permaxima est, in Homilia de S. Benedicto, dum Cassini degeret, scripta, narrat suis temporibus hominem mutum et surdum valetudini restitutum fuisse *ad sacratissimum corpus S. Benedicti*, cujus rei testes vocat auditores suos, Cassinates nempe monachos. Insuper in ejus de Langobardis Historia ubi in editis legitur : *Circa hæc tempora cum in castro Cassino, ubi beatissimi Benedicti corpus requiescebat*, vetustissimus Ms. Codex Ambrosianus legit *requiescit*. Hæc si teneatur lectio, lis Cassinensibus adjudicata est, cum Paulus coævus fuerit scriptor. Qui si relationem ablati et restituti a Gallis sacri corporis, Chronico suo non subtexuit, ideo est, quia restitutio ista ante annum DCLIV, quousque Historia illa non pertingit, accidisse non potuit, ut optime Pagius hic. MANSI.

et *Aigulfum* monachum ad asportanda corpora SS. Benedicti et Scholasticæ in Italiam misisse. Quæ omnia mire inter se et cum hujus translationis Historia congruunt. De *sancto Mummolo* abbate Floriacensi legendus Mabillonius sæculo II Benedictino, ubi ejus elogium historicum habet, qui et ibidem pag. 349 varios antiquos auctores memorat, qui hanc translationem Clodoveo secundo in Galliis regnante factam tradidere.

20. *S. Aigulfus martyrium patitur.* — Post istam sanctarum reliquiarum translationem *Aigulfus* monachus Floriacensis ob famam tota Gallia celeberrimam, quam sibi compararat ob prædictam translationem, incerto anno postulatus est in abbatem a monachis Lirinensibus. Sed eodem anno quo reversus est sanctus *Audoenus* episcopus Rothomagensis ex Italia, martyrium consummavit : prius enim per ipsum *Audoenum*, tunc ex Italia redeuntem certior factus est de insidiis, quæ sibi a pseudo-monachis parabantur, ut testantur Acta Mss. ejus martyrii, quorum epitomen exhibet Cointius anno DCLXXVII, num. 6, quibus adstipulatur ipsamet S. Aigulfi Vita apud Surium ad diem III mensis Septembris, et apud Mabillonium sæculo II Benedictino, ubi eamdem ad Mss. Codices restituit. *Aigulfus* cum monasticam disciplinam in insula Lirinensi restauraret, duorum pseudo-monachorum odium incurrit, qui collecta flagitiosorum hominum manu, impetum in monasterium opportuno tempore factura, eum *cum sociis triginta et eo amplius*, ut quædam Acta loquuntur, in quadam insula gladio confodiendum procurarunt. Unus quippe illorum cum sanctos a monasterio abstraxisset, et navi imposuisset, occurrit ei quædam *navis ex Africa veniens*, cui sanctos martyres imposuit, satellitibus suis præcipiens, ut ad insulam quamdam inter Corsicam et Sardiniam sitam venientes, ibi sanctos gladio conficerent, *quod et factum est sub die tertio nonas Septembris*, quo die festivitas ejus in Tabulis Ecclesiasticis recolitur. Cum vero, ut infra ostendam, *S. Audoenus* anno DCLXXVII ex Italia in Galliam redierit, ad eum annum hoc martyrium referendum. Dicitur quidem in laudatis Actis hujus martyrii concinnatorem pœnarum ferocitate usque ad mortem vexatum esse tempore *Clodovei regis et Ebroini Majoris-Domus*. Verum loco *Clodovei*, legendum, *Theodorici*, quia, ut observat Mabillonius, in Chronico Malleacensi sancti Aigulfi martyrium diebus Theodorici regis et Ebroini Majoris-Domus accidisse legitur et Vita sancti Aigulfi scripta est ab *Adrevaldo* monacho Floriacensi, qui Caroli Calvi principatu floruit, ideoque Adrevaldus narravit quæ duobus ante se sæculis contigere, et in circumstantiis facile labi potuit.

21. *Annus mortis S. Gertrudis controversus.* — Ad num. 27 et seq. Quia in Vita *S. Gertrudis* primæ abbatissæ Nivellensis ab auctore anonymo coætaneo scripta, et recitata a Surio ad diem XVII Martii dicitur, illam obiisse die, *qui erat Dominicus*, ac *decimo sexto kalendas Aprilis* seu die XVII mensis Martii, et tam anno Christi sexcentesimo quinquagesimo nono, quam currenti dies Dominica incidat in diem XVII mensis Martii, Sigebertus in Chronico, Baronius hoc anno, Bollandus in commentario prævio ad Vitam *S. Gertrudis*, ac ferme omnes, antequam constaret de anno emortuali Dagoberti regis hujus nominis primi, eam currenti anno ad Deum migrasse existimarunt. Verum postquam nullum remansit dubium quin *Dagobertus* rex anno sexcentesimo trigesimo octavo e vivis abierit, communis omnium sententia fuit eam in Domino obdormisse anno sexcentesimo quinquagesimo nono. *Pippinus* enim *Landensis* dux ejus pater anno secundo Clodovei regis Dagoberti successoris obiit, cum ipsa annos quatuordecim nata esset, mortua vero est *anno ætatis suæ trigesimo tertio*, ut in ejus Vita legitur. Quare non potuit vitam prorogare usque ad præsentem Christi annum. Sed vix hæc opinio prævaluerat, cum Mabillonius secundum sæculum Benedictinum publicavit, et Vitam *sanctæ Gertrudis* quam Bollandus cum duobus Mss. Codicibus contulerat, et correctiorem quam Surius ediderat, eamdem contulit cum tertio Codice Ms. in quo non sicuti in Suriano et duobus Bollandianis legitur eam spiritum Deo reddidisse *sub die sexto decimo kal. Aprilis*, sed *sub quinto decimo kal. Aprilis* seu die decimo octavo mensis Martii, qui anno sexcentesimo quinquagesimo octavo cum Dominica concurrit, quo ideo anno Mabillonius *Gertrudis* obitum consignavit. Hanc novam sententiam Mabillonius duplici argumento confirmat. In eadem enim Vita etiam juxta editionem Bollandi interrogatus *S. Ultanus*, quali die migratura esset de hac luce Gertrudis, respondit : « Hodie sextus decimus kal. April. est dies, crastino autem die (hoc est XV kal. April.) est migratura ». Ad hæc Usuardus in veterrimo apographo San-Germanensi, non XVI kal. (uti Wandalbertus et Ado), sed XV kal. April. S. Gertrudis memoriam consignant.

22. *S. Gertrudis obiit anno* DCLIX. — Hac in difficultate diu multumque hæsi, sed libratis utriusque opinionis rationibus *Gertrudem* sexto decimo kal. April. ideoque anno DCLIX ad immortalem vitam transiisse tandem conclusi. Primo, quia Bollandus primariam coævi auctoris scriptionem e duobus Mss. eruit; Mabillonius vero ex unico duntaxat. Secundo quia alter anonymus, qui primarium auctorem sæculo circa decimo interpolavit, habet etiam *sexto decimo kalendarum Aprilium*. Tertio, eadem primaria scriptio ab aliis modo aucta, modo mutata, ut testatur Bollandus, qui cum non observet, illos in die mortis memorando variasse, apparet, eosdem in primaria Vita legisse *sexto decimo*. Quarto, memoria *sanctæ Gertrudis* ad eum diem refertur a Molano in Natalibus sanctorum Belgii, Miræo in Fastis Belgicis, Gelenio in Coloniensibus, aliisque Martyrologiis, imo in plerisque Ecclesiis Germaniæ, Poloniæ et Belgii eo die colitur *sancta Gertrudis*, ut videre est apud Bollan-

dum citatum, qui addit de ea fieri Officium Ecclesiasticum apud Canonicos regulares Lateranenses decimo quinto kal. April. seu die XVIII mensis Martii, quod dies XVII ejusdem mensis impediatur festivo cultu S. Patricii.

23. *Die* XVII *mensis Martii.* — Quare cum in toto Belgio, ideoque et in abbatia sanctæ *Gertrudis*, ea colatur die decimo septimo mensis Martii, et ex ejus Vita constet, jam isto sæculo festum ejus celebratum esse in Ecclesia Nivellensi, verosimile non est, illud affixum fuisse diei, qui ejus mortem præcessit, quod tamen ex sententia Mabillonii omnino consequens est. Aliam rationem adducemus, cur *Gertrudem* die XVII Martii demortuam arbitremur, cum de morte *sanctæ Beggæ* Gertrudis sororis anno DCXCVIII disseremus. Manuscriptum itaque quo usus est Mabillonius hac in parte mendosum fuit, et loco, *sexto decimo*, sciolus quispiam scripsit *quinto decimo*. Quantum ad Usuardum, in vulgatis ejus exemplaribus *Gertrudis* inscribitur ad diem XVII Martii, sicuti et in genuino Bedæ Martyrologio. Sed inde tantum inferendum, *Gertrudis* festum octavo et nono Ecclesiæ sæculo, quo illi vixere, in aliquibus Ecclesiis celebratum esse die ejus emortuali, in aliquibus vero die, quo ea tumulata, juxta regulam toties in hoc opere inculcatam. Interpolator initio Vitæ hanc præfigit inscriptionem : « Incipit liber primus Vitæ sanctissimæ Gertrudis virg. cujus festivitas est quinto decimo kalendas Aprilis », eamque in suæ sententiæ confirmationem adducit Mabillonius. Verum inde colligendum eum Vitam illam interpolasse, quia videbat Gertrudem eo die coli. Quoad responsionem sancti *Ultani* numero superiori recitatam, mendose ea descripta, tam in duobus Codicibus Mss. quos habuit Bollandus, quam in tertio, quem promulgavit Mabillonius. Quare loco ; « Hodie sextus decimus kal. Aprilis est dies etc. legendum, Hodie decimus septimus kal. Aprilis est dies » ; quod miror Bollandi diligentiam fugisse ; cum tradat eam demortuam *XVI kal. April.*

24. *Prima Nivellensis abbatissa fuit.* — Fuit *Gertrudis* filia *Pippini* Landensis Majoris-Domus, et post hujus mortem educata est sub institutione piissimæ matris *beatæ Ittæ* seu *Idubergæ*, de qua suo loco locuti sumus. Hujus exemplo sacrum velum accepit, ab ea postmodum præposita regimini monasterii *Nivellensis*, cujus prima abbatissa fuit. Ante mortem Gertrudis regimen monialium abdicavit, illudque nepti suæ « Wilfeltrudi, quæ ab ipsis prope incunabulis apud ipsam ad monasticæ regulæ præscriptum educata et sacris litteris imbuta fuerat », quamvis nolenti tradidit, ut habet auctor anonymus ejus Vitæ, qui addit, *Wilfeltrudem*, seu Vulfedrudem, vel Wulfetrudem juxta varias lectiones, *vicesimum ætatis annum* tunc habuisse ; ex quo liquet, veteres canones tunc in Galliis observatos non fuisse. Monasterium *Nivellense* est etiamnum capitulum utriusque sexus, in quo canonicæ virgines nobilissimæ digniorem locum obtinent, et penes abbatissam ejusdem civitatis dominium est.

VITALIANI ANNUS 11. — CHRISTI 665.

1. *Angliæ regi per legationem petenti episcopum respondet Vitalianus papa, optime consulens.* — Sexcentesimus sexagesimus quintus, Indictione octava, adest annus, quo ex Anglia a rege Osuvi legatio missa est ad Vitalianum Romanum Pontificem una cum oblationibus in Basilicam Petri Apostoli inferendis. Qui enim anno superiori in Collatione habita accepisset illam firmiter tenendam fidem, quam Romana doceret Ecclesia, cui Petrus consignatum Evangelium reliquit, audissetque pariter insignia Petri merita et divina charismata præ cæteris Apostolis eidem impertita ; magno exarsit desiderio, ut inde acciperet magistrum atque doctorem, qui sibi pariter eumdem Petrum conciliaret Apostolum. Cum enim, ingruente lue, ex hac vita subductus esset Deusdedit episcopus Dorovernensis sextus ordine, successorem ab ipso Romano Pontifice ordinari voluit, misitque qui ab eo ordinaretur episcopus, Wigardum presbyterum. Desiderantur ejus litteræ ad Romanum Pontificem datæ ; sed ex iis, quæ ad ipsum Vitalianus papa rescripsit, possumus hæc omnia facile in-

telligere. At priusquam Vitaliani legamus litteras, quæ illis Beda [1] præmittit, audiamus, sic enim ait :

2. « His temporibus reges Anglorum nobilissimi, Osuvi provinciæ Nordhumbrorum, et Egbert Cantuariorum, habito inter se consilio, quid de statu Ecclesiæ Anglorum esset agendum (intellexerat enim veraciter Osuvi, quamvis educatus a Scotis, quia Romana esset Catholica et Apostolica Ecclesia) assumpserunt cum electione et consensu sanctæ Ecclesiæ gentis Anglorum, virum bonum, et aptum episcopatui presbyterum, nomine Wighardum, de clero Deusdedit archiepiscopi, et hunc antistitem ordinandum Romam miserunt : quatenus accepto ipse gradu archiepiscopatus, Catholicis per omnem Britanniam Ecclesiis Anglorum ordinare posset antistites. Verum Wighardus Romam perveniens, priusquam consecrari in episcopum posset, morte præreptus est, et hujusmodi litteræ regi Osuvi in Britanniam remissæ sunt :

3. « Domino excellentissimo filio Osuvi regi Saxonum, Vitalianus episcopus servus servorum Dei.

« Desiderabiles litteras excellentiæ vestræ suscepimus, quas relegentes cognovimus ejus piissimam devotionem, ferventissimumque amorem, quem habet propter beatam vitam : et quia dextera Domini protegente, ad veram et Apostolicam fidem sit conversus; sperans, sicut in sua gente regnat, ita et cum Christo in futuro conregnare. Benedicta igitur gens, quæ talem sapientissimum et Dei cultorem promeruit habere regem : quia non solum ipse Dei cultor existit, sed etiam omnes subjectos suos meditatur die ac nocte ad fidem Catholicam atque Apostolicam pro suæ animæ redemptione converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet et gaudeat in his piis operibus? quia et gens vestra Christo omnipotenti Deo credit, secundum divinorum prophetarum voces, sicut scriptum est in Isaia [2] : In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabuntur. Et iterum [3] : Audite insulæ, et attendite populi de longe. Et post paululum : Parum, inquit, est, ut mihi sis servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israel convertendas : dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Et rursus : Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt. Et post pusillum : Dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hæreditates dissipatas, et diceres his qui vincti sunt : Exite, et his qui in tenebris : Revelamini. Et rursum [4] : Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi, et dedi te in lucem Gentium, et in fœdus populi, ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentem in tenebris.

4. « Ecce, excellentissime fili, quam luce clarius est, non solum de vobis, sed etiam de omnibus prophetatum Gentibus, quod sint crediturae in Christo omnium conditore. Quamobrem oportet vestram celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam sequi perenniter principis Apostolorum, sive in Pascha celebrando, sive in omnibus quæ tradiderunt SS. Apostoli Petrus et Paulus : quia ut duo luminaria cæli illuminant mundum, sic doctrina eorum corda hominum quotidie illustrat credentium ». Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum uno vero Pascha loquitur : « Hominem denique, inquit, docibilem et in omnibus ornatum antistitem secundum vestrorum scriptorum tenorem minime valuimus nunc reperire pro longinquitate itineris. Profecto enim dum hujusmodi apta reperta persona fuerit, eum instructum ad vestram dirigemus patriam, ut ipse et viva voce et per divina oracula omnem inimici zizaniam ex omni vestra insula cum divino nutu eradicet.

5. « Munuscula a vestra celsitudine beato principi Apostolorum directa pro æterna ejus memoria suscepimus, gratiasque ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter Deum deprecamur cum Christi clero ». Quæ autem fuerint ista munera, Beda inferius ait, fuisse vasa aurea et argentea non pauca. Pergit vero Vitalianus : « Itaque qui hæc obtulit munera, de hac subtractus est luce, situsque ad limina Apostolorum : pro quo valde sumus contristati cum hic esset defunctus. Verumtamen gerulis harum nostrarum litterarum vestris missis et beneficia sanctorum martyrum, hoc est, reliquias beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et sanctorum martyrum Laurentii, Joannis et Pauli, et Gregorii, atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profecto omnes contradendas. Nam et conjugi vestræ nostræ spirituali filiæ direximus per præfatos gerulos crucem, clavem auream habentem de sacratissimis vinculis beatorum Apostolorum Petri et Pauli : de cujus pio studio cognoscentes, tantum cuncta Sedes Apostolica una nobiscum lætatur, quantum ejus pia opera coram Deo flagrant et vernant.

6. « Festinet igitur, quæsumus, vestra celsitudo (ut optamus) totam insulam suam Deo Christo dicare. Habet enim profecto protectorem humani generis Redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, uti novum Christi populum coacervet, Catholicam ibi et Apostolicam constituens fidem. Scriptum enim est [1] : Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis : nimirum enim quærit et impetrabit, et ei omnes suæ insulæ (ut optamus) subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, divinam jugiter precamur clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat ». Hucusque ad regem Anglorum Vitalianus Ponti-

[1] Bed. l. III. c. 29. — [2] Isa. XI. — [3] Isa. XLIX. — [4] Ibid. XLII.

[1] Matth. VI.

fex : qui sollicite requirens quem expetitum in Angliam mitteret idoneum ad munus subeundum episcopum, tandem nactus virum egregium, doctrina et moribus insignem Theodorum Tarsensem, eumdem episcopum ordinatum cum Hadriano itineris duce in Anglia misit : quando autem id acciderit suo loco dicturi sumus. Porro quod pertinet ad obitum ejus qui fuerat missus, Wigardi : ait Beda [1], eum cum omnibus pæne sociis Romæ pestilentia urgente interiisse : adeo ut appareat, eamdem pestem, quæ Anglos afflixit, Italiam etiam invasisse.

7. *Obitus S. Eligii episcopi Noviomensis, ejusque miracula ; ubi de S. Bathilde regina.* — Eodem Christi anno [2] S. Eligius admirandus Noviomensis episcopus, Flandrorum Apostolus nuncupatus, sæculi hujus splendor, ex hac vita migravit miraculis celebris et egregiis factis insignis, cujus præclaras res gestas vir æque sanctitate clarus Audoenus ejus æqualis tribus libris digessit, quos consulere quisque potest ; de ipso autem hic elogium ex eisdem ab erudito viro Molano excerptum, intextumque in Natalibus sanctorum Belgii, reddere sat erit : « Hunc, inquit, et Flandri et Antuerpienses merito ut Apostolum suum venerantur : multum enim in Flandris laboravit, jugi instantia Andoverpis decertavit : pastoris cura sollicitus lustrabat urbes et municipia circumquaque sibi commissa. Sed Flandrenses atque Andoverpienses, Frisones quoque et Suevi, et Barbari quique circa maris littora degentes, quos velut in extremis remotos nullus adhuc prædicationis vomer impresserat, primo eum hostili animo et aversa mente susceperunt : postmodum vero cum paulatim per gratiam his verbum Dei insinuare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis, conversa est ad verum Deum, Christoque subjecta. Fana nonnulla, Christi clypeo protectus, cum Apostolica auctoritate destruxit : idola quoque diversi generis ubicumque invenit, funditus subruit. Inter hæc autem frequenter lacessitus ab ingrato et perfido populo, et pæne usque ad contumeliam provocatus, nullatenus a cœpta doctrina arcebatur ; sed magis ipse lenis, patiens, humilis, et mitis pro eis Dominum deprecabatur. Hæc et alia multa de eo scribit S. Audoenus, qui et Dado episcopus Rothomagensis ejus æqualis, Vitæque scriptor. Aldenburgi, Rodenburgi, Oostburgi, Brugis, et alibi sacras inchoavit ædes ». Hæc summatim ipse, ex ampla messe paucas spicas perstringens manipulo uno.

8. Claruit et post obitum plurimis miraculis, quæ idem prosequitur Audoenus, agitque de ipsius memoriæ erecta Noviomi Basilica. Quid autem acciderit Clothario majori natu Francorum regi, non eo quo par erat honore sanctum prosequente, audi eumdem Audoenum rem gestam ita narrantem [3] : « Duo reges, germani fratres, Clotharius et Theodoricus, quandoque e palatio egressi, orandi causa ad eam Basilicam accesserunt. Absolutis precibus exeuntes illos quidam proceres admonuerunt, ut aliquam eleemosynam pro S. Eligii veneratione illi loco tribuerent : sed rex senior contempsit, junior vero aliquot solidos ex radianti metallo ibi reliquit. Ubi ad palatium reversi sunt, rex senior Clotharius molesta confestim febre vexatur, totoque corporis ardore ad caput tendente, secutus est vehementissimus dolor dentium. Nocte igitur illa in summis cruciamentis transacta, mane recordatur quid hesterno die neglexerit ; seque confert ad beatum Eligium deprecandum, cui etiam per hominem fidelem multos misit solidos : qui simul atque illati sunt in templum, dolor omnis repente sopitus est ». Sed quæ miranda, præsente Bathilde regina, acciderint, videamus : idem enim qui his præsens esse potuit Audoenus episcopus Rothomagensis hæc ait [1] :

9. « Mane ingens utriusque sexus multitudo ad oppidum advolavit, itemque regina Bathildis cum filiis et proceribus, multoque exercitu. Et ipsa quidem regina propere ad corpus beati viri accurrens, magnam illic fudit lacrymarum vim, valde dolens, quod eum vivum non reperisset. Interim jubet præparari omnia, ut possit corpus ad Calam monasterium ejus transferri : sed cum loco moveri non posset, magno animi mœrore affecta est : curavitque triduanum indicendum jejunium, quod etiam ipsa cum optimatibus suis et clero servavit, jejunio etiam cum illis pariter perpetuas adjungens vigilias : quæ cum fierent, in tantum illa mœrebat et lugebat, ut nullo pacto lacrymas frenare posset. Cumque præ nimio dolore desiderium ejus ferre non sustineret, tandem ut animo suo satisfaceret, detecto ejus vultu, cum multis lacrymis osculata est eum, itemque pectus et manus. Ecce autem dum sic palpat sacrum corpus, tametsi erat hibernum tempus, et jamdiu illud fuisset exanime prorsusque frigidum, copiosus sanguis ex ejus naribus emanavit. Id ubi viderunt episcopi et regina Christianissima, confestim admoverunt lintea summo studio sanguinem colligentes, eum pro magno munere in reliquiis servandum seposituri.

10. « Interim expleto jejunio modis omnibus satagebat regina, ut corpus beati viri in Calam monasterium ejus transferretur : sed e diverso alii Parisios illud transferre volebant. Quibus utrisque se opponebant cives Noviomenses, justissimam hæreditatem corpus antistitis sui sibi vindicantes. Sub ea pia contentione, cum episcopi et præstantiores quique faverent reginæ partibus, decernerentque ad monasterium beati viri corpus ejus transferendum, magnus clamor et tumultus ortus est in universo populo Noviomensi. Tunc regina prudenti usa consilio, omnipotentis Dei judicio rem totam committens : Facessant, inquit, verborum contentiones. Si placet Deo et sancto ejus ut perducatur

[1] Bed. l. IV. c. 1. — [2] Sigeb. hoc anno in Chron. — [3] Audoen. Vit. S. Eligii l. II. c. 58. apud Sur. die I Decemb.

[1] Audoen. Vit. S. Eligii l. II. c. 33. apud Sur. die I Decemb.

corpus quo ego volo, illico se levari sinat; sin aliter, jam experiamur. Mox accedunt ad corpus, ut illud tollant; sed nulla vi moveri potest. Tentatur id subinde ab aliis atque aliis, et tandem ab ipsa regina totis viribus in id incumbente; sed nihil efficiunt. Tum regina ad proceres se vertens: 'Jam perspicue (ait) animadvertimus, nolle cum alio adsportari. Permittamus igitur huic populo vel inviti, quod hactenus sponte noluimus. Assenserunt omnes, et simul atque feretrum levare cœperunt, tanta facilitate motum est, ut commode jam a duobus portaretur, quod paulo ante plurimi nec movere leviter poterant. Id miraculum cum vidisset regina et cives omnes, in Dei laudes eruperunt, dixeruntque: Mirabilis es, Deus, in sanctis tuis, etc. » Pergit de funere dicere, atque rursus hæc de Bathilde: « Ad extremum regina venerabilis cum plebe valde fessa, postquam illud reverenter venerata est, jejuna recessit; luctuque eam non sinente cibum sumere, sic triduanum lacrymabunda jejunium explevit ». Hucusque de reginæ sanctissimæ ministerio.

11. Quæ cum consuevisset commoneri ab eodem sancto Eligio vivente, eidem post mortem non destitit sanctus ea quæ pie agenda essent ostendere ac significare. Cum enim viduata marito anno superiori (ut vidimus) ipsa cum parvulis filiis suis regnaret, coronato tamen Clothario primogenito, quod putaret decere reginam regalibus uti indumentis, nullam habuit rationem viduitatis, nempe ut humilioribus vestibus uteretur, sed regiis utebatur: cujus rei gratia per sanctum corripi meruit, id cuidam servo suo fideli revelantem. Res gesta digna memoria ita narratur ab eodem æque sancto Audoeno episcopo Rothomagensi verbis istis: « Alii cuidam in regis palatio commoranti in luculento habitu apparens sanctus jussit: ut quamprimum adeat reginam Bathildem, admoneatque eam pro Christi reverentia deinceps missa facere vestium aurea gemmataque ornamenta, quibus etiamnum uteretur. Illo dissimulante, nocte altera rursus apparet ei, repetitque eadem quæ prius mandarat. Sed illo minime id auso reginæ indicare, tertio adest, graviterque homini comminatur, ni faciat, quod jussus sit. At nec sic tamen jussa capessentem præ timore, mox febris infestat. Regina ad eum venit, causam morbi perquirit. Et data opportunitate, aperit ille, quid ab Eligio audierit; statimque putsa febre, revalescit. Porro regina ocius ponit ornamenta omnia, nihil præter manicas aureas retinens: cunctaque pauperibus distribuens, elegantiora quæque servavit, atque ex iis crucem pulcherrimam fecit, eamque ad caput beati Eligii deponi jussit. Thecam quoque ex multo auro et argento, in qua ejus sacra ossa conderentur, miro opere conficiendam curavit, ita dicens: Hic vir beatissimus multorum sanctorum effecit thecas; et ego quoque (ut dignum est) ejus memoriæ, si potero, operam dabo. Cumque id fecisset, tanta deinceps a proceribus et potentibus ei loco auri et argenti atque gemmarum copia collata est, ut eam difficile sit verbis explicare ». Subdit his dicere de miraculis ex eadem cruce Dei virtute manantibus quæ brevitatis causa omittimus.

12. Ipsa vero regina supervixit Clothario et Childerico filiis, superstite tantum relicto Theodorico, prout sanctus Wandregisilus ipsi prædixerat, ut ejus sancti Acta habent ab ejus temporis auctore conscripta: ipsa enim filiis regni administrationem relinquens, in monastico habitu diem clausit extremum sanctitate percelebris: nam inter sanctas relata, anniversaria memoria in Ecclesia ex eo tempore in hanc diem celebrari non desivit sexto decimo kal. Februarii, qua die ex hac vita recessit. Reliquit inter alia suæ pietatis monumenta duo a se celeberrima monasteria constructa, alterum cui nomen Corbeia, alterum Cala, de quo nuper mentio facta est.

13. *Wandregisili obitus et sanctitas.* — Sed et hoc eodem pariter anno ex hac vita discessit magnæ vir sanctitatis Wandregisilus sacerdos: interfuit ejus ad Deum transitui S. Audoenus episcopus Rothomagensis, de quo nuper mentio facta est. Genitus[1] iste ex consobrino Pipini ducis Austrasiorum, comes palatinus apud Dagobertum regem obligatus conjugio, cum uxore virgine et ipse virgo religionis ergo virginitatem servari pari consensu decrevit, attonsusque est in clericum, cum et ejus uxor institutum monasticæ vitæ suscepit. Quibus autem progressibus culmen ascenderit sanctitatis, ejus Acta quam fidelissime scripta significant, quæ tu consulas.

Quod vero ad obitus tempus pertinet, hæc ad finem invenies: « Requievit sane venerandus et cum omni magnificentia nominandus beatissimus pater et sacerdos Domini Wandregisilus anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi sexcentesimo sexagesimo quinto, Indictione octava, anno XI Pontificatus Vitaliani papæ (ita corrigendum loco IX.) porro tertii Clotharii anno regni undecimo ». Habent Tabulæ Ecclesiasticæ ejus diem natalem vicesima secunda Julii recensitum, quem annua die una cum aliis sanctis Ecclesia colit. Sed non prætereat de eodem sanctissimo viro, quod cum ædificaret quatuor Basilicas, misit nepotem suum Romam ad Vitalianum papam, a quo accepit quod voluit: auctor enim ejus Actorum hæc habet:

« Ædificavit autem in ipso loco vir Domini Basilicas egregio cultu numero quatuor, in honorem videlicet principis Apostolorum Petri, simulque doctoris Gentium Pauli, sanctique Laurentii, ac Pancratii martyrum Christi. Et cum huic operi insisteret, misit ante dictum nepotem suum Romam propter pignora beatorum Apostolorum ac martyrum Christi: ut ædificatis Basilicis, in promptu haberet reliquias sanctorum, quorum nomini et reverentiæ dicare disposuerat. Qui votis pii patris libentissime parens, Romam abiit, Vitaliano papa eodem tempore gubernante sedem ejusdem Ec-

[1] Apud ejus apud Sur. die XXII Jul. tom. IV.

clesiæ: atque ab eo suscepta plurima Apostolorum et martyrum Christi pignora, una cum benedictione Apostolica rediens, secum detulit, codicumque sacrorum copiam non minimam, etc. » Hæc enim satis ad institutum de Wandregisilo viro sanctissimo. Sane quidem videas his temporibus, quibus densa caligine Oriens, ingruentibus Sarracenis et diversarum sectarum hæreticis, obscuratur, elucescere splendoribus sanctorum Gallias et Britanniam : ita plane eo clarioribus et ardentioribus fulget fides, ut sol alibi, radiis, quæ nubium densitate lucere alibi prohibetur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6158. — Anno Æræ Hispan. 703. — Anno Hegiræ 45 inchoato die 24 Martii Fer. 2. — Jesu Christi 665. — Vitaliani papæ 9. — Constantis imp. 25.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIV *post consulat. Constantis Aug.* XXII.

2. *Legatio ex Anglia ad Vitalianum PP. missa.* — A num. 1 ad 7. Beda lib. 4, cap. 1 refert, *Egbertum* Cantii et *Osuvium* Northumbriæ reges misisse Romam *Wigardum* presbyterum, ut fieret archiepiscopus Dorovernensis in locum Deusdedit, anno superiori demortui : « Qui ubi Romam pervenit », inquit Beda, « cui Sedi Apostolicæ tempore illo, Vitalianus præerat, postquam itineris sui causam præfato papæ Apostolico patefecit, non multo post, et ipse, et omnes pæne, qui cum eo advenerant socii, pestilentia superveniente, deleti sunt ». Vitalianus papa noluit inconsultis regibus alium tam cito substituere. Quare scripsit ad *Osuvium* Northumbriæ regem, et tam *Wigardi* mortem, quam rei difficultatem aperuit in successore deligendo. Recitat Baronius Vitaliani papæ litteras, in quibus inter alia refert, misisse se conjugi ejus, suæ spiritali filiæ, per illius legatos, crucem clavem habentem de vinculis SS. Petri et Pauli, ubi intelligit *Eanfledam*, Oswii conjugem, quæ prima et ante alios, in Northumbria, baptismi sacramentum accepit, ut suo loco dixi. Verum hanc legationem, et *Wigardi* mortem Wigorniensis in annum DCLXVII confert, quod confirmat ordinatio Theodori in locum *Wigardi* demortui, anno DCLXVIII peracta, ut infra ostendam.

3. *Pestis in Anglia et Italia grassatur.* — Ex laudatis Bedæ verbis recte colligit Baronius, *pestem* non minus in Italia, quam in Anglia grassatam esse. Certe Wesmonasteriensis, postquam scripsit eam anno superiori in Anglia cœpisse, hoc anno habet : « Mortalitas adeo invaluit in Anglia, ut homines gregatim ad maris loca prærupta venientes, sese in eo præcipites darent, præferentes cita morte præveniri, quam longo tabis cruciatu perire ». Beda lib. 3, cap. 30 refert, *cum* Orientalium Saxonum provincia *præfatæ mortalitatis clade premeretur,* Suidhelmum regem demortuum esse, quod anno præsenti contigisse, superiori ostendimus.

4. *Moritur S. Eligius episc. Noviomensis.* — A num. 7 ad 12. Annus emortualis sancti *Eligii* Noviomensis et Tornacensis episcopi ab anno obitus Dagoberti regis pendet. Audoenus enim Rothomagensis episcopus qui illius Vitam scripsit, mortis annum non memorat, sed lib. 2, cap. 1, duntaxat ait : « Usque ad initium regni junioris Lotharii mansit in corpore ». Antea scripserat Audoenus, *Eligium* Erchinoaldum Majorem-Domus sub Clodoveo II et Clotario III sepulturæ mandasse ; jamque ostendimus, hujus mortem contigisse exeunte anno sexcentesimo quinquagesimo sexto, quo et *Clotarius*, quem Audoenus *Lotharium* vocat, monarchiam Francicam suscepit. *Eligium* tamen vixisse usque ad annum sexcentesimum quinquagesimum octavum, eodemque demortuum demonstrat Privilegium ab *Emmone* episcopo Senonensi monasterio sancti Petri apud Senonas concessum, quod recitat Mabillonius sæculo III Benedictino pag. 613, directum illud *Senonicæ civitatis comprovincialibus, Chrodoberto, Faroni, Bertoaldo, Audoeno, Gauzberto, Eligio.* Datum autem, ut in ejus fine legitur, *anno tertio regni domini nostri Clotarii regis* (qui post secundam hebdomadam mensis Novembris anni Christi DCLVIII inchoatus est), et quidem in Synodo episcoporum, ex quibus complures privilegio subscripsere, et ex præfatis sex episcopis solus *Eligius* non subscripsit, sed *Momolenus*, qui et Mummolenus dicitur, quem certum est Eligii successorem fuisse. Quare, ut recte inde colligit Mabillonius, paulo post concessum Privilegium *Eligius* obiit, et quidem *kalendis Decembris*, quo nomen ejus veteri Kalendario inscribitur. Nam licet, nec Audoenus, nec aliquis ex antiquis diem

ejus obitualem expresserit, sanctique aliis sæpe diebus, quam quibus mortui sunt, colantur, quia tamen Audoenus lib. 2, cap. 35, refert, post *Eligii* mortem sanguinem fluxisse e naribus ejus, *tametsi erat hybernum tempus*, certumque est Concilium illud Senonense habitum exeunte anno DCLVIII, quo tertius Clotarii regis incohoabatur, verosimile est *S. Eligium* die et anno præfatis in Domino obdormiisse, et ejus obitum hactenus tardius quam par erat, consignatum fuisse, ab illis præsertim, qui Dagoberti regis mortem septennio aut etiam tardius, differunt.

5. *Ejus virtutes.* — *Eligius* natione Lemovix fuit, primum aurifaber, inde episcopus Noviomensis ac Tornacensis : ab anno enim Christi circiter quingentesimo trigesimo secundo, quo *sanctus Medardus* episcopus Noviomensis factus est etiam episcopus Tornacensis, usque ad annum Christi millesimum centesimum quadragesimum sextum *annis amplius quam sexcentis*, ut in Vita sancti Eleutherii, cui Medardus jam Noviomensis episcopus in Tornacensi episcopatu successit, legitur, iidem Noviomenses episcopi fuerunt, qui et Tornacenses : « Pastoris cura sollicitus », inquit Audoenus in Eligii Vita, « lustrabat urbes et municipia circumquaque sibi commissa. Sed Flandrenses atque Andovorpenses, Frisones quoque et Suevi, et Barbari quique circa maris littora degentes, quos velut in extremis remotos nullus adhuc prædicationis vomere exararat, principio eum hostili animo et aversa mente exceperunt. Postmodum vero cum paulatim per gratiam Christi eis Verbum Dei insinuare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis, conversa est ad verum Deum, et Christo subjecta ». Bollandus in Commentariis præviis ad Vitas SS. Anscharii ad diem III Febr. et Amandi ad diem VI Febr. observat scriptorem Audoeno vetustiorem non reperiri qui *Flandrensium* et *Andoverpensium*, sive Antuerpiensium mentionem fecerit. Antuerpienses, ut et Flandri, primos a quibus fidem edocti sunt, Apostolos suos agnoscunt S. Eligium et S. Amandum. De variis populis ab Eligio ad Deum conversis legendus Cointius anno DCXLI, num. 3.

6. *Scripta.* — In Bibliotheca Patrum sedecim extant Homiliæ sancti Eligii, de quibus singulis disserit Cointius anno DCLIX, in quem ejus mortem perperam distulit, et num. 21 notat ex Aubertino lib. 3 contra Sacramentum Eucharistiæ, octavam et decimam quintam ex Eligianorum operum Catalogo expungendas esse ; certumque Eligii fœtum esse *opusculum de rectitudine Catholicæ conversationis*, quia ejus mentionem facit sanctus Audoenus citatus. Legitur illud inter opera sancti Augustini supposititia. Homilias tamen illas omnes, quæ in Bibliotheca Veterum Patrum referuntur, adulterinas esse, multis argumentis ostendit Aubertinus. Earum auctor videtur vixisse sub initium vel medium sæculi noni : sunt enim omnes consarcinatæ ex variis Veterum Patrum fragmentis, ac tantum laciniæ desumptæ ex SS. Patribus Augustino potissimum, Ambrosio, Leone, Cæsario Arelatensi, Benedicto, Gregorio Magno, aliisque non citatis : qui mos consuendi libros vel homilias ex aliorum pannis, fuit proprius sæculi noni. Sed hac de re plura dabunt Aubertinus citatus, et Oudinus in Supplemento de Script. Eccl.

7. *S. Bathildis regimen regni Burgundiæ et Neustriæ abdicat.* — Ad num. 12 et seq. *Sancta Bathildis*, seu *Balthildis* uxor Clodovei II et mater Clotarii III et Childerici, quorum ille in Neustria et Burgundia, hic in Austrasia hoc tempore regnabat, varia condidit vel dotavit monasteria, ab auctore Vitæ breviter commemorata ; inter quæ numeratur *Corbeiense* ad Somonam in episcopatu Ambianensi constructum, cui *Bertefridus* episcopus Ambianensis Privilegium concessit *sub die octavo idus Septembris, anno* VII *regnante Clotario rege* quod an. DCLXII, num. 20, integrum recitat Cointius, et ab impugnationibus Joannis Launoii theologi Parisiensis tuetur. Quare eo Christi anno nondum Bathildis aulam reliquerat ; ait enim Bertefridus episcopus : « Gloriosissimus domnus Clotarius rex, necnon et præcelsa domna Balthildis regina, monasterium suo opere, Christo præsule, in loco nuncupante Corbeia construxerunt, religiosam petitionem nostris auribus patefecerunt, etc. » Verum *Sigoberrando* episcopo Parisiensi contra ejus voluntatem interfecto, secessit in cœnobium Kalense, vulgo *Chelles*, quod ab ea fuerat conditum in episcopatu Parisiensi, ut infra demonstrabo. Rem gestam narrat auctor ejus Vitæ anonymus, qui tempus non designat. Illud hucusque obscurum, certo eruo ex ordinatione Agilberti dummodo tamen is *Sigoberrandi* immediatus successor fuerit, ut tradunt Cointius anno DCLIV, num. 20 et alibi, ac Gerardus du Bois in Historia Ecclesiæ Parisiensis ; Agilbertus enim episcopus Parisiensis medio circiter anno sexcentesimo sexagesimo quarto consecratus est ; et Sigoberrandi cædis occasione, *Bathildis* statim monacham induit. Quare manifestum est, eam rerum publicarum regimen abdicasse prioribus mensibus anni sexcentesimi sexagesimi quarti. Neque enim *Sigoberrandi* episcopi interfectores *Bathildis* justitiam sese declinare posse existimarunt, nisi hæc absque mora in Kalense monasterium, uti dudum optabat, se recipere sineretur.

8. *Secedit in monasterium Kalense.* — Id testatur auctor anonymus ejus Vitæ coætaneus : « Erat enim, inquit, ejus sancta devotio, ut in monasterio quod prædiximus religiosarum feminarum, hoc est in Kala, quod ipsa ædificavit, conversari deberet. Nam et Franci pro ejus amore hoc maxime dilatabant, nec fieri permittebant, nisi commotio illa fuisset per miserum Sigoberrandum episcopum, cujus superbia inter Francos meruit mortis ruinam. Et exinde orta intentione dum ipsum contra ejus voluntatem interfecerunt, metuentes ne hoc ipsa domna contra eos graviter ferret, ac vindicare ipsam causam vellet, permise-

runt eam subito pergere ad ipsum monasterium ». Hinc detegitur etiam aliquorum doctorum virorum error, qui *Sigoberrandum* eumdem ac *Annemundum* esse volunt ; cum is anno sexcentesimo quinquagesimo octavo trucidatus fuerit, annos circiter septem ante *Sigoberrandum*.

9. *Ejus virtutes.* — Fuerat *sancta Bathildis* ex Anglo-Saxonum regione captiva in Franciam abducta, et ex *Erchinoaldi* Majoris-Domus ministerio ad thalamum Clodovei regis II evecta. *Erchinoaldus* enim ipsam in Galliam venientem recepit, utque *ut pincerna honestissima sæpius præsens adstaret*, præceperat; tantique fecerat, ut uxore sua defuncta eam in *toro matronali* sibi sociare voluerit. Verum quæ Erchinoaldi nuptias devitarat, meruit fieri conjux regis ac trium regum mater. Tantum ejus prudentiæ ac pietati Francia debet, ut jure merito comparetur Clotildi, Radegundi, imo et Helenæ imperatrici. « Ut vera monacha sub integra religione beatam vitam feliciter consummavit, atque III kalendas Februarias animam beatam benigno Jesu, qui eam dederat, reconsignavit, humataque in pace requiescit in Kala monasterio » ; inquit auctor anonymus ejus Vitæ. Ipso die laudatur in sincero Usuardi Martyrologio et in veterrimo abbatiæ Corbeiensis Kalendario, et in monasteriis Corbeiensi et Kalensi ejus solemnitas celebratur, quamvis in Martyrologio Romano, aliisque Natalis ejus VII kal. Febr. collocetur, imo et in libro edito Usuardi, ut notat Mabillonius. Quare festum S. Bathildis, quæ vivente Usuardo, sæculo sc. nono celebrabatur die XXX mensis Januarii, translatum est postea in alium diem, et ad eum in Usuardo nomen *Bathildis* inscriptum.

10. *Ejus obitus.* — Idem Mabillonius annum, quo sancta regina obiit, ex duobus characteribus chronologicis deducit, altero a regno *Theodorici* ejus filii, qui matri superstes regnasse dicitur in Vita secunda S. Wandregisili cap. 23, altero ex morte *S. Genesii* Lugdunensis pontificis, qui sanctæ animæ de corpore migranti obviasse legitur in Vita S. Bathildis num. 14. Obiit sanctus *Genesius* anno V regni Theodorici, Christi DCLXXVII, kal. Novemb. siquidem anno Theodorici septimo Ansbertus, qui Lantberto abbati Fontanellensi ad infulas Lugdunenses post *Genesium* evecto suffectus est, annum regiminis secundum agebat, quemadmodum ex Actis *S. Condedi* constat. Anno proinde circa DCLXXX *S. Bathildis* ad superos transiit. Duos Vitæ suæ scriptores ea habuit, unum ejus ætatis æqualem, gravem quidem ac impolitum, alterum interpolatorem, qui prioris sententias paulo elegantiori sermone mutavit, et exornavit.

11. *Scriptores ejus Vitæ.* — Bollandus ad diem XXX Januarii, in Commentario prævio ad utramque sanctæ *Bathildis* Vitam, existimat auctorem posterioris etiam coætaneum esse; Mabillonius vero sæculo II Benedictino, ubi priorem tantum exhibet, putat interpolatorem, qui prioris sententias expolivit, non multo post illum vixisse. Sed neutri assentior; mos enim non ferebat, ut interpolatores priores lucubrationes fœdarent majoris explicationis et elegantiæ causa, nisi diu post illorum mortem. Verum quidem est, eum, de quo agitur, de *Bathilde* loqui ac si ejus tempore vixisset; sed, ut jam non semel observavi, qui Acta Sanctorum ab aliis scripta, vel in pauciora contrahebant, vel amplificabant, vel curatius limabant, soliti erant easdem notas temporarias retinere, ac in priorum scriptorum persona loqui. Hinc ubi auctor coævus Vitæ sanctæ Bathildis num. 7 loquens de monasterio Corbeiensi ab hac sancta regina constructo, ait : « Ubi venerabilis vir domnus Theudofredus NUNC ENIM EPISCOPUS, tunc vero abbas magno gregi fratrum præfuit » ; Interpolator n. 9 habet : « Ubi et venerabilis vir dominus Theodofredus, nunc episcopus, tunc vero abbas magno gregi fratrum præfuit ». Auctor coævus num. 3 dum de conjugio Bathildis cum Clodoveo II loquitur, ait : « Ipsa ejus (nempe Bathildis) NUNC regali regnante progenie ». Interpolator de ejusdem reginæ virtutibus num. 23 verba faciens, inquit : *Quæ nostris effulsit temporibus.* Quod si verum diceret dubitandum non foret, quin sicut prior anonymus regnantibus Bathildis filiis ejus Vitam scripsit, ut ex laudatis ejus verbis manifeste elicitur, quin iisdem etiam regnum Gallicum administrantibus, secundus anonymus seu interpolator etiam vixisset; cum tamen interpolatores, qui post plura sæpe sæcula aliorum scripta auxere, alio modo non loquantur.

12. *Posterior auctor Vitæ S. Bathildis longe post priorem vixit.* — Quare licet secundus anonymus antiquus sit, uno tamen aut altero ad minus sæculo post priorem floruit. Hinc num. 5 de Clodoveo II scribit : « Decimo septimo regni sui anno rebus exemptus humanis migravit a sæculo » ; et tamen certum nunc esse debet, *Clodoveum II* annos XVIII integros regnum Neustriæ tenuisse : præterea ubi prior anonymus num. 13 loquitur de optimatibus nonnullis, qui feminam sanctam falsi criminis accusarant, interpolator n. 13 hanc querelam, non optimatibus, sed sanctimonialibus Kalensibus attribuit, et quod alter recte scripsit, ipse corrumpit. Denique interpolator num. 21 fingit, *Chlotildem* reginam cum qua comparat *Bathildem*, primam ædificasse *Kalæ* cœnobium sanctimonialium cum Ecclesiola, sed postea illud a Bathilde eversum, et Basilicam prægrandem in ejus locum constructam esse ; cum tamen auctor anonymus Vitæ *S. Bertilæ* primæ abbatissæ Kalensis monasterii, huic sanctæ æqualis, prodat, *Bathildem* priorem illius monasterii *matrem* constituisse *Bertilam*, ideoque antea nullas ibidem fuisse sanctimoniales. Sed hunc illius interpolatoris errorem anno DCCV in morte *Bertilæ* commodius refellam.

13. *Moritur S. Wandregisilus abbas Fontanellensis.* — Quoad mortem *S. Wandregisili* abbatis Fontanellensis primi, quam hoc anno Baronius recitat, certum est eam contigisse anno sexcentesimo

sexagesimo septimo. Nam, ut anno DCXLVIII, n. 19 jam diximus, auctores duo Vitam hujus sancti scripsere, utramque a Mabillonio sæculo secundo Benedictino editam. Priorem composuit monachus Romanensis, anonymus et æqualis: alteram auctor etiam anonymus, sed aliquot in locis interpolatam: hancque solam legerat Baronius, ex qua desumpsit verba quæ adducit, quibus anonymus ait, *Wandregisilum* requievisse *an.* DCLXV, *Indict.* VIII, *an.* IX *Vitaliani papæ*, *Clotarii regis* XI. Verum prior auctor Vitæ Wandregisili nullam ex his notis temporariis exhibet, sed tantum dicit, beati viri obitum fuisse *XI kal. Augustas*, seu diem XXII mensis Julii. Hi vero characteres infarti sunt in Vitam a secundo scriptore exaratam, quia ii inter se minime cohærent, ut ex dictis de Clotarii regis et Vitaliani papæ initio constat. Itaque præter annum *Clotarii* XI, retinendi tantum sunt hi characteres: « Regiminis sui anno decimo nono, mense quarto, die primo et vicesimo ». Nam ut loco laudato ostendi, *Wandregisilus* monasterii Fontanellensis fundamenta jecit *kalend. Martiis* anni sexcentesimi quadragesimi octavi, a quibus die et anno ad diem XXII mensis Julii anni sexcentesimi sexagesimi septimi, anni illi, menses et dies intercurrunt; auctor enim ille anonymus diem emortualem Wandregisili excludit. Hinc Aigradus in Vita sancti Ansberti episcopi Lugdunensis recte scripsit *Wandregisilum* rexisse cœnobium Fontanellense *a primo ædificationis die per viginti fere annorum spatia*.

14. *S. Lantbertus ei succedit.* — Cointius anno DCLXVII, num. 1, ait corrigendam esse in anno regis Clotarii III vulgatam sancti Wandregisili Vitam ex Codice Ms. monasterii sanctæ Catharinæ prope Rothomagum in quo legitur *annos* XII Clotarii III regis. At annus ille XII Clotarii mendose in illo Codice exaratus; cum annum regni XII *Clotarius III* ante secundam hebdomadam mensis Novembris non inchoarit, et Vandregisilus Martio mense anni Christi DCLXVII e vivis excesserit. *Post triduanum jejunium S. Lantbertus* monachus Fontanellensis in Wandregisili locum subrogatus est, ut testatur fragmentum Vitæ sancti Lantberti a Mabillonio editum sæculo tertio Benedictino part. 2, ideoque initium regiminis Lantberti a die XXV aut XXVI mensis Julii anni DCLXVII repetendum; quæ observatio ad varios nodos solvendos conducere potest. Vide quæ de Wandregisilo an. CCLXVIII, n. 19.

15. *Moritur S. Magnus discipulus S. Galli.* — Hoc circiter tempore obiit *sanctus Magnus*, de quo Notkerus in Martyrologio ad VIII idus Septembris: « Nativitas S. Magni confessoris discipuli et comitis B. Galli, mirabilis atque sanctissimi viri ». Fuit *Magnus* seu *Magnoaldus* natione Alemannus; qui clericus ab initio una cum Theodoro, aliquandiu vixit sub *Willimare* presbytero, in Castro Arbona prope Brigantium: *Willimarus* autem *sanctum Gallum* benigne receperat, quando sanctus *Columbanus* in Alemannia verbum Dei prædicabat. Postquam *sanctus Gallus* mortem sancti Columbani, quæ in monasterio Bobii in territorio Ticinensi sito contigit, per revelationem accepisset, misit ex Alemannia *Magnoaldum*, diaconum in Italiam, ut quid actum esset circa Columbanum diligenter perquireret. Illuc cum Magnoaldus pervenisset, « accepit a fratribus Epistolam ad B. Gallum continentem venerandi transitum Columbani », inquit Walafridus Strabo Augiæ abbas in Vita sancti Galli, ex qua hæc omnia excerpsi. Mabillonius enim sæculo II Benedictino demonstrat, Vitam sancti *Magni*, seu *Magnoaldi* a Surio ad diem VI Septemb. relatam, et ab aliis etiam recitatam nullius prorsus auctoritatis scriptionem esse, ac erratis scatere. Illius auctor dicitur esse *Theodorus* monachus, sancti Magni discipulus, et oculatus testis eorum, quæ conscripsit; cum tamen Theodorus ille larvatus auctor sit, et specioso Theodori nomine Vitam illam consarcinarit, quæ tot viros doctissimos decepit. *Magnoaldus* construxit monasterium in loco *Fauces* appellato, *ad fontes Alpium Juliarum*, in diœcesi Augustensi, *Fuessen* vulgo nunc dictum, situmque ad confinia recentioris Sueviæ, Tirolis ac Bavariæ. Perstat illud ad hunc usque diem, estque ordinis sancti Benedicti. Sancti *Magni* corpus sepultum fuit in præfato monasterio.

16. *S. Wilfridus ordinatur episc. Eboracensis.* — *Tuda* episcopo Lindisfarnensi, qui postquam Colmanus Britanniam reliquit, episcopatus Eboracensis curam gesserat, demortuo, sanctus *Wilfridus* renuntiatus est episcopus Eboracensis, idque sub finem superioris Christi anni, ad quem Beda in Epitome scribit: « Et Ceadda, et Wilfrid Nordanhymbrorum ordinantur episcopi »; ubi Beda epitomatorum aliorum more, quæ diversis annis gesta, et ad eamdem rem spectant, uno tenore recitat, et *ordinationis* nomine hic nihil aliud significat, quam Wilfridum, ac Ceaddam nominatos aut electos episcopos Northumbriæ fuisse. Hoc *ordinandi* verbo in eadem significatione usi sunt etiam Jornandes, ut anno CDLXXIV, numero 7, ostendi, ac Hormisdas papa in Epistola ad Dioscorum tom. IV Concil. pag. 1503 relata. Ad hæc Marcellinus in Chronico ad consulatum Secundini et Felicis, seu ad annum Christi DXI loquens de S. Macedonio episcopo Constantinop. ait: « Locum Macedonii Timotheus meridiano tempore ab Anastasio Cæsare episcopus ordinatus invasit », præterea continuator Marcellini *Indict.* XV, *iterum post consulatum Belisarii*, anno DXXXVII ait: « Papam Silverium Belisarius ab episcopatu summovit, et loco ejus Vigilium diaconum ordinavit », quæ verba retulimus anno DXXXVIII, num. 6. Denique Eddius Stephanus, cujus verba anno DCLXVII, num. 7, recitabo, eumdem loqui modum usurpat, cui cum observatus non fuerit, initium ordinationis Wilfridi hactenus an. DCLXIV male alligatum. *Wilfridum* enim anno tantum currenti et *Ceaddam* sequenti consecratos esse episcopos certo me detexisse arbitror. Primo, quia in accurato Catalogo præsulum Eboracensium ex antiquo Ms. a Labbeo pag. 322, tom. I Novæ

Bibliothecæ eruto dicitur: «Tertio anno episcopatus Colmanni, qui est trigesimus annus pontificatus Scotorum in Anglia, finito conflictu de observantia Paschali, missus est Wilfridus ab Alfrido rege in Gallias, ut ordinaretur episcopus». Et paulo post: «Pulsus est ab episcopatu Wilfridus anno ab Incarnatione Domini DCLXXVII, qui est annus episcopatus sui duodecimus». Tertius Colmani episcopi Eboracensis annus superiori Christi anno absolutus est, annusque Christi DCLXXVII duodecimus episcopatus Wilfridi esse non potest, nisi hoc anno consecratus fuerit. Secundo, ipsemet *Wilfridus* in Concilio Romano anno DCLXXVIII celebrato, coram Agathone papa omnibusque præsentibus dixit: «Sedem, quam per decem et eo amplius annos cum Dei clementia dispensabam, raptorum more invadere, atque eripere moliti sunt, et in eadem sede subsidere», ut videre est apud Eddium Stephanum in ejus Vita cap. 28. Quare cum *Wilfridus* an. DCLXXVII dignitate deturbatus fuerit, anni illi desumi non possunt ab anno DCLXIX, quo Theodorus archiepiscopus Cantuariensis eum in sedem Eboracensis civitatis episcopum constituit; tot enim anni nondum effluxerant: ideoque a currenti proficiscuntur, a quo ad an. DCLXXVII, anni decem et eo amplius intercurrunt. Ibi *Wilfridus* numerum perfectum adhibet.

17. *Modus ordinandi episcopos in Gallia usurpatus.* — His adde, laudatum Eddium cap. 11, postquam locutus est de Colmani ex Anglia recessu, indicare Wilfridum nonnisi sub finem anni superioris episcopum Eboracensem electum esse: «Reges», inquit, (scilicet Oswius et Alfridus ejus filius) «deinde consilium cum sapientibus suæ gentis POST SPATIUM (a morte scilicet Tudæ, qui post Colmani discessum in hujus locum subrogatus fuerat) inierunt, quem eligerent in sedem vacantem, etc. Responderunt omnes uno consensu: Neminem habemus meliorem et digniorem nostræ gentis, quam Wilfridum presbyterum et abbatem etc. Erat enim ita homo ille electus, sicut Joannes præcursor Domini, et Ezechiel Propheta XXX annorum ætatis (natus enim erat anno Christi DCXXXIV). Tunc quoque consenserunt reges, et omnis populus huic electioni», licet Wilfridus primo abnueret. Tum cap. sequenti Eddius Wilfridum his verbis loquentem inducit: «Sunt hic in Britannia multi episcopi, quorum nullum meum est accusare: quamvis veraciter sciam quod haud XIV anni sunt, ut Britones et Scoti ab illis sint ordinati, quos nec Apostolica Sedes in communionem recepit, neque eos, qui schismaticis consentiunt. Et ideo in multa humilitate a vobis posco, ut me mittatis cum vestro præsidio trans mare ad Galliarum regionem, ubi Catholici episcopi multi habentur: ut sine controversia Apostolicæ Sedis, licet indignus, gradum episcopalem merear accipere. Tale jam consilium bene regibus complacuit, præparantes ei navem et auxilia hominum, et pecuniæ multitudinem, ita ut valde honorifice ad Galliæ regionem perveniret, ibique statim conventio magna facta est non minus quam duodecim episcoporum Catholicorum, e quibus unus erat Ægelbercthus episcopus, qui eum propter fidem suam indicatam, gratanter et honorifice coram omni populo publice ordinaverunt, et in sella aurea sedentem more eorum sursum elevaverunt, portantes in manibus soli episcopi intra Oratoria, nullo alio attingente, hymnosque et cantica in choro canentes».

18. *Wilfridi Gallicana profectio et ordinatio.* — Hæc profecto omnia anno superiori post *Tudæ* mortem fieri non potuere. Nam nonnisi *post spatium* reges et populus congregati sunt, et tam in profectione, quam in magna episcoporum conventione facienda aliquod tempus effluxit. Obiter observandum cum Mabillonio in Notis ad Vitam sancti Wilfridi ab Eddio scriptam, laudatum locum insignem esse ad illustrandum ritum, qui Gallis in ordinatione episcoporum hoc tempore usitatus erat; et quem *Ægelbercthum* vocat Eddius alium non esse quam *Agilbertum*, vel *Angilbertum*, a quo jam episcopo Parisiensi Compendii *Wilfridum* consecratum fuisse testatur Beda lib. 3, cap. 28. Amplius dico, non tantum Wilfridi ordinatio, sed ejus etiam in Galliam profectio ad hunc annum pertinent. Etenim Beda lib. 3, cap. 29, prodit, reges Anglorum Oswium provinciæ Nordanhymbrorum et *Egbercth* Cantuariorum, «habito inter se consilio, quid de statu Ecclesiæ Anglorum esset agendum, assumpsisse cum electione et consensu sanctæ Ecclesiæ gentis Anglorum, presbyterum nomine Wighardum, de clero Deusdedit archiepiscopi Cantuariensis, et hunc antistitem ordinandum Romam misisse». Tum lib. 4, cap. 1, narrata morte *Deusdedit*, quæ pridie iduum Juliarum accidit, ait: «Tunc cessante non pauco tempore episcopatu, missus est Romam ab ipso (scilicet Egberto rege Cantuariorum) simul et a rege Nordanhymbrorum Oswi Wighar presbyter». Ac denique cap. 2, «eo tempore quo defuncto Deusdedit Dorovernensis Ecclesiæ episcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur, Wilfridus quoque de Britannia Galliam ordinandus est missus», vel, ut in Saxonico legitur, *ut ordinaretur mittebatur*. Mense itaque Julio superioris Christi anni *Deusdedit* archiepiscopo vita functo, post longam sedis vacationem, ideoque hoc Christi anno *Wighardus* sanctæ vitæ presbyter ab utroque rege, quia de causa Ecclesiæ utriusque regni agebatur, Romam, eodemque tempore Wilfridus in Galliam, ut ordinarentur, missi sunt. Henschenius ad diem XXIV Aprilis sancti Wilfridi Vitam ab Eadmero monacho Cantuariensi scriptam recitat, et cum eo Wilfridum *archiepiscopum* appellat. Verum *Wilfridus* tantum episcopus fuit, ut ex iis, quæ suo loco dixi, constat. Sed quia Eadmerus initio sæculi duodecimi, quo præsules Eboracenses archiepiscopi erant, floruit, sui sæculi moribus deceptus fuit. Neutra itaque ordinatio, *Wilfridi* scilicet et *Ceaddæ* annis suis hactenus redditæ fuere. Sed de Ceaddæ consecratione agam anno DCLXVII.

VITALIANI ANNUS 12. — CHRISTI 666.

1. *Theodorus episcopus Constantinopolitanus hæreticus audacissimus.* — Sequitur ordine temporis annus Redemptoris sexcentesimus sexagesimus sextus, Indictione nona : quo Constantinus patriarcha Constantinopolitanus, ubi sedisset annum unum, menses duos, et dies septem, ut Nicephori Chronicon habet, moritur, subrogaturque in locum ipsius Theodorus presbyter syncellus et custos vasorum. Fuit iste hæreticus omnium impudentissimus, subdolus, versipellis, malorum omnium concinnator egregius, Monothelitarum sectæ propugnator audacissimus : cui cum pax summa fuerit atque potestas, quandiu Constans imperator vixit; æque possumus intelligere fidem ipsius imperatoris, quam Catholicam profiteri visus est in Occidente, nihil præterea fuisse, quam larvam ad mentiendum atque decipiendum impositam. Qui igitur in malum Ecclesiæ Catholicæ hoc anno sedere cœpit Theodorus, pervenit usque ad annum duodecimum suæ sedis. Ita corrigas textum Nicephori, ubi legitur sedisse annos duos et menses tres, ut restituas annos duodecim : usque enim ad annum ante sextam Synodum sedisse, quæ inferius dicentur, ostendent. Hic est status anni hujus Orientalis Ecclesiæ plane miser.

2. *Concilium Emeritense in Lusitania.* — Hoc eodem anno, qui numeratur decimus octavus Recesuinthi regis, Æra septingentesima quarta celebratum est Concilium Emeritense duodecim comprovincialium episcoporum provinciæ Lusitaniæ : cujus sunt canones viginti tres ad optimum Ecclesiæ statum disponendum spectantes. Sed memoria dignum, quod habet canon tertius de ope ferenda a sacerdotibus regi, dum in bello detinetur, his verbis :

« Instituit hoc sanctum Concilium, ut quandocumque eum causa ingredi fecerit contra suos hostes, unusquisque nostrum in Ecclesia sua hunc teneat ordinem; ita ut omnibus diebus per bonam dispositionem sacrificium omnipotenti Deo pro ejus, suorumque fidelium, atque exercitus sui salute offeratur, et divinæ virtutis auxilium impetretur : ut salus cunctis a Domino tribuatur; et victoria illi ab omnipotente Deo concedatur. Tamdiu hic ordo tenendus est quamdiu cum divino juvamine ad suam redeat sedem. Quisquis hujus institutionis modum implere distulerit, sciat se a suo metropolitano esse excommunicatum ». Hæc de his Synodus.

3. Sed et illud recens institutum est canone quinto, ne nisi presbyteri ab episcopis impedimento aliquo detentis vicarii in Concilium mitterentur, iisdemque sedere a tergo episcoporum concederetur, diaconis autem nullo modo. Fuit et illud salubriter decretum, ne quis defuncto episcopo quoquo modo detraheret, sed gravibus plectendos pœnis, qui secus egerint. Est sancitus de his canon decimus septimus, in quo hæc post alia : « Instituentes igitur decernimus, ut nullus subjectus decedentem detrahat episcopum : nullus de eo deroget, nec malum quicquam loquatur. Si quis talia deinceps facere præsumpserit : si presbyter fuerit, tribus mensibus ab episcopo sub pœnitentia religatus maneat : si diaconus, quinque; si subdiaconus, aut clericus, vel quilibet religiosus de majori gradu (quia constat ex his jam aliquos per bonam actionem esse venerandos) novem : si minimi fuerint, qui levi corde sint, minimæque adhuc personæ quinquagenis flagellis jussione feriantur episcopi : quod si laicus quamvis ingenuus, in domo Ecclesiæ tamen nutritus, et ab Ecclesiæ rebus, dignitatis gratia præditus, juxta quod dignitas ejus exegerit, pro tali excessu excommunicationis sententia feriendus erit : si vero de familia Ecclesiæ fuerit quisque (quia et in his discretionis est gradus) si major fuerit qui dignitate polleat, sex mensibus ab episcopo suo excommunicatus maneat : inferior tamen, aut minima persona disciplinam mereatur, juxta quod episcopi processerit sententia. Dignum est enim, ut cui in vita honor fuit impensus, post mortem detractionis subtrahatur stimulus ». Hæc Patres, et digne quidem, secundum illud vulgatum : « Ne quid in mortuum, neque si fuerit ipse Nero » ; prout alibi meminimus nos ex Luciano notasse.

Statuit et illud sanctum Concilium, ut cui ob

paupertatem ipsarum plures creditæ essent Ecclesiæ, in illis singulis singula sacrificia Dominicis diebus offerre deberet. Extat de his canon decimus nonus. Reliqua prætermittimus quamvis observatione dignissima, ne longe nimis ab instituto digrediamur. Tu majori otio ipsa consulas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6159. — Anno Æræ Hispan. 704. — Anno Hegiræ 46 inchoato die 13 Mart. Fer. 6. — Jesu Christi 666. — Vitaliani papæ 10. — Constantis imp. 26.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXV *post consulatum Constantis Aug.* XXIII.

2. *Obitus Constantini episc. Constantinopolitani.* — Ad num. 1. *Constantinus* patriarcha Constantinop. qui anno DCLXXIV sedem inierat, mortuus est anno sexcentesimo septuagesimo sexto. Nam ut Nicephorus in Chronico docet, sedit anno uno, mensibus VIII, et diebus VII : ita legitur tam in editione græca Scaligeri quam in editione regia, licet Baronius usus forsan editione Nicephori parum correcta habeat annum I, menses II, et dies VII. Fuit *Constantinus* episcopus Catholicus; sed *Theodorus* presbyter Ecclesiæ Constantinopolitanæ, syncellus, et vasorum custos, qui ei successit, nequissimus Monothelita extitit, indeque post annos duos, ut infra videbimus, e sede dejectus est. Baronius annos decem, quos *Petro* episcopo Constantinop. dempsisse diximus, *Theodoro* attribuit, asseritque hunc annos duodecim sedisse, ac errasse Nicephorum in Chronico, ubi ei annos duos et menses tres assignat. Verum cardinalem doctissimum hac in re falli, anno DCLXXVIII demonstrabimus.

3. *Concilium Emeritense.* — Ad num. 2 et seq. In Præfatione Concilii Emeritensis legitur : « Synodus quæ gesta est in provincia Lusitaniæ apud urbem Emeritensem, quæ caput ejus dignoscitur esse, duodecim episcopis in unum collectis, die VIII iduum Novembris anno XVIII serenissimi et piissimi Reccesuinthi regis, Æra DCCIV ». Quare cum Reccesuinthus die XXII Januarii anni DCXLIX rex creatus fuerit, hujus Concilii epocha recte a Baronio constituta. Constat illud viginti duobus Decretis ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentibus, quæ summatim explicantur a Natali Alexandro in Selectis Hist. Ecclesiast. capitibus sæculo VII. Huc revocanda Epistola Innocentii III papæ ad Petrum Compostellanum archiepiscopum scripta, qua Concilium Emeritense confirmatur, et aliqua ad istud Concilium pertinentia magis explicantur. Extat ea tomo VI Conciliorum edit. Labbeanæ pag. 511.

4. *Wina pellitur ab episcopatu Wintoniæ.* — Hoc anno *Wina* episcopus Wintoniæ a rege *Kenewalco* præsulatu pulsus, ut habent Westmonasteriensis et Wigorniensis, qui ejus præsulatui annos sex tribuunt. Beda lib. 3, cap. 7, *Kenewalcum* post secessionem *Agilberti* Occidentalium Saxonum episcopi *gravissimis regni sui damnis sæpissime ab hostibus* afflictum fuisse affirmat. Damnorum tamen ab eo perpessorum diserte non meminere veteres, nisi cladis solius, qua afflictus est anno DCLXI, ut chronographus Saxo, Westmonasteriensis, et Wigorniensis, vel anno insequenti seu anno XX currente regni ejus ac triennio ante eclypsim solis pestemque quæ contigit anno DCLXIV. Tunc enim, ut habet Huntindonus, *Wlfherus* rex Merciorum *Kenewalcum* prœlio fudit circa Pascha, regionem Saxonum Occidentalium vastavit, provinciamque *Meœnuariorum* et insulam *Vectam* ipsi eripuit. Quare *Agilbertus* a regno Kenewalci saltem anno DCLXI secessit.

5. *Emit episcopatum Londiniensem.* — « Pulsus est Vini ab eodem rege (Kenewalco), de episcopatu, qui secedens ad regem Merciorum, vocabulo Wlfheri, emit pretio ab eodem sedem Lundoniæ civitatis », inquit Beda lib. 3, cap. 7, qui addit, ea ratione provinciam Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque præsule fuisse. Hoc pacto *Wolferus* rex, qui pro Christiana fide hactenus recte egerat, coronam suam, nomenque maculavit.

6. *S. Ceadda ordinatus episc. Eboracensis.* — Hoc anno *Wina*, antequam episcopatu dejiceretur, sanctum *Ceaddam* abbatem monasterii Lestingaheu episcopum Eboracensem ordinavit. Tempus rei gestæ, causamque nos edocet Beda lib. 5, cap. 20 : « Quo (sc. Wilfrido) adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in episcopatum Eboraci, jubente rege Osuvi, Ceadda vir sanctus, et tribus annis Ecclesiam sublimiter regens, etc. » Idem habet lib. 3, cap. 28. Eadmerus in Vita sancti Wilfridi cap. 2, num. 18, rem magis explicat : « Quo post ordinationem suam in transmarinis partibus demorante, ii quorum sectæ

pravitas per eum pridem detecta fuerat atque dejecta, rependendarum injuriarum sese jam tempus opportunum accepisse putantes, regem Osuvium fraudulenta calliditate convenientes circumveniunt, circumveniendo in eam sententiam ducunt, quatenus Ceaddam Eboracæ civitatis episcopum fieri jubeat, ne Ecclesia diutius carente pastore, fides Christi quamlibet jacturam incurrat : præsertim cum penitus, inquiunt, ignoretur, quo Wilfridus devenerit, quem ad ipsius Ecclesiæ regimen ordinandum in Galliam Alfridus direxit ». Quare cum Ceadda anno DCLXIX a sede Eboracensi remotus fuerit, ut infra videbimus, primus episcopatus ejus annus a præsenti repetendus; non vero ab anno DCLXIV, ut habet Whartonus part. 1 Angl. Sacr. pag. 426, et vulgaris fert opinio.

7. *Ante hunc annum ad eum episcopatum non electus.* — Imo nec eo anno episcopus electus fuit, cum ideo ab Osuvio rege episcopus Eboracensis renuntiatus fuerit, quia Wilfridus post ordinationem suam e Galliis non veniebat, interimque Ecclesia Eboracensis pastore viduata remanebat. Audiendus etiam Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 14. « Quodam igitur tempore adhuc S. Wilfrido episcopo trans mare non veniente (ideoque non anno DCLXIV) Oswin rex male suadente invidia, hostis antiqui instinctu, alium præarripere inordinate sedem suam edoctus consensit ab his qui Quarta-decimanam partem contra Apostolicæ Sedis regulam sibi elegerunt, ordinantesque servum Dei religiosissimum et admirabilem doctorem, de Hibernia insula venientem, nomine Ceadda, adhuc eo ignorante (sc. S. Wilfrido qui in Galliis erat) in sedem episcopalem Eboricæ civitatis indocte contra canones constituerunt ».

8. *Cur consecrandus in Cantium missus fuerit.* — Pergit Eadmerus citatus : « Hac ipsorum versutia rex Osuvius incaute præreptus, dato præfato Ceaddæ ipsius Ecclesiæ pontificatu, misit eum Cantiam in gradum sacerdotii consecrandum. Quo cum suis veniens, et eamdem sedem pastore viduatam inveniens, inde divertit, prædictum Winæ episcopum adiit, ut episcopus ab eo consecraretur, obtinuit ». Idem narrat Beda lib. 3, cap. 28, sed verbis subobscurioribus, aitque Osuvium misisse Cantiam virum sanctum vocabulo Ceaddam cum suo presbytero. « Verum illi Cantiam pervenientes, invenerunt archiepiscopum Deusdedit jam migrasse de sæculo, et necdum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Unde diverterunt ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat Wini episcopus : et ab illo est vir præfatus consecratus antistes, etc. Non enim erat tunc ullus, excepto illo Wine, in tota Britannia canonice ordinatus episcopus ». Non misit Osuvius rex Ceaddam ad Deusdedit mense Julio anni DCLXIV vita functum, cujus mortem ignorare non poterat, cum ipsemet et *Egbertus* Cantuariorum rex, postquam eam accepissent, *Wighardum* presbyterum, ut episcopus Dorovernensis consecraretur Romam misissent, ut suo loco retuli. Quare existimo ideo Osuvium regem hoc anno Ceaddam in Cantium ordinandum misisse, quia putabat, *Wighardum* jam Romam reducem esse. « Verum Wighardus Romam perveniens, priusquam consecrari in episcopum posset, morte præreptus est », ut prodit Beda lib. 3, cap. 29, et fusius ex eodem explicavi anno superiori. Hæc ratio hujus missionis Ceaddæ in Cantium, ejusque ordinationis per *Winam.*

9. *S. Wilfridus e Gallia redit.* — *Wilfridus* ordinationis Ceaddæ inscius hoc anno e Gallia in Britanniam rediit. Tempus eruo e Richardo *priore* Haugustaldensi, qui sæculo duodecimo floruit, quique tomo primo Collectionis Londinensis pag. 293 scribit *Wilfridum secundo post electionem suam anno* in Angliam reversum esse. Præterea Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 14 ait, eum post suum e Gallia reditum *tribus annis* in Ripensi monasterio mansisse; denique Eadmerus citatus num. 22 tradit, Wilfridum per tres continuos annos, antequam Eboracensem episcopatum obtinere posset, *licet episcopalis cathedræ proprium locum nusquam haberet*, tamen episcopali officio *per tres continuos annos* studiose intentum fuisse. Quamobrem cum anno DCLXIX Eboracensem sedem adeptus fuerit, ante præsentem annum Wilfridus e Gallia non rediit. Narrat Eddius citatus Wilfridum toto illo triennio frequenter a *Wlfhero* Merciorum rege *ad officia diversa episcopalia in regione sua* invitatum esse, eique mox ad monasteria condenda varia bona largitum esse : illum quoque *Egbertum* Cantuariorum regem ad se accersiisse, ut presbyteros ac diaconos illic ordinaret. Ubi cum Eddius Alfridi regis, S. Wilfridi magni patroni mentione non faciat, non dubium, quin is hoc vel superiori anno e vivis abierit; eo magis quo nulla ejus amplius in historicis Anglis memoria occurret.

10. *Saraceni Africam invadunt.* — *Muavia* Saracenorum calipha, ut Moweirius rerum Arabicarum scriptor ait, postquam regnum pacifice obtinuit, et varias sibi urbes subjecit, anno Hegiræ XLVI *Cairoanum* Africæ Minoris oppidum ædificavit. A quo tempore bellum inter Arabas, eorumque proselytos ex una parte, et ex altera Græcos et Afros indigenas per plures annos varia fortuna gestum. Hujus invasionis meminere Elmacinus ad annum Hegiræ XLVI et Theophanes ad annum primum Constantini imp.

Hoc anno *Petrus* Constantinop. episcopus Monothelita mortuus est, eique *Thomas* vir Orthodoxus successit, ut suo loco diximus.

VITALIANI ANNUS 13. — CHRISTI 667.

1. *Saporius Armeniæ præfectus ab imperatore desciscit.* — Annus agitur sexcentesimus sexagesimus septimus, Indictione decima : quo Saporius Armeniæ præfectus rebellans adversus imperatorem, a rege Sarracenorum auxilium petiturus, legat ad eum Damasci degentem Sergium magistrum militum : quo et legatio Constantis imperatoris advenit, eo fungente munere Andrea cubiculario : auditique ambo simul fuere a Mahuvia Sarracenorum principe. Insultante vero et contumeliose multa in Andream jactante Sergio illo a tyranno legato, ei potius favit princeps Sarracenorum, multa pollicitus; dimisitque Andream contestantem, spretum Romanorum imperatorem a Deo auxilium petere, et in ipso haud frustra sperare. Quod haud inane cessisse, paulo post declaravit eventus : nam Sergius ille rediens, in manus Andreæ nesciens venit, et pœnas dignas dedit suspensus in ligno. Tunc et missus est ab imperatore Nicephorus patricius adversus tyrannum : sed quomodo absque armis, Deo pugnante, superatus sit, audi : « Erat (inquit Theophanes) Sapor tyrannus Hadrianopoli degens, et cum Nicephorum ad se venire comperisset, exercebat se ipsum ad prœlium. Verum die quadam contigit, hunc secundum consuetudinem de civitate super equum sedentem exire : cumque portæ civitatis appropinquasset, equum flagello percussit : qui jactanter saltans, et hujus caput in portam allidens, hunc vita male privavit; et sic Deus victoriam imperatori contulit ». Ista meruit fides, quam animose de divino auxilio legatus ante conceperat.

2. *Episcopum Lappæ in Creta appellantem ad Romanum Pontificem rite judicat Vitalianus.* — Hoc eodem anno, inchoato mense Septembri, undecima Indictione, Joannes episcopus Lappæ in Creta injustitiam passus ab archiepiscopo Cretensi, appellans ad Romanum Pontificem, cum detineretur ne Romam veniret, tandem elapsus venit ad Vitalianum Pontificem. Sunt de his litteræ ejusdem Vitaliani papæ ad Paulum Cretensem archiepiscopum, quarum est exordium [1] : « Decimo nono die mensis Decembris præsentis undecimæ Indictionis Joannes episcopus Lappæ urbis intra Basilicam venerabilem beati principis Apostolorum Petri nobis intulit petitionem, per quam nos obnixe postulavit, atque conjuravit, per terribilem, inquiens, adventum magni Dei atque Salvatoris nostri Jesu Christi, ut secundum sacratissimos canones institutaque sanctorum Patrum, ejus causæ meritum requireremus, et sententiam promulgaremus, etc. » Non despexit justam Vitalianus petitionem, sed annuit, atque Synodum episcoporum collegit, in qua ejus causa cognosceretur. Cum autem innotuisset Patribus in Synodo considentibus, injustitiam passum ipsum fuisse, communi eum absolvunt calculo. Ipse vero Vitalianus scribens ad Paulum Cretensem archiepiscopum, qui appellantem episcopum cohibuerat, eum redarguens, habet hæc inter alia :

3. « Oportebat tuam fraternitatem secundum canonum vigorem, tempore quo se petiit ad nos venire, eum absolvere tuis litteris : quem non solum noluisti canonice absolvere ad principis Apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquiens : Quia non competenter quæris. Quæ ergo sancti sanxerunt Patres, indecentia sunt? An placentia tibi, decentia sunt? Igitur præfatum Joannem antistitem æque inculpabilem reperientes juxta textum sententiæ a te nobis directæ, fecimus nobiscum cum episcopis ad Missarum solemnia in Ecclesias Dei præcedere. Itaque statuimus atque firmamus per hujus nostræ præceptionis auctoritatem, omnia quæ a te tuaque Synodo contra canonum instituta, contra legum decreta gesta confectave sunt, vel sententiam promulgatam adversus eum, inania et vacua esse : sed quicquid claruerit eum damnificatum, ejusdemque Ecclesiam a quoquam, ei tua dilectio faciat reddi, per omnia conservans eum absque damno, etc. » Multa reprehendit et comminatur in eum Vitalianus. Porro data est Epistola mense Augusto anni sequentis : tantum plane temporis est interlapsum, donec Acta in Joannem confecta Romam mitterentur, et Synodus Romæ colligeretur episcoporum. Sic igitur vidisti, quantopere in archiepiscopum commotus sit Vitalianus, quod appellanti ad Apostolicam Sedem non

[1] Vital. Ep. I. tom. II. Ep. Rom. Pont.

detulisset, sed contempsisset Apostolicæ Sedis auctoritatem. Sed et irritavit etiam idem Pontifex sententiam latam ab episcopis Orientalibus, cum hæreticus patriarcha Theodorus (ut dicemus) ejus nomen a Diptychis abradere conatus est. Porro et aliæ quoque litteræ eadem ex causa datæ a Vitaliano leguntur.

4. *S. Ildefonsi episcopi Toletani obitus et laudes.* — Hoc eodem anno, mense Januario, magnus ille meritis sanctus Ildefonsus Toletanus archiepiscopus ex hac vita migrat, ubi magna cum laude Ecclesiam illam rexisset annos novem et menses duos : de quo instar Epitaphii sepulcralis hic elogium appositum velut appendicem ad libellum ejus de viris illustribus ex Vaticano Codice describemus. Quis autem ejus sit auctor, ignoratur, sed eum fuisse constat, qui hoc vivebat tempore, et hæc de sancto scripsit, antequam ejus crearetur successor episcopus : siquidem dum de Ildefonso ea scribit, novissimum eum appellat Toletanum episcopum. Sed audi illum, qui hæc habet :

« Ildefonsus memoria sui temporis clarus, et irriguis eloquentiæ fluminibus exornans Ecclesiam, ætatis nostræ novissimus Toletanæ sedis adscitus in cathedram, præsul post secundum Eugenium in sacerdotium consecratur, vir tanta laude dignissimus, quanta et virtutum gratia numerosus fuit. Denique timoris Dei instantiæ plenus, præditus virtutibus, religione comptus, compunctione probus, incessu gravis, honestate laudabilis, patientia singularis, secreti tacitus, sapientia summus, disserendi ingenio clarus, eloquendi facultate præcipuus, linguæ flumine copiosus, tantoque eloquentiæ cothurno celebris habitus, ut disputationum ejus profusa oratio dum per recta dirigitur, merito non homo, sed Deus per hominem affatim eloqui crederetur. Hic igitur sub rudimentis adhuc infantiæ degens, divino tactus spiritu, vita delectatus est monachorum, contemptisque parentum rerumque affectibus, Agaliense monasterium petiit, monachumque se in eo multis annis decenter exhibuit : cœnobium quoque virginum in Deilsensi villula construxit, ac propriis opibus dedicavit (ædificavit) : rector deinde effectus Agaliensis cœnobii, monachorum mores exercuit, rem discrevit vitamque servavit : principali post hæc violentia Toletum reducitur, atque ibi post decessoris sui obitum pontifex subrogatur.

5. « Scripsit sane quamplurimos libros luculentiori sermone purissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos, id est, librum prosopopeiæ imbecillitatis propriæ, libellum de virginitate sanctæ Mariæ contra tres infideles, opusculum de proprietate personarum Patris et Filii et Spiritus sancti, opusculum de viris illustribus, opusculum Annotationis in sacramentis, librum in cognitione baptismi unum, et de progressu spiritualis deserti alium : quod totum partis primæ voluit volumini connectendum. Partis quoque secundæ liber Epistolarum est, in quo diversis scribens, ænigmaticis formulis egit, personasque interdum induxit : in quo etiam a quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit. Partem sane tertiam missarum esse voluit, hymnorum, atque sermonum : altioris denique partis liber est quartus versibus prosaque concretus, in quo Epitaphia et quædam sunt Epigrammata annotata. Scripsit alia multa, quamvis variis molestiarum occupationibus impeditus : aliqua cœpta, aliqua semiplena reliquit. Adscitus autem in pontificatum nono gloriosi Reccesuinthi principis anno, novem annis et duobus fere mensibus clarus habitus fuit, vitæque meritis et retentione regiminis : expletoque decimo octavo prædicti principis anno, sequenti die kalendarum Februariarum domicilio carnis exuitur, atque in Ecclesia beatæ Leocadiæ tumulatur, ad pedes sui conditus decessoris, cum quo creditur æterno frui receptaculo claritatis ». Hucusque auctor. Verum Romanum Martyrologium ejus ad Deum transitum celebrat non sequenti die (ut ait hic auctor) kalend. Februariarum, sed decimo kalendas Februarii. Dolemus magnopere injuria temporum, grassationibusque Sarracenorum, tot nobilissimi ingenii monumenta perpaucis exceptis magna jactura Ecclesiasticæ Hispaniarum antiquitatis, esse deperdita. Successit autem Ildefonso Cyriacus, post quem sedit S. Julianus ejus nominis secundus. Sed de his inferius suis locis dicendum erit. Porro dies Natalis ejusdem sancti agitur in Romano Martyrologio die vicesima tertia mensis Januarii, qua ibi de ipso in Notis egimus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6160. — Anno Æræ Hispan. 705.— Anno Hegiræ 47, inchoato die 2 Martii Fer. 3.— Jesu Christi 667.
— Vitaliani papæ 11.— Constantis imp. 27.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXVI *post consulatum Constantis Aug.* XXIV.

2. *Rebellio adversus imperatorem.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexand. DCLIX kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, refert rebellionem *Saborii*, non vero *Saporii*, ut perperam in Annalibus Baronii vocatur, *Armenicæ militiæ ducis* adversus imperatorem Constantem, quæ ideo recte ab illo hoc anno consignatur.

3. *Obitus S. Ildefonsi episc. Toletani.* — Ad num. 4 et seq. In Vita sancti Ildefonsi episcopi Toletani scripta a Juliano episcopo etiam Toletano legitur de eo : « Novem annis et duobus fere mensibus clarus habitus fuit : expletoque octavo decimo prædicti principis (nempe Reccesuinthi Hispaniarum regis) anno sequenti die x kal. Februarii domicilio carnis exuitur ». Baronius eadem verba refert, sed ex Codice mendoso, ubi habebatur *sequenti die kalendarum Februariarum.* Quem errorem ipse ex Martyrologio Romano corrigit, in quo hujus sancti Natalis celebratur *X kal. Februarii.* Præsenti itaque anno, quo XVIII Recesuinthi regis absolvitur, die XXII mensis Januarii, sanctus Ildefonsus ad immortalem vitam transiit, idque die XXIII Januarii. Duo extant ejus Vitæ scriptores aut potius abbreviatores, editi tam a Bollando ad diem XXIII Januarii, quam a Mabillonio sæculo secundo Benedictino, qui consulendi sunt.

4. *Moritur Waldebertus abbas Luxoviensis.* — Obiit hoc anno sanctus *Waldebertus* abbas Luxoviensis in hodierno Burgundiæ comitatu. Nam, ut docet in ejus Vita Adso abbas Luxoviensis, qui et Hermiricus appellatur, et floruit sæculo decimo, *per quadraginta annorum spatium* monasterium illud rexit, et *multis miraculorum virtutibus adornatus, migravit ad Dominum VI nonas Maias.* Quare cum sanctus *Eustasius* ejus decessor anno sexcentesimo vicesimo septimo in Domino obdormierit, obitus illius in præsentem annum incidit. Natus erat inclyta prosapia in pago Pontivo, sito in Picardia Occidentali inter Somenam et Anthiam et Altiliam fluvios, vulgo *Le Ponthieu*, et sub militari habitu erga pauperes opera misericordiæ exercuerat, sedula versans cogitatione quod postea opere complevit. Ad Luxoviense enim monasterium venit, et traditis rerum suarum, quæ per diversa loca amplissime possederat, prædiis; armisque depositis a *sancto Eustasio* tunc abbate habitum religiosum accepit.

5. *Familiaris fuit SS. Bathildi, Salabergæ et Burgundofaræ.* — Postquam *S. Bathildis* monasterium Corbeiense fundavit, abbatem a Waldeberto, qui eidem præficeretur, expetiit. Adjuvit *sanctam Salabergam* in constituendo monasterio in suburbio Lingonicæ urbis et Laudunum transferendo. Salabergæ in specie Waldeberti postea Angelus apparens, tempus mortis indicavit, ut in hujus sanctæ Vita legitur. Jonas in Vita sancti Eustasii scribit, eum sanctæ Burgundofaræ monasterium ædificasse, « fratresque, inquit, qui ædificandi curam habeant deputat, germanum puellæ Chagnoaldum et Walbertum, qui ei postea successit, ut regulam doceant decernit», cum scilicet Gundoaldus qui eam religionis veste induerat, urbis Meldensis episcopus esset. Inde tam Hildegarius in Vita sancti Faronis fratris Burgundofaræ et episcopi Meldensis post Gundoaldum, recitata a Mabillonio sæculo secundo Benedictino, quam anonymus, qui Vitam sancti Agili abbatis Resbacensis, quæ ibidem extat, elucubravit, occasionem sumpsere scribendi *sanctum Waldebertum* fratrem fuisse *Faronis* ac episcopum Meldensem. Verum Chiffletius in Probationibus Historiæ Trenorciensis pag. 154 observavit, hæc verba, *qui ei postea successit*, referri a Jona ad Eustasium Waldeberti abbatis decessorem. Et tamen iis auctoribus deceptus Cointius commentus est *Waldebertum* fuisse fratrem *Faronis* et ex abbate Luxoviensi sancto Faroni successisse in episcopatum Meldensem anno DCLXXII, quod suo loco refutavimus.

6. *Moritur S. Lupus episc. Cabilonensis.* — Ad hunc circiter annum pervenit sanctus *Lupus* Cabilonensis episcopus, cujus Vitam ab auctore anonymo scriptam exhibet Bollandus ad diem XXVII Januarii, quo ad Deum migravit et in Ecclesia Cabilonensi colitur. Epistola quidem LII lib. IX Registri Gregoriani, Indict. IV, qua divus Gregorius Augustinum et socios commendat, inscripta dicitur « Mennæ Tolosano, Sereno Massiliæ, Lupo Cabilonensi, Agilo

Meris, Simplicio Parisiis, Melantio Rothomagensi, et Licinio episcopis Francorum a paribus ». Verum licet plerique illorum episcoporum anno DCI, quo ea Epistola data vixerint, Epigraphe tamen illa vel depravata vel ab aliquo sciolo addita, ut liquet ex iis quæ Gussanvillæus in Notis ad eamdem, et Cointius anno DCI, num. 38, in medium adducunt. Nam, ut de solo Lupo Cabilonensi episcopo hic verba faciam, Ecclesiam Cabilonensem rexit post *sanctum Gratum*, qui Concilio Cabilonensi tertio sub Clodoveo II Neustriæ et Burgundiæ rege celebrato subscripsit, quique paulo post cellulæ sese inclusit, et peracta spontanea septem annorum pœnitentia ad Ecclesiam suam reversus, vita functus est anno DCLII, ut ejus Vitæ auctor testatur. Ei successit *sanctus Lupus*, ut liquet ex antiquis Indicibus Cabilonensium episcoporum. In laudata Vita narrantur plura de ejus virtutibus ac miraculis, sed sine ullo temporis charactere præter diem emortualem. Bollandus præfata Epigraphe deceptus existimat, hallucinatos esse, qui *Gratum* ejus decessorem faciunt, illiusque mortem anno DCI consignant. Verum Mabillonius sæculo III Benedictino, parte 2, in Appendice refert Privilegium Emmonis episcopi Senonensis pro monasterio sancti Petri apud Senonas emissum a Clotario III Francorum rege *anno tertio regni ejus*, cui inter alios multos præsules subscribit *Lupus episcopus*, qui alius esse non potest, quam Lupus noster. Quare anno DCLVIII, quo Privilegium illud datum, Cabilonensis episcopus erat, et successorem habuit *Desideratum* cognomento *Didonem*, de quo auctor anonymus Vitæ S. Leodegarii episcopi Æduensis, cum loquitur de rebus anno DCLXXIII gestis.

Legatio Anglicana ad *Vitalianum papam*, de qua anno DCLXV, num. 2. Obitus *S. Wandregisili* abbatis, de quo anno DCLXV.

VITALIANI ANNUS 14. — CHRISTI 668.

1. *Constante occiso, Constantinus ejus filius, victis perduellibus, imperat, summo Pontifici adhæret.* — Sexcentesimo sexagesimo octavo Christi anno, Indictione undecima, Constans imperator cum in Sicilia degeret, Syracusis in balneo occiditur a quodam Andrea Troili filio. Ita Anastasius: « Paulus[1] autem diaconus id factum tradit Indictione duodecima : consentit Anastasio Theophanes, qui viginti septem tantum annos numerat Constantis imperatoris: consentiunt pariter Acta sextæ Synodi. Occiso Constante, rebelles Metium, sive Mezentium Armenum, imperatorem crearunt. Quo audito Constantinus Constantis filius in Siciliam veniens, novum aggressus imperatorem, imo tyrannum, occidit una cum iis qui adversus patrem conjurarant. Hæc Annales[2] Græcorum. Porro suppetias ministrasse Vitalianum Pontificem Constantino Catholico imperatori adversus tyrannos, idem ipse imperator in litteris postea a se scriptis ad Donum papam profitetur. Ipse vero Constantinus, bene dispositis rebus Occidentalis imperii, regressus est Constantinopolim, atque allectis fratribus Tiberio et Heraclio in collegas, una cum eis imperat. Fuit (ut dictum sæpe est) Catholicæ religionis professor, idemque ob barbam dictus Pogonatus, quod scilicet Byzantio solvens tenera adhuc lanugine fuerat ; et e Sicilia promissam barbam (ut Zonaras ait) retulisset. Quod vero furens populus nimis importune ab eo coronationem fratrum expeteret, ipsius in eos invidiam et iram accendit, quos suspendi patibulo atque naribus præcidi jussit, Justinianumque patricium Germani postea patriarchæ parentem capite truncari mandavit, Germanumque ipsum eviravit ». Verum hæc longe postea acciderunt ; licet errore facta hoc anno exordio ejus imperii, Annales prodant, qui et addunt lugubrem hunc extitisse annum miseris Africanis: siquidem irrumpentes in eam provinciam iterum Sarraceni, octoginta millia ipsorum duxere captivos.

2. Quod ad res Catholicæ fidei bene disponendas, studium Orthodoxi imperatoris non defuit : perfecissetque quod conceperat animo, ut simul cum Occidentali Orientalis Ecclesia uniretur, quod in primis erat in votis, nisi bellorum ingruentium motibus impeditus fuisset : illud tamen præstitit, ut res interea silentio sopiretur, quousque congregandi Concilii tempus opportunum adesset. Testatur

[1] Paul. diac. l. V. in fin. et edit. nov. c. 11. — [2] Theoph. et Cedr. hoc ann.

id ipse quidem in Epistola quam postea dedit ad Donum Romanum Pontificem, de qua suo loco agemus. Vitalianus enim Pontifex id ab eo exigebat, ut qui vicisset tyrannos, jam superaret hæreticos Dei Ecclesiam infestantes. Idem quoque Vitalianus hoc tempore datis litteris ad Paulum Cretensem episcopum scribit de Joanne episcopo, qui Sedem Apostolicam appellaverat, eumque absolutum significat, et restituendum in suam Ecclesiam præcipit.

3. *Theodorum episcopum in Britanniam mittit Vitalianus.* — Porro qui super eminentem speculam inspector et curator totius a Deo constitutus est orbis Vitalianus, dum ad Orientem ad sublevandos oppressos intendit, ad extremam quoque toto nostro hoc orbe divisam Britanniam respiciens, in Anglicanam novam illic coalescentem Ecclesiam ministrorum inopia laborantem figens obtutum, mittit ad eam magnum illum Theodorum Tarsensem, opere quidem atque sermone pollentem, de cujus electione Beda hujusmodi scribit historiam[1]:

« Apostolicus papa, habito de his consilio, quæsivit sedulus, quem Ecclesiis Anglorum archiepiscopum mitteret. Erat autem in monasterio Niridano, quod est non longe a Neapoli Campaniæ, abbas Hadrianus, vir natione Afer, sacris litteris diligenter imbutus, monasterialibus simul et Ecclesiasticis disciplinis institutus, græcæ pariter et latinæ linguæ peritissimus. Hunc ad se accitum papa jussit, episcopatu accepto, in Britanniam venire. Qui indignum se tanto gradu respondens, ostendere posse se dixit alium, cujus magis ad suscipiendum Episcopatum et eruditio conveniret et ætas. Cumque monachum quemdam de vicino virginum monasterio, nomine Andream, Pontifici offerret ; hic ab omnibus, qui eum novere, dignus episcopatu judicatus est : verum pondus corporeæ infirmitatis, ne episcopus fieri posset, obstitit.

4. « Et rursum Hadrianus ad suscipiendum episcopatum actus est : qui petiit inducias, si forte alium, qui episcopus ordinaretur, ex tempore posset invenire. Erat ipso tempore Romæ monachus Hadriano notus, nomine Theodorus, natus ex Tarso Ciliciæ, vir et sæculari et divina litteratura græce et latine instructus, probus moribus et ætate venerandus, id est, annos habens ætatis sexaginta sex. Hunc offerens Hadrianus Pontifici, ut episcopus ordinaretur, obtinuit : his tamen conditionibus interpositis, ut ipse eum perduceret in Britanniam, eo quod jam bis partes Galliarum diversis ex causis adiisset, et ob id majorem hujus itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum propriorum : et ut ei doctrinæ cooperator existens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati fidei, Græcorum more, in Ecclesiam, cui præesset, introduceret. Qui subdiaconus ordinatus, quatuor exspectavit menses, donec illi coma cresceret, quo in coronam tonderi posset ; habuerat enim tonsuram more Orientalium S. Pauli Apostoli. Qui ordinatus est a Vitaliano papa anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo octavo, sub die septimo kalend. Aprilium, Dominica : et ita una cum Hadriano, sexto kalendas Junias in Britanniam missus est. Qui cum pariter per mare ad Massiliam, et inde per terram Arelatem pervenissent, et tradidissent Joanni archiepiscopo civitatis illius scripta commendatitia Vitaliani Pontificis, retenti sunt ab eo, quousque Ebroinus Major-Domus regiæ copiam pergendi quoquo vellent, tribuit eis. Qua accepta, Theodorus profectus est ad Agilbertum Parisiorum episcopum, de quo superius diximus, et ab eo benigne susceptus, et multo tempore habitus est. Hadrianus vero perrexit primo ad Emesenonum, et postea ad Faronem Meldonum episcopum, et bene cum eis diutius fuit : coegerat enim eos imminens hyems, ut ubicumque potuissent, quieti manerent.

5. « Quod cum nuntii certi narrassent regi Egberto, adesse scilicet episcopum, quem petierant a Romano antistite, in regno Francorum ; misit illo continuo Redfridum præfectum suum ad adducendum eum. Quo cum pervenisset, assumpsit Theodorum cum Ebroini licentia, et perduxit eum ad portum, cui nomen est Quentauvic : ubi fatigatus infirmitate, aliquantisper moratus est : et cum convalescere cœpisset, navigavit in Britanniam. Hadrianum autem Ebroinus retinuit, quoniam suspicabatur eum habere aliquam legationem imperatoris ad Britanniæ reges adversus regnum, cujus tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cum tale nihil illum habere, vel habuisse, veraciter comperisset, absolvit eum, et post Theodorum ire permisit. Qui statim, ut ad illum pervenit, dedit ei monasterium beati Petri Apostoli, ubi archiepiscopi Cantiæ sepeliri (ut præfatus sum) solent. Præceperat enim Theodoro abeunti dominus papa Apostolicus, ut in diœcesi sua provideret et daret ei locum, in quo cum suis apte degere potuisset ». Quia autem accessus ipsius Theodori in Britanniam contigit (ut idem testatur auctor) anno sequenti : quæ tunc per Theodorum gesta sint, suo loco dicemus.

6. *Clotario mortuo succedit in Galliis rex Childericus, qui Leodegarii episcopi consiliis utitur.* — Hoc eodem anno Clotharius rex Francorum, ubi regnasset annos quatuor, ex hac vita migravit : tot namque eum regnasse annos, auctor Appendicis ad Gregorium Turonensem affirmat, et alii consentiunt. Successerunt in regnum fratres Theodoricus et Childericus ; sed illo redacto in ordinem, Childericus tenuit annos tres, ut patet ex iis quæ in ejus obitu inferius dicentur. Tradunt autem ipsum coegisse Ebroinum Majorem-Domus regiæ fieri monachum in Luxoviensi cœnobio, cum faveret Theodorico : quod et in Actis sancti Philiberti abbatis expressum habetur. Verum sponte ipsum secessisse, rerum spectator Ursinus, qui exposcente Audolpho abbate monasterii sancti Maxentii scripsit

[1] Bed. l. IV. c. 1.

res gestas sancti Leodegarii episcopi Augustodunensis et martyris. tradit, pauloque diversa ita narrat, incipiens a Clothario filio Clodovei majore natu, regnique successore, his verbis [1] :

7. « Per idem tempus minor Clotharius rex cum Bathilde (Blitilde) matre regni Francorum habenas moderabatur. Qui cum Leodegarii prudentiam auditione accepissent, cuperentque eum in palatio apud se habere : petierunt ab episcopo Pictaviense ejus avunculo et educatore. ut ei faceret copiam apud ipsos in palatio manendi. Episcopus statim jussa complens, magnis rebus instructum et sapientiæ floribus redimitum eum misit ad illos, qui eum sane honorifice acceperunt. Ille vero intra paucos dies virtute et integritate sua, sermonisque comitate id consecutus est, ut rex et regina et plerique pontifices eum præcipue carum haberent, consensuque omnium, maxime Francorum, episcopi functione dignus proclamaretur. Itaque ab omnibus electum Augustoduni (quæ est Heduorum civitas) episcopum curarunt ordinandum : quo munere cum annis tribus [2] strenue functus esset, rex Clotharius, qui eum promoverat, excessit e vivis.

8. « Tum vero beatus Leodegarius episcopus id audiens, celeriter ad palatium profectus est, et cum aliis de rege constituendo tractare cœpit : cumque comperissent Childericum Austrasiorum regem adolescentem pro sua ætate regnum optime administrasse, quædam Francorum pars eum voluit habere regem. Porro Ebroinus, qui sub Clothario rege Major-Domus fuerat, Theodoricum fratrem Childerici nitebatur Clothario subrogare. Ejus autem nomen tum erat odiosum apud Francos, ut qui illo rursus jugo premendos se vererentur, quod sub Clothario per eum experti essent. Itaque Ebroini consilio posthabito, Childericum Francorum regem elegerunt. Cernens ergo Ebroinus se destitutum, consiliumque suum prorsus negligi, multo timore correptus, petiit a rege, ut rebus omnibus derelictis, permitteret ipsi, vita incolumi degere in monasterio. Illo sic rogante, et Leodegario quoque pro eo intercedente, rex assensit, et illico eum ad Luxoviense monasterium ablegavit, ut illic monasticum institutum complecteretur. Deinde in regno confirmatus Childericus rex, germanum suum Theodoricum cuidam servo Dei conservandum ac nutriendum commisit. Porro Leodegarium episcopum omni domui suæ præfecit, et in omnibus Majorem-Domus esse voluit.

9. « Is ergo, ea accepta potestate, quicquid adversus priscorum regum et magnorum procerum leges comperit inepte introductum, cum esset vita et moribus inculpatis, ad pristinum reduxit statum. Usque adeo vero totum Francorum regnum usquequaque restituit, ut omnes se gratularentur regem habere Childericum, et palatii præfectum Leodegarium ». At non intelligas ut ipse fuerit Magister-Domus, cum tunc temporis ejusdem Leodegarii consilio constet creatum fuisse Leudesium filium Erchonvaldi sub Clothario eodem munere perfuncti ante Ebroinum. Sed pergit auctor : « Cum hæc annis fere tribus cum multo decore agerentur, malus dæmon, qui pro insita sibi invidentia bona destruere solet, administris suis, quos idem antistes sibi socios adhibuerat rerum gerendarum, invidiæ faces admovere cœpit, et per illos inter episcopum et regem discordiæ zizaniam seminare.

10. « Imminente igitur tum Paschatis celeberrimo die, episcopus a rege petiit, ut Augustoduni Heduorum civitate diem sanctissimum celebraret. Non abnuit rex, sed episcopi precibus studet obsequi. In ipsis igitur vigiliis Paschæ pro antiquo more illis pariter euntibus ad missarum solemnia celebranda, odii seminario adhuc latitante, is qui malorum incentor erat, accedens ad episcopum, ait : Caveas tibi, sancte pontifex : Missarum enim celebritate peracta, jussu regis interficiendus es : nam semen nequam ab hostibus tuis in ejus satum pectore, hac nocte exeret sese. His auditis, dissimulat interim episcopus, neque eam rem magni pendens, lætum et serenum vultum exhibet, inchoataque missarum solemnia honestissime consummat. Postquam autem ipse et rex Eucharistiam sumpserunt, rex ad palatium pransurus abscessit : episcopus vero, peracto ministerio, haustoque cum suis mero (ut sese habet humana fragilitas) regis animos metuens, cum illis tractare cœpit, quid hac in re agendum videretur. Ubi autem ad Dominum preces fudit, consultius ei visum est, posthabitis omnibus, Christum sequi, quam cædi locum dare, ne manus regis tam festo die sacerdotis sanguine inquinarentur, atque inde in Francorum odium et contemptum incideret, uniusque hominis causa totius populi concertatio et conflictus oriretur.

11. « Relicto igitur rege, cunctisque regni proceribus. pro nihilo ducens quod in mundo haberetur, eadem nocte cum paucis iter suscipit, eo profecturus, ubi pauper Christi effici posset. Id ubi rex cognovit, valde contristatus ac animo mœrens, quemdam e fidelibus suis cum magno exercitu post illum misit; qui eum tota nocte insecutus, diluculo assecutus est. Deprecante autem humiliter pontifice, ut liceret ipsi quoque, relicto sæculo vacare Deo in Luxoviensi cœnobio, mox (vix) id ei permissum est. Itaque celeriter ad monasterium perveniens, Ebroinum jam clericum invenit, eumque rogavit, ut si quid in ipsum peccasset, veniam invicem peterent, et animorum inter se concordia jungerentur. Attamen ab abbate sejuncti, aliquo temporis spatio pœnitentiam agentes, inter monachorum contubernia tam strenue se gesserunt, ut perpetuo illic in monastico instituto mansuri viderentur ». Hactenus de his usque ad obitum Childerici, qui triennio in regno vixit ab obitu Clotharii regis. Quæ autem post hæc secuta sint,

[1] Apud Sur. die II octob. — [2] Alii *decem*, sed male

suo loco dicturi sumus : quæ quidem etsi diversa ab iis quæ ab aliis narrantur nonnihil reperiantur, non spernenda dixerim, ut auctoris sui temporis res scribentis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6161. — Anno Æræ Hispan. 706. — Anno Hegiræ 48 inchoato die 19 Feb. Fer. 1. — Jesu Christi 668. — Vitaliani papæ 12. — Constantini Pogonati imp. 1.

1. *Nova consulatus forma inducta.* — Hic annus ante mortem Constantis hac formula notatus: XXVII *post consulatum Constantis Aug.* XXV. Sed postquam istrucidatus fuit, *Constantinus Pogonatus* ejus filius ac successor insignem mutationem in Fastis fecit (1). Justinus junior consulatum a privatis ad imperatores transtulerat, eumque perpetuum esse voluerat, ac secundo imperii sui anno ea dignitate sumpta, ab eo ad suam mortem tot consulatus, quot imperii annos numerandos esse decreverat. Qua in re illum successores usque ad Constantinum Pogonatum secuti sunt, nisi quod *Tiberius Constantinus*, et *Heraclius* primis post susceptum imperium kalendis Januariis consules processere, ut suis locis visum est. Verum ea consulatus forma *Constantino Pogonato* non placuit; ideoque aliam invexit, quæ fuit per modum tribunitiæ potestatis, juxta quam non plures imperii, ut antea, quam consulatus anni numerati sunt; nisi qui succedebant in imperio antea Augusti appellati fuissent, et cum patribus suis corregnassent; tunc enim annos imperii ante eorum obitum suscepti numerare continuabant, sed novi imperii annos nonnisi consulatus nomine exprimebant. Quare cum *Constantinus Pogonatus* anno DCLIV Augustea dignitate exornatus fuerit, hoc anno postquam *Constans* pater necatus est, annum XV imperii et primum consulatus numeravit : quod idem postea a Constantino Copronymo, a Leone patre in imperii consortium allecto observatum fuisse videbimus. Aliorum omnium usque ad Leonem Sapientem, a quo consulatus perpetuus abrogatus est, et honorarius privatorum tantum retentus, anni imperii et consulatus pari numero processere. Quod a me primum in Dissertatione Hypatica detectum, ad varios errores chronologicos emendandos conducit.

2. *Formula post Constantis mortem usurpata.* — Hic itaque Christi annus post Constantis Aug. interitum hac formula insignitus fuit : « Anno XV Constantini Aug. post consulatum ejus I, et imperii Heraclii ac Tiberii anno X », ut ex Actis sextæ Synodi generalis certo constat. Ubi *postconsulatus* non differt a consulatu: hunc enim loquendi modum illorum temporum usus induxit ; mentio autem fit *Heraclii* ac *Tiberii*, quia, ut suo loco ostendimus, anno DCLIX Cæsares nuncupati fuerant, et quemadmodum Constantinus frater, cum Constante patre corregnarant.

3. *Interitus Constantis imp.* — Ad num. 1 et seq. Anastasius in Vitaliano papa, Constantem imperatorem interfectum scribit, XV *die mensis Julii per* XI Indictionem. Marianus Scotus in Chronico eumdem tam diem quam mensem retinet, sed loco Indictionis XI, *duodecimam* reponit, et quidem recte quoad Indictionem : in exemplaribus enim Mss. libri Anastasii de Vitis Pontificum Roman. Regio, Thuaneo, Mazarino, et quibusdam aliis, loco, *per* XI *Indictionem*, legitur, *per* XII *Indictionem*, et Constans Syracusis post diem XVI Septembris et ante diem septimum mensis Novembris interfectus est, ut liquet ex Actione XVIII sextæ Synodi generalis, die XVI Septembris anni DCLXXXI habita : in ea quippe annus XIII consulatus Constantini Pogonati numeratur, qui tamen decimus quartus fuisset, si currenti anno ante diem decimum sextum Septembris *Constans* periisset, et Pogonatus consul processisset. Præterea in Actione prima ejusdem sextæ Synodi anno DCLXXXI, die septima Novembris habita, *Constantinus* jam annum XIII consulatus seu imperii post patris mortem administrati numerabat ; ideoque hoc anno ante illum diem Constans peremptus fuerat. Ad hæc Paulus diaconus lib. 5, cap. 11, de Gestis Langob. ait Constantem mansisse in Sicilia *ab Indictione* VII *usque in duodecimam*

(1) Præcedentium consulatuum formam innovavit quidem Pogonatus, sed minus profecto ac Pagius censet. Igitur decessores illius imperatores consulatum cum imperio inibant prout in Nota ad A. 565, 2, demonstravimus. Tum vero consulatum alium exordiebantur a Januario anni succedentis, et ex eo secundo solemnique consulatu reliquorum succedentium annorum postconsulatus supputabant. Pogonatus receptum nunc morem in eo retinuit, quod consulatum cum imperio cœpit. Alterum vero consulatum a kalendis Januarii solemni ritu mire neglexit ; ex quo factum est, ut postconsulatus ejus et succedentium imperatorum, non quidem a secundo consulatu uti prius, sed a priori illo supputari cœperint, ea numerandi ratione ducta, de qua hic Pagius. MANSI.

quam sine dubio includit; cum certum sit Constantem anno DCLXIII in Siciliam venisse, ibique per annos sex, incompletos scilicet, substitisse, ut eo anno ostendi. Quare post diem primum mensis Septembris, quo Indictio XII auspicatur, iniquitatum suarum pœnas *Constans* luit (1).

4. *Imperii ejus duratio.*— Imperavit, *an.* XXVII, Nicephoro patriarcha in Historia, Theophane, Cedreno et Zonara testibus. Paulus enim citatus, qui *annos* XXVIII ei attribuit, utrumque extremum incompletum in summam confert. Uxoris Constantis nomen scriptores Byzantini tacent. Loquitur Baronius de Heraclio et Tiberio Constantini Pogonati fratribus, quasi ab eo in imperii collegium allecti fuissent, quod neque auctor Miscellæ, neque Anastasius, neque Theophanes dicunt, sed tantum Constantinum cum Tiberio et Heraclio imperii collegis adscitis imperasse; sed præterquam quod τὸ *adscitis* non legitur in græco Theophanis, ejus interpres intellexit, vel intelligere debuit *adscitis* a patre, non vero a Constantino fratre.

5. *Theodorus ordinatur episc. Cantuariensis.* — A num. 3 ad 6. Beda in Epitome hoc anno habet *Theodorus ordinatur episcopus* sc. Cantuariensis, in locum Deusdedit; nam *Wigardus* Romam ex Anglia, ut consecraretur missus, obierat, sicuti anno DCLXV ostendimus. Beda in Hist. lib. 4, cap. 1, signantius tempus ordinationis designat : « Ordinatus est a Vitaliano papa anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo sexagesimo octavo, sub die septima kalendarum Aprilium, Dominica », die scilicet XXVI Martii in quem incidebat Dominica de Passione. Addit Beda : « Et ita una cum Hadriano (monacho) sexto kalendas Junias Brittanniam missus est (Theodorus). Qui cum pariter per mare ad Massiliam, et deinde per terram Arelas pervenissent, et tradidissent Joanni archiepiscopo civitatis illius scripta commendatitia Vitaliani Pontificis, retenti sunt ab eo, quousque Ebroinus Major-Domus regiæ copiam pergendi quoquo vellent, tribuit eis ». Ex his verbis colligitur, Arelatem ad Neustriæ reges pertinuisse, fuisseque caput provinciæ juris Neustrici. Theodorus enim Roma in Britanniam proficiscens *per mare* Massiliam venit, quæ ad *Childericum* Austrasiorum regem spectabat, et ex ea nullo impediente egressus est, detentus tantum Arelatis jussu Ebroini, qui erat Major-Domus Clotarii III regis Neustriæ et Burgundiæ.

6. *Clotarius III obiit anno* DCLXX. — Ad num. 6 et seqq. Baronius, uti et omnes, qui eum præcessere, annos tantum quatuor *Clotario III* Burgundiæ et Neustriæ regi assignat. Verum postquam Hadrianus Valesius cum annos quatuordecim Neustrasios et Burgundiones rexisse detexit, omnes eam sententiam certissimis fundamentis fultam amplexi sunt. Certe Ursinus in Vita sancti Leodegarii episcopi Augustodunensis loco a Baronio citato, et a nobis anno DCLXI, num. 7 relato, asserit sanctum Leodegarium *Clotario* regnante renuntiatum esse episcopum, et cum eo munere *annis decem strenue functus esset*, Clotarium, qui eum promoverat, e vivis excessisse. Quare *Clotarius* annos amplius quatuor regnavit. Verum est, Baronium loco, *annos decem*, reponere *annos tres*, sed contra omnium exemplarium fidem. Præterea anonymus coævus, qui Vitam sancti Wandregisili abbatis Fontanellensis scripsit, dicavitque Lantberto Lugdunensi antistiti, num. 15 affirmat, Clotarium *rexisse populum Occidentalium Francorum annis quatuordecim.* Tum num. 23 : *Hlotharius, qui major erat* (filiorum Clodovei) *natu quartum decimum regni agens annum consortiis subito caruit humanis.* His adde subscriptionem Diplomatis dati a Drausio Suessionensi episcopo in favorem monasterii puellarum extra muros Suessionenses ab Ebroino Majore-Domus et Leutrude ejus uxore constructi, quod datum dicitur *Augustæ Suessionum, sexto kalendas Julii, anno decimo quarto regni Clotarii gloriosissimi regis.* Extat illud inter probationes Historiæ Suessionensis a Melchiore Reginaldo editæ. Quare cum Clotarius anno sexcentesimo quinquagesimo sexto post secundam hebdomadam mensis Novembris patri *Clodoveo* successerit, annosque quatuordecim regnaverit, morte sublatus est anno sexcentesimo septuagesimo, idque post diem vicesimum sextum mensis Junii, quo laudatum Privilegium a *Drausione* Suessionensi episcopo concessum, imo post diem XXIX mensis Sept. anni DCLXX, ut anno seq. num. 7 ostendetur. Porro ex his quatuordecim annis quatuor in tota Francia dominatum obtinuit, reliquos decem in solis Neustrasiæ et Burgundiæ regnis. Auctor de Gestis Francorum et continuator Fredegarii, qui annos tantum quatuor Clotario III tribuerunt, de annis ejus monarchiæ explicandi sunt, non vero de annis, quibus in universum regnavit, quemadmodum ejus principatus initio ostendi.

7. *Clotarium annos* XIV *regnasse indubitatum est.* — Mabillonius lib. 5 de Re Diplomatica pag. 379, refert Diploma datum a Chrothilde matrona pro monasterio B. Mariæ apud Brogarias in pago Stampensi, ex autographo monasterii sancti Dionysii, scriptum litteris Merovingicis, quod dicitur datum « Morlacas vico Pu pl. quod fecit minsis Marcius dies decim anni XVI regn. domini nostri Clotachariæ regis gloriosissimi ». Qua ex subscri-

(1) Frustra, quantum arbitror, laborat Pagius in illigando Constantis interitu cum anno DCLXVIII, nam ex Anastasii vetustioribus Mss. Codicibus docemur obiisse illum die XV Julii Indict. XII, vel, ut habet Blanchinianus Catalogus sæculi octavi, die X Julii Indict XII. Qui profecto temporum characteres non nisi cum anno DCLXIX congruunt. Nec dubito quin in Actionem primam VI Synodi mendum irrepserit in Nota consulatus Constantini, ut pro XIII legendum sit XII. Facilius enim mendum in numeros irrepsisse persuaderemus, quam erroris argueremus Anastasii Codices. Nec insuper constare potest Anastasii fides, nisi mendum aliquod in Notas numerales Synodi concipiatur. Si enim Constans hoc anno Julio mense obivit, ut quoad mensem aperte asserit Anastasius, utique Actio habita Septembri anni DCLXXXI, non consulatu XIII, sed XIV a Julio cœpto signanda erat. MANSI.

ptione Mabillonius deduxit, Clotarium III usque ad annum regni xvi pervenisse. Nec enim dici potest Chartam illam falsatam esse, cum ipsum autographum æri incisum ipse exhibeat. Verum non anni xvi, sed anni xiv insculpti sunt in tabella, quam vir doctissimus exhibet. Sunt enim ibi tres figuræ post vocem *anno* per abbreviationem exarato. Prima est X, secunda I, tertia V, sed ultima lineola hujus numeri V, progressu temporis deleta est, ejus summitate excepta, cujus solum restat nempe punctum. Similem errorem in simili numero commissum fuisse, dum de *Theodorico* rege Childerici successore sermo erit, anno DCLXXXVI, num. 12 detegemus. Ipse postea Mabillonius cum tomo III Veterum Analect. in Dissert. *de Anno mortis Dagoberti primi et Clodovei junioris*, Clotarii regis initium cum anno DCLVI illigandum esse demonstravit, satis agnovit *Clotarium III* annis xvi non regnasse ; inde enim sequeretur, *Clotarium III* vixisse usque ad annum DCLXXII, quod modo sustineri non potest. *Clotarius III* anno ætatis circiter decimo nono, nullis relictis liberis, e vivis excessit. Alieni semper fuit arbitrii, ac primum sub tutela *Bathildis* matris suæ, deinde sub manu *Ebroini* præfecti palatii ; quanquam vere dici possit eum sub *Ebroino* fuisse, quandiu regnavit. Tunc enim omnia Majores-Domus regiæ administrabant. Cointius mortem Clotarii III cum anno DCLXIX copulat, Hadrianus Valesius cum an. DCLXVIII, aliique cum aliis Christi annis ; sed præter Privilegium citatum a Drausio episcopo Suessionensi datum anno sequenti argumento ex Beda deducto, illum anno DCLXX adhuc in vivis fuisse demonstrabimus.

8. *Theodoricus post Clotarium aliquot mensibus regnavit.* — Quid post *Clotarii* regis mortem contigerit, docet continuator Fredegarii cap. 93, et auctor de Gestis Francorum cap. 45 ; sed textus continuatoris corruptus, quem ideo referemus correctum a Chiffletio juxta fidem pervetusti Codicis Ms. in Diss. de Annis Dagoberti I, cap. 15 : « Theudericus frater ejus in regno successit : Childericus enim frater a Francis in regno elevatus est apud Wlfoaldum ducem ». Auctor vero de Gestis Francorum : « Theudericus frater ejus rex elevatus est Francorum. Childericus itaque alius frater ejus, in Austria una cum Wlfoaldo duce regnum suscipere perrexit ». Subdit auctor de Gestis Francorum : « Eo tempore Franci adversus Ebroinum insidias præparant, super Theudericum consurgunt, eumque a regno dejiciunt, crinesque capitis amborum vi abstrahentes, incenderunt, Ebroinum totonderunt, eumque in Luxovio monasterio in Burgundia dirigunt, in Auster propter Childericum legationem mittentes accommodant, et una cum Wlfoaldo duce veniens in regno Francorum elevatus est ». Sed hic locus ex parte corruptus, quem sic restituo ex Codice Ms. Colbertino num. 3518 : « In Auster propter Hildericum legationem mittentes, in regno Francorum eum regem stabiliunt ». Quare aliquot saltem mensibus post Clotarii obitum in Neustria et Burgundia regnavit Theodoricus.

9. *Id magis confirmatur.* — Hujus rei certum testem habemus, anonymum scilicet, qui Vitam sancti Leodegarii scripsit, qui eo tempore quo hæc gesta sunt, vivebat, publicatum a Mabillonio sæculo secundo Benedictino : « Rex Lotharius », inquit anonymus, « a Domino vocatus de hac luce migravit. Sed cum Ebroinus ejus fratrem germanum, nomine Theodoricum, convocatis optimatibus solenniter (ut mos est) debuisset sublimare in regnum, superbiæ spiritu tumidus eos noluit deinde convocare : ideo magis cœperunt metuere, quod regem, quem ad gloriam patriæ publice debuerat sublimare, dum post se eum retineret pro nomine, cui malum cupierat ille, audenter valeret inferre. Cumque multitudo nobilium, qui ad regis novi properabat occursum, mandante Ebroino, itineris accepissent repudium, inito in commune consilio, relicto eo omnes expetunt Hildericum ejus fratrem juniorem, qui in Austro sortitus erat regnum. Quorum consilio, qui tunc noluit acquiescere, aut fugaciter evasit, aut cum vitæ periculo incendio comminatus acquievit invitus. Cum enim omnes ob Ebroini tyrannicum metum Hilderico induxissent tam Neustricum, quam Burgundiæ regnum ; agnoscens tyrannus suum hoc facinus perpetratum, ad Ecclesiæ confugit altare, ejusque in multis partibus subito thesaurus fuit direptus ; et quod iniquus diu congregaverat male, dispersum est subito bene. Episcopis tunc quibusdam intercedentibus, et præcipue interventu antistitis Leodegarii eum non interficiunt, sed Luxovio monasterio dirigitur in exilium, ut facinus, quod perpetraverat, evasisset pœnitudo ». Addit anonymus *Theodoricum* ad monasterium S. martyris Dionysii residere jussum esse.

10. *Leodegarius Childerici regis consiliarius fuit.* — Paulo aliter rem istam narrat Ursinus, cujus verba Baronius, qui anonymum non viderat, recitat. Vita enim S. Leodegarii scripta a duobus auctoribus æqualibus, anonymo nempe monacho Augustodunensi primum a Duchesnio tom. I Hist. Franc. publicato ; et Ursino a Duchesnio etiam edito. Hic vero nonnunquam dissentit, nonnunquam verbis tenus consentit cum anonymo, qui Hadriano Valesio merito præferendus videtur. Opus utriusque extat in sæculo secundo Benedictino magis correctum. Haud recte itaque Ursinus, qui aliqua de *B. Leodegario* fatetur ipsemet se ignorare, scripsit *Leodegarium*, postquam *Ebroinus* in monasterium Luxoviense relegatus fuit, Majorem-Domus, rectoremve palatii factum esse. Ut enim observat Hadrianus Valesius lib. 21 Rerum Franc. præfectura palatii, militaris magis quam civilis dignitas fuit, nec unquam eum magistratum ac honorem episcopi in Francia gessere. *Childericus* itaque postquam tota Francia potitus est, *Leodegarium* apud se assidue retinuit, ut eo consiliario uteretur, ita ut non rector palatii, Majorve-Domus esset, sed aliqua ratione Childerico principi pro Majore-Domus esse videretur.

Hinc anonymus *Wlfoaldum* sub Childerico rege Majorem-Domus vocat, et tantum abest, ut auctor de Gestis regum Francorum cap. 45, et continuator Fredegarii cap. 95, Leodegario locum inter Majores-Domus concedant, ut asserant *Leudesium* Erchinoaldi filium in Majorem-Domus sub principatu Theodorici regis (non vero Clotarii, ut perperam Baronius num. 9 habet) a Francis electum fuisse, hortante eodem Leodegario episcopo.

11. *Leodegarius Childerico per triennium gratissimus.* — Huic Ebroinus ante Clotarii mortem valde infensus erat quia Ebroinus « non solum rapacitatis exercebat commercium, verum etiam pro levi offensa, sanguinem nobilium multorum fundebat innoxium. Sanctum itaque Leodegarium episcopum, ideo habebat suspectum, quia eum superare non valebat in verbo, nec adulationis ei ut cæteri impendebat obsequium, et contra omnes minas suas semper eum cognoverat permanere intrepidum », inquit anonymus in Vita S. Leodegarii. Ebroino in monasterium Luxoviense relegato, et Childerico monarchiam Francicam adepto, Leodegarius omni domui regiæ præfectus. « Quidquid adversus priscorum regum et magnorum procerum leges comperit inepte introductum, ad pristinum reduxit statum », inquit Ursinus, qui addit *annis fere tribus* eum in amicitia Childerici regis fuisse, ex eaque penitus excidisse instante solemnitate Paschali, ideoque ab anno sexcentesimo septuagesimo, quo in finem vergente *Childericus* totius Franciæ monarcha renuntiatus est, usque ad Pascha anni sexcentesimi septuagesimi tertii. Baronius refert hoc anno ex Ursino Childerici regis in eum commotionem, et quomodo in Paschæ Vigilia ad necem quæsitus fuerit, et postea *Leodegarius* in Luxoviense cœnobium secesserit. Verum exilium Leodegarii a Childerici morte sejungi non debet, ut narratio rerum gestarum clarior evadat. Quare de eo agemus anno DCLXXI cum quo Baronius *Childerici* mortem illigavit.

ADEODATI ANNUS 1. — CHRISTI 669.

1. *S. Vitaliano papa mortuo Adeodatus succedit sub quibus Mauri episcopi Ravennatensis schisma.* — Annus sequitur Domini sexcentesimus undeseptuagesimus, Indictione duodecima inchoata : quo, sexto kalendas Februarias Vitalianus papa, ubi sedisset annos tredecim et menses quinque minus diebus quatuor, ex hac vita ad Deum migrat : cujus probitas ita refulsit, ut inter sanctos Pontifices adscriberetur, ejusque natalis dies anniversaria memoria perpetuo celebrandus sanciretur. Dolemus tanti Pontificis tum scripta tum Acta maxima ex parte calamitate temporis deperiisse penitus oblivione sepulta.

Præter illa autem quæ de ipso singulis certis annis sunt superius enarrata, alia quædam reperiuntur, quæ cum certo anno definita minime habeantur, hic ea describere, ex more, voluimus. Habet hæc enim Anastasius : « Fecit autem Vitalianus ordinationes quatuor, creavit presbyteros viginti duos, diaconum unum, episcopos per diversa loca decem et octo ». Inter episcopos recens creatos, datum tradunt episcopum primum Ferrariensibus, vel (ut Rubeo [1] placet) Vicoabentiæ episcopatum Ferrariam translatum : qui autem primus Ferrariensibus episcopus datus dicitur, Marinus nomine dictus habetur. Prodit idem auctor ex Ravennatis Ecclesiæ monumentis, a Vitaliano papa excommunicatum fuisse Maurum episcopum Ravennatem, quod ab ipso Romam vocatus causam dicturus, adesse contempserit. At ille tantum abfuit ut percussus anathemate resipuerit, ut etiam fretus exarchi potentia, quem sibi intimum conciliaverat amicum, eo vesaniæ progressus sit, ut in Vitalianum eamdem anathematis sententiam reciprocaret : quo portentoso facinore perculsi omnes Italiæ episcopi, una cum Vitaliano coeuntes, eumdem Maurum ut indignum penitus sacerdotio exuerunt. Puto id factum in Romano Concilio anno superiori in causa Cretensis episcopi Joannis collecto.

2. Cæterum quo cœpit mentis delirio Maurus perseverans, nec mutans Æthiops pellem suam, ad finem vitæ perductus, contestatus est omnes Raven-

[1] Hier. Rub. Hist. Raven. l. IV.

natis Ecclesiæ clericos, ne unquam subjicerent se Romano Pontifici : in qua obstinatione vita functus miser, ab omni prorsus Ecclesiastica communione suffragiis scilicet pro defunctis exhiberi solitis et commemoratione e sacris Diptychis interdictus est a successore Vitaliani Adeodato, de quo proxime dicturi sumus. Porro in locum Mauri subrogatus est Reparatus, qui et ipse refractarius laboravit perficere per imperatoris rescriptum, ne subjaceret Ecclesia illa Romanæ, licet in fine vitæ facti pœnitens obiisse dicatur : cui successit Theodorus Ecclesiæ Romanæ obsequentissimus, qui et tenax fuit Christianæ humilitatis, cujus Maurus penitus expers fuerat : is enim in Synodo Romana sub Agathone ita subscribere voluit : Theodorus exiguus episcopus sanctæ Ecclesiæ Ravennatis. Hæc de episcopis Ravennatibus simul strinximus occasione Vitaliani papæ Maurum corripientis.

3. Ad postremum autem hæc de Vitaliani sepultura Anastasius : « Sepultus est, inquit, ad beatum Petrum Apostolum sub die sexto kalend. Februarii. Cessavit episcopatus ejus menses duos et dies tredecim ». Hæc ipse. Qua ratione temporis inita, dicendum est successorem subrogatum fuisse die nona mensis Aprilis. Fuit is Adeodatus, natione Romanus, filius Joviniani, ex monacho, gratissimus omnibus; de quo ista Anastasius : « In tanta magnitudine fuit mitissimus ac benignissimus, ut omnem hominem a majore usque ad minimum libenter susciperet : peregrinis compassionem exhibuit, ut etiam unusquisque quod postulavit, sine dubio impetraret : sed et rogam omnibus ampliavit ». Erat roga (ut dictum est) donativum solitum erogari, ita dictum ab erogando. Quod autem idem subdit, hujus tempore motum ab Italia exercitum ad debellandum exortum in Sicilia tyrannum : operam ad id faciendum egregiam navasse Vitalianum, constare diximus ex imperatoris Epistola.

4. *Siciliam Sarraceni vastant.* — Cæterum sub eodem Adeodato Romano Pontifice, ubi Constantinopolim profectus est Constantinus, invasam fuisse insulam illam a Sarracenis, direque vastatam, Anastasius habet his verbis : « Postmodum venientes Sarraceni in Siciliam, obtinuerunt prædictam civitatem (nempe Syracusas), et multam occisionem in populo fecerunt, qui in castra seu montana confugerant, similiter autem et prædam nimiam fecere ; et æs quod illuc de civitate Romana delatum fuerat, secum tollentes, Alexandriam reversi sunt ». Hæc Anastasius in successore Vitaliani : eadem habet Paulus [1] diaconus. Verum cladem istam Siciliæ insulæ factam esse sub Vitaliano potius dicendum esset, si quæ extant litteræ nomine Vitaliani papæ, ad monachos Siculos, vere Vitaliani essent : ponimus eas, ne invidiose prætermisisse videamur. Extant apud Leonem Ostiensem in Chronico Cassinate, ubi cusæ in fine leguntur, his præmissis eorumdem monachorum litteris ad suos Romam datis, quæ sic se habent :

« Sanctæ ac Deo dignæ congregationi Cassinensi Lateranis degenti, servi et filii eorum in Sicilia commorantes : Sic hujus vitæ pelagum currere, ut portum quietis valeant apprehendere.

5. « Diversis attriti miseriis, et innumeris calamitatibus oppressi, de profundis ad vestram paternitatem clamamus, rogantes illam misereri afflictæ et desolatæ Siciliæ. Tot enim ac tantis tribulationum pressuris deprimimur, ut jam nulla spes vitæ relinquatur. Sarraceni namque ab Alexandria cum immenso exercitu ad Siciliam venientes, omnem fere insulam igne et gladio deleverunt; et monachos in sancti Christi martyris Placidi commorantes cœnobio, diversis suppliciis affectos, morti tradiderunt. Redacta est terra in solitudinem et ablatis ab illa hominibus, ferarum saltus effecta est : et nonaginta et octo civitates et villæ vobis in Sicilia subditæ incensæ, subversæ, et desolatæ sunt. Sanctorum quoque domicilia destruentes, altaria Domini suffoderunt, et clericos cujuscumque ordinis et dignitatis diversis suppliciis affectos occiderunt. Facta sum in derisum (clamat Sicilia) omnibus gentibus, canticum eorum tota die : in tristitia sedeo, clamo, non est qui consoletur me. Jam enim pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia mea circa dentes meos. Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei, Domini mei, unica spes salutis meæ, quia manus Domini tetigit me.

6. « Quapropter opportune importune vos per patrem Benedictum et martyrem Christi Placidum adjuramus, ut super nos afflictos misericordiæ brachium extendatis, et ad monasterium instaurandum, et civitates, castra, possessiones, et villas reparandas dirigere cum supplemento pecuniæ studeatis; periclitantique insulæ, jamjamque nutanti Benedicti dexteram porrigatis. Jam enim Placidus in sibi commissis ovibus rursum occiditur, et Eutychius, Victorinus, et Flavia virgo in sibi adhærentibus rursus capite truncantur. Effudere namque Sarraceni sanguinem monachorum Cassinensium, et Christianorum cum illis habitantium, velut aquam in circuitu possessionum suarum, et non erat qui iret et sepeliret. Unde vestram sanctitatem iterum iterumque rogamus, ut nobis afflictis consolationis juvamen impendere studeatis. Valete ». His subditæ leguntur litteræ Vitaliani papæ nomine inscriptæ his verbis :

7. « Vitalianus episcopus servus servorum Dei dilectis in Christo filiis sub patris Benedicti et Placidi dominio in Sicilia constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ad hoc nos superna clementia in orbe terrarum præfecit rectores atque custodes, ut dispersa congregare, et congregata conservare, et destructa restituere summopere procuremus. Quapropter quia civitates, castra, monasteria, possessiones, et villas beato Benedicto in Sicilia subditas Pagano-

[1] Paul. diac. l. v. c. 13.

rum incursionibus desolatas esse audivimus, supra modum dolemus, omnipotentique Deo super hoc gratias agimus, qui ideo temporaliter hic flagella irrogat, ne in æternum puniat. Unde vos, carissimi filii, a fletu et mœrore cessare monemus, et his nostris filiis, quos de Cassinensi congregatione ad monasteria restauranda, et civitates, castra, possessiones, et villas recuperandas in Siciliam dirigere studuimus, ut specialibus dominis deservire curetis; ex parte beati Benedicti et nostra præcipientes, ut in restauratione monasterii et possessionum illos adjuvare studeatis, cœptumque laborem ad effectum perducere summopere procuretis. Nos enim et vos, et civitates, castra, possessiones, et villas, quas Tertullus patricius beato patri Benedicto in Sicilia dedit, defendere, adjuvare, et manu tenere parati sumus. Omnipotens Deus sua vos gratia benedicat, atque a cunctis adversis eripiat. Valete ». Hactenus litteræ, quæ nobis parum arrident ob id potissimum, quod civitates plures in Sicilia hoc tempore possedisse monachi dicerentur : quando nec ipsa Romana Ecclesia vel unius oppiduli domina esset, ut ipsum possideret, imo nec imperator ipse insulæ dominus tot illic civitates haberet.

8. *Theodori episcopi in Anglia progressus.* — Missis his, de profectu Anglicanæ Ecclesiæ per Theodorum et Hadrianum a Vitaliano Pontifice anno superiori missos (ut vidimus) jam agamus : non enim eodem quo jussi sunt anno in Britanniam appulerunt, sed sequenti, hoc ipso scilicet : quod etiam Beda testatur his verbis [1] : « Pervenit autem Theodorus ad Ecclesiam suam secundo postquam consecratus est anno sub sexto kal. Juniarum, Dominica, et fecit in ea annos viginti et unum, menses tres, et dies viginti sex. Moxque peragrata insula tota, quaquaversum Anglorum gentes morabantur (nam et libentissime ab omnibus suscipiebatur atque audiebatur) rectum vivendi ordinem, ritum celebrandi Pascha canonicum, per omnia comitante et cooperante Hadriano disseminabat. Isque primus erat archiepiscopus, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret. Et quia litteris sacris simul et sæcularibus (ut diximus) abundanter ambo erant instructi : congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina in rigandis eorum cordibus emanabant; ita ut etiam metricæ artis, astronomicæ, et arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contraderent. Indicio est, quod usque hodie supersunt de eorum discipulis, qui latinam græcamque linguam æque ut propriam, in qua nati sunt, norunt.

9. « Neque unquam prorsus, ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora, dum et fortissimos Christianosque habentes reges, cunctis Barbaris nationibus essent terrori, et omnium vota ad nuper audita cælestis regni gaudia penderent; et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros, qui docerent : et sonos cantandi in Ecclesia, quos eatenus in Cantia tantum noverant, ab hoc tempore per omnes Anglorum Ecclesias discere cœperunt : primusque, excepto Jacobo, de quo supra diximus, cantandi magister Nordhumbrorum Ecclesiis Eddi, cognomento Stephanus, fuit invitatus de Cantia a reverendissimo viro Wilfrido, qui primus inter episcopos, qui de Anglorum gente essent, Catholicum vivendi morem Ecclesiis Anglorum tradere didicit.

10. « Itaque Theodorus perlustrans universa ordinabat locis opportunis episcopos, et ea quæ minus perfecta reperit, his quoque juvantibus corrigebat. In quibus et Ceaddam episcopum cum argueret non fuisse rite consecratum, respondens ipse voce humillima dixit : Si me, inquit, nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo : quippe qui neque me unquam hoc esse dignum arbitrabar, sed obedientiæ causa jussus subire hoc, quamvis indignus, consensi. At ille audiens humilitatem responsionis ejus dixit, non eum episcopatum dimittere debere : sed ipse ordinationem ejus denuo Catholica ratione consummavit ». At de his modo hactenus : habes quem consulas, si scire cupis Theodori res gestas : nobis ad institutum satis, ejus primordia hic posuisse, quo intelligas quantos germen istud ex vinea illa, quæ extendit usque ad mare et trans mare propagines suas, Romana, inquam, Ecclesia fructus attulerit.

[1] Beda de gest. Angl. l. IV. c. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6162. — Anno Æræ Hispan. 707. — Anno Hegiræ 49 inchoato die 8 Febr. Fer. 5. — Jesu Christi 669. — Vitaliani papæ 13. — Constantini Pogonati imp. 2.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno* XVI *Constantini Aug. Post consulatum ejus* II, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XI.

2. *Obitus Vitaliani PP.* — A num. 1 ad 4. Anastasius in Vitaliano papa scribit, eum sedisse *annos quatuordecim, menses sex*, et sepultum esse ad B. Petrum Apostolum *sub die sexto kalendas Februarii,* seu die XXVII mensis Januarii. Anastasio suffragantur Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Luitprandus, Abbo, Ordericus lib. 2, Honorius Augustodunensis, Catalogus Vaticano-Palatinus, aliique multi, in quibus nulla dierum mentione facta, tot anni et menses Vitaliano assignantur. Quare cum die trigesima mensis Julii anni sexcentesimi quinquagesimi septimi consecratus fuerit, mors ejus contigit die XXVII mensis Januarii anni sexcentesimi septuagesimi secundi, ut accurate habetur in Chron. Hermanni Contracti ex editione Canisiana, ubi et dicitur *Indictione* XV demortuus. Bollandus ad diem XXVII Januarii in Vita sancti Vitaliani papæ, dicit eo die legi ejus nomen in quibusdam Martyrologiis, sed iis non valde antiquis; additque, si litteris essent hujus sancti Pontificis gesta commendata, parem illum clarissimis Pontificibus merito habitum iri, cujus et in propaganda Catholica religione studium, et animi magnitudo variis exercita casibus eluxit.

3. *Privilegium ab eo Theodoro archiep. Cantuariæ concessum.* — Theodorus Cantuariensis episcopus ordinatus, dum in Galliis adhuc esset, ageretque cum *Agilberto* Parisiorum episcopo, didicit ab eo inter alia Gregorium Magnum, Augustino Dorobernensium seu Cantuariensium primo antistiti plurima indulsisse pontificiæ auctoritatis privilegia, quibus illi in omnes Britanniæ Ecclesias jurisdictio concessa est : quam, quia recens ubique erat Ecclesia, exercere haudquaquam potuit. Scripsit inde Romam *Theodorus,* priusquam in Angliam veniret, et *Vitalianum* papam humiliter rogavit, ea omnia sibi concedi, quæ et totius insulæ, et Anglo-Saxonum præsertim Ecclesiæ bono essent. Rescripsit Vitalianus papa, eique petita concessit, ut legere est in litteris, quas Malmesburiensis lib. 1 de Pontif. recitat : desunt enim in editione Conciliorum. Illo Apostolicæ Sedis privilegio munitus *Theodorus*, auctoritatem suam in omnes Anglo-Saxonum Ecclesias explicavit, ut infra videbimus.

4. *Adeodatus fit Pontifex Rom.* — Onuphrius in Chronico Ecclesiastico initium et finem Pontificatus *Vitaliani* accurate consignaverat, sed post eum, quem viderim, nullus. Baronius, qui ejus Pontificatum triennio anticipavit, ei tantum assignat annos XIII, menses V, minus diebus IV. Papebrocius vero in Conatu Chronico-Historico ad Catalogos Pontif. ejus mortem perperam confert in annum DCLXXI ac diem XXX Decembris, aitque sedisse annos XIV, menses V, diem I. Sed tam is, quam Baronius, in Vitaliani Pontificatu ab Anastasio plane discessere, quem tamen se sequi profitentur. « Cessavit episcopatus menses duos, dies tredecim », inquit Anastasius, quod et in Orderico ac variis ejus Mss. et Catalogis legitur. In uno tamen exemplari Anastasiano bibliothecæ Colbertinæ dicitur, cessasse Sedem per menses IV, dies XV. Verum cum *Adeodatus* consecratus fuerit die vicesima secunda mensis Aprilis, quæ anno sexcentesimo septuagesimo secundo in Dominicam incidebat, ut ex duratione Sedis ei ab Anastasio assignatæ constat, vacavit Sedes menses duos, ac dies viginti quinque.

5. *Sicilia et Africa a Saracenis devastatæ.* — Ad num. 4. Saraceni hoc anno, *Vitaliano* papa Romæ sedente, non tantum *Siciliam* invasere, ut docet Paulus lib. 5 de Gestis Langobard. cap. 13, ubi ait id accidisse, postquam interfectus est apud Syracusas Constans imp., sed etiam « comparato exercitu in Africam excurrerunt, et octoginta hominum millia, ut ferunt, in captivitatem miserunt », inquit Theophanes ad annum Incarnat. secundum Alexand. DCLXI, qui kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatur. Quare Siciliæ deprædatio male narratur ab Anastasio in Vita Adeodati papæ, ut etiam recte a Baronio observatum. Theophani consentiunt Cedrenus, Zonoras, ac Hermannus Contractus in Chron. ex editione Canisii.

6. *Annus emortualis Clotarii regis.* — Ad n. 8 et seqq. Beda lib. 4, cap. 2, postquam narravit *Ebroinum*, qui in Gallia *Hadrianum* abbatem retinuerat, ei permisisse, ut post Theodorum in Bri-

tanniam pergeret, ait : « Pervenit Theodorus ad Ecclesiam suam (Cantuariensem sc.) secundo postquam consecratus est anno, sub die sexto kalendarum Juniarum, Dominica », ideoque hoc anno, quo dies XXVII Maii incidit in Dominicam, indeque intelligimus *Ebroinum* æstate hujus anni adhuc Majorem-Domus regiæ Francorum fuisse, neque tunc temporis Clotarium III e vivis excessisse. Imo cum Beda clare significet, prius *Theodorum* navigasse in Britanniam, et postea *Ebroinum* permisisse Hadrianum *post Theodorum ire*, Hadrianus illuc non pervenit nisi anno sexcentesimo septuagesimo, annis duobus fere completis, postquam Roma in Britanniam missus est a Vitaliano. Beda enim lib. 5, cap. 21, ait : « Anno quinto Osredi regis, reverentissimus pater Hadrianus abbas defunctus est; qui est annus quadragesimus primus, ex quo a Vitaliano papa directus est cum Theodoro ; ex quo autem in Britanniam venit, trigesimus nonus ». Regnare cœpit Osredus rex Northumbriæ anno DCCV, ideoque anno DCCIX quintum regni annum inchoavit. *Theodorus* vero a Vitaliano papa una cum Hadriano Roma missus est in Britanniam sexto kal. Junias ann. DCLXVIII, teste Beda lib. 4, cap. 1. Quare illuc pervenit *Hadrianus* anno DCLXX, paulo ante ab Ebroino Majore-Domus, qui ipsum in Gallia retinuerat, dimissus. Beda enim spatium annorum duorum inter Hadriani ab Urbe Roma discessum, et adventum ejus in Angliam numerat.

7. *Eruitur ex reditu Hadriani abbatis in Britanniam.* — Præterea Beda ibidem diserte prodit, *Hadrianum*, ubi in Cantiam pervenit, præpositum fuisse monasterio sancti Petri a Theodoro : « Qui statim, inquit, ut ad illum pervenit, dedit ei monasterium beati Petri Apostoli ». At non ante annum DCLXX. Ipsemet enim Beda in Vita sancti Benedicti Biscopi lib. 1, num. 3, refert, *Vitalianum* papam jussisse Benedicto, qui secundo Romam profectus fuerat, ut Theodorum in Britanniam comitaretur, ejusque interpres existeret : additque : « Venerunt Cantiam, Theodorus sedem episcopatus conscendit, Benedictus suscepit monasterium B. Petri Apostoli ad regendum, cujus postea præfatus Hadrianus factus est abbas. Quod ubi duobus annis monasterium rexit, tertium de Britannia Romam iter arripiens solita prosperitate complevit ». Quare S. Benedictus annis duobus, incompletis scilicet, administravit monasterium sancti Petri, ante adventum Hadriani ex Gallia, ex qua proinde revertendi licentiam ante annum DCLXX ab *Ebroino* non impetravit. Denique Willelmus Thornus in sua Chronica a Seldeno vulgata, cap. 3, § 2, non solum annum, sed etiam diem, quo *Hadrianus* in Angliam accessit, notavit : « Igitur an. Domini DCLXXIII, kalend. Octobris, beatus Adrianus a carcerali custodia ducis Ebroini Galliæ dimissus, ad beatum Theodorum pervenit ; qui statim dedit ei Apostolica fretus auctoritate monasterium istud (nempe sancti Petri Londonii situm) ad regendum ». Ex quibus tandem omnibus sequitur, *Clotarium III* Galliarum regem die XXIX mensis Septembris anni DCLXX adhuc in vivis fuisse, et nonnisi sub finem ejusdem Christi anni mortalitatem explesse ; cum Ebroinus exeunte mense Septembri adhuc Majoratum-Domus gesserit. Quæ fuse narranda fuere, ut, qui inolevere errores, tandem tollantur.

8. *Ceadda a Theodoro privatur episcopatu Eboracensi.* — Theodorus, postquam pervenit ad Ecclesiam suam, « mox peragrata insula tota, quaquaversum Anglorum gentes morabantur (nam et libentissime ab omnibus suscipiebatur, atque audiebatur) rectum vivendi ordinem, Paschæ celebrandi ritum canonicum, per omnia comitante et cooperante Hadriano disseminabat. Isque primus erat in archiepiscopis, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare consentiret », inquit Beda lib. 4, cap. 2. Factum id juxta privilegium illi a Vitaliano papa concessum in omnes Britanniæ Ecclesias, de quo mox locuti sumus. Hinc Malmesburiensis lib. 1 de Pontif. asserit, Theodorum, « primum omnium antistitum Cantuariæ, vigorem pontificalem in tota Britannia exercuisse. Denique et citra et ultra Humbrum, episcopos hos pro placito abegisse, hos posuisse ». Refert ibidem Beda, Theodorum cum invenisset *Ceaddam* non fuisse rite consecratum episcopum, removisse eum a sede Eboracensi, ac visa ejus humilitate, qua libenter ab officio discedebat, eum ordinationem *Ceaddæ* denuo Catholica ratione consummasse. Tum cap. 3, ait Beda, cum mortuo *Jarumanno* episcopo alius ab eo a Wlfhere Merciorum rege peteretur, Theodorum eidem dedisse *Ceaddam*, qui tunc in suo monasterio quietam vitam agebat, « Wilfrido administrante episcopatum Eboracensis Ecclesiæ : susceptum itaque episcopatum gentis Merciorum simul et Lindisfarorum, Ceadda administrare curavit », inquit Beda. Sedem episcopalem posuit Ceadda *Lichfeldiæ*, et quidem hoc anno, quo ad eam Ecclesiam translatus est, quove *Wilfridus* sedis Eboracensis possessionem iniit. Episcopatum Eboracensem *tribus annis sublimiter* rexit Ceadda, inquit Beda lib. 5, cap. 20, qui ideo ante ann. DCLXVI ejus administrationem non susceperat.

ADEODATI ANNUS 2. — CHRISTI 670.

1. *Fides Catholica in Anglia magis magisque floresčit Theodori laboribus.* — Christi annus sexcentesimus septuagesimus sequitur decima tertia Indictione in quo quid bonum Annales exhibere valeant, non reperimus, nisi fruges ex fertili agro Ecclesiæ Anglicanæ, excolentibus eam (ut diximus) Theodoro atque Hadriano illuc a Romano Pontifice Vitaliano missis. Etsi enim olim vomere exculta Apostolicorum virorum, quos S. Gregorius miserat, uberes primitiarum fructus Deo dedisset; silvescente illa nonnihil Scotorum cultu diversa semina rituum serentium, novorum cultorum ex Romana Ecclesia missorum laboribus, divina juvante gratia ubique læta, ubique fœcunda apparuit erga Romanam Ecclesiam redditis propensioribus Anglorum animis, cujus ope rite sancteque colere religionem iterum didicissent. Audi ista ex eorum gentili Beda [1], pauca hæc in medium afferente, ex quibus reliqua intelligere quisque possit : ait enim :

2. «Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo, qui est annus secundus ex quo in Britanniam venit Theodorus (tertio vero ex quo a Vitaliano fuit ab Urbe dimissus), Osuvi rex Nordhumbrorum pressus est infirmitate, qua et mortuus est, anno ætatis suæ quinquagesimo octavo. Qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanæ et Apostolicæ institutionis, ut si ab infirmitate salvaretur, etiam Romam venire, ibique ad loca sancta vitam finire disponeret, Wilfridumque episcopum ducem sibi itineris fieri, promissa non parva pecuniarum donatione, rogaret. Qui defunctus die decima quinta kal. Martiarum Ecgfridum filium regni hæredem reliquit, etc. » Quæ enim sequuntur de Synodo Anglicana, suo loco dicemus.

3. *Maxellendis virginis in Belgio et S. Projecti episcopi Arvernensis martyria.* — In Belgio autem in pago Cameracensi hoc anno clarissima virgo [1] radiis castitatis enitens, fulgore martyrii addito, longe lateque resplenduit, vespertilionibus Novatoribus tantum invisa. Maxellendis ista nomine dicta est, quæ cum virginitatem Christo desponsam omni virtutum genere exornasset, ab eo qui eam cuperet in uxorem ducere Arduino nomine, militari manu domi comprehensa, cum eidem consentire omnino renueret, gladio petita, ab eodem occisa est. Cujus virginitatem martyrio consecratam Dei Ecclesia venerata, accedentibus divinis suffragiis per miracula declaratis, ipsam inter sanctas martyres retulit, anniversariaque memoria colit. Agit de eadem hoc itidem anno Sigebertus in Chronico : cujus etiam testificatione liquet, eodem tempore subiisse martyrium S. Projectum Arvernensem episcopum, cujus martyrii causam illam afferunt, quod conquesto ipso apud Childericum regem adversus Hectorem Massiliensem patricium ob plurima ab eo illata damna Arvernensi Ecclesiæ, cum rex facinorosum hominem gladio cædi jussisset, ipse S. antistes ab ejusdem urbis primoribus Hectoris pernecessariis appetitus armis, crudeliter necatus est. Sufficiens quidem ad martyrium existimata est causa, cum ob defensionem suæ Ecclesiæ id sit passus.

[1] Beda l. IV. c. 5.

[1] Molan. in Natal. SS. Belg. die XIII Novemb.

Anno periodi Græco-Romanæ 6163.— Anno Æræ Hispan. 708. — Anno Hegiræ 50 inchoato die 28 Januar. Fer. 3. — Jesu Christi 670.
— Vitaliani papæ 14. — Constantini Pogonati imp. 3.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *An.* XVII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* III, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XII.

2. *Moritur Osuvius rex Northumbriæ.* — Ad num. 2. Beda in Epitome hoc anno habet: *Osuvi rex Nordanhymbrorum obiit*, de qua morte lib. 4, cap. 5, hæc scribit : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo, qui est annus secundus, ex quo Britanniam venit Theodorus, Osuvius rex Nordanhymbrorum mortuus est anno ætatis suæ quinquagesimo octavo. Qui defunctus die decima quinta kalendarum Martiarum Ecfridum filium regni hæredem reliquit ». Quibus ex verbis colligo, Bedam annos Incarnationis inchoare a Natali Domini ; alioquin is annus Incarnat. nobis esset DCLXXI, quem ille die XV Februarii nondum inchoasset. Neque dici potest *Osuvium* die XV Februarii sequentis Christi anni demortuum, antequam annus DCLXXI die Annuntiationis B. Virginis a Beda inciperetur, quia, ut infra videbitur, Beda Ecfridi regis ejus successoris annos a præsenti deducit. Quare quando Beda ait, fuisse tunc annum secundum *ex quo Britanniam venit Theodorus*, qui illuc anno superiori adventarat, et quidem mense Maio, numerat annos Julianos, eosque utrinque incompletos ; quem numerandi modum sæpe ab antiquis usurpatum fuisse passim in hoc opere ostendimus. Fuit *Osuvius* Romanæ Ecclesiæ propugnator, cujus res præclare gestas, cæde tamen sancti *Osuvini* regis obscuratas, passim Beda in sua Historia refert. Martyrologio Anglicano anno MDCXL recuso insertus est ad diem XV Feb., sed quia nulla antiquorum de ejus veneratione extant testimonia, Bollandus ad eam diem *Osuvium* inter prætermissos prudenter numerat.

3. *Filii Osuvii et conjux.*— Conjux fuit *Osuvius* sanctæ *Eanfledæ* filiæ S. Eduini et S. Ethelburgæ, filiæ sancti Ethelberti Cantii regis, ac præter Ecgfridum ex sancta Eanfleda suscepit sanctam *Elfledem*, *Elfuinum*, de quo anno DCLXXIX sermo erit, et *Alcfridum*. His adde quartum filium *Alcfridum* nothum ,qui post Ecgfridum fratrem regnavit. Utrumque *Alcfridum* multi in unum confundunt, quamvis prior ante Osuvium patrem obierit, et *Cymburgæ* seu *Kineburgæ*, Pendæ Merciorum regis filiæ conjux fuerit, posterior vero seu nothus uxorem habuerit, *Cutburgam*, sororem Inæ regis Saxonum Occidentalium. *Osuvius* rex, dum viveret, ut prodit Thomas Eliensis monachus in Vita S. Ethildritæ reginæ cap. 8, « constituit filium suum Elfridum (id est, Alfridum) regem super Deirorum (lege Berniciorum) provinciam ; Egfridum vero minorem, quem intimo dilexerat affectu, sibi consortem regni super provinciam Eboracam, hoc est Berniciorum (legendum Deirorum, in quo provincia Eboracum regni Northumbriæ caput situm est) adhibuit, quoniam corporis gravitate depressus regni jura difficile protegebat ». Porro Elfridum, seu melius Alfridum ante Osuvium patrem vita functum innuit Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 19, ubi de bello inter Ecgfridum et Vulferum reges gesto, de quo nos anno sequenti, disserens, vocat Ecgfridum regem *Deirorum et Berniciorum*. Quare *Alfridus* ejus frater, qui Berniciis præfuerat, tunc in vivis non erat. *Elfuinum* aliqua regni parte ab *Osuvio* patre donatum ostendit idem Eddius in fragmento Vitæ S. Wilfridi, recitato sæculo IV Benedictino, parte 2, ubi cap. 16, de Dedicatione Ripensis Basilicæ dicitur, eam a Wilfrido factam, *invitatis regibus Christianissimis Ecgfrido et Eluvino duobus fratribus.* Elfuinus tamen rex dici potuit, quia filius regis erat.

S. Elfleda ejus filia. — Eanfledæ conjugis monitu *Osuvius* detestatus cædem Osvini regis, profusis lacrymis expiare fusum sanguinem conatus est. constructa etiam æde sacra, de qua Beda lib. 3, cap. 14, et erecto monasterio Streaneshalæ, in quo Elfleda ejus filia « primo discipula vitæ regularis, deinde etiam magistra extitit, donec completo LX annorum numero ad complexum et nuptias Sponsi cælestis, virgo beata » intravit, inquit Beda lib. 4, cap. 24. Anno DCLXXX, sancta Hilda ejusdem monasterii abbatissa demortua, ei *Elfleda* successit. Ait enim Beda lib. 4, cap. 26 : « Præerat tunc eidem monasterio regia virgo Aelfled, una cum matre Eanflede ». Sanctus

Cuthbertus didicit ab ea Ecgfridum regem fratrem ejus intra annum moriturum (1), successurum Alfridum (qui frater nothus ejus erat), tunc apud Scotos exulantem, seque futurum episcopum, ut testatur Beda in S. Cuthberti episcopi Lindisfarnensis Vita, qui addit eam ab eodem sancto gravi morbo liberatam fuisse. Cum vero *completo sexaginta annorum numero*, monasticæ scilicet disciplinæ, obierit, ipsoque fine anni DCLV Deo a patre fuerit dedicata, mors ejus contigit anno septingentesimo decimo quarto, aut insequenti. Nomen ejus legitur in Martyrologio Anglicano, aliisque quibusdam ad diem VIII Februarii, ut videre est apud Bollandum, ex cujus Commentario Historico in ejus Vitam hæc excerpsimus. Quoad *Eanfledam* ejus matrem, ea sanctum *Wilfridum* a prima hujus ætate monasterio Lindisfarnensi consecravit, et a rege Ercomberto avunculi sui filio obtinuit, ut eum honorifice Romam transmitteret, uti tradit Beda lib. 5, cap. 20. Addit Eddius in Vita sancti Wilfridi cap. 3, regem secundum petitionem Eanfledæ dedisse ei ducem nobilem et admirabilis ingenii *Benedictum* scilicet cognomento *Biscopum*, qui eum ad Sedem Apostolicam properantem comitatus est. Eanfledæ nomen legitur ad diem V Decembris in Martyrologio Anglicano.

4. *Floret Ecclesia Anglicana.* — Jure merito Baronius scribit, Anglo-Saxonum Ecclesiam hoc tempore maxime floruisse; habuit enim reges sanctitate magnos, et numero plures, qui fundandis Ecclesiis et construendis monasteriis egregiam operam posuere, *Ecgbertum* nempe in Cantio, Londini *Sebbum*, in Occidente *Kenwalchium*, in Merciis *Wolferum*, et denique in Northumbria *Osuvium*. Nec sua etiam laude antistites caruerunt, *Theodorus* in Cantio, *Wilfridus* in Northumbria, Ceadda in Merciis, quibus accessere hoc anno *Putta* ordinatus a Theodoro episcopus Rofensis, de quo Beda lib. 4, cap. 2, et Occidentalium Saxonum episcopus *Leutherius* hoc anno consecratus, inquit Wigorniensis, « qui multis annis episcopatum Gevissarum, ex Synodica sanctione solus, sedulo moderamine gessit », ut habet Beda lib. 3, cap. 7. Hic quartus episcopus fuit Wintoniensis. Quare non mirum, si intra breve tempus Ecclesia Anglicana longe lateque propagata fuerit.

5. *Præjecti martyrium.* — Ad num. 3. Martyrium *S. Præjecti* Arvernensis episcopi quod post Childerici regis mortem contigit, commodius anno DCLXXIII narrabitur.

6. *Obitus Clotarii III.* — *Clotarius III* Burgundiæ et Neustriæ rex hoc anno e vivis excessit, ut anno DCLXVIII monstravimus.

(1). *S Cuthbertus didicit ab ea Ecgfridum regem fratrem ejus intra annum moriturum etc.* Mira hallucinatio viri doctissimi. Non enim id ab Elfleda didicit S. Cuthbertus ; sed tria hæc vaticinia S Cuthbertus roganti Elfedæ tulit. Docet id perspicue Beda in Vita ejusdem sancti cap. 7, confirmatque auctor coævus Vitæ ejusdem sancti, legendus apud Bollandistas ad diem XX Martii, qui asserit sanctum anachoretam regiæ illi virgini obitum regis post duodecim menses futurum prænuntiasse. Ex quo intelligimus, vaticinium illud latum fuisse anno 684, circa mensem Maium, cum Ecgfridi obitus anno sequenti mense Maio contigerit, ut recte Pagius ad A. 684, 16, ex Beda. MANSI.

ADEODATI ANNUS 3. — CHRISTI 671.

1. *Childerico occiso, regnat Theodoricus, ubi successio regum Francorum dilucidatur.* — Sexcentesimus septuagesimus primus agitur Redemptoris annus, decima quarta Indictione, eodemque, tertius absolvitur Childerici Francorum regis, quo ipse privatus est regno secundum S. Elgii vaticinium, de quo superius dictum est. De privatione autem ipsius, et morte causam illam afferunt [1], quod cum ob nimiam sævitiam in Francorum nobiles exhibitam eorumdem Francorum in se animos concitasset, a Bobilone, quem servili supplicio ad stipitem tentum verberare fecisset, occisus fuit : in locum vero ejus subrogatur germanus ipsius Theodoricus. Quo audito Ebroinus, qui illi antea studuisset, et ejus causa in monasterium detrusus esset, vel timore malorum sponte adiisset, ex monacho mutatus in militem, adversus eos, quos passus esset adversarios, gladium strinxit, nobilesque

[1] In append. apud Greg. Tur. et apud Aimoin. l. IV. c. 44.

complures obtruncavit, summo magistratu Majoris-Domus eidem regi Theodorico inhærens. Inter ipsos fuit S. Leodegarius Augustodunensis episcopus, de quo suo loco dicendum erit.

2. Hic autem lectorem monitum velim, in horum regum successione diversos diversa scribere, nempe post obitum Clotharii elevatum in regnum Theodoricum, eoque sublato, Childericum successisse: aliqui autem aiunt Theodoricum successisse Childerico. Verum de his sentienda puto, quæ scribit S. Audoenus ex oraculo S. Eligii, qui ea scriberet sicut expleta vidit. Repetenda hic sunt verba ejus, quo de his certior veritas percipi possit; ait enim hæc: «Defuncto Clodoveo rege, qui sine dubio brevi desinet esse in humanis, aliquandiu regina conjux ejus cum tribus filiolis regnum obtinebit. Illa autem sublata, et filiis in regno relictis, unus ex eis cadet»: fuit hic, ut dictum est, Clotharius, «nec diu post, alter quoque e duobus regno privabitur»: quem ex his quæ sequuntur, Childericum fuisse, dicere opus est: nam pergit: «Tertius vero solus obtinebit monarchiam, eritque ejus magna gloria atque potentia. Hucusque Eligius». Subdit Audoenus:

3. «Nos vero dubitare non debemus ita fore ut prædixit, cum jam nonnulla impleta videamus: nam et Clodoveus rex intra breve tempus in pace obiit, et regina conjux cum tribus parvulis ad paucos annos regnans, filiis postea reliquit principatum: paucis interim labentibus annis major natu, Clotharius videlicet, dum pacifice regnat, excedit e vita, duobus relictis fratribus, de quibus quid futurum sit, Deus solus novit». Hæc scribebat (ut apparet) Audoenus, cum post obitum Clotharii ambo fratres regnare cœperunt. Sed non diu post rejicitur Theodoricus, et erigitur Childericus, quem secundum vaticinium S. Eligii haud diutius regnasse oportuit: nam (ut dicebat) alter cito cecidit ex duobus, et tertius diu monarchiam obtinuit, qui fuit Theodoricus. Ex his ergo corrigas, qui Childerico annos tribuunt duodecim quem non excessisse putamus annum tertium, ad quem pervenisse vidimus. Quem vero diutius tenuisse regnum ex eodem divino constat oraculo, fuit Theodoricus: nam apud Aimoinum reperies regnasse annos undeviginti, sive (ut alia lectio habet) viginti et unum. Quod autem apud Gregorium legitur regnasse annos quatuordecim, a tempore restitutionis certum est auctorem numerare: ait enim Sigebertus, eum restitutum anno Domini sexcentesimo septuagesimo nono, defunctum vero anno sexcentesimo nonagesimo tertio.

4. *Lyciam atque Ciliciam invadunt Sarraceni.* — Reddunt Græcorum Annales, hoc anno quarto imperatoris Constantini cælesti signo perterrefactum orbem, ita ut videretur ejus interitus imminere; invasamque a Sarracenis Lyciam atque Ciliciam, comparatumque ab eisdem apparatum ad expugnandam Constantinopolitanam civitatem. Ita turbatus est Oriens, cum hæreticus patriarcha eamdem gubernaret Ecclesiam; qui nec cessavit diversis motibus quati, quousque fides Catholica firmata est.

Anno periodi Græco-Romanæ 6164. — Anno Æræ Hispan. 709. — Anno Hegiræ 51 inchoato die 18 Feb. Fer. 7. — Jesu Christi 671. — Vitaliani papæ 15. — Constantini Pogonati imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *Anno* XVIII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* IV, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XIII.

2. *Mors Childerici regis.* — A num. 1 ad 4. Necem *Childerici* regis Francorum differimus in annum DCLXXIII, quo patrata est, ne ab ea dividamus quæ sequentibus post eam annis acta sunt, et narrationem nostram obscuriorem reddamus.

3. *Signum apparet in cælo.* — Ad num. 4. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXIV kalend. Septembris anni Christi DCLXXII inchoato ait: «Hoc anno Iris in cælo conspecta carni omni tremorem incussit mense Martio Dystro: adeo ut omnes rerum universarum consummationem advenisse prædicarent». Quare Iris illa visa anno sexcentesimo septuagesimo tertio, quo et recte eam collocavit Sigebertus in Chronico. Ejus quidem mentionem faciunt Cedrenus et auctor Miscellæ ad annum IV Constantini Pogonati, cum quo et Theophanes eam illigat: verum neuter observarat, Theophanem a fine imperii Phocæ usque ad annum Christi DCXCIII annum unum minus numerare, et ad defectum illum supplendum annis ab eo memo-

ratis unitatem semper addendam esse, ut supra demonstravimus. Memorabile porro hoc signum fuit, cum, ut ii auctores referunt, omnes crederent finem mundi instare, ac præterea ex ea certum argumentum habeamus anni necis Childerici regis, qui hactenus in controversia fuit, ut anno DCLXXIII videbimus. Addit Theophanes horrendam quoque mortalitatem universam Ægyptum incessisse, et *Saracenos* classe maxima præparata Ciliciam prætemavigasse et hyberna egisse partim *Smyrnæ*, partim in *Cilicia* et *Lycia*. Eos enim Constantinopolim per annos septem obsidione cinxisse infra visuri sumus.

4. *Obitus S. Eremberti episc. Tolosani.* — Hoc anno mortuus est *sanctus Erembertus*, qui sub regimine sancti Wandregisili in cœnobio Fontanellensi monachum induit, regnante Clotario III et post aliquot annos jussu regis populique electione Tolosanus ordinatus est antistes. Verum postquam per aliquod tempus instar magnæ lampadis lumine suorum meritorum in illa Ecclesia fulsit, secessit ad monasterium Fontanellense, cui tum præerat *S. Lantbertus*, ibique aliquantulum in sancta degens conversatione, ultimo confectus senio feliciter migravit ad Christum *pridie idus Maii*, ut legitur in ejus Vita ab anonymo auctore scripta, quæ extat sæculo secundo Benedictino. Mortem ejus hoc anno accidisse colligitur ex Chronico Fontanellensi, quod testatur anno DCCIV corpora sanctorum Wandregisili, Ansberti, et Wlframni translata fuisse pridie kal. Aprilis, feria secunda, postridie Paschatis, quod eo anno celebratum est die XXX Martii, additque illius Chronici auctor, corpus S. Eremberti episcopi positum fuisse in Basilica S. Pauli Apostoli *die trigesimo primo post translationem prædictam*, ideoque die prima mensis Maii S. Apostolis Philippo et Jacobo sacra, postquam, inquit chronographus ille *annis plus minusve triginta tribus* in tumulo requievisset : quos annos si ordine retrogrado numeres, ad eum in quo versamur, pervenies. Quæ adversus hanc sententiam ex Jona monacho Fontanellensi in Vita sancti Wlframni Senonensis episcopi afferri possunt, refellit Cointius.

5. *Occasione victoriarum Ecgfridi regis Ecclesia Anglicana dilatata.* — Hoc anno Picti *Ecgfridum* Northumbriæ regem novitium et inexpertum rati in ejus ditiones excursiones fecere ; quibus regius juvenis occurrens, innumerabilem eorum delevit exercitum cum paucis suis militibus, ut tradit Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. sub finem. Quod hoc anno gestum indicat Eddius Stephanus in sancti Wilfridi Vita cap. 18, dum ait id contigisse *in primis annis ejus, tenero adhuc regno*, et antequam Ethildrita regina, quam Adelredam vocat, ab eo separaretur : « In diebus illis Egfridus rex religiosus cum beatissima regina Adelreda, cujus corpus vivens ante impollutum post mortem incorruptum manens adhuc demonstratur ; simul in unum Wilfrido episcopo in omnibus obedientes facti ; pax et gaudium in populis, anni frugiferi, victoriæque in hostes Deo adjuvante subsecutæ sunt ». Anno autem sequenti Ethildrita in monasterium secessit. Addit cap. sequenti Eddius, post hanc victoriam Wlferum regem Merciorum, omnes Australes populos adversus Northumbros, quibus præerat Ecgfridus, concitasse, ut eos sub tributo redigeret ; sed *Egfridum* occisis innumeris *Wolferum* fugasse, *regnumque ejus*, inquit, *sub tributo distribuit*. Malmesburiensis citatus idem narrat, asseritque partem provinciarum Northanhymbrorum Ecgfrido Wolferum cessisse, huncque bellum movisse quod meminisset patrem suum Pendam a Northumbris alias occisum. « Sicut igitur », inquit Eddius cap. 20, « Ecfrido rege religioso regnum ad Aquilonem et Austrum per triumphos augebatur : ita beatæ memoriæ Wilfrido episcopo ad Austrum super Saxones, et Aquilonem super Brittones et Scottos Pictosque regnum Ecclesiarum multiplicabatur ». Prioris belli non meminit Beda, sed tantum secundi lib. 4, cap. 12, qui ait, Ecgfridum fugato Welfere Lindisfarorum provinciam obtinuisse, ubi *Lindisfarorum* nomine *Lincolnienses* intelligit.

6. *Ob bella domestica religio et politia civilis in Galliis pessumdatæ.* — Ab hoc circiter temporis propter turbulenta bella, quæ inter Gallos inflammata sunt, non solum politia civilis in Gallia corruere cœpit ; sed etiam nationes ultra Rhenum positæ, quæ huc usque dominationi regum Francorum subditæ fuerant, ab ea paulatim descivere, indeque idololatria in illis regionibus revixit ; pluresque hæreses in eas introductæ. Testatur hoc de statu civili annalista Metensis, qui ad an. DCLXXXVIII loquens de prosperis successibus *Pippini Heristalli* post pugnam Textriacam, a qua totius Franciæ majoratum obtinere cœpit, ait : « Hinc Suevos et Bajoarios, et Saxones, crebris irruptionibus frequentibusque prœliis contritos suæ ditioni subjugavit. Hæ enim gentes olim, et aliæ plurimæ multis sudoribus acquisitæ Francorum summo obtemperabant imperio. Sed propter desidiam regum, et domesticas dissensiones, et bella civilia, quæ in multas partes divisi regni ingruerant, legitimam dominationem deserentes, singuli in proprio solo armis libertatem moliebantur defendere. Quam obstinationem invictus Pippinus princeps crebris expeditionibus, utilissimisque consiliis, et frequentibus populationibus Domino cooperante compescuit, severissimasque nationes divina comitante virtute propriæ dominationi subegit ». Pippino Heristallio demortuo *Carolus Martellus* ejus filius, et post eum Pippinus *Brevis* cognominatus, ac Carolomannus ejus filii fere continuo contra eosdem Saxones, Bajoarios, Frisios, Suevos, aliosque populos, qui jugum Francicum excusserant, pugnarunt ; indeque factum, ut non solum vita hominum solutior fuerit ; sed etiam ad superstitiones inclinarit, pluresque in limite Rheni fluminis ad idololatriam conversi fuerint. Quare cum præfatus Carolomannus Concilium Germanicum anno DCCXLII ad res-

tituendam religionem convocavit, in Præfatione ea se de causa episcopos et presbyteros convocasse testatur, « ut mihi, inquit, consilium dedissent, quomodo lex Dei et Ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit; et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, et per falsos sacerdotes deceptus non pereat ». Idem fere dicit Pippinus in Concilio Suessionensi, anno DCCXLIV indicto, ut legere est in canone primo ejusdem Concilii.

7. *Hæresis et idololatria in Galliam Orient. introductæ.* — Gregorius II Pontifex Romanus intelligens sibi ob dignitatem Sedis suæ imminere curam universalis Ecclesiæ, legatum in Germaniam misit *S. Bonifacium*, ut illic operam daret conversioni paganorum. Hic ubi in Turingiam pervenit « seniores plebis populique principes affatus est, eosque relicta ignorantiæ cæcitate ad acceptam dudum Christianitatis religionem iterando provocavit, quia fatiscente suorum regum dominio, magna quidem eorum comitum multitudo sub Theobaldi et Hedenis periculoso primatu, qui lugubre super eos tyrannici ducatus el infestum vastationis potius quam devotionis obtinebant imperium, vel corporali per eos præventa morte, vel hostili siquidem eductione captivata est; in tantumque diversis constricta malis, ut cætera, quæ manebat, residua populi turba, Saxonum se subjiceret principatui. Quo cessante religiosorum ducum dominatu, cessavit etiam in eis Christianitatis et religionis intentio, et falsi seducentes populum introducti sunt fratres, qui sub nomine religionis maximam hæreticæ pravitatis introduxerunt sectam : ex quibus est Torchtwine et Berchthere, Eamberch, et Hunred, fornicatores et adulteri, quos juxta Apostolum Dominus judicavit », inquit Willibaldus in Vita sancti Bonifacii cap. 8.

8. *Illud magis probatur.* — Nec aliter loquitur S. Eigil Fuldensis abbas in Vita sancti Sturmii abbatis Fuldensis primi, qui sancto Bonifacio in Germania prædicanti oblatus est a parentibus : « Tempore quodam, inquit, sanctus ac venerabilis archiepiscopus Bonifacius Noricam (Bajoariam scilicet, ut liquet ex Paulo diacono in lib. 3 de Gest. Langob. cap. 31) regionem ingressus, cum sacerdotes et universos Ecclesiæ ordines ad Catholicam imbueret fidem, cunctosque ibidem hæreticorum errores ab Ecclesiis repelleret ; Christique populos quoque gentis illius, licet essent Christiani, ab antiquis tamen paganorum contagiis et perversis dogmatibus, veracibus Christi doctrinis cohiberet, etc. Tunc etiam puer Sturmi precatu parentum ab eo susceptus ». Idololatria autem et hæresis ab hoc circiter anno in regiones illas ultra Rhenum positas irripere cœpit, ut elicio ex litteris S. Bonifacii ad Zachariam papam an. DCCXLII datis : « Notum sit paternitati vestræ, quod Carolomannus dux Francorum, me accersitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, faciam Synodum congregari, et promisit se de Ecclesiastica religione, quæ jam longo tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle ». Hujus observationis opera facile quisque intelliget, quam necessarium sit, bellorum sequentibus annis in Galliis gestorum in Annalibus Ecclesiasticis mentionem facere ; cum ex iis morum dissolutio, disciplinæ Ecclesiasticæ ruina et idololatriæ ac hæreseos introductio profluxerint.

Obitus *Grimoaldi* Langobardorum regis de quo anno DCLXXIII.

ADEODATI ANNUS 4. — CHRISTI 672.

1. *Peregrinatio S. Audoeni episcopi Rothomagensis ad limina Apostolorum.* — Annus Domini sequitur sexcentesimus septuagesimus secundus, Indictione decima quinta, idemque quartus Adeodati Romani Pontificis, quo contigit sanctissimi viri Audoeni Rothomagensis episcopi peregrinatio ad limina Apostolorum, digna quidem quæ intexatur Annalibus in exemplum fidelium, ut discant quanta pietate consueverint viri sancti ejusmodi religiosum munus obire. De ea enim hæc in rebus

ab eo præclare gestis[1] : « Post fundatam in fide Ecclesiam, post doctrinæ fluenta, post tot ædificata monasteria, post tranquillatum totius Franciæ regnum, Urbem Romam caput orbis et Christianæ religionis, quam Apostolorum principes suis corporibus ornant, ac martyrum catervæ sacris ossibus decorant, Pontificatum ejus Urbis tunc in annum quartum obtinente Adeodato papa, adire tandem constituit. Cumque hoc longe lateque fama vulgaret, undique conveniunt ad virum Dei homines religiosi auri argentique pondera multa ei afferentes, simulque obsecrantes, ut ad corpus sanctorum Apostolorum et martyrum pro redemptione animarum suarum ea deferri jubeat, partem etiam pauperibus illic suis sacris manibus distribuat, ipsosque suis precibus Christo commendet.

2. « Multi ergo venerabiles viri et Deo devoti una cum illo proficisci sibi licere gratulantur, in quibus erat sanctus Sidonius genere Scotus, exstructor monasterii, quod nunc per metonymiam, sanctum Sidonium appellant. Stipatus ergo vir Deo dilectus sanctorum comitum turba, eleemosynarumque benedictionibus onustus, ad limina sanctorum Apostolorum hilaris, ut quondam Vas electionis, cum diversarum Ecclesiarum benedictiones in ministerium sanctorum Hierosolymam apportaret, pervenit. Ad singulas autem Apostolorum et martyrum Memorias se prosternens, vota et supplicationes tam pro se, quam pro totius Ecclesiæ Catholicæ pace obtulit, lacrymas tamen uberius quam verba fundens : ubicumque enim in oratione prostratus jacebat, flumina lacrymarum pavimenta irrigabant. Denique cum ad Petri confessionem hunc versum inciperet : Exultabunt sancti in gloria : divinitus responsum est : Lætabuntur in cubilibus suis.

« Sed quis commemorare sufficiat, quanta liberalitate et munificentia per Romanas Ecclesias et sanctorum Memorias traditam sibi pecuniam distribueret? Cumulabantur altaria sanctorum auro et argento, itemque pauperum manus implebantur : gaudebat Urbs tota, cum et beneficiis gratulabatur, ac si fidei suæ fundatores coram oculis corporeis intueretur. Absolutis vero apud loca sanctorum diu optatis precibus, divinis acceptis responsis, cum multarum reliquiarum suffragiis tandem venerabilis senex, altissimis Alpium jugis transmissis, in Gallias revertit ». Hucusque auctor.

3. *Synodus in Anglia.* — Hoc eodem anno, mense Septembri, quo prima Indictio inchoatur, et decimo quinto kal. Martii numerari incipit annus tertius Ecgfridi regis Anglorum, a Theodoro archiepiscopo Dorovernensi, Apostolica qua fungebatur auctoritate, congregata est in Anglia Synodus, de qua Beda[2] his verbis meminit : « Ejusdem regis Ecgfridi anno tertio Theodorus cogit Concilium episcoporum una cum eis, qui canonica Patrum statuta diligerent et nossent, magistris Ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quæ unitati pacis Ecclesiasticæ congruerent, eo quo pontificem decebat animo, cœpit observanda docere : cujus Synodicæ Actionis hujusmodi textus est :

4. « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante in perpetuum ac gubernante Ecclesiam eodem Domino nostro Jesu Christo, placuit convenire nos juxta morem canonum venerabilium tractaturos de necessariis Ecclesiæ negotiis. Convenimus autem die vicesima quarta mensis Septembris, Indictione prima, in loco qui dicitur Herudford : Ego quidem Theodorus quamvis indignus ab Apostolica Sede destinatus Dorovernensis Ecclesiæ episcopus, et consacerdos ac frater noster reverendissimus Bisi Orientalium Anglorum episcopus : quibus etiam frater et consacerdos noster Wilfridus Nordhumbrorum gentis episcopus per proprios legatarios affuit. Affuerunt et fratres ac consacerdotes nostri Putta episcopus castelli Cantuariorum quod dicitur Rotschester, Leutherius episcopus Occidentalium Saxonum, Winfridus episcopus provinciæ Merciorum. Cumque in unum convenientes, juxta ordinem quique suum resedissemus : Rogo, inquam, dilectissimi fratres, propter timorem et amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostra fide tractemus : ut quæque decreta ac definita sunt a sanctis ac probabilibus Patribus, incorrupte ab omnibus nobis serventur.

5. « Hæc et alia quamplura, quæ ad charitatem pertinebant, unitatemque Ecclesiæ conservandam, prosecutus sum. Cumque explessem prolocutionem, interrogavi unumquemque eorum per ordinem, si consentirent, ea quæ a Patribus canonice sunt antiquitus decreta, custodire. Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerunt : Optime omnibus placet, quæque definierunt sanctorum canones Patrum, nos quoque alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eumdem librum canonum, et ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaveram, quia maxime nobis necessaria sciebam, illis coram ostendi, et ut hæc diligentius ab omnibus susciperentur, rogavi.

« Primum capitulum, ut sanctum diem Paschæ in commune omnes servemus Dominica post decimam quartam lunam primi mensis.

« Secundum, ut nullus episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.

« Tertium, ut quæque monasteria Deo consecrata nulli episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere.

6. « Quartum, ut monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii abbatis, sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.

[1] Extant apud Sur. die XXIV Aug. c. 23. — [2] Beda de gest. Angl. l. IV. c. 5.

« Quintum, ut nullus clericorum relinquens proprium episcopum passim quolibet discurrat, neque alicubi veniens absque commendatitiis litteris sui præsulis suscipiatur. Quod si semel susceptus est et noluerit invitatus redire : et susceptor, et is qui susceptus est, excommunicationi subjacebit.

« Sextum, ut episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu episcopi, in cujus parochia esse cognoscitur, agere.

« Septimum, ut bis in anno Synodus congregetur : sed quia diversæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut kalendis Augusti, in loco qui appellatur Clofeshooh, semel in anno congregetur.

« Octavum, ut nullus episcoporum se præferat alteri per ambitionem, sed omnes agnoscant tempus et ordinem consecrationis suæ.

« Nonum capitulum in commune tractatum est, ut plures episcopi, crescente numero fidelium, augerentur. Sed de hac re ad præsens silemus.

« Decimum pro conjugiis, ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium : nullus incestum faciat : nullus conjugem propriam nisi ut sanctum Evangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit conjugem legitimo sibi matrimonio conjunctam : si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur, sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.

7. « His itaque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum oriatur contentionis scandalum, aut alia præ aliis divulgarentur : placuit, ut quæque definita sunt, unusquisque nostrum manus nostræ subscriptione confirmaret. Quam sententiam definitionis nostræ Titillo notario scribendam dictavi. Actum in mense et Indictione suprascriptis. Quisquis igitur contra hanc sententiam juxta Decreta canonum, nostra etiam consensione ac subscriptione manus nostræ confirmatam, quoquo modo venire eamque infringere tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali et nostra societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ Ecclesiæ suæ viventes custodiat incolumes. Facta autem est hæc Synodus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio ». Hactenus in Synodo Beda : sed corrigendum puto annum Domini, cum facta Synodus dicitur anno septuagesimo tertio supra sexcentesimum; nisi tunc una cum Indictionis principio, hoc ipso quoque anno, mense Septembri sequens annus Domini fuerit numerari cœptus.

8. *Ceaddæ episcopi obitus in Anglia.* — Hoc eodem anno e vita ereptus est hic sanctissimus episcopus Ceadda, ut idem asserit Beda [1], qui de peste, quæ hoc anno Angliam depasta est, pluribus agit [2] : tertius namque hic est annus sedis ejus, de quo ipse Beda hæc ait : « Cum in illa provincia (Merciorum scilicet, cui dictus Ceadda episcopus datus erat) duobus annis ac dimidio Ecclesiam gloriosissime rexisset, affuit, superno dispensante judicio, tempus, de quo loquitur Ecclesiastes [1] : Quia tempus mittendi lapides, et tempus colligendi. Supervenit namque clades divinitus missa, quæ per mortem carnis vivos Ecclesiæ lapides de terrenis sedibus ad ædificium cæleste transferret ». Pergit dicere de vita et ad Deum transitu ejusdem episcopi, qui hoc anno contigit sexto nonas Martias : deque magni meriti viro, Owino monacho multa habet, pluraque etiam de nonnullis sanctis virginibus monasticam vitam agentibus sub sancta Eldiburga abbatissa tunc ex hac vita ad Deum receptis, ipsiusque Eldiburgæ ex hac vita migratione, signis cælestibus earumdem sanctitate omnibus testata : quæ tu consulas.

9. *Sebbi regis Saxonum Orientalium virtutes et obitus.* — At non silentio prætereundus, sed Annalibus merito intexendus felix ad Deum transitus Orientalium Saxonum regis Sebbi, de quo superius mentio [2] facta est, quem sanctarum virginum læto funeri idem Beda subjicit istis verbis [3] : « Eo tempore præerat regno Orientalium Saxonum (ut idem etiam libellus docet) vir multum Deo devotus, nomine Sebbi, cujus supra meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus, vitam privatam et monachicam cunctis divitiis et honoribus præferens : quam et olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno, subiisset. Unde et multis visum (ut sæpe dictum est) quia talis animi virum, episcopum magis, quam regem ordinari deceret. Cumque annos triginta in regno miles regni cælestis exegisset, correptus corporis infirmitate permaxima, qua et mortuus est, admonuitque conjugem, ut vel tunc divino se servitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti, vel potius mundo servire non possent.

10. « Quod dum ægre impetraret ab ea, venit ad antistitem Londoniæ civitatis vocabulo Valdhere, qui Erconvaldo successerat, et per ejus benedictionem habitum religionis, quem diu desiderarat, accepit. Attulit autem eidem et summam pecuniæ non parvam pauperibus erogandam, nil omnimodis sibi reservans, sed pauper spiritu magis propter regnum cælorum manere desiderans. Qui cum ingravescente præfata ægritudine diem sibi mortis imminere sensisset, timere cœpit homo animi regalis, ne ad mortem veniens tanto affectus dolore aliquid indignum suæ personæ vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se præfatæ urbis Londoniæ, in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogavit, ne plures eo moriente, quam ipse episcopus et duo sui ministri adessent. Quod dum episcopus libentissime se facturum

[1] Beda l. IV. c. 3. — [2] Ibid. c. 7. 8. 9. 10.

[1] Eccl. III. — [2] Bed. l. III. c. 3. — [3] Bed. l. IV. c. 11.

promitteret, non multo post idem vir Dei cum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ sollicitudinis auferrel, insuper et qua die esset hanc vitam terminaturus, ostenderet.

11. « Vidit enim (ut post ipse referebat) tres ad se venisse viros claro indutos habitu : quorum unus residens ante lectulum ejus, stantibus his qui secum advenerunt comitibus, et interrogantibus de statu ejus quem languentem visitare venerunt, dixit, quod anima ejus et sine ullo dolore et cum magno lucis splendore esset egressura de corpore : sed et tertium exinde diem, quo esset moriturus, insinuavit. Quod ita utrumque, ut ex visione didicit completum est. Nam die dehinc tertio, completa hora nona, subito quasi leviter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum. Cujus corpori tumulando præparaverunt sarcophagum lapideum : sed cum hic corpus imponere cœpissent, invenerunt hoc mensura palmi longius esse sarcophago. Dolantes ergo lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini sarcophagi quasi duorum mensuram digitorum ; sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut alium quærere loculum, aut ipsum corpus, si possent, in genibus inflectendo breviare, donec ipso loculo caperetur.

12. « Sed mira res, nec nisi cælitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito adstante episcopo et filio regis ejusdem ac monacho Sighardo, qui post illum cum fratre suo Fredo regnavit, et turba hominum non modica, inventum est sarcophagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut a parte capitis etiam cervical possel interponi, a parte vero pedum mensura quatuor digitorum in sarcophago corpus excederet. Conditus est autem in Ecclesia beati Doctoris Gentium, cujus edoctus monitis, cælestia spirare didicerat ». Hucusque Beda. Porro omnes istos tunc ea peste defunctos, in sanctorum catalogum religiose, calculo accedente divino, receptos, annis singulis, singulis diebus quibus ex hac vita migrarunt, Ecclesia Dei pia memoria repræsentat.

13. *Sarracenorum grassationes Constantinopolim obsidentium.* — Hoc pariter anno, qui numeratur quintus Constantini imperatoris, Sarraceni ingenti numero trajicientes in Thraciam, appropinquantes Constantinopolim, assiduis prœliis a mense Aprili usque ad Septembrem eam expugnare tentarunt : quod cum facere minime a Deo concessum fuerit, hyemare statuerunt Cyzici, ut ad proximum ver copias ad aggrediendam civitatem paratas haberent : quod non semel tantum factum est, sed idipsum per septem annorum spatia iteratum annis singulis, ex Theophane Græcorum produnt Annales [1] : aiunt enim : « Per Septem annos eisdem gestis, divina Deique Genitricis ope, multitudine virorum bellicosorum amissa, et vulneratione maxima in eis effecta, confusi ac reversi cum ingenti mœrore sunt. Cum autem discessisset idem demergendus a Deo stolus, ab hyemali æstu ac spiritu procellarum circa partes Scyllei comprehenditur, et contritus totus omnino disperiit ». Hæc de classe Sarracenorum et rebus ab eis in obsidione Constantinopolis gestis.

14. Quo etiam anno, pugnante alio Sarracenorum duce adversus copias Romanorum sub Floro, Petronio, et Cypriano ducibus constitutas, ex ipsius exercitu triginta millia desiderata esse, iidem docent Annales ; adduntque de novo adinvento igne, quem marinum dicebant, quod in mari arderet, quo et naves Arabum combusserunt. Verum quod ad obsidionis tempus spectat, errorem esse in annorum numero certum est : nequaquam enim potuit ad septennium perdurasse : nam anno abhinc quarto constat inter Romanos et Arabes pacem esse sancitam, ut iidem produnt Annales. Est mentio in decima tertia Actione sextæ Synodi de obsidione Constantinopolis, quæ facta est per spatium duorum annorum, sed sub Vitaliano Romano Pontifice, ac proinde diverso ab isto tempore. Cæterum tot tantaque præter spem atque opinionem concessit Deus imperatori Catholico de fide Catholica benemereri satagenti, quotidie versanti animo, quomodo pacem inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiam sancire posset : nec destitit, donec tandem perfecit, ut suo loco dicetur.

15. *Defuncto in Hispania rege optimo Reccesuintho, eligitur Wamba virtutibus clarior.* — Eodem anno Reccesuinthus rex Hispaniarum, ubi ab obitu patris regnasset annos viginti duos et menses sex, moritur, desiderium sui relinquens, utpote regis optimi, Ecclesiæ valde proficui : de eo enim hæc Tudensis habet : « Hic fidem Catholicam in tantum dilexit ut semper perquireret viros litteratos, qui frequenter coram ipso conferrent de articulis fidei : delectabatur enim in divinis Scripturis, et altare Christi auro, argento, gemmis et sericis summo studio decorabat : ter Synodum cum episcopis Toleti peregit, et leges apud decessores suos editas firmavit, atque quasdam addidit omnino honestati convenientes. Cunctos mire dilexit, et ab omnibus valde dilectus fuit. Erat enim adeo mitis et humilis, ut inter subditos quasi unus ex illis videretur. In pace regnum sibi subjectum rexit ; et in villa nomine Gericos, quæ in monte Lauriensi sita est, propria morte decessit sub imperatore Constantino ». Hucusque Tudensis.

Meruit a Deo Reccesuinthus successorem haud imparem pietate, sed mundi contemptu præclariorem : dictus est iste Bamba, sive Wamba, vel Wambanus, de quo hæc idem auctor habet : « Hic Toleti eadem hora qua unctus est in regem, quadam apparitione visa est apis cunctis qui aderant ex capite ejus exire, et ad cælos volare. Hoc signum factum est, non ut futuras victorias nuntiaret de inimicis per eum, sed dulcedinem pacis, quam habuit erga suos ». Hæc ipse summatim, qui et inte-

[1] Theoph. et Cedren. an. v Constant. imp.

rius fusius perpetua digna memoria habet ista de ejus electione :

16. « Bamba princeps clarissimus de regali Gothico sanguine ortus est, quem digne principari Dominus voluit, quem sacra unctio decoraret : quem, rege mortuo, totius gentis et patriæ communio elegit : quem populorum amabilitas exquisivit : qui ante regni fastigia multorum relationibus præconio celebrabatur et prædicabatur, antequam regnaret. Dum decedentis Reccesuinthi regis morti exsequiale funus solveret, inter ipsa lamenta, in unam omnes concordiam versi, uno affectu pariter provocati, illum se desiderio habere principem clamant ; illum, nec alium posse esse principem, unitis vocibus intonant : et catervatim ejus pedibus obvoluti, nostri regimen regni suscipiat, instant, cum lacrymis postulantes. At ille, quem mirifice fortitudo firmaverat, nec lacrymis cedit, nec precibus vincitur, nec voto flectitur populorum, modo se non suffecturum tot ruinis imminentibus clamans, modo senio confectum se esse pronuntians. Tum acriter reluctanti unus ex officio ducum audacter in medium prosiliit, et irato contra eum vultu, educto gladio, prospiciens dixit : Nisi consensurum te nobis promittas, gladii hujus mucrone modo cruentandum te scias nece. Hic tandiu sumus, quandiu aut exspectatio nostra te regem accipiat, aut contradictorem cruentus hic hodie casus mortis absorbeat. Quorum tam precibus superatus, quam minis, tandem cessit, regnumque suscipiens, ad suam omnes pacem recepit. Et tamen ne citra locum sacræ sedis Toletanæ regni sacratam susciperet unctionem, distulit usque ad nonam decimam diem, ne videretur vel ambitione usurpasse, vel paratam esse regni gloriam, sed potius signum tanti culminis a Domino percepisse.

17. « Gerebantur enim ista in villa cui antiquitas Gerticos nomen dedit, quæ fere centum viginti milliaria ab urbe regia distans, in Salmanticensi territorio sita est : ibi enim uno eodemque die, scilicet kalendis Septembris, et decedentis regis vitalis exitus fuit, et dicti viri electio subsecuta. Postquam autem Toletanam urbem ingreditur, et ventum est quo sanctæ unctionis susciperet signum, regio jam vultu conspicuus ante altare divinum consistens, ex more Catholicam fidem professus, cum sacramento jurandi fidem populis dedit, et mores bonos prædecessorum regum atque leges firmavit. Deinde curvatis genibus oleum unctionis per sacras primatis et pontificis Quiriaci manus vertici ejus infunditur, et unctionis copia exhibetur. Ubi hoc statim emicuit mirabile signum : nam mox e vertice ipso, ubi oleum sanctum perfusum fuerat, evaporatio quædam fumo similis in modum columnæ sese erexit, et ex capite ipso apis visa est prosiliisse, et aeris alta petiisse ; quæ utique signa fuerunt secuturæ felicitatis ». Hæc et alia Tudensis : sed de eodem rege inferius rursum agetur annis sequentibus, cum ipsum adversus rebelles pugnantem divina gratia comitata cum triumpho reduxit Toletum. Licet enim nullus filius defuncti regis, qui succedere regno posset, extaret, et fratres ejus ob nimiam imbecillitatem extra aleam esse viderentur, qui eligi possent in regem : alii tamen affines robore validi non deerant, nobilesque alii viribus æque pollentes, qui se Wambæ defuisse præferri putarunt, quorum causa et intra fines regni ipsius fuerunt res admodum turbulentæ. Sed de his suo loco uberius dicendum erit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6165. — Anno Æræ Hisp. 710. — Anno Hegiræ 52 inchoato die 7 Jan. Fer. 5. Anno Hegiræ 53 inchoato die 27 Decemb. Fer. 2. — Jesu Christi 672. — Adeodati papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno* XIX *Constantini Aug. Post consulatum ejus* V, *et anno imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum* XIV.

2. *S. Audoenus cum S. Sidonio Romam proficiscitur.* — A num. 1 ad 4. Fridegodus in Vita S. Audoeni episcopi Rothomagensis, decimo post Christum sæculo ab eo scripta docet hunc sanctum antistitem Romam adire constituisse, « Pontificatum ejus Urbis tunc in annum quartum obtinente Adeodato papa ». Quare ea peregrinatio ab Audoeno suscepta anno sexcentesimo septuagesimo quinto, quo *Adeodatus* mense Aprili annum Pontificatus sui quartum inchoavit. « Multi venerabiles viri et Dei devoti una cum illo proficisci sibi licere gratulabantur, in quibus erat sanctus Sidonius genere

Scotus, exstructor monasterii, quod nunc per metonymiam sanctum Sidonium appellant». Stipatus igitur vir Deo dilectus sanctorum comitum turba et eleemosynis onustus ad limina sanctorum Apostolorum pervenit. Erat *Sidonius* monachus Gemmetensis, qui factus postea primus abbas monasterii, quod in agro Rothomagensi *Thedoricus* Francorum rex antea construendum curavit, quarta scilicet leuca ab ea civitate in solo Calletensi ubi pagus etiamnum conspicitur, qui de S. Sidonii nomine S. Sidonius, vulgo *Saint-Saens*, appellatur. Rediit postea *S. Audoenus* in Galliam, et cum eo *S. Sidonius*, dum inter Ebroinum, aliosve proceres discordiæ enatæ essent, ut indicat Fridegodus laudatus, quibus sedandis incubuit Audoenus, ut infra videbimus de *Sidonio* legendus Menardus in Observat. ad Martyrologium Benedictinum ad diem XIV Novemb. qui docet monasterium illud a Normannis fuisse postea solo æquatum, et *Sidonii* Vitam recitat.

3. *Obitus Ecgberti Cantuariorum regis.* — A num. 4 ad 8. Synodus *Hertfordiensis* quam Theodorus Cantuariensis episcopus, compositurus Anglo-Saxonum Ecclesiam celebravit, pertinet ad annum sexcentesimum septuagesimum tertium, ad quem Beda in epitome scribit: « Ecgberct rex Cantuariorum obiit; et Synodus facta est ad Herudforda, præsente Ecgfrido rege, præsidente archiepiscopo Theodoro, utilissima, decem capitulorum ». In Historia vero lib. 4, cap. 5, postquam ea capitula retulit, ait: « Facta est hæc Synodus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, quo anno rex Cantuariorum Ecgberct mense Julio obierat, succedente in regnum fratre Lothere ». Successerat *Ecgbertus* Ercomberto patri an. DCLXIV, die XIV mensis Julii demortuo, et regnum *per novem annos tenuit*, inquit Beda lib. 4, cap. 1, quare novem illi anni completi ac integri fuere. *Lothere*, *Lotharius* communius vocatus, insigni injuria filiorum Ecgberti sceptrum arripuit, qui duos filios reliquit *Edruum* atque *Wigtredum*, qua ex invasione enata postea bella, de quibus historici Angli consulendi.

4. *Synodus Herefordiensis.*— Beda lib. 4, cap. 5, postquam narravit mortem Osuvi regis Northumbriæ, inquit: « Qui defunctus die XV kal. Mart. Ecgfridum filium regni hæredem reliquit: cujus anno regni tertio Theodorus coegit Concilium episcoporum ». Initio vero Synodicæ Actionis ibidem recitatæ hæc verba leguntur: « Convenimus die vicesima quarta mensis Septembris, Indictione prima, in loco qui dicitur Herudford ». Hæc Indictio prima merito turbavit Baronium, non solum quia non animadverterat, Anglos hoc tempore usos esse Indictione Constantiniana, a die XXIV Septemb. cœpta; sed etiam quia ea mendose in omnibus Bedæ editionibus, et in versione etiam Saxonica descripta est. Beda enim lib. de temporum Ratione tomo II, pag. 80, edit. Colon. hæc scribit: « Incipiunt Indictiones ab VIII kalendas Octobris, ibidemque terminantur ». Quare die XXIV Septembris anni DCLXXIII inchoarunt Angli Indictionem secundam quam Constantinopolitani a præcedentibus kalendis Septembris jam auspicati erant, sicuti et hoc tempore alii populi. Synodum enim illam anno DCLXXIII habitam fuisse, tam annus Incarnationis a Beda expressus, quam duratio regni Lotharii, mense Julio inchoati nos dubitare non patiuntur. Is enim teste Beda lib. 4, cap. 5, regnavit annos undecim et menses septem, et mortuus est anno DCLXXXV, VIII idus Februarii, ut Beda lib. 4, cap. 26, scribit. Quare quando loco mox citato Beda asserit Concilium istud congregatum fuisse *anno tertio* Ecgfridi regis qui die XV Februarii anni DCLXX Oswio patri successerat, non annos imperii, sed annos civiles numerat, et menses septem, qui post annum regni tertium lapsi erant, negligit, uti sæpe alii historici. Ad locum Synodi quod attinet, quem Beda *Herudford* vocat, hodie est *Hertfordia* seu Herefordia, quam Camdenus in Catieuchlanis populis locat.

5. *Obitus S. Ceaddæ episcopi Lichfeldiensis.* — Ad num. 8. Beda lib. 4, cap. 3, fuse agit de *S. Ceadda* episcopo Merciorum simul et Lindisfarnorum, atque sedem ejus episcopalem fuisse Lichfeldiam, et in illa provincia *duobus annis ac dimidio* Ecclesiam gloriosissime rexisse, ac obiisse, *sexto die nonarum Martiarum*. Quare anno DCLXIX, ineunte circiter Septembri, ad episcopatum illum evectus fuerat. « In cujus locum ordinavit Theodorus Winfridum, virum bonum et modestum, qui sicut prædecessores ejus, provinciis Merciorum, et Mediterraneorum Anglorum, et Lindisfarorum episcopatus officio præesset: in quibus cunctis Wlfheri (qui adhuc supererat) sceptrum regni tenebat ». Cum successu temporis plures in Anglia constituti essent episcopi, ob suam antiquitatem eminuit præ reliquis sedes Lichfeldensis, etiam subinde archiepiscopalis habita, pallio ab Hadriano primo Pontifice Romano ad Aldulphum episcopum misso, eique subjecti erant omnes regni Merciorum et Orientalium Anglorum episcopi, ut scribit Godwinus in Comment. de Præsul. Angliæ pag. 365. Sancti Ceaddæ Vitam ex variis Bedæ locis collegit Bollandus ad diem II Martii, quæ ex Observationibus nostris illustrari poterit.

6. *Florent SS. Erconvaldus et Edilburga in Anglia.* — Florebant hoc tempore in Anglia sanctus *Erconvaldus* et sancta *Æthilburga* seu *Edilburga* soror ejus, illeque, ut testatur Beda lib. 4, cap. 6, priusquam fieret episcopus Londoniensis, duo præclara monasteria, unum sibi juxta fluvium Tamisam, alterum sorori suæ in Orientali Saxonum provincia construxerat. Præfuit per plures annos eidem monasterio Berkengensi dicto *Edilburga*, quam Capgravius in ejus Vita refert obiisse quinto idus Octobris, circa annum DCLXXVI, quod Harpsfeldius sæculo VII, cap. 14, etiam tradit. Fuse de ea et de miraculis in Berkengensi monasterio factis, illud regente Æthilburga, Beda lib. 4, cap. 7, 8, 9 et 10. Valde autem falluntur, qui *Erconval-*

dum et ejus sororem patrem habuisse *Annam* Orientalium Anglorum regem scripsere; cum Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Ethildritæ reginæ cap. 2, ubi omnes ejus liberos enumerat, neutrius mentionem faciat. De Erconvaldo a Theodoro archiepisc. Cantuariensi episcopo Londinensi anno DCLXXIV creato infra non semel sermo erit.

7. *Obitus S. Sebbi regis Orientalium Saxonum.* — A num. 9 ad 13. Sancto *Erconvaldo* in Londinensi sede constituto, *Sebbus*, qui cum *Sighero* Orientalibus Saxonibus præerat, liberior ad opera pietatis fuit. Tunc monasticæ vitæ quam coronæ appetentior, statuit turbulentis regni negotiis se subducere. Verum in hoc sancto mentis proposito constanti, uxor impedimento fuit: « Sebbus », inquit Beda lib. 4, cap. 11, « erat religiosis actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus; vitam privatam et monachicam cunctis regni divitiis et honoribus præferens, quam et olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno subiisset ». Addit Beda cum *cum annos triginta in regno miles cœlestis exegisset*, correptum corporis infirmitate permaxima, ægre ab uxore impetrasse, ut se uterque divino servitio manciparent, venisse ad antistitem Londoniensem *Valdherum*, qui Earconvaldo successerat, et ab eo habitum religionis accepisse, ac *ingravescente præfata ægritudine* ad Deum migrasse, eique duos ejus filios *Sighardum* et *Suefredum* in regno successisse. Quare cum anno DCLXV regnum Orientalium Saxonum inierit, annosque triginta tenuerit, mors ejus incidit in annum Christi sexcentesimum nonagesimum quartum aut insequentem, non vero in currentem, ut habet Baronius num. 9, qui et perperam eum peste sublatum credidit. Colitur *Sebbus* rex tam in Martyrologio Anglicano, quam Romano ad diem XXIX mensis Augusti.

8. *S. Etheldredæ reginæ et abbatissæ obitus.* Hoc anno *sancta Ethildrita* seu *Etheldreda* monitis sancti Wilfridi Eboracensis episcopi edocta, quæ diu divortium ab Egfrido marito Cantii rege postulaverat, ut monasterium ingredi posset, ab eo tandem obtinuit. Beda enim lib. 4, cap. 19, testatur, eam *duodecim annis, perpetua tamen virginitatis integritate,* Egfridi regis usam esse consortio, ut diximus anno DCLX. *Osuvius* Northumbriæ rex sororem habuerat *Ebbam*, quæ hoc tempore abbatissa erat monasterii positi in loco, quem *Coludi urbem* nominant, et sub ejus magisterio Ethildrita deposito regni diademate, quæ monasticæ institutionis sunt, didicit, postquam velamen a sancto Wilfrido accepisset. *Post annum*, inquit Beda citatus, ipsa facta est abbatissa monasterii Eliensis a se constructi, fuitque *virginum Deo devotarum perplurium mater virgo.* Post Wlfheri Merciorum regis mortem *sancta Werburga* ejus filia S. Ethildritæ majoris materteræ monasterium intravit, sicuti et sancta *Sexburga* Ethildritæ soror ac avia Werburgæ, quæ utraque postea Eliensis monasterii abbatissa extitit. « Rapta est ad Dominum virgo Etheldreda in medio suorum, nono kalend. Junii post annos septem, ex quo abbatissæ gradum susceperat: et æque (ut ipsa jusserat) non alibi quam in medio suorum juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello est sepulta. Transivit autem anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo nono, a cœnolenta voragine hujus mundi ad cælestis gaudia regni sub regibus Anglorum, fratre ejusdem videlicet Aldulfo Orientalium, et Lothero sanctæ Sexburgæ filio Cantuariorum », inquit Thomas Eliensis monachus, qui sæculo XII vixit, *gravis ac disertus auctor*, inquit Mabillonius sæculo secundo Benedictino, qui primus ex Mss. Codd. Vitam sanctæ Ethildritæ virginis et reginæ abbatissæ Eliensis primæ eruit. Sed loco *nono kalendas Junii*, legendum, *nono kalendas Julii*, quo die memoriam ejus celebrant præter Martyrologium Romanum Martyrologia sincera Bedæ, Wandelberti, Usuardi et Adonis, et quem diem Mabillonius in margine notat, quamvis hujus erroris mentionem non faciat.

9. *Corpus ejus post mortem incorruptum.* — Post ejus mortem *Sexburga* a sororibus abbatissa electa, qui cum post annos duodecim placuisset sororis suæ reliquias reverenter de terra colligere; ejus corpus ita incorruptum inventum est ac si eodem die fuisset defuncta, sive humi condita, inquit Thomas Eliensis citatus. De qua translatione anno DCLXIV, num. 12 egimus. Hæc verba mutuatus est idem Thomas a Beda lib. 4, cap. 19, qui addit, sanctum *Wilfridum* et multos alios, qui *novere*, id testatos esse. Anno Christi MCVI, Ricardus Eliensis abbas aliam translationem fecit, cum de *Witburgæ* virginis sororis sanctæ Ethildritæ, ut suo loco dixi, incorruptione quæstio esset, et tam illius sanctæ quam Ethildritæ patuit integritas et incorruptio corporum, inquit Malmesburiensis lib. 4 de Gestis Pont. pag. 293, qui suam Historiam perduxit usque ad annum MCXLII, quo vivebat.

10. *Constantinopolis per annos* VII *a Saracenis oppugnata.* — Ad num. 13 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DCLXIV, kalendis Septembris præsentis Christi anni inchoato, refert, *Constantinum* Augustum, cum accepisset, *Saracenos* classem maximam ad Constantinopolim obsidendam præparasse, biremes etiam cacabos igne oppletos ferentes, et dromones siphonibus eumdem ignem spirantes ad portum in hostes impressionem facturos præparari jussisse. Tum anno DCLXV, ait Theophanes, eo anno belli maritimi renovatricem illam Dei adversariorum classem ad Thraciæ fines appulisse, et singulis diebus a diluculo ad vesperam armis sese impellentium ac vicissim bellica vi repulsorum crebrum, imo quotidianum excitatum et reparatum fuisse conflictum. Subdit: « Bello tandem per annos septem in hunc modum protracto, et amissa virorum bellicorum innumera multitudine, a vulneribus insuper et lue maxima ipsis inflicta, Deo Deique Genitrice auxilia-

rem manum conferentibus, cum dedecore et animi dolore recessere ». Ea igitur classis vela faciens fractis ad saxa vel in profundum absorptis ratibus tota disperiit. « Tum vero Callinicus Heliopolensis in rebus arte parandis strenuus, Syria ad Romanos deficiens, igne marino excogitato, Arabum navigia, ipsis hominibus vivis consumptis, succendit. Sicque Romani victores reversi sunt : ignemque marinum invenere ». Ita Theophanes, cui suffragantur Cedrenus, Zonaras, Nicephorus in Historia, aliique, qui omnes obsidionem septem annos durasse tradunt. Eumdem denique annorum numerum exhibent *Triodium*, quod ritualis Græcorum liber est, et Oratio Historica *in festum Achatisti* a Combefisio post Historiam hæresis Monothelitarum edita. Ecclesia enim græca sabbato quintæ hebdomadis Quadragesimæ celebrat hymnum *Acathistum* dictum in laudem Deiparæ ob Constantinopolim ejus ope a Dei hostibus liberatam, sub Heraclio, Constantino Pogonato et Leone Isauro, ut videre est in lib. 3 Observat. Gretseri in Codinum Curopalatam cap. 7.

11. *Hujus oppugnationis initium obscurum.* — Ex his manifestum est, Theophanem initium hujus oppugnationis consignare anno Æræ nostræ insequenti ; cumque post annos quatuor de pace inter Romanos et Saracenos inita sermonem habeat, Baronius existimavit errorem esse in numeris annorum, quibus obsidio, ut eam appellat, duravit. Jam anno DCLVI, num. 40, ut ostenderet immutata fuisse sextæ Synodi Acta a Theodoro Constantinopolitano patriarcha, inter alias conjecturas hanc adduxerat : « Quod insuper in iisdem Synodalibus recitatis Actis Constantinopolitana civitas biennali fuisse obsidione fatigata traditur, haud mediocrem pariter de impostura suspicionem auget : Siquidem neque Theophanes, qui per annos singulos imperatorum res gestas recensuit, neque quisquam Græcorum historicorum tantæ rei vel leviter reperitur meminisse ». Petavius in Notis ad Historiam Nicephori, recitatis Theophanis verbis, dicit ea mendosa esse. Sub hujus, inquit, imperio Constantini nonnisi anno V, in Thraciam delati sunt, eodemque anno confectum est ope divina bellum. Quare cum ambigue loquantur illi de toto belli tempore, quod etiam sub *Constante* gestum est, par est annorum numerum accipi. Etenim anno ejus XXVI, Chalcedonem appulsi maxime inde præda potiti sunt, a quo tempore ad annum *Pogonati* V, anni sunt septeni. Ergo ita forsitan componenda res est ; ut, quanquam plures annos bellum tenuerit, tamen nonnisi septies Constantinopolim usque populabundi pervenerint.

12. *Opiniones Goaris et Combefisii.* — Goarus in Notis ad Theophanem ex eo quod hic historicus tradat, bellum septimo anno ad finem perductum esse, putat inde sequi sexto supra vicesimum Constantis anno Saracenicam adversus Constantinop. expeditionem susceptam esse. Eo enim Constantis anno asserit Theophanes Saracenos Chalcedonis partes armis infestis vexasse : ad *Constantini Pogonati* annum secundum *Phadalam* Saracenorum ducem ad Cyzicum hyemasse : ad annum ejus quartum armorum classisque majorem vim incubuisse ; quia dicit Theophanes classem ad ferendum auxilium ab Arabibus missam, quartoque ejusdem imperatoris anno Saracenos græco igne vastatos esse : quo pacto, inquit Goarus, septem annis Saracenicam obsidionem toleravit Constantinopolis. Denique Combefisius in Hist. Monothelitarum ac Dissert. pro Actis sextæ Synodi cap. 2, paragr. 4, nesciens quo se verteret, ait : « Cum creatio Thomæ tanto intervallo a biennali illa obsidione distet, credendum non est Georgio chartophylaci cum obtestatione loquenti in Synodo ».

13. *Theophanes biennio tardius inchoavit oppugnationem Constantinop.* — Verum nodum istum, qui viros eruditissimos in transversum egit, apertissime planissimeque explico. Theophanes et ex eo Cedrenus anno uno tardius septennalem Constantinopoleos oppugnationem auspicati sunt, quemadmodum ex ipsismet eruitur: uterque enim ejus initium cum anno quinto Constantini Pogonati, finem vero, seu pacem Romanos inter et Saracenos compositam cum anno nono ejusdem imperatoris copularunt, ac præterea, uti sæpe monui, Theophanes, et ex eo Cedrenus, per hæc tempora annum unum minus numerant. His adde in Theophane legendo, non ad annos imperatorum, sed ad annos Incarnationis Æræ Alexandrinæ, quando certus rei gestæ annus quæritur, attendendum. Quo posito si annos Incarnationis a Theophane memoratos, et inter bellum istud ac pacem interjectos enumeres, eum annis duobus tardius illud inchoasse, sed nulla alia in re peccasse, comperies. Siquidem anno Æræ Alexandrinæ DCLXV kal. Septemb. anni Christi DCLXXIII inchoato initium hujus belli ; anno vero Incarnationis DCLXIX kal. Septemb. anni Dionysiani DCLXXVII incœpto, annoque Dionysiano DCLXXVIII absoluto, ejus finem ac pacem consignat. Quare Theophanes annos duos minus secundum Æram Alexandrinam, secundum vero Dionysianam unam minus numerat ; ideoque debuit Theophanes belli principium cum anno Æræ Alexandrinæ DCLXIII kalend. Septemb. anni Dionysiani DCLXXI inchoato, exordiri ; hoc enim pacto tam juxta calculum Alexandrinum, quam Dionysianum per annos septem, utrinque scilicet incompletos, protractum est, ab anno scilicet Dionysiano DCLXXII ad annum Dionysianum DCLXXVIII ; quorum prior anno Alexandrino DCLXIII, posterior anno Alexandrino DCLXIX respondet. Et revera ita res se habuit. Elmacinus quippe lib. 1 Hist. Saracenicæ exordium hujus belli cum præsenti Christi anno illigavit ; ait enim : « Anno LII (Hegiræ sc.) oppugnavit Jezidus filius Muaviæ filii Abusophiani Romanos cum multis e suis, inter quos Abiobius Medinensis. Deinde profecti sunt ad Constantinopolim, ubi mortuus est Abiobius in oppugnatione ». Plura de hoc bello Elmacinus non habet, de quo

etiam historici Arabes tacent, quia illud eis infelix infaustumque fuit. Annus Hegiræ LII incipit die V mensis Januarii nostri, et die XXVII Decembris nostri terminatur, indeque Theophanis error in manifestam lucem educitur, et hujus belli initium anno suo certo redditur.

14. *In sexta Synodo Constantinopolis non dicitur per biennium obsessa.* — Sed non tantum Theophanis error; verum etiam prava interpretatio loci ex Actione XIII sextæ Synodi generalis desumpti, ad quam neminem animum advertisse video, in causa fuere, cur viri docti de hujus nodi solutione desperarint. Loco enim Synodi laudato legitur : « Georgius Deo amabilis diaconus et chartophylax dixit : Codicillus, domine, sive Regestum, in quo continentur exemplaria Synodicorum, quæ facta sunt tam a Thoma, Joanne, et Constantino sanctæ memoriæ quondam patriarchis hujus regiæ urbis, hic mihi præsto est, cum his et authentica Synodica bullata, quæ facta sunt a Thoma sanctæ memoriæ quondam patriarcha ad Vitalianum sanctæ memoriæ quondam papam Romanum, quæ etiam volens ad eum dirigere, propter impiorum Saracenorum incursionem assidue imminentem, ut nostis, et OBSESSIONEM, QUÆ FACTA EST PER BIENNIUM, quo gessit episcopatum, non valuit dirigere, et hæc ergo statim vobis jubentibus profero ».

15. *Corrigitur versio textus græci Synodi VI.* — Cum Thomas Ecclesiam Constantinopolitanam extremis Constantis Augusti annis per biennium administrarit, eoque eam regente Constantinopolis obsessa dicatur, hinc Petavius et Goarus deduxere septennalem ejus obsidionem imperante Constante cœptam, sub Constantino Pogonato ejus filio solutam fuisse : Baronius vero Acta Concilii depravata esse; cum obsidionis Constantinopolitanæ, dum Thomas patriarcha esset, nullus antiquorum meminerit : et Combefisius Georgio chartophylaci etiam cum obtestatione in Synodo loquenti hac in re fidem non adhibendam. Perinde quasi Georgius in Synodo quæ Constantinopoli habebatur, ausus esset asserere ipsam Urbem a quindecim aut circiter annis per biennium obsessam fuisse, licet id tota civitas falsum esse sciret. In textu itaque græco Concilii nulla obsidionis mentio. Hæc enim verba pessime ab interprete in latinum versa : Ἄτινα καὶ ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὸν βουληθέντος αὐτοῦ διὰ τὴν γενομένην, ὡς ἐπίστασθε, τῶν ἀθέων Σαρακηνῶν ἐπίμονον καταδρομὴν καὶ παράστασιν εἰς τὴν διετῆ χρόνον, ὃν ἐπισκόπησεν, ἐκπέμψαι οὐκ ἴσχυσε. Ubi vox καταδρομὴ *incursionem* quidem significat, sed τὸ περίστασις neque hic, nec alibi, ut videre est apud Budæum in Commentario linguæ Græcæ, Henricum Stephanum, aliosque *obsidionem* denotat, sed tantum vehementiam, repræsentationem, qua quid velut præsens ostenditur, vel aliquid simile. Quare per biennium exercitus Saracenicus incursiones fecit in urbem Constantinopolitanam, et in ejus conspectu fuit, sed minime eam per annos septem obsidione cinxit. Neque hac de re controversiam imposterum moveri posse video.

16. *Obitus Reccesuinthi regis Hispaniæ.* — Ad num. 15 et seqq. *Reccesuinthum* Hispaniarum regem bello paceque nobilissimum hoc anno *kalend. Septembris* e vita migrasse inter omnes convenit : sed non de mensibus et diebus, quibus supra annos XXIII Hispaniis præfuit. Mariana enim lib. 6 de Reb. Hisp. cap. 11, Vulsa, et quidam alii annos XXIII, menses VI, dies XI, ipsi attribuunt; cum tamen die XXII Januarii anni DCXLIX cum patre regnare cœperit, ideoque annis XXIII, mensibus septem, diebus undecim regno potitus fuerit. Ei successit *Wamba*, uti in nummis et rerum Gothicarum libris vocatur, non *Bamba*, ut a Roderico, Vasæo aliisque quibusdam historicis Hispanis per corruptionem appellatur. Is, ut narrat Vasæus in Chronico, « nullis precibus aut lacrymis adduci potuit, ut regnum susciperet, usque dum quidam e ducibus ense stricto extrema illi minatus est, nisi in preces Gothorum concederet. Cessit tandem minis magis quam precibus, atque undevicesimo post die Toleti unctus est in regem », ideoque die decima nona mensis Septembris, quæ hoc anno in Dominicam cadebat. Porro Reccesuinthus, uti habet Mariana ibidem cap. 20, quia nullam prolem suscepit, procerum suffragio *Wambam* successorem habuit. Erat Reccesuintho frater *Theodefredus*, pater Ruderici ultimi Hispaniarum regis de quo infra.

Vitaliano papa demortuo succedit *Adeodatus*, ut probavimus anno DCLXIX.

ADEODATI ANNUS 5. — CHRISTI 673.

1. *Grimoaldus rex Longobardorum jam factus Catholicus moritur, eique succedit Bertaridus.* — Sexcentesimo septuagesimo tertio Christi anno, Indictione prima, Grimoaldus Longobardorum rex moritur, cum regnasset annos novem. Hæc ex Paulo, quod ad tempus regni ejus : quod vero ad annum obitus, non ex ipso, sed (ut diximus) ex ipsius regis Constitutione edita ponitur. Redditum autem ipsum ex Ariano fuisse Catholicum, monumenta ab eo constructa testantur : ita ut si quis id negaret, lapides clamantes audiret, dum videlicet constet (quod dictum est) acerrimo Arianorum hosti et expugnatori S. Ambrosio ipsum Ticini erexisse Basilicam, in eaque sepeliri potius, quam in aliis a se erectis, delegisse. Successit vero in regnum filius ejus, quem puerum novem annorum reliquerat, Garibaldus, sed non diu tenuit : etenim cælesti nuntio repente accitus venit ab internecione antea elapsus Bertaridus Ariperti regis filius, cui debebatur regnum : cum enim jam extorris annos novem apud Francos egisset, et in Britanniam apud Saxonum regem degeret, divinitus redire in patriam jussus, ubi adfuit, regnum capessit. Magna divinæ providentiæ vis in eo tunc quidem enituit, cum magno est declaratum exemplo, quod ejus arbitrio dentur ac pariter auferantur regna. Sed quomodo id acciderit, ex Paulo diacono audi rem gestam, quam ita recenset [1] :

2. « Igitur (ut dicere cœperamus) Bertaridus egressus de Gallia, navem ascendit, ut ad Britanniam insulam ad regnum Saxonum transmearet. Cum aliquantulum per pelagus navigasset, vox a littore audita est inquirentis utrum Bertaridus in eadem nave consisteret. Cui cum responsum esset, quod Bertaridus ibi esset : ille qui clamabat, subjunxit : Quia tertia dies est hodie, quod Grimoaldus ex hac subtractus est luce. Quo audito Bertaridus statim post se reversus est ; veniensque ad littus, invenire personam non potuit, quæ ei de Grimoaldi nece nuntiaret. Unde arbitratus est, non hunc hominem, sed divinum nuntium fuisse. Exindeque ad patriam rediens, cum ad claustra Italiæ venisset, jam ibi omnia obsequia palatina, omnemque regiam dignitatem cum magna Longobardorum multitudine paratam esse reperit. Exinde itaque Bertaridus Ticinum reversus, exturbato Garibaldo puerulo a regno, ab universis Longobardis mense tertio post mortem Grimoaldi in regnum levatus est. Erat autem vir pius, fide Catholicus, justitiæ tenax, pauperumque largissimus nutritor. Qui statim Beneventum misit, exindeque Rodelindam suam conjugem et Cunibertum filium suum revocavit ». Detinebantur enim ibi in custodia. Sed et pergit Paulus de eodem Bertarido, cum ex insperato regnum recuperasset :

3. « Ut, inquit, regni jura suscepit, in loco illo, qui a parte fluminis Ticini est, unde ipse olim fugerat, monasterium quod Novum appellatur, Domino et liberatori suo in honorem sanctæ virginis et martyris Agathæ construxit, in quo multas virgines aggregavit, rebusque diversis, pariterque ornamentis eumdem locum ditavit. Regina vero uxor ejus Rodelinda Basilicam sanctæ Dei Genitricis extra muros ejusdem civitatis Ticinensis, quæ ad Perticas appellatur, opere mirabili condidit, ornamentisque mirifice decoravit ». Hæc Paulus, qui et cur ad Perticas locus ille dictus esset declarat : quod scilicet, cœmeterium illic esset Longobardorum, a quibus poni ibi solerent perticæ desuper columbam ligneam habentes illuc versam ubi illorum carus quisquam obiisset, atque ut sciri possèt ubi defuncti corpus quiesceret.

4. *Rebellio in Hispania et Gallia Narbonensi.* — Eodem anno, cum a nobilioribus nonnullis Hispaniarum regni hominibus indigno animo ferretur electio Wambæ regis, populi favore in tantum evecti regni fastigium : novarum rerum moliendi fomite in animis eorumdem incenso, primus omnium, qui præerat Galliæ Narbonensi adhuc sub Gothorum regno existenti, Ildericus in tyrannum erupit, secumque etiam episcopos aliquos traxit. Post hunc autem qui adversus eum missus est Paulus dux, vir domi forisque spectatus, in regem ipsum, a quo missus fuit, arma convertens, plerasque

[1] Paul. diac. l. v. c. 33

Hispaniæ civitates suæ subdidit potestati, regisque nomen usurpans, coronam auream, quam gemmis ornatam dono dederat Reccaredus S. Felici Gerundensi martyri, sacrilegus suo imponere capiti est ausus : sed quomodo vix emenso integro anni curriculo pœnas dedit anno sequenti, suo loco dicendum erit : hic enim annus ad comparandum exercitum, quem Paulus duceret adversus Ildericum, insumptus est, et in defectione ipsius Pauli, adversus quem rex nonnisi anno sequenti potuit proficisci.

Anno periodi Græco-Romanæ 6166. — Anno Æræ Hispan. 711. — Anno Hegiræ 54 inchoato die 16 Decemb. Fer. 6.— Jesu Christi 673. — Adeodati papæ 2.— Constantini Pogonati imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno* XX *Constantini Aug. Post consulatum ejus* VI, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XV.

2. *Obitus Grimoaldi regis Langobardorum.* — A num. 1 ad 4. *Grimoaldus* Langobardorum rex anno sexcentesimo septuagesimo primo mortalitatem explevit. Ex initio enim Luitprandi anno DCCXII ejusdem gentis regis renuntiati, quod certum est, præcedentium regum Chronotaxis digerenda. Quare Sigebertus in Chronico, ubi anno uno citius initium *Grimoaldi* statuit, in errore perstans mortem ejus cum anno DCLXX conjungit, qui tamen ei annos novem recte attribuit, uti et Paulus diaconus lib. 5, cap. 33 (1). Post mortem ejus *Berthariclus* filius Ariberti, qui Langobardorum rex fuerat, et cujus filiam Grimoaldus uxorem duxerat, e Galliis reversus, exturbato Garibaldo filio Grimoaldi puerilis ætatis « ab universis Langobardis mense tertio post mortem Grimoaldi in regnum levatus est », inquit ibidem Paulus, qui subdit, eum fuisse Catholicum, justitiæ tenacem, pauperumque largissimum nutritorem.

3. *Wamba Hispaniæ rex rebelles domat.*—Ad num. 4. Regnante in tota Francia *Childerico*, Septimania Francorum auxitiis adjuta rebellavit, et a *Wamba* Hispaniarum rege armis recepta est. Narrat hoc bellum Julianus metropolita Toletanus auctor coætaneus in Historia Wambæ regis a Duchesnio tomo I Hist. Franc. publicata, et ex Juliano Baronius partim hoc anno, partim insequenti. Verum illud inchoatum anno superiori, et currenti absolutum. Vasæus enim in Chronico, et Rodericus Toletanus lib. 3 de Rebus Hisp. cap. 7, scribunt, *Wambam* hoc bellum profligasse quo die primum regni sui annum complevit, quod uterque ex Juliano accepit, qui ait, Paulum vestem regiam quam sumpserat, *kal. Septemb.* deposuisse, quo ipso die ante annum *Wamba* rex ab episcopis optimatibusque electus thronum conscenderat. Quare cum *Wamba* anno antecedenti Recesuintho successerit, currenti tumultibus illis domesticis finem imposuit. Eos cum accepisset Wamba, *Paulum* ducem cum copiis in Galliam quamprimum misit, sed hic a *Wamba* quoque defecit, auxilia Francorum e vicinis locis evocavit, seque regem dixit. *Wamba* in Hispaniam Tarraconensem cum ingenti exercitu perrexit, Barcinonem et Gerundam recuperavit. Deinde Galliam ingressus Narbonem, Biterras, Agatham et Magalonam perdomuit; ac denique *quarto kal. Septembres* Nemausum expugnavit, ipsoque Paulo homine Græco in vincula conjecto, factionem omnem exstinxit. Rex *sedem sui solii, sexto postquam inde commigraverat mense, repetiit*, inquit Julianus citatus.

4. *S. Præjectus venit in aulam Childerici regis.* — Baronius anno DCLXVIII, num. 10 et seq. *sancti Leodegarii* Augustodunensis episcopi exilium, anno DCLXX, num. 3, sancti *Præjecti* episcopi Arvernensis cædem, annoque DCLXXI, num. 1 et seqq. mortem *Childerici* Francorum monarchæ recitat; quæ tria in hunc annum a nobis dilata, tum quod eodem currente peracta sint, tum quod præpostera illa narratio rebus gestis tenebras offundat. Vita *sancti Præjecti*, seu Projecti episcopi Arvernensis et martyris a duobus auctoribus coævis seorsim litteris commendata, et utraque a Bollando ad diem XXV Januarii et a Mabillonio sæculo II Benedictino recitata. Celebris est hujus sancti memoria, non solum in Arvernis, sed etiam in aliis regio-

(1) Si Grimoaldum, non quidem anno DCLXII, sed anno DCLXIII cœpisse statuamus, ut in Nota ad A. 663, 4; novem regni ejus anni melius nos in annum DCLXXII quam in annum DCLXXI deducent. Quanquam nec ab anno DCLXXI abhorremus; cum forte anni illi regni non absoluti, sed incœpti numerandi sint. MANSI.

nibus. Episcopatum Arvernensem adeptus est, postquam *sanctus Genesius* illum recusavit, populumque hortatus est, ut eum a rege Childerico postularent antistitem. Contigit autem ut ei ad aulam Childerici regis pro Ecclesiæ suæ negotiis proficiscendum fuerit. Nam, ut narrat prior anonymus ejus Vitæ scriptor, quædam femina Deo dicata nomine Claudia res suas ei vel pauperibus, quos ipse regebat, contulit. « Erat quidam infamis vir, Hector nomine, qui apud Massiliam patriciatus honorem adeptus fuerat, qui filiam supradictæ Claudiæ raptam ex scelere sibi sociaverat, et deinceps concubinatus miseriam adorsus, ad Hildericum principem, qui eo tempore utraque regna suscepta gubernabat, alio sibi in scelere sociato nomine Leodegario, pervenit ad regem. Incusat pontificem quod prædia prædictæ feminæ sibi vindicaret, obtinuitque cum principe, ut Missos ex latere dirigeret, qui eum (nempe Præjectum) per fideijussores nuntiarent, et in aula regis facerent præsentari ». Hector Leodegarium, de quo anonymus loquitur, virum sanctum, etiam prudentem facillime decepit, et S. Leodegarius semel circumventus partes *Hectoris,* quas æquissimas putabat, tueri cœpit ardentiori zelo, sibique quam plurimorum aulicorum aliter de Hectore sentientium invidiam atque odium concitavit.

5. *S. Præjectus vindicat bona Ecclesiæ suæ.*— Hector Claudiæ prædictæ filiam rapuerat, et prædia, quæ mater Ecclesiæ Arvernensi contulerat, sibi reddi postulabat. *Præjectus* negabat *Claudiæ* prolem *Hectori* legitime nuptam esse: *Wlfoaldus* Major-Domus stabat a partibus episcopi, comiti vero favebat *Leodegarius*, adversus quem jam rex commotus erat, quod ab eo correptus fuisset. Auctor enim anonymus Vitæ sancti Leodegarii cap. 5, de hoc sancto scribit: « Quia sacerdotalis integritas minas regis nescit metuere, Hildericum cœpit arguere, cur consuetudines patrias, quas conservare præceperat, tam subito immutasset, simulque fertur dixisse, quod regina quam habebat conjugem, filia esset sui avunculi : et nisi hæc facinora cum reliquis illicitis sceleribus emendatione corrigeret, divinam certe sibi ultionem subito imminere cognosceret », a quo tempore Childericus rex satellitum præventus consiliis de nece ejus cogitavit. *Belichildis* itaque Childerici regis conjux filia erat Sigiberti regis; cum Clodoveus II nullum habuerit fratrem præter Sigibertum, et Bathildis, quæ alienigena erat, nullum etiam in Galliis fratrem habuerit. Quare *Hymnichildis* regina Dagoberto filio in Hiberniam relegato, Childericum loco filii habuit, qui erat gener suus ac mariti sui nepos.

6. *S. Leodegarius Augustodunum relinquere cogitur.* — « Childericum in Ecclesia urbis suæ in Paschali solemnitate rogaverat advenire Leodegarius », inquit idem anonymus. Sabbato sancto quod hoc anno incidebat in diem nonum mensis Aprilis, Præjectus, ut habet prior auctor anonymus ejus Vitæ in Codice Ms. Attrebatensi a Cointio hoc anno num. 4 citato (qui non in sensu, sed in nonnullis duntaxat vocibus differt ab Ultrajectino, quo Bollandus et Mabillonius usi sunt), ad palatium properavit, « et ut mos est apud regis aulam in loco, ubi causæ ventilantur, introiit, ut cum Hectore de supradicto negotio rationes haberet. Ipse cœpit renuere, et rationem veram reddere juxta statuta canonum, etc. Cumque vir Dei se arctatum cognovisset, necessitate compulsus respondit, se causas Ecclesiæ Hymnichildæ reginæ commendasse (vel, ut Codex Ultrajectinus habet, se causas Ecclesiæ Himnichildæ reginæ ditioni commendatas habere) cumque hanc assertionem cognovissent, imperfectum opus remansit ». Qui locus etsi obscurior sit; ex eo tamen constat, *Himnichildem* Dagoberti in Hibernia exulis matrem tunc in Austrasia fuisse. Beatissimæ noctis solemnia *Præjectus* celebravit in monasterio sancti Symphoriani præsente rege, qui postea minabundus adiit primariam Ecclesiam, ut *Leodegarium* sacris illic operantem terreret, territumque in fugam conjiceret, ut scribit auctor anonymus Vitæ sancti Leodegarii, omnesque consentiunt *Leodegarium*, et *Hectorem* de nocte fugæ se commisisse, ne sanctus Paschæ dies cæde pollueretur, ut ait Ursinus in Vita sancti Leodegarii.

7. *S. Præjectus occiditur.* — Cum aurora, diei initium, jamjam emineret terris, « Hector captus, regalibusque edictis peremptus est; Leodegarius vere in exilium Luxovio trusus », inquit prior anonymus in Vita sancti Præjecti. Leodegarius in monasterio Luxoviensi Ebroinum monachali habitu tonsuratum invenit, inquit anonymus in ejus Vita: sanctus vero Præjectus valedicens regi, qui litem in ejus favorem judicarat, regressus est ad propria, ubi factione quorumdam procerum occisus est die et mense incertis. Colitur die XXV mensis Januarii.

8. *Childericus rex Francorum interficitur.* — Anonymus in Vita sancti Leodegarii, postquam ejus exilium narravit, mortem Childerici regis proxime subjungit : « His ita gestis divina non diu distulit ultio suum de Hilderico dare judicium. Nam ejus dissoluta conversatio omnibus increverat palatinis optimatibus. Tunc unus ex eis hoc molestius ferens præ cæteris, dum venationem in silva securus exerceret, eum vulnere mortis percussit ». Paulo post subjicit : « Adeo tunc iram Dei manifeste cognovimus evenisse, ut etiam stella appareret in sidere, quam astrologi cometem vocant : in cujus ortu asserunt fame terram turbari mutationem regum, vel commotionem gentium, percussionis gladium imminere. Hæc enim omnia manifeste tunc constitit evenisse ». Loquitur procul dubio anonymus de *Iride*, quam anno DCLXXI, num. 3 ostendimus mense Martio currentis anni visam esse.

9. *Cædes ejus a cometa prænuntiata.* — Eodem enim tempore cometam, aliaque signa in cælo apparuisse Theophanes indicat, cum scribat : « Hoc anno Iris in cælo conspecta carni omni tremorem incussit mense Martio Dystro : adeo ut omnes

rerum universarum consummationem advenisse prædicarent, ὅτι συντέλειά ἐστι. Christus vero Evangelio nos docet, multa signa cælestia, non vero unum, finem mundi præcessura. Theophanes tamen de sola *Iride* loquitur, sicuti et illi, qui eum exscripsere, quia ea magis Orientales terruit; et scriptor Vitæ sancti Leodegarii de solo cometa, intentus scilicet conversioni rerum, quæ post Childerici interitum in Gallia contigit, juxta illud Lucani lib. I, 115: *Mutans regna cometes*. Certe signa cælestia in omnibus climatis non eodem modo semper apparent, et Iris inter fatalia aliquando reputatur, eamque alia quandoque comitantur, ut testatur Gregorius Turonensis lib. 6, cap. 44, anno IX Childeberti Francorum regis, Christi scilicet DXLIV in Gallia contigisse : « Hoc anno, inquit, multa prodigia apparuerunt in Galliis, vastationesque multæ fuerunt in populo. Nam mense Januario rosæ visæ sunt : circa solem quoque circulus magnus apparuit diversis coloribus mixtus, ut solet in illo cælestis Iris ambitu, pluvia discedente monstrari ». Chiffletius in Dissert. *de Annis Dagoberti regis* cap. 7, arbitratur Dagoberti, ejusque filiorum ac nepotum chronologiæ lucem affulgere a cometa nominatissimo, qui anno Christi DCLXXVII a mense Augusto per tres menses orbe toto spectatus est, quem ideo *septimi* a Christo *sæculi Pharum* appellat, ac *Childerici* regis interitum, fratrisque ejus *Theodorici* exordia signasse asserit. Verum cum cometes ille, de quo suo loco agemus, omnino diversus sit ab eo, qui hoc anno apparuit, tantum abest ut Chronotaxeos Gallicæ tenebras, illi principio innixus vir doctissimus discusserit; ut eam penitus labefactarit, et hoc in capite ab omnibus derelictus fuerit.

10. *Childerici regis sepulcrum nuper Parisiis detectum.* — Hinc denique constat hallucinatum esse Henschenium in Exegesi SS. mensis Aprilis cap. 3, qui Childerici regis cædem confert in annum DCLXXV, aliosque, qui eam aliis quam huic anno affixere. Vixit *Childericus* annos unum et viginti, et prolem masculam suscepit. Ejus, *Bilihildisque* uxoris tumuli ante paucos annos reperti sunt Parisiis, cum Basilica sancti Germani repararetur, ut narrat Hadrianus Valesius lib. 21. Jacebant in sepulcris corpora regis et reginæ : infantulus clausus erat *arcula* reginæ matris suæ sepulcro imposita, et in ima interioris sarcophagi regis parte hæc Inscriptio apparuit CHILDR. REX. Infantulus ille penitus ignotus fuerat, antequam Mabillonius sæculo III Benedictino fragmentum Vitæ sancti Lantberti episcopi Lugdunensis publicasset; ibi enim legitur : « Rex Childericus insidiis satellitum suorum, una cum conjuge Bilhilde filioque nomine Dagoberto, vita et regno privatus est ». Iisdem parentibus natus et alter filius nomine *Childericus*, qui tenerrimam in cunis ætatem agebat, cum utroque parente orbatus est, ut probabimus anno DCCXV, quo paternam hæreditatem tandem recuperavit.

11. *Childerico succedit Theodoricus III.* — Regnavit *Childericus* in Austria annos quatuordecim, ut legitur in brevissimo Chronico a Duchesnio edito, quod a Clotario II usque ad Pippini regis obitum continuatur : in Neustria vero ac Burgundia annos fere quatuor, ut patet ex fragmento Actorum sancti Waningi monachi sæculo II Benedictino, ubi legitur : « Childericus non plene quatuor annos tenens, vita decessit » : quos incompletos fuisse produnt Acta sancti Ragneberti martyris ab Ebroino interfecti, in quibus is clericum et monachum exuisse dicitur *post triennium*, ex quo sc. Luxovium relegatus fuerat; quod etiam indicat Ursinus in Vita sancti Leodegarii, ubi scribit eum *per annos fere tres* Childerico regi percarum fuisse. Childerico successit *Theodoricus* frater ejus, et quidem ante diem decimum mensis Octobris. Auctor enim anonymus Vitæ *sancti Condedi* monachi Fontanellensis et anachoretæ, recitatæ sæculo II Benedictino, refert *Condedum* quasdam possessiones, quas enumerat, dedisse monasterio Fontanellensi, « sub anno tertio præfati regis, qui erat Lantberti abbatis annus nonus ». Additque anonymus : « Acta fuerat hæc largitio die decimo mensis Octobris, quod est VI idus Octobris ». Annus nonus Lantberti inchoatur die XXVI Julii anni DCLXXV, quo die X Octobris jam tertius Theodorici regis annus inchoatus erat. Quare hoc anno ante diem X Octobris jam *Childerico* successerat *Theodoricus*.

12. *Ante medium mensem Septembrem.* — Imo ante diem XV mensis Septembris *Theodoricus* regnabat. Mabillonius enim lib. 6 de Re Diplom. pag. 469, recitat quoddam Theodorici III Placitum de *Chramlino* episcopo Ebredunensi in Synodo deposito, quod dicitur *datum medio mense September, annum* V *regni nostri*. Quare cum illud emissum fuerit anno DCLXXVII, ut infra demonstrabo, manifestum est, Theodoricum hoc anno ante medium mensem Septembrem jam fratri successisse. Mabillonius in Præfatione secundæ partis sæculi tertii Benedictini, num. 5, Theodoricum hoc anno regnum iniisse hoc argumento probat, quod annus ejus XIV cum anno Æræ Christianæ DCLXXXVI comparatur in instrumento quodam relato a Perardo in Collectione Monumentorum Burgundicorum, dato *die sabbato proximo ante medio mense Aprili in anno* XIV *regnante domino nostro Theodorico rege* : quæ notæ, inquit Mabillonius, conveniunt anno Christi prædicto, quo dies XV mensis Aprilis littera Dominicali G præditus erat. Verum præterquam quod instrumentum illud pertinet ad annum DCLXXXVII, quo mense Aprili annus XIV Theodorici regis in cursu erat, ut ex dictis liquet, ex laudata loquendi formula nihil, quod ad rem nostram faciat, deduci potest ; cum sabbatum medio alicujus mensis proximius modo ab eo distet diebus quatuor, modo pluribus.

13. *Moritur Keneswalchius rex Occid. Saxonum.* — *Keneswalchium* secundum regem Christianum Saxonum Occidentalium annos unum

supra triginta regnasse, inter historicos Anglicanos convenit; ejus mors in hunc annum communius confertur. Wigorniensis scribit superiori anno *Benedictum Biscopum* Roma reducem adiisse *Egfridum* Transhumbranæ gentis regem, qui ei terram dedit ad construendum monasterium. Et certe cum Benedictum anno DCLXXI, hanc tertiam profectionem Romanam suscepisse tradat idem Wigorniensis, et diu is Romæ morari solitus non fuerit, reditus ejus in Britanniam recte ab eo collocatus videtur. Beda autem in Vita sancti Benedicti lib. 1, n. 4, de ejus reditu hæc habet : « Ingressus Britanniam ad regem Occidentalium Saxonum nomine Coynwalh conferendum putavit, cujus et ante non semel amicitiis usus et beneficiis erat adjutus. Sed ipso eodem tempore immatura morte prærepto, eamdem ad patriam gentem, solumque in quo natus est, pedem convertens, Egfridum Transhumbranæ regionis regem adiit, etc. » Secundo, Ethelwerdus antiquus historicus lib. 2, cap. 7, scribit, Convalchium obiisse duobus annis completis ab obitu Osuvii regis Northumbrorum, quem ostendimus mense Februario anni DCLXX, supremum diem obiisse. Præterea Huntindonius lib. 2, pag. 318, ait : « Sexburge regnante, mortuus est Egbricht, rex Cantuariæ, cui successit Lotarius in regnum ». Quare currenti anno mense Julio, quo Egbertum obiisse diximus, jam regnabat *Sexburga* vidua Coinwalchii, quæ confundenda non est cum *Sexburga* Ercomberti Cantuariorum regis uxore. Ethelwerdus dicit *Sexburgam* Coinwalchii viduam regnum rexisse duodecim menses, quia scil. *Kenwalchio* filius non erat.

14. *Escuinus et Kentuinus Angliæ subreguli.* — Sexburga mortua, cum nullus regni hæres e vicino esset, *acceperunt subreguli*, inquit Beda lib. 4, cap. 12, *regnum gentis, et divisum inter se tenuerunt, annis circiter decem.* Erant illi *Escuinus* et *Kentuinus*, uterque regii generis et Christiani, ut liquet ex Malmesburiensi lib. 1 de Reg. Angl. cap. 2. Porro *Escuinus* et *Kentuinus* regno integro non imperitarunt, sed illud inter se divisere, uti Bedam explicat Malmesburiensis laudatus, qui addit, *Escuinum* per biennium, et *Kentuinum* per novennium regnasse. Malmesburiensi suffragatur auctor antiquioris Chronici Saxonici, qui *Escuini* mortem cum an. Christi DCLXXVI copulat, et utrique Ethelwerdus lib. 2, cap. 7, qui ait, post *Sexburgam* Escuinum successisse in regnum *impleto biennio*, id est, duobus annis regnum obtinuisse. Keneswalchius itaque, qui, ut ait Malmesburiensis laudatus, « primo regni auspicio pessimis, medio, et ultimo tempore optimis principibus comparandus », vitam cum morte commutavit hoc anno; *Sexburga* ejus uxor post ejus mortem regnum tenuit usque ad priores menses anni sexcentesimi septuagesimi quinti, et post biennium, seu anno DCLXXVI *Escuinus* regnum reliquit *Kentuino*, de quo anno DCLXXXV. Erat vero *Escuinus* Cynigisli regis ex fratre abnepos, teste Malmesburiensi lib. 1 de Gest. Reg. cap. 3.

Hoc anno *Ecgbertus* Cantuariorum rex mortuus est, et Synodus Herefordiensis celebrata, ut anno superiori visum est.

ADEODATI ANNUS 6. — CHRISTI 674.

1. *Rebelles Ildericum et Paulum strenue debellat rex Wamba.* — Anno Redemptoris sexcentesimo septuagesimo quarto, Indictione secunda, Wamba rex Hispaniarum adversus tyrannos, qui Galliam Narbonensem et alia loca regni sui proditione subegerant, comparato exercitu progrediens, divino munitus auxilio, sex mensium spatio eosdem feliciter debellavit, penitusque delevit. Victoriam tantam haud humanis viribus partam, sed divinitus comparatam perpetuis consignatam monumentis tradidit posteris Julianus, qui successit Quiriaco hujus temporis archiepiscopo Toletano : is enim, scripto commentariolo, ejusmodi belli historiam prosecutus est; quem totidem ferme verbis majori ex parte Tudensis in suum Chronicon retulit.

2. Qui autem tyrannidem adversus regem exercuerunt, etiam adversus Deum impietate pu-

gnarunt. Etenim inter alia nefanda scelera impius Ildericus persecutionem haud levem in Gallia Narbonensi adversus Ecclesiasticos excitavit, qui ipsi in omnibus parere recusarent. Cujus rei gratia tunc accidit, ut Nemausensis Ecclesiæ episcopum vita sanctissima commendatum, Aregium nomine, eidem constanti animo repugnantem, vinculis mancipatum tradiderit illudendum, in ejusque sedem suæ perfidiæ socium Ramirum abbatem intruserit. Addidit alia nefanda, quæ recensere longum esset. Sed et qui adversus eum missus est Paulus natione Græcus, in tyrannum æque conversus, nequiora patravit, ubique perfidus, ubique sacrilegus, exspolians cunctas suis thesauris Ecclesias.

Ad hos igitur debellandos tyrannos expeditionem parans rex maxime pius, primum omnium studuit exercitum communire justitia : quamobrem in ipso procinctu, quos scivit milites adulteria perpetrasse, jussit amputari virilibus, hanc tanto principe dignam sententiam promens : « Ecce jam judicium imminet belli ; et licet fornicari, ut Deus ad iracundiam provocetur ? » Et post alia, hæc quoque perpetuæ mandanda memoriæ verba addidit : « Frustra pergit ad bellum, quem iniquitatis comitatur exemplum ».

3. Qui vero primum sceleribus militum eo modo purgavit exercitum, a Deo accepit, ut Angelos haberet commilitones. Ita quidem testatur dignus cui credatur auctor, nempe visum esse Angelis vallatum exercitum. Sed reddamus hic ejus verba : « Manifeste, inquit, divina protectio adfuit ; quod cælestibus indiciis patuit evidenter. Visus est enim Angelorum excubiis protectus noster exercitus et ipsos Angelos super castra corusca volitatione protectionis suæ signa protendere ». Quod et rerum declararunt eventa : siquidem difficillimum bellum adversus duos tyrannos Vasconum Francorumque roboratos auxilio, civitatibus munitissimis tutatos, brevissimo temporis spatio summa felicitate confecit : insuper et post devictos tyrannos, Lupum ducem pollentem Francorum viribus nullo negotio superavit, deque omnibus triumphum gloriosissimum egit. Inter alia autem divini judicii æqua lance librata sententia patuit ; cum rerum desperatione Paulus tyrannus penitus superatus, hoc anno sua sponte, antequam ab adversariis caperetur, ipsis kalend. Septembris regalibus se exuit vestimentis, ac privatis indutus regnum deposuit, qua die a Deo electus rex Wamba illud acceperat.

4. Sed non prætermittendum, quod prophetice ipsius Pauli tyranni Epistola significatum est. Quod enim ipse Paulus scisset regem exercitum comparasse ; ut in officio contineret virum venerabilem Amatorem Gerundensem episcopum, hanc ad eum perbrevem scripsit Epistolam :

« Audisti quod Wamba rex cum exercitu adversum nos venire disponat : sed cor tuum non turbetur : nec enim fieri puto. Sed tamen quem primum de nobis ambobus ibi tua sanctitas cum exercitu viderit accedentem, ipsum se credat habere dominum, ut in ejus debeat persistere charitate ». Ita ipse, nesciens quid diceret, prophetavit. Novit id postea Wamba rex, cum Gerundam pervenit, gavisus etiam hostis sententia de divino se patrocinio esse securum, regnoque pariter potiturum.

5. *Paulus ac socii pœnis affecti.* — Sed ne in bellicis amplius immoremur, finem audi dignum meritis, quem sacrilegus tyrannus accepit. Qui S. Felicis martyris Gerundensis donatam a S. Reccaredo rege coronam sacrilege suo capiti regnaturus imposuit, idem in triumphum catenis vinctus deductus, Toletum ingressus est una cum sociis perduellibus iisdem pœnis affectis, capite decalvato, rasa barba (erat id apud Gothos perinfame supplicium) nudatis pedibus, indutus sordidis vestibus, camelo impositus, corona ex corio facta redimitus : post hæc vero iidem omnes pariter sancitum legibus in tyrannos supplicium novissimum subiere. Porro Wamba rex Dei beneficii accepti memor, eidem gratus existens, sacra vasa et alia ornamenta, quæ ablata ex Ecclesiis ab hostibus comperit, una cum aliis manubiis vindicatis jussit iisdem reddi : addidit et alia, pia ubique suæ a Deo concessæ victoriæ monumenta relinquens : loco autem triumphalis fornicis, ea quæ omnibus essent proficua civibus Toletanis construenda curavit ædificia, nova erigens mœnia civitatis, in quorum nonnullis turribus ejusmodi inscriptionem jussit incidi :

ERExIT FAUTORE DEO REX INCLYTUS URBEM
WAMBA SEVA CELEBREM PROTENDENS GENTIS HONOREM.

Sed et secundum illud propheticum [1] : « Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes » : supra cacumina turrium statuas erexit sanctorum, quorum custodia civitas salva foret, ejusmodi inscriptione notatas :

VOS DOMINI SANCTI, QVORVM HIC PRAESENTIA FVLGET,
HANC VRBEM ET PLEBEM SOLITO SERVATE FAVORE :

Hæc quidem religiosissimus rex, de quo rursum inferius suis locis sæpe dicendum erit. Quomodo autem idem rex, ubi muros civitatis exstruxit, instar Zorobabelis [2] sanctuarium pariter expurgare et exædificare aggressus est, anno sequenti dicturi sumus.

[1] Isa. LXII. — [2] Esdr. I. c. 1. 2. 3.

Anno periodi Græco-Romanæ 6167. — Anno Æræ Hispan. 712. — Anno Hegiræ 55 inchoato die 6 Decemb. Fer. 4. — Jesu Christi 674. — Adeodati papæ 3. — Constantini Pogonati imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXI *Constantini Aug. Post consulatum ejus* VII, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XVI.

2. *Bellum Hispanicum.* — Ad num. 1 et seqq. Baronius hoc anno nonnisi de bello in Gallia Gothico, seu in Septimania gesto a *Wamba* Visigothorum rege adversus subditos, qui rebellarant, agit; quod cum pertineat ad annum superiorem, ibique de eo locuti fuerimus, hic addemus quæ ab eo prætermissa sunt.

3. *Leodegarius et Ebroinus e monasterio egrediuntur.* — Post Childerici Francorum monarchæ mortem, *Leodegarius* et *Ebroinus* egressi sunt e monasterio Luxoviensi, *Wlfoaldus*, qui regnante Childerico Major-Domus fuerat, e Neustrasia in Austrasiam per fugam vix evasit, et *Leudesius* Erchinoaldi quondam Majoris-Domus filius majoratum obtinuit, ut docet continuator Fredegarii cap. 95 : « Wlfoaldus dux per fugam lapsus evasit, et in Austriam reversus est. Franci vero Leudesium filium Erchonualdi nobilem in Majoris-Domus dignitatem statuunt per consilium beati Leudegarii et sociorum ejus ». Idem habet anonymus in Gestis regum Francorum cap. 45. Ursinus vero in Vita S. Leodegarii ait, *Childerico* rege defuncto et *Theodorico* in ejus locum substituto, Leodegarium et Ebroinum inter se pacis concordia junctos Augustodunum profectos esse; cumque *Leodegarius* Ebroinum magnis affectum muneribus honorifice a se dimittere vellet: « Ebroinus, inquit, nocte fugam capessens ab urbe recessit, et Austrasios, quos olim adversarios habuerat, sibi amicos adscivit ». Addit Ursinus : « Non diu post multis perpetratis sceleribus, cum sibi flagitiorum socios adjunxisset, in Francorum fines per vim invasit », quod fusius narrat anonymus in gestis regum Francorum loco laudato, et hæc anno superiori gesta, sed vexationes *Ebroini* hoc anno continuatæ, et facies rerum in tribus Franciæ regnis valde immutata.

4. *Francia post Childerici regis mortem in varias factiones divisa.* — Universum itaque Franciæ regnum post *Childerici* regis mortem in tres factiones divisum fuit, hinc *Ebroino*, illinc *Wlfoaldo*, et parte alia *Leudesio* inter sese de regimine regni certantibus. *Ebroinus* et *Wlfoaldus* sub Clotario Majores-Domus extiterant, hic in Austria sub Childerico, ille in Austrasia sub Clotario : deinde post *Clotarii* mortem, cum *Childericus* monarchiam Francorum adeptus esset, *Wlfoaldus* non in Austrasia modo, sed et in Neustrasia majoratum gesserat detruso in monasterium Luxoviense *Ebroino :* regnante autem post Childericum Theodorico hujus fratre, *Wlfoaldus* a Neustrasiis pulsus in Austrasiam se receperat, *Leudesius* Erchinoaldi majoratu ante Ebroinum alias functi filius eamdem dignitatem in Neustrasia obtinuerat, et *Ebroinus* e cœnobio Luxoviensi digressus ad dignitatem, qua exciderat, rursum aspirabat, favente Austrasiorum turba non modica. Episcopi et proceres in varias partes trahebantur : *Wlfoaldo* studebant Austrasii magno numero : *Leudesius* amicos Erchinoaldi quondam patris et imprimis *Leodegarium* episcopum Augustodunensem, et *Gaerinum* comitem Leodegarii fratrem sibi sociarat. *Ebroinum* sequebantur, qui prius amicitiam cum illo vel inimicitiam cum Erchinoaldo exercuerant, uti *Audoenus* Rothomagensium episcopus, quem *Erchinoaldo* amicum haud fuisse Vita sancti Eligii, quam scripsit, apertissime demonstrat; ibi enim acerbius in *Erchinoaldum* invehitur, quem cæteri scriptores impense laudant. Denique *Leudesius* necatus est anno post Childerici regis cædem proximo, ut habet Sigebertus in Chronico, innuuntque anonymus et Ursinus in Vita Leodegarii, ex quo utroque, continuatore Fredegarii et auctore de Gestis Francorum, præfata excerpta sunt.

5. *Ebroinus in Austrasia pseudo-regem creat.* — *Ebroinus* aliquorum episcoporum et optimatum usus consilio, ut narrat anonymus in Vita sancti Leodegarii num. 8, Majore-Domus jam interfecto, scilicet Leudesio, « dum populum universum fideliter cernebant declinare post Theodoricum, cumque jam confirmatum in regno et Dei famulum Leodegarium cum illius gratia in sua urbe residentem », Clodoveum quemdam Clotarii filium supponunt : « denique », subdit anonymus, « acceperunt quemdam puerulum, quem Clotarii fuisse

confinxerunt filium (ideoque Clotarius, non puer, ut falso arbitrati sunt historici nostri, sed jam adolescens obiit), hunc in partibus Austri secum levantes in regnum. Qua de re multum collegerunt hostiliter populum, eo quod verisimile cunctis videbatur esse. Etenim cum depopulando patriam subjugarent, etiam in nomine sui regis quem falso fecerunt, præcepta judicibus dabant; tunc qui eis volens, noluit acquiescere, aut jura potestatis amisit, aut si non fuga latenter discessit, gladii internecione deperiit. Quanti enim per hoc calliditatis figmentum Theodoricum tunc defunctum, et Clodoveum Clotarii esse filium crediderunt? »

6. *Leodegario oculi eruuntur ab Ebroinianis.* — Inter hæc Ebroinus *Didoni* episcopo Cabilonensi et *Waimero* (quem tunc ducem Campaniæ postea episcopum Trecensem fuisse docet auctor Vitæ S. Præjecti), perdendi Leodegarii mandatum committit : dat eis exercitum cum quo ad civitatem Augustodunensem perrexere, comminatus Dido, « non se ab mpugnatione civitatis discedere, quoadusque Leodegarium valeret comprehendere, et sui furoris vesano desiderio satisfacere; et nisi Clodoveo, quem falso regem fecerant, promitteret fidem ». Tunc Leodegarius sumpto Viatico dubiis populi cordibus confirmatis, apertis claustris sponte se obtulit pro civibus inimicis : « Illi autem (Ebroiniani nempe) iniquissimum pæne excogitantis commentum, ab ejus capite tumen evulserunt oculorum : in qua evulsione ultra humanam naturam incisionem ferri visus est tolerasse », inquit anonymus num. 10. Ductus est autem ab illis extra Urbem : Cumque eum custodibus tradidissent, « in quoddam cœnobium perduxerunt, in quo latuit per annorum circulum duorum », inquit Ursinus in Vita sancti Leodegarii. Hæc Baronius anno DCLXXXV, num. 12 et seqq. decennio scilicet et amplius serius quam oportuit, narrat; quæ tamen currenti anno patrata esse, et quidem antequam *Ebroinus* in Majoratum-Domus restitueretur, ut asserit, anonymus in Vita sancti Leodegarii, in dubium minime revocandum. Errat enim Ursinus, qui id factum dicit ab Ebroino jam Majore-Domus : « Igitur », subjicit anonymus num. 12, « cum suum facinus diutius Ebroinus perditus occultare non posset, de rege, quem falso fecit, declinat ingenium, ut in Theodorici rediret palatium. Quorumdam factione suscipitur, et iterum subito palatii Major-Domus efficitur ».

7. *S. Lambertus episcopatu Trajectensi pellitur.* — Eodem tempore quo *Leodegarius* Augustoduno, pulsus est et Trajecto sanctus *Lambertus* episcopus, ut testatur auctor coætaneus, quem Godeschalcus diaconus tomo I Collect. Histor. Franc. relatus elegantiore stylo postea perpolivit : « Cum interfectus fuit ab impiis gloriosus rex Childericus, tunc adversarii sævissimi iniqua et falsa consilia machinantes, ut eum de sede pontificati dejicerent. Et ita prævaluit iniquitas eorum et deposuerunt eum de sede sua sine causa ». Addit Godeschalcus eos *Faramundum* in cathedram illius constituisse, et Lambertum seu Landebertum perrexisse ad monasterium *Stabulai*, ubi per annos septem mansit, ut suo loco dicemus. Godeschalcus quidem Ebroini non meminit, sed Nicolaus et Renerus in Vita sancti Lamberti illum totius facinoris auctorem jure merito constituunt ; neque de hoc dubium esse potest. Baronius anno DCLXXXV, num. 11, hoc *Lamberti* exilium narrat, et in Synodo episcoporum factum fuisse arbitratur. Verum, ut ait Godeschalcus, « cum interfectus fuit ab impiis gloriosus rex Childericus, tunc invidus omnium bonorum diabolus festinus insurrexit contra beatum virum » ; Concilium autem de quo ibidem loquitur Baronius, non habitum fuit statim a cæde Childerici regis, sed quinquennio post; in eoque actum, non de Lamberto, sed de Leodegario, ut infra videbimus. Præterquam quod facinus in Lambertum commissum, cum in Austrasia dominabatur *Ebroinus* nomine Clodovei pseudo-regis. Tyrannidem ac pseudo-pontificatum Faramundi pluribus describit Stephanus episcopus Leodiensis, concluditque : « Nullum facinus execratus est, nullum scelus intactum reliquit, monstravit verbo et opere, qua mentis intentione ad regimen introductus fuisset Ecclesiæ. Plura referre pudet, quæ doli magister egisset ». Hoc porro anno *Lambertum* in exilium missum, ex iis, quæ dicemus, quo in sedem restitutus est, anno scilicet DCLXXXI manifestum fiet.

8. *S. Filibertus ex abbatia Gemeticensi pellitur.* — Hoc etiam anno sanctus *Philibertus* abbas Gemeticensis Ebroini sævitiam expertus est, postquam *recepisset locum honoris*, inquit monachus Gemeticensis suppar in ejus Vita, ideoque postquam Majoratum-Domus adeptus est. « Sanctus ad eum Philibertus abiit, et prædicationis verba impendit, etc. Fremens lupus rabidus animarum greges a suis rapi dentibus, incitans quosdam urbis Rothomagensium clericos cœpit discordiam ingerere et malevola verba sancto Audoeno Pontifici de Filiberto viro Dei incantare ». Credens sanctus Audoenus clericorum colloquiis, virum Dei Filibertum, « quem ante dilexerat nimium, retrudi jussit ergastulo, quod ille ingressus est cum gaudio ». Horum clericorum conscium fuisse Ebroinum, qui tamen liberum eum a se dimiserat, non asserit monachus Gemeticensis : at non obscure innuit, Filiberti innocentiam Audoeno non ignotam fuisse, priusquam e carcere egrederetur : ait enim illum *per litteras beati Audoeni* adiisse *Ansoaldum* Pictaviensem Pontificem *ob monasterii gratiam construendi:* Ansoaldum voluisse eum secum retinere in urbe, sed Filiberto eremi vastitatem semper desiderante, Ansoaldum dedisse ei *Herium maris insulam*, ubi monasterium ædificavit, et multos monachos congregavit. Porro *Herium*, seu *Herio* insula est in finibus Pictorum, vulgo *l'isle de Ermonstier*, corrupte *Nermostier*. Processu temporis illud a Normannis destructum, et insula, deposita veteri

appellatione, insula *Nigri-Monasterii* dicta, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum, in voce *Herius insula*. In eadem insula postea fundata est nova abbatia sanctæ Mariæ dicta *Abbatia-Alba*, a veste candida monachorum Cisterciensium, qui ipsam incolunt, non ab albis populis Abbatiæ-Albæ vicinis, ut vult Chiffletius in Historia Trenorchiensi, ubi prioratum sancti Filiberti in quem mutatum est Nigrum-Monasterium, male confundit cum monasterio Cisterciensi sanctæ Mariæ sive Abbatiæ-Albæ. Porro *Ebroinus* hoc anno Filiberto increpatus, isque anno sequenti ex abbatia Gemeticensi pulsus, aliusque in ejus locum substitutus, ut ex dicendis anno DCLXXXIII, num. 18, constabit.

9. *S. Amatus episc. Senonensis relegatur in Belgium.* — A Theodorico vero rege, postquam regnum recuperavit, pulsus est etiam in exilium, et *Peronæ* sub sancto abbate Ultano in custodia permansit sanctus *Amatus* Senonensis episcopus, quem malevoli falso accusarunt, ut scribit auctor Vitæ apud Surium die XIII Septemb. « Deinde post excessum B. Ultani traditus est præfato Dei famulo abbati Mauronto, ut eum custodiæ manciparet in suo qui Broilus dicebatur monasterio ab eodem nuperrime constructo in territorio Letio vocato. Quo suscepto, ut ejus religiosam expertus est conversationem, sicuti servando cœlesti thesauro omnem omnibus vitæ ejus diebus famulandi adhibuit diligentiam, habens in ea pulcherrimum suæ suorumque confratrum vitæ et sanctitatis speculum », inquit Hucbaldus Elnonensis monachus in Vita S. Rictrudis Marcianensis abbatissæ, qui jam dixerat, Amatum insimulatum *falso* fuisse *quasi de infidelitate* apud regem Theodoricum. *Broilense* monasterium ad Legiam fluvium situm erat, ex quo imminente Danorum persecutione monachi corpus B. Amati deportaverunt, et posuerunt in Ecclesia Deiparæ, quæ modo est Collegiata, ut tradit Colvenerius in Notis ad Chronicon Cameracense lib. 1, cap. 22, in quo Chronico dicitur, *Amatum* Perona per Mauronlum deductum fuisse Cameracum, ambosque diutissime in cœnobio Hamatico appellato commoratos esse; tandemque Amatum *Broilum* perductum, ubi vigiliis atque jejuniis incessanter corpus fatigavit, et animam Deo reddidit, anno scilicet DCXC, vel circiter, uti ex documentis publicis docet Colvenerius laudatus (1). Hamaticum vulgo *Hamay*, locus una cum monasterio in Attrebatensi episcopatu situs, nuncupatur. De sancto Amato legendus Mathoudus monachus e Congregatione sancti Mauri in Catalogo archiepiscoporum Senonensium.

10. *Dagobertus II in regnum Austrasiæ restituitur.* — Dum *Ebroinus* Neustriam et Burgundiam in servitutem redigit, et in utriusque optimates sævit, Austrasiam amisit. Cum enim *Wlfoaldus*, qui Childerici Major-Domus fuerat, Neustrasiorum furorem vix evasisset, et in Austrasiam anno superiori se recepisset, egit cum suæ factionis proceribus de *Dagoberto* filio sancti Sigiberti regis et Hymnechildis, ab annis circiter decem et octo in Hibernia exule, in patriam reducendo, paternoque regno restituendo; quod hoc anno factum indicat Diploma pro monasterio Stabulensi a *Dagoberto* rege datum et recitatum ab Henschenio lib. 2 *de Tribus Dagobertis*, cap. 8, quod ait, datum esse *kalend. Augusti, anno quarto Dagoberti regis*, quove confirmantur donationes, quas Sigibertus ejus pater monasteriis Stabulensi et Malmundariensi concesserat. Si enim an. DCLXXVII, jam quartum regni sui annum inchoarat, currenti ante kalendas Augusti in solium evectus est, ut magis ex sequentibus patebit. Vivebat adhuc *Hymnechildis* mater ejus, et in regno Austrasiæ degebat, ut anno superiori num. 6 vidimus. Quare non dubium, quin jam filia ejus *Bilichilde* et *Childerico* rege genero occisis, omnibus viribus enixa sit, ut *Dagobertus* filius regnum Austrasiæ recuperaret. Ejus tamen restitutio sancto *Wilfrido* episcopo Eboracensi, a quo pecunia comitatuque instructus est, præcipue debita, ut discimus ex Eddio Stephano, teste coætaneo, in Vita sancti Wilfridi cap. 27. Ibi enim loquens de hoc sancto antistite, postquam sede sua pulsus est anno DCLXXVII Romam pergente, ait: « Verno tempore adveniente cœptum iter, Deo adjuvante, ad Sedem Apostolicam cum comitibus carpebat, veniens ad Francorum regem nomine Daegberth, qui cum eum honore mansuetissime pro meritis ejus anteactis in eum suscepit. Nam supradictus rex in juventute sua ab inimicis regnantibus in exilium proditionis pulsus, navigando ad Hiberniam insulam, Deo adjuvante pervenit. Post annorum circulum amici et propinqui ejus (Hymnechildis sc. mater, Wlfoaldus et alii) viventem, et in perfecta ætate florentem a navigantibus audientes, misere nuntios suos ad beatum Wilfridum episcopum petentes, ut eum de Scotia et Hibernia ad se (in Angliam, ubi Wilfridus episcopus erat) invitasset, et sibi (scilicet Austrasiis) ad regem emisisset, (id est, remitteret, ut sibi rex præficeretur): et sic sanctus pontifex noster perfecit, suscipiens eum de Hibernia venientem, per omnia ditatum et viribus sociorum (Anglorum principum) elevatum ad suam regionem emisit.

11. *Sed non ante præsentem annum.* — Porro ante præsentem annum ex Hibernia in Austrasiam, ut ibi regnaret, evocatum non fuisse Dagobertum II, ex eo liquet, quod anno superiori, quo *Childericus* rex occisus, Austrasii nullum regem habebant: *Ebroinus* enim e Burgundia profugus in Austrasiam profectus est, Austrasiique, licet ab eo plurimum

(1) S. Amati Senonensis exilium anno DCLXXVIII consignatur in Chronico monasterii Elnonensis S. Amandi scripta ab auctore sæculi, ut arbitror, XIII, et vulgato a P. Martene Anecdot. tom. III, col. 1392. In quo pariter Chronico ejusdem S. Amati obitus ad annum DCXCI rejicitur. MANSI.

abhorrerent, sibi ipsummet ducem constituerunt adversus *Theodericum* regem, cui infensissimi erant. Ut autem e stirpe regia principem huic opponere possent, *Ebroinus* Clotario III filium supposuit, quem Clodoveum appellavit, Austrasiique sibi regem constituerunt. Præterea Ebroinum e Burgundia viciniores Austrasiæ civitates adiisse, Leucos puta et Catalaunos, nullus diffitebitur. Has autem civitates primas fuisse quæ *Dagobertum II* regem agnoverint in confesso est. Is itaque ex Hibernia in Austrasiam reversus non est, nisi postquam *Clodoveus* regio titulo ab Austrasiis, instigante Ebroino, donatus est, et omnia in eo regno turbata fuere.

12. *Catalaunum, Rhemi et Trajectum Dagoberto II paruerunt.* — Quæ Austrasiæ provinciæ *Dagobertum II* agnoverint, difficile esset definire. Certum est *Catalaunum* ei paruisse: anonymus enim qui Vitæ sancti Memmii tria subjunxit capita *de Miraculis*, et rerum, quas scribebat, oculatum se testem dixit, ait se agere de rebus, quæ contigere *in anno secundo sub imperio Dagoberti regis*: et ut hunc ab aliis Dagobertis distingueret, proxime subjungit: « Ipse est, qui post longam pressuram reversus est ad propria regna ». Cointius, qui recte vidit Dagoberti II restitutionem in regnum factam esse tantum post mortem Childerici regis, perperam tamen scribit anno DCLXXIV, num. 12, *Trajectum* et universam ferme diœcesim Ebroinianis partibus adhæsisse, post *Dagobertum* ex Hibernia reversum, quod et de civitate Rhemensi anno DCLXXV, num. 9 etiam asserit. Verum contrarium demonstrare difficile non est: Grimoaldus olim Major-Domus dederat monasterio Stabulensi *locum cognominatum Germiniacum in pago Rhemensi, quem Sigibertus rex concesserat*, et alia prædia in Rhemorum pago sita monachis confirmavit. Quare Rhemi subditi erant Dagoberti II (1). Diploma confirmationis recitat Henschenius citatus ex archivo Bambergensi.

13. *Illud magis confirmatur.* — Diplomata hujus confirmationis vidit et approbavit sanctus Leo IX papa Constitutione edita a Miræo pag. 127 Notitiæ suæ, in qua hæc leguntur: « Ratum decernimus quidquid dedit primus constructor locorum, Sigibertus videlicet rex Francorum, qui Germiniacum in pago Rhemensi, et Vogatium super fluvium Ligerim ipsi adhuc viventi S. Remaglo tradidit. Eadem quoque firmitate vigoramus Acta et instituta regum Clodovei (sc. tertii) Dagoberti (scilicet II) Childerici (ordinem regum non servat), Theodorici, qui eadem præceptis suis confirmaverunt: necnon imperatorum Karoli, Ludovici, Lotharii, et trium Othonum, Henrici etiam primi et secundi ». Extat in Codice Bambergensi Privilegium Gregorii V papæ per Notkerum episcopum Leodiensem abbati Ravengero missum, et « datum III nonas Julii anno Dominicæ Incarnationis CMXCVI, Indictione IX, ubi hæc traduntur monasteria in honore S. Petri constructa, id est Stabulaus, et Malmundarium, sita in saltu Ardennensi.... secundum antiquorum edictum regum Sigeberti, Clodovei, et Dagoberti, qui et eorumdem constructores fuere monasteriorum; necnon et imperatorum Karoli, Illudovici (scilicet Pii) et Ottonis Augustorum ». Habemus, inquit Henschenius loco citato, etiam Diplomata Mss. Ludovici Pii et trium Ottonum impp. ex quibus Otto II Dagobertum inter dictorum monasteriorum *constructores* et *defensores* collocat. « Abbas Ravengerus », inquit in Diplomate Otto II, mortuus anno CMLXXXIII, « postulavit a nobis quatenus secundum prædecessorum nostrorum morem, id est, Sigeberti, Hilderici, Clodovei, Dagoberti regum, qui et eorumdem monasteriorum fuerunt CONSTRUCTORES, necnon et imperatorum Karoli, Ludovici sed et Ottonis genitoris nostri ». Hæc et similia Diplomata recitat Henschenius lib. 2 de Tribus Dagobertis cap. 8. Ex quibus manifestum fit, Dagobertum II fuisse unum e constructoribus monasteriorum Stabulensis et Malmundariensis, ideoque parochias Tungrensem et Coloniensem, in quibus ipsa sita sunt, eidem paruisse.

14. *Refellitur Cointius.* — Cointius loco citato refert testamentum S. Amandi scriptum *in monasterio Elnone, anno secundo regni domini nostri Theodorici gloriosi regis sub die kal. Maii*, cui subscripsit Reolus; cumque civitas Rhemensis ad Austrasiam pertineat, et *Reolus* metropolita Rhemensis testamento Amandi subscribat, inde deducit Cointius partem illam Austrasiæ, quæ hortatu Ebroini pseudo-Clodoveum regem agnoverat, ad Theodoricum cum eodem Ebroino transiisse. Verum vana hæc illatio, *Reolus* enim etsi Dagoberto II subditus, subscribere potuit testamento extra principis sui ditionem condito; quemadmodum alibi diximus, *Leodegarium* Augustodunensem episcopum, Clotario III Burgundiæ et Neustrasiæ regi subditum, subscripsisse duobus Præceptis datis a Childerico tunc Austrasiæ tantum rege. Vide dicta anno DCLXIII.

15. *Laudunum paruit Dagoberto II.* — Lugdunum Clavatum, seu Laudunum cum omni diœcesi Laudunensi pertinuisse ad Dagobertum secundum, infra ostendemus, cum de *S. Irmina* ejus filia sermo erit. Partem tamen Aquitaniæ et Provinciæ, quæ prædecessoribus suis paruerant, non recepit. *Sanctus* enim *Bonitus* Arvernensis episcopus regibus suis semper gratissimus fuit, Arver-

(1) Parochiæ Tungrensis et Coloniensis Dagoberto II paruerunt quidem, ut Pagius ex Diplomatibus pro monasterio Stabulensi optime collegit; sed ex aliis ejusdem monasterii ab eodem abbate Goduino procuratis Diplomatibus æque intelligimus, Theodericum iisdem locis imperitasse. Nam in Collectione Vet. Monum. tom. II, col. 12, extat Theodorici hujus Childerici regis germani, et Sigeberti ex fratre nepotis præceptum, nulla temporis adscriptione notatum, quo latifundia resque omnes olim et tunc pariter acquisitæ eidem asseruntur. Id Pautem se præstare asserit Theodoricus, *considerans sacerdotium ipsius viri Godoini, et fidei suæ respectum, quo erga regnum nostrum fideliter videtur famulari.* Verba hæc denotare videntur jam tunc tumultus quosdam in ea Galliarum parte cœpisse, nec defuisse multos, qui partibus Dagoberti studerent, quorum factione, quod nihil emoveri se Godoinus passus fuerit, ideo gratiam et favorem a rege obtinere meruerit. Primo igitur tractuum illorum incolæ Theodorico paruisse, dein vero ad Dagobertum accessisse videntur. MANSI.

nique iis attributi fuerant. *Bonitus* primum notus fuit *Sigiberto*, postea *Childerico*, præfectus est provinciæ Massiliensi, ac demum floruit sub Theodorico rege, et principe Pippino. Et tamen anonymus, qui ejus Vitam scripsit, et ejusdem Vitæ interpolatores ne verbum quidem habent de Dagoberto secundo. Malmesburiensis loquens de S. Wilfrido Dagobertum regem *Transrhenanorum* Francorum appellat, qui Parisiis degentibus sunt *Cisrhenani*. Potius itaque rex *Adrhenanus* vocandus; cum Austrasia cis et ultra Rhenum sita potitus sit.

16. *Dagobertus II ante Childerici necem in regnum non restitutus.* — Mabillonius in Præfatione partis primæ sæculi quarti Benedictini existimat, *Dagobertum II*, mortuo Clotario III, in patriam ab Austrasiis revocatum esse, cum *Childericus* ad capessendum Neustriæ regnum advolavit. Paulus enim diaconus in lib. 5, cap. 32, ait : « Francorum regnum apud Gallias Dagobertus regebat, cum quo rex Grimoaldus pacis firmissimæ fœdus inierat », ac paulo post asserit Paulus *Bertaridum* egressum e Gallia ad Britannium insulam properare disposuisse; sed cælesti voce admonitum fuisse de Grimoaldi morte. Quare cum *Grimoaldus* Langobardorum rex anno DCLXXI interierit, ante eum annum *Dagobertus II* jam in Austrasia regnabat, inquit Mabillonius. Verum anno superiori vidimus *Hymnechildem* ejus matrem, regnante Childerico in Austrasia, in ejus ditionibus vixisse. Secundo, *Ebroinum* e Burgundia in Austrasiam profugum, cum nullum e stirpe regia principem, quem *Theodorico* opponeret, haberet, supposuisse filium *Clotario III* quem Austrasii regem agnovere. Quare in Austrasiam reversus non est, nisi postquam eo in regno omnia susdeque eversa sunt, illudque in diversas factiones divisum. Non ergo curandum de auctoritate Pauli diaconi scriptoris externi, et rerum Francicarum parum periti, quod eo minus mirandum, quod ipsimet Franci eo tempore, quo Paulus Historiam Longobardicam scripsit, in Historia et chronologia patrum suorum cæcutiebant, ut omnibus notum et videre est apud Henschenium ad diem primum Februarii in Commentario prævio ad Vitam S. Sigiberti regis n. 75. Quod itaque Paulus diaconus Dagoberto seniori quem Grimoaldi Langobardorum regis tempore adhuc vixisse arbitratus est, attribuit ad Clotarium III vel Childericum referendum est. Longe minus verosimilis est opinio Henschenii in Exegesi ad Dissert. de *Tribus Dagobertis*, tom. III SS. mensis Aprilis præfixa, ubi *Dagobertum* anno DCLXI in regnum restitutum tradit. Unde omnino standum Hadriano Valesio lib. 22, qui hanc restitutionem post *Childerici* regis cædem factam affirmavit.

17. *Sexwlfus Litchefeldiensis, Earconwaldus Londinensis episc. creati.* — Beda lib. 4, cap. 6, postquam superiori capite egit de Synodo Herefordiensi, mense Septembri superiori Christi anni celebrata, ait : « Non multo post hæc elapso tempore, offensus a Winfrido Merciorum episcopo per meritum cujusdam inobedientiæ Theodorus archiepiscopus deposuit eum de episcopatu post annos accepti episcopatus non multos; et in loco ejus ordinavit episcopum Sexwlfum, qui erat constructor et abbas monasterii, quod dicitur Medesnamsteni, in regione Girviorum. Depositus vero Winfrid rediit in monasterium suum, quod dicitur ad Barve, ibique in optima conversatione vitam finivit. Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbi et Sigheri Earconvaldum constituit episcopum in civitate Lundonia. Cujus videlicet viri in episcopatu, et ante episcopatum vita et conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cælestium signa virtutum indicio sunt ». In Chronico vero Litchefeldense, quod extat tomo III Monastici Anglicani pag. 217, de Winfrido dicitur : « Rexit Ecclesiam Litchefeldensem annis tribus (incompletis sc.) et postea per eumdem Theodorum depositus est. Sexwlfus post depositionem Winfridi per Theodorum episcopus Lithchefeldiæ consecratus est anno DCLXXIII », exeunte videlicet. Westmonasteriensis depositionem Winfridi in hunc annum conjicit, quia auctor Chronici Litchefeldiensis hunc multorum Anglorum more a die XXV Martii exorditur. Errare porro videntur scriptores Anglici, et cum iis recentiores, qui episcopatum sancti Earconvaldi in annum sequentem differunt, sicuti et Baronius, qui anno DCLXXVI, num. 10 et seq. eum tunc episcopum dictum arbitratur.

18. *Monasterium Wiremuthense a S. Benedicto Biscopo fundatum.* — *Sanctus Benedictus Biscopus* a biennio Roma in Angliam reversus, « tantam apud regem (Egfridum videlicet Northumbriæ regem) gratiam familiaritatis invenit, ut confestim ei terram septuaginta familiarum de suo largitus, monasterium inibi primo Pastori Ecclesiæ facere præciperet. Quod factum est, sicut et in proœmio memini, ad ostium fluminis Wiri ad Aquilonem, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo quarto, Indictione secunda, anno autem quarto imperii Egfridi regis », inquit Beda in hujus sancti Vita lib. 1, num. 4, ideoque monasterium illud ante diem XV Februarii hujus anni, quo Egfridus annum regni quartum finiit inchoatum. Dicatum fuit divo Petro, situmque ad Wiræ fluminis ostia, indeque *Wiremuthense* appellatum, et quinto fere milliari distabat a cœnobio sancti Pauli posito ad Tinam fluvium, in territorio Girwensi, vulgo *Jarrow*, ex quo Girvense sancti Pauli monasterium dictum est. Utrumque condidit *Biscopus*, ac eidem abbati, iisdemque institutis subesse voluit. Quod in causa fuit, ut nonnunquam apud Bedam, aliosque auctores quasi unius monasterii vocabulo censeretur. Jam capite primo Beda dixerat, *Biscopum* monasterium sancti Pauli *annis sedecim* rexisse. Cap. 5, rem notatu dignam scribit, eo tempore fenestrarum vitrearum usum Anglis incognitum fuisse, quia scilicet Saxones una cum idolis barbariem invexerant : « Misit legatarios Galliam, qui vitri factores, artifices videlicet Bri-

tannis catenus incognitos, ad cancellandas Ecclesiæ, porticuumque et cœnaculorum ejus fenestras adducerent. Factumque est, et venerunt : nec solum postulatum opus compleverunt ; sed et Anglorum ex eo gentem hujusmodi artificium nosse ac discere fecerunt.

ADEODATI ANNUS 7. — CHRISTI 675.

1. *Concilium Toletanum XI in Hispania, hortante pio rege Wamba et Bracarense in Lusitania.* — Christi annus sexcentesimus septuagesimus quintus, Indictione tertia, adest : quo septimo idus Novembris in Hispania celebrata fuit Synodus Toletana undecima, ita dicta, Æra nimirum septingentesima decima tertia, anno quarto Wambæ (Wambani) regis, decem et novem episcoporum præsentia, quorum duo tantum per vicarios interfuerunt. Hactenus rex ipse religiosissimus æque ac fortissimus bellicis expeditionibus detentus, haud rebus Ecclesiæ componendis curam impendere valuit : deletis autem diversis hostibus, atque in primis tyrannis, nihil antiquius habuit, quam ut res Ecclesiasticæ per episcopos bene disponerentur, quæ sacerdotum negligentia videbantur omni ex parte collapsæ. De his vero summatim habet ista Tudensis : « Astures enim et Vascones in finibus Cantabriæ crebro rebellantes edomuit, et suo imperio civitatem subjugavit, quæ Carta vocabatur, ampliavit, et eam Bambelonam, quasi Bambæ lunam vocavit. Provinciam quoque Galliæ, quæ Hispania citerior dicitur, sibi rebellantem multis agminibus Francorum interemptis, subjugavit, et Paulum perfidum tyrannum cepit, et ei oculos evellere præcepit. Et ad urbem Toletanam cum triumpho magno reversus, discordantes pontifices eo quod alii aliorum parochias invadebant, ad concordiam studuit revocare ». Sic igitur hoc anno quarto regni ejus inchoato a mense Septembri, Concilium provinciale Toleti convocandum curavit. In ejus Præfatione, hæc quæ præcesserant impedimenta congregandi episcoporum conventus, significantur his verbis :

2. « In nomine sanctæ Trinitatis. Collectis in unum Carthaginis provinciæ sacerdotibus in Toletana urbe, in beatæ matris Domini Mariæ Virginis sede, anno quarto excellentissimi, et religiosi Wambani (Wambæ) principis, sub die septimo idus Novembris, res votiva gaudii, et dies nimium optatæ gratulationis occurrit, in quo nobis datum est conspicere, pariter et deflere, quid lacrymarum de præteritis Domino deberemus. Eramus hucusque prolabentis sæculi colluvione instabiles : quia annosa series temporum, subtracta luce Conciliorum, non tam vitia auxerat, quam matrem omnium errorum ignorantiam otiosis mentibus ingerebat. Cernebamus enim, quomodo Babylonicæ confusionis [1] olla succensa, nunc tempora Conciliorum averteret, nunc sacerdotes Domini dissolutis moribus irretiret : purpuratæ enim [2] meretricis sequebantur invitamenta, quia Ecclesiastici conventus non aderat disciplina ; nec erat qui errantium corrigeret partes, cum sermo divinus haberetur extorris. Et quia non erat adunandorum pontificum ulla præceptio, crescebat in majus vita deterior. Cum tandem divina nos clementia ex alto respiciens, et tempori ætatis nostræ se occursuram præbuit et saluti, præparans nostris sæculis religiosi principis mentem devotam pariter, et instructam, cujus fervidæ sollicitudinis voto et lux Conciliorum revocata resplenduit, et alterna charitas se mutuo in corrigendis vel instruendis moribus excitavit, dum et aggregandi nobis hortatu principis religiosi facultas est data, et opportuna corrigendis præparata est disciplina : ut qui decursis longe ante temporibus, post decem et octo scilicet labentium annorum excursum, in unum meruimus aggregari conventum, mederi possemus spirituali gratia sanitatum. Nec enim numerus iste alienus est a salute : sic quippe mulier illa in Evangelio ter senis annorum excursibus curva, quæ figuram totius generis humani gestabat, sub sacramento hujus numeri saluti pristinæ a Salvatore donatur, etc. » Hæc ex multis voluimus reddidisse, ut sciretur quam damnosa esse consuevisset in Ecclesia frequentis Conciliorum celebrationis intermissio, quamque utilis ejus usus ; utque ex eorum-

[1] Hierem. II. — [2] Apoc. XVII. — [3] Luc. XIII.

dem Patrum verbis intelligi posset, quod cum reges ad episcopos de conveniendo in unum scriberent, non id jubendo facerent, sed hortando : hortatu namque regis se convenisse, iidem (ut dictum est) testati sunt. Sicque cum audis sive ab eis sive ab aliis dictum, jussu principis convocatos episcopos ad Concilium convenisse, ejus exhortatione id factum intelligas.

3. Quod vero ad exactam fidei professionem primo loco in Concilio editam pertinet, ex ea intelligi potest, necdum nomen Orientalis hæresis Monothelitarum illic pervenisse, cum nequidquam de ea mentio habeatur, vel adversus eam assertio proponatur. Post fidei vero prolixam valde professionem editi sunt a Patribus canones sexdecim, quorum primo corrigitur in ipsomet Concilio, quicquid alienum a sacerdotali majestate sive indecorum verborum strepitu, risu, ac jocis proferretur ineptum. Secundo loco illud magnopere inculcatur, ut vacent doctrinæ episcopi, nec ullo curarum obice a divina lectione revocentur, vel a doctrina, verbi scilicet prædicatione, cessent. Illud præterea additum, ut idem custodiretur in psallendo ac missis celebrandis ab omnibus ordo, qui in metropolitana Ecclesia usu receptus esset. Sic et qui sequuntur canones, ad ipsos sacerdotes respicere, duobus exceptis, noscuntur; probe scientibus Patribus, inde provenire ut subditorum quoque mores rectissime disponantur, si qui præsunt rectores populis, digne præsint. Novissime vero fatentur Patres, ejusdem regis Wambæ fuisse voluntatem, ut prætermissa Conciliorum celebratio restitueretur, annisque singulis ab episcopis secundum Ecclesiasticos canones frequentaretur. Unde satis potest intelligi, complura Toletana Concilia esse deperdita, vel ipsa saltem, quæ reliquis annis ejusdem regis maxime pii celebrari contigerunt, ut inter alia generale Concilium, de quo dicemus.

4. Quod vero aliqui, temporum haud adeo veram rationem habentes, collocant eamdem Synodum sub Agathone Romano Pontifice, errare certum est : cum ex Constitutione imperatoris, de qua inferius agemus, certum sit, non ante sextam Indictionem ipsum sedere cœpisse. Porro hæc Synodus sub quarta Indictione inchoata, hoc anno, septimo idus Novembris celebrata reperitur. Sed quod ab omnibus asseritur, in eodem Concilio omnium Hispaniarum Ecclesiarum factam esse sedium episcopalium divisionem : secus senserim : nam Tudensis assertione constat id factum in Concilio generali sub eodem rege celebrato, cui omnes Hispaniarum episcopi interfuerunt, et subscripserunt, huic vero decem et novem duntaxat episcopi interfuerunt.

5. Quod enim essent inter episcopos ob diœcesum fines obortæ discordiæ, ad has componendas indicendum fuit generale Concilium, quod quidem non extat; sed celebratum esse, ejusdem auctoris testificatione liquet. In eo potissimum ad dirimendas discordias, et perpetuam inter episcopos sanciendam pacem, idem rex dividi et terminis distingui voluit uniuscujusque episcopi parœcias, imo quomodo antiquitus divisæ fuerint innotescere, aliquibus recens additis : cujus rei gratia idem Tudensis ait priorum regum voluisse legi historias : nam subdit : « Fecit Chronica regum priorum coram se legere, ut facilius posset terminos parœciarum dividere, sicut antiquitas denotaret, et exigeret juris censura, et jura propria quilibet etiam possideret, sicut subjecta demonstrat scriptura, etc. » Post vero multa de earumdem distinctione hæc habet ex verbis regis : « Fiunt sedes harum duarum Hispaniarum octoginta sub dominio Gothorum tam archiepiscopales, quam episcopales, per quas nobis ministratur verbum Dei, quæ a Romano Pontifice communionem Catholicæ veritatis habent, ut ex fide Christi secundum traditionem sanctorum Patrum animas sibi commissas valeant gubernare. Hæc igitur nostra divisio de assensu omnium archiepiscoporum et episcoporum dictarum sedium in Toleto facta firma permaneat in æternum.

6. « Hæc omnia suprascripta legit gloriosus rex Wamba in Concilio Toletano ubi omnes episcopi et archiepiscopi Hispaniarum convenerant; quæ subscriptione omnium firmata sunt, Quiriaco Toletano archiepiscopo in primaria dignitate, et fide Catholica consistente. Statutum est præterea a judicio Concilii, ut omnes clerici viverent secundum regulam sanctissimi patris Isidori, etc. » Hæc de Concilio generali sub eodem rege habito, sed incerto anno Tudensis, quem præ cæteris citare consuevimus, quod præstet fide et antiquitate, non quod rejiciamus reliquos nobiles rerum Hispanicarum historicos tam veteres, inter quos eminet Rodericus, quam recentiores viros doctissimos.

Rursum vero hoc ipso anno ex episcopis provinciæ Lusitaniæ celebratum est Concilium Bracarense, quod ponitur ordine tertium; cui interfuerunt episcopi octo, sanciveruntque canones totidem, quibus correcti sunt pravi errores, qui in ritus sacros et bene institutam Ecclesiasticam disciplinam irrepserant : ut inter alios, ne procedentes in solemnitatibus martyrum episcopi, diaconorum humeris sella gestatoria veherentur suspensas collo sacras reliquias portantes : etenim sella gestatoria vehi, Romani Pontificis tantum fuit insigne, vel si cui patriarcharum ipse concessit, sed quæ laicorum humeris vectaretur diaconorum nunquam, neque infimi ordinis clericorum. Porro inter alios dignos præsules, qui Synodo huic interfuisse leguntur, fuit Isidorus Asturicensis, qui tum moribus dignitati congruis, tum doctrina enituit, relinquens sui ingenii posteris monumenta : quo tempore etiam ejus æqualis claruit Valerius abbas æque doctrina et pietate insignis. Reliqua Synodi tu consulas : hæc satis ad institutum. At de Conciliis in Hispania hoc anno celebratis hactenus.

7. *Classis Sarracenorum apud Hispanias incensa.* — Qui igitur Dei Ecclesiæ bene instituendæ

totus intentus fuit, accepit ipse Wamba rex insigne beneficium, quod idem Tudensis paucis enarrat, nempe ut Sarraceni, qui Oriente magna ex parte potiti essent, insulasque plurimas devastassent, ingenti comparata classe navium ducentarum et septuaginta cum Hispanias invasissent, victi iidem fuerint ab ipso rege maritimo bello, quo et eorum classis incensa funditus deperierit; sicque quam evidentissime ostensum fuerit, adversus fideles tunc tantum perfidos infidelesque Barbaros prævalere, cum in illis peccata insunt, quæ Dei justa sententia puniantur: ubi autem pietas viget et fulta sancta religio bonis operibus floret, tunc Barbaricas omnes vires summo licet studio comparatas, imbecilles penitus reddi et impotentes, sit necesse.

Anno periodi Græco-Romanæ 6168. — Anno Æræ Hispan. 713. — Anno Hegiræ 56 inchoato die 25 Novemb. Fer. 1. — Jesu Christi 675. — Adeodati papæ 4. — Constantini Pogonati imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: XXII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* VIII, *et imperii Heraclii et Tiberii ejus fratrum anno* XVII.

2. *Concilium Tolet. XI.* — A num. 1 ad 6. Concilium Toletanum XI in Præfatione dicitur celebratum *anno* IV *Wambani principis, sub die* VII *idus Novembris*, ideoque hoc Christi anno, quo kalendis Septemb. quartus regis Wambæ inchoatus est. Huic præfuit *Quiricus urbis regiæ metropolitanus episcopus;* fuit provinciale, eique interfuere episcopi XVII. Garsias Loaisa in Notis ad illud asserit, *factam esse legitimam sedium episcopalium divisionem*, tradere omnes Hispanos historicos. At cum in illius Synodi capitulis ne verbum quidem de ea divisione legatur, Hispaniarum diœceseon in aliquo posteriori Concilio, cujus Acta perierint, divisionem factam esse Baronius recte autumavit. Divisio enim sedium episcopalium ad communem Ecclesiæ utilitatem spectabat, et juxta Decretum Synodi Toletanæ quartæ fieri debuit in Concilio Generali seu nationali, quod ex omnibus ditionibus Wambæ convocatum esset. In illa quippe quarta Synodo duo genera Conciliorum distinguuntur, *Generalia* scilicet, et *Provincialia*, decerniturque, ut si causa fidei est, aut alia Ecclesiæ communis, indicatur Generalis Synodus: « Si causa fidei est», inquiunt Patres in quarta Synodo art. 3 « aut alia quælibet Ecclesiæ communis, Generalis totius Hispaniæ et Galliæ (id est, Galliæ Gothicæ, quæ Hispanis subjacebat), Synodus convocetur: si vero nec de fide, nec de communi Ecclesiæ utilitate tractabitur, speciale erit Concilium uniuscujusque provinciæ, ubi metropolitanus elegerit peragendum». Quare cum Wamba post Concilium Toletanum XI annos ferme quinque regnarit, et nulla legatur habita sub ejus principatu per illud tempus Synodus, licet undecima Synodum singulis annis fieri præcipiat, non dubium, quin ea, in qua provinciarum divisio peracta, perierit.

3. *In eo divisio diœceseon Hispanicarum facta non est.* — Præterea Garsias in Notis ad Concilium Lucense describit Indices sedium Hispaniensium ex Mss. Codicibus Ecclesiarum Ovetensis et Toletanæ, in quibus etiam delineatio provinciæ Narbonensis reperitur, et hæc verba sub finem habentur: « Omnia suprascripta legit gloriosus rex Wamba in Concilio Toletano, ubi omnes archiepiscopi et episcopi convenerant, quæ subscriptione omnium confirmata sunt, Quiriaco Toletano archiepiscopo primatiæ dignitate et fide Catholica consistente». Quare episcopatuum Hispanensium divisio facta fuit in Concilio Toletano generali seu nationali *duarum Hispaniarum*, id est, omnium Ecclesiarum, quæ intra fines Wisigothicarum ditionum cum in Gallia, tum in Hispania consistebant, non autem in provinciali seu speciali provinciæ duntaxat Toletanæ, quale fuit Toletanum XI, cui XVII duntaxat episcopi, duoque vicarii, qui vices suorum pontificum agebant, omnes ex provincia Toletana subscripserunt.

4. *Concilium Bracar. III.* — Ad num. 6 et seq. Concilium *Bracarense III* celebratum quidem, *Wamba* Hispanias regente, ut in eo dicitur, at anno incerto; cum nullus in eo temporis character exprimatur. Habitum illud ab episcopis octo, et in eo novem capitula condita. Porro in editione Conciliorum Labbeana perperam dicitur inter Bracarensia IV, ut ex dictis sequitur.

5. *Wlferi Merciæ regis obitus.* — Beda in Epitome ad annum DCLXXV ait: « Wlferi, rex Merciorum, postquam septemdecim annis regnaverat, defunctus, Edilredo fratri reliquit imperium ». In

Historia lib. 3, cap. 24, ait etiam eum genti Merciorum *annis decem et septem* præfuisse. Quare verum est quod scribunt Huntindonius lib. 3, pag. 332, post tres annos a morte Peadæ fratris, et Wigorniensis ad annum DCLIX, eo anno duces gentis Merciorum adversus regem Osuvium rebellasse, et Wlferum in solium evexisse. Thomas Eliensis monachus auctor accuratus, in Vita sanctæ Ethildritæ virginis et reginæ, abbatissæ Eliensis primæ cap. 17 de Wlfero filio Pendæ hæc habet : « Qui primus in eodem regno fidem et lavacrum sanctæ regenerationis accepit atque in tota gente sua dæmoniorum culturam destruxit, Christique nomen ubique locorum regni sui prædicare jussit, et in multis locis Ecclesias ædificavit. Insuper famosum illud monasterium Wesdeshamstede, nunc Burcg vocatum, possessionibus et ornamentis multum dilatavit per Sexulfum, qui primus abbas et fundator loci ejusdem ac postea episcopus Merciorum sub eodem rege extitit. Cujus regina Ermenilda Cantuariorum regis Erconberti et Sexburgæ reginæ filia, peperit ei magnarum virtutum virginem S. Werburgam, quæ patre defuncto sæculo renuntiavit, et habitum sanctæ conversationis susceptura, genitricis suæ materteræ, beatæ videlicet Etheldredæ monasterium intravit, ubi Deo operante multa patravit miracula ». Quæ iisdem pæne verbis apud Wigorniensem ad hunc annum leguntur. Sed loco *Wesdeshamstede* legendum, *Medeshamstede*, quod fuit monasterium in regione Girviorum celeberrimum, postea *Petriburgum* appellatum, quod Peada Wlferi frater ac in regno decessor in honorem S. Petri construere cœpit, cujusque mentio in Synodo Heatfeldensi apud Spelmannum in Conciliis Britannicis pag. 163. Porro Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 4, ubi ait, Wlferum *post decem et novem annos* defunctum esse, eos deducit ab anno DCLVII, quo *Peadæ* fratri successit, uti suo loco ostendi.

6. *Crimina quædam ei affficta.* — Henschenius ad diem XIII mensis Februarii in Commentario Historico ad Vitam sanctæ Ermenildæ reginæ Merciæ, et uxoris Wlferi regis, optime confutat fabulosum parricidium, quo a viris etiam in antiquitate Historica Anglo-Saxonum alias eruditis, dicitur *Wlferus* aut acerrimus a regni exordio Christianorum hostis, aut fœdissimus a fide baptismoque ante suscepto ad idololatriam relapsus, apostata proprios filios in odium Christianæ religionis sua ipse manu interemisse : ostenditque *SS. Wulfhadum et Ruffinum*, qui ob fidem Christi occisi, martyres coluntur, non fuisse filios Wlferi et sanctæ Ermenildæ, a quibus tantum genita *S. Wereburga*. Quare jure merito in Vita S. Wereburgæ a Goscelino monacho scripta, et recitata ab Henschenio ad diem III Februarii, quo sancta Wereburga colitur, dicitur « Wlferus multarum Ecclesiarum ædificator : Christianæ fidei summus amator ac dilatator : qui etiam subjectos reges, datis in mercedem provinciis ad Christi cultum attraxerit : et sicut S. Ethelbertus Dorobernïæ, ita in Merciis Christianitatem primus dilatarit ». Fuit Ermenilda Ercomberti Cantii regis et sanctæ Sexburgæ, sanctæ Ethildritæ sororis filia, quæ pietate ac zelo plurimum promovit, quæ a Wlfero marito in propaganda fide præclare gesta sunt. Eo demortuo « apud Cantiam sub S. Sexburga genitrice sua in monasterio de Shepeia habitum religionis suscepit, indeque Sexburga ad monasterium Eliense discedente », isthic relicta est abbatissa, ut legitur in Historia Eliensi, ubi additur matri defunctæ tertiam abbatissam in monasterio Eliensi, canonica electione substitutam esse. Quod egregie confirmat Thomas Eliensis monachus in Vita S. Ethildritæ cap. 18, ubi de Sexburga ait : « Incongruum arbitrata aliis præesse, cum ipsa subesse prius non didicerat. Accersit proinde mater filias, abbatissa moniales sibi consortes in Christo, eisque suam prodit voluntatem, ac votum dicens : Vobis, o filiæ, Jesum derelinquo tutorem, sanctosque Angelos ejus paranymphos ; filiam præterea meam Ermenildam vobis matrem constituo, ut illius corda vestra animentur monitis, et salutaribus ad cælestia erudiantur disciplinis ».

7. *Ermenilda ejus uxor et Wereburga filia sanctitate illustres.* — In eadem Historia Eliensi hæc habentur : « Werburga filia sanctæ Ermenildæ, post mortem patris sui, intravit monasterium sanctæ Etheldredæ apud Ely, sicut legitur in Vita sua, priusquam mater sua idem monasterium intravit : cujus sanctitatem cum rex Ethelredus patruus suus comperisset, eam inde cepit, et principatum monasteriorum sanctimonialiumque in regno suo ei tradidit. Sponsa igitur Domini Werburga, cum quibusdam Ecclesiis præesset, post dilectæ genitricis suæ obitum, jure prælationis etiam monasterium Elgæ (seu Ely) suscepit ». Quibus ex verbis intelligimus, *Ermenildam* ex monasterio Shepeiensi eductam fuisse, ut fieret abbatissa monasterii Eliensis, idque circa annum DCCIII, quo *Sexburgam* abbatissam mortuam suo loco ostendi. Est autem *Shepeia* insula Cantii Orientalis, in qua ob monasterium sanctimonialium tunc exstructum, vicus etiamnum *Minster* appellatur.

8. *Earum annus emortualis incertus.* — Præter Historiam Eliensem, sanctam Wereburgam præfectam fuisse monasteriis Merciorum docet Goscelinus in ejus Vita cap. 2, num. 6, ubi tamen num. 5 perperam scribit, post Wlferi mortem Ermenildam uxorem cum filia Wereburga in Eligensi monasterio jugum Domini suave subiisse ; illud enim falsum esse ex dictis liquet. Thomas Eliensis monachus citatus cap. 36 asserit, Ermenildam *totius ambitionis dominatione neglecta commendatis Christo virginibus quibus præfuit*, Sexburgam matrem suam secutam esse, sed dum apud homines honorari refugit, ea mortua totius congregationis matrem effectam esse, monasterii scilicet Eliensis, ad quod venerat relicta abbatia Shepeiensi. Refert postea Thomas hæc verba, quæ et in Historia Eliensi habentur : « In Anglico quidem legimus, quod

Sexburga in Ecclesia de Srapeja (seu, ut in Historia Eliensi, de Scepeia) quam construxerat, a B. Theodoro archiepiscopo sanctitatis velamen accepit, atque ibidem filia ipsius Ermenilda sub ea normam religionis, spreto regni culmine, postea sumpsit. Quæ dum iter ad Ely paravisset, filiam suam Werburgam pro se in monasterio abbatissæ, sicut diu optaverat, constituit ». Tam Ermenilda, quam Wereburga anno incerto mortua; illaque tertia, hæc quarta monasterii Eliensis abbatissa extitit. Hæc ad supplendos Annales, in quibus anno sequenti num. 10 obitus ejus tantum mentio.

Profectio Romana *S. Audoeni*, de qua anno DCLXXII, num. 2.

DONI ANNUS 1. — CHRISTI 676.

1. *Adeodatus papa moritur, qui inter cœteras res gestas privilegia monasterio S. Martini concessit.*—Anno Redemptoris sexcentesimo septuagesimo sexto, Indictione quarta, sexto kalendas Julias moritur Adeodatus papa, cum sedisset annos septem, menses duos, dies decem et septem. Ita apud Anastasium, sed in aliquibus Codicibus quatuor tantum ipsi anni tribuuntur : veriorem tamen lectionem putamus, quæ ei septem annos tribuit, cui et Sigebertus subscribit, cum totidem ipse Adeodati annos numeret. Accidit plane infeliciter, ut tanti Pontificis res gestæ temporis injuria alto sint sepultæ silentio, quas fuisse præclaras nemini dubium esse debet : vix autem reperitur una ejus Epistola ex Turonensi archivo in lucem vindicata per Papirium Massonum disertum virum, qua continetur Privilegium abbati monasterii S. Martini concessum : quam cum absque nota temporis positam invenerimus, hic in fine Pontificatus ejus putavimus collocandam. Sic enim se habet ipsa data pro eodem monasterio ad omnes Galliarum episcopos.

2. « Dilectissimis fratribus universis episcopis in Galliæ partibus commorantibus Adeodatus...

« Æquitatis nos admonet norma, quam apprime custodire præcipimus, ut canonica sanctorum Patrum consulta, præsertim a beatissimis Apostolicæ Sedis præsulibus, prædecessoribus scilicet nostris, qui auctoritatem successionis et vicem sacratissimi Apostolorum principis Petri per diligentem solertiam nacti sunt, quemadmodum statuta reperimus, intemerata atque illibata custodita conservemus. Sed ut sunt quæque a fratribus nostris Ecclesiarum episcopis pedissequa duntaxat imitatione consulta, et salubriter fuerunt ordinata, utpote functi Apostolorum principis licet impares ministerio, conservanda simili ratione decernimus.

« Qua ex re dum Aegiricus religiosus presbyter, et abbas monasterii S. Martini, in quo venerabile corpus ejus est situm, visendas ex desiderio veniens Apostolicas Confessiones et atria, nostris se repræsentaret obtutibus, commendationemque fratris nostri Cutperti Turonicæ Ecclesiæ præsulis obivisset : supplici voce precatus est, ut Privilegium Apostolica auctoritate subnixum ob munitionem venerabilis monasterii, quod beatæ recordationis confessor Christi Martinus Turonensis Ecclesiæ episcopus in Gallicanis partibus ad conversorum salutem sui sacratissimi corporis consecratione decoravit, cui nunc præesse se perhibens, scriptis ostenderat, ei concedere deberemus.

3. « Parumper autem ambigimus, idcirco quod mos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat, a regimine episcopatus providentiæ religiosa loca secernere. Verum ubi et prædicti fratris nostri Cutperti Turonensis Ecclesiæ præsulis monasticam libertatem, hoc est, liberam dispensandi licentiam scripto concessam religiositatem ejus exemplaris proferente comperimus, in cujus volumine et aliorum per Gallicanam videlicet provinciam constitutorum antistitum ad id consensum præbentium subscriptiones subter annexas inspeximus : nullatenus jam exortem rationis, ac canonicæ regulæ tantorum episcoporum consonam sententiam fore perpendimus. Propterea et nos erga quos iidem fratres nostri reverendissimi præsentes conferre providerunt, simili censura ex auctoritate profecto Apostolorum principis, cui claves ligandi atque solvendi Conditor atque Redemptor omnium tribuit, identidem confirmare concessimus : ut Apo-

stolica fulti auctoritate per Privilegii seriem gravedines a quolibet episcoporum sub prætextu discussionis religiosus abbas vel monachi ibi degentes ne sustineant : neque rursus sibi disputandi apud eos licentiam vindicantes dispendia his atque insolentias angariarum imponant : neque per occasionem regularis disciplinæ rimandæ atque servandæ quaslibet eis intentent injurias, sed liberam licentiam habere statuimus, salva profecto monachicarum regularum custodia, religioso abbate (quicumque pro tempore præerit) præfato venerabili monasterio id procurante, ut erga quos pristinæ recordationis ejus articulus continet, et ipse conservare nitatur, et quicumque sub ejus reguntur dispensatione, solerter custodire commoneat, districteque compellat.

4. « Reverendissimus vero episcopus, in cujus parœcia est memoratum venerabile monasterium, vel res ac possessiones constiterint, faciendæ tantum ordinationis ac promotionis sacerdotum atque levitarum, vel conficiendi chrismalis sit tantum concessa licentia. Dispositionem autem venerabilis loci gerere, et conversationem monachicam exquirere, religioso abbati, ejusque præposito, vel qui probatissimi fuerint in eodem monasterio (quod etiam præfati præsules consona sententia definierunt) decernimus.

« Quisquis igitur quolibet tempore (quod nullatenus credimus) hujus Decretum privilegii, quod auctoritate Apostolica subnixi consentiendo firmavimus, in totum vel in partem temerare tentaverit, hancque præsumptionis audaciam digna emendatione minus correxerit : in perpetuum percellendum vel anathematizandum se noverit, non solum tantorum sententia sacerdotum, vel etiam æquissimo condemnationis aculeo : quoniam violare pertinaciter visus est, quod salubriter servare debebat. Et ita quoque hujus privilegii sanctio firma et rata indiminutaque persistat atque permaneat. Erga quod, et præexcellentissimi totius Galliæ reges (ut scripto comperimus) ad reprimendas laicorum infestationes, edicto præmunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt. Bene valete, dilectissimi fratres ». Hactenus Adeodatus.

5. Ex cujus scripto illud fit manifestum, jam cessasse Romanos Pontifices ejusmodi immunitates concedere monasteriis, cum dicat : « Mos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat a regimine episcopalis providentiæ religiosa loca secernere ». Id fortasse, quod experimento didicissent, ejusmodi immunitates obfuisse potius, quam profuisse monasticæ observantiæ. Certe quidem nunquam placuit S. Bernardo (quod ex pluribus locis Epistolarum ejus apparet) ut monachi ab episcopali obedientia hujuscemodi privilegiis se subtraherent : nec gratum fuit S. Francisco, sed fratris Eliæ hominis non divino spiritu, sed carnis prudentia nitentis, fuit opus. At de his modo hactenus. Redeamus ad obitum sanctissimi præsulis, quem visa sunt ipsa etiam elementa luxisse, cum post ejus transitum portentosæ fuerint continuo exortæ pluviæ, prout in ipso Anastasius refert, ubi primum hæc habet :

6. « Hic Ecclesiam B. Petri, quæ est in Portuensi juxta campum Meruli, reparavit atque dedicavit. Sed et monasterium S. Erasmi situm in Cœlio monte, in quo convenisse visus est prædictus sanctissimus vir nulla nova ædificia coagmentavit, sed et casalia conquisivit, sed et in vita sua abbatem et congregationem ibi constituit.

« Post cujus transitum tantæ pluviæ et tonitrua fuerunt, qualia nulla ætas hominum meminisset : adeo ut etiam homines, et pecudes fulgure interirent ; et nisi per litanias, quæ quotidie fiebant, Dominus propitiatus esset, non potuissent homines triturare, et in horreis frumenta reponere. In tantum enim crevere hæc mala, ut ex ipsis pluviis denuo legumina nascerentur, et ad maturitatem prævenirent, pro quo capti homines mirarentur. Fecit autem Adeodatus ordinationem unam per mensem Decembrem, creavit presbyteros quatuordecim, diaconos duos, episcopos per diversa loca quadraginta tres : qui etiam sepultus est ad B. Petrum ». Hæc ipse qui et addit post obitum Adeodati Sedem vacasse mensibus quatuor et diebus sex.

7. *Donus papa creatur.* — Hac igitur ratione dicendum est, hoc eodem anno kal. Novemb. Donum, sive Domnum vel Domnionem, quem alii Conum, sive Cunonem appellant, creatum esse Romanum Pontificem, alii addunt quarto nonas ejusdem mensis consecratum fuisse. Romanus iste fuit, Mauritii filius. Ubi autem Constantinopoli innotuit Donum Romæ creatum esse Pontificem, Theodorus Constantinopolitanus patriarcha nequaquam ex more Synodalem ad eum Epistolam dedit, cum probe sciret minime ab eo fore recipiendam, quod hæresis nomine a Romanæ Sedis Pontificibus a communione Catholica haberetur extorris : verum hortatoriam ad eum Epistolam misit, ut aliquando tandem inter Orientalem, et Occidentalem Ecclesiam concordia sanciretur. Quid ad hæc Donus papa rescripserit , ignoratur : de litteris autem Theodori ad ipsum testis est Epistola a Constantino imper. ad eum scripta, quam suo loco reddemus.

8. *Sarraceni pacem habent per annuam tributi solutionem.* — Hoc eodem anno, qui nonus Constantini imperatoris numeratur, habent Græcorum Annales, Sarracenos, composita cum Romanis pace spatio triginta annorum, consensisse annuum pendere ipsis tributum. Quanam occasione tumentes animo Barbari in ejusmodi conjecti fuerint necessitatem, ex Theophane ita accipe : « Anno nono imperii Constantini ingressi sunt Mardaitæ (Maronitæ) Libanum, et tenuerunt a Mauro monte usque ad sanctam civitatem. et ceperunt cacumina Libani, et multi captivi, et servi, et liberi fugerunt ad eos, ita ut multa millia in brevi tempore fierent. Quibus compertis Mauvias, et consiliarii ejus timuerunt valde colligentes quod imperium Ro-

manorum diutius muniretur; et dirigit legatos ad principem Constantinum, postulans pacem, et pollicitus annualia se imperatori pacta laturum. Ast imperator hujusmodi susceptis, eorumque petitione audita, destinavit cum eis in Syriam Joannem patricium cognomento Pitzigaudin, tanquam antiquæ prosapiæ virum Reipublicæ, et multorum negotiorum expertum, atque magnam consecutum prudentiam ad disputandum aptissime cum Arabibus, et quæ pacis sunt, consone præstruendum.

9. « Qui cum venisset in Syriam, coacervatione Mahuvias tam Amireorum quam Gerasinorum (Corasinorum) effecta, suscepit eum cum honore magno. Multis ergo inter eos verbis pacificis edictis, convenit inter utrumque in scriptis fieri pacis cum jurejurando sermonem super consonantia annui pacti, præbendi videlicet Romanæ Reipublicæ ab Agarenis auri librarum tria millia, viros captivos quinquaginta, et equos nobiles quinquaginta. His ex communi placito inter utramque partem firmatis, et in triginta servandis annis mutuo repromissis, amplissima pax inter Romanos et Arabes est effecta : sicque generalibus duobus inscriptis verbis ad alterutrum cum jurejurando patratis et invicem traditis, sæpedictus famosus vir ad imperatorem cum muneribus quoque multis reversus est. Cum hæc autem didicissent qui Hesperias partes inhabitant, tam videlicet Caianus Avarus, quam exarchi et Castaldi, necnon et principes nationum ad Occidentem sitarum, per legatos muneribus imperatori transmissis, pacificam erga se dilectionem poposcere firmandam. Annuens itaque imperator postulationibus eorum, confirmavit etiam circa illos donatoriam pacem, et facta est securitas magna in Oriente, necnon et in Occidente ». Hactenus Theophanes. Admiratione quidem dignum fuit, quod qui universum orbem terrore concusserant, magnaque ex parte vastarant, eo humilitatis consternati devenerint, ut pacem sponte enixe rogarent, muneribus redimerent, et persolutione tributi firmarent. Præstita sunt tanta hæc Catholico principi, sub cujus antecessoribus hæreticis imperatoribus imperium florentissimum in ultimum discrimen perductum fuerat, jamjam penitus collapsurum.

10. *Persecutio in Anglia ubi mira sanctitate homines florescunt.* — Eodem anno Anglorum Ecclesia in Cantia bellorum incursionibus dire vexatur. Cum enim anno superiori (ut Beda [1] auctor est) mortuus esset Wlfhere rex Merciorum; qui in locum ejus successit Edilredus, comparato exercitu, ingressus Cantiam, absque delectu rerum sacrarum ac profanarum cuncta vastavit. Regnabat eo tempore Cantuariorum rex Lotheri, qui successerat fratri Ecgberto defuncto ante annos tres, nempe (ut idem testatur) anno Domini sexcentesimo septuagesimo tertio. Ex his autem majores crevere sancto Theodoro labores, cui non solum Dorovernensis Ecclesiæ sed totius Angliæ a Romano Pontifice veluti Apostolicæ Sedis legato cura credita erat; adeo ut ejus penderet arbitrio, quem vellet episcopum sedere vel sede moveri. De ipso enim ita Beda [1] : « Non multo post hæc elapso tempore offensus a Winfrido Merciorum episcopo per demeritum cujusdam inobedientiæ Theodorus archiepiscopus deposuit eum ab episcopatu post annos accepti episcopatus non multos, et in locum ipsius ordinavit episcopum Sexvulfum ». Ita quidem secundum illud Apostoli [2] : « In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam ». Subdit autem Beda de Erconvaldo eodem tempore ab eodem Theodoro ordinato episcopo Londoniensi viro sanctissimo, necnon de ejus sorore sancta virgine Edilburga, cui idem frater ante episcopatum extruxerat monasterium, in quo tum ipsa mater omnium, tum aliæ ejus subditæ discipulæ egregia hoc tempore floruerunt sanctitate; de quarum felici ad Deum transitu idem Beda æque Historiam scripsit.

11. Florebat siquidem his temporibus Ecclesia Anglicana veluti paradisus Domini, abundans liliis sanctarum virginum, atque violis cœtuum sanctorum monachorum humiliori loco latentium : sed et sanctissimis quoque abundavit episcopis, inter quos pariter idem, de quo mentio est, Erconvaldus egregia claruit sanctitate, ut idem auctor paucis his docet : « Hujus viri et in episcopatu et ante episcopatum vita et conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cælestium signa virtutum indicio sunt : etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum a discipulis ejus, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos sanare non destitit : non solum autem superpositi (suppositi) eidem feretro vel appositi curantur ægroti, sed et assulæ de illo abscissæ atque ad infirmos allatæ citam illis solent afferre medelam ». Hæc de eo Beda, quem inter sanctos receptum universa Catholica Dei Ecclesia colit, anniversaria die recolens ejus memoriam trigesima mensis Aprilis [3] :

[1] Beda in Epit. hist. Angl.

[1] Bed. l. IV. c. 6. — [2] 2. Cor. X. — [3] Mart. Rom. ead. di .

Anno periodi Græco-Romanæ 6169. — Anno Æræ Hispan. 714. — Anno Hegiræ 57 inchoato die 13 Novemb. Fer. 5. — Jesu Christi 676. — Doni papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIII *Constantini Aug. Post consulatum ejus* IX, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XVIII.

2. *Moritur Adeodatus PP.* — A num. 1 ad 8. Anastasius tradit. *Adeodatum* papam sedisse *annos quatuor*, *menses duos*, *dies quinque*, quod etiam legitur in duobus Codicibus Mss. Anastasianis Colbertinis, in Luitprando, Orderico lib. 2, Reginone, Hermanno Contracto, Catalogo Vaticano-Palatino, aliisque quibusdam Catalogis. Addit Anastasius eum sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum sub die* VI *kal. Julias*, seu die XXVI mensis Junii. Quare cum die XXII Aprilis anni DCLXXII ordinatus fuerit, mortuus est die vicesima sexta mensis Junii currentis anni. Asserit Anastasius cessasse Sedem *menses quatuor*, *dies quindecim*. Verum error in numeros irrepsit, legendumque cum Catalogis Mss. Colbertinis II et V *menses quatuor*, *dies quinque*, quod et ex Anastasio in morte *Doni* natione Romani, Adeodati successoris, confirmabitur. *Donus* itaque consecratus est Pontifex Romanus, die prima mensis Novembris festo omnium sanctorum sacra (1). Sed Baronius, qui in præcedentibus Pontificibus annos tres omiserat, ut in viam redeat, *Adeodato* annos VII, menses VII, dies XVII attribuit, quos se in Anastasio legisse ait. Verum in Codicem mendosum hujus auctoris Annalista doctissimus inciderat. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, *Adeodati* mortem in diem XVIII mensis Maii anni sequentis confert, aitque eum sedisse annos V, menses II, dies V; sed fatetur se annum unum per conjecturam addidisse. At Pontificatus Adeodati ab Anastasio accurate consignatus, et ab Hermanno Contracto in Chron. ex editione Canisii obitus ejus cum hoc anno optime copulatus.

3. *Privilegium monasterii S. Martini.* — *Adeodatus* Privilegium quod *Chrotbertus* Turonensis episcopus monasterio sancti Martini concesserat, Apostolico Diplomate incerto anno dato, et a Baronio recitato confirmavit : illud in eo totum consistit, ut episcopus Turonensis, in cujus diœcesi monasterium sancti Martini situm, nullam in eo potestatem habeat, nisi quod monachis et sacros conferat ordines, et sanctum chrisma concedat. Joannes quidem Launoius in *Assertione Inquisitionis in Privilegium San-Medardense*, duodecim argumentis istud impugnavit. Verum Radulphus Monsnyerus in libro de Juribus Ecclesiæ sancti Martini Turonensis ea vana et futilia esse ostendit, et Cointius hoc anno num. 34 et seqq. ubi utriusque rationes expendit, et inter se confert, recte concludit, in illo Privilegio nihil occurrere quod formulæ Privilegii a Marculfo lib. 1, cap. 1, exhibitæ refragetur; ideoque perperam Launoium illud suppositium et subreptitium fuisse existimasse. Certe illis temporibus plurima monasteria Gallicana Privilegio gaudebant ab episcopis diœcesanis concesso, et Lirinense Privilegium in Actis Synodi Arelatensis sub Ravennio episcopo habitæ memoratum nihil complectitur, quod a Turonico dissentaneum sit.

4. *Maronitæ adversus imperatorem rebellant.* — Ad num. 8 et seqq. Baronius ad num. 8 loco Mardaitarum ponit in margine Maronitas, qui revera hæreticorum odio per aliquod tempus ita denominati sunt, ut docet Faustus Naironus in Dissert. de Origine, nomine, ac religione Maronitarum num. 32 et seqq., ubi ait eos nomen illud *Mardaitarum* sortitos fuisse a Syriaco verbo *Mrad*, hoc est, rebellavit, et etiam ab Arabico Marada, id est, rebellis et perduellis factus est. Acciderat enim, prosequitur idem eruditissimus Maronita, in imperio Constantini Pogonati, ut Mubavias, post occupatam a Saracenis anno DCXXXIV urbem Damascum, assiduis incursionibus Phœniciam vexaret, ac Libani loca vastaret; ex quo factum ut Maronitæ, visa pro eorum securitate imperatoris incuria, elegerint principem, qui sibi præsideret. Is in ipso administrationis suæ initio Saracenos nimis vicinos sibique imminentes ægre ferens, valida armatorum

(1) Doni electio anticipanda est aliquibus saltem mensibus, si quid videmus in Anastasio ; ait enim de Dono : *Hic dum esset electus per Augusti mensem, apparuit stella a parte Orientis.* Frustra autem interpunctio ita mutaretur. *Hic dum esset electus, per Augusti mensem apparuit* etc. ut mensis Augusti ad Cometæ phasim, non ad Doni electionem referretur ; nam semper Anastasii mens eo spectare videtur, ut quo tempore electio Doni facta cometem in cælo apparuisse narret. MANSI.

manu propria auctoritate inscioque imperatore, Damascenam ditionem ab hostibus occupatam ingressus, totam illam planitiem depopulatus est, et cum neque viris, neque mulieribus parceret, populos illos summo terrore affecit. Quibus imperatori nuntiatis, tantam novi principis audaciam, etsi in Saracenos excitatam, quia absque Cæsareo jussu, censuit quantocius reprimendam; misso itaque ad eum legato cum muneribus, simulavit ea se illi ob ejus egregia facinora adversus Romani imperii hostes offerre. Legatus autem honoris hujus et amoris significatione delusum, Maronitam ad epulum invitavit, dato militibus mandato, ut edito signo illum statim interimerent, quod ad aliorum exemplum executioni mandatum fuit.

5. *Principem eligunt.* — Putavit imperator hoc stratagemate seditionum stamina inter Maronitas recidere, sed eo magis excrevere, ut duces exercitus ira perciti ex dolosa principis internecione, ab obedientia imperatoris prorsus defecerint, in cujus locum Simonem prædicti principis ex sorore nepotem subrogarunt, quem postea quadraginta episcopi in principem unxerunt, ut legitur his verbis in Maronitarum Chronico : « Elegerunt principem in Basconta (quod est Libani oppidum in provincia dicta Kesruan). Misit statim exercitum et stratagemate Bkaa devastavit, ubi ense ceciderunt viri ac mulieres. Hoc imperatori nuntiatum fuit; misit illi chlamidem cum legatis, et libellum securitatis, et cum eo epulatus est; quique erant a tergo inermem hac securitatis simulatione oppresserunt, illumque occiderunt; quo audito a ducibus exercitus ab obedientia ac fide defecerunt. Simeon comes, ejus ex sorore nepos protexit exercitum, quem quadraginta episcopi in principem unxerunt ».

6. *Nolunt aliquem hæreticum aut Saracenum in sua regione morari.* — Brevi tunc temporis intervallo defuncto prædicto principe et altero ejus successore, Maronitarum principes, duos constituerunt eximios duces, Paulum nimirum ac Fortunatum, ut militibus præessent, qui egressi ex civitate Hhadtensi, quæ est in Libano in provincia *Giobbe* nuncupata, tanto animi ardore in Saracenos irruerunt, ut eorum exercitum pæne internecione profligarint. Hujus novitatis fama cum Damascum pervenisset, Saracenorum duces militum cohortibus in unum collectis stricta obsidione Hhadetum obsidione vallaruut. Maronitarum studium ac valor in tuenda urbe adhuc immortali memoria commendatur. Nam etsi imperator nullum eis præbuerit auxilium, per septem tamen annos frequentes hostium aggressiones valide retuderunt, et majora egissent nisi urbs per proditionem capta fuisset ac funditus eversa; in ea mille DCC domus numerabantur. His hostes non contenti, aliorumque progressuum stimulo impulsi, Phœniciam denuo invadere studebant; quapropter Maronitæ imperatoris auxilio destituti, cui infelix eorum status fuerat denuntiatus, coacti sunt ducem eligere, quem sedem figere voluerunt in urbe Bsciarrai, totius Libani tunc temporis facile principe, eaque conditione præesse decrevere, ut neminem vel Saracenum vel hæreticum exciperet domo, aut regionem incolere pateretur; secus si faceret, illum patriarcha excommunicatione feriret.

7. *Legatum ad imperatorem mittunt.* — Id cum Maronitæ ad sui securitatem peregissent, ipsorum novus princeps legationem misit Constantinopolim, ut peteret ab imperatore confirmationem. Et ad retundendam hæreticorum protervìam, qui ab illis tanquam rebellis una cum tota Maronitarum natione dicebatur, protestatus est se ab omni rebellionis macula immunem, et hæc fuisse in Libano innovata, ut suæ nationis securitati, præcipueque fidei Catholicæ consuleret, paratumque esse imperatoris nutibus obsequi. Quid legato imperator responderit, Historia non refert.

8. *Maronitæ Saracenos fortiter repellunt.* — Huic principi Salem ejus filius successit, qui ne imperatoris iram in se concitaret, statuit ut nonnullæ Jacobitarum, Græcorumque Melchitarum familiæ contra jusjurandum patriarchæ præstitum, permanerent in Libano; quapropter cum excommunicationis mucrone ab eodem percussus fuisset, obedientiam illi præstare Maronitæ renuerunt. Hanc contentionum occasionem nacti Saraceni, denuo de invadendo Monte Libano cogitarunt, remque tanto impetu aggressi sunt, ut incolæ Tripolis Bybli, ac Bsciarrai vix tuti intra ipsorum mœnia permanserint. Tot hostium insultus ut reprimerent Maronitæ generalia signa per totam dedere Phœniciam, quo ad arma dispositi in Libano congregarentur. Nullaque interposita mora a gentis principibus, triginta armatorum millibus sub vexillo collectis, tutiora regionis loca, ac Libani juga occuparunt sub diversis distributa ducibus quorum nomina refert Maronitarum Chronicon.

9. *Ac vincunt.* — Dum hæc geruntur, fama undique diffusa est Saracenorum exercitum inter Byblum et Botrim ad maris littora castra metari, quos cum aggredi statutum fuisset, Maronitæ agmina in diversas partes distribuerunt, datoque pugnæ signo una omnes ita audacter hostes invasere, ut terga vertere post breve certamen Saraceni coacti fuerint, et loco depulsi, usque ad flumen prope locum Alfidar vocatum, fugientes persecuti sunt, et ex eis complures interfecerunt. Quo viso reliqui ex hostibus, ne circumvenirentur sese fugæ mandarunt, ex quibus tamen ad quatuor equitum millia captivi remanserunt. Fugata igitur hostili acie, ac divisa inter milites magna auri ac argenti copia, una cum omnibus fugati exercitus sarcinis, copias suas duces in castra reduxerunt, ut ex assiduo labore eorum relaxaretur animus.

10. *Hæc in Chronico Maronitarum recitantur.* — Hæc de ea pugna in Chronico Maronitarum leguntur : « Dux Paulus, ac princeps Fortunatus cæteros bonitate superabant, egressi sunt ex Hhadet (quæ est in Giobbe inter primarias Libani urbes)

loricisque armati descenderunt magnanimi in campum, et Saracenorum dissipavere exercitum. Cum facti nuntius Damascum pervenisset, per septem annos in eadem urbe Ilhadet cum Saracenis decertarunt; quæ omnia imperatori nuntiata fuerunt, in civitatem, facta per proditionem securitate, ingressi sunt, ejusque habitatores mactati sicut agni, una cum mulieribus ac pueris. Tunc Ilhadet devastata, ac penitus desolata fuit, et domus ejus quæ MDCC numerabantur, igne consumptæ sunt; cujus fama per omnes regiones diffusa est, septemque annis Saracenis obstitit. Elegerunt principem in Bsciarrai, ut provinciam custodiret, illique dederunt ensem cum jurejurando, ne ullo Saraceno ad sui obsequium uteretur, nullusque hæreticus cum eo permaneret. Legatum Constantinopolim misit, ut peteret confirmationem, si possibile esset, quia nunquam in vita rebellis fuerat. Eo defuncto successit ejus filius ».

11. *Pergit idem Chronicon.* — Et paulo inferius : « Adversarii Jacobitæ erant in Giobbe, et adversarii Græci in Arbe : princeps sub gravi existebat excommunicatione propter ipsius officium et jusjurandum. Populus illi constanter aversatus est, et ab ejus obedientia milites solutos esse voluerunt propter excommunicationis, quam incurrerat, sententiam, non erat, qui ejus uteretur familiaritate. Certiores facti Saraceni de hac excommunicatione, remotis castris ab urbe Damasco, illico Tripolim versus descenderunt, nullusque contra illos stetit. His auditis a primatibus Montis (nempe Libani) dederunt omnibus signa, et congregati sunt triginta millia et descenderunt milites ex montibus in similitudinem imbrium ». Et post descriptionem pugnæ cum Saracenis initæ subdit chronographus : « Captivos duxerunt quatuor millia equitum cum armis, et lanceis, vestibus, ac galeis absque numero ».

12. *Saraceni et hæretici e Libano expelluntur.* — Sed post aliquot dies cum per exploratores certior factus esset princeps Bsciarrai, adhuc in Libano nonnullas Saracenorum legiones permansisse, celeriter illuc accurrit, utque a vinculo excommunicationis dignum se exhiberet qui absolveretur, ac suorum subditorum enata in se odia compesceret, illos non tantum expulit; verum etiam omnes hæreticos, quos permanere in Libano passus antea fuerat. Sic enim prosequitur chronographus : « Princeps noctu contra eos descendit, reversus est in Bsciarrai cum quadraginta equis. Hæretici hæc audientes fugerunt ex Monte Libano, ac Saracenos timore affecerunt, iidemque hæretici timore percussi sunt; duces unanimiter elati sunt, et securi permanserunt in Monte Libano, et multiplicata sunt eis bona, et dissoluta sunt ab eis angustiarum vincula, ac discordiæ inter eos cessavere, obedientiamque servarunt ac fidem ».

13. *Maronitæ per contemptum Mardaitæ dicti.* — Ex his itaque adversus hæreticos simul ac infideles gestis, ortum est hæreticorum odium adversus eos tam implacabile in Maronitas, ut cum alia re nocere non valerent, injuriosa appellatione Mardaitarum eos afficerent, neque ferre æquo animo possent Maronitarum sectæ suæ adeo infensorum nomen et gloriam ob singularem animi fortitudinem, et præclare gesta ubique celebrari. Imo tanta hujus belli ad Saracenos fama perlata est, ut Muavias et qui cum eo erant, terrore perculsi legatos ad Constantinum Pogonatum pacis petendæ causa miserint.

14. *Pax Romanos inter et Saracenos composita.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXIX, qui kalendis Septembris anni Dionysiani DCLXXVII inchoatur, ait, *hoc anno* Mardaitas Libanum aggressos tenuisse *quidquid a Mauro monte est usque ad sanctam urbem.* Quo audito Maviam legatos de pace habenda ad Constantinum submisisse, huncque destinasse Joannem patricium in Syriam, ubi pax inter Romanos et Arabes *ad annos triginta* constituta fuit, ut fusius ex Anastasio Theophanis interprete narrat hoc anno Baronius. At loco non suo, cum enim Saraceni, quorum califa Mavia erat, anno DCLXXII Constantinopolim septennali bello afflixerint, pax illa anno tantum sexcentesimo septuagesimo octavo sancita, indeque Theophanis error ex Theophane corrigendus. Si enim eo Christi anno pax inter utramque gentem composita est, profecto belli initium biennio tardius Theophanes recitavit, quemadmodum suo loco insinuavi.

15. *Cantium a Merciis vastatum.* — Ad num. 10 et seq. Beda in Epitome ait : « Anno DCLXXVI Edilredus vastavit Cantiam », ubi Lotharius regnabat. Baronius hanc cladem perperam extendit in annum sequentem, ut ibidem videbimus, aitque tunc *Theodorum* Cantuariensem archiepiscopum *Winfridum* episcopatu Lichefeldiensi deposuisse, ejusque loco *Sexwlfum* ordinasse : ac præterea Earconvaldum Londiniensem antistitem creasse. Verum utraque ordinatio anno DCLXXIV a Theodoro peracta, ut eo anno vidimus, ubi et de *Edilburga* Earconvaldi sorore locuti sumus.

16. *S. Hedda fit episc. Occident. Saxonum.* — In antiquiori Chronico Saxonico hoc anno habetur : *Hic Escwinus obiit, et Hedda accepit episcopatum.* Fuit Escwinus Occidentalium Saxonum rex, qui biennio tantum imperitavit, et *Kentuinus* eo demortuo regnum illud regendum suscepit, ut anno DCLXXIII, num. 13 et seq. ostendi. *Hedda* vero hoc anno Saxonum Occidentalium episcopus creatus est post Leutherii mortem, quæ hoc anno contigit. Malmesburiensis enim lib. 2 de Gest. Pontif. Angl. pag. 241 refert, se ex Chronicis didicisse *Leutherium* annis VII Occidentalium Saxonum Ecclesiam rexisse. Is autem an. DCLXX episcopatum inierat, ut eo anno numero 4 ostendimus. Hedda prius fuerat monachus et abbas; vir tantæ sanctitatis, ut etiam sectarii moderni eum laudibus exornent. Ipse *Kentuinum* regem docuit monachis favere, et monasteriis benefacere, ut legere est in

magna Glastoniensi Tabula apud Usserium pag. 112, ubi dicitur *Heddam* impetrasse integram libertatem insulæ Glastoniæ a rege Kentuino, et *constituendi sibi rectorem, secundum regulam sancti Benedicti.*

17. *S. Leodegarius et frater ejus crudeliter habiti.* — Sanctus Leodegarius Augustodunensis episcopus *per annorum circulum duorum* in quodam cœnobio latuit. Sed Ebroinus « Childerici mortem simulabat se velle vindicare, cum nullus eum prior quam ipse voluisset interire (publice enim aliter quem odisset, non audebat persequi). Jusserunt principes una cum germano suo S. Leodegarium ex monasterio in quo tenebatur absconditus egredi, et in præsentia regis jussus est accersiri », inquit anonymus in Vita S. Leodegarii cap. 12, qui addit, Ebroini jussu *Gairinum* Leodegarii fratrem, ligatum ad stipitem lapidibus obrutum fuisse; labia vero Leodegarii et faciem concavam incisa ferro, nec non et linguæ plectrum ferro secante ablatum : et postea perductum eum fuisse ad cœnobium Fiscamnense, ubi erat congregatio virginum, in quo per aliud biennium detentus est, ut fusius tam laudatus anonymus, quam Ursinus in ejus Vita narrant. Quare cum anno DCLXXIV in prius cœnobium perductus fuerit, currenti ad secundum missus. Agit de hac *Gairini et Leodegarii* persecutione Baronius an. DCLXXXV, num. 12 et seqq., ubi integrum Ursini hac de re testimonium recitat. Chiffletius in Dissert. *de Annis Dagoberti regis*, cap. 16, ait, Leodegarium oculis exsculptis excæcatum esse octavo kalendas Septembris, quia, inquit, in antiquis membranis legitur : « Excæcatio quoque gloriosissimi martyris Leodegarii, ac lapidatio beati Gayreni est VIII kalendas Septembris ». Verum passio martyrum aliis sæpius diebus in monumentis Ecclesiasticis descripta quam quibus contigit. Præterquam quod, ut fatetur Chiffletius, dies quidem utriusque supplicii eadem esse potuit, sed non annus idem ; cum biennio serius lapidibus obrutus fuerit *Gayrenus*, seu *Garinus*, aut *Gerinus*, quam excæcatus Leodegarius, ut ex dictis constat.

DONI ANNUS 2. — CHRISTI 677.

1. *Constantino imperatori pro reversione ad unionem Catholicam laboranti obsistunt Monothelitæ episcopi Constantinopolitanus et Antiochenus.* — Annus Redemptoris sexcentesimus septuagesimus septimus, Indictione quinta inchoatur, quo imperator Constantinus solutus bellicis curis, pace composita cum Sarracenis, ad pacem Ecclesiæ restituendam totum adjecit animum : sed obices mox passus est Theodorum Constantinopolitanum episcopum, et Macarium patriarcham Antiochenum signiferos hæresis Monothelitarum, eosdemque acerrimos adversarios Pontificum Romanorum. Nam unius excepto Honorii nomine, quem ab ipsorum partibus stetisse mentiebantur, aliorum neminem recitandum putarunt in sacris Ecclesiæ Diptychis : egeruntque apud imperatorem, ut relatum in easdem sacras Tabulas nomen Vitaliani Pontificis deleretur : quod imperator faciendum omnino negavit, eo quod animo concepisset pacem inter Orientalem atque Occidentalem Ecclesiam, ubi primum licuisset, omnino componere : cujus rei gerendæ anno sequenti (ut dicemus) cœpit jacere fundamenta : quod et feliciter ex sententia consecutus est, invitis licet hæreticis, ac discordiarum subjicientibus sæpe fomitem.

2. Egit itaque imperator, ut omnino Vitaliani nomen in sacris Tabulis retineretur, reliquorum vero Romanorum Pontificum nomina, qui in hunc usque annum Romanæ Ecclesiæ præfuissent, ex Decreto futuri Concilii postea reciperentur in Diptycha. Hæc quidem omnia ita transacta esse inter duos illos patriarchas hæreticos et imperatorem, Epistola ipsius ad Donum papam anno sequenti scripta testatur. Verum licet ita illi polliciti essent imperatori, ut nomen Vitaliani papæ retineretur in Diptychis : postea tamen iidem, vel invito, vel inscio ipso imperatore, minime stetere promissis, sed dicti Pontificis nomen e Diptychis amovere, ejecereque penitus. Id quidem ita ab ipsis factum esse, declarant Acta sextæ Synodi in octava Collatione, ubi actum est ut nomen Vitaliani in sacra

Diptycha restitueretur, e quibus fuerat injuste sublatum :

Quod igitur reliquis abjectis, unum sibi honorandum hæretici vindicarent Honorium, haud modicam illi, defuncto licet, conflavit invidiam, in suspicionemque falso adductus est conniventiæ cum hæreticis, a quibus ipse Honorius, exclusis cæteris, recipi et honorari sciretur. Ex quo factum est, ut qui inter damnatos Monothelitas in Diptychis reperiretur adscriptus, postea una cum ipsis fuerit pariter relictus eadem aspersus infamia : sed calumniose cuncta peracta esse, dicetur inferius. Hæc autem dicta sunto, ut causa pateat, cur apud Orthodoxos nonnullos Honorius papa male reperiatur audisse, arte nimirum dolosa hæreticorum, qui, licet calumniose, ejusdem cum ipsis sententiæ Honorium fuisse scriptis dictisque jactarent, ut et superius est demonstratum in Pyrrho disputante cum Maximo.

3. *Anglicana Ecclesia in Cantia bellis exagitata.* — Eodem anno, qui et secundus numeratur cœptæ persecutionis, quæ graviter exagitavit Ecclesiam Anglicanam in Cantia, de ea ita Beda occasione Rhofensis Ecclesiæ [1] : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, cum Edilred rex Merciorum adducto maligno exercitu Cantiam vastaret, et Ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis vel divini timoris fœdaret, civitatem quoque Rhofi, in qua erat Putta episcopus, quamvis eo tempore absens, communi clade absumpsit : quod ille ubi comperit, Ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, diverlit ad Sexvulfum Merciorum antistitem, et accepta ab eo possessione Ecclesiæ cujusdam et agelli non grandis, ibidem in pace vitam finivit, nil omnino de restaurando episcopatu suo agens : quia (sicut et supra diximus) magis in Ecclesiasticis, quam in mundanis rebus erat industrius ; sed in illa solum Ecclesia Deo serviens, et ubicumque rogabatur, ad docenda Ecclesiastica carmina divertens. Pro quo Theodorus in civitate Rhofi Wilhelmum consecravit episcopum : sed illo post non multum temporis præ inopia rerum ab episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gebmundum pro eo substituit antistitem ». Hæc Beda occasione Rhofensis Ecclesiæ.

4. *S. Audoeni obitus et miracula.* — Eodem anno Audoenus ille admirandus Rothomagensis episcopus ex hac vita migravit, ut ejus Acta testantur, in quibus hæc scripta leguntur [2] : « Anno igitur sexto (ita restituendum est pro decimo sexto) Theodorici regis et Crotildis reginæ, res palatii administrante Warratone subregulo, apud villam Clypiacum, ubi tum vir beatus de pace inter Francorum populos constituta nuntium attulerat, jam longævæ ætatis senio confectus in morbum incidit. Appropinquabat enim dies optatus, quo cupiebat dissolvi et esse cum Christo, terraque relicta, penetrare cælos, et videre jam facie ad faciem, quod in ænigmate jampridem vidisset. Cumque febribus corpus attenuaretur, et obitum suum jam imminere cerneret, obsecrabat Dominum, ut suas oves idoneo pastori committeret. Denique hortabatur regem, ut abbatem Ansbertum sibi faceret successorem : quod et factum est. Postremo fusis ad Dominum precibus, gregem sibi creditum illi devote commendavit, atque ita spiritum reddidit in manus Creatoris cælestibus choris sociandum et gloria sempiterna paradisi fruiturum ». Hactenus ibi de tempore obitus : de funere autem et pluribus ex ejus corpore editis miraculis, idem auctor inferius narrat, qui ejus Vitam egregiis factis cumulatam scriptis tradidit.

5. Quod igitur pace confecta inter Francos populos, cum obiisse auctor affirmet : quænam ante præcessisset discordia, ex eodem sic accipe [1] : « Orta, inquit, erat discordia, inter Francos et Austrasios. Vir beatus componendæ pacis causa Coloniam venit. Ubi cum martyrum monumenta perlustrasset, atque suo more reliquias ex eorum monumentis ablatas secum magno cum honore asportaret, obvium habuit mutum quemdam, qui jam annis undecim nullum cuiquam verbum fudisset. Permisit autem Dominus tot annis illum sic permanere in famuli sui Audoeni honorem, ut per eum facultas ei loquendi restitueretur, et diu tacens lingua in Christi laudes erumperet. Illi autem muto vir Dei signum Crucis impressit, caput ejus consignans ; moxque locuta est lingua diu tacens. Tum vero inter discordes populos instaurato pacis fœdere, inde discedens in Austriam, Virdunum pervenit. Cum autem in ejus urbis Ecclesiam ingrederetur, mulier quædam dæmoniaca vexari cœpit miserabiliter : frendensque dentibus in virum Dei, rapido cursu invehebatur. At vir beatus manu caput ejus stringens, illico dæmonium ejecit, sanamque illam parentibus reddidit ». Hæc sunt quæ proxime ejus præcessisse obitum Deus voluit post alia multa antea miracula edita, quibus ejusdem transitus veluti divinis sanctitatis testibus illustraretur : sicque factum est, ut præcedente vitæ sanctitate, per istiusmodi signa Deo loquente, idem inter sanctos ab Ecclesia Catholica fuerit adnumeratus, et annis singulis repetendus ipsius natalis dies referretur in Tabulas [2] Ecclesiasticas.

[1] Beda hist. Angl. l. IV. c. 12. — [2] Vit. S. Audoeni c. 29. die XXIV Aug. Sur. tom. IV.

[1] Vit. S. Audoen. c. 27. 28. — [2] Mart. Rom. die XXIV Aug.

Anno periodi Græco-Romanæ 6170. — Anno Æræ Hispan. 715. — Anno Hegiræ 58 inchoato die 3 Novemb. Fer. 3. — Jesu Christi 677. — Doni papæ 2. — Constantini Pogonati imp. 10.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXIV *Constantini Aug. post consulatum ejus* X, *et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno* XIX.

2. *Monothelitæ petunt, ut Vitalianus e Diptychis expungatur.* — A num. 1 ad 3. *Vitalianus* papa prudenti sua in Constantem Augustum œconomia adeo sibi animum Constantini Pogonati filii ac successoris devinxit; ut ipse solus post Honorium papam in sacris Diptychis honorifice legeretur, expunctis unanimiter aliorum Pontificum Romanorum nominibus, licet *Theodorus* patriarcha Constantinopolitanus, et *Macarius* Antiochenus, ambo Monothelitæ, apud Constantinum imp. omnem operam adhibuerint, ut Vitaliani nomen e Diptychis eraderetur, donec per Concilium generale Decretum super hoc fieret inviolabile : « Multam nobis instantiam », inquit Constantinus imp. in Epist. ad Donum papam, « fecerunt tam hic sanctissimus patriarcha, quam Macarius sanctissimus patriarcha Theopoleos, ut ejiceretur Vitalianus beatissimus e Diptychis, asserentes Honorium memorari in Diptychis propter honorem Apostolicæ Sedis antiquæ nostræ Romæ. Nam non acquievere, ut memorentur patriarchæ, qui postmodum fuere in prædicta sancta Romana Ecclesia, donec conquisitio et satisfactio proveniat verborum, de quibus contenditur inter utrasque sedes, etc. Sed ad hoc nos non acquievimus, id est, ut ejiceretur idem Vitalianus e Diptychis, hoc quidem, utpote omnem æqualitatem servantes, et utrosque Orthodoxos habentes ». Quamvis autem, ut liquet ex his Constantini verbis, is initio reluctarit, ne Vitaliani nomen e Diptychis expungeretur; libellis tamen iterum atque iterum, non tantum a patriarchis Constantinopolitano et Antiocheno; verum etiam a plurimis episcopis super hac Vitaliani nominis controversia porrectis; visus est tandem imperator acquievisse eorum supplicationibus, ne iterum Ecclesia scissuras maximas pateretur, dum futuræ pacis atque unionis spes non modica irradiabat.

3. *Repulsam ferunt ab imperatore.* — Rem ita se habuisse ostendit Actio VIII sextæ Synodi, ubi Georgius Constantinopolitanus episcopus his verbis imperatorem alloquitur : « A Deo, coronale domine, jubeto mitti in Diptychis sanctarum Ecclesiarum nomen sanctæ memoriæ Vitaliani papæ Romæ, eo quod propter tarditatem missorum apocrisiariorum a sanctissimo papa ejusdem antiquæ Romæ petitionem tunc dedisse constat ad mansuetissimam vestram fortitudinem, tam partem sanctæ meæ Ecclesiæ, quam etiam Macarium venerabilem archiepiscopum Antiochiæ, eosque qui illo tempore venerunt in hanc a Deo servatam vestram civitatem, Deo amabiles episcopos, ut prædictus sanctæ memoriæ Vitalianus ejiceretur de sanctis Diptychis, et restitui nobis hujusmodi petitionem ». Non abs re dicit Georgius : « Eo quod propter tarditatem missorum apocrisiariorum, etc. » Spoponderat quidem Constantinus prima vice rogantibus, celebratum iri quam primum concilium, in quo præsentibus legatis Pontificis disquisitio fieret de hisce omnibus dissensionibus : « Polliciti sumus », inquit Constantinus in sua ad Donum sacra, « prædictis sanctissimis patriarchis, quod per omnia diriget vestra paterna beatitudo homines, qui debeant conquirere cum ipsis; et tunc secundum quod claruerit, perfecta dispositio fiat, etc. »

4. *Qui tandem acquiescit.* — Verum cum et *Doni* papæ obitus, qui anni sequentis initio contigit, et *Agathonis* successoris electio, et episcoporum Occidentalium convocatio, et Concilii Romani sub Agathone celebratio, impedimento fuerint, ne hic ita celeriter mitteret Constantinopolim legatos, adeo ut a data *Constantini* Epistola ad legatorum adventum duo ferme anni intercurrerint: inde factum est, ut Monothelitæ longam legatorum ex parte Romæ Veteris moram prætexentes, putantesque Romanum Pontificem contemnere communionem cum Orientalibus, novos supplices libellos Constantino imperatori exhibuerint de ejiciendo Vitaliano, quibus tandem aliquando visus est assentiri, vel saltem connivere. Neque enim *Vitaliani* expunctionem eo inscio, multo minus invito, factam credibile est; cum verba ex Concilio nuper citata imperatoris consensum, vel saltem conniventiam probabiliter evincant.

5. *Cantium anno superiori a Merciis vastatum.* — Ad num. 3. Baronius videns Bedam in Epitome ad annum DCLXXVI scribere *Edilredum* Merciorum

regem vastasse Cantium, et in Historia lib. 4, cap. 12, fusius de ea vastatione agere, prænotato an. Incarnationis DCLXXVII, eam cladem in duos annos distinxit, ita ut superiori cœpta, et præsenti continuata fuerit. Verum editio Coloniensis operum Bedæ, qua usus est Baronius, perperam in Historia habet DCLXXVII, loco DCLXXVI, ut liquet ex correctis editionibus tam Cantabrigiensi, quam Chiffletiana, et ex Historicis Anglicis, a quibus hæc clades illata dicitur ab *Edilredo* anno regni ejus secundo, quo et consignatur in Chronologia Saxonica tam antiquiori quam in nuper Oxonii publicata.

6. *S. Audoeni mors.* — Ad num. 4 et seq. *Sancti Audoeni* episcopi Rothomagensis obitus hoc anno a Baronio narratus pertinet ad annum DCLXXXIV, quo commodius de eo agemus.

7. *Bellum inter Theodoricum III, et Dagobertum II.* — Auctor anonymus Vitæ sanctæ Salabergæ, coævus Theodorico et Dagoberto II, num. 13, loquens de monasterio puellari, quod Salaberga in Lingonensi suburbio erigere primo statuerat et postea in civitate Laudunensi ædificavit, ait : « Cum jam pars maxima fabricæ monasterii exstructa esset, cœpit famula Christi præsaga utpote Spiritu Dei repleta, sagaci cum viro trutinare animo, non esse in eodem loco puellare cœnobium tutum, nihilque stabilitatis habere munitionisque locum. Nam licet barbaries procul abesset, regum tamen limitibus hinc inde admixtis, periculi indicium futuris temporibus erat : quod periculum nos deinceps vidimus. Denique nuper civile bellum inter reges Francorum Theodoricum et Dagobertum circa illos fines est actum : loca quoque vicina depopulata, agri, villæ, ædes ; et ipsa (quod gravius est) sanctorum corpora igne sunt cremata. Unde liquido patet divino eam Spiritu fuisse imbutam, quæ pridem anticipavit discrimen », anno scilicet circiter sexcentesimo quadragesimo, quo illius cœnobii fundamenta jacta sunt, in suburbio Lingonicæ urbis ad utriusque regni fines sito ; cum tamen bellum illud currenti anno gestum fuerit. Hujus belli etiam meminit Childebertus III Theodorici filius in Placito edito a Mabillonio lib. 6 de Re Diplomatica pag. 477, ubi Haino abbas monasterii S. Dionysii « suggerebat eo quod ante hos annus, quando genetur noster Theudericus quondam rex partibus Auster hostiliter, visus fuit ambolasse ; homo nomine Ibbo quondam nullatenus ibidem ambolasset et ob hoc solidos sexcentos fidem fecisset ». Quæ verba ex autographo Childeberti regis desumpta, de bello hoc anno inter Theodoricum et Dagobertum gesto intelligenda, non vero de bellis Theodorici contra Pippinum seu de prœlio Locofaensi, aut de Textriciensi. Quomodo enim palatii Childeberti comites, omnes Pipini clientes ratam habuissent mulctam, quam perpessus esset Ibbo, quia contra supremum principem Pippinum *hostiliter non ambulasset?* Illud autem bellum ad hunc annum pertinere liquet ex pace, quæ tunc inter ambos principes composita est.

8. *Pax inter utrumque sancita.* — Hujus pacis mentionem facit ipse Theodoricus in Diplomate autographo edito a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 469. In eo agitur de Chramlino episcopo Ebredunensi in Synodo publica deposito (1), et facultate eidem concessa res suas post degradationem retinendi : « Dum et episcopos », inquit Theodoricus, « de rigna nostra tam de Niuster, quam et de Burgundia (vides tunc non Francorum monarcham, sed tantum Neustriæ et Burgundiæ regem fuisse, ideoque adhuc vixisse Dagobertum) pro statu Ecclesiæ vel confirmatione pacis (ideoque jam inter utrumque regem confectæ) ad nostro palatio MARLACO villa jussemus advenire, etc. Datum medio mense September, annum V regni nostri, Marlaco in Dei nomine feliciter ». Annus quintus Theodorici regis eo in loco iniens intelligendus ; cum medio mense Septembri sequentis Christi anni Dagobertus II jam trucidatus fuerit, ut ex tunc dicendis constabit. Quare tam bellum illud, quod brevi confectum fuit, quam pax inde secuta, ad hunc annum omnino spectant. Porro Mabillonius laudatus pag. 298, *Marlaci*, ubi tunc conventus actus est, situm primus omnium investigavit, existimavitque illud idem fuisse ac *Morlacum* vicum quemdam in ducatu Barrensi, diœcesique Tullensi situm, vulgo *Morlay*. Verum certum videtur *Marlacum* palatium positum fuisse in Neustria et ad Theodoricum pertinuisse, et totam diœcesim Tullensem paruisse *Dagoberto ;* cum Catalaunensis, quæ citerior est, integra in potestate ejus fuerit. Itaque *Marlacum* situm fuit in agro Parisiensi, et ut opinor, non aliud est a palatio Marliaco, gallice *Marli*, quod Ludovicus Magnus paucis abhinc annis instauravit, novas ibidem ædes construendo. *Marlaci* prope Parisios Chrotildis matrona dedit chartam pro monasterio quodam puellari, sito in agro Stampensi a Mabillonio ibidem recitatam.

9. *S. Wilfridus episcopatu pellitur.* — Quia *Dagoberti II* cædes, quæ anno sequenti contigit, et profectio Romana sancti *Wilfridi* hoc anno ab episcopatu Eboracensi depositi, inter se conjunctæ et implicatæ sunt, neutraque adhuc a quoquam suo anno reddita est, juvat hic depositionem Wilfridi exponere, licet Baronius anno tantum sequenti núm. 16 de ea disserat. Beda itaque in Recapitulatione chronica suæ Historiæ scribit : « Anno DCLXXVII cometa apparuit ; Wilfrid episcopus a sede sua pulsus est ab Ecgfrido rege ». Explicatius autem lib. 4 Hist. cap. 12 : « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo septimo, qui est annus imperii regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella, quæ dicitur cometa ; et tribus mensibus permanens, matutinis horis, oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam

(1) Synodus de qua hic, ipsa facile est Augustodunensis, de qua nos in Nota ad A. 663, 5. MANSI.

præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecgfridum, et reverentissimum antistitem Wilfridum dissensione, pulsus est idem antistes a sede sui episcopatus, et duo in locum ejus substituti episcopi, qui Nordanhymbrorum genti præessent ». Episcopatum Hagustaldensem *Eata*, Eboracensem vero *Bosa* obtinuit, ut ibidem Beda prodit. Mortuo *Eata* Joannes *Beverlacensis* in ejus locum subrogatus est, ut infra videbimus. Fuere omnes isti præsules sanctitate clari. In vulgatis quidem editionibus, quas Baronius, aliique secuti sunt, pro anno DCLXXVII, tam in Epitome, quam in Historia, legitur DCLXXVIII : sed Petrus Franciscus Chiffletius in Dissert. *de annis Dagoberti regis*, cap. 7 et 20, lectionem illam emendavit, tam ex Codice Trevirensi vetustissimo, quam ex alio San-Germanensi, ubi habetur DCLXXVII, suamque emendationem duobus argumentis confirmavit. Beda enim lib. 4, cap. 5, asserit, anno Incarnationis DCLXX mortuum *Oswim* regem Nordanhymbrorum, XV kalendas Martias, *Ecgfridum* filium regni hæredem reliquisse. Quare mense Augusto præsentis anni octavus regni Ecgfridi numerabatur. Præterea *cometa* ille, cujus Beda meminit, præsenti anno spectatus est, ut tradunt Westmonasteriensis et Sigebertus in Chronico, qui mensem etiam Augustum memorant, sicuti et Paulus diaconus lib. 5 de Gestis Langob. cap. 35, qui tamen anni mentionem non facit. Distinctius Anastasius in Vita Doni papæ : «Hic papa, inquit, dum esset electus, per Augusti mensem apparuit stella a parte Orientis, a galli cantu usque mane, per menses tres, etc. », sed *Donus* Pontifex Romanus creatus die prima mensis Novembris anni DCLXXVI, mensem Augustum et duos sequentes anni DCLXXVIII non vidit in suo Pontificatu. Ex Anastasio Hermannus Contractus juxta editionem Henrici Canisii, ad annum DCLXXVI quo iniit Donus papa : *Cometa per tres menses visus*, etc. Hæc Chiffletius, qui tamen discessum Wilfridi ex Anglia perperam distulit usque in annum sequentem, quo adhuc in cursu fuit annus VIII Ecgfridi usque ad diem XV mensis Februarii; ita ut Edictum illud hujus regis hoc anno labente prodierit, et *Wilfridus* vernas etesias exspectarit, ut se mari tuto committeret.

10. *Et quidem hoc anno.* — Verum an Beda annum Incarnationis, cum de depositione *Wilfridi* agit, expresserit in Historia, in dubium revocari potest; cum *Alvredus* rex, qui ante annos octingentos floruit, hanc chronologicam notam omiserit, quia eam in exemplaribus suis latinis, ut par est credere non reperit, sed aliam prorsus diversam ; ait enim id factum *anno secundo, ex quo Æthelbaldus Merciorum rex Cantiam diripuit.* Anno DCLXXVI *Edilredus* Cantiam vastavit, unde hic annus secundus est ab illa vastatione : nec enim verisimile, regem *Alvredum*, expuncto Incarnationis anno, hanc non obviam epocham priori vulgatissimæ substituisse. Inferius autem videbimus, Bedæ Codicum exscriptores nonnullas notas chronologicas ab Æra Incarnationis desumptas intrusisse in textum Historiæ ex meris conjecturis. In iisdem latinis Codicibus scribitur, *Wilfridum* anno regni *Ecgfridi* IX, uti in Saxonica paraphrasi, sede sua pulsum, quod ex dicendis falsum esse constabit. Præterea Anastasius in Vita Doni papæ refert, *cometam* illum ad annum præcedentem, ut optime vidit Hermannus Contractus. *Donus* enim, postquam Sedes vacasset menses quatuor, et dies quinque, ordinatus est die prima Novembris superioris Christi anni , obiitque die undecima mensis Aprilis anni DCLXXVIII. Quare supponit Anastasius *cometam* apparuisse mense Augusto antecedentis Christi anni, quo *Donus* Pontifex Romanus electus erat, consecratus tantum die prima mensis Novembris insequentis.

11. *Huntindonius et Ethelverdus corriguntur.* — Erravit itaque Huntindonius lib. 2 Hist. p. 318, ubi ait, *Kentuini* regis anno tertio *cometam* per tres menses apparuisse, *anno vero sequente* Ecgfridum regem Northumbriæ et Edelredum regem Merciorum pugnasse gravissime, quæ pugna anno DCLXXIX habita. Denique erravit Ethelverdus lib. 2, cap. 7, ubi scribit, « post annum Vulfhere Pendæ filius, et Cenuvalh alternum inter se inierunt bellum in loco, qui Bedanheafde dicitur. Post quem decursum triennii apparuit stella cometa. Fit Synodus in loco Heth, transacto jam biennio ». Quare cum hæc Synodus anno DCLXXX, ut infra videbitur, habita fuerit, cometa ille, juxta Ethelverdum, visus est anno DCLXXVIII. Obiter corrigendus error librarii vel auctoris, et loco *Cenuvalch*, legendum, *Escuine*. Wlferus enim, ut inter omnes convenit, e vivis excessit anno DCLXXV, eodemque prœlium illud habitum inter eumdem et *Escuinum ;* ipsemet enim Ethelverdus capite superiori mortem *Kenevalchii*, et *Sexburgæ* regni post ejus mortem administratricis finem et initium regni Escuini, qui utrisque successit, narraverat.

12. *Annus depositionis S. Wilfridi e sede sua magis probatur.* — Non dubitandum tamen, quin is *cometa* anno DCLXXVII apparuerit, cum præter Sigebertum et Westmonasteriensem citatos Wigorniensis ad annum DCLXXVII scribat : « Apparuit mense Augusto stella cometes, quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecfrigdum et rev. antistitem Wilfridum dissensione pulsus est idem antistes sede sui episcopatus, etc. » Hoc etiam anno pulsum sede sua Wilfridum habetur in Catalogo præsulum Eboracensium, qui extat tomo I Biblioth. Manuscript. Labbei pag. 322. « Interea mortuo regi Oswino successit filius ejus Ecfridus in regnum. Qui post B. Etheldritam, quam nomine tenus conjugem primo duxerat, Elmemburgam sortitus est in matrimonium. In cujus corde malignus hostis sibi hospitium fecerat, ubi odiorum et invidiæ contra B. Wlfridum conficiens fomenta, per linguam mulieris incendit animam regis ad expulsionem usque pontificis ; sed quia rex pontificem de sua sede præter consensum Theodori archiepiscopi pellere nequibat, mandavit archiepiscopo, ut adesset. Auditis, quas accusatores finxerant, causis,

pulsus est ab episcopo. Wlfridus anno ab Incarnatione Domini DCLXXVII, qui est annus sui episcopatus duodecimus, et per decennium exulavit », usque ad annum scilicet DCLXXXVII, quo restitutum fuisse in pristinam dignitatem infra ostendam. Ubi auctor illius Catalogi qui accuratissimus est, annum XII episcopatus Wilfridi deducit ab anno ejus ordinationis, Christi sc. sexcentesimo sexagesimo quinto, refellitque communem opinionem, quæ eam in annum anteriorem perperam confert.

13. *Corrigitur error Epistolæ Simeonis Dunelmensis.* — Porro Catalogus ille præsulum Eboracensium, a Labbeo tom. I Biblioth. ex Codice Mss. Epistolarum Ivonis episc. Carnotensis descriptus, annoque MDCLVII publicatus, jam antea a Seldeno tom. I Script. Anglic. pag. 75 editus fuerat in Epistola Simeonis Dunelmensis *ad Hugonem decanum Eboracensem de archiepiscopis Eboraci*, cujus Epistolæ Catalogus ille secundam partem componit, sed errore exscriptorum aliqua verba in uno leguntur, quæ non habentur in altero. Imo in editione illius Epistolæ apud Seldenum locus laudatus corruptus est, « Pulsus est », inquit Simeon, « ab episcopatu Wilfridus anno ab Incarnat. Domini DCLXXVIII, qui est annus sui episcopatus XII, et per decennium exulavit ». Loco enim DCLXXVIII, legendum, DCLXXVII, cum sive *Simeon* annum illum XII a Wilfridi electione an. DCLXIV facta, sive ab anno ejus ordinationis, anno DCLXV peractæ deduxerit, cum anno Christi DCLXXVIII concurrere non possit. Locus itaque mendose ibi exaratus. Ex his enim quæ infra in medium adducemus, nullum dubium relinquetur, quin *Wilfridus* præsenti anno episcopatu Eboracensi exturbatus fuerit.

14. *Causa propter quam Ecgfridus rex S. Wilfridum persecutus est.* — Dissidii inter *Ecgfridum* Northumbriæ regem, et *Wilfridum*, originem docet nos Thomas Eliensis monachus in Vita sanctæ Ethildritæ virginis et uxoris Ecgfridi, quæ an. DCLXXII in monasterium Coldinghamense (seu Coludi, quæ urbs est hodiernæ Scotiæ in Marchia, seu Mersia) monitu sancti Wilfridi et consensu Ecgfridi mariti secesserat. Ibi enim postquam per annum commorata esset, *Ecgfridus* non leviter ferens divortium sponsæ dilectæ, cum furore et fremitu ad monasterium illud venit, ut eam, si posset comprehenderet; quod cum non potuisset, « Eboracum rediit; nec deinceps confessorem Dominicum Wilfridum a secretis, seu affectu, ut antea, coluit; sed iram diu tacito contra illum sub pectore gessit, et exspectata hora ob istiusmodi causam eum de sede sui episcopatus expulit. Denique cum omni fiducia ad copulam sanctæ reginæ reverti posse destitueretur, Elmemburgam sibi matrimonio copulavit », inquit Thomas Eliensis cap. 11. Odii fomitem Elmemburgæ avaritia accendit. Wilfrido enim, Ecclesiæ scilicet et monasteriis, qua regum, qua civium pietate, multa accreverant terræ prædia, suppellex sacra, denique divitiæ. Hinc Ecgfridus cœpit sanctum persequi, ut testatur Eddius Stephanus in Vita sancti Wilfridi cap. 23 : « Regis Ecgfridi regina nomine Irminburg, suadente diabolo, invidia tunc temporis torquebatur. Nam de lupa, post occisionem regis, agna Domini et perfecta abbatissa, materque familias optima commutata est. Jam namque de pharetra sua venenatas sagittas venefica in cor regis quasi impiissima Jezabel Prophetas Dei occidens et Heliam persequens, per auditum verborum emisit, enumerans ei eloquenter sancti Wilfridi episcopi omnem gloriam ejus sæcularem et divitias, nec non cœnobiorum multitudinem et ædificiorum magnitudinem, innumerumque sodalium exercitum regalibus vestimentis et armis ornatum ». Ita Eddius, qui addit :

15. *S. Wilfridus appellat ad Sedem Apostolicam.* — « Talibus itaque jaculis cor regis vulneratum, ambo callide quærentes sanctum caput Ecclesiarum in suum interitum contemnere, donaque regum pro Deo a se audaciter fraudare; ad auxilium suæ vesaniæ archiepiscopum Theodorum cum muneribus, quæ excæcant etiam sapientum oculos quasi Balach Balaam contra Dei voluntatem invitaverunt. Veniente vero archiepiscopo ad eos quid mente agerent in contemptu ejus patentes (patefacientes), et sine aliquo culpandi piaculo inique damnare (quod absit) consensit. Nam tres episcopos aliunde inventos, et non de subjectis illius parochiæ in absentia pontificis nostri in sua propria loca episcopatus sui noviter inordinate solus ordinavit (nempe Bosam ad Deirorum sedem in Hagustaldensi seu Lindisfarnensi Ecclesia; *Eatam* ad Berniciorum provinciam Eboraci; *Eadhedum* in provincia Lindisfarnorum, quam nuperrime rex Ecgfridus superato Wlferio Merciorum rege obtinuerat, ut videre est apud Bedam in lib. 4, cap. 12), quo audito sanctus pontifex noster regem et archiepiscopum adiit, interrogans quid causæ esset, ut sine aliquo delicti peccato suis substantiis a regibus pro Deo donatis prædonum more defraudarent. Illi responderunt famosum verbum pontifici nostro coram omni populo, dicentes : Nullam criminis culpam in aliquo nocendi tibi adscribimus; sed tamen statuta de te judicia non mutamus. Ille vero episcopus noster tali judicio fraudabili non contentus, cum consilio coepiscoporum suorum, judicium Apostolicæ Sedis magis elegit : sicut Paulus episcopus (Apostolus) sine causa damnatus a Judæis, Cæsarem appellavit. Deinde autem sanctus pontifex noster conversus a tribunali regali, adulatoribus cum risu gaudentibus dixit : Hoc anniversario die, qui nunc ridetis in meam pro invidia condemnationem, tunc in vestra confusione amare flebitis. Et sic secundum prophetiam sancti evenit. Nam eo die anniversario, Elfwini regis occisi cadaver in Eboricam delatum est, omnes populi amare lacrymantes vestimenta et capitis comam lacerabant, et frater ejus (nempe Ecgfridus) superstes usque ad mortem sine victoria regnabat ».

16. *Præcipua causa cur S. Wilfridi depositio*

hactenus anno suo reddita non fuerit. — Antequam ulterius pergam, aperiendus hic fons erroris omnium hactenus recentiorum historicorum, qui *Wilfridi* ex episcopatu dejectionem in annum sequentem differunt, hac præsertim ratione quod *Elwinus* Ecgfridi regis frater anno sexcentesimo septuagesimo nono in bello perierit; inde enim inferunt, anno DCLXXVIII Wilfridum sede pulsum esse. His prævivere antiqui, Malmesburiensis scilicet et Eadmerus, qui eodem sæculo XI floruere, et qui hæc Eddii verba : « Hoc anniversario die, qui nunc ridetis, etc. » non intellexere; ea enim sic accepere, ac si Wilfridus prædixisset, anno vertente a sua spoliatione, eodem die, quo ipse hoc anno episcopatu privabatur, Elfwinum vita privandum esse : « Contigitque, ut anno revoluto eodem die, quo ille præjudicium in Eboraco passus fuerat, cadaver regii adolescentis illatum urbi longum indiceret justitium », inquit Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 262, id est, intermissionem, cessationem, seu suspensionem felicitatis, lætitiæque prosperorum eventuum. Eadmerus vero num. 31, sic Wilfridum loquentem inducit : « Nec prius hunc annum transiisse videbitis, quam istas, quas super me derisiones habetis, acerbi mœrore luatis. Quæ prophetia veritas facta est, etc. » Verum nequaquam hoc asserit Eddius sed tantum anniversarium diem suæ depositionis futurum illis, qui eum cachinno insultabant, diem mœroris et tristitiæ; quod verum fuisset, etiamsi decem annis integris a Wilfridi depositione, eodem quo is dignitate dejectus est die, *Elfwinus* occisus esset, aut cadaver ejus in urbem illatum. Certe inter sermones S. Leonis Magni quatuor habemus, quorum titulus tam in editis, quam in Mss. plerisque est : « In anniversario die assumptionis ejus ad Romanæ Sedis culmen et onus », quos nullus dicet uno eodemque die post annum ejus ordinationis recurrente habitos fuisse. Quid venerit *Theodoro* in mentem in Eboracensem sedem ita præsumere, frustra hic quæreretur, cum *Theodorus* ipse morti vicinus peccatum agnoverit, et veniam deprecatus sit. Quoad *Elmemburgam* Ecgfridi uxorem, Beda in Vita *S. Cuthberti* episcopi Lindisfarnensis cap. 28. Postquam superiori cap. interitum *Ecgfridi*, qui anno DCLXXXV contigit, memoravit, ait, non multo post tempore Cuthbertum *Ligubaliam* venisse, « quatenus ibidem ipsam reginam, dato habitu sanctæ conversationis, benedicere deberet ». Lugubalia appellatur hodie Carleolum, vulgo *Carlisle*.

17. *S. Wilfridum etiam extra Angliam inimici persequuntur.* — Pergit Eddius cap. 24, aitque Wilfridum navem ascendisse, ut Romam proficisceretur : « Inimici vero nostri præsulis malorum suorum memores, putantes in Austrum ad Quoentavic (portum et oppidum Galliæ a Normannis solo æquatum, olim situm ad ostium Cantiæ seu Cuentæ amnis, vulgo *Canche*) navigantem, et via rectissima ad Sedem Apostolicam pergentem, præmiserunt nuntios suos cum muneribus ad Theodoricum regem Francorum, et ad Efruinum (Ebroinum) impium ducem, ut aut exilio majori damnarent, aut occisis sociis omni substantia sua spoliarent. Deus enim (id est autem) de manu inimicorum, quasi de manu Herodis liberavit eum. Nam eo tempore sanctus Wulfridus (Winfridus, ut recte Malmesburiensis legit) episcopus de Liccitfelda expulsus (anno scilicet DCLXXIV, ut suo loco dixi) ea via pergens venit in manus supradictorum inimicorum, quasi in fauces leonis : captus statim, et omnia pecunia spoliatus multisque ex sociis suis occisis, misere ad extremum sanctum episcopum nudum dereliquerunt. Putabant enim, ut non erat, illum esse sanctum Wilfridum episcopum errore bono unius syllabæ seducti.

18. *Ebroinus e persecutoribus S. Wilfridi unus.* — « Nam e contrario », ut statim subjicit Eddius cap. 25, « sanctus pontifex noster secundum desiderium ejus, flante vento, ab Occidente temperanter versis navium rostris, ad Orientem usque dum in Freis (nunc Frisiam) prospere cum omnibus pervenit : ibique gentilium copiis inventis ab Algiso rege eorum honorifice susceptus est ». Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 262, eadem his verbis narrat : « Wilfridus, etc., levi favonio provectus in altum proras in Eurum obvertit, ut Frisiam navigaret; exceptusque a rege et populo honorifice ibidem hyemem, quæ imminebat, exegit », cujus initium Angli teste Beda lib. de Ratione Temp. cap. 23. a *VII idus Novembres* repetebant. Malmesburiensi consentit Beda lib. 5, cap. 20, ubi ait, *Wilfridum* navem conscendisse *flante Favonio*, et pulsum esse *Frisiam*, indeque colligo, eum ineunte autumno, mense scilicet Septembri depositum fuisse, et ante kalendas Novembres in Frisiam appulisse. Tum Eddius cap. 26 : « Eodem quoque tempore Efruinus (Ebroinus) dux Theodorici regis Francorum misit nuntios suos cum litteris ad Algellum regem Freis, salutans eum verbis pacificis, promittensque ei sub jurejurando modium plenum solidorum aureorum dare pretium utique scelestc, si Wilfridum episcopum aut vivum deductum, aut caput ejus occisi sibi emisisset. Statimque rex præsentibus nobis (vides Eddium eorum quæ narrat testem oculatum esse) et nuntiis coram populo suo in palatio epulantibus, omnibusque audientibus, legi litteras jussit : post lectam vero Chartam, accipiens inter manus suas, cunctis videntibus discedens dissipavit, et in ignem coram se ardentem projecit, dicens portitoribus : Enuntiate domino vestro hoc modo me dicentem : Sic rerum Creator regnum et vitam in Deo suo perjurantis pactumque initum non custodientis scindens destruat, et consumens in favillam devellat : deinde autem nuntii cum confusione a rege non consentiente piaculo, ad dominum suum unde venerant redierunt ». Tota hyeme *Wilfridus* in Frisia Gentilibus Evangelium annuntiavit, uti anno sequenti videbimus.

AGATHONIS ANNUS 1. — CHRISTI 678.

1. *Doni papæ obitus et res gestæ.* — Sexcentesimus septuagesimus octavus annus Redemptoris sexta Indictione numeratur, quo tertio idus Aprilis moritur Donus papa, cum sedisset annum unum, menses quinque, dies decem. Porro ejus reliquas res gestas Anastasius ita narrat : « Hic atrium B. Petri Apostoli superius, quod est ante Ecclesiam, in quadriporticum magnis marmoribus stravit : sed et Ecclesiam Apostolorum sitam via Ostiensi (ut decuit) restauravit atque dedicavit, itemque Ecclesiam sanctæ Euphemiæ positam via Appia similiter dedicavit : clerum diversis ordinibus et honoribus ampliavit. Hic reperit in Urbe Roma, in monasterio quod appellatur Boetianum, Nestorianos monachos Syros, quos per diversa monasteria divisit (ad pœnitentiam scilicet). In prædicto monasterio monachos Romanos instituit.

2. « Hujus temporibus Ecclesia Ravennas, quæ se ab Ecclesia Romana segregaverat causa primatus, denuo se pristinæ Sedi Apostolicæ subjugavit ; cujus Ecclesiæ præsul nomine Reparatus evestigio, ut Deo placuit, vitam finivit ». Subdit de cometa, qui ejus tempore apparuit per menses tres, quem pestilentia subsecuta est, de qua inferius dicturi sumus. Ad postremum hæc de eodem : « Fecit ordinationem unam, creavit presbyteros decem, diaconos quinque, episcopos per diversa loca numero sex. Cessavit episcopatus ejus menses duos, dies quindecim ». Hucusque Anastasius. Verum ad aliquot menses amplius propagasse Sedem Donum Pontificem, Epistola Constantini imperatoris ad ipsum scripta existimare suadet, cum data reperiatur hoc eodem anno pridie idus Augustas, Indictione sexta. Quæ enim ratio patitur, ut post menses quatuor adhuc latuerit imperatorem obitus Romani Pontificis? At de ejusdem imperatoris Epistola ad Donum Pontificem data agamus.

3. *Imperatoris Constantini Epistola ad Donum Pontificem legationes postulantis pro extirpanda hæresi.* — Haud enim Deo ingratus existens Constantinus Catholicus imperator, de acceptis ab eo beneficiis has immolandas hostias ipsi gratissimas existimavit, ut Monothelitarum ingruentem hæresim condemnare penitusque sepelire curaret, et Orientalem Ecclesiam ea ex causa a Romana divisam, Catholicæ fidei compagine eidem Catholica communione conjungeret, Barbaris omnibus qui hactenus post longissimi temporis spatium Romanum devastarant imperium, jam pace firmatis, et Sarracenis redditis tributariis, quæ tanta quis prudens neque animo concipere valuisset. Tot igitur tantisque acceptis a Deo imperator Catholicus beneficiis, quæ nec sperari posse videbantur, nihil antiquius habuit, quam bene uti concessa divinitus pace, ad comprimendum nimirum exortum inter Christianos civile bellum, intestinamque discordiam effugandam : cujus rei gratia litteris compellandum Pontificem Romanum existimavit, ipsum, inquam, quem adhuc putabat superstitem esse Donum. Extant ipsæ integræ ante ingressum sextæ Synodi collocatæ, utpote ad eam Synodum præambulares, quas hic tibi reddendas necessitas postulat argumenti, ac primum qui eis inscriptus est titulus verbis istis :

4. « In nomine Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi, Flavius Constantinus Fidelis, Magnus imperator, Dono sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo antiquæ nostræ Romæ et universali papæ. Sacra data prid. idus Augustas Constantinopoli, Indictione sexta.

« Per omnia novit vestra paterna beatitudo et plures vestræ sanctæ Ecclesiæ antiquæ Romæ, quia ex quo jussit Deus principaliter nos imperare, dum voluissent quidam motionem facere de verbis, de quibus est contentio pro dogmate pietatis inter partes tam sanctæ vestræ Ecclesiæ, quamque hujus sanctæ magnæ Ecclesiæ, ut ambigerent : et hoc prohibuimus fieri, tempore non admittente, cognoscentes quod ex particulari contentione non solum unitas fieri non posset, sed magis malum accresceret. Et licet animo doleremus ultra omnem dolorem tam pro exprobratione, quæ nobis ob hoc ab inimicis inferebatur, et propter ipsam veritatem, quod pontifices secundum nos et Orthodoxus noster

populus propter quasdam novitates vocum in schisma incidissent, exultatioque ex hoc fieret impiis hæreticis: attamen Deo nostro commisimus, ipso pro nobis potiora providente, et dum ejus benignitas jusserit, correctionem hujus rei fieri, tunc nobis donante opportunitate temporis ad generalem collectionem faciendam utrarumque sedium: quatenus considerantibus eis definitiones sanctarum quinque Synodorum, et editiones sanctorum probabilium Patrum, satisfacerent semetipsis, et convenirent in uno ore, unoque corde ad glorificandum honorificum nomen Dei nostri.

5. « Sed quoniam sicut homines cogitamus, sicut autem jubet Deus, omnia perfecit; ipse enim novit futura, et quæque nobis expediunt: sic ei placitum est, ut ad effectum perducantur: cognoscere facimus vestram paternam beatitudinem, quod dum ordinatus esset Theodorus sanctissimus, et beatissimus patriarcha a Deo conservandæ hujus nostræ regiæ urbis, suggessit nostræ serenitati, suspectum se esse dirigere consueta Synodica ad vestram paternam beatitudinem, ne forte non recipiantur, sicut et sub prædecessoribus ejus patriarchis factum est. Sed quia magis prævidit adhortatoriam Epistolam facere ad vestram paternam beatitudinem, quam et direxit, cujus per omnia scientiam habet vestra paterna beatitudo, et non prævidimus per præsentem nostram piam sacram de hujusmodi Epistola uti multiloquio.

6. « Sed postquam directa est eadem Epistola ad vestram paternam beatitudinem, interrogavimus eumdem sanctissimum et beatissimum patriarcham, et Macarium sanctissimum patriarcham civitatis Theopolitanæ, quænam esset difficultas, quæ provenerat inter vestram paternam beatitudinem, seu vestram Apostolicam Sedem et ipsos, olim omnibus expletis, quæcumque sunt de immaculata nostra et incommutabili Christianorum fide, tam per doctrinam sanctorum Apostolorum, quam per definitionem sanctarum quinque Synodorum, et doctrinam sanctorum ac probabilium Patrum, et omnibus hæresibus jam manifestatis atque condemnatis, et nullo deinceps remanente modo, quo possit, divisio aut schisma sanctæ et immaculatæ nostræ fidei inferri: satisfecerunt nobis iidem ipsi sanctissimi patriarchæ, quod verba quædam novitatis intromissa sunt, aliquibus quidem ex imperitia hæc introducentibus, aliquibus vero incongrue scrutantibus incomprehensibilia opera Dei; et quia ex quo hæc verba moveri cœperunt et usque hactenus utraque sedes inter se minime convenerunt, ut inquirentes sibimet satisfacerent pro veritate.

7. « Propter viles igitur inquisitiones non sit infinita contentio; ne nobis insultent pagani et hæretici, neque in nobis usquequaque locum accipiant semina adversarii: cadens namque ab humano genere, quod ei serviebat, et confusus per apparitionem Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, etiam in his confundetur per studium vestræ paternæ beatitudinis. Et secundum quod scriptum est[1], deponentibus nobis omnem zelum, et omnem contentionem, omnemque invidiam, veritati concurramus. Veritas enim Deo chara est, et secundum Domini vocem[2]: Quicumque voluerit omnium primus esse, sit omnium minister. Et iterum dictum est[3]: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.

8. « Postquam igitur tempus recipit perfectam congregationem fieri, hortamur vestram paternam beatitudinem per præsentem nostram piam sacram dirigere viros utiles, modestos, notitiam habentes totius a Deo inspiratæ doctrinæ, et peritiam irreprehensibilem habentes dogmatum, indutos personam vestræ Apostolicæ Sedis, ejusque Concilii, deferentes et libros, quos oportet proferri, et omnem auctoritatem habentes: quatenus convenientes cum hic posito sanctissimo ac beatissimo patriarcha, et Macario sanctissimo patriarcha Theopolitanæ civitatis, perscrutentur cum omni mansuetudine et modestia, et per gratiam sancti Spiritus veritati insistere et consentire, munitionem habentibus eis, qui huc advenerint ex parte Sedis vestræ per præsentem nostram piam Sacram. Per Deum enim omnipotentem non est apud nos partis cujuslibet favor, sed æqualitatem utrisque partibus conservabimus, nullatenus necessitatem facientes in quocumque capitulo eis qui a vobis diriguntur quoquo modo, sed et omni honore cum competenti munificentia et susceptione dignos eos habebimus. Et si quidem utrique convenerint, ecce et bene; sin autem minime convenerint, iterum cum omni humanitate eos ad vos dirigemus; de cætero nos excusantes in judicio Dei imminente nobis, juxta quod constituti sumus servare fidem sanctam et immaculatam, quam percepimus (unoquoque proprio sensu abundante) rationem reddituri ante sanctum et terribile tribunal Dei nostri. Invitare enim et rogare possumus ad omnem commendationem, et unitatem omnium Christianorum, necessitatem vero inferre nullatenus volumus.

9. « Per personas vero quæ dirigentur a paterna vestra beatitudine, ita decernat: Ex vestra quidem sancta Ecclesia (si utique videtur ei) tres personas; quod si plures, quantæ ei placuerint, dirigat; de Concilio vero usque ad duodecim metropolitas episcopos; de quatuor vero monasteriis Byzacenis, ab uno quoque monasterio monachos quatuor. Nam si receperit tempus, ut dictum est, perfectam congregationem studuissemus facere: sed quoniam tempus non admisit, Deus autem noster proprio consilio protulit quod nos differebamus, in hoc tempore per omnia jubemus vestram paternam beatitudinem minime effici impedimentum voluntati Dei, sed eos dirigere. Sic enim speramus in ejus benignitate, quoniam qui voluerit hujusmodi capitulum moveri in præsenti, per Spiritum sanctum concedere habet, ut veritas clareat, et instruantur omnes sine schismate, et contentione ve-

[1] I. Petr. II. — [2] Matth. XX. Marc. IX. X. — [3] Joan. XIII.

ritatem profiteri, et uno ore, uno quoque corde glorificare nos omnes ejus bonitatem. Tacere quippe hoc, terribile æstimamus: ut ne plebs, quæ ut sanctificetur, accedit ad sanctas Dei Catholicas et Apostolicas Ecclesias, contrariis congregationibus occupetur, considerans antistitum ad invicem dissonantiam.

10. « Multam nobis instantiam fecerunt tam hic sanctissimus patriarcha, quamque Macarius sanctissimus patriarcha Theopoleos, ut ejiceretur Vitalianus beatissimus e Diptychis, asserentes Honorium memorari in Diptychis propter honorem Apostolicæ Sedis antiquæ nostræ Romæ. Nam non acquievere, ut memorentur patriarchæ qui postmodum fuerunt in prædicta sancta Romana Ecclesia, donec conquisitio, et satisfactio proveniat verborum, de quibus contenditur inter utrasque sedes, et ita vestra beatitudo consequenter memoretur. Sed hoc non acquievimus, id est, ut ejiceretur idem Vitalianus e Diptychis : hoc quidem, utpote omnem æqualitatem servantes, et utrosque Orthodoxos habentes : hoc autem et propter collatam nobis charitatem ab eodem Vitaliano, dum superesset, in motione tyrannorum nostrorum. Sed sic polliciti sumus prædictis sanctissimis patriarchis, quod per omnia diriget vestra paterna beatitudo homines, qui debeant conquirere cum ipsis ; et tunc secundum quod claruerit, perfecta dispositio fiet: nam hoc nullo modo nos acquiescere, ut idem beatissimus Vitalianus ejiceretur.

11. « Hoc cognoscens vestra paterna beatitudo, studeat sequi voluntatem Dei : sicut enim prædictum est, spem habemus in coronatore Deo nostro, quia dum prævideritsuper hoc ferventem nostrum affectum, ejus benignitas etiam ingruentes nobis perturbationes gentium sedabit. Omnem vero concursum venientibus jussimus præbere Theodorum gloriosum patricium et exarchum Christo amabilis nostræ Italiæ provinciæ, tam in navi, quam in expensis et omni utilitate eorum ; et si necessitas exegerit, etiam castellatos dromones præbere ad eorum munimen : ut ex omnibus illæsi et sine periculo, Deo cooperante, iidem ad nos perducantur ». Et subscriptio. « Divinitas te servet per multos annos, sanctissime ac beatissime pater ». Hactenus imperatoris ad Donum papam Epistola scripta, reddita vero (ut dictum est) successori ejus Agathoni, illo jam vita functo.

12. *Bulgarorum irruptio quibuscum pax sancitur.* — Quod autem in hac Epistola imperator queritur de perturbationibus ex tumultu bellorum rursum exortis, cum ait : « Ejus benignitas ingruentes nobis perturbationes gentium sedabit ». Sciendum est hos fuisse Bulgaros hoc anno undecimo Constantini imperatoris in Romani imperii provincias irrumpentes. Hoc quidem anno id accidisse, testatur Theophanes, apud quem hoc anno undecimo ejusdem imperatoris leguntur : « Hoc quoque anno Bulgarorum gens supervenit in Thraciam, etc. » Pergit dicere de origine Bulgarorum, quos duplicis fuisse generis tradit, Onogundurenses scilicet, et Contragenses, ex Septentrionalibus Euxini Ponti partibus oriundos : dictosque a Bulga flumine, testatur Cedrenus.

Quomodo vero iniqua conditione cum ejusmodi Barbaris transegerit imperator, ut quies daretur et pacatum tempus celebrandi Concilii, ita Theophanes subdit : « Vi coactus imperator pacem fecit cum eis, annua illis præbere pacta pollicitus in confusionem Romanorum ob multitudinem delictorum. Mirabile quippe ipso auditu erat, ut is qui omnes tributarios sibi statuerat, tam videlicet eos qui ad Eoum et Occasum, quam qui ad Arctum et Mesembriam commorabantur, ab ista detestabili gente fuerit superatus. Verum imperator ita quidem ex providentia Dei hoc Christianis contigisse credens, pacem fecit, et fuit usque ad obitum suum quietus a cunctis hostibus ; studium habens præcipuum uniendi universas Ecclesias Dei, quæ ubique divisæ fuerant a temporibus Heraclii proavi sui, etc. » Ut igitur indictam Synodum prosequi imperator posset, pacem indignis licet conditionibus transegit cum Bulgaris.

13. Hoc cum factum, peccatis exigentibus, Theophanes dixerit : nullum gravius et magis evidens peccatum extitit, quam quod Catholicus imperator passus hactenus fuerit sedere Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsulem Theodorum Monothelitam hæreticum, qui et eo temeritatis progressus fuit, ut post Honorium neminem Romanorum Pontificum passus sit in sacris Diptychis reperiri, nuperque contra expressam ipsius imperatoris jussionem Vitalianum papam ex eisdem eraserit. Non ferens vero tantam viri procaciam imperator, eum cessare protinus voluit, atque in locum ejus Georgium subrogavit, qui præsens postea fuit sextæ Œcumenicæ Synodo. Tu vero corrigas, quod apud Nicephorum legitur, sedisse Theodorum annos duos et menses tres, ut loco duorum ponas duodecim : ad hoc namque tempus usque pervenisse, litteræ ejusdem imperatoris ad Donum Pontificem datæ (ut diximus) docent.

14. *De sacro sudario capitis Christi.* — Hoc eodem anno undecimo Constantini imperatoris moritur Mahuvias princeps Sarracenorum relinquens regni successorem Gizid filium suum. Hujus autem Mahuviæ tempore inventum fuisse sacrosanctum sudarium capitis redemptoris, Beda testatur in libello de Locis sanctis scripto relatione Archulphi episcopi, quem his ferme diebus loca sancta visitasse testatur. Porro rem gestam ita describit[1] : « Sudarium capitis Domini post resurrectionem ejus mox Christianissimus quidam Judæus furatus, usque ad obitum, divitiis sibi affluentibus, habuit. Qui moriturus interrogat filios, qui Domini sudarium, qui cæteras patris velit accipere divitias. Major thesauros rerum, minor elegit sudarium. Et mox illi decrescunt opes usque

[1] Beda de loc. sanct. c. 5.

ad paupertatem, fratri autem cum fide crescunt et opes, quod usque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perveniens, divitias tantum auxit, ut Judæis, et hoc multo tempore : donec post longa litigia, quibus Christiani Judæi se Christi, infideles vero se patrum suorum affirmabant hæredes, Mahuvias Sarracenorum rex, qui nostra ætate fuit, judex postulatur. Qui accensa grandi pyra, Christum judicem precatur, qui hoc pro suorum salute super caput habere dignatus est. Missum ergo in ignem sudarium veloci raptu effugiens evolat, et summo in aere diutissime quasi ludendo volucritans, ad ultimum cunctis utrinque intuentibus, sese leviter in cujusdam de Christiana plebe sinum deposuit : quod manc mox totus populus summa veneratione salutabat et osculabatur. Habet autem longitudinis pedes octo. Aliud quoque aliquanto majus linteum in Ecclesia illa veneratur, quod fertur a sancta Maria contextum, duodecim Apostolorum et ipsius Domini continens imagines, uno latere rubro, et altero viridi ». Hucusque Beda, qui de rebus patriis historiam cum prosequitur, hæc habet de iis quæ hoc anno contigerunt [1] :

15. *Ingens siccitas.* — « Anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo octavo, qui est annus imperii regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella quæ dicitur cometa, et tribus mensibus permanens matutinis horis oriebatur excelsa radiantis flammæ quasi columnam præferens ». Hæc Beda, qui hanc secutam esse post siccitatem ingentem pestem tradit, eademque Anastasius Bibliothecarius docet; siccitatem vero perdurasse triennio, ita ut nunquam imbribus terra maduerit. Quæ autem digna memoria postea acciderint pestis tempore, suo loco dicturi sumus : modo hujus anni res gestas eodem auctore prosequamur.

16. *Wilfridus episcopus Eboracensis e sede turbatus apud Frisios prædicat Evangelium.* — Eodem enim anno (ut idem subdit [1]) exorta inter Wilfridum episcopum Eboracensem et regem Ecgfridum dissensione, a sua sede ille dejicitur, alio in ejus locum subrogato. Verum ista injuste passus Wilfridus, Romanum Pontificem appellavit : ad quem profectus, detentus in via prædicatione Evangelica apud Frisios, non ante sequentem annum pervenit, ut idem testatus est Beda. Quid vero cum Agathone in Urbe gesserit, et quomodo cum aliis episcopis in Romano Concilio sederit, suo loco dicturi sumus. Hic autem de eo, cum discedens ex Anglia, conscendens navim est delatus ad Frisios, prosequamur historiam, quam idem auctor ita breviter prosecutus est [1] : « Romam, inquit, iturus Wilfridus, et coram Apostolico papa causam dicturus, ubi navem conscendit, flante Favonio, pulsus est in Frisiam ; et honorifice susceptus a Barbaris, ac rege illorum Aldgislo, prædicabat eis Christum ; et multa eorum millia verbo veritatis instituens, a peccatorum suorum sordibus fonte Salvatoris abluit : et quod postmodum Wilbrordus reverendissimus Christi pontifex in magna devotione complevit, ipse primus ibi opus Evangelii cœpit. Ibi ergo hyemem cum nova Dei plebe feliciter exigens, sic Romam veniendi iter repetiit, etc. » Eadem totidem ferme verbis Marcellinus ante Bedam scriptis mandavit, dum sui temporis res gestas sancti Suitberti episcopi scripsit : in quo tamen corrigas mendum in numeri notam illapsum, ut dum præsenti anno appulsum ad Frisios Wilfridi contigisse tradiderit, numeri inversa nota, loco anni Domini sexcentesimi septuagesimi octavi, legatur octogesimi septimi. Magna sane enituit Dei providentia, ut sanctissimum episcopum permiserit a Christiano rege sede turbari, quo ad sitientes Gentes Evangelii fluenta portaret : ut et ipsi ob Apostolicum munus æque propheticum dictum aptari possit [2]. « Qui sunt isti qui volant sicut nubes? etc. » Utpote qui flante vento delatus in terram aridam, eamdem mox cælestibus imbribus irrigavit.

[1] Beda l. IV. c. 12. — [2] Beda l. IV. c. 13. et in epitom. hoc anno.

[1] Beda l. V. c. 20. — [2] Isa. LX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6171. — Anno Æræ Hispan. 716. — Anno Hegiræ 59 inchoato die 23 Octob. Fer. 7. — Jesu Christi 678.
— Agathonis papæ 1. — Constantini Pogonati imp. 11.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXV *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XI, *et imperii Heraclii ac Tiberii fratrum ejus an.* XX.

2. *Moritur Donus PP.* — Ad num. 1 et seq. Anastasius tradit, *Donum* papam sedisse *annum unum*, *menses quinque, dies decem,* cui suffragantur Luitprandus, Ordericus lib. 2, Regino, Honorius Augustodunensis, Hermannus Contractus, Catalogus Vaticano-Palatinus, aliique. Addit Anastasius, eum sepultum esse *ad B. Petrum Apostolum sub die* III *idus Aprilis*, die scilicet undecima ejusdem mensis. Quare cum die prima Novemb. anni DCLXXVI ordinatus fuerit, mors ejus incidit in diem, quo illum sepultum Anastasius asserit. Verum quidem est, Baronium, qui recte *Doni* mortem hoc anno collocavit, scribere ad aliquot menses amplius Sedem eum propagasse, Epistolam Constantini imp. ad ipsum scriptam ostendere; « cum data, inquit, reperiatur hoc eodem anno pridie idus Augustas, Indictione VI, quæ enim ratio patitur, ut post menses quatuor adhuc latuerit imperatorem obitus Romani Pontificis ». Verum hæc ejusdem Epistolæ appendix, *data pridie idus Augusti Constantinopoli, Indictione* VI, id est, currenti anno, nec in græco, nec in veteri latina versione juxta editionem Parisinam anni MDXXIV habetur : desumpta autem hæc vetus versio ex Codice Ms. Bellovacensi, cui ad calcem Concilii prædicti additur : « Scriptus est hic Codex temporibus domini Sergii sanctissimi ac beatissimi papæ, et in patriarchio S. Ecclesiæ Romanæ reconditus ». Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, ubi *Doni* ordinationem in diem quartum Octobr. anni superioris distulit, coactus est ejus mortem in diem XIII Martii sequentis Christi anni differre. Post *Doni* mortem cessavit Pontificatus *menses duos, dies* XV, ut ait Anastasius, et ex eo Ordericus. Quare *S. Agatho natione Siculus* ordinatus est die vicesima septima mensis Junii, in quam hoc anno Dominica incidebat : diem enim emortualem *Doni* Anastasius, ut alibi sæpe, ab interpontificio excludit. Porro Hermannus Contractus juxta editionem Canisii mortem Doni et Agathonis initium cum hoc anno recte connectit.

3. *Imperator pace cum Saracenis et Bulgaris confecta de pace Ecclesiæ cogitat.* — A num. 3 ad 13. Hoc anno pax Romanos inter et Saracenos constituta, ut probavimus ex Theophane anno DCLXXVI, num. 14. Posteam « quies et tranquillitas maxima tam in Oriente quam in Occidente obtinuit », inquit Theophanes ad annum Constantini IX. Quamobrem imperator id præ cæteris summo studio procuravit, « ut sanctæ Dei Ecclesiæ dissidium ubique pace a temporibus Herachi imp. proavi sui et vesani Sergii, et Pyrrhi, qui Constantinop. throno indigne præfecti unam voluntatem, unamque item actionem in Domino Deo Salvatore nostro Jesu Christo docebant, in unionem atque concordiam revocaret ». Quæ tamen verba scribit Theophanes postquam locutus est de bello Bulgarico anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXI, kalendis Septemb. anni Dionysiani DCLXXIX inchoato, non sine imperii Romani detrimento profligato. Ad illud respicit Constantinus in Epistola quam ad Donum papam scripsit anno currenti, ut videtur, cum ea Romam non pervenerit, nisi Dono jam mortuo. Integram recitat Baronius, in qua n. 11, dicit imperator, « spem habemus in Coronatore Deo nostro, quia dum prævideril super hoc ferventem nostrum affectum (in pace sc. Ecclesiæ procuranda) ejus benignitas etiam ingruentes nobis perturbationes gentium sedabit », ubi cum Bulgaros innuere recte vidit Baronius.

4. *Novæ Bulgariæ exordium.* — Pluribus de Bulgaris agunt Theophanes loco laudato, et Nicephorus in Historia pag. 22. Ad Meotidem Paludem, juxta Cophinem fluvium sita erat *Magna Bulgaria*, cujus princeps Constantis Constantini Pogonati patris tempore relictis quinque filiis obiit. Hi post patris mortem seorsim a se invicem populi Bulgarici partem regere voluere, et tertius traductis copiis ultra Euxinum mare venit, ubi *Baianum* in suam potestatem redegit. Inde cum Bulgari Danubium transiissent, et *ad Barnam, quæ prope Odyssum, et eminentiora illa mediterranea est*, pervenissent, ibi castra metati sunt. Quibus rebus aucti atque confirmati, Thraciæ oppida, locaque omnia populantur. « Quare imperator annua pensitatione promissa pacem cum iis facere coactus est », inquit Nicephorus citatus, idque *cum dedecore Ro-*

mani imperii, ait Zonaras; quod et Cedrenus habet.

5. *Theodorus pellitur episcopatu Constantinop.* — Ad num. 13. Imperator *Theodorum* patriarcham Constantinopolitanum, incertum qua de causa, e sede dejecit, et *Georgium* in ejus locum subrogavit, qui cum initio sextæ Synodi tertium sedis annum ageret; ut infra videbimus, non dubium quin eamdem præsenti anno inierit. Zonaras numero rotundo loquens *annos duos* Theodoro attribuit; Nicephorus vero in Chronico *annos duos* et *menses tres*. Sed Baronius, qui annos decem *Petro* uni e decessoribus Theodori ademerat, loco *annos duos*, *annos duodecim* legendum contendit, quod ex dictis, dum de eodem *Petro* locuti sumus, sustineri non posse constat. Quando hoc anno Constantinus ad *Donum* papam scripsit, *Theodorus* adhuc Ecclesiam Constantinopolitanam regebat. An vero ob hæresim, quod Baronius arbitratus est, depositus fuerit, vel ob aliam causam infra examinabimus.

6. *Obitus Maviæ califæ Saracenorum.* — Ad num. 14. Theophanes anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCLXXI, qui kalendis Septembris sequentis Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno mensis Aprilis die sexto, Indictione prima, Mavias primus Saracenorum rex letho exstinctus est. Gentis suæ ducem se gessit annos viginti. Ameram se renuntiavit annos viginti quatuor : Izid vero ejus filius post eum principatum obtinuit ». Verum loco, *Indictione prima*, legendum, *Indictione octava*, et loco, *mensis Aprilis*, legendum, *mensis Arthemisii*, uti in Græco habetur, id est, *mensis Maii*. Mavias enim tam secundum Theophanem, quam secundum Elmacinum in Historia Saracenica, mortuus est anno Christi sexcentesimo octogesimo, seu, ut habet Elmacinus, *anno Hegiræ* LX. Mavias *Izitum* filium suum instructissimæ classi præfecit, ut Constantinopolim obsideret, sed irrito conatu, ut suo loco ostendi.

7. *S. Wilfridus Evangelium Frisiis annuntiat.* — Ad num. 15 et seq. Cometa, quem auctores Anglici Eboracensis Ecclesiæ, quæ secuta est distractionem significasse existimant, et sancti *Wilfridi* ex episcopatu Eboracensi dejectio pertinent ad annum superiorem, ubi de iis egimus, ostendimusque vulgatos Bedæ Codices in anno Incarnationis exprimendo hac in parte mendosos esse. Wilfridus post depositionem in Frisiam venit, ubi teste Eddio, qui eum comitabatur, in ejus Vita cap. 25, cum licentia Algisi regis pagani « verbum Dei gentibus quotidie prædicavit. Deinde eo anno accepta prædicatione omnes principes, exceptis paucis, et multa millia vulgi in nomine Domini baptizavit : et primum ibi, secundum Apostolum, fundamentum fidei posuit, quod adhuc super ædificat filius ejus in Rypis nutritus, gratia Dei Wibrordus episcopus, multo labore desudans, cujus merces manet in æternum », inquit Eddius sanctum Wilbrordum traditum fuisse Ripensis monasterii fratribus, *religiosis studiis et litteris erudiendum*, ibique monachum induisse, testatur Alcuinus in Vita sancti Wilbrordi lib. 1, cap. 1.

8. *Hiemem in Frisia transigit.* — « Postquam Deo amabilis pontifex noster in Freis (id est Frisia) hyemaverat, populum multum Domino lucratus; verno tempore adveniente (currentis sc. Christi anni) cœptum iter, Deo adjuvante, ad Sedem Apostolicam cum comitibus carpebat, veniens ad Francorum regem nomine Daegbercth, qui eum cum honore mansuetissime pro meritis ejus anteactis in eum suscepit », inquit Eddius cap. 27, cui suffragatur Beda lib. 5, cap. 20, ubi de Wilfrido in Frisia Evangelium prædicante loquens ait : « Ibi ergo hyemem cum nova Dei plebe feliciter exigens, sic Romam veniendi iter repetiit ». Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. politiori stylo reddere tentavit, quæ ab Eddio mutuatus fuerat, his verbis : « Jamque se verna temperies aperiebat in flores, cum Wilfridus, etc. » Ante medium mensem Martium Wilfridus itineri Romano sese commiserit; quod non sine divinæ providentiæ ductu evenit; nam si in Austrasia diutius remansisset, non dubium quin ibi cum amico suo *Dagoberto rege* occisus fuisset. Addit Malmesburiensis, *Wilfridum* itinere reincœpto ad *Dagobertum* Transrhenanorum Francorum regem venisse. Certe *Transrhenani* isti vere erant Franci, quos Rhenus a Frisonibus disterminabat, *Wilfridi* sc. in Frisia hyemantis respectu. Franci trans Rhenum habitabant, quos ideo recte *Transrhenenses* Malmesburiensis appellavit. Inter Francos vero Rheno et Frisonibus viciniores erant incolæ Parochiarum seu diœceseon Tungrensis et Coloniensis, et quæ in *Theodorici* regis, et *Ebroini* hostium Wilfridi potestate amplius tunc non erant, quia ipsas sui juris *Dagobertus II* fecerat. Provincia ista a Romanis *Germania inferior* dicta, et postea apud Gregorium Turonensem *Tungria* seu *Thoringia* appellata, adhuc sub Ebroini tyrannide gemebat paulo post mortem Childerici regis; cum tunc temporis *Ebroinus* sanctum Lantbertum sede sua Trajectensi spoliarit. Verum postea *Dagobertus* hanc provinciam cum reliquis a *Theoderico* usurpatis, et ad Austrasiam pertinentibus bello vel pace inter ambos reges anno superiori composita receperat. Cæterum Dagobertus II *rex Adrhenanus* rectius dicitur; cum Austrasia cis et ultra Rhenum posita, licet non tota, potitus sit.

9. *S. Wilfridus Romam petit.* — Beneficiorum a Wilfrido acceptorum Dagobertus rex memor, ab eo petiit, « ut in regno suo episcopatum maximum ad civitatem Streitburg pertinentem susciperet : et eum nolentem accipere, cum muneribus et donis magnis, et cum Deodato episcopo suo duce ad Apostolicam Sedem emisit », inquit Eddius cap. 27. Quare vacabat tunc episcopatus Strateburgensis seu Argentinensis. Florebant hoc tempore duo *Deodati* episcopi, alter Nivernensium quondam episcopus, alter vero Tullensium in regno Dagoberti. Cointius anno DCLXXIX, num. 5, existimavit, auctores Vitæ san-

cti Wilfridi intelligendos de *Deodato* Nivernensium quondam episcopo, quem monachus Vallis Galilææ in hujus sancti pontificis Vita tradit, episcopatum deposuisse, et die vicesima Junii anni DCLXXIX ad Deum migrasse. Verum loquuntur illi de *Deodato* Leucorum, seu Tullensium episcopo, ut liquet ex duobus Conciliis Romanis, quibus hoc et sequenti anno interfuit, ut infra videbimus. Pergentes itaque sancti episcopi pervenerunt ad *Berchterum regem Campaniæ*, qui eis significavit nuntios sibi e Britannia missos, dona maxima promittentes, si eos ad Apostolicam Sedem tendentes retineret, ut habet ibidem Eddius, qui, uti observat Mabillonius in Notis ad illum, loquitur de *Berthariđo* Langobardorum rege, et *Campaniæ* nomine Liguriam intelligit, ob longe patentem camporum planitiem sic dictam, uti Eulogius presbyter Cordubensis in lib. 2 Memorialis sanctorum cap. 9, *Campaniam Cordubensem* appellat.

10. *Indicitur Romæ Concilium ad ejus causam ventilandam.* — « Perveniente igitur Deo amabili Wilfrido episcopo prospere cum omnibus ad Sedem prædictam, causa adventus ejus perlata Urbe innotuit : quia eo tempore Coenwald religiosus monachus a sancto Theodoro episcopo cum suis litteris emissus Romam venit, et beatum Agathonem papam Sedis Apostolicæ rerum dissensio non latuit. Tunc vero congregantibus sanctissimis episcopis et presbyteris plus quam quinquaginta in Basilicam Salvatoris Domini Nostri J. C. quæ appellatur Constantiniana », Agatho dixit, etc. ut habet Eddius cap. 28. Romam pervenit Wilfridus ante initium mensis Octobris currentis anni ; cum primum Concilium Romanum in ejus causa eo mense celebratum sit, ut liquet ex procemio ejus a Spelmanno in Conciliis Angliæ publicato : « Imperantibus dominis nostris piissimis Augustis Constantino majore, imperatore, anno vicesimo sexto, post consulatum ejus anno decimo, sed et Heraclio atque Tiberio, novis Augustis, ejus fratribus, vicesimo secundo, Indictione septima, mense Octobre præsidente Agathone etc. » Indictio septima kalendis Septembris hujus Christi anni inchoata, ideoque hoc Concilium præsenti anno congregatum, non vero insequenti, ut in editionibus Conciliorum, et ab omnibus Neothericis, qui de rebus sancti Wilfridi disseruerunt, asseritur. Indeque certo innotescit, eosdem dejectionem *Wilfridi* ex episcopatu Eboracensi perperam illigasse cum præsenti anno, et vulgatos Codices Bedæ, quos ii secuti sunt, hac in parte mendosos esse. Irrepsit etiam error in laudatum procemium ; loco enim *Piissimis Augustis, Constantino majore imperatore*, legendum, *Piissimo Augusto Constantino magno imperatore ;* loco, *anno vicesimo sexto*, legendum, *anno vicesimo quinto* ; loco, *novis Augustis, ejus fratribus, vicesimo secundo*, legendum, *a Deo conservandis ejus fratribus anno vicesimo.* Quæ emendationes certo ex dictis constant.

11. *In suum Episcopatum restituitur.* — Inter episcopos, qui Concilio interfuere, nominatur in eodem procemio *Deodatus Tullensis*. Causa Wilfridi ibidem agitata, decretumque, ut is episcopatum suum reciperet. In Epistola a Joanne papa ad Ethelredum et Alfridum reges post aliquot annos scripta, et ab Eddio cap. 51 recitata, Wilfridum a calumniis adversariorum absolutum fuisse dicitur : « dudum sub Apostolicæ memoriæ prædecessore nostro Agathone Pontifice, dum Wilfridus episcopus ad hanc Sedem Apostolicam veniens appellasset ; præsentibus ejus contrariis (quorum præcipuus erat Coenwald monachus supra memoratus) qui a Theodoro venerandæ memoriæ archiepiscopo sanctæ Cantuariorum Ecclesiæ ex hac Apostolica Sede mandato, et Hildæ religiosæ memoria abbatissæ (monasterii scilicet Streaneshalensis) ad eum accusandum huc prius advenerant (ante mensem scilicet Octobrem hujus anni), etiam hic episcopi de diversis provinciis cum suprafato sancto pontifice congregati (mense Octobri hujus anni) quæ a partibus dicebantur, regulariter quæsierunt, et sententialiter decreverunt ; eamdemque sententiam successores ejus (scilicet Agathonis) sancti Pontifices prædecessores nostri secuti sunt ». Idem affirmat Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 267. « Illi viri, inquit, quos sanctissimos celebrat antiquitas, Theodorus, Bertwaldus, Joannes, Bosa, necnon et Hilda abbatissa digladiabili odio impetierunt Wilfridum, Deo, ut ex antedictis probatur, acceptissimum ». Post Concilium hoc, cujus Baronius non meminit sed tantum absolutionis *Wilfridi*, ut videre est anno DCLXXIX, num. 9, jussus est is Romæ residere, ut interesset Concilio anno sequenti contra Monothelitas Romæ celebrando.

12. *Dagobertus II occiditur.* — Hoc anno *Dagobertus II* dolo *Ebroini* et consensu quorumdam episcoporum insidiose occisus est. Rem gestam narrat Eddius citatus cap. 31, cujus verba anno sequenti num. 17, recitamus ; annum vero hactenus ignotum, et fere mensem, eruo ex clausula, quam Mabillonius tomo IV Veter. Analect. pag. 233, cum veteribus Formulis Andegavensibus publicavit ex veterrimo Codice Weingartensi, annorum amplius nongentorum, in qua annus tertius *Theodorici* regis, filii Clodovei II designatur his verbis : « A principio mundi usque ad Passionem Christi V millia CCXXIX anni fuerunt. Abinde, peractis regnum Clodoveo, Chlothario, Theodorigo, et Childerico, a mundi initio anni sunt V millia DCCCLXXX in anno tertio Theodorici regis. Est hæc Æra mundi LXX Interpretum, ut vulgo appellatur, quæ in Gallia per hæc tempora viguit, cujus anni a Paschate proficiscuntur, ut alibi demonstro. Quare annus ille mundanus V M. DCCCLXXX absolutus est anno Dionysiano sexcentesimo octogesimo, et quidem ante diem vicesimam quintam mensis Martii, qua eo anno Pascha celebratum fuit.

13. *Ei Theodoricus III succedit.* — Quare si illo Christi anno tertius Theodorici regis annus

ante diem XXV Martii inchoatus est, primus ejus in Austrasia regnantis cœpit anno sexcentesimo septuagesimo octavo ante diem XXV mensis Martii; alioquin anno Christi DCLXXX, tertius ejus regni annus ante Pascha numerari non potuisset. Quæ supputatio certa. Præterea Continuator Fredegarii, vir austrasius, qui, sicuti Clotarii III, ita et Theodorici III annos, quibus monarcha uterque fuit, enumerat, cap. 101, ait: « mortuus est Theodoricus rex, regnavit autem annos XIV in Austrasia scilicet. Theodoricus enim anno DCXCI, postquam annos XIX Neustriæ et Burgundiæ præfuisset, diem obiit. Quamobrem cum is annos XIV et quidem utrinque incompletos in universa Francia regnarit, mors *Dagoberti II* Austrasiæ regis, cui successit Theodoricus, hoc anno contigit, et quidem, ut ex laudata clausula colligitur, ante diem XXV mensis Martii. Utrumque testimonium, cum hominum Austrasiorum sit, in dubium revocari non potest. Porro Sigebertus in Chronico, cum non animadvertisset, continuatorem Fredegarii numerare tantum annos monarchiæ tam Clotarii III quam Theodorici III, sicuti illi annos IV, ita isti annos XIV assignavit. Denique notabis, *Weingartense monasterium,* quod egregiam illam, quam explicavimus clausulam, nobis conservavit, liberum hodie et imperiale, ut notat Mabillonius in Itinere Germanico pag. 39, situm esse in Suevia, quæ ad regnum Austrasiæ pertinebat.

14. *Et quidem ante diem* XXV *mensis Martii.* — Neque his obstat, quod hujus anni initio affirmavimus, *Wilfridum* scilicet e Frisia in Austrasiam verno tempore venisse, indeque Romam profectum esse: historici enim vernum tempus a Februario inchoant, ipsique Angli a die septima Februarii hoc tempore illud exordiebantur, ut testatur Beda Eddio coævus lib. de Rat. Temp. cap. 33, cujus verba hic referre operæ pretium ducimus: « Horum autem », inquit Beda, « principia temporum diverse ponunt diversi. Isidorus namque Hispaniensis episcopus hyemem IX kalendas Decembris, ver VIII kalend. Martias, æstatem IX kal. Junias. autumnum X kal. Septembr. habere dixit exortum. Græci autem et Romani, quorum in hujusmodi disciplinis potius quam Hispanorum auctoritas SEQUI CONSUEVIT (saltem apud Anglos) hyemem VII idus Novembres, ver VII id. Febr. æstatem VII id. Maii, autumnum VII idus Augusti inchoare decernunt, hyemis videlicet et æstatis initia vespertino vel matutino Vergiliarum ortu occasuque signantes. Item veris et autumni cum Pleiades medio fere die vel nocte oriuntur et occidunt, ponentes ingressum ». Dagobertus itaque paulo postquam a S. Wilfrido visitatus fuisset, insidiis interfectus est. Cointius ann. DCLXXX, num. 2, scribit se eruere ex Anonymo, qui Historiam seu Gesta Francorum a morte Dagoberti regis usque ad ann. Christi DCCXXXV, jussu Childebrandi scripsit, *Dagobertum* anno DCLXXX exstinctum, quia *Childebertus* trigesimo primo post anno vitam clausit; quos anno DCXCII, num. 33, asserit, anonymum illum ita in tres partes dividere, ut XIV *Theodorico*, IV *Clodoveo*, XIII *Childeberto assignet.* Verum ipsemet Cointius anno DCCXI, num. 3, ait, anonymum illum valde hallucinari, dum annos XIII Childeberto assignat; sicque vir doctissimus evertit quod jam adstruxerat. Continuator itaque ille Fredegarii annos XIV utrinque incompletos, *Theodorico* quatuor fere completos *Clodoveo III*, et sexdecim etiam fere completos *Childederto III* assignat, et nonnisi errore librarii anni XIII in eo leguntur; cum auctor ille, qui tum vivebat, ignorare non potuerit, *Childebertum* anno DCCXI vita functum esse. Quare non solum Cointio non suffragatur, sed etiam sententiam nostram confirmat.

15. *Dagobertus II non Rothomagi*, *sed Parisiis sepultus.* — Occisus et cum Dagoberto *Sigibertus* ejus filius, cujus mentio in Vita sancti Arbogasti Argentoratensis episcopi. De utroque intelligendus continuator Fredegarii cap. 97, ubi ait: « In Austria quoque mortuo Vulfoaldo duce, Martinus dux, et Pippinus filius Ansigisili quondam Franci nobilis dominabantur DEFUNCTIS REGIBUS, commissis invicem principibus, Ebruino, Martino atque Pippino, adversus Theodoricum regem excitantur ad bellum », ubi *regum* nomine auctor intelligit familiam regiam, et *Sigibertum* regem vocat, uti de more filii regum reges vocabantur. Fridegodus in Vita S. Audoeni episcopi Rothomagensis ait, Dagobertum in Ecclesia Rothomagensi sepultum fuisse: « In ista Ecclesia », inquit sc. S. Audoeni, « requiescunt Clotarii regis duæ reginæ Haldetrudis (Sichildis potius) et Beretrudis: itemque Dagobertus filius Sigiberti regis, quem Grimoaldus totondit: atque etiam Childericus rex frater Theodorici cum uxore Bilichilde et filia, quos ipse vir S. Audoenus illic sepelierat ». Verum nihil magis a verosimili alienum, quam credere corpus Dagoberti occisi in Austrasia deductum fuisse Rothomagum urbem trecentis milliaribus a loco ubi is cæsus est, dissitam. Decepit Fridegodum auctor anonymus Vitæ S. Lantberti Lugdunensis episcopi a Mabillonio sæculo IV Benedictino editæ, in qua legitur: « Rex Hildericus insidiis satellitum suorum, Amalberti videlicet et Ingolberti, simulque Bodilonis, nec non et Lupi, aliorumque una cum conjuge sua vocabulo Biltilde, filioque nomine Dagoberto vita et regno privatus est, quorum corpora prænominatus Maximus (pontifex Audoenus) sepelivit ». Hæc postrema verba recte adjecit Mabillonius ut mancum suppleret apographum, quod ibidem desinit. Nam de eodem præsule ibidem paulo ante fit mentio his verbis: *Magnus Rothomagensis Ecclesiæ pontifex Audoenus.* Hic itaque sepelivit corpora horum principum in Basilica San-Germanensi, Parisiis constructa, non vero Rothomagi, ut perperam eum auctorem anonymum Lantberto coætaneum interpretatus est Fridegodus; cum nostra ætate sepulcra tam *Childerici* quam *Bilichildis* ejus uxoris, in quo et jacebat *Dagobertus* utriusque filius, reperta fuerint, ut suo loco dixi.

Sed Fridegodus, qui longe post hæc tempora scripsit, *Dagobertum* filium Childerici perperam existimavit fuisse *Dagobertum II* Austrasiæ regem, et *Childerico* non filium, sed filiam attribuit.

16. *De familia Dagoberti II.* — In Vita sancti *Aviti* episcopi Arvernensis in Gallia, scripta ab auctore anonymo ejus æquali, et recitata a Bollando ad diem XV Januarii, et a Mabillonio sæculo tertio Benedictino, dicitur num. 4, *Bonitum* fuisse a Sigiberto Austrasiæ rege Massiliæ præfectum : « Nec multo post accepit a principe magnum honorem cum gratia. Post cujus obitum, filiisque defunctis, pronepos ejus suscepit sceptra », scilicet Childericus, qui Sigiberti pronepos, id est, fratris Clodovei filius dicitur. Ex his verbis aliqui deduxere, *Dagobertum II* fratres habuisse. Verum ea Vita interpolata fuit hac in parte, cum hæc verba, *filiisque defunctis* desint in exemplari, quo usus est Duchesnius tomo I Hist. Franc. ubi ante Bollandum et Henschenium eamdem Vitam publicavit. Bruschius in sua Epitome de omnibus Germaniæ episcopatibus, ubi loquitur de sancto Arbogasto Argentinensi episcopo, ait : « Suscitavit orationibus suis a mortuis Sigibertum Dagoberti regis ex Machtilde Saxonum ducissa filium, etc. » Verum nomina Sigiberti et Machtildis matris in Mss. sancti Arbogasti Actis non repeririuntur, et *Machtildem*, cujus nomen aliunde accepit, perperam ducissam Saxoniæ dicit. *Dagobertus* enim in Anglia uxorem accepit, et uti ex his Bruschii verbis, quæ bona fide ex aliquo veteri Monumento accepit, deducere est, de genere alicujus principis Anglo-Saxonici.

17. *S. Irmina ejus filia.* — *Sanctam Irminam* primam abbatissam Horreensis monasterii in urbe Trevirensi, filiam fuisse Dagoberti II, non vero Dagoberti senioris, ita clare demonstrarunt Henschenius et Cointius, ut hac de re dubitandi locus non sit. *Theofridus* Epternacensis in ejus Vita testatur, Hermannum quemdam comitem Gallicanum, *conscripta sibi amplissima dote in Tyrasio* (gallice *Tierasche*) *et aliis locis*, hanc sibi desponsasse, sed eum ante diem nuptiarum immatura morte præreptum esse, et *Irminam* protinus Christum in sponsum elegisse, et præter dotem privati comitis, ex paterna vel materna hæreditate Treveri monasterium ædificasse, quod dicitur *Horreum*. Extat apud Henschenium lib. 2 *de Tribus Dagobertis*, cap. 10, Diploma pro illo monasterio emissum a Dagoberto II sanctæ Irminæ patre, quod tamen in subscriptione interpolatum est, ex qua omnia verba præter ista expungenda : « Data VII kalend. Septemb. anno regni domni Dagoberti II. Actum Treviris in Dei nomine feliciter. Amen. Signum Dagoberti regis ». Ait ibi Dagobertus : « Notum fieri volumus, qualiter dilectissima filia nostra Irmina allodium suum, quod in Laudunensi episcopatu (qui ideo suberat Dagoberto II) in his locis Ludusa, Ancia, Balbengeis, Wartengeis.... a sponso suo, Hermanno scilicet comite, in dotem legali traditione suscepit, ad idem monasterium quod vocatur Horreum.... per nostram manum cum omni integritate contradidit, etc. » Inde liquet illud Præceptum anno DCLXXVI a Dagoberto II datum esse. Si enim *Sigibertus* natus est ipso initio anni DCXXX, ut suo loco probavimus, nasci potuit ex ejusdem regis cum *Hymnechilde* conjugio Dagobertus II, anno DCXLVI. Ex Dagoberto in Britannicis insulis exule et Machtilde nasci potuit *Irmina* anno DCLXII, quæ idcirco anno DCLXXVI annos quindecim nata fuerit. Ex his etiam intelligimus, quam falsum sit illud quod historici nostri narrarunt, *Sigibertum* regem adoptasse *Childebertum* Grimoaldi filium, cum de filiis suscipiendis desperasset; quod aliunde absurdum est; cum *Sigibertus* mortuus sit vix annos XXVI natus. Quo anno *Irmina* obierit, incertum.

18. *Dagobertus II diversus a Dagoberto qui colitur Sathanei.* — Henschenius in Dissert. de Tribus Dagobertis suspicatus est, *Dagobertum* regem eumdem esse cum Dagoberto martyre, de quo Ms. Martyrologium Adonis, quod auctum extat in monasterio S. Laurentii juxta Leodium, ad diem XXIII Decembris hæc habet : « Eadem die Passio S. Dagoberti regis Francorum, qui quadam die pergens venatum in saltu Vaurensi, in loco qui dicitur Scortias, tribus milliaribus distante a fisco Sataniaco (gallice *Stenay*, quæ urbs est munita ad Mosam fluvium), in quo ipse morabatur, a filiolo suo nomine Joanne, X kalendas Januarii martyrizatus est; et ab Angelis deportatus est ad societatem martyrum ». Verum in Exegesi ad Diatribam de *Tribus Dagobertis* præfixa tomo III SS. mensis Aprilis jam multo securior asserit, eum Dagobertum a Dagoberto II Austrasiæ rege diversum non esse, atque in Vita Dagoberti martyris a Wilthemio publicata haberi : « Præceperunt episcopi per singulos annos celebrari solemniter diem martyrii X kalendas Januarii ». Advertit tamen Wilthemius, inquit Henschenius, jam celebrari quarto nonas Septembris Sathanei, Longwici, et in tota diœcesi Verodunensi, et varias illi dicatas esse Ecclesias. Idem autumat Mabillonius in Præfatione tomi II tertii sæculi Benedictini, additque, Psalterio Emmæ reginæ Francorum Lotharii uxoris præfixa esse hæc verba : « X kal. Januarii sancti Dagoberti regis et martyris ». Verum Dagobertus II Francorum rex mense Martio trucidatus est, *Dagobertus* vero, qui Sathanei colitur, die XXIII mensis Decembris martyrium fecit : et aliqui hunc solum *martyrem* appellant, alii *regem Francorum*, sed *confessorem* quidam, nonnulli *martyrem*.

19. *Acta S. Dagoberti regis et martyris fabulosa.* — Ad hæc Acta *sancti Dagoberti* regis Francorum ac martyris in lucem aliquot abhinc annis a Wilthemio Treviris publicata nullam fidem merentur; tum quia fabulis et anachronismis abundant, tum quia scripta sunt ab auctore recentiore, qui duodecimo sæculo vixit, et accurate refellitur a Cointio, cum de Dagoberto tertio sermonem habet. Denique Henschenius in lib. 3 de tribus Dago-

bertis cap. 7, refert tria Diplomata data a *Godefridis* Lotharingiæ ducibus, Barbato, et Bullonio. In priori anno MLXIX scripto *Godefridus Barbatus* Lotharingiæ dux Ecclesiam sancti Dagoberti tradit monachis Gorziensibus, illudque est omnium antiquissimum, in quibus *sancti Dagoberti* nomen legatur. In secundo emisso a *Godefrido Bullonio*, dein Hierosolymorum rege, anno MXCIII, concessio ejusdem Ecclesiæ monachis Gorziensibus confirmatur. In tertio Sathanei anno Dominicæ Incarnationis MXCVI, *Indictione* IV dato idem legitur. Porro in tribus illis Diplomatis undecimo sæculo scriptis antequam sc. Gorziensis monachus in litteras referret Acta, quæ nostra ætate Wilthemius typis mandari curavit, septies nomen *sancti Dagoberti* repetitur, ter *martyr* appellatur, sed nusquam regio nomine aut stirpe nobilitatur. Dicitur quidem Ecclesia in ejus honorem *priscis temporibus constructa*, sed ad id sufficiunt ducenti aut trecenti anni. Quare *Dagobertus* Sathanacensium patronus fuit aliquis Francorum dux, non vero rex, et a *Dagoberto* Austrasiorum rege diversus extitit.

20. *S. Audoenus ex Italia redux.* — *Dagobertum II* hoc anno occisum esse, indicare videtur auctor anonymus Vitæ S. Audoeni episcopi Rothomagensis Carolo Martello coætaneus, qui testatur sanctum præsulem anno quarto Adeodati papæ, Christi scilicet DCLXXV, Romam profectum esse, et ex Italia reducem proceres in Gallia inter sese discordes reperiisse : « Exinde beatus Audoenus cum pace reversus ad propria invenit in regno Francorum inter principes palatii orta scandala, instigante diabolo seminatore discordiæ. Tunc vir Domini assumens arma justitiæ pernoctans cum vigiliis et jejuniis et orationibus assiduis pro concordia eorum fortiter desudabat. Etenim multas tribulationes beata senectus sustinuit, ut pacificos redderet, quos diu odia fœdaverant, et ut effusio sanguinis humani et cædes inter eos non fierent, pæne usque ad mortis terminum pie ac fideliter desudavit ». Fridegodus in Vita S. Audoeni prædictum anonymum ita reddit : « Audoenus ad sedem propriam reversus audit palatii principes, quos auctore Deo Romam proficiscens concordes reliquerat, instigante diabolo jam discordiæ peste correptos ». Ubi de aliis dissensionibus sermo esse non potest, quam de iis, quæ post Dagoberti regis cædem contigere.

21. *Invenit proceres inter se discordes.* — Tunc enim *Martinus* dux sancto Clodulpho ante episcopatum genitus, et *Pippinus* Ansigisili ejusdem Clodulphi fratris filius, sancti Arnulphi Metensis episcopi nepotes Austrasios in regiæ mortis ultionem commoverunt, ut testatur continuator Fredegarii cap. 97, cujus verba jam citata hic explicanda sunt : « In Austria, inquit, mortuo Wlfoaldo duce (paulo ante Dagobertum II cujus Major-Domus fuerat) Martinus dux et Pippinus filius Ansigisili quondam Franci nobilis dominabantur. Defunctis regibus (Dagoberto II et Sigiberto ejus filio) commissis invicem principibus, Ebruino, Martino atque Pippino adversus Theodoricum regem excitantur ad bellum. Commoto exercitu ad locum, cui vocabulum est Locofico (locus hic nunc ignoratur, qui tamen a Lauduno non multum aberat, ut ex sequentibus liquet), interim commissi prœlium ineunt, ibique magno certamine dimicantes, plurima pars populi ex utrisque partibus corruit. Devicti cum sociis Martinus atque Pippinus in fugam lapsi sunt, persecutusque eos Ebroinus maximam partem de illa regione vastavit. Martinus autem Laudunum Clavatum (gallice *Laon*) ingressus se infra muros ipsius urbis munivit, persecutusque eum Ebroinus, veniens Estreco villa (vulgo *Escheri-Launois*), ad Laudunum Clavatum nuntios dirigit, Ægilbertum et Regulum Rhemensis urbis episcopum, ut fide promissa in incertum super vacuas capsas (sanctorum) sacramenta falsa dederint. Qua in re ille credens eos, a Lauduno Clavato (Austriæ oppido munitissimo) egressus, cum sodalibus ac sociis ad Estrecum veniens, cum sociis omnibus interfectus est ». Quæ præsenti anno cœpta, duobus sequentibus continuata sunt, post quos Ebroinus occisus est, qui alioquin Pippinum male perdidisset, et Austrasios subjugasset.

22. *S. Leodegarii ep. Augustodunensis martyrium.* — Hoc anno *S. Leodegarius* Ebroini jussu interfectus. Auctor enim anonymus, qui ejus Vitam scripsit, num. 14. tradit eum *per biennium fere ibidem in Dei laudibus* resedisse, id est, in monasterio Fiscamnensi ad quod perductus fuerat anno DCLXXVI, ut ibidem ostendi. In fragmento Vitæ S. Waningi a Mabillonio sæculo II Benedictino publicato, dicitur etiam de Leodegario : « Per annorum vertiginem duorum cum sanctis virginibus conversatus est ». Addit anonymus, eodem tempore Theodoricum regem et Ebroinum *Synodum* convocasse *ad quamdam villam regiam*, ibique Didonem, *qui sanctum virum Leodegarium cum Waimero expulit de sede sui episcopatus*, condemnatum fuisse ab ipsa Synodo, et deinde capite plexum, et *Waimerum*, qui ad explenda Ebroini dicta socius perniciei extiterat, et episcopatus gradu dolose fuerat sublimatus, morti turpissimæ addictum esse. *Dido* per multos annos Cabilonensis seu Catalaunensis episcopus fuerat. *Waimerus* vero, seu *Wanmerus*, ut in Vita S. Præjecti episc. Arvernensis vocatur, ex Campaniæ duce a paucis annis Trecensem episcopatum adeptus erat. Anno enim DCLXXIV, ut ibidem vidimus, adhuc Campaniæ dux erat. Quare cum *Cabilo* et *Trecæ* positæ sint in Campania, quam certum est Dagoberto II paruisse, manifeste apparet jam autumno hujus anni, quo Synodus illa habita, *Dagobertum II* demortuum fuisse ; cum Campania Theodorico III tunc paruerit. Dum hæc Synodus celebratur, « adhuc vir Dei sanctus Leodegarius in eodem monasterio sanctimonialium, in quo ad custodiendum positus fuerat, commorabatur », inquit idem anonymus qui addit, cum ad dictam Synodum addu-

ctum : « Ubi dum deductus fuisset ad medium inquirebant ab eo verbum, ut de Hilderici morte confiteretur se conscium ». Tandemque rei capitalis per calumniam damnatum, indeque Chrodoberto in custodiam traditum, haud multo post a quatuor gladiatoribus equitibus in interiorem sylvam abreptum, in pago Atrebatensi; haud procul *Sarcingo* villa amputato capite ad martyrum prœmia evolasse *sexto nonas Octobris*, quo etiam die ejus martyrium Ursinus in ejus Vita consignat. Quare hæc Pseudo-Synodus autumno, uti jam dixi, celebrata. Baronius de hac Synodo, et de isto martyrio anno DCLXXXV disserit.

AGATHONIS ANNUS 2. — CHRISTI 679.

1. *Occidentales episcopi, Agathonis papæ jussu ad damnandos Monothelitas Concilia celebrant; inter quæ eminent Mediolanense et Anglicanum.* — Sexcentesimo septuagesimo nono anno salutis, Indictione septima, cum innotuissent episcopis Occidentalibus per Agathonem Romanum Pontificem ea quæ ad Donum papam a Constantino imperatore scripta ipse accepisset de legatione mittenda, ejusdem pariter Agathonis Pontificis jussu, ea de causa iidem Synodos congregarunt, quibus ubique condemnata est hæresis Monothelitarum hæreticorum. Id quidem factum esse in Italia, in Galliis, et in Anglia, ejusdem Agathonis litteræ sequenti anno ad eumdem imperatorem datæ declarant. Porro omnium Italiæ episcoporum conventuum superest tantum memoria de Synodo Mediolanensi : Gallicanorum vero Conciliorum Acta penitus exciderunt : sed Anglicanæ Synodi aliqua adhuc fragmenta supersunt. Mediolanensis autem Concilii extat Synodalis Epistola, cujus hæc est inscriptio :

2. « Domino serenissimo atque tranquillissimo et a Deo coronato religiosissimo Constantino imperatori, Mansuetus Mediolanensis metropolitanæ Ecclesiæ indignus episcopus, vel universa sancta episcoporum fraternitas, quæ in hac magna regia urbe convenit, æternam in Domino salutem.

« Si apicem imperialis fastigii, etc. » Laudatur in primis ejus exordio pietas imperatoris, quem comparat religiosis, qui ante eum in Ecclesia claruerunt, imperatoribus, per quos generalibus Synodis congregatis, curatum est, ut ortæ hæreses damnarentur, quibus fusius explicatis, et Catholica fide ex præscripto sacrorum Conciliorum asserta, hæc subjiciuntur : « Ecce, præstantissime princeps, antiquorum Patrum statuta una cum consensu piissimorum imperatorum definita, quæ convelli vel infirmari nulla ratione pietas vestra permittat. Nam si sunt, qui audacia dialecticæ artis inflati, cothurnata cervice, buccis tumescentibus, sinuosis circuitionibus, et flexuosis ambagibus, phaleris verborum, pompisque sermonum sua ferali calliditate simplicem fidei rationem convellere, et delegatas a Patribus regulas conculcare vel temerare voluerint : eorum inflationibus tranquillitas vestra non acquiescat, sed recordamini qualiter Propheta dicit[1] : Verbum breviatum facit Dominus super terram : quod per sanctos Apostolos vidimus impletum. Quid enim brevius, quam simplex fidei symbolum ab Apostolis institutum, in quo mysticum sacramenti continetur arcanum ?

3. « Nam si recolas, insignissime imperator, non cum dialecticis, non cum rethoricis, non cum grammaticis, sed cum ruricolis et piscatoribus Dominus posuit rationem, et his tradidit sui secreta consilii, quos et principes ordinavit, quibus ligandi atque solvendi tribuit potestatem. Nonne vobis videntur, optime imperator, dementissimæ mentis esse, qui Apostolicas traditiones et venerabilium Patrum instituta depravare festinant ? Nos autem omnes, etc. » Quibus docet Mansuetus una cum eadem sancta Synodo, sequi se quæ sunt ab Apostolis tradita, a sacris Conciliis instituta, atque a sanctis Patribus confirmata. His conjungit rectæ fidei confessionem, ad cujus finem contra Monothelitas duæ in Christo asseruntur voluntates et operationes totidem : nam dum duas naturas divinam et humanam in una eademque persona ipse

[1] Isai. x.

una cum eadem sancta Synodo recognoscit, mox ex uniuscujusque naturæ præscripto duas infert voluntates atque operationes.

4. Ista quidem sanctus Mansuetus una cum collegis episcopis : magnæ vero existimationis erat eo tempore apud omnes ipse Mansuetus, utpote qui egregia claruit sanctitate, dignusque est habitus, ut qui vivens sanctissimos prædecessores episcopos moribus atque doctrina sectatus esset, cum eisdem post mortem in sacris Ecclesiæ Tabulis adscriberetur, quo sicut illorum, ita et ipsius anniversaria natali die memoria in Ecclesia publice coleretur, nempe decima nona mensis Februarii.

At nec satis ipsi fuit ista de Catholica fide in Synodo statuisse, scriptisque mandasse, atque ad imperatorem in Orientem misisse, sed etiam sequenti anno Romam se contulit, ut una cum aliis universali convocato Concilio interesset. Verum quod ad dictam Epistolam Synodalem pertinet, eam non a Mansueto, sed a Damiano Ticinensi episcopo scriptam, testatur Paulus diaconus his verbis [1] :

« Eo tempore Damianus Ticinensis Ecclesiæ episcopus sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis utilem rectæque fidei Epistolam composuit, quæ in præfata Synodo non mediocre suffragium tulit ». Cæterum et ipse Damianus magni nominis his temporibus claruit, vitæ quoque probitate insignis : adeo ut æque ac Mansuetus inter sanctos post transitum ex hac vita adnumerari meruerit ut sacræ testantur tabulæ, in quibus idem Damianus duodecimo mensis Aprilis inscriptus legitur anniversaria memoria in Ecclesia repetendus.

5. Sed jam prosequamur quæ ad Concilium Anglicanum spectant : meminit ipsius Beda, scriptamque in eo Synodalem Epistolam de fide Catholica ex parte recitat, quam hic tibi subjiciendam putamus : sic enim in primis idem Beda præfatur [2] : « His temporibus audiens Theodorus fidem Ecclesiæ Constantinopolitanæ per hæresim Eutychetis multum esse turbatam ; et Ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab hujusmodi labe immunes perdurare desiderans : collecto venerabilium sacerdotum doctorumque plurimorum cœtu, cujus essent fidei singuli sedulus inquirebat; omniumque unanimem in fide Catholica reperit consensum, et hunc Synodalibus litteris ad instructionem memoriamque sequentium commendare curavit ». Ista præfatur Beda : cui incomperta fuisse videntur, quæ sequenti anno tum ab Agathone tum a Synodo Romæ collecta in Synodalibus litteris ad imperatores datis reperiuntur de eodem Theodoro conscripta, nempe vocatum et exspectatum ad Concilium Romæ celebrandum, idque ob egregiam tanti viri peritiam ; utpote quia hoc sæculo valde rudi scientia, ipse ferme solus vel cæteris eminentior peritia scientiarum, præsertim vero sacrarum, celebris haberetur. Sed cum non licuerit ipsi coalescentem Ecclesiam, atque lacte adhuc opus habentem relinquere, placuit fidem Catholicam conventu publico cognitam et confirmatam conscribere, quæ sic se habet a Beda recitata :

6. « In nomine Domini Jesu Christi Salvatoris, imperantibus dominis piissimis nostris Ecgfrido rege Humbronensium, anno decimo regni ejus, sub die quinto decimo kalendas Octobris, Indictione octava, et Edilredo Mercinensium, anno sexto regni ejus, et Alduulfo rege Estanglorum, anno decimo septimo regni ejus, et Lodthario rege Cantuariorum, regni ejus anno septimo, præsidente ipso Theodoro gratia Dei archiepiscopo Britanniæ insulæ et civitatis Dorovernensis, una cum eo sedentibus cæteris episcopis Britanniæ insulæ viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis Evangeliis, in loco qui Saxonico vocabulo Hedtfeld nominatur, pariter tractantes, fidem rectam et Orthodoxam exposuimus, sicut Dominus noster Jesus incarnatus tradidit discipulis suis, qui præsentialiter viderunt et audierunt sermones ejus, atque sanctorum Patrum tradidit symbolum, et generaliter omnes sanctæ et universales Synodi, et omnis probabilium Catholicæ Ecclesiæ doctorum chorus.

7. « Hos itaque sequentes nos pie atque Orthodoxe, juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum professi, credimus consonanter et confitemur secundum sanctos Patres proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem in unitate consubstantialem, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis vel personis consubstantialibus, æqualis gloriæ et honoris. Et post multa hujusmodi ; quæ ad rectæ fidei confessionem pertinebant, hæc quoque sancta Synodus suis litteris addidit : Suscipimus sanctas et universales quinque Synodos beatorum et Deo acceptabilium Patrum, id est, qui in Nicæa congregati fuerunt, trecentorum decem et octo contra Arium impiissimum et ejusdem dogmata : et in Constantinopoli centum quinquaginta contra vesaniam Macedonii et Eudoxii et eorum dogmata : et in Epheso primo ducentorum contra nequissimum Nestorium et ejusdem dogmata : et in Chalcedone sexcentorum et triginta contra Eutychem et Nestorium et eorum dogmata : et iterum in Constantinopoli quinto congregati sunt Concilio in tempore Justiniani minoris contra Theodorum et Theodoretum et Ibæ Epistolas et eorum dogmata contra Cyrillum. Paulo post : Et Synodum quæ facta est in Urbe Roma in tempore Martini papæ beatissimi, Indictione octava, imperante Constantino piissimo anno nono suscipimus, et glorificamus Dominum nostrum Jesum Christum, sicut isti glorificaverunt, nihil addentes vel subtrahentes : et anathematizamus corde et ore , quos anathematizaverunt ; et quos susceperunt, suscipimus, glorificantes Deum Patrem sine initio, et Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante sæcula, et Spiritum sanctum procedentem ex Patre et Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hi, quos memoravimus, supradicti

[1] Paul. diac. l. VI. c. 4. — [2] Beda l. IV. c. 17.

sancti Apostoli et prophetæ et doctores ». Hactenus ex Synodali Epistola Beda : in qua illud considerandum, sanctum Theodorum virum natione quidem Græcum, meritis insignem, sanctis quibuslibet veteribus comparandum, atque doctrina clarissimum, æque cum universa Catholica Ecclesia asserere Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, sicuti non a Latinis tantum, sed et a sanctis Orientalibus doctoribus affirmari certo sciebat. Unde erubescant magis recentiores Græci, cum a suis ipsis, qui doctiores ac sanctiores fuere, erroris redarguantur. Subdit vero his hæc Beda [1] :

8. « Intererat huic Synodo, pariterque Catholicæ fidei Decreta firmabat vir venerabilis Joannes archicantor Ecclesiæ S. Petri et abbas monasterii beati Martini, qui nuper venerat a Roma per jussionem papæ Agathonis, duce reverendissimo abbate Biscopo, cognomine Benedicto, cujus supra meminimus. Cum autem idem Benedictus construxisset monasterium Britanniæ in honorem beatissimi Apostolorum principis juxta ostium fluminis Wyri, venit Romam cum cooperatore suo ac socio ejusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum ejusdem monasterii abbas fuit (quod et ante sæpius facere consueverat) atque honorifice a beatæ memoriæ Agathone susceptus est, petiitque et accepit ab eo in munimentum libertatis monasterii quod fecerat, Epistolam privilegii ex auctoritate Apostolica firmatam, juxta quod Ecgfridum regem voluisse, ac licentiam dedisse noverat; quo concedente et possessionem terræ largiente, ipsum monasterium fecerat. Accepit et præfatum Joannem abbatem in Britanniam perducendum, quatenus in monasterio suo cursum canendi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egit itaque abbas Joannes, ut jussionem acceperat Pontificis, et ordinem videlicet ritumque canendi ac legendi viva voce præfati monasterii cantores edocendo, et ea quæ totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat, etiam litteris mandando, quæ hactenus in eodem monasterio servata et a multis jam sunt circumquaque transcripta.

9. « Non solum autem idem Joannes ipsius monasterii fratres docebat, verum de omnibus pæne ejusdem provinciæ monasteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant; sed et ipsum per loca, in quibus doceret, multi invitare curabant. Ipse autem, excepto cantandi vel legendi munere, et aliud in mandatis ab Apostolico papa acceperat, ut cujus esset fidei Anglorum Ecclesia, diligenter edisceret, Romamque rediens referret. Nam et Synodum beati papæ Martini centum quinque episcoporum consensu (consessu) non multo ante Romæ celebratam, contra eos maxime qui unam in Christo operationem et voluntatem prædicabant, secum veniens attulit, atque in præfato religiosissimi abbatis Benedicti monasterio transcribendam commodavit (commendavit). Tales namque eo tempore Constantinopolitanæ Ecclesiæ fidem multum turbaverant; sed Domino donante, proditi jam tunc et victi sunt. Unde volens Agatho papa, sicut in aliis provinciis, ita etiam in Britannia, qualis esset status Ecclesiæ, quomodo ab hæreticorum contagiis castus, ediscere, hoc negotium reverendissimo abbati Joanni in Britanniam destinato injunxit. Quamobrem collecta pro hoc in Britannia Synodo, quam diximus, inventa est in omnibus fides Catholica inviolata, datumque illi exemplar ejus Romam perferendum ». Hactenus Beda, in quo desideratur et alia causa profectionis Joannis in Britanniam, ut scilicet (quod dictum est) Theodorum ad Romanam Synodum convocaret, ut Synodales Epistolæ a Romana Synodo Constantinopolim scriptæ docent. Verum quod scisset Theodorus Romam abiisse S. Wilfridum, hocque anno ab Agathone Pontifice auditum et absolutum, eidem legationem credidit, ut nomine totius Ecclesiæ Anglicanæ Synodo interesset : quod ipsum ostendent quæ anno sequenti dicturi sumus. De absolutione Wilfridi facta ab Agathone Beda [1] testatur.

10. *Inter Ecgfridum et Edilredum reges in Anglia pax composita, miraculis ibidem patratis.* — Hoc ipso anno qui præcedit sexcentesimum octogesimum (ut auctor est Beda) [2] per Theodorum archiepiscopum componitur pax inter Ecgfridum et Edilredum reges gravi prœlio mutuo confligentes. Quid vero valde mirandum tunc acciderit, Beda ipse ita describit : « In præfato autem prœlio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti (si referatur) fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia ejus juvenis vocabulo Imma : qui cum die illo et nocte sequenti inter cadavera occisorum similis mortuo jaceret, tandem recepto spiritu revixit; ac residens, sua vulnera (prout potuit) ipse alligavit : deinde modicum requietus levavit se, et cœpit abire sic, ubi amicos, qui sui curam agerent, posset invenire. Quod dum faceret, inventus est et captus a viris hostilis exercitus, et ad dominum ipsorum, comitem videlicet Edilredi regis adductus : a quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri : rusticum se potius et pauperem, atque uxorio vinculo colligatum fuisse respondit, et propter victum militibus afferendum, in expeditionem se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum curam vulneribus egit; et ubi sanari cœpit, noctu enim ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit : nam mox ut abiere qui vincierant, eadem sunt ejus vincula soluta.

11. « Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tunna, presbyterum et abbatem monasterii in civitate quæ hactenus ab ejus nomine Tunnacestir cognominatur : qui cum eum in pugna peremptum audiret, venit quærere, si forte corpus

[1] Beda l. iv. c. 18.

[1] Beda l. v. c. 20. — [2] Beda l. iv. c. 23. et supra c. 21. 22

ejus invenire posset : inventumque alium illi per omnia simillimum, putavit ipsum esse ; quem ad monasterium suum deferens, honorifice sepelivit, et pro absolutione animæ ejus sæpius Missas facere curavit ; quarum celebratione factum est quod dixi, ut nullus eum posset vincire, quin continuo solveretur. Interea comes, qui eum tenebat, mirari et interrogare cœpit, quare ligari non posset, an forte litteras solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit, nihil se talium artium nosse : sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea provincia, et scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit ; et si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones ejus solveretur a pœnis. Dumque aliquanto tempore apud comitem teneretur, animadverterunt qui eum diligentius considerabant, ex vultu et habitu et sermonibus ejus, quia non erat de paupere vulgo, ut dixerat, sed de nobilibus.

« Tum secrete advocans eum comes, interrogavit intentius, unde esset, promittens se nihil ei mali facturum, si simpliciter sibi, quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit : Et ego per singula responsa cognoveram, quod rusticus non eras : et nunc quidem dignus es morte, quia omnes fratres et cognati mei in illa sunt pugna interempti : nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi prævaricem. Ut ergo convaluit, vendidit eum Londoniam Fresoni cuidam. Sed nec ab illo, nec cum illuc duceretur, ullatenus potuit alligari : verum cum alia atque alia vinculorum genera ei hostes imponerent, dissoluta sunt. Cumque videret qui emerat, eum vinculis non posse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia enim hora, quando Missæ fieri solebant, sæpissime vincula solvebantur. At ille dato jurejurando, ut rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad regem Lodhere, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ (de qua supra dictum est, qui et ipse quondam ejusdem reginæ minister fuerat) petiitque et accepit ab eo pretium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, ut promiserat, misit.

« Quid post hæc in patriam reversus, atque ad suum fratrem perveniens, replicavit ex ordine cuncta quæ sibi adversa, quæve in adversis solatia provenissent : cognovitque referente eo, illis maxime temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solemnia ; sed et alia quæ periclitanti ei commoda contigissent et prospera, per intercessionem fraternam et oblationem hostiæ salutaris cælitus fuisse sibi donata, intellexit. Multique hæc a præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum, vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domino victimas sacræ oblationis pro ereptione suorum, qui de sæculo migraverunt. Intellexerunt enim, quod sacrificium salutare ad redemptionem valeret et animæ et corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam quidam eorum, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiere, narrarunt : unde eam, quam liquido comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi ». Hactenus Beda.

Hoc eodem anno, tertio decimo kalendas Julii sanctus Adeodatus episcopus Nivernensis, idemque eremi cultor, ex hac vita migravit. Ejus res præclare gestas vidimus typis excusas, in quibus non ipsius tantum, sed et aliorum ejusdem temporis illustrium virorum facta narrantur. Scriptæ fuerunt tempore Leonis Noni Romani Pontificis, cui oblatæ, ab eodemque probatæ leguntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6172. — Anno Æræ Hispan. 717. — Anno Hegiræ 60 inchoato die 12 Octob. Fer. 4. — Jesu Christi 679. — Agathonis papæ 2. — Constantini Pogonati imp. 12.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : XXVI *Constantini Aug. Post consulatum ejus* XII *et imperii Heraclii ac Tiberii fratrum ejus anno* XXI.

2. *Variæ Synodi contra Monothelitas coactæ.* — A num. 1 ad 5. Cum inter *Constantinum* Augustum et Pontifices Romanos de cogenda Synodo universali actum esset, et *sanctus Agatho* papa Epistolam ab imperatore ad *Donum* decessorem suum scriptam ea de re post hujus mortem accepisset, jussit, ut in variis regionibus Synodi congregarentur, quibus hæresis *Monothelitarum* dam-

nata est in Italia, Galliis et Anglia, uti ex ejusdem Agathonis litteris ad imperatorem datis constat. Verum cum Mediolanensis et Gallicana præcesserint Romanam die quinta mensis Aprilis currentis anni habitam, ut mox ostendetur, utraque vel exeunte anno superiori, vel saltem currentis initio coacta.

3. *Synodus Gallicana adversus Monothelitas.* — In Concilio Gallicano electi sunt *Felix* Arelatensis episcopus, *Adeodatus*, seu *Deodatus* episcopus Tullensis seu Leucorum, et *Taurinus* diaconus Ecclesiæ Telonensis, qui interessent Synodo Romanæ, in qua fides Orthodoxa confirmanda, Monothelitarum hæresis damnanda, et legatio Constantinopolim ad Synodum Œcumenicam decernenda erat. Id patet ex subscriptionibus episcoporum, quæ Agathonis papæ ipsiusque Romanæ Synodi litteris ad imperatores, Constantinum, Heraclium et Tiberium directis subjectæ sunt, ut videre est tomo VI Concil. General. pag. 697. Felix enim sic subscripsit : « Felix humilis episcopus S. Arelatensis Ecclesiæ, legatus venerabilis Synodi per Galliarum provincias constitutæ, in hanc suggestionem, etc. subscripsi. Adeodatus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Leucorum, legatus venerabilis Synodi per Galliarum provincias constitutæ, in hanc suggestionem, etc. Taurinus indignus diaconus sanctæ Ecclesiæ Telonensis, legatus venerabilis Synodi per Galliarum provincias constitutæ, in hanc suggestionem, etc. subscripsi ». Cum vero duo illi episcopi quorum alter e regno Burgundico, sicuti et diaconus, alter e regno Austrasiæ Ardhenanæ episcopus erat, dicant se ab una eademque Synodo delegatos, apparet, jam *Dagobertum II* occisum fuisse; alioquin is Synodum etiam in regno Austrasiæ celebrandam curasset, et in ea *Deodatum* seu *Adeodatum*, qui jam ab æstate anni superioris Romæ erat cum *sancto Wilfrido*, ad eam legationem obeundam, eligendum.

4. *Synodus Mediolanensis contra Monothelitas.* — *Synodus Mediolanensis* eodem circiter, quo *Gallicana*, tempore coacta est, et sanctus *Mansuetus* Mediolanensis episcopus, qui eidem præfuit, ad Synodum Romanam delegatus, ut liquet ex Epistola ejusdem Synodi Romanæ, cui subscripsit. In Mediolanensi hæc verba juxta Labbei editionem leguntur : « Nos autem omnes, qui sub felicissimis et christianissimis, et a Deo custodiendis principibus nostris, dominis Peretharit et Cunibert præexcellentissimis regibus, Christianæ religionis amatoribus, etc. » Erant hi Longobardiæ reges, de quibus Paulus diaconus lib. 5 de Gest. Langobard. cap. 35, ait : « Bertaridus, cum solus per annos septem regnasset, octavo jam anno Cunibertum filium suum in regni consortem adscivit ». Baronius ann. DCLXXXI, num. 66, existimat, eo anno *Cunibertum* a patre regni participem factum esse (1). Verum ex hac Synodica sancti Mansueti, quæ tomo VI Concil. p. 601, emendatior quam apud Baronium extat, liquet anno superiori exeunte, aut currentis initio, quo Mediolanensis Synodus habita, *Cunibertum* jam ad regiam dignitatem evectum, initiumque *Bertaridi* recte a nobis cum anno sexcentesimo septuagesimo primo copulatum fuisse. Hermannus quidem Contractus ex editione Canisiana ad an. DCLXXVII scribit : « Pertherich rex Longobardorum Chunibertum filium suum regni consortem fecit; cum quo decem annis postea regnavit ». Verum cum Paulus diaconus, qui Longobardus erat, eum octavo regni anno filium regni collegam fecisse scribat, major ei hac in re fides habenda. Colitur *Mansuetus* in Tabulis Ecclesiasticis die XIX Februarii.

5. *Synodica a Damiano adhuc presbytero scripta.* — Controversia esse potest, an ipse *Mansuetus*, vel sanctus *Damianus* Papiensis episcopus hujus Epistolæ contra Monothelitas scriptæ auctor fuerit. Paulus enim diaconus lib. 6, cap. 4, postquam locutus est de Synodo Romana a CL episcopis, ut ipse habet, coacta, ait : « Eo tempore Damianus Ticinensis Ecclesiæ episcopus, sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis utilem rectæque fidei Epistolam composuit, quæ in præfata Synodo non mediocre suffragium tulit ». Et tamen eidem Synodo Romanæ, non *Damianus*, sed *Anastasius* episcopus Ecclesiæ Ticinensis subscripsit, isque decessor Damiani fuit, ut videre est apud Ughellum tomo I Italiæ sacræ in episcopis Papiensibus. Baronius in Notis Martyrologii Romani ad diem XII Aprilis, cui *S. Damianus* inscribitur, existimat hallucinatum esse Paulum diaconum, quia, inquit, tempore hujus Synodi Romanæ, non *Damianus*, sed *Magnus* episcopus Ticinensis fuit. Addit Latinius ab eo citatus, *Damianum*, cognomento *Magnum* appellatum fuisse. Verum in illius Concilii Synodica *Magnus* non se Papiensem, sed Popiliensem episcopum subscribit. In eo itaque minus accurate locutus est Paulus, quod Epistolam a *Damiano* adhuc presbytero exaratam *Damiano* jam episcopo attribuerit, ut idem Ughellus observavit.

6. *Concilium Anglo-Saxonicum adversus Monothelitas.* — A num. 5 ad 10. Concilium *Anglicanum* a Theodoro archiepiscopo Cantuariensi indictum, ut quod alibi in Gallia Italiaque adversus Monothelitas decretum fuerat, in Anglia etiam statueretur, pertinet ad sequentem Christi annum. Beda enim in Recapitulatione hæc habet : « Anno DCLXXX, facta est Synodus in campo Hedfelda de fide Catholica, præsidente archiepiscopo Theodoro, in qua adfuit Joannes abbas Romanus ». Præterea in Historia lib. 4, cap. 17, prodit Beda illud celebratum, « impe-

(1) Assumptionem hanc Cuniperti anno DCLXXVIII ante diem nonam Novembris contigisse certum demonstrat Diploma Cuniperti, quod ex Tabulis Lucensibus descriptum Mabillonius in Annal. lib. 18, num. 79 vulgavit. Datum est illud Ticini, nona die mensis Novembris, anno regni nono, Indict. XV. Congruunt hæc cum anno DCLXXXVI, quo annum regni nonum cum ageret Cunipertus, profecto liquet anno DCLXXVIII ante diem illam Novembris supremam hanc dignitatem cœpisse fuisse. Vide Saxium in Notis ad novam editionem Sigonii tom. II. MANSI.

rantibus dominis piissimis nostris Ecgfrido rege Hymbronensium, anno decimo regni ejus, sub die xv kalend. Octobres, Indictione octava; Edilredo rege Mercinensium, anno sexto regni ejus, et Adwlfo rege Estanglorum, anno decimo septimo regni ejus, et Lothario rege Cantuariorum, regni ejus anno septimo ». Decepit Baronium aliosque *Indictio* VIII cum die decima septima mensis Septembris conjuncta, quæ hoc anno a kalendis Septembris in cursu fuit; nam, uti supra demonstravimus, Beda utitur Indictione Constantiniana, quæ die vicesima quarta mensis Septembris exorditur. Quare Synodus hæc mense Septembri sequentis Christi anni habita. Verum quidem est *Ecgfridum* cœpisse regnare in Northumbria die XV mensis Februarii anni DCLXX, ideoque die XVII mensis Septembris insequentis Christi anni undecimum regni annum numerasse. Verum annus ille X mendose descriptus a librariis, et quidem jam a multis sæculis; cum non solum legatur in Henrico Huntindoniensi, qui floruit an. MCLIII, quo Historiam suam absolvit, quique initio libri 4, Acta hujus Concilii ex Beda recitat; sed etiam in versione Saxonica longe antea ab *Aluredo* rege curata. Sed tam ex Epitome laudata, quam ex Indictione et anno VI Edilredi ibidem expresso error ille emendandus. *Edilredus* enim rex Merciorum cœpit regnare anno DCLXXV, ideoque anno tantum sequenti sextum regni annum exorsus est. Initium regni *Ardwlfi* ex hoc tantum Concilio nobis innotescit, ideoque nihil inde colligi potest. Sed annus VII Lotharii regis Cantii seu Cantuariorum, qui etiam legitur in versione Saxonica, et in Historia Huntindoniensis, mendosus est. legendumque *anno octavo*; cum *Lotharius* mense Julio anni DCLXXIII regnum inierit.

7. *Privilegium monasterii Petriburgensis interpolatum.* — Si genuina esset Epistola, quæ dicitur ab Agathone papa ad *Ethelredum* Merciorum regem scripta, quam e Ms. Saxonico Petriburgensis monasterii latinam fecit Spelmanus lib. 1 de Synodis Angliæ pag. 164, adhuc magis constaret, Concilium Anglo-Saxonicum sequenti anno habitum esse. In ejus enim fine legitur: « Hoc breve Angliam miserunt Agatho et centum viginti quinque episcopi, per manus Wilfridi episcopi Eboracensis. Actumque est anno post Incarnationem sexcentesimo regis octogesimo, Edelredi anno sexto ». Verum eam interpolatam esse non dubito. Nam ea Epistola statuit Agatho papa, ut abbas Medeshampstede, seu Petriburgensis *habeatur Romanæ Sedis legatus per totam Angliam*; cum tamen nonnisi Dorovernensis Ecclesiæ archiepiscopus Romanæ Sedis legati titulo exornatus fuisse legatur. Ad hæc manuscriptum illud Saxonicum hæc etiam habet: « Ethelredus Wilfridum episcopum Romam mittit ad Agathonem papam, verbo et litteris innotescens Peadam fratrem suum Wolferum, et Sexulphum, monasterium Medeshampstede condidisse, immuneque illud constituisse, tum a regis, tum ab episcopi servitutibus, regavitque, ut hoc idem scripto suo, et benedictione confirmaret ». Sed hæc mere fabulosa; cum *Wilfridus* an. DCLXXVII ex Anglia ab Ecgfrido rege expulsus fuerit, et *Agatho* nonnisi die XXVII mensis Junii anni DCLXXVIII Pontifex Romanus consecratus sit. Denique *Wilfridus* hoc anno Romæ interfuit Concilio centum XXV episcoporum adversus Monothelitas celebrato feria tertia Paschatis, quæ incidit in diem quintum mensis Aprilis, ut mox ostendetur. Quomodo itaque dici potest, an. DCLXXX Privilegium illud ab *Agathone*, et centum ac viginti quinque episcopis datum esse, an. scilicet post congregatum Concilium, et post discessum Wilfridi ab Urbe Romana. Labbeus t. VI Concil pag. 576, recitat istud Privilegium, sed sine ulla mentione Spelmani, nec versionis Saxonicæ in linguam latinam ab eo factæ, et anno Incarnationis expuncto, quæ tamen Æra hoc sæculo in Anglia usurpabatur.

8. *Privilegium S. Benedicto Biscopo pro monasterio Wiremuthensi concessum.* — Certum tamen videtur, Agathonem aliquod Privilegium monasterio Petriburgensi ad petionem Ethelredi regis concessisse, uti hoc tempore in more positum erat. Beda enim in Vita sancti Benedicti Biscopi abbatis Wiremuthensis lib. 1, num. 6, refert *Benedictum*, postquam monasterium illud in honorem S. Petri ædificasset, Romam profectum esse, et ab Agathone papa inter alia postulasse, et accepisse *Joannem archicantorem* Ecclesiæ beati Apostoli Petri, et abbatem monasterii beati Martini, « quem sui futurum magistrum monasterii Britannias Romanum Anglis adduceret. Qui illo perveniens, non solum viva voce, quæ Romæ didicit, Ecclesiastica discentibus tradidit; sed et non pauca etiam litteris mandata reliquit ». Addit Beda: « Quartum Benedictus non vile munus attulit, Epistolam Privilegii a venerabili papa Agathone, cum licentia, consensu, desiderio et hortatu Ecgfridi regis acceptam, qua monasterium quod fecit, ab omni prorsus extrinseca irruptione tutum perpetuo redderetur ac liberum ». Beda lib. 4, cap. 18, pluribus loquitur de Joanne archicantore, ut videre est apud Baronium num. 8, aitque interfuisse Concilio Anglicano. Porro satis non constat, quo anno *S. Benedictus Biscopus* quartam Romanam profectionem, de qua mox locuti sumus ex Beda in ejus Vita, susceperit. Wigorniensis enim, qui illum investigavit, ad annum DCLXXVI ait: « Benedictus Biscopius cum Ceolfrido religioso monacho, quarto Romam de Britannia petit: Ecclesiastica Privilegia ab Agathone papa, cum licentia, consensu, desiderio et hortatu regis Ecgfridi accepta, quo monasterium suum tutum ac liberum perpetuo redderetur, retulit. Accepit et Joannem archicantorem B. Petri Apostoli Britanniam perducendum, etc. » Verum nisi quæ pluribus annis gesta uno tenore recitet Wigorniensis, manifeste errat. Nam Agatho mense tantum Junio superioris Christi anni ordinatus est Pontifex Romanus. Existimandum itaque *Benedictum* anno DCLXXVI Romam profectum esse, annoque DCLXXVIII,

postquam Privilegium illud ab Agathone papa obtinuit, in Angliam cum Joanne archicantore rediisse.

9. *Privilegium Petriburgense e genuino exemplari descriptum.* — Sed si litteræ Agathonis papæ, quas e Ms. Saxonico Petriburgensis monasterii latinas fecit Spelmannus, admittendæ non sint ob rationes supra in medium adductas; quæ editæ sunt de eadem re tomo I Monastici Anglicani pag. 67, eosdem nævos non habent. Ait in illis Agatho papa, præcipere se, « quatenus Apostolica gratia suique Petri prærogativa præstet (sc. monasterium Petriburgense) cæteris a Tamesæ fluvio in Aquilonalem, sicut et orta perhibetur mater primaria : abbas quoque ejus aliquis Arctoæ plagæ prior habeatur, et in omnibus conventibus anterior sedeat, etc. » Quæ verba e correctiori exemplari Saxonico, quam quo usus est Spelmannus, videntur desumpta, sicuti et clausula, quæ post illud Privilegium, seu Agathonis papæ Epistolam, ibidem legitur : « Hoc Privilegium a sancto papa Agathone, assentiente Concilio centum XXV episcoporum, per reverentissimum episcopum Wilfridum destinatum, ego Athelredi Dei dono rex anno Domini DCLXXX, meique regni VI suscipiens, approbante etiam Domino archiepiscopo Theodoro, cum Concilio celebrato in campo Estfeld regali subscriptione confirmo, etc. Ego Theodorus Romana legatione in has fines terræ destinatus, confirmo. Ego humilis Saxulfus, regali beneficio ejusdem monasterii fundator, etc. Ego Wilfridus Apostolico favore repetens sedem Eboracensem, testis et relator hujus sanctionis votivæ, assentior. Ego Ostrich regina Athelredi regis, etc. Ego Adrianus Apostolicus legatus, etc. Ego Joannes Romanus legatus, collaudo. Ego Putta Rofensis episcopus ultro subscribo. Ego Waldere Londoniensis episcop. confirmo. Ego abbas Cuthbaldus ejusdem monasterii Medesthamstede, successor venerabilis Saxulfi speciali amore amplector, etc. »

10. *Ex illo liquet Concilium Anglo-Saxonicum coactum fuisse anno sequenti.* — Ex his liquet primo, Concilium Anglo-Saxonicum anno sequenti post sancti Wilfridi ex Urbe Romana reditum congregatum esse; secundo, Æram Incarnationis in Actis publicis hoc tempore in Anglia usurpatam fuisse; quod tot Monumentis constat, ut in dubium revocari non possit; tertio, Wilfridum Privilegium *Petroburgense* ab Agathone Papa concessum in Angliam detulisse; quarto, eumdem *Wilfridum*, qui apud Ethelredum regem in honore tunc habebatur, subscripsisse Privilegio his verbis : « Ego Wilfridus Apostolico favore (id est judicio Sedis Apostolicæ) repetens (id est, restituendam mihi petens) sedem Eboracensem », quia nempe *Theodorus* eum pro episcopo non agnoscebat. *Joannes*, qui se Romanum legatum dicit, erat *Joannes archicantor* Ecclesiæ S. Petri Apostoli quem Beda lib. 4, cap. 18, huic concilio interfuisse asserit. Erat hoc tempore *Erconvaldus* episcopus Londoniensis, quem etiam annis sequentibus Londoniensem episcopum appellatum videbimus. Cumque nullus historicus Anglus eum dignitatem abdicasse tradat, *Waldherus* episcopus Londoniensis, et Erconvaldi successor aliquot post hunc annis huic Privilegio subscripsit; quod et in aliis Privilegiis a quibusdam episcopis factum viri docti observarunt, ut alibi ostendi.

11. *Bellum inter Ecgfridum et Ethelredum reges.* — Ad num. 10 et seq. Beda in recapitulatione scribit : « Anno DCLXXIX, Elfuini occisus est » quod fusius narrat lib. 4 Hist. cap. 21 : « Anno regni Ecgfridi nono, conserto gravi prœlio inter ipsum et Edilredum regem Merciorum, juxta fluvium Treanta, occisus est Elfuini, frater regis Ecgfridi), juvenis circiter decem et octo annorum, utrique provinciæ multum amabilis. Nam et sororem ejus, quæ dicebatur Austhrid, rex Edilred habebat uxorem ». Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. hoc bellum refert, sed neque Bedam, neque Eddium in Vita S. Wilfridi, se intelligere ostendit : « Cum præsul, inquit, Sedem Apostolicam appellasset, subsannatoribus, qui propter regem adstarent, in risum crepantibus hoc dictum objecit : Hæc derisio, quam de meo abscessu (ab Anglia nempe ut Romam peteret), modo facitis, in magnum mœrorem vobis commutabitur futuro anno hoc eodem die : verax eventus rerum æmulatus est antistitis dictum. Ethelredus enim rex Merciorum frater Vurferii, post abscessum Wilfridi non multis diebus gueram incœptans, fraternas injurias ultum ire cupiebat, etc. contigitque, ut anno revoluto, eodem die, quo ille præjudicium in Eboraco passus fuerat, cadaver regii adolescentis illatum urbi longum indiceret justitium. Ita Ethelredus triumpho functus integritate regni recepta (parte nempe quam amiserat Wlferus) Winfridum episcopum, qui Ceddæ apud Licefeld successerat, quod Ecgfridi partium fuerat, expulit ». Sed hallucinatur Malmesburiensis, confundens *Winfridum* episcopum Licefeldensem anno DCLXXIV depositum, vivente adhuc Wlfero, cum Ædhædo episcopo Lyndisano, quem expulit Ethelredus hoc anno post occisum Elfuinum. Ædhædum enim, non vero Winfridum, expulsum fuisse ab Ethelredo, diserte docet Beda lib. 4, cap. 12 : « Edhedum de Lindissi reversum eo quo Ethilred provinciam recepisset Rhypensi Ecclesiæ præfecit », scilicet Theodorus. Præterea cum Malmesburiensis corruptis Codicibus Bedæ deceptus depositionis Wilfridi epocham anno DCLXXVIII male illigasset, arbitratus est, anno uno tantum revoluto a die spoliationis sancti præsulis, *Elfuini* occisi cadaver Eboracum relatum fuisse; quod nequaquam asserit Eddius, sed tantum eam mortem contigisse anniversario die depositionis Wilfridi, qui non solum primo anno post ejus depositionem; sed singulis sequentibus recurrebat, ut anno DCLXXVII, num. 16, demonstravimus. Porro cum *Ecgfridi* regis annus nonus die XV Februarii hujus Christi anni desinat, et decimus inchoetur,

non solum *Elfuinus* ejus frater ante diem illum periit; sed etiam anno DCLXXVII, eodem die, quo *Elfuinus* hoc anno vitam amisit, *Wilfridus* de sede pulsus est; qui tamen nonnisi eo anno in finem vergente Romam profecturus ad appellationem suam prosequendam navem conscendit. Quare ex tempore, quo *Elfuinus* necatus, illud quo Wilfridus dignitate motus nobis innotescit.

12. *Pax inter utrumque regem sancita.* — Bellum inter *Ecgfridum* et *Ethelredum* reges brevissimo tempore duravit : ignem enim in ipsismet initiis exstinxit *Theodorus* episcopus Cantuariensis, ut refert Baronius ex Beda lib. 4, cap. 21, qui lib. 4, cap. 12, observat, fœderibus pacis provinciam Lindissorum seu Lindisfarnorum recepisse Ethelredum, quam alias Ecgfridus *superato in bello et fugato Wlfere obtinuerat.* Imo Theodorus episcopum Lindissanem ab Ethelredo expulsum constituit episcopum Rypensem, *post tres abscessionis Wilfridi annos*, id est, anno tertio currente, postquam reliquerat Angliam. Cum itaque hoc anno, ut infra videbimus, *Wilfridus* in Angliam pervenerit, et *Theodorus* ante ejus adventum novos episcopos ordinaverit pro diœcesi Eboracensi, evidens est eum anno DCLXXVII ex Anglia expulsum, alioquin non post annos tres, sed post annos duos, ordinationes illæ peractæ fuissent.

13. *SS. Deodatus et Hildulphus abdicatis episcopatibus in eremo vivunt.* — Monachus anonymus Vallis Galilææ, qui Vitam sancti Deodati episcopi Nivernensis scripsit, cap. 17 ait : « Transiit de morte ad vitam, de exilio ad patriam sanctus Deodatus XIII kalend. Julii, quæ tunc erat dies Dominica, anni ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi sexcentesimi septuagesimi noni, Indictione septima : ab ingressu vero ejus in hanc Vallem Galilæam anni undecimi », ideoque hoc anno, quo dies XIX Junii in Dominicam incidit. Factus episcopus Nivernensis pontificatu se ultro abdicavit, et cum aliquot sociis e Nivernensi oppido egrediens, voluntarium sibi ipsi a natali solo exilium indixit. Relicto primo domicilio, quod condiderat in eremo, ad Vallem Galilæam penetravit, quæ non procul distat a Luxovio, ubi memoria sancti Columbani per vicinas regiones celeberrima erat. Ibi construxit monasterium anno DCLXIX, in colliculo, quem *Juncturas* vocant, gallice *Les Jointures.* « Postquam in Vosagus Deodatus et Hildulphus septem annis cum sex mensibus habitassent una ; largus remunerator Deus statuit beato Deodato laborum suorum reddere mercedem ». Erat sanctus Hildulphus episcopus Trevirensis valde familiaris sancto Deodato, qui in eremum etiam secesserat, « qui ab ipso sancto Deodato per visum, ut sui monasterii curam gereret, est admonitus : quod beatus Hildulphus viginti octo annis strenue gubernavit, et multis redditibus ampliavit », inquit Richerius Chronographus Senonensis, qui vixit post medium sæculum XIII, in vita sancti Gundelberti episcopi Senonensis, recitata parte 2 secundi sæculi Benedictini. Quare *Deodatus* hoc anno, *Hildulphus* vero anno septingentesimo septimo ad Deum migravit (1). Colitur *Hildulphus* die XI Julii, *Deodatus* die XIX Junii, ad quem Surius ejus Vitam recitat. Cointius qui Deodatum post abdicatum episcopatum Nivernensem, *Wilfridum* Romam comitatum fuisse credidit, utriusque sancti chronologiam mire perturbat, ut videre est in ejus Annalibus. Verum *Deodatus* Wilfridi in Romana peregrinatione socius, reversus ab isto erat, et episcopatum Tullensem administrabat, uti supra ostendimus.

14. *Synodus Romana contra Monothelitas.* — Sanctus Wilfridus hoc anno Romæ hyemavit, et ibidem Festum Paschatis transegit. Eddius enim, qui in ejus Vita cap. 31, ait, « transactis ibi multis diebus secundum Apostolicum imperium, et totius Synodi sanctæ jussu » patriam remeasse, cap. 50, loquens de Synodo Romana sedente Joanne papa VI habita, in qua rursus Wilfridus absolutus est, ait : « Per IV menses et LXX Conciliabula sanctissimæ Sedis, de fornace ignis examinandus, Apostolica potestate hoc modo auxiliante purificatus (ut dicam) evasit : (recitatumque) breviter quia in sancto Pascha, tertia die, ter beatissimi Agathonis Synodus adversus pravitates Hæreticorum cum centum XXV Orthodoxis episcopis constituta est : ex quibus unusquisque pro sua provincia et civitate veram fidem confessus est et subscriptione sua confirmavit. Hæc coram omni populo more Romanorum clara voce legebatur, in qua scriptura inventum erat inter cætera : Wilfridus Deo amabilis episcopus Eboricæ civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, et cum aliis CXXV coepiscopis in Synodo judicii Sede constitutus pro omni Aquilonali parte Britanniæ et Hiberniæ insulis, quæ ab Anglorum et Brittonum, necnon Scottorum et Pictorum gentibus colebantur, veram et Catholicam fidem confessus est, et cum subscriptione sua corroboravit ».

15. *Duæ Synodi Rom. sub Agathone PP. non confundendæ.* — Hæc paucula supersunt hodie ex Actis Synodi Romanæ sub Agathone celebratæ contra Monothelitas, et quidem hoc anno, non vero

(1) Auctor (quem vetustissimum agnovit S. Petrus Damianus Opusc. 19, cap. 7) Vitæ sancti Hidulphi ex archiepiscopo Trevirensi Medii monasterii abbatis relatæ Anecdot. 10, 3, col. 1091, prodit obiisse S. Hidulphum anno DCCVII, *consulatu Justiniani minoris Augusti a Leone contra eum rebellante, narium detruncatione deformati, Indictione* 1, *quinto idus Julii.* Sepulturæ vero mandatum fuisse addit *feria secunda* (nempe postera ab obitu die) *adulta jam luce.* Hi omnes characteres annum revera DCCVII designant, quamvis non recte auctor sæculi undecimi, qui Vitam hanc compendio redegit (neque enim textus integer primigenii auctoris superest) scribit, tunc temporis Romanam Cathedram Sergium Pontificem tenuisse. Addit ibi pariter Hidulphum solidis annis XXXVI eremi secessum incoluisse ; ex quo colligas rectam esse Chronologiam Richerii, Pagio relatam ; nam licet vir sanctus annis XXXVI in eremo mansit, præfecturam tamen monasterii non excepit, nisi post octo fere ab adventu suo annos, quot scilicet cum S. Deodato egit ; eo enim defuncto administrationem ab eo relictam suscepit. Hæc si ex auctore nostro admittamus, constat Hidulphum anno DCLXXI vel circiter episcopatum Trevirensem abdicasse. MANSI.

insequenti, uti Baronius aliique passim arbitrati sunt. Diem habitæ Synodi hactenus ignotum docuit nos unus Eddius, feriam scilicet tertiam Paschatis, quæ hoc anno concurrebat cum die quinto mensis Aprilis. Baronius unius tantum Synodi Romanæ meminit, et prioris in qua Wilfridus absolutus mentionem non facit ; cum tamen Beda lib. 5, cap. 20, utramque innuat. Ait enim : « Ubi causa ejus ventilata est (scilicet Romæ) præsente Agathone papa, et pluribus episcopis, universorum judicio absque crimine accusatus fuisse, et episcopatu esse dignus inventus est ». Hæc de prima Synodo Romana anno superiori habita. De secundo vero subdit : « Quo in tempore idem papa Agatho cum Synodum congregaret Romæ centum viginti quinque episcoporum, adversus eos, qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant », et cætera quæ Baronius ex eo recitat.

16. *S. Wilfridus eidem Synodo interfuit.* — Mabillonius, qui inter alia antiquitatis Monumenta Vitam S. Wilfridi ab Eddio Stephano scriptam sæculo quarto Benedictino, parte prima publicavit, ad hæc Eddii cap. 31, verba, *transactis ibi multis diebus,* nempe Romæ, ait ibi mansisse *per quatuor menses*, citatque Eddium cap. 50. Verum Eddius citato cap. 50, non loquitur de tempore, quo Wilfridus sub Agathone Romæ mansit, sed asserit tantum causam Wilfridi fuisse ventilatam Romæ sub Joanne V papa per quatuor menses, et in LXX Conciliabulis, seu ut hodie loquimur, Congregationibus et demum recitata fuisse Acta Synodi cum Agathone celebratæ. Synodus enim Romana sub Joanne VI hæc respondet nuntiis archiep. Berchthoaldi archiep. Cantuariæ Wilfridum persequentis : « Non ignoratis, charissimi fratres, quod habemus ex præcepto Canonum nostrorum quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis de quo prius egerit probare non potuerint, ad cætera jam non admittantur. Sed tamen propter honorem sancti archiepiscopi ad hujus apostolicæ Sedis monarchia directi, et pro hujus beatissimi Wilfridi episcopi reverentia diu fraude spoliati, ut asseritur Deo et S. Petro Principe Apostolorum revelante et aperiente PER MULTOS DIES ET MENSES omnia capitula plene ventilantes, finem rei imponere desiderantes non fastidiose curabimus». Quibus Berchtoaldi verbis Eddius ibidem subjicit : « Per plura spatia dierum et mensium ab omni piaculo degradandi pure perfecteque excusatus probabilis sanctus pontifex noster apparuit. Nam per IV menses et LXX Conciliabula sanctissimæ Sedis de fornace ignis examinandus, Apostolica potestate hoc modo auxiliante purificatus (ut dicam) evasit ». Quis non videt spatium istud quatuor mensium ad ventilationem causæ sub Joanne papa, non sub Agathone pertinere ?

17. *S. Wilfridus Roma in Angliam revertitur.* — Mense itaque incerto post Festa Paschalia *Wilfridus* hoc anno Roma profectus est, ut in patriam reverteretur : « Pergente ergo », inquit Eddius cap. 31, « sancto præsule nostro ab Apostolica Sede cum triumphali judicio per Campaniam (id est, per Langobardiam, ut anno præcedenti diximus), et montana transcendente (Alpes nempe, et quidem Penninas, vel etiam Rhæticas, quia in Orientalem Franciam et Adrhenauam tendebat) in regionem Francorum (scil. Orientalium) pervenit : ibique (nempe in Austrasia) nuper (anno superiori ac mense circiter Martio) amico suo fideli Daecberhto rege per dolum ducum, et consensu episcoporum (ex quorum numero recte conjectatur Mabillonius fuisse Faramundum in sedem Trajectensem Ebroino procurante intrusum. Idem censet de Waimero ex duce Campaniæ ab eodem Ebroino ad episcopatum evecto. Verum cum is paucis mensibus a morte Dagoberti in Pseudo-Synodo episcopatu ab eodem Ebroino exturbatus fuerit, videtur potius depositus, quod in Dagobertum, uti alii quidam, conjurare noluerit) quod absit, insidiose occiso : ex quibus unus cum ingenti exercitu obviavit, cogitans impie in corde suo insidias, nisi Deus restitisset ei, sodales suos omnes spoliatos, aut in servitutem redigere, aut vendere sub corona, seu rebellantes occidere, atque pastorem sanctum nostrum anxiatum in custodiam usque ad Efruini ducis reservare judicium. Interrogavitque eum episcopus, dicens : Qua fiducia tam temerarie per Francorum regionem pergeret (pergis), qui dignus es morte, quia nobis regem subsidio tuo factum exilio emisisti. Dissipator erat urbium, consilia seniorum despiciens ; populos, ut Roboam filius Salomonis, tributo humilians, Ecclesias Dei cum præsulibus contemnens : quorum malorum pœnas luens occisus, cadaver ejus inhumatum jacet. Sanctus vero pontifex noster humiliter respondit episcopo : Veritatem dico in Christo Jesu et per sanctum Petrum Apostolum : non mentior, quia talem virum exulantem et in peregrinatione degentem, secundum Dei præceptum Israelitico, qui accola fuit in terra aliena auxiliatus, enutrivi, et exaltavi in bonum, et non in malum vestrum, ut ædificator urbium, consolator civium, consiliator senum, defensor Ecclesiarum Dei, in nomine Domini secundum promissum ejus esset. O rectissime episcope, quid aliud habuisti facere, si exul de genere nostro et semine regio ad sanctitatem tuam perveniret, quam quod ego in domino feci ? Respondit episcopus : Dominus custodiat introitum, et reliqua, et, Væ mihi peccatori, da indulgentiam, quia secundum Judam patriarcham video te multo justiorem me esse. Sit Dominus vobiscum, et S. Petrus Apostolus in auxilio vestro.

18. *S. Wilfridus ab Ecgfrido rege male habetur.* — Tum cap. 32 Eddius scribit : « Deinde longe spatia terrarum peragrans, Dei adjutorio in navigio maris magnitudinem superans, illæsus cum omnibus evasit ad regionem propriam ». Wilfridum autem ad portus Gallicos nequaquam venisse, ut inde Britanniam transfretaret inde colligo, quod alioquin in laqueos incidisset *Ebroini*, quem

fugiebat. Itaque videtur in Frisiam profectus ad *Algisum* regem, qui jam ipsi faverat, et ex cujus portubus transitus in Northumbriam tutissimus, et facillimus erat. In eam pervenit ingruente hyeme, mense Novembri, opinor. Ubi in Northumbria fuit, « pacifice salutans regem adiit, regique humiliter scripta Apostolicæ Sedis judicia cum totius Synodi consensu et subscriptione ostendens, cum bullis et sigillis signatis reddidit : deinde omnibus principibus ibidem habitantibus, nec non servis Dei in locum Synodalem accersitis, etc. postquam difficilia sibi et suæ voluntati contraria lecta audiverunt, etc. quidam respuerunt, etc. defamaverunt in animarum suarum perniciem, ut pretio dicerent redempta esse scripta, etc. Tum jussione regis, et ejus consiliatorum cum consensu episcoporum, qui ejus (Wilfridi) episcopatum tenebant, in custodiam ducere, et novem menses sine ullo honore custodire censuerunt, etc. regina vero (Ermemburga) chrismarium hominis Dei sanctis reliquiis repletum in thalamo suo manens, aut curru pergens juxta se pependit ».

Sancta Ethildrita Eliensis monasterii abbatissa mortua est, ut anno DCLXXII, num. 8 diximus. Mortuus et *sanctus Amandus* Flandrorum Apostolus, ut videre est an. DCLXI, num. 2. Pax Romanos inter et *Bulgaros* sancita, ut anno præcedenti num. 3 ostendi.

FINIS TOMI UNDECIMI.

APPENDIX.

Quod hoc octavo tomo Annalium inter scribendum res præclare gestas S. Maximi martyris adversus Pyrrhum Constantinopolitanum episcopum Monothelitam, omisimus dedita opera prolixam illam disputationem ejusdem cum eodem Pyrrho in Africa publice habitam (vid. ad an. 645, num. 1-6), *ne nimia ejus prolixitate lectorem fastidio afficeremus, pollicitique sumus hic eam apponere per Appendicem, quo rerum antiquarum studiosi eadem nondum edita frui possint : promissi memores, hic tibi eam tum græce, tum latine reddimus ex interpretatione Francisci Turriani societatis Jesu theologi. Sed quoniam is unico duntaxat, quamvis antiquo, exemplari usus esse videbatur, in bibliotheca autem Vaticana plures erant ejusdem Disputationis Codices manuscripti, omnes inter se diligenter conferendos, variasque lectiones iisdem quibus Vaticani Codices recensentur numeris, habito earum delectu, partim ad marginem, partim ad libri calcem adnotandas curavimus. Utere, lector, et boni consule.*

ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΤΗΣ γενομένης ζητήσεως χάριν τῶν κεκινημένων περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, παρουσίᾳ Γρηγορίου τοῦ εὐσεβεστάτου πατρικίου καὶ τῶν συνευρεθέντων αὐτῷ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ λοιπῶν θεοφιλῶν καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν, παρὰ Πύῤῥου τοῦ γενομένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Μαξίμου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ, μηνὶ Ἰουλίῳ, Ἰνδικτιῶνος ͵γʹ· Πύῤῥου μὲν συμμαχοῦντος τῇ παρεισαχθείσῃ παρ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ καινοτομίᾳ, τουτέστι, τοῦ ἑνὸς θελήματος. Μαξίμου δὲ συνηγοροῦντος τῇ ἄνωθεν εἰς ἡμᾶς ἐλθούσῃ Πατρικῇ τε καὶ Ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ. διὰ τοῦ ῥηθέντος ὑπερφυοῦς ἀνδρὸς, φημὶ δὲ Γρηγορίου τοῦ ὑπερτίμου πατρικίου, τῶν λεχθέντων ἀνδρῶν, τουτέστι, Πύῤῥου καὶ Μαξίμου, ἀλλήλοις προσοφισθέντων· προκατήρξατο δὲ καὶ πρὸς Μάξιμον διαλέξεως ὁ Πύῤῥος, οὕτως εἰπών.

QUÆSTIO ECCLESIASTICI dogmatis disputata coram Gregorio patricio piissimo, in conventu, et consessu sanctissimorum episcoporum, et reliquorum nobilium virorum, a Pyrrho patriarcha Constantinopolitano, et a Maximo reverendissimo monacho, mense Julio, Indictione III : Pyrrho quidem novum dogma de una Christi voluntate, a se et a suo antecessore Sergio prave introductum, defendente; Maximo autem doctrinam Apostolorum et Patrum a principio nobis traditam.

FRANCISCO TURRIANO,
Societatis Jesu theologo interprete.

ΠΥΡΡΟΣ. Τί σοι κακὸν ἐποιήσαμεν, κύρι' ἀββᾶ Μάξιμε, ἐγώ τε καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ, ὅτι οὕτω πανταχοῦ διασύρεις ἡμᾶς, αἱρετικὴν ὑπόληψιν παρὰ πᾶσι διδοὺς ἡμῖν; τίς δε οὕτω ποτὲ, καίτοι κατὰ πρόσωπον ἀγνοούμενον θεᾳ, ἐτίμησεν ἢ ἐσεβάσθη σε, ὡς ἡμεῖς ;

ΜΑΞΙΜΟΣ. Ἐπειδὴ, ὁ Θεὸς ἀκροᾶται, οὐδεὶς οὕτως, ἵνα ταῖς σαῖς χρήσωμαι λέξεσιν, ἐτίμησεν ἢ ἐσεβάσθη με, ὡς ὑμεῖς· ἀλλ' ἀθετησάντων ὑμῶν νῦν τὸ Χριστιανῶν δόγμα, φοβερὸν ἡγησάμην τῆς ἀληθείας τὴν πρὸς ἐμὲ προτιμῆσαι χάριν.

ΠΥΡ. Τί γὰρ δοξάναντες, τὸ Χριστιανῶν ἠθετήσαμεν φρόνημα ;

ΜΑΞ. Ἓν θέλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ δοξάσαντες, καὶ μὴ μόνον δοξάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λύμῃ τοῦ παντὸς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας σώματος, διὰ καινῆς Ἐκθέσεως τοῦτο προτεθεικότες (προστεθεικότες).

ΠΥΡ. Τί οὖν, ὁ ἓν θέλημα τοῦ Χριστοῦ δοξάζων, δοκεῖ σοι παρακεκινῆσθαι τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ;

ΜΑΞ. Πάνυ μὲν οὖν. Τί γὰρ ἀνοσιώτερον τοῦ λέγειν, τὸν αὐτὸν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ θελήματι, πρὸ μὲν τῆς σαρκώσεως τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄντων συστήσασθαι (ὑποστήσασθαι), συνέχειν τε, καὶ προνοεῖν, καὶ σωστικῶς διεξάγειν· κατὰ δὲ τὴν

PYRRHUS. Qua in re, domine abba Maxime, ego et is cui successi, tibi nocuimus, qui ubique nobis detrahis, et nos omnibus in suspicionem de hæresi venire facis? Quis unquam te, ne de facie quidem notum, sic honoravit et coluit, ut nos?

MAXIMUS. Quandoquidem audit Deus, nemo, ut verbis tuis utar, sic me honoravit et coluit ut vos : sed cum vos aspernati sitis nunc dogma Christianorum, existimavi pertimescendum mihi esse, si gratiam vestram veritati anteponerem.

PYR. Qua opinione aspernati sumus quod Christiani sentiunt?

MAX. Opinione de una voluntate divinitatis Christi et humanitatis ejus : et non solum opinione, sed etiam proposita ejus nova expositione ad perniciem totius corporis sanctæ Ecclesiæ.

PYR. Quid igitur, qui unam Christi voluntatem esse sentit, videtur tibi a Christiana doctrina traduci?

MAX. Maxime. Quid enim magis impium, quam dicere, eumdem una et eadem voluntate, ante incarnationem quidem omnia ex nihilo fe-

cisse, continere et procurare ac salubriter dirigere; post incarnationem vero, cibum et potionem appetere, loca locis mutare, et omnia alia facere, quæ omni culpa et reprehensione vacabant; quibus etiam dispensationem liberam ab omni fictione esse demonstravit?

PYR. Estne unus Christus, an non?

MAX. Unus sane.

PYR. Si igitur unus Christus, tanquam unus omnino etiam volebat: quod si tanquam unus volebat, una prorsus est et ejus voluntas, non duæ.

MAX. Dicere quippe, et non distinguere prius significata in eo quod dicitur, nihil aliud est, quam omnia confundere, et ea studio relinquere operta, de quibus quæritur: quod est alienum a viro disserendi perito. Dic igitur mihi hoc: Christus cum sit unus, estne Deus solum, an etiam solum homo, an utrumque, Deus simul et homo?

PYR. Plane, Deus simul et homo?

MAX. Deus igitur natura et homo cum esset Christus, volebat tanquam Deus et idem homo, an ut Christus tantum? ac siquidem principaliter ut Deus et homo volebat Christus, liquet, quod dupliciter, et non uno modo, unus cum idem esset, volebat. Etenim si nihil aliud est Christus præter naturas suas, ex quibus, et in quibus est, perspicuum est, quod convenienter naturis suis Christus, id est, ut unaquæque apta nata erat, unus existens et idem, et volebat, et operabatur: siquidem neutra earum voluntatis, aut operationis expers est. Quod si convenienter naturis suis Christus, id est, ut unaquæque apta nata erat, volebat et operabatur; erant autem duæ naturæ ejus: duæ igitur voluntates ejus naturales, et quæ cum ipsis numero totidem sunt, substantiarum operationes. Sicut enim numerus naturarum unius et ejusdem Christi, si pie intelligatur et dicatur, non dividit Christum, sed differentiam naturarum etiam in unione custodiri demonstrat: sic numerus voluntatum et operationum, quæ secundum substantiam in ejus naturis insunt (ambabus enim naturis suis, ut dictum est, idem salutem nostram et volebat et operabatur) non divisionem inducit, absit: sed earum etiam in unione custodiam tantum et incolumitatem declarat.

PYR. Non potest fieri, quin voluntates secum inferant ipsos volentes:

MAX. Hoc quidem absurdum, in vestris etiam litteris, non ratione, sed licentia protulistis, nacti Heraclium vestrum ad hoc adjutorem, quia vos ejus nefariæ et sceleratæ mixtioni assensi estis, et benedictione (f. commendatione) eam confirmatis. Si enim concedatur inferri cum voluntatibus volentes, omnino consentanea reciprocatione cum volentibus inferentur voluntates: reperieturque etiam vobis auctoribus in superessentiali, plusquam bona et beata Deitate, una quidem hypostasis, sicut sensit Sabellius, quia una est in ea voluntas; tres vero voluntates, quia sunt tres personæ, ac proinde tres naturæ, ex opinione Arii: si quidem secundum definitiones et regulas Patrum, differentia voluntatum differentiam etiam naturarum secum infert.

PYR. Impossibile est, in una persona duas simul esse non contrarias voluntates.

MAX. Si non est possibile esse simul in una et eadem persona duas non contrarias voluntates; igitur, opinione tua, possibile est esse, si contrariæ sint. Si sic est; confessus es hactenus duas esse, et non dissides a numero, sed tantum a pugna: restat igitur ut quæramus causam hujus pugnæ effectricem. Quam igitur esse hanc ais? Voluntatemne naturalem, an peccatum? si natu-

ἐνανθρώπησιν τροφῆς ἐφίεσθαι καὶ ποτοῦ, τόπους τε ἐκ τόπων (τόπου) ἀμείβειν (ὑπαμείβειν), καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιεῖν, τὰ διαβολῆς ἁπάσης καὶ μομφῆς (μέμψεως) ἐκτὸς τυγχάνοντα· δι' ὧν καὶ πάσης καθαρὰν ἔδειξε τὴν οἰκονομίαν φαντασίας;

ΠΥΡ. Εἷς ὁ Χριστὸς, ἢ οὔ;

ΜΑΞ. Ναὶ, εἷς προδήλως.

ΠΥΡ. Εἰ οὖν εἷς ὁ Χριστὸς, ὡς εἷς πάντως καὶ ἤθελεν. Εἰ δὲ ὡς εἷς ἤθελεν, ἓν πάντως αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα, καὶ οὐ δύο.

ΜΑΞ. Τὸ λέγειν τι, καὶ μὴ προδιαστελλέσθαι τοῦ λεγομένου τὰ σημαινόμενα, οὐδέν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ πάντα συγχεῖν, καὶ ἀσαφῆ σπεύδειν ἐᾷν τὰ περὶ ὧν ἡ ζήτησις· ὅπερ ἀλλότριον ἀνδρὸς λογικοῦ (λογίου) καθέστηκε. Τοῦτο οὖν εἰπέ μοι· ὁ Χριστὸς εἷς ὢν, Θεὸς μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ ἄνθρωπος μόνον· ἢ τὸ συναμφότερον, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος;

ΠΥΡ. Προδήλως, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος.

ΜΑΞ. Θεὸς οὖν φύσει καὶ ἄνθρωπος ὑπάρχων ὁ Χριστὸς, ὡς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς ἤθελεν, ἢ ὡς Χριστὸς μόνον; Ἀλλ' εἰ μὲν προηγουμένως, ὡς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἤθελεν ὁ Χριστὸς, δηλονότι δυϊκῶς, καὶ οὐ μοναδικῶς εἷς ὢν ὁ αὐτὸς, ἤθελεν. Εἰ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ὁ Χριστὸς παρὰ τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑπάρχει, προδήλως, ὡς καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν, ἤγουν, ὡς ἑκάστη πέφυκεν, εἷς ὢν καὶ ὁ αὐτὸς, ἤθελέ τε καὶ ἐνήργει εἴπερ οὐδετέρα αὐτῶν ἀθέλητός ἐστιν, ἢ ἀνενέργητος. Εἰ δὲ καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν, ὁ Χριστὸς, ἤγουν, ὡς ἑκάστη πέφυκεν, ἤθελέ τε καὶ ἐνήργει, δύο δὲ αὐτοῦ αἱ φύσεις, δύο αὐτοῦ πάντως καὶ τὰ φυσικὰ θελήματα, καὶ αἱ τούτων ἰσάριθμοι καὶ οὐσιώδεις ἐνέργειαι. Ὥσπερ γὰρ ὁ τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ φύσεων ἀριθμὸς, εὐσεβῶς νοούμενός τε καὶ λεγόμενος, οὐ διαιρεῖ τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ σωζομένην κἂν τῇ ἑνώσει παρίστησι τῶν φύσεων τὴν διαφοράν. Οὕτω γὰρ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιωδῶς προσόντων ταῖς αὐτοῦ φύσεσι θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν· κατ' ἄμφω γὰρ, ὡς εἴρηται, τὰς αὐτοῦ φύσεις θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς γὰρ ἐνεργητικὸς τῆς ἡμῶν σωτηρίας· οὐ διαιρεσιν εἰσάγει, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν αὐτῶν δηλοῖ καὶ μόνον, κἂν τῇ ἑνώσει φυλακὴν καὶ σωτηρίαν.

ΠΥΡ. Ἀδύνατον, τοῖς θελήμασι μὴ συνεισάγεσθαι τοὺς θέλοντας.

ΜΑΞ. Τοῦτο μὲν καὶ ἐν τοῖς ὑμετέροις γράμμασι τὸ παράλογον, οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἐξουσίᾳ κινούμενοι, ἀπεφήνασθε, συναιρόμενον (συναιρούμενον) ὑμῖν εἰς τοῦτο λαβόντες τὸν Ἡράκλειον διὰ τὸ γὰρ ὑμᾶς συνελθεῖν τῇ αὐτοῦ ἀθεμίτῳ καὶ παρανόμῳ μίξει, γὰρ ταύτην δι' εὐλογίας κυρῶσαι. Εἰ γὰρ δοθῇ, τοῖς θελήμασι συνεισάγεσθαι τοὺς θέλοντας, πάντως καὶ τοῖς θέλουσι τὰ θελήματα κατὰ τὴν εὔλογον ἀντιστροφὴν συνεισαχθήσεται· καὶ εὑρεθήσεται καθ' ὑμᾶς, τῆς ὑπερουσίου, καὶ ὑπεραγάθου, καὶ μακαρίας Θεότητος, διὰ μὲν τὸ ἓν αὐτῆς θέλημα, μία καὶ ἡ ὑπόστασις, κατὰ Σαβέλλιον· διὰ δὲ τὰ τρία πρόσωπα, τρία καὶ τὰ θελήματα, καὶ διὰ τοῦτο τρεῖς φύσεις, κατὰ τὸν Ἄρειον· εἴπερ κατὰ τοὺς Πατρικοὺς ὅρους καὶ κανόνας, ἡ διαφορὰ τῶν θελημάτων καὶ φύσεων εἰσάγει διαφοράν.

ΠΥΡ. Ἀδύνατόν ἐστιν, ἐν ἑνὶ προσώπῳ δύο ἀλλήλοις συνυπάρξαι θελήματα ἄνευ ἐναντιώσεως.

ΜΑΞ. Εἰ ἄνευ ἐναντιώσεως δύο θελήματα ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ εἶναι οὐ δυνατὸν, ἄρα μετὰ ἐναντιώσεως κατὰ σὲ δυνατόν· εἰ δὲ τοῦτο, τέως τά δύο (τὸ δύο) εἶναι ὡμολόγησας, καὶ πρὸς τὸν ἀριθμὸν οὐ διαφέρῃ (διαφέρει), ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς τὴν ἐνναντιότητα. Οὐκουην λείπεται ζητεῖν τὴν ποιητικὴν τῆς μάχης αἰτίαν. Ποίαν οὖν ταύτην φῂς ἄρα; τὴν κατὰ φύσιν θέλησιν, ἢ τὴν ἁμαρτίαν; ἀλλ' εἰ μὲν τὴν κατὰ φύσιν εἴπῃς θέλησιν, ταύτης δὲ οὐκ ἄλλον, ἢ τὸν Θεὸν, γινώσκομεν (γινώσκειν) αἴτιον· ἄρα κατὰ σὲ τῆς μάχης δημιουργὸς ὁ Θεός. Εἰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν, ἁμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τὴν

οίανοῦν ἐναντιώσιν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν αὐτοῦ ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς εἶχε θελήμασι. Τοῦ αἰτίου γὰρ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τὸ αἰτιατὸν προδήλως ἔσται.

ΠΥΡ. Φύσεως οὖν τὸ θέλειν;

ΜΑΞ. Ναὶ, τὸ ἁπλῶς θέλειν, φύσεως.

ΠΥΡ. Εἰ φύσεως τὸ θέλειν· οἱ ἐμφανέστεροι δὲ τῶν Πατέρων ἓν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἶπον· καὶ μία φύσις ἔσται οὕτω γε τῶν ἁγίων καὶ τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΞ. Καὶ ἀνωτέρω ἐῤῥέθη, ὅτι δεῖ τὸν περὶ ἀληθείας λόγον ποιούμενον διαστέλλεσθαι τῶν λεγομένων τὰ σημαινόμενα, διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας πλάνην. Ἀντερήσομαι γάρ σε καὶ αὐτὸς, ὅτι, οἱ ἓν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἰπόντες ἅγιοι, πρὸς τὸ οὐσιῶδες τοῦ Θεοῦ, καὶ δημιουργικὸν (δημιουργὸν) θέλημα ἀποβλέποντες, τοῦτο εἶπον, ἢ πρὸς τὸ θελητόν; Οὐ ταὐτὸν γὰρ τὸ τοῦ θέλοντος θέλημα, καὶ τὸ θελητόν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ ὁρῶντος ὀπτικὸν, καὶ τὸ ὁρατόν. Τὸ μὲν γὰρ οὐσιωδῶς αὐτῷ πρόσεστι, τὸ δὲ ἐκτὸς τυγχάνει. Ἀλλ' εἰ μὲν πρὸς τὸ οὐσιῶδες ἀπιδόντες εἶπον, οὐ μόνον ὁμοφυεῖς καὶ συνδημιουργοὺς εἰσάγοντες εὑρεθήσονται τῷ Θεῷ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς ἐναντιουμένους, φήσαντες, μὴ δύνασθαι τὰ ἑτεροούσια κοινὸν ἔχειν θέλημα· εἰ δὲ πρὸς τὸ θελητὸν, ἄρα αἰτιολογικῶς· ἢ, ὥς τισι φίλον λέγειν, καταχρηστικῶς τὸ θεληθὲν θέλημα προσηγόρευσαν οἱ Πατέρες· καὶ οὐδὲν ἕψεται ἄτοπον, τῶν φύσεως (τῆς φύσεως) εἶναι τὸ ἁπλῶς θέλειν ὁριζομένων.

ΠΥΡ. Εἰ τοῖς θελήμασι πρός τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους (ἄλλους) διαφέρομεν, νῦν μὲν τοῦτο θέλοντες, νῦν δέ (ποτὲ δέ) τὸ αὐτὸ οὐ θέλοντες, φύσεως δὲ τοῦτο, καὶ τοῦ αὐτῆς (τὸ αὐτῆς) χαρακτηριστικὸν (χαρακτηριστικοῦ) λόγου, οὐ μόνον τῇ φύσει ἀλλήλων διαφέροντες εὑρεθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀπειράκις ταύτης μεταβάλλοντες·

ΜΑΞ. Οὐ ταὐτὸν τὸ θέλειν, καὶ τὸ πῶς θέλειν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ὁρᾷν, καὶ τὸ πως ὁρᾷν. Τὸ μὲν γὰρ θέλειν, ὥσπερ καὶ τὸ ὁρᾷν, φύσεως, καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοφύεσι καὶ ὁμογένεσι προσόν· τὸ δὲ πῶς θέλειν, ὥσπερ καὶ τὸ πῶς ὁρᾷν, τουτέστι, θέλειν περιπατῆσαι, καὶ μὴ θέλειν περιπατῆσαι, καὶ δεξιὰ ὁρᾷν, ἢ ἀριστερὰ, ἢ ἄνω, ἢ κάτω, ἢ πρὸς ἐπιθυμίαν, ἢ κατανόησιν τῶν ἐν τοῖς οὖσι λόγων, τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ θέλειν καὶ ὁρᾷν χρήσεως, μόνῳ (θέλοντος ὁρᾷν χρήσεως, ὡς μόνῳ) τῷ κεχρημένῳ προσὸν (προσκὼν), καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν χωρίζον (χωρίζων), κατὰ τὴν κοινῶς λεγομένην διαφοράν. Εἰ δὲ τοῦτο μαρτυροῦσαν τὴν φύσιν ἔχομεν, ἄρα τὸ θέλειν φαγεῖν, ἢ (καὶ) μὴ θέλειν φαγεῖν, ἢ τὸ θέλειν περιπατῆσαι, ἢ (καὶ) μὴ θέλειν, οὐ τοῦ πεφυκέναι θέλειν, ἐστὶν ἀναίρεσις (αἵρεσις), ἀλλὰ τοῦ πῶς θέλειν, τουτέστι, τῶν θελητῶν ἐστι γένεσις καὶ ἀπογένεσις. Οὔτε γὰρ, εἰ ὑποθώμεθα τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ γενόμενα, θελητὰ αὐτοῦ ὄντα, ἀπογενέσθαι, τούτοις καὶ τὸ προεπινοούμενον (προσεπινοούμενον) αὐτῶν, οὐσιῶδες αὐτῶν (αὐτοῦ), καὶ ποιητικὸν θέλημα συναπογενήσεται.

ΠΥΡ. Εἰ φυσικὸν λέγεις τὸ θέλημα, τὸ δὲ φυσικὸν πάντως καὶ ἠναγκασμένον, πῶς οὐκ ἀνάγκη, φυσικὰ λέγοντας ἐπὶ Χριστοῦ τὰ θελήματα, πᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ (αὐτῷ) ἑκούσιον ἀναιρεῖν κίνησιν;

ΜΑΞ. Οὐ μόνον ἡ θεία καὶ ἄκτιστος φύσις οὐδὲν ἠναγκασμένον ἔχει φυσικὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἡ νοερὰ, καὶ κτιστή. Τὸ γὰρ φύσει λογικὸν δύναμιν ἔχει φυσικὴν λογικὴν ὄρεξιν, ἥτις καὶ θέλησις καλεῖται τῆς νοερᾶς ψυχῆς· καθ' ἣν θέλοντες λογιζόμεθα, καὶ λογισάμενοι (λογιζόμενοι), θέλοντες βουλόμεθα (βουλευόμεθα). Καὶ θέλοντες ζητοῦμεν, σκεπτόμεθά τε, καὶ βουλευόμεθα (βουλόμεθα), καὶ κρίνομεν, καὶ διατιθέμεθα, καὶ προαιρούμεθα, καὶ ὁρμῶμεν, καὶ κεχρήμεθα· κατὰ σιν δὲ ἡμῖν, ὡς εἴρηται, προσόντος τοῦ λογικῶς ὀρέγεσθαι, ἤγουν θέλειν, καὶ

ralem dicis; hujus autem auctorem non alium esse scimus, nisi Deum; igitur, ut tua est opinio, Deus est auctor pugnæ. Si peccatum dicas; peccatum autem non fecit, neque Deus incarnatus ullam quampiam pugnam in voluntatibus naturalibus habuit: cum enim causa non est, plane nec effectus causæ erit.

Pyr. Naturæ igitur est velle?

Max. Sane quidem simpliciter velle naturæ est.

Pyr. Si naturæ est velle, illustriores autem Patres dixerunt unam esse Dei et sanctorum voluntatem; ita fiet ut sanctorum et Dei una sit natura.

Max. Superius dictum est, eum qui de veritate disserit, debere distinguere quæ vocibus significantur, propter errorem qui ex homonymia proficiscitur. Rursus enim percunctabor te: cum sancti unam Dei et sanctorum voluntatem esse dixerunt, dixeruntne hoc intuentes in voluntatem substantialem Dei, et effectricem, an in id quod volunt? non enim idem est voluntas volentis, et id, quod vult; sicut non est idem videntis vis cernendi et quod cernitur: illa enim inest ei substantialiter; hoc autem extra est. Quod si ad substantialem respicientes dixerunt, reperientur non solum ejusdem naturæ cum Deo sanctos inducere, et cum eo effectores, sed etiam sibi ipsis repugnantes; qui dixerunt non posse diversas substantias communem habere voluntatem. Sin vero ad id, quod volunt, respexerunt; igitur secundum causam, sive ut quibusdam loqui placet, per abusionem voluntatem appellaverunt Patres eam rem, quam quis vult; nihilque absurdum sequetur ex eo, quod definierunt naturæ esse simpliciter velle.

Pyr. Si voluntatibus a nobis ipsis, et alii ab aliis dissidemus, qui nunc quidem hoc volumus, nunc vero idem nolumus; naturæ autem est hoc, et rationem ejus signat atque exprimit: non solum reperiemur natura inter nos dissidere, sed infinities mutare naturam.

Max. Non est idem velle, et aliquo modo velle; sicut non est idem videre, et aliquo modo videre, nam velle, sicut et videre naturæ est, et omnibus, qui ejusdem naturæ sunt, inest; at vero aliquo modo velle, sicut et aliquo modo videre, id est, velle deambulare, et nolle deambulare, videre ad dexteram, vel ad lævam, vel supra, vel infra, vel ad libidinem, vel ad perspicientiam rationum, quæ in rebus insunt, modi sunt utendi voluntate et adspectu: et hic modus inest utenti tantum, et ab aliis eum distinguit secundum differentiam communiter dictam. Si autem ipsam naturam habemus hoc testantem, igitur velle comedere et nolle comedere, sive velle deambulare, aut nolle, non tollit illud velle quod naturæ est, sed velle aliquo modo, id est, eorum quæ volumus est ortus et interitus. Nec enim, si ponamus quæ a Deo facta sunt, quæ sunt ea, quæ ipse voluit, interire, cum his etiam voluntas, quæ ante ea cogitatur, et est eorum effectrix secundum substantiam, simul interibit.

Pyr. Si naturalem voluntatem dicis, quod autem naturale est, omnino etiam coactum est, quomodo non est necesse, si naturales in Christo voluntates dicimus, non tollere in eo omnem voluntarium motum?

Max. Non solum divina et non creata natura nihil habet naturale coactum, sed neque natura intelligens et creata. Quod enim est natura particeps rationis, vim habet naturalem appetitus rationalis, qui etiam vocatur θέλησις, id est, appetitio animæ intelligentis; qua appetitione volentes ratiocinamur, et ratiocinati appetentes volumus, et

appetentes quærimus, et consideramus, ac consultamus, et judicamus, et afficimur, et eligimus, et aggredimur et utimur. Cum igitur (ut diximus) natura nobis insit secundum rationem appetere, id est, velle, et ratiocinari, consultare, et quærere, ac considerare, velle, et judicare, ac affici, et eligere, aggredi, et uti : non sunt igitur coacta, quæ natura insunt intelligentibus. Quomodo enim hoc concesso, non erit omni absurdo absurdior ejusmodi enuntiatio? Etenim si vera est, et omne id quod naturale est, idem omnino coactum est : Deus autem est natura Deus, natura bonus, natura creator; necessario Deus erit Deus, et bonus, et creator : quod quidem cogitare, nedum efferre, extremæ blasphemiæ est. Quis enim est qui necessitatem imponit? considera autem et sic, si placet, amice, hujus enuntiationis blasphemiam. Si enim qui voluntatem naturalem in Christo dicit, omnem in eo voluntarium motum opinione tua tollit, necesse est, quæ quidem volunt naturaliter, motum habere non voluntarium; quæ vero naturaliter non volunt, voluntarium. Igitur non solum Deus, qui est super omnia, sed omnia quæ vim intelligendi et ratiocinandi habent, cum sint naturali vi volendi prædita, contra voluntatem motum habebunt; inanimata autem, quæ non sunt hujusmodi vi volendi prædita, habebunt voluntarium. Accedit huc, quod beatus Cyrillus in tertio capite contra reprehensiones Theodoreti liberavit nos negotio supervacaneo, qui clare pronuntiavit, nihil naturale esse in natura intelligente invitum, et perspicere hoc potest, si quis hoc caput in manus sumat.

Pyr. Quandoquidem oportet ea quæ investigatione vera esse patuerunt, grato animo amplecti, valde distincte demonstratum est, esse in Christo naturales voluntates : fieri autem potest, ut sicut ex duabus naturis unum aliquid compositum dicimus, sic ex duabus voluntatibus naturalibus unam aliquam compositam dicamus. Ut qui duas voluntates dicunt propter naturalem in Christo naturarum differentiam, et qui unam dicunt propter summam unionem, non amplius, propter nudas, seu solas voces inter se pugnent : siquidem nobis non in nominibus, ait magnus in Theologia Gregorius, sed in rebus est veritas.

Max. Vides quemadmodum ex eo erratis, quod penitus ignoratis, compositiones eorum esse, quæ sunt in hypostasi, non eorum quæ in alio spectantur? Atque hæc quidem est omnium, tum philosophorum gentilium, tum sapientium doctorum Ecclesiæ communis sententia. Quod si voluntatum compositionem dicitis, cogemini etiam aliorum naturalium compositionem dicere, si modo vultis consentanee de vestro dogmate disserere : aliorum, inquam, id est, creati, et non creati, infiniti et finiti, non definiti et definiti, immortalis et mortalis, ejus quod corrumpi potest, et ejus quod corrumpi non potest; atque ita in absurdas opiniones deferemini. Quomodo autem ex voluntatibus compositum voluntas appellabitur? non enim quod compositum est, appellatione compositorum appellari potest : aut certe eo modo ex naturis, quod constat, natura appellabitur secundum veteres hæreticos. Præterea voluntate a Patre eum separatis, cum compositam et solam naturam voluntate composita signatis.

Pyr. Nihil igitur habent commune, sicut naturæ, sic et quæ in eis natura insunt?

Max. Nihil, nisi solam hypostasim earumdem naturarum. Sicut enim idem erat hypostasis non confusa suarum naturarum; sic etiam erat unio non divisa eorum, quæ erant ipsi naturalia.

λογίζεσθαι, βουλεύεσθαί τε, καὶ ζητεῖν, καὶ σκέπτεσθαι, καὶ βούλεσθαι (βουλεύεσθαι), καὶ κρίνειν, καὶ διατίθεσθαι, καὶ αἱρεῖσθαι, καὶ ὁρμᾶν, καὶ κεχρῆσθαι. Οὐκ ἄρα ἠναγκασμένα τὰ τῶν νοερῶν φυσικά. Πῶς δὲ καὶ τούτου δοθέντος οὐ πάσης ἀτοπίας ἀτοπωτέρα ἡ τοιαύτη δειχθήσεται πρότασις; Εἰ γὰρ κατ᾽ αὐτὴν τὸ φυσικὸν πάντως καὶ ἠναγκασμένον, φύσει δὲ Θεὸς ὁ Θεὸς, φύσει ἀγαθὸς, φύσει δημιουργὸς, ἀνάγκῃ ἔσται ὁ Θεὸς Θεὸς, καὶ ἀγαθὸς, καὶ δημιουργός· ὅπερ καὶ ἐννοεῖν, μήτι γε λέγειν, ἐσχάτης ἐστὶ βλασφημίας. Τίς γὰρ ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπάγω; Σκόπει δὲ. εἰ δοκεῖ, ὦ φιλότης, καὶ οὕτω τῆς τοιαύτης προτάσεως τὸ βλάσφημον. Εἰ γὰρ ὁ φυσικὰ ἐπὶ Χριστοῦ λέγων τὰ θελήματα, πᾶσαν κατὰ σὲ ἑκούσιον ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀναιρεῖ κίνησιν, ἀνάγκη, τὰ μὲν φυσικῶς θέλοντα, ἀκούσιον ἔχειν κίνησιν· τὰ δὲ φυσικῶς μὴ θέλοντα, ἑκούσιον. Οὐκοῦν οὐ μόνον Θεὸς, ὁ ὑπὲρ τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ νοερὰ πάντα, καὶ λογικὰ, φύσει ὄντα θελητικὰ, ἀκούσιον ἕξει κίνησιν. Πλὴν ὅτι ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ πρὸς τὰς τοῦ Θεοδωρήτου μέμψεις ἀπήλλαξεν ἡμᾶς περιττῶν πραγμάτων, διαῤῥήδην ἀποφηνάμενος, μηδὲν φυσικὸν εἶναι ἐν τῇ νοερῇ φύσει ἀκούσιον. Καὶ τοῦτο ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, μετὰ χεῖρας λαβόντι τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον.

ΠΥΡ. Ἐπειδὴ χρὴ τὰ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ἀναφαινόμενα ἀληθῆ, εὐγνωμόνως ἀποδέχεσθαι, μετὰ πολλῆς εὐκρινείας πιθανότητος ἔδειξεν ὁ λόγος φυσικὰ εἶναι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα. Δυνατὸν δὲ, ὥσπερ ἐκ τῶν δύο φύσεων ἕν τι σύνθετον λέγομεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν τῶν δύο φυσικῶν θελημάτων ἕν τι σύνθετον λέγειν· ἵνα καὶ οἱ δύο λέγοντες θελήματα διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων διαφορὰν, καὶ οἱ ἓν λέγοντες διὰ τὴν ἄκραν ἕνωσιν, μηκέτι ψιλῶν λέξεων ἕνεκεν πρὸς ἀλλήλους διαφέρωνται. Εἴ περ οὐκ ἐν ὀνόμασιν ἡμῖν, φησὶν (ὥς φησιν) ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, ἡ ἀλήθεια, ἀλλ᾽ ἐν πράγμασιν.

ΜΑΞ. Ὁρᾷς, ὅτι ἐκ τούτου πλανᾶσθε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆσαι ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ καὶ οὐκ ἰδίῳ λόγῳ θεωρουμένων, εἰσί· καὶ τοῦτο κοινὸν φρόνημα πάντων, καὶ τῶν ἔξω φιλοσόφων, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεοσόφων μυσταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέγετε, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν τὴν σύνθεσιν λέγειν ἐκβιασθήσεσθε, εἴπερ εὐσυνάρτητον τὸν τοῦ οἰκείου δόγματος λόγον δεῖξαι βούλεσθε· τουτέστι, τοῦ κτιστοῦ, καὶ τοῦ ἀκτίστου· τοῦ ἀπείρου, καὶ τοῦ πεπερασμένου· τοῦ φθαρτοῦ καὶ τοῦ ἀφθάρτου· καὶ εἰς ἀτόπους ἐξενεχθήσεσθε ὑπολήψεις. Πῶς δὲ τὸ ἐκ τῶν θελημάτων θέλημα προσαγορευθήσεται; Οὐ γὰρ δυνατὸν, τὸ σύνθετον τῇ τῶν συντιθεμένων ὀνομάζεσθαι προσηγορίᾳ· ἢ οὕτω γε καὶ τὸ ἐκ τῶν φύσεων, φύσις, κατὰ τοὺς πάλαι αἱρετικοὺς, προσαγορευθήσεται. Προσεπιτούτοις δὲ καὶ πάλιν αὐτὸν θελήματι τοῦ Πατρὸς χωρίζετε, (χωρήσετε) συνθέτῳ θελήματι σύνθετον καὶ μόνην χαρακτηρίσαντες φύσιν.

ΠΥΡ. Οὐδὲν οὖν, καθάπερ αἱ φύσεις, καὶ τὰ αὐτῶν φυσικὰ ἔχει (εἶχον) κοινόν;

ΜΑΞ. Οὐδὲν, ἢ μόνην τὴν τῶν αὐτῶν φύσεων ὑπόστασιν (τῆς φύσεων ὑποστασιν). Ὥσπερ τῶν ὑπόστασις ἦν ὁ αὐτὸς ἀσύγχυτος (ἀσυγχύτως) τῶν αὐτοῦ φύσεων, οὕτω καὶ ἕνωσις ἦν ἀδιαίρετος τῶν αὐτῶν φυσικῶν.

ΠΥΡ. Τί οὖν οἱ Πατέρες, ὧν οἱ λόγοι νόμος καὶ κανὼν Ἐκκλησίας καθέστηκε, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν ὕβριν οὐκ εἶπον κοινήν; ἕτερον γάρ φησὶν, ἐκεῖνο, ἐξ οὗ τὸ τῆς δόξης κοινὸν καθέστικε, καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ τὸ τῆς ὕβρεως.

ΜΑΞ. Τῷ τῆς ἀντιδόσεως τρόπῳ τοῦτο τοῖς ἁγίοις εἴρηται Πατράσι. Πρόδηλον δὲ, ὡς ἡ ἀντίδοσις ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ δύο, καὶ ἀνίσων· κατ᾽ ἐπαλλαγὴν τὰ (τῶν) φυσικῶς ἑκατέρῳ μέρει τοῦ Χριστοῦ προσόντα (προσόντων), κατὰ τὴν ἄῤῥητον ἕνωσιν, θατέρων (θατέρῳ) πεποιημένων, (μέρει πεποιημένων), χωρὶς τῆς θατέρου μέρους πρὸς τὸ ἕτερον κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον μεταβολῆς καὶ συμφύρσεως. Εἰ οὖν τῷ τῆς ἀντιδόσεως τρόπῳ κοινὸν λέγεις (κοινόν ἔχειν λέγεις) τὸ θέλημα, οὐχ ἓν, ἀλλὰ δύο λέξεις τὰ θελήματα· καὶ περιετράπη σοι (περιτραπέσεταί σοι) πάλιν τὶ σοφὸν εἰς ἐκεῖνο, ἐξ οὗ φυγεῖν ἐσπούδασας.

ΠΥΡ. Τί οὖν; οὐ νεύματι τοῦ ἑνωθέντος αὐτῷ λόγου ἡ σὰρξ ἐκινεῖτο;

ΜΑΞ. Διαιρεῖς τὸν Χριστὸν, οὕτω λέγων· νεύματι γὰρ αὐτοῦ ἐκινεῖτο καὶ Μωϋσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ ὅσοι τῆς θείας ἐνεργείας χωρητικοὶ τῇ ἀποθέσει τῶν ἀνθρωπίνων (γηΐνων), καὶ σαρκικῶν ἰδιωμάτων γεγόνασιν. Ἡμεῖς δὲ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν, ὡς ἐν ἅπασι, κἂν τούτῳ ἑπόμενοι, φαμὲν, ὅτι περ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἀτρέπτως γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ μόνον ὡς Θεὸς, ὁ αὐτὸς καταλλήλως τῇ αὐτοῦ θεότητι ἤθελεν, (ἠθέλησεν) ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς καταλλήλως τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι. Εἰ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα γενόμενα, (γινόμενα) καὶ τοῦ ὄντος, ἔχουσι τὴν δύναμιν· ταύτης δὲ κατὰ φύσιν ἴδιον ἡ πρὸς τὰ συστατικὰ (τὰ σοστικὰ) ὁρμὴ, καὶ πρὸς τὰ φθαρτικὰ ἀφορμή· ἄρα καὶ ὁ ὑπερούσιος λόγος, ἀνθρωπικῶς οὐσιωθεὶς, ἔσχε καὶ τοῦ ὄντος τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος τὴν ἀνθεκτικὴν δύναμιν· ἧς τὴν ὁρμὴν καὶ ἀφορμὴν θέλων δι᾽ ἐνεργείας ἔδειξε. Τὴν μὴν ὁρμήην ἐν τῷ τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις τοσοῦτον χρήσασθαι, ὡς καὶ μὴ Θεὸν τοῖς ἀπίστοις νομίζεσθαι· τὴ δὲ ἀφορμὴν, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἑκουσίως τὴν πρὸς τὸν θάνατον συστολὴν ποιήσασθαι. Τί οὖν τῶν ἀτόπων ἡ τοῦ Θεοῦ πέπραχεν Ἐκκλησία, μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ καὶ κτιστῆς φύσεως, καὶ τοὺς δημιουργικῶς αὐτῇ παρ᾽ αὐτοῦ ἐντεθέντας ἐν αὐτῷ ἀνελλιπῶς ὁμολογοῦσα λόγους, ὧν καὶ ἄνευ εἶναι τὴν φύσιν ἀδύνατον;

ΠΥΡ. Εἰ φυσικῶς ἡμῖν πρόσεστιν ἡ δειλία, τῶν διαβεβλημένων δὲ αὕτη· ἄρα καθ᾽ ὑμᾶς φυσικῶς ἡμῖν ἔγκειται τὰ διαβεβλημένα, ἤγουν ἡ ἁμαρτία.

ΜΑΞ. Πάλιν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἑαυτὸν, οὐ τὴν ἀλήθειαν, παραλογίζῃ· ἔστι γὰρ καὶ κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν δειλία· καὶ κατὰ φύσιν μὲν δειλία ἐστὶ δύναμις κατὰ συστολὴν τοῦ ὄντος ἀνθεκτική· παρὰ φύσιν δὲ παράλογος συστολή. Τὴν οὖν παρὰ φύσιν ὁ Κύριος, ἅτε δὴ ἐκ προδοσίας οὖσαν λογισμῶν, ὅλως οὐ προσήκατο. Τὴν δὲ κατὰ φύσιν, ὡς τῆς ἐνυπαρχούσης τῇ φύσει ἀντιποιητικῆς τοῦ εἶναι δυνάμεως ἐνδεικτικὴν, θέλων δι᾽ ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς, ἐδέξατο. Οὐ γὰρ προηγεῖται ἐν τῷ Κυρίῳ, καθάπερ ἐν ἡμῖν, τῆς θελήσεως τὰ φυσικά· ἀλλ᾽ ὥσπερ πεινάσας ἀληθῶς, καὶ διψήσας, οὐ τρόπῳ τῷ καθ᾽ (οὐ καθ᾽) ἡμᾶς ἐπείνασεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ (ἀλλ᾽ ὑπὲρ) ἡμᾶς· ἑκουσίως γάρ· οὕτω καὶ δειλιάσας ἀληθῶς, οὐ καθ᾽ ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐδειλίασε. Καὶ καθόλου φάναι, πᾶν φυσικὸν ἐπὶ Χριστοῦ συνημμένον ἔχει τῷ κατ᾽ αὐτὸν (αὐτὸ) λόγῳ καὶ τὸν ὑπὲρ φύσιν τρόπον· ἵνα καὶ φύσις διὰ τοῦ λόγου πιστωθῇ, καὶ ἡ οἰκονομία διὰ τοῦ τρόπου.

ΠΥΡ. Οὐκοῦν, ἵνα τὴν λεπτὴν ταύτην, καὶ τοῖς πολλοῖς δύσληπτον τεχνο-

PYR. Quid igitur Patres, quorum sermones lex et norma Ecclesiæ sunt, etiam gloriam et contumeliam non dixerunt communem? aliud enim, inquit, est illud ex quo extitit communitas gloriæ, et aliud ex quo communitas contumeliæ.

MAX. Hoc sancti Patres dixerunt fieri modo et ratione communicationis mutuæ. Liquet autem communicationem mutuam non esse unius, sed duorum et inæqualium; cum ea quæ naturaliter insunt utrique parti Christi, secundum unionem ineffabilem alterius vicissim fiunt, sine alterius partis in alteram secundum rationem naturalem mutatione, et confusione. Quod si ratione ac modo communicationis mutuæ communem voluntatem dicis, non unam, sed duas voluntates dices, atque ita illuc sapientia tua recidit, unde effugere et evadere studuisti.

PYR. Quid igitur, nonne nutu Verbi cum ipso copulati caro movebatur?

MAX. Dividis Christum, cum sic loqueris: nutu enim ejus movebantur Moyses et David, et quicumque fuerunt apti et idonei ad capiendam divinam operationem, depositis humanis et carnalibus proprietatibus. Nos vero qui sanctos Patres, sicut in omnibus, sic etiam in hoc sequimur, dicimus, quod ipse Deus universorum factus homo sine mutatione, non solum idem, tanquam Deus, convenienter divinitati suæ voluit, sed tanquam idem homo, ut humanitati suæ conveniebat, item voluit. Si enim quæ facta sunt cum non essent, ejus quod est, et non ejus quod non est (tuendi) habent insitam vim; hujus autem proprium est secundum naturam, ea prosequi, quæ tuentur, et ab eis fugere, quæ ad interitum ejus spectant: igitur superessentiale Verbum homo factum, habuit vim insitam ad tuendam humanitatem, cujus conatum ad prosequendum et refugiendum volens ostendebat per operationem: conatum quidem prosequendi ostendebat in naturalibus et a reprehensione alienis usque eo utendis, ut infideles Deum eum esse non crederent; conatum vero fugæ ostendit, cum tempore passionis voluntarie se metu mortis contraxit. Quid igitur absoni fecit Ecclesia Dei, si cum humanitate ejus, et natura creata, ea etiam, quæ ab ipso in creatione eidem humanitati indita sunt, sine quibus natura esse non potest, plene confitetur?

PYR. Si naturaliter nobis inest timor, et hic est ex iis, quæ reprehenduntur; igitur ut vos sentitis, natura insunt nobis, quæ reprehensionem habent, id est, peccatum.

MAX. Rursus te ipse, non veritatem ex homonymia, id est, multiplici voce, fallis. Est enim timor ex natura et præter naturam: ex natura quidem timor est vis ipsius naturæ ad tuendum se per contractionem: præter naturam vero timor est contractio præter rationem. Timorem igitur præter naturam Dominus, utpote ex proditione cogitationum profectum, penitus non admisit: timorem vero ex natura, utpote indicem facultatis insitæ naturæ ad tuendum se, volens propter nos, tanquam bonus, admisit: non enim in Domino, sicut in nobis, ea quæ naturæ insunt, voluntati antecedunt, sed sicut cum vere esuriebat et sitiebat, non esuriebat sicut nos, sed supra nos; voluntate enim esuriebat et sitiebat: sic cum timuit vere, non sicut nos, sed supra nos timuit: et ut in universum dicam, omne in Christo naturale habebat conjunctum cum ratione sua modum, qui supra naturam est; et ut natura per rationem comprobaretur, et dispensatio (verbi Dei) per modum.

PYR. Igitur ut hanc subtilem et vulgo difficilem

disserendi artem fugiamus, perfectum Deum et eumdem perfectum hominem confitebimur, declinantes reliqua omnia : cum perfecti nomen naturalia in seipso consignificet.

MAX. Si dicere naturas sine proprietate, quæ in unaquaque inest, vel Deum perfectum, vel hominem perfectum Christum, sine notionibus perfectionis, perfectæ pietatis est, ut tu sentis ; afficiantur anathemate Synodi, et ante eas Patres ; qui non solum naturas, sed etiam uniuscujusque naturæ proprietatem nobis, ut confiteremur, sanxerunt : et non solum Deum perfectum eumdem, et hominem perfectum, sed et perfectionis notiones, id est, eumdem et unum dicentes adspectabilem et inaspectabilem, mortalem et immortalem, potuisse corrumpi et non potuisse, tangi et non tangi, creatum et non creatum : et ad eamdem normam piæ sententiæ, duas etiam voluntates unius et ejusdem esse pie tradiderunt ; non solum per determinatum numerum duarum, sed etiam per pronomen aliam et aliam, et per proportionem, dicendo divinam et humanam : non enim uno modo naturam numeri metimur.

PYR. Si non possunt dici hæ voces propter calumniam hæreticorum, satis sint nobis ea sola, quæ a Synodis dicta sunt, et ne dicamus unam, neque duas voluntates.

MAX. Si ea tantum confiteri oportet quæ a Synodis dicta sunt, nec unam Dei Verbi naturam incarnatam, quæ totam pietatem mysterii (Incarnationis) complectitur, dicere oportet : quia non est dicta Synodice ; quin imo sic etiam cum naturis, et cum earum proprietatibus cogemini voluntates quoque simul confiteri. Si enim quæ naturaliter naturis Christi insunt, earum proprietates esse dicitis, naturaliter autem utrique naturæ Christi insitum est velle ; igitur necesse vobis erit, cum aliis proprietatibus naturalibus, voluntates etiam cum naturis confiteri.

Præterea si Synodi propter vocem unius voluntatis Apollinarium et Arium anathematizaverunt : (quia uterque eorum hac voce ad probandum suam hæresim abutebatur : Apollinarius quidem, ut carnem ejusdem substantiæ cum verbo ostenderet ; Arius vero, ut filium diversæ substantiæ a patre introduceret) quomodo possumus nos pii esse, si voces hæreticis contrarias non confitemur? Quinta vero Synodus, ut omnia prætermittam, cum decrevit ipsis verbis : Ut amplecteremur omnia scripta sanctorum Athanasii, et Basilii, et Gregorii, et aliorum, cum adjunctione egregiorum doctorum, in quorum scriptis sunt duæ voluntates ; et duas voluntates tradiderunt.

PYR. Non videtur tibi aures offendere quæ dicitur naturalis voluntas.

MAX. Excepta divina vita, quot species vitæ in rebus esse dicis?

PYR. Dic ipse.

MAX. Tres species vitæ sunt.

PYR. Quæ istæ.

MAX. Vita plantæ, sentiens, intelligens.

PYR. Sic est.

MAX. Quandoquidem unaquæque ratione quadam creationis ab aliis distincta est, quæ ratio uniuscujusque speciei propria est et eam ab aliis distinguens ?

PYR. Et hoc ut dicas, rogo.

MAX. Vitæ quidem plantæ proprius est motus alendi, augendi et gignendi : vitæ vero sentientis, motus appetitionis : intelligentis autem, motus liberæ voluntatis.

PYR. Valde distincte et articulate cujusque speciei vitæ proprietatem explicasti.

λογίαν ἐκφύγωμεν, Θεὸν τέλειον τον αὐτὸν, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ὁμολογήσωμεν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐκκλίνοντες· ὡς τοῦ τελείου τὰ φυσικὰ παρ' ἑαυτῷ συνεμφαίνοντος.

ΜΑΞ. Εἰ τὸ λέγειν τὰς φύσεις ἄνευ τῆς ἑκάστῃ προσούσης ἰδιότητος, ἢ Θεὸν τέλειον, ἢ ἄνθρωπον τέλειον τὸν Χριστὸν, ἄνευ τῶν τῆς τελειότητος γνωρισμάτων, ἀπηρτισμένης κατά σε εὐσεβείας ἐστὶν, ἀναθεματιζέσθωσαν αἱ σύνοδοι, καὶ πρὸ τούτων οἱ Πατέρες, οὐ μόνον τὰς φύσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑκάστης φύσεως ἰδιότητα ὁμολογεῖν ἡμῖν νομοθετήσαντες· καὶ οὐ μόνον Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον τὸν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς τελειότητος τὰ γνωρίσματα· τουτέστιν, ὁρατὸν καὶ ἀόρατον τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα λέγοντες, θνητὸν καὶ ἀθάνατον, φθαρτὸν καὶ ἄφθαρτον, ἁπτὸν καὶ ἀναφῆ, κτιστὸν καὶ ἄκτιστον, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν εὐσεβῆ ἔννοιαν, καὶ δύο εὐσεβῶς θελήματα τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ἐδογμάτισαν οὐ μόνον διὰ τοῦ ὡρισμένου ἀριθμοῦ τῶν δύο, ἀλλὰ καὶ δι' ἀντωνυμίας τοῦ ἄλλο καὶ ἄλλο, καὶ δι' ἀναλογίας τοῦ θεῖον εἰπεῖν, καὶ ἀνθρώπινον. Οὐ γὰρ ἑνὶ τρόπῳ ἡ τοῦ ἀριθμοῦ περιορίζεται φύσις.

ΠΥΡ. Εἰ οὐ δυνατόν ἐστι τὰς φωνὰς ταύτας λέγεσθαι διὰ τὴν τῶν αἱρετιζόντον ἐπήρειαν, ἀρκεσθῶμεν κἂν μόνοις τοῖς συνοδικῶς εἰρημένοις· καὶ μήτε ἓν, μήτε δύο εἴπωμεν τὰ θελήματα.

ΜΑΞ. Εἰ τὰ συνοδικῶς μόνον (καὶ μόνον) εἰρημένα χρὴ ὁμολογεῖν, οὔτε τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην περιεκτικην πάσης τῆς τοῦ μυστηρίου οὖσαν εὐσεβείας, χρὴ λέγειν, συνοδικῶς οὐκ ἐκπεφωνημένην. Πλὴν ὅτι καὶ οὕτω ταῖς φύσεσι, καὶ τοῖς αὐτῶν ἰδιώμασι, καὶ τὰ θελήματα συνομολογεῖν βιασθήσεσθε. Εἰ γὰρ τὰ φυσικῶς προσόντα ταῖς φύσεσι τοῦ Χριστοῦ, ἰδιώματα αὐτῶν εἶναι λέγετε, φυσικῶς δὲ ἑκατέρᾳ (ἑκάτερον) αὐτοῦ φύσει τὸ θέλειν ἐμπέφυκεν· ἄρα μετὰ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἰδιωμάτων καὶ τὰ θελήματα ταῖς φύσεσι συνομολογεῖν ἀναγκασθήσεσθε.

Ἄλλως τε δὲ, εἰ αἱ σύνοδοι ἐπὶ τῇ τοῦ ἑνὸς θελήματος φωνῇ καὶ Ἀπολινάριον καὶ Ἄρειον ἀναθεμάτισαν, ἑκατέρου αὐτῶν ταύτῃ πρὸς σύστασιν τῆς ἰδίας αἱρέσεως ἀποχρησαμένου· τοῦ μὲν, ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ διὰ τούτου τὴν σάρκα βουλομένου δεῖξαι· τοῦ δὲ, ἑτεροούσιον (τὸ ἑτεροούσιον) τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἰσαγαγεῖν ἀγωνιζομένου· πῶς εὐσεβεῖν ἡμᾶς δυνατὸν, τὰς ἐναντίας τοῖς αἱρετικοῖς φωνὰς οὐχ ὁμολογοῦντας; Ἡ δὲ πέμπτη σύνοδος, ἵνα πάντα παραλίπω, θεσπίσασα αὐτολεξεὶ πάντα τὰ τῶν ἁγίων Ἀθανασίου, καὶ Βασιλείου, καὶ Γρηγορίου, (Γρηγορίων) καὶ ἄλλων τινῶν προσδιωρισμένως ἐγκρίτων (ἐκκρίτων) διδασκάλων συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὰ δύο ἔγκεινται θελήματα, δέχεσθαι, καὶ δύο παραδεδώκασι θελήματα.

ΠΥΡ. Καὶ οὐ δοκεῖ σοι τὰς τῶν πολλῶν πλήττειν (ἐκπλήττειν) ἀκοὰς τὸ φυσικὸν θέλημα λεγόμενον.

ΜΑΞ. Ὑπεξαιρουμένης τῆς θείας, πόσα εἴδη ζωῆς ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι λέγεις;

ΠΥΡ. Αὐτὸς εἰπέ.

ΜΑΞ. Τρία εἴδη ζωῆς εἰσιν.

ΠΥΡ Ποῖα ταῦτα ;

ΜΑΞ. Ἡ φυτικὴ, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ νοερά.

ΠΥΡ. Οὕτως ἔχει.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον (ἑκάστη) λόγῳ τινὶ δημιουργίας τῶν ἄλλων διακέκριται, τίς ὁ διακριτικὸς, καὶ ἰδιάζων ἑκάστου εἴδους λόγος ;

ΠΥΡ. Καὶ τοῦτο εἰπεῖν σε, ἀξιῶ.

ΜΑΞ. Τῆς μὲν φυτικῆς ἴδιον ἡ θρεπτικὴ, καὶ αὐξητικὴ, καὶ γεννητικὴ κίνησις· τῆς δὲ αἰσθητικῆς, ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις· τῆς δὲ νοερᾶς, ἡ αὐτεξούσιος.

ΠΥΡ. Πάνυ εὐκρινῆ καὶ ἀσύγχυτον τὴν τῆς ἑκάστου εἴδους ζωῆς παρέφηνας ἰδιότητα.

ΜΑΞ. Εἰ εὐκρινὴς, καὶ ἀσύγχυτος ἡ ἑκάστου ἐδείχθη ἰδιότης, πάλιν ζητῶ· εἰ κατὰ φύσιν πρόσεστι τῇ φυτικῇ ἡ θρεπτικὴ, καὶ αὐξητικὴ, καὶ γεννητικὴ κίνησις· καὶ τῇ αἰσθητικῇ, ἡ καθ' ὁρμήν.

ΠΥΡ. Κατὰ φύσιν ἀναμφιβόλως.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν καὶ τῇ νοερᾷ ἀκολούθως ἡ αὐτεξούσιος κίνησις.

ΠΥΡ. Καὶ τοῦτο πάντως δώσει (δέσεις), ὁ ἀκόλουθα ταῖς οἰκείαις ἀρχαῖς δογματίζων.

ΜΑΞ. Εἰ οὖν κατὰ φύσιν πρόσεστι τοῖς νοεροῖς ἡ αὐτεξούσιος κίνησις, ἄρα πᾶν νοερὸν καὶ φύσει θελητικόν. Θέλησιν γὰρ τὸ αὐτεξούσιον ὁ μακάριος Διάδοχος ὁ Φωτικῆς ὡρίσατο εἶναι. Εἰ δὲ πᾶν νοερὸν καὶ φύσει θελητικὸν, γέγονε δὲ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ, ἀληθῶς λογικῶς τε, καὶ νοερῶς ἐψυχωμένη, ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, οὐσιωδῶς ὁ αὐτὸς ἦν θελητικός. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα τὰς τῶν εὐσεβῶν ἀκοὰς πλήττει λεγόμενον τὸ φυσικὸν θέλημα, ἀλλὰ τὰς τῶν αἱρετιζόντων.

ΠΥΡ. Ἐγὼ μὲν ἤδη ἐν τοῖς φθάσασιν ἐπείσθην, φυσικὰ εἶναι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα· καὶ περὶ τούτου ἑτέραν οὐκ ἐπιζητῶ ἀπόδειξιν, οὐχ ἧττον γὰρ τῶν θεωδῶς ἐκπεφασμένων, αὐτὴν τῶν ὄντων τὴν φύσιν ὁ λόγος μαρτυροῦσαν ἔδειξεν· ὡς καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν ὁ αὐτὸς ἤθελεν, (καὶ αὐτὸς θέλων ἦν εὐδοκῶν μὲν, ὡς Θεὸς, ὑπακούων δὲ, ὡς ἄνθρωπος. Καὶ ὅτι κατάλληλα πάντως τὰ φυσικὰ θελήματα ταῖς φύσεσιν· ἄναρχον μὲν τῆς ἀνάρχου, καὶ τῆς ἠργμένης ἠργμένον· καὶ ὅτι οὐ δυνατὸν, πρὸς ἓν θέλημά ποτε συμπεσεῖν ἀλλήλοις· κἂν ἑνὸς, καὶ τοῦ αὐτοῦ εἰσιν, ὥσπερ καὶ αἱ φύσεις· τὸ ἄναρχον, καὶ τὸ ἠργμένον· τὸ ἄκτιστον, καὶ τὸ κτιστόν· τὸ ποιῆσαν, καὶ τὸ ποιηθέν· τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ πεπερασμένον· τὸ θεῶσαν, καὶ τὸ θεωθέν· οἱ δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἔτι πρὸς τὰ φυσικὰ θελήματα ἀντιστατοῦντες, κατ' οἰκείωσίν φασιν εἰρηκέναι τοὺς Πατέρας ἔχειν τὸν Κύριον τὸ ἀνθρώπινον θέλημα·

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ αὐτὸς τῆς τοιαύτης αὐτῶν θαυμαστῆς, καὶ λαμπρᾶς καθηγήσω παιδεύσεως, κατὰ ποίαν οἰκείωσιν τοῦτό φασιν; Ἆρά τὴν οὐσιώδη, καθ' ἣν τὰ φυσικῶς προσόντα ἕκαστος ἔχων, διὰ τὴν φύσιν οἰκειοῦται· ἢ τὴν σχετικὴν, καθ' ἣν φυσικῶς τὰ ἀλλήλων οἰκειούμεθα, καὶ στέργομεν, μηδὲν τούτων αὐτοὶ ἢ πάσχοντες, ἢ ἐνεργοῦντες;

ΠΥΡ. Τὴν σχετικὴν δηλονότι.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν πρὶν τούτου δεῖξαι τὸ ἄτοπον, δικαιότερον ἂν εἴη ἀκριβέστερον (ἀκριβῶς) ἐξετάσαι, εἴ τε φύσει θελητικός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, εἴ τε καὶ μή. Τούτου γὰρ δεικνυμένου, σαφέστερον γενήσεται τῆς τοιαύτης αἱρέσεως τὸ βλάσφημον.

ΠΥΡ. Εἰ δοκεῖ, τοῦτο ἐξετάσωμεν.

ΜΑΞ. Ἀδίδακτα εἶναι τὰ φυσικὰ, οὐ μόνον οἱ λόγῳ τὴν φύσιν διασκεψάμενοι, καὶ τῶν πολλῶν διαφέροντες ἔφασαν, ἀλλα καὶ ἡ τῶν χυδαιοτέρων συνήθεια. Εἰ δὲ τὰ φυσικὰ ἀδίδακτα, ἀδίδακτον δὲ ἔχομεν τὸ θέλειν. Οὐδεὶς γάρ ποτε θέλειν διδάσκεται· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ φύσει λογικὸς ὁ ἄνθρωπος, τὸ δὲ φύσει λογικὸν καὶ φύσει αὐτεξούσιον, τὸ δὲ αὐτεξούσιον κατὰ τοὺς Πατέρας, θέλημά (θέλησις) ἐστιν· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἄγει μὲν ἡ φύσις, ἄγεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐξουσιαστικῶς κατὰ θέλησιν κινουμένῳ· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ κατ' εἰκόνα τῆς μακαρίας, καὶ ὑπερουσίου θεότητος ὁ ἄνθρωπος γεγένηται, αὐτεξούσιος δὲ φύσει ἡ θεία φύσις ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὄντως (αὐτῆς) εἰκὼν, αὐτεξούσιος τυγχάνει φύσει· εἰ δὲ αὐτεξούσιος φύσει, θελητικος ἄρα φύσει ὁ ἄνθρωπος· εἴρηται γὰρ ἤδη, ὡς τὸ αὐτεξούσιον θέλησιν ὡρίσαντο οἱ Πατέρες. Ἔτι τε, εἰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνυπάρχει τὸ θέλειν, καὶ οὐ τοῖς μὲν ἐνυπάρχει, τοῖς δὲ οὐκ ἐνυπάρχει, τὸ δὲ κοινῶς

MAX. Si ostensa est valde distincte et articulate cujusque proprietas, rursus quæro: an inest vitæ plantæ secundum naturam motus alendi, crescendi, et generandi, et vitæ sentienti motus appetitionis.

PYR. Haud dubie secundum naturam.

MAX. Igitur vitæ intelligenti, ut consentaneum est, secundum naturam inest motus liberæ potestatis.

PYR. Et hoc etiam dabit omnino, qui propriis principiis consentanea tradit.

MAX. Si igitur natura inest intelligentibus motus liberæ potestatis; sequitur omne intelligens natura habere ut possit velle: liberam enim potestatem definivit beatus Diadochus episcopus Photices, esse voluntatem. Si autem omne intelligens natura habet vim volendi, factum est autem Verbum Dei vere caro animata anima ratiocinante et intelligente; igitur etiam quatenus homo erat, secundum substantiam idem erat facultate volendi præditus: quod si sic est, igitur non offendit aures piorum naturalis voluntas quæ dicitur, sed aures hæreticorum.

PYR. Equidem jam superius persuasum est mihi, voluntates in Christo esse naturales; et de hoc aliam probationem non requiro. Non minus enim quam quæ sunt divinitus patefacta, ipsam naturam rerum testari docuisti, quod convenienter suis naturis idem volebat, approbans quidem tanquam Deus, obediens autem tanquam homo; et quod omnino voluntates naturales naturis conveniebant; voluntas quidem sine principio, naturæ sine principio; voluntas cœpta et orta, naturæ item cœptæ et ortæ: quodque fieri non potest, ut in unam voluntatem unquam inter se recidant, quamvis unius et ejusdem sint, sicut et naturæ: quod principio caret et quod cœptum est, non creatum et creatum, quod fecit et quod factum est; infinitum et terminatum; quod deificavit et quod deificatum est. Qui autem Constantinopoli adhuc contra voluntates naturales pugnant, aiunt dixisse Patres, secundum attributionem habere Christum voluntatem humanam.

MAX. Quandoquidem ipse hujusmodi admirabilis et splendidæ istorum disciplinæ dux fuisti, per quam attributionem aiunt? an illam ex substantia qua illa quæ natura insunt, unusquisque cum habet, propter naturam sibi vindicat et attribuit; an illam ex habitudine attributionem, qua amice quæ aliorum sunt vicissim nobis attribuimus et amplectimur, nihil eorum ipsi aut patientes aut agentes?

PYR. Illam videlicet, quæ est ex habitudine.

MAX. Igitur priusquam hoc absurdum demonstretur, præstiterit diligentius excutere: sitne natura homo facultate volendi præditus an non? Hoc enim demonstrato, manifestior erit hujus hæresis blasphemia.

PYR. Si videtur, excutiamus hoc.

MAX. Naturalia non doceri, non solum qui naturam ratione pertractarunt, et vulgo antecelluerunt, dixere, sed etiam consuetudo vulgarium. Quod si quæ naturalia sunt non docentur; ut autem velimus, nulla doctrina comparatum est; nullus enim unquam velle docetur: natura igitur homo volendi facultatem habet. Rursus; si natura homo est rationis particeps; quod autem est natura rationis particeps, natura etiam liberæ potestatis est; libera autem potestas, ut Patres sentiunt, voluntas est: est igitur homo natura voluntate præditus. Præterea si in ratione carentibus ducit quidem natura, ducitur vero in homine, qui libera

potestate secundum voluntatem movetur: est igitur naturæ hominis insitum velle. Item: si homo factus est ad imaginem beatæ et supersubstantialis Deitatis; est autem divina natura liberæ potestatis, homo ergo et ipse, ut vere ejus imago, natura est liberæ potestatis: si autem natura liberæ potestatis est; ergo natura compos voluntatis. Jam enim dictum est; definivisse Patres τὸ αὐτεξούσιον, id est, liberam potestatem, voluntatem. Deinde; si omnibus hominibus inest velle, et non his inest, illis non inest; quod autem communiter in omnibus spectatur, naturam signat in individuis, quæ sub ipso sunt: ergo homo natura voluntatem habet.

Pyr. Demonstratum est pluribus habere hominem natura voluntatem.

Max. Hoc igitur perspicue demonstrato, age, consideremus, ut superius propositum fuit, absurdum propositionis ipsorum.

Pyr. Consideremus.

Max. Si homo, ut demonstratum est, naturaliter habet voluntatem; ut vero ipsi sentiunt, secundum attributionem in sola habitudine humanam habebat Dominus voluntatem: necesse est ipsos, modo velint principia sua sequi, alia etiam nostra naturalia cum ipsa illa voluntate naturali secundum solam attributionem dicere: ita fiet ut contemplationem et doctrinam de tota dispensatione fictam esse reperiant. Præterea, si sententia Sergii non eos qui aliquo modo, sed qui simpliciter duas voluntates dixerunt, anathemate affecit; dicunt autem hi duas voluntates, quamvis falso, propter attributionem; igitur qui hanc attributionem defendunt, anathemati contra se patrocinantur. Rursus, si secundum propositionem quam defendunt, voluntates secum inferunt personas; igitur qui duas voluntates dicunt, quamvis errantes, propter attributionem, sicut dictum est, personas item, quas secum duæ voluntates inferunt, secundum hanc propositionem dicturi sunt: et quis feret sectionem unius in duas personas?

Pyr. Quid igitur Patres, an non dixerunt nostram esse voluntatem, quam in se Christus formavit et expressit?

Max. Sane quidem nostram.

Pyr. Igitur non illam, quæ ipsi natura inerat, expressit per humanam, sed quam suscepit secundum attributionem.

Max. Quandoquidem similiter dixerunt, eum suscepisse naturam nostram; igitur, opinione ipsorum, reperietur Christus habere etiam ipsam naturam sola attributione: si enim illud verum est (de voluntate) et hoc verum erit (de natura): rursus si hoc falsum, et illud.

Pyr. Quid igitur, cum dixerunt eam, quæ nostra erat, in se formasse et expressisse, illam ipsam, quæ natura (quæ ipsi natura) inerat significaverunt?

Max. Maxime.

Pyr. Quomodo hoc ais?

Max. Quia idem erat totus Deus cum humanitate; et idem totus homo cum divinitate: ipse, ut homo, in se et per se, humanam subjecit Deo et Patri, formam nobis optimam, et exemplar ad imitationem seipsum exhibens: ut nos in eum, tanquam in ducem et principem salutis nostræ, intuentes, eam quæ nostra est (quod nostrum est), sponte ad Deum accommodemus, ita ut nihil velimus præterquam quod ipse vult.

Pyr. Illi non pravo proposito neque malitia quapiam hoc dixerunt; sed quod vellent sic unionem summam declarare.

Max. Si hoc Severianis concedatur, an non juste et verisimiliter deinceps, quod ad datam

πᾶσιν ἐνθεωρούμενον φύσιν χαρακτηρίζει ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος.

ΠΥΡ. Δέδεικται διὰ πλειόνων φύσει θελητικὸς ὢν ὁ ἄνθρωπος.

ΜΑΞ. Τούτου οὖν περιφανῶς δειχθέντος, διασκεψώμεθα, ὡς ἀνωτέρω ὑπεθέμεθα, καὶ τῆς αὐτῶν προτάσεως τὸ ἄτοπον.

ΠΥΡ. Διασκεψώμεθα.

ΜΑΞ. Εἰ φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος, ὡς δέδεικται, κατ' αὐτοὺς δὲ κατὰ τὴν ἐν ψιλῇ σχέσει οἰκείωσιν τὸ ἀθρώπινον εἶχε θέλημα ὁ Κύριος (Χριστὸς), ἀνάγκη αὐτοὺς, εἴπερ ταῖς οἰκείαις ἀρχαῖς στοιχοῦσαι, καὶ τὰ ἄλλα ἡμῶν φυσικὰ μετ' αὐτοῦ, φημὶ δὴ, τοῦ κατὰ φύσιν θελήματος, κατ' οἰκείωσιν ψιλὴν λέγειν· καὶ εὑρεθήσεται αὐτοῖς ἡ τῆς ὅλης οἰκονομίας θεωρία, καὶ μύησις, κατὰ φαντασίαν λαμβανομένη. Ἔπειτα, εἰ ἡ ψῆφος Σεργίου, οὐ τούς πως, ἀλλὰ τοὺς ἁπλῶς δύο θελήματα εἰπόντας, ἀνεθεμάτισε· λέγουσι δὲ οὗτοι δύο, κἂν εἰ ἐσφαλμένως, διὰ τὴν οἰκείωσιν, ἄρα (οἱ) ταύτης προϊστάμενοι, τῷ κατ' αὐτῶν συνηγοροῦσιν ἀναθέματι. Καὶ πάλιν, εἰ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν διεκδικουμένην πρότασιν, τοῖς θελήμασι πρόσωπα συνεισάγονται. Ἄρα δύο θελήματα λέγοντες, καὶ εἰ ἐσφαλμένως, διὰ τὴν οἰκείωσιν, ὡς εἴρηται, καὶ τὰ συνεισαγόμενα αὐτοῖς, κατὰ τὴν τοιαύτην πρότασιν, λέγουσι πρόσωπα. Καὶ τίς οἴσει τὴν εἰς δύο πρόσωπα τοῦ ἑνὸς κατατομήν;

ΠΥΡ. Τί οὖν οἱ Πατέρες (εἶπον); οὐχ ἡμέτερον εἶπον εἶναι (οὐχ ἡμέτερον εἶναι), ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐν ἑαυτῷ ἐτύπωσε θέλημα.

ΜΑΞ. Ναὶ, ἡμέτερον.

ΠΥΡ. Οὐκοῦν οὐ τὸ προσὸν αὐτῷ φύσει, διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐσήμανεν, ἀλλ' ὅπερ κατ' οἰκείωσιν ἀνεδέξατο.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὡσαύτως ἀνειληφέναι αὐτὸν ἔφασαν, ἄρα κατ' αὐτοὺς καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν κατ' οἰκείωσιν ψιλὴν ἔχων εὑρεθήσεται. Εἰ γὰρ ἐκεῖνο ἀληθὲς, καὶ τοῦτο· εἰ δὲ τοῦτο ψευδὲς, κἀκεῖνο.

ΠΥΡ. Τί οὖν, τὸ ἡμέτερον ἐν ἑαυτῷ τυπῶσαι εἰπόντες, τὸ αὐτὸ (αὐτῷ) φύσει προσὸν ἐσήμαναν (ἐσήμαινον);

ΜΑΞ. Ναί.

ΠΥΡ. Πῶς τοῦτό φῃς;

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ὅλος ἦν Θεὸς μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὅλος ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος μετὰ τῆς θεότητος· αὐτὸς, ὡς ἄνθρωπος, ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸ ἀνθρώπινον ὑπέταξε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν ἄριστον καὶ ὑπογραμμὸν διδοὺς πρὸς μίμησιν· ἵνα καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἡμων ἀφορῶντες σωτηρίας, τὸ ἡμέτερον ἑκουσίως προσχωρήσωμεν τῷ Θεῷ, ἐκ τοῦ μηκέτι θέλειν παρ' ὃ αὐτὸς θέλει.

ΠΥΡ. Ἐκεῖνοι οὐ προθέσει κακῇ, καὶ πανουργίᾳ τινὶ, τοῦτο εἶπον, ἀλλὰ βουλόμενοι τὴν ἄκραν ἕνωσιν δηλῶσαι.

ΜΑΞ. Εἰ τοῦτο τοῖς ἀπὸ Σευήρου δοθῇ, οὐκ εὐλόγως λοιπὸν, ὅσον πρὸς τὸ δοθὲν λῆμμα, κἀκεῖνοι λέξουσιν, ὅτι οὐ κακῇ προθέσει, ἢ πανουργίᾳ τινὶ, μίαν

λέγομεν φύσιν, ἀλλὰ βουλόμενοι, καθάπερ καὶ ὑμεῖς, διὰ τοῦ θελήματος τὴν ἄκραν ἕνωσιν δι' αὐτῆς δεῖξαι; Τοῖς γὰρ αὐτῶν κατ' αὐτῶν, ὃν τρόπον καὶ Δαυὶδ κατὰ τοῦ Γολιὰθ (Γολιὰδ), χρήσονται ὅπλοις. Ἰδοὺ ἓν θέλημα λέγοντες, ταῖς αὐταῖς ἐκείνοις (ἀυτων ἐκείναις) καὶ ἐννοίαις καὶ φωναῖς συμπίπτουσι. Πλὴν τοῦτο τὸ ἓν θέλημα, τί βούλονται ὀνομάζειν; δίκαιοι γάρ εἰσι (δίκαιον γάρ ἐστι), τούτου τὴν προσηγορίαν δοῦναι.

ΠΥΡ. Γνωμικὸν τοῦτό φασιν.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν, εἰ γνωμικὸν, καὶ παράγωγον. Εἰ δὲ παράγωγον, ἡ γνώμη, ὡς πρωτότυπον, οὐσία ἔσται.

ΠΥΡ. Οὐκ ἔστιν ἡ γνώμη οὐσία.

ΜΑΞ. Εἰ οὐσία οὐκ ἔστι, ποιότης ἐστί. Καὶ εὑρεθήσεται ποιότης ἐκ ποιότητος· ὅπερ ἀδύνατον. Τί οὖν φασι τὴν γνώμην;

ΠΥΡ. Ἡ γνώμη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ὅπερ ὁ μακάριος αὐτὴν ὡρίσατο Κύριλλος, ὅτι τρόπος ζωῆς.

ΜΑΞ. Ὁ τρόπος τῆς κατ' ἀρετὴν, φέρε εἰπεῖν, ἢ κακίαν ζωῆς, ἆρα ἐξ ἐπιλογῆς ἡμῖν πρόσεστιν, ἢ οὔ;

ΠΥΡ. Ἐξ ἐπιλογῆς πάντως.

ΜΑΞ. Θέλοντες οὖν καὶ βουλευόμενοι ἐπιλεγόμεθα, ἢ ἀθελήτως καὶ ἀβουλεύτως (ἀβουλήτως);

ΠΥΡ. Ὁμολογουμένως θέλοντες καὶ βουλευόμενοι.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν ἡ γνώμη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ποιὰ θέλησις σχετικῶς τινος, ἢ ὄντος, ἢ νομιζομένου ἀγαθοῦ, ἀντεχομένη.

ΠΥΡ. Ὀρθῶς τὴν τοῦ πατρικοῦ ὅρου ἐποιήσω ἐξήγησιν.

ΜΑΞ. Εἰ ὀρθῶς ἡ τοῦ πατρικοῦ ὅρου ἐξάπλωσις γεγένηται, πρῶτον μὲν οὐ δυνατὸν γνωμικὸν λέγειν θέλημα. Πῶς γὰρ ἐκ θελήματος θέλημα προελθεῖν ἐνδέχεται; Ἔπειτα δὲ καὶ γνώμην λέγοντες ἐπὶ Χριστοῦ, ὡς ἡ περὶ αὐτῆς (ἀυτὴν) ἔδειξε ζήτησις, ψιλὸν αὐτὸν δογματίζουσιν ἄνθρωπον, βουλευτικῶς διατιθέμενον καθ' ἡμᾶς, ἀγνοοῦντά τε, καὶ ἀμφιβάλλοντα, καὶ ἀντικείμενα ἔχοντα· εἴπέρ τις περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων, καὶ οὐ περὶ τοῦ ἀναμφιβόλου βουλεύεται. Ἡμεῖς μὲν γὰρ τοῦ μὲν (πρώτου) ἁπλῶς φύσει καλοῦ φυσικῶς ἔχομεν τὴν ὄρεξιν· τοῦ δέ πως καλοῦ τὴν πεῖραν (καὶ) διὰ ζητήσεως καὶ βουλῆς· καὶ διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμῶν καὶ γνώμη προσφυῶς (προσφόρως) λέγεται, τρόπος οὖσα χρήσεως, οὐ λόγος (λόγῳ) φύσεως· ἐπεὶ καὶ ἀπειράκις μετέβαλλεν (μεταβαίνει, μετέβαλεν) ἡ φύσις. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ Κυρίου, οὐ ψιλῶς καθ' ἡμᾶς ὑποστάντος, ἀλλὰ θεϊκῶς· Θεὸς γὰρ ἦν ὁ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν σαρκὶ πεφηνὼς, γνώμη λέγεσθαι οὐ δύναται. Αὐτὸ γὰρ τὸ εἶναι, ἤγουν τὸ θεϊκῶς ὑποστῆναι, φυσικῶς καὶ τὴν πρὸς τὸ καλὸν εἶχεν οἰκείωσιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτρίωσιν, καθὼς καὶ ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμὸς Βασίλειος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ μδ' Ψαλμοῦ διδάσκων, ἔφη· « Κατὰ τοῦτο δὲ ἐκλήψη καὶ τὸ Ἡσαΐᾳ περὶ αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι Πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον, ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ. τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Τὸ γὰρ, πρὶν ἢ, δηλοῖ ὅτι οὐ καθ' ἡμᾶς ζητήσας καὶ βουλευσάμενος, ἀλλὰ θεϊκῶς ὑποστὰς, αὐτῷ τῷ εἶναι τὸ ἐκ φύσεως εἶχεν ἀγαθόν. »

ΠΥΡ. Τί οὖν, φυσικαί εἰσιν αἱ ἀρεταί;

ΜΑΞ. Ναὶ, φυσικαί.

ΠΥΡ. Καὶ εἰ φυσικαί, διὰ τί μὴ ἐπίσης πᾶσιν ἐνυπάρχουσι;

ΜΑΞ. Πᾶσι τοῖς ὁμοφύεσιν (τοῖς ὁμοφυέσι), ἐπίσης ἐνυπάρχουσιν.

sumptionem pertinet, dicturi sunt, se non malo proposito, neque malitiose, unam naturam dicere, sed quod velint, sicut et vos, ex una voluntate, summam unionem per eam demonstrare? armis enim ipsorum contra ipsos illos, sicut David contra Goliath, utentur. Ecce quemadmodum qui dicunt unam voluntatem in easdem voces, et sententias cum illis incidunt. Sed quid hanc unam voluntatem appellent? æquum est enim hujus appellationem eos assignare.

Pyr. Aiunt esse gnomicam voluntatem: (dicamus nos sententialem.)

Max. Si sententialis, ergo derivatur a sententia: et si derivatur, erit sententia, tanquam prototypum, substantia.

Pyr. Sententia non est substantia.

Max. Si non est substantia, est qualitas; atque ita qualitas erit ex qualitate, quod fieri non potest: quid igitur aiunt esse gnomen (id est, sententiam)?

Pyr. Gnome, (id est, sententia) nihil aliud est, quam quod eam beatus Cyrillus esse definivit, videlicet modus vitæ.

Max. Modus vitæ, verbi gratia, vitæ ex virtute, aut vitæ ex vitio, estne ex electione, an non?

Pyr. Ex electione omnino.

Max. Volentes igitur et consultantes eligimus, an nolentes, et sine consilio?

Pyr. Procul dubio, volentes, et consilium capientes.

Max. Igitur gnome nihil aliud est, quam voluntas alicujus modi, quæ secundum habitudinem adhæret alicui vere bono, aut existimato bono.

Pyr. Recte definitionem patris (Cyrilli) explicasti.

Max. Si recte facta est explanatio definitionis, primum quidem non potest dici sententialis voluntas: quomodo enim potest ex voluntate voluntas prodire et manare? Deinde vero qui sententiam in Christo dicunt, ut de ea quæstio facta demonstravit, hominem merum eum esse tradunt, consultantem more nostro, ignorantem, et dubitantem, et contraria habentem; siquidem de iis in quæ cadit dubitatio, et non de eo, in quod non cadit, quispiam consultat. Nos enim, quod simpliciter natura bonum est, naturaliter appetimus: id autem, quod aliquo modo bonum est, quærendo et consultando experimur. Idcirco penes nos esse et gnome, id est, sententia apte dicitur, quæ est modus utendi (voluntate) non ratio naturæ: alioqui infinities mutaretur natura. In humanitate autem Christi, quæ non mere more nostro, per se existebat, sed divine, (Deus enim erat, qui propter nos, et sicut nos, et ex nobis in carne apparuit), non potest dici sententia: ipsum enim esse, id est, ipsum divine subsistere, habebat naturaliter cognationem cum virtute, et a vitio alienationem, sicut magnus Ecclesiæ oculus Basilius ait in Interpretatione Psalm. 44. « In eamdem », dicens, « sententiam accipies, quod de eo apud Isaiam dictum est: Priusquam cognoscat puer, aut eligat prava, eliget bonum; quoniam priusquam cognoscat puer bonum vel malum, repugnat malitiæ ut eligat bonum. Illud enim, *priusquam*, declarat quod non sicut nos quærendo et consultando, sed divine subsistens per ipsum suum esse habebat ex natura bonum ».

Pyr. Quid igitur, suntne virtutes naturales?

Max. Sane quidem naturales.

Pyr. Si naturales, quare non ex æquo omnibus insunt?

Max. Æque omnibus insunt, qui ejusdem naturæ sunt.

PYR. Et unde tanta in nobis inæqualitas?

MAX. Ex eo quod quæ naturæ sunt, non æqualiter excolimus et elaboramus. Nam si omnes pari studio, ad quod et nati sumus, quæ ex natura sunt operaremur, una utique in omnibus, uti natura, sic et virtus conspiceretur, neque plus, neque minus suscipiens.

PYR. Si naturalia nobis non ex exercitatione, sed ex creatione proveniunt, virtusque naturalis est, quomodo exercitatione et labore virtutes, alioqui naturales, comparamus?

MAX. Exercitatio, et qui eam sequuntur labores, ad depellendam duntaxat fallaciam, quæ per sensus est animæ admixta, ab iis, qui studio virtutis tenentur, excogitati sunt, non autem ad inducendas extrinsecus recenter virtutes: insunt enim nobis ex creatione, ut diximus, unde simul atque perfecte dirimitur fallacia, continuo virtutis, quæ ex natura est, splendorem anima profert. Si enim qui non est imprudens, prudens est; et qui non timidus, vel audax, fortis est: et qui non est impudicus, pudicus est: et qui non facit injuriam, justus: secundum autem naturam ratio, prudentia est: et (secundum naturam) judicandi facultas justitia est: et ira item (secundum naturam) fortitudo; similiter cupiditas (secundum naturam) temperantia; igitur usu venit, ut ablatis quæ præter naturam sunt, quæ secundum naturam sunt, vel sola appareant: sicuti rubigine abrasa et extrita, ferri fulgor et splendor, qui natura inerat, apparet.

PYR. Maxima hinc apparet blasphemia eorum, qui in Christo gnomen dicunt.

MAX. Oportet nec hoc sine animadversione præterire, esse apud Scripturam et sanctos Patres varium, ac multiplicis significationis, gnomes nomen, ut iis notum est, qui accurate legunt. Aliquando enim pro admonitione et consilio, ipsum proferunt, ut cum ait Apostolus: « De virginibus autem præceptum Domini non habeo, γνώμην autem (id est, consilium) do ». Aliquando vero pro consultatione, ut cum ait David: « Super populum tuum malignaverunt γνώμην, id est consultationem »: quod alius interpres explanans, sic dixit: « Super populum tuum malignaverunt βουλὴν (id est, consilium) ». Quandoque pro sententia, ut cum ait de quopiam magnus propheta Daniel: « Exivit sententia impudens ex persona regis »: alias pro opinione, vel fide, vel sensu, ut cum ait Gregorius, cognomento Theologus in prima oratione de Filio: « Quia vero non est res magna reprehendere; facillimum enim est, et omnium, qui volunt; viri autem pii est et cordati, dicere quid sentiat ». Denique ne, si omnia singulatim percurram, turbam aggregem sermoni, viginti octo significationes in hoc gnomæ nomine apud Scripturam, et sanctos Patres observavi. Nec enim aliquid commune, aut particulare signat, sed ex iis, quæ prius dicta sunt, aut ex iis, quæ sequuntur, sententia ejus, qui loquitur, normam et regulam accipit. Quamobrem non potest fieri, ut hujusmodi nomen uni tantum rei significandæ adhibeatur.

PYR. Quomodo enim potest quod multipliciter dicitur, unum aliquid ad significandum sortiri?

MAX. Ut igitur turpitudo hujus hæresis magis patefiat, aliter etiam enuntiationem talem consideremus.

PYR. Si placet, consideremus.

MAX. Qui unam voluntatem dicunt, sive voluntatem electionis, sive gnomæ, sive liberæ potestatis; vel si aliter eam vocare eis libet (non enim de hoc contendimus) aut divinam, aut angelicam, aut humanam hanc dicere cogentur: et in

ΠΥΡ. Καὶ πόθεν ἐν ἡμῖν ἡ τοσαύτη ἀνισότης;

ΜΑΞ. Ἐκ τοῦ μὴ ἐπίσης ἐνεργεῖν τὰ τῆς φύσεως. Ὡς εἴπερ πάντες ἴσως, ἐφ' ᾧ καὶ γεγόναμεν, ἐνηργοῦμεν τὰ φυσικὰ, μία ἄρα ἐδείκνυτο ἐν πᾶσιν, ὥσπερ ἡ φύσις, οὕτω καὶ ἀρετὴ, τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐκ ἐπιδεχομένη.

ΠΥΡ. Εἰ οὐκ ἐξ ἀσκήσεως ἡμῖν τὰ φυσικὰ πρόεισιν, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας, ἡ δὲ ἀρετὴ φυσικὴ, πῶς πόνῳ καὶ ἀσκήσει τὰς ἀρετὰς, φυσικὰς οὔσας, κτώμεθα;

ΜΑΞ. Ἡ ἄσκησις, καὶ οἱ ταύτῃ ἑπόμενοι πόνοι, πρὸς τὸ μόνον διαχωρίσαι τὴν ἐμφυρεῖσαν δι' αἰσθήσεως ἀπάτην τῇ ψυχῇ, ἐπενοήθησαν τοῖς φιλαρέτοις, οὐ πρὸς τὸ ἔξωθεν προσφάτως ἐπεισαγαγεῖν τὰς ἀρετάς. Ἔγκεινται γὰρ ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, ὡς εἴρηται. Ὅθεν καὶ ἅμα τελείως διακριθῇ ἡ ἀπάτη, ἅμα καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς τὴν λαμπρότητα ἐπιδείκνυται (ἐνδείκνυται) ἡ ψυχή. Εἰ γὰρ ὁ μὴ ἄφρων, φρόνιμος· καὶ ὁ μὴ δειλὸς, ἢ θρασὺς, ἀνδρεῖος· καὶ ὁ μὴ ἀκόλαστος, σώφρων· καὶ ὁ μὴ (ὁ γὰρ μὴ) ἀδικῶν (ἄδικος), δίκαιος· κατὰ φύσιν δὲ ὁ λόγος, φρόνησίς ἐστι· καὶ τὸ κριτήριον, δικαιοσύνη· καὶ ὁ θυμὸς, ἀνδρεία· καὶ ἡ ἐπιθυμία, σωφροσύνη· ἄρα τῇ ἀφαιρέσει τῶν παρὰ φύσιν, τὰ κατὰ φύσιν καὶ μόνα (μονον) διαφαίνεσθαι εἴωθεν· ὥσπερ καὶ τῇ τοῦ ἰοῦ ἀποβολῇ, ἡ τοῦ σιδήρου κατα φύσιν αὐγὴ καὶ λαμπρότης.

ΠΥΡ. Μεγίστη ἐντεῦθεν (ἐνταῦθα) ἀναδέδεικται βλασφημία τοῖς γνώμην ἐπὶ Χριστοῦ λέγουσιν.

ΜΑΞ. Χρὴ μηδὲ τοῦτο παρελθεῖν ἀπαρασήμαντον, ὅτι πολύτροπον καὶ πολύσημον παρά τε τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἐστὶ τὸ τῆς γνώμης ὄνομα, ὡς (ὃ) τοῖς ἐπιμελῶς ἀναγινώσκουσι δῆλον ὑπάρχει. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐπὶ παραινέσεως καὶ ὑποθήκης αὐτὸ φέρουσιν, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· « Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδομι. » Ποτὲ δὲ ἐπὶ βουλῆς (ἐπιβουλῆς), ἡνίκα ὁ μακάριος λέγει Δαυΐδ· « Ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργεύσαντο γνώμην· » ὅπερ ἄλλος ἐκδότης σαφηνίζων· « Ἐπὶ τὸν λαόν σου, ἔφη, κατεπανουργεύσαντο βουλήν. » Ποτὲ δὲ ἐπὶ τῆς ψήφου, ὁπηνίκα Δανιὴλ, ὁ ἐν προφήταις μέγας, λέγει περί τινος· « Ἐξῆλθεν ἡ γνώμη ἡ ἀναιδὴς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως· » ποτὲ δὲ ἐπὶ δόξης, ἢ πίστεως, ἢ φρονήματος, ἡνίκα Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ υἱοῦ λόγῳ διέξεισιν· « Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐπιτιμᾷν οὐ μέγα, ῥᾷστον γὰρ, καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρός ἐστιν εὐσεβοῦς, καὶ νοῦν ἔχοντος. » Καὶ ἁπλῶς, ἵνα μὴ καθ' ἓν τὰ πάντα διεξερχόμενος, ὄχλον ἐπισωρεύσω τῷ λόγῳ, κατὰ εἰκοσιοκτὼ σημαινόμενα παρά τε τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἐπιτηρησάμενος, το τῆς γνώμης εὗρον ὄνομα. Οὐδὲ γὰρ κοινοῦ τινος, ἢ ἰδικοῦ ἐμφαίνει χαρακτῆρα, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ λεγομένων, ἢ τῶν ἐφεξῆς, ἡ τοῦ λέγοντος κανονίζεται διάνοια. Διὸ καὶ ἀδύνατον, ἑνὶ καὶ μόνῳ σημαινομένῳ τὸ τοιοῦτον ἀφορίσαι ὄνομα.

ΠΥΡ. Πῶς γὰρ ἐνδέχεται τὸ πολλαχῶς λεγόμενον, ἑνός τινος εἶναι ἀποκληρωτικόν;

ΜΑΞ. Ἵνα οὖν τὸ αἶσχος (ἔσχατον) τῆς τοιαύτης αἱρέσεως φανερώτερον γένηται, καὶ ἑτέρως τὴν τοιαύτην διασκεψώμεθα πρότασιν.

ΠΥΡ. Εἴ σοι φίλον, διασκεψώμεθα.

ΜΑΞ. Ἓν θέλημα λέγοντες, εἴτε προαιρετικὸν, εἴτε γνωμικὸν, εἴτε ἐξουσιαστικὸν (αὐτὸ ἐξουσιαστικὸν), ἢ καὶ ἑτέρως πως αὐτὸ καλεῖν βούλοντο· Οὐ γὰρ διαφερόμεθα περὶ τούτου· ἢ θεῖον, ἢ ἀγγελικὸν, ἢ ἀνθρώπινον τοῦτο λέγειν βιασθήσονται. Καὶ προηγουμένως μὲν, ὁπότερον τούτων αὐτὸ εἴπωσι, φυσικὸν λέξουσιν, εἴπερ ἑκάτερον αὐτῶν φύσεως ὑπάρχει δηλωτικόν· καὶ ὅπερ διὰ τῆς

διαιρετικῆς μεθοδου φεύγειν ἔδοξαν (ἔδειξαν), τοῦτο δια τῆς ἀναλυτικῆς συνιστῶντες ἐδείχθησαν. Ἐφεπομένως δὲ, εἰ μὲν θεῖον αὐτὸ λέξουσι, Θεὸν καὶ μόνον φύσει ὄντα τὸν Χριστὸν ἐγνώρισαν· εἰ δὲ ἀγγελικὸν, οὔτε Θεὸν, οὔτε ἄνθρωπον (οὔτε θεῖον οὔτε ἀνθρώπινον), ἀλλ' ἀγγελικήν τινα φύσιν· εἰ δὲ ἀνθρώπινον, ψιλὸν ἄνθρωπον, καὶ ὑπεξούσιον (ἀυτεξούσιον) αὐτὸν ἔδειξαν.

ΠΥΡ. Ὁπηνίκα ταύταις περιπέσωσι ταῖς ἀτοπίαις, οὔτε φυσικὸν, οὔτε γνωμικὸν λέγουσι τὸ θέλημα· ἀλλ' ἐπιτηδειότητι προσεῖναι ἡμῖν φασιν.

ΜΑΞ. Ἡ ἐπιτηδειότης αὕτη κατὰ φύσιν ἡμῖν πρόσεστιν, ἢ οὐ κατὰ φύσιν;

ΠΥΡ. Κατὰ φυσιν.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν πάλιν κατὰ ἀνάλυσιν (φύσει), φυσικὸν λέξουσι τὸ θέλημα, καὶ οὐδὲν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἀπώναιντο (ἀπόναιντο)· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπιτηδειότης ἐκ μαθήσεως ποιεῖται τὴν ἕξιν, καὶ τὴν προχείρισιν (προχείρησιν)· ἀπὸ μαθήσεως ἄρα καὶ προκοπῆς ἔσχεν ὁ Χριστὸς κατ' αὐτοὺς τὴν ἕξιν τοῦ θελήματος, καὶ τὴν προχείρησιν· καὶ προέκοπτεν ἀγνοῶν πρὸ τῆς μαθήσεως τὰ μαθήματα. Τίνος οὖν χάριν τὸν Νεστόριον ἀποστρέφονται, τῶν ἐκείνου θερμῶς ἀντεχόμενοι λέξεων καὶ ἐννοιῶν; Ὅτι δὲ ἓν θέλημα λέγοντες, τὰ ἐκείνου διεκδικοῦσι, καὶ ἡ παρ' αὐτῶν συνηγορουμένη Ἔκθεσις μαρτυρεῖ, ἓν θέλημα ἀποφηναμένη τὸν Νεστόριον πρεσβεύειν ἐπὶ τῶν πλαττομένων αὐτῷ δύο προσώπων. Ἔτι τε, τὸ φυσικὸν εἶναι θέλημα διωθούμενοι, ἢ ὑποστατικὸν αὐτὸ, ἢ παρὰ φύσιν λέξουσιν. Ἀλλ' εἰ μὲν ὑποστατικὸν αὐτὸ φήσουσιν, ἑτερόβουλος οὕτω γε ἔσται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί· μόνης γὰρ ὑποστάσεως χαρακτηριστικὸν τὸ ὑποστατικόν. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν, τὴν ἔκπτωσιν τῶν αὐτοῦ δογματίσουσιν οὐσιῶν, εἴπερ φθαρτικὰ τῶν κατὰ φύσιν τὰ παρὰ φύσιν. Ἡδέως δ' ἂν αὐτοὺς καὶ τοῦτο ἐροίμην· ὅτι ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ Πατὴρ, καθ' ὃ Πατὴρ θέλει, ἢ καθ' ὃ Θεός; ἀλλ' εἰ μὲν καθ' ὃ Πατὴρ, ἄλλο αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὸ τοῦ Υἱοῦ θέλημα· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός. Εἰ δὲ καθ' ὃ Θεὸς, Θεὸς δὲ ὁ Υἱὸς, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἄρα φύσεως εἶναι τὸ θέλημα δώσουσιν, ἤγουν φυσικόν. Ἔτι, εἰ κατὰ τοὺς Πατερας, ὧν τὸ θέλημα ἕν, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία ἐστί· κατ' αὐτοὺς δὲ ἓν τὸ θέλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ· ἄρα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τούτων λέγουσι τὴν οὐσίαν. Καὶ πῶς οὕτω ἀσεβοῦντές, φασιν ὅτιπερ τοῖς Πατράσιν ἕπονται; Καὶ πάλιν· εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς Πατέρας ἡ τῆς φύσεως διαφορὰ εἰ τῷ ἑνὶ θελήματι (διαφορότης τῷ ἑνὶ θελήματι) οὐ διαφαίνεται, ἀνάγκη αὐτοὺς ἢ ἓν θέλημα λέγοντας, φυσικὴν ἐν Χριστῷ μὴ λέγειν διαφοράν, ἢ φυσικην λέγοντας διαφοράν, ἓν θέλημα μὴ λέγειν, εἴπερ τοῖς πατρικοῖς κανόσιν ἑαυτοὺς ἀπευθύνουσι. Καὶ πάλιν· εἰ κατὰ τοὺς αὐτοῦς διδασκάλους, οὐκ ἔστι κοινὸν ἀμφοτέρων, δηλαδὴ, τῶν οὐσιῶν τὸ θέλημα, ἀνάγκη αὐτοὺς ἢ ἄμφω τάς φύσεις τοῦ αὐτοῦ μὴ κοινῶς λέγειν ἔχειν ἓν θέλημα· ἢ τοῦτο λέγοντας, φανερῶς τοῖς πατρικοῖς ἀπομάχεσθαι νόμοις τε καὶ θεσπίσμασι.

ΠΥΡ. Λίαν σαφῶς καὶ συντετμημένως ἔδειξεν ὁ λόγος τὴν συμπεπλεγμένην πάσῃ ἐπινοίᾳ τῶν δι' ἐναντίας ἀσέβειαν. Τί δὲ λέγομεν (οὖν λέγοιεν), ὅτι καὶ ἐκ τῶν Πατέρων τοῦτο δεικνύειν (ἐπιδεικνύειν) ἐπιχειροῦσιν;

ΜΑΞ. Εἰ μὲν τοὺς διαιροῦντας, καὶ τοὺς συγχέοντας τὴν ὑπερφυᾶ οἰκονομίαν, Πατέρας καλεῖν βούλονται, συγχοροῦμεν αὐτοῖς· πάντες γὰρ ἓν θέλημα (μίαν θέλησιν) ἐδόξασαν, καίτοι ἐκ διαμέτρου ἀλλήλων διεστηκότες τὴν ἀσέβειαν. Εἰ δὲ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας οὐδαμῶς τοῦτο συγχωρήσομεν αὐτοῖς. Ἐπεὶ

primis, quodcumque horum dixerint, naturalem dicent, siquidem unumquodque eorum naturam significat: atque ita, quod visi sunt methodo divisionis effugere, hoc per methodum resolutionis probasse convincuntur. Consequenter vero, si dicent divinam voluntatem esse, Deum tantum natura esse Christum agnoverunt; si vero angelicam, neque Deum, neque hominem, sed naturam quamdam angelicam: si autem humanam, hominem tantum, et subjectum alterius potestati ostendent.

Pyr. Cum in hæc absurda incidunt, neque gnomicam, neque naturalem voluntatem dicunt, sed aiunt inesse nobis eam habilitate.

Max. Hæc habilitas inest nobis ex natura, an non ex natura?

Pyr. Ex natura.

Max. Rursus igitur ex arte resolutionis naturalem voluntatem dicent, et nihil eis profuit circuitus iste, et quia habilitas ex disciplina habitum efficit et promptitudinem; igitur ex disciplina et profectu habuit Christus, ut isti sentiunt, habitum voluntatis, et promptitudinem: et progressum faciebat, ignorans disciplinas, antequam disceret. Cur igitur aspernantur Nestorium, cujus vocibus et sententiis ardenter adhærent? Quod autem, cum unam voluntatem dicunt, illa, quæ Nestorius tenet, defendunt, testatur etiam expositio, quam ipsi defendunt; quæ declarat, Nestorium profiteri unam voluntatem in duabus personis ab ipso fictis. Ad hæc cum recusent isti fateri esse voluntatem naturalem, dicturi sunt, esse hypostaticam, aut præter naturam: si enim hypostaticam esse dixerint, erit igitur sic quidem Filius alia voluntate quam Pater: hypostaticum enim solam hypostasim signat. Si præter naturam; occasum, interitumque substantiarum ejus docebunt: siquidem quæ sunt secundum naturam, ab iis intereunt, quæ sunt præter naturam. Hoc autem libenter ipsos interrogarem: Deus universorum et Pater, vult quatenus Pater, an quatenus Deus? si quatenus Pater, alia erit ejus voluntas præter voluntatem filii; non enim Pater est Filius. Si vero quatenus est Deus; Deus autem est Filius, Deus item Spiritus sanctus: igitur concedent voluntatem esse naturæ, id est naturalem. Rursus; si secundum Patres, quorum est una voluntas, una etiam substantia est; opinione vero ipsorum, una est voluntas divinitatis Christi et humanitatis ejus: igitur unam et eamdem aiunt esse harum substantiam. Quomodo ergo, qui tam impii sunt, aiunt se Patres sequi? Ac rursus, si secundum ipsos illos Patres, differentia naturæ una voluntate non dignoscitur, neque discernitur; necesse est ipsos, vel unam voluntatem si dicunt, naturalem in Christo differentiam non dicere, vel si dicunt naturalem differentiam, unam voluntatem non dicere; siquidem seipsos ad normas et regulas Patrum dirigunt. Ac rursus si, ut sentiunt iidem magistri et doctores, non est communis voluntas, ambarum scilicet substantiarum, necesse est ipsos aut dicere, ambas naturas ipsius non habere communiter unam voluntatem; aut si hoc dicunt, plane cum legibus et Decretis Patrum pugnare.

Pyr. Valde clare et concise ratio demonstravit, implicatam esse impietatem cum omni cogitatione adversariorum. Sed quid dicemus, siquidem hoc etiam auctoritate Patrum demonstrare conantur?

Max. Si vocare volunt Patres eos qui dividunt et confundunt divinam œconomiam (id est, dispensationem) damus eis: omnes enim unam voluntatem opinati sunt; cum tamen maxime

inter se in impietate discrepent. Si vero Patres Ecclesiæ vocant, nequaquam eis hoc concedemus: nam unum tantum ex illustribus et notis apud omnes producant, ut et nos in die illa, cum nostra dijudicabuntur, et Christus nos increpaverit, cur vocem probaverimus, quæ totum mysterium Incarnationis dissolvit, excusare possimus nos, in omnibus Patris opinionem reveritos fuisse.

PYR. Quid igitur est quod ait Gregorius Theologus: « Velle enim illius in nulla re erat Deo contrarium, totum deificatum »: non est hoc contrarium duabus voluntatibus?

MAX. Nequaquam, imo contra, magis hoc, quam cætera alia, duas voluntates ostendit.

PYR. Quo modo hoc ais?

MAX. Sicut inflammatio inflammatum et inflammantem secum infert; et refrigeratio refrigeratum et refrigerantem; ambulatio ambulantem et ambulatum; adspectus adspicientem et quod adspicitur; intelligentia intelligentem et rem intellectam; non enim potest habitudo sine habentibus habitudinem intelligi, aut dici: sic consequenter deificans et deificatum. Præterea, si voluntatis deificatio est contraria duabus voluntatibus, sicut isti sentiunt, deificatio etiam naturæ erit contraria duabus naturis: utrobique enim posuit Gregorius idem verbum deificationis.

PYR. Demonstratum est, dictum Patris Gregorii magnopere convenire cum duabus voluntatibus: sed oportet demonstrare concordare cum hoc alterum Gregorium qui Ecclesiam Nyssensium claram et illustrem reddidit: producunt enim eum pro una voluntate sentientem, eo quod de Domino dixerit: « Anima vult, corpus tangitur, utrisque fugit passionem »: aiunt enim, dixisse Patrem Gregorium, velle animam Domini voluntate divina divinitatis cum ipsa anima secundum hypostasim unitæ.

MAX. Igitur eadem consequentia dixit, corpus divina tactione tangi, eritque eorum opinione divinitas tactilis: quæ enim ipsi de anima Domini dicunt, cum alius ad corpus traducit, pari ratione orationis prolatæ in summum errorem eos detrudit.

PYR. Magna perspicacia et brevitate blasphemiam hujusmodi interpretationis probasti. Quid vero dicemus de iis auctoritatibus, quas ex magno Athanasio producunt? ex quibus una est hæc: « Mens Domini nondum Dominus »: sed vel appetitio, vel voluntas, vel energia ad aliquid.

MAX. Et hanc quoque auctoritatem contra se proferunt. Quamobrem vera ratio in omnibus quæstionibus utitur argumentis ipsorum ad eos ipsos confutandos. Nec enim sic unquam veritas inops erit, ut propriis armis indigeat adversus adversarios. Si enim, ut hic Pater ait; mens Domini nondum Dominus, aliud omnino præter Dominum erit mens ejus; hoc est non natura Dominus, sive Deus, mens Domini est, quia secundum hypostasim facta esse ejus creditur: idque ex eo perspicitur, quod subjunxit: eam esse vel appetitionem, vel voluntatem, vel energiam ad aliquid; pro regula usus ad hoc vere philosopho philosophorum Clemente in sexto libro Stromatum, qui θέλησιν, id est, appetitionem, definivit esse mentem appetentem, at vero βούλησιν, id est, voluntatem, appetitum rationi consentaneum, aut appetitionem de re quapiam: energiam vero ad aliquid dicit hic divinus doctor (Athanasius) quia ad omnia, quæ ab eo fiebant, ut Deum decebat, anima intelligente, et ratiocinante, secundum hypostasim ipsi unita usus est.

δείξουσιν ἕνα (ἐπιδείξωσιν ἕνα) μόνον τῶν ἐμφανῶν, καὶ πᾶσι γνώριμον (γνωρίμων)· ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐν ἡμέρᾳ τῆς τῶν ἡμετέρων διαγνώσεως ἐγκαλούμενοι παρα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ· ὅτι τίνος χάριν ἐδέξασθε φωνὴν ὅλον λύουσαν τῆς ἐμῆς σαρκώσεως τὸ μυστήριον; ἔχωμεν ἀπολογίαν, ὅτι τὴν ἐν πᾶσιν αἰδεσθέντες τοῦ Πατρὸς ὑπόληψιν.

ΠΥΡ. Τί οὖν τὸ εἰρημένον τῷ θεολογῳ Γρηγορίῳ· « Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν οὐδὲν (οὐδὲ) ὑπεναντίον τῷ Θεῷ (ἀλλὰ) θεωθὲν ὅλον », οὐκ ἐναντίον τῶν δύο θελημάτων ἐστί;

ΜΑΞ. Οὐδαμῶς· τοὐναντίον, τῶν δύο θελημάτων μὲν οὖν, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐμφαντικώτερον τῶν δύο τυγχάνει θελημάτων.

ΠΥΡ. Πῶς τοῦτο φῂς;

ΜΑΞ. Ὥσπερ ἡ πύρωσις τὸ πυρωθὲν καὶ τὸ πυρῶσαν ἑαυτῇ συνεισάγει, καὶ ἡ ψύξις τὸ ψυχθὲν καὶ τὸ ψύξαν, καὶ ἡ βάδισις τὸ βαδίζον καὶ βαδιζόμενον, καὶ ἡ ὅρασις τὸ ὁρῶν καὶ ὁρώμενον, καὶ ἡ νόησις τὸ νοοῦν καὶ νοούμενον· οὐ γὰρ δυνατὸν, τὴν σχέσιν ἄνευ τῶν σχετῶν (σχετικῶν) νοεῖν, ἢ λέγειν· οὕτω κατὰ τὸ ἀκόλουθον, καὶ τὸ θεωθεν καὶ τὸ θεῶσαν. Ἄλλως τε δὲ, εἰ ἡ τοῦ θελήματος θέωσις ἐναντία ἐστὶ τῶν δύο θελημάτων κατ' αὐτοὺς, καὶ ἡ τῆς φύσεως θέωσις ἐναντία ἔσται τῶν δύο φύσεων· ἐπ' ἀμφοτέρων γὰρ τὸν αὐτὸν τῆς θεώσεως τέθεικεν ὁ Πατὴρ λόγον.

ΠΥΡ. Πάνυ συμβαίνουσα ἐδείχθη ἡ χρῆσις τοῦ Πατρὸς τοῖς δύο θελήμασιν· ἀλλὰ χρὴ τούτῳ σύμφωνον δεῖξαι καὶ Γρηγόριον, τὸν τὴν Νυσσαέων φαιδρύναντα Ἐκκλησίαν. Ἓν γὰρ αὐτὸν φρονοῦντα παράγουσι (τὸ) θέλημα, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Πατέρα περὶ τοῦ Κυρίου· « Ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἅπτεται· δι' ἀμφοτέρων φεύγει τὸ πάθος.» Φασὶ γὰρ, ὅτι τῷ θείῳ θελήματι τῆς ἡνωμένης αὐτῇ καθ' ὑπόστασιν θεότητος ἔφη ὁ Πατὴρ τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου θέλειν.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν καὶ τὸ σῶμα τῇ θείᾳ ἀφῇ ἔφη ἅπτεσθαι· καὶ ἔσται κατ' αὐτοὺς καὶ ἁπτὴ ἡ θεότης· ἃ γὰρ αὐτοὶ περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Κυρίου λέγουσιν, ἕτερος ἐκ τῆς ἴσης ἐκφωνήσεως μετάγων περὶ τὸ σῶμα εἰς ἐσχάτην αὐτοὺς ἀπάγει πλάνην·

. ΠΥΡ. Πάνυ συνοπτικῶς τὸ βλάσφημον τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς παρέστησας. Τί δὲ φαμεν καὶ περὶ τῶν παραγομένων αὐτοις ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου χρήσεων; ὧν μία ἐστὶν αὕτη· « Νοῦς Κυρίου οὔπω Κύριος, ἀλλ' ἢ θέλησις, ἢ βούλησις, ἢ ἐνέργεια πρός τι. »

ΜΑΞ. Καθ' ἑαυτῶν καὶ ταύτην προβάλλονται. Διὸ καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος τοῖς αὐτῶν πρὸς ἀναίρεσιν τῶν αὐτῶν ἐν πᾶσι κέχρηται προβλήμασι. Μηδὲ γὰρ οὕτω ποτὲ πτωχεύσειεν ἡ ἀλήθεια, ὥστε τῶν ἰδίων κατὰ τῶν ἀντιπάλων δεηθῆναι ὅπλων. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν Πατέρα « νοῦς Κυρίου οὔπω Κύριος », ἄλλο πάντως παρὰ τὸν Κύριον ἔσται ὁ νοῦς αὐτοῦ. Τουτέστιν, οὐ φύσει Κύριος, ἤγουν Θεὸς, ὁ νοῦς τοῦ Κυρίου· καθ' ὑπόστασιν γὰρ αὐτῷ (αὐτοῦ) γεγενῆσθαι πιστεύεται. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν, ἢ θέλησιν, ἢ βούλησιν, ἢ ἐνέργειαν πρὸς τι, αὐτὸ (αὐτὸν) εἶναι, κανόνι χρώμενος (αὐτῳ κανόνι χρώμενος) πρὸς τοῦτο τῷ ὄντι φιλοσόφῳ τῶν φιλοσόφων Κλήμεντι, εν τῷ ἕκτῳ τῶν Στρωματέων λόγῳ, τὴν μὲν θέλησιν νοῦν εἶναι ὀρεκτικὸν ὁρισαμένῳ, τὴν δὲ βούλησιν εὔλογον ὄρεξιν, ἢ τὴν περί τινος θέλησιν. Πρός τι δὲ ἐνέργειαν ὁ θεῖος οὗτος ἔφη διδάσκαλος· διότι πρὸς πάντα τὰ θεοπρεπῶς παρ' αὐτοῦ γενόμενα, τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθείσῃ αὐτῶν νοερᾷ καὶ λογικῇ ἐχρήσατο ψυχῇ.

ΠΥΡ. Τῷ ὄντι δι' ὧν ἀντιστρατεύεσθαι (ἐπιστρατεύεσθαι) δοκοῦσι τῇ εὐσεβείᾳ, δι' αὐτῶν τὸν ἔλεγχον ὑπομείναντες ἠγνόησαν. Χρὴ δὲ καὶ τὴν ἑτέραν, ἣν ἐκ τοῦ Πατρὸς παράγουσιν, ἐπεξεργάσασθαι χρῆσιν, πρὸς τὸ μηδεμίαν αὐτοῖς ὑπολιπεῖν πρόφασιν κατὰ τῆς ἀληθείας.

ΜΑΞ. Τίς αὕτη; ἀγνοῶ γάρ.

ΠΥΡ. Ἡ φησιν (φησὶν) ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνήρ· « Ἐγεννήθη ἐκ γυναικός, ἐκ τῆς πρώτης πλάσεως τὴν ἀνθρώπου μορφὴν ἑαυτῷ ἀναστησάμενος, ἐν ἐπιδείξει σαρκὸς (σαφῶς), δίχα δὲ σαρκικῶν θελημάτων, καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ἐν εἰκόνι καινότητος. Ἡ γὰρ θέλησις θεότητος μόνης. »

ΜΑΞ. Αὐθερμήνευτος οὖσα, οὐ δεῖται ὅλως τῆς ἐκ λογισμῶν βοηθείας.

ΠΥΡ. Καὶ πῶς τούτοις ἀμφίβολος (ἀμφίβουλος) τυγχάνει;

ΜΑΞ. Ἐκ πολλῆς ἀμαθίας. Ἐπεὶ τίνι οὐκ ἔστι (ἔσται) καταφανὲς, εἰ μὴ πάντη τὸ τῆς ψυχῆς πεπήρωται ὀπτικὸν, ὅτι οὐ περὶ τοῦ φυσικοῦ λόγου, ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ὑπάρξεως, ταῦτα ὁ Πατὴρ διεξῆλθε, δεῖξαι βουλόμενος τὴν σάρκωσιν ἔργον οὖσαν τῆς θείας καὶ μόνης θελήσεως, εὐδοκοῦντος μὲν τοῦ Πατρὸς, αὐτουργοῦντος δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ συνεργοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλ' οὐ σαρκικῆς κινήσεως, καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, εἴτουν γαμικῆς ἀκολουθίας; Οὐ γὰρ τὸν τῆς φύσεως λόγον ἐκαινοτόμησε γενόμενος ἄνθρωπος τῶν ὅλων ὁ Θεός· ἐπεὶ οὐδὲ ἄνθρωπος ἔτι ἦν, ἀνελλιπῆ καὶ ἀναλλοίωτον τὸν ἐν πᾶσι τῆς φύσεως οὐκ ἔχων λόγον· ἀλλὰ τὸν τρόπον, ἤγουν, τὴν διὰ σπορᾶς σύλληψιν, καὶ τὴν διὰ φθορᾶς γέννησιν. Οὐκοῦν τοὺς φυσικοὺς τῶν ἑνωθέντων λόγους οὐδαμῶς ἠρνήσαντο οἱ θεόφρονες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι· ἀλλὰ συμφώνως τοῖς εὐαγγελισταῖς, καὶ ἀποστόλοις, καὶ προφήταις, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν, Ἰησοῦν Χριστὸν, κατ' ἄμφω τὰς αὐτοῦ φύσεις θελητικὸν, καὶ ἐνεργητικὸν τῆς ἡμῶν ἔφασαν σωτηρίας.

ΠΥΡ. Καὶ δυνατὸν τοῦτο καὶ ἐκ τῶν τῆς Παλαιᾶς, καὶ Νέας δεῖξαι Γραμμάτων;

ΜΑΞ. Καὶ μάλιστα· καὶ γὰρ οἱ Πατέρες οὐκ οἴκοθεν κινούμενοι, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν μαθόντες, τοῦτο φιλανθρώπως καὶ ἡμᾶς ἐδίδαξαν· οὐ γὰρ αὐτοὶ ἦσαν οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' ἡ δι' ὅλου περιχωρήσασα αὐτοῖς (εἰς αὐτοὺς) χάρις τοῦ Πνεύματος.

ΠΥΡ. Ἐπειδὴ μιμήσει θείας ἀγαθότητος ὠφελῆσαι προθέμενος, εἰς τούτους τῆς ζητήσεως ἑαυτὸν τοὺς πόνους ἐκδέδωκας (ἐνέδωκας), ἀόκνως καὶ τοῦτο δίδαξον.

ΜΑΞ. Ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις εἴρηται περὶ τοῦ Κυρίου· « Ὅτι γὰρ τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν (ἤθελεν) ὁ Ἰησοῦς εἰσελθεῖν (ἐξελθεῖν) εἰς τὴν Γαλιλαίαν· » πρόδηλον δὲ (ὡς), ὅτι καθ' ὃ οὐκ ἦν ἐκεῖ, ἠθέλησε (ἤθελεν) εἰσελθεῖν. Οὐκ ἦν δὲ ανθρωπότητι· θεότητι γὰρ οὐδενὸς ἄπεστιν (ἀπέστη)· ἄρα οὖν καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, ἠθέλησεν εἰσελθεῖν (ἐξελθεῖν)· γὰρ θνλητικὸς ἦν καθ' ὃ ἄνθρωπος. Καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, ἠθέλησεν (τόπον) εἰσελθεῖν· καὶ τελητικὸς ἦν καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἑτέρωθι πάλιν· « Θέλω, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὦσιν· » Εἰ καθ' ὃ Θεὸς, ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τὸ ποῦ ἐστιν· οὐ γὰρ ἐν τόπῳ, καθ' ὃ Θεός. Ὑπὲρ δὲ τὸ ποῦ ἀδύνατον τὴν κτιστὴν φύσιν ὑπάρχειν. Ἄρα, καθ' ὃ ἄνθρωπος, θέλει, ἵνα ὅπου ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ ὦσι. Καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς, καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχου πάλιν· « Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, εἶπε· Διψῶ· Καὶ ἔδωκαν αὐτῷ οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν. » Κατὰ ποῖον αὐτοῦ μέρος διψῆσαι αὐτὸν λέγετε; εἰ μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἐμπαθὴς ἔσται ἡ θεότης αὐτοῦ, πόσεως παρὰ φύσιν ἐφιεμένη. Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἄρα καθ' ὃ ἐδίψησε, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὸ ἀκατάλληλον τῇ φυσει οὐκ ἠθέλησε πιεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φασι· « Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γαρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. » Εἰ

PYR. Revera quibus argumentis videntur pietatem oppugnare, iis ipsis nescientes redarguuntur. Oportet autem et aliam auctoritatem, quam ex eodem Patre afferunt, examinare, ne ulla eis occasio adversus veritatem relinquatur.

MAX. Quæ ista auctoritas? ignoro enim.

PYR. In qua ait admirandus ille vir: « Natus est ex muliere, qui ex prima formatione sibi formam hominis erexit, et excitavit in ostensione carnis, sed sine voluntatibus carnalibus, et sine humanis cogitationibus, in imagine novitatis; voluntas enim erat solius divinitatis ».

MAX. Seipsam interpretatur hæc auctoritas; idcirco nullo penitus subsidio ratiocinationis indiget.

PYR. Quomodo igitur venit istis in dubium?

MAX. Ex multa inscitia. Cui enim non est perspicuum, nisi omnino oculis animi captus sit, quod non de ratione naturali, sed de modo, quo secundum carnem extitit, hæc ille pater (Athanasius) recensuit, cum vellet demonstrare, fuisse incarnationem opus divinæ, et solius voluntatis, complacente Deo Patre, ac per se operante Filio, ac cooperante Spiritu sancto: non autem opus motus carnalis, et cogitationum humanarum, id est, ordinis et consecutionis nuptialis, non enim rationem naturæ novavit factus homo, qui erat Deus universorum; quoniam nec fuisset homo, qui non habuisset perfectam et immutabilem in omnibus rationem naturæ; sed modum, id est, conceptum e semine, et ortum per corruptionem. Rationes igitur naturales unitorum non negaverunt divini Ecclesiæ doctores: quin potius consentientes cum Evangelistis, et Apostolis, atque Prophetis, Dominum nostrum, et Deum Jesum Christum ambabus naturis suis salutem nostram voluisse, et operatum esse dixerunt.

PYR. Potes hoc ex litteris veteris et novi Testamenti demonstrare?

MAX. Maxime. Patres enim non suapte sponte et a seipsis excitati, sed ex ipsis litteris sacris, quod didicerunt, hoc nos amanter docuerunt: non enim erant ipsi qui loquebantur, sed gratia Spiritus, quæ copiose in ipsis versabatur.

PYR. Quandoquidem ad imitationem divinæ bonitatis, cum propositum tibi esset juvare, in hos labores inquirendi te conjecisti, ne pigeat docere nos hoc.

MAX. In sanctis Evangeliis dictum est de Domino: « quod et postera di e voluit Jesus intrare in Galilæam »: perspicuum est, quod quatenus non aderat illic, voluit intrare: non autem aderat humanitate; divinitate enim nusquam abest: igitur quatenus homo, et non quatenus Deus, voluit intrare, poteratque quatenus homo velle.

Et in alio loco rursus: « Volo, inquit, ut ubi ego sum, et ipsi sint. » Si Christus quatenus Deus, est supra ubi, non enim quatenus Deus, est in loco; supra locum vero non potest esse natura creata: igitur quatenus homo vult, ut ubi est, sint etiam ipsi: atque ita idem, quatenus homo, potestate voluntatis præditus erat.

Et alias: « Et cum venisset ad locum, dixit: sitio; et dederunt ei vinum cum felle mixtum, et cum gustasset noluit bibere: » qua parte dicitis sitivisse eum? siquidem divinitate, erit divinitas ejus passionibus obnoxia, quæ potionem præter naturam expetivit: si autem humanitate, igitur qua parte sitivit, illa parte noluit, quod naturæ suæ non conveniebat; et poterat velle quatenus homo.

Et alibi inquit: « Et ambulabat Jesus in Galilæa, non enim volebat in Judæa ambulare, quia quæ-

rebant eum Judæi, ut occiderent.» Si ambulatio natura erat carnis, et non divinitatis secundum hypostasim ei unitæ: igitur quatenus homo ambulans in Galilæa nolebat ambulare in Judæa; et idem poterat velle, quatenus homo.

Rursus in alio loco: «Et illinc egressi transibant per Gallilæam; et non volebat, ut aliquis sciret.» Omnibus certum est, itionem natura esse humanitatis Domini, ut dictum est, non divinitatis ejus, quod si itio, quatenus homo erat, et non quatenus Deus, natura ei inerat: igitur etiam quatenus homo, transiens cum discipulis suis, non voluit, ut aliquis sciret, et poterat idem, etiam quatenus homo, velle.

Item alias: «Et surgens inde, abiit in fines Tyri et Sidonis, et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere.» Si Christus, quatenus Deus, erat virtus per se subsistens, quatenus vero homo, infirmitas: et si enim, inquit divinus Apostolus, crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei; igitur quatenus homo, et non quatenus Deus, ingressus in domum, non voluit, ut aliquis sciret, et non potuit latere: habuitque quatenus homo potestatem volendi.

Et alibi inquit: «Circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans supra mare, et voluit præterire eos.» Si quis hoc de eo, quatenus Deus erat, dictum esse exponat, cogetur is dicere, interceptam esse divinitatem terminis corporeis, supra, inquam, et infra, ante et post, dextro, et sinistro: sin vero dicta hæc esse de eo, quatenus, homo erat, dixerit; igitur poterat idem ipse velle, etiam quatenus homo

Et in alio loco: «Et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes: Ubi vis, ut euntes paremus tibi comedere Pascha?» Si esus Paschæ est eorum, qui sunt sub lege, fuit autem Dominus, quatenus homo, non quatenus Deus, sub lege: igitur quatenus homo volens comedit Pascha; poteratque velle idem etiam quatenus homo.

Et divinus Apostolus, in Epistola ad Hebræos de eo ait: «Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.» Volens igitur obedivit, an non volens? siquidem non volens, tyrannis merito, et non obedientia dicetur: sin vero volens, obediens autem, non quatenus Deus, sed quatenus homo, fuit; quatenus enim Deus, nec obediens, ut Patres sentiunt, nec inobediens: hæc enim ad secundos pertinent, et eorum sunt, qui sunt sub manu et potestate alterius, ut ait divinus Gregorius: igitur quatenus homo etiam poterat velle.

Et beatus David Psalm. 39: «Sacrificium, inquit, et oblationem noluisti; corpus autem perfecisti mihi: holocausta, et pro peccato non postulasti: tunc dixi: ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui.» Quod autem Pater dicitur Deus Christi, quatenus Christus homo est, et non quatenus Deus, sicut et Pater dicitur ejus, quatenus Deus, et non quatenus homo, nec adversarios arbitrior dubitare. Si igitur quatenus homo est, et non quatenus Deus, Deus ejus est Pater; igitur etiam quatenus homo, et non quatenus Deus, voluit voluntatem Patris et suam facere. Voluntas enim Patris etiam ipsius est, cum et ipse substantialiter sit Deus: quod si hoc ita est, non solum, quatenus Deus et ejusdem cum Patre substantiæ, poterat velle, sed etiam quatenus homo, et ejusdem nobiscum substantiæ.

Scire autem oportet, quod hæc verba Psalmi, quæ nunc proposita sunt, divinus Apostolus in Epistola ad Hebræos, de Domino accepit et interpretatus est. Magnus vero Moyses Deum introducit

τῆς σαρκὸς φύσει ὁ περίπατος, ἀλλ' οὐ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένης αὐτῇ θεότητος, ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περιπατῶν, οὐκ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν· καὶ θελητικὸς ὁ αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἑτέρωθι πάλιν· «Κἀκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ.» Ὡμολόγηται (ὁμολογεῖται) παρὰ πάντων ἡ πόρευσις φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς εἴρηται, εἶναι τοῦ Κυρίου, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτοῦ θεότητος· εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐ καθ' ὃ Θεὸς, φύσει προσῆν αὐτῷ ἡ πόρευσις, ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, παραπορευόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν, οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἑτέρωθι πάλιν· «Κἀκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὅρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. Καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.» Εἰ καθ' ὃ Θεὸς, ὁ Χριστὸς δύναμις ἦν αὐθυπόστατος, καθ' ὃ δὲ ἄνθρωπος, ἀσθένεια· «Εἰ γὰρ καὶ ἐσταυρώθη,» φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ·» ἄρα, καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν, οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς·» Εἰ μὲν καθ' ὃ Θεὸς, τοῦτό (Θεὸς ἦν τοῦτο) τις περὶ αὐτοῦ εἰρῆσθαι ἐκλάβοι, πέρασι σωματικοῖς τῷ ἄνω, φημὶ, καὶ τῷ κάτω· τῷ ἔμπροσθεν καὶ τῷ ὀπίσω, τῷ δεξιᾷ καὶ τῷ ἀριστερᾷ, διειλῆφθαι ὁ τοιοῦτος τὴν θεότητα λέγειν ἀναγκασθήσεται. Εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωρος, ταῦτα εἰρῆσθαι περὶ αὐτοῦ λέγει, ἄρα θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις, ἀπελθόντες ἑτοιμάσομέν σοι τὸ Πάσχα φαγεῖν;» εἰ ἡ βρῶσις τοῦ Πάσχα τῶν ὑπὸ νόμον ἐστὶ, γέγονε δὲ ὁ Κύριος, καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, ὑπὸ νόμον· ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος θέλων ἔφαγε τὸ Πάσχα, καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ὁ θεῖος δὲ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ περὶ αὐτοῦ φησιν· «Ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ·» θέλων οὖν ἄρα ὑπήκουσεν, ἢ μὴ θέλων; ἀλλ' εἰ μὲν μὴ θέλων, τυραννὶς ἂν εὐλόγως, καὶ οὐχ ὑπακοὴ λεχθείη· εἰ δὲ θέλων, ὑπήκοος δὲ, οὐ καθ' ὅ Θεὸς, ἀλλὰ καθ' ὃ ἄνθρωπος, γέγονε· καθ' ὃ γὰρ Θεὸς, οὔτε ὑπήκοος, κατὰ τοὺς Πατέρας, οὔτε ἀνήκοός ἐστι. «Τῶν γὰρ δευτέρων, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα ταῦτα,» φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος· ἄρα, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, θελητικὸς ἦν.

Καὶ ὁ μακάριος δὲ Δαβὶδ ἐν τῷ τριακοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ (ἐννάτῳ ᾄδει ψαλμῷ)· «Θυσίαν, καὶ προσφορὰν,» φησὶν, «οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ὁλοκαυτώματα, καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐξεζήτησας· τότε εἶπον· ἰδοῦ ἥκω. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεός μου, ἠβουλήθην.» Ὅτι μὲν καθ' ὃ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, Θεὸς αὐτοῦ λέγεται ὁ Πατὴρ, ὥσπερ καὶ Πατὴρ, καθ' ὃ Θεὸς, καὶ οὐ καθ' ὃ ἄνθρωπος, οὐδὲ τοὺς δι' ἐναντίας οἶμαι διαμφιβάλλειν. Εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, Θεὸς αὐτοῦ ἐστιν ὁ Πατὴρ, ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, ἠβουλήθη τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ (ἑαυτοῦ) ποιῆσαι. Αὐτοῦ γάρ ἐστι καὶ τὸ Πατρὸς θέλημα, καὶ Θεοῦ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ ὄντος· εἰ δὲ τοῦτο, οὐ μόνον καθ' ὃ Θεὸς, καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, ἦν θελητικὸς, ἀλλὰ καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς τὰ νῦν παρατεθέντα τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα (παρατιθέντα τοῦ ψαλμοῦ ῥητὰ) ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ εἰς τὸν Κύριον ἐξείληφεν· ὁ μέγας δὲ Μωϋσῆς ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει τὸν Θεὸν εἰσάγει λέγοντα· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ ὁμοίωσιν (καθ' ὁμοίω-

σιν).» Εἰ οὖν εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος τῆς θείας φύσεως, αὐτεξούσιος δὲ φύσις ἡ θεία (ἡ θεία φύσις), ἄρα καὶ ἡ εἰκών· εἴπερ τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον σώζει ὁμοίωσιν, αὐτεξούσιος φύσει τυγχάνει. Εἰ δὲ τοῦτο, γέγονε δὲ τὸ φύσει ἀρχέτυπον καὶ εἰκὼν φύσει, ἄρα κατ' ἄμφω τάς αὐτοῦ φύσεις θελητικὸς φύσει ὑπῆρχεν ὁ αὐτός. Προαπεδείχθη γὰρ ἐκ τῶν Πατέρων, τὸ θέλημα εἶναι τὴν κατὰ φύσιν αὐτεξουσιότητα.

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὡς ἡ αὐτεξουσιότης ὁμωνύμως λέγεται μὲν, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις· ἄλλως δὲ ἐπὶ Θεοῦ λαμβάνεται, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀγγέλων, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀνθρώπων. Ἐπὶ μὲν Θεοῦ ὑπερουσίως· ἐπὶ δὲ ἀγγέλων ὡς συντρεχούσης τῇ ἕξει τῆς προχειρήσεως, καὶ (ὡς καὶ) παρενθήκην ὅλως χρόνου μὴ παραδεχομένης· ἐπὶ δὲ ἀνθρώπων, ὡς χρονικῶς τῆς ἕξεως προεπινοουμένης τῆς ἐπιχειρήσεως (προχειρήσεως). Εἰ γὰρ θέλων ὁ Ἀδὰμ ὑπήκουσε, καὶ θέλων ἐθεώρησε, καὶ θελήσας ἔφαγεν, ἄρα πρωτοπαθὴς ἐν ἡμῖν ἡ θέλησις. Εἰ δὲ πρωτοπαθὴς ἐν ἡμῖν ἡ θέλησις, ταύτην δὲ μετὰ τῆς φύσεως, κατ' αὐτοὺς, οὐ προσείληφεν ὁ Λόγος ἐνανθρωπήσας, οὐκ ἄρα ἐγὼ χωρὶς ἁμαρτίας γέγονα· εἰ δὲ ἐγὼ χωρὶς ἁμαρτίας οὐ γέγονα, οὐκ ἄρα ἐσώθην, εἴπερ τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον.

Ἔπειτα δὲ, εἰ ἔργον αὐτῷ (αὐτοῦ), καὶ ποίημα, ἡ αὐτεξούσιος τῆς φύσεως (αὐτεξουσιότης, καὶ φύσεως) ὑπάρχει δύναμις, ταύτην δὲ ὁ Λόγος σαρκωθεὶς, κατ' αὐτοὺς, μετὰ τῆς φύσεως καθ' ἕνωσιν ἄῤῥητον οὐ προσείληφεν, ἢ καταγνοὺς τῆς οἰκείας δημιουργίας, ὡς οὐ καλῆς, ταύτην ἑαυτοῦ ἀπεπέμψατο· ἢ φθονήσας ἡμῖν τῆς κατ' αὐτὴν θεραπείας, ἡμᾶς μὲν τῆς ἐντελοῦς (παντελοῦς) ἀποστερῶν σωτηρίας (θεραπείας), καὶ ἑαυτὸν ὑπο πάθος ὄντα δεικνὺς, τῷ μὴ θέλειν, ἢ τῷ μὴ δύνασθαι τελείως σώζειν.

Ταῦτα (τὸ) μὲν περὶ τοῦ θελητικὸν εἶναι φύσει τὸν σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος. Περὶ δὲ τοῦ θελητικὸν εἶναι φύσει τὸν αὐτὸν καὶ καθ' ὃ Θεὸς, ἔνθεν εἰσόμεθα. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, ἡ μόνη ἀλήθεια, περὶ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις οὕτως· « Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὥσπερ ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας· καὶ οὐκ ἠθελήσατε· νῦν ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. » Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐ καθ' ὃ ἄνθρωπος, τοῦτο εἴρηκεν· εἴπερ προσφάτως ἐγεγόνει ἄνθρωπος· ἀλλὰ καθ' ὃ Θεὸς, δείξας τοὺς ποικίλους τῆς σοφῆς (πρὸς) αὐτου περὶ τὸν ἄνθρωπον προνοίας τρόπους· δι' ὧν θελήσας ἀπὸ τῆς τῶν ἐκτὸς πλάνης τὴν φύσιν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισυνάξαι, αὐτὴ (αὕτη) οὐκ ἠθέλησε.

Καὶ πάλιν φησίν· « Ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ. » Εἰ τὸ, ὡς, ἐπίῤῥημα συγκριτικόν ἐστιν, αἱ δὲ συγκρίσεις (ἐπὶ) τῶν ὁμοουσίων, οὐκ ἄρα τοῦτο δυνατὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐπὶ Χριστοῦ λέγεσθαι· οὐκοῦν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ, ὅτι ὥσπερ ὁ Πατὴρ, Θεὸς ὢν, θελήματι τοὺς νεκροὺς ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁμοούσιος ὢν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁμοθελὴς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ· ταῦτα τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ προφητῶν τὰ δόγματα. Τίς οὖν ὑπὲρ ταῦτα μείζων ἀπόδειξις περὶ τοῦ φύσει εἶναι θελητικὸν τὸ αὐτὸν καὶ καθ' ὃ Θεός ἐστι, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος;

ΠΥΡ. Οὐδὲν τούτων πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ φυσικὰ εἶναι τὰ θελήματα σαφέστερον· πῶς οὖν τὸν ἐπιδοθέντα λίβελλον ὑπὸ Μηνᾶ, τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς (ταύτης) βασιλίδος, ἓν θέλημα ἔχοντα, ἐδέξατο Βιγίλιος, ὁ τῆς Ῥωμαίων τηνικαῦτα πρόεδρος, καὶ ταῦτα, ἐμφανισθέντος αὐτοῦ (ἴσως, αὐτῷ) ἐν τῷ βασιλικῷ

dicentem in creatione hominis: «Faciamus hominem ad imaginem nostram et ad similitudinem.» Si igitur homo est imago divinæ naturæ; natura autem divina liberæ potestatis est: igitur et imago, siquidem similitudinem archetypi servat, natura est liberæ potestatis: quod si ita est: factum est autem, quod erat natura archetypum, etiam natura imago. igitur idem secundum ambas suas naturas poterat natura velle. Demonstratum enim prius est auctoritate Patrum, voluntatem esse, potestatem natura liberam.

Est autem sciendum dici liberam potestatem æquivoce, sicut et naturam; aliter enim accipitur in Deo, et aliter in angelis, et aliter in hominibus. In Deo quidem supersubstantialiter, in Angelis vero tanquam concurrente aggressione cum habitu, et omnino interpositionem temporis non admittente; in hominibus autem, tanquam habitu prius tempore ipsa aggressione cogitato. Si enim Adam volens obedivit, et volens spectavit, et cum voluisset comedit, igitur voluntas est in nobis, quæ primum afficitur. Quod si voluntas in nobis primum patitur, hanc autem Verbum, cum caro factum est, ut isti sentiunt, non assumpsit, non ergo positus sum ego extra peccatum: quod si extra peccatum non sum positus, non sum consecutus salutem: siquidem quod non est assumptum, non est curatum.

Deinde si opus et fabricatio ejus est libera potestas naturæ, hanc autem potestatem Verbum caro factum, opinione istorum, cum natura secundum unionem inexplicabilem non assumpsit; aut quia improbavit fabricam suam, tanquam non bonam, eam a se rejecit, et amandavit: aut quia nobis invidit curationem ejus, nos quidem perfecta salute privans, se vero sub passione esse demonstrans, aut non volendo, aut non valendo perfecte salvare.

Hæc hactenus de eo, quod Verbum Dei incarnatum, natura, etiam quatenus homo, velle poterat. Quod autem idem etiam, quatenus Deus, natura habeat voluntatem, hinc sciemus; ait enim ipse Dominus noster et Deus, sola veritas, de seipso in Evangeliis sic: «Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis, et noluistis: nunc autem relinquetur vobis domus vestra deserta.» Perspicuum enim est, quod non quatenus homo, hoc dixit, si quidem recenter fuerat factus homo, sed quatenus Deus, qui varios modos sapientis providentiæ suæ circa hominem demonstravit, quibus voluit naturam ab errore externorum abducere, et sibi aggregare: ipsa autem noluit.

Rursus ait: «Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et filius quos vult vivificat:» sicut, adverbium est comparationis, comparationes autem sunt in his, quæ sunt ejusdem substantiæ: non potest igitur dici hoc in Christo secundum humanitatem. Igitur docuit nos Salvator, quod sicut Pater, Deus existens, voluntate mortuis tribuit vitam, sic etiam ipse, quippe cum ejusdem substantiæ sit et ejusdem voluntatis, quibus vult vitam præbet. Hæc sunt Evangelistarum et Apostolorum atque Prophetarum dogmata. Quæ igitur major demonstratio esse potest, quam sint hæc, posse eumdem natura velle, quatenus Deus est, et quatenus homo?

Pyr. Nihil his apertius ad demonstrandum naturales esse voluntates. Quomodo igitur Vigilius tunc Pontifex Romanus libellum a Mena episcopo hujus urbis regiæ oblatum, qui unam voluntatem

continebat, accepit; idque cum esset ei ostensus in secreto regio imperatoris, qui tunc erat, et in senatu?

MAX. Admiror, quomodo patriarchæ cum sitis, audetis mentiri. Qui tibi antecessit in suis ad Honorium litteris scripsit, commonefactum quidem fuisse de eo libello, non autem oblatum, nec ostensum: ipse vero in tua ad Joannem papam Epistola dixisti, oblatum esse, et ostensum, lectum etiam per Constantinum quæstorem: utri igitur credemus? tibi, an ei, cui successisti? uterque enim non potest verum dixisse.

PYR. Et sic scripsit, qui mihi antecessit?

MAX. Sic scriptum est.

PYR. Sit ita de Vigilio. Quid de Honorio ad respondendum habes, qui aperte antecessori meo unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi esse tradidit?

MAX. Quis fuerit fide et auctoritate dignus Epistolæ hujus interpres, qui eam ex persona Honorii scripsit, adhuc superstes, et qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum dogmatibus fidei Christianæ illustravit; an ii, qui Constantinopoli, quæ ex corde erant, loquebantur?

PYR. Qui hanc composuit.

MAX. Is igitur ipse cum ad divum Constantinum imperatorem ex persona rursus sancti papæ Joannis de hac Epistola scriberet, dixit: « Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent, diximus, Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus signabat ». Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, meminisse membrorum et carnis, quæ quidem de divinitate illa accipi non permittunt. Deinde occurrit per anticipationem objectioni: « Si quis vero, inquit, dicat: Quare de humanitate Christi agentes, de divinitate ejus non meministis? respondemus: Primum quidem, responsum fuisse ad quæstionem; deinde, ut in omnibus, sic etiam hic consuetudinem Scripturæ nos secutos fuisse, quæ aliquando ex divinitate ejus disserit, ut cum ait Apostolus: Christus Dei virtus et Dei sapientia; aliquando ex humanitate, et solum, ut cum idem ait: Quod stultum est Dei sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus ».

PYR. Simplicius antecessor meus accepit hoc, in vocem intentus.

MAX. Rem ipsam loquor: nihil me tam a tuo antecessore abalienavit, quam mutabilitas ejus et inconstantia, id est, in alias alio tempore transire sententias, et in nullo sensu permanere. Aliquando enim eos, qui hanc unam voluntatem divinam appellabant, approbans, incarnatum introducebat tantum Deum esse: aliquando vero eis assentiens, qui dicebant esse consultatricem voluntatem, hominem solum introducebat, more nostro consultantem, nihil a Pyrrho et Maximo differentem: quandoque vero vocans hanc voluntatem hypostaticam, cum differentia personarum simul inducebat differentiam voluntatum in personis (divinis) ejusdem substantiæ: alias eos amplectens, qui eam voluntatem suæ potestatis dicebant, unionem introducebat secundum habitudinem: potestas enim et auctoritas et alia hujusmodi, manifeste γνώμης, id est, sententiæ, non naturæ, motus sunt: aliquando, cum eos, qui voluntatem vocabant electricem et sententialem, sibi adjungebat, et dominos suos faciebat, non solum Christum

σηκρήτῳ τοῦ τηνικαῦτα τῶν Ῥωμαίων βασιλεύοντος, καὶ τῆς συγκλήτου (τῇ συγκλήτῳ).

ΜΑΞ. Θαυμάζω, πῶς πατριάρχαι ὄντες κατατολμᾶτε τοῦ ψεύδους. Ὁ προηγησάμενός σου πρὸς (τὸν ἐν ἁγίοις) Ὀνώριον γράφων εἶπεν, ὅτι « Ὑπηγορεύθη μὲν, οὐκ ἐπεδόθη δὲ, οὔτε ἐνεφανίσθη· » αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Ἰωάννην τὸν πάπαν ἔφης· ὅτι ἐπεδόθη (καὶ παρεδόθη), καὶ ἐνεφανίσθη, ἀναγνωσθεὶς διὰ Κωνσταντίνου κοιαίστωρος. Τίνι οὖν πιστεύομεν (πιστεύσομεν); σοι, ἢ τῷ πρὸ σοῦ; οὐ γὰρ δυνατὸν ἀμφοτέρους ἀληθεύειν.

ΠΥΡ. Καὶ οὕτω γέγραπται τῷ πρὸ ἐμοῦ;

ΜΑΞ. Οὕτω γέγραπται.

ΠΥΡ. Ἔστω περὶ Βιγιλίου ταῦτα. Τί ἔχεις περὶ Ὀνωρίου εἰπεῖν, φανερῶς πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ ἓν δογματίσαντος θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Κριστοῦ;

ΜΑΞ. Τίς ἀξιόπιστος ἐξηγητὴς τῆς τοιαύτης καθέστηκεν ἐπιστολῆς, ὁ ταύτην ἐκ προσώπου (τοῦ ἐν αγίοις) Ὀνωρίου συντάξας, ἔτι περιὼν (καὶ περιὼν) καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καλῶν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι πᾶσαν τὴν Δύσιν καταφαιδρύνας (καταφαιδρύνων), καὶ οἱ εν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀπὸ καρδίας λαλοῦντες;

ΠΥΡ. Ὁ ταύτην συντάξας.

ΜΑΞ. Ὁ αὐτὸς οὖν πρὸς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον, τὸν γενόμενον βασιλέα, ἐκ προσώπου πάλιν Ἰωάννου τοῦ ἐν ἁγίοις πάπα περὶ αὐτῆς γράφων, ἔφη, ὅτι « Ἓν θέλημα ἔφημεν ἐπὶ τοῦ Κυρίου, οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ μόνης τῆς ἀνθρωπότητος. Σεργίου γὰρ γράψαντος, ὥς τινες δύο θελήματα λέγουσιν ἔπὶ Χριστοῦ ἐναντία, ἀντεγράψαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δύο θελήματα ἐναντία οὐκ εἶχε, σαρκός φημι, καὶ πνεύματος, ὡς ἡμεῖς ἔχομεν μετὰ τὴν παράβασιν· ἀλλ' ἓν μόνον, τὸ φυσικῶς χαρακτηρίζον τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. » Καὶ τούτου ἀπόδειξις ἐναργὴς, τὸ καὶ μελῶν, καὶ σαρκὸς μνησθῆναι· ἅπερ καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐκεῖνα ληφθῆναι οὐ συγχωρεῖ. Εἶτα καὶ προκατάληψιν ἀνθυποφορᾶς ποιούμενος, φησίν· « Εἰ δέ τις λέγοι· Καὶ τίνος χάριν περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ διαλαβόντες, περὶ τῆς θεότητος αὐτου μνήμην οὐκ ἐποιήσασθε; φαμέν, ὅτι πρῶτον μὲν πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἡ ἀπόκρισις γέγονεν· ἔπειτα δὲ καὶ τῷ τῆς Γραφῆς ἔθει, ὡς ἐν πᾶσι, ἐν τούτῳ ἑπόμενοι, ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ διαλεγομένης, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία· ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ μόνον, ὡς ὅταν ὁ αὐτὸς λέγῃ· Τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. »

ΠΥΡ. Ἀπλούστερον ὁ πρὸ ἐμοῦ, τῇ λέξει προσεσχηκὼς, τοῦτο ἐδέξατο.

ΜΑΞ. Ἀλήθειαν λέγω· οὐδεν οὕτως ἀπεδιέθηκέ (ἀποδιέθηκέ) με πρὸς τὸν πρὸ σοῦ, ὡς τὸ παλίμβολον αὐτοῦ· ἤγουν τό ἄλλοτε εἰς ἄλλας αὐτὸν μεταπίπτειν ἐννοίας, καὶ ἐν μηδενὶ βεβηκέναι φρονήματι. Ποτὲ μὲν γὰρ τοὺς τοῦτο τὸ ἓν θέλημα θεῖον προσαγορεύοντας δεχόμενος (ἀποδεχόμενος), τὸ Θεὸν μόνον εἶναι τὸν σαρκωθέντα (Λόγον) εἰσῆγε· ποτὲ δὲ τοὺς βουλευτικὸν αὐτὸ λέγοντας, ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι ψιλὸν εἰσῆγε, βουλευτικῶς καθ' ἡμᾶς διατιθέμενον (διακείμενον), καὶ μηδὲν διαφέροντα Πύῤῥου, καὶ Μαξίμου· ποτὲ δὲ ὑποστατικὸν αὐτὸ λέγων, τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων συνεισῆγε καὶ τὸ διάφορον τῶν θελημάτων ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων· ποτὲ δὲ καὶ τοὺς ἐξουσιαστικὸν αὐτὸ λέγοντας ἀποδεχόμενος, σχετικὴν εἰσῆγε τὴν ἕνωσιν· ἐξουσία γὰρ καὶ αὐθεντία, καὶ τὰ τοιαῦτα, γνώμης προδήλως, ἀλλ' οὐ φύσεως ὑπάρχει κινήματα· ποτὲ δὲ τούς προαιρετικὸν, καὶ γνομικὸν αὐτὸν λέγοντας προσλαμβανόμενος, καὶ κυρίους ἑαυτοῦ καθιστῶν, οὐ μόνον ψιλὸν ἄνθρωπον εἰσῆγε τὸν Κυρίον, ἀλλὰ καὶ τρεπτὸν, καὶ ἁμαρτωλόν· εἴπερ ἡ γνώμη τῶν ἀντικειμένων ἐστὶ κριτικὴ, καὶ τῶν ἀγνοουμένων ζητητικὴ, καὶ τῶν ἀδήλων βουλευτική· ποτὲ δὲ τούς οἰκονομικὸν ἀυτό λέγοντας, τὸ πρὸ τῆς οἰκονομίας ἀθέλητον ἀυτὸν εἶναι, καὶ εἴ τι ἕτερον ἕπεται τῷ λόγῳ ἄτοπον, εἰσῆγε· καὶ εἰς ἄλλας μυρίας ἀτόπους ἐξηνέχθη ὑπολήψεις, (εἰς) τὴν ἀλήθειαν βάσιν οὐχ ἐσχηκώς. ἃς δι' ἀκριβείας εἰ βουληθείην Γραφῇ παραδοῦναι μετὰ τῶν ἀυτῶν ἀτόπων, οὐδὲ ὁ μέλλων ἀρκέσει χρόνος. Τίς δὲ ἡ ἀνάγκη χάρτας προθεῖναι, καὶ σχίσαι τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν; οὐδὲ πᾶσι κοινότατον συνιδεῖν ἠδυνήθη. Ἢ (εἰ) γὰρ, ἵνα παραχωρήσωμεν ὑμῖν (ὡς) τὰ τῶν συνόδων

ἔχουσι δόγματα, ὡς ὑμεῖς οὐκ ἀληθεύοντες ἔφητε, καὶ οὐ δεόμεθα τῶν ὑμετέρων χαρτῶν, ταύτας καὶ πρὶν καὶ νῦν δεχόμενοι, καὶ περιπτυσσόμενοι· ἢ οὐ τὰ τῶν συνόδων ἔχουσι, καὶ πολλῷ πλέον τούτους ἀποστρέφεσθαι, καὶ φεύγειν δίκαιον. Τῆς οὖν τῶν αὐτῶν χαρτῶν προθέσεως, καθ' ἑκάτερον (καθ' ἑτέρον) ἀδίκου καὶ παρανόμου οὔσης, καὶ ἡ αὐτῶν κατάλυσις δι' ἑκάτερον (δὶ ἑκατέρων) δικαία, καὶ κανονικὴ καθέστηκεν.

ΠΥΡ. Σωφρονιος ὁ μικρῷ πρόσθεν πατριάρχης γενομενος Ἱεροσολύμων, τοῦτο ἡμᾶς καὶ παρὰ πρόθεσιν πρᾶξαι πεποίηκε, τὸν περὶ ἐνεργειῶν λόγον οὐχ ἐν εὐθέτῳ καιρῷ κινήσας.

ΜΑΞ. Ἐγὼ πάντοθεν ἀπορῶ, ποίαν ἐκδέχεσθε δοῦναι ἀπολογίαν, τὸν ἀναίτιον οὕτω πικρῶς αἰτιώμενοι. Εἰπὲ γάρ μοι, πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὅτε Σέργιος ἔγραψε πρὸς τὸν τῆς Φαρὰν Θεόδωρον, πέμψας καὶ τὸν (ὃν) φησι (ὥς φησι) λίβελλον Μηνᾶ διὰ τῆς μεσιτείας Σεργίου τοῦ Μακρωνᾶ (Μακαριωνᾶ et Μακαρωνᾶ), τοῦ Ἀρσινόης ἐπισκόπου, προτρεπόμενος αὐτὸν περὶ τῆς ἐν τῷ λιβέλλῳ μιᾶς ἐνεργείας, καὶ ἑνὸς θελήματος τὰ δοκοῦντα εἰπεῖν, καὶ ἀντέγραψεν ἀποδεξάμενος (ἀποδεχόμενος) αὐτὰ, ποῦ ἦν τότε Σοφρόνιος; ἢ ἡνίκα ἐν Θεοδοσιουπόλει πρὸς Παῦλον τὸν μονόφθαλμον, καὶ ἀπὸ Σευηριτῶν ἔγραψε, πέμψας καὶ αὐτῷ τὸν λίβελλον Μηνᾶ καὶ τὴν τοῦ Φαρανίτου, καὶ ἑαυτοῦ συγκατάθεσιν; ἢ ὅτε πρὸς Γεώργιον, τὴν ἐπίκλην Ἀρσᾶν (Βαρσᾶν), Παυλιανιστὴν ὄντα, ἔγραψε, χρήσεις αὐτῷ πεμφθῆναι περὶ μιᾶς ἐνεργείας αὐτῶν, ἐνθέμενος καὶ τοῦτο τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι ἐν ταύταις καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖ ἕνωσιν; Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ πάπας Ἀλεξανδρείας ἀφείλετο χειρὶ ἀπὸ τοῦ Ἀρσᾶ (Βαρσᾶ). Ὅθεν καὶ βουληθεὶς δι' αὐτὴν ποιῆσαι τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, ἐκωλύθη ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τηνικαῦτα γενομένης τῶν Περσῶν ἐπιδρομῆς· ἢ ὅτε πρὸς Κύρον τὸν Φάσιδος ἀντέγραψε περὶ μιᾶς ἐννεργειας, καὶ δύο, ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ, πέμψας καὶ αὐτῷ τὸν ῥηθέντα λίβελλον Μηνᾶ; Τί οὖν; ἐπειδὴ Σεργίου πολυτρόπως τὴν οἰκείαν νόσον ἐν τῷ κοινῷ προθέντος, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας λυμηναμένου, ὁ μακάριος Σωφρόνιος ὑπέμνησεν αὐτὸν μετὰ τῆς πρεπούσης τῷ σχήματι αὐτοῦ ταπεινοφροσύνης, τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ προκαλινδούμενος (προσκυλινδούμενος), καὶ ἀντὶ πάσης ἱκετηρίας αὐτὰ προσφέρων αὐτῷ τὰ ζωοποιὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ παθήματα, ὥστε μὴ φωνὴν αἱρετικῶν (αἱρετικὴν), πάλαι καλῶς ὑπὸ τῶν προωδευκότων τὸν βίον ἁγίων Πατέρων σβεσθεῖσαν, ἀνανεώσασθαι, αὐτὸς αἴτιος τοῦ τοιούτου γέγονε (γεγένεται) σκανδάλου;

ΠΥΡ. Πάντων τῶν προταθέντων τὴν ἀνατροπὴν δεόντως ὁ λόγος ἐποιήσατο, καὶ οὐδὲν ὅλως (οὐδεμία τέας ὅλως) ἐλλείπει ἡ περὶ θελημάτων ζήτησις.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ ἡ περὶ θελημάτων ζήτησις πέρας εἴληφε, βούλει καὶ τὴν περὶ ἐνεργειῶν ποιησόμεθα;

ΠΥΡ. Τὸν περὶ τοῦ φυσικὰ εἶναι τὰ θελήματα λόγον ἀγνοήσας, κατὰ τοῦτον (τοῦτο) γὰρ τὸν περὶ ἐνεργειῶν παρεδεξάμην. Καὶ εἴ τι ἐγγράφως, ἢ ἀγράφως ἐῤῥέθη μοι, πρὸς τοῦτον ὁρᾷ (ὁρῶ) τὸν σκοπόν. Νυνὶ δὲ τοῦ πεφυκέναι θέλειν γὰρ

faciebat hominem merum, sed mutabilem et peccatorem: siquidem sententia oppositorum est dijudicatrix, et eorum quæ ignorantur indagatrix, et in iis, quæ non sunt manifesta, consultatrix: interdum eos sequens, qui œconomicam voluntatem in Christo dicebant, faciebat eum ante œconomiam (id est, dispensationem) non habuisse voluntatem; et si quid aliud absurdum ex hoc sequitur: et in alias infinitas absonas opiniones detrusus est, qui non est nixus in veritate, tanquam in fundamento; quas si mandare litteris vellem subtiliter et diligenter, neque futurum tempus satis esset. Quid autem necesse fuerit proponere chartas, et Ecclesiam Dei sanctam scindere? neque, quod omnibus est communissimum, assequi potuit: aut enim, ut vobis cedamus, habent istæ (chartæ) dogmata Synodorum, ut vos falso dixistis, et sic non opus est nobis vestris chartis, qui Synodos et ante et nunc accipimus et amplectimur; aut non habent dogmata Synodorum, et sic multo magis eas adversari et fugere justum est. Propositio igitur earumdem chartarum cum ex utraque parte injusta sit et scelerata, ipsarum chartarum conscissio propter utrumque justa et canonica fuit.

PYRRH. Sophronius, qui paulo ante fuit patriarcha Hierosolymitanus, fecit, ut hoc vel præter propositum faceremus, cum tempore inopportuno sermonem de operationibus excitavit.

MAX. Ego ex omni parte nescio, quam excusationem prolaturos vos exspectatis, qui eum qui extra culpam est, tam graviter criminamini. Dic enim mihi, per veritatem ipsam oro, cum Sergius ad Theodorum Pharanitanum scripsit, misso etiam libello, quem esse dicit, Menæ, per Sergium Macaronam episcopum Arsinoes, hortans eum, ut quid sentiret de una in eo libello operatione, et una voluntate, aperiret, et rescripsit approbans eas, ubi tunc erat Sophronius? aut cum Theodosiopoli ad Paulum monoculum, et Severi sectatorem scripsit, misso etiam ad eum libello Menæ, et Theodori Pharanitani, cum sua approbatione? Aut (ubi erat) quando ad Georgium cognomento Arsam Paulianistam scripsit, rogans, ut mitteret sibi auctoritates de una ipsorum operatione, inseruitque Epistolæ, facere etiam se (his auctoritatibus) unionem Ecclesiæ cum eis? hanc autem Epistolam beatus Joannes papa Alexandrinus manu ab Arsa abstulit: unde cum vellet etiam eum ob ipsam deponere, impeditus fuit ab incursu tunc a Persis in Ægyptum facto: aut quando ad Cyrum episcopum Phasidis rescripsit de una operatione et duabus, ab eo rogatus, misso etiam ad eum libello Menæ, quem diximus? Quid igitur? postquam Sergius multis modis morbum suum in commune proposuit, et maximam partem Ecclesiæ corrupit, ac vastavit, si beatus Sophronius admonuit eum humilitate, quæ ejus habitum decebat, ad vestigia ejus provolutus, Christi Dei passionibus vivificis, quæ omnem supplicationem continebant, commemoratis, et obtestans ne vocem hæreticorum, probe olim a sanctis Patribus superioribus exstinctam, renovaret, fuitne ipse auctor hujus scandali?

PYR. Competenter omnia quæ proposita sunt, sermo habitus hactenus evertit: nihilque prorsus deest in quæstione de voluntatibus.

MAX. Quandoquidem quæstio de voluntatibus conclusa est, vis, ut de operationibus disseramus?

PYR. Sicut ignoraveram naturales esse voluntates, sic de operationibus acceperam; et si quid, sive scripto, sive sine scripto dixi, ad hoc propositi

spectat. Nunc autem cum certum sit naturæ esse velle, et in eo contentum per synedochen, naturæ quoque esse operari, omnia quæ a me antea de hac re defensa sunt, facta sunt irrita, et supervacaneum esse arbitror, ullum deinceps de hoc sermonem habere.

MAX. Quid igitur? quandoquidem Deus, quia præcognovit propositum vestrum, ad agnitionem veritatis ejus vocavit, nonne oportet, quæ scripto aut sine scripto de hoc apud aliquos dicta sunt, ea diligenter examinare, propter eos, qui incaute, ut probabile est, in ea inciderunt, aut incidunt, faciles, ut decipiantur?

PYR. Si inquisitio hoc propositi habet, necessaria est : curare enim, ut tuti sint simpliciores, imitari est charitatem Dei erga homines.

MAX. Si igitur hæc est imitatio charitatis Dei erga homines, incipiamus hic ea de re inquisitionem.

PYR. Incipiamus.

MAX. In libris reperi, docuisse te, unam esse operationem Christi, tanquam totius. Si igitur una est, tanquam totius, operatio : totum autem est ejus persona : igitur una hæc operatio personalis erit, et demonstrabitur diversæ operationis esse, sicut et personæ, a patre, et matre ; siquidem neuter eorum est Christus.

PYR. Si propter differentiam naturarum in Christo, duas dicitis operationes, et non propter unam personam unam operationem ; duæ reperientur in homine operationes, propter differentiam substantiæ animæ et corporis ipsius : quod si hoc ita est, tres erunt operationes Christi, non duæ.

MAX. Quæ vos ad tollenda ea, quæ sunt naturalia, objicitis, hæc ipsa contra naturas ii objiciunt, qui contra eas pugnant : in eo enim vel solo belli estis, quod in omnibus cum illis circumversamini. Unde quibus argumentis illos sancti Patres redarguerunt; eisdem vos, qui eodem morbo laboratis, ipsi redarguimus, quoniam si propter differentiam naturarum in Christo, duas naturas ipsi nobiscum dicitis, et non propter unam personam unam naturam, sic quidem duæ reperientur naturæ hominis, propter differentiam substantialem animæ ipsius et corporis, et hoc concesso, tres erunt naturæ Christi, non duæ. Sin vero propter differentiam naturarum, duas nobiscum naturas confitentes, non dicitis tres in Christo naturas, quomodo, quia nos, propter differentiam naturarum, duas operationes dicimus, tres operationes inferentur? Quæ enim vos nobiscum adversus illos, qui contra naturas disputant, dicitis, hæc etiam nobis de operationibus adversus vos sufficient. Verum sic quidem a pari ratione repulsi estis, demonstratumque est, quæstionem vestram carere omni probabilitate : a majori vero dicimus, non esse idem secundum speciem hominis, unum, et secundum substantiam animæ et corporis, unum. Unum enim secundum speciem hominis, significat nullam differentiam esse in omnibus individuis ejusdem naturæ. Unde non hoc dicimus sine adjunctione, sed adjungentes, hominis (cum dicimus unum secundum speciem hominis) : unum vero secundum substantiam animæ et corporis significat ipsam essentiam eorum : quæ essentia corrumpitur, cum desinit esse homo. Quod si non est idem unum secundum speciem hominis, et unum secundum essentiam animæ et corporis, non igitur necesse est nobis, cum dicimus unam operationem secundum speciem, vel hanc operationem personalem dicere, vel tres operationes, quia operatio spectat ad naturam.

τοῦ πεφυκέναι ἐνεργεῖν συνεκδοχικῶς ὁμολογουμένων, πάντα τὰ περὶ τούτου πρώην μοι συσταθέντα (συντεθέντα), ἠκύρωται· καὶ περιττὸν ἡγοῦμαι, λοιπόν τινα ὅλως περὶ τούτου κινῆσαι λόγον.

ΜΑΞ. Τί οὖν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς, διὰ τὴν προγνωσθεῖσαν αὐτῷ πρόθεσιν ὑμῶν, ἐκάλεσε πρός τὴν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐ δεῖ τὰ περὶ τούτου ἐγγράφως ἢ ἀγράφως πρός τινας εἰρημένα βασανίσαι, διὰ τοὺς, ὡς εἰκὸς, ἀφυλάκτως αὐτοῖς περιτυχόντας, ἢ καὶ περιτυγχάνοντας εὐχερεστέρους;

ΠΥΡ. Εἴ τι πρὸς (Εἰ πρὸς) τοῦτο ὁρᾷ ἡ βάσανος, ἀναγκαῖόν ἐστι. Τὸ γὰρ φροντίσαι τῆς τῶν ἀκεραιοτέρων ἀσφαλείας, μίμησίς ἐστι θείας φιλανθρωπίας.

ΜΑΞ. Εἰ οὖν θείας φιλανθρωπίας ἐστὶ τοῦτο μίμησις, ἀρξώμεθα ἐνταῦθα (ἐντεῦθεν) τῆς περὶ τούτου ἐξετάσεως.

ΠΥΡ. Ἀρξώμεθα.

ΜΑΞ. Ἐν τοῖς σοῖς εὗρον συγγράμμασι, μίαν σε Χριστοῦ, ὡς ὅλου, ἐνέργειαν δογματίσαντα. Εἰ οὖν μία, ὡς ὅλου, ἐστὶν ἐνέργεια, τὸ δὲ ὅλον ἡ αὐτοῦ ἐστιν ὑπόστασις· ἄρα ἡ μία αὕτη ἐνέργεια ὑποστατικὴ ἔσται, καὶ ἑτέρας ἐνεργείας, ὥσπερ γὰρ ὑποστάσεως, δειχθήσεται Πατρί τε καὶ Μητρί· εἴπερ οὐδ' ἕτερος αὐτῶν ὑπάρχει Χριστός.

ΠΥΡ. Εἰ διὰ τὸ διάφορον τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων δύο λέγετε ἐνεργείας, καὶ οὐ διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου μίαν, δύο εὑρεθήσονται καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργειαι, διὰ τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ τοῦτο, τρεῖς ἔσονται τοῦ Χριστοῦ ἐνέργειαι, καὶ οὐ δύο.

ΜΑΞ. Ἅπερ ὑμεῖς ἐπ' ἀναιρέσει τῶν φυσικῶν προΐσχεσθε, ταῦτα καὶ κατὰ τῶν φύσεων οἱ πρὸς αὐτὰς μαχόμενοι προτείνουσι (ἀποτείνουσι). Τοῦτο γὰρ ὑμῶν καὶ μόνον τὸ χάριεν, τὸ ἐκείνοις ἐν πᾶσι συμπεριάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς τοὺς παρὰ τῶν Πατέρων ἐκείνοις ἐπενεχθέντας ἐλέγχους, καὶ ὑμῖν, ὡς τὰ αὐτοῖς νοσοῦσι, προσάγομεν· ὅτι, εἰ διὰ τὸ διάφορον τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων, δύο φύσεις καὶ αὐτοὶ μεθ' ἡμῶν λέγετε, καὶ οὐ διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου μίαν, δύο εὑρεθήσονται οὕτω γε καὶ τοῦ ἀνθρώπου φύσεις, διὰ τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ στώματος· καὶ εἰ τοῦτο, τρεῖς ἔσονται τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ δύο φύσεις. Εἰ δὲ διὰ τὸ διάφορον τῶν φύσεων, δύο μεθ' ἡμῶν λέγοντες φύσεις, τρεῖς οὐ λέγετε ἐπὶ Χριστοῦ φύσεις, πῶς ἡμῖν διὰ τὸ διάφορον τῶν φύσεων δύο λέγουσιν ἐνεργείας, αἱ τρεῖς συναχθήσονται ἐνέργειαι; Ἃ γὰρ ὑμεῖς μεθ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐκεῖνα κατὰ φύσεων προτείνοντας λέγετε, ταῦτα καὶ ἡμῖν περὶ τῶν ἐνεργειῶν πρὸς ὑμᾶς ἀρκέσει. Ἀλλ' οὕτω μὲν ὑμᾶς ἐκ τοῦ ἴσου ὁ λόγος ἀπεῤῥάπισε, δείξας τῆς ἀπορίας τὸ παράλογον. Ἐκ δὲ τοῦ ὑπερέχοντός φαμεν, ὅτι οὐ ταυτὸν τὸ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἕν, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἕν. Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἓν, τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν φύσιν ἀτόμοις ἀπαραλλαξίαν ἐνδείκνυται. Ὅθεν οὐδὲ ἀπροδιορίστως αὐτό φαμεν, ἀλλὰ προσεπάγοντες, τοῦ ἀνθρώπου· τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἕν, αὐτὸ (ἐν αὐτῷ) τὸ εἶναι αὐτῶν λυμαίνεται, εἰς ἀνυπαρξίαν αὐτὸ παντελῆ ὠθοῦν. Εἰ δὲ οὐ ταυτὸν τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἕν, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἕν, οὐκ ἄρα ἀνάγκη ἡμῖν, τὴν κατ' εἶδος μίαν λέγοντας (λέγουσιν) ἐνέργειαν, ἢ ὑποστατικὴν ταύτην λέγειν, ἢ τρεῖς ἐνεργείας, διὰ τὸ πρὸς φύσιν ὁρᾷν τὴν ἐνέργειαν.

ΠΥΡ. Ἀλλὰ ταῖς ἐνεργείαις τα πρόσωπα κατὰ Νεστόριον συνεισάγεται· καὶ ἀνάγκη, τοὺς δύο λέγοντας ἐνεργείας, τὰ ἐκείνου μιαρὰ διεκδικεῖν δόγματα.

ΜΑΞ. Καὶ μὴν Νεστόριος, δύο πρόσωπα λέγων, μίαν δογματίζει ἐνέργειαν, εἰ δὲ ταῖς ἐνεργείαις πρόσωπα καθ' ὑμᾶς συνεισάγεται, καὶ τοῖς προσώποις ἀκολούθως αἱ ἐνέργειαι συνειχθήσονται· καὶ βιασθήσεσθε, τοῖς ἰδίοις ἑπόμενοι κανόσιν, ἢ διὰ τὴν μίαν ἐνέργειαν τῆς ἁγίας θεότητος, καὶ ἓν λέγειν αὐτῆς πρόσωπον· ἢ διὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς ὑποστάσεις, τρεῖς καὶ ἐνεργείας· ἢ σχετικήν, ὡς Νεστόριος λέγει, ἕνωσιν (Νεστόριος, λέγειν ἕνωσιν)· ταύτης γὰρ ἡ μία ἐνέργεια, ἡ (ὡς) ἕνωσις, ὡς αὐτὸς Νεστόριος, καὶ οἱ τῆς αὐτοῦ φατρίας ἐν τοῖς αὐτῶν ἀπέδειξαν γράμμασι· καὶ ἐφ' ἡμῶν δέ, ἐπειδὴ μία μὲν ἡ κατὰ τὸ εἶδος ἐνέργεια, πολλαὶ δὲ αἱ ὑποστάσεις, ἢ διὰ τὴν μίαν κατ' εἶδος ἐνέργειαν, καὶ ἓν τῶν πάντων λέγειν πρόσωπον, ἢ διὰ τὰ πολλὰ πρόσωπα, πολλὰς καὶ ἐνεργείας· καὶ διαπέπτωκε τοῖς Πατράσιν οὕτω γε ὁ φάσκων λόγος. « Τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας ».

Ἔτι τε (δέ)· εἰ τῇ ἐνεργείᾳ πρόσωπον (πρόσωπα) συνεισάγεται κατ' αὐτούς, πολλὰς δὲ δεδώκασιν ἐνεργείας ἐξ ἑνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου προελθεῖν, καὶ τὰ συνεισαγόμενα ταῖς προελθούσαις ἐνεργείαις πρόσωπα δώσουσιν· εἴπερ ἑαυτοῖς στοιχεῖν διέγνωσαν· καὶ εὑρεθήσονται ἄπειρα, καὶ τὰ πρόσωπα καὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ αὐτοῦ.

Καὶ αὖθις· εἰ συνεισάγεται πρόσωπον κατὰ τὴν αὐτῶν πρότασιν τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ ἐναιρουμένῃ ταύτῃ συναναιρεῖται πάντως· εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ἄρα τῇ ἀναιρέσει τῶν δύο, καὶ τῆς μιᾶς ἐνεργειῶν (ἐνεργείας), συναναιρεῖται καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ ἓν πρόσωπον· καὶ ἐχώρησεν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὁ Χριστός, ἐκ τοῦ ὄντος, καὶ ὑπερόντος, εἰς τὸ μὴ ὄν· οὗ τί γένοιτο ἂν ἀσεβέστερον;

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἡμῶν τοῦτό τις ἐκ πολλῆς περιουσίας γυμνάζειν βουληθείη, εὑρήσει, καὶ ἡμᾶς καθ' ἕνα, καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ λογιζομένους, γὰρ περιπατοῦντας, ἢ καὶ ἕτερα μὲν διανοουμένους, ἕτερα δὲ τοῖς παρατυγχάνουσι διαλεγομένους· ὅπερ καὶ Μωϋσῆς ποιήσας ἱστορεῖται (ἱστόρηται), κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ τῷ Θεῷ ἐντυγχάνων ὑπὲρ (περὶ) τοῦ λαοῦ, καὶ τῷ λαῷ διαλεγόμενος, καὶ πρὸς χρηστὰς παρορμῶν ἐλπίδας· οὔτε τῷ (τὸ) προσφυῶς ταῖς αὐτοῦ φύσεσι δυϊκῶς ἐνεργεῖν, δύο ὁ καθεὶς ἐστιν, οὔτε τῷ ἕνα εἶναι τὸν δυϊκῶς ἐνεργοῦντα, τὰς οὐσιωδῶς προσούσας ταῖς αὐτοῦ φύσεσι κινήσεις συγχεῖ. Καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ προφορὰν δὲ λόγου ὡσαύτως, καὶ τὴν ἐγκειμένην τῷ λόγῳ ὁρῶμεν ἔννοιαν, καὶ τὸν ὑποκείμενον τῇ ἐννοίᾳ λόγον, καὶ τὴν αὐτῶν δι' ὅλου εἰς ἄλληλα περιχώρησιν· καὶ οὔτε τῇ διαφορᾷ αὐτῶν τὸ διάφορον τῶν προσώπων συνεισάγεται, οὔτε τῇ ἄκρα ἑνώσει τὸ συγκεχυμένον. Τί δ' ἂν τις εἴποι καὶ περὶ τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας, οὐχ ἧττον τῶν φύσεων, τουτέστι, τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ σιδήρου, καὶ τὰς αὐτῶν φυσικὰς ἐνεργείας, τὴν καῦσίν φημι, καὶ τὴν τομὴν σωζούσης, καὶ διὰ πάντων ἅμα, καὶ ἐν ταυτῷ, ταύτας ἐνδεχνυμένης; οὔτε γὰρ ἡ καῦσις αὐτῆς τῆς τομῆς ἄφετός ἐστι μετὰ τὴν ἕνωσιν, οὔτε ἡ τομὴ τῆς καύσεως· καὶ οὔτε διὰ τὸ διττὸν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, δύο εἰσάγει τὰς (πεπυρακτωμένας) μαχαίρας· οὔτε διὰ τὸ μοναδικὸν τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας, τῆς αὐτῶν οὐσιώδους διαφορᾶς φύρσιν ἢ σύγχυσιν ποιεῖται.

ΠΥΡ. Οὐχ εἷς ἦν ὁ ἐνεργῶν;

ΜΑΞ. Ναὶ, εἷς.

ΠΥΡ. Εἰ οὖν εἷς ὁ ἐνεργῶν, καὶ μία, ὡς ἑνός, ἡ ἐνέργεια.

ΜΑΞ. Ὁ εἷς οὗτος Χριστός· (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀνωτέρω εἰς τὰ αὐτὰ ὑμᾶς ὑποστρέφοντας ἐρήσομαι·) εἷς τῇ ὑποστάσει, ἢ τῇ φύσει ἐστίν;

PYR. At cum operationibus, ut sentit Nestorius, inferuntur personæ; et necesse est eos, qui duas dicunt operationes, illius impura dogmata defendere.

MAX. Atqui Nestorius, duas personas cum dicit, unam operationem tradit. Si autem, ut vestra est opinio, cum operationibus inferuntur personæ; etiam cum personis, ut consequens est, inferentur operationes: et coacti eritis vestras regulas secuti, aut propter unam operationem sanctæ Deitatis, unam ejus personam dicere, vel propter tres ejus personas, tres quoque operationes, vel dicere, sicut Nestorius, unionem esse ex habitudine. Hujus enim est una operatio unio, ut ipse Nestorius, et qui sunt societatis ejus, in litteris suis docuerunt: et in nobis, quia una est operatio secundum speciem, multæ autem personæ necesse erit, vel propter unam secundum speciem operationem, etiam unam omnium personam dicere; vel propter multas personas, multas quoque operationes. Ita fiet, ut frustratum sit, quod Patres dixerunt: « Quæ sunt ejusdem substantiæ, ejusdem etiam operationis esse ».

Præterea, si cum operatione, opinione ipsorum, infertur persona, multas autem operationes dederunt ex uno et eodem Verbo Dei incarnato prodidisse; dabunt etiam inferri personas cum operationibus prodeuntibus, si sibi constare decreverunt; et reperientur infinitæ personæ et operationes ejusdem.

Et rursus: si infertur persona cum operatione, ut isti sentiunt, etiam sublata operatione simul erit omnino sublata persona: quod si hoc verum est; igitur sublatis duabus, et una operatione, simul tolluntur duæ et una persona; et ita fit ut quantum in ipsis est, Christus, qui est, et plusquam est, desinat esse: quo quid potest magis impium esse?

Si quis vero in unoquoque nostrum voluerit hoc tractare, ut abunde satisfiat, reperiet, etiam nos uno et eodem tempore ratiocinantes, et deambulantes, vel etiam alia cogitantes, et alia præsentibus disserentes: quod quidem Moyses fecisse narratur, cum eodem tempore pro populo Deum precabatur, et cum populo loquebatur, et eum ad bonas spes incitabat; neque tamen, quia dupliciter operabatur, convenienter naturis suis, duo erat unus, neque quia unus erat, qui dupliciter operabatur, idcirco motus, qui secundum substantiam naturis ejus inerant, confundebat. Et cum profertur ore verbum, similiter videmus notionem impositam verbo, et verbum subjectum notioni, et ipsorum in se vicissim commeationem per totum: et neque cum differentia ipsorum, differentia personarum inducitur, neque cum summa unione, confusio. Quid dicemus de gladio ignito, nihilominus naturis, ignis scilicet, et ferri, et eorum naturales operationes, ustionem dico, et sectionem servante, ac simul et in eodem ipso et per omnia illas operationes ostendente? nec enim ustio soluta est a sectione post unionem, neque sectio ab ustione: neque propter duplicem operationem naturalem duos gladios inducit; neque, quia unus gladius est ignitus, mixtio, aut confusio fit differentiæ naturarum eorum secundum substantiam.

PYR. Nonne unus est, qui operatur?

MAX. Unus sane.

PYR. Si igitur unus erat, qui operabatur, et una item, tanquam unius, operatio.

MAX. Hic unus Christus (rursus enim, quia ad eadem revertimini, eadem quæ superius percunctabor) estne unus persona, an natura?

PYR. Persona : natura enim duplex est.

MAX. Dupliciter igitur, propter duplicem naturam, operabatur idem, an singulariter, propter unam personam? at si dupliciter operabatur, cum unus idem esset, non igitur cum numero operationum numerus personarum inducitur : si vero singulariter operabatur, propter unitatem personæ, eadem in eisdem absurda incurret disputatio de hoc. Si enim est operatio hypostatica (id est personalis) cum multitudine etiam personarum differentia operationum simul spectabitur.

PYR. Non, quia dupliciter operabatur, omnino erant duæ ejus operationes, sed quia unus erat, qui operabatur, una operatio.

MAX. Hoc etiam alius contra te de naturis dicet; quod, non, quia natura ejus est δυαδική (id est duplex) jam duæ naturæ sint, et dicantur, sed potius, quia una erat ejus persona, una item est, et dicitur ejus natura. Sed, ut omnia prætercam, quæ de hoc dici poterant : cum unam operationem dicitis, quamnam istam unam dicere placet? divinam, an humanam, an neutram? Atqui sane si divinam dicitis, Deum merum dicitis Christum : si humanam, nequaquam Deum, sed hominem merum solum facitis : si neutram harum ; neque Deum, neque hominem, sed potius Christum traditis non existere.

PYR. Cum dicimus unam operationem divinitatis Christi, et ejus humanitatis, non dicimus, hanc in eo inesse ratione naturæ, sed modo unionis.

MAX. Si, ut vos loquimini, ex unione accessit ei operatio, ante unionem igitur vacabat operatione, et per vim fabricatus est mundum, ut vestra est opinio. Ac rursus : si ex unione accessit operatio, Pater autem et Spiritus sanctus non sunt uniti secundum hypostasim cum carne, igitur non sunt operatores : si non operatores, ergo neque fabricatores, ut non dicam, omnino non esse. Præterea quandoquidem unio habitudo est, et non res : habitudo igitur, et non res, est operatio Christi. Deinde necesse est vobis, ut creatam aut non creatam esse dicatis; siquidem nulla penitus intermedia est inter creatam et non creatam. Si creatam dicetis, solam naturam creatam indicabit (operatio creata) si non creatam, solam naturam non creatam signabit : oportet enim omnino naturalia naturis convenire. At quomodo fieri potest, ut naturæ creatæ et quæ cœpit esse, operatio sit non creata, et sine principio, atque infinita, et creatrix, et conservatrix? vel naturæ non creatæ et principio carentis, operatio sit creata, et cœpta, atque terminata, et quæ ab alia natura, ne dissolvi queat, conservetur?

PYR. Neque eos, qui effectum operum Christi dicunt unam operationem esse approbas, et consentis?

MAX. Alius ex alia actione effectus est, non unus, sicut in gladio igneo demonstratum est; etsi enim copulatæ sunt inter se operatio ignis et operatio gladii, videmus tamen effectum ignis ustionem, et ferri effectum sectionem ; quamvis non sint sejunctæ inter se in sectione usta, aut in ustione secta ; sicut alius est effectus cæli, alius terræ, alius solis : non potest igitur dici unus effectus, nisi sit una et sola actio. Quare si intuentes in effectum operum Christi, unam operationem tradidistis, vel unam etiam actionem tradite; vel propter infinitas actiones, infinitas quoque operationes. Cæterum non est nobis quæstio de operibus : nec enim loquimur de iis, quæ sunt extra Christum ; sed de iis quæ sunt in Christo ipso, id est, de ratione naturali substantiarum Christi, an

ΠΥΡ. Τῇ ὑποστάσει· τῇ γὰρ φύσει διπλοῦς τυγχάνει.

ΜΑΞ. Δυϊκῶς οὖν διὰ τὸ διπλοῦν τῆς φύσεως ὁ αὐτὸς ἐνήργει, ἢ ἑνικῶς διὰ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως ; ἀλλ' εἰ μὲν δυϊκῶς, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς, ἐνήργει, οὐχ ἄρα τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐνεργειῶν ὁ τῶν προσώπων συνεισαγεται ἀριθμός· εἰ δε ἑνικῶς, διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου, τὰς αὐτὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀτοπίας ὁ περὶ τούτου δέξεται λογος· εἰ γὰρ ὑποστατικὴ ἡ ἐνέργειαι, τῷ πλήθει τῶν ὑποστάσεων καὶ ἡ τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰ συνθεωρηθήσεται·

ΠΥΡ. Οὐ πάντως, ἐπειδὴ δυϊκῶς ἐνήργει, δύο ἦσαν αὐτοῦ αἱ ἐνέργειαι· ἀλλ' ἐπειδὴ εἷς ἦν ὁ ἐνεργῶν, μία.

ΜΑΞ. Τοῦτο καὶ περὶ τῶν φύσεων ἕτερος λέγει πρὸς σέ, ὅτι οὐκ ἐπειδὴ δυαδικὴ αὐτοῦ ἡ φύσις, ἤδη καὶ δύο εἴησαν (ἦσαν), καὶ δεχθείησαν (λεχθείησαν) αἱ φύσεις· ἀλλ' ἐπειδὴ μία ἦν αὐτοῦ ἡ ὑπόστασις, μία ἐστὶν αὐτοῦ ἡ φύσις, καὶ λέγεται· πλὴν, ἵνα πάντα παραλίπω, ὅσα περὶ τούτου ῥηθῆναι δύναται, μίαν ἐνέργειαν λέγοντες, ὁποίαν ταύτην λέγειν ἀξιοῦτε, θείαν, ἢ ἀνθρωπίνην, ἢ οὐδ' ἑτέραν ; ἀλλ' εἰ μεν θείαν, Θεὸν μόνον τὸν Χριστον λέγετε· εἰ δὲ ἀνθρωπίνην, οὐδὲ ὅλως Θεὸν, ἀλλ' ἄνθρωπον μόνον ψιλόν· εἰ δὲ οὐδ' ἑτέραν τούτων, οὐδὲ Θεον, οὐδὲ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀνύπαρκτον δογματίζετε τὸν Χριστόν.

ΠΥΡ. Μίαν λέγοντες ἐνέργειαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ , καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος, οὐ λόγῳ φύσεως ταύτην προσεῖναι αὐτῷ φαμεν, ἀλλ' ἑνώσεως τρόπῳ.

ΜΑΞ. Εἰ ἐκ τῆς ἑνώσεως αὐτῷ , κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον, προσγέγονεν ἡ ἐνέργεια , πρὸ τῆς ἑνώσεως ἄρα ἀνενέργητος ἦν· καὶ τετυράννηται, καθ' ὑμᾶς, δημιουργήσας. Καὶ αὖθις· εἰ ἐκ τῆς ἑνώσεως αὐτῷ προσγέγονε τὸ ἐνεργεῖν, ὁ Πατὴρ δὲ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐχ ἡνώθησαν καθ' ὑπόστασιν σαρκὶ , ουκ ἄρα ἐνεργητικοί· εἰ δὲ μὴ ἐνεργητικοὶ, οὐδὲ δημιουργοί· ἵνα μὴ λέγω, ὅτι οὐδὲ ὅλως εἰσί. Καὶ πάλιν· ἐπειδὴ ἡ ἕνωσις σχέσις ἐστὶ, καὶ οὐ πρᾶγμα, σχέσις ἄρα, καὶ οὐ πρᾶγμα, ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐνέργεια. Ἔτι τε, ἢ κτιστὴν, ἢ ἄκτιστον λέγειν ταύτην ἀναγκασθήσεσθε· ἐπειδὴ μέσον κτιστῆς, καὶ ἀκτίστου, οὐδεμία ὑπάρχει τὸ σύνολον· καὶ εἰ μὲν κτιστὴν αὐτὴν φήσετε , κτιστὴν καὶ μόνην δηλώσει (δηλώσετε) φύσιν· εἰ δὲ ἄκτιστον, καὶ μόνην χαρακτηρίσει (χαρακτηρίσετε) φύσιν· δεῖ γὰρ πάντως κατάλληλα ταῖς φύσεσι τὰ φυσικὰ εἶναι. Καὶ πῶς ἂν δυνατὸν, τῆς κτιστῆς φύσεως, καὶ ἠργμένης, ἄκτιστον εἶναι τὴν ἐνέργειαν , ἄναρχόν τε καὶ ἄπειρον , καὶ δημιουργὸν , καὶ συνεκτικήν ; ἢ τῆς ἀκτίστου , καὶ ἀνάρχου κτιστὴν, καὶ ἠργμένην, καὶ πεπερασμένην, καὶ ὑφ' ἑτέρας πρὸς τὸ ἀδιάλυτον εἶναι συνεχομένην ;

ΠΥΡ. Οὐδὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπὸ Χριστοῦ γενομένων (γινομένων) ἔργων λέγοντας μίαν ἐνέργειαν, ἀποδέχῃ καὶ ὁμονοεῖς ;

ΜΑΞ. Ἄλλης ἄλλο πράξεως ἀποτέλεσμα, καὶ οὐχ ἕν, ὡς ἐπὶ τῆς πεπυρακτωμένης ἐδείχθη (ἐπεδείχθη) μαχαίρας. Εἰ γὰρ καὶ ἥνωνται ἀλλήλαις ἥ τε τοῦ πυρὸς καὶ ἡ τοῦ ξίφους ἐνέργεια, ἀλλ' ὁρῶμεν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πυρὸς τὴν καῦσιν ὂν , καὶ τοῦ σιδήρου τὸ ἀποτέλεσμα τὴν τομήν· εἰ καὶ μὴ διήρηνται ἀλλήλων ἐν τῇ κεκαυμένῃ τομῇ, ἢ ἐν τῇ τετμημένῃ καύσει· ὥσπερ καὶ οὐρανοῦ (ὥσπερ οὐρανοῦ) ἄλλο, καὶ γῆς ἄλλο, καὶ ἡλίου ἄλλο. Οὐ δυνατὸν οὖν ἓν λέγειν ἀποτέλεσμα, εἰ μηδ' ἂν μία εἴη, καὶ μόνον (μόνη) ἡ πρᾶξις. Εἰ οὖν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπο Χριστοῦ γενομένων ἔργων ἀπιδόντες, μίαν ἐνέργειαν ἐδογματίσατε, ἢ καὶ μίαν πρᾶξιν δογματίσατε, ἢ διὰ τὰς ἀπείρους πράξεις, ἀπείρους καὶ τὰς ἐνεργείας. Πλὴν οὐ περὶ τῶν ἔργων ἡμῖν ἐστι τὸ ζητούμενον· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἔξω Χριστοῦ ἐστιν ὁ λόγος ἡμῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ (τῷ) Χριστῷ, τουτέστι, περὶ τοῦ φυσικοῦ τῶν οὐσιῶν τοῦ Χριστοῦ λόγου, εἴτε ἐλλιπὴς ἐκ τῆς ἑνώσεως, εἴτε ἀνελλιπὴς μεμένηκε· καὶ εἰ ἐλλιπὴς, εἰ δυνατὸν, ἐλλιποῦς φύσεως ὕπαρξιν εἶναι· εἴτε ἀνελλιπὴς, εἰ ἐν αὐτῷ, φημὶ δὴ , τῷ συστατικῷ (συντακτικῷ) τῆς οὐσίας λόγῳ, ἡ ἐνέργεια θεωρεῖται, ἢ τῶν ἐκτὸς τυγχάνει. Ἀλλ', ὅτι μεν οὐ τῶν ἐκτος τυγχάνει ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια , δῆλον ἐκ τοῦ ἄνευ μὲν

τῶν ἔργων δύνασθαι τὴν φύσιν εἶναι, ἄνευ δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, οὔτε εἶναι τὴν φύσιν, οὔτε γινώσκεσθαι δυνατόν. Οἷς γὰρ ἕκαστον φυσικῶς ἐνεργεῖ, πιστοῦται ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον.

Ὁπόταν οὐδὲ πρὸς τὸ ἔργον ἀπιδόντες, τὴν ἀναπλασθεῖσαν ὑμῖν τραγελάφου δίκην μίαν ἐνέργειαν ἐδογματίσατε, ἀλλὰ πρὸς τὸν φυσικὸν τῶν ἑνωθεισῶν οὐσιῶν λόγον· καὶ τούτου πίστις ἀψευδὴς τὰ ὑπὸ Κύρου μὲν δογματισθέντα κεφάλαια, ὑφ' ὑμῶν δὲ προσηνῶς, καὶ λίαν ἀσπασίως δεχθέντα· ἐν οἷς καὶ μίαν δογματίσας, τῇ αὐτῇ ἔφη ἐνεργῆσαι τά τε θεῖα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα· οὐ μόνον τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις Πατράσι μαχόμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ τῶν γεγονότων φύσει· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μένον τὰ ἐναντία ποιεῖν πέφυκεν· οὐ γὰρ θερμαίνει τὸ πῦρ, καὶ ψύχει· οὔτε ψύχει ὁ κρύσταλλος, καὶ θερμαίνει· οὔτε ξηραίνει ἡ γῆ καὶ ὑγραίνει· οὔτε ὑγραίνει τὸ ὕδωρ καὶ ξηραίνει· εἰ οὖν ἐπ' οὐδενὸς τῶν πάντων τοῦτο θεωρεῖται, πῶς τὸν σαρκωθέντα Λόγον καὶ οὐσιωδῶς γενόμενον ἄνθρωπον, μιᾷ ἐνεργείᾳ τά τε θαύματα, καὶ τὰ πάθη, λόγῳ φύσεως ἀλλήλων διαφέροντα ἐπιτελέσαι λέγοντες οὐ δεδοίκατε;

ΠΥΡ. Τί οὖν ἐναντία τῆς νῦν ἐκ τῆς ζητήσεως ἀναφανείσης εὐσεβοῦς ἐννοίας, ὁ τῆς Ἐκκλησίας (εὐσεβείας) φωστὴρ Κύριλλος ἐδογμάτισε, « μίαν συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένον ἐνέργειαν, » τὸν Χριστὸν δηλαδὴ, φήσας;

ΜΑΞ. Οὐ μάχεται ὅλως ἡ παροῦσα χρῆσις ταῖς δύο ἐνεργείαις· τοὐναντίον δὲ καὶ συνίστησιν· οὐ γὰρ μίαν φυσικὴν ἐνέργειαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἔφη, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἀλλαχοῦ ἔλεγεν, ὅτι, « Ποιητοῦ καὶ ποιήματος μίαν ἐνέργειαν οὐκ ἄν τις δοίη σωφρονῶν· » ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος μίαν τῆς θεότητος οὖσαν τὴν ἐνέργειαν καὶ ἄνευ σαρκὸς, καὶ μετὰ σαρκός· ὡς εἴ τις μίαν τοῦ πυρὸς ἐνέργειαν καὶ μετα ὕλης, καὶ ἄνευ τῆς ὕλης, δεῖξαι θέλων, φήσειεν, ὅτι τὸ πῦρ καὶ ἄνευ ὕλης, καὶ μετὰ ὕλης καίει· οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ οὐ μίαν τὴν τῶν δύο φύσεων εἶπεν ἐνέργειαν, ἀλλα μίαν τὴν ἐνέργειαν εἶπεν τὴν θείαν καὶ τὴν Πατρικὴν, οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν τῷ σαρκωθέντι Θεῷ Λόγῳ· καθ' ἣν οὐ παντουργῷ μόνον (μόνῳ) προστάγματι τὰς θεοσημίας ἀσωμάτος ἐτέλει (τελεῖ)· καθὼς αὐτός φησιν· εἴπερ καὶ μετὰ σάρκωσιν ὁμοεργός ἐστι τῷ οἰκείῳ γεννήτορι ἀσωμάτως ἐνεργοῦντι, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς οἰκείας σαρκὸς ἁφῇ ταύτας ἐδείκνυ σωματικῶς. Τοῦτο γὰρ αὐτὸ (αὐτῷ) βούλεται τὸ, « Δι' ἀμφοῖν· » ὡς συγγενῶς ἔχειν κατὰ τὴν φύσιν διὰ λόγου, καὶ παντουργοῦ προστάγματος γενομένην τὴν ζώωσιν τῆς παιδὸς, ἢ τὴν ἀνάβλεψιν τοῦ τυφλοῦ, ἢ τὴν εὐλογίαν τῶν ἄρτων, ἢ τὴν κάθαρσιν τοῦ λεπροῦ, πρὸς τὴν διὰ τῆς ἁφῆς σωματικῶς τελουμένην· ἵνα ἀποδείξῃ καὶ τὴν σάρκα ζωοποιὸν, ὡς αὐτοῦ κυρίως, καὶ οὐκ ἄλλου ὑπάρχουσαν, τῇ πρὸς αὐτὸν ἀκραιφνεῖ ἑνώσει. Δι' ἀμφοτέρων γὰρ τούτων, προστάγματός φημι, καὶ ἁφῆς, ἡ θεία ἐνέργεια δι' αὐτῶν ἐγνωρίζετο τῶν πραγμάτων, μηδόλως τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνην, καὶ πάσχουσαν, φυσικὴν τῆς σαρκὸς ἐνέργειαν παραβλάπτουσα· τοὐναντίον δὲ συντηροῦσα αὐτὴν εἰς οἰκείαν ἔκφανσιν. Ὥσπερ οὖν καὶ ψυχὴ, ὡς δι' ὀργάνου τοῦ οἰκείου σώματος, καὶ τῆς αὐτοῦ φυσικῆς ἐνεργείας τὰ οἰκεῖα, καὶ τὴν ἑαυτῆς προσφέρει κατὰ φύσιν ἐνέργειαν. Ἥ τε γὰρ ἔκτασις τῆς χειρὸς, καὶ ἡ ἁφὴ, καὶ ἡ κράτησις, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τοῦ πηλοῦ μῖξις, καὶ ἡ τοῦ ἄρτου κλάσις, καὶ ἁπλῶς, πᾶν ὃ διὰ τῆς χειρὸς, ἢ ἑτέρου μέλους, ἢ μέρους τοῦ σώματος ἐτελεῖτο, τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε· καθ' ἣν, ὡς ἄνθρωπος ἐνεργὴς ἦν αὐτὸς, ὁ φύσει Θεὸς, καὶ τὰ θεῖα φυσικῶς ἐνεργῶν· ὡς ἂν δι' ἑκατέρων, ἑκάτερα κατὰ φύσιν πιστώσηται, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, ἑαυτὸν ὄντα κατὰ ἀλήθειαν δεικνύς·

imperfecta ex unione remanserit, an perfecta; et si imperfecta, an fieri possit, ut sit existentia naturæ imperfectæ; si vero non imperfecta remansit, an in ipsa ratione substantiam constituente spectatur operatio, an est ex iis quæ sunt extra. Sed quod sit operatio naturalis ex iis, quæ sunt extra, ex eo constat, quod sine operibus potest natura esse, sine operatione autem naturali non potest esse, neque cognosci natura, ex iis enim quæ unumquodque naturaliter operatur, probatur esse quod est, et non mutatum.

Quod vero non respicientes ad opus, unam operationem, a vobis instar hircocervi fictam, docuistis, sed ad rationem naturalem substantiarum unitarum, fidem certam facit, quod capita a Cyro tradita benevole et libentissime a vobis suscepta sunt. In quibus unam (operationem) cum traderet, eadem operatione dixit operatum esse divina et humana; non solum cum Scriptura et sanctis Patribus pugnans, sed cum natura ipsa eorum, quæ facta sunt. Nulla enim res, dum in naturalibus suis manet, apta nata est contraria facere: non enim ignis calefacit et refrigerat; neque gelu refrigerat et calefacit; neque siccat terra et humectat; neque humectat aqua et siccat. Si igitur in nulla re hoc cernitur, quomodo non horruistis dicere Verbum incarnatum, et secundum substantiam factum hominem, miracula, et passiones, quæ ratione naturæ inter se differunt, una operatione consummasse?

PYR. Quid igitur Cyrillus Ecclesiæ lumen contraria piæ sententiæ, quæ nunc ex quæstione demonstrata est, docuit, cum dixit, « Christum scilicet, unam cognatam operationem per ambas ostendisse? »

MAX. Non pugnat ullo modo hæc auctoritas cum duabus operationibus, sed contra potius eas defendit: non enim dixit unam naturalem operationem divinitatis Christi et humanitatis ejus; alioqui non dixisset alibi: « Auctoris et operis eamdem esse operationem, nunquam aliquis sanæ mentis concesserit »; sed potius (illud dixit) cum vellet demonstrare, unam esse divinitatis sine carne, et cum carne operationem, sicut si quispiam unam esse ignis operationem cum materia, et sine materia ostendere volens, diceret, ignem cum materia, et sine materia urere: sic pater Cyrillus non dixit unam operationem duarum naturarum, sed unam operationem dixit divinam, et paternam, quæ essentialiter in Verbo Deo incarnato inerat; qua non solum jussu suo, omnium rerum effectore, miracula incorporaliter faciebat, sicut ipse ait, siquidem etiam post Incarnationem habebat eamdem operationem communem cum Patre incorporee operante: sed tactu etiam propriæ carnis hæc ipsa miracula corporaliter ostendebat. Hoc enim significat quod ait, « per ambas »; ut vita reddita puellæ per verbum, et jussum omnia operantem, vel adspectus cæco restitutus, vel mundatio leprosi, vel benedictio panum, cogitationem haberet secundum naturam cum operatione per tactum corporee consummata, ut demonstraret carnem quoque esse vivificam, quia ejus proprie erat, et non alterius propter summam cum ea unionem: per utraque enim, hæc: per jussum, inquam, et tactum, divina operatio in ipsis rebus apparebat, nequaquam naturalem operationem carnis naturæ nostræ humanæ et patientem lædens, sed contra potius eam conservans ad propriam manifestationem: sicut et anima tanquam per instrumentum proprii corporis et per naturalem operationem ejus, ea quæ sibi propria sunt, et suam operationem naturalem profert. Extentio enim manus, et

tactus, et comprehensio, et mixtio luti manu facta, ac fractio panis, et denique id omne, quod manu, vel alio membro, vel parte corporis fiebat, naturalis operationis humanitatis Christi erat, qua tanquam homo ipse natura Deus operator erat, et divina naturaliter operabatur, ut per utraque (divina scilicet et humana) utraque secundum naturam probaret, perfectum Deum, et perfectum hominem, absque solo peccato, se vere esse ostendens.

Non igitur ignoravit Pater Cyrillus proprietatem præcipuam uniuscujusque naturæ, et eam, quæ alias naturales proprietates comprehendit, operationem dico creatricem, et vivificatricem ex anima corpori ejus impartitam, quas Verbum incarnatum servans in seipso, sinceras, et non confusas demonstravit, operationem creatricem in creanda substantia, et qualitate, ac quantitate, ex quibus, et in quibus, et quæ rerum essentia est et spectatur: et si enim philosophi Gentiles in decem rationes res omnes distribuunt, his tamen tribus universum continetur, et concluditur. Substantiam quidem creavit, restituendis oculis cæci, qui deerant; qualitatem vero, mutata aqua in vinum; at quantitatem, auctis panibus; operationem vero vivificatricem ostendit respirando, loquendo, videndo, audiendo, tangendo, olfaciendo, comedendo, bibendo, manus movendo, ambulando, dormiendo, et reliqua, quæcumque in individuis ejusdem naturæ operationem naturalem sine ulla variatione demonstrant.

PYR. Pie et non violenter sententiam Patris non repugnare monstrasti, sed potius per omnia cum duabus operationibus convenire. Quid præterea dicemus de S. Dionysio, qui in Epistola ad Caium cultorem de Christo dixit, «exercuisse novam quamdam operationem theandricam (id est, Deivirilem)?»

MAX. Novitas ista estne qualitas, an quantitas?

PYR. Quantitas.

MAX. Igitur etiam naturam simul secum talem inducet: siquidem ratio operationis suæ substantialis est definitio omnis naturæ. Et non solum hoc, sed cum ait Apostolus: «Ecce facta sunt omnia nova», nihil aliud dicit, quam: Ecce omnia facta sunt unum; naturane, an operatione dicere velitis, vestræ hoc potestatis sit. Si vero novitas qualitas est, non unam operationem declarat, sed novum et arcanum modum demonstrationis operationum naturalium Christi, convenienter modo arcano mutuæ circummeationis naturarum Christi inter seipsas, et novam, atque admirabilem, ac naturæ rerum ignotam conversationem ejus secundum humanitatem, ac modum reciprocæ communicationis secundum unionem inexplicabilem et arcanam.

PYR. Nec deivirilis operatio unam operationem declarat?

MAX. Minime. Imo contra vox ipsa quadam circuitione per numeratas naturas earum operationes tradidit. Negatis enim extremis nihil est medium in Christo. Si autem unam operationem declarat, aliam operationem præter operationem Patris habebit Christus, ut Deus; alius, inquam, operationis erit filius, quam pater; siquidem operatio Patris non est theandrica (id est, Deivirilis) quæ nimirum naturam deivirilem signat et constituit, operatio enim quæ naturalis est, naturam testatur, et character naturalis ejus est. Et qui hæc disserunt et commemorantur, aliud genus esse qualitatis, aliud quantitatis dixerunt.

PYR. Neque quantitas, neque qualitas est novitas, sed essentia.

Οὐκ ἠγνόησεν (ἠγνόησε δὲ) οὖν ὁ Πατὴρ τὴν ἑκάστης φύσεως κατ᾽ ἐξαίρετον ἰδιότητα, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἰδιωμάτων περιληπτικὴν, τήν τε δημιουργικήν φημι, καὶ τὴν ἐκ τῆς ψυχῆς ἐνδιδομένην τῷ σώματι αὐτοῦ ζωτικὴν ἐνέργειαν· ἃς σώζων ἐν ἑαυτῷ ὁ σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος, εὐκρινεῖς, καὶ ἀσυγχύτους ἔδειξε. Τὴν μὲν δημιουργικὴν ἐν τῷ οὐσίαν, καὶ ποιότητα, καὶ ποσότητα δημιουργῆσαι· ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς, καὶ ἅπερ ἡ τῶν ὄντων ὕπαρξίς ἐστί τε καὶ θεωρεῖται· εἰ γὰρ καὶ οἱ παρ᾽ Ελλησι φιλοσοφήσαντες εἰς δέκα κατατείνουσι λόγους τὰ ὄντα· ἀλλ᾽ οὖν τούτοις τὸ πᾶν συνέχεται, καὶ περικλείεται· οὐσίαν μὲν, τοὺς λείποντας τοῦ τυφλοῦ ὀφθαλμοὺς ἀναπληρώσαις· ποιότητα δὲ, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλών· ποσότητα δὲ, τοὺς ἄρτους αὐξήσας, τὴν δὲ ζωτικὴν ἐνέργειαν ἔδειξεν ἐν τῷ ἀναπνεῖν, λαλεῖν, ὁρᾷν, ἀκούειν, ἅπτεσθαι, ὀσφραίνεσθαι, ἐσθίειν, καὶ πίνειν, χεῖρας κινεῖν, βαδίζειν, ὑπνοῦν, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν φύσιν τὴν ἀπαραλλαξίαν τῆς κατὰ φύσιν ἐνδείκνυται ἐνεργείας·

ΠΥΡ. Εὐσεβῶς καὶ ἀβιάστως τὴν τοῦ Πατρὸς παρέστησας ἔννοιαν, οὐ μαχομένην, ἀλλὰ συμβαίνουσαν διὰ πάντων ταῖς δύο ἐνεργείαις. Τί δὲ περὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου φαμὲν, ἐν τῇ πρὸς Γαΐον τὸν θεραπευτὴν ἐπιστολῇ φήσαντα (φήσαντος), « Καινήν τινα τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν, περὶ τοῦ Χριστοῦ (ἐν ἡμῖν), πεπολιτευμένον; »

ΜΑΞ. Ἡ καινότης ποιότης ἐστὶν, ἡ ποσότης;

ΠΥΡ. Ποσότης.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν καὶ φύσιν ἑαυτῆς (ἑαυτῇ) συνεισάξει τοιαύτην. Εἴπερ πάσης φύσεως ὅρος ὁ τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας καθέστηκε λόγος. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγη ὁ Ἀπόστολος· « Ἰδοὺ, γέγονε τὰ πάντα καινὰ,» οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ ὅτι, ἰδοὺ, γέγονε τὰ πάντα ἕν· εἴτε δὲ φύσει, εἴτε ἐνεργείᾳ, τοῦτο καλεῖν βούλεσθε, τοῦτο τῆς ὑμῶν ἔστω ἐξουσίας· εἰ δὲ ποιότης ἐστὶν ἡ καινότης, οὐ μίαν δηλοῖ ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν καινὸν, καὶ ἀπόῤῥητον τρόπον τῆς τῶν φυσικῶν τοῦ Χριστοῦ ἐνεργειῶν ἐκφάνσεως, τῷ ἀποῤῥήτῳ τρόπῳ τῆς εἰς ἀλλήλας τῶν Χριστοῦ φύσεων περιχωρήσεως προσφόρως, καὶ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ πολιτείαν, ξένην οὖσαν καὶ παράδοξον, καὶ τῇ φύσει τῶν ὄντων ἄγνωστον, καὶ τὸν τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀπόῤῥητον ἕνωσιν ἀντιδόσεως.

ΠΥΡ. Οὔτε ἡ θεανδρικὴ μίαν δηλοῖ;

ΜΑΞ. Οὐχί. Τοὐναντίον γὰρ περιφραστικῶς ἡ φωνὴ δια τῶν ἀριθμουμένων φύσεων τὰς αὐτῶν ἐνεργείας παραδέδωκεν· εἴπερ ἀποφάσει τῶν ἄκρων οὐδὲν ἐστι μέσον ἐπὶ Χριστοῦ. Εἰ δὲ μίαν δηλοῖ, ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς Θεὸς (Θεοῦ), ὁ Χριστὸς ἕξει τὴν ἐνέργειαν. Ἄλλης οὖν παρὰ τὸν Πατέρα ἐνεργείας ἔσται ὁ Υἱὸς, εἴπερ ἡ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστι θεανδρικὴ, μετὰ τὸ (τοῦ) καὶ θεανδρικὴν χαρακτηρίζειν φύσιν, καὶ συνιστᾷν· ἡ γὰρ ἐνέργεια, φυσικὴ οὖσα, φύσεως ὑπάρχει συστατικὸς (συστατικὴ), καὶ ἔμφυτος χαρακτήρ. Καὶ οἱ τὰ περὶ τούτων δὲ σκέμματα (σκάμματα) διαλαβόντες, ἕτερον γένος εἶναι τῆς ποσότητος, καὶ ἕτερον τῆς ποιότητος εἶπον.

ΠΥΡ. Οὔτε ποσότης, οὔτε ποιοτης ἤστιν ἡ καινότης· ἀλλ᾽ οὐσία.

ΜΑΞ. Θαυμάζω, πῶς τοῦτο εἰπεῖν ἐθάῤῥησας· τῇ οὐσίᾳ τί ἀντιδιαστέλλεται;

ΠΥΡ. Τὸ μὴ ὄν.

ΜΑΞ. Τί δὲ τῇ καινότητι;

ΠΥΡ. Ἡ παλαιότης.

ΜΑΞ. Ὥστε οὖν οὐκ οὐσία ἡ καινότης, ἀλλὰ ποιότης. πῶς δὲ εἰ πρὸς μίαν ἐνέργειαν ἐκληψόμεθα τὴν φωνὴν, οὐχ ἑαυτῷ οὕτο γε, καὶ τοῖς λοιποῖς Πατράσιν, ἐναντιούμενον εἰσάγομεν τὸν θεοφάτορα, τοῦτον διδάσκαλον; πάντες γὰρ διαῤῥήδην κοινῇ καὶ εἶπον καὶ ἐδίδαξαν, τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας· καὶ τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἐνεργείας, τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας· καὶ ὅτι τὰ τῇ οὐσίᾳ διαφέροντα, καὶ τῇ ἐνεργείᾳ διαφέρουσι· καὶ τὰ τῇ ἐνεργείᾳ διαφέροντα, καὶ τῇ οὐσίᾳ διαφέρουσι·

MAX. Miror, quomodo ausus es hoc dicere : quid distinguendo essentiæ opponitur?

PYR. Quod non est.

MAX. Quid vero novitati?

PYR. Vetustas.

MAX. Igitur non est substantia novitas, sed qualitas. Quomodo autem si de una operatione vocem accipiamus, non hunc divinarum rerum doctorem hac ratione sibi et reliquis Patribus repugnantem introducimus? Omnes enim communiter plane et dixerunt et docuerunt; quæ sunt ejusdem substantiæ, ejusdem esse operationis; et quæ sunt ejusdem operationis, ejusdem substantiæ esse et quæ substantia differunt, differre etiam operatione, et rursus quæ differunt operatione, substantia quoque differre.

ΠΥΡ. Τοῦτο ἐπὶ τῆς θεολογίας τοῖς Πατράσιν, οὐ μὴν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας εἴρηται. Ὅθεν οὐδὲ φιλαλήθους διανοίας καθέστηκε, τὰ ἐπὶ τῆς θεολογίας αὐτοῖς εἰρημένα, μετάγειν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ τὴν τοιαύτην συνεισάγειν (εἰσαγαγεῖν, vel εἰσάγειν) ἀτοπίαν.

PYR. Hoc in theologia dictum est a Patribus, non autem in œconomia. Unde non fuit mentis veracis ea, quæ in theologia dicta erant ab ipsis, ad œconomiam transferre, et hujusmodi absurdum inducere.

ΜΑΞ. Εἰ ἐπὶ τῆς θεολογίας μόνον εἴρηται τοῖς Πατράσιν, οὐκ ἄρα μετὰ τὴν σάρκωσιν καθ' ὑμᾶς συνθεολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί· εἰ δὲ οὐ συνθεολογεῖται, οὐδὲ συναριθμεῖται κατὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ βαπτίσματος· καὶ εὑρεθήσεται κενὴ ἡ πίστις, καὶ τὸ κήρυγμα·

MAX. Si in theologia tantum dicta sunt ista a patribus, igitur opinione vestra post Incarnationem non est conjuncta theologia de Filio cum paterna. Quod si non est conjuncta theologia ipsius, neque connumeratur Filius cum Patre in invocatione baptismi, et reperietur fides vana, et prædicatio.

Καὶ πάλιν· εἰ οὐ συνθεολογεῖται μετὰ τὴν σάρκωσιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, οὔτε τῆς αὐτῆς ἔσται οὐσίας· τὰ γὰρ τῷ λόγῳ διαφέροντα, καὶ τῇ φύσει διοίσει πάντος.

Et rursus : Si non est conjuncta theologia de Filio cum Patre, nec erit ejusdem substantiæ : quæ enim ratione differunt, natura etiam omnino different.

Καὶ πάλιν· εἰ οὐ συνθεολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, τίνι ἀπονείμωμεν τὸ, « Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι; » καί· « Ἃ ἂν βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα (ταῦτα), καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ, » καί· « Εἰ ἐμοὶ οὐ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε; » καί· « Τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ; » καί· « Ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ Υἱὸς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ; Ταῦτα γὰρ πάντα οὐ μόνον τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας καὶ μετὰ σάρκωσιν τῷ Πατρὶ δείκνυσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας·

Ac rursus : Si post Incarnationem non simul de Filio cum Patre prædicatur divinitas, cui tribuemus illud : « Pater meus usque modo operatur, et ego operor? » item illud : « Quæ viderit Patrem facientem, hæc Filius similiter facit? » et illud : « Si mihi non creditis, operibus meis credite? » Et : « Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me? » Et : « Sicut Pater suscitat mortuos, et vivificat, sic Filius, quos vult, vivificat? » Hæc enim omnia non solum esse ejusdem substantiæ cum Patre etiam post Incarnationem demonstrant, sed etiam ejusdem operationis.

Καὶ πάλιν· εἰ ἡ περὶ τὰ ὄντα πρόνοια ἐνέργεια Θεοῦ τυγχάνει, αὕτη δὲ οὐ μόνον Πατρὸς, καὶ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ μετὰ σάρκωσίν ἐστιν, ἄρα καὶ τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐνεργείας τῷ Πατρὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν.

Et rursus : Si providentia ac procuratio eorum, quæ sunt, operatio Dei est, hæc autem providentia non solum est Patris et Spiritus sancti, sed et Filii, etiam post Incarnationem : est igitur ejusdem operationis cum Patre etiam post Incarnationem.

Καὶ πάλιν· εἰ τὰ θαύματα ἐνέργεια (ἐνεργείαν) Θεοῦ τυγχάνει, ἐκ δὲ τῶν θαυμάτων τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας τῷ Πατρὶ ἔγνωμεν, ἄρα ἐκ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τῆς αὐτῆς ὢν τῷ Πατρὶ ἐδείχθη οὐσίας. Καὶ συνθεολογεῖται αὐτῷ καὶ μετὰ σάρκωσιν.

Et rursus : Si miracula sunt operatio Dei; ex miraculis autem cognovimus ejusdem substantiæ esse cum Patre; igitur ex eadem operatione demonstratus est esse ejusdem cum Patre substantiæ; estque theologia (Filii) juncta cum Patre etiam post Incarnationem.

Καὶ πάλιν· εἰ οὐσιωδῶς πρόσεστι τῷ Θεῷ ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια, τὰ δὲ οὐσιωδῶς προσόντα, καὶ ἀναφαίρετα (ἀναφέρεται), ἀνάγκη αὐτοὺς, ἢ τῆς αὐτῆς τῷ Πατρὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν ἐνεργείας αὐτὸν οὐ λέγοντας, μηδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγειν οὐσίας εἶναι· ἔνθα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἡ φύσις ἔσται ποτ' ἄν· ἢ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγοντας αὐτὸν οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς λέγειν ἐνεργείας, καὶ συνθεολογεῖν τῷ Πατρὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν· ἔνθα γὰρ ἡ φύσις, ἐκεῖ καὶ ἡ κοινὴ κατ' αὐτὴν ἀπαραλείπτως ἔσται ἐνέργεια·

Præterea : Si inest in Deo secundum substantiam operatio creatrix; quæ autem secundum substantiam insunt, tolli non possunt : necesse est, vel si non dicunt ejusdem operationis esse cum Patre post Incarnationem, neque dicere ejusdem substantiæ esse (ubi enim non est [eadem] operatio, quæ est secundum naturam, nec erit unquam [eadem] natura) vel si dicunt ejusdem substantiæ cum ipso eum esse, dicere etiam ejusdem operationis esse, et jungere Theologiam Filii cum Patre etiam post Incarnationem : ubi enim naturam, illic et communis secundum naturam operatio omnino erit.

ΠΥΡ. Οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας τὴν μίαν λέγομεν ἐνέργειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντιδιαστελλομενὴ τῇ θείᾳ ἐνεργείᾳ, πάθος λέγεται κατὰ τοῦτο·

PYR. Non dicimus unam operationem ad tollendum humanam operationem, sed quia cum distinguendo opponitur divinæ operationi, passio hac ratione dicitur.

MAX. Hac ratione etiam, qui dicunt unam naturam, non dicunt ad tollendum humanam naturam, sed quia, cum distinguendo opponitur natura divinæ, passibilis dicitur hac ratione.

PYR. Quid igitur? nonne Patres, ut distinguerent a divina operatione : passionem appellaverunt motum humanum?

MAX. Absit : nullius enim rei essentiam, ut universe dicam, ex collatione, aut comparatione cognoscitur, aut definitur; alioqui reperientur res esse inter se sibi vicissim causæ. Si enim, quia operatio, est divinus motus, humanus motus passio est, omnino etiam, quia bona est divina natura, prava erit humana : et similiter secundum tuam reciprocationem oppositionis, quia humanus motus passio dicitur, divinus motus operatio dicetur; et quia pravus est humanus motus, bonus erit divinus : verum apage, multæ enim fatuitatis sunt ista.

PYR. Quid ergo? annon humanum motum passionem appellaverunt Patres?

MAX. Multis modis motum humanum appellaverunt, convenienter subjectis notionibus.

PYR. Quomodo hoc dicis?

MAX. Appellaverunt eum potestatem, operationem, differentiam, motum, proprietatem, qualitatem ac passionem, non secundum distinctionem ex oppositione divini motus, sed tanquam continentem et conservantem, atque immutabilem nominarunt δύναμιν (id est, vim, sive potestatem) tanquam designantem, et ostendentem in omnibus ejusdem speciei ἀπαραλλαξίαν (id est, invariationem) vocaverunt energiam (id est, operationem) tanquam separantem, et distinguentem, vocaverunt differentiam, tanquam indicantem, dixerunt motum; tanquam constituentem, et ipsi soli et non alii inhærentem, nuncupaverunt proprietatem; tanquam formæ efficientem, vocaverunt qualitatem; tanquam motum factum vocaverunt passionem : omnia etiam quæ ex Deo, et post Deum sunt, subeunt motum, utpote quæ non sunt ipsa per se motus, aut ipsa per se potestas. Non igitur sic vocaverunt propter distinctionem ex oppositione, ut dictum est, sed propter rationem ipsis inditam ex creatione a causa omnium rerum effectricem. Unde cum divino motu motum humanum proferentes, ipsum appellaverunt energiam (id est, operationem). Qui enim dixit: « Operatur utraque forma cum communione alterius », quid aliud fecit, quam quod is, qui dixit: « Etenim, cum quadraginta dies jejunus fuisset, postea esurivit » : concessit enim naturæ, quando voluit, ut quæ propria erant, operaretur? aut quam quod ii, qui dixerunt, differentem esse ejus operationem? aut qui duplicem? aut qui aliam et aliam?

PYR. Demonstratum etiam profecto est in quæstione de operationibus absurdum esse, unam operationem in Christo dicere, quomodocumque dicatur. Sed veniam postulo, tum mihi ipsi, tum iis, qui antecesserunt; ex ignorantia enim in absurdas has sententias et argumentationes prolapsi sumus; et obsecro, ut inveniatur modus delendi hanc introductam absonam sententiam, et parcendi memoriæ antecessorum.

MAX. Non est alius modus, quam taceri personas, et anathemate affici talia dogmata.

PYR. At si hoc fiat, reperientur cum his simul ejecti Sergius et Synodus me patriarcha habita.

MAX. Subit me admiratio, quomodo Synodum vocas, quæ non est habita, ut leges et canones Synodici et jura Ecclesiastica jubent. Nec enim Epistola encyclica ex consensu patriarcharum edita est, neque locus, neque dies conveniendi

ΜΑΞ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ οἱ μίαν φύσιν λέγοντες, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ταύτην λέγουσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντιδιαστελλομένη ἡ φύσις τῇ θείᾳ, παθετικὴ (παθητή) λέγεται κατὰ τοῦτο·

ΠΥΡ. Τί οὖν; οὐ τῇ πρὸς τὴν θείαν ἐνέργειαν διαστολῇ οἱ Πατέρες πάθος τὴν ἀνθρωπίνην προσηγόρευσαν κίνησιν;

ΜΑΞ. Μὴ γένοιτο· οὐδενὸς γάρ, καθόλου φάναι, ὕπαρξις ἐκ παραθέσεως, ἢ ἐκ συγκρίσεως γινώσκεται, ἢ ὁρίζεται· ἢ οὕτω δ' ἂν ἀλληλαίτια εὑρεθήσονται ὄντα τὰ πράγματα. Εἰ γὰρ διὰ τὸ ἐνέργειαν εἶναι τὴν θείαν κίνησιν, ἡ ἀνθρωπίνη πάθος ἐστὶ, πάντως καὶ διὰ τὸ ἀγαθὴν εἶναι τὴν θείαν φύσιν, πονηρὰ ἔσται ἡ ἀνθρωπίνη. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν σὺν ἀντιθέσει (συνανειθέσει) ἀντιστροφὴν, διὰ τὸ πάθος λέγεσθαι τὴν ἀνθρωπίνην κίνησιν, ἡ θεία κίνησις ἐνέργεια λέγεται. Καὶ διὰ τὸ πονηρὰν εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην, ἀγαθὴ ἔσται ἡ θεία. Ἀλλ' ἄπαγε· πολλῆς γὰρ ὄντως ἀβελτηρίας ἐστὶ ταῦτα.

ΠΥΡ. Τί οὖν; οὐκ ὠνόμασαν πάθος τὴν ἀνθροπίνην κίνησιν οἱ Πατέρες;

ΜΑΞ. Πολυτρόπως αὐτην, πρὸς τάς ὑποκειμένας δηλονότι ἐννοίας, ὠνόμασαν.

ΠΥΡ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

ΜΑΞ. Προσηγόρευσαν αὐτὴν καὶ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν, καὶ διαφορὰν, καὶ κίνησιν, καὶ ἰδιότητα, καὶ ποιότητα, καὶ πάθος, οὐ κατὰ ἀτιδιαστολὴν τῆς θείας, ἀλλ' ὡς μὲν συνεκτικὴν, καὶ ἀναλλοίωτον δύναμιν, ὡς δὲ χαρακτηριστικὴν, καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοειδέσιν ἀπαραλλαξίαν ἐκφαίνουσαν, ἐνέργειαν· ὡς δὲ ἀφοριστικὴν, διαφοράν· ὡς δὲ ἐνδεικτικὴν, κίνησιν. Ὡς δὲ συστατικὴν, καὶ μόνῃ αὐτῇ, καὶ οὐκ ἄλλῃ προσοῦσαν, ἰδιότητα· ὡς δὲ εἰδοποιὸν, ποιότητα· ὡς δὲ κινουμένην, πάθος· πάντα γὰρ τὰ ἐκ Θεοῦ, καὶ μετὰ Θεὸν, πάσχει τῷ κινεῖσθαι, ὡς μὴ ὄντα αὐτοκίνησις, ἢ αὐτοδύναμις· οὐ κατὰ ἀντιδιαστολὴν οὖν, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὸν δημιουργικῶς αὐτοῖς ἐντεθέντα παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης αἰτίας λόγον· ὅθεν καὶ μετὰ τῆς θείας συνεκφωνοῦντες αὐτὴν, ἐνέργειαν προσηγόρευσαν· ὁ γὰρ εἰπών « Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας », τί ἕτερον πεποίηκεν, ἢ ὁ εἰπών· « Καὶ γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπόσιτος διαμείνας (μείνας), ὕστερον ἐπείνασεν· ἔδωκε γὰρ τῇ φύσει, ὅτε ἠθέλησε, τὰ ἴδια ἐνεργῆσαι »; ἢ οἱ διάφορον αὐτοῦ (αὐτήν) φήσαντες ἐνέργειαν; ἢ οἱ διπλῆν, ἢ οἱ ἄλλην καὶ ἄλλην;

ΠΥΡ. Επ' ἀληθείας καὶ ἡ περὶ τῶν ἐνεργειῶν ζήτησις ἄτοπον ἔδειξε τὴν μίαν ἐνέργειαν, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένην· ἀλλὰ συγγνώμην αἰτῶ καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, καὶ τῶν προλαβόντων· ἐξ ἀγνοίας γὰρ εἰς τὰς ἀτόπους ταύτας ἐξηνέχθημεν ἐννοίας, καὶ ἐπιχειρήσεις· καὶ παρακαλῶ εὑρεῖν τρόπον· ἵνα καὶ ἡ ἐπείσακτος αὕτη ἀτοπία καταργηθῇ, και ἡ μνήμη τῶν προλαβόντων φυλαχθῇ.

ΜΑΞ. Αλλος οὐκ ἔστι τρόπος, ἢ παρασιωπηθῆναι μεν τὰ πρόσωπα, ἀναθεματισθῆναι δὲ τὰ ποιαῦτα δογματα.

ΠΥΡ. Ἀλλ' εἰ τοῦτο γένηται, εὑρίσκονται τούτοις συνεκβαλλόμενοι, Σέργιός τε καὶ ἡ ἐπὶ ἐμοῦ γενομένη σύνοδος.

ΜΑΞ. Θαυμάζειν ὕπεστί μοι, πῶς σύνοδον ἀποκαλεῖς, τὴν μὴ κατὰ νόμους, καὶ κανόνας συνοδικοὺς, ἢ θεσμοὺς γενομένην Ἐκκλησιαστικούς· οὔτε γὰρ ἡ ἐπιστολὴ (γὰρ ἐπιστολή) ἐγκύκλιος κατὰ συναίνεσιν τῶν πατριαρχῶν γέγονεν, οὔτε τόπος ἢ ἡμέρα ὑπαντήσεως ὡρίσθη. Οὐκ εἰσαγὼ γιμός τις, ἢ κατήγορος ἦν· συστατικὰς οἱ συνελθόντες οὐκ εἶχον, οὔτε οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν,

οὔτε οἱ μητροπολῖται ἀπὸ τῶν πατριαρχῶν· οὐκ ἐπιστολαὶ (ἐπιστολῇ), ἢ τοποτηρηταί, ἀπὸ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐπέμφθησαν. Τίς οὖν λόγου μεμοιραμένος (μεμοιρημένος, vel μεμοιρηκὼς), σύνοδον καλεῖν ἀνάσχοιτο, τὴν σκανδάλων καὶ διχονοίας ἅπασαν πληρώσασαν τὴν οἰκουμένην;

ΠΥΡ. Εἰ οὐκ ἔστιν ἕτερος τρόπος, ἢ οὗτος, πάντων (πάντως) τὴν ἐμαυτοῦ προτιμῶν σωτηρίας, ἑτοίμος ἔχω μετὰ πάσης τοῦτο ποιῆσαι πληροφορίας, ἓν καὶ μόνον παρακαλῶν· ὥστε ἀξιωθῆναί με, προηγουμένως μὲν, τῆς τῶν ἀποστολικῶν σηκῶν, μᾶλλον δὲ αὐτῶν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων προσκυνήσεως· λοιπὸν δὲ, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον τοῦ ἁγιωτάτου (μακαριωτάτου) πάπα, θέας, καὶ αὐτῷ ἐπιδοῦναι τῶν ἀτόπως γεγενημένων λίβελλον. Μάξιμος καὶ Γρηγόριος ὁ πατρίκιος εἶπαν (εἶπον)· Ἐπειδὴ ἡ πρότασίς (πρόθεσίς) σου ἀγαθὴ τυγχάνει, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβαλλομένη, οὕτω καὶ γένηται.

Ἐν ταύτῃ οὖν τῇ μεγαλωνύμῳ σὺν ἡμῖν γενόμενος Ῥωμαίων πόλει, τὴν ὑπόσχεσιν ἐπλήρωσε, κατακρίνας μὲν τὰ τῆς ἀσεβοῦς Ἐκθέσεως δόγματα, ἑνώσας δὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, χάριτι καὶ συνεργίᾳ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ

decretus. non fuit aliquis actor, aut accusator: qui convenerunt, Epistolas commendatitias non habuerunt; nec episcopi a metropolitanis, neque metropolitani a patriarchis: non Epistolæ, neque vicarii ab aliis patriarchis missi sunt. Quis igitur particeps rationis Synodum sustineat appellare, quæ scandalis et discordia cunctum orbem implevit?

PYR. Si non est alius modus præter hunc, pluris faciens salutem meam, quam cætera omnia, præsto sum ad faciendum hoc cum omni satisfactione: hoc solum rogo, ut dignus habear in primis templorum Apostolorum, ac potius ipsorum principum Apostolorum adoratione, deinde, ut videam faciem sanctissimi papæ; eique tradam libellum eorum, quæ absurde facta sunt. Maximus et Gregorius patricius dixerunt: Quandoquidem tua propositio bona est, et Ecclesiæ utilis, sic fiat.

In hac ergo celeberrima Urbe Roma cum adesset, nobiscum promissum præstitit, damnavitque dogmata impiæ expositionis; seque per rectam professionem cum sancta Catholica et Apostolica Ecclesia conjunxit, gratia et cooperatione magni Dei, et Salvatoris nostri, Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.